Emptus Vesulae 28 Januar. 1591

VOLVMEN COMPLECTITVR NOVELLAS CONSTITVTIONES IVSTINIANI PRINCIPIS POST repetitam Codicis prælectionem editas: Authentica vulgò appellant: Tres item posteriores libros Codicis: Feudorum seu beneficiorum duos: Constitutiones Friderici II. Imp. Extrauagantes duas Henrici VII. Imp. & Tractatum de Pace Constantiæ. Omnia ad vetustissimorum simul & emendatissimorum exemplarium fidem recognita, & emendata.

10397

Adiectæ sunt plerisque in locis ex doctißimorum hominum commentarijs annotationes, quæ non parum lucis ac dignitatis huic Volumini afferunt.

FACULTÉ DE DROIT DE PARIS BIBLIOTHÈQUE

LVGDVNI,

Apud Hugonem à Porta, & Antonium Vincentium.

M. D. LVIII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Est Claudii Clerici Vesulani J. V. D.
emptus 4tt 5s

Extraict du priuilege du Roy.

IL eſt permis à Hugues de la Porte Marchant libraire Citoyen de Lyon par octroy & ſpecial priuilege du Roy, d'imprimer ou faire imprimer & expoſer en vente le Cours du Droit Ciuil, corrigé veu & collationné ſur l'Exemplaire & Archetype de Florence, enrichy & doué de pluſieurs Annotations, qui ne permettent le lecteur heſiter & muſer en beaucoup de paſſages auec les Inſcriptions des Chapitres ou Loix, qui par cy deuant n'auroyent eſté miſes en lumiere: & ſemblablement auecvn Repertoire fort ample, & general ſur tout le Droit Ciuil, lequel n'a encores eſté imprimé. Et par ledict priuilege defenſes & inhibitiõs ſont faictes par ledict Seigneur à tous autres de n'imprimer, ou faire imprimer ne expoſer en vẽte, ou deſtribuer dedãs ſon Royaume, terres & ſeigneuries, ledict Cours du droit Ciuil, auec leſdictes Corrections, Annotatiõs & Inſcriptiõs de nouueau adiouſtees: enſemble ledict Repertoire en quelque volume que ce ſoit, ſans le cõſentement dudict de la Porte, iuſques au temps & terme de dix ans: à compter du iour & date de la premiere Impreſſion faicte dudict Cours Ciuil, auec leſdictes Corrections, Annotations, & Inſcriptions: & ce ſur certaines peines amplement contenues audict Priuilege. Donné à ſainct Denis en France l'vnzieſme iour de Iuing, Lan mil cinq cens quarante & neuf, & de ſon Regne le troyſieſme. Signé

Par le Roy en ſon Conſeil.

Lalement.

Seellées de Cire Iaune à ſimple queüe.

Andreæ Alciati de Iustiniani Novellis, et cur Authentica hodie vocentur, ex Parergôn Lib. II. Cap. XLVI. Ratio.

QVVM interrogatus quandoque essem, vnde fieret, vt Cõstitutionum Iustiniani Volumen Authentici nomine citaremus, cùm tamen nusquam appareat hunc ei titulum ab ipso legislatore præfixum esse: sic respondendum duxi, æditum esse eum librum à Græco sermone, & Constitutiones eas Græcè νεάρας appellatas fuisse. Verùm cùm Asiatica quadam luxuria diffusus, prolixitatéque nimia scriptus liber esset, translatum Latinè à Iuliano Patritio & exconsule fuisse, sed compendiosiùs, & stylo, vt tum tempora ferebant, non inelegante, qui liber adhuc extat: & Nouellæ titulo circunfertur, dubio procul legitimus Iustiniani ipsius partus, quem tamen doctores nostri vt spurium reiecerunt, maluitq; Accursius Barbaram & Bulgari tempore factam translationem interpretari, quòd vberior ei videretur, ideóque Authenticam appellauit, quoniam ex ipso Græco originali ad literam traducta esset. Sanè Authenticon pro re certæ fidei poni constat, nõ solùm apud Iulianum Paulúmque Iurisconsultum, apud hunc Lib. v. sententiarum, & capit. ij. de fide instrument. Digestis, sed etiam apud Cicero. epistо. ad Atticum lib. ix. & x. Tametsi Gaza libello de mensibus hanc vocem apud veteres hoc censu non reperiri scribat: sed eos, qui citra mille annos scripsisse, hac dictione ἀυθεντὴς vti cœpisse, vt eum exprimeret, quem Latini authorem dicũt: olim enim idem significat quod ἀυτόχειρ, id est, propria manu aliquid patrans.

FACULTÉ DE DROIT DE PARIS BIBLIOTHÈQUE

TITVLI VOLVMINIS HVIVS ALPHABETICA SERIE DISPOSITI, QVÒ FACILIÙS IN HAC ARTE TYRUNCULI EOS INUENIRE POSSINT: & PRIMÒ, TITULI AUTHENTICORUM, SEU COLLATIONUM.

Dministrationibus. pagina 236. columna 1
Administrãtibus officia in sacris appellationibus. pagina 102. col. 2
Aequalitate dotis, & propter nuptias dona. 259. col. 1
Alienatione, & emphyteu. pag. 308. columna 2
Appellationibus, & intra quæ tempora appellari debeat. 134. columna 2
Apud quos oporteat causas dicere. pag. 211. col. 2
Appellationibus. 270. columna 2
Armis. 227. col. 2

COllatoribus & aliis capitulis. 338. col. 2
Consanguineis, & vterinis fra. 226. columna 1
Constitutio, quæ de dignitatibus. 215. col. 2
Constitutionem quæ ex adscriptitio. &c. 164. col. 2
Consulibus. 137. col. 2

DEfensoribus ciuitatum. 77. columna 2
De deposito & denun. inquilinorum. 229. col. 2
Duobus reis promittendi. 264. col. 2

ECclesiasticis titulis. 318. col. 2.
Ecclesiasticarum rerum alienatione. 149. col. 2
Executoribus, & de iis qui conueniuntur & reconueniuntur. 256. columna 2
Exhibendis & introducendis reis. 157. col. 1. & 2

FIdeiussoribus & mandatoribus &c. 24. col. 2
Filiis ante dotalia instrumenta natis. 101. col. 2

HAec constitutio interpretatur priorem constitutionem. 206. columna 2
Hæc constitutio iunduat constitutionem. 275. col. 2
Hęredibus ab intestato venientibus. 301. col. 1
Hæredibus & Falcidia: & si hæres legata soluerit. 1. col. 1

IIs qui ingrediuntur ad appellationem. 168. col. 2
Immensis donationibus. 251. col. 1
In medio litis non fieri sac. for. 283. columna 1
Incestis & nefariis nuptis. 72. col. 2
Instrumentorum cautela, & fide. 199. columna 1.
Interdictis collegiis hæreticorum. 337. col. 1
Iudicibus, & vt nullatenus cum iure iurando eligatur. 27. col. 2
Iusiurandum, quod præstatur ab his &c. 68. col. 1
Iureiurando à moriente præstito. 151. columna 2

LEnonibus. 76. col. 1
Litigiosis, & decima partelitis 277. col. 2

MAndatis principum. 83. col. 2
Mensura ordinandorum clericorum. 281. col. 2
Monachis. 28. col. 2

NAuticis vsuris. 286. columna 2
Neque virũ quod &c. 268. col. 1
Noui operis nuntiatione maritimi aspectus. 177. col. 2
Non alienandis, aut permutandis rebus ecclesiasticis. &c. 42. col. 2
Non eligendo secundo nubentes mulieres &c. 14. col. 1
Nullum credentem agricolæ &c. 141. col. 1
Nuptiis. 104. col. 2

PRiuilegiis dotis hæreticis mulier. non præstandis. 285. col. 1
Præfore. 212. col. 2
Quibus mod. na. filij effi. legi. 189. col. 2
Quibus mod. na. effi. sui. 231. col. 2
Quomodo oporteat Episcopos & cæteros clericos ad ordinationes perduci. 33. col. 2

RAptis mulie. quæ raptor. 337. columna 2.
Referendariis sacri palatij. 71. columna 1
Restitutione fideicommissi. 325. columna 1
Restitutionibus. 273. col. 2
Restit. & ea quæ parit in xj. mense &c. 142. col. 1

SAnctissimis Episcopis & Deo amabilibus & reuerendissimis clericis & monachis. 342. columna 2
Scenicas non solum fideius. præstent &c. 154. col. 2
Tabellionibus. 146. col. 1
Tempore non solutæ pecu. super dote. 266. col. 1
Testibus. 241. col. 2
Testamentis imperfectis, &c. 271. columna 2
Triente & semisse. 92. col. 1

VT ab illustri. & qui super eam digni. sunt, omnimodo super pecuniariis. 181. col. 2
Vt clerici apud proprios episcopos &c. 224. col. 2
Vt cum de app. cognoscitur. 285. col. 1
Vt clerici qui recedunt, aliis pro eis subrogatis &c. 167. col. 1
Vt defuncti seu funera eorum &c. columna 1.
Vt determinatus sit numerus clericorum. 21. col. 1.
Vt decætero cõmutationes ecclesiasticarũ rerũ non fiãt fiãt. 166. col. 1
Vt diuinæ iussiones subscri. habeãt. 282. col. 2
Vt differentes iudices &c. 334. col. 1
Vt ecclesia Romana centum annorũ gaudeat præscriptione. 69. col. 2
Vt ea, quæ vocãtur in sinuatua &c. 167. col. 1
Vt exactione instante dotis primæ. 254. col. 1
Vt factæ nouæ constitutiones &c. 178. col. 1
Vt fratrũ filij succedãt &c. 323. col. 2
Vt ij, qui obligatas se habere perhibent &c. 195. col. 1
Vt iudices non expectent sacras iuss. 316. col. 1
Vt iudices sine quoquo suf. fiant. 55. columna 2
Vt in priuatis domibus sacra mysteria non fiant. 172. col. 1
Vt immobilia antenuptialis donationis neque hypoth. 175. col. 2
Vt liberti decætero aureo non indige. annulo. 208. col. 1
Vt litigantes iurent in exordio litis. 316. col. 2.
Vt liceat matri & auiæ. 292. col. 2
Vt neque miles, neq; fœderatus &c. 281. col. 2
Vt non fiant pignorationes pro aliis personis. 156. col. 1
Vt non luxurientur contra naturã. 207. col. 2
Vt nullus mutuans agri. teneat eius terram. 140. col. 2
Vt nullus fabricet oratorij domos. 180. col. 1
Vt nulli iudi. liceat habere loci seruatorem. 327. col. 2
Vt omues obediant iudicibus prouinciarum. 183. col. 2
Vt ordinariæ prefecturæ &c. 182. c. 1
Vt præponatur nomen Imperatoris documentis. 153. col. 1
Vt sine prohibitione matres &c. 252. columna 1
Vt sponsalia largitas specialis sit contractus. 305. col. 1
Vsuris nauticis. 336. col. 1

TITVLI TRIVM posteriorum librorum Codicis.

Dministratione rerũ pu. 100. col. 1
Agrico. & censitis, & col. 111. col. 2
Agrico. & mãcipiis dñicis. 144. col. 2

Agen.

Tituli trium posteriorum lib. Codicis.

Agentibus in rebus. 174. col. 2.
Alexandriæ primatibus. 99. col. 1
Annonis & tributis. 17. col. 1. & 18. columna 1
Annonis ciuilibus. 97. colum. 2
Apochis publicis. 24. col. 2
Apparitoribus præfecti annonę. 220. colum. 2
Apparitoribus magistrorũ militũ. 216. col. 1
Apparitorib⁹ pfecti vrbi. 216. col. 2
Apparitoribus comitis Oriẽtis. 217. colum. 2
Apparitoribus proconsulis & legati. 217. col. 2
Apparitoribus præfecto. præto. 215. colum. 2.
Aquæductu. 107. col. 1.
Argenti pretio, quod thesauris infertur. 70. col. 1.
Athletis. 68. col. 2.
Auri publici pſecutoribus. 79. col. 2
Auro coronario. 80. col. 1
Onis vacantibus. 11. colũ. 2
Canone frument. vrbis Romæ. 66. col. 2
Canone largitionalium titulorum. 26. col. 2
Capiendis & distrahendis pignoribus. 24. col. 2
Capitatione ciuium censibus eximẽda. 125. co. 2
Castrensianis & minister. 184. col. 1
Castrensi peculio militum. 196. co. 2
Castrẽsi omniũ palatinorũ peculio. 188. co. 2
Censibus & censitoribus. 129. co. 2
Classicis. 93. col. 1
Colonis palestinis. 126. col. 2
Collatione æris. 30. 2
Collatione donatorum. 30. col. 1
Collatiõe patri. & emphy. 141. co. 2
Collatiõe fundorũ fiscaliũ. 149. co. 1
Collegiatis chartopratis, & numulariis. 94. col. 1
Collonis Illyricanis. 127. co. 2
Colonis Thracensibus. 127. col. 1
Commeatu. 206. col. 1
Comitibus, qui prouincias regunt. 163. col. 1
Comitibus & archiatris sacri palatij. ibidem.
Comitibus & tribunis scholarum. 172. col. 1
Comitibus cõsistorianis. ibidẽ. col. 1
Comitibus rei militaris. ibidẽ. col. 2
Cõditis in publicis horreis. 28. col. 2
Cõueniendis fisci debitorib⁹. 5. col. 1
Conductoribus & procuratoribus prædiorum fiscalium. 148. col. 2
Consulibus & non spargen. ab his pecu. 155. col. 1
Cohortalibus principibus corniculariis ac primipilariis. 218. col. 1
Cupressis ex luco Daphnes. &c. 151 columna 1
Cursu publico, & angariis & parangariis. 212. col. 1
Curiosis & stationariis. 179. col. 2
Curialibus vrbis Romæ. 93. col. 2
Debitoribus ciuitatũ. 101. col. 2
Decanis. 285. col. 2
Decurionibus & filiis eorũ. 31. col. 2
Decretis decurionum. 59. col. 2
Delatoribus. 13. col. 2
Desertoribus & occulta. 207. col. 2
Dignitatibus. 151. col. 2
Discussoribus. 32. co. 1
Diuersis prędiis vrbanis, & rusticis 145. col. 2
Diuersis officiis, & appar. iudicum, &c. 221. col. 1
Domesticis & ptectoribus. 165. co. 2
Questri dignitate. 189. colum. 1
Erogatione militaris annonæ. 198. col. 2
Exactoribus tributorum. 21. col. 2
Excoctione, & transla. militarium anno. 202. col. 1
Excusationibus munerum. 59. col. 2
Excusationibus artificum. 73. col. 2
Executoribus & exactoribus. 223. colum. 2
Expensis ludorum. 170. col. 1
Fabricensibus. 90. col. 1
Fide instru. & iu. hastæ fiscal. 8. columna 1
Fiscalibus vsuris. 10. col. 2
Filiis officialium militarium &c. 209. colum. 1
Filiisfa. & quemad. pater pro his teneatur. 70. col. 2
Fugitiuis colonis patri &c. 141. co. 2
Fũdis rei priuatæ, & salti. 142. co. 2
Fũdis & saltibus rei dñicę. 144. co. 1
Fundis limitrophis, & terris &c. 135 col. 1
Fundis patrimonialibus saltuensib⁹ 136. col. 2
Frumento vrbis Constantinopolitanæ. 97. col. 1
Frumento Alexandrino. 99. col. 1
Gladiatoribus. 111. col. 1
Grege dominico. 150. col. 2
His, qui numero liberorum &c. 65. col. 1
His, qui se deferunt. 16. col. 1
His, qui ex publica collatione &c. 79. col. 2
His, qui ex publicis rationib⁹ &c. 10. col. 1
His, qui non impletis stipendiis &c. 68. col. 2
His, qui spõte publi. munera subeũt. 57. col. 2
His, qui à principe vaca. acceperunt. 58. colum. 2
His, qui in exilium dati, vel ab ordi. moti sunt. 70. col. 1
His, qui ex officio, quod administrarunt, conueniuntur. 105. col. 1
Honoratorum vehiculis. 96. col. 1
Immunitate nemini concedenda. 28. col. 1
Imponẽda lucratiua descri. 49. col. 2
Incolis, & vbi quisque domicilium &c. 52. colum. 2
Indictionibus. 20. col. 2
Infamibus. 69. colum. 2
In quibus causis coloni dominos ac cusare possunt. 125. col. 2
Irenarchis. 80. col. 1
Iure fisci. 1. col. 1
Iure reipublicæ. 99. col. 2
Legationibus. 72. colum. 1
Locatione prædiorũ ciuiliũ. 147. colum. 1
Libertinis. 69. colum. 2
Littorum & itinerum custodia 207. colum. 1
Lucris aduocatorum & concussione officiorum. 225. col. 1.
Magistris sacrorum scriniorum. 161. colum. 2
Mancipiis & colonis patri. & sal. 140. col. 2
Maiuma. 111. col. 1
Mensoribus. 145. col. 2
Mendicantibus validis. 98. col. 1
Metropoli Beryto. 96. colum. 1
Metallariis, & metallis. 89. colum. 1
Metatis, & epidemeticis. 203. col. 1
Militari veste. 202. col. 2
Mulieribus & in quo loco munera &c. 71. co. 2
Muneribus patrimoniorum. 55. co. 2
Muneribus & honoribus non continuan. 54. co. 2
Municipibus & originariis. 51. co. 2
Murilegulis, & gyneciariis. &c. 86. colum. 2
Nauibus non excusandis. 82. colum. 2
Nauicullariis seu nau. &c. 80. col. 2
Nautis tyberinis. 98. co. 2
Naufragiis. 83. col. 2
Negotiatores ne militent. 191. col. 2
Ne fiscus rem, quam vendidit, euincat. 9. col. 2
Ne operæ à collatoribus exigãtur. 28. col. 1
Ne quis liber inuitus actũ. &c. 104. colum. 2
Ne quid oneri publico imponatur. 83. colum. 2
Ne rusticani ad vilum officium deuocentur. 128. col. 2
Non licere habitatoribus metroco. &c. 129. col. 1
Nulli licere in frenis & equestrib⁹. &c. 92. co. 2
Numerariis, & actuariis &c. 209. colum. 2
Oblatione votorum. ibid. col. 1
Omni agro deserto. 131. col. 2
Palatinis sacrarum largitionum. 180. col. 2
Palatiis, & domibus dñicis. 151. co. 1
Pascuis publicis, & priua. 136. co. 1
Pœnis fiscalibus creditores prę ferri. 10. colum. 2
Perfectissimatus dignitate. 189. co. 2
Periculo nominatorum. 102. co. 2
Periculo successorũ parẽtis. 71. col. 1
Periculo eorum, qui pro magistratibus interuenerunt. 103. col. 2
Petitionibus bonorum sublatis. 15. colum. 1
Pistoribus. 94. col. 1
Ponderatoribus, & auri illatione. 79. colum. 1
Potioribus ad munera nominandis. 74. col. 2
Præbendo salario. 51. col. 1
Prædiis tamiacis. 145. colum. 1
Prædiis & omnibus rebus nauicularis. 81. col. 2
Prædiis decurionũ sine decreto non alienandis. 45. col. 1

Præfectis prætor. siue vrb. & magistris militum. 157. col. 2
Præpositis sacri cubiculi. ibidem. colum. 2
Præpositis laborum. 166. col. 2
Præpositis agentium in rebus. 185. colum. 2
Prætoribus, & honore Prœturæ. 155. colum. 1
Primicerio & secundicerio. 159. columna 2
Primipilo. 225. col. 2
Principibus agentium in rebus. 177. colum. 1
Priuilegiis domus augustę. 150. co. 1
Priuilegiis vrbis Constantinopolit. 75. colum. 1
Priuilegiis corpora. vrbis Romæ. 93. colum. 2
Priuilegiis eorum, qui in sacro pal. mili. 186. col. 1
Priuilegiis scholarum. 186. col. 2
Professoribus & medicis. 66. colũ. 1
Professoribus, qui in vrbe Constantinopoli. 163. col. 2
Proximis sacrorũ scriniorum. 167. colum. 1
Publicæ lætitiæ. 226. col. 1
QVando, & qbus quarta pars debetur. 46. co. 2
Quæstoribus & magistris officiorũ 159. colum. 1
Quemadmodum ciuil. mun. indicũtur. 56. col. 2
Qui ætate vel professione se excusant. 64. col. 1
Qui morbo se excusant. ibidem. columna 2
Qui militare possunt, vel non, &c. 189. col. 1
Quo quisque ordine conueniatur. 103. colum. 2
Quibus muneribus, vel præstationibus nemini liceat se excusare. 63. col. 1
Quibus ad conditionem prædiorũ fiscalium accedere non licet. 149. colum. 1
Quibus muneribus excusenturij, q post impletam militiam &c. 69. colum. 1
RE militari. 192. col. 1
Reis postulatis. 70. 1
SAlgamo hospitibus non præstando. 206. col. 1
Sententiis aduersus fiscum latis. 11. col. 1. & 2
Si curialis relicta ciuitate. 51. colũ. 1
Silentiariis & decurionibus eorum. 164. colum. 1
Si post creationem quis decesserit. 75. colum. 1
Si propter inimicitias creatio facta sit. 74. col. 2
Si liberalitatis imperialis socius sine hærede decesserit. 16. col. 2
Si seruus aut libertus ad decurionatum aspirauerit. 44. col. 2
Solutionibus, & liberationibus debitorum ciuitatis 105. col. 2
Suariis & susceptoribus vini. 94. colum. 1.
Sũptus iuũctimuneris &c. 105. co. 1
Sumptuum recuperatione. 75. col. 1
Superexactoribus. 24. col. 1
Susceptoribus præpositis, & archariis. 76. col. 1
Spectaculis & scenicis & lenonibus. 83. colum. 2
Stratoribus. 183. col. 2
Studiis liberalibus vrbis Romæ. 95. colum. 2
TAbulariis, scribis &c. 75. col. 1
Thesauris. 17. colũ. 1
Tyronibus. 206. col. 2
Tractatoriis & statiuis. 215. col. 2
VAcatione publici muneris. 59. colum. 1
Venatione ferarum. 111. col. 1
Venditione rerum fiscalium. 9. col. 1
Vendendis rebus ciuitatis. 100. co. 2
Veteranis. 208. col. 2
Vestibus holoberis, & auratis, &c. 89. col. 1
Veteris numismatis ptãte. 92. col. 1
Vt armorum vsus inscio prin. interdi. sit. 111. col. 2
Vt dignitatũ ordo seruet. 160. co. 2
Vt nemo ad suum patrocinium suscipiat rusticanos. 128. col. 1
Vt nemini liceat in emptione specierum &c. 29. col. 2
Vi nullus ex vicariis pro alienis vicariorũ debitis teneat. 129. col. 1

TITVLI Feudorum.

ALienatione feudi. 26. colum. 1
Alienatione paterni feudi. 83. colum. 1
Allodiis. 92. col. 1
An agnatus, vel filius defuncti &c. 178. col. 1
An apud iudicem, vel curiam domini quæstio feudi. ibidem. colum. 2
An ille, qui interfecit fratrem domini sui, feudum amittat. 72. col. 1
An maritus succedat vxori in beneficio. 28. col. 2
An mutus vel alias impfectus feud. retineat. 71. col. 2
An remoueri debeant testes, qui pares esse desierunt. 48. colum. 2
Apud quem, vel quos controuersia feudi definiatur. 27. col. 2
BEneficio fratris: & qualiter frater &c. 29. col. 2
CApitulis Conradi. 74. col. 2
Capitaneo, qui curiam vendidit. 81. col. 1
Consuetudine recti feudi. 68. colũ. 1
Constitutiones feudales domini Lotharij &c. 26. col. 1
Contentione inter dominum & fidelem. 24. colum. 2
Contentione inter me & dominum de portione feudi, &c. 25. colum. 2
Contentione inter dominum & vasal. de inuesti. feud. 32. col. 1
Controuersia feu. apud pares termi. 47. colum. 1
Controuersia inter vasal. & alium de benefi. 77. colum. 1
Controuersia inter episcopum & vasallum. 48. col. 2
Controuersia inter dominum & emptorem feudi. 76. col. 1
Controuersia inter masculum & fœminam de beneficio. 65. colum. 1
Clerico, qui inuestiturã facit. 71. co. 1
DVobus fratribus à Capitaneo inuestitis. 48. col. 1
EO, qui fecit finẽ agna. de feudo paterno. 79. co. 2
Eo, qui sibi vel hæred. suis masculis. 47. col. 1
Episcopum, vel abbatem, vel Abbatissam &c. 21. col. 2
FEudi cognitione. 36. colum. 1
Feudo sine culpa non amittendo. 30. colum. 1
Feudo non habente propriam feudi naturam. 79. colum. 1
Feudo marchiæ vel ducatus. 27. co. 1
Feudo fœminæ. 66. col. 2
Feudo dato in vicem legis commissoriæ. 34. colum. 2
Feudo guardiæ & castaldię. 17. col. 2
Feudis datis minimis valuasoribus. 28. colum. 1
Filiis natis ex matrimonio ad morganaticam contracto. 66. col. 1
Forma fidelitatis. 40. co. 2
Fratribus de nouo beneficio inuestitis. 45. col. 2
HIs, qui feudũ dare possunt &c. 15. colum. 2
Hic finitur lex, deinde consuetudines regni incipiunt. 64. col. 2
INuestitura de re aliena facta. 42. colum. 1
Inuestitura in maritum facta. 46. colum. 2
Inuestitura, quam Titius accepit à Sempro. 46. colum. 1
In quibus causis feudum amittatur. 51. colum. 1. & 2
LEge Corradi. 70. col. 1
Ilite vasallo, qui contumax est. 40. colum. 2
NAtura feudi. 22. col. 1
Natura successionis feudi. 51. colum. 2
Notis feudorum. 97. col. 2
Noua forma fidelitatis. 41. col. 1
PAce tenenda, & eius violatoribus. 60. col. 2
Pace tenenda inter subditos & iuramento firmanda, &c. 85. col. 1
Per quos fiat inuestitura. 38. col. 2
Pignori dato feudo. 25. col. 1
Prohibita feudi alienatione per Lotha. 83. colum. 1
Prohibita feudi alienatione per Fride. 93. colum. 1
QValiter olim poterat feud. aliena. 43. colum. 1
Qualiter iurare debeat dominꝰ vasallus fidelitatem. 40. col. 1
Qualiter dominus proprietatefeudi priuetur. 79. col. 1
Quæ fuit prima causa beneficij amittendi. 52. col. 2
Quæ sint regaliæ. 97. colum. 1
Quemadmodum feu. ad filiam pertineat. 32. col. 1

Index legum trium librorum Codicis.

Quis dicatur Dux, Comes, Marchio &c. 44. columna. 1
Qui succeſſores feudum dare teneantur. 17. col. 2
Qui teſtes ſunt neceſſarij ad nouam inueſtituram probandam. 67. co. 2
Qui ſucceſſores teneantur. 24. col. 2
Quid iuris ſi poſt alienationem &c. 87. columna 2
Quid ſit inueſtitura. 36. col. 2
Quid præcedere debeat, an inueſtitura, an fidelitas. 40. col. 1
Quibus modis feud. conſtitui poteſt 32. columna. 2
Quibus modis feudum amittatur. 28. columna 2
Quibus modis feudū amittaſ. 20. co. 1
Quo tempore miles inueſtitu. petere debeat. 30. col. 2
Quot teſtes ſunt neceſſarij ad probandum feudi ingratitudinem. 79. co. 2

SI de inueſtitura inter dominum & vaſallum lis oriaſ. 32. col. 2
Si de inueſtitura feudi controuerſia fuerit. 18. col. 1
Si de feudo vaſallus ab aliquo interpellatus &c. 55. col. 2
Si de feudo defuncti contentio ſit inter dominum & agnatos vaſalli. 56. columna 1
Si vaſallus feudo priuetur, cui deferatur. 67. col. 1
Succeſſione feudi. 22. columna 2
Succeſſione fratrum, vel gradibus ſuccedentium in feudo. 44. col. 2
Statutis & conſuetudinibus contra libertates eccleſiæ: & immunitatem locorum religioſorum. 99. col. 2

VAſallo decrepitæ ætatis. &c. 46. col. 1
Vaſallo milite, qui arma bellica depoſuit. 49. col. 1
Vaſallo, qui cõtra cõſtitutionem Lotharij beneficiũ alienauit. 72. col. 2
Vſu Mediolanenſium ſecundum quoſdam. 35. col. 2

FINIS.

EXTRAVAGANtium conſtitutionum Tituli.

LIber de Pace Conſtantiæ. 125. columna 1
Qui ſint rebelles. 119. col. 2
Quo modo in læſæ maieſtatis crimine procedatur. 101. col. 1

FINIS.

INDEX LEGVM trium poſteriorum librorum Codicis Alphabetico ordine digeſtus.

Abhis. de nauicu. 81. columna 1
Ab illuſtribus. de excu. mu. 63. c. 1
Ab officiis de pala. ſa. largu. 181. columna 2
Ab honoribus. de mu. & ho. 55. col. 1
Abſit. de priuileg. do. Aug. 150. col. 2
Actores. de exacto. tribu. 22. col. 2
Actuarij de eroga. milita. anno. 198. columna 1
Actuarios. de numera. 210. col. 2
Ad collationem. de auro corona. 80. columna 1
Ad inferiorum. de apo. pub. 25. col. 2
Ad reparationem. de aquæductu. 109. col. 2
Ad ſimilitudinem. de pala. ſac. largi. 183. col. 1
Ad ſplendidioris. de diuer. offic. 222. colum. 1
Ad ſubeunda. de decur. 39. col. 1
Ad tempus. de his qui in exi. 70. co. 1
Aes quidē. de anno. & tribu. 18. col. 1
Aeris prētia. de colla. æris. 30. col. 2
Aeternam. de murileg. 87. col. 2
Agentes. j. decurio. & ſta. 180. col. 1 columna 1
Agentes. ij. de curio. & ſtat. ibidem. columna 2
Agentes. de præpo. agen. in re. 176. columna 1
Agentes. de prin. agen. in re. 177. co. 1
Agentium. de diuer. offi. 223. col. 1
Agros de fun. limi. 135. col. 2
Alexandrinis. de decu. 40. colum. 2
A muneribus. de decu. 33. col. 2
Animalia. de cur. pub. 214. col. 2
Annonas. de eroga. mili. anno. 199. columna 2
Annonas. de anno. ciui. 97. col. 2
An reſpubl. de iure reſpub. 99. col. 2
Ante. de Caſt. & mi. 184. columna 2
Antiquitus. de conſulibus. 155. col. 2
A palatinis. de priui. eo. qui in ſa. pa. mili. 185. col. 1
Apparitioni. de appa. procon. & lega. 217. col. 2
Apparitores. de exacto. tribu. 22. columna 2
Apparitores. de appa. præfect. anno. 220. colum. 2
Apud eum. de cenſibus. 151. col. 1
Apud eos. de debito. ciuita. 102. co. 1
Aquarum. de aquæductu. 107. col. 2
Archiatri. de profeſſo. & medi. 67. columna 2
Archiatros. de comi. & archia. 163. columna 1
Archiatros. de meta. & epi. 204. columna 2
Artifices. de excu. artific. 73. columna 2
Athletis. de athle. 68. columna 2
Auratas. de veſti. holobe. 89. columna 1
Aurum quod. de ponderatoribus. 89 columna 1
Aurum. de iuſcep. 69. col. 1
Auri de fru. vrb. Conſtant. 97. columna 2
Auri. de auri pub. perſecu. 79. columna 2

BAphij. de murilegu. 86. columna 2
Boethos. de tabula. 76. columna 1

CAſus qui morbo. 65. col. 1
Cauſas in quibus. de ſen. aduer. fiſ. la. 11. col. 2
Cauaria. de re mili. 192. col. 2
Cautiones de ſolu. & libe. debi. ciui. 105. col. 2
Coenaticorum. de eroga. mili. anno. 198. col. 1
Centum. de anno. ciui. 98. col. 1
Certa forma. de iur. fiſ. 2. col. 1
Certæ. de proxi. ſa. ſcri. 173. colum. 2.
Certis dignitatibus. de excu. mu. 60. columna 1
Circenſium. de decurio. 34. columna 2
Ciues quidem. de inco. 53. col. 2
Ciuilia munera. de mune. pa 55 columna 2
Clariſſimis. de dignita. 153. col. 2
Claſſem. de claſsicis. 83. col. 1
Clementiæ. de maiuma. 111. col. 1
Codicillis. de perfectiſſima. dig. 189 columna 1
Cognouimus. de mancip. & colo. 141. col. 1
Coloni. in quibus cau. colo. do. ac. poſ. 126. columna 1
Colonos. j. de agrico. 119. col. 1
Colonos. ij. de agrico. ibidem.
Colonos de agri. & man. 144. col. 2
Colonos. de colo. Illyri. 128. col. 2
Commoda. de primipilo. 225. columna 2
Comparationi. de quibus. mu. vel præſta. ſe excu. 63. col. 1
Comperimus. de cur. pub. 214. col. 2
Comperimus. de nauicu. 80. col. 2
Comperimus. de proxi. ſa. ſcri. 172. columna 2
Conditio. de libertinis. 69. col. 2
Conductores. de conducto. &c. 148. columna 2
Congruit. de loca. prædi. ciui. vel fiſ. 147. col. 2
Conſecratas. de pala. & do. do. 151. columna 1
Contra. de execu. & exac. 224. col. 2
Contra. de admi. re. pub. 100. col. 2
Contra. de re mili. 193. col. 2.
Cornicularij. de appari. præfect. præto. 216. col. 1
Corporatos. de Alexand. prima. 99. columna 1
Cruenta. de gladia. 111. col. 2
Cubicularios de præpo. ſa. cubi. 158. columna 1
Cuiuſcunque. de fugit. 141. columna 2
Cum ad felicisſimam. de qui. mu. vel præſta. ne. lic. ſe excu. 63. columna 2
Cum adoptiuum. de decu. 32. col. 1
Cum ad munus. ſumptus iniunct. mune. 105. col. 1
Cum ad quemlibet. decondi. in pub. hor. 29. col. 1
Cum allegas. de caſtren. pecu. 197. columna 1
Cum allegatis. de re mili. 192. columna 1
Cum antea. de agri. 117. columna 1
Cum appellaſſe. de filiiſfam. 70. columna 2
Cum auriculari. qui morbo. 65. columna 1
Cum decurionatus. de decur. 32. columna 1

Index legum trium librorum Codicis.

Cum diuus. de omni agro defer. 131. colum. 2
Cum ex sola. de primipilo. 226. columna 1.
Cum facultates. de his qui nume. lib. 65. colum. 2
Cum filios qui ætate. 64. col. 1
Cum introisset. de vetera. 208. col. 1
Cum nauarchorum. de naui. 181. co. 1
Cum neque. de inco. 53. col. 1
Cum nulla. de pa. pub. 136. col. 1
Cum ob prouectæ. de iis qui non imple. stip. 168. col. 2
Cũ per alias. de colo. Palest. 127. col. 1
Cũ præside. de expen. ludo. 107. co. 1
Cũ procuratores. de metalla. 85. co. 2
Cum satis de agri. 123. col. 1
Cum scimus. de agri. 121. col. 2
Cum sæpe. de eroga. mili. anno. 201. colum. 2
Cum supra. de re mil. 193. col. 1
Cum te biblium. de municip. & ori. 51. col. 2
Cum te curatorẽ. quemad. ciuil. mu. indic. 57. colum. 1
Cum te &. quo quisque ordi. conuenia. 104. colum. 2
Cum te medicum. de professo. & me. 66. col. 1
Cum te omnibus. quemad. ciui. mu. indi. 57. col. 1
Cum vos. de legat. 72. co. 2
Cum vos. qui ætate. 64. col. 1
Cunctí. de metalla. 85. col. 2
Cunctis. de mendican. va. 98. col. 2
Cunctos. de meta. & epi. 204. colũ. 1
Curat. qui milita. poss. vel non. 189 columna 2
Curiales. si curi. relic. ciui. rus habi. ma. 51. colum. 1
Curiales omnium. de decu. 34. col. 2
Curiales, qui. de dec. 39. col. 1
Curiales. de decu. 34. col. 2
Curiales qui. de decu. 37. col. 2
Curiales vendere. de prædiis decu. 46. col. 1
Curialibus. de decu. 43. col. 2
Curialibus. de lucris aduocat. 225. columna 2
Curiosi. de curi. & sta. 179. col. 1
Cursum. de cur. pub. 215. col. 1

DEcem. de mẽta. & epi. 206. columna 1
Decernimus. de aquæductu. 110. co. 1
De cubiculis. de priui. co. qui in sa. pala. mili. 186. col. 1
Decurio. de decu. 38. col. 1
Decuriones. de silentia. 164. col. 2.
Decurionibus. ibidem. col. 2
Defensionis de iure fis. 3. col. 2
Defunctorum. de re. mil. 192. col. 1
De personalibus. 65. col. 2
Descriptionis. de impo. luc. descript. 49. colum. 2
De submersis. de naufra. 84. col. 2
Deuotissimos. de meta. & epi. 204. colum. 2
Deuotum. de meta. & epi. 204. columna 1
Deminimus. de agrico. 117. 2
Diligenter. de aquæduct. 109. col. 2
Dispositionem. de colla. donatio. 30. colum. 1
Diuæ memoriæ. de decu. 43. col. 1
Diui patris. de loca. prædio. ciui. vel fis. 147. col. 1
Diu. de suscep. 77. col. 2
Diuinam. de aquæductu. 110. col. 2
Diurnos. de fru. Alex. 99. col. 1
Doctitij. de decu. 42 col. 2
Domestici. de domest. & protecto. 165. col. 2
Domini. de agrico. 114. col. 1
Dominicos. de agri. & manci. 145. colum. 1
Domum de prædiis & omnibus rebus nauicula. 81. col. 2
Ducenarij. de exac. tri. 21. col. 2
Duos. de suscept. 78. col. 2
Duplex ratio. de fi. instru. 7. col. 2
Duumuirum. de decu. 40. col. 1

EAm legem. de excu. mu. 62. colum. 2
Eam quæ. de mulie. in quo lo. &c. 71. col. 2
Edicimus. de murileg. 87. col. 1
Eius summæ. de fis. vsur. 10. col. 2
Emphyteuticarij. de colla. fun. patri. 142. col. 1
Emphyteuticarios. de mancipiis & colo. 140. col. 2
Eorum patrimonia. de iure fisc. 4. columna 2
Eos indulserunt. de decu. 35. col. 1
Eos qui. de comi. rei mili. 163. col. 1
Eos qui. negotiatio. ne mili. 191. columna 2
Eos qui. de apparito. magis. mili. 217. colum. 2
Eos qui. de comi. qui prouin. reg. 163. col. 2
Eos qui. de princ. agen. in re. 178. columna 2
Eos qui. de his qui spon. mu. sub. 58. colum. 1
Eos qui. de iis qui nume. lib. 65. columna 2
Eos qui. de fabricen. 91. col. 1
Eos qui. de diuer. prædiis vrba. & rust. 146. col. 1
Eos qui. de specta. 106. col. 1.
Eos qui. de aquæduc. 108. col. 1
Eos qui. de comi. consistor. 108. columna 1
Eos qui. de excu. mu. 61. col. 1
Equites. de equestri. dig. 189. col. 1
Equos. de cursu pub. 212. col. 1
Erat. de cast. pec. 197. col. 1
Est verum. de inco. 53. col. 1
Æternam. de murilegu. 69. col. 1
Etiam hi. de excu. mu. 60. col. 1
Etiam minores. de mune. pa. 56. columna 1
Et si duobus. quo quisque ordi. conue. 103. colum. 2
Et si instrumenta. de fi. instru. 8. columna 1
Euictiones. de cursu pub. 212. col. 2.
Euictionum. de cur. pub. 213 col. 1
Euidenter. de excu. mu. 62. col. 2
Eum qui. de fun. rei priua. 143. columna 2
Eum qui. de decu. 41. col. 1
Exactores. de suscep. 77. col. 2
Ex aula. de pri. eo. qui in sa. pala. mi. 186. col. 2
Ex agentibus. de prin. agen. in re. 178. col. 1
Excellentia. de eroga. mi. anno. 198. columna 2
Exceptio. de priuileg. do. aug. 150. columna 2
Exceptis. de decre. decu. 59. col. 2
Exceptores. de numera. 210. col. 1
Exemplo. de decu. 37. col. 2
Ex eo. de agen. in rebus. 175. col. 1
Ex ingenuo. de agri. & man. 145. columna 1
Ex omnibus. de decu. 36. col. 1
Expertes. de decu. 32. col. 2
Ex varia. de dela. 14. col. 1

FAbricenses. de decu. 36. col. 2
Fabricensium. de meta. & epi. 204. col. 1
Fœnoris. de iis qui ex offi. quod admi. conue. 105. col. 2
Fideiusso. de peri. eo. qui pro magis. &c. 103. col. 2
Filiussa. de cast. pe. 197. col. 1
Filium ab. de iis qui nume. libe. 65. columna 1
Filios in potestate. de decu. 32. columna 2
Filios. de muni. & origi. 52. col. 1
Filios. de filiis offic. 209. col. 1
Fiscum etiam. de fis. vsur. 11. col. 1
Fisco quidem. de conue. fis. debi. 5. columna 1
Forma. de vendi. re. fis. 9. col. 1
Fortissimis. de mili. veste. 203. col. 1
Fortissimi. de eroga. mi. anno. 198. columna 2
Frumenta. de suscep. 77. col. 2
Frustra. de re mili. 192. col. 2
Fundum. de admi. rerum publi. 100. columna 1
Fundi. de loca prædio. ciui. vel fisca. 147. col. 2
Fundi. de fun. patri. 137. col. 2
Fundos. de fun. patri. 138. col. 2

GEnerali lege. de decu. 40. columna 2.
Generali. de tabula. 75. col. 2
Glebam. de præto. & hono. prætu. 155. col. 1
Grammaticos. de professoribus & medi. 66. col. 1
Grammaticos. de professoribus & medi. 68. col. 1
Grammaticos. de profes. qui in vrbe Constan. 163. col. 2
Graue est. vt nullus ex vica. proalie. &c. 129. col. 2
Grauissimæ de cura. pub. 213. columna 2.
Grauissimam. ne fis. rem quam venenin. 9. col. 2.

HAc definitione. de omni agro defer. 134. col. 1.
Hac in perpetuum. de diuer. præd. vr. & rust. 146. col. 2.
Hac lege. de priuile. scho. 187. col. 1
Hac lege. de aquæ ductu. 109. col. 2
Hæc lege. de meta. & epi. 205. col. 2
Hac lege. de proxi sa. sacri. 173. col. 1
Hac nostræ. de præpo. sa. cu. 158. columna 1
Hac parte. de proxi. fa. scri. 169. columna 2

Hac

Index legum trium lib. Codicis.

Hac prouidentiſsima. de qui. mu. vel præſta. ne. lic. ſe excu. 63. colum. 2
Hac ſaluberrima. de præpo. agen. in rebus. 176. col. 2
Hac ſanctione. de diuer. off. 222. col. 2
Hæredes. de omni agro deſer. 132. columna 1
Hi penes. de agrico. 113. col. 1
Hi qui ex. de murilegu. 88. col. 1
Hi qui. de prædiis nauicula. 82. col. 1
Hi qui. de conuen. fiſ. debi. 6. col. 1
Hi quibus. de fun. patri. 138. col. 1
His noſtræ. de immu. ne conce. 28. columna 2
His tantummodo. de cur. publ. 214. columna 1
Hoc proſpectum. de meta. & epidi. 204. col. 2
Humilioribus. de ſucep. 78. col. 2
Hydraulæ. de excu. mu. 60. col. 1

ID ab vnaquaque. de anno. & tri. 20. col. 1
Ignominiæ. de his qui non imple. ſtipen. 68. col. 2
Ii qui. de fil. officia. 209. col. 1
Ii, qui à te. de pericu. nomi. 103. col. 1
Ii, quos. de fund. rei priuatæ. 143. co. 1
Ii qui de caſtren. & miniſt. 184. col. 2
Iis quidem. qui mil. poſ. 189. col. 2
Iis ſcholaribus. de eroga. mil. anno. 199. columna 2
Illud conuenit. de excu. mu. 61. col. 1
Immunitates. de agric. 116. colum. 2
In albo. de decu. 33. col. 1
Indictiones de anno. & tri. 18. col. 1
Inductis. de excu. mu. 60. col. 1
In æſtimationem. de fru. Alex. 99. columna 1
In excoctione. de exco. 202. col. 2
Infamia. de decu. 33. col. 1
Infames. de infamibus. 69. col. 2
In filiis. de decu. 57. col. 1
In fiſcalibus. de exac. tribu. 23. col. 1
In fraudem de anno. & tribu. 19. columna 1
Ingenuæ. de murilegu. 86. col. 2
In his. de prædiis nauicu. 82. col. 1
In his. de diuer. offic. 221. col. 2
In illis non lice. habita. metro. &c. 129. col. 1
In officioſo, de caſtrē. & miniſt. 184. columna 1
In officioſo. de app. co. orient. 217. columna 2
In omnibus, de cur. pub. 213. col. 1
In prouinciis de mune. 210. col. 1
In proconſulari. de appa. procon. & lega. 217. col. 2
In qualibet. de meta. & epi. 203. col. 2
In ſacris. j. de proxi. ſac. ſcri. 167. co. 2
In ſacris. ij. de proxi. ſac. ſcri. 169. columna 2
In ſacris. iij. de prox. ſac. ſcri. 170. columna 2
In ſcriuiis. de proxi. ſac. ſcri. 107. columna 2
Inſignis. de paſcuis pub. 136. col. 1
Inſtar. de iur. fiſ. 1 col. 2
In ſucceſsione de decu. 30. col. 1
Intelligis. de caſtrenſ. pecu. 197. columna 2
Inter chartulas. de con. fiſ. debi. 6. columna 2
Inter alias. de pala. ſa. largi. 183. col. 2
Interualla. de mune. & hono. 55. columna 1
Irenarchæ. de irenarchis. 80. col. 1
Is cuius. de his qui ſe defe. 16. col. 1
Iubemus. ſi libe. impera. ſo. ſine hęre. deceſ. 26. col. 2
Iubemus. de naui. nō excuſan. 83. columna 1
Iubemus. de argen. pretio. 81. colū. 1
Iubemus. de omni agro deſer. 135. columna 1
Iubemus. de fun. pat. 139. col. 2
Iubemus. de dignita. 154. col. 2
Iubemus. j. de præpo. ſa. cu. 158. columna 2
Iubemus. ij. de præpo. ſa. cu. 159. columna 1
Iubemus. de ſilentia. 165. col. 1
Iubemus. de proxi. ſac. ſcri. 158. columna 1
Iubemus. de pala. ſa. largi. 183. col. 2
Iubemus. j. de eroga. mil. anno. 199. columna 1
Iubemus. ij de eroga. mil. anno. 200. columna 1
Iubemus. de cur. pub. 215. col. 2
Iudices. de anno. & tri. 19. col. 2
Iudices qui. de nauicu. 18. col. 2
Iudices. de dignita. 153. col. 1
Iudicibus. de cur. pub. 213. col. 2
Iure prouiſum. de fabricenſ. 91. columna 1
Ius caſtrenſis. de caſtren. pecu. 197. columna 1
Ius ſenatorum. de dignita. 252. col. 2
Ius. de fun. patri 138. col. 2
Iuſtas etiam. de iur. fiſ. 3. col. 1
Iuxta. de ſuſcepto. 77. col. 1

LEge. de dome. & protect. 166. columna 2
Lege. de eroga. mili. anno. 157. colū. 1
Leges. de curia. vr. Ro. 83. colum. 2
Lenones. de ſpectacul. 106. columna 2
Libertates. de mancip. & colo. 141. columna 1
Libertorum. de dignita. 153. columna 1
Licet indiuiſa. de decurio. 33. columna. 1
Litibus. de agrico. 119. col. 2
Loca omnia. de loca. prædio. ciui. vel fiſc. 147. col. 2
Locorum. de omni agro deſer. 133. columna 2
Lotas. de murileg. 87. col. 2

MAgiſtros de profeſſ. & me. 87. columna 1
Maioribus honoribus quemadmo. ciui. nume. indic. 57. col. 1
Maior dignitas 152. col. 1
Manifeſti iuris. qui æta. 64. columna 2
Matriculam. de agen. in re. 175. columna 1
Maximarum. de excuſat. mu. 61. columna 2
Medicos. de profeſſo. & medic. 66. columna 2
Mediterraneæ. de anno. & trib. 19. columna 2
Meminimus, quando, & qui. quar. pars. 47. col. 1
Meminimus. de prædiis tamia. 145. columna 2
Metallarij. de metalla. 86. col. 1
Metameos. de excu. arti. 74. columna 1
Militaris. de mi. veſte. 203. columna 1
Militares. de re mi. 194. col. 2
Militaribus. de decurio. 38. col. 1
Milites. j de re mili. 192. col. 1
Milites. ij. de re mili. 194. col. 2
Miſsi opinatores. de exact. tribu. 23. columna 1
Medios. de ſuſcep 78. col. 1
Monente. de dela. 14. col. 1
Monetarios. de murileg. 86. columna 2
Mulier. de agrico. 119. columna 1
Mulieres honore. de incol. 54. columna 1
Mulieres. de dignita. 153. colum. 2
Multi de naui. non excuſan. 82. columna 2
Multis. de prin. agen. in re. 178. columna 2
Muneris publici. de vaca. pub. mu. 59. col. 1
Munera. quæ de mune. pa. 55. col. 2
Muneribus. de ſump. recupe. 75. co. 1
Murileguli. de murileg. 88. col. 1

NAti ex. de decu. 36. col. 1
Naurici. de cano. fru. vrb. Ro. 96. colum. 2
Ne ad diuerſa. de ſilentia. 165. columna 1
Ne caſu. de diſcuſſo. 31. col. 1
Nec infamem. de decu. 33. col 1
Nec intra. de profeſſ. & medicis. 66. columna 2
Nec ipſi. de incol. 52. col. 2
Nec protoſtaſiæ. de mune. pa. 56. columna 2
Nec venditio. de prædiis decu. 45. columna 2
Ne cui. de commeatu. 163. col. 1
Ne diutius. de agrico. 121. colum. 2
Ne diutius. de numera. 210. col. 1
Negotiantes. de excu. mu. 47. colū. 2
Nemo carcerem. de exac. tribu. 21. columna 2
Nemo ex. de præto. & hono. prætu. 155. col. 1
Nemo iudex. de decu. 33. col. 2
Nemo poſſeſſorum. de anno. & tri. 19. col. 1
Nemo vir. de veſti. holobe. 89. col. 1
Nemo. j. de cur. pub. 214. colum. 2
Nemo. ij. de cur. pub. ibidem.
Nemo. de re mil. 193. col. 2
Nemo. de dignita. 152. col. 1
Nemo. de ſpecta. 100. col. 2.
Nemo. de theſau. 17. col. 1
Nemo. de fun. rei priua. 143. col. 2
Nemini. de conſulib. 156. col. 1
Nemini. de numera. 210. col. 2
Neminem ex his. de decurio. 42. columna 2
Neminem. de re mili. 194. columna 2.
Neminem. de cano. fru. vrb. Ro. 97. columna 1
Neminem. de ſuſcepto. 77. col. 1.

Index legum trium lib. Codicis.

Ne per diuersas.de executo.& exac. 223.col.2
Nepotes.de iis qui nume.69. columna 2
Neque Dorotheum.de decu.41.co. 2
Neque famosis.de dignita.152. col. 1
Neque sacrarum.de cano. larg. titu. 27.columna 2
Neque tempore.de mun.pa. 56.col.1
Ne quis ex.de dignita.152.col.2
Ne quis.de decu.37.col.2
Ne quis ex.ne ru.ad vllum obse. deuo.128.col.2
Ne quis. de falg.a. hos. non præ. 206. columna 1
Nihil.superindictorum.de superindicto.21.col.1
Nihil.de pala.sa.larg.181.col.1
Nominationum.de decur.38.col.2
Non aliter.de pa.sa.larg.182.col.2
Non alios.quibus muneribus excu. 69.col.2
Non inuidemus.de spect.106.col.1
Non iniusta.de con.fis.debi.5.co.1
Non patimur.de cur. pub. 214.col.1
Non prius.de debito ciui.101.col.2
Nostræ.de decanis.185.col.2
Non tantum. qui mi. poss. vel. non. 189.col.2
Non tibi.de inco.52.col.2
Non videtur.de mune.patri.56.col.1
Nulla macula.de delatoribus.14.columna 1
Nullam de executo. & exacto. 224. columna 1
Nullam de naucular.80.col.2
Nullus.j. de iis qui ex public. colla. 79.columna 1
Nullus.ij. de iis qui ex publi. colla. ibidem.
Nullus de cohortalibus. 218. colū.1
Nullus.de fabricen.91.col.1
Nullus.j.de diuer.offic.221.col.1
Nullus.ij.ibidem col.1
Nullus qualibet.de decurio.36.col.1
Nullus vacationē.de iis qui à prin. vaca.acce.59.col.1
Nullus solius.de decu.38.col.2
Nulli.de tabular.icri. &c.75.col.2
Nullus.de vetera.209.col.1
Nulli omnino.de tabula.75.col.2
Nullus.de cur.pub.215.col.1
Nullus.quibus ad conduct. prædi.fisca.& 149.col.1
Nullus.de cur.pub.213.col.2
Nullus.de pala.sa.larg.181.col.1
Nullus.de agri.& manci.144.col.2
Nullus.de tyro.207.colum.1
Nullus.de agen.in re.174.col.2
Nulli postha.de condi.in pub.hor. 29.col.2
Nullus.qui nexu.de decur. 41. columna 2
Nulli.nulli lice.in fre.&c.142.col.2
Nulli fis.de priui.corpo. 93. columna 2
Nulli.de numera.211.col.1
Nulli.de frumen. vrb. Constant. 97. columna 1
Nulli iam.de fun. patri. 139. columna 2
Nulli salarium. de præb.sala. 51. columna 2
Nulli.de agen.in re.174.col.2
Nulli.vt armo.vsus &c.111.col.2
Nulli.de eroga.mi.anno.198.col.2
Nullum.de cohor.220.col.1
Numerarios. de appa. magist. mili. 217.col.2
Numerarios de numera.209.col.2
Numerus.de iis qui nume.65.col.1
Nunquam.de agrico.112.col.1
OB metallicū.de metal.85.col.1
Obseruare.de decu.32.col.1
Obsistere.de anno.& tri.19.col.2
Obtentu.de primipilo.225.col.2
Occidendorū.de vena.fera.111.col.2
Officio.de munera.211.col.2
Officio.de appa.procon. & leg. 217. columna 2
Officia.de cohortalibus.218.col.2
Omnis.de aquæductu.108.col.2
Omnem.de mili.vest.202.col.2
Omnem summam.de cano.lar.tit.26. columna 2
Omne semen.de pe.bo.sub.15.col.2
Omnes iudices.de dela.14.col.2
Omnes iudices.de decu.36.col.2
Omnes omnino.de indic.20.col.2
Omnes omnino.de decu.39.col 2
Omnes omnino. de anno. & tri. 18. columna 2
Omnes qui mili.post.vel.nō.189.co.2
Omnes qui.j.de decur.38.col.2
Omnes qui.ij.de decur.39 col.1
Omnes qui.de colla. fun. patri. 142. columna 1
Omnes.de agrico.116.col.1
Omnes.de agrico.114.col.1
Omnes.de meta.& epi.205.col.1
Omnes.de cohortalibus.218.col.1
Omnes.de cas.omnium pala. pe. 188. columna 1
Omnes.de fundis patri.138.col.1
Omnes.de honora.vehi.96.col.1
Omnes.vt dig.or.ser.161.col.1
Omnes.de anno.& tri.18.col.2
Omnes.de cupresis.151.col.2
Omnes.de priui.eo.qui in sa.pala.mi. 186.col.2
Omne.de censibus.130.col.1
Omnia quæ.de condi.in pub.hor.29 columna 1
Omnia.de prin.agen.in rebus. 177. columna 2
Omnia.de colla.fun.fis.149.col.2
Omnium prædiorum.de omni agro deser.134.col.1
Omnibus. de fabricen. 90. columna 1
Oneri. ne quid one.publi. impo. 83. columna 1
Operarum.ne operæ à co.exi.28.columna 1
Opinatores.de exco.& transi.mi. anno.202.col.1
Optinatoribus.de eroga.mi.ann.199. columna 1
Oratione.de professo.& medi.66.columna 2
Ordinis.de decre. decurio. 59. columna 2
Ordinem.de consulibus. 155. columna 2
Ordinariorum.de cohor.219.columna 1
Ordinariorum.de col.fun.fisca. 149. columna 2
Origine.de musici.& origi.52.col.1
Originarios.de agrico.117.col.1
PAlatini.de pala.sacra lar.180.columna 2
Palatinos.de colla.fun.fisca. 117. columna 1
Palatinos.de pala.sa.largi.149. col.2
Pamphilæ.de diuer. præd. vrba. & rusti.146.col.1
Parhippum.de cur.pu.212.col.2
Particulari.de indic.21.col.1
Pater trium.de lega.72.col.2
Patrem emācipato.de filiis famil.70. columna 2
Patrimonialis.de fun.patri.137.col.1
Patrimoniales.de col.fun.patri. 142. columna 1
Patrimoniorum.de muneri. pat. 56. columna 2
Peculiari.de proxi.fac.scri.168.col.1
Per annos.de metalla.85.col.2
Per Bythyniam. de immu.ne. conce. 28.col.2
Per colonum.de agrico.119.col.1
Peræquatores.de censibus.130.colū.2
Per hanc.de numera.211.col.2
Per id tempus.de curio. & stat. 180. columna 2
Per illiricum.de cohor.219.col.2
Per omnes.de strato.183.col.2
Per omnes.de colla.fun.pa.142. co.2
Perpensa.de metalla.85.col.1
Per singulas.de discus.37.col.2
Per vniuersam.de colo.Thracē.127. columna 1
Placet nullum.de excu.mu.47.col.2
Placuit.de pala.fac.largi.182.col.2
Placuit.de colla.fun.patri.142.col.1
Plebs.de capitatione ciuium.225.columna 2
Podagræ.qui mor.65.col.1
Poetæ.de professo.& me.66.col.2
Porcinarij.de tuariis.94.col.1
Possessores.de fun.patri.139.col.1
Prata.de pascuis publi.136.col.2
Præcepit.de cano.lar.tit.27.col.1
Præcipimus.de dignita.153.col.2
Præcipimus.de cano.lar.ti.28.col.1
Præcipua.de primicerio.159.col.2
Præclaram.de primiceri.160.columna 1
Prædia.de loca.prædio ciui.vel fisc. 147.col.2
Præfecturæ.de apparito.præfe.præto.216.col.1
Præfectus.de appa.præfe. anno. 220. columna 2
Præfectum.de præfec.præto. 157.columna 1
Præfectiarios.de appa.præfe.præto. 216.col.1
Præpositos.de comi.& tribu.161.columna 2
Præces prouinciæ. si ser. aut lib. ad dec.aspi.45.col.1
Præsidibus.de cura.publi.212.columna 2
Præter. de appa. præfec. vr. 212. columna 2
Præter.de lucris aduoca.225.columna 2

Primi

Index legum trium Lib. Codicis.

Primicerius.de domesti. & ptector. 166.col.1
Primicerius.de mensor.186.col.1
Primicerium.de fabri.90.col.2
Principes.de princ. agne.in reb.178. co.2
Prisco.de pala.sac.largit.181.col.1
Priuatæ rei.de excu.mu.61.col.1
Priuatæ.de murileg.u.88. col.2
Priuatas.de priuileg. do. augu. 150. colum.1
Priuilegio.de decu.36.col.1
Priuilegio.de inco.53.col.2
Probari.de appar.magis.milit2.217. colum.1
Probatorias.de diuersis officiis.222. col.2
Pro biennio.de proxi.sacr.scri.168. colum.2
Proconsularis.de princ.agen.in reb. 177.col.2
Procuratores.de decu.36.col.1
Procuratores.de excu.mun.61.col.1
Pro ædibus. de diuersis prædiis vrba.145.col.1
Professio.de mune.pa.56.col.1
Prohibitum.de iure fisci.2.col.2
Pro his.de naufra.84.col.1
Pro immunitione. de ve. numis. pote.92.col.1
Pro locis.de anno.& tri.19.col.1
Propositis.de grege domi.150.col.2
Propter.de metro.Beryto.96.col.1
Pro tyronibus. de priuil.do. augu. 150.col.1
Prouidendum.de vetera.208.col.2
Prouidendum est.de decu.35.col.1
Prouincialium.de erog.mili.an.198. colum.2
Prouinciæ.de mili.vest.202.col.2
Proximos.j.de proxi. sacr.scri.167. columna 1
Proximos.ij.de proxi.sac.scri. 169. columna 2
Publici.de cur.publi.214.col.1.
Purpuræ.de vesti.holobe.90.col.1.

Quando votis.de oblat.voto. 209.col.1
Quintum ad.de mune.pa.56.col.2
Quimuis de ven.rebus cini. 101.c.1
Quimuis prouisum.de decu.31.co.1
Quituor.de decanis.185.col.2
Quæcunque.de fi.instru.8.col.2
Quemadmodum de agrico.114.co.2
Qui agros. de omni agro defert. 133. colum.1
Qui aliquem.de murileg.87.col.1
Qui autem.de murileg.89.col.1
Quibus post hac. de iis qui in exi. 70.col.1
Qui conditioni.de iis qui spont.mu. nub.58.col.1
Qui contemplatione.de co.rei milit. 162.col.2
Qui contractibus.4.col.1
Quicquid vltra. de superexact. 24. colum.2
Quicquid.pub.lætitiæ.226.co.1
Quicunque. j. de omni agro defer. 132.col.1
Quicunque. ij. de omni agro defert. ibid.col.2
Quicunque.j.de fun.patri.138.col.1
Quicunque ij.de fun.patri.138.col.1
Quicunque.j.de cohorta.218.col.2
Quicunque.ij.de cohorta.219.col.2
Quicunque.de re mi.193.col.1
Quicunque.de fun.limi.135.col.2
Quicunque.de pistoribus.94.col.1
Quicunque.de commeatu.206.col.2
Quicunque.de apo.pub.26.co.1
Quicunque.de princ.agen.in re.178. colum.2
Quicunque de tab.75.co.2
Quicunque.de fugi.col.141.col.2
Quicunque.de diuer.offi.221.col.2
Quicunque.de fun.rei priua.145.columna 1
Quicunque de suariis.94.col.1
Quicunque.de execut. & exact.223. colum.2
Quicunque.de appa. præfect.vrban. 216.col.2
Quidam ignauiæ.de decu.35.col.2
Quidam.de pala.sa.largi.181.col.2
Qui derelicta de decur.34.col.1
Qui ex.de quæstoribus 159.col.1
Qui fi cales.de nauicu.81 col.2
Qui fundos.de omni agro defer. 133. colum.2
Qui gratuitos.de censibus.130.col.1
Quilibet.de decu.38.col.1
Qui immunitatem.de mu.pa.55. co.2
Quicunque in officio.de appa. magmili.217.col.1
Qui nauem.de nautis Tyber.98. columna 1
Quinque summates. de decurio. 41. colum.1
Qui numerarij. de munera. 209. columna 2
Qui per potentiam.de omni agro defer.133.col.2
Qui publici. de iis qui spont.mu.57. colum.2
Qui relictis.de defer.208 co.1
Qui se fe.de appa.magistr.milit.216. colum.2
Quisquis.de cohor.221.col.2
Quisquis.de præfect.præt or.157.colum.2
Quisquis in crimine.de petit.bonor. sub.15.col.2
Quisquis.de spectac.106.col.1
Quisquis.de fug.colo.141.col.2
Quisquis.de omni agro deserto.132. colum.2
Quisquis.de agrico.113.col.1
Quisquis.de censi.130.col.1
Quisquis.de tyro.207.col.1
Quisquis.in qui.cau.colo.do.ac.pos. 125.col.2
Qui stam. de decurion.40.columna prima.
Qui texerini. de murileg.ul.87. col. prima.
Qui sub.de collegiat.& char.94.columna.2
Qui vel. de diuers. officiis. 221. col. secunda.
Qui vtilia. de omni agro desert.132. colum.1
Quod ad. de murileg.ul.87. columna prima.
Quod in libellum.de fi.instrumen.7. columna 1
Quoniã Augerio.de conue.fis.deb.5. colum.2
Quoniam veredorum.de cu. pu.213. colum.2
Quoniam.de dignita.152.col.2
Quoniam.de censi.129. col.2
Quosdam.de metal.86. col.2
Quoties ab.de legat.73.col.1
Quoties de pondera.79.col.1
Quoties quis.de exact.tri. 22.col.1
Quoties.quo quisq; ordi.cõue.104. colum.1
Quoties de priuile.scho.187.col.2
Quoties.de discusso.31.col.1
Quoties.de naufra.83 col.2
Quoties.de agri.& man.145.col.2
Quoties.vt nemini lice. in empt.spe. excu.29.col.2
Quoties de dignita.154.col.1
Quoties.de lucris aduocat.225.col.1
Quotiescunque.de decu.37.col.2
Quotiescunque.de suscept.77.col.2

Reddatur.de profess.& med.67. col.1
Rempublicam. de iure reipubl.100. colum.1
Rem suam. pœnis fiscal.credit.præfer.10.col.2
Rem priuatam.de priui.do.aug.158. colum.1
Reos.de reis postula.70.col.1
Repetita.de eroga.mi.anno.197.columna 1
Reseorũ.de capi.& distra. pign.24. colum.2
Restaurationi.de diuers.præ.vrb.& rustico.146.col.1
Retractare. ne fisc. rem quam vend. cuiq.10.col.1
Rura.de omni agro defer.134.col.1

Sacri.de præpositis.sacr.cubic.&c. 157.col.1
Saluberrima.de iti.& itin.cur. 207. colum.1
Sancimus.de consu.156.col.2
Sancimus. de excus. & exact. 224. colum.2
Satis sit.de capi.& distrac.pign. 24. colum.2
Sciant omnes. de his qui ex public. ra. &c.10.col.1
Sciant iudices.de his qui ex publ.80. colum.1
Scire debet.de bo.vac.11.col.2
Scriniis de pala.sa.larg.181.co.2
Scriniarios.de numera.210 co.2
Securitates.de suscep.78.col.2
Securitatibus.de apo.publ.26.col.2
Semel securitatem.de po.pub.26.columna 1
Semel.de re mil.192.col.2
Senatores.de inco.54.col.1
Senatorum.de dignita.152.col.2
Septem. de erogat. milit.anno. 199. colum.2
Serui atque.de agri. & mancip.144. colum.2
Seruum domini. de delato. 14. columna 2
Seruos.de agrico.117.col.2
Seueram de dignita.153.col.1
Si ad magistratum.de decu.34.col.1
Si aliquid.de suscep.78.col.2

Index Legum trium Lib. Codicis.

Si ante. Si post creatio. quis deceſſe. 75. col. 1
Si apparitor. de cohor. 218. col. 2
Si cohortalis. de cohor. 220. col. 1
Si coloni. de agricol. 118. col. 2
Si cuiuslibet. vt ne. ad ſuum pa. ſuſci. 128. col. 2
Si cum ingenuus. ne quis lib. inuitus ac. 105. col. 1
Si cum te. de decu. 31. col. 2
Sicut & honores. de mune. & hono. 54. col. 2
Sicut fieri. de erog. mi. anno. 198. co. 1
Si decurionum quando & qui. quar. pars. 46. colum. 2
Si de proprio. de pericul. ſucceſſor. 71. col. 2
Si deſertores. de deſerto. 208. colum. 1
Si diuina. de exact. trib. 24. col. 1
Si ea cęcitate. qui mor. 64 colum. 2
Si ei qui. de dela. 13. col. 2
Si is, qui. de filiisfami. 71. col. 1
Si grauius. de dignita. 154. col. 1
Si quæ hæreditaris de venden. reb. ci ui. 101. col. 1
Si hi. de filiisfa. 55. col. 2
Si ille qui. de decu. 42. col. 1
Si in patria. de inco. 53. col. 2
Si in poteſtate. de caſt. pe. 196. col. 1
Si ipſe de potioribus. ad munic. num. 74. col. 1
Si ita quo quiſq; ord. cõue. 104. co. 1
Si liber. de prædiis ſtamia. 145. col. 1
Si libertus. ſi ſeruus aut liber. ad decu. aſpi. 45. col. 1
Si militiæ, qui militar. poſſ. vel non. 189. col. 2
Si minori. de iur. fiſ. 2. col. 1
Sine periculo. de filiisfa. 71. col. 1
Si peræquatore. de cenſib. 130. columna 1
Si prius quam. de iure fiſ. 1. col. 1
Si propter. ſi propter inimi. crea. fac. 74. col. 2
Si qua loca. de fund. & ſaltibus. 144. colum. 2
Si qua. de ſpecta. 106. col. 1
Si quando præfectus. de diuerſ. offic. 221. col. 1
Si quando, i. de bo. va. 12. col. 1
Si quando. ij. ibidem.
Si quando. de naufr. 83. col. 2
Si quæ hæreditatis. de vend. reb. 101. colum. 1
Si qui proſcribente. de fide inſtru. & iur. haſtæ. fi. 9. col. 1
Si quid. de iure reipublicæ. 99. col. 2
Si quid. de cano. fru. vrb. Ro. 96. c. 2
Si quod extraordinarium. de legat. 73. col. 1
Si qui de diuer. præd. 146. col. 1
Si qui adſcriptitiæ. de agricol. 125. colum. 1
Si qui eorum. ne ru. ad vllum obſe. deuo. 128. col. 2
Si quis autoritate, de omni agro deſer. 134. col. 2
Si quis à. de lucris duo. 225. col. 1
Si quis ab emphyteuticario. de om. agr. deſer. 131. col. 1
Si quis ab. de iis qui ex publi. rat. 10. columna 1
Si quis conſortium. de fab. 90. col. 2
Si quis curialem. de curia. vrb. Rom. 93. col. 2
Si quis curialibus. quando & quib. quar. pars. 448. col. 2
Si quis cum. de municip. & origina. 52. col. 1
Si q daphnes. de cupreſsis. 151. col. 1
Si quis de cætero. de aquæductu. 10. colum. 2
Si quis decurio. de decur. 33. col. 2
Si quis deſerta. de omni agro deſer. 134. col. 2
Si quis decurio. de decu. 35. col. 1
Si quis decurio. de decu. 40. col. 2
Si quis decurionum. de præ. decur. 45. col. 2
Si decurionum conſortio. quando, & quib. 46. col. 2
Si quis domeſticorum. 166. co. 1
Si quis ex. de murile. 88. col. 1
Si quis forte. de deſer. 207. col. 2
Si quis fundos. de fun. pa. 136. col. 2
Si quis in archiatri. de profeſſor. 67. colum. 2
Si quis in debitum. vt dig. or. ſer. 160. colum. 2
Si quis nauiculã. de murile. 87. col. 2
Si quis ouiũ. de fun. & ſal. 244. col. 1
Si quis per. de cur. pub. 213. col. 2
Si quis per. de aquæductu. 108. col. 2
Si quis poſt. vt ne. ad ſuum pa. ſuſc. &c. 128. col. 1
Si quis prædium. de agrico. 112. col. 2
Si quis procuratione. de dec. 36. col. 2
Si quis pro. de fide inſtr. 7. col. 1
Si quis ſeruum. qui mil. poſ. vel non. 191. col. 1
Si quis vel. de cur. pub. 214. col. 1
Si quis de mun. & ori. 52. co. 1
Si quis. de omni agro deſer. 134. co. 1
Si quis. de re mil. 192. col. 2
Si quis in ſacris. de proxi. ſacr. ſcrin. 170. col. 1
Si quis. de domeſti. & protect. 130. colum. 1
Si quis. de meta. & epi. 203. colum. 2
Si quis. de caſ. & minuſ. 184. co. 1
Si quis. de naufra. 83. col. 2
Si quis de cætero. de aquæduc. 85. columna 1
Si quis de commeatu. 206. col. 2
Si quis à. de fun. pat. 137. col. 2
Si quod. de legatio. 73. col. 1
Si quos. de decu. 41. col. 1
Si ſecundum legem. de iure reipubli. 100. col. 1
Si ſenator. de digni. 153. col. 1
Si ſine. de venden. reb. ciui. 100. col. 2
Si ſub pignore. de fiſ. vſur. 11. c. 1
Si ſucceſſoris. de peri. nomina. 103. colum. 1
Si tempora. de fi. inſtr. 8. col. 1
Si vacantia. de bo. vac. 13 col. 1
Siue ex. de execu. & exact. 224. c. 1
Si vltra. de decur. 33. col. 2
Si vt proponis. de muni. & origi. 51. colum. 2
Si vt proponis. ne quis liber inuitus ac. &c. 104. col. 2
Si vt. de dignita. 151. col. 2
Solidos. de ve. nummiſmatis. po. 92. colum. 1
Solita. de cohortalibus. 218. col. 1
Sordidorũ munerum. de excu. mun. 62. col. 2
Speciebus. de cohor. 175. col. 2
Stigmata. de fabri. 90. col. 2
Stipendia. de re mil. 192. col. 1
Super creandis. de iure fiſ. 4. col. 2
Super. qui mi poſ. vel non. 190. col. 1
Super. de naufra. 84. col. 2
Super. de man. & colo. 141. col. 1
Suſceptores. j. de ſuſcepto. 76. col. 1
Suſceptores. 77. col. 1
Suſceptores. iij. de ſuſceptor. 78. columna 1

TAm collatores. de re milit. 194. colum. 2
Temperent. de veſti. holobe. 89. colum. 2
Tractatores. de tracto. & ſta. 215. columna 2
Tranſmarina. de leg. 72. col. 2
Tribuni. de re mi. 193. col. 1
Tutelæ ſolicitudo. de excuſ. mu. 60. colum. 1
Tyberianus. de fun. limitro. 135. co. 1
Tyrones. de tyro. 207. col. 1

VAcantia. de bo. vacan. 12. col. 2
Vacuatis. de decu. 34. col. 2
Vellera. de veſti. holobe. 89. col. 1
Venatoribus. de excuſat. muner. 47. colum. 2
Veteranis. de iis qui non imple. ſti pen. 60. col. 1
Veterani. de iis quiſpon. muner. 45. colum. 2
Veterani. de vetera. 208. col. 2
Vigeſimo. de erogat. mili. anno. 197. colum. 2
Viginti. de re mi. 192. col. 1
Viris. de priui. ſcho. 187. col. 1
Viris. de magiſ. facr. 161. col. 2
Viros. de comi. conſi. 162. col. 1
Viros. de diuer. offi. 222. col. 1
Viros. de pala. ſacra. largi. 183. col. 1
Vltra modum. quemad. ciui. mu. indi. 57. col. 1
Vnicuique. de proxi. ſacr. ſcri. 108. colum. 2
Vniuerſi. j. de fundis rei priua. 142. columna 2
Vniuerſi. ij. ibidem. 143. col. 2
Vniuerſi. de fun. patri. 138. col. 2
Vniuerſi. de leg. 72. col. 2
Vniuerſos. de ve. numi. po. 92. columna 1
Vniuerſos. de ſtu. lib. vrb. Rom. 95. columna 1
Vniuerſos. de decu. 33. col. 2
Vnuſquiſque. de ſilentia. 164. col. 1
Vorax. de numera. 209. col. 2
Vrbs de priuilegiis vr. Conſtan. 96. colum. 1
Vſus aquæ. de fun. rei pri. 143. col. 2
Vſum aquæ. de aquæduc. 108. columna 2
Vt agendi. de cur. pu. 213. col. 1
Vtilitas. i. de primipilo. 225. columna 2
Vxorem. de decu. 33. col. 1

Finis Indicis legum trium librorum Codicis.

Ind.

INDICES MEMORABILIVM ET RERVM, ET VERBORVM IN VOLVmen alphabetica serie, fidelissimè digesti, ita vt facili negotio eorum sedes obuiæ fiant, idq; locupletius multò, quàm antehac.

Authenticõn Index.

Bigeus quid sit, 110.col.2
Absentibus, an per præsentes præiudicetur. 306.col. 2
Absolui potest quis episcopo irrequisito.225.col.1
Accusare est laudabile.55.col.1
Aduersario præsente testes debent produci.250.col.1
Adnumerator quis.204.col.1
Aenigma quid.259.col.2
Agricolæ priuilegia.141.col.2
Alius non potest mihi dare, quod ex me non possum.166.col.2
Alienatio minori xxv. annis conceditur.238.col.1
Alienationis prohibitio vltra filium non extenditur.327.col.1
Alimenta hinc inde in necessitatibus filiis præstentur.296.col.1
Amor, furor vehemens dicitur. 157. columna 2
Anni Dominicæ incarnationis, an ponendi sunt in instrumentis.153. columna 2
Antiquo iuri relinquitur, quod non mutatur.47.col.2
Angaria quid sit.89.col.2
Apocha quid sit.195.col.2
Apochrisarij qui & vnde.38.col.1 verius in marg.
Apostata officio curiæ traditur.348. columna 1
Appellare à multis iudicibus, non licet.135.col.2
Appellare, an & quando & apud quem licet.271.col.2
Appellare cuilibet licet.220.col.1
Appellari potest bis.306.col.2
Appellatur à sententia episcopi.350. columna 1
Appellationis tres casus.137.col.1
Approbatum non reprobo.16.col.2
Arbiter est instar iudicis. 222. col. 2
Arbiter & arbitrator differunt.334. columna 2
Archiuum quid sit.78.col.2
Armorum appellatione quid veniat. 229.col.1
Artem non exerceat, qui illam ignorat.91.col.2
Adscriptitius non est seruus.112.ca.2
Adscriptitius quis dicatur.112.col.1
Asisterium quid sit.40.col.1
Asisteriæ quæ sunt.211.col.2
Attestationes in scriptis geri debent. 288.col.2
Aurũ est pretiosius metallũ.312.co.1
Aurum metallorum est nobilius. 111. columna 1
Auxilio egent, quæ de bono accidunt.12.col.1

Bellũ duo mala infert. 228. col. 1
Benefacientibus benefacere tenemur.14.col.2
Brephotrophium quid sit. 43. col. 1
Breuiores causæ.185.col.2

Calumniatur qui non probat. 317.col.1
Canones pro legibus obseruari debent.319.col.1
Captiuitas aliquãdo habet fauorem 174.col.2
Caput est rei principium.13.col.1
Chartularij qui.228.col.1
Castitas fundamentum est in ordinã dis.32.col.2
Causa minima quæ sit.136.col.2
Causam appellationis aliam esse à prima.160.col.1
Censuales qui dicantur.88.col.2
Centesima vsura quid sit.19.col.1
Cessio in potentiorem facta non tenet.197.col.2
Cessio quando sit de fideiussori faciendo.25.col.2
Chartularij & tabelliones qui dicantur.228.col.1
Christus propter tria fuit baptizatus.68.col.1
Χιλιαρχιον.120.col.1
Clericus non debet de vna ecclesia ad aliam transire.23.col.1
Clericus quando debet gaudere priuilegio clericali.345.col.2
Coguatus large quid contineat.301. columna 1
Collatores qui sint.56.col.1
Colonus inter immobilia computatur.308.col.2
Communis vtilitas priuatæ præponitur.53.col.2
Comparationi literarum quatenus danda fides.199.col.2
Compensatio inter species fieri non potest.240.col.1
Concubinas plures habere non licet. 240.col.1
Concesso aliquo, conceditur & illud &c.209.col.1
Consecrare non potest, qui nõ est sacerdos.63.col.1
Consilium in alterius damnum mutari non debet.194.col.1
Consilium ab vxore nonnunquam sumi debet.57.col.2
Consistorium quid sit.136.col.1
Conspiratio quandoque in bonam partem sonat.289.col.1
Consuetudo generalis vincit legem. 127.col.1
Consuetudine fit licitum, quod alias illicitum.81.col.2
Consul. quis dicitur.137.col.2
Consultatio quid sit.219.col.2
Contractus super libero homine nõ valet 267.col.1
Cõtrarium per aliud tollitur.87.co.2
Contrariorum eadem est disciplina. 130.col.1
Conuenitur quis etiam inuitus, vbi deliquit.310.col.1
Corrigere se est honestius, quam ab alio corripi.224.col.1
Corrigere seipsum licet.268.col.2
Corrigit qui apte aliquid disponit. 250.columna 2
Corrigilex in dubio non debet.236 columna 1
Cruces vbi reponi debeãt.289.co.1.
Culpa alterius non proficit ei, qui causam præstitit.297.col.2

Dat qui datũ cõfirmat.192. col.1
Defensor ciuitatis, an possit in integrum restituere.80.col.2
Delictum est maius delinquere in se, quam in alium.60.col.2
Delicta puniri, reip. interest.86.co.2
Denuntiare quis cogitur. 297. col.1
Dictans illicite, puniri debet.53.co.2
Differentia non est generis apud Deum 29.col.1
Dignitas dat fauorẽ personæ.33.co.2
Dignitas releuat in multis.242.col.2
Dignitatis fauor extendi debet. 173 columna 2
Dilatio ad.data breuiari põt. 160.c.1
Dies semel semper talis præsumendus.263.col.1
Diuinare nemo cogitur. 105.col.1
Diuiti plus quam pauperi creditur. 194.col.2.
Dominus vsque ad quod tempus audiatur contra missum in possessionem causa rei seruandæ. 137. col.1
Donatio quingentos aureos excedens debet insinuari.305.col.1
Dos & donatio propter nup. secũdũ psonarũ merita cõstituit.143.co.2
Dos nõ est in bonis patris. 262.co.2
Duobus fides est adhibẽda.241. co.1

Ecclesia in quinque casibus alienare non potest.311.col.2
Ecclesia mater imperij dicitur. 34. columna 1
Ecclesia nulli gremium claudit.208. columna 1
Ecclesia proprius locus orandi dicitur.300.col.1
Ecclesia quæ & quando possit alienare.46.col.1.
Ecclesiæ res pauperum sunt.52.col.2

Index rerum, & verborum voluminis.

Effectus debet cessare cessante causa. 122.col.2
Electus prælatus, à superiore suo cõfirmatur.52.col.2
Episcopus abbatem eligit. 33. col.1
Episcopus leges scire debet. 351.c.2
Episcopus xiiij. conditiones habere debet.34.col.1
Eremodicium quid sit.187.col.2
Euangelistæ quibus figuris depingantur.68.col.1
Exceptiones in subiectorum libertates inductæ sunt.266.col.2
Exemplo credendum est. 224. col. 1
Exempla mala à bonis rebus orta sunt.159.col.1
Expensis mulctatur iniuste mouens litem.279.col.1
Expensis quando personæ parcitur. 225.col.1.
Expensæ tribus de causis fiunt.220. columna 2
Expressum plus tacito operatur.265 columna 2

FActum pro infecto haberi non potest.44.col.2
Falcidia in multis locum habet.308. columna 1
Falsitas, veritatis est immutatio.199 columna 2
Fama confirmat rem, de qua agitur. 244.col.1
Felicitas vnius alteri prodest. 20.c.2
Fœmineo amore, nil est fortius.39. columna 2
Fœnea possessio, quæ est.54. col.2
Fictio tantum valet, quantum veritas.358.col.1
Fideiussor pro euictione an semper detur.27.col.1
Filiorum genera.232.col.2
Filius an possit aliquo casu fraudari legitima.94.col.2
Filius an ex delicto patris puniatur. 184.col.1
Filius debet ali secundum patris facultates.269.col.2
Filius præteritus rumpit testamentum.286.col.1
Filiusfa. habet hæredem.301.col.1
Filij legitimi alios excludunt.101. columna 2
Filio quasi spectare videntur bona paterna.72.col.2
Filiorũ quinque sunt genera. 232.c.1
Filiis dantur, quæ non dantur extraneis.48.col.1
Finis inspicitur.122.col.1
Forte, dubitandi est particula.41.c.1
Forum ex rei persona metimur.335. columna 1
Frequenter fieri.82.col.2
Fructus aridi qui sint.141.col.1
Futura, lex aliquando respicit.134. columna 2

GEneraliter prolatum, generalẽ capit interpretatione.100.c.1
Generis appellatione quælibet eius species continetur.23.col.1
Geruntocomium quid sit. 45. col. 1
Glomatici saltus.145.col.2
Græca lingua an sit elegans. 37.columna 2

HAeres & testator finguntur eadem persona.152.col.1
Hæreticus quis sit.275.col.1
Honores ianuariis calendis dabantur.138.col.1
Honores superioribus deferuntur. ibidem col.2

IGnorantia iuris neminem excusat.135.col.1
Ignoto non est credendũ. 243.col.1
Illustres quomodo matrimonium contrahant.193.col.1
Immoderatis est contrariãdum.114. columna 1
Imperiũ de cœlo prouenit. 200.co.2
Impensarum ratione permittitur, quòd alias non.274.col.1
Imperator pater est legis. 199.col.2
Imputatur ei, qui se angustat.198.c.1
Inferior, superioris legem tollere non potest.319.col.1
Ingrediens religionem, se & sua Deo dicat.356.col.2
Ingressus monasterium, pro mortuo habetur.357.col.2
Inimicus capitalis duplex.249.col.2
Inimicitia à testimonio repellit.249. columna 1
Instrumenti factio delegari non potest.147.col.1
Inuidia maxime inter fratres oritur 123.col.1
Italia prouinciarũ domina dicitur. 185.col.1
Italia tributa non soluit.90.col.2
Iudex non est, qui literas nescit.204. columna 2
Iudex quibus casibus nõ cognoscit de causa appellationis 225.col.1
Iudex iudicando sedere debet. 182. columna 1
Iudicare, an debeat iudex secundum suam conscientiam.85.col.1
Iudicari non debet de nocte. 219.c.1.
Iudicum ordines quot.44.col.1
Iura duo fortiora sunt vno.303.co.1
Iuratur de calumnia in causa appellationis.216.col.1
Iurans maligne, peierat.68.col.1
Iure est potior, tempore prior. 254. columna 2
Iureiurando quis obligatur. 203.c.2
Iuri. qualiter potest renuntiari. 253. columna 1
Iusest quadruplex.127.col.1.
Iusiurandum, an & quando seruandum sit.155.col.1
Iustus septies in die peccat. 47. col.1

LEgatum testamento, potest per codicillos adimi. 226.col.1
Legatarius onerabilis.130.col.1
Leges ad præterita aliquando trahuntur.234.col.1
Leges non determinant de raro accidentibus.148.col.1
Leges propter malos factę sunt.240. columna 1
Leges sunt scientia moralis. 104.c.1
Leges veteres nouas determinant. 243.col.2
Legitimum quandoque pœnam meretur.146.col.1
Legum correctio vitanda.185.col.2
Lex ad futura trahitur.285.col.2
Lex debet esse clara.271.col.2
Lex est mitior homine.115.col.2
Lex est iudice mitior,222.col.2
Lex futurũ tepus respicit. 207. col.2
Lex non debet derideri.259.col.2
Lex noua veterem interpretatur. 338.col.1
Libellus etiam in personali actione rẽ certã continere debet. 279.col.2
Libellus tria continere debet. 159. columna 2
Libertus quas operas patrono præstet 209.col.2
Liberi ofserant à principio. 191.c.1
Libra auri ex lxxij. aureis fit.81.c.1
Licet quod expresse non prohibetur.241.col.1
Lite pendente supplicare non licet. 283.col.1
Literati debent esse iudex aduocatus & medicus.218.col.1
Lucrari non debet quis cum aliena iactura.355.col.1
Ludus schacorum non est clericis prohibitus.347.col.2
Lucubratio. 55.col. 2. verius vt in margine.

MAgistratus durante officio cõ ueniri non potest. 335.col.1
Magistratuũ habentium ordinariã iurisdictionem quinque genera. 182.col.1
Magistratuum ordines quot.126.c.1
Maior numerus transcendit minorem.316.col.1
Maior pars quãdo dicatur.260.co.1
Mala fides venditoris nocet emptori.307.col.1
Malum omne facile malitiosus excogitat.159.col.1
Mancipium inter & colonum est differentia.37.col.1
Mandatum principis quid sit. 84. columna 1
Manifesta probatione non indiget. 145.col.2
Manus appellatione cætera membra veniunt.88.col.2
Maritima consuetudo nostris nõ repugnans legibus seruatur.336.c.1
Matrimonium vno tantum superstite pendet.269.col.1
Matrimonium fuit à Deo institutũ. 104.col.2
Matrimonium sine dote & scriptura valet.294.col.2
Matrimonium potest esse sine dote, sed non econtra.112.col.2
Matrimonium soluitur frequentius morte.123.col.1
Mechanica ars, quæ dicatur.50.co.1
Medium eligendum est.100.col.1
Medium tenuere beati. ibidem.
Mendacium nonnunquam punitur. 100.columna 1
Merum, & mistum imperiũ magnis tantum magistratibus committuntur. 80.col.1
Militare pecunia quis dicatur.262. columna 1
Militis creatio quomodo fit. 91. columna 2

Minor

Minor plura ſpecialia habet. 267. colum. 2
Minores magiſtratus conueniuntur durante offi. 59. col. 2
Minores magis puniuntur, quã maiores. 60. col. 1
Monachatione non tenente, an res apud monaſteriũ maneãt. 31. col. 1
Monachatus liberat à poteſtate diaboli. 216. col. 1
Monachus, an de veritate dicẽda iurare debeat. 212. col. 2
Monachus poteſt teſtificari. 355. co. 1
Monachus poteſt cõueniri. 211. co. 2
Monachi quidã ſunt clerici, & quidam non. 35. col. 2
Monachũ nõ facit habitus. 332. col. 1
Monaſteriũ an debeat domino reddere pretium ſerui monaſterium ingredientis. 29. col. 2
Monaſterium. 43. col. 1
Morbus medicina tollitur. 277. c. 1
Mors ciuilis non impedit matrimonium. 85. col. 2
Mors omnia iura reſoluit. 19. col. 1
Mors vltimum ſupplicium dicitur. 208. col. 1
Mortuum eſſe, & natum nõ eſſe, paria ſunt. 119. col. 2
Mulier auara dicitur. 119. col. 2
Mulier decem menſes & duos dies poteſt filium portare. 145. col. 1
Mulier quare non nubit ante annũ. 111. col. 2
Mulieres fauorabiles. 331. col. 1
Multitudo confuſionem parit. 72. colum. 1
Mutianæ cautionis locus. 127. col. 2
Mutuans eccleſiæ, in eius vtilitatem verſum probare debet. 312. col. 2

NAtura nouitati ſtudet. 14. co. 1
Nautica pecunia cuius periculo ſit. 141. col. 2
Negligentia cuncta lædit. 172. col. 1
Nobilitatur pater per filium &c. 216. col. 2
Nobiliores præeligi debent. 79. c. 1
Nomen, facto deficiente, parum prodeſt. 275. col. 1
Nomen conſequens eſt rei. 104. co. 2
Nomine carens, caret nominis effectu. 242. col. 1
Noſocomium quid ſit. 43. col. 1
Nouiſſima pœna eſt vltimum ſupplicium. 155. col. 1
Nubere eſt conſultius, quam vri. 18. colum. 2
Nuntius communis multa habet nomina. 220. col. 2
Nuntios legales iudex habere debet. 221. col. 1
Nuptiæ inceſtæ & nefariæ differũt. 72. col. 2

OBlatio ad multa valet. 255. co. 2
Oeconomus quis. 181. col. 2
Officium camporium. 28. col. 1
Onus vbi eſt, & emolumentum. 58. col. 2. & 82. col. 1
Ordinari⁹ an poſſit recuſari. 68. co. 1
Ordinarius in ſacris non debet habere vxorem. 354. col. 1
Ordo ſcripturæ quandoq; non ſeruatur. 311. col. 1
Orphanotrophium quid ſit. 43. columna 2

PApa iuriſdictione temporalem imperij non habet. 34. col. 1
Papa temporalibus immiſcere ſe nõ debet. 34. col. 1
Pater poteſt legitimè cogi pro filio. 187. col. 1
Patientia conſenſui cõparatur. 349. colum. 1
Patronus in alienatione eccleſiaſticarum rerum debet conſentire. 388. col. 2
Paupertas aliquãdo prodeſt. 320. c. 2
Peierans mortem æternam expectat. 101. col. 1
Pœna eſt delicti merces. 349. col. 1
Pœna vnius, multorum eſt terror. 87. col. 1
Pœnam ſimilem par delictum exigit. 225. col. 1
Pœnæ ſunt minuendæ in dubiis. 51. colum. 1
Pendere, quædam dicuntur. 120. co. 1
Periurus à teſtimonio repellitur. 155. col. 2
Perſonæ factum, in damnum eccleſiæ non redundat. 312. col. 2
Poteſtates terrarum debent expellere hæreticos. 55. col. 1
Pignus plus debito valere debet. 161. col. 2
Pignori obligatum alienari non poteſt. 120. col. 1
Pragmatica forma quid eſt. 53. col. 1
Pragmatica quomodo fiant. 188. c. 1
Præfecti prætorio priuilegia. 135. c. 1
Præiudicium non fit agere non valenti. 292. col. 1
Præſcriptio eſt odioſa. 70. col. 2
Præſcriptio contra impuberes non currit. 118. col. 2
Præſcriptio temporalis quandoque contra minorem currit. 12. col. 2
Præſens aliquando ſuſpenſum eſſe dicitur. 17. col. 1
Præſens variè accipi. 25. col. 1
Præſumitur ſemel bonus ſemp eſſe bonus, & eſt contrario. 30. co. 1
Præſumptio ex retroactis capitur. 32. col. 2
Præſumptionem facit vnus teſtis. 248. col. 1
Præſumptione damnatur quis aliquando. 249. col. 1
Præterita non reſpicit lex. 96. colũ. 1
Præteritus habetur pro exhæredato. 17. col. 2. ſunt tamẽ hæc diuerſa. 286. col. 1
Princeps eſt lex animata in terris. 140. col. 1
Princeps omnium pater eſt. 270. columna 1
Princeps quandoque directo adiri debet. 59. col. 2
Principis ſententia eſt lex. 147. co. 1
Principis ſententia debet eſſe ſcripta. 284. col. 1
Priuato datur reſiſtẽdi facultas. 318. colum. 1.
Priuilegium hæredibus datur, quod defuncto nõ cõpetebat. 319. co. 2
Priuilegium perdit, qui eo abutitur 65. col. 1
Priuilegium primum præfertur ſecundo. 255. col. 1
Priuilegia antiqua renouari debent 2. col. 2
Probandi modi ſunt quatuor. 242. colum. 1
Procuratorem cõſtituere quis non cogitur. 102. col. 2
Promittere & dare in delictis æquiualent. 344. co. 1
Proſequi cogit, q ſemel voluit. 280. colum. 1
Protocollum, quid ſit. 130. col. 1
Proximus quis dicatur. 302. col. 2
Ptochotrophium quid ſit. 45. col. 1
Publico iudicio damnatus infamis eſt. 204. col. 1
Punitur quis vbi deliquit. 61. colũ. 1

QVarta an ſtatim poſt ingreſſum poteſt petere. 32. col. 1
Quartam ſubſtantiæ viri quãdoque habet vxor. 194. col. 1

RAtiones duæ vincunt vnã. 111. col. 1. & 227. col. 1
Reditus inter immobilia numerantur. 198. col. 2
Relicti verbum ad inſtitutionem adaptatur. 6. col. 1
Renuntiare poſſunt miles & clericus eorum priuilegiis. 160. col. 2
Renuntiaus iuri ſuo, debet illud ſcire. 29. col. 1
Reparari debent antiqua reſcripta. 171. col. 1
Res exigua vſque ad libram auri dicitur. 206. col. 1
Restribus modis petipõt. 159. co. 2
Reſcripti forma à iudicibus non debet transcendi. 219. col. 2
Reſponſio lege non probata non valet. 95. col. 1
Reſtitutio natalium plenam dat ingenuitatem. 191. col. 1
Reus actore fauorabilior eſt. 129. c. 1
Roma quot nominibus appelletur. 69. col. 2

SAcerdotium eſt dignitas. 57. co. 1
Sacra miniſteria in eccleſiis fieri debent. 320. col. 1
Sacramentum honeſtiori defertur. 129. col. 2
Sapiens mutat conſilium in melius. 104. col. 2
Sapienti pauca dicenda ſunt. 226. colum. 1
Satisdat iterum appellans. 169. col. 1
Scena quid ſit. 155. col. 1
Secreta reuelari. 244. col. 2
Senectus veneranda. 136. co. 2
Sententia definitiua aliquando ante litis cont. defertur. 281. col. 1
Sententia quandoque lite non contẽ. fertur. 186. col. 1
Sententia ſine ſcriptis quibus. caſibus valet. 62. co. 1
Sententiæ cum ſapientum conſilio dentur. 136. col. 1
Seruus an teſtificetur. 248. col. 1
Scriptura pro parte tenere poteſt. 290. col. 1
Scriptura in multis neceſſaria eſt. 193. col. 2

Scripturæ

Index rerum, & verborum voluminis.

Scripturæ aliquando plus, quam testi creditur. 262. col. 1.
Scholares iurisdictioni potestatis subsunt. 351. col. 2
Scholares in delictis priuilegio non vtuntur. 86. col. 2
Siliqua quid sit. 353. col. 2
Simonia manu, lingua, & obsequio committitur. 35. col. 2
Solui aliud pro alio inuito potest. 27. col. 2
Solutione quandoque nõ tollit obligatio. 161. col. 1
Subditos suos locupletes esse vult Imperator. 446. col. 2
Substitutũ qui possunt habere. 257. colum. 1
Successio sequitur votũ naturę. 241. colum. 2
Successio quandoque fit ad tertium gradum. 116. col. 2
Suffragium quid sit. 55. col. 2.
Susceptum quid sit. 71. col. 1
Synodus quid sit. 181. col. 2

TAbellio, an sit de numero testium. 205. col. 2
Tabellio debet esse rogatus, vt instrumentum recipiat. 147. col. 1
Tabellio delinquens in officio, repelli debet. 229. col. 1
Tabellionis delinquentis pœna. 44. colum. 1
Tacens adfirmat. 109. col. 1
Tacita quædam licent, quæ non expressa. 253. col. 2
Tempus donationis inspicitur. 122. colum. 1
Tempore prior, potior est iure. 254. colum. 2
Temporum tria sunt genera. 135. colum. 1
Tessera quid sit. 230. col. 2
Testatur quis aliquando de alieno. 117. col. 2
Testamentum, vt rumpatur, duo requiruntur. 272. col. 2.
Testamẽto infirmato, legata tamen valent. 230. col. 2
Testamento necessaria. 13. col. 2
Testis causam sui dicti dicere debet. 244. col. 1
Testis cogitur reddere rationẽ sui dicti. 199. col. 2
Testis de credentia deponere non debet. 281. col. 1
Testis est Deus quando iuratur. 194 colum. 2
Testis qualis esse debeat. 10. columna. 1
Testes an debeant esse rogati. 202. colum. 2
Testi non digno rogato credi. 245. colum. 1
Testes debent contrahentes noscere. 201. col. 2
Testes non potest quis producere post didicita testificata testiũ aduersarij. 248. col. 1
Testium debet refrenari copia. 246. colum. 1
Testium productio regulariter fit postlitem contestatam. 250. columna 2
Titulus varia significata habet. 318. colum. 1
Titulum allegare sufficit. 18. col. 1
Transigi põt sup adulterio. 300. co. 2
Tribunal & cõsistorium differunt. 136. col. 2.
Turpitudo actionem tollit, 320. co. 1
Tutor obligatur ad ratiocinia. 196 colum. 2

VAriatio testium est considerãda. 196. col. 2
Velocitas propter imminens periculum exigitur. 78. col. 1.
Vendere cogit qs suã rem. 27. col. 2
Venditio rei ciuitatis fit in omnium præsentia. 310. col. 1.
Venditionis nomen alias alienationis species nõ cõplectitur. 51. co. 1.
Veniæ facilitas incentiuum tribuit delinquendi. 197. col. 2
Verbum generale omnia complecti tur. 199. col. 1
Verbum semel positum, ad diuersa referri potest. 181. col. 1
Veritas quid. 199. col. 2
Veritatem debet iudex inquirere. 48. col. 1
Veritatem super omnia debet quærere iudex. 146. col. 2
Veste alterius in eius contemptum vtens punitur. 288. col. 1
Vicem duorum vnus gerere non potest. 22. col. 2
Victor victo in expẽsis quandoque condemnatur. 81. col. 2
Vigilare non debemus nocte in magnis diebus. 55. col. 2
Vilis pluspuã nobilis punit. 73. co. 2
Villę & castra sub ciuitate collectã faciunt. 233. col. 2
Vir quis dicatur. 107. col. 2
Viros fortes esse oportet. 94. col. 1.
Virtus in necessitate comprobatur. 37. col. 1
Voci viuæ an plus, quã mortuę credendum sit. col. 1
Voluntates vltimæ quinque modis fiunt. 13. col. 2
Vsumfructum habet pater in aduentitiis filij. 302. col. 2
Vtilitatis gratia quædã licent, quæ alias non. 311. col. 1
Vxor an est domina dotis. 94. col. 2
Vxor quandiu maritum militẽ debeat expectare. 110. col. 1
Vxoris castigatio viro permissa. 299. col. 1
Vxorem non ducunt in sacris positi 109. col. 1
Xenodochium qd sit. 43. col. 1

INDEX RERVM & verborum in gloss. contentorum super tribus vltimis lib. Cod.

ABsens causa studij commeatum habere debet. 173. col. 1
Additionem iuris factici esse. 16. col. 1
Aduocatus cum vincit in causa, palmam habet. 177. col. 1
Aduocatus, tabellionis non debet exercere officium. 13. col. 2
Aeris appellatio quid teneat. 210. colum. 1
Aeratum quid sit. 30. col. 1
Aetati est deferendum. 64. col. 2
Aequalitas in iudiciis esse debet. 197. col. 1
Alimentorum causa priuilegiata est. 192. col. 2
Ambasiatã illicitã per se aut p aliũ imponens punitur. 224. col. 2
Angariarum munus est personale. 105. col. 1
Animalia bruta inter mobilia numerantur. 49. col. 2
Anni domini in principio cuiuslibet cõtractus debẽt poni. 76. co. 1
Annorũ domini cõputatio. 20. col. 2
Appellat à discussoris sũa. 31. col. 1
Argumentum à contrario sensu valet. 31. col. 1
Arma facere, vendere, nec emere priuato licet. 90. col. 1
Ascendere, non descendere licitum est. 222. col. 1
Adscriptitius & seruus in multis differunt. 121. col. 1
Aureus & solidus idem sunt. 80. columna. 1
Aurei lxxij. faciũt libram auri. 77. colum. 2
Aurum coronarium quid sit. 80. columna 1

BAgastarij qui dicũtur. 218. co. 1
Bellum animæ, corporis perditionem inducit. 226. col. 1
Bonorum possessionem iuris, & facti esse. 16. col. 1
Bonum fuisse, hactenus prodest. 176. colum. 1

CArcer ad hominum custodiam non ad pœnam est inductus. 21. col. 2
Castrum cuilibet habere non permittitur. 135. colum. 2
Censuales qui dicuntur. 75. col. 2
Circitores qui sint. 175. col. 1
Citari non debet quis sine scriptis. 188. col. 1
Ciuilis actio criminalem non tollit. 24. colum. 2
Collectæ à diuitibus & pauperibus secundum facultates eorum sunt exigendæ. 25. colum. 2
Colonus et inquilinus quomodo differunt. 118. col. 1
Coloni sunt multiplices. 112. columna 1
Conceptionis tempus in partu consideratur. 124. col. 1
Concessum videtur quod non prohibetur. 2. colum. 2
Consentit qui non appellat. 32. columna. 1
Consiliarij ciuitatis, decuriones dicuntur. 31. colum. 2
Conspiratio & dolus quandoque in bonam partem sumitur. 67. columna. 2
Consuetudo affectum parentelæ auget. 197. col. 1

Consuetudo dat iurisdictionem. 222. columna 1
Consuetudo in delinquendo aggrauat pœnam. 206. col. 2
Consuetudo loci attenditur. 15. col. 2. & 77. col. 2
Consuetudo non excusat. 37. col. 2
Consuetudo regionis in vectigalibus attendenda est. 22. col. 1
Consuetudo regionum attenditur. 202. columna 1
DAtum non videtur nec factum quod non tenet. 66. col. 2.
Decuriones torqueri non debent. 93. colum. 2
Deferre & non probare, crimen est. 14. col. 1
Deferre multis modis dicitur. 13. columna 1
Deferre multi prohibentur. 13. col. 1
Degradatur quis dum dignitate spoliatur. 187. col. 1
Delatoris iniqui pœna, quæ est. 14. colum. 2
Delictum patris, an noceat ad feudũ filio iam nato. 44. col. 1
Delictum quando q; pecuniariter punitur. 41. col. 1
Depositio est coram iudice professio. 122. col. 1
Discussor multis modis dicitur. 30. columna 2
Docendo quis docetur. 73. col. 2
Doceri debet publice tantum in regalibus vrbibus. 163. col. 2
Doctor aut lector non potest legere per substitutum. 140. col. 2
Doctum non facit indoctus. 38. col. 2
Dolus cum principe committi non potest. 222. col. 2
Domicilium consequitur quis ratione dignitatis. 54. col. 2
Domicilium non facit sola habitatio. ibidem. col. 1
Dos non annumeratur inter bona viri. 39. col. 1
Duas præbendas habere non licet. 190. col. 2
Duella prohibentur. 111. col. 1
ELoquij tuba Tullius. 95. col. 2
Epidimetici qui dicuntur. 203. columna 1
Episcopo nihil derogatur altero in eius episcopatu electo. 96. col. 1
Equus male pabulatus male vadit. 214. col. 1
Exactoris officium erat annuum. 23. columna 1
Exceptio non numeratæ pecuniæ non semper opponitur. 26. col. 1
Exemplum non probat, sed authenticum sic. 222. col. 2
Exilium triplex. 70. col. 1
Extraneus quis dicatur. 50. col. 1
FActo proprio quis contrauenire non debet. 9. col. 2
Ficta religio non excusat. 35. col. 2
Filius proximus est patris agnatus. 39. col. 1
Filiis aliquid non tanquam hæredibus, sed vt filiis competit. 170. columna 2
Fiscus habet ius commune. 2. col. 1
Fructus ex beneficio percepti ad hæredes transeunt. 95. col. 1
Frugum appellatione vindemia continetur. 112. col. 1
Furti actio cum sententia infamat infamia iuris. 152. col. 1
GEnerale vel indefinitum verbũ omnia cõprehendit. 12. col. 2
Geminatio criminis pœnam multiplicat. 160. col. 1
Gynæcium quid sit. 68. col. 1
Grauatus in vno, in alio releuari debet. 143. col. 1
HAeres quando q; plus priuilegiatur defuncto. 166. col. 2
Hypothecaria sex mensibus tollitur. 131. col. 1
Honeste quædam accipiuntur, quæ inhoneste petuntur. 15. col. 2
Honor nolenti confertur. 198. col. 1
Honorem vitans stultior est onus vitante. 88. col. 1
IAcula præuisa minus lædũt. 21. c. 1
Ignorantiæ probandæ ratio. 190. columna 1
Imperator à muneribus quandoque non excusatur. 60 col. 1
Imperator quædam alienare non potest. 138. col. 1
Imperium est æternum. 72. col. 2
Indigentibus dandum est. 226. col. 2
Infamia facti à dignitate repellit. 124. col. 1
Infamis est, qui sponsioni suæ cõtrauenit. 180. col. 1
Infamis factus dignitates perdit. 189. columna 1
Infami non potest dari priuilegium. 33. col. 2
Iudæi ex consuetudine aurum coronarium præstant. 70. col. 1
Iudicis defectu licet alicui se facere iudicem. 40. col. 2
Iuramẽto vxoris creditur de bonis viri defuncti. 47. col. 2
Ius petendi tripertitum est. 47. co. 1
Ius publicum per constitutos in dignitate expediri debet. 151. columna 2
LAudibus non debet extolli malitia. 80. col. 1
Legatus quis dicatur. 70. col. 1
Legati apostolici non debent in episcoporũ domibus hospitari. 204. columna 1
Legem facere potest præfectus. 135. columna 1
Leuius portatur, quod à pluribus portatur. 150. col. 1
Licentians & licentiatus æque puniuntur. 206. col. 1
Logographi qui dicuntur. 75. columna 2
MAiorum delicta celebrari debent. 222. col. 1
Maiorum pœna, minorum est terror. 15. col. 2
Marmor saxi appellatione venit. 86. columna 1
Medici salaria ex publico habere debent. 67. col. 2
Metati, qui dicuntur. 203. col. 1
Mœtrocomia quid sit. 24. col. 1
Metroici qui sunt. 2. col. 2
Militia simplex non est dignitas. 148. col. 1
Militãtium diuersi sunt gradus. 169. columna 1
Missionum quatuor sunt genera. 68. columna 2
Mora tempore purgatur. 19. col. 2
Mores boni omnes diuitias excedunt. 67. col. 2
Munera sunt in multiplici differentia. 55. col. 1
Munera sordida quæ sint. 62. col. 2
Munus patrimonij duplex. 18. columna 1
Mutatio nominis est permissa. 209. columna 1
NAufragium vnde dicitur. 83. columna 1
Nauta quando de naufragio tenetur. 84. col. 2
Negligentia iudicis est punienda. 20. columna 1
Negotiatores militare non debent. 175. col. 1
Numerarij qui dicuntur. 209. col. 1
OBligationis origo potius, quã titulus inspici debet. 50. col. 2
Officium aut dignitatem male seruans, eis non iuuatur. 180. col. 1
Officia duo non debet quis habere. 170. col. 1
Officia duo regulariter quis habere non potest. 173. col. 1
Officialis delictum, dominum punit. 29. col. 1
Officiali modum excedenti resisti potest. 224. col. 1
Officiali non probanti non creditur. 150. col. 1
Officiales maiora mala, quàm alij committunt. 4. col. 1
Optio quid sit. 4. col. 1
Ordo conueniendi fisci debitores. 6. columna 1
Ordo in oneribus seruãdus. 74. co. 2
Origo non dicitur patris domicilium. 52. col. 1
PActum facit, quod consuetudo facere potest. 114. col. 1
Papa in pede osculari debet. 165. columna 1
Parauereda quid sit. 170. col. 1
Partus aliquando ventrem non sequitur. 118. col. 1
Partus sequitur ventrem. 38. col. 2
Partem retinens, totum retinere videtur. 123. col. 1
Patricius nemo fit, nisi alia dignitate præcedente. 43. col. 2
Patriam suam relinquere est impium. 51. col. 1
Pœna falsi est pœna capitis. 223. col. 1
Pœna grauis pro delicto paruo imponitur. 159. col. 2
Pœnæ legum differri non debent. 207. col. 2
Pœnitentia post factum non habet locum. 140. col. 1
Pensio est in fine anni soluenda. 126. columna 2
Possessorium ante petitorium intentari debet. 118. col. 2

Pragmatica sanctio sit cum procerum consilio. 152. col. 1
Præbendas duas habere non licet. 160. col. 1
Pretium in venditione, non in aliis contractibus interuenit. 46. col. 2
Prælatus malus bonum subditum timet. 181. col. 1
Præmium non debet quis pro pœna reportare. 37. col. 2
Primicerius, & secundicerius, qui sint. 160. col. 1
Primicerius quatuor priuilegiis donatur. 160. col. 1
Princeps est in terris lex animata, 3. columna 1
Princeps adorari dicitur, alij salutari. 164. col. 1
Principis sunt omnia. 183. col. 1
Principis officialibus resistere licet. 3. col. 1
Principis voluntas lex est. 42. col. 1
Priuilegium amittit, qui eo abutitur. 119. col. 1
Priuilegium durat etiam finita dignitate. 181. col. 1
Priuilegium in quibusdam ad filios transit. 165. col. 2
Priuilegium officialium dignitate finita non perditur. 158. col. 1
Priuilegium patris filio prodest. 132 columna 1
Priuilegium personale, an ad successorem transeat. 62. col. 2
Priuilegium primum per superueniens non tollitur. 144. col. 1
Priuilegia personales sanctiones dicuntur. 147. col. 2
Priuilegia veteranorum renouari debent. 125. col. 2
Priuilegiatior est fiscus, quam ciuitas 102. col. 2
Procuratoris officium est vile. 37. columna 1
Prohibitum in vno, in alio concedi tur. 90. col. 1
Pronuntiari de futuro potest. 111. columna 1
Protostasiæ munus quid sit. 59. columna 1
Prouincia pro ducatu capitur. 214. columna 2
Pudori parcendum est. 124. col. 2
Pugnantes veritatis gratia, athletæ dicuntur. 68. col. 1
Punitur quandoque filius ex patris delicto. 121. col. 1
Punitur plus ignobilis, quam nobilis pro eodem facto. 128. col. 1
Pupillus, ecclesia, respubli. quandoque æquiparantur. 11. col. 2

Renuntiat, qui se periculo supponit. 150. col. 2
Res quandoque pretij loco succedit. 197. col. 1
Reuerentiam debet minor maiori impendere, & econtra. 181. col. 1
Reus quandoque forum actoris sequitur. 83. col. 2

Saltus gomatici, qui dicuntur. 145. col. 2
Salutare principem cuique non licet. 208. col. 2
Scire debent omnes, quod suum non est, alienum esse. 116. col. 2
Scholaris vagus non potest magister fieri. 207. col. 1
Scriniorū tria sunt genera. 167. col. 1
Sententia aduocato fisci absente contra eum lata non valet. 11. col. 1
Sententia in scriptis est ferenda. 221. columna 1
Seruire per substitutum nemo potest. 41. col. 2
Serui vnde dicuntur. 75. col. 2
Specialia quinque in debitore ciuitatis notantur. 102. col. 2
Studuisse diu non sufficit, sed bene. 168. col. 1
Superior inferioris factum confirmat. 41. col. 2
Superiorem debet accusare inferior. 210. col. 1
Superindictum quid sit. 20. col. 1

Tabelliones & tabellarij, an leges scire debeant. 75. col. 2
Temporis diuturnitate ius alicui quæritur. 141. col. 2
Territorium ciuitatis appellatione venit. 52. col. 1
Testes aliquando ad probandum non sufficiunt. 25. col. 2
Torneamēta prohibentur. 106. co. 1
Trabea quid sit. 133. col. 1
Tributa exigere ad quos pertinet. 18. col. 2
Tributa soluere omnes coguntur. 25. col. 1
Tributa soluit minor. 107. col. 2
Tributum, & annona in quibus consistant. 17. col. 2
Tutori sine scriptura solui potest. 105. col. 2
Tuus sum, dominium non importat. 126. col. 2

Vagabundus priuilegium perdit. 166. col. 1
Vendere suam rem quis cogitur, 115. col. 1
Ventrem sequitur proles. 125. col. 2
Verbum pro oratione quandoque ponitur. 12. col. 1
Vestium diuersa genera. 92. col. 2
Vicarius comiti & duci æquiparatur. 163. col. 2
Vsura non accedit pœnæ. 10. col. 2
Vsurpare in bonam & malam capitur partem. 115. col. 2
Vxor inter domesticos & familiares numeratur. 193 col. 1
Vxoris bona inter res viri annumerantur. 148. col. 2

INDEX RERVM & verborum in glo. contentorum super libris Feudorū, & Extrauagantium.

Absoluimus potius quam condemnamus. 65. columna 1
Accusatore desistente vel defuncto, potest iudex procedere. 116. col. 2
Actio omnis. xxx. annorum spatio tollitur. 57. col. 2
Aduocatus contra dominum causas agens, an feudo priuetur. 54. col. 2
Aequitas iuris præfertur rigori. 28. columna 1
Alienationis appellatione pignus continetur. 30. col. 1
Alienationis verbo omnis actus, per quem transfertur dominium, continetur. 73. col. 1
Alterius culpa quādoq; nocet. 92. c. 2
Arma portare & pecuniam optare, non audent rustici. 64. col. 1
Auditur quis contra propriam scripturam. 56. col. 2

Bannitus non habet sub se vasallos, sicut nec excommunicatus. 64. col. 2

Cassari, verbum quid importet. 130. col. 1
Causam finalem denotat gerundium positum cum accusatiuo. 102. col. 2
Citari qui possint, & quando, & citationis summa capita. 50. col. 1
Citatio debet habere causam, quare reus citetur. 113. col. 2
Ciuitas sine episcopo esse pōt. 120. colum. 1
Ciuitates in multiplici sunt differentia. ibidem.
Confessionem non iudicit de iure cōmuni sola contumacia. 117. col. 1
Consilij verbum, quando pro necessitate ponitur. 29. col. 1
Consuetudo in feudis leges vincit. 36. col. 1
Consuetudo longa vim constitutionis habet. 122. col. 2
Consuetudines malæ tractu temporis non confirmantur. 27. col. 1
Culpa vasalli suis hæredibus nocet. 23. col. 1
Curia vendita, & beneficium ad curiā spectans vēdi videtur. 81. col. 1

Debitorum nomina inter immobilia numerantur. 36. col. 1
Deceptio de iure gentium permittitur. 112. col. 2
Decretis leges obuiare non possunt. 36. col. 1
Deterior est quandoque conditio filiorum, quam agnatorum. 78. co. 1
Dilatio datur parti ad quærendum aduocatos. 110. col. 1
Domesticæ personæ. 42. col. 1
Dominium nō transfert, qui in feudum concedit. 38. col. 2
Duellū quādoque permittitur. 61. c. 1

Ecclesia qñq; dānū patitur propter prælati culpam. 75. col. 1
Edicta sunt multiplicia. 50. col. 1
Esse non videtur, quod parum durat. 22. col. 2
Excōmunicati vasallus à fidelitatis sacramēto est absolutus. 31. col. 1
Expresse licent, quæ tacite nō. 24. c. 2

Fœmina quare feudum retinere non potest. 72. col. 1
Fœminæ ad feudum aspirare non possunt. 24. col. 1
Feriato die an iudex procedere debet. 111. col. 1

Index rerum & verborum voluminis.

Feudum à fidelitate dicitur. 75. col. 2
Feudum cum vniuersitate trãsit. 70. colum. 1
Feudum emi potest. 22. col. 2
Fidelitas est triplex. 101. col. 1
Fidelitas cum fama extinguitur & restituitur. 40. col. 1
Fidelitatis forma. 40. col. 1
Fieri non dicitur quod cõmode non fit. 74. col. 2
Filius non amittit feudum ab auo acquisitum propter patris delictũ. 59. col. 2
Filiorum appellatione nepos continetur. 80. col. 2
Filiorum appellatione nepos venit. 27. col. 1
Fiscus est successor male acquisitorum. 94. col. 1
Forma fidelitatis quæ sit. 40. col. 1
Frater fratri, filiis non extantibus succedit in feudo. 15. col. 1
Furum pœna, & qui sunt fures & quotuplices. 87. col. 1

GEneralis locutio personam loquentis non comprehendit. 97. col. 1
Generis appellatione quælibet eius species continetur. 39. col. 1

HAeres mouere non debet, quod defunctus tacuit. 96. col. 1
Hæredis appellatione cõtinetur tantum filius masculus. 26. col. 2
Hæredi nõ licet quod defuncto non licuit. 24. col. 2
Homicida capite punitur. 88. col. 1

INdiuidua hæredibus insolidum debentur. 58. col. 1
Infamis procurator esse potest, non autem testis. 114. col. 1
Infames & serui quãdoque ad accusandum admittuntur. 103. col. 2
Infinitas licitum aut illicitum non vitiat. 70. col. 2
Ingratitudine amittit quis feudum, & redit in seruitutem. 55. col. 1
Ingressus monasterium, rerum suarum dñs esse non desinit. 49. col. 2
Iniuriam augent locus & persona. 86. col. 2
Inopia pœnam non aufert, sed auget. 89. col. 1
Inualidum ab initio, ex postfacto non conualescit. 58. col. 2
Inualidũ temporis diuturnitate non conualescit. 94.
Italiæ appellatione omnis lingua Latina continetur. 120. col. 2
Iudex per inquisitionem procedens est loco accusatoris. 104. col. 1
Iudicis assertioni non creditur. 111. colum. 2
Iurare qñ quis dicatur. 89. col. 2
Iuris non transfert quis plus in aliũ quam habeat. 71. col. 1
Iurtum multiplicitas. 123. col. 2
Iusiurandum loco probationis succedit. 36. col. 2
Iusiurandum quasi probatio dicitur. 34. col. 1
Ius naturale vel gentiũ non nisi per sententiam amittitur. 123. col. 2

LEgis forma quæ sit. 87. col. 1
Leges Romanorum consuetudinem non vincunt. 16. col. 2
Legitimum factum per superueniẽs turbatur. 22. col. 1
Licet antea, quod postea non licet. 22. col. 2
Licet insolidum, quod pro parte nõ licet. 70. col. 1
Licet per alium quod per se non licet. 40. col. 1
Licitum facit ex illicito psonarum qualitas & differentia. 33. col. 2
Lite non contestata quandoque desinitue pronuntiatur. 51. col. 1
Locus illicitũ facit licitũ. 20. col. 2

MAsculi melior est conditio, quam fœminæ. 23. col. 1
Mutari non debent quæ interpretationem certam habent. 73. col. 2

NVntium quem esse, an credatur sine literis. 114. col. 1

PActũ de futura successione feudi, an valeat. 57. col. 1
Pactum licitum facit, quod alias nõ liceret. 45. col. 2
Partis appellatione dimidia continetur. 25. col. 2
Patientia pro consensu habetur. 34. colum. 2
Pœnæ legum sunt moliẽdæ. 28. col. 2
Periurium anceps subire quis non debet. 69. col. 2
Possessionem transferendi quinque sunt casus. 68. col. 1
Præconi creditur dicenti aliquid se præconizasse. 116. col. 1
Præsumptionem inducit vnius depositio. 69. col. 1
Priuilegia in corpore iuris inserta non reuocãtur, nisi specialiter fiat de his mentio. 119. col. 2
Probationum inopia qui testes admittantur. 93. col. 1
Prouinciæ appellatione qd veniat. 119. col. 2
Proximus est quem nemo sequitur. 23. col. 2
Publicatio testium an requiratur. 111. col. 1
Puniri quis non debet vltra quam deliquit. 72. col. 2
Pubertas in vtroque sexu. 85. col. 2

REbellem an occulte occidere liceat. 124. col. 1
Rebellium pœna. 123. col. 1
Receptatores qui sint, & eorum pœna. 89. col. 1
Regum, & principum est de causis arduis summariè cognoscere. 109 colum. 2
Regum & iurisdictionis origo est de iure gentium. 123. col. 1
Rem suam quis, nisi à fure condicere non potest. 76. col. 1
Rusticus deterioris est conditionis quam miles. 63. col. 2

SEruire vasallus feudo per subsitutum potest. 95. col. 1
Summaria examinatio plenariam non impedit. 109. col. 2

TEmpus post scientiam currit. 31. col. 1
Temporis tractu inualida quædam validantur. 48. col. 2
Testium numero non adiecto, duo sufficiunt. 82. col. 1

VAsallus contra omnes auxiliũ domino præstat. 41. col. 1
Vasallus contra dominum iuuare non tenetur. 66. col. 1
Verba liberam voluntatem importantia. 112. col. 2
Veritatem celans nocere desiderat. 33. col. 1
Violenta præsumptio, an probationem recipiat. 38. col. 1
Vniuersitas in capitalibus per syndicum respondet. 117. col. 1
Volũtas coacta volũtas est. 112. col. 2
Voluntas in maleficiis, non exitus inspicitur. 82. col. 1

Finis Indicis Voluminis.

BIBLIOTHÈQUE
32
PARIS

Arbor Ciuilis.

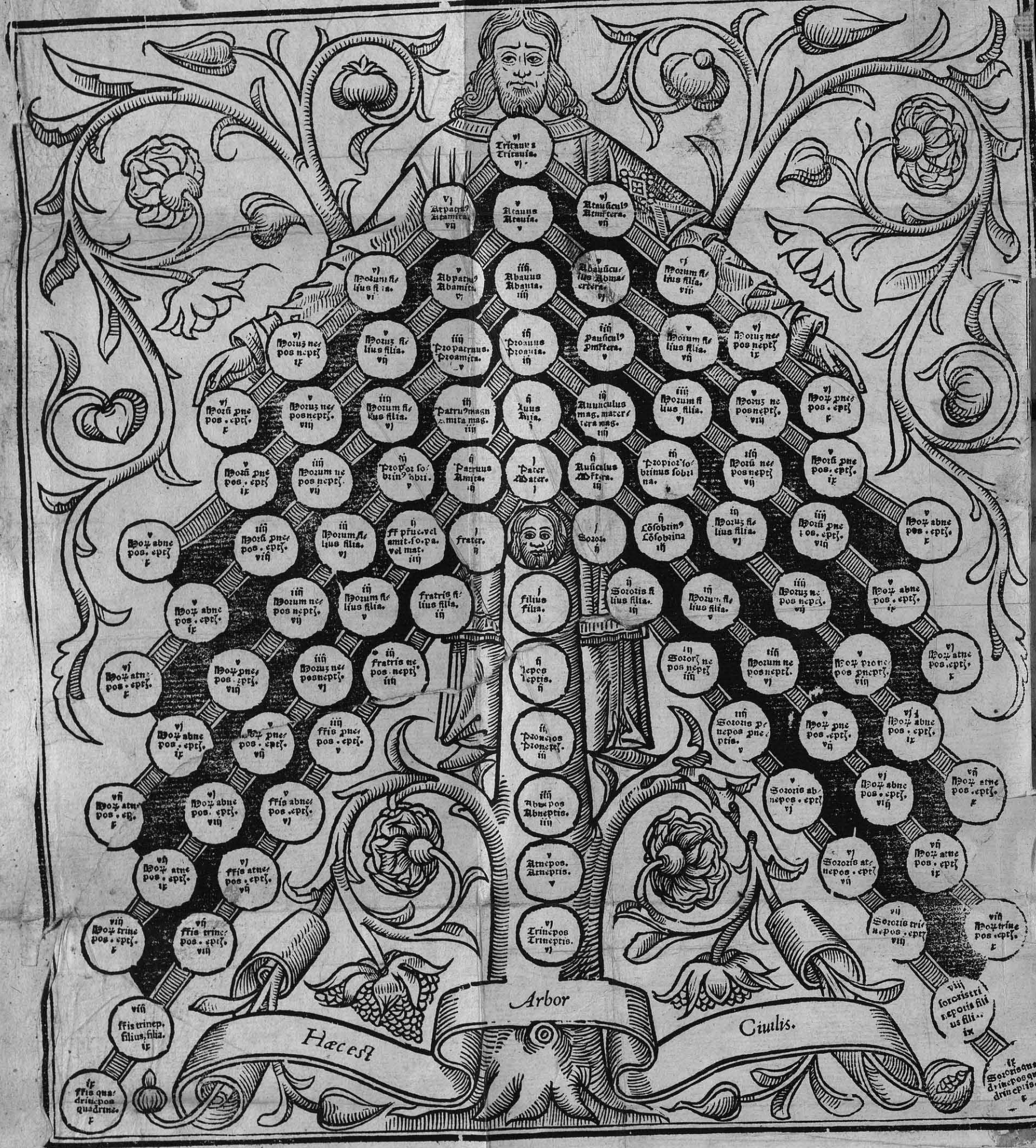

IN nomine domini nostri Iesu Christi. Iustinianus opus suū laudabile Deo attribuit: vt & alias. C. de off. præf. præto. Afr. l. in nomine domini. & j. de quæst. in prin. col. vj. & de armis. in princ col. vj.

IN NOMINE [a] domini nostri Iesu [b] Christi [c] liber Constitutionum nouellarū Authen.

TITVLVS I.

DE HAEREdibus [d], & falcidia [e], & si hæres legata soluere noluerit.

CONSTITVTIO PRIMA.

nouell. j.

Communis reipublicæ cura occupat principem ad cogitandum pro republica, & subiectorum vtilitas, & eorum interpellatio, legis condendæ occasionem præbent. Liberis & parentibus, interdum etiam fratribus ex necessitate debita portio debetur:

[a] Vide gl. similem in proœ. institu.

Ex quo [1] sequitur bonum principiū, medium, & finis Deo acceptabilis: vt j. quo oportet. episco. in prin. col. j. non ergo tanquā ipse, sed tanquam Deus facere videtur [2]: vt ff. de acq. post. l. cp meo. & nō sua vice, sed delegantis. s. Dei fungitur: vt ff. de officio eius cui mā. est iur. l. j. in fin. & j. de instr. cau. §. ga igitur imperium. coll. vj.

[b] Idem Io. de Pla. & Porcus in proœ. institut.

[b] Iesu. Habraice, Latine saluator [3] vt patet in passione, & ex superscriptione in cruce facta.

[c] Christi. Græce, Latine vncti.

[d] De hæredibus. Non dicas instituēdis, sed ab hæreditate repellendis: nisi votum impleant testatoris: vt j. eod.

[e] Quæ lata est à Falcidio tribuno plebis. c. quodam. in l. j. ff. ad l. Fal.

[e] Et falcidia [4]. s. hæredi seruanda, si fiat inuentariū: nō alias. & hæc pars expeditur infra, eodem. §. hic nobis. vsque in fi. tit.

[f] Sequuntur Bar. & Angel.

[f] Displicet Ange.

[g] Notabilis gl. ad hoc, quod quādo aliquis dicit parū, vide tur duo dicere, videlicet quod habet, & quod modicum habet. An.

Ccupatis. Potest legi datiue cū illo verbo incurrōt, cp est j. Idē est de illa dictione, eligentibus. Item potest in vi ablatiui absoluti poni. sic institu. de iur. na. in prin. vbi dictio vna, poni pōt nominatiue & ablatiue.

[3] Nobis. Nota similia de occupatione j. de appel. cōl. iiij. & infra, de iudi. §. j. collat. vj. & de quadrien. præscrip. l. fi. in fi.

[h] Reipublicæ. i. totius imperij. sic in proœmio. ff. in prin. Et no. [5] cp tribus modis respub. dicitur. Primo Romanorum: vt hic. Item pro ciuitate Romana tantum. & tunc proprie: vt ff. de verbo. signifi. l. eum qui. Item pro qualibet ciuitate: & tunc impropriē: vt C. de off. eius qui vi. al. iu. ob. l. j. Ponitur & quarto, p quolibet municipio: vt ff. de pu. & vec. l. sed & hi. §. pe.

[i] Ista & sequentes expositiones placēt Ang. Bar. tū omnes approbat & etiā primam.

[i] Curas. & dicitur cura, quasi cor vrens.

[k] Parum nihil. i. modicum [6] eligimus cogitare de singulorum vtilitatibus. Hæc enim dictio parum [7], aliquid ponit: licet illa dictio nihil, totum videatur negare. sed quæ sunt vtilia in vniuerso, eligimus curare, vt sequitur. j. de non alie. §. quia vero verisimile, ibi, oportet enim, &c. col. ij. Vel dic parum nihil [8]. i. parū vel nihil hoc tēpore possumus cogitare de singulorū vtilitatibus. Vel dic parum nihil. i. nihil. quod sit parum. Nam curamus alta: vnde appellatio ad eum. s. principem non venit: nisi sit causa xx. lib. auri. vt C. de appel. l. in offerēdis. Vel dic parum [9] eligimus hoc s. nihil cogitare; sed semper volumus cogitare: vt j. vt diui. iuſ. subscri. hab. in prin. col. ij. & vt iud. §ne quoquo fuit §. fi. col. ij. in prin. & C. de quadrien. præscri. l. fi. §. pe. Vel dic parum. i. non ſte. C. de transa. l. fratris.

[l] Sed quatenus. repete eligētibus nobis. & lege duobus modis vel vt reſpiciat causam p̄teritā, vel præsentem: sic. s. eatenus cogitamus ad hunc casum, quatenus id est, propter quam cogitationem: vt ponatur quatenus pro cp: & sic causam in præteritum vel p̄sens notet, non futurum, secundū Azo. Vel melius [10] dic proprie poni vt futurā causam notet. & cō quiescunt, ponitur pro cōquiescant. s. gentes Romani imperij: vt sequitur: et & semper ponitur quatenus, pro qđ.

[10] Vtrāq; placet Bartol. & Angel.

[11] Consti tutionem hanc elegātissimis scholiis illustrauit Frāciscus balduinus simulque eam ex fide exemplade Græci ro de aduerbiis. ff. de condi. & demō. & Bald. in l. antiquitas in j. not. C. de vsufruct.

ADDITIO.

Qualiter istadictio quatenus sumatur, vide Bart in l. j. in ix. col. in ver. quæro de aduerbiis. ff. de condi. & demō. & Bald. in l. antiquitas in j. not. C. de vsufructū.

[m] Vandali. hostes fuerunt populi Romani: vt C. de offi. præfec. præto. Afri. l. quaslaudes. in principio.

[n] Vero. vel supletiue legas: vt ibi ff. de iusti. & iure. l. ius ciuile. §. hocigit. vel legas [12] aduersatiue. q. d. alię gentes nostris cogitationibus per se quiescunt: vt ff. sed Vandali non per se, sed facto nostro: quia subiugauimus eos: vt C. de offi. præfe. præt. Afri. l. quas laudes. vel dic cp Persæ fuit nomen gentis: vnde dicitur rex Persarum: & vero, ponitur pro certe.

[o] Et Carchedonij. gentes sunt. & repete eligētibus cogitare quatenus Carchedonij, &c.

[p] Antiquam. Dic cp primo fuerunt de Romano imperio, sed post facti fuerunt serui hostium: vt de Africa dicitur: vt C. de of. præfe. præt. Afri. l. quas laudes. Vel dic [13] ſcp nunc̄p fuerūt sub Romano imperio, nisi nūc primum, vt sequitur. vnde vocat antiquam libertatem à iure naturali inuentam: vt C. de nat. re. l. ij. qđ est vetustius: vt instit. de re di. §. singulorum. Sed quomodò per captiuitatem eam recipiunt: imo perdunt: vt insti. de iure perso. §. pen: Resp. amittunt [14] sed ex quo desinunt esse rebelles, recipiunt primā libertatem, id est, quam de iure naturali habent, vt dictum est. vel quam primo habebant ante captiuitatem.

[14] Idē Angel. & est not. gloss. pro bānitis, qui sic rebanniū tur per restitutionē in integrū recuperāt bona si alienata nō sunt: fructus etiam extantes recuperabunt alias non secundum Ang.

[q] Quamuis nunc. In quibusdam est: quam nunc primum, &c. & nō est ibi, nisi: & subaudi per. q. d. per hāc libertatem habent, cp Deus nobis hactenus vel eis nō concesserit: nunc primum sub Ro. &c. nisi sic exponas, innuitur cp omnes hostes antequam capiātur, sunt serui: qđ non est verum. Item alias dicit, quasi nunc primum, &c. & hæc plana. & expone quasi, pro sicut. q. d. ita recuperant libertatem, sicut nouiter nobis adhærentes hostes sponte retinent, quam habent. Item alias est, quam nisi nunc. & in hanc ego habeo: & est boni hoc modo: quam. s. libertatē habent. i. per omnia sunt liberi, nisi nunc, &c. q. d. nisi in hoc: quia erunt inter subiectos. & secundum hunc tertium & primum intelligo lectum inferiora verba, quod nōdum, &c. sic expone, quod scilicet subiungarentur, & sub republica Ro. po-

nerentur,tantum nobis conceſsit Deus, ſed ſecũdum medium dic,ꝙ nondum,&c.ſ.quod recuperarentur.

a Incurrunt.q.d.non ſolum noſtræ,ſed etiam proprię.ſ.ſingulorum ſpeciales:vt j.eo.§.ſi vero aut non. Vel dic,quod ſuas proprias appellat priuatorum ſoli citudines:vt C. de cad.tol.§.ſi.

b Competẽtem. ſi competenter petatur. quod dic vt j.de mand.prin.§.ſi vero.col.iij.

c Formam.quandoque generalem, quandoque ſpecialem:vt inſti.de iure natura.§.plane ex his.

d Quæcunq; vero.hic ponitur vero,pro ſed.q.d. vere ſingulis damus competentem formam:ſed ne nimiũ grauentur,hoc oportere putamus, & legem ſancire, & tradere ſubiectis per ſe iuuantia, nõ ſemper,&c.

e Frequẽti.ſic ff. de legi.& ſenatuſcon.l.nam ad ea.

f Potiuntur.i.indigent,vel fruũtur. Accurſius.

g Per partes. id eſt,per ſingulos homines, vel cauſas à qbus cõſulimur.

h Auxilio.ſcilicet noſtro,quod damus per præſcripta.

i Poſsibilia tamen ſunt.ſ.euenire,& frequenter: vt dixerat.nam de his quæ raro accidunt,&c.vt j.vt ſine prohib.ma.debi.& credi.§.quia vero frequenter.col.vij.& ſubaudi,vt & dic vt ſcripta.l.&c. Vel dic, quæcunque vero frequenti quidem potiuntur per partes auxilio.ſ.plerunque propter ſui frequentiam noſtris indigent reſcriptis:ea tamen ſcripta.i.poſsibilia ſunt & ſubaudi,vt communem præſtent vtilitatem omnibus.ſ.caſibus.in quibus habent opus: hæc oportere, &c. Vel dic tertio oppo.pu.leg ſan.& trad.ſub. &c. i. ſcripta omnia quæcunque præſtent communem omnibus vtilitatem lege.i.per aliquam virtutem legis: quæ quatuor ſunt:vt ff.de legi. & ſenatuſcon .l.legis virtus.repete,& hæc opor.quæcunq; frequen.po.&c. Vel dic,quidem hæc pu.leg.&c.quæcunque fre. quidem pro auxilio:poſsibilia tamen ſunt,repete & pu. & hæc.ſ.lex ſcripta.quæcunque præſtent communem vtilitatem omnibus.

k Poſsibilia.ſ.euenire ſecundum primam & tertiam & quartam expoſitonem.

l Scripta lege ſubaudi ſecundum primam expoſitionem & ſecundam.

m Per ſe iuuantia.i.ea quæ per ſe iuuant:vt non ſit opus noua impetratione.

n Semper igitur. quia ſingulorum cauſæ quotidie nobis nunciant:igitur,&c.

o Importuni.id eſt,valde inſtantes.ſic.C.qui pot.in pigno.hab.l.aſsiduis.

p Præbitis.id eſt,datis.

q Adeuntes.ſcilicet nos.

hactenus,niſi ſub imperio noſtro dedit Romanis Deus)incurrunt [a] etiam proprię ſolicitudines à noſtris ſubiectis ſemper nunciatę,quarum quidem ſingulis damus competentem [b] formam [c].

Quæcunque verò [d] frequenti [e] quidem potiuntur [f] per partes [g] auxilio [h], poſsibilia [i] tamen ſunt ſcripta lege [k], vt cõmunem omnibus præſtẽt (in quibus opus habent) vtilitatem: hæc oportere putauimus & lege ſancire,& tradere ſubiectis per ſe iuuantia [l], & non ſemper iuſsione Imperatorum egentia. Semper igitur [m] nobis importuni [n] ſunt,alĩ quidem nos pro legatis relictis, non tamen præbitis [o] adeuntes [p]: alĩ verò pro libertatibus [q]: alĩ ob aliud

q Pro libertibus.ſcilicet relictis per fideicõmiſſum, non præbitis.

r Ob aliud quiddam.vt per fideicommiſſa,quæ non ſunt legata ſecundum quoſdam:cum legata ex teſtamento tantum præſtentur:fideicommiſſa vero etiam ab inteſtato,vt inſti.de fideic. hær.§. præterea. Sed hoc reprobo:quia ſecũdum hæc iura ſecundum quæ loquimur, nulla eſt differentia: vt C. commu. de leg.l.ij. & etiã iure veteri: licet nõ vetuſtiori: vt ff. de legat.1.j.

quiddam [r], qui tranſmittentes [s] quidem, hæreditates dari [t] quibuſdam, aut fieri [v] conſtituerũt [x] indeuotè [y] autem & res adeũt [z], & eas percipiũt: & quod eſt iuſſum, non faciunt:cùm vtique etiam à veteribus [a] legislatoribus dictum ſit, competentes [b] deficientium diſpoſitiones quæcunque non repugnant legibus, omnibus modis impleri. Sed quoniam ita poſitas leges iam plerunque neglectas [c] inuenimus,reparare [d] eas iudicauimus: oportere: & tam viuentibus [e] præbere ex eis cautelam, quàm morientibus [f] hunc exhibere honorem. Primum itaque [g] illud eſt cogitandum: quia teſtantibus aliis [h] quidẽ neceſsitatem imponit lex diſtribuere

s Dicergo propter donationem cauſa mortis, quæ differt [t] à legato:vt diximus inſti. de do. §.mortis cauſa. Itẽ propter præceptũ, quod facit teſtator interdũ, vt fiat monumentum ab vno de hæredibus pro quo agitur familiæ erciſcũ.vt ff. familerciſc.l.his cõſequẽter.§.iij. Item propter fideicomiſſum vniuerſale, quod differt à legatis: vt ff.de leg.j.l.j.

In hoc tamen eſt cõformis: quia ſicut in legato domin. directo trãſfertur: ita in donatione cauſa mortis expreſſa. Angel.

t Tranſmittentes.id eſt, morientes.quia ſua bona ad hæredes tranſmittunt.

t Dari. quando

in dando conſiſtunt.

v Fieri.quando in faciendo conſiſtunt:vt inſtitu.de leg.§.ſed tale.

x Conſtituerunt.ſ.ab hęredibus.

y Indeuote.i.nõ ſeruata deuotione naturalis iuris, ꝙ dicit:vbi eſt emolumentum,ibi ſit onus, &c. vt C. de fur.l.ſi.§.pe.& ff.de reg.iur.l.ſecundum naturam.

z Adeunt.ſcilicet hæredes.

a A veteribus.ſic j.de nup.§.diſponat.col.iiij. & ff. ad legem Falcidiam.l.j.reſpon.j.& §.ſ.

b Competentes.alias competere [x]. & tunc expone i.competens eſſe.& eſt omnis voluntas competens:niſi ſit contra leges,vel bonos mores,ſiue turpis: vt ff. de leg.j.l.ſi quis in quilinos.§.pe.& ſi.&l.ſeq.§.ſi.& ff. de condi.inſti.l.quidam.in prin.

c Negletas.ſcilicet per deſuetudinem:vt j.de iud.j. reſpon.col.vj.& in proœ.inſti.§.igitur.& de iure nat. §.ſed naturalia.

d Raparare. Ar.pro priuilegiis [a] antiquis & neglectis:vt poſsint & debeant renouari. Item arg. pro inſtrumentis antiquis,& fere conſumptis:vt poſsint & debeant renouari .ſic j.vt ſpon.lar.§.inſuper. col.ix. & j.de quæſtio.in prin.col.vj.& ff. ad legem Iuliam ma.l.non contrahit.

* Quæ lectio facilior eſt, & Haloãdri lectiõi cõueniẽtior.

a Vide c. cum dilectus.de cõſtr.vti.vel inuti.

Priuilegia antiqua renouari debent.

e Viuentibus quibus eſt aliquid à teſtãtibus relictũ.

f Morientibus.ſ.teſtantibus.vt eorum ſeruetur voluntas. Hæc enim lex,neque in paupertatem,&c. vt j. eod.§.ſi.in ſi.

g Primum itaq;.quia oportet leges antiquas reparare:itaque,&c.

h Aliis.hoc reſpicit.j.aliis autẽ,&c.ſimilis remotus reſpect.

Quando littera põt legi ſecundum Bar. & notarius diligẽs faciat mentionem. Angel.

a Nã bona illatio est, Filius ergo hæres. tex. est ff. vnde li. l. scripto. in fi. & in authẽt. vt ij, qui ob. §. vt autem nõ demus. & §. si quis autẽ. sed ibi glo. in hodie: & vide plenius Alb. de Rosat. in l. j. & minor ab hęr. se abstinue. & Imo iure ciuili, quod funus datum est sup instin ctu naturali secundum Dy. & in regula Antonius de reg. iu. vt. & eius, quod habuit Bar. hic. & ista glo. Totam hanc glo. & sequitur Angel. & inoff. test. l. nam & in authẽt. in nouissima. C. de inof. testa. † Quæ portio ita debetur si æs alienũ nõ minuat l. cũ à matre. C. de rei vendi. Dic qđ sic secundũ Ange. & secundũ. B. B. Paul. Sa. & Ias. in authen ti. nouissi ma. C. de inof. testa. § Etiam si non fecerit inuentarium hęres detrahit Falcidiã de iure

respectus est, insti. de act. §. j. in illo verbo, aut cum. & dic alios. i. aliquibus.

a Quale est filiis: tura debẽt hæreditas: vt ff. de bo. dã. l. fi. in princ. & ff. vnde li. l. scripto. in fi. & fuit hæc pars iure isto quar ta eius quod ab intestato debetur: vt C. de inof. test. l. cũ quæritur. & infra. e. §. si quis autẽ. sed vide glo. in verbo, pa rentes. & vt infra de trien. & semis. §. j. nisi in casu test. §. sui. su, vbi est dodrans: vt in naturali cuniriæ dato: vt infra, de trien. & semis. §. j. C. si excipiatur. col. iij. & j. vt cũ de ap. cog. §. si quis autẽ. col. viij. nisi forte in fi. lio arrogato, cui quarta debetur o mnium bonorum secundum quosdã, sup instin licet plures existãt filij ex constitutionali secundine diui Pij: vt inst. dum Dy. de adopt. §. cũ aui regula tem. & ff. de adop. indultum. l. si arrogator pa de reg. iu. ter. Alij quartam in vj. & eius, quod habitu hoc sentit rus erat ab intesta to. & hæc est ve Totam rior.

b Patribus. nam sequitur & sic &c. vt ff. de Angel. & inoff. test. l. nam & oẽs scribẽ si. Item nũquid hæc quarta, quæ patri debetur, est aucta dic vt infra, de tri. & semis. §. ij. col. iij. Fratribus. vt si frater meus instituit turpẽ & notatam personam hæredẽ: non alias: vt C. de inoff. test. l. fratres. sed & tunc ita demum si non sum ingratus: non alias: vt j. de nup. §. ingratitudinem. col. iiij. d Si quam. supple & aliis quidem personis si quam iiis, vt tũ &c. vel dic si, pro quia: & quam. i. aliquam huius. e Ex nobis sunt. vt descendentes. f Sumus. vt ascendentes. g Leges. Nã dicunt leges omnibus inferioribus & superioribus aliqđ deberi: vt hic, & ff. de inoff. test. l. j. interdum etiã extraneo quo ad sanguinem: vt patro no, cui debetur tertia: vt inst. de suc. libe. §. sed nostra. & infra eodem. §. non autem. h Necessitas. etiam inter viuos pacto se adstrinxerint: vt C. de pact. l. fi. i Eis. f. testatoribus. k Largitur. i relinquitur suo arbitrio, cui aliquid dimittat. l Proferenda. vt ad extraneum, vel coniunctum: vt C. de hære. instit. l. extraneum. dũmodo possit illi cama. C. de pere. quod dic vt diximus insti. de leg. §. legati. m His igitur. similis continuatio est insti. de iusti. & iur. §. is ergo. n Scripti sunt. quid si nũcupatiue aliquis est institutus? Respon idem: vt j. e. §. pe. o Per vniuersitatẽ. vt in quota parte hæreditatis cõstituente. cũ aũt dicitur in specie, est in re certa: vt in seruo, vel domo: vt inst. de fideic. hære. §. nihil autem. p Legatum. Sed nunquid legatum est aliud à fideicommisso speciali iure isto? Respon. non. & quod dicit legatum. dic. i. eo modo quo consueuit relinqui legatum: vt C. commu. de leg. l. ij.

quandam partem personis quibusdam, tanquam hoc secundum ipsam naturam eis debeatur: quale est filiis a & nepotibus & patribus b atque matribus, interdum verò etiã fratribus c & si quã d huiusmodi personã, aut in iis, q ex nobis sunt e, aut ex quibus nos sumus f, enumerauerunt leges g. Aliis autem nulla constitit necessitas h partem de re quamlibet propriæ substantiæ: sed sua potestas eis i largitur k, ad quoscunque testator voluerit proferenda l,

Hæres & quilibet oneratus iussum testatoris adimplere debet, alias commodo hæreditario priuatur, nisi lex repræsentet factũ, quod ab ipso erat faciendũ.

His igitur m à nobis præordinatis, sancimus eos, qui ab aliquibus scriptis sunt n hæredes, aut meruerunt fideicõmissa, per vniuersitatem o forsan, aut per speciem, aut legatum p: necessitatem habere, quæcunque testator & honorans q eos disposuerit r, omnimodo ea complere, s si id, quod præcipitur t, legitimum sit †: aut si non illud aliqua lex prohibeat vel si non fiat ab eo, qui honoratus est, tamen ratum esse expresse iam demonstrat v.

Hæres, cui ex necessitate portio legitima debetur, indeuotus omni commodo hæreditario vltra legitimam priuandus est, applicando personis suo ordine enumeratis. Barto.

Si quis autem non implens qđ dispositum est, †sed dum cõpetat x, qui honoratus est, quod relictum est, etiam ex decre-

q Et honorãs. pone &, pro. i. vt hæc dictio testator, hæc honorãs, ad idem ponãtur. nisi enim testator honoret, cõmodo pecuniario, non põt onerare: vt ff. de lega. j. l. plane. ij §. fi. Vel pone, & pro aut: vt si in codicillis aliquẽ honorauerit: vt ff. de verb. r Disposuerit. s. honorando. s Complere. aliter tamen & aliter. Nam hęres implet detracta Falc. si fecerit inuentarium †: vt infra eo. §. his nobis. reliqui honorati debẽt complere: vt inst. de sing. re. p̃ fideic. rel. §. j sed nihilo detracto: vt ff. de leg. ij. l. Imperator. & de vulg. sub. l. cohæredi §. cum filiæ. licet quidã dicãt contra. ar. illius l. ff. ad l. Fal. l. pœnales. §. fin. Sed q̃ est ratio secundum nos, quod hæres detrahit, reliqui non? Respon. quia hæres non adeũte (qđ faceret si nihil haberet) nullum esset testamẽtũ: alias nõ valeret testamentũ: vt C. de fideic. eam quam. sed non ita reliquis nõ accipietibus: vt insti. ad l. Fal. in prin. & insti. de fideic. hæres. §. restituta. & infra eod. §. hinc nobis. Accur. t Si id quod præcipitur. q. d. semper est cõplenda: nisi in tribus casibus 7. Primus, nuando quod p̃cipitur nõ est legitimũ: sed legitimũ intelligo, siue lex expressa sit, siue nulla inueniatur contra: vt ff. ex quib. cau. ma. l. necnon. §. quod eis. & ꝛ. e. §. semper. & infra, de nupt. §. disponat. co. iiij. Secũdus est, quod punitur nisi impleat, dũmo aliqua lex illud non demonstret factũ propter culpam eius, cui debẽt: puta si res periit, non debet propterea hæreditatem hæres perdere: cũ non sit in mora. Nam eius periit periculo, cui debetur: vt ff. de sol. l. qui decem. & de excep. do. l. si opera. Tertius est necessariũ, vt hic puniatur, si lex nõ demõstret factum, quod erat faciendum per hominẽ: vt in fideicõmissaria libertate relicta, quæ repræsentat per senatusc̃ fultũ Rubrianũ & Damasianũ & Artisciulianũ & Vincianũ: vt ff. de fideic. li. i. cũ verò. §. subuẽtũ. & l. seq. & l. non tm. §. sed & Artisciuliano. & ff. de manu. l. cãm. §. puellã. C. si mã. ita fue. ali. l. fi. & sic secũ dũ hoc verbũ illud demõstrat. in fi. positũ refertur ad vtrũque vltimũ dictũ. Vel dic secũdo, qđ tm̃ sunt duo casus, sed primus diuidit, qñ lex expresse cõfirmat. ità qñ nõ prohibet. & habeas prohibeat, vel subaudias. Tertiũ aũt nõ mutatur: sed, scãm hoc deest hic ille casus qũ morã accipiẽtis: nisi dicas sub tertio comphẽdi. v Demonstrat. s. aliqua. et alias est demonstret. x Competat ei. i. iam celsit dies eius relicti: vt possit petiti: quia purum est: secus si esset in diem vel cõditionale. & nondũ dies vel cõditio extitisset: vt C. de cad. tol.

re cano. secundum Panor. & Barba. in c. j. de test. 6 Ibi detrahit propter præsumptam mẽtem testatoris secũdum B. † Arg. est hic, qđ qñ alicui cõmittitur aliqđ, debet illud legitimè facere & conc. c. cũ glo. super verb. si tñ idonea extra de elect. vbi moniales cõtulerãt potestatẽ eligendi abbatissã suam in episcopum tenet electio facta per episcopum, si tamen idoneam elegerit. † Haloã. sic vertit, sed dũ qđ iussus est, facere recusat, decreto iudiciario adiudicatus, monitus, per integrũ annũ ea, quę honorato re licti nomine competũt extraxerit: si qđ ex illo rum numero est &c. 7 Ista glo. sequitur Bartol. & Angel. 8 Sequitẽã Angel. hoc tamẽ fallit in legato annuo alimẽtorum, scũdũ eũdem Ang.

† In ratione trientis, vertit Haloand. cum tamē antiqua exemplaria non τρίτων sed τεταρτῶν habeant.

1 Imo opē est sententia declara tiua. Ang. & Pau. in auth. hoc ampliē. C. de fideic.

1 Quo ad hoc, vt pater teneat eirelique re tempore mortis aliter secē secundum Bartol. & Angel.

3 De hac quæstione vide melius in ca. Raynutiē. cum gl. fin perverbo legitimā. extra, de test. vbi tex tam. i. quartam illi ne contra hanc glo. scilicet qđ duas quartas filius potest detrahere.

4 Istaverba referēda sunt ad restitutionem, non autem ad institutionis. Sed quare gl. istā approbat Ang. & Sequif

tol §. in nouissimo. & §. fin autem. & ff. de verbo. sig. l. cedere.

2 Decreto. s. admonitorio, quod est quasi interlocutoria quædam: vt ff. de arb. l. quidam. in fi.

b Admonitus. s. semel, & secundo secūdum quosdā: vt ar. ĵ. vt li. ma. & auix. §. si qs in sua. col. viij. & de ec. ti. §. fi autē, qui hoc colla. ix. & de san. epis. §. presbyteris autem & diaconibus. col. eadē. Sed ego cōtra. Nam dico vnam admonitionem sufficere: vt hic. & quod dictis leg. bina exigitur, est ideo: quia maior pœna imponitur, cū incontinenti relictis priuetur: hic post annum: vt C. de pœ. l. vēdicari. Neque enim iudicis authoritas debet esse ludibrio: vt ff. de iudic. leg. fi prætor.

c Annum totū. s. continuum.

d Necessario. i. q bus ex necessitate relinquitur: vt ĵ. e. Vult. s. necessario.

1 Secūdum quartam extra, de tam. i. quartam illi. vbi tex tis partis quam hanc glo. scilicet qđ duas quartas filius potest detrahere.

g Concedit. i. præcipit, vel concedit ad minus.

h Auferri. vt ipso iure esse hæres desinat: & alius ipso iure esse incipiat: vt ĵ. e. §. in omnibus. Sed quare hoc debitum non perdit cum defuncto non obedit nam si legi non obedit in faciendo inuentariū, perdit autem ad iure institutionis debitum: vt ĵ. eo. §. fi verò non fecerit. cum mitius consueuerit agi cum lege, quàm cum homine: vt ff. de arb. l. Celsus. Rñ. quia hoc natura debetur: vnde immutabile est: vt instit. de iure nat. §. pe. & istā gl. Itē hoc erat debitum etiam priusquā moreretur testator, illud nō: vt ĵ. eo. §. j. nō est ergo eadem ratio: vt C. de cod. l. fi. sed iure institutionis debitū perdit si de functo nō paret: vt ĵ. e. §. & hoc. Itē nūquid filius potest habere duas quartas aliquo casu? Rñ. vt in sum. huius ti. §. hic aūt quærit. vt si filius fuerit institutus, & in bētem. C. totū restituere grauatus, an quartā Trebellianicā & falcidiā? & quartā iure naturæ habeat: vel si fuerit legatis oneratus ad iurę institutionis & iure naturæ quartā habeat vel est filius arrogatus, an quartā ex cōstōne diui Pij, extra, de test. & iure naturæ debitam possit habere: & idē in similibus quęri potest. Et puto in his omnibus casibus vnā quartam sufficere: vt ĵ. eo. §. si quis autē. & ff. de inof. test. l. Papinia. §. pen. nisi in casu: vt cum rogatur de hæreditate restituenda filius institutus sub cōditione

6 Sequif in diem. 4 nam statim potest retinere debitū bonorū eā Ang. & subsidium. s. trientē vel semissem, vt infra de trie. & semis. §. j. col. iij. Accur.

to a iudicis admonitus b, annum totum c protraxerit, non agens hoc, quod præceptum est: siquidem aliquis illorum fuerit, qui necessariò d ex lege percipiunt: in plus autem, quàm quod lex ei dari vult e, scriptus est hæres: tantum accipiat solum, quantū lex ei dari † secundum quartam f ab intestato partem concedit g: aliud verò totum auferri h. Et siquidem etiam alij quidam scripti sunt hæredes: accrescre i illis secundum partem institutionis k, quæ vnicuique distributa est. Si verò nullus alter sit hæres: aut sint quidem scripti quidam, nō autem adeant hæreditatem: tunc quod aufertur, adiiciatur aliis rebus l: & licentia præbeatur & legatariis, & fideicommissariis m, & seruis libertate honoratis, adire, & hæc acquirere: ita vt omnibus modis, quod præceptum est per testantem, impleatur: cautione n videlicet prius ab eis facta, secundum quod personarum o, vel rerū p receperit modus †: quia res q accipientes agunt r in eis, quæ rectè s voluerunt testatores. Si verò nullus horum, de quibus testamento memoria facta est, voluerit adire, hoc est cohæres aut legatarius, aut fideicommissarius, aut seruus libertate honoratus: tunc ad alios, quos lex ab intestato vocat t, post eum v quidem, qui scriptus est, † & legitima x per hāc y legem partę excłusus deferri res & ipsos similiter præbentes cautionem, quia complent z, quæ testamento continentur. a Inordinatum † verò b nihil neque confusum c nec † in his d

mise §. j. & ij. col. iij. sed aduenīēte die pōt habere Trebellianicam quartam: vt C. ad Trebel. l. iubemus.

1 Accrescere. s. si nullus; est substitutus. alias cōtra: vt ĵ. eo. §. si verò institutio. Sed nunquid primo cōiunctī, quī distuncti veniant? Respon.

6 arg. C. de cad. tol. §. si verò quidam. Sed nūquid etiam inuitis? Videq qđ hoc alficit: vt C. de cad. tol. §. his ita. Sed contra dico †: vt infra eod. §. si verò nullus. & ff. de acquir. hæred. l. fi minor. Accur.

k Institutiōis. vt quem plus amauerit testator ł instituendo, hunc plus instituit. hæc lex diligit adiungendo: vt hic, & ff. ad Trebel. l. de quibus testamento facta est, voluerit adire, hoc est cohæres aut legatarius, aut fideicommissarius, aut seruus libertate honoratus: tunc ad alios, quos lex ab intestato vocat, post eum quidem, qui scriptus est, † & legitima per hāc legem partę excłusus deferri res & ipsos similiter præbentes cautionem, quia complent, quæ testamento continentur. Inordinatum † verò nihil neque confusum nec † in his

7 Istā gl. approbat Ang. & Sequif

7 Ista glo. ad hoc alligatur, quod illū quē testator plus diligit, etiam lex, secundum Bartol. Idē Angelus in §. iij. instit. qui. ma. non licet. & vide ff. ad Trebel. l. de ibi eunquoties. & instī. de dē & Por. hēr. inst. §. si plures. † Rectius & de vulg. subst. §. & diluci. & si ex disparibus. dius Hal. Aliis rebus. i. hacōia se per bentibus alias res, ceptis re & ponit contentū bus factu pro cōtinente. Ac. ros quę te

m Fidecommissariis. secūdum or dinem postū infra eo. §. etem in lega tariis. q est contra.

n Cautione. hæc est iā cautio iure veteri pstabat: vt ff. de leg. iij. l. fi tibi.

o Personarū. Vt sic em̄ ver si sit impossibile fel vel difficile satisda timam ve ro dunta xat partē per hāc le gē conclu de Baldui num in cō mentariis suis ad hāc constitutionem.

rabili erore lapsē est vetus interpres:

† Hoc lo co intole rat, in legi timam ve ro dunta xat partē per hāc le gē conclu de Baldui num in cō mentariis suis ad hāc constitutionem.

p Vel rerum. si magnum sit relictū. satisdetur ab eo qui poteſt. alias caueatur. Sed cui præstabitur? Rñ. iis quorum interest, vel seruo publico: vt instī. de inutil. stip. §. alteri. & ff. rem pup. sal. fo. l. iij). & iiij. in prin.

q Quia res. hæc est forma cautionis huius.

r Agunt. i. agent & complebunt in eis bonis.

s Quæ recte. i. legitimè: nō alias: vi ĵ. eo. §. his igitur.

t Vocat. excepto filio ex hæredato, quod dic: vt ĵ. eo. §. exhæredatos. Accur.

v Post eum. hæc posteritas notatur in eo, quod post eū, cui sunt ablata bona defertur ad eos &c. Vel dic, quod proximior erat institutus: vnde qui erat post eū in gradu, admittitur prima verior est.

x Legitima. imo est testamento habebat: sed ex tūc ex lege habere dicitur: vt hic, & arg. ff. de verb. sig. l. lege. Accur.

y Per hanc. i. per hanc cōstitutionem. & habes hoc ĵ. eo. §. si verò nulli.

z Complent. i. complebunt. sic tempus pro tempore ponitur: vt C. de legi. & constī. l. j.

a Continentur. Quis post istos admittitur? Resp. ex tranei: & postea fiscus: vt ĵ. eo. §. pxi. & §. si verò. Acc.

b Inordinatum verò. hoc not. de ordine: vt ĵ. e. §. si verò nullus legatarius.

c Confusum. nā omne inordinatum est confusum: sed non conuertitur.

d Nec in his. hoc abundat: vt ff. de dam. infec. l. fluminis

† Halo. vertit iurē cūdius, nē pe, inordinati autē, vel cōfusi aliqd admitti nec in hac qui

eſt de mē te Bartol.

y Et bene Angel. & eſt de mē te Bartol.

dem partem volumus.

minum. §. j. Vel melius dic, inordinatum nihil in aliis s. nominatis in testamento. de quibus dicit. j. ſtatim. §. etenim. Nec in his. s. qui veniunt ab inteſtato.

a Sed primus. s. in ordine cognationis.

b Prior. cum effectu: vt illa dictio primus ordinem cognationis denotet: hæc dictio prior vocationis prioritatem ſignificet. Vel ſecundum vocat priorem, alias primum, & vnum ſ. poſt primum. eadem ratione tertius eſt prior, vel primus poſt ſecundũ. & ita de ſingulis.

c Relictus. qui hę hæreditatem non voluit ſub dicta adire cautione.

d Exterius. i. qui neq; ſunt nominati in teſtamento, neque ab inteſtato vocantur: ſed prorſus ſunt extranei: vt j. eod. ſi vero. Sed quare hi vocãtur? Reſpon. forte liberatum ſeruandarũ cauſa: vt inſt. de eo cui lib. cau. bo. ad dic. §. j. & C. de teſta. l. vlt. Sed quare ante fiſcum admittitur extraneus? Reſpon. fiſcus a non volebat, vel ignorabat: alias ſic adcultas trãſmittitur, vt extraneus: vt ff. de fideicom. lib. l. iiij §. eadem conſtitutio. & inſti. de eo, cui lib. cau. bo. adi. §. & ne huius. Accurſius.

e Etenim. dixerat ordinem inter eos, qui ab inteſtato veniũt: nunc inter nominatos in teſtamento: & conſed hoc eſt litera, proxi. §. inſe, non de ordinatum vero nihil.

f Exiſtentibus. generalibus fideicommiſſariis. Acc.

g Habenti. ſic ff. de pact. l. maiorem. & C. qui bo. cede. poſ. l. fi. Sed nunquid idem in cohæredibus? Reſp, non: vt §. eo. §. & ſi quidem.

h Et in ſimilitudinem. i. loco hæredum habentur: vt inſti. de hære. §. reſtituta. & §. quia hæredes.

i Maxime. nam & idem apud alios: vt ff. de bo. lib. f. ſi necem. §. fi. & ff. quod cum eo. l. ſi filius. §. j.

k Qui. ſ. Imperator Iuſtinianus.

l Dogmati. i. ſoli doctrinæ.

m Circuitiones. quod dic, vt inſt. de fideicommiſ. fiære. §. ſed quia. cum præced.

n Quod iuſſum eſt. ſ. à lege iſta. ſ. quia non vult bona ſub dicta cautione. Alij autem exponunt à teſtatore: quod verius eſt.

o Legatis. ſpecialibus.

p Falcidiam. ſubaudi volumus.

q Sic quoq;. i. relictis legatariis: quia nolunt implere vel bona accipere ſub dicta cautione. & quod dicit dari tempus. ſ. hæreditatem adeundi, quæ eſt ablata ei, qui nõ vult implere voluntatẽ teſtatoris & nil ſub audias: & accipe adire, quod eſt j.

r Et liberis. ſ. iã factis ſeruis quondam.

s Cautũ eſſe. per hanc. l. ſ. vt poſſint adire: vt ſequitur.

t Dudum. vt ſupra, eodẽ. §. ſi quis autem in ſi.

v Omnes æquales. nam legatarij & fideic. ſpeciales inter ſe pares ſunt. Item generales inter ſe pares ſunt: ſed iſti prius, vt ſubiicit. vel tantum habeant in legato ſpeciali quantum erat in fideicõmiſſo vniuerſali, vt infra ſtatim ibi, reliquas autem, &c.

† Haloã. aut etiam ſpecialiter maiore portione vel legato honoratus ſit.

x Iandudum rationem. vt §. eod. §. etenim. vbi dicit, & in ſimilitudinem cõſtitit, &c. & hoc ſi volũt: alias obtinet quod ſequitur.

y De iſta materia ſimilitudinis vide latiſſime in c. translatio. de cõſtitut. per Feli.

y Legatarios. & fideicommiſſarios ſpeciales.

z Omnes ſi. bene dicit omnes ſi volunt: quia ſi primo nominatus velit, alij præferri poteſt: vt §. ſecundũ Azo. argu. pro eo. ff. de hær. inſti. l. qui ſoluendo. & ff. qui & à quib. l. ſi quis habens. Sed nos contra

§ Ex bene Ang. & eſt de mẽte Bartol.

† Haloa. prærogatiuam inter ſe habeant.

a vt hic innuit: nec enim inter hæredes curo quis primo nominatus ſit: vt §. eo. §. ſi quis autem. qđ autem in contrariis legibus dicitur, locum habet ratione neceſſitatis in ſeruis, vt non fraudentur creditores.

a Legatarius ſpecialis.

b Ordinem denominationis. vt primo nominatus accipiat hæreditatem cæteris liberis exiſtentibus, ſecundum R. Et ſic no. ordinem ſcripturæ ſeruandum. ſic C. de no. codi. fa. in fi. & ff. de vſufr. l. quoties. ar. cõtra, inſti. de leg. §. ante. & ff. de ſol. l. nec enim. Sed qd ſi ordo nõ appareat? Rũ. poteſt dici, vt forte dirimatur: vt ff. de iu. l. in tribus. & l. ſe. & C. cõ. de le. l. ſi duobus. §. ſancimus. Vel dic ſecũdum merita cuiuſq; eum præcedere: vt ff. de fideic. li. l. generaliter. §. quis ergo. Vel melius dic omnes vocando: vt in legatariis & aliis: vt §. dictũ eſt: cũ nõ appareat qs debeat admitti, vel præferri propter æqualitatem partiũ: vt §. proxi. dictũ eſt.

c Denominauerit. ſcilicet dominus.

fieri volumus: ſed primus a ſecũdum ordinem vocatus, poſt eum, qui iam excluſus eſt à lege noſtra, ita vocetur prior b: deinde qui poſt illum eſt: ita decætero, donec vltimus relictus c locum faciat etiã alicui exterius d venientium, & adire, & quæ relicta ſunt, implere: poſt quos etiam fiſcum, ſi voluerit, ponimus.

Etenim e in legatariis & fideicommiſſariis hũc eſſe volumus ordinem, vt detur licentia additionis priori per vniuerſitatem fideicõmiſſario: aut multis exiſtentibus f, maiorem partem habenti g: quoniam & in ſimilitudinem h hæredis conſtitit: & maximè i apud nos, qui k Trebelliano ſoli dogmati l dedimus in talibus fideicommiſsis locum, Pegaſiani circuitiones m odio habentes & expellentes. Si verò, aut non fuerit quiſpiam per vniuerſitatem honoratus: aut fuerit, ſed noluerit agere quod iuſſum eſt n: † ad eos qui maioribus propriis legatis o, aut fideicommiſsis honorati ſunt, huiuſmodi venire

1 Extranei dicuntur illiqui nihil in teſtamẽto relictũ eſt ſiue ſint de venientibus ab inteſtato, ſiue non. glo. ſin. in authẽ. hoc amplius. C. de ffdei com. quæ ibi approbatur per Salyce. & Corſe.

2 Imo fiſcus poſponit extraneis. B. & An. † Hal. ad eos huiuſmodi facultas trãſeat, q̃ maioribus ſpecialibus le gatis vel fideicommiſſis honoratiſũt.

3 Ex hoc nota q̃ vnus §. continuatur ad aliũm. ſed hoc eſt de bene eſ ſe, non de neceſſitate. Iaſo. in Titul. de ac. & Ange. in princip. inſtit.

4 Quæ eſtimari debent per l. cum fundus. §. ſeruum. ff. ſi certũ. Pet. & ibi Bartol. & B. Alexand. & Iaſ.

1 Extranei dicuntur illiqui nihil in teſtamẽto relictũ eſt ſiue ſint de venientibus ab inteſtato, ſiue non. glo. ſin. in authẽ. hoc amplius. C. de ffdei com. quæ ibi approbatur per Salyce. & Corſe.

2 Imo fiſcus poſponit extraneis. B. & An. † Hal. ad eos huiuſmodi facultas trãſeat, q̃ maioribus ſpecialibus le gatis vel fideicommiſſis honoratiſũt.

3 Ex hoc nota q̃ vnus §. continuatur ad aliũm. ſed hoc eſt de bene eſ ſe, non de neceſſitate. Iaſo. in Titul. de ac. & Ange. in princip. inſtit.

4 Quæ eſtimari debent per l. cum fundus. §. ſeruum. ff. ſi certũ. Pet. & ibi Bartol. & B. Alexand. & Iaſ.

a Et hæc omnia. quæ diximus ab illo. §. si quis autem. vsque huc, id est, totum quod est vltra debitum naturale, auferatur.

b Necessaria. vt est inter ascendentes & descendentes, vt ff. §. j. & inter fratres. quando turpis persona instituitur vt instit. de inoffi. test. §. j. & C. de inoffi. test. a. l. fratres. & s. e. §. j. & inter patronum & libertum: vt ff. eo. §. nō autē. & instit. de suc. li. §. sed nostra.

c Institutionibus. vt quia extraneis.

d Dudum tēpus. s. annum: vt ff. eod. §. si quis autem. Sed videtur, q̄ non vltra sex menses expectetur: vt ff. de ecclē. tit. §. finautē legatum col. ix. Rñ. distingue loco religioso legetur vel non. Primo casu est fauor: vnde incontinenti ad duplum tenetur, & elapsis sex mēsibus perdit totū: vt inst. de ac. §. item mista. & ff. de eccle. titu. §. finautem legatum. Secundo casu obtinet q̄ hic dicitur. sic & alias est fauor: vt instit. de obli. quæ ex quasi contra. §. fi.

e Relictis. Nota, verbum relicti. adaptatur adj. instituti. sic C. de sec. cun. nup. l. hac edictali. circa prin. & est notandum pro suetudinem secundum quam non fit quando institutio: sed testator dicit, illi omnia bona mea reliquo. vi detur enim, q̄ non valeat testamentum, in quo nō est instit. vt inst. de leg. §. antep. & de test. mili. §. plane. sed q̄ dicitur ibi de testamento militis, q̄ nō valet testamentū: nō est ideo: qa verbū relinquo, nō sit aptū thēt. vnde vel sufficiens ad institutionē: sed quia testes nō fuerūt ibi vocati. Item repete sancimus. Sed quid est relictum ibi Barto. hæredi. nisi hæreditas? Rñ. sit ita: & priuabitur illa: & C. de inof. sic hæreditas relictū dicitur. Vnde & hoc est testamen testa. eun. tū: illi bona mea relinquo: vt ff. de mili. test. l. diuus. & dem. in l. de tab. exh. l. j. in fi. Item nunquid fructus, quos medio tempore vsque ad annū habuit, amittantur? Resp. sic: vt de iis qui. vt indig. l. hæredem. & l. eum qui.

f Falcidiæ. quā hñt alias: vt inst. ad le. Fal. in prin.

g Aliam causam. puta per prælegationem.

h Autem. pro sed. Accur.

i Talia obtinere. s. sancimus: qualia in eo casu dixi mus, quando persona fuit institura, cui fuit necesse reliquere hæreditatem. Accur.

k Seruos. libertate donatos.

l Prius. vt ff. eo. §. si quis autem. & §. si vero nullus.

m Venire. repete sancimus.

n Cohærente. s. cautionis.

o Diximus. vt supra, eodem. §. his igitur. & §. si quis autem. in fine. Accursius.

p Si vero. iste. §. cū tribus seq. respicit tam legitimos hæredes & legatarios, quam extraneos hæredes.

q Ad substitutum. Sed nunquid hæc substitutio vulgaris adita hæreditate expirauit: vt C. de impu. & alia. sub l. post aditam. quæ est cōtra? Rñ. quidam dicunt illā corrigi. Alij dicūt hoc speciale vt nō expiret. Vel dic secundum Io. ff. q̄ nō exvi substitutionis admittit: sed huius legis beneficio. Ac

r Nolente. s. substituto. Accur.

s Ad cohæredes. imo videtur primo & immediate transire ad cohæredes: vt ff. eo. §. proxi. & §. si quis autē. Sed dic, q̄ non erat substitutus aliquis vnde transit ad cohæredes immediate. hic autē erat, vt patet ex illa dictione, vero & illa etiā quæ sunt in primo casu huius §.

t Datam. vt ff. eo. §. etenim. Accur.

v Venit. sed nūquid liberatur ille, à quo res auferuntur. Videtur quod sic interuētu nouæ personæ obligatæ: vt inst. qui. mo. tol. obl. §. præterea. Itē ideo tenebatur: qa erat hęres: sed desiit esse: cū alius sit factus hæres insoli dum: vt ff. e. §. in omnibus. ergo desiit teneri cessante causa. Sed contra videtur, secundum Azo. vt ff. sol. matr. l. si ab hostibus. §. si vis. & de neg. gest. l. siue hæreditaria. & C. de decu. l. ne quis. li. x. in fi. prima tamē verior videtur. Itē quid si nullus vult habere illam hæreditatē à primo vsq̄ ad vltimū: nunquid cōpellimus hæredē, vel aliū qui non cōpleuit voluntatē defuncti, eam assumere, & dare relictā? Resp̄ō. sic. vt enim nec regula, q̄ fauore, &c. vt C. de legi. & constit. l. quod fauore. vera: ita & eius contraria. s. si aliquid in odiū alicuius est inductum, nō debeat in eius vtilitatem redire: vt ff. de interdic. & relega. l. relegato rum §. fi. & de leg. j. l. si seruus plurium. §. ij.

x Sine aditione. No. interest. enim, &c. vt ff. de inter. act l. & quia. & instit. de bo. pos. §. quos autem. Accur.

y Exhæredatos. s. causa adiecta. alias exhæredatio forte non noceret secundum Al. ar. ff. de bo. lib. l. si patronus. §. si quis. imo sine forte: vt j. vt cū de app. cogn. §. aliud. col. viij.

z Iuste. hic exigo iustitiā legis & hominis. legis, vt recte exhæredetur. s. nominatim hoc modo: filius meus Sempronius sit exhæres. vt instit. de exhære. lib. §. j. & ff. de lib. & posthu. l. j. ij. & iij. Item ab omnibus hæredibus eiusdem gradus: vt ff. de lib. & posthu. l. iij. §. filius. & C. de lib. præte. l. j. alias restitui debet ei hæreditas: vt ff. de bo. lib. l. patronus. §. si quis hominis.

vt

Scilicet si pseuerauerit i cō tumacia, vsque ad insiam. & vide latiē de hoc per Nicola. Angel. & Iaf. instit. de act. §. ex male-ficiis.

Relicti verbū ad institutionem ad aptatur.

Quid sit Falcidia, & qd appellatione eius veniat, vi de bonam glo. in autheñ. vnde sui parēs et ibi vocati. Item repete sancimus. Sed quid est relictum ibi Barto. hæredi. nisi hæreditas? Rñ. sit ita: & priuabitur illa: & C. de inof. sic hæreditas relictū dicitur. Vnde & hoc est testamen testa. eun. tū: illi bona mea relinquo: vt ff. de mili. test. l. diuus. & dem. in l. de tab. exh. l. j. in fi. Item nunquid fructus, quos medio tempore vsque ad annū habuit, amittantur? Resp. sic: vt de iis qui. vt indig. l. hæredem. & l. eum qui.

hac Falci. aliis quatis videbo nam gl. in ris cano. nutius. superbo Trebellia nū. extra. de testa.

re m, vbi q̄ onere cohærente n, quatenus oporteat compleri ea, quæ testator secundum legem (sicut prius diximus o) imperauit. Si verò p institutio etiam substitutionem habuerit: certum est, quia prius ad substitutum q volentem venient omnes res secundum legem complentem, quæ relicta sunt: & sic illo nolente r, tunc ad cohæredes s, & legatarios, & seruos, & qui ab intestato, † & qui extra sunt & fiscum, secundum à nobis datam t obseruationem, ea quæ auferuntur, venient v, complentes vbique deficientiū legitimas dispositiones. propterea nanque etiam ad tantas respeximus successiones, ‡ vt non remaneat sine aditione x ipsius morientis hæreditas.

Exhæredatos y autem liberos (si iustè z à patre exclusi sint, & nihil ex pa-

§ Istam sequitur Bar. & Angel. hic et Bar. Bal. Pau. Saly. Ale. & Iaso. in l. post adi tam. in gl. allega. & scribē. in auth. hoc amplius. C. de fidei com.

4 Idē Ange in contrario & hic Bart. idem An.

† Haloā. Item extraneis.

† Elegan ter vertit Haloand. ne cui⁹ defuncti hæreditas nō adita caduca fiat.

§ Scilicet fina. vt cū cessante. de appel. & an. in §. j. in fi. de milit. test.

6 Et bene. Bartol.

7 Sing. est secundum Iaso. in l. iuste. de ac quir. pos. & istā primam expositionē sequitur An.

vt quia sit ingratus: & causa ingratitudinis exprimatur à testatore, & ab hærede probetur: vt j. vt cum de ap. cog. §. aliud. & §. siue igitur. col. viij. & C. de inoff. test. l. omnimodo. vel dic iuste, id est recte. qu od qualiter fiat vel non dic, vt ff. de liber. & posthu. l. si posthumus. & ll. seq. vsq; ad l. Gallus.

a Nihil ex patris. quid si aliquid habuit iure prælegati forte, quod esse potest: vt ff. de inof. test. l. fi. Respon. tunc sicut quilibet legatarius vel fidei commissarius tātæ quantitatis admittitur: vt ſ. eod. §. & enim. & §. si verò aut nō fuerit. & §. si verò nullus. Ac.

b Respicimus. qa pro mortuo habetur: vt ff. de coniun. cum emā. lib. l. j. §.

z vide pul chre Alb. de Ros. in

si pater. Accur.

c Decies millies. sic infra, vt omnes d. §. si pater. & seq. Barto. in l. quidam cum filius de verbo. obli. ff.

obe. iu. p. in prin: col. v. & j. vt leg. no. in prin. col. iij. & de nup. §. sed hęc co. iiij.

d Legis. s. huius: vt ſ. e. §. semp. & §. his igitur. sed aliæ multæ hoc volūt & intendunt: vt j. de nupt. §. disponat. & ff. ad. l. Falcid. l. j. in prin. vnde potest dici legis in genere. j. verior est.

e Expressim. i. nominatim. & hoc exigitur, siue sit masculus, siue fœmina, iure isto: vt C. de lib. præ. l. fin. §. j. olim contra in fœminis: vt insti. de exhæ. lib. §. j.

f Noluit. q. d. nullo modo. Sed nunquid quæ dicta

8 Idē Bar.

sunt in exhæredato, locum habent in præterito? Rñ. 2 si à patre in cuius est potestate, est præteritus: ipso iure non valet testamentum: siue causam præteritionis expressit, siue non: vt C. de lib. præt. l. fi. §. pe. & insti. de exhæ. li. j. respō. si aūt ab aliquo de linea materna: siue cum causa expressa, siue non, valet testamentum:

9 Ista glo. est singul. secundum Ias. in authē. ex cā. C. de libe. præte.

vt insti. de exhæ. li. §. pe. & ff. de contra tab. l. illud. §. at testamenta. Sed hodie causa præteritionis 3 debet aut ferri à testāte, & probari ab hærede: vt j. vt cum de ap pel. cog. §. aliud. & §. siue igitur. col. viij. Idem de emā cipato filio. s. quod debita inseri causa præteritionis: vt infra, vt cū de app. §. siue igitur. & §. aliud. vnde ap paret, quod in duobus vltimis casibus, quādo præteritus à linea materna, vel à patre emancipatus, olim etiam sine causa, hodie verò cum causa, locum habet quod in hoc. §. dicitur. Item quare non vocatur exhęredatus inter eos, qui nominati fuerunt in testamēto,

4 Ista est de mente Bartol. & Angel.

cum ipe fuerit nominatus? Resp. 4 fuit nominatus ad damnū, non ad lucrum: & hoc modo intellige hunc §. Item nūquid finitis personis nominatis in testamēto vocabitur inter eos, qui ab intestato veniunt: cum & ipse de illis sit, & qđ primus: vt ff. de suis. & le. hęre. l. filius? Respō. nō nisi p querelā: vt C. de inof. test. l. si hęredum. Quintiniani. & l. filiam. & rō est: quia vt adhuc testamentum valere: cū lex faciat etiā alios ab intestato venientes hęredis loco repulsi: vt j. e. §. in omnibus. & hæres hæredis testatoris est hæres: vt C. de hære. inst. l. fi. & quod dicitur filium agnatum proximū & ideo admittendum: verum est nō facto testamento vel eo facto, non tamen adita hæreditate: vt ff. de contra tab. l. filium. §. sed cum exhæredario. Item nūquid inter extraneos pr sus admittitur, vel cum fisco, vel etiā post Respon. quidam 5 nō, forte, pter prædictas rōnes i proximo §. sed potest contradici, sed tanquam quilibet extraneus admittatur: vt C. de adop. l. si pater. §. q duos. Itē quid si testator vnum nummum mihi legauit. & hęres institutus non complevit suā voluntatem: nunquid occasione huius nummi totam habeo hæreditatē, & priuabo agnatos, qui quasi ex debito sperabant: vt ff. pro soc. l. & qa: Respō. sic. nā pius me dilexit testator cum eis nihil, mihi aliquid legauerit: vt insti. de hære. in sti. §. si plures. et ſ. eod. §. quis autem. et. §. si verò aut nō.

5 Idem tenent Bar. Baldus. & Sal. in auth. hoc amplius. C. de fidei com. quāuis Barto. dicat qđ relinquitur arbitrio iudicis.

† Haloā. vt decurſis primū omnibus psonis testamento cōprehensis tum demū ad sucessionem ab intestato & cæteros peruenire mus.

g Si verò. vero. accipitur pro enim vel pro certe. Ac.

h Deduximus. vt supra eod. §. verò institutio.

i Vocantur. alias. s. nam hic velut ex testamento admittitur huius. l. authoritate.

k Et ad extraneos. qui admittūtur causa libertatū seruādarum. Sed quid si nulla libertas est relicta? Rñ. adhuc admittitur extraneus, vt cætera relicta soluat. & sic intellige, quod hic & alibi dicitur de extraneo per hanc constitutionē. Sed quid si nulla sunt relicta: sed forte propter timorē creditorum tantum precedētes extranei noluerunt adire? Respon. adhuc videtur idem: vt habeat locum hæc constitutio. arg. insti. qui ma non poss. §. j. Sed contra credo cum propter vltimā voluntatem seruandā hæc cōstitutio facta fuerit; vt ſ. §. proxi. ibi, vna enim &c. accipiēt ergo eā creditores, & distribuēt prout volunt: vt insti. de hær. qual. & diffe. §. j. fi cus aūt non per hanc legem: sed suo iure tanquā vacantem potest accipere, si vult: vt ff. de iure fisci. l. j. vt tamen respondeat creditoribus: vt ff. de iure fis. l. non possunt 6. Accur.

6 Ista gl. est de mēte Bart. & Angel. ad hoc, quod bona dicantur vacantia hæreditate nō adita.

l Nec quasi aliquē lateat i. nullus ignoret: qa ita de crēuit fieri hęc cōstitutio. & est hic versus iterpositio.

m Secundum legem. s. factum est hoc. Accur.

n Abrenūtiantibus. s. expſſe. sed qđ si nec repudiat, neque accepit? Rñ. 7 instantibus iis, qui consequēter debēt admitti, cō pellentur intra tres menses eā renuntiare: vt C. de iure deli. l. vlt. §. similique modo. Azo. Bartol.

7 Sequitur eum

o In omnibus. s. casibus.

p Fieri hęredes. ergo et ille q erat, definit. cū duo ĩsoli dū nō pñt eē hęredes: vt ff. de hęre. inst. l. Itē qđ Sabi.

q Hæc ēm interpositio est, vt demonstrant hæc verba, adire

ba, adire, & pro hærede gerere. quæ exponũtur: vt in ſti. de hær. qual. & diffe. §. fi.

a Antiquiſsimæ. vt illum qui petit ſibi bona dari cã libertatũ ſeruandarũ: vt ff. de fideicõ. lib. l. iiij. § j. vſq; in fi. l. & inſt. de eo cui lib. cau. bo. addi. per totum. Itẽ cognatiſ licet neque à lege xij. tab. neq; ex teſtamento vocentur: tamen admittuntur iure prætorio, quod antiqſsimum eſt: vt inſti. de ſucce. cog. & ff. vnde cogna. per totum. Itẽ emancipati. vt inſt. de hær. quæ ab inteſt. §. emãcipati. Sed hæc non videntur bo. emancipa na exempla de cognatis & filiis emãcipatis: cum nõ ſint inteſtato hæredes: vt inſtitu. eſt ſublata de bo. poſſ. §. quos ſecundum autem. Sed dic qd Ang. & vi quo ad effectum hę de omnes res eſt: vt ff. de boſcribentes no. poſ hære. pet. l. in l. Gal- j. & de fideicõ. hær. lus. ff. & li pe. l. iij. ſed & nouæ be. & poſt leges hoc faciunt: hu. §. quid vt C. de epiſ. & cle. ſi tantum. l. ſi quis ad declinã dam. Accur.

b Vocabantur in nuit, quod iſtis duo bus modis tantum fiant hęredes. quod verum eſt: vt hic, & inſti. de bo. poſſ. §. quos autem.

† Cõcor, text. in § deinceps. j. de nu. & de pœnit. diſti. iij. & per archi. c. placuit. §. ſi quis autẽ. & §. de confec, diſt. iiij.

c His omnibus. ſ. vt à non complente auferatur commodum: & quod detur aliis ſecundũ ordinem: vt ſupra. §. ſi quis autẽ. & §. inordinatũ. & §. ſe.

d Voluerit. nam omnes iſtos potuit

a Idẽ Bar.

ꝑ Iſta glo. onerare: vt hic, & inſt. de ſing. re. per fideicõ. re. in prin.

allegatur, e A ſubſtituis. ablatiui caſus eſt.

quod ap- f Legat riis. datiui.

pellatio- g Terminante. i. finiente,

ne mortis h Fiſco. ſ. ponẽdo Sed quis admittitur poſt ſubſtitutum legatario? Reſpon. hæres, vel alij qui magis fuerunt à teſtatore honorati: vt ſ. e. §. etenim. & in ſeq. §.

in dubio Sed quid ſi habuerit collegatarios & cõiunctos & re

venit na- ciuiliſ. & & verbo? Reſp. a idem quod. ſ. ſ. vt hęredi detur: nec

turalis & an hoc ſit alteri accreſcit: quia iã erat ſciſſum iuris præſumptio

verum qđ nem: vt inſti. de leg. §. ſi eadem.

mors na- i Nullus. ſ. hæres vel alius oneratus. tacitæ enim re

turalis æ- ſpondet obiectioni.

quipara- k Priuatus. per hanc. l. Accur.

tur ciuili, l Sed conſiderans. ſic quia &c.

vide ſcri- m Terminus. licet incertus: vt ff. de condi. & demõ.

bentes in n Mors. ſ. naturalis; vt hic, & j. de nup. §. deinceps.

l. Gallus. §. quid ſi col. iiij. non ciuili.

tantum. ff. o Cogitet. ſic. j. vt cum de ap. co. §. hæc autem diſpo

deliber. et ſuimus. col. viij.

poſt. p Perducet. ſ. quando teſtabitur ipſe. Vel ſi habes

Hæres extraneus, & quilibet honoratus inobediens, omni commodo hæreditario priuatur ſuo ordine applicando perſonis enumeratis, exhæredatis penitus excluſis, vocatis à iure hæredibus effectis.

Hæc quidem etiam antiquiſsimæ [a] leges ex propria authoritate præſtabant: & hæredes faciebant eos, qui neque ſcripti hæredes, neque ab inteſtato ad hæreditatem vocabantur [b]. His omnibus [c] obtinentibus, licet non ab hærede, ſed à legatario aut fideicommiſſario, aut mortis cauſa per cipiente, dari aliquid, aut fieri teſtator voluerit [d]: eodem ordine in occaſione ablatarum rerum ſeruando, & inchoante quidem à ſubſtitutis [e] legatariis [f], terminante [g] verò in fiſco [h]. Et nullus [i] hanc legem durã habeat, tanquam relictis priuatus [k], ſed conſiderans [l], quia omnibus † hominibus terminus [m] vitæ eſt mors [n]: & non ſolùm ab aliis ipſe ſe percipere §

perducent. dic. ſ. hæredes eius.

q Non enim. Reſpon. tacitæ obiectioni. Accur.

r Tempori. non autem ad præterita tempora trahitur: vt C. de legi. & conſti. l. leges.

s Hinc nobis. q. d. ex quo de incõmodo hæredis vidimus, & de cõmodo videamus. ſ. l. Falcidiæ. Accur.

t Cura. alias hora. i. caſus, vel euẽtus. vnde illud, Grata ſuperueniet quę nõ ſperabiſ hora. vel dic hora i. pars temporis vel tempus. Nam dicitur hora pars temporis ex momẽtis plurimis conſtituta: & per tales particulas diuiditur dies & nox vt ff. de verb. ſigni. l. iij. & C. de tranſa. l. non minorem. ſecundum P. nã xxiiij. horæ diem naturalem faciũt. xj. faciunt artificialẽ: vt ff. de ver. ſig. l. iij. §. fi. & de adul. l. caplse §. Accur.

v Falcidiæ. dicitur aũt Falci. à falce: qa ſicut Falx reſecat: ſic & hæc lex vel à Falcidio authore: vt Publiciana à Publicio prætore: vt inſti. de act. §. aliæ. Et not. qđ ſuper hac materia primo lex xij. tab. inuenta eſt, quę plenum ius tribuit teſtatoribus: vt ff. ad l. Fal. l. j. dic vt ibi. Secũdo lex Furia & Voconia. tertio lex Fal. quia dictæ duę leges nõ erant ſufficientes: vt inſt. ad. l. Falc. j. reſpon. quia Falci. fuit modificata per Iuſtinianum: vt demum facto inuentario haberet locũ: vt C. de iure deli. l. fi. & iterum plus per eundem fuit modificata, vt ei tantum cõperat, qui non furripuerit & qui ſolennitatem in inuentario adhibuerit: vt ſtatim ſequitur. Accur.

x Inuitis. hoc eſt verum per l. iſtã Falcidiam & ad iure veteri: vt hic, & inſt. ad. l. Fal. §. j. & ff. ad le. Fal. l. qđ bonis. §. j. & §. fi. hodie verò contra: vt j. e. l. ſi verò expreſsim. Sed quomodo etiam iure veteri fiebat cõtra voluntatem teſtatoris: vt ſ. e. §. ſemper? Reſpõ. hoc fit. l. permittente. ſ. Falcidia: vt hic dicitur.

y Expẽdant. l. totũ, vel ita qđ nõ remaneat hæredi quarta illius partis ex qua fuit inſtitutus: vt inſt. e. §. j

z Præbet. i. concedit hæredibus, vt retineant. Acc.

a Impleat. ſiue aliqd deerat ſiue nõ: vt j. e. §. hoc aũt

b Videtur. ſ. hęredes ſeđm Azo. ſed nõ repugnãt præſũptiones huius legis. j. e. §. px. & §. ſi verò abſunt. in fi.

c Voluntati. tacitę: in expreſſa ſecus: vt j. §. ſi verò expreſsim.

d Deficientis. i. morientis teſtatoris.

e Legi. ſ. Falcidiæ.

Vtili

q Facit argu. contra xxxv. qõ. j. confidimus. & c. ideo. & C. de legib. l. digna vox. cum ibi notatis.

r Vide gl. in §. rurſus. inſtit. de act. & ibi ſcribentes.

† Planius ac iucundius procedit Ha. & Voconia. tertio lo. verſio, quæ ſic habet, Tametſi enim pugna cõtra teſtatoris voluntatem hac parte ſuſcipi videtur lege tamen permittente, id factum defendiſ. Ad hęc no tab. Falci diam ſem per aduerſus teſtantis voluntatẽ detra hi. Idemq; not in l. Titia. ad leg. Falc.

a Vtilitate. s. legis Falcidiæ.
† Cõcor. b Potestatem. alias voluntatem.
c. nos qui- c Malignantur. s. destruendo. Accur.
dẽ. ibi cũ- d Non forte. cum non sic lege, si non surripuisset.
cta secun- cessaret: quia sufficiẽter erat ibi pro quarta. & põt po
dum volũ ni exemplum, vt si
tatem de- erat patrimonium
functi cõ- centum aureorum,
struere. & lxxv. legauit. hæ-
c. tua no- res subtraxit xxv.
bis. cũ gl. & quod dicit non
super ver- forte. i. non habe-
bo, volun ret locum, cum nõ
tatem ex- esset necessaria, vel
tra, de te- si non habes non,
sta. dic quod erat patri
† Hal. eo monium c. legata
modo in erant c. vel nona
traque ea ginta subtraxit ali
tempora, quid, puta v. nunc
intra quæ nõ poterit vti Fal.
antea, cũ & si hoc non fecis-
hæredita- set, potuisset. Nam
riis oneri- pruilegium mere-
bus vsque tur amittere, quicõ
ad relicti cessa sibi abutitur
patrimo- potestate: vt hic, &
nij modũ C. de Iudæ. l. Iu-
redactis, dæos, in fi. & in de-
homines cretis xj. q. iij. priui
dãno qđ legium. & quod di
in bonis cit forte, sit super-
ppriisex fluum. Vnde hoc
perieban- casu punitur plus
tur, exemi quis per legem istã
mus, id vt quã per. l. C. de iu-
fieret, lege re del. l. fi. §. illo. sed
lata deter ius vetustius hoc
minauimus. velle videtur: vt ff.
ad leg. Fal. l. benefi
Priuile- cio. & l. hæreditagium per- tum. §. fi. Accur.
dit qui eo e Tẽpora. per quę
abutitur. dudum: vt signo crucis prępositio i incipiat fieri intra
i Eius ta- xxx. dies ab apertura testamenti, & cõpleatur intra
men omis duos menses alios rebus & personis in pręsentia posi
sio non vi tis. alias intra annum: vt C. de iure deli. l. fi. §. sinautem
tiat inuen dubius. vsque ad §. & si præfatam. Accur.
tariũ. Bar f Quando. subaudi eo tempore, quando &c.
tol. hic. & g Excepimus. i. deliberauimus.
Ale. in tit. h Adiecto solo. s. illi constitutioni. C. de iure delib.
de ope. no l. fi. per hanc constitutionem.
ui nuncia. i Non damnificari. repete metuit, dico &c.
e Dicit k Conuocare. oportet dico &c. Azo.
Bar. quod l Fideicõmissarios. Nunquid etiam creditores? Rñ.
ad primũ quod si c: quia & eorum interest: vt j. vt spõ. larg §. ad
decretum hæc. col. ix. plus etiam, quia damnum euitant: vt C. de
sufficit ci- iure delib. l. fi. §. licentia.
tatio pro- m Agentes. procuratores. sed qualiter hoc fiet? Resp.
curatoris: mittetur ad domum, vt aut veniat vocatus: aut alium
ad secun- pro se mittat n: vt ff. quibus ex caus. maio. l. itẽ ait prę
dũ requi- tor. §. pe. § fi. & C. de autho præ. l. j. in fi. Accur.
ritur cita- n Natura vt quia mulier, quæ non debuit in iudi-
tio domi- cio comparere: vt C. de procu. l. maritus. imo ponitur
ni. & vltra vocans: vt C. de off diuer. iud. l. j.
dicit quod o Dignitas. vt sacerdotij: vt C. de epi. & cle. l. oẽs.
inuenta- in prin. & ff. de in ius voc. l. ij.
riũ debet p Qualitas. vt quia valetudine est impeditus: vt ff.
fieri corã de iureinran. l. ad personas.
iudice. q Aetas. vt pupilli & adulti curatores habentes: qa
3 Idem di- per omnes se repręsentant: vt C. de in integ. resti. mi. l.
cas de cle- iij. & C. si aduer. rem iudi. l. & cum minores.
ricis q lar r Necessitas. vt quia captus sit vel vinculis vel latu-

mitis, vel nudus: vt sine sui dedecore in publico appa
rere non possit: vt ff. ex qui. cau. ma. l. succurritur. &
lege, in eadem.
s Si verò absunt. sed de qua absentia hic dicitur: cũ
multa sint genera absentiarum: vt diximus infra, de

torem solùm: sed etiam legatarios & fideicommissarios veretur, & metuit non damnificari t solùm, sed etiam non lucrari, conuocare k omnes legatarios & fideicommissarios l quanticunque in eadem ciuitate sunt constituti: aut quosdam pro eis agentes m, si fortè personarum natura n, aut dignitas o, aut qualitas p, aut ætas q, aut quælibet necessitas r facultatem eis non dat ad inuentarij præsentiam. Si verò absunt s: aliqui t interesse testes in ipsa u ciuitate fide dignos, & possidentes substantiam x, & optimæ opinionis y existẽtes, non minus tres z: (tabulariis a enim solis, quantum ad hoc b competit, non credimus †) coram quibus conuenit fieri inuen-

fideiuſ. §. j. Resp. si extra ciuitatẽ, dicitur absens: vt j. pro xi. innuitur.
t Aliqui. s. ex legatariis, vel creditoribus. Accur.
u Testes. oportet repete.
x Substantiam. alias facultatem. i. substantiã: vt insti. qui manu. nõ pos. §. prætualisse. Vel dic facultatẽ. i. possibilitatem dãdi aliquid. vt ff. de verb. obl. l. continuus. §. illud. sed possidẽs facculum habet facultatem: sed intelige 4 idoneã pro motu iudicis: vt ff. de iure deli. l. j. §. fi. & C. de episc. aud. l. de creationibus. Nam facit facultas vt sibi magis credatur: vt infra de testi. §. sancimus. col. vij. Sed quale erit iudicis arbitrium. vt æstimet idoneũ? Respon. vt habeat tantum, quantum id super quo potest esse 5 quæstio vel sit par iniuncto o-

ge dicuntur habere dignitatem. gl. & ibi doc. in ca. vnico. de vita & hon. cleri. co. in vj.

4 Idẽ Bar. & Angel. hic.
† Facit ad hunc text. gl. in c. post cessionẽ. circa mediũ. gl. ibi, nec scriptura tabellionis. extra, de proba.
5 Sequuntur Barto. & Angel. & est singu. secundum Iaso. in l. fideiussor. ff. q satisd. cogã. & idẽ Bal. in au thẽ. sed cũ testator.

neri: vt insti. de excu. tu. vel cura. §. item propter paupertatem.
y Opinionis, quæ formaẽ ex bonis moribus: vt ff. de tut. & cura. da. ab his. l. scire oportet. §. fi. Accur.
z Tres. i. tribus, qui hæredem cognoscant: vt C. de iure deli. l. scimus. §. sinautem dubius. & dic vt ibi plene no. Accur.
a Tabulariis. interpositio est hic versus. & ponitur hic plurale pro singulari 6, sic. C. de episc. & cler. l. orphanotrophos. & C. de iis qui in eccle, ma. l. j. & ff. de neg. gest. l. ait prætor. Sed quid si sint tabelliones tres in confectione inuentarij? Rñ, 7 valet. nãnõ ideo minus, quod sint tabelliones tres, creditur eis imo plus cum publicæ personæ: vt j. de test. §. sancimus. co. vij. & propterea resoluitur plurale in singulare.
b Quantum ad hoc. ergo à cõtrario sensu. alias soli tabellioni crederemus etiam sine testibus confecto instrumento. & est pro hoc. C. de dona. l. in donationibus. Sed certe 8 nõ creditur ei soli, nisi testes adhibuerit ipse tabellio instrumento: vt infra de fide instru. §. sed & si instrumenta. co. vj & quod in. d. l. in donationibus. continetur, verum est: vt non sint necessarij cũ subscriptionibus propria manu scriptis. tabellio tñ scribere debet eorum nomina: vt dictum est. Et quod hic dicit quantum ad hoc. ideo est: quia alias tabellio & duo testes, quorum nomina non sunt scripta sufficerẽt: hic aũt exiguntur tres. Sed videtur hæc omnia esse correcta: & quod semper soli tabellioni credatur per ius nouissimum: vt infra de fide instru. l. si verò neque annumerator? Respõ. distinguẽdo 9 tempus quo

6 Vide de hoc scrib. in §. j. institit. de iure personarum.
7 Sequitur eam Bar. et est sing. secundum Lud. Ro. in repeti. ff. de arbitr.
8 Idẽ Bar.
9 Sequitur eam Ang. et est sing. secundum Lud. Ro. sin. xxxv.

conſi

conficit instrumentū: vt tunc testes sint necessarij à tē pore quo vult aliquid ꝑbari ex instrumēto: vt tūc so li instrumēto si nō negetur publicū: alias si negeť publicum, credatur ei cum iuramēto tabellionis, & per comparationē: vt ff. de instr. caute. & fide. §. sed & si in strumēta. & §. si verò moriantur. & §. si verò neque trer. id est, tribus.

a Inuentarium. i. sola scriptura, in qua res inuentæ in hæreditate conscribuntur: vt ff. de administ. tuto. l. tutor qui repertorium. §. respon. Sed nūquid vno contextu fieri debet? videtur qđ sic. ad instar testamenti: vt C. de test. l. cum antiquitas. Sed contra dico: vt C. de iure delib. l. fi. §. finaūt dubi°. Itē nunquid idē tabellio vsque ad fi nē debet adhiberi? Et idē in testibus quæro? Respō. sic.

b Superuenientibus. i. redeuntibus.

c Quærētibus. pro conquerentibus.

d Examinationē. quæ fiet per tormētā: vt C. de iure delib. l. fi. §. licentia.

e A nobis. vt C. de iure deli. l. fi. §. licē tia. Vel dic vt C. de quæstio. leg. j in fine.

f Hæredis. qui iurabit nihil malitiose fecisse: vt sequit.

g Et vidisse. Not. testimonium de auditu non recipit secūdū nostram iuraturā: vt hic. & C. de testi. l. testiū. nisi in casu, vt in actione aquæ pluuiæ arcēdæ. & ff. de proba. l. si arbiter. Item no. testē debere videre vnde cęcus non admittitur hoc casu. Nunquid aliās? dic qu od admittitur? cum non inuenitur prohibitus: vt ff. de test. l. j. Item no. eum debere dicere sic esse, vel nō esse: non autem de credulitate: vt hic, & C. de testib. l. testiū. aliter in sacramēto calūpiæ: vt C. de iur. cal. l. ij. §. quod obseruari. Itē no. ꝙ negatiua ꝓbatur. qđ est cōtra. C. de ꝓba. l. actor. sed habet æquipollentiā affirmatiue. cum enim iure se fetisse vsq; ad fi nem inuenturij, & nihil potuisse fieri, quin ipse videret: perinde est, ac si affirmatiuam proponeret: vt C. de codicil. l. nec codicillos.

h Veritatem. No. quod iudex debet omnino inquirere veritatem: vt C. de eden. l. ĩs apud quem.

i Nisi forte. hoc nisi, refertur. ĩ. cum dicit conuocare omnes qui sunt in ciuitate &c.

k Tertium. s. trium: vt ĩ. dixerat. nam videtur repeti tum: vt ff. de verb. obl. l. Titia. §. idem respondit. Vel dic duorū, in odiū nō venientiū, cū minus nō dī: vt ff. de testi. l. sibi numerus. ar. C. de cad. tol. l. vnica. §. pen.

l Descriptionem. i. inuentarium.

m Repositō. i. remoto. q. d. non iurabit hæres, neque torquetur seruus in odium non venientium, secundū quosdam. vel melius dic. i. repositō. i. referuato, vt nihilominus dicta auxilia ei reseruentur. Acc.

n His omnibus. s. quę diximus. ĩ. §. hinc nobis. vsque huc. Accur.

o Præsidium. contra legatarios & fideicōmissarios. nū quid contra creditores? Videtur ꝙ sic: quia supra dixerat eum timere legatarios & creditores: & coniunctim de his locutus est: & sic concluditur hic. Item est arg. insti. de hæred. qualit. & diffe. §. j. Item expressim. j. §. si verò non fecerit. in fi. §. & hæc videntur per hanc constitut. sed per. l. C. solum habeat hoc, vt vltra vires non tenea tur creditoribus: vt C. de iure deliber. l. fi. §. sed & si præsatam. & potest esse ratio: quia hic maior solennitas exquiritur in inuentario: vnde maior fit vtilitas: vt ff. de reg. iur. l. secūdum naturam. & instit. de legi patro. tu. §. fi. Sed cōtraria sententia vera est, & quod dicitur infra eo. §. si viro. in fin. expone vt ibi diximus. Item nunquid aduersus libertates vteť Falcidiať Rñ. non: vt insti. ad leg. Falci. §. cum ratio. & ar. ff. de in off. testa. l. Papinianus.

6 Nota ꝙ vbi post pluresque stiões formata sva conclusio sequitur il la conclusio decidit quæstiões præcedentes vnius formiter: nisi sit ratio, quare decisio sit diuersa. An. 7 Imo etiā de iure. C. Falcidiā detrahet. Bartol.

† Hal. sed legatariis et fideicommissariis satisfaciet.

8 Et bene Bartol. & est de mēte Angel.

1 Ista est de mente Bartol. & Angel.

† Hęc verba ponuntur in gl. in ca. bonæ memoriæ. j. sup verbo, singulares. ĩ princ. extra, de ele.

2 Nisi impedimentum superueniat. Bart. & Angel. & canoni. ste in cap. quoniam contra falsam. de ꝓba. extra. Qualis debeat esse testis.

3 Hoc verum super actu, quo alio sensu quam visu percipitur secundum Angel.

4 Hoc verum in his quę in veram certitudinē testis cadere possunt aliās secus Angel.

5 Truffa est secundum Ang.

Veritatē debet iudex inquirere.

tarium [a]: ita, vt superuenientibus [b] legatariis, & querentibus [c] forsan surreptum aliquid rerū, aut non manifestatum: licentia sit non solūm per seruorū examinationem [d] causam quærere (nam etiā hoc præbuimus per prolatam dudum à nobis [e] inseruilibus examinationibus obseruationem) sed etiam per iusiurandum hæredis [f], & iusiurandum testium dicentium se adfuisse iis, quæ gesta sunt, & vidisse [g], quæ tunc agebantur, & in nullo † conscios esse factæ ab hęrede malignitatis: sicq; in iis, quę relicta sunt à testatoribus, inuenire veritatem [h] nisi fortè [i] præsentes legatarij omnes, aut quidā, contestatione sibi præmissa noluerint venire, nec adesse inuentario. Tunc enim licentia erit hæredi etiam non aduenientibus legatariis contentum esse testium [k] præsentia, & facere descriptionē [l]: repositō [m] etiā sic legatariis & iureiurandò hæredis, & seruorum examinatiōe: & his omnibus [n] obseruatis habere ex Falcidia præsidium [o]. Sic enim non videbimur, neque legem ita hactenus approbatam minuere [p], neque iniustitiam facere morienti. Si enim omnino quidem sibi vult aliquos fieri hęredes, & habere quandam consolationem [q] ex sua successione, & arbitratur sufficientem se habere substantiā non tamen hoc causæ veritas ostendit [r]: certum est, quia non hæc contrarietas erit sententiæ morientis, sed ignorantiæ puritas illius. Si verò non fecerit [s] inuentariū secūdum hanc figuram, sicut prædiximus, non retinebit Falcidiā †: sed complebit legatarios & fideicōmissarios: licet puræ substantiæ morientis transcendat mensuram legatorum [t] datio.

Et hoc dicimus non nostram minuentes [v] legem, quam posuimus,

§. sed an libertates. Accur.

p Minuere. imo augere scilicet, vt conuocentur testes. vt supra dictum est: sed & istud est restringere illam legem.

q Consolationem. sic. ff. de interroga. actio. lege, & quia.

r Ostendit. nam plus sæpe de facultatibus suis, quā in his est, homines sperant. argu. ff. qui & à qui lege, in fraudem & instit. qui manu. non pos. §. in fraudem. Accursius.

s Non fecerit. sic: vt ĩ. eo. §. fiat igitur. Acc.

t Legatorum olim contra etiam quādo non habebat locum Falcidia contra legatarios: vt ff. ad treb. l. j. §. si is qui. & §. denique. sed in creditoribus idem. scilicet quod insolidum tenebantur, etiam vltra vires hæreditatis: vt C. de iure. deli. lege fin. §. cum igitur. Accur.

v Minuātes. imo augentes eā firmamus statuēdo maiorem pœnam: nam per eā solam denegabatur Falcidia cōtra legatarios: hic autem plus dicit: vt insolidū teneantur hęredes. s. vltra vires: vt hic, & C. de iure de liberan. l. fi. §. si verò postquam.

Damni

a Damnificentur. s. facto inuentario.

b Creditoribus. ablatiue accipe, & large etiam pro legatariis: vt & alias. ff. de actio. & obli. l. hæreditariarum. & de verb. signi. l. creditores. & l. si cui.

c Lucrari. hoc facit pro eo q̃ dicimus: vt etiam contra creditores possit vti lege Falcidia: vel vt referatur ſ tãtũ ad legata riosid, q̃ de lucro dicitur. Nam qui de damno certant, præferẽdi sunt, sed de suo hæredes nõ soluunt: vt arg. C. de iure delib. l. fi. §. licentia. Item nunquid priuabitur de bito iure naturæ, si non facit inuentarium ille cui ex necessitate relinquitur: vt est filius & si miles: vt ſ. eod. §. primũ? Rñ. nõ. Si enim nõ obedit testatori leganti & legi p̃cipienti: vt ſ. §. his igitur. & iudici decernenti: vt ſ. eo §. si quis autem. nõ punitur: multo minus hic quando soli legi nõ obedit. Prævalere enim debent iura potiora & plura: vt C. de edi. di. Adri. tol. l. fi. & j. de cõsan. & vte. fratri. §. fi. col. vj. q̃ cũ nõ est: ergo & hoc nõ debet perdere. Itẽ q̃ ſ. dictum est nõ perdatur, hic intellige repetitũ: vt arg. insti. ad le. Aquil. §. cæterum. licet quidã dicant contra, quod in hoc. §. loquitur indistincte. & C. de iure delib. l. fi. vbi etiam plerunq; fit mentio huius verbi miscuerit, q̃ ad filios pertinet: vt insti. de hær. qua. & dif. §. testamenti. Itẽ quæro quid addit hæc constitutio illi. l. scimus. Nã & ibi sic puniebantur non facto inuẽtario? Rñ. hic tenetur legatariis vltra vires hæreditarias: q̃ non erant ibi: vt hic, & in d. l. si vero postquam. Item per istam vocantur legatarij: per illam non: vt ſ. §. si vero absunt. Item hæredes surripientes, carent toto: ibi puniebantur in duplum: vt ſ. eo. §. sancimus. & C. de iure delib. d. l. fi. §. illo. Item & quidem casus ponũtur. j. de hac materia qui non ponuntur ibi: vt j. §. si vero. & §. non autem. & §. illud. & quod hic dicit non minuẽtes &c. Respon. est verum in inuentarij confectione.

d Hæc autem dicimus. s. vt facto inuentario habeat locum lex Falcid. vt ſ. eo. §. si vero absunt. in fi. ibi, & his omnibus, &c. Accur.

e Hoc egit. i. tãtum reliquit, vt nihil apud hæredem remaneat. Accur.

f Disposuit. nam reliquit, sed minus Falcidia: sed ſ. nihil dimiserat. Accur.

g Errantes. sæpe enim, &c. vt insti. qui manumit. nõ pos. §. in fraudem. Accur.

h Si vero hæredem. cui certam portionem non cogebatur relinquere per legem hanc.

i Hæredem. penitus extraneum. Sed quid in suo vel quasi: vt in ascendentibus & patronis & fratribus?

1 Approbatur per Bartol. † Haloã. præstabis enim illis, vt pœnam suę improbitatis luat ex eo, q̃ leges trãsgressus sit: cum licuisset illi caute omnia agenti nõ solum nihil sentire damnised etiam &c. 2 Idẽ Bar. & Angel.

vt nihil de proprio damnificentur a hæredes creditoribus b: † sed dabit ei pœnam exactio suæ malignitatis, cur transcenderit leges, ex quibus cautè omnia agens, nihil poterat damnificari: sed ex diuerso etiam Falcidia lege lucrari c. Hæc autem dicimus d, vbi errans testator de sua substantia hoc egit e: aut fortè cùm debuisset etiam ampliorem quantitatem hæredi relinquere, pro minore disposuit f. Etenim etiam hoc errantis g sententiæ est, & non puræ & integræ designationis. Si verò h expressim designauerit, non vel hæredem i retinere Falcidiam: necessarium est testatoris valere sentẽtiam: & aut volentem eum pare re testatori: forsan etiam quædam iustè & piè relinquenti: lucrum † non in percipiendo, sed solummodo k piè l agendo habentem m, & non videri sine lucro n huiusmodi esse hæreditatem: aut si

Resp 4. in eo grauari non potest filius à patre, vel eccõtra: vt j. vt cum de ap. cog. §. aliud. & §. hoc quidem. col. viij. & j. de trien. & semis. §. prohibemus. col. iij nec patronus à liberto, vt j. eo. §. non autẽ. & instit. de suc. lib. §. sed nostra. necfrater fratrem turpi persona instituta: vt ſ. eo. §. primum. & C. de inof. test. l. fratres. & idem in omni persona tui necessario debetur vt in coniuge superstite apud morientem diuitem: vt j. vt li. ma. & aui. §. quia vero legẽ, &c. col. viij. Accursius.

4 Approbatur per Bar. & est de mente Angel.

parere noluerit, eum quidem recedere ab huiusmodi institutione, locum verò fieri (sicut dudum prędiximus o) substitutis p, & cohæredibus, & fideicomissariis, & legatariis, & seruis, & iis, qui ab intestato sunt, & aliis, secundum prius à nobis inuentam in talibus viam.

Hæres substantiam defuncti subtiliter agnoscens, vni integraliter persoluens, omnibus alijs insolidum soluere compellitur, pœnitentia & inconstantia repulsa: nisi inopinabile emergat damnum tempore instantiæ causæ solutioni statuto: his obtinentibus in omni vltima voluntate, & personis omnibus minoribus duntaxat exceptis. Barto.

Non autem q dabimus licentiam hæredi mensurã substantiæ subtiliter r agnoscẽti, soluere quidem mox ab initio quibusdã s integra legata, & ad plenum sententiam testatoris seruare (q̃ etiã t præcedentium v nos dicũt constitutiones) ab aliquibus autẽ retinere x velle y: neque

k Sed solummodo. olim contra: vt ff. ad legem Falcidiam. l. qđ de bonis. §. j. & §. fi. Acc.

l Pie. sed hic hodie non est necessaria expressio: vt infra, de eccle. tit §. fi. autem. col. ix.

m Habentem. ex quo etiam lucro locupletes habetur: vt de verborum obli. l. si quis. in fi.

n Lucro. sic. ff. de regulis iuris. l. in duabus.

o Prædiximus. vt supra, eodem. §. si vero.

p Substitutis. scilicet hi & cohæredes iure communi. alij autem authoritate huius legis specialiter vocantur. Nunquid idem in Trebellianica quod in ista, quæ iure institutionis debetur? Respon. sic; quia simi lis est effectus quodammodo: & instit. de fideicom. hæred. §. sed quia. & C. ad legem Falcidiam. l. fi vt allegas. arg. contra C. de appel. l. præcipimus. in fi. & C. de testa. l. sancimus.

5 Idẽ Bar. & Angel. hic & scribentes. in l. Marcellus. ff. ad Trebellia num.

q Non autem. licet hæredi inuentarium facienti demus Falcidiæ commodum: hic autem non damus.

r Subtiliter. non errando in facto: vt C. eod. l. error.

s Quibusdam. forte amicis hæredis.

t Quod etiam. interpositio est.

v Præcedentium. id est, imperatorum, qui fuerunt ante nos. pone exemplum: vt C. ad legem Falcidiam. l. j. & l. error. Vel dic q̃ eas non habemus, quæ hunc casum sic expresse ponant: vel si habes in litera, præcedentes, dic vt C. eo. l. fi.

6 Sequitur eam Bar. et est de mente Ang.

x Retinere. de non solutis. Accur.

y Velle. imo videtur concedi: vt ff. eo. l. q̃ de bonis. §. non idcirco. contra. sed dic eam corrigi per istam. l.

Vel

† Vnde apostolus. j. ad Corinthios. ix. Cũ essem liber ex omnibus, omniũ me seruum feci, vt plures lucrifacerem.

3 Istam gl. vsq; ad fi. sequuntur Bartol. & Angel.

Vel distingue, an voluit in totum soluere, & hoc constituit in animo, vt hic. aut non, vt ibi. Vel melius [1] & verius hic subtiliter agnouit, & totum soluere incepit: vnde præiudicium in reliquis si bi parauit: vt arg. ff. ad Maced. sed Iul. §. fi. & C. de fideic. l. j. & ij. sed in contrario non subtiliter agnouit. Itē videtur contra. ff. eo. l. si ex pluribus. Sed hic [2] dicas nō esse contra nā nullum solidū legatū fuit ibi solutum: vt ex illa litera patet: qa omnes res erant vnius legatarij.

[1] Appro. per Bart. & Ang.

[2] Sequuntur Bart. & Ang.

a Sententiam. id est, in solutis.

b Eam. s. in non solutis.

† Haloā. nec enim hoc esset pure sequi.

c Agnoscentem. s. substantiam.

d Sententiā. i. volūtatē in non solutis.

e Testatoris. qui solida voluit præstari: vt ff. de do. inter vi. & vxor. l. si sponsus. §. si quis rogatus.

f Sequi. subaudi volumus.

g Hoc. scilicet pœnitere.

† Haloā. nō autem quod recte feceris reiicere in ignorantiam.

h Sequentis hæredis. s. sequētis voluntatē testatoris.

i Scientibus. s. quantitatem patrimonij.

k Percipientibus. s. legatariis. q percipiunt legata.

l Inferre. s. velle.

m Exoluisse. Redarguitur enim varietas siue particularis approbatio. sic ff. de admi. tut. l. cum quæritur. & de bo. lib. l. nam absurdum. & de leg. iij. l. neminem. & ad exhi. l. celsus. §. item Celsus.

n Exactionem. quam legatarius ad hæredem facit.

o Agere. i. Falcidiam retinere.

p Recte. de soluendo toto ac incipiendo.

q Inopinabili. vt quia graue æs alienum fit, q̄ latuerat prius: vt insti. de hær. & qua. & dif. §. sciendum est. Quæ enim de nouo emergunt, auxilio nouo indigēt: vt ff. de inter. act. l. de ætate. §. ex causa. & ff. vt in pos. leg. l. plane. & j. de æqua. do. §. quia vero. col. vij.

Auxilio egent quę de nouo accidunt.

r Receptioni. alias retētioni. nam cui damus, &c. vt ff. de superfi. l. j. §. quod autem. sed secundū ea quæ hic dicuntur, factum cum vno, inter alios faciet præiudicium: q̄ esse non debet, vt ff. de iureiur. l. quia. & de re iu. l. sæpe. j. resp. sed dic [3] hoc ideo euenire, quia quasi ex vno fonte, & quasi vnum factum videtur: vt C. de duo. re. l. fi. Sed quid si partem legati legatario soluit: nunquid in residuo multo magis sibi præiudicat? Rñ. non: quia quando solidum soluit vni, vnam voluntatem compleuit in solidum. at hic non fic. præterea si debeantur xx. nomine legati xv. sunt debita, & alia indebita iure Falcidiæ. vnde soluta parte in duriore videtur accepisse: vt ff. de sol. l. j. residui ergo nulla est petitio. at cum solidum vni soluo, cessat hæc ratio electionis. Item nota [4] quatuor casus in quibus cessat Falcidia hoc iure. Vnus est supra. §. proxi. alius est in hoc. §. alius. j. de eccle. tit. l. finautem. col. ix. alius. j. vt

[3] Sequitur hanc glo. An. & est de mente Bartol.

[4] sta glo. habet locū in Trebellianica. an. hic Bartol. & Angel. in glos. fin. §. præced.

spon. largi. §. pe. col. ix. est & alius. s. eo. §. hinc. nobis. Est & sextus. s. eo. §. si vero non fecerit.

s Quæstionibus. puta agitur pro legato, vel fideicōmisso generali, vel speciali ex tempore litis contestatæ: vsque ad annū debet causa finiri hæc quod intelligas continuū, et ita est hoc speciale, vt lis duret anno, licet alias ciuilis triēnio: vt C. de iud. l. properandum. j. re spō. criminalea biēnio durent: vt C. vt intra cer. temp. cri. quæ. ter. l. fi. sic est etiam alias speciale, vt minus triēnio duret: infra, vt cle. apud ppri. epi. §. j. col. vj. & C. vt omnes iu. tam ciui. quam cri. l. j. in fin. & ff. de excu. tut. l. quinquaginta. & C. de naufra. l. pe. & de decu. l. generaliter. et de asser. tollen. l. j. & de ædifi. pri. l. fi. Acc.

t Necessitatem. i. additionem et admonitionem: vt sequitē ibi, initiū autem. & s. eo. si qs autem.

u Solui. hic annō computatur huic facto. i. solutioni. sed s. pxi. rñ. iuri. i. instantiæ finiendæ. Sed qd si in xj. mē se post additionē & admonitionē fuit causa p legato inchoato? Rñ. si vult legatarius hoc dicere eū cedidisse à suo iure, non agit causa contra eū plus: alias potest causa durare vsq; ad annum: ne qđ in odium eius est inductū, in eius vertatur vtilitatem: vt ff. de inter. & releg. l. relegatorū. in fi.

† Facit ad hunc §. gl. in ca. auditis. super verbo minores, ante med. versic. sed in quibus casib⁹. extra, de resti. in inte.

x Anno. s. vtili, qui datur solutioni legati. Accur.

y Diximus. vt s. eo. §. si quis autē non implens. Ac.

z Decreto. per quandam interlocutoriam, q̄ præciptat ei, vt soluat, vel per iudicem, vel per nuntium: vt ff. de arbi. l. qualem. in fi. arg. j. de san. epi. §. pe. col. ij. & j. de eccle. ti. §. quis autem. col. ix. licet dicatur in nouellis contineri, quod debeat in definitiua dari.

a Relictis. s. hæreditate. Accur.

b Et minoribus ætate. s. adultis curatores habentibus: vt C. de in integ. rest. mi. l. si curatorem. alias non habet nisi viam restitutionis.

c Nihil. s. quo ad effectū: p̄iudicat tñ ipso iure: alias non esset necessaria in integ. rest. de qua sequitur: vt ff. de min. l. in causæ. Et ita erit hoc speciale vt tēporalis p̄scriptio currat cōtra minorē regulariter contra: vt C. q. cau. in inte. rest. nō est necesse. l. fi. sic est spāle & circa iudicia in spatio x. dierū, q dātur appellāti: vt j. de ap. & in. quæ tēp. §. j. col. iiij. Itē in instantia causæ: vt C. de iu. l. properandū. in fi. Itē p̄scriptione quæ obest minori volēti accusare: vt ff. de min. l. auxiliū. Itē in p̄scriptione qnquēnij obiicitur minori ad tuendū statū defuncti: vt C. ne de sta. defun. l. si mater. Itē in præscriptione dotis non numeratæ, quæ obiicitur minori succedenti alij: vt etiam non restituatur vltra tēpora: vt j. de temp. non sol. pe. super do. §. finautē minor. col. vij.

Præscriptio tēporalis quando q̄ contra minorem currit.

Præiud

Caput est rei principium.

a Præiudicat. s. in spatio illius anni, qui datur solutioni. nam per hoc minor & hæres non perdit hæreditatẽ quo ad effectum. Idem dico in illo anno qui datur pro instantia causæ. Nam & si sua interfit sorte litibus nõ vexari: ga oportet à capite incipere: restituet intra illũ annũ: vt nõ videatur cucurrisse. vt ff. de min. l. in minoribus. & e contra, si agat idẽ minor, & petat legatum: cum alius sit hæres, nam restituitur: vt C. de iu. l. properandum. in fine.

b Per restitutionem ergo cucurrit. Sed nunquid eligit quam viam prius velit? Videtur qđ sic: vt C. de tut. vel cur. per totũ. quod verum credo, quo ad annum, qui datur solutioni: quo ad aliud non: imo primo contra tutorem vel curatorẽ, agit postea restituitur in subsidium. et est ratio: quia perditũ non est ius defendendi, vel agendi: licet instãtia perierit: vt C. de iud. l. properandum. in fine.

c A lege ista. i. de pœna nostræ legis.

d Patronatus. i. patronus institutur à liberto.

e Definiuimus. s. hodie tertiã, si moriatur sine filiis cõdito testamẽto: sed ab intestato totum sed iure veteri erat aliter. quod dic vt insti. de suc. liber. à prin. si. vsque ad §. multis autem. Acc.

f Petiti fuerint. i. liberti petierunt, quod patroni aliquid dẽt vel faciãt. Accur.

a lex. Est enim eis (si quidem secundum dictas à nobis causas) ne lædantur, duplex quoddam subsidium, & per restitutiones b, & per viam contra negligentes curatores. Nõ autem excipimus à lege c neque patronatus d successiones. & ibi enim legitima eis seruata parte, quam nos definiuimus e, quicquid vltra hanc eis relictum fuerit, & aliquid à libertis petiti fuerint f, illi complere deinde noluerint: hunc ordinem tenere sancimus, quem inchoantes, sacram nostram hanc constitutionem dixi mus g, ita vt legalis h quidem pars maneat apud eos pura i talibus: reliqua verò veniat secundum viã à nobis nunc apertam in talibus: maximè quoniã in ipsa de iure patronatus posita à nobis constitutione k, ad similitudinem pene ingenuorum etiam libertinitates l ordinauimus. Quia verò duplex est testamentorũ modus, aut in scriptam delatus m dispositionem n, aut in non scriptam o voluntatem: hæc omnia obtinere similiter & secundum antiquam obseruationem & in nõ scriptis testamen

g Diximus. vt ẽ. e. §. si quis autem.

h Legalis. i. lege debita.

i Pura. talibus. s. pœnis: licet de ea noli præstaret: vt ẽ. eo. §. si quis autem.

k Constitutione. s. Græca, quæ multa continebat, cum multoties eius memoriam habeamus: vt insti. de suc. li. §. sed nostra. & de serui. cog. in prin. & de legi. agna. suc. §. penult.

l Etiam libertinitates. i. equauimus successiones ingenuorũ & libertorum fere. et hoc ideo dicit: quia patroni vsq; ad v. gradũ: cum agnati vsq; ad x. cognati vsq; ad vj. succedant: vt insti. de suc. lib. §. multis. & de suc. cog. §. fin. & alias adiicias differentias, vt in præd. §. multis. diximus.

m Quia delatus. In cuius cõpositione quatuor sunt necessaria. s. numerus septẽ testium, quod quilibet subscribat, & quod sint ibi sigilla septem testium: vt inst. de test. §. j. & ff. e. l. ad testium. §. si quis ex testibus. & quod testator propria voce & manu nomen hæredis scripserit: vt C. de l. iubemus. quod vltimum hodie tollitur: vt j. vt spõ. lar. §. qa vero coll. ix.

Testamẽto necessaria.

n Dispositionẽ. s. solennem.

o Nõ scriptam. in qua sufficit conuocatio. vij. testiũ. vt insti. de test. §. fi.

p Vltima. Fiunt enim quoque modis vltimæ, volũtates per testamentũ scriptu. m ltem non scriptum, vt hic. Itẽ codicillis, in qbus quinque testes sufficiunt: vt inst. de fideicom. hær. §. fina. Item illa quæ fit à patre inter filios: vt C. de test. l. hac cõsultissima. §. ex imperfecto. Item volũtas militis, quæ fit etiã corã duobus testibus: vt ff. de militari testa. l. diuus. Item donatio causa mortis: vt ff. de donatio. cau. mor. lepe prima.

Volũtates vltimę quinque modis fiunt.

q Militari. vt miles hęres institutus possit repelli, si nõ obediat defuncto. Item teneatur insolidum si nõ fecerit inuentarium. vnde corrigit. C. de iu. delib. l. fi. §. fin. Nã hunc. §. generaliter intelligo referri ad vtranque partẽ huius consti. vt sequitur cõmunem nanque &c. Item si miles instituat hæredem, hæres possit retinere Falcidiam si fecerit inuẽtariũ: vnde corrigit. C. de testa. mi. l. in testamento. & C. ad l. Fal. l. in testamẽto. Sed quidam dicunt, vt Lot. & Ban. quod hæc litera sit intelligenda tantum in milite instituto. non autem testante. primum verius est.

r Imperiali. siue institutus siue instituens fuerit princeps: vt in milite diximus: sed hoc ex voluntate, non necessario: vt C. de legibus & constitutio. lege, digna. & instit. quib. mod. testamen. infirmã. §. finali.

s Metropolitani. i. Archiepiscopi.

t Paupertate. nam concedit retinere Fal.

v Permittit. nam præcipit seruari voluntatem morientis: vt supra, eodem. §. si quis autem. & §. his igitur.

tis, & in omni vltima p voluntate sancimus, & in omni pſona siue priua ra siue militari q, siue sacerdotali, siue imperiali r, siue alteri? cuiuslibet. Cõmunem nanque omnibus hominibus hanc legem ponimus. Hæc nos, vti cõmuniter omnibus prosint hominibus, scripsimus: quatenus & viuentes relictis potiantur, & deficientes cum securitate moriantur, scientes, quia lex eis etiam sepultis ministrabit: & quæcunque illi disposuerint, ad effectum ipsa perducet. Quamobrem, quoniam communis hæc vtilitas omnibus est hominibus, fiant quidem à tua eminentia hinc præcepta cunctis declarantia legis virtutem: dirigantur autem & per prouincias in omnibus gentibus, quæ dudum fuerunt, & nunc à Deo per nos sunt adiectæ principatui Romanorũ. Metropolitani s verò iudices hæc sumentes (sicut dudum sancitum à nobis est) vnicuique dirigant ciuitati: nullusq; manebit non audiens legem, quæ neque in paupertate t viuere, neque mori in anxietate permittit v.

a DE NON ELIGENDO &c.
Tribus modis hoc intellige. Primò quòd illæ duæ dictiones ſ.nu.mu.ſint nominatiui caſus. & hæc dictio eligendo, conuertatur in verbum, ſubaudi eo quòd. q.d. de eo quod ſecundo nu.mu. non eligant in lucris primi matrimonij vnum de filijs primi matrimonij infra. e. §. pro ſpeximus. ſimilis eſt hæc oratio in Pſal. In conuertendo dominus captiuis. Sicn. Secundò dic, quòd illæ duæ dictiones, ſ.nu.mu. ſint accuſatiui caſus, & conuertantur in nominatiuum, & verbū eligendo conuertatur in verbū. ſimilis eſt locutio: In conueniendo populos in vnum, id eſt, dum conueniret populus in vnum. Vel melius & planius dic, quòd hæ dictiones nu. mu. ſint nominatiui caſus, & verbum eligēdo ſit gerundiuum ſicut eſt, & ſubaudi habeant poteſtatem, q.d. mu. ſecūdo nu. de eligendo non habeant poteſtatem. & quòd dicit nu. idem dicas in viris ſecundas accipientibus vxores: vt infra. eo. §. quia verò contra binubos. & prima pars tituli expeditur infra eo. vſque ad. §. hoc autem.

† Alias, alienatiõe lucri ante nuptialis &c. Greg. Halo. purius et facilius vertit, nẽpe ſic, Ne mulieres quæ nuptias iterant, electionẽ habeant, in quẽ filiorum donationem ante nuptias conferant deq; aliis capitulis.

TITVLVS II.

DE NON ELIgendo [a] ſecundo nubentes mulieres: & de alienatione [b] † & lucro antenuptialis donationis: & de ſucceſſionibus [c] vel earum filiis ſuis.

Mater à filio non ſuccedit in lucro antenuptialis donationis filio ſuperſtite, liberorum electione matri iure prohibita in dicto lucro. Bart.

Imperator Iuſtinianus A. Hermogeni glorioſiſſimo magiſtro ſacrorum officiorum, exconſuli & patricio.

ET ante nos [d] legislatoribus [e] Romanis cõtinuam legislationis occaſionem emergẽtium cauſarum dabat varietas, & nos omnem partem [f] legislationis [g] ordinantes [h] reipublicæ, cunctam penè [i] correctionem [k], aliquando quidem pro egentium interpellationibus. aliquando verò in iudicialibus quæſtionibus celebrauimus, & multas leges hinc ſubiectis noſtris conſcripſimus [l] quale [m] eſt, quod etiam nunc emergens [n] ad hanc nos vocauit legem [o]. Gregoria [p] enim ſupplicauit, dicens habuiſſe ſe dudum virum [q], & duos feciſſe filios maſculum & fœminam: & extuliſſe [r] quidem maritum, plurimumque à filio experta [s] fauorẽ, exiſtimauit oportere [t], ne relinqueret eum ſine remuneratione, ne extra competentem honorem dimitteret. Igitur antenuptialem donationem, licet non veniens ad ſecunda vota, tamen reſtituit [v], & dedit filio: qui non tamen viuens ei [x] permanſit, ſed abiit ex hominibus [y] antequam ad ſecundas venire vellet nuptias mater: & lex tam antiqua [z], quã noſtra [a] vocauit ambas, & filiam & matrem ad minoris ſucceſsionem.

Et ſiquidem in prio-

b Alienatione. hæc expeditur infra. e. §. hoc aũt. vſque ad. §. cum igitur.

c Et de ſucceſsionibus. actiue legitur. q. d. qualiter mulieres ſuccedant filiis. quod dic, vt infra. e. §. cum igitur. vſque ad. §. aliud verò. Accur.

d ETãte nos. nõ ſolũ nobis. Nã quotidie natura deproperat nouas iuenire formas: vt C. de vet. iu. enu. l. ij. §. ſed qa.

Natura nouitati ſtudet.

e Legislatoribus. i. iis, q faciebãt leges vel erãt imperatores. nã alius nõ poterat poſtquã ppis trãſtulit imperiũ in principẽ: vt inſt. de iur. na. §. ſed qđ principi. & C. de leg. & cõſti. l. vlt.

f Oẽm partẽ. q. d. ſi in aliqua parte leges latæ deſiderãt ordinationẽ, modũ, vel correctionẽ aliquã, etiã nos fecimus. Vel melius dic, q ipſe ordinauit reip. leges latas antiquas in ſeptem partes ffor̃ũ: vt C. de vet. iur. enu. l. ij. §. igit. & ſeq. §. & hoc faciẽdo corrigebat corrigenda. quod fecit per. C. quandoque per interpretationẽ: vt C. qui po. in pi. ha. l. aſsiduis. quandoq; iudicando: vt C. de le. & conſti. l. ſi.

g Legislationis. i. compoſitionis. Accur.

h Ordinantes. ſ. ſub certis titulis & cõiunctis. vt ff. de ſtatu ho. l. j. & ij. Accur.

i Penè. & hoc iõ q̃a & multæ remãſerũt corrigẽdæ in volumine Digeſtorũ, quas per hũc librũ corriget vꝰ dic ſcđm quoſdam: qđ ideo dicit pene: q̃a q̃ũque corrigit ſpõtaneo motu: vt C. de le. & conſti. l. leges. Alij dicũt, qđ ideo, q̃a & alij imperatores aliqua correxerũt. prima verior eſt.

k Correctionem. per Codicem.

l Cõſcripſimus. q̃ ſunt in C. Accur.

m Quale. ſ. negotium. iſtud quale, reſpicit quod eſt. §. aliquando quidem pro egentium &c.

n Emergens. ſ. negotium.

o Legem. ſ. cõdendam.

p Gregoria. proprium nomen eſt mulieris.

q Virum primũ.

r Extuliſſe. i. extra ciuitatẽ ad ſepeliendũ portaſſe. ſic j. vt exact. iſtã. do. §. j. col. vij. nam in ciuitatibus nõ erat ius ſepeliẽdi olim: vt ff. de ſepul. viola. l. iiij. §. diuus. & C. de reli. l. mortuorũ. Alij dicunt extuliſſe. i. ſuſcepiſſe virũ. ſ. ſcđm: quod nihil eſt, vt ſequit ibi, licet non veniens &c. pro eis. ff. de coniun. cum eman. li. l. qui duos. circa prin.

s A filio experta. quia filius magis ſibi ſeruierat, quàm filia. Accur.

t Oportere. No. nos adſtringi iure naturali benefacere iis, qui benefaciunt nobis. ſic. ff. de pe. hære. l. ſed & ſi. §. conſuluit. & ff. de fur. l. ſi pignore. §. j. Accur.

Beneficientibus benefacere tenemur.

v Reſtituet. eo quod à patre habuit: & ſuperfluit alterum. & dic, quod dedit retento vſufructu: vt infra, ſic enim. &c. Accur.

x Ei. ſ. matri. q. d. nõ tantum in vita ſeruiuit matri, ſed etiam in morte ſeruiuit matri, omnia bona ſua dimittendo ei ab inteſtato: quod eſt pro expreſſo: vt ff. de iure cod. l. conſiciuntur. j. reſpon. & ff. de bo. lib. l. j. in fi. Azo.

y Ex hominibus. alias ex omnibus. q. d. ſeparauit ſe ab hominibus relinquẽdo eos: vt ff. de tab. exh. l. j. §. fi.

z Antiqua. vt inſti. ad Tertyl. §. ſoror. Acc.

a Noſtra. vt C. ad Tertyl. l. fi. Sed quidam dicunt, quod illam veterem non habemus. ſed in d. l. C. dicitur, pro veterum legum &c.

Perman

ribus mater nuptiis permansisset [a], nulla quæstio [b] fuerat: sed illa quidem ad virum descendit secundū vsumfructū, qui fuerat, omnem habens antenuptialis donationis. sic enim eam etiam omnem donauit [c], vt vsus quidem apud eam remaneret, proprietas autē fieret [d] apud filium. omnem [e] verò proprietatem [f] filia percipere minabatur, non secundum quantum hæres erat fratris, sed secundum quātum [g] pater dederat matri dicens nullam fiduciā habere [h] matrem ad secunda vota migrantem, proprietatem habere donationis quacūque ratione. verūm [i] mater [k] nequaquam hoc antenuptialem esse donationem omnino affirmabat, sed permistam iam rebus filij, & tanquam hæreditatis [l] : non† autem tanē donationis existētis, competere ei [m], sex vnciarū [n] & proprietatem [o] & vsum [p] habere. Et non solùm [q] hoc dubitabatur, sed etiam de ipsa hæreditate fratris contra eam filia reluctabatur [r], matre quidam petente eius hæreditatem pro media parte, secundum quam eam nos ad hæreditatem filij vocauimus [s], vna [t] existente sorore, moriente verò filio, cùm ea [v] vocata [x] : filia verò [y] obtinere hæreditatem fratris valde fortiter ex prioribus sanctionibus [z] insistente: & dicente, quia mater si quidem ad secundas nuptias non venisset, rectè vendicaret [a] hæreditatem filij [b] : venientem [c] verò ad virum alterum [d], omnino priuari iis, quæ ex paterna substantia filius adquisiuit [e] : quia si post secundas nuptias filius mortuus esset, vndecunq; [f] acquisita esset ei substantia, ipsa [g] esset domina [h] : hæc constitutio ambabus volentibus, quæ talia decernunt [i], mater [k] quidem valde erudeliter habere constitutiones illas, & dignas clementia [l] nostrorum temporum affirmabat: verum tamen [m] vsa est à nobis posita constitutione, dicens hanc non subdi [n] constitutionibus prioribus [o], atque matres quidem nōdum ad virum secundum venientes, cū filiis vocari [p] : quæ verò secundis copulantur [q] nuptiis, Iustiniani est: & de his dicitur in sequ. litera.

a Vēdicaret. pro medietate. Accur.

b Hæreditatem filij. vt instit. ad Tertyll. §. sed nos. & C. ad Tertyl. l. mater. j. respon.

c Venientem. rete & dicēte filia matrē venientem, &c.

d Alterum. post mortem filij, vt fuit in casu nostro.

e Acquisiuit. sed per se & filium, quarta veniet ad ambos.

f Vndecunque. à patre, vel aliunde. Accursius.

g Ipsa. s. filia.

h Domina. hoc in plena proprietate, licet filiis primū seruare deberet.

i Decernunt. quarum vna loquitur, si mater primo nubat: & post moriatur filius: vt C. de secund. nupt. l. fœminæ. in fin. alia quando post mortem filij nubit: vt C. ad Tertyllianū. l. mater. in fine, & infra, eodem. §. si autem non.

k Mater. allegatio matris: & habet tres rationes vt ex sequenti litera patet.

l Clementia. scilicet vt corrigatur, & hac ratione prima obtinet hoc mater: vt infra, eodem. §. si autem. ibi nequaquam igitur.

m Veruntamen. q. d. licet videatur sufficere dicta prima ratio, tamen & secundā dicit, & l. allegat. vt C. ad Tertyllianum. l. fina. j. respon. & §. j. quam dicit non corrigi per eas, quas allegauit filia: cum priores ad posteriores trahantur, non econtra: vt ff. de legi. & senatusconsul. l. non est nouum.

n Subdi. i. corrigi: alias subdiuidi. & tūc dic. i. determinari. hoc tamen est quandoq; falsum, vt ff. de leg. & senatusconsul. l. sed & posteriores. vt colligimus: ff. qui satisda. cogan. in l. sciendum. & j. de exhib. & intro. re. §. fancimus. col. v.

o Prioribus. cōcludit ex p̄dictis duab⁹ rationibus.

p Vocari. obstante. l. C. ad Terty. l. mater.

q Copulantur. inuita filia.

Nequa

a Permansisset. id est, non peruenisset ad secundas nuptias. Accur.

b Nulla quæstio. qui debebat succedere: quia est casus legis vt C. ad Tertylli. l. antepe.

c Donauit. scilicet filio.

d Fieret. i. remaneret. sic ff. de seruitu. prædi. l. si vnus. §. fi. & de iudi. l. Iulianus. vel melius proprie ponit.

e Omnem. hic est allegatio filiæ.

f Proprietatem. s. ante nupt. donationis, quam mater donauerat filio quo ad proprietatem. Accur.

g Quantum. i. nō solum pro ea parte, qua successit fratri, sed insolidum. Accursius.

h Habere. s. fratrē morientē. q. d. non credidit matrē suā nupturam. nam dimisisset tunc donationē propter nup. sorori. vel dicas maritū huius mulieris. nā si sciuisset. s. hanc nupturam: non dimisisset hāc donationē ei. Vel dic habere. s. matrem. q. d. nullam habeat mater spem ex donatione ex quo nubit.

i Verū. pro sed.

k Mater. respōsio matris.

l Hæreditatis. q. d. non amplius dicetur donatio antenup. sed filij hæreditatis dicenda est, sic. C. de inofficio. test. l. fi. in fin.

m Ei. i. sibi matri.

n Vnciarum. tanquam hæredes. sic § Tex. est C. de inoffi. testa. l. fi. in fi. in §. si vero cū non

o Proprietatem. ascendentibus j. de

p Et vsum. id est, vsumfructum. s. in totū propter hære. quæ pactum, quod posuerat in donatione: vt supra, ibi, sic ad inteſt. enim, &c. sed hæc allegatio scilicet quod videtur fa deferū. & cta hæreditati, reprobatur j. eo. §. antenuptiali. vbi vi in §. caudetur, quod totum vsumfructum perdat mater dictæ sas. j. vt licce. matri

q Et non solum. hoc scilicet quod dictum est de do & auię. dif natione ista.

ferunt ta

r Reluctabatur. sed hæc secunda quæstio soluitur. j. men vsus eo. §. cum igitur.

& vsusfru

s Vocauimus. vt instit. ad Tertyl. §. ita tamen. & C. ctus: vt ff. ād Terty. l. fi.

de vsu &

t Vna. maxime. nam idem si essent plures sorores: ha. l. j cum vt C. ad Terty. l. fi.

not. ibi.

v Cum ea. sorore.

x Vocata. scilicet matre.

y Filia. vero. nunc incipit allegatio filiæ.

z Sanctionibus. s. duabus: quarum vna est in C. de secun. nup. l. fœminæ. §. fi. alia est in C. ad Tertyl. l. mater. quæ sunt priores ad prædi. l. vlti. eiusdem titu. quę

Adde text. in l. interdum. ff. de nau. fœno. et l. iubemus. §. fi. C. de sac. sanct. eccle.

* alias adhuc.

nequaquam[a]. Hic autem[b] etiam aliquid adesse peregrinum[c]. se enim[d] in filium largitatem conferentem[e] occasione electionis[f], rursus de donatione[g] potius recepisse videri[h], quàm sic simpliciter lucrum irrationabile habere. Hæc nos diu perscrutantes, & omnem talium electionum[i] & hæreditatum[k] contemplationem considerantes, oportere credidimus communem super his scribere legem, secundum quam & præsens[l] quæstio suscepit terminũ. Prospeximus itaque non confusum hoc de electionibus indiscretumque relinquere, sed huiusmodi da re ordinem causæ: matre semel ad secundas nuptias veniente, vsum[m] mox tantummodo eius, filio-

rum proprietate manente, antenuptialis fieri donationis[n]: & nullam esse licentiam[o] matri, alios quidẽ filiorum eligere[p], alios autem exonerare: quoniam † omnibus simul secundis nuptiis fecit iniuriam[q].

Quapropter & in præsenti[r] proprietas antenuptialis donationis tota ad filiam veniet, vsu[s] apud matrem, donec viuet, seruando. & secundum nostram constitutionem[t], siquidem mater præmoriatur, filiæ tota antenuptialis donatio competit[v]. si verò filia[x]: manet quidem apud matrem lucrum ex pacto non existentium[y] filiorum: reliquum verò erit filiæ: & moriens hoc transmittet ad suos hæredes, qui ex lege[z] vocantur.

a Nequaquam. vt dicebat filia per. l. fœminæ. §. fi. C. de secundis nup. cui legi Gregoria, non restitit: quia non loquitur de casu suo.

b Hic autem. i. hoc casu. & hic est tertia ratio matris.

c Peregrinum. i. extraneum. q. d. quædã ratio singularis est in isto casu, per quã cessant, quæ dicit filia contra matrem.

d Se enim. sic cõtinuabis. bene dico hic aliqd extraneũ enim, pro qa: quia affirmabat mater, f. se cõferentem largitatẽ in filiũ videri potius rursus donationem occasione electionis recepisse, quã sic simpliciter habetur lucrũ rationabile.

e Conferentem. matrem & repete dicit.

f Electionis. nam eligit filium mater & donationẽ propter nupti. largita fuit ei: vt supra. §. Gregoria.

g Donatione. ante nuptias. Accur.

h Videri. præsumptione naturæ: vt ſ. de pet. hære. l. sed & si lege. §. consuluit. & ff. de don. l. hoc iure. §. pen. & præsumptione iuris: vt ff. mã. l. si vero. §. inde Papinia.

i Electionũ. Hoc ad primam quæstionem refertur: vt ſ. eo. §. Gregoria. quam soluet statim.

k Hæreditatum. hoc ad secundam: vt ſ. eo. §. & non solum. quam soluet. j. eo. cum igitur.

l Præsens. duplex.

m Vsum. i. vsumfructũ: vt ſ. de nu. §. si vero expectet. col. iiij. sic & j. eo. §. aliud ibi, sed diligentiam, &c.

n Donationis. cp hodie est generale in quolibet lucro, cp habet superstes coniunx siue titulo dona. siue legati siue fideicom. siue alio: vt j. de nupti. §. si vero expectet. §. si vero sit soboles.

o Et nullam esse licentiam. ex hoc. §. & §. venient. j. de nup. sumitur authent. lucrum. quæ est. C. de secun. nup. posita super. l. fœminæ. Accur.

p Eligere. C. de secũ. nup. l. in quibus. contra. sed illa corrigitur per hanc. Azo. ADDITIO. Dic cp lex contraria loquitur, quando proprietas donationis refertur per transitum ad secunda vota: an possit eligere vnum ex filiis. & ibi prouidere de dicta donatione? & ibi tex. dicit, cp sic. nec hoc reperitur correctum: licet glo. ibi dubitanter, hic vero loquitur, an mater quæ facit iniuriam filiis primi matrimonij per transitũ ad secunda vota: vt hic dicitur possit prouidere vni ex filiis quibus fecit iniuriam magis quã prouideat aliis? Et dicitur cp non, & ista est vera solutio secũdũ Bart.

q Iniuriam. sic ſ. de secun. nup. §. venient.

r In præsenti. id est, in quæstione Gregoriæ.

s Vsu. id est, vsufructu. Accur.

t Constitutionem. vt C. de vsufru. l. corruptionẽ.

v Competit. quia vsufructus extinguitur morte vsufructuarij.

x Filia. scilicet moriatur.

y Ex pacto non existentium. circa hoc diligenter distingue, cum mulier dat dotem: vir autem donationem propter nu. aut nullum apponitur pactum de lucrãdo. & tunc dos eo. ti. ver. mulieri, et donatio porro. & marito, vel eorum seq. bene parentibus restituẽ per vnam dã matrimonio colum. & soluto: vt j. de æqua. do. §. j. colla. vij. Aut apponitur pactum de lucrando. & tũc aut est æquũ vel iniquum. aut iniquum. si iniquum, maius trahitur ad minus: vt C. de pa. con. l. lege. nullum tamen tractum ad aliquod: vt si in dote sit pactio, in donatione vero nulla: vt C. de do. an. nup. l. fin. §. finautem licet. cp nihil est, possit dici minus: vt ff. de tribu. l. illud. Si æquum, aut simpliciter, aut non: si simpliciter: puta quisquis moritur, aut lucretur, valet: vt j. de æqu. do. §. j. hic tamen lucrum perdit. Sicut & alia si ad secunda conuolet vota: vt infra de nu. §. si vero expectet. colla. iiij. & §. si vero sit. & in hoc. §. si vero non simpliciter: aut in casu filiorum existentium, aut non existentium, aut vtriusque: quia si in casu filiorum puta, si sint filij, percipiantur lucra non alias, valet. Idem in secundo quãdo non existunt: hic tamen interest, quia primo casu potest perdere, qui lucratur propter secunda vota: in secundo non: vt j. de nup. §. si vero expectet. si autem vtrunque apponitur pactum: puta si erunt filij ex hoc matrimonio superstes lucretur totam donationẽ vel dotem. si autem non erunt: tunc tertiam forte lucretur vel dimidiam: tunc quidem extantibus filiis, valet primum pactum, non autem secundum. Si autem non extent, valet secundum, & non primum: & tunc quãdo extant: si conuolet ad secunda vota, perdit lucra ratione primi pacti: vt in hoc. §. sed si moriantur omnes, potest reuiuiscere lucrum ratione secundi pacti: vt hic & j. proxi. §. & j. e. §. aliud. ibi, aut si omnes, &c. & sic tertiam lucratur, vel dimidiam donat. vt dotẽ: put secũdo pacto infertũ fuit. Sed si vnus moriat ex pluribus, puta ex quatuor, vnus teriã quartæ lucretẽ: si vnus ex trib⁹, tertiã tertiæ nõ per hãc auth. sed per illã. j. de nu. §. qm̃ infirmas. & semp intelligas cp morit̃ sine filiis. Si autẽ non cõuolet, lucretẽ secũdũ vires pacti, nec perdit nec seruat filiis hoc iure: vt ſ. e. §. Gregoria. & j. de nu. §. si vero. & §. hic nos. sed hodie, & tũc seruat filiis totã pprietatẽ: vt j. neq; virũ, cp ex do. est. col. viij. §. j. sed & illa corrigitur pro parte. Nam pro virili parte admittitur mater ad proprietatem cum filiis: vt amplius sit ei aliquid, quæ non nubit, quàm ei quæ nubit vt infra, vt fratrum filij. §. fi. col. ix. Accursius.

z Ex lege. i. ad ipsam matrem, si nemo ex inferioribus

bus: vt ĩ. de hær. ab intest. §. j. col. ix. & non ex ista, vt fratres vel sorores: vt ĩ. e. §. antenuptiali. alios autem excludit in hæreditate: ergo et in donatio ista: vt ĩ. prox. §. fi. Accur.

a Per aliũ. cũ multi sint modi alienã di: vt ff. de pu. l. ij. & iij.

b Euacuatur. nã ex quo proprietas redit ad filios, patet matrẽ rem alienã alienare nõ posse: vt ĩ. proxi. §. & ĩ. de nupt. §. si verò expectet. colla. iiij. Accursius.

c Modis. euacuatur repete ratione furti.

Præsens aliquando suspensum esse dicitur.

d Suspenso. No. quid esse in pẽdenti, quod etiam præsens est. sic instit. quib. mod. ius patpo. sol. §. si ab hostibus. & ff. de vsufruc. l. sed & si quis stipuletur. §. j. arg. contra. ff. si cer. pet. l. itaq;. & l. cum ad præsens. & l. respiciendum. & inst. de ver. ob. §. conditionales. & faciũt hęc ad id qđ diximus instit. quib. mo. pa. pot. sol. §. si ab hostibus. Acc.

e Superstites. f. post mortẽ matris: qa tũc vsufructus redit ad proprietatẽ: vt ĩ. prox. §. Idẽ si alias sit finitus: vt inst. de vsufru. §. finitur. & hoc est verũ per hãc cõstitutionẽ, etiã si vnus tantũ filius superstit: quia in totũ vacuatur alienatio, aliud per aliã auc. vt ĩ. de nup. §. quoniam infirmas.

f Respiciente. f. lege.

g Si quid egerit. i. alienauerit.

h Omnes. hodie etiã si vnus: vt ĩ. de nu. §. qm̃ infirmas.

i Nõ existentiũ. Vt si fiat pactum liberis extantibus de tota donatione lucranda. Itẽ eis non extantibus de tertia, & extant: tunc totum habet si nubit secũdo, & totum perdit ratione proprietatis

Si lucra antenuptialia transiens ad secunda vota extraneo donauerit: manet alienatio in suspenso: quia præmoriente matre filiis superstitibus, alienatio viribus vacuatur. Ange.

Hoc autẽ, quod fit quidẽ semper, expressim verò nondum lege determinatum est, hoc ad melius incremẽtum, & interpositionẽ damus huic legi. nam si non filio fortè, sed alicui extraneo mater ad huc secundas non experta nuptias, partem quandam antenuptialis donationis, aut aliquã rem ex ea, vel totam donet, aut per alium [a] fortè alienet modum, deinde ad maritum veniat secundũ, palàm est, quia superuenientibus secundis nuptiis, alienatio euacuatur [b]: nec hoc omnibus modis [c], sed in suspenso [d] & alienatio & euacuatio manet. Nam si manserint superstites [e] filij, euacuabitur omnino, quod factũ est lege proprietatem antenuptialis donatiõis ad filios deducente, & non respiciente [f] mulierem, si quid egerit [g] in læsionẽ filiorum. Si verò præmoriantur omnes [h] matris filij: erit contractus firmus non in totum, sed secundum pactum non existentium [i] filiorũ. quod nos introduximus [k] primi, & statuimus nuper de hoc scribentes legẽ [l]. Et secundum quandam quidem partẽ erit contractus firmus, secundũ quãdam verò infirmus apparebit: hoc est, secundum hoc quidẽ quod permanet apud matrẽ occasiõe pacti filiorũ non existentiũ, valebit: secundũ hoc verò, quod transmittitur ad filij successores, infirmus erit: vt si mater sola filio succedẽs inueniatur omnis contractus rursus firmus erit. Quia verò cõtra binubos pœnæ cõmunes [m] & viri sunt & mulieris: ille [n] quidẽ in dote [o] ad secũdas veniẽs nuptias periculũ sustinebit: hæc autẽ [p] in antenuptiali seu propter nuptias donatione [q]. Et hæc lex in vtraque sit posita persona, hæc & de electione, & de alienatione, & de lucro sanciens.

Mater filio in bonis omnibus excepta antenuptiali donatione succedit: nubat secundo, vel non: antiquis constitutionibus nõ obstantibus, & rationibus pluribus comprobantibus. Bart.

Cũm igitur [r] reliquũ sit cogitare de hæreditatibus filiorum, pro quo etiam præsens est dubitatio [s]: oportere credimus generali lege & præsentem quæstionem dirimere, & determinare, & in futuro mouendis omnibus [t] decisionem dare. Et sancimus, alias res post antenuptialem [v] donationẽ ad filios venientes, si quidem filius masculus, aut fœmina fortè testetur, secundum legem venire ad scriptos hæredes: hic matre non prohibita scribi à filio hærede, sed etiam contra testamentum ei datis allegationibus [x], si fortè filius eam prætermiserit [y] aut irrationabiliter exhæredatam fecerit. Si verò intestatus [z] decesserit reseruans illius partem, si quidem habuerit filios [a] pro constituti contineantur: vt inst. qui da. tu. pos. §. fin. sic accipitur: vt hic. & ĩ. vt exactio. inst. an. do. in prin. colla. vij.

si moriãtur omnes filij. lucratur tertiã secundum vires pacti, quod est factũ filiis non extantibus: vt dixi ĩ. proxi. §. in fin.

k Introduximus. i. nullus alius Imperator.

l Legem. vt ĩ. §. ps peximus. in fin.

m Quia verò cõmunes. s. sic ĩ. de nu. §. si verò expectet.

n Ille. f. vir.

o Dote. i. lucro dotis, quod habebat ex pacto.

p Hæc autem. f. fœmina.

q Donatiõe. sub audi periculum sustinebit.

r Cum igitur. qa vidimus de prima parte & secũda tituli: igitur de tertia videamus.

s Dubitatio. vt ĩ. eo. proxi. §. & nõ solum. Acc.

t Omnibus. f. similibus quæstionibus: sic ĩ. titul. j. §. j. Nam de ea dicitur specialiter ĩ. eo.

v Post antenuptialem. id est, præter antenup. donatã de ea dicit specialiter ĩ. eo. §. antenuptiali.

x Allegationib⁹. in quarta iureisto: vt ĩ. titu. j. §. si quis autẽ. hodie tertiã: vt ĩ. de trien. & semi. §. j. colla. ix. sed quidam intelligũt augmẽtum in filiis tantum esse, & non in ascendentibus.

y Prætermiserit. quod pro exhæredatiõe habetur: vt insti. de exhær. lib. §. penult.

z Intestatus. qđ fit sex modis, quod dic vt instit. de hæredi. quæ ab intest. ĩ. respon.

a Filios. hac appellatione omnes descendentes cõtinẽtur: vt ff. de ver. sig. l. liberorum. licet vulgariter tãtum primo gradu

Præteritus p ex hæredato habetur.

§ Adde text. in l. qui filiasfit sex modis, quosbus. & l. qui quartam §. fin. & l. libero rum. ff. de legat. ĩ. & Alberi. de Rosa. in l. quisquis. versi. item quæritur. C. ad legẽ Iul. maiestatis.

a Fratrũ. appellatiõe fratris & sororcõtinetur: vt ff. eo. §. j. & est hoc verum, nisi sint ingrati: quod est tribus ex causis: vt ff. de nupt. §. ingratitudinem.

b Sancitum est. s. vt eũ fratribus vocetur in virilem: cũ sororibus in vnã dimidiã in altera verò dimidia omnes sorores: vt C. ad Terty. l. fi. & in fi. ad Tertyllia. §. pe. sed hodie innouatur. nam cũ omnibus vocatur in virilem: vt j. de nupt. §. quoniam. & j. de hære. ab inteſt. §. ſi verò, cum aſcendẽtibus. col. ix. Acc.

c Maiores. alias ad minores.

d Facimus. i. ponimus. ſ. quaſi non venirent.

e Seruorum corruptiões. quod valde eſt illicitum. & ideo acrius puniẽdũ: vt C. de mulie. quæſer. l. j. Acc.

f Nõ licet. i. nõ poſſunt caſte viuere, ſi legaliter viuãt. i. ſi ſecundo nõ nubant, & ideo luxuriẽtur: vel dic ſecũdo nubendo.

g Viuere. ſ. ſecundo non nubendo.

h Luxurientur. cum ſeruis, vt dixerat: vel etiã mulier eũ alia fœmina: vt C. de adul. l. fœdiſſimam. ſic j. vt non luxu. contra natu. coll. vj.

i Conſtitutionẽ. vt C. de ſecũ. nupt. l. fœminæ. §. fin.

k Veniẽtes. iam enim venerãt ad ſecundum virum.

l Præobeũtes. i. ante ſe morientes. Accur.

m Conſcriptionis. ſ. Codicis.

Titulum allegare ſufficit.

n Sub titulo. no. ſufficit allegare ti. & facit. ff. de polli. l. j. §. ſi quis.

o Tertylliani. vt C. ad Tertyll. l. mater. Accur.

p Qui. ſ. titulus.

prios, ad filios venire: ſin autem non habuerit quidem filios proprios, ſit fratrum [a] vocatio & matris vnà cum fratribus (ſecundum quod à nobis ſancitum [b]) ad hæreditatem venientis, & eam firmè habentis, ſiue ad ſecundas vellet venire nuptias, ſiue non. Nec enim maiores [c] pœnas aduerſus mulieres, quæ ad ſecundas veniunt nuptias, facimus [d], neque ex hoc eas ad neceſsitatem deducimus amaram, & noſtrorum temporum indignam, vt metu caſtarum nuptiarum (licet ſecundæ ſint) ab his quidem abſtineãt, & deſcendant ad quaſdam interdictas permiſtiones, & forſan etiam ad ſeruorũ corruptiones [e]: & quoniam non licet [f] legaliter caſtè viuere [g], contra legem luxurientur [h]. Nequaquam igitur hoc valere volumus: neque in quinto libro Codicis agnouimus noſtræ pietatis poſitam conſtitutionem [i] decernentem de hæreditatibus filiorum, quos matres ad ſecundas nuptias venientes [k] viderunt præobeũtes [l], neque in ſexto libro eiuſdẽ conſcriptionis [m] ſub titulo [n] Tertylliani [o], q [p] de mulieribus diſputat, ſecundis quidem nuptiis iunctis, ante ſecundam tamen copulationem filios amittentibus: ſed vocetur ad filij hæreditatem modis omnibus mater cum fratribus, & hanc habeat firmè [q], nihil ex ſecundis lædẽda nuptiis. Quod & in ſubiecta quæſtione [r], quæ legem hãc mouit, obtineat: & mater [s] vnà cùm filia ſuccedat hæreditati, aut etiam ſuccedens [t] hanc irrefragabiliter habeat, nihil ex ſpe ſecundarum lædenda nuptiarum: ſed domina eiuſdem hæreditatis cum filia abſolutè [v] conſiſtens. Optimum [x] itaque eſt, atque laudabile, & dignum oratione, vt mulieres ita ſe honeſtè tractent, quatenus quæ ſemel ad virum venerunt [y], ſeruent inuiolatum morientium torum: & huiuſmodi † mulierem & miramur pariter, & laudamus, & non procul à virginitate [z] ponimus. Sin autem non valuerit [a] (cùm forſitan & iuuenis [b] hoc non patiatur [c], non poſsit contra ſeruorem [d] naturæ reſistere [e]) non eſt torquenda propter hoc: nec interdicendæ ſunt ei communes leges, ſed ad viri alterius veniat nuptias honeſtè & omni luxuria abſtineat, & fruatur ſucceſsione filiorum. Sic enim eos [f] adhuc amplius diliget, & non quaſi quoſdam odibiles reſpiciet pœnis ſubdita amaris. Sicut enim patres, ſi ad ſecundas veniunt nuptias, non fraudamus filiorum ſuorum ſucceſsione, nec quælibet eſt lex aliquid tale dicens: ſic neque matres priuabimus filiorum ſucceſsione, ſi matres ad virum veniant ſecundum: licet ante nuptias ſecundas, aut poſt ſecundas, filij moriantur. Alioqui ex abſurditate legis, licet præmoriantur filij omnes non relinquentes filios, aut nepotes, nihilominus ſuppliciũ [g] manet: & nõ ſuccedit èis mater: nec ſi ſine filiis moriãtur.

Accur.

q Firme. ſuperfluũ eſt dicere illas duas leges hic corrigi, quæ tã expreſſe hic corrigũtur. ſed videtur, q̃ illa l. fœminæ. non ſit correcta. Nã & illa pmittit matri ſuccedere. Sed dic, q̃ per illam nõ habebat firme: ſed cogebatur filio ſuperſtiti dimittere: ſed p hãc conſtitutionẽ firme habet tã in proprietate, quãin vſufructu: & tã in paternis quã in aliis: vt j. de nupt. §. hinc nos. ſed hodie pro parte corrigũtur: vt j. de nupt. §. hic. & §. ſeq. Acc.

† Paul. ſ. ad Timo. v. viduas honora, quæ vere viduæ ſunt.

r Quæſtione. vt ff. eo. §. non autem. Acc.

s Mater. Gregoria.

t Succedens. ſ. ſola ſi non ſuperſit filia, vel nolit.

v Abſolutè. i. indubitanter.

x Optimũ. ſic. j. de nup. §. ſoluto.

y Ad virũ venerũt. i. ſemel habuerunt virum.

z Virginitate. differunt enim in cæleſti ordine.

a Non valuerit. ſ. morientium ſeruare torum inuiolatum.

b Iuuenis. ſic. ff. man. l. ſi verò non remunerãdi §. ſi adoleſcens ſic. C. de bo. quæ lib. l. fi. Ac curſius.

c Non patiatur. alias eſt ſine nõ: & vtrunque legi poteſt. ſ. nõ patiatur, & patiatur.

d Contra ſeruorem. quod eſſet philoſophiæ: vt j. quimo. na. effi. legi. §. illud. col. vj.

e Reſiſtere. Melius eſt enim nube quàm vri: vt dicit Pau.

Nubere eſt conſulere tius quàm vri.

f Eos. ſcilicet filios, quos habuerit ex primo matrimonio.

g Supplicium. i. pœna.

Nupt

a Nuptias. quod nō debet esse: vt C. de aduiter. le. Grachus. Accur.

b Colligentes. Nunc quicquid dixit. §. cum igitur. vsq; huc, breuiter comprehendit. Accursius.

c Diximus. vt §. eo. quia vero.

d In dote. vt quilibet admittatur secundo nubens, siue vir, siue vxor.

e Quæstiones. vt si quæratur, an mater succedat filiis? Rñ. sic: & si quæratur an pater? Rñ. etiam sic.

f Fruatur. s. proprietate. sed vsufr. sic: quod dic: vt supra, eo. §. prospeximus.

g Sed hoc filiorū. quos habuit ex primo matrimonio.

h Pars. nunc cauete respondet cuidā allegationi, quā posui. §. eod. §. veruntamen.

i Quæ. s. omnia prædicta.

k Hic. id est, qđ cautum est hac lege. Accur.

l Aliud. hic est expedit° titulus: sed adhuc ponit duos casus præter eum: vt in hoc. §. & pxi. §. illud.

m Constitutionibus. vt C. de secun. nup. l. hac edictali. §. his illud.

n Quæ. s. constitutio prima.

o Vota. & propter hoc amisit proprietatem lucri donationis.

p Soluerent. filij.

q Ei. mulieri.

r Centesimæ. est autē centesima quę sorti in anno æqui paratur. tricesima q̄ in tribus annis: vt. C. de vsur. l. eos.

Centesima vsura quid sit.

s Minores. siue filios mariti, siue nō: qui succedebāt marito.

t Veniēte. id est, redeunte, vt C. de secū. nup. l. hac edictali. §. omnibus. q. d. hoc esset iniquū, tur, sed inhumanè ab eorum expellitur successione, frustra quidem pariēs, frustra simul & nutriens, propter legales nuptias [a] subiecta pœnis: & succedent quidem illis aliqui ex longa cognatione, mater autem irrationabiliter expellitur. Quapropter & ipsa succedat filiis, & sit hæc lex clemens & mitis, matres filiis concilians. Colligentes [b] igitur huius legis partes, sancimus quoniā matrē (secundū quod iādudum diximus [c]) assimilamus patri in antenuptiali donatione: & ipsam sustinere quidē pœnas, sicut sustinet pater in dote [d]. In hæreditatem autem filiorum sine tergiuersatione veniant & pater & mater, secundum subiectas vtrique casui quæstiones [e]. Proinde quod patres habent, siue ad secundas venientes nuptias, siue non: hoc etiam matres habeant, voceturq; mater ad filij hæreditatem, siue iam ad secundas venit nuptias, siue postea veniat.

Mater filio non succedit in lucro antenuptialis donationis superstite filio immistionis ratione sublata: his obtinentibus in præteritis casibus & pendentibus. Bartolus.

Antenuptiali verò donatione ad secundum veniens consortium, neque secundum quantum hæres existet filij, fruatur [f]: sed hoc filiorum [g] sit solùm lucrum, eis à lege datum, & non videatur esse pars [h] hæreditatis filij, sed adhuc antenuptialis donationis non abiiciens naturam. Quæ [i] competit tenere etiam circa eas, quæ nunc iam sunt viduatæ mulieres, & propriis succesſerunt filiis: & quæ nondum ad secūdas veniūt nuptias, licet postea veniant. Quod igitur hic [k] habetur, sic omni tempore sanciatur.

Mulier secundò nubens, donationis proprietatem amittit: & si in immobilibus rebus consistit, recipiet eas: si verò in mobilibus, recipiet cautionem, nisi vir substantias habeat his obtinentibus & in permistis rebus. Bartolus.

Alius [l] verò quidam occasione secundò nubentium mulierum & antenuptialis donationis adiicere prioribus, bene se habere credidimus. Priscis nanque constitutionibus [m] præbentibus electionem mulieri, quæ [n] ad secunda vota [o] descendit, si vellet accipere ante nuptias donationem, secundum quod ei permittunt pacta, & exponere filiis cautionem: quia moriens hæc restitueret: siue cùm non valet dare cautionem, aut nollet fortè, manerent quidem res apud filios antenuptialis donationis: soluerent [p] autem ei [q] etiam tertiam partem †centesimæ [r] vsuræ: nos ex quæstionum emergentium varietate moti, quoniam inuenimus minores [s] in hoc periculum patientes, antenuptiali donatione in pecuniis existente: & alios aurum quidem non habentes, coactos autem omnia paterna vendere, quatenus exolueretur antenuptialis donationis debitum, ad eos vtique secundum legem antenuptiali donatione veniente [t] propterea iudicauimus oportere hunc dari ordinem causæ, vt si quis [v] contulerit res [x], secundum antenuptialem donationem: si quidem omnes immobiles sint, maneat harum vsus apud matrem: & ipsa eum colligat [y], & non respuat, neque exigat filios pro harum æstimatione vsuras: sed & diligentiam earum [z] habeat, sicut lex iubet [a] vsu [b] quidem existentibus dominis, & custodiat eas, secun-

quod modo filij omnia venderent pro ea, scilicet pecunia, quæ etiā ad eos redire debet mortua matre.

v Si quis. scilicet, maritus.

x Res. scilicet, in vxorem: & pactū fecerunt de lucrāda donatiōe si ipse pręmoriatur: alias hæc donatio patri mariti restituenda est: vt §. de æqua. do. §. §. collatio. vij. Accursi.

y Ipsa eum colligat. quo ad immobilia nil innouat: cū idem esset olim, quod hic dicit: vt C. de secund. nup. l. hac edictali. §. his illud. Accur.

z Earum. alias earum, scilicet, rerum. alias eorum. s. prædiorum.

a Lex iubet. hic est sensus, hæc mater talē præstet diligētiā, qualē præcepit lex dominis existentibus.

b Vsu. id est, vsufru. q. d. fructuarius vtatur

† Hæc īsure triens vsura dicī tur. Porro de centesima vsura & eius partibus vide quæ scripsit elegāter Anto. Augu. li. ij. emen da. cap. x.

vtatur, fruatur arbitrio boni viri: vt ff. vsufr. quemad. caueat. l. j. & instit. de vsufr. §. finitur. Vel dic secundū Al. qualē lex iubet: vt & modo dixit, vsu scilicet existente apud matrem existenti bus dominis scilicet, filiis in proprietate. sed prima magis placet.

a Antiquas. quo ad hanc: vt C. de secūd. nup. l. hac edictali. §. his. & §. seq.

b Omnes. alias non, per hanc constitutionem: vt §. hoc autē. sed corrigitur j. de nupt. §. quoniā infirmas.

c Legem. s. hanc: vt §. eod. §. prospeximus.

d Cōseruandum. tale quale accepit: vt j. de nuptiis. §. & quia parū. in fine. Accursius.

e Si autē omnis. ex hoc. §. colligit authen. sed si aurū. quā habes C. de secun. nup. l. hac edictali. Accurs.

f Idonea. sicj. de fideiuss. §. quod autem. col. j. Accur.

g Conscriptū. nomine donationis ante nuptialis. Ach

h Leges. vt C. de secū. nup. l. hac edictali. §. his. Accur.

i Nostram. s. hāc præsentem. Acc.

k Sācitum. quod sancitum non habemus.

l Documentis. i. instrumentis, sic dicta: quia veritatem docēt. sic accipitur j. de fide instr. §. in plerisque locis. colla. vj. nam hinc inde facta erat promissio, sed non donatio.

m Onera. vt alere eam & seruientes ei: vt ff. solu. matr. l. si cū. §. si autē. quod est iniquum: vt ff. de condi. cau. da. l. si donatarius. §. j.

n Morte. quæ omnia etiam soluit. j. de nup. §. deinceps.

o Quā. alias quandoque, alias quam. & tunc dic quam. s. æqualitatem.

p Aliis. scilicet contractibus & iudiciis: vt ff. de reg. iur. l. non debet. Arg. contra. ff. de ser. l. fi.

q Consortiis. i. matrimoniis, de quibus agitur: & hoc debuit præmittere. Accursius.

r Dat. nomine dotis, vel aliud pro ea.

s Percipiat. hoc sic intelligo. s. noīe lucri donationis, ꝓpter nup. & hæc est mens huius literæ. Sed contra. j. vt exact. instan. §. ff. colla. viij. Rñ. ibi fuit parata dare, sed maritus noluit accipere, quare videtur conditionē impleſſe: vbi dicitur. & ff. de condi. caus. da. l. iij. §. fi. & ff. de cond. & demon. l. iure ciuili. Alij dicūt nil recipiat, neq; donationis nomine, neq; etiā dotē quā nō dedit, neq; aliqđ omnino lucrū. Sed cōtra eos est. C. de do. cau. l. fi. nā dos non data recipit? & rñ. eam correctā p hanc. Itē cōtra. j. de rēp. non sol. pec. §. generaliter? Rñ. hanc correctā per illam. vel dicūt hoc verum, nisi præscriptio tēporis interueniat: vt in dictis duabus legi. contrariis dicitur. Itē cōtra. j. de nup. §. si quis? Rñ. illud propter delictum mariti. Itē cōtra. j. de exhi. & intro. reis. §. quoniā. col. v. sed illud pietatis causa dicunt. Nā vnius felicitas alteri ꝓdest: vt C. de nup. l. fi. sed vtrū que horum duorū cōtrariorū recipit modificationē hodie: vt j. vt lice. matri. & auiæ. §. quia vero legē dudū. colla. viij. Itē cōtra. j. de exhi. §. fin. sed ibi expresse voluit relinquere. Itē contra. C. vñ vir & vxor. l. j. vbi etiā in totū vxor succedit viro: sed ibi nō est, q obiiciat hoc mulieri cū nullus sit legitimus successor. sic ff. de inoff. test. l. posthumus. §. si qs ex his. Sed qđ erit ecōtra mulierē dāte dotem, maritus nō dat donationē? Rñ. idē. nam æquitatis, &c. vt hic dicit. nō tamē dico, quod teneatur maritus vxori sic dare donationem, vt fruat mulier ea: quacum tantū sit in donatione, quantū in dote, iā nō seruiret dos oneribus matrimonij: vt j. de æqual. do. §. j. col. viij. Quid ergo proderit mulieri Rñ. deficientibus aliis bonis mariti has res mulier poterit vendicare, & licet alias sint obligata, facile illi iuri hypothecarum poterit renunciare: vt C. ad Velleianum. l. etiam. & l. iubemus. quod hic nō fit: vt j. vt imo. ante nupt. do. in prin. colla. v. Accur.

Felicitas vnius alteri prodest.

† Cōcorca. si cliētulus. de aliena. feu. col. x.

dum leges antiquas [a] filiis superstitibus: aut si omnes [b] moriantur, secundum nostrā legem [c] veterē in casum quidem nō existentium filiorū, mariti, reliquum verò filiorū hæredibus cōseruandū [d]. Si autē omnis [e] fortè cōsistat in pecuniis, aut aliis mobilibus rebus antenuptialis donatio: tertiam vsurarum partem percipientem matrem cū cautione iā definita, non exigere à filiis aurū: nisi fortè idonea [f] sit viri substātia, & habeat aurū & argentum & vestē, & quicquid conscriptū [g] fuerit matri. Tūc enim electionem matri dabimus, siue voluerit res percipere, & præbere cautionem: siue istam, quā diximus vsuram accipere, & secūdum priores leges [h], & secundum nostram [i]. Si verò permistæ sintres, & donatio ante nuptias, aliud quidem in pecuniis, aliud verò in immobilibus habeat rebus: immobilia quidem modis omnibus manere apud matrem, vt alimentum habeat inde. porrò de mobilibus hæc valere, quæ sanciuimus prius, si essent in rebus mobilibus omnia antenuptialis donationis consistentia.

Pactis inter virum & vxorem de lucrando appositis, mulier quæ nil omnino de dote dedit, nihil de donatione lucrabitur, quæ verò partem dedit, partem lucrabitur donationis. Bart.

Illud quoque dudum acerbè quidē sancitū [k], rarò autem in iudicio examinatum, existimamus oportere clara lege complecti, & tradere vsui, & deducere ad iudicia, pro cōmuni positum adiutorio. Si enim coniūgantur aliqui alterutris, cū dotis & antenuptialis donationis documentis [l]: deinde vir quidē antenuptialem præbeat donationē, mulier autem scribat dotem, aut ipsa præbente eā, aut dante patre, aut quolibet extraneo: postea appareat matrimonij tempore dos non data marito, sed sustineat onera [m] matrimonij, & matrimonium morte [n] viri soluatur: nō est iustum, omnino mulierem dotem nō dantē marito, antenuptialem accipere donationem. Si autem non totam dedit dotem: & ipsa pro tanto exigat donationē, in quantū dederit dotem. Aequalitatis† enim & iustitiæ sumus amatores, quā [o] in omnibus aliis [p], & in cō sortiis [q] volumus obtinere. Quapropter, quæ mulier nil omnino dat [r], nil omnino percipiat [s]: quæ verò minus, quàm professa [t] est, dedit: tandos oneribus matrimonij: vt j. de æqual. do. §. j. col. viij. Quid ergo proderit mulieri Rñ. deficientibus aliis bonis mariti has res mulier poterit vendicare, & licet alias sint obligata, facile illi iuri hypothecarum poterit renunciare: vt C. ad Velleianum. l. etiam. & l. iubemus. quod hic nō fit: vt j. vt imo. ante nupt. do. in prin. colla. v. Accur.

t Professa. i. quam dare promisit.

Obtul

a Obtulit. i. dedit.

b Etiam hoc. q. d. non solum superior. §. sed etiã iste fuit bonũ augmentum huic l. præter titulũ. Nam in eã tãtum, tria cõtinebantur, quæ iã erãt expedita ante hũc §. superiores.

c In casu. scilicet Gregoriæ.

d Prograꝁmata. prograꝁma est scriptura publica cõsilio sapientis facta, vt patet ferè in fine cuiuslibet cõstitutionis huius libri. & dicitur. C. de diuer. re. l. vniuersa.

e Ditio. i. iurisdictio. sic institut. in proœ. §. j.

VT DETERminatus sit nume. &c.

f Eccleſiæ. Constãtinopolitanæ ciuitatis. Accur.

g Eccleſiarũ. sub dicto patriarchatu constitutarum. Et ita est hęc lex locanda cũ hoc tit. & auth. c. quoniam vt ait. extra, de vita & ho. c. cõstitutus. cum gloss. j. extra de reſcrip.

h Vdũ. Tuã. Loquit Epiphanio patriarchæ almæ vrbis Constantinopo.

i Patriarchas. antecessores tuos.

k Mensura. scilicet nongẽti quinquaginta: vt C. de sacroſan. eccl. l. nõ plures.

l Diſpoſuimus. in quadã lege Græca: & pars sententiæ illius est in d. l. C. de sacroſan. eccl. l. non plures. nam et alia multa in illa cõtinebant vt patet in hac litera. Illud fatuum est dicere, q̃ loquatur hic de illa. l. nõ plures. cum illa non sit Iustiniani.

m Bonum. nam omne quod est nimiũ, vertitur in vitium: vt hic, & j. de refe. sacri pa. §. fin. col. iij. & j. de mẽ. ord. cle. coll. iij. in princi. niſi in casu isto: & ideo dicit pene, vt Imperatorem donare eccleſiæ: vt j. de non ali. §. ſinimus. col. ij.

n Diaconiſſis. ordo est mulierũ, quę nõ possunt dicere euangeliũ. Sed nũquid in illa maiori eccleſia ſtabãt mulieres cũ maribus? Reſpon. non: vt j. de mona. §. cogitãdum. col. j. ſed erãt monaſteria fœminarum, quę recipiebant ſuſtentationẽ à maiori eccleſia: vt j. eo. §. in aliis.

† Cõcor. ca. cum in multis. de reſcrip. libro vj. in princ. c.

o Matrem. sic C. de sacroſan. eccl. l. iubemus. §. j. in fi.

p Inquiſitionem. vt non oporteat nos omni die de hoc cogitare: vt j. de hær. & fal. §. j.

q Venerabilibus. scilicet domibus. Accurſ.

r Quãtos. i. quot. & sic dicas inferius.

Iis.

tum recipiat solùm, quãtum obtulit [a]: sitq; etiam hoc [b] optimũ in præsenti lege incrementum plurima decernẽte, quæ semper in dubitatione sunt, vix autẽ modò ad legislationem deducta. Hanc autem valere volumus legem, & in casu [c] dante ei principium, & in pendẽtibus litibus, & in omnibus decætero proueniẽtibus. Quæ igitur placuerunt nobis, tua sublimitas operi effectuique tradere festinet, & manifeſta vniuerſis per programmata [d] ꝓpria faciat, quatenus in omnibus ciuitatibus, quas noſtra ditio [e] continet, hæc valeant, & certa omnibus fiant, secundũ quod à nobis diſpoſitum est.

TITVLVS III.

VT DETERMInatus † sit numerus clericorum sanctiſsimæ maioris eccleſiæ [f], & ceterarum eccleſiarum [g].

In eccleſia maiori & alijs ſibi adiacentibus & ſubiectis clericorum numerus ſecundum facultates debet eſſe ſtatus, & debet obſeruari, ne ad inopiam eccleſiæ deducantur.

Imperator Iuſtinianus Auguſtus Epiphanio regiæ huius vrbis Archiepiſcopo, & vniuerſi eius tractus Patriarchæ.

Vdũ quidẽ communi & generali lege & ad tuam [h] beatitudinẽ, & ad reliquos ſanctiſsimos Patriarchas [i] ſcripta, de ordinatione venerabilium epiſcoporum, & reuerendiſsimorũ clericorum, necnon mulierum diaconiſſarũ, & vt non amplius ſint ab antiqua meuſura [k], qui ordinantur, diſpoſuimus [l], quod nobis videbatur bene ſe & competenter habere, & regularum ſacrarum dignè: præſentem verò legem ſpecialem ad tuam beatitudinẽ ſcribimus, de numero reuerendiſsimorum clericorum, qui in hac vrbe ſunt, diſponentes. Quia enim † pene nihil immẽſum bonum [m] est: competẽs est nec; ordinationes, quæ ſuper reuerendiſsimis clericis fiunt, aut ſuper reuerẽdiſsimis diaconiſsis [n], fieri tantas, vt illorũ expenſis ſanctiſsima eccleſia incidat in cauſam mutuorum maximorum, & paulatim ad nouiſsimam inopiam deponatur. Nouimus enim propter huiuſmodi occaſionem huius regiæ ciuitatis ſanctiſsimã maiorem eccleſiam noſtri Imperij matrẽ [o], debitis inquietari maioribus & non aliter valentem facere ſingulas erogationes reuerendiſsimis clericis, antequam aurum non parum mutuũ ſumat, faciens tam hypothecas, quàm pignorũ dationes in optimis ſuis prædiis ruſticis & ſuburbanis. Propter hoc igitur perſpeximus noſmetipſos deponere ad huiuſmodi cauſæ inquiſitionem [p], & agnoſcere, quemadmodum prius ſe habuerit, quid; & lõgitudo temporis adinuenerit. Inueſtigantes igitur illud vndiq; inuenimus, quoniã ſinguli horum qui ſanctiſsimas eccleſias ædificauerũt in hac feliciſsima ciuitate, non pro ædificio ſolummodo cogitauerunt, ſed etiam vt expenſas ſufficientes darent à ſe factis venerabilibus [q], & determinarent quantos [r] quidem competens eſſet presbyteros, per vnamquanque eccleſiam, quantos diaconos maſculos atque fœminas, & quantos ſubdiaconos, & rurſus cantores atque lectores & oſtiarios conſtitui: & ſuper hæc etiam oratorij expenſas definierunt: & reditus proprios dederunt ſuffi-

†Planior est Haloā. verſio quę in verbis caſtior & purior eſt.

a Iis. locis venerabilibus.
b Conſtituta. hoc cōtinuatur. j. et permāſerint &c. et qđ eſt hic in medio, cā cellandum eſt. Vel dic ſi quis autē, ſcilicet eccleſiæ ædificator. & quod dicit extendenti nō ſufficientē. q. d. plures etiam poſſet pati, quā habeat. Vel dic, ſi quis autē. ſ. epiſcopus. & de eo dic vt modo diximus quia non adiecit vltra modū, & interim ædificator largiebatur neceſſaria.
c Semper. id eſt, multoties.
d Vndique. ſcilicet facti ſunt.
e Vſuræ. ſ. auctæ.
f Nouiſſima. ſcilicet inopia. & ſub audi ſuperueniens emerſa eſt tanta, vt &c.
g Incredulitatē. ſcilicet eandem, ſcilicet inueniri poſſunt.
h Neceſſitate. ſcilicet fiunt, cum nō poſſint mutuātes creditores inueniri. Accur.
i Contra leges. Lēbis & aliorū imperatorū, qui fuerūt poſtea vt C. de ſacroſan. eccl. l. iubemus. & l. ſancimus. Accur.
k Indecentes. ſcilicet fiunt, cum nō poſſint creditores inueniri. Acc.
l Prędia. ruſtica.
m Sufficerent. ſcilicet eccleſiæ.
n Expendit. vt quia prodigus eſt: & ita bonis ei interdicitur: vt ff. de cura. fu. l. j. Vel dic vt inſtit. de iis, qui ſunt ſui vel alie. iu. §. fi. Prima placet. Accur.
o Cogitandū. nobis. ſi enim pro cauſis corporalib⁹ cogitamus &c. vt j. vt cū de ap. cog. §. ſi verò liberi. in fi. col. viij. Acc.
p Sed ex iis. ſ. poſſeſſionibus. & uocientes iis [a], quæ à ſe cōſtituta [b] ſunt. Si † quis autem adiecerit multitudinem, nequaquam penitus extendenti ſufficientem permanſerunt vſque ad multum tempus talia conſeruata: & donec hoc fuit, donauerūt ſanctiſſimarum eccleſiarū domibus, quæ ſufficerent. Cùm verò Deo amabiles epiſcopi ad aliquorum preces ſemper [c] reſpicientes, protracti ſunt ad ordinationū multitudinem: aucta quidem eſt expenſarū quantitas ad immenſitatem multā: creditores autem iā vndiq; [d], & vſuræ [e], & nouiſſima [f] inopia eſt, neque creditores inueniuntur propter incredulitatem [g] iā cauſæ, ſed alienationes cū neceſſitate [h], & ecōtra leges [i], & cauſæ indecētes [k], & neque propria dignitate temperatæ: vt ex hac nimietate, neque prædia [l], neque ſuburbana ſufficerēt hypothecis & pignoribus: neque creditores propter hoc inuenirentur ſed ad inopiā deſcenderēt nouiſſimam: & nec ipſis miniſtris emolumentum dare ſufficerent [m]: ſed ad viā omniū infeliciſſimā cauſa deſcenderet, quatenus rerū omnium creditoribus cederet: quod dicere etiam piget nos: & quēadmodū nō fiat, prouidemus. Nā ſinō aliqs ferret libenter eū, qui vltra ſubſtantiā ſuā expendit [n], quomodo non & de his nobis eſt cogitandū [o]? Nō enim oportet ad menſuram expenſarū quęrere etiā poſſeſſiones, (hoc enim ſimul ad auaritiā impietatemq; perducit) ſed ex iis [p] quæ ſunt, expenſas metiri. Quapropter competenter etiam de his ſancimus, & immē ſitatem excludimus certæ medicinæ cauſam tradentes. Sancimus igitur eos quidē, qui hactenus ſunt in eadem ſanctiſſima maiore eccleſia & reliquis [q] omnibus venerabilibus domibus reuerendiſſimos clericos, & mulieres diaconiſſas, & oſtiarios manere in quo ſunt ſchemate [r]: non em qđ eſt minuentes, hęc ſancimus [s] reliquo verò tēpore [t] nulla fiat ordinatio, donec ad antiquū numerū inſtitutū ab iis, qui ſanctiſſimas eccleſias ædificauerūt, reuerēdiſſimorū clericorū quantitas redigatur. Sed qm pridem etiā reuerendiſſimorum clericorū ſanctiſſimæ maioris eccleſiæ regiæ noſtræ ciuitatis determinatus eſt numerus [v], & val de breuis erat: vtpote vna exiſtente ſanctiſſima eccleſia [x]: poſtea verò & venerabilis domus ſanctæ glorioſæq; virginis & Dei genitricis Mariæ iuxta ſanctiſſimæ maioris eccleſię vicinitatē poſita, ædificata eſt à piæ memoriæ Verina [y]: & venerāda domus ſancti martyris Theodori à Sporcatio † glorioſæ memoriæ dedicata eſt. erat autē etiā venerabilis domus ſanctæ Helenæ †, quæ ſanctiſſimæ maiori eccleſiæ copulara eſt: ppterea redigere numerū ad antiquā figuram impoſsibile eſt. Nō enim ſufficient tātis eccleſiis [z] pauci cōſiſtentes [a]: qm [b] quādo nō proprios clericos, neq; matres habent baſilicas, ſed cōmunes ſunt & ſanctiſſimæ maioris eccleſiæ, & earū oēs circumeūtes, ſecundū quē dā ordinem & circū miniſteria in eis celebrāt: deinde etiā plurima multitudine, & ex antiqs hęreticis ad ſanctiſſimā maiorē eccleſiā deducta, gratia quidē magni Dei & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti, laboribus, aut immutationibus noſtris oporteat plures, quā à principio ad p̄ſens officiū miniſteriū definiri. Quapropter ſancimus, non vltra ſexaginta quidē presbyteros in

q Reliquis. alias reliquas omnes: & tunc repete ſi aliis per reliquas oēs venerabiles domos. Accurſ.
r Schemate. id eſt ordine ſiue dignitate. Accur.
s Sancimus. quæ in hac conſtit. dicimus.
t Tempore. ſcilicet futuro.
v Numerus. non genti quinquaginta: vt §. in princ. dixi. Acc.
x Eccleſia. ſ. prius ſanctæ Sophiæ. quæ eſt maior eccleſia.
y Verina. ppriū nomen. Acc.
z Eccleſiis. ſcilicet tribus.
a Cōſiſtētes. hic not. cp vnus vicem duorum gerere nō poſsit. ſic. ff. de pa. l. ſi plures. Itē not. cp quidā libri non habent plus in hac cōſtitutione: & quidam habēt tres colū. ſed nō legitur.
b Quoniam. reſpondet tacitę quęſtioni.

Vicē duorum vnus gerere nō poteſt.

Illud

† Alias, Sphracio.

† Alias, Irenes.

De vna ecclesia cle ricus ad a liā transi re non de bet.

a Illud quoque. Not. quod nō de bet clericus transi re de vna ecclesia ad aliam: quod nō seruatur.

b Contradicere. Not. argu. pro epi scopo vel prælato, qđ liceat ei recla mare literis domi ni Papæ: vt C. si cō tra ius vel vtili. pu blic. l. & si legibus. Sed potest dici, qꝺ hic nō à principe, sed ab alio nomi ne principis erant missæ. Si autē con stat literas esse pri cipis, recipiendæ sunt: sed secūda ius sio debet expecta ri. vt C. de manda. prin. §. deinde cō petens. col. iij.

sanctissima maiore eccle sia esse, diaconos autē mas culos centum, & qua dra ginta fœminas, subdiaco nos verò nonaginta, le ctores autem centum & decem, cantores viginti quinque: ita vt sit omnis numerus reuerendissimo rum clericorum sanctissi mæ maioris ecclesiæ in quadragintis vigintiquinqꝫ: & supra centum existentibus iis, qui vocantur ostiariꝫ. In sanctis sima siquidem maiori ec clesia huius felicissimę no stræ ciuitatis tres venera biles domos vnitas ei, tan ta clericorum sit multitudo, nullo quidem horum

De fid

qui nunc sunt excludendo, licet multo plurium sit numerus ab iis, qui à nobis nunc determinati sunt: nullo aūt de cætero adiiciendo in vnoquoqꝫ ordine in iis, qui nūc sunt, donec ad hunc numerū mensura redigatur. Illud quoque a adiiciendum est, vt quod hactenus nō decenter fiebat, nequaquā in republica geratur: id est, multos reuerēdissimorū clericorū dedignari quidē in iis, quibus ordinati sunt sanctissimis ecclesiis, aut hic, aut in prouinciis deseruire: ad sanctissimā verò maiorē ecclesiā & venerabilē clerū eius per patrociniū quodlibet accedere: quod de cætero fieri ꝓhibemus. Nam si super venerabilibus monasteriis prohibemus ex alio monasterio ad aliud transmigrare, multò magis neqꝫ reuerēdissimis clericis hoc permittamus lucri & negotiationis habere, huiusmodi horū desideriū iudicātes. Si verò & aliquādo talem quandā migrationem tua beatitudo, aut per tēpora imperium fieri perspexerit: non aliter hoc agi, ante quā ad prędictum à nobis numerū causa redigatur, vt migratio in officium deficientis fiat: & nō supra numerū aliquid omnino excedatur. Hoc enim nulla machinatione, neqꝫ ex aliquo modo fieri sinimus. & hæc quidem de sanctissima maiore ecclesia. In aliis aūt omnibus ecclesiis, quarū expensas sanctissima maior ecclesia facit, sancimus, nunc quidē existentes manere, similiter eos etiam sub schemate: de cætero verò nullum ordinari ante, quā ad eum, qui vocatur statutus vniuscuiusque ecclesiæ quod antiquitus ordinatum est) ab ędificatoribus ecclesiarū, presbyterorū, diaconorū masculorū atqꝫ fœminarū, & subdiaconorū atqꝫ lectorū necnō cātorum & ostiariorū numerus redigat, & nullus in medio penitus adiiciatur. Nosqꝫ ipsi cauemus tale aliqd agere, & ordinādos abbreuiam⁹: nulluscꝫ nostrorū iudicū tale aliqd agat, nostrā formidās legē: & licētia sit beatissimo archiepiscopo, & patriarchæ huius regię ciuitatis ordinationi cōtradicere b, licet iussio de palatio veniat. Nā & qꝫ pręcipit, & cui pręcipit, sub ecclesiastica multa erūt, si tale aliquid egerint. Sed neqꝫ in aliis ecclesiis, quæcūqꝫ emolumentū & expēsas habent à sanctissima maiore ecclesia, incōpetēs est multitudinē inire ordinādorū eius, neqꝫ trāscendere de cætero cōstituta à principio etiā supꝫ illis mensurā: ne forsan omnes etiā qui eos cōsequūtur, in multitudinē incidētes immensam, & accedētes sibimet piè agētibus quęstus diuidētes, & exinde vsqꝫ ad mēsuram eorū nō sufficiētes in maximā angustiam incidāt. Si verò vltra mensurā definitā sanctissimæ maioris ecclesię, siue alterarū ecclesiarū ordinet, qꝫ per tēpora fuerit sanctissimæ maioris ecclesiæ sanctissimus episcopus, & venerabiles eiusdē ecclesię œconomi erogationē ecclesiasticis prębuerint quæstibus: ipsi quoque de sua & propria facultate præbeant expensam: & qui hæc expendere eos permiserit beatissimus patriarcha. Sciāt enim, qꝫ si quid tale egerint, licētiam damus & sanctissimis patriarchis, qui post tale aliqd agētes fuerint, & posterioribus œconomis, & omnibus reliquis reuerendissimis clericis talia perscrutari, & facta prohibere, & indicare imperio: vt illud cognoscens præcipiat ex substantia hæc agentiū œconomorū: aut etiam permittentis archiepiscopi hoc sarciri sanctissimæ ecclesiæ. Quapropter, ne rursus fortè fiat talis aliqua rei cōfusio atque tumultus, causa ad mēsurā à principio constitutam redacta, tunc ordinare liceat: in tantum vt nō transcēdatur definita mēsura, neqꝫ numerus trāseatur, aut fiat quædam circa hoc caliditas. Non enim † illud patimur omnino fieri, vt dicatur: quia licētia erit ordinare quidē, non tamē emolumēta prębere. Hoc enim est rursus ad cōfusionem efficientiū, & immensam adiectionem secūda collegia cōstituentiū: deinde etiam plurimas habebit causas circunuentionis, vt alias sibimet vias auaritiæ inueniant, & pro alimentorum expensis.

† Cōcor. cum hoc text. gloss. quarta in c. cum M. extra, de constitu.

DE FIDEIVSSORIEVS, &c.

LEgem antiquã.quam habemus.C.de fideiusso.l.nõ recte,quæ hic corrigitur:& noua ei adiicit:& pro parte seruatur,vt quidã dicũt, qñ nihil est.sed dic, ꝙ erat quędã lex,quæ duo dicebat.Primũ:vt præsente vtroque,reus primo sit cõueniẽdus:& ĩhoc bene: vt ĵ.eod.§.antiqua si quidẽ. Secũdum quod.l.absenti reo nõ dabat spatiũ fideiussori ad producendũ reũ,& ĩ hoc male dicebat:vt ĵ.eo.§.si vero fideiussor.Ibi,nõ cm̃, &c. Et fuit hęc lex antiquior,quam illa. C.eo.l.nõ recte.vel quam aliæ,quæ tractant de eadem materia, vt patet infrà,proxi.

Et hoc igitur agi penitus etiam sub mulcta,quę vocatur ecclesiastica, prohibemus:maximã vtilitatẽ hanc esse putãtes, vt sanctissima maior ecclesia, neqꝫ anguſtietur perpetuo ædificio, sed semper abũdet. Sicut enim de his expensam determinauimus, ita cõgruet pro tempore sanctissimũ patriarchã & reuerẽdissimos œconomos considerare, vt aliæ expensæ, quæ fiunt ex ecclesiasticis quæstibus circa pios erogentur actus, & Deo placẽtes:& illis hæc ministrẽtur, qui pro veritate egent, & non habent aliunde alimentorum occasionem. Hoc enim dominum Deũ placat: & nõ in patrociniis & studiis hominũ ecclesiasticas expensas hominibus locupletibus distribuãt: & ideo inopes necessaria nõ mereãtur. Sciant autẽ Deo amabiles œconomi,& qui nunc, & per tẽpora futuri sunt: quia si quid præter hæc egerint: & diuinis suppliciis subiacebũt & ex sua substantia indemnitatẽ sanctissimę procurabunt ecclesię. Beatitudinẽ igit tuã,quæ ab initio et ex infantili pene ætate in sacro omni ordine & schemate sanctissimã ordinauit ecclesiã, ex sacrato vtiꝫ genere descẽdentis, hæc custodire continuè sancimus: scientem quia non minor nobis cura est horum,quæ sanctissimis ecclesiis prosunt, quàm ipsius animæ.

TITVLVS IIII.

DE FIDEIVSSORIBVS,ET MANDATORibus,& sponsoribus,& solutionibus †.

nouel

Reo absente primò fideiussor est conueniendus, dilatione sibi statuta ad reum repræsentandum, lege antiqua non obstante.Bartolus.

Imperator Iustinian. A. Ioan.gloriosiss.sacrorum præto.præfect.

LEgem antiquam [a] posi tam quidem olim [b], vsu verò (nescimus quemadmodũ) non approbatã [c], † per causas autem semper exquisitas [d], atque necessarias apparentem [e] rursus aduocare †, & ad rempublicã reducere, bene se habere putauimus, non simpliciter eam, sicut iacebat,ponentes (erat enim [f] quædã eius [g] pars omnino nõ discreta [h]) sed cum cõpetenti & deo placito distribuentes augmento [i]. Si quis † igitur [k] credidерit [l] & fideiussorẽ [m], aut mandatorem,aut † sponsorem acceperit: is nõ primùm aduersus mandatorem,aut fideiussorem, aut sponsorem accedat [n]: neque negligens, debitoris intercessoribus molestus

† Hanc Titulum sic vertit Haloã. Vt creditores primũ aggrediãtur principales debitores: mox illis soluendo nõ existẽtib', secũdo loco mandatores etiã: aut cõstitutę pecuniæ reos, aut fideiussores.

† Haloã. & tamen ob quotidianas rerum controuersias illi necessariam apparentem &c.

† Alias reuocare.

† Iste.§.potionum fere.§.fi.& instit.quib. mo.tol. obl.§.præterea.hodie hoc expsso,nõ alias: vt C. de nouat.l.fi. & tunc non habet locũ hæc cõstitutio ratione dicta in superiori q̃stione. an vero nõ fiat:& tũc locũ habet, cũ eadẽ sit ratio huius & fideiuss: vt ff.de verb.

† Quem hic spõsorem vocat Haloand. cũ vertit, pecuniæ commo. quęre hic qd dixi.ĵ.de duob.re.col.vij. §. ĵ. Item

nunq.

a Non approbatam.i.reprobatam per cõsuetudinẽ ei contrariam: vt ff. de legi.& senatusl. de quibus.§.fi.& ĵ. de quæsto.§.si vero.col.vj.

b Olim.scilicet, sancimus,& accipitur ex sequenti verbo nescimus.sic. ff. de tu.& rat.dist.l.ĵ. §. nunc tractemus.

c Exquisitas.i. plerunꝫ in iudiciis necessario examinatas. nam hodie pleraꝫ causæ sunt de simili materia.

d Apparentem.f. sore vtilem.vel dic apparet.i. ad memoriã reducit, & deplorat. vt facit vxor de marito bono mortuo, cũ minus bono sit cõiuncta.

e Erat enim. interpositio est.

f Bius.f.antiquę legis.

g Non discreta. vt s.eo. in princip. diximus.

h Augmẽto.nam cum duo tãrum capitula in ea cõtineãtur, in hac cõstitutiõe infinita sunt: vt ĵ.e. ptotum.

i Si quis igitur.quia legem antiquam volumus reformare:igitur, &c.

k Crediderit.f.matuãdo aurũ: vt sequit. Sed quid si in alio cõstat mutuum,quã quod pondere, numero, mẽsura cõstat;vt ff.si cer.pe.l.ij. Vel quid si alius contractus sit,vbi posit fideiussor accedere:vt ff.eod.l.ſ Rũ.semper locũ habet,quod hic dicitur:vt ĵ.e.§.non solum.& §.absolute. & §.similiter & ff.si cer.pe.l.ĵ.

l Obli.l.à Titio.in fi.& ff.ad leg. Aqui.l.illud. Itẽ æqtatis sum[a] amatores: vt s.tit.ij §.fi.& C.de cõstit.pe.l.fi. hęc gl.locũ habet,quãdo vnus post alium obligatur.

m Fideiussorẽ. No.differẽtiã inter istos. nã fideiussor & ante obligationẽ & post accipi põt:vt instit.eo. §.ij.Mandator tantum ante,nisi in casu: vt ff.man.l.si vero nõ re. §.si post. & §.plane. & §. cũ quis. Sponsor qui spõte sine rogamine ꝑ alio intercedit:quia & ipse habet actionẽ mãdati:vt ff.mãd.l.ꝑ te. alias est.l.qui patitur. licet M. dicat sponsorẽ pro constituente se debere positũ esse:& in his tribus locũ habet hæc cõstitutio. Idẽ dico de cõstituẽte, q̃ tantũ post obligationẽ accipit:vt ff.de cõsti.pe.l.ĵ.ad instar fideiussoris: vt C.de cõstit.pe.l. fi. Quid in expromissore,qui.s. promittit alio nõ obligato,pro quo obligatur,vel etiã nũc liberãte eum: vt ff. de do.l.& elegãter. §. seruus pactiõis: Rũ.nõ habet locũ hæc cõstitutio: cũ nõ posit dici contra eũ cõtra quẽ agere nõ põt esse negligẽs:vt C.de an. excep.l.ĵ.§. fi. Item q̃ si principaliter se cõstituit debitorẽ: vt sit tota die[c] Rũ. refert an nouet alteri[a] obligatio, ꝙ fieret secũdũ veterа iura,semꝫ mutata ꝑsona: vt ff. de ac.& obli.l. obliga

n Accedat.hic corrigitur ꝙ est in C.e.l. nõ recte.& l.mater.& l.si aliena.quæ omnes leges dicũt idẽ. Vltimo quęre hic qd dixi.ĵ.de duob.re.col.vij. §. ĵ. Item

nunquid huius legis beneficio renunciari potest Rñ. fic: vt C.de pact.l.ſi quis in conſcribendo.arg. cõtra. ff.de duo.re.ſ.j.

a Moleſtus ſit.petendo ab eis,vt ſoluatur.Accur.

b Veniat.ſcilicet, creditor.

c Receperit.quod ſibi debetur.

d Quid enim ei. ſ.creditori.

† Haloã. Quid em cũ extraneis habere põt negotij, cui iam à contrahente ipſo ſatiſfactum eſt.

e Extraneis.i. fideiuſſoribus.

f Completo.i.ſatisfacto.q. d. nihil. Accur.

g Valuerit. ſcilicet,creditor.

h Sumat.Quid ſi pignꝰ habeat à debitore? Videtur,qꝫ primo debeat illud vendere:vt hic colligit.ſed qa grue eſt etiã pignus vẽdi,ppter ſubhaſtationes,quæ fiũt: vt C.de iure do.impe.l.ſi.dico contra: vt ff.eo.l.intereos. §.creditor. Nec dico eam correctã,licet dicãt quidam.ſ. per iſtã: cum leges veteres in quãtum poſſumus tolerare debeamus:vt j.qb. mod.nat.effi.ſui.§. tribus.col.vij.

Quis dicatur præſens.

i Præſentes.præſens reſpectu abſentis multis modis dicit. Primo quãdo ſe inuicem audire poſſunt: vt in ſtipulationibus accipit: vt ff.de verbo. obl.l.j.j.rñ.& inſti. de inuti.ſtipu.§.itẽ verborũ. Secundo quando quis eſt in eadẽ prouincia: vt cum de præſcri.inter præſentes agit: vt C. de præſcript. long.tem.l.ſi.Tertio,cum eſt in iudicio,vt in ꝓductõe teſtiũ,quę debet fieri,præſente altera parte:vt C.de teſti. l.ſi qñ.& j.de teſti. §.penult.col.vij.Quarto,ſi eſt domi,cuius nomine volo nunciare opus nouũ: vt ff.de damn.infe.l.iiij.§.abeſſe.& ff.quod vi aut clam.l.aut qui aliter.§ j Quinto, vt ſi eſt in ortis etiã cũ tractamus de procuratore conſtituẽdo:vt ff.de proc.l.præſens.& l.& qui ſexto modo accipio hic,ſi eſt etiam in eodem territorio,vt facile poſſit citari:vt arg.ff.de iuriſdic.om.iudic.l.vlti. licet quidam dicãt eum in iudicio debere eſſe præſentem: vt j.de teſti.§.penult.

† Concor. Cie.dudũ. in glo. ſuper verbo præſentari.vbi etiã per domi. Cardi. de ſepulturis.

† Hal. poſtulet igitur in iudicio fideiuſſorem &c.

k Ei.ſ.creditori. Accur.

l Seruetur. vt prius conueniatur principalis,quàm acceſſorius.

m Abeſſe.quod dic,vt modo diximus.

n Acerbum.durum & crudele. Al.

o Alicubi.extra territorium ius dicentis,vel forte etiam intra,dummodo extra iudicium. quod dic vt ſ.§.j diximus.

p Hic.id eſt, in iſto caſu.

q Antiquæ legi. i. ab antiqua lege, cuius mentionẽ habuimus. ſ. eod.in princip.

r Introduxit.in ſimili caſu,vt dilatione reo data abſenti & fideiuſſori: licet præſenti dari debeat:vt ff.eo.l.ſi teſtamento.§.ſi.

s Probet igitur. vulgariter dicit. quaſi dicat experiatur,an poſsit repreſentare reũ,vel nõ.

t Det tempus. ſ. ſex mẽſiũ, ſecundũ quoſdã: vt C. eo.l. ſancimus. vel melius pro arbitrio iudicis: vt ff. de iure delib.l.j.in fine. qđ erit in xx. miliaribus diurnis:vt ff.ſi quis cau.l.j.vel erit arbitriũ ſecundum cõtinentiam prouinciarũ: vt j. vt omnes obed.iu. §.ſi vero alter. col. v.& C.de dila.l.j.

u Alias,& principalis & fideiuſſor,hoc omni &c.

v Prius. hoc dicit Azo verum,qñ negat fideiuſſiſſe, qñ nihil eſt:imo etiã cum conſtet: vt hic,& j.de duo. re. in princ.col.vij.

x Hoc. i.in dilatione, quã eis dat ad repræſentandũ reum.

y Talibus.ſ.mãdatoribus & ſponſoribus & ſimilibus:vt ſ.eo.§ j.

z Vt illo.ſcilicet principali.

a Deducto. ſ.ad iudicium.

b Liberentur.ff. deiuſſores.

c Conuenit. interpoſitio eſt.

d Contra eum.ſ.reum principalem,pro quo,&c.& hoc dico actionibus ceſsis. Nam fideiuſſores ipſi exigent,dummodo & ipſi prius ſoluant:vt ff.de ſol.l. Stichum.§.penult.vel contra eum,fideiuſſorem,ſcilicet, debitum.dico ab eo,pro quo,&c. & hoc dico actionibus ceſsis.& ſic ſunt ablatiui abſoluti. Et eſt facienda ceſsio ante ſolutionẽ:vel tunc,vel parũ poſtea vel multum poſtea:hoc tamen acto tunc in ſolutione, vt poſtea fiat:vt ff.de ſolu.l.Modeſtinus. Ceſsio quando ſit fideiuſſori facienda.

e Debitorum.id eſt,ad res quæ fuerunt quondã debitoris:nunc autem alienatæ ſunt.vnde tranſit dominium,licet cum ſua cauſa:vt ff.de acqu.rer.domi.l.traditio

tur [s] interceſſorem, aut ſponſorẽ, aut mandatorẽ, & cauſæ præſidens iudex det tempus [t] interceſſori (idem eſt dicere,ſponſori, & mãdatori) volẽti principalem deducere: quatenus ille prius [v] ſuſtineat conuentionem, & ſic ipſe in vltimum ſubſidium reſeruetur: ſitq; ſolatio interceſſori, aut ſponſori,& mandatori in hoc [x] quoque iudex. fideiuſſoribus enim & talibus [y] prodeſſe ſancitum eſt: vt illo [z] deducto [a] interim conuentione liberẽtur [b] qui pro eo in moleſtia fuerũt. Si verò tempus in hoc indultum exceſſerit (conuenit [c] nanque etiam tempus definire iudicantem) tunc fideiuſſor, aut mandator,aut ſponſor exequatur litem,& debitum exigatur contra eum [d], pro quo fideiuſsit, aut pro quo mandatum ſcripſit, aut ſponſionem ſuſcepit,à creditoribus actionibus ſibi ceſsis.

Hypothecaria actio contra extraneos pignorum poſſeſſores intentari non debet,niſi prius reorum & fideiuſſorum omnibus facultatibus excuſſis, his obtinentibus & in omnibus creditoribus & ſucceſſoribus. Bart.

Sed neque ad res debitorum [e], quæ ab aliis de-

ditio. & ff. de contrahen. empt. l. alienatio. Sed quid ſi depoſuit, vel cõmodauit? Rñ. apud eumdem videtur eſſe: vt ff. commo. l. rei. & ff. depoſi. l. licet. & de verbo. ſignifica. l. penes.

a Veniat prius. ſ. creditor q̃ hypothecariã actionẽ.

b Perſonalibus. ſ. actiõibus. Sec cõtra j. de lit. §. ad hoc. B. & Alex. dicũt hoc corrigi. Ir. dicit q̃ ibi debitor idemq̃ vẽditor tenebat adhuc. Alij dicũt, q̃ ibi habebat cauſam à debitore, cõtra quẽ dicunt agi poſſe etiã prius. ſed Io. cõtra: quia dolus actoris nõ nocet emptori: vt ff. de do. except. l. apud Celſum. §. ſi cũ legitima. Alij dicunt, quod illud Io cũ habet excuſsis priꝰ bonis debitoris: vt hic. Vel melius illud in expreſſo: hoc in tacito pignore, vt hic, cum hoc etiã iure veteri erat: vt ff. de iure fiſci. l. moſchis. vel dic aliꝫ, ſecũdũ Azo. & Io. vt in ſumma de pig. §. damꝰ.

c Sive. ſunt duæ partes: ve pro &. q. d. & ſi, pro quãuis, &c. ſic j. de duo. reis. §. j. col. vij.

d Res. ab eis, vel ab alio poſſeſſas.

e Idem eſt. quod in inteceſſoribus eſt dictum.

f Habuerit. creditor.

g Homines. ſimiles ſupradictis: vt conſtituores.

h Ipſi ſcilicet, creditores.

i Obligatos. ex cõſtituta pecunia.

k Hypothecariis. quid ſi reali, puta hypothecaria tenetur fideiuſſor, cum perſonali ſit pſcriptũ? Rñd. idẽ quod hic dicit. vnde diſtingue: quia prælatio fit perſonalium actionum ad perſonales. Itẽ perſonalium ad reales. Itẽ realiũ ad reales. De primo dic qualiter reus prius quã fideiuſſor cõueniatur: vt §. j. ſ. eo. In ſecũdo dic, quod perſonales realibus præferũtur: vt hic, niſi in caſu quãdo idẽ debitor tenet res: vt infra, proxi. non ita in fideiuſſore conuento perſonali. Nã licet teneat res, nõ põt creditor eligere: cum prius oporteat eũ redire ad res debitorũ, quas ipſi tenẽt vel

† Haloã. rectius vertit, experiatur.

† Haloã. idem dicere licebit, & ſi oẽs hi aliquos ſibi obligatos habẽt, quive hypothecariis actionibus tenẽri queunt.

† Haloã. commodius vertit: nempe ſic, Certe cõtra principalẽ debitorem, & res quas penes ſe habere dignoſcitur omnem illi facultatẽ damus, &c.

† Haloã. vertit, deinde fideiuſſorem obiectionem accipiat.

tinentur veniat prius [a] ꝺ ante quã † tranſeat viam ſuper perſonalibus [b], cõtra mãdatores & fideiuſſores, & ſponſores: ſicq̃ ad res veniens principalis debitoris, ſiue [c] ab alio detineantur, & detinẽtes eas cõueniens, ſi neque inde habuerit ſatisfactionem: tũc veniat aduerſus res [d] fideiuſſorũ, & mãdatorum, & ſponſorũ: † idẽ eſt [e] dicere, vel ſi quoſdã habuerit [f] homines [g] ipſi [h] ſibimet obligatos [i], & qui hypothecariis [k] actionibus ſibi contineri poſſint. Contra † principales tamen exiſtentes apud eos res, ſiue perſonalibus, ſiue hypothecariis, mox ſiue ambabus vti voluerit, omnẽ ei damus licentiam, quæ dudũ à nobis data eſt [l], & viam & ordinẽ in aliis pſonis caſibusq̃ ſancitã. Et nõ ſolũ hoc in creditoribus [m] dicimus: ſed etiam ſi quis emerit aliquid ab aliquo, † deinde acceperit eum, quem vocant cõfirmatorem [n] & moueatur in aliquo venditionis conuentio [o] contra venditorem facta: nõ aduerſus confirmatorẽ mox emptor accedat, neq̃ tenentẽ [p] aliquid rerũ venditoris, ſed aduerſus venditorẽ prius, & ſic ad confirmatorem, & tertio loco cõtra detentorem: eadem etiam hic [q] exiſtente diuiſione ſuper

præſentibus & abſentibus, quã [r] dudum in fideiuſſoribus & mandatoribus & ſpõſoribus ac creditoribus cauſa debitorũ ſanciuimus [s]: ſimiliter obtinente etiã in aliis [t] contractibus [v] in quibus fideiuſſores aliqui, aut mãdatores, aut ſpõſores accipiuntur: & in ipſis principalibus ex vtroq̃ [x], & in hæredibus eorũ, & ſucceſſoribus, antiqua ſiquidem lex hæc valeat rurſus [y], & cùm huiuſmodi iuſtitia atq̃ diuiſione noſtros ſubiectos foueat.

Creditor, qui à debitore debitum recipere non valet, compellitur in ſolutum res eius immobiles meliores recipere, ſubtili earũ æſtimatione facta, ſufficienti pro euictione præſtita cautela, quàm debitori poſſibile eſt præſtare emptore nullo apparente, argentariorum ſponſionibus in ſuo ſtatu manentibus. Bart.

† Quod autem [z] de cætero humanis auxiliatur curis [a]: licet quibuſdam creditoribus non fortè ſit gratũ, à nobis tamẽ propter elementiam ſancitur. Si quis enim mutuauerit aurum, debitoris ſubſtantiæ credens: at ille ad reſtitutionem auri nõ ſit idoneus, ſubſtantiam autem immobilem habeat: verum creditor † ardeat [b], aurum omnimodo quærens: illi verò nõ ſit facile, neq̃ vlla mobilis [c] ſubſtã

alienauerũt: vt hic. In tertio dic, qđ primo ad res debitorũ agit: vt hic licet olim ſemper eſſet in electione creditoris tã in primo: vt C. eo. l. nõ recte quàm in ſecũdo vel tertio caſu: vt C. de pig. l. perſecutione. Azo.

l Data eſt. vt C. de act. & obli. l. ſi. quæ lex hic corrigit: niſi in hoc caſu: vt ꝫ. diſtinximus modo.

m Et non ſolum hoc in creditoribus. ſtricte pro mutuatoribus. ſic C. de probat. l. j. alias large: vt ff. ſi certũ peta. l. j.

n Cõfirmatorẽ. Not. eundẽ dici fideiuſſorẽ, cum cuilibet cõtractui accedere poſſit: vt ff. eo. l. j. idẽ & cõfirmator: quia venditionẽ ſiue cõtractũ cõfirmat: vt inſti. eo. in prin. & de repli. §. fi. idẽ actor ſeruꝰ dicitur: vt ff. de euictio. l. illud.

o Conuentio. i. agatur ex aliquo pacto in venditione appoſito in præiudicium venditoris, quod venditor non ſeruat.

p Tenentẽ. repete aduerſus. Azo.

q Eadem etiã hic. i. in dicto caſu venditionis.

r Quam. ſcilicet, diuiſionem.

s Sanciuimus. ꝫ. eo. §. j. & ij.

t In aliis. à mutuo & venditione.

v Contractibus. vel quaſi: vt inſtit. de obl. ex quaſi cõtrac. in princ. & de act. §. j. Azo.

x Ex vtroque. ſ. latere, id eſt, creditorũ & debitorũ. & ex hoc corpore colligitur quoddã membrũ illius authentic. quam habemus. C. de fideiuſſ. l. præſente, &c. ibi, abſque.

y Rurſus. repete valeat.

z Quod autem. nũc de ſecũda parte tituli.

† Haloã. Quod autem cõquiritur humanis curatio medet

† Haloã. rectius vertit vrg

a Curis. ſcilicet, debitoris.

b Ardeat. i. ardenter cupiat. ſicut & illud, Coridon ardebat Alexim. i. ardenter amabat.

c Mobilis. tunc eñ forſan æſtimationẽ auri præſtãdo in rebus mobilibus, quæ in regione illa frequẽtabãt, liberatur: vt C. de do. l. ſi quis argentũ. in prin. & maxime ſi ex ea re creditor damnũ nõ patiatur: vt ff. de ſol

de fol.l. Paulus. secundum Al. Vel melius dic, ꝙ si haberet mobilem substantiam, verisimile est, ꝙ cito venderet: & sic solueret: vt ff. de acq. pos. l. si rē mobilem.

a Subst antia. repete sit.

b Damus. id est, concedimus. sic insti. de liberti. §. fi.

c Sed si nec. istud nec, duo importat s. & nō. q.d. creditor nō vult accipere: & in hoc aduersatur hęc dictio sed ad superiorem casum. Itē & aliū nō permittit, scilicet emere hoc diuulgāte: vt subiicit &c.

d Subiacēt. id est bōa debitoris: vel rem illā, quā vendere vult, dicit obligatam sibi vel alij.

e Dari. in solutū.

f Cautela. scilicet pro euictione.

g Dare posit. s. pignori: quod tutius est: vt instit. de ob. quæ ex delic. §. furti. vel si hoc nō pōt fideiussor dabitur. s. alias pro euictione nō detur: niſi immineat euictio in limine contractus: vt C. de euict. l. si post. & ff. de euict. l. illud. vel si hoc nō potest, iuratoriā faciat cautionem: vt insti. de satisd. §. sed hodie. & j. de nupt. §. qđ verò sequitur. Sed nūquid hodie semper dabitur fideiussor à quolibet venditore ꝓ euictione si dari potest? quidā dicāt ꝙ sic. per l. istam. & quod dicitur. ff. de euict. l. illud. dicūt esse correctum. Sed dic, ꝙ hic casus est specialis: & in aliis erit hæc specialitas. sic & alias cum immittet euictio in limine cōtractus; sicut nūc diximus: vt ff. de peric. & cōmo. rei ven. l. pen. §. fi. & C. de euict. l. si post. Itē alias vbi est ex cōsuetudine vt ff. de eui. l. si fundus. Accur.

Concor. ca. per vestras. extra de donat. inter virum & vxorem.

Fideiuſ. ꝓ euictione an semper detur.

tia a: damus b creditori licentiam volenti immobiles res accipere pro auro. Sed si nec c quispiam emptor immobiliū eius rerum adsit, creditore frequenter etiam diuulgante, quoniam subiacent d debitoris res, & ob hoc terrente adire volentes emptionem: tunc in hac quidem felicissima ciuitate gloriosissimę nostræ reipublicæ iudices secundum vnicuiq; cōcessam à lege & à nobis iurisdictionē: in prouinciis autem gentiū præsides præparent subtili æstimatione facta rerum debitoris dari e secundum quantitatem debiti possessionē immobilem creditoribus cum tali eautela f, cū qua debitor dare posit g. Rerum verò datio sit huiusmodi: quæcunq; quidem meliora sunt, dentur creditori h: quæ verò deteriora, apud debitorem post debiti solutionē manere sinātur. Etenim non erit iustū, dātem quidem aurū, recipere autem aurum nō valentem, sed coactum i suscipere possessionē immobilē k, vel l non meliora rerum debitoris percipere: & per hoc habere consolationē. quia si aurum non recipit, aut aliquid rerū, quæ portari possunt: tamē licet ei possessionem nō inutilem habere. sed hoc quidē fit clementia quadam clara legis. Agnoscāt autem creditores, quia etsi hāc non scripsissem legem, necessitatis tamen ratio ad hanc causam perduceret m. Si enim non fit idoneus pecuniarum debitor, nec vllus emptor sit: nihil aliud facturus erat, quàm propriis bonis cedere n: & rursus res ad creditorē meritò venirent, aurum percipere non valentem. Quamobrem quod cum iniuria & effectu acerbo o perduceret creditorem & debitorē: hoc nos clementer simul & legaliter decidentes: & infelicibus debitoribus auxiliamur p, & acerbi creditoribus non apparebimus, † dari causam eis deputantes, ad quā si permanerent inobedientes, tamen modis omnibus aduenirent q. Si itaq; creditor paratus est præparare quendā emptorē, necessitatem habere debitorem hoc agere r, præbentem huiusmodi cautionē arbitrio iudicantis s, qualem omnimodo est dare posibile. vndique em̄ ita creditoribus prouidendū est, vt non debitores grauētur. Et absolutè t creditorē ponimus, antiquas sequētes v leges x, omnem qui actionē habere cōtra aliquem pōt, licet non sit mutuum gestum, sed alter quidā contractus constat: argentariorū y quippe sponsionibus propter cūq; pecunia cōstat mutuū, cū possibile sit ex omni pecunia fieri. i. cōparari aurū: vt C. de cō. pe. l. ij. Azo.

h Dentur creditori. de ali. & emphy. §. qđ autē præbetur. col. ix. contra. sed illud fauore loci venerabilis: vel quia hoc erat pretiosius metallū: vt j. de consul. §. itaq; ibi, argētū verò &c. col. iiij. Ideo melior res debitoris reddat. ar. ff. mā. l. si verò nō remunerādi. §. item Papinia. Sed prima verior est. nā idē credo, si in qua & emphyteut. §. si verò. secūdū prædictū. & ff. de rei ven. l. qui restituere. regulariter aūt cōtra ff. si cert. pet. l. ij. §. mutui datio. & instit. quib. mod. tol. obl. §. j. Azo.

i Coactū. Not. ꝙ aliud pro alio soluitur inuito. sic liud pro C. de do. l. quis argentum. in prin. & ff. de leg. j. l. si do alio inuito. mus. §. qui cōstituetur. & ff. de re iud. l. miles. & j. de ali- to potest. Soluī a-

k Immobilē. scilicet in solutum.

l Vel pro etiam. Accur.

m Perduceret. scilicet eos.

n Cedere. nec em̄ in carcere detrudetur, ex quo cedit bonis suis: vt C. q bo. ced. poss. l j. nisi dolosè dissipauit: vt ff. q̄ in frau. cre. l. fi. §. fina.

o Acerbo. cū cessione bonorū terribili. Accur.

p Auxiliamur. dū aliud pro alio patimur solui. Ac.

q Aduenirent. s. creditores: quia bonis suis cederent debitores. Acc.

† Halo. in illis iungentes ad quod, si pergant minus dicto audientes esse omnino ipsi deuenturi sint.

r Hoc agere. hoc est vēdere. & si cuncta quē inuitū rem suā vēdere. sic inst. de iis q sunt sui vel alie. iur. §. fi. & C. de ser. cōmuni ma. l. j. & ff. de relig. & sumpt. fu. l. si qs. & ff. cōmuni di. l. cōmuni diuidūdo. §. fin. & ff. de iure do. l. cū in fundo. §. pe. & C. de fideic. li. l. si rem donatam. secundū Al. regulariter contra: vt C. de iure delib. l. nec emere.

Vendere cogitur quis rem suam.

s Iudicātis. quod dic vt s. §. quod autem dicimus.

t Et absolutè. hic §. communis est ad totū hūc titulū. sic & alias: vt insti. de iure natu. §. fina. & inst. de seruili cog. §. pen. & §. fin.

v Sequentes. nos. s. Acc.

x Leges. vt ff. si cert. pet. l. j. & de verb. sign. l. creditores. & l. si cui. Acc.

y Argētariorū. argētarius est q̄ ꝓponebat authoritate publica ꝓ argēto dando & recipiēdo: ad cuius fidē velut ad fidē tabelliōis recurrit. Idē in nūmulariis q alienam

alienam pecuniam sic tenebãt publicæ authoritate: vt ff. de edẽ. l. quædam. §. nummularios. Accursius.

a Moderno. scilicet huius constitutionis, secundum quosdam: vt idem sit in eis sicut in aliis accessoriis, vt post principalem conueniãtur accessorij argentarij: sed malè. Dic ergo si argẽtarius habẽs meum argẽtum, & idem in nummulario dico, si det mihi aliũ argentariũ spõsorem: potero cõuenire prius, quẽ volam. & sic bene ponit durãtibus in ordine moderno, scilicet codicis: vt C. eodem. l. non recte. non veteri ante codicem per l. anti quam: vt supra eodem. in princip. Si enim esset idem ius quod in aliis scilicet accessoriis supra dictis: male diceret durantib⁹. Itẽ si diceret de iure veteri primo, scilicet legis antiquæ ante codicẽ, male diceret moderno. Vel pone casum, vt qa cãpsor meus aliis spopondit pro me poterit etiã prius conueniri iure medio, scilicet Codicis, vt dictũ est: & hoc propter vtilitatẽ &c. scilicet vt facile qlibet apud eos deponat. Nã eorum officiũ habet publicã authoritatẽ, vel curam: vt ff. de eden. l. argẽtarius. §. j. Azo.

Officium campsorũ est publicum.

† Cõcor. glo. vnica ante finẽ, ver. & ingressus. in ca. vlt. extra de fil. presbyte. vide tamẽ glos. in ca. cum depu tati. super ver. notionis. de iud. vbi videt distinguere, qualis sit irregularitas, & quæ tollatur per ingressũ religionis.

b Tua eminẽtia. o Ioannes præfectè prætorio.

DE MONACHIS.

Dicit hoc verum de irregularitate, quæ contrahitur defectu natalium. Si autẽ esset irregularitas contracta propter bigamiã vel homicidiũ talis irregularitas non tollit per ingressum religionis vt ibidem dicit.

c Onuersationis monachalis. Horum triplex est cõditio: vt j. eo. §. cogitandum.

d Veniẽtem. ad conuersationem monachalem.

e Maculã detergat. i. purget. sc. a peccato: vt j. e. §. si vero intra. in fi. nõ ergo ingratitudinẽ filij deleret, licet sit macula: vt C. de inof. te. l. fres. de iure canonũ secus xix. q. vlti. c. nõ liceat. nec infamiã facti vel iuris: licet etiã sit macula: vt C. de infa. l. antep. Sed econtra si est gratus, nõ ideo efficit ingratus, quia monasterũ intrat: vt j. de san. epis. §. nulli. & §. interdicimus. col. ix. & C. de episcopis & clericis. Deo nobis. §. hoc etiam Azo.

f Purum. à peccato.

vtilitatem contrahẽtium in ordine moderno [a] durantibus. Quæ igitur à nobis pro cautela subiectorum sancita sunt, cognoscẽs tua eminentia [b], solennibus programmatibus & hic, & in omni ditiõe fieri manifesta procuret: vt etiam inter gentes agnoscant subiecti, quanta fuerit nobis pro illorum vtilitate prouidẽtia. D. xij. Cal. Iul. Constantino. Belisario viceſul. cclj.

TITVLVS V.

DE MONACHIS. NOVELLA. 5

Volens monasterium cõstruere, non potest priusquam ab episcopo loci licẽtiam obtineat: qua petita, episcopus extensis in cælum manibus locum debet consecrare: & tunc fundamẽtum iaci debet. Angelus.

Imper. Iustinianus A. Epiphanio sanct. & beatiſ. huius regiæ vrbis Archiepiscopo, eiusq; vniuersi tractus Patriarchæ.

Onuersationis monachalis [c] vita sic est honesta, sic commendare nouit Deo ad hoc venientem [d] hominem, vt omnem quidem humanã eius maculam detergat [e] †, purum [f] autẽ declaret [g], ac rationabili natura decentẽ [h], & plurima secundũ mentem [i] operantem, & humanis cogitatiõibus celsiorem [k]. Si quis igitur futurus est monachus perfectus, indiget & diuinorum eloquiorum eruditione [l], & conuersationis integritate, vt tanta dignus factus sit mutatione [m]. Credimus igitur & nos [n] explanare, quod agẽdum est ab eis, & decertatores [o] eos veros ad sacram viam constituere: & ita nobis intẽtio præsentis est legis: vt post illa [p], quæ de sanctiſsimis episcopis sanciuimus: & quæ de reuerendiſsimis clericis diſposuimus [q], neq; quod monasticũ est, extra quod competit [r], relinquamus. Illud igitur ante alia dicendum est, vt omni tempore, & in omni terra si quis ædificare venerabile monasterium voluerit: non pirius licentiam esse hoc agẽdi [s], quàm Deo amabilem locorũ episcopum aduocet: at ille [t] manus extendat ad cælũ, & per orationẽ locum cõsecret Deo, figens in eo salutis nostræ signũ (dicimus autẽ adorãdã & honorãdã verè crucẽ) sicq; inchoẽt ædificium, bonum vtiq;

g Declaret. hoc verbũ regit oẽs sequẽtes accusatiuos.

h Decentẽ. ergo qui nõ facit decẽtia rationabili naturæ, id est, homini, qui est animal rationale mortale, non decet vt dicatur homo, sed bestia.

i Secundũ mentem. id est, animã, quæ à mẽte diuina descẽdit. Vel dic secundũ rationẽ insitã mentiã Deo.

k Celsiorẽ. nam erit in vita contẽplatiua, quę est celsior siue altior quã actiua. Acc.

l Eruditione. nõ tamen exigitur, qꝑ sit summus theologus: sed quod in fide non erret, et literas sciat, vt sit monachus clericus: alias potest esse monachus, sed nõ clericus: vt C. de episco. & cleri. l. generaliter.

m Mutationem. quæ fit cũ labore: vt j. e. §. sancimus. nunqd ergo erit capite minutus? Respon. sic, vt inst. de capi. di. in prin. Itẽ nunquid actiones primo in eum & sibi competentes extinguũtur: & nunquid postea restituũtur ex illo edicto de cap. di. vt ff. de capi. di. l. ij. Respon. quidã dicunt vtrunq; verũ: vt ff. de capit. di. l. tutelas. §. iniuriarum. Sed potest dici eas non extingui: cum possit adhuc cõueniri: & per abbatẽ vel per aliũ respõsalem respõdebit: vt j. apud quos oport. cau. di. colla. vj. & ibi plenius dicemus.

n Et nos. Sed qd ad principẽ de spiritualibus tractare? Respond. vt dicetur j. ti. j. in prin.

o Et decertatores. scilicet iejuniis & orationibus cõtra diabolũ. et expone decertatores, id est, bellatores.

p Vt post illa. hic collige continuationẽ huius cõst.

q Diſposuimus. quas cõstitutiões nõ habemus. Nã de eã est j. de san. epis. nõ dicit: cũ illã posuimus post istã. vt C. de no. co. l. j. nec de illa q̃ est 3. e. vt deter. sit. qa ibi nõ dicitur de episcopis. Itẽ nec de illa, q̃ est j. ti. j. qa est & illa post istã. Vel dic, qꝑ dicit de illa. 3. vt deter. &c. qa de clericis & epis. sit mẽtio ibi in fi. j. col.

r Competit. i. extra monasticam vitam.

s Agendi. i. monasterium ædificandi.

t Ille. s. episcopus.

Ponens.

quoddam hoc est decens fundamentum ponēs [a]. hoc itaque principiū piæ venerabiliū monasteriorum fabricæ fiat. Hinc autem nobis etiam de singulis monachis cogitādum est, quo cōueniat fieri modo [b], & vtrum liberos solùm, an etiam fortè seruos, eò quod omnes similiter [c] diuina susceperit gratia, prædicans palàm: quia quātum ad Dei cultum, non est masculus [d], neq; fœmina, neq; liber, neque seruus: omnes [e] enim in Christo vnā mercedem percipere. Sancimus ergo sacras sequētes regulas [f], eos, qui singularem [g] conuersationem profitētur nō promptè [h] mox à reuerēdissimis præsulibus venerabiliū monasteriorum habitū percipere monachalem: sed per triēnium totum (siue liberi fortè sint, siue serui) tolerare nondū monasticum habitū promerentes, sed tonsura [i] & veste eorū, qui laici vocātur [k], vti: & manere diuina addiscentes eloquia, & reuerendissimos eorū abbates requirere eos, siue liberi sint, siue serui: & vnde eis desiderium vitæ singularis accesserit: & discentes ab eis: quia nulla maligna occasio ad hoc eos induxit: & habere eos [l] inter eos, qui adhuc docentur [m] atque monētur: & experimento [n] percipere eorū tolerantiam & honestatem (non enim [o] facilis est vitæ hominum mutatio, sed cum animę [p] fit labore) & dū triennio toto ita permāserint, optimos semetipsos & tolerabiles aliis monachis & præsuli demonstrantes, hos monasticā promereri vestem [q] atq; tonsurā [r]: & siue liberi sint, siue calūnia permanere: siue serui, penitus nō inquietari migrātes [s] ad cōmunem omniū, dicimus aūt cælestem dominū, & arripian tur in libertatē. Nam si in multis casibus etiā ex lege [t] hoc fit, & talis quędā libertas datur: quō [v] non prævalebit diuina gratia talibus eos absoluere vinculis? Si verò intra triennium venerit quispiā, & aliquem horū, qui conuersationē professi sunt, trahere tanquā seruū voluerit, hoc quod nobis [x] nuper ex Lycia [y] nūciauit Zosymus Deo amabilis vir famosissimus [z] in cōuersatione, & propè vicesimum & centesimū ætatis agens annum, pollens autē & animi virtutibus & corporis operationibus, tanta quædam in eo gratia Dei floret. Si quis igitur (sicut prędiximus) intra trienniū veniat aliquem in seruitutē trahēs volentium & perdurantium [a], vt fierent monachi: & dicat, q̄ abripuit quasdā res, & propterea recurrit ad monasterium: sancimus eū non prōptè agere, sed primò probare [b] pro veritate: quia ser-

a Ponens. sicut etiam in constitutione cuiuslibet ecclesiæ aliter facta non est ecclesia: sed spelunca illicita dicitur j. de eccle. titul. §. si quis autem. & j. vt nul. fabr. ora. do. l. respon. col. a. v.

b Fieri modo. s. monachos.

c Similiter. id est, æqualiter.

d Non est masculus. hoc intelligunt quidā sic, vt monachus nō sit liber, vl seruus, vel masculꝰ vl fœmina, cū mortuus sit: vt. j. eo. §. si autem vxorē. sed illud quo ad dotē vl donationē verū est, vt ibidē dicit: vt j. de nup. §. p occasionē. collat. iiij. Dic ergo nō est liber, &c. i. nō est differētia hominū inter ista genera, quo ad gratiā Dei susci piēdam: sed quo ad alia differentia est inter mares & fœminas: vt ff. de stat. hom. l. in multis. & iter liberos & seruos: cum sint species oppositæ: vt inst. de li. §. j. Itē seruus factus monachus recedēs reddi tur domino cū rebus: vt j. eo. §. si vero seruit ij. sed liber recedēs res monasterio dimittit: vt j. eo. l. si qs aut semel. Itē in ordinatione clerici est differētia: qā dic vt j. de sanc. episc. §. adscriptitios. & §. si seruus. col. ix.

Differentia non est generis apud Deū.

Sic etiā dicit Bea. Ambros. in vita beatorum Martyrū Vitalis & Agricolæ.

* Accur. suo more. id est, rīdiculę defle. dictio nē monachꝰ. Quare dic monachū dici ἀμονάζω, quod est, solus dego, soliuagor ac solicitudines capto: vnde & monachus solitarius dicitur.

a vū Chrysostomus super epist. ad Hæbræ. Qui monachū profitetis qui crucifixus es, q̄ debes lugere rides.

3 De hoc vide in ca. ad apostolicam. cū gl. suis. extra de regu. & trāf. ad religio. vbi tex. & gl. & multę concor. ad hoc.

b Fieri. Omnes. Sic etiā in alio omnes pares sunt: vt ff. de accus. leg. hos accusari. in fine.

c Sequentes regulas. sic j. tit. j. §. j.

d Singularē. monasticā. nam * etiā monachus à monos, qđ est vnus, dicitur quasi solus: & achos, quod est tristis: vt C. de epis. & cler. l. decernimus.

e Nō prompte. hoc si dubia est eius cōditio: alias si certa, statim potest fieri monachus & imponi cucula: vt j. de sanct. episc. §. qs autē. sed & si est dubia: in laico ignoto triennīū: in noto bienniū: in clerico ignoto biēniū: in noto aūt annus exp̄ctāt de iure canonū.

f Tonsura. s. rotonda, siue corona: quia illa confert ordinem, secundum quosdam: quod non credo.

g Vocantur. s. vulgariter, vt in ecclesiis.

h Habere eos. repete & sanctissimos reuerendissimos abbates requirere, &c.

i Docētur. adhuc qui nouitij appellantur.

k Experimento. sic instit. in proœ. §. cumque.

l Non enim. interpositio est: vt in infinitis locis in hoc volumine: vt j. eod. §. si quis autem monasticam.

m Cum animæ. id est, animati corporis. nā anima gaudet. & nō patitur laborē in hoc. sic C. de sacrosanct. eccle. lege, fancimus. in fine.

n Vestem. scilicet cuculam & scapularium.

o Tonsuram. s. cū corona.

p Migrantes. serui dico migrantes, id est, accedentes.

q Ex lege. vt C. cō. de ma. l. fi. & C. p quib. cautis ser. accip. li. per totū tit. & C. de lati. lib. tol. per totū. & C. qui milita. poss. vel non. l. super seruis. Sed nūquid monasterium pretium talis serui reddet domino? Videtur, q̄ sic: vt C. pro quib. cau. fer. l. fi. sed contra dico. quia imputo dño quare tā tum tardauerit.

r Quomodo. sic instit. quibus modis patr. poteſt. fol. §. filius. sic infra, cōstitu. quæ de dig. in princ.

s Hoc quod nobis nuper. hæc est interpositio vsque illuc, si qs igitur.

t Ex Lycia. nomen propriū prouinciæ.

u Famosissimus. Abbas fuit sanctissimus: vt dicitur in in decretis.

a Et perdurantiū. s. in probatione. Accur.

b Probare. No. quia domin⁹ pbat: ergo seruus est in possessione libertatis: vt C. vbi causa sta. aga. l. j. & ff. de lib. cau. Liberis. §. fin. Sed nūquid dolo malo est in pos

An monasterium debeat reddere domino pretiū serui monasterium ingredientis.

in possessiõe: ergo est pro eo, ac si in possessione seruitutis esset: vt C. de p. bat. l. vis eius. & ff. de liber. cau. l. qđ autẽ. quare dic, q̃ hic est fauor religionis, vt ipse non probet, licet dolo malo sit in possessione libertatis: alias, vt dictum est, esset contra.

a Vitiis. vt quia ad vxorẽ alterius accessit, vel simile. Accursius.

b Propter suũ vitiũ. scilicet, statim à domino vt non verberaret: & post ea ad monasteriũ otiose iuit: vt sequitur, alias si statim ad monasteriũ iret redderet dominõ: vt C. de iis, qui ad eccle. confu. l. præsenti. ꝟ. fi.

c Apparuerit, propter probationem illius.

d Simulans. tanquam liber, cũ sit seruus: vel melius simulat se velle fieri monachũ: cum solum voluerit euitare pœnam.

e Diffugiẽs. s. ad monasteriũ vt euitet pœnam illius delicti. nam alias interficit se q̃s quãdoq̃ propter conscientiam delicti: vt ff. de bo. eo. qui sibi mor. l. fi.

f Cum quibus. s. rebus.

g Dare ei. s. abbati: vel dic seruo: vel impersonaliter: nõ curo: vt j. de mand. princi. ꝟ. sed neq̃. col. ix.

h Testimoniũ. s. bonum: vt vulgariter dicitur j. eod. ꝟ. cogitandum.

i Amator. nam si prius tunc bonus fuit: & nũc bonus præsumitur: sic & econtra: vt ff. de re milit. l. nõ omnes. ꝟ. à barbaris. & ff. de accusa. l. si cui. ꝟ. eiusdem.

Præsumitur semel bonus semper esse bonus & econtra.

k Eius. scilicet, seruiti, an sit liber nec ne. Accur.

uus est, & pro furto forsan, aut vita maligna, aut vitiis [a] pessimis fugerit quidem propter suum vitium [b], ad monasterium autem venerit. & si quidem verax ostenditur, & apparuerit [c] propter eiusmodi causam monasticam simulans [d] conuersationem, aut propter turpitudinem vitæ fortè diffugiens [e], & non pro veritate sanctimoniæ habitum concupiscens, hũc reddi domino cum quibus [f] forsan abripuit: si tamen hæ res etiã in monasterio fuerint. eum verò, qui dominus approbatur dare ei [g] iusiurandũ: quia nihil mali ei faciet, & suscipere atq; eum reducere domũ. Si verò is quidem, qui dicit se esse dominũ nihil tale probauerit, & appareat is, qui in talibus accusatur, ex ipsa cõuersatione honestus ac mitis, & forsan testimonium [h] habeat aliorũ, quòd etiã apud dominum cõsistens disciplinatus fuerit, & honestatis amator [i]: & si nondũ fortè completum est triennũ tempus, attamen etiã sic maneat in venerabili monasterio, trahentium asperitate liberatus. Triẽnũ verò semel expleto tempore, iudicatus: quia monastica dignus est honestate, maneat in monasterio. Nequaquam enim damus licentiam vlli penitus perscrutari, quæ eius [k] sunt: sed siue liber, siue seruus sit, manere eum in cõuersatione volumus. Nam & si vitium [l] in priori ab eo fortè gestũ est vita [m] (humana [n] enim natura quodammodo labitur ad delicta) attamen sufficit ad mediocrem [o] purgationem peccatorum, & ad virtutis augmentum, triennalis temporis testimonium. Ea verò quæ rapta sunt, etiã si apud quoscunque inueniantur, modis omnibus reddantur prisco [p] domino. Si verò seruitũ necessitatem effugiens [q] tentauerit [r] monasterium quidem derelinquere, aliam autẽ viæ sectari figuram [s]: licentiam damus domino, & trahere eum, & probanti fortunam [t], inter seruos habere [u]. Non enim iniuriam patietur tantum ad verum seruitium tractus [x], quantum ipse iniuriatus [y] est Dei culturam refugiẽs. Et hæc quidem de fortuna [z] horum, qui inter monachos profiteri volunt, sancimus.

Cogitandum verò est, quomodo ipsos habitantes & degentes, monasticæ philosophiæ certatores [a] dignos esse ostendamus. Volumus enim nullum monasterium sub ditione nostra cõstitutum, siue plurimorum hominum est, siue paucorum: monachos, qui ibi sunt, diuisos ab alterutris esse, & propriis habitationibus vti: sed communiter quidẽ eos comedere sancimus: dormire verò omnes in communi: vnoquoque quidem in propria quadam stratura [b] iacente, in domo verò vna collocatos: aut si forte non sufficit ad multitudinem monachorum domus vna, in duas forsan, aut plures: non tamen seorsum & apud semetipsos, sed in communi, testes [c] alterutris sint honestatis & castitatis: & neque ipsum somnum desidiosum habe-

l Et si vitium. i. peccatum: vt furtũ vel simile: vt s. eo. ꝟ. j. Accur.

m Vita. i. antequã esset monach⁹. Ac.

n Humana. interpositio est. Accur.

o Mediocrem. alias meliorem. Ac.

p Prisco. i. antiquo. Accur.

q Effugiẽs. prius tamen iuit ad monasterium.

r Tentauerit. scilicet, postea.

s Figuram. quancunq; vitã faciat.

t Fortunam. i. seruitutem.

u Habere. sed nõne iã erat liber, propter monachationem? Respon. sic, sed tanquã per ingratitudinẽ in seruus prouitutẽ reducit: vt moueatur C. de libe. & e. lib. ad sacros. l. iij. Qualiter ergo probabit eũ ser uũ: cũ cõstet eũ liberum? Rñ. proba mini fuisse seruum suum: vt ij. extra de occasione ingratitudinis actio. Si autẽ curialis fuisset, suæ curiæ redditur: vt j. e. ꝟ. si vero relinquẽs. Si autẽ est prorsus liber, res perdit suas, & primo monasterio applicãtur, & ipse in aliud monasteriũ deruditur: vt dicemus. j. eo. ꝟ. si vero relinquẽs. vt & ibi dices.

x Tractus. i. ad veram seruitutem primi domini.

y Iniuriatus. scilicet, Deo.

z De fortuna. i. conditione.

a Certatores. sic s. eo. j. respon.

b Stratura. locus quidã vilis ad iacẽdum dispositus: vt ff. de verb. sign. l. in stratum.

c Testes. nudo verbo non dico corã Deo, licet qdã cõmen videtur dicãt: quia sibi tur iure canullũ latet secretũ, no. vt ex Sed nunquid alias tra ne cle. in iudicio põt esse vel monteſtis? Rñ. sic. cũ per totum.

non

non sit prohibitus: vt ff. de testi. l. j. Nec obstat quod dicitur mortuus: quia quo ad matrimonium verũ est: vt j. eo. §. si autẽ vxorem. Ideo imo magis ei creditur, & magis puniretur si falsum inueniretur dixisse. arg. C. de episc. & cle. l. presbyteri. Item nunquid pro monasterio vel cõtra põt ferre testimoniũ? Videtur q̃ nõ vt ff. de in ius voc. l. sed si. §. qui manumittitur. & ff. de re. diui. l. in tãtum. §. vniuersitatis. & ff. quod cuiusq; vniuer. l. sicut. Sed credo cõtra: cum non sit prohibitus: vt ff. de testi. l. j. Item nũquid in causa alterius monachi? Respõ. quod sic ea dẽ ratiõe: quia & causam põt habere: vt j. apud quos opor. in patre licet tanquã amico aliquantulum minor fides habeatur: vt C. de testi. l. eos. & ff. de testi. l. iij. Idẽ de conuerso. idẽ de monacho: vt j. eo. §. pen. & j. titul. j. §. quanta igitur.

a Habeant. alias habeatur.

b Nisi tamen. bene dixi eos simul esse, nisi &c.

c Anachoretas. Hebraicè, Latinè eremita siue extraneus, vel ab aliis discedẽs, vt sequit.

d Hesychastas. Græcè: alias vt in nouellis.

e Zelus. id est, amor erga Deũ: alias pro inuidia dicitur. vnde illud: zelus domus tuæ comedit me. & alias, zelo zelatus sum &c.

f Perfecta. Vnde illud, Mores à conjuncto formantur: vt ff. de ædil. edi. l. ædiles.

g Abbati. vel priori.

h Conuersationem. id est, regulam.

i Schemateque. i. ordine vel habitu monachali, & ita post triennium.

Monachatione non tenente an res apud monasterium maneant.

k Et nihil. idẽ in aliis clericis, qui bona inferunt in ecclesiam: vt C. eod. scilicet de epi. & cle. l. Deo nobis. §. huius. Quid si non tenuit monachatio, nunquid res in monasterio remanẽat? Respõ. distingue: aut & monachatio & rerũ oblatio expressè vtrunq; factũ fuit: quo casu cũ vnum ex altero non pendeat: licet vnum non valeat, alterũ valet: vt ff. de eo quod cer. lo. l. centum. Si autẽ monachatio tantũ facta fuit: & sic per cõsequens rerũ oblatio: vt j. prox. §. sublato principali, nõ remanet accessoriũ: vt j. si quis caut. l. ij j. respõ. ar. ff. de fer. iust. præd. l. iij. & C. si pen. app. mors interue.

ant [a], sed meditantes bonum ornatũ propter increpationem respicientium: nisi tamen [b] quidã eorum in cõtemplatione & perfectione degentes, vitam remotam habeant in hospitio (quos vocare anachoretas [c], id est, discedentes: & hesycastas [d], id est, quiescentes consueuerunt: tanquam à communione ad meliora exceptos) alioqui alios quibuscunque inter multitudinem conuersatio est, in iis, quæ vocantur cœnobia, id est, in communi vita esse volumus. Sic enim zelus [e] eis ad virtutem crescit, & maximè iuuenibus; si cum seniorib⁹ constituantur. fiet enim seniorum conuersatio, & iuuentutis educatio perfecta [f]: & sic sint in cœnobiis suo proprio abbati [g] obedientes, & traditam sibi cõuersationem [h] inculpabiliter obseruantes.

Constitutus in minoribus ordinibus si vxorem acceperit, de clero est expellendus. Angel.

Si quis autem fortè semel dedicatus, schemateq; [i] potitus, deinde à monasterio discedere voluerit, & priuatam fortassis eligere vitã: ipse quidem sciat, quam pro hoc dabit Deo satisfactionem. res autem quascunq; habuerit, dum in monasterium intrabat, eas dominij esse monasterij: & nihil [k] penitus † eiiciat. Illud † quoq; decernimus qui in monasterium introire voluerit, antequam monasterium ingrediatur, licentiam habere suis vti quo voluerit modo [l]. Ingredientẽ nãque simul sequuntur omnino res: licet non expressim, qui introduxerit eas, dixerit: & non erit dominus [m] earum vlterius [n] vllo modo. Si verò filios habuerit: si quidem contigerit iam eum res aliquas donasse eis, aut per antenuptialẽ [o] donationem, aut per dotis occasionem contulisse, & faciunt hæc quartam ab intestato eius substantiæ: nullum in reliquis rebus habeãt participium filij: si nautem nihil eis donauerit, aut minus quarta [p] postquã abrenuncians [q] conuersatus fuerit inter monachos: nihilominus

l. iij. & C. si reus vel accus. l. j. Itẽ nunquid earũ rerum nomine monasteriũ cõuenitur? Videtur q̃ nõ tanquã successor: vt ff. de iu. do. leg. mulier bona. & inst de acquis. per arro. §. fi. sed ratione possessionis rei vẽdite vel hypothecæ sic vel aliis, quę ratiõe possessionis data tur psonalibus aũt idẽ monachus cõuenitur: vt j. apud quos opor. mo. causas. coll. vj. vel dic, vt not in auth. ingressi. C. de epis. & cleri.

l Voluerit modo. poterit ergo sibi vel vsusfructus nomine vel ꝓprietatis aliqd seruare: vt hic. sed cõtra dico: nãnihil restituere põt, vt sequit: & qd̃ hic dicitur, verũ est ĩ alios, & nõ in se. Sed nunqdin trando rũpit testamẽtũ? Rñd. sic duabus rationibus, & quia capite minutus est: vt in fi. qui. mo. test. infr. §. nõ tantũ. & §. e. §. j. & quia quasi filius sibi agnascitur scilicet monasteriũ, vt j. de san. epis. c. §. sed hoc presenti. Quare dic, q̃ alia volũtas hęc fuerit, et nõ testamentũ: vel aliquid monasterio relinquat, vt nõ videatur præteritus posthumus: vt in fi. de exhęr. li. §. ij.

† Alias, eliciat.

† Cõcor. c. in præsentia extra de probat.

m Non erit dominus. sed videtur quod sit. nã adhuc postea disponit, si prius nõ disposuerat: vt j. de san. epi. §. si qua mulier. col. la. ix. Sed dic, q̃ nõ ideo est dominus. Nã et de alienis aliquis quãdoq; testatur: vt inst. de pupil. substi. §. j. & C. de secun. nu. l. fœminæ. §. fi. Vel dic vt ibi dicemus. Itẽ quid si causa orationis vel probationis? Respon. non habet locum, quod hic dicitur: sed ita demũ si seculo renuntiauerit: vt j. eod. §. si verò relinquẽs. Item quid si ecclesiam secularem vel capellam, vel plebem, vel si milem intret? Respon. tenet propria, & acquirit, & testatur in his: vt j. de san. epis. § presbyteros autẽ. Idem de episcopo: vt j. de eccl. ti. §. interdicimus. col. ix. Ac.

n Vlterius. i. à tẽpore introitus: vel dic ex tẽpore huius legis: vt j. hæc con. interpre. cõst. de his &c. col. vj.

o Antenuptialem. quam filiis dederat, vt donarent vxori: & idem de dote quam dat filiæ, vt det marito: vel etiã ipse pater dat. Acc.

p Minus querta. quod hic de quarta dicitur, hodie correctum est: vt j. de trien. & semis. §. j. col. iij.

q Abrenuntians. seculo & propriis.

Filiis.

Quarta, an statim post ingressum potest peti.

a Filiis.hic subdiuidit,aut &c.
b Totum.quando nihil dederat eis.
c Detur.Sed an quod debetur.s.quarta,statim post ingressum peti potest:videtur q̃ nõ:vt C. de don.inter vir.& vxor.l.res.in fi.sed cõtra dicas:quia filij fame perirent: quod

quarta debeatur filiis [a], aut supplementum,si contigit eos iam aliquid accepisse, aut etiam quatenus totum [b] eis detur [c]. Si autem vxorẽ habens, deinde eam relinquẽs [d], in monasterium ingredia tur : & dos mulieri seruetur, & ex morte pactũ [e] (quod in alia nostra sanciuimus constitutione [f]) omnibus [g], quæ super monachis de his dicta sunt, & in mulieribus in monasterium ingredientibus valituris. Si verò relinquens monasterium ad quandam veniat mili tiam, aut ad aliam vitæ figuram: substantia eius etiam sic in monasterio (secundum quod à nobis prius dictũ est [h]) rẽmanente, ipse inter officiales [i] clarissimi prouinciæ iudicis statuetur [k]: & hunc habebit mutationis fructum [l], vt qui sacrum ministerium despexerit, tribunalis terreni obseruet seruitium. Si verò relinquens monasteriũ, in quo conuersationem habuerit, ad aliud transeat monasterium, etiam sic quidem eius substantia maneat, & vendicetur à priori [m] monasterio, vbi abrenuncians hanc reliquit. Competens autem

k Statuetur.hoc si prius fuerat officialis:alias si seruus,domino:vt ẽ.eod.§. si verò seruitij. liber in aliud monasteriũ cum rebus post exitũ quæsitis mittitur: vt j.de sanct.epis.§.si monachus.col.ix.
l Fructum.id est,damnum.& sic ironice loquitur.

est, reuerẽdissimos abbates non suscipere eum [n], qui hoc egit. Erronea nanq; talis est vita monastica, nullatenus tolerantiæ proxima,neq; constantis & persistentis animæ,sed indicium habentis circunlatæ [o], & aliũ de alia [p] requirẽtis [q]. Ea propter etiam hoc prohibeant Deo amabiles episcopi & archimandritę [r] nuncupati,monasticã honestatem secundum regulas [s] sacras conseruantes. Si quis autem monasticã professionem [t] conuersationem [v] meruit clerici [x] ordinationẽ, maneat etiã sic [y] puram seruans conuersationem. quòd si facti clerici abutantur [z] fiducia [a], & ad nuptias venire præsumant: quippe [b] in tali gradu cõstitutus inter clericos, qui ei vxorem ducere permittat [c] (dicimus autem gradum cantorum,aut lectorum : [d] aliis [e] enim omnibus [f] nuptias secundũ sacras regulas penitus interdicimus, aut concubinas [g] habere,aut luxuriis tradere vitã) excludatur modis omnibus à clero, tanquam priorem cõuersationẽ & solitariã cõfundens [h] vitã: & priuatus sit decætero ad militiam

m A priori. hoc est verum de acquisitis ante exitũ. alias contra: vt ẽ.§. proxi.dicimus.
n Non suscipere eũ.nisi volũtate abbatis prioris monasterij & episcopi. Nam episcopus mittit eũ in aliud monasteriũ: vt j.de sanct.epis.§.monachus.
o Circũlatæ.i.in dicium vagum.
p Alia. quã quæ habebat in primo monasterio.
q Requirentis.s. animæ.
r Archimandritæ. archos:princeps:mãdrita, magister : inde archimãdrita.i. princeps magistrorũ:hoc est abbates, vel priores monachorum.
s Regulas. sic j. titu.j §.j.
t Professiõtium. i. eligentium.
v Cõuersationẽ. alias conuersionem.
x Clerici. in minoribus ordinibus.
y Etiam sic.q.d. ac si iã esset in gradu altiori clericatus prouectus.
z Abutantur.ex eo, q̃ erat clericus in minoribus ordinibus constitutus, erat fiducia. i. spes ascendẽdi ad maiores: quia sæpe abutitur accipiẽdo vxorẽ:et ideo ad maiores non ascendet.
a Fiducia. ex his enim, quę gerit in minori ordine, præsumimus,q̃ malus erit clericus ĩ maiori:sic & ecõtra est bõa spes qñq; vt inst.in pœm.in fi.
b Quippe.interpositio est vsq; ibi, excludatur &c.
c Permittat.s.alias si non esset monachus vt in quatuor minoribus ordinibus constitutus,vt j.tit.j.§.neque autem.qui statim sequitur.
d Lectorũ.q̃ sunt in minoribus ordinib° cõstituti.
e Aliis.in maioribus ordinibus constitutis.
f Omnibus.etiam si non sint monachi.
g Concubinas.sic j.de san. episc.§.presbyteris.collat.ix.
h Confundens.confundere enim bonam & malam vitam vult.

f Constitutione.vt C.de epi.& cle.l.Deo nobis.§. sponsa.& §.hoc etiam.
g Omnibus.facit infra,titul.j.§. quarta. sic & infra eodem.§.penultimo.
h Dictum est.vt ẽ.eo.§. si quis autem semel.
i Officiales.erat autem officiũ multiplex ministrãs præsidi & onerosum. vade etiã sine remissione naturalitatis fiebat,si quis filius naturalis curiæ accederet & præsidi seruiret: vt insti.de nupt.§.fin.& infra, quibus mod.na.effi.sui.§.si quis igitur fuerit.colla.vij.ex his officialibus interdũ accõmodabat defensori præses: vt infra de defen.ciui.§.nulla.col.iij.

quidem,aut ad aliud officium venire non præsumens:nisi voluerit dudū [a] à nobis interminatis subiacere pœnis: ipse autem apud semetipsum degens, & agnoscens qualem pro hoc daturus sit magno Deo [b] satisfactionem.

Abbas eligendus & ordinandus est optimus meritis & virtute, & non ex ordine vel tempore, his obtinentibus generaliter in omnibus. Bartolus.

Ordinationem verò abbatum, si quando contigerit egere monasteriū [c]: abbatē nō per ordinem [d] reuerendissimorum fieri monachorum:nec omnino [e] eum, qui post primum est, mox abbatem fieri nec qui post illum secundus est, nec tertiū, aut reliquos (hoc quod etiam alia lex nostra [f] dicit)sed Deo amabilem loco rum episcopum [g] percurrere quidem consequē ter per eos (non enim [h] exhonorandum [i] est omnino tempus [k], & ex eo ordo) & eum qui apparuerit: prius optimus † inter monachos constitutus, & dignus præsulatu [l] eorum, hunc eligere: eò quòd humana natura talis est [m] ꝙ neque omnes per ordinem inter summos [n], neque rursus inter nouissimos cōstituti quidem sint:sed procedat qui dem secūdum gradum [o] præcedentis [p] inspectio. qui verò prior mox inter numeratos optimus apparuerit, is abbas sit, & ordinem simul & virtutem suffragantem [q] habens. Oportet enim eos, qui discernunt quod melius [r] est, à peiore: aliud quidem ad regendum dimittere [s]:aliud verò inclinari [t] iubere, & paulatim per eruditionem hoc etiam ad melius accedere. Quæcunque [v] tamē à nobis in oībus,quæ prius [x]. & quæ nunc prolatæ sunt sacris nostris constitutionibus,sunt sancita de clericis, aut monachis, aut monasteriis,hæc communia ponimus & in masculis & in fœminis [y],& monasteriis et asceteriis [z] non discernentes quātum ad istos masculum aut fœmina,eò quòd sicut prædiximus [a], vnum omnia in Christo consistant.

Hæc igitur omnia sanctissimi patriarchæ sub se constitutis Deo amabilibus metropolitis [b] manifesta faciāt:at illis subiectis sibi Deo amabilibus episcopis declarent,& illi monasteriis [c] Dei sub sua ordinatione constitutis cognita faciant,quatenus per omnia domini cultura maneat vndique incorrupta. Imminebunt enim maximæ pœnæ ista transgredientibus;dicimus autem de cælo, quas necesse est rectorum [d] dogmatū contemptoribus immittere. Et nostræ si quidem reipublicæ iudices,si hæc eis nuncientur, omnibus studeant modis ea,quæ in sacris regulis continētur, quas nostra sequitur lex [e] ad effectum produci prouocare. Nam nec illos deserit pœna hæc negligentes. quapropter sequē tem [f] hæc tuam [g] sanctitatem decet omnibus sub se positis sanctissimis metropolitanis hæc facere manifesta. Datum xiij. Calen. Aprilis, Constantinop. Belisario V. C. Con.

Dignitas dat fauorem personæ.

TITVLVS VI.

QVOMODO OPORTEAT episcopos [a] & cæteros clericos [b] ad c

a Dudum in Greca constitutione, quam non habemus.

b Deo.sic.ſ. e. §. si quis autem forte semel. Accursius.

c Monasterium. subaudi fieri volumus,& repete fieri volumus abbatem non per ordinem.

d Per ordinem. aliud in defensore ciuitatis,vt j. de de fen. ciui. §. interim. col. iij. Accur.

e Nec omnino. Argu contra. ſ. de hęre. & Fal. §. in ordinatum. Accur.

f Lex nostra. Græca,quam non habemus,nec enim de illa quæ est j. de san. episco. §. iubemus. dicit, quæ est post illā,cū postea inueniam eam, vt C. de no. co. fa. §. fi.

Episcop. abbatem eligit.

g Episcopum. Nota ꝙ per hanc constitutionē episcopus eligit abbatem,sed hoc corrigitur, quia monachi eligunt,& episcopus ordinat, vt infra, de san. epi. §. iubemus.

h Non enim. interpositio est vsq; ibi, & eum, &c.

i Exhonorādū. i. honorandum.

† Cōcor. c. ij. cū gl. super ver. sanctiores extra, de offi. custo.

k Tempus. Not. arg. pro nouis doctoribus. ſic. C. de offic. rec prouin. l. potioris. arg. cōtra ff. de mun. & ho. l. semp. & C. de post hu. leg. prouidendum. & ff. de fid. instru. l. fi. & ſ. eod. §. cogitandū. ff. ſi certum peta. l. cū quid in fi.

l Præsulatu. i. dignus ꝙ sit abbas.

m Talis est. vt omnes homines sint æquales: vt subiicit. Accur.

n Summos. vt C. de vete. iure enu. l. j. Accur.

o Secundum gradum. ſ. bonorum, non temporis: vt ſ. proxi. dixit.

p Præcedentis. ſ. episcopi. Accur.

q Suffragantem. i. adiuuantem. Et sic nota, ꝙ dat fauorē personæ authoritas dignitatis. sic ff. de sen. l. fi.

r Quod melius. sic. j. qui. mo. natu. effi. sui. §. j. col. vij.

s Dimittere. sic ff. loca. l. in naue. in fin. sic. ff. de mu. & hono. l. rescripto.

t Inclinari. id est, omittere.

v Quæcunq; nūc dicit, quæ dixi supra in monachis habeāt locū in monachabus: & vltimo dicit, ꝙ archiepiscopi debēt hæc omnia manifesta facere episcopis sub se positis. Accur.

x Prius. vt C. de epis. & cleri. l. fi.

y In fœminis. ſ. e. §. omnibus.

z Asceteriis. ab assistendo dicitur, qđ multum statur ibi ad orandū vt in loco vbi sit corpus sanctum.

a Prædiximus. vt ſ. eo. §. hinc autem.

b Metropolitis. id est, archiepiscopis, alias metropolitanis.

c Rectorum. neutri generis.

d Sequitur lex. sic. j. vt cleri. apud propr. epi. §. fi. col. vj. & j. de eccle. tit. §. j. respon. col. ix.

e Sequentē. ſ. nos.

f Tuā. o epiphani: vt ſ. eo. in prin.

g QVOMODO oporteat epis. &c. De monachis dictum est ex quibus fiūt episcopi: quare videamus de episcopis: vt j. eo. §. igitur ordinandus. & de hoc dicitur infra, eo. vsque ad §. & illud etiam.

h Clericos. hoc exped

expeditur infra.eo.§.hoc autem de Deo.& §. sed neq; & §.quanta.

a De expensis.hoc dicetur.ĵ.eo.§.sed neq;.effusas.

b MAxima.vere est maxima:quia ex his duobus totus regit mundus.vnde illud,Ecce gladij duo hic,secundū vnū intellectū:alij dicūt,quod duo testamenta significant.

c Imperium.imo à populo Romano videtur esse imperium:vt inst.de iusta.§.sed q; princi. Rō.& illud Dei dispositione factum fuit,sine quo factū est nihil:vt dicitur in euāge.& ĵ. de fi. instr.§.quia igitur. in prin.col.vj.

d Illud.sacerdotiū.

e Hoc autē.s.imperium.

† In quibusdā scriptis exemplā. nō est vox Dei.

f Vtraq;.s. donā & sacerdotiū & imperium.Cur. ergo mater imperij dicitur ecclesia:vt ĵ. deter.sit nu.cle.§.ĵ. cū magis soror sit, vt hic? Rō.illud dicitur ratione dignitatis.s.q; res diuinę dignioresunt: vt C.vet.iu.enu.l.ij.§. sed quia.idē tamen principiū habent, vt hic:& ideo parum differunt:vt ĵ. tit.ĵ.§.sinimus.

Ecclesia mater imperij dicitur.

† Facit ca. nouit. cum gloss. super verbo,nostra in princi. ibi, imperiū enim. extra, de iudi.

g Exornāt.i. cū honore gubernāt. Accur.

Papa iurisdictionē temporalem non imperij habet

h Sic erit.id est, esse debebit.

i Pro illis.s. imperatoribus.

k Ipsi.s. sacerdotes.

l Si hoc.s. sacerdotium.

m Imperiū.id est, imperator.

n Exornet.i. cū honore gubernet.

Papa temporalibus immiscere se non debet.

o Conferēs generi.ergo apparet,q; nec Papa in tēporalibus,nec Imperator in spiritualibus se debeant immiscere. Nunq; habet ergo tēporalē iurisdictionē in iis qui sunt imperij,q; Cōstantinus Imperator donauit beato Siluestro Papæ? Videt q; sic:licet immensa fuerit donatio.ĵ ti.ĵ.§.finim^a. ptera q; vult princeps hic est lex:vt ff.de cōsti.prin.l.j. Itē sicut patrimonialia,ita imperialia donare pōt:cū nulla sit differentia: vt C.de quadriē. pscri.l.fi.in prin.ecōtra videt q; nō: quia tunc nō esset Augustus dictus:vt in ti.præmij insti. Itē impare nō potuit.l.imperatori venienti post se: vt.ff.de arbi.l.magistratus.& ff.ad Tre.l.ille à quo. §. tempestiuum. Itē ne turbetur opus Dei,si clerici intromittant se in temporibus:vt C.de episc.& cle.l. placet.Item vnus ne duorum officiū habeat:vt ff. de pac. l.si plures.sed licet solu.facti ad nos nō pertineat,soluimus,q; de iure nō valuit talis collatio siue donatio: vt ĵ.e.ti.§.igit.& C.de le.& cōsti.l.digna.in fi. & insti. qui.mo.test.inst.§.fi. Nec ob.ĵ.ti.ĵ.in prin.quia auxit honorem ecclesiæ, quantum in eo fuit Cōstantinus vel in aliis,non autem in iurisdictione: quia sic posset totum imperium perire, vt dictum est.

ordinationes perduci: & de expensis a eccle-
no vel siarum. b

Administrationes & iurisdictiones Papæ & principis distinctæ sunt. Episcopus ordinādus est honestus,& gloria fruens, bene eruditus verbo & opere,& corporis sapientia,contradictore nullo apparente,vel repulso. Bar.

Imperator Iustinianus A. Epiphanio archiepiscopo & patriarchæ Constantinopolitano.

MAximab q dem in omnibus sunt dona Dei†, à superna collata clementia, sacerdotium & imperium c: illud d quidem diuinis ministrans:hoc autem e humanis præsidens ac diligentiam exhibens,ex vno eodemq; principio † vtraque f procedentia humanam exornant g vitam. Ideoq; nihil sic erit h studiosum imperatoribus, sicut sacerdotum honestas cum vtique & pro illis i ipsi k semper Deo supplicent. Nam si hoc l quidē inculpabile sit vndique,& apud Deum fiducia plenum imperiū m autem rectè & competenter exornet n traditā sibi rempublicam:erit consonantia quædā bona, omne quicquid vtile est, humano conferens generi o.

Nos igitur maximam habemus solicitudinem circa vera Dei dogmata, & circa sacerdotum honestatem:quam p illis q obtinentibus credimus, quia per eā maxima nobis dona dabūtur à Deo, & ea quæ sunt firma habebimus:& quæ nōdum hactenus venerunt,acquiremus. Bene autem r vniuersa geruntur † & competenter,si rei principium fiat decens & amabile Deo s. Hoc autem futurum esse credimus,si sacrarum regularū obseruatio custodiatur, quam iusti & laudandi & adorandi inspectores & ministri Dei verbi tradiderunt apostoli, & sancti t patres custodierunt, & explanauerunt. Sancimus v igitur sacras p omnia sequentes regulas x. dum quispiam sequenti omni tempore ad ordinationem episcopatus adducitur y,considerari prius eius vitam secundum sanctum apostolum z, si honesta & inculpabilis, & vndiq; irreprehensibilis sit,& in bonis a testimonium b habeat:& sacer-

† Cōcor. cap.in no mine. xx. iij.distin.

p Quam.scilicet honestatem.

q Illis.scilicet sacerdotibus.

r Bene autē.sic.ff. de origi.iur.l.j.

s Deo.sic.ĵ. de armis.in prin.

t Et sancti.sequētes apostolos.

v Sancimus. Ad quid prodeo intromittit se imperator de spiritualibus vt ecclesiasticis: cum sciat ad se non pertinere:vt §.ĵ.respō? dic q; nō inuenio do de nouo, vel constituēdo ponit: sed recitādo sacras regulas,cōtra quas si quis fecerit, imponit pœnas: vt ĵ. e.§.fi.vel dic quod authoritate Papæ facit. Vel dic hoc faciendo statū reipu.tuetur: cum interesse reipu.esse sacerdotes honestos, à quibus pœnitentiam peccatorum petamus: vt C. de sum.tri.l.fi.& eccle sias,de quarum cō stitutione.§. tit.ĵ.§. illud igitur. dixit. nam in eis veniam petimus peccatorū vt infra,vtli.ma.& auiæ. §. quia col. viij.

x Regulas. sic. §. ti.ĵ.§.si vero relinquens.& §.fi.

y Adducitur.no.quasi per vim.nam inuitatus fugit: vt C. de epis.& cle.si quenquam. velle tamen debet:vt ĵ.eo.§.sed etiam.sic licet coactus:vt C.quod metus causa.l.si mulier.§.pen.vnde quidem dixerat:nolens volo:volens nolo.

z Apostolum.qui dixit episcopum esse debere bonę vitæ & opinionis:qui dixit xiiij.cap.circa episcopum considerandā.primum oportet eum esse sine crimine, vnius vxoris virum,non vinolentum,prudentem,modestum,ornatum,hospitalem,pudicum,doctorem,nō percussorem,non litigiosum,non cupidū,domui suæ bene præpositum,non neophitum.

Episcopus xiiij. conditiones habere debet.

a Bonis.scilicet facti.

b Testimonium id est,famam bonā:quę valet multum

tū: vt. ſ. de mona. §. cogitandū. &. ff. de quæſt. l. minore. §. penul. &. ſ. de armis. hanc igitur. colla. vj.

a Decens. ſ. & teſtimonium & bona fama.

b Ex officiali. Multa ſunt huiuſmodi officia: vt dixi. ſ. titu. j. §. ſi vero relinquens.

c Diſpoſitum. ſ. in Græca conſtitutione. credimus tamē eam idem dixiſſe quod dicitur infra de ſan. epiſc. colla. ix. §. curialem. ſ. qđ xv. ann. ſteterit in monaſterio à iuuēte: vt hic, & infra de ſanct. epiſ. §. ſed neque curialem.

d Quartā. hodie tamen ſibi quartā tenet: tres vero partes curiæ dimittit: vt infra. de ſan. epiſ. §. curialem.

e Idiota. q neſcit literas.

f Laici. ſed hodie contra ſi neceſſe ſit laicum ordinari: vt infra. de ſan. epi. §. damus. quod iure canonū correctum eſt: vt ibi not.

g Nec imaginariam. i nō ſufficit ſi mulatū honorē clericatus habuiſſe, ſecundum Azo. vel imaginariā. i. momentariam nam recipitur cum laicus innenitur ſtatim. ſic. ff. de manumiſ. Liiij. §. iij.

h Præteriens. ſ. tempus.

i Aliæ. alias alienæ.

k Degens. eligendus epiſcopus eſt.

l Venientem. i. vxorem.

m Seiunctam. i. ſeparatā à viro primo per diuortium.

n Nepotes. habens. j. e. §. ſed neq; inueniſtus. in fin §. contra. Sol. vt ibi.

o Cognitos. ſ. qa ex vxore ſunt: ſed tamē fuerat vidua, vel non virgo. vnde præſtat impedimentum promotioni.

p Illi. ſ. legi.

q Odibiles. quia inceſtuoſi: vt. j. qui. mod. na. effi. fui. §. ſi. colla. vij.

r Pecuniis. idē ſi precibus. Idē ſi ob ſequio alio. nā manu, lingua, obſequio cōmittitur ſimonia: vt in decr. j. q. j. ſunt nonnulli.

s Sacrorum dogmatum. quia non ſolū literas ſcire debet: vt. ſ. e. §. neque ex idiota. ſed etiam decreta & theologiam ſcire debet: vt hic dicitur.

Simonia manu, lingua, & ob ſequio cōmittitur.

dotem decens [a], & neque ex officiali [b], aut curiali veniat fortuna: niſi tamē ex nouella ætate (ſecundū quod iam diſpoſitum [c] eſt) in monaſterio conſtitutus, fortuna liberetur: quartā [d] tamen prius ſubſtantiæ reddens curiæ. Neque enim idiota [e] neque ex iis, qui vocantur laici [f], exiſtens, ita mox ad epiſcopatum aſcendat, nec imaginariam [g] ſuſcipiat ordinationem, tanquam modo quidem idiota, mox aūt clericus, deinde paruum aliquod tempus † præteriens [h] epiſcopus appareat. Et neque vxori aliæ [i] copulatus, ſed aut in virginitate degens [k] à principio, aut vxorem quidem habens ex virginitate, aut ad eam venientem [l], & non viduam, neque ſeiūctam [m] viro, neque concubinam neque filios aut nepotes habens [n] neque cognitos [o] legi, neque illi [p] odibiles [q]: alioqui præter hoc aliquid agit & ipſe cadet ſacerdotio: & qui eum ordinat, foris epiſcopatum ſectabitur, hanc legem offendens. Sed neque pecuniis [r] oportere emere ſacerdotium ei permittimus: ſolùm verò eū reſpicere domini Dei culturā volumus, & non plurimis humanis cogitationibus diſtrahi. Sed neq; ſ: ineruditus exiſtens ſacrorum [s] dogmatū, ad epiſcopatum accedat, prius autem ad monaſticam vitā profeſſus, aut in clero conſtitutus non minus menſibus ſex, vxori [t] tamen non cohærens, aut filios, aut nepotes habens. Hoc enim omnimodo, ſuper Deo amabilibus epiſco. quærimus: ſicut etiā prius duabus noſtris ſacris conſtitutionibus [v] hoc ſancitum eſt: per quas dudū cohærentes [x] vxoribus, non perſcrutamur, omne præteritum relinquentes: de cętero autem nulli permittentes à poſitione legis [y] vxorem habenti [z] talem imponi ordinationem. Quam legem [a] etiam nūc renouamus: ne fortè ſi præter hoc aliquid fiat: & ipſe cadat ſacerdotio, & ordinantem ſimiliter excludi procuret. Igitur [b] ordinandus epiſcopus, aut ex monachis, aut ex clericis [c], ſit etiam in huiuſmodi vita teſtimonij boni, vita bonus & honeſtus, & gloria fruens bona, & hoc fundamentum pontificatus deponens ſuæ animæ.

Epiſcopus ordinandus non eſt, priuſquam coram eo ſacræ legantur regulæ & reſponderit ſe velle eas ſeruare. Barto.

Sed etiam ſic eum conſtitutum [d], & ad epiſcopatum præparatum, competens eſt venerabiles & vndique probatas legere regulas ante ordinationem, quas recta & inuiolata noſtra ſuſcipit fides, & catholica Dei apoſtolicaque diſpoſuit & tradidit eccleſia [e]: & dum ex frequenti [f] earum lectione tranſierit, qui ad ordinationem deduci-tur: tunc is, qui ordinationem impoſiturus eſt,

† Aptius vertit Haloand. qui ſic habet Deinde paruo admodū tempore præterito, epiſcopus apparet.

† Cōcor. c tanta eſt & ca. j. extra de ſim.

t Vxori tamē nō cohærēs. donec cōuerſatur in monaſterio: & cum ordinatur: vt infra. e §. prius autem nō nocet habuiſſe: vt. ſ. §. & neq; vxori. Vel dic vxor præſens non nocet, vt ibi: niſi vidua vel alio viro coniuncta olim: vt hic: & infra ſtatim. & hoc valet ſecūdum canones: vt hic, & infra, de ſan. epiſc. in princ. colla.

v Conſtitutionibus. Græcis.

x Cohærētes. vt ante legē iſtā Nam ad pręterita nō tractatur: vt. C. de leg. & conſti. l. leges. & j. de nup. §. j. in ſta. col. iiij.

y Legis. ſ. huius. Accur.

z Habenti. ſ. §. ij. contra. Sol. vt. ſ. e. §. quoniam.

a Legem. i. quod dixerat modo. ſ. e. §. quod nō debeāt vxorem habere, renouat hoc. ſ. cōfirmando &c.

b Igitur. quia multa honeſta in ēpo requiruntur: ergo ex monachis &c. breuiter repetit ſupradicta.

c Aut ex clericis. ſ. aliis. Nā etiā monachi quandoque ſunt clerici; & illos oportet literas ſcire: vt ſupra tit. j. in prin. alij non ſunt. & iſti etiam illiterati eſſe poſſunt monachi: vt. C. de epi. & cle. l. generaliter ſed ex literatis eſt epiſcopus eligendus: vt. ſ. eod. §. neque ex idiota.

Monachi quidā ſunt clerici, & quidam non.

d Conſtitutū. ſ. habilē per iam dicta.

e Eccleſia. Forte pſalmum illū, quicunque vult &c.

f Ex frequenti. ſic. C. de emend. Iuſti. cod. l. j. in fin.

interroget [a] eum, si sufficienseſt custodire & agere, quæ sacræ regulæ sancierunt [b]. Et si quidem ille declarauit, & dixerit præcepta sacrarum regularum non se valere seruare, nullo modo ei ordinationem imponi. si verò susceperit, & dixerit, quia quantum homini est possibile, complebit [c] hæc, quæ his continentur: tunc monere eum & dicere, quia nisi hæc obseruauerit, & à Deo alienus erit, & cadet à iam dato honore, & neque ciuiles leges delictum inultum relinquent: eò, quòd à præcedentibus nos Imperatoribus [d], & à nobis [e] ipsis rectè delictum est oportere sacras regulas pro legibus valere †. & si etiam sic permanserit causam amplectens: tunc super his professionibus vnum quenque [f] sacram suscipere episcopatus ordinationem.

Episcopatus per pecuniam ordinatus, dignitatem amittit ambitam & habitam: & etiam ordinator, & quilibet alius suffragator, & dignitatem suam amittit, & pecuniam reddit in duplum.

Et hãc non pecuniis emere, neque per rerum aliquarũ dationẽ susc ipere, sed puram percipere, & sine mercede, & tanquam à Deo datam. Nam si etiã alia omnia habeat vtilia quæ prius à nobis dicta sunt, pecuniis autem vel rebus videatur episcopatum emisse, sciat se & ab episcopatu casurum, & hoc munus retributurũ ordinãti: vt & ille [g] episcopatum amittat, & à clero cadat: & vtrique causa talem præstet retributionem [h], vt & hic qui dem nõ adipiscatur, quæ sperabat. Ille autem etiam quæ habebat amittat: verũtamẽ pecuniis ac rebus datis occasione ordinationis, sanctissimæ assignandis ecclesiæ [i], siue episcopus sit accipiens, & propterea à sacerdotio cadẽs, siue etiam quilibet alius in clero constitutorum. Nam & illi æquam imponimus pœnam: vt ab ordine, quem inter sacerdotes habuerit, cadat, & reddat aurum, aut res, quæ ordinationis occasione datæ sunt, iniuriam passæ quantum ad ipsum ecclesiæ. Si quis autem extraneorum sit, & non in clero constitutus, quia aurum aut rem aliquã propter patrocinium ordinationis accepit: & maximè [k] si administrationẽ aliquam gerat: habebit quidem ipse à deo pœnam [l]: & succedent ei de cœlo supplicia. veruntamen etiam illud, quod datum est totum ablatum ab eo, sanctissimæ ecclesiæ omnibus reddatur [m] modis in duplum [n]. Insuper [o] etiam si quam administrationem [p] habet, ea cadat, & perpetuo exilio condemnetur. Illud quoque sciat apertè, qui pecuniis, aut rebus aliis emerit præsulatum: quia si prius diaconus, aut presbyter sit, deinde per suffragium [q] ad sacerdotium [r] veniat: nõ solum cadat episcopatu: sed nec prior ei relinquetur ordo presbyterij forsitã, aut diaconatus. Amittit etenim etiam illud, vtpote decentiam indignè [s] concupiscens: & omni sacerdotali excluditur ordine. Oportet autem in ipso ordinationis tẽpore eũ, qui imponit eam [t], illi coram omni fideli populo sanctissimæ ecclesiæ hæc omnia prædicere: vt agnoscens [v] eum omnia, quæ prius dicta sunt à nobis, habere, ad sacram eũ [x] deducat ordinationẽ [y]: vt etiam ille corã oĩbus hæc audiens, non solùm habeat Dei timorem: sed etiam coram omnibus denunciationem & professionem erubescat.

Episcopus ordinandus est cõtradictore nullo apparente, vel repulso: aliàs ordinatio facta non valet. Barto.

Si quis autẽ talis quidem esse putetur, & ad episcopatus ordinationem [z] transeat [a]:

[a] Interroget. Nota hic, quod ille q suo iurirenũciat, debet illud scire alias nõ videtur renũciare. fic. ff. de trãsac. l. q cũ tutoribus. ſ. respõ. &. §. fi. &. ff. de inoffi. test. l. mater. Et prodest mulieribus. Velleiano renunciantibus: qđ fieri põt à scientes: vt dictum est: vt. ff. ad Velleia. l. fin. in fin. &. C. de pac. l. penulti.

[b] Sancierũt. sunt enim xiij. præcepta apostolicæ regulæ vt in decretis.

[c] Complebit. & hoc post multas coactiones: vt. C. de epi. & cle. l. si quenquam.

[d] Imperatoribus. vt. C. de epi. & cle. l. cũ clericis. §. pe.

[e] Et à nobis. sic ſ. ti. ſ. §. fi. &. §. e. §. ſ.

† Cõcor. c. vlti. in fi.

[f] Vnumquenque. cum gloſſ. scilicet ordinandũ.

[g] Ille. qui ordinatus fina. extra de secũdis nup. & ca. ſ. de noui ope. nun.

[h] Retributionem. ironice loquitur. sic. ff. de dã. infect. l. ex dãni. §. quoties. &. C. de inoffi. test. l. fratres.

[i] Ecclesiæ. cui iniuriabatur emẽdo eã: vt sequitur. Sed qua actione? Rñ. cõdictione ex hac lege vt. ff. de cond. ex lege. l. ſ.

[k] Maxime. quia cum eis plurimum honoris datur, magis puniuntur si tales inueniuntur in crimine: vt. C. de epiſ. &. cle. l. presbyteri. Item ergo & si non sit in dignitate: licet decr. videatur dicere, qđ tunc tantum sit simonia quando ipsis electoribus datur: vt extra de elec. cum nobis.

[l] Pœnam. ſ. expectet à Deo.

[m] Reddatur. i. detur.

[n] Duplum. ſ. condictione ex lege.

[o] Insuper. sic infra de sanc. episc. §. præ oĩbus. coll. ix.

[p] Administrationem. i. secularẽ. dignitatem.

[q] Per suffragiũ. id est, pecuniis, quę præstant suffragiũ.

[r] Sacerdotium. i. dignitatem.

[s] Indigne. priuilegiũ enim meretur amittere, qui cõcessa sibi abutitur potestate [t]. fic. C. de iudæ. l. Iudæos, & ff. de iu. immu. leg. ſ. &. ff. de vul. substi. l. ex facto. in fin.

[t] Eam. ſ. ordinationem.

[v] Agnoscens. scilicet ordinator.

[x] Eum. ordinandum.

[y] Ordinationẽ. sic. ſ. eod. §. hæc aũt de deo.

[z] Episcopatus ordinationem. alias ordines.

[a] Transeat. non tamen adhuc transiuit.

Illic

[t] Concor. ca. vt priuileg. post ſ. &. ff. de vul. substi. l. ex facto. in fin. princi. ex. tra de priuileg.

a Illicitorum. quę numerata sunt ff. de simonia. & de aliis.

b Fiat. ſ. intra tres menſes. quod dic vt ĵ. de ſan. epi. §. qui autē ante.

c Quod ſi etiam. arg. C. de ap. l. nominationes. ſic. ff. de reb. eo, qui ſub tutel. l. magis. §. ſi æs alienum. & ĵ. eo. §. hæc autē de deo.

d Fit. episcopus.

e Sacerdotali. i. episcopali.

f Omnium. i. inter omnes homines. nihil enim, &c. vt ĵ. eo. tit. §. neque autem.

g Calumniator. ſed nonne eo ipſo cp nō probat, calūniator videtur? Reſpon. quidā cp non: vt ff. ad Turp. l. j. §. j. ſed Io. cōtra. ex eo enim eſt calumniator cp non probat: vt C. de aduo. diiudi. l. j. & cp in d. l. ad Turpi. dicitur, loquitur ſi ſuas ſuorumq; iniurias exequatur: vt C. de calum. l. mater.

h Impunita. nec etiam aliud maleficium: vt ff. ad leg. Aquili. lege, ita vt vulneratus. in fi.

i Sicut. vt C. de calum. l. ſi.

k Aut in totum. i. ex toto. alias in totum: & tunc habet locum hæc gl. i. ex toto, vel in totū nō faciat examinationē. deide, &c.

l Et nō incurrit. i. nō præcurrit, vel nimium cito non currit: vt hæc præpoſitio in, augeat. ſic. ff. de li. & poſthu. l. Gallus. §. ille.

m Impunitā. i. non punitā, pro punien dam: ſic. C. de iis q no. infr. l. ſi poſsidoniū. q. d. nō punien dam: quia bonam vitam faciant. & no. hic cp virtus in neceſsitatibus cōprobatur.

n Foris. ſic. ĵ. vt nullus fab. ora. do. §. illud. col. v. ſic ĵ.

contradicat autem aliquis, atque dicat cōſcium ſe eſſe alicuius illicitorū [a] eius: non prius mereatur epiſcopatus ordinationē, quàm examinatio querimoniarum fiat [b], & appareat vndiq; innoxius.

Quòd ſi etiam [c] poſt huiuſmodi contradictionem, non paſſus is, qui ordinationem facit, legitimam examinationem imponi cauſæ currat ad ordinationem: ſciat, quod ab eo fit [d], pro nihilo eſſe. Sed & is, qui contra legem facit, cadit ſacerdotio: & qui ſine probatione imponit ordinationem, & ipſe quidem ſimiliter cadet ſede ſacerdotali [e]: reus autem erit Deo, qui præcipuè omnium [f] quærit ſuorum ſacerdotum puritatem. Si tamen is, qui ordinationi contradicit, aut examinatione facta probetur calumniator [g], aut in ipſo principio: neque in examinatione perſiſtere confidat: ſegreget iſtum in perpetuum à ſacra communione is, qui ordinationem facere vult: vt non ipſa falſitas impunita [h] ſit. Sicut [i] enim bonam gloriam in eo, qui ordinandus eſt, quærimus: ita etiam calūniam in eo, qui fruſtra accuſauit, punimus. Si verò nemo accuſauerit omnino, aut in totum [k] denuncians examinationem non faciat, aut facta examinatione demonſtrare (ſicut prædiximus) non valuerit accuſationem veram: tunc oportet eum, qui per tot vias inculpabilis apparuerit accedere ad venturam ordinationem.

Qui enim ita ordinatur: ex hoc multa & meliora cognoſcit præceptorum, & non incurrit [l] ad vitā impunitam [m] huiuſmodi eruditus animo, verbo, & opere corporis, & ſapientia. Et illud etiam definimus, vt nemo Deo amabilium epiſcoporum foris [n] à ſua eccleſia plus, quàm per totum annū deeſſe audeat: niſi hoc per imperialem fiat † iuſsionem: (tunc enim ſolūm [o] erit inculpabile) ſacratiſſimos patriarchas [p] vniuſcuiuſq; diœceſeos [q] cōpellentes [r] Deo amabiles epiſcopos ſuis inhærere ſanctiſſimis eccleſiis, & non longo itinere ſeparari: neque in peregrinis demorari velle, neque ſanctiſſimas eccleſias negligere, neque annum excedere, quem & ipſum [s] propter miſericordiam [t] conſtituimus. Si verò vltra annū errauerit, & dereliquerit, & non ad epiſcopatum remeauerit propriū, neque imperialis aliqua eum (ſicut prædiximus) detineat iuſsio: tunc ſiquidem ſit metropolita, circa eccleſiaſticam diſpoſitionem ſegregatum, regionis illius patriarcha reuocet quidem eū legitimis [v] inclamationibus, ſeruans vbique ſacrarum regularum obſeruationem [x]. Si verò maneat per omnia inobediens, expellatur à ſacro epiſcoporum choro, & aliū introducat [y] huiuſmodi & reuerētia & verecūdia & honeſtate dignū. Si verò non metropolita, ſed aliorū epiſcoporum aliquis ſit, qui errauerit, hæc omnia [z] à metropolita fiant. Nemo enim eorum talem ſuſcipiat occaſionem, ſi dixerint propterea proprias derelinquere eccleſias, propterea quòd litium cauſas [a], aut aliarum rerum propriarum, aut ad ſacras eccleſias reſpicientium [b] circumluſtrant, & hic conſtituti [c] adhærent, aut in aliis veniant locis. Hoc enim non habet decentem rationem, vt cum multitudinem, quam neceſſe eſt epiſcopum habere, mi-

de ſanc. epiſc. §. interdicimus. col. ix.

o Tunc enim ſolum. item & quādo cauſa ſit neceſſaria tunc cum literis ſui ſuperioris: vt ĵ. eo. §. non aliter. & ĵ. de ſanct. epiſc. §. interdicimus. col. ix.

p Patriarchas. repete definimus.

q Diœceſeos. i. patriarchatus.

r Compellentes. i. vt compellant.

s Et ipſum. ſcilicet annum.

t Propter miſericordiā. vt non cōpellatur ſemper. q. d. ſtare domi.

† Arg. eſt hic, qđ ſi quis eſt in legatione regia, non tenetur cōparere corā legato apoſtolico. de hoc vide in c. cum prælati. cum gl. iſt. extra de appellationib.

v Legitimis. forte ſpatio xxx. die rū inter vnāquāq; denunciationē: vt ĵ. de litigio. §. omnem. & §. interdicimus. col. ix. & ĵ. de ſan. epiſ. col. ix.

x Obſeruationē. vt nō turpiter citetur, vel capiatur.

y Introducat. ſcilicet patriarcha.

z Hæc omnia. ſ. quæ dixi de patriarcha circa oppōnendam pœnam.

a Litium cauſa. hoc eſt propter cp &c. vel ſi habes cauſas litium, &c. dic propter cauſas: alias cauſa: & ſemper regit dictionē litium.

b Reſpicientium. ſ. reorum, &c. Acc.

c Et hic conſtituti.

Virtus in neceſsitate cōprobatur.

tuti. in hac vrbe Constantinopolitana, vbi habitabant Imperatores tempore Constantini, qui, illam ciuitatem constituit.

a Ministeria. i. ministeriales vel seruientes episcopi iacentes tãquã bestiæ vel dic ministeria diuina, quæ in ecclesia esse debent, nunc peregrinãtur: ꝙ esse nõ debet: vt hic, & infra, vt cle. apud proprie epis. §. j. col. vj.

b Lustrent. intra cubile fere, quinquẽnia lustra fuere.

c Apocrisarios, ab ἀπο apos, ꝙ est supra: & crisis iudicium, quasi constitutus super iudicio agẽdo. vel dic christus aurũ: inde Ioannes Chrisostomus: inde apocrisarius id est, thesaurarius.

d Oeconomos i. œconomus est, cui res ecclesiastica gubernanda mandat ab episcopo: vt C. de sac. san. ecc. l. iubemus. cir. pria. & de episc. & cle. l. omnes, qui. § hoc prorũ. extra, de iuram. calum. vbi iudices ordinarios ponit desi & communes. i. iunitionem dices, qui sunt boni & optimi. Acc.

e Et petitiones. i. libellos petitorios in quibus petitur. Accursius.

f Dirigere. s. directo: vt j. de mãd. prin. §. deinde. col. iij. & ff. de appel. l. imperator.

g Impetrare. s. à dictis ordinariis iudicibus.

h Propterea. ex quo ad eos hæc negotia remittimus.

i Necessitas. propter quam oportet hunc venire puta propter confirmationẽ alicuius priuilegij, vel impetrationem. ꝙ necesse est per principẽ fieri non per alium, vel propter aliquod aliud, propter quod oportet principem adiri.

k Hanc. scilicet necessitatem.

nisteria [a] lustrent [b] peregre, & expendant, & neque vllum sanctissimis ecclesiis lucrũ, neque vllum præbere iuuamen, neque secundum quod decet sacerdotem, proprium habere habitum. Præsertim si quædam sint lites fortè sanctissimis ecclesiis propter quas has occasiones afferunt: hoc per eos qui sub ipso sunt religiosos clericos, aut apocrisarios [c], aut œconomos [d] mouere [e], & petitiones [f] non ad imperium dirigere [g]: impetrare [h] autem sperata. Propterea [i] sancimus, si quando propter ecclesiasticam occasionẽ inciderit necessitas [k], hanc [l] aut per eos, qui res agunt sacrarum ecclesiarum (quos apocrisarios vocant) aut per aliquos clericos huc destinatos, aut œconomos suos notam imperio [m] facere, aut nostris administratoribus, vt impetrent quod cõpetens est: & non hoc Deo amabilibus episcopis erroris & absentiæ, & sanctissimis ecclesiis læsionis occasionem [n] fieri, tam in prouincia ecclesiasticarum rerum per absentiam eorum neglectarum, quam etiam hic expẽsis multis ab ipsis factis nec non in peregre habitatione nõ habili constituta, et vndiq; [o] causam [p] nullum iuuamen, magis autem læsionem [q] ecclesiis sanctissimis inferentem. Non autem aliter Deo aliquem amabilium episcoporum præsumere dirigere [r] se ad hanc felicissimam, ciuitatem, priusquam (si quidem quis episcopus sit) literas acceperit proprij metropolitæ ad imperium: & quæ secundum diuinas regulas probabilia vocantur, testimonium perhibentia necessitatis eius [s] præsentię.

Si verò metropolitanus sit, qui proficisci vult: literas sumat eiusdem diœceseos patriarchæ, eius præsentiam necessariam esse dicentes: & sic oportere imperatorem iubere hũc præsentari: & non temere & sine conscientia metropolitarum aut patriarcharum proficisci: pro eo, quòd hoc diuinis interdictum est regulis, vt huc aduenientes nõ præsumãt per semetipsos se prius pronũciare ad imperium: sed primitus aut ad Deo amabilem patriarcham [t] ꝓficisci, aut ad vniuscuiusque diœceseos [v], ex qua sunt [x], apocrisarios [y]: & cum ipsis cõferant causas, propter quas venerũt, & ingredi ad imperiũ eius, & deinceps imperiali perfrui aspectu. mox quã imperanti astiterint, liceat q dem petentibus episcopis, aut per eos, qui vocantur referẽdarij [z] sanctissimę maioris ecclesiæ, aut per religiosos apocrisarios cuiusque diœceseos sanctissimorum patriarcharum suggerere [a] se imperio, & promoueri responsum celeriter: ita vt si aut iusta ab imperio petierint. hæc accipiant: aut si non iusta quærunt, velociter reuertantur, vnde profecti sunt.

Clericus ordinandus est boni testimonij vir, literas omnino sciens concurrentibus quibusdã, quæ in episcopi ordinatione sta-

l Imperio. id est, Imperatori.

m Occasionem. No. duplicẽ læsionem: vt subiicit tã in prouincia, &c.

n Et vndiq; subaudi fieri. Accur.

o Causam. i. absentiam.

p Læsionem. propter expensas.

q Dirigere. semet ipsum: vt sequitur: vt differat à superiori proxime dicto, vbi concessit mitti. Accur.

r Eius. s. archiepiscopi. vt hic, & j. de san. episc. §. interdicimus. col. ix.

s Patriarcham. s. Constantinopolitanum.

t Diœceseos. Quod nos territorium dicimus. s. vbi habetur iurisdictio in temporalibus, vt ff. de iurisdict. om. iud. l. fin. & de verbo. sig. l. pupillus. §. territorium. Hinc dicitur diœceseos in genere fœmineo, vbi est iurisdictio in spiritualibus: vt hic innuitur.

u An ciuitas & diœceses sint idem, vide in ca. Rodulphus. in gl. vnica. in prin. extra, de rescrip.

x Ex qua sunt. nã si est episcopus, & mittitur ad ciuitatem Constantinopolitanam: & ibi sit apocrisarius sui metropolitę ob causam istam forte vel aliam: vel metropolita sit, & sit ibi apocrisari[us] sui patriarchæ ob hãc vel aliam causam vel sibi vel patriarchæ illius ciuitatis, prius se debet præsentare: & causas conferre: vt hic. Sed hodie ad solũ patriarcham videt quod debeat ire: vt infra, de san. episco. §. interdicim[us]. col. ix.

y Apocrisarios. si eos secum duxerunt.

z Referendarij, qui stant in curia, vt præstent aduocationem venientibus vt dicta eorum referant: vt infra, de referen. per totum titu.

a Suggerere. id est, negotia sua dicere.

z Qui sint referendarij, vide in Specul. de suppli. §. j. post principium.

Hæc

a Hæc autem de Deo. quæ dicta fūt supra.
b Constituentes. scilicet nos.
c Clericos. s. cæteros. nā episcopi clerici sunt: vt. 3. e. §. igitur. Et nota, ꝙ fere eadē hic exigūtur, quæ in ordinatiōe episcopi: vt hic & 3. e. §. j. vsque ad. §. illud.
d Cōstitutos. de theologia. Accur.
e Neque vnū ordinē. s. nolumus illi teratos esse, nedum plures. hoc tamen fallit si de literatis habere nō potest.
f Docentiū. i. docere debentium. q. d. cum hæc debent facere, non debent esse illiterati in ali quo ordine.
g Suscipientes. s. nos ordinationem &c.
h Prīdem. i prius: vt. 3. eod. §. & neq; ex officiali. Acc.
i Sāciuimus: vt. 3. eo. §. illud. in fi.
k Neque. sic. j. de san. epis. §. clericos. col. ix.
l Diaconum. idē in subdiacono: vt j. hoc. §.
m Seiunctæ. scilicet quādoque. i. viduæ. quid si virgini fuit coniunctus? Respon. potest esse clericus, dūmodo voueat castitatem: non alias: vt infra, de san. epis. §. clericos. & in authē. vt li. ma. & auię. §. ga verò. co. viij. et. j. statim. §. pe.
n Derelinquenti. morte viri vt repudio: multo minus si adhuc iunctam alij habeat. Accur.
o Castitate. præterita, vt modo dixit: & præsenti quā vouere debet: vt modo diximus, sic j. de leno. §. de. colla. iij.
p Ipsam. scilicet mulierem.
q Castitatem. sic j. de lenonibus. §. pe. Accur.
r Constitutam. castitatem. Nā est tuta sunt. Barto.

Hæc autem [a] de Deo amabilibus episcopis secundum diuinas constituentes [b] regulas & religiosos clericos [c] cū multa fieri inquisitione secundum diuinas regulas, & boni testimonij viros ordinari sancimus, literas omnino scientes, & eruditos constitutos [d]. Literas enim ignorantes omnino nolumus, neque vnum ordinem [e] suscipere clericorum videlicet presbyterorum & diaconorum, tam sacras orationes docentium [f], quā ecclesiarum & cononum legentium libros: ordinationem sine querela & inculpabilem & sine aliqua contradictione & datione pecuniarum, aut rerum suscipientes [g]. Neque autem eos volumus omnino officiales aut curiales constitutos suscipere ordinationem: nisi secundum leges, quas super his posuimus pridem [h]. quas & hic nunc confirmamus. ipsos autem ordinatos, sacra præcepta in conspectu totius populi suscipere, propter has ipsas causas propter quas hoc ipsum agi etiam super Deo amabilibus episcopis sanciuimus [i]. Neque [k] autem secundas habentem aut eū, qui habuerit nuptias, ordinari in diaconum [l] aut presbyterum: neque si mulieri cō iungatur scieūcte [m], & p̄rium virū derelinquenti [n]: sed neque si concubinam habeat, sed ipsam vxorem, si cum castitate [o] & ex virginitate sit. Nihil enim sic in sacris ordinatiōibus diligimus quàm cum castitate viuētes, aut cum vxoribus nō cohabitantes, aut vnius vxoris virum, qui vel fuerit, vel sit: & ipsam [p] castitatem [q] eligentem, primum principiū † & fundamētum manifestum secundum diuinas regulas, & resilduæ virtutis constitutam [r]. Si autem aliquis presbyter aut diaconus aut subdiaconus postea ducat vxorem, aut concubinam, aut, palam, aut occultè, sacro statim cadat [s] ordine, & deinceps idiota [t] sit. Quòd si & lector [v] secundā ducat vxorem propter quędā [x] & hoc forsan irrecusabili necessitate: nullatenus ad altiorem accedat gradū neque perfruatur gradu maiori in sacerdotio: maneat autem in eodem gradu perpetuò, sed non ad tertias veniat nuptias: satis est enim si ad secundas. Si verò aliquid tale egerit, & ad secundas veniens nuptias, ad maiorem gradum venire festinauerit: exinde idiota erit & laicus, omnino sacro ministerio cadens [y]. Pudicè etenim nobis p̄ omnia pertinet viuere. Si enim tales constituti ñ, qui in clero adducuntur, ordinentur, facilis eis ad episopatum ascensus erit: & ex multis [z] bonis viris facilius inueniē tur, qui adducantur ad primum [a] gradum sacerdotij digni.

Diaconissa ordinari debet ætatis quinquaginta annorum, & non minoris: nisi ex necessitate imminente, quæ pudicitiā & castitatem seruare compellatur, Bartolus.

Quanta [b] igitur super venerabiles clericos à nobis dicta [c] sunt, hæc etiā sup̄ Deo amabilibus diaconissis [d] agi volumus, vt neq; ipsę citra

fundamentū aliarū virtutū, quæ in ordinando requirun tur: quæ multæ sūt & hoc. §.

Castitas fundamentum est in ordinandis.

s Cadat. not. qđ † Cōcor. causa principiū impediens, & post superueniēs deitruit. arg. cōtra insist. de Idiota. i. eo lo. Idiora. i. eo lo. Lector. q. d. cā. x Propter quæ. s. quæ inuitant ad matrimoniū & quasi necessitatē imponūt, vt sequitur: vt dilectio filiorū, prean dorū: qđ vtile est: vt. ff. de bo. dā. l. fi. §. fi. Vel quia iuuenis est: vnde seruori naturæ resistere non pōt: vt. j. proxi. §. & 3. de nō eligen. §. cum igitur. ver. finautem. Vel qa amore pulchræ fœminæ detinetur. quo nil est vehemētius: vt infra, qui. Fœlmo. na. effi. leg. §. illud. colla. vj. vel qa amore eius est inebriatus per artē fortē magicā: vt qs vino bacchatur: vt instit. de suc. sub. ꝙ fi. per bonorū venditionem. §. fi.

concubinis. s. ij. de rescrip. §. fi. Accur.
t Idiota. i. eo loco, quo sunt idiotę. probationibus. Et habeē Eccleiast. ca. vbi dicitur, omnis ponderationō condignā tentis animæ.
v Lector. q. d. cā. reat beneficio cleri cali: vt hoc. §.
x Propter quæ. xxvj. dā. s. quæ inuitant hominē ad matrimoniū & quasi necessitatē imponūt, vt sequitur: vt dilectio filiorū, prean dorū: qđ vtile est: mæ. vt. ff. de bo. dā. l. fi. §. fi. Vel quia iuuenis est: vnde seruori naturæ resistere non pōt: vt. j. proxi. §. & 3. de nō eligen. §. cum igitur. ver. finautem. Vel qa amore pulchræ fœminæ detinetur. quo nil est vehemētius: vt infra, qui. Fœlmo. na. effi. leg. §. illud. colla. vj. vel qa amore eius est inebriatus per artē fortē magicā: vt qs vino bacchatur: vt instit. de suc. sub. ꝙ fi. per bonorū venditionem. §. fi.
y Cadēs. & nihilominus curiæ ciuitatis debitur cū sua substantia tota: vt infra eo. §. femel. & 3. de san. epi sco. §. sed neque curialem.
z Et multis. subaudi autem, si non est in textu.
a Ad primum. id est, summum, scilicet episcopatum.
b Quanta. i. quot vel quæ iura. Acc.
c Dicta: vt. 3. eod. per totum.
d Diaconissis. ordo erat monacharum, quæ habebant quandam prę rogatiuam: non tamen cantabant euange

enangelium, sed alias sacerdoti mini strabant: vt inter mares sunt primicerij & canones, & alij ordines.

a Obseruantiū. s. supradictam.

b Ex hac. s. ętate.

c Quinquaginta. sic. C. de epis. & cle. l. nullam.

d Irreprehensibilem. i. valde reprehensibilem sic. ſ. e. §. si vero nemo. in fi. §. & subaudi hic tantum. Accur.

e Per eas. s. diaconissas.

f Necessitas. sic C. q & adue. quos. l. j. sic. ff. de decuri. l. generaliter. §. spurios ad idem. ff. de mu. & hono. l. ad rem.

g Et minorem. s. quinquaginta an. quod hodie indistincte fieri potest: dummodo. xl. an. habeat: vt. j. de sãct. epi. §. diaconissam.

h Liceat. i. licitū sit episcopo.

i Separatæ à viris.

k Multitudine. s. monacharum.

l Testimonium. i. famam, quod diç, vt ſ. eo. tit. §. j.

m Suspicari. sic. C. de episc. & cleri. l. eū qui. &. j. de san. epis. §. presbyteris. &. §. si quis. col. ix. Accur.

n Diaconiæ. i. diaconissæ.

o Schemate. i. ordine vel figura.

p Et reliquis. s. legibus vel pœnis: vt. C. de rapt. vir. l. vna. &. C. de episc. & cle. l. si quis non dicam. &. l. penulti. & instit. de pu. iud. §. item lex.

q Audire. scilicet diaconissas.

r Coram reliqs. vt sic in ordinatione clericorū: vt. ſ. eo. §. hęc autem de Deo.

s Reliqs. s. legib.

t Aut erubescentes. quia verecūdabant portare velū obseruantiā [a] fiāt: sed primum quidem eis ętatē neque nouellam esse, neque crescentē, neq; ex hac [b] ad delinquendū salientē: sed super mediā cōstitutas ętatem, & circa quinquaginta [c] annos secundū diuinas regulas agentes: sic ꝙ sacrā promereri ordinationē: & aut virgines constitutas, aut vnius viri, quæ fuerunt vxores. Non enim permittimus neque secundas cōtrahētibus nuptias, neque vitam non habentibus (vt diximus) irreprehensibilem [d], sed nec suspectam omnino, ad sacrum venire ministerium, & adorā dis ministrare baptismatibus, & aliis adesse secretis, quæ in venerabilibus ministeriis per eas [e] ritè aguntur. Si verò quędam necessitas [f] fiat, & minorem [g] hac ætate, quàm dicimus, ordinari diaconissam contigerit: liceat [h] eā in aliquo venerabiliū asceteriorū † ordinari, & in illo habitare: nequaquam viris admista constituta sit, neque suo arbitrio habitans, sed vitæ separatæ [i] & mediocris, & à conueniente multitudine [k] bonum testimoniū [l] habens. Volumus autem & ipsas, quæ ad ordinationē perducuntur, diaconissas, siue ex viduitate, siue ex virginitate, nō cum aliquo cohærentes aut cognatorū, aut eorum, quos appellant dilectos (talibus enim nominibus vtentes, maligna suspicione suam replent vitā) sed aut solæ habitent, aut cùm parentibus solis & filiis, aut verè fratribus, aut iis cohærere, de quibus si qs suspicari [m] aliquid præsumpserit malignum, ipse insipiens & impius forsan putabitur. Et si dicatur tale aliquid de aliqua earū, quæ in diaconissarū ordinationē ingredi vult quòd alicui cohæserit sub imagine quidē bonæ appellationis, maligna verò suspicione nō oportet huiusmodi mulierem perduci omnino ad ordinationem diaconiæ [n]. Nam si ordinetur, & tale aliquid egerit, & cohæserit alicui cū prædicto nomine aut schematę [o]: cadet quidem à diaconia, & ipsa & ille subiecti erunt huic legi, & reliquis [p], quæ corruptores puniunt. Oportet enim oēs, quæ ordinātur venerabiles diaconissas, tpe ordinationis & moneri, & sacrorū audire [q] mandatorū præcepta corā [r] reliquis [s] quæ dudum sūt venerabiles diaconissę vt & ipsę Dei timorē habeant & adhærentē sacris mandatis fiduciā: timere autem & cōfundi sacro cadere ordine, sciturisꝙ si præsumpserint aut erubescētes [t] ordinationē, aut derelinquentes [v] sacrum ministeriū ad nuptias venerint, aut aliam omnino elegerint vitā: ipsæ quidē obligatæ efficiūtur morti [x]: & substantia earum applicabitur sanctissimis ecclesiis, aut monasteriis, in quibus sunt. Qui verò eas aut vxores accipere aut corrūpere præsumpserint: obnoxij quidē & ipsi gladio erunt: substantia autem eorum applicabitur fisco. Si enim in antiquis legibus, virginibus illis, quæ in eorū errorem vocabantur [y], mortis incūbebat damnum corruptis: quomodo nō magis nos in iis, quæ à Deo glorificātur, definimus pudicitiam † † (quæ quàm maximè [z] mulieres exornat) conseruari volentes, competens [a] venerabilibus diaconissis, vt quod decet naturę, custodiant: & quod debetur sacerdotio [b], conseruentę.

Clericus ordinē susceptum relinquere non debet. Bart.

Semel autem [c] secundum hoc factos diaconos, aut presbyteros, nullo modo derelinquere sacerdotium. Quod nō solū in presbytero & diacono sancimus, sed

v Aut derelinqntes. ob aliam cām quamlibet: vel sine causa: vt sequitur.

x Mortis. s. animæ. nam sciat qualem Deo &c. vt. ſ. tit. j. §. si quis autem semel. alias si vero relinquens. &. §. si quis autē monasticam. Alij dicunt eā vltimo. supplicio damnandā: vt hic: licet monachus sic recedens nō punia tur in persona: sed mittit in aliud monasterium: vt infra de san. epis. §. si monachus.

y Vocabantur. erant enim quædā mulieres diaconissæ, vel virgines nominatę * quasi Diaconissæ: vt in fabulis legitur.

z Maxime. i. val de. sic infra, vt ma. &. ſ. in prin.

a Competens. i. quod competit.

b Sacerdotio. i. honestas.

c Semel autem. redit ad masculos.

Forte

* Nugal hic Accur sius: quare dicas diaconissā di ci vt phœnissam, à phœnice: de qua dicitione vide apud Alciat.

† Ascetериū locus est, in quo moniales asseruantur, ad pietatisque studia exercētur ab ασκίω, qđ est exerceo, & τηρίω seruo. quamobrem assisterium verbū impurū cum Accursio non legas.

† † Habetur Ecclesiastici. xxvj. capite.

Forte, dubitãdi est hic forte respondẽt sępe periti & superfluit: vt hic, & j. tit. j. §. quia vero verisimile est.

a Forte. sub dubio particula.

b Lector. sed nũquid idẽ in aliis in minoribus ordinibus positis, quod in lectore. Respon. sic, cũ eadẽ sit ratio vt. ff. ad leg. Aquil. l. illud.

c Sancitum est. in Græco. Accur.

d Sub inopia. id est: quia non habẽt substantiam.

e Sinimus. sic. ẽ. ro. §. sed neque inueruditus.

f Non propter hoc. s. quod retro sit actum.

g Lege. vt. ẽ. vt determi. sit nu. cler.

h Foris sunt. i. extra hanc vrbem.

i Redigatur. nam plures nunc forte reperiuntur.

k Non fecerit. neque expensas cõstituit: neque numerũ clericorũ cõstituit.

l Ecclesia. s. maior.

m Emolumenta. s. necessaria.

n Nõ promptũ. s. non prompte.

o Cõpassiones puta clerico pauperi: cui est cõpatiendum.

p Hæc pia. hic sume prouerbiũ, non est eleemosynãvnũ altare tegere, & alterum detegere.

q Scimus enim quantæ. i. quot.

r Inopes. sic. ẽ. vt deter. sit num. cle.

s Quæ igitur à. à, pro vt.

t Ordine. repete sit alienus.

v Vniuersis. forte etiam seruis hoc casu. sic alias C. de pci. imp. of. l. j. & forte sine inscriptione & solẽnitate actionis, cum suam iniriã quilibet prosequatur. nã quod in diuinã religionem &c. vt. C. de hæret. & mani. l. iiij.

x Semper est. sic infra. vt prępo. no.

etiam si subdiaconus, aut fortè [a] lector [b] fiat aliqs, hunc relinquere pristinũ schema, & ad alteram migrare vitam: scientes, quia si tale aliquid egerit) secũdũ quod à nobis iam sancitum est) [c] aut in curiam cum substãtia, aut sub inopia [d] degens ad officialem deponetur fortunam.

Ecclesiarum omnium antiquus numerus seruari debet: & vltra numerum constitutum permanere non debent: & in eorum locum alij creandi non sunt, donec ad antiquam perueniatur mensuram. Ange.

Sed neque effusas competit fieri decæterò reuerendissimorum clericorũ ordinatiões. Quod enim hactenus gestum est, licet corrigi oporteret, attamen propter tempus sinimus [e]: decæterò autem non propter hoc [f] fieri, neque ad damnum sanctissimarum ecclesiarum venire sancimus. Quæcunque igitur oportebat deta li modo in sanctissima maiore ecclesia huius nostræ regię ciuitatis, & sub ea cõstitutis sanctissimis ecclesiis, & aliis, quæ hic sunt, fieri, hac speciali lege [g] complexi sumus. in omnibus autẽ, quæ foris sunt [h] locis, sancimus, si quis cũm constituerit ab initio, & ædificauerit ecclesiam, definiuit ordinationum mensurã, tanquã secundum eam expensas constituens: nõ prius ordinari quenquã in eadem ecclesia, nisi ad numerum à principio definitũ eius mensura redigatur [i], Si verò hoc nõ fecerit [k] ipsa verò ciuitatis ecclesia [l] ministrat emolumenta [m] & sibi & aliis ecclesiis: tunc non promptum [n] sit auge re illi clericos, neque propter aliquas fortè cõpassiones [o], aut beneficia, ex hoc eam sumptibus prægrauare (non sunt enim hæc pia [p], neque sacerdotibus digna) sed ex quibus dñs dederit Deus, ex iis quæ posibilia sunt, ad ministrare, aut antiquam conseruare cõsuetudinem nihil penitus innouantem. Vnde cõpetit Deo amabiles patriarchas & metropolitas huius habere prouidentiam: & eos quidem, qui hactenus sunt, finere in schemate, in quo sunt, clericos, metiri verò vniuscuiusq; ecclesiæ virtutem: & ita ipsos quoque sanctissimos patriarchas sub se cõstitutas ecclesias ordinare, & metropolitas hoc ipsum à sanctissimis patriarchis commonitos facere: illos autẽ alios oẽs sub sepositos episcopos ad mensuram hãc deducere: & studere non vltra expensas facere clericorũ ordinationes. Scimus enim quãtæ [q] sanctissimæ ecclesiæ propter hanc ordinationem & alterius expensæ effusionẽ inopes [r] factę sunt. Et quia aliquas earum, vix quidem, tamen liberauimus: quędam verò adhuc oneratæ iacent, & tali releuari angustia nõ valentes: ideo hoc prouideãt sanctissimi patriarchæ & metropolitæ, & reliqui Deo amabiles episcopi, vt & nos, que ab eis aguntur discentes, approbemus eos, qui nostram legẽ in literis positam apud semetipsos ostenderunt operibus adimpleri. Quæ igitur à [s] nobis sancita sunt, & sacrum ordinem statumq; custodiunt secundum sacrarum regularum obseruationẽ & virtutem, decæterò cõseruent perpetuò integra, & sanctissimi patriarchæ vniuscuiusq; diœcesis, & Deo amabiles metropolitæ, & reliqui reuerendissimi episcopi atq; clerici vbiq; Dei curã & sacram disciplinam custodientes inuiolatam, pœna imminente hæc pręuaricanti, quò penitus alienus sit à Deo, & imposito sacerdotij ordine [t]. Nam velut indignus hoc excluditur. Licentiam verò vniuersis [v] damus cuiuscunque sint officij vel conuersationis, respicientibus aliquid horum prævaricari, nuntiare nobis, & ad imperium, quod semper est [x]; vt nos, qui hæc secundum sacrarum regularum explanationem apostolicamq; traditionem constituimus, decentem etiam indignationẽ pręuaricãtibus inferamus: etiam his videlicet, quæ sancita sunt [y] à nobis de

impe. do. col. v.

y Sancita sunt. s. in Græca constit. nec enim dicit de illa, quæ est infra, de eccle. tit. §. finautẽ. col. ix. qa illa post istam est: sed forte idem dicebat Græca quod dicit illa Latina.

Illorum

FACULTÉ DE DROIT DE PARIS BIBLIOTHÈQUE

a Illorum. s. episcoporum.
b Tua. Epiphani.
c Contrahenda. i. tenenda.
d Scripta, hæc cõstitutio istis personis fuit missa.
e Adiectum est plus quam aliis, quibus fuit missa: & hæc est adiectio vsque in fi.
f Adiectione dominica. id est, cum annis domini tamẽ non habemus eos. Accursius.

DE NON Alienandis aut permutandis re. ecclesiæ &c.

Vt in specie repete, & de non &c. & expedtur hæc pars infra, eod. §. si verò creditor. & §. si enim.

Nam intentionẽ Proponimus: sic. §. de nõ eligen. in prin. sic. j. ri. §. in prin.
h Super sacris. i. quasi sacris.
i Lege. s. ista. Ac.
k Remouet. vt in lege Leonis, quæ confirmatur: vt infra, eod. §. vult etiã.
l Emendet. vt. j. eo. §. Anastasius. & §. sinimus. in fi.
m Adiiciat. vt infra. e. §. ab Anastasio: & §. quia verò Leonis.
n Abscindat. sunt autem aliæ. s. Leonis & Anastasij superfluę, ex quo ista s. Iustiani generaliter omnia comprehendit.
o Auxit. Hic nota, arg. ad quæstionẽ, quam diximus. j. tit. j. in prin.
p Lex. vt. C. de sac. san. eccl. l. iubemus. licet quidam dicant, quod eam non habemus.
q In omnibus. scilicet terris: quia localis est. vnde fit generalis: vt infra eodem. §. nos igitur.

hæreditatibus Deo amabiliũ episcoporum, custodiẽdis. Sanctissimi siquidem patriarchæ vniuscuiusq; diœcesis hæc proponant in ecclesiis sub se cõstitutis, & manifesta faciãt Deo amabilibus metropolitis, quæ à nobis constituta sunt. Illi quoque rursus etiam ipsi proponant ea in metropolitana sanctissima ecclesia & constitutis sub se episcopis hæc manifesta faciant: illorum [a] verò singuli in ꝓpria ecclesia hæc proponant: vt nullus nostræ reipublicæ ignoret, quæ à nobis ad honorem & ad augmentum magni Dei & saluatoris nostri Iesu Christi dispositasũt. Insuper sequẽs hæc tua [b] sanctitas omnib⁹, qui sub ea sunt metropolitis sanctissimis hæc faciat manifesta vniuerso tempore contrahenda [c]: scripta exemplaria Ep phanio sanctissimo Archiepiscopo Theopolitano: scripta [d] exemplaria sanctissimo episcopo Hierosolymorum: scripta exemplaria Ioanni viro gloriosissimo præfecto sacrorũ prætoriorũ secundo exconsuli, & patricio, cui etiam hoc adiectũ est [e]. Et tua quoque celsitudo hæc sciens, vnà cum semper susceptur⁹ sedem tuam hæc seruare festinet: & si denũciatum fuerit aliquod tale delictum, prohibeat, & maximè quæcunque in ordinationibus curialium vel officialium interdicta sunt. Nunciet autem etiam nobis, vt decens super eis imponatur correctio. Vtatur quoq; præceptis ad clarissimos prouinciarũ iudices, vt & ipsi, quæ fiunt inspiciẽtes, nõ permittãt aliqd extra hoc, quod à nobis constitutum est, fieri. Imminebit enim eis pœna quinque librarum auri, si quidem & ipsi præuaricari videntes non denunciauerint aut sedi tuæ, aut imperio: vt vndique decens ornatus ordinationis gradui conseruetur. Scripta cũ adiectiõe dominica [f].

TITVLVS I.

DE NON ALIENandis aut permutandis rebus ecclesiasticis immobilibus, aut in speciale hypothecã dandis creditoribus, sed sufficere generales hypothecas.

Res immobiles ecclesiæ maioris vrbis Constantinopolitanæ & ecclesiarũ suæ diœcesis alienari generaliter prohibẽtur, omni fraude & circũuentione remota.

Imp. Iustinianus Augustus. Epiphanio Archiepiscopo & patriarchæ Constantinopolitano.

COLLATIO SECVNDA.

Nam intentionẽ hãc semper proponimus [g], omne quicquid prius imperfectũ, aut cõfusum videbatur, hoc & expurgare, & perfectum ex imperfecto declarare: qđ etiã in omni legislatiõe faciẽtes, credimus oportere, & in alienatiõibus, q̃ fiũt sup sacris [h] reb⁹, vna cõplecti lege [i], q̃ priores oẽs & renouet [k] & emẽdet [l]: & qđ deest adiiciat [m] & qđ supfluũ est, abscindat [n]. A Leone si quidẽ bonę memoriæ (qui post Cõstantinũ pię memorię Christianę fidei inter imperatores principatũ auxit [o], & cõstituit sacrarũ ecclesiarũ honorẽ & disciplinã) scripta lex [p] est de alienatiõibus ecclesiasticis, cõcluſa in sola huius felicissimę ciuitatis sanctissima maiore ecclesia. Et laudamus plurima huius legis cũ oĩ vehemẽtia & Dei cultura posita: sed eò ꝙ nõ gñaliter posita sit in oĩbus [q], egere etiã eã quandã correctione [r] credim⁹. Ab Anastasio quoq; pię memoriæ scripta quædã de talibus [s] lex est [t], neq; similis priori [v], & omnino minus [x] habẽs. Effusa nanq;, & per loca foris [y] po-

Item in contractibus: quia non in pignore nec in cõtractu emphyteusis soluitur: sed per hãc suppletur: vt infra, e. §. quia verò Leonis.
r Correctiõe. no. corrigi ex eo, qđ suppletur. sic. ff ad l. Rho. de iact. l. fin. §. j. & fin.
s De talibus. s. rebus ecclesiasticis immobilibus nõ alienandis.
t Lex est. apud Græcos.
v Priori. scilicet legi Leonis: nam generalior est quã, illa: vt infra, sequitur.
x Minus. in perfectione, plus tamen quàm lex Leonis.
y Foris. s. extra Cõstantinopolitanam ci

nam ciuitatem: ꝙ non erat in lege Leonis: vt C. de sac. san. eccle. l. iubemus. ĵ. respon.

a Ciuitatis. Constantinopolis.

b Perscrutata. s. lege Anastasiana.

c Sedes. i. alia loca præter quàm in vrbe Cõstanti. & eius diœcesis.

d Arbitrabatur. in hoc credidit Anastasius Leonẽ corrigere dicendo generalius, & non fecit, vt sequitur: sed Iustinianus hoc fecit per hanc constitutionem: vt infra, e. §. nos igitur. & ĵ. eo. §. pe.

e Vacare i. necessaria non esse hæc omnia. s. à Leone & ab Anastasio dicta, ꝙ facimus addendo: vt ĵ. eo. §. in fi. sic & alias corrigit lex distinguendo: vt ff. ad legem Rhod. de iac. l. fi. ĵ. resp. & §. ĵ. & §. fin.

f Omnibus. accipe rebus, quod est infra. Aceur.

Xenodochum.

g Xenedochiorum. locus est, vbi peregrini suspiciũtur: vt hospitale sancti Ioannis.

Nosocomium.

h Nosocomiorũ. locus, vbi ægroti curantur.

Monasterium.

i Monasteriorũ. locꝰ vbi monachi simul cõuersantur: vt ĵ. de mon. §. hinc nos.

Brephotrophiũ.

k Brephotrophio rum. locus vbi infantes aluntur.

Gerontocomium.

l Gerontocomio rum. locus vbi pauperes & propter senectutẽ infirmi curantur.

m Et totius sacrati. i. rebus cuiuslibet alterius loci sacri: vt ptochotrophium, de quo habetur mentio. ĵ. e. §. nos igitur. & est locus, in quo pauperes & infirmi homines pascuntur.

Ptochotrophiũ.

Orphanotrophiũ.

Item orphanotrophium. i. locus, in quo orphani vtroque parente carentes pascuntur. item * asceterium, locus in quo fœminę debilium sustẽtatrices habitant & probantur hæ expositiones in nouellis. eo. ti. Itẽ dicas in qualibet ecclesia seculari: vt ĵ. eo. §. nos igit. & §. pe.

* Vide supra, titu. ĵ. §. si vero quædã necessitas.

n Vult enim illa. s. lex Leonis.

Differentia inter mãcipium & colonũ.

o Colonum. sed quæ est differentia inter hunc. s. colonum & mancipium? Resp. hic loquitur de adscriptitiis, vel originariis, vel similibus, & qui à solo nõ possunt separari: nec sine eo alienari. vt. C. de agri. & cens. l. i. ĵ. & l. quemadmodũ. & ff. de leg. ĵ. l. si quis inquilinos. ĵ. respon. At mãcipiũ dicitur seruus ab hostibus captus, vt insti. de iure perso. §. serui. qui etiã super possessionibus ponitur & inscribitur, & ab eis non potest separari, cum immobilis cẽseatur: vt ff. de diuer. & tempo. præscri. l. iij. Vel de adscriptitio ibi dicit. & hęc est verior.

p Ciuiles annonas. s. reditus à fisco percipiendo sin gulis annis: vt C. de sac. san. ec. l. priuilegia. vel ab alia ecclesia: vt ĩ. deter. sit nu. cle. vel à priuato: vt ĩ. tit. j. §. sed neꝙ effusas.

q Nam. interpositio. sic. ĵ. eo. §. nos igitur.

r Hæc. s. hęc tria colonis, & mancipium, & ciuilis annona.

s Numeranda. licet non sint immobilia. Sed quando in actione competenti ecclesiæ proqualibet re: nunqd poterit cedi vel alienari? Respon. nõ vt ff. de iure delib. l. ait prætor. §. quid sit. licet possit distingui: vtrum pro mobili vel immobili re competeret: vt primo casu valeat: secundo non.

t Interminatur. id est, interdicẽdo minatur.

u Oconomo. Sed nunquid idem admittitur ad vendicandum, qui alienauerit? Videtur ꝙ non: cum non debeat cõtra suum factũ venire: vt ff. de adoptio. l. post mortẽ & ff. de ser. rustic. prædic. l. per fundum. Econtra quod sic, cum hoc factum nullã sit: vt hic, & C. de agri. & cens. l. quemadmodum. & C. de li be. cau. l. ĵ. quod vltimum credo verius. Nam & maritus revocat quod donauit vxori: vt ff. de dona. inter vi. & vxor. l. si sponsus. §. fin. Sed nunquid œconomus ipso iure erat priuatus ab administratione, quomodo ergo vendicat: vt C. eodem, lege. iubemus. §. œconomus? Respond. dic quod non ipso iure, sed per sententiam priuãdum & ante sententiam reuocat: cum statum non mutauerit. sic. ff. de lega. iij. l. ĵ. §. hi. Alij dicunt quod ipso iure & tunc dicas eum admitti ad vendicandum post restitutionem in prælatura, non prius: vt argu. insti. tu. de suspe. tu. §. si quis.

x Temporis. à tempore vẽditionis, donec redeat ad ecclesiam.

y Pretiorum. s. quantum est contra ecclesiam: sed cõtra œconomum habet: vt ĵ. eo. §. si quis igitur. quid miri? hoc iure communi est, vt C. de fur. l. inciuilem rem. & C. de rei vend. l. iij. & l. mancipium.

z Ponat. s. lex Leonis: vt C. de sac. san. eccle. l. iubemus. sic. C. de legi. & consti. l. non dubium.

Hæc

a Hæc.scilicet statuta à Leone.
b Præuaricantem.id est,alienantem.& sic facit contra hanc legem.
c Lucratus.vt pretium rei.
d Excludit.s.per sententiam,non ipso iure:vt supra proxi.diximus.
e Dat.scilicet lex Leonis.Accursius.
f Siue ipsi.scilicet œconomi.
g Episcopus.s.alienauerit.
h Clericorum.s. alienauerit,repete, aut videamus, &c.
i Videntes.s.œconomi.& subaudi, aut,&c.
k Alienantem. s. episcopũ vel alium clericum.
l Degeneri.s. dedecora & meticulosa.nã genus cleri corũ audax debet esse cum defendat lege Dei r quę dicit nolite tangere christos meos s,& sacerdotes. vnde securi sunt ex hoc. sic instit. de rer. diui. §.sanctæ.Accur.
r Concor. xij.qõ j.& in c.solue. extra. de maior. & obedit.
m Libertate.i. timidi erant, vt serui:non audaces, vt liberi.
n Consentientes. s.ex pte: vt differat à superiori responso.
o Tradat. s. lex Leonis.
p Reuersionem. sic & alias tabellio qui in suo officio deliquit, perpetuo illud prohibet exercere:vt C. de suscep.& arca.l.si aliquid.lib.x.interdũ ad tẽpus: vt C. de nu.& ar.l.iij.in fin. lib.xij.sic & in prę lato:vt s. §. proxi. sic & in tutore: vt isti.de suspect.tuto. per totum.
Tabellionis delinquẽtis pœna.
q Participãs.sed nũquid Imperator posset, si meruerit in integrum hodie restituere? Videtur q nõ:vt j.eo. §. ga veroverisimile.ibi, oportebit eũ, &c. sed tamen dico contra:cum Leo non potuerit sequẽtibus imperatoribus præiudicare:vt C.de legi.& constit.l.digna.& ff.de na.re.l.quæris.dõmodo dixerit nõ obstante lege Leonis:vt ff.de leg.iij.l.si qs.in princi.
r Ipsos quoq; q.d.nõ solum minores & ordinarij, sed etiam maiores:cum sint quatuor ordines,vt diximus.j.vt ab illust.& qui fu.eã sunt.§.j.apud quos possunt fieri omnes donationes & omnia quę sunt de iudicum ordines quatuor.

mum verò hæc a præuaricantem b,dare quidẽ de suo sanctissimæ ecclesiæ iubet omne, quicquid ex ea causa lucratus c est, aut sanctissimam ecclesiã damnificauit. Super hoc autem etiã excludit d eum officio œconomi,& dat e actionem sanctissimæ ecclesiæ nõ cõtra solos Deo amabiles œconomos, sed etiam contra successores eorum:siue ipsi f hoc alienauerint, siue pro tempore Deo amabiliseps g,aut aliquis aliorũ clericorũ h videntes i alienantem k, taciturnitate degeneri l & sine libertate m passi sunt:& multò potius si cõsentientes n & videntes tale aliquid permiserunt, & non causam prohibuerunt. Ad hoc autem & tabellionem,qui talia confecit instrumenta, perpetuò tradat o exilio: nullã ei clementiam, neque reuersionẽ p participans. q. ipsos quoque r maximos iudices, qui ad hæc accedunt,& ministrant s talibus causis t, aut conficiapud semetipsos monumenta v pro confirmatione talium donationum, aut aliorũ actuũ patiuntur:& cingulo & dignitate & substantia interminatur x excludere. Hoc igitur y increpans vehemẽter,permittit z rei ecclesiasticæ vsum, aut qui vocatur vsus fructus, sub certo quodam tempore, aut etiam vsque ad vitam percipientis dare sanctissimam maiorem ecclesiã sub hac tamẽ definitione, vt is,qui hanc accepit munificentiã,eiusdẽ quãtitatis recompenset rẽ sanctissimæ maiori ecclesiæ sub proprietatis ratione, ex qua posit eundem reditũ sanctissima ecclesia habere, quantũ ille ex vsu accepit:post percipientis vtique mortem,aut definitũ tempus,vsu a videlicet & vsufructu dato b ecclesiasticæ rei, ad sanctissimã maiorem ecclesiam redeũte,& vsu donatæ rei c cũ proprietate d sanctissimæ ecclesiæ e faciẽdo.talẽ nãq; cõtractũ sine periculo f esse ponit lex g. Si verò minus fuerit, quàm qđ datur à sanctissima ecclesia,illud,qđ cõpensatur ei,cuius mox quidẽ percipiet h proprietatem,sperat autẽ & vsum accipere: infirmum contractum & pro non facto i ponit: datq; licentiã vendicationis k,vtpote circũuentione cõtra ius sanctissimæ ecclesiæ facta.Lex l itaq; talia sub breuitate m decernit, & multam imponit: & vsque ad res sanctissimæ ecclesiæ n stat solummodo:& omnem quidem perimit circunentionem, quam præ-

a Hæc.scilicet statuta à Leone.
b Præuaricantem.id est,alienantem.& sic facit contra hanc legem.
c Lucratus.vt pretium rei.
d Excludit.s.per sententiam,non ipso iure:vt supra proxi.diximus.
e Dat.scilicet lex Leonis.Accursius.
f Siue ipsi.scilicet œconomi.
g Episcopus.s.alienauerit.
h Clericorum. s. alienauerit,repete, aut videamus, &c.
i Videntes.s.œconomi.& subaudi, aut,&c.
k Alienantem. s. episcopũ vel alium clericum.
l Degeneri.s. dedecora & meticulosa.nã genus cleri corũ audax debet esse cum defendat lege Dei r quę dicit nolite tangere christos meos s,& sacerdotes. vnde securi sunt ex hoc. sic instit. de rer. diui. §.sanctæ.Accur.
m Libertate.i. timidi erant, vt serui:non audaces, vt liberi.
n Consentientes. s.ex pte: vt differat à superiori responso.
o Tradat. s. lex Leonis.
p Reuersionem. sic & alias tabellio qui in suo officio deliquit, perpetuo illud prohibet exercere:vt C. de suscep.& arca.l.si aliquid.lib.x.interdũ ad tẽpus: vt C. de nu.& ar.l.iij.in fin. lib.xij.sic & in prę lato:vt s. §. proxi. sic & in tutore: vt isti.de suspect.tuto. per totum.
q Participãs.sed nũquid Imperator posset, si meruerit in integrum hodie restituere? Videtur q nõ:vt j.eo. §. ga veroverisimile.ibi, oportebit eũ, &c. sed tamen dico contra:cum Leo non potuerit sequẽtibus imperatoribus præiudicare:vt C.de legi.& constit.l.digna.& ff.de na.re.l.quæris.dõmodo dixerit nõ obstante lege Leonis:vt ff.de leg.iij.l.si qs.in princi.
r Ipsos quoq; q.d.nõ solum minores & ordinarij, sed etiam maiores:cum sint quatuor ordines,vt diximus.j.vt ab illust.& qui fu.eã sunt.§.j.apud quos possunt fieri omnes donationes & omnia quę sunt de iu-

risdictione voluntaria,etiam si merum imperium non habeant:vt j.de defen.ci.§.nulla.Sed nonne tantũ magistro census hæc authoritas datur:vt C.de testa.l.cõsulta? Rñ.illud in testamentis tantum dicit.Item in regia vrbe tantũ & in aliis locis obtinet,quod dictũ est.

s Ministrant.s.authoritatem suam, quantum est ad donationem,quæ insinuationem desiderat, si maior est quingẽtorũ solidorum:vt inst. de do. §.aliæ. quãtũ vero ad alios cõtractus ministrant.i. ministerium præbent.s. docendo fieri contractus:vt j. eod.§. hæc igitur omnia.
t Causis.i.contractibus.
v Monumenta i. instrumenta.
x Interminatur. s.lex Leonis.
y Hoc igitur.s.alienationes ecclesiasticarum immobilium rerum: vt s. §.vult enim.
z Permittit.s.d.l. Leonis.vt C.de sa. sanc.eccle.l. iubemus.§.fin.
a In vsu.in cõcessione vsus, seu vsus fructus.
b Dato. si illi cũ quo sic pmittit ecclesia:vt j.e.§.si qs autem voluerit.
c Donatę rei.i.re pẽfatę ipsi ecclesię.
d Cum proprietate.quam à principio debet habere ecclesia:vt in fine. huius.§.
e Ecclesiæ.s. remanente.
f Periculo. scilicet pœnarum prædictarum.
g Lex.s.Leonis.
h Percipiet.scilicet ecclesia.
i Pro non facto. quantum est de iure:vt C.de legi. & cõ.l.nõ dubiũ. sed factum ipsum pro infecto haberi non potest:vt j.de æqua.do.§. quæ igitur.col.viij.& ff.de cap.l.in bello,§.factę.et ff.de acquipos.l.j.§.adipiscimur.
Factum pro infecto haberi non potest.
k Vendicationis.scilicet œconomo pro tẽpore: vt s.eo.§.vult enim.
l Lex.scilicet Leonis.
m Breuitate.non q ipsa breuiter dicat:sed quia nos breuiter eam retulimus.
n Ecclesiæ.s.Constantinopoli.vt in prin.sui patet.
z Concor. ca. vt nostrũ. cum glo. fi. extra de appellat.

Insurg

a Iurisgentium.s.hominum contra eam,vel in fraudem eius.

b Valuit.cum diuinare non potuit:vt.ff.man.l.si fideiussor.in prin.& ideo non peccauit lex Leonis :vt C.de testa.l.iubemus.in fi.

c Quidam.sic cõstrue. quidã.s. homines dudum hoc, quod vocatur colonariũ ius adinuenientes: colonariũ ius dico, neque nostris legibus, neq; &c.& procedit vsque ad ver.illum, quod nos &c. & postea accipe colonarium ius est,&c. qa interpositio est.

d De propria. scilicet domo.

e Iste.s. qui sic accipit.

f Parœchus.* id est, pensionator. à pariare,qđ est soluere: vt. ff. de stat. lib.l.antepe.§.pen. &.§.fin.vel dicitur à pari: quia domino per omnia fere par est.

g Aliæ.s.legi.

h Omnium. vel imperatorum, vel iurisconsultorum.

i Pene. hoc ideo quia pẽsionem aliquam percipit.

k Quod nos.scilicet huiusmodi cõtractum.

l Cõscripsimus. sed per consuetudinẽ derogatur huic §.& sit emphyteusis per hunc.§.

m Legem.s.istã.

n Dudum.& hic superior articulus in.l. adiicitur Leonis : quia ibi non sunt.

o Respexerunt.s. œconomi, cum homines ad malitiam dediti nihil est,qđ non inueniant: vt j. vt ij qui ob. haberi. res mi. j. rũ. col.v.

p Imminuerunt. s.prẽstationes œconomi, vt sequitur. Azo.

q Præstantes.s. dãtes œconomi in emphyteusim.

r Constitutionum.quas non habemus.

s Casus qui imminẽt emphytentæ:nisi sit totius rei interitus:vt instituta.lo.§.adeo.quod non est in simplici colo:vt.ff.loca.l.si fundum.

t Verò.pro certe.

diximus:non tamen retinere calliditatem postea insurgentium [a] valuit [b]. Quidam [c] enim dudum hoc, quod vocatur colonariũ ius (colonariũ ius est,veluti si domum valentem cẽtum solidos,& præstantẽm pensionem solidos decem, accipiat quis ab ecclesia, & det pro ea solidos centum ,seu amplius,aut certè minus: & quasi iam de propria [d] aggrauet se dare singulis annis quasi pensionis nomine solidos tres. Iste [e] autem appellatur parœchus [f]:sed ipsam domum sub tam parua pensione in perpetuum ,& ipse & hęredes eius possidebant) adinuenientes, neque nostris legibus,neque alię [g] cuiusdam omnium [h] notum,circũuentionem non paruam meditati sunt cõtra legem, perpetuas penè [i] cogitantes alienationes: quod nos [k] decæterò agi prohibemus , & pro eoipso cõscripsimus [l] legem [m]. Dudum [n] autẽ & ad emphyteusim respexerũt [o],& imminuerũt [p] plurimam quãtitatem veri reditus illi, qui emphyteusim accipiunt,præstantes [q] iis,qui rebus pridem sanctissimæ maioris ecclesiæ præsidebant. ideoq; nos in quadam constitutionum [r] nostrarũ diffinimus quidẽ vsq; ad personas tres emphyteusim fieri accipientis,& duorũ successorũ aliorũ:hoc etiã

* Parœchus quis dicatur,vide Alc.libro prætermis.j.in hac ipsa dictione.

v Anastasius.s.loquens in eodem casu, in quo superior.§.s.in emphyteusi.

x Gesta.i.vt ea quæ geruntur ex hoc contractu emphyteutico,in monumentis fiant.i.in scripturis.sic accipitur.ff.de proba.l.Celsus.

y Constituens.s, in lege, quam habuimus in memoria. s. eodem.§.ab Anastasio. & in fi. huius.§.

z Huius.s. ecclesiæ.

a Rei.s.ecclesiasticæ.

b Fieret. emphyteuticus cõtractus. Accursius.

c Extendens.s. Anastasius.

d Neque vtilem. & ideo corrigitur. infra.eo.§.sinimus. in fin.§.

e Prædiximus.s. eodem.§.

f Nos igitur.qa legem Leonis iam breuiter retulimꝰ, & duos casus supuenientes determinauimus: vt supra eo.§.vult.&.§.lex. &.§.dudum.igitur ad legẽ veniamus quam facere proposuimus: vt s.e.j. respon.

g Iam enim.interpositio est hic ver. sic.j.eod.§.vt autẽ. ibi,quod enim&c. Accur.

h Sancimus.ex hoc.§. &.§.seq. & §. sinimus. ibi, qđ actio &c. &.j.de alien.& emphy.§.& hoc. & super ipsis collige qđ est.C. de sacrosan.eccl.auth. hoc ius in prin. Accu.

i Felicissimæ.s. Cõstantinopolitanæ, vbi hæc lex fiebat.Sed qualiter in c. audibi fiebat,cum inveteris Roma habeãt fieri:vt infra vt eccle. Roma.co.ij.in prin.Respon.illud fuit ante tempora Constantini:vt dixim us. s. quomodo opor.epi.in pri. &.§.si vero metropolita.

† Facit ad hunc.§.gl. in tis.sup verbo minoris. post princi.extra, de resti. in inte. & est situs iste. §. super.l.vl. C. de sac. san.ecc. & xij. quæst. ij.§. hoc ius porrectum.

k Ecclesiam. subaudi habere licentiam : vt in fine huius. & sic ad inferiora, semper repete illud. Azo.

l Prærogationem.i.dispendia.

m Interpretatus.vt s. eo.§.j.

sup rebus sanctissimæ maioris ecclesiæ fieri permittimus,non aũt vltra sextã partẽ releuari emphyteusim percipiẽtibus propter fortuitos casus [s] sancientes. Quia verò [t] didicim? sic effusè & impiè ab aliquibus fieri documenta, vt neque sexta relinquatur sanctissimæ ecclesiæ pars,reliqs omnibus emphyteusim accipiẽtibus donatis: Anastasius [v] autem piæ memoriæ gesta [x] monumentorum constituens [y] fieri super alienationibus, sicut etiam huius [z] rei [a] fieret [b], tempus et emphyteusim statuens, sine gestis quidẽ vsq; ad solã vitã accipientis emphyteusim,cũ gestis autẽ in perpetuũ eã extẽdens [c], neq; perfectã fecit , neque vtilem [d] legem:& vndiq; imperfectã vsq; ad solam dicœcesim patriarchicæ sedis huius felicissimæ ciuitatis(sicut prędiximus [e]) legislationem statuens.

Nulla ecclesia vbicunque sita, vel aliquod monasterium , vel asceterium, vel quius alius pius locus rem immobilem alienare potest,nec specialiter pignori obligare. Ange.

Nos † igitur [f] (iam em̃ [g] ad legẽ veniẽdũ est) sancimus [h] neque sanctissimã huius felicissimæ [i] ciuitatis maiorẽ ecclesiam [k],neque sub ea constitutas ecclesias(quarũ ipsa prõgationem [l] suscepit, sicut eã Anastasius pie memoriæ interpretatus [m] est)neque

s Casus qui imminẽt emphytentæ:nisi sit totius rei interitus:vt institu.lo.§.adeo.quod non est in simplici colo:vt.ff loca.l.si fundum.

t Verò.pro certe.

a Existentes: vt sanctæ Mariæ & sanctæ Theodoræ, & aliarum: vt ſ. vt deter. ſit nume. in medio titu.

b Metropolitas. i. archiepiſcopos.

c Ipſe. ſ. patriarcha.

d Complexiue. i. generaliter ſancimus.

e Xenodochum.

hęc verba expone: vt ſ. c. ſ. hęc igitur.

Eccleſia quæ & qñ poſsit alie nare.

f Huiuſmodi. ſ. immobile. niſi i caſibus vj. vt ꝓpter debitum, qđ alias ſolui non valet: vt infra de ali. & emphyte. ſ. & hoc etiã inſuper. Item in emphyteuſi: vt. j. e. ſ. emphyteuſis. & ſ. ſeq. &. j. de ali. & emphy. ſ. licentiã. Item permutat cũ alia eccleſia: vt. j. de conſti. quæ ex aſcri. ſ. fi. Item cum principe: vt. j. e. ſ. ſi nimus. Itẽ propter onus fiſcale: vt infra de eccle. re, immo. ali. ſ. ſancim°. igitur. Item in redẽptione captiuorũ: vt. j. de ali. & emphy. ſ. ſanctiſsima vero. Sed ecõtra eccleſia in quinque caſibus omnino ꝓhibẽt i etiã in his caſibus, vt notauimus infra, de alie. & emphy. ſ. ea. co. ix Sed quid de mobilibus? Reſpond. poſſunt alienari: cũ nõ inueniatur prohibitũ: vt. ff. ex qb. cau. ma. l. necnõ. ſ. quod eis. niſi ſint ſacra circa altare neceſſaria, quæ alienari non poſſunt: vt inſtit. de re. diui. ſ. nullius. &. C. de ſac. ſan. ec. l. ſancimus. niſi propter captiuorum redemptionem: vt infra de alien. & emph. & de ſacris. &. ſ. ſi vero propter. Item quæ ſunt ſuperflua: & tũc etiã propter debitum, nõ ſolum. propter redẽptionẽ captiuorum: vt. j. de alien. & emphyteu. ſ. ſi vero ſunt plura.

Concor. extra, de rebus eccl. non alien. & xij. quę. iij. per totum.

alias omnes eccleſias in hac feliciſsima exiſtentes [a] ciuitate, aut circa eius confinia, neque ſub patriarchica ſede huius feliciſſimæ ciuitatis cõſtitutas, quarum metropolitas [b] ipſe [c] ordinat, neque alium vllum vndique patriarcham, neque epiſcopum (dicimus autem & eos, qui in oriente, & qui in Illirico, inſuper & in Aegypto, & in Lychaonia atque in Lycya, & eos, qui in Aphricana prouincia ſunt complexiuè [d] dicendum), per omnes quæcunque noſtræ ſunt terræ, necnon in occidente ſunt Deo amabiles epiſcopos ab ipſa ſeniori Roma vſque ad Oceanum cõſiſtentium ſanctiſſimarum orthodoxarũ eccleſiarum (neque aliquem xenodochum [e] aut ptochotrophum, aut noſocomum, aut orphanotrophum, aut brephotrophũ, aut gerontocomum, aut monaſterij virorum vel mulierum abbatem, vel abbatiſſam, aut quẽlibet omnino præſidentem venerabilibus collegiis, licẽ tiam habere alienare rem immobilem, aut in domibus, aut in agris, aut in ortis, aut omnino in huiuſmodi [f], neque ruſticũ mãcipium neque ciuilem annonã, nec ꝑ ſpecialis [g] pignoris occaſionem tradere creditoribus [h]. Alie nationis [i] †autem nomẽ generalius iõ poſuimus, vt prohibeamus & venditionem, & donationem & commutationem, & in perpetuũ [k] extenſam emphyteuſim, quæ non procul [l] ab alienatione conſiſtit. Sed omnes vbique ſacerdotes ab huiuſmodi alienatione prohibemus, ſubditos pœnis, quibus Leonis piæ memoriæ vſa eſt conſtitutio [m]. Illã [n] nanque per omnia valere, & ratam eſſe ſancimus. propterea [o] hanc propoſuimus & protulimus, & non paternavoce [p] legem conſcripſimus, ſed hac cõmuni & Græca, vt omnibus ſit nota, propter facilem interpretationem.

Quod itaque [q] iam præteriit, relinquimus. nam tanta documenta [r] tempore longo facta nunc commouere, multæ erit tergiuerſationis [s].

† Cõcor capi, nul liceat: nõ mẽ alie tionis hi gi. ſimꝑ nitur c tra dere eccle. alie vel non cum gle ſuper vo bo alie nationis.

g Specialis. hic no. quod vbicunque dicitur in hac cõſtitutione de prohibitione ſpecialis pignoris, illud ſit correctũ per legẽ. j. de ali. & emphy. ſ. hoc etiã. Vel dic illud ſpeciale cauſa neceſsitatis, propter quã ceſſat omnis lex: vt. ff. de offi. procon. l. j. gñalis aũt obligatio permittitur: vt. j. eo. ſ. ſi enim.

h Tradere credi. ſed nunquid ſine traditione ſpeciale pignus facere poteſt. ff. de pigno. act. l. j. Videtur ꝙ ſic: vt hic, &. j. e. ſ. ſi aũt creditor. nã ibi dicit acci pere &. ſ. ſi enim. in fin. &. ſ. ſimus. ibi, ſed neque dationẽ. &c. Sed his largibus large ponitur verbum dare. ſic ff. de pigno, act. l. ſi conuenerit. ſ. ſi quis. Quare dicas, quod nec ſic fieri põt obli. per iſtã conſti. vt. ſ. j. rñſo. ſed generalis obligatio fieri poteſt. ſ. ſine traditione: cum dicat in tit. hypotheca: vt. ff. de pig. act. l. ſi rem. ſ. proprie Sed quæ eſt ratio? Rñ. quia plus iuris conſtituitur creditori per ſpeciale pignus, quam per generale: cũ mancipia generaliter obligata manumittamus, non ſi ſpecialiter: vt. ff. de manumiſ. l iij. C. de ſeru. pigno. da. ma. l. iij.

i Alienationis. vt C. de re ali. nõ ali. l. ſi. ſic. ff. de ſta. lib. l. ſtatuliberi. ſ. fina.

k Et in perpetuũ. Hic no. quod vbicũque in hac cõſtitutione fit mentio de perpetua ẽphyteuſi prohibenda, illud corrigitur: vt infra de alie. & emphyteu. ſ. licentiã. Vel dic, ibi conceditur in perpetuũ, l. quandiu reditus præſtetur: & ita hic & inſtitu. loca. ſ. adeo. Vel dic fieri in perpetuum. i. in tertiam generationem: vt infra. e. ſ. emphyteuſim. prima verior.

l Non procul. i. non multum.

m Conſtitutio. vt ſ. eo. ſ. vult enim.

n Illam. ſ. legem Leonis. Accur.

o Propterea. ſ. vt prohiberemus oẽs ſacerdotes: vt dixerat, nõ vt cõfirmaret. ſ. legem Leonis quia & ſine hac erat confirmata. ſ. e. & ſic non refertur ad proximum dictum.

p Voce. ſ. Latina: ſed in Græca ꝙ eſt magis cõmunis vt hic dicitur. nam Græcã ſciunt Græci. Item Latinos oportet ſcire ꝓpter interpretationẽ & translationem: vt patet per multas leges translatas: vt. ff. de excu. tut. l. j. & de iud. l. pars. & ſiniũ reg. l. ſi. & aliæ infinitæ. Sed econtra linguam noſtram Græci vilipendunt: nec eã ſcire volũt: vnde tãtum nobis eſt cõmunis. præterea, vt legitur in diuinis, quando Hebraica lingua trãsferebatur in Latinã, prius in Græcã transferebatur, vt facilius ex ea ſumeretur in Latinam: ſicut & de obligatione iuriſgentiũ, quę tollitur per acceptilationem per quoddã mediũ: vt inſt. qui. mod. tolli. obli. ſ. ij. Et no. quod hæc lex ſic loquitur hic, acſt adhuc nõ eſſet translata in Latinum: & facit Imperator mentionẽ translationis. vel ideo eſt communis: quia fiebat Cõſtantinopoli.

q Itaque. inceptiue non illatiue ponitur.

r Documenta. i. inſtrumenta facta de alienationibus rerum eccleſiaſticarum.

s Tergiuerſationis. ſic. C. de teſt. l. iubemus. ſ. pe. ſic infra eo. ſ. ſi. &. C. de cad. tol. ſ. ſi. ſic. j. de referen. ſ. ſi.

col.

col.iij.sic.C.de legib.& consti.l.leges.

a Schema.i.ordinem vel figuram,secundum Al.

b Prædictas.s.§.vlti.Azo.

c Vt autem lex ad.id est,contra.

d Quod.id est,varietas.

e Quid enim isti tres versus sunt interpositio vsq; illuc,necessariũ, &c.

f Inter homines. vnde dicitur, Iustus septies in die cadit.C. de vet. iu.enuc.l. ij. §. sed qa.sic.j.de confan. & vte.fra.in prin. col.vj. Aliud est in diuina natura: vt insti.de iusti.& iur. j.resp.et de iure na. §.sed naturalia. Iustus septies in die peccat.

g In auxilio.imo videtur ad destruendã falsa effici tur lex: vt ff. de reg.Cato.l.j. ita & vtiosa: vt ff. de re. iur.l.j.in fi.contra: sed illud est quo ad exceptionem, quæ remota est a regula:sed ipsa lex vel regula firmatur, q̃ remanet:vt hic dr.

h Moueatur. sic j.eo.§.quia vero verisimile.ibi,oportebit,&c.Accur.

i Sinimus igitur. i.permittimus: qa exceptiones facimus a lege,quę prohibet alienationẽ rerum ecclesiastica rũ:ego hæc est prima per legem istã.

k Reipublicæ. quia publica vtilitas est præferenda priuatæ:vt hic, & ff.pro soc.l. actione.§.Labeo.& C. de cad.tol.§. pe. & j.vt omnes obedi. iud.prouin.§. arripiat.col.v.

l Talis.s.ecclesiæ alicuius.

m Indẽnitate seruata.sic.j.constitutio, quæ ex ad.cri.& li. §.fin.

n Ab eo. Imperatore.

o Quid.q.d.bene debet dare etiam maiorem rem.

p Immensitas.supra,vt deter.sit nu.cle. §. j. contra. Solu.vt ibi.

q Pragmatica.scriptura facta cũ consilio procerum.

r Forma.s.pragmatica.

s Præcipiens.s.ecclesiæ.

t Imperio.id est,Imperatori.

v Firma.nunquid ergo similiter à priuato in ecclesia fieri potest immensa donatio sine insinuatione? Quidam dicunt q̃ sic:vt hic,& C.de sac.sanc. eccle.l. illud nos contra:cum enim nõ inueniamus expressum hic,vel alibi stabit in suo statu,vt vltra quingentos solidos fiat insinuatio:vt insti.de dona. §. & cur retro. & C.de don.l. pe. in fin. Quod enim non mutatur, veteri iuri reliquitur: vt C.de ap.l.præcipimus.§.fin.in fin. & C.de testa.l.sancimus.& q̃ hic dicitur,est speciale in principe:vt arg. s. eo.j.resp.& s.quomodo opor.epis.j. respon.vel dici põt hic non dici, q̃ Imperator donet sine insinuatione, imo fieri videtur, ex quo fit pragmatica forma, quæ est scriptura publica: vt j.eo.§.quia vero verisimile. & sic de iure cõmuni videt fieri hæc donatio. Antiquo iuri relinquitur,qđ non mutatur.

x Præsident. vt prælati.

y Literis. vt tabelliones,iudices: vt s.eo.§.ad hæc.& §.aliquid.

z Firmatæ. vt s. eod.l.alienationis. ibi,illa,&c.

a Nec multum. differunt enim in vsuc.triennij: quia res fiscales non vsucapiuntur:vt insti. de vsuc.§.res fiscales.sed res ecclesiæ sic:vt j.hæc consti. inter,&c.col.vj.secundum Ala. sed non valet:quia hęc constitutio non cogitauit de illa inferiori:sed differunt: quia vnum sacris, alterum humanis præsidet:vt supra, quomodo oporte. epis.j.respon.simili tudinem autem habent:nam vtriusq; res iure isto adhuc centum annis præscribuntur:vt hic, & C.de sacrosanc. eccle.l.fi. licet post hanc legem sit cor rectum quo ad ecclesiam:vt infra.de eccle.titu.§.pro. temporalibus.

† Cõcor. ca. solitæ. extra, de maiori. & obedien.

b Quando.pro quia.

c Compensantes.s.ecclesia & imperator.

d Aliam vero.quam supradictam permutationem, in qua tria fuerunt necessaria:& quod seruaretur illæsa ecclesia,& q̃ esset publica vtilitas,& fieret pragmatica forma:vt supra proxi.

Halo. vt autem lex ad hu. nat.varietatem per. ad id qđ semper venit, per omnia.

Quapropter quę vsq; huc hactenus extant,propriũ habeant schema [a] .de cæterò autem omnem alienationẽ interdicimus,prædictas [b] eis pœnas ponẽtes.

Exceptio confirmat regulam in non exceptis.Bart.

† Vt autem lex ad [c] humanæ naturæ varietatem & quod [d] semper venit, moderata, per omnia immota permaneat (quid enim [e] erit stabile inter homines [f] ,& ita immobile, vt nullam patiatur mutationem,cũm omnis noster status sub perpetuo motu consistat?) necessarium existimamus, quasdam exceptiones dare legi cũ multis vigiliis & subtilitate adinuentas: vt eas habẽs in auxilio [g] lex nequaquã moueat [h] .

Principi permutare licet cum ecclesia pro re meliori vel æquali, vtilitate reipublicæ exigente, & pragmatica forma præcedente:omnis alia alienatiõe prohibita.B.

Sinimus igitur [i] imperio,si qua cõmunis commoditas est, & ad vtilitatem reipublicæ [k] respiciens, & possessionẽ exigens talis [l] alicuius immobilis rei,qualẽ proposuimus:hoc ei à sanctissimis ecclesiis & reliquis venerabilibus domibus & collegiis percipere licere, vndiq; sacris domibus indemnitate [m] seruata: & recompensam dari eis ab eo [n] , qui percepit, æqua aut etiam maiore, quàm data est. Quid [o] enim causetur Imperator, ne meliora det, cui plurima dedit Deus habere, & multorum dominum esse, & facilè dare, & maximè in sanctissimis ecclesiis, in quibus optima mẽsura est donatarum eis rerum immensitas [p] .

Vnde si quid tale fiat, & pragmatica [q] præcesserit forma [r] ,præcipiens [s] imperio [t] aliquid dare talium rerum,& recompensauerit mox rẽ meliorẽ & vberiorem & vtiliorem: sit ea permutatio firma [v] : & ŋ,qui præsident [x] domibus,quarum est, quod alienatur ,& qui talibus administrãt literis [y] ,sine querela vndiq; sint nullã metuentes pœnarum, quę à Leone pię memoriæ interminantur, & à nobis firmatæ [z] sunt: vtique cũ nec † multùm [a] differant ab alterutro sacerdotium & imperium,& res sacrę à communibus & publicis:quando [b] omnis sanctissimis ecclesiis abundantia & status ex imperialibus munificẽtiis perpetuò præbeatur. Alterutris itaque compensantes [c] quæ decet,nõ ab aliquibus iure culpabuntur.

Aliam verò [d] omnem siue ad imperium ipsum, siue ad aliam quancunq; personam factam, siue

a Perpetuam.in fra,de ali.& emph. §.licentiam. cõtra. Solu.vt dixi.ſ. eo. §.alienationis.

b Cuiusdam pignoris.ĩ. de alien. & emphyt. §. hoc etiam inſuper. in prin.col.ix. cõtra. Sol.vt diximus.e. §.nosſigiſ.in fi.Ac.

c Actio pia.i. intentio.vel dic.id eſt actus pius.

d Horũ.ſ. ẽptorũ ab eccleſia,vel donatorũ & ſimiliũ.

e Ab eis. ſ. locis.

f Conſtitutione. cuius memoriam fecit.ſ.eo.§.ab Anaſtaſio.& §. Anaſtaſius.

g Principia. ſic. ff.de aqua plu.arc. l.ſed interdum. ſic ff.ꝙ vi aut clam.l. nam origo.

h Duobus. imo. in perpetuum: ſed dic vt ſ.eo. §. alienationis.

i Filiis. Nota filiis dari quædam, quæ nõ dantur extraneis hæredibus. Sic in priuilegio hypothecarũ,quando ſuccedunt matri:vt C. qui po.in pigno.l.fi.ſic in priuilegiis,ne damnetur vir inſolidum: vt ff.ſol.ma.l.marium.& l. etiam. ſic ff.ad Trebel. l. ex facto.§.fi.ſic. C. de inof.teſta.l.ſcimus. in fi.legis.

Filiis damnatur, quæ non dãtur extraneis.

k Aliter. quàm nunc diximus.

l Sub nulla. non ſub vlla:quia nihil dixit de hoc. vel dic ꝙ eoipſo,quod generaliter alienare prohibuit: ꝙ & hanc prohibuit.ſ. emphyteuſim.

m Cõſtitutiõe. de qua memoriã habuim°.ſ.e.§. dudũ.

n Rei. mercedis. l.quæ poteſt habere ex re,ſi locaretur annuatim.

o Tanta.forte qñ res venit ad eccleſiam,reddebat ſingulis annis x.& nunc tantundem reddit.

p Diximus.ſ.eo.§.dudum.& §.proxi.

q Sextam.ad plus.

venditionem,ſiue donationem,ſiue permutationem, ſiue emphyteuſim perpetuam [a] omnino perimimus.ſed neque dationem cuiuſdam pignoris [b] in re mobili factam,occaſionem mutuorum fieri ſinimus. Et hæc valere volumus in omni eccleſia, omniꝙ monaſterio, & noſocomio, & xenodochio, & brephotrophio, & aſceterio,& gerontocomio,& omni abſolutè collegio,quod actio pia[c] cõſtituit, nullo, penitus horum [d] aliquid accipere ab eis [e] valente. Vnde neque conſtitutione [f] Anaſtaſij diuæ memoriæ vltrius opus erit, neꝙ ſecundum illam faciẽdi decreti memoriæ obſeruationis. Ipſa eñ rei principia [g] perimentes,& prohibentes quod fit, nequaquam perſecutione deinceps indigebimus.

Eccleſiarum & locorum venerabilium res in emphyteuſim dari poſſunt in perſonam accipiẽtis,& duorum ſucceſſorum: videlicet filiorum & nepotum,& viri & vxoris, ſi de eis ſpecialiter dictum fuerit:aliter non. Bartol.

Emphyteuſim autem ſiue in ſanctiſsima maiore eccleſia, ſiue in omnibus reliquis adorandis domibus fieri ſinimus: & in accipientis perſona, & in duobus [h] eiuſdem perſonæ hæredibus deinceps, filiis [i] tantum ſolis maſculis,aut fœminis, aut nepotibus vtriuſque naturæ, aut vxore,aut viro:ſi hoc videlicet de vxore,aut viro expreſsim nominetur. alioqui nõ tranſire ad aliquem alterum hæredem, ſed vſque ad ſolam vitam percipientium ſtandum: niſi filios aut nepotes habuerint. Aliter [k] autem penitus emphyteuſim agi eccleſiaſticæ cuiuſdã, aut ptochij rei immobilis aut mancipij ruſtici & ciuilis annonænullo permittimus modo:neque quod fit, habere aliquod penitus robur ſinimus.

Eccleſiarum res penſionem eã dem reddentes in emphyteuſim dare poſſunt pro eadem penſione, quanta ab initio fuit ſtatuta, diminuta ad plus in ſextam partẽ: penſione verò ob cladem minuta, pro extante penſione in emphyteuſim dari debent.& ſi res ſit pretioſa parum aut nullam reddens penſionem,re ſubtiliter æſtimata, penſio conſtitui debet, quæ in xx. annis faciat æſtimationem. Bartolus.

Quia verò Leonis qui dem piæ memoriæ conſtitutio ſub nulla [l] penitus deminutione dari rem ecclesiaſticam ſanciuit: nos autem in alia conſtitutione [m] à nobis ſcripta ſextã accipi ſolum ſuper emphyteuſim ſancimus: huiuſmodi quædam deminutionis rei [n] damus ordinem,vt quæratur cũ omni veritate & ſubtilitate penſio eorum, quæ dãtur, tanta [o], quanta ab initio fuit, quando ad ſanctiſsimam venit eccleſiam: & detur emphyteuſis talibus perſonis, quales dudum diximus [p]. Tunc enim ſextam ei partẽ [r] cũ ſcrupuloſitate imputandam [s] concedimus. Si verò minui contigerit per quandam cladem [t] pẽſionem, aut [v] in toto: tunc conſtantem penſionem accipiat [x], qui emphyteu-

r Partem.accipe verbum.ĩ.concedimus.i. remittimus.

s Imputandam.i. compenſandam cũ ſcrupuloſitate. Nã quia interdum emphyteuta damnum ſentit, vel propter tempeſtatem: vt ff. loca. l. ex conducto.§.ĩ.vel propter rei interitum particularem: vt C. de iu.emph.l.ĩ.dicitur fieri quædam compentatio:vt hic, & ſ eo.§.dudum.

t Cladẽ.quia fundus pro parte chaſmate perijt:vt ff de mino. l. verum. §. pe. vel quia arbores ſunt vento diruta vel domus exuſta,vt inſti.de contrah. empt.§.cum autem.

v Aut.hoc eſt de reſponſione.

x Accipiat. vt ſi nomine penſionis reddãtur v.& nunc v.reddat,& nõ minus,imo potius dimittat,vt ſequitur. Et vt hęc plene intelligantur,diſtingue aut res,quæ datur in emph.eſt tantæ penſionis, quantæ erat tunc,cũ ad eccleſiam peruenit aut maioris,aut minoris,aut fere nullius, aut prius nullius.primo caſu fit diminutio in vj. partẽ.ſ.eo.§.dudũ. ſ.proxi.§.& ĩ. de alien.& emph. §.ĩ. in princip.& §.quicunque.col.ix. In ſecundo fit diminutio ſimiliter: vt puta in vj.partem: ſed habetur reſpectus,quando ad ec cleſiã peruenit: ne ꝙ fauore eius indu ctum eſt,contra eã interpretemur: vt ff.de legi. & ſenatuſc.l.nulla. & C. de legi.& conſti.l. ꝙ fauore.In tertio. quando eſt minoris:nunquam quãdo peruenit ad eccleſiam,puta in dimidiam vel circa idem:tunc accipiat pro ea penſione, quæ nunc eſt,aut dimittat, vt hic. vbi autem parum minus vel etiam eſſet parum plus:tunc credo idem ꝙ in pri

in primo casu. Nam propter nimiam rem à iure non recedo: vt ff. de in integ. restit. l. 1. cio. In quarto. s. quando fere nullius est, vt quia ruinosa effet: tũc aut soluere vult statim. & tũc fit diminutio in tertiã partem ab ea pensione, quæ poterat colligi adhuc re existẽte in suo statu. Aut vult soluere demũ re refecta, & tunc nulla fit diminutio præsentis mercedis: imo medietatẽ eius pẽsionis, quæ adiicietẽ ex rei ædificatione, debet adiicere. vt ĵ. de alien. & emphyt. §. si verò quædã. Sed quidã dixerunt nõ esse faciẽdam differentiã interdicta duo modo capitula: cũ in eodẽ casu intelligerent, q̃ hic dicitur, vt ĵ. de ali. & ẽph. §. si verò quædam. & illũ. §. hunc supplere dixerant: q̃ nõ credo. In quinto casu dico, quod prout potest quali licũq; pensione debet locare. s. in emphyt. œconomus, vt ĵ. de ali. & emphyt. §. j. in fi. Addo etiã sextũ membrum, qñ tantæ est nunc, quãtæ prius: sed parũ est respectu q̃stimatiõis rei, vel turris: & tunc dic, vt ĵ. eo. §. fin. & hęc omnia æstimãtur p̃ architectos, vt ĵ. eo. §. quod autem. Acc.

† Cõcor. gloss. ij. in c. cum cau fam. post med. ibi, quandoq; considera tur. extra de testi.

a Cum liceat. i. magis licitũ est sic locare ad annos, quã pensionem diminuere, licet sit securius, licet ecõtra quandoq; fit: quia melius est &c vt ĵ. de tabel. & vt proto. di. §. nos autem in fine.

b Conducere. i. locare.

c Digna pretio. s. prædia.

d Pensiones. ĵ. vt sunt turres.

e Non ex reditibus, licet hoc fiat alias: vt ĩ. eodem. §. proximo.

f Subtiliter. per architectos: vt ĵ. eo. §. quod autem.

g Computari. q. d. talis detur pensio, quæ collecta vsq; ad xx. annos, contineat pensionẽ, vel æstimationem rei. sic & econtra in venditione rei ecclesiasticæ quandoque sumitur pretiũ ex pẽsione: vt ĵ. de alie. & emphy. §. ex hoc autem concedimus. Acc.

h Prædiximus. vt ĩ. e. §. emphyteusim.

i Faciendam. imo perpetuo: sed dic vt ĩ. eod. §. alienationis.

k Canonem. i. solitam mercedem.

l Hoc enim. interpositio est vsq; illuc, fieri.

m Hominum. nam in priuata emphyteusi per triennium expectatur: vt C. de iure emphy. l. ij §. fin. sed in ecclesiastica biennũ, vt hic, & ĵ. de ali. & emphyt. §. si verò quis. Sed in simplici colono in distincte biennium expectat: vt ff. loca. & cond. l. quæro. §. interlocatorem. & l. cũ dominus horreorum.

n Ad casum. i. ad remissionem.

o Defendere. s. vẽdicando vel cõdicendo ex lista.

p Meliorationum. quæ Græcè emponemata dicũtur: vt C. de iure emphy. l. ij. & inde dicitur emphyteusis. i. cõtractus meliorationis.

q Fecerit. s. dolo, vel culpa lata, vel leui, quæ veniunt in omnibus contractibus, quæ gratia vtriusq; partis fiunt: vt ff. de regulis iuris. l. contractus: & ff. commo. l. si vt certo. §. nunc. Ad instar enim fructuarij bona fide vtetur: vt ff. vsufru. quemad. caue. l. j.

r Prædium. scili licet rusticum.

s Ad restitutionem. i. diligentem. restitutionem.

t Omnes reditus ratione præteriti tẽporis sãtum: vt ĵ. de ali. & emphyt. §. si verò qs. Sed contra. ĵ. e. §. si verò etiã p̃petuam emphyt. Rñ. ibi cõtractus ab initio non tenuit: sed vbi tenuit, obtinet, q̃ hic dicitur: vt ĵ. de ali. & emphyt. §. si verò præter.

v Quod autem dictum est. vt ĩ. eo §. nos igitur.

x Valere. s. alienationẽ. Cõtra eam videbatur ex eo, quod Imperatori est licitum: vt ĩ. eo §. sinimus. & suæ familiæ licitum videtur: vt insti. de vsu. & ha. §. ij. cum & alias dicat, quod sit pars sui corporis: vt C. ad leg. iul. maie. l. quisquis. in prin.

y Qualibet causa. vt vetustate vel chasmate: vt ff. de mino. l. verum. §. pen.

z Sed etiam. quasi dicat, non solum super ruinis, sed etiam, & cætera.

sim subire vult: aut nec accipiat penitus: cum liceat [a] cõducere [b] potius, quã tales diminutiones in emphyteusim celebrare. Si verò alicuius ecclesiastici prædij suburbani emphyteusis detur: qualia plurima maximè in hac nouimus felicissima cõsistere ciuitate, multo quidẽ digna pretio [c], paruas verò reddẽtia pensiones [d], aut nihil pensionũ oĩno, non ex reditibus [e] meriti emphyteusim, sed æstimari suburbanũ subtiliter [f], & reputari ex p̃tio collecto reditus possibiles in viginti annis † computari [g]: & in reditibus ex hoc cõputatis agi emphyteusim, nõ perpetuò, sed in eũ, q̃ percipit, & duas ex eo successiones, & viro & vxori sicut prędiximus [h] faciendã [i].

Emphyteuta si canonem non soluerit per biennium, cadit à iure suo, & reddere rem compellitur, & pensionem pro tempore præterito soluere, & damnum emendare: nulla pro melioratione retentione competente. Barto.

Scire autẽ emphyteutas conuenit, quia si biennio continuo non exoluerint emphyteuticũ canonem [k] (hoc enim [l] tẽpus pro triẽnio aliorũ hominũ [m] sufficere adcasum [n] ecclesiasticarũ, aut ptochicarũ emphyteusium pro nõ soluto canone ponimus) fient omnino extranei emphyteumatis: & volẽtibus præpositis sacrarũ domuum licebit prædia, aut domos defendere [o], nullã metuctibus meliorationũ [p] redditio nẽ. Sed si quidẽ deterius fecerit [q] prædiũ [r] suburbanũ aut domũ, qui emphyteusim percepit, cogi eũ de suo diligentia ac restitutionem [s] prisci status facere, & obligatum esse ad hoc ipsum, & hæredes eius, & successores, eiusq; res, insuper & debitos omnes reditus [t] sine dilatione exigi.

Res immobiles ecclesiarũ alienari prohibentur in quãcunque personam: siue sint integræ, siue ruinosæ: nisi in emphyteusim à iure permissam, rerum æstimatione subtiliter facta per architectos, reuolutione siue machinatione remota. Bart.

Quod aũt dictum est [v] à nobis, vt nullius immobilis rei ecclesiasticæ aut ptochicæ alienatio sit p̃missa, ad nullam nostræ reipublicæ personã sancimus valere [x], non solũ super constantibus domibus & suburbanis & hortis & agris, sed etiam super ruinis, siue exigne, siue ex terræ motu, siue ex alia qualibet [y] causa ruina sit: sed etiã [z] in iis, quæ omnino destructa

a Iacent. quia totum est destructum: sed non exportata ruina: sed in sequenti casu est exportata. ar. ff. de dam. infec. l. prætor. §. fi. & l. seq.

b Temporali. imo perpetua hodie: sed dic vt §. eo. §. alienationis.

c Prædiximus. vt §. eod. l. emphyteusim.

d Vt neque. hic potest esse. §. & dic neq; pro & nō: ac si dicat, & vt non &c. Accurs.

e Mechanicis. s. interuenientibus: q; verbū est infra. Et not. q; hoc nomen mechanicus generalius nomē est, q; architectus. Nam mechanica est s. ieētia adulterina siue nō liberalis, vt pelipariorum, fabrorū, & similiū. inde mechanici. i. magistri harum artium sed architectus magister tectorū, vel domuū tantū dicitur: & maior, abarchos quod est princeps. et tectū, quasi dicat princeps magistrorū tectorum, vel domuum, per quos istæ ruinæ æstimantur, vt non decipiat ecclesia.

Mechanica ars quæ dicatur.

f Siue. hoc siue, respicit infra aliud siue &c. quod est remotū: sicut. ff. de in rem verso. l. iij. §. fiue.

g Insignibus. scilicet maximis.

h Euāgeliis. s. coram præside. secundum R. q; nihil est imo corā his: non est tangēt. sic. C. de iudi. l. rem nō nouam. & §. de sanct. episc. §. nulli verò.

i Modū emphyteusis. s. designatū. §. eod. §. quia verò, & §. si verò.

k In his. scilicet domibus.

l Emphyteuticam conscriptionem. s. scripturam per tabellionē factam. vij. testibus adhibitis: vt modo numerauit. sic & alias est necessaria scriptura: vt §. de ali. & emphy. §. & hoc etiam. regulariter contra: vt C. de pact. l. pactum.

m Dictum. vt §. e. §. quia verò Leonis. & §. si verò.

n Illum. s. emphyteutam.

o Duas imo in perpetuum: vt §. de ali. & emphyt. §. licentiam. sed dic, vt §. eo. §. alienationis.

p Dictum est. vt §. eo. §. emphyteusim.

sunt, & in pauimento iacēt[a], siue etiam in puris ruinis nullū ædificiū habentibus, neque materiā iacentē. Nō enim in illis alienationē fieri permittimus: nisi in sola emphyteusi tēporali[b], secundū quod dudum à nobis dictū est, & in tribus personis talibus, quales prædiximus[c], vt neq;[d] vlla circūscriptio in rē ecclesiasticam in talibus fiat, duobus per tpa primatibus mechanicis[e], aut architectis siue[f] in hac regia & maxima ciuitate vnà cū Deo amabilibus œconomis, & quinque reuerendissimis pbyteris, & duobus diaconibus, præsente quoq; deo amabili epo: siue etiā in prouincia duobus insignibus[g] mechanicis, aut architectis, aut etiā vno (si vnū solū ciuitas habeat) interuenientibus in illis locis sacrosanctis euāgeliis[h] positis definiat ab architectis, quantū cōpetat pro hoc solui sanctissimæ ecclesiæ secūdū modū emphyteusis[i]: & in his[k] emphyteuticā[l] cōscriptionē in eo celebrari secūdum figurā prius dictā[m], illū verò[n] & ædificare, & vti materiebus, si materias habeat, & transmittere emphyteusim vsq; ad duas[o] successiones (sicut dictū est[p]) & sic reuerti post trium personarum mortē ad sanctissimā ecclesiā, aut venerabilem domū, ex qua facta est emphyteusis, & etiam valere talem contractū, vtpote præsenti non repugnantem legi. Neque illud quod hactenus contra tales contractus q agebatur[r], valere permittendū est de adiectione: vt si vel duorum hæredū compleatur tps, licentia[s] sit eis, qui post illū[t] sunt, in emphyteusim dare id, vnde agitur, & semper eos præponi aliis[v]. in hoc[x] enim nihil aliud est, quàm per reuolutionem & machinationē perpetuas eis emphyteuseis[y], magis autē priuationes ecclesiasticarum agi rerum. Sed & si quid factū est tale[z], nullam necessitatē esse reuerendissimis œconomis duobus hæredib⁹ cessantibus, cæteris tradere[a].

Res ecclesiæ concedi potest ad tēpus accipere volenti ad vsumfructum, re alia eiusdem redtus in eius compensationem ecclesiæ donata: vt tempore finito vtraque res pleno iure ad ecclesiam redeat. Bart.

Si quis aūt voluerit accipere secundū rationem vsus, aut qui vocat vsusfructus, rē ecclesiasticam aut sanctissimæ maioris ecclesiæ, aut alterius cuiuslibet[b], quæ in omni nostra ditione sunt positæ, aut ptothicorū, oīno percipiat hoc, & secūdū prædictā obseruationē, & secūdū formā cōstitutionis Leonis[c] piæ memoriæ: vt iste locuples existens & substātiæ immobilis dominus, aliam mox rē secundū proprietatis ius[d] cōpenset[e] sanctissimæ ecclesiæ, aut verebus peremptis, vt veniatur ad æstimationem: quod

q Contractus. alias contra tales leges habebātur cōtractus &c.

r Agebatur. scilicet per pactum.

s Licentia. i. necessitas imponat. scilicet prælatis. & ita hæc dictio importat necessitatē: vt in sequēti litera patet. sic ff. de minori. l. etiā ei. §. imperator. & ff. de solut. l. si quis seruo. in verbo sufficit.

t Illū. i. in iis, qui sunt vltra tertiam generationem.

v Aliis. s. extraneis sic & alias. C. de contrah. emp. l. dudum.

x In hoc. scilicet pacto, vel tali facto promisso.

y Emphyteuseis. accusatiuus est pluralis numeri.

z Tale. s. pactū, vt eis, & non aliis detur.

a Tradere. cum enim sit cōtra legē istam, nō valet: vt C. de pact. l. pacta. sed cum hodie fiat perpetua, & hoc pactū credo valere vt §. de alie. & emphy. §. licentiā. nisi in maiori ecclesia Constanti. ciuitatis, & quibusdam ecclesiis sub ea positis: vt §. de alie. & emphy. §. §.

b Cuiuslibet. domus venerabilis. Accurs.

c Leonis. vt C. de sacrosan. eccl. l. iubemus. §. fi.

d Ius. s. vsufructu remanēte apud eū.

e Cōpenset. Improprie ponitur: secundū Al. quia in ter species fieri nō potest cōpensatio: vt in sti. de actio. §. in bonæ fidei. Nec ob. C. de compensa. l. fi. in prin. quia actiones reales tūc compēsantur cum

Compensatio inter species non potest.

ſit quandoque: vt ff. de rei vend. l. qui reſtituere.

a Quod datur. ſ. ab eccleſia modo: & improprie ponitur verbū dare, cū dominium nō trāſeat: vt hic: & ſ. eo. ſ. hocigitur. & ſ. de alie. & emphyt. ſ. ſi vero quis. alias proprie accipitur. cū dominiū trāſit: vt inſti. de act. ſ. ſic ſtacta. Vel dic proprie, quod vſusfructus tranſit, & eius poſſeſsio: vt ſ. de acqui poſſ. l. naturaliter. & prout de facto res trāſit, vel de iure quo ad vſumfr. eaten. poſtea ad eccleſiam redit: vt ſequitur.

b Accipiat. ſ. venerabilis domus.

c Datæ. ſ. à fructuario eccleſiæ ab initio, cuius etiam medio tempore habet vſumfr.

d Et. pro etiam.

e Quatenus. i. in quantum.

f Vtrumq; ſ. qđ datum fuit fructuario, & qđ ipſe dedit eccleſiæ.

g Eccleſiam remāſuram. defectiua eſt, & ideo ſubaudi decurreret.

h Pene. i. fere. A.

i In venditione. quod nomē nō ad omnem alienationem pertinet: vt ff. de ſta. li. ſtatulibe- ri. in fin. vnde non cōtinet emphyteuſim, nec etiā pignoris dationē ſed hęc conſt. ſic: quia non procul ab alienatione cōſiſtit: vt ſ. eo. ſ. alienationis. propter hoc dixit hic pene.

Vēditionis nomē alias alienationis, ſpecies nō complecti- tur.

k Interdicimus. vt ſ. e. ſ. nos igitur.

l Donationes. de his primis dixit etiā Leo: ſed de duobus ſequēt̄ibus nō.

m Immobilibus. ſ. prohiberi.

n Ad mortem. ſ. ciuiſem ad quā deducuntur tabelliones, q deportātur: q̄ eſt mors ciuilis: nerabili domui, ex qua hic percepit tantos & tales frequētes reditus, quātos aut quales habet. qđ datur [z] ita, vt poſt eius obitum eccleſiaſtica, aut ptochica res reuertatur ad venerabilem domum cum vſu, qui datus eſt, non tranſcendente tēpus vitæ percipientis. Accipiat [b] autem ſimiliter etiam rei in compenſationem datæ [c] & [d] vſum, quatenus [e] ſit poſt percipientis obitum tempus, in quo donatio vſus conuenit, non tranſcendens, videlicet percipientis vitam: vtrunque [f] ex toto & ſecundum proprietatē, & ſecundum vſum apud ſanctiſsimam eccleſiā [g] remanſurum.

Oeconomi res eccleſiarum in caſibus prohibitis alienantes, pœna legis Leonis affi:iuntur, & emptor pretium amittit, & rem cū fructibus reddit. Item donatarius rem donatam cum fructibus reddere compellitur. Bar.

Quia vero Leonis piæ memoriæ cōſtitutio pœnas penè [h] ſolūmodo in vēditione [i] decreuit, nos autē interdicimus [k] non vēditiones ſolū, ſed etiam donationes [l], & permutationes, & ppetuas emphyteuſeis & pignorum dationes in rebus immobilibus [m]. Videmus autem quoſdā ſic amatores periculi cōſtitutos, vt prę ſumant ad ea quæ interdicta ſunt accedere, & circūuentionē facere legib⁹ ex volūtate & præſumptiōe, quā habent: & quæ omnibus modis interdicta ſunt, & forſitan deducunt homines ad mortem [n], qui hoc agūt: propterea neceſſarium exiſtimauimus, in vnoquoque contractu etiam certam ſtatuere pœnam: iis quippe pœnis, quæ poſitæ ſunt aduerſus œconomos ex conſtitutione præ dicta piæ memoriæ Leonis, ſimiliter & nunc imminentibus œconomo, aut xenodocho, aut noſocomo, aut brephotropho, aut abbati, aut abbatiſſæ monaſterij, aut aſceterij, ſecundum quod prius diſpoſitum eſt [o]. Si quis igitur emere præſumpſerit rem eccleſiaſticam, aut ptochicam, cadat quidem mox [p] pretio: exigatur autem res, quam accepit, cum omni medij temporis incremento: & contra ſanctiſsimam quidam eccleſiam, aut venerabilem domum nullam omnino habeat actionem †: contra venerabiles verò œconomos [q], aut qui omnino vendiderunt, in propriis eorum [r] ſubſtantiis ex contractu [s] habeat actionem: vt metuſuæ ſubſtantiæ etſi [t] non propter Dei timorem, tamen ſegniores circa venditionem fiant. Si quis autem per donationem accipere præſumpſerit rem eccleſiaſticam, aut ptochicam: & ipſo quod datum eſt, omnino cadat, & aliud tantumdem ex ſua ſubſtantia repenſet [v] ſanctiſsimæ eccleſiæ, aut venerabili domui, ex qua hoc ſuſcepit: vt quàm niſus eſt agere contra eam neuitatem, hanc ſibimet in propriis exhibens, ſuam ſentiat malignitatem. Si autem permutatio in quibuſdam perſonis fiat: præter ſolum imperium, ſicut prædiximus [x], & qui permutationem

z ſ. eo. ſ. ad hoc. & ff. de cōtra tab. l. j. ſ. filiū. Itē œconomi & magiſtri, & magni iudices pœnā patiuntur, licet nō mortē: vt ſ. e. ſ. œconomum. & ſ. ipſos. nam & hic dicit forſitan.

o Diſpoſitū eſt. vt ſ. e. ſ. vult. Acc.

p Mox. i. ſtatim.

q Oeconomos. ſic. ff. ſi cert. peta. l. ciuitas.

r Eorum. ſ. œconomorum.

s Contractu. ſed qualiter ex inutili cōtractu agitur: vt C. de leg. & cōſt. l. nō dubiū? Rū iutilis eſt in fauorē eccleſiæ, vt poſsit vēdicare: ſed in odiū œconomi valet, vt teneatur. Vel dic ex inutili contractu agi: vt alias ff. de act. emp. l. ex empto. ſ. iis qui. & de contrah. emp. l. ſed Celſus. & de pign. act. l. ſolutum. ſ. j. Item nōne œconomus poterit agentē exceptione excludere: vt C. de liber. cau. l. ſi is. & ff. ſol. ma. l. vīro. & l. cum mulier. & qa potior eſt cōditio poſsidentis in talibus: vt ff. de cōdic. ob turp. l. ij. & l. ſi ob turpē? Reſpon. dic emptorē bona fide emiſſe: nec ſibi nocet iuris ignorātia in damno vi. ādo: vt ff. de iur. & facti igno. l. error. in fi. Vel dic, quod œconomus tāquā ſuam vendebat, vt inueniret emptorē C. de bo. mat. l. j.

t Si. i. quamuis.

v Repēſet. vt C. de don. l. nec ignorans. cōtra ff. de regulis iur. l. donari. Sed hoc eſt ſpeciale ppter delictum ſuū: vel alias in odiū malę fidei poſſeſſoris: vt ff. ad l. Aq. l. ſi ſeruꝰ ſerō. ſ. ſi oliuā. & inſtit. de re. di. ſ. ex diuerſo.

x Prædiximus. vt ſ. eo. ſ. ſtatuimus.

† Gl. ſi. in ca. ad audientiam. extra, de reb. eccle. alie. intelligit, qđ iſti emptores rerum eccleſię habēt actionem contra œconomū ad pretiū repetēdum ſi ſint bonæ fidei emptores alias non vt xvj. q. iij. ſ. poteſt. verſ. vniuerſis.

a Amittat. impropriè tamẽ: cum non transierit dominiũ: vt ff. de reg. iur. l. nõ videtur rẽ amittere, secũdum Alberic.

b Substantia. eorum. f. œconomorum &. similium. arg. ẽ. proxi. & § si quis igitur. & hoc erat dictũ in lege Leonis de permutatione.

† Haloã. secundum quam & propriis cadat, & quod sperauit, non adquirat: etiam hic actione &c.

c Corporali. id est, speciali.

d Suburbanis. id est, ortis iuxta vrbem.

e Aurũ. vel etiã aliud: vt ẽ. de fideiuss. § j.

f Ab hoc. f. auro, quod mutuauerat ecclesiæ.

g Habeat lucrũ. Sed quomodo ecclesia locupletatur cum aliena iactura in omnibus his casibus: vt ff. de condi. inde. l. nam natura? Hic rñ. nõ fit cũ iniuria: imo iure et ex culpa eius qui accepit: vt ff. de regul. iur. l. quod qs.

h Præsulem monasterij. sed quomodo tenentur, cũ nihil habeãt, vt ẽ. de mo. § illud. nam inanis est actio, &c. vt ff. de do. l. nãis? Rñ. quidã. quia affines & consanguinei eorũ tenẽtur p eis: quod nihil est: cũ alius pro eo nõ debet exigi: vt j. vt non fiãt pi. § j. coll. v. & C. de pœ. l fancim⁹. Vel dic, quod hic loquitur, quando hic habebat adhuc bona quia non diuiserat inter filios: vt j. de san. episco. § si qua mulier. Vel dic tertio. quod hæc constit. loquitur de his monachis, vel abbatib⁹, qui ante cõsti. illam de monast. intrabãt monasterium, qui nõ perdebant propterea rerum suarum dominiũ, vt j. hæc cõ. inter. prio. cõ. de iis q ingre. mo. col. vj.

accepit, subiaceat pœnæ, & datam sibi rem amittat [a], & recurrat rursus hæc ad venerabilem domum, vnde progressa est: & quod pro cõpensatione dedit, maneat apud venerabilem domũ: & qui accesserit ad causam legi contrariam, cadat vtroq; iustè, & secundũ hoc pœnæ subdatur †, secundum quod & propriis cadet, & quod sperauit, non adquisiuit, etiã hac actione ei seruata in propria substantia eorũ [b], qui cõtractũ cũ eo celebrauerunt.

Contentus debet esse creditor generali hypotheca in re ecclesiastica, & nullum speciale pignus accipere. Ange.

Si autem creditor in pignore corporali [c] elegerit accipere rem immobilem ecclesiasticã, aut ptochicam, in domibus forsan, aut suburbanis [d], aut agis, aut hortis, aut ciuilibus panibus, aut rusticis mancipiis, & dederit aurum [e]: ab hoc [f] cadat creditor, & habeat lucrũ [g], quæ mutuum accepit sanctissima ecclesia, aut venerabilis domus, qđ mutuatum est aurum, etiam hic cõtra celebrantẽ mutuum œconomũ, aut xenodochum, aut brephotrophum, aut præsulem monasterij [h], aut asceterij, aut aliorum venerabilium collegiorum, creditori actione manente: his omnibus etiam in abbatissis muliebrium ascetriorum, aut monasteriorum valentibus. Si enim [i] omnino sanctissimis ecclesiis, aut aliis venerabilibus domibus crediti opus fiat, aut [k] in solã necessariã videlicet, & inuitabilem occasionẽ [l], & præter quam non poterit, quod imminet, adimpleri: aut in aliam causam vtilissimam sanctissimæ ecclesiæ consistentem [m]: licebit præpositis earum [n] vsque ad generalem [o] hypothecam stare, & nullum speciale [p] pignus creditoribus prębere.

Suscipiens ab ecclesia in emphyteusim perpetuam, vel temporalem contra huius legis dispositionem, cadit ab emphyteusi: & tenetur ad canonis præstationem, ac si emphyteusis teneret: & datum per eum remanet ecclesiæ. Angelus.

Si verò in perpetuam quispiam emphyteusim accipere præsumpserit, quod non licet, aut temporalem quidem, non tamen secundum huius nostræ legis obseruationẽ [q]: etiam sic cadat quidẽ de emphyteusi: & quod datum est, maneat apud venerabilem domum. Debet autem continuò, & post casum emphyteumatis, quãtum futurus [r] erat, soluere, si secundum legem subiisset emphyteusim: nihil apud eũ remanente ex rebus pauperũ [s], quæ frustra per emphyteusim datę sunt. Hęc igitur omnia custodiantur prædictis [t] subiecta pœnis: neque tabellionibus præsumentibus instrumentis talibus ministrare, sed metuentibus vsque ad exilium, & vt nunquã reuertantur, nec si sacra [v] hoc præbeat forma; neq; iudicibus [x] vel dictare talia instrumẽta præsumẽtibus, vel facta susc ipere, & gestis monumẽtorum ea firmare: nec etiam ipsi & cinguli & dignitatis & substantiæ casum secundũ Leonis cõstitutionem sustineant [y].

dicit, qđ de eo qđ acquisiuit ex genere coniuncto, vsq; ad quartum gradũ vt j. de ecc. tit. § interdicimus. collat. ix. & j. de san. epis. § si quis contra aliquam. sed hoc in episcopo, non monacho posset habere locũ. Alij dicũt, quod quidam sunt abbates laici, non monachi: vt Petragoricen. & sancti Frontonis, qui habẽt ppria. Sed tertia opin. verior est.

i Si enim. vere nõ debet rẽ immobilem pignori dare.

k Aut. opus dico aut, &c.

l Occasionẽ, puta vt soluat debitũ vsurarum.

m Consistentem. vt in emẽdis bob⁹ pro laborario terrę eccleſię, vel alia iusta causa.

n Earũ. ecclesiarũ.

o Ad generalem. sic dicendo, omnia bona ecclesiæ tibi obligo. Sed nũqd est plus, quam speciale? Rñ. nõ: vt diximus ẽ. eod. l. non igitur. in fin.

p Speciale. sed ho die contra: vt j. de al. & emphyteu. § hoc etiam. col. ix. sed dic: vt ẽ. eod. § alienationis.

q Obseruationẽ. quã habuimus. ẽ. e. § emphyteusim. & § quia vero. & § si vero.

r Futurus. etiam pro futuro tẽpore, qa cõtractus nõ valuit: qđ dic: vt ẽ. eo. § scire autem.

s Pauperũ. i. ex rebus ipsius ecclesiæ. & no. res ecclesiarũ pauperum esse.

Ecclesiæ res sunt pauperũ.

t Prædictis. vt ẽ. eo. § vult enim. cũ sequen. vsque ad § hæc igit. & ẽ. eo. § qa vero vsq; huc.

v Sacra. i. cõcessio facta à princ. sic j. § quia vero verisimile.

x Iudicibus. sic C. de dec. l. omnes.

y Sustineant. vt supra.

supra, eodem §. ipsos.

a Eos. scilicet œconomos.

b Legem. vt C. de sacrosan. eccl. l. sancimus.

c Conflant. id est, conquassant & liquefaciunt.

d Aut. cū aspiratione haud, ponitur pro nonisi autem est sine aspiratione. debet subiici maiori.

† Cōcor. cum toto §. isto ca. j. cum suis glo. extra de pig.

e Sacras. sic. j. de ali. & emphyt. §. de sacris. & §. sanctissimas.

f Diximus. s. eo. & C. de sacrosanc. eccles. l. sancimus. & legitur instit. de rerū di. §. nullius. & §. sacræ. Acc.

g Animæ. id est, animata corpora. & sic ponitur contentum pro continente.

h Hominū. sic. j. de eccle. tit. §. si autē pro redemptione. colla. ix.

i Possessio. i. ex qua præstaretur ciuilis panis. vel dic ipsa possessio talis p̄stationis annuæ.

k Lex. f. Leonis: vt s. eo. §. vult em.

Pragmatica forma.

l Pragmaticas formas. i. nostrum rescriptum cū consilio procerum factum. Acc.

m Aliquid. i. emere rem ecclesiæ.

n Permittentes. pragmaticas formas.

o Prohibemus. s tentare acquirere tale rescriptum. & etiā si acquiratur, ꝓhibemus vti eo, vt sequitur, & sancimus &c.

p Quempiam. i. talem aliquem.

q Proferre. Sed nūquid tenetur. l. Corn. de fal. ex eo capite, si quis scienter vtitur illicito instrumēto: vt C. si reus vel accusat. l. iij. & ff. ad legem Cor. de falsi. l. falsi. §. j. Rūd. non, duabus rationibus: &

Pœnæ sunt minuendę in dubiis.

quia pœnę sunt minuendæ in dubiis: vnde sufficit pœna huius legis: vt ff. de pœ. l. interpretationē. & quia nō videtur falsum, ꝓ veritatis primordio adiuuat: vt ff. de leg. ij. l. cū filius. §. hæres. vbi aūt esset falsum rescriptū, locum haberet pœna l. Corne. ar. C. ad leg. Cor. de fal. l. maiorem. & ff. de fal. l. fi. quæ pœna est. ff. ad le. Cor. de falsi. l. j. §. fin.

r Typum. i. rescriptum tale.

s Compendium. id est, non potest cōtrahere, etiam si habeat rescriptum.

t Monasteriis. ad omnes hos ablatiuos repete de, quod est supra.

iisdem pœnis † seruādis etiam aduersus eos [a], qui sacrata vasa cōtra nostrā legem [b] aut pignori dāt, aut vendūt, aut cōflāt [c] propter alienationē. nam & illos æqua, aut [d] maiori pœna dignos esse sancimus, quātò etiam circa sacras [e] res & Deo dicatas præsumpserūt impiè agere: nisi tn aliquid tale fiat, ꝙ diximus [f], circa redēptionē captiuorū, vbi animę [g] hominū [h] liberātur à mortibus, & vinculis, inaiatorū venditione vasorū. Simili ꝙppe obseruatione & sup alienatione ciuiliū panū custodiēda: sicut sępe diximus eò, ꝙ tales panes nō solū in hac felicissima ciuitate, sed etiā in magna Alexandria & in Theopoli esse didicimus. forsitā aut tē tale quid & in aliis, puinciis quibusdam est. Si enim etiā alibi hmōi ꝙę dā sit possessio [i]: & in illa lex [k] seruetur, & suam obseruationem extēdat.

Regulariter res immobiles ecclesiarum alienari prohibentur omni priuilegio cessante, omni compulsione & violentia prohibitis. Item ecclesiarum & monasteriorum penitus alienatio interdicitur. Bar.

Quia verò verisimile est, quēpiā etiā in circunuētionē huius legis tētare pragmaticas nostras formas [l] accipere, tale aliquid [m] ei agere permittētes [n]: & hoc, phibemus [o] in oī persona maiore, vel minore, siue in cingulo constituta, siue horū, qui circa nos sunt, siue aliorū quispiā inter populos habitātiū: & sancimus nulli penitus licētiā esse, talē quēpiā [p] pragmaticā proferre [q] typum [r], necꝫ ex hoc accipere aliquod de sanctissimis ecclesiis cōpendium [s], aut monasteriis [t], aut ptochiis, aut aliis venerabilibus collegiis, immobiliū rerum. Sed & gloriosissimo quę stori [v] pœnā imminere cētū librarū auri, si quid tale dictauerit [x]: simul et susciptiētibus insinuationē talis cuiusꝑiā sacręformæ gloriosissimis iudicibus [y], aut aliis quibusdā eandē [z] imminere pœnā: & tabelliones succūbere Leonis piæ memoriæ cō stitutioni [a], si egerint tale aliquod instrumētū: & Deo amabiles ep̄os, aut venerabiles œconomos sine periculo refutare huiusmodi sacras pragmaticas formas: magis autē cū piculo [b] suscipere et agnoscere: ꝙa circa ipsum sacerdotiū periculū susti nebūt, si negligentes has leges [c], quæ ita fiūt, pragmaticas sequantur formas. Oportet em̄ ea, quæ cōiter & generaliter in omniū vtilitatē [d] sanciūtur, potius valere [e]: quā ea, ꝙę circa aliquos [f] studentur agi ad corruptionem coium legū. His solis videlicet cōducendis, & emphyteusi [g] dandis

v Questori. nam sine isto q̄store nullū rescriptū potest elici seu impetrari: vt. j. vt diuinæ iussio. inscriptionem habe. glorio. q̄sto. in prin. col. viij.

x Dictauerit. no. punirī illicitè dictantē. vt hic, & ff. de iniur. l. lex Cor. §. si quis librū. & inst. de iniu. §. j.

Dictans illicite puniri debet.

y Iudicibus. aliis à quæstore. Sed est contra. j. de mand. princi. §. deinde. in ti col. iij. Solut. ibi nō suscepit prima vice: ideo nō punitur sicut & hic nō puniret. sed postꝫ Imperator ibi secū davice p̄cepit secū dū Al. vnde bñ fecit, si tertiū nō expectauit p̄ceptū [1] quia iūc vt in obediēs puniret: vt ff. de reiu. l. cōtumacia. §. contumax.

[1] Concor. c. si quando. extra de rescriptis.

z Eandē. i. simile: vt c. libras auri.

a Cōstitutioni. vt C. de sacrosanc. eccle. l. iubemus. §. ad hæc.

b Periculo. s. amissionis sacerdotij: vt sequitur.

c Has leges. q̄ ita fiāt. s. vt ꝓhibeant alienationē rerū ecclesiasti. vt j. eod. §. nos. & vt C. de fac. san. ecc. l. iubemus. §. ad hæc. & facit ad hūc. §. j. in medio li. nō fic. sa. for. in prin. col. viij. & C. de p̄c. Imp. offe. l. rescripta. & C. q mil. nō pos. l. eis. & C. de pet. bo. sub. l. j. & ij. & C. si nup. ex re. pe. l. j. & C. si contra ius vel vtil. publ. l. fi.

d Vtilitatem. nā cōmuniter interest ecclesias esse, vt in eis petamus veniā peccatorum: vt j. vt lic. ma. & auix. §. qui verò.

Communis vtilitas priuatæ pręponitur.

e Valere. hic no. publicā & cōmunē vtilitatē p̄ferri priuatę. sic ff. p so. l. actio. & §. labeo. & C. de ca. tol. §. fi.

f Aliquos œconomos.

g Emphyteusi. alias emphyteusis: & tunc subaudi nitur.

nomine.

a Tali aliquo egere. Si est in littera tali aliquo egere. scilicet vt detur in emphyteusim, plana est. si est tale aliquid agere: & tũc dic, id est, quas putant. s. prælati i. agentes tale aliquid in emphyteusim.

b In potentatu. maximè. Idem est enim in quolibet alio: vt C. de acti. & obli. l. ficut. sed de his maior erat timor: cũ pares potẽtioribus esse nõ possimus, vt ff. de ali. iudi. l. iij & isti volebãt sine rescripto cogere ecclesiam: vt differat à superiori.

c Pœnæ. quæ quandoq; capitalis est pro qualitate sacrilegij: vt ff. ad leg. Iul. pecul. l. sacrilegij. & j. sacrilegi.

d Mulctis. i. pœnis. nã certæ sunt: sed mulcta dicitur incerta pœna pro motu iudicis: vt ff. de verbo. signifi. l. qua pœna.

e Hac nostra. vt ẽ. eo. §. vlt. & §. seq. vsq; ad §. hoc igit.

f Quosdã. subaudi scilicet.

g Monasteria. i. ipsam ecclesiã: vt sequitur: vt j. de alien. l. & emphy. §. quoniam. col. ix.

h Ad priuatã. i. ad formam nõ sacram: verè tamen semper remanet sacra: vt ff. de rerum diuis. l. in tantum. §. sacræ. & insti. de rerũ diuis. §. sacræ, nisi in casu: vt ff. de reli. i. cum loca.

i Prohibemus. sic. ẽ. tit j. §. semel.

k Nulli. Sed nũquid fit cõtractus talium inter ignorantes: vt ff. de contrahẽ. emp. l. liber. & l. Celsus? Rñd. sic, vt obligentur contrahentes, non vt dñium transferatur: vt ff. de contrahen. empt. l. si in rebus, quascunq; putant tali aliquo egere[a]. Si tñ voluerint quædã sub propria gubernatione habere Deo amabiles œconomi, aut aliorum præsules collegiorũ: nulli eorum, qui in potentatu[b] sunt, neque secundum sacram pragmaticã formã licentiam esse cogere eos, aut per conductionẽ, aut per emphyteusim hæc tradere ei, qui hoc agit: & sacrilegij subiacere pœnæ[c], & omnibus mulctis[d], quæ hac nostra[e] lege sacra continẽtur, & suppliciis. Quia verò cognouimus aliquod pessimum delictũ factũ & apud Alexandrinos & apud Aegyptios, iam aũt et in aliis quibusdã imperij locis quosdam[f] præsumere ipsa venerabilia monasteria[g] vẽdere, aut pmutare, aut donare (in quibus & altare collocatũ est, & sacrũ exhibitũ ministeriũ, quale moris est in sanctissimis ecclesiis celebrari, sacris qppe lectis scripturis & sacrosancta & ineffabili communione tradita, & monastica illic facta habitatione) ita vt hæc mutarentur ex sacro & Deo amabili schemate, ad priuatã[h] mãsionẽ & statũ, hæc oĩno de cætero fieri prohibemus[i], nulli[k] hominum permittẽtes hoc delinquere, sed etiam factum[l] infirmũ omnibus declaramus modis, & pẽtiorum casum[m] imponimus accipientibus: vẽditorem[n] quoq; dãnificamus & rei casu, & pretij amissione, sanctissimæ ecclesiæ eius loci & venerabilibus mõasteriis hoc tribuẽtes: quatenus ipsi prouideant, vt quod male alienatum[o] est, rursus ad monasticam reuocent figurã: neque hypotheca super his valente, sed etiam ipsa infirmanda[p], & rursus sacro monasterio assignanda.

Sicut damnosa rei ecclesiasticæ immobilis alienatio prohibetur, ita & possessionis inutilis & damnosæ ecclesiæ inhibita est concessio. Angelus.

Sicut autem damnosas alienationes, phibemus, sic & dãnosas possessiones interdicimus[q]. multæ enim apud nos motæ sunt quæstionrs, vbi quidã minus[r] idoneæ[s] prædia donauerunt sanctissimis ecclesiis, aut venerabilibus domibus, aut etiam vẽdiderunt tanquã idonea: cùm vtiq; sterilia à principio essent, & ex hoc venerabilibus domibus nocuerunt[t]. Interdicimus † igit rectoribus venerabilium domorũ tale aliquid agere, aut certè cognoscere[v]: quia si non cũ omni subtilitate fecerint contractus, sed fœneæ[x] quædã possessio, aut dãnosa[y] detur ecclesiis aut monasteriis, aut xenodochiis, aut nosocomiis, aut aliis venerabilibus collegiis, contractus quidem pro nõ facto erit: & recipiet omnino qui dat, quod per circumuentionem & fallaciam datũ est: œconomus autẽ, qui tale aliquid egerit, aut abbas, aut xenodochus, aut nosocomus, aut ptochotrophus, aut orphanotrophus, aut gerontocomus, de suo[z] ei qui dedit, sãrabit ex hoc damnũ. Si verò sic causa figuretur, vt etiam aliquod aurum pro hoc[a] detur[b], & hoc lucrabitur quidem venemptiõe. §. j. & insti. de inutil. stip. §. j. & ff. de verb. obligat. l. inter stipulantem. §. sacram.

l Factum. i. quatenus de facto processit: nam fieri potest cum effectu, vt diximus.

m Casum. id est, amissionem.

n Venditorẽ. i. emptorẽ: vt ff. de acti. emp. l. veteres alias vẽditionem: & tũc planum est.

o Alienatũ est. de solo facto.

p Infirmãda. sic C. de leg. & consti. l. non dubium.

q Interdicimus. scilicet ecclesiæ acquiri à princi.

r Minus. i. parũ.

s donea. Quid si non sint idoneæ? Dic q; nõ prodest donãti ecclesiæ: vt §. eod. l. quia verò Leonis. Acc.

t Nocuerũt. propter onus fiscaliũ, vel publicas functiones, vel angarias ipsis p̃diis impositas, secũdũ Al.

v Cognoscere. i. recipere à donatoribus, vel vẽdentibus, vel legãtibus. vel dic, aut cognoscere, id est, cognoscant: quia subibũt pœnas.

x Fœnea. i. sterilis: vt dicũt quidã. vel dic, q; tantum herbam fert, & illam malam: vt quidam agri faciũt: vt ff. de ædili. edict. l. etiã. & C. de ædili. ac l. si prædium.

y Dãnosa. s. nomine fiscalium.

z De suo. sed qualiter cum nihil habeat? Dic vt ẽ. e. §. si autem creditur.

a Pro hoc. i. pro hac sterilipos. quia forte non fuit possessio data ecclesiæ, sed aurum, vt eam colerent.

b Detur. ecclesiæ ab eo qui dat sterilem possessionem: cum ecclesia alias nollet recipere. Vt dic, q; alius mãdato œco-

† Hic ponitur. C. de sacrosan. ec. sed per. l. vlti. & incipit, sicuti alienatio. & x. q. ij. §. sicut autẽ. Fœnea possessio.

to œconomi dedit illi, qui dedit illam sterilem possessionem ecclesiæ.

a Contra eum. s. contra œconomũ.

b Prædiximus. vt ẽ. eo. § si quis. & facit ad hũc. § j. de ali. & emphyteu. § si vero q̃dã. col. ix.

c Et non aliud. hoc dicit propter Anastasiũ, qui hæc fecit: vt ẽ. eo. § j.

d Gerõtocomis. hæc verba expone vt ẽ. e. § hæc ergo.

e Denuntiare. s. principi: vt in nouel. e. ti. vel præsidi prouinciæ, vel episcopo: vt C. de epi. & cle. l. nulli.

f Laudabilis. no. laudabile & vtile accusare. sic C. de epis. & cle l. si quis in hoc. & l. nulli. in fi. & C. loca. & cõ. l. fin. & C. de male. & ma. l. iij. & C. ad l. Iul. repetun. l. iubemus. & C. de iis qui se deiece. l. j. li. x. arg. contra. ff. de iu. fisci. l. ij. § j. rñ. j.

Accusare est laudabile.

g Calumniatoris. no. quem sine metu calumniatorem accusare. sic C. de adul. l. quamuis. sed generaliter cõtra: vt C. de accus. l. fina. & ẽ. quo. opor. epis. § si qs autem.

h Seruabunt autem eam. s. constitutionem istam.

i Et. pro etiam.

k Medias. hic. no. de ordie magistratuum. q̃ dic vt j. vt ab illust. & qui sub eos sunt dicemus.

l Præuaricatores, i. qui contra hoc faciunt.

m Subdat. s. ciuile auxilium.

n Nisi tamen. no ta nisi corrigi, nisi expresse inueniatur correctum. sic C. de appel. l. præcipimus. & j. qui h. mod. nat. ef. sui. § trib. col. vij.

o Tua. loquitur archiepiscopo: vt ẽ. eo in prin.

p Illam. s. tuã beatitudinem.

rabilis domus, quæ fœneum aliquod acceperit. Qui verò aurũ dedit: habebit contra eum [a], qui contractum celebrauit, ex hoc actionẽ, sicut prædiximus [b]. Hæc omnino à nobis super ecclesiasticarum, aut omnino ptochicarum rerũ alienatione posita sit lex, Leonis quidem piæ memoriæ sequens constitutionem, & non aliud, [c] quidem curans, aliud autem incuratum relinquens: sed in omni terra, quam Romanorum continet lex, & catholicæ ecclesiæ sanctio, hæc extendatur, & determinet quæ sua sunt, & valeat perpetua, & custodita & à sanctissimis patriarchis vniuscuiusque diœcesis, & à Deo amabilibus metropolitis, & ab aliis episcopis & clericis & œconomis & abbatibns & xenodochis & nosocomis & brephotrophis & gerontocomis [d] & orphanotrophis, & omnibus similiter rectoribus aliquorũ sanctorum collegiorum: omnibus imponens proprium robur, & licentiã præbens volenti denunciare [e] quæ delinquuntur. Laudabilis [f] enim huiusmodi est, & calumniatoris [g] effugiet nomen, qui causam contra leges factam redarguit, author pietatis & vtilitatis sacris domibus factus. Seruabũt autẽ eã [h] nihilominus & [i] nostræ reipublicę iudices maiores & minores, ciuiles & militares: & præcipuè p omnes diœceses constituti gloriosissimi præfecti sacrorum prætoriorũ: & medias [k] habẽtes administrationes, quos spectabiles vocant: dicimus autem augustales & procõsulares & spectabiles comites, & alios Oriẽtis, & qui post illos sunt magistratus, hoc est prouinciarum consules siue præsides cõstituti, atque defensores ciuitatum. & similiter omne ciuile & militare & publicum auxilium hanc nostram legem, tanquam in communi vtilitate, & pro totius terræ pietate positam seruet: & p̃uaricatores [l] subdat [m] pœnis, quas primitus diximus. Si quid autem de conductionibus ecclesiasticarum rerum, aut in aliis capitulis sanciuimus aut à prioribus nostris sancitum est, maneat hoc in propria firmitate: neq; ex præsenti sacra nostra cõstitutiõe nouãdũ. alia em̃ oĩa manere in ꝓpriis terminis sinimus: nisi tñ [n] aliqd de his habeat, q̃ hic cõstituimus: cum sufficiat pro omnibus hæc lex sup̃ id, qd̃ à Leone piæ memoriæ factũ est, oẽm aduersus ptochicas res auferre alienationis occasionem. Tua [o] igit̃ beatitudo, & qui post illã [p] in põtificalibus sedibus fuerit, quę à nobis dispolita sunt, operi effectuiq; tradere festinet. Da. xvij. Ca. Maꝝ Bel. V. C. Cõs.

TITVLVS II.

† TV IVDICES [q] SINE quoquo suffragio [r] fiant.

Dignitates & administrationes gratis conferri debent, nihilo suffragiorũ nomine dato: aliàs omnia mala sequũtur, cum à radice procedat auaritiæ, quæ mater est omniũ malorũ, antiquo iure penitus sublato. B.

Impe. Iustinia. A. Ioan. pręfe. prætorio iterum exconsule & patricio.

MNes nobis dies ac noctes contingit cũ omni lucubratione [s] & cogitatione degere, semp volẽtibus, vt aliquid vtile & placens Deo à nobis collatoribus, p̃beat: & non in vano vigilias ducimus. sed in huiusmodi [t] eas [v] expẽdimus cõsilia, pnoctãtes †, & noctibus sub ęqualitate dierũ vtẽtes [x]: vt nñ subiecti sub omni qete cõsistant, solicitudine liberati: nobis in nosmetipsos

VT IVDICES sine, &c.

q Vt iudices. i. præsides: alias pro consules, vel rectores prouinciarum.

r Suffragio. i. sine aliquod dato nomine suffragij: vt j. hæc omnia.

Suffragium.

s Mnes Lucubrat. i. nocturna vigilia. vñ * dicit, quod luna habet radios lugubres: simile verbũ infra. de le. § ij.

* Nugatur, vt solet Accur. Tu dic lucubrationẽ à lucubro verbo dici q̃ est ad lucernam vigilo, & aliquid cõpono.

t Huiusmodi. s. in vtilitatibus collatorum.

v Eas. s. vigilias nostras. Accur.

x Vtentes. Mirabile hic colligitur, quod quando magni dies sunt, non debemus tantum vigilare de nocte, quantum quando sunt parui dies, qđ ego malefsruo.

Vigilare non debemus nocte in magnis diebus.

† Haloã. Vt præsides absq; villa datiõe pecuniæ ad officia mittantur.

† Cõcor. cap. bonę memoriæ. cum gl. ibi per verbo generale. extra, de postulat. prælat. & in gloss. j. in procemio decr. in med. ibi, & noctes ducit insomnes & in por. lib. vj de cre. ibi, & noctes q̃s q̃ que trãsimus insomnes. & in c. ecclesia vestra. cũ glo. super ver. vigilijs. extra, de elect.

pro omnibus [a] cogitatio nem suscipientibus. per omnem nanque curiositatem & inquisitionem subtilem discurrimus, illa agere quærentes, quæ vtilitatem nostris subiectis introducendo omni eos onere liberent, & omni damno extrinsecus illato: citra publicum [b] censum, & iustam legitimamq; collationem. inuenimus enim plurimã ingressam causis [c] iniustitiam: & hanc nõ olim, sed ex quibusdam temporibus violenter accessisse, & omnes nostros subiectos ad inopiam compulisse, vt ad nouissimã ipsi penuriã deuenire fluctuarẽtur [d], & neq; consueta & legitima tributa, & pro veritate pias [e] functiones secundum publicũ censum possint sine maxima necessitate [f] persoluere †. Quomodo [g] enim valerent collatores [h], cùm ex aliquo tempore [i] Imperatores semper aliqd lucrari ex prouẽtu iudicum cogitarent [k], & meritò hos sequerentur etiam gloriosissimi præfecti: ex hac in iustitia & dãnis extrinsecus [l] illatis solẽnibus [m] piis collationibus suffere [n]? Cogitatio igitur nobis facta est, quòd agẽtes [o] omnia quæcũq; in nostris prouinciis sunt, vno actu [p] communi ad meliora migraremus [q]. Hoc enim omnino euenturũ credimus [r], si p præsides [s] gentium quicunq; ciuiles administrationes prouinciarum habẽt, puris procuremus vti manibus [t], & ab omni abstinere acceptione pro illis, solis contentos eis, quæ à fisco dantur. Quod non aliter [v] fiet †, nisi & ipsi cingula [x] sine mercede pcipiãt, nihil omnino dãtes, nec occasione suffragiorum [y], neque iis, qui cingula habẽt [z]: nec alij hominum vlli. Considerauimus enim, quia licet quæstus immodicus [a] imminuit imperio: attamẽ nostri subiecti incrementum maximũ percipient, si indemnes à iudicibus conseruentur: & imperium † & fiscus abundabit vtens subiectis locupletibus [b]: & vno hoc introducto ordine, plurima rerum & innumera erit vbertas. An certe nõ omnibus manifestũ est, quoniam qui aurum dat & ita administrationem emit, nõ hoc solùm [c] quã tum occasione adinuentũ [d] est suffragiorũ †: sed & aliud extrinsecus addit amplius occasione cõmodi administrationem, aut dantibus, aut spondẽtibus: & sic vno principio illicito [e] dato, plurimas necesse est man? circumire eũ, qui donationem facit: & hoc non de suo fortè prębere, sed mutuatum, & vt mutuare [f] possit, damnificatum [g]: & computare apud se, † quia cõuenit eum tantum: vt ĩ. quæstione prima, capitulo principatus.

Collatores q sint.

† Haloã. Ac cũ & qui imperium alio quot retro annis parũ probe gesserunt, semper aliqd cuperent rebus suis lucri per officiorũ delationẽ accedere, meritoq; illos sequerentur etiam gloriosissimi prętorium præfecti: qui vnquam fieri potuit, vt collatores extraordinariis dispẽdiis simul & solitis ac pientissimis publicis cessta cõmuniter vtile fationibus per id genus iniqui tatis sufficerent.

a Pro omnibus. s. subiectis. sic. ĩ. eo. §. fi. in fin.
b Circa publicum. sic. ĩ. de mand. prin. §. ij.
c Causis. scilicet electionum iudicum.
d Fluctuarentur. id est, fluendo siue facile venire cogerentur.
e Pro veritate pias. huius pietatis ratio est ĩ. eo. §. oportet.
f Necessitate. i. difficultate.
g Quomodo. hãc literã interrogatiue lege vsq; illuc, cogitatio, &c. & ex hac administrane vel interrogatione infert sequẽs illatio, igitur, &c.
h Collatores. illi dicuntur collatores qui cõferũt annalia tributa: & ita in toto hoc titulo accipitur, & ĩ. de collato. col. ix.
i Ex aliquo tempore. quia. s. nuper hoc fuit inchoatũ: vt ĩ. in princip. huius. §.
k Cogitarẽt. hoc est dicere, quando Imperatores aliquẽ iudicem præponebant in aliquo loco: aliqd ab eo sperabãt, & habebãt: & idem faciebant præfecti: quod erat damnum subiectorum: liceat videatẽ extrinsecus, vel à remotis esse, vt sequitur: quia à collatoribus, quod si daret, accedere, meritoq; illos sequerentur etiam gloriosissimi præfecti: qui vnquam fieri potuit, vt collatores extraordinariis dispẽdiis simul & solitis ac pientissimis publicis cessta cõmuniter vtile fationibus per id genus iniqui tatis sufficerent.
l Extrinsecus. q habebit per iudicẽ recuperare volentem quæ dedit. Ac.
m Et solennibus. s. fiscalibus.
n Sufficere. nam nihil est adeo magnum, quod si per plures diuidat partes, non fiat quasi nihil: vt ĩ. de nat. in curiam. dep. ĩ. rñs.
o Agentes. s. nos.
p Vno actu. i. hac l. q̃ erit communis.
q Migraremus. i. aliquid, quod esset cõmuniter vtile ceremus p. l. isti, cũ tali b? maxime in tendamus: vt ĩ. de hær. & Fal. §. j. & C. de ca. tol. §. fin.
r Credimus. quod hic actus communiter vtilis erit.
s Præsides. generaliter hic accipe: vt ĩ. eo. l. hæc omnia. & ff. de off. præs. l. j. Accur.
t Manibus. s. quod nihil perperam vel per pecuniã faciant. sic ĩ. de mand. prin. §. j. col. iij.
v Quod non aliter. s. vt ipsi puris vtantur manibus.
x Cingula. i. dignitatẽ illam, vel administrationẽ. sic dictam: quia forte aliquid ei cingebatur, cum eligeretur. sic ff. de mili. testa. l. vlti.
y Suffragiorum. & subaudi nihil debent dare: nec; his, &c. Azo.
z Habent. id est, si ipsi debent dare digni tatem. Azo.
a Immodicus. i. que non modicus, sed magnus, ꝓpter de rapauperationẽ colectarũ: nisi hęc lex fieret. vnde ob hoc ipsum facere debemus legẽ istam: attamẽ & alia vtilitates, pueniunt: quia & imperiũ abũdabit, &c. vt sta tim dicit: & collatores nõ vexabũtur. vel dic immi nuuntur ex hac cõstitutione: quia nil dabunt amodo iudices impatori, p. administratibꝰ.
b Locupletibus. Not. hic, quod Imperator studet, vt subiecti sint locupletes: sicut & alias intereſt reipu. &c. vt in. de iis. q̃ sunt sui vel alien. iur. §. pen. Item aliud no. quod iudex debet curare, vt sit rerũ vbertas. sic ff. de of fic. præfe. vrb. l. j. §. cura. carnis. arg. cõtra. C. de iu. l. nemo.
c Solum. i. tantã quantitatem. Acc.
d Adinuentũ. de iure: vt ĩ. tit. proxi.
e Illicito. No. qđ præcedẽte vno malo, sequũtur & alia. sic. ff. de rei vẽ. l. exdiuerso. §. j. Sic ꝓuerbiũ cui adnuit vnũ, non adnuit solũ. vñ & cõnõ: quæ malo inchoata sunt princi pio: vix est vt bono peragantur exitu: vt ĩ. quæstione prima, capitulo principatus.
f Mutuare. i. vt possit habere mutuum.
g Damnificatum. sup. in vsuris & expensis. Accur.

a Largiores. nã largius expẽdit, q̃ sperat sibi aliquã dignitatem euenire: vt hic, & ff. de peti. hær. l. sed & fl. §. si quis rẽ sua.

b Iudicem. i. assessorem, quam secũm habet, vt iudicet: vt hic, & j. de iudi. §. j. quem precibus & prętio debet allicere: vt hic, & C. de assesso. l. j.

c Degẽtes. vt pro milite, quem secũ ducit, vel alia famil.

d Ad propriam. quod non debet esse, vt priuata vtilitas publicæ præferatur: vt ẽ. ti. j. quia vero verisimile. Azo.

e Illius. scilicet collatoris.

f Quæ. scilicet inopia.

g Ipsum. scilicet præfidem.

h Nobis. eo qđ accipimus pretiũ ab eis. Accur.

i Reputat. pses.

k Et quãta. quasi dicat, dinumerari non possint.

† Haloã. Ad hæc quecunq; impie geruntur ea merito in huiusmodi furtorum occasionem referantur.

l Acceptionem. alias exceptionẽ. alias acceptionem.

m Delictum. i. pœnam delicti.

n De anima. i. de animato corpore, sic. ẽ. tit. proxim. §. iisdem pœnis.

o Æquè. i. æqualiter.

p Huc. s. Cõstantinopoli.

q Sacerdotes. alias presbyteros accipe. vel nomen dignitatis est: vt C. de natu. lib. l. j. vel vtrunq;. quod est verius.

† Hal. vt fontibus gratiam faciant.

Sacerdotum dignitas.

r Seditiones. quę s. seditiones, vt nõ fiant, iudices debẽt prouidere: vt j. de mand. prin. §. dein de. colla. iij.

s Publicæ. nõ q̃ publica fiãt authoritate: sed quia publice patent.

t Sedantur. i. ad concordiam reducuntur dictæ turbę propter timorem tum ex prouincia percipere, quantumlibet quidẽ ei, debita sortis & vsuras, & dãna pro ipso mutuo. cõputabit autem & in medio expensas largiores [a], iam & iudicem [b], vel qui circa ipsum sunt degentes [c]: & quandam etiam sibimet recondere quæstum in tempore sequenti, in quo fortè non administrabit. Quapropter eius, quod ab eo datum est, triplũ, magis autem si oportet verius dici, decuplum erit, quod à subiectis nostris exigitur: & ex hoc etiam fiscus imminuitur. Nã ea, quæ oportebat in fiscum inferri eò, quòd administrationem habet puris vtentem manibus: hoc ad propriam [d] vtilitatem rediգens, qui administrationem habet, & inopem faciens nobis collatorem, inopiam illius [e], quæ [f] per ipsum [g] agitur nobis [h] reputat [i], † & quãta [k] impie talia fiũt, ad horum furtorũ meritò relata occasionẽ. Administratione nanq; habentes prouinciales, ad hanc acceptionem [l] respicientes, multos quidem reorũ dimittunt, vendentes eis delictum [m]: plurimos autem innoxiorum condemnant: † vt noxiis præstent. & hoc non solùm in pecuniariis causis agitur, sed & in criminalibus, vbi de anima [n] est periculũ. Fugiũt æquè [o] ex prouinciis, & confluũt huc [p] omnes ingemiscentes, sacerdotes [q], & curiales, & officiales, & possessores, & populi, & agricolæ, iudicũ furta meritò & iniustitias accusantes. & hæc nõ fiunt sola, sed etiam ciuitatum seditiones [r] & publicæ [s] turbæ plerũq; fiunt, atq; sedãtur [t]. & omnino vna quædam est hæc omnium occasio malorũ: [1] & accipere † suffragiũ à iudicibus, totius nequitiæ est principium & terminus. Est quoq; hoc sacrorum eloquiorũ [v] mirabile & verũ quòd auaritia omnium fit mater malorum, maximè quando non priuatorum, sed iudicum inhæret animabus. Quis enim sine periculo non furetur? quis nõ latrocinabitur sine reatu ad administratorẽ [x] respiciens? Illum nanq; videns [y] omnia auro vendentem [z], & præsumens [a] quia quicquid egerit illicitum, hoc pecunias dando redimet. Hinc [b] homicidium, & adulteriũ, & inuasiones, & vulnera, & raptus virginũ, & cõmerciorum [c] confusio & contemptus legum & iudicum, omnibus [d] hæc venalia proposita esse putantibus † tãquã aliquod optimorum mancipiorũ [e]. Sed neq; sufficimus considerare & exponere quanta ex furto prouincialium iudicũ fiũt pessima, nullo eos [f] præsumente [g] cum fiducia redarguere: cùm illi [h] repentè [i] se emisse singula [k] pronuncient [l]. Hæc [m] autem omnia apud nos cogitantes, & hic [n] quoque participẽ consilij sumentes eam, quæ à Deo data est nobis reuerendissimam coniugẽ [o] & tuæ [p] celsitudini causam cõmunicantes, & quædã etiam à tuo sumentes consilio [q], ad hanc sacram venimus legẽ: per quam sancimus, neque procõsulariã [r] vl-

malijudicis.

v Eloquiorum. Not. argu. q̃ possunt diuinæ authoritates i causis allegari, tanquã leges.

† Hal. & pecunias ex officiis conquirere.

x Administratorẽ. s. malũ. nam magistratus iudex absoluit

† Cõcor. omnes p̃ pecuniã. glo. sup. verbo, oriũtur. in

y Videns. i. delinquens. Accur.

z Vendentem. s. iudicem.

capi. nam concupiscentiam.

a Præsumens. s. delinquens.

extra, de

b Hinc. i. occasione accepta ex istis.

constit. & gl. in pœ.

c Commerciorũ. i. cõtractuũ: vt instit. de inuti. stipul. §. j. Accur.

decreta. super ver. cupiditas. Est enim auaritia idolorum

d Omnibus. delinquentibus.

e Mãcipiorũ. q. d. sicut seruus, vel alia res est vendibilis: sic pœnæ delictorum.

seruitus: vt in cap. auaritiæ. extra, de præbẽ. & dignitat.

f Nullo eos. præsidentes.

g Præsumente. s. vel priuato vel p̃fecto: vel etiam Imperatore: vt j. eo. §. itaque. in fi.

h Isti. s. præsides.

i Repente. i. redarguenter.

k Cingula. id est dignitates.

† Haloã. tanquam vide aliquod mãcipium.

l Pronuntiẽt. Loco exceptionis.

m Hæc. scilicet maleficia. Accur.

n Hic. i. ad istam faciendam legem.

o Reuerendissimã coniugẽ Theodoram nomine. vt j. iusiurandũ quod præ. & not. quòd consilium ab vxore sumendum est. Vnde Cato dixit à seruis consiliũ exigendum.

Consiliũ ab vxore nonnunquam sumendum.

p Tuæ. Ioanni præfecto prætorio loquitur: vt ẽ. in princ.

q Cõsilio. quia iã nobis circa hæc aliqua cõsuluisti.

r Proconsulariã. procõsules sunt q̃ longè à Roma aliquam prouinciam regunt. & erat de consulibus Romanis elec-

nis electus, quasi cõsul procul missus: vt patet ex significatione vocabuli, cui est seruiẽdum: vt insti. de dona. §. est & aliud. Azo.

a Correctiuas. Isti sunt in Italia: vt ff. de offic. præ. l. ex omnibus.

b Descriptio. vt ĩ proxima constit. scriptum est.

c Quasque. scilicet administrationes.

d Solas i. eas solas comprehendimus, quæ in prox. §. connumerantur.

e Donationem. s. dare.

f Præbere. scilicet, sancimus.

g Codicillis. quẽdam paruæ expensæ sunt, quæ tabellionibus pro scripturis & similibus dãtur, & hæ declarantur. ĩ. tit. proxi. vt sequitur.

h Chartis. s. dantur.

i Laterculo. i. in camera vel scrinio

k Tuæ. o præfecte prætorio.

l Ne. dare dico, ne, &c.

m Illi. s. administrationẽ suscipiẽti

n Illud. hic. §. & §. seq. hoc autẽ. & alius. §. hoc autem. qui postea sequitur ad eãdem sunt sententiã: vt duæ prouinciæ habẽtes priꝰ duas cõsulares, a modo vnam habeant: vt fecerunt Bononienses, quãdo elegerunt potestates per villas.

† Haloã. vertit, ad moderationẽ redactum.

o Ita nuncupari. s. vicarium. Asianę prouinciæ.

p Annonarum. vt pro fundis collatorum.

q Capitum, vt pro bobus & aliis animalibus. argu. ĩ. de manda. prin. §. coges. coll. iij. Vel dic, qđ capitatio dicitur à capite militum, quibus datur: vt C. de erog. mi. an. l. fin. lib. xij. & C. de excoctio. lam, neque hactenus vocatam vicariam, neque comitem Orientis, neque aliam quanlibet administrationem, neque proconsularem, neque præsidalem (quas consiliarias & correctiuas [a] vocant) quarum expressim meminit subiecta huic sacrę legi nostræ descriptio [b], quasq; [c] solas [d] sub hac lege dicimus, dare aliquod suffragium: neque pro administratiõe quãlibet donationem, [e], neq; iudici vlli, neque horum, qui circa administrationem sunt, alicui, neque alteri per occasiouem patrociniũ: sed gratis quidẽ sumere Administrationes: pauca verò præbere [f] occasione eorum, quę pro cingulis dantur singulis codicillis [g] & chartis [h]. Nã & subiecimus descriptionem huic sacrę nostræ legi declarantem quid cõpetat vnãquanque administrationẽ nostrã præbere in sacro nostro laterculo [i], aut in foro tuæ [k] celsitudinis occasione codicillorum aut præceptorum: vnde & illud † abbreuiatum est, ne [l] præstet illi [m] maximum damnum.

Duabus prouinciis sub vno comite & vno districtu constitutis, idem salarium debetur pro vna, quod olim præstabatur pro vtraque cum periculo functionũ publicarum, vno tamen nomine comitis nuncupando. Bart.

Illud [n] tamen decernimus, oportere vicarium Asianæ, qui est quoque iudex Pacatianæ Phrygiæ, non vlterius quidem ita nuncupari [o], sed decæterò comitẽ Phrygiæ Pacatianæ nominari: & percipere de fisco, quæ etiam nunc occasione annonarum [p] & capitũ [q] pro vtraque administratione percipiebat, nihil horũ imminuto: † nõ autem duobus officiis [r] vti: sed permistum & iudicis & vicarij vnum esse, comitianũ [s] existẽs: † & nominando [t] periculo functionũ publicarũ, & ei, & omnibus [v] similiter imminente [x]: vtpote vno officio cõstituto, nõ diuidendo penitus, sed per vnam continuationẽ militantibus vniuersis, q [y] accipiet tantum propter duplex periculum [z], annonas, & capita: quæ vtrunque pridem percipiebat officiũ [a]: non tamen in altera quadã administratione pridẽ quidẽ vicarium, nunc autẽ spectabilẽ comitẽ, quem in Pacatiana [b] Phrygia nõ habentem penitus vllũ participium in aliis Asianæ prouinciæ diœcesibus: sed habentẽ quidem spectabilis comitis Pacatianæ Phrygiæ cognominationẽ, contentum verò in sola Pacatiana (sicut præ diximus) Phrygia. Hoc autem ipsum & in alterutro [c] pridem vicario desiniuimus: dicimus autem eũ qui est in Põtica diœcesi, vt non duo cõsistant decęterò, sed vnus comes quidem Galatiæ primæ nominandus, & habiturus etiã super milites potestatem, sicut habet & nunc, & vtriusq; cinguli percepturũ annonas, non tamen foris primã Galatiam. Nullam etenim ei aliam penitus damus habere potestatem in vlla Pontica regione, sed in sola Galatia prima, officio quidẽ miscendo, & secũdum vnam (sicut dictũ est) intelligendo & numerando coniunctionẽ, comitiano existẽte & nominando: nulloq; penitus eorũ ad alios habente aliquã differẽtiam

n Illud. hic. §. & §. seq. hoc autẽ. & alius. §. hoc autem. qui postea sequitur ad eãdem sunt sententiã: vt duæ prouinciæ habẽtes priꝰ duas cõsulares, a modo vnam habeant: vt fecerunt Bononienses, quãdo elegerunt potestates per villas.

o Ita nuncupari. s. vicarium. Asianę prouinciæ.

p Annonarum. vt pro fundis collatorum.

q Capitum, vt pro bobus & aliis animalibus. argu. ĩ. de manda. prin. §. coges. coll. iij. Vel dic, qđ capitatio dicitur à capite militum, quibus datur: vt C. de erog. mi. an. l. fin. lib. xij. & C. de excoctio. & transmi. an. l. fi. eo. libro.

r Officiis. s. vicarij & iudicis. alias fic. C. de proxi. sacri. l. hac parte. in fin. lib. xij. & ff. de pact. l. si plures.

s Comitianum. à comite sic dictum.

t Nominando. hoc comite. i. eligendo: vt hic.

v Omnibus. qui secum sunt: vt ĩ. §. hoc autem. in fi.

x Imminente. sic ĩ. proxi. §.

y Quod. pro sed.

z Periculum. forte & profiscalium exactione, & pro ciuili siue publica disciplina: vt ĩ. §. hoc autem ipsum. vel ꝓpter duas solicitudines. s. vtriusque prouinciæ: vt vbi est onus, ibi sit emolumentum: vt insti. de leg. patru. §. fina.

a Officiũ i. vterque officialium alterum eorum dico pridem.

b In Pacatiana. quãtum ad nomẽ: sed vtrunq; simul gerit officium. Vel certe possunt intelligi isti tres. §. vt vnam tantũ de duobus debeant habere administrationem: licet salarium suscipiant tantum, quantum pro vtraque prius percipiebant: licet aliter dixerim in prin. huius. §.

c In alterutro. i. altero vicario. nã ĩ. proxi. §. dicit de vno: & hic vocabatur vicarius tantũ: erat tamen & comes, vt sequitur. sic ponit hoc verbũ ff. de pact. l. rescriptum §. si pacto.

† Haloã. publicorum tribu torũ periculo ipsi simul & omnibus imminente, nimis vna cohorte constituta, & in nullo penitus uisa, sed vniuersis in vno luti collegio cõsim milibus tantibus ferẽs ite ex pub annonas & capi propter congem natũ pe culũ qu vtraque antea c hors fe bat. Vbi om ibi emol mentum

Loci

a Loci seruatores. i. vicarios: vt nouel. e. tit. & probatur generalius j. vt nulli iudic. in princ. Sed videtur cū absit, q̄ possit delegare: vt ff. de offic. eius cui man. est iurisd. l. j. j. rū. & ij. rūd. contra. Sed solut. vt. j. de man. prin §. eos.

b Hoc aūt ipsum. l. quod diximus. in §. illud. & §. hoc autē. & qui modo fuit prępositus, scilicet nulli, melius postea statuisset.

c Comitiano. à comite sic deriuatum. Acc.

d Priuatos i oēs priuatos homines, Idem in militibus & aliis: vt j. §. qd autem. & j. proxi. §. & facit ad hunc §. C. in q. cau. min. so. p. vti non pos. l. j. & C. vbi qs dec. vel co. l. j. & C. vbi se. vel cla. l. j.

e Præmium. no. præmium dignitatis vt habeat subditos.

f Occasionibus. i. accusationibus.

g Fiscalium. causarum. Acc.

h Criminalium. causarum.

i Eis. id est, iudicibus.

k Hinc. id est, à nostra curia.

l Foro. cū multiplex sit ibi forū: vt. j. de man. princ. §. sed nec ex magistris. & §. deinde competens.

m Exequūtur. id est, ferunt.

n Licet. i. licitū est iudices prouinciæ nō sinere perciperе eos, qui hinc descendunt.

o Iudicibus. delegātibus vt subiicit, quibus &c.

p Sacra. s. Græca, nec enim dicit de illa. j. de iudi. §. ne autem. licet forte cautū fuerit, vt ibi dicitur. Acc.

q Ipsi. s. præsides vel proconsules.

r Eis. scilicet collatoribus.

s Ad nosmetipsos. hic. no. speciale, q̄ directo potest quādoq̄ recurri ad principē alias contra: vt dixi de j. de mā princ. §. sit tibi. col. i. j. & ff. de appellat. l. imperator. j. respon.

t Aliquos iudices. s. hinc descendētes, vel alios habētes dignitatem aliquam.

v Examinare. not. q̄ durāte officio hi minores magistratus cōtinuātur: vt ff. de iniur. l. nā magistratus. aliud ī ordinariis: vt ff. de iud. l. pars. & de in ius voc. l. ij. Accurs.

x Iniusto. i. turpibus exactionibus.

y Honore. sic. j. eo. §. illud.

z Cum Dei. no. per Deū debere iurari, nō alias: vt hic, & j. iusiurand. q̄ prę. col. ij. interdum tamen & aliter iuratur, si hoc placeat partibus: vt ff. de iureiu. l. iij. in fi. & l. iiij. & v.

a Vacat. s. nostra præsentia: qa aliis occupatur: vt j. de app. §. ij. col. i. ij. & & §. de hæredi. & Fal. j respon.

b Tua. o præfec. cui hæc cōstitutio dirigitur. vt j. titu. proxim. & repete hic ccram. Azo.

Dare.

Princeps quādoq̄ directo adiri debet.

Minores magistratus conueniūtur de officio.

Concor. capit. & si Christus. per totum cap. extra de iureiu.

sed vnum esse officiū sub vno iudice vnius prouinciæ præsule: omni simili officio vnā cum suo iudice circa fiscalia periculum sustinente.

Regulariter nulli iudici licet per prouincias loci seruatores mittere.

Nulli quoq̄ iudici penitus concedimus, neque ciuili, neq̄ militari mittere per ciuitates prouinciæ, quibus præsidet, eos qui vocantur loci seruatores[a]: sciētibus, quia si quid tale fecerint: ipsi cadēt administratione, præsumentes alios in suū officiū eleuare. Hoc autem ipsum[b] dicimus & in clarissimo comite Orientis, & clarissimo iudice. & illic enim vnā administrationē vtrāq̄ facimus, habentē quidē & spectabilis comitis Oriētis nomē officio verò vno præsidētē, comitiano[c] existente & nominando, & primæ solius Syriæ & Cyrenēsis præsidēte, & vtriusq̄ administrationis annonas habente. æqualem nanq̄ vicariis illū ponimus, vt & ipse cū subiecto sibi officio periculū habeat, & pro fiscalium exactione, & pro ciuili & publica disciplina.

Iudices, qui prouincias regunt, iurisdictionem à lege habent in priuatos in pecuniarijs & criminalibus causis omnibus: & in milites in fiscalibus & criminalibus causis: & etiam in officiales & iudices, qui de principis curia emanāt & potestatē habēt de eis ad principem referendi. Bar.

Volumus autem omnibus iudicibus nostrarū prouinciarū omnes subdi: † priuatos[d] quidem secundum quod cinguli proprium præmium[e] est in omnibus causis & vniuersis pecuniariis & criminalibus occasionibus[f]. Qui verò in militiis constituti sunt, etiam istos nihilominus occasione fiscaliū[g] & criminaliū[h] subdi eis[i] modis omnibus. Sed etiam eos, qui hinc[k] descendūt, & ex quolibet foro[l], qui quascunq̄ exequūtur[m] sentētias, licet[n] prouinciarum iudicibus[o] non sinere amplius aliquid, quàm sacra[p] nostra constitutione dispositum est, percipere sportularum: sciētibus, quia si hoc neglexerint, omne dānum ex hoc nostris collatoribus illatum ipsi[q] persoluēt. Damus autē licentiā eis[r], & referre de eo non solū ad iudices, à quibus sunt missi, sed etiā ad nos metipsos[s]: vt nos hanc agnoscētes causam cōpetenter exequamur. Si autē ipsi aliquos[t] inuenerint propter dignitatis & cinguli superciliū nostris collatoribus violentias irrogātes, licentiam ei damus, etiā examinare[v] violētias, & reos inuētos priuare cingulo, & nostrū ordinē in prouinciis adimplere: hoc quod etiam veteribus dictum est legibus. Sicut enim eos omni iniusto[x] lucro prohibemus: ita etiā purè cingulis vtentes, omni honore[y] & reuerentia & honestate frui sancimus.

Administratores iusiurandum præstare debēt: vt in litera dicitur: & maximè iudices & eorum officiales si deliquerint, pœna hac lege statuta puniētur. Bar.

Sic igitur à nobis singulis discretis, conuenit eū, qui sic acceperit administrationem, cum Dei[z] memoriā coram nobis: aut si non vacat,[a] coram tua[b] celsitudine, & qui tuam rexerint sedē, & qui semper fuerit gloriosissimo comite sacrarum nostrarum largitionum, & gloriosissimo quæstore sacri nostri palatij, & gloriosissimo comite vbiq̄ sacrarū nostrarū priuatarū rerū, † præsente quoq̄, & per tem-

† Haloā. præsente item pro tempore magnificentissimo &c.

† Haloā. plebeij q dē (prout iurisdictionis p. priū est) i omnibus causis &c.

a Dare. i. iurare hæc quæ sequũtur statim, & alia quædam: vt j. iusiuran. quod præ. Acc.

b Prębere i. præbuisse vel præbitũ. confusum enim tẽpus est: & vtrũq; significat, sic & in eo qui de calũ. iurat: vt j. vt lit. iurẽ. in prin colla. ix.

c Sed sicut. vnde illud, q̃ gratis accepistis, gratis date.

d Has enim. interpositio est. Acc.

e Manibus. facit ad hũc. §. C. ad legem Iul. repet. l. ff. sic. j. de mandatis prin §. j.

f Sedes. i. qui fuerint postea in ea dignitate. Acc.

g Cõsuetudinũ. sic. j. de sanc. epis. §. pro consuetudinibus. col. ix. Acc.

h Decreuimus. vt j. tit. proxi.

i Non in paruis. i. non imponetur parua pœna, sed magna. vel dic nõ solũ paruis hominibus erit pœna delinquentibus: vt j. eod §. si quis aũt. sed etiã isti magni puniũtur: licet nõ in tãtum. quod est generale, vt semp minores amplius in simili delicto puniãtur: vt ff de incend. rui. naufra. l. Pedius & hoc colligit ex hoc. §. ex præfato. §. si quis autem. j. eo. nisi in casu: vt ff. de pœn. l. quædam. Sed qui dam dicunt, quod etiã isti verberantur sicut & minores: vt j. eod. §. si qs autem. & supplent hunc §. peridium, quod non credo.

Minores magis puniuntur, quã maiores.

k Nõ emendantes. Sed quomodo potest pœnitere cũiam ad actum peruenerit? Dic hoc speciale: alias communiter distingue ret: aut peruenisset ad actum, aut non. in primo si fuit cõsummatum: non licet pœnitere: si nõ fuit, licet: vt ff. de falsis. l. qui falsam. nisi in casu lęsę maiestatis: vt C. ad legem Iul. maiesta. l. quisquis. Si verò ad nullũ actũ peruenerit: tunc non punitur: vt ff. de pœ. l. cogitationis.

l Perceperunt. præfecti.

m Sustinebunt. scilicet, præfecti.

n Cõcessum est. vt j. titul. proxi.

o Congruũt. forte in exilium dantur: vt C. si cer. pet. l. quisquis. vel dic pro motu iudicis: vt hic dicitur.

p Egentes. egent enim vt eis necessitas imponat, adeo sunt desides. & sic ponitur j. titul. j. l. iusiurãdum quod præstatur. §. j.

† Hala in tradbiles vtit.

q Paterne. facit ad hoc j. e. §. ex diuerso. & j. de man. prin. §. quod si delinquẽtes. in fi. col. iij. & j. iussu. quod præst. §. penul. col. ij. & j. de defensor. ci. §. si qua. coll. iij.

r Imponentes. subaudi suppliciũ. Accurs.

s Illi. scilicet iudices.

t Quod magis. No. maius esse delictũ delinquere in aliũ, quam in se: vt hic, & colligit ex duabus legibus. & ff. de iis qui not. infa. l. athletas. §. Põponius. & l. Imperator. ei est verum: qa & ipse peccat, & aliũ facit delinquere. vndeversus, Peccando peccare docens, hic peccat & in se. Qui reus est, & in hos quos facit esse reos.

Delictũ est maius delinquere in aliũ, quã in se.

† Hali veritin periũ ter subditos excedentes.

v Sumãt. in loco assesso

pora magnificentissimo chartulario sacrorum nostrorum cubiculorũ, qui codicillis his apud nos ministrat, iusiurandũ dare [a], nihil penitus, nec quodlibet se præbere [b], neq; occasione suffragij, neq; patrocinij, & neque promittere, & neque de prouincia profiteri dirigere, neq; gloriosissimis præfectis, neque aliis cingula habentibus neque eis, qui circa eos cõstituti sunt, nec alteri cuilibet per occasionem patrocinij: sed sicut [c] sine suffragio accepit administrationem, à publico percepturus annonas (has enim [d] solas accipere eum sinimus) sic eam puris custodire manibus [e], Deo & nobis pto ea redditurus rationẽ. Sciat enim tna celsitudo, & qui poste easdem conscenderint sedes [f]: quia siue ipsi præsumpserint accipere q̃quam ab iis, qui ad præ dictas administrationes accedunt, siue proceres ipsi, siue etiam officium tuum, vltra ea, quæ occasione consuetudinum [g] à nobis eis definita sunt: quæ scilicet sufficere sola putantes, dari decreuimus [h], nõ in paruis [i] pœnã fieri: sed maximi quidem iudices accipere aliquid præsumẽtes ab iis, qui ad administrationes accedunt, aut etiam permittẽtes suum officium tale aliquid agere, & nũciatũ non emendantes [k]: non solùm quadruplum reddẽt totius, quantum perceperunt [l], sed etiam magnam indignationẽ sustinebũt [m], & cinguli periculum formidabũt: & qui circa eos sunt, & obediens eis officium, si amplius aliquid, quàm à nobis concessum est [n], tentauerint accipere: ipsi quoq; subiicientur dãnis, quadruplæ redditionis, & cadent etiam substantia & cingulo: insuper & suppliciis subiacebunt, quæ congruunt [o] delictis eorum.

Administratores prouinciarum ipsi & eorum assessores, & qui circa eos sunt iustitiam in publicis & priuatis causis debẽt seruare: & deuotos paternè tractare: & indeuotos punire. Bart.

Eos autem, qui ita sine mercede sumunt administrationes, præ omnibus studiũ habere decet, fiscalia vigilãter inspicere: & indeuotos quidem & † egentes [p] necessitate, cũ omni exigere fortitudine, in nullo flexos, neque pro hoc ipso lucrum aliquod omnino considerantes. deuotis autem paternè [q] se exhibere: deinde nostros subiectos reseruare vndiq; sine violentia, nihil ab vllo eorum percipiẽtes: sed æqui sint in iudiciis, æqui verò in publicis disciplinis, exequentes quoque delicta, innoxios quidẽ vndique custodiẽtes eos, qui puri sunt, reis autem pœnam imponentes [r] secundum legem: & ita † præsidentes collatoribus, tanquã patres filiis: diligẽtes qui dẽ eos, qui sunt innocentes: qui verò rei monstrãtur, castigãtes ac punientes: omnemq; iustitiã in publicis & priuatis documentis eis seruãtes: & non ipsi soli hoc agentes, sed etiam semper consiliarium talem sumentes, & qui circa eos sunt omnes, vt non videantur illi [s] quidẽ velut innoxij esse, per alios autem delinquant, atque furentur: hoc quod magis [t] turpe est, vt & participes iniustitiarum sumant [v],

assessorum & sociorum.

a Ideoque. quia tot bona habet facere præses.

b Curialiũ. quasi dicat isti & illi qui eliguntur, erunt de curia. & ideo magis experti.

c Præcipuam. interrogatiue lege.

d Similiter. i. vtrũq; simile est delictũ: ergo pari pœna puniendum: vt C. de episco. & cle. l. si quẽquam. in fi.

e Prædiximus. sed non tantis, vt dixi mus. ff. §. sic igitur. in fi. §. & de illo fit mentio hic.

† Haloã. Neque vlli omnino per prouinciam rei vitiosæ debitus.

f Ex administrationibus. i. administrationibus superioribus.

g Episcopi. facit ad hoc. j. vt differ. iud. coll. ix.

h Habentis. ergo durante officio cõuenitur hic ordinarius in his casibus: nec mirũ, quia coram principe hoc fit. vnde nõ est cõtra ff. de iudi. voc. l. iij. & ff. de iud. l. pars. est & alia ratio: quia illæ leges loquuntur, quãdo ex alia causa conuenitur, nõ ratione officij. nam de eo etiã durãte officio posset conueniri: vt C. ad legem iul. rep. l. iubemus.

i Dirigemus. scilicet nuper.

Punitur quis vbi deliquit.

k Illic. Vbi not. quẽ puniri, vbi deliqt. sic. j. vt omnes obe. iud. prouin. §. hic igitur. col. v. & ff. de re mili. l. iij. j. rñso. & ff. de ac. l. si cui. §. idem imperator. & l. fin.

l Exemplum. sic C. ad iul. repet. l. j. & C. de fur. l. si qs.

m Priores constitutiones. C. vt oẽs tã ci. quam mili. in l. j. fa. ad hoc. j. e. §. oportebit. & j. de col. §. sup hoc. colla. ix. & j. de admi. §. j. j. rñ. & §. fancimus. colla. vij.

n Fasces. id est, di

Ideoq; [a] licebit tuæ celsitudini honestiorũ quosdam ad administratiões dirigere, & scientium tributa fiscalia: curialiũ [b] quippe & aliorum personarum, experimentũ sui dantium bonũ & ad magistratus opportunorum. Quis enim nõ diligat eũ & honestate cõpleri magna putet, si nostro decreto iudicioq; tui culminis ad cingulum veniat, testimonium quidem habens, quia sit optimus, gratis verò eũ suscipiẽs: † non vacans omnino p prouincias populi priuati, nec quemadmodum, quod dedit, congreget, nec vnde colligat aurũ: sed vt hoc solùm habeat studium, Deo nobisq; semetipsum commendare, & gloria frui optima, & recompensationem sperare præcipuam [c].

Administratores in officio, vel actione eius delinquentes etiã officio durante pœna à lege statuta puniendi sunt: licentia data prouincialibus eorum delicta episcopo vel archiepiscopo nuntiandi: vt per eos relatione ad principem facta, in locis vbi fecerunt iniustitiam, puniantur: vt eorũ pœnæ sint aliis in exemplũ. Bart.

Si quis autem præter hoc aliquid egerit, & donec in administratione est iudex, furti reus appareat, & probetur, aut aurum dãs, vt accipiat administrationem: aut accipiens ex administratione (vtrunque enim similiter [d] noxium est) sciat, quia & confiscationem & exilium sustinebit, & in corpus verbera atque supplicium. Ipsum quoque, qui acceperit ab eo (sicut prædiximus [e]) malis subiiciem' maximis. puras em̃ exigimus esse

puincialibus iudicibus manus †: vt collatores custodiamus. & istæ quidem tam ex legibus, quã ex administrationibus [f] imminebũt pœnę iis, qui ex prædictis administrationibus sunt, si tale aliquid egerint. Damus autem prouincialibus licentiam, si quid apud prouinciam iniustũ, qui administrationem habet, egerit: vel si dãnis aliquibus, aut calũniis subdat nostros collatores: vt deo amabiles episcopi [g] & prouinciæ primates præces ad nos dirigant, exponentes cingulum habentis [h] delicta. Nos em̃ hæc cognoscẽtes dirigemus [i] in prouinciam hoc examinaturũ: quatenus ipse vbi iniustitiã, fecit, illic [k] quoq; pœnas subeat delictorum: vt neque alter quispiam tale aliquid agere præsumat, ad exemplum [l] respiciens.

Administrator in prouincia officio finito quinquaginta diebus debet commorari redditurus omnibus rationem, & si antè fugerit, ab omnibus capi potest: episcopo causas ex non scripto examinandi necessitate imminẽte. Bar.

Necessitatem habente eo, qui administratiõe rexit, secundum priores cõstitutiones [m], dum deposuerit fasces [n], per dies quinquaginta in prouincia commorari, publicè se monstrantẽ, & ab omnibus suscipientem conuentiones, si tamen antequam compleantur quinquaginta dies, fugiẽs capiatur: velut aliquod inhonestissimorum mancipiorũ, damus licẽtiã collatorib' detinere [o] eũ in puincia: & omne qđ dederũt ei occasione furti [p] hoc exigere, presente [q] tñ

gnitates.

o Detinere. Hic † Haloã. collige, quod licet vertit sub alicui capere debitorem fugiẽtem [1]. [1] Vide facit ad hoc. C. vbi Abb. in c. de cri. agi oport l. cum non j. sic j. vt nulli iudi. ab homi. §. si vero qs. coll. ne. extra. ix. & ff. q̃ in fraud. de iudic. cred. l. ait prætor. §. si debitorem. & C. vt nemini lib. sine iud. l. ij. arg. cõtra. C. de iudę. l. nullus.

p Furti. i. tanquã sit manifest', i quadruplum teneat & i quinquaginta li. auri damnetur ipsi principi. Item tempus augeat: quia p sex menses amodo stabit: vt hic. & C. vt omnes tam ciui. quam mil. l. j. §. qđ si quis. & §. ipse autẽ. Itẽ & alias tres patitur pœnas. ff. e. §. si quis autem. in prin. si autem durãte administratione fugeret crimine lęsæ maiestatis tenetur præter supradicta: vt. j. de admini. §. secundo.

q Præsente. Sed nunquid solus epũs hic cognoscit? rñ. quidã nõ: sed princeps vel ab eo delegatus: sed episcop' erit secũ: vt ff. proxi. §. vel meli' dic, quod durante officio etiam possunt collatores querelã deferre de his tribus, de furto. ff. de accepto: et dato occasione administrationis: & tũc solus prĩceps vł eius delegatus potest cognoscere ad instantiã episcopi & collatorum: vt ff. pxi. §. & sic intelligitur proxi. §. sed finito officio de omnib' delictis poterit cognoscere etiam episcopus [2]: vt in hoc. [2] Concor. §. quod intelligo c. j. & ij. & idem, & si nõ fugerit, & hoc per constitutionem istam, iij. & iiij. de for. cõpet. per aliã vero etiã durante officio: & de omnib' cognoscit episcopus: vt j. vt differ. iu. §. si tñ.

Et sic

Et sic not. episcopū cognoscere: vt hic, & j. vt cleri. apud prop. epis. §. j. nec mirū: ga ordinarius est: vt C. de epi. au. l. episcopale, interdū tamē vna cū p̄side, vt si crimē canonicū laico inferatur: vt j. de mād. prin. §. oportet. col. iij. Itē quando p̄ses suspectus habetur: vt j. vt differ. iudi. §. si vero. collat. ix.

a Ex nō scripto. i. sine libello secundū Al. & sine actis. Itē & sn̄ia lata sine scriptis: qđ est speciale: sicut sunt & alij quatuor casus: vt j. de mād. princ. §. sit tibi. vbi sunt duo. quartus est j. vt cler. apud prop. epis. circa prin. vt quādo ep̄s iter clericos cognoscit. Itē quādo inter laicū cōuenient ē clericū & ip̄m clericū: vt j. vt cler. apud pp. epis. circa p̄. col. vj. & quādo est cā vilis & parua. Itē quādo vilīū personarū: vt j. de man. prin. §. sit tibi. Sed iure cōi libellus est necessarius in scriptis: vt j. de exh. §. sancimus. col. v. & sentēt̄ia in scriptis danda est: vt C. de sentē. ex breui. recit. l. fi. Accur.

Sententia sine scriptis, quibus casibus valet.

b Ostenditur. vel per testes, vel etiā per solū sacramētū agētis, secūdū Ale. vt j. de collato. §. super hoc. coll. ix. Accur.

c Sed etiam. non solum apud episcopum.

d Iusiurandū. facit ad hoc. C. de iureiur. l. ij.

e Præter furtū. & præterquā si aliquid accipias vel

† Haloā. det p̄ administratione: vt j. eod. §. si actionem quis autē. & intelli tributorū ge hunc §. durante omni cu officio: vt j. proxi. ra ae dili. §. diximus. & mani genia in. fesse ex ipsa litera colligitur.

Deo amabili, ep̄o & causam ex non scripto a examinante, donec reddat omne quicqđ furatus ostēdit b. Sed ēt c ipsos prouinciales, si senserint administratorū furtū, licentiā habere, magis aūt necessitatē, hæc referre nobis: vt cognoscētes, quia omnino auro vēdiditiustitiā, p̄dictis eū subiiciamus pœnis: sup quod etiā cœlestibus suppliciis re? erit: trāscēdens iusiurandū d, in quod acceperit administrationē. Si autē voluerit ex quacunq; cā nō cōpletis qnquaginta diebus ex prouincia fugere: tūc cōprehēsus vbicūque degere videt, reuocabit qđā i p̄uinciā, in qua administrabat: oē verò qđ inuētus fuerit accepisse, restituat in quadruplū.

Subditi iudicibus nullam debent inferre iniuriam, sed fauorem: misi in eorum deliquerint officio, pœna mortis imminēte: & iudices iustitiam omnibus debent seruare: & superior inferioribus oppressionem inferre non debet. Bartolus.

Illud videlicet obseruādum nullam esse nostris subiectis licentiam in alio quodam præter furtum e hoc circa iudices agere. Non enim si videatur vehementissimus indeotis propter fiscaliū exactionem, aut propter delictorū executionem: dabimus subiectis agere aliquid aduersus eū: Ex diuerso autem etiam pœnis eos omnium amarissimis f subiugam?, si eos qui puris vsi sunt manibus †, & fiscaliū exactionē cum omni detulerint subtilitate: postea g deponētes administrationem iniuriari p̄sumpserint, & non cum omni fauore post legitimum tempus prouincias relinquentes deduxerint. Oportet em̄ eos, qui post hanc legem nostram faciēdi sunt, clarissimos subiectarū prouinciarum iudices considerare, quanta quidē perfruentur gloria tales apparentes h quātis † autē sunt incursuri difficultatibus, legē hanc soluere quantū ad se i p̄sumentes. Erit enim absurdū, si eos quidē, qui in vilibus capiūtur furtis, ipsi k tor quebunt, & nō primitus quiescant, donec reddant furta: ipsi autē innoxij l māserint in maximis cōstituti furtis: & neque apud subiectos erubescentes exemplum m †: cùm liceat eis honestis & liberis n & vndiq; laudādis ostendi o, & à nobis habere testimoniū & spē p. Non sinimus autem nec spectabilibus iudicibus, nec alteri alicui quālibet eis oppressionem aut iniustitiā inferre, aut ciuilibus q omnino causis cōmunicare: vt & nos eis r honestatem seruemus, & illi s puritatem nobis deuotionem q; restituant. Sciāt em̄ omnes subiecti, quia propter eorum vtilitatem, & vndiq; eorum indemnitatem, & vt per omnem agantur quietē, & non cogantur prouincias relinquere, & in peregrinis affligi: p̄pterea p̄sentē legē scripsimus, deo eā vouētes, & p̄sentibus venerabilibus t maximè eius v cōmunionis, quę x festiuis diebus y vt omnib? liceat patres z suscipere magis iudices, q̄s

† Haloā. cùm inter rim si ista abstinēti, non tanti inter horibus finito offi neftos, ita cio: vt j. §. necessi genue vitatem. Accur. uentes, & p Spem. percipiēdi aliquā dignitatē: vt insti. in præ. in fi. secūdū. Azo. omnia de cumq Ciuilibus causis. i. in aliqua ciuili cā contra eos iudices agere durante administratiōe: vt j. in prin. huius §. Sed contra. j. vt diff. iudi. §. si vero. col. ix. Sol. vt ibi.

† Legendum forte, quāmdonat inter virum & vxor. l. si socer. incursuri difficultates.

a Ad se. sic j. quomodo oporteat epis. §. igit. & ff. de dam. infect. lege prima.

b Ostendi. A pud episcopū vel prīcipem, vt sequitur, vel dic ipsis collatoribus finito officio: vt j. §. necessitatem. Accur.

c Sed etiam. non solum apud episcopum.

d Iusiurandū. facit ad hoc. C. de iureiur. l. ij.

e Præter furtū. & præterquā si aliquid accipias vel

f Amarissimis. mortis ergo. vel dic, qđ pœna parricidij: & quia in loco filiorū sunt collatores, quos quasi occidit: vt j. eod. §. eos. quia illa est omniū pœnarum maior: vt instit. de publ iudi. §. itē lex Pompon. & §. alia demum.

g Postea. collige hūc. §. loqui durante officio.

h Apparentes. s. innocentes.

i Ad se. sic j. quomodo oporteat epis. §. igit. & ff. de dam. infect. lege prima.

k Ipsi. iudices.

l Innoxij. id est, sine pœna.

m Exemplū. vñ Cato, turpe est doctori, cum culpa rem darguit ipsum. Facit ad hoc. j. de san. epis. in prin. coll. ix. & ff. de eden l. si quis ex. §. fin.

n Et liberis. scilicet à furto.

o Ostendi. A pud episcopū vel prīcipem, vt sequitur, vel dic ipsis collatoribus finito officio: vt j. §. necessitatem. Accur.

p Spem. percipiēdi aliquā dignitatē: vt insti. in præ. in fi. secūdū. Azo.

q Ciuilibus causis. i. in aliqua ciuili cā contra eos iudices agere durante administratiōe: vt j. in prin. huius §. Sed contra. j. vt diff. iudi. §. si vero. col. ix. Sol. vt ibi.

r Bis. s. iudicibus.

s Illi. iudices.

t Venerabilibus. s. episcopis. de quibus est habita mētio. j. eod. §. necessitatem.

v Bius. s. Dei.

x Quæ. s. lex.

y Festiuis diebus. subaudi poterit exerceri: quia contra pessimos latrones exercetur, vt modo dixi, & C. de ser. l. prouinciarū. vel quia celeritatem desiderat: vt

z Patres. sic j. §. eos. sic j. infiur. quod præsta. col. ij.

Necessi

a Necessitate. quasi dicat, sponte agatis, quod tandē ex necessitate facere iis. sic ℈. de fideiussor. §. quod autem. co. la. j.

b Ipsis. ſ opibus.

c Clementia. id est, per hoc quod fecimus. l. istam.

d Periculū. quia de hoc iuratoriam præstat cautionē: vt j. e. §. tuo quippe. & j. iustur. quod præst. §. j.

e Indeuotionē. nolite præbere, vt subiicit.

f Diligentia. vt inst. in proœ. circa princip.

g Reparauimus. i. recuperauimus.

h Vndiq; sic. ℈. quom. op. epi. j. rñ.

i Hymnos. i. gratias. sic j. tit. proxi.

k Benignitatem. quia in sola clemētia possumus esse pares Deo: vt. C. de nu. l. impiales.

Confecrare non potest, quinō est facerdos.

l Quātū ad nos. Nā verē confecrare non potest: cum nō sit facerdos: vt inst. de re. diui. §. sacræ. Acc.

m Eis. alias eas.

n Dedignantes. scilicet in hoc. in aliis autem imitatur: vt C. de leg. & con. l. digna. sic inſtit. de hære. quali. & diffe. §. penul.

o Qui. scilicet imperatores.

p Et ipſi. scilicet imperatores.

Haloā. vertit, assiduitate.

q Propter hoc.

q acceperint aliquid: vt ℈. eo. §. cogitatio. in fi. & garant participes in simili delicto: vt ℈. e. §. si quis autem. vnde nil poterant adinuicē opponere: vt C. de libera. cau. l. si filium.

r Quæstū. Quia sibi pium dedit deus: vt ℈. de non ali. §. finimus.

s Dictum est. vt ℈. eo. §. volumus.

t Legislatione. Fictius, vt subiicit.

v Cirra. id est, sine. alias esset mala fures & solicitatores, & eorū subſtantiis insidiantes. Oportet † quoque vos nostros subiectos scientes, quantam vestri posuimus prouidētiam, cum omni deuotione, publica sine imminutione tributa persoluere: & neque administratorū egere necessitate [a]: sed ita deuotos vosmetipsos p̄bere, vt nobismetipsis ostendatur operibus, quia & ipsis [b] pro huiusmodi clementia [c] propriam nobis deuotionem restituetis: & meritò habebitis omnē à iudicibus occasionem deuotionis, fauorem & prouidentiam: illud scientes, quia iudicibus imminet vndiq; fiscaliū periculum [d]. & manifestū est: quia proprio suo periculo administrationes assumunt. & vos hæc agnoscētes, & omni modo euitate indeuotionem [e]: & nolite vestras voluntates ita præbere inobedientes, quatenus eorum præsidum egeatis vehementia, quā necessariū est eos assumere propter ineuitabiliū fiscaliū exactionē. scientibus vobis nostris subiectis, qa militares expensæ: & hostium incursiones multa egēt † diligentia [f]: & non possunt citra pecunias hæc agi: causa videlicet nullā recipiēte dilationē, neque nobis cōcedētibus despici Romanorū terrā deminutā, qui & Libyā omnem reparauimus [g], & Vandalos in seruitutem redegimus, & plurima adhuc & maiora horū speramus à Deo perciere et agere: pro quibus cōpetēs est fiscalia tributa sine imminutione, & deuotè, & secundū definita exigi tēpora. Qua, ppter si vos qdē deuotè occurratis iudicibus, illi verò facilē & præparatā fiscaliū illationē in nos exhibuerint: & iudicū laudabimus studiū, & vestrā approbabimus voluntatem: & vndique [h] vna quædā erit optima cōsona q; præsidentium, & quibus præsident congruentia magna. Itaque Deo & saluatori nostro Iesu Christo omnes simi liter offerant hymnos [i] pro hac lege, quæ eis dabit & patrias habitare cautè, & ꝓprias facultates habere firmissimè, & iudicum frui iustitia. nā & nos propterea eam posuimus, vt & iustitiā, quæ in lege est, valeamus dño Deo vouere, & nosmet ipsos & nostrū commēda re imperium: et nō videamur despicere homines oppressos, quos nobis tradidit Deus, vt eis per omnia parcamus, eius sequentes benignitatem [k]. Ideoq; quantū ad nos [l] consecretur hæc lex Deo: eo, q; nihil in mentē nostrā veniēs boni pro tuitione subiectorū relinquimus. volētes enim inhonesta hæc & seruilia furta perimere, & nros subiectos in quiete à prouincialibus iudicibus conseruari: ꝓpterea festinauimus gratis admistratiōes eis [m] dare †, vt nec ipsis liceat delinq̄re, & abripere subiectis, quorū causa † omnē perferimus laborē, dedignātes [n] imitari eos, qui ante nos imperauerūt, qui [o] pecuniis ordinabant administrationes sibimetipsis, auferētes licentiā administratoribus nocētibus increpandi iustè, † & ipsi [p] ea, quæ ꝓcipiebāt celādo, iusti putati, & proprios collatores ꝓpter hoc [q] abripere à malis iudicibus nō valētes: vnde nec ipsis iudicibus increpare poterāt agere castè, occasione p̄dictæ causę. Nos aūt sufficientē imperio quæstū [r] esse putamus, vt collatores sola fiscalia conferāt tributa, & nihil aliud extrinsecus quæratur, q; subiectis omnem cōmoueat ꝓvitā.

Iudices iurisdictionem habent aduersus omnes omni priuilegio cessante. Bar.

Quod aūt primitus à nobis dictū est [s]: adhuc maiori ope, & subtiliori cōplecti existimauimus legislatione [t], quatenus ñra intētio oibus fiat aperta. Sācimus ēm clarissimos subiectarū pūciarū administratores, citra [v] oē factos pecuniarū suffragiū, & ab his dato iureiurādo memores habere, & hāc à nobis licētiā [x], vt nulla sit vlli apd eos [y] penit⁹ fori p̄scriptio. [z]

† Halo. nequam occasionem habeāt ad delinquendum diripiēdumq; subditos.

† Cōcor. tex. in Cle. ij. in prin. de re iudi.

† Haloā. digni profecto qui pro officiis pecuniam capitaobuol uerentur pallio. cūneq; suos ea re collatores ab improbis præsidib⁹ eripere, neque ob p̄dictā causam ipsos præsides corercere potuerint.

grammatica: alias est in litera, citra omne suffragium.

x Licentiam. scilicet quæ sequitur.

y Eos magistros militum puta.

z Præscriptio. in sequentibus.

In cri

a In criminibus. Sed nõ ne violẽtia est crimẽ publicum, siue sit publica, siue priuata: vt ff. de publ. iud. l. j. Rũ. est. sed crimẽ hic pro maiori crimine ponitur: vt C. de custo. reo. l. ij. & ff. de re mi. l. iij. j. respon.

b Horũ. s. præsidum. præsidũ dico non expectantiũ.

c A iudicibus. puta à magistro militũ, si forte erãt milites isti, qui deliquerunt.

d Subiecti. s. illi, qui delinquunt.

e Ad eos. magistros militũ puta. Accur.

f Per quã s. hanc l. nostrã, vt sequit.

g Præbemus. ergo nõ poterit alteri delegare: vt ff. de offic. eius cui man. est iur. l. j. j. respon.

h Omnem. nisi in casu: vt j. eod. §. interdicimus.

i Habentes. præsides.

† Haloã. nemine omnino licentiã habente in prædictis causis vti vllo priuilegio aut exinde sibi impune delinquendi authoritatem sumere.

k Causis. proxime nominatis.

l Priuilegio. s. à le. indulto: vt quia sit scholaris, q̃ habet priuilegiũ magistri: vt in prooe. dig. in fi. vel clericus, qui habet epi: vt C. de episcop. & cle. l. omnes. vel mi litis, qui corã magistro militũ conuenit: vt C. de iur. om. iud. l. magisterix. Sed nũquid à principe potest habere hoc? nõ. sic, si dicatur non obstante hac l. vt ff. de lega. iij. l. si quis. ĩ princ.

† Haloã. aut etiam vel latrunculatores, vel quos vocãt violentiis cohibendis (imo grassationibus exercentibus) præpositos, vel exarmatores emit tere, satis hac ñia: sed quidẽ hoc in prima; quod plenius dixim⁹. j. vt ſ. ferentes omnes obe. iu. §. si titulos, re quis igitur. coll. v. autẽ ipſa perpetran. s. priuilegio. si ẽm priuilegiũ sibi vale ret; secure deliqueret; & inde nascereturmalum, vnde bona oriri debe-

necp̃ in iis, quæ committuntur ab aliquibus violentiis, neque in criminibus [a], & quæ hinc oriuntur læsionibus, necp̃ in seditionibus publicis, necp̃ in publicorum tributorũ exactionibus: sed oẽs similiter subiacere horũ [b] iurisdictioni, non expectantium neque præcepta suscipere à iudicibus [c], quibus subiecti [d] sunt, necp̃ nũtiare ad eos [e]: sed contentos esse hac nostra lege, per quam [f] omnẽ eis potestatem præbemus [g], † & ipsi omnẽ [h] licentiã habẽtes [i] penitus in prædictis causis [k] necp̃ priuilegio [l] vti quolibet, neque ex hoc [m] sibimet imperare: vt delinquãt innoxiè. nõ enim [n] q̃ omni abstinent acceptione iudices, aliud quiddã Dei et legis nostroq̃ præponent timori: sed ad illũ respicientes seruabunt subiectis iustitiam, oĩa secũdũ nostras iudicantes & agentes leges. Quia eñ milites & hmõi in prouinciis [o] cõstitutos eis subiicimus: necp̃ in hoc egebunt præcepto cuiuspiã [p] proprio aut à nobis, aut à nostris iudicibus: sed p̃senti lege vtentur, & hanc [q] eis [r] ostendẽt [s], vt auxilientur [t] eis vtentibus iudiciali fiducia. sciẽtibus, quia nisi hęc egerint, & emolumentorum & militiæ sustinebunt casum, & in corpus periculũ patiẽt [u]: vt nobis [x] nullo alio penitus opus sit iudice, † & aut [y] latronũ insecutores, aut appellatos violẽtiarũ inhibitores, magis autẽ fures, aut violẽtos mittere, occasione quidẽ quasi rationabili vtentes, ipsos aũt omniũ pessima faciẽtes. Cũ enim iudices prouinciarum vniuscuiuq̃ maximorũ iudicum complean tofficium [z], & pro omni alio cingulo, puinciis sufficiant, & ea, quæ ex nostris legibus super eis decreta sunt: quis præsumat aut fori præscriptione, aut huiusmodi aliquo apud eos vti [a]?

Nemini licet loci seruatores, vel similes in prouinciam destinare, vel ob hoc habere: & iudices iusiurandum & cautionem debent præstare. Bart.

Interdicimus autem & gloriosissimo magistro militũ Oriẽtis, & omnibus nostris iudicibus, aut latronum insectatores [b], aut violẽtiarũ inhibitores [c], aut armatos, aut aliquos tales [d] destinare in prouincias. Sciãt enim, qui ad hoc instituti, post hãc nostrã legem præsumpserint [e] quoniã capti [f] ab his nostris iudicibus prouinciarũ, & in vincula redigentur, & ad nos causa nuntiata [g], à nobis summum periculum sustinebunt: & qui huiusmodi eis præcepta tradiderint, triginta librarum auri sustinebunt pœnã, & maiorem insuper ac vehementiorem, nostram indignationem experientur. Oportebit igitur iudices prouinciarum tanquã promeritos [h] à nobis potestatem sic causis vti, vt iustè & qui meruerunt hanc dignitatem habere.

n Nõ eñ. sic. C. de iura. cal. l. ij. in fi §. sinautẽ reus.

o Prouinciis. alias in prouinciis, alias prouinciæ.

p Cuiuspiã. magistri militum forte, vel alterius, de quo videtur.

q Et hanc scilicet legem.

r Eis subiectis.

s Ostendent. scilicet præsides.

t Auxilientur. s. l. ista. sic j. de man. princip. §. patrocinia. coll. iij.

u Patiẽtur. sic ĩ. e. §. si quis autem.

x Vt nobis. bene dico, vt vtiliter ibi maneãt: vt per hęc non egeamus dare eis aliquẽ adiutorẽ, qui nõ iuuaret: imo impediret eũ iuuãdo malos homines: vt dum haberent nomen adiutoris, ipsi magis essent fures & malifi: vt j. §. proxi. & §. interdiximus.

y Et aut. & repete opus sit: & accipe verbum mittere, quod est infra.

z Officium. i. omnia potest præses per hãc l. quæ possunt variĩ magistratus Romæ: vt ff. de offic. præſi. l. illicitas. §. qui vniuersas. & l. ex omnibus. & l. sed licet.

a Vti. quasi dicat, nullus.

b Insectatores. qui ita nominantur: magis autem essent fures: vt supra dixi.

c Inhibitores. qa & ipsi forte pecuniã acciperent pro sceleribus occultandis.

d Tales. qui bona præsumptione mitterentur.

e Præsumpserint. scilicet il uc ire, vel mittere.

f Capti. i. missi.

g Nũtiata. permittitur ergo relatio in istis missis à magistro militum, vel alio: alias contra: vt j. vt iud. non expe. sacras iust. §. j. coll. ix.

h Promeritos.

a Metuẽdi. sic. ff. de offic. procon. l. obseruare.

b Administratione. ablatiui absoluti.

c Abutantur. no. Priuilegium debet perdere, qui abutitur eo: vt hic, & C. de iud. l. Iudæos.

Priuilegium perdit, qui eo abutitur.

d Primitus. vt ſ. eo. §. ſi quis autem.

e Hæc. i. has pœnas.

f Hæc perferẽtes. ſi in tribus caſibus: vt diximus ſ. eo. §. neceſsitatem.

g Maiori. ĵ. de adm. §. ij. col. vij. cõtra ſol. ibi in fuga loquitur: vbi magis punitur durante adminiſtratione quam ſi poſtea fugiat: hic autem ex delicto prius cõmiſſo punitur, & poſt ea plus poterit puniri, cũ ſit dignitate exutus, vt ff. de incẽd. rui. nau. l. Pẽdius, & de pœ. l. in ſeruorum.

h Experientur. i. experiri poterunt, ſi accuſentur. ſic. ff. de ſtatulibe. l. Labeo. & ff. ad l. Iul. repe. l. antepe.

i Non enim. bene dico eum poſſe puniri poſtea, non enim, &c.

k Reuocatoriæ. i. reuocationis: & ita adiectiuum reſoluitur in ſubſtantiuũ. Azo. quia dicit ſe reuocatum à ſuis.

l Fugæ. quam nõ exprimit, licet in corde gerat.

m Cauſam. vt occaſione rei familiaris.

n Diximus. vt ſ. eo. §. neceſsitatem.

o Diximus. vt ſ. eo. §. ſic igitur. qđ iuramentũ dabitur Romæ vel conſtantinopoli, ſi ibi fuerit electus: alias iurabit in prouincia, in qua eſt. & hæc ſunt vera ſecundũ id tempus, quando princeps eligebat huiuſmodi poteſtates. Sed nũquid cũ iurãt hodie in ſuis ciuitatibus. i. in his, vnde debẽt eſſe poteſtates, habebit locũ hæc conſtitutio? Reſpon. ſic, vt arg. ff. de publ. iud. l. ordo. & ff. de ne. geſt. l. actio.

p In prouinciis, aliquibus.

q Codicilli. i. literæ continentes p̃ſidatus illius prouinciæ.

r Actiones. i. actã. ſic ſ. de nõ ali. §. ſi nimus. in fi.

s Codicilli. expone vt ſ. proxi.

t Tua. o præfecte.

v Ipſe. tu ſubaudi.

x Accepit. ſ. adminiſtrationem.

y Cautionẽ. nunquid ſine fideiuſſore? videtur q̃ ſic: vt C. de ver. ſig. l. ſanci mus. ſed tamen cõtradicimus. nã dari debet fideiuſſor de fideli exactione tributorum: vt j. titu. iuſturan. quod præ. & ff. ad municip. l. quoties. §. pe. & l. libertus. §. fi. & C. de bo. vacã. l. fi. & de cano. largi. l. fi. lib. x. & ſ. e. §. oportet.

z Nominãtis. vt j. tit. prox. & ſ. eo. §. hæc autẽ omnia. Vel dic nominandis. i. eligendis. ſic accipitur verbum. C. de decu. l. nominationum.

a Furari. ſic. ĵ. de incen. nu. §. ij. & iij.

b Eorũ. ſ. ſubditorum.

c Scriptum. inutilis conſtitutio. hac cõſtitutione declaratur qd debeat dare ex cõſue tudine quilibet eligens ſubiectus, ſicut & promiſerat dicere. ſ. tit. j. §. hæc omnia. nec eſt legenda.

d Quantam. vide a dicti ſunt iſta.

† In hac authẽ. potestes videre, quã fauerit potẽtia Iuſtiniani imperatoris, qui tot & tãs nobilitudines quilibet eligens ſub ĩperio ſuo guberna bat.

legitimè ſint omnibus metuendi a: ſcientes, quia ſi data à nobis adminiſtratione b, malè & indignè abutantur c à nobis conceſſa ſibi licentia: ſubiacebunt ſuppliciis, quæ primitus d diximus, & donec adminiſtrationes habent, hæc e perferentes f, & dũ eas depoſuerint maiori g adhuc experientur h periculo. Non enim i eis damus licentiam, antequam legitimum quinquaginta dierũ compleatur tempus, à prouinciis, in quibus adminiſtrauerint, diſcedere, aut per occaſionem reuocatoriæ k, aut per occaſionem fugæ l, aut per aliam quãlibet cauſam m: ſcientibus (ſicut prædiximus) ſiue ad hanc veniant felicisſimam ciuitatẽ, ſiue in quãcunq; regionem, ad prouinciam denuo reuocati, cui præfuerunt, pœnas ſuſtinebunt omnes, quas prius diximus n. Iuſiurãdũ verò dabunt hoc quidem, quod ſuperius diximus o. Si verò aliquibus in prouinciis p exiſtentibus mittantur ſingu li codicilli q, & corã. Deo amabili epiſcopo metropolitano, & qui in eis primates ſunt, iuſiurandum ſubibunt, & ita ſinguli ſuſcipient actiones r, tua qp pe celſi tudine prouidente, ſiue in hac maxima ciuitate perceperit aliquis adminiſtrationem, ſiue in prouincia ei codicilli s eius trãſmittantur à tua t celſitudine: vt ipſe v qui accepit x, cautionem y faciat fiſco de tributorum inculpabili exactione, ſicut ipſe purè probaueris. Poſita ſit autem lex hæc à nobis in omnibus adminiſtrationibus à nobis nominandis z, & ex p̃ſenti tẽpore ſine ſuffragio percipiẽdis. Nam quæ præceſſerunt, pridem poſitis ſubiaceant legibus: nulla pœna horũ, quæ in hac noſtra lege determinata ſunt immi nẽte hactenus adminiſtrationes habentibus: niſi tamen & ipſi poſt inſinuationem huius legis noſtrę furari a capiantur. Hæc igitur tua celſitudo vniuerſa cognoſcẽs, in omnibus gentibus ſub ſe conſtitutis fieri manifeſta procuret, ſolenniter præceptis vtens apud omnes prouinciarũ præſides, vt ipſi cognoſcẽtes noſtrum circa ſubiectos ſtudium, & quantam habemus circa ordinationem iudicum voluntatẽ, cõſiderent, quãta eis bona participantur, neque imperĩ medelæ pro eorum b felicitate parcentes. Datũ Beliſario p̃fecto. xvj. Calend. Maij.

Notitiam horum, quæ ab vnaquaque adminiſtratione debent præberi, demonſtrat hæc lex, pœnam contra facientibus ſtatuens. h. d. Bartolus.

SCriptum c eſt exẽplar edicti Conſtantinopolitani habens ita:

QVantam d † ſubiectorum poſuimus prouidentiã, oſtendit à nobis nuper poſita lex, quã ad glorioſiſsimos noſtros præfectos ſcripſimus. Sed competens eſt, & voſipſos ſcire noſtram prouidentiã quam circa omnes homines habemus, & ꝓpterea legem ipſam, & in edictis propoſuimus figuratam, vt & vos domino Deo ac ſaluatori noſtro Ieſu Chriſto iuſtè referatis hymnos, & noſtro imperio: quia omnẽ pro veſtra vtilitate perferimus laborẽ. Notitia eorũ, quæ ab vnaquaq; ſubditarum adminiſtratione debẽt p̃beri circa cõſuetudinẽ quantitatis ab iis, qui adminiſtra-

[a] Pro metropoli.potestas archiepiscopalis ciuitatis,vt est ciuitas Berytus & Tyrus: vt C.de metropo.Beryt.l.j.lib.xj.argu. contra.j.de defen. ciui.§.denuo. colla.iiij.

[b] Volo.i. quãdo volã,dabitur mihi.

[c] Scriptum.constitutio inutilis.hæc constitutio exemplum quoddam est continens, quæ

tiones habent nullo præsumente extra ea,quæ subscripta sunt, nequaquam reqrere amplius aliquid. A spectabili comite Oriẽtis in sacro cubiculo solidos lxiij.primicerio clarissimorum tribunorum notariorum cũ quatuor scriniariis sacri laterculi solidos numero l.eius adiutori solidos iij. officio gloriosissimorum p̃fectorũ prætoriorũ soli. lxxx. A proconsule Asiæ ita in sacro nostro cubiculo,soli.nu.xij,primicerio clarissimorum tribunorũ notariorũ cũ quatuor scriniariis sacri laterculi soli.nume.xl.eius adiutori soli.nu.iij.officio gloriosissimorum præfectorũ prætoriorum soli.nu. lxxx. A spectali comite Phrygiæ Pacatianæ chartulariis tribus sacri cubiculi soli.nu.ix.primicerio clarissimorum tribunorum notariorum soli.nu.xxiij.eius adiutori soli.nu. iij.officio gloriosissimorum præfectorum prætoriorum soli.nu.l.A spectabili comite Galatiæ primæ spectabilibus chartulariis tribus sacri cubiculi soli.nu.ix.primicerio clarissimorum tribunorum notariorum soli.nu.xxij.eius adiutori soli.nu. iij. officio gloriosissimorũ præfectorum/prætoriorum soli.nu.l.A vicario Longimuri chartulariis tribus sacri cubiculi soli. nu. ix.primicerio clarissimorum tribunorum soli.nu.xxiij.eius adiutori soli.nu.iij.officio gloriosissimorum præfectorũ prætoriorum soli.nu.xl.& quæcũq; administrationes consulares ve sunt.ix.A iudice Palestinæ spectabilibus chartulariis tribus sacri cubiculi soli.ix.primicerio clarissimorũ tribunorum notariorum soli.xxiij. eius adiutori soli.iij.officio gloriosissimorũ præfectorum prætoriorum soli.nu.xl. A iudice secundæ Syriæ spectactabilibus chartulariis tribus sacri cubiculi soli. nu. ix.primicerio clarissimorum tribunorum notariorum soli.nu.xxiij.eius adiutori soli.nu.iij.officio gloriosissimorũ præfectorum prętoriorũ soli.nu.xl.A iudice Cypri spectabilibus chartulariis tribus sacri cubiculi soli.nu.ix. primicerio clarissimorũ tribunorum notariorũ soli.nu.xxiij. eius adiutori so.nu.iij.officio gloriosissimorũ p̃fectorũ prætoriorum soli.nu. xl. A iudice Pamphyliæ spectabilibus chartulariis tribus sacri cubiculi so. nu. ix.primicerio clarissimorum tribunorum notariorum soli.nu.xxiij.eius adiutori soli.nu.iij.officio gloriosissimorũ præfectorũ prætorio rum soli.nu.xl.A iudice Armeniæ maioris spectabilibus chartulariis tribus sacri cubiculi soli.nu.ix.primicerio clarissimorũ tribunorũ notariorũ soli.nu.xxiij.eius adiutori soli.nu.iij.officio gloriosissimorũ præfectorũ prætoriorũ soli.nu. xl. A iudice Armeniæ minoris ita vt suprà.A iudice Cappadociæ primæ,ita vt suprà.A iudice Cappadociæ secundæ,ita vt suprà.A iudice. Hellesponti,ita vt suprà. A iudice Thraciæ,ita vt suprà. A iudice Europæ, ita vt suprà. A iudice Cariæ, ita vt suprà. A iudice Lyciæ,ita vt,suprà.A iudice Augustianæ,ita vt suprà. & quæcunque administrationes præsidiales siue correctiuę sunt.A iudice Libyæ superioris spectabilibus chartulariis tribus sacri cubiculi so. nu.ix.primicerio clarissimorũtribunorũ notariorum soli.nu.xxxvj.A iudice Aegypti primæ,ita vt suprà.A iudice Aegypti secundæ,ita vtsuprà.A iudice Niceæ secundæ,ita vt suprà.A iudice Palestinæ tertiæ, ita vt suprà.A iudice Arabiæ,ita vt suprà. A iudice Eupharteſiæ,ita vt suprà.A iudice Mesoporamiæ,vt suprà,A iudice Ciliciæ secundæ,ita vt suprà. A iudice Armeniæ primæ,ita vt suprà.A iudice Galatiæ secundæ,ita vt suprà.A iudice Onoriadis, ita vt suprà.A iudice Insularum, ita vt suprà.A iudice Mysiæ secundæ,ita vt suprà. A iudice Scythiæ,ita vt suprà. Pro vniuscuiusq; ciuitatis defensore,si quidẽ sit metropolis,pro metropoli [a] à prætore glorio sissimorum præfectorũ prætoriorũ dandi sunt,soli.nu.iiij.si verò alterius ciuitatis,soli.iij.& vltra hæc nihil.Nec enim defensores vel dare iudicibus,nec alteri cuiquam, nec accipere volumus, †,nisi quędam/sint, cũ ab eis volo,[b] prę sideant consuetudines. scientibus eis,quia si nuncietur nostræ potestati de aliquo eorũ,quia prævaricatur, quæ à nobis sancita sunt:& quod receperint,quadruplum reddent:& officio soluto:exilium habitatunt continum.cùm etiã prouinciarum iudices si hoc neglexerint, & defensores sinant rapere, nõ modicã & ipsi sustinebunt pœnam.

† Haloi. nisi ex publico illis consuetudines quędam præbeãtur.

Iudices & ciuitatum defensores pro administratione nec dare,nec recipere licet à subditis ex administratione:nisi in defectum sui salarij,iureiurando ab eis præstando,pœna contra facientibus imminente.Bart.

[c] Scriptum est exemplar huius Domi nico glorioſissimo præfecto apud Illy-

¶ Haloã. quæ fuerũt ĩ illa. vt his vt quo que addi tis. Iusiurand. subeant secundum prium de hoc factũ, &infra po sitũ sacramentum. iu. sine quo quo suf. & quædam continent plus de admonitionibus, quas facere debent episcopi & præfecti & pfides postquã iurauerunt: vt. j. e. sicut enim si quis mittet epistolã secretã, & quãdam apertã, ita hæc est apta respectu superioris.

a Auaritiam, quę est radix omnium malorũ: vt. ĩ. vt iu. sine quoquo suff. ℌ. an certe. & potest hic notari, vt hæc lex sit correcta: vt ff. de offi. proconf. l. solent. ℌ. fi. nã hic nõ permittitur ali quo modo accipe esculentũ dũmodo habeat salariũ, ex quo sibi satisfieri potest: vt statim sequitur. idẽ dico de illa. ff. de offi. præt. l. plebiscito.

b Studuimus legem: vt. ĩ. vt iu. sine quoquo suffra.

c Plenam. alias pœnam.

† Haloã. circa curiales agi.

ricũ prætoriorum. †Sed ita quidem adiectionibus iusiurandũ subeant, secundum proprium de hoc facto inditũ sacramentum, cuius exẽplar etiam directum est tuæ celsitudini. Qui verò administrationes suscipiũt à tua celsitudine, directos hinc eis à nobis codicillos suscipiãt præsente Deo amabili ciuitatis, in qua degunt, episcopo: & aliis, qui in ciuitate sunt, in iudicio tuæ celsitudinis cõgregatis, & officio oĩ tuo, corã q̃bus etiam codicillos accipiãt & iurẽt prædictũ iusiurãdum & maximè hoc præcipimus † corã curialibus agi, quos cõpetens est magna frui, & à tua celsitudine, & qui idẽ ferent cingulũ. Optima aũt erit prouidentia & studiũ, vt & nihil ab eis tu lucreris omnino: neq; permittas eos ab vllo lædi. Eos enim, qui hanc nituntur iniquitatẽ, quatenus & felicissimo nostro vtãtur exercitu, & reliquas curiales adimpleãt functiones: quia nõ oportet talia attentari solatia, vt possit referri ad tantã tarditatem. Nihil em̃ nobis tam cõmendat tuã celsitudinẽ, quo circa curiales vniuscuiusq; ciuitatis prouidẽtia, quam præberi voluimus istis, & à tua celsitudine, & à cinguli semper successoribus. Quapropter q̃ codicillos dederis administrationes accipiẽtibus à te, aut præsente, hoc eis tuã denũciare volumus sedẽ, vt curialibus omnẽ ferãt fauorem, nihil penitus ab eis accipiẽtes. Prohibeantur autẽ & ab aliis eis afferri dãna: et agnoscãt per te: quia si præter hoc aliquid egerint, pœnis subiacebũt grauissimis. Sicut enim curialibus parcere te volumus, ita & defensorũ castigare & retinere auaritiam[a] sancimus, & ab eis pręsumere accipere à nostris subiectis, nisi scĩm quod eis administrat respublica: aut si nõ est aliquod eis publicum solatiũ, quãtum inculpabilis antiquitas definiuit, vt à spõtaneis ipsis magis, quàm ab inuitis accipiant, & hoc parũ: & quantũ eis ad mediocrẽ sufficit vitæ gubernationẽ. Sciãt enim, quia si citra hæc aliquid acceperint, non solũ quadrupli subiacebunt pœnæ, sed etiam exiliũ habitabunt continuũ, prius eis plagis corporeis infligendis.

Edictum scriptum in omni terra Deo amabilibus ar chiepiscopis & sanctissimis patriarchis.

Traditæ nobis à Deo reipublicæ curam habẽtes, & in omni iustitia viuere nostros subiectos studẽtes, subiectam legẽ conseripsimus: quã & tuæ sanctitati, & per eam omnibus, qui tuæ prouinciæ, sunt facere manifestã, bene habere putauimus. Tuæ igitur sit reuerẽtię, & cęterorũ hęc custodire: & si quid transcendatur à iudicibus, ad nos referre, vt nihil contẽnant horum quę sanctè & iustè à nobis sancita sunt. Sic em̃ nos quidem nostrorum subiectorũ miserati, q̃m supra fiscaliũ functionũ exactionem, etiam maximas sustinẽt ex furto iudicum violentias, propter factas, puinciarũ venditiones: hæc auferre per subiectã studuimus[b] legem. Vos autem si negligentes non referatis à nobis quidem cõsecratam domino Deo, rationẽ reddetis apud eũ pro aliorũ iniustitia, si quod nõ agnoscentibus nobis, damnũ apud vos hominibus inferatur. sed oportet præsentes vos prouinciis, & pro eis ac reliquis detestantes manifestos nobis facere, & rectos iudices, & transcẽdentes hanc legem nostram: quatenus vtrosque cognoscentes, hos quidem puniamus, illis autem repensemus. Cumq; lex publicè proposita fuerit, & omnibus manifesta: tunc intus recondatur in sanctissima ecclesia cũ sacris vasis: vtpote & ipsa dedicata Deo, & ad salutẽ ab eo factorum hominũ scripta. facietis autẽ melius, & illic habitãtibus vniuersis hominibus vtilius, si eã inculpẽtes, aut tabulis, aut lapidibus, in porticib⁹ sanctissimæ ecclesiæ describatis, plenã[c] præbentes omnibus horum, quæ sancita sunt, lectionẽ atque possessionẽ. Si verò pro iudicum puritate hanc habuimus prouidentiã: palàm est: quia multò magis defensoribus nõ permisimus, nec quicquam accipere, nec dare. Dabunt enim concessis sibi præceptis in foro gloriosissimorũ pręfectorũ (si quidẽ maiores sint ciuitates) solidos quatuor: si verò minores sint solidos tres: & vltra hęc nihil. Accipient autem nihil ab vllo, si aliquis ex fisco solennis eis quæstus erit. Aut si nihil ex fisco percipiunt, nihil vltrà, quã sacra nostra statutum est constitutione, percipiant: alioquin, si quid accipere capiantur, aut ipsi, aut qui vocantur eorum

Iusiur

a IVSIVRANDVM QVOD &c.

Hæc constitutio adijcit & diligenter comprehendit sacramentum, quod debet facere quilibet administrator: vt supra, vt iu. sine quoquo suff. §. sic igitur.

b Administrationem. quamlibet: vt ff. vt iud. sine quo. suffra. §. hæc autem omnia.

c VRo ego. hic no. primus subſtãtiam ſacramenti vſq; illiuc, purã conſcientiã &c. ibi aũt incipiũt capitula, quæ durant vſq; ad. §. fin. poſtea aũt pœnas dicit, quas vult ſubire, ſi cõtra fecerit: & ſic tria continẽtur in hac cõſtitutione. Accur.

d Chriſtũ. per hoc verbũ & ſequẽs ſacramentum, quod dicit de virgine excludit Iudæos ab his adminiſtrationibus vel poteſtatibus: argu. C. de ſumma trinit. l. j. Nam Chriſtus, vt dicit in decr. ppter tria fuit baptizatus. ppter exemplum, vt nos faceremus idẽ. Item propter commendationem ſuæ humanitatis. Item propter vim regeneratiuam conferendã aquis, quam nõ habẽt Iudæi in ſe: vt in decret. dẽ de conſecra. diſtin. iiij. c. ſi baptizata. & cap. nũquam. in hoc enim nomine Chriſtus, tria cõtinentur. ſcilicet, qui & à quo, & de quo id eſt, tres perſonæ. pater vngẽs, filius vnctus, ſpũsanctus vnctio: vt in decre. de conſe. diſt. iiij. c. quodam.

Chriſtus ppter tria fuit baptizatus.

e Quatuor. id eſt, à quatuor euangeliſtis facta & cõpoſita, ſcilicet Matthæo Marco, Luca & Ioanne: qui ſuis figuris pingũtur: vt hoc verſu continetur. Eſt homo Matthæus, Marcuſque Leo, Vitulus Lucas, pingitur Aquila Ioannes. Hi enim quatuor omnia euangelia fecerũt: & nõ ſunt plura, licet diuiſim legãtur in eccleſia. Sed quid ſi ſuper vnum librum tantũ, vel qd ſi ſuper aliũ? Videtur nõ valere, vt hic. ſed contra eſt: quia habetur reſpectus ad vera euãgelia. Item mẽs deferentis eſt cõſideranda, vbi iurãs vellet malignari: vt in decret. xxij. quæſtio. v. c. quacunq; arte. & facit ad hoc verſus. Fallit iurantem iuratio facta per artem. & repete ſemper, ad omnes hos accuſatiuos. Item cõſuetuo ſic interpretatur, vt iuramentũ factum ſuper quolibet libro valeat: vt. ff. de legib. & ſenatuſconſ. l. ſi de interpretatione.

Euangeliſtæ quibus figuris pingũtur.

Iurans malignè, peierat.

f Tertio. Not. quod tangere debet, & eſt verum, niſi in caſibus: vt in iudice iudicante: vt. C. de iudic. leg. rẽ non nouam. Item in epiſcopo teſtificãte: vt ifra, de ſanctiſſimis epiſcopis. §. nulli. collatio. ix. Item in alienante rem eccleſiaſticam, vel dando eam in emphyteuſim: vt ſupra, de non alien. §. quod autem à nobis dictũ. ibi, & vt neque.

g Germanũ. Germanus frater: germana ſoror dicit quaſi ex eodẽ germine natus, vel nata. & ſic facit ſe parem: quod eſt verũ quod ad quid: cum vterq; ad ſtatum imperij ſtudeat: vt ſupra, vt iud. ſiue quoquo ſuffragio. §. oportet. ſed ſubiicit ſeruitium per quod reddit ſe ſubiicibilem.

h Dominis. Hic nota. quod genus maſculinum concipit fœmininum. ſic ff. de lega. iij. l. qui duos. & ff. de pact. l. tres fratres. ſed nõ ecõtra. vt. ff. de legatis ſecũdo. l. ſi ita ſcriptũ. de quo plene dic vt. ff. de verb. ſig. l. j.

i Et omnem. ſ. iuro me, præſtatum repete.

k Arte. id eſt, deceptione: vnde Cato, Sic ars deluditur arte.

l Catholicæ. i. vniuerſalis.

m Apoſtolicæ. id eſt, Romanæ. quæ fuit ab apoſtolo Petro fundata: vt. j. ti. tu. proxi. §. ſi.

n Permitto. id eſt, permittam. ſic enim eſt modus loquendi Theutonicorum. vnde extunc patet, quod ex eis Theutonicis erat Imperator vſque ad hoc tempus. quod tamẽ dicemus infra, vt ppo. no. impera. col. la. v. Nota. tamen hic, quod poteſtates terrarum debent expellere hæreticos de ſuis locis, per legem iſtã. & C. de ſumma trinitate. leg. j. in fine. & in conſtitutioni. Friderici. ad decorem. §. iſ. quæ eſt. C. de hære. l. Gazaros. Accurſius.

o Idem iuſſurandum. repete per.

p Dabo. facit. j. vt iud. ſine quoquo ſuffrag. §. ſic igitur. & C. ad leg. iul. repe. l. ſancimus. Accur.

q Cinguli. i. dignitatis.

TITVLVS III.

IVSIVRANDVM [a] QVOD PRÆSTATVR ab iis, qui adminiſtrationem [b] accipiunt.

Sacramenti ſubſtantiam docet, iuruq; iurandi formam demonſtrat, & pœnam oſtendit hæc conſtitutio. Bartolus.

IVro ego [c] per Deum omnipotẽtem, et filium eius vnigenitum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum [d], & Spiritum ſanctum, & per ſanctam glorioſam Dei genitricẽ, & ſemper virginem Mariam, & per quatuor [e] Euangelia, quæ in manibus meis teneo [f], & per ſanctos archangelos Michaëlem et Gabrielem, puram conſcientiam germanumq; [g] ſeruitium me ſeruaturum ſacratiſsimis noſtris dominis [h] Iuſtiniano & Theodoræ coniugi eius, occaſione traditæ mihi ab eorum pietate admiſtrationis: et omnem [i] laborem ac ſudorem cum fauore ſine dolo, et ſine arte [k] quacunque ſuſcipio in cõmiſſa mihi ab eis ad miniſtratione de eorũ imperio atque republica: et cõmunicator ſum ſanctiſſimæ Dei catholicæ [l] et apoſtolicæ [m] eccleſiæ: et nullo mndo vel tempore aduerſabor ei: nec alium quemcunque permitto [n], quantum poſsibilitatem habeo. Iuro quoque idem iuſſurandum [o]: quia nulli penitus neque dedi, neque dabo [p] occaſione dati mihi cinguli [q], neque occaſione patrocinij, neque promiſi, neque profeſſus ſum de prouincia mittere, neque mittã, neque oc-

a Suffragiſ.i.pro ſuffragio præſtando corã domino Imperatore pro dignitate habenda. Accur.

b Famoſsimis.hic in bona parte accipitur.alias in mala:vt cum dicitur famoſus latro:vt ff.de pœ.l.capitalium.§.famoſos.& §. fi.

c Percepi.quodcunq;:vt ſ. vt iud. ſine quoquo ſuffr. §.hæc autẽ omnia.

d Dominorũ. ſ. imperatorũ & vxoris:& concipit hic maſculinũ fœminiñ:vt ſ.dixi.

e Annonis.vt tamen eſculentum & poculẽtũ poſsit accipere:vt ff.de offi. procõ.l.ſolẽt.§ fin. & offi.præſid.l.pleriſq;to. Sed illæ poſſunt dici correctæ,quando habet ſufficiẽs ſalariũ, vt diximus.ſ.tit.proxi circa prin.

f Fiſcalia.ſcilicet tributa.

† Haloã. compulſione indigentes.

g Indigentes. id eſt, quibus ex neceſsitate imponitur neceſsitas: vt ſ. vt iud.ſine quoquo ſuf.§.eos.

h Subinclinatus. i.flexus in aliquo.

i Per gratiam.ſic

† Haloã. ſ.de ſan. epiſco. in fine remittam alias

princ.col ix. & C. de bo.auth.iu.poſ. l.fi.& j. de alie. & emphy.§.ſi quis autẽ.colla.ix.

k Citra quam.i. aliter quam deceat alias vltra quã: & tunc idem ſonat.

l Poſsibilitatem. ſed nũqd bene põt

† Haloã. vt ſ.vt iu.ſine quo. vertit. per ſuff.§.quod aũt.circa fin.§.& j.de mã.

† Contra prin.§.patrocinia. rium habe Quare ergo reddit tur capi.j. ſe ſuſpectũ? Rñ. lo extra, de quitur hic de potẽ conſti.ſed tia tributa à na. i.à vide ibi iur.vt ſ.quo oportgl.vlt hoc epiſc.§.igitur. declaran-

m Viſum excepto tẽ.vide gl. defenſore qui iu in ca.j.ſu- rat omnia ſe actuper verbo rũ ſecundũ legẽ: vt canones. j.de defen.ci.§. iuſ extra, de iurandum. col iij. offiiudici ſecundũ H. Vel,qđ ordina.ad eſt verius, i lem in quã cõmu quolibet,vt ſecũdũ niter cano legẽ iudicare debeniſtæ de at vt j. de iudic.§. hac materia recurrunt. omnis aũt.col.vj.nec ob.qđ hic dicitur:quia & poſtea ſubdit ſecundũ.l.omnem.& facit ad l.iſtam.j. vt iud. non expe.ſa.iuſ.§.j.col.ix. & C.de iud.l.rem non no-

caſione dominici ſuffragij [a],neq; famoſiſsimis [b] præfectis adminiſtrationem habentibus neque iis,qui circa eos ſunt,neque alij hominum vlli,ſed ſicut ſine ſuffragio percepi [c] cingulum, ſic etiam purè me exhibebo circa ſubiectos piiſsimorum noſtrorum dominorum [d] cõtẽtus iis,quæ ſtatutæ ſunt mihi de fiſco annonis [e]. Et primũ omne habebo ſtudium,vt fiſcalia [f] vigilanter inſpiciam,& indeuotos quidem & † indigentes [g] neceſsitate,cum omni exigã vehementia, nequaquam ſubinclinatus [h],neque ob hoc lucrũ ipſum cõſiderans,aut per gratiã [i] vel odium exigẽs aliquem, citrà quam [k] competit, † aut concedã alicui. deuotos autem paternè tractabo, & ſubiectos piiſsimorum noſtrorum dominorum illæſos vndiq; quantum poſsibilitatem [l] habeo,cuſtodiam. Et æquus in cauſis vtriq; parti,& in publicis diſciplinis ero:nulliq; parti citrà,quam iuſtum eſt, præſtabo,ſed † exequar vniuerſa delicta, & omnem æquitatẽ ſeruabo,ſecundũ quod mihi viſum [m] † fuerit iuſtum: & eos quidẽ,qui innoxij ſunt, vndique innoxios illæſosque conſeruabo,noxiis autem imponam ſupplicium ſecundum legẽ, & omnem iuſtitiam(ſicut iã dictum eſt)in publicis & priuatis contractibus eis ſeruabo,

uã.& j.vt dif.iu.§.ſi tñ.col.ea.& C.de iud.l.placuit.

n Ago.i agam,ſcilicet omnem iuſtitiam.

o Aſsidẽtẽ.ſic.j.vt nulli iu.§.qñ vero.col.ix.Azo.

p Et circa me.ſcilicet ſunt.

q Delinquant.quia turpius eſt:vt ſ.vt iud.ſine quoquo ſuf.§.eos.

& ſi cõperero fiſcum iniuſtitiam pati non ego ſolũ hoc ago [n] †,ſed etiam mihi ſemper aſsidentem [o] talem ſtudebo aſſumere, & circa me [p] omnes, vt non ego purus quidẽ ſim : qui verò circa me ſunt, furentur,& delinquant [q]. Si quis autem inueniatur circa me talis: † quod fit ab eo,me ſanare [r], & eum expellere. Si verò non hæc omnia ita ſeruauero, recipiam hic [s] & in futuro ſeculo in terribili iudicio magni Dei domini & ſaluatoris noſtri Ieſu chriſti: & habeã partem cum Iuda [t] †,& lepra Giezi [v], vt tremore Cain [x]:inſuper & pœnis quæ lege eorum [y] pietatis continentur,ero ſubiectus. Scriptũ eſt exẽplar huius Domini eo glorioſsimo per Illyricum prętoriorũ præfecto.

r Me ſanare.ſcilicet iuro.

s Hic.ſ.talionem agam, vt non ſit o-

† Alias, in hoc ſeculo propter cupiditatem.

t Cum Iuda.ſ. in inferno:vt ſicut ille propter cupiditatẽ xxx. argenteorum fuit damnatus,ſic & iſte.

v Et lepra Giezi. Giezi ſeruꝰ fuit Eliſei proph. Namã leproſus qđã accеſsit ad prophetã,vt liberaret eũ à lepra:qđ fecit gratis.in receſſu illius liberati ſeruus prophetæ cõtra volũtatẽ domini cucurrit poſt eũ: vt referret ex xl.oneribus camelorũ,quæ habebat domino ſuo duo immutatoria veſtimentorum:qđ cũ dominus ſciuit, leprã liberati conuertit in ſeruũ Giezi toto tẽpore vitę ſuæ propter cupiditatem. ſic erit de hoc iudice. Accur.

† Haboſcholio. † Haloã. præſtabo, quod ipſe admiſit, eumq; abigam. † Habetur de Iuda Matth. xxvij. capite. & in Actibus poſtolorũ ca. j. in litera,ca.

x Tremore Cain. vt ſicut ille ſemper tremuit & timuit poſtquã interfecerat fratrem ſuum: ſic iſte.

y Eorum.ſ. domini Imperatoris & ſuæ vxoris.

TITVLVS IIII.

VT ECCLESIA Romana centum annorum gaudeat pręſcriptione.

Eccleſia Romana cum eccleſiis ſibi ſubiectis centenaria gaudet præſcriptione in contractibus cauſis,rebus,& actionibus omnibus.Bartol. nouel 9

Imp.Iuſtinianus A. Ioan. beatiſ. ac ſanctiſsimo archiepiſcopo & patriarchę veteris Romæ.

VT legum origine [z] anterior [a] Roma fortita eſt ita et ſummi põtificatus apicem apud eã

VT legum origine [z] Roma apud latinos ſed nõ apud Græcos,imo Roma abeis habuit,vt ff.de ori.iu.l.ij.§ j & inſti.de iure nat. §.& nõ inelegãter. Acc.

z Anterior. Rom. multa fortiſ nomina,vt dominus Al. hic notauit.nã dicitur anterior,vt hic. Roma ver.ſ:vt C.de vete. quot noiu.enuc.l.ij.§. pe.ſplendidiſsima:vt C.de vet.iu.enu.l. minibus ij.§.quæ omnia.æterna:vt C.de priui.corp.vr. ro. lib. appellaxj.& de ſu.ar.l.ij.eo.lib.Regia:vt inſtit.de ſatisda.§.fi. tur.

Antiqua. Inclyta, Alma: vt C. de tem. in integ. restit. l. fi. & C. vbi se. vel cla. l. ij. & iij. Sacratissima: vt C. de dona. l. in hac. Felicissima: vt j. de leno. colla. iij. in prin. & j. de tabu. & j. de eccle. re. imo. ali. §. fi. col. iiij. Senior: vt C. de adop. l. arrogationes. Florentissima, Maxima: vt j. de exh. & intr. §. fi vero magna. co. v. Regia: vt j. quib. mo. na. effi. sui. §. si quis igitur. col. vij. & est hoc nomen anterior respectiuū. nā est secunda Roma, vt Cōstātinopolis. q videt habere eadem priuilegia omnia quæ vetus habet: vt C. de priui. vr. cō. l. j. lib. xj. nisi quibusdā. Nam vetus habet primam sedem ecclesiarū, secūda habet secūdā vt j. de eccle. ti. §. j. col. ix. Itē originē legum habet vetus & nō noua, vt hic. Itē fontē sacerdotij habet vetus & non noua: vt hic. Itē vetus Roma caput est orbis terrarū, & imperator ibi creatur, non in noua: vt C. de consuli. & non spar. l. nemini. §. quoniā. lib. xij & C. de vete. iu. enuc. l. j. §. pe. Itē priuilegiū quod habet vetus Roma in præscri. centum annorū, non habet noua vt patet hic in tit.

a Nemo. qui tali bus intendat.

b Patriā. s. ipsam inquo prę scribitur Romam.

c Ex hac. s. Roma. id est, ecclesia Romana.

d Ad Oceanum. i. occidentem.

e Nostras. i. in nostra protectione positas: sicut omnia quæ sunt vt C. de quadr. præ. l. fi. in prin. Accur.

f Consecrata sic ſ. vt iu. fine quo suf. §. ita q.

g Antiqua. s. codicis quæ sunt antiqua respectu istarū ca. j §. si rū legū: vt C. de præscri. xxx. anno... sicut. & l. omnes. post mor. & l. cū nouissimi. Nā iure digestorū non inuenitur de tem. extra hac præscriptione xxx. vel xl. anno. sed prædicta l. fi. de prę scri. cut primo dicit de ista materia. nec ob. C. de constit. libro vj. & pec. l. ij. quia ibi fit mētio de his præscriptionibus: qa concor. cū nouior est quā illa sicut in rem: cū sit Iustiniani. Accur. hoc tex. c.

h Longiora. s. xl. an. si contra principalē debitorē cū nobis. intenditur. si contra aliū sine titulo possidentē, xxx. cum gl. suan. vt C. de præs. xxx. an. l. cū notissimi. & de anna. ex per verbo ce. l. j. Sed & si titulo quis extraneus possidet, cū mobi legali. exlis est, per triēniū: immobilis per decē, vel viginti antra, de prę nos præscribitur: vt C. si aduer. cre. l. j. & ij. & sic patet scrip. & c. quod hypothecaria habet quatuor vias. Accur. si diligēti.

i Maxime. quare dixit maxime: cū nihil habet aliud in fi. eo. tit. nisi quod suum est, & hic specialiter dicit læsionem: vel quod ei debetur personali actione: vt hic dicit, vel quicquā, &c. Respon. imo vt si quam rem immobilem alienet ecclesia, nō datur vēdicatio œconomo. sed hoc

† Est tamen casus

esse nemo a est qui dubitet. Vnde & nos necessarium duximus patriam b legum, fontem sacerdotij, spirituali nostri numinis lege illustrare, vt ex hac c in vniuersas ecclesias catholicas, quæ vsq; ad Oceanū d positæ sunt, saluberrimæ legis vigor extēdatur: & sic totius Occidentis, necnon & Orientis, vbi possessiones sitæ inueniuntur ad ecclesias nostras e siue nunc pertinentes, seu postea eis acquirendæ, lex propria ad honorem Dei consecrata f. Cū enim antiqua g iura xxx. annorum metis temporales exceptiones cōcludebant, & si hypotheca fuerat, paulò longiora h eis spatia cōdonabant: nos sacrosanctas ecclesias huiusmodi quidē curriculis temporum nullatenus excludi concedimus, maxime i in his rebus, in quibus vel læsionem k sustinuerint, vel quicquam debeatur l: sed centum † tāmmodo annorum m lapsu temporalem n exceptionem eis opponi sanci mus: vt maneāt per totum prædictū tempus integra iura ecclesiastica, & non possit eis alia præter centum annorū obuiare exceptio: cùm hoc tempus vitę longæui hominis plerunq; o finis esse dignoscatur. Habeat itaq; sanctitas tua hanc legē catholicis totius occidentis ecclesiis profuturam, & in Orientales partes propagandam, in quibus aliqd sacrosanctæ possident ecclesiæ: vt sit Deo omnipotenti dignum donariū p diuinarum rerum tuitio: nec iniquis q hominibus impium remaneat præsidiū r, & tutus peccandi locus etiam scientibus relinquat: sed ille seruetur innocēs, qui re vera innoxius s sit: nec improba t tēporis allegatiōe sese tuea tur, tēpus pro puritate v pōtēdēs. Qd igit nra æterni tas ad omnipotētis dei ho vsq; ad c. annos. & ideo dixit maxime: vt hic & ſ. de non alie. §. vult enim illa.

k Læsionem. i. propriæ rei amissionem.

l Debeatur. s. actione personali.

m Annorum. sed hodie videtur q; xl. an. vt j. de ec. titu. §. pro temporalibus. & j. hæc constitu. interpre. §. j. co. vj. quæ sunt cōtra. Solu. dicūt quidam, q; hic generaliter loquitur in omni ecclesia posita sub Rom. ecclesia: & prout generaliter dicit: & generaliter in omnibus dignoscit corrigi per illas: & in hac sentētia est Placē. Ioā. & Azo. sed Al. dicit: q; hæc generaliter loquitur: & in vna specie aliarum tātum derogatur, scilicet in rebus ecclesiarum aliarum quam Romanæ. & Ir. dicit idem: quæ sentētia nobis placet. Nam & iure canonico comprobatur: vt extra de prę scripti. c. cum à nobis. quod imitari debemus: vt j. de eccle. tit. §. j. col. ix. & §. qūo oport epis. §. fi. Verū q; nouissimas decre. Innocē tij omnis præscriptio tollitur: qd. s. ius canonicū iure naturali firmatur: vt ff. de regu. iur. l. iure naturæ.

n Temporalem. alias spiritualē. nā alias non habet locum talis præscriptio, nisi quibusdam priuilegij loco sit concessum: vt ecclesiæ Nouantulanæ cōcessum est hodie.

o Plerunq; quia quandoque viuit aliquis vltra, vt Noē & Zozimus Abb. vt ſ. de mona. §. hinc nobis. ver. si vero. & facit ad hoc. C. de sacrosan. eccle. l. fi. & ff. de vsufru. l. an vsusfructus. & j. hæc constitu. inter cōsti. §. fi. col. vj.

p Donarium. id est, donum.

q Iniquis. alias iniquis: alias impiis.

r Præsidium. i. auxilium scilicet præscriptionis. & no. præscriptionem esse odiosam.

Præscriptio est odiosa.

s Innoxius facit. ſ. titu. j. §. & æquus. & ſ. vt iud. sine quoquo suf. §. eos. & C. de pœ. l. sancimus. & j. de incest. nu. in prin. col. iij.

t Improba. iure naturali inspecto: vt ff. de condi. indebi. l. nam hoc natura. sed iure ciuili comprobatur: licet non hoc casu amodo: vt ff. de vsucapi. l. j. & ff. pro socio. l. fina.

Idem tenet Innoc. in c. cæterum. in gl. parati. extra de iud.

v Tempus pro puritate. No. hic arg. pro M. vt præscriptione, dominium directum quęratur. nam si non est hic pro veritate, & est speciale. alias ergo est sic pro eo. C. de præscrip. xxx. an. l. si quis emptionis. in prin ci. & ff. de vsuca. l. eum qui. S ed nos contra: vt de pa. l. tradi

traditiõibus. & no ta. inst. de vsuca. §. j.

a Venerandæ. l. etiam ad honorẽ. Azo.

b Petri. Per hoc dicũt quidã, quod hęc iex nõ ex gene ralis: quod falsum est: vt. ſ. dixim⁹. co. tit. Sed possent ipsi respõdere, quod di cit hic statim de a liis terris: vt ha beat locũ, si sint spe cialiter sub Ro. ec. de suo orto, vt est Ferraria & mar chia & alię similes. nã remotarũ eccle siarũ, qñq; maior ecclesia, curatorẽ sumit: vt. ſ. vt de ter. sit nũe. cle. & j. de ali. & emph. §. j. coll. ix. qua tñ rõne non moueor.

c Imperij. i. legis huius.

d Reminiscẽtes. i. epilogantes.

† Alias, in æternũ reminiscẽ tes. Huiusmodi autẽ legit &c.

DE REFE-rendariis sacri palatij.

a VM aliis. Sed vbi sunt hæc, q̃ in ordinẽ cõpetentẽ pduximus? Rñ. vt. ſ. vt deter. sit nu. cle. & ſ. qũo opor. epis. §. sed neque.

b Referendarij qui sint, vide in Specul. de suppli ca. §. j. in med.

† In quibusdã exemp. legitur, intro apud sa cratissima va. re. & à no. ser. & in omnes eccle. pos seruitu.

b Referendariis sunt aũt referendarij. qui sũt aduocati in curia principis, dicti ex eo, q̃ referũt vices homi nũ corã principe: vt. ſ. quomo. opor. epis. §. nõ aliter. in fi. §. & j. statim sub iicit. §. & j. vt lit. iu. §. pe. coll. ix.

c Vtiliores. Sed in quo? Rñ. vt cũ honestate & curiali ter ponũt: vt. ff. de postu. l. j. j. rfil. & ſ. quomo. opor. epis. §. non aliter. in fin.

norem, venerandæ [a] sedi summi Apostoli Petri [b] dedicauit: hoc habeant omnes terræ, omne insulæ totius Occidentis, quę vsque ad ipsos Oceani recessus extenduntur, nostri Imperij [c] prouidentiam per hoc in æternum. Reminiscentes [d] †, huius legis prærogatiuam (sicut suprà dictum est) non solùm in Occidẽtalibus partibus Romanæ ecclesiæ condonamus, sed etiam in Orientalibus partibus, in quibus ecclesiasticæ vrbis Romæ possessiones sunt, vel postea fuerint, scilicet, omnibus iudicibus maioribus & minoribus, qui Christiani & orthodoxi sunt, vel postea fuerint, hãc nostram constitutionem seruantibus: nihilominus huiusmodi legis temerato ribus, post cęlestes pœnas, etiam legitimum semper vigorem pertimescentibus, & pœnam quinquaginta librarum auri formidantibus. hac lege non solùm in posteaemergentibus causis suum teno rem exercente, sed etiam in iis, quæ iam sunt deductę in iudicium. Sanctitas itaq; tua præsentẽ nostræ mansuetudinis legẽ pijssimam, siue sacrosanctam oblationem, quam Deo dicamus accipiẽs, intra † sacratissima vasa reponat, & à nobis seruandã, & omnes ecclesiasticas possessiones seruaturam. Dat. Constantinopol. vj. Calend. Maij, Belisario. V. C. Conſ.

TITVLVS V.

DE REFERENDARIIS SACRI palatij.

Numerus referendariorum in octonario numero debet termina ri alijs vltra hũc numerum iam constitutis in suo statu manentibus. Barto.

Imperator Iustinianus A. Hermogeni glorioſiſſimo sacrorum officiorũ magistro exconsule & patricio.

Novell. 10

CVm aliis [e] omnibus, quæ in ordinem perduximus competẽtem, neque ea, quæ de spectabilibus nostris referẽdariis [f] sunt, foris relinquere existimauimus à nostra prouidentia: & tantò magis, quantò nobis vtiliores [g] constituti sunt. primùm [h] quidem eos non in multitudine constitutos, † vt pote multos per eos audiuimus singulorum facilè petitiones dicentes plures esse [i], quàm dudũ fecimus. Sed apparuerunt quidam nostram largitatem in immensum vocantes, & multos [k] quidem nobis supplicantes introducentes, multis autem petitionibus vsi, † ita semper adiectiones in immensum [l] incompetens, causam sic perduxerunt honestam. Nil enim petentibus factum est finitum, donec [m] in quatuor & decem eorum numerus exiret. Propterea igitur, vtpote causa forsan à nobis honorata [n], deinde in multitudinem effusa, ne ꝓpria imminuatur honestate, præuidimus certa eorum numerum comprehendere mensura: non vt quæ sunt, auferamus eis concessa (nec enim hoc imperialis est maiestatis proprium [o]) sed vt omnium placentium nobis & honestè ministrantium, foras aliquos ex his constituamus à nostro ministerio, nullo omnino concedimus modo: sed manere, quidem eos sancimus secundum figuram, qua sunt: neminem tamen omnino adiici, donec in octo viros perueniat numerus: vt hi perpetuè sint octo constituti [p]; numero quidem hoc per nullum modum, aut tem-

e Cõcor. tex. in ca. venerabilis. extra, de dolo & contu. in Cle. dispẽdiosam. ti. de iudi.

† Haloã. nos, quo magis mul tos illorũ interuẽtu adiuuare mus, facilius singulorũ desideria ꝓdiscentes, vt plures, essent quam dudum, ef fecimus.

† Haloã dignitatis pleniſsimam rem quotidianis addita mentis pene ad infinitũ ded u xerunt.

a Transcēdere.q.d. circa qualitates augmentū recipiant, hoc est bonitatē: vt dicit: nō circa numerū. Ac.
b Neque.not.interdici aliquid peti. sic.s̄. de non ali. §.quia verò verisimile.&.C.vt lit.pen.l.fi.&.C.de pebo.sub.l.j.& ij.lib.x.

† Haloā. semper autem contēdētibus illis, vt circa nos obsequio, & erga imperatoriam maiestatē beneuolētia alter alterum vicissim superent. Multitudo confusionem parit.

† Haloā. qñ quidē ex tā multis vix paucos reperias in quibus vita secundū virtutem salua sit.

† Haloā. Quin potius ab iis qui cōtra hæc qd faciunt prædictā pœnam exigat, vt pote q ea expetāt, quæ neq; petere licitum neque dari possibile est.

† Haloā. fortunas tamen ac facultates suas in exponendis supplicum precibus. & impetrā illis à nobis auxilio reposi as habēt.

c Iustitia. quæ est maior īter cæteras virtutes: vt.j.vt omnes obeb.iudi.in prin col.x.
d Apparere. neutraliter.q.d.ad maioritatē honoris volumus apparere.
e Honestū. vnde dicitur: vbi est multitudo, ibi est confusio.
f In paucis q.d. nolite confidere in multitudine. nam pauci sunt.s.referēdarij: etiā īter multos. per quos vita saluatur.i. hominū substantiæ est quibus viuunt, & ipsæ personæ: vt.j. qb. mod.nat.effi.legit. §.quisquis.&.C.de aduo.di.iudic.l.aduocari. & hoc secūdum virtutē. nā clamādo quilibet esse posset bonus. vnde Cato. Sermo datur cūctis, animi sapiētia paucis: quæ verba licet ad referendarios aptauerim⁹ ad quolibet factū bonū possent aptari. Illud nō placet dicere, vt hæc lr̄a, scd̄m animā intelligatur: licet etiam tūc esset verū. vnde illud, Multi sunt vocati, pauci vero electi. nā secundum hoc nō sic bene referretur ad supradicta & fa. ad hūc.§. s̄.vt deter.sit.nu.cl. in prī.&.ff.de con. instit.l. filius.&.ff. de verbo.obliga.l. continuus. §. item qui insulā.& in decretal.distin.xxiij. c.tales.
g Promisimus. id est imposuimus.
h Ex patribus. Not. filius præsumitur bonus propter patrem, quid miri? imo & ratione nationis præsumitur bonus, vel malus: vt.ff. de ædilitio edicto, lege, quod si nollit.§. qui mancipia.
i In eos.s. indigentes.
k Auxilium.s. implorandum pro indigentibus, Et nota.hic esse laudabile pauperes adiuuare: vt. C.quādo impera.inter pup.& vi.l.j.&.C.de epis.& cle.l.orphanotrophos.

pus aucto †, festinantibus autem ipsis perpetuè inuicem transcēdere [a] circa nos & imperiū cura & deuotione: nemine licentiam habente, neq; petere aliquid deinceps tale: sed sciente, q; neq; [b] impetrabit petita. pro eadem autem petitione non solū obligatus erit pœnæ auri librarum decem, sed etiā propria spoliabitur militia. Volumus enim eos in mensuram quidem vsque ad dictum numerum contineri, iustitia [c] verò & aliis virtutibus augeri, & ad maius apparere [d]. Multitudo enim numerosa nihil habet honestum [e] †: quoniam in paucis [f] ex multis, quę secundum virtutem est, vita saluatur. Maneant igitur secundū quod prædiximus nūc in eadem figura. Hæc autem tua eminētia cognoscens custodiat, vt nullo tempore transgrediatur aliquid eorum quæ à nobis sancita sunt: † sed eos, qui præter hoc aliquid agunt, interminatam exigi pœnā, quam eis promisimus [g]: quàm nec repeti licet, nec reddi possibile est. Sitq; & hæc lex nostra multitudinem quidem expellens, introducens verò virtutem, quę non in multis apparet: & præcipuè in viris ꝓcedat ex patribus [h] quidem bonis †, suā autē vitam constituentes, tā in petitionibus indigentiū, quàm ad nostram in eos [i] auxilium [k]. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram legē manifestata sunt: tua eminentia operi effectuiq; tradere festinet. Datum Idib. Maij. Constantinop. Belisario. V. C. Cons.

TITVLVS VI.

DE INCESTIS † ET NEFARIIS nuptiis.

Masculi & mulieres illicitas contrahentes nuptias, pœna hic statuta sunt puniendi substantia eorum liberis extantibus applicanda, vel fisco. Bar.

Impe. Iusti. A. Floro gloriosis. comiti vbicunque positarum sacrarum rerū priuatarum.

PRo incestis dudum nuptiis scriptas ab Imperatorib⁹ leges [l] non perfectè se habere iudicamus, [m] quæ eos quidem, qui incestis copulātur nupttis, impunitos sinūt: ex his aūt procedentē sobolē, vtiq; inculpabilē existentem priuant [n] rebus paternis: vt necessitas sit eos quidem, qui peccant, sine reatu [o] esse: eos autem, qui innoxij sunt, tanquā peccātes puniri [p]. Sancimus igitur, decæterò si quis ilcitas [q], & contrarias naturæ (quas lex incestas & nefandas & damnatas

l PRo Iceitis Leges. vt.C. de incest. nupt. l. si quis incesti.
m Quæ.s.leges.
n Priuant. quod cōtingit ex eo: qa cū omnia bona patri auferebātur, magis filio auferri videbātur, cuius quasi iam erāt: vt insti. de hęr.qua.& diffe. §.sui.s.propter votum patris: vt.ff.de libe. & posthu.l.in suis.&.ff.vnde liberi.l.scripto.in fi.
o Reatu.i.sine pœna reatus.
p Puniri.quod nō debet esse: vt.C.de pœn.l.sancimus.& vt.s̄.vtiud.sine quo quo suffrag.§.eos. &.s̄. iusiur.§.& æquus. &.j. de mād. prin.§.oportet.ī fi.
q Illicita. hoc generale nomen est, quocūq; modo sint nuptiæ cōtra legē: licet nō sint cōtrariæ naturę, sed iuri. nefariæ verò inter ascēdentes & descēdentes, incestæ aūt inter collaterales, vel affines: vt insti. de nupt.§. ergo. & ff.de rit.nupt.l.qn etiā. &. de adul.l.si adulteriū.j.rñ.licet lex qñq; ꝓmiscue vtatur. & secundū hoc reprobo hic opi. Mar.qui dicit tit.istū habere locū tantū, qñ erāt nefariæ vel incestæ: sed hęc litera dicit plus s.quocūq; modo illicitas. Nec ob. titulus hic, quē pro se inducit. nā plerū que generalior est tex.quā tit.vt.s̄. vt eccle.Ro.&c.nā de aliis ibi loquit, & ecōtra ti.generalior est tex.vt patet.C.de reli.& sūp. fu.nam licet in ti.dicat de lusu: in tex.tamen nō dicit. vnde nō est bona sua argumētatio: licet noster fuerit conciuis.s. Florētinus.pro nobis aūt hæc est litera, scilicet, illicitas: vt insti.de nup.§.si aduersus.&.ff.de adul.l.si adulteriū.§.stuprū.in fin.§. quocūq; igit modo matr

Filio quasi spectare videntur bona paterna.

† De hoc titulo vide xxvij. q.j. & xxviij. q.ij. & iij. quasi per totum.

Nuptiæ incestæ & nefariędi ferunt.

matrimoniũ illicitũ eſt, quod eſt xiiij. modis, vt dixi mus inſti. eo. § ſunt ſemper locum habet hic titu.

a Contraxerit. de facto. ſic. C. ad leg. Iul. de adult. l. eum. Accurſius.

b Imminere. Sed nũquid ipſo iure, vel per ſententiã. Reſpõ. facit credo ipõ iure: quia dicit mox, ſententia verò nõ poſſet ita mox dari, ſed tractim & cũ deliberatiõe fertur: vt. C. de ſen. exbre. reci. l. ij. et ideo ſtatim, cũ erit tale matrimoniũ cõtractũ à ſciẽtibus ipſo iure dñium perdit rerum. & facit pro hoc. ĵ. de ra. mu. quę propr. ra. nu. §. fan cimus. col. ix. &. C. ad leg. Iul. ma. l. fin. &. ff. de pu. l. cõmiſſa. &. C. loca. l. fi. & ĵ. de liti. § ſi verò apud. in fin. col. viij. Sed quidam dicũt ſententiam neceſſariã, & illegitimã re probari debere ante, quã dominiũ rerũ perdatur, & eſt x eis. ff. de iure fiſ. l. eius. qui. ĵ. reſponſet. C. de hær. & ma. l. quicũq. §. q ſi fecerit. &. ff. ad Syl. l. neceſſarios. C. ad opt. l. j. &. ĵ. vt lit. iureiu. §. illo. colla. ix. Sed reſpõderi poteſt his legibus: quia nõ eſt in eis tã horrendũ delictũ: vt hic. &. ĵ. proxi. &. ĵ. proxime dicitur. Sed ad quid hoc proderit, quod bona nõ auferẽtur, niſi lata ſententia? Reſpõ. quo ad fructus mediĵ temporis: vt. ff. de iis qui. vt indig. l. eum qui. Accurſius.

c Dotis nomine. vere aũt non eſt dos, cũ nec ſit matrimonium: vt inſti. eo. §. ſi aduerſus.

d Potiri. i. vti.

e Aerario. i. in camera fiſci, ſed videtur etiam quod filiis nõ extãtibus non ſint danda fiſco, ſed cõſanguineis eius: vt. ĵ. de mã. prin. §. oportet. &. ĵ. vt nul. iud. §. ſi. col. ix. contra. Sol. quidam dicunt corrigi per illã de man. prin. & illã per aliã, vt nulli iud. Alij dicunt hoc ſpeciale, ſicut in crimine læſæ maieſt. dicit illa, vt nulli iud. Alij dicũt hoc eſſe intelligendũ, cũ nec filij ſunt, nec alij cõſanguinei: & ita ſecundũ illas, vel dic quod eſt verius, vt ibi diximus. ſ. vt nulli iudicum.

f Licuerit. ex hoc verbo colligo, quod hęc auth. loquitur de eo qui ſciẽs tale fecit matrimoniũ ex eo, qđ poſtea dicit de pœna exilij, quæ tantũ dolo delinquẽti imponit: & ex eo quod poſtea dicit, muliere quoq. vocat) contraxerit [a] nuptias: ſi quidem non habuerit filios ex prioribus legitimis & inculpabilibus ſibi cõtractis nuptiis mox ei ſuarum rerum caſum imminere [b]: ſimul autem & eis, quæ nomine dotis [c] data ſunt ei, in nullo potiri [d]: ſed omnia ærario [e] aſſignari, quod dũ licuerit [f] nuptias facere legitimas, cõtra leges amauerit, & cõfuderit quidem ſobolẽ [g], nocuerit autem & generi [h]: egerit vetò, quæ impia ſunt & ſceleſta, & talia concupierit, qualia plurima etiam irrationabilia admonent [i] animalia: ſitq; ei pœna nõ confiſcatio ſolũ, ſed etiam cinguli [k] priuatio, & exiliũ [l]: & ſi vilis [m] fuerit, etiam corporis caſtigatio [n], quatenus diſcat caſtè viuere, & intra naturam ſe cõtinere: nõ autem delectari & amare vltra terminum traditum nobis à natura, etiam his legibus repugnare. Mulier quoque ſi legem [o] ſciens [p], hanc quidem neglexerit, inceſtis autẽ ſemetipſam tradiderit nuptiis, ſub eadem cõſtituenda pœna [q]. Si verò cõtigerit ex prioribus nuptiis inculpabilibus filios eſſe ei, aut nepotes fortè, aut vlterius: paternam mox [r] illi accipiant ſucceſſionem, ſuæ quidem poteſtatis patris ſupplicio [s] facti: paſcentes [t] autem eum [v], & alia neceſſaria [x] præbentes. Nam licet legum contẽptor & impius ſit: tamen aliquem eſſe malum, dedecus eſſe parentum: vt hic, & ff. de lib. cau. l. j. §. fi. &. l. ij). &. l. iij. &. ff. de appella. l. non tantum.

g Concor ca. cum ſecũdum le ges. in prĩ. de hære. li. vj. cũ ſuis concord.

ris ignorantia. quaſi ideo dixi: quia ſi in iure ciuili errauit: vt quia adoptiuam ſororẽ accepit. prorſus exſetu. Nec. obſt. C. de interdic. ma. l. quia ibi clam accepit, quare præſumitur ſciens: vt. ff. de ritu nup. l. fin. Si verò iuregentium, ratione ætatis iuratur: vel ſi dimiſit eam ante, quã accuſetur: & tunc in toto. Si verò nõ dimiſit. punitur: licet parum: vt. ff. ad legem Iul. de adult. l. ſi adulteriũ. §. ſtuprũ. &. §. nonnũquam. &. §. fratres. &. §. idẽ Pollioni. & in ceſtum aũt. Et hæc in maſculo: ſed fœminæ ſemper à pœna huius tituli excuſantur quacũq; iuris ignorãtia, vt hic. Sed in pœna adulteriĵ non excuſantur quacũq; iuris ignorantia maſculus vel fœmina: vt. ff de adul. l. ſi adulterium. §. fratres. in fine.

h Generi. i. conſanguineis ſuis. nã aliquem eſſe malum, dedecus eſſe parentum: vt hic, & ff. de lib. cau. l. j. §. fi. &. l. ij). &. l. iij. &. ff. de appella. l. non tantum.

i Admonent. i. faciunt.

k Cinguli. i. dignitatis, ſi quam habet. Accur.

l Exiliũ. i. relegatio in inſulã, vt puto: licet alia duo genera ſint exilij: vt ff. de interd. & releg. l. exiliũ. Sed tunc quomodo poſſet caſte viuere: vt ſequit: Reſpon. quia vxorem primam poteſt retinere, vel nouam accipere: vt. ff. de bo. dam. l. iiij.

m Vilis. no. magis puniri vilem. quã nobilem: vt. ff. de incen. rui. nau. l. Pædius. &. ff. de pœ. l. capitalium. §. veneraríj. &. l. ſi quis aliquid. §. quod verò. quod plene diximus. ſ. vt iudi. ſine quoquo ſuffr. §. ſic igitur. in fine. Et facit etiam ad hoc. ff. de iniur. l. fi. &. C. quę res ven. non poſſ. l. fi. &. C. de pig. l. fi. Vilis plus quam nobilis punitur.

n Caſtigatio. alias verberatio.

o Legem. ſ. tale matrimonium prohibentem.

p Sciẽs. ſemper tamen præſumo, quod ignoret, niſi contra probetur. In viro ecõtra. ff. de iuris & fac ign. l. regula. quod poteſt vir probare ratione ætatis, vel ratione ruſticitatis: vt in prædicta. l. dicitur. &. C. de teſta. l. fi. Accur.

q Pœna. congruente tamen mulieri. Accurſius.

r Mox. i ſtatim.

s Supplicio. i. in pœnã patris, quę magna eſt: vt hic. &. ff. de legatis primo, lege, filius familias. §. ſecundum vulgarem.

t Paſcentes. ſ. filij.

v Eum. ſ. patrem.

x Alia neceſſaria. adveſtitum. Et facit ad hoc. ĵ. qui mod. nat. effi. ſui. §. penul. & ff. ad Treb. l. ex facto. §. ſi quis rogatus. &. l. Imperator. in fi. &. C. de alen. lib. l. j..

1.j. Sed quomodo paſcent eum in exilio poſitum? Reſpon. bene, mittendo ſibi neceſſaria. nam etiam eo capto ab hoſtibus illuc ſunt ſibi neceſſaria mittenda: vt j. vt cum de ap. cog. §. ſi vnum de prædictis.

a Tranſactum. ſ. ante legem iſtam.

b Innoxium. i. ſine pœna. Et facit ad hoc. ſ. vt iud. ſine quoquo ſuffra. in ſi. & ſ. titu. pxi.

c Diſſolui. ſ. ante legem iſtam.

d Reatu. i. ſine pœna reatus, quid eñ peccauit antiquitas &c. vt. C. de teſta. l. iubemus. §. penulti.

e Poſt tales. id eſt poſt ſe.

f Nuptias. ſ. ſecũdas.

g Inſinuata eſt. i. ex quo in notitiã peruenit. Sed nunquid à tẽpore duorum menſium hic biennium cõputatur: vt. j. vt fac. no. conſtitut? Reſpon. non, vt hic, & j. eo. §. ſi autem.

h Figuraliter. nã non debet fingere ſe dimittere & pro veritate tenere.

i Prioribus. ſ. nuptiis vel delictis. Accurſius.

k Quarta. hoc, ꝙ de quarta dicit, ere do correctũ: vt. j. de man. prin. §. oportet. & j. vt nulli. iudic. §. fina. colla ix. & ſic dicas vbicunque. ſ. in hac conſtitutiõe ſit de ea mẽtio. ſ. reſiduam totam partem: & hoc ſecudum vtrunque caſum. ſed ſoluere: vt j. §. j.

l Ad filios. ſed de quibus filiis hic loquitur? Reſpon. de iis qui nati ſunt ex hoc inceſto cõiugio ante tẽpora tamẽ huius legis, vel poſt intra duos annos. vel põt intelligi de legitimis ex priori legitimo matrimonio. & hoc vſq; ad illum verſicu. etiam &c & ſecundum vtrunque caſum potes literam concordare, vt ſtatim nota.

m Eis. ſ. inceſtuoſis, ſecundum primum, vel legitimũ, ſecundum alium.

n Concedimus. hic accipe & ipſi legitimi ſint, quod eſt infra, ſi quidem ſoli. & nõ cum aliis ſubaudi natis pater eſt.

Pœna legis huius in nuptijs futuris obtinet, & non in præteritis ante hanc legem diſſolutis, nec etiam in poſtea diſſolutis intra biẽnium. In nuptijs verò vltra biennium durantibus ſub eadem qualitate & pœna per omnia locum habet. Barto.

Et hoc quidem ſequens tempus habeat poſt præſentem noſtram conſtitutionem currens: nullo contriſtando, ſi caſtè vixerit. licebit enim nihil peccantes ſub hac lege non ſubdi. Quod verò iam tranſactum [a] eſt: nec omnino relinquimus innoxium [b], nec omnibus modis ſub acerbam indignationem ſubmittimus: ſed ſi quæ inceſtæ factæ ſunt nuptiæ: ſi quidem contigerit eas quolibet modo diſſolui [c], ſine reatu [d] ſint. Si verò hęc noſtra lex inuenerit aliquẽ poſt [e] tales nuptias [f]: licentiam ille habeat, ex quo omnibus inſinuata eſt [g], intra duos annos ſic ſibi copulatam dimittere coniugem, nõ reuerſuram vlterius ad eum: neque ſeparatam quidem figuraliter [h], ꝙ veritate verò cõiunctam. Forſan enim ſic prioribus ſatisfaciat ſola quarta [k] eius ſubſtantiæ parte ad fiſcum deferenda, & ad filios [l] omnia alia ſubſtantia, quam eis [m] tanquam innoxiis concedimus [n]: vt ſi quidem ſoli [o], & non cum aliis, & ipſi legitimi ſint, & ex aliis nuptiis inculpabilibus exiſtentibus: non priuentur paterna ſucceſsione: niſi iuſtè [p] eos odio habens pater propter aliam quãdam legitimam offenſionem à ſua excludat ſucceſsione. Si verò etiã nuptiæ ſint aliæ prius factæ, & non offendentes legem, & filij inde oriantur: tres quidem partes hæreditatis vndique in culpabilibus & innoxiis relinqui filiis: niſi aliquid offendat aliud, quod eos indignos patris ſecũdum legem ſucceſsione demonſtret: quartam verò filiis iniuriam [q] quidem paſſis, innoxiis tamen, relinquere liceat [r]: & ipſis inculpabilibus per omnia alia circa patrem viſis: ſcilicet, & percepta ex paterna ſubſtantia quarta parte, quã fiſco dari præcipimus [s]. Damus autẽ eis [t] non exteſtamẽto ſolo, ſed etiam ab inteſtato genitorum, ſecundum prius à nobis dictum modum fieri hæredes: hoc eodem [v] valente, ſi etiam poſtquam prius dimiſerit coniugem inceſtè ſibi cõmiſſam, vel copulatam, alterã duxerit ſecundam vxorem, filiis ei & ex priore [x] exiſtentibus, & poſtea ex legitima ꝓcreatis. Sic enim prius [y] tempus clementiæ [z] vincimus, dote quippe præcedenti [a] mulieri danda. Si autẽ vxorem nõ dimiſi m a, ſecundum alium. Accur.

o Soli. ſ. inceſtuoſi, non cum aliis. ſ. legitimis ſecũdum primum. Vel dic ſoli, ſcilicet legitimi, & nõ cum aliis ſcilicet, inceſtuoſis ſecundum caſum. & quod dicit non cum aliis, ſubaudi ſint, vt ipſi pro legitimis habeantur ſecundum primum: vel proprie ſecundum alium.

p Iuſte. ex cauſis vt cũ de appel. co. §. cauſas. colla. viij. Accur.

q Iniuriam. id eſt damnum à nobis, qui eos cũ aliis nõ admittimus æqualiter.

r Liceat. ſcilicet, patri.

s Præcipimus, ꝙ eſt correctũ: vt proxime diximus.

t Eis. tam filiis legitimis, quàm inceſtuoſis.

v Eodẽ. ſcilicet, quod dictum eſt ex naturalibus, id eſt, inceſtuoſis exiſtentibus, & legitimis primis. hoc idẽ ſit, ſi poſtea ſint legitimi, & prius hmõi naturales. Vel ſecũdo poteſt intelligi hic. §. quod dictum eſt naturalibus exiſtentibus & legitimis prius: hoc idẽ & quando prius. et poſtea eſſent legitimi: & ſecundum vtrunque apta literam. Accur.

x Ex priore. ſ. inceſta, ſecũdum primum caſum: vel legi

y Prius tempus. i. naturales cum legitimis: vel legitimos primos cum vltimis, ſecundum aliam expoſitionem. Accurſius.

z Clementiæ. i. clementer. Accur.

a Præcedenti. prædicta: vt ſ. eo. §.

Lex

a Lex.s.ista.

b Ex paterna.vt ff.qui.mo.na. effic. le.§.fin.col.vj.

c Prædiximus. C.eo.§.ij.

† Haloã. & prædicte vtercp pœnę subdatur.

d Sancimus.vt C. eo.§.j.hæc paritas fallit in quarta, cp habet fiscus: quam non habet, si post hanc legẽ quis talẽ cõtrahit incestum. Et est ratio, qa hic videtur in alio relevari i. biennio, qd datur ei: quare ecõtra grauẽ in hoc: vt arg. ff. de iureiu. l. eum qui in princ.

† Haloã. pter quartam scilicet partẽ, quæ &c.

† Haloã. & omnia illi, quę ad tuendã reliquam vitam sufficiunt, suppeditãtes.

e Dubitatum.est subau. vel dic dubitatum poni neutraliter.

f Existimauim⁹. subaudi: & ideo existimauimus, &c.

g Patres. No. Imperatorẽ vocari patrem legis: vnde & leges sunt ei subiectæ: vt j. de cõsu. in fi. & j. vt ij, qui oblig. se habe. perhib. §. fina.

Imperator est pater legis.

h Legẽ. s. ex qua oritur dicta dubitatio: vt C. de na. lib. l. cum quis.

i Ex hominibus. similis oratio est. C. de nõ ali. §. j. Acc.

k Transigente. i. separante. i. matrimonium per diuortium.

l Legitime. s. vt lex concedit infra, de nup. §. si igitur. & C. de diuor. l. cõsensu.

m Vxorem. facit ad hoc. j. de triẽ. & semis. §. fi. & j. vt libe. decæ. §. si quis autem.

n Ea. s. documenta dotalia. quasi dicat & eã postea accipit in vxorem.

o Secundis. i. post matrimonium. Ac.

p Secũdos id est, natos ex concubina.

q Demonstrauimus. s. si eam acceperit in vxorem.

r Cõfectione. qd est necesse quãtũ ad legitimationẽ filiorum: nõ quo ad matrimoniũ: vt ff. de regu. iur. l. nuptias. sed P. etiam ad matrimoniũ dicebat hęc duo necessaria. s. dotẽ cõstitui. et fieri instrumentũ. ar. pro eo. insti. de hære. quæ ab intest. §. j. & fin.

s Primi. i. nati ex concubina, quam postea duxit in vxorem tanquã primi: & expone vero, pro certo. Acc.

t De secunda. sic j. de filiis ante do. instru. natis. Accur.

v Ei. patri tales habenti filios.

x Leges vocãt. scilicet in quarta: vt C. de inofficioso te. l. cũ quęritur. & l. parentibus. & instit. de inoffic. testa. §. fina.

y Quid enim. fit hic mentio de eo, quod est. j. de triẽ. & semis. §. fi.

z Quæ. ea subaudi.

a Decent vt querelam inoffi. test. & bo. pos. cõtra ta. secundum Al. vt institu. de exhæred. lib. §. nost. a.

b Fortis. i. extra Constantinopolitanam ciuitatem. Accursius.

c Alienigenas. i. alienas à iure. Acc.

serit intra duos annos ex quo lex [a] fuerit publicè insinuata, & ipse cadat sua substantia, & mulier dote, † & supradicta fiat pœna: tales quoq; filij nihil ex paterna [b] substantia habebunt, neq; ex materna dote. Sed si qui fuerint ex prioribus nuptiis innoxij filij ei procreati: illi res accipiant († post quartam quippe partem, quæ ad fiscũ defertur) suæ potestatis effecti, & patrẽ alentes, † & aliam ei præbentes sufficientem sanationẽ, sicut prædiximus [c] dote etiam hic incestæ cõiugis sub fisco facienda.

Si verò filij nõ sint ex prioribus inculpabilibus nuptiis hoc agenti procreati: tunc totius eius substantię dominus erit fiscus. Hæc enim etiam in postea nubẽtibus incestè sancim⁹ [d], sub æqualitate per omnia ponentes eum, qui non dimittit intra prædictum à nobis tempus incestam coniugem, cum eo qui post hanc nostram legem incestas & odibiles quasdam nuptias eliget.

Liberi naturales per matrimonium legitimantur in omni casu, & quo ad omnia. Bart.

Dubitatum [e] itaque in quibusdam gentibus etiã aliquid de legitimis filiis ex nostra constitutione factis: existimauimus [f] rectè se habere nos tãquam legis partes, [g], & adiicere ei, & soluere dubitationẽ. Etenim cum tali intellectu ab initio legem [h] posuimus: nam & si legitimorum quisquam sit pater, & obeunte eius vxore ex hominibus [i], aut etiã legitimè transigente [k] habuerit quandam cõsuetudinem ad aliam mulierem, quã licebat etiam legitimè [l] ducere vxorẽ [m], & fuerint ei filij ante dotalia documenta, si tamen ea [n] fecit aut etiam postea, vel etiam soli maneant ante dotalia filij: secundis [o] autem non procreatis, aut etiam postquã nati sunt, morientibus: existimauerunt quidam non posse secundos [p] esse legitimos: quoniam præexistant ex priori coniuge alij legitimi & proprij filij, quod nullam rectam & consequentem habet consonantiam. Si enim huiusmodi filios nos legitimos et proprios demonstrauimus [q], dotalium documentorũ continenti confectione [r]: legitimi verò etiam primi [s] constituti sunt in omnibus. legitimus etiam pater moritur & iis, qui ex prima fuerunt, & qui de secunda [t], licet ante dotalia documenta procreati sunt, & nullus post eos post documentum dotis natus est, aut etiam natus & mortuus: & licentiam lex ei [v] præstet, quo vult testari modo in suam sobolem: vt tamen non offendat in aliquo leges [x] quæ mẽsura certa successionis omnes filios vocant. Venient igitur etiam ab intestato & ex testamento (sicut & pater & lex permittit) proprij existentes atq; legitimi: alterutrisq; succedent. Quid enim [y] aliud decernimus: cũ sufficiat legitima & suorum appellatio sub potestate eos ostendere, & dare etiam contra testamentum, quæ [z] leges præbent, & omnia habere, quæcunque huiusmodi appellationem decent [a]? Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc legem declarata sunt agnoscens, operi effectuiq; tradere festinet, præcepto vtens apud gentium præsides: vt & qui foris [b] sunt homines agnoscãt, quia sobolis innoxiæ & puræ curã habuerimus, & alienigenas [c] atq; nostris odibiles legibus auersamur copulationes. Datum vj. Idus Octobris Constantinop. Belisario viro clarissimo consu. indictione xiij.

De

DE LENO nibus.

TITVLVS I.

DE LENONI bus.

Lenones mulierum hac lege esse prohibentur, pœna contra facientibus imminente. Bar.

Imp. Iustinianus A. Constantinopolitanis.

COLLATIO III.

ET antiqs [a] legibus [b], & dudum [c] imperantibus [d] satis odibile visum est, esse Lenonum causam [e] & nomē: intantum, vt etiam plurimæ cōtra talia delinquentes scriberentur leges [f]. Nos autem dudum posita cōtra eos, qui sic impiè agunt, supplicia auximus [g]: & si quid relictum est à nostris prædecessoribus, etiam hoc per alias correximus leges [h]: & nuper interpellatione nobis facta rerum impiarum protalibus negotiis in hac maxima ciuitate cōmissis, causam non despeximus. Agnouimus enim quosdā viuere quidā illicitè, ex causis autē crudelibus & odiosis occasionē sibimet nefandorum inuenire lucrorum & circūire prouincias & loca plurima, & inuenculas miserandas decipere, promittentes calceamenta, & vestimenta quædam: & his [i] venari [k] eas, & deducere ad hāc felicissimā ciuitatē [l]: & habere constitutas in suis habitationibus: & cibum eis miserādum [m] dare, & vestes: & deinceps tradere ad luxuriam eas volētibus: & omnem quæstum miserabilem ex corpore earum accedentē ipsos accipere, & celebrare conscriptiones [n]: quia ipsæ vsq; ad tē pus quod eis placuerit, ob seruabunt impiā & scelestā hanc functionē implētes. Quasdam [o] verò earū etiam fideiussores expetere: & intantum procedere illicitam actionem, vt in omni penè, & in hac regia ciuitate, & in transmarinis eius locis, & (quodde terius est) iuxta sacratissima loca & venerabiles domos sint tales habitationes: & causæ sic impię & iniquæ sub nostris tēporibus præsumantur: ita vt etiam quosdam miserā tes earum, & abducere à tali operatione crebrò volentes, & ad legitimū deducere matrimoniū non sinerent [p]. Aliquos autem sic scelestos existere, vt puellas nec decimum [q] agētes annū ad periculosam deponerent corruptionem: & quosdā [r] aurum dantes nō paruū, vix inde redemisse miseras, & nuptiis copulasse castis. Esse. etiam decies [s] mille modos [t], vt quos nullus prævaleret sermonibus comprehendere: cum ad infinitam crudelitatē deductū sit tale malū: ita vt primū quidē in vltimis partibus ciuitatis esse [v] nunc autem & ipsa [x] & quæ circa eam sunt, omnia [y] plena talium sint malorum. Hoc igitur dudum quidem aliquis nobis secretè denunciauit: deinde etiā nuper magnificentissimi prætores à nobis talia inquirere præcepti, hæc eadē ad nos retulerunt: moxq; audiuimus, & iudicauimus oportere Deo huiusmodi commendare causam & velociter liberare tali scelere ciuitatem. Sancimus igitur, omnes quidem, secundū quod possunt, castitatem agere, quæ etiam sola Deo cum fiducia potis est hominum animas præsentare †. Quia verò plurima sunt humana [z], cum arte & dolo & necessitate [a], qualibet; talium ad luxuriam deduci: omnibus prohibemus [b] modis, & nulli fiduciam esse pascere meretricem, & in domo habere mulieres, aut publicè prostituere ad luxuriā, & pro alio quodā negotio [c] talia mercari: neque cōscriptiones [d] super hoc percipere, neq; fideiussores exigere [e]: nec tale aliqd agere, quod cogat miseras & inuitas suā castitatē cōfundere: neq; sperare [f], quia licebit deceterò, eis vestiū datione aut ornamentorum forsan, aut alimēti decipere, vt etiā inuitæ sustineāt [g].

a Tantiqs. vt ff. de in fa. l. j. §. q lenocinij. & l. athletas. §. q leno cinij. & ff. de adul. l. j. §. lonocinij. & §. qui hæc.
b Legibus. scilicet digestorum.
c Dolū. in Codice.
d Imperantibus. vt C. de adult. l. de crimine. §. fina. & l. ita nobis pudor.
e Causam. scilicet odibilem.
f Leges. s. quas modo diximus. A.
g Auximus. scilicet in Græco.
h Leges. quas nō habemus.
i His. scilicet vestimentis, & similibus.
k Venari. id est, decipere: sicut venatores esca ostensa decipiunt aues.
l Ciuitatē. s. Cōstantinopolitanā.
m Miserandum. i. miserum.
n Cōscriptiones. i. cautionem, quæ sequitur.
o Quasdā. id est, à quibusdam.
p Non sinerent. s. lenones.
q Decimum. qui etiam lege Iul. de adulte. tenētur: vt ff. de adulte. l. inter liberas.
r Et quosdam. s. alios bonos homines.
s Decies. sic. ɔ. de hæredi. & fal. §. & hæc omnia quidē colla. j.
t Modos. s. agnouimus, quod est. ɔ.
v Esset. scilicet iste quod malum.
x Ipsa. scilicet ciuitas. Al.
y Omnia. loca.
z Humana. id est labilia & prona.
a Necessitate. s. quando defunt eis necessaria: vel necessitate adulationū. nā vt dicunt, pecuniam voluit homo, nedum cor mulieris.
b Prohibemus. facit. ɔ. de mo. §. si quis igitur.
c Negotio. vt ga eam cameratiā dicit: vt C. ad legem Iul. de adulte. l. quę adulterium.
d Cōscriptiones. i. cautiones, quas dabāt istæ fœminę, nerecederent.
e Exigere. nec etiam iusiurandum: vt j scenicas, &c.
f Sperare. scilicet leones.
g Sustineant. q. d. non damus repetitionem: quia cū illę reddere non possent, sustinerent potius se prostitui.
g Sustineant. scilicet

† Cōcor. gl. in pa. decre. sup dicos. verbo, pudicos. in prin. & gl. in ca. cum causa. super verbo priuileg. in princi. extra, de proba.

eet. ꝓstituí per hu-
iusmodi suasiones.
Azo.

a Tale.i. huiusmo
di suasiones.

b Auferre. sic.ff.
de cõdi. ob turpem
caus. l. idem. §. sed
quod meretrici. Ac
cursius.

c Præconizamus.
i. præconia & alta
& publica voce ꝑ-
cipimus.

d Inuitam maxi-
me. nam idẽ, si vult
secundum Ala. vt
argu. C. de episco.
& cle. l. raptores. in
fine. &. C. de rapt.
virgi. l. j. in fi.

e Nouissima. vt
occidatur: vt ff. de
pœ. l. vltimum.

f Eos. prætores.

g Emendatores.
id est, correctores,
puniendo eos me-
lius. Accur.

h Elegimus. non
quod de hoc habea
mus legem.

i Habitationem.
ff. de petitio. hære.
l. ancillarum. §. fin.
contra. Sol. illa cor
rigitur. vel verius:
licet veniat in hęre
ditatis petitionẽ ta
lis pẽtio: tamen pu
nitur qui sic exigit
& locat. & facit ad
hoc. C. de fa. mo. le
ge prima.

k Conscriptionẽ.

l Præsumpserit.
scilicet accipere.
Accursius.

m Fideiussor. qui
promittat se cura-
turũ, quod illa pa-
tietur se prostitui:
alias, si ꝑmitteret
eam passurã, nec iu
re cõmuni valeret:
vt infra. ti. de inuti. stí-
pu. §. versa vice.

n Non erit. cum
effectu.

o Conscriptio. i.
cautio. Azo.

p Prædiximus. s.
modo proxi.

q Expelletur. po-
nendo in bannum,
si non inueniatur.
nam inuentus pu-
nitur ad mortem:
vt supra.

r Volumus. sic. s.
de nõ eligẽ. §. cum
igitur.

Non enim permittimus quicq̃ fieri tale [a]: sed etiã nunc omnia talia breuiter competenti cura dispositimus: statuentes etiã reddi eis omnem, quã cõtigerit cautionem occasione scelc ris huius exponi: & neque permittimus scelestos Lenones, si quid dederũt eis, hoc ab eis auferre [b]: sed etiam ipsos Lenones iubemus extra hãc fieri felicissimã ciuitatẽ, tanquam pestiferos, & cõmunes castitatis vastatores factos, & liberas ancillasq̃ requirentes, & deducẽtes ad hmõi necessitatẽ, & decipientes, & habentes educatas ad vniuersam confusionem. Præconizamus [c] itaque: quia si quis decæterò præsumpserit inuitã [d] puellam assumere, & habere ad necessitatẽ nutritã, & fornicationis sibi deferentẽ quẽstum: hunc necesse esse à spectabilibus prætoribus populi huius felicissimæ ciuitatis cõprehẽsum, oĩa nouissima [e] sustinere supplicia. Si enim pecuniario rũ eos [f] furtorũ & latrociniorũ emendatores [g] elegimus [h]: quõ nõ multò magis castitatis furtum & latrociniũ eos coërcere permittimus? Si quis autẽ patiatur in sua domo quendam Lenonẽ, & huiusmodi præpositũ operationis habere, & hæc denuntiata cognoscens, non ex domo sua expulerit: sciat se & decem librarum auri sustinere pœnã, & citra † ipsam perditurum habitationẽ [i]. Si quis autem conscriptionem [k] decæterò in talibus præsumpserit [l], aut fideiussorem acceperit: sciat nullam quidem se vtilitatem huiusmodi fideiussionis aut conscriptionis habere. Etenim fideiussor [m] quidẽ obligatus nõ erit [n]: conscriptio [o] verò omnino inualida manebit: & ipse (sicut prædiximus [p]) in corpore supplicium sustinebit: et à magna hac longissimè ciuitate expelletur [q]. Mulieres: itaque castè quidem viuere volumus [r] & oram[9] [s]: non autem inuitas ad luxuriosam vitam deduci: nec impiè agere cogi: omnino enim lenocinium et fieri prohibemus, et factũ punimus, præcipuè quidẽ in hac felicissima ciuitate, et in eius circũitu: nihilominus autem et in locis foris positis omnibus [t], quæ ab initio nostræ sunt reipublicæ, et quæ nũc à domino Deo donata sunt nobis: et maximè in illis: eò, q̃ Dei dona, quæ circa nostrã fecit rempublicam, volumus cõseruari pura ab omni tali necessitate: et dñi Dei circa nos munera esse et permanere digna. Credimus emi in dño Deo, etiam ex hoc nostro circa castitatẽ studio magnũ fieri nostræ reipublicæ incrementũ, Deo nobis oĩa prospera per talia opera conferẽte. Quatenus ergo vos primi [v] nostri ciues casta hac nostra fruamini dispositione, propterea hac sacratissima prædicatione vtimur, vt sciatis nostrum circa vos studiũ, circa castitatem atq̃ pietatem labores nostros, per quos in omnibus bonis custodiri nostram rempublicam speramus.

Scriptum exemplar glorioſiſſimo magiſtro, in quo adiectum eſt.

Vtergo omnibus hæc manifesta fiant in nostra habitãtibus republica, tua sublimitas hanc nostrã susciptes sacrã legẽ, in omni ditione præceptis ꝑpriis eã vniuersis ciuitatibus nostris insinuet: et non solũ in hac felicissima ciuitate, sed etiã in ꝑuincia rũ custodiatur locis, dño omniũ Deo pro alio quodãmodo in odorẽ suauitatis oblata [x]. Lata Constantinopolitanis ciuibus nostris. Datum Calẽd. Decemb. Constantinop. Belisario V. C. Cons.

In ve. tuſt. exẽp. circa ipsã periclita- turum ha- bitat, &c.

a Oramus. i. de-
precamur, vt caste
viuant.

t Omnibus. ergo
& in Bonoolarsed
tamen nõ videmus
eam ibi seruari. Ac
cursius.

v Vos primi. lo-
quitur Constanti-
nopolitanis, qui-
bus primum præce
pit eam seruari.

x Oblata. Græ-
cũ est, Latine Cõ-
stantinopolitanis,
& hoc etiam alias
est in litera.

TITVLVS II.

DE DEFENSORIbus ciuitatum.

Defensores ciuitatum debent eligi honesti viri, fide digni, & ciuitatum nobiliores, & per circulum, præsto iureiurando ab electoribus antiqua solemnitate seruata. Bartolus.

Velocitas ppter imminens periculū exigitur.

Impe. Iusti. A. Ioanni gloriosiſ. præfecto prætoriorum, iterum exconsule & patricio. nouel. 15

NIſi velociter[a] reuocemus[b] curā defensorum per competens officium[c]: nec ipſam vlterius antiquorū nominū habebimus[d] veritatem. aliis ſiquidē alia data ſūt ab antiquitate[e] nomina ſignificatiua apertè rerum[f]: hoc autem defensorum nomen purè demōſtrat antiquitatē aliquos præpoſuiſſe rebus, quatenus ex omni eas[g] iniuſtitia vindicarent, liberas[h] quidē: & ppter hoc paterna[i] voce defensores eos vocamus quatenus eripiant à malis iniuſtitiam patientes[k]. Nunc autem hoc defensorū nomen valde conculcatū eſt multis[l] noſtræ reipublicæ partibus: & ita cōtemptum[m], vt in iniuria quidem potius, quàm in qualibet iaceat[n] honeſtate[o], ſiquidem fiūt[p] viri[q] quidam obſcuri[r] †, decreta[s] verò ſuper eis miſericordia[t] magis, quā electione[v] cōficiuntur. Quibus enim non eſt victus & vita ſufficiens, iſti defensorum † emendicantes ordinationem, ad hanc accedunt curam: † & pro alio quodam luſu[x], iudicum ſubiacent voluntatibus. Denique remouēt[y] eos quandovoluerint, aut nihil, aut paruiſsimum[z] delinquētes: & alios in illorum prouehunt officium, quaſi[a] † loci ſeruatores eos defenſorum facientes: & hoc in anno frequenter in pluribus hominibus agētes, vt & officiales, & ciuitatum iudices, & harum habitatores, in nouiſsimo contemptu defenſores habeant. Quæ verò agūtur ab eis, ad inſtar non actorum[b] ſunt. ſi enim imperaue rint[c] prouinciarū iudices: nequaquam præſumunt quædā geſta monumentorum cōficere apud ſemetipſos per omnia ſeruientes eis defenſores, & illorū nutibus intendētes ſolis. Si verò quædā confi ciantur, primū quidē etiā hęc venūdant[d] deinde cū nullū habeāt archiuū[e], in quo geſta apud ſe reponat, deperit, cp cōficitur: & nequaquā inuenies apud eos plurium temporū poni[f] monumentū vllū penitus: ſed ad hæredes[g] eorum, aut alias ſucceſsiōes his monumentis egentes geſta quærunt: & horum quidem quæ inueniuntur quędam nulla fide ſunt digna[h]: alia verò etiā pereunt, & intantū cadūt, vt in ſimilitudine nō actorū ſint. Nos igitur quoniam de † iudicibus bene diſpoſuimus[i], & maiores poteſtates[k] eorum[l] in gentibus fecimus, † & procul[m] ab eis eſt inſpectio ciuitatum: propterea credimus oportere etiam de bonis eligitur præcipuus: quod hic non erat.

a Velociter. ſicut alias, ppter imminēs damnū exigit velocitas: ita hic vt hoies liberētur à malis cito: vt. ff. de dā. infec. l. j. Reuocemus. nā cum fuerint olim ad opprobriū, ponemus eos ad honorem.

b Officium. ſcilicet eis aſsignandū: quod iniūget. j. eo. §. nulla. vſque ad §. fina.

c Habebimus. id eſt, nō ſeruabimus ſignificationem huius nominis antiqui, defenſor, quod facere debemus: vt inſti. de do. §. eſt & aliud. &. C. de epiſcopis & cleri. l. decernimus.

d Ab antiquitate. i. ab antiquis ſapiētibus.

e Rerū. vt eſt hoc nomē defenſor: vt ſequitur, & ſimilia: vt Petrus: quia firmus, vt petra.

f Bas. res. Accur.

g Liberas. ſcilicet, res.

h Paterna. i. Græca: quam linguā ſecuti ſunt noſtri prę deceſſores. ſic ſupra de non alien. §. alie nantur. & infra, vt ſa. no. conſtit. §. j. in fi. col. ix.

i Patientes. ſcilicet homines.

k Multis. ſubaudi, in.

l Contemptum. ſcilicet, nomen defenſoris. i. ipſe defenſor.

m Iaceat. ſ. hoc nomen defenſor.

n Honeſtate. vt capitanei. i. pceres & pauperes: quaſi capti dicantur.

o Fiunt. ſcilicet, defenſores.

p Viri. alias viris.

q Obſcuri. i. viles & inſimi & imperiti: vt. j. quib. mod. na. ff. leg. §. quiſq. col. vj.

r Decreta. i. confirmationes. Nā vt electus prælatus cō firmatur à maiori: ſic & defenſor eligebatur à præſide & confirmabatur à præſecto, vt ſequitur.

s Miſericordia. ſ. propter paupertatem electorum magis confirmabatur eorum electio: vt ſequitur: quā propter bonitatem. Azo.

t Electione. tunc enim fit electione. i. bonitate, cū ex bonis eligitur præcipuus: quod hic non erat.

u Luſu. nō enim expreſſe petebat: ſed alias applaudebant præſidibus: vt defenſores crearentur, qui iudices dicuntur: vt. j. eo. §. nos autem.

v Remouent. ſ. præſides. Accurſius.

z Paruiſsimū. accipiunt enim occaſionē: vt fecit lupus agno de turbatione aquæ.

a Quaſi. hoc eſt, dicere, loco defenſorum faciunt loci ſeruatores: qđ eſt prohibitū: vt. ſ. vt iu. ſine quoquo ſuffra. §. nulli. &. j. vt nul. iudic. j. reſpōſ. col. ix. alias dic loci, & defenſores. & tunc eſt plana.

† Haloi. vertit vicarios.

b Non actorum. cum enim ei parua habeatur dignitas: per cōſequens nulla eorū ſcripturis eſt fides habēda: vt ff. de eden. l. ſi quis. §. j. Accurſius.

c Imperauerint. ſcilicet, ne fiāt monumenta.

d Venundant. q. d. per pecuniam aliquid ſcribunt & tenent vt habeāt, cp dent præſidi, vt nō remoueat eos: vt ſ. vt iud. ſine quoquo ſuff. §. an certe.

e Archiuū. locus eſt, vbi acta publica reponuntur: vt hic, &. ff. de pœn. l. mortis. §. ſolet. & j. eod. §. præceptor. &. j. de iis qui ingr. ad app. §. pe. colla. v. Sed alias dicitur locus vbi vaſa ſacra reponuntur: vt infra, quib. mod. na. effi. leg. §. iſtud. in fin. col. vj.

Archiui quid ſit.

f Poni. id eſt, poſitum.

g Ad hæredes. i. ab hæredibus quæ runt, qui indigent, vel ab aliis ſucceſſoribus. vel dic, qđ hoc verbum quærunt, regit duos diuerſos accuſatiuos.

† Haloi præſidibus.

h Digna. propter rationem, quam diximus ſupra eodē. §. primo.

† Halo. & lōgius abſunt quam vt ciuitatum commoda ſemper in conſpectu habere poſſint.

i Diſpoſuimus. vt. ſ. vt iud. ſine quoquo ſuffrag. §. illud videlicet.

k Poteſtates. i. dignitates.

l Eorum. præſidum

m Procul. nam maioribus habent intendere, ſcilicet

coti

toti prouinciæ: & ideo non possunt vni ciuitati tãtum prospicere. sic supra de hære. & Fal. primo respon.

a De defensoribus. superior ergo illa constitutio de præsidibus tantum dicit: hæc autem de defensoribus ciuitatum: sed illa, scriptum exemplar, cõmunis est: vt patet in fine.

b Congruentia. sic supra quomodo oportet episc. ſ. respon. Accur.

c Sumant. ex hoc videtur, q̃ olim nõ poterant iudicare: sed quę de voluntaria iurisdictione erant, faciebant, & scribebantur corã eis acta, vt dicunt quidam. Sed certe & ante. l. istam poterant iudicare: vt C. eo. l. j. quare dic sumant officium iudicis & honorẽ & statum iudicis, quę perdiderant: & qd̃ inuito alio possint iudicare: vt patet. j. eod. §. nulla. quod prius non poterãt inuito præsidẽ: vt ſ. proxi. §. quod etiam est proprium iudicis in inuitum dare iudiciũ: vt ff. de ver. obli. l. inter stipulantem. §. j.

† Facit ad hunc §. ca. quod in dubiis. cum glo. j. in princi. extra, de renuncia.

d Prędecentium scilicet ante tempora huius legis.

e Quãto. si ergo, vt hic dicitur, alĩ propter mcã discretionẽ apparet maior: multo magis ego: vt C. de postu. l. prouidendum.

f Honestior. non loquitur de honestate ad animã: sed ad honorem seculi sic ĩstitu. de publi. iudi. §. item lex.

g Interim. i. ante quã ad eius officiũ perueniamus. quod dicet. j. eod. §. nulla. vsque ad §. si prius. dicit de electione eius interim.

h Declinare. id est ille qui eligitur non potest recusare, vt hodie fit Bon. in officialibus: alias punitur in quinque lib. auri: & nihilominus compellitur: vt j. eo. §. si qua vero. Azo.

Nobiliores prędligi debent.

i Nobiliores. Nota nobiliores debere eligi. sic j. eo. §. fin. & supra, de refren. §. fina.

k Eis. scilicet ciuitatibus: vt rependant præmium habitationis: vt j. eo. §. penul.

l Adimpleãt. nisi appellarẽt: vt diximus. j. §. penul.

m Priuilegium. scilicet vt non compellantur esse defensor: quod priuilegium habeat in secreto: vt differat à casu sequenti.

n Sint collati. ſ. codicilli. i. priuilegium aliquod qd̃ non compellatur esse defensor, quod habuit cum con filio procerum: vt C. de leg. & constit. l. ij. & ſ. de non ali. §. quia vero verſimile. col. j.

defensoribus [a] constitue re. Fit enim sic congruentia [b] vtilis, si iudicum sumant [c] officium ciuitatũ defensores: & prouinciæ præses videbitur quidem iudex iudicum potius esse, & ex hoc honestior prę cedentiũ [d] apparere. Quã tò [e] enim quilibet præest melioribus, tantò maior ipse & honestior [f] est. Interim [g] † illud sciendum est prius, vt nulli hominũ sit licentia defensoris ordinationem declinare [h]: sed inuicem vniuersi nobiliores [i] ciuitatum habitatores hoc ministerium eis [k] adimpleant [l]. hoc enim & in prioribus temporibus valuisse, & in re publica gestũ didicimus. Nulli nec si honoratus sit magnificentissimorum illustrium dignitate, hoc declinare cõcedimus: nec si militiam habeat honestã: nec̃ si proferat priuilegium [m] suum ex diuinis formis, vel si pragmatici sint collati [n]: sed secundum circulum [o] habitatoribus ciuitatis, quorum aliqua ratio est, hoc implentibus [p]: & dum circulus expletur [q], rursus reuertentibus [r] ad solicitudinẽ, & ciuitati per prædictam curã ministrãtibus vt in vnaquaque ciuitate defensor iudex [s] † potius, quã defensor [t] esse videatur: decreto [v] quidem cũ iureiurando facto omniũ possessorum [x] in illa ciuitate cõsistentium, † sed nõ in hac vrbe [y] degentium.

Defensor ciuitatis iusiurandum præstare debet, biẽnio solum administraturus, confirmãdus à præfecto & remouendus, voluntariam exercens iurisdictionem, & non causas meri vel mixti imperij, præside non valente iurisdictionem eius impedire. Bal.

Iusiurandum verò præbens [z], quòd omnia secũdum legẽ [a] † ac ius agat, & omnium cõmuniter: confirmãdus autem sicut nunc [b] ex præcepto gloriosissimorum nostrorũ præfectorum, in biẽnio [c] verò administrãs solo, & remouẽdus [d] à cura: non habente licentiam clarissimo prouinciæ iudice remouendi [e] eum: sed si quid videatur agere non rectè: nunciare ad gloriosissimos nostros præfectos, vt inde ei fiat curæ priuatio', vnde etiam datur [f].

o Circulum. fiebat enim quidam circulus hominũ: & ex his duo quærebãt cæteros conferendo bonitatẽ singulorum. vt meliorem eligerent: quod habebat locum cum pauci homines erant per ciuitates. hodie autẽ non fit: quia difficile est cõuocare sic est omnes bonos homines de ciuitate: sed quidam eliguntur, quorum factum omnes alij tenent: vt iustit. de iure nat. §. senatus. & ff. de re. iur. l. aliud. §. j. &. ff. ad munici. l. q̃ maior. Item ex consuetudine etiam ad octo est reducta electio: vt sit bononiæ.

† Sic etiã quilibet prælatus ecclesiæ collegiatæ est iudex ordinarius in plebe sua: vt extra de offi. ordi. ca. cum ab ecclesiarũ. cum glo. j. in fi.

† Haloã. nõ autem eorũ, qui ibi tãtum commorantur.

† Et sic est hic ar. quod iudex debet iudicare secundum allegata & probata, & non secundum conscientiã. de hoc vide in ca. j. in gl. fu per ver. canones. extra, de offi. ord. vbi de hoc melior. glo. j. iuris canonici.

p Hoc implentibus. subau. aliquibus, puta duobus. Azo.

q Expletur. vt quia totum circulum illi duo quæsierunt.

r Reuertentibus. adinuicem.

s Iudex. velut pater enim esse debet vt C. eo. l. iiij. & ſ. vt iu. fine quoquo suffr. §. eos autem. & ſ. iusiur. §. deuotos autem, &c.

t Defensor. qualis antea erat: vt ſ. eo. j. respon.

v Decreto. i. electione. alias electio ne.

x Possessorum. omnes enim qui possidebant in illa ciuitate debebant interesse electioni & iurare, vt dicit: dummodo, & ibi habitent, vt sequitur. Et sic est argu. ad electionem canonicorum, qua m faciunt requisitis absentibus.

y Vrbe. Idem credo, etsi alias habitent.

z Præbens. ſ. ipse defensor futurus.

a Legem. ad hoc solus defensor adstringitur, secundum quosdã. Alij vero, vt eis videtur iurant: vt ſ. iusiuran. §. & æquus. Sed contra est: vt ibi diximus.

b Sicut nunc nam & ante hanc l. confirmabantur à præfecto: vt ſ. eo. in prin. & C. eo. l. j.

c In biennio. olim vsque ad quinquẽnium: vt C. eo. l. iiij.

d Remouendus. post biennium, nisi in casu: vt j. eo. §. fi. in fi. Accur.

e Remouẽdi. præfectus maior est præside: præses maior est defensore. cum ergo defensor creatur à præfecto per confirmationem, nõ poterit eũ remouere præses: vt argu. ff. de diuer. & temp. præ. l. de accessionibus.

f Datur. ex cõfirmatione, quod dic vt j. qui. mo. na. effic. leg. §. liceat. colla. vj. sic & alias. ff. de verb. signi. l. lege.

Admi

Nulla existente licentia administratori [a], aut ipsis defensoribus vices agentes [b] defensorum facere: sed etiam omnibus eis interdicimus modis [c]. Sed neq; proprias vices agentes per ciuitates clarissimos † iudices destinare, nisi ipsos defensores, quos iudicum officium complere in ciuitatibus volumus: ipsos quoque in omnibus diligentiam adhibere ciuitatibus, in quibus sunt: & agi apud defensores testamentorum insinuationes [d], & donationum [e], & quicquid aliud [f] est monumẽtorum proprium: non valente clarissimo prouinciæ † iudice prohibere quod agẽdũ est, aut præcipere, quia nõ velit aliquid agi, aut actũ non edi. Non enim huiusmodi alicuius ei omnino potestatem damus, absurdissimum existimãtes necessariis rebus cedere homines propter iudicum [g] fortè † irrationabiles motus [h], atque præceptiones, sed etiã agere quæcunque voluerit [i] & edere: licet quod agitur, tangat [k] prouinciæ præsidẽ aut quẽlibet potentum [l] neq; hoc prohibere. Oportet etenim sic agere eos, qui in administrationibus [m] sunt, aut in qualibet potestate, non vt prohibeant quædã fieri contra se gesta: sed ita in culpabilem suũ præbeant modum, vt nulli detur tẽpus querimoniarum adhibendarum.

Nam nisi sic ibi accipiatur, nõ errarent, qui sic dicũt, vt ibi dicitur. quãdoq; pro eo quod iure magistratus competit: vt ff. de iur. om. iu. l imperium. & ff. de offic. eius, cui man. est iur. l. j. §. fi. & secundũ hoc potest delegari. hic autem secundum primũ modum accipitur & definitur, Iurisdictio est potestas de publico introducta cum necessitate iuris dicendi & ęquitatis statuendæ. & dicitur à iure, & dictiõe. q. d. de iure potestas. Diuidit aũt sic alias merũ imperium: alias mistũ: alias stat in suo nomine. sic. ff. de ado. l. j. Sed nunquid in integrũ restitutionẽ dare potest? Resp. iure veteri nõ vt ff. ad munic. l. ea quæ. §. j. Sed hodie cõtra: cũ enim possit delegari ipãliter & generaliter: vt C. vbi & apud quẽ l. fi. in fi. ergo cõpetit iure magistratus: vt ff. de offic. eius, cui mãda. est iurisdi. l. j. §. quæ vero. alia vero, quæ sunt de mero vel misto imperio, nõ potest facere: vt hic dicitur. Sed cõtra seruatur: cũ ex consuetudine: tũ quia quibusdã ciuitatibus hoc concessum est à principibus quãdoq; vt à Friderico Lomb.

Deinde eis, qui publicas exactiones habent, ciuitatum defensores omnibus auxiliari modis, & si opus fuerit, occasione contemptus cõtumaciæ tributariorum [s] monumenta conficere: & hęc fieri velociter iubemus, & interesse, vt inordinatè agentes [t] videãt [v], & his ipsi testimonium perhibere, vel publicum remouere tumultum [x], & absolutè † iudicum obtinere ordinẽ, & maximè quando absunt [y]: & officiales prouinciæ quicunq; in ciuitate sunt illa, in qua defensor est, obedire illi, & adiuuare: vt absentibus præsidibus gentium, nihil videatur deesse ciuitatibus sub illorum præsentia [z].

Ex prouinciali [a] autem officio habere & exceptorem [b] eis administrantem, & duos officiales [c], qui ea, quæ ab eis decernuntur eos, & siue affuerit [n] ciuitatibus iudex, si ue non: nequaquam prohibeatur quispiam [o] agere apud defensores quædam monumenta in quibuscũque voluerit [p], præter illa sola, quæ iurisdictione [q] egent, & ex ipsa iudicum authoritate pendent [r].

Defensor publica exigere debet tributa, & inordinatè agentes videre, & publicum remouere tumultum: & officiales prouinciæ debent ei auxilium impertiri, & ex prouinciali curia vnum ex ceptorem & duos officiales habere. Bartol.

---

a Administratori. id est, præsidi.

b Vices agentes id est vicarios. Al.

c Modis. Hoc interdictum non obseruant quidã testates Bononiæ, qui duas simul & plures recipiunt potestarias vicario posito. Accur.

d Insinuationes. Romæ vero apud magistrum cẽsus? vt C. de test. l. consulta.

e Donationũ. vt C. de do. l. in hac. & hoc si erat vltra quingẽtos solidos, non alias: vt instit. de do. §. aliæ.

f Et quicquid aliud quod tamẽ pertineat ad volũtariã iurisdictionẽ, alias nõ: vt in fine huius §. sicut sunt manumissiones, emancipatiões, & adoptiones: vt ff. de offi. p. con. l. ij. primo respon.

g Iudicum. i. præsidum.

h Motus. alias nutus.

i Voluerit. f. aliquis corã defensore: alias voluerint, scilicet defensores.

k Tangat. Dico ad pecuniariũ quæstum, nõ quod tangat eũ potẽtem ratione iurisdictionis: vt sunt causę de mero vel misto imperio: vt in fine. huius. §.

l Potẽtum. i. qui habet metũ imperium.

m Administrationibus. f. maioribus qui habent merum imperium. Accur.

n Affuerit. i. præsens fuerit f. præses. scribit enim per d. vel. ff.

o Quispiam. scilicet priuatus.

p Voluerit. hoc generale dictũ statim restring tur

q Iurisdictione f. maiori, vt merum imperiũ vel mistũ, quo f maioribus tũ competit: vt ff. de offi. præsi. l. illicitas. §. qui vniuersas. & de iurisdict. om. iud. l. magistratibus. & C. eo. l. defensores nihil. & hoc idem statim innuit. & ex ipsa iu. & c. est enim quasi expositio. Hoc enim nomen iurisdictio r quandoq; ponitur (vt hic) pro mero vel misto imperio: vt ff. de offic. ordin. offic. eius, cui mã. est iur. l. j. ibi, iurisdictionem suã, &c.

r Pendent. puta causa liberali. Al. vt C. de pedan. iudi. l. ij. Accur.

s Tributariorũ. id est, eorũ qui soluerunt tributa. Al.

t Agentes. id est, eos, qui inordinate agunt.

v Videant. scilicet defensores.

x Tumultũ. sic. j. titu. ij. §. deinde.

y Absunt. f. præsides, vt subiicit.

z Præsentia. id est, ex quo defensores sunt præsentes.

a Ex prouincia li. ex curi præsidis prouinciæ.

b Exceptorẽ. id est notarium *, vel scriptorem: sic dictus, quia homini dicta excipit i. recipit. Sed hodie videtur, quod duos debeat habere: vt j. de iudi. §. nullo. Vel dic, qđ hunc habet à præside, alium habet de suo.

c Officiales. qui vicem executorum tenent, & sequitur.

---

† Præsides, vertit Haloand.

† præside.

† Halaffectiones.

Merum & mistum imperium magnis tãtum magistratibus competit. 1 De iurisdictione vide multa per abbat. in c. quod fe. apo. extra de offic. ordin.

† Præsidum.

* Exceptorem nimen proprie vocãeum, qui quodalias dicar, scribit. quod si faciat ctis me, dicitur notis excipere, autor Budæ.

An defensor ciuitatis possit in integri restituere.

tur.Acc.

a Et indicare. subaudi volumus. quod & ad superiora verba multa subauditur.

b Ad trecentos. sed olim vsque ad quinquaginta tantum.vnde corrigitur. C.e.l.j.hæc autē summa ccc. potest extendi vsque ad cc. & quinquaginta libras : cum lxxij. aureificiant libram auri,posito q̄ libra auri valeat lx.lib.Bo.vt C. de suscept.& arc.l. quotiescunq;.li. x. qđ' ergo vltra est, nō cōpetit iure magistratus. prēses ergo delegare nō potest per l.istam.nisi contingat eū abesse: vt ff. de officio eius cui mā.est iur. l.ij.§.j.vel propter multitudinem causarum:vt C.de pœna.iud.l.ij.

Libra auri ex lxxij. aureis fit.

† Præsidi. Ordinarius an possit recusari.

1 Secus de iure cano. vt ca.cum speciali. extra,de appellationi.

† Præsidem prouinciæ.

c Trahere.ergo non potest recusari;q̄ est mirū:cum sit ordinarius:sed episcopus pōt adiungi:vt j. vt diffe. iu. §. si verò contigerit.colla.ix.licet M. cōtradixerit s. q̄ ordinarius possit recusari.ar. pro eod.C. de iur.om. iud.l.nemo.

d Sententia.scilicet præsidis.

† Cohortales vertit Haloā.

e Apud.quia maior summa peteba tur, cum est agitata:vt C. de iurisdi. om.iud.l.cum quædam.in fi.

f Omnilitis.no. hic specialissimū, q̄ victor victo damnatur in expēsis: sed regulariter est contra:vt C.de iu. l.properandum. §. finautē. & j. de iu. §.oportet.coll. vj. Sed nūquid & hic perdit litem: vt C. de plus pe.l.j.Rñd. non:quia deliquit tantum in plus petendo: non autem cautè exigit:vt ibi.

Victor victo in expensis quāque condemnatur.

g A defensoribus. f. iudicantibus de summa eis permissa scilicet ccc. solidi. vt supra,proxi.

h Iudices.i.præsides, & subaudi volumus.nam cū maior sit eo: vt §. nos igitur. et j.e.§. si verò. etiā appellatio rectè dirigitur: vt j.de app. & intra quæ temp.§. fi.col. viij.

i Tuę.o præfecte.

k Eos.f.præsides.

l Cadere.velmorte: vel quia finitū sit biennium.

m Decretum. de suscipiēdo hoc munere.Al.

n Dicto.vt §.e.§. interim.& §.iussa.

o Prædiximus. vt §.eo.§.nulla.

p Rationabilem. alias est quanlibet rationabile. & als quasi rationabilē.

q Præcepta. publica, vt ī palatio cōmunitatis & camera massariæ.

r Monumenta. id est publicas scripturas.

s Quendā.q vulgo massarius vocatur Bononię,alias carmelingus. sed ī iure ædiles vocantur: vt ff. de origi. iu.l.ij.§.itē q̄ ait.

t Inueniantur.f. monumēta p̄dicta.

v Archiuum.hoc expone, vt §.e.§.j.

x Qui verò etiā. q.d. non solū præsides maiores:vt §. vt iu. sine quoquo suff. §. hæc autem omnia.

y Fiūt.quantum est à subiectis:sed à principevel cōmuni ciuitatis potest habere,vt subiicit.

z Maiores. vt Florentia.

a Minores.vt Pistorium.

b Constitutum. vt supra, scriptum est,exemplar.

c Percipient.no. cōsuetudo facit licitum, q̄ alias est illicitum, vt hic,& j.de fan.epis.§.pro consuetudinibus. col.ix.ar.contra.j. vt nul.iu.§.j.

Cōsuetudine fit licitū, alias illicitum.

d Mittent. facit

f ad

nuntur,adimpleant.

Defensores iudicare debent in pecuniarijs causis vsque ad aureos trecentos, conuentione in vetito examine prohibita : appellatione ad præsidem permissa : & in curia circa personam defensoris ab officialibus vetita, successoribus electione mandata.Bart.

Vt iudicare[a] in causis omnibus pecuniariis vsque ad aureos trecētos[b] : non valentibus nostris subiectis trahere[c] sibimet obligatos ad clarissimos prouinciarum iudices, si vsque ad p̄dictā trecentorum solidorum quantitatē lis consistat. Sed neque pro hoc ipso actores amplius æstimare litem, vt conterant reos, & non ciuitatis defensori,sed prouincię deferant † iudici. Sed si quid tale egerint,& sentētia[d] manifestet minorē esse litem trecentorū aureorum, & studio auctam,vt apud[e] † prouincialem iudicem, & non ciuitatis defensorem examinaretur : solū actorem omni litis[f] subdi dispendio : & à defensoribus[g] appellationes ad ipsos fieri iudices[h]. Si verò egerint aliquid iniuriosum circa defensores † officiales: tunc prouinciarum præsides vlcisci & castigare officiales possint. Licentiam enim damus defensoribus, si hoc neglexerint gētium præsides,sedis tuæi eminentiæ hæc nuntiare : vt inde detur auxiliū eis & vindicta competens : & re vera defensores eos[k] esse contra delinquentes habentes iudiciariæ claritatis & honestatis imitationē: & si cadere[l] contigerit ciuitatis defensorem : mox ad aliū deferri decretum[m],qui ex circulo vocatur, cùm dudum dicto[n] iureiurando, & suscipere quidem mox curam : decretum verò nunciari & confirmari à tuo culmine : & nequaquam defensoribus vices agentes(sicut prædiximus[o]) dari: ne rursus priori confusioni demus quasi rationabilem[p] occasionem. Præcepta[q] verò faciat tua eminentia per vnāquanque prouinciam, vt in ciuitatibus habitatio quædam publica distribuat, in qua conueniens est defensores monumenta[r] recondere,eligendo quēdam[s] in prouincia, qui horum habeat custodiam : quatenus incorrupta maneant hæc, & velociter inueniantur[t] à requirentibus : & sit apud eos archiuum[v] : & quod hactenus prætermissum est in ciuitatibus emēdetur. Quia verò etiā[x] defensores ciuitatū extra omne cōmodum fiunt[y] : & pro decretis eorū, si quidem ciuitates maiores[z] sint,quatuor solummodo dabuntur aurei foro tuæ sublimitatis : si verò minores[a],tres:sicut iandudum nostris constitutū[b] est legibus. si verò quædam salaria habent publica : etiam hæc secūdū cōsuetudinē percipient[c].

Defensores leuia crimina audient,& castigatione competenti tradent : & vltra biennium defensoris officium minimè durat: nisi tota ciuitas nullo reluctante elegerit eum.Bart.

Audient quoq; leuiora crimina, & castigationi competenti cōtradent: & eos, qui in maioribus criminib⁹ capiuntur,detrudent in carcerem,& mittent[d] ad prouinciæ præ-

ad hoc.C.de defenſo.ciui.l.nihil.& l. defenſores ciuitatum. & ff. de offic. procon.l.ſi quid.

a Vnaquæque. alias vnaquaque

† Præſidum. b Iudice.vt præſide:& ſic no.ar.pro doctoribus antiqs contra nouos. ſed contra eos eſt manifeſte,ſi beneintelligatur.nã nõ ſunt maiores ĩ ſolertia vt ff. de offi. recto. prouin.l.potiores.

c Reſcindentur. i.decidentur minima maleficia.ſ.per defenſorem.

d Ipſi.defenſores.

e Remouentes.ſ. decidẽdo litesiſtas

f Dictum eſt.vt ſ. ea.§.nos igitur.

g In adminiſtrationibus.ſ. maioribus: nã quãto &c. vt ſ.e.§.nos igitur.

h Detineantur. ab aliquibus tributariis.

i Si qua verò dignitatis occaſione vt ſubiicit.

k Ad opera.i.ad miniſtrationem.

l Cogatur.captis pignoribus ad inſtar tutoris: vt ff. de mune. & ho.l.ſi quis.& inſti. de ſatiſda.tut.§. fin. niſi appellet: vt C. de appel.l.ij.qui. & facit ad hoc.C.de de cu.l.nulli.

m Eis.ſ.ciuitatibus. nã vbi emolumentũ &c. vt inſti.de legi.pa. tu.§. j.& C.de cadu.tol. §.pro ſecundo.

† Emolumentum eſſe debet vbi eſt onus.

n Maximorum. not. in concionando præponi maiores minoribus, vt diximus inſtitu.de ba.poſ.§.aliam.

o Tale.ſ.impedimentum.

p Soliciudine.i. ãlegis huius compoſitione.

q Suorum.nam & alia multa mandabis eis,p nobis.

r Bonæ opinionis. idem in teſtibus: vt ĩ.de teſt.§. ſancimus autem.et facit ad hoc. ĩ. de ſidem. Sic enim fruetur ciuitas vnaquæq; a cura iudiciali:& omnis gens ſub maiori conſtituta iudice b, maiorem ſentiet prouidentiam: & reſcindentur c plurimæ † iudicum curæ: cùm ciuitatum defenſores in ſemetipſis eas imponunt:& leuigaut præſidũ,quas pro omnibus hominibus habent ſolicitudines:ipſi d particulariter remouentes e eas,quæ vim patientibus inferuntur, aut dubitationes ſoluentes, & honeſtos (ſicut ſæpe dictũ eſt f) eos,qui in adminiſtrationibus g ſunt, demonſtrantes. Si verò etiam detineanẽ h ab aliquibus publicę functiones: gentiũ præſides defenſoribus imperabunt contra detentores exactiones, vt & ſecundum hoc eos adiuuent. Si qua verò i defenſoris præter hæc fiat ordinatio, aut renuerit aliquis defenſoris officium in ſemetipſum veniens, ſiue dignitatis, ſiue militiæ,ſiue priuilegij,ſiue alterius cuiuſpiã occaſione:iſte quinque librarũ auri ſubiectus pœnæ,etiã ſic poſt eius exactionem ad opera k ciuitatis proficientem,cogatur l defenſoris implere ſolicitudinem. Conuenit enim vnũquenque nobilium ſemper functiõem agere ciuitatũ, quas inhabitat,& hãc eis m conferre habitationis repenſationẽ. Quæ igitur placuerũt nobis,& per hanc ſacram inſinuata ſint legem, tua ſublimitas in prouinciis, quibus præeſt, facere manifeſta per prograãmata propria ſtudeat: quatenus cognoſcant omnes, quia & maximorum n, & mediocrium, & paruulorũ nobis cura eſt: & nihil eſt tale o,quod à noſtra ſolicitudine p remoueamus. † Partemverò faciat tua eminentia ſuorũ q præceptorum: vt ex hoc iam gentiũ præſides præparent ſecundũ vnãquanq; ciuitatem eos, qui bonæ opinionis r ſunt, nominari defenſores ſecũdum circulum (ſicut iam dictum eſt s) & decreta fieri cõmunia t cum iureiurando in eis habito v, & deſcribere prædictũ circulum: & ita p̃ biennĩũ ſubintrare curã eos, qui ſubſequuntur x † : & ſi exciderit quiſpiã ex eis, alium introduci: ſemper quidem decreto cum iureiurando faciẽdo:ipſoq; dum futurus fuerit, curã ſuſcipere, definitũ iuſiurandum ſubeunte,& electiõe eius faciẽda à Deo amabili epiſcopo, & venerabili clero,& aliis in ciuitate bonæ opinionĩ ſtudentibus. quod etiam nunc mox fieri conuenit,omnibus (ſicut dictum eſt) ſecundum hanc noſtram generalem procedentibus legem. Nunc autem y defenſores exiſtẽtes,ſi quidem placiti videantur,etiam ipſos inſcribi circulo,& biennio complere curã.& ſiquidem iam bienniũ in ea cura habent, remoueri defenſoris ſolicitudine:niſi tamen voluerint communi decreto teneri eum altero biennio in eodẽ officio. Si verò nondum biennium impleuerint,digni verò videantur cõmunicare circulum: impleant reliquum tempus, vltra quod nullus ciuitatem defendat:ſed vſque ad hoc ſolũm ſtet tempus:niſi cuncta ciuitas reluctãte nullo elegerit eum:& hoc facto alio biennio ſuſcipiat ſolicitudinem & modis z omnibus deponatur.& tunc rurſus a fiat tempus, quando ipſe eum circulus ad hunc adduxerit ordinem, ne frequentia b & ordinatione & cõtinuatione curæ & per quandam machinationem illud ſemper renouando fiat aliquibus infinita prædi

armis.§. hanc igitur.coll.vj.

s Dictum eſt. vt ſ.ead.§.interim.& notat q̃ hic repetit breuiter quaſi omnia ſupra dicta. ſic facere debẽt aduocati in fine ſui dicti.ſic.ſ.vt ecc. Ro. ibi, hoc in æternũ reminiſcentes.

t Communia. ab omnibus nobilibus.

v Habito. tã ab eligentibus quam ab electo.

x Subſequũtur. i.qui poſt hanc legem eligentur.

y Nunc autem. i.tempore huius ſactæ conſtitutionis.

z Modis. etiam ſi omnes conſentirent in cõtrarium.

a Rurſus.q.d.tãc permittitur ſupradicta electio, quando bona fide fecit circulum, & non inſtructè,vt iterum eligeretur.

b Frequentia ſ. Not.frequẽter fieri, q̃ ſit bis. ſic. C. de epiſc.audi.l.nemo. in fin. & ſ.de non ali. §. necq. & C.de don.l.ſi quis.

† Halo Affumet vero excellentia tua & hoc in parte tuarũ inſtionum.

† Ex A ſcholio gendum videtur ſubſequi tur.

Freq tiam in cit bin actus.

De h verbo quẽter, de glo verbo quente, que eſt ij.in naſteri extra, vit. & clericũ vult qu frequen tia can tur ex bus vi

De

DE MENSVra ordinandorum cler.

a IEgē scripſimus. vt ſ. vt deter. ſit numerus cleri.

b Ciuitatis. alias vrbis.

c Aliis. ſ. ſibi adiacētibus: vt ſ. vt determ. ſit nu. cler. Idē tamen facit & de aliis eccleſiis: licet hic de illis non dicat: vt ſ. quomodo opor. epiſ. §. ſed neque.

d Suam. nō alias. Accurſius.

e Priore. i. nō habente aliquid, qđ ſit contra priorē.

f Bius. ſ. prioris.

g Adhuc. ſed in quo hæc prodeſt, quod illa nō proſit? Rā. in eo, quod hic dicit: quando deficit numerus in vna, quod debet ſumi ex alia, vbi numerus ſuperabundat: vt j. §. j. ibi ſi vero diminuta. qđ nō dicitur in ſuperiori cōſtitutione.

h Superioris. vt ſ. vt deter. ſit num. cle. Acc.

i Statutus. ſcilicet modus.

k Reſtituatur. facit ad hoc. ſ. de refe. §. j. & C. de ſac. ſanct. eccl. l. nō plures. & ſ. quomodo opor. epiſcopos. §. ſed neque.

l Si vero. nūc incipit adiicere ſuperiori conſti. illi. ſ. vt deter. ſit nu. cle.

m Plus eſt. in alia eccleſia.

n Defuit. alibi. Accur.

DE MANDATis principum.

o EX libris. quos nō habem. Tua

cta gubernatio. His omnibus valituris in omne tempus: quoniam cū toto hoc ſtudio & vigilantia & domini intuitu adinuenimus, & noſtris ſubiectis contulimus. Datū Ro. idibus Aug. ante cōſulatum Bel. Vicecon.

TITVLVS III.

DE MENSVRA ordinandorum clericorum.

Numerus clericorum antiquus debet ſeruari, & nullo caſu augeri: & in defunctorum loco nullus debet ſubſtitui, donec ad antiquū numerum perueniatur, manentibus antea ordinatis in eo, in quo ſunt ſchemate. Sed ſi in vna eccleſia in qua clericus moritur diminuta eſt clericorum multitudo, & in alia eccleſia ſuperabundat: debet eligi & aſſumi clericus ex ea eccleſia: & ad aliam transferri: & non noua ordinatione creari. Bartolus.

Imperator Iuſtin. Aug. Arthemio ſanctiſsimo & beatiſsimo Archiepiſcopo & vniuerſali Patriarchæ. *ib nouel.*

IEgem nuper ſcripſimus [a] de mēſura ordinationum: & vt non cōpeteret effuſas eas eſſe: neque in ſanctiſsima maiore eccleſia huius feliciſsimæ ciuitatis [b], neque in aliis [c]: quam etiā firmā eſſe & valere ſecundum omnem ſuam [d] volumus virtutem. Quia verò intentio nobis eſt abbreuiare quidem ordinationes, huic autem ſanctiſsimæ maiori eccleſiæ excellentem expenſam ad mediocrem quandam atq; portabilem ſtatui quærere quantitatem: quatenus multitudo ei expenſarū minuatur: propter hoc omnē circumeūtes viam, & ad præſentem venimus legem quidem aliter exiſtente priore [e] ſed ex eius [f] procedente voluntate: adhuc [g] autem amplius ſanctiſsimæ maiori eccleſiæ prodeſſe volentē. Sancimus enim, ſi in quibuſdā ſanctiſsimarū eccleſiarū, quarū ipſa ſanctiſsima maior eccleſia gubernationem & expēſas ſuſcepit, cōtigerit aut presbyterū, aut diaconum, aut lectorem, aut cantorem mori, non alium mox extrinſecus introduci, ſed cōſiderare quanta tunc eſt menſura ibidem miniſtrantiū reuerēdiſsimorū clericorū. Et ſi qdē nōdū clericorū minuta menſura eſt, ſed adhuc abūdāt quātū ad id, quod ſuperius [h] diffiniuimus: & eū qui vocatur ſtatutus [i] nullā fieri prēordinationē, donec numerus in remedio ipſo reſtituatur [k]. S verò [l] diminuta multitudo eſt, vt neceſsitas ſit, nec deſit ſtatutus numerus, aliū pro moriēte introduci clericū: cōſiderare beatitudinē tuā ſi qs eſt in aliis eccleſiis citra ſanctiſsimā maiorē eccleſiā ex abundāti eiuſdē ordinis clericus: & exinde reſtituere aliū, & nō nouā facere ordinationē. Sic enim dū ex eo quod plus [m] eſt, ſemper hoc qđ defuit [n] impleatur: bona à Deo amabilis imponitur cauſæ menſura: & ſic ſanctiſsima maior eccleſia paulatim debitis libe rabitur. Alioq; ſi quid defuerit quidē, cōpleatur introductionibus extraneis: quod verò plus eſt, non minuatur, plurimū & indefinitum trāſiet tempus, donec omne quod plus eſt, minuatur. Tua igitur beatitudo ea, quæ propter ſanctiſsimarū eccleſiarū vtilitatē rectè nobis placuerūt, operi effectui q; contradere feſtinet. etenim ſi qd fiat præter hoc: ſcire neceſſe eſt eum, qui contra hanc noſtrā legē ſuſcipere ordinationem præſumpſerit, nihil hinc vtilitatis habiturū: neq; reputabatur à reuerendiſsimis œconomis in hac parte facta ſanctiſsimæ maiori eccleſiæ expēſa: ſed ipſi ex hoc cognoſcent damnum à ſemetipſis hunc ſuæ negligentiæ recipientes fructum †. Datum Ro. idibus Aug. cap. Beliſario viro clariſsimo Conſule.

† Haloāder ſcripſit, Datū idibus Auguſt. Conſtantinopoli, poſt conſulatū Beliſarij V. Conſ.

TITVLVS IIII.

DE MANDATIS principum.

nouel.

Adminiſtratores mundas debent ſeruare manus, & fiſcalia tributa vigilanter inſpicere & exigere: & pacem ciuitatibus dare: & ſeditiones prohibere. Bar.

Imperator Iuſtinian. Augu. Tribuniano quæſtori ſacri noſtri palatij exconſuli.

XLibris [o] antiqs q; iura Rom. noīs cōtinebāt nō ignorat tua

Mandatum principis quid sit.

a Tua sublimitas. loquitur Tribuniano quæstori. cui mittitur & datur hæc cõsti. vt infra. §. ibi, illustris.

b Mandatis principum. Est autem mandatũ principis cõstitutio quædam continens præcepta de laudabiliter prouincia gubernãda. sed P. dicebat, qđ nõ erat constitutio: cũ tanquã apposita mandato quandoq; inueniatur cõstitutio vt ff. de co. illi. l. iij. j. respon. & C. de incest. nu. l. qui cõtra legem. Sed certe constitutio genus est: mandatum species est cõtinẽs huius præcepta tãtum, quæ diximus: & ita hoc tit. accipit. alias dicit mãdatum quodlibet principis præceptũ per excellentiã. & sic accipitur. C. eo. ti. alias dicitur rogatus quidã. & ita accipitur. ff. mãda. l. j. & per totum.

Mandatum papę qũ habeat vim sentẽtiæ, vide per Inno. in ca. cum ex literis. extra, de in integr. restit.

c In suo quoque. trãsportãdo & eliciendo de antiquis libris. & sic no. legem laudabilẽ esse & licitum hoc facere. nec mirũ: quia qui non insubtiliter factum emẽdat, &c. laudabilior est eo, qui prius inuenit: vt C. de vet. iu. enu. l. j. §. omnis eĩ & facit ad hoc in fti. in pœ. §. igitur.

d Quia. quoniam alij scripserunt de mãdatis principũ, igitur, &c.

e Placuit nobis.

f Nostris. s. codicillos præstare & mãdata dare: accipe quod est infra.

g Medias. Sunt aũt quinq; genera magistratuũ: vt dicemus. j. vt ab illustribus, & qui super, &c.

h Correctores. s. de italia. sed præsides in prouincia.

i Codicillos. i. literas dignitatis.

k Subter. i. j. est scriptũ per tinguã Latinã, & Græcã: sed tantum Latinã habemus: vt j. eod. §. pxi. vsq; in fi. huius cõstitutiõis: qa nec græca est necessaria nobis. Sed tñ illa idẽ dicit, & habẽt eã Græci: vt subiicit statim.

l Authoritas. tua o Tribuniane.

m Trãscribere. s. vt hęc cõstitutio sit de corpore iuris.

sublimitas, a quanta demandatis principum b legumlatores in suo quoque c volumine conscripserũt. Quia d igitur nobis reparantibus omnem vetustatem iam deperditam ac diminutam, placuit e etiam omnibus iudicibus nostris f, qui minores, vel medias g administrationes gerunt: siue inter correctores h, siue inter cõsulares, siue inter spectabiles ordinantur, nõ solùm codicillos i præstare, sed etiam mandata dare, quibus inspectis omnia gubernari laudabiliter possint. ideo librum mandatorum composuimus, qui subter k p vtrãq; linguã annex' est: vt detur administratoribus nostris secũdũ locorũ qualitatẽ, in quibus Romana vel Græca lingua frequentatur, scire eorum sanctionẽ: vt nihil ex eis audeãt præterire: sed saluberrimas dispositiões nostras obseruãtes, in perpetuũ nostras prouincias, nostroq; imperio subiectos gubernare festinẽt. Illustris igitur authoritas l tua, ad quam quæstoria pertinet cẽsura: eadẽ mãdata etiã in libris legũ trãscribere m & in sacro laterculo n deponi præcipiat quatenus ex his vnã cũ codicillis o suscipiendis administratores quemadmodum possint reipu. subuenire, nõ ignorent. Iam quidẽ in generali nostræ pietatis lege p omnia declarata sunt, in quibus cõueniens est administrationes accipientes, eas gubernare, memorantes q iusiurãdum, quod super his præstatur. Necessariũ tamen existimauimus etiã nunc perciptenti tibi r administrationẽ s designare, quòd à genitoribus t reipublicę nostræ adinuentũ est: qui ad administrationes directis u certa præcepta dabant x, mandata principum ea vocãtes, secundũ quæ oporteret eos gubernare administrationes. Oportet y igitur te purè sumẽtem administrationẽ, & z sine omni suffragio a præ omnibus aliis mundas b seruare Deo nobisq; & legi manus, & nullũ cõtingere lucrũ c, neque maius, neque minus: neque captiosum quoddã contra subiectos facere negotiatiõe d: sed contentum esse solis à fisco tibi ministratis e tãper te, quàm per eos, qui circa te sunt, purum eis vndiq; seruare f ius: & festinare g primum quidẽ fiscalia tributa exigi vigilãter † nihil diminuens, circa publicã curã requirere: ne fortè fiscus inde minuatur: & saluare h ei vndique, quæ propria sunt. Sicut enim priuatos iniustitiam passos adiuuamus, sic & publicum illæsum manere volumus. collatores namq;

n Laterculo. locus vbi leges & cõstitutiões reponũtur dictus sacer qa leges sacrę sunt: vt C. de le. & cõ. leges.

o Codicillis. i. cũ dignitate, q̃ p codicillos demõstrat

p Lege. vt supra, vt iu. sine quoquo suffra. §. fi.

q Memorantes. s. in eadẽ. l. §. sic igitur. & j. iusiur. qđ.

r Tibi. Tribuniano. Accur.

s Administratione. ąstoriã. s. vt j. dictum est, & dicitur instr. in proœ. §. cũque hoc Deo. Ac.

t Genitoribus. q. d. & nostri priores faciebant vt j. eod. respon.

u Directis. id est, missis.

x Dabãt. vt ne qs munus vel talia sumeret, nisi esculẽtũ & poculẽtũ: vt ff. de off. pcõ. l. solẽt. §. fin. & ff. de off. p̃. fi. leg. plebiscito. & hoc ipsum hodie aliter est: vt j. scriptũ exẽplar. Acc.

y Oportet. hic incipit liber mãdatorũ in ligua latina.

z Et. pro id est.

a Suffragio. i. sine aliquo dato nomine suffragij: vt j. vt iu. sine quoquo suffra. §. hæc omnia.

b Mundas. ab omni munere, secundum Alb.

c Lucrũ. j. de iud. §. ne aũt cõtra sed ibi in iudice delegato loqtur. at hic in ordinariis. & facit ad hoc finis illi⁹. & j. vt iud. sine quoquo suf. §. illud. & j. iusiurã. quod præ. §. & primum.

d Negotiatione. i. per aliquem modũ negotiandi: vt C. de cõtra. iud. l. j. & ff. de cõtrahen. † Halo. nihil cir. emp. l. non licet.

e Ministratis. s. an ca fiscu nonis. vel salariis. proniden Accur. tiæ inces

f Seruare. repete mittens. oportet te. & facit ad hoc. j. iusiurãd. quod p̃stat. §. pe. & j. vt iudi. sine quoquo suffr. §. eos autem.

g Festinare. repete oportet. & est hic aliud capitulũ: licet j. §. fi. tibi. hoc innuat. & primũ pro vno: quod est verum: quia & sub vno. §. sunt. & quia vtrunque pecuniarium cõmodum respicit.

h Saluare. scili cet. oportet te.

Alia

omni alia [a] calumnia liberi conseruati facilè & in promptu soluẽt tributa: & qui infinita prius [b] dãtes, manebãt debentes adhuc fiscalia: hoc nunc & ipsis fiscalibus exoluẽtes liberabũt facilè se tributis. Deinde [c] conueniens est, te prouidere, vt nulli populi ciuitatũ alterutri [d] seditiones faciant: sed omnẽ pacem [e] esse Dei ciuitatibus: dũ æquitas etiam hinc [f] nostris subiectis seruatur [g] & neq; lucri, † neq; passionis [h] alicuius causa ad aliquem partium declinatur [i].

Iudices lites cum omni æquitate audire debent: & breues lites & vilium personarum ex non scripto cognoscere & iudicare & prouidere, ne occasione iudicialium expensarum damnificentur subditi: & ne subditi propter ipsorũ negligentiam, ad principis accedant curiam. Bar.

Sit tibi quoque tertium [k] studiũ, lites cum omni æquitate [l] audire: & omnes quidẽ breuiores [m], & quæcunq; maximè vilium [n] sunt, ex non scripto [o] decidere, & iudicare, & liberare omnes alterna cõtentione: † & nõ permittere [p] nihil [q] vltrà, quã continetur sacra [r] nostra constitutione occasione cau-

salium [s] expensarum damnificari [t], si tamen sufficientes in datione consistant. Alioqui etiam gratis [v] † lites audire, et non permittere [x] ex negligẽtia de prouincia ali cuius præsidis quẽquam ad hanc currere felicissimam ciuitatẽ, & nobis molestũ esse. Scito nãq;, quia si quis veniat, & additionem nobis faciat [y], & à nobis interrogatus, si [z] prius te adiit: deinde dicat adiisse, & quod iustum est, non impetrasse, & hoc verum inueniamus: in te indignationẽ conuertemus [a]. Si verò cùm te nõ adierit, venire ad hanc regiam præsumpserit ciuitatem: & remittemus eum cũ omni correctione, & responsum non dabimus [b].

Administratores prouidere debent ne iudices & officiales de principis curia venientes lædant subiectos: & eos punire debent: & præcepta contra ius, vel vtilitatem publicam non suscipere: nisi secunda iussio emanauerit. & pro vbertate necessariorum & operum ciuitatum diligentiam omnem adhibere, & delinquentes castigare competenti, vel decenti pœna, omni priuilegio cessante. & prouidere ne officiales subiectos iniurijs afficiant: & malos expellere. Bart.

Deinde competens est

Sed alij ponũt pro vno casu: q; dicit vilium, exponunt. s. rerũ: vt de fœno, vel palea: & tunc maximè nõ abõdat.

† Cõcor. c. quanto cum præt. grauari. extra, de censi. vbi de hoc. Breuiores causæ quæ dicantur.

[a] Alia. ergo videtur, quod exactio tributorum est calumniosa, quod falsum est: sed certe non implicat: sic & alias crucifixus est Christus: & alij duo nequam quod dic, vt no. j. vt defun. seu fu. §. j. col. v.

[b] Prius dantes. i. illi qui ante legem istã suo tẽpore non soluebant tributa: imo in futuro tempore remanebant ad soluendum: hodie suo tẽpore soluent.

[c] Deinde. s. in secundo præcepto.

[d] Alterutri. ad inuicem.

[e] Pacem. Nota potestates terrarũ teneri ad faciendũ pacem fieri, vt dicit. & est ad hoc. ff. de offi. præsi. l. congruit. & C. de his qui ad ec. confu. l. denũciamus. & ff. de vsufr. l. si cui §. ij & j. de pace tenẽda. quasi per totum titu. qui est in vsibus feudorum.

† Haloã. neque affectionis.

[f] Hinc. i. hac l. vel vt puto ex pace.

[g] Seruatur. & æquitas inter homines: ad quam æqui tatem tenetur præses: vt s. iusiuran. q; præsta. §. & primũ. & §. æquius.

[h] Passionis. i. da mni imminẽtis. & nõ debet compati iniquis hominibus quin eos puniat.

[i] Declinatur. scilicet æquitas: vt s. iusiutan. q; præ. §. & primum.

[k] Tertium. melius dixisset quartum: cũ tria iam dixit. sed dic vt diximus. s. §. oportet.

[l] Æquitate. hoc facit pro M. qui dicebat secũdũ æquitatem & conscientiam iudicandum. & est pro eo. C. de iud. l. placuit. & ff. fin. regun. l. si irruptione. in fin. & ff. de ser. Lis. in fi. Sed

† Cõcor. ca. cõquerente. cum glo. j. post princ. extra, de offi. iu. ordi. & Cle. dispendiosam. de iudi. & c. finem litibus. extra de dolo & contumacia.

Io. contra. nam secundum allegata dixit: & dicimus iudicandum: vt ff. de off. præsi. l. illicitas. §. veritas. ibi, & ideo &c. & q; suis legibus dicitur secundum Mart. est verum, quãdo vt iudex habet cõscientiã: quia suã cõscientiã vel æquitatẽ nõ habet vt priuatus: sed qñ habet vt priuatus: tũc nõ debet ius dicere: vt C. dele. & cõ. l. j. & j. de ra. virgi. j. rñ. col. ix.

[m] Breuiores. quidã dicũt breuiores, siue breues, quinquaginta aureorum. vt C. de defen. ciuit. l. j. alij duorum aur. vt ff. de dolo. l. si oleũ. §. fi. & l. se alij quinque aureorum: vt ff. de bo. dam. l. diuus. vel verius cẽtum aureorum: vt j. de iudi. §. autem. & j. proxi. sequitur.

[n] Vilium. s. personarum & pauperum hominum & q; dicit, maxime, abundat. sicut & alias. ff. de leg. iij l. cũ quis decedẽs. §. nuptura. in fi. § & ita diligẽter not. duo capitula. & quãdo causa breuis, & qñ viliũ personarum: licet causa nõ sit breuis & sic sufficit alterum.

[o] Ex nõ scripto. i. sine libello. & licet sententiã nõ detur in scriptis, valet tamẽ: alias contra: vt C. de sen. ex bre. l. fi. sunt & alij casus, quos dic, vt s. vt iudi. sine quo. §. necessitatẽ. et facit ad hoc C. de priui. scho. l. iij. §. fin.

† Cõcor. capitu. ab omni cum glo. super verbo expensas, in medio. ibi ima si pauperes. extra de vita & honest. clericorum.

[p] Et non permittere. caute accedit ad aliud cap.

[q] Nihil. alias nõ est in literanihil: et tunc plana, si autẽ habeas, dic q; negatio, quæ includit, sit superflua: & posità q; ineat, remanet. nã tantũ valet nihil quantũ nõ aliquid. sic alias abũdat: vt s. de hær. & Fal. §. inordinatẽ.

[r] Sacra. quã non habemus. sed pleriq; fit eius memoria: vt s. vt iud. sine quoquo suff. §. volumus. et j. vt li. iu. §. et hoc. col. ix. & j. vt dif. iudi. §. fi. & forte erat eius sententia talis, vt duos aureos in princ. & duos in fine accipere t iudex pro causa: vt infra, de iud. §. ne autem.

[s] Causaliũ. quia pro causa fiũ: hoc est ipsæ sportulæ, quæ iudicibus præstabantur.

[t] Damnificari. s. litigantes.

[v] Gratis. nam ratione personarũ vel rerũ quædã fiũt gratis, quæ alias nõ fierẽt. & facit ad hoc j. vt cle. apud proprios epis. §. j. col. vj. & C. de episco. & cle. l. nulli. & de epis. aud. l. de creationibus. & C. de nupt. l. fi furiosi. in fi. & j. de iud. §. ne autem. Acc.

[x] Et non permittere. s. oportet.

[y] Faciat. propter aliquã causam, quã cũ alio habet.

[z] Si. id est, an.

[a] Conuertemus. i. seuerius vindicabimus. sic inst. de his qui sunt sui, vel alie. iur. §. fi. Albe.

[b] Non dabimus. facit ad hoc. ff. de appel. l. Imperator. & j. de cap. §. fina. & j. vt diffe. iudi. §. si quis. & su-

pra,quomodo opor. episco.§. illud.

a Hinc.id est,à nostra cura.

b Magistriano.genera erāt magistratuum,qui magistri militum vel similium dicebantur.

c Superexigere.i. exigere vltra id,quod ipse prędes exigit.sic supra,vt iudic.sine quoquo suf.§.volumus.

d Sed si quis.s.no strorū subiectorū.

e Adierit.s.te.

f Quęstus.i. con quęstus damnū illatum ab aliquo à curia veniente.

g Procurari. s.p te oportet. Acc.

h Cuiuscūq;. i. à quocūq;,qui sit in aliquo foro nostrę curiæ transmissę.

i Dirigūtur.i.di rigi consueuerunt & debent.

k Formarum. s. causa:forma batur enim locus, p quē aqua, vt subiiceit, vel aliqd vtile reipublicæ ducebatur:vel fiebat.sic et j.de eccles.tit.§.ad hoc sancimus. & C.de sac.san. eccl. l.ad instructiones.

l Domuū.cōferri forte volebat,vt destrueretur dom⁹ in publico facta, in qua destruenda expēsæ sunt necessarię:vt ff.q vi aut clam l.comperit §. fin.& de oper. noui nun.l. fin.

m Nostros subiectos.accipe principium, & oportet te,subaudi nec per mittere alicui &c. damnificare &c.

n Nec per talem. abundat hic negatio sic.ꝛ.eo.§ sit tibi. Vel dic,nec per aliam,nec per istā, vt sic ad diuersa referantur. sic. ꝛ. de hære.& Falc.§. inordinatum.

o Ipse. subaudi tu.

p Horum.s.portuum & cæterorum.

q Omni. quantum ad collatores. Ac.

r Gestum.i. gerendum.

s Iussum est.vt ipse dicit:quia missus sit ad reficienda, vel facienda supradicta.

t Suscipiēs.s.tu.Sed contra.ꝛ.de non alie.§. quia vero ȳilsimile. Sol.vt tibi.sed illa causa est fauorabilior.

v Nuncians.illam primam formam:vt.C.de paga. l.sicut sacrificia.& l.iij.Et hoc est cōtra miseros prælatos,qui timent in tantū literas domini papæ,vt nō audeant reclamare:q facere non debēt:vt hic dicitur & infra,vt nul.iu.§,& hæc vero iubemus.colla.ix.& C.si contra ius,vel vtil.pu.& si non cognitio.nec per hoc deseruiunt legi,imo seruiunt & propter hoc Papæ,vel principi:vt C.de ap.l.fi.in fi.

x Vbertate.i.ad hoc vt in necessariis sit vbertas,q facere tenetur:vt ꝛ.vt iud.sine quoquo suff.§.j.

† Vide ne legendum sit forinarum. quo noīe ī antiquis inscriptionibus appellātur mea tus cubiue aquarum.

† Facit ad hoc c. porro. cū gl. iij. extra, de priuileg.

te etiam hinc [a] venientes,siue ex magistriano [b] siue ex quolibet foro,non permittere lædere,nec superexigere [c] subiectos nostros.Sed si quis [d] adierit [e], tale aliquid questus [f]: hoc & exequi & indemnitatem ei procurari [g]:& neque permittere alicui proferenti præcepta cuiuscunque [h] fori hæc videlicet,quæ solenniter dirigumtur [i] † formarum [k] & aquæ causa, & portuum, & itinerum sternendorum,& imaginum,& murorum,& domuū [l] destructiones tanquam in publico factæ, & aliorum talium dānifi care nostros subiectos [m]. Non enim volumus, nec per talem [n] causam vllū eis inferri damnū: ipse [o] verò omniū horū [p] prouidebis sine dāno omni [q] gestum [r] Si quis autē,cui tale aliquid iussum est [s], veniat, omnino non respicias eū, nisi sacram nostram pragmaticā ostendat † formā pro hoc scriptā:tunc suscipiens [t] quidem talē formā,non autē aliquid agens ex ea ante, quam ad nos nuncians [v] secundam præceptionem nostram suscipias. Sed etiam pro vbertate [x] necessariorū & operū [y] ciuitatum diligentiā habebis, procurans ex ciuilibus [z] pecuniis † ptes [a], quæ [b] valde necessariæ sunt operum facere [c], & pontium similiter,& viarum & portuū, in qbus omnino sunt locis prouinciæ,cui p̄sides [d]: portuumq; & murorū curā habebis: & quicquid omnino est publico & ciuitatibus vtile: & cogitabis,& facies, † & nunciabis. Habebis autem obedientes tibi, & qui in prouincia sunt, milites, in quibus eorū opus habueris ad ministeriū iustum. Quòd si delinquentes inueneris [e] sub omni castigatione decenti, insuper ex emolumentis [f] eorū satisfieri lęsis [g] procurabis. Non permittas priuilegiis aliquibus vti † innocentes [h]:sed illud solùm eis in auxiliū obseruabis,vt vndique puri horum, quæ eis inferuntur, innoxij videantur [i], Homicidia autem, & adulteria, virginumq; direptiones, & inuasiones [k], & oppressiones ita cū vehementia corrige, puniens [l] delinquentes secundum nostras leges [m], vt paulatim sup-

† Patres, alias excuiuslibet. vertit Hisloand.

† Haloā deque his ad nos ferās.

Scholares in delictis priuilegio nen vtūtur.

† Haloā vertit maleficos.

Delicta puniri Reipublicæ interest.

y Et operum.hoc ad inferiora respicit.& facit adhanc ff.de offic procon. l.si in aliquam.

z Ex ciuilibus.

a Partes.s. operarum.q sequitur.

b Quæ. s. opera &c. vel dic partes. s.reipublicæ.

c Facere.ea quæ sunt necessaria. sic insti.in proœ.in fi. licet hoc male seruetur.

d Præsides. verbum est, non nomen hic.

e Inueneris. præ dictos milites.

f Emolumentis. i.bonis,& eis deficientibus, ex salariis:vt C. de executione rei iudicatæ. l. stipendia.

g Læsis prouincialibus.

h Vti innocentes. & sic non vtentur scholares priuilegiis in delictis:licet Frederic⁹ Imperator generaliter eis concesserit.magistri tamen et scholares illis priuilegiis quātum ad delicta renunciauerūt: cum per magistrū, vel episcopum nō poterant plene puniri delicta,q publice interest:vt ff. de fideiuſ.l.si à reo.§. fi.& ff.ad le.Aqui. l.ita vulneratus.& sic redimus ad hoc ius. & facit ad hoc vt ꝛ. vt iudic. sine quoquo suffrag.§. q autem.& C.vbi de crim. agi opor. l.j.& iij.& j.vt omnes obe iud.§ iij col v.Ac.

i Videantur.i.sola impunitas eis prodest.sic supra, de defen.ci.§.nulla.in fi.

k Inuasiones.s.rerum immobilium, & apprehensiones mobilium puniet per consti.si quis in tantam.vel per interdictum vnde vi.& per act.vi bo. rap. quādo sunt mobilia : vt insti.vi bo.rap.§.pe.& C.vnde vi.l. si quis in tantam. & ff. de vi & vi arma.l j. respon.

l Puniens.cum etiam meram habeat imperium : vt ff.de offi.præsi.l.illicitas §. qui vniuersas.

m Nostras leges.vt homicidam secundum legem Corneliam de sic. vt ff. ad legem Corneliam,de sic.l. iij.§.pe.adulterium per leg.iu.de adulter.cuius pœna est.vt

est:vt C.ad le.Iul.de adulte.l.quamuis.in fin.raptores vero,vt C.de ra.virgi.l.j.Accur.

a Supplicium.sic collige,vt aliorum suppliciū alios saluos faciat:vt C.ad legē.Iul.repe.l.j. Sic impunitas aliquorū multos alios tradit morti & exitio.vnde dicit decretum, multos tradit exitio, qui liberat multorum exitit cogitātem.f. occasionaliter: vt xxiij. quæstio.iiij. est iniusta. Et est ibi ar. quod hoc ipso, qđ quis parcit malo,intelligit nocere bono: vt xxiij. quæstio. iiij. si is qui prælatus.

Pœna vltius multorum est terror.

† Haloā. Maxime autē omniū cohortales tuos in officio continebit.

b Præcipue.facit ad hoc j.de quæstore.§.maxime. & j. de ind.§.is qui.

c Talem facit.ff. de off.præst.l.obseruandum. & j.vt iudi.sine quoquo sufra.§.eos.& ff. de offi.procon.l. nec quicquam.§. circa aduocatos. Acc.

d Sed neq;. Pone casum sic, Quidam timens vexationē alicuius confugit ad ecclesiam: petit à præside, vt promittat ei securitatē in rebus & psona: nūquid hoc debet fieri? Rñ. nō prompte.i.passim: vel sine delectu cōcedendum. nam in quibusdam nō datur:vt infra,proxi.§. & super hoc fit danda, vel non, fit quædam examinatio mediocris.i. semiplena vel summatim.& si appareat danda, vltra xxx.dies non datur:vel si data fuerit nō protenditur vltra:& medio tēpore deducitur in ius.f. & cōuenitur & cōdemnatur. &

† Cōeor. ita hæc sunt vera, capit.& si Christus. de iureiu. extra. si renunciet securitati:alias uon. sed restituit sacris locis,vel terminis,& cum debita loci reuerentia exigitur.loquitur autē de securitatis promissione,quæ dicitur iusiurandum: & consistit verbis tantum,non quod corporaliter tangantur euangelia:vt & alias.C.si minor se maior. dixe.l.si alterius.& forte de ea loquitur.C.de his qui ad eccle.confu.l.fi.& quod sit sic casus ponendus & litera exponenda,probatur ex hoc & sequenti.§.in nouella.eo.tit.Accur.

plicium [a] eos omnes faciat saluos. † Præcipuè [b] verò officiales tuos retinebis, nō permittens eos subiectos nostros impellere,neq; vt illi officiales videantur quidem subiecti tibi, pro veritate autem tuę præsint voluntati. Festinabis etiam consiliarium, & quicunque fuerit circa te assumere virū optimum & purum vndiq;, & contentū his, quæ à fisco dantur: & si quid præter spem accesserit, & non inueneris eum custodientem tibi fidem iustam, illum quidē expelles,alio verò vteris cō siliario,legem & iustitiā cum puris seruante manibus. Talem [c] verò præbebis temetipsum omnibus & publicè & priuatim,vt terribilis quidem sis delinquentibus,& indeuotis circa fiscalia:mā suetissimus autem & mitis omnibus placidis & deuotis,& paternam eis exhibens prouidentiam.

Fidantia in causis ciuilibus danda non est vltra xxx. dierū inducias: interim conuentione admissa & securitate seruata. sed delinquentibus in tributarijs non est danda fidantia. Bart.

Sed neq; [d] hæc,quæ dicūtur verba [e],id est, iusiurandum promptè dare festines †,aut amplius [f] tempus: sed & cum examinatione in tēpore mediocri,& non transcēdente xxx.dierum inducias: ne ex hoc infinitæ sint hominibus adinuicē cōtentiōes [g]. Si verò etiā aliqd sub nuncupato verbo [h] feceris:deinde aliquis adierit aduersus eum [i]: † deduces [k] quidē eū,custodiens datum ei verbū [l],& examinabis negotium verbo vbique seruato:& si etiā cōtra eum sententia necessaria sit,cōdemnabis eum:& duorū propones electionem, vtrū velit dato verbo absolutè abrenunciare, & agere quæ iudicata sunt, an nō. Certè si hoc nō [m]: sacris eum terminis restitues,& ibi executionem inferes temperatè [n],& cum debita venerabilibus locis reuerentia. Neque autem homicidis,neque adulteris,neque virginum raptoribus delinquentibus terminorū custodies [o] cautelā:sed etiā inde extrahes, & suppliciū eis inferes. non enim talia delinquētibus parcere cōpetit, sed hoc patientibus [p],vt non talia à præsumptoribus patiātur. Deinde templorum cautela non nocentibus, sed læsis datur à lege: & non erit possibile vtrūque tueri cautela sacrorū locorū & lædentem & lęsum [q]. Publicorum verò tributorum exactionē Verba.mirabiliter gl. & concorda canon, sit sermo tuus est,est:non,nō:quod amplius est,à malo est. i.à malitia hominum inuentum: vt ij.q. v.si quis presbyter. Accur.

f Amplius.i.amplum siue magnum.

g Contentiones. nā cum interim nō possit cōdemnari patet, quod retardatur factum agentis contra eum: qđ diu esse non debet. Accur.

h Verbo.i.habita causæ cognitione:vt j. dixi. securitatem ei dederis.

† Haloā. deduces ipsum in ius datam illi,fidem cōseruās. factū quoque ipsum examinabis, salua per omnia fide publica.

i Aduersus eum. conueniendo eū ciuiliter. alias enim si criminaliter, nō valet datum verbū:vt j. prox.§.

k Deduces.f. in publico.

l Verbum. hoc semper ponitur p securitate.

m Si hoc nō.f. fecerit. i. hoc verbo dato absolute,non renunciauerit: & nō egerit quæ iudicata sunt alias.

n Temperate.faciendo missionē in possessionem pro mensura declarati debiti:& hoc antelit.contest. vt j. de exhiben. & intro. reis.§.si vero. coll. v.de his qui ad ecc. confu.l.fin.§.iij. Si vero iam lite cōte. aufugit sententia diffinitiua dari poterit siue in tempore quādo erat sub dato verbo vt hic fuit siue vbicunq; sit: vt C.de iud.l. properandum.§.cū autem.& missio tunc fiet in possessionē rerū primo mobiliū:postea immobiliū:& tertio nominum:vt ff.de re iudi.l.à diuo Pio.A.

o Neq; custodies. i.neque dabis: & si dederis nō serues: neque poterit contra te legem,vel iustitiam inuocare, quam contempsit:vt ff.de mino.l auxilium.in fi.& quod his specialibus casibus dicitur, idem dicas,si pro quocūque maleficio fugerit:vt subiicit,& supra de mona.§.si vero.

p Hoc patientibus.repete parcere conuenit.

q Læsum.nam vbi est vnum de contrariis,per consequens tollitur reliquum,sic instit.de tut.j.respon.& ff.de inst.l.sed & si pupillus.§.fin.

Contrarium per aliud tollitur.

a Cogentur. ſilli. qui læſionē exactoribus inferūt: ſiue de ipſis clericis, ſiue de aliis. Et facit ad hoc. C. de epi. audi. l. addictos. & ĵ. vt li. ma. & auiæ. §. pe. col. ix. & ĵ. de coll. §. nulli. Et vt hæc materia plenius intelligatur, diſtingue in fugiente, an ſit liber vel ſeruus: & quodlibet ſubdiſtingue in tria. nam ſeruus, vel ꝗa dominus nimiū ſæuerus eſt in eum, fugit: & tūc cōpellitur eum, bouis cōditionibus vendere: vt inſti. de his ꝙ ſunt ſui vel alie. iur. §. fi. vel ꝓpter maleficium: & tūc dño reſtituit. nec eſt ei danda ſecuritas: niſi modicum erit maleficium: & tunc tantum danda erit ſecuritas, & domino reſtituit vt C. de iis qui ad ecc. confu. l. ſi ſeruus. & l. fin. §. fin. & ĵ. de ſan. epi §. ſi qs autē. col. ix. aut ob bonam cōſcientiā, vt quia monachus fieri vult: hoc caſu domino reſtituit ante triennium' venienti data ab eo ſecuritate, ꝙ ſuum ſeruū ob hoc non puniet: vt ĵ. de mo ña. §. ſi vero intra. & ĵ. de ſan. epiſc. §. ſi qs autē ad monaſticā. In libero autem dic, quod aut ꝓpter maleficiū: & tunc ſerua quod in §. neque autem. dicitur. aut ꝓpter functionem vitandam: & tunc ſerua hunc §. publicorū &c. aut ob aliam cauſam: puta ciuilē & tunc ſerua. ĵ. §. ſed neq. & hoc in catholico. In hæretico autem, vel Iudæo termini nō cuſtodiuntur, niſi ad fidem redeat: vt C. de iis qui ad eccle. confu. lege prima.

† Haloā. exactioni ſubtrahētes.

† Hal. qui exactioni ſuccubunt.

Suſceptū quid ſit.

nes etiam intra templa decēter fieri properabis: quoniam fiſcalium ratio & militibus, & priuatis ipſiſq; templis, & cunctæ reipubl. vtilis & neceſſaria eſt. Auxiliabuntur autem tibi ad hoc etiā Deo amabiles eccleſiarū defenſores & œconomi: nullum horum, qui fiſcalia tributa exigunt † abripientes exactionem. Sed neque permittentes violentum aut ſeditioſum aliquid pati † exactionem inferentes: ſcientes, quia ſiquid tale geſſerint, de ſuo ſatisfacere fiſco cogentur [2].

Exactor tributorum ſcripturam de ſuſcepto claram facere debet: & tributarius ad ſolutionē tributorum ſtatim debet compelli: & rerum ceſſantium in ſolutione tributorum venditio fieri debet periculo venditoris. Barto.

Coges autem [b] publicos [c] exactores in ſuis de ſuſceptis [d] manifeſta facere omnia, in quibus [e] ea dederunt [f] zigocephalorū [g], aut iugorum [h], aut iuliarum, aut quolibet [i] modo per regiones nuncupātur: & pro qbus hæc, & quælibet [k] prædiis [l] exigūtur, & datorū quantitatē [m] ſiue in ſpeciebus, ſine in auro. Et inplures. & ĵ. vt ij, qui ob. perhi. res mi. §. j. col. vj.

c In quibus. i. pro qbus ea tributa dederūt ſubiecti.

f Ea dederunt. ſ. quæ dederunt.

g Zigocephalorum. zigos iugum. cephas caput. inde dr̄ zinocephalum animam portās iugū. vt hoc, vel bubul[e], vt puto.

terminaberis [n] eis & magnum damnū, & manus amputationē [o], ſi hoc qđ præcipitur quidē ſemper: vſq; nunc autē cuſtoditū eſt, nō deinceps omnibus modis ſeruēt. Si verò (vt aſſolet) declinationem [p] inueniāt aliquam, dicentes [q], nō poſſe iugorū poni quantitatem: maximè quidē eos malignari putamus: ſed tamen nihil hinc lædatur fiſcus, nec collatores. Fiſcus etenim ſine præiudicio omnia ſua ꝓcipiat [r]: † & ſolēniter celebrata ſucepta ꝓcipiat: & ꝙ hoc exoluerit, nihil exigēdi ampli[ꝰ]. cā verò in nullo lædatur: & ſecundū cōſuetudinem quidē tributa ſoluātur ab eis, & inferātur fiſco. Nūcietur autem ad glorioſiſſimos noſtros præfectos de iſtis primitiis cogēdis cēſualibus [s] nūcupatas [t] expoſitiones ſubtiliter dare: vt ex hoc fiat cauſæ ad iudicatio, & ſic interim ſecundū cōſuetudinē quidē datis [v] fiſcalibus in culpabiliter referēdis [x]. Quòd autem in iis, quæ dubitantur, glorioſiſſimi noſtri præfecti iudicauerint: in his quæ mouētur hoc valere [y]: neceſſitatē [z] habētibus exactori-

h Aut iugorum. nam & pro anima li & pro ipſo iugo aliquid ſoluebat Romanis olim, & pro corrigiis iugorū: vt ſequitur: quas iugalias appellāt cū quibus caput bonis ligatur. vel dic iugorum. ſ. de mulis: vt ff. de ædil. edi. l. ædiles. §. ij. & §. ſi forte. Ac.

i Quolibet. repete ea, quæ quolibet, &c.

k Quælibet. alia ſimilia: vt ĵ. de col. in prin. col. ix.

l Prædiis. id eſt, in poſſeſſionibus prædiorū, vel pro quibus hæc & quæ libet alia ſimilia exigant.

m Quantitatem. repeto facere in ſuis de ſuſpectis manifeſta.

n Interminaberis. i. interdicendo minaberis.

o Manus amputationē hoc imponitur publico executori, qui nō ſcribit ſupradicta: quę pœna eſt hodie generalis cuicunque debet incidi aliqđ membrum per leg. vt infra: vt nul. iudi. §. pe.

p Declinationē. quia aliquis dicit ſe non debere ſoluere vel aliqui &c.

q Dicentes. ipſi exactores.

r Percipiat. no fiſcū ſeruari in quaſi poſſeſſione accipiendi ſine præiudicio tamē exactorum & collatorum: & facit ad hoc ff. de pub. l. ſi publicianus. §. in omnibus.

s Cenſualibus. i. exactoribus. ſic dicti, quia cēſuales faciunt ſcripturas: vt diximus. ĵ. in prin. huius. §.

t Nuncupatas. i. prædictas relata, quod illi nolunt ſoluere: & quare.

v Datis. ſ. interim.

x Referendis. ſ. fiſco ab exactoribus.

y Hoc valere. hoc eſt verū, qñ eſt q̄ſtio de iis, q̄ ſoluūtur ad mēſurā & in aliis, exceptis dubitationibus ſuper tributis metallorū exigēdis, ꝙ tūc nō ad comitē ſacrarū largitionū recurritur, vt ĵ. de coll. §. eo aūt.

z Neceſſitatem. nam appellari non poteſt ab eius ſenten-

alligata capita te. hic ti pro iugo re. i quan tū bouum par die no coarc re pōt vi & apud Varro. i gum fun conſtat. Quod vo xo ſubiū cit verbū iuliarum, verbum quidem è triuiiſ ſitum ino ptū eſt, i cuius lo cū cōmo dius ſub ſcribere potes, ab pe iugali ꝙ vel i gi lora, alia ad i gum per nentia no tat. Manu appella tione, ca tera me bra vin unt. † Haloā & qui a ſoluant, auferent ex more ſolitaſio ri de rec pto cōſe ſiones nō lo alio ab eis vlter exigēdo. Atque vt amplius aliqđ con tineā exi gere, non tamen a res impe dimento erit, quo minus cō tributio ſolito ab eis more ſoluatur, inferatur que erario. Cenſua les qui di cantur.

a Et id quidē fa ne ineptiſ ſime, vt in Codice vincenti no alias, annotaui. Proinde dic zigocephala, iumentorum iugo

b Coges autem. o præſes.

c Publicos exactores. qui de publico mittuntur, vt publica exigant tributa vna cum præſide, vel defenſore: & ĵ. de defen. ciui. §. deinde.

d Suſceptis. dicitur autē ſuſceptū, ſcriptura, in qua ſcribuntur ea quæ ſuſcipiunt exactores tributorū: vel œconomi eccleſiarum nomine penſionū pro locationibus factis ab illis prælatis: quæ penſiones appellātur debita fiſcalia: & ipſis ſoluētibus datur: vt ĵ. de eccle. re. imm. alie. §. fi. nam cū iſti publici exactores ſoluebant fiſco: recipiebāt chartam confeſsionis ſoluti. & in hac ſcribantur hæc omnia: vt C. de fide inſtr. l.

sententia: vt ff. de offi. præto. l. j. §. his cunabulis.

a Ordinatum. vt ſ. in princ. huius. §.

b Curialibus. qui præſtabant aliquid nomine penſionũ, quas habebant.

c Cẽſualibus. qui cẽſum in auro vel argento, vel ſimilibus pendebant: vt C. ſi propter publ. penſita. l. ſi.

d Alias perſonas. quam emptores: vt quia donãt, vel alio titulo transferunt: vt C. ſine cẽſ. vel re. l. ſi.

e Prędia. ſi onere.

f Damno. fiſco. iuferẽdo. nam à poſſidente ſemper tributa perſoluẽtur: licet illi aliter pacti fuerint: vt hic: & ff. de pact. l. ius publicũ. & l. intee. ſed quantũ eſt inter ſe, valẽt illa pacta vt agant, vel præſcriptis verbis, vel aliis actionib⁹: vt ff. de pact. l. epiſtola. §. ij.

g Non. ſ. velle.

h Examinabis. ſ. diſtinguendo: vt ſubiicit.

i Præſules. præſules appellat primo tributarios.

k Tranſpoſitionem. alias trãſmigrationem.

l Si vero pro veritate. hinc ſumitur auth. quæ eſt in C. ſine cen. vel rel. l. ij.

m Eos. emptores. Accur.

n Emunt. nec minus à poſſidẽtibus exigetur, quaſi res debeat magis quã perſona: vt ſubiicit & ff. de publi. l. Imperatores. ſic & alias ſententia prædio datur: vt ff. de neg. geſt. l. qui aliena. §. ſi. & ſic dico non eſſe correctã. l. C. ſine cenſu. l. pen. & ff. de pac. l. inter. Sed nũquid in Italia hæc locum habent? Quidam dicunt quod non: quia tributa & cẽſus ſolũ prouinciales ſolebus poſt cognitã veritatẽ ſuper his quęſtiõibus: & in illis decẽtero quãtitatẽ zigocephalorũ & aliorũ omniũ deſcribere ſecundũ quod à nobis iam ordinatum [a] eſt. Nõ permittas itaq; curialibus [b] aut cenſualibus [c], dum vendita ſunt prædia eorum: aut in alias perſonas [d] mittatur poſſeſſio tergiverſationibus vti quibuſdam, & non transferri à vendi toribus ademptores prædia [e]: ſed coges eos omnino facere mutationes ſine damno [f]. Si verò dixerint minus idoneos eſſe emptores, & propterea nõ [g] fieri migrationem: hoc ipſum examinabis [h] ſine quolibet damno. & ſi quidem idonei fuerint emptores: coges fiſcalium præſules [i] omnibus modis & ſine quolibet dãno celebrare trãſpoſitionẽ [k]. Si verò pro veritate [l] eos inueneris non ſatis idoneos: coges venditores hoc ipſum pfiteri ad geſta: quia periculo eorum tranſpoſitio fit fiſcalium tributorum in eos [m], qui ab ipſis emunt [n]: hoc q̃d etiam in oriẽte nouimus in multis fieri gentibus. ſic enim neq; fiſco nocebitur, & fiſcalia tributa à poſſeſſoribus inferẽtur: vt aut alij quidẽ ſint poſſeſſores: alij verò collatores, oportet enim maximè contra poſſeſſores fieri collationes: ſed non cõtra non detinentes, neque poſsidentes terras [o].

Iudices & milites ſiue de vna prouincia ad prouinciam aliam proficiſcantur, ſiue ciuitates ſuæ prouincia circumeant: non debent tributa gratis expendere: nec angarijs affligere collatores: ſed ſuo ſalario viuere: nec debent iudices cuiuſcunque ſint dignitatis loci ſeruatores mittere. Bar.

Illud tamẽ te volumus noſcere, quia ſi quando præceperimus ad alias forte proficiſci te prouincias: cõpetens eſt, contentũ te his, quæ de fiſco largiuntur [p]: † non gratis expendere neq; noſtros ſubiectos atterere: ſed ex q̃bus [q] in prouincia exiſtens expendebas, ex his ipſis, & ad alias proficiſcens regiones, facere expenſas: neq; angariis [r] collatores affligentẽ: neque obediens tibi officiũ: ſed propriis quidẽ ſubiugalibus [s], pria quoque expenſa agere iter. Hoc ipſum cuſtodiẽdo: vel ſi nõ vltra terminos properes, puinciæ, ſed propter quandã occaſionẽ neceſſariã [t] circũeas ciuitates. Eos autẽ, qui vocãtur loci ſeruatores, dari iudices in ciuitatibus prouinciæ, cui præſident (licet ſpectabiles viri, vel clariſſimi, vel præſides ſint) omnibus interdicimus [v] modis. Sed neque ſi milites aliqui ſequãtur [x] te: neque illos gratis permittas expendere: ſed ex propriis emolumentis. Si verò non hoc egerint, ſed ex tribus expẽderint, & angarias acceperint [y]: omne quicquid damnificabuntur ſubiecti, hoc ex eorum emolumẽtis [z] exigẽs [a] proprio periculo [b] læſis ſeruabis.

Præſes permittere non debet occaſione religionis prouinciam cõmoueri: & ſi contra laicum crimen canonicum moueatur: cum epiſcopo iudex laicus cognoſcere debet, & decidere. Bar.

Neq; occaſione religionum hęreſum q̃ quæſtiones permittas alicui [c] †prouincias cõmouere: aut aliter quandam præuãt: vt C. de epiſc. & cleri. l. de his. & ff. de cenſi. l. j. §. fin. Alij quod ſic: vt C. de vſuca. tranſfor. l. j. & inſt. de re. diu. §. per traditionem. & C. ſine cen. vel re. l. fin. Prima verior eſt. nec obſtant duæ primæ c. leges: quia in domi nio transferendo dicunt nõ eſſe differentiam vt in cenſu. Item nec tertia: quia de prouincialibus tantum loquitur.

† Cõcor. c. inter cętera. cũ gl. ſuper ver. dicunt nõ eſſe diſſerentiam vt in cenſu. Item nec tertia: quia de prouincialibus tantum loquitur. ſubmini ſtrent. extra, de offi. iud. con cor. etiam cum hoc §. ca. cum ab omni. cum gl. ſu per verbo expenſas. poſt med.

o Terras. niſi in caſu propoſito.

p Largiuntur. ſ. ſalario.

q Ex quibus. pecuniis, &c.

r Angariis. eſt autem angaria opera perſonæ tãtũ. Perangaria vero opera cum ſumptu, vt colligitur. C. de epiſco. & cler. l. ij. §. ad perangariam.

ibi ordinarius autem. extra de vita & hone. cleri. vbi dicitur q̃ or dinarius

s Subiugalibus. ſ. nunquam ſi aliquid p̃ boues, vel per aliud animal, quod portet iugum, faciat deferri: vt vnum vel panem: hoc ſuis ſumptibus faciat.

debet habere expẽſas. Angaria quid ſit.

t Neceſſariam. vt forte ſedet tumultum in ciuitatibus vt ſ. de defen. ciuit. §. nullã. & §. de 3de.

u Neceſſariam. vt forte ſedet tumultum in ciuitatibus vt ſ. de defen. ciuit. §. nullã. & §. de 3de.

v Interdicimus. faciat ad hoc ſ. vt iud. ſine quo. ſuff. §. nulli. & j. vt nulli iud. j. reſpon. col. ix. & ſ. de defen. ci. §. nulla.

x Sequantur. iſti qui delegantur. Accurſius.

y Acceperint. milites qui ſequũtur præſidem.

z Emolumentis. i. ſtipendiis & facit ad hoc ſ. prox. §. illud & ff. de offi. præſ. l. illicitas. §. illicita. & §. ne quid.

a Exigens. ſ. tu.

b Periculo. i. ſi non feceris de burſa militũ: & faciasde tua.

† Halo.

c Alicui. ſcilicet prouinciæ piſcopo vel abbatiam deti, vel alij ſimili perſo. prædari.

personæ:sed hoc durum videtur,cum alias tantũ honorem episcopus habuerit,vt etiam deo dixerit eum communicare:vt ℨ.quomodo opor.epi.§.illud.in fin. §.sed dic restringẽdum hunc §.ad talia,si dicat episcopus,vel abbas,quod talis sit cõuersus,vel monachus: vel qa dicat pizocaros:quasi tã ipse quam eius res sint monasterij:vt ℨ.de mona.§.illud & iõ exẽptæ ab huiusmodi collatiõibus vt j.de sanct.episc. §.si quando.co.ix. & in constit.Federici.§.j.vel aut œconomus:vt C. de epis.& cle.l.iij.hæc ergo cã per præsidem cognoscitur: vt hic,sed quæstio hæresis vna cũ episcopo: vt infra.§. proxi.

a Si vero.hoc refertur ad id,quod dixit hæreticos,&c.

b Canonicum.vt de articulis fidei q sunt.C.de sum.tri. l.fin.vel simonia à laico commissa: vt ℨ.quomodo opor. episco.§.si quis ante. Aliud si clerico obiicitur: vt j. vt cleri. apud propri. episco. conue.§. fi. contra.

c Disponere.repete puidebis.qđ est ℨ.proxi.

d Orthodoxã.f. si vult conuerti & esse bonus,alias vt infamis: & Deo & aliis pœnis quibus hæretici sunt suppositi: & hic erit: vt C.de sum.tri.& fi.ca.l.j.& de hære. l.iij.de simonia aut ẽ punit:vt ℨ.quomo.opor.episc.§. & hanc non pecuniis.

† Hal. ordinẽ subuertunt.

e Generi & legi. l.agnatis & cognatis,qui ex lege vocãtur secundum Al.vt j.de hær.ab intest.§.si igitur.Sed si dicas toti generi.i.agnatis vsque ad x.gradum:cognatis vsque ad vij.vt insti.de succes.cogna.§ fi.tunc erit contra.j.vt nulli iud.§.fi.Item qualitercunque dicas, erit contra. ℨ.de incest.nupt.§.j.Sed solue vtrunque contra.vt ibi, de incest.nupt.diximus.Accur.

f Illi.scilicet præsides.Accur.

g Dimittunt.quod fieri non debet:vt diximus.ℨ.de incest.nup.j.respon.

h Patrocinia quoque iniusta.quæ fiũt facta cessiõe in potentiorem:vt C.ne li.potẽtio.l.j. alias assumpto patrocinio potentis.

i Vitas.f.iniuste,vt dictum est.& ab hoc etiam.C.de aduo.diuer.iud.l.aduocati.

k Eis.f.clientulo.& hoc exaudi iniuste:vt si fiat pa-

ceptionẽ iniũgi puinciæ, cui præsides.Ipsi vero puidebis cum competenti vtilitate fiscalib⁹:& quę alia sunt,perscrutari: & non permittere aliquid fieri circa nostras præceptiones occasiõe religionũ.Si verò [a] canonicũ [b] sit, quod quæritur: vnà cum metropolita prouinciæ hoc disponere [c], & decernere: siue ipsi dubitent,siue alĩ quidam: & causæ dare Deo amabilem & docibilẽ terminũ, qui & decenter orthodoxã [d] custodiat fidẽ,& indemnitatẽ procuret fiscalibus,& nostros subiectos seruet inuiolatos.

Delinquentium bona publicari non debent,sed generi relinqui. Bartol.

Oportet autem te in hoc omnem ponere prouidentiã,cum aliquis dignus apparuerit pœna: illum quidem punire,res autem eius nõ contingere,sed sinere eas generi & legi [e] secundũ illum ordinẽ.Non enim res sunt, quæ delinquunt,sed qui res possidẽt:at illi [f] † reciprocant ordinem: eos quidẽ,qui digni sunt pœna,dimittunt [g]: illorum autem auferunt res: alios pro illis punientes,quos lex fortè ad illorum vocauit successionem.

Patrocinia iustè debent præstari,& salaria licita percipi.& hoc pertinet ad officium præsidis. Barto.

Patrocinia quoque iniusta [h] quæ cognoscimus in nostris prouinciis fieri,omnibus corrigi modis:non sinentes vlli aliorum vitas [i] in se suscipere:non ampliare sibi præ dia nullo modo ei [k] competentia:non in aliorum læsionẽ [l] promittere patrociniũ: nõ quęmadmodũ fraudent fiscũ [m], suã virtutẽ obiicere [n]. Necq sit tibi [o] cura,cuiuslibet sint hæc [p] agentes domi nŋ [q]. sufficit † etenim per omnia tibi ad perfectam fortitudinẽ, & lex & imperĩ fauor.

Nullus agricolas alienos suscipere vel occultare debet in eadem vel aliena prouincia: & præses prouinciæ literis publicis destinatis eos debet ad suam prouinciam reuocare.Bart.

Sed etiã suscipiẽtes alienos agricolas [r],sic odio habebis, sic cõpelles citò [s] reddere qđ suscipiũt malè,vt si plurimũ [t] mã

ẽdum lite pendente:vt C.de post.l.quisquis.§. præterea.vel etiã prius fiat.si non est facta scriptura de hoc: vt C.de iud.l.j.

l Lęsionẽ.f.iuste.vt quia videat se iniustã causam sol uere:vt C.de iud.l.rem nõ nouam.§ patroni.qđ tamẽ licet lege caueatur. Et etiã vt iurẽt, vt ibi dicit: tamen cõsuetudine nõ habetur secundũ Bart. quod est verũ,quæ in hac parte vincit legẽ:vt ff.de legib. & senatuscon.l. de quibus. & ff.cõ. pdi.l.vẽditor.§.si cõstat. & ff. ad leg. Rho. de iac.l.lege.

m Fiscum. hoc s. intellige. vt dictũ est proxi. f.iniuste. Ideo autẽ specialiter de eo ponit,ne videatur neglectũ qđ specialius erat cõprehẽdẽdũ:vt ff. de iniu.l.itẽ apud. Labeonẽ.§. hoc edictũ.vel dic,q̃ loquitur de eo,q̃ aduocatus fuerat fisci qui cõtra eũ in ea causa esse non debet:vt C.de aduo. fisc.l.j.& iij. nisi in casu:vt ff.de postulando.l.fi.

† Cõ iij. qui

n Obiicere.i.promittere clientulo. iudica

o Tibi.f.præsidi. Accur.

p Hęc.f.prędicta.

q Dominij.i. potentiæ.& facit ad hoc supra,qũo opor.epis.§. qđ aũt. in fin.& C.ne licepo.l.j.& ℨ.vt iu. sine quoquo suffra. §.quod autem. in fine.

r Agricolas.loqtur vtputo de omni laboratore siue adscriptitio siue nõ cũ per oẽm exactio cesset tributorũ terra non afferẽte fructũ suũ:cũ ecõtra quilibet recipiẽs teneat:vt in fin.huius.§.Et facit ad hoc.C.de agri.& cẽ l.oẽs.lib xj.& j.vt nulli iu.§.si vero.& C.ne rei domini.vel tẽp.l.j.& C.vbi cau.sta.l.j.& C.vbi gs dec.vel cohor.l.j.& in constit.Fede.§.fi. Et sic not.q̃ potestas vẽdicat ciuẽ suũ,vel comitiuũ,vt dictũ est:licet hæc in Italia non videantur habere locũ,quæ tributa nõ præstat:vt diximus.ℨ.eo.§.nõ permittas.Sed certe ob alia poterat reuocare,vt subeat.f.onera ciuitatis:vt C.de cur.l.nullus quidẽ.Item cõuenit vnũquẽq̃,&c.vt de defen.ciuit. §.si qua vero.& facit ad hoc.ff.de rei ven.l.j.sed in nouel.de adscriptitiis tantum loquitur hic.§.

Italia tributa nõ soluit.

s Cito.intra xx.dies forte secundum R.vt ff.de seruis fugiti.l.j.§.j.& ℨ.eod.§.sed neq̃.

t Plurimum.id est,multum.

Inobe

serint inobedientes [a], omne quicquid in onus [b] prouinciæ est [c], illius [d] possessionibus impones. Si verò in aliis prouinciis agricolæ dicũtur esse constituti: literis publicis ad prouinciarũ præsides, vt in eas fugientes agricolas cõfitẽtes [e], aut conuictos tradant † possessionibus: & reuocẽtur ad prouinciam, cui præsides: & inobedientes vehementer corripies minus idoneorum adiectione [f]. Competẽs enim est talia studentẽ hinc onus & rerum diminutionem in suam facultatẽ cognoscere: vt minoratus cognoscat, quãtũ est lædere & delinquere in alios. Sed hoc ipsum age, siue prædia possidẽtes in prouincia sint [g], siue aliquorum aliis competentium gubernatores sint. oportet etenim & possessores [h] illa solũ habere quæ eis dat lex, & gubernatores [i] alienarũ illis prœesse solummodo quæ per conductionem, aut alium legitimum eis sunt tradita modũ: extraneis [k] autem abstinere: & nõ puidere quidẽ aliis [l], lędere verò alios [m] & sibimet lucrũ impiũ ex hoc acquirere.

Nullus titulos prædijs alienis, aut ergasterijs imponere debet: nec quis arma deferre, nec populum in turbas sollicitare. Barto.

Titulos [n] autem imponere prædiis alienis, aut ergasteriis [o] in ciuitatibus constitutis, & superscribere suavocabula, ita præsumẽtibus periculosum esse scias: vt agnoscant, quia hæc agentes ipsi suã substãtiam appli cabũt fisco. Si enim causam soli imperio & fisco delatã tentauerit aliquis arripere, in suis agnoscat experimentũ [p], & suis [q] rebus titulis ĩpositis publicis, fiat aliis exẽplũ [r] abstinẽtiæ, qui eisdẽ implicãtur malis, similibus subdẽdis pœnis. Hæc igitur oĩa [s] obserua [t], sciens nostram circa te volũtatem atque sententiã, qualis quidẽ erit [v] delinquẽte te, qualis aũt, phato [x] & nostra sequente præcepta ac legis. Mox autẽ vt ingredieris [y] prouinciã, conuocatis omnibus in metropoli constitutis (dicimus autẽ deo amabili episcopo, & venerabili clero, & nobilibus ciuitatis) insinuabis hæc nostra sacra præcepta sub gestorũ insinuatione: & propones exemplar eorũ publicè nõ solũ in metropoli, sed etiã in aliis prouinciæ ciuitatibus, trãsmittens ea per officiales tuos sine dãno [z]: vt omnes cognoscant, in quibus [a] suscepisti cingulũ: & videãt si hoc cõseruas, & nostro dignũ temetipsum ostenderis iudicio. hæc cõseruata apud te faciunt præsentẽ [b] tibi cingulũ diuturniorẽ & gloriosiorem. Si quidem [c] tur excessus. Si verò alienum suo, perdit illud: & alia omnia bona sua dantur in fiscũ: & afficitur in metallum: vt C. de his quæ pœ. no. l. j. Sed in quarto casu vbi suum suo: prædium illud amittit: vt C. vt nemo pri.

a Inobedientes. nolentes reddere agricolas, quos susceperamt.
b Onus. id est damnum.
c Est ob hoc, quod non redduntur.
d Illius. scilicet qui suscepit.
e Confitentes. te sponte.
f Adiectione. s. vt in eo, in quo illi fugientes minus idonei inueniuntur, hoc adiiciat illis, qui eos recipiũt. sic & alias. ff. de verb. obli. l. decem. & ff. si certum pet. l. fi.
g In puincia sint. siue isti possideãt i. habeant prædia aliqua in suo dominio siue non. sed cõducta, vel precario. in quibus prædiis receperant suprædictas psonas.
† Haloã. vertit do.
h Possessores. i. dominos, quando fuerant coloni, vel ipsis rectoribus p uinciarum quãdo prorsus liberi: qui possessores dicũtur domini ratione iurisdictiõis, vt alias dicitur q̃s ius possidere: vt ff. de pet. hære. l. regulariter.
i Gubernatores. vt castaldi.
k Extraneis. i. rebus ad se non pertinentibus. Ac.
l Aliis. vt dominis prædiorũ, quorum sunt conductores. Ac.
m Alios. dominos possessionum, vnde prędictę personæ fugiunt.
n Titulos. i. iscriptũras quasdam in quibus continetur q̃ hoc prædium sit talis hominis: quasi aliquod priuilegiũ ante alios homines habeat sic et alias titulus p priuilegio ponitur: vt j. de eccle. tit. col. v.
Vel vexillũ aliqd erat. Et vt plene hæc intelligantur, distingue. Aut imponit prædio alieno nomen suũ, aut alienũ alieno, aut alienum suo, aut suum suo. Primo casu si est plebeius damnatur ad mortem. non plebeius in metallũ damnatur, & omnia sua confiscantur: vt hic, & C. vt nemo prin. præ. suis vel ali. l. ij. & idem dicas in secundo casu quando alienum alieno: licet non tantus videatur excessus.
o Ergasteriis. i. ortis vacantibus in ciuitate. vel dic stationibus. vt j. de ali. & emphy. §. j.
p Experimentũ. i. damnum. Acc.
q Suis. quõdam. nã modo sunt confiscata. Sed contra ff. eo. §. oportet. sed hoc ĩ grauioribus illud in leuioribus hodie verò dic, vt diximus. ff. de incen. nup. §. j. Ac.
r Exemplũ. Felix, quem faciunt aliena picula cautum. & alibi, Casus dementis correptio sit sapientis.
s Hæc igitur omnia. quæ in hac constitutione dicta sunt.
t Obserua. tu præses.
v Erit voluntas nostra.
x Probato sciiicet te.
y Ingredieris. alias ingrediens.
z Damno. f. expẽsarum. q. d. cum paruo sumptu.
a In quibua. i. cũ quibus mandatis.
b Præsentem. no. malam grãmaticam, id est, præsens. & sic dicas de aliis duabus partibus hic positis.
c Si quidem. id est, certe. Hic nota adhuc duo præcepta: vt hic, & §. sequen. Et est notabile, q̃ qui miles non est, non militet: vt hic, & C. qui mili. non poss. l. iij. & iiij. & l. pen. præter angarios, qui potuerunt militare in omni militia præterquam armata: vt C. nego. ne mili. l. j. lib. xij. Fit autẽ miles per solennitatem quãdam, vt puta per examinationẽ: vt C. qui mili. non possunt. l. j. & sacramenti præstationem q̃ mortem non cuitet reipubli. causa: vt ff. ex quibus caus. ma. l. fi. Item per ensis additionem: vt ff. de mili. testa. l. filiusfamilias. Item stigma. i. nota publica debet brachii is poni, vt recognoscatur: vt C. de fabric. l. iij. & vltim.

Artem non exercet, qui illã ignorat.

Militis creatio.

9 Quibus modis dicitur titulus, vide in glos. in c. fi. de offi. archiepi. & in c. dudum. ij. extra, de elect. Bar.

vltimus in numero aliorum debet scribi: vt ff. de test. milit. l. ex eo. & in talibus militibus priuilegia militaria dantur, non aliis: vt ff. de test. mi. l. fi.

a Super alia. i. super alia præcepta prædicta.

b Cum aliis. apparuit. Azo.

c Quatenus. repete prouidebis. et subaudi quatenus debeas. Ac.

d Cõstiterit. subaudi tibi. alias constitutos.

e Nuntiare. scilicet ad nos vel committere.

f Hoc. s. debes examinare, si forte &c. Acc.

g Inquisitione. quia non confitetur. nam tũc nullæ partes essent iudicis in cognoscẽdo: vt arg. ff. ad legem Aquiliam. l. proinde. & C. quorũ appel. l. ij.

h Talibus. s. hominibus vel delictis.

DE TRIENTE & semisse.

i De triente. hoc expeditur. j. vsque ad illũ. §. neq; illo.

k Succesſiõibus. hoc dicitur supra, §. consideremus.

l Et collationibus. hoc dicitur. j. eod. §. illud.

m Distributionibus. hoc j. eodẽ. §. quod sæpe.

n Necnon & literarum. hoc j. e. §. studium, & §. illud quoque.

o IAm quidem. Ex principio huius cõstitutionis vsq; ad §. neque illo. sumitur. anthẽ. nouissima, quæ est signata. C. de inoff. test. l. cùm quæritur.

p Dicimus Romanorum. superflue dicitur, cũ Romanorum tantum dicatur respubl. vt ff. de ver. sig. l. eum qui. sed impropriè etiam cuiuslibet ciuitatis: vt ff. de public. l. sed & hi. §. j.

q Codices. i. libri. nam codex generaliter omnis liber dicitur.

r Scripserunt. s. de testamentis: vt ff. de test. & seq. ti. vsque ad ti. de bo. pos.

s Imperatorum. vt C. de testa. milit. l. iiij. & abinde vsque ad tract. præscriptio.

t A nobis. vt patet in finibus dictorum tit. Codicis. vbi leges Iustiniani sunt.

v Prolati. s. legum Codicis.

x Considerantes. scilicet nos.

y Aliquid. repete quatenus, quod est. j.

z Adinuenire. sic j. vt factæ no. con. col. v.

a Priora. s. male posita. nã nostras non piget leges emendare: vt infra, vt fra. fil. j. rũ. coll. ix. alias cõtra: vt j. qb. mo. na. effi. sui. §. tribus. col. vij.

b Beneuolis. vt quia grati sunt & obsequiosi erga patrẽtes. si enim essent ingrati, nec olim, nec hodie est necesse aliqd eis relinq; vt j. de imm. do. in filios. col. vij. §. fin.

c Quibus. s. filiis.

d Debitũ vocãt. s. iurisconsulti, & imperatores. Et est hoc naturæ instinctu: vt ff. vñ. libe. l. scripto. in fi. & C. de codici. l. fi. & ff. pe bo. dam. l. fin. in prin. Imo etiã non solũ eis debitũ dicitur sed etiã dñi dicũtur, viuo patre r. inst. de hær. qualit. & dif. §. sui. & ff. de libe. & posthu. l. in suis. et est ratio, cũ vnũ & idẽ esse præsumantur: vt C. de imp. & ali. sub. l. fi. & inst. de inut. stip. §. ei qui. & §. post mortem.

e Triuncium. id est, tres vncias.

f Diffinierũt. s. iurisconsulti. vt C. de inof. test. l. cũ quæritur. & partibus. & ff. de inoff. test. l. Papi. §. quoniã. & insti. de inof. te. §. fin.

g Ex necessitate. s. cõsecutiua. nã nisi hæc faciãt: rũpetur. tes. per querelã inofficiosi. sic inst. de exhær. li. §. posthumorum. & ff. de li. & posthu. l. posthumorum in fi. hodie verò ad supplementum agitur, si aliquid relinquitur: vt C. de inof. te. l. omnimodo.

h Omnia. s. quæ supersunt. s. dodrantem.

i Extranei. s. instituti.

k Vel. pro etiam.

l Serui. s. instituti. nõ alias, nisi in casu, quãdo hæres volun-

vsufruct. portionis debita fraudari non possunt. Bart.

Imperator Iustini. Aug. Ioan. præfecto prætorio.

IAm qdẽ, magnę huic, & vt ita qs dicat, bene à deo constitutæ reipublicæ (dicimus Romanorũ [p]) plurima de testamentis dispositæ sunt, & pleni legum codices [q] de talibus cõfiſtunt: & non solũ sapientes antiqui hæc scripserunt [r], aut priorũ potestas imperatorum [s], †sed etiam à nobis [t] iam non aliquo priorum principum minus legislationis prolatione prolati [v] sunt. Deũ verò semper considerantes [x], & quatenus ei placidi videamur, & aliqd bonorum dignum in nobis agamus, nitimur aliquid [y] adinuenire [z] semper, & naturę consequẽs [a], & quod posit priora corrigere. Frequẽter igitur & alia vice mirati sumus, quomodo legitimis & beneuolis [b] filiis, †quibus [c] agũt gratias parentes, quibuscq; quod relinquitur, iam etiã debitum vocant [d]: solùm triuncium [e] diffinierũt [f] ex necessitate [g] relinqui: reliquũ verò iacet in voluntate parentum. & capiũt quidẽ cognati omnia [h], & extranei [i], vel [k] cum libertate serui [l]: filij verò licet multi con-

TITVLVS V.

DE TRIENTE & semisse [i], & successionibus [k] filiorũ, & nepotum, & naturaliũ, & collationibus [l] vel distributionibus [m]: necnõ & literarũ [n] aut numerationũ atq; rerũ, ex quibus detinent, inficiationibus.

Liberis à parentibus trieus aut semis secundum liberorum numerum quoquo relicti titulo debetur antiqua lege cessante, his obtinentibus in omnibus, quibus quarta portio per legem de inof. test. debetur, exceptis liberis curialium, quibus nouem vnciæ debentur. sed liberi à parentibus

† Hale. sed etiã nobis minus à decessoribus nostris mẽtę eorum sanctiõibus pmulgatæ sunt.

† Halo. à quibus gratiam obtinent parentes.

volũtatem defuncti non complet: & alij non sunt testamento nominati, qui velint: vt ſ. de hære. & Fal. l. ſi vero autem.

a Erunt. post parentis obitum.

b Idonei. nam sustentabat eos pater in necessariis, quod facere debebat. nisi filius fuisset opifex.

c Hæc. quia datur parũ filiis.

d Legem. quæ de ista crudelitate loquebatur.

e Despicere. i. p̃terire, quin augeamus istã quartam.

f Relinqui. ſ. volumus.

g Tertiam. ſ. partem.

h Numerũ. ſ. quatuor filiorum, vel pauciorum. Acc.

i Sexunciũ. i. sex vncias, vt dixerat hic. Accur.

k Debeſ. l. instituta naturæ: vt dixi mus. ſ. ſ. proxi. nõ vi pactis: alioqui æs alienũ nõ detraheretur. qđ ſit: vt ff. de inoffi. test. l. Papinia. ſ. quarta. Si autem minus habet: tũc agit ad supplementũ: vt C. de inoffi. test. l. ſcimus. ſi autẽ nihil, tunc exhæredatus agit querela: præteritus ſi eſt emancipatus per cõtra tabulas. Vel ſi ſuꝰ eſt, dicit etiã ipſo iure nullum: vt inſt. de exhære. li. in princ. & & de lib. præt. l. ſi.

l Et hoc ſ. quod dixi ex æquo inter eos fieri diuiſionẽ, non ſit interdũ quo ad effectũ: cum in ipſa diuiſione liceat cõtrahẽtibus decipere inter ſe re ipſa, vt ſequtur: vt ff. de mi. l. in cauſæ. ſ. pe. & loca. i. itẽ ſi. ſ. quẽadmodum. Acc.

m Percipientibus. ex ipſa diuiſione.

n Contigerit. ſ. iure ſucceſſionis, licet nonnũquam diſpar ſit emolumentum inæqualiter facta diuiſione.

o In qualitate. prout melius poſſunt bona fide, vbi res hæreditariæ in ſpecie ſunt.

p Quantitate. vbi res ſunt hæreditariæ in quantitatibus: vt ff. de verb. obli. l. ſtipulationum.

q Relinquat. not. non intereſſe quo tit. vel iure filij hæc habeant. Sed contra: vt ĵ. vt cum de ap. cog. ſ. aliud. coll. viij. nam tantum iure inſtitutionis debetur: vt ibi dicitur. Sed ſolue vt ibi.

r Octunciũ. vbi fuerint quatuor vel pauciores: vel ſexuncium vbi fuerint vltra quatuor. Sed quid ſi ſint vltra quatuor, puta decem: & quatuor tãtum, vel pauciores ex his exhæredat, vel præterit: nunquid trientem & ſemiſſem eis dabit ſuæ partis? Rñ. ſemiſſem. cũ

propter numerũ & ſua legitima hæc conſti. velle videtur. nam & alias dicitur nihil eſſe adeo magnũ, quia fiat inſenſibile, ſi p plures partes diuidatur: vt ĵ. de nat. lib. in curia.

s Natura. i. filiis qui naturaliter procreãtur: ſiue iure ſte exhæ naturali: vt ĵ. eo. ſ. redati. ſe nequeillo. & inſti. de iure nat. ſ. ĵ.

t Accedere. ſcilicet, licebit patri da re in extraneos, nõ aũt prius: & facit ad hoc. ſ. de nõ eligen. ſ. cũ igitur. in fin. ſ.

v Hoc obſeruando in omnibus. ſ. filiis & nepotibus, & cæteris inferioribus: cum his omnibus detur iure veteri querela: vt ff. de inoffi. te. l. ĵ. & l. nõ enim. Sed nunquid in ſupiorib⁹ quarta debita olim augebatur per hãc legem? Rñ. quidam quod non: vt ĵ. eo. ſ. prohibemus. in fin. & in nouel. e. ti. Itẽ, quia non inuenitur expreſſe dictũ: ergo in ſua manet vetuſtate: vt C. de ap. l. p̃cipim⁹. ſ. fi. Sed cõtra eſt, vt puto 4 nã hęc ſunt verba generalia in omnibus perſonis &c. ergo generaliter intelligenda: vt ff. de alec. luſu. l. ĵ. ſ. de. & ff. de ſer. vrb. præl. ſi ſeruitus. in fi. Conſtat autẽ patrem & cæteros ſuperiores olim habuiſſe hoc ius contra filiorum teſtamenta: vt filij habeant contra eos: vt. ff. de inoff teſta. l. ĵ. & l. nam & fi. & inſt. de inoff. teſt. in prin. ergo hodie illud augetur, vt hic manifeſte dicit. Item nũquid aliæ quartæ 5 per hanc conſtitutionẽ augẽtur, vt in Trebellianica, & iure inſtitutiõis & cõſtitutione diui Piſ in bonis arrogatoris: vt ff. de inoff. teſta. l. Papinia. ſ. ſi quis ex his? Reſpon. non puto 6 cum hoc nõ velit hæc conſt. dicere. arg. C. de te. l. ſancimus. & C. de ap. l. præcipimus. in fin.

x Excipiatur. ſ. de prædictis in ſ. proxi. ſ. Acc.

y Lex. quam non habemus: ſed eius ſententia eſt ĵ. eo. qui. mod. natu. eff. ſui. ſ. ſi quis aũt. coll. viij. Acc.

z Curialibus. ſ. viris. Sed hoc non videtur locũ poſſe habere, vbi duo ſunt filij. f. curialis & non curialis: vel ambo curiales vel filiæ nuptæ curiali. Si enim curialis. dederit nouem vncias, non remanent aliis, niſi tres: cũ ſ. dictum ſit quod præteritus, vel exhæredatus vnus, vel duo, vel tres debeant habere quatuor vncias? Reſpon. Io. trahendo generalem regulam, & in computatione Falcidiæ, & in omnibus ſimilibus: ꝙ vbi plures ſunt, nec quantitatem lex diſſiniuit, tacite ſingu

a ſit diminuta, quod

2 Intelligę quãdo ſunt iniuſte. Iac. de bel. & Baldus in aut. nouiſſima. C. de inoffi. teſt.

3 Vix repetit ſecũdum Iac. de belui.

4 Idẽ Iac. de bel. & Angel. ſupra de hære. & Fal. ci. in prin.

† Alias, nouiuaciũ. Halo. vertit. dorantem.

5 De hac materia quartarũ vide ſecũdum canon. bona glo. in ca. Raynutiꝰ. ſuper ver. Trebellia nũ. extra, de teſt.

6 Idẽ Bar. Ia. de bel. & Angel.

† Concor. c. Raynutius. in gl. ſuper ver. Trebellianum. poſt princ. ibi, & hoc hodie extra, de teſti.

† Haloã. prædiuitis quãdiu vixit, patris.

† Vt honeſte poſſit exercere autem ſuam. Pet. Bartol. & Alexand. in ſ. hic al legato.

Legitima quę debetur iure naturali liberis a parentibus debetur et parentibus a liberis vt ſu & in gl. ad verb. Titulo. Nouiſſi. C. de inoffeſtam. Hec obſeruatur dum mutatus quidẽ, q ascendentes ſuccedunt deſcendentibus in rectaſ. inteſtato repellunt. Quia ibi ſolo iure hereditatis agitur: hic de portione ſanguinis particulari quę debetur iure naturali quod per ſimile non poteſt ſupponi. Imol. de iur. nat. gent. & Ciuil. Ludouicus Rom. fa dicit deberi tantum iure Ciuili & poſitiuo conſ. 32. pen. col.

singulis decrescit pro rata portione: sicut & accrescit: vt ff. de hære. instit. l. interdum. §. sed si aliter. & §. sed si excesserit. & instit. de hære. instit. §. si plures. Vel melius, quilibet debet habere noniuncium. i. tres partes eius partis, quã habere debet ab intestato, quãdo sunt omnes curiales, vl' filiæ curialibus nuptæ, alias non curiales semiuncium vel quadriuncium. & secundum hoc omnia plana sunt. Alij dicunt [1], qđ hic erat tãtũ vnus curialis, vnde habet noniunciũ: vel si erat filia curiali nupta, sola erat: qđ recidit in idẽ. Sed hoc plus dicebãt, quia si legitimi essent & huius filij curiæ dati cũ illis: tunc non potest habere plus curiæ datus, quã legitimus: vt j. quib. mod. na. eff. sui. §. si quis igitur. & §. quoniam varie. & §. si quis autem. licet forte posset dici, qđ superiora habent locũ, quãdo oẽs sunt legitimi: sed quidã erant curię obligati, alij non. Accursius.

[1] Et melius Iaco. de belui. hic Ful. & Ias. in authent. nouissima. C. de inoff. test.

tute seruandis [a]: & de ingratis [b] filiis, & de naturalibus [c] præter solã quãtitatem, quã ad præsens auximus [d] secundũ omnes prædictas diffinitiones. Prohibemus autem & illud graue existẽs & habens quidem aliquam legalem occasionem [e], in duram [f] tamen incidens crudelitatem & amaritudinem. Nouimus enim aliqua testamenta, secundum quæ morientes non paternè, nec vt viros [g] oportebat, sed nimis moliter atq; remissè fecerũt institutiones. vxoribus si quidem omnẽ dereliquerunt suarũ rerum vsumfructum: filiis autẽ proprietatem nudã [h]. Quãobrem arbitror studium esse huiusmodi testamentis [i], vxoribus etiã proprietatẽ adquirere [k], filiis fortè fame perẽptis. Vnde [l] enim etiã in medio gubernentur, & quotidianum habeant cibũ, nihil eis derelicto vxoris iure forsan & irrationabili intercedente: quod eis etiam quotidianam gubernationem arripiat? Non licebit igitur decætero vlli omnino filios habenti [m] tale aliquid agere: sed modis omnibus eis huius legitimæ partis quam nũc deputauimus & vsumfructum, insuper & proprietatem relinquat [n], si vult filiorũ nõ repetente fame morientium, sed viuere valentiũ vocari pater: & hæc omnia dicimus non in patre solo, sed in matre, & auo, & proauo, & adiunctis vnicuique fœminarum personis: id est, auia & proauia, siue paternæ, siue maternæ sint.

Nepos ex filio vel filia, auo vel auia ita succedit in ea parte, qua mater vel pater succederent: & hoc locum habet in nepotibus filiorum legitimorum siue interuenerint instrumenta dotalia, siue non. Angel.

Neq; illo [o] quemadmodum ab intestato liberi per fœmininũ sexũ descendentes, parentibus succedere debeant, decætero seruando in nepotibus & pronepotibus non suis, & sub potestate [p] constitutis minus, tertia parte eos habere, quàm [q] eorum parenti-

[a] Seruandis imo vidẽtur omnes correctæ: quod dic, vt infra, vt cum de appel. cogno. §. illud.

[b] De ingratis. vt supra, de hæred. & Fal. §. exhæredatos.

[c] Naturalibus. vt C. de natu. lib. per totũ. sed quædam ex illis corrigentur alias: vt j. quib. mo. natu. eff. sui.

[d] Auximus. vt proxi. §. Accur.

[e] Occasionẽ. nam quia conceditur à lege relinquere vxori vsumfr. rerum suarum, sumebat occasionẽ, vt etiam sic auferret illum vsumfructum filiis de legitima. sic alias. s. vt iudic. sine quoquo suf. §. deinde volumus. & §. an certe.

[f] In duram. i. magnam. duæ partes sunt.

[g] Nec vt viros. Not. viros debere esse fortes & robustos. sic j. de nu. §. per occasionem.

Viros fortes esse oportet.

[h] Nudam. & illam forte non totam.

[i] Testamentis. i. testatoribus, vel subaudi, in.

[k] Adquirere. quod studere videntur parentes totum vsumfr. filiis adimentes.

[l] Vnde. interrogatiue lege.

[m] Filios habenti. Hic est ar. solis liberis auctam esse portionem secundum Al. quod diximus. s. plene. §. hæc nos. in fin.

[n] Relinquat. hoc est cõe in omni quarta. ff. ad l. Falci. l. quod de bonis. §. fructus. & ff. ad Treb. l. mulier. §. si hæres. Et facit ad hunc. §. C. de inoff. te. l. quoniã in prioribus. Sed contra est. ff. de vsufru. lega. l. vxori meæ. sed hæc corrigit [2] vt ar. C. de inof te. l. scimus. §. cũ autẽ. Vel ibi si recte inspiciatur nõ grauatur: quia oĩm rerũ ꝓprietatẽ habet. qđ pl' est. arg. instit. per quas perso. no. acquir. §. hoc quoque. Item contra. ff. de inoff. test. l. Papinianus. §. quarta aũt. Sed quod ibi dicit in libertatibus eũ grauari, vt tãtũ minorẽ quarta habeat. Dico correctũ per hoc quod hic dr̃, quod in nullo possit grauari. Sed nũquid potest aliquo casu filius fraudari? Rñ. sic secũdum Io. vt si habeat tantum seruos, quibus relinqt libertates quæ competunt: licet etiã abstineat filius, si est in ptãte patris: vt ff. de fidei cõ. lib. l. cũ quæritur. §. sed & si quis. & ff. de inoff test. l. Papinian'. §. quarta. in fi. §.

[2] Idẽ Iac. de bel. & glo. in authẽ. nouissima. de inoffic. testa. C.

[o] Neq; illo. ex hoc. §. sumpta est auth, q̃ tertiæ portionis, quæ est posita. C. de col. super. l. illam. Accur.

[p] Et sub potestate. repete nõ, & tũe plana. vel dic non suis, & suis, qui diuersimode succedebant, vt sequitur: si tamen ex filio nati non aũt ex filia nati dicuntur in potestate: vt insti. de pa. po. §. pen. & §. fin. Et caueas tibi: qa in duobus tantum casibus hic. §. loquitur, in nepote, vel nepte ex filia si moritur masculus: vbi succederet vna cũ auũculis vel materteris cũ diminutiõe tertiæ portiõis suæ. Item si fœmina moritur, de cuius successione agitur: tunc nepos ex masculo, vel fœmina cum dicta diminutione succedit cũ patruis: & hoc subiicit in hoc §. & dicit C. de col. l. illa. & de suis & legiti. l. si defunctus. & instit. de hær. quæ ab inte. defe. §. diui. quæ hodie non distinguuntur: vt hic dicitur: quia omnes dicti nepotes habebunt integram portionem, quam erat habiturus pater vel mater. Sed nunquid dictæ ll. corrigũtur per legem inst. de hær. quæ ab inte. §. fi. Quidam dicũt qđ sic: vnde hæc auth. non corrigit: cum iam correctũ inueniat: nos dicimus, quod dictus. §. loquitur in quodã alio casu, & quadã alia parte, quæ dabat agnatis ex const. Archadij, & illud corrigitur: vt ibi patet. & C. de suis & leg. l. fi. vnde hic. §. corrigit dictas leges.

Filius possit quo c fraudari legitim

[q] Quam. s. tertiam partem. Accur.

Appr batur Iacob. beluiss

Exci

a Excipimus. id est, separamus. Accursius.
b Vlterius. id est, amodo per hãc legem.
c Paterna. de cuius successiõe nũc agitur: & caute no. hac duo capitula, vt modo diximus.
d Fœminam. id est, natum ex fœmina: vel etiã masculo, cum de successione fœminæ. tractatur.
e Generationis. facit inst. de exhær. lib. §. nostra. & C. de suis & legiti. l. lege xij. tab. & C. de li. præte. vel exhære. l. fi. Acc.
f Aequalitatem. scilicet in iure successionis.
g Sed affectus. facit j. de nupt. §. nuptias. & ff. de regu. iu. l. nuptias.
h Non faciunt. facit C. de do. ante nupt. l. fi. & de iure dot. l. iij. in hoc casu tamen exigitur dos & matrimonium: vt j. vt li. ma. & auiç. §. qua verò dudum diximus.
i Cõstitutiones. vt C. de nat. libe. l. cũ qs. & l. nuper.
k Crebræ. facit ad hoc. C. qui potio. in pig. hab. l. fi. in prin. & j. de hære. & Fal. in prin.
l Erubescimus. mo. non valere responsionẽ: quæ lege non probatur.
m Populos. i. multitudinẽ, quæ tota die nos iterpellat.
n Ipsis. s. naturalibus filiis. i. ad eorũ vtilitatem. Acc.
o Dedimus. id est cõcessimus. sic insti. de lib. §. fi.
p Leges positę. s. in quinto lib. C. in ti. de na. lib. l. j. & l. iij. alias est. l. humanitatis.
q Munificentiis. vt per donationẽ, vel causa mortis, vel inter vinos: vel dotis vel donationis propter nuptias. vt C. de na. li. l.

Responsio lege non probata, non valet.

bus viuentibus oportebat relinquere testatores. Non enim excipimus [a] vlterius [b] nepotes, qui ex filio paternis auis accrescũt: vt illi qui dem integram accipiant partem, quantam eorum acciperet pater viuens: Nepotes autem ab auo per mediã filiam venientes, auia paterna [c], aut materna minus tertia accipiant: sed vnum ordinem in omnibus ponimus nepotibus & pronepotibus: non referentes fœminã [d] à masculo in talibus minui. Neque enim masculus ipse in se, neque fœmina solùm ad natiuitatis prorogationem sufficiens est: sed sicut vtrunque eorum coaptauit deus ad generationis [e] opus, ita etiam nos eandem vtriusque seruamus æqualitatem [f]: sed nec vsque in hoc statuimus legem. Hæc enim dicimus & in illis filiis qui ex nuptiis sunt legitimis, licet non sint secutæ nuptias dotes: sed affectus [g] indubitatus & manifestus inter cõiuges existens filios præstet esse legitimos. Dotẽ enim celebrãt nuptiæ: nuptias autẽ dotes non faciunt [h], sed cõiunctorũ affectus. Hoc idem obtineat & in his, qui ex posteriori affectu cum dotibus secundum nostras constitutiones [i] legitimi fiũt. & hęc sit sanctio legitimæ soboli. Consideremus autem aliquid ad solam naturã clemens. multi nãq; molesti sunt nobis semper, precesq; crebræ [k] & flentes alĳ: & sempere quidem clemens aliquid definimus. sed quia, cùm hoc nõ lege agimus, erubescimus [l]: Ideoq; causæ etiam adiicientes legem ipsi quidem populos [m] remouebimus: dabimus autem omnibus habere ex lege remediũ. qa enim testari naturalium filiorum patribus etiã ipsis [n] dedimus [o] legitima quidem existẽte prole, vsque ad vnam solam vnciam, quam habebunt vnà cũ mater (hoc q; etiã prius fuit) filiis autẽ nõ existẽtibus legitimis, & vsque ad medietatẽ totius substantiæ. hoc dicunt à nobis positæ leges [p], nõ in testamẽtis solũ patribus concedentes hoc agere: sed etiã aliis munificentiis [q], quas & superstites donant. Præsens [r] autem lex de his [s], quæ ab intestato sunt [t], loquitur, & noui aliquid introducit. nũc enim si quis moriẽs legitima sibi penitus sobole non existente (filiorũ dicimus, aut nepotũ, aut cæteræ successionis) neque vxore legitima [v]: proinde moriat non disposita substantia, & veniat cognatio [x] forsan, aut certè manumissor [y] bonorum possessiõem [z] mouẽs & insurgens, aut etiam nostrũ ætariũ (nec enim illi quãtum ad hoc parcimus) sit autẽ ei domi, donec viuit, libera mulier in habitu cõcubinæ cũ eo degẽs, & filĳ ex ea (talibus [a] enim solis hæc sancimus, vbi omnino indubitatæ sunt cõcubinæ [b] in domo habitæ, siue [c] naturaliũ ibidẽ proles [d]) & nutrimẽtum damus eis: & intestato parentibus morientibus duas habere vncias [e] paternæ substantiæ cum matre partiendas, quanticunq; fuerint filĳ: ita vt pro portione vnius filĳ & mater accipiat [f]. Et hæc [g] dici-

humanitatis. Sed hæc hodie ex testamento aliter sunt: vt j. qui. mo. natur. eff. sui. §. ne igitur. & §. si verò filios. col. vij. Ac.
r Præsens. s. lex.
s De his. s. successionibus.
t Sunt. id est, deferuntur.
v Legitima. quia hæc nocerent: sed ipsa nõ succederet nisi in subsidium: vt C. vnde vir & vxor. l. j. & his casibus, vbi filĳ huiusmodi naturales repelluntur, ali debẽt arbitrio boni viri: vt j. qui. mod. natura. effi. sui. §. si quis igitur circa fi. & addas, vt ibi.
x Cognatio. id est, cognati.
y Manumissor. i. patronus. Ac.
z Possessionem. scilicet contra tabulas. vi institu. de suc. lib. §. j.
a Talibus. interpositio est.
b Concubinæ. adhærens quis. Accursius.
c Siue. pro & nec enim concubinam dico succedere ab intestato: quia nec vxor succederet, nisi in subsidiũ, q; esset iam necesse, si legeres disiunctiue: leges ergo copulatiue.
d Proles. sit. s. & ex illa filius.
e Vncias. ex hac litera sumpta est authen. quæ est. C. de natur. libe. l. humanitatis. quæ incipit ibi, licet pater &c. Acc.
f Accipiat. & sic mater admittitur in virilem.
g Et hæc. s. quæ dicta sunt. j. hoc. §. fi. vt filĳ naturales succedãt patri intestato mortuo in duas in subsidium licet vxor succedat viro per ti. vn. de virr. & vxor.

[l] Ista glo. est singul. secundum Bal. in ca. de maior. & obedit. & Iaco. in auth. præterea. C. vnde vir & vxor. ad hoc q; concubina nõ succedit suo concubinario etiã

duas vncias. Sed hic non imponimus istam pœnam filiis naturalibus.ſ.vt ſuccedant patri in aliquo ſcilicet, quando pater plures habuit concubinas.

a Dicimus.id eſt, habent locum.

b Sic interpoſitio. Acc.

c Alias.ſ.vxores.

d Dabimus.i.cõcedemus, & repetenon. Azo.

e Quẽ.alias, quã.

f Amauerint. ſ. homines: ſi habes quã: ſi habes quem amauerint: dic ſcilicet mulieres.

g Indiſcreti.ſ. erũt.etiam filij. Nã tot erunt concubinæ & filij ex eis: vt neſciret pater eorum, qui nati eſſent ex vna, & qui ex alia. Acc.

h Hæc lex.ſ.tota vſq; ad princ.

i Omniũ.ſ.aliarum legum tractatiũ de hac materia.

k Hæc. ſ. noſtra lex valebit.

l Explanauit.ſ. hæc noſtra lex.

m Et cp prꝛeteriit. q.d.non habeat locum in prꝛeteritis et facit C.de teſt.l. iubemus.et ſ.vt iuſtæ quoquo ſuffr. §.ſi.&c̃. de admin. off.§.ſi.col.iij.

n Hæc.quę dicta ſunt.ſ.vt filij naturales ſuccedant patri inteſtato mortuo i duas vncias.

o Illud. hic eſt ſumpta auth. poſita.C.de col.ſuper. l.j.alias incipit,ex teſtamẽto &c. Ac.

p Secundum earum.ſ.legum, quæ multæ ſunt: vt C. de col.l.ij. & iij.& iiij.& v.& fere omnes leges illius tit. ſed ſi teſtamentum faciebat,nõ fiebat col. vt ſubiicit. & C.de col.l.j. & l.filiam.& C.communia vtriuſq; iudi.l. fi.j.reſpon.

q Dicentes.ſ.parentes.

r Eis.ſcilicet collationibus.

s Relicta.ſ.in teſtamento: vt quia eſt inſtitutus hæres cum aliis ſuis fratribus.

t Defendere. Puta partem ſuam hæreditatis.

v Omnino.ſ.nobis.

x Talem.qualis dicta eſt.ſ.in caſu, quando ex teſtamento quis decedit.

y Inteſtatus.quod ſit ſex modis, vt diximus inſti. de hære.quæ ab inte.j.reſpon.

z Oblitus.p longitudinem tẽporis, propter quam aduenit obliuio: vt diximus inſti.de vſuca.§.quod autem. Acc.

a Anguſtiatus. nec ei imputãdum quare ſe anguſtiauerit: licet alias interdũ imputet: vt ff.ſi quis cau.l.ij.§. pe.qa mors ſopinate venit: vt ff. de cõdit.& dem.l.j.& facit ad hoc. C. qui teſt.fa.po.l. hac cõſultiſſima. §. at cũ. & C. de pecu. eius qui li.me.l.j.Ac.

b Huius non eſt. ſ.donationis. Acc.

c Omnino.ſed cũ dõatio alia ſit ſimplex: vt puta donatio iter viuos, alia ob cauſam aliquã, vt dos: donatio ꝓpter nupt.vel propter militiã: vel ſimilia: vt ff. de do. l.j.de quibus donationibus loquitur hic: Rñ.ſecũdũ Io. de omnibus. Nam omnia conferũtur ſecundũ eũ: qa verba generalia ſunt oĩno &c.& ſ. dicit datorum &c. nec diſtinguit qualiter data: ergo generaliter eſt intelligenda: vt ff.de ſer. vrban. prꝛed.l. ſi ſeruitus.& ff. de alea. l.j §.penulti. Item cum dos, quæ de bonis patris deceſſit cõferatur: vt ff. de colla.bon.l.fin. & ff.ad legem Falcidiã l. pater. multo magis in ſimplici donatione, quæ in bonis patris remanſit: vt C.de inoffic.dona. l.ij.ſed M. & Lot. & B. contra dicunt. nam in donatione ſimplici collationem non faciendã ſed in his, quæ ob cauſam fiunt. Idem dicũt quod Io. ſed in ſimplici concedũt fieri in duobus caſibus, vt quando pater hoc expreſsit: vt hic probatur, & C. de inoffic. teſta.l.ſi quando.§.j. Item quando vni ob cauſam donauerat, alteri ſimpliciter. tunc enim ne emergat inæqualitas, etiam ſimplex donatio confertur: vt C. de col.l.

Prꝛeterita non reſpicit lex.

† Cõcor. glo. in ca. in prꝛeſentia. ſuper verbo, publicas. extra de probatio.

mus [a], ſi vni concubinæ cohabitauerit, & filios ex ea habuerit: aut prædecẽte concubina morte forſan, aut diuiſione, filij domi ſint. tunc enim damus eis ab inteſtato duarum vnciarum ſucceſsionem. Si autem confuſa concupiſcentia ita fiat, & alias introducat priori concubinas, & multitudinẽ habeat concubinarũ fornicantium (ſic [b] enim dicere melius eſt) & ex eis filios faciẽs moriat, multas ſimul relinquens cõcubinas: odibilis quidem nobis eſt iſte, qui talis eſt: procul autẽ omnibus modis ab hac lege expellat. Sicut enim quis legitimę vxori coniũctus alias [c] ſuperinducere nõ poterit matrimonio conſiſtente, & ex eis legitimè filios procreare: ſic neque poſt cognitã (quemadmodum diximus) concubinam, & ex illa filios dabimus [d], ſi aliud opus libidinis egerit, etiam hoc ad ſucceſſionem eius introduci, ſi mortuus fuerit inteſtatus. Nã ſi hoc non conſtituimus, indiſcretæ erunt mulieres, quẽ magis, aut quẽ [e] minus amauerint [f] indiſcreti [g] etiam filij: & nos † non præbemus luxuriantibus, ſed caſtè viuentibus legem. Non autem diſtinguimus de filiis, que maſculi, ſiue fœminę ſint. Sicut enim natura nihil circa hoc arte ratiocinatur: ita nec nos alteram in maſculis, & alteram in fœminis ſecũdum hoc ponimus legẽ. valebit itaque hæc lex [h] nobis in futuris, & maximè omniũ [i] hæc [k]: quoniam earum, quę dudum non rectè tenebant, plurima & emẽdauit & explanauit [l], & quod prætериit [m]; nõ poteſt ab ea, quæ nondum erat regulæ ſubiici. Hęc [n] à nobis de prædictis ſucceſsionibus ſunt ſancita.

Collatio donatorum ab inteſtato & ex teſtamento fieri debet, niſi expreſsim aliud dictum ſit, omnibus quæ prius de collatione dicta ſunt, confirmatis. Bartolus.

Illud [o] quoq; † bene ſe habere credimus, hac lege complecti. prioribus enim legibus violẽtibus in collationibus, ſiquidẽ ſine teſtamento moreren tur parentes, collationes ſecundum earum [p] virtutem fieri: ſi verò teſtati, nihil dicentes [q] de eis [r], locum non fieri collationibus, ſed res habere per dotem fortè, aut alio modo datas, & quæ ſunt relicta [s] defendere [t]. Nos ſancimus, † non eſſe omnino [v] talem [x] opinionem. ſed ſiue quiſpiã inteſtatus [y] moriatur, ſeu teſtatus (quoniam incertum eſt, num forſan oblitus [z] eſt datorũ, an protumultu mortis anguſtiatus [a], huius non eſt [b] memoratus omnino [c]

1 Sequitur hanc glo. Ang. hic

† Ex §. eſt ſta ſtituan per.l.j. de col & incip ex teſtamento

† Hãc ne om no tã aliquã prædium ptio.

§ Appa baur glo. la. de & Ang

colla.l.penul.& hoc in his, vbi fit collatio, hoc est in profectitiis: nõ autem in aduentitiis iure isto: vt C.de col.l.fi.siue sui suis: siue sui emancipatis: siue ecõtra. si autem emancipatis emancipati: tunc nullo modo. itẽ quando sunt nec sui, nec emancipati: vt nepotes ex filio: vt C.de col.l.si emancipati. Et qđ dixi emancipatum suo conferre: intellige in his, quæ tẽpore mortis patris habebant, non quę postea quæsierunt: vt C.de col.l. nec emancipati.& l.ea. demum.& hoc inter se extraneis autem cohæredibus nullo modo [i]: vt C.cõmunia vtriusque iudi.l fi.

[i] Quãuis Rap. Ful. in l.si emãcipati. C. de col. dicat ibi gl. singul. ad hoc quod extraneus succedens cum filio, nihil conferre tenetur hęc gl. est similis & in l fin. hic alleg.

[a] Dispositum est. s. eo intestato moriente: alias enim olim nõ fiebat colla.& ita non erat hic æqualitas: & facit ad æqualitatẽ. s̃.de non elig.§.fin. & C.de iudi.l. placuit.& j̃.vt exac.in stan.do.§.final.colla.vij.

[b] Sed habere.repete voluerit.

[c] Cogitur.alias, nisi testator dixisset ꝙ nõ cõferret.

[d] Datũ est. à patre ei.s.iure donatiõis: puta vel alio titulo datum. Acc.

[e] Testamenti. puta eam partem, ex qua est institutus.

[f] Sancita.quæ nõ contradicunt his, quæ hic statuũtur: vt s̃.in prin. huius §.sic.s̃.eo.in fine.j. respon.

[g] Filiorũ. etiam duorum: vt ff. de testi.l.vbi. sed hæc dictio plurimorũ, tres exigit ad minus. Idẽ tamen credo in duobus. Ac.

[h] Adducũt. nam magis dolet, si fratri aliqd vltra partem datur, quam etiam si extraneor vt C.de bon.quæ libe.l.cum oportet.§.j.

[i] Vellent.s.fraterno certamine eos liberare.

[k] Aut.pro saltem.

[l] At.Hæc aduersatio superflua est ꝓpter p̃cedẽs, cũ.

[m] Literis.datiui est casus.

[n] Abiecta.id est.vili scriptura.

[o] Et hinc.id est, ex tali subscriptione.

[p] Decies millies.s.ortæ sunt.& facit ad hoc verbum s̃.de hære.& Fal.§. ex hæredatos.

[q] Artificis.i.præbentis operã certamini arte & calliditate sua.& no. hic diligenter argumentũ in tabellione, qui recipit testes vt suspectus dari non debeat. Idem & in iudice, cui causa committitur.& facit.C.de iudi.l.apertissimi.& subiicit hic.

[r] Hæc. quæ modo dicta sunt & scripta sunt: vt C.fami.ercisc.l.fi. & facit.C.eo.l.filij.,nisi ne legis & l. cognatione.

[s] In testamento. quod in præsentia testium septem sit siue in scriptis, siue nuptiarum sit vt instit.de test.§.j. & §. fi.Accur.

[t] Hoc non.s.testamentum.

[v] Necessitates. vel præoccupationes mortis: vt s̃.pxi.§. vel qa testes septem habere nõ potest propter hominum raritatẽ: vt C.de test.l.fi.& instit.de codicil.§.j. Si autẽ sit iuris necessitas, qua impeditur facere testamentũ, quæ multæ sunt: vt diximus insti.qui test.fa. post. §.fi.tunc nec codicillos potest facere nec etiam legitimã voluntatem: vt ff. de codicil.l.ij.§.furiosus.

[x] Descriptiones. manu vni⁹, aut plurium.

[y] Omnibus.scilicet partibus.

[z] Subscribere.q.d.aut ipse scribat, aut filios scribere faciat: & sic habet tres vias. Et habẽt hæc locũ [3].quãdo in scriptura facere vult suam voluntatem: alias etiam sine huiusmodi subscriptione facere potest: dummodo coram testibus etiam duobus: vt C. fa.ercisc.l.fin.& ff. de testa.mili.l.Lucius. Sed M. dicit, ꝙ nõ potest hodie, nisi cum huiusmodi subscriprione, quæ hic dicitur.& dictam.l.dicit esse correctam: vt j̃.de testa.imper.in princ.col.viij.Et habent hæc locũ, cum de prælegationibus quæritur: si vero de testamento inter eos habito quæratur, dic vt j̃.de testa.imper.§.j.

[a] Firmum inter liberos præter cõmunem obseruationem dispositio ita demum valet, si rerũ quas testator dimisit, sequitur subscriptio, vel ipsius parẽtis, vel omnium liberorũ inter quos partitio designatur. Sed quid si decẽ habet filios, & quibusdam prælegat: nunquid

esse collationes: & exinde æqualitatẽ, secundũ quod olim dispositum est [a]: nisi expressim designauerit ipse se velle non fieri collationem: sed habere [b] eum qui cogitur [c] ex lege conferre: & quod iam datum est [d], & ex iure testamenti [e] omnibus, quæ prius de collationibus à nobis sancita [f] sunt, in sua virtute manentibus, si res suas pater inter liberos distribuere velit.

Diuisio bonorum à parente inter liberos facta non aliter valet, nisi in testamento fuerit facta vel in alia scriptura parentum, vel liberorũ vel omnium subscriptionem continente. Bart.

Et quod sæpe nobis iudicantibus placuit, necessariũ credimus nunc partem fieri præsentis legis. frequenter enim quidam plurimorum filiorum [g] constituti patres † inde putantes mox substantiã diuidere in fraterno certamine eos seruant: & ad maiores adhuc & sæuiores eos contentiones adducunt [h]. Cùm enim oporteret, si hoc vellẽt [i], aut apertè omnia diuidere in testamẽtis suis: aut [k] si non hoc vellent partes facere, & eas subscribere, & sic indubitatam dare filiis diuisionem. At [l] illi non hoc faciunt: sed partem quidem aliquam per se ipsi scribunt: & neque hanc habere continuè, sed fortè inter scriptam alterius cuiuspiã literis [m] & inscriptione abiecta [n], & nulla custodia digna posita: residua verò pars nequaquam illorum est manus, sed subscriptoris cuiuspiã fortè corrupti, aut cuiuscunque. & hinc [o] illis litium occasiones decies millies [p], vtrum hæc voluntate gesta sint patris, an alicuius artificis [q] operarij certaminis & contẽtionis, & ad fauorem partis alicuius scribentis. Hæc [r] nos molestare decætero nostros subiectos nolẽtes, sancimus, si quis voluerit suas res filiis, aut diuidere, aut omnes, aut etiam aliquas fortè relinquere præcipuas has, maximè quidem, si possibile est, dicat in testamento [s], & indubitatam det filiis hinc vtilitatem. Si autem hoc non [t] agat propter aliquas necessitates [v], quæ plurimæ circunsistũt hominibus: † licet tamẽ descriptiones [x] facere rerum, quas partiri voluerit, & subscribere oĩbus [y], aut ipsum aut filios vniuersos subscribere [z], procurare, inter quos res diuidet, & ex hoc causæ dare indubitatam fidem. & quod secundũ hanc fit speciẽ, ratũ sit atq; firmũ [a],

† Haloã. dum vidẽtur bona diuidere, vt euestigio fraterna illos contentione liberẽt in maiores &c.

† Haloã. nihilominus ei, bonorũ, quæ diuidi vult diuisiones licebit in codicillos coniicere.

[3] Idẽ Ias. & est de mente omnium.

Ista glo. est singul. secundum Bal.in ca. quoniam contra falsam.coll. iij. extra, de proba.

quid & illi subscribent, quibus non prælegatur? Rñd. sic: quia eos tangit, vt C. de auth. præ. l. fi. & j. vt spon. largi. §. ad hoc col. ix.

a Cautela. id est, firmitate.

b Si vero. ex hoc. §. sumitur auth. si modo. C. famil. ercis. Accur.

c Egerit. i. nullâ trium suprædictarũ viam elegerit.

d Aliud quidã. sic ẽ. de non alie. §. fin.

† Haloã. vertit designationem.

e Studium vero maleuolẽtiæ. i. negationis. & ex hoc §. sumitur authen. cõtra qui propriã. quæ est posita in l. cum fidẽ. C. de non nume. pe. Accur.

† Haloã. obscurarum illarũ & magna ex parte testibus carẽtium scripturarum nulla ratione habita.

f Denuo legislationem. i. iterũ approbare legem Aquiliam latã à pleb̃eis, Aquilio rogante siue interrogante plebem, vt subiicit: vt ff. ad legem Aquil. l. j. & instit. ad leg. Aqui. §. cæterum.

g Protulit. scilicet plebs.

h Secũdũ quã. s. legẽ Aquiliam.

i Duplicibus. nã ex inficiatione crescit in duplũ cõdẽnatio: vt hic. & C. ad legẽ Aquil. l. cõtra negãtẽ. & ff. ad le. Aqui. l. inde Nera. §. hæc actio.

k Actiones. vt vti ifs Aquilia: cũ datur damnum de corpore in nõ corpus, & econtra de nõ corpore in corpus. Item in factũ subsidiaria legis Aquiliæ: quando datur damnum de nõ corpore in nõ corpus: vt instit. ad leg. Aquil. §. pe. & §. fi. & ff. de dol. l. & ele ganter. §. idem Labeo. Item actio prolegato. s ex testamẽto: quæ datur venerabili loco. instit. §. item mista.

l Ordinẽ. id est, vt crescat ex inficiatione.

aliaq; cautela[a] non indigeat. Si verò[b] aliquis hoc non egerit[c] sed dispersam sic, vt plerunque, sine testimonio † subscriptionẽ fecerit: sciat nihil hinc filiis sese præbiturum vti litatis: sed quasi nihil sit factum, diuident substantiã filij, † incertas, & plerunque sine testimonio conscriptiones non sequentes: neque iudicibus causæ, quos iudices familiæ erciscundæ, leges appellant, has sequi cõgendis. Oportet etenim prouidere subtiliter cautelæ filiorum, & non aliud quidem[d] minuere, aliud sub errore relinquere: quod difficiliũ insuper & insolubilium crebrò etiam criminaferẽtium causarum occasionem præstet. De successionibus itaque, & de collationibus & aliis quæ prædicta sunt, vsq; in hoc sancitum sit.

Lex Aquilia & eius dispositio, qua cautum est vt negans dãnetur in duplum, confirmatur: & ad eundem ordinem plures sunt actiones inductæ. Ang.

Studium verò maleuolentiæ[e], quod fit ab aliquibus, necessariam nobis fecit plebis denuo legislationem[f] approbare, quam per quendam suorum protulerit[g] tribunorum, & Aquiliũ nuncupationem ab illo susceperit, secundũ quam[h] pro abnegatione duplicibus[i] subdebat exactionibus maleuolentes, & abnegare tentantes: vbi etiam aliæ quædam actiones[k] ad eundem coaptatæ sunt ordinem[l] †. Sed paulatim[m] mutata clementia, ablata est, quæ consueuit iniquorum enutrire maleuolentiam. Quamobrem etiam nobis necessarium visum est indecentes & turpes abnegationes prædictæ pœnæ subiicere. Si enim † protulerit aliqs[n] scripturam, alter[o] autem negauerit: cùm hæc[p] litera eius habeat ita, vt necessitatem patiatur actor causas pati circa probationem eius[q]: aut literas[r] quidẽ † susciperiat, dicat autem non solutum debitũ sibi, & probauerit hoc legitimis modis actor: condemnationem aduersus eum duplicem[s] in vtroque casu fieri sancimus: non quia à maioribus[t] legibus delectamur, sed quia[v] lites eorum minores efficimus: quatenus timore pœnæ citius dicãt quod confiteri competit. In talibus itaque omnib⁹ modis condẽnationẽ hoc fieri volumus modo[x]: & si præter hæc egerit[y], iudicem scire quia trẽscendens legẽ ipse tenebitur[z] his pœnis. Hæc aũt dicimus, nisi probationibus actor abrenunciãs † sacramẽto rei nunc vsq; ad negationẽ factã solui voluerit[b].

m Alter. scilicet reus.

n Hæc. scilicet scriptura. Accur.

o Eius. scilicet rei.

p Aut literas. nunc conuerte casum in actore negante, & reo profitente: & quod dicit non solutũ proprie accipitur. Item q̃ dicit actor. i. reus qui in probanda solutione est actor: vt C. de pba. l. j. & j. vocat eum reum ibi, sacramento rei &c. & quod dicit in vtroque casu. i. siue in primo vbi actor protulit literas rei siue in secundo, vbi reus protulit literas actoris. Vel dici potest, vt tota litera & ẽ. & j. vsque ad §. si autẽ. loquatur in actore proferẽte, & reo negante: & q̃ sequitur solutũ dicit numeratũ. Item q̃ dicit actor proprie ponitur. Item q̃ dicit vtroq; casu dic, i. siue reus literas suas, & postea numerationem negauerit, siue facta mihi scripturam confiteatur: sed numerationem neget: vt hic innuitur.

q Eius. scilicet rei.

r Aut literas. nunc conuerte casum in actore negante, & reo profitente: & quod dicit non solutũ proprie accipitur. Item q̃ dicit actor. i. reus qui in probanda solutione est actor: vt C. de pba. l. j. & j. vocat eum reum ibi, sacramento rei &c. & quod dicit in vtroque casu. i. siue in primo vbi actor protulit literas rei siue in secundo, vbi reus protulit literas actoris. Vel dici potest, vt tota litera & ẽ. & j. vsque ad §. si autẽ. loquatur in actore proferẽte, & reo negante: & q̃ sequitur solutũ dicit numeratũ. Item q̃ dicit actor proprie ponitur. Item q̃ dicit vtroq; casu dic, i. siue reus literas suas, & postea numerationem negauerit, siue facta mihi scripturam confiteatur: sed numerationem neget: vt hic innuitur.

† Hal. ni. hilomin⁹ vel pauli se ostẽdit humanitas ciã minorum hominũ ẽm triit ipro bitatem.

† Approbatur per Iacob. de Belusio.

† Cõcordat cum hoc tex. ca. de dum. cum glo. supra verb. idoneus. ex tra, de pr sumptio. & est. §. iste situs, p. authent. seper. l. cum fidem. C. de nõ nu pec. & incipit, contra q̃ priam.

† Agnoscat.

s Duplicem. s. in vnum simplum sit pœna: aliud sit restitutio: vt j. eo. §. si quis autem. Sed actor videt in plus puniri. s. vt totum duplum sit pœna: vt j. eo. §. si autem. Sed pone istud, vt ibi diximus.

t A maioribus. i. non sumimus delectationem legum à maioribus id est, antiquis, qui fecerunt legem Aquiliam & alias ei similes.

v Sed quia. respõdet tacitæ obiectioni. Accur.

x Modo. scilicet duplicem.

y Egerit. scilicet aliud.

z Tenebitur. nã facit litem suam: vt ff. de var. cogni l. fi.

† Halol. rei sacramento inficiationẽ purgari velit.

a Sacramento rei. quam supra nominauit actorem, secundum primum intellectum huius. §.

b Voluerit. s. actor deferens ei sacramentum: & ille non iuret, sed cõfiteatur. Et sic no. hic quod parcitur sponte confitenti a sic. ff. de ali. iu. l. iij. §. fina. & C. de plus peti. l. j. & j. vt lit. iu. §. si quis. col. ix. C. ad legẽ.

a Cõcorda. pe. §. si qui. extra de hære.

Iul. ma.

Iul.ma.l.quisquis.§.fi.&.C.de his qui se de.l.j.ar.con

1 Ibi delictum fuit tra.ff.de fur.l.qui ea mente.&.ff.vi bo.rap.l.pen.Ité not.si relenas me in vno onere probandi:& ego te de cõsumma rũ, hic nõ beo in alio releuare.s.in pœna dupli.sic.ff.de iureiur. nec incide- l.eum qui.j.respon.
rat in pœnã, qa a Intulerit.scilicet actor.
pœnitet b Et ille.s.reus.
antequã c Ille.s.actor:vel
partẽ aggrauaret creditor secundum
primum intellectũ. vel dic reus secundũ aliũ intellectũ.
proba- d Omnes vero. nunc conuertit casum: & dic verò.p
tiõe.Ang. sed. Item quod dicit actor.i.reus siue debitor, q defert
hic post actori, vt hoc differat à casu præcedẽti.vel dic retẽto primo casu.s.actore de
Barto.in ferẽte:& omnia pone.ppria. & in hoc
cõtrario. differt à superiori, quia in superiori ab initio fuit confessus reus,quando nulli actori fecerit expensas: hic autẽ quando dudũ post ea.vnde restituunt huiusmodi expẽsæ actori,vt subiicit.

e Expensas. sic C.de iudi. l. sancimus.

f Si quis autem. s.debitor. Accur.

g Postea verò.id est,postquam actor probauerit se mutuasse.vult hoc cõfiteri:dicit se soluisse, non prodest ei: vt subicit etiam si verũ dicat: vt subiicit.& facit.j.vt ij qui ob.phi.res mi. §.si verò. & est hoc propter eius mendaciũ quod est punienum: vt j.e.e.§. illud. alias contra, vt.ff.de re.iur.l. bona fides. Sed nõne actor est in dolo, qui petit quod iam sibi solutum est:vn de potior deberet esse cõditio cõuenti:vt.ff. ne qui eũ.l. j.in fin. &.l.ij. Rñ. actorem bona fide agentẽ:agere prius & postea alias repellitur:vt dictum est.

h Debitum.i.tantum quantum erat prius debitum. quod vere tñ solutũ fuit. sed qua actione petitur hoc secũdo? Respõ.per condictionẽ ex hac.l.quia antiqua actio sublata est solutiõe:vt insti.qb.mo.tol.ob.j.rñ.

i Constituit. vt Zeno: vt. C.loca.l.cõductores.vel Archadius:vt.C.vnde vi.l.non ab re.

Si enim tale aliquid egerit:siquidem mox ab initio post abnegationem intulerit[a] iusiurãdum, & ille[b] continuò confessus fuerit quod in negatione deductum erit, sine periculo sit quantum ad duplum. Si verò longiori facta lite tunc actor inferat sacramentũ,at ille[c] etiam sic quod infertur, profiteatur:de dupli quidẽ eum eximimus pœna: omnes verò[d] expensas[e],quæ vsque tunc factæ sunt propter probationes, actori iureiurando eius definitas exoluere eum, qui ab initio quidem negauerit, postea verò confessus est, iubemus. Si quis autem[f] annumerationem in se facta pecuniarũ negans, postea verò[g] vtatur solutionibus à se factis: tali homini nullam vtilitatẽ horum, quæ verè soluta sunt, esse sancimus:sed totum eum debitum[h] exigi præcipimus, & hanc solã sustinete negationis pœnam. Hoc etiam quidam ante nos Imperator constituit[i] nullo iudicantiũ, neque in hoc flectendo[k] sed integritatem legis custodiente. Si autem etiam reus proferat literas actoris[l],dem um ille[m] eas neget:at ille probet eas:non solùm illud repetetur, de quo negatio fuit, sed etiã tantùm aliud adiiciat:hic quoque de iurisiurandi

k Flectendo.sic.C.ad.l.Iul.de vi publ.l.seruos.

l Actoris.in qbus actor fuit confessus sibi solutum q̃ apocha vocat:vt.ff.de ad.tu.l.Lucius.§.tutelæ.Ac.

m Ille.s.debitor.& reddit ad casum illũ,quem habuimus.s.§.si eũ ptulerit &c.secundũ primũ intellectum quem ibi dedimus.

datione similiter[n] etiam in actore introducatur ratio. Si verò lis agatur per curatorem, † fortè constitutas personas, quæ curatores[o] respiciunt: huiusmodi negationis pœnæ, quando in ipsorum curatorum fuerit literis, non aduersus eos, quorũ sunt curatores, sed aduersus eos[p] ferri, qui turpem & indecentem hanc negationem fecerũt. Si verò aliud condemnationis augmentũ,aut in duplũ, aut in triplum,aut in quadruplum ab antiquis legibus[q],aut principum introductum est constitutionibus[r]:ma neat quidem illud secundum propriam formam, sicut nos illud in nostris institutis,& digestis[s],& constitutionum libro sancimus: hoc autem[t] nunc augmentum priorum sit.

Possessor qui rem eius esse, de quo actor affirmat,negauit: & post probationem actor confitetur ad exceptionem decurrens, prius rei possessione priuatur, quàm de ture suo audiatur. Bart.

Illud quoque in iudiciis arbitramur oportere melius[v], quàm omnes ante nos, determinare & constituere. Si quis enim conuentus[x] fuerit res habere alterius: ille verò dicat res non esse illius, de quo dicit actor: & cogatur, qui actionem infert, aut documentis,aut testibus, aut aliis vti labori-

n Similiter. vt.§.hoc autem dicimus &c.

o Curatores.i.psonæ procuratorũ respiciunt curatores:vt idem in eis. quod in curatoribus seruetur. Acc.

† Haloã. vtputa ad eas pertinens personas quę curatoribus indigent.

p Eos.s.tutores vel procuratores, & curatores. & facit ad hoc,C.de seruis fug.l.quicunq;. §.in minorũ.&. C. vnde vi.l.meminerit.et. C. de fal mone.l.j.in fi.&.ff. qđ quisq; iu. l. iij.§.j. &.ff.si qs ius dic.l. j.§.si procurator. &.j.vt litig.iurent. §.in causis. col. ix. Sed quid si literas. eius,cuius negotiũ gerit, negat? Rñ. non tenetur gerens negãs: cum nec alienas literas possit cognoscere, vt suas.imo etiã quãdoq; vix suas cum aliter iuuenis, aliter senex scribat: vt. j. de fide instru. §.ij.

q Legibus,vt in fi.de actio.§.oẽs.

r Constitutionibus.s. in duplũ: vt C.vnde vi.l.si quis in tantam.&.l.non ab re.§.fina. &. C. finium regund.l.si constiterit.Item tripli & quadrupli: vt institu. de actio. §. tripli. &. §. quadrupli.

s Et digestis.in ff. multæ actiones inueniuntur in duplum,vt serui corrupti. Item in quadruplum, vt furti manifesti: & quod metus causa: vt.ff. de ser. corru.l.j. & quod met. cau.l. si cum ex.§.ij. Acc.

Idem Ia. de Beluis. hic & Angel.

t Hoc autem.quod hoc.§.dictum est.

v Melius commendat se.sic & alias institu.de hæreditates.& diff.§.si.Accur.

x Conuentus.scilicet rei ven.& quod subiicit alterius.s.agentis.Item & hypothecaria. & quod subiicit alterius,dic.i. eius quẽ dicebat actor obligasse:q̃ habet necesse probare, qui agit.s.q̃ debitor fuerit dñs

Istud nõ est verum generaliter secundum Bar. in l. cum res. Co.si res alien. pign.data sit. & Ias. in §.item Seruiana, colũ. xvj. institu. de actionib.

tempore obligationis: vt. ff. de pig. l. & quæ nondum. §. quod dicitur, &. ff. de proba. l. ante omnia. & secundum vtrunq; horum modorum hãc literã prosequere. & facit. ff. de ret ven. l. fi. Sed contra in eo. ti. l. officium. in prin. Sol. ibi talis opponebatur exceptio quę non erat contraria his, quę prius dixerat ipse reus. Itẽ tertio potest poni in eo qui agit nomine procuratorio. Item quod plus est, põt intelligi hic. §. de qualibet actiõe in rem, per quã directum dominiũ, vel quasi petitur: quia ista verba sunt generalia. & ideo generaliter intelligẽda: vt. ff. de ser. vr. prædi. l. si seruitus.

Generaliter prolatum, generalem capit interpretationem.

quale est Publiciana, & rei vẽdicatio vtilis, & petitio hæreditatis directa, et vtilis, & in similibus: vt si ago in rẽ, vel Publiciana, & negas me dominũ, vel me emisse à nõ domino: & hoc à me probato, dicis te à me emisse: & me dñm fuisse, vel latiõe possessionis, dominum fuisse: vt hic. Sic absoluaris à Publiciana. Item quid de re cani negãs punitur: vt in tur per cõdictionẽ: c. vlt. cum glo. fi. extra, de solutio.

† Et sic negãs punit in trã me dñm fuisse, vel latiõe possessionis, dominum fuisse: vt hic. Sic absoluaris à Publiciana. Item quid de re canis negãs punitur: vt in tur per cõdictionẽ: c. vlt. cum glo. fi. extra, de solutio. vt. ff. de cõdi. inde. l. inde hiti. §. fi num mos. & de triti. l. ij. & idem vbicunque petitur possessio quocunq; iure. licet enim personaliter agitur, res tamen. i. possessio petitur, vel quasi in rẽ, vel ad rẽ agitur: & dici potest idem. Nam & rei vendicatio ratione possessionis datur: vt. C. de ali. iud. mu. causa fa. l. j. Sed quidã dicunt hunc. §. in hypothecaria tantum loqui, quam secũdus creditor intentat cõtra primum, sed contra eos est in nouellis. eo. tit. l. fi quis rerum detentator. Accur.

a Abnegauerat. s. dicendo illius &c. ne vna negatio superfluat: alias ponitur pro simplici negatiõe: vt ff. de in di adi. l. vbi. &. ff. si vsusfruct. peta. l. vlti. j. respõ.

b Aliis causis. hoc est contra eos, qui faciunt loqui in hypothecaria tantum.

c Prioribus. arg. simile. ff. de pig. l. si superatus. &. ff. de re. iur. l. si inuitus. §. cui. Accur.

d Et actoris. repete pro.

Mendacium nõ nunquam punitur.

e Possessio. Not. pœnam imponi propter mendacium. de translatione possessionis. sic. 5. proxi. §. &. ff. de rei ven. l. fi. & institu. de fideicom. hære. §. fi. &. ff. de iureiur. l. eum. &. C. loca. l. conductores. &. C. vnde vi. l. non. ab re.

f Negationem. i. pœnam negationis.

g Et legem. i. legalem iustitiam. sic. ff. de acqui. pos. l. fi rem. in fi. Sed qualis erit hæc iustitia. quæ admittit hominem tam varia dicentem? Nam primo non illius esse dicebat, cuius nunc esse dicit: vnde videtur repelli tanquam sibi cõtrarius. vt. C. de furt. l. j. &. ff. de peti. hæ. li. vj. Sed dic eum satis punitum. Item in alio iudicio admittitur: licet dicat contraria his qui dixerat in priore iudicio: vt. ff. de inof. tes l. Papinianus. §. sed nec impuberis. Nam quædã alio iudicio fieri possunt, quæ illo eodem fieri non possunt: vt productio testium: quæ non potest fieri post publicationem: fit tamen in alio iudicio puta appellationis: vt. j. de test. §. & quia. col. vij. &. C. de tempo. ap. l. per hanc. &. C. de ap. l. eos. §. antepen. Sed quo iure fiet hæc translatio. s. possessionis? Respon. per officium iudicis cũ iam probationibus præstitis: & super principali facto lite contestata hæc petatur. Nã ea quę post cõtingunt ad eius officium pertinent: vt. ff. de ædil. edi. l. ædiles. §. item sciẽdum. quod officium sibi competit authoritate huius legis. non ergo datur sententia in quæstione principali: ne absorbeatur ius conuenti. Itẽ quid si in rem ago & dicat se non possidere: nunquid his contestabitur, & iurabitur de calumnia super translatione possessionis: vt. ff. de rei ven. l. fin? Respon sic: quia prius non erat iurãdũ in actione in rem. nec his cõtestata, nã illa quæstio. s. an possideat: fit ante lit. cont. vt. ff. de inter. act. l. qui seruum. §. in iure. Vnde dic ibi de calũ. iurari: & lit. cont. & omnia procedere. sicut moris est in causis. at hic in casu isto non fiunt hęc, cum sit causa inchoata: sed per officium iudicis hæc expediũtur: vt dictum est. L. Licet autem dicam litem debere contestari: eo ipso tñ q; fuit facta dicta interrogatio, an possideas vel non: dico contestari litem super iudicio possessionis: vt. C. de lit. cont. l. j. nõ autem super iudicio in rem cum nõ fuerit ille animus: imo magis euitare: vt dicemus. j. de exhi. & intro. §. suscepto verò. col. v. Sed nunquid dabitur libellus super hoc post dictã cõtestationem? Respõ. nõ: per authen. offeratur. Sed oppo. ergo contestatio nulla est: cum præcedere debeat libellus? Respon. hic non fuit petitus: & speciale est hic propter negotij naturam.

Ista glo. est singularis secundum Bald. in. l. fina. C. de execu. rei iud. & ibi. in §. omnium. in fin. de act.

h Successiones. i. posteros cognoscant patres, vel econtra posteri cognoscãt & habeãt successiones maiorũ, de quo habuimus. 5. e. §. j. &. ij. &. §. cõsideremus.

i Collationes: vt. 5. eo. §. illud.

k Distributiones: vt. eo. §. & quod sæpe. Accur.

l Petulanti. i. callide extorquẽtes: vt. C. de mo. mul. an. l. fin. alias petulantes. i. superbi, vel turpes seu malę opinionis, secundum Azo.

m Insiliant. i. insultent. Metaphora facientagendo & respondendo: vt. 5. e. § studium.

n Res detinent. vt. 5. §. proxi.

o Mediocri. Not. medium eligendũ. i. mensuratam vitam.

Medium tenendum est.

vitam. sic ĩ. vt omnes obed. iudi. §. j. col. v.

a Constitutionibus. vt C. de nat. libe. l. cum quis. & l. nuper. Accursius.

b Sortiatur. s. in concubinam.

c Cõstitutionem. s. illã nuper: vt C. de nat. lib. l. nuper.

d Recipientes. s. vt prædicti filij sint legitimi factis etiã dotalibus instrumentis.

e Cõiicientibus. i. considerantibus, vel intuẽtibus. Acc.

f Non omnino. i. non omnimodo prohibetur: quia tã tum cum his, qui sunt in magna dignitate: vt C. de incest. nup. l. humilẽ. Sed hodie cum omnibus põt dotalibus instrumentis cõfectis: vt ĩ. vt lib. decæ. §. si quis aũt.

g Certum fuit. i. certũ esse debuit.

Filij legitimi alios excludũt.

h Filios legitimos. No. q̃ filij legitimi excludunt alios. Sed contra. ff. de inceſt. nu. §. dubitatũ. Solu. ibi in libera concubina: hic in ancilla loquitur: licet postea manumissa sit: sed hoc corrigitur. nã hodie distinguitur secundum M. vt ĩ. vt lib. decæ. §. si qs autem. Et facit ad hũc. §. instit. de ser. cogna. in princi. & ĩ. quib. mo. na. effi. sui. §. illud. & insti. de hære. quæ ab intesta. §. j. & ĩ ti. proxi. Accur.

i Honorauerit. quod & si nõ fecisset tamen præsume ref: vt C. eõia de manu. l. fi.

k Vtroſq; interpositio est. Accur.

l Nostræ constitutionis. vt C. de na. lib. l. cum quis.

m Sub potestate. oblatione curiæ: vt ĩ. quib. mo. na. effic. sui. §. fi qs. & §. sed itaq; col. vij.

DE FILIIS ante, &c.

numissa nati, nuptijs & nuptialibus documentis interuenientibus, legitimi efficiantur: sine alij nati fuerint, & viuunt: siue nati mortui sunt, siue nulli nati sunt postea. Bartol.

Quod autem ab aliquibus malignè dubitatur, in quibusdam nostris constitutionibus [a], & in iudiciis quidem plurimis motum est, cùm sit iustum vlterius non quærì: præsenti coniũgimus legi. constituentibus enim nobis, vt si quis respexerit aliquam mulierẽ clemens, & hanc fortiatur [b] absq; dotalibus documentis, deinde faciat filios, postea verò ad maritalẽ eã receperit affectum, & scripserit huiusmodi instrumenta, & fecerit filios: non solũ eos, qui post hoc nati fuerint filij, sed etiam priores esse legitimos: & propterea circũuenientium, & malignè interpretantium calliditatem etiã aliã iam scribentibus constitutionem [c] quã hæc volumus tenere, licet secundi non sint nati post dotẽ: filij autem existentes moriantur. Et adinuenerunt quidam aliam dubitationem, nõ recipientes [d] hæc tenere in his, qui libertabus copulantur: cũ vtiq; rectè coniicientibus [e] nostram intentionem, etiam hoc fuerit iam sancitũ. Si enim ad libertam non omnino [f] nuptiæ prohibentur: certũ fuit [g], quia etiã in illis hæc tenere volum?. Sed quoniam vtique hoc dubitatum est, sancimus, si quis vxorem non habẽs legitimam, aut filios legitimos [h], ad ancillam propriam habuerit quãdam meliorem sententiam, & filios protulerit ex ea in seruitute cõstituta: postea verò libertate honorauerit [i] & ancillam & natos, & ius eis aureorum petierit annulorum, & regenerationis, & inter ingenuos secundum iustos reduxerit modos, & nuptias cõ summauerit, postea verò nuptialia conscripserit documenta: & aut fuerint filij postea, aut non fuerint (vtroſque [k] nostræ constitutionis [l] amplectamur casus) sit & vxor legitima, & filij sub potestate [m] ipsius, & sui, & ab intestato hæredes genitori. Dicimus autem eos, qui ante nuptias nati sunt, vias per quas ad ingenuitatem secundum quod prædictum est, venerãt, celebratione postea dotalium ius legitimorum eis præbentes. Tua igitur excellentia, quæ bene nobis & sanctè visa sunt, & pro nostrorum quiete adinuenta, omnibus gentibus, quibus præes per p̃cepta propria faciat manifesta: vt agnoscant, quia nulla maxima cura per quã semper aliquid adiicit Deus nostris scriptis, extra nos consistit pro eorũ solicitudine & prouidentia. Datum Cal. Maij, Constanti. vicecon. Belisario.

De filijs ante dotalia. i. ante matrimonium natis: est mens huius constitutionis: quod noluit lex illa, cũ quis & l. nuper posita. in C. de na. lib. & ad futuras cõiũctiones & præteritas referri, quæ non sunt trãsactiõe vel sententia sopitæ: vt ĩ. eo. Accur.

[n] Erue nit. In prima cõstitutione. vt C. de natu. libe. l. cum quis.

o Legẽ vt C. de natu. libe. l. nuper. Adieci

TITVLVS VI.

DE FILIIS ANTE DOnuel talia instrumenta natis.

Constitutio noua ad interpretationem antiquarũ inducta, in eisdem casibus locum habet, in quibus interpretatis legibus locus est: & ideo in casibus pendentibus locũ habet sententia, vel transactione nondũ finitis. Bar.

Imperator Iustinia. Aug. Io. præfe. præto.

† Ineptã, vertit Haloand.

† Haloã. nempe an ea, quæ à nobis de filiis ante dotalium instrumẽtorũ confectionem natis dotalibus post modũ instrumẽtis compostis sancita sunt, pertineant etiã retro ad eas quæstiones, quæ nondũ iudicis sententia vel trãsactione decisæ sunt.

PEruenit ad nos dubitationẽ † variã quibusdã incidisse, † si quidẽ sancitũ est nobis de filiis procreatis ante dotiũ celebrationẽ, postea dotibus factis, non vt etiam in præteritum feratur in his, quæ non decreto, aut transactione sunt terminatæ quæstionibus: nobis vtiq; cum particulariter poneremus leges, expressim in prima cõstitutione [n], quæ hoc sanciuit, memorantibus: vt siue supersint eis matres, siue defunctæ sint, nondum tamen huiusmodi quæstiones aut sententiis, aut transactionibus susceperunt terminũ: omnimodo ita iudicari, sicut nostra dicit lex: quã cõplentes etiã secundam posuimus legẽ [o], eandem valere sancientes, etiã si nõ

a Adiecimus. alias enim ad futura tantum negotia traherent: vt C. de legi. & const. l. leges.

b Tertiã constitutionẽ: vt ſ. de incest. nup. §. fi.

c Conſtitutione. quã modo vltimã nominauimus. Ac.

d Quod huius. ſ. tertiæ & ſecundæ.

e Hoc. ſ. de præterito tempore. Acc.

f Superflua. facit C. de ve. iu. enu. l. j. ibi, melius eſt pauca, &c. & inſtitu. in proœ. ibi, & cũ ſacratiſſimas, &c. & ſ. de referend. ibi, multitudo enim.

g Sit locus. nota mirabile verbum.

h DE ADMI niſtrantibus officia in ſacris appellatio.

Hanc non lego.

IAm quidẽ. Legẽ. vt C. de tẽ. app. l. fi.

poſt dotes ꝓcreentur filij, aut ꝓcreati moriantur, nihilominus & ante dotes natos legitimos eſſe. & hãc quoq; ſecundã noſtrã cõſtitutionẽ ſimiliter adiecimus [a], oportere eius legislationẽ & ad ſeniora referri tẽpora: exceptis illis cauſis, quas aut iudicialis ſententia, aut tranſactio terminauit. Sed quoniam qdã poſt has noſtras claras leges audaci mẽte noſtrã pręſumpſerũt malè interpretari legislationẽ & ſenſum: tertiã [b] coacti ſumus exponere conſtitutionẽ: per quam iuſsimus, ſi qs legitimã vxorẽ habẽs & legitimos ex ea filios, deinde ea moriẽte, aut matrimonio repudio ſoluto, habuerit filios ex aliqua, ad quã nuptiæ non interdicuntur, poſtquã verò hi nati ſunt, dotalia confecit in ea documẽta: legitimos etiã ita ei natos filios exiſtere. Sed in ipſa noſtra conſtitutione [c] non adiecimus, in parte valere harũ legiſlationẽ etiã in illis, quorũ patres adhuc ſuperſunt: aut defuncti quidẽ ſunt, cõtẽtio autẽ neq; iudiciali ſentẽtia, neq; amicabili interuẽtione deciſa (prout quidam arbitrati ſunt) nos nullatenus velle ea, q̃ in memoratis cõtinentur legislationibus de filiis, qui ante celebrationem dotiũ nati ſunt, valere etiã in illis, q ante hmõi legislationem nati ſunt: & maximè, eo q̃ huius [d] pars in prima & ſecunda conſtitõne poſita ablata ſit à nobis in Codicis cõpoſitione: qđ abſurdè arbitrati ſunt. Iuſtiſsimè nãq; primæ & ſecundæ hoc [e] ſubtraximus cõſtitutioni, & tertiã nõ adiecimus. † in ꝑticularibus nãq; poſitis legislationibus neceſſariũ erat forte hãc accipere in ꝑterito legislationis relationẽ. In omni verò coaceruatione legũ codicis cognominis noſtri rectè abſcedere talia propoſuimus, quatenus nõ multitudo ſuperflua [f] codicibus ſcriberetur. Tertia verò conſtitutione nõ adiecimus aliquid de tẽporibus: cũ omnibus manifeſtũ ſit, oportere ea, quæ adiecta ſunt per interpretationẽ in illis valere, in quibus interpretatis legibus ſit locus [g]. Quia verò omnino emerſerunt quidã, & de ſic manifeſtis ſe dubitare contendentes, vel errantes: hanc adiecimus legẽ: ſancientes in prædictis tribus cõſtitutionibus factã à nobis lagislationem valere, in quibus etiam expreſsim primæ poſitæ à nobis legi adſcripſimus: hoc eſt ſi ue ſupereſſe contiget it taliũ filiorũ patres, ſiue mori: nondũ verò de huiuſmodi negotio, aut decreto, aut tranſactione finis acceptus eſt: ſecundũ hæc tales cauſæ ad leges à nobis poſitas deducantur: exceptis illis negotiis, quæ contingit ante leges à nobis poſitas, aut decreto iudicum, aut tranſactione determinari. Quæ igitur nobis placuerunt, & præſente ſacra declarata ſunt lege, tua ſublimitas manifeſta omnibus facere ſtudeat. Datum xx. Calend. April. cap. Beliſario viceconſule.

† Haloã. Si quidẽ enim per partes deſcripſiſſemus ſanctiones neceſſarium fuiſſet forte aſſumere tale aliquid, q̃ retro ad ea, quę legẽ pręceſſiſſent, reſpiceret.

TITVLVS VII.

DE ADMINISTRANTIBVS officia in ſacris appellationibus [h].

Iudices appellationum & eorum officiales in cauſis appellationum, in quibus officium eſt commune, in iudicio ſimul examinationem facere debẽt & geſtis participare. Bartol. NOVEL. 20

Impera. Iuſtinia. Aug. Ioã. præfec. præto.

IAm quidẽ ſacram fecimus legẽ [1] de appellationibus eloquentẽ, quẽ oportet ſeruari modũ ſup eis: & vnde ad quos fieri appellatiões, quaſque deceat, tam ad tuã celſitudinem, quàm ad glorioſiſsimum miſimus quæſtorem. Quia verò plurima facta eſt dubitatio de miniſtrantibus eis officiis: cũ ij, qui ex ſacro quidem epiſtolarum ſcrinio ſunt ſpectabilium iudicum, vendicarẽt ſibi appellationis miniſterium: qui verò ex ſede tuæ ſunt celſitudinis, maximè dicerent ſe lædi ſi mutato ſchemate nequaquam ſoli appellationibus miniſtrarent his, quæ à clariſsimis prouinciarum iudicibus veniunt ad ſolum tuum iudiciũ, ſicut prius erat, dum in diuino quidem ipſe audires cõſiſtorio, miniſtraret verò officium tuum: ſed propter ſpectabilium ſchema, in ordine ſacri auditorij negotio moto, & pariter audiente tua celſitudine cũ glorioſiſsimo noſtro quæſtore vtriuſque partis totũ ſibimet applicarent: congregatiſq; apud tuã celſitudinẽ & glorioſiſsimorũ noſtrũ quæſtorẽ ſæpius, & his q ex ſacris ſcriniis appellationibus miniſtrãt, & qui ex tuæ ſedis celſitudine & officio nouiſsimè ad quandam formã cauſa perducta eſt, quã non ex ſcripto ad nos deduxiſtis. Cauſa verò nobis non

a Et iuvnius. vt. ſ. vt iu. fine quoquo ſuffra. §. illud. &. §. quoque. in fine.

b Quoniam dum nihil. Not. vbi legem correctam nō inuenimus expreſſe, antiquæ dimittimus figurę ſic. C. de teſt. l. ſancimus. &. C. de app. l. præcipimus.

incongrua viſa placuit: & interim quoniam Paphlagonia & Honoria diuiſę prius in iudices duos in vnum eundemq; reductæ ſunt prætoris nomen ſuſcipientem: hoc indubitatè placuit, ſchema tuo cō petere cingulo: hoc idem & in duobus aliquando poſitis hoc eſt, Helleſponto & Pōto Polemoniaco. Nā & illic duobus cōſtitutis prius iudicibus, nūc autem vno moderatore facto & decorato etiam ipſo ſpectabiliū dignitate, rurſus hoc proueniebat, & ad tuū ſolummodo iudicium ferri appellationum lites oportebat, ſecundum terminum tamen conſtitutionis de appellationibus. Complacuit igitur ſimul his quidē officiis vtriuſq; adminiſtrationis, ſimul autem vobis ambobus inſuper & nobis & rectè ſe habere viſum eſt, ſolū officiū tuæ celſitudinis talibus miniſtrare appellationibus, ſicut & prius fuit, ſi & in ſchemate ſacri auditorij dicātur, & adſit glorioſiſſimus noſter quæſtor, & particeps ſit geſtorū. Sed etiam quoniam primæ Cappadociæ præſes prius ad tuū cingulum reſpiciebat ſolum, & ibi appellationes ferebantur, nunc autem in ſpectabilis proconſulis figuram mutatus eſt: nihilominus cōpetēs eſt, & illā adminiſtrationē appellatione ſuſcipientē & mittentem litem hic ſecundum noſtrā ſacram cōſtitutionem in ordine ſacri noſtri auditorij eam examinari: p̄ſente quoque glorioſiſſimo noſtro quęſtore & pariter audiente negotiū, ſolo offō minſtrante tuo: quoniā & prius ſolitū erat. nā & ſi ſpectabilis comes domuū permiſtus eſt: tamen neque pridē multę quędā mouebātur cauſę apud eū: neq; ex iudicio eius ferebatur aliqua penè appellatio hic, nūc autē q̄ circa ęrarij diſpēſationē ſunt, & aliis hæc q̄buſdā tradidimus: & nō oportet ob hoc minui ſedē tuā: ſed ſimiliter tuū miniſtrare offm̄ ſolū hoc delatis negotiis. hoc ipm̄ ēt in Armenię ꝓcōſule: qm̄ prius adminiſtrationē eā ordinariā faciētes: & nūc nihil ei addētes in ꝓcōſulis figurā mutauimus. Etem̄ inde venientibus litibus tuę celſitudinis miniſtrauit offm̄: lite quidē in ordinē ſacri auditorij (ſicut prædiximus) mouēda apud eos, apud autē ambos vos examināda. Nihilominus autē offō tuo miniſtrāte cauſę ſicut prius fuit dū ſolū adminiſtratiōis ordinarię haberet ſchema maiore ordine nō ſuſcepto. qm̄ Lycaoniā, & Piſidiā, & Iſauriā ſub iudicibus primitus conſtitutas & appellationes deſtinātes ad ſedē tuā nunc decorari p̄torū cingulo contingit: licet videatur quodāmō ꝓmiſtū quoddā ei etiā militare offm̄: qm̄ prius & dux in vtroq; harū ꝓuinciarum fuit neceſſariò nobis ſe habere placuit propter nouitatē ſoli ſedi tuæ & glorioſiſſimo quæſtori tradere appellationum examinationē: cedere quoq; clementius tuo offō, vt his quæ ſuper hoc aguntur, miniſtrēt. vnde ſiue aliqd factū eſt tale prius, ſiue etiam poſtea fiat: eundē ordinē cauſę imponi ſancimus. Quia verò duæ fuerunt miniſtrationes puræ, & comitis oriētis & iudicis eius primæ Syriæ: & ciuiles quidē huius adminiſtrationes: appellationes autē ad tuam referebantur ſedē officio adminiſtrantes ſolūmodo tuo: comitis autem orientis vtpote ſpectabilis in ſacrarum auditionum figura ad ſedem tuam & glorioſiſſimi quęſtoris veniebat ſolis, qui ex ſacris ſunt ſcriniis miniſtrātibus. Sed hoc in hac p̄te nobis ante ſe habere viſum eſt in hac videlicet adminiſtratione cōmune dare miniſterīū: & his q̄ ſacrarū epiſtolarū ſcrinio ſunt, & ex officio tuę celſitudinis. Quod em̄ prius duorū vicariorum fuit Pōtica & Aſia, & omnino innouatū eſt, & in vnius [a] adminiſtrationis ſolius ꝓuincię mutatū. dicimus autē Galatię aliud aūt Phrygię Pacatianę: veniāt q̄dē tā ad tuā celſitudinē, quā ad glorioſiſſimū q̄ſtorē, ſolū aūt mō miniſterīū ſuſcipiat offm̄ ſedis tuę. Illud tñ ſācimus vt ex adminiſtratiōibus nūc à nobis adinuentis & mutātibus antiquū ſchema ſiue hoc ipſū ſecūdū naturā, ꝓpriè iudicē adminiſtratiōis, ſiue ēt ex delegatiōe nr̄a idēſeruet ſchema, etibi ſolū adminiſtrare offm̄ tuę celſitudinis ſancim[a]. Similiter ſiue ex delegatiōe, ſiue ex cīguli natura appellatio veniat: offm̄ tuę celſitudinis miniſtrare appellationibus ſancimus: ſiue ēt ex delegatiōe nr̄a ſimiliter officij erit tui. In q̄bus aūt cōe diximus & tuorū officiorū, et ſacris ſcriniis miniſterīū, ſiſr cōionē ſeruamus: ſiue ex delegatiōe, ſiue (ſcđm q̄d diſpoſitū eſt) in iudicio fiat examinatio. ſuꝑ illis tñ litibus, quas nō ſpectabiles iudices iudicāt, ſed aduocati ſolū, referat negotiū tā ad ſedē tuā, quā ad glorioſiſimū quęſtorem deuotiſsimis libellenſibus miniſtrantibus eis: quoniam dum nihil [b] omnino ſuper iſtis innouatū ſit, antiquā ſeruamus

DE NVPTIIS.

Lurimæ. Leges à nobis. quas fecimus. s. per hoc volumen.

b Dantes. Leges dico dantes viã his quæ nos vidimus se nõ recte habere.

Leges sunt scientia moralis.

c Degere. No. legẽ moralẽ scientiã. de & institut. quib. mod. test. infir. §. fi.

d A nobis. i. hęc cõstitutio.

e Oĩbus. s. hoĩbus.

f Honestum. & vtile.

g Immortalitatẽ. i. indiuiduitatẽ ex artificio iuris ciuilis. Nam continet matrimonium indiuiduam cõsuetudinem vitæ: vt inst. de pat. po. j. rñ. secũdum quosdam. Vel dic melius vtputo. immortalitatem. i. infinitatem. vt. s. oc casiõe matrimonio rũ genus humanũ pseueret liberis ciuitatem semper replentibus: vt subiicit, &. ff. so. mat. l. j. &. ff. de bon. dã. l. cũ rõ. §. pen. & ex hoc idem genus humanum est hodie: qđ retro fuit à mille annis: vt. ff. de iu. l. proponebatur. & ff. de leg. j. si grege j. respon. &. l. si ita legatũ. §. si domus.

† Codex Græcus alium hic habet Titu. de quo meminerunt Iaco. Belui. & Bart. vide versionẽ Halo. porro huius constitutiõis titulus apud Haloã. est De iis qui nuptias iterant.

h Nostra immortalitate. hic supponit pro gñe omniũ & non pro se tantum. i. propter nostram immortalitatem vitandam, ne moriatur. s. genus humanũ, secũdum Azo. vel dic, quod dicit de se, qui est immortalis quoad imperiũ: vt. ſ. quomodo opor. episc. §. penul.

i Sancita sunt. q. d. aliæ leges à nobis vel ab aliis factæ nõ ita, quident gñaliter hũano generi, sicut hæc de nup. et ideo ãpliori solicitudine de his dicit, vt subiicit.

figurã: sicut etiam in aliis oĩbus non innouatis antiqua ministeria manere in semetipsis disposuimus nulla nouitate facienda. accedens nãque nouatio aliter quodammodo oportere fieri etiam ministrantium ostendit figura. Quę igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo omnibus faciat manifesta: edictis destinatis ad se, vt omnes cognoscant, quæ nobis sunt placita. Data Calen. Aprilis, Cap. Belisario viceco-sule.

TITVLVS I.
DE NVPTIIS †.

Constitutio ad futura trahitur: in præteritis autem vetera iura seruãtur. Item dispositio vltimæ voluntatis, quæ legibus non repugnat, pro lege seruatur: & nuptias consensus facit dotalium instrumentorum augmento non egens. Barto. nouel. 22

Imperator Iustini. Aug. Ioan. præfe. prætorio.

COLLATIO QVARTA.

Lurimæ quidem iam varięq; positæ sũt leges à nobis [a] vnicuique parti, prius à nobis sancitorum, aut dispositorum quidem, visorum autem à nobis habere non recte, ad meliora dantes [b] viam, & exponentes subiectis quo competat degere [c] modo. Hoc autẽ quod nunc à nobis [d] fit, lex quædam est communis omnib? [e] propria, rebus competentem ordinem ponens. Si enim matrimonium. sic est honestum, [f] vt humano generi videatur immortalitatem [g] artificiose introducere, & ex filiorum procreatione renouata genera manent iugiter Dei clementia quantum est possibile, nostra immortalitate [h] damnatæ naturæ: recte nobis studium est de nuptiis. Alia namque omnia, quæ sancita sunt [i] à nobis, non in omnibus competunt, nec hominibus, nec rebus, nec temporibus: studium verò nuptia. totius est (vt ita dicatur) humanæ sobolis, ex quo [k] etiam renouatur [l] solo [m] & ampliori [n], quàm alia solicitudine dignum est. Antiquitas equidem non satis aliquid de prioribus aut secũdis perscrutabatur nuptiis: sed licet & patribus & matribus, ad plures venire nuptias, & lucro nullo priuari, & causa erat in simplicitate confusa. Maioris [o] autem Theodosij tẽporibus amplior solicitudo facta est circa huius rei [p] tractatum, donec circũiens per cæteros Imperatores in Leonem piæ memoriæ peruenit, virum [q] fortiter atque virilter etiam de istis plerunque sancientem. Nos autem in constitutionum compositione multa quidem & alia de istis decreuimus [r]. Existi mauimus. autem oportere nunc consiliis perfectio ribus causam considerantes etiam quædam corrigere, non aliorum solummodo. sed etiam quæ à nobis ipsis sancita sunt. Non enim erubescim? [s], si quid in melius etiam hortũ, quæ ipsi [t] prius diximus adinueniamus, hoc sancire & competentem prioribus imponere correctionem: nec ab aliis expectare corrigi legem. † Duo igitur [v] hæc præmittantur hunc legi: & pri-

k Ex quo. s. studio.

l Renouatur. s. genus humanum.

m Solo. s. studio nuptiarum. Accur.

n Ampliori. tamẽ: quia à Deo fuit matrimonium factũ inter Adam & Euã: tũ quia principium est & fundamentũ humani generis: vt hic. vel humani status: vt. ff. de ori. iu. l. j. tũ ga homo est dignissima creaturarũ: vt ff. de ædi. edict. l. iustissime. tũ quia oĩa alia sunt hominũ gratia parata: vt. ff. de vsu. l. in pecudũ & institu. de iu. na. §. fi. fina.

Matrimonium fuit à deo institutum.

o Maioris. s. primi. nã duo fuerũt. primus q fecit illã l. C. de secũ. nupt. l. generaliter. de qua hic loquitur. & qđ sequitur per cæteros imperatores. i. per secundũ Theodosium: vt. C. de se. nu. l. sũ aliis. Quod autẽ sic fuerit, probatur j. e. §. nec illud. & forte de aliis legibus illius ti. licet sint primo posite in ordine, quam supradictæ, loquitur hic. Nam interdũ quod prius est cõpositum, vltimũ est positum in ordine: vt patet. C. de iudi. l. properandũ. in prin. &. C. vt intra cer. tempus. l. ff.

p Huius rei. i. secundarũ nuptiarũ.

q Virum. vt. C. de secun. nup. l. hac edictali. Et nota, qp nomẽ cõsequẽs est rei: vt subiicit. & in stit. de don. §. est & aliud. nam leo fortissimus est bestiarum. Accur.

Nomen cõsequẽs est rei.

Sapiens mutat cõsilium in melius.

r Decreuimus, vt C. de secun. nupt. l. antepnul. &. l. fina.

† Cõcor. c. ab excõmunicato cum gl. j. extra, de rescrip. & in c. grauerimus, cum gl. super verbo parte. e. tit.

s Erubescimus. Nota, sapientis est in melius mutare cõsiliũ, vt dicit Salomõ: vt hic, et. j. vt fra. filij. j. rñ. co. ix.

t Quæ ipsi. s. nos.

v Duo. igitur. s. qu

quæ sequuntur: quia consiliis proiectioribus causam considerantes æstimauimus quædam oportere corrigere igitur &c. secundum Al. Et no. quod hic non incipit adhuc: sed incipiet .ĵ.eo.§.nuptias. Sed hæc accessoria & præfatio sequentibus : vt.ff.de orig. iu.l.j.

a Primũ. secũdum erit lõge.ĵ.hac col. ibi, secundum verò illud &c.

b Prioribus.s.tẽporibus.

c Propria tẽpora.s.ante.l.istam, vt subiicit.

d Præsenti legi. alʒ ex p̃senti lege.

e Siue prioribus. id est, primo cõtractis post hanc.l. vel id est prioribꝫ post primas. sic ponit.ĵ. de hæ. & Fal.§.inordinatum.

f Et in posteris.i. primo nascituris post hãc.l. vel futuris.i. deinceps post primos. nec enim his, qui tunc erant habet locũ: vt subiicit.

g Aut. pro &.

h Futuris.s. volumus valere.

i Lucris. vel aliũ de: vt.ĵ.eo.§.& qm̃.

k Prouenerint.s. ante hanc.l.

l Steterint. quod est beatum : vt.ĵ. e. §. soluto.

m Illis enim.s. antiquis legibus.

n Formidauerũt. nec enim peccauit antiquitas si nõ diuinauit: vt.C. de te. l. iubemus. in fi. & fi. man. l. si fideiuſ.

o Deinceps. i. futurum tempus consideret in hac.l. vt subiicit, quæ est generalis: vt.ĵ.e.§.fin.

p Itaque hoc. qđ diximus de primo in prin. huius. §. & nunc dicit de secũdo, quod huic legi præmittitur. Acc.

q Siue vir. Vt si dicat vir, nolo qđ vxor mea amittat proprietatem eorum, quæ lucratur à me: licet conuolet ad secundas nuptias. Item econtra dicat vxor de marito: alias perderet quilibet: nisi hæc dicantur. vt.ĵ. eo.§. verò expectet.

r Disponat itaque. Quia dixi valere, quod testator disponit de his: itaque &c. Accur.

s Vnusquisque. qui alias potest testificari: impeditur

Diuinare nemo cogitur.

mum [a] illud vt omnia quidem quæcunque in prioribus sancita sunt, siue à nobis, siue à prioribus [b] nostris, hæc valeant singula secundum propria tempora [c] non habentia vlam ex præsenti lege [d] nouitatem: sed etiam in suis casibus valitura atque tractanda: & suos euentus ex his, quæ iam posita sunt, legibus expectantia : & nihil cõmunicantia præsenti legi. Præsentẽ verò legem, ex nunc valere volumus in omnibus futuris casibus, & in omnibus posteà nuptiis, siue prioribus [e] siue deinceps, & in posteris [f] aut [g] futuris [h], siue nuptialibus lucris [i], siue successionibus, quæ ex filiis sunt. Etẽm quod quidem omne iam præcesſit conſcriptis reliquimus legibus: quod verò futurum est, per præsentẽ munimus legem. vnde siue secundæ prouenerint [k] nuptiæ, siue parentibus successiones ex prioris matrimonij filiis: siue lucra ex dotibus, aut antenuptialibus donationibus, aut ex alia causa: siue existentibus ex secundo matrimonio filiis, siue etiã non: in prioribus tẽporibus hæc seruẽtur secũdum sua singula tempora: & fruãtur tã viri, quã mulieres prioris legis latiõe, siue ad alias venerint nuptias siue etiã vsq; ad priores steterint: [l] siue succeſ-

autem. xij. modis de quo dic vt diximus inſt. qui test. fa. poſſ. §. fina.

t In suis. qui largitur: vt.ĵ.eod.§. sed hæc. Azo.

v Vt dignum est. i. secundum leges & bonos mores alias non valeret vt probauimus inſt. de leg. §. ij. Ac.

x Pene. ideo dicit pene: qa aliæ leges fuerant ante. l. xij. tabula. vt. ff. de orig. iur. l. ij. ſ. fi. & §. j.

† Haloã, quæ prioribus consentanea sunt legibus.

y Patriã linguã sic. ĵ. de non alie. §. alienationes.

z Dicens. s. lex. xij. tabu. vt. ff. ad. l. Fal. l. j. in princ. & inſti. ad. l. Falcid. in prin. & facit. C. de fac. ſan. eccl. l. j. & ĵ. de hæ. & Fal. §. ex hæredatos. Accur.

a Valente. s. diſponere.

b Illius. s. teſtõris.

c Formam. i. principis reſcriptũ voluntas enim &c. vt ĵ. de teſt. l. omniũ.

d Quiſpiam. repete impetret aliud. Accur.

e Aliud. s. priuilegium, inquam pragmaticum à principe, vel ab alio impetret.

f Omnium. aliqd quod ſit in mũdo: quiſpiam dico &c.

g Aliquid. i. gratuatum.

h Malens. i. magis volens diſponere aliquid aliter, ꝙ defunctus præcepe rit. Sed à quo alio poteſt fieri impetratio quam à principe? Reſpon. à senatoribus qui ſimilem habent poteſtatem: vt. ff. de leg. & senatuſconſul. l. non ambigitur. ff. de poſtulatio. l. prima. §. de qua. Item à prætorio, qui & legem facit: vt. C. de offic. præfecti. prætor. l. formam.

† Cõcor. c. tua nos. iuncta gl. ij cir. principio extra de teſt.

i Si verò nihil. Not. tres casus. & in duobus locum habet hæc conſtitutio: & in tertio

serint filij, siue aliquid omnium egerint † priores sequentes leges. Illis eñ [m] credentes & ita contrahentes, nullus inculpabit, quare non futurum scierunt, & hoc quod videbatur quidem, & tractabatur omnibus modis, credi derunt: quod verò nondum factum erat, non formidauerunt. [n] Vnde illa quidem omnia maneant suum seruantia ordinem: deinceps [o] verò tẽpus in posterioribus pariẽdis casibus in vna ad hæc oĩa hac lege posita atque collecta respiciat, quæcunque de futuris (sicut dictum est) nuptiis competunt, ralere. Vnum itaque hoc [p] præmittatur legi, secundũ verò illud, vt oĩa quæcũq; ex hodierna die testator diſpoſuerit de talibus, siue vir [q], sine mulier cõſiſtat, hæc valeãt. Diſponat, † itaque [r] vnuſquiſque [s] in ſuis [t], vt dignum eſt [v]: & sit lex eius voluntas : sicut & antiquiſsima nobis lex est prima plenè [x] reip. Romanorũ diſponens ait (dicimus autẽ duodecim tabularum secundũ antiquã & patriã linguã [y]) ita dicẽs [z]: vti legaſſet ſuæ rei, ita ius est: nullo valente [a] citra illius [b] volũtatem, nec si sacrã impetret formã [c], nec si quiſpiam [d] aliud [e] omniũ [f] aliqd [g] aliter diſponere malens [h]. Si verò nihil [i] teſtõr dixerit

quando nil dixerit: vt quia inteſtatus mortuus est. Secundus est, quando aliquid dixit præter legem nõ contra, sed illud dictum non tangit constitutionem hanc: sed est aliud: vt de instituendo hærede: vel alio facto, quod non est contra hanc legem. & hic est & in superiori casu locum habet lex ista. Item & illa voluntas seruatur nisi contra alias vniuersales & ſpeciales

ciales etiã si leges, vt subiicit. Aut dixit aliquid quod est cõtra substantiam huius cõstitutiõis: & tũc cessat hæc constitutio. & seruatur voluntas: vt. ff. eo. §. j.

b Disposuerit. aliquid quod &c.

b In breui. No. de quo intẽdit tractare tota hæc cõstitutio.

c Affectus. facit ff. de re iudic. l. nuptias. Et hoc si interueniãt verba de præsenti: vt hęc, vis esse vxor mea? Rñdeat volo. & econtra illa interroget: secus si de futuro voles eẽ vxor mea. nam erit vxor tũc demum, quãdo ducetur ad domũ mariti: vt. ff. de ri. nup. l. mulierem. & l. j. Quid si vadat spõsus ad domum spõsæ, cum per verba futuri tẽporis fuit celebratum matrimonium? Respon. non ideo minus fit matrimonium: vt ff. de rit. nup. l. mulierem. quia hoc raro fit, vnde non curatur à legislatoribus: vt. j. vt matres debi. §. j. & ff. de le. & senatusc̃o. l. nam ad ea Item do mus. mariti est domicilio vxoris: sed non ecõtra: vt. ff. ad muni. l. fina. §. iij. & ff. de iudi. l. exigere. In casu tamen illo & qñq; hoc fit vt maritus ducat ab vxore: vt. C. solu. mat. l. si ignorãs. & & hoc secundũ Iohann. Sed P. semper exigebat ductionẽ in domũ mariti, licet sint verba de p̃senti: et ad hãc legẽ sic respondet, solo cõsensu, id est, etiã sine festiuitate & solennitate instrumentorum & annulorum datione, & aliis pompis matrimonium potest fieri: vt. C. e. l. si donationũ. Item an inter absentes? videtur quod nõ. quia est actus legitimus. Sed contra est etiam. quod alias dicitur de contractu: quod consensu fit, vt venditio & similes, qui etiam inter absentes fiunt: vt. ff. de actio. & obligatio. l. consensu. quod dic: vt. ff. de spon. l. sufficit. Accur.

d Alterius. i. amborum viri & mulieris.

e Dotalem. s. instrumentorum, vt nec dos, nec dotale instrumentum sit necessarium. Idem dico & de do. propter nupt. vt hic, & ẽ. de trien. & se. §. neque illo. hoc tamen fallit vt diximus. j. vt. li. mat. & auix. §. qa verò dudum. colla. viij.

f Enim. i. certe.

g Sub puro, id est, sine dote. & propter nuptias donatione.

aut disposuerit [a], qd̃ non iam positis & valentibus præoccupatũ sit legibus, nec aliquid cõtra vniuersales leges ordinauerit: tũc hæc nobis lex posita sit omnia quantũ est homini possibile comprehendens & trãsiens in breui [b], quę in prioribus erant corrigens nuptiis, & quæ in secundis nuptiis, & in successionibus & in solutionibus nuptiarum, siue ex morte, siue ex separatione & quæ ante luctuosum tẽpus sunt, & post illud: & vnã quãdam cõtinuationẽ faciens totius huius cõscriptionis atq; legislationis: olim quidem inchoatã, ex quinq; verò præcipuè & quinquaginta & centũ ãnis frequẽtius motã, & particulariter collectã simul & paulatim collegiatã ad semetip̃am & cohærentẽ cõfusam in plurimis: & quadam semper egentem correctione, puramq; & consonam sibi omnino declaratam. Nuptias itaq; affectus [c] alterius [d] facit dotalium [e] nõ egens augmento, cùm enim [f] semel conueneritsub puro [g] nuptiali affectu, siue etiam oblatione dotis & propter nuptias donationis: oportet causam [h] omnino sequi: & etiam solutionem [i] aut innoxiã, [k] aut cum pœna: quoniam horũ, quæ in hominibus subsequuntur [l], quicquid ligatur, solubile est [m]: vt autem etiam super indotatis matrimoniis distractione [n] facta pœna meritò subsequatur: hoc nos ad inuenimus [o] primi.

Matrimonia contracta publicè distrahũtur, scilicet ex consensu mutuo: & causa conuersionis, ex viri vel mulieris impotentia quadam, quæ valet per triẽnium expectari. Ange.

Distrahuntur itaque [p] in vita [q] contrahentium matrimonia: alia quidem cõsentiente vtraque parte, pro quibus nihil hic [r] dicendum est pactis causam, sicut vtrique placuerit, gubernantibus [s]. Alia verò per occasionem [t] rationabilem, quæ etiam [v] bona gratia vocatur. Alia verò citra omnem causam [x]. Alia quoque cum causa [y] rationabili [z]. Secundum occasionem itaque inculpabilem [a] quãdo † conuersationem altera elegit pars ad meliorem migrans vitã, & sub

h Causam. hoc est matrimonium.

i Solutionem. Sed nũquid dicitur res indiuidua: vt insti. de pat. pot. in prin. Respon. verum est quantum ad effectum: nam huius debent esse propositi, vt nunquam diuidantur. sic & alias dicitur Augustus, & iustitia constans: vt inst. de iusti. & iur. j. respon.

k Innoxiam. i. sine pœna. Accur.

l Subsequuntur. i. contrahuntur & aguntur.

m Solubile est. nec mirum: cum omnis noster status sub perpetuo motu cõsistat: vt. ẽ. de non alie. §. vt autẽ lex. Accur.

n Distractione. i. diuortio. Accur.

o Adinueniamus. vt. C. de repu. l. fin. vsq; ad illũ. §. inter culpas. & eius tenorem habebimus. j. eo. §. sic itaque.

p Distrahuntur itaque. quia oportet sequi causam omnino & solutionem innoxiã, aut cum pœna scdm Al. itaque &c. Et nota, quatuor esse modos dissungendi: licet vnus sit modus contrahendi. s. consensu; vt supra proxi. §.

q In vita. nam qñ morte alterius diremitur, dicetur. j. eo. §. deinceps.

r Nihil hic. nec alibi, quid mõ proponat: sed tamẽ alibi hoc dicitur, vbi corrigitur, qđ hic dicitur in hoc ti. vt li. ma. & aui. §. quia vero ex consensu.

† Alias conuersionem.

s Gubernantibus. i. ex quo disponũt de principali de diuortio consensu faciendo: verisimile est, quod de dote disponant: & dona. propter nupt. Sed quid si nihil dixerunt? Respon. si dixerunt in contrahendo matrimonio aliquid in hunc casum, idem erit: alias dos ad mulierem, donatio propter nup. ad maritum redibit: vt. j. e. §. per occasionem.

t Per occasionem. de hoc capite dicitur. j. proxi. vsque ad. §. mitiores.

v Quæ etiam. vt eadem iura seruentur quando bona gratia dicitur dirimi: vt. ẽ. proxi. ti. & C. de rep. l. si constante. Accur.

x Citra omnem causam. de quibus dicitur. j. e. §. si verò altera. Accur.

y Cum causa. aliqua quam supra dicta ibi, alia verò, &c. Accursius.

z Rationabili. de quibus dicitur. j. e §. mitiores.

a Secundũ inculpabilẽ. s. distrahuntur matrimonia.

Conuer

a Conuersationem. vel monachalem: vel quia sit cõuersus: ita quod seculo renunciet. vt 3. de mo. §. illud. & §. si autem. colla. j.

b Et alia. Græca, de qua habetur mentio. C. de epis. & cle. l. fi. in fi. j. respon. Accur.

c Licentiã. Hoc de iu. ciuili: sed iure canonum distinguitur: vt si cognouerũt se carnaliter: nõ possit vnus alterum dimittere, nisi voueat castitatem, qui in seculo remanet: si autẽ non cognouerint tunc seruatur quod hic dicitur: vt extra qui vo. ma. cõtra. poss.

d Breui. i. libello repudij secundum Al. sed hodie etiã sine eo: vt C. de san. epis. §. si vero constante. & in nouel. eo. tit.

e Lucrum. Not. q. si paciscor de aliquo in casu mortis, siue ciuilis siue naturalis mors aduenerit, locũ habet pactũ: vt hic, & C. de epis. & cle. l. fin. in fine. j. rñ. & j. de san. epis. §. sponsalibus. colla. ix. Sed contra. ff. de verb. obli. l. ex ea parte. §. ij-Sol. ibi. de deportato: hic de monacho. Itẽ cõtra ff. de do. inter virũ & vxo. l. cũ hic status. §. quod si donator. sed ibi seruus fuit: hic monachus vel conuersus. Et hoc est verũ, quod ciuiliter mortuus habeatur pro mortuo quantum ad matrimonia, sed quantum ad alia non: sed hoc nõ valet: quia & deportatus potest habere vxorem: de quo dicitur in d. l. ex parte. & ff. de bo. dam. l. iiij. Sed tamẽ hoc est verum: quia quoad quædam hic non est mortuus vnde potest esse testis: cũ non sit prohibitũ: vt ff. de testa. l. j. & diximus. 3. de mona. §. cogitandum.

f Per occasionẽ. q. d. non solum in superiori proximo castitate conuersationẽ [a] concupiscens: tunc enim lex & alia [b] nostra dicit licentiã [c] esse viro & mulieri ad meliora migrãti, † trãsigere matrimoniũ, & abscedere, quodã breui [d] dimisso & oblato ei, qui relinquit: quodcunq; enim pacti fuerint contra hentes ex morte fieri lucrum [e], hoc habere oportet eum, qui dimittitur ab altero, siue vir, siue mulier sit: eò, quòd & iste quantũ ad matrimonium videtur mori, aliud pro alio vitæ eligens iter. Per occasionem [f] † quoque necessariam & non irrationabilem distrahitur matrimonium, quando aliquis impotens fuerit coire mulieri, & agere quæ à natura viris data sunt, si biennium quidem secundum de hoc à nobis pridem scriptã [g] legem trãscurrat ex nuptiarum [h] tempore: ille verò quia pro veritate est vir, non ostendat [i]: licebit enim mulieri aut eius parentibus disiungere matrimonium & mittere repudium [k], vel [l] si noluerit hoc maritus. & hic si quidem omnino data dos fit: sequatur mulierem: & reddet hanc vir, † si contingat eam accipi: propter nuptias autem seu ante nuptias donatio manet apud virum nihil de suo dãnificandum. Hãc itaq; legem corrigimus breui quadam adiectione. non enim biennium numerari solum ex ipso tempore copulationis, sed triennium volumus. Edocti nanque sumus [m] ex his, quæ inter hęc prouenerũt, quosdam amplius, quàm biennium temporis non valentes, postea potentes ostensos ministrare filiorum procreationi.

Matrimonium captiuitate alterutrius non dissoluitur: nisi in certum sit viuere personam: quæ ab hostibus capta est: quia tunc persona, quæ in ciuitate remansit, liberè post quinquennium nubere poterit: dote & donatione ad vnumquenque redeunte. Bartolus.

Sed etiam [n] captiuitatis casus talis est, quale est bona [o] gratia distrahere matrimonium: siue enim contingat tale infortuniũ viro, muliere in republica [p] manente: siue rursus mulier quidem in captiuitatem ducatur, maneat autem vir in repub. scrupulosa quidem & subtilis ratio [q] † transigit [r] nuptias. seruitute nanque semel superueniente alteri personæ [s] fortunæ inæqualitas [t] æqualitatem ex nuptiis manere non sinit [v]. Attamen humanius talia contemplantes, donec quidem est manifestum supereſſe aut virum aut vxorem [x]: manere insoluta matrimonia sinimus: & non venient ad secundas nuptias, neque mulieres, neque viri: nisi voluerint videri ausu temerario hoc egisse, & pœnis succumbere: illum qui dem ante nuptias donationis dicimus exactioni: illam verò dotis. Si verò incertum sit, vtrum supereſt. an non, quæ ad hostes persona deuenit: tunc quinquennium [y] † expectandum est, siue à

a Haloã. soluendi matrimonij simul & diuertẽdi potestatem esse.

† Facit ad hãc. §. c. propositi. cum gl. j. extra de proba. ca. laudabilem. de fri. & male. Mors ciuilis nõ impedit matrimonium, & pleraque alia.

† Haloã. si quidem eam forte percepit.

a Conuersationem. vel monachalem: vel quia sit cõuersus: ita quod seculo renunciet. vt 3. de mo. §. illud. & §. si autem. colla. j.

b Et alia. Græca, de qua habetur mentio. C. de epis. & cle. l. fi. in fi. j. respon. Accur.

c Licentiã. Hoc de iu. ciuili: sed iure canonum distinguitur: vt si cognouerũt se carnaliter: nõ possit vnus alterum dimittere, nisi voueat castitatem, qui in seculo remanet: si autẽ non cognouerint tunc seruatur quod hic dicitur: vt extra qui vo. ma. cõtra. poss.

d Breui. i. libello repudij secundum Al. sed hodie etiã sine eo: vt C. de san. epis. §. si vero constante. & in nouel. eo. tit.

e Lucrum. Not. q. si paciscor de aliquo in casu mortis, siue ciuilis siue naturalis mors aduenerit, locũ habet pactũ: vt hic, & C. de epis. & cle. l. fin. in fine. j. rñ. & j. de san. epis. §. sponsalibus. colla. ix. Sed contra. ff. de verb. obli. l. ex ea parte. §. ij-Sol. ibi. de deportato: hic de monacho. Itẽ cõtra ff. de do. inter virũ & vxo. l. cũ hic status. §. quod si donator. sed ibi seruus fuit: hic monachus vel conuersus. Et hoc est verũ, quod ciuiliter mortuus habeatur pro mortuo quantum ad matrimonia, sed quantum ad alia non: sed hoc nõ valet: quia & deportatus potest habere vxorem: de quo dicitur in d. l. ex parte. & ff. de bo. dam. l. iiij. Sed tamẽ hoc est verum: quia quoad quædam hic non est mortuus vnde potest esse testis: cũ non sit prohibitũ: vt ff. de testa. l. j. & diximus. 3. de mona. §. cogitandum.

f Per occasionẽ. q. d. non solum in superiori proximo casu. sed etiam in isto & sequenti: sed etiam capti, &c.

g Scriptam. vt C. de repu. l. in causis.

h Ex nuptiarum. id est, ex quo incepit habere vsum ad eam.

i Ostendat. id est, viri potentiam non exercet in veritate tamẽ vir est. Nam & pupillus est vir & senex: vt ff. de le. iij. l. seruis. Sed quidam dicũt pupillum non esse virũ, nec nimium senẽ: sed contra est vt l. prædicta. Vir quis dicatur.

k Repudiũ. sed in nouellis. eo. tit. dicitur, quod sine repudio potest eam dimittere: sed intelligo, id est, sine pœna repudij.

l Vel. pro etiam. sed quid econtra si mulier fuit impotens? Respon. idem cum sit eadem ratio: vt ff. ad legem Aquiliã. l. illud. & facit. j. vt lice. matri & auiæ. §. prædictas.

m Nanque sumus. alias fuimus.

n Sed etiam. nõ solũ prædicti duo.

o Est bona. vt subiicit: sicut ibi nihil perditur, nec dos, nec donatio propter nupti. ita nec hic. † Haloã. distrahit matrimonium.

p In republica. i. in ciuitate.

q Subtilis ratio. quæ ratio statim sequitur, seruitute & cætera.

r Trãsigit. id est, dissoluitur.

s Personæ. Viri vel vxoris.

t Inæqualitas. quia alter horum seruus. scilicet qui est captus: vel liber, scilicet qui remanserit.

v Non sinit. C. de nupt. l. finali. in principio. & j. eod. §. si vero ab initio. Accur.

x Vxorem. s. in captiuitate. † Iureca-no. expe-ctatur do-nec fuerit certifica-tũ de mor-te: vt ex-tra, de spõ-sa. & ma-tri. cap. in vulg. sub. l. in sub-stitutio

y Tunc quinquẽ nium. scilicet ex eo tempore computã dum, ex quo cœpit esse incertum. Nam hic articulus tunc extremitas. & matem signat: vt ff. de pręsentia.

stitutione. & ff. de cõ. & demon. l. iiij. §. fin. & sic puto corrigi. q̃ dicitur. ff. de diuor. & repu. l. vxores. in eo q̃ dicitur cõputandum quinquenniũ ex tẽpore captiuitatis. Vel dic hanc intelligi secundũ illam, vt ex tẽpore captiuitatis cõputetur: vt arg. ff. de le. & senatus. l. sed etposteriores.

Itẽ hodie videtur, quod perpetuo debeat expectare: vt j. vt lic. mat. & aui. §. q̃ aũt. sed ibi loquif in eo, qui est in militia: hic de capto qui etiã seruus est: vt instit. de iure perso. §. pe. nam & hæc cõstitutio inter hos duos. s. militem & captiuũ differentiam facit: vt hic, & j. eo. §. nouimus autem.

a Hoc enim. i. diuortij genus.

b A præcedentibus. sapientibus: vt ff. de diuor. l. vxores. & ff. sol. mat. l. si ab hostibus.

c Hic. i. hoc casu. Accur.

d Ex hoc scilicet diuortio.

e Cessione. i. decessione.

f Ex decreto. i. sententia iudicis. q̃ autem sententiam dare possint? sunt quatuor tantũ, qui hoc possunt: vt diximus instit. quib. mo. ius pa. po. sol. §. cum autem. Acc.

† Haloã. quale hodie esse solet ī Proconuesso & (vt vocant) gypso.

g In cõpromisso. als in ppre misso.

h Gypso. loca erant sic dicta.

i Seruitus. scilicet pœnæ.

k Legislatorib⁹. vt C. de bon. prof. l. in metalum. & ff. de interdi. & releg. l. iiij. & instit. quib. mo. ius pa. po. solu.

† Et hoc loco sumitur authẽ. quę est super l. vxo cio. non autem est ris. C. de seruus fisci: vt ff. de rep. & iniis, quæ pro non cipit, sed hodie nemo.

l Ex supplicio. i. ex pœna.

m Sibiq̃. s. supplicio. non autem est scrip. l. iij. j. respõ.

n Bene natorũ. i. ingenuorum.

o Festinauimus. Vbi festinauit: rñ. vt instit. de lib. §. fi. & C. de l. lib. tol. l. j. per totũ. & ꝛ. de mo. §. hinc. sed et j. festinauit: vt j. quib. mod. nat. effi. leg. §. iij. col. vj.

p Liberas. cum sint ingenui, non sunt facti serui pœnæ per metallum. Accur.

q Libertum. qui vxorem habebat.

r Libertam. Quæ virum habebat.

s Filios qui vxores habebant. Sed cũ filius liberti sit ingenuus: vt instit. de inge. in prin. quare hic ponitur inter libertos? rñ. hic fuit seruus filius, & pater manumissus. alias esset contra. §. eo. §. Vel dic occasione patris, & filio licet ingenuo hæc macula irrogat: vt j. vt oẽs obe. iud. §. j. col. v.

t Superueniẽtem. occasione iudiciarij supplicij: vt dictũ est. vel quia reuocetur in seruitutem ex ingratitudine: vt C. de libe. & eo. lib. l. iij. Et facit ad hoc. ff. de re. iu. l. seruitus. et ff. de do. inter vir. & vxo. l. cũ hic. §. fi donator & ff. de cond. & demon. l. inter dicit. in fi. & ff. de ri. nup. l. in eo iure. in fi. Sed hic. §. hodie correctus est secundum Io. cũ eiusdem sint hodie iuris liberti, & ingenui: vt in authen. vt libe. decet. §. illud vel æquiparãtur ibi liberti ingenuis in dignitatibus. adquas prius non perueniebant olim liberti. ppter. legẽ Viscelliam: vt C. ad l. Vis. l. j. sed hodie sic, vt dictum est.

v Seruitutem. scilicet pœnæ.

x Vnusquisque. in ciuitate manens i. liber. vt si est mulier, quæ in ciuitate remanet dotem habeat: si vir qui in ciuitate remanet: & ille donationẽ propter nup. recipiat: quia sua est, vt dicit. Item & plus habet, qui in ciuitate remanet. s. pactũ ex morte: quia liber remanet vt sequitur: licet reliqua subtiã tia ad fiscũ veniat vel principem, vt subiicit: sed hodie dño reseruatur: vt j. vt nu. iu. §. fi. Item ad eũ q̃ in seruitutẽ reuocatur ex ingratitudine: vt ff. de inter. & re. l. nõ solum. in fi.

† Cõcum hoc §. c. ij. contra, de cciu. seruo. ad quẽ est. p materia hius. §. rocurrendũ qa in matrimoniis cõtrahendis præsulet ius canonicum, cum agitur de periculo animarum.

y Famula. id est, serua.

z Dictã causam. hanc scilicet propter inæqualit. &c. vt ꝛ. eo. §. sed etiam. & ff. sol. ma. l. si ignorans. & ff. de test. tu.

virò, siue à muliere, post quod (siue manifestum de morte fiat, siue incertum maneat) nubere licebit sine periculo. Hoc enim a in nuncupatis bona gratia trãsactionibus à præcedentibus b connumeratũ est: nos quoque in hoc consentimus, vt hic c neque repudio fiat opus ita in psonis distantibus ab alterutris: & nullus ex hoc d lucrabitur, neque vir dotem, neque mulier antenuptialem donationem: sed vnusquisque in suis manebit.

Matrimonium non dissoluitur alterutro in metallum damnato: quia bene nemo natus ex supplicio fit seruus. Barto.

Quod autem prius ex legum seueritate introductũ est, nos clementi cessione e resoluimus. Si enim ex decreto f iudiciali in metalluum aliquis, aut vir, aut mulier dari iussus esset: † quale nunc est in compromisso g & in appellato gypso h, seruus i quidem erat, & ab antiquis legislatoribus k sancita & ex supplicio l illata, separabatur verò matrimonium, supplicio possidente damnatum sibique m seruientem. nos autem † hoc curauimus, & nullũ ab initio bene natorum n ex supplicio permittimus fieri seruum.

Neque enim mutamus nos fortunam liberam in seruilem statum, qui etiam dudum seruientium manumissores esse festinaui mus o. Maneat igitur matrimonium hoc nihil ex tali decreto læsum, vtpote inter personas liberas p consistens.

Coniuge alicuius in seruitutem redacta, nuptiæ dissoluuntur: nuptiæ autem cũ seruo domino ignorante cõtractæ nullæ sunt ab ipso initio: ideo dissolui possunt. Nuptiæ verò cum seruo vel ancilla contractæ domino expresse vel tacitè consentiente, vel cum seruo à domino eo languente derelicto valent: nec dissoluuntur. Barto.

Si verò decretum iudiciale libertum q aut libertam r, aut horum filios s in seruitutem redigat, constat quidem ab initio matrimonium, postea verò apparens seruitus separat eos ab inuicem tanquam morte secuta: quoniam præcedentes nos dicunt superuenientem t seruitutem v non procul à morte differre: idcirco hoc quidem quod proprium est, vnusquisque x recipiat. placitũ verò solùm quod ex morte est, liberis acquiratur: reliqua verò veniãt ad eum, qui redigitur in seruitutem. Si verò ab † initio putauerit aliquis liberæ iungi personæ, illa verò famula y postea declaretur existens: non dicimus solui matrimonium, sed ab ipso initio neque matrimonium fieri secundum potius à nobis z dictam causam propter inæqualitatis fortunam. vnde neque lucrum ex matrimonio contemplandum est, neque

testa.tu.l.si quis tutorem.

a Puram.i.sim plicem redditionem sine lucro.

b Per congruas actiones.i.per cõdictio.ob causam. quia ob cau..ob matrimoniũ datum,& nõ est secuta vt.C.de condi.ob cau.da.l.j.& ff.de cõd. si.cau.l.fin.

c Incertus.i.quãdo ignorans accepit,& dominus nesciebat,quod agere tur:aut enim ita est aut dominus manifeste tradit:aut tacite ex studio & his duobus vltimis casibus fit libera: vt hic, &.j.proxi.sub iicit.

d Consensu.expresso: vt.j.proxi. respon. Accur.

e Malignitate.i. taciturnitate ex studio:vt.j.ij respon. Accursius.

f Negligentia.s. domini.vel dic accipiẽtis eã in vxorem.Nam tunc nõ debuit certiorari: vt.C.de act. em.l.j.

g Credens. hanc esse liberã: alias nõ esset deceptus.

h Eius autem .s. domini.

i Virum.l.seruũ.

k Mulierem.ancillam.sed cõtra.j.e.§. adscriptitio. Sed aliud in adscriptitio: quia per eũ terra defereretur: ſ. de man. princi.§. sed neque.

l Alterius.s.ancillæ,vel serui sui.

m Ex studio.s.dolo.malo.Al.

n Sarciat.i.litem inferat.

o Huiusmodi.s. ſtália.

† Haloã. vt alteri postea cõiugum negotij aliquid consuat.

p Hoc etiam.nõ solum superiori casu,vbi dominus expresse dedit.

q Consensit.expresse.

r Malignatus est. s.tacẽdo:& sic nor. tacentem affirmare.& sic alias.ff. de dol.l.j,§. dolũ autem &.C.si alie.res pi.da.sit.l.ij. Tacens affirmat.

s Hæc valeant.s. vt sit matrimoniũ. & liberi ingenui: vt.ſ.§. proxi. in fi.

t Dereliq uisse. deficiendo extra domum.

v Contempsisse.non præbe ndo curã eis: super hoc triplex est opi.quidã enim distinguunt,vt Al.inter lãguentes &non lãguentes.primo casu liberi efficiũtur: aliquid tale, sed puram a rerum competentium per congruas actiones b reddi tionem. Hoc autem decernimus, & tale non esse dicimus matrimoniũ, si causam animus incertus c disponat solùm, neque consensu d domini, neque malignitate e eius, neque aliqua negligẽtia f coniuncta. Nam si tradiderit tanquam liberam suam ancillam dominus, ille autem liber existens, & credens g tradenti, hãc accipit forsan etiam dotalibus celebratis documentis:aut neque celebratis quidem, eius autem h voluntate causam gubernante:non erit iustum tale non constare matrimonium:sed tacitam libertatẽ sequi siue virum i, siue mulierem k: cũ tale aliqd à domino fit,sancimus & rapi talem virũ aut fœminã ad ingenuitatẽ:& causam taquã super liberis & ingenuis iudicari. Si verò ipse quidem non celebrauerit nuptias alterius l per sonæ dominus, sciat autẽ quod agitur, & ex studio m taceat,† vt postea causam sarciat n alteri cõiunctorũ: vlciscimur huiusmodi o, si aperta ꝓbet nequitia:& priuamus dominũ ita malignè cogitãtẽ.sitq; rursus hoc etiam p matrimoniũ tanquam si consensisset dominus ab initio:& ille quidẽ cadat dominio: ad ingenuitatẽ verò seruilis persona rapiatur,hocipso eueniente effectu,siue consensit q, siue malignatus est r domi nus. Palã itaq; est, quia etiã filij ex talibus nuptiis liberi & ingenui secũdũ hanc nostrã erunt legem. Et multò potius hæc valeãt s, si cõtigerit dudum seruũ aut ancillã seu languentes dereliquisse t, seu etiam contempsisse v, aut etiam eos amisisse super dominio aduersus eos voluntatem. Illi nanque,vtpote iam constituti liberi & serui pro derelicto titulum sui x, & nõ aliorũ existentes, non in posterum inquietabuntur ab his, qui possidere eos olim odio habuerunt.

Deportatio non soluit matrimonium. Bartol.

Deportatio y † tamẽ in quã migrauit vir, vel vxor, & antiqua ignis & aquæ interdictio (quã aquæ & ignis interdictionẽ vocant nostrę z leges) nõ soluit a matrimonia. Hæc etenim & sacratissimo pridẽ placuit Cõstantino b clemens q̃dã causa & à nobis quidẽ probata est c, pſenti d verò nõ copulata legi e. vnde neq; effectus causæ dicẽdi sunt: cũ in suo maneat f ordie:

Milite ad militiam accedente, vxor si literas sospitatis eius non acceperit: & eum pro veritate à duce belli mortuum esse audierit, & per x.ann. expectauerit: & à principe gratiam impetrauerit, licitè cum alio nuptias contrahere poterit. Bartol.

Nouimus autem & huius nostræ felicissimæ g

vt.C.de la.lib.tol.§ sed scimus.& hic.In secundo possunt occupari cum pro derelicto sint habiti:vt.ff.prodere.l.j.in fi. Alij dicunt indistincte seruari hoc authẽticum,quicquid leges veteres dicant, vt sit liber, siue sit languens,siue non : vt hic,&. C. de infa.l.j. Tertij distinguũt, an ipse gerit se pro libero: quo casu seruus q& dicitur hic &.C.de infa.l.j. aut non gerit: & tunc seruus quod dicitur. ff. p dereli.l. fina. & faci. ff.de stipu. ser.l. qui seruus.quod verius videtur. Acc.

x Sui.s.iuris. No. aliquẽ esse suiꝑius sed contra. ff. ad.l. Aquil.l. liber homo.sed hic dic hoc abnegatiue dici. i. non alieni.sic.ff. de do.l.nõ debet.in fi. l. Vel dic secũdum illum titulũ.qui dicitur pro suo, quæ habemus.ff.p suo.

y Deportatio.est enim aliud deportatio,& aliud interdictio:vt inst.de capit dimin.§.media.

z Nostræ legcs. vt ff.de pœn.l.ij.& C.de rep.l.j.&inst. de capi. dimi.§.media.

† Vide de huius §. versione Haloand.in sua trãslatione noua.

a Non soluit.cũ libertatẽ retineat, quamuis ciuitatem amittat: & hoc est quod lex dicit minima capitis diminutio:vt hic. &. ff. de bo.dam.l ij.

b Constantino. vt.C.de don. inter virum & vxo.l.res vxoris.non autem dicit de.l.j.C. de repudiis.quia illa est Alexan.

† Haloã. vnde nec quos eares effectũ habeat,cũ in suo maneat ordine, dicendum est.

c Probata est.s, hic,& eoipso quod in. C . eam posuimus.

d Præsenti s.huic. licet enim tenorem aliarum legum tractantium de dissolutione matrimonij hac constitutione posuerit &.ſ. & j. eius tamen non posuit, quia non soluitur matrimonium : & quia non soluitur:nec effectus causæ est dicendus:cum nulla sit causa . Accursius.

e Maneat.s.matrimoniũ:alias maneant.s.coniuges

f Felicissimæ.scilicet Constantinopoleos.

Legem.

a Legem.vt.C. de repu.l.vxor. Accursius.

† Cõcor. cap.Constantinus. qđ est pulchrum c. xcvj. dist.

b Impeditus.s.militia.

† In expeditione fuerit.

c Eius.s.viri.

d Eam.s. vxorẽ.

e Principi.quod ipsa sic facere velit.

f Accursius.

Constantinus.s. statuit.Azo.

g Capi.s.maritũ.

h Quàm. s. mulierem. alias qualem.

i Decennij sed hoc corrigitur cũ teneatur expectare quandiu ipse stetit:vt.j. vt lice.ma. & aui.§. quod aũt. colla.ix.

Vxor quã diu maritum militem debet expectare.

k Et hæc.s.licentia maritandi,licet sciat maritũ viuere sed hoc corrigitur: vt not.j.

l Legitimis pœnis.quibus subiacent,quæ male dirimunt primum matrimoniũ:vt.j.eod. §.si vero altera.

m Mitiores. hucusq; de vno genere solutiõis dicit:nũc de alio incipit. Et dicmitiores,quã a-

*Temerarium eum hic dicas, nõ q plus quã oportet,credit: sed q nullo adhibito cõsilio facile credit, & qui sine causa perperam quid agit.

hiæ duæ, q̃ sequuntur. nã supra dictæ duę fuerũt sine pœna:hæ quæ sequuntur, cum pœna & sine pœna.

n Quodãmodo. quales diximus.

o Cæteræ. dissolutiones.

p Quærunt inspicere.antequã fiãt litẽ perperam citæ.i.sine pœna.

q Temerariũ. *temerarium vocatvirum, qui repudiat vxorem sinecausa. vel qui repudiatur ab vxore cum causa:& idem contra in vxore,deindevt amittat dotem, vel donationem propter nuptias.

† Hunc locum ita legẽdum censet Anto. Angu. lib. singu. ad Mod. Mitiores itaque nuptiarũ solutiones, generaliſermone, bona gratia solutæ dicũtur, eiusmodi prope modũ finali.

r In casu.i.amissione.

s Alias.s.causas.

t Constitutionẽ. vt.C.de repu.l.con sensu.

u Adinuentæ.vt C.de repu.l.pen.& esse sciendũ est &c.

x Suscipientem. sine quibus suscipientis ciuitatis cõditorem diuæ memoriæ(dicimus Constantinum) † scripsisse legẽ[a] ,secundũ quã† si quis impeditus[b] fuerit, & tacuerit ad vxorẽ p̃ quadrienniũ: & nullũ ei fiat ab illo signũ eius[c] circa eã[d] affectus: tunc licentia sit mulieri ad secundas nuptias veniendi,offerẽti prius libellũ militiæ principi[e],& hoc ipm̃ testificanti.& si hoc fiat,inculpabiliter mulier ad virũ alterũ transiet,& nõ dãnificabitur quidẽ in dote:nõ tamen ante nuptialẽ donationẽ lucrabit. Hoc itaq; sacratissimus Constantinus[f]. Vehemẽter autẽ nobis immaturè habere illa constitutio videtur.actibus enim bellicis occupato marito, vxoris priuationẽ inferre nõ minor est pœna, cũ ab hostibus capi[g].Ideoq; non prius veniat ad virũ secundũ huiusmodi mulier, quã[h] legislator iste proposuit,quã decennij[i] transeat tempus,et hæc[k] importuna qdẽ sit, viro mittẽs literas,aut per aliquos verbis vtens ad eũ:ille verò si aut apertè renuat nuptias eius, aut absolutè conticeat:tunc quo que libellum offerat aut gloriosissimo magistro militum,aut spectabili duci,aut clarissimo tribuno, sub quibus ipse est miles: tũc enim licentiã damus, & preces porrigere Imperatori,& inde hoc p̃mereri. Sciat autem quia si citra hoc aliquid egerit,tanquã temerariè nubens legitimis pœnis[l] subiacebit.

Viro atque vxori ex causis hic enumeratis,matrimonium dissoluere permittitur,ei tantummodo pœna imminente,qui dissolutionis causam præbuit. Barto.

Mitiores[m] † itaque nuptiarũ solutiones, tanquã gñali quadam ratiõe sub bona gratia factis disiunctionibus,sciẽdũ est tales esse quodãmodo[n]: cæteræ[o] verò causam quærũt inspicere[p], aut à viro,aut ab vxore factã: vt dãnificent temerariũ[q] in casu[r] eorũ, quæ ab eo data sunt dotis dicimus,aut propter nuptias donatiõis.Sed harum causarũ antiquiores qdẽ faciebãt plurimos diuersosq; tractatus. Theodosius autem iunior alias qdẽ causas deinde sumẽs, alias[s] aũt & ipse adinueniens, de repudiis scripsit cõstitutionẽ[t]:à nobis autẽ & aliæ quædã adinuẽtæ[v] sunt causæ,quas rectè habere p̃speximus ad culpam referri eius, qui succubuerit. Si igitur secundũ Theodosij piæ memoriæ cõstitutionẽ valuerit mulier ostendere maritũ, aut adulterio delinquentem, aut reum homicidij, aut veneficij,aut seditionibus occupatũ, aut (quod pessimum omnium peccatorũ est) cõmunicantẽ delicto)dicimus autẽ machinatũ aliquid cõtra ipsum imperiũ) aut cõdẽnatũ falsitatis,aut sepulchra effodientem,aut ex aliqua sacrarũ domuũ aliqd rapuisse, aut latrocinij sectantẽ vitã,aut latrocinantes suscipiẽtẽ[x],aut vnũ eorũ, q̃ appellãtur abigei[y],& qbus est cura alienis insidiari animalibus,aut iumẽtis,& ea transponere alibi:aut ꝓbet plagiariũ esse, aut ita luxuriosè viuentẽ,vt inspiciente vxore cũ aliis corrũpatur(qđ maximè mulieres nuptas, vtpote circa cubile stimulatas exasperat, & p̃cipuè castas) aut si insidias se passam à viro probet circa ipsam salutẽ, aut venenis,aut gladio,aut per aliũ aliquẽ talẽ modũ(multę † nãq; [z] hominibus ad malitiã viæ sunt)aut etiã si flagellis[a] sup̃ ea [b] vtatur.Si igit̃ mulier tale aliquid ostẽdere potuerit ,licentiam ei dat lex[c] repudio vti, & nuptiis abstinere, dotemque percipere & antenuptialem donationem totam:nõ solùm si omnes simul probauerit causas, sed etiam si secundam, seu vnam. Et

† Cõcor. in prooe. Clemẽ. & Genetis. c.vtibi dens aut Deus, q multa ma litia hom num esse in terra &c.

a Abigei.not.qs sit abigeus melius, quàm in alia lege inueniatur.

z Multæ nanq; interpositio est. sic j.vt. ij. qui obli. in princ. col.vj. & facit.ff.de rei vend.l. in fundo.

a Flagellis.hoc quod de flagellis dicit,hodie specialiter est correctũ: vt j.vt.li.ma. & auiæ.§.si quis aũt ꝓpriam.col.ix. nam verberabat ipsam maritus.

b Ea.s.vxore. Accũrsius.

c Dat lex.s.Theodosij,& hęc:sed hodie quædã ex his causis remanent.aliæ remotæ sunt & correctæ. Item dicas econtra si maritus vxorem velit repellere: vt.j. proxi.nam quædã ex illis causis correctæ sunt, & remanẽt aliæ: vt.j.vt li. ma.& auiæ.§.quia verò plurimas.

Et rur

a Et rursus.id est,econtra.
b Sacrilegam.sacrilegus dicitur ille, qui rem sacrā de loco sacro aufert.vt no.ff.ad leg.Iul.pecu.l. diuus.
c Competentium.id est,nulla affinitate,vel necessitate coniunctorum.
d Pugna. sic. C. de rep. l. consensu. sic.ff.de pœ.l.aut factam.§.ff.
e Sibi.s.viro.
f Conscium.vxorem.
g Tyrannidem. id est,cōtra legem imperialem.
h Meditantibus. i.cogitantibus.
i Sibi.s.marito.
k Dat lex.i. concedit lex Theodosij:vt C. de repu.l. consensu.
l Horum.aliasharum.
m Si vero.hucusq; dixit, quando cū causa dimittit vnō alterū,nunc aūt qñ sine causa.
n Et hoc ipsum. s.repudium miserit causa subaudi soluendi,&c. Accur.
o Subdita.s. dicta persona. Acc.
p Dictis pœnis.i. amissionis dotis, & antenup. donationis.& in hac pœna æquales sunt ambo.
q Insuper. nunc etiā pœnam imponit fœminæ repudianti, quātum ad alia q̄ virō.s.vt matrimoniū intra qn quennium contractū ipso iure non valeat. Itē & infamis fit: vt C. de repe.l. cōsensu.§.hæc verba.
r Volens adeat. s.iudicē. nā hæc actio est popularis: vt hic dicit.& facit ff.de non alie.§.fin. col.ij.& C.de epis. & cler.l.si quis in hoc.
s Tanquā cōtra legem.i.sicut accusaret aliquid,quod esset contra.l. sed hæc pœna expectationis quinquennij hodie mutat. vt j. vt lice.matri & auix.§.quia vero econtra.col. viij.
t Miserit.s.mulier si non habes:sed non habeo.
v In certaminibus.i.in iudicio contra maritum.
x Subiacuerit.iuste eum repulsum probans per aliquas de illis causis,quas habuimus supra.§. mitiores. & §.rursus.
y Lucretur.scilicet mulier.
z Primitus dicta.i.donationem propter nuptias: vt ff.§.mitiores.in fin.
a Irrationabiliter.q̄ fit in duobus casibus, quando vir repellit ab vxore:& quādo repellit:vt in princi. huius.§.& ff.§.proxi.
b Cum & non obtinenti.s.marito non rationabiliter talia lucra quod fit duobus modis: & tūc lucratur vxor: vt quando iuste dimittitur ab vxore & quando iniuste dimittit eam: vt ff.§.proxi.
c Confusionem. q.d. hæc ratio in muliere locē habet & ideo ante annū non nubit,vt dixerat: sed in viro cessat. Nā nō portat masculus filium in ventre,vt fœmina.& ideo i ea posset oriri dubiū: an esset ex primo vel ex secūdo marito. quid autē si edidit prius forte elapsis duobus mensibus: vel quid si elapsis viij.vel vij. mensibus nubat:qñ iam certū est ex primo amodo eam filium non habituram? Rū. mulier nubere potest cessante ratione supradicta: vt hic,& j.§.si quis enim.in fi.§.Io.contra:quia est & alia ratio:ne quid mali gne feceriterga primū virū:vt j.de tes. & ea q̄ pa.in fi.col. iij.nam plerunque vbi sunt duæ rationes t licet vna tollatur si alia remanet, per cōsequens etiā prima remanet vt si duo sunt serui frater & soror: do nec sunt in seruitute:duo sunt impedimenta ad matrimoniū,seruitus & cognatio naturalis: eis:manumissis cessat vna rō,remanet altera : & ideo & ius remanet vt nō possint iungi:vt insti. de nupt.§.illud.& hoc dixi.ff.de ref.& ea quę pa.in fi. Accur.
d Ex hoc.i.sanguinis confusione.& facit.ff.de ven. inspi.l.§.sed & si seruus.
e Matrimonium.sic construe:licet bona,&c. tamen sic insti

Mulier quare nō nubit ante annum hoc de iure canon. est correctū vt extra, de secūd.nupt. capi. cum secundum apostolū.

Rationes duæ vincūt vnam.

1 Cōcor. c.cū æterni. extra, de re iud. in fin.xiij. dist.c.j.

rursus [a] licentiam dat viro mulierem abiicere, si adulteram inueniat,aut veneficam,aut delinquētem homicidium, aut plagiariam, aut sepulchrorum violatricem, aut sacrilegam [b] existentem, aut fauentem latronibus,aut viro nescienti,vel etiam prohibente gaudentem cōuiuiis aliorum nihil sibi cōpetentium [c],vel etiā inuito viro citra rationabilem causam foris pernoctantē,aut extra eius voluntatem circensibus congaudentem,& spectaculis inhærentem, aut theatris aduenientem (dicimus autem vbi scena & talia sunt aut etiam vbi bestiis aduersus homines pugna [d] est)aut insidias sibi [e] facientem ex venenis, aut gladio, aut alio factas modo,ex quibus circa vitam periculum est, aut etiam consciam [f] tyrannidem [g] mediantibus [h],aut falsitatis ream constitutam, aut audaces eius manus inferentem sibi, [i] scilicet tali aliquo facto dat lex [k] hæc,viro abiicere mulierem,si vel vnam horum [l], & solam probauerit causam: & lucrari quidem dotem,antenuptialem verò habere donationem.

Vxor si diuortium siue causa fecerit,vel diuortij causam præbuerit,pœnas legitimas patietur: & ante quinquennium nuptias contrahere non poterit: alias autē ante annum tantum non licet propter sobolis confusionem: viro autem in omni casu quandocunque nuptias contrahere permittitur. Barto.

Si verò [m] altera harum personarum irrationabiliter repudium miserit, & hoc ipsum [n] soluendi matrimonium sine ratione: subdita [o] erit dudū à nobis dictis pœnis [p]. Insuper [q] etiā vxor rea omnino ex memoratis causis,p irrationabilis repudij̄ missione facta,& in quinquēnium totum ad secūdum venire prohibetur matrimoniū:& ante quinquēniū nuptias non esse sine reatu,neque legitimas vocari.sed oīs volēs adeat [r], & accusetē factū tanquam cōtra legē [s] præsumptum. Si verò etiam rationabiliter mulier repudium miserit [t],& in certaminibus [v] vicerit:aut vir irrationabiliter eā abiiciens subiacuerit [x] pœnis:lucretur [y] quidem lucra primitus dicta [z]:erubescat autē ante annū completum ad secūda vota venire. Quòd nō obseruandum nobis est in viro irrationabiliter [a] obtinente talia lucra:cùm & non obtinenti [b] etiam repente nuptias facere licet:quoniā nulla circa sobolis confusionem [c] ratio nabilis est suspicio, quod in mulieribus ante anni completionē rectè prohibetur.& tanta est prohibitio ex hoc [d], quia licet bona gratia dissolui matrimonium [e] contingat constitutione, in annum

sic instituta est mulieribus, phibitio in annũ secundarũ nup. constitutione ex Anastasio piæ memoriæ, quæ est in græco.

a Tres. vt C. de repu.l.fina.§. inter culpas. sed & aliqua de his abscindetur: vt j. vt licet. mat. & auiæ. §. qa vero plurimas.

b Libido. id est, luxuria.

c Eis. scilicet mulieribus.

d Deferentibus. scilicet matrimonij dissolut.

e Adscriptitio. Ideo sic dicitur: qa solo inscribit se, & per scripturã cõfitet se illi solo velle esse adscriptum: vt C. de agri & cen.l. cũ scimus. lib. xj.

f Sciẽte. sed aliud in seruo vel ancilla quãdo dñs scit eũ, vel eã liberæ iungi personę: vt ẽ. eo. §. si vero ab. contra. & est ratione terra ab hmõi, colono deseratur: vt ẽ. de mã. prin. §. sed neq; co. iij. & C. de agr. & cẽ. l. qui quẽis. li. xj. Nã & alias inter seruũ & adscriptitiũ est differẽtia vt j. de san. epi. §. si seruus. & §. adscriptitios. colla. ix. & per hoc potest colligi secundũ ioã. q adscriptitius non sit seruus, licet quidã sit seruitio adscriptus: vt dixim⁹ insti. de iure perso. in prin.

g Iudicem. quod est alienius: vt C. de pig. l. iij. Accur.

h Plagis. id est, verberibus.

i Hoc. quod infra dicitur.

k Correctio. i. res quædã pure correctibilis. Sed nunqd ecõtra est idem, vt adscriptitia libero iungi non possit? Rñ. non: quia non est ibi ille timor, vt terra à possessoribus deseratur: cũ matris status cõsidereẽ: vt j. cõst. q ex adscri. & li. in prin. rñ. j. col. v. & C. de ag. & cẽ. l. fi. lib.

Ascriptitius quis dicitur.

Ascriptitius nõ est seruus.

Ascriptitius Spec. in ti. de libe. cõcep. §. nunc di cẽdũ. ver. xxiiij. qñ agitur.

prohibitio secundarũ nuptiarũ: tñ etiã sic ab Anastasio piæ memoriæ mulieribus instituta est.

Vir vxori mittere potest repudium, si studiose facit abortum: vel si vadit ad commune lauacrũ cũ viris, vel si malitiosè viueret, vel loquatur cũ alio se velle nuptias cõtrahere: & tres causæ per Iustinianũ interdicuntur: & etiã vir dotem lucratur: & mulier sustinet pœnas Theodosij. Ang.

Has itaq; causas nobis Theodosius explanauit. nos aũt ex veteribus legibus sumentes & alias adicimus tres [a]. Si enim mulier tanta teneatur nequitia, vt etiã ex studio abortum faciat, virũq; contristet, & priuet spe filiorum: vel tantalibido [b] est, vt etiam cũ viris voluptatis occasione laueẽ: aut ẽt dũ adhuc constat matrimoniũ cum viro, ad alios de nuptiis suis loquatur: licẽtia dat à nobis viris mittere eis [c] repudia, & lucrari dotes: & antenuptiales habere donationes: vtpote etiam his causis rationabiliter soluere valentibus matrimoniũ: & sub eundẽ deferentibus [d] ordinẽ, sub quẽ & pœnas Theodosij diuinæ memoriæ cõstitutio definiuit.

Mulier libera adscriptitio alieno non nubit, etiam possessore consentiente: sed si eo nesciente fecit, castigari potest per possessorem & iudicem loci nec matrimonium tenet, nec dotis, vel donationis datio. Ange.

Adscriptitio [e] aũt alieno nubere liberam non licet, neq; ignorante, neq; sciente [f] neq; cõsentiẽte possessore. Sed licet aliquid tale ab adscriptitio geratur: licebit domino & ipsi per se & per prouinciæ iudicem [g] castigare plagis [h] mediocribus hoc [i] agẽtẽ adscriptitiũ, & abstrahere ab ea, quæ frustra ei coniũcta est. vnde neque nuptię sunt, qđ factum est, nec oblatio dotis, nec antenuptialis donationis: sed pura facti mali correctio [k].

Ex causis supradictis matrimonium soluitur, etiam viro & vxore viuentibus, & si culpa viri matrimonium dissoluatur, cum vxor indotata est, quartam partem vxor lucratur: dum tamen centum libras dicta portio non excedat. Ange.

Sic itaq; [l] matrimonia dissoluunt viuentibus ad huc iis, qui ea contraxerũt & pecuniariæ pœnæ circa dotem & sponsalitiam consistunt donationẽ. Sed à nobis aliquid etiã aliud adinuentum [m] est, vt etiã indotata matrimonia irrationabilib⁹ factis diui sponibus castigationi tradant cõpetenti [n]. Si quis eñ duxerit vxorẽ, aut etiã mulier ad virũ veniat, nuptiali quidem assumpta volũtate atq; sentẽtia [o] nõ tñ secuta dote aut sponsalitia largitate (vbi quoque ꝓsumptiuè [p] fieri solutiones contingebat, nullo ex hoc cõtra temerariũ [q] sequẽte periculo [r]) cõstitutionem [s] scripsimus dicẽtẽ: Si qs sub ptãte [t] constitutã mulierẽ voluntate patrũ, aut ẽt suæ ptãtis fortè ducat vxorẽ, neq; dote oblata, neq; instrumẽtis dotalibus factis: nuptiæ quidem sunt [v], vt licet dotalia instra non sint conscripta: vt non ob hoc vir (qđ in multis nouimus factũ) expellat domo vxorem sine vlla prius dictarũ [x] rationabilium causarum, quas & Theodosius [y],

[a] xj. & facit ad hũc §. C. de epi. & cle. l. qsqs. & l. iubemus. & C. de ag. & cẽ. l. ne diutius, & eo. li. ẽ. vt iu. sine quoquo suf §. eos autẽ qui. col. xj. vt j. vt licet. ma. et auiæ §. is quoque. col. viij.

[b] Sic itaque. inceptiuũ est, nõ illatiuum & circa tertiũ & quartũ modũ distinguẽdi: vt ẽ. eo. §. mitiores. & §. si vero altera nõ aũt circa primũ & scũm: vt ẽ. e. §. distrahũt. & §§. seq. vsq; ad §. mitiores. Accur.

[m] Adinuentum. prius q̃ ab alio: vt C. de rep. l. fi. cuius l. legis statim subiicit snĩam, & facit. ẽ. ẽ. e. §. nuptias. i fi. §.

[n] Cõpetenti. l. in pecunia nõ in corpore: vt j. proxi. §.

[o] Sententia. i. vo voluntate vel affectu: als snĩa multis modis accipit vt diximus: insti. qui. nõ est permis. fa. testa. § præterea.

[p] Præsumptiue. i. præsumptuosum & superbũ verbum erat sic soluere. Vel dic melius: qa ꝓsumitur, q̃p eã dimittet facilium cũ dotẽ nõ habeat: vt p hãc sequentia: vt j. qui. mo. na. effic. le. §. quoniam. col. vj.

[q] Temerarium. i. quia iniuste dissoluebatur, &c.

[r] Sequente periculo. i. per leges.

[s] Constitutionẽ. vt C. de repu. l. fin. vsq; ad §. inter culpas.

[t] Sub potestate. id est, filiamfa.

[v] Nuptiæ sunt. quia matrimoniũ sine dote: sed non econtra esse potest: vt ẽ. de trien. & semis. §. neq; illo. col. iij. & ff. de iur. do. l. ij.

[x] Dictarum. vt ẽ. §. mitiores. & §. has itaque.

[y] Theodosius. s. enumerauerit, vt statim colligitur. eaſdẽ enim posuit Theodosius: vt C. de repu. l. consensu.

Matrimonium pt esse sine dote: sed non econtra.

Enum

a Enumerauimus vtin C. de repu. l. pe. & fi.
b Minorem. sub stantiam habens, quam sit cccc. libr. auri.
c Adhuc. s. tantū dānificabitur. Ac.
d Ad maximam. i. dicere propter illos, qui respiciunt maximam dotem, quam possunt à secunda vxore habere. sic dicitur in epistolis ad Hebrēos, vel Corinthios: vel similia.
e Pura debitis. i. omni ære alieno deducto secūdū leges etiā antiquas: vt hic, & ff. de verbo. sig. l. subsignatū. §. bona. & ff. de col. bo. l. cum emācipati. in fi. j. resp. & instit. ad leg. Fal. §. cum autem.
f Pro cautione. q. d. non est cauendū mulieri in hunc casum, vel viro à muliere: quia ratio erit loco cautionis. Ac.
† Locus hic sic ab Augu. reponitur. Quæ de his causis dicta sunt e contrario quoq; procedāt, & si mulier &c.
g Et si mulier. nunc ponit contra. s. quando per culpā vxoris hoc fit.
h Pœnis. quibus & maritus subiaceret, si esset in simili delicto de quo dictū est. s. proxi. Ac.
i Quinquenniū. vt supra, eodem. §. si vero altera.
k Hic. i. hoc casu.
l Custodiat. scilicet mulier.
m Propter seminis. hic dic, vt s. e. §. si vero altera. in fi. diximus.
n Perfecta. sed tamen pro parte corrigitur, q̄ de quarta dicitur per hoc, q̄ est. j. vt lic. mat. & auiæ. §. quia vero. col. viij. & facit ad hunc. §. j vt nul. iud. §. fin. col. ix. & j. de exhi. & introdu. reis. §. quoniā. col. v. & j. vt fra. filij. §. fin. col. ix. & j. quibus mod. na. effic. legi. §. quoniam. col. vj. & j. eod. soluto. in fin.

& nos enumerauimus [a], Si quid autem tale fiat, & aut sine causa eam abiiciat domo, aut etiam ipse rationabilē causam prestet, vt mulier separetur ab eius matrimonio: quartam partē propriæ substantiæ cogatur exoluere ei: & vsque ad quadringentas quidē auri libras substantiā habens, centū libris damnificabitur, hoc est quarta substantię parte minorem [b] autem adhuc [c], inquantum quartæ facit quantitas. Si verò etiā maiorem prædictæ quadringentarū auri libr. quantitatis substantiā habeat: nō amplius centum auri damnificetur libris. Ad maximā [d] nāq; plerunq; respicientes dotē, legem hanc scripsimus: substantiam illam meritò secundum nostras leges existimātes esse, quæ pura debitis [e] videatur. Ratio † quoq; ex ipsis causis pro cautione [f] procedat.

Si vxoris indotatæ culpa matrimonium dissoluitur, priuatur quarta parte suæ substātiæ, exemplo viri: & per quinquēnium à nuptijs abstinet: & si ex causa iusta, tunc abstinet per annum: & non punitur. Ange.

Et si mulier [g] per culpam propriā separetur à viro indotata existens: aut etiā mittat ei sine aliqua causa rationabili repudiū iisdē in omnibus subiacet pœnis [h]. & si quidem per culpā eius matrimonium soluat q̄nquennium [i] obseruandum est mulieri, & secundis non copulabitur nuptiis. Si verò per causam vel culpā mariti, aut etiā bona gratia distrahat: meritò & hic [k] annū custodiat [l], propter seminis [m] confusionem: vt per omnia nobis lex perfecta [n] sit.

Filius vel filia in parentum præiudicium nō mittit repudium ipsorum. Ange.

Est quoq; quoddam & aliud à nobis piissimum simul & gratū adinuētū, vbi etiā repudiis missis nuptię [o] cōsistūt adhuc. eorum nāq;, qui sub potestate sunt, calliditates circa parētes habitas prohibemus: q̄m quotiēs inuenimus ex studio repudia scribere festinātes, & mittere [p] suis vxoribus, aut etiā ex diuerso [q], & nullarationabili penitus existēte causa soluere matrimonia, vt eorū parentes subiaceant exactioni dotis, aut spōsalitię largitatis quasi soluto mrimonio: & ipsi quidē forsan latēter [r] miscenē alterutris [s]: discedūt aūt dānificati, & hāc suæ ad filios humanitatis habētes [t] recompēsationē. Ideoq; legē scripsimus [v] volētē [x] neq; sub potestate constitutos, neque emācipatos filios, neq; masculos, neque fœminas posse distrahere matrimonia in suorū lęsionē patrū, aut matrū, qui dotes, aut antenuptiales donatiōes obtulerūt [y], aut susceperūt soli [z], aut etiā cum filiis: sed sicut in cōtractu nuptiarum expectamus patrū consensū [a], † ita neq; trāsigere matrimonia sinimus ī parētū læsionē [b] citra illorū volūtatē. sed si mittat repudiū, cōpete re cōtra eos [c] exactionē pœnarū nō sinimus, siue ipsi dederunt hoc, vel susceperūt, siue etiā cū aliis susceperūt. Nō em̄ habet rationē, parentē quidē citra volūtatē filij non posse [d] † transigere [e] matri

o Nuptiæ. quia fictitiæ repudium est missum.
p Mittere. s. repudia. Ac.
q Ex diuerso. s. quia mulier dabat repudium viro.
r Latenter. sic. C. de repu. l. dubium. sic ecōtra. ꝛ de incest. nupt. §. ij. in fi. sic. C. plus valere quod agitur.
s Alterius. i. vnus & alter. Ac.
t Habentes. ironia est. q. d. talem gratū habebāt parētes de beneficio. sic & alias ironica est oratio: vt ff. de dam. infe. l. ex damni. §. j & C. de inoffi. testa. l. fratres.
v Scripsimus. in græco vel extraua gāte. vel de hac ead dē dicit. sed de iure veteri hoc erat: vt ff. de rep. l. si filia. & so. mat. l. filiæ.
x Volentem. legem dico.
y Obtulerunt. quomodo hoc? Respō. q̄a pater dedit dotē, vel donationē propter nuptias obtulit p filio, vel filiae: et in casu mortis pactis est nō diuortij: & diuertūt, vt sic cesset pactū: vt ff. sol. ma. l. filiæ. & l. si cū dotē. Item q̄ dicit susceperūt. planū est: q̄ nemo iure communi reddere cōpelleretur.
z Soli quibus casibus inso idū obligantur parentes: vt ff. sol. matrimo. l. si cum dotem. §. nunc transgrediamur. vsque ad finē legis. † Haloā. ita nec dicas Consensum. vt strahi matrimonia instituit. de nupt. in trimonia prin. & C. eodem. &c. l. nec filium.
b Læsionem. solūtur quidem, vt subiicit: sed pater non lædi ur: vt ff. de repu. l. si filia.
c Eos. s. parētes.
d Non posse. vt ff. de lib. exhib. l. j. §. fi. Ac. † Haloā.
e Transigere. id est, separare. dissolue re.

a Marcus.vt C.de repu.l.discretis.
b Secutus est.recitando Marci sententiam. vt prædicta.l.dicitur.C.de repu.quæ Diocletiani est. Acc.
c Terminus.i.finis.
d Disiunctionum.i.separationum matrimonij. Al. & incipit hic tractatus. ſ. eod.§.distrahuntur.
e Deinceps.hucusq; de disiunctionibus factis vtraq; parte viuente: nūc quādo altera mortua, sicut pollicitus est in istis, vt ſ. eo.§.nuptias. & ſ. proxi.§.ii.
f Omnia.ſ. exigo,& qualitatē secundū hanc legē.
g Similiter.sicut & matrimoniū. nā & mandatū: vt ff. mā.l.inter causas. in prin.item societatē: vt ff. pro soc. l.adeo.in princ.ltē seruitutes personales: vt vsus & vsusfructus: vt instit.de vsufr.§. finiſ.l& de vſ.& ha.ī prin.Ac.
h Fine.i. morte.
i Cōtrahētibus. ſ.sit lucrum. Albe.
k Inæqualibꝰ pactis. i. pacta de lucrādo sint inęqualia,licet obligationes sint inæquales. q; vltimū corrigit: nā quo ad omnia debet esse qualitas hodie: vt ſ. de æqua.do.§.j col.vij.
l Conscripsit. C.de pact.conuen. tam super dote.l. ex morte. Ac.
m Ordinauimus. vt C.de pactis conuent.l.lege. & eius sententia hic subiicitur.
n Minus.ſ.quam quantitatē: vt ſi vnus de tertia parte alter de quarta lucranda pactum facit de lucrando, ſi alter prę moriatur: vt subiicit.
o Immoderationes. No aduersandū esse immoderationi. ſic.C. de do. ante nup.l.cū mulier. & ſupra, quomodo opor.epi.§.ſed neq; effusas. & ſ. de referen. §.multitudo. & ſ. vt deter.ſit nu.in princ.col.j. Vnde versus. Vix sine mensura durabit regia cura.
Immoderationi est contrandum.
p In partibus.scilicet quotis, licet vera quantitas sit inæqualis, vt subiicit.

monium: filiis autē permittere forsan & in minori ætate constitutis, neq; qđ vtile sit scientibus, citra patrū voluntatē soluere matrimonium, & ex hoc parētes lædere. Hoc autē bene quidē inchoās philosophisimus sanciuit Marcus [a]. Diocletianus autē hūc secutus est [b]: nos autē similiter approbauimus. sitq; terminus [c] nobis hic disiūctionē [d], quæ supstitutis cōtrahentibus fiunt.

Inæqualitas in quātitate dotis & donationis propter nuptias permittitur: in qualitate & quātitate prohibetur: inæqualibus autem pactis, quia maius trahitur ad minus. Barto.

Deinceps [e] autē matrimoniorū terminum, quæ omnia [f] similiter [g] soluit, expectat mors. Vnde siue morte viri soluat matrimoniū, siue fine [h] mulieris: lucrū sit viro quidem in dote. secūdū quod nuptialiū instrumentorū cōtinetur pacto: mulieri verò ex nuptiali donatione, sicut & ibi conuenerit à principio contrahentibus [i]: nō ꝓhibēdis: quidē inæqualibus secundū q̄titatē oblatiōibus: prohibēdis aūt inæqualibus [k] pactis: hoc quod fortissimus quidem Leo in suis conscripsit [l] legibus: nō aūt hoc sumentes adhuc clarius ordinauimus [m]. Si enim alter quidem amplius, alter verò minus [n] in lucro pacisca

q Prædictas.ſ. per mortem, vel viri, vel vxoris. vt ſ. proxi.ſ. & in nouellis. eo.ti. nec enim dicit, ſi aliismodis soluatur matrimonium quibus solui potest: vt ſ.e.§.distrahuntur: sed licet hic non dicat, nūquid tamen idem est? Resp. sic. quocunq; modo soluatur: vt ſ. eo.§. quia verò lucra. & j. vt fra. filij.
r Perdurare.i. ad secundū nō venire & sic lege statim literam sequentē. similis est electio aīs per abnegationē: vt ff. de dolo.l. non debet. in fi.
s Propria. Nota argu. q; domina sit vxor dotis cōstāte matrimonio: q; est falsum est: vt infra. quib. alien. licet in prin. & q; hic dicitur, est ꝓpter spē. Itē & hic iā erat ꝑ mortuus maritus.
t Super fecūdis. quę materia secundarū nuptiarū expedietur.e.§. primę.
v Lucra.ſ. secundū pacta super his habita, vt aliter venientia. Ac.
x Differētia. hæc dictio differētia, est neutri gnīs & numeri pluralis: & casus accusatiui. q.d. hæc lucra nō differūt ab aliis bonis lucratis. Nā sicut in aliis pōt liberè facere q; vult: ita in his lucris, vt subiicit, et hoc circa alia lucra ꝓter circa lucra dotis & añ nuptias. licet hęc lra aliter velle videat. ſ. vt in inſt. ſit idē, q; in aliis lucris: cū indistinctè loquat. Ista em̄ duo licet ratione ꝓprietatis lucrentur ad ꝑsens, & ratiōe vſusfructus: tñ debēt seruari filiis eius mātimonij, cuius hęc fuit dos, vel añ. nu. do. etiā iure veteri: vt C. de sec. nup. cū alij. & iure. isto: vt j. e.§. nec illud. & iure nouo: ri: vt j. neq; virū, q; ex do. colla. viij. in aliis ergo lucris vt in legatis & fideic.

† Haloā nobis placuit reprobato eo, quod modum excederet, maiorem in pacto conuēto lucri partem ad minorem deducere.

† Haloā diuortio rum spes lucra ꝓter circa lucra.

† Haloā primum obtinebunt ſua.

don. datur hæc libera administratio: vt sequitur. Sed secundum hoc quantum est in dote & ante nup. do. in pari iure est persona, quæ tranſit ad secundum matrimonium: quia sibi retinet plenum vſumfructum, donec viuit: vt j. e.§. ſi verò expectet. & ea quæ nō trāſit.

Soluto igitur matrimonio secūdū ꝓdictas [q] oēs † diſiūctiōes, felix qdē & beatū est vtriq; cōtrahentiū ꝓdurare [r] in priori cōiugio, & non ꝓcreatā sobolē sequentibus matrimoniis forsitan cōtristare. & ſi hoc egerint, & in prioribus steterint nuptiis: † habebūt qdē propria [s]: hoc est dotē quidē mulier, spōsalitiam verò largitatē vir: nihil ꝓscriptātibus nobis hoc, q; supsecūdis [t] est nuptiis. Percipiēt aūt lucra [v], vir q dē ex dote, mulier aūt ex añ nuptiali donatione: & erūt hæc eis ꝓpria, nihil penè ab alia eorū dria [x]

vt dictum est, quod non debet esse. & ideo dictum ius immutatur, vt hodie tantũ habeat persona, quæ trãsit ad secundum matrimoniũ quantũ vni filiorum seruar. id est, virilẽ habet in dote, siue in do propter nupt. vt infra vt fra. fil §. col. ix. de qua virili fecit quicquid vult. Si autẽ nihil disponat, videtur filiis exhonaratis seruare, vt C. de sec. nupt. lege, hac edictali. §. fina. & infra hoc. §. ibi, placuit eũ &c. vel dic qđ verius est, vt diximus infra. eo. §. nec illud. in fi. illius no tulæ, sed in eo quod hic dicit, &c.

† Transferre.

a Possessionẽ ni hil ferẽt ab aliis vel dic possessione. i. à bonis à se possessis.

b Vixerint. ifii lucrantes.

c Habuerũt. f. habent licentiã alienationis. & facit. ff. re. amo. l. non enim. et C. de iudẽ. l. nemo.

d Moriantur. f. personæ lucrantes.

e Migrare. i. trãsferre sic & ponitur ff. de migrã. per totum titulum.

f Cõstitutionem. cuius tenor hic recitatur: vt C. de secũ. nu. l. fi quis prioris §. j. & §. certum. & §. ille.

g Non ob hoc alienatæ. hoc est verum quãtum est in præiudiciũ filiorũ: vere tamen alienat qui in aliũ iure institutionis, vel simi modo scis li mõ tua bona trãsmittit: vt ff. de alie. iudi. l. ex hoc edicto. §. alienare & in fin. de hær. instit. §. sed neque. & no. q in hoc corrigitur lex vet⁹, quæ dicebat fieri alienationem etiam in præiudicium filiorum, siue in parte, siue in totũ extranei sint hæredes: vt C. de sec. nu. l. si quis prioris. §. certum. quod &j. statim plenius dicetur.

† Haloã. li p alios modos ea tisfa ctum sit.

† Alias tamẽ si.

h Sed ex æquo. fa. ff. de opp. lib. l. vt iurisiurandi. §. si liberi. & C. commu. vtri. iudi. l. fi §. sinautem. & C. de bo. ma. l. ij. in fin. & C. de bo. quæ libe. l. cum oportet. §. sub hac. & §. si mater.

possessione [a] vnde donec vixerit [b], omnem licentiam habebunt alienationis super his, sicut in aliis quæ de suo ab initio habuerunt [c]. Si verò etiã moriantur [d]: licet eis & legatis, & fideicõmissis res has in alios † migrare [e]: talẽ quippe alienationẽ permisimus nos constitutionem [f] pro his conscribentes. Si verò filios ex vna parte scripserint hæredes, extraneos aũt ex alia: maneant autẽ tales res, aut etiam quædam earũ nõ alienatæ: nõ ob hoc alienatæ [g] esse videbuntur, quoniam aliquis etiam aliter scriptus est hæres: sed maneant etiam hæc filiis. Nõ enim si scripserit omnes filios hæredes ex inæqualibus partibus, has secundũ hæreditarias accipient portiones: sed ex æquo [h] dividentur secundũ numerũ suum: sicut etiã si nullum eorum scripserit hæredẽ, sed extraneos oẽs [i], † eis per alios modos satisfactione habita, percipient eas: † cùm vtiq; nõ sint hæredes parentũ. Placuit enim nobis per præsumptionem: quia pater dum nõ viuẽs alienauerit, aut expressim obligauerit [k] aliqđ harũ rerũ, aut moriẽs nõ expressim [l] in aliũ eas trãsposuerit, voluerit magis seruare filiis, tanquam ex causa illorũ sibi met acquisitas, & nõ ad extraneos deducere: & dabuntur hæc filii sine præcipuo ex nostra lege [m], licet non fiant hæredes, aut patris, aut matris, aut vtriusque: vel si quidam eorum fiant hæredes, alij verò repudiẽt. hoc enim nobis rectius, quã prioribus [n] placuit habere. Vnde si præmiũ est ex lege descendens [o] in eos, nulla adiectione neque turbetur, neq; minuatur, nisi fortè causam ipsi dẽt filij suæ diminutiõis. Si quis enim ex eis ingratus videtur: præmiũ hoc aliis damus nihil tale agentibus: vt & alios corripiamus parẽtes honorare, & ad fratrũ exemplum respicere [p]. Vnde si tantum infortuniũ filiorum sit sobolis, vt omnes ingrati sint: ad hæredes venient hæc defuncti [q], tãquam illius substantiæ constituta: nõ valentibus filiis ex parente à se exhonorato præmiũ habere: qđ nos eis ꝓpter hãc causam [r] nõ damus.

Portio filiorum mortuorum ad quos deuenerunt lucra nuptialia, vel dotes patris, vel matris transmittitur ad eorum filios hæredes: aliàs accrescit fratribus eorum. Angel.

Si verò filiorũ alij quidem inter viuos sint, alij verò defuncti quidem sint, filios autẽ relinquãt: defuncti portionẽ illius damus filiis, si hæredes sint patris: alioqui ad fratres deducimus. Et ideo legem nostram perficientes, volumus hæc valere non super dote sola

i Extraneos omnes. & non filios ex anteriori matrimonio. sed eis. s. filiis, aliis modis satisfecit: vt per legatum & fideicom. vt subiicit: vt & de tri. & se. §. j coll. iij. sed hodie iure institutionis oportet eis satisfieri: vt infra, vt cum de app. cog. §. aliud. col. viij.

k Non obligauerit. alias sine nõ. & no. quod obligãdo videtur auferre. sed contra. insti. de leg. §. si rem suam. ver idem rescripserunt. sed ibi datum siue relictũ iã erat. & ab hoc hic non erat datum adhuc: sed erat spes: & ex hac lege pendebat hæc spes quare mitius cũ lege, quam cũ homine agitur: vt ff. de arbi. l. Celsus. Item & facilius impeditur faciẽdũ, quam factũ: vt ff. de inof. test. l. Pap. §. si conditioni. circa finẽ.

Lex est mitior homine. Concor. ca. rursus.

l Nõ expressim. extra qui no. plus valere ex presa specialiter, vẽ. matri. quã generaliter. sic cõtrahere ff. si quis cau. l. sed & si. §. quæsitum. & ff. de iniu. l. item apud Labeonem. §. hoc edictum.

possunt.

m Ex nostra lege. scilicet ista præsenti. nã nõ dicit de illa, si quis prioris. §. j. & ij. de se. nu. Imo pro parte hæc corrigit illam scilicet in eo, quod dicebat generaliter facta in stitutione fieri alienationem.

n Prioribus. vt Leoni, qui de hoc tractauit: vt C. de secun nup. l. hac edicta §. fi. & Theodosij: C. de secun nu. l. generaliter. in fin.

o Descendens. s. quod seruatur hoc cõmodo filiorum. nã, &c. & facit opti me. j. consti. quæ de dign. §. illud.

p Respicere. s. vt inducamus eos per pœnã nã vnius pœna, metus est multorũ: vt C. ad l. Iu. re. l. j. & facit ff. depo. l. bona fides. & ff. de man. prin. §. nõ permittas. Accur.

q Defuncti. s. prĩs.

r Hanc causam. s. qua exhonorauit parentẽ. & facit ff. de hære. & Fal. §. exhæredatos. & j. de immen. do.

alij dicũt. s. filij, hoc est nepotes. sed prima verior est.

in ſ. & ff. de mino. l. auxilium. in fi.

a Seruēt. ſ. primas nuptias. i. non veniant ad ſecundas.

b Nuptiæ, & hinc. ſ. ex primis nuptiis.

c Ad hoc. i. vſque ad hunc. §. Accur.

d Legi hos. ſ. inſerere huic legi. A.

e Ex ambobus. ſ. matrimoniis.

f Nuptiis. ſ. maneriat aliquis ſine filiis.

g Omnino. i. incontinenti: vt ſ. eo. §. ſi vero. & ſine metu amiſsionis incorum: vt j. eo §. ſi vero expectet.

h Mulieribus. iubentibus ſecundo, & non habētibus filios ex primis nuptiis.

i Et pro quia. gaſſerunt.

k Alias. ſ. pœnā ſubibunt.

l Maiores. nam tunc non remittitur ei infamia de facili, vt in hoc. §. ibi & quæ præ aliis.

m Soboles ex primis nuptiis. Ac.

n Et. pro, id eſt.

o Nuptiarum feſtinationem. tamē tenet matrimoniū: j. de reſt. & e. §. vnū.

p Neque marito. ſed quæ pœna eſt non dare? Rñ. magna: quia per hoc viliorem maritum habet: vt ſ. eod. §. ſi enim. Sed nūquid aliis de ſuis rebus dare poterit? Rñ. ſic, cum non inueniatur cōtrarium.

q Cohæredes eius. ſ. mulieris.

r Hæres eſſe. ſ. niſi nupſiſſet intra tāpus luctus, erat enim inſtituta.

s Sint. ſcilicet relicta vxori.

t Ad decem. ſ. patris & matris & aui & auiæ. Itē filij & filiæ ex priore forte marito nepotis & neptis fratris & ſororis quæ contingitur edicto prætoris: vt ſubiicit & probatur inſtit. de lūm, neque ſuper ſpōſalitia largitate: ſed etiam ſuper indotatis matrimoniis: ex conſtitutione noſtra introductis lucris. nā & illud, niſi ad ſecūdas veniāt nuptias parentes, ſed ſeruēt [a], erit filiorum quo dudū diximus modo.

Si vir inter annum ad ſecunda vota tranſierit non procreatis filiis ex primo matrimonio, ab omni pœna liber eſt: mulier autem ſi intra annum ad ſecunda vota tranſierit, pœnis inſertis punitur. Angel.

Primæ ſiquidem nuptiæ, & hinc [b] lucra & obſeruationes, vſque ad hoc [c] diſpoſitæ ſint. Si q verò prioribus non contenti nuptiis; etiam ad ſecundas venerint: neceſſe eſt legi hos [d] ſe ſupponere, aut ſine filiis exiſtētes ex prioribus, ex ſecundis autem filios habētes: aut etiam ex diuerſo ſine filiis quidē ex ſecūdis, parētes aūt ex primis: aut ſine filiis ex ambob⁹ [e] aut parētes ex vtroq. Si igitur ſine filiis māſerint ex prioribus, aut etiā ex ambabus nuptiis [f]: nulla perſcrutatio circa ſecundas eſt: ſed viri quidē ibunt omnino [g] omni obſeruatione liberi: mulieribus [h] aūt ſolummodo imminebit metus, vt nō ante annale tempus ad ſecundū veniant matrimonium: aut ſciāt, quia ſi quid tale geſſerint, & [i] immaturas cōtraxerint nuptias: ſubibunt pœnas: aliās [k] quidē, ſi ſine filiis ex prioribus ſint matrimoniis: maiore [l] autem, ſi etiam filij ſint. Si enim non eſt ſoboles [m], infamia mox ſequetur: & [n] erit omnino mulier propter nuptiarum æſtimationem [o] infamis: & neque percipiet aliquid horum, quæ à priore relicta ſunt ei cō ſortio: neque fruetur ſpōſalitia largitate: neq; marito [p] ſecundarū nuptiarū vltra tertiā ſuæ ſubſtātiæ offeret partē. ſed neque extrinſecus ſentiet largitatem: neque percipiet penitus ab vllo extraneorum, nō hæreditatem, non fideicōmiſſum, non legatum, non mortis cauſa donationem: ſed hæc veniēt, aut maneant apud hæredes ſcriptos defuncti, aut cohæredes eius [q], ſi poterat hæres eſſe [r], vtpote ea nullam vtilitatem habente. Sed ſi ſcripti & alij ſint [s] hæredes, ſiue etiam ab inteſtato vocentur: ad illos veniēt, quæ tali mulieri derelicta ſunt. non enim fiſcus hæc vendicabit (ne aliquo modo videamur talia corripiētes, fiſci prouidere vtilitati) ſed illa quidem quæ extrinſecus ei derelicta ſunt, ad alios venient: quæ verò à priore marito ſunt ab ea ſublata, venient ad decem [t] perſonas relinquentis iure cognitionis, quæ edicto continentur: hoc eſt aſcendentes & deſcendentes, & ex latere vſque ad ſecundū gradum, gradibus in ſuo ſeruandis ordine [v]. Quibus non exiſtentibus, ad ærarium venient [x]. Sed neque longius hæreditas ab inteſtato propriorum eius [y] veniet [z] cognatorum, ſed vſque ad tertium [a] gradum inſpiciendum vndique ſtabit ſolūm ſucceſsio eius: longius autem exiſtentes [b], alios habebunt [c] hæredes: & quæ præ aliis [d] ei pœnis infertur, dicimus autem infamiam, ſi quidem ſine filiis ex prioribus fuerit nuptiis † ſolui [e] imperatoris literis iubentibus. Si vero ei filij fuerint cuiuſcunque [f] ſexus: licebit quidem [g] ei imperatori pro infamia ſupplicare: non tamen [h] vtilitatem aliquam

b o. poſ §. tertia.

v Ordine. vt primo deſcendentes. ſecūdo aſcendētes, tertio collaterales, vt infra, de hæred. ab inteſt. §. j. coll. ix. Vel dic, quod frater & ſoror, cū in eodem ſint gradu cū auo & auia, cum eis pariter vocantur: vt C. de ſecum. nupt. l. j. §. his etiā. ibi, quanquā & hic, &c.

x Veniēt. ſ. bona.

y Eius. ſ. mulieris.

z Veniet. ſ. ad iſtā mulierem.

a Ad tertiū. Nota hic mirabilē modū ſuccedēdi. nam nec vſq; ad ſeptimū gradū, ſed duntaxat vſq; ad tertiū gradum fit ſucceſsio: vt j. vt nulli iud. §. fi. col. ix. a. lias contra: vt inſt. de ſucceſ. cog. §. fi. Succeſſio quandoq; vſque ad tertium gradum tantum.

b Exiſtentes. ſcilicet cognati. Acc.

c Alios habebūt. q. d. non hanc mulierem, quæ ſic nubere feſtinauit: vt hic: & C. de ſecun. nup. l. §. eandem.

d Præ aliis. i. ante alios.

e Solui. i. diſſolui ab infamia.

f Cuiuſcunque. i. ſiue maſculi, ſiue fœminæ.

g Ei. ſ. mulieri. A.

h Non tamen. & ita in hoc maiorē pœnā patitur, quādo habet filios, quam quando nō habet: vt in princ. huius §.

Donare

† Haloā ſolui remittique poterit Imperatoris id iubentis literis.

a Donare portionem. scilicet non differat.

b Etiam veteribus. vt C. de sec. nup. l. j. & ij. vbi dicitur fieri remissionem infamiæ gratis, & non gratis. Item qualiter hęc donatio ad filios perueniat, & inter eos diuidatur, non dicitur, sed hic dicitur.

c Habuerint. scilicet aliqui ex istis filiis, quibus mulier nubēs ante annum debet seruare dimidiā omnium suorum bonorum.

d Si verò omnes, scilicet filij.

e Recipiat. s. hoc totum ꝙ donauit ante partē: reliqua verò substantia filij venit ad matrē vna cum aliis legitimis: vt cū fratribus & consanguineis ex patre tātū vt C. ad Tertyll. l. ij. quis. & l. ij. qua. sed hodie mater talibus præferf, qui sunt cōiuncti ex altero parēte tantū: vt j. de hære. ab intest. §. si igitur defunctus. coll. ix.

f Et tres pro his quæ sunt in C. ex qui. caus. infa. irro. l. decreto. & C. de secū. nupt. l. j. & C. ad Tertyll. l. ij. qua mulier. est & quarta quę dicit de hac materia. C. de sec. nup. l. iij.

g Interpositione. quæ est in toto. §. isto: primę si quidē &c. vsq; huc. & nota quod easdem pœnas quas patit hic mulier nubēs intra tēpus luctus, patitur & illa quæ deserta liberorū tutela cōtra sacramentum & ante eius rationē reddītā, trāslerit ad aliud matrimoniū: vt j. e. §. si autē tutelam. & C. ad Ter. l. omnē. Itē & illa quæ patrit intra tempus luctus, vt in vndecimo mense: vt j. de rest. & ea quę pa. §. si. col. i ij. Itē & ea, quę intra idē tēpus f. annū patitur stuprum: quia plus habet luxuria, ꝙ̄ castitas: vt j. eadē cōstitutione. de resti. & ea quæ pa. §. fin. quandoque autem

reſcriptorum habere. Si tamen voluerit ex imperio habere vtilitatem, & aliis liberari pœnis: ex priore matrimonio filiis mediā suę substātię donare portionē [a] purè, & sine omni cōditione, & neq; vsū retinere: sed oīs substantiæ quā habuerit, qñ ad secūdas veniebat nuptias, mediā (sicut diximus) cedens partē prius procreatis filiis. Et diuidēt hęc filij oēs ex æquo: & filios qdē habētes ad suos transmittent filios. Oportet enim aliqd etiā veteribus [b] adiici legibus. Si verò non habuerint [c] defuncti filios: defunctorū portiones accipiēt oīno ꝑ portione eorū fratres. si verò oēs [d] defuncti sint, habeat cōsolationē suæ infelicitatis mī, vt ea rursus recipiat [e]. & hoc dicimus, si intestati morianť filij. Nō enim in iis, quæ semel facta sunt, ꝓhibemus eos testamenta cōscribere, aut ad supstites quo volūt, hoc modo disponere. Igit imminentes pœnę ante luctus nubētibus tempus, tales quodāmodo sunt: & tres pro his [f] constitutiones prius scriptas, vna quadam hac interpositiōe [g] hæc nobis lex competenti protulit adiectione.

Transiens ad secunda vota post tempora luctus, nullas pœnas patitur, si ex primo matrimonio soboles nulla supereſt: ea verò existente priuatur dominio omnis largitionis, quam consecutus fuerit à coniuge: & ipsam tenetur filijs primi matrimonij reſeruare, solo vsufructu penes nubentem remanente in

& postponitur nimia festinatio. s. quādo per culpam mulieris factū est diuortiū. ꝙ dic vt j. e. §. si verò altera.

h Si verò expectet. id est, differat nubere vsque ad annum. Accurs.

i Prædictas. vt j. §. j. vsque huc. Acc.

diem vitæ suæ duntaxat. Angel.

Si verò expectet [h] quidem tempus mulier, & propterea effugiat prædictas [i] pœnas: ad secundū verò veniat matrimonium, priores negligens nuptias: si quidem nō habeat filios (dicatur [k] etiā denuo) sine periculo est totum ex hoc. Si verò sit soboles, & filios ex hoc [l] exhonoratos viderit: tūc omni largitate à viro [m] ad eā veniente, eā secundū proprietatis priuat partē, solū ei derelinquens vsumfructum. Et hæc sancita sunt etiā sup antenuptiati donatione & sup omni largitate [n] siue cū viueret, à viro [o] ad eā veniēte, aut etiā ex testamēto, aut mortis cā donatione: siue institutionis sit pars, siue legatū, siue fideicōmissū. Et gñaliter dicendū est, ꝙ oīs eā deserit proprietatis modus in iis, quæ à priori viro in eam venerūt: & filij ea ꝓcipiēt, & ꝓprietatis erūt domini secūdū tempus mox, quo mater coniuncta est alij [p] viro. Et hæc cōis mulieris & virī [q] mulcta sit posita. nā si et ille filios habēs, secūdā eis supinduxerit vxorē: nō ex dote fruet lucris secūdū ꝓprietatis rōnem. nā largitatē aliā à muliere percipiēs, hāc habebit firmā ꝓterquā ꝙ licet vti & frui [r], donec adiuerit solū. & ij quoq; filij licet sub ptāte constituti sint, sed tñ dñi secūdū ꝓprietatē taliū erūt venientiū mox in eos simul cum secundæ vxoris coniun-

k Dicatur etiam denuo. nam iam dictum est semel: vt j. proxi. §. si igitur.

l Ex hoc. i. ex secūdis nuptiis. Ac.

m A viro. scilicet primo.

n Omni largitate. hic supplętur, ꝙ semiplene dicitur: j. de non elig. §. hic autem. coll. j. nam ibi de dote & donatione tantū: nō autem aliis lucris. vt hic dicit: & statim latius expedit. Accurs.

o A viro. scilicet primo.

p Coniuncta est alij. s. viro secūdo & hoc idem videtur per l. C. vt C. de secun. nupt. l. fœminę. in prin. & §. j. ꝙ de plano confiteor. & eius sententia hic recitatur. sed P. dicit qđ per prædictam l. proprietatē habet plenam vñ & de ea testari pōt: vt j. eo. §. pen. Sed certe hæc nō est bona ratio. nam & de alienis quis quādoq; testatur: vt pater de bonis filij: vt insti. de pup. sub. §. nō solū. in prin. Itē monachus de rebus monasterij, qñi ipse eas cōtulit: vt j. de san. epis. §. si qua mulier. coll. ix. hodie aūt planū est: quia tātum vsumfructū habet: vt hic, & j. de nō eli. §. hoc autē. coll. j. & pro his rebus cauebit mater filiis. ꝙ dic vt j. de nō elig. §. aliud. ea. co sed pater forte nō: qa inter patrē & filiū nonpōt esse cautio: vt ff ad Tre. l imperator.

Testatur quis aliquādo de alieno.

q Et viri. s. transeuntis ad secunda vota. & facit C. de secun. nupt. l. generaliter. in prin.

r Frui. s. his largitatibus. Acc.

a Ipſi.ſ.viri,vel mulieris.Acc.
b Ex genere.ſ.qui dederunt,vel fuerunt.
c Licet.q.d.ſimilitudinefacta per hoc quod dixit in dote,poterat intelligi & in donatione:ſed maluit ex preſſe dicere,ne videatur neglexiſſe: vt ff.de iniur.l. item apud.§. hoc edictum.
d Hinc.i.ex matrimonio.
e Ratũ ſit. vt ad ſecũda vota tranſiẽs amittat lucrũ: vt in prin huius.§.
f Taliũ.ſ.rerum lucratarum. Ac.
g Lex.iſta.
h Eorum.ſ.parentum.R.
i Obligat. hoc per tacitam hypothecam.& facit C. de bon.quæ libe.l. cum oportet.§ fin. & C.de bo. ma.l.j.
k Eis.ſ.filiis.
l Prohibeat.ſ.filius. & ſic mutat numerum,cum vſque huc in plurali. nunc in ſingulari loquatur.
m Eos.ſ.parẽtes.
n Aliquid. quod pertineat ad cauſam vſusfr. ſecundũ quoſdam: imo etiam nec quo ad proprietatem pertinet vt ſtatim ſub iicit. & in nouell. eodem titu.
o Erubeſcit. facit ad hoc.C. de bo. quæ lib.l. cum oportet.§ non autem.l.fin.§.filij autem.& ff.de arbi.l. qualem.§.fin.& C. de obſe.l.iij.in fin. & ff.de accuſa.l.hi tamen.§.j.& C. de ſecun.nu.l. ſi quis. §.ſi.Arg.contra.ff. de condi.cau.da.l. iij. §. ſi quis quaſt. & ff. de tut. & cur. da.l.iis qui.& ff.de cur.fu.l.j. in fi. Ac.
p Nec ſcriptum. niſi filius conſenſit maior xxv.an.vt ff.de pigno.l.fideiuſſor.§.pater. vel etiam minor ſi iurauit de pace tenenda: vt infra, de pace ten.§.fi.col.ix.
q Conſtituat.i.effectum dominij eis tribuat. nã dominus nemo fit per preſcriptionẽ ſed per vſucapionem tantum.Bul.vt C.de pac.l.traditionibus.ſed M. contra:nam & vſucapione & preſcriptione dominiũ quæri dicebat:vt hic,& ff.de vſucap.l. eum qui.quod dic,vt plene diximus inſti.de vſuc.§.ij.
r Apparuerint.vel emãcipatione,vel morte patris, vel aliis modis,non autẽ prius:vt hic,& C.de an.excep.l.j.in fi.& C.de bo.quæ lib.l.quæcunque.§.fin.
s Exiſtentes.morte parentis.
t Facti.ſcilicet emancipatione.Al.
v Aliqua impubes.Sed nunquid ſunt plures ætates impuberis?Reſp.ſunt,vt quinto anno & ſexto, & ſic de ſingulis temporibus:cõtra quam ætatem non curit præſcriptio aliquatimo & ſi cõtra prædeceſſorem fuerit inchoata, tamẽ interim debet retardari:vt hic.& C.de preſcri.xxx. vel xl.ann.l. ſicut. ſed cõtra adultum tria gña ſunt præſcriptiõis aut xxx. ann. vel maior: & iſtæ currũt: ſed reſtituitur. aut aliæ inferiores: & iſtæ ipſo iure nõcurrũt vt C.in qui. cau.in integ.reſt. nõ eſt neceſſ.l. fi.& hoc extra iudiciũ.In iudicio autẽ currũt,ſed reſtituitur,vt triẽnium ad inſtãtiam eandẽ vt C.de iud. l.properandũ.inſtitẽ anni ad inſtantiam eandẽ:vt ſ.de hær.& Fal.§.pupillus. col.j. hæc vltimata in pupillis, quam in adultis locum habet: vt patet exlege ad hoc inducta.Ac. Præſcriptio contra impuberes non currit.
x Talia lucra quæ perdit parens tranſiens ad ſecundum matrimoniũ ratione proprietatis.ſ. vt ſ.proxi.§.
y Prioribus nuptiis. Sed quid ſi ad tertium matrimonium trãſiuit? Reſpon.lucra primi matrimonij,priuis redduntur filiis: ſecundi lucra reddũtur ſecũdis: vt infra, eodem.§. nec illud.
z Introductam. ſ. de iure antiquo ante hæc iura: vt C.de ſecun.nupt.l. generaliter.§.diuidendi. & l. in quibus.in fin. quæ lex hic corrigitur. Vel dic non recte introductam.i.non recte introducendam:& ſic tempus ponitur pro tempore:vt ff.de leg.iij.l.etiam.& C.de legi.& conſtit.l.j.
a Electionem.ſ.vt vnum eligant,cui hçc conſeruẽt lucra.hoc enim fieri nõ poteſt:vt hic,& ſupra,de non elig.§.proſpeximus.
b Similiter.i.inæqualiter filiis præmorientibus. & ſic not.q filius familias habet hæredem:vt hoc §.& j. de hære.quæ ab inteſt.§.j.col ix.olim verò iure peculij pater omnia occupabat:vt ff decaſtren.pe.l.iij.Vel dic hoc referri ad aliũ caſum,ſcilicet quãdo filij erãt emancipati:vt ita hçc lex hoc nouum non inducat:vt filij hæredem habeant,ſed illa infra,de hæred.quę ab inteſt.

ctione. Et non diſcernimus de dote, & ante nuptias donatione, vtrũ ipſi [a] hanc dederint pro ſe cõtrahẽtes, an aliqui alij pro eis hoc egerint, ſiue ex genere [b], ſiue etiã extrinſecus: licet [c] videatur quodammodo comprehenſa & antenuptialis donatio in dote.

Lucra à coniuge primò venientia, mulier vel vir ad ſecunda vota tranſiens non alienat, nec obligat. quod ſi fecerit, filijs dantur ea vẽdicandi poteſtas, & eorum ſucceſſori: niſi excluſi ſint præſcriptione triginta annorum: quæ eis non currit, ſi ſint alienæ poteſtatis, & minores ætate pupillari. Angel.

Sed quod ſancitum eſt ſuper lucris hinc [d] veniẽtibus ad nubẽtes, etiã ſic ratũ ſit [e]:& ita certa taliũ [f] lex [g] eis erit cauẽs, vt neq; alienationẽ vllã permittat parentibus in talibus, neq; hypothecã: ſed vel ſi quid egerint parentes, mox eorũ [h] obligat [i] eis [k] ſubſtantiã: nõ vt prohibeat [l] eos [m] aliquid [n] agere in iis, quæ voluerint.erubeſcit enim lex caſtigatores filios genitoribus ſtatuere. Illos quidẽ erubeſcit [o]: interminaũ aũt accipientibus tanquã nihil eis, qd' accipiunt, pſit. & ſciant ex hac noſtra lege, quia vel ſi quam à talibus parentibus comparationem fecerint, vel ſi acceperint donationẽ, vel ſi qd omnium egerint: tale erit, quale nec geſtũ, nec ſcriptum [p] quod factum eſt. Vendicabũt enim ea omnino filij heredeſq; eorum & ſucceſſores ab hæredibus illorũ et ſucceſſoribus, nõ aliter excludendi, niſi trigẽnale tranſeat tempus, & detẽtatio dominos accipiẽtes conſtituat [q]:incipiẽte filiis tpe currere, ex quo ſuæ poteſtatis apparuerint [r] exiſtentes [s], aut maiores facti [t]:niſi tamẽ aliqua ĩpubes [v] ętas adiuuet adhuc.

Lucra prædicta inter filios primi matrimonij æqualiter diuiduntur, & inter filios filiorũ pro hæreditarijs portionibus: ita tamen: vt nõ plus capiãt, quã caperet pater eorũ, ſi viueret. Angel.

Venient autem talia lucra [x] ad filios omnes ex prioribus [y] offenſos nuptiis. Non enim permittimus parentibus nõ rectè introductã [z] electionem [a] in eos, neque aliis quidem filiorũ dare, aliũ verò exhonorare. omnes enim ſecũdis ſimiliter [b] exhonorati ſunt nuptiis. Sed quemadmodũ omnes aures extra, de præſcrip. Concor.

intest. §. j. & facit ad hoc inst. de legi. pa. tute. & ff. de reg. iur. l. secundū naturā. & C. de ca. tol. §. pro secūdo.

a Ipsi. parentes.

b Conferant. aliis suis.

c Ad eos. i. filios. lucrantes.

d Illi vero. f. filij.

nium filiorū similiter hęredes existunt parentes, & non alį quidem succedunt, alį verò nō: cur nō similiter & ipsi [a] omnibus ex æquo quātum ad hoc conferāt [b], sed alios quidem eligant, alios verò despiciant? Ideoq; secūdum portionem vnusquisq; hoc lucretur: & si habeat filios, ad eos [c] hęc trāsmittat: illi verò [d] hæc inter alterutros partiantur [e]: ipsi [f] quidem secundum mensuram [g] quanti consistant: non tamen [h] patris transcendentes portionem.

Si filij primi matrimonij patri superuixerunt, omnis alienatio facta de lucris per patrem, ex toto infirmatur. Ang.

Quoniā infirmas declarauimus [i] alienationes à parētibus sup talibus [k] factas, subtiliorem imponere conuenit causæ ordinem. Si enim oēs supersint filį ex prioribus nati nuptiis, & præmoriatur eis parēs: infirma omnino manebit alienatio, secundū quod prius à nobis dictum est [l]. Si verò moriantur oēs, & rursus ad orbitatē veniat: tunc

lucrantes, iidemq; transmittentes.

e Partiātur. inter filios suos. Sed nōne suo arbitrio, vt vnus horū filiorū, q vt nepotes sunt admittendi, possit habere plus quam alter? Respond. sicut C. de secū. nup. l. in quib⁹. in fi. sed contra videtur, qđ est in hoc eo. §. qđ ſ. proxim. namius eligendi sublatum est. Sed tñ nō pōt eligere. f. q perdit per secūdū matrimoniū. Sed isti filij qui lucrātur, quare nō possunt vnū filiorū plusquā alios honorare? certe possunt: vt j. ea. §. illud quoque. in fi. §. Alij ostendunt quod nec perdens, ne lucrans pōt eligere. ar. huius. §. q. dicit cessare ius eligēdi, quod falsum videtur: cum nō inueniatur correctum in eo casu: vt ar. C. de app. l. præcipimus. in fin.

f Ipsi. f. nepotes.

g Secundū mēsuram. i. pro hæreditaria portiōe secūdum quam suo patri succederant. & potest ita esse, qđ vnus haberet plus quā alter, si maiori parte fuit in aliis institutus. & ita nō corrigitur. C. de secun. nup. l. in quibus. in fi. vt modo diximus.

h Non tamen. facit insti. de hæred. quæ ab intest. §. cum filiis.

i Declarauimus. vt ſ. eo. §. si vero soboles. ibi, interminatur autem, &c. & de non elig. §. hoc quoq; in fi.

k Talibus. f. lucris. & scias q; hic. §. in dote & in donatiōe nuptiali loqui videtur secundū Io. & est ratio: q; ſ. de nō eli. §. hoc autē. de his duobus tm loquit: & super eo & ad eius interpretationē hoc fit: ergo locū habet in eo, i quo & ille. ſ. de fil. ante do. instr. na. in fi.

l Dictum est. supra. e. §. si vero sit soboles. & de non eli. §. hoc quoque.

m Ratum erit. f. in totum, vt sequitur.

n Vtrorunq; tres enim sunt casus: quando oēs moriuntur, & quādo nullus. Itē tertius, qui medius dicitur, quando alij moriuntur, alij veniunt: vt subiicit.

o Existentibus. q. d. nullis. Accur.

p Eis ex lucratis. f. contrahentibus: videlicet patri & emptori. Accur.

q In eos. f. contrahentes.

r Diximus. ſ. eod. §. soluto. in fi. & §. j. & §. primæ. in fin. §. & ſ. §. venient. in fi.

s Habeat filios. f. filius mortuus.

ex affectu ratū erit [m], qđ alienatū est. Quis enim hoc etiam refringat filiis, qbus videlicet solis hoc seruauimus nō existentibus? Sed hic quidā nobis prīdē ingressus est sensus subtilis & solicitus: & mediū vtrorunq; [n] casuū pertractās. Quia em̄ omnibus quidē existentibus [o] filiis, & præmoriēte genitore, nulla relinquebatur pars eis ex lucratis [p] rebus: omnibus aūt moriētibus, totū in eos [q] reuertebatur: cogitauimus mediū quēdā causæ ordinem inuenire. vnde si pluribus existentibus filiis moriatur vnus, si quidē habeat filios, ad illos ferre hæreditatē: hoc qđ sæpe diximus [r]. Si verò nō habeat filios [s]: nō omnino ad fratres totū venire: sed quātū ex pacto nō existētiū filiorū acquirebatur generāti, hoc eum lucrari: reliquū verò concedere in filį venire successores, siue fratres sint, siue extranei fortè (quod maximè [r] in matre contingit) siue disponant [v] suas substantias, siue etiā intestati moriantur [x].

t Maxime. vt habeāt talia lucra à viro: non sic facile vir ab ea, cū sit aura. Accur.

v Disponant. f. filij. *Mulier auara dicitur.*

x Moriātur. hic incipit nou⁹ casus qui non erat in l. alia supra, de non elig. §. hac autem. vñ illa in hoc casu per istam supplet & corrigitur. & est talis hic casus: vt colligitur in nouel lis. e. ti. & hic pacta est mulier de donatiōe propter nupt. lucranda tota, si liberos habuerit ex eo viro: & hoc dicit pactū in casu liberorū existentiū: si aūt nō habuerit, debet tunc mulier lucrari tantū tertiā & hoc dicitur pactū in casu liberorum nō existētiū. Postea habuit tres vñ lucri fecit totā & sua est: interim hæc nupsit secūdo marito: quare amisit totā ratione prorietatis. vt ſ. e. §. si vero sit soboles. Postea vero moritur vnus de tribus. certe licet perdiderit quo ad proprietatē lucrum, quod habuit ex pacto filiorum existentiū: tamen hoc habet ex alio pacto. f. filiorū nō existētiū: vt habeat tertiam tertiæ. nam si omnes moriantur, haberet integrā tertiam. nūc aūt cū vnus de tribus moritur tertiā tertiæ debet habere. Item dico & si duo moriātur: q; tunc duas tertias tertię haberet. ita hæc duo sunt paria, nullum natum esse: vel esse, sed mortuos esse omnes. vel etiā pro parte quo ad partē. In aliis autē partibus q; nō recuperat, habebit vsumfructū tantū: vt ſ. e. §. si vero sit soboles. in aliis autē bonis defuncti filij habet virilē: vt j. e. §. hinc. ibi, si autem mater, &c. & pro hac parte, quæ ad eam redit occasionē secūdi pacti: valet alienatio, quā fecit: vt sequitur. Idē ecōtra per oīa ponas in dote lucrata à marito: q; qđ iuris est in donat. hoc in dote debet esse: vt j. e. §. nec illud. ibi ex rerū vero, &c. & j. de æqua. do. §. j. co. vij. & ſ. e. §. si vero sit soboles, ibi, & his cōis, &c. Sed qd si pactū nō apponit? dic vt ſ. de nō ali. se. nub. §. cū igit̄ diximus: ibi & hanc habet firme. Sed vī. q; hoc pactū à mō nunq; sit admittēdū ēt si oēs moriāt: & multo magis si nō oēs. nā duo

Mortuū esse, & natum non esse, paria sunt.

diuersa pacta & cõtraria fuerũt: ergo vno habẽte effectũ aliud non poterit suũ vigorẽ sortiri: vt ff. de verb. obli. l. si ita qs. & ff. de condi. insti. l. si plures. & ff. de ma. test. l. si ita fuerit. Item & tunc quãdo nõ oẽs mortui sunt: ẽt alia ratione videtur non habere locũ: quia quomodo habet locũ pactũ liberato nõ existentium, cũ existãt: nã si aliquid est in pluribus faciendũ, nõ sufficit fieri ĩ vno: vt ff. de cõd. & demon. l. pater Seuerinã. & C. de cond. infer. l. j. & C. ad Tre. l. iubemus. §. sin autẽ. ergo & hic nõ debet sufficere vnũ mori: cũ secundũ verba pacti secundi oporteat, q̃ nullus remaneat.

Sed tñ. potest dici hęc iura magis esse volũtaria, quã rationabilia: qa sic volo, sic iubeo: sit p̃ ratiõe vo'untar. sicut pleraq; iura imperatorũ sunt.

a Scripsimus. in nostra lege. vt ẽ. de nõ elig. §. hoc autẽ. nam iure veteri de hoc pacto nõ erat mentio: alias, non scripsimus. & tunc dic de hoc casu no uo quando omnes moriuntur.

b In suspẽso. No. quædam esse in pẽdenti: vt & alias in sti. qui. mo. ius pa. po. fol. §. sic ab hostibus. & ẽ. de non elig. §. hoc autẽ. ĩ fi.

Pendere quædam dicuntur.

c Perfectè ab initio. i. in totũ nõ valeat: f. quando omnes supersunt.

d Valente. quando oẽs moriũtur.

e Particulatim. quãdo ipsi filij particulariter & non omnes moriuntur. Accur.

f Et super iis. de quibus dixit ẽ. eo. §. si vero expectet.

g Percipiũt. f. filij.

h Præmorientis.

& hoc nos scripsimus [a] in nostra lege, cogitantes illud & inueniẽtes primi & clementer sancientes. Quapropter etiã si hoc alienauerit parens, antequã ad secundas veniat nuptias, deinde moriatur vnus filiorũ in tantũ valet solummodo quod alie natum est, quantum ad alienantem ex pacto non existentiũ filiorum perue nit: alioqui secundũ alias partes, quæcunq; ad filij hæredes veniunt, omnino infirma erunt. vnde alienatione facta manet cã in suspenso [b] sequẽtibus cõmittenda fortunis: & aut p̃fectè ab initio [c] infirmanda alienatione, aut perfectè valẽte [d], aut particulatim quidẽ infirmanda alienatione, particulatim [e] verò constãte.

Lucra, quæ ad filios primi matrimonij deuoluuntur propter transitum parentum ad secunda vota lucrantur filij: siue parentibus hæredes existant, siue alteri siue neutri: nisi filij sint ingrati erga vltimò morientem: & ingratitudo apertè probetur. Ange.

Et super iis [f] quoq; lucris quæcunq; ad secũda venientibus vota parentibus percipiũt [g] ẽ, nõ p̃scrutamur, vtrũ hæredes existãt aut p̃morientis [h]: parentis, aut secundi morientis [i]: nec si alĩ q̃dẽ hæredes existant, alĩ [k] verò nõ: sed sicut superiꝰ diximus [l], p̃miũ eis damus hoc, siue hæredes fiãt, siue etiam nõ: & hoc ex æquo percipiãt ipsi q̃dẽ superstites: cũ eis [m] autẽ & defuncti [n] filij genitoris ac cipiẽtes partẽ: vbiq; tamẽ ingratitudine (sicut prædiximus) impedimẽta ad tale lucrũ faciente hmõi filio. Cõtra ingratos posi tas eñ nõ trãscendimus leges taliter & parentes honorãtes [o], & filios ad pietatẽ deducentes. Sicut eñ [p] electionẽ [q], phibemus, & denuo [r] omnibus similiter damus talia p̃mia [s]: sic ea, quę de ingratitudine sunt, nõ interimimus [t]. Palã verò est, qa ingratũ intelligi eũ oportet, [u] qui circa ambos parentes aut omnino circa posterius [v] moriẽtem factus apertè monstratur.

Transiens ad secunda vota non potest relinquere coniugi plus quã relinquat vni filiorum primi matrimonij, cui minus reliquit: siue sint positi in potestate, siue emancipati: dum tamen filio relinquatur legitima, quæ hodie est tertia & si vltra parens reliquerit: quod est vltra, diuiditur inter filios primi matrimonij. Ang.

Optimè [x] verò nobis Leo diuę memorię videtur cogitasse de oblationibus, quas in secunda faciunt matrimonia, qui, ea cõtrahũt. Ait enim: quia si ex priori matrimonio filios habeãt parẽtes dein de ad secũdum, aut deinceps veniãt matrimoniũ, nõ possunt neq; in nouercã patres, neq; in vitricũ matres secundũ vitæ tp̃s quãlibet [y] facere largitatẽ, aut in morte relinquere, nisi tantũ quantum [z] vnus filius, aut filia solus existẽs ex generante habeat. Si verò multi filij sunt, & vnusquisq; equalem habet portionẽ: non amplius, quàm ad singulos venit, aut vitricus aut nouerca percipiat. Si verò inæqualia, quæ relinquũtur, fuerint: tantũ necesse est solũ ad nouercã, aut vitricũ venire ex qua cunq; largitate parentis, in quantũ, qui minus habet filius, ex illius substã-

à quo non venerũt lucra.

i Morientis. ad quem peruenerãt: sed postea contrahendo amisit proprietatẽ, quæ peruenit ad filios: vt hic dicitur.

k Alij. f. parenti. vel dic filiorum.

l Diximus. vt ẽ. e. tit. §. soluto. ibi, & dabuntur, &c.

m Cum eis. f. superstitibus.

n Defuncti. q. d. filij defuncti genitoris: vt hæc dictio fil. j, sit nominatiui casus: aliæ duæ sint genitiui casꝰ. & fa. ẽ. ea. §. veniat. in fi.

o Honorantes. f. nos ad pietatem. f. parentibus exhibendam.

p Sicut enim. tũc breuiter rememorat quæ dixit ẽ. ab illo. §. soluto. & postea nõ omnia, sed aliqua.

q Electionem. vt ẽ. eo. §. venient.

r Denuo. id est, iterum.

s Præmia. vt infra eo. §. veniẽt. cõtinetur.

t Non interimimus. vt ẽ. eo. §. soluto. circa fi.

u Posterius. id est, vltimo morienti. & ideo sufficit si est ingratus posterius moriẽti: quia ab eo lucrum percipit, licet propter delictum suum siue pater, siue mater sit: & facit ad hoc ĵ. vt eũ de ap. cog. §. caufas. coll. viij. & C. de secũ. nupt. leg. fin. in prin. & ĵ. de immen. do. in fi. col. vij. & ẽ. de hęr. & fal. §. exhæredatos. col. j.

x Optime. vt C. de secũ. nu. l. hac. edictali. vsq; ad §. his illud.

y Quãlibet. f. dorationẽ inter viuos.

z Nisi tñ, quãtũhuic cõtradicit. C. de don. ante nupt. l. si liberis. Sol. nõ tenetur dotẽ suam seruare filiis primi

mi matrimonij: vt ibi. sed tenetur tantum dare quantum dat secundo viro vndecunque habeat, vel inueniat: vt dicitur.

2 Quippe. hic manifeste colligitur secūdū Al. q̄ debitū naturale & hoc beneficiū pōt habere: nec vnum perdit per reliquū,

tia p̄cepit, aut ex nouissima voluntate dimissum, aut in vita datum: quippe [a] dudum quarta [b], nūc autē tertia [c] aut media secundū nostrā legem portione omnino filio relinquenda aut danda: nisi forsitan [d] ingratitudinis ratio cōtradicat. Hoc idē obseruādo & in auo [e] & in auia, & pauo & proauia, & nepotibus masculis, aut fœminis, & prone potibus similiter, siue sub potestate forsan, siue emācipati consistant, ex paterna vel materna linea descendentes. Et hoc decernens [f] rectè intulit [g]: quia q̄d plus est [h] in eo quod relictum aut datū est omnino aut nouercæ, aut vitrico: ac si neq; scriptum, neque relictū, aut datum vel donatum, cōpetit filiis [i] & intereos solos ex æquo diuiditur, vt oportet. Nāque ex secūdis nuptiis filios participari etiam horū [k], scriptum quidē in quadam constitutione est: non tamē etiam nunc nobis placet: sed ex priori matrimonio filiis, p̄pter quos & obseruatum est, detur solis, nulla machinatione, neque per suppositas [l] personas, neque per aliquam aliā causam [m] interponi valente. † Hoc autē quod plus est, diuidēt ad inuicem grati filij, præsentibus parētib⁹: nō ingrati filij circa hoc approbati, per ingratitudi-

nē [n] huiusmodi obnoxij cōstituti, qualēleges quę-runt [o]. Tales nāque etiā hac vtilitate priuamus: ne fortè propter spem huius possessionis, cōtra parentes accedant, & proterui sint, & naturæ † iniurientur leges [p]. Palàm quoque est, quoniam & hic [q] si quis horum moriatur, ad quos, q̄d plus est, deducebatur, filiis existētibus: defuncti filij hoc accipient secundum propriam quidē multitudinem [r], † ad defuncti verò partem.

An vitricus, vel nouerca habeat plus, quàm vnus ex filijs primi matrimonij, inspicitur tempus mortis binubi. Ange.

Quia verò hactenus legibus indiscretum [s] est, quando conueniat, quod plus est [t] inspicere, vtrū secundū oblationis [v] tempus, an secundū matrimonij solutionē: optimum [x] nobis visum est esse, mortis binubi [y] parētes obseruari tempus. Scribūt itaq; homines [z] & horū quæ habent amplius, scribunt autē & minus: euenientes autē fortunæ, contrarios euētus sæpius operantur. Vnde vt nō circa hoc erremus, tēpus illud cōsiderandū est, secūdum q̄d binubus moritur. & portionē inde sumēdam: & secundū eam id, quod plus est, contemplantes, auferre, quod trāscēdit [a], oportet [b], & filiis applicare: in omnibus talibus

matrimonij hic ablata vitrico, vel nouercæ p̄cipiāt.

l Per suppositas. cum alij det, vt ad istū perueniat.

m Aliam causam. vt fingat se vendere, cum donet. nā plus valet quod agitur, quā quod simulate concipitur: vt C. plus vale. quod agi. per totum.

n Per ingratitudinem. s. talem.

o Quærūt. antiquæ leges vario modo circa hoc loquebatur. hodie autem sunt hæ causæ specificatæ: vt j. vt cū de ap. eo. § causas. col. viij.

p Leges. nō enim debet causa mali oriri, vnde iura nascuntur: vt hic, & C. vñ vi. l. memineri. & C. de indi. vidui. l. ij. in fi. Ac.

† Violent.

q Et hic. i. hoc casu.

r Multitudinem. ad hunc. § facit. §. e. § venièt. in fin. & §. & super. in fin. & hæc omnia sunt in l. Leonis sed quod statim in proxi. § sequit, nō est in ea, sed nouū inducit.

† Haloā. pro portione scilicet paterna.

s Indiscretum. i. hæc quæstio determinata non est.

t Quod plus est. s. datū vitrico vel nouercæ, quā filius ipse habet, qui minorem portionem habuit. Accur.

v Oblationis. id est, deuotionis.

x Optimū. quia tertia via melior est duabus superioribus. Accur.

y Binubi. i. eius qui suo delicto ad hoc est adstrictus delicto dico: qa ad secūdum transiuit matrimonium.

z Homines. secundo nubētes. q. d. potest' esse, quod secūdo nubēs plus dedit secūdo marito nomine legati, vel fideic. vel donationis cā mortis. sed certe hoc pōt reuocare vsque ad vltimū spiritū vitæ: vt ff. de adi. le. l. iij. in fi. & de do. inter vir. & vxo. l. cū hic sta

tus. § oratio. vñ filio nō debet cōqueri adhuc. Itē & si noīe dotis dedit secūdo marito: vel si noīe don. p̄pter nu. dedit secūdæ vxori: rehabebit eā sol. ma. vt j. de æquali. do. § j. co. vij. & sic filio poterit dare, q̄d sibi deest.

a Transcendit. scilicet de eo quod plus est dotū vitrico

* Pœnale vnū & alterum rei persecuto riaminter se non impedire.

b Quarta. vt C. de inoff. test. l. cum quæritur. & l. parentibus.

c Nūc aūt tertia. vt C. de trien. & semis. § j. & ij. col. iij.

d Nisi rursus. q. d. nisi ingratitudo repellat ab hoc beneficio, q̄d habet delicto alterius, sicut repellit à debito naturæ: vt proxi. § fin.

e Et in auo. cum pater, vel mater nō sunt in medio, & auus vel auia magnā nouercam, vel magnum vitricum mihi introducant.

f Decernens. scilicet Leo.

g Intulit. i. adiecit in ea. lege, hac edictali.

† Haloā. hoc autē rito secūdo, vel vipsum q̄ xori quā sit illud redundat, q̄d filio primi maridivident ttimonij datur.

h Quia q̄d plus est. Lq̄d datur

hi tantum i Filiis. s. primi modo in matrimonij, licet ter se qui aliud esset per aliā gratos se constitutionem: vt erga parē sequitur.

tes exhi- k Horū. hoc est li buerunt, cere, quædam lex nō qui cir dicit, q̄d ea quę au ca illos ī ferūtur vitrico, vel grati com nouercæ quia plus probātur habeat, quā filij primi mpeta matrimonij: de ri aliquo beat dari & distri-

ingratitu- bui inter omnes filios primi matrimonij & secundi.

dinis ge- h. d. lex quædam: vt C. de sec. nup. l. q̄m præteritę, quæ nere ob est Iustiniani. Sed tātū nō prędicta. l. corrigitur hic: & noxij qua redimus ad l. illam hac edictali. quæ corrigebatur per tem &c. illam: quoniā in hoc capitulo. & ita tantū filij primi

trico vel nouercæ, quã filio cuilicet primi mrimonij.

Tempus donationis inspicitur.

a Non ab initio. sed certe imo & tẽpus donatiõis cõsideratur: vt C. de donat. ante nup. l. si cõstante. in fin. cõtra j. e §. de augmentis. in fi. §. Sol. in ea diminutione, quã quis põt facere sua libera volũtate: vt in l. ga to & fideicõmisso spectat tẽpus mortis binubi, vt hic, & h. d. scribũt itaque ho. &c. nã sua

† Facit glo. in ca. dudum. su per verb. tempore. extra, de electio. & c. scientes. in glos. ij. extra, de censibus.

voluntate potest fieri reuocatio. sed in ea donatione in qua axigit volũtas nõ solũ dãtis, sed & eius cui datum est, tempus donatiõis considero, vt in dictis legibus contrariis. nã ibi nõ solũ dans solus reuocare nõ põt: sed etiã si ille cõsentiat, cui datũ est, adhuc reuocare nõ põt: qa est in præiudiciũ filiorũ primi matrimonij: vt C. de secund. nupt. l. hac edictali. in prin. Quidam tamen volunt dicere quod. d. l. si constante. per hac corrigit quod nihil est: cũ & sic contradicat dicto §. infra eo. de augmentis. qui est post istum.

b Scriptura. vt ff. de pupi. sub. leg. ij. §. fin.

Finis inspicitur.

c Euentus. Not. finem siue euẽtum considerari sic infra, de neg. gest. l. si quis aliena. & l. si pupilli. in prin. ar. contra vt sufficiat considerari initiũ: vt eo. tit. lege, sed an vtro. & ff. de ori ur. l. j.

non ab initio [a] donatione, aut scriptura [b] respicienda: sed qui vocatur euentus [c] †, considerandus est.

Si vxor superstitibus filijs primi matrimonij ad secunda vota cõuolauerit, & ex secundo liberos susceperit: eã in secundo matrimonio, moriẽte filij primi ad lucra à primo viro venientia vocãtur: secundi ad secunda lucra: in aliis suis bonis succedunt æqualiter. & idem est si vir ad secunda vota conuolauerit. Ange.

Nec illud quoque nobis [d] relinquendum est, qđ rectè habendũ Theodosius piæ memoriæ iunior constituit [e], dicens: quia si mulier filiis procreatis ad secũdas veniat nuptias, & exinde [f] nascãtur filij, deinde etiam secundus vir moriatur [g]: eius [h] quidẽ proprias [i] res ex ambobus matrimoniis percipiẽt filij intestata matre moriente ex æqua [k] & simili diuisione: antenuptiales verò donationes vtraque soboles proprij accipiet patris & ex solido quidẽ prioris matrimonij filij primi lucrabãtur (vt subiicit) suã donationem, propter iniuriã, quã passi erant secundis nuptiis: secundi autem non sunt iniuriam passi ex tertijs: ergo non debent lucrari: sed debet remanere in arbitrio defcendentis. nam causa cessante & effectus cessare videtur.

d Nobis. subaudi. à: vt nobis sit casus ablatiui.

e Constituit. vt C. de secun. nupt. cum aliis.

f Exinde. i. ex secundis nuptiis.

g Moriatur. duos enim habuit viros. & postea ipsa decesit.

h Eius. scilicet matris.

i Proprias res. no. eam habere bona triplici generis propria. & in his fit æqualis successio. Itẽ donationes duas ante nup. & hæc datur filiis eius matrimonij, cuius ea datæ fuerunt: vt subiicit. Tertia vt legata & fideicom. à coniuge præmoriente: vt infra, proxim. reliqua vero, &c.

k Ex æqua. scilicet pro numero liberorum.

l Illius. scilicet matrimonij primi.

m Seminibus. id est, secundis nuptiis.

n Ab illo. scilicet suo patre.

o Munificentia. i. do. ante nupt. i. quando pacta erãt facta de lucranda dona. præmoriente marito: & lucranda dote præmoriente vxore. Accur.

p Venerit. quod faciebat dubitationem. Nam quia illius [l] lucrabũtur donationem: ex solido quoque ex secundis nati seminibus [m] ab illo [n] facta fruentur munificentia [o]: licet nõ ad tertiũ illa mulier matrimonium venerit [p]. Quid enim hoc [q] prioribus [r] prosit? quid autem inuideant priores filij secundis, si non & illi tertijs iniuriã passi sunt nuptijs? Et absolutè vnaquæq; soboles proprij parentis accipiat sponsalitiam largitatem [s]: & omnino prioribus filiis propter secũdas nuptias accipientibus [t], & secũdi liberi modis omnibus eam [v] habeant: quanuis quæ secundas contraxit nuptias, ad tertia minimè migrauerit vota. Ex rerum verò consequentia hoc ipsum [x] & in patribus sit secundas nuptias facientibus: & seruetur quidem ex priori matrimonio filiis propter secũda vota lucrata dos [y]: secundis [z] quoque, licet nõ ad tertia pater peruenerit vota. Reliqua verò quæcunque in talibus lu sed tamen non est ita: vt subiicit. & C. de secũ. nupt. l. cum alij. Acc.

Effectus debet cessare cessante causa.

q Hoc. s. qđ non transiuit ad tertia vota.

r Prioribus. filiis scilicet primi matrimonij.

s Largitatem. i. donationem propter nupt. improprie enim ponit, sic & improprie sumitur. j. vt spõ, largi. j. respon. co. ix. tamen idẽ est si p. prie ponat. vt C. de secun. nupt. l. iij. & l. cum aliis.

t Accipientibus. scilicet sponsalitũ largitatem sui patris.

v Eam. s. munificentiam, quam eorum pater fecit.

x Hoc ipsum. in matre dictum. Accursius.

y Lucrata dos. s. filij eius. Accursius.

z Secũdis. i. filiis natis ex secundis nuptiis seruet dos eorum matris. sed in eo quod hic dicit seruandã sic dotem: vt ff. eo. modo dixit, & de don. p. pter nup. ibi, ante nuptias vero, &c. est contra supra. e. §. soluto. circa princi §. in fi. vbi dicitur cedere lucro superstitis, vt ibi dicitur: potest tamen facere quod vult superstites: hic autem cogitur seruare. Solut. dicunt quidam, quod hic transiuit superstes ad secundum matrimonium: ibi non: quod verum est: sed hæc solutio est insufficiens: nam non valet ad dotem vel donationem secundi matrimonij. Nam hic transiuit ad tertium: quare non est generalis solutio. Dic ergo secundum Azo. quod in dote, & donat. propter nupt. siue conuolet ad secundum matrimonium, siue non: hoc seruetur, vt filiis eius matrimonij seruetur, vt hic: & plene diximus in illa notula, hæc dicta differentia, &c. sed certe hæc solutio videtur contra mentem illius §. scilicet soluto. Dic ergo vt puto verius, per hanc constitutionem bene lucrabatur dotem, si transire volebat ad secundum matrimonium: vt hic dicitur. nec obst. quod dicitur hic de donatione & de dote secundi matrimonij: quia hic euenit, vt non filij primi matrimonij tantum lucrentur, & eis reseruentur, scilicet lucra, sed etiam secundis, scilicet ratione vitandæ inæqualitatis & hoc innuit lex illa;

illa: cum aliis. C. de secun. nup. & est arg. ad hanc sol.

Inuidia maximè inter fratres oritur.

C. de col. l. pe. Item propter inuidiam tollendam, quę maxime oritur inter fratres: vt C. de bo. li. l cũ oportet. §. sinautem res. & ff. de leg. ij. l. cum pater. §. cuidis. & secundũ hunc intellectum corrigitur ille. §. soluto. in hoc ti. per auth.

neq; virum, q; ex do. col. vij. & secũdum hæc plana est litera illius. §. hæc autẽ ratione inæqualitatis non habet locum in legatis, vel fideicom. vt hoc §. dicitur: ibi, reliqua verò &c. quia nũc tantũ lex curauit de æqualitate legati vnius, vel fideicommissi, quãtũ de vna dote vel donatiõe propter nup. Itẽ & illa cõmissa sunt substantiæ: vt sequitur.

a Ex secũdis nuptiis lucra ex primis amisit etiã per secũdum matrimoniũ: vt §. e. §. si verò expectet. & sic etiam lucra ex secundo amitteret, si ad tertium transiret matrimonium: vt statim innuit.

b Sanciuimus. s. ab illo. §. deinceps hucusque. & hoc propter rationem frequentiæ, vt dicit. nã frequentius morte, quam alias soluitur matrimonium. & ideo ei solutioni matrimonij omnes supradictos casus coartauimus ab illo. §. de incepsposthea. facit j. vt sine ꝓhibitio. matres. deb. & cre. §. j. col. vij. & ff. de leg. & senatusco. l. nam ad ea.

Matrimonium soluitur frequentius morte.

c Aliter. vt cum quatuor generalibus modis matrimonia soluantur: vt §. e. §. diſtrahuntur. quomodocũq; eorum fiat solutio locũ habẽt omnia supradicta, q̃ habuimus. i §. deinceps.

† Haloã. nihilominus id lucrum, qđ harũ obtentu acceſsit, reſeruẽt earum nuptiarũ filiis, ex quibus quisq; filij processerunt.

d Constitutio. vt C. de repu. l. fin. in princi. & in prima parte.

e Procacitatem. s. eius, cuius causa matrimonium solui-tur. R.

creatus est pater, aut mater ex secundis nuptiis [2], aut per legatum forsan, siue fideicõmissum, non tamen ad tertias venerunt nuptias: hæc commissa eorũ substantiæ, & à tertiis non mutilata matrimoniis, maneãt apud eos immota: & ad eorũ, velut ꝓpria, successiones perueniant: aut etiã à superstitibus, quo volunt, disponantur modo.

Qualitercunque matrimonium sit dissolutum: ad secunda vota trãsiens, omnia lucra, quæ à prima coniuge consecutus est, debet filijs primi matrimonij reseruare.

Quia verò lucra vbiq; secundũ rationis frequentiam in disiunctiones ex morte sanciuimus [b]: breui quodam sermone & illud adiicimus, quia quęcũq; lucrati fuerint parẽtes repudio soluto matrimonio, siue bona gratia misso, siue etiam aliter [c]: siue per dotis, siue per spõsalitię largitatis occasionẽ: hęc ad instar ex morte lucrorũ, omnia seruentur filiis. hoc idem custodiendo etiam super indotatis vxoribus, vbi à nobis posita constitutio [d] procacitatem [e] punit. Et nõ discernimus, ex cuius culpa matrimoniũ repudio sit solutum. Quocunq; enim modo sit habeat causa [f], † seruatẽ etiã super illis [g], quod lucratum est ex illis nuptiis, filiis, ex quibus processerunt filij: siue prima soluta sint matrimonia repudio, siue etiam secunda: licet tertiæ non secutæ sint nuptiæ.

f Causa. diuortij. f. siue culpa viri, siue vxoris.

g Super illis. mulieribus indotatis diuertentibus.

h Legibus. vt in C. de do. ante nup. per totum vsq; ad l. si constante.

i Præcipimus. i. concessimus, vt initium accipiant etiã constante matrimonio: vt C. de don. ante nupt. l. si constante.

k Concessimus. vt j. eo. l. & si contrario.

l Non pepercimus. i. non permisimus. vel dic hoc i. huic non pepercimus, quin mutaremus. & subaudi ideo: vt ideo &c.

m Constitutionẽ. quæ est C. de secund. nupt. l. hac edictali. in prin.

n Immensam. id est, magnam.

o Dotem. secundo viro.

p Largiatur. s. in secundo matrimonio.

q Ferat. i. æqualiter sustineat hæc lex Leonis. nam vult, vt cuilibet filiorum primi matrimonij tantũ detur, cui etiã minus datur: vt d. l. hac edictali. & §. eo. §. optime. Ac.

r Abbreuiet. i. abbreuiare permittatur, quod non concedimus. Acc.

s Donationem. vt sic fraudet filios, cum tantundem, quantum viro dat, ei dare teneatur ad minus: vt supra, eodem. §. optime. Azo.

t Datum est. id est, cõcessum à constitutione Leonis. sed hæc diminutio conceditur: vel dic quod datum est. s. in secundo matrimonio: quod cum sit magnũ datum, sperabant filij primi matrimonij fecisse magnum lucrum: cum tantum eis debeatur, quantum in secundum matrimonium cõfertur: q; forte nullum lucrum erit, si hæc diminutio sic fieri concedatur.

v Vitricum. quod non

Dos & donatio propter nuptias etiam constante matrimonio potest augeri & minui de partium voluntate: nisi deminuere volens, filios habeat ex primo matrimonio. Angel.

De augmentis autem & diminutiõibus dotiũ, aut antenuptialiũ donationũ dictũ est quidẽ aliquid priorib⁹ legibus [h]: à nobis aũt ꝓfectius perscrutatũ est: qui etiã consistentibus matrimoniis propter nuptias non augeri solũ, sed etiã à principio dari ꝑcipimus [i]. & sicut augeri permisimus, ita quoq; minui contrahẽtibus volẽtibus cõcessimus [k]. Sed hoc qđ de diminutione dictũ est, si secũdæ fiãt nuptiæ, non pepercimus [l]: vt nõ aliquo modo Leonis piæ memoriæ offendamus cõstitutionẽ [m], cũ filij ex prioribus fuerint nuptiis. Si enim immẽsam [n] obtulerit dotẽ [o], aut añnuptialem donationẽ parẽs, aut aliqd largiaꝛ [p] aliud: deinde sentiens quò ferat [q] lex, abbreuiet [r] qđ factũ est, & diminuat dotẽ aut antenuptialem donationem [s]: nequaquam lucrũ erit filiis, quod datũ est [t]: sed licebit lucrari aut vitricum [v], aut nouercam, filiis secundũ hæc læsis.

Si vsusfructus hodie viro per vxorem, vel econtra vxori per virum relinquitur, aut causa mortis donatur: nõ reconsolidatur cum proprietate: licet donatarius ad secunda vota transeat: nisi donans vel relinquens hoc ex pressérit. Ange.

Si verò solum vsumfructum rerum aut vir vxori, aut coniunx ma-

non debet esse. Sed quomodo lucratur, cum diminuatur? Respō. fit in fraudem, vt tanto detur minus filiis, postea autem ex abscōdito sibi reddet. Sed nunquid hæc fraus debet probari à filiis? Resp. non: quia præsumitur. Item nūquid contrariū licebit probari à filiis? Resp. non: quia de iure est p̄sumptio vt hic, & C. de do. ante nup. l. pe. in fi. Itē ad hoc respon. est contra. s̄. eodē. §. quia verò hactenus. Sol. vt ibi.

a Voluntatem. vt per legatum, vel donationem causa mortis, vel fideicōmissum.

b Lex. vt C. s. secund. nup. mulier. l. j. Acc.

c Vsu. i. vsufructu. idem est & de vsu, si ipse esset relictus. Acc.

d Prius. i. per leges etiam prius factas circa amissionē proprietatis talium rerum: vt C. de secun. nup. l. fœminæ. in prin.

e Et repēte. i. statim postquam nupsit secundo.

f Illum. s. vsumfructum.

g Fructibus. computatis ex die, qua ad secūdas iuit nuptias: subaudi debeat eis reddi.

h Legi. s. supradictæ. C. quæ est Valentini.

i Etiam donari. quandoque enim cōceditur: vt ff. de do. inter vi. & vxo. l. si sponsus. §. concessa. & l. si quis. & l. ꝙ si vir. licet communi iure impediatur: vt ff. de do. inter vi. & vxo. l. j. ij. & iij.

k Manere. sed quare secus in proprietate, quæ perditur: vt s̄. eo. §. si verò sit soboles? Resp. quia adeo parum in vsufructu durat, vt lex de eo nō curaret. parua enim esset pœna eum amittere: cum & aliis modis facile possit amitti: vel capitis diminutione, vel morte. & sic nec quæsitus videtur: cum parum sit duraturus: vt C. commu. de leg. l. fi §. sed quia.

l Sic quoque. i. sicut si non fuisset contractum secundum matrimonium.

m Donationem fecit. s. inter viuos.

n Reliquit. in vltima voluntate: vt ff. de tabu. exhi. leg. j. in fi. Sed quid si donauit inter viuos, ita ꝙ tunc non valeat: sed morte confirmetur? Respōd. idē. quia donationi ab initio validæ comparatur: vt C. de do. inter vi. & vxo. l. donationes.

o Solui. i. dissolui, vel finiri. vnde dicitur, iste soluit templum: vt in passione Christi. Acc.

p Sed hæc. quæ proxi. §. diximus.

q Sponsalitiam. i. donationem propter nup. sic improprie ponitur infra, vt spon. larg. in prin. col. ix. & non hunc. §. posse intelligi. quando vsusfruct. datur in dotem vel donationem propter nupt. inito pacto: vt secundum pactum debeat lucrari: & non perdat, licet ad secundum vadat matrimonium: vt colligitur ex nouel. pro eo. ti. sed secundum hæc non ex lege lucratur hunc vsumfructum, sed ex pacto magis: nisi dicas ꝙ lex defendat talem vsumfructū: licet als iure cōmuni perdat ꝓpter secūdū matrimoniū, Vel dic vt puto, hunc. §. loqui quādo proprietas plena data fuit in dotem, & pactū de ea lucranda, & ꝓpter secundū matrimoniū amissa proprietas est. Nam vsumfruct. lex seruat, & est legalis vsusfru. vt s̄. eo. §. si verò sit soboles. Idem tamen potest dici etiam in supradicti casus positione: vt in neutro horū casuum possit perire vsusfr. per volūtatem testatoris. Sed nunquid & in vsufru. aliorum lucrorum & proprietatis erit idē. vt non possit interdicere quominus habeat vsumfructū, quem dat lex: vt s̄. eod. §. si verò sit soboles? Respond. quidam, vt Azo. ꝙ nō, imo semper potest interdicere. Alij dicunt idem, nisi in ipsa donatiōe proprietatis hęc dixisset, vt probant ex fi. huius. §. vbi generaliter dicit: qd̄ enim &c. Ego puto posse distingui. aut enim est tali non data proprietas, quòd potest reuocari, vel per legatum & donationem inter viuos & inter coniuges: qno casu potest interdicere, ne lucretur si ad secūdū matrimoniū trāseāt vt s̄. proxi. §. & quia est ambulatoria volūtas vsq; ad supremum vitę exitū: vt ff. de adi. le. l. iij. §. fi. si autē ab initio tenuisset, ꝙ est qñq; vt diximus. s̄. ꝓxi. §. vnde non potest reuocari: tunc nō potest interdicere: vt & in dote hic dicitur & do. propter nu. vt hic, nisi in ipsa donatione hoc fuisset expressum: vt C. de pac. l. traditionibus. & C. de rerum permu. l. rebus.

† Cōcor. xxviij. distinc. cap. de his.

r Sancita. & ab aliis: vt C. de secun. nup. l. iij. & à nobis: vt s̄. e. §. si verò sit soboles.

s Decies sic s̄. de hær. & Fal. l. & hic quidem. & s̄. de leno. §. j.

t Ex lege. Hic nota arg. ꝙ iuri communi renūciari non potest [1]: ꝙ plene dic vt diximus. j. vt sinę prohi. ma. cre. & de §. propterea. col. vij.

1 Concor. cap. si diligenti. extra, de foro competenti.

v Legum. i. legum tractantiū de vsufr. vel dic vsus f. legitimi. nam alius constituitur pactionibus. i. stipulationibus, & in testamento: vt inst. de vsufr. §. j. alius lege constituitur, qui legitimus dicitur: quem habet pater in bonis filij: vt subiicit. & superstes coniunx in lucris

rito per nouissimam, dederit voluntatem [a]: ante nos quidē dicebat lex [b], si ad secūdas veniret nuptias aut pater, aut mater: statim relicto vsu [c] cadere, sicut prius [d] cadebat proprietate, & repente [e] illum [f] filiis restitui. si verò īpuberes forsan filij fuissent: etiam cū medij temporis fructibus [g]: hoc enim videbat̄ legi [h]. Nobis autē nō satis hoc placuit: sed volumus, vel si vsusfructus detur per largitatē, aut mortis causa donationē factā inter viuos, in quibus licet etiā donari [i], si relinquatur, & accipiens ad secundas veniat nuptias: manere [k] sic quoq; [l] vsum, donec supersit, qui hunc habet vsumfructum: nisi expressim ille, qui donationem [m] (sicut dictū est) fecit, aut hūc reliqt [n] siue masculus, siue fœmina dixerit velle ad secundas veniente nuptias eo, qui vsumfructū accepit. solui [o] eum, & ad suam reuerti proprietatem.

Qui lucratur vsumfructum ex dote, ipsum non perdit: licet transeat ad secunda vota, etiam si dans in vltima voluntate disposuerit, quod eum perdere debeat transeundo. Ange.

Sed hæc [p] quidem de iis, quæ per largitatem dātur, diximus: si autem in dotem, aut in sponsalitiam [q] largitatem rerū vsusfructus detur: nil penitus innouamus, sed dudum sancita [r] teneant: & maneant apud accipientes, donec viuunt, licet decies [s] millies contrariū aliquid velint moriētes. Quodenim † ex lege [t] datum est lucrum, priuatus auferre modis omnibus non valebit.

Pater vsumfructum sibi per filium acquisitum, per transitum ad secunda vota non amittit: in castrensi & quasi nihil innouatur. Bartolus.

Quoniā omnino ad memoriam de vsufructu legū [v] venimus: illud quoque misceri legi bonum est, ꝙ tribus pridē dictū

lucris ex priore mrimonio: vt ff. e. si vero sit soboles.

a Constitutionibus. tres sunt quæ tractant de acquisitis ex litera materna: vt C. de bo. ma. l. j. & ij. & l. fin. Item duæ quæ tractãt de acquisitis ex nuptiali lucro: vt C. de bo. quæ libe. l. j. & l. quæcunque. Ité duæ quæ tractant de acquisitis aliãde: vt C. de bo. quæ libe. l. cum oportet. & l. fin.

b Veniat. scilicet pater.

c Casu. id est, amissione.

d Leges. quas mõ nominauimus. nã eo ipso, quod non dicit perdi, nõ perditur: licet ad secũdũ transeat matrimoniũ pater: imo etiã expresse dicũt aliquæ earũ legum quod non perdat: vt C. de bon. poss. ma. l. fin.

e Castrensiũ. hæc eñ & veteri & nouo iure insolidũ & plene filiis acquirũtur: vt ff. de col. bo. l. j. §. nec castrẽse & C. de bo. quæ lib. l. cum oportet. §. exceptis castrẽsibus. & §. eadẽ obseruãdo. nec mirũ: quia paterfamilias est quo ad hæc: vt ff. ad Macedo. l. ij.

f Reuocare. Hic est vna pœna secũdo nubentis inter cæteras.

g Nihil tñ. Not. trib' ex causis tñ fieri reuocationẽ donatiõis: cũ aliis multis modis possit fieri: & per multas ingratitudines: vt C. de reuoc. do. l. fi. & infra, vt lib. decæ. §. j. coll. vj. & facit ad hunc. §. C. de reuo. do. l. his: solis. Nunquid idem in patre accipiẽte secundam vxorẽ? Respon. non: quia non inuenitur. nec ergo & nos à iure communi recedimus: vt C de app. l. præcipimus. §. fi. & quia non est verisimile, quod mutet voluntatem propter vxorem, sicut vxor propter virũ vt dicitur hoc §. & argu. insti. de iniu. §. patitur. & C. de interdic. ma. j. cura

† Et sic propter in gratitudinem reuocatur donatio in casibus expressis. & cõcor. c. propter eius. & in cap. vlt. in gl. j. in fin. extra, de donat.

est cõstitutionibus [a]: q̃ omnium pater horum, quæ ad filios veniunt siue ex materna linea, siue ex nuptiali filiorum causa, siue aliunde, vsumfructum habeat, licet ad secundas veniat [b] nuptias. Vsum namque eorũ donec veniunt manere sine casu [c] etiam ante nos omnes volunt leges [d] & in maternis & in aliis omnibus, & nos similiter dicimus. Castrensium [e] verò & quasi castrensium iam peculiorum excipiatur ratio.

Transiens ad secũdas nuptias donationem ante collatam in filium, ex causa ingratitudinis non reuocat: nisi ex tribus casibus pro omnibus liquidatis in promptu existentibus. Ang.

Mater tamen donans aliquid filio de suo, si ad secundas venerit nuptias non poterit per occasionem ingratitudinis reuocare [f] quod datum est. Non enim ex pura videtur voluntate ingratitudinẽ introducente, sed secundas nuptias considerans, ad hanc venisse cogitationẽ putabitur: nisi tamen [g] † apertè filius aut circa vitã ipsam insidians matri, aut manus inferens impias, aut circa substantiæ totius ablationem agens aduersus eam aliquid declaretur.

Mulier ad secundas nuptias veniens, prioris viri dignitatem, & priuilegia amittit, secundi acquirit & retinet. Bar.

Non tamen permittimus mulieribus ad secundas venientibus nuptias, adhuc velle priorum maritorũ dignitatibus, aut priuilegiis vti: sed ad quæ le post priore venerit matrimoniũ illius amplectãtur fortunã [h]. q̃ eñ priorũ [i] oblita [k] est, nõ rursus ex prioribus adiuuabit.

Si manumissor ancillam, quã manumiserit, ducat in vxorem, & postea diuertat: non poterit illa nubere alijs inuito primo marito: & si contra fecerit, non erit matrimonium, sed fornicatio. Ang.

Iucundum † quoq; illud, & nõ extra pietatem à diuæ memoriæ Alexãdro [l] sup. alios plurimos antiquorũ legislatorum determinatum est: vt si quis manumiserit ancillã, deinde eam ducat vxorẽ: at illas (vt videtur) elata & epulata [m] soluerit circa manumissorẽ matrimoniũ: nõ finit lex ad secundas nuptias venire inuito priore marito: sed deinceps nuptias, fornicationem iudicat & corruptionem, sed non nuptias nec matrimoniũ: ex quo iniuriæ nõ decẽtes ei, qui libertatẽ imposuit, fiunt.

Filius debet educari apud matrem: nisi ad secundas nuptias conuolauerit. Ange.

Eiusdem quoque principis [n] illud inueniẽtes, dignum putauimus partẽ nostræ facere sanctionis: quoniã omniũ [o] mater fide dignior ad filiorũ educationem videbatur: dat ei etiã hoc hæc lex [p], nisi ad secundas accesserit nuptias.

Dotes constante matrimonio restitui non debent: aliàs donationis instar obtinent: & maximè si ad secundas peruenerit nuptias. Angel.

Dotes autem, † quas acceperint cõtrahẽtes [q],

h Fortunã. vt dicatur, vel consularis mulier, vel in alia dignitate ex itacu præsentis mariti. & nõ præteritur: licet si secundum non accepisset, dignitatẽ primi retineret licet esset mortuus: vt ff. de senat. l. j. & l. fœmina nuptæ. & † Hunc supra eo. §. soluto. locum ex in prin. & sunt hæc lectione vera: nisi quãdo p Græca iupriuilegium habet cundius & hęc mulier: vt ff. de venustius senat. l. fin. & facit nobis An ad hunc. §. insta, de to. Augu. rest. §. finaũt etiã. & li. emend. C. de nup. l. cũ re. & iiij. c. ij. re ff. ad municip. l. fi. stituit sic, lij. §. j. Elegãter

i Priorum. dignitatum, quas habebat per primum virum Accur. Priorum autem neque sine pietate à diuinę re

k Oblita. nubendo secundo. cordationis Alex.

l Alexandro. vt C. de inceſt. nupt. l. ij. & facit ad hunc §. C. de oper liber. l. libertæ. & ff. de repud. l. fi. vltra alia multa alio rum legislatorũ determinatum est, vt

m Epulata. not. si quis asserit non sic' dicillam mascernere, vt ieiunũ. numiserit & facit inst. de suc. cãçp post sub. §. fina. Accur. ea vxorẽ sius. duxerit:

n Principis. s. A. quæ vt sit, lexãdri præceptũ: per delivt C. vbi pu. ed. l. cias & la j. Accur. scinia dis

o Omnium. tuto soluerit cũ rum, agnatorũ, & manumis- similium. sore coha

p Dat ei hoc etiam hæc lex. non nem. Nõ solum Alex. vt scilicet apud matrem mittiteius alatur. & facit. ff. v. cõstitutio bi pu. ed. de. l. j. Sed eã ad se quæritur quare si cũdas nucõtrahat secundas ptias venuptias: non pernire inuimitritur educatio to primo matri: cũ apud vimarito. tricum posit esse Sed poste tutela priuigni: vt riores nuC. de contrario iu. ptias adultu. l. fi. Respon. a terium poliud in educatiõe, tius & fluquæ posset vitæ eprum exiius plerunque insistimat, nõ diosa esse, quam tu nuptias, tela. Vel quod tu aut cõiun tela permittit, vecũ est à testatore, ex eis idenon à iudice, vel le cora fiat ge. Item est contra ei, qui hunc §. j. vt liceat bertatem ma. & amic. & il dedit, inlud. col. viij. Sol. vt iuria. ibi. Accur. † Haloã.

q Contrahentes. quas mascilicet matrimoniũ perce nium viri. Accur. perunt.

Dabunt

a Dabunt.id est, restituent.

b Ex causis quas lex. immobiliter siue in genere hæc dictio lex, accipit: sunt autē causæ, vt se & suos alat, vel vt fundum idoneū emat, vel relegato patri expēsam det, vel egētem virum & patrē vel matrē alat: vt ff. de iure dot. l. mutuus. §. manente. Itē vt supradictas personas ab hostibus redimat: vt ff sol. ma. l. quāuis. Item vbi maritus ad inopiā vergit: vt C. de iu. do. l. vbi adhuc. & facit ad hunc §. ff. de reli. l. sic pro rata. §. j. & ff. sol. ma. l. si constante. j. respō. & de æqua. do. §. illud. col. vij. & C. si dos constā. ma. sol. fuerit. j.

c Donationis. s. prohibitæ inter cōiuges: sed secūdum hoc semper videt, quod possit solui cōstante matrimonio. Nam donatio potest reuocari, vt hic subiicit: ergo iure compensationis potest esse securus maritus? Rñ. non est ita. nā non tenetur compensare, quæ dono accipit vere vel præsumptiue. vt fuit hic: nisi quāto locupletior est: vt ff. de dona. inter vir. & vxor. l. si sponsus. §. fi. & l. seq.

d Dederunt. i. reddiderunt.

e Immature. id est nimis cito. Accursius.

f Fructibus. extā tibus & etiā consumptis, de quibus tamen fuit locupletior: quia tantundem alias de suo erat impensura, de aliis non: cum non in plus quam sit locupletior, teneat: vt dictum est, & patur. ff. de pe. hær. l. sed & si lege cōmissi. §. quod autem.

† Quę hic dicuntur, recitātur in gl. vnica. ante fi. nē. ibi, itē si trāseat. in cap. ex parte M. vbi bona gl. tota legalis extra, de appellat.

nō dabūt [a] facilè mulieribus constātibus adhuc matrimonijs: nisi tātum ex causis, quas lex [b] enumerauit. alioquin si qd tale gesserint, instar donatiōis [c], quod agitur, hoc ipso esse videt. Et si moriatur mulier, recipēt dotes, qui dederūt [d] eas immaturè [e] mulieribus mariti, ab hæredibus mulierum cum medij temporis fructibus [f] ipsi & hæredes eorum, & habebūt in lucrum secundum pactum. Et si ad secūdas venerint nuptias viri, seruabunt sine alienatione hęc filiis: hoc videlicet, quod generaliter cōstitutum [g] est. Si verò non contigerit accipere contrahentes dotes adhuc cōstante matrimonio: etiā post mortem vxorum secundum legem ab illarum percipient [h] hæredibus sicut scriptura vult dotis.

Mater deserta filiorum legitimorum vel naturalium tutela contra sacramentum, si antea rationes redditas ad secundas nuptias conuolauerit: eadem pœnas patitur, quas mulier intra tempus luctus nubens: & dissolutionem pœnarum eisdem modis consequitur. Ange.

Si autē tutelam gerat mulier [i] filiorū (palàm est quia impuberum existentium) iurans [k] non ad secundas venire se nuptias, deinde contemnens & prius connubium, & iusiurandum, ad maritū veniat secundum, non prius tutorem [l] petens, & rationem reddēs, & exoluēs omne qcquid hinc [m] debet: nō solùm quæ eius sunt [n], in hypothecā habere lex [o] permittit filiis, sed etiā mariti [p] † substātiam trahit [q] cum hypothecis: ipsi [r] quoq; interdicit [s] filij successionē [t] impuberis morietis: licet ex substitutione [v] pater eam venire ad filij dixerit successionem. Sed hoc quidem priores nostri [x]. Nos autem miramur, q; mulierem sic impiam constitutam, vt etiā hoc ipso iusiurandum negligeret, & sic ad immaturas nuptias deueniret, tribus maximis neglectis, Deo, & defuncti memoria, & claritate filiorum, ita paruis subdiderūt pœnis: & illā quidem, quæ ante lectuosum nubit tempus, & nec omnino mater filiorum cōsistit, puniunt amarè [y]: & licet filios nō habeat propter solā honestatē [z] hoc agunt [a]: mulierē [b] verò sic effusam concupiscentiis, vel non [c] ipsis subdiderunt pœnis, quas sustinent, quæ ante lugubre tempus ad secunda vota declinauerūt. Ideoq; sancimus eas, quæ sic pestifere [d] de cætero præsument mulieres: super dudum præcedentes [e] pœnas, & has sustinere omnes, quas primitus diximus [f] super his mulieribus, quæ ante lugubre tempus nubunt, & infamiam, & omnia alia his inferentes: † & solutionē pœnarum eis dātes eandem, quam etiam illis, vt supplicent imperatori, & mediam portionem dēt filiis suarum rerum, neque vsufructu apud eas manente, & simpliciter æqualem eam ponimus propter nuptiarum immaturitatem ei, quæ ante lugubre tempus nupserit. Si verò etiam naturalium tutelam gerat filiorum (nam hoc quoq; præbuimus [g] ei) tamen ad virum ve-

g Constitutum. est. vt §. eo. §. si verò sit soboles. Accurs.

h Percipient. sed ne dolo facere videatur, cum restitutus esset: vt ff. de doli. excepti. l. dolo? Rñ. nō: quia lucraturus erat maritus ex pacto: alias non habet locum, quod hic dicitur.

i Si aūt mulier. qđ est speciale in matre. quod dic: vt §. de hæredibus ab intest. §. ex his.

k Iurans. quod hic de iureiurā. dicitur corrigitur. §. vt matres debi. & credit. §. fi.

l Tutorem. s. dandum filiis. Accurs.

m Hinc. alias huic & alias hinc.

n Eius sunt. s. mulieris.

o Lex. vt C. quādo mu. tu. offi l. ij. §. sed ne.

p Mariti. secūdi.

q Trahit. lex ista.

r Ipsi. marito.

s Interdicit. l. ista.

t Successionē. vt C. quando mu. tu. off l. ij. & instit. ad Tertyl. §. fi.

v Ex substitutione. s. pupillari: vt C. ad Tert. l. omnē.

x Priores nostri. s. qui dixerunt faciēdo leges quarū modo mentionem habuimus.

y Puniūt amare. s. priores nostri: vt C. de secū. nup. l. j.

z Honestatē. quā corruperunt.

a Agūt. s. sapiētes.

b Mulierem. tutricem.

c Vel non. vel pro saltem.

d Pestifere. i. mortaliter, quia morietē æternā expectat, q; peieret: alias est in lite à periurat.

e Præcedentes. i. pter eas, quas mō diximus de successione, & de aliis in prin. huius. §.

f Diximus. vt §. e. §. si igitur. & C. ad Tert. leg. si qua. Accur.

g Præbuimus. vt C. quan

† Halod eādem ci pœnarum remissionem latę gientes, quam &c.

C. quando mu. tu. offi. l. fi. & facit infra. ad Orfi. §. j.

a Constitutio. vt C. ad Trebellia. l. iubemus. §. in supradictis.

b Patrem. nepotis.

c Filio. i. nepoti testatoris Acc.

d Pater. id est, iste filius.

e Constituimus. vt 3. quomodo opor. episc. §. neque autem.

f Volumus. scilicet nunc.

g Necessitatem. vt sanguinis caliditas: vt 3. de nō elig. §. cum igitur. ibi, si autem nō voluerit &c. & supra quomodo oport. epis. §. quanta. col. j. & facit ad hūc. §. j. de sanct. epis. §. si verò futurus. & §. si vt post. et §. si vero lector. col. ix. & C. de epis. & cler. l. eum qui. & 3. quomodo opor. epi. §. neque vxori. col. j.

h Illius. scilicet mulieris.

i Quæ verò. hic not. circa hanc materiā quadruplex esse ius vetustissimū, vetus, nouum, & nouissimum. & primo si cauebatur vt distingueremus: an relinquebat simpliciter, vt nuberet: an vt certæ personæ, puta Titio nuberet: an ecōtra simpliciter, vt non nuberet. an vt Titio nō nuberet. Primo casu valet, cū vtile sit reipubl. matrimonia fieri ad sobolē procreandā: vt ff. solu. mat. l. j. item & secundo valet, si illi certæ personæ honestæ nubere pōt non alias: vt ff. de condi. & demon. l. cum ita legatum. §. videamus. In tertio autem non valet conditio, & remittitur quasi contra publicā vtilitatē inducta. Idem dicas si dixerit, vt a. niens, & non hæc agens, quæ prius dicta sunt, iisdem subiaceat pœnis. Prouidentia verò sit per prouincias quidā agentium præsidibus, hic aūt gloriosissimo pfecto felicissimæ huius vrbis vnà cum prætore, cui huius vrbis cura est, vt volentes ad nuptias venire tutelam gerēte muliere, & ordinetur minoribus tutor, & rationes susciptiantur: & quod mater debet occasione gubernationis, hoc reddatur.

Pater iussus dare filio legitimam, in diem, vel conditionis euentum, non caueat ei de legato soluendo: nisi ad secunda vota transeat. Angel.

Placet quoque nobis Zenonis piæ memoriæ constitutio a, volens patrem b, si iubeat proprio filio c legatū sub conditione, aut die dare, nō aliter exigi pro donatione legatorū cautionē, hanc videlicet, quæ legatorum seruādorum causa vocatur: nisi secundas pater d contraxerit nuptias. Sit enim & hæc secundò nubentibus pœna.

Clerici nisi cantores vel lectores sint, nuptias non possunt contrahere: sed si cantor vel lector ad secūda vota migrauerint, ad culmen sacerdotij non ascendit. Idem laicus vxore dimissa in virginitate suscepta, potest promoueri ad sacerdotium: alias secus. Angelus.

Sed & si quis inter reuerendissimos constitutus clericos (vltra lectorem aut cantorem dicimus) omnino cōtraxerit nuptias: hunc ex nostra cōstitutione cadere sacerdotio cōstituimus e, atq; volumus f. Si verò lector existens, & nuptias faciens, deinde propter aliquam ineuitabilē necessitatem g ad secundas veniat nuptias, nequaquam ad maioris sacerdotij afcēdet culmen: sed illic † manebit apud mulierē, affectū illius h præponēs meliori prouectui. Si verò cùm sit laicus, ad ordinationem subdiaconi, aut diaconi, aut presbyteri venire voluerit: deinde appareat mulierē habens non ex virginitate sibi copulatam, sed aut disiunctam à marito, aut aliter, non ab initio mox sibi legitimè cōiunctam, aut etiā ipse ad secundas venerit nuptias: non impetrabit sacerdotium: sed & licet latenter ad hoc venerit, omnino eo cadet.

Legato sub conditione prohibendarum nuptiarum relicto à viro, vel vxore, vel extraneo, valet: & conditio seruari debet, aliàs legitimam perdit, & restituitur solutum cum fructibus & accessionibus medij temporis, iuratoria cautione vel fideiussoria præstita secundum qualitatem personarum & rerum. Ange.

Quæ verò i nunc sequitur causa, est antiqua, & multas quidē suscipiens correctiōes nō ab aliis k solū, sed etiā à nobis: non tamen ad summā sui veniens rectitudinē, quā l nūc sectātes, præsentia m fancimus. Lex em̄, quæ vocat Iulia Miscella, lex antiqua, lex vetusta filiorum procreationi præponens n studiū, permittebat mulieribus, licet vir prohiberet, & aliqd ob hoc relinqueret o, quatenus nō ad secūdas veniret nuptias: tñ & ad virū venire, & iurare: quia filiorū causa hoc ageret: & quod relictū erat, acciperet. & hāc quidē in annum dabat p mulieribus licētiā. licuius arbitrionu bat. At in quarto valet cōditio: nisi in fraudē hoc fuerit factū: quia forte alij nubere non potest: vt ff. de condit. & demō. l. cum tale legatum. §. rescriptum est. & §. Mœuiæ. & l. hoc modo & his casibus quando cōditio non valet: nec cautio Mutiana locum habet, quę habet locum quādo in nō faciendo est conditio, quæ tamen valet: vt ff. de cond. & demonst. l. Mutianæ. Iure verò veteri Iulius quidam Miscellus distinxit, aut ante annum petit legatum: & tunc iuret se non nubere: aut si nubat spe filiorum, non libidinis causa nubat. Aut post annū: & tunc caueat tātum, non autem iuret, vt puto: licet quidā contradicant de iuramento: vt in quælibet conditione, quæ est in non faciendo: vt in hoc §. in principio. vsque illuc. nos igitur &c. Iure verò nouo remittit huiusmodi sacramētum: vt in hoc. §. nos igitur &c. &. C. ad legē Iuliam Miscell. alias Viscelliam. l. j. iure autem nouissimo aliter constituitur: q̄ dic vt in hoc. §. ibi vndesanctimus &c. & hæc omnia tam in masculis quam in fœminis: vt C. ad legem Iuliam Miscel. l. fi.

† De castitate vide bonum tex. in ca. ij. xxvij. q. ij.

Mutiana. cautio quando locum habeat.

Ius est quadruplex.

a Constitutio. vt C. ad Trebellia. l. iubemus. §. in suprad. dictis.

b Patrem. nepotis.

c Filio. i. nepoti testatoris Acc.

d Pater. id est, iste filius.

e Constituimus. vt 3. quomodo opor. episc. §. neque autem.

f Volumus. scilicet nunc.

g Necessitatem. vt sanguinis caliditas: vt 3. de nō elig. §. cum igitur. ibi, si autem nō voluerit &c. & supra quomodo oport. epis. §. quanta. col. j. & facit ad hūc. §. j. de sanct. epis. §. si verò futurus. & §. si vt post. et §. si vero lector. col. ix. & C. de epis. & cler. l. eum qui. & 3. quomodo opor. epi. §. neque vxori. col. j.

h Illius. scilicet mulieris.

i Quæ verò. hic not. circa hanc materiā quadruplex esse ius vetustissimū, vetus, nouum, & nouissimum. & primo si cauebatur vt distingueremus: an relinquebat simpliciter, vt nuberet: an vt certæ personæ, puta Titio nuberet: an ecōtra simpliciter, vt non nuberet. an vt Titio nō nuberet. Primo casu valet, cū vtile sit reipubl. matrimonia fieri ad sobolē procreandā: vt ff. solu. mat. l. j. item & secundo valet, si illi certæ personæ honestæ nubere pōt non alias: vt ff. de condi. & demon. l. cum ita legatum. §. videamus. In tertio autem non valet conditio, & remittitur quasi contra publicā vtilitatē inducta. Idem dicas si dixerit, vt a.

k Aliis. s. imperatoribus.

l Quam. s. rectitudinem. vel dic, quam causam.

m Præsentia. neutri generis est.

n Præponens. s. omnibus aliis. & expone. i. præsentis temporis.

o Relinqueret. s. vxori.

p Dabat. lex Iu.

Transf

Eo autem transeunte[a], si vellet accipere relictum, nō aliter licebat mulieri hoc accipere antecp̄ cautionem [b] exponeret, q̄ ad [c] secundas nō veniret nuptias. sed hanc quoque adiectionē [d] ipse Iulius Miscellus adiuenit[e]. sed Quintus Mutius Scæuola hæc præsanciuerat, super omnibus [f] quippe pendētibus in causarum prohibitionibus [g] huiusmodi adinuenientes cautionem. Nos igit̄ videntes plurimas mulieres de siderio nuptiarū, nō propter filiorū ꝓcreationē, † sed ꝓpter necessitatē [h] & iurantes, & nubentes, & trāscendentes morientium voluntates: existimauimus [i] prius interim sacratiorē [k] mederi partem & [l] periuriū eis cohibere [m]: nec sinere talia subire iuramēta, in q̄bus omnino periuriū promptum est. Nam nec illud inerat legi, vt oporteret sine filiis existētes mulieres hoc iurare [n] sacramētum: sed etiā filios habentibus hoc adiacebat iusiurandū, q̄ Deū simul [o] & defuncti [p] animā contristaret: cū vtiq̄ periuriū q̄dē esset in prōptu: † filiorū verò procreatio in casu sine muneribus [q] reiaceret [r]. Quia igitur hac [s] nostra sancimus lege iusiurandū eis [t] auferētes [v], & talem permittentes relictorum perceptionem [x]: considerauimus (quoniam alterū [y] quoq; rerū [z] à nobis prætermissum est) oportere & defuncti animæ [a] mederi. Quapropter præsentem ponimus legē. non enim volumus deficientium [b] nihil illicitum habentes voluntates frustrari. Si enim diceremus oportere mulierem omnino viro præcipiente nō nubere, hoc custodire: ꝓ amaritudine habuisset hæc meritò lex. nunc aūt cum secundo præsto sit lex, scilicet, † vt si voluerit nubere, accipiat quod relictum est [c]: nouissimi sceleris est despicere voluntatem defuncti, ita fluctuantem, vt ei detur licentia nubendi, & accipiēdi quod relictum est, & per omnia contristandi priorem maritum [d]. Vnde sancimus, si quis prohibuerit vxorem ad aliud venire matrimonium, siue etiā vxor maritum [e] (idem nanque [f] est vtrinque) & pro hoc aliquid reliquerit: vnam ex duabus conditionē [g] habere contrahentium alterum: aut ad nuptias venire & renūciare præceptioni: aut si hoc noluerit [h], sed honorat [i] defunctum: omnino abstinere decætero nuptiis. Sed vt non causa suspensa [k] sit, & post tempora forsitan longa reuertatur rursus exactio [l]: propterea bene nobis visum est huius rei determinare causam [m] & vsque ad annum quidem non esse penitus petitionem relicti: nisi tamen modus sacerdotij [n] adueniens alteri personarum statim præbeat exceptionem: vtpote nequaquam nuptiarū existente spe. Si verò transire contigerit annale tempus: dans quidem personæ huic accipere, quod relictum est: non absolutè tamen, nec simpliciter: sed si quidem immobilis fuerit res: non aliter hanc accipere, nisi iura-

a Transeunte scilicet anno.

b Cautionem. s. Mutianā: quia cauebatur de aliquo non faciēdo: vt C. ad leg. Iul. Misce. l. j. in princi. & ff. de condi. & demon. l. Mutia. & erat hæc iuratoria: vt quidam dicunt. Ac.

c Quod ad. & est hic quidam modus cautionis.

d Adiectionem. s. post annum. Ac.

e Adinuenit. huc videtur deesse qđam non. Vel dic adinuenit quo ad matrimonium: & tunc sine non legitur. & ꝓ sequitur prȩsanciuerat, quo ad inuentionem.

† Haloā. vertit impulsuquodam naturæ.

f Omnibus scilicet relictis.

g Prohibitionibus. alias prohibitiones. et est sensus ꝓ Scęuola inuenit hanc cautionē, vt haberet locū in illis conditionibus, quæ consistunt in prohibēdo, vel nō faciendo: vt relinquo tibi, si nō ascēderis capitolium.

h Necessitatem. s. talem, qualem modo habuim° supra proxi. s. libidinis.

i Existimauimus. s. ante legem istam: vt C. ad legem Iuliam Miscę. l. j.

k Sacratiorem. quia de sacramēto.

† Hai. vt vero liberos procrearent, in muneribus & arbitrio fortunæ esset positum.

& fa. j. vt ma. debi. et cre. §. propterea. col. viij.

l Et. pro, id est.

m Cohibere. id est prohibere iuramētum ne fiat.

n Hoc iurare. s. ad secundas non venire nuptias.

o Deum simul. scilicet propter iuramentum.

p Et defuncti. propter idem iuramentum: quia causam dederat periurandi. vel propter secūdum matrimoniū videtur defuncto facere iniuriā.

q Muneribus. s. diuinis.

r Reiaceret. id est erat dubiū, an haberet filios ex matrimonio: cum in Deo sit.

s Hac supradicta. l. l. secūda in. C. ad leg. Iul. Miscel.

t Eis. mulieribus.

v Auferentes. s. ne vlterius iurent se non nupturas.

† Haloā. vt si velit nubere, relictum non capiat.

x Perceptionem. s. legatorum.

y Quoniam alterū. interpositio est.

z Rerum. i. vnum duorum prætermissus vsque nūc. s. defuncti voluntatem seruari: etiam nunc dicere vult.

a Animæ. i. voluntati.

b Deficientium. i. morientium.

c Relictum est. scilicet ea lege, ne nuberet.

d Priorem maritum. qui noluit eā nubere.

e Maritum. s. prohibuerit ad aliud venire matrimonium: cui marito specialiter legatū hoc adscripsit, secundum R.

f Idem nanq̄. interpositio est. & ꝓ dicit hic vtrinque: siue vxor marito, siue maritus vxori reliquerit hac conditione vt hic, & C. ad legem Iuliā Miscel. l. fi.

g Conditionem. i. electionem.

h Noluerit. s. renunciare.

i Honorat. s. non nubendo secundo.

k Suspensa. donec secundū matrimonium expectatur.

l Exactio. i. repetitio legati. Ac.

m Determinare causam. per hanc constitutionem.

n Sacerdotij. nam ex quo erit sacerdos non poterit vxorē ducere aliā. Idem de quolibet in sacro ordine posito: vt §. eo. §. proxi. & econtra quia mulier facta est monacha, vel alitervouit continentiam:

vt

vt j. vt lib. ma. & auiæ. §. quia vero ex consensu.

a Cautionem. s. de restituendo legato cum eius fructibus, si ad secundum venerit matrimonium: vt hic subiicit: ibi, vt si ad secundas, &c.

b Damus. s. hypothecam rerum recipientis prædictum legatū. & facit. C. de rei vxo. act. §. vt plenius. & C. cō. de lega. l. j. & C. de admit. tuto. l. pro officio. & de epis. au. l. de creationibus.

c Reddat. s. hæredi, vel coniuncto, vel substituto, vel ab intestato venienti, secundum Ro. vt j. eo. §. præfatæ.

d Dari. scilicet volumus.

e Cautione. s. iuratoria.

f Hypothecis. s. tacitis.

g Aliud. s. à pecunia numerata, vt subiicit.

h Partem. i. totā partem diminutā: & sic vt totū damnum redundet in legatariū. Nec mirum cum malefidei esse præsumitur. alias enim fructus nō redderet: vt infra. de re. diui. §. si quis à nō domino. Vel dic partem dimidiam deteriorationis: vt ff de verbo. sig. l. nomen filiarū. §. portionis. Accur.

i Iureiurādo. hoc potest referri tam ad vsuram, quàm ad fructus. Et not. dari potius sacramentum reo quàm actori: quia fauorabiliores sunt rei: vt ff. de regu. iur. l. fauorabiliores. & l. non debet actori. nam aliud vbi ex cōtumacia reus dānatur in talibus: vt C. de iudi. l. properandum. §. ij. & l. sancimus. Vel q̄ est verius, & ibi loquitur de expensis, quas fecerat actor: vnde sibi liquidæ sunt. ecōtra de fructibus, & quos reus perceperit: quare & sibi liquidi sunt: vnde vtrobiq̄ datur sacramentum scienti veritatem. si aūt vterq̄ veritatem æqualiter sciret: vel etiam vna persona plus est suspecta quam altera: honestiori sacramentum defertur: vt ff. de re mil. l. non omnes. §. à barbaris. & ff. de legat. l. legitimos. §. j. in fi.

Reus actore quandoque fauorabilior est.

Sacramentum honestiori defertur.

k Locuples. hæc distinctio sit locuples vel non: in mobili seruatur, non immobili.

toriam cautionem [a] exposuerit, & supposuerit suas res (hoc quod tacitè ex hac lege damus [b]) vt si ad secundas venerit nuptias: reddat [c], quod tantum est tale, quale percepit restituens & quos accepit in medio fructus.

Si verò mobilis fuerit res: si quidem idoneam habeat substantiam persona volens accipere: dari [d], quod relictum est, sub eadem cautione [e] & iisdem hypothecis [f]. Sed si quidem aliquid aliud [g] mobiliū fuerit: tale restitui, quale recepit: aut diminutionis medeatur partē [h].

Si verò pecuniæ fuerint: etiam cum vsuris, quas inde percipere valuerit: iureiurando [i] restituentis hoc iudicando. Si verò nō mutuauerit quidem, sed vsus est: tertiæ cēteſimæ reddat vsuras.

Si verò non valde locuples [k] fuerit: etiam fideiussorem exigi. Si autem non valuerit fideiussorem dare: tunc sub iuratoria cautione & hypotheca (secundum quod dictum est) suarum rerū accipiat quidē quod relictum est: mox autem, vt ad secundas nuptias venerit, hoc ab eo, qui dedit, vendicetur, apud quamcunq̄ apparuerit personam, tanquā si ab initio neq̄ datū fuisse videretur. quod in omni restitutionis casu, siue mobile, siue immobile sit, quod futurum est reddi, valere sancimus.

Si verò vsus [l] fuerit, quod relinquitur: minus idoneè verò se habeat [m] ad fideiussionem: & nec ipse dignus sit, cui hoc credatur [n]: manere quidem apud illum à quo relictum est: ex tertia verò centesimæ eius vsuram præstari: quam vsque tunc soluat [o], donec aut secundas ille [p] contrahat nuptias (quando & restitutio [q] præstitarum vsurarum suscipiet facultatem) aut si fiat manifestum, nullatenus posse istum ad nuptias peruenire, siue secūdum modum sacerdotij (tunc em̄ ei [r] dabit, quòd relictum est) siue morte. Accipient em̄ hoc omnino eius hæredes [s], nihil neq̄ de datis vsuris reddētes. Hanc ipsam autem introducimus obseruantiā, & eundem intellectum etiam si non coniuges alterutris sub tali reliquerint conditione [t]: sed aliquis alius extraneus siue viro, siue mulieri sub tali conditione dari quid voluerit: scilicet fortuitorum casuum secundum suam naturam, lege super his tam in præstandis [v], quàm in restituendis [x] conseruata. Hæc igitur ex iam nuper factis à nobis [y] occasione Iuliæ Miscellæ constitutionibus retribuimus [z]: alia [a] verò sint firma secundum terminos & casus, & secundum quod hæc exposuimus [b]. Præfatæ autem à nobis obseruationes [c] dentur, nisi institutionis sit pars [d] aut lega

l Si vero vsus. hoc responsum dicunt quidam tantum de pecunia loqui, vt sic differat à præcedentibus: vt in nouel. eod. titu. Vel, vt puto. loquitur de vsufructu & vsuris. quo casu nō fiet traditio rei, sed vsurarum tantum: vt j. de non eligen. secū. nubē. §. aliud. in fi. §.

m Sed habeat. s. legatarius.

n Credatur. alias datur, et dic scilicet legatario.

o Soluat. s. ille q̄ fuit iussus p̄stare.

p Ille. scilicet legatarius. Accur.

q Restitutio. scilicet quæ fit ei, qui legati præstatione oneratus fuerit.

r Ei. i. legatario.

s Hæredes. eius. s. legatarij.

t Sub tali conditione. s. ne secūdas nuptias cōtrahat. & hoc si viduæ relinquitur vel à marito, vel ab extraneo: vt dictum est. aliud si virgini relinquat: nunc enim non valet cōditio: & sic ius antiquissimum seruatur secundum Io. vt ff. de cō. & de. l. cū tale. §. rescriptum. & l. cū ita legatur. §. fi.

v In præstandis. legatario.

x In restituēdis. grauato.

y A nobis. C. de di. vi. dui.

z Retribuimus. i. adiicimus.

a Alia. s. relicta.

b Expositimus. s. in aliis tractatibus: puta in tit. de leg. C. & instit. de hær. instit. cum seq. titu. vbi de aliis relictis tractatur.

c Obseruationes. i. cautiones de restituendo relicto, si secundum matrimonium fuerit introductum. Azo.

d Pars. quæ relinquitur sub ea conditione ne, secundum

i dum

dum ineat matrimonium.

a Hæredibus. datiui casus sunt. Accur.

b Relicta sunt. puta alicui fuit relictum, & ille grauatus de dando alicui, si ille cui grauatur dare, secundū matrimonium non ineat. nam legatarius onerari potest. vt iust. de fing.

Legatarius onerari potest.

re. per fideicō. re. §. j. Vel dic q̄ erat cōiunctus illi legatario, cui sub hac cōditiōe relinquitur: puta sic: Titio fub conditione si non secundū ineat matrimoniū lego fundum Cornelianū: eundē fundū Mæuio lego. nam Mæuio cauebit. & est ratio: quia perinde erit acsi nec relictū sit: vt s. eo. §. proxi. ibi, si vero nō valde. & tunc ei adiice retur: vt insti. de le. §. si eadem. & ff. de lega. iij. l. re coniuncti.

c Donatio. s. fit.

d Hæredibus. s. erit præstanda cautio, subaudi.

e Conditionem. s. ne secundum matrimonium ineat.

f Subſtitutis. s. erit pſtanda cautio.

g Aut omnino. s. deficiente hærede: vel subſtituto, vel coniuncto. & facit s. de hæ. & Fal. §. si quis autē. & §. seq.

h Obſeruationes. id est, cautiones.

† Cōcor. c. nos quidem. ibi, & cuncta. extra, de teſta.

i Lex. s. hæc.

k Donationem. s. reliquit. Accur.

l Nullam cautelam. quo casu non cauetur: quia cum gratia defuncti interponatur. s. cautio ista: ergo ipse potest remittere: vt C. vt in poſſ. leg. l. ij. & l. pen. & facit C. ad Trebel. l. iubemus. §. & in ſu-

† Haloā. pradictis. Accur.

m Addita. s. legibus antiquis.

Quoniam vero paulo antea de rerum conſeruatione locuti ſumus.

n Ediximus. i. parum de quadā cautela diximus faciēda ab ea persona, cui fit legatum sub ea cōditione, ne secundū ineat matrimoniū: vt s. proxi. §. vnde sancimus, & §. si vero nō valde. cuius cautelæ occasione & de ista ponet. & occasione legis huius, & occasione. l. Leonis. s. de nō eli. §. aliud. vt subiicit. Vel dic, q̄ directo dicit de illa constitutione de non elig. §. aliud. qui dicit, ediximus.

o Conſtitutionem. loquentem de secun. nup. vt C. de secun. nup. l. hac edictali. §. his illud adiūgimus.

p Ad eas. s. secundas nuptias.

q Reſtituat res. s. finito vſufructu mulieris.

r Ab ea. i. conſtituimus melius, quam lex Leonis.

s Quod enim. hæ duæ partes ponuntur pro quia: vel pro certe. Accur.

t Adiecimus. sic s. de non elig. secū. nuben. §. aliud.

v Et ſancimus. s. nunc.

x Cōſtitutione. s. in illa de qua diximus. s. de nō eligen §. si quis vir.

y Offerat. vxori. Accur.

z Vſui dominis. hoc est, sicut vſufructuarius conseruet, qui est dominus vſusfructus.

a Si omnes. hoc sic intellige: si oēs moriantur filij secundum illā nostrā legē. s. de non elig. casus filiorum non exiſtētium, siue pactum in eū casum seruatur matri morienti. i. quæ nunc vltimo moriē: nisi filij dimiserint filios. Filiis enim filiorum permanētibus non seruat matri. sed filiis filiorū q̄ sunt hæredes filiorū: vt subiicit, & s. de non elig §. aliud. circa fin. & s. eo. §. quoniā infirmas. ibi, vū si pluribus, &c. in eo autē quod hic dicitur, si oēs moriantur ita demum pactum in casu filiorum non existentium proficere matri: est contra s. e. §. quoniā infirmas. ibi vnde si pluribus existentibus, &c. vbi dicit etiam moriēte vno vocari matrem ex illo pacto. Rñ. hic loquitur recitādo. recitat enim constitutionem illam de non eligen. quæ in hoc capitulo. s. qñ non oēs moriūtur, supplet per prædictū. §. qm. infirmas.

b Tantam partem. alias tantum. alias tantā partem scilicet tertiam centesimæ: vt dicetur.

c Non exigi. s. concedimus.

d Aurum. vel aliud mobile. Accur.

e Sine inuidia. i. vere habeat aurum. vel argentū: nō autem hic dicitur cū inuidia filiorum, vt cū forte non habeāt, tū vt arceanē, dicanē habere ab aduersa parte.

Conſeri

ſtitutionem [o] de ſecundis nuptiis ſi ad eas [p] veniēs mulier non valeat dare ſi deiuſsionis cautelā: quia filiis reſtituat res [q], tertiā partē centeſimæ accipiēs: nos cauſam adhuc melius ab ea [r] conſtituimus.

Quòd enim [s] ſuper hoc ſtatutis competentem adiecimus [t] ſubdiuiſionem & ſancimus [v] (hoc quod pridem à nobis in quadā dictum eſt cōſtitutione [x]) vt ſi quis offerat [y] res propter antenuptialem donationē: ſi quidē oēs immobiles conſtitutæ ſunt maneat earum vſus apud matrem ad ſecūdas venientē nuptias: & eadē hęc eligat & nō recuſet: neq̄ exigat à filiis pro æſtimatione earum vſuras: ſed diligentiam earum habeat ſecundum quod lex dat vſui dominis [z] cōſtitutiōis. Cōſeruet autem hæc ſecundum leges filiis ſuperſtitibus: aut ſi omnes [a] moriātur, ſecundum noſtram legem tā ſine filiis caſu morieti matri, quàm remanentibus filiorum hæredibus conſeruato. Si verò vniuerſa conſtituta eſt fortè in pecuniis, aut aliis mobilibus rebus antenuptialis donatio: tātā partem [b] vſurarū accipiente matre cum prius ſancita cautela nō exigi [c] à filiis aurū [d]: niſi fortè ſine inuidia [e] ſit viri facultas, & habeat aurum, & argentum & ve-

Legatarius onerari potest.

Tōcor. c. nos quidem. ibi, & cuncta. extra, de teſta.

Haloā.

Quoniam vero paulo antea de rerum conſeruatione locuti ſumus.

Tū hæredibus [a], aut ſubſtitutis, aut illis à quibus hęc relicta ſunt [b]. ſed ſi quidē mortis cauſa donatio [c] omnino hæredibus [d]. Si verò ex aſſe ſecundum talem conditionem [e] conſcriba tur quis hæres: ſubſtitutis [f], ſi fuerint: aut omnino [g] iis, qui ab inteſtato vocantur ad hæreditatem huiuſmodi obſeruatiōes [h] præſtentur: vt vndique lex [i] habeat propriā perfectionem: niſi fortè teſtator & hoc præcipiat, dicens licentiam habere eū, cui dereliquit, ſiue per inſtitutionem particularem ſiue ex aſſe, aut per legatum vel fideicommiſſum, ſiue per mortis cauſa donationem [k], & accipere quod relictum eſt: & nullam cautelam [l] dare. Tunc enim ſequenda eſt defuncti voluntas. ſtudij enim noſtri eſt, defunctorum conſeruare ſecūdum legem, voluntates †.

Si donatio ante nuptias in rebus mobilibus conſiſtat: mater eam accipere debet: & vti frui arbitrio boni viri. Si verò conſiſtat in rebus immobilibus: eam filijs dimittere debet, & cautionem accipere de ſoluendis vſuris vſque ad tertiam centeſimæ. Idem ſeruandum eſt in parte, quo ad partem, quod in toto quo ad totum. Bartol.

† Et quia parum addita [m] de cautela rerū edixi mus [n], & Leonis nouimus diuæ memoriæ con-

Conſtitutionem. loquentem de ſecun. nup. vt C. de

a Conscriptū est matri.i.advtilitatē matris. s. in annu. dona.

b Anteriores leges Leonis: vt. d.l. hac edict. §. is illud.

c Nostras. vt d.l. supra, de non eli. §. aliud.

d Imminuta.i. deteriorata. Accur.

e Restituat. hic totus. §. est superfluus cum in. d.l. de non elig. sit eius sententia: sed iō hic fuit positus, quia hęcō stitutio omnia cōprehendit, quæ de primis & secundis nuptiis sunt: vt. j. e. §. finali.

f Filiorum. s. primi mīmonij. Al. idem tantum & de filiis præsentis matrimonij cū forte ad secūdum matrimonium nō accesserit adhuc: vt. j. eo. §. si autem intestatus. &. §. quoniam. & legas hic passiue. i. qualiter filiis succedatur à mre. Accursius.

g Quam. s. successionem. Accur.

h Nuptias. s. mulieres. volum⁹ subaudi. Accur.

i Lex. vt. ś. de nō eligen. §. cum igitur.

k Rescripta. s. lex præcedens consulatum Belisarij glorioſi. & hoc septimo &c.

l Cautione. i. distinctione.

m Eius. s. constitutionis.

n Leges. s. duas: vt. C. de secū. nupt. l. foemineę. &. §. fi. & C. ad Ter. l. mater.

o Sanctionem. s. illam de non elig. secun. nuben. §. cū igitur.

p Sanciuimus. & tūc plana erit. alias sancimus, i. sancitū sic ītelligimus. Ac.

q Quadam. s. successiones.

r Seruantes. nos scilicet. Accur.

s Et. pro etiam.

t Post hæc. i. post hanc legem.

stes, & quicquid conscriptum est matri [a]. Damus etenim tunc electionem matri, si velit res accipere & dare fideiussoriam cautionem, siue prædictas accipere vsuras: dicimus autem ex tertia parte centesimæ, tam secundum anteriores leges [b], quàm etiā secundum nostras [c]. Si verò permistæ sint res, & donatio tam in pecuniis, quā in immobilibus rebus sit: immobiles quidem omnino manere apud matrem, propter quod alimenta habeat exinde, in rebus verò mobilibus illa tenere quæ pridem sanciuimus. Si verò contigerit in immobilibus rebus omnia antenuptialis donationis esse cōstituta: prouideat mulier, quòd non respuat immobilia, neque imminuta [d] hæc faciat, sed qualia accepit, restituat [e].

Mater ad secundas nuptias veniens, quandocunque liberis ex testamento succedit, sicut extraneorum quilibet: ab intestato autem cum fratribus defuncti succedit: & in bonis à patre prouenientibus in vsufructu tantum, in alijs verò bonis filio extrinsecus quæsitis succedit in totum: excepta antenuptiali donatione, in quam succedit in vsufructu tantum, ingratitudinis ratione seruata.

Hinc nos alia euocat ratio, quæ de filiorum [f] successione est: quam [g] accipient, quæ ad secundas veniunt nuptias [h]. Iam pridem em̄ de his scripta est lex [i] à nobis, ad Hermogenē gloriosæ memoriæ magistrum sacrorum nostrorum factū officiorū relata [k] Belisarij glorioſi prę cedens consulatū septimodecimo cal. April. per quā sancimus, matres ad filij nos relinquentis liberos, cum eius, qui mortuus est fratribus sine cautione [l] vocari successionem, & eius [m] cum vsu etiam proprietatem habere firmā: siue priusquā hæres relinquatur, siue postea ad secū das venerit nuptias auferentes de hoc leges [n], quæ de his contrarium quid præcipiebant. Hanc autē nostram sanctionem [o] firmam etiā modò manere super solas personas parentum, quæ dudum ad secundum venerint matrimonium, sancimus [p]: & quasdā [q] propriorum accipientes filiorū, firmè eis seruātes [r], & [s] secundum deinceps tempus: siue ante nuptias, siue post nuptias hæditatem in eis filiis descendisse contigerit. De his autem, quæ post hæc [t] ad secundum veniunt virum ita nobis præsens lex disponatur & sanciatur. Ergo necesse [v] est filio [x] moriente, siue masculo, siue fœmina, siue testatus moriatur, siue etiam sine hoc: interim [y] ea, quæ ex testamento sunt dicētes, ita ad ordinem, qui ab intestato est, veniamus. Si igitur legitimè filius testatus fuerit, & reliquit matri substantiam [z], siue partem eius aliquam: hāc [a] illa accipiat per scripturam [b] (quia vbiq; custodire morientiū volumus voluntates) & habeat quod dimissum est, aut datum & secū dum proprietatē, & secundum vsum. Sicut enim licebat [c] relinquere alicui extraneorū, & nihil hæredi secūdæ mulieris nocebant nuptiæ: ita & matri relinquēs siue instōnē, siue legatū, rectè relinquat & dñiū & vsum: siue ex rebus, quę extrinsecus aduenerūt, fuerit facultas, siue ex paternis: nihil ex hoc fratribus condicere valētibus. Si autem intestatus [d]

v Ergo necesse. quia tradere debemus qualiter succedant matres filiis: ergo primo de testamentaria successione, postea de ea quę abintestato de festur dicemus: vt subiicit, digniora præferenda sint. sic infi. de bo. pos. §. alias autem. &. ś. de hæ. & Fal. §. si nullus eorum. &. §. sive rō ablatam.

x Filio. s. dicere. Accursius.

y Interim. i priusquam.

z Substantiam. s. totam.

a Hanc. s. hæreditatem.

b Per scriptura. maxime subaudi. nam sine scriptura potest facere testamentū, cum extraneo eam assimilet statim. Accursius.

c Licebat. s. filio.

d Si autem intestatus. No. hic caute in quo hic. §. corrigitur. ś. de non elig. §. cum igitur. & certe in omnibus concordat, præter quam in vno. nā si testamentum facit filius. & hæc & illa permittit matrem instituit. Item si intestatus decedat: & hæc & illa non distinguunt, an ante mortem filij nubat secundo, vel post mortē: vt hic subiicit. sed in hoc differt: quia in bonis tantum, quæ filius acquisiuit, non autem in paternis hęc permittit succedere matrē in ꝓprietate: licet illa in omnibus. & in hoc illa per hāc corrigitur: & ad legē quādam antiquam redim⁹ vt. C. ad Ter. l. matri. in fine. Sed nūquid hæ corriguntur infra, de hæred. ab intest. §. primo &. §. secundo columna nona vbi indistincte vocantur

cãtur superioresad successionem inferiorum. Resp. non secundum Ir. quod verum puto: quia ibi secũdarum nuptiarum nõ fit mẽtio. Item nec est nouũ, vt posteriores per priores determinentur: vt. ff. de leg. & senat. l. sed & posteriores. licet q dam contradicant. Item pro nobis. C. ad Tertyl. l. fi. in fi. &. C. de appella. l. præcipimus. in fin.

a Constitutionẽ. scilicet illam de nõ eligen. §. cũ igitur.

b Vsum. i. vsumfructum siue partis scilicet virilis. Sed certe & secundum hanc constitutionẽ videtur ꝙ in proprietate succedat: vt. ſ. eo. §. quoniam infirmas. ibi, ſi verò non habeat filios &c. quæ huic signatur cõtraria. Sed certe secundũ Io. hic loquitur de rebus paternis, de quibus lucrandis pactum nõ fecerat, ibi autẽ de iis q pacto poterãt lucrari.

c Vocationẽ nostram. quę est. C. ad Tertyl. l. fin.

d Dicemus. alias dicemus: & tũc plana est. alias dicimus, & tunc ponitur pro dicemus: vt j. eod. §. & quoniã. vbi fiet quædã correctio illius legis. C. ad Ter. l. fina.

e Et hæc dicimus. quæ sancita sunt. ſ. quia in paternis vsumfructũ: in acquisitis aliunde proprietatẽ habeat mater.

f Extra. i. præter. Accur.

g A nobis. vt. ſ. de non eligen. §. an tenuptiali. &. ſ. eo. §. ſi verò expectet.

h Constitutione. vt. C. de secũ. nupt. l. hac edictali. §. his illud. in princip. §.

i Vsumfructum. i. vsum. item & tãtum proprietatis, quantũ ex more filij huius, de cuius successione nũc quæritꝝ põt acqri ex pacto nõ existentiũ liberorũ: vt ſ. e. §. qm̃ infirmas. cõtra. Vel hoc intellige qm̃ nil pe-

filius moriatur, iam ad secundas veniente matre nuptias, aut postea veniente: vocetur quidem & ipsa cum filij aut filiæ fratribus secundum nostram constitutionem a ab intestato ad eius successionẽ. Sed quanta quidem quæ ex paterna substantia ad filium peruenerunt, eorum solummodo habeat vsum b ad secundas omnino, siue prius, siue postea veniens nuptias: in residuis verò omnibus rebus, quæ aliunde erant filio præter paternam successionem, veniat secundum vocationem nostram c, quam statim dicemus d, quadam correctione & ea indigente. Et hæc dicimus e in rebus, quæ extra f nuptialem donationẽ sunt. Quæ enim in illis sancita sunt à nobis g, & à Leonis diuæ memoriæ cõstitutione h, integra conseruamus: in quibus solùm mater habeat vsumfructum i. Sed & in aliis rebus hæc sancimus, & deinceps ipsi tradimus quæcunque post nuptialem k donationem sunt à patre venientia filio, aut ex aliis causis, tam ex testamento, quàm ab intestato successionibus ratione contra ingratos filios l vndique & super istis rebus seruata, quando manifestæ causæ ingratitudinis demõstrantur. aliis omnibus, quæ de successionibus dicta sunt parentum in filiis, aut filiorum in parentibus, intactis manentibus.

Frater ex causa ingratitudinis rebus ex causis à fratris successione excludatur, his obtinentibus in futuris causis. Bart.

Ingratitudinem m autem hic consideramus non solùm ad matrem, secundũ quòd pridem à nobis dictum est: sed etiam aduersus eundem ipsum fratrẽ defunctũ. Et quoniam scimus multas fratribus ad inuicem factas contentiones n, illũ solùm tanquam ingratum circa fratrem effectum, participare lucrum o non concedimus, qui mortem voluit fratri, aut criminalem inducere contra eũ inscriptionem, aut substantiæ ei p properauit inferre iacturam. Eius q enim portio tam ad reliquos fratres, quàm ad matrem veniat. Et hæc lex super filiorum successionibus, quibus cùm matre succedunt filij, maneat r †, illam, quæ à nobis facta est, subdiuisionem introducens iis, quæ futuro tempore matrimonio secundo sunt futuræ viris de matris successione. Quæ enim iã ad secundum matrimonium peruenerunt: successionẽ siue per testamentum, siue ab intestato habere firmè & secundum dominium & secũdum vsumfructũ, & alienare, & testari, & transmittere secundũ quẽ voluerint modum, nihil sit eis impedimento quolibet tempore ex præsenti constituta lege.

Mater filio in lucro, aut nuptiali donatione non succedit, nisi in vsufructu: his obtinentibus in casibus futuris, & in præteritis nondum sententia, vel transactione finitis. Bartol.

pigit, a lias contra: vt in. d. §. continet.

k Post nuptialẽ. i. ꝓpter nuptias. A.

l Ingratos filios. itrõ qua alis repellũtur ingrati filij ab hmõi lucris: vt. ſ. e. §. soluto. ibi, ſi qs eñ ex eis &c. vt. ſ. c. §. sup his. in ſi. §. seruet i hoc lucro: vt repellat mr̃ ſi sit filio ingrata: vt hic, &. ſ. de nõ eli. §. cũ igit. in ſi. j. rñ. col. j. & hoc, qñ manifestæ cãæ ingratitudinis mõstrãt: vt subiicit. q vij. sunt: vt j. vt cũ de ap. co. §. & hoc qdẽ de parẽtũ. & ecõtra qbus exhæredantur filij. sũt xiiij. vt. j. vt cũ de ap. co. §. causas. coll. viij. Sed qbus repellũtur frẽs sũt tres: vt. j. pxi. §. & qd̃ subiicit, aliorũ &c. & sic cõstrue i tactis manẽtibus, q de successiõibus dicta sunt aliorũ oĩm parẽtũ in filiis, aut filiorũ i parẽtibus. Sed q sunt alia cõstituta, cꝫ q hic sũt: Rñ. qñ conuolasset ad scda mr̃imonia.

m Ingratitudinẽ. dictũ est. ſ. px. §. & ſ. de nõ eli. §. qm̃ in firmas. in fin. j. rñ.

n Cõtentiões. sic C. de bo. q̃ lib. cum oportet. §. j. i fi. Ac.

o Lucrũ. ſ. successionis ab intestato. Nec eñ ẽt ab intestato frẽ succedit frĩ cũ ingratus extitit, vel alr̃ mr̃ lucrata fuerit virilẽ ptẽ ꝓ vsufructu in rebus paternis: & ꝓprietatẽ filiis seruare teneatur vt. ſ. prox. §. si autẽ intestatus. de hoc autẽ lucro non habebunt fratres defuncti, q fuerũt ingrati. Vel potest tertio modo intelligi, vt loquatur in alio casu. ſ. quãdo facit testm̃. Nã potest exhæredare fratrem & turpẽ ꝓsonam instituere his tribus casibus, quæ sequuntur.

† Haloã. introducẽs iis quę in posteri secũdo se maritoso ciabunt, nobis excogitatã sub diuisionem.

p Bi. ſ. fratri.

q Bius. ſ. fratris ingrati.

r Maneat. ſ. in futuro tempore.

Filiis.

Et illud aut firmum, quod ex primo matrimonio est, filiis [a] maneat [b]: quod super his per prædictam à nobis cõstitutum est sanctionem [c]. Quia si antenuptialẽ donationẽ, quã mater moriente marito lucrabatur, cõtigerit ad moriẽtem filium peruenire [d], & propterea partem ei illius fieri hæreditatis: matrẽ, neque secundũ quod succedit filio, dominium eorum, scilicet ante nuptialis, donationis rerum perfrui [e]: solã autẽ [f] habere horum, quãdiu supereſt, vſum & vſumfructũ. Maneat igitur & hoc iis, qui ex prioribus nuptiis sunt filiis, condonatum: niſi fortè antè prædictam cõstitutionem iudicialis sententia & transactio inter partes facta, de his aliquid statuerit.

Mater & cum ſolis fratribus, & cum ſolis ſororibus, & cum permiſtis in virilem portionem ſuccedit filio. Bartol.

Et quoniã mater excludebat quidẽ à filio masculo, hoc faciente senatusconsulto [g], quod Tertyllianum vocant: filiabus aũt cõmiscebatur [h]: nos non quærentes filiorũ ius, sed exinde ei legitima iura dãtes, vocamus [i] quidem eã etiam cum masculis fratribus morientis in tantum, in quantum numerus filiorum fuerit: quatenus & ea partẽ habeat tantã, quãtam vnusquisq; fratrum. Si verò permisti masculi & fœminæ fuerint: hoc ipsum disponẽtes. Si verò mater & filiæ solæ consistant: tibi senatuscõsultum mediam quidem partem dabat matri, reſiduam verò mediam sororibus, quã tæcunq; extitissent. Quod quoniam non primitus correximus, modò adducimus ad competentem correctionem: & in isto casu vocantes eam pro rata filiarum: quatenus quã tum vnaquæq; filiarum habet, tantum ſolummodo ea accipiat: & in omni casu hic relato, in virilem portionem [k] (hoc quod legis est) etiam mater veniat; siue consistant soli masculi, siue solæ fœminæ siue etiam permista vtraq; soboles.

Parentes ex principis oratione debent inter filios æqualitatem ſeruare: licet inæqualitatem ſeruare poſſint ſi volunt: dummodo filijs in legitima portione prouideant. Bar.

Illud quoq; super hoc adiicere legi iustum existimauimus. Si enim moritur vir, aut mulier filios habentes, & ex prioribus & ex secundis nuptiis, quas post hanc nostram contexerint legem: (in his enim præsentia [l] disponimus. q̃ quidem super lucris ex nuptiis seruari oportet) hoc sancimus [m] insuper & decernimus [n], Portiones, quas necesse est parentes legitimis & non ingratis relinquere filiis, ipsos genitores non erit iustum ad secundam omnino declinare prolem: & quod ex lege est [o] tantũmodo relinquẽtes prioribus, † alia omnia ad secundos deducere, sed aliquid ex prioribus adicere [p]. si quidem aliquem ex secũdis habeat nuptiis aut etiam ex primis forsan, ita festiuum [q], ita dilectum, vt velit præponere eum aliis in possessione, damus licentiam hoc agendi: non tamen omnino priores quidem filios minuere, secundos autem augere. sed neque vehementer magnificare augmentum, nec omnino obliuiſci priorũ matrimoniorũ: neq; infirmare [r] ea, quæ à præcedentibus nos de talibus dicta sunt: sed prouidere quidem & secundis, prouidere autẽ & primis: cogitantes, quoniam filij ambo sunt: & ita facientes [s] successionum in testamentis diuisionẽ. Si enim in-

a Filiis. scilicet est concessum.
b Maneat. s. in futuro tempore.
c Sanctionẽ. s. in qõne Gregoria. vt ſ. de nõ elig. §. hoc quoq;. & §. j. Acc.
d Peruenire. qa mater ſibi donauit vt ſ. de nõ eligen. §. Gregoria.
e Perfrui. quaſi filio de bonis paternis hæc donatio aduenerit. vnde ſicut mulier in aliis rebus, quæ peruenerũt ad ſiliũ à patre vſumfructũ habet tantũ: ita & in hac donatione: vt ſ. eo. §. ſi aũt inteſtatus. Sed nũquid in totum? Rñ. niſi mater retinuerit ſibi vſumfructũ in donando: ſed pro virili portione: vt d. §. ſi aũt inteſtatus. & ſ. de nõ elig. §. j. & §. hoc quoque. Accur.
f Solã autẽ. Item & proprietatẽ ſecundũ pactum nõ exiſtentiũ filiorũ: vt ſ. de nõ eligen. §. hoc quoq;. in fi. §.
g Senatusconſultum. vt inſti. ad Tertyl. §. frater.
h Commiſcebatur. vt cũ eis æqualiter ſuccederet. i. mater tm̃ ſola haberet quantũ oẽs ſorores defunctæ: vt j. dicit. & inſtit. ad Terty. §. ſoror.
i Vocamus. vt C. ad Tertyl. l. fin.
k In virilem portionem. hoc fallit in ea muliere, quæ ante annũ nupſit, quæ non ſuccedit niſi omnibus filiis mortuis. & hoc tũc quãdo infamia eſt ei remiſſa: vt ſ. e. §. ſi igit̃ ſine filiis. Itẽ fallit in bonis paternis: q; dic. vt ſ. eo. §. ſi autẽ inteſtatus. Itẽ fallit in tertio caſu, quando. ſ. mulier ſecũdo nupſit: quo caſu & in caſu nõ exiſtentiũ filiorum tãtum vocatur mater in lucris prædictis propter ſecundũ matrimoniũ: vt ſ. §. quoniam infirmas.
l Præſentia naturaliter.
m Sancimus. ſ. vt lucra primi matrimonij ſint perditatione proprietatis: vt ſ. eo. l. ſi vero ſit ſoboles. at lucra ſecũdi matrimonij perduntur per tertiũ matrimoniũ: vt ſ. eod. §. necillud.
n Decernimus. forte mentionẽ facit de illa conſtitutione. ſ. de trien. & ſemiſ. §. j. colla. iij. Vel dic, q; dicit de eo, q; habuimus. ſ. eo. §. optime.
o Ex lege eſt. ſcilicet debitum.
p Adiicere etiam vltra id, quãdo neceſſario dimittitur: ſed hęc eſt ſuaſio & cohortatio, nõ coactio: vt infra dicitur hoc. §.
q Feſtiuũ. quia feſtũ patri videtur, quãdo eũ videt. A.
r Neq; infirmare. vt etiã quartam filiis primi matrimonij non dimittat. quod etiã contra antiquas leges eſſet: vt C. de inof. teſt. l. cũ quæritur. & l. parentibus. & hic ſubiicit. Accur.
s Facientes. vt ſtatim dicit.

* Imo qa iucundus ac lepidus poni videtur.

† Hal. reliqua omnia transferant ad ſecundos, ſed et prioribus aliquid ad legitimam adiiciant.

Supra

a Supra legẽ.i.supra id quod lex cõpellit dimittere. i. vltra trientẽ, vel vltra semissem: vt sequitur.

† Hal. legis honorẽ habẽtes nõ perimus magnis illos de paupertionibus implicẽt.

b Et ingratos. in parua portione: alias grauatos.

c Dictum est. in hac constitutione: vt ẽ. e. ſ. soluto. circa fi. & §. fi autẽ intestatus in fin. & in aliis cõstitutionib⁹ vt ẽ. de hær. & Fal. §. exhæredatos. & ẽ. de non eli. §. cum igitur. col. j.

d Hãc itaq; partem. scilicet hũc §. qui est pars huius constitutionis.

e Alioqui. i alias quando volumus sanciendo dicere.

f Augẽtes. ſ. nos.

g Resoluentes. & habemus hoc ẽ. de trien. & semiſ. §. j. & ij. col. iij.

Futura lex aliqũ respicit.

h Præuenimus. vt ẽ. eo. §. duo. in fi. §. & ẽ. §. hinc nos. & in aliis multis §§. vbi dicit casus huius constitutionis ad futura trahi & est in hoc grnerale, nisi contra legẽ expresse dicatur: vt C. de leg. & con. l. leges.

i Tangens. nam quæ facta inuenit ante se, nõ mutat: vt ẽ. eo. §. j. in fi.

k Vacantibus. i. cessantibus. Accur.

l Pro cunctis. alias percunctatis. i. dubitatis. alias pro cunctis. ſ. dubitatio nibus, q̃ in ea cõtinentur, vt subiicit.

m Tamen nihil. ſ. nobis existentibus saluis, nihil præponimus huic rei, hoc quod iustũ est congregãre. Vel ita, nihil præponimus, nisi hoc, et nihil aliud præponimus.

n Priorẽ legẽ tra ctant de nuptiis.

o DE APpellationibus, & intra, &c.

No. in hoc volumine quatuor modis de appel. tracta

testatis eis mortuis lex omnes ex æquo vocat: competens est, eos imitantes legem, † non vehementer magnis eos abbreuiare munitionibus, erubescentes legem. sic enim erunt boni patres, & nostra digni legislatione, & iusti quidem erunt solã legẽ custodientes. Si quid autem etiã supra legẽ a reliquerint, erunt iusti simul & humani patres. & non hæc dicimus inter gratos & ingratos b filios (de ingratis enim iam sæpius dictũ est c) sed de iis, qui magis aut minus diligunt: cum vtiq; multa differentia sit ingratitudinis, & gratiarum actionis: & dissimilis honoris. Hanc itaq; partẽ d de æquitate filiorũ ex priore & secundo matrimonio venientium, adhortantes potius, quàm sancientes dicimus: alioqui e semel augẽtes f ab intestato partem omnino filiis relinquendam, & vsq; ad quatuor quidem filios, quatuor vncias omnino definientes: si autem vltra quatuor sint: vsque ad mediã substantiæ partem idoneum iam dedimus filiis solatium, nõ ex parua mensura antiquam earum angustiam resoluẽtes g. Sic igitur præsens lex futuro tempori sanciẽs sicut sæpius dicentes præuenimus h, & nihil prio rum tangens i, sed condẽsa vndiq; & complexa sub vna continuatione, & omnia penè desecundis pronuncians nuptiis, & priora quidem prioribus in sua virtute seruãs quæ verò ab ea dispositæ sunt, futuris secundis explanans nuptiis & nouam quandam vndique ac subtilissimam introducens quærentibus vtilitatem: omnibus quæ superalibus positæ sunt constitutionibus, in futuris post hãc nostram legẽ nuptiis, & quæ ex his euenerint, vacantibus k: hac videlicet vna constitutione futuro tempori secundum qd̃ à nobis definitum est in iis, qui continentur in ea casibus, pro cunctis l sufficiente. Hæc igitur tua celsitudo omnibus gẽtibus, quæ sub tuo sunt cingulo solenni modo manifesta fieri præcipiat: vt omnes: agnoscentes, quia maiorẽ loborem sustinẽtes, quàm oportet imperialibus incurrere cogitationibus, tamen nihil m prius pro nostra fecimus salute, nisi vndique congregare, quòd iustum est: & omnes videtes in vnum collectam de hac legislatione partem, sciant, quia & priorem n iis, quæ iam posita sunt, seruabimus legẽ: & futuro tempori cõpetẽtem posuimus congruentiam. Datum xv. Calend. Augusti. Constantinop. Belisario V.C. Conſ.

TITVLVS II.

DE APPELLAtionibus o, & intra quæ tẽpora debeant appellari. 23

Intra decem dies à recitatione sententiæ computandos potest hodie appellari: & à cuiuscũque sentẽtia appellatur. Anz.

Imper. Iustinianus A. Triboniano gloriosissimo quæstori iterum, & exconsule.

ANteriorum † legum acerbitati plurima remedia imponentes, & maximè hæc q circa appellationes facientes r & in præsenti ad huiusmodi beneficium peruenire duximus esse necessarium.

Antiquitati s etenim cautum erat, vt si quis per se litem exercuisset: & fuisset condemnatus, intra duos dies tantummodo licentiam appellationis haberet.

ri: vt in hoc tit. & j. de ijs, qui ingredi. ad ap. in princ. col. v. & j. vt cum de app. cog. §. j. & j. de appel. col. viij.

p Debeat. alias debeant. & tũc dic, ſ. condemnari.

Nteriorum. Hæc. ſ. remedia. Accur.

q Facientes. ſ. nos: vt C. de ap. l. præcipimus. & alias leges vsq; ad fi. tit. & ff. quãdo app. ſit. l. j. §. biduũ. Nam secundum ista vetera iura, ſi aliquis ageret suam propriam causam, & victus fuisset, duo dies sibi impertiebantur, ſi vellet appellare. & isti duo dies à tẽpore scientiæ siue sententiæ recitatæ sibi currebant: vt ibidem dicitur: ſi vero ageret procuratorio nomine tri duum habebat. & talem acerbitatem lex. C. de ap. l. cos. respexit: quam in præsenti consti. Iustiemendat.

s Antiquitati. i. antiquis legibus. vt C. de appella. l. cos. §. ſinautem est iudiciũ. & ff. quãdo ap. ſit. l. j. §. biduũ. & §. dies. & l. pe. ſ. rñ. & de his dicitur in princ. titu. huius quod erant acerbę.

Procu

† Hęc authenti, ut canonica ta. ij. q. vj. cap. anteriorum.

a Procuratorem. vel tutorem vel defensorē quemlibet: vt ff. quando app. sit. l. j. §. tutores. & omnino quando causa est ad alienum lucrum & damnum: vt in d. l. j. §. in propria. & l. pen in prin. & §. j.

b Interdum. id est, post triduum.

c Incidisse. scilicet

d Et biduo. nam condemnati erant suo nomine.

e Necessarium.

Ignorantia iuris neminem excusat.

Hæc non videtur bona ratio, cum leges nemini sit licitū ignorare vt ff. de iu. & fac. igno. l. regu. & C. de iu. & fa. igno. l. nec cōstitutiones. imo. etiā qlibet scire tenet: vt C. de legi. & con. l. leges. Sed certe nec nocere patitur iuris ignorātia: vt ff. de iur. & fac. igno. l. iuris ignorantia. Nec ob. d. regula. quia dicit nocet. i. nō prodest. & ideo est bona ista ratio. est & alia: quia poterit plenius deliberare: vt j. proxi. §. in fine.

f Intra x. dierū. Sed quādoque duo menses dantur: vt C. de tempo. ap. l. j. quæ huic est cōtra. Sol. ibi speciale est: hic autem ius commune erit. Vel quod dicit appellationem interponendam intra duos menses. i. interpositam vsque ad duos mēses finiri & ita erit ibi specialitas in alio: quia communiter intra annum vel biennium durat: vt j. de iis qui ingre. ad ap. §. j. colla. v. sed ibi intra duos mēses. & probatur hæc solutio. ff. quādo ap. sit. l. j. §. quod in sententiis. & §. alia causa est. Itē est cōtra, insti. de excu. tut. §. qui autem. Sed ibi de excu non de appel. loquitur. Nam non potest appellari, vt ibidem dicitur, nisi demum sententia lata super re probāda excusatione, vel probāda: vt ff. de ap. l. cum in vna. §. tutor. & ff. quando ap. sit. l. j. §. si. quis tutor.

Decē dies ad appellandū cōcessi, quādo currere incipiāt: & nō sint huiusmodi dies vtiles, an vero continui.

g A recitatione. facit. ff. quando app. l. j. §. biduum. in prin. Sed contra in ca. l. §. fi. Sed dicas, quod à tempore sententiæ currunt isti decem dies & scientiæ, sicut in illo biduo erat, vt in d. l. j. §. fi. & C. quomodo & quādo iudex. l. ab eo. Item est necesse ad hoc, vt currant, vt possit appellari iudice competente in publico. ff. quādo ap. sit. l. j. §. dies. & ita erit mirabile, quod hoc tempus ad aliquid est vtile, vel in principio, vel in medio, vel in fine, sicut & alias: vt ff. de adul. l. quinquennium. & C. de temp. in integ. resti. l. j. & l. fin. in fi. & ff. quis ordo in bono. pos. l. ij. j. respon. alias autem continuum tantum est, vt circa vsucapionem: vt ff. de vsucap. l. nunquam. §. j. Item alias tantum vtile, vbi tria necessaria sunt: vt ff. de diuer. & tempo. præ. l. j. & sic sunt tria genera temporum, vt dictum est.

Tempora tria sunt genera.

Præfecti prætorio priuilegia.

h Siue magni. nā generaliter ab omni iudice appellatus: siue ordinarius, siue delegatus sit: excepto præfecto prætorio, vt subiicit. C. de app. l. a procōsulibus. in prin. & §. j. & j. de iudi. §. nostras. coll. vj. Sed cōtra in eo, qđ dicit nō posse appellari à pfecto: vt ff. de mino. l. pfecti. Sol. aliud in integrū restitutione, q̄ veniā continet proprij erroris: aliud in appellatiōe quæ iniquitatē sententiæ cōtinet: vt in eadē lege dicitur. Nec aūt est verisimile, quid iniquè pręfectū ptorio facere: vt ad hoc. ff. de offi. pfe. præt. l. j. §. his cunabilis. Itē. cōtra. j. vt spōsalitia. lar. §. aliud. coll. ix.

Sed ibi de supplicatione siue de petitione dicit: hic de appellatiōe, quæ cōtinet iniquitatē sentētię, vt dixi, habet ī alio pfectō ptorio priuilegiū, vt possit facere legē: vt C. de off. præf. præ. l. normā. Itē & aliud, quia alius iudex non dat in integ. restitutio. cōtra suam sententiā: sed ipse tantum vel princeps: vt ff. de offi. præfe. præto. l. j. §. fin. Sunt & adhuc septē iudicēs à quorū sententiis nō appellatur, vt Imperator. Item senatus. Itē & quādo hoc actū fuit inter partes: vt ff. à quibus appel. nō li. l. j. Itē arbiter cōpromissarius: vt C. de arbi. l. j. Itē pręfectus augustalis: vt j. e. §. illud in fi. Itē & alij quidā qui nominātur. j. eo. §. similiq; modo. Item comes Orientis: vt infra, eod. §. orientalem.

iis, quorum interest, offerri: siue magni h, siue minores sint, (excepta i videlicet sublimissima prætoriana pręfectura) vt liceat homini intra id † spatium plenissimè k deliberare, siue appellandum ei sit, siue quiescendum: ne timore l instantiæ opus appellatorium frequentetur: sed sit omnibus inspectionis m copia, quæ & indiscussos n hominum calores potest refrenare.

† Id tamē hodie in regno Franciæ constitutionibus Reg. Ludo. xj ac Caro. vij. definitum est: vt vel ab ipa sententiæ pronunciatione, sedente quidē pro tribunali iudice, statim sit appellandū. Appellare à multis iudicibus non licet.

Causa debet in principis consistorio agitari: & si ob principis impedimentum proceres causam adire non poterunt, tunc intacta seruatur. Ange.

Ad hæc o sancimus, si quando lis p speratur in nostrum inferri consisto-

i Excepta. interpositio est. Accurs.

k Plenissime. quicquid enim consilij moderatione perficitur, non consuevit pœnitudinis rubore perfundi, sed perpetua firmitate durare: vt hic, & j. vt ĩmo. ante nu. don. §. sed neque col. v. & C. de repu. l. dubiū non est. Et no. hic quem posse deliberare vsque ad x. dies: & maiori tempore non, alias autem varia tempora ad deliberandum dantur pro motu legis & iudicis: vt j. de exhiben. reis. §. illud. & §. sancimus. col. v. & ff. de iur. delib. l. j. §. fi. & l. ij. ff. de inter. ac. l. qui interrogatus. & facit. ff. de exer. l. j. in prin.

l Timore. nā propter timorē ne cito currerent duo vel tres dies, semper appellarent etiā ab ea snīa, quæ iuste lata est: qa tūc est iratus ppter sententiā, qua grauatus est. cū verò recogitauerit, stabit ei sententiæ, nec in animbus sumptibus se vexabit. & fa. ff. de re. iu. l. qđ calore. & ff. de diuor. & re. l. iij.

m Inspectionis. i. deliberationis. Accur.

n Indiscussos. i. non deliberatos. vnde Cato, Impedit ira animum, nec posit cernere verum.

o Ad hæc. i. iuxta hæc.

p Si quā do lis. f. causæ appellationis: cui statuuntur certa tēpora, intra quæ debeat finiri causa appellationis: vt. C. de tēp. app. l. ij. sed hodie est aliter quā. d. l. dicat. statuitur eñ hodie annus vel biennū: vt. j. de iis qui ingre. ad app. §. j. col. vj. quę tēpora si finiātur pro pterea, qa princeps q cognoscit de ap. supersedere nō possit: nō fit piudiciū. & hoc idē in quolibet alio iudice cognoscēte de app. vt. j. vt spō. lar. §. hoc quoq; col. ix. Sed qđ de causa principali, cui triennio, si est ciuilis: si criminalis, biēnio? Respon. ibi aliud est. nō enim aliquo modo vltra triennium durat, vel vltra biennium: vt. C. de iudi. l. properandum. in fi. j. respō.

& C. vt intra cer. tem. cri. quæstio ter mi. l. fin. Accursius.

Consistoriumquid sit.

a Consistorium. locus est vbi sedet iudex ordinarius in audiēdo & iudicādo: sed principis, vel papæ propriæ dicitur consistoriū: vt j. proxi.

b Occupatam. propter quas occupationes nō potest intendere negotiis priuatorū: vt hic, & 5. de hæred. & falc. j respon.

c Patres conscriptos. i. senatores, vt dicunt quidam. vel dic patricios q̄ sunt loco patrum ad imperiū: vt iusti. quib. mo. ius pat. po. sol.

Sententiæ nisi cū sapientum consilio dentur.

§. filius familias. in fin. §. hos autem cō uocabat, vt eorum consilio iudicaret. & ita est arg. q̄d iudices debeant dare sententias habitocō filio sapientum. & hoc ipsum consueuerunt scribere in sententiis. & facit C. de legi. & cōst. l. humanum. & C. de senten. ex breui. reci. l. ij. j. respon.

d Periclitari. C. de dila. l. cum à nobis contra. vbi dicitur nullam procrastinationem, vel dilationem fieri, vbi causa corā principe agitur. So. ibi loquitur quādo causa principalis vel appellatiōis fuit relata principi, vt iudicaret tantum. omnia enim erant disputata & cognita ab alio iudice. nam alias non potest fieri talis relatio: vt C. de rel. l. j. licet hoc ipse princeps debeat cognoscere hodie tamen talis relatio non permitteretur, qualē modo diximus: vt j. vt iudi. non excep. sa. iussi. §. j. Accurs.

e Occupetur. q. d. nullum. & facit j. de appel. col. viij. & j. vt sponsi. lar. §. hoc quoque. coll. ix. & C. de an. ex-

rium [a], fortè contigerit imperatoriam maiestatē occupatā [b] publicis causis ex mundanis prouisionibus, non posse conuocare patres [c], quatenus causa agitetur: non ex hoc litem periclitari [d]. Quod enim vitium est litigantium, si culmen imperatorium occupetur [e]? vel qs tantæ est authoritatis, vt nolentem principem possit ad cōuocandos partes cæterosq̄ proceres coarctare [f]? Sed si quid taleeuenerit, causa intacta permaneat, donec imperator sua sponte motus, & conuocari proceres iusserit, et litem inferri patiatur, & omnia secundum morem procedere.

Hodie in causis decem librarum & infrà in Aegypto & in Asia ad augustalem præfectum appellatur, à cuius præfecti augustalis sententia non appellatur. In Asia verò & Pontica diœcesi in causis prædictis ad spectabiles appellatur. Item ad consules, comites, & prætores, à quorum sententia non appellatur, & faciunt litem suam, in Oriente verò sic appellatur ad comitem Orientis in prædictis causis. Ange.

Illud etiam in tertio capitulo [g] disponēdum est, quod antiquitas bene statuit, nouitas autem neglexit. Cùm enim veneranda [h] vetustatis authoritas [i] ita magistratus digesserit [k], vt alij maiores, alij medij, alij minores sint: & appellationes à minoribus iudicibus non solùm ad maximos iudices remitterentur, sed ad spectabiliū [l] iudicū tribunal [m], quatenus & ipsi sacro [n] auditorio adhibito litem exercerent: nouitas autem hæc dereliquerit: euenit, vt super minimis [o] causis maximi nostri iudices inquietentur, & homines

ppter minimas causas magnis fatigentur dispēdiis: vt forsitan totius litis æstimatio ad sumptus iudiciales non sufficiant. Ideoq̄ sancimus, si quando ex Aegyptiaco tractu, vel ad iuncta ei vtraque Lybia prouocatio speratur, vsq̄ ad decem librarum auri quantitatem: non in hanc regiam vrbē eam venire, sed ad perfectum augustalē [p], q̄ audiat, & causam dirimat vice sacri cognitoris [q], nulla [r] ei penit [s] post definitiuam sententiam appellatione porrigenda. Similiq̄ modo quoties in Asiana diœcesi, vel Pontica tale aliqd emerserit [t] vsque ad prædictā quantitatem decem librarum auri appellationes ad viros spectabiles (comites fortè, vel proconsules, vel prætores, vel moderatores) quibus specialiter easdem licet peragendas deputauimus, remittantur: quatenus & hi ad similitudinē præfecti augustalis [u] vice sacri cognitoris [v] intercedāt, & cās sine spe quidem appellationis. Dei tū & legū timore, pferant decidendas. Orientalem autē tractum causas appellatione suspensas, & vsque ad decem librarum auri quantitatē limitatas, ad virum spectabilem comitem Orientis mittere: simili modo [x] audiētiam & finem eis impositurū.

A sententia spectabilis non ad spectabilem. sed ad illustrem appellatur; scilicet ad præfectum & ad quæstorem: etiam si dictis spectabilibus causa fuerit ex principis delegatione commissa: à sententia verò clarissimi ad spectabilem appellatur, & à sententia illustris ad superillustrem appellatur, saluis remanentibus iuribus & appellationibus. Ang.

cep. l. fi. in fin. & ff. qui ordo in bono. pos. ser. l. ij. §. dies. & §. in bonorum. Itē facit. C. vbi sena. vel cla. l. quoties. in fi. j. respon.

f Coarctare. sic. ff. de alie. iudic. l. & quia. sic. ff. ad Trebellia. l. ille. §. tempestiuum. sic. ff. de arbi. l. nam magistratus.

g In tertio capitulo. id est, tertio casu huius cōstitutiōis. Senectus veneranda est.

h Veneranda. sic ff. de iure. immu. l. Magistratuum ordines semper. Item subsequenter no. q̄d tres sunt ordines magistratuum. quod dic vt diximus j. vt ab illu & q. §. j. col. v.

i Authoritas. no. pro antiquitate siue vetustate. quod dic vt 5. de mo. §. fi. col. j.

k Digesserit. id est, ordinauerit.

l Ad spectabiliū. id est, ad medios.

m Tribunal. Vbi sedet iudex ordinarius in audiēdo & iudicando: sed principis vel papæ dicitur consistoriū: vt 5. proxi. §. Tribunal & cōsistorium differunt. Causa minima quid sit.

n Sacro. id est, suo proprio.

o Minimis. not. hic quod dicit minima causa, quæ est minor x. lib. auri: vt patet per sequentia. alias autem aliter dicitur: q̄d dic vt diximus 5. de māda. princi. §. si tibi quoque. col. iij.

p Augustalem. scilicet venire, qui moratur in illa cōtrata. Accurs.

q Cognitionis. id est, principis.

r Nulla. hic no. secūdo appellari nō possit, vt in duobus sequētibus. §. & diximus 5. eo. §. j.

s Emerserit. quia prouocatio speratur.

t Augustalis. de quo superiori. §. proximo dicitur.

v Cognitoris. i. vice principis. q̄ sacer cognitor est. A.

x Simili modo. id est

id est, siue appellationis remedio.

a Illo videlicet. Hic caute not. tres casus. aut enim appellatur à spectabilit: & tunc ad præfectum & quæstorē: & hoc siue ex seipsis spectabiles cognouerint, siue ex delegatione principis: vt hic vsque illuc, sed à præfidib⁹ quidem prouinciarum &c. Aut appellatur à clarissimis: & tunc ad spectabiles appellatur, vt ibi. sed à præsidib⁹ &c. vsq; illuc, si autē vel illud &c. Aut appellatur ab illustri delegato à principe, vel spectabili: & tūc ad antiquos iudices, vt ibi. finautem &c. vsque illuc, omnibus aliis &c. Si autem priuato princeps cōmitteret: tunc ad præfectum prætorio & buęstorem appellatur: vt C. de appel. l. p̄cipimus. §. huic.

Appellationis tres casus.

b Cum non interpositio est.

c Sed à minore. ff. de arbit. l. nam magistratus.

d Vtroque officio. id est, tam suis officialibus, quam quæstoris, qui socius suus erat.

e Priuati. f. administratiōe, nō autē dignitate: ne cōtra dicat supradictis.

f Gradatim. sic. ff. de nego gest. l. quæ vtiliter. in princ. & ff. de mune. & ho. l. vt gradatim.

g Spectabiles. scilicet clarissimi. vel dic de duobus: dici, f. si appelletur à p̄fide, qui vere clarissimus est: vt C. de priua. car. l. j. Itē de iudice. f priuato dato à p̄cipe: à quo si appelletur, ad spectabilē appellatur. in vtroque secūdū hoc correctum est quod dicitur. C. de appella. l. p̄cipimus. §. huic.

h Referetur. scilicet ad spectabiles.

Illo videlicet [a] obseruando, vt viri spectabiles, duces vel alij spectabiles iudices non ad alios eadem spectabilitate decoratos iudices suas trāsmittant appellationes in litibus, quā tæcunque sint quantitatis (cùm non [b] oporteat ad compares iudices appellationes referri, sed à minore [c] iudicio in maius tribunal ascendere) sed ad illustrissimam præfecturā, illorum appellationes, cuiuscunque sint quantitatis (vt dictum est) dirigantur, qui vnà cum viro excelso pro tempore quæstore eas dirimat: vtroque officio [d] submini strante: id est, tam ex sacris scriniis more solito, quam præfecto prætorio. Ita tamen hæc sancimus, vt nec à ducibus, vel aliis spectabilibus iudicibus, quibus forte & si priuati [e] sint, imperialis maiestas causas iniunxerit, appellatio ad memoratos spectabiles iudices currat: causa nō gradatim [f] procedere, sed per peram videatur. Sed à præsidibus quidem prouinciarum & iudicibus à nobis datis, si non sint spectabiles [g] iudices, intra memoratam quātitatem referetur [h]. Si autem vel illustres sint dati à nobis iudices, quibus apices dignitatum super spectabilitatem sunt, vel duces [i], qui omnimodo spectabilitate sunt decorati: vel ij, qui à principe delegati sunt, spectabilem habeant dignitatem: eorum appellationes sub quacunque quantitate in hāc regiam vrbē ad competētes antiquo [k], more iudices referantur: omnibus aliis, quæ in appellationibus statuta sunt vel ab antiqua prosapia [l], vel ab authoritate anteriorum [m] cōstitutionum, vel à nostra [n] humanitate, in tactis illibatisque custodiendis [o].

TITVLVS III.

DE CONSVlibus.

Consules & eorum vxores, & matres in septem ludis & processibus possunt spargere argentum: & ex argento populum muneribus honorare: aurum eis spargere nō licet: quia soli principi aurum contemnere conuenit. Barto.

Idem A. Strategio comiti sacrarum largitionum, exconsule & patricio.

COnsulatus [p] nomē & causa priscis quidem Romanis aduersus hostium adinuentum est vtilitatem: & in decretis [q] quæ eis ordinatio cōmunis dabat reipublicæ figura [r], sortiebantur repente prouincias, in qbus [s] Romani bellum habebant: et secundum has sortiebantur fasces [t]: sequens verò tempus imperatorum piissimorum transponens belandi & pacificandi potestatem ad largitatem, solā causam consulibus mutuauit, & hanc temperatā, & ordinatā, mensuram q̄ nō excedentē. paulatim verò quidā ita sumptuosè causam aggressi sunt, vt suam quidē ederēt magnanimitatē: non tamen cogitarēt, quia exemplū aliud nō haberent †. Nō enim ad plurimos venit substātiæ magnitudo transcendens [v] etiā magnificentiā animę, nō mensura rei, sed ꝓpria magnitudine proueniēs. Quia igitur videmus periclitari cōsulū nomē: qđ ex tēporibus ita prolixis, & ad millesimū prope annū veniens, cū Romano-

i Vel duces. repete dati sunt à nobis.

k Antiquo. hic erat mos, forte vel à spectabili ad illustrem: ab illustri ad superillustrem appellef: sed secundū C. appellaf in casu huius tm̄ ad principē: vt. C. de app. l. præcipimus. §. pe. sed dic eam corrigi per hanc.

l Antiqua prosapia. vt. ff. de ap. vsq; ad tit. de iure fisci.

m Anteriorum. vt C. de app. vsque ad ti. q bo. cede. poss.

n Vel à nostra: vt patet in multis legibus Iustiniani, q̄ sunt sub prædictis titu. in. C.

o Custodiendis. nisi per hāc constitutionē. vel p̄ alīs, q̄ sunt in hoc volumine post istam, inueniantur correctæ.

DE CONsulibus.

p COnsulatus hic ponūt q dā pessimā notā. f. hanc. hęc cōstitutio nihil valet. sed certe imo valet ad multa notabilia vt notaf circa ipsam literā. dic ergo in primis antequam ad notabilia tituliveniamus. Consul dicitur qui cōsulit reipublicæ: vt ff. de ori. iur. l. ij. §. exactis. ij.

Consul quis dicitur.

q In decretis. electionis. Accurs.

r Figura. id est, æqualitate.

s In quibus. id est, contra quas.

t Faces. id est, honores.

v Transcendens. i. dicere, non transcendens mensuram rei: vt expēdas pl⁹, quam posis: sed secundum propriam mensuram prouenientem ex animi virtutibus: quod est notandum. & facit supra, vt deter. sit numer. cle. §. primo in fin. colla. j. Accursius.

† Haloā. neq; enim in omnibus cum exuperante opum magnitudine currit & munificentia animi.

Scripta

a Scripta lex. C. de consulibus. l. ij. lib. xij.

b Mediũ. Nota mediũ eligẽdum. vnde dicitur, mediũ tenuere beati. & illud Ouidij, Medio tutissimus ibis. & facit. ff. de offi. pcõs. l. solẽt. §. fi. & instit. de re. di. §. cũ ex aliena. ibi, placuit media. & insti. qui man. non pos. §. vlt. Accur.

† Rescindendo.

c Immensum. no. reprobari immensꝫ tatẽ. sic &. s. vt deter. sit nume. cle. in princ. &. s. de ref. §. fin. &. s. de nupt. §. deinceps. ar. cõtra. s. de nõ eligen. §. sanimus. coll. prima.

d Scriptione. centum lib. auri.

e Spectacula. sic C. de spect. l. j. & de fer. l. fina.

f Ianuariis. Nota quẽ adipisci honorem in calen. Ianuar. sic. ff. de cõdi. & demõ. l. Publius. &. ff. de peti. hære. l. item veniunt. §. pridie.

Honores calendis Ianuariis dabãtur.

g Adorna. genus ludi est.

† Cõcor. ca. j. extra de offi. cu stod. & c. quærenti. de of. delegat.

h Thymelicis. sic ff. de iis qui not. infa. l. athletas. in pri.

i Miraculum est. vnde dicit, oẽe rarũ carũ: vt hic, &. j. vt sine phi. ma. §. j. &. ff. de legi. et sena tuscõ. l. nam ad ea. Accursius.

k Cõiugis claritate. consonat qđ statĩ subiicit, & qm vxores &c. vt si maritus est consul. & hæc cõsularis dicatur, licet alia quę est vxor nobilioris ei præferat: vt. ff. de sena. l. j quæ hic est signata contra. & hæc sunt vera matrimonio durante, seu iã dissoluto, añ quã nubat homini inferioris dignitatis: vt. C. de nupt. l. cũ re. &. ff. de muni. l. filij. §. j. &. ff. de sẽt. l. fœminæ. & C. de dig. l. mulieres. & s. tit. j. non tamẽ. Accursius.

rũ respublica pullulauit: ꝓpterea credimus oportere causam cõprehẽdere & immensitatẽ eius recidentes †, ad beneplacitas consulares statuere expẽsas: quatenus cõtinua sit Romanis, oĩbus autẽ bonis viris existat accessibilis, quoscũque hmõi nos dignos esse honore decreuerimus. Cũcta siquidem perscrutãtes perspeximus quãtũ esse cõueniat, quod datur. A Martiano itaq; Imperatore eximio scripta lex [a] est, q̃ volebat nõ spargere pecunias consules: & ipsa eius constitutionũ prima fuit. Igit & post p̃dictã cõstitutionẽ, qm̃ inuenimus ꝙ quidã hãc sequentes, nihil spargere populo passi sunt, alij aũt & vltra legẽ agere hæc petentes, & ꝓmerentes quæ petiuerunt, deinde ad sui animi respicientes mensurã, circa asperssionẽ largitatẽ vltra terminum celebrauerũt: qdã verò † medium [b] bene eligẽtes, mediocribus ꝓ plurimis contenti fuerũt qm̃ etiam p̃cedentibus, quod mediũ est, optimũ visum est esse, tanquam ex vtroq; summis periclitantibus mox ad immensitatem procedere: propterea existimauimus & nos de hoc definire quod decet: vt nihil nec immẽsum [c], nec inordinatũ sit, neq; nostrorũ temporũ indignũ, Quãtũ cunq; ergo competens est dari ab eo, q̃ à nobis eligitur, ꝓ annũ cõsul, occasione sportularũ oĩm, & distributionũ & expẽsarũ: hæc omnia cõpetẽti scriptione [d] huic nostrę interponi sacræ iussimus legi. In legis em̃ hoc ponimus schemate, vt trãscẽdẽti etiã pœna q̃dã inferatur cõpetens. Reditus autẽ eorum imminutos oẽs esse volumus. Si em̃ hoc adinuentũ est, vt spectacula [e] ad animi voluptatẽ agantur populo, hæc aũt à nobis determinãtur in circensibus & bestiarũ spectaculis & thymeles delectatiõe: nullo horũ nr̃ priuabit popu lus: sed erit qdẽ ei ꝓcessus primus quo suscepit cõsulatũ, & huius posidet codicillos calendis Ianuariis [f], post illum verò sec'm aget spectaculũ certatiũ equorũ (quã hyppomachiã vocãt) semel exhibẽdũ: & post illud, qđ dicit totius diei, multa delectatione implebit pp'm: hoc qđ vocabit Grꝛcè πανκράτιον: & cũ bestiis pugnantes homines, & vincẽtes audacia, insup & interemptæ bestiæ. Quintũ quoq; faciet ꝓcessum, qđ ad theatrũ ducit: quẽ adorna [g] vocãt: vbi in scena ridiculorũ est locus tragœdis † & thymelicis [h] choris, & spectaculis vniuersis, aut qđ à iudicibus aptũ est theatrũ. rursus quidẽ spectaculũ equorũ certantiũ edit seu q̃ vocat hyppomachia. Sextũ agẽs hunc cõuentũ, ex hoc deponit annalẽ hũc honorẽ, in depositione agẽs solẽnẽ editionẽ. & ita septẽnoctiũ & processum cõplebitur curs', nullã specierũ antiquit' statutarũ derelinquẽs. Vnã siquidẽ aliã adinuenire hyppomachiã, duoq; continuare, q̃ vocantur theatrũ & amphiteatrũ. & non priorũ horũ cõtẽtos esse, palã est: qa nihil noui vltra id, quod pri' agit, habet. Sufficere itaq; rite cã putabit: & singulę dãtur claræ, & nõ in tãtũ, vt iã populo etiã odibile sit. In iis em̃, q raro fiunt miraculum est [i]. Hęc itaq; de cõsularib' à nobis scripta & determinata sunt expẽsis. Si aũt etiã vxorẽ cõsul habeat: definita est à nobis & circa illam expẽsarũ mẽsura. decet em̃ frui eas & cõiugis claritate [k]. Si verò non copulatus est vxori: his satis est, nisi mr̃ eius cõstat iã cõsulatu digna & prius honorata, & velit iam vna frui secũ schemate: & hoc in sola matre p̃bemus. alia verò nõ decorabitur mulier penitus præter coniugẽ & matrem: & ille quidem omnibus modis: quoniam vxores coruscant radiis maritorum, hoc lege dante: matres verò si consul hoc voluerit [l]. Nam neque filia [m], neque soror fortè, neque vxor filij: & multò magis, si nec pertinens ad genus sit. hoc enim purè illicitum existebat. Spargere autẽ in septẽ his ꝓcessionibus populo cõsulẽ melius nos designauimus: sicut Martiani diuæ memoriæ constitutio dicit [n].

[l] Voluerit. No. honorẽ deferri ad superiorẽ. s. matrẽ ꝓ filiũ. Sed cõtra. ff. de sena. l. j. Solu. vt ibi, ga hic speciale.

Honores superioribus deferuntur.

[m] Nam neq; filia. ar. cõtra. C. de epis. & cle. l. eum. Acc.

[n] Constitutio dicit. de qua paulo ante

† De horum certaminum generib', Budæ. in Pande. & Alexã. ab Alex Genial. dierum libro iij. cap. ix.

† Vide Alciat. in iij. lib. C. ti. de athletis.

ante fecimus mentionem: vt C. de cõsul. l. ij. quæ statim hic corrigitur. Acc.

a Honorare. sic instit. de re. diui. §. hoc amplius. Acc.

Aurum est metallorum nobilius.

b Post aurũ. no. aurum pretiosius metallum: & post aurum, argentum.

c Imperatori. no. solum principem debere habere aurum. & facit. C. de agri. & cẽs. l. domini. lib. xj. Accur.

d Ex suo vocabulo. nam nomen debet esse cõsequẽs rei, cũ consul à consulendo dicatur. sic insti. de do. §. est & aliud. & C. de epis. & cleri. l. decernimus.

e Per fustes. sic & in proœ. ff. circa finem.

f Potationibus. no. de ebrietate & potationibus. sic C. de adul. l. quæ adulterium.

g Spe lucri sic. ff. de pet. hær. l. sed & §. ꝙ autem quis.

Vide Alcia. lib. x. C. ti. de Athletis.

Memo

Illa quidem abnegauit omnino munificentiam: nos aũt corrigimus eam causam volũtate eius, qui consulatus habet honorem, disponẽtes. Siue enim nihil voluerit spargere, nõ cogimus: siue rursus veni re ad hoc voluerit, & ex argento muneribus honorare [a] populum: nec hoc interdicimus. non tamen aurum spargere sinimus, non minoris alicuius, non maioris omnino, non medij characteris aut ponderis: sed argentum, sicut p̃diximus. soli em̃ aurum spargere damus imperio, cui soli etiam aurũ contemnere præstat fortunæ fastigiũ. argentũ verò quod mox post aurum [b] pretiosissimũ fiet, aliis cõsulibus largimur decens: & hæc sinimus eos spargere, quæ vocantur missilia † thymelicis, & caueis, & in quadrangulis, & talibus. quantò enim minora sunt, quæ spargũtur, tantò plures suscipientes erũt: sicꝙ rei mensura, dantis virtus, & volũtas: siue nihil, siue mediocre, aut transcendens populo erogandi. Hoc enim in cõsulatu definimus, necꝙ inuitos spargere cogentes, necꝙ volentes prohibentes: sed de argento quidem spargendo ita à nobis sancitũ sit. & omnino ad hoc accesserit, licentiam habeat distribuendi argenti munificentiã in suis processionibus, sicut ipse rectè se habere putauerit: solo prohibito aurum omnino iaculari, ꝙ imperatori [c] tantũ tributũ est cõtingere. Aliorũ autem quæ à nobis decreta sunt & conscripta in descriptione, quæ hac continetur lege, transcendi aliquid omnino, aut addi nos nullo permittim⁹ modo. Quod itaꝙ definitũ est (dicimus aũt spargere) in dantis ponimus volũtate: omnino propriæ potestatis hoc eius, qui dat facientes. quod verò à nobis definitum est semel & ordinatũ, transcendi hoc nostra lex prohibet. Sed si quis præsumpserit, quod definitum est egredi: centũ librarũ auri persoluet pœnã: vtpote nostra præuaricatus præcepta, & omnem huius legis corrũpens quantũ in se est, intẽti oné. Si enim pro hac tantummodo posita est lex occasione, ne dandorum immensitate consulatus desinit, & propterea nos superfluas illas donationes & expensas abbreuiauimus, & in populum effusas processiones, & spectacula ad bene se habentem deduximus mensuram: ritè aliquid decentius dinumerauimus considerantes, id est, spargere argentum, & necꝙ quicquã dare eorundẽ consulum dimittentes voluntatibus, † vt nobis sint amplius, & semper ex suo vocabulo [d] tẽpus adornant: qui quod disposita est, trãscẽdit: rite, vtpote nostrã præuaricatus legem, dignus est pœna. Sic enim nobis erunt iugiter consules, causæ immensitatem non formidãtes, nec tanquã certissimum periculum consulatũ refugiẽtes & aduersantes. & propterea sancimus legem, hanc sub firmitate seruari. Nullus igitur eam egredi præsumat, nec si vehemẽter idoneus sit, nec si nostrorũ sit iudicum, nec si maximæ curiæ, aut nulli administrationi præsit. Hæc enim omnia nos considerantes omnibus proposuimus super donationibus æqualitatem: nulli penitus licentiam dantes exire mensurã, quæ hac continetur lege, nisi in solo argento in processionibus spargendo, aut neque hoc faciendo: quod in eorũdem consulum posuimus (sicut sæpe diximus) voluntatibus. Ipsis quoꝙ qui hoc accipere consueuerunt, maximæ gratiæ in hac nostra repositæ sunt lege. si enim periculum erat deficientibus consulibus necꝙ quicquã accipere, nunc autem accipient mediocriter: multam habebunt rite huic legi gratiam, quod sufficiat pro nihil offerente. & hoc enim ipsum nõ permittere nos glorioſissimis consulibus aut aurũ spargere, aut vasa maiora, sed in miliarensiis, & melis, & caueis, & quadrãgulis mediocribus: & huiusmodi facere donationem: sanctio ad humanitatem à nobis adinuenta est, & populo medelam prębens. Si enim hoc egerint, qui consularem edent munificentiam, & iis solis conciliẽt populares, ne quicquã de maximis lucris decertantes: seditiones exercebunt adinuicem, & venient vsque ad alternas plagas, quas per fustes [e] & gladios & lapides egerunt frequenter, rem omnino nobis odibilem. Videbamus enim eos contendentes quidem, & malis innumeris implentes alterutros occasione sparsorum, & ab eis arreptorum: domum verò referentes omnino nihil: sed ea die in ebrietatibus & potationibus [f] omnia expendentes. Si verò forsitan spe lucri [g] maioris etiam præexpendisse contigerit, postea verò aut nihil,

† Hal. vt eo plures nobis sint qui appellatione sua tẽpus exornent.

aut minus excipiat: etiam damnũ & debitum habit, & plagis & vulneribus, & ex hoc malis incurrere cogetur. Si autem mediocre sit quod spargitur: nec vehementer contendẽt: nec quæstus expectantes, abũdantia vulnera aut plagas alterutris vltra mẽsuram dabunt. Ideoq́ cõmunem prouidentiam introduximus ex hac lege & cõmuni reipub. figuræ, quatenus tẽpus habeat post imperium, & cõsulis iugem memoriã [a], atq́ vocabulũ gloriosissimis nostris iudicibus, & qui ex maxima curia sunt (eò, quòd honorare nobis placet dignos [b] non expendentes immensè) dacentẽ damus consolationem & nostro populo & aliis omnibus, licet desperantibus iã causam: propterea quod superfluum est auferentes, vt consulatum immortalẽ [c] reipub. statuamus. Subiaceat igitur (sicut prædiximus) nostra dispositio huic legi: cuius exemplaria recondentur in foro tuæ celsitudinis cum hac lege, quam ad eam direximus. per tempora tamen gloriosissimos consules sancimus ex solo tuo foro exemplar descriptionis [d] accipere huic subditæ legi vt secundum eum omnia dentur. Descriptionem nã que ideo à sede tua dari volumus, vt nec ipsis liceat præuaricari, nec iis qui vocantur breuiatores [e], adulterari aliquid horum quę à nobis disposita sunt: sed periculo custodientiũ hanc descriptionem in foro tuæ glorię dari exemplar eius cum subscriptione cingulum habentis hoc, cui nunc ipse præsides: vt per omnia inadulterata maneant, quæ à nobis disposita sunt. Difficultatem verò nullus habebit horũ, qui ad cõsulatus veniunt honorẽ † si mediocrem ita faciens expensam in omni tempore fiet. Et enim omne quicquid hactenus consulatus habentes honorem, & ex foro tuæ celsitudinis, & ex gloriosissimis præfectis nostris, aut etiam aliũde per munificentiã nostrã percipiebant, & nunc eis dabimus: ab eis quidem faciendas expensas abbreuiãtes, à nobis autẽ largitatẽ nõ minorantes. Omnibus autem à nobis dictis, imperatoris excipiatur fortuna: cui & ipsas Deus leges subiecit, legẽ animatã [f] † committentes hominibus eò q́ imperatori quidem iugis & indesinens consulatus omnib⁹ ciuitatibus & populis & gentibus in singulis, quę placẽt distribuenti, aduenit: aut cùm ipse annuerit trabea [g]: ideoq́ & imperij consulatus per omnia sit sequens sceptra. Tua igitur celsitudo hanc nostram [h] suscipiens legẽ, perpetuè eam in sua manere fortitudine procuret secundũ omnem, quæ in ea cõtinetur, virtutem legis. Scriptum exemplum Ioanni gloriosis. sacrorũ prætoriorũ præfecto, iterum exconsule & patricio. Script. exẽplar Longino prudentissi. & gloriosissi. præfecto huius almæ vrbis.

a Memoriã. sic j. vt præponat nomẽ imperatoris.
b Dignos. Not. iudices dignos honorandos. sic. C. de of. ciui. iud. l. j. Ac.
c Immortalem. sic. s. quomodo oport. epis. §. fin. & j. vt præpo. no. impe. in prin.
d Descriptionis. i. scripturæ. Acc.
e Breuiatores. id est, qui breuiationes scribunt. Alb.
f Legẽ animatã. No. principem esse ipsam legẽ animatam in terris & facit ad hoc. C. de le. & constit. l. digna. & C. de testib. l. ex imperfecto. & ff. de leg. & senatuscon. l. princeps. & ff. de leg. iij. l. ex imperfecto. & institu. quib. mod. testa. infir. §. j. Accursius.
g Trabea. vestis consularis, de qua fit mẽtio. C. de cõsuli. l. j. lib. xij. Al.

Princeps est lex animata in terris.

DE NATVRALI. in cu. &c.

QVi rem. Hãc cõstitutionam quidã non habent: vel si habent, non habent hic, & solũ habent id verbũ notabile, quod est circa principiũ, nam quod in multitudine.

Albo curiæ. in quo scribebantur nomina curialium vt ff. de albo. scri. l. j. & l. ij.

Antenu. dona. quod est. j. vt spon. lar. in princ.

Abrogauimus. vt C. de decu. l. fin.

h Hanc nostram. sic j. qui. mod. nat. effic. sui. §. & quoniam varie. vsq́ ad §. tribus autem.

VT NVLLUS MUTUANS agricolæ, &c.

Scilicet facta solutione, vel aliquo dato loco solutionis: alias cõtra: vt j. proxi. constit. §. sancimus. & not. differentiam inter hanc & illam. Illa enim dicit etiã quantam vsurã debeant dare agricolæ suis creditoribus, quod hæc non dicit. Item hæc est localis: vt in princ. illa generalis: vt j. tit. proxi. & §. sinautẽ. & ideo hãc breuiter pertranseas, & procede ad sequentem.

† Haloã. si ita mensuratis expensis factis, nomẽ addat tempori.

i PRopter auaritiã. sic C. ne lic. po. l. ij. & s. vt iu. sine quoquo suffra. §. j.
k Angustia. dicẽtes terminũ cucurrisse. vt ob hoc vsuras, vel accessiones peterent ex mora: & propterea retinerent terras loco pignoris: vt subiicit. Accur.
l In Illyricianas. i. in Sclauoniã. Al.
m Cuius exẽplarium. i. sicut in illa continebat, q̃ misit ad Illyricos de militib

† Sic papa dicit se habere omnia iura in scrinio pectoris sui: vt in ca. j. extra de consti. lib. vj. vbi vide.

TITVLVS IIII.

VT NVLLVS MVTVANS agricolæ, teneat eius terram.

Prouisio inducta per legem pro agricolis cõtra priuatos creditores, extenditur etiam ad milites. Bar.

Idem A. Dñico præfe. præt. per Illyricum.

PRopter auaritiã [i] creditorũ, q angustia [k] tẽporũ abutẽtes terrulas infelicium agrestiũ sibi acquirũt, pro pauco frumẽto omnẽ illorũ substãtiã retinẽtes, legẽ posuimus, quã primò quidẽ in Thraciã & in oẽs eius prouincias, in p̃senti autẽ in Illyricianas [l] patrias direxerimus: cuius exẽplariũ [m] subdi etiã præ-

militibus: ita vt hic dicitur, vt subdicit. nec ẽm facit mentionem de proxi. consti. licet quidam contra sentiant. nam illa ad istam nullam habet coniunctionẽ, vel continuationem, licet loquatur de simili materia,

a Et prouincialibus. i. ipsis paganis siue rusticis in locis illis tantum, vbi ipsa locum habet: licet sequens constitutio sit generalis.

b Anteriore lege. quam misimus ad Thracas gentes.

c NVLLVM credentem &c. l. mutuantem. sic. ff. si cer. pet. l. ij. §. j.

d Tenere illius terram. vt. §. proxi. in tit. facta solutione debiri, nõ prius: vt j. eod. sancimus.

e Debeat vsurã. s. agricola: licet quidam dicant idem in quolibet alio: vt dicemus. j. §. sin autem nuptias.

f Emdurã Auaritiã. §. ti. proxim. in principio.

g Cõmunẽ olbus. At supior fuit local is: qdã tamẽ dicũt hanc localem. scilicet in Cõstantinopolitana tantũ ciuitate: sed extinde extendi dicunt ad alias terras: vt. j. §. sinautem pecunias Accursius.

h Administras. loquitur Agerochio, cui hæc cõstitutio mittitur.

i Dantes. s. creditores mutuo illis rusticis.

k Non minorẽ. imo maiorem. cũ maior sit pœna inter homines & vicinos, conuersari, & eorum non posse vti suffragio, quã si esset ab eis remotus: vt. C. de apo. l. ij qui sanctam.

k Minorem. i. per incursionem nõ minorem, quã sit barbarica. Accur.

l Alia specie. alias aliam speciem.

Fructus aridi qui sint.

m Aridis. sunt autem aridi. qui adinuicem commisti non confunduntur, sed liquidi confunduntur: vt vinum, mel, & similia: vt instituit. de rerum diuisio. §. si duorum. &. §. quod si frumentum. Sed nunquid hoc ius quod est in aridis hic constitutam, & in liquidis

senti legi præcipimus: vt ne priuati quidem homines putent legẽ cõtra se solũmodo esse ꝓpositã: militesautẽ altiore nitẽtes fastigio, legẽ cõtra se nõ esse prolatam existiment. Vt ergo & tua magnitudo sciat, ꝙ cõmunis hæc lex posita est & prouincialibus [a] & militibus, & omni cingulo nulla excusatione cuidam cõpetente: ideo ad tuã sublimitatem præsentem legẽ destinauimus: sciturismilitibus, qui præsenti legi non esse obediendũ existimant, ꝙ cingulo denudati, inter priuatos habebuntur, pœnis, quas in anteriore lege [b] posuimus, prius nihilominus subiugandi.

TITVLVS V.

NVLLVM CREdentem [c] agricolæ, tenere illius terram [d] & quantam debeat vsuram [e] dare.

Nullus credens agricolæ pro debito teneat terram eius: & si ei crediderit aliquos fructus aridos pro quolibet modio nomine vsurarum in anno percipiet octauam partem modij. Si verò pecuniam mutauerit, pro quolibet solido accipiet vnam siliquam.

Idẽ A. Agerochio cla. pf. Aemimontis in Thracia.

REm durã atque inhumanam, & quæ vltra oẽm impietatẽ & auaritiã [f] fit, perspeximus lege saluberrima sanare: & cõmunem omnibus [g] deponere medicinam, non tantùm in præsentis necessitatis tempore sed etiã in omni æuo futuro. Venit enim ad nostras aures, quosdam † in Misia secunda prouincia, quem administras [h], auarè necessitate temporum captata, fœneratitios fecisse contractus, & paucam mensuram fructuum dantes [i], terrulas eorum abstraxisse, & ex hac causa quosdam colonorum fugę latebras petisse & alios fame esse necatos, & tristissimã pestem homines inuasisse, incursione barbarica nõ minorẽ [k]. Sancimus, itaque omnes huiusmodi creditores, quantumcunque veltritici, vel hordei, vel in alia specie [l], quæ in fructibus aridis [m] est, crediderint: hoc reddito in præsenti cũ pte modij octaua ꝑ singulos modios in vnoquoque anno pstanda, terrulas [m] colonis restituere: nemine penitus eorũ audente terrulas detinere sub occasione fœneratitiæ cautionis, siue in scriptis, siue sine scriptis credita sint contracta. Sinautem pecunias dedit: nihil ampliu[s], quàm siliquam [o] vnam pro singulo solido annuã præstare. Et hanc saluberrimã legẽ in omnes extẽdimus [p], locum habeat? Rñd. non: imo statuimus iuri antiquo, vt vsque ad duplũ possit esse acceptio, sicut in vsura nautica: vt. C. de vsur. l. olei. nam vt in nautica pecunia est periculũ dãtis mutuũ, ita in tali mutuo: si fructus medio tẽpore efficiuntur deteriores. i. vilioris pretij: vt ff. de naut. fœnore. l. fœnerator. in fin. etiam nudo pacto, vt in illa vsura nautica: vt. C. de vsur. l. frumenti. cum ẽm hic hoc non mutetur, nec nos dictum ius antiquum prohibemus. Accur.

In nautica pecunia cuius periculũ versetur: nũ dãtis, an vero accipientis

n Terrulas. & hoc ideo sic dicit, vt de notet vtilitatẽ rei, & creditoris auaritiam.

† Alias, in ea ipsa prouincia &c.

o Siliquam Siliqua est [*], vt Isidorus interpretatur, xxiiij. pars. solidi. alij dicũt esse viij. arg. eius, quod hic de octaua fructuũ dicitur. vel dic esse genus monetæ, qđ verius est. vel iiij. pars vnciæ: vt ff. de ann. leg. l. liberto. §. filium. Et not. ꝙ per legem statuitur certus modus vsurarum in certo genere hominum, vt in rusticis: vt hic. sic & alias lex statuit certas vsuras: vt. C. de iis. qb. vt indig. l. j. &. j. de alie. & emph. §. hoc etiam super.

[*] De Siliqua ac põderum ratiõe, vide apud Alc. in annot. ad xj lib. C. titu. de metal. qui si non fit satis, habes plenissime in li. de asse: itẽ apud Anto. Augu. li. ij. emendat. ca. ix.

p In omnes extẽdimus. hic colligũt quidã, quod hodie vbiq; sunt vsuræ [r] coarctandæ & accessiones per hanc constitutionẽ, vt iã non valeat, imo sit correcta lex. C. de vsur. l. eos. §. super his. & facit etiam pro hoc quod est. j. & hanc. l. communẽ &c. Item facit & ibi, sciturisoibus creditoribus &c. Item facit, quia & alias text. est generalior, quã titulus, ita & hic: vt. C. etiã ob chi. pec. pig. te. pos. l. j. Itẽ qa vsuræ odiosæ sunt, ergo

[r] Vide hoc melius in ti. de vsur. in antiqs. itẽ lib. vj. decr. quia magis spectat ad forum eccle siasticum quàm ad secularem discernere de vsuris.

restringendæ in dubio: vt. ff. de pe. l. pe. Sed nos contra. restringimus enim hanc legem tantum in agricolis: quorum causa & alia statuuntur specialia. Nã tempore fationis non trahũtur ad munera, sed alij sic: vt C. de agric. & cens. lib. xj. l. j. Item & circa testamenta: vt. C. de test. l. ſi. Item & circa iuris ignorantiam: & quia

Agricolę priuilegia.

quia eis parcitur.v:.ff.de iur.& fac.ign.l.regula. Item ipse titulus hoc euidenter ostendit, à quo licet argumentari:vt.ff.si cer.pe.l.j.in aliis ergo omnibus seruatur lex prædicta,eos.quæ ponit varios modos vsurarum.sed hodie iure canonū aliter est.qđ dic vt no.j. de eccle tit.in prin. col.v.

a Initium.nam leges generaliter in futuro, non aũt in præterito tempore ante compositionẽ sui extenduntur:vt ſ.de nup.§.fi.&.C. &.ff.de leg.& con. l.leges.

b Et creditoribus sic.ſ. de fideiuſ.§.q autem.

c Omnibus.non tamẽ omnibus debitoribus secundũ nos, sed secundum alios etiã omnibus debitoribus.Acc.

d Cadent.ipso iure:vt.C.lo.l:Acc.

e DE RESTItionibus &c.

Hæc prima pars expedit.j.eod.vsq; ad.§.vnum.

f Et ea quę parit. hoc dicitur.j. eo.§. vnum vsque in fin. constitutionis.

1 DEcursio. Licet prima eius.i. dicere:licet principia denſ, q̃ maximæ siue regulæ appellãtur in dialectica:hoc non sufficit, niſi nouæ exceptiones q̃ regulas falsificant dicant:vt hic,&.ſ.de nõ alie.§.vbi autẽ. col. ij. hæc autẽ est regula qđ res,quæ subiacẽt restõni,p/hibenſ alienari hęc aũt est exceptio, niſi in causa dotis & dona.ppter nup.et facit.ff. de reg.iur. l.ſemp gñalibus.et ff.de le.iij l.vxorẽ. §. feliciſsimo. Sed ecõtra regula peremptа, siue regulæ aliquo peremptо: nõ est opus alia p/ſeruatiõe deiceps vt.ſ.de nõ eli §.ſimus in fin. §.col.j. &.ff. de re. dub l ſi is.§.vtrum.

h Corrigatur.corrigendo alias exce ex præſentiquidem tempore initium [a] accipientem, in omne autem æuũ modis omnibus obſeruãdã: vt ſi quãdo fuerit,vel triticum, vel hordeum fœneratum,vel aliq̃ aridi fructus:creditores tam quod dederunt accipientes,quã pro vſuris octauam modiq̃ partem annuam pro ſingulis modiis, vel ſiliquam pro ſingulo ſolido ſecundum hunc modum, inquantũ fœnus permanſerit,percipientes:ſiue terrulas,ſiue aliud in pignus acceperunt,boues fortè vel pecora, vel mancipia:hæc modis omnibus reddere: & hanc legem communem omnibus eſſe humanitate & pietate gaudentem, & omnibus egenis conſulentem,& creditoribus [b] mediocre ſolatium afferẽtem. Hæc igitur quæ à nobis ſtatuta ſunt, claritas tua in omni prouincia quæ tuo moderamine gubernatur, obſeruare feſtinet: ſciturisomnibus [c] creditoribus, quòd ſi aliquid præter hæc commiſerint, exactione cadent [d], & cui fœnus ablatum eſt, hoc habebit ſolatium, vt ipſe quidem ſecurus degat: auarum autem creditorẽ videat in ſuis pecuniis patientem iacturam.

TITVLVS VI.

DE RESTITVtionibus [e],& ea quæ parit [f] in xj. menſe poſt mortem viri.

Reſtitutioni ſubiacentes alienari prohibentur,niſi propter cauſam dotis,vel donationis propter nuptias:propter quas cauſas alienatio permittitur.Barto.

Imperator Iuſtinianus A.Ioanni glorio.ſacrorũ per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconſule & patricio.

DEcurſio et varietas humanæ naturæ paulatim egens curatione,non aliter ad bene ſe habendum reuocatur (licet prima eius [g] gubernentur principia) niſi etiã,quod particulariter ei reſiſtit, corrigatur [h]: ſicq̃ conſtituatur ſub tranquilitate & quiete, vt legi [i] conueniens eſt : quale ſcilicet quiddam etiam nunc emergens,ad legis [k] nos opus adduxit. Scimus em̃, quod etiam dudum de reſtitutionibus dubitabatur:& ſi contigiſſet quaſdam ypothecas obligari eius,qui reſtitutione grauatur: plurimæ conentionis erat nego : iam, ſiue oporteret eiam res, quæ reſtitui iuſſæ fuerant,periculum [l] pati, ſiue ſolas eius, qui grauatur reſtitutione [m], & multa [n] quædam erat etiã circa ipſam verborum differentiam quæſtio [o], vtrum defunctus p̃cepiſſet res [p], quæ manerent poſt mortem eius, qui grauabatur reſtitutione, oportere reſtitui: an abſolutè reſtitui, quod relictum erat poſt detentionem [q] legitimæ partis iuberet:& introducebãtur [r] etiam fideicommiſſi perſecutiones, & ex inopia [s] in rem miſsiones: & plurimi aliq̃ & varij, & inſolubiles penè prædictæ in rem miſsionis circuli.Sed tanquã nos dudum hoc ſanantes, legẽ [t] ptiones,quæ non placent.& dimittendo quæ placẽt.

i Vt legi.ſubaudi ſit:ſed ſine eo ſubaudito legi poteſt.Accurſius.

k Ad legis.quando incipiet.ſ.j.§.e.§. quando ob rẽ. hic aũt primo tres dubitationes ponit, quas non ſolnit, ſed tu ſolue vt ibi diximus circa literam.

l Periculum.ſcilicet obligationis, ſecundum Albe.

m Reſtitutione. hanc primam dubitationem non ſoluit,ſed.ſolue vt diximus inſtituti. de leg.§.ij &.C.communia de leg.l.j.q̃ dicunt. quod non ſunt obligatæ.

n Multa.ſ. quæſtio: vt ſubiicit. & eſt ſecunda dubitatio. quam non ſoluit.

o Quæſtio. & erat bene facienda hic dubitatio:cum hæc verba diuerſa adinuicem ſignificent. Nam vbi rogat reſtituere, qđ hæredi ſuperit qñ morietur.ſ. hæres, ſufficit ſi quartam reſeruet:vt.j.de reſti.§.ſinautem.col. viij.ſi vero ſimpliciter : tunc quarta deducta,dodrãtem reſtituere: vt.C.ad Trebel.l.j. &.ij.alias enim niſi inter verba eſſet vis,non eſſet quæſtio facienda: vt. C. communia de lega.l.ij.quæ huic reſpon.eſt cõtraria.

p Res.non ſolum res illius, qui grauabatur reſtitutione.

q Poſt detentionem. hoc verbum nõ erat neceſſe per teſtatorem dici, & cætera.

r Et introducebantur.vt patet.C. communia de le.l. prima.& eſt hic tertia quæſtio.ſed hãc dicit ſe ſoluiſſe: vt ſubiicit.

s Ex inopia. ſcilicet actione in rem.

t Legem.vt.C. communia.de leg. lege fin.§. ſed quia noſtra maieſtas,

Accurſius.

Alienari

Alienationis verbum, ad quos actus referatur.

a Alienari.irreuocabiliter.quod verbum alienationis ad eos actus refertur proprie,per quos dominium transfertur:vt C.de fun.do.l.j.sed large & ad pignoris obligationē trahitur:vt ſ.de non alie.§.anienationis.col.ij.sed certe hæc litera videtur ſubiipſi contraria. Nam prohibet primo alienationē: ergo ſi fiat,non valet.cū quicquid fit contra legē non valet:vt.C.de legi. & cō.l. nō dubiū. ſed ſtatim ſubiicit, q̄ ambulat cū ꝓpria fortuna alienatio ergo valet.Sed dic q̄ valet.ſ. interim: non aūt valet.ſ. irreuocabiliter.nam exiſtente cōdi.reſtitutionis, infirmat alienatio, & hoc propter ꝓhibitionem:vt patet.ff. de lega.j.l.ſi fundū. & ff.quēad. ſer. amit. l.is cui.§.fi.& ff. de fidei.lib.l.generaliter.§.quoties.In caſu tamen etiā interim non valet.vt ſi velit alienare manumittendo.& eſt ratio:quia nō poſſet reuocari facile, vt alia relicta: vt ff.qui & a qui.l.generaliter.§.ſub cōditione. niſi in teſtamento manumitteret iſte rogatus: quo caſu & teſtamenti fauore & libertatis valet: vt ff.ad Trebel.l.quidā.§.ſi quis filium. Sed cū quarta maneat apud grauatum,quare non valet alienatio quatenus durat quarta: vt & alias.ſ.de nu. §. quoniā inſtemit: Rūd.imo valet: vt ff.ad Treb.l. Marcellus.§. res. quod ergo hic dicit poſſe reuocari,dic eſſe verū,ſi vltra quartam ſuam alienet, vel obliget.Acc.

b Reuerti. ſic. ff. de contrah.empt.l. alienatio.ſic. ff. vt in poſſ.le.l. ſi fideicommiſ.j.& ij rñ.

c Lex.ſcilicet.C.commu.de leg.l.ſi.

d Longæua eſt.i.inueterata ſecundum Al. ſed certe non poterat habere vltra x.annos:vel xj. cum illa & iſta ſit iuſtiniani:nec ipſe imperauerit tempore huius legis,niſi x.annis,vel parum plus:vt j. vt præpo. no. impe.§.pe.alias longæuū,pro c.annis ponit:vt j. hæc cōſtī.innouat.in prin.col.vj.& C.de ſac.ſan.eccle.l.ſi. ſcripſimus, modis omnibus prohibentes reſtitutione grauatas res, aut alienari [a] aut obligari, ſed cū propria ambulare fortuna:& apud quemcunq; fuerint,non manere firmè ſed reuerti [b] ad illum, cui dari iuſſæ fuerunt. Et facta lex [c] iam quodā modo longæua eſt [d], & in iudicio approbata frequentat, ſed futurū erat quod prædiximus [e]:vt (quod ferre omnia conſueuit) tempus oſtenderet indigere [f] quadam exceptione neceſſaria legem. Adierunt em̄ nos viri & mulieres ex his læſi [g]. moriente nāque viro vxor quidem & dotem [h] exigebat, & donationis ante nuptias factæ [i] partem, ſeu propter nuptias,quam viri mors ei dabat [k]: defuncti verò frater aliunde vendicabat res, & patris [l] proferebat voluntatem,& trahebat [m] mulieris res [n], dicens fratrem quidem ſuum eas expendiſſe [o];ſe verò apud mulierem videre paternas res quas pater non exiſtentibus filiis reſtitui præcepe rat ei [p],& recipere ex omnibus [q] eas inſtabat: neque ceſſabat donec ſatisfactio legi noſtræ [r] per omnia proueniret. Sed ingemiſcebat iuſtè mulier, & dicebat iniuſtum eſſe quaſi per deceptionem dominū quidem virum fieri dotis totius: & ſi præmori mulierem contigiſſet,lucrū habere ſecūdū pactū: qa verò vir mortuus eſt ſe ignorante reſtitutionē, amiſſionis periculū ſuſtinere.Sed huic quidē data eſt negotio forma [s], quā bñ ſe habere putauimus. Rurſus [t] aūt alter [v] ſupplex [x] apparuit dicēs,vxoris patrem ſubſtantiam ei [y] ſubſtituiſſe [z] aliis ſuis filiis,paruam q̄ partem ſolam apud eam iuſsiſſe manere:& magnum ſibimet imminere periculū, ſi ſuæ quidē ſubſtantiæ periculū pateretur,& circa dotis reſtitutionem,& circa totū ex dotalibus inſtrumētis ſuper antenuptiali donatione pactum:ſibi verò nihil liceret promereri horū propter ſublationem & reſtitutionem.Hæc nos meritò cōmouerunt,et in melius arbitrati ſumus noſtram corrigere legē, quā ſubiectos deſpicere,periculum ſuſtinentes, maximè in nuptiis: quarum nihil eſt hominibus vtilius,tāquam ſolis facere hominibus valentibus [a], Quam ob rem præſentem ponimus legem, omnia quidem alia [b] prioris à nobis poſitæ cōſtitutiōis rata manere volētes, hoc verò innouantes ſolummodo, vt ſi quis decæterò reſtitutionem fecerit [c] ſuarum rerum:primùm quidem ſeruet filio legiti-

e Quod prædiximus.ſ.in prin.huius tit.

f Indigere.alias oſtendere.& tunc repete oſtenderet, dico.l.ſcilicet illā.C.cō ia de lega.l.ſi. Sed quare dicit indigere quadam exceptione?cūmo duabus exceptionibus.l.dotis,& antenup.do.vt declarant ſequentia.

g Ex his læſi.ſ. quæ ſ. dicuntur in dicta noſtra lege.

h Dotem. ſuam.

i Factæ.à viro.

k Dabat.ſ pactū in caſu mortis viri factum:vt.j. eod. §. quamobrem.

l Et patris. teſtamentō i. cōis tam mortui fratris,quā huius,qui nunc petit bona. Cauerat enim forte cōis hic pater, vt quicunq; eorum præmoreretur ſine filliis,ſuperſtiti partem ſuam reſtitueret.

m Et trahebat.ad ſe.

n Res.i.dotem.

o Eas expendiſſe. i. conſumpſiſſet: cum forte dos erat inæſtimata. alias em̄ eſſet mariti periculo nec valeret hæc allegatio fratris.ſic.ff ſol.mat.l. æſtimatæ.

p Ei.i.ſuperſtiti.

q Omnibus.ſ. aliis rebus mulieris. Vel dic ex omnibus.i. ab oībus.ſ. eas poſſidentibus, nedū à muliere. A.

r Legi noſtræ.q. d. nō ceſſabit, niſi adimpleant ei oīa, quæ in lege noſtra dicūtur: vt C. cōia de le.l fin.§.ſed qa. nā omnia volebat. Vel dic non ceſſabat donec hæc lex ſuperuenit : licet poſtea ceſſare eum oportuit:vt j.eo.§. quam ob rem.

s Forma.q.d.hæc quæſtio fuit de facto & determinata eſt,ſed illa determinatio nō eſt in corpore iuris.

t Rurſus.nūc cōquerit vir. ſ. vero cōqueſta eſt vxor.

v Alter.vir.

x Supplex.id eſt,ſupplicans.

y Subſtituiſſe.i.per reſtitutionem reliquiſſe.

z Valentibus.vt ſ.de nup.in prin.conſti.

a Alia.i.omnes alij caſus:qui ſunt in d.l. C. cōia de leg.l.ſi.valeant præter eum,qui eſt in d.§.ſed. quia.

b Fecerit.id eſt,fieri iuſſerit.R.

a Hoc enim.alias quid enim,&c.& tunc interrogatiue legas.q.d.nihil esset,quod correxisset.s.de trien. & se.§.j.col.iij.quod falsum est:imo correxit omnes leges quæ dicebant quartam sufficere ad filium excludendum:vt dicebat lex.C.de inof.test.l. cũ quæritur. & l. parentibus.alias est quidem em. & tunc ponitur em pro certe.Accur.

b Inopiam eius. id est, paruitatem quartæ.

†Cõcor. c.Raynutius.in gl. super verTrebellianum,post princ.ibi, hæc hodie. extra de test.

c Tertiam. s. seruet filio pater iubens fieri restitutionem suarũ rerum.

d Numerum. q̃ plene dic, vt s. de trien.& semisse. §. hinc nos.

e Parte. s. cõplere volumus dotem aut antenup. don.

f Si non sufficerit.Sed nonne hãc legitimã debet habere sine omni gravamine:vt s.de trie nte & se.§. prohibemus? Rñ.sic,ita habuit. sed ipse filius postmodum se metipsum grauauit cõstituendo donationem,& pactũ super ea donatione faciendo. vnde non à patre. sed à semetipso hoc gravamen sensit. quare de sua legitima satisfacere debet, donec durat:vt hic dicitur.hæc eadem pœna econtra in muliere.Et no. hic mirabile:quia etiã vltra legitimam habet filius de bonis patris,etiam cõtra velle ipsius patris. sed hoc nõ est propter se,sed propter dotis vel donationis propter nupt. priuilegium vt subiicit: & hoc etiam nisi in fraudem nimiũ se grauauerit: vt j.eo.§. hæc igitur omnia. & hæc eadem locum habent,quando filius dotẽ iam accepit, & super dona.à se data pactum fecit vt lucretur mulier:vel econtra mulier donationem iam accepit,& super dote à marito lucranda pactum fecit.nam si hæc duo debita nõ possunt solui de bonis eius qui ad hoc tenetur, porrigitur manus etiam ad restitutionem: vt s.eo.§.adierunt. & §.rursus.& etiam ad hunc intellectum possunt hæc verba accõmodari:& vterq; intellectus verus est.Sed quid si fuerit extraneus hæres gravat⁹ restituere? Rñ.

†Cõcor. glo. super verb.commune in cap.bonæ memorię. extra, de postul. pl. & c.licet. iuncta gl. super verutilitas. extra, de reg.

mam partem, non quartam(hoc enim emendauimus,inopiã eius plurimã reprehendentes)sed tertiam †modis omnibus,aut mediam secundũ filiorum numerum.deinde ex reliqua substantię parte,si non suffecerit legitima pars ad dotis aut antenuptialis donationis oblationẽ: honestè & secundũ personarũ qualitatem & merita excipere etiam hoc ad restitutionẽ,secundũ quod adiectum legitimè parti dotem,aut antenuptialem facit donationem. Sancimus enim secundum hũc modum excipi modis omnibus ad restitutionem nuptialia documenta,& super his factas alienationes, aut hypothecas: & vel si grauata sit persona aut viri,aut mulieris restitutione tali, liceat ei etiam nuncupatam antenuptialem, seu propter nuptias donationem offerre nihil quantum in illis rebus restitutione valente: & si mulier restitutione grauetur,non impedimentum ad dotis oblationẽ fieri.Ea enim quæ cõmuniter †omnibus prosunt iis,quæ specialiter quibusdã vtilia sunt,præponim⁹ sitq; hoc nuptialibus donationibus & harum exactionibus priuilegiũ. Si enim & ante nos ex generalibus hypothecis plurima per præsumptionẽ ex ceperũt(cũm vtique non ita nobis necessaria constant)quomodo non nos ex maiore & meliore sententia nuptialium lucrorum exceptionẽ faciamus?

Mulier de restituendo grauata,non constituit de nouo ex rebus subiacentibus restitutioni dotem, vel vir donationem propter nuptias.Ang.

Hæc igitur omnia futuro conferimus tempori,etiam postea faciendis restitutionibus secũdum hanc legem. Non enim illarum concedimus fieri læsionem,vt si qua mulier paruam habens dotem,deinde legem cognoscens nostram, aut si quis vir mediocrem fecerit antenuptialem donationem,ad circunuentionẽ legis velit augmentũ aut dotis,aut antenuptialis donationis facere: & hoc trahere ad insidias restitutionum. Hanc enim perimimus circunuentionem,nullam vtilitatem habere concedentes facientibus augmentum:quantũ ad restitutionis læsionem, puram futuro tempori nostram seruantes legem.

Mulier intra tempora luctus pariens,sta, quòd sit certum ex primo matrimonio sobolem non existere,illa pœnis punitur, quas patitur statim nubens intra tempus.

a retinet pro dote vel do.non tamen si soluit,vt in nouel.eo.tit.Accur.

g Dotis.alias ad dotis. & secundum hanc literam puncta ibi merita.& quod subiicit excipere etiam ad restitutionem,id est,de restitutione. Ad hoc,id est, ad huiusmodi oblationes dotis & antenup.do.Item alias aut dotis, &c. & tunc puncta ibi excipere.& q̃ subiicit etiam hoc ad restitutionẽ, scilicet denegandã subaudi.Accur.

h Merita.subaudi etiam.& facit.ff. ad Treb.l. mulier. §.cum proponeretur,& no.hic dotẽ constituendam & do. propter nupt. pro honestate personarũ:& merita.i. patrimonij facultatem.& facit. ff. de iu.do.l. quæro. & C.de nup.l.si furio si.in fin. Dotis donatio propter nuptias, secundum personarum merita cõstituitur.

i Adiectum. neutraliter ponitur:& sic exponeqa primo satisfiet de legitima donec durat. postea vero subducitur de restitutione vel ad constitutionem dotis vel etiam antenup.do. vel ad restitutionẽ vt modo diximus. Accursius.

k Ea enim quæ communiter.sic.ff. pro so.l.actione. §. Labeo.& s.de non alie.§.quia vero verisimile.in fi.col.ij. & C.de cadu.tol.l. j.§.fi.& C.de iu.ca. l.ij.§.sed quia vere mur.

l Et ante nos. s. iurisconsulti & imperatores, qui dixerunt:vt licet omnia bona obliget, tamen quædam excipiantur:ita ergo hic:vt ff.de pignoribus.l. obligatione.& l.vel quæ. & l.denique.& l. seq. & C. quæres pig. obli.pos.l.j.

m Etiam.ei.scilicet viro.Accur.

n Postea. id est,post hanc legem.

o Restitutionibus.i.in donatione.

p Non enim.vere meliorem sententiã eligimus, &c. vt s.proxi.ibi,quomodo non nos,&c.

q Læsionem.i.in fraudem huius legis.

r Augmentum.etiam si non sit dos constituta,vel donatio secundum facultates.Accur.

Vnum.

a Vnum. duo enim capitula hæc habet constitutio vt patet etiam in titu. & est similis processus hic, & supra, de nup. §. duo. & §. seq.
b Appellant. repete venerunt.
c Quas mulieres. Accurs.
d Tres. C. de secun. l. j. et C. ex qui. cau. infa. irro. l. decreto. & C. ad Tertyl. l. si qua mulier.
e Legem. supra, de nup. §. primæ.
f Parte nostræ. i. dictæ cõstitutiõis. ℈. de nupt. §. si igitur. vsq; ad §. si verò expectet.
g Hunc. s. virum.
h Extulit. i. extra ciuitatẽ ad sepeliendum portauit: mortuus enim est. sic ℈. de non eligẽ. §. j. in pri. col. j.
i Vt appareat. s. nunc. nam ex eo q̃ nunc male fit, præsumit: & tũc male factum: vt hic, & C. de adul. l. si quis adulterij. ꝓpterea enim q̃ aliquãdo sump. vbi fit bene vel male, & alia vice fieri p̃sumitur: vt ff. de re mil. l. nõ omnes. §. à barbaris. & ff. de act. l. si cui. §. iisdẽ. et C. de iõf. te. l. iij.
k Perfecto. idem dico & si circa xj. mẽsem erat à quatuor vel quinq; tribus vel duobus diebus in antea post introitum. Nã per decem menses, & duos dies põt portare mulier filiũ in ventre, & nõ plus: vt hic, & ff. de suis & le. l. in testato. §. fi. Item plus quàm sex mensib' oportet q̃ portetur: vt d. l. intestato. dicit. & ff. de stat. hom. l. septimo. Sed quid si est natus in xxi. j. vel xv. mense post viri mortẽ? Respõ. idem: cum certum sit ex marito non esse, et ante annum conceptum esse: & ita inueniesi bene computes vsq; ad xix. menses natum à x. mensibus. ℈. nec esse ex marito cõceptũ, & ante annũ conceptũ. & ita habebit locũ pœna huius cõstitutionis. Nã quare aliud esset in alio tali tẽpore, q̃ isto. s. x. mensiũ: ratio reddi nõ potest. si ergo idẽ: vt ff. de ver. obl. l. à Titio. in fi. sed si post xix. menses sit natus, potest esse conceptus post annum luctus. & sic cessat pœna huius legis.

Mulier per decem menses & duos dies potest filium portare.

pora luctus. Ange.

Vnum [a] siquidem hoc capitulum est præsentis legis: secundum verò illud de mulieribus, quæ post priores nuptias, ad secundum venerunt matrimonium, ante, quàm annus expleretur, quem lugubrẽ leges appellãt [b] quas [c] puniebant constitutiones tres [d] ante nos imperantiũ: & nos insuper de his scribentes legem [e], cũ quibusdã correctionibus, etiã sup̃ his sancita in breui quadam parte nostrę [f] legislationis tetigimus. sed impudentissimũ quoddã nunc accesit, q̃ in nostris prouenire tẽporibus noleba mus. Quam ob rẽ nobis rectè placuit emẽdatione dignũ existimare. Mulier enim ad virũ veniẽs, hunc [g] extulit [h], vt appareat [i] etiã superstite eo nõ castè viuere cogitãs, nondum enim completo anno, vndecimo mense perfecto [k] peperit: vt nõ esset possibile dicere, qa de defuncto fuisset p̃tus. Neq; enim in tantũ, tempus conceptionis extensum est. Et quoniã etiam hæc vna est pœnarũ earũ [l], quę acerbas nuptias faciunt, vt vxor mox [m] cadat antenuptiali donatione à viro data, & repente eam amittat [n], & neque vsum habeat: rectè filij sic mirabili matris partu iniuriati, ante nuptialem patris poscebant accipere donationẽ, & nõ lucrati valere mulierẽ per virũ, quẽ sic velociter dehonestauit illa. Sed quomodo dicamus verba illius [o], erubescimus [p]. Nõ dignã se dicebat esse, vt caderet: quia legem noscere [q] de legitimis loquentẽ nuptiis: sibi verò nõ fuisse nuptias nisi primas. porrò [r] partum hũc esse opus naturalis concupiscẽtiæ. Sed quia hęc [s] etiã decies mil lies [t] aliis subiaceret castigationibus [v] cõmittẽdo stuprũ [x], indubitatũ est: & pœnis illis [y] eam nõ priuabimus interim enim parcimus [z] defuncti filiis. Inferimus autẽ ei antenuptialis donationis amissionem & in hoc casu, quã [a] cõstituit lex super eis, quę ad legitimas accedunt nuptias intra lugubre tempus. Si enim illas lex inultas nõ relinquit, licet legitimas nuptias celebrantes, eo q̃ fortè suspicio fuerit ne qua p̃extiterit suspiciõis malignę [b] causa ad secũdũ maritũ, eò q̃ velociter ad nuptias festinauit: quomodo non hic, vbi causa nõ per suspicionem est solã, sed hoc ipso increpatio manifesta, & inducbitata [c] prædita est delicto, omniũ impiissimus iste partus, noxiam eam

l Earum. s. mulierum.
m Mox. id est, statim.
n Eam amittat. vt ℈. de nup. §. si igitur.
o Illius. s. mulieris.
p Erubescimus. dicimus tamen, vt subiicit.
q Quia legẽ nosceret. s. de anno lugubri, quam habemus. C. de secund. nup. l. j. & ℈. de nu. §. si igitur.
r Porro. hæc potest dici secũda ratio. & facit ad hãc rationem. ff. ad le. Aquil. l. si seruus seruum. §. si fornicarius. in fi. §.
s Quia hęc. s. mulier. & loquitur Iustinianus sanciẽs i casu quæstionis de facto quã habebãt filij cũ matre: vt ℈. §. & quoniã vsque huc, sed j. §. vnde sancimus. sanciẽs generaliter: aliasesset superfluum vnũ eorum.
t Decies millies. & hoc colore loquendi hyperbolice plerunq; vtitur hic liber: vt ℈. de hære. & Fal. §. ex hæredatos. col. j.
v Castigationibus. i. delictis, in quibus castigãtur.
x Stuprum. q̃ in viduam committitur: vt ff. ad le. Iul. de adul. l. inter liberas. §. stuprum. Ac.
y Et pœnis illis. quare sustinet mulier, quæ intra t̃pus luctus nubit, vt p̃batur statim. Ac.
z Parcimus. i. subuenimus.
a Quã. s. pœnam.
b Malignæ. Prę sumit eã nõ caste vixisse penes prmũ & tractasse eius mortẽ: vt ℈. e. §. sed quid erit, vbi mulier cogit vltra annum expectare, puta vsq; ad quinquennium: & si nupserit, an perdit dotem & donationẽ: vt ℈. de nupt. §. sed
c Et indubitata. Hic collige manifesta non indigere probatione. sic. ff. de dote prælega. l. j. in fi. & ff. de ver. sig. l. continuus. §. cum ita. & ff. qui satisd. co. l. si verò pro condemnato. §. qui pro rei qualitate.

Manifesta, probatione non egent.

& captiuitatis. & §. si verò vxorem? Rñ. nõ ita perdit si solũ fornicaretur mortuo marito: qa hic & alia rõ est. s. turbatio sanguinis: vt ℈. de nup. § & infuper. Ac.

a Relinquens. q.d. non debet relinqui multum.

b Circa terminum anni. Item postea intra xix. menses: vt cod. §. diximus.

c Castitate luxuria. i. nō debet habere plus luxuria quàm castitas. & facit. C. de do. inter vi. & vxo. l. si ex voluntate. & ff. de dona. inter virū & vxor. l. iiij. & ff. qui aut clam. l. Seruius, & ff. ad Tur. l. j. §. accusationē.

d Spem scripturæ. i. scriptæ dona. propter nupt. vt ſ. diximus. ibi vndc sancimus.

e Legitimas. i. primas vt dicunt, vel dic secundas: quia cum nō possit impune facere nuptias, facit hoc, vt ſ. ibi non dignam se &c. & sic not. dici legitimas nup. ante annum: & tamē puniunt. & sic no. dici aliquid esse legitimū, q. pœnam merctur. arg. cōtra C. de adul. l. Gracchus. sed certe matrimonium hic nō punitur, sed nimia festinantia Item q. dicit de stupro posse eam accusari, est contra. C. de adul. l. si ea. Sed non est cōtra. nam licet dicat ibi adulterij, exponimus tamen i. stupri. ne contradicat. ff. de adult. l. si vxoris. §. plane. Sed dic ibi esse vxorem: hic viduā. Item ibi plane se subiiciebat: hic nō vt C. e. l. quæ adulterium. Sed quid de muliere tutrice filiorum nunquid erit idem? Videtur quod sic: vt supra, de nu. §. si vero tutelam. Sed dic contra cum hoc nō inuenias expressum: vt ſ. de admi. of. in sacris ap. §. fi. in fi.

Legitimū quando q. pœnā meretur.

† Hęc authoritas contra ca. quia circa. extra, de biga. vbi plus habet luxuria quā castitas vt dicit glos. † illius ca. & de his pœnis qui bus. ſ. hoc §. dicit de mulierenubente intra tēpus luctus, vide in c. ca secundum apostolū. cum glos. huius, extra de secun. nupt.

relinquens [a]? Vnde sancimus, si quid tale contigerit, & ante luctus tempus pepererit mulier circa terminum anni [b], vt indubitatū sit sobolē nō ex priori cōsistere matrimonio: modis omnibus eam priuari antenuptiali donatione & secūdum proprietatē & secūdum vsum: subdendā quoq; aliis omnibus pœnis, ac si secūdas eā cōtigisset ante luctus tempus legitimas celebrasse nuptias. Nō enim aliqd amplius habebit castitate luxuria [c]: † sed subiiciat qdē et ipsa pœnis, periculūq; sustineat etiā circa spem scripturæ [d], propter stuprum: vt neque nuptias acerbas desideret, neque legitimas [e] nuptias maiore malo circunueniat. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hāc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo cognoscens solenniter per progrāmata propria manifesta faciat vniuersis. Da. Cal. Ianu. Constantin. præfec. Belisario viro clarissimo.

TITVLVS VII.

DE TABELlionibus [f], & vt protocola [g] dimittant in chartis.

Tabellio à partibus rogatus debet per se audire negotium, & ipsemet scribere: nec alicui delegare potest. In vrbe tamen Constantin. duo specialia circa tabellionis officium exercentur. Anz.

Imperator Iustinianus A. Ioan. præfe. præt. iterū exconsule & patricio.

Item paulò ante [h] audiui mus præsenti legi prębē tem occasionem. Ex persona quidem mulieris cuiusdā ferebatur documētum [i] literas quidem eius [k] non habens [l], (erat enim harum ignara [m]) cōpletum autem à tabellione [n] & tabulario [o], subscriptionē eius [p] habens, & testium ostendens [q] præsentiam. deinde, dū quædā dubitatio super eo fieret, mulierē dicēte nō esse à se † delegata [r], quæ charta loqueb at: qui [s] litem audiebat [t], quærebat à tabellione [v] cognoscere negotij veritatē [x]: deniq; tabellionē deduxit [y]: at ille [z] literas recognoscere dixit cōpletionis [a] tabellionis, nō tamē nosse [b] aliquid horū [c], quæ secuta sunt. Nec em̄ sibi ab initio penitus delegata, sed cōmisisse [d] cuidā suorū [e] hoc facere [f]: neq; postea venisse [g] ad completionem, sed rursus alq; [h] hoc commisisse. & is [i] quidē, qui affuit completioni [k], ipse subscripsit. Nosse. i. nescierunt qualiter contraxerunt. Horum. ſ. discipulorum, qui erat tabularius. Commisisse. ſ. dictum magistrum. Suorum. ſ. discipulorum. Hoc facere. sub. i. audire tenorem contractus. Venisse. ſ. dictum tabularium. Alij. ſ. tabulario. Et is. ſ. magister stationis. Completioni. ſ. audientiæ contractus.

a DE TABELlionibus &c.
Hoc expeditur. ſ. eo. vsque ad §. illud.

g Et vt protocola. hoc expeditur. ſ. eod. §. illud. & expone, vt ibi.

h Item paulo ante. Nō quod sit scripta alqua lege: sed de facto fuerat illa lis. Acc.

i Documentum. i. charta quædam.

k Eius. ſ. mulieris.

l Non habens. dictum documentum.

m Ignara. ſ. dicta mulier.

n Tabellione. Tabellio erat minor, tabularius maior: & magister stationis maior vtroq;: magistrū autem hic adiuerunt contrahentes: & ipse commisit tabulario audientiam: tabularius autem tabellioni scribendum commisit: vt probant sequentia. sunt autem & alia multa nomina horum publicorum scriptorū: vt C. de tabellion. in tit. & l. fi. & hoc si habes in litera à tabellione et tabellario. alias est & tabellarij subscriptionē &c. & tunc idē est sensus. Alij dicunt pro eodem poni vtrunque: & dicūt & pro, id est, Sed primū verius est. & sic fuerunt duæ delegationes, vt dictum est.

o Tabulario. à tabulario dicitur completum, eo q. dixit vel mandauit tabellioni scribendum.

p Eius. tabellionis: vt ſ. patet ibi, & ille &c.

q Ostendens. prædictum documentum tabellionis.

r A se delegata. id est, dicit, quod non mandauit vt scriberentur, quæ scripta sunt.

† Haldo mandan.

s Qui. subaudi ille.

t Audiebat scilicet iudex &c. Accursius.

v A tabellione. scilicet cui vltimo fuit hoc mādatum scribendum.

x Veritatem. optime sumitur hic argumen. quod iudex omnibus modis laboret ad veritatem quærendā. sic. C. de eden. l. is apud quem.

Veritatem super omnia debet quærere iudex.

y Deduxit. alias adduxit: & alias deduxit, id est, fecit deduci. i. venire coram se. Azo.

z Ille. ſ. tabellio.

a Completionis. id est, subscriptionis suæ. nam ipse tabellio scripsit & subscripsit.

b

c

d

e

f

g

h

i

k

l

m

n

Dicens.

a Dicens tabellio.
b Dimissum fit.i.mandatum,vt scriberetur.
c Inuentus est.scilicet tabularius.
d Patiebatur.s.dicta mulier.
e Decretum. per nostram sententiã, quam de facto

Principis sententia, est lex.

tulimus:quę & fuit ius:vt C. de leg.& con.l.fin. in princ.
f In omnibus.s. hominibus:& omnibus terris: vt in nouel.e.tit. & sic re

† Haloã. se presente absolutum fuisse.

probat quorũdam opinionem qui dicunt hanc constitutionẽ localem.sed nos dicimus generalẽ:vt hic,& j. ib', hoc custodiri, &c. nisi in duobus casibus:vt j. eo.§. pen.
g Operi tabellionũ.i ipsis tabellionibus:vt in nouel. eo.titu.
h Ipsis p se. & cae tibi: qa hæc tria dicit:& ipsi tabellioi iniũgi siue mãdati instrumẽtũ itẽ & per se mãdat

Instrumẽti factio debet scribat, & nõ legari nõ potest.

siue iniũgit,vt ipse alij mandet. itẽ & debet audire ipse

† Facit c. inter dilectos.cũ gl. super ver.

idẽ verba cõtractꝰ vsque ad cõpletionem, vt subiicit,& dũ dimittitur,&c.

prosecret olim aũt non erat extra, de ita: sed dũ ibamus fide instr. ad tabellionẽ ma-

Cõc. etiã gistrũ, ipse non au

c. cũ olim. debat nos: sed alj extra, de priuileg.

cõmittebat audientiã:si volebat,& il-

† Haloã. & cũ absoluitur, interfint.

le audꝰ nõ scribebat, sed alij scribẽdũ cõmittebat & ipse tantum audiebat:vt ẽ.e. in prin. Hodie autẽ & cõtractũ audit vsq; ad finẽ:& sibi iniũgitur documẽtũ,vt per se ipse cõponat:vt hic dicitur.& põt esse rõ,

Tabellio debet cõpetit iure magistratus:ergo delegari nõ põt: vt ff. de off.eius cui mã.est iurisd.l.j. in prin.

quare nõ posit sic cõmitti:qa facere instrumentũ nõ esse rogatus, vt instrumentum reciat.

Sed nonne tota die videmus esse Florẽtiæ magistrũ stationis,& p eos fieri instrumẽta,qui discipuli sunt? Rñ.ibi audit cõtractũ discipulus,& sibi iniũgit documentũ & iõ scribere põt:licet & magister apponat ibi signũ suũ ratione maioris authoritatis:vt ff.de eden.l.si quis ex argentariis.§.j.nã quo signa sunt plura in chartis, tãto cautiora sunt instrumẽta:vt j. de fi.instr.§.oportet. co.vj.

i Iniungatur.Hic no.ad hoc,vt tabellio faciat chartã oportet sibi mandari à partibus siue verbo rogę, siue delego, siue volo,siue similib.vt hic,& ẽ.in princ. ibi, non esse à se delegata.Sed aliud in teste.nã fortiꝰ tus valet:vt ff de test.lege,ad fidẽ.nisi in quatuor casibus:vt j.de testi.§.& licet. in fin.§.sed nunquid est est necesse vtrumque contrahentium hanc mandare? Rñ.sic,licet forte posset distingui, an fit gratia vtriusq; præiudicium,& tunc oportet vtrunque mandare:vt hic. Aut pro vno tantum:& tũc sufficit cũ mare,cuius fit gratia forte enim alter nũquam mãdaret in cuius fit præiudicium:vt ff de verb.obl.l. interstipulantem.§. j.& ita seruatur maxime in denuntiationibus quæ fiũt ab vno alteri ex variis causis. Sed qd si nõ inuenit in instrumẽto,qđ sit mãdatũ vel iniũctũ à partibus? Rñ. præsumi semper esse iniunctũ: vt inst. de iniu.stipu.§.iiita scriptũ.& insti.de fideiuss.§.fin.

venit, nihil nec ipse dicẽs [a] se nosse.etenim neq; scriptor fuit documenti: sed solũ docuit,qa presente se hoc dimissum sit [b]. † nec cui ab initio delegatũ est, inuentum est [c]. vnde nisi per testes iudex valuisset agnoscere cãm, purè periculum patiebatur [d], vndiq; cadẽte negotij notitia. Et illud qdẽ competentẽ meruit examinationẽ atq; decretũ [e]. Nos autẽ credimus oportere vniuersis auxiliari, & cõmunẽ in omnibus [f] facere legẽ:quatenꝰ præpositis opi tabellionũ [g], ipsis p se [h] omnibus modis iniungatur [i]. † documẽtum †, vt dum dimittitur [k], interfit [l]: & nõ aliter imponatur chartæ cõpletio,nisi hęc [m] gerãtur:vt habeãt, vnde sciãt negotiũ: & interrogati à iudicibus, possint quæ subsecuta sunt cognoscere,& respõdere [n]: maximè quando literas sunt ignorãtes, qui hęc [o] iniungũt [p]: quibus facilis est [q] & incõuincibilis denegatio horũ, quæ pro veritate secuta sunt. Vt ergo omnia hæc [r], ꝓhibeamus, ꝓpterea præsentem cõscripsimus legẽ:& hæc custodiri modꝰ omnibus volumus à tabelliõibus, siue in ipsa felicissima ciuitate [s], siue in ꝓuinciis sint.sciẽtibus [t], qa si pręter hæc [v] aliqd egerint, cadẽt omnino iis, quæ vocantur stationibus: † & qui [x] ab eis dirigitur ad iniungendũ [y] documentum,& interest [z], ipse dominus super stationis authoritate erit,& mutabitur causa:& ille quidẽ de cæterò hoc obtinebit [a] officiũ in station̄e,quale [b] qui in ea [c] primatũ tenebat:ille [d] verò cadet [e] ea: aut vnus [f] erit [g] ministrãtiũ [h] illi [i]:qm̃ illi qdẽ dedignatus est hoc agere [k].

l Interfit. tabellio ipse, id est, sit præsens.
m Nisi hæc.s.tria quæ dicta sunt in litera:vt modo caute notauimus.
n Et respondere. s.iudicibus.
o Qui hæc.s. instrumenta faciẽda.
p Iniungunt. tabellioni.
q Quibus facilis est. i. facile
r possunt decipi illitterati per mutationem scripturarũ: & nõ poterunt probare contrarium: quia quantum ad eos res est inconuincibilis: si non poterunt ipsi probare contrarium. quare illiterati à tutela excusantur:vt inst. de exc. tut.§. similiter. secundũ quosdam. Item à postulando repelluntur: vt C. de postu.l.ij secundum quosdã. Item à iudicando: vt infra, de iudi.§. j. Item à clericatu: vt infra, de sanct. epi.§.& ẽ. quomodo oport. epis.§. neque ex idiota. Accur.

1 Fallũtur de lege illiterati. Nec potest illiteratus beneficiũ retinere, vt per Inno. in ca. cum nostris. de cõcessio. præbend. † Haloã. & ab ipso missus vt instrumẽtum iniũgeret, adhibitus fuę, ipse dominus & cũ authoritate in stationeerit.
2 Et vide ibidẽ Angelum.

r Hæc.quæ dicuntur in hac lege.
s Ciuitate.siue in prouinciis.hic manifeste reprobatur eorum opinio qui dicunt totam constitutionẽ esse localem.
t Sciẽtibus.scilicet tabellionibus.vel dic magistris.
v Præter hæc.i. discipulis suis iniunxerunt documenta componere:vt in noue.eod.tit.
x Et qui.id est,discipulus.
y Ad iniungendum.i.audiendum id quod erat magistro iniunctum. Accur.
z Et interest.i.adest ad audientiam.
a Obtinebit. alias obtinebit, alias sustinebit. Accursius.
b Quale.s.sustinebat magister qui, &c.
c In ea.scilicet statione.
d Ille.scilicet magister.
e Cadet.vt C.de Iudæ.l.Iudæos.
f Vnus. scilicet alius. si ille qui delegauit,magister forte, non sit idoneus. & de his dicet infra, proximo.§.
g Erit.s.primus in statione.
h Ministrantium.discipulorum.
i Illi.scilicet magistro.
k Hoc agere. id est, conuenire cum eis qui instrumenta componi desiderant,vt in nouellis, eodem titulo.& sic not. quod nemo debet verecundari facere artem suam.

a Ille vero. repete quoniam. & dic ille. s. discipulus.
b Illius. s. magistri.
c Hoc egerit i. cõposuerit documentũ qđ iniunctũ erat magistro facerẽdũ, per quod videbatur eũ puniri. sed non punitur, imo efficitur primas stationis: vt dictũ est: & ideo non punitur, vt hic innuit: quia obsequitur imperio patris vel domini: vt ff. de re. iu. l. velle.
d Eis. s. magistris.
e In stationibus. alias super stationibus alias in stationibus.
f Iniungitur. s. discipulis. & facit. ff. de inst. l. quicunq; §. sed & cum filio.
g Tabellio. subrogatus. vel dic, i. magister.
h Damnificãdo. Quia stationis habet redit⁹ integros vt subiicit, neque cadẽte, &c. sed qs soluet hos reditus? Respon. magister qui conduxit. Sed nunquid repetit à discipulo qui nunc ibi est magister? Videtur quod nõ: quia suo delicto perdidit. vnde ex eodem facto pœnã & præmium habere non debet: vt ff. so. ma. l. si ab hosti bus. §. fi. sed verius est vt agat, & repetat condictione ex hac lege. satis enim punitus est de delicto. xj. & licto. qa prima tũ extra, de amiss: vt C. de pœ. fide instr. l. sancimus. Accur. c. penul. et vide Bal. in c. cũ P. tus si enim ipse idẽ tabel eod. tit. de fide instrumẽ. At limita vel à magistro, qui id verum est de iectus. nã misse, dũ vi. tius debet agere cũ magistra suo quã dum Ang. cum aliis. Item ex hoc: sed in testamento id face re potest: vt in dicto c. cum P. tabellio.
i Et non ipse tabellio. s. subrogatus. nisi forte discedentes, aut occupationes huiusmodi. licebit enim eis, si quid tale fuerit, euocare eos, qui

† Haloã. vt huius metu iustiores & certiores circa instrumenta se præbeant: atque dissolutis delicatisque moribus suis aliorũ substãtias subuertant.

† Hinc apparet etiam ex causa valetudinis excq; iusto aliquo ipedimento pos sit tabellionẽ alteri confectionẽ instrumẽtorũ, siue (vt dicũt) rogationum suarũ delegare vt no ta. in l. generaliter. C. de trib. xj. & licto. extra, de fide instr. l. sancimus. Accur. c. penul. et vide Bal. in c. cũ P. tus si enim ipse idẽ tabel eod. tit. de fide instrumẽ. At limita vel à magistro, qui id verum est de iectus. nã misse, dũ vi. tius debet agere cũ magistra suo quã dum Ang. cum aliis. Item ex hoc: sed in testamento id face re potest: vt in dicto c. cum P. tabellio.

Leges non determinãt de raro accidentibus.

quod erat concessum ei: ille verò a secundum illius b volũtatẽ hoc egerit c. propterea nos hãc intulimus eis d pœnã, † vt optimi fiãt circa documenta & iusti & cautiores, & non propter suam requiẽ & delitias corrũpãt alienas vitas. Si verò indignus sit fortè potestatem in stationibus e susci pere is, cui documentum extra ea, quæ à nobis disposita sunt per præsentem legem, iniungitur f: tabellio g quidem cadat omnibus modis hac causa: alter verò pro eo constituatur: nihil omnino dãnificando h ex hoc stationis domino (quicunque fuerit extraneorum, & non ipse tabellio i) neq; cadente lucris exinde venientibus: sed illo solo, q talia perpetrauit, & dedignatus est suum cõplere opus, primatu cadẽte k: omnibus quidẽ aliis l su per statiõis iure integris dominis eius ab ipsis tabellionibus, qui talia peccauerũt seruandis. Et nõ fingãt tabelliones occasiones, per ægritudinẽ † fortè discedentes, aut occupationes huiusmodi. licebit enim eis, si quid tale fuerit, euocare eos, qui

ergo instrumẽta cũ cautela: & p se oĩa faciũt: qa etiã si facta incidũt i dubiũ, nedũ aĩs malefacta: vt subiicit.
o Dubitationẽ. vt C. gbus ad lib. procla. non li. i. fi.
p Sed nec quæstus. videbatur enim quod ex quo hęc omnia faciũt & per se, quod tota die habebũt quid faciãt: vnde min⁹ deberent accipere à quolibet, cũ i alio recõpẽsantur: quia habẽt exercitium maius: sed tñ non est ita vt subiicit.
q Caute. Vnde Salomon ait. Melior est bucella panis sicca cum gaudio, quã tota dom⁹ plena victimis cũ iurgio. Itẽ melio⁹ est parũ cũ iustitia, quã multi fructus cum iniqtate. & facit. C. de vete. iu. enu. l. j. §. sed neq; ar. contra. j. de alie. & emphy. §. si vero contigerit. col. ix. Ac.
r Vt tamen. hic incipit constitutio localis, &c.
s Eis. s. tabellionibus Cõstantinopolitanæ ciuitatis.
t Dura. alias dira alias dura
v Coniicientes. i. considerantes.
x Dubitationes. i. an possent aliquã delegare: vel commode possent facere si qua necessitate ad talia cogeneretur: vt j. e. §. & non fingant.
y Singulis. s. tabellionibus & omnibus & singulis, vt in nouellis eo. tit.
z Vnã. s. tabellionẽ. vt in nouellis. eo. ti. sed quidã habẽt vnã: & tũc dic vnãlicẽsiãi. semel vnũ cõstituere & eritidẽ intellectus.
a Ciuitatis. Quidã habẽt in textu huius, & dicit de Constantinopolitana, & bene. nam hic. §. localis est: vt j. §. fina. sed & si non sit in textu hæc dictio huius, tamen intelligitur.
b Licentiam. repete, & damus eis licentiam dare ei licentiam, quam habent pro se in curia magistri census, vt delegentur, &c.
c Eis. i. delegatis eis instrumentis: sed dic interesse. s. completioni instrumenti. s. illum, cui delegata sunt instrumenta.
d Vt delegentur. scilicet, instrumenta facienda: vt statim innuit.
e Initium. i. audientia contractus.
f Dimittuntur. id est, quando completur ipse idem contractus, vel quando scribitur.

contrahunt, & per se causam m cõplere. proinde hæc quæ contingunt rarò n, nõ impedimentũ facient vniuersis: eò quòd nihil inter homines sic est indubitatum, vt non possit (licet aliqđ sit valde iustissimum) tamen suscipere quandã solicitam dubitationem o. sed nec quæstus p eorũ minores fieri per hoc, ppter cõtrahentiũ frequẽtiã occasionem habentes: cũ melius sit pauca agere cautè q, quàm multis interesse periculosè. Vt tamen r non vehementer eis s dura t lex esse videatur: nos conicientes v humanã naturã, mediocres etiam eis le ges nostras ponimus. ppter tales enim eorũ fortè dubitationes x damus eis licentiam singulis y vnũ z ad hoc constituere gestis apud clarissimum magistrũ cẽsus felicissimæ ciuitatis a solenniter celebratis: & licẽtiam b eis c dare, vt delegẽtur d ei ab iis, qui veniunt ad eius stationem & documenta: † & dimissis eis interesse: & nulli † omnino alteri in statiõe existẽti licentiam esse, vt aut delegetur ei initium e, aut cum dimittuntur f,

† Haloã. cumq; ti absoluatur inter sit.
† Cõcor. tex. cũ cã. cũ tabellio. in gl. fi. in fi. extra de fide instrumẽ.

Aut

a Aut id est, saltem.
b Dudum. in hoc §.
c Documentis. Hic est argumentum, imo lex expressa q̃ tabellio nõ potest delegare discipulũ suum ad componẽda instrumenta, sed si fecerit instrumẽtum, non vitiatur, sed tabellio pœnã patitur. Sed certe hoc est in Constantinopolitana ciuitate tantum. Quid autẽ de aliis? potest dici idẽ ratio est similitudinis: vt q̃ est hic in omni eo cui cõmittitur præter designatũ ad hoc, idẽ sit in quolibet.

* Hæc vel dicas * aliud ibi: qa ibi, phibẽt & nullo casu cõcedit: quare est illud perpetuo, phibitũ: hic nõ. vñ si ibi fiat cõtra. nõ valet instrumẽ. strumentũ: vt C. de legi. & cõ. l. nõ dubiũ. Item no. hic aliud optimũ ar. qd̃ vbicunq̃ tabellio strauerit scripturã cõfecit. & alienatiõi rei sacrę perdit officiũ suũ, q̃ est ppter multas causas: vt qa minister. edi. restat. q̃ est ppter multas causas: vt qa ministerialis

Imper. Iustinianus A. Ioanni gloriosiſ. ſacrorum per Orientem prætoriorum præfe. iterum exconſule & particio.

COLLATIO QVINTA.†

ET circa leges ſtudiũ & alia oĩa à nobis ideo quotidie cũ labore aguntur, vt vtilitatẽ noſtris ſubiectis inueniamus: quod effuſum quidem & immenſum[a] † eſt, remouentes: quod autẽ & optimũ & metitum[b], ſubrogãtes. Sæpe quoque ex ſtudio propter priorẽ immenſitatem etiam vltra mẽſuram[c], legẽ cõſtruximus: vt quod primitus affluebat retinẽtes[d], ita æqualitatẽ de cæterò introduceremus. Nuper igitur ſcripſimus[e] legẽ de ſanctiſsimis eccleſiis omnibus, & monaſteriis, et reliquis venerabilibus domibus, nullã eis rerũ immobilium alienatiõis licentiam præmittentem. Videbamus[f] enim cauſam effuſã, et paulatim[g] ad alias eccleſiaſticas migrantes poſſeſsiões: neque[h] pretiis ſolutis dignis[i], neq; opere inuitabili[k] imminẽte alienatis[l]: ſed etiã[m] cõtra poſitas† iã leges decies mil lies circumuentiones factas. Quocirca primam perimentes[n] viã, omnibus ſimiliter inacceſsibiles contra eas[o] facimus circũuentiões, ſed hinc[p] plericq; [q] quidẽ ſanctiſsimarum eccleſiarũ, aliarumq; venerabilium domuũ vtilitatem habuerunt, poſſeſsiones nullo has minuere præſumente. occurrit tamẽ[r] etiam aliquid difficile. debita enim aut longo tempore conſtituta, aut etiam poſtea ex quadam neceſsitate, & maximè per fiſcales occaſiones eis accidentia ad alienationis neceſsitatem ſacras perduxerunt domos. mobili enim nõ extante[s] ſubſtantia ſufficienti, pericli tabantur in nouiſsimam venire neceſsitatem harum præſules, neque vendere potentes, neque vnde debita ſoluerent[t], habentes. Sed pro talibus quidem debitis poſſe pro ſolutiõe creditoribus dari poſſeſsiones eccleſiaſti cas, tamen cum competenti ſubtilitate & obſeruatione facienda ſolutione, iam ſæpe permiſimus[v]: ſicut neque[x] palã hoc noſtra prius permiſimus lege. Si verò non priuatus aliquis eſt creditor, ſed præeminet fiſcus, & exigit debita, eſt autem inopia pecuniarum, accipere verò immobilẽ poſſeſsionem impoſsibile eſt: fiſcũ hic relaxare aliquid, ſubtilitati legis competere iudicauimus. Et ſiqua neceſsitas huiuſmodi fiat: etiam alienationẽ ſinere perſpeximus[y]. Sãcimus igitur, ſi ſanctarũ aliqua eccleſiarum aut reliquarum colẽdarũ domuũ fiſcales debeat functiões, & vnde faciat harũ redditionẽ, nõ habeat: conuenire omnes in vnũ & qui ex clero ſunt, & Deo amabilẽ epiſcopũ eius ciuitatis, inſuper & metropoleos: & ſacris propoſitis eloquiis[z] cauſam examinari: & ſi non apparuit vllus quæſtus citra alienationem immobilis rei, valens ſoluere fiſcale

a Tit circa. Imensum. ſic ſupra, vt dete. ſit nu. cleri. in prin. ſic ẽ. de nu. §. deinceps. in fi. col. iiij. Acc.

† Inter hanc & ſuperiorem apud Haloand. interciditcõſtitutio, ne Iudæi Samaritani, & hæretici per cauſam religiõis &c.

† Imperator tollit qđ eſt immẽſum & effuſum: ſic papa tollit multitudinem litium. c. finem litibus. extra de dolo & contuma. cum ſimilibus.

b Meritum. ſ. eſt.

c Menſuram. q. d. non conſtrinximus, quantũ neceſſe videbat: ſed diuiſimus: etiã vltra menſuram, vt non nimiũ recedere videamur ab eo qđ fuerat primo cõſtitutum: vt patet inſti. qui ma. nõ poſ. §. cæm ergo. Ac.

d Retinentes. i. refrenantes.

e Scripſimus legem. vt ẽ. de non alie. col. i j.

f Videbamus. ratio quare fecimus legem illam.

g Paulatim. repete videbamus.

h Neq;. migrantes dico, neq; &c.

i Dignis. ſcilicet eccleſiis.

k Inuitabili. imo bene poterat euitare illam alienationem.

l Alienatis. ſ. poſſeſsionibus ſuis.

m Sed etiam. ſ. videbamus: vt not. ẽ. de non alien. §. lex itaque. & §. ſeq.

n Perimentes. q. d. generaliter etiã prohibẽdo fieri alienationem eccleſiaſticæ rei, nequaquam plus timere oportet huiuſmodi fraudes, cũ omne genus alienationis ſit prohibitũ: vt ẽ. de non alie. §. ſinimus. in fi.

† Cõcor. in proœ. libro vj. poſt prin.

o Cõtra eas. ſ. venerabiles domos: vel dic melius contra eas. ſ. leges. Ac.

p Sed hinc. i. ex prædicta lege.

q Plerique. ſ. clerici: alias plerũq;, id eſt, frequenter.

r Occurrit tamẽ. ſ. de nouo poſt prędictã legẽ: & ideo cõſilio nouo indigebat: vt ff. de ventre inſpic. l. j. §. j. in prin. §. quod conſilio hic ſubiicitur. ibi, ſancimus igitur &c. Acc.

s Non extante. alias nõ exiſtente. alias nõ extante. ſi la enim poſſunt alienari, cũ non inueniatur prohibita alienatio in talibus: vt diximus. ẽ. de non alie. §. nos igitur. Acc.

t Soluerent. volentes, ſcilicet vendere, repete.

v Permiſimus. ſ. in reſcriptis, quæ nõ habemus incorpore iuris: & ideo ignorauimus, quæ fuit illa ſubtilitas: hodie ſcimus poſt hanc legem: vt ẽ. de alien. & emphy. §. hinc ſuper. collat. ix. Accur.

x Sicut neq;. ſ. tali modo quo palã. i. ſpecialiter priore non permittebatur lege: ſed generalis permittebatur hypotheca: vt ſupra, de non alie. §. ſi nautem creditor. Azo. Vel dic permiſimus in ſcriptis fieri donationem in ſolutũ, ſed nõ permiſimus palam, id eſt, indiſtincte, ſed quibuſdam tantum per illa noſtra reſcripta, quæ legẽ appellãt. ſ. ſpecialem: vt inſtit. de iure natu. §. ſed q; princ. & nota quia dicit ſe permiſiſſe donationem in ſolutum propter debitum priuatum: ſed propter fiſcale & donationem in ſolutũ & etiã alienationem, vt ſubiicit, & etiam ſtatuendo dixit poſtea proxime.

y Perſpeximus. ſcilicet in illis noſtris conceſsionibus. & idẽ etiã ſtatim dicam generaliter ſtatuendo.

z Eloquiis. ſic infra, conſtit. quæ ex adſcrip. §. fi. ſic infra, de alie. & emphyt. §. ſed etiam. collat. ix.

Sentẽ

a Sententia. interlocutoria.

Hinc no tat Barto. alienatio nem rei ec clesiasticæ requiri de ea re inter personas ecclesiastí cas per tra ctationem deliberationē de qua re videquod no. per gl. sic ff. de in rem ver in c. j. ex tra de reb. ecclē. non alie. li. vj. & per Ino. ibidē. & xij. qō. j. cap. fine exceptione. & extra, de his quæ fiunt à præla. c. j. & quod habeē ff. de cēsi. l. fi. & q. §. j. vt ij, q ob ea & q. §. §. j. coll. vj. & C. de sacro. ecclē. & ibi Bar.

† Apud Haloand. quàm hic alia est lectio. Sic enim legitur, vt & apud sanctissimas ecclesias soluerentur clara desuscepta, eo qđ fiscalia soluta sint tributa, &c.

b Apud prouinciæ iudicē. hoc dicit propter impensam scripturæ, quæ ibi remittitur: vt j. de ali. & emphy. §. hoc etiam. Accur.

c In fiscum. i. fiscas per tra sco. Accur.

d Subeuntibus. i. soluentibus.

e Legē. §. de non alie. §. nos igitur.

f Deponentibus.

g Desuscepta. desuscepta dicitur professio cēsualis qua ꝓfitebaē postea sessor ipsi fisco se tale prædiū à fisco suscipere, & tantū tra, de his census eo nomine quæ fiunt se debere: vt C. sa. ne censu vel re. l. fi. & quod & ff. de censi. l. forhabeē x. mam. & plene dixi c. hoc ē. de mā prin. §. cogies autem, &c. col. ij. ka. j. vt ij, q ob eam cau dem Bar.

h Potentibus. i. non valentibus.

i Aliquibus. s. clericis.

k Schema. i. titulo pro soluto. Al.

l Ad alienationē. Et ita no. quod ꝓ debito fiscali permittitur alienatio, & in solutū datio: sed pro priuato solutio per hāc cōstitutionem: sed hodie generaliter permittit alienatio propter debitum vel fiscale vel priuatum, cum solennitate tamen: vt j. de alie. & emphy. §. hoc etiam.

m His autem. ablatiui casus & subaudi ab.

n De hoc. i. de rebus ecclesiarū Cōstantinopo. ciuitatis: statuimus enim recitādo legē Leonis, & cōfirmando eam: vt §. de nō ali. §. vult enim illa. nā d. l Leonis tantum in rebus ecclesiarum Cōstantin. ciuitatis loquitur: vt C. de sacr. sanct. eccle. l. iubemus.

o Bam. i. hāc cōstitutionem.

DE IVREIVRANDO à moriente præstito.

Emp. Esse firmas vt supra, de hær. & Fal. §. j. & §. exhæredatus. Accursius.

q Illi. s. legi & facit. ff. de lega. j. l. nemo potest.

r Cum iureiurā do. i. verbo tenus: vt j. in nouellis. eo. tit.

s Omnem dixit. puta sciatis quia centum habeo in bonis.

t Facientes. non iuste dico, qa substantiæ, &c.

v Acquiescant. scilicet

tunc † licentiam eis esse, sententia a tali proceden te, & decreto celebrato apud prouinciæ iudicē b, etiam possessiones immobiles cōtingere, & eas alienare ad solutionem debiti. ementibus quidē in fiscum c soluentibus, & desuscepta inde percipiētibus, & subeuntibus d fiscale debitum, & cautelam inde habentibus, & nihil metuentibus primitus positam legem e, constitutis etiam fiscalibus desuscepti s insinuatis inter monumēta gestorum deponentibus f iis, qui fecerunt ea, vt & apud sanctissimas ecclesias saluentur † data desuscepta g, eò ꝙ fiscalia soluta sint tributa, & omnia secundū nostrā legē gesta sint non potentibus h aliquibus i fingere fiscale debitū, & ita ad alienationes immobilium rerum accedere. Ideo enim & decreti factionē ꝑmisimus: vt & fiscale debitum testimonio pandatur, & ex quantis descendit temporibus. & quoniā nō pecuniis solutum est, sed in necessitatem alienationis venit, vt veritas vndique protestata sit: omnibus coram sacris euangeliis agendis, scientibus & episcopis & clericis & aliis omnibus, quia Deus respiciet, quæ geruntur ab eis: & si quid egerint per dolum, aut lucrū, aut machinationem: hoc in suis recipient animabus viuentes ac morientes. Si verò priuatus aliquis creditor fuerit, posit secundum pro soluto schema k accipere immobiles possessiōes: hic quoq decreto faciendo: pro mensura verò eorum debitorum assignandis eis possessionibus: Si verò fiscale debitum fuerit, potentibus eis ad alienationem l immobiliū accedere secundum priorē obseruationem: vt nihil desit neque subtilitatis, neq communis vtilitatis. His autem m vniuersis sanctissimā maiorem ecclesiam felicissimæ huius vrbis, & eius confinia, & oratio num domos, quarū ipsa curam suscepit, omnibus excipimus modis: quæ iam de hoc n sancita sunt à nobis, in sua virtute durantibus. Si aūt & aliqua monasteria sub eadē sanctissima maiore ecclesia sint: nec ea sub ꝓsentem facimus legem, forēsecis prouinciis eam o constituentes solùm, in quibus multa quidem est inopia pecuniarū, per quam sanctissimę ecclesię soluere per pecunias debita non valuerunt. Tua igitur celsitudo quæ placuerunt nobis cognoscens, secundū hæc procedere super sacris rebus alie nationes custodiat. Datum xiiij. Calen. Septem. Constantinop. post' consulatum Belisarij V.C. anno secundo.

TITVLVS II.

DE † IVREIVRANDO A moriente præstito propter mensuram suæ substantiæ.

† Hæc cōstitutio præposte re apud Haloan. legitur: si quidem hāc præcedit.

Iusiurandum à moriente præstitum, in quo substantiæ suæ mensuram facit manifestam, inter suos hæredes dividendo ab hærede seruandum est, creditoribus tamen nullum præiudicium generatur. Bar.

Imper. Iustin. A Ioanni præfect. prætor. iterum exconsule & patricio.

Emper hāc vnam habemus intētionē, dispositiōes moriētiū esse firmas p nisi resultēt legi, & apertè cōtrariæ sint iis, quę illi q placēt. Scimus igit notū & annūtiatū nobis: qa cū testaretur, qdā, cū iureiurādo r suā sustātiā omnē dixit s, quia hanc solā reliquit suis hę redibus: aliq verò eorū hæredū ad hoc resultant, non iustè facientes t quia substātiæ quidē illius hæredes fiunt, & in hoc acquiescūt v iis, quæ ab eo dispositā sunt:

scilicet, vt sint hęredes sicut testator disposuit, nō autē fiēt diuisioni vel assignationi ipsius: quod facere nō debent: vt j. e. §. sed hæc quidā. in fin. §.

Hæres & testator finguntur eadē persona.

a Vnā quodāmodo. Not. vnā fingi personā testatoris & hæredis: vt hic: & C. de vsu & hab. l. antiquitas. & l. fi. de hær. instit. & l. hæres. ff. de vsuc. Et no. modū p

Adde tu quē probat supra huic glos. egregias quæstiones duas quas hic pertractat Iaco. Beluisi, quasque rursus facile Bartol. Prior est de hęrede defuncti iusiurandum non seruante, nū hæreditate vel quoque ipsa prius tur? Posterior autē est, Quid testatori, per confessū testator confessus sit se cuiquam debere, ac deinde mo riturus p Dixit. testator. xime velit confessionem re tra sermones suos uocare an possit? de hæres quibus vi de eosdē. Haloā. Aut quia facile scripsit vel dixerit ip sum cum seipso pugnare. Et iurauerit. Istę. §. si si tuatus est planum est. si vero C. in titu. verbotenus, & tūc de proba. idē dico vt nouel. super l. ra. & hoc probatione. & incipit,

a dicta nō debere fieri ab hærede. nam probādo quod sit vna persona hæredis & test. ergo hæres hoc dixisse, & iurasse videtur. iā uisi, quasque rursus ergo nō contra alterius dictū venit, sed cōtra suum, & profequif ita est sibi contrarius: ergo repellendus: vt ff. quando app. sit. l. pe. §. sed si alius. Item facit. C. de non nu. pe. l. generaliter. & C. de fur. l. j. & j. de iis, q ingre. ad ap. §. illud quoque. col. v. Ac. Nullus. f. hæres. Sibimet. nam si dicam reluctari tē est, Quid testatori, per confessū testator quens dicerē reluctari sibi: quia per sūt se cuiquam verba, quę dixit te statator, ipse videtur dixisse, cum sit cū eo eadem persona. Dixit. f. testator. Sermones. nullus hæres edicit cōsionem re tra sermones suos uocare an reluctari: & nullus possit de hæres dicit nolle quibus vi valere quod dixit de eosdē. atq; iurauit ratum esse. Accur. Aut in suis testamo facile mētis i scriptis vel cum tiā in nō testamēto ipso pu vt in nouel. eo. tit. gnare. Et iurauerit. corporaliter, est planum est. si vero verbotenus, & tūc dico vt nouel. tur in eo quod dicit per sua testamenta. nam adiuratio quædam est, sed non tectum iuramentum: quia illud ob est enim per Deum, secundū Io. & facit ad hoc. C. si mi. se ma. dix. l. pe. Si autem nullo modo iurauit, & cōcor. cū tunc aut dicit præcipiendo eos esse contentos partibus designatis: & tunc standum est: vt ff. de leg. ij. l. pecum dilecto in prin. aut affirmando: & tunc non fecit inter eos actus. iūcta præiudicium: quia magis errādo, quam volendo dixisse videtur: vt ff. de leg. ij. l. Titia. §. Caius. in fi. & l. cum pater § pater qui filio. & l. fi. § j. & ff. de le. iij. l. cū tētem, ex quis decedens. §. nuptura. & §. codicillis. & commutra, de succ. ni. vtriusq; iudic. l. scriptura. quæ omnes. li. huic possunt signari contra. Sed sic solue: quia ibi non iurauit: vt dictum est.

quæ verò dixit cū iureiurādo nequaquam hæc rata manere, neque custodire ea secūdum competentem modum volunt: cùm vtique nostris videtur legibus vnā quodam modo esse personā hæredis, & eius, qui in eum trāsmittit hæreditatē: † ideoq; nullus eidem sibimet edicit reluctari, & quod dixit atque iurauit ratū esse, hoc nolle valere, sed contra, pprios reluctari sermones. Sācimus igitur, si quis descriptionem faciens, siue propria manu, siue per alterius quidē scripturam, à se autem subscriptam: aut in suis testamentis substantiæ suæ mensurā faciat manifestam, hæredibus fortè aliis quidem præsentibus, aliis verò absentibus, aut etiam omnibus præsentibus: non licere hæredibus contra hoc resultare, neque dicere, quia aliquis hæredum celauerit res extra ea, quę dicta sunt à defuncto. Sed si quidē † iusiurandum moriens præbuerit, & iurauerit secundum sua testamēta, quia nihil est aliud ei præter hæc: hoc amplecti hæredes, siue filij, siue etiā extranei

b Suos cohæredes. quid in extraneis aliquid de bonis defuncti habentibus? Rñ. contra videtur per literam istam. & hoc dicunt quidā. sed dicas idem vt hæredes ab illis extraneis nō possint repetere: qđ hic in cohæredibus dicitur, gratia exēpli dictum intellige.

sint, & neq; tergiuersari, neque calumniari suos cohæredes: neque ob hoc seruos quærere ad tormēta deducere, & alia similia discutere & perscruta ri, quę solius sunt contētionis, alterius autē penitus nullius: vtpote dum substātia videat esse tanta, quātam testator iurās, hāc solā apud hęredes in ueniri voluit. Sed hæc quidē inter hæredes, qui curiosi videntur in defuncti esse substantia, valere volumus: nō tamen hoc ratum esse & inter creditores: eò, quòd nostris declaratum est legibus, quæcūq; qlibet p se dixerit: aut scripserit, hęc nihil ei prodesse, neq; creditoribus præiudicare, sed illis licētia fit omnia perscrutari, quo volunt modo: hæredes autē contentos esse iis, quæ à testatore dicta sunt. Sitque pœna negotij inter hæredes, vt qui aduersatur iis, quę relicta sunt eis non possit omnino frui: necessitate imminēte aut obedire omnibus, aut vniuersa contēnere, & nō hæc quidem eligere, his verò resultare: sed defuncti voluntatem ab eius successoribus ita ser

i Solius sunt. i. q̄ solā contentionem continent, non autem quæstionē seruorum.

k Nullius. f. contentionis.

l Apud hæredes. f. iuramento.

m Sed hęc. f. vt fiat præiudiciū ex verbis defuncti.

n Curiosi. i. studiosi in adipiscendis omnibus bonis testatoris, non curātes de iuramēto eiusdem.

o Inter creditores. i. in præiudiciū creditorum. Ac.

p Declaratū est legibus. vt ff. de lega. j. l. filiusfa. §. dixi. & ff. de lib. le. l. Aurelius. §. cum q. & C. de probatio. l. rationes. & l. exēplo. & C. de testi. l. omnibus. & ff. de interrogatoria actio. l. de ętate. licet aūt prēiudicare nō posset creditoribus pōt tamē prodesse si iuraret tantū se debere: quia licet non habeat creditor aliam probationē, hoc tamē sufficit: vt ff. de leg. iij. l. cū qs. §. antep. & ecōtra si est creditor, & iuret sibi deberi tantū x. cū xx debeātur: quare non prodest extraneo debitori? Certe prodest. imo & sine iuramento simpliciter dicēdo videt velle remittere per pactū: vt ff. de pac. l. tale pactū. licet quidam dixerint hanc constitutionē habere locum inter cohæredes tantum.

q Illis. scilicet creditoribus.

r Omnia. scilicet bona defuncti, ei quæ dixit se habere.

s Contentos. f. volumus.

t Negotij. vt cadat à causa. Accur.

v Non posit frui. sic C. de fideicomm. lege fina. in fine. supra, de hæredibus & falcidia. §. si quis autem.

x Aut obedire omnibus. hic reprobatus particularis approbatio. sic ff. de admi. tuto. l. cum quæritur. & C. de omni. agr. deser. l. qui vtilia. lib. xj. & ff. de acquir. hære. l. j. & ij.

Seruari

Concor. cum auth. inter dilectos. cum glo. super ver. indictionis ex tra de fide instru. vbi recitat tenor istius constitutionis.

† Haloã. Illud meritò omniũ locupletissimi testimonij esse hæc dicunt j. e. §. fi. existimandum est, siue instrumentum, siue publicorũ actorũ alias deest documẽtum mortuũ: & tñ subaudiũt. numentũ, f Et gesta. f. sunt siue aliud honesta putanda. denicq; ad alias autẽ sunt gepropagãda, q̃ in iudiciis gedam tẽpo rũtur, & in scriptis porũ mediguntur & eamoriã ab dẽ dicuntur acta. hominig Imperij. No. dabus inuenti plurimã authoritatẽ instrumẽto ipsa &c. ex memoria prin- Deindicipis & facit. C. de ctione vitest. l. omnium. debonam h Consulis. cõmeglo. in ca moratione. inter dilei Indictionis. Estctus. super aũt indictio cursus ver. indi- xv. ann. vt dicitur ctionis. ex indictiõe prima & tra, de fi- secunda prout est de instru. in hoc cursu xv. anvbi late norũ. vltra aũt nõ de indi- extẽditur, sed à pritione tra ma incipit. Et incatur. de habetur, quod

† Quid antiquitas Romaautem de nisingulis xv. an. loco stanos recipiebãt tributũ tuendum de toto mundo. & sit, hic nil erat in primo quin definit: pquẽnio ferrũ vt indede tu vide fierẽt arma mili de hic Italibus Romanis. seBel. & fucũdo quinquẽnio sius p Bar argẽtũ, vt inde hatol. apud berẽt stipẽdia militem hates. tertio quinquẽbes optinio aurũ: quod in mam ad ærario ponebatur: ditionem vt tempore necessaquẽtu ibi rio pro republica dem vide. Romanorũ expen

† Haloã. deretur. vñ adhuc quæ quis hodie seruamus cursum illorum triũ lustrorũ. s. horũ vult. xv. an. & indictionem appellamus: qa sic tributa indi

a Seruari. s. voluerint. ¶ Transacto. & ista locum habet etiam in præteritis factis: vt hic dr & in no. e. tit. nec mirum: quia hoc expresse hic dicitur. alias ad futura tantum trahitur: vt C. de legib. & con. l. leg. & consti.

c VT PRAEponatur &c. *Hoc expeditur infra, eo. vsque ad §. illud.*

d Et vt latinis *Illud.* Putãdũ do cumẽtum.

e Imperij. subaudi. tempore.

uari a, vt in nullo ei contradici præsumatur. His valẽtibus in reliquo tempore vniuerso, & in omni negotio nondum moto in iudicio, neque iudiciali sententia aut interuẽtione amicabili trãsacto b. Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc sacrã declarata sunt legem, cognoscẽs, solenniter per programma ta propria manifesta faciat vniuersis. Datum x. Calen. Septemb. Cõstantinop. post consulatum Belisarij V. C. anno secundo.

TITVLVS III.

VT PRAEPONATur c nomen imperatoris documentis, & vt Latinis d literis apertius tempora inscribantur.

In omnibus instrumentis iudicialibus, quæ ad temporis memoriam conseruandam aguntur, vel etiam in extraiudicialibus nomen principis & consulis, indictio, mensis & dies sunt apponenda: & etiam apponi debet aliud, si est de consuetudine. Ang.

Imper. Iustin. A. Ioanni præfect. præto. iterum exconsule & patricio.

Illud † omnium honestius esse putandũ documentũ e, & gesta f: & quidẽ omnino pro tẽporis memoria hominibus adinuẽtum est, q̃d ipsa quoq; cõmemoratiõe ornatur imperij g, consulis h etenim, & † indictionis i & quod k indicium l temporũ omnino est. & apud nos sunt quidẽ forsan & hæc significatiua horũ, quæ † voluntnõ tamẽ nos aliquod horũ perimimus, sed maiorem adiectionẽ eis imponimus: vt ex maioribus & perfectioribus eis temporũ designetur cursus. Si quis enim respexerit ad vetustissima m hominũ & antiqua reipublicę: Aeneas nobis Troianus rex reipublicę princeps n: & nos quidẽ Aeneadæ ab illo vocamur. siue quis etiam ad secunda principia respexerit, ex quo o purè Romanorum nomẽ apud homines coruscauit, reges eam p cõstituerunt Romulus q & Numa: ille r quidem ciuitatem ædificans, hic autem eam legibus ordinãs & exornãs. siue etiam tertia principia sumat s quilibet t imperij: Cæsarem maximum, & Augustum pium v, & ita rẽpublicã nobis inueniet hãc, quæ nunc est valentẽ x: sitq; y immortalis z ab illis a procedens. erit b ergo absurdum in documẽtis & iis, quæ in iudiciis agũtur, & absolutè c omnibus, in quibus memoria quædã fit temporum, nõ imperiũ his præponi. Vnde † sancimus eos, quicunq; gestis minis trãt, siue in iudiciis, siue vbicunque conficiuntur acta: & tabelliones, qui omnino qualibet forma documenta conscribunt in hac magna ciuitate, siue in aliis gentibus omnibus, quibus nos præsidere dedit Deus, hoc modo incipere in documentis: Imperij d illius sacratissimi Augusti imperatoris anno tertio. & post illa inferre consulis apcebãtur antigtus, Si autẽ velis eã in dictionẽ colligere accipe annos domini qui sunt M. ccxx. & eis addas iij. ann. qa tãtus annus erat tẽpore natiuitatis Christi. s. tertius indictiõis. & diuide per xxv. & semper adiicias illa xv. & cum habeas numerũ completũ. s. xv. Iuenies te habere indictionem. viij. & de hoc not. C. de Iust. cod. confir. in fi.

k Et quotquot. hic incipit oratio ista. & tãtum dicit quod si qua alia indicia sunt ratione memoriæ tẽporũ vel apud nos, vel apud alios, vtsi forte fiat mentio ciuitatis: vt j. e. §. si qua vero. vel quæsto- † Ex hoc vero. ibi, nos e- not. Bart. nim, &c. ris: vt ff. de ta. §. fin. notarium

l Indiciũ. ais iudi- hoc non tollamus. actuariũ rum libris- sed eis ista adiicia- debere so ciũ, & hæc est mala mus: vt j. e. §. si qua lennitates litera. alias iudicia: vero. ibi, nos e- obseruaistrumẽtis. & hæc est bona. nim, &c. re in acto-

m Ad vetustissi- obseruare debet. ma principia. ex quo vi

n Princeps. subau- dentur redi iussit nomẽ ap- quiri in aponi in documen- ctis testes tis & gestis. siue testiũ

o Ex quo. s. tpe. subscri-

p Eam. Romam. ptiones vt:

q Romulus. sub. s. in aliis in-

r Ille. s. Romulus. strumen-

s Sumat. respũda. tis. At de

t Quilibet. s. aliqs. his dic vt:

v Augustũ pium. in ca. post

f. inuenies vt subit. cessionẽ.

cit. Acc. extra, de

x Valentem. q. d. probatio.

eadẽ quæ tũc erat. per glo. & sic. ff. de iudi. l. pro Innocẽ. & ponebatur. vide quod.

y Sit in futuro. not in gl.

z Immortalis. res c. qm̃ con

publica. Acc. tra fal. ex-

a Ab illis. impera- tra, de p- toribus. batio. &

b Erit. cum sic per eundẽ post imperatorum Inn. in ca. nomina talia facta ad audien

antiqua inueniebã- tiam. ex- tus: vt dr ab illo. §. tra de prg- fi qs eñ vsq; huc: script. & ergo erit absurdũ. in c. fi. extra, de fide instru.

c Absolute. id est, indistincte. Accursius.

d Imperij. sub. tempore.

Hæc

pellationē, qui in illo anno est: & tertio loco indictionē, mensem, & diem. sic enim per omnia tempus seruabitur, & pro imperij memoria atq; consulatus ordine & reliqua obseruatione interposita documentis inadulterata hæc [a] valde cōstituuntur. Si qua verò apud Oriētis habitatores aut alios homines obseruatio custodiatur in ciuitatum temporibus [b]: neque huic inuidemus, sed præscribatur quidem imperiū, sequatur verò (sicut dictum est) consul & indictio atque mensis & dies secūdum quam [c] geruntur & conscribuntur, quæ aguntur: & tūc inseratur etiā ciuitatis omnibus modis annus [d]. Nos enim auferimus quidem priorum nihil [e], imperiali [f] verò adimento causam augemus. Et inchoetur [g] mox [h] authore [i] Deo à præcedente prima indictiōe [k]: ita quodammodo eis scribētibus: Imperij Iustiniani sacratissimi Augusti imperatoris anno xj. & post cōsulatū Flauij Belisarij clarissimi viri an. ij. ix. cal. Iunij. sicq; in omnibus nominētur imperij anni, & nostri [l], inquantum eos Deus elongauerit, & decæterò imperatorū. palā namq; est, quia nunc [m] quidē ann. xj. [n] nostri scribūt imperij: inchoante verò Aprili mēse. & prima die in qua nos Deus Romanorū superposuit rebus, xij. annum scribent: & ita de cæterò [o] donec nostrum Deus imperium extēderit: vt nobis etiam hæc causa super leges & harum [p] celebrationem continuè maneat immortalis, dum memoria imperij omnibus simul interfuerit causis atq; temporibus. Illud quoq; adiicimus, quoniam ij, qui tēpus in iudiciis [q] designāt, cum incertis illis [r] & antiquis literis hæc declarāt, obseruet in omni iudicio, vt post illas literas antiquitatis alias subdant: id est, has communes & omnibus notas, & quæ legi ab omnibus [s] facilè possint, & significare gestorum tempus, vt non fatigentur requirētes id tempus: deinde [t] errantes expectent, donec hominem quemcūq; comperiāt literas [v] illas pro veritate lecturum. sed si quidem [x] reliqua [y] etiā post præscriptionē incertarū literarū, si Græcæ sint vocis, Græcis literis subdi tēpus. Si verò Latinus quidem totius chartæ constat ordo, Latinis quidem præscribatur tēpus, interpositis illis certis elementis, clariorē tamē ordinē habentibus literis, quas liceat omnibus legere omnino syllabarū Latinarū ignaris. Tua igitur eminētia, quæ placuerunt nobis, & per hanc sacrā declarata sunt legē, & in hac maxima ciuitate, & in prouinciis vniuersis, qbus præes, manifesta constituat: vt nullus pręsumat aliter numerare tēpus aut aliud agere sed ita sicut dudū [z] decreuimus. Datū calēd. Septemb. Iu. A. C. Belisario viro cla. anno xj.

TITVLVS IIII.

† SCENICAS NON SOLVM si fideiussores præstent [a], sed etiam si iusiurandum dent, sine periculo discedere.

a Hęc. s. documēta.
b Ciuitatum temporibus. puta in x. anno à cōpositione ciuitatis: vt de imperio modo dixit. & facit C. de feri. l. omnes. ibi, his adiicimus, &c.
c Quam. s. diem. in qua die gerūtur.
d Annus. s. quot anni sunt, quod illa ciuitas facta fuit.
e Nihil. s. eod. in princ. ibi, & quotquot iudicia, &c.
f Imperiali. s. noīe.
g Inchoetur. s. documentum.
h Mox. priusquā alia ponatur. Acc.
i Authore. puta in nomine domini & facit j. de q̄store. in prin. & de armis. in prin. col. vj. Sed nūquid anni. dominicę incarnationis apponendi sunt? Rñ. hac l. vel alia nō cauet: sed tñ dico, q̄ apponendi sunt [j], & alios non valet instrumentū: quia est de cōsuetudine q̄ apponantur: ergo apponendi sunt. & alias non valet qđ agitur: vt s̄. proxi. §. si qua vero. & s̄. eo. in princi. ibi, & quotquot, &c. & est etiā cōsuetudo generalis vñ etiā si lex diceret contra. tamē deuinceret eā consuetudo: vt ff. de le. & senatu. l. de quibus. in fi. lex autē nō īprobat. imo probat. l. ista quicquid de talibus fuerit, vt dictum est.
j Cōcor. glos. inter dilectos. extra, de fide instr.
k Prima indictione. forte currebat prima indictio tēpore quo fuit facta hæc lex: & ita Iustinia. regnabat tempore natiuitatis Christi cū illo tempore fuit indictio inuēta: vt s̄. in princi. huius tit. not. & ideo non dicit forte de annis dñi ponēdis, cum pauci erāt eo tēpore. Ac.
l Nostri. s. īperij.
m Nunc. s. quādo hæc constitutio facta fuit. Accur.
n Annum xj. No. quod tpe huius cōstitutionis Iustinianus regnauerat xj. an. Itē quia in cal. April. pximis fuerunt xij. vnde in cal. April. sortitus fuit imperium.
o Decæterò. scilicet scribant.
p Harum. s. legū.
q In iudiciis. i. in sentētiis, vt dicunt. Vel dic. i. ī scriptis quæ fiunt in iudicio, siue sententiæ, siue acta vel gesta sunt, vt hic subiicit nā & his talia sunt apponenda: vt s̄. e. §. vnde sancimus.
r Incertis illis. q̄dā literæ erāt quæ nō poterāt ab omnib⁹ intelligi, quæ apponebantur in qualibet sententia. vnde hic eas nō remouet: sed pręcipit vt iuxta eas interpretatio apponatur, vt subiicit.
s Ab omnibus. sic. ff. de inst. l. sed si pupillus. §. proscribere. sic s̄. de nō alie. §. alienatiōis. sic j. in med. li. §. vt autem. co. viij.
t Deinde. in hac constitutione. Ac.
v Literas. scilicet Latinas.
x Si quidem. pro certe. & ita constr. sed certe si reliqua Græcæ vocis sunt. Græcis literis subdi tempus. & post præscriptionē incertarum literarū, puta Latinarum. i. iuxta Latinas, quę sun incertæ Græcis, apud quos fuit faæum instrumentum, ponatur interpretatio ī Græco.
y Reliqua. vt tenor instrumenti.
z Dudum. in hac constitutione.

SCENICAS &c.
a Præstēt. subaudi non

† Hinc constat, quam historiæ sit ignarus Accursi. Principatus enim Iustiniani initia, in eum annū inciderūt qui quintus & vicesimus supra salutis instauratę annū quingentesimū vt facile apparet ex historiarum scriptoribus.

† Halos. ne à mulieribus, quæ se pstituūt fideiussor aut iusiurandum exigatur quod hoc genus vitæ deserturæ non sint.

di non. nec enim hanc vel aliam ſecuritatem præſtare habent: vt in principio huius conſtitutionis. vel legas ſic. Fideiuſſores etiam ſubaudi ſolum non præſtent: vt ita hæc dictio, non, ponatur iuxta verbum, præſtent.

Iuſiurandum à ſcenica præſtitum non tenet, nec fideiuſſoris datio, quæ expetens, pœnis multatur, & iudex in illarum exterſione negligens punitur.

Imperator Iuſtinianus A. Ioanni præfecto prætorio iterum exconſule & patricio.

NOuimus pridem faciētes legem [a] interdicētem [b] † nulli licentiam eſſe in ſcena [c] detentas mulieres fideiuſſores exigere [d], quia obſeruabunt [e] & impiam complebunt operationē, pœnitentiæ tempus non habentes: & pœnas interminātem [f] nouiſsimas [g] his, qui tales fideiuſſores exigunt: inſuper & ipſos fideiuſſores ſine obligatione recedere, & nullam inferre neceſsitatē perſonarū harum [h] præſentationis. Sed in præſenti comperimus [i] crudelem quandā & importabilē calūniā † cōtra ſtudendū à nobis fieri caſtitatem. Quia enim eos [k] fideiuſſores accipere prohibuimus [l], inueniſſe [m] illos aliam viā ad ſpietatē deducētē maiorē: iuſiurādū enim eas exigere [n], quia nunquā ab impia illa & turpi operatione ceſſabūt. mulieres [o] autē exiſtentes miſeras, & ſic malè ſe ductas, piè agere ſe putare, ſi impiè egerint: & vt cuſtodiāt iuſiurādū, propterea ſuam proſtituere caſtitatem: cū oporteret agnoſcerè [p], qa huiuſmodi tranſgreſsiones magis placent Deo [q], q̄ iuriſiurādi obſeruationes. Non enim ſi qs ab aliquo iuſiurandū acceperit, qa occidet forſitā, aut adulterabitur, aut aliqd agetta le illicitū: oportet ſeruari iuſiurādum: vtpote cū ſit ita turpe & illicitū, & ad perditionē ducēs. Ideoq̄ liceat mulieri, licet huiuſ modi iuſiurandum iurauerit, recedere à iuſiurādi huius amaritudine, & caſtè viuere ſine periculo periurij [r]: magis autem Deo amabiliter pœna periurij (ſi qua omnino eſt [s] pœna) contra q̄ū, qui iuſiurādū exigit conuertēda. Vñ etiā nos repēte inferimus decē libra rū auri pœnam, exigētes eū, qui præſumpſerit oīno tale iuſiurādū accipere: & hāc ſcilicet quātitatem ipſi infelici dari mulieri ſancimus ad reliquā bonæ figuræ vitā [t], exigendā [v] per adminiſtrationē prouincialē, & dādā ei. ſciente iudice, quia ſi neglexerit, † tenebit [x] ab ea deponens

a Hæredes. f. lite contestata, vt quidam dicunt. Al. vt C. ex delic. l. j. & facit ff. ad l. Iul. pe. l. fi. & ff. de ac. l. ex iudiciorum. Acc.

b Bius. scilicet et nebuntur.

c Actionē piam. i. actum pium. ſ. de nō ali. §. & hoc vale re. in ij. col.

d Exegerit. ab aliqua puella, vt ipſa nō debeat à turpi & impia cōuerſatione ceſſare: vt ſ. e. ſed in preſenti.

e Memoratam. ſ. eo. §. vnde.

f Militaris. f. aliquis maior pſide.

g Per illum. f. militarē iudicē: nam ipſe exiget à præſide, & dabit mulieri.

h Militarem. illius prouinciæ.

i Maioribus. i. habentibus maiores honores. Al.

k Cingulis. alias cingulo: & dic & inſuper. i. ſi non ſit in illa prouinciaiudex militaris: nec etiā metropoleos epiſcopus, exigat ille præſes dictam pœnam ex vicinis maioribus cingulis. i. à magiſtratibus, qui ſunt in vicina prouincia. maioribus cingulis. i. qui ſunt maiores per cingulos quam ſit dictus præſes.

l Hoc agentem. f. facientem mulieres ſic iurare.

m Caſtigari. ſcilicet volumus.

n VT NON fiant &c.

Expeditur hæc pars. j. eod. vſq; ad §. illud. Ac.

o Et vt ſicut. hoc dicitur infra, eod. §. illud.

p INhoneſtas. Et alię leges. vt ff. q; metus cauſa. l. extat. & ff. ad legem Iuliā de vi pri. l. pe. & ff. de offi. præ. l. illicitas. & C. vnde vi. l. ſi quis in tantam. & l. ſi quando.

ſtrationem, hæredeſq; [a] eius [b] & ſucceſſores & eius ſubſtantia, eo, quòd actionem piā [c] agere neglexerit. Si aūt ipſe prouincię preſes iuſiurandū exegerit [d], ipſe etiā memoratam [e] decē librarū auri pœnam exigatur: ſi quidē militaris [f] iudex ſit in illa prouincia, per illum [g] dāda, ſicut dictū eſt, mulieri. Si verò non habeat militarē [h] iudicē, metropoleos illius, puinciæ eps hoc prouideat, cām etiā ad nos, ſi probauerit, referēs: & inſup ex vicinis maioribus [i] cingulis [k]: & vndiq; hoc agentem [l], ſiue iudex, ſiue priuatus ſit, memorata caſtigari [m] pœna, & dari hanc ei, quæ quātum ad illū neque caſtè viuereva leat vlterius: vt non videatur quaſi peieraſſe. Quæ igitur placuerunt nobis & per præſentem ſacram declarata ſunt legem, tua celſitudo præceptionibus, ppriis omnibus faciat manifeſta, vt cognoſcāt noſtri imperij circa caſtitatē ſtudium.

TITVLVS V.

VT NON FIANT [n] PIGNORATIONES pro aliis perſonis, & vt ſicut [o] principum donationes non egent geſtis monumentorū, ſic nec à priuatis imperatoribus factæ donationes indigeant.

Nulli licitum eſt ſecundum formā pignorationis exigere alium pro alio. Itē ſicut donatio facta à principe priuato inſinuatione non eget: ita nec contra. Bartol.

Imper. Iuſtinianus A. Ioanni glorioſiſsi. ſacrorum per Orientem prætoriorum præfec. iterum exconſule & patricio.

INhoneſtaſpignorationes, & odibiles ſuper his exactiones, plurimę quidem & aliæ leges [p] odio habent: præcipuè autem à nobis poſitæ [q]. ſed neſcimus, quemadmodū cauſa [r] licet tantis caſtigata legislationibus [s], adhuc præſumitur [t], & in repu. eſt, & maiorē ſui præbet virtutē, quàm legū [v] neceſsitas. Propterea ſancimus, nullam omnino pignorationē in noſtra repu. prævalere [x], neq; in mercatis (hoc qđ maximè ibi præſumptū inuenitur) neq; in agris, neque in ciuitatibus, neque in vicis, neq; ī ciuibus [y], neque ī vicaneis [z], neque in agricolis, neque alio omnino quocūque modo vel tempore: ſed præſumentem aliū pro alio ſecundū pignorationis formam [a] aurū, aut aliquid aliud exigere, quod reddere in quadruplum violentiam paſſo, & cadere etiam ab actione, quam habuit aduerſus eū, pro quo exactionē fecit. Non enim habet rationē, aliū quidē eſſe debitorē, aliū verò exigi. ſed nec alteri moleſtum eſſe pro altero quodā, tanquā inuaſionē aut iniuriā cōmittētem, & alium quaſi vicaneum exiſtentem cædi, aut iniuriam ſuſtinere, & aliquid pati, quod omnino nō cōpetit [b], pro alio: & abſque legitima occaſio ne quālibet perferre calū niam, & ſupplicia [c] ſuſtinere in corpore. Præſidibus gentium ſcientibus [d], quia ſi non hæc egerint, ſed in prouin-

q A nobis poſitæ. vt C. vnde vi. l. fi. & C. loca. l. fi. & aliæ extrauagātes.

r Cauſa. id eſt, turpis pignoratio & exactio.

s Legislationibus. vt ſupra, proxi. diximus.

t Præſumitur. i. obſeruatur.

v Quam legum. i. maiorem efficaciā iniquitas, quā æquitas habet, quę eſt ex neceſsitate iuris: vt C. de iudi. l. placuit. q; tamen eſſe non debet.

x Prævalere. ſic C. de omni agro deſer. l. hac definitione. ſic infra, vt nulli iudic. §. quia verò col. ix.

y Ciuibus. i. hominibus.

z Neque in vicaneis. id eſt, qui morantur in vicis.

a Formam puta contraxi tecum in alia regione, hoc acto inter nos, vt ſi die ſtatuta nō ſolueretur, liceat tibi homines meæ prouinciæ pignorare tua authoritate, ſiue res eorum intromittere. & probatur hæc electio ex eo, q; dicit firmā. i. pactū firmatū verbis, vt liceat ſic capere, & probatur. ff. de arbi. l. arbiter intra incertā. Sed quid ſi hoc in pacto actum non fuerit? Reſp. idē multo magis. Itē quid ſi accepi non in pignus, ſed in ſolutum? Reſp. idem ſecundum Io. quare ſubaudi etiam, vt ceſſent iſtæ duę oppoſitiones.

b Cōpetit. id eſt non eſt cōueniens. ſic ſ. de eccle. re. in mo. §. ſi verò non priuatus.

c Et ſupplicia. nam & ipſos homines capiebant, & ſupplicia eis imponebant: quod fieri non debet.

d Scientibus. & alias ſcientium.

& facit ſ. ti. proxi. §. fin.

a Geſtis monumentorū. i. vt fiant coram iudice ordinario præbente authoritatē huic donationi: quia ſufficit ipſius Imperatoris præſentia: vt & alias C. de teſta. l. omnium.

b Niſi tantūmodo. q. d. fiant huiuſmodi donationes in rei veritate, & ſcribantur per tabellionem & alia fient, quæ hic dicūtur. non aūt in præſentia iudicis ordinarij eſt neceſſaria, quantacunque ſit quantitas, quæ authoritas alias eſſet neceſſaria: vt ſ. de defen. ciui. §. nulla. coll. iij. & facit ad hoc. C. de don. l. donatio. §. in conſcribendis. & l. ſancim. Quid ſi eſt quātitas intra ccccc. ſo. Rū. nec ſcriptura eſt neceſſaria qa nec in priuata donatiōe eſt neceſſe, ſed ſimplex & nudum pactum ſufficit: vt C. de do. l. ſi quis argentum. §. ſinautem hoc minime ſcriptum. Acc.

c Non enim cōſequēs eſt. Not. eādem debere eſſe rationē cōtrariorū: vt hic, & ff. ſi vſuf. pe. l. pe. §. fin. & C. de cadu. tol. §. ſed vt manifeſtetur. & j. vt lic. ma. & auiē. §. illud. & ff. de rer. diui. l. pen. & C. de fac. fanc. eccl. l. antep. & j. de fide inſtru. §. ſi quis.

d Nec his priuilegiis. ſ. vt non ſit neceſſaria inſinuatio.

e Imperium. ſ. qñ priuatis ei donat.

f Præbētur. cum Imperator donat.

g Inæqualitas. quæ erat ante legē iſtam.

h Conſtitutio. vt C. de quadriē. præſcri. l. fin. §. ſed quia igitur. Accur.

i Ex vtroque. ſcilicet latere.

k Et. pro. i. Accur.

ciis, quibus præſunt, pignorationes præſumi patiantur: nihil erit tale, qđ à noſtris eos eripiat manibus. Illud quoque perſpeximus huic adiicere legi: vt ſicut ab imperio in alios factæ donatiōes nō egent geſtis monumentorum [a], ſed ex hoc ipſo habent virtutem, ita neque à priuatis imperatoribus factæ (niſi tantum modo [b] pro veritate fiāt in publico à tabellionibus cōpletæ, ſubſcriptionem habentes & eius qui fecit, & teſtium, & aliam donationum obſeruationem) non egebunt geſtis monumentorū, cuiuſcunque quantitatis ſint. Non enim conſequens eſt [c], vt nec his [d] fruatur imperium [e] à priuatis, quę ab eo prębentur [f] illis. Hæc autē inæqualitas [g]: facta eſt ex nouitate, quam Zenonis pię memoriæ introduxit conſtitutio [h], vt imperiales donationes non egeāt monumentis. Quia igitur imperfectius cauſa prius apparuit: propterea nos perfectionē imponentes ei, ex vtroq; [i] tenere hoc volumus, & [k] in his donationibus, quę ab imperatoribus in priuatos fiunt: & quæ à priuatis in imperatorē: vt ex æqualitate iuſtitia cauſę adiiciatur. Tua igitur excellētia, quæ per hanc diuinam noſtram conſtitutionē ſancita ſunt, præceptis propriis ſolenniter manifeſta facere ſtudeat vniuerſis.

TITVLVS VI.

DE EXHIBENDIS, & introducendis reis [l]: & vt ij, qui conueniuntur [m], poſt viceſimū diē præſententur iudicibus: & de iis qui iuratoriā [n] cautionem exponunt, & ante litis conteſtationem abſentes fiunt: & de hypothecis [o], quæ appellātur ex caſu: & quæ perſonæ, & quando hoc ius habent: & de indotatis vxoribus [p], vt habeant quartam partem in ſubſtantia viri, & ipſe vir in ſubſtātia vxoris quando inops eſt, qui relinquitur.

Reus non eſt exhibendus in iudicio de vna prouincia ad aliā niſi prius actor fideiuſſoriā præſtiterit cautionem certam quantitatem promittens, ſi litem non exequatur, aut exequens non vincat. & reo comparente ſi actor intra x. dies non comparuerit, reus abſoluendus eſt à iudicio eo exacto, quod ab actore promiſſum eſt: & ſi quid amplius reus expendiſſet. Barto.

Imperat. Iuſtin. Aug. Ioanni glorio. prætor. per Orientem prefecto, iterum exconſ. & patricio.

[q] Lurimi adeuntes [r] noſtram docēt poteſtatem, † quia [s] exhibētur [t] ab aliquibus, aut etiam in alias pertra huntur [u] prouincias ex ſacra noſtra iuſsione aut decretis iudicialibus, & ad miſeriā quidē per hoc agūtur [v]: coacti verò iuſſionibus [x], aut decretis [y] exhibētur. Proinde q [z], eos [a] exhibēt [b], etiā cautiones exigentes [c], quia intra certū tēpus venient ad determinatū iudiciū ij, qui ab eis cōuenti ſunt, ipſi [d] remaneāt [e] in pro-

l DE EXHIBENDIS & introducendis reis. *A re: quia rem debet: non à reatu: vt ff. de duobus reis. l. j. & hæc pars expeditur infra, eo. vſque ad §. illud quoque.*

m Et vt ij, qui cōueniuntur. hoc expeditur. j. e. §. illud. vſque ad §. ſi vero.

n Et de iis qui iuratoriā. & hoc dicitur infra. e. §. ſi vero et. ā quidā. vſq; ad illum. §. optimū quoque.

o Et de hypothecis. ſ. militiarum. & hoc dicitur infra, eod. §. optimum & expone hęc verba, vt ibi.

p Et de indotatis vxoribus. quod dic, vt j. eo. §. quoniam vero. & §. ſi vero quaſdā. vſque in finem cōſtitutionis. Accur.

q Lurimi adeūtes. ſ. nos.

r Qui. alias quia. Accur.

s Exhibentur. i. exhiberi poſtulantur de vna prouincia ad Conſtantinopolitanam ciuitatem: vt j. eod. §. quia vero.

† Haloā. quòd ducendi ab aliquibus in ius.

t Pertrahuntur. dico aut, &c.

v Aguntur. i. deducuntur. quæ miſeria ex inopia cōtingit & inopia ex peregrinatione: vt hic, & ſ. vt iud. ſine quoquo ſuffra. §. illud. circa pinc. collat. ij.

x Iuſsionibus. ſ. noſtris.

y Decretis. id eſt, iudicialibus. & ſic redde ſingula ſingulis.

z Qui. ſ. actores.

a Eos ſ. reos.

b Exhibēt. i. poſtulant exiberi.

c Exigentes. corā eo à quo petitur reſcriptum.

d Ipſi. ſcilicet actores.

e Remaneant. ſ. qui conuenerunt.

a Affligi.i.vt affligantur conuenti.
b Tale.quod rescriptū ad extraneū iudicē fit petitū & cautio fit facta de exhibendo reo: vt ſ. dixi.
c Ipſe.ſ.actor.nā huiuſmodi tēpora iudicialia actoris maxime & iudicis arbitrio ſtatuūtur: vt hic, & ff. qui ſatisd.cog.l.de die j.reſpon.
d Ille.ſ.reus.
e Obſeruet.i.ſtet in iudicio & ſic exponitur j.e.§.ſi vero etiam quidam.
f Decē dies. Sed nūquid à tempore petiti rescripti curūt hi x. dies, vel à tēpore ex quo ad eū extraneū iudicē venire potuerit? Rñ. ex neutro horū tēporum cōputari: ſed à tpe finito, quod fuerat per iudicē cōſtitutū & actorē. aliter enim ſiue iniuria actoris ſiue ſtipulatoris dicere nō poſſumus: cui iniuriari in talibus nō debemus: vt ff. de verb.obli. l.ſtipulationū. §.fi. Accur.
g Repente dimitti. i. elapſis x. diebus. nec obſt. C. de iud.l.properandū. in prin. vbi dicitur cām ciuilē triēnio, criminalē biennio durare. at hic x. diebus: quia hoc iudiciū nō erat inchoatū: quare à iudicij obſeruatiōe abſoluitur & dimittitur non aūt definitiue: tum quia lis nō eſt conteſtata, tū quia nō eſt liquidum: vt C. de temp. ap. l. fi. §. j. & C. de iudi. l. properandum. §. & ſi quidē. nec enim dico eſſe ibi conteſtatam, vbi fuit rescriptum petitum: licet vterque ibi fuerit: quia iam ibi deberet iudicium finiri: vt ff. de iudi. lege, vbi. & l. de qua re. in prin. licet decretiſtæ aliter ſeruent.
† Facit ad hunc tex. c. vlti. cum glo. ſuper verbo, taxatione. extra, de iis quę vi, metusve cauſſunt. vbi dicitur, quod vltra taxationem non licet iurare. & vide in illa gl. concor. iuris cano. & ciuilis.
h Eius.ſ.rei.
i Et his.i.eo actore cōdēnato in expēſis proferant iudices actorē calūnioſe litē inſtituiſſe, ſecundū quosdam. & facit pro eis. ff ad Tur. l.j §.j. & ff de ſuſ.tut. l. hoc enim j.reſpon. Vel dic & his ſ. expenſis.
k Addicant.i.ſupponant.ſ.actorem dico fruſtra.
l Præſentationes.ſ.reorum ad hanc ciuitatem.
m Dederint.ſ.coram iudice extraordinario, corā quo vocati ſunt ex ſacra iuſsione, aut decretis iudicialibus.
n Et ſuſcipient ſententiam.i.vincunt, vt ſtatim dicitur proxi.§.
o Eos.ſ.actores: vt promittant eā ipſi reo. Sed corā quo iudice fiet promiſsio? Item quanta erit quātitas. Reſpon. corā iudice extraordinario: & eius arbitrio definietur: vt j. proxi. §. ſequitur.
p Exigi.ſ.ſancimus.
q Plus.ſ.quàm fuerit promiſſa quantitas ab actore.
r Declarauerit.ſ.reus.

uincia affligi[a] in peregrinatiōe ſumptibus exhibitū aut pſentatū relinquētes. Hoc igitur miſerātes ſancim[9] ſi qd fiat tale [b], & tps impleaſ, qđ in cautiōe exhibitiōis aut præſentatiōis ipſe actor [c] cōſtituit: deinde ille [d] quidē obſeruet [e] in iudicio, actor autē deſit, & non intra decē dies [f], poſtquam reus venerit in ꝓuinciā, actor occurrerit: reū quidē ingredientē apud iudicē & hoc docentē repente dimitti [g]. iureiurādo aūt eius [h] iudicetur de omnibus expenſis, quas pertulit circa viā & circa peregrinam habitationē: & his [i] iudices addicant [k] actorē cōueniētē fruſtra. Et quoniā mos eſt nō aliter fieri exhibitiones aut præſentatiōes [l], niſi acto res fideiuſſores ad certā quātitatē dederint [m], qa exequētur eām, & ſuſcipiēt ſententiā [n]: hāc quidem quātitatem omnino eos [o] exigi [p], & dari fruſtra calūniā paſſo. Si verò † per iuſiurandū etiā plus [q] aliqd declarauerit [r] (certa tamē quātitate definita à iudice, quam leges taxationem vocāt) etiā hoc ſuperexigi [s], vt cognoſcāt non illudere [t] vitas alienas [v] ſed in ꝓuincia [x] eligere iudices, & ibi cōtra ſuos aduerſarios litigare. Quia verò ab actoribus fideiuſsiōes plerūq; nouimus hic datas [y] tanquā [z] in exhibēdis perſonis, ſi verò in aliā deducātur [a] ꝓuinciā, fortè declinare [b] hāc obſeruationem [c]: ſancimus hic [d] iudicē aut glorioſiſſimum quæſtorē [e] noſtrū ſacris noſtris miniſtrantē literis ſi qd tale [f] agere iubeaſ, nō aliter ad aliā exhibere prouinciā reū [g], antequā fideiuſſorē præbeat actor in iudicio, in quod futurus eſt reū deducere, quia dabit ſecundū locorū ſpatiū aurū [h], quantūcunq; decretum [i] fuerit fugiēti [k], ſi nō exequatur, aut exequēs non vincat cauſam [l]: & ibi [m] omnia agi quæcunq; in exhibitione [n] decreuimus [o]. definitū [p] verò aurū, à fideiuſſoribus exigendum, & dandū ei, qui deductus eſt: præbendo quoq; ab illo [q] etiam iureiurādo vſq; ad taxatio-

s Superexigi.ſ.ab actoribus.
t Illudere.i. deridere.
v Vitas alienas. ſic. ſ. de ta. §. j. ibi. & nō ꝓpter ſuam.
x In prouincia. vbi reus habet domicilium.
y Datas.i.in hac regia vrbe, qū de prouincia aliena trahitur ad hāc ciuitatem. ſed ecōtra non ſic ſeruabitur, vt hic ſubiicit.
z Tāq; exſiſtiū veritatis. i. ſ. qū volūt exhiberi reos: vt ff. e. §. & quoniā.
a Deducātur. ſ. rei.
b Declinare. ſcilicet actores.
c Obſeruationē. ſ. nouimus.
d Hic.i.in hac ciuitate Cōſtantino.
e Quæſtorem.i. cancellarium.
f Si quid tale. ſ. qꝺ faciat præceptū actori de vocando reo ad extraordinarium iudicem.
g. Reū. valet aūt reſcriptū licet aī ſatiſdatione ꝓmiſſa vti eo nō poſſit: vñ hæc auth. male cōtinuatur cū lege. C. de dila. l. ſi quādo. Acc.
h Aurū vel quantitatē aliquam arbitrio iudicis illi', vt ſubiicit.
i Decretū. Sed à quo? Rñ. à delegato: quia ei cā eſt commiſſa: vnde & hoc per conſequens: vt ff de iuriſ. om. iudi. l. ij.
k Fugienti. ſ. reo: ſic dicto, quia fugere conſuenit: vt C. de iu. ca. l. ij in princ.
l Cām. ſi eā vincit, nō vī calūnioſe feciſſe. vbi autē ꝓdit: tūc etiā iure cōmuni deberet reddere impenſas. C. de iud. l. ꝓperandū. §. ſinautē alterutra. Quid ergo facit plus hæc cōſtitutio? Rñ. qa alias nō dānatur in expēſis, niſi iudici videaſ: ſed hic ſemp vī ſibi: vnde ſemp debet cōdēnari: vt j. de iud. §. oportet. co. vī ītē grauaſ in alio hic actor, qa nō petit actor dilationē: ſed aduerſari' ſic: vt C. de dil. l. ſi qū. ſi eā aduerſarius petat & ipſe vtiſ, vt ſic habeat ꝓ alio, q; per ſe habere nō pōt: vt C. de tempo. in integ. reſt. l. petendæ. in fin.
m Et ibi. quando de vna prouincia vocatur ad aliā.
n In exhibitione. i. in hac ciuitate.
o Decreuimus ſ. e. quoniam.
p Definitum. ſ. à delegato, vt dictum eſt.
q Ab illo. ſcilicet reo.

Taxat

Videtur cap. ſolet in glo. ſi per verbo tanquam extra, de maioritate obedien.

a Taxationem. Nota tria: taxatio, iuramentum, & sententia. Taxatio ante sacramētū prēstatur, nō post: vt j. de iu. §. oportet. Iuramentū verò ante sentētiā: vt C. de re. cre. l. gñaliter. §. omne igitur. sed hæc omnia, quæ dicta sunt de vocatione ad extraneū iudicem, vidētur non habere locum: cum quilibet in sua debeat conueniri prouincia: vt j. vt omnes obe. iu. §. si igitur. col. v. sed dic vt ibi diximus.

† Facit ad hunc textū cap. quoniam frequenter in glo. super ver. expensarum. extra vt lit. non contesta.

b Machinātur. s. homines quidam.

c Calumniarum. volebāt enim, qđ clemētia legum sit calumniæ occasio. vndeillud, Omnia malaexempla sunt orta à bonis rebº.

Exempla mala à bonis rebus orta sunt.

d Libellum. quia ex volūtate dabatur, non ex necessitate: vt ff. de eden. l. j. §. edere autem.

† Facit ad hunc §. in gl. iij. ca. coram dilecto. in medio. in ver. si verores. extra. de officio delegat.

e Suscipientem. scilicet reum.

f Atque decem. q. d. vt hodie xx. dantur, ita olim x. dabantur: vt infra proxi §.

g Quo. s. tēpore.

h Recognoscere s. debitum.

i Et liberari. scilicet soluendo: vt j. proxi. §. ibi, aut forte &c.

Cautiones iudiciales.

† Haloā. tamē hoc tempore de industria dolis & artibus circunueniunt hi, quilegum nostrarū benignitatē ad expedītas suas calūnias prætexunt.

k Cautiões. sunt autem iudiciales, quę iudiciū firmāt: vt iudicio sisti, & iudicatū solui, & similes: vt ff. de prēto. stipul. l. j. §. iudiciales. ex quo ergo sic cauebat, ab hoc iudice recedere nō poterat: vt hic dicitur.

l Nostras leges. vt C. de iud. l. apertissimi. & l. fina.

m Arte. i. deceptione vel fraude. vnde Cato: Qui simulat verbis, nec corde est fidus amicus: Tu quoque fac simile: sic ars deludit ur arte.

n Adinuenientibus. nam vbi intenderis, ingenium valet. ipsi autem executores vel viatores maxime in huiusmodi conuersantur: vnde nihil erit quod adinuenire non possint: vt j. vt ij qui ob. §. j. & 3. de nupt. §. si igitur ibi, multo nanque.

o Datum. i. delegatum.

p Scientem. s. reum.

q Iudicem. Sed hodie potest etiam lite cœpta alius associari: vt j. in me. li non sle. sa. for. §. super hoc. in fi. §. col. viij vnde quod hic dicitur, per illam corrigitur in hoc capitulo.

r Agunt. s. exactores.

s Dum admonitio. quæ fit hodie per executorem destinatum ad domum conuenit: vt infra, de lit. §. omnem verò. col. viij

t Oblata. s. à iudice ordinario, vel delegato: vel etiā ab arbitro. nam & in arbitris dico debere dari libellum: vt ff. de arbi. l. j. & C. de arbit. l. pe. nec ob. j. de lit. §. ad excludendas. ibi, causa verò &c. quia nō excipit ibi de arbitrio, vt ibi dicemus.

v Offerri. Sed à quo? Resp. à iudice secundum consuetudinem: legeta men non distingui tur ista, vtrum à iudice vel actore prę ceptoiudicis, vnde nec nos distinguere debemus: vt ff. de of. pfe. l. iij. Ac. x Libellū. i. scriptā petitionem in quadā charta, quæ libellus dicitur: ideo qa in breui charta fieri consueuit: & tamen valet: vt C. de fideic. l. et epistola. In hoc autem libello tria debēt esse scripta. res quæ petitur, & causa petendi, & nomēactionis. Res autem petitur singulariter vbi est sin gularis: puta peto Codicem. Ité vniuersaliter si est vniuersitas: vt hęreditas. Item generaliter si gñalitas petatur: vt peto rationem negotiorū gestorum, quę administrasti: vt ff. pro socio. l. pro socio arbiter. Causa autem est inscrenda: vt si dicam quia emi, vel similē causam dicam: vt ff. de exceptio. rei iudi. l. & an eadem. §. actiones. & C. de edict. diui Hadria. tollen. l. finali. §. finali. Item actio: vt actio exempto, vel similis actio: vt ff. de eden. l. j. j. respon. Forma ergo petitionem in hunc modum: peto Codi. ē, quia emi: & hoc per actionem ex empto. & omnia quæ plura ponuntur, superflua sunt, nisi sint ad specificationem rei, vt ita glosatum, & in talibus chartis positum: vt ff. de rei vendicatio. l. si in rem aliquis agat. Sed quod dixi de actione, de consuetudine seruatur vt non apponatur: quod etiā lege potest probari. nam cum possit esse reus certus per rem & causam, satis est: vt ff. de eden. lege prima. ij. respon. & hic subiicit. Hic autem libellus quare datur in scriptis: cum & sine eo possit reus certificari? Respondetur, quia si mutaretur in aliquo, citius per scripturam appareret, quam alias: vt ff. de pignorib. lege, contrahitur. & ff. de fide instrumentorum. l. iure. & cœpit sic dari in scriptis à tempore Iustiniani: vt hic, & C. de ann. exceptio. l. vt perfectius. & infra, de temporibus non solu. pecu. §. j. olim autem non dabatur ex necessitate in scriptis: vt ff. de edendo. l. j. §. edere. & de priuatis delictis. l. fi nisi in conuentione illustrium personarum: vt C. de dig. l. quoties. Quidam tamen

respiciētes ad nostras leges l, quæ post litis contestationem neq; † refutare iudicem, neq; alium petere iudicem permittunt: causam arte m machinant, & maximè executoribus talia dolosè adinueniētib⁹ n; & mox vt oblata fuerit quælibet † admonitio, fortè neq; libello dato, neque iudiciali vlla cautiõe de ducunt hominē inuitum ad iudicem datū o; & nihil scientem p cõpellunt facere litis cõtestationē, vt semel sub litis cõtestatione cõstitutus obligetur: & nullam habeat licentiam, neq; refutare iudicem q, neq; aliū iudicē petere, cū fortè suspectus iudex sit: et sic agūt r quę volunt: & sub suis artibus hominem statuētes, quo volunt modo, de eo agunt. Sancimus igitur, dū admonitio s oblata t fuerit alicui, modis omnibus offerri v libellū x, & nō secundū antiquitatem, x. solummodo dierum habere eum, qui admonetur, inducias: sed

† Recusare.

† Concor. in ca. ij. in gl. vnica. extra, de libel. obl.

† Citatio.

Libellus tria continere debet.

Res tribus modis petipotest.

tamen dicunt etiam iure veteri dandum libellum ex necessitate. & q̃ dictis legibus dicitur, verum dicunt quantum ad hoc, vt inferatur nomẽ actionis in libello. nam hoc erat voluntatis: sed libellum dare, necessitatis sed prima verior est: & hoc in causis ciuilibus. In criminalibus autẽ & olim & hodie datur libellus in scriptis etiã in priuatis delictis, si criminaliter agit: vt ff. de priua. delic. l. fi. et ff. de fur. l. fi. & ff. de accu. libello rum. in prin. & C. qui accu. nõ pos. l. qui crimen. Quod autẽ dixi dãdũ hodie libellũ vbiq; & in scriptis (nam inde dicitur libellus) fallit in omnibus casibus, vbi dicimus sentẽtiã dari posse sine scriptis, qui sunt quatuor, vt diximus ℈. vtiu. sine quoquo suf. ℈. necessitatẽ. coll. ij. Item fallit quando partes adinuicẽ si remittunt: vt C. de temp. ap. l. fi. in fi. & C. de priui. scho. l. iij in fi. ti. & ℈. de lit. & deci. parte litis. ℈. ad excludendas. Nec obst. q̃ hic dicitur, quia verũ est: nisi partes cõsentiant: vt ff. de le. l. j. & ff. de pac. l. pactum. Alij dicunt nec expresse, nec tacite posse remitti. arg. pro eis. ff. de post hu. l. quos. & C. de iureiu. propter calum. l. ij. ℈. sed quia veremur. nam secundũ eos libellus est de substantia iudicij. Itẽ fallit in tribus casibus positis. C. de apost. l. apostatarũ. & C. de Iudæ. l. ne quis. & ff. de sepul. vio. l. iij Itẽ fallit in teste falso & instrumento falso. C. de test. l. nullũ. & C. de prob. l. pe. Item in leuibus criminibus: vt ff. de acc. l. leuia. Vel dicibi de plano. i. nõ sedẽte iudice pro tribunali. Itẽ fallit in crimine notorio: vt C. de ac. l. ea quidẽ. Item in omni crimine vbi sine accusatore proceditur: vt ff. de adul. l. j. ℈. si publico. & ff. de sus. tu. tutor quoq; ℈. præterea. & in dictis legibus. de proba. l. pe. & de test. l. nullũ. & de accu. l. ea quidẽ. Item fallit in crimine falsi secundũ Bul. vt C. de fal. l. vbi. sed to. contra. dicit enim in dicta l. vbi. non incidenter sed principaliter. fuit tibi mota quæstio falsi. Sed licet dixerim in supradictis casibus procedi sine libello secũdum quosdam: tamen secundum præceptorem meum dici potest, q̃ si quis super his velit accusationem solennem instituere, necesse habet dare, libellum, vt hic dicitur.

† Iudicem recusare.

»Vide capit. j. iũcta gl. sua extra, de lib. obl.

† Haloã. nonnunquam erga reũ peculiariter etiam male affectũ.

† Haloã. ad cognoscendum, quo ipse noĩe conuentus cõparere debeat.

duplices, hoc est xx [a]. vt siue † repudiare voluerit, siue etiam cum eo alium iudicem [b] petere: licentiam habeat hoc facere, aut fortè cognoscere debitum, & liberare se ab aduersarij sui contentione amicabiliter: & non per calumniã & circuentionẽ sub iudice constitui forsan suspecto, & forsan ingrato, † plerũq; autem [c] aliquid etiã proprium contra eũ dispensante: & eo qui litem sustinet, nullum habente [d] tempus † ad agnoscendum ea, quibus conuentus occurrit. Suscepto verò libello, sola personali fideiusione [e] ab eo data, & ℈portulis [f] secundum sacrã nostram præbitis constitutionẽ, subscribere libello, qui appellatur respõsionis: & declarare etiam tempus, quo ei libellus datus est: ne etiã ob hoc ars [g] quædam fiat: cumq; † futura est celebrari contestatio litis: apud iudicem interrogari fugientem, si xx. dies transierint deliberationis: †& illũ [h] quidem

a Hoc est xx. Nũquid diminui potest hoc tempus? Resp. quidã non: quia hæ inducĩæ inducũtur à lege. & est pro eis. j. cõstitutio, quæ de di. ℈. illud. & ff. de re iu. l. iiij. ℈. si quis cõdemnatus. secus si à iudice dilatio detur: vt C. de dila. l. j. & l. fi. sue pars. sed puto semp posse abbreuiari: qa inuenio à lege datã dilationẽ posse abbreuiari: vt ff. de iudi. l. nõnumquã. & ff. de reiu. l. ij. Item cõsuetudo sic vult & interpretatur: ergo seruandum est: vt ff. de legi. & fenatusc. l. si de interpretatiõe. quare dicas, q̃ semper danda est tanta dilatio, nisi iudici contra videatur. videtur enim plerunq; aliter, vt trium dierum, vel sex, vel aliud tempus detur. & facit ad hoc verbum. j. de iud. ℈. oportet. in fi. col. vj.

Dilatio à l. data. breuiari potest.

Cõcorca. cum sit Romana. iuncta gl. super ver. tẽpus. extra, de appellation.

b Alium iudicem. sic infra, in me. lit. non fi. sa. fo. ℈. super hæc in fin. ℈. col. viij. sic. j. vt differ. iudi. ℈. si verò contigerit. col. ix.

c Plerunque autem. sic ℈. de trien. & semis. ℈. & quia ℈. illud quoque. at ibi non est huiusmodi timor.

d Nullum habente. q. d. paruum habet tempus: habet enim x. dies: q̃ nullum appellatur. Sed cõtra. ℈. de ap. ℈. j. in fi. sed hoc est nullũ ad obuiandũ malitiis eorum, qui in breui tempore facerent lit. conte. vt ℈. eo.

e Personali fideiusione. i. cautiõe iudicio sisti. ideo personalis dicta, quia est de repsentatiõe pſonę in iudicio: vt inst. de satisdat. ℈. sed hodie. Itẽ ideo dicta fideiusione: qa fideiussor dãdus est, cũ sit prętoria cautio: vt ff. de pręto. stip. l. j. & l prætoriç stipulatiões. Sed cõtra. ff. de iudi. l. ij. ℈. sed si dubitetur in fin. Sol. ibi est ipãle in legatis. Itẽ contra. ff. qui satisd. cog. l. sciẽdũ. in prin. sed hæc intelligitur se cundum illam: vt si habeat possessionem immobilium rerum, nõ satisdet vt ar. ff. de leg. & senatusc. l. sed & posteriores. sed Pla. dicebat istã simpliciter loqui. Itẽ nũquid poterit dare fideiussorẽ aliũq; similiter immobilia non possideat, vt scholarẽ alium? Resp. nõ: vt inst. de fideiuf. in prin. & insti. de repli. in fi. & ff. qui satisd. co. l. j. Sed contra in e. ti. l. fideiussor. in fi. j resp. sed dic eũ esse possessorẽ immobilium: licet aĩs habeat priuilegiũ vel militiæ, vel sacerdotij, cui renũciare põt secundũ iura nostra: vt C. de pac. l. pe. Sed quid si huiusmodi fideiussorem dare nõ põt? Rñ. iuret duo. ſ. fideiussorẽ dare nõ posse, & se sistere: vt ℈. de li. ℈. ad excludẽdas. ꝑter clericos qui iurare ꝓhibẽtur, vt C. de epi. & cle. l. cũ clericis. ga eorum ꝓmissioni tantũ cõmittitur: vt inſti. de satisd. ℈. sed hodie. Itẽ quid si volo esse cõtẽtus sola ꝓmissiõe, etiã qñ fideiussorẽ dare tenet? Rñd. satis est: vt inst. de re. diui. ℈. venditæ. & ff. de fideic. li. i. iiij. ℈. adiici. Item quid erit, si nolit dare fideiussorẽ, sed pignus ad q̃ nõ tenetur: vt ff. de pto. stip. l. prætorize? Rñ. satis est: quia facit etiã plus: vt ff. de col. bo. l. j. ℈. iubet aũt. & inst. de obl. q̃ ex deli. ℈. furti aũt. Itẽ qd si dedit pignus, nunc vult fideiussorẽ dare, & pignus repetere? Rñ. non põt Item in q̃tũ tenetur fideiussor? Rñ. si fideiussit in scriptis, vel in cã publica, tenetur vſq; ad tritẽniũ, intra q̃ durat causa: vt C. de iud. l. properandũ. Item & plus ꝑ duos menses, intra quos debet fieri cõtestatio: vt ℈. de excus. & iis qui con. & recon. ℈. si autem sine scriptis, tunc vſq; ad duos menses tãtum vt C. de fideiuſ. l. pe. Item in quanta quantitate tenetur? Respõ. ad interesse actoris: & hoc nisi intra certũ tempus fideiusserit: vel in certam quantitatem: vt ff. qui satisd. cog. l. ij. in fi.

f Sportulis. i. salariis quibusdã quæ iudicibus dabãtur: vt in cõst. Greca cõtinetur: cuius sentẽtiam habemus ℈. de iud. ℈. ne aũt & hoc ℈. de mã. princ. ℈. si tibi. & ℈. vt litigan. iur. ℈. pen. col. ix. & ℈. vt iudi. sine quo. suff. ℈. volumus. & præstabãtur huiusmodi sportulæ tã à reo, quàm ab actore: vt in d. l. cõtinetur. j. de iud. & C. de prin. agen. in re. l. fi. & C. de fru. & li. exp. l. fin. sed Pla. solum reũ dicebat teneri in prestatione sportularum: sed contra eum sunt prædictæ leges.

g Ars. id est, exceptio.

h Et illum. scilicet reum.

† cumreo.

† Halo. & quanq; ille veritatem dicat, demõstrotur tamen hoc etiam ex die libelli edit. & subscriptione in libellum collata. Remanciare pos sunt milites & clerici eorũ priuilegiis.

Litis

a Litis contestationem. s. narratione præposita, & responsione secuta vt C. de li. contest. l. j. & hoc dico animo procedendi in causa: secus si iudici vt amico dicam saluo iure meo: vt ff. qui. mod. pig. vel hypo. fol. l. si debitor. §. fi in venditione. Sed ar. cõtra. ff. de condi. inde. l. quod quis.

b Qualiter fiat litis contest. habes vltra legistas in capit. vnico circa finẽ. extra, de lit. contest.

dicere veritatem: ostendit quoq; illud etiã ex die & subscriptione libelli, & si dixerit trãsisse xx. dierum numerum, tunc fieri litis cõtestationem [a]. In medio [b] autem ei licentiam esse repudiare iudicem, & aliũ petere: aut etiam cum eo iudicem percipere [c] aut certè absolui amicabiliter [d]: nihil in medio neq; damnificando [e], neq; ab executoribus conturbando: sed & iudiciariã cautionem exponentem, sicut qui de his iudicat [f], perspexerit: & xx. dierum habẽtem deliberationem.

Si verò hæc non seruentur [g]: licet videatur quædam fieri cõtestatio litis, pro nihilo eam esse [h]: sed licentiã esse & post huiusmodi cõtestationem litis intra definitos xx. dies sic omnia agere, tanquam si neque ab initio facta sit & correcta per istã quã cõstituit iudiciũ per ordinem.

f Iudicat q. d. prout iudici videbitur cum fideiussore vel sine eo: vt diximus. ſ. eo. §. fuscepto.

g Non seruentur. i. non detur libellus, & tẽpus deliberationis, & subscriptionis & similia quæ dicuntur ſ. eod. §. sancimus. & §. fuscepto. licet de subscriptione non sit in vſu,: sed certe scribitur in libro cõi: & ideo nõ est necesse poni in libello. Itẽ & quia breue tẽpus datur iudicis arbitrio, vnde bene potest memoria retineri.

h Pro nihilo eã esse. quantũ ad hoc vt non sit necesse alium dari libellũ. nã de nouo oportebit omnia incipi. interruptio tamen facta est præscriptionis: licet quidã contra dixerũt, vt modo proxime diximus.

quædam contestatio litis.

Iurans sistere in iudicio si postea à ciuitate abfuerit, per iudicem ordinarium causa summatim agetur: & etiam per delegatum, qui examinabit in quam terram iurans aufugerit. & si datis indicijs aufugerit, & non comparuerit, mittitur actor in possessionem pro mensura debiti declarati: quã non recuperabit nisi omnia dãna resarciat, & fideiussorẽ præstet de sistendo in iudicio. Angel.

Si verò semel repudiãs iudicem, alium acceperit: non sinimus ei [i] eum, qui petitus est [k], rursus repudiare [l]. Sicut enim eius curam [m] habemus: sic etiã per dilationem [n] agi aliquid aduersus actorem modis omnibus aduersamur. Si verò [o] † etiam quidã [p] iurent [q], quia obseruabunt [r], & ante, quã contestatio [s] litis fiat, ab hac [t] maxima dispareant ciuitate: licentiam esse etiã

i Ei. scilicet reo.

k Petitus est. hic colligе ad petitionem alterius partis iudicẽ dari. Sed contra. ff. de iud. l. obseruandũ. Solu. hic petit generaliter: ibi hominẽ certum. vel hic respexit ad verecundiã personarum. § in petiti iudicis: vt ibi dicitur, vel hic ambæ partes simul peti erunt.

† Facit ad hunc §. c. super quæstionum. § in tentionis. cum gl. super verbo in princi. extra, de offi. dele. & ibi põdera glos. quia bona est. Approbatum reprobare non possum.

l Repudiare. hic no. regulã q non possum rebroba re semel probatum. sic. ff. de neg. gest. l. Põponius. & C. de re. cre. l. si quis. & j. de liti. §. ad excludendas. & j. vt cum de ap. co. §. siue igitur. & ff. qui satisd. cog. l. si ab arbitrio. §. fi. & C. de nõ. nu. pe. l. generaliter causam. ar. contra. ff. de mu. & ho. l. vt gradãtim. §. pe. & C. de profes. & me. l. grammaticos.

m Eius curam. scilicet rei.

n Per dilationẽ. i. per huiusmodi procrastinationẽ.

o Si vero. hic ponitur de tertia parte tituli.

p Quidam. s. rei conuenti in iudicio.

q Iurent. s. iudicio sisti: quia non potuerunt dare fideiussorẽ: vt diximus. ſ. e. §. fuscepto. Sed quid si fideiussorẽ dederant: rñ. tunc duplici iure cõsulitur actori & contra fideiussorem ad interesse: vt ff. qui satisd. cog. l. ij. §. fi. & per missionem in pos. vt hic dicitur. Itẽ quid si neq; iurauit, neq; fideiussorem dedit? Rñ. adhuc habet locũ hic §. Itẽ quid si nũquã venit corã iudice? Rñ. adhuc habet locũ generalis cõsuetudo, vt dicit, quæ est interpres legũ: vt ff. de le. & sena. l. si de interpretatione. Quod ergo hic dicit iurent, subaudi maxime.

r Obseruabunt. s. iudicium, id est, in iudicio sistent.

s Contestatio litis. Sed qualiter, cum incontinenti elapsis xx. diebus fiat contestatio: vt ſ. eo. §. fuscepto. in fi. Respon. imo nõ statim quandoq; forte eo retardante: quod potest esse vſq; ad duos mẽses: vt j. de excu. & his qui con. & recon. §. j.

t Ab hac. scilicet Constantinopolitana, maxime ideo dixit: quia & alias generaliter hæc constitutio

seruatur: vt j. eo. §. fi.

a Illum. scilicet iudicem.

b Administrator. id est, iudex ord. vt j. vt defun. seu fu, eo. §. penult.

c Omnimodo. i. re & verbo. quod non facit nisi ordinarius: vt hic. vocatio autem verbo tantum fit à delegato & etiã ab arbitro: vt ff. de arbi. l. sed interpellatur. §. j. Item ab ordinario fit quandoq; tã tũ verbo: vt de domo vocari: vt ff. de in ius vo. l. plericq;. & tribus sequentibus legibus.

d Pene. aduerbialiter ponitur.

e Factum. No. optimũ ar. cõtra seruientes fugientes, vt eoipso res amissas videantur subtraxisse. de fac. C. de iu. cal. l. ij. §. qđ si actor. & §. finautem reus.

f Administrat. s. iudex.

g Datus. id est, delegatus.

h A quodã iudice. sed ordinario. nam delegatus nõ delegat: vt C. de iud. l. iud. l. à iudice.

i Administratore. minimo, puta à defẽsore ciuitatis.

k Ad illum. delegantem.

l Iudice. scilicet delegato.

m Non valente. hic est contra. j. de liti. §. aliis. Solu. hoc corrigitur in delegato à principe, vel dic vt ibi.

n Contestatio. ex tunc enim dominus litis est factus vt ff. de ædil. edict. l. ædiles. §. item sciendum.

o Illo. scilicet reo.

p Legem. istam.

q Manifestatione sua. quæ manifestatio est propter fugam: sicut ẽ. dixi.

r Omne. nam definitiua sententia dari non potest in eum lite non contestata: vt C. de tem. ap. l. fi. §. j. nec missio potest fieri: quia erat delegatus: nec alio modo poterat actor ad suum peruenire.

s Exhibitione. scilicet sui.

t Vt potuerit. s. summatim. sicut. j. statim dicitur.

v Iudex. Nunquid ordinarius tantum faciet istam examinationem, & hæc quæ sequuntur, non autẽ delegatus? Respõ. secundum quosdam sic: quia mittere in possessionem est de misto imperio: vt ff. de. iu. om. iud. l. iubere. vnde ordinario tantum competit, cuius officium est latissimum: vt ff. de iur. om. iud. l. j. nec delegari potest. ff. de of. eius cui mã. est iur. l j. in prin. & ff. de dã. infe. l. dies. §. duas. sed tamẽ puto, q; etiam delegatus possit hæc quæ sequuntur facere. nam non mittit in possessionem sed de mittendo pronuntiat: quod etiam delegatus facere potest: vt ff. de offic. eius cui man. est iur. l. cognitio. §. fi. Quare dicas, quod licet non possit vocare & verbo & mittere in possessionem delegatus, vt modo dixerat: potest tamen hæc quæ sequuntur facere. & quod hic dicit iudex, s. ordinarius vel delegatus intellige. & sic ex consuetudine seruatur.

x Inducias certas. scilicet secundum arbitriũ suum: vt C. de dila. l. j. quod potest esse xx. millium diurnorum: vt ff. si quis cau. l. j.

non facta litis contestatione adire actorem statutum iudicem, & hoc denũciare. Illum a verò (si quidem administrator b sit. iubere omnimodo c exhiberi reum tanquam periurum, & penè d sui accusatorem per fugam factum e. Si verò non administrat f sed datus g sit à quodã iudice h siue ex sacra forma aut iussione, aut etiam ab aliquo administratore i: ad illum k renunciare à quo datus est, vt deducatur ab illo: ne causa maneat actori vndiq; desolata, iudice l agere aliquid nõ valente m, eò, quòd nondum apud eũ facta sit litis cõtestatio n:

y Liberam tamen. inter positio est, & loquitur de iudice, qui libere potest hoc facere, nisi reus impediatur studio actoris. & facit. ff. de eo per quẽ fac. est l. fi. §. fi.

z Secundum vnam partem. i. secundum actorem audita propositione eius & ratione, & iacramento de calumnia præstito. nam si vtraq; parte præsente hinc inde sacramentum calũniæ præstaretur: ergo & nunc ab vna, cum vna tantũ pars præsens sit: vt C. de iureiur. propter cal. l. ij. in prin. Quod enim iuris est in toto, quo ad totum, hoc est in parte quo ad partẽ vt ff. de pa. l. iurisgẽtium. §. adeo.

illo o contẽnente legem p & iuramentum suũ manifestatione sua q: & actorem extra omne r legitimũ adiutoriũ relinquente. Igitur ne latente eo, & tardata exhibitione s, causa maneat suspensa: examinet, vt potuerit t iudex v, in quam terram ab iisse dicitur: & det inducias certas x, vt nisi in tra eas occurrerit + liberã tamẽ + huius rei fiduciã habẽs, si non fortè studio actoris impediat, aut venire prohibeat) tũc secundũ vnam partẽ z examinet a negotium: & in possessionem b mittat actorẽ rerũ eius c secundũ mensurã d declarati e debiti: ipsumq;

a Examinet. sed qualiter? Rñ. remittet ad domum, & quæret ibi: & hoc sufficit: vt ff. de dã. no infecto. l. iiij. §. toties. ¶Halo. liberam tamen eius agendi copiam habens.

b In possessionẽ. s. in detentationem nec enim possidebit: sed erit in possessione: vt ff. de acquir. poss. l. iij. §. fi. & ff. quib. ex cau. in pos. eat. l. cũ legati. Et longe aliud est possidere, aliud in possessione esse: vt ff. de acqui. poss. l. fi quis ante.

c Rerum eius. s. debitoris, & hoc dico primo mobiliũm, secũdo immobiliũ, tertio nominũ: vt ff. de re iu. l. à diuo. §. j. licet dici posset q; illa loquatur in executore definitiue, hæc autẽ de executore interlocutorie.

d Secundum mensurã. Sed olim in omnia bona fiebat missio etiam propter v. solidos: nisi in causa damni infecti & legatorum: vt ff. quib. ex cau. in possess. eatur. l. j. & ff. si ser. ven. l. is cuius. Sed nunquid si peto iure hypothecæ omnia bona, habet locum quod hic dicitur? Respõ. non: imo in omnia sum mittẽdus. alias fieret iniuria mihi. Item quid si petã omnia mihi debita? & tunc dico idem, scilicet quod in omnia sum mittendus. Sed certe hæc authen. tunc locum habet, cum tunc fit mensura debiti tota de substantia debitoris. Item nunquid fit hæc missio in tantum, ita quod non in plus? Quidam dicunt quod sic. nos autem quod in plus, vel in duplum, vel in tantum & dimidium. Nec obstat quod hic dicitur: quia non dicit quod non in plus, sed secundum mensurã: vt si peto c. mittar in possess. de rebus valentibus cl. vel cc. si autem petam cc. & tunc in rebus valentibus ccc. vel cccc. ac si diceret nõ fiet missio hæc in omnia bona, vt olim. & probatur hoc ex consuetudine pignorum. nam semper plus debet valere pignus quam sit debitum. vnde dicitur qđ residuum debet creditor reddere debitori quando vẽdet plus pignora: vt C. de iure do. impetran. l. fin. §. finautem minus.

Pignus plus debito valere debet.

e Declarati. i. petiti, & probati semiplene, nõ per iuramentum calũniæ actoris: vt C. quorũ ap. l. j. & C. de bo. autho. iud. pos. l. cum proponas. nec enim plene potest cognosci cũ causæ merita partiũ assertione pandãtur: vt C. si per vim, vel alio modo. l. fi. erit ergo hic speciale vt summatim cognoscat, sicut alias in casibus qui his legibus denotantur. ff. de lib. agno. l. fi quis. §. fi vel parens. & ff. de Carbo. edict. l. iij. §. causæ. & ff. de præt.

de præto. ſti. l. j. §. fi. & ff. de peti. hære. l. ſi quis liberta tem. §. plane. & ff. de ven. in poſ. mit. l. j. §. ſi ea. & ff. de re iudi. l. à diuo pio §. ſi ſuper rebus: & C. vbi in rem act. l. ij. & ff. vt in poſ. leg. l. ſi is à quo. & ff. ad exhib. l. iij. §. ſciendum & hic. ſed regulariter plene eſt cognoſcendum: vt C. de iudi. l. iudices. q̃ eſt contra ad ſupradictas leges & adiſtã. Quidam tamẽ hic dixerũt peti tantũ. & facit p eis. ff. de iuriſ. om. iu. l. pe. §. fin. ſed prima opinio verior eſt, & cõſuetudine probatur.

a Seruandi cauſa. qã leges appellãt rei ſeruãdæ cauſa. Sed nũquid fructus medij tẽporis lucratur miſſus? Rñ. ſecundũ cõſuetudines terrarũ ſic: ſed vt iure debet reddere debitori: vt. ff. qui. ex cau. in poſ. ea. l. Fulcinius. j. rũ. & ff. de bo. autho. iu. poſ. l. prætor ait. j. rñ. niſi ĩ caſu ſpeciali: vt ff. q. ex cau. in poſ. eat. l. Fulcinius. §. fina.

b Occurrerit. ſed vſque ad quod tps reuerſus auditꝰ Rñ. Pla. vſque ad xxx. an. & eſt ar pro eo inſti. de perpe. & tẽ. ac. in prin. Sed nos dicimus vſque ad annum tm: vt C. de præſc. xxx. ann. l. ſi quis emp. §. pe. & j. de liti. §. omnem. in ſi. ſed Pla. dicebat prædictam legẽ loqui in reali actione hanc in perſonali. Item ad aliam. j. de liti. dici põt, quod loquatur in actore abſente: hęc in reo. ſed ſecundum nos qui dicimus tantũ vſque ad annũ admittẽdum: nũquid poſſidet miſſꝰ poſt annũ? Rñ. ſic: quaſi ſecũdum decretum interueniat: vt ff. de dam. infec. l. à quo. ſed tamen M. dicebat ſtatim in actione in rem miſſum poſſidere. ar. diſtæ. l. ſicut. §. pe. ſed prima placet.

c Recipiens res. Sed nunquid primo res reſtituitur quã ſatiſdetur? Rñ. non puto, imo quaſi loco pigneris donec ſatiſdet, tenebuntur: vt hic, & ff. de emp. l. Iulianus. §. offerri.

d Fideiuſſorẽ. ſ. iudicio ſiſti. Sed qd ſi poſſideat immobilia? Rñd. adhuc puto eũ ſatiſdare, vt ſit ſpeciale hoc caſu: quia ex quo ſemel male fecit fugiẽdo poſtea in poſſeſſionem miſſum habere etiam rem debiti ſeruandi cauſa[a]: & tunc ſi ille occurrerit[b]: omne ei prius ſoluet damnum: & tunc recipiens res[c] & fideiuſſorem[d] præſtans proſequatur cauſam. Optimum quoque eſt etiam hoc[e] propter dubitationem quæſtionũ lege cõmuni determinare. Primũ nanque fuerunt dubitationes plurimæ, vtrum oportet militias ſub hypothecæ deduci vinculis[f], an etiam his liberas eſſe. ſed hoc quidem iam definitum eſt lege[g], & certæ[h] conſiſtunt militiæ, quæcunque[i] vendi, aut obligari poſſunt[k]. Nos autem ex maioribus[l] cauſam conſiderantes, ſcimus quia ex antiquis[m] temporibus non erat in militiis hypotheca, ſed quædam nomina[n] oĩno antiqua et deficientia in talibus efferebantur. Paulatim verò Imperatores interpellantium creditorum miſerati, hæc præbebant[o]: cùm vtique omnis militia publica exiſteret, nullum quæſtum omnino alium, quã ex imperiali munificentia habens. Propterea igitur ſancimus, ea, quæ appellantur[p] ex caſu[q], nõ omnibus promptè ſub iacere: niſi tñ creditor fuerit, qui ad hoc ipſum mutuauit, vt militia illi emeretur, alioqui aliis creditoribus nõ promptè damus hoc: ſed ſi quidem filij[q] fuerint, aut vxor defũcti: iſtos omnibus præponimus modis: vt adeant nos: & ſecundũ iuſsionẽ noſtram hoc habeant nõ tanquam paternam hæreditatem, ſi in aliis[r] inops ſit, ſed tanquam imperialem munificentiam: vt & ſubſtantiam relinquẽtibus, & non habentibus, meritò ſolatium præbeamus. Si verò nullus eis neque filius, neque vxor fuerit, neque creditor, qui ad ipſam militiam mutuauit, tunc & aliis creditoribus[s] præbemus hoc, ne videamur in humanũ aliquid facere, & nõ propter piam & Deo placentem actionem[t] ponere legem. de militia quippe ſpectabilium ſilentiariorũ propriè datis & largitis eis priuilegiis in ſua virtute[v] manentibus. Quoniã verò ad clementiã omnis à nobis aperta eſt[x] lex, videmus quoſdã cohærentes mulieribus indotatis, deinde moriẽtes, & filios quidem ex lege vocatos ad paternam hæreditatẽ: mulieres autem licet decies millies in ſtatu legitimæ coniugis manſerint, attamen eò, quod non ſit facta neque dos, neq; ante nuptialis donatio, nihil habere valentes[y], ſed in

male facere præſumitur: vt ff. de re mili. l. non omnes. §. à barbaris. ff. de acc. l. ſi c ui. §. iiſdem.

e Hoc. ſ. quod ſequitur.

f Vinculis. i. vtrum poſſent obligari.

g Lege. quæ dicit eas poſſe obligari, ſi ſunt tales, q̃ ad hæredes trãſeãt. vel etiam quatenus tranſeant: vt C. de pig. l. fina.

h Certe. aduerbiũ.

i Quæcunque. id eſt, quæ.

k Poſſunt. ſ. quæ tranſeunt ad hæredes.

l Maioribus. ſcilicet anteceſſoribus noſtris.

m Ex antiquis. i. ante dictam. l. C. de pig. l. fina.

n Nomina. i. q̃dã debita, q̃ contracta fuerũt ſup militiis: & tñ deficiebãt debita debitore non habente aliũde, vn de ſatisfaceret.

o Præbebant. ſ. in priuilegium.

p Ex caſu. ſ. militias, ſic dictas: quia cadũt mortuo militante q̃cq̃: vt in. d. l. C. de pig. l. fin. & C. de inof. teſt. l. oĩ modo. §. imputari.

q Filij. qui repetunt dotem maternam ea mortua: vel ipſa vxor quando viuit adhuc.

r Siin aliis. quia hæreditas eſt omnis ære alieno deducto vt. ff. de verb. ſig. l. ſubſignatum. §. j & l. veniſſe.

s Creditoribus. qui nõ ad hoc mutuauerũt: empta tñ fuit ex ea pecunia, vel præſumitur.

t Actionẽ. i. actũ. ſic ponitur. ĩ. de nõ ali. §. ſinimus.

v In ſua virtute. quia ſi non ad hoc ſpecialiter accepit mutuũ cauſa talis militiæ emendæ. ni hilominus creditores eorum præferũtur mulieribus. & facit. C. de inoffic. teſta. l. omnimodo. §. fina. & C. de ſilentiariis per totum. li. xij. Itẽ fa. ad hunc. §. ff. de ac. emp. l. creditor. §. inter. & C. de inoffi. teſt. l. omnimodo. §. imputari. & j. de æquali. do. §. quia verò. col. vij. & ff. de minoribus. l. iij §. ſi quid. Item & C. qui po. in pig. l. licet. & ff. qui po. in pigno. l. interdum.

x Aperta eſt. Not. legem apertam ad clementiã, nec mirum: cum ſit ſancta: vt C. de legi. & con. l. leges.

y Valentes. ſ. videmus.

Concor. cap. ſ. iij. & iij. extra, de eo qui mittitur ĩ poſ. cauſa rei ſeruã.

Dominus vſque ad quod tempus auditur cõtra miſſum in poſſeſsionem cauſa rei ſeruandæ.

De militiis ex caſu pulchre Læl. Taurell. in li bello quo dã ad Anto. Auguſtinum ſuper ea re ſcripto.

† Ex hoc §. extracta est authēt. quę est. C. vnde vir & vxor. sup. l. vnica. & incipit prę ter ea. & concord. cum hoc. §. gl. in capitu. Raynuti. super verbo, clare. in medio. ibi, quandoque tamē. extra, de test.

† Alias, siue paciores.

a Nouissima. hoc colore loquēdi plerūque vtitur hic liber: vt not. j. q. mo. na. effi. leg. §. illud. circa fi. col. vj. Acc.

b Etiam harum. s. mulierum.

c Scripsimus legem: vt. C. de rep. i. ti. & s. de nup. §. sic itaque.

d Filij fuerint. hic aliter distinguitur: vt. j. vt lic. ma. & auiæ. §. quia verò legem. col. viij.

e Compleri. sic. C. de inoffi. test. l. omnimodo. Accur.

f Consistentes. vt dicitur in dicto. §. sic itaque.

g Si perdurauerint. vt in hoc. §. Accursius.

h Omnibus. repete fruantur. Accur.

i Smiliter autem in mulieribꝰ. & hoc corrigitur. j. vt lic. ma. & auiæ. §. quia verò legem.

k Proprias. quæ paraphernalia dicuntur. vt C. de pa. cō. tam super do. l. hac lege generali.

l Subiacere. ita ordina: huiusmodi rebus nullo modo valentibus subiacere creditoribus viri nisi forte &c. Al.

m In illius. decedentis quando mulier diues decesset, & vir inops est superstes: vnde succedit in quartam bonorum suorum cū liberis mortuę mulieris.

n Pauper. Quis hic dicit pauper? Rñ. qui habet minus l. aureis: vt. ff. de accu. l. nonnulli. Vel dic qui non habet c. aureos: vt insti. de suc. lib. §. postea. &. §. sed nra.

‖ Concor. cap. semel Deo. extra, de reiur. lib. vj. vbi etiam per Ioan. And.

o Forsan habeat. s. sufficientem substantiam.

p Non offerentē. s. mulierem.

q Dantem. scilicet virum.

r Per successionem. i. vt ipsa succedat cum filiis, si locuples est.

nouissima[a] viuentes inopia: ꝓpterea† sancimus prouidentiam fieri etiam harum[b] & in successiōe morientis: & huiusmodi vxorem cū filijs vocari, & sicut scripsimus legē[c] volentem, vt si sine dote existentem vxorē vir dimiserit, quartā partem eius substātiæ ea accipere: sic etiā hic, quoniā contingit fortè paucos aut plures esse filios, quartam partem eius substātiæ habere mulierē: siue plures, siue minus† filij fuerit[d]: si tamen legatum aliquod reliquerit ei vir minus quarta parte: compleri[e] hoc: vt sicut læsas eas iuuamus, si fortè dimissæ fuerint à viris indotatæ consistentes[f], ita vel si ꝑdurauerint[g] semper cum eis, eadem fruantur prouidentia, scilicet omnibus[h] secundum instar illius nostræ cōstitutionis, q̄ quartā decernit eis, etiā hic seruādis similiter quidem in viris. similiter aūt in mulieribus[i]: cōmunē nāque etiā hanc sup eis ponimus legem, sicut & præcedentem. Si verò quasdam res ꝑprias[k] mulier in domo viri aut alibi repositas habuit: harū actionem & retentionem habeat omnib⁹ modis imminuta: subiacere[l] huiusmodi reb⁹ viri creditoribus nullo modo valentibus: nisi fortè secundum quod in illius[m] iure ex hac lege hæres extiterit. Hæc itaque dicimus, si cōiunctorum aliter dotem aut antenuptialem donationem non faciens, inops aut vir aut mulier inueniatur: & moriens quidem aut vir, aut mulier locuples sit, ille verò vel illa superstes pauper[n] existat. Nam si aliū de forsan habeat[o]: nō offerentem[p] dotem, aut nō dātem[q] propter nuptias donationem, non erit iustum grauare filios ꝑ successionem[r]. quoniam lex alia est nostra, dicens non offerentem, non posse res viri acquirere per antenuptialē donationē[s]. quod etiam volumus hic obtinere, nisi tamen ipse vir aut legatū ei, aut aliquam partem institutionis reliquerit, fieri namque hoc[t] nullo inuidemus modo: vt omnibus modis concordantiæ[v] legum seruētur: & inopia coniugis ꝑ diuitias[x] saluetur alteri⁹. Quæ igitur placuerunt nobis, tua celsitudo in omnibus valere, effectuique contradere festinet per præcepta à se conficienda vniuersa faciens manifesta, quatenus ipsi secundum hanc viuant etiam & conuersentur.

s Donationē. vt s. de non eligen. §. fi. nisi in casibus vt ibi diximus.

t Nanque hoc. i. telinqui legatum.

v Concordantię. sic. C. de inof. do. l. j. sic. j. vt cle. apud propri. epis. §. fina.

x Per diuitias. sic C. de nup. l. fi. Acc.

TITVLVS VII.

CONSTITVTIONĒ[y] quæ ex adscriptitio et libera natos liberos esse vult[z] non iis qui ante cōstitutionem nati sunt, sed qui post constitutionem, prodesse: & vt ne venerabiles[a] domus commutationes facient adinuicem immobilium rerum ecclesiasticarum, decreto prius interposito excepta hac maiori ecclesia.

CONSTITVTIONEM quę ex &c.

y Constitutionē. quæ est in. C. de senatusc. Claudiano. l. j. in fi. nā ꝑ Claudianū erat libera, et ei⁹ filius erat seruus: vt ibidem dicitur, non autem dicit de illa, q̄ est. C. de agri. & cen. l. ne diutius. lib. xj. quia ibi nō est casus iste licet alij similes sint ibi. vel dic quod dicit de ea quæ est. C. de agri. & cē. l. fi. Et not. quod hæc pars expedit j. eo. vsque ad. §. quia igit. fecūda aūt vsq̄ in finē constitutionis.

z Esse vult. illa cōstitutio, dico nō ꝑdest iis q̄ añ &c.

a Et vt ne venerabiles. hoc expedītur j. eo. §. quia igitur. vsque in fin.

Natus ex adscriptitio & libera post hanc legem liber est. Item vna ecclesia potest cū alia permutare immobilia metropolitani decreto & sureiurando præstito, quòd talis permutatio vtrique vtilis est, excepta Constantinopolitana. Ang.

Imperator Iustinianus A Ioanni præfecto prætorio, iterū exconsule & patricio.

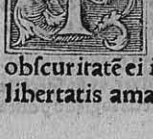

IN quadam nostrarū[b] constitutionū nihil obscuritatis habente, motæ sunt quæstiones ab aliquibus ex studio & ad suam intētionem obscuritatē ei introducentibus. Cùm enim libertatis amatores simus: nuper posui-

b IN quadā nostratū. vt. C. de senatusconsult. Claudi. l. j. Vel dic vt. C.

C. de agricolis & censi. l. fi. vel dic vt tertij: vt C. de agric. & cēn. l. ne diutius. Sed secunda verior videtur, vel prima.

a Secundum seruilis. subaudi hic. s. secundū, &c. si nō habes in litera.

b Fortunam. vt si venter est seruus, & partus sit seruus vt ſ. dixi. & C. de rei vend. l. partum. & iusti. de inge. §. j. si autem libera: & tunc est filius liber vt subiicit: ex libera namq;, &c.

c Cōiuncti sunt. scilicet nunc.

d Fuerunt. in futuro.

e Legi. Vbi sit hæc lex antiqua, ignoramus. nā per l. codicis erat considerandus venter semper: vt C. de senatusco. Claud. l. j. & C. de agri. & cen si. l. ne diutius. & l. finali.

f Legem. vt ſ. de eccles. re. immobi. alie.

g Posità legem. vt ſ. de non alie. §. nos igitur.

h Etiāillud. igitur quia sic fecimꝰ, etiam illud, &c.

i Adiicimus. s. qđ sequitur: & per quę dam, &c.

k Incuitabilem. i. si occurrat ineuitabilis, id est, nō sperāda occasio & vtilis, &c. Accur.

† Alias, & malignari possessionem & nocere dominis &c.

l Domui. accipe licentiam damus, quod est infra.

m Licentiam. idē est in contractu emphyteusis: vt j. tit. j. §. illud. quod tamē est hodie ius generale, vt ibi dicemus.

n Dabat lex. vt ſ. de non alie. §. similibus.

o Metropolitā. i. archiepiscopum.

p Pragmatico. i. imperiali rescripto. Alexander.

q Terribilia. sic j. vt if, qui ob. §. q si quis. sic. j. de ali. mus legem, vt non secundum antiquitatem, si ex adscriptitia & libera persona processerit soboles, omnino eam sequatur adscriptitia fortuna: & secū dum seruilis [a] scilicet fortunæ obseruationem, sic etiam super adscriptitiis putetur, & secundum ventris statum eius etiam qui nascitur, considerari, fortunam [b]. Ex libera nāq; matre procedere seruilem partum, meritò lex nostra noluit. Et quoniam dixi mus in lege, si quidam cō iuncti sunt [c] mulieribus, siue etiam coniuncti fuerūt [d], & filij procreentur: ita legē in iis, qui procreātur valere: quidam sic fatuē, aut callidè interpretari ausi sunt legē, vt etiam si ante constitutionem nati sint aliqui, vel si valde sint senes, putent eos liberari tanquam modò natos, & non longè præcendentes legem; cum vtiq; nos hunc habuerimus intellectum, vt si cohærerent iam quidem vxoribus & post legem filij procreati essent, aut non cohærerent quidem, postea verò nuptiæ fierent, post legem nati haberent ex lege datam libertatem.

Ne igitur liceat artibus vti, † & malignari, & possessionum nocere dominis talibus interpretationibus: propterea sancimus, omnes qui nati sunt à tempore legis, hos solutos esse adscriptitia fortuna, si ex liberis nascantur matribus, omne præteritum antiquæ seruando legi [e].

Quia igitur nuper scripsimus legem [f] medentes iis, quæ de ecclesiasticis alienationibus fiunt: & volentes (si quidem publicum debitum sit) posse eas alienare cū omni subtilitate secundū legis obseruationem: si verò priua tum debitum est: pro soluto dare rem immobilem, & in nullo videri offendere positam legem [g], quę omnem alienationem prohibet: etiam illud [h] adiicimus [i] & per quandam ineuitabilem [k] occasionem & & vtilē danti & accipienti venerandæ domui [l]: hoc est, aut ecclesiæ ad ecclesiam, aut † ptochotrophio ad ptochotrophium, aut xenodochio ad xenodochium aut simpliciter venerabili domui ad aliam reuerendam domum: hoc est, aut ecclesiæ † ad ptochotrophium, aut monasterio ad venerandam domum, aut xenodochio, aut nosocomio, aut aliis ad ecclesiam, aut alterutrum: aut vnum horum quæ prius à nobis sunt dinumerata, aut alteri cuilibet venerabili domui licentiam [m] damus præsulibus horum monasteriorum per hanc legem commutationem facere, & hoc valere: & non solùm imperium (sicuti prior dabat lex [n]) licentiam habere commutare, sed etiam venerabiles domos, quæ regi omnium Deo dedicatæ sunt: sic tamen, vt etiam decretum interponatur cum omni subtilitate & iureiurando: & apud locorū metropolitam [o] hoc considereturꝰ. & si re vera probatum fuerit cum iureiurando, quia vtile est vtrique parti hoc agi: ratum esse, & valere: & non egere neque speciali iusione, neque pragmatico [p] diuino typo: reuerentibus quippe iis, qui ad talia conueniunt, magni dei iudicium, si quid prę uaricati fuerint horum, quæ competūt, aut quoddam colludium fiat, aut aliquid propter vtilitatem vtriusque geratur partis. Nam etiam maledicta his omnium terribilia [q] imminebunt, tam quæ, inferunt eloquia diuina peccantibus, quàm quæ nunc eis dispositæ sunt. Si quid autem prætermittatur, & postea demōstretur malignè factum: pro non facto erit. Excipimus etiam hac lege sanctissimam maiorē ecclesiā: sicut etiā priori [r]. Illam nanq; in priori prohibitione alienationem stare volumus quoniā & hoc ipsis gubernatoribꝰ eius sanctissimis viris videt. Tua igitur eminentia, q̄ nobis bene & sanctè visa sunt, & per hāc sanctā declarata sunt legē, in omnibus gentibus, quibus præes, per præcepta propria solenniter faciat manifesta.

& emphy. §. quia vero. sic j. vt i mmo. antenup. do. circa fi. col. v.

r Tam quæ. s. maledicta inferant ea, quæ nunc dispo.

s Etiam priori. vt ſ. de eccl. re. immo. ali. §. fi. col. iiij.

† Alias, aut ptochio ad ptochiū. † alias ad prochium.

a VT DE cætero cõ. &c. *Hæc prima pars expeditur. j. eodem. vsque ad. §. illud.*

b Et vt liceat. hæc secunda expeditur. j. eo. §. illud.

c In priuatam. q. d. in priuatum tantum remaneat prohibitio.

d Egẽ scripsimus. vt ſ. de nõ ali. §. nos igitur. & §. vt autem. & §. finimus.

e Aliam scripsimus. vt ſ. de eccl. re. immo. alie. Accur.

f Qua. ſ. lege modo proxime dicta: vt ſ. de ecc. re. immo. alie. §. fina.

g Permittentes. vt in prima parte dictę consti. continetur.

h Sub schemate. id est, ordine. Acc.

i Volumus. Sic C. de legi. & consti. l. leges & constitutiones.

k Permutando. i. irritando. Accur.

l Manent. vt ſ. de non alie. §. finimus.

Alius nõ potest mihi dare reqd ex me nõ possum.

m Per medium imperium. Not. q nõ possum habere ex mea persona, nec ex alterius persona habere possum. sic. C. de vsur. l. eos §. finali. & C. quod metus cau. l. ſi per impreſsionẽ. & ff. de leg. j. l. ſi mihi. §. regulam. & ff. de vſucap. l. Labeo. & ff. de admini. re. ad ciui. perti. l. fecũda. §. j. econtra quandoque quod non possum habere per me, habeo per aliũ vt ff. ad le. Falci. l. pœnales. §. ſi. & ff. de tranſa. l. & poſt. §. j. & ff. quæ res pig. ob. poſ. l. Ariſto. in fi.

n Ad eos. priuatos.

o Fiat. i. permutetur res eccleſiæ cũ Imperatore, &

TITVLVS VIII.

VT DE CAETERO a commutationes eccleſiaſticarum rerum non fictæ fiant ad piiſsimum Imperatorem, & hoc modo ad alias perſonas transeant res: ſed hæc tantummodo fiant ad imperialẽ domũ: & vt liceat b perpetuas emphyteuſes agi ab oratoriis in oratoria, decreto videlicet interpoſito, excepta hac maiore eccleſia: nec tamen in priuatam c perſonam tranſeat emphyteuſis.

Eccleſia cum principe permutare poteſt, vt res apud principem perpetuò permaneant nec veniãt ad priuatos: his in futuris caſibus obtinentibus. Item eccleſia adinuicem in perpetuam emphyteuſim dare poſſunt, excepta maiore eccleſia Conſtantinopolitana. Bart.

Imper. Iuſti. A. Mennæ archiepiſcopo Conſtanti.

LEgem ſcripſimus d dudũ eccleſiaſticas quidem alienationes, prohibentem: ſolam autem commutationem permittentem ſanctiſsimis eccleſiis, necnon ſanctiſsimæ maiori eccleſiæ huius feliciſsimæ ciuitatis: dum imperiũ accipere aliquid ab aliqua venerabilium domuũ voluerit. poſtea ſi quidẽ aliã ſcripſimus e legem qua f excepimus ſanctiſsimã maiorẽ eccleſiã, permittentes g quaſdam alienationes quas illa lex dicit. Quia verò cognouimus, quod aliqui prioris conſtitutionis capitulum, quod de permutatione competentium rerum ſanctiſsimis domibus ad imperium ſcripſimus, ad artem legi contrariam cõ uerterunt, poſtulauerunt que nos quidem à ſanctiſſima eccleſia accipere, his autem hæc dare. Hinc agreſsi ſunt multi quidã ſimilibus petitionibus ni tentes ſacram circunueni re conſtitutionem.

Quæcunque ergo geſta ſunt à nobis vſque ad præſentem diem, hæc ſub ſchemate h quod nunc eſt, † valere volumus i nullo permutando k horum quæ iam à nobis cum ſanctiſsima eccleſia in talibus contractibus geſta ſunt: aut cum iis, qui hæc à nobis perceperunt. De cæterò autem ſancimus, nulli penitus vllam eſſe licentiam, aliquid tale agere: ſed illas ſolas valere permutationes, quæ ad imperialem domum in hoc factæ ſunt, vt perpetuò apud imperium maneant l, & non transferantur ad priuatum, neque illarum ius per medium imperium m ad eos n pro ficiſcatur. Sed ſi quid tale fiat o: licentiam damus p reuerendiſsimis œconomis res apprehendere huiuſmodi, & trahere eas rurſus ad ſanctiſsimam eccleſiam: tãquam ſi nec ab initio contigiſſet permutationes harum ad imperiũ ſanctas: ſed ſeruari hoc ſchema q in perpetuum ex præſenti die inchoatum omnibus, quæ dudum (ſicut prædiximus) poſt priorem r legem ſecundum modum prædictum geſta ſunt, ratis manentibus: eò, quod illa quidem, quæ ſic facta ſunt, à viris s geſta ſunt t. Nunc autem quidam volunt illorum v exemplo vtentes, & nobis eſſe moleſti, ſanctiſsimam maiorem eccleſiam huius feliciſsimæ ciuitatis circunuenire: quod per omne tempus nullo modo fieri volumus. Sed & ſi fiat quolibet ſchemate, hoc etiam infirmum eſſe: &

Imperator eam det priuato.

p Licentiam damus. ſed j. vt ſponlar. §. pe. coll. viij. contra. ſed hæc per illam corrigitur in hac prima parte cõſtitutionis. Item not. ſecũdum iſtam conſtitutionem, q aliquis ſibi ius dicebat: vt hic. ſic C. vt vnicuique lice. ſine iu. ſe vind. l. ij. argu. contra. C. vt nemo in ſua cau. iu. l. j. & de Iudæ. l. nullus. Item hic eſt ar. q ſi rem meam vẽdo eo pacto, ne alienes: quod ſi alienata ſit, poſsim apprehendere. vel dic hanc literam intelligi, quod apprehendent in iure per rei ven. vel alias actiões: vt C. de do. quæ ſub modo. l. j. ſed primum verius puto.

† Alias, manere.

q Hoc ſchema. id eſt, ordinem.

r Priorem. vt ſ. de non alie. §. finimus.

s A viris. loquitur ſecundum vulgare nam quando inuenimus magnũ factum, nos dicim⁹, hoc bene fuit factum à viro ſcilicet probo. ſimilis loquendi modus ſ. de trien. & ſemi. §. prohibemus autem.

t Geſta ſunt. id eſt, perfecta. vnde nõc remouere magnæ effet tergiuerſationis: vt ſ. de nõ alie. §. alienationis.

v Illorum. ſcilicet virorum.

Præ

a Præscriptione. f. nisi centum annorum, secundum Al. vt. ſ. vt ecc. Ro. col. ij. vel hodie. xl. annis: vt. j. de ecc. ti. §. pro tempore alibus. col. ix. & j. hæc constitu. innouat con. col. vj.

b Sanctis. vt. ſ. de nõ alie. aut per mu. §. alienationis. &. §. emphyteusim. vsque ad. §. si autẽ. &. §. si vero etiam. perpetuam.

c Adinuicem. alias nisi inter venerabilia loca nõ potest fieri perpetua: vt hic. & ſ. de non alie. §. si vero etiã. sed hoc cõmuniter fieri potest in perpetuum: vt. j. de ali. & emph. §. licentiã. Accursius.

d Decreto quippe. sic. ſ. tit. j. §. fi. in princi. sic. ſ. de eccl. re. immo. alie. §. sanc imus. Accursi.

VTEA. Q. VAE vocan. &c.

e Insinuatiua. alias insinuata: et qd sit hoc, dicitur in tex. j. eod. §. sancimus.

PLuri, mas. Ad tuam bitu dinẽ. logtur archiepõ regiæ ciuitatis, cui dirigit hæc constitutio.

f Illic ecclsiis. i. ecclsiasticis personis, als est in ifa. clerici: & tũc plana est.

h In oĩbus. f. ecclsiis Cõstantiao. ciuitatis. nam localis videtur hæc cõstitu. vel dic ĩ aliis ecclsiis per totum orbem.

i Insinuatiua. huius autem oblatio sic vocabatur.

k Illum accipientem aurum.

l Introire. sic. ſ. de tabel. §. j. in fin. Accursius.

m Missus est. i. electus vt mittatur. Accursius.

n Auaritiæ. sic. ſ. vtiud. sine quo. fuf. à sanctissima maiore ecclesia in perpetuum vendicari: nulla ei temporis præscriptione a in hoc obiicienda. Illud quoque sancimus, vt aliis omnibus de iure emphyteuseos sanctis b & in sanctissima maiore ecclesia, & in aliis omnibus venerabilibus domibus proprium robur habentibus, licentia sit sanctissimis ecclesiis & venerabilibus domibus adinuicem c & emphyteusim perpetuam agere: decreto quippe d hic faciendo: excepta quidem hac sanctissima maiore ecclesia, in hac autem celebrata emphyteusi: vt non ad priuatam personam extendi omnino possit. Tua igitur beatitudo quæ iussa sunt à nobis, custodiat: & iis, qui sub ea metropolitanas sedes habent, faciat manifesta: vt ipsi, quæ nobis placuerunt cognoscentes, nihil horum præuaricari præsumant. Erit enim vniuersis à Deo iudiciũ & exinde pœna, si quid præter hæc aut ipsi egerint, aut agi permiserint.

TITVLVS IX.

VT EA QVAE VOcantur insinuatiua e super clericis, in maiore ecclesia quidem dentur: in aliis autem ecclesiis penitus non dentur.

Insinuatiua non possunt exigi à clericis ordinatis, exceptis iis qui sunt ordinati in maiori ecclesia, à quibus secundum consuetudinem accipere licet. Bartolus.

Impera. Iustinianus A. Mennæ archiepiscopo regiæ ciuitatis Constanti.

PLurimas adiciones suscipientes, hanc legem dirigere ad tuã beatitudinem f iustum existimauimus. Qui enim ordinantur à tua reuerentia clerici in sanctissimis ecclesiis, absque tamen sanctissima maiori ecclesia, omnium patiuntur crudelissima, non suscipientibus eos illic ecclesiis g ante, quàm quantum voluerint, accipiant aurum: & nouimus hoc ex frequentibus additionibus de hoc factis nobis. Sancimus igitur, beatitudinem tuam hoc validissimè custodire, vt si quidem consuetudo est dare eos, qui ordinantur in sanctissima maiore ecclesia: hoc eos præbere. nihil enim de iis, quæ dantur in sanctissima maiore ecclesia, nouamus. Præterea verò in aliis omnibus h nullis in eis clericorum licentiam esse penitus pro iis, quæ vocantur insinuatiua i, aliquid ferre. Sed & si qs tale aliquid egerit: illũ k quidem priuari sacerdotio, in illius autem officiũ introire l, qui missus est m: & hanc eum auaritiæ n ferre mercedem. custodire verò hanc etiam Deo amantissimos defensores sanctissimæ maioris o ecclesiæ, pœnam formidantes decem librarum auri, si quid horum neglexerint: sed gratis omnia procedere. Deinde † etenim defunctiones p & ministeria q non per venditionem, nec per mercationem fieri aliquam volumus, sed purè & citra redemptionem. sic enim rei digni fient nulla venditione ac mercatione facienda. Tua igitur beatitudo, & qui postea in pontificales accesserint sedes: quæ à nobis ordinata sunt, & per hanc declarata sunt legem, operi effectuiq; tradere festinet.

† Alias, domini enim functiones &c.

TITVLVS X.

VT CLERICI r QVI RECEdunt, aliis pro eis subrogatis præbeant s emolumenta: recedẽtes autem remeare volentes non suscipi: & vt si quis t ædificans ecclesiam, aut aliter in eadem seruientibus ministrans emolumenta, voluerit aliquos clericos instituere: non fortuito eos, sed pbatiõe sanctissimi patriarchæ suscipiat.

f Iustum. §. cogitatio. Accur.

o Maioris. repete sancimus.

p Defunctiones. i. substitutiones. q. d. vt vnus fungatur loco alterius defuncti. Accur.

q Et ministeria. i. ministros. & facit C. de episco. & clerici. l. si quẽquam. & ſ. quomodo oportepisc. §. sed neque. col. j. sed contra. j. de sanc. epis. §. pro consuetudinibus. col. ix. sed illa forte loquitur in episcopis tantum: hæc autem in aliis clericis. Vel illa præstãtur ex consuetudine: hæc autem præter consuetudinem exigebatur.

r VT CLE. &c.

Hæc pars expeditur infra, vsque ad §. illud. Accur.

s Præbeant. f. qui præbere soliti erãt vt patet. j. eo.

t Et vt si quis. hoc dicitur. j. eo. §. fina.

Pluri

Clerici continuam residentiã in proprijs ecclesijs facere tenẽtur vel debent recedere: vel alij in eorum locum subrogantur cum eorum emolumentis: recedentes. & postea remeantes suscipiendi non sunt: nec eis emolumenta debent restitui. Bart.

Imperator iustinianus A. Menæ sanctissi. huius regiæ vrbis archiepiscopo & vniuersi eius tractus patriarchæ.

PLurimi sæpe clerici quibusdam orationis obseruiẽtes domibus, aut etiam fortè ab aliquibus prius instituti, ministrantur eis ab aliquibus solẽnes expensę: deinde separant semetipsos diuinis omnino [a] sacramentis, propter quas ipsi nouerũt [b] causas aut pro qualibet occasione recedunt omnino à sanctissima, in qua constituti sunt, ecclesia. Sãcimus igitur, nõ ex hoc fieri prohibitionẽ sacro ministerio, sed alios subrogari à Deo amantissimis episcopis, sub quibus ipsæ constitutæ sunt ecclesiæ, & eos [c] hæc accipere. Nõ enim volumus aliquibus dare lucra [d], quæ iã eis [e] per ipsos [f], aut propter ipsos [g] expendebantur sanctissimis ecclesiis: quoniam nolumus per quanlibet occasionem lucrum aliquos facere ex aliorum fraudatione: sed quæ ab initio ministrabantur, semper dari, & nõ sacrum ex hoc ministerium corrumpi, non existente licentia, postquam statuti fuerint aliqui pro prioribus clericis, aut à sanctissimo patriarcha, aut à prouincialibus episcopis, rursus recedentes denuò remeare velle [h], & expellere subrogatos: & cogi duplicia ministrare eos, qui faciunt talem expensam: dare etiam subrogatis, & denuò remeare volentibus: sed illos quidem reuertentes non suscipi: qui verò post decessum propriũ statuti sunt: eis dari emolumenta: nullo verò hinc ministrantibus [i] accessu talia lucrari [k] nitentibus: ex sua substantia omnino præbentibus iis, qui ab eis statuti sunt, emolumenta & omnes expensas. hæredibus eorum & successoribus scientibus, quia si etiã post hæc fraudauerint. certa possessio deputabitur ex eorum substantia sacris nostris priuatis, vt hinc ministratio eis fiat.

Illud † quoque ad honorem & cultum sedis tuæ decernimus, si quis ædificans ecclesiam [l], aut aliter etiam expẽdens in ea ministrantibus alimenta, voluerit aliquos clericos statuere, non esse fiduciam vllam, quos vult per potestatem [m] deducere tuæ reuerentiæ ad ordinandos eos, sed examinari à tua sanctitate, sententiaq; tua, & qui pontificalem sedem rexerit, semper hos suscipere ordinationem, qui tuæ beatitudini, & qui postea opportuni videbuntur existere, & Dei ministerio digni: vt non profanentur sancta Dei (hoc videlicet quod sacris sancitur eloquiis) sed intacta hæc & ineffabilia tremendaq; constituta, sanctè & Deo amabiliter & venerandè tractari [n]. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, beatitudinem tuam seruare perpetuò sancimus: cognoscentes, quia non minus nobis cura est sanctarum ecclesiarum conseruare vtilitatem, quàm ipsius animæ [o].

† Cõcor. cum hoc §. capi. ad audientiã. extra, de eccle. ædifi. cũ multis aliis capitulis.

TITVLVS XI.

DE IIS, QVI INGREDIVNTVR [p] ad appellationem, & quando per scripturam [q] manus propriæ fiat collatio literarum, & de iureiurando [r] dilationis, & vt coniungatur iuriiurando calumniæ.

a Lurimi Diuinis omnino quasi non reuersuri, aliud autẽ dico, si ad scholas vadant: quæ est probabilis absentia: vt ff. ex quib. cau. ma. l. necnon. sed cum aliqua forte meretricula recesit: vt subiicit, ppter quas &c.

b Nouerũt. ideo obscure loquitur: vt etiam malã causam det intelligere. sic. j. quib. mod. na. effic. le. §. & quidã. col. vj. & ff. ad Macedonia. l. j. ibi, ne quid amplius &c.

c Eos. subrogatos.

d Lucra. quæ dabãtur iis, qui recesserunt.

e Eis. s. clericis recedentibus.

f Per ipsos. s. instituẽtes eos: & ita hæc lex est argum. imo expressum cõtra ecclesias. Italię, quæ semper habẽt canonicos pauciores, quam sit statutum in eis: & alij canonici vsurpant, quod deficientibus dari deberet. & facit. 3. de men. or. cle. §. j. in fine. & 3. quo modo opor. episc. §. sed neque.

g Propter ipsos. s. recedentes.

h Remanere velle. alias remeantes. & tunc dic velle, s. suscipere: alias remeare. & facit. ff. loca. l. si in lege. §. colonus.

i Ministrãtibus. ministrantes possunt appellari deseruientes ecclesiæ: vt. j. §. pxi. vel illi, qui ministrant præbẽdas: quod est verius, vt ex tenore literæ sequentis apparet, præsenti &c.

k Lucrari. vt dicat si nolle dare primis vel subrogatis.

l Aedificans ecclesiam. fac infra, vt nul. fa. orato. do. §. j. colla. v. fic. j. de eccle. titu. §. si quis. fic. j. de sanct. episc. §. oratorij. coll. ix. Accursius.

m Potestatẽ. quasi dicat, vt hoc sit in potestate sua.

n Tractari. scilicet conuenit subaudi.

o Ipsius animæ. not. sic. 3. vt deter. sit numer. clerico. §. si. Accursius.

p DE IIS, qui ingredi. &c.

Hæc prima pars expeditur infra eo. vsque ad. §. illud etiã videamus &c.

q Et quando per scripturam. Hæc secunda pars expeditur, infra eodem. §. illud &c.

r Et de iureiurando. Hæc tertia expeditur infra, eod. §. fina. Accur.

Volub

Appellati ad appellationem exercendam statuntur annus, ex causa biennium. Item appellato reo biennio causam derelinquente, conceditur victori, cum vnus mensis supereſt, eam proſequi vt ſententia infirmetur: in vtroque caſu appellatore in expenſis condemnando: neutro autem proſequente, ſententia remanente firma, his obtinentibus in cauſis futuris ac etiam pendentibus nondum finitis. Bart.

Imperator Iuſtinianus A. Ioanni præfecto prætorio, iterum exconſule & patricio.

VOlubile hoc [a] & humanum, & quod manere idem [b] nunquam valet, ſed fit quidē [c] ſemper manet autem nunquam [d], & legislationibus introducit aliquem tumultum, & iis, quæ videntur ſe habere rectè, & firmè poſita iudicantur [e]. Sed & ea, quæ ſubtili obſeruatione cauta ſunt, plerunque turbauit emergentium varietas cauſarum. Scimus enim quia dudū correximus [f], quod malè & doloſè circa appellationes agebatur: quia hoc ſolo vt cognitionem introducerent in iudicium appellantes contenti, † & perſonam facientes [g] firmam, aut per vnam partem [h], autetiam per cognitionem (hoc enim indiferens [i] eſt) relinquebant cauſam: & victori omnino erat inexplicabilis victoria, non valenti [k], neq; iis, quæ erant iudicata, frui propter appellationem examinari poſſe propter abſentiam appellantis. Hæc nos † dudum ſancientes correximus [l], aunum quidem deputantes [m] appellationem offerenti, ſiue ipſi ſecundum ſe [n] ingredienti, ſiue communiter [o]: quatenus intra [p] hunc litem exequatur, & mereatur [q] quæ iuſta ſunt, & non relinquat [r] ea ſine prouiſione. deinde propter clementiā ſi per occaſionem iudicis appellatio prolongetur, aut per aliam quamlibet cauſam ineuitabilē: etiam alium adiiciētes annū [s]: poſt quem niſi litem compleuerint, ratam manere victoris ſententiam ſancimus. Hæc itaque placuerunt nobis, & in communi lege [t] conſcripta ſunt: & obtinere legem hanc volumus & obſeruationem illius. Sed plurimi [x] interpellauerunt nos, dicētes ſe quidem [y] denūtiaſſe appellationibus [z], & voluiſſe litem examinari: nō tamen ab ipſis iudicibus impetrare valuiſſe, propter quaſdam forſan ineuitabiles occupatiōes [a]. Alij [b] verò etiam ventorum immenſitatem accuſauerunt: & quia nauigare [c] non licuiſſet de prouincia, contrariis flantibus ventis: per terram verò venire non valentes propter inopiam, aut certè quia in inſula commanentes, aliter niſi per mare venire non poterant, & propterea non valuerunt examinare vſque ad finē negotium neque ſecundo anno: & quidam tempeſtatum acerbitatem: alij languorem ineuitabilem: quæ omnia ex ipſis agnoſcimus rebus nobis inſinuatis. Vnde nos hæc iuſtè mouerunt, & legem tranſcendere nolentes, & iis, qui per talem quandam fortunæ circumuentionem læduntur, dare p̄ſidium poſsibile cupientes. Quid ergo agere oportet: vt ff. rem pupil. ſal. for. l. ij. iij. & iiij. ſ. rñ. & hoc etiam hic ſubiicit.

Satiſdat iterum appellans.

Cauſam appellationis aliā eſſe à prima inſtantia & in ea de nouo teſtes induci poſſunt.

† Haloā. & perſonæ facta præſentia.

† Cōcor. cā.cum ſit Romana. extra, de i. & ij. rit promiſſum, ſiue q vj. ca. ei qui appel.

a Volubile hoc. id eſt varietas negotiorū: vt ſubiicit in fine huius reſponſi.

b Idem. ſic. j. de conſan. & vte. fra. in princi. Accurſi.

c Fit quidem. ſcilicet aliquid noui.

d Nunquam. ſcilicet in idem vel in perpetuum.

e Iudicantur. repete, introducit aliquem tumultum.

f Correximus. vt C. de tēpo. ap. l. fin. §. illud.

g Et perſonā facientes. ſ. ſatiſdādo iudicio ſiſti. Et ſic not. q̄ ſatiſdare debet iterū in cauſa appellationis iudicio ſiſti. nec mirū: quia prima ſatiſdatio eſt finita, ex quo eſt finitum primum iudiciū: vt ſ. de exhi. reis. §. ſuſcepto. diximus, & ita eſt. p opinione noſtra, q̄ dicimus cauſam appellationis eſſe aliam à prima. nam et teſtes de nouo inducuntur: vt C. de app. l. eos. §. ſi quis autem. & C. de temp. app. l. per hanc. & dicemus. ſ. de teſtimo. §. qa vero teſtes. colla. viſ. vel dic firmatur perſona, ſcilicet procuratoris: quia vult agere per procuratorem in cauſa appellationis: puta ſatiſdando pro eo iudicatum ſolui, & ſimilia. vt inſti. de ſatiſda. §. ſinautē per procuratorem.

h Per vnam partem. i. preſente vna pte tantū fuit prædicta affirmatio, vel etiā per cognitionē. i. p̄ſente vtra que pte. vel melius vt puto, per vnam partē. i. ſiue p̄mitta tur vni parti q̄ de cōfirmatione iudicij promittitur: ſiue etiā p cognitionē. i. ſiue ipſi iudici ſue q̄ ipſe tantū, cōmuniter ve. i. vna cū altera pte. ſ. aduerſa. Acc.

i Hoc enim indiferens. i. non refert quo ad efficacem actionem quærendam, vtrum ipſi p̄ti ſit promiſsū, aut iudici, ſiue cognito ri, vt dictum eſt.

k Non valenti. id eſt victori.

l Correximus. vt C. de temp. appel. l. fin. §. illud.

m Deputātes. ſcilicet nos. Accurſi.

n Secundum ſe. id eſt pro cauſa ſua tantum.

o Communiter. id eſt in cauſa communi. quā etiā intēdere poteſt ſine mā dato. vt. C. de conſor. eiuſ. li. l. ij. Vel dic, ſecundū ſe. i. ipſe tantū, cōmuniter ve. i. vna cū altera pte. ſ. aduerſa. Acc.

p Intra. ſcilicet annum.

q Et mereatur. appellans.

r Relinquat. ſ. iuſta: vel non relinquat appellans ea agēda in cauſa appellationis ſine p. uiſione. i. quin puideat, vt finiat intra annum.

s Adiiciētes. ſ. nos.

t Annum. ſ. alium: vt ita ſint duo facta. i duo tpa, in q̄bus appellatio fatum. i. mortem ſiue finē recipiat, vt. C. de tēp. appel. l. ſi. §. illud. ſi. et. l. nemo.

v Cōmuni lege. ſ. ſupradicta C. de tē po. ap. l. §. ſi. illud.

x Sed plurimi. vi ctores.

y Denūtiaſſe. vt procederent in cā.

z Appellātibus. ſ. cognoſcentibus de appellatione. Acc.

a Occupationes. ſic. ff. de p̄cur. l. ſi. lius. §. ſi. & l. aut. & l. hereditas. & l. vel iudicio. & l. aut lē gati.

b Alij noui, ſcilicet appellantes.

c Nauigare. ſic. ff.

ſi quis

ſi quis cau.l. ij. §. ſi quis in iudicio. & §. quod diximus. &. §. ſi quis tñ.

a Iuuaret. puta p in integrum reſtitutionem forte ex generali clauſula. ſi qua iuſta cauſa &c. vt. ff. ex quib. cau. ma. l. j. §. fin. & ff. de iti. act. pri. l. j. §. ſi quis autē propter. & facit. j. vt ſpōſa. lar. §. hoc quoque. col. ix. Vel dic neceſſe eſt aliam legē reſpicere. l. hāc nouam: vt. j. proxi. §. quia enim.

b Legis noſtræ. C. de tēp. app. l. fin. et hoc niſi iuſta cauſa impediat, vt ſubiicit.

c Obſeruet. ſ. iudicium appellationis. Al.

d Et licet ingreſſum. ſcilicet qua ingreſſus fuit & venit ſemel coram iudice appellationis: & fatalem fecit. i. primum annum appellationis trāſire permiſit: & nō occurrit. i. nō venit poſtea adhuc tñ ſubaudi periclitetur tē pus. i. currat tēpus cū periculo tamen appellantis & hoc cōpendio biennij.

e Adiicimus. id eſt dicimus.

f Fingentes. i. obiicientes ſecundum Al. vel dic diſtrahentes & his &c. vt ſubiicit.

g Inſtante. ſic. C. de iudi. l. properandum. §. huiuſmodi.

h Superior. i. melior in cauſa, vel potior in iure.

i Firmam eſſe ſententiam. ſ. ſancimus.

k Certamina. i. malam cauſam habens & ſubaudi apparuerit. Accur.

l Suſcipiat. ſcilicet appellans. Accurſius.

m Accipere. quia victus victori in expēſis cōdēnatur: vt C. de iu. l. properandum. §. ſinautem. reus.

portebat, niſi ad legem aliam reſpicere, quæ dignè cauſam iuuaret [a]: Obſeruatio ſiquidem reliqua prædictæ legis noſtræ [b] (ſicuti prædiximus) per omnia cuſtodiatur. Si verò pro veritate ineuitabile quiddam euenerit: & qui appellationis litē exequitur, non obſeruet [c]. & licet ingreſſum [d] & fatalem fecerit, non occurrat, & periclitetur biēnij compendio tempus: tunc confirmari victoris ſententiam (quod etiam prior noſtra dicit lex) ſed cum quadā ſubdiuiſione, quā in [e] præſenti adiicimus [e]. Quia enim victores videmus immenſitatem temporis fingentes [f] iis, qui appellationem quidem & per fatalem ingrediuntur, non tamen vlterius examinationē ſubire volunt, aut etiam in mediis certaminibus relinquunt eā: propterea paruo quodam victores minuentes conſideraui mus bene fortè quod decet. Volumus etenim eum, qui vicit cauſam, ſi voluerit pro veritate firmari ſententiam: non ex circunuentione, nec ex tempore quodam ſed ex ipſa rerum veritate (etiam deſerente eo, qui appellationem obtulit) ingredi: & hoc ipſum accuſare, & quærere deſertorem, & ſiue inuenire eum valuerit, ſiue ille non appareat: ſuas allegationes deducere ad medium, quippe biēnio inſtante [g], ad finem tamen: ita vt vnus fortè ſuperſit negotio menſis: & ſi quidem apparuerit ſuperior [h]: firmam eſſe ſententiam [i]: ſi verò inferior circa certamina [k] (etiam eo, qui appellationem obtulit, & fatalem ingreſſus eſt, non obſeruante cauſam) ſuſcipiat [l] ex iure decretum. Illo tantummodo adiecto, vt ſiue obtineat cauſam is, qui etiam prius vicit, ſiue circa eam minor inueniatur: expenſas ei modis omnibus poſt appellationis ingreſſum factas deſertor præſtet. Si ue nanque obtineat cauſam occaſione expenſarum: ſecundum hoc ipſum, quod etiam vincit, rectè iuſtum eſt etiam expenſas accipere [m]: ſiue minor inueniatur, eò quod omnino ille deſeruit, & contingit eum etiam deſerentem vincere [n]: expenſas quidem præſtet, ſententia verò fruatur [o], gratias agens Deo & præſenti legi ita iuſtitiam ſibi ſeruanti, & tantūmodo in expenſas damnificanti: in quibus [p] non lex, ſed ipſe abſens ſe damnificauit. Si vetò neuter occurrit [q], neque victor, neque victus, qui etiam ſecundum fatalem ingreſſus poſtea deſeruit: ſententia victoris maneat firma: omnibus reliquis ſuper appellationibus ſcriptis legibus exiſtentibus & in ſpatiis [r] temporum, & in aliis. hanc enim legem ſpecialiter ſuper iis, qui poſt regreſſum fatalis factum deſerunt, ponimus: nihil aliarum legum, aut temporum appellatiuorum, neque perimentes, neque permutantes. firmas igitur eas etiam per hanc ponentes legem. Illud quoque determinare optimum eſt: ſi quidem victores contigit iam [s] ſententiam promereri firmas [t] declarantem eorum victorias: his eos frui. nihil enim eorum, quæ iam termi nata ſunt, commouemus. Si verò hactenus pendent. biennio inſtante & nondū tranſacto, & nondum decreto [v] firmatæ: etiam iſtæ eandē [x] mereantur examinationē: & ita † potiātur victores ſentētiis, ſi eas rectè

n Vincere. ſic. C. de iudi. l. properandum. §. ſinautem reus.

o Fruatur. abſente.

p Quibus. ſ. expenſis.

q Occurrit. eſt ergo volūtatis quod pxi. dixit, vt actor debeat ſe ingerere: ſed ſtultus eſt ſi vadat: cum eo nō eunte ſententia prima firmetur: vt hic, ſed forte ire vult cū aliqua petat plura in cauſa appellatiōis: quod poteſt ſi ſunt acceſſoria principalis: vt. C. de app. amplior. §. in refutatoris. Item & nōnas forte vult victor inducere probationes. vt. C. de tempo. & re. app. l. per hāc legem. Sed qd ſi iudicis copiā nō habuit? Rñ. nō currit tēpus appellationis: v. j. vt ſpōſa. lar. §. hocquoq;. Item & in alio caſu non currit tempus: qñ. ſ. appellatio eſt coram principe: vt ꝫ. de ap. §. ij. Item in tertio. ſ. qñ interim tractatur cauſa eadem corā arbitris: vt j. de ap. §. fina.

r In ſpatiis, vt intra decē dies appellent: vt. j. de ap. §. j.

s Contingit iam. ſcilicet ante cōpoſitionem huius cōſtitutionis.

t Firmas. ſ. leges. antiquas. Al.

v Decreto. ſ. iudiciali.

x Eandem. ſicut dictum eſt. ꝫ.

Monſtra

† Hoc dictum recitatur in c. quoniam cōtra. ante mediū. ibi nam & victores. extra, de probat.

habere monſtrauerint[a].

Ex documentis publicis ſolis & non priuatis comparatio fieri debet. fallit in documentis priuatis, quibus aduerſarius pro ſe vtitur, & in documẽtis quæ ex archiuo publico proferuntur, & publicè habent teſtimonium, iureiurando de calumnia præſtito. Bartolus.

Illud etiam iudicauimus huic oportere adiici legi. Quia enim dudum ſcripſimus legem[b] volentem ex propriæ manus ſcriptura nullam fieri comparationem, ſed ex ſolis documentis publicè celebratis: videmus autem cauſarũ experimentum egere competẽti correctione in lege: & hoc ex ipſo litigãtium inuenimus experimento emendare eam ſecundum hoc volumus ſchema[c]. Crebrò namq; proferẽs quidam cuiuſdã manus[d] documentum, & ex ea faciens, aut conuentionem, aut ſuarum allegationum probationẽ: cum eiuſdem manus aduerſa pars protuliſſet literas, & legitimam probationem exinde vellet fieri, ex quibus ipſe aduerſarius illud obtulerat: ille vtebatur lege[e] quia oportet ex publicè confectis † documẽtis fieri comparationem, & non ex aliis, quæ à quo quam ſcribuntur. Sancimus, ſi quando aliquid tale contigerit, & quiſpiam voluerit ſecundũ eas, quæ ab aduerſario prolatæ ſunt literas fieri examinationem[f] non accuſetur hoc tanquam non rectè ſit factum. Cui enim ipſe credidit, & quod protulit is, contra quem[g], & ex quo ſuas affirmat allegationes: hoc non accuſet neque prohibeat comparationem literarum ad eũ, fieri licet cõtingat eſſe documentum manu cuiuſcũque conſcriptum.

Neque enim ipſe ſibi reſiſtit[h] & quæ affirmauit hæc accuſabit. Si verò etiam ex publicis archiuis[i] † proferatur charta velut deſuſcepto[k] menſæ[l] glorioſiſsimorũ præfectorum[m] (nouimus enim etiã aliquid tale quæſitum) & quod ex publicis archiuis profertur, & publicum habet teſtimonium[n] etiam ſuſceptibile hoc eſſe ad collationes[o] manuum ponimus. Vbique enim falſitatis peccatum odio habentes, & iuſiurandum præbere diſcutientes, & eximentes literas ſancimus, & ex publicis ſolummodo documentis comparationem fieri permiſimus. Quapropter valeat per omnia lex illa † præſenti ſubdiuiſione delata ei, iureiurando tamen comparatiuum[p] modis omnibus prohibẽdo. Quia igitur nos pro reuerentia litigantium volumus mox in principio litis iurare litigantes: actores quidem, quia non calumniantes inferant: lites: fugientes verò, quia creduntſatisfactionem cõpetenter ſe facere, & non cauſa contentionis: & † hãc cõmunem poſuimus legem[q] cõtra omnem perſonam, modis omnibus hoc nulli concedentes[r]. Illud quoque adiicimus, vt ſi quis probationem petierit, quanquam ſuorum ſermonum aut literarum iuret prius, quia non dilationis cauſa hoc agit. multi nanque ſola iniuriæ cauſa, & maximè ſuper nobilibus mulieribus ſiue literarum probatio obiiciatur, ſiue alia

repõt. & facit ad hũc. §. ſ. de fide inſtru. §. ſi vero mori anſ. cũ ſeq. §. co. vj.

i Archiuis. Hoc expone: vt ſ. de defen. ci. §. ſ. col. iij. Accurſius.

k Deſuſcepto. hoc expone: vt ſ. de man. princip. §. coges.

l Mẽſæ. hæc menſa huius menſæ caſus genitiui vel datiui, ſi a pocha fuerit prolata de menſa. Accur.

m Glorioſiſsimorum præfectorum. vt in nouel. ſtat cõparatio ex publicis ſcriniis. ſed & quod ex publicis monumentis prolatũ fuerit, hoc quoque idoneũ eſſe videatur ad comparationem: quippe cũ publico teſtimonio confirmetur: vt in nouellis. Al.

n Teſtimonium. nõ q̃ ſit publicum inſtrumẽtum. iam enim nihil adderet legi codicis: ſed p eo ac ſi diceret publicum, vt fiat comparatio.

o Collationes. i. comparationes.

p Comparatiõ. i. comparationes literarum facientiũ: vt C. de fi. inſt. l. cõparationes.

q Legẽ. vt C. de iuramẽ. calum. l. ij.

r Concedentes. i. nulli cõcedimus cã cõtẽtionis litigare. Vel dic nulli remittimus hoc ſacramẽtum: vt C. de iura. cal. l. ij. §. ſed quia. Sed cõtra. ff. de iureiu. l. iuſſurandum & ad pecunias. §. q iuſſurandũ. Dic ergo, hæc corrigit illam. Vel dic illud ſpãle, cũ expreſſe correctũ nõ inueniamus: vt ſ. de admi. offic. §. ſ. Itẽ cõtra. ſ. co. x. vt clerici iurare nõ cõpel. in fin. Sed illud eſt ſpeciale in clericis vt nõ iurẽt de calũ. ſecundum. l. Friderici prædictã. Acc.

Freq

a Mõſtrauerint. Ille actor obtinuit in prima cauſa, & in cauſa appellationis habet probare de iure ſuo ſicut & in prima. & ſecundum hoc litera bene ſtatuit omnia eſſe debeant in priſtinũ ſtatum: vt C. de ap. l. appellatio. ſi autẽ in principali cauſa obtinuit, & ſic fuit abſolutus, & actor appellauit: tunc ſimiliter habet actor probare in cauſa appellationis ſicut in prima per prælegatam. l. & quod dicit hic victorem probare: prout refertur ad reum victorem intelligẽ: q̃ eſt eo ipſo, quod non probatur contrarium: ſic. C. qui mi. nõ poſ. l. ſuperſeruis. & de hoc dicplene vt not. C. de ap. l. ij, qui in fraudem. §. illud.

b Legem. vt C. de fi. inſt. l. cõparationes.

c Schema. i. ordinem.

d Manus. ſ. priuatæ, puta producis literas tuas contra me: ego eas confiteor, & alias induco cõtra te quas dico te feciſſe: & id probo per cõparationem earũ, quas induxiſti contra me. Idẽ dico & ſi alterius literis puta Titij vtaris cõtra me: & ego eiuſdem Titij literis volo me tueri: vt ſ. ſubiicit ibi, licet contingat: &c.

† Facit ad hoc ca. quoniam contra. cũ glo. ſuper ver. viros. ante finẽ. ibi ex quo enim ſcriptura, extra de probatio.

e Lege prædicta. C. de fide inſtru. l. comparationis.

f Examinationẽ. idẽ eſt, comparationem.

g Contra quẽ. i. cõtra aliquã. & facit. ſ. de iureiu. à mo. §. ſ. & C. de nõ nu. pec. l. generaliter. & C. de teſti. l. quis teſtibus. & de ſen. & inter. l. pe. Accurſius.

h Reſiſtit. i. reſiſte

i Archiuis. Hoc expone: vt ſ. de defen. ci. §. ſ. col. iij. Accurſius.

† Cõcor. c. cũ cãm. extra, de probatio. & xxxv. q. ſ. c. peruenit. ibi, nos vero.

† Haloã. præſente ei ſubdiuiſione adhibita, ipſoque etiam iureiurando ab iis, quiliteras cõparant, omnimodo prohibẽdo.

† Partícula & vacare videtur.

a Frequenter. vt §. de iura. calum. l. j. Accur.

b Putans. probationem. item & alia dicuntur in sacramento calumniæ: quod dicemus. j. vt lit. iur. in prin. constitutionis.

c Quæsierit hoc duos regit diuer. accusatiuos. Acc.

d Nequaquã in eo ꝙ dicit nõ iurãdũ postea, ex quo semel est iuratum: est contra. ff. qui satisd. cog. l. de die. §. fi. & ff. de eden. l. fi. quis ex argẽtariis. §. exigitur. & C. de iu. ca. l. & ff. de iureiu. l. iusiurãdum. §. qui iusiurandũ. in prin. sed prædicta habẽt locũ iure veteri quando sæpius iurabatur: vt §. e. §. itẽ cõtra. j. de test. §. fi vero deducens. & C. de fid. in stru. l. comparationes. & §. eo. §. illud etiã. in fi. potest dici ꝙ a prin. iuratũ non erat in prædictis cõtrariis legibus: hic aũt iuratũ erat vt patet hic ex ipsa litera. Vel dic ꝙ iurauit se nõ petiturũ probationes superfluas ab aduersario. at hic non iurat se nõ proba turũ, qđ vult etiã falso per hanc authen. licet per. l. codicis hoc iuret in eo, ꝙ iurat non calumniãdi animo litẽ mouere. Imo etiã quod plus est, nec per illã iurat se non calũniari, nisi quo ad principiũ causę. vnde potest & post ea calũniari, vt. ff. de dã. infe. l. qui bona fide. §. fi quis stipulatus. vnde iura re debet: et in dictis il. contra dicitur. Vel versus, illa sunt specialia, hoc autẽ generale. non autẽ placet vt hæc corrigatur. itẽ no. hoc generale, ꝙ sufficit semel iurare: fic: C. de iure deli. l. fi. §. sed quia quidã. arg contra. ff. de le. iij l. fideicõmiss. §. si quis decem.

e VT IN priuatis, &c. *Vt. C. de episco. & cle. l. conuenticulã. & C. de hæreti. & ma. l. iij.*

f T priscis. Domi. f. priuatæ.

g Ditionis. i. iurisdictionis.

h Domibus. scilicet priuatis.

i Extranea. vt C. de summa trini. l. iij.

k In sacris. i. prædiis suis quæ quãtũ ad Deũ quasi sacrata sunt.

l Mysterij. vt cãtare missam, vel celebrare sacrificiũ.

m Amabiliũ episcoporum. f. voluntate.

n Fient motu. i. arbitrio ipsius imperatoris puniẽtur.

† Cõcor. ea. præsentium. cum glo. super ver. iramentũ. extra de test. vbi declarat hunc textum.

† Haloã. cũm semel eiusmodi iuramentum in genere præstiterint.

† Ministeria.

† De materia huius authẽ. vide ꝙ Inno. in ca. ad hæc. extra, de electio. Bal. in marga. inverb. capella. ver. fi. vbi, tractatur, an licitum sit in domo priuata habere capellam.

quælibet causa: ad iusiurãdum hoc concurrunt, vt in vno negotio frequenter [a] iusiurandũ præbeatur. Sancimus igitur, hanc perimentes iniuriam, & nolentes crebrò in eodem negotio iusiurandum præberi: vt vtraq; pars, dum vna quidem de calumnia sacramentum præbuerit, alia verò, quia iustam putans [b] reluctationem esse litis, adiiciat, quia in tota lite sicubi quæsierit [c] probationes aduersarium suũ non per occasionem dilationis hoc faciat, sed pro veritate necessariam sibi à suo aduersario exhibendã putans probationem: & si hoc iurauerit sacramentũ, nequaquã [d] penitus (licet crebrò requirẽdæ sint probationes) ab alterutra parte expeti sacramentum †: sed dari probationes: & nõ crebrò cogi quendam sacramenta subire, † generaliter semel huiusmodi sacramento prohibito.

Quæ igitur visa sunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legẽ: tua celsitudo omnibus faciat manifesta, edictis à se directis vt omnes agnoscant, quæ nobis sunt placita.

TITVLVS XII.

VT IN PRIVATIS domibus [e] sacra mysteria † non fiant.

Prohibetur celebrari in domibus sine licentia superioris: oratoria verò causa orationis permitti tur habere, & in eis clericos conuocare. Bar.

Impera. Iustinianus A. Mennæ archiepiscopo regiæ ciuitatis Constanti.

ET priscis † sancitum est legibus, nulli penitus esse licentiam domi [f], quæ sacratissima sunt, agere: sed publicè fi nere procedere incredulitatem & Dei culturam, secundum sanctionem de his sacratis actibus tradi tam. Et nos etiam hanc in præsenti ponimus legem, quam cum omni cautela tenere volumus. Omnibus enim interdicimus magnæ huius ciuitatis habitatoribus, magis autem etiam totius nostræ ditionis [g], in domibus [h] suis habere quasdam quasi orationũ domos: & in his sacra celebrare mysteria: & hinc fieri quædam catholicæ & apostolicæ traditioni extranea [i]. Sed si quidem domos ita simpliciter aliqui habere putant oportere, in sacris [k] suis, orationis videlicet solius gratia, & nullo celebrando penitus horum, quæ sacri sunt mysterij [l], hoc eis permittimus. Inuidia enim nulla est, si volũt circa hæc habere habitacula quædã: & in eis tãquã in sacris orare, aliis autem omnibus abstinere: nisi tamẽ in eis voluerint aliquos inuitare clericos: hic quidem sanctissimæ maioris ecclesiæ, & sub ea sanctissimarũ domuũ voluntate ac probatione sanctissimi archiepiscopi ad hoc deputatos: in quincia verò Deo amabiliũ episcoporũ [m]: null a nouitate sedi eius beatitudinis ex præsenti nostra lege facienda circa existentia ei quolibet modo in ordinationibus, aut gubernationibus hic, aut in prouinciis iura: sed omnibus etiã competentibus ei quolibet modo & tempore, ratis nunc & in omne reliquũ tẽpus seruãdis: sancimus tuam hæc conseruare gloriã, & manifesta omnibus per literas proprias constituere, quatenus per omnia valeat lex. Hæc enim & gloriosissimo præfecto felicis huius verbis, & sanctissimo archiepiscopo & vniuersali patriarchæ præcipimus, vt ex ciuili & sacerdotali virtute hæc perpetuè custodiantur. Sciant enim & ipsi domuũ dñi, quia si non hæc custodierint: ipsi quidem sub imperiali fient motu [n]: domus autem, in quibus aliquid tale agitur, & publicæ fient, & sub sacratissimum

a Deducentur. facit. C. de epi. & cle. l. conuenticulã. C. de eunu. l. j. C. de hęre. & manichæ. l. iij. & C. de falſ. monet. l. j. §. cuius. & C. de paga. l. fina.

b Contingat tẽpore huius conſtitutionis.

c Tres menſes. j. vt factę nouę cõſti. §. vt autẽ. colla. v. contra. Solu. hoc ſpeciale.

d Veraciũ. ſ. amatores. alias veritatis: ſic. C. de lege Fu. Cani. tol. l. j.

e Vnitatem. ſic. C. de ſum. trini. l. iij.

Accurſius.

f VT DEfunct. &c.

Hæc prima pars expeditur infrà, eo. vſque ad. §. illud.

g Et vt conſiliarij. hoc expeditur j. eo. §. illud. vſque in fin.

h Vocante. i. neceſsitate imminente.

i Et ſeruos alios. ergo ſeruí poſſunt eſſe milites: ſed cõtra. C. qui mili. non poſſ. l. ſuper ſeruis. lib. xij. ſed dico cp hęc dicto alios, nõ implicat hic ſicut i diuina ſcriptura, crucifixus eſt Ieſus & alij duo nequã: ſic. ẽ. de man. prin. §. oportet. col. iij. & ff. de procu. l. nõ ſolum. §. quæritur.

k Poteſtate. i. authoritate ſua.

l Diſpoſitum eſt. à nobis per ſniam.

m Sancimus igitur. nũc repetit quęſtionem, vt addat.

n Domini omnino. repete non.

o Modis omnibus. i. ipſo iure: ſic ff. depoſi. l. j. §. ſi pecuniam. in fin. §. & facit ad hoc. ff. de pub. & vect. l. commiſſa. &. C. de iis qui po. no. ti. præ. affig. in. l. j. &. C. vn de vi. l. ſi quis in tãtam. C. loc. l. fina. &

noſtrum ærarium deducentur[a]. Si autem & aliquos contingat[b] tale aliquid in ſuis habere domibus: ſciant quòd niſi intra tres menſes[c] ex quo hæc lex inſinuata fuerit, hæc correxerint, & ad figurã à nobis ordinatam deduxerint, ſub prædicta pœna fient. Hæc autem agi cum veritate, non per aliquam calumniam volumus. Veracium[d] enim ſolummodo ſumus amatores. Hæc ſancimus tuam cuſtodire celſitudinem, & nihil tale fieri concedere. Scito enim, quia ſi didicerimus, tibi tale aliqd denũciatum, deinde non prohibuiſti, aut tu, aut ſucceſſores tui quicunque futuri: ipſe quidem quinquaginta librarum auri expones pœnam: ſed & qui ſuccеſſores cinguli tui fuerit. parens autẽ tibi officium idem ſuſtinebit damnum: quia rẽ nobis ſtudioſam, & ſanctiſsimæ eccleſiæ cuſtodientem vnitatem[e], & prohibentem, quæ à nobis apertè interdicta ſunt, agi latenter paſſum eſt, & deſpicere commiſſum: & circa ipſum cingulum periclitabitur. inſuper & ipſam domum, in qua aliquid tale agitur, fieri publicam: & ſub ſacratiſsimum venire ærariũ. Scriptum exemplar à nobis & ſanctiſsimo patriarchę felicis huius vrbis, vt & ipſe huius ponat rei prouidentiam. Volumus eñ ſacerdotaliter & iudicialiter hæc ſeruata durare in reliquum tempus immutilata.

TITVLVS XIII.

VT DEFVNCTI[f] ſeu funera eorũ non iniurientur à creditoribus, & vt conſiliarñ[g] non ſuſcipiant cogitationes abſque iudicibus.

Mortuis & moribundis, funeribus eorum, necnon eorum domui & rebus ac familiæ, creditores iniuriam inferre prohibentur abſque iudiciali decreto.

Imperator Iuſtinia. A. Ioanni glorioſiſſimo Orientem prætoriorum præfecto. iterum exconſule & patricio.

QVi varietatem cauſarum conſiciunt: non facilè ad culpam veniunt, ſi veritatem examinent. Quoſdam nãque veriſimile eſt multitudinem legũ, quæ per ſingula à nobis adiiciuntur, culpare, non conſiderantes, quia opere ſemper vocante[h] cõſonans cauſis ponere leges cõpellimur. cũ ſemper inopinabile emergat, & ab iis, quæ iam poſita ſunt, mederi non valeat. quale quidem nuper eſt agnitum: deberi ſibi quidam dicens ab aliquo, dum hominem in morte cognouiſſet eſſe conſtitutũ, milites congregãs, & ſeruos alios[i] plurimos, ingreſſus eſt ſuper morientẽ. verũ ille anxiatus clamare cœpit, donec cũ violentia cõpreſſum reliquiſſet ſpiritus. at ille etiã ſignacula impoſuit rebus ſua poteſtate[k], præſente nullo in cingulo cõſtituto, aut quolibet oĩno legali & ciuili officio obſeruato, & neq; ita receſsit, ſed etiam defunctũ iniuriare nõ eũ piguit: primùm quidẽ inſiſtẽs nõ fieri exequias: deinde cũ vix† cœpiſſet de domo deponi mortuum, inſtabat publicè, portari lectũ nõ ſinens, neq; deducendũ dicẽs, niſi debitũ percepерit, donec ſponſorẽ accepit: & ita iã defunctum tradi terræ p̃miſit†. Negotiũ ſiquidẽ quo hoc cõmiſſa ſunt, cõpetẽter diſpoſitũ eſt[l], oportere aũt iudicamus etiã gñali lege hæc emẽdare: nõ ſinẽtes hæc rurſus cõmitti ſemp̃ ſine legiſlatione manẽtia. Sãcimus† igit[m], ſi qs illo ſupſtite adhuc, quẽ putat debere ſibi, aſcẽdat domum eius, & moleſtus ſit ſupſtiti homini, aut q eius ſũt vxori fortè vel filij, aut domui oĩno[n]: aut etiã ſignacula p̃ ꝓpriã poteſtatẽ imponere p̃ſumat, nõ prius decreto & officio legali ſeruato poſt eius, q dr̃ debere, mortem: actiõe qdẽ modis oĩbus[o] cadat, ſiue iuſtã habeat hãc[p], ſiue nõ, quantũ verò deberi ſibi dicit, tm̃ aliud ſupexigaſ, & deſ iniuriati hæredibus. Cõfiſcationem quoq; in tertiam partẽ ſubſtantiæ ſuſtineat (ſicut & Marcus Philoſophus Imperator in ſuis

† Alias, conceſsiſſet.

† Haloã. quãquam autẽ cauſſę p quam hoc delicti admiſſum eſt cõpetẽs iam forma data eſt: è retamẽ fore arbitramur &c.

† Facit ad hunc §. c. ex parte. iuncta glo. ſuper ver. appellationem. extra, de ſepul.

ſuprà, vt non fiant pig. §. j.

p Hanc. ſ. actionem. & facit. ff. ſi quis ali. te. pro. l. j. j. reſpon.

Morien

a Moriente. id est, mortuo.
b Quod. pro qa. Accursius.
c Lex est: vt C. de sepul. vio. l. fina.
d Infert lex: vt. ff. pxi. Sed contra. ff. de sepul. vio. l. iij. §. non ppetuo. sed ibi ab amicis portabatur & secundū voluntatem defuncti: hic autē contra voluntatē. Itē hic potest teneri iniuriarū hæredibus: vt. ff. de iniur. l. j. §. & si forte. Accur.
e Oportet. sic. C. de hære. l. iij.
f Dedit Deus. sic j. de fi. instr. §. j. i fi.
g Ante nos. f. dixit forte. Accur.
h Sequitur. i. persequitur.
i Hic. i. in regia ciuitate. Accur.
k Cōstitutio. nec illā cōstitutionem nec sequentem nostrā habemus hic sed huius constit. f. Zenonis habemus memoriam. j. de iudic. j. respon.
l Consiliarios. iudicū. i. assessores: vt j. de iud. circa prin. ibi, nostris eīs &c. co. vj. quorū consilio administratores iudicāt: vt. ff. qđ quisque iur. l. ij. & C. de assess. & do. l. j.
m Per se. i. sine administratore corā quo fuit incepta cā & dic qp ordinari° seruauit sibi sententiam; quia si nollet seruare sibi sententiā, hoc posset iure.
n Administratores. i. ordinarios iudices: vt patet ex disiunctione quā facit, &. ꝛ. de exhi. & intro. §. si verò.
o Agitantur. i. agitari cœptę sunt, vel agitari debent.
p Administratoribus. s. agitantur causæ.
q Præsentibus, sic. C. si per vim vel alio modo. l. fin. sic ff. de re iudi. l. de vnoquoque.
r Testibus. vt possint terreri & cogi conscripsit legibus) & infamia feriatur. Qui enim hominis naturam nō erubuit: dignus est & pecuniis, & gloria, & aliis omnibus cōdemnari. Si verò etiā moriente [a] quodā, circa funus peccetur aliquid moriētis, quod [b] exequias prohibeat: scripta quidem iam lex est [c], & à nostro patre super hoc: tamen simul etiam ex nostris maior sequatur delicti pœna, & iisdem subiaceat, quæ præsens infert lex [d] eis, qui in viuentem tale aliquid: quale dixim⁹ cōmittunt: huius rei, puidentiam habente præcipuè quidem gloriosissimo præfecto huius felicissimæ ciuitatis, cui talium emēdationum cura est, nihilominus autē & gloriosissimo sacrorū nostrorū ptoriorū pręfecto, & gloriosissimo magistro sacrorum, efficiorum & semp his obedientibus officiis. oportet [e] em cōmunibus existentibus contra naturam iniuriis, communem esse iudicibus super his prohibitionem atque vindictam: his non in sola hac felicissima ciuitate valentibus, sed etiam in omnibus gentibus, quarum nobis principatum alium quidem ab initio dedit [f] Deus: alium verò adiecit, & adhuc etiam dabit: (sicut ait quidam ante nos [g]) prouinciarum quippe iudicibus, siue militaribus, siue ciuilibus huius rei prouidētiam habentibus. Sequitur [h] enim hic quidē iudices eorūq; officia triginta librarū auri pœna, si quid horum neglexerint: prouinciales autē quinque, si neque ipsi ad hoc institerint, denunciatione qualibet aut hic [i], aut per prouincias facta.

Iudex ordinarius occupationibus publicis impeditus, causam consiliarijs potest delegare, sententia sibi seruata: dummodo tamē causam audiat, & sententiam proferat, & appellationem interpositam suscipiat. iudex autē appellationis & delegatus delegare non potest. Bart.

Illud etiam rectè se habere perspeximus, non permittere (sicut Zenonis pię memoriæ dicit constitutio [k], & nostra quoque) consiliarios [l] iudicum ipsos causas per se [m] audire, quæ apud administratores [n], aut datos à nobis iudices agitantur [o]. Multò namque melius atque perfectius coram ipsis administratoribus [p], præsentibus [q] illis, quorū interest, causę mouentur, terrore imminente, exhibitis testibus [r], & omnino causa propriam habente honestatē [s] quā si [t] apud pedaneos iudices [v] talia decernantur: in nullo cōsiliariorum officio distāte ab illis [x]. Sed quoniā à nobis cōstituti [y] semp administratores, occupationibus rerū nostrarūq; iusionum comprehensi, ad hanc necessitatem deponuntur [z]: oportet consonam congruamq; legē rebus imponere. Sancimus † igitur, cōtestationes quidem litium omnibus modis apud ipsos fieri administratores, siue maiores [a], siue minores [b] sint: sed etiam in mediis litibus introduci rursus apud eos semel moti negotij [c] res, quatenus ea, q̄ examinantur, agnoscant. cū verò nouissima [d] sentētia, pferēda est nullo modo præsumere cōsiliarios testimoniū ferre: vt C. de test. l. si quādo. Vel vt aīr possint torqueri: vt. j. de testib. §. hæc omnia in pecuniariis. col. vij. & C. de testib. l. nullum. & de episco. & clc. presbyteri. qđ fieri non potest à cōsiliario: vt j. de testib. §. si verò ignoti. sed in eo qđ dictum est corā eodem administratore, pduci testes, contra est. j. de testib. §. & qm̄. sed illud speciale, quādo absentes sunt.
s Honestatem. alias honestatē, & alias potestatem.
t Quam si hoc respicit superius verbum perfectius.
v Iudices. i. delegatos.
x Ab illis. f. pedaneis iudicibus. q. d. similes sunt consiliarij pedaneis iudicib⁹, vū si ita obnetin pedaneis: ergo ita & in cōsiliariis, loco sumpto à pari, vel à cōmuniter accidentibus vt ff. de publi. l. eū qui j. rū. sed fallit in eo. quod pedaneus interdū est ordinari° vt defensor ciuitatis: vt C. de peda. iudi. l. fi. et. ꝛ. de defen. ciui. §. & iudicare. & iste pōt cognoscere de tota causa suo iure siue commissione alicuius.
y Sed qm̄ à nobis cōstituti. alias à nobis statuti.
z Deponūtur. i. deducuntur siue deueniūt vt nō possit pse audire. al's ergo nō pōt fieri delegatio vel cōmissio reseruata; snia sibi: vt C. de peda. iudic. l. placet. et j. de iu. §. j.
a Sine maiores. vt præsides vel pro consules.
b Minores. vt defensores ciuitatis q & pedanei dicūtur vt modo dtximus.
c Moti negotij. alias motum negotium.
d Nouissima. scilicet

† Cōcor. c. sup qui, stionū. cū glo. super ver. i prin cip. extra, de of. dele. & vide illam glo. quę bona est ponēs differentiam inter leges & cano.

licet definitiua.

a Dispoſuimus. vt C. de iudi. l. rem non nouam.

b Et ſuſcipere. alias punitur qui non ſuſcipit: vt C. de app. l. iudicibus. & l. ſi quis prouocationem.

c Lex hoc. alias & lex hoc, &c. nō autem permittit lex quādoq; vel rō ne ꝓſonæ iudicātis vt ſ. de app. §. j. vel rōne rei, vt ſuper poſſeſſorio vt dixi mus. C. de momē. poſſ. l. j. vel quia oc currit tēpus appellationis faciendæ. vt ſ. de appel. j. rñ.

d Iudices. vel delegati. qbus cauſa appellationis com mittit, vel ordinarij. ad hoc. ſ. de ap. §. illud. & §. orientalem. coll. iiij. Sed qd ſi ordinarius, q de appellatione co gnoſcit, impeditur publicis occupatio nibus? Reſpō. idem q; in eo qui de prin cipali cauſa cogno ſcit: vt ſicut ille in eū caſum tm, qñ ſic impeditur, pōt au dictiam cōmittere: ita & iſte vt ſtatim hic ſubiicit, & ſ. p xi. ſed aliud in delegato ēt quocunq; vt tantū per ſe co gnoſcat: vt j. eo. §. ſed alij dicunt, q; idē in iudice appel lationis q; in dele gato. i. vt tm per ſe audiat etiā ſi publi cis occupatiōibus impediatur.

e Noſtram. quas duas nō habemus.

f Falſitatis. i. iniquitatis. ſic inſtit. quib. ex cau. ma. l. nō poſſumus. §. ſe mel. nā falſitas eſt immutatio veritatis: vt j. de fid. inſtr. in prin. coll. vj.

g Occupationes. i. concedunt veniā. vt ſubiicit.

h Qui nullam ad miniſtrationem. i. nullam ordinariā iuriſdictionem: delegatā tamē habēt: vt ff. de offic. eius, cui man. eſt iur. l. j. in fin. in eo q; dicit trāſferri in delega tum iuriſd. vt ff. de iuriſ. om. iud. l. mo re. Sed quidā dicūt delegatū nullā ha bere iuriſdictionē: vt ff. de re. iud. l. ait prætor. ſed certe verbum notionis quod ibi ponitur, pro arbitrio adii citur. Item eſt pro eis. ff. de offic. eius cui mand. eſt iur. l. j. §. fi. in eo quod dicit, proprium nihil habet. ſed dic, ſcilicet ordinariū. vel dic q; nō habet proprium pro pter hoc, quia cito poteſt reuocari: vt C. commu. de le ga. l. fin. §. j. & ff. de iudi. l. iudicium ſol uitur.

i Egerint. i. non audierint cum re ſeruauerint ſibi ſen tentiam.

k Cum eis. ſ. ad miniſtratoribus.

l Per omnem. i. per totam litem.

m Audiant cauſam. ſ. à principio uſq; ad finē. & ita delegatus à princi pe non delegat, vt hic. Sed contra. C. de iudic. l. à iudice. Solu. hic exaudit Io. ſi velit ſibi de functionē retinere. nam hic per ſe tan tum audire debet negotium: licet ſec ſit in ordinario: vt ſ. dictum eſt. ſi vero totū vellet alij cō mittere, poſſet: vt ibi. nā & hic & ibi delegatis à princi pe loquitur. alias enim nullo modo delegat: vt ibi, & ff. de offi. procon. l. legatus. vel ſic, ibi loquitur de iudice ordinario delega to, hic vero de eo delegato, qui non erat ordinarius: & hoc poteſt dici per verba illa, quæ hic ſunt. ſ. alios autem omnes, &c. vel hęc corrigit illā ſecun dum Irn. vel aliter hic nō prohibetur delegato delegare prorſus: ſed nō poſ ſe litem conteſta. tantum audire, ſed rurſus in medio ſe mel, in fine omnia. & hæc eſt eadem cum prima ſolutio ne, quæ eſt ipſa ve ritas. Accur.

n Interminamur. id eſt, interdicendo minamur.

VT IMMO bilia antenuptia lis, &c.

o Donationis. Hæc prima pars expeditur. j. e. vſq; ad §. & multo.

p Neq; conſentiente. nedum ea inuita. Al.

abſq; adminiſtratoribus audire: ſed cum competen ti honeſtate, quam dudum diſpoſuimus [a], propoſitis ſacroſanctis eloquiis, ipſos adminiſtratores & audire, quæ examinata ſunt omnia, conſequenter & iudicare eos negotia, & ſuſcipere [b] appellatio nes, ſi quis appellauit, ſine vlla dilatione, vbi lex hoc [c] fieri permittit: & rurſus appellationis iudi ces [d] modis omnibus per ſe audire negotia: nullo a gere aliter præſumēte: ſed ſi aliquid tale fiat: ipſis quidem adminiſtratori bus viginti librarum au ri formidantibus pœnam cōſiliariis autem, qui tale aliquid agere præſumpſe rint, ſi quidem aduocati ſunt, expellēdis ab eloquē tiſsimorum aduocatorū collegio. ſi verò aduocati non ſunt, ſed alij quidam: etiam cingulo (ſiquidem habent) priuandis, & de cem librarum auri caſti gandis pœna. Non enim oportet eos, qui Zenonis piæ memoriæ contem pſerint legem, & dudum noſtram [e] & præſentem, arbitrari, vt vnquam fal ſitatis [f] huius fugiant pœ nas. Erit enim curæ per tempus glorioſiſsimi co mitis ſacrorum noſtrorū priuatorum, huius rei ha bere prouidentiam, & exi gere pœnam, & inferre ærario, dum tale aliquid commiſſum fuerit: cogno ſcente etiam ipſo, quia de ſuo fiſco complere debeat, niſi huius rei habuerit cō petentem prouidentiam.

Sed hoc quidem in adminiſtratoribus decerni mus, quibus publicæ, & circa noſtras iuſsiones oc cupationes [g], vt non per ſe audiant cauſas, concedū veniam. Alios autem omnes, qui nullam adminiſtrationem [h] habent, cauſas autem ex iuſsionibus noſtris audiunt, aut in hac feliciſsima ciuitate, aut in aliis ſi tale aliquid egerint [i], & eos qui in of ficio conſiliariorum cum eis [k] audierint: adhuc ve hemētioribus affligimus pœnis: niſi per omnem, [l] ipſi cū ſuis conſiliariis au diant [m] cauſam. nam & dignitatum caſum eis in terminamur [n], & pœnā vicenarū librarum auri: & eorum conſiliarios ex ipſa pelli ciuitate, in qua hoc egerint: inſuper etiam ipſos proprio cadere hono re. Tua igitur eminētia, q; viſa ſunt nobis, & per hāc diuinam declarata ſunt le gē, omnibus faciat manife ſta, ſecundū ſolēnem mo dū edictis per prouincias vtens: vt nullam gentium lateat aliquid, quod à no bis ſancitur. in hac enim feliciſsima ciuitate glorio ſiſsimus præfectus vrbis hoc proponet.

TITVLVS XIIII.

VT IMMOBI lia antenuptialis donatio nis [o], neque hypothecæ dentur, neque omnino a lienent à viro, neq; conſen tiente [p] vxore: niſi poſtea

a Hæc vero.hæc secunda pars dicitur.ĵ.e.vsque ad §. & multo. Accur.

b Ausam misearandam. id est, misericordia dignam.

c Competẽti modo.i.per sentẽtiam diffinitiuam.

d Moris est.vt ĩ. titu.j.in prin. & j. de fide instrumen. §.quia igitur.

e Decreuimus.vt C.de don.ante nu. l.fi.& facit insti.de don.§.est & aliud.

f Scribẽtes.s.prædictã donationem propter nup. & facientem eam.

g Si quis igitur. repetit vt procedat vltra.

h Interdicimus ei. s.marito scribenti talẽ donationem.

i Supponere.i.obligare pignori.

k Sponsalitiæ.i. dona. propter nuptias.improprie enim ponitur: vt j. vt spõ.lar.j. respõ.

† Cõcor. Clement. vnica, de immu. eccle.cum si.

l Obligatum.eo quod facta est in dominio mulieris

m Donatio. per pactum de lucrando. Accur.

n Potẽtibus personis.quibus pares esse non possumus: vt ff.de ali.iu. l. iij.

o Quatenus illi. scilicet mulieri.

p Dum ex hoc ipso.i.iure communi:vt ex illo edicto de ali.iu.mut.cau. fact.ff.de ali. iu.l.j. & ij.

q Obseruetur. s. quod in l.ista continetur.

r Posthac.id est, post hanc legem.

s Habebit. in re mobili antenuptialis donat.

t Nõ scriptis. datiui causus est.& facit ĩ.cõstit.quæ ex adscrip.§. fi. in fin.

v Immoderate.sed moderate. Accur.

x In rem.s. soluto matrimonio, vt satisfieri possit vxori.hæc verò a etiam in dote valere.

Donatio propter nuptias in immobilibus consistens,etiam muliere consentiente non alienatur nec obligatur, nisi elapso biennio mulier suũ consensum confirmet: nec tunc sibi nocet,si vir aliud in bonis non habet ex quo mulieri satisfieri possit.contrahenti tamen cum vno ius saluum est contra eũ ad reliqua sua bona.Itẽ dos alienari potest: & omnia priuilegia doti data,sunt firma.Angel.

Idem Impera. Iustinianus A. Ioanni glorioſiſ. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsule & patricio.

Ausam miserandam b fieri cognoscentes,corã nobisipsis negotio moto:illud quidẽ correximus competenti modo c:lege autem generali †emendamus huiusmodi negotia (hoc quod moris est d nostri)& sancimus si quis conscripserit antenuptialem, aut propter nuptias donationem(sic enim eam oportere magis vocari decreuimus e) siue ipse pro se hoc faciens:siue etiam altero scribente f,aut patre, aut matre, aut cognatis, autextraneis fortè. Si qs igitur g tale aliquid fecerit, & scripserit donationem,in qua etiam aliquid immobilium est: interdicimus ei h, aut de cæterò supponere i rem conscriptam in antenuptiali donatione, aut alienare omnino. Quod enim semel vinculis sponsalitiæ k largitatis obligatũ l est, non erit conueniens alienari: vt mulier forsan in lucro,quod ei cõfert antenuptialis donatio m, difficultatem patiatur, non inueniẽs rem in viri substantia, cum sit alienata aliis,aut suppositа, vt potentibus n fortè personis: quatenus illi o propter huiusmodi causas,aut sit omnibus modis inhabilis vẽdicatio,aut difficilis:& litibus egeat, dum ex hoc ipso p sit adiuuanda. Quapropter hoc obseruetur q: & qui posthac r contraxerit,sciat qa siue emptionem,sine hypothecam habeat,nihil horum vtilitatis habebit s omnino,sed æqualia erũt non scriptis t nec dictis, quę super hoc scripta sunt aut cõuenerunt: vt seruetur vxori lucrum. Non enim videntur nobis † immoderatè v fecisse qui dam nostrorum iudicum, qui etiam ipsam in rem x actionem mulieribus † post matrimonij transactionem in sponsalitia largitate dederunt. quod rectè inchoatum, deinde à posteris iudicibus quasi pro superuacanea quadã subtilitate contemptum est: † & non quaslibet vias & artificiosas inueniant y,sumentes hypothecas,præparando mulieres consentire,& ita proprio cadere iure. Consensus enim in talibus aut in hypothecam,aut in venditionem, aut in aliam alienationem conscriptus,percipienti omnino non proderit †, si semel consensus fiat:sed sicut in intercessionibus scripsimus z,vt oporteat biennij tempore existente,& rursus aliã professionem scribi confirmantem consensum: & tunc ratum esse,quod factum est: sic & in hoc fiat.Et si cõsentiat a mulier secũdũ speciẽ in intercessionibus:sit omnino indemnis b,nisi etiam secundũ(sicuti prædiximus)celebrauerit consensum c.plura nãq; ex primo mox auditu d delinquuntur e: muliere quippe maritiseductionibus facilè decepta f,& propria negligente iura. cùm verò in plurimo tẽpore cogitauerit, subiicit.& etiã constãte eo,si maritus vergat ad inopiã: vt ĵ. de æqual. do. §.illud.& facit.ĩ.vt de cæte.commutationes.§.j. & ĩ. de non alie. §. si quis igitur emere.

y Inueniant.s.creditores.

z Scripsimus. vt C.ad Velleia.l. si mulier.

a Et si cõsentiat. s.semel tantum.

b Indemnis.scilicet mulier.

c Consensum. scilicet secundum. Et sic no.duplicẽ consensum interdum plus operari quam vnũ:vt hic,& C.de de non nu. pecu. l. in contractibus. §. §.j.& C.ad Velle.l. si mulier.in fi.alias contra:vt ff.de ver. obli.l.qui bis. sed quod hic dicit de duplici mulieris cõsensu circa fideiussionem præiudicare, videtur correctum:vt ĵ. vt nulli iu.§. & illud vero præuidimus.colla. ix.vel dic,vt ibi diximus.

† Haloã. alienum à bonis moribus fecisse.

† Haloã. solu. mat.

d Auditu. id est, consensu.

e Delinquuntur. i.fiunt in præiudicium eius. Accur.

f Decepta. scilicet semel.

Aliæ.

† Haloã. neque qui per fraudẽ & exquisitis artibus capiũt, vias aliquas inueniunto dãdo operã vt mulieres consentiant, & ita suis excidant iuribus.

† Cõcor. glo. super ver. alien. in med. in c. ex parte. extra, de cõsuet. vbi dicit, quod non valet alienatio fundi dotalis etiam muliere consentiente.

a Aliæ res. in hoc solo addit hoc authent. legi codicis, ad Velleia. l. si mulier. secundũ Io. q̃ sic intelligo: ī hoc solo est plus in cõsensu circa antenuptialem donationem, quàm circa fi deiusionem eius.

b Rationem. vt non præiudicet sibi. Acc.

c Lucrũ. sub cautela. sic ī. de nup. §. & ita cir. taliũ &c.

d Secundum has satisdationes. i. secundum has cautelas, quas dedimus mulieribus vt possint vendicare res supradictas.

e In dote. s. inæstimata: qui fundus dotalis dicitur vt C. de rei vxor. ac. §. & cũ lex. secũdũ Az. alias secundum Mar. & secundum Albe. q̃ puto verũ. Pla. verò generaliter in quolibet p̃ nobis est. C. de iu. do. l. quoties. Itẽ est pro nobis q̃ hic subiicit, iã ẽm &c. vbi expresse dicit de d. l. C. de rei vxo. act.

f Valebũt. s. quę in prohibẽda alienatione dixit, non autẽ de permittenda. nã licet millies mulier consentiat: non tamen præiudicat sibi secũdum Io. vt insti. qui alieni. in prin. Alij contra. Sed Io. vt dixi aliud in dote, quã in do. propter nu. dixit; & aliud in remittenda hypotheca à muliere in rebus mariti. C. ad Vellei. l. iubemus. Item & alia est ratio quare sit aliud: quia omnia priuilegia dotis debent esse salua: vt j. pxi. nisi erat res mobilis in dote, in qua prædicta forte possent saluari secundum Io.

g Sãcita sunt. vt C. de rei vxor. act. §. cum lex Iul.

h Volumus. sic ī. pro negotio, fiet forsan cautior: Verũtamẽ neq̃ hoc simpliciter damus: sed tunc mulierem ex secundo consensu damno submittimus, dũ sunt aliæ res [2], ex quibus possibile est ei satisfieri prore, vel rebus immobilibus, quæ in antenuptiali donatione continentur, & quæ ab alio detinentur propter alienationis aut suppositiõis modũ. alioqui si nihil aliud supersit neq̃ sic læsionẽ sustinere mulierem permittimus: sed licet secundò vel frequenter cõsentiat, causa ad intercessionis feratur rationem [b], & sit omnino ei lucrũ sub cautela [c] positum: nisi apparuerit relictum aliud sufficiens ad antenuptialis largitatis quãtitatẽ. Et hæc dicimus nõ solũ parcentes mulieribus, sed multò potius viris talia facientibus. si quidẽ & multis & penè pluribus casibus cõmunibus filiis antenuptias donationis seruant res: & rursus hæ remanent apud substantiã viri, eiusq̃ successionem ex hac obseruatione: ideoq̃ vtilis est lex vxori & marito secundũ has satisdationes [d]. Et multò potius hæc in dote [e] valebunt [f]: si quid dotis, aut alienetur, aut supponatur. iã enim hęc sufficienter delimata atq̃ sancita sunt [g]. Sed neque ipsos contrahentes omnino neglexim us. nam etiam super his obligationẽ quãtum ad mulieres neq̃ dictam, neq̃ scriptam esse volumus [h]: & ipsos viros in aliis earum rebus obligari volumus occasione alienatiõis aut hypothecæ; mulieribus qui dem seruãtes in ipsis immobilibus rebus sponsalitiæ largitatis ius innouatũ: viris [i] autem competens ius ex documentis, quantũ in aliis rebus suis [k]: omnibus priuilegiis iam doti datis [l] à nobis, in sua firmitate manentibus, quando mulier mouerit [m]. aliis enim omnibus præter mulierẽ, huiusmodi priuilegia nec ex antiquo dedimus, neque nunc damus. Tua igitur eminentia quæ placuerunt nobis, & per hãc sacram declarata sunt legem, omnibus faciat manifesta, secundum solennem modũ edictis præceptis per prouincias vtens: vt nullam gentium lateat, quæ à nobis sancita sunt. in hac enim felicissima ciuitate gloriosissimus præfectus vrbis hæc proponet.

de nõ alienan. §. si quis igitur emere. & §. seq.

i Viris. i. contrahentibus cũ viris.

k Suis. s. viris. & vt omnis absurditas repelliatur, non vt modo primum sint obligati, viri conueniuntur, sed vt à principio obligati nunc modo incipiũt posse conueniri. nã & actio pign. so. debito intẽtatur: licet & primo nata fuerit, secundũ Pla. vt ff. de fideiuss. l. si quis pro eo. §. si nũmos. Ac.

l Doti datis. vt C. qui po. in pign. ha. l. assiduis. & insti. de act. §. fuerat. & C. de rei vxor. act. & facit ad hũc §. ff. de pri. cre. l. dabimus. & j. vt fratrum fil. §. j. & j. neque virũ q̃ ex dote. §. fi. & j. vt exac. instan. do. §. j.

m Mouerit. scilicet actionem.

VT

TITVLVS XV.

DE NOVI OPERIS NVNCIATIONE MARITI mi aspectus.

Nulli licet ædificare in hac regia ciuitate vltra terminos à iure permissos, si principaliter noceat. Barto.

Imperator Iustinianus A. Longino huius almæ vrbis præfecto.

CAusam, quæ dolosè fit in hac regia ciuitate circa domuum ædificia, cohibere & emendare iustum credimus. Quia enim certis mensuris distare domos abinuicem, Zenonis pię memorię constitutio dicit: nos etiam aliquid tale sancimus. Sequitur autem, in hac regia vrbe non posse aliquid vltra centum pedes prohibere maris aspectum, rem gratissimam. oportebat quidem forsan & exampliari mensura aspectus eius partem, & non eos prohibere. Sed tamen hoc inopinabili quadam machinãtur arte. Quidam enim centum pedum relinquentes mensuram, aut etiam parum aliquid addentes, deinde ædificant: nihil aliud habentes, sed tanquã aliquod velum tetenderint: & cũ abstulerint maris aspectum per omnem potestatem, & non re-

pugnantes legi propter centum pedum ſpatium, interim ædificant ſine prohibitione: & dum quod quærunt, potiuntur: deponunt illud quod propter vtilitatem ab eis iniunctum† eſt. ſed ita ſchema cricunuenientes omni volũtate, extraneas poſſeſſorum cõſtituũt domos: quod decæterò fieri nullo modo volumus. Sed ſi quis voluerit tale aliquid excogitare & malignari, nõ taliter ludat: ſed ſi hoc egerit, pro veritate domum totã ædificet, & vſq; ad ſpatium totum (centum dicimus pedum) tendat, ędificia faciens tanquam neceſſaria ſibi, & ineuitabilia futura, non autem propter vicini læſionem cõſtruat parietes, & velut ex quadam pictura talem extendens machinationem, priuationem aſpectus arripiat. Sicut enim eis, qui aliena diripiunt, directè aduerſamur, & pœnis dignos putamus: ita & hæc moliẽtes, nihilominus & malitiã eorum, qui alienas res abripiũt æſtimauimus.† Vnde ſi paruã aliquam rem per modum abreptionis auferre pręſumenti beneficio vi bonorum raptorũ conquadruplatur pœna: quomodo nõ hunc neceſſe eſt, qui tale aliquid agit, & cogit quod ab eo factum eſt, alia maiori pœna mulctari? hoc eſt decem librarũ auri inferendarũ theatralibus tuę celſitudinis, vt nõ malus vicinus (hoc quod in ſermone) cõſtitutus, vadat deridens legem, tanquam inualentẽ eum propriis inhibere diſpoſitionibus. Quæ igitur placuerũt nobis, & per hãc ſacram declarata ſunt legem, tua celſitudo in hac feliciſsima ciuitate operi terminoq; contradere, & in perpetuum vnà cum obedienti officio ſeruari feſtinet: eadẽ decem librarum imminente pœna contra hæc præuaricantes, aut præuaricari ſinentes.

† inuentum.

† Hal. vnde ſi ipſa vi, bonorũ raptorum actio merito & recte pro officio vltra rei æſtimationẽ pœna tripli perſequitur eũ, q vel paruam aliquam rem per modũ rapinæ capere præſumpſit.

TITVLVS XVI.

VT FACTAE NOVAE CONSTITVTIONES POST INſinuationes earum, poſt duos menſes valeant. parcit autem non cuſtodiẽtibus ſubtilitatem conſtitutionũ ſuper teſtamentis in relinquendo quadrante, aut non ſubſcribendo nomen hæredis, aut nõ dicendo.

Lex poſt inſinuationem ligat in ciuitate Conſtantinopolitana: in prouincijs verò poſt duos menſes à die publicationis. Angelus.

Imperator Iuſtinianus A. Io. glorioſiſ. ſacrorum per Orientem prætoriorum præfecto exconſule & patricio.

VT FACTAE nouæ conſtitutiones &c.

SEmper legũ nobis occaſiones motorum negotiorum præbuerunt cauſæ. Pluribus enim nobis additionibus factis[a] occaſione noſtrarum conſtitutionũ, quas ſuper ſucceſsiõibus ſcripſimus (quale eſt[b], vt oporteat teſtatorẽ ,ppria manu hæredis ſcribere nomẽ, et ex q̃tis[c] vnciis reputari oporteat Falcidiam quã filiis parentes relinquũt, ſiue ex tribus, ſiue ex quatuor, ſiue etiã ex pluribus: & multis ,ppter hoc periclitãtibus teſtamẽtis cadere, ne cõplerent, quę in eis ſcripta ſunt: q̃a licet factę ſint leges[d]: tñ ſunt cognitę aut prouincialibus, aut etiã hic nondũ fortè propoſitę, nullicq; manifeſtatę†) neceſſariũ exiſtimauimus talia lege breui corrigere. Sancimus igitur, ex illo noſtras cõſtitutiones quę pro teſtamẽtis ſunt, valere[e], ex quo in cõmune factę ſunt manifeſtę. In ,puinciis autẽ ex quo directę† ,p metropolitanã factæ ſunt, vel poſtea factæ fuerint: ne legũ ignorantia (ſecundũ qd dudũ tenuit) teſtamẽta homines faciẽtes, videantur præuaricari legẽ. Vt autẽ apertius ad huc cauſa declaretur: ſancimus, ſi ſcripta fuerit huiuſmodi lex[f]: hãc poſt duos menſes dati ei tẽporis valere, & in republica tractari, ſiue in hac feliciſsima ciuitate, ſiue in ,puinciis poſt inſinuationẽ, ſufficienti hoc tpe oĩbus manifeſtã eã cõſtituere & tabelliõibus eius cognoſcẽtib⁹ virtutẽ, & ſubiectis agnoſcẽtibus, legẽq; ſeruãtibus. Sic nullo oĩno erit declinatio, vt noſtrã cuſtodiat legẽ. Nõ em volumus deficientiũ infringi volũtates: oĩbus ſiquidẽ ſtudemus modis ratas eas cõſtituere. Cur em culpabimus eos, q poſitas nras ignorauerint cõſtitutiones: vel ſi poſt paululũ fortè, quã ſcripta lex eſt, te adhuc ignora-

a Emper. Factis. pendet vique illuc, neceſſarium exiſtimauimus.

b Quale eſt. vt C. de teſt. l. iubemus.

c Ex quãtis. vt §. de trient. & ſe. §. j.

d Leges. ſ. prædictæ duæ. Acc.

e Valere. ſcilicet in regia hac ciuitate. Accur.

f Huiuſmodi. lex ſ. pro teſtamentis: vt §. titu. proxi. dictum eſt. Sed nunquid idem in aliis? Dico q̃ ſic: vt patet ex rit. in princ. cuius ẏba ſunt generalia: & ita hoc intellige generaliter: vt ff. de aur. & argen. leg. l. ſpecies. & ff. de iur. & fa. igno. l. pen. & ſi. Sed contra: vt §. vt in priuatis do. ã ſi. vbi dicitur q̃ intra tres menſes: ſed illud ſpeciale: vt ibi dixi

1 Cõcor. c. ſi Romanorũ xin. di. & cap. ſi dormierit. xxxj. q. j. capit. quia ch. extra. de priuig.

† Cõcor. c. j. cũ glo. ſuper verbo ſolenniter. extra, de poſtu. prælat. quę gl recitat tenorem huius. §.

† Alias, diſcretæ.

dixi. Item contra ſ. vt neq; miles neque fœ. ſ. ſint igitur. ſed illud ſpeciale ſimiliter: hoc autem generale.

a Hæredis nomẽ diſpoſuit. vt in d. l. C. de teſtamen. leg. iubemus. & facit inſtit. de teſta. ſ. j.

b Formas. dãdo reſcripta extra corpus iuris.

c Importunitatẽ. ſic ſupra, de hære. & Fal. ſ. j.

d Seniorẽ. ſ. l. iubemus.

e Alternũ. vt ſ. de trien. & ſemiſ. col. tertia.

f Eo quod factis à nobis. i. eo q̃ fecimus vniformes cõſtitutiões. & ita ablatiui caſus in accuſatiuos reſoluantur: & quod dicit factis, dic, id eſt, fecimus: ſic ſ. vt iſ, qui ob. j. reſpõ. ibi, non exiſtente, &c.

g Frequentiã. ſic ſ. de non alie. ſ. alienatione.

h Voce. i. lingua. Alber.

i Deſtinata. alias eſt inſinuata. Acc.

k Valeantque. ſic ſ. hęc cõſtitutio interpret. no. cõ. col. vj. & ſ. de iis qui ingred. ad mona. col. vj. ſic ſ. conſtitutio quę ex adſcriptitiis. ſ. j. Acc.

l Mortes. tam in terra quã in aqua: vt. ff. de donat. cau. mort. l. fenatuſconſulto ſ. ij.

Innoteſ

ta deceſſerint teſtatores, & propterea in teſtamentis. aut nõ ſcripſerint propria manu hæredum nomina, aut etiam tres vncias ſolũm reliquerint filio, & nõ quatuor, in quo legem, aut nõ poſitam eſſe contigit: aut poſitam, & eò quòd nondũ ꝓpoſita fuerit, iuſtè ignoratã? Igitur etiã hactenus, licet antiqua cõſtitutio ſit in cognominis noſtri poſita cõſtitutionũ codice, quæ ſcribi ꝓpria manu hęredis nomẽ diſpoſuit [a]: tamen plurimi præter eius teſtati ſunt virtutem ignorãtes eius legiſlationem. & hactenus talia prętermiſſa denunciãtur noſtrę poteſtati: & omnibus ſemper talia poſcentibus, veniam dedimus: quoniam nondum fieri has manifeſtas euenerat: & ſacras ſup his fecimus formas [b] iuſtã eis largiẽtes veniãm. Ne igitur importunitatẽ [c] patiamur de his per ſingulos dies & formas ſcribere cogamur: ꝓpterea ſancimus (ſicuti dictũ eſt) ſeniorẽ [d] quidẽ in Iuſtinianeo poſitam codice legem valere, hic quidem ex quo inſinuata eſt: in prouinciis aũt ex quo directa & palã facta eſt in vnaquaq; metropoli aut alia ciuitate. Tẽpore namq; plurimo tranſeunte & noſtro codice vbiq; directo nõ rectè ignorabitur. Alterã [e] verò nouellã, quæ inter cõſtitutiões poſt codicẽ latas poſita eſt, decernentem quòd filiis relinquatur, valere & in hac feliciſsima ciuitate, & in ꝓuinciis poſt duos mẽſes † inſinuationis, ſicuti prędiximus: eò q̃ factis à nobis [f] vniformibus conſtitutionibus de mẽſura inſtitutionis filiorũ alia q̃dẽ Grẽcorũ lingua conſcripta, propter multitudinis frequẽtiã [g]: alia verò Latina, q̃ etiã firmiſſima ꝓpter reipublicę figurã eſt: illa q̃dẽ quę calẽdarũ Martiarũ habet cõſcriptio

nis tũc diẽ: nõ tũc inſinuata eſt. alia verò eſt Latina voce [h] cõſcripta ad Solonium glorioſiſsimũ apud Aphros ſacrorũ ꝑfectũ tũc ꝓtoriorũ. calẽ. Aprilis. Quia verò neq; Grẽca lingua cõſcripta, mox palã facta eſt & directa, deniq; ẽt, q̃ hic ad glorioſiſsimos ꝑfectos ſacrorũ noſtrorũ ꝓtoriorũ cõſcripta eſt. i. Græca lingua, Maio mẽſe inſinuata eſt in eadẽ ſede atq; directa. ideo ſancim⁹ oportere eius legiſlationẽ, quę de mẽſura inſtitutiõis filiorũ elo quiẽ, valere, hic q̃dẽ ex calẽdis Maiis, vt duos menſes ei ſeruemus: in ꝓuinciis aũt ex quo hęc palã facta eſt etiã ibi duobus mẽſibus poſt inſinuationẽ ſeruãdis. Si verò nõdũ hactenus in oĩbus ꝓuinciis deſtinata [i] eſt velociter & eã & alias, quę fortè nõ miſſę ſunt adhuc, aut etiã poſtea comitãte Deo à nobis faciẽdas, mitti nũc vel mittẽdas eſſe, quaten⁹ noſtrę cõſtitutiõis in metropolitanis ciuitatib⁹ fiãt vel faciẽdę ſint manifeſtę. Prouinciarũ verò ꝑſides ipſos mittere eas, & miſſuros eſſe ꝑ oẽs ciuitates ſub vnaquaq; ꝓuincia cõſtitutas: vt null⁹ decęterò occaſionẽ ſumat cuiuſlibet ignoratiõis. vñ ꝓteritũ omne iuſtã habeat veniã, valeãtq; [k] defunctorũ diſpoſitiões, vel ſi nuꝑ factæ ſunt, ſicut eas illi fecerũt: vel ſi fecũdũ prius tenẽtẽ legiſlationẽ literis ꝓpriis nõ ſcripſerunt hæredũ appellatiões, aut teſtib⁹ eas nõ fecerũt manifeſtas, aut tres vncias & nõ amplius reliquerũt filiis. Nõ em̃ infringi (ſicut ꝑdixim⁹) defunctorũ volum⁹ diſpoſitiões, ſed ratas eas eſſe ꝑ oĩa declaram⁹: vt ſi vel ꝓximè ſcripta ſint teſtamẽta poſt poſitionẽ legis, nõdũ verò cõtigerat conſtitutiones factas innotuiſſe, & à ſuperuiuẽtibus fortè teſtatorib⁹ nõ ſunt mutata: maneãt etiã ſic inſtitutiones, q̃ ab initio ſecũdum tũc certas extãtes factæ ſunt leges, ꝓpriã virtutẽ habẽtes, & nõ accuſandas eò, q̃ tẽpore, quo ſuperuixerũt, illi eas nõ mutauerunt. Non enim omnia ſunt in nobis, nec ſemper quibuſq; tẽpus fit teſtandi, & repẽte plerunq; incidũt hominibus mortes [l], teſtandi eis poteſtatem auferentes. Quam ob rem ab initio factũ rectè, eò q̃ non fuerit mutatũ, non arbitramur poſtea mutari, aut aliquo modo infringi: ſed immutilatã manere, quę tunc placuit teſtatoribus ſententiam, valideq; ſeruari. Erit nanque abſurdum, vt quod factum eſt rectè, ex eo, quod tunc non erat factũ, poſtea mutetur. Collectiuè igitur dicendum: percipiant filij

† Cõcor. eã. ij. cum gloſſ. ij. in verbo, vltra. & in proœmio decret. in fine.

a Innotescerent. sic ℈.vt cũ de appel. cog.§ j. co. viij. sic infra,vt in me.li.§. j.co.viij.

b Supplementũ. sic ff. de contrahẽ. emp.l.Rutilia.

c Fiat. nã sic erat iure veteri: vt C. inof.test.l. cũ quæritur. & l. parentibus.

d Sancitum est. vt ℈.de trien. & semis.§.j.co.iij.

e VT NVLlus,&c.

Hæc prima pars exponitur infra eo. vsque ad §. illud quoque.

f Et vt episcopi. hoc dicitur, vt infra eo.§.illud.

g Et de alienatione. hoc dicitur j. eod. §. quoniam vero.

h EA q. Legibus. quæ sunt in C. & j. & ℈. in hoc volumine.

i Negotia.infra, de sanctiss.epis. §. si quid.

k Et rursus.&, id est.

l Accedũt.ad eas faciendas.

m Eas.s.ecclesias.

n Orationem.sic ℈.de mona.§. hinc. & j.de eccle.titu.§. si quis autẽ.col.ix.

o Suis medẽtur. id est,se dicunt mederi velle.

p Aedificare.s.cõcedimus.

q Priusquam. sic in decr.xviij.quomodo. ij. quam sit j.de sanct.episc.§.si quis. Accur.

r Luminaria.s.in ecclesia.

s Multæ interpositio est vsque illuc licebit ei,&c.

t Administratur modo.scilicet forte ab iis,qui eas antiquitus ædificauerant.

v Eorum.s.clericorum.

x Agenda .sic ℈. relictas sibi (si ita contigerit)à patribus tres vncias ex testamentis ita factis, aut ante legis positionem, aut post positionem legis,ante, quã hæc tamen apud iudices innotescerent [a]. Si verò adiectum sit testamentis,oportere quod reliquum est,eis impleri,secundum quod tunc legibus debebatur:hoc percipiendum secũdũ antiquas leges,vt si quid deest tribus vnciis,secundũ illas supplementum [b] fiat [c], non in quadriuncio,quod postea quidẽ sancitũ est [d]: nõdũ tamen tunc agnitũ. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacrã declarata sunt legẽ, perceptis, priis tua eminẽtia omnibus faciat manifesta, & qui in hac maxima ciuitate,& qui foris inhabitant: quatenus omnibus fiãt palã,quæ à nobis pro omnium cautela sancita sunt. Datũ cal. Mart. Cõstan. Do. Iustinia. præfec. Aug. Anno xj. & ho. Io. vicecon. A. lxviij.

TITVLVS XVII.

VT NVLLVS [e] Fabricet oratorij domos, præter voluntatem episcopi,& vt deputet prius, quæ circa diligentiam & statum in fabricando oratorio sufficiant: & vt episcopi [f] non desint suis ecclesiis, & de alienatione [g] ecclesiasticarum rerum immobilium.

Nullũ licitum est ecclesiam vel monasterium,vel oratorium ædificare sine episcopi voluntate, episcopo ædificium inchoante,qui statuit clericorum mẽsuram, & expensas necessarias,& opportunas: sed si ædificare volens non est ad hoc sufficiens, episcopi consensu vnam ecclesiam vetustate corruptam vel neglectam ædificare poterit. Bar.

Imperator Instinianus A. Mẽnæ sanctiss.& beatiss.archiepisc. Constant.& vniuersi eius tractus patriarchæ.

EA quæ de sanctissimis ecclesiis sunt,multis cõprehendentes legibus [h], adhuc etiã alia lege egemus, ad exorta negotia [i] & rursus [k] emergẽtia sufficiẽte. Plurimi nãq; nois cã,nõ ad op[9] sanctarũ ecclesiarũ accedũt [l]: deinde eas ædificãtes,nequaquã curã ponũt,vt expẽsas quoq; eis deponãt decẽtes & ad luminaria,& ad obseruãtiũ alimẽta, & ad sacra ministeria:sed deferũt eas [m], etiã in nudis ædificiis cõstitutas,& aut destruẽdas aut omnino sacro ministerio defraudãdas. Sãcimus † igit̃ præ omnibus quidẽ illud fieri,& nulli licentiã esse neq; monasteriũ,neq; ecclesiã, neq; orationis domũ incipere ædificare ante,quã ciuitatis Leo amabilis eps orationẽ [n] in loco faciat,& crucẽ figat,publicum processum ibi faciens,& cãm manifestam omnibus statuens. Multi enim simulãtes fabricare quasi orationis domos,suis medẽtur [o] languoribus,nõ orthodoxarũ ecclesiarũ ædificatores facti,sed spelũcarũ illicitarum. Deinde nõ aliter quẽpiam ecclesiã ex nouo ædificare [p] priusquam [q] loquatur ad Deo amabilẽ episcopũ,& definiat mẽsurã,quã deputat,& ad luminaria [r],& ad sacrũ ministeriũ,& ad incorrumpẽdæ domus custodiã,& obseruantiũ alimẽta: & si sufficienter habere videtur,faciat prius donationẽ eorũ q̃ futura sunt deputari:& ita domus ædificet. Si aũt nõ sufficiat q̃dẽ aliqs ad hoc,nomẽ fortè desiderãs quo & ipse fabricator ecclesiæ vocet & vult aliq̃d tale facere(multę [s] em & in hac regia ciuitate & in prouiciis ecclesię sunt, in q̃bus cõpetẽti q̃dẽ administrat mõ [t]: piculũ verò ruinæ patiũtur p vetustatẽ, aut ẽt parue cõstitutę & inordinatæ secũdũ desideriũ eorũ [v], q̃ ī eis deputati sunt) licebit ei vnã taliũ ecclesiarum accipiẽti hãc ędificare:& hic volũtate Deo amabilis orthodoxorũ epi res agẽda [x] est. sic em poterit & sacrę domus fabricator vocari: & nihil de suo surp expẽdere, deputatis iã circa hoc expẽsis oblatis ab eis, q ẽt prius has expẽdebãt. Illud quoq; sancim[9] quatenus secundũ iã à nobis prolatã legẽ [y]

vt cleri.qui rece.§. finali.

y Legem. vt §. quomodo oport. epis.§.j. & §.illud. & facit infra, de sanct.episc.§.interdicimus autem.

† De hac materia vide in c.ad audiẽtiã. j. & ij. cum suis glo. extra, de eccle. ædificand.

Deo

Deo amabiles[2] episcopi in suis ecclesiis maneant, & non relinquant quidē eas, tēpus verò multū [b] hic morentur, & cogant per Prouincias œconomos expensas sibi transmittere, & sanctissima ecclesia expendat: qđ et ipse [c] inde ei obseruare non patiatur. Sancimus igitur iam à nobis posītam legē [d] in sua manere virtute. si verò defuerit [e] Deo amabilis episcopus ecclesiæ suæ amplius tempus [f], nullam ei mitti expēsam de ꝓuincia: sed illam quidē circa actus pios & sanctissimā ecclesiā expēdi: ipsum verò hic errantē non expensis sanctissimā ecclesiam prægrauare: cū certū sit, ꝙ si plurimo tēpore [g] defuerit: quæ iā a nobis super eisdē sancita sunt, valebunt [h]. Quoniam verò contigit, † iam nos sanxisse, vt si qua in prouinciis alienatio rei immobilis ecclesiasticæ facienda est, secūm decretū hāc ꝓcedere, sicuti dudū ꝓlata à nobis constitutio dicit: agi verò decretū [k] nō solum præsente Deo amabili Episcopo ciuitatis, eiusq; clero, sed etiā Metropoleos ēpo [l]: necnon & illud insuper est sancitū [m], si metropoleos sanctissimus ēps futurus est venundare, siue eius ecclesiæ sanctissimi œconomi [n], quid oporteat fieri: hoc etiā adiicimus [o], vt duo ex synodo quæ sub eo est, Deo amabiliū episcoporū, quoscūq; elegerit, ipsi intersint [p], & alia omni obseruatiōe custodita, quę iam sancita est, præsentia duorū Deo amabilium episcoporum adiiciatur: vt secundum

a Deo amabiles. vt ꝛ. vt cler. qui recced. §. j. col. v.

b Multum. s. vltra annū: vt supra, quomodo oporte. epis. §. illud. Sed alias dicitur multū quinquennium: vt institu. de lit. ob. §. multū. & ff. de ſepa. l. j. §. qđ autem dictum est.

c Et ipse. s. episcopus. & qđ subiicit inde. i. ex eis. & ꝙ subiicit ei. s. ecclesiæ. Item ꝙ subiicit obseruare: duo significat, prout enim refertur ad illud verbū, inde dic obseruare. i. habere. Item propter refertur ei, dic obseruare. i. reſarcire. s. de suo ipsi ecclesię. ad vtrūq; enim refertur. Nec mirū, ꝙ verbū semel posītū ad duo diuersa referatur: vt & alibi. s. ff de offi. pcō. l. ij. Item ꝙ subiicit nō patiatur, dic i. nō valeat, vel nō possit. & ita est plana litera.

Verbum semel posītū ad diuersa referri potest.

† Cōcor. per totum tit. de reb. eccle. alie. vel nō. in anti & li. vj. decr. & Cle. & xj. quę. ij. per totam illam quæstionem.

d Legem. vt ꝛ. quomodo oporte. epi §. & illud. Acc.

e Defuerit. scilicet per annum.

f Amplius tempus, s. licet anni.

g Plurimo tempore. scilicet vltra annum. Al.

h Valebūt. s. expellatur à clero episcoporum, & choro clericorū: vt ꝛ. quomodo oporte. epis. § illud.

i Quoniam verò cōtigit. vt ꝛ. de ec. re immo. alie.

k Decretū. s. præſidis volumus ī dicta cōſuetudine. & facit ī de alı. & emphy. §. hoc autem.

l Metropoleos episcopo. id est archiepiscopo.

m Sācitum. i. sanciendū. & ita tēpus pro tēpore ponatur. sic ff. de leg. iij. l. etiā. Vel dic sanctū. s. in cōstitutiōe Græca vel extranea ganti. nec enim

se [q] videatur cum sua synodo rem agere. & sicut ipse [r] rē facit credibilem et sufficientē ei [s], qui sub eo cōstitutus est, dū præsens [t] est: ita & ipsi, quæ sub eo est synodus præsens, per duos Deo amabiliū episcoporū videbitur rē præbere † cautissimā, sumentē ex hmōi synodo testimoniū. Hanc itaq; nostrā legē, & ad se dētuę beatitudinis & ad cæteros sanctissimos patriarchas missam, ipsi ꝙ literas proprias sub vos metropolitis facietis manifestā, vt illi palā faciāt sub se constitutis episcopis: vt nullū lateāt, quæ à nobis constituta sunt.

TITVLVS XVIII.

VT AB ILLVSTRIBVS, ET QVI super eā dignitatē sunt, omnimodo super pecuniariis causis, sed & iniuriarum criminaliter, per procuratorem dicantur: clarissimis autē in pecuniariis licere eis et per procuratorem & per se litigare.

Illustres & ſperillustres in causis pecuniarijs & in crimine iniuriarum non per ſe, ſed per procuratorem litigare debent: cæteris verò dignitatibus inferioribus licitè conceditur vt per ſe, vel per procuratorem litem exerceant. Bartol.

Imper. Iustin. A. Io. gloriosiſ. prætoriorum per Orientē prefe. iterū excōsule & patricio. Comit

in illa ꝛ. de nō alie. vel in alia. ꝛ. de ec. re immo. alien. vel alias iste casus hꝫ.

n Oeconomi. quibus res ecclesiasticæ gubernādę mādātur: vt C. de fac. san. ec. l. iubemus. in prin. s. episcopi volūtate: vt C. de epi. et cle. l. omnes. qui vbique. §. hoc nihilominus. Acc. Oeconomus quis sit.

o Adiicimus. s. ꝙ hāc cōstitutionē.

† Alias, sanctissimam.

p Intersint. quid adiicit hæc cōstitutio. Potest dici, vt duo episcopi intersint. Alij dicunt, ꝙ hoc erat etiā dictū in cōstitutione, cuius hic facit mētionem: & dicunt hic adiici, ꝙ isti duo episcopi debeāt esse de sua synodo [q]: hoc est de suo archiepiscopatu.

q Secundum se. i. in suo contractu.

r Ipse. archiepiscopus præbēs authoritatem episcopo sub se posito.

s Ei. s. episcopo.

t Præsens. archiepiscopus.

[q] Synodus quid sit, habes in c. sicut. extra, de accu. & c. super his. de maior. & obed.

VT AB ILLustribus &c.

v Quæcunque.

x Hinc. ex legibus inde nominatis.

y Constitutionibus. vt C. de procura. l. quicunq;. & C. vbi senator. vel cla. l. fi. in princi. & de accu. & inscrip. l. conueniri. Acc.

z Clarissimorū. & per consequens nec ſpectabilis nec illustris.

QVæcunq; procedunt quidem quasi honoris causa, schematis melioris sunt: quod autem hinc [x] euenit, non honorem, sed forsan etiam quādam læsionem inferens, hoc bene habere iudicamus breui mederi lege. Fertur enim quibusdam constitutionibus [y], vt nulli clarissimorum [z] liceat per se litem exercere, sed per procuratorem omnino. sed hanc quidem antiquitas pro dignitatū honō-

a Comites. vt sunt comites, sine comitatu.

b Sancimus igit vsq; inclusiue ponitur. s. vt illustres et supillustres cõtineãtur. & illustriũ multa genera sunt: vt C. de ordin. scr. Lij. in prin. lib. xij.

c Mouere. vel suscipere: vt C. de iniur. l. fi. & facit in sti. de iniu. §. pe.

d Sedere. no. hic expresse iudicẽ debere sedere cũ iudicat: & aduocatũ sue litigantes stare dũ dicit, & facit C. de postul. l. quisqs. in fi. et C. vbi se. vir cla. l. fin. §. sedẽti. & C. de of. ciui. iud. l. j. & C. de of. di. iu. l. fin. Itẽ facit C. de dilat. l. j. & l. à pcedẽte. Sed cõtra insti. de lib. §. multis. sed ibi est speciale fauore libertatis.

Iudex iudicando sedere debet.

† Rigor istius tex. obseruatur in parlamentis Franciæ.

e Ex vtroque. scilicet latere.

f Iniuriam. alias incuriam. & ponitur pro rusticitate. & ita nota nos debere esse curiales i inuitãdo aliquo pbo & nobili homine ad sedẽdum: sic C. de off. iud. l. j.

g Indigne procedẽte. cp erit si aduocati sine litigantes iuxta decẽt debeant sedere, ne ergo hoc cõtingat, litigẽt per pcuratorẽ ex parte illustris.

h Post magnificẽtissimos. Hic nota quq; gña magistratuũ habentiũ ordinariã iurisdictionẽ vt supillustres. Itẽ illustres, & isti litigãt per procuratorẽ tantũ: vt hic. & sunt illustres, vt pfectus ptorio Orient et Illyrici. Item vt bis Romæ. Itẽ alij sunt spectabiles, q post illustres sunt, vt pcõsules. & pfectus Aegypti: q dr augustal. alij sunt minores vt clarissimi & pfides puinciarũ: vt ĩ. de ap. §. il. ud. & §. similiq;

Magistratuum habentiũ ordinariã iurisdictionẽ quinq; genera.

re scripsit: multos autem conspicimus dignitates quidem adeptos, & inter clarissimos inscriptos, aut comites [a] aut tribunos, vel si qui alĩ consistunt huiusmodi, subsũtiæ verò minoris dominus, vt penitus non sufficiãt ad procuratores ordinãdos: & propter hoc agendas expensas. Sanci mus igitur vsq; [b] ad magnificẽtissimos illustres hæc valere, & modis omnibus eos per pcuratores pecuniarias exercere causas: necnon etiã iniuriarũ per procuratorem criminali modo mouere [c] secundũ quod datum est eis super hoc priuilegium: ne cogãtur aut sedere [d] † cũ iudicibus, cũ iudicant, aut stare rursus tanquam litigãtes. ex vtroq; [e] enim causa videtur incauta, aut dignitatibus iniuriã [f] sustinentibus, aut iudiciali schemate indigne procedente [g]. Post magnificentissimos [h] igitur illustres, omnibus licẽtia si volentibus [i] procuratores ordinare [k], & per se lites exercere, nulla ex hoc neque prohibitione [l], neque damno, neq; pœna inferenda eis. Tua igit eminentia, quę visa sunt nobis, & per hanc sacrã declarata sunt legem omnibus faciat manifesta, quę moris sunt super his agẽs. D. pridie nonas Iul. Constantin. Imperĩ. D. N. Iustin. A. P. P. an. xĩj. Ioanne V. C. Con.

TITVLVS XIX.

VT ORDINARIAE PRAEFECTVRBANę & prętorianæ duæ [m], & præfecturæ, quæ in cingulo, & quæ in actu sunt, solæ non etiam honorariæ liberent à curiali fortuna.

Sola collatione dignitatis & administrationis etiam ante ad ministrationem susceptam curiales liberantur à curiali fortuna: sed sola collatione honoris seu dignitatis absque administratione non liberantur: sed remanent curiales solum honorem ex tali creatione consecuti. Bartolus.

Impera. Iustinianus A. Ioanni glorioſiſſ. Oriẽtalium prætoriorũ præfecto iterum exconsule & patricio.

PLurima horũ, quæ olim sancita sunt neglecta, & non facilẽ in republica tractata, omnino visa sunt absq; lege & sine legislatione cõsistere [n]. Nouimus enim, qd' antiquitus erat quæ dam præfecturæ figura, quam honorariã [o] vocabãt, codicillis [p] ab imperio super ea collatis. hãc autem ita nominabant, vt nihil aliud nisi purum honorẽ iis, quibus præbebatur, conferret: quæ curiales non liberabat à fortuna curiali, nisi quis eam ipso opere [q] ministrasset. & sicut de gloriosissimis magistris militum videbimus, quia nullus ex magisterio armorum eripitur fortuna curiali, nisi cũ opere gesserit [r] (nam & magisterium [s] militiæ præfecturam esse nostræ dicũt leges: puri verò magistrorum militiæ codicilli solam præbẽt dignitatem, fortuna nõ liberãtes) sic etiam in ipsa præfectura si futurus sit aliqs [t] liber huiusmodi fieri fortuna:

modo. & §. orieta. & C. de rap. vir. §. finaũt post. & ff. de pri. car. l. j. §. j. ibi, & viris clarissimis &c. Itẽ & alij sunt minimi, q nec nomẽ hñt vt pedanei, ordinarij tñ sũt: vt defensores ciuitatũ & municipiorũ: & de minimis iudicãt causis: vt C. de pe. iu. l. fin. & ĩ. de def. ciui. §. & iudicare. & §. audient. col. ij.

i Volentibus. nõ autẽ necessitas imponitur. pcuratorem ordinare. Ac.

Procuratorem constituere quis nõ cogitur.

k Ordinare. qd' cõmune ius est in omnibus: vt instit. de his per quos age. pos. l. fi.

l Prohibitione. nã lex aliaquęcũq; prohibet; & dãnũ §. amissionis causæ imponit ei: & pœnã etiã ponit iudici xxx. librarũ auri. amodo ergo hęc cessant, nisi in illustrib⁹: vt hic dicit.

VT ORDINARIAE PRAEFECT. &c.

m Duæ. imo non duæ tantũ. vt ĩ. consti. quæ de di. §. generaliter. & §. palam verò. col. vj. nã episcopatus liberat vt ĩ. de sanctiss. epis. §. curialem.

n Plurima. Consistere. Hic potest no. ar. ad excusatio nẽ papæ Inno. q in suo cõcil. multa de antiqs repetiit: qa quasi neglecta erãt. & facit ĩ. de fide iuss. in princi. & C. de anno. l. fi. lib. x.

o Honorariam. i. sine actu & administratione.

p Codicillis. i. literis imperialibus.

q Opere. sic. C. de dec. l. fi. sic ĩ. consti. q de dig. §. gñaliter.

r Operegesserit. i. cum effectu sine administratiõe. A.

s Nam & magisterium. interpositionẽ facit notãdo bonum simile esse.

t Aliquis. i. præfectus.

Desig

a Designatū per administrationem sibi collatam.
b Renouamus. sic ff. vt eccl. Ro. §. reuocamus. coll. ij.
c Codicillos. i. imperiales literas.
d Et Illyrici. f. Sclauonia. Accur.
e Frui. à curia.
f In carpentis. i. curribus & plaustris. est em̄ carpentum genus currus, secūdū M. & facit C. de quæsto. & magi. off. i. j. lib. xij.
g Videatur. No. pro capellanis domini papæ.
h Albo. vt ff. de albo scri. l. j. & ij.
i Educens. f. imperium.
k VT OMNES obediāt iudicibus, &c.
Hoc dicitur infra e. §. hoc considerantes.
l Et ibi negotia. hoc dicitur. j. e. §. si igitur fuerit. vsque ad illū. §. arripiat.
m Priuilegium. f. specialiter indultū vel de nouo cōcessum alias: qđ plene dicemus. j. eo. §. si igitur ambo. Ac.
n Huc. i. in ciuitate Constantinopolitana, vt subiicit. & vt j. eos. §. arripiat.
o Conuenti. f. in prouinciis.
p VNā. Omniū, scilicet, virtutum. Acc.
q Ex cā. quia tribuit vnicuiq; ius suum.
r Vnāquāq;. i. per vnamquāq;. alias vnaquaque.
s Huius. iustitiæ, f. q̄ sunt quatuor. f. iustitia fortitudo, prudentia, & tēperantia.
t Iustitia. sic insti. de iustitia & iure. §. respon.
v Patria lingua. alias patriā linguā & tūc subau. secundū. & dic appellet, f. cōsuetudo loquēdi. & alias patria ligua. f. Rom. vt si dicāt: iste fecit fortitudinē. nā in armis vł alia vt illicita intelligimus secūdum vulgare, vt subiicit.
x Ab ea. f. virtute i. fortitudine: vt subiicit. Al.
y Quā. f. iustitiā.
z Sacras. f. principis.
a Priuilegia. f. de nouo concessa, & ad postulationem indulta. Al.
b Pragmaticas. formas. f. prętendētes.
c Occasiones. cū homini ad malitiā dedito facile sit qđ libet malū adinuenire: vt j. vt ij, qui ob. §. j. in fin. Ac.
d Peccandi. ne sit impropria locutio repete occasionē. f. delinquēdo. q. d. de linquūt in prouinciis: sed simulāt se velle respōdere extra prouinciam.

Extra

necesse est in ipso cingulo designatum [a], ab ea curiæ vinculis liberari. Renouamus [b] igitur huiusmodi legem: sancientes, si quādo visum fuerit Imperio honorale curialem vt etiam liberet fortuna, dari ei codicillos [c] administrationis, & præparare eum in talibus constitui sedibus, aut cingulis vrbanę præfecturę senioris Romæ, & nouæ videlicet huius nostræ, aut in prætorianis tribunalibus & Orientis & Hesperiæ & Libiæ necnon & Illyrici [d]: quos omnes sub nobis fecit Deus: & ita libertate frui [e]: quatenus magno p meriti honore & in carpētis [f] vecti, & clamores præconū audiētes, insuper iudiciales conscendentes sedes, huiusmodi fortuna liberi constituantur. Si verò solo eos participare voluerit honore: fieri quidem codicillos, & his dari: tantum verò valere huiusmodi imperialem largitatem, vt ille honoratus quidem sit, & maximæ curiæ pars esse videatur [g]: non tamē neq; prouinciali curia, neq; eius albo [h] liberetur: sed maneat sub antiqua fortuna, solum lucratus honorem: & ita gratias agens Deo & imperio: qa migrauit eum ad meliora prioris trāquilitatis educens [i]. sitq; etiam hoc additamētum imperialium præmiorum, quòd neque publicum minuit, neque fortuna, neque consuetis ei functionibus priuans curialem, & ei, qui hæc promeruerit, etiam præsentem addēs fortunam: ostendens honoratiorem, & aliis curialibus dignitate solūmodo præcedentē. Quæ igitur placuerūt nobis tua celsitudo seruare festinet: sciens, quia neque curiales minuimus, & honoratiores eos omnibus demonstrauimus: vt sciant hæ ciuitates perpetua præcepta, quatenus imperio datur.

TITVLVS XX.

VT OMNES OBEdiant iudicibus [k] prouinciarū & in criminalibus, & in pecuniariis causis: & ibi negotia [l] examinētur, nullo excepto per priuilegiū [m], nec huc [n] conuenti [o] deducantur nisi sacra pragmatica forma exhiberi quempiam iusserit.

In prouincia: in qua quis forū sortitur, illic est conueniendus vtraque parte præsente vel altera tantum: & vbique iustitia seruata sententia condemnatoria vel absolutoria feratur, omni priuilegio cessante, nisi pragmatica forma aliud statuatur: vel aliud propter appellationē accideris: his obtinentibus in omni loco & tēpore, pœna contra facientibus imminente. Bar.

Imper. Iustin. A. Ioanni glorios. præt. per Orientem præfecto, iterum exconsule & patricio.

VNam quidē esse omniū [p] perfectissimā virtutē arbitrandū est hominibus, quæ iura omnibus distribuit: † hęc est ex cā [q] cognominata iustitia. Et em̄ vnāquanq; [r] aliarū virtutū, nisi subsequātur huius [s] bona fiet nihil horū, quæ cōpetunt, itaq; nec fortitudinē, quę nō est cum iustitia [t], laudabimus: cū scilicet patria lingua [v] fortitudinē in armis virtutē appellet solū: & si quis ab ea [x] iustitiā subtrahat, delictorū solūmodo, nō quorumdā bonorū, fiet occasio: qđ in nostris [y] puinciis intuētes, cōtemni, lege placēti Deo eā corroborare, & ad fortitudinē decentē reducere iudicauimus oportere. Plurimorum nāq; alij qdē literas sacras [z], alij priuilegia [a], alij pragmaticas formas [b], alij p̄cepta iudicū: qdā alias ex aliis adinuenientes occasiones [c] sibi pagūt peccādi [d]: qdā

† Haloā. & ex ipsa nomē trahit, appelliaturque iustitia.

a Extra eas.ſ.prouincias,in quibus delinquunt.

b Simulant.id eſt, niuntur & cogitant: quod eſſe non debet.vnde dicitur.Quod non eſt, ſimulo, diſſimuloque quod eſt.

c Qui.ſcilicet, actor.

d Quocunq; .vt de vſufru.vel ſeruitute.ſ.reali.

e Pertulit.i.fuſtinuit ī mala parte.

f Exhibere.interrogatiue lege,& reſpõde.q.d. nõ bñ.

g Suam.alias ſuam;& alias ſuam.

h Et fortitudinẽ. in malã partẽ accipe hoc vocabulũ.

i Credentes.ſ.ſe facere.

k Et hæc.ſ.mala ſupradicta.

l Perpetrant.i.faciunt.

m Decies.i.faciãt decies millies.ſimilis modus loquẽdi eſt.ſ.de hęc.& Fal. §.ſi hoc quidẽ.col. j.& ſ. de nup.§.ſed hoc.coll.iiij.

n Exempla.contra.C.de ſententi.l. nemo iudex . ſed hic quo ad Deũ:& quo ad peccatũ vitandum loquitur: ibi quo ad ciuilem quærendam actionem.

o Innumerabilibus. ſ. generibus perſonarum.

p Pene.i.fere.

q Ex potẽtibus. ſ.perſonis.Acc.

r Inanes.id eſt,non potentes.

Filius an ex delicto patris puniatur.

s Secuta.Et hic no.filiũ ex delicto patris puniri.Sed contra.C.de pœ.l.ſancimus.Item cõtra.ff.de pœ.l.crimen.Item contra. ff. de accu.l. ex iudiciorũ.ſed certe hic de pœna loquitur diuina.in dictis autem legibus de humana.vt arg.illius diuinæ ſcripturæ, patres comederũt vnam acerbã,& dẽtes filiorũ obſtupuerunt.

t Poteſtatibus vtentes.i.potentiis ſuis.

v Sceptris.i.literis vel imperio.Alb.

x Aſcendentem.i.Orientem.

y Deſcendentem.i.Occidentem.

z Vtroque eſt latere.i.Meridie & Septentriõe. Al. & facit.ſ.vt eccle.Ro.§.fin.

a Deliquit. apparet. quod hæc conſtitutio tota loquitur in reo volente trahere actorem ad extraordinarium iudicem.

b Pecuniarum.poteſt ſtricte intelligi verbum,pecuniarũ quia inferius ſubiicit de aliis rebus:vt & alias ſtricte accipitur:vt C.de proba.l.j. & ff. ad Macedo. l.ſi filius. §.j. Vel large pone.& quod ſubiicit, ſiue de terra,&c.eſt quaſi huius expoſitio.nã pecunię verbũ, large poteſt ſumi:vt ff.de verb.ſig.l.pecuniæ. & C. de conſti.pe.l.iij.§.fin.

c Criminum.vt de eo crimine conueniatur ciuiliter vel criminaliter:& hoc ipſum erat etiã ante legẽ iſtã vt ſubiicit. hodie etiam plus eſt: quia ſi ibi non inueniatur vbi deliquit,poterit & alibi comprehendi, & remitti etiam violenter:vt j. vt nul iudi.§.ſi vero quis cõprehenſorũ.non erit ergo amodo quæſtio,an hæc conſtit.loquatur de criminibus,vel nõ. nam vere loquitur,ſecundũ Ioan. vt hic, & ſ.in tit.licet quiddam vt M.dixerint contra.ſcilicet quod non lõquatur in criminib', vbi criminaliter ageret, quaſi ſatis ſufficiant vetera iura. Sed certe generali' loquit': nec vult tantũ noua dicere: imo etiã vetera iura recitat hæc conſtitutio:vt j.ſtatim ſubiicit: hæc enim apud præcedentes & cætera.

d De terra. quod hic dicitur indiſtincte,ſtatim diuidit & diſtinguit, ſiue de pprietate,&c.

e De terminis. de quibus agitur ciuiliter finium regun. vt imponantur & diſtinguãtur, vt ff. ſi.reg.l.ij.in fi. & l. iij.& l ſi irruptiõe. §.fi.Item agitur pecunialiter ad pœnã l.aureorũ.per l. agrariam imponẽdam ſi dicantur ab alio termini deiecti:vt ff.de ter. mo. l.agraria. nec tollitur vnũ iudicium per aliud, cum debet propter rem familiarẽ:vt C.quando ci. ac.cri. præ.l. j.donec tamen vna intentatur,alia ceſſat:vt ff.de pub.iudi.l.interdum.& ff.vi.bo.rap.l.j.§.j.dixi.inſtit. de offi.iudi §.pen.

† Cõcor. c.vlt cum gl. in me. extra, de foro competenti.

f De proprietate.id eſt,dominio,per rei vẽdicationem directam vel vtilem,vel Publicianam, vel hæreditatis petit. quod etiam ante hanc l. erat:vt ratione huius poſſeſſionis, quæ hic eſſet, debeat hic conueniri: vt ff.vbi in rem act.l.fin.& C.vbi de hære. agi oportet lege prima.

g De poſſeſſione.ſ.recuperanda vel adipiſcẽda vel retinẽda:cum his tribus modis de ea agatur:vt inſti. de interdict.§.ſequens diuiſio.

h Hypotheca.vt ſi rem immobilẽ in hac prouincia poſtea mihi obligaſti:quo caſu etiã ratione poſſeſſiõis hic poſitæ agam,ſiue etiam alibi poſitæ agã hic ratione contractus:vt ſ.proxi.dicit.nã reus hic fit. id debitor obligando ſic ſe & rem ſuam.

i Occaſione.vt de ſeruitutibus perſonalibus:vt vſu & vſufr.& de realibus,vt ruſticorum prædiorum:vt ff.de ſeruit.l.j.ſed etiam de ſtatu ſeruili vel aſcriptitiæ conditionis vel alterius ſimilis:vt de filiatione vel patria poteſtate.ſimilis eſt modus loquẽdi:vt C.de iud. l.properandum.in fin.j.reſpon.

k Subiaceat.ergo idẽ in clericis.ſed contra.j.vt cle. apud propri.epi.§.j.col.vj.Reſpon.& clericus in eo loco conuenitur: ſed non apud præſidem,ſed apud epiſcopum huius loci: qui ſuus eſt, & ratione huius cauſæ ſecundum Io.

Varie.

in prouinciis & extra eas a litigare ſimulãt b. Qui enim c quolibet loco malè patit, aut aliqd ſuorũ amittit,aut de terminis terrę litigat,aut de proprietate,aut de poſſeſſione, aut de hypotheca, aut de alio quocunq; d: quomodo valebit in alio loco probatiões horũ quę pertulit e,exhibere f? hęc enim agẽtes, oſtẽdenteſq; potentiã ſuã g & fortitudinem hita iuſtè credentes h talia machinãtur:& hęc i homines ppetrãt l tanquã perpetuã virtutẽ habituros ſe confidentes, & nõ reſpiciũt ad millia & decies mmillia exempla n, qa ſerò tandẽ & in ꝓſonis innumerabilib' o ex impotẽtibus videmus potẽtes procedere, ex non diuitibus diuites: in omne aũt æuũ penè p ex potẽtibus q ,pceſſerũt inanes r, ex diuitibus autẽ pauperes, dũ patrũ iniuſtitiã ſoboles eſt ſecuta s: & nõ cogitãt, neq; reputant,quoniã qd ipſi quaſi per ſe machinantur poteſtatibus t vtẽtes, hoc forſan cõtra eos,q ex eis ,pcreantur,agũt:nõ eadem potẽtia ſequẽte ſobolẽ, q illos ſeqtur.Hæc cõſiderãtes,præſentẽ ponere legẽ exiſtimauimus oportere. & præcipimus omnibus in ,puinciis iudicibus quicũq; noſtris obediũt ſceptris v in vniuerſa ditione,& q aſcẽdentẽ x videt,& q deſcẽdentem y ſolẽ,& q ex vtroq; eſt latere z: vt vnuſquiſq; in qua prouincia deliqt a, aut in qua pecuniarũ b aut criminũ c reus ſit,ſiue de terra d & de terminis e,ſiue de ,prietate f, ſiue de poſſeſſione g aut hypotheca h,vel de qualibet alia occaſione i:illic etiam iuri ſubiaceat k (hoc enim apud legiſlatores præcedentes va-

a Varie. i. in variis locis: vt ff. de accu. l. cui. §. pen. & §. fin & l. fin. & ff de re mili. l. iij. j. rñ. & vbi de cri. agi. oport. l. j. & C. de castren. & minist. l. fi. in fi. li. xij. & ꝛ. vt iu. sine quoquo suffra. §. qđ aũt dictum est. coll. iij. & ff. de iudi. l. hæres. §. j. vsque in fin.

b Non pure. hoc est, nõ inuenit lex aliqua de antiquis quæ ita dicat pure & simpliciter de omnibus, vt ista dicit. & statim subiicit. nam hæc in delictis & quasi. item in contractibus & quasi loquitur. Itẽ & in actionibus in rem, in qbus quis ratione possessionis sortitur forum: vt C. vbi in rem actio. l. fi. Item in interdictis possessoriis, vt hic continetur.

c Considerauimus. s. qa reus respondeat: ita econtra dicimus, quod actor alibi non agat vel alibi qrat, vt subiicit. vel dic ad reum tãtum referendum hoc.

d Scripturam. i. libellum conuentionalem. Alb.

e Examinationẽ. prouincialem, i. faciendam in prouincia ea, vbi contractum est dictum (vt ꝛ. dictum est) & est ratio, vt subiicit, facultas probationum. nam facilius ꝓbabit actor hic quã extra prouinciã. & facit. C. de hæreti. & ma. l. quoniam. in fin. & C de reb. cre. l. generaliter. in princ. ibi, probationibus pinguis, &c.

f Iure potiatur. simile dr̃ in diuina pagina, qđ nullum adeo est veniale paruum peccatũ si deducatur in contemptum, mortale non efficiatur.

g Quem. scilicet reum.

h Præsentem. etiam subaudi.

i Illius. scilicet rei.

k Læsum. scilicet, actorem.

l Ingemiscentem. sic. C. quando imp. inter pupil. & vidu. lege prima.

m Ferre. s. pœnam quam patitur. Alb.

n Multitudo. sic C. qui potio. in pign. habe. l. fin. in princip.

o Crebro. id est, sæpe.

p Ipsi. scilicet nos. Accur.

q In prouincia. in qua obligatio contracta est: vt ꝛ. eo. §. hæc considerantes. Sed quid si in Italia? Respon. idem: licet non sit prouincia sed prouinciarũ domina: vt j. eo. §. & §. fin.

r Trahatur. scilicet, per reum.

s Priuilegio. hoc est nõ prodest reo priuilegium, vt possit alibi reuocare iudiciũ quã vbi contraxit. Sed contra. ff. de iud. l. ij. §. omnes aũt. Sol. dicunt quidam illam corrigi per istã: & eodem modo respõdent ad l. fi. de arbi. l. non distinguemus. §. item si quis Romæ. nã & ibi dicitur nõ debere legatũ Romæ cõueniri ẽt de eo qđ ibi facit dũmodo ante hãc legationẽ, in qua nunc est. Sed hoc nõ placet: quia per aliam authẽt. quæ est post istam, salua sunt legatis & aliis priuilegia: vt j. de sanc. episc. §. si vero episcopi. col. ix. dic ergo hic loqui de priuilegiis quæ extra corpus iuris posita sunt: vt colligit ꝛ. eod. §. plurimorũ. nec vi detur aliquid corrigere: vt ꝛ. e. §. hæc cõsiderãtes. ibi, hi enim, &c. quæ autẽ in iuris corpore sunt nõ tolluntur per hãc auth. vt dictũ est, sed ꝓdã alia auth. & fori & iudicis videt tollere priuilegiũ, secũdũ Bart. vt ꝛ. vt iud. fine quoquo suffra. §. quod aũt primitus. quod nõ puto, nisi (vt dictum est) si non sunt in corpore iuris. nam & in seq. §. post illum s. in §. interdicimus. quibusdam seruat priuilegiũ. Item contra ꝛ. de exhib. §. j in eo qđ actori permittitur ex priuilegio ad aliud iudiciũ trahere reũ. Itẽ ad idẽ cõtra. C. de dilat. l. si quando. & C. de iuri. om. iu. l. in criminali. Sol quidã dicũt illas duas esse correctas per istam: quod non placet: quia inquantũ possumus euitare legũ correctiões, hoc facere debemus, Iustinianum imitantes: vt j. quib. mod. nat. effic. sui. §. tribus aũt. dic ergo, quod hæc loquitur in reo, illa in actore trahente reo ad extraneũ iudicẽ: sed hæc mala videtur. sol. nã nõ debet licere actori quod non licet reo: vt ff. de reg. iur. l. noc debet. sed dic hoc speciale, illud generale, cui generi per hãc speciẽ deroga tur: vt ff de leg. iij. l. vxorem. §. felicissimo. & de reg. iur. l. semper. sic & alias licet actori. s. agere qñ vult: dæ sunt. quod reo non licet conueniri qñ vult: vt ff de excep. do. l. pure. §. fin. de peti. hære. l. si quis libertatem. §. itademum. ibi, & erant in ipsius &c. vt C. ne. inui. age. vel accu. l. j sed hoc non licet reo.

t Sed illic decidatur. s. in prouincia illa, vbi cõtractũ est. sed quid si ibi non inueniuntur, nec remittitur in contractu, vt in delicto: vt j. vt nul. iud. §. si vero quis? Respon. dic vt tibi dicemus.

v Si verò. Casum istum pono tribus modis. Primo in dõmino domus, qui cũ inquilinis vel mercenariis habita

† Cũ hoc §. concor. c. ex parte. in glos. j. circa fi. extra, de appellat.

Legum correctiones vitantur.

Italia prouinciarum domina dicitur.

habitabat: vt ff. de vſu & hab. l. Proculus. & eſt ex domo ab vno inqlino deiectus: cõuenit ipſe inqlin' ex ſuo delicto lege Aqlia directa vel vtili. ſed & domin' ex quaſi delicto tenet actione in factũ, q opera malorũ hominũ vtitur, vt inſti. de ob. q ex quaſi delic. naſ. §. Itẽ exercitor. hęc ergo auth. permittit hoc nouũ vt poſſit nũciare dño & daꝝ ei ſpactũ & ſi veniat plene examinaꝝ cauſa: aliꝰq damnatur præſens conuentus. & ſi de rebus eius actori non poſsit ſatisfieri, capiũtur res abſentis, pter eius cõtumaciã. hãc reprobo, qa ex quo certum eſt qui deiecerit, non debet alius teneri: vt ff. de iis qui deie. vel effu. l. j. in fin. & l. iij. & ff. de ver. ob. l. continuus §. cũ ita. in fi. ſi aũt diceres domi nũ cum ſua familia nõ habitaſſe: etiam in alia ratione nõ teneretur: vt ff. de iis qui deie. vel eff. l. j. §. pe. Secũdo poteſt poni ſic, Aliqs conueniebat me, qa ſibi etiã obnoxius vel rei vin. vꝫ qualicũqꝫ actione & aliquis offert ſe defenſioni meę, p̃mittẽdo iudicio ſiſtere me dominũ, et pœnã ſi nõ faceret ſtare permittitur ergo huic, p̃curatori ſiue defenſori vt nunciet mihi domino, vt hic ſubiicit. & ſi non veniat, procurator cõdẽnatur ad intereſſe: quiame nõ facit ſtare. in quo venit etiã rei petẽdę æſtimatio. Itẽ & ego dominus in actione quæ contra me cõpeteret: cõdẽnabor. & ſi ex rebus procuratoris ſatisfieri non poſsit, tunc de meis ſatisfiet. nec mirũ, quia hoc, p̃pter meã cõtumaciã cotingit. & quod hic dicitur, ipſe qui iniuſtitiam egit. ſ. dominus. Item no. q̃ hæc auth. facit hõc verũ, p̃curatorẽ eo ipſo quod nõ remouetur abſente, & ante lit. cõteſt. permittit ſententiã ferri: quod eſt mirabile. vel dici poteſt, quod quaſi cõteſtata eſt: vt. C. vbi in rem ac. l. ij. Tertio dic quod in quocũqꝫ defenſore locũ habet qui ſatisdat iudicatũ ſolui: nec curo, quod ſatiſderit iudicio ſiſtere dñm. Vel dic quarto, q̃ p̃curator meus p̃ vim expulit aliũ me mãdante, vel ratum habente: vnde poteſt conueniri tã ipſe quã ego dominus: vt. ff. de vi & vi arma. l. j. §. quoties. & ff. de inſtitu. l. cuicũqꝫ §. j. & l. ſeq. ſ. reſpon. & ff. quod vi aut clã. l. denique. §. pe. permittit ergo hæc auth. hoc nouum, vt poſsit mihi nũciari: & hæc vltima placet p̃ceptori meo. Sed quare pro Deo permitteret hæc authen. domino denunciari: cũ ipſum procuratorẽ præſentẽ, & ſuo nomine poteſt cõueniri? Rñ. poteſt: quia ſic eſt in fideiuſſore: vt ꝛ. de fidei. §. j. & ij. ſed tertia poſitio caſus magis probari videtur in iſto. §.

a Iniuſtitiam. quia aliquid eſt deiectũm vel effuſum ſecundum primam poſitionẽ caſus. Vel dic iniuſtitiã: quia debitor eſt meus ille, qui eſt dominus domus ſecundum alias tres poſitiones caſus.

b Iniuſtitiã egit. ſ. cõductor vel ſimilis ſecũdũ poſitionẽ primã, & ſecundũ vltimã. Vel dic ſ. dñs, qui eſt abſens ſecundum duas medias poſitiones caſus.

c Quicunque ſit eius. ſ. ſiue caſtaldus, ſiue p̃curator: ſiue ſimilis perſona, quę præſens eſt.

d Legem cõmunẽ. vt C. de dila. l. j. vel dic xx. milliũ diurnorum: vt ff. ſi quis cau. l. j. prima verior videt: quia hic ſtatim ſubiicit eſſe conſiderandã prouinciam: quod in d. l. C. de dila. cõtinet. Sed nũquid ibi alia tẽpora coputãtur? Rñ. ſic ad inſtar eius hæc p̃ponuntur.

e Hoc igitur. i. cauſa tractatur. vel dic hoc agitur, vbi abſens degit: vt in nouel.

f Mãſionibus. i. diebus: vel dic pro uinciis, qa duæ, p̃uinciæ ſunt in medio: vt in nouel.

g Longinquarũ. i. regionum. ſ. dilatio petitur.

h Determinatũ. vt C. de dila. l. j. ſed nonne in aliis temporibus hæc lex corrigit illã? Rñd. nõ: quia illa loquitur in dilatiõe, quę datur præſenti & petẽti gratia teſtiũ vel inſtrumentorum: hæc autem loquitur in alio caſu: quando. ſ. patitur quis iniuſtitiam ex domo abſentis: quidam tamen dixerunt eam corrigi.

i Credat. id eſt, confidat.

k Litẽ. ſ. dñs vnde videtur quod ſi nõ credit qđ hic nõ poſsit eũ inuitũ defendere. Sed cõtra. ff. de noua. l. ſi Stichũ. §. fi. & ff. de ſol. l. ſolutionẽ. quæ ſunt contra. huic. Sol. quidã dicũt hoc caſu eas correctas: licet in aliis firmę remaneãt. Sed nos dicimus, q̃ hic loquitur qñ noſle, p̃curatorio eũ defendere volebat: ibi aũt volebat in ſe iudiciũ trãsferre animo nouãdi: quod p̃t etiã eo inuito: vt ibi dẽ. & facit. ff. de neg. ge. l. ſoluẽdo.

l De illo ſapit. quod non ſit homo legalis.

m Completorium. etiam ſoluendo iudicatum.

n Niſi appellatio completurum' dico niſi &c. nam tunc nec iudicari videtur: vt. ff. ad Turpil. l. j. §. fi. Acc.

o In maiori. id eſt, in criminali.

p In minori. i. in ciuili: quæ etiam ratione minoritatis poſtponitur criminali: vt. C. de ordi. iudi. l. fi.

q Si autem ille. ſcilicet procurator.

r Ille vero. ſ. dominus. cui nunciatum eſt. Al.

s Statutum. ſcilicet à iudice.

t Tanquam. iſtud tanquam, non denotat ſimilitudinem, ſed proprietatem.

v Agentẽ. i. reſpõdentẽ: ſic ff. de eden. l. j. circa princ.

x Conuentus eſt. ſ. procurator vel ſimilis ei.

y Iudex. ſ. ordinarius. ſi aũt delegat' eſt, nõ vocabit. eũ re & verbo: vt ꝛ. de exhib. & introduc. reis. §. ſi vero quidã. nec etiam poterit defendere iuriſdictionem ſuam

Septemtrionalibus, aũt è Lybia: tunc quod etiam præcedentibus legiſlatoribus ſufficiens viſum eſt eſſe tempus determinatũ, hoc eſt nouem menſium, vtile. Et ſi quidem ipſi nuntianti credat, litem illi eam committat: ſi verò aliquid aliud de illo ſapit, alium dirigat ſuſcepturum modis omnibus actionem, & completurum omnino, quæ decernẽda ſunt, niſi appellatio fuerit ſubſecuta, ſi ue in maiori, ſiue in minori cauſa. Si autem ille quidem nunciet: ille verò non ordinet, & ſtatutum tranſeat tempus: tãquam firmè agẽtem eũ, qui conuentus eſt, & pro abſente perſona etiã inuitum repræſentet negotij iudex apud ſuum tribunal, & cauſam exa-

† Haloã. vt hic, qui certiorem eum reddidit, ſi ſi dẽ ipſi habet ille, item committat. Si alienato erga illũ animo eſt ſaltem alium &c.

Sententia quando quelite non conteſta. fertur.

suam iudicio poenali: vt si quis ius dī. non obtemp. l. j. j. respon. sed hoc per suum delegantem fieret: vt in d. §. si vero quidam.

a Obnoxius. s. nomine absentis quem defendit, secundum Azo. Vel dic suo nomine condemnatur, siue secundum primam positionem casus, siue secundū aliam s. secundam positionem vel tertiā, vt ff. de procura. l. Plautius. & ff. de re iu. l. si se. in prin. Item multo magis secūdum quartum modū ponēdi casum: vt in prin. huius §. diximus. præterea & statim dicit ipsum absentē damnari. quomodo ergo bis cōdēnaretur, semel per alium, & semel per se? certe absurdum videtur.

b Illum. scilicet absentem.

c Mittere. s. aliquem ad defensionem sui.

d Non volentē. s. cōdemnet: & repete quasi cōtestata lite contra eum. per hæc enim quæ facta fuerūt in persona præsentis, & missiōe pro absente, & donatione dilationis ad sui aduentum: hæc omnia quasi quandam contestationem cōtra absentē facere videntur: vt hic & C. vbi in rem ac. l. ij. vnde non obst. ꝙ dicitur ante lit. contest. non posse dari diffinitiuam sententiam: vt C. de temp. ap. l. fi. §. illud. quia est hic quasi conteſt. vt dictum contra absentem: contra presentem verò verè est contesta. quidam tamen dixerunt hanc sentētiam quæ contra absentem datur, esse interlocutoriam de missione in possessionem pro mēsura declarati debiti: vt & in alio casu quem statim subiicit.

e Locuples. s. procurator.

f Ipse. s. inquilinus: vel qui præsens est.

Et de absentis. si obnoxius apparuerit: vt §. proxi. vel quia mandauit procuratorē, vel ratum habuit: vt ff. ꝙ vi aut clā. l. denique. §. pen. Et no. ꝙ duo videntur necessaria esse, vt absens exigatur: & quod obnoxius appareat, & ꝙ conuentus soluendo non sit.

Pater potest legitime cogi pro filio.

g Legitimè cogatur. vt pater suus si erat filius fa. ille qui volebat repræsentare absentē. Nā patet legitimè potest cogi, p filio: vt C. de bo. ma. l. j. & insti. per quas pers. no. acq. §. j. ltē & aliē sunt personæ quæ pro aliis compelluntur: quas no. inst. de cur. in fi. sed de fideiussore, qui satisfecerat de iudicio sisti secundum secundam casus positionem, vel iudicatū solui secūdum tertiam: hoc specialiter dicit: qui sine satisdatione admitti non debuit, cum sit cautio prætoria: vt ff. de præto. stip. l. j. in prin. & l. prætoriæ satisdationes.

h Legitima voce. s. præconis, vel nuntij missi ad domum: vt j. de lit. §. omnem. col. viij. Ac.

i Et absens. s. procurator vel similis. ac si diceret, nō solum condēnabitur si presens est: vt proxi. §. sed etiā absens, vt hic dicitur. vel dic etiā absens. q. d. non solū hic procurator vel similis, qui primo fuerit præsens; sed etiam ille qui semper fuit absens: vt §. proxi. §. habuimus. Sed qualiter hæc sententia erit lata contra. vtrunque absentē? Rñ. quidam vt Al. & alij, ꝙ sit interlocutoria. & hoc secūdū schema. i. ordinē negotij vt li. non conteſt. vt hic erat, fiat missio in pos. bo. absentis vtriusq; secū dū mensurā declarati debiti: vt §. de exhi. §. si vero qui dā. col. v. lite autē contestata, & hoc cognito, de causa detur definitiua etiam cōtra absentem: sed causa non facta liquida idē ꝙ in primo casu: vt C. de iud. l. properandū. §. siquidē. & §. finautē. Sed certe hic potest dici semper contestata vel quasi. vñ semper datur definitiua dummodo liqueat: vt diximus §. prox. §. neq; hoc solo casu iure nouo datur definitiua, licet non fuerit vere ab eo lis conteſt. imo & alio, puta absente actore: vt j. de liti. §. omnem. col. viij. licet iure veteri nō dare tur definitiua: nisi vere sit lis cōtesta: vt C. de tempo. appel. l. fin. §. illud.

† Halo. eadē forma, quæ etiam in eremodiciis & cō vadimoniū defertur obtinere solet.

Eremodicium quid sit.

l Eremodicium q. d. secundum ordinem qui seruatur, quando causa deseruit: quem ordinem modo proxi. diximus. et hoc eremodiciū aliter iure veteri, aliter iure nouo seruatur. nā veteri actore absente non contrahebatur eremodicium, sed cancellabatur eius processus: vt ff. de iudic. l. & post edictum. sed hodie tam reo, quàm actore absente cōceditur, vt possit procedi in lite ad sententiam: vt C. de iud. l. properandum. §. finautem. & j. de liti §. omnem. Ac.

m In nullo minor. imo est in aliquo in deteriori cōditione: quia appellare non potest tā iure veteri quā nouo & etiam nouissimo: vt ff. de iud. l. post edictum. §. fi. & C. de iudi. l. properandum. §. cum autem. & j. de iudi. §. audient. in fi. §. & facit j. de testa. §. & hoc. in fi. §. & C. quor. app. non re. l. j & ff. de noxa. l. quoties. §. in potestate: vt ff. de iud. l. de vnoquoque. §. j.

n Accusator. large ponitur etiam pro actore.

o Et absoluere. s. ab instātia iudicij vel edicti: secūdū Al. vt ff. de iu. l. & post. Sed certe imo etiā definitiue: licet nō statim: vt j. de lit. §. si verò initiū litis. Acc.

p Et damna. facit. ff. de iudic. l. cum qui. & supra, de exhib. §. si verò quidam. in fi. §. & C. qui acc. non pos. l. qui crimen. Acc.

q Mederi. i. emendare. Acc.

r Temperatiores. s. homines.

s Putabunt. alias putabunt, & alias putabitur.

t Potentiam. alias potentiam: & alias potentia.

v Prævalere. facit §. vt non fi. pign. in princ. col. v. & §. eo. § j. in fi. Acc.

x Sufficiat. hoc quod diximus, scilicet hac constitutione. Accursius.

y Præsent. no. mirabile verbum. sic §. de exhib. §. sancimus. & §. suscepto.

a Et puras seruare. s. ab omni donatione: vt §. iusiurand. cp̃ præ. & §. vt iud. sine quoquo suff. §. hoc autem. col. ij. & facit C. de iuram. cal. l. ij §. pe.

b Puto. quod non egebimus. Ac.

c Arripiat. sic construe: nullus arripiat. i protegat violentos. i. raptores: ꝓuincialibus cingulis. i. à dignitate præsidis prouinciæ in qua deliquit, ne sæuiat & cognoscat in eos. & facit C. de ap. l. addictos. & C. de decur. l. curiales, qui honorariam.

d Nisi fortè. hoc nõ refertur ad proximũ dictũ, sed ad alia. q. d. dixi causam nõ esse trahendam ad aliã ꝓunciam, vt §. e. §. hæc cõsiderantes. excipe nisi & cætera.

e Publicæ causæ. nã pro priuata causa sua nõ vocat aliquem Imperator vt C. de decu. l. curiales omnium.

f Præcipiat. nam forte facit hoc Imperator, vt ipsemet de causa cognoscat cp̃ cũ consilio procerũ fiat: vt hic dicitur eo cp̃ dicit pragmatica &c. q̃ pragmatica fit tantum cõsilio procerum: vt C. de leg. & cõstit. l. ij. idem si alia causa reipub. cum vocauit, vt hic dicit: nam interim in causa sua habet dilationem: vel ex l. vt subiicit circa appell. vt quia habet causam appellationis Romæ. habet enim priuilegium ex lege scripta, ne interim conueniatur. idem etiã in legatione vel causa testimonij ferẽdi: & idẽ in omnibus, quę ex lege scripta habent priuilegiũ, siue milites, siue clarissimi. nec enim ea priuilegia cassantur: vt ff. de iu. l. ij. §. legatis. & § omnes. & diximus plene. s. e. §. si igitur.

Pragmatica quomodo fiat

g Quale est. si hoc est exemplũ, ergo idem est in aliis qui habent ex lege priuilegiũ: vt diximus s. e. §. si igit.

h Plurimos. s. cognitores. Al. vt C. de appel. l. in oferendis. & supra, de appell. §. illud. & §. simili modo. & §. orientalem. & §. fi.

i Maximo. vt x. lib. auri vt in proxi. dictis legibus. cõtinetur.

rima iniustitiarum cura ab hac legislatiõe. magis autem quãtũ ad nos est, totum erit sanatum. Nanq̃ non aliter tradimus cingula, nisi prius iusiurandũ subierint hęc accipientes, iustè oĩbus iudicare, & puras seruare [a] manus. Non puto [b] post præsentẽ legẽ altero quolibet egebimus augmẽto, si illi quidem iustè iudicent ad legẽ simul & iusiurandum respicientes. Arripiat [c] autẽ nullus ꝓuincialibus cingulis violẽtos, nullo vtens priuilegio, aut potestate aut forma: nisi fortè [d] sacra nostra pragmatica forma occasione publicę causæ [e] procedẽs, exhibitum hic quẽpiam inferri præcipiat [f]: aut ex lege hoc faciat, quale est [g] super appellationibus: licet etiã hoc ex multa pte curauimus, plurimos [h] maiorũ iudicũ in ꝓunciis appellationũ constituẽtes, vt apud illos magis appellatio, quãdo nõ de maximo [i] negotio fuerit quæstio, quam in hac examinetur maxima ciuitate. Hãc dicẽs iustitiæ legẽ, adhuc potius faciemus eã iustiorem, si nulli permittamus habere cõtra eã quędã priuilegia [k] neque excipi ab hac lege quolibet priuilegio [l]: nec si cuilibet sanctarum ecclesiarum largitum sit aut alicui venerabilium xenodochiorũ, aut aliis venerabilibus domibus aut alij cuilibet ipsarum domuũ imperialium [m], aut sacro patrimonio [n], aut sacris priuatis [o]: quę meritò post supernum [p] honorem secundo loco sunt posita: nec si aliquibus iudicibus, aut in potentatu positis, aut omnino sub nos constitutis hominibus: sed obediant omnes legi [q], & succumbentes iustitię sanctioni, honorent eã, & per omnia habeãt sortẽ [r]: nõ solũ in semetipsos respiciẽtes, sed etiã i futuras successiões [s]: et sciẽtes, quia nihil penè in semetipso manet, sed currit [†] natura semp multas euoluẽs mutationes [t], quas neq̃ præuidere facile est, neq̃ prædicere: solummodo Deo, & imperatore sequente Deum, hæc gubernare mediocriter & mãsuetè valente. Si verò quisquam vtatur aliquibus sacris formis, siue pragmaticis, siue aliis de tali quodãmodo sibi largitis: erũt omnino infirmæ [v]: iudicibus maximam soluentibus pœnam [x], si omnino susceperint: & nõ hoc qd̃ fit, solũmodo meditabunt, sed quod etiã faciendum est, etenim si posthac tale videntur neglecta: vt ff. de iniur. l. item apud Labeonem. §. ait prætor. nec enim priuilegia scripta per legem, cassantur per hãc constitutionem. Sed tamen quidem dixerunt contra, tũ per supradicta, tum ꝓ ea quæ hic dicunt, sic generaliter corrigi dictã legem de iudi. l. ij. sed falsum est, quia solũ vult hic nominare personas: & in hoc dicit plus hic, vt dictum est.

k Quędã priuilegia. s. indulta vel indulgenda: quæ tamen iuris corpore nõ contineãtur, & no. hic subsequẽter nominari personas: quia plus solet timeri &c. vt dicit canon in decre. di. xxiij. c. quanquam. Item ea quæ generaliter dicuntur, nisi specialiter notẽtur, vi-

l Quolibet priuilegio. i. quolibet per priuilegium aliquod.

m Imperialium. hoc subdiuiditur statim.

n Sacro patrimonio. i. rebus imperialibus.

o Sacris priuatis. id est, rebus priuatis principis: nam habet bona duplicis generis: vt dicitur hic, & C. de qua. præscript. l. bene à Zenone. in principio.

† Cõcor. in pœ. li. vj. ibi & quia humana natura nouas &c.

p Post supernũ. i. dicere, quæ priuatæ sunt, meritò sunt post imperiales statim, quæ imperiales sunt à superno deo collatę.

q Legi. s. huic.

r Sortem. i. fortunam. alias partem. Albe.

s Successiones. vt §. eo §. fi.

t Mutationes. facit C. de vetere iure enuc. l. ij §. sed quia. & §. de non alie. §. vt autem. & j tit. j. in fi. j. respõ.

v Infirmæ. facit C. si cõtra ius vel vti. publ. l. fi. & §. de non alien. §. quia verisimile. & C. quando imp. inter pupil. & vi. l. j. j. resp & C. de peri. bo. sub. l j in fi. j. respon. lib. x. Sed quid si dicat ptinceps in concedendo tali priuilegio: concedo non obstante hac constit. vt omnes obe. iud. &c. Respond. valet: vt arg. ff. de leg. iij. l. si quis in princ. testamenti. & ff. de legi. & senatusc. l. princeps.

x Pœnam. de qua statim dicet.

Erit

Verbum generale omnia cõplectitur.

a Erit autẽ hæc lex ergo & in Italia: licet ſ. eo §. cõſi derandũ. & §. ſi igitur. faciat tantum mentionẽ de putricia. Accur.

b Cinguli caſus. ſic. ſ. ſcenicas, &c. §. final.

c In illyrico. i. Sclauonia.

d Recompẽſationẽ. i. meritum vel retributionem.

QVIBVS mod. &c.

e Legitimi. Hic debet eſſe, legitimi efficiũtur: ſed in alia conſti. j. quibus mo. natu. effi. eſt in litera ſui, & quę ſit differẽtia iter hũc tit. & illũ: dic vt in titulo ibi diximus

f Supra. i. præter.

g Conſtitutionibus poſitis in C. de natu. libe. l. cum quis. & duabus ſe. legibus.

h REcte A Iuliano. vt ff. de le. & ſenatuſc. l. nãq; leges. & l. nõ poſſunt. quæ ambę ſunt Iuliani.

i Naturæ varietatem. Natura ẽm apperat nouas edere formas: vt C. de vete. iur. enucl. l. ij. §. ſed quia. & multis vtitur nouitatibus: vt j. de conſan gui. & vteri. fratr. in princ. col. vj.

k Sufficiat. ſ. correctum.

l Leges. vt C. de natu. lib. l. cũ quis. & l. nuper. & l. ſi. & ſ. de inceſt. nupt. §. dubitatum. & ſ. de trien. & ſemiſ. §. ſi. colla. iij.

m Ex his. ſcilicet quæſtionibus.

n Moliuntur. Loco paſſiui. & dic, i. inducuntur.

o Corrigimus. i. adiicimus, & interpretamur. Azo.

p Sancitum. vt & de natu. lib. l. cum quis.

q Conſternatam. alias copulatã. Ac. aliquid impetretur ab aliquibus noſtrorũ ſubiectorum, aut ab alio quolibet, quibus prius interdiximus, inter quos complectimur (ſicut vicum eſt) eccleſias, & venerabilia monaſteria, & ſacras noſtras domos, & ſacra priuata, & ſacrum patrimonium: neque hoc omnino valebit. Erit autem hæc lex [a] vbiq; ſuam iuſtè extendens virtutem: & ſimul quidem futura cautè conſtituens, ſimul autem quod præteriit, curans. Scitote igitur omnes ſubiecti, quos Deus noſtris progenitoribus & nobis donauit, quoniam hanc vobis damus legiſlationẽ omnem vobis cautelam conferẽtes. & neque itinere fatigabimini longiore, neque aduerſus maximos lachrymabitis: neq; nos culpabitis, tanquã hæc non corrigentes: ſed vnuſquiſque de proximo recipiens pœnam eorum, in quibus fortè damnificatur, atque læditur: & hanc curã videẽs magnum & bonum laudabit Deum qui hęc nos ſancire bene & iuſtè illuminauit. Sit ergo pœna talia committẽtibus, aut ſuſcipientibus iudicibus, & cinguli caſus [b], & decẽ librarũ auri dãnum. Glorioſiſſimi igitur præfecti noſtrorũ, ſacrorum prætoriorũ, qui per omnem ſubiectã terram cõſiſtunt. legem hãc cognoſcentes proponant, & per dioœceſes ſub ſe conſtitutas, & in omni Italia & Libya, & inſulis, & Oriente, & quodcunq; in Illyrico [c] eſt: vt ſciant omnes, quomodo eorũ curã habemus, Deo qui tanta nobis cõtulit, offerentes legem: qui magnam nobis pro eis recõpenſationem [d] dabit, dũ talia pro cauſa ſubiectorũ ſalutis ſanciuerimus. proponatur Cõſtantinopolitanis ciuib⁹ noſtris.

TITVLVS I.

† QVIBVS MODIS naturales filij efficiãtur legitimi [e] & ſui, ſupra [f] illos modos, qui in ſuperioribus conſtitutionibus [g] continentur.

Confectis inſtrumentis dotalibus, filij naturales ex muliere libera nati, efficiuntur legitimi & ſui, etiam ſi poſt confectionem nulli legitimi patri naſcantur: vel naſcantur, ſed moriantur. Angel.

Imper. Iuſtian. A. Ioan. glorioſi. Orientalium prætoriorum præfec. exconſule ordinario & patricio.

COLLATIO SEXTA.

REctè † dictum eſt à prædeceſſoribus noſtris, & ante omnes à Iuliano [h] ſapientiſſimo, quia nulla lex, neq; ſenatuſcõſultum prolatum in republica Romanorum, videtur ad omnia ſufficiẽter ab initio promulgatũ: ſed multa indigere correctione, vt ad naturę varietatem [i], & eius machinationes ſufficiat [k]. Igitur de iis, qui ex naturalibus ad ſuorũ ius pueniãt, & multas & varias conſcripſimus leges [l]. Ex his [m] aũt quæ à natura rerũ per ſingula moliũtur [n], inuenientes aliquid deeſſe iis, quę iã ſtatuta ſunt: hoc in præſenti corrigimus [o]. Sancitũ [p] namq; eſt, vt ſi qs habẽs mulierem puro ſibi affectu cõſternatã [q], deinde filios procreauerit, & poſtea etiã nuptialia fecerit inſtrumenta [r], & legitimos ex ea procreauerit filios [s]: neq; ij, q prius nati ſunt, maneãt naturales: ſed & illi cõmerẽtur ſuis [t], eò [v] q occaſio omnino eis ſunt, naſci legitimis [x]. Sed habuit etiam iſta lex [y] correctionem. nam quia ſecundi & poſt dotẽ nati, mortui ſunt: ideo volebãt quidã [z] nequaquã priores à nõ exiſtẽtibus adiuuari. & hoc emẽdauimus [a].

† Hæc quæ ibi dicuntur, recitãtur in proœ lib. vj. decret. licet non per eadẽ verba, ſed variatis.

r Inſtrumenta. i. matrimoniũ. cum ea fecit interueniẽtibus inſtrumentis in quibus dos, & matrimonium cõſcribitur: quod eſt neceſſe ad talium filiorũ legitimationem, qui prius nati ſunt: vt inſtitu. de nup. §. ſi.

s Filios. ſ. poſtea.

† Haloã. De liberis quomodo eos oporteat legitimos, vel

t Suis. id eſt, legitimis.

v Eo. i. ideo.

x Naſci legitimis. i. vt legitimi naſcantur. Azo.

naturales

y Iſta lex. ſcilicet ſupra nominata, intelligi; cum quis.

& de in

z Quidam. ſ. ſapientes. Accur.

dotatis nuptiis.

a Emendauimus. ſcilicet per aliam l. in eo. tit. de naturalibus liber. l. nuper.

Eis.

a Eis.s.natis ante matrimoniū: q̄ sui sunt facti p matrimonium.

b Adiicientes.in ea.l.C.eo.l. nuper.

c Aliq̄ filij.vt qa vnus tm̄ postea natus est,vel nullus.

d Inter suos.i.legitimos.Accur.

e Adscribi.i. cōputari: vel dic adscribi in testamento, in quo instituit suos legitimos filios: alias isti tales agunt querela, & omni auxilio q̄ competeret iis,qui ab initio legitimi fuissent:vt ſ. de incest.nupt.§.dubitatum.in fi.co.iij.

† Alias, ad hoc su stinente.

f Sed & aliud.hic nota tres q̄stiones, vna est ī hoc.§. sed & aliud. alia est in sequēti.§. & q̄dā. tertia in §.nouim⁹, quas soluit postea in §.fi quis vero.

g Consuetudine. quā habeat ad cōcubinam.

h Vltra quam. s. dici vel credi possit. Al.vel dic vltra quod,i.valde, vel multum.

i Secundā legem. í .secundus modus quærendi, vt inferius innuit,vt dicit secundus iste modus,&c.secundum Al.Vel dic etiā secundū l. dubiū vel dubitatum.

k Ea autē.i.quæ sunt ex officio mulierum exhibendo naturaliter ad procreādum: sed ibat cum aliis. Acc.

l Quodam nomine.s.naturali.

m Hoc tantū. Nota aliq̄d taceri, vt maius delictū dē intelligi inesse. sic ff.ad Macedonianū.l.j. ibi, nequid amplius.

n A nobis.vt C. de nat.lib.l.nuper.

o Quædam.s.bona.Al.

p Et moriente. repetene.Acc.

q Frueretur.scilicet pater.

r Lex.s.Constant. & dedimus eis [a] etiā sic, vel si mortui sunt ij, qui secūdi fuerunt fratres,habere iura legitima. Illud quoq̄ adiiciētes [b] (quoniam & hoc dubitatum est)vt vel si qui filij [c] post dotalia nō nascantur,attamē præcedētes licet ante dotalia nati sunt,inter suos [d] adscribi [e],patre quippe ad hoc † festināte.

Si mater filiorum moriatur antequam matrimonium contrahatur,& conficiantur dotalia instrumenta,licet pater hoc facere disposuerit, non sunt legitimi. Idē si mulier non sit matrimonio digna,vt quia luxuriosè cum alio viuebat, vel idem si mulier se occultauit, vt in vxorem duci non posset.Ange.

Sed & aliud [f] quiddam tale occurrit:ex huiusmodi nanque cōsuetudine [g] nati filij erant alicui:at ille eos volebat à nobis ad inuento modo facere suos nuptialium confectione documentorum . deliberante autem hoc patre, mortua est mulier,& constitutionis eum deseruit modus. Nō enim erat ad quā oporteret nuptiale cōfici documentum,& naturales manebant filij inuito patre.Et quiddā etiam secundum tale exortum est apud viros neque nobis cognitos. Procreauit etenim quidā filios non legitimè: & filios quidē vltra quā [h] diligebat,& legitimos sibi fieri secundū legē [i] volebat.Ea autem [k] quæ sunt mulieris, non erant omnino sine peccato, neq̄ dignā eā existimauit legitimo quodam nomine [l], quæ etiā semetipsam iniuriauerat. sufficit enim hoc tantū [m] dicere. Quapropter secundus iste modus est,qui filios grauat.in priori quidem post mortē matris: in secundo verò per id, † quod ille peccauit. Nouimus aūt etiā quendā tertium modum. pater nāq̄ volebat legitimos facere filios,& ad ea,quæ de dotibus sancita sunt à nobis [n],respiciebat:filij verò sentientes , quoniam quędā [o] inopinatè euenissent ad matrem eorum,licet vxorē nō legitimam existentem, à quodā cognato diuite,malignè simul & dolosè agētes matrē occultauerunt, ne eos facere legitimos esset patri posibile,& moriēte [p] fortè matre,maternarum rerum † frueretur [q] vsufructu : hoc quod patribus dat benefaciēs lex [r]. talibus [s] itaq̄ resistere artibus, legis est propriū subtilis [t],quam in præsenti sancimus.

Vbi matrimonium non potest cum muliere contrahi aliqua ex causis suprascriptis, & filij legitimi & naturales nulli supersunt: naturales legitimari possunt per rescriptum principis, & patrem qui eos in testamento appellando naturales voluerit sibi efficx suos legitimos succesſoret.Angel.

Siquis sanè non habens filios legitimos,naturales autem tantummodo: ipsos quidē suos [v] facere voluerit,mulierem verò aut non habet penitus [x],aut quæ non sine delicto sit [y],aut quæ non appareat [z]:habeat autem [a] secundum quandā legem ad matrimonium præpeditam [b]:damus ei fiduciam noua quadā & nunc adinuenta à nobis via ad legitimorū ius perducere naturales, proculdubio suis [c] in talibus casibus non existentibus filiis.Sicut enim quidē à præcedentibus nos adinuentus modus [d] est,qui libertos ad ingenuitatē deducit, præmandans [e] quidem

vt C.de bo. mater. l.j.& C.de bo.quæ lib.l. cum oportet.§.j.

† Haloā. quod illa peccauit.

s Talibus.datiui casus sunt.

t Subtilis.s.huius quam,&c. Acc.

v Ipsos. quidem. suos. i. legitimos. Accur.

x Nō habet penitus.quia mortua est: vt fuit in primo dubio.

y Sine delicto sit. vt fuit in secunda dubitatione.

z Quæ non appareat.quia absēs dicitur p filios:vt fuit in tertio dubio.

a Habeat autem. hic repete vel si appareat.Accur.

b Præpeditam. s. mulierem :veluti quia monacha est illa facta:vnde matrimonium cōtrahere nō pōt: vt ſ. de nupt.§.fecādum occasionē. vel hic sacerdos:vnde nec ipse pōt eā habere vxorē:vt ſ.quomodo oport.episcop. §.neque autem.colat.j.

† Haloā. frueretur.

c Suis.i.legitimis.

d Adinuentus modus.s.per restitutionē natalium:vt. ff. de nata. re. per totum tit.

e Præmandans.i. præconcedens ille modus quendā honorem quodā alio actu.l.per impetrationem & concessionē iuris annulorum aureorum: vt subiicit hic,& pro id est , dans eis, &c. qui modus semiple

miplenam ingenuitatem inducit: vt C.ad legem Iul. viscelliam l.vnica.vnde et patronus eis succedit: vt ff. de iu.aur.annu.l. pe. Sed restitutio natalium plenam tribuit ingenuitatem, nec succedit patronus: vt ff.de nata.restit.l.interdum.& caue tibi: quia & hic statim innuitur, q̃ semper natalitiũ restitutionem præcedit ius annulorũ aur.ibi, postea verò &c.q̃ nõ puto. nã nullo modo tali iure petitio aureorum annulorũ potest post restitutionem natalium peti: vt ff. de nata.restit.l.iij.& l. iij. & facit ad hoc j.vt lib.decę.§.j.& §.fi.& j. qui. mod. na.effi.sui.§.j.coll. vij.Acc.

a Eos.i.præmunitores. & hoc si habes eos. si verò habes eis. dic vt ĩ gl.

b Naturam. antiquissimam. Acc.

c Et licebit id patri.s.naturales efficere legitimos.Ac.

d Vt.id est, sicut.

e Dicti sunt modis. veluti p̃ oblationẽ curiæ: vt instit.de hæred. ab intesta.§.ij.& in matrimonio: vt s̃. de incest.nup.§.dubitatum.sed hic modus de quo hic agitur, nõ est per omnia similis: qa non ibi attenditur sint alij legitimi vel nõ vt j.qui. mod. nat. effi.sui §.si quis igitur ex qualibet.sed hic sic: vt isto. §.si quis verò. & §.seq. &j.§.liceat.

f Occurrerit.post legem istam.

g Prædiximus. vt s̃.e.in prin.& est interpositio. Ac.

h Naturæ.i. natura legitimati.

i Restituere naturæ.i. iudicabit eos legitimos.

k Naturæ. qualiter: dic vt infra, quibus modis na.effi.sui.§.illud. ibi, hoc agit &c.& infra, proxi.

l Sanciebat.alias sciebat.

m Differentia.s. hominis. Ac.

n Legitimi. s. filij.

o Mox.i.statim.

p Procedebant.s.de vtero.

q Omnes.vnum enim genus hominum tãtum erat vt inst.de lib.§.j.& j.quib.mod.natu.effi.su.§.j.& ff.de condi.inde.l.si id quod dominus.

r Bella.quia capti.serui capientium efficiuntur: vt instit.de iure perso.§.serui.

s Produxit.l.ab initio.

t Diuersio.vel cõuersio: vt j.q.mo.na.ef.sui.§.illud.

v Eis.s.legitimis.

x Et qualitatibus. Nota similem morbum exigere similẽ medicinam. sic.C.de epi.& cle. l.si quendam. in fi. & ff. ad l. Aquil. l. illud. in fi.& infra, qui.mo.na.effi.sui. §.illud.ar.cõtra.ff. de pœ.l.quædam.

y Illam quidem. s. medelã, manumissionem. s. quæ etiã veteri iure est inducta: vt inst.de liberti.§.j.& patet.ff.de manumiss. per totum ti. Vel dic medelam restitutionis natalium.

z Hanc verò. s. medelam, quæ sequitur. Ac.

a Relinquenti. i. quia non accepit eam in vxorem.

b Torum. concubinatus.

c Deliquisse. vt fuit in secundo dubio. s̃.e.§.& quidã.

d Aliter. interpositio est.

e Permittimus. i. non permittimus naturales effici legitimos hoc modo nisi in subsidium. nam si talis est mulier, quam possit commode in vxorem habere, p̃ matrimonium tãtum debent filij legitimari: vt hic dicit.

f Circunuentio. est. quia est turpis vitæ.

g Non est. quia mortua est: vt s̃.e. §.sed & aliud.

h Aut latet. vt s̃. eo.§. nonimus.

i Circa eam. vt quia alias impedit eã ĩ vxorẽ habere, p̃ter mulieris, vel suum statum: vt s̃. eod.§.si quis verò.

k Filiis. id est, licentia sit patri. & hic incipit modus legitimandi.

l Precem. q̃ qualiter fieri debet, dic vt C. de preci. impe. offe. l fi.

m Differentes. similis est impetratio de senatore, qui libertam vult accipere: vt ff. de ritu nupt. l. si senatori. sic. ff. de iis qui no. infa. l. foler.

n Tali solatio. nam legitimi erunt.

o Neque fraudare. hoc est dicere, filij celantes matrem non fraudant patrem, quo minus faciat eos legitimos: quia inuentus est modus quo efficiuntur legitimi

† Cõcor. in prœ. decre. super verbo noualitigia ibi vñ dicit Imperator.

Restitutio natalium plenam dat ingenuitatem.

Liberi omnes etãt a princip.

eos [a] alio quodam actu, & dans eis aureorum ius annulorum, postea verò ad ipsam deducens naturam [b], quæ seruũ & liberum ab initio non discreuit, sed liberam hominis fecit prolem: sic & nos hunc modum adinuenimus causæ. & licebit id patri [c], vt [d] in iis, qui dudum à nobis dicti sunt modis [e], vel etiã si qs alter occurrerit [f] talis: multæ nanq̃ (sicut prædiximus [g]) naturę [h] sunt nouitates †. Liceat igitur (sicut prędiximus) patri si legitimam non habeat sobolẽ, filios restituere [i] naturæ [k], & antiquæ ingenuitati, si ex libera ei fiant, & suos de cætero, & sub potestate habere. neque enim à principio, quando sola natura sanciebat [l], hominis, anteq̃ scriptę prouenirent leges fuit quædã differẽtia [m] naturalisatq̃ legitimi [n] sed antiquis parentibus antiq̃ filij mox [o] vt procedebant [p], fiebãt legitimi. Et sicut in liberis natura quidẽ liberos fecit omnes [q], bella [r] verò seruitutem adinuenerũt: sic etiã hinc natura quidem legitimas produxit [s] sobolesi: attamẽ ad cõcupiscentiã diuersio [t] naturales eis [v] immiscuit. tanq̃ ergo similibus passionibus factis oportet etiam medelã ex qualitatib? [x] inueniri: illã quidem [y] à prędecessoribus nostris, hanc verò [z] à nobis.

Vbi matrimonium non potest cum muliere contrahi aliqua ex causis supradictis, et filij legitimi et naturales nulli supersunt, naturales legitimari possunt per rescriptum principis, & patrem, qui eos in testamento appellando naturales, voluerit sibi efficiosuos legitimos successores. Angel.

Sit igitur licentia patri † matrẽ in priori statu relinquenti [a], si ex veritate aliq̃d circa torũ [b] apparuerit deliqsse [c] (aliter [d] nanq̃ fieri hoc in talibus casibus non permittimus [e]) & si quædã circũuentio [f] est, aut non est [g], aut latet [h], aut aliquid etiam aliud fiat circa eam [i], aut quod prohibeat venire ad viam ducentem ad dotalia: etiam sic prouidere filiis [k], & offerre imperatori precem [l] hoc ipsum dicentem: quia vult naturales suos filios restituere naturæ & antiquæ ingenuitati & legitimorum iuri, vt sub potestate eius constitãt, nihil à legitimis filiis differẽtes [m]: & hoc facto exinde filios frui tali solatio [n] et neq̃ fraudare [o] posse patrẽ, & celan-

† Haloã. matrique in priori statu delinquenti.

mã

mi etiam sine matrimonio: neq; ob hoc obiiciunt filij ius legitimorū: sed si alio modo velint obiicere, quia expresse cōtradicant patri, hoc possunt: vt j. quib. mo. nat. effi. sui. §. generaliter. col. viij.

a Et celātes. repete neque.

b Abiicere. id est spernere.

c Breui solatio. breue est: sed non breue dictū: vel breue respectu maioris tractatus. sic C. de vsufruc. l. ambiguitatem.

d Hoc quidem. s. q; principem non adeat propter circunstantiā, vt quia eum adire non potest: cum multis sit princeps negotiis implicitus: vt ē. de appel. §. j col. iiij.

e Casuū. qui impediūt eam ad matrimonium.

f Sic filiis. vt dixi mus in patre. ē §. j.

g Percipiētibus.

Dat qui datū cōfirmat. Nota q; qui cōfirmat datum, dat.

h Naturæ simul. idem si in iudicio, vel testamento hęc eadem dicit pater, etiā si vni filiorū tale præbuit testimoniū, aliis, p deest j. vt lic. ma. & auiç. §. ad hoc. col. viij.

i Hīc addentes, in quibus. q. d. his modis: adiicit aliis modis in illis. s. casibus in quib⁹ per illos modos accipere nō licet: vt quia mater est mortua, vel latet sana: vel non est sana: vel alias impedīt aliis modis: vt ē. eo §. si quis verò. & facit j. qui. mo. nat. effic. sui §. generaliter.

k Illos. s. modos.

l Suis. reddītio rationis.

m Forsitan. hoc superfluit: sic ē. de non alie. §. quia verò verissimile. nam constat habere locum alios modos, etiam si filij legitimi sint, siue per matrimonium hoc

tes [a] matrem, & eius legitimorum abiicere [b]. vno enim hoc modo omnibus huiusmodi naturæ excessibus & adinuentionibus in iis, qui legitimos nō habēt filios, medemur, ita breui solatio [c] tantū naturæ impetum corrigētes. Si verò solum modo naturaliū filiorū pater hoc qdē [d] propter quasdā fortuitas circūstātias nō agat: moriens verò sub quodā prædictorum casuū [e] scripserit in testamento velle sibi eos legitimos esse filios successores: etiā huius rei damus licentiā: supplicātibus tamen etiā sic filiis [f] post mortem patris, & hoc dicētibus, & ostendentibus patris testamētum, & hæredibus existētibus, inquātū pater eos scripserit, & ab imperio hoc percipientibus [g]: vt in vno eodemq; hoc qd' agitur, sit donū patris et principis, id est, dicere naturæ simul [h] & legis. & hoc dicimus nullum anteriorē legitimū perimentes modū: sed etiam hunc addentes [i], in quibus illos [k] accipere non licet. omnino enim suis [l] existentibus, deinde naturalibus procreatis aut primitus natis, nequāq; legitimorū ius eis adiicitur, nisi forsitā [m] per constitutiones nostras, quæ dotaliū instrumentorum introduxerunt modum.

Filius naturalis non legitimatur per adoptionem. Angel.

Et nos non latuit, quia etiam adoptionis modus erat antiquitus ab aliquibus ante nos imperatoribus [n] super naturales ad legitimos transferendos non improbabilis existimatus: sed æquè piæ memoriæ noster pater & cōstitutio ab illo plata talia reprehēdit [o]. Manere ergo & illā in suis terminis [p] volumus: quoniam castitatē diligēter considerauit [q]: & incōpetens est, quæ bene exclusa [r] sunt, rursus ad rempublicam reuocare.

Illustres & alij superiores matrimonium non possunt contrahere, nisi interueniant dotalia instrumēta & solennitates, quæ solent in nuptijs interuenire. Abiectæ verò personæ, vt sunt agricolæ & milites caligati, absque his solennitatibus matrimonium contrahere possunt. Angelus.

Illud quoq; melius [s] arbitramur constituere cōpetenter, qd' ex plurimo causarū experimento cognouimus. multæ quidē & cōtinuæ lites nūciatæ nostrę maiestati ad opus nos deduxerunt huius legis. Quia em & antiqs [t] promulgatū est legibus, et à nobis [v] ipsis sunt hęc eadem cōstituta, vt etiā nuptiæ extra dotalia documenta ex solo affectu valeant, & ratæ sint: sed falsatis [x] cōtractibus nostra ex hoc est completa [y] respublica (nā introeūtes testes sine periculo mentientes, qa vir vocabat dominā cohærētem: et ista illū similiter nominabat: & sic eis [z] fingunt matrimonia nō pro veritate cōfecta) hoc existimauimus, oportere secundū naturales [b] definire leges. Nouimus etenim [c], et castitatis sumus amatores, & hoc nostris sancimus subiectis. Sed nihil est fauore amoris vehementius [d]: quē retinere

fiat: vt ē. de incest. nup. §. dubitatum. & ē. de trien. & se. §. fi. col. iij. siue per oblationem curię: vt C. de nat. lib. l. legem. §. j. & j. quib. mod. nat. effi. sui. §. itaq; ibi, si quis igitur &c. & C. de na. lib. l. cōmuniū. §. fi.

n Ante nos imperatoribus. vt ab Anastasio: vt C. de natu. lib. l. iubemus. in fi.

o Reprehendit. dicens vt naturalis non adoptetur: vt C. de natu. lib. l. legem Anastasij. §. in posterum. quæ est Iustiniani.

p Terminis. id est firmam.

q Considerauit. s. constituere. Acc.

r Exclusa. nota non debere in dubium reuocari, qd' bene est semel determinatum: vt C. ad le. Iu. de adult. l. Gracchus. & C. de re. cred. l. si qs. in fi. & C. de sum. tri. l. nemo cler. in prin.

s Illud quoq; melius. s. quàm si non constitueremus.

t Antiquis. vt ff. de re. iu. l. nuptias.

v Nobis. vt ē. de nup. §. nuptias.

x Falsatis. totum est suspēsiuum vsq; illuc, existimauimus &c.

y Completa. id est, repleta.

z Eis. s. verbis.

a Finguntur. id est, falsa ponūtur.

b Secundum naturales leges. i. secundū naturalem ęquitatem facta. Ac.

c Nouimus. etenim s. esse & sumus vt subiicit, amat. &c. alias nos enim &c. sic ē. de triente & semis. §. considerauimus. col. iij.

d Vehementius. Nota amorem appellari furorem vehementem: vt sicut furiosus se non sentit, sic nec amorosus. est etiam similis ebrio: vt instit.

tri cũ furor ille venit. Igneus ille furor nescit habere modum.

a Retinere. id est, refrenare.

b Perfecte. aduerbium est.

c Si abstinebunt. repete, & philosophi est, si abstinebunt.

d Sermone. scilicet blando.

e Eas quas amãt. quæ. i. quia cũ eis per blanditiã non conferũt postquã tali detinent furore. vel si deest non, expone cõsueuerũt id est, consueuerũt conferre. Accur.

† Cõcor. c. vlt. cum glos. j. extra de donat. inter virum & vxor. vide illã gl. quia nota bilis est & elegans. Illustres ac superiores his ad principẽ usq; qualiter nuptias contrahere debeant.

f Legislatores. vt ff. de donat. inter vir. & vxo. per totũ. & maxime. l. j. & l. iij. in prin.

g Vt non. alias deest non. Accur.

h Illustres. Not. quod illustres & superiores vsque ad principem debent matrimonium cõtrahere interueniẽte dote & antenup. do. & in scriptis: vt hic, & C. de nup. l. imperialis. in fi. j. coll. & j. vt lice. ma. & auiæ. §. quia vero dudũ. col. viij. Itẽ omnia quæ honesti, &c. q. d. & omnia, quę debent esse ibi ad tale matrimonium contrahendũ, quæ deberent (alias decent) habere honestiora nomina, scilicet illustriũ. id est, ipsos illustres, & solẽnitas, & pompæ, & gloria, quæ solent nuptiis interuenire: & dic breuiter sensum horũ triũ. §. qui sunt in dignitate maiori, vt senatores & illustres, non sine dote & donatio. propter nupt. contrahunt matrimonium: at qui sunt in militia honestiori, vel in professione honestiore, si copulantur absq; documẽtis nuptialibus, ad orationis veniant domum: & scriptura omnino cõficiatur. abiectis autẽ, itẽ militi caligato, itẽ agricolis sine scripto licet cõtrahere; sed hæc non seruãtur forte.

re [a], philosophiæ est perfectè [b] monentis, & instlientem atq; inhærentem cõcupiscentiã refrenantis, vt ij, qui hoc tali detinentur, si abstinebũt [c] sermone [d] ad eas, quas amant [e], quæ eis non per blandimenta conferunt. Deniq; intantum etiam ante nos legislatores [f] tales scierũt animorum affectus, vt etiam donationes constante matrimonio prohiberent: vt non [g] concupiscẽtiæ magnitudine vecti, latenter paulatim coniuges semetipsos priuarent sua substantia †. Hæc ergo casta lege sancire bene se habere credidimus. In maioribus itaque dignitatibus, & quæcunq; vsq; ad nos, & senatores, & magnificẽtissimos illustres [h] sunt, neq; fieri [i] hæc omnino patimur: sed sit omnino & dos & antenuptialis donatio: & ad omnia, quæ [k] honestiora [l] decet nomina. Quantum verò [m] in militiis honestioribus & negotiis [n] & omnino professionibus dignioribus est: si voluerit legimæ vxori copulari, & nõ facere nuptialia documenta [o]: non sic quomodocunq; & sine cautela effusè, & sine probatione hoc agat [p], sed veniat ad quadã oratiõis domũ, & fateatur sanctissimæ illius ecclesiæ defensori: ille autem adhibens [q] tres aut quatuor exinde reuerendissimo sum clericorum, attestationem conficiat [r] declarantem, quia sub illa indictione, illo mẽse, illa die mensis, illo imperij nostri anno, consule illo [s], venerunt apud eum in illam orationis domũ ille & illa, & cõiũcti sunt alterutri: & huiusmodi protestationem, siquidem accipere volunt, aut ambo conuenientes, aut alteruter eorum & hoc agant, & subscribant ei, & sanctissimæ ecclesiæ defensor, & reliqui tres, aut quantoscunque voluerint: non tamen minus tribus literis hoc significantibus. Si verò etiam hoc illi non egerint [t]: ille tamen talem reponat chartam venerabilis illius ecclesiæ defensor in eiusdem sanctissimę ecclesiæ archiuis [v] (hoc est vbi venerabilia vasa seruantur) prædictas subscriptiones habentem: vt recõditum sit omnibus [x] ex hoc munimen [y], & non aliter videatur nuptiali affectu eosdem conuenisse, nisi tale aliquid agatur, & non omnino [z] ex literis causa testimoniũ habeat: his ita gestis, & nuptias, & ex eis sobolem esse legitimam [a].

Hoc autem dicimus, vbi non dotis, aut antenuptialis donationis sit documentum. fidem enim in solis testibus suspectam habentes [b], ad præsentem venimus dispositionem [c]. Quisquis autem [d] in abiecta degit vita, paruę quidem substantiæ dominus consistens, in nouissima verò vitæ parte iacens [e] habeat etiam in his [f] licentiam.

Sed neque [g] agricolas, aut milites armatos, & quos lex caligatos appellat, hoc est viliores & obscuriores [h], non †per-

i Neq; fieri. hoc est facere. Accur.

k Quæ. i. omnia.

l Honestiora. i. honestas personas.

m Quantum vero. nunc de mediis.

n Et negotiis. i. negotiatoribus honestioribus.

o Documenta. quia si illa nolunt facere, non debent ire ad ecclesiã. Acc.

p Agat. id est, accipiat.

q Adhibens. scilicet chartam.

r Conficiat. defensor ecclesiæ.

s Cõsule illo. facit. ff. de accu. l. libellorum. & s. vt præpo. not. imper. in prin. col. v.

t Non egerint. i. non acceperint huiusmodi ptestationẽ viri & vxoris.

v Archiuis. dic quot modis accipitur: vt diximus. s. de defen. ciui. §. præcepto.

x Omnibus. scilicet marito & vxori & filiis.

y Munimen. id est, probationes.

z Et omnino. no. scripturam necessariam. sic & alias C. de non nu. pecu. l. generaliter. sed regulariter contrat vt C. de pact. l. pactum.

Scriptura in multis necessaria est.

a Legitimam. s. piximus.

b Habentes. scilicet nos.

c Dispositionẽ. sed hæc media via reducitur hodie ad ius tertiæ: vt solo affectu contrahãt, vt j. vt lic. mat. & auiæ. §. quia vero. quæ est contraria.

d Quisquis autẽ. hic de minimis.

e Iacẽs. ille iacet in vita tota, qui habet omnia, q̃ exigit vita & ille in nouissima parte vitę, qui vix habet qđ sufficit ad vitam. Azo.

† Antò. Augu. lib. singularicit ad Mo-

f Etiam in his. i. in matrimoniis indulgentiam habeat, vt sine scriptis posit contrahere matrimonium. destinum, non recipit hoc loco nega-

g Sed neq;. non solum viles, sed neq; agricolas, &c. tionem.

h Obscuriores. pro eodẽ sicut. ff. de cõcu. l. in cõcubinatu

n binatu

bínatu.in princ. & C.de nupt.l.à caligato.

a Perscrutamur. i.non separamus à prædictis: quia in omnibus idem dicimus:& videt hic vna negatio abundare:vt & ſ.de hæ. & Fal.§.inordinatum.in prin.coll.j. & no. q̃ de tribus dicit.§.iſte.ſ.de vilibus.Itē de nouo milite,cui eſt ſtudium militiæ.Item de rustico,cui eſt ſtudiū terræ,& eſſe: vt C. de agrico. & cenſi.l. cum ſatis. libro xj. & ſic rede hic ſingulaſingulis.

† De materia huius.§.vide extra, de cland. deſpon. per tria capitula.

b Perſonis. ſ. de quibus hic primo dixit.Accur.

† Supra omnia.

c In militibus. ſubaudi,ita in militibus,&c.

d Mediocritatē. quia parentes erāt viles.

e Militares.quādo milites obſcuri.

f Ruſticas.quando agricolæ ingratitudo agricolarū: & ſic pro eodē ſubaudi. Accur.

g Quoniam autē in interpellationibus.i.per interpellationes. Accur.

h Modis legitimis.vt per duos teſtes:vt ff.de teſtib.l.vbi.vel per inſtrumentū de hoc factū vt C.de fide inſtr.l. in exercendis. vel vel per cōfeſsionē eius,vel alio modo vt ff. de confeſ.l. j.

i Præter ordinē. ordinem dicit lex, quando certos enumerat caſus,quibus licet vxorē dimittere:vt j. vt liceat matr.& auiæ.§. qa vero plurimas. co. viij.& C.de repud. l.conſenſu. Accur.

k Bonis. id eſt, beneficiis.

l Quartam.hanc quartam ſubſtantiæ mariti habet vxor in duobus caſibus.Primus qñ eā repellit indotatā: vt hic & ſ.de nu.§.

Quartam ſubſtātiæ viri quan doq; habet vxor.

ſcrutamur [a],quibus ciuilium cauſarum ignorātia eſt,& ſolius circa terram operationis,& circa bella concupiſcentiæ cauſa eſt ſtudioſa & iuſta & laudabilis. Et ſicut in vilibus pſonis [b] & in militibus [c] armatis obſcuris & agricolis licentia ſit eis, & ex non ſcripto conuenire, & matrimonia celebrare inter vtroſque: ſintque filij legitimi: qui patrum aut mediocritatem [d],aut militares [e],aut ruſticas [f] occupationes & ignorātias adiuuent. Quoniam † autem in interpellationibus [g], quæ nobis fiunt ſemper, omniū † aſsiduè mulieres audiuimus ingemiſcenes & dicētes: quia quidam earum concupiſcentia detenti, ducant eas in domibus ſuis ſacratan gentes eloquia,aut in orationis domibus iurantes habituros ſe eas legitimas vxores,taliter eas habentes tempore multo,& forte ſuſcipientes filios:dein de dum ſe ſatiauerint earū deſiderio, aut extra filios, aut cum filiis eas proiicientes de ſuis domibus: iudicauimus etiam hoc oportere ſancire,vt ſi mulier oſtendere potuerit modis legitimis [h],quia ſecundum hanc figuram vir eam acceperit domi, vt eam vxorem legitimam haberet,& filiorum legitimorum matrem:nequaquam penitus licentiam eſſe ei hanc de domo præter ordinem [i] legis expellere,ſed habere eam legitimam:& filios ſuos eſſe ei: & illam,ſi quidem in dotata ſit,noſtræ conſtitutionis vti bonis [k], quartam [l] ſubſtantiæ viri percipientem,ſiue expellatur, ſiue prius moriatur vir: non perſcrutantibus nobis, ſiue repudio vtens dimittat eam,ſiue etiam ſi ne hoc [m]. Neq; enim veri ſimile eſt eum mittere repudium,qui & ipſas nuptias denegat [n]. Sed ſi eā irrationabiliter expellat de domo:hoc ipſum ſit ad uerſus virum iuſta cauſatio [o]:& mulier hoc facto repudium ei mittat:& exigat quartam, ſi vxor oſtenſa fuerit extitiſſe: licet extra dotem conuenerit [p],viri iuriiurando credens. Quid enim agat aliud,quæ ad dotem non eſt idonea,quàm vt ſemetipſam cum omni dote contradat? Sit autem & ſoboles legitima etiam inuito patre. Qui enim ad hoc nuptias fecit,& filios procreauit, vt mulier legitimorum ei filiorū fieret mater: non poteſt ex tali nato germine,rurſus [q] vt naturales abiicere, neque quaſdam poſtea fortè nuptias poſt mortē vxoris, aut repudium contrahens eos,qui ex illis naſcuntur nuptiis,velle habere, eos ſolos eſſe legitimos: niſi eis [r] etiam illi priores fuerint copulati, quorum ſimiliter pater eſt,teſte exiſtente nuptiarum priorum quidem Deo [s],ſecundum autem lege. Eadē nobis lex pro cautela ſit nuptias contrahentium promulgata:& ſi filij quidem ex talibus proceſſerint [t] nuptiis, erunt ſui, & his legibus [v], quæ ſunt de ſuis poſitæ, fruentur. Si quid autem poſt hæc fiat [x], non tamen ex conſcripta procedat copulatione : erunt naturales, & quæ à nobis largita ſunt naturalibus,ſiue ex teſtamento,ſiue ab inteſtato [y] potien-

ſi quis enim duxerit.co.iiij. & C. de repu.l.fin.§.j. Item qñ præmoritur vir & vxor, ſuperſtes eſt inops: vt ſ. de exhib.& intro.re. §.pe.coll.v. & hic, quæ quarta hodie ſibi datur, ſi habet tres filios,vel pauciores: alioqui virilis:vt j. vt li.ma. & auiæ.§.quia vero dudū.quæ huic eſt contraria.

m Etiā ſine hoc.i. ſine repudio.

n Denegat. vt j. declaratur. Accur.

o Cautio. i. erit vxori iuſta cauſatio dimittendi eā: vt ſubiicit. Accur.

p Conuenerit. ſ. matrimonium.

q Rurſus.not.nō poſſe aliquem mutare conſtitiū in alterius iniuriam. ſic ff.de regu.iur.l.nemo.& j.vt lic. matri & auiæ.§.illud quoque. & C. de neg.geſt.l.ſi.arg.cōtra.C.de acq.poſ.l. ſi.§.ſinautem nec.

Cōſilium in alterius dānū mutari nō debet.

r Eis. ſ. ſecundis filiis. Accur.

s Quidem Deo. nō.quādo iuratur, deum eſſe teſtm. ſic quādo iudex iurat bene iudicare, Deo iudex eſt:vt C. de iura.calū.l.ij.§.ſinautem .

Teſtis eſt Deus,quādo iuratur.

t Proceſſerint.in præteritis. Accur.

v His legibus.vt ab inteſtato primo loco ſuccedant: vt inſti.de hæredi.ab inteſta.§.j. Item in teſtamento debeāt inſtitui, vel exhæredari: vt inſtit. de exhær.lib.in princ. & C.de lib, præte. vel exhæ.l.ſi §. pe.

x Hæc fiat.i.ſi cōtrahatur matrimonium ſine ſcriptis vt ſubiicit.

y Ab inteſtato. alia ēm olim ſunt iſtis largita:vt ſ.de triē.& ſeq §. conſideremus. & aliter hodie:vt j.qb. mo. natu.eſſi ſui.§. diſcretis.& §. ne igitur. & ſequenti.

Potien

a Potientur. hoc videtur locum habere in mediis q̃ non contrahunt in ecclesia solenniter: vt ſ. nam ſi eſſent de minimis, poſſunt contrahere quocũq; modo, etiam in futuris temporibus.

b Prohibitis. ſ. iure cognationis vel affinitatis: nõ quia defuerit ſcriptura: & tunc naturales dicẽtur: vt hic & ff. quib. mod. natur. eff. c. ſui. §. fin. coll. vij. Alij intelligũt hic de illis, qui debent cõtraxiſſe cõ ſcriptura, & non fecerunt: vt filij indẽ nati, nec naturales dicẽdi ſint. Sed nõ ne. ſ. appellauit legitimos, nec interuenerat ſcriptura? Rũ illud referri ad nuptias ante hanc legem contractas: hoc ad futuras. Vel hoc quando breui tempore tenuit eã: vt. ſ. poſuit. Accur.

c Hoc. ſ. vt ſpurij habeantur.

d VT II, Q. VI obligatas &c. Hæc pars exponitur. j. vſq; ad. §. qd' ſi quis.

e Vt curatores. hoc exponitur. j. §. quod ſi quis. vſque ad. §. & hæc diximus.

f Hæc autem. hoc dicitur. j. eo. §. quoniam.

g Et de gubernatiõe. hoc dicitur. j. eo. §. quoniam.

h OMnia legislatori dic q̃ prio loquitur generaliter de quolibet faciente legem, ſiue ſenatore, ſiue prætore: & de cautela minorum fecit legẽ: vt ff. de minor. l. j. Vel dic, quod primo & poſtea loquitur de imperatore: & ſic facit tranſitũ de ſingulari ad plurale.

i Nihil. ſ. nulla occaſio.

k Inſtrumenta. Quibus cõtinetur deberi minoribus: vel contra minores ſoluiſſe. inſtrumenta. ſ. cuſtodian tur.

l Eos. ſ. minores.

a „Eos enim, qui ſemel ex odibilibus nobis & p pterea prohibitis b „ nuptiis procedunt, neque naturales vocari: neque participanda eis vlla clementia eſt: ſed ſit ſupplicium etiam hoc c patrum: vt agnoſcant, quia neq; quicquam peccatricis concupiſcentiæ eorũ habebunt filij. Quæ igitur placuerunt nobis, & ad hominũ medelam & naturæ pleni tudinem per hanc legem ſtatuta ſunt, tua celſitudo manifeſta faciat vniuerſis programmatibus propoſitis, per quæ omnibus lex erit aperta, cognoſcẽtibus ſecundum quem circa talia conuerſentur modum: & noſtram conſiderantes prouidentiam, quia omni occupationi alteri eorum vtilitatem præponimus.

TITVLVS II.

VT II, QVI OBLIgatas d ſe habere perhibent res minorum: aut obligati ſunt eis, ad eorum gubernationem penitus non accedant & vt curatores e nullo modo ſuſcipiant ceſsiones aduerſus eos, quorum curationem agunt, vel egerunt, hæc autem f generaliter valebunt in omni curatione. in quibus perſonis leges curatores præbent & de gubernatione g pecuniarum competentium eis, quorũ negotia adminiſtrãtur: & quando eas recõdi, aut mutari oportet, aut ex eis reditus comparari.

m Studioſa eſt repete quemadmodum bene ſe habeant. Azo.

n A Deo. vt. j. de fid. inſtru. §. quia igitur.

o Multas hic tangit. de ſecunda parte titu.

p Ætate. adulta.

Minoris creditor eius tutelam accipiens, vel curam, actione quã in eum habet, cædit: debitor autẽ ſolutione non liberatur: nec ceſſionem actionis contra minorem ſuſcipere poteſt. Angelus.

Impera. Iuſtinianus Auguſt. Ioanni gloriоſiſsi. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconſule ordinario & patricio.

OMnia quidem legislatori h reipublicæ in magna cura ſunt, quemadmodum optimè ſe habeãt, & peccandi nihil i relinquatur: præcipuè autem inſtrumenta k minorum, & quæ circa eos l curatio eſt, ſtudioſa m cura eſt eis, qui proferendi leges à Deo n licentiam perceperunt. dicimus autem de eo qui imperat. Multas o itaque cauſas audiuimus, vbi adminiſtrantibus curatoribus ceſsiones factæ ſunt aduerſus minores, ſiue impuberes, ſiue puberes quidem, in ſecunda tamen ætate p conſtitutos: & mox q efficiuntur r eorum ſ domini facultatũ t, & non exiſtentia forſitan debita ſubeuntes v † „ aut aut paruo pretio ceſsiones accipientes eorũ x „ quæ y ſunt vndique z fragiles, aut etiam celantes a deſuſuſcepta b exiſtentia in minorum rebus: & ita ceſsiones accipientes ſecundum multas pluresve occaſiones c. Quid enim † homo ad malitiam, ſemel deditus, non adinueniat d, vt minorum res proprias faciat?

q Et mox. i. poſt quã ceſsiones ſunt factæ eis.

r Efficiuntur. ſ. curatores.

s Eorum. ſ. pupillorum.

t Facultatum. per acceptilationẽ inſolidum.

v Subeuntes. reſolue hæc & ſequẽtia participiã verba: vt ſubeuntes. i. ſubeant: accipientes. i. accipiant.

x Earum. ſ. minorum, hoc eſt dicere contra eos.

y Quæ. ſ. ceſsiones. alias quæ minores: & eſt plana.

z Vndique. vel quia nullo modo debetur: vel quia inutile per exceptionis opem: quod idẽ eſt: vt ff. de ver. l. credi tores.

a Celantes. i. celant. & iterum accipientes, quod eſt. j. expone. i. accipiãt. Vel dic celãtes: quia celabant teſtes, qui interfuerunt ſolutioni factæ à patre pupilli.

b Deſuſcepta. i. apochas: vt. ſ. de ecclc. rer. immobiliũ aliena. §. j. apochæ autem ſunt ſcripturæ, in quibus continetur debitũ ſolutũ eſſe: vt. ſ. de mã. prin. §. coges. coll. iij. ſedm Alc. & ſ. de. j. q̃ igredi ad app. §. pen. co. v. Occaſiones. ſ. uoredemalias quas malitioſi hoies adinuenirũt vt ſubiicit. Accur.

Apocha qui fit.

† Haloã. ſiue vndecũq; marcida parcida

d Adinueniat. no. malitioſum omne le malitio malum poſſe cogitare: & maximè officialem aliquem: vt C. de iure fiſ. l. j. C. de mandat. princip. l. finali. in glo. in princi. & ſupra, de .pœ. Clerici. circa princi. & mẽ. ſuper §. ſi igitur. & ſ. de verſi. maxime &c. col. v. nis.

† Verba facultas. in fin. lib. huius textus. & C. de mandat. recitãtur per glo. in princi. & ſupra, de .pœ. Clerici. circa princi. & mẽ. ſuper §. ſi illud. ibi, & chinatio exchi. §

Hæc omnia lege corrigere volumus [a]: & præcipuè illud, vt si quis obligatũ [b] habuerit minorẽ, aut eius res: hunc non omnino ad curationem [c] eius (vel si à legibus vocetur) accedere. Quid em̃ non agat pro se dominus eiusdem [d] existens, & aduersarij rerum detentator nuper effectus? Propter hoc enim & illud sancimus, vt si apertissimè manifestum est, quia is qui sit administrator, ipse est iuri minoris obnoxius: neque ipe curator erit: necubi [e] aut cautionem furetur, aut alias probationes, quæ erant minoris, corrumpat: & curatio fiat ei [f] rerum interitus propriarum [g]. Hac itaq; lege acutissima colligitur, vt nullus eorum, qui obligatas perhibent habere res defuncti, ipsumque minorem & eius [h] res aut etiam qui apertè obligatus existit, ad curationem eius accedat: neque habeat licentiam tale aliquid agere. Sed & si quis † iam curam gerens, obligatum [i] sibi effectum habeat minorem, in se forsan hæreditate perlata cuiuspiam, qui minorem habuit obligatum aut alia huiusmodi occasione, nõ iã solùm [k] eum esse fidelem ad impuberum, aut adolescentium curam, sed coniungi tutorem alterum [l], aut curatorem [m]: hoc quod in plurimis legum casibus [n] inuenimus: vt custodiat ille, ne fiat aduersus adolescentem, aut eius substantiam ab eo, qui eum habet obligatum, in medio illa malignitas: sed hoc ipsum obseruet [o], eiusque iusiurandum, iurãs in ordinatiõe [p], quia hæc custodiet, etiam, quæ ex proditione ad curatorẽ [q] pœna est, reformidans. Vt autem non demus recusationem omnibus hominibus tutelæ, vel curæ: si dicant quia obligatas habent res adolescentium [r], aut apertè obligati sunt: sancimus, si quis dixerit, obligatum se habere minorem, aut eius res, aut etiam minoris parentes [s]: mox ostendere [t] hoc ipsum recusationis tẽpore apud eum, qui dedit curatorem, & absolui. aut si incertũ [v] est hoc: præbeat ad sancta eloquia iusiurandum, quia ex veritate obligatum eum se habere credens [x] recusat: & si hoc factum fuerit, tutelam non contingere, neque curam: sed eum ab ea re procul expelli: ne ex dolo. l. fi oleum. vel arbitrio iudicis put dicitur. ff. de appel. ff. decem librarum auri, & in alio debito, quam tutelæ: nam impossibile est, quin tutor gerens obligetur saltem ad rationem reddendam. Accur.

Tutor obligatur ad rationem.

k Iam solum. remanet ergo tutor, licet deueniat in eum casum, à quo incipere nõ potest: vt ar. inst. de le. §. contrario. ar. contra. ff. ad. l. Aquil. l. qui in eum.

l Alterum. si impubes est.

m Curatorem. si pubes est.

n Casibus. quod habẽti tutorem curator datur: vt si legitimus tutor, vel testamentarius, vel datiuus non sit idoneus: vt inst. de cu. §. interdum. & C. in quib. cau. tu. vel cu. per totum. Accur.

o Obseruet. scilicet curator. adiunctus, quod non sit malignitas: & hoc etiam iurabit curator iste: vt subiicit j. eo. §. fin.

p In ordinatione. i. cũ ordinatur curator.

q Ad curatorem. vel tutorem subaudi: & est pœna amissionis debiti: si creditor est: vel quod solutione interim facta non iuuet: sicut & quãdo in initio hoc tacet: vt j. eod. §. si vero tacuerit. Vel dic, quod dicit de pœna dupli, quæ exigitur p actionem de rationibus distrahẽdis: vt ff. de tu. & ra. di. l. ij. §. fin.

r Adolescentium. alias minorũ. alias adolescentium.

s Parentes. & per cõsequens ipsos minores: qa si filij: ergo hæredes: vt inst. de hæred. quali. & dif. §. sui. & si hæredes sunt: ergo obligati in onere hæreditario: vt C. si cer. pet. l. j. Accur.

t Ostendere. i. probare per testes.

v Incertum. i. si hoc nequit testibus comprobare.

x Credens. secus in sacramento testis: vt. C. de testi. l. testium, &. ff. de hæred. & Fal. §. si vero absunt. Item secus quando est in sacramento de re: vt ff. rer. amo. l. Marcellus. sed in sacramẽto calumniæ idem. vt C. de iura. ca. l. j. in prin. Et sic no. quod hoc sacramentum est quasi calumniæ: sicut & quando quis iurat, quod credit se probare falsum: vt C. de fid. inst. l. fi. in prin. & quando vult inuenire pecuniam suam in alieno solo absconditam: vt ff. ad exhib. l. thesaurus.

a Corrigere volumus. quod facit. j. §. quod si quis.

b Obligatum. personali actione, & ideo illud est si rei ven. habet tutor vel curator contra minorem, vel econtra: nã illa nõ est obligatio: vt insti. de act. in pri.

c Ad curationem. nũquid idem in tutela? Rñ. sic: qa eadem est ratio p̃ prohibitiõis: ergo idẽ ius: vt ff. de verbo. obli. l. à Titio. in fi. j. rñ. & dicitur j. §. proxi. sed & ibi qs. ibi, sed cõsũgi &c. & colligi. j. vt sine prohibitione ma. de. &c. in prin. col. vij. & in nouellis hoc eo. titu. dic ergo curationem in hoc titu. large accipi etiam p̃ tutela. Item secũdum hoc nunquid in quolibet tutore? Quidã dicunt quod sic: qa hic generaliter loquitur. Alij quod non: & excipiunt testamentarium: qa fides eius approbata videtur à testatore: vt inst. de satisda. tut. §. j. &. C. de episco. audien. l. de creationibus. & ff. de curato. furio. l. fi furioso. in fine. certe & eadem ratione datum ex inquisitione, & ex certa scientia debent approbare: cum eius fides sit approbata vt inst. de satisd. tuto. & cura. §. ij. & sic insolis legitimis & datiuis sine inquisitione haberet locum hæc auth. Defendas ergo primã.

† Ex hoc §. est extra nec ob. d. iura: quia cta auth hẽ. approbatus videt quę est super l. creditorib. quo ad satisdationem cuitandam, nõ ad ea, q̃ in hac constitutione dicũtur: cum nec tunc hæc cõstitutio fuerit cogitata. Itẽ facile est sibi dicere, quod si creditor vel debitor: vt j. eo. §. vt autem. Excipio autem matrem & aviam: vt j. vt sine prohi. ma cre. & de. in prin. col. vij. quod est pro nobis: quia sic fuisset etiam de testamentaria exceptum, si hoc Imperator voluisset.

d Eiusdem. s. pupilli.

e Necubi. i. ne alicubi.

f Ei. s. pupillo.

g Propriarum. quod facile fieret: vt arg. ff. de Carbo. edict. l. sed & si. in fin.

h Et eius. s. pupilli.

i Gerens obligatum. loquitur ergo hic. §. in re magni debiti. secus in modico debito credo. ar. ff. de trãs. l. cum hi. §. modus. & erit modicum velut dicitur. ff. de

hoc ipso hostem [a] & nō curatorem adolescentulo præbeamus. Si verò tacuerit in initio hoc, & factus fuerit curator: sciat omni actione aduersus minorem, si vera fuerit, se casurū [b] propter hoc, quòd ex studio aduersus hanc nostram legē firmetur [c]. Sed si quis apertè obligatus existens tacuerit: sciat etiam iste, quia sustinebit pœnam, † quòd nō possit redhibitionibus [d] aut aliis solutionibus [e] debiti se miscere, tempore curationis forsan arte compositis [f]. Quòd si quis (sicuti dictum est) factus curator [g], deinde minoris res fuerit perscrutatus [h], & cessiones in semetipso aut per donationem, aut per venditionē, aut alio quolibet egerit modo: sciat omnino infirmū esse, qđ ab eo fuerit factū: & neq; per se, neque per interpositam personam tale aliquid [i] agi: sed vndiq; inualida hæc talia fieri: tanquam si neq; ab initio facta fuerint [k]. Manifestū est nāq;, quia si in talem cogitationem inciderit [l]: omnia agi & disponi ad interitum suæ animæ, & ad rerum, quæ eius quasi videntur, vtilitatē [m]. Et nō solùm donec fuerit curator, prohibemus eū ab huiusmodi cessione: sed neq; postea gerere [n] concedimus: ne forsan hoc cō siderans [o], abscondat rem [p], & præordinans illud malè, postmodum dū à cura cessauerit, et latere [q] fecerit, qđ malignè egerit fortè iam nūc non curator existens cessionem accipiat, & rem malignè disponat. tūc enim infirmum esse volumus, quod agitur, & nō posse vllam actionē valere cessam [r] aduersus eū, cuius prius curam administrauerat: sed pro non facto id esse, & lucrum fieri adolescentis: licet hæc cessio pro veris causis facta sit, non vt remeat rursus ad eum, qui cessit, tāquā si nihil quasi in mediū contra legem visum fuerit actum: sed cadat ab eis [s], quæ ex hoc sunt quæsita [t] propter transgressionē nostræ legis, & hæc minorē lucrari. Nam si non hāc imposuerimus pœnam, facilia [v] erūt ea, quæ sunt malignitatis, & eū qui cessit, faciet [x] iterū mouere, & per medium [y] ea, quæ sunt cessionis recipiet [z]: legem per suā malignitatem circumueniens.

Et hæc [a] dicimus in omni curatione [b]; in quibus omnino curas aliquo rū introducū leges, & prodigorum fortè aut furiosorum, aut amentum, aut si quid aliud iā lex dixerit, aut si quid inopinabile natura adinuenerit [c].

Curator pupilli pecuniam mutuare non cogitur: & si eam mutauerit, intra duos menses post annū fœnerari cogitur, & periculum pertinebit ad eum. Ange.

Quoniam autem vide-

Solutione quando non tollit obligatio. † Hal. ne curatio nis tempore posit arte cōpositis forte solutionibus aut aliis libera tionibus debito se exuere.

Cessio in potentiorem facta, non tenet.

Veniæ facilitas incentiuum tribuit delinquendi.

a Hostem. qui cum sit tutor vel curator, quasi dominus pupilli est: vt ff. eo. §. j. & graue esset ei resistere, vel sub eo litigare: vt hic & ff. de offi. præsi. l. senatusconsulto. & C. de iu l. apertissimi. Accur.

b Se casurum. hoc hodie, olim autem & creditor & debitor tutor esse poterat: vt C. qui da. tu. vel cu. l. creditorē. sed per hāc illa & omnes similes corriguntur. si tamen etiam olim erat de magno controuersia, poterat se excusare: vt inst. de excu. tut. §. item propter litem.

c Firmetur. i. firmatus est in curia.

d Redhibitionibus. scilicet speciem, cum in specie sit obligatus.

e Solutionibus. non ergo tollitur omnis obligatio solutione, licet hoc dicaf vt instit. qui. mo. to. ob. in prin. sed hic speciale, & alias: vt ff. de trien. & fe. §. studium vero. colla. iij.

f Compositis. s. solutionibus.

g Factus curator. vel tutor: vt ff. probati. §. j.

h Perscrutatus. i. perquisierit.

i Tale aliquid. puta recipere cessionem.

k Facta fuerint. quia ea quæ contra hāc vel aliam legē facta sunt, pro infectis habenda sunt: vt habetur. C. de legi. & senatusc. l. non dubium. & C. de sacrosan. eccle. l. iubemus. §. sane. & ff. consti. quæ ex adscript. & libera. in §. fi. & hoc iure isto. olim aūt hæc cessio valebat: vt ff. de re. eo. q sub. l. non fit. quæ est contra. sed corrigitur hic. Accursius.

l Inciderit. vt accipiat cessiones cō tra pupillum.

m Vtilitatem. sibi parādam. & ironice loquitur hic secundū Al. sicut & alias: vt C. de inoffic. testa. l. fratres. & ff. de dam. infec. l. ex damni. §. j. ibi, quod beneficio eius, &c.

n Gerere. i. recipere cessionem factam.

o Considerans. scilicet prius. sic & alias præordinatur fraus: vt ff. de mi. l. iij. §. scio. & C. de agri. & cens. l. quemadmodum. lib. xj.

p Abscondat rem. id est, instrumentum cessionis.

q Latere. scilicet apochas.

r Valere cessam. ergo amittitur actio, licet fuerit cessa non potentiori & vere & indubitate secundum Azo. Sed certe imo ratione officij maior est ad ipsum pupillum. vt ff. eo. §. j. & officialis dicit: vt C. de ser. l. ij. ibi, vt offic. &c. & C. qñ mulier tu. offic. in ipso titulo. & ideo non debet ei aliqđ licere ex ipso officio, cp administrat assumeret: vt C. de contrahen. empt. l. non licet. & C. de cōtractibus iu. l. j. in fin. Et sic not. cp cessio nō tenet: qa in potentiorem est facta: & etiā cedēs non agit: vt C. ne li. po. l. j. & C. man. l. fin. & facit. C. de iis, qui po. no. l. j. in prin. & instit. de vsufru. §. item finitur. Sed an repeteret, si folueret, quòd alterius curatoris delicto sit liberatus? fortè non: vt ar. ff. de condi. inde l. si pœnæ. & l. qui exceptionem.

s Ab eis. scilicet debitis.

t Quæsita. s. debitori minoris.

v Facilia. Facilitas enim veniæ in cētiuū tribuit delinquendi: vt dicit ca non: & econtra pœna impositā minuit maleficia: cum vni' pœna sit multorū metus: vt ff. ad leg. Aquil. l. ita vulneratus. in medio. l. & C. ad leg. Iul. repe. l. j. Accur.

x Faciet. scilicet curator.

y Et per mediū. i. hunc cedentem.

z Recipiet. antiquus vt tutor.

a Et hęc. scilicet quæ dicta sunt à prin. vsque huc.

b Curatione. & in omni tutela: vt ff. eo. §. j. notaui. Accur.

c Adinuenerit. quod præcogitare non possumus: vt ff. tit. proxi. §. si quis verò non habens. & in prin. constitutionis illius. Accur.

a Difficulter. nam qui se ingerunt, suspecti videntur: vt ff. ad legem Corne. de fal. l. vxori. §. j. & ff. de proc. l. quæ omnia. & hic subicit.

b Appetibilis. s. tutela vel cura.

c Difficulē. i. laboriosam: & repete quoniam.

d Fœneratorū. neutri generis.

e Necessitatem. Quid ergo si fecit: nunquid lucrū erit fisum? ar. quod non ff. de nego. gest. l. si negotia. ar. contra ff. de regu. iur. l. secundum naturam. alias l. actus.

f Fœnerare. hoc loco cum habet, vbi immobilia habet, ex quibus sufficientem reditū habet: alioqui contra: vt j. c. §. quod si quod est contra.

g Sed caute. quid enim sit caute deponere, inferior ti. innuit. §. si quis igitur vult &c.

h Eius. s. pecuniæ alias est eis in litera: & tunc dicas eis. s. pupillis. & sic planum est.

i Tutamē. id est, securitatem.

k Antiqua. non minor est virtus, quā quærere parta tueri. Accur.

l Mutuauerit. quid ergo si alias negotietur, & ob hoc periculum accidat? Rñ. spectare ad eum periculum: hoc tamen credo, si pater pupilli consueuit negotiari: non alias. ar. ff. de vsu. l. qui semisses. §. ij. & ff. de pigno. actio. l. vel vniuersorum. alias nō: vt ff. de nego. gest. l. si negotia.

m Inducias. ad collocandū, vt non teneatur reddere rationem de illis duobus mēsibus: vt ff. de admi. tuto. l. tutor, q repertoriū. §. vsuræ. & sic not. quod imputatur ei qui se posuit in necessitate: vt ff. qui satisd. cog. l. si fideiussor. §. penult. & de feriis. l. j. §. sed si prætor.

Imputatur ei qui se angustiat.

n Periculū. i. casum etiā fortuitū: quia culpa precessit: vt ff. cōmo. l. in rebus. circa prin. alias nō tenet, nisi de culpa: vt C. arbi. tu. l. ij. &. C. de ad. tu. l. debitoribus.

o Reponat. vt. C. de admi. tuto. l. tutores vel curatores. & hoc si est magna quantitas deponēda, vbi sint tutores suspecti: vt ff. de admi. tu. l. ita aūt. in prin.

p Ad dispensationem. alias ad dispositionem. Acc.

q Sufficiet. i. tantum dabit mutuo, cuius vsura sufficiet adulto ad expensas suæ familiæ.

r Reditus. i. fundos reditus afferentes: vt ff. de admi. tu. l. ita aūt. vel pone proprie. nam & reditus, vt prædia censent immobilia: vt. C. de non alie. §. à Leone.

Reditus interimobilia numerātur.

s Licētiam. hoc forte importat necessitatem.

t Respiciet. quia omne damnum, q̄ ex tali cōparatiōe continget ipsis minoribus, resarciet.

v Et qui eius. scilicet familiæ. Acc.

x Necessitatis. & sic necessitas nō habet legem, sic. ff. de offi. con. l. j. dic & vt ibi. Accur.

y Curatores. idē etiam in tutoribus secundum Io. nam sic ponit in nouel.

z Rebus. scilicet vt totā pecuniam minoris teneantur fœnerare. Accur.

a Volum⁹. meli⁹ dixissēt nolumus.

b Decretum. s. iudicis: vt. C. arbit. tute. l. si §. penult.

c Tradit. scilicet decretum.

d Accedit. scilicet tutori.

e Iusurandum. hoc generale est in omni curatore: vt hic, &. 5. c. §. & hæc. olim aūt solus curator furiosi iurabat: vt. C. de cura. fu. l. ſi. §. sinautem.

f Ager. & tūc fatisdabit rē pupilli saluam fore: nisi sit testamentarius: vel cū inquisitione datus: & à præside vel ptore: aliud sīa defensore ciuitatis: vt insti. de satisd. tu. circa prin. & de Att. tu. §. pe. añ aūt administrare nō pōt quicquam: vt. C. de tu. vel cu. qui nō satisde. l. j. &. iij. & vlt. sed si cōtra debitorē minoris ageret, nec caueret de rato, nec iudicatū solui, nisi dubiū est, an sit tutor, vel an desierit: vt. C. de ad. tut. l. vlti. §. defensionē. &. l. tutores debita. &. ff. de ad. tu. l. vulgo.

g Quod tamen scilicet iusurandum.

mus curatores quicunq; Dei memoriam habent, ad curā difficulter [a] accedere (nā plurimis volentibus ea, quæ minorum sunt, Impiè in se vertere, amabilis est res & appetibilis [b]) videmus autē præcipuè difficilem [c] esse curatorum causam propter fœneratorū [d] necessitatem [e]: sancimus nullā necessitatem ex legibus esse curatoribus minorum pecunias fœnerare [f]: sed cautè [g] reponere & reseruare: quoniam melius est eis [h] in antiquis tutamē [i] manere, quàm vsurarum appetitione etiam antiqua [k] pecunia cadere: & periclitari quidem curatorē si non mutuauerit [l]: rursus autem si mutuauerit, periculum sustinere facto forsan in debitis detrimento. Si verò ipse sponte mutuare voluerit sub obligatione fortè pignorum, aut sub aliis, quæ putantur indubitatæ, cautelis: tunc habeat quidem duorū mensium per singulos annos inducias [m] hoc, quod leges laxamentum vocāt: sciat autē mutui periculum [n] omnino ad se venturum. Si verò habeat reditus sufficientes is, cuius cura administratur, eos expendat. Si verò plus sint, quàm sufficiat: quòd plus est, reponat [o]. Quòd si mobilis fortè eius, cuius cura administratur, substantia est: tunc illud solùm mutuare cura tor cogatur, quantum ad dispensationē [p] sufficiet [q] adolescenti, eiusq; rebus: quod verò plus est, cautè recondatur. Licebit autē ei cum omni subtilitate perscrutari: si aliquos forsan inuenire cautè potuerit reditus [r], & comparare minori ex abūdātibus pecuniis, modicis functionibus publicis obligatos: venditorem verò habentes idoneum, & opulētos reditus existentes. Damus enim ei licentiam [s] & hoc agere: scienti, quia si quid horum neglexerit: huiusmodi emptionis ipsum respiciet [t] periculū.

Si pupilli quantitas sit modica adeò, quòd ex reditibus pecuniæ ipsius pupilli pasci non possit: debet tutor vel curator illud facere, quod in suis faceret. nam de hoc faciendo præstat iuramentum. Angel.

Si verò tantū solummodo sit minoris aurum, cuius vsuræ vix eum, & qui eius [v] sunt, pascere, & aliquā aliā ei pbere vitæ dispensationē sufficiāt: tūc necessitatis [x] rō nos etiā ad hoc vocat, vt curatores [y] respicientes ad eum, ita faciant gubernationem tanquam in suis rebus [z]. Etenim volumus [a], dū celebratur decretum [b], q̄d tradit [c] curā ei, qui ad eā accedit [d], etiam iusiurandū [e] eū dicere sacrosancta Dei euangelia tāgentem, quia per omnem pergēs, viam, vtilitatem adolescentis aget [f]. quod tū [g] nō excitside. l. j. &. iij. & vlt. sed si cōtra debitorē minoris ageret, nec caueret de rato, nec iudicatū solui, nisi dubiū est, an sit tutor, vel an desierit: vt. C. de ad. tut. l. vlti. §. defensionē. &. l. tutores debita. &. ff. de ad. tu. l. vulgo.

Eum.

a Eum.s.curatorem.
b Ordine.nã faciũt iuꝛtariũ:vt C.de ad.tu.l. tutores.
c Sed cautiorẽ.s.rẽ pupilli saluã fore. niſi teſtamenta rius,vl̃ cũ inq̃ſitiõe datus:vt inſti.de ſatiſd.tu.in prin.
d Eas.ſcilcet res.
e DE INSTRV mentorum &c.

Strictè accipitur hoc tit. inſtrumentum,pro chartis:aliàs large:vt ff.e.l. prima.alias pro inſtrumento fundi:vt ff.de fun. inſtruc.l. quæſitum.primo reſponſo.

f Cautela. cautela in faciẽdo habetur,fides poſtquam eſt factũ: & duplici ter dicit de fide. Primo qbus inſtrumẽtis debeaꝛ fides priuatis & publicis:& hoc.ſ.e.vſque ad.§. ſiverò moriãtur. Secundo qualiter fiat vt habeatur fides, quando erat in dubiũ reuocatũ:qđ ſit per cõparationẽ:vt ſ.eo. §. ſi verò moriãtur.& §.ſeq.vſq; ad.§.oportet. Acc.
g Depoſito.i.qualiter fiãt caute inſtrumentũ priuatũ ſup cõtractu depoſiti & mutui et aliis cõtractibus:& hæc expediũtur.ſ.e.§. ſi quis. & §. ſed & ſi qs.& §.ſi tñ.& hæc de prima parte tit. ſcilicet de cautela. & q̃ ſubiicit priuate qđẽ ſcriptis:cautę tranſit ad primũ dictũ ſecũdũ capitulũ.ſ.de fide hoc eſt quibus inſtrumentis habeatur fides: vt de hoc vſque ad illum.§. ſi verò moriantur.
h Confectis hoc expediꝛtur.ſ. eodẽ. §.ſed & ſi inſtrumenta.
i Et de collatiõib⁹.ſ.qualiter phẽt fides inſtrumẽti: hoc expeditur.ſ.e.§.ſiverò moriãtur.& ſic reſpicit ſe cũdũ capitulũ,ſequentia autẽ oĩa vtrũque reſpiciũt.
k Et de expoſitis inſtrumentis ab illiteratis.id eſt, de contractibus celebratis in ſcriptis ab illiteratis: quod expeditur.ſ.eo. §. oportet.
l Et de nõ ſcriptis.hoc expediꝛ.ſ.e.§.& hęc dicim⁹.
m Et de contractibus.hoc expeditur.ſ. eo. vt autẽ.
n De cõtractibus.hoc expediꝛ.ſ.e.§.hęc aũt omnia.

NOuimus noſtras leges. q̃ ſunt:vt.C.e.l.cõparationes.&.ſ.de iis qui ingre.ad appel.§. illud. Prima cauetur tm̃ ex publicovel forẽſi fieri cõparatione nõ ex priuata, niſi habeat ſubſcriptionẽ triũ teſtiũ.ſecũda dicit etiã ex priuata fieri,ſi vis ea vti.nec mirũ ſi imperator nouit,vt dicit: quia omnia ſunt in pectore ſuo: vt C.de teſta.l.omniũ.Itẽ eſt pater legũ:vt ſ.de inceſtuo.nupt.§.dubitatũ. Item ipſe eſt anima legum:vt ſ.de conſu.in fin.colla.iij.

piet eum [a] à ratiociniis, neq; à legis ordine [b] ſed cautiorem [c] faciet ad rerũ gubernationem, timentem ſemper circaeas [d] propter iuriſiurãdi memoriã factam. Hæc lex à nobis pro cautela ſit poſita horum,qui curatoribus indigent. Si quid verò & aliud adinuenerimus:neque hac lege complecti pigebit, vt per omnia † patres eorum, qui ſibi auxiliari nequeunt, exiſtamus. Tua igitur eminentia, quæ viſa ſunt nobis, edictis per prouincias,quibus præes, vtens, omnibus faciat manifeſta:vt nullum lateant,quę à nobis piè & pro ſubiectorum prouidentia ſancita ſunt.

TITVLVS III.

DE INSTRVMENTorum [e] cautela [f] & fide: & primũ de depoſito [g] & mutuo & aliis documentis priuatè quidem ſcriptis, habentibus autem teſtes: & de non habentibus teſtes: & de inſtrumẽtis publicè cõfectis [h]: et de collationibus [i] manus propriæ ſcripturæ: & de expoſitis inſtrumentis [k] ab illiteratis, aut paucas literas ſcientibus: & de † non ſcriptis [l] contracti bus:& de contractibus [m] vſque ad vnam librã auri: & de contracti bus [n],qui in agris fiunt:& vt in do cumẽtis & cõtractibus fu turis locũ habeat lex.

Idem imp. Ioanni gloſiſsi. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconſule & patricio.

NOuimus noſtras leges [o], quæ volunt ex collatione [p] literarũ fidem dari documẽtis, & quia [q] quidam imperatorum ſuperexcreſcẽte iam malitia eorum, qui adulterantur [r] documenta,hęc talia prohibuerunt [s] illud ſtudium falſatoribus eſſe credentes [t], vt ad imitationem literarum [v] ſemetipſos maximè exercerent, eò quòd † nihil eſt aliud falſitas,niſi veritatis imitatio [x]. Quoniam igitur [y] in his temporibus innumeras [z] inuenimus falſitates [a] in iudiciis multis, quorum [b] fuimus auditores, & quoddam inopinabile ex Armenia nobis exortum eſt. Oblato nanque [c]

o Vide qđ no. in ca. j.& ij.extra eo.
† Alias, de ex non ſcripto cõtractibus.

p Ex collatione. Imperator in cõparatione:ideo pęga duę ſcripturę cõſeruãt vt ſciaſ an ſint ſiues,vt nõ:vt ſ.e.§. ſiverò nullus horũ. & pater, & anima legum eſt.
q Et qa.repete. & nouimus quia &c.
r Adulterãtur.nota quem adulterari documẽtũ:ſic & legẽ qs adulteratur: vt.ſ.qb.mo. na.eſſ. ſui.§. ſi vero ab initio.col.vij. Comparationi literarum, an & quãtenus eſt credendũ.
s Prohibuerũt.ſ. fieri adulteratiões: vl̃ dic cõparatiões. ſed has cõſtitutiões non habemus:imo habemus eã q̃ pmittit vt i crimine falſi eriã ante tẽpora Iuſtiniani:vt C.de fa. vbi.& no. qđ tẽpore iſtorum imperatorũ omni collationi credebaꝛ, hodie vero ſemiplena collatiõ fides:vt.ſ.e.§. ſi vero moriã. quãdoque etiãnõ creditur:vt ſi ex vna pte eſt inſtrumẽtã priuatũ & teſtes:ex alia ſola collatio diſſimilis:vt.ſ.eo. §. ſi vero tale aliquid.
t Creditęs.i. præſumentes ex eo q̃ prius falſũ fecerũt: vt arg.ff.de re mil. l. non omnes.§. à barbaris.& de acc. l.ſi cui §.iiſdem.
† Cõcor. capit. & ſi Chriſtus. cũ gl. ſup ver.cõſirmatio. ex tra, de iureiuã. vbi hęc verba recitãtur.
v Literarum ſcilicet verarum. Al. imitatio. alias imitatio, & alias mutatio: & ſic habes quid ſit falſum vt hic, & de fal.l.qđ ſit falſum. Sed veritas qđ eſt Falſitas eſt veritatis imitatio. Veritas quid.
x Imitatio. alias mutatio: & alias
y Q̃m igiſ. hoc igiſ determinaꝛ.ſ.e.§.ſ.ibi, ppterea.
z Innumeras. id eſt, ſine numero. nam tot erant, quòd difficile erat enumerare.
a Falſitates.quas non enumerat.
b Quorum ſcilicet iudiciorum.
c Obligato.nãq; dicq; vteba' qđã charta priuata ſcripta à te & cõtra te q̃ tu abnegas:& adducis aliã q̃ cõſtat te feciſſe,q̃ eſt ꝓrſus diſſimilis priꝰ,vñ apparuit ex cõpatibe te nõ ſcripſiſſe primã.ſed teſtes q̃ ſubſcripſerũt primę,iurauerũt te ſcripſiſſe primã cũ aliavice in dubiũ reuocareſ:q; ſic apparuit te ſcripſiſſe vtrãq;:

& hæc secūda, quæ erat dissimilis primæ erat de quadam commutatione. i. permutatione. vel dic commutatione ideo dicit, quia licet idem scripserit, tamen cō mutatio est ibi in literis 1. Dic ergo oblato documē-

1 In vno & eodem instrumēto potest reperiri diuersitas literarum tantum: vt patet Bartol. & Angel.

to. s. ad comparationem: 2 vbi alteri instrumento de-

2 rogatur. ideo autē in priuato pono: qa vsque ad. §. sed & si instrumenta. tractatur de priuatis tantum: vt patet ex tenore tituli. li. cet quidam; nō in-

3 Et bene. Bartol. & Angel.

telligentes faciant loqui in publico istum casum.

3 Et male secundum Angel.

a Commutationis. i. permutationis.

b Postea. secus si prius fuissent inutiliter: quia non fuisset facta cōparatio: vt j. e. §. sivero moriātur. sed certe illud loquitur in publica, hoc autē loquitur in priuata.

c Subdētes. alias habentes.

d Inopinabile. repetit inopinabile, vt assignet causam inopinabilitatis.

e Visæ sunt. scilicet prius.

f Verum testium. s. qui scripserunt: vt dixi. & alias verorum: & alias eorū.

g Cum veritate. sed quomodo scitur, quod hæc est veritas? Rñd. quia fides testiū est cauta & subiicit. j. eod. §. si vero tale.

h Et hoc. id est, ideo pono pro constanti, quod vere cō cordauerāt &c. sed alij dicūt & hoc scilicet factum est, qđ documentum primum suscepit fidē: quod satis in idem recidit.

i Videmus tamē. licet derogetur per dissimilitudinem, tamen quādoque non debent derogare.

k Naturam eius. s. comparationis huius.

l Crebro. i. multoties.

m Quando. pro quia.

n Literarum. s. verarum.

o Tempus. i. ætas, quæ per tempora designatur. sic ponitur. 5. de mo. §. ordinationem. ibi, neque eā exonerandū est &c. & hoc subiicit hic, non enim &c. vel dic, prie poni: qa nō ita in hyeme et æstate qs scribit.

p Quando. pro quia.

q Calami. i. pennæ.

r Nec inuenimus. q. d. non poterimus dicere causas oēs, ex quibus, puenit dissimilitudo: cū quotidie noux nascantur: vt hic. & C. de ve. iure enu. l. ij. §. sed qa.

commutationis [a] documento, & literis dissimilibus iudicatis, quoniam postea [b] inuenti sunt ñ, q de documēto testati sunt subscriptionem subdentes [c], & eam recognoscētes: fidem suscepit documentum: & quoddam hinc inopinabile [d] occurrit: eò quòd literæ quidē sine fide visæ sunt [e], licet examinata responsa verorum testium [f] cum veritate [g] concordauerunt: & hoc [h] per fidem testiū, quæ videtur quodāmodo esse cauta. videmus tamen [i] naturam eius [k] crebrò [l] egentem rei examinatione, quando [m] literarum [n] dissimilitudinē sæpe quidem tempus [o] facit. Nō enim ita quis scribit iuuenis & robustus, ac senex & forte tremēs: sæpe autem & languor hoc facit. & quidem hoc dicimus, quando [p] calami [q] & atramenti immutatio, similitudinis per omnia aufert puritatem: & nec inuenimus [r] de reliquo dicere, quanta natura generans innouat, & legislatoribus nobis præbet causas. Quia igitur imperium propterea Deus de cælo [s] constituit, vt difficilibus imponat [t] quæ apud eum sunt bona [v], & leges aptet [x] secūdum naturę varietatem: propterea [y] existimauimus oportere & hāc scribere sanctionem, & dare in commune [z] subiectis, quos nobis Deus & primus tradidit, & paulatim semper adiiciet. Etenim quiddam de depositio inscripto dubitatum & ad contentionem deductum inuenimus. & oportet etiā omnino horum [a] prospicere. itaque illico nobis est à depositio inchoādum. Si quis igitur vult cautè deponere, non soli credat accipientis scripturæ [b]. hoc quod etiā in iudicio quæsitum est (quia enim non professus est [c] is, q scripsisse dicebatur, suam esse scripturam magnum res habuit tumultum: & scribere alia coactus est †, quæ visa sunt veluti similia quidē, non tamē per omnia similia: & quantum ad illam scripturā sine termino [d] causa permansit) sed is, q depositum dat [e], aduccet etiam testes, vt possibile est, honestos, & fide dignos, & non minus tribus [f]: vt non in sola scri-

s De cælo. imo populus Romanus de terra: vt inst. de iure nat. §. sed quod principi. quæ est contra. sed de cā Deus constituit permittendo: & populus Dei dispo- prou sitiōe. Vel dic deus constituit authoritate, populus ministerio.

t Imponat. s. Deus per nos: vt hic subiicit. nam cor regis in manu Dei est: vt C. de sum. tri. l. interclaras.

v Bona. s. duris quæstionibus bonas Deus det solutiones, per eos. scilicet principes, vt hic, & C. de præscript. long. temp. l. fin.

x Aptet. quæstionibus & negotiis.

y Propterea. istud propterea refertur ad proximū: quia igitur &c. & ad id quod est. 5. eo. circa prin. quoniam agitur &c.

z Dare in cōmune. s. hāc sanctionē: vt j. eo. §. fina.

a Horum. s. depositorum. & quod dicit, prospicere. i. prospectum & prouidētiam habere.

b Accipiētis scripturæ. hic iōge qđ est. j. sedis &c. & hoc qđ est mediū, est quædam interpositio.

c Professus est. i. confessus.

d Sine termino. i. sine decisione. Al. sed hoc quomodo, cum debeat iudex pronuntiare de re, de qua cognouit: vt ff. de iud. l. de qua re? Rñ. quidam qđ terminū accepit p alias probationes. s. testes per instrumenta: & sic actor obtinuit: non tamen per scripturā. & hoc innuere videtur hęc litera: sed hoc nō est verū: quia donec sunt aliæ probationes, non recurritur ad comparationem: vt j. eo. §. si vero nullus. tu dic, quod accepit terminū: quia reus fuit absolutus actore non probante: vt C. de eden. l. qui accusare. non autem recipit terminum secūdum actoris intētionem: hoc est, per scripturam: vt hic dicitur.

e Depositum dat. impropriè ponitur dare: cum rei depositæ possessionem & proprietatem retinemus: vt ff. depositi. l. licet. §. j. proprie tunc, quādo dominium transit: vt inst. de ac §. itaque. Item no. quod hic consulit lex. sic. ff. de fof. test. l j. & l. fi. de pro. stip. l. fi. nec eā qs cogitur sic deponere: vt j. eo. §. si tamen qsquā.

f Non minus tribus. caue tibi: quia loquitur in priuata

uata scriptura depositarij, qua confitetur apud se depositum esse: vt patet ex ordine tituli. ℨ.e. Item exigũtur tres quãtum ad hoc, vt possit fieri comparatio ad probandam vel improbandam scripturam depositarij: duo tamen soli probant scripturam ipsam: vt no C.e.l.cõparatiões.

Itẽ nõ exigũtur ad substãtiã cõtractus i. quod interfuerint depositioni sed ad cõparationẽ, vt di xi. sed in publicis scripturis exiguntur testes ad substãtiam contractus: vt ℨ.eo.ℨ.sed si instrumẽta. & hoc ideo: quia ibi fit cõparatio etiã mortuis testibus, vt ibidẽ dicitur: hic non sic: vt hoc.ℨ. & seq. ℨ. Itẽ habet hoc locũ cũ agitur vt sic in scriptis, nõ alias: vt ℨ.e. ℨ. & hæc dicimus.

Itẽ hoc locũ habet: cũ cõtractus excedit librã auri. l. vt tres exigãtur testes in probatione, etiã si sine scriptis contrahitur à peritis literarũ. Nam & vbi imperitus cõtrahit in scriptis, quinque adhibẽtur: & tabellio est necessarius: & subscriptio: vt ℨ.eo.ℨ. oportet.

† Cõcor. ℨ.sf. cũ gl. super verbo, appareant, extra de fide instrumẽ.

ptura & eius examinatione [a] pendeamus [b], sed sit iudicantibus etiam testium [c] solatium. Etenim tales testificationes suscipimus [d], quas præsentes [e] testes dicant, quia [f] his præsentibus subscripsit †, qui documentum fecit, & hũc nouerunt [g]. Nam si inuenerimus & tales quosdã testes non minus quã tres dignos fide existentes: neque talem interdicimus fidem [h]. neq; enim [i] vt ab breuiemus probationes, ponimus legem, sed vt esse eas & cautè faciamus [k]. Sed & si quis aut mutui instrumentum [l], aut alterius [m] cuiuspiam [n] faciat, & noluerit hoc in publico confiteri (quod & in depositio definiuimus, non ex ipso videatur credibile [o], quòd scribitur super mutuo documentum, nisi etiam testium habeat præsentiam fide dignorũ non minus trium: vt siue veniant, & propriis † subscriptionibus attestẽtur [p]: siue alij quidam testificentur [q], quia præsentibus eis confectum est documentum: fidem causa [r] ex vtroque percipiat, etiam literarum examinatione penitus non repulsa, sed sola sufficiente, augmento autem testium confirmanda. Si verò tale aliquid contigerit, quãle in Armenia factum est [s], vt aliud quidem † faciat collatio literarum [t], aliud verò testimonia: tunc nos quidem existimauimus ea, quæ viua † dicuntur voce & cum iureiurãdo [v], hæc digniora fide, quàm scripturam ipsam secundum se subsistuere. Veruntamen sit hoc ri, quia tũc tres: vt C.ſi cer.pet.l.ſi. ſinautem nullũ testem habeo de cõtractu, vt quia in secreto cõtraxi, & tũc aut cõfitetur: & statim tenetur: vt C. de nõ nu. pe. l. gñaliter. Aut negat se scripsisse: & tunc oportet probari p cõparationem scripturæ cõtinẽtis subscriptiõnẽ triũ testium: sed ipsa scriptura ad quã cõparatio fit, debet habere testes subscriptos. soli autem testes non probant: quia possent errare. Item sola cõparatio non pbat: quia literæ possunt variari: vt ℨ.eod.in princip.

† Hęc verba recitãtur in gl. j. post me. ibi nec scripturæ tabellionis. in ca. post cessionẽ. extra, de probat.

a Examinatiõe. i. comparatione.

b Pendeamus. i. demus fidem. Accur.

c Testium. quia securius iudicamus.

d Suscipimus. ſ. testificationes.

e Præsentes. quando scripsit.

f Quia. repete vel exprimant, quia his præsentibus confessus fuit se recepisse: vt in nouellis. e. tit. & j. proxi. ℨ. & ℨ. ſi tamen.

Testes debent contrahentes nosci.

g Et hunc nouerunt. No. quod testes debẽt cognoscere contrahentes: vt ℨ.eo.ℨ. oportet. & ℨ. de hær. & Fal. ℨ. ſi vero absunt. & C. de testi. l. testium.

h Fidem. ſ. probamus.

i Neque em. hic rñdet tacitæ obiectioni. Et dicunt quidã qđ per hũc ℨ. corrigitur qđ est. C. po. in pig. l. pe. vbi dicitur duos sufficere ad probationẽ priuatæ scripturæ, si personalis actio moueatur: si vero hypothecaria, tres necessarij sunt. & quod dicit, nec enim &c. exponũt. i. nõ fuit hæc causa, vt hanc l. faceremus, licet hic abbreuientur: sed fuit causa vt caute fierent: sed melius est pauca agere caute, quã multis interesse periculose: vt ℨ. de tab. ℨ. ſi vero indignus. c ol. iiij. & C. de vete. iure. enuc. l. ij. ℨ. deinde. Sed tu dic, quod nõ corrigit dicta lex scripturas, & loquitur hæc lex, quãdo deficiẽtibus aliis probationibus recurritur ad cõparationem priuatæ scripturæ: ad quã nõ potest fieri cõparatio: nisi tres testes subscripserint, & præsentes fuerint: vt hic, & C. eo. l. cõparationes. & pro hoc facit hæc litera, neque &c. & facit. C. de hær. l. quoniam. in in ſi. & de re. credi. l. generaliter. Accur.

Melius pauca agere caute, quã multis interesse periculosæ.

k Faciamus. ſi ago depositi, & produco scripturam depositarij ſi quidem probo per duos testes ipsum cõtractum, satis est: nisi excedat quinquaginta libras auri, quia tũc tres: vt C. ſi cer. pet. l. ſi. ſinautem nullũ testem habeo de cõtractu, vt quia in secreto cõtraxi, & tũc aut cõfitetur: & statim tenetur: vt C. de nõ nu. pe. l. gñaliter. Aut negat se scripsisse: & tunc oportet probari p cõparationem scripturæ cõtinẽtis subscriptiõnẽ triũ testium: sed ipsa scriptura ad quã cõparatio fit, debet habere testes subscriptos. soli autem testes non probant: quia possent errare. Item sola cõparatio non pbat: quia literę possunt variari: vt ℨ.eod.in princip.

l Instrumentum. de scriptura priuata dicit, qua quis confiteatur se mutuum accepisse: vel ex alia causa, puta emptiõis, vel cõ d. se debere, vt subiicit, vt patet ex ti. & in nouel. eo. ti. & hoc idẽ dixit in depositio: vt ℨ. pxi. ℨ. & hæc omnia, & q̃ dixi ibi forte necessaria, et hic dicas.

m Alterius. ſ. vt p. mutationis.

n Cuiuspiã. ſ. contractus.

o Credibile. vt fiat comparatio ex ea: vt in ſi. huius. ℨ.

† Præsc ferat.

p Attestẽtur. ſi literati fuerint.

q Testificẽtur (quãdo fuerũt illiterati: vt ℨ.eo.ℨ. oportet. & sic no. cp sufficit alterũ istorũ: vel qđ subscripserint, vel cp nõ. dũmõ iurẽt, cp eis præsentibus est factũ. & sic est contra. C. e. l. cõparationes. vbi dicitur esse necessarium semper testes subscripsisse. Sed qđã dicũt eã per hãc corrigi. Vel dici potest cp hic loquitur, quando improbatur priuata scriptura, ibi quãdo improbatio fit ex priuata scriptura. vnde maior exigitur solẽnitas ibi, cẽ hic.

† Cõcor. cap. tertio loco. cum glo super verbo, testium. vbi præferuntur testes instrumẽto. extra, de proba. & vide gl. ij. in capi. in nostra post med. extra, de testib. ibi, si vero testes &c.

r Causa. causam vocat rationem. quare debetur, vt ex causa mutui vel emptionis vel ſimili quæ accipiet fidem. i. apparebit vera. vt sic posit debitor cõueniri duobus interuenientibus. ſ. testibus tribus: & examinatione. i. comparatione subsequente, vt subiicit: quo facto in mutuo post biennũ præiudicat: vt C. de non nu. pec. l. in contractibus. in prin. in soluto post xxx. dies: vt C. eo. l. in contractibus. ℨ. super. In dote secundum statuta tempora: vt ℨ. de temp. non sol. pe. super do. ℨ. j. col. vij. In aliis statim sibi præiudicat: vt C. de nõ nu. pe. l. generaliter. & ff. de prob. l. cũ de indebito. ℨ. ſi. Item no. ex hoc. ℨ. cp nõ fit cõparatio ex priuata scriptura, nisi testes superſint: secus in publica: vt ℨ. e. ℨ. ſi vero moriantur. Item no. cp augmentum testium ideo fit, vt comparatio fieri possit, non vt ipsi pbent: cõtractũ: qa tũc duo sufficerẽt: vt dixim°. ℨ. eo ℨ. sed is.

s Factum est. vt narrauit. ℨ. eo. ℨ. j.

t Collatio literarum. inducta, vt derogetur priuatis literis: testes verò inducebantur ad probandum priuatã scripturam. Nam si esset publica, quid opus esset testibus? & ita à prin. tit. vſq; ad ℨ. sed & si instrumẽta loqr̃ de priuatis scripturis tm̃: vt patet ex tenore titu.

v Cũ iureiurando. quod prius debent facere testes:

vt C.

Voci viuę an plus quã mortuę credẽdum sit.

vt.C.de test.l.iurisiurãdi. Itẽ cãue tibi, quia tam scriptura, quæ reprobatur, quam quæ ad probandum inducitur, ambæ sunt priuatæ. Itẽ no. quod ex hoc colligunt quidam vt hodie semper plus credatur voci viuæ, quã mortuæ & sic corrigitur secundum eos. C.e. l. in exercendis. sed certe hic loquitur, quando ex vna parte est instrumentũ, cuivolebat derogari: & testes qui pro instrumento testificabãtur: ex alia verò parte sola collationis dissimilitudo. vnde non sola vox viua, sed cum instrumento iuncta vincit vocem mortuam. & etiam plus est: quia scriptura, quæ vincit, est priuata. Item caue tibi quia hæc instrumẽta non contradicẽt sibi in sentẽtia, sed diuersa sunt. Nam primum dicit te aliqd mihi debere: & dico à te scriptũ & tu profers aliud in quo continetur de permutatione, vel aliquo alio. qđ cũ alio feciſtiqđ ego confiteor te feciſſe: & ſi hoc ſecundum ſit diſſimile primo in lris pinde videtur ac ſi non ſit verum, quod cõtra te induco, ſed falſum. vnde meli[a] diceret hęc litera plus voci viuæ credi, quam diſſimilitudini, quę inducitur per mortuam vocem. i. per ſcripturam. Ex prædictis patet quod non plus voci viuæ, quam mortuæ ſit credendum: ſed æqualiter duobus teſtibus & inſtrumento: vt C. eo. l. in exercendis. ſed quatuor teſtes vincerent inſtrumentũ, qui dicerent aliter rem proceſiſſe, quam ſcriptum ſit: vt. C. de proba. l. cum precibus. nõ autem tres: quia tabellio vicem teſtis vnius obtinere videtur, ſecundũ quoſd am, vt. ff. de teſta. l. domitius. & hoc directo: per obliquum autem etiã duo vincũt: vt. C. de cõtrahẽ. ſtip. l. pe. in fi. vel ibi loquitur in priuata ſcriptura quę vincitur, in caſu tamen non recipitur probatio contra ſcripturam: quia iuris & de iure eſt præſumptio: vt. C. arb. tut. l. fin. econtra ſcriptura vincit vocẽ viuã: quia in multis caſibus res acta per ſcripturam valet: & probatur nõ per teſtes: & per has leges probatur: vt. C. ſi mi. ſe ma. di. l. ſi alterius. & de non nu. pec. l. generaliter. & de teſtibus. l. teſtium. & qui teſta. face. poſſ. l. hac conſultiſſima. & ff. de prob. l. cenſus. & C. de iure emphy. l. j. &. C. de ſacroſanct. eccle. authen. hoc ius porrectum. & j. de æqua. do. ſ. quia vero. colla. vi).

Et quanquã ferme ex ſcriptura ſecũdũ legem noſtram ſufficiens inſtrumẽto fides apponi non videatur: non tamẽ qđ ita geſtũ eſt, iritum reddimus: vt maximè teſtiũ præſentia, coram quibus cõtractus celebratꝰ eſt, aut extremũ forte ejus rei refugium quod ſcilicet ex iuramentis peti ſolẽt, opem illis non ferat.

† Haloã.

† interuenerit.

iudicantis prudentię[a] ſimul atque religionis, vt veracibus[b] potius pro talibus credat. Et nos quidem ſecundum hunc modũ exiſtimauimus oportere probari fidelia documenta. Si tamen quiſquã aut deponẽs, aut mutuans aut aliter contrahens contentus ſit ſcriptura[c] ſola eius, cum quo contrahit: in ipſo erit vt ſciat, quia in illius fide totum ipſe ſuſpendit †. & quidẽ quãtum ex ſcriptura non ſufficiens[d] videbitur fides: ni ſi ſecundum noſtram legem adiiciatur documentos credulitas[e], aut præſentia teſtium[f] coram quibus contractus eſt factus aut forſan nouiſsimum eius rei refugium inuenerit[g] †: dicimus aũt quod ex iureiurando eſt. nam non infirmamus, quod factus eſt: nam falſitates & [h] imitationes mutuentes, & nudis eis exiſtentibus non credentes[i], huiuſmodi ſubtilitatem cauſæ addimus: non vt credentes priuemus fide ſua circa amicos ſed vt quantum poſsibile eſt, & perfidiam & negationem[k] multis reconuincamus modis.

Notarius antequam in instrumento sui nominis faciat mentionem, in subscriptione scribat nomina testium: & iudex aduertere debet similitudinem & dissimilitudinem literarum, & etiam signum tabellionis. Ange.

Sed & ſi † inſtrumenta[l] publicè confecta ſint, licet tabellionum habeant ſupplementum: adiiciatur[m] & eis antequam cõpleantur (ſicut dictum

a Prudentiæ. quia poſſet apparere magna diſſimilitudo: & ratione eius, ipſi etiam teſtes eſſent ſuſpecti. vnde iudex hoc conſiderat: vt hic, &. ff. de teſti. l. iiij. ibi, tu magis &c.

b Veracibꝰ. i quę ſibi videtur inter ſcripturã & teſtes.

c Scriptura ſola ſine teſtibus facta.

d Nõ ſufficiẽs hoc intellige, qñ ſuã abnegat eſſe depoſitarius: aꝫ ſufficit: vt. ff. de pba. l. cũ de idebit. ſ. ſi.

e Credulitas ſcilicet teſtium ſubſcribentium.

f Teſtium. non ſubſcribentium: vt .ſ. ſed & ſi quis & contrarium ibi poſitum ex. l. C. e. l. comparationes. ſolue vt ibi modo diximus.

g Inuenerit. alias eſt, inueniatur, & alias inuerit. ſ. ſcripturam ipſam. & alias inuenitur. & quod de iureiurãdo dicit, dic ſecũdũ Al. quod pars parti defert: quia te neꝫ vel recipere vel referre: vt ff. de iur. iurã. l. manifeſte. & l. iij. ſ. ait ꝓtor. vel iuſte recuſare: vt C. de reb. cred. l. gñaliter. ſ. ſinautẽ. vel dic vertus ꝙ loquitur de iureiurãdo à iudice delato. Hæc enim ſcriptura licet priuata, inducit aliquam coniecturam: vt hic, & C. de proba. l. inſtrumenta. quæ eſt ſemiplena probatio. & ſic deferre põt ſacramentũ & debet: vt C. de reb. cred. l. in bo. fi. & ff. de iureiin. l. admonẽdi. nec videaꝫ hoc durum, quaſi qlibet poſſet aliquã ſcripturã cõ † fingere: vt ſic ei deferaꝫ ſacramentum ꝓpter timorẽ falſi. quã incurreret. Itẽ propter alias multas literas aduerſarij ꝙ poſſent cõparari. Itẽ & quia qlibet non ſcit ſcribere: imo pauci reſpectu eorum, qui ignorant: cum pro pluribus lex facta ſit: vt. ff. de leg. & ſe. l. nã ad ea. Item & qui magis deferretur reo, quã actori: cum ipſe ſuæ ſcripturæ vel ſui facti melius noverit veritatem: vt. ff. de iureiurando. l. iuſiurandum & ad pecunias. & qnia reus eſt fauorabilior: vt .ff. de reg. iur. l. fauorabiliores.

h Et. pro id eſt.

i Credentes. id eſt, mutuantes.

k Et negationem. ſ. veritatis. ex hoc no. quod prædicta locum habent, quando priuatam ſcripturã. quã induco, abnegat aduerſarius: alias ſufficeret cum cauſa: vt. C. de non nu. pecu. l. generaliter.

l Inſtrumenta. nunc facit tranſitum ad publica inſtrumenta: vt patet ex tit.

m Adiiciatur. i. tabelliones ſcribant nomina teſtiũ in fine inſtrumẽti antequam compleant. i. ſubſcribãt ipſi, & nomen ſuum apponãt, ſecundũ Io. licet in antiquis inſtrumẽtis in prima apponãt: quod hic reprobatur. & hęc nomina teſtium ſecundũ diuerſas terras diuerſimode ponuntur. Nã alicubi dicitur, teſtes interfuerũt Titius &c. alibi ſigna, manu talis &c. vt Florẽtię, & put cuilibet placet coaptare. hoc tũ ſeruet tabellio, ꝙ ſemꝑ ſeruet eãdẽ formã in ſcriptione in vno inſtrumẽto, vt in aliis: vt cõparatio fieri poſsit cũ opus erit: vt .j. e. ſ. ſi nulla. Itẽ nũqd triũ teſtiũ exigit numerus? Rñ nõ: vt. ff. de teſt. l. vbi. & eſt ratio: qa tabellio eſt de nũero teſtiũ: vt. ff. de teſ l. Domitius. Itẽ nũqd ſufficit eos debere eſſe ꝓſentes, an rogati? Rñ nõ: vt. ff. de teſt. l. ad fidẽ. niſi in caſibus quatuor: vt in ſolutiõe & in ſolutiõis cõtrario: & in teſtõ, & in repudio: vt. C. de teſtibus. l. teſtiũ. &. j. de teſt. ſ. & licet. in prin. & in fi. &. ff.

Teſtes an debeant eſſe rogati.

&. ff. de repu. l. nullum. Alij dicunt q̃ in obligationibus cõtractis in scriptis exiguntur rogati, non alias: vt ex prædicto. §. & licet. Alij dicunt q̃ semper hodie debent rogari per dictum. §.

a Sicut dictum est. l. de præsentia circa priuatã scripturam tantum: vt §. proxi. &. §. sed & si quis. &. §. sed is. Accur.

b Oportet. posset hic. §. intelligi in priuata scriptura: sed verius est vt in publica loquat: vt sit coniuncta materia: & quod dicit signa. id est, dicere manu tabellionis: vt in nouellis. vel aliud simile signũ: vt crucis: vt. j. de testib. §. j. Vel dic quasdã notas, quas faciunt quidam tabelliones, quæ tamẽ nihil significãt. sed ad comparationes faciunt: vt hic. & qđ dicit legere huiusmodi signa, dic. i. colligere & notare. Vnde versus, Fur aurũ, virgo flores, mare nauita, libros clericus, æquiuoce singula quisq̃ legit. Et not. q̃ inepte transit ad comparationem.

c Aliarum. alias alienarũ. s. per huiusmodi figuras,

d Dictas. vt. j. eod. §. j. ibi, non eñ ita.

e Absint. ita, q̃ nõ possit inueniri.

f Inuenire. quia infirmi sunt testes.

g Pro se. alias p se i. sine iustrumento. alias pro se sine testibus viuẽtibus. q̃ exponunt quidã in publico instrumento, dicentes, q̃ priuato non habetur fides, nisi fuerit approbatum etiam si appareat nõ vitiatum in suam figuram: vt hic colligunt à cõtrario sensu. sed secus in publico: quia illud per se patet, & probat. Alij dicunt, q̃ etiam priuato creditur habenti subscriptionẽ ttium testium sicut publico. & quod hic dicit, ordinant ita: si quidem publice sit confectũ, neq̃ tabellio supereſt quatenus testimoniũ perhibeat pro se. i. pro instrumento: vel per tabellionẽ: vel testes. nec obst. C. de testa. l. omnibus. quia hic subauditur quasi testimonium: vt. C. de fideicõ. l. fi. Tu dic rectã secunda opinione non subaudiri quasi. & dic pro se. i. pro facto suo. Nam quilibet testis fert testimoniũ pro facto suo. i. pro viso vel audito suo. sic tabellio: vt. C. de falsis. l. si quis decurio. & j. eo. §. in his. non autem in causa cuius proficuum & damnũ ad eum pertinet: vt. ff. quando appel. sit. l. j. §. in propria.

est a) testium ex scripto præsentia. Oportet b autem iudicantes, & si qua signa inuenerint adscripta chartis, etiam hæc requirere, & legere niti. Plurima nanq̃ nouimus & ex illis apparuisse, & non facilè fidem ex literarum aliarum c collatione recipere, propter dudum dictas d à nobis causas.

Si testes publici instrumenti sunt mortui vel absentes, vel aliàs de facili haberi non possunt, nec etiam tabellio, tunc ad comparationem ipsius venitur, præstito primo sacramento per petentem comparationem fieri, quod non malignitatis causa, nec aliqua arte ductus comparationem petit. Angel.

Si verò moriantur omnes testes, aut forsan absint e, aut aliter non facilè sit fidem ex testium subscriptionibus inuenire f, neq̃ tabellio supereſt, qui compleuit (si quidem publicè sit confectũ) quatenus testimoniũ perhibeat pro se g: aut non est in ciuitate h, sed necesse est omnino collationem literarum suppletiones eorum i, qui subscripserint, assumere k: tunc competens est properare quidem ad comparationes (neque enim eas modis omnibus interdicimus) per omnem autẽ l subtilitatem procedere m, & omnino si putauerit eis n iudex oportere credi: etiam iusiurandum iniicere proferenti o, quia nihil maligni conscius in eo, quod à se profertur, nec quandam artem circa collationem fieri præparans, sic vtitur eo: quatenus neq̃ perimatur quicquam omnino p, † & per omnia munitio in rebus q fiat.

Ex hoc. §. habes quomodo & qualiter & quo ordine procedatur ad comparationem instrumenti publici scripti per discipulum tabellionis, vel ipsum tabellionem. Angel.

In his verò, quæ conficiuntur publicè documentis, si tabellio venerit, & testimonium perhibuerit cum iureiurando: si quidem non per se scripserit r, sed per per alium s ministrantẽ sibi: & ille, si viuit t, si quidem possibile omnino est eum venire, & nulla causa prohibet eius aduentũ, ægritudo fortè valida, aut quælibet aliarum necessita-

h In ciuitate. s. tabellio: vt quia est deportatus: vt instit. de cap. dimi. §. j. quia dicitur sine ciuitate: vt. ff. de leg. iij. l. ij, qui. Vel dic abest causa testimonij ferendi, vel simili causa: vt. ff. de iudi. l. ij. §. legatis.

i Eorum. i. notariorum, vel contrahentium, si subscripserint. vel dic testium: vt. §. dicit.

k Assumere. i. dare fidẽ subscriptionibus ad sumendã alia instrumenta, vbi iidẽ testes subscripserint: & sic habet locum, quãdo testes sunt literati, & propria subscripserunt manu in charta cõfessionis.

l Autẽ. pro sed.

m Procedere. s. iudices volumus. & sic summa subtilitas approbatur. sic. ff. de iure do. l. si mulier. §. ex asse. &. j. eo. §. oportet. in fi. §. alias reprobatur. ff. de iniusto testa. l. posthumus. & insti. de fideicõ. hære. §. sed quia. & ff. quib, mod. pig. vel hypo. solu. l. fi. cut. §. si debitori.

n Eis. scilicet comparationibus.

o Proferẽti. i. deferenti ei, qui profert instrumentum ad probandum, ad q̃ fit comparatio: & etiã aduersarius iurabit: vt. j. eod. §. si vero nihil. Item not. hic ex forma iurisiuran. quem de conscientia debere satisfacere. sic. C. eo. l. fi. & de iis qui ad eccle. cõsu. l. presenti. §. sicubi. & de iure delib. l. fi. §. licentiã. Sed nonne suff. cit semel iurasse. vt. §. de iis, qui in gre. ad appel. §. fin? Quidam sic: & dicunt illam post istam compositam: licet sit in ordine prior. nam ante illam pluries iurabant: vt. ff. de dã. infe. l. qui bona. §. si quis stipu. vel dic hoc speciale vt de nouo iuretur: quia plus solet timeri, qđ specialiter dicitur, quam qđ generaliter. ff. de iureiurã. l. itẽ apud. §. hoc edictũ. alias incipit ait prætor. & hoc ideo, quia maior solennitas in comparatione exigitur, quã alibi: vt hoc tit. & maxime. j. eo. §. fi vero nullus.

† Haloãder, & per omnia rebus addatur certitudo.

Iureiurando gs obligatur.

p Quicquam omnino. s. veritatis.

q In rebus. i. in veritatibus nam res. i. veritas: vt ff. de fil. l. j. §. qui in rationibus. & ff. de iureiur. l. quoties.

r Scripserit. scilicet totum documentum: sed sufficit modo comprobauit. Accur.

s Sed per alium. id est, discipulum: ipse tamen interluit comparationi: vt. §. de tabel. §. penult.

t Si viuit. scilicet veniat.

Accid

a Accidunt. quæ nec dici nec enumerari possunt: vt C. de tempd. ap. l. fi. §. & eum. Accur.

b Adnumeratorem. adnumeratorem dicunt quidã mediatorem siue proxenetã qui fert testimonium. volente tamẽ vtraque parte, nõ alias: vt ĵ. de testi. §. quia vero legẽ. Alij dicunt eum esse, qui pecuniam pro publico instrumento dedit. Alij dicunt esse procuratorem actoris per quẽ numerauit: & hãc approbãt. Sed prima vera mihi videt. A.

Adnumerator quis sit.

c Tres sint. s. tabellio, & ille per quem scripsit documentum & adnumerator. Al.

d Cõscripsit. s. vt minister tabularij.

e Suppleuit. id est, subscripsit.

f Non valet. scilicet discipulus.

g Attestetur. solus tabellio.

h Nõ fiat locus. s. ex necessitate: vt in nouellis eod. & est ratio: quia veritas ꝓ ipsum declaratur auctorem: vt C. ad l. Cor. de falsis. l. si qs decurio.

† Haloã. vticꝫ causæ nonnihil afferat momenti.

i Factum. quia dicit se feciſſe.

k Monimẽtum. i. probationẽ. Sed qd si testes nõ fuerint appositi in instrumento: nũquid habet locum quod hic dicitur? Rñ. nõ nam in prin. exigo testes: vt §. eo. §. sed si instrumenta. sed in testificatione nõ vt hic.

† Alias, momẽtũ: aliasdocumentum.

† Haloã. & aqsoluti instrumenti testimoniũ habeẽ ex alteri⁹ cõparatione si quidem ita quoꝫ superstitẽ habeat eũ qui illius mandatu instrumẽtum composuit.

l Defunctus est. naturaliter, vel ciuiliter: vt quia deportatus est. quo casu pro mortuo habetur. ff. de contra tab. l. ĵ. in fin. & maxime quo ad ferendum testimoniũ vt si ponas eum publico iudicio dãnatum, & per hoc infamem: vt ff. de publi. iudi. l. infamem. ideo non potest esse testis. vt ff. de testi. l. iij. §. lege Iul.

Publico iudicio dãnatus infamis est.

m Suppletioni. id est, completioni: non à testibus: qa mortui sunt. sed ex alia, &c.

n Viuentem i. ministrantem tabellioni.

o Adimpletionum. i. signorum & notarũ, quæ implent. i. complent instrumentum: non autẽ subscribentium, sed quando nullus super est, etiam subscriptionũ fit comparatio: vt ĵ. proxi. §.

p Si vero nullus. s. neque tabellio neque numerator neꝫ minister. Accur.

q Completionum. s. tabellionis. Accur.

r Tam completionis. i. inducantur instrumenta alia eiusdem tabellionis, qui hoc compleuit: & alia instrumenta, quibus iidem testes subscripserũt: & alia quibus iidem contrahentes.

s Vna quædã. id est, vna qualisqualis. nec enim pro veritate omnino habetur, licet ei stetur. non enim ita scribit, &c. vt §. eo. §. j.

t Si vero nihil. repetit eundem casum, vt addat.

u Fiat. quid erit hoc? Rñ. quod sequitur, vt quilibet iuret: vt C. eo. l. cõparationes. §. omnes autem.

x Solenniter. i. tactis euangeliis: vt §. iusiuran. ꝙ præ. in prin. Sed qualiter iterum iurabitur: cum semel iam decalum. iuratum est? Rñ. vt §. eo. §. si vero moriatur.

y Iuret. s. ꝙ sequitur. & aliquid additur in forma huius sacramenti ei, quod dicitur. C. e. l. cõparationes. §. omnes aũt. & propterea hic dicit. vt autẽ aliquod, &c.

z Abscondere. qualiter iudex cõparationẽ faciet? Rñ. quidã ꝙ committetur cuidã scriptori perito: & eius renunciationi stabitur siue denũciationi: vt C. de re mili. l. semel. lib. xij. & ff. de ven. inspi. l. ĵ. in princi. & §. de non alie. §. ꝙ autẽ dictum est. Sed tu dic contra. scilicet qd ipse iudex debeat hoc inspicere vt patenter dicitur. §. eo. §. oportet. cum & ipse de eis literis cognoscat. nec enim est iudex qui literas non cognoscit: vt ĵ. de iudi. §. j. col. vj. Item facit. ff. finium regund. l. si irruptione. §. fina. sed potuerit secum adhibere scriptorem peritum. Accurſius.

Iudex non debet qui literas nescit.

a De quibus. scilicet litibus, vel difficultatibus comparationum. Accur.

b Consenserint. tempore contractus.

c Insinuent. q. d. si dubiũ est de fide chartæ, fiat prædicta comparatio: si autem consentiant ambæ partes in principio contractus vt instrumẽtum insinuaretur ad æternam rei memoriam, & abinde chartæ fides est indubitata, & in tali publicatione non est opus testibus: vt C. de dona. l. in donationibus. Sed an etiam post litem contesta. possit fieri talis insinuatio? Rñd. sic tribus rationibus. Prima quia sic est in testamenti publicatione, vt etiam postea fiat, id est, post testamentum factum: vt C. de testamen. l. publicati. & in dona. propter nuptias: vt ĵ. vt fratrum filij. §. j. col. ix. Item quia iudicia sunt omnia absolutoria: vt insti. de perp

de perpe. & tempo. act. §. fi. Sed ad quid fieret tũc insinuatio: cum nil fieri debeat nisi quod reus soluat? Rñ. potest esse quod annua præstatio facienda est ex illo instrumento: & licet ratione præsentis anni assentiret, non ita faceret in futuris. Itẽ quia tractaretur de indebito soluto: nisi insinuaretur hæc scriptura.

a Et quęcunque. supple & quibuscũque aliis malis quę cãque &c. Sed quæ sunt hæc alia mala? Respõ. perfidia & negatio: vt. ff. e. §. si tamen quisquam.

b Iis quæ dudũ. duo dicit hic. §. primum, quod ea quæ dicta sunt de collatione priuatæ scripturæ contrahentium, sunt firma. sci licet vt fiat collatio si illa scriptura habeat præsentiam & subscriptionem testium: vt C. eodem l. cõparationes. & ff. eo. §. sed is. &. §. sed & si quis. Item quod fiat si quis ea vtatur: vt. ff. de iis q ingre. ad appel. §. illud & secundum q ea quæ olim valẽt in iudiciis, suam habent firmitatem. & in his. s. qui literas nesciunt, quãdo acceperant formã talia competentem. i. talibus conuenientẽ: & hæc antiqua forma narratur statim proximo. §. oportet vero &c. & hæc dictio proculdubio põt cũ præcedẽtibus vel cum seq. legi. & sic in nullo est defectiua hęc litera. Alij supplent hic & in his &c. q. d. & his in sua virtute manẽtibus quæ sancita sunt in his &c. Accur.

c Oportet. Si vis, quod fides habeatur instrumẽto. non tamen imponi necessitatem. sic. ff. de iust. & iur. l. j. nam hæc constitutio consulit tantum: vt. ff. eo. §. si tamen quisquam. alias imponit necessitatem: vt C. de legi. & con. l. j.

d Tabularios. plurale pro singulari. sic. ff. de hær. & Fal. §. si vero. & C. de iure deli. l. fi. §. finautem dubius est. Vel dic quod respicit multos contractus, vbi singulariter, multi debent esse tabularij.

e Maxime. hoc maxime abundat: vt & alias. C. de testa. ma. l. fi. §. j. nam omnino debent esse noti: vt dixi. ff. eo. §. sed is. Vel potest cum præcedentibus coniungi hæc dictio maxime. q. d. maxime, vbi sunt tabularij, & tunc similiter abundat.

f Attestentur. i. propriam scripturam profiteantur: quia etiam &c. vt subiicit. nam omnes testes debent subscribere vt dicitur in nouellis eo. Accur.

g Scierunt eum. i. cognouerunt eum esse imperitũ.

h Quinq. Sed quare plures exiguntur testes ab imperito quàm perito. vt hic innuitur? Quidam dicunt in fauorem imperiti, ne decipiatur, cum præsentia tot bonorum virorum adhibeatur. Tu dic quod in eorũ odium: quia alias inconuincibiles essent, nisi tanta solennitas adhiberetur: vt. ff. de tabellio. §. j. co. iiij. Item quia se grauauit, vt in scriptis cõtraheret: cum erat imperitus. vnde quasi se arctauerit, non succurritur ei: vt. ff. q sat. sid. coag. l. si fide iussor. §. si necessaria. Itẽ nota hic quinque testium numerum adhiberi: vt & alias in testamento rustici. vt. C. de testamen. l. fin. quando quoq; exigũtur plures: vt. C. de proxi. sacro scrini. l. vnicuique. libr. xij.

† Haloã. quodque eum in re præsenti aspexerit.

i Inter quos. id est de numero eorũ erit, qui scribit pro cõtrahente, hoc est tabellio. & sic tabellio est de numero testiũ: vt hic, & ff. de testil. Domiti⁹. & C. qui testa. fac. pos. l. hac consultiss ma. Alij dicũt, q rum vt tabellio non est de numero testium. & de in cap. qđ hic dicit, qđ est quoniam de nũero, q scribit contra. in pro contrahente tã glo. fi. vbi etiam per tum ille: & nullus doc. extra alius videretur scribere totum instrumentum, nisi tabellio: quod est cõtra istorum opinionẽ, qui exponũt quod quidam ex testibus scribit totũ pro cõtrahẽte. i. caput & finem: non autẽ totum instrumẽtum.

Tabellio an sit de numero testium. Quando notarius gerat vicẽ vnius duo de proba.

k Et hæc dicimus. quæ proxi. dicta sunt.

l Per testes. s. duos imo tres, vt statim patebit in distinctione. sed dicas quod hic tãtum defuit scriptura, sed fuit vltra libram auri: sed & si esset infra libram auri, duo sufficerent: vt eadem distinctione patebit.

m Percipiet. s. intentio actoris: & quod dicit de iureiurando. s. delato à iudice vel à parte, quod debet suscipi vel referri, vel iuste recusari. in quibus omnibus erit iudicialis dispositio, vt subiicit. & ff. de iureiur. l. iusiurandum. §. si de qualitate. & C. de reb. credit. l. penul. §. pe. & §. finautem.

n Vt aũt nihil. abundat vna negatio. vel dic vnam referri

stis monumentorum ipsi contrahẽtes, quatenus priuentur nequitia & corruptione & falsitatibus, & quæcũque a alia mala corrigentes, præsentẽ promulgamus legem: iis, quæ dudum b à nobis in collationibus literarum factarũ per scripturã propriæ manus sancita sunt, in sua virtute manentibus: proculdubio & in iis, qui literas nesciunt, quæ olim valent in iudiciis, suam habentibus firmitatem: quoniam quidem ex iudiciali forma acceperunt examinationem hæc talia competentem.

Contractus supra libram auri celebratus in scriptis ab imperito literarum, quinque testium eget solennitate, inter quos connumeratur tabellio. si autẽ sine scriptis sit contractum, testibus autem interuenientibus, causa decidi-tur. Barto.

Oportet c verò in iis, qui literas nesciunt, & testes & omnino tabularios d adhiberi, in quibus locis sunt tabularij, maximè e autẽ testes non ignotos contrahẽtibus: vt quidam scribant pro illiterato, aut paucas literas sciente: alij verò attestentur f, quia etiam præsentibus eis hęc gesta sunt, † & sciunt eum g: & ita talium instrumentorum suscipiatur fides: manifestum existens, quia non minus, quàm quinque h testes in his talibus adhibẽdi sunt: inter quos i erit, & qui scribit pro contrahente, aut totum, aut post ea, quæ post paucas literas illius posita sunt: quatenus nihil omittatur de summa subtilitate. Et hæc dicimus k super instrumentis ex scripto confectis. Nam si quis facere quemlibet contractum ex non scripto voluerit: hoc manifestum est, quia aut per testes, l aut per iusiurãdum fidem percipiet m: actore quidem testes deducente, pulsato autem iurante aut referente, sicuti iudex negotium disposuerit. Vt annum nihil n fit, neque horum inemen-

b Iis quæ dudũ. duo dicit hic. §. primum, quod ea quæ dicta sunt de collatione priuatæ scripturæ contrahentium, sunt firma. sci licet vt fiat collatio si illa scriptura habeat præsentiam & subscriptionem testium: vt C. eodem l. cõparationes. & ff. eo. §. sed is. &. §. sed & si quis. Item quod fiat si quis ea vtatur: vt. ff. de iis q ingre. ad appel. §. illud & secundum q ea quæ olim valẽt in iudiciis, suam habent firmitatem. & in his. s. qui literas nesciunt, quãdo acceperant formã talia competentem. i. talibus conuenientẽ: & hæc antiqua forma narratur statim proximo. §. oportet vero &c. & hæc dictio proculdubio põt cũ præcedẽtibus vel cum seq. legi. & sic in nullo est defectiua hęc litera. Alij supplent hic & in his &c. q. d. & his in sua virtute manẽtibus quæ sancita sunt in his &c. Accur.

c Oportet. Si vis, quod fides habeatur instrumẽto. non tamen imponi necessitatem. sic. ff. de iust. & iur. l. j. nam hæc constitutio consulit tantum: vt. ff. eo. §. si tamen quisquam. alias imponit necessitatem: vt C. de legi. & con. l. j.

d Tabularios. plurale pro singulari. sic. ff. de hær. & Fal. §. si vero. & C. de iure deli. l. fi. §. finautem dubius est. Vel dic quod respicit multos contractus, vbi singulariter, multi debent esse tabularij.

e Maxime. hoc maxime abundat: vt & alias. C. de testa. ma. l. fi. §. j. nam omnino debent esse noti: vt dixi. ff. eo. §. sed is. Vel potest cum præcedentibus coniungi hæc dictio maxime. q. d. maxime, vbi sunt tabularij, & tunc similiter abundat.

f Attestentur. i. propriam scripturam profiteantur: quia etiam &c. vt subiicit. nam omnes testes debent subscribere vt dicitur in nouellis eo. Accur.

g Scierunt eum. i. cognouerunt eum esse imperitũ.

h Quinq. Sed quare plures exiguntur testes ab imperito quàm perito. vt hic innuitur? Quidam dicunt in fauorem imperiti, ne decipiatur, cum præsentia tot bonorum virorum adhibeatur. Tu dic quod in eorũ odium: quia alias inconuincibiles essent, nisi tanta solennitas adhiberetur: vt. ff. de tabellio. §. j. co. iiij. Item quia se grauauit, vt in scriptis cõtraheret: cum erat imperitus. vnde quasi se arctauerit, non succurritur ei: vt. ff. q sat. sid. coag. l. si fide iussor. §. si necessaria. Itẽ nota hic quinque testium numerum adhiberi: vt & alias in testamento rustici. vt. C. de testamen. l. fin. quando quoq; exigũtur plures: vt. C. de proxi. sacro scrini. l. vnicuique. libr. xij.

† Haloã. quodque eum in re præsenti aspexerit.

i Inter quos. id est de numero eorũ erit, qui scribit pro cõtrahente, hoc est tabellio. & sic tabellio est de numero testiũ: vt hic, & ff. de testil. Domiti⁹. & C. qui testa. fac. pos. l. hac consultiss ma. Alij dicũt, q rum vt tabellio non est de numero testium. & de in cap. qđ hic dicit, qđ est quoniam de nũero, q scribit contra. in pro contrahente tã glo. fi. vbi etiam per tum ille: & nullus doc. extra alius videretur scribere totum instrumentum, nisi tabellio: quod est cõtra istorum opinionẽ, qui exponũt quod quidam ex testibus scribit totũ pro cõtrahẽte. i. caput & finem: non autẽ totum instrumẽtum.

Tabellio an sit de numero testium. Quando notarius gerat vicẽ vnius duo de proba.

k Et hæc dicimus. quæ proxi. dicta sunt.

l Per testes. s. duos imo tres, vt statim patebit in distinctione. sed dicas quod hic tãtum defuit scriptura, sed fuit vltra libram auri: sed & si esset infra libram auri, duo sufficerent: vt eadem distinctione patebit.

m Percipiet. s. intentio actoris: & quod dicit de iureiurando. s. delato à iudice vel à parte, quod debet suscipi vel referri, vel iuste recusari. in quibus omnibus erit iudicialis dispositio, vt subiicit. & ff. de iureiur. l. iusiurandum. §. si de qualitate. & C. de reb. credit. l. penul. §. pe. & §. finautem.

n Vt aũt nihil. abundat vna negatio. vel dic vnam

referri ad superiora, aliam ad sequentia. sic. ſ. de hære. & Falcid. ſ. inordinatum.

a Huiusmodi obseruationem. ſ. quinq; testium.

b Custodiri. siue peritus, siue imperitus, siue in scriptis, siue sine scriptis contrahat.

c Actum. est inter contrahentes.

d Attritiones. alias affectiones: & alias attritiones: & alias adfrictiones. Et no. dici rem exiguam vsque ad libram auri: alias dicitur parua vsque ad decem lib. auri, vt. ſ. de ap. ſ. ij.

e Nam in agris. i. in villis. sic. ff. q ſatisfda. cog. l. sciendum. ſ. j.

f Firma. vt nume res duorum testũ sufficiat: vt ff. de testib. l. vbi. nisi contractus excedat vnã libram auri. vt C. ſi cer. pet. l. ſi.

g Sanctum est. vt quinq; testes sufficiant: vt ff. de testi. l. ſi. alias septẽ exigãtur: vt. C. de test. l. hac cõsultiſſima. in prin. Et vt prędicta plene accipias, distingue, aut contrahitur vltra vnã libram auri: aut infra. ſi infra, non distinguo de perito vel non: siue in scriptis siue non, siue in ciuitate, siue nõ. Nam semper duo sufficiunt: vt ff. de testi. l. vbi. & ſ. eod. ſ. vt autem nihil. in fi. ſ. ſi autem fiat supra libram auri, & in scriptis, & ab imperito literarũ, & in ciuitate necessarius est omnino tabellio, ſi haberi potest, & quinque testes. inter quos erit qui pro contrahente scribet: vt. ſ. e. ſ. oportet. Si autem ponas qđ vnus eorum defuerit: vt qa à perito cõtrahitur vel ab impito, sed nõ i ciuitate: vt nõ vltra libra aur. ſ. ũc distingue aut contrahit publice, aut priuate. ſi priuate, tres sunt testes necessarij. vt ſ. eo. ſ ſi qs igit. et ſ. sed et ſi quis. licet olim duo

Res exigua vsque ad libram auri dicitur.

† Halo. ſecundum id, qđ vſq; adhuc in republica obtinuit, res peragatur.

† Cõcor. cũ hoc ex tuc. cum vniuersorum. post medi. cum glo. ſuper verbo ſimplicitati. extra', de rerum permutatio.

datum: illud quoque adiicere legi bonum est, vt ſi vsque ad vnam auri libram fuerit contractus: huiusmodi obseruationem [a] in hoc minimè custodiri [b] † sed secundum hoc, quod tunc actũ est [c], causam fieri, vt non † de rebus exiguis maximas attritiones [d] homines sustineant. Hæc autem omnia tenere in ciuitatibus volumus, nam in agris [e] (vbi multa simplicitas est, & neque scribentiũ aut testium multorum copia est) quæ hactenus apud eos valuerunt, & nũc sint etiã firma [f]. Hoc enim & in ipsis testamẽtis, quibus maximè studemus, iam à nobis sancitũ est [g]. Valeat itaq; lex in omnibus, quæ post hæc facienda sunt, instrumentis & cõtractibus. Quod enim iam transiuit, cur quispiã sanciat [h]? Hanc autem legem peperit contentionum multitudo factarum quidem in litibus, apud nos autem introductarũ: quatenus quotidie inter sese contendere homines compescamus, præuaserentes eis altercationes p legislationis [i] subtilitatem. Quapropter conuenit tuam eminentiam hæc cognoscentem, manifesta omnibus facere subiectis, & qui hic sunt, & q in gentibus. etenim ad alios glorioſiſsimos p̃fectos, & qui in Hesperia [k] sunt, & in Lybia, & qui in Septẽtrionalibus [l] (dicimus autem in Illirico [m]) scripſimus [n]: vt omnis nobis respublica plena [o] fiat hac lege subie

sufficerent: nisi contractus excederet C. ſi cer. pet. l. ſi. autẽ publice: tunc similiter tres sunt necessarij: vel forte sufficient duo cum tabellione: vt ſ. eo. ſ. hæc dicimus. & ſ. eo. ſ. sed & ſi instrumenta. & dicitur fieri in scriptis qñcunq; fit inde scriptura, & inter eos agitur vt fiat: vt C. e. l. cõtractus. licet alij dicãt tunc demum, quando agitur, vt nõ aliter valeat cõtract' & inducunt. ſ. e. ſ. & hæc dicimus. & hoc in ciuitate. in villa autẽ seruanda iura vetera. quod dicit hoc. ſ. hæc autẽ omnia.

1. libras auri: vt

ctorum medente [p] concuſſionibus.

TITVLVS III.

HAEC CONSTITUTIO interpretatur priorem constitutionem [q] de iis, qui ingrediuntur monasterium, & de substantiis eorũ, & ex quo tẽpore oporteat eam valere.

Qui monasterium intrare voluerit, post ingressum de suis bonis nullo modo disponere potest. quod habet locum in illis qui post legem de monachis monasterium ingrediuntur: non in illis, qui ante ingressi fuerunt: quia bene possunt de suis bonis disponere etiam post illam. Ange.

Idem Imp. A. Ioanni glorioſiſsi. Orientalium prætoriorum prefecto iterum exconsule & patricio.

CAusa talis ad nos peruenit, quã existimauimus oportere competenti vti à nobis interpretatione [r] simul & adiutorio. Cognouimus etenim, qa mulier quædam habẽs filium sibi ex nuptiis legitimis procreatũ, voluit quidem segregare se à cõmuni ista conuersatione, & in quodam mulierũ monasterio commanere, plurima bona faciens mulieribus reuerendiſsimis ibidem congregatis. Et quoniam nostræ pietatis lex [s] vult eos, qui se monasteriis dederint, seu viros, seu mulieres, antequam ingrediãtur monasterium, eo quo voluerint modo,

Idem Imp. A. Ioanni glorioſiſsi. Orientalium prætoriorum prefecto iterum exconsule & patricio.

CAusa talis ad nos peruenit, quã existimauimus oportere competenti vti à nobis interpretatione [r] simul & adiutorio. Cognouimus etenim, qa mulier quædam habẽs filium sibi ex nuptiis legitimis procreatũ, voluit quidem segregare se à cõmuni ista conuersatione, & in quodam mulierũ monasterio commanere, plurima bona faciens mulieribus reuerendiſsimis ibidem congregatis. Et quoniam nostræ pietatis lex [s] vult eos, qui se monasteriis dederint, seu viros, seu mulieres, antequam ingrediãtur monasterium, eo quo voluerint modo,

i Legislationis. scilicet istius.

k In Hesperia. i. in Hispania.

l Septẽtrionalibus. ſ. partibus. idẽ in Illirico, vt seq. ſ.

m Illirico. i. Sclauonia. Al.

n Scripſimus. ſ. q faciãt manifesta omnibus suis subditis. Accurſius.

o Plena. i. omnes sciant eam, vel dic plene. i. abundans. nam prius per falſitates homines de pauperabantur, & concutiebantur: vt subiicit à modo nõ sic: & sic respublica erit plena habẽs locupletes subiectos: vt. ſ. vt iu. ſine quoquo suf. ſ. cogitatio. & instit. de iis, q sunt sui vel ali. iur. ſ. expedit enim.

p Medente. ſ. hac lege.

HAEC CONstitutio interpretatur &c.

q Constitutionẽ. ſ. illam. ſ. de monachis. ſ. illis.

r Causa talis. Interpretatiõe.

s Lex. vt supra, de monac. ſ. illud quoque.

a Nec posse. hoc innouatur: quia & postea potest: vt j. de sanct. episc. §. si qua mulier. col. ix.
b De propriis. quondam.
c Dedicare. i. ad ecclesiã transferre. improprie eẽ ponitur: & hoc intellige cũ seculo abrenuntiauerit: vt §. de mo. §. si vero filios. & §. si quis. coll. j.
d Metuere. se dicebat mulier.
e Posterior. quæ est. §. de mon. §. illud quoq;
f Oportere. supple, & ideo sancimus oportere.
g Hæc. s. dicta. in d. l. de mona.
h Manifesta. scilicet hoc quia, &c.
i Quia. i. q; A zo.
k Cõstitutione. §. de mona. §. illud quoq; & facit. §. vt fac. no. constit. col. v. & j. vt nulli iudic. habere lo. seruit. §. si quando col. ix.
l Habitauerit. licet hodie nõ habitet aut ante cõstitutionẽ de monachis.
m Hactenus. i. adhuc.
n Monasterium. s. transmittere, qd est j. Accur.
o Disponere. ita enim erat ante prædictam. l. de mona. vt C. de sacrosanc. eccle. l. generaliter.
p Legem. scilicet de monachis.
q Priꝰ. alias prioris.
r Liceat. licitum fuerit. Accur.
s Nostræ legi. i. nostra lege: vt ita ablatiuũ cõueniat alteri. s. faciẽte: quasi nec lex posterior ꝓiudicabit ingressis ante legẽ in iis, q̃ primo licebant, vt hic nec primo licita prætudicabũt sequenti legi cõtra eos, q̃ postea ingrediant: vt §. proxi.
t Possibile. id est conueniens.
u Habi- tuerint.
v Fieri. i. statui.
x Oportuisset. i. quæ sua sunt, disponere: nec posse [a], postquam ingrediuntur monasterium vlterius agere quicquam de propriis [b], vtpote domini rerum non existentes vlterius, eò quòd sanciuerimus nos huiusmodi viros & mulieres cũ corpore & anima, ipso ingressu ad monasterium, dedicare [c] suasque substantias & siquidem discesserint, manere etiam sic eorum substantias in monasterium, eò quòd domini harum vlterius non existunt: hinc aut metuere [d] ne fortè (quamuis nostra constitutio multò posterior [e] sit, quàm quòd in prædictam venerabilem domum ingressa est, aliqui prohiberent eam pro spicere suo filio: & oportere [f] propter prædictum metum hæc [g] interpretari, & lege nostra fieri manifesta [h]: quia [i] nihil læsa sit aut ipsa, aut filius eius circa eius successionem ex memorata constitutione [k]: propterea sancimus, si quis monasterium habitauerit [l] vir aut mulier ante prædictam nostram constitutionem, aut hactenus [m] habitat, & maximè filiis existentibus: nullam habere necessitatem, nunc eorum substantia in monasterium [n] sed filio aut filiæ transmittere, aut totam, aut etiam partem suæ substãtiæ: aut etiam quo voluerit modo res suas disponere [o]: vtpote primam illam legem [p] alia nostra hac constitutione interpretante (eos enim qui semel ante memoratam dudum nostrã legem monasteria intrauerint, † in nullo postea posita lex contristatura est, aut ablatura eorum, quæ prius [q] eis vt liceat [r], data sunt) neque prius nostræ legi [s] impedimentũ penitus faciente, eo quòd neque possibile [t] sit hoc fieri [v], vt oportuisset [x] prius disponere, & ita ingredi in monasterium. Si verò [y] nulla tunc tali lege [z] posita, in monasteriũ ingressa est: quomodo fieri potuerit conuerti ordinẽ legis: & exigere eos, q̃ prius ingressi sunt monasteriũ, illa facere, quę prius ignorata, postea per sacrã nostrã constitutionẽ sunt innouata? Sed vnũquenq; competit secundum suã tẽpora expectare, & ea quidem quæ post legem sunt ita quærere fieri, sicut lex vult. Si quid autem ante legem subsecutum est: hoc non commouere, neque perscrutari, sed in priori figura relinquere [a]. Hęc igitur lex ꝓ interpretatione vtili posita sit prioris nostræ illius constitutionis: vt illa in posterioribus tẽporibus ex quo facta est, locũ habeat: & iis, qui postea conuertentur, viris ac mulieribus posita sit: sibiq; potestatem in illis custodiat: nihil horũ, quæ antea fuerint, perscrutando: cùm licentia sit prioribus viris ac mulieribus qui habitauerunt, aut etiam hactenus habitant in monasteriis, & maximè filiis existẽtibus, suas res, quo volũt disponere [b] modo. Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, solenniter per progrãmata sua omnibus facere manifesta festinet.

y Si vero. ꝓ eẽ. sic. §. de redi. & Fal. §. si vero enim.
z Lege. cũ testabit: sed postea. Az.
a Relinquere. no. legẽ ad futura trahi: vt C. de legi. & cõstit. l. leges. & §. vt factæ no. consti. coll. v. & j. vt libe. decę. §. j. in fi. nisi cauea exꝑsse, vt ad prę terita trahatur: vt C. de vsur. l. eos.
b Disponere. hęc constitutio est inutilis. s. cum nulla de illis personis viuat, quæ ingressæ fuerant ante legem de monachis.

Lex ad futura trahitur.

TITVLVS V.

VT NON LVXVRIENTVR homines contra naturã, nec iurent per capillos Dei, aut aliquid huiusmodi: neq; blasphemetur in Deum.

Luxurians contra naturam, iurans per aliquod membrũ Dei, aut per capillos, aut blasphemans Deũ, vltimo damnatur supplicio. Ang.

Imp. Iusti. A. Constantinop. Mnibus hominibus, q̃ rectè sapiunt, manifestũ esse putamus, qa omne nobis est studium & oratio, vt crediti

† Alias, studium, vt omnino crediti & cætera

Mnibus. Crediti. id est subiecti.

nobis à domino Deo bene viuant, & eius inueniant placationē [a] : quoniam & Dei misericordia non perditionem, sed conuersionē & salutē vult [b], & delinquentes, qui corriguntur, suscipit Deus. Propter quod nos omnes inuitamus Dei timorem in sensibus accipere, & inuocare eius placationem. & nouimus, quia omnes, qui dominum diligunt, & misericordiam eius sustinent, hoc faciūt. Igitur quoniam quidam diabolica instigatione comprehensi, & grauissimis [c] luxuriis semetipsos inserunt, & ipsi naturæ [d] contraria agunt: istis iniungimus in sensibus accipere Dei timorem, & futurum iudicium & abstinere ab huiusmodi diabolicis & illicitis luxuriis, vt non propter huiusmodi impios actus ab ira Dei iusta inuenian tur, & ciuitates [e] cum habitatoribus earum pereāt.

Docemur enim à diuinis scripturis quia ex huiusmodi impiis actibus & ciuitates cum hominibus pariter perierunt.

Et quoniam quidam ad hæc [f], quæ diximus, & blaphema verba, & sacramenta de deo iurant [g] Deum ad iracūdiam prouocantes: istis iniungimus abstinere ab huiusmodi & aliis blasphemis verbis, & non iurare [h] per capillos [i] † & caput, & his proxima verba.

Si enim [k] † contra homines factæ blasphemiæ, impunitæ non relinquuntur: multò magis qui ipsum Deum blasphemant digni sunt supplicia sustinere. Propterea igitur omnibus hominibus iusmodi præcipimus à prædictis delictis abstinere, & Dei timorem in corde accipere, & sequi eos, qui bene viuunt. Propter talia enim delicta & fames, & terræ motus, & pestilentiæ fiunt: & propterea admonemus abstinere ab huiusmodi prædictis illicitis, vt non suas perdant animas. Si autem & post huiusmodi nostram admonitionē inueniantur aliqui in talibus permanentes delictis: primùm quidem indignos † semetipsos faciunt Dei misericordia: post hæc autem & legibus [l] constitutis subiiciuntur tormentis. Præcipimus enim gloriosissimo præfecto regiæ ciuitatis permanētes in prædictis illicitis & impiis actibus post hanc admonitionem nostram, comprehendere, & vltimis subdere suppliciis [m]: vt non ex contemptu talium inueniatur & ciuitas & respublica per hos impios actus lædi. Si enim & post hāc nostram suasionem quidam tales inuenientes, hos subtercelauerint: similiter à domino Deo condemnabuntur. Ipse etenim gloriosissimus præfectus, si inuenerit quosdam tale aliquid delinquentes, & vindictam in eos non intulerit secundū nostras leges: primùm quidem obligatus erit Dei iudicio: post hæc autem & nostram indignationem sustinebit.

TITVLVS VI.

VT † LIBERTI [a] DE † Ut liberti de cætero auro non indigeant annulo: & vt pristinis restituantur natalibus: & de celebratione [o] dotalium instrumentorum in libertis mulieribus facta: & hoc ipso etiam nuptias legitimas fieri, & filios suos: si nuper etiam ancilla fuerit, & ipsam liberam esse celebratione dotis & nuptias legitimas: & qui ex ea processerint, filios suos.

Imperator Iustinianus A. Ioanni gloriosissimo per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsule & patricio.

PErfectis [p] omnibus bonis à magno Deo datis, existimauimus oportere & ipsas seruorū libertates cū à priore cōditione à dominis liberātur, eis omnino puras & infucatas & perfectas efficere: et propterea etiā dedititiorum iniuria liberauimus [q] libertates, & latinitates velut imperfectas

a Placationem. i. pietatem vel misericordiam.

b Vult nō enim vult Deus mortem peccatoris: sed vt conuertatur & viuat. Al. nam & ecclesia nulli gremiū suum claudit: vt C. de sum. trin. & fide cath. l. inter claras. in fi. epistolæ.

Ecclesia nulli gremiū claudit.

c Grauissimis. i. Sodomiticis. Al.

d Et ipsi naturæ. C. de summa trini. & fide catho. in epistola.

e Et ciuitates. scilicet Sodoma & Gomertha. quod dic vt in historiis. Accursius.

f Ad hęc. i. iuxta.

g Iurant. f. iurantes abstinere: & post redeūt ad vomitum, quod grauius est curare: vt de infirmo dicitur qui recidiuat.

h Et iurare. f. abstinere repete.

i Capillos. scilicet Dei.

k Si enim. sic ecō tra. ff. de mona. §. hinc autem. in fi. §. col. j. Io.

l Legibus. C. ad legem Iuliam de adul. l. cū vir. & inst. de publi. iu. §. item lex Iulia.

m Suppliciis. vltimum suppliciumsolam mortem interpretamur: vt ff. de pœn. l. vlti.

Mors, vltimū supplicium dicitur.

n VTLIberti de cætero aureo, &c.

Hæc prima pars excipitur. j. *vsque*

† Cōcor. c. & ſi chri. ſtus. poſt in hac ſecunda par prin. cum te duo dicuntur: vglo. ſuper nū delibera, & verb. creatu. & turam. ex hæc expeditur. j. e. tra, de iureiur. vbi prohibet iurare per creaturā.

† Facit ad hoc caſ. vergētis. extra, de hæret.

PErfectis. Poteſt legi datiue & ablatiue.

q Liberauimus. vt C. de dedi. lib. tol. Accur.

o Celebratione. dotalium inſtrumentorum in libertis mulieribus facta: & hoc ipſo etiam nuptias legitimas fieri, & filios ſuos: ſi nuper etiam ancilla fuerit, & ipſam liberam eſſe celebratione dotis & nuptias legitimas: & qui ex ea proceſſerint, filios ſuos.

† Cōcor. c. vt de cor. res. ciſ. exc. vita cle. rum.

† Ut liberti

a Excluſimus. vt C. de iati. libe. tol.
b Largianum. ꝙ tractabat circa legem Iuliam: vt inſti. de ſuc. lib. §. pe. & quæ erat differẽtia inter latinos & dedititios et plene liberos, dic vt inſti. de li. §. fi. Acc.
c Aetatibus. manumiſſi vel manumiſſoris: vt inſtitu. de libe. in fi. niſi ſit minor xv. an. olim hodie xvij. vt inſti. qui ma. nõ poſ. §. cum autem.
d Perfectius. id eſt libertas plena. q. d. non ſolum circa minores libertates correximus ſed etiam circa plenã.
e Neque enim. interpoſitio eſt.
f Subſequens. i. ſubſequenter ſtatĩ.
g Annulorum. ꝙ ideo ſic dicitur, quia olim nõ poterant liberti ſecũdum quoſdã ferre annulos. Sed nos contra: quia lege cautum non inuenitur: ſed bene ferebant ex neceſſitate: & erat imago libertinitatis: vt. C. de iur. aure. annu. l. vltimũ. & habet patronus etiã bo. poſ. contra tab. vt ff. de bo. li. l. etiam.
h Regenerationis. vt ingenui nati videantur: non eſt tamẽ omnino idẽ ſi per principẽ viuentẽ reſtituti eſſent natalibus: ꝙ tunc vt ingrati accuſari nõ poſſunt: vt C. de bo. libe. l. vltimũ. ſed hic poſſunt: vt j. proxi. §. ergo quantũ ad dignitates vel matrimonia eſt hic ſecũdum Azo. non autem quo ad patronum eſt ingenuus: vt j. §. illud. Itẽ no. hic, ꝙ cum aliquid conceditur, & ea quæ illud faciunt, ad plenum cõcedi videntur: vt C. de bo. vacan. l. ſi quã. do. libr. x. & ff. de conſtit. prin. l. ſi.

Concel ſo aliquo concedi- ur & il- ud &c.

excluſimus [a]; & iteratio nes ſuperfluas demõſtrauimus: & Iuliam legem & Largianum [b] odiuimus ſenatuſconſultum: vtpote in initio inaniter introductũ & rectè poſtmodum reprobatum: ſolamꝙ valere Romanam ciuitatẽ in libertatibus volumus: non locis, non ætatibus [c], nõ alio quodam cauſam, diſcernẽtes. Quoniam autem ſemper aliquid, melius de noſtris ſubiectis tractamus: etiã ipſum, quod perfectius [d] datum eſt à maioribus, exiſtimauimus oportere adiectionibus ampliare.

Propterea ſancimus, ſi quis manumittens ſeruũ, aut ancillam ſuam, ciues denunciauerit Romanos (neꝙ enim [e] aliter licet) ſciat ex hac lege, qa qui libertatem acceperit, habebit ſubſequens [f] mox et aureorũ annulorũ [g], et regenerationis [h] ius, & non iam ex neceſſitate hoc à principibus poſtulabit, neque indigebit omnino vlla ſcrupuloſitate: ſed libertatis virtute hæc omnia ſubſequenter, hac noſtra lege ex præſenti die inchoante. Non enim aliquid horũ, quæ prius facta ſunt, perſcrutamur [i]. Firmamus igitur omnia præcedentia. vt valeant ſecundũ eos, per quos facta ſunt modos: ſed hæc quidem ſic habere ſancimus.

Libertus licet liber efficiatur ex manumiſſione, & ciuis Romanus: tamen manumittens: ius patronatus habet, niſi ei remiſerit: & debet libertus patrono reuerentiam exhibere, & iniuriam non inferre: ne poſſit in ſeruitutem reuocari. nam ex ingratitudine libertas reuocatur, ſicut donatio. Angelus.

Illud verò adiicimus [k], vt nihil neꝙ poſt hanc [l] legem noſtram legantur patronatus iura. Illa verò, quæ nos ſancimus, in quibuſcũꝙ omnino hæc perſonis ſeruabimus: niſi tamen etiam ab his [m] libertum, qui libertatem donauit, abſoluerit, aut per fideicommiſſum hoc relinquens, aut in ipſa libertate hoc adiiciens. Nam ſi hoc ille dederit: omnino qui manumittitur, abſoluetur [n] etiam à patronatus iure, eò ꝙ ille hoc expreſſerit. Habeant itaꝙ hæc omnia, qui libertatẽ meruerunt: verũtamen ſeruent etiã poſt hanc noſtrã cõſtitutionẽ eis, qui ad talẽ eos perduxerunt honorẽ, omnẽ reuerentiã [o], & hoc qd' vocatur obſequiũ, & reuerentiam rectè legibus introductã: quinetiã abſtineant [p] aut manibus, aut inſidiis, aut aliis ex quibus liberti tale aliquid agentes, rurſus † & ſeruitutem ſuſtinent ſecundũ de his ſcriptas leges [q], & reſtituuntur priori cõditioni. Nam ſi nullum penitus ingratum eſſe circa donatorem permiſimus, licet fuerit bene natus, ſed donationes infirmas pronunciauimus in iis, quæ dudum à nobis ſcriptæ ſunt legibus [r], & in iis, quæ à nobis quotidie præcipiuntur: quomodo patiemur manumiſſorem, qui æqualis patri [s] circa libertũ factus eſt, ab eo aliquid pati malignum, aut iniurias forſitan aſperas & indecentes [t], ſeu plagas [v], aut maximè intolerabilia ſuſtinere diſpendia? Sed ſi quid horum legitimis probationibus conuicerit [x] paſſum ſe, qui libertatem dedit, vel eius filios [y], poſt prædictas probationes libertum in priori reſtituimus [z] habitu: nomi-

a Perſcrutamur. duo nota.
k Illud vero adiiicimus. in Græca cõſtitutione de iure patrona. de qua eſt mentio inſti. de ſucceſ. lib. §. ij.
l Poſt hanc. id eſt poſt remiſſionem iuris patronatus.
m Ab his. iuribus patronatus. Acc.
n Abſoluetur. ſ. libertus.
o Reuerentiam. ſ. vt ei aſſurgat: & ne temere in ius eum vocet. hoc etiam ſi non fuerit remiſſum patronatus ius: vt C. de lib. & eorum liber. l. ſina. & C. de bo. liber. l. ſi.
p Abſtineant. etiam poſt remiſsionem iuris patron.
q Scriptas leges. vt C. de li. & eorũ li. l. pe. & añpe. & l. fi. & ff. de li. agno. l. alimenta. §. j.
r Legibus. vt inſti. de don. §. ſciendum. & C. de reuo. do. l. vlti. Acc.
s Patri. dilexit enim eum vt pater manumittẽdo: ſucceditei, vt pater filio ab inteſtato: vt inſtit. qui. mod. ius patr. poteſta. ſol. §. præterea. Ac.
t Indecẽtes. alias indigẽtes alias indecentes.
v Plagas. ſcilicet verberum.
x Conuicerit. i. probauerit.
y Filios. Not. de filio: quia nõ ſic de extraneo hærede: vt ff. de verb. ſig. l. ſciendum. & C. de oper. libe. l. j. & de lib. & eorũ liber. l. liberti.
z Reſtituimus. etiam

Libertus quas operas patrono præſtet.

† Facit c. ij. in glo. vlt. in me. extra, de poſtulati. prælat. & gloſſ. j. in c. vlt. poſt princi. de donatio. extra.

etiam si patronus remisit patronatū: vt ꝯ. in prin. huius §. dicitur. & C. de bo. lib. l. vlti. & tūc reuocatur in seruitutem fortè etiā ex his causis ex quibus reuocatur donatio: vt hic inuit. si autem non remiserit, etiā pro leui culpa reuocabitur quæ cōsistet in faciēdo: vt C. de lib. & eorū lib. l. si manumissori. non autem si in non faciēdo, vt C. de lib. cau. l. solo.

a Nominū. quia non dicuntur hodie dedititij, vel latini. nam & nomine sublato effectus tollitur: vt C. de fer. l. a nullo.

b Quapropter. breuiter omnia repetit, quę dixerat à prin. cōstitutionis.

c Et ingenui. quantum ad omnia, præterquā respectu patroni. Ac.

d Qui dudum. i. ante hanc legem.

e Fortunam. scilicet seruitutis.

f Si quis autem libertam. s. tuam.

g Aut. pro id est.

h Existens. olim autem licebat patrono libertā accipere: nisi esset patronus senator, vel senatoris filius, vel in simili dignitate positus: vt C. de nupt. l. vxorem & ff. de ritu nup. l. lege Iulia. etl. oratione. & idē in sponsalibus: vt ff. de spō. l. oratio. hodie vero indistincte fieri potest etiam ab iis qui sunt in dignitate, dūmodo scriptura intercedat, vt hic. & idē puto econtra: vt libertus patronam accipere possit. licet olim esset contra: vt C. de nupt. l. iij.

i Obseruationē. scilicet vt interueniat scriptura.

k Adiicimus. de nouo.

l Præcedentes. filij.

† Haloā. vndique defæcatā illimemq; & liberalem reuerentiam &c.

† pristino tum.

num [a] quidem perscrutatione, & propter hoc dispendiis, omnes eripientes: iustitiā autē vbiq; & æquitatē, & quod legislatorē decet, & quod placet Deo & liberto & dudum domino conseruantes. Quapropter [b] sint quidem & liberti & ingenui [c], siue ij, q dudū [d] manumissi sunt, & euidenter eis hoc, largitum est: siue illi, qui post hanc legem nostram ad ingenuitatem venientes, tanquam bene nati iam facti viuant, & debitū honorē manumissoribus reddāt: vt non denuò & libertate & bene natione cadāt: tanquam indeuoti ingratiq; conuicti, & à lege damnati. Erunt nanque ita perpetuè liberi & ingenui, si manumissoribus eorūq; filiis† in cōfusam & liberā suam venerationem & reuerentiam deuotionemq; seruauerint: quibus videlicet cōseruatis, nunquam ad priorem relabentur fortunam [e].

Nulla dignitas prohibet cum liberta nuptias contrahi: cum ancilla autem contrahens matrimonium, liberam eam facit, & natos ex ea productos. Bart.

Si quis autē libertam [f] ducere voluerit, aut [g] legitimam facere coniugē cuiuslibet dignitatis existens [h], nuptialia conficiat documenta (hanc enim solā post manumissionem obseruationem [i] adiicimus [k]) & sint etiā præcedentes [l] filij, sicut & qui post dotalia nati sunt, liberi & ingenui & sui, & patris successores: & à postulatione annulorum aureorū & pristinum [m] † natalii liberati, nullamq; penitus habentes differentiam ad cætera ingenuorū matrimonia. Libertas enim matris, insuper & documentū nuptiale, sobolem liberam & ingenuam & patri succedentē demonstrabunt: & ita rebus & veritate [n] tuti efficiuntur: vt si cui [o] etiam ex seruiēte muliere procreentur filij, & voluerit ille postea mulierē manumittere, & dotalia conficere documenta: mox [p] cū ipsa dotis inscriptione & filiis cōpetet [q] libertatis simul, & suorum: non requirentibus nobis specialem libertatem in filiis fieri, & simul manumitti cū matre, aut postea, vel ante eā fortè libertatē accipere: sed conscriptione sola nuptialiū documentorū mox eis [r] etiā libertatē donamus. Quod enim maius vtique ostenfurus est pater libertatis filiorum indicium [s], quā vxorem [t] ostendere liberamq; simul & legitimā nuptialium documentorum conscriptione [v]? Si enim miles relinquens legatū alicui suarū ancillarū, ipsa donatione legati & libertatem dare videat [x], quomodo non multò magis pater si documentū nuptiale cōscripserit, habebit pprios filios ex hoc solo & liberos & legitimos successores? Neque enim quilibet eū putaturus erit voluisse filiorum quidem matrem legitimam [y] esse, & hoc tā magnum ei donasse opus libidinis, proprios autem filios ex suo natos semine, adhuc relinquere seruituros. Hoc similiter [z] quidē pro manumissoribus, similiter autē & pro

scilicet ante dotalia instrumenta.

m Pristinum. i. pristinorum: vt sit syncopatum: & sic ponitur vicenū. i. vicenorū. ff. ad legem Rhod. de iac. nauis. §. cum autē.

n Et veritate. s. quia in veritate est contractum matrimonium, & filij iusti ex eo procreati sunt. alias contra. & dic hic vt diximus. ꝯ. de trien. & semis. §. fin. col. iij.

o Vt si cui. caute mutat casum de liberta ad ancillam: quasi dicat, adeo prædicta sunt vera in liberta, vt in ancilla idem sit.

p Mox. i. statim.

q Competet. alias competens. Acc.

r Eis. s. filiis.

s Indicium. alias iudicium, alias iudicium, id est, voluntatem. Acc.

t Vxorē. illorū filiorū matrem. R.

v Conscriptione. & sic no. q; siue specialiter fuerit manumissa, vt modo dixerat, siue solum accepta est ancilla in vxorem à domino: eoipso habet duo: et q; libera est & qđ legitima vxor: vt hic, & ꝯ. in tit. in fi. Item si non fieret libera ex ipsa cōscriptione dotalium instrumentorum non esset vxor: cū inter seruum & liberū non sit matrimoniū: vt ꝯ. de nupt. §. sed & captiuitatis. Itē si alij dat scienter in vxorē, vel patitur eam nubere. est eo ipso libera, multo magis si ipse eā accipiat: vt ꝯ. de nup. §. vero ab initio. Accursius.

x Videatur. vt ff. de mil. te. l. Titius. §. j. sed nō sic in pagano: vt C. de testa. mili. l. ex his.

y Legitimā. i. ingenuā vel vxorē.

z Hoc similiter. nunc respicit primam.

mam partem titu.

a Pro manumissis. f. vt sint ingenui.

b Seruamus. f. ius patronatus. & sic C. de bon. quæ liber. l. ij. ibi. prospiciendum est.

c Seniores. i. pigriores. Acc.

d Libertates. vt recuperemus eos ab hostibus.

e Huius causæ desiderio. i. vt augeremus rempublicã.

f Tanta. f. vt pij dicamur: vel lege absolute tanta. q. d. multa.

g Facimus nouũ. id est, extraneũ, vel mirabile: imo consuetũ in similibus. & ideo duo similia ponit, non eadem. Primum est Antonini, Secundum Theodosij.

h Peruenit. vt dignamur pij. Acc.

i Petitus. i. rogatus imperator, vt hoc statueret. vel dicã quocũq; qui velit esse ciuis Romanus.

k Et taliter. f. dãdo singularia priuilegia.

l Ille. f. Antoninus. & dic hoc. f. ius Romanæ ciuitatis quod est supra.

m Donauit. vt quicunque ciuitatem Romanam habitaret ciuis Romanus esset: vt ff. de statu ho. l. in vrbe. quæ lex est Antonini. nec sit opus speciali impetratione.

n Theodosius. sicut repete.

o Subiectis. vt C. de iure delib. l. j.

p Sic. à simili.

q Petentiũ datũ. olim per singularia rescripta.

r Occasionẽ. occasionẽ dico indigentem authoritate manumissorũ. i. manumittentium: quia non solebant liberti facile natalib⁹ restitui, nisi cõsentiente patrono & eius filio: vt ff. de nata. re. l. ij. & leg. pen. & l. ij. j. respõ.

manumisisis [a] sancimus. Nam si ea, quæ in præcedentibus dicta sunt manumissoribus non seruamus [b], segniores [c] forsan homines circa libertatis largitatẽ efficiemus. Nobis autẽ omne extat studiũ subsistere libertates [d] atque valere, & in nostra florere, & augeri republica. Etenim huius causæ desiderio [e] & in Libya & in Hesperia tanta [f] suscepimus bella, & pro recta ad Deum religione, & ꝓ subiectorũ pariter libertate. Facimus aũt nouũ [g] nihil, sed egregios ante nos imperatores seqmur. Sicut enim Antoninus Pius cognominatus (ex quo etiam ad nos appellatio hæc peruenit [h]) ius Romanæ ciuitatis prius ab vno quoque subiectorũ petitus [i] & taliter [k], ex iis, qui vocantur peregrini, ad Romanã ingenuitatem deducens: ille [l] hoc omnibus in cõe subiectis donauit [m], Theodosius [n] iunior post Constantinum maximũ sanctissimæ huius ciuitatis cõditorẽ, filiorum prius ius petitum in commune dedit subiectis [o]: sic [p] ẽt nos hoc videlicet regenerationis & aureorũ annulorũ ius vnicuiq; petentiũ datum [q], & damni & scrupulositatis prębẽs occasionẽ, [r] & manumissorum indigẽs authoritate, omnibus similiter subiectis ex hac lege damus. Restituimus enim naturæ ingenuitati dignos, nõ singulos decæterò sed omnes [s] deinceps, q liber tatẽ à dominis meruerit: vt hanc magnã quandã & generalẽ largitatem nostris subiectis adiiciamus. Quę igitur ꝓ indulgentia subiectorũ nostræ placuerunt clemẽtiæ per hãc legẽ hæc tua celsitudo cognoscẽs, nostris subiectis faciat manifesta ꝓ programãta propria & hic, & in prouinciis: vt discant, quia nostrorum subiectorũ per omnia curã habemus, ea quę ꝓ vtilitate eorũ sunt, sancientes. Valebit aũt hæc lex in subsequentibus omnibus, & eis q postea emerserint casibus: qd' enim receſsit, non ꝑscrutamur.

s Sed omnes repete per, &c.

TITVLVS VII.

APVD QVOS oporteat causas dicere monachos & ascetrias.

Monachi & moniales pro causis eorũ corã episcopo debent conuenire, qui disponere debet, an per se, vel per alios debẽt respondere. & secundũ legẽ & sacras regulas debent soli episcopi de talibus cognoscere & iudicare. Angel.

Imp. Iustin. A. Mennæ Archiepisc. Constanti. & vniuersi eius tractus patriarchæ.

REm cognoscentes non rectã fieri in hac [t] regia ciuitate, cõmuni lege existimauimus hoc mederi, inchoantes quidẽ ab hac felicissima ciuitate [†] in omnia verò loca ea quæ subiecta [v] sunt, distendẽtes. Quidã enim volẽtes corrumpere orthodoxę fidei honestatẽ: si quidem litẽ habuerint, quasi cũ monachis aut ascetriis [x], ciuiles iudices interpellãt: at illi [y] mittũt executores ꝓsumẽtes [z] accedere intra loca sancta, & monachos trahere [a], atq; monasteria vel ascetrias inqẽtare forsan eas, q nõ vidẽtur [b], & hic iniurias & cõfusionẽ nõ puã adorabilib⁹ fieri locis. Propterea igiꝝ sancimus, si qs quãcũq; habuerit cãm cũ aliqbus venerabilibus sanctimõialib⁹, aut sacris virginib⁹ aut mulieribus oĩno in mõasteriis cõsistẽtibus, Deo amabilẽ ciuitatis illius eꝑm interpellet, [c] ille verò mittat & cũ oĩ honet

t Hac. i. Constantinopolitana.

v Subiecta. i. scripta j. e. cõstitutiõe.

x Asisteriis. iõ quod asistãt orationibus & ieiuniis quotidie: quas vulgo appellamus reclusas.

y At illi. f. iudices ciuiles.

z Præsumentes. f. executores. Acc.

a Trahere. f. ad iudicium.

b Non videtur. quia stant reclusæ: vt j. dixi.

c Interpellet. No. quod monachus conuenitur, licet ꝓ mortuo, vt seruus quantũ ad mũdum reputetur: vt C. de episc. & cle. l. deo. sed respondetur: ꝙ abbatem vel syndicos seu œconomos: vt infra, de sanct.

Asisteriæ, quæ sunt.

Monachus potest conueniri.

† Alias, in omni vero loco ea &c.

san.episc.§. prouidere. & hic subiicit sic ergo à simili cõcipiam libellũ nomine filij, & respõ debit pater: vt C. de bo. mate. leg. j. aduẽtitia tamẽ hæreditate filiof. delata triplex in agendo & respondẽdo adhibetur distinctio, vt distinguatur an ambo cõsentiant in adeundo. s. pater & filius tan si filius tantũ: an pater tantũ: vt C. de bo. quæ libe. l. vlti. in iis qui sunt in tutela vel cura ætas distinguit. & absentia cõsideratur: vt si sunt pupilli, q fari possunt, de his possit cõcipi libellus authoritate tutoris: alias de tutore tantũ: vt ff. de admin. tut. l. j. §. j. sed & hic si contra collegiũ nomine monachi proponatur nõ reprobatur. argu. j. de sanc. episc. §. sportularum. eodẽque modo puto seruari, si monachus agere velit: Sed numquid iurabit monachus de veritate dicẽda, si agatur de eo, quod per eum factũ est, ad similitudinẽ minorum xxv. annis? Respon. sic. ar. C. de quæst. l. interrogari. qa ad iudicẽ spectat ingrere veritatem. argu. C. de ędend. l. is apud quẽ. & j. de litig. §. omnem: collatiõe ix. ibi, veritate per quisita. de calũ. autem nõ iurabit, cũ principales personę debeant iurare: sed monachus nihil habet, vel per leges vel per canonas: vt j. vt li. iurẽt. §. primo. in princi. & supra, de mo. §. illud. col. j. Itẽ quid de exemptis? Respon. sub papa conueniri.

Monachus an de veritate dicẽ da periurare debeat.

a Episcopi. sed executiõi mandantur per iudicem ciuilem: vt infra, de

state, quæ sunt personarũ præsentia, disponat: siue oportet per abbates, siue per responsales, siue per alios quoslibet hos fieri, ipsi verò cum omni venerationẽ sacerdotali cãm examinent, & iudicent, & ciuiles non sint penitus eis iudices, neq; confundãt eorũ honestatẽ: cũ idonei sint Deo amabiles singularũ ciuitatum episcopi [a], & quæ de lite [b] sunt & de cautela [c] iudiciorũ, disponere & iudicare honestè atq; sacerdotaliter, & secũdũ leges nostras, & sacratissimas regulas. Sic enim & qui aliquã rationẽ habere putãtur, merebũtur iustitiã, & honestas sacratorũ inuiolata integraq; seruabitur. Cõmunis igitur sit lex, habeatq; custodiã & à gloriosissimis præfectis, qui p cũctas existũt diœceses [d], & Illyrici dicimus & Lybiæ. Italięq; & occidentis totius, & à gloriosissimis præfectis vtriusq; Romę: & magnificentissimo prætore populorũ, & iudicibus gentium, eorumq; officiis, & nulla eius fiat omnino corruptio: sed integra ad honorem reuerẽdissimorũ monachorũ custodiatur. Hæc aũt etiam tua [e] beatitudo cognoscens, & ipsa custodiat in hac felicissima ciuitate, & eius [f] confiniis, vtatur ad Deo amabiles ciuitatum metropolitas (quorum ipse suscepisti ordinationem) proponens propriis literis hanc nostrã sacram legem. Verũ illi sub se constitutis episcopis hęc nũcient, vt ex paucis literis vna continuatio legis ad omnẽ pueniat ditionẽ [g]. Sed etiã accelerari lites sancimus monachis illatas, vt non mens eorũ [h] occupetur circa litis solicitudinem: sed velociter liberati, sacris operibus obsecũdẽt [i]. Sciãt igitur, qui præter hæc aliqd egerint: si quidẽ iudex sit, qui talẽ, pferre sententiam [k] præsumpserit: qa ab administratiõe repelletur tanquã diuinitati cõtumeliã faciens, & pœna decẽ librarũ auri vnà cũ officio suo multabitur, sacratissimo nostro dãda ærario. Executores aũt pręsumẽtes offerre omnino admonitionẽ, ab ipsis Deo amabilibus episcopis prohibeantur, & retrudãtur [l] in locis, quæ decaneta † nuncupãtur, pœnas cõpetentes passuri exactionem nullũ deceterò agere permittẽdi. Hac valente lege [m], si qs cũ aliquo reuerendissimorũ monachorũ, aut virginum aut mulierũ omnino, sacrarũ & in venerabilibus monasteriis habitantiũ habuerit causam. De clericis etenim & ordine conuentionis eorũ iam leges conscripsimus, quas valere & firmas esse omni volumus modo. Scriptum exẽplar viro clarissimo Ioanni præfecto sacrorũ Oriẽtis prætorio, iterum excõsule ordinario & patricio. Scriptũ exẽplar Basilidi gloriosissimo magistro sacrorũ officiorũ. Scriptum exemplar Longino gloriosimo prefecto vrbi.

a Lite. s. vt dent dilationem & causam examinent.

b Cautela. i. qualiter caueatur iudicio sisti, & iudicatum solui: & rẽ ratam haberi secũdũ qualitatẽ personarum: vt insti. de satisd. §. sed hodie. Sed quidã dicũt, quod hoc pignus accipere debet episcopꝰ.

c Diœceses. sic C. de episc. & cle. l. nulli. §. quod si inuito. Accur.

d Hæc aũt tua. loquitur Mennæ patriarchæ Constantinopolitano: vt in intitulatiõe. ℣. eo.

e Et eius. s. ciuitatis.

f Ditionem. i. nationem.

g Eorum. monachorum.

h Obsecundent. hæc eadẽ ratio & in aliis clericis est: vt C. de episcop. & cler. l. omnes qui vbicunque.

i Sententiam. ad monachos missam vt ad iudicium veniãt ciuilis iudicis respõsuri: & si episcopus rationẽ nõ fecerit, alius iudex ciuilis erit iudex: vt j. de san. epis. §. si quis autẽ pro pecuniaria causa. co. ix. Accur.

k Sancti. epis. §. si quis contra aliquem.

l Retrudantur. s. executores isti. A.

m Lege. eo quod alij scripserũt. quorum dicta nra sunt vt C. de epis. & cle. l. cum clericis. & l. si quis. & l. oẽs qui vbicunque. quas leges facimus: vt C. de vete. iure enucl. l. ij. §. merito. & hodie est expeditum: vt j. vt cleric. apud pro epis. §. j.

TITVLVS VIII.

DE QVAEstore [n].

Officium quæstoris in inquirendis personis in vrbe Constantinopolitana manentibus constituit: & si Constantinopolitanæ ciuitatis sunt ciues, eorum causas & negotia celeriter expedire: ex

n DE QVAEstore.

Hanc non lego, sed quidam sic vot. primo de Dei auxilio, secundo de rescriptis reparandis: vt in

vt in prine. & tertio de veneranda canicie. i. senectute: vt infra eodem. §. si verò vitæ occasionem. in fi.

a Vm dei auxilio. sic. j. de armis. in prin. & C. de vet. iure enucl. l. j. in princ.

b Eis. subiectis.

c Reparare. arg. pro rescriptis. qđ dic vt §. de hære. & Fal. §. semp igitur.

d Mediocriora. id est, pauciora. sic C. de defen. ciuit. l. per omnes.

e Aliquid. innouatum.

† Cõcor. ca. consuluit. extra de iudeis.

f Prætores. repetecastigatũ dico per edicta & interdicta sua.

g Approbatum. i. castigatum: dico approbatum ab omnibus habitatoribus &c. Azo.

† Haloã. cuius generis sane quiddam in ampla hac vrbe cum prætore plebeio fecimus, exipsa rerum experientia omnibus &c.

h Ciuitas populosa. vt §. de tabell. §. fi. & facit supra, de manda. princ. §. fi. col. iij.

i Ad cingulum. scilicet quæstoriæ dignitatis.

k Imponimus nomen. vt ff. de orig. iu. l. ij. §. deinde cũ.

l Externarum. alias extranearũ. ff. de captiui. l. non dubito.

m Quibus. s. aliquis nostrorũ iudicum quibus &c.

n Horum. s. agricolarum.

o Fruentes. i. accipientes quæ petita sunt.

p Eis. s. dominis: vt dent sibi agriculturæ permanentia instrumenta arratoria. Alb.

q Discernere cõstendo vel negando. Azo.

† Haloã. & ad magistratũ.

r Meretes. vt C. de re mili. l. tã collatores. & ff. cp cuiuscp vniuersi. l. itẽ. §. j. arg. ff. ad muni. l. municipes. ar. C. de aduo. di. iu. l. restituendæ.

s Schema. ff. de

tràneos ad suas prouincias cum suis bonis remittere, et alios expellere: & validos & potentes operari facere: exceptis infirmis corpore, qui dimitti debẽt. Bar.

Impera. Iustinianus A. Ioanni gloriosissi. sacrorum prætoriorum præfecto iterum exconsule & patricio.

VM Dei auxilio[a] semper omnẽ facimus prouidẽtiam, vt subiecti ab eius clementia traditi nobis, illæsi seruentur: itacp & leges ponimus omnẽ eis [b] curantes iustitiã, & qđ paulatim † labitur, repa rare [c] festinamus: insup etiam administrationes inuenimus, quæ castigan tes quod inhonoratũ est, mediocriora [d] faciũt deli cta: † quale videlicet ali quid [e] prætores [f] populi in hac felicissima magna vrbe, vtilissimo ex ipso rerum experimento omnibus regiã hanc ciuitatem nostrã habitantibus approbatum [g]. Ex hoc igitur experimento & aliud quiddã medela egẽs moliri & adinuenire, legi & cingulo iustũ existi mauimus. Inuenimus enim, quia paulatim prouinciæ quidẽ suis habitatoribus spoliantur: magna verò hæc ciuitas nostra populosa [h] est turbis diuersorũ hominum, & maximè agricolarũ suas ciuitates & culturas relinquentiũ. Hæc ad præsentem legẽ nos respicere procurauerunt, † & ad cingulum [i], quod nunc à nobis penè nouatum est: cui non piget nos de publico & annonas dare, & sufficiẽs etiam officium cõstituere, & ex negligẽtia eius periculum releuare. Cingulum etenim hoc accipienti, quæstoris imponimus nomen [k]. sic enim & in initio eum inueniẽtes, dicimus autem priscis temporibus, in quibus vocabant inquisitores ad hoc venientes officium. Volumus autem † cingulum habẽtes hoc, respicientes ad Deũ nostrumcp timorem, & legem requirere ad magnam hanc ciuitatem venientes, ex quacũcp prouincia sint, viros, siue mulieres aut clericos seu monachos vel mõachas, siue externarum [l] † ciuitatum aduocatos, aut alterius cuiuscunque fortunæ vel dignitatis existat, & perscrutari qui sint, aut vnde venerint, & qua occasione. & si quidẽ agricolæ sint: intẽdere qbus [m] nostrorũ iudicũ horũ [n] cõpetunt lites, & his imminere, velocitercp eos eripere difficultatibus, propter quas huc venerunt, & festinãter vñ venerũt, eos remittere † competẽtia fruẽtes [o]. Si verò aliqui sint agricolæ cõstituti sub dominis, † & egentes eis [p] ad hãc venerũt regiã ciuitatẽ: prepa rare possessores, citius eas discernere, [q] pquibus venerũt causas, & remittere merentes [r] mox quæ iusta sunt. Si verò forsitã † ad resultationẽ possessorũ venerũt, & aduersus eos dicãt causas: siquidẽ mul titudo sit: plures quidẽ remittere cõtinuò ad puinciã duobus aut tribus relictis: q secundũ collitigantiũ schema [s] litẽ exerceãt [t]: & ita eũ imminere litis [v] auditori, & pcurare citius incidi [x] negotia: vt nõ lõgitudo eis fiat tẽporis, & maximè agricolis: quorũ & præsentia sup flua, & agriculturæ vacatio dãnũ & ipsis † & possessoribus facit. Si verò necp agricolarũ sit aduenies multitudo, sed quidã forsitã alij, aut etiam litigaturi aduersus alios: & hic tardẽt: nõ qescere, sed cũ omni instãtia iudices vrgere cũ festinatiõe eos cõtẽtionibus absoluere, & litibus liberatos remittere in suas ciuitates, & puincias habitare. Si verò forsan cũ institerint [y] auditores litis, aut agricolarũ dñi [z], qui à nobis sunt iudices statuti, vt litigãtes aut obseruantes liberẽt, ipsi adhuc differãt, & non citius eos à litis obseruatiõe liberauerint: tunc ipsum [a], qui à nobis in hoc cingulo

condi. & demon. l. municipibus.

t Exerceant. s. quæstionem. Alb.

v Litis. vt C. de iu. calũ. l. ij. arg. C. de autho. præ. l. vl. arg. ff. de ope. noui nun. l. de pupillo. §. Pedius.

x Incidi. i. decidi vt determinari. A.

y Institerit. s. quæstor. i. præceperit iudici expedire, & non fecit. alias institerint.

z Domini. nota dominum esse iudicem agricolarum.

a Ipsum. s. quæstorem. Al.

† Magistratum hunc.

† Exterarum.

† Haloã. obtento iure suo.

† Haloã. & eorum indigẽtes præsidio ad hãc regiam vrbẽ deuenerunt: procuret, vt citius domini negocia ipsis expediãt.

† Haloã. cũ dominis in disceptationem venerint.

† & dominis.

a A possessoribus. s. incontinenti.
b Vt. pro vtpote.
c Sufficiat. qđ habẽt, nã nihil habẽt vel parum. Azo.
d Decens. s. quia forte mẽdicare erubescit. Al.
e Onus. C. de of fic. præ. vrb. l. vlti.
f Sectari i. cũ de decore & contumelia expelli.
g Graues. no. de ferendum ætati & canicie: vtff. de ter mi. moto. l. ij. & C. qui æta. l. v. libr. x. & ff. de mu. et hon. l. semper in hac.
h Tanquam ab eis. i. ad eius pœnis. Alb.
i Inscriptiones. vt C. de acc. & inscri. l. j. in fi.
k Cingulum. facit ẽ. quomodo o. port. epis. §. clerici. & §. fi. & argu. j. de col. §. super. col ix. & ff. de cust. reor. l. j. §. diuus. & C. de bo. sub. l. j. & C. de off. ciui. iu. l. vna.
l Administratores. i. officiales, vel apparitores: vt ff. de offi. præfe. præ. & facit ẽ. vt iudices sine quoquosuf fra. §. volumus. & ẽ. de man. princi. §. delinquentes. col. iij. & in authent. vt dif. iud. col. ix. & ẽ. de man. prin. §. sed etiam. & §. deinde. collat. iij.

† Haloã. At si qui litis causam non habentes tm̃ cõparandi victus gratia in hac nostra sunt ciuitate, vt reliquũ vitę vel emendicando, vel si mẽdicitas ad illorũ auiditates non sufficiat, iam etiam delinquẽdo trãsigant: corporũ eorũ constitutionẽ qualis ea fit, inspiciat.

† Hal. nõ permittat vt inutile põdus terę sint, sed prio quoque tẽpore in ministeriũ tradat eos artificib⁹ publicorum operum.

† Vacare.

Liber constitutus est, deducere ad se litigantes, aut agentes aliquo iure à possessoribus [a], proinde non merentes examinare, & citius disponere pro quibus illi huic magnæ obseruant ciuitati, ad suas remittere patrias, aut omnino ex quibus venerunt locis omnibus perempto ad hoc priuilegio & fori præscriptiõe. † Si verò vitæ occasione aliqui aut lites non habentes, in hac sunt nostra ciuitate, vt [b] propter victũ, aut eo ꝙ hoc ad eorum desideria non sufficiat [c]: iam etiam peccent corporũ eorum statum, qualis quis est, inspicere: & si quidem valent eis corpora, potentes autem sufficere ad laborẽ sunt: siquidẽ seruilia fuerint, cognoscere quorum sunt, & hos etiam inuitos possessoribus transmittere. Si verò liberi fortuna, & ex aliquibus ciuitatibus aut prouinciis orti: hos transmittere ad prouincias, ex quibus orti sunt. Si verò huius terræ fuerint, & corporibus quidem validis vtantur, vitæ autẽ eis decens [d] non est occasio: † hos non fru stra esse terræ onus [e] permittere, sed tradere citius eos, vt operum publicorũ attinet artibus, ad ministeriũ, & præpositis panificantiũ, stationũ, & hortos operatibus, aliisq; diuersis artibus, aut operibus, in quibus valent simul quidẽ laborare: simul autẽ ali, & segnẽ ita ad meliorẽ mutare vitã. Si verò aliqui noluerint † obseruare operibus, quibus traditi sunt: hos sectari [f] hac regia ciuitate. parcẽtes enim eis hoc sancimus: vt nõ segnitie eos ad illicitos actus impellẽte leges eos abripiãt ad pœnas nostris tradentes iudicibus. Læsos autẽ aut lęsas corpore, aut canicie graues [g], hos sine molestia esse iubemus in hac nostra ciuitate, aut diẽ agere volẽtibus adscribendos, & aliorum singulos interrogare qua venerint gratia, & inquisitis, quę digna sunt super eis agere, vt nõ pigri hic sedeant, sed cõpetẽtius agentes, ad ꝓprias reuertãt ꝓuincias. Si verò aliqui aut in hac habitantiũ ciuitate, aut etiam de foris veniẽtiũ, inculpẽt aliquos tanquam ab eis [h] dãnificati per occasionẽ fortè eorũ, quæ dicunt sportulæ, aut etiã ex hoc lęsionẽ, & dicãt eos aut præuaricari pro his nostras leges, aut etiã sine iudiciali prȩcepto admonitionem eis offerre, quærere subtiliter hęc delinquẽtes cuiuscũq; fuerint dignitatis aut militię, & sub quo cõstituti sunt cingulo, eosq; simul qđẽ cõprehendere: simul autẽ post ꝓbationes interminatas secundũ nr̃as leges exigere pœnas: nullo cõpetẽtiũ eis iudicũ defendere eos valente, & tã illæsos seruare eos qui iustitiã pasi sunt, recipiẽtes quæ contra legẽ exacti sunt, cũ pœnas nr̃is definitas cõstitutionibus superexigere: ac de eis referre, vbi perspeximus dãdas. Sup hoc autẽ quicũq; querelã suscipiũt falsitatis, seu quæ vocat falsa scriptura: in quocũq; collegio hoc requirere, & q sup his denũciãt, cõprehẽdere, & post inscriptiones [i], & probatiões punire. sic em̃ hmõi audiẽtiæ damus potestatẽ ei. Si verò aliqs tali ter læsorũ audierit ordinatũ secũdũ præsentem legẽ iudicẽ, & nõ iustã impetrauerit ꝓuidẽtiã, vt cogat ad nos & ad semp imperiũ hoc denũciare: sciat apertè q cingulũ [k] hoc assumit, qa ipse de suo reddet ea ei, qui ab eo neglectus est malè, quę decuerat eũ à delinquente accipere: insuper & maiorẽ indignationẽ nostrã experiet iustè, vtpote nostras iussiones transcendere prȩsumens. Maximè autẽ omnium, qui hãc administrationẽ habet, & perpetuè hoc ponit studiũ puris manibus oia agere & administratores habere nõ sordidos, neq; turpi acceptioni paratos: sed purè & liberè administrare: & si tale aliquid sup̃ ministris peccatũ inuenerit, hoc etiã punire, & ex ipsis prius ostẽdere suã firmitatẽ simul & castitatem. Propterea enim & decẽ libras auri occasione expẽsarum decernimus ei, & eius cõsiliario solidos cẽtũ, & ministrãtibus ad expẽsarum causam solidos trecẽtos triginta damus anone: quorũ etiam descriptionẽ huic legi apponi præcipimus, vt fisci † largitate contenti, alienis abstineãt: eruntque Dei & nostri subtiles cultores, & è cælo hanc nostrã fruẽtes ꝓuidẽtiã & administrationem, causis facilius & legalius vtentes.

† Cõ cap. tare. ij. q.

a Liberati. ar.C. de sanctiss.episc.§.si vero monachus.

b In transmarinis. transmarinas partes appellio Roma nũ portũ,quem debet custodire q̃stor.& de omnib' intrãtibus interrogare q.& vnde sint & p qua causa venerunt. Al.

† Haloã. neque imbecillitatem aut aliud qđquam omnino causetur,quominus nostro de se iudicio respondere videatur.

† Haloã. quo magis à se emissos, & otiose illic degentes in suas sedes remittant.

c Venatus. sicut enim feras bestias homines venãtur: ita & competentia iura imperator ad inuenit, vt subiectis præbeat.

d Leges.i.prædecessores imperatores.Alb.

e Trãstorio.trãstorio studio vtũtur desides & pigri scholares, qui negligunt suas lectiones recordari. Ac.

f Leue.j. quibus mod.na.eff.sui.colla.vij.

g Ab vniuersa. No.quod negligẽtia omnia lædit. & facit.C.de ann.except.l.vt perfectius. & ff de transa.l.iij.

h Incorruptum. vt puras habeant manus:vt ꝫ.e.§.maxime.Alb.

i CONSTITUTIO quæ dignitatibus,&c.

Istæ duæ dictiones sunt ablatiui casus.

k Vicquid. Ornatum i. decoré.ff.de postulan.l.j.in prin.

l Legem scripsimus:vt ff.de consulii.l.fi.lib.xij.raro fit tamen,vt ibi dicitur,quod filiusf. eligatur patricius.

m Actio.i.actus. sic.ꝫ.de nõ alie.aut permut.re. eccl.§. sinimus.Acc.

n Actiones.i.legitimi actus emãcipationis.

o Iniuriis. hunc modum emancipãdi non vidi. & de eodem dicitur. C. de eman.lib.1.fi. & flebat intercedente quadam ficta vẽditiõe,& manumissione.ff.de ca. dim. l.iij.§ emancipato. & institut. quibus mod.

† Haloã. neque maioribus in solitũ hoc genus studiũ est,sed honestum & vetustũ qđ tamen per secordiam,quę vniuersas res oblædit medio tempore neglectũ ne paulatim intercideret,in magno fuit periculo,donec &c.

Damus autem administrationem habenti fiduciã & iudicibus insistere, & ad nos referre,& ex se agere cõpetẽtia † vt neq; infirmitate,neq; alio omnino culpat',nro super eo iudicio minor appareat. Licentiam verò similiter ei damus publicis episto lis vti ad ꝓuinciarũ præsides † vt ꝫ, q remittunt ab eo,mittãt ad suas prouincias sine lite ibi ducturos:& si quo egẽt legitimo auxilio,hoc percepturos.Illud maxime ꝓuidere,nõ de iisdẽ secũdò molestari (qđ sæpe) eos, q hic vanè cõmorãtur,deinde retrãsmissos ab eo, rursus remanere:& mox reuersos secũdarũ ei causarũ p̃bere occasiones.Si enim denuò in hac felicissima ciuitate inueniat quosdam nidificãtes frustra,qui liberati [a],& ad propriã prouinciã transmissi sunt:his & castigationẽ imponat decentem, & vehemẽtius iterũ trãsmittat.Sic nobis etiã foris ciuitates habitabunt & magna ciuitas hæc cõfusione liberabitur. Si vero aliquos p̃spexerit sui officij in transmarinis [b] partibus collocare,q etiã de foris cõuenientes inquirãt,& hinc destinatos suscipiẽtes,ad ꝓuincias dirigãt,& hoc agat,qđ vtile est reipublicæ per omnia venatus [c].Hæc omnia sancimus,nostrorum subiectorũ curã habẽtes: vt nõ suas prouincias deserentes,hic atterãtur,& moriãtur forsan propriis priuati,& neq; paternis fruentes sepulturis:eò ꝙ & añ nos ponentibus leges [d] & rẽpublicã cõstituentibus,hęc nõ trãsitorio [e] studio fuerũt † sed & pigritiæ fuit q̃dã scriptura,& peregrinos oẽs perscrutabãtur. & neq; nouũ † neq; leue [f] hoc causis studiũ,bonũ qdẽ & antiquũ: neglectum verò in medio ab vniuersa [g] lædẽte negligẽtia paulatim ꝓclitatũ est corrũpi & ꝓmi,donec nos ꝓdesse hoc & vtilissimũ inueniẽtes,rursus in rẽpublicã introducimus.Sicut enim præbemus incorruptũ [h] eum,& eius officiũ esse volumus,& nihil extra q̃ à nobis dicta sunt,accipere: ita & indẽnes eos seruari iubem',vt neq; occasione codicillorũ, neq; per occasionẽ annonarũ,neq; per aliã quãlibet causarũ, aut in sacrũ nostrũ palatiũ,aut in forum tuæ celsitudinis occasiõe codicillorũ,aut præceptorũ aliquid dare nũc,aut in futuro tpe immẽsæ tuæ celsitudinis occasione emolumentorũ,quæ per eos impẽduntur ei,aut consiliario,aut eius officio:sed vndiq; eis pura seruari,quæ nostra largitate dãtur.Sufficiet enim omnibus pro medela decenti germanè eum gubernantem cingulũ,vniuersis vtilissimum esse.Quæ igitur nostrę placuerũt potestati,cognoscẽs tua celsitudo omnia ad effectũ perducere festinet,approbetq; nostrã ꝓuidẽtiã, quia & nouum cingulum adiecimus,& nostrorum subiectorum per omnia curam habemus.

TITVLVS IX.
CONSTITVTIO [i], QVAE dignitatibus & episcopatu filium liberat à patria potestate.

Dignitas consulatus & patriciatus à patria potestate liberat sola dignitatis collatione: & generaliter omnis alia dignitas,quæ à curiali fortuna liberat: & à patria liberat potestate.Bart.

Imper.Iustinianus A.sacro regiæ vrbis senatui.

Vicquid ad vtilitatẽ & ornatũ [k] respicit à Deo traditæ nobis reipublicæ, hoc semper cogitantes, ad effectum deducere festinamus. Igitur etiã dudum legẽ scripsimus [l] super gloriosissimis nostris patriciis, quæ liberos eos dignitatis collatione paterna potestate demonstrat.Non enim decens putauimus, vt hos, quos nos in officium patrum prouehimus nostrorum,hi sub aliena sint potestate.Nã si emancipationis actio [m] dudũ quidẽ & p eas,quę nũcupantur legis actiones [n] facta,cum iniuriis [o]

mod.ius pa.po.so.§.præter ea.sed hic modus alapariꝰ seruatur hodie in desponsatione mulierum Bononiæ.

a A præsidente.i.imperatore.Accur.

b Non eos.i.si non possunt.Accur.

c Liberare.quasi dicat, nõ dicerentur honestissimi codicilli.Acc.

d Sed sup. non solũ super patriciis.

e Ipsi.alias imperij.alias ipsi, & alias tempori.

f Imperiũ.quoniã in documẽtis post imperiũ cõsulis à populo iferi debet vt ꝛ. vt præponat nomẽ imperatoris in documẽtis.& de consulibus.Al.

g Codicillis.s.so la electione.Acc.

h Et sup. Repete & cogitãtes,& dic cingulis.s.aliis quę nõ liberãt solis codicillis,sed opibus agnitis:vt subiicit.

i Agnitis.i.acceptis vel cognitis.

k Liberet. vt ff. de adop.l. si cõsul. Accur.

l Liberetur.s.domẽstica potestate. & primꝰ casus est. C. q mi.nõ possl.sup seruis. Secũdus est in eod.tit.l. si quis. sic.& ff.de off.prę sl.barbarius.& ꝛ. de nupt §.si vero.

m Codicillos.in duobus ergo casibus sola dignitas sine administratione liberat:vt cõsulatꝰ,& patriciatus: vt hic colligit, vt inst. quibus modis ius pa.pot.sol.§.filius.alias ita demũ si cũ administratione:vt probatur.C. de decur.l vlti.lib. x.& ꝛ. in prin. huius.§.ibi,& operibus agnatis,&c.

n Per cõsulares. codicillos, qui habent dignitatẽ consularem sine spe administrationis:sed ꝛ. cum spe.

o Manu.id est, potestate.

Monachatus liberas à potestate diaboli.

p Occasionẽ. sic monachatio est cã liberatiõis à potestate diaboli: vt ꝛ. de mona. in princ. cõsti. & facit.ꝛ. quo opor.epis§.sanciimus.coll.j.

& alapis liberabat eos huiusmodi vinculis:quomodo futuri essent codicilli omnium honestissimi dati à præsidente [a] vniuersis imperio,nõ eos [b] posse paterna potestate liberare [c]? Nunc autem clementius,aut etiam honestius in republica cogi tantes,sed super [d] gloriosissimis consulibus, qui propriũ nomẽ ipsi [e] post imperium [f] præbent: & solis cõsularibus codicillis [g] honoranẽ & super [h] cingulis,quæ liberare à curia possunt:hoc est præfecturæ & magistri militatus: dicimus autem in ipsis sedibus & operibus agnitis [i]:hoc ipsum sancimus esse,vt omnis talis dignitas, aut etiã cingulũ huiusmodi acquisitũ aliquibus quoscũq; nos probauerimus, ꝙ eos liberet [k] à curia,hoc valeat: & vt potestate eos liberet patrũ atq; auorũ. Nã si sanciuimus,vt si qs seruus sciẽte domino mereatur militiã,aut quãlibet dignitatem adipiscatur:repẽte ab imperio liberetur [l],& in ipsam rapiatur ingenuitatẽ: quomodo nõ est iustũ tantos promerentẽ codicillos [m], non etiã paterna potestate liberum fieri? Propterea igitur hac honestissima vtẽtes lege,sancimus & ordinarios consules, si sub potestate consistant, vnà cum ipso verbo, quo hoc his donatur officium suæ potestatis fieri: necnon & iis, qui honorãtur ab imperio per consulares, [n] codicillos, si sub patris sunt manu [o], fieri codicillos eorum sub potestatis occasionem [p]. Et si quos nos per vniuersas diœceses gloriosissimos præfectos sacrorũ nostrorum prætoriorũ instituamus, aut in præfectura ciuitatis vtriusq; Romæ ꝓuexerimus,aut in quolibet magisterio militari hos repente [q] etiã suæ potestatis fieri. Eũ nãq;, qui tantorum iudex est, & tantis iubet, manere sub potestate [r] alterius, & non inter eos,qui suæ potestatis sunt,scribi,nostrorum indignum iudicauimus legum simul & tẽporũ. Generaliter [s] autem,sicuti dictum est,sancimus, vt omnis dignitas [t] & omne cingulum à curia [v] liberare [x] valens,hoc etiã suæ potestatis præmium honoratis præstet [y]:& nobiliores [z] adhuc patres ostẽdat [a]. Si ergo ab imperio sic honoratorũ aliq; sint patres: qui si non hoc esset,etiam ipsi pariter studerent imperium pro istis [b] petentes.quapropter siue est aliquis nunc quidẽ sub potestate iis fruens honoribus, aut cingulis quos [c] in primis enumerauim⁹, siue postea erit, etiã huncius potestatis suæ sequatur, & peculium eis donans [d],& arbitrij liberi esse præbẽs:ac dignè agere honore & iudicio super his ab imperio habito. Hoc enim multo maior patribus laus erit,& lætiæ occasionem [e] præbebit magnæ.

Qui liberatur à patria pote-

q Repente.s.secuta administratione.

r Potestate.Et not.quod qui aliis iubet,non debe alij subesse:vt infra de sanct.epis.in prin.col.ix.ibi. qui alios docere,&c.& ff.de edend.l.si quis ex argentariis.§.prohibet.

s Generaliter autẽ.repetit supradicta, vt sub regula comprehendat.

t Dignitas.s.cum administratione.

v A curia.s.ꝙ valeat liberare, dicitur.ꝛ.titu.vt ordin. præ.col.v.

x Liberare.i.à curiali conditione,à qua liberatur quis per xij.dignitates, quæ numerãtur.C. de decu.l.vl.lib.x.

y Præstet. Sed finita dignitate nõne recidẽt in potestatẽ? quod videt, ꝙa cã cessante,&c. vt C.de epis.& cle. l. generaliter. Sed dic cõtra,ga extẽdus est favor dignitatis:vt j.§.px. Itẽ determinari videtur, qđ nõ possit redire, nisi adoptione vel ingratitudine: vt ff. de adopt.l.fin.& C.de ingra.lib.l.& facit ad hoc.C. de aduo. diuer. iudi.l.cũ aduocatio.Accur.

z Et nobiliores. Not nobilitari patrẽ per filiũ: magistrũ per scholarẽ & præsidẽ per subiectos:vt ꝛ. de de. fen.ciui.§.j.

a Ostendat.sic ergo ab imperio honoratorũ sũt prę.

b Pro istis.s.filiis pro quibus offerrẽt preces, vt in dignitatibus eos poneret imperator.

c Quos.s. honores.

d Donãs.s.in totũ:vt C.de bo.quę lib.l.penult.

e Occasionẽ.No. dignitas filij gloria & laus patris, cum vna sit persona:vt C.de impuber. & aliis subst. l.fin. sic ecõtra de dec' patris,filij vt: vt ff.de li. cã. l. iij. & filij iniuria patris est.ff.de iniu.l. sed si vni⁹.§.ait p. tor.&

tor. & §. filiofam.

a Præbere. i. oporteat. Vl.

b Legitima. i. agnationis iura. Ac.

c Patrum. nã tunc recidunt: vt instit. qb. mo. ius. pa. po. sol. §. j. Sed contra ff. de adopt. l. si pater. & instit. quib. mod. ius. pat. pote. sol. §. ij. in fin. Sed dic hoc speciale: vt hic dicitur. Accur.

d Acquiri. hodie. Sed olim cõtra: vt C. de epi. & cle. l. sacrosanctæ. Item liberat à seruili & ascriptitia, sed nõ à curiali: vt j. de san. epis. §. sed hoc quidem. coll. ix.

e Quem. scilicet largitatem.

f DE IVDICIbus, &c.

A principe delegatis in ciuitate Romana, qui sunt xx. octo minores, & iij. maiores: vt infra, eod. §. vetus. & sedebit quilibet in suo prætorio in basilica: vt infra, eod. §. sedebunt. & hæc pars expeditur infra, eo. vsque ad §. quia vero.

g Permaneat. s. vnaquæq; pars ei, quod iudicabit iudex. & exponatur permaneat. i. permanebit, vt sæpe fit. Vel dic, qd hæc litera est superflua, quod permaneat: nec est in nouellis. Azo. & hoc expeditur infra. e. §. qa vero multæ. Acc.

h Et vt appellationes. hoc expeditur. j. §. nostros. vsque ad §. omnia autem.

i Et vt in media. hoc dicitur. j. eo. §. omnis autem. vsq; in finem.

k Zenone. Lex. quam nõ habemus.

l Caderet. in desuetudinem.

m Iudices. s. discreti & periti: quos delegauerat Zeno. Azo.

n Vitam. nã omnes sunt mortui.

o Definiti. i. dictæ leges à Zenone, secundum Azo.

p Tacita sunt. i. taciturnitati tradita. Accur.

q Percipiens. i. amissionẽ & oblivionem definiti iuris.

r Trãstulit. s. ordinẽ iudiciorũ, vt deduceretur ad imperitos: quibus deputabantur causæ.

s Confusum. per dictum vsum q deputabat causas in peritis. Ac.

t Schema. i. ordinem. iudiciorum.

v Lege. scilicet hac præsenti.

x Quæ. s. lex.

y Habere. i. non volumus aliquẽ iudicem dari, qui leges ignoret. & maxime quod est hic, abundat: vt C. de manu. test. l. fin §. j. idẽ intelligе de legatis. Nã hæc constitutio de his tractat. secus in ordinariis: vt infra, px. nostris enim, &c. Itẽ. C. de iudi. l. certi iuris. cõtra. Sol. ibi non dicit qđ literas ignoret, licet sit miles. Vel dic, qđ ibi habebat experimentũ causarũ hic nõ: vt hic subiicit. Vel dic, qđ ibi interim inter milites tantũ illud sibi permittitur: vt C. de iurisc. om. iud. l. magisterię. non inter alios: vt hic. Itẽ secus si delegaret illiteratus à principe sciente: vt ff. de vt aliquis re iudi. l. quidã cõ. iudicum fulebat. sed si ab eo nomẽ ignorante, vel absente, qui lio sciẽte, vel ignorãte, illiteratus de legatur, non valet: vt hic. & legum maxime

† Haloã. iudicum

† Cõcor. cum hoc tex. c. tua. cum glos. super verbo, citari. extra, de offi. presb.

fuetudinem.

m Iudices. s. discreti & periti: quos delegauerat Zeno. Azo.

n Vitam. nã omnes sunt mortui.

o Definiti. i. dictæ leges à Zenone, secundum Azo.

p Tacita sunt. i. taciturnitati tradita. Accur.

q Percipiens. i. amissionẽ & oblivionem definiti iuris.

r Trãstulit. s. ordinẽ iudiciorũ, vt deduceretur ad imperitos: quibus deputabantur causę.

s Confusum. per dictum vsum q deputabat causas in peritis. Ac.

t Schema. i. ordinem. iudiciorum.

v Lege. scilicet hac præsenti.

x Quæ. s. lex.

y Habere. i. non volumus aliquẽ iudicem dari, qui leges ignoret. & maxime quod est hic, abundat: vt C. de manu. test. l. fin §. j. idẽ intelligе de legatis. Nã hæc constitutio de his tractat. secus in ordinariis: vt infra, px. nostris enim, &c. Itẽ. C. de iudi. l. certi iuris. cõtra. Sol. ibi non dicit qđ literas ignoret, licet sit miles. Vel dic, qđ ibi habebat experimentũ causarũ hic nõ: vt hic subiicit. Vel dic, qđ ibi interim inter milites tantũ illud sibi permittitur: vt C. de iurisc. om. iud. l. magisterię. non inter alios: vt hic. Itẽ secus si delegaret illiteratus à principe sciente: vt ff. de vt aliquis re iudi. l. quidã cõ. iudicum fulebat. sed si ab eo nomẽ ignorante, vel absente, qui lio sciẽte, vel ignorãte, illiteratus de legatur, non valet: vt hic.

z Nostris. q. d. a vllũ in resiud est administra bus gerentoribus, q etiã imperiti iuris possunt nẽt vsum.

esse

state per dignitatem, non perdit iura filiorum: & filij eius reincidunt in potestatem suam mortuo eius patre. Itẽ episcopus liberatur à patria potestate. Ang.

Illud quoq; lege cauemus, non has tales suas potestates similia præbere [a], qualia aliæ quæ per emancipationes fiunt: sed præcipuum quoddã præmium imperiũ conferre talibus suis potestatibus. Non enim volumus eum, qui ita suæ potestatis sit, perdere aliquod legitimorum ius, sed sint & generi ad eos, & ipsis ad genus intacta legitima [b], & ex natura seruata iura, & filij eorũ post mortem auorum sub eorum recidant potestatem ac si contigisset eorũ parentes morte suorum patrũ, & non ex præsenti lege suæ, potestatis fieri: & meritò filios post mortẽ suorum patrium [c] sub potestate habere, vt nihil horũ quæ ab imperio cõferuntur, eis deesse videatur, quoniam omne bonum †, siue à Deo acquiritur hominibus, siue ab imperio sequente Deum decet esse mansurũ: & omnis malitię ac diminutionis extraneũ. Palàm verò est nullum esse, qui nesciat prę omnibus, sanctissimis episcopis ipsa ordinatione etiam suam potestatẽ acquiri [d]. Qui enim omnium sunt spirituales patres, quomodo sub aliorum potestate cõsistãt? Sed conuenit etiam eos huiusmodi potiri honore, & hoc ex hac nostra legislatiõe frui. Quę igitur nobis visa sunt, ad vestram reuerentiam & honorem ò colendissimi patres, volumus in perpetuum splendere nostræ reipublicæ tam ad nostrum ornatum, quàm ad nostræ largitatis probationem, quam [e] nostris patribus & cõsulibus sacredotibusq; consulimus.

TITVLVS X.

DE IVDICIBVS [f], & vt nullatenus cum iureiurãdo eligatur aliquis iudex, quod permaneat [g] ei: & vt appellationes [h] accipiant modis omnibus iudices: & vt in media [i] lite factæ formæ quomodo oporteat decidi cognitionem, nõ attendant iudices.

Imp. Iustinianus A. Ioanni glorioſiſ. prætoriorum Orientis prefecto, iterum exconsule & patricio.

Zenone pię memoriæ scripta est lex [k] de iudiciorũ ordine, multas quidem mutationes sub sequentibus suscipiẽs temporibus ad hoc autẽ peruenit, vt paulatim penè omnino caderet [l]. Nã & qui in ea cõscripti sunt pedanei iudices [m], humana nam omnes reliquerunt vitam [n], & plurima definiti [o] iuris tacita sunt [p], & certam nõ meruerunt memoriam: sed vsus hoc percipiẽs [q], in aliam trãstulit [r] figuram. Nos igitus videntes omnino confusum [s] iudicij schema [t], existimauimus oportere hoc lege [v] determinare, quæ [x] decẽtem ordinẽ imponat causæ. Non enim existimauimus oportere † habere [y] iudicũ quorũdam nomina, maximè legum ineruditorum, deinde neque causarum habẽtium experimẽtum. Nostris [z] enim administra-

esse,eo q̃ hũt assessores qui supplent eorũ defectũ:sed hi iudices p̃cipue ꝓpter peritiã legũ eliguntur. Azo. & sic respondẽt tacitę obiectioni.

a Administratoribus.s.præsidibus prouinciarum. Al.

b Assessores.sc̃ō siliatores: vt .s. vt defũ.seu su.§.illud.

c Illi autem.s.delegati & inerudi ti iudices.

Literatus debet esse iudex aduocatus, & medicus.

d Qui ex se.s. tra dere lites,vt subiicit.Sic no.quod iudex non debet esse illiteratus: sic nec aduocat⁹: vt.C.de po.l.ij.licet & aliter lex illa ītelligi posit: nec medicẽ sine physica: vt ff. de of.p̃t.l.illicitas. §.sicuti.Necchirurgicus sine chirurgia:vt ff.ad leg. Aqui.l. qua actione. §.fi.nec doctor indoctus: vt j.de sã. epi.§. j. nec instructor instruẽdus: vt ff.de eden.l. si quis ex argẽtariis.§. p̃tor & si cuius rei peritia ab aliquo exigẽ[illegible]ua beat,ett culpa: vt ff.qđ qsque iur.l.ij.

e Vetus igitur schema. i. forma. Alber.

f Prætorio locus vbi prætor reddit iura.

g Attestationem. q.d̃eligemuseos,q̃ bonæ famę & testimonij sunt. Azo.

h Omnium.s. & actorum & reorum Alb.

i Gestum i.elegimus ĩā vt subiicit, & enumerat primo viij.qui ex minori ordine eligũtur: & postea quatuor, qui ex maiori: & sic sunt xij.

k Anatholius.primus.

l Flauienus. secũdus.

m Alexander.tertius, & quartus, & quintus.

n Alexander alter. sextus & duo

toribus[a] adsunt modis omnibus assessores[b] ,& ea, quæ legũ sunt,explicantes & occupationes adimplentes eorum:quoniam multi detenti curis, quas apud nos habent, meritò iudiciorũ cõplent partem per suorum præsentiam assessorũ.Illi autem[c] neq̃ cingulũ habentes,neq̃ nobis ministrantes , nisi potuerint per se nosse, quod iustũ est,sed aliunde emendicare iudicandi honestatem , quomodo non maximum vitium erit reipublicæ,non eis,qui ex se[d] quod agendum sit,sciant,lites tradere,sed sinere eos quærere alios †,à quibus liceat discere,quæ ipsos in iudicãdo eloqui decet:Hæc nos meritò ad præsentem ere xerũt, nostrorũ subiectorum curã agentes,& volentes eis etiã,quæ de iudiciis sunt, in promptu esse atq̃ facili , & absque omni dilatione transigenda. Vetus igitur schema[e] Zenonis cõstitutionis piæ memoriæ, quæ vnicuiq̃ prætorio[f] certos definiuit iudices,omnino ꝓimimus:eligere verò perspeximus in rebus vtilibus habẽtes attestationẽ[g] ,qui cõmunes omnium[h] erũt iudices tanquam vndique electi . & hoc quidẽ gestũ[i] est: & electi sunt à nobis iudices,Anatholius[k] vir spectabilis iam aduocatiõe dudũ cõpleta,& inter spectabiles fisci aduocatos deputatus : ac Flauianus[l] ,qui nunc aduocatus fisci consistit,& Alexander[m] ,& Stephanus, & Mẽnas,eloquentissimi aduocati,& pedanei iudices tui fori, & Alexãder alter[n] ,quẽ pedaneũ iudi

cẽ esse prætorij glorioſiſſimi magiſtri ſacrorũ officiorum cognouimus:& duo ſubſequentes alij aduocati tui fori, Victor, & ex † Quizico[o] Theodorus.Ex aduocatis itaque iſti iudices pręponantur. Quia verò cõpetẽs[p] eſt,eſſe etiam maiores iudices aliquos dignitate prouectos experimento cauſarũ multarũ, aut plurimi tẽporis exercitatos, magnis cingulis aut multitudine[q] horum excitatos,qui etiã noſtræ obſeruent pietati[r] :ideo p̃ſpeximus & glorioſiſſimis quidẽ patriciis Platonẽ[s] glorioſiſſimũ patriciũ, q̃ in vrbana p̃fectura obtinuit tẽpus, & ſecundo in illis ſedibus conſtitutus eſt, vt Victorẽ[t] glorioſiſſimũ,& ipſum,qui tam in magna Hellade[v] ,quã in nobili Alexãdrinorũ ciuitate adminiſtrauit,et præfecturæ vrbanæ tenuit præſulatũ,& nec̃ legũ inexpertũ,& Focã[x] glorioſiſſimum inter noſtros annumerãdos iudices, virũ quæcunq̃ ſedes nouerit laudatũ,quàm ſibi præſtãtem, inſuper & quę legũ ſunt ſciẽtem.Inter hos Marcellũ[y] quoq̃ magnificẽtiſſimum ſemper quidem eum præſentem, & circa iuſtitiæ[z] miramur / obſeruationẽ. & ab omnibus penè nos adeuntibus, propter hoc petitum ſcimus[a] ,& cõſiliario[b] vtentem laudabili,quatenus diſponere, quæ ex legibus † ſunt, poſſit,id eſt Appione viro ſpectabili & fiſci aduocato , & in aliis habente teſtimonium optimum, tam apud alios,quàm à nobiſipſis.

Iudicibus præteritis princeps cauſas delegat: & ſi in-

alij. s. ſeptimus & octauus.

o Ex Quizico.i. qui fuit de illa terra: vt .s. de mon. §. j.in fi.colla.j.

p Competens.s. cognouimus. Ala.

q Aut multitudine. i. experimento multarum cauſarũ & magnis cingulis Azo.

r Pietati. id eſt, obſequiũ & fidem præſtãt nobis piis.

s Platonem. hic eſt primus de quatuor maioribus iudicibus.

t Victorẽ. hic eſt ſecundus. Acc.

v Hellade.ciuitas quædam. Al.

x Focam. Hic tertius eſt de maioribus. & quod dicit quæcunque,ſupple Focam dico virũ laudatũ, quæcũque ſedes nouerit.i. in quacũque ſede fuit electus & notus: & non ſolũ eum ,ſed etiam præſtantẽ ſi bi ſedẽ,id eſt, eligẽtẽ.ac ſi diceret tam ipſum electum,quã eligentẽ Focam dico etiã ſciẽtem quę legũ ſunt. Et ſic nota quod qui bene legit,eſt laudãdus vituperãdus q m[illegible] le: vt hic, & infra de ſan.epiſ.§.iij. & infra.e.§.hoc auĩ. colla.ix.

y Marcellum.hic eſt quartus.

z Iuſtitiæ.quia iuſtitiã habetis prõptu:vel quia ſeruat bene eã.& ſupplita.ſ. qđ miramur. Accur.

a Scimus.q. a omnes petiere à nobis,vt eum inſtituremus cum aliis.

b Conſiliario.ſc̃ō ſi tius erat iſte Marcellus ſemper habere ſecum aliquẽ legis peritum,cuius cõſilio decidere cauſas ſolebat Appionẽ: vt ſubiicit.

Delega

a Delegamus. i. delegabimus: vel delegamus in præsenti: & fuerit, q̃ subiicit, erit præteritum subiunctiui. & sic no. q̃ isti sunt delegati, & de his tractat hęc constitutio, vt dixi ℨ. eo. §. j. & nota q̃ loquitur vt in tertia persona, & vt in secunda hic de istis.

b Iudicum. s. delegatorum maiorum. nam ℨ. in illo §. vetus. hucusq; minores & maiores delegauit. & hic p̃mittit maiores delegare minoribus quos vocat pedaneos officio & dignitate. Alij verò erant pedanei officio sed non dignitate. nec potest dici, q̃ hic vocet iudices administratores: quia ℨ. e. §. nos. circa prin. ordinarios siue administratores eos sic in distincte appellauit in noue. tamen dicitur cõtra: quia hic iudices appellat magistratus: & ideo illud videtur sequendum. coarctandũ. tamẽ est in magistratibus populi Romani & iudicibus à principe Romæ constitutis per delegationem, qui in regia basilica etiã præcipiuntur sedere. quod est verius.

c Particulares. s. vt partem habeat examinatiõis cauſæ ille, qui delegat. s. semel audiat. in princ. & in medio, & in fine. & sic ferat iudicium. i. sententiã. Cætera expediuntur per cõsiliarios: vt ℨ. de fun. seu. fu. §. illud. coll. v. ibi enim q̃ per

dices superius nominati volunt causas delegare, possunt eorum cõsiliarijs rei examinationem committere: ipsi verò debent ferre sententiam. Ange.

Iudices itaque post nostros administratores hos esse volumus & his omnibus negotia secundum quod nobis visum fuerit, delegamus [a]. Si quis autẽ nostrorum iudicum [b]deputare voluerit causas, iis qui definiti sunt à nobis, pedaneis iudicibus tractat, & alteri omnino nulli: nisi consiliariis suis cõmiserit particulares [c] examinationes, ipse pro omni negotio iudicium portaturus.

A mane vsque ad vesperas iudex sedere debet. Angel.

Sedebunt † autem hi pedanei [d] iudices continuè & nunc [e]in regia basilica, in quibus [f]& nunc domũculis iudicant, matutino, [g]mox [h]& meridie & vespere audientes causas, nõ solũ, quæ post legem [i] mouendæ sunt apud eos, sed etiam aliàs vt quæcũq; apud alios [k] quidem sunt secundum antiquum motæ schema

mittitur administratori, permittitur & delegato hic. & ideo in hac parte corrigitur. Vel melius particulares vocat examinatores: qa iudex à principe delegatus vna cũ cõsiliariis suis causã examinat totã, & i fi. fert sententiam; vt in §. alios. & hic dicit. vel hoc locale est. i. Romę. vel hic iudices vocat magistratus ordinarios: vt in nouel. & j. innuitur. §. illo. ibi, si quis tũ &c.

d Pedanei. s. iudices. Ac.

e Et nunc. sicut olim. Acc.

f In quibus sic ordinat literam, in quibus nunc domunculis &c. & regiam basilicam appellat palatium maius, q̃ est apud Lateranum, in quo tempore huius legis reddebatur ius & sunt ibi multæ camerulæ, vt hic dicit. & est verum, in quibus stabant iudices in iudicando, & ibidem stetit Sibylla & iudicabat: hodie verò in Capitolio reddunt Romæ ius.

g Matutino. sed nũquid de nocte poterit iudicare? arg. huius. l. q̃ non; sed arg. contra. C. de transa. l. non

minorem. & ff. de fer. l. more Romano. Solu. iudicare potest de nocte ex volũtate, sed de die ex necessitate.

h Mox. aliquod tamen momentũ naturę debet interuenire saltem, vt vadat iudex comestũ: vt ff. de ver. obli. l. cõtinuus. in prin. Sed quomodo in vesperis iudicat: cum turpe sit magistratibus tali hora esse in iudiciis: vt ff. de ori. iu. l. ij. §. & quia. quæ est cõtra? Rñ. illud in ordinariis: hoc in delegatis à principe, vel posset dici, q̃ vsq; ad vesperas ius debeãt reddere vt hic: non ex tunc, vt ibi.

i Legẽ. s. iſtam.

k Alios. i. apud eos qui sunt in veruditi lectum: & appellantur idiotæ.

l Fiant. i. appellatur ab eorum sententiis.

m Et ipsæ. scilicet causæ.

n Quantitatem. i habita distinctione vtrũ sint magnę quãtitatis: vt tunc in commune apud nostros iudices, aut minoris: & tũc aliis committatur vt C. de ap. l. in offerendis. & l. præcipimus. Ac.

o Consultationum. cõsultatio dicitur rescriptũ ab imperatore sup aliquo negotio, de quo cõsuli, factũ. Consultatio quid sit.

p Gloriosissimorũ. i. ordinariorũ.

q Eis. i. alicui de xij. Acc.

r Prędictũ. i. dest prout dicit. C. de ap. l. præcipimus. §. hæc appellatio. & C. qui pro sua iurisd. l. j. in fin. &

nunc autem à nobis ad eos mutari p̃ceptæ sunt. Illo custodiẽdo, vt si sub appellatione à pedaneis iudicibus, aut gloriosissimis viris fiant [l]causæ, & ipsæ [m]quidẽ à nobis ipsis delegatæ sint secundum quantitatẽ [n]aut in commune: apud gloriosissimos iudices nostros examinabũtur, aut aliis secũdum consuetudinem sacrarũ cõsultationum [o] delegabuntur. Si qui tamen gloriosissimorum [p] nostrorum iudicum causas eis [q]delegauerint: ad eos, qui hos miserunt, eis audiẽtibus appellatio remeabit: ab illis autẽ rursus secũdũ p̃dictũ [r] modum talia iudicabuntur.

Iudices pedanei debent per se causas audire ad hoc, vt litigantes à circumitu liberẽtur: & debent terminum perfigere partibus, in quo velint ferre sententiam. Angelus.

Audient [s] igitur omnes quidem litẽ vsq; ad trecentos solidos existẽtem sub schemate [t] annotationis. Sic enim velocius lites iudicabũtur, & circulis cognitionalibus [v]

ff. quis & à quo ap. l. fi.

s Audient omnes. vel dic omnes magistratus. s. mares & minores, qui numerantur ℨ. eo. §. vetus. Vel dic omnes lites vsq; ad ccc. solidos, vt & defensor ciuitatis: vt ℨ. de defen. ciuit. §. & iudicare. col. ij. Vel verius omnes lites. i. regulariter lites: nõ autem ibi de manu in manum vt subiicit, sic enim &c.

t Sub schemate. i. figura vel forma, qua delegati sunt, nam annotatio delegatio dici potest. & sic nota q̃ secundũ formam rescripti sit à iudicibus delegatis iudicandum, vt hic, & ff. mãd. l. diligenter. nisi id nõ possit fine alio aliquo explicari: vt ff. de iurisd. om. iu. l. ij. vel dic annotationis. i scripturæ. q. d. acta iudicialia debẽt esse in scriptis, vt extra de ap. c. vt debitus. & licet hoc fiat, tamen nihilominus & sententia datur in scriptis: vt subiicit, & C. de sent. ex breui recit. l. j. Rescripti forma à iudicibus nõ debet transcendi.

v Et cognitionalibus. forte in l. Zenonis pergebat causa de manu vnius iudicis in manum alterius: sicut

sit de moneta, quando sit, quia per plures manus transit: vt de literis domini Papę: quia & ipsæ per multas transeunt manus. & sic interim magnum transibat tempus. & sic conquerebantur litigantes: vt hic dicitur. & est arg. hic de circumitu tollendo. sic. ff. de condi. indebi. l. dominus testamento.

† Hal. & longa temporis mora.

† ac temporis contritione[z] omnes litigantes liberabuntur. Palàm verò est, quia etsi[b] per annotationē[c] audiant causas: veruntamen dabunt terminum[d] per scripturam, qui[e] eorum manifestet sententiā: appellationibus in his nulli penitus perimendis[f]: nisi fortè tertiò appellare voluerit, aut per contumaciam defuerit. talibus enim etiam appellationum perimitur ratio.

Nulli prohibetur appellare nisi bis appellauerit, & succubuerit aut contumax fuerit. Item cursus fatalium, qui datur ad appellationem exercendam, incipit post duos menses computandos à die interpositæ appellationis. An.

Appellationes autem ex hac magna ciuitate à pedaneis[g] iudicibus nō vltra duos menses[h] habere inducias in cursu[i], fatalium volumus: post quos necesse est fatales[k] suum inchoare cursum,

a Contritione. alias cognitiōe. & dic cōtritione: qa magna cōtritio est in animo eorū, qui litigant, quousque lis finiatur: vt j. §. si verò. in fi.

b Et si. i. quamuis. Accursius.

c Per annotatio nē. i. delegationē.

d Terminum. i. sententiam definitiuam determinabant per scripturam. vel dic terminum. id est, finem.

e Qui. scilicet terminus. Ac.

f Perimendis. Nota regulam qp quilibet potest appellare: vt hic, & j. e. §. nostros. & j. vt nulli iudic. §. illos. sed fallit in contumace, cui appellare non licet: vt hic, & C. de iud. l. properandum. §. cum autem. &. C. quo. ap. non re. l. j. & 5. vt omnes obe. iudi. §. si quid. colla. v. nisi veniat iudice sedente protribunali: vt ff. de in inte. resti. l. diuus. & hoc si est contumax vere: secus si præsumptiuè: vt ff. de iudi. l. & post. §. fi. Item fallit in eo qui bis in eadē causa appellauit: vt hic, & C. vt in vna ec. causa. l. j. in prin. quādoqp tamen nō, nisi semel appellatur. vt j. de san. epis. §. si quis contra aliquem. Item fallit in quibusdā aliis casibus, in quibus appellatio non accipitur, quos dic vt j. eo. §. nostros.

Appellare cuilibet licet.

g A pedaneis. f. supradictis xij. i. a delegatis à principe: vt 5. §. vetus. & dic. si prouocatio in hac ciuitate iudici porrecta fuerit, vsqp ad duos mēses prætentur in ducię: & post duos menses dies peragat suos & cursus: nulla reparatione in huiusmodi prouocationibus locum habente. Acc.

h Menses. olim biennīū loco horum duorum mensium dabatur: vt C. de ap. l. in offerendis. §. pen. & datur hoc tempus ad inchoādum causam appellationis & post incipit currere annus, vel biēnium datum appellanti ad exercitium appellationis: vt 5. de iis qui ingr. ad ap. §. j. & potest dici, qp hoc fit speciale in hac appellatione facta à delegatis à principe per hanc. l. vel dic generaliter esse verum, vt duo menses semper dentur ante biennij cursum.

i In cursu. i. ante cursum fatalium, vt subiicit.

k Fatales. fatales dies dicūtur annus vel biēnium, intra quos appellatio exercetur: quia tanto tēpore fatum, id est, terminus imponitur causæ: vt C. de temp. & re. l. nemo. Vel quia fatum. i. mors accidit causæ: vt C. de iud. l. properandum. §. huiusmodi. dicūtur enim fata causarū: vt C. de aduo. diuer. iud. l. aduocati. Acc.

l In his. nec in aliis: vt C. de tempo. & re. l. nemo. & not. iiij. iura. primo habuit locum reparatio, qua petebatur reparari causa iam tēpore amissa: vt C. de tem. & re. l. ij. & illa corrigitur per l. nemo & lex vetus per vltimam: & vltima potest dici correcta per istam. Ac.

ea, quæ vocatur à legibus reparatio, locum in his[l] nullum habente.

Sportulas determinatas nullus debet transcendere. Ange.

Nullo quoque præsumente transcendere, quę in sportulis, aut in litis expensis à nobis dispositā[m] sunt: sed omnibus[n] his contentis, & formidantibus pœnam, quā in talibus sacra nostra constitutio terminauit.

Iudex debet habere duos executores locupletes & idoneos, per quos suo officio diligenter seruiatur. Item si iudex viderit talem executorem in aliquo malignari, debet eum ab officio removere, & curare, vt alius in eius locum subrogetur. Angelus.

His, qui causas[o] præparant, sic existentibus, sicut & militiæ figura[p] hactenus definiuit, vnoquoque[q] tamen iudice[r] duobus quidē exceptoribus[s] vtente, & duobus causas[t] præparātibus & complentibus, non va-

m Dispositā. in Græca constitutione, quam nō habemus: sed eius mentio habetur instit. de act. §. tripli. & 5. de man. princ. §. sit tibi. col. iij. si autē vltra quis accipiat in quadruplū pœnæ nomine condemnatur: vt triplum fisco, simplum damnū passo reddat: vt hic subiicit &c. j. vt liti. iur. col. ix. §. hoc quoqp. & vt plene scias quales sunt hæ sportulæ: dic sunt tribus de causis expensæ in iudicio vel ppter iudicium: vno inter partes: alteroiu dicibus: tertio executoribus: circa primum sunt in allendis testibus: vt C. de app. l. eos. §. si quis. & C. de testam. l. quoniam. §. in exhibitione. & circa aduocatos, vt ff. de var. cog. l. j. §. i honorariis. & hi sumptus litis

n Sed omnibus. f. pedaneis, imo apparitoribus, vt to statim dicam. Acc.

o His qui causas. i. nuptiis communis.

p Et militiæ figura. i. ordinarij iudices.

q Vnoquoque. vt subiicit.

r Iudice. f. pedaneo. Alb.

s Exceptoribus. Exceptor dicitur qui recipit, vt mu massarius: vt 5. de defen. ciui. §. ex prouinciali.

t Causas. causam prę parās dicit nūcius cōis qui ha

bet

bet multa nomina,nam quandoq; dñ executor: vt C. de iud.l.fi.qñque apparitor:vt C.de spor.l.fin. qñque cæsarianus siue catholicianus:vt C.de bo.dã.l.pe.qñque officialis:vt ẽ.de def.ci.§.ex puinciali.qñque cau sam præparans:vt hic dicitur. & not.quod duo nũcij duobus iudicibus poterũt seruire, vt hic dicit. qñq; ministrator: vt ẽ. de quæst. §. maxime. col.vj.

a Eis.f. nunciis duobus.

b Quã duobus.f. nunciis.

c Hos aũt.f. nuncios & exceptores.

d Probatos. Nota qđ iudex debet legales nuncios habere:vt hic,& ẽ.de quæstore.§. maxime.alias est periculo electoris:vt subiicit,& j.de co.§.iubemus. col.ix. idẽ est in qualibet familia cuiuscunque vt ff. furti aduer. nau.cau.l.j. & inst. de ob.ex quasi delicto.§.fi.

e Periculo. scilicet subesse.

f Officiorũ.i. magistri scholarũ & magistri scrinij libellorũ vel sacrarũ cognitionũ, de quibus ita dicitur.C. de decu.l.vlt.lib.x. & de pri.scho. per totum. lib.xij.

g Super eos.f.exceptores.Acc.

h Vel.pro etiam.

i Deputent.i.eligunt.

k Qui.f. eligẽtes.

l Curabunt.i.resarcient.

m Si eis.f.iudicibus.

n Interpellatio. propter damnũ datum ab exceptoribus.Accur.

o Fiat. propter damnũ datũ executoribus.

p Curare. scilicet, resarciri.

q Si vero iudex. §.aliquis ex supradictis.

r Opinione.debent enim nuncij vsque ad finẽ causæ iudici seruire:vt hic.& C.de spor.l.j.alias remouẽtur,vt hic dicit,& multis afficiũtur,nã iudex illustris vsque ad vj.solidos,inferior vsque ad tres: superillustris etiam corporales pœnas poterit inferre:vt C.de spor.l.iij.Accur.

s Eloquentissimorum. supradictorum xij.

t Iudicare.i.à iudicando,id est,desierit esse iudex.

lentibus eis [a] pluribus, quàm duobus [b] omnino ministrare iudicibus. Hos autem [c] omnino locupletes & probatos [d] esse,vt neq; ab eis aliquid peccetur, neq; prodatur, neq; malignè agatur: sed periculo [e] officiorũ [f] aut scholarum, aut scriniorũ præbentiũ eis sup eos [g] electionem simul & ministerium:& vel [h] si quid ab eis peccat, ad illos q̃ deputãt [i] eos,referri exin de periculũ qui ọmne dãnũ eorũ cã factũ,iis,qui [k] ab eis læsi sunt,curabũt [l]. Necessitatem habẽtibus etiã cõpetentibus iudicibus, si eis [m] interpellatio [n] fiat [o],præparare modis omnibus eos, qui ex officiis suis, aut scholis, aut scriniis eligunt ministrãtes, hinc læsis dãnum curare [p]. si verò iudex [q] aliquã senserit malignitatẽ ab aliquo ministrãtium fieri:expellat quidẽ auditorio suo eos,qui non cum vtili opinione [r] causis vtuntur: alios aũt instituat sentẽtia & electione eorũ,quib⁹ hoc (sicuti prędiximus) periculi est.

Si iudex fuerit à iudicãdo remotus,subrogatur alius per principem,non per alium. Item cùm causa est à centum aureis suprà, quælibet pars soluet iudici quatuor aureos ratione sportularum: sed si est infrà,nihil soluit:& præfectus prætorio debet duas libras auri habere in anno, priuilegijs clericorum saluis manentibus. Angel.

Si quis autem aut gloriosissimorũ,aut eloquentissimorũ [s] iudicũ remoueatur iudicare [t] pro qualibet causa vel necessitate:non aliter alter in eius succedat auditorium,nisi hoc nos decernentes, alij̃ tradiderimus pro eo causarum examinationem. Ne autem † circa hoc labor sine mercede nostris fiat pedaneis [v]:sancimus eos in vnaquaque dicta apud eos causa, vel si diuinitus fuerit deputata [x] duos quidẽ aureos ab vtraque [y] parte in cõtestatione litis accipere, & duos in fine negotij̃,& vltra hoc nihil(qđ etiam prædecessores nostri definierunt) sed his contentos esse solis priuilegiis q̃ppe,quæ in diminutione sumptuũ quibusdã [z] concessa sunt, omnibus integris secundum suum ordinem conseruandis. Hoc aũt [a] dicimus in litibus transcendentibus quantitatem aureorũ centũ. Si enim vsque ad hoc mẽsura fuerit litiũ: nihil eos audientiæ causa volumus exigi.qui enim ita paruæ quãtitatis exactionem facit, pro maxima parte [b] victoria sic pauperem fraudat. Et ne-

v Pedaneis.f.quos delegamus per hãc constitutionẽ, f.qui humiliora negotia disceptant:& C.de peda. iu. l.placuit.f.vsque ad ccc.soli.vt ẽ.eo.§.audient.& no. ar.pro donis doctorũ.nam si labor in dãno est,mortalis crescit egestas:vt dicit Cato. Itẽ virtuosis ꝑmia sunt dãda:vt C.de sta. & ima.l.j.Sed quid in aliis iudicib⁹ ordinariis vel delegatis? Rñ.non est iure cautũ: sed dico idem quod in istis:vt ff.de leg. & sena.l.nõ possunt. sed quia huiusmodi aurei in vsu nõ sunt,vtẽ est ad cõsuetudines:vt alicubi decima: vt Bononiæ in cã principali:alicubi vigesima in causa ap.vt Bononiæ: alicubi mediales, vt sit in iurisdictiõibus comitissæ Mathildæ: quod est valde iniquum: vt in fin.hu. ius.§.

† Tenorem huius.§.ponit glo.ij. in ca.cum ab omni. extra, de vita & honest.cle.& vide in d. c. qđ cleri ci delegati ad causas,nõ debent exigere decimam vel aliã quotam litis.

x Deputata.i.delegata ab Imperatore vel papa. Al.

y Ab vtraq;. nunqđ qlibet duos dabit? quidã sic,quidã quod vnũ tm. primũ videtur verius ex vi dictiõis ab vtraque,quæ innuit, qđ quælibet pars duos det aur. iudicibus causarũ. sec⁹ in administratore,q nihil debet habere nisi suũ salariũ.& sic nõ ob. ẽ.de mãda.prin. §. oportet.coll.iij. & ẽ.vt iudi. sine quo. suffra.§. volumus. & ẽ. iusiur. §. viro quoque.col.ij.

z Quibusdam.f. clericis:vt C. de epis.& cle.l. omnes. §.verũ. & §.in hac vero.quæ loquitur de aliis clericis.sed de Cõstantinopolitanis loqtur lex illa, cũ clericis.in fin.hodie seruatur de clericis:qđ dicitur j.de sanct.episc. §.sportularum. Itẽ habemus alia exempla multa in C. de fruc. & li.expen.l.vlti.Item pauperibus:vt ẽ.de man.prin.§.deinde.& §.sit tibi.

a Hoc autem.quod debeant accipi prædictæ sport. duorum aureorum.

b Parte.No.dispensationem debere haberi in spor. vel in sumptibus ratione paruitatis litis:vt hic:& C. de test.l.consulta.& ẽ.de mand.princ.§.sit tibi.colla. iij.&

iij. & C. de pri. scho. l. fi. ibi, quoties autē. lib. xij. quod est contra consuetudinem quæ seruatur in regalibus comitissæ Mathildæ.

a Neque. respōdet tacitæ obiectioni. quasi dicat tam habebit iudex, si tantum sunt causæ paruæ intra centum aureos. Acc.

b Qui. id est, de numero prætorum xij. alij dicunt hoc referri ad viij. qui sunt sub quatuor maioribus. de quibus omnibus habes. ℨ. e. §. vetus. & secūdū eos hoc salarium habent tantum minores.

†Cōcor. c. iudicet. iij. q. vij.

c Tuæ. loquitur præfecto prætorio Orientis, cui mittitur hæc cōstitutio.

d Minuere. dādo duas li. auri, & ita plus pīta priuatis quam fisco: vt C. de cad. tol. l. j. in fi. & facit. ℨ. de nō ali. §. oportet enim, &c. & §. de restit. & ea quæ pa. §. j. in fi. col. iiij.

e Horū. ſ. iudicū.

f Nobis. sic ℨ. de man. prin. & oportet. & ℨ. iusiurā. qđ pīsta. §. iuro quoq;.

g Legislatoribus. vt ℨ. vt iu. sine quo. & similibus.

h Oportet autē expensarum factarum à partibus intestibus & aduocatis: vt diximus. ℨ. e. §. nullo. Accur.

†Cōcor. cū hoc §. c. vlt. cum glo. super ver. taxatiōe. in fi. extra, de de iis quæ vi met. cā fi. & in ca. finem litibus. in fi. gloss. magnæ, quæ est super verbo expensis. de do. & contumacia.

i Dispositionum. nā diximus in nostris legibus de his expensis: vt C. de iud. l. properādū. §. sinautem. & inst. de pœ. teme. lit. §. hæc autem.

k Solo. imo duo nouæ dicūtur hic, quæ olim non erāt primum quia olim licebat taxare ante sacramentū etiā iam præstitum: vt C. de iu. leg. sancimus. qđ hodie nō licebit: vt hic. & sic illa corrigitur. sed an & circa sacramentū in litē erit correctum: quod etiam post præstationē taxatur: vt ff. de in lit. iur. l. videamus. in fin. Quidā quod sic. alij dicunt aliud in sacramēto in litē quam in hoc expensarum. Tu dicas quod quando sacramētum defertur ratiōe incertitudinis, nō posset taxari post præstationem eius: vt hic. & C. vnde vi. l. si quando. sed si rōne affectiōis poterit: vt in d. l. videamus. & l. actiōibus. §. j. Aliud etiam nouū hic ponitur, quod hodie non condemnatur victus victori in expensis, nisi iudici videatur: vt quia calumnioſe victū videat litigasse, vt hic: olim cōtra: vt C. de iudi. l. properandū. §. sinautē. nisi in duobus casibus: vt C. de epi. & cler. l. omnes. in fin. & ff. de lega. ij. l. qui solidū. §. etiā & nisi in alio qū victor fuit cōtumax: vt C. de iud. l. properandū. §. sinautē ex gestis. & hoc quod dixit Irnerius, exceptionē facit à regula qua dicitur, victo victori &c. cōtumacia & iusta ignorantia, vel dic quod dicta regula ab initio sic fuit intellecta etiā ante hanc authen. ſ. si iudici sederit, quod nunquā debet sedere i animo iudici quando de calūnia iurāt: nisi sint petitæ ex promissione. nā eo casu etiā si sit iuratū de calumnia, debet cōdemnari victus cū & de iusta ignorātia etiā veteri dicere: vt d. l. de leg. ij. l. qui solidum. §. etiā. & de epi. & cle. l. omnes. in fi. & secundō hoc hā stabit illo adiecto solo, &c. quia vnū solum adiicietur.

l Neque videri. No. mirabile verbum pro allegātibus. nā semper lex mitior est, quā iudex posſit esse: vt hic, & de arb. l. Cōſus: vnde eius verbis est standū: vt de exerci. l. j. §. igitur. & vbi non distinguit nec nos: vt ff. de of. præt. l. iij.

m Sua. dicēdo, ab expensis absoluo. vel si de aliis, qbus dam condemnatis potest dicere de aliis absoluo.

n Appellationibus. vt ff. de appel. & de iis qui ingr. ad appel.

o Excusationibus. i. recusationibus iudicium: vt supra. de exhi. & in tro. §. primo.

p Vt non prompte. vt supra dixi. §. sancimus. Accursius.

q Iudices. i. arbitros, qui similitudinem habent iudicum: vt ff. de arb. l. j.

r Prone. id est, facile.

s Contentos. l. quod stabunt dicto talium arbitrorum, vt ℨ. in titulo.

t Quibus. ſ. iudicibus.

v Nequaquā quispiam. ſ. sapiens homo.

que a in hoc solummodo stamus, sed etiam de proprio ipsi largimur. Volumus enim vnumquemq; eorum, qui b sub isto vel his sunt pedaneorum, annis singulis à mēsa tuæ c celsitudinis pcipere duas libras auri, & his esse cōtentum solis, & neq; redimi: & aurū † omnino despicere. Propterea em eligimus fiscum minuere d, quatenus horum e vnusquisque cōtentus nostra largitate & quaternis aureis, puras Deo & nobis f & legi custodiat manus, cogitans, quæ à prioribus legislatoribus g de his definita sunt.

Iudex debet ratione expensarum examinare, & post præstitum iuramentum per partem super factis expensis non potest iudex in minori quantitate condēnare. Item iura loquentia super executoribus & appellationibus in suo loco perdurant. Ang.

Oportet autē †expensarū h rationem iudices omnino examinare. Et quia hoc bene Zenonis piæ memoriæ decreuit sententia & authoritas: & nos non dedignati sumus partem etiā hoc nostrarum facere dispositionum i. Maneat ergo etiā nūc in eodē schemate custoditum: illo solo k adiecto, si iusiurandū intulerit de expensis iudex victori, scilicet cū quātitate, quæ visa erit ei rectè se habere (quā taxationem vocant leges) deinde ille iurauerit: nō habere licētiam iudicē minus, quàm iuratum est, cōdemnare: neque videri l clemētiorem lege, quæ hoc disponit. si tamen perspexerit neutrum sumptuū subdere rationi: & propter negotij fortè varietatē hoc ipsum decernat suа m sententia. Omnibus aliis sup appellationibus n, sicuti prædiximus & excusationibus o & vt nō prōptè p & cū necessitate fiāt litis testationes, sed habeant xx. dierū inducias, & qcqd aliud iudiciale decreuimus, in propria virtute manentibus.

Non debet eligi arbiter cum sacramenti religione, ne anceps periurium incurrat: sed pœna debet promitti: si secus factum fuerit, iudex iudicās à Deo pœnam patietur: nisi per ignorantiam esset periurus. Ang.

Quia verò †multæ quædam nobis fiunt interpellationes, eligentibus quibusdā iudices q penitus ignorantes leges & experimentum: & pronè r iurant iudicibus se contentos s quibus t nequaquā v quispiā qlibet cre-

a Iuris.q.d partes iurant se seruaturas iudicium: & iudices rite se iudicaturos iurant. Azo.
b Læsi.dic merito læsi: quia eum sic elegerunt. vel dic læsi,& ideo merito rursus &c.
c Examinari coram iudice ordinario.
d Subuersione.i. correctione. Al.
e Incautum. idest male cautum.
f Et.pro.i. Al.
g Iurisiurandi. dati ab arbitrio secundō B. quod nō placet, imo secun. Io. & secūdum M. à partibus. Idē tamen dicūt & si ab arbitro: & sic corrigitur hic qd' est in C. de arbitr. l. in
† Ex hoc arbitris. & l. cum §. est tra- ctatū. antea. §. altera.
h Compulsi. cauque est iu- per l. neq; portebat bonū ius arbi. C. de dimittere, aut percep. ar- bit. & in- cipit de- cernit ius nouum.
i Coeant. quidā distingunt, an pars non veniat ad sententiam audiendā: & tūc cadat in pœnam. an alias citatus: & tunc nō cadat: vt ff. de arbi. l. diē. §. si quis. quod reprobo: qa siue in medio siue in principio, siue in fine nō pareat, cadit in pœnam: vt hic, & ff. de arbi. l. non ex omnibus. & ff. si quis ius di nō ob. l. j. in princ.
k Det mulctam. i. pœnam certā promissam impropriè ponitur: vt ff. de verb. signi. l. si qua pœna est. & not. q̄ hæc littera videtur loqui in actore, q̄ nō vult parere sententiæ pro reo latę. Nam soluit pœnā, & redit ad actionē suam. Sed quid si reus non vult parere? nūquid actor & pœnam petet & rem? Videtur q̄ non: vt ff. de exce. do. l. apud. §. Labeo. & ff. de pac. l. rescriptum. §. si pacto. Sed tamen dico contra: quia hæc pœna non loco rei succedit, sed loco inobediētiæ factæ arbitro. Prædicta autem loquuntur quando loco rei, vt promittis codicem: & si non, promittis decem. quo casu non debent vtrunq; , vt dixi nisi actū est: vt ff. de transa. l. qui fidem. hæc eadem econtra dicas in reo: quia & pœnā petere potest, & sui iuris defensionē nō amittit. Item q̄ subiicit, q̄ potest ad iudiciū aliud venire: hoc est verum iam finita causa corā arbitro per sententiam. Sed quid si ea pendente agat? Resp. & tunc potest: vt j. de ap. §. j. sed cadit in pœnam, quasi arbitro non pareat: vt ff. de arbi. l. sed si in seruum. §. fi. & l. seq. in princ. & solvitur compromissum; vt ff. de arbi. l. si quis rem.

l Iis. litigatoribus.
m Iudices. i. arbitros.
n Electi. cum iureiurand. à litigatoribus & ab ipsis dato. Albe.
o Ex studio. i. male iudicant. Alb.
p Sustinebunt. vt C. de reb. credi. & iureiurando. l. ij. & §. scenicas non solum si fide. §. j.
† Properantibus.
q Ex ignorātia. scilicet iudicum.
r Passi. i. litigatores. Alb.
s Eis. i. partibus. al's ei. i. arbitro. & tunc signatur contra. C. de pact. l. pe. solut. hic obstabit partibus suū delictū, ne contra arbitrum agāt: licet faciat arbiter litē suā quia eū elegerunt. vt ar. C. de li. caus. l. si filiū. Sed quid si pœnam stipulati sunt, & iusiurā. est præstitū? Quidam respondent, q̄ non valet: vt ar. in hoc §. sed Ioā. cōtra: qa forma tantū arbitrij nō arbitriū est prohibitum. simile ff. de condit. & demon. l. hæc scriptura. & ff. de cōdit. in si. l. quæ sub cōdi. §. itē. sic & in matrimonio nimia festinatio punit. sed tamē valet: vt §. de resti. & ea quæ pa. §. vlt. Itē pōt induci generale, vtile p inuisile nōvitiā: vt arg. ff. de iure fisc. l. non intelligitur.
t Appellationes. No. q̄ tenetur iudex recipere ap. vt hic, & j. vt nul. iu. §. illas. col. ix. & ff. de ap. re. l. sciēdū. et C. de app. l. iudicibus. nisi in casu: vt in præ. præt. Orientis, cui dirigitur hęc cōstitutio, qui recipere nō tenetur ap. sed supplicationē: vt in fi. §. fi. C. de preci. imp. offe. l. si qs aduersus. & nisi in casibus duobus qui sunt §. e. §. audient. in fi. & nisi in quatuor casibus: vt à principe. Item à senatu. & q̄n remota ap. fuit causa cōmissa. & q̄n partes ab initio remiserūt: vt ff. à quibus ap. nō li. l. j. itē nō recipit, si appellat debitor principis: vt C. quor. ap. l. abstinendū. Itē in iudicio. momentaneæ pos. vt C. de momen. pos. l. j. Item à nominatione tutelæ vel curæ: vt inst. de excu. tu. §. qui autem. Item post decem dies: vt §. de appella. §. j. Item ab interlo. vt C. quorum appel. l. ante. Item ab executore. nisi excedat modum: vt ff. de app. l. ab executore. & C. quorum ap. l. ab executore. Item quida m crimi nosi appellantes non audiuntur: vt C. quorum ap. l. ij. Itē in aliis si interest cito punitur: vt ff. de ap. l. constitut.
Cōcor. gl. vnica. in cap. inter cætera. extra. de appel.

restitui præparātibus †. Scientibus iis, qui iudices eligūt, quia si hoc non egerint, neque stipulati fuerint pœnā, sed existimauerit sufficere sibi ex iureiurādo cautionē, deinde iudices[m] sic electi[n] noceant eis: si quidem ex studio[o], à domino Deo pœnas periurij sustinebunt[p]. Si autē ex ignorantia[q] hoc passi[r] fuerint, nihil præter iusiurādū erit eis[s] amplius: qa neq; periurium volumus ab aliquo iferri, neq; rursus litigātes sustinere dānum magnū propter iudicantiū ignorantiā, circa iurisiurandi reuerentiā permittimus: omnibus ante sancitis siue ex antiqua legislatiōe, siue à nobis de compromissariis iudicibus aut arbitris (extra tamen necessitatem iurisiurandi) in propria virtute manentibus, nequaquam ex hac nostra lege nouandis.

Nullus debet appellationem coram se interiectam reijcere, nisi solus præfectus. Angel.

Nostros tamen iudices omnibus modis suscipere appellationes[t] sancimus, & nulli licentiam

stitutiones. Item raptor virginis non appellat: vt C. de rapt. vir. l. j. §. fin autem. Acc.

a Præter tuam o præfecte prætorio Orientis.

b Retractationis. per supplicationē: vt tu ipse retractes. Accursius.

c Cingulū. id est administrationē.

d Iudicans. i. cingulū nō habens: vt sunt magistri scholarū, et illi qui sunt electi à consulibus vel senatu. Al.

e Leges et secundū eas iudicet: non alias: vt hic, &. C. de sen. l. nemo iudex sed quidē supplent hic prout sibi videbitur: vt diximus. §. iusiur. qđ præ. §. & æquus.

f Legem. s. priorem: vt infra, in medio litis non fie. sa. for.

g Si enim. reuertitur ad præcedentem casum.

h Licet. nā quandoq; nō licet. quod dic: vt. §. proxi. §. diximus. Ac.

i Appellationes. non faciēdas in certis casibus: vt supra, proxi. not. vel dic circa appellationes factas, vt ille contra quem appellatur, defendat suum ius. Ac.

k Adiacet. i. iacet vt non deitur auxilium.

† Cōcor. in ca. intimasti. cū glos. vnica. extra. de appel.

l Sententia. à qua est appellatum. vel sententia dicenda in causa appellationis.

m Dubium. de iure: quo casu potest consulere superiorem. Aut de facto: quo casu non potest: vt hic, & ff. de iud. l. eum quem. §. iudicibus. Aut gratia vitandi odij, & tunc non licet: vt infra vt iudic. non expe. sa. iu. §. iubemus. collatio. ix. nam sufficit &c. vt supra, de mā. principum. §. patrociesse penitus hoc repellere, præter solam tuam[a] eminentiam, cui hoc ab initio largitur imperiū, retractationis [b] introducens auxilium.

Iustè debent iudicare iudices non obstante aliqua pragmatica sanctione, & appellationes interiectas recipere: & si de iure dubitent, principem consulere debent. Angelus.

Omnis autem iudex siue cingulū [c] habens, siue aliter iudicans [d], custodiat leges [e], & secundum eas proferat sententias: & vel si contingat iussionē nostram in mediū, vel si sacrā formā, vel si pragmaticam procedere sanctionē dicentē aliter agi, sequatur legē [f]. nos enim volumus obtinere, quod nostræ volunt leges. Si enim [g] sub appellatione lis fiat, iudex quidē susciat modis oībus oblatam appellationem nihil penitus excusans in quibus omnino licet [h] appellare. auxiliū verò circa appellationes [i] omnibus adiacet [k]: per quod licet læso et queri et mereri correctiōem aut ab iis, qui de appellatiōe iudicant: aut à nobis ipsis, si ad nos sententia [l] referatur. Si quid † autē audientes iudices putauerint esse dubiū [m]: damus eis licentiā de his [n] nunciare nobis, & consulere nos, vt discāt quę necessaria sunt, & ita qđ agēdum est, explicent, & faciant iusta [o] simul & rationabilia iudicia. Tua igitur eminētia quę placuerunt nobis, & ꝓpter nostrorum subiectorum vtilitatē gesta sunt, hic & in imperali [p] proponat basilica, & in aliis partibus nostrę regię ciuitatis, vt vniuersis hæc fiant manifesta, & discāt, quia per omnia nobis cura est eorum vtilitatis pariter & æquitatis.

TITVLVS XI.

VT CLERICI APVD PROPRIOS episcopos primū conueniantur, & post hoc apud ciuiles iudices.

Clerici debent ab episcopo sub quo sunt, conueniri: & ex non scripto, & celeriter debet episcopus ferre sententiam. Sed si causæ natura sit talis propter quam episcopus decidere nō possit, quia fortè infirmitate grauatus: tunc iudices seculares possunt adiri: & hoc in causis merè ciuilibus: in criminalibus autem iudex ciuilis cognoscet: & in prouincia præses, & causas intra duos menses terminabit: et si clericus pœna sit dignus, per episcopū sacerdotali dignitate spoliabitur. de ecclesiasticis verò criminibus solus episcopus debet cognoscere. Angelus.

Idem A. Ioanni gloriosissimo ꝑ Oriē. prætorium præfe. iterū excōsule ordinario, & patricio.

PLurimas † sacras scribētes leges & de Deo amabilibus episcopis, & reliquo [q] omni sacerdotio [r], necnō de reuerēdissimis mōachis [s], & nuper hoc agētes [t], in quibus [v] volumus reuerēdissimos monachos apud solos ciuitatis episcopos, sub quibus sunt monasteria, cōuentiones susciperē: petiti sumus à Menna Deo amabili archiepō huius felicissimæ ciuitatis et vniuersali patriarcha reuerēdissimis [x] clericis hoc dare [y] priuilegiū, vt si quis [z] habet aduersus eos quālibet pecuniariā [a] causam, prius ad Deo amabilē archiepi-

nia. nisi fiat: quia non habet potestatem iudicandi, licet cognouerit de causa: vt. ff. de offi. procon. l. solent. & l. si qnid. col. iij. & C. ad leg. Corn. de fal. l. vbi.

n De his. scilicet dubiis.

o Iusta. concordat hic propheta dicens in psalmo, Iuste iudicate filij hominum. paueā igitur iudices in sententiis ferendis, ne illos absoluant qui sunt condemnādi, vel eos damnent, qui sunt absoluendi. Al. quia nō magis iudicāt, quam iudicabuntur: vt C. de iudi. l. rem non nouam.

p In imperiali. l. in Lateranensi palatio.

VT CLERICI apud proprios episcopos primum &c.

q Lurimas. Et reliquo. repete, de.

r Sacerdotio. vt §. quo. opor. epi. & cæte. cle. ad or.

s Monachis. vt §. de mona. col. j.

t Agentes. id est facientes legem monachis: vt supra apud quos oportet cau. di. mo. & alcō per totum. col. vj.

v Quibus. scilicet legibus.

x Reuerendissimis. s. aliis quām monachis.

y Hoc dare. s. iubemus.

z Vt si quis. subaudi & ideo damus in hunc modum: vt si quis &c.

a Pecuniariam. large accipe secundum Ioann. id est, non criminalem vt argumen. ff. de verborum signif. l. pecuniæ.

Arch

a Archiepiscopū. si immediate archiepiscopo subest.alias sub episcopo : sed excussioni mandatur per ciuilem iudicem: vt.j. de san.episc.§.si quis contra aliquem.colla.ix.

b Ex non scripto. hoc est contra regulā quæ est.C. de sent.ex bre.re.l. fi. Sed speciale hic & in aliis casibus quos dic vt dixi.ī. vt iudi.fi. quo. suf. §. necessitate. coll. iij. Sed hodie per cōcilium lateranum aliter est: qa in scriptis ferenda est sententia etiam in clericis: vt extra de prob.c.qm̄ contra.

c Ministerio. vt hic,&.C.de episco. & de.l. omnes qui vbiq;.in prin. imo si contra fecerit, amittit causam iur. cano. i vt. xj. q. j. cōsolita. & idem secundum leges:vt C.de iurisd. om.iu.l. in criminali;. & idem probatur per legem Frideri.vt.j. de stat. contra li. ec.§.j.col.x.

d Sine damnis.i. sine dispendio gestorum.sportulę tamen præstantur:vt j.de sanc. episco.§. sportularū.quæ est contra. Et sic not. q; ratione personā parcitur in expensis,vbi alias nō parceret.C. de sac. sanc.eccle. authen. hocius.&.ī. de mā da. prin. §. sit tibi.

e Formam.i.sententiam.

f Causæ naturā. vt qa liberalis est: vt.C. de peda.iud. l.ij.vel quia ante fuit aduocatus eius causæ:vt.C. de assel.l. fin. &. ff. de iur.om. iur.l. prætor.vel est, quia cognatus agentis actione iniuriarum: vt.ff.de iniur.l. lex Corn. vel quia ab eius sententia de hoc facto fuit appellatū. vnde ipse causam appellationis cognoscere nō potest:vt.C.de appel.l. eos qui. Acc.

g Difficultatem. quia infirmus. Idem etiam si non faciant plenam iustitiam:vt.j.de san.epis.§. si quis autem pro pecuniaria. col.ix. Idem secundum leges si renunciauerit suo priuilegio:vt.C.de pa.l.pe.sed iure canonum renunciare non potest:vt extra de fo.comp.c.si diligenti.

h Iudicibus. supradictis scilicet.

i Placari.petunt enim veniam pro subditis & orāt: vt.C.de sum.trini.l.inter claras.& fa.ff.de arbit.l.non distinguemus.§.cō promisso.&. C. de epi.& cle. l. omnes qui.in prin.

k Illis turbis.scilicet detineantur.

l Animabus. scilicet detineātur in hac ciuitate Constantinopoli. Acc.

m Si tamē de criminibus. ciuilibus q.d.non canonicis siue, ecclesiasticis. nam de eo dicit. j. proxi.

n Hic.i. in hac ciuitate Constantinopoli.

o Breuis.i. cito vsq; ad duos menses vt dixit:regulariter autem ciuiles triennio, criminales biennio durāt: vt.C.de iudi.l.pro perādum. &. C. vt intr.cer. tēpus.l. fi.

p Hunc.s.clericū.

q Manu. hic nomirabile: quia absoluere potest irrequisito episcopo: sed non condēnare, vt hic dicit: vt & alias. C. vbi senat.vel cla. l. ij. §. sedendi. q; est contra regulā, quæ dicit,nemo qui condēnare nō pōt,absoluere pōt: vt.ff. de reg.iur.l. nemo.

r Ecclesiasticum. vt de articulis fidei vel simonia: & hoc si clerico inferatur,si autē laico, tūc & præses cum episcopo. vt. ī. de mā. prin. §. si vero canonū. coll. iij. q; est contra. Accur.

s Communicantibus.i. nō cognoscētibus cū episcopo de hoc crimine.

t Scire.no.interdici aliquid scire: vt.C. de ma.& mathe.l.culpa.

v Sequi. hoc verbo cōcordat. ī. de monac. §. fin. & vt deter.sit numerus.

x Lites.s tempore huius legis.

y Habentibus.sic & alias cōfirmantur talia : vt C.

scopum a pergat,sub quo cōstitutus est, & interpellet eū,& ex non scripto b iudicium mereatur. & si hoc fiat:nec inquietet eū, nec trahat ad auditoria ciuilia,neq; à sacro eū vacare faciat ministerio c, sed ex non scripto examinetur negotium sine damnis d,& accipiat formā e forsan etiam scriptam, si hoc quoque partes voluerint & popoſcerint, & liberentur alterutro certamine. Si verò aut propter causæ naturam f, aut propter quandam fortè difficultatem g non fuerit possibile Deo amabili episcopo decidere negotium : tunc licentiam esse, & ad ciuiles iudices pergere,& priuilegiis omnibus custoditis, quæ reuerendissimis clericis sacræ præstant constitutiones,& litigare, & examinationē fieri , & terminū imponi liti,& ita liberam fieri causam clarissimis iudicibus h secundum nostras cōstitutiones , vel leges,studentibus cum magnanimitate & velociter lites decidere:vt non propter huiusmodi causas sacris amoueātur obsequiis: & cum oporteat Deum placari i,& decentia sacerdotibus ägi, † auditoriis detineātur,& illis turbis k atque inhærente tumultu litigantium animabus l.

Si tamen de criminibus m conueniantur, si quidē ciuilibus:hic n qui dem competentes iudices, in prouinciis autē earum præsides sint iudices, non transcendente lite mensiū duorum spatium,ex quo litis contestatio fit quatenus breuis o imponatur causæ terminus. Illud palam est, si reū esse prouinciæ præses putauerit eum, qui conuenitur, & pœna iudicauerit dignum:prius hūc p spoliari à Deo amabili episcopo sacerdotali dignitate,et ita sub legum fieri manu q. Si verò ecclesiasticū r sit delictum, egēs castigatione ecclesiastica & mulcta: Deo amabilis episcopus hoc discernat, nihil communicantibus s clarissimis prouinciæ iudicibus. Neque enim volumus talia negotia omnino scire t ciuiles iudices: cū oporteat talia ecclesiasticè examinari, & emēdari animas delinquētium per ecclesiasticā mulctam secundū sacras & diuinas regulas , quas etiā † nostræ sequi v non dedignantur leges. Si verò quædam prius contestatæ sunt lites x ;hæ maneāt in ipso schēmate, velocem accipientes finem, omnibus;quæ iā à nobis sancita sunt siue super sanctissimis ecclesiis, siue super Deo amabilibus episcopis , siue super clericis, siue super monachis,propriam virtutem habentibus y. Tua igitur eminentia,quæ placuerūt nobis,& per hāc sacrā declarata sunt legem , per prograāmata propria mani-

Absoluī potest qs episcopo irrequisito.

† Cōcor. cap.vlt in fin. extra, de secun. nupt.& in c.j. extra, de ope.nouī nun. & Cle. cler. de iudic.

in fi.col.j.& expone vt dixi.j.de eccle.tit.§.fi. col.ix.

p de epis.

a Facit ad hoc. Alberi. cum glos.j. extra de testibus.

Expensis quandoq; ratione personæ parcitur.

Index qui bus causis non cognoscit de causa appellat.

† Haloā. auditoriis & illorū turbis detineantur atque tumultu litigantium animabus inhærētes accēdat.

de epis. & cle. l. priuilegia. §. omnes. Accursius.

DE CONSANGUINEIS &c.

VLtis vndique natura.

a Vtens. quia facta mutantur secũdum cursum naturæ: vt C. de vete. iu. enucl. l. ij. §. sed quia. & 3. de non alie. §. alienationis. in fi. §. non aũt ius naturæ mutatur: vt instit. de iur. natu. §. penul. & ad hoc facit 3. qui. mo. na. effic. leg. in princi. colla. vj. Accur.

b Dictũ est. inter positio est. Accur.

c Dicitur. s. hic.

d Sua. i. donec vtitur nouitatibus: quod facere suum, scilicet naturæ est: vt in prin.

e Operatur. s. naturaliter. Accur.

f Et. pro id est,

g Qui s. nos.

h Duxit. Hic est casus quem solum posuit hæc cõstitutio & soluit per ar. vt j. eo. §. vlti. & §. plurima.

i Illa. s. prima.

k Aliam. scilicet secundam.

l Consanguinei eius. s. viri, qui sunt nati ex eo dem patre tantum.

m Vterini. qui sunt nati ex eadem matre tantum.

n Vterinos. qui sunt nati ex eodẽ patre & matre.

o Fuit. vt dictum est.

p Ab eo. scilicet principio.

Sapienti pauca dicẽda sunt.

q Opinari. Nomirabile verbum: quia pauca sapienti dicas & multa intelligit vnde. tiã dicitur. q potissima pars est principiũ, quasi. pcessus sit facilior: vt ff. de orig. iur. l. j. Accur.

r Quæstio. ex themate præmisso nũc quæstionem elicit. Accursius.

festa faciat vniuersis, et in perpetuum studeat custodiri.

TITVLVS XII.

DE CONSANGUINEIS & vterinis fratribus.

Si fratre præmortuo supersunt fratres ex vtroque latere coniuncti: tunc consanguineis tantùm, vel vterinis tantùm præferuntur ij, qui ex vtroque sunt coniuncti parenteAngel.

Imper. Iustinia. A Ioan. glorioſiſs. per Orientem prætoriorum præfecto, itẽ rum exconsule ordinario & patricio.

MVltis vndiq; natura nouitatibus vtẽs a (dictũ est b iã in legibus hoc iæpe procœmiũ, dicitur c autem & iterũ donec illa, quæ sua d sunt, operatur e) ad opus multarũ nos protrahit legũ. Legitimas enim & cognatiuas successiones dicunt quidẽ nobis & f veteres, & qui ex antiquissimo iure hæc sumentes, descenderunt vsque ad nos, qui g pluri ma horum correximus.

Peruenit autem ad nos aliquid tale. Duxit h qui dam vxorem, & filiũ ex ea dem sunt nati: deinde moriente illa i duxit rursus aliam k, ex qua nati sunt filiũ ei prioribus consanguinei l solum, nõ tamen vterini m. deinde etiam tertium introducit matrimonium: fecitq; filios ex ea. Post mortem verò eius ad secundum mulier descẽdit virũ: ex quo alios fecit filios, iis, qui ex prio re viro fuerant, vterinos n solùm, non tamen consanguineos. moriente igitur matre, postea mori vnum fratrum ex tertio matrimonio cõtingit sine filiis & sine testamento, multos fratres relinquentem, alios quidem consanguineos, alios autẽ vterinos, alios verò simul et consanguineos & vterinos. Et quę quidem adinuenta est naturæ nouitas, talis quodammodo fuit o. Licebit autem tali principio dato nobis ab eo p †, & alios quosdam opinari q casus tale aliquid proferre valentes, siue morte viri, siue morte mulieris, siue alia legitima separatione, nuptiis diuersis hoc facientibus. Quæstio r igitur illa erat si ad mortui fratris hę reditatem oporteret omnes vocari, & consanguineos & vterinos, & simul quidem consanguineos, simul autem vterinos fratres. Quia igitur † cõsiderantes leges oẽs, quas congregauimus, & veteres oẽs, & nostras, huiusmodi non inuenimus, emersisse quæstionem congruũ est, eam serò tandem refrenare legẽ, & cõsiderare: quia fratrib⁹ sunt ad defunctũ aliis quidem cognationis iura, quæ nos legitimis s copulauimus: aliis autem hoc ipso legitima. communicabant enim aliqui ei circa paternã prolẽ t, sicut alij circa maternã v, alij aũt illud purè habebãt, & lege & natura iuuante se eò, quòd ex iisdem erãt procedentes matrum finibus: eratq; eis patris semen vnum: & vndiq; veluti quoddam signũ eis germanitatis resplendebat. Si igitur huiusmodi frater litibus liberare & legẽ & dubitantes voluisset, ad testamentũ † venerat x & suã sententiã † fecerat y manifestã, & per scripturã honorati z ad hæreditatem vocarẽtur. Quia verò hoc agere noluit, aut non potuit (multæ namq; sunt homini & a anxietates innumeræ, & repentinæ mortes b), hęc nostra lex causam determinat. Vult aũt c hæc lex, ex vtroque decoratos, & simul quidem cõsanguineos, simul aũt vterinos fratres ad successionẽ morientis meliores d esse, quàm illos, qui

s Legitimis. quãdo vterini fratres vocantur cũ cõsanguineis fratribus ad successionẽ præmortui fratris: vt C. de legi. hæred. l. vlt. §. sed nec.

t Prolẽ. & erant consanguinei tm.

v Maternam. & tantũ vterini erãt.

x Venerat id est, veniſſet.

y Fecerat. id est, feciſſet.

z Honorati. id est, hæredes instituti, qui honorati dicuntur. Accur.

a Et pro id est,

b Mortes. sunt enim duæ, naturalis, & ciuilis, vt deportio: vt ff. de contra tabu. l. j. in fine. Accur.

c Vult autẽ. solutio quæstionis. Ac.

d Meliores. hic distingue: quia aut sunt vtrinq; coniũcti tantum: aut soli cõsanguinei aut soli vterini: & his tribus casibus æquali ter admittuntur vndecunque bona euenerunt: vt j. de hære. ab intest. §. si igitur defunctus. col. ix. aut consanguinei tantum cũ illis qui sunt vterini tantum: & tunc in bon

in bonis quæsitis à defuncto fratre dico idē, quod æqualiter admittuntur cum agnatio & cognatio hodie sit æqualis: vt j. de hær. ab inte. §. si verò neque fratres. secus in iis quæ habuit à patre tātum. vel à matre tantū: quia tunc præfertur illic q ex eo latere sibi erat cōiunctus: vt C. de leg. hære. l. de emancipatis. nec dico esse correcta. d. l. de eman. per prædictū §. si vero neque fratres. licet hoc dixerit P. nam & per eādem authē. de hær. ab inteſt. eſt differētia inter eos, qui sunt vtrinque coniuncti, & eos qui sunt ex alio tantū latere, vt in §. si igitur defunctus. & in omnibus his ceſſat hæc cōſtitutio, ſed remanet ſibi locus in tribus caſibus. ſ. quando ſunt vtrin que coniuncti cum conſanguineis tantum, vel quādo cū vterinis tantū, vel quando cum conſanguineis tantū. quibus tribus caſibus præferuntur, q duplici iure vtūtur, vt hic, & j. eod. §. ſi. ibi, excludant &c. ſic not. quod dux rationes vincunt vnam. vt inſt. de ado. §. ſed hodie & C. de edic. di. Adri. toll. l. fin. ibi, potiora iura &c. niſi vna ſit melior, quam duæ: vt ff. de inoffi. teſt. l. nam & ſi parentibus. Acc.

† Obſcor. c. vlt. cum glo. ſuper verbo, ſuniculos, extra, de maiori. & obedient. Ratione duę vincunt vnā.

a Et. pro id eſt.

b Hæſitare. i. dubitare. q. d. non ſit amodo, quod nos dubitaremus de tali varietate naturę, qualis iſta fuit. nā legitime definimus per hanc legem, & dicimus quid iuris eſſe debeat. Accur.

c Minores. i. qa non tantum fratres dicuntur eſſe, qui ſunt ex vno latere, quātū q ex vtroq. ſolummodo conſanguinei, aut ſolummodo vterini ſunt, & [a] nos non faciat hæſitare [b] naturæ varietas: ſed nos huiuſmodi adinuentiones oſtendimus legitimas, atque decernimus, perfectionibus diſtribuentes quæ meliora ſunt, & minores [c] exequare eis non patientes.

Plurima nanq; [d] ad hoc nos inuitauerunt. Primùm quidem altera noſtra lex [e], ſi filius moriatur filios non habens: deinde exiſtentibus ita fortè maternis rebus, aut ex nuptiali, aut etiam ex alia cauſa, quæ non acquiruntur [f], prius ex iiſdem nuptiis fratres ad hæreditatem vocari, deinde ex aliis: & poſt hos patrē qui probatio erat, eò quòd dum talia noſtra legislatio [g] conceſsiſſet. Nam ſi etiam patre exiſtente ſuo patri, & iis, qui ſunt ex aliis nuptiis, præponi conſanguineos & vterinos fratres contingit: conſequens eſt, licet pater pater non exiſtat, ſed fratres ſolūmodo †, præponi iis, qui ex vno parentum ſolummodo copulātur moriēti, eos, qui ſimiliter quidem conſanguinei, ſimiliter autem vterini ſunt. & his conueniens erit illud, quod dudum [h] & in maternis, & iis, quę ex nuptiali cauſa, aut aliter non acquirantur [i], ſancitum eſt, hoc etiam in reliquis morientis rebus valere [k] atque tractari. Hæc igitur lex iſto caſu data ſibi occaſione, ſicuti dictum eſt, poſita ſit. Et quia ex tribus matrimoniis hoc proceſsit, nouitas naturæ nihil, phibet, vel ſi quis proponat, & in duobus ſolum modo matrimoniis alios quidem eſſe ſolùm vterinos, alios autē conſanguineos ſimul & vterinos: vel ſi quis extendi dicat matrimonia, & adhuc amplius tale aliquid fieri. Et ſic in huiuſmodi caſibus, vbi tales quidam introducuntur ordines fratrum, lex habeat ſuam virtutem: & excludāt duplici vtentes iure eos, qui vno ſolo vti poſſunt. Si verò nō talis eſt caſus, ſed ſolummodo conſtituti ſunt vterini, aut conſanguinei, & moriatur aliquis fratrum: hi prioribus ſubiaceant legibus [l], quæ eorum ſucceſsiones diſpoſuerunt. Locū tamen hæc lex habeat nō ſolùm in hoc caſu, qui quę ſtionem mouit, ſed etiā in iis, qui poſtea futuri ſunt. Quocircapriora, ſi aut iudicis ſententia, aut pactionum expedita ſunt formis, habeant propriam deciſionem huius legis iudicio non egentia. Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc ſacram manifeſtata ſunt legē, per literas proprias declarare cunctis, & in perpetuū obſeruare feſtinet.

TITVLVS XIII.

DE ARMIS [m].

Princeps arma publica fieri iubet. ſed priuatos facere & vendere prohibet: cultellos autem minores fieri & vendi à priuatis permittit. Barto.

Imp. Iuſtinianus A. Baſſlidi glorioſiſsimo magiſtro ſacrorum officiorum.

MAgnū Deū & ſaluatorē noſtrum Ieſum chriſtū & eius auxiliū ſemper inuocātes [n], ſtudemus omnes ſubiectos noſtros, quorum regimen credidit nobis Deus, illæſo & ſine

d Plurima nāq. nō tamen dicit hic niſi vnum. vel dic, q dicit plurima. nā prio caſu. px. ſecunda ratio prædicta: quia duæ rationes vincere debent vnam: vt ſ. dicit.

e Lex: vt C. com mu. de ſuc. l. fin. & ſupple quæ dicit.

f Acquiruntur. ſ. parentibus, quantum ad proprietatem. ſed duntaxat quantum ad vſumfructum: vt C. de bo. quę lib. l. queq; que. et C. debo. ma. l. j. Sed hodie idem eſt in omnibus aduentitiis: vt C. de bo. quæ liber. l. cū oportet.

g Legislatio præ dicta. C. cōmunia de ſucc. l. ſi. quæ tamen hodie corrigitur, cum pater vocetur vna cū filiis: vt j. de hę. ab inteſt. §. ſi vero cum aſcēdentibus.

h Dudum: vt C. cōmu. de ſucc. l. fin. & C. de bo. ma. l. j.

i Acquirantur. ſ. parentibus quantum ad proprietatem. Accur.

k Valere. nō olim hæ ſolæ patribus non acquirebātur: cætera aduentitia ſic. Sed vt hic dicit, idem in omnibus aduentitiis etiā ſeruari debet: vt diximus inſti. per quas perſo. no. acquir. §. hoc quoque.

l Legibus. quæ ſunt. vt C. de legi. hære. l. de emancipatis. & C. com. de ſuc. l. viti. & C. de bo quæ lib. l. quæcunque. & plene dixi modo. Accur.

m DE ARMIS.

Hunc tit. non lego ſed quædam in eo noto. Accur.

n MAgnum. Inuocantes. Not. ſic. ſ. de quæſtore. in prin. Accur.

Patrun

p ñ

Bellum duo mala infert.

a Patiẽtur. No. bellũ duplex malũ inferre: vt hic: & etiam tertium: quia facit homines pauperes: vt. C. de cadu. tollen. in prin. & .j. e. §. fi aũt. ibi, dũ terræ cultores.

b Fabricenſij vel fabricẽſes, qui ſunt etiam quidam habentes officium & neceſsitatem faciẽdi arma cui neceſsitati eorum poſteritas tenetur: vt C. de fabricen. l. iure. li. xj. & ad inſtar militum notã debent habere in brachiis, & aliena prædia conducere colẽda non debent: vt C. de fabr. l. ſtigmata. & l. fi. in princ. e. lib. xj.

c Faciunt. hi deputari qui prohibiti ſunt operari.

d Armamento. quod enim aufertur ab indigno, applicatur fiſco: vt. ff. de iu. fiſc. l. Lucius.

e Inſtruxerint. quia aliquẽ inſtruxerunt qui facere ſcit. Accurſius.

f Ipſis. baliſtariis. vt & ipſi inter publica arma ponãt. Accurſius.

g Deputati. habebant enim quoſdã ſibi deputatos ſicut fabricenſes. Accurſius.

h Patrum. i. rectorum. & no. q dicit pater. vnde ſicut pater debet habere filij gubernationem ſic ciuitatis rector. & ſic pro opinione noſtra qua dicimus, quod ſufficiat talem iurare de calum. licet P. dixerit maiorem partẽ vniuerſitatis debere iurare: vt. C. de iur. cal. l. iij. §. quod obſeruari. & §. hoc etiam. & ff. de condi. & demon. l. municipibus. & .j. e. §. ſi autem. in fi.

Chartularij & tabelliones qui dicantur.

i Chartulariorũ. chartularij appellantur qui ſcribũt in chartula publica: qui vulgo tabeliones dicuntur. & no. quod tabelliones eligunturin huiuſmodi factis.

k Opinionem. vt .ſ. de mo. §. ordinationem. col. j.

l Deſcriptionem. i. matriculæ ſcripturam.

m Operantes. ſic .ſ. de man. princ. in fi. tit.

calumnia cuſtodire: & inhibere bella, quæ per ſuã cõſiderationem ſuſcipientes aduerſus alterutros operantur dolores: duplex ex hoc cõtra ſe ſuppliciũ inferentes, tam quod ſibimet inferunt, quàm quod ex legibus veſaniam eorum punientibus patiuntur [2]. Volentes igitur huiuſmodi mortibus homines liberare, proſpeximus armifacturæ opus nullũ priuatum operari: ſolos autem illos arma facere, qui in publicis deputati ſunt armificatoriis, aut q dicũtur fabricenſij [b]: eos autem, qui operantur arma, nulli vendere priuato. Sed neque qui in numeris cuſtoditi ſunt armifactores, quos etiam deputatos appellant, qui de fiſco annonas accipiũt, permittimus operari, aut alicui vendere arma, ſed ſolum diligentiam habere armorum milites in numero conſtitutos, in quibus militant. Si verò nouum aliquid faciũt [c] hoc auferri ab eis, & in ſacro noſtro inferri armamento [d], adiiciendum ibi repoſitis publicis armis. Hoc autem obſeruare volumus & eos, qui in ordinibus baliſtariorũ ſunt, quos per diuerſas ſtatuimus ciuitates, ordinantes eos, & arma facere: ſanctientes, vt & ipſi ſoli publica arma in armamẽtis publicis vniuſcuiuſq; ciuitatis recondita corrigant, atque renouent. Si qui verò vnum aliquid armorum inſtruxerint [e]: hoc ſimiliter & ipſis [f] inter publica arma præſtẽt, & nulli alteri penitus vendant. Hoc quoque cuſtodiant, qui in baliſtariis deputati [g] ſunt periculo patrum [h] ciuitatum, ſub quibus & ipſos baliſtarios ſtatuimus, & publicorum armamentorum diligentiam atque cuſtodiam conſtituimus: quatenus ſi qui viſi fuerint aut deputati, aut fabricenſij vendentes arma: prouideant per loca iudices eos ſuppliciis ſubdere, inſuper etiam arma ab iis, qui ea comparant, ſine pretio auferre, & publico vendicare. Hanc igitur gubernante nos Deo cogitationem per præſentem ſancimus legem, in nulla ciuitate aut prouincia noſtræ reipublicæ habere licentiã priuatos, aut alium quempiam arma facere, aut vendere, aut quolibet mercari modo, ſed ſolos eos, qui inter fabricenſes referuntur, hæc inſtruere, & deferre ad ſacrum noſtrum armamẽtum, & hoc à tua celſitudine, & qui poſt te ſuſceperint cingulum, cuſtodiri ſancimus: deputantibus nobis aliquos chartulariorum [i], qui ſub tua celſitudine in ſcrinio ſunt conſtituti, fabricenſium periculo quinque inter eos priorum, bonam opinionem [k] habentes, & oportunos, qui & eos, qui in hac feliciſsima ciuitate, & aliis ciuitatibus noſtræ reipublicæ arma faciunt, requirentes, prohibeant priuatos, aut etiam alios quoſdam citraeos, qui deputati ſunt inter fabricenſes, armifacturæ agere cauſam & in quibuſcunque compererint locis aliquos priuatos hoc audientes, hæc auferre, & fiſci applicare armamento. Si autem inter operarios priuatos artifices oportunos inuenire potuerint: hos ſi voluerint in militiis ſtatuere, & in deſcriptione nomina eorum facere, & deſtinare nobis deſcriptionem [l] artificum, vt per ſacrum noſtrum reſcriptum in illis † ſtatuantur locis, † in quibus ſunt publicæ fabricenſes quatenus ipſi operantes [m] arma, & de fiſco annonas accipiant. hoc enim facto & ſubtiliter obſeruato à prædictis perſonis, licentia penitus nulli dabitur, neque ciuitates inhabitantibus priuatis, neque villas incolentibus ruſticis, armis vti aduerſus alterutros neceſque præſumere, & ex hoc plurimos homines occidi: publicas verò perire functiones, dum terræ cultores vitam amittere metuentes, fuga propter timorem vtuntur. Oportet ergo eos, qui diriguntur à tua

† Hic in quibus publicis ſunt fabricenſes.

Confeſ

celſitu

a Cõfeſsionem. id eſt, ſcripturam in qua conſtetur.
b Pecuniis. hoc eſt quod dicimus in ære & perſona.
c Negligentem. ſ. de mona.in fi.col la.j.
d Cinguli.i.dignitatis amiſsione.
e Cõperientes.ſ. Icenicas non ſol.& C.ad leg.Iul. de vi pub.l.vlt.in fi.
f Palã.quaſi dicet prohibuit arma ſic in genere fieri vel vendi. nunc ſpecificat:& no. ꝙ alibi largius ſumũtur arma etiã pro lapide:vt inſtit. de publi.iudi. ſ. item lex Cornelia.
g Semiſpathia.i. illa arma.Accur.
h Lanceas.nota. quædam ſunt, quæ vacinum quoddã habent ad capiendos homines, quæ romphææ vocãtur: vtff.de vi & vi arma.l.iij.in prin.A.
i Minores.aptos ad pennarum temperationem vel pa numinciſionem ſecundum Al.ex his poteſt colligi ſtatutum de nõ portandis armis per ciuitatem aliquam.
k Tua. loquitur magiſtro officiorum: vt innuit in principio conſtitutionis eiuſdem. Al.
l Solicitudine.
m Not.ꝙ ſi tabellio delinqt in officio, non,debet amodo poſſe hoc officium exercere.Accur.

Armorũ appellatione quid veniat.

Tabellio delinquẽs officio re poſſi debet.

DE DEPOſito,& denũciationibus,&c.

LItẽ nuper. In qui buſdam.i. ſub quibuſdam conditionibus.Accur.
n Agant.i.depo nentes impleãt cõditiones,quas implere debent.
o Impletis. & quandoq; non impletis conditionibus: celſitudine ex memorato fabricenſiũ ſcriuo ad prohibendos priuatos armorum factores,cõfeſsionẽ [a] accipere etiam per loca iudices,& ſubiecta eis officia,& ciuitatum defenſores,& patres, quia nihil valebunt decætero horum quæ à nobis prohibita ſunt,aliquid agere,ſed quę per præſentem ſancita ſunt legem,cuſtodient,pœnam & in pecuniis [b] & in ipſum formidantes caput.

Sancimus enim magnæ quidem Alexandriæ iudicem negligentem [c], quæ à nobis ſancita ſunt,xx.auri librarum exoluere pœnam,& cingulo cadere:& huius officium ſimiliter auri librarum xx.dare pœnam,& capitale ſubire ſupplicium:aliarũ verò prouinciarum iudices damnum quidem x. librarum auri ſuſtinere:ſimiliter autẽ & ipſos caſui cinguli [d] ſubiacere,& eorũ officia. Defenſores autem & patres ciuitatum,triũ librarum auri mulctari pœna, & in capite ſuſtinere periculum,ſi quod tale factum comperientes [e] non punierint,aut hoc agere valentibus non nuncient,ſed latere permiſerint.

Vt autem palàm [f] fiãt, quæ à nobis prohibita ſunt à priuatis & aliis quibuſdam citra eos, qui in ſacris noſtris fabricenſibus referũtur fieri,aut priuatis vendi arma, & hoc per præſentem legem ſignificare curauimus. Prohibemus † enim priuatos operari,& emere arcus & ſagittas,& ſpathas,& enſes, quæ vocare conſueuerunt ſemiſpathia [g],& quę vocantur zaniæ ſiue loricæ,& contos,& quolibet modo vel figura factas lanceas [h],& quæ apud Iſauros † nominãtur monocopia,& appellatos ſitinnos ſeu miſsilia,inſuper & aſpidas ſiue ſcuta,& galeas ſeu caſsides. Non enim iſta aliį cuidam inſtruere ſinimus præter eos, qui deputati ſunt in ſacris noſtris fabricẽſibus: ſolos autem fieri & vendi à priuatis, & priuatis vendi permittimus cultellos minores [i], quibus nullus in præliis vtitur. Præſentem igitur legem generalem tua [k] celſitudo in hac proponat regia ciuitate, necnon & per alias ciuitates noſtræ reipublicæ, vt omnes agnoſcentes,quæ placuerunt nobis hæc obſeruent. Denunciamus autem futuris præeſſe huiuſmodi cuſtodiæ chartulariis ex memorato fabricenſiũ ſcrinio:quia ex negligentia non ſolùm pecuniarias ſuſtinebunt pœnas,ſed etiam incorporeſupplicia patientur,& militia cadent.in ſuper nec ipſum vlterius permitti à nobis ſcrinium in huiuſmodi adeſſe ſolicitudine [l], ſed aliis committi fabricentium curam. Quæ igitur placuerunt nobis,& per hanc legem declarata ſunt,tua celſitudo, & qui poſt te in cingulo fuerint,operi terminoq; tradere feſtinent: indignationem noſtram & ipſi metuentes,niſi rem ſic vtilem reipublicæ cuſtodierint.

† Alciat. lib.diſpũ. iij.ca. xx. locũ hunc ita reſtituit, & quæ Iſauris monocopia dicunt quæque item ſitinnos vocãt ſeu verſabilia.

TITVLVS XIIII.

† DE DEPOSITO, ET denunciationibus inquilinorum,& de ſuſpendenda adminiſtratione panum.

† Haloã. de depoſito & atteſtatiõe ad inglinos; facta,item de ſuſpenſione erogatiõis panum ciuilium.

Non valet denunciatio,ne reddatur depoſitum,vel ne alimenta de publica annona eroganda præſtentur, vel ne ſoluatur pẽſio domus locatæ.& qui talem denunciationem fecerit,punitur ad intereſſe creditoris,in quo quandoq; venire poterit totum depoſitum.Ang.

Imperator Iuſtinianus A Ioanni glorioſiſſ.ſacrorum per Orientem prætoriorum præfecto,iterum exconſule & patricio.

LItem nuper audientibus nobis(hoc qđ in imperio publicè ſedentes multoties agimus orta eſt aliqua quæſtio,quã reſoluimus ſtatim. huiuſmodi verò dicentes cõtingere multa:cõmuni & generali lege definire,hoc iuſtũ eſſe arbitrati ſumus.Si eñ quis ab aliquo capiat aurũ, aut res aliquas depoſiti cauſa,in quibuſdã conditionibus:deinde illi agant [n] :neceſsitatẽ habeat omne reſtituere aurum, aut res cõditionibus ſemel impletis [o]: & nulla o-

bus.vt ff.depos.l.j. §.pe.& C.de pe.hæ re.l.vlt.Azo.

a Extrinsecus.i. præter deponentẽ. deponens enim interdicere põt, non alius: vt hic, nisi iudex interdicat: cũ persona depositarij sit suspecta, ne cum re aufugiat: vt ff.qui satisf.cog.l. si fideiussor.§.fi. Sed secundum hoc nõ ne sunt corrector leges, quæ dicũt etiã depositariũ rei vendicatione domino vero teneri: vt ff.de rei ven.l. officium. & ff.depo.l. bona fides? Quidam sic. sed tu dic secundũ Io.q̃ non: & aliud

† Haloã. attestationem. est velle agere rei vendi.in iudicio: & aliud facere huiusmodi interdictionẽ quod nõ restituat. Accursius.

b Retinere.id est facere teneri vel differre.

§ Concor. glo.in cap.sup verbo, contra.extra, de depos. c Data sunt.i.s. actione depositi. nam prius habetur ratio; deponẽtium, si cedũt bonis debitores: vt ff.depos. l.si hominem.§.j.& §.fi.Item actioni de positi compẽsatio non opponitur: vt C.eod.l.fi.j. respõ. Item crescit in duplum per inficiationem in quatuor casibus: vt iustitu. de act.§.sequens.versi. rei persequẽdæ nũc autem datur ad aliud, vt nemo ei interdicat: vt hic.et idem dicunt quidã in commodato.

d Accepturus.id est, recepturus, scilicet deponens.

e Expetere.à deponente, vt defendat eum.

f Probetur. s. amissor: vt ff.de pignora. actio.l.iij. Azo.

† Alias, versandi causam. g Contestatio.vt teneatur deponens: vt eo.§. nemini non depositario, qui tenuit vane.

h Tertiam.& hanc dabit ei qui læsus est: vt hic,& j. eo.§.nemini igitur.Accur.

i Res.vt æstimationis detur vsura.

mnino licentia sit, aliquibus extrinsecus a interdictionibus vti, & retinere b depositi restitutionem: cũ & alia multa priuilegia tam à præcedentibus legislatoribus, quàm à nobis ipsis data sunt c. licentia enim est prohibenti redditionem, eũ qui dem cui creditum est depositum, non molestare: eum verò de rebus, quæ in quæstione sunt, qui aurum aut res aliquas accepturus d est, litem sortiri, & iustitiam & legem pro mereri. Sed ne per hanc causam damnis magnis subiiciat eum, qui † interdictionẽ susceperit, & compellatur aut defensiones ex petere e, aut res habere, & non possit volũtariè cum deponente benignè agere. quòd si tale aliquid egerit (omnino enim oportet non sola delictorum nos contentos esse prohibitione, sed etiam timorem inferre iustum transgressoribus) siue perditionẽ contigerit rerum aut pecuniarum fieri, & hoc probetur f, siue alium quemcunq; casum fortuitum: ipsum respicere, qui contestationem dixerit.

Insuper etiam, ex quo facta est huiusmodi contestatio g, vsuras pecuniarum vsque ad tertiam h centesimæ agnoscere prohibentẽ accipere propria: non solùm si aurum fuerit quod depositum est, restitui verò prohibitum: sed & si aliæ res i sint: vt hoc timore ‖ stultorum simul & peruersorum malignè versandi ‖ † in depositionibus homines cessent.

Sed & totum m hoc, quod † de mandatis est, & aspicere, & constituere secundum legem prouidimus. Videmus enim frequentari hoc in regia hac præcipuè ciuitate, & aliquos interdicentes eis, qui ministrant publicas annonas, & tesseras n accipiũt ab annonarum præfecto, volentes suspendi administrationem: & eos, qui ex hoc solummodo forsan nutriuntur, defraudari administratione, per quam eis omnis tribuitur vitæ occasio o.

† Huic autem rei seuerius et difficilius illud est. multis enim domos possidentibus in hac felicissima ciuitate, qui imbanchiti p non videntur, mox futuris pẽsiones ab inquilinis accipere, calumniantur per interdictiones inquilinis dirigentes, vt nõ inferant eis. Illi verò q vltro eas suscipientes, quidam propter inopiam forsan comedunt eas r: quidam verò & exules à magna hac fiunt ciuitate, & decidit omnino pensionum † administratio iis, qui ex hoc forsan solo nutriuntur, secundum quod occurrentes in ciuilibus annonis diximus.

Nemini igitur damus huiusmodi licentiam: sed vnusquisq; si aliquam habeat causam ad obnoxiũ sibi, nõ obdormiat s: † in liberalibus t autem perurstate omni plenius aspiret interdictionibus. Cognoscat enim, quia si tale aliquid egerit, & per occasionem eius ceciderit

k Timore.id est, hac pœna.

l Versandi.id est, † detentari. versari.

m Sed & totum. q.d.multa sunt mãdata quę data sunt administratoribus quæ sunt.5.de man. prin.colla.iij. Adhuc autem quædã desunt quæ ponit hic: duo.s.de annona & depẽsione: vt sic dictus tractatus de mandat. prin.l. plenior sit.

n Tesseras. tessera genus est mensuræ, qua mẽsuratur annona: vt ff.de iudi.l.sed & §.fi. libertis.

o Occasio.quod ideo iniquum est: vt ff. de transact. l. cum hi.§.sed & personarum.& §.si in anno..

p Imbanchiti. i. in banchis non sedentes: quia sunt absentes. idẽ si præsentes. alias est in litera in banchiis non videntur: & eodem modo intelligas: & non est vis vtrum sint absentes vel præsentes: sed forte ita de facto fuit, scilicet q̃ erant absentes. Accursius.

q Illi vero. quibus interdicitur.

r Eas interdictiones.

s Non obdormiat.i. nõ differat eum conuenire. nã negligentia est nociua: vt hic. & C. de an. except. l. vt perfectius.& econtra diligentia fructuosa: vt hic.& ff. quæ in fraudẽ creditorum.lege, pupillus.

† In liberalibus rapple ex præmissis.& nulli aspirent in liberalibus interdictis, &c. Sunt eẽm liberales ideo quia libenter suscipit interdictionem ille cui interdicitur vt hic: vt per hoc differat solutionem: vt supra, proximo.§. ibi, illi vero vltro, &c. Alij dicunt in liberalibus, id est, in depositis, quæ ex liberalitate & bona fide fiunt.

Admini

a Administratio. quæ sibi omni die fiebat.

b Mox. i. tunc.

c Defensione. id est, non exigat depositarius fideiussores à deponente, vel cautionem propter huiusmodi interdictum: quia grue est, vt subiicit, dare fideiussorem: vt ff. vt in pos. leg. lii. is à quo. §. fina. & puto hunc. §. generalem ad omnes tres casus huius cõstitutionis, & per hoc dico corrigi quod est. C. depo. l. penul. in fin.

d Defensionem. i. si vult cauere de defendendo depositarius, facultas erit ei domino sic cauenti, supple, rem propriã recipere. Vel dic e contra: quia dicit depositarius se paratũ recipere cautionem, & supple. et rem restituere data in alium modum.

e Fiat. hoc verũ est in prætoriis secus in aliis: vt. ff. de pigno. stipul. l. prætoriæ. & l. j §. iij. & §. fin. & ideo male allegauit hic imperator. Accur.

f Indicant. i. ipsi qui venerunt ad nos pro quæstione facienda vt §. eodem in princi. & potes dicere. i. inducunt nobis in mentẽ, quod faciamus hanc legem. Accursius.

g QVIBVS modis &c. Differt hęc ab illa, supra, quibus modis, &c. quia hęc generalior est: vt infra, auth. vt in meme. primæ colum. ibi, bene se habet &c. Itẽ hic tractat de iis qui sui iuris, & in potestate fiunt parẽtis: ibi de iis qui legimi successores, licet non in potestate parentum sint.

h NAturalium. A Cõstantini: vt C. eo. l. j.

i Dudum. id est, Olim.

k Quælibet. id est, aliqua.

l Constitutionũ. vt C. eodem. l. iij. Accur.

m Scriptum. est. in tractatu de naturalibus liberis.

n Mediocritatẽ. id est, modũ vel mẽsuram in dãdo vel relinquendo naturalibus. Accur.

o Concedentes. Archadius & Theodorus: vt C. eo. l. ij. & iij.

p Fierent. f. Leo: vt C. eod. l. quoniã desiderio.

q Legislationes. vt in l. ij. C. eo. tit.

r Venerunt. f. naturales liberi, vt eorum quæstiones.

s Varietatem. q. d. quia quæstiones naturalium ad nos peruenerunt: ideo correximus, & distinximus statuta ab aliis.

t Seruitute. hoc primum.

v Eleuare. hoc secundum.

x Vltio. Nota, gloriosissimũ verbum. & est sensus: qa licet aliqui sint in seruitute, propter delictum fortè qđ fecerunt, & ita propter vltionem: vel licet sint nati ex nõ legitimo matrimonio, & ita contra interdictum: tamen non sunt dispicienda. sed iuuãdi vt fugiant de malo, & veniant in bonum vt j eodem. §. natura siquidem &c. & sic est argumẽ. pro quolibet malo corrigẽdo: vt & C. de emen. propinquo. l. prima. Item facit ff. de ventre in possessionẽ mittendo. lege prima, primo responso.

Quem

aut administratio [a] panum, aut pensionum datio ex hoc accidens: ipse sustinebit piculũ mox [b], quòd interdictionem inquilinis & ministrantibus panem miserit, aut suspẽderit annonam. Nihil enim horũ agi omnino volumus: sed ex quo interdictiones egerit, sancimus eum omne damnũ sarcire domino rerum super hoc, & vsuram & tertiam centesimæ agnoscere pecuniarum, aut rerũ, quas nõ accipere per eũ, is, qui secũdum hunc modum læsus est, valuit. Et neque aliquis opponat defensiones [c] †, quia qui præsens est ei exactionis domino danti defensionem [d], aut in deposito, aut in aliis, recipere rem propriam. Non enim omnibus est facile fideiussorem præbere: nostris legibus nullam defensionẽ omnino ratam esse ponentibus, nisi cum fideiussione fiat [e], fideiussorẽ enim omnino dandum idoneũ non facile, neque possibile passim est. Et propterea igitur in obseruantiam nostrorum subiectorum volumus hoc custodiri amodo & decæterò omni tempore, vt immortale sit huius nostræ sanctionis iuuamen Reipubli. Indicant [f] quidem nobis in mentem venientes: præsentem verò legem commune iuuamen nostris parientem subiectis. Tua igitur eminentia quæ placuerunt nobis, & per hanc diuinam manifestata sunt legem, operi effectuique tradere, & in perpetuum obseruare festinet.

† Hoc. quod ei, cui repetendus habet, si vel depositario, vel alio rum domine de sitionẽ sui re sipere.

TITVLVS I.

QVIRVS MODIS [g] naturales efficiuntur sui, & de eorum ex testamento siue ab intestato successione.

COLLATIO VII.

Imperator Iustinianus A. Ioanni glorioſiſsimo per Orientem prætoriorum præfecto, & iterum exconsule ordinario, & patricio.

NAturalium [h] nomen Romanæ legislationi dudũ [i] non erat in studium, nec quælibet [k] circa hoc fuerat humanitas: sed tanquam alienigenum aliquid & omnino alienum à republica putabatur: à Constantini verò piæ memorię temporibus in constitutionum [l] scriptum [m] est libris. Deinde paulatim in mediocritatem [n] clementemq; sententiam imperatores transeuntes, leges posuerunt: alij quidem & dari, & relinqui aliquid eis à patribus concedentes [o]: aliqui autem etiam adinuenientes modum, per quem naturali iure priore liberati, legitimi fierent [p], & paternæ substantiæ successores: paulatimque etiam ad nepotes processerunt huiusmodi legislatiões [q], & quoniam in nostra tempora venerunt [r], & eorum, qui paulò ante nos fuerunt, multam varietatem [s] causa suscepit. Nos enim duplex habuimus studium, & plurimos in libertatem perducere homines ex priore seruitute [t], & ex naturalibus ad legitimos eleuare [v], non enim vltio [x] & interdictio despicien-

da est, sed quod est in necessitate, curandum est: & diffugiendum quidem quod malum est: inueniẽdum verò vndique quod melius est. Quia igitur aliqua quidem in constitutionum codice, quem [a] ex omni priorum imperatorum legislatione collegimus, de naturalibus scripta sunt filiis: quædam verò in libro institutionum, de his autem nos constituimus [b], aut iam perfecta comperimus [c], & nosipsi plurimas fecimus de his constitutiones: alias quidem in prædictarũ collectione [d] constitutionum, alias autem etiam postea [e]: ne causa sit disperſa, bene se habere credidimus, in vna constitutione [f] totum [g] colligere, quæ pro omnibus sufficiat ea, quæ de natura libus sunt, corrigere atque sancire. Palam nãq; est, quia hominum alij quidem liberi simul consistunt, & inter legitimos [h] sunt: alij verò hoc prius [i] non habentes postea fiunt, [k] & ex seruis [l] ad liberos ascendunt, & ex naturalibus ad legitimos: alij verò ex hoc ipso naturales sunt, & quædã eis successiones exiſtunt: alios autem neq; naturales esse decet, sed etiam hoc monstrantur indigni [m]. Oportet igitur nos ita facere constitutionem [n], vt nullus ignoret, quæ possunt in naturalibus valere: dicimus autẽ inchoantes legem, qui consistunt naturales, quibusq; modis procedunt ad legitimos (quorum [o] plurimos inuenimus nos) & quę sunt horũ successiões & quomodo quidẽ vetustas vsa est his amarè [F]: quomodo nos humanè. Nec illud quoq; relinquitur [q], qui nec naturalium digni sunt (sicuti diximus) appellatione. Natura siquidem [r] ab initio dũ de filiorũ procreatione sanciret scriptis nondum positis legibus [s], omnes similiter quidẽ liberos, similiter aũt produxit ingenuos. Primis nãq; parẽtibus primi filij similiter q dẽ liberi similiter aũt legitimi à natura fiebãt: bella verò & lites atq; libidines & concupiscẽtiæ causam † deposuerũt ad aliud schema [t]. Seruitutẽ nãq; inuenit bellũ †, naturales autem castitatis casus [v]: lex autem rursus huiusmodi delicta curans, libertatem seruis molita est: & multùm de his tractauit, modos [x] introducẽs de nam millia, imperatoriæ verò constitutiones aperuerũt iis, quæ nõ rectè facta sunt ad ius legitimũ vias. quod non transitoriè [y] † neque nos sancimus, neque subiectos hanc legem negligenter audire præcipimus. Legitimi si quidem successores procedũt hominibus ex nuptiis, quas contrahunt aut cum dotalibus instrumentis, aut ẽt absq; eis, sic ad fœminas masculis cõuenientibus vt ab initio habeant ad eas legitimarũ nuptiarum affectũ [z]. Et hoc em̃ in calumnia positum nos respicientes, lege [a] decreuimus quid in iis quidẽ, qui fortunæ dignitate præcelsi sunt, quid autem in mediocri hominum statu agendum sit ad demonstrationem legitimarum nuptiarum, quid verò deinceps permissum est plebi [b]. Quapropter nuptiis procedentibus [c], ex hoc ipso sunt successiones certæ: & si inter legitimos connumerentur, mox lex [d] introducit successionum modos, plurimũ de his tractãs. Legitimũ siquidem ius sic se habet [e].

a Quem. scilicet codicem.

b Constituimus. vt instit. de hær. ab intest. §. f.

c Comperimus vt instit. de nup. §. fi. & ad Orf. §. nouissime. & de succ. cog. §. hoc loco.

d Collectione. s. in. C. vt cod. l. humanitatis. & se. vsque in fi. ti. Accur.

e Postea. vt. ĩ. de ince nup. §. pe. & de trien. & semis. §. vl. co. iij. & vt lib. dec. §. si quis. & ĩ. quid. mo. na. effi. leg. col. vj.

f Constitutione. scilicet ista.

g Totũ. i. omnia, vt ex sequentibus colligitur.

h Inter legitimos: vt nati ex matrimonio: vt instit. de pat. po. in prin. & de his expedit se breuiter hęc constitutio. j. e. §. legitimi. Accursius.

i Prius. s. legitimationem. Accur.

k Fiunt. s. legitimi.

l Ex seruis. ratiõe similitudinis hoc ponitur hic & alibi in multis locis in hac constitutione & de his dicit prolixe. j. eo. §. quia vero nõ est. vsque ad §. discretis.

m Indigni. vt. j. e. §. vltimi. & supple hic. Alij. sunt legitimi tantum, vt adoptiui. & sic sunt quinque genera filiorum.

Filiorum quinque sunt genera.

n Constitutionem. & de his. j. eo. §. discretis. vsq; ad §. vlt.

o Quorum. s. morum.

p Amare. aduerbium, quia nil curabat: vt. ĩ. in prin. huius constitutionis.

q Relinquitur. s. nobis, quin tractemus de iis qui &c.

r Natura siquidem. superior ergo distinctio fuit secũdum ius ciuile imperatorum.

s Legibus. quod fuit antequam ciuitates essent factę: vt instit. de re. di. §. singulorum.

t Schema. id est, ordinem quo gentes vtuntur de seruis.

v Casus. i. defectus. Accur.

x Modos. quibus ad libertatem perueniant, & quibus fiant serui, & à quibus retineantur: & quibus acquiratur per eos: imo maior pars legum fere de seruis tractat. Sed non sic intelligo hanc literã: imo dico quod imperator hyperbolice loquitur, & de modis illis † tantum dicit, quibus ad libertatem peruenitur, quí † sunt multi: vt instit. de lib. §. multis.

y Transitorie. i. negligẽter: vt. ĩ. de ǫstore. §. vl. col. vj.

z Affectum, q. d. mutuũ consensum: vt. ĩ. de nupt. §. nuptias.

a Lege. vt. ĩ. quibus mo. na. ff. leg. §. hic ergo. &. §. quantum vero. &. §. quis quis. col. vj.

b Plebi. i. minoribus in abiecta vita constitutis.

c Procedentibus. s. sic vt modo dictum est.

d Lex. in genere ponit videlicet ille tractatus, qui dicit de suis & legitimis hæredibus.

e Se habet. vt dictum est modo.

Reliqua

a Reliqua. s. capitula de quibus feci mus mentionem. s. eod. ver. dicimus. Accursius.
b Vtilis. s. est.
c Memoriæ. vt C. de natu. lib. 1. iij.
d Filios. s. naturales.
e De obligationibus. s. curiæ. Ac.
f Filiorum pater. hoc quãdo per dationem curiæ. secus si sine causa velit sibi filium facere successorẽ: quia tũc demũ legitimis nõ existentibus. vt s. quib. mod. na. effi. leg. §. si verò solum modo. qui est contra.
g Susceptí. forte per rescriptum: vt honorabilior sit cæteris: nõ autem habuit administrationem illustris dignitatis: tũc enim semper liberatur à fortuna curiali. s. vt ord. præ. vt in prin. colla. v. & constit. quæ de dign. j. rñ. nec transire ad curiã permittatur: ga dehonestaret illustrẽ administrationem: vt hic subiicit, tamen nõ talis &c. sic ergo & in ẽpo erit: vt j. de san. epis. §. sed hoc quidem. col. ix & idẽ in quolibet q per dignitatem à curia liberatur, q sunt multi: vt C. de dec. l. fi. Accur.
h Siue. hoc respicit aliud, siue, quod est, j.
i Constitutio. vt C. de na. li. l. qñ.
k Curialis. i. qđ fiat curialis. Acc.
l Siue. hoc respicit aliud siue, quod est. s.
m Legitimus. C. de nat. lib. l. cõmunium. §. illo.
n Exístit. & est ratio euidens, cum non debeant legitimis filiis suo facto præiudicium facere, quod potuit pater: & hanc differentiam plerũque iam in hac constit.

Si quis natus sit liber, non tamen legitimus: aut etiam natus sit seruus, sed libertatem postea meruit: si sit masculus, legitimari potest per oblationem curiæ: si est fœmina, legitimatur nubendo curiali legitimo. Ange.

Quod verò non est huiusmodi, sed liberum quidem non tamen ex nuptiis procedens legitimis, aut etiam in seruitute natum: si libertatem quidem meruerit, manserit autem naturale: hoc modi varij ad ius legitimum fuerunt: quos enumerantes, sic etiã reliqua [a] sancimus. Primus itaque modus est legitimi iuris existens, ciuitatibus mox vtilis [b], quẽ Theodosius piæ & nouæ introduxit memoriæ [c]. Sancitum nanque est ab eo, vt possit naturales filios [d], aut omnes, aut aliquos offerre curiis, aut filias curialibus copulare. Et quoniam modus iste non simplicem habuit legislationem, sed variè & de oblationibus [e] dictum est, & de successionibus, quomodo ipsi, & quorum hæredes existãt, & qui rursus ad ius eorum hæreditarium accedant: iustum credimus hoc primum legislationis disponentes capitulum ita ad reliquos modos, qui ad legitimorum ius ferunt, accedere. quæ enim inde sunt, facilè omnino est dicere.

Pater filium naturalem curiæ offerens, siue inter viuos, siue in vltima voluntate, eum legitimum facit: habeat legitimos necne semetipsum autem offerẽs alijs legitimis extantibus, legitimus non fit, Ang.

Si quis igitur fuerit naturalium filiorum pater [f], siue curialis existens, siue liber à curia: licentiam habebit omnes, aut quosdam ex eis, siue legitimorum sit filiorum pater, siue etiam non: sed solummodo naturalium, offerre † curiæ, licet fortè illustris dignitatis sint filij suscepti [g]: nisi tamen dignitas interesserit talis, quæ homines, licet curiales sint, ab hac fortuna liberos facit. Oblationis autem modus siue [h] fiat à patre adhuc superstite, cũ quispiam in commune filium offerret (hoc nanque gestum est in Philocalo † naturali filio curiali à patre in Bustrenorum ciuitate) & hoc ipsum secundum inspectionem ibi factam, & ita eum offert, sicut à Leone piæ memoriæ scripta dicit constitutio [i]. Siue ergo secundum hunc modum fiat aliquis à patre pronunciatus curialis [k], siue [l] eum pater sub gestis monumentorum offerat, siue moriens in testamento conscribat, oportere fieri curialem, deinde ille amplectatur scripturam: legitimus [m] mox fiet, naturalium iure omnino liberatus: siue etiam mortuo patre semetipsum filius aut filij offerant, non existente quidem legitima sobole, etiam sic erunt legitimi & curiales. Proinde pater quidem etiam existentibus legitimis offert curiæ non legitimos filios: qui verò per semetipsum ad hoc procedit: tunc solummodo auditur, cũ nullus legitimorum filiorũ exístit [n]. Hoc itaque de oblationibus sit, quòd indifferẽter sancitum est [o] à nobis, in hac præsenti lege reconditum: non autem simpliciter [p], neque fortunæ [q] oblatione. oportet eũ [r] & modos facere manifestos, secundum quos offerantur.

Qui suam sobolem naturalem vult legitimare curiæ loci ex quo natus est, eam offerat. qui autem Romani & Constantinopolitani sunt. sese ibidem offerendo legitimantur. & mulier naturalis curiali Constantinopolitano nubendo legitimatur. Ange.

Si quis igitur ex qualibet oriatur ciuitate, siue curialis [s], siue etiam liber huiusmodi sit fortuna: licebit ei suum naturalẽ offerre filium curiæ illius vnde oritur ciuitatis. Si verò nec ciuis ipse consistat, sed ex villa quadã aut vico sit oriundus: illi à patre offeratur ciuitati, aut semetipsum offerat, sub qua ciuitate villa aut vicus tributa psoluit [t]. Palã verò est, quia si quidẽ pater eũ aut auus offerat: aut aliquis ascẽden-

dices.
o Sancitum est. scilicet olim.
p Simpliciter. id est sine distinctione. Accur.
q Fortunæ. alias fortuite.
r Enim. p certe.
s Curialis. nam licet sit aliquis curialis, non tamen filius est, nisi specialiter efficiatur: vt hic, &. C. de iis qui spon. mu. l. fin. lib. x.
t Persoluit. No. villas & castra sub ciuitat

† Cõcor. c. pertuas. in glo. super verbo appellat. post prin. ibi, item si pater. extra qui fil. sint legti.

Villæ & castra sub ciuitate collectam faciunt.

† Haloã. qui naturalis existens, à patre in bostrenorũ ciuitate decurio factus est, cum pater hoc ipsum publice ante omniũ illic cõspectum protulisset, & ita ipsum obtulisset curiæ prout leonis &c.

ciuitate facere collectam: vt hic, & C. e. l. iij. & ff. de cens. l. forma. & ius ciuitatis sequi: vt ff. ad mum. l. qui ex vico. & C. de epis. & cle. l. nulli §. qđ si inuito. Accur.

a Et liberos. & pro etiam.

b Ciuitate. Constantinopolitana.

c Metropolim. i. metropolitanæ ciuitatis.

d Byzantius. i. Cõstantinopolitanus nam ea ciuitas primo dicta est Byzantium.

e Cuiuspiam. offerat filiam suã copulãdo curiali metropolitanæ ciuitatis.

f Et iste modus. f. naturalium filiorum & seruorum.

g Prædictum. vt ſ. eo. §. quod verò non est.

h Habente. sic & secundo cõtrahens matrimonium non amplius dat de suis secũdæ cõiugi, quã vni filiorum primi matrimonij, & cui minus dederit: vt ſ. de nup. §. optimũ. & C. de secũ. nup. l. hac edictali. §. j. qđ non potest esse minus legitima vt hic vel ibi: vt ſ. de nup. §. illud. sed si esset. hic solus, totũ posset habere: vt C. e. l. iij.

i Fortuna: vt C. eo. l. quoniam desideria. Accur.

k Liberi. à curia.

l Adulterari. sic ſ. de fi. instr. in prin. Accursius.

m Promeruerũt. vbi enim est lucrũ, & onus: vt C. de fur. l. fi. & de ca. to. l. j. §. pro secundo. in fi. & ff. si quis omiſ. cau. test. l. si nõ solus. in fi. j. rñ.

n Eorum. Quid enim interest, quo istorum modorum quis curiæ prouideat: vt C. eo. l. iij. in fine.

o Dicimus. nunc exponit extra eam

tium parentum, & liberos [a] habens filios: hoc agere poterit. si verò ipse quispiam semetipsum offerat: hoc permittimus: cùm nõ alij legitimi sunt fratres. Si tamen aliquis offerre volentium suos naturales curiis, aut ex maxima oriatur ciuitate [b], aut ex seniore Roma: huic damus licentiam, in quam voluerit metropolim [c] oblationem celebrare: & hanc esse regulam etiam in filiabus, vt iungat eas curialibus, aut ex ciuitate ipsa, ex qua orti sunt, aut sub qua villa aut vicus tributa persoluit, aut si quis liber simul & Romanus aut Byzantius [d] fuerit, cuicunque curialium alterius cuiuspiam [e] metropolis tamen. Sic itaque nobis curialium diligentia est: & iste modus [f] placet iuris legitimi: quia damus curialium naturalium existenti solummodo filiorum patri, licet ex ancilla eos habeat, & liberos facere, & offerre curiæ secundum quod prædictum [g] est. Et adhuc amplius sancimus de causa, vt vel si non pater offerat, liber autem semel filius fiat: possit & semetipsum offerre curiæ, etiam hic legitima non existente prole.

Legitimatus per curiæ oblationem patri legitimus successor efficitur: & repudiare poterit hæreditatem patris: & se à curia liberare: pater tamen non potest ei in testamento relinquere plus, quàm relinquat vni ex filijs, cui minus relinquit. Ange.

Et quoniam variè etiã de huiusmodi personarũ successione sancitum est: non videtur absurdum nobis & de successione, sicut prædiximus terminare. Si quis igitur naturales, secundum hoc schema, id est, oblationis, fiat curialis: erit patri & ab intestato successor, & ex voluntate, nihil dissimilis legitimis, & ex donatione pcipere poterit patris, ita tñ, vt nõ amplius habeat vno horũ, qui ab initio legitimi sunt, & inter omnes minus habente [h]. Cùm semel autem illi susceperint oblationem, & propterea ad ius legitimorũ ascenderint: non sinimus eos abstinere se patrum hæreditate, aut videri quasi donationem in se factam. & ratam habitam ab eis relinquere: & fortuna [i] recedere. Manentes ita curiales, relictam aut donatam (sicut dudum à nobis dictum est) habebunt mensuram.

Si filius ab initio oblationem curiæ recusauit, bona tamẽ paterna possidere reperitur, curiæ est adstrictus. quod locum habet etiam filiabus. Ange.

Si verò ab initio refutauerint oblationem: manere liberi [k] præponẽtes, licet naturales, quã fieri ditiores & curiales: deinde videantur postea aut in totum, aut ex parte possidere res donatas aut relictas sibi, aut etiam alienare: tenebuntur omnino curiali fortuna etiam inuiti: vt non adulterari [l] mobis videantur legislationem, & lucra quidem venentur, quę occasione oblationis sint, repellant autem fortunã propter quã lucra promeruerunt [m]. Et hoc similiter sancimus & in masculis oblatis curiæ, & ĩ filiabus nubẽtibus curialibus: nulla existente differentia, siue per masculos quispiam curiæ munera agat, siue per generos curiam in filiabus augere voluerit, & per illorũ filios nouos adiicere prioribus curialibus filios eorum [n].

Filius legitimatus, soli patri ab intestato succedit, non auo, vel ascendentibus, nec etiam cognatis patris, nec etiam agnascitur. licet sit legitimatus: nisi per quãdam machinationem: nec ipsi eidem succedunt ab intestato, sed ex testamento vnus alteri succedere potest. Angelus.

Filium verò per huiusmodi causam factum legitimum, ipsi soli genitori legitimum facimus, non etiã extraneæ cognationi patris (dicimus [o] autem & ex quibus ille natus est, & qui ex vtroq; [p] sunt, & qui ex eo processerunt) facimus eum velut ex quadam machinatione cognatum. Sancimus enim oblatum curiæ naturalem filium solummodo patri legiti-

cognationem patris.

p Ex vtroque. ſ. latere: vt agnati & cognati: vt hic statim exponit. sic ad optatus non agnascitur cognatis, patris.

tris, nec succedit: vt C. de ado. l. pe. §. ideo sancimus. Itē facit insti. de ser. cogna. in fi.

a Qui factis. dativi casus. Accur.

b Qui. id est, qui curiæ oblatus est. Accursius.

c Legalius. i. debetur magis ex l. q. d. nihil. cū etiam vivo patre dominus est filius: vt ff. de li. & posthu. l. in suis. & eadem persona: vt C. de impub. & aliis sub. l. fina. & ideo debita bona patris filio vt hic, & ff. vnde libe. l. scripto hærede. in fi. & ff. de bo. dā l. fi. j. rū. & §. fin.

d Sibi. s. siue antea siue postea. Ac.

e Legitima. quæ determinatur. l. scilicet quarta: vt C. quando, & quib. quarta pars. de l. j. & ij. in prin. lib. x.

f Ex genere. eius qui decessit.

g Oblatione. id est, ac si esset datus curiæ.

h Superstites essent. s. parentes.

i Nouem. quando est vnus vel plures. quod dic, vt §. de trien. & semis. l. dixim. §. excipiatur. col. iij.

k Minus. quod enim lex dat, priuatus auferre nō potest: vt hic, & vt ar. §. de nup. §. si vero non solum. in fi.

l A lege. supplet lex. in quo homo deficit: vt ff. de reg. iu. l. iiij. §. si quis. & C. de inoffi. testa. l. omnimodo.

m Portiones. sic C. quando non pe. par. l. j. Accur.

n Tacuerit. scilicet testamento.

o Sicuti. s. non facto testamento.

p Obtulerit. s. eos curiæ. Accur.

q Voluntate. scilicet testamento nō facto. Accur.

r Vel agentibus. id est, in curia existentibus.

† Cōcordatius naturales, & dissimiles.

† Alias, venire & alias, habere paternā &c.

Constit.

mum fieri successorē: nullum tamen habere participium ad ascendentes aut descendentes aut ex latere agnatos vel cognatos patris, aut illos aliquod habere participium ad illorum successiones. æquum etiam ei dantes priuilegiū vt sicut nec cognatis patris, nec illis sit iste successor, nec illi ad eius vocentur successionem: nisi fortē scripserit aut ipse illos, aut ab illis scribatur, soli enim patri fiunt legitimi & cognati esse creduntur.

Sicut filijs aut nepotibus legitimatus decesserit. si curiales sint ad eius successionem vocantur: nullo autem superstite eo decedente ab intestato curialis ad ix. vncias vocatur, & ad reliquas tres, qui ex lege appellantur. An.

Ergo sanciendum est, qui factis [a] ita legitimis efficiantur successores. Et si quidem habuerit filios, qui [b] talis est, aut nepotes de legitimis sibi procreatos vxoribus, & meritò etiam curiales constitutos: modis omnibus ei succedant. Quid enim † legalius [c] est proprio filio ad † paternam successionem? Si verò filios habuerit non curiales quādocq; sibi [d] progenitos: tunc legitima [e] mensura veniat ad fiscum & curiam: reliquum verò quantumcūcq; fuerit, ad illos filios, qui curiales non sunt, accedat. Si verò etiam generaliter nulla ei sit proles, & moriatur intestatus: nouem quidem vncias curia & fiscus habeat, secundum quod dudum à nobis sancitum est: in reliquis autē tribus vnciis, qui ex lege vocantur, omnibus modis venient: aut si testatus fuerit, ad scriptos descendent hæredes. Semel autem factum curialem lex suscipiens, & inscribens curiæ, & successiones & aliam omnem ordinatam dedit vitę successionem & quæstū. Si quis autē vel ex genere [f], vel extraneus, scriptus forsan, aut etiam non scriptus voluerit adire imperium, & semetipsum offerre curiæ: licentiam habeat hoc agendi, & distributam curiæ partem accipiens, fieri curialis, & tam fortunæ, quàm functionum successor, si hoc imperium annuerit. Si quis autē legitimos quidem filios non habeat, naturales autem ei solum modo sint: liceat ei curiæ honore scribere eos hæredes: & scriptura pro omni oblatione [g] consistat. & non egeat hoc antiquarum legum alia adiectione, neque oblatione, dū superstites essent [h]: sed ex hoc ipso scripti si liberi sint, curiales simul & hæredes fiant, & habeant ipsi substantiæ nouem [i] vncias, sicut pater eis distribuerit. Si autem etiam totum eis relinquere voluerit: adhuc faciet melius: veruntamen vsque ad nouē vncias omni modo eis relinquat: sciens, quia si reliquerit minus [k], à lege [l] modis omnibus supplementum substantiæ fiet: illi verò si voluerint, curiales fiant. Si verò aliqui quidē eligant, aliqui verò refutent: ad eos, qui eligunt, refutantium veniant portiones [m].

Si verò omnes renuerint: tunc tanquam filiis non existentibus ita ad curiā veniant nouem vnciæ omnes. Si verò ille quidem tacuerit [n], filiorum verò legitimorū ei nō sit proles: tunc legitima quidem pars ad hæredes ab intestato veniat: filij verò naturales si voluerint semetipsos offerre curiæ, hoc, hoc faciant sicuti [o] voluerint, siue omnes, siue quidā ex eis: & modis omnibus nouē vnciæ substantiæ ad curiales aut curialem perueniant. Si verò etiam ex ancilla ei nati sunt, si eos manumiserit, aut viuens, aut in testamento obtulerit [p] eos: etiam sic suscipiantur, & sint curiales sicut testator voluit, aut sicut eorū desiderium fuit. Offerētes enim semetipsos curiæ, percipient (sicuti dictum est) nouē vncias. vndique enim volumus vel si testetur, vel si non facta voluntate [q] decesserit, eos, qui ad curiam veniūt, nouē vncias accipere. Si verò manumiserit quidem solum modo, non tamen obtulerit, aut illi etiā sic volūt, aut quidam ex eis ad curiā respicere: etiam tunc nouem vnciæ curiā agenti vel agentibus [r] secundū quantitatē dentur. Si verò nullus naturalium aut velit, aut offeratur: tunc nouē vncias curia percipiat. Palā quippe est, quia

a Cõstitutionem. j.eo.§.femel.& §.si quis autem.
b Per transitum. tunc enim fit transitus cum curiæ offertur.
c De modo.s.obtionis.
d Tribus autem. quę statim nominabuntur. Accur.
e Zeno.vt C.eo. tit l.diui Constantini. Accur.
f Vt eos. ratio quare illæ constitutiones positæ sunt.
g Quod.i.quia.
h Anastasij.vt C. eo.l.iubemus.
i Destruere.& sic no.q in dubio nõ debemus corrigere legem; vt hic:& C. de appe.l. præc pimus.in fi.ar. cõtra j.vt fra.filij.respon. Sed illud quando expresse corrigit.
k Constitutionẽ. quæ est.C.eo.l.legẽ Anastasiam.
l Percurremus. modo statim. Acc.
m Legitimos.secundum modum.j. scriptum.
n Dotalia.s. instrumenta.
o Libertam. q de liberta dicit,intellige si legitimos nõ habet, secundũ distinctionem quã habes ſ.de trien.& se.§.fin.quã dicunt quidã tolli per illã ſ.vt lib.decæ.§.penul.Accur.
p Pater. s. tantũ. nam in vtroq; casu idem est: vt hic, & ſ.de tri.& semi.§.fi. & instit.de hæred.ab intesta. §.ij.
q Soboles.s.nata tpe concubinatus.
r Nati sunt. post nuptias cõtractas.
s Iuniores.id est, posteriores nati.
t Ex lege. id est, per legem.
v Cõstitutionibus. s. nostris tribus:vt C.eod.tit.l. cum quis. & l.nuper.&l.fin.
x Auferre. quasi dicat casu aliter esse potuit,vt nascerentur filij,sicut & quod nati morerentur. Accur.
y Sit.id est,sit legitimus.
z Inuenta. C. de nat.lib. l. nuper.§. & multo.
a Conceptus. id est, conceptionis: casus genitiui.
b Nascenti.vt ff. de stat.

Corrigi lex in dubio non debet.

† Haloã. propterea quod pro genies eorum,quorum inibi fit mẽtio, huc vsque pertingit.

simul sequitur vbique fiscus secundum constitutionem [a] de hoc à nobis positam. De naturalibus itaque,qui per trãsitum [b] ad curiam fiunt legitimi, & de modo [c], secundum quem offeruntur, & successionibus, hæc à nobis purè sancita sunt. Tribus autem [d] aliis constitutionibus scriptis Zeno [e] quidem piæ memoriæ nõ de futuris aliquid plenè sanciuit, sed de iam præteritis: quam scribi ideo solummodo permisimus, vt eos [f], quibus illa fortè cõstitutio ,pdest,† quòd [g] descendit eorum exinde proles, non hac vtilitate priuaremus: sicut etiam Anastasij [h] piæ memoriæ, quæ naturales adoptare cõtribuit,non esse impor tunam decætero nostris subiectis permittimus:ni si ad hoc positam solummodo finimus, vt si qua vtilitas aliquibus exinde reposita est, hanc non videamur per nostras amputare leges. Oportet enim semper aliquod inchoare bonum,nõ ea quæ à quibusdam præexistunt destruere [i]. Nostri enim patris approbamus ,constitutionem [k], temperatè quidem introductam, & ordinatè positã, quæ adoptiones naturalium prohibuit, multam absurditatem habentes,& indiscretè velut aduenas quosdam legitimis naturales superinducentes. Reliqui igitur sunt modi, qui à nobis inuenti sunt,quos percurremus [l] ,legitimũ ius præbentes eis,qui erant primi tus naturales:circa quorũ successionem non laboraiuimus.semel enim eos effi cientes legitimos [m], damus habere etiam successiones illas,quas habent iij, qui ab initio legitimi sunt. Si quis igitur † dotalia [n] scripserit ad libertam [o] in principio, siue ad liberam mulierem, cui omnino licet copulari in concubinæ schemate sibi, aut legitimorum filiorum iam pater [p] existens, aut etiam filiorum naturaliũ pater legitimas esse nuptias, & filios vel præcedentes vel conceptos legitimos ei esse sancimus.& licet postea non nascuntur filij ei,aut etiam nati moriantur: nihilominus prior soboles [q] legitima cõsistit. Affectus enim circa filios ita ei procedens,qui eum etiam ad dotale prouocauit instrumentum, ipse dedit secundis filiis occasionem,qui postea nati sunt [r] ,legitimi iuris. Quapropter absurdum erat benignam occasionem,quam posteri sibi filij inuenerũt ex prioribus sumẽtes,eam non etiam prioribus legitimum ius simul & sine calũnia circa patrum dare successiones.palam enim est,quia iunio res [s] filij ex lege [t] facti sunt sui hoc initiũ dotalibus præbẽtibus. Quapropter vnum amborum fecimus ordinem, & decętero calumnias plurimis abstulimus constitutionibus [v] :illud dicentes,vt vel si non habuerit filios postea pater,dotalia tamẽ exposuerit instrumenta: etiam sic nihilominus suos habeat filios. Vt enim nascerentur ei filij alij,casus quidam fortè potestatem & licentiam habuit:sicut etiam natos auferre : affectionis verò probationem, quæ in prioribus fuit natis:hoc est, ante dotalia instrumenta præbentem legitimũ ius,nihil tale fuit, quod auferre [x] omnino potuerit. Insuper etiam ex rationalibus hoc adiectum est causis, quòd si ante dotalia conceptus quidem est filius,natus autem post dotalia:auxiliator sui fit [y]: qui etiam ex prioribus constitutionibus hoc facere potuit.& quædam à nobis inuenta [z] est ratio regularis optimè narrans de ordine nascentium. Cùm enim dubitatur,vtrum oporteat conceptus [a] ,an partus respici tempus:sancimus,vt nõ tempus conceptus,sed partus inspiciatur, propter filiorum vtilitatem. Si verò contigerit tales aliquas excogitari circumstantias casuum, in quibus est vtilius conceptionis tempus, quàm partus: tempus illud valere magis præcipimus, quod vtilius sit nascenti [b].

y Sit.id est,sit legitimus.
z Inuenta. C. de nat.lib. l. nuper.§. & multo.
a Conceptus. id est, conceptionis: casus genitiui.
b Nascenti.vt ff. de stat.

Fiunt filij legitimi precibus principi oblatis, & testamento patris ostenso, si eos per rescriptū morte prævenius legitimare non potuit. Bar.

Illud tamen à nobis sanc-
itum [a] est, vt si quis vo-
luerit legitimam tuam fa-
cere sobolem, & non ha-
buerit vxorem talium fi-
liorum matrem: aut filios
quidam valde diligat, mu-
lier autem non sine pecca-
to [b] sit apud eum, neque
digna sit quolibet legiti-
mo nomine: & propter-
ea aut moriente muliere,
aut legitimo iure non di-
gna in matrimonio putā-
da: aut causa à filiis ma-
lignè tractata [c], aut ex stu-
dio muliere celata, aut à
filiis, aut fortè aliter ei di-
uitiis accedentibus, ne
iure legitimorum vsum
pater & fructum defun-
cta matre tanquam sub
potestate filiis constitu-
tis habeat. Si quis [d] ergo
filios legitimos non ha-
bens, sed tantummodo
naturales, ipsos quidem
legitimos facere voluerit,
mulierem verò in prōptu
non habeat quidem, non tamē
sine peccato, aut si non ap-
pareat, aut aliter dotalium
instrumentorum non ha-
beat facultatem (quid e-
nim si ad sacerdotium al-
ter eorum ascendat [e]) da-
mus ei fiduciā (hoc q; du-
dū gessimus) ad legitimū
ius filios educere natura-
les, legitimis sicuti prædi-
ximus nō existētibus per
quandā huiusmodi viam.
Sicut enim sunt modi, qui
seruos ad libertatem simul
& ad ingenuitatem de-
ducunt, & naturæ resti-
tuunt: ita si pater non
habuerit legitimam pro-
lem, & voluerit eos re-
stituere naturæ & anti-
quæ ingenuitati, siue ex
ingenua nascantur ei, si-
ue ex liberta & legiti-
mos decætero & sub po-
testate habere: hoc agat
per nostrum rescriptū [f],
Nōenim fuit in principio
quādo natura hominibus sanciebat sola,
ante quās scriptæ procederent leges, quædā
differentia naturalis atque legitimi: sed
primis parentibus primi filij (sicut præ-
sentem inchoantes diximus [g] legem) etiā
ipso processu nati, legitimi fiebant. & si-
cut in liberis natura quidem fecit liberos
omnes, bella verò seruitutem [h] adinuene-
runt: sic etiam hinc nobis natura legiti-
mas protulit soboles: ad concupiscentiam
verò facta conuersio [i] naturale ius eis in-
seruit. Quapropter similibus passionibus
exortis conuenit curam ex æqualibus in-
ueniri [k]: aliam quidem à prioribus no-
stris, aliam verò à nobis. Sit igitur licentia
patri in prædictis casibus matrem in prio
re schemate relinquenti, imperio preces of-
ferre, hoc declarantes, quia vult naturales
suos filios restituere naturæ & antiquæ
ingenuitati, & iuri legitimo, vt sub pote-
state eius consistant, nihil à legitimis filiis
differentes. quo facto [l], ex hoc [m] filios frui
huiusmodi adiutorio. vnà [n] nanque hoc
modo omnes huiusmodi naturæ disgres-
siones & opiniones in iis, qui legitimos
non habent filios, curamus: sic breui sola-
tio tantum impetum naturæ corrigentes.
Si verò is qui solummodo naturalium fi-
liorum est pater, per quosdam fortuitos
casus non valuerit hoc agere, moriens au-
tem sub quodam prædictorum casuum
scripserit testamentum, volens sibi legiti-
mos esse filios successores: & in hoc da-
mus ei licentiam & fiduciam supplicanti
bus [o] tamen etiā sic filiis post mortem pa-
tris, & hoc dicentibus, & ostendētibus pa-
tris testamentū, & hęredibus existentibus
secundū legē: hoc quoq; donū habeant pa
tris & principis [p], id est dicere, naturæ si-
mul & legis. Generaliter autē in omnibus
qui per prędictos modos deducūtur ad le-
gitimū ius: tunc hoc volumus obtinere, dū
& filij hoc ratū habuerint. Nam si soluere
ius patrię ptātis inuitis filiis nō pmissum
est [q] patribus, multò magis sub potestatē
redigere inuitū filiū & nolentē, siue p obla
tionē ad curiā siue p instrumētorū celebra
tionē, siue per aliam quamlibet machina-
tionem tanquā fortē [r] metuentem paternam

[a] Sancitū. §. quib. mo. na. ef. le. §. nouimus. &. §. si quis vero. &. §. liceat igitur. & . §. si vero. col. vj.
[b] Peccato. quia meretrix.
[c] Tractata. s. his modis. s. aut ex &c.
[d] Si quis. repetit, vt soluat.
[e] Rescriptū. quod vulgo appellant Bononienses māburdium. i. imperiale rescriptum.
[f] Diximus. vt. §. eod. §. natura quidem.
[g] Seruitutem. eo modo qui dicitur inſtit. de iur. nat. §. ius autem Acc.
[h] Cōuersio. quia homines conuertūtur ad concubinas naturæ. Accur.
[i] Inueniri. similis morbus similē desideratmedicinam: vt dixi. §. quib. mo. nat. ef. legi. §. liceat igitur.
[k] Facto. i. precibus Imperatori oblatis declarato, quia vult filios restituere. Accur.
[l] Hoc. s. tēpore.
[m] Vnà. i. simul.
[n] Supplicātibus. scilicet nobis.
[o] Principis. hoc accipe, quando pater dicens eos naturales volebat tamen eos, vt legitimos reputari. si autem solum eos filios diceret, nec adderet naturales, siue in testamento siue in scriptura vbi subscripserunt tres testes, siue in gestis, erunt legitimi, licet se principi non offerant: & quod plus est, vni testimonio dato, aliis prodest: vt. §. vt. li. ma. & auiæ. §. ad hæc. col. viij.
[p] Permissum est. vt. C. de eman. li. l. nec auus. in fin. &. l. iubemus. in fi. nec seruus quando quę manumittitur inuitus: vt. C. de test. ma. l. fi. §. si vero quidam. ibi, nolentibus &c.
[q] Sortem. forte enim prauæ conuersationis & peruersi moris est iste pater.

pater.

a Non est. vt hic, & ff. de iis qui sunt sui, vel alieni iur. l. fi. nisi per ingratitudinē: vt ff. de adop. l. qui liberatus. & C. de ingratis lib. l. j. et sic not. in iis, quæ sunt voluntariæ iurisdictiōis nō posse qd fieri altero inuito, siue eximatur filius vel redigatur inuitus, vt hic: siue qp pater eximere cōpellatur inuitus: nisi in quatuor casibus: vt no. inst. qui. mo. ius pa. po. §. fi. Sed quæro, an compellatur filius exire patriam potestatē ex eisdem causis, ex quibus pater cōpellitur emancipare? Rñ. non: & quia nō inuenimus: vñ regulam istam seruamus in dubio: vt ff. de exerci. ac. l. j. in re igitur. & quia filius non habet eā potestatem in patrem, quā pater in filium, & eam in eū valeat exercere.

b Proprium, imo remotum & extraneum.

c Manentibus. sic ẽ. e. §. si quis autem legitimos. ibi si vero aliqd &c. & C. de test. ma. l. fi. §. si vero quidā. & ff. de lega. præ. l. naturalis. §. ij. Accur.

d Priorum. i. nullum eorum per quē aliqs fit legitimus.

e Hūc. s. per rescriptum principis.

f In quibus. supple in illis casibus. in quibus alij non habēt locum, quod est ex causis illis, q̄ sunt ẽ. e. §. illud. & ẽ. quib. mod. na. ef. legi. §. nouimus. §. si quis vero. & §. liceat. Vel dic nullū eorum perimentes, &c. i. eorū qui proprie sunt legitimi: sed hunc adiicientes aliis modis, in nam, iustum non est [a]: neque imperij & legislatoris ponimus propriū [b]. Si verò plurimis existentibus filiis, alij quidem elegant, alij respuant: ij, qui volūt legitimi fieri, fiant, aliis in iure naturali manentibus [c]. & hoc dicimus, nullum priorum [d] legitimorū perimētes modum, sed hunc [e] adiicientes aliis, in quibus [f] illos accipere non licet. Omnino enim legitimis existentibus, deinde naturalibus prouenientibus, nequaquam ius legitimorum eis adiicitur, nisi omnino aut per curiam, aut per nostras constitutiones, quæ dotalium instrumentorum introduxerunt modum. Adoptionis autem modum, qui fuit olim à quibusdam ante nos imperatoribus [g] super naturalibus putatus non improbus, inuenientes, secundum paternæ constitutionis [h] virtutem & nos (sicuti dictum est) excludimus, quoniam castitatem non perfectè considerauit. Et non erit decens, vt quæ bene excluſa sunt, in rempublicam rursus introducantur. Quapropter his à nobis sancitis atque manifestatis quo conueniat modo ad ciuitatem Romanam legitimorumque ius transire: nihil de successionibus super talibus est dicendum. Nam sicut in cæteris ab initio legitimis, oportet etiam in his fieri successiones [i]. Discretis igitur & iis, qui facti sunt legitimi [k], & iis, qui manserunt naturales, ordinandum est iam etiā de successionibus eorum.

† Valenti [l] si quidem & Valentiniano & Gratiano diuæ memoriæ primis [m] placuit, humanum aliquid agere circa naturales. Et si quidem sit naturalium patri legitima soboles, vna vncia eos dignos esse fecerunt: & hanc cum sua matre [n] non donari; neque ex vltima dari voluntate vlterius aliquid permittentes: si verò filij quidem non sint naturales [o], concubinæ verò solummodo iis, qui non habeant vtique coniugem (hoc etenim tantum concubinam habentibus est conscriptum) mediam vnciam solam donantes [p]. Si verò filiorum legitimorum nō sint parentes, & neque patrem neque matrem habeant: vsque ad tres vncias relinquere eis aut donare permisi sunt, & hoc cum matre. & si quolibet modo acceperint aliquid, in hoc reputari solummodo: quod autem plus est, ad eos, qui vocantur ex lege, venire: hoc quod Theodosij senioris filij licet non perfectè sanciuerunt. Nos igitur & si prius humana vsi lege, pro tribus vnciis sex vncias eis, filiis legitimis non extantibus, per patrum magnificentiam dedimus [q]: sed tamen ex iis, quæ subinde prouenium causis, perfectius simul clementiusque considerantes, præsentem ponimus legem. Plurima vtique sunt & prius commissa, & nostris temporibus delinquuntur: & ideo ab impietate homines liberamus.

Quidam enim non habentes licentiam, quantum volunt suis naturalibus filiis relinquendi, eligunt quasi viros [r], & scribunt hæredes, quadus, vt subiicit. omnino enim &c. Vel verius dic, qd' hic modus, per quem non licet naturalē facere legitimum, adiungi aliis modis quando non licet facere naturalē legitimum. Nam hoc modo nō licet si extant legitimi: & hoc subiicit, omnino enim &c. Sed qui sunt modi. in q bus pmittitur ista legitimatio, si filij non sint? Rñ. quando pater per rescriptum petit hoc fieri: vt hic. Item quando in testamēto dicit quid sint legitimi, & filij ostendūt postea testamentū: vt ẽ. e. §. si vero naturaliū. tertius: vt j. vt lice. ma. & aui. §. ad hæc.

g Imperatoribus. vt ab Anastasio: vt C. e. l. iubemus. ī ff.

h Constitutionis. scilicet patris Iustiniani positæ. C. e. tit. l. legem. §. in posterum. vbi dicit qp naturales non adoptētur. & hæc sunt ẽ. qui. mo. na. effi. legit. §. & nos.

i Successiones. vt hic, & ẽ. e. §. trib⁹. in fin. §. ibi reliqui &c.

k Legitimi. quocunque de supradictis modis.

l Valenti. vel dic qp nō sit in l. C. vel dic quod sit eius legis sensus in C. de na. lib. l. ij.

m Primis. imperatoribus.

n Matre. si habeant.

o Naturales. & legitimi. Azo. imo naturales tantum: vt hæc litera dicit euidenter. hodie tamē seruatur quod dicitur. j. eo. §. ne igitur. &. §. si vero filios.

p Donantes. hoc habemus in C. de natu. lib. l. ij.

q Dedimus. vt C. e. l. humanitatis. Accursius.

r Viros. s. bonos & honest

† Vidit. Theod. Codibro

† Visitur quibus non licet il adhuc hodie, scilicet filios ac die ea cōcipere legitimos: stitutio in quia non sunt: & reliquiis alias cessat hic mo-

& honestos.

a Tacemus. vt p hoc plus det intelligere. sic ſ. quib. modis natura. effi ciuntur legitimi. §. & quidem.

b Sinamus. & vitã periuriis, quę leges puniunt, relinquamus: vt C. de indic. vi. l. secunda. Accurſius.

c Cõstitutionis. q. d. hoc etiam erat periura codicis: vt C. eodem. l. iij. & supra. §. proximo. di screti.

d Legitimorum. ſcilicet ſit.

e Donari. ſ. in vltima volũtate. Al. vt j. ſtatim. §. ſi vero habuerint.

f Legitimam. id eſt, tertiam: vt dixi ſ. de trien. & ſe. §. j. coll. a. iij. de qua lex hic facit mentionem.

g Coniuge. hæc cum non capiat, tamen facit cp alius non capiat. & ſic Regula, nota, cp hic fallit Si vinco regula qua dicitur vincẽtem ſi vinco vincentem te, &c. qui te, &c. vt ff. de dibus fallit & tẽ. præſc. l. de accuſſibus. ceſsionibus. Nãturales filij repellunt agnatos quãtum eſt in duabus vnciis, vt hic ſubiicit, & agnati vincunt vxorẽ: vt C. vnde vir & vxor. l. j. & tamen naturales non vincunt vxorem: imo vincũtur ab ea: vt hic, & j. eodem. §. ſi quis igitur. ſic & alias fallit dicta regula: vt ff. qui po. in pig. l. Claudius. Item fallit j. de æquali. do. §. his cõſequẽs. Item fallit ff. ad ſe. natuſcõ. Tertyl. l. iij. §. obiicitur. & l. æquiſsimum. §. ſi ex filio. & diximus ſ. de trien. & ſemiſ. §. conſideremus. vbi dicuntur ea, quæ dicuntur hic. Accur.

h De ſubſtantia. ſ. in ſcriptis: vel ſine ſcriptura.

tenus reſtituant filiis. At illi aut ex hoc impiè agunt, & præuaricantur voluntatem ſcribentium, aut (quod omnium leuiſſimum putant) peierant. & tacemus a ea, quæ tradita ſunt ex memoria nobis in perſonis glorioſiſsimis talia delinquentibus priſcis temporibus. Ne igitur ſemper tale fieri delictum ſinamus b: neque quod agere licet in ex extraneis & ignotis, hoc in propriis filiis naturalibus homines agere prohibeamus: propterea præſenti lege ſancimus, vt ſi quidem quiſpiam habuerit filios legitimos: non poſsit filiis eorũcp matri vltra vnã relinquere vnciam aut donare naturalibus aut concubinæ (hoc enim proprium prioris iudicamus eſſe conſtitutionis c) ſed & ſi quid amplius dare tentauerit quolibet modo, hoc fieri filiorum legitimorum d; vel ſi filij non ſint, concubina verò ſolummodo, huic mediam vnciam relinqui, aut donari e concedimus. Si verò filios non habuerit quiſpiam legitimos, aut quemquam aſcendentium, quibus neceſsitas eſt legis relinquere partem proprię ſubſtantiæ competentem: teſtatori licentia ſit etiam in xij. vncias ſcribere filios naturales hæredes, & diuidere inter eos quocunque voluerit modo res, & per donationes aut ſimplices, aut antenuptiales, aut per dotes, aut per alium quemlibet modum legitimum ſuas in illos ſubſtantias tranſponere.

Sic enim nequaquam egebunt quibuſdam ad impietatem aut periuriũ præparatis, ſed ex ipſo ſuam diſponent purè ſententiam. Si verò habuerint ij, quos prædiximus, aliquos aſcendentium: legitimam f eis relinquant partem, quam lex & nos conſtituimus: relinquam verò totam in naturales filios habeant relinquendi licentiam. Et hæc dicimus ſuper iis, qui in ſcriptis & legitimis voluntatibus diſponũt ſuam ſubſtantiam.

Si quis autem defunctus fuerit, legitima ei omnino ſobole non extante) filiorum dicimus aut nepotum, vel deinceps ſucceſsionis) neque legitima coniuge g, deinde moriat non diſponens de ſubſtantia h ſua, & veniat cognatio forſan, aut etiam manumiſſor, vtpote i bonorum poſſeſsionem mouẽs & inſurgens, aut etiam noſtrum ærarium (nam nec illi quantum ad hoc parcimus) ſit autem ei, donec vixerit, libera mulier in ſchemate concubinæ ſociata, & filij ex ea (talibus enim ſolummodo hoc ſancimus, vbi omnino indubitatus k eſt & concubinæ in domo affectus, & filiorum ibidem proles) & alimentum damus eis, & inteſtatis parentibus defunctis duas paternæ ſubſtantiæ vncias l habere, cum matre partiendas, quanticunque fuerint filij: vt vnius filij portionem mater accipiat. Et hoc dicimus, ſi vni concubinæ ſocietur, aut filios ex ea, habeat, aut etiam præcedente concubina morte l forſan aut ſeparatione filij ei domi ſint: tunc enim domus eis ab inteſtato ad duas vncias m vocationem.

Si verò effuſa concupiſcentia ei fuerit, & alias ſuperintroduxerit priori cõcubinas, & multitudinem habuerit mulierum fornicantium (ſic enim dicere melius eſt) & ex eis filios habens moriatur, multas

f Indubitatus. quare dicitur indubitatus affectus? Rñ. quia vnam ſolam concubinã habet. ſi autem habet duas, quod eſſe nõ debet, tunc erit dubitatus: vt j. eod. §. nam ſi hæc. Itẽ alia ratione: qa ad hoc vt dicatur cõcubina ipſe debet hoc proteſtari coram vicinis vt ff. de concubi l. in cõcubina tu. alia præſumeretur legitima vxor, & ita ſuccederent filij in totum: vt ff. de ri. nup. l. in liberæ.

k Vncias. præter duas vncias, puta quod habeant alimẽta. arg ff. de ali. legat. l penultima. Accurſius.

l Morte. ſ. ſeparata, vel relicta.

m Vncias. ſed quare non in totum vocãtur, cũ legitimi præſumantur & hæc vxor legitima: vt ff. de ri. nuptiarũ. l. in liberæ? Sed dicp hic erat concubina: quia fuit proteſtatus ſicut debet fieri: vt ff. de concu. l. in cõcubinatu. ibi non fuit proteſtatus aliquid: & ſic matrimonium præſumitur.

i Haloã. Bonorũ poſſeſsionem inter turbans.

Conſiſt

damus

Concubinas plures habere non licet.

a Consistente. imo infamatur: vt C. de incest. nup. l. ij. & de adult. l. eum qui ita. non licet plures concubinas habere: vt subiicit: vt & s. de trie. & semis. §. consideremus. col. iij.
b His. s. duabus vxoribus. Accur.
c Procreare. s. nō possunt.
d Concubinam. vnicā & in domo.
e Filios. habitos. Accur.
f Dabimus. i. concedemus. Accur.
g Intestatus. qd si testatus? Rñ. bona est similitudo quā de vxore assignat: quia nō possunt dici filij naturales, sicut etiam si cōstante matrimonio habuisset eos ex concubina: vt j. eo. §. vlti.
h Indiscreta. i. ignorata. Accur.
i Quam. scilicet mulierem.

Leges propter malos facte sunt.

k Legem. dantē priuilegiū. sed propter malos facte sunt leges: quæ pœnā imponunt. Acc.
l Legitimis. s. filiis. sed an ipse pater dum viuit, eos alere tenetur? Dic q̄ sic eadem ratione, qua ipsi patrē: vt j. proxi. ibi, in q̄bus &c. nec ob. ff. de li. agn. l. si quis à liberis. §. iidem rescripserūt. q̄ iuste procreatum alere teneatur. nā subaudi ibi maxime. vel dic. quod hūc iuste procreatū, cū concubinatus per legē nomē accepit: vt ff. de concu. l. in concubinatu. Accur.
m Leges. vt C. de contrahē. emp. l. si. in fi. & C. vt in pos. leg. l. pe. & ff. vi ufr. quemad. cap. l. j. in prin.
n Disposita. idē quod in filiis & in nepotibus dictum est: vt C. eo. l. vlt. §. finali.
o Legem. s. istam.
p Compensent. nā æqualis debet esse pietas: vt hic & ff. de inoffi. test. l. nam & sim. & ff. de lib. ag. l. si quis à liberis. j. respon. & sic no. hic euidens ar.

simul deserens cōcubinas: odibilis quidē est iste talis: procul autem hac lege modis omnibus cū talib⁹ filiis & cōcubinis excludat. Sicut enim si quis legitimè copulat vxori, alias superinducere non poterit matrimonio consistente [a], & ex his [b] legitimos procreare [c]: ita nec̄ post agnitā quo diximus modo concubinam [d], & ex illa filios [e], dabimus [f]: si etiā aliquod opus libidinis aliud fecerit: etiam hoc ad successionē eius introduci, si mortuus fuerit intestatus [g]. Nam si hoc non sanciuerimus: indiscreta [h] quidē erūt, quę mulierum sunt, quam [i] potius, aut quā minus amauerit: indiscreta quidem & quæ filiorum sunt. & nos nō damus luxuriantibus, sed pudicis legē [k]. Non aūt differētiam facimus de filiis siue masculi sint, siue fœminæ. Sicut enim natura nihil circa talia tractat: sic nec nos aliam in masculis & aliam in fœminis secūdum hoc ponimus legem. Oportet enim per omnē viam subtilitatem simul q̄ pietatem transire. Si quis igitur habens filios legitimos, relinquat & naturales: ab intestato quidem nihil eis existere omnino volumus: pasci verò naturales à legitimis [l] sancim⁹ vt decet eos secundū substantiæ mēsuram à bono viro arbitratā: quod videlicet apud nostras leges [m] viri boni arbitratu dicit: hoc ipso custodiendo, vel si coniugem quidem habet: filios autem naturales sicut est aucta portio descendentium sic & ascendentium debet dici aucta, vt diximus: vt s. de trien. & semi. §. j. in fi. col. iij.
q Sanciuimus. s. e. cōst. in §. decretis. vsq̄ ad istū. §.
r Quibusdam constitutionibus. vt C. de confir. tu. l. fine. & facit. ff. de confir. tu. l. natura li. j. respon.
s Dispositū. vt C. quādo mu. tu. offi. fun. po. l. fin.
t Non enim. interpositio est.
v Participiū. licet enumerare has personas promiserit, male tamen enumerat. Tu ergo dic q̄ inter quascunque personas matrimonium prohibetur, habēt locū quæ hic dicūtur, vt nec filius alendus sit, nec beneficiū aliquid habeat ex hac lege. Sūt autē quatuordecim modi, q̄bus prohibētur & not. eos insti. de nup. §. sunt & aliæ. vnde iam nō est quæstio de filio sacerdotis cum ipse matrimoniū cōtrahere non possit: vt s. quomodo opor. episc. nec de aliquo prætorum modorum. Sed q̄ro, an à matre possunt habere beneficium? hic dicas vt dixi insti. ad sena. Orfic. §. j. sed licet nō habeat huius. l. participium, vt nō possit curiæ offerri, vel legitimari, vel alia facere, quæ naturalib⁹ hac constitu. permittuntur: quæro tamen an princeps possit eos facere legitimos, si dicat non obstante hac lege, puto quod sic: vt arg ff. de legas. iij. l. si quis. in prin. & ff. de nata. re. l. quæris. & C. de legi. & cō. l. digna. Itē licet à patre non relinquatur nunquid ab extraneo potest relinqui, vel dare aliqd quolibet titulo inter viuos? puto q̄ sic, cum hac. l. non prohibeantur. omnia enim licent, quæ expresse prohibita

& ex defuncta cōcubina sibi natos, & illi alātur ab eius successoribus. De nepotibus em̄ naturalibus, quæ iā à nobis spāliter etiā de ipsis dispositā [n] sunt obtineant. In q̄bus enim casibus naturales filios vocauimus ad successionem, in iis quoque & ipsi decentem naturalibus patribus deuotionem seruent, eadēq̄ mensura sicut parē tes prospiciūt naturalibus filiis secundum nostram legē [o], & ipsi parentibus cōpensent [p], siue in successionibus, siue in alimētis, sicut superi⁹ sanciuimus [q]. Quoniā verò & dudum in quibusdam constitutionibus [r] dictum est, oportere, in quibus patres donant filiis, aut relinquunt, in his etiam curatores eis præbere, confirmādos tamen: hoc ratum esse etiam nunc ponimus, dātes & matri (secundū quod iam de his dispositum [s] est) & naturalium tutelā agere filiorum, omnia agenti quę cunq̄ in legitimis definita sunt filiis. Vltima siquidem nos pars legis expectat, vt ipsa competentem suscipiat ordinem: & enumeremus, qui neque ipso naturaliū nomine digni sunt. Primum quidem omnis, qui ex complexibus (nō enim [t] hoc vocamus nuptias) aut nefariis, aut incestis, aut dānatis processerit, iste neque naturalis nominatur, neque alēdus est à parentibus, neque habebit quoddam ad præsentem legem participium [v]. Vnde certa à Constantino piæ memoriæ in con-

hibita non sunt: vt ff. ex quibus causis ma. l. necnon. §. quid eis. propterea & honorem sortiri potest cū emolumento. ff. de dec. l. generaliter. §. spurios. pater tamē etiam ipsi inter viuos donare nō potest: vt C. de incenup. l. si quis incest. Sed quid si pater nō instituat nec̄ donet: sed aliū instituat & talē substituat? Rñ. potest forte distingui: vt si vulgariter, non possit: quia patris hęres esse videtur si pupillariter, possit quasi pupilli sit hęres, vt instit. de pupil. sub. §. i. & ff. de pupil. substi. l. si is. Vel loquitur hęc l. si is. quando licet non totū, aliqd tñ potest relinqui. A.

Licet, quod expresse nō prohibetur.

a In constitutione. quę est. C. de nat. lib. l. j.

b Præponimus. quia phibeat nuptias inter senatores & libertas: qđ hodie licet: vt ff. vt lice. dece. §. si quis.

c DE TEstibus.

Quia de probatione, quæ fit per vocem mortuam. i. per scripturam, dictum est suprà, de fide instru. videamus nūc de ea, quæ fit per viuam. i. per testes. Vel dic quia vsus testium est frequens, ideo de testibus dicit: vt infrà, eo in princi.

d TEstium. Vtilitas. Frequens est vsus testium: vt ff. e. l. j. ergo de his vtile fuit inuenire, & vtile est diligenter tractare: vt ff. de lib. leg. l. legaui. in prin. & est hæc vtilitas adinuenta propter probationes: vt hic dicit, ne facultas probationum angustetur: vt C. de hæreti. & manichæ. l. quoniam. in fi.

e Dudum. nō solum enim à legibus, sed etiam in veteri testamento. Vnde illud, In ore duorum vel trium stat omne verbum.

Duobus fides est adhibenda.

f Actorum. neutraliter & generaliter accipe: vt ff. de verb. sig. l. Labeo. & ff. de of. conf. l. j. Vel dic actorum. i. agentium: quia actores consueuerunt probare per testes: vt C. de prob. l. actor. licet & qñq reus probat: vt ff. de exce. l. j. Itē & alibi: vt ff. de ꝓba. l. circa.

g Et calliditate. repete, & nec callidi &c. & est calliditas in tacendo, qđ est verum: vt ff. de act. em. l. j. §. 4. & 1. Iuiianus. §. idem Iulianus. sed fallacia fit in dicendo, quod dicendum non est: vt ff. de furt. l. falsus. §. si quis nihil. & ff. de act. emp. l. Iulianus. §. si venditor.

h Plurima hominum. & alias plurimorum hominum: & alias plurima hominum.

i Animas. i. testiū. vel producentium eos, secundum Al.

k Ordo causæ. ita construe, ne ordo causæ piciliē plurima. i. maxima calliditate hominum aduenientē migrare: aliasin contrariū. i. in malū vel in perditionem. Vel illud, os quod mentitur occidit animā. & ita secūdum hoc ordo causæ dicitur: vt qui bonā causam habet, debeat vincere: qui verò malam, debeat perdere. vertitur autem hic ordo in cōtrarium, quando non sic testantur testes, vt verum dicant. Vel dic quod ordo causæ est, ne quid lateat veritatē eius. ergo cōtrariū. i. veritatis suppresio, siue mutatio: vt §. de ſi. instr. in prin. & ff. ad le. Corneliam de fal. l. quid sit. dico ergo migrare in contrarium, id est, in falsitatem.

l Testantur. id est, dicunt. nam de principalibus causæ hoc est actore & reo dicit: & ideo dic testantur: quia coram testibus plurimis plerūq̄ talia dicuntur & coram iudice & aliis: & ita verbū testātur, non ponitur, pro testimonio testiū. vel dic, quod est verius, quod de testibus dicit: vt patet infra, statim ibi, omnino enim &c.

† Hal. simul ac tamē maior animos hominum incesit improbitas, periculū erit, ne ordo ac series rei in contrariū abeat.

m Occultentur. scilicet testes. alias occultetur, scilicet veritas. & alias occultent, scilicet testes. & tunc plana est.

n Scientes. s. ea quæ vera sunt.

o Alia verò. i. falsa, corrupti forte pecuniæ.

p Aut. pro, id est.

q Confitentur. scilicet vt veritas amplius occultetur, secundum Albe.

r Secundum ea. scilicet quæ vera sunt, cum iudex secundum eorum dicta debeat iudicare: vt ff. de officio præsi. l. illicitas. §. veritas.

q Petim

stitutione [a] ad Gregorium scripta, quædam de talibus dicta sunt filiis: sed hanc non recipimus, quoniam & non vtendo perempta est. Phœniciarchorū enim, & Syriarchorū, & magistratuum, & insignium meminit, & clarissimorū, & nec̄ naturales esse vult ex his procedentes: amouēs eis etiam imperialis munificentiæ mansuetudinem. Quā videlicet constitutionem omnino perimimus. Hæc à nobis sancita sunt, & nulla penitus ignorantia nostrarū erit legum, nec qui sunt legitimi: qui verò naturales, nec quomodo eis legitima iura dātur: aut quomodo etiā naturales permanentes promerentur humanitatē: & quomodo etiā ipsi cōpetēter honorati sunt, ab eorū, qui nec̄ naturales dici digni sunt, communione segregati. Quæ igitur placuerunt nobis, & ad hominum medelā atq̄ naturæ supplementū per hāc legē decreta sunt, tua sublimitas faciat omnib⁹ manifesta, prograāmatibus propositis, per quæ omnibus lex erit aperta, cognoscentibus quomodo in talibus conuersentur, & nostram considerantibus prouidentiam, qui omni alij occupationi eorum præponimus [b] vtilitatem.

TITVLVS II.

DE TESTIBVS [c].

Facultas probandi per testes adinuenta est, ne veritas lateat, & vt negata pateſiant: non tamen hoc possunt omnes in testes induci: sed qui sunt bonæ opinionis & famæ, omni suspicione carentes. Angelus.

Imper. Iustinia. A. Ioanni gloriosissi. prætoriorum Oriētis præfecto, iterum exconsule & patricio.

TEstium propter probationes vtilitas [d] adinuēta quidē dudum [e] est, ne quid lateat facilè actorū [f], † calliditate [g] plurima hominū [h] adinueniēte, animas [i] periclitetur migrare in cōtrariū ordo causæ [k]. Nō enim, vt patiantur, quæ gesta sunt, testātur [l] plurimi: sed quatenus adhuc amplius occultent [m]: nā alia quidē scientes [n], alia verò [o] pronūciātes, aut [p] quæ nō sunt, dicētes: hoc ipso cōfitētur [q], quia ea, quæ verè sciūt, neque volunt patefieri, nec̄ secundum ea [r] proferri iudicia sed quæ nunquam facta

† Haloā. In vniuersum itaq; testimonij dictionem abrogare, obrerū vsum noxium periculosum est.

Probandi modi sunt quatuor.

a Perimere testimonia. subaudi malum est, vel subaudi volunt quidam calliditate sua: vt dixi.

b Incautum est. i. cautio rerum nō est. q. d. nō est res aperta nec potest aperiri alias nisi per testes, vt subiicit. & ita incautum ponitur in vim substātiui. vel dic incautum. i. nō est cautū per scripturam. vt enim dicitur cautio in scriptis, vt C. de verb. sign. l. sancimus. sic ecōtra vbi nō est scriptura, dicitur incautum.

c Plurimis. scilicet negotiis.

d Nō aliter. non q̄ alię nō sint probationes, licet hic de facto deficiant. sunt enim quatuor modi p̄bandi: per testes, vt hoc tit. & eod. & C. eo. Item per instrumēta: vt ſ. de fide instr. Item per confessionem partium: vt C. de confes. & ff. eo. tit. per totū. Item secūdū M. est quartus modus. ſ. iudicis cōscientia: vt ff. ſi regū. l. ſi irruptiōe. §. fi. sed lo. contra: vt ff. de off. præſi. l. illicitas. §. veritas. & q̄. d. l. ſi irruptione, dicitur, cū suis concor. locum habet, quando vt iudici erat notū. potest ergo euenire, q̄ omnes aliæ species deficiunt: sed q̄ testes veritas pōt inueniri: quia acrē nisi cautè dicāt, malū effect. vt hic dicit.

e Pronunciantibus. i. veritatem exprimentibus.

f Legislatores. duo dixerunt legislatores: vnum vt omnibus liceret testificari. Itē q̄ vilissimis nō liceat. Sed vbi prohibita erunt? Resp tunc quando alios repulerūt ipso iure, vt impuberes & seruos, & alios iudicis officio, & horum alios propter inimicitiam, & alios propter amicitiā, & alios propter paupertatem, & alios propter infamiam: vt ff. e. l. testium. §. lege Iul. & ff. de accu. l. nonnulli. Item alios ratione potestatis: vt C. de test. l. ij. & ff. e. l. idonei. alios ratione reuerentiæ: vt C. e. l. parentes. & l. libertorum. & hic eadē nos approbamus: vt ſ. e. §. nos igit. in fi. §. & §. sancimus.

g Ipso testium nomine. nedū officio. ſ. vt nec testes vocarentur, nec officium testium haberent: & ita ex quo nomine carent, etiam effectu carebunt: vt C. de feriis. l. à nullo iudice.

Nomine carens, caret & effectu.

h Schemate. i. ordine.

i Quia verò nam sola prohibitione cōtenti esse nō debemus: vt ſ. de depositō & den. §. j. & ideo præcipit fieri subtilem experientiam: vt subiicit.

k Possibile sic insti. de actio. §. curare.

l Minorare. sic. C. de fideicom. l. fi.

m Quiddā. vbi non poterat sciri veritas, nisi per testes: & tamen ipsi non dixerunt verum, vt diximus supra, eodem. in fi. ſ. respon.

n In testamento. inuenimus dico.

o Apertè. testium dico.

p Nouissimè id est, tandem.

q Fieret. ſ. in scriptis. & nondum esset completum.

sunt, hæc & pronūciant, & ad iudiciū deduci quę runt. † omnino itaq; perimere testimonia [a] vsu rerum incautū est [b]: plurimis [c] existentibus, quæ non aliter [d] patefiunt, nisi testibus pronunciantibus [e]. Licere autem omnibus etiā valde vilissimis testimonium perhibere, & antenos prohibuerūt legislatores [f]: scilicet multas exceptiones faciētes, & plurimos excludentes etiā ipso testiū nomine [g] vel schemate [h]. Quia verò [i] neque post has prohibitiones adhuc purum est testium opus: existimauimus oportere & nos adiicere aliqd caſ subtilitati, & falsa testimonia, quantū est possibile [k] minorare [l]. Tale enim quiddā [m] etiā tunc apud clarissimū Bithyniæ prouinciæ iudicē iustum inuenimus in testamento [n], ostensa testium falsitate pessima aptè [o] conuictorum, & nouissimè [p] confessorum. quia cùm testamentū fieret [q], & fuisset defuncta testatrix, testiū quidam tenentes iam mortuę manum, ita [r] per chartā virgam factam, & ex latere deductam traxerunt, & signū venerabile [s] crucis videri scripsisse defunctā parauerunt [t]. Nos igitur ad hoc respiciētes, alia quidem de modo [v] testium, alia verò de eorū statu [x] existimauimus oportere decernere [y]. Quæ itaq; dicta sunt ab antiquis legislatoribus in prohibitione horū, quod suspenderunt [z] testimoniū perhibere, rata omnia ponimus. Sancimus autē, & præcipuè in hac maxima & felicissima ciuitate [a] (vbi plurima cōsistit, fauente Deo nostro sermoni, multorum [b] † bonorumq; copia virorū) bonæ opinionis [c] esse oportere testes, & aut carentes huiusmodi derogatione [d] per dignitatis [e], aut

r Ita. scilicet tenentes. Ac.

s Venerabile. mos erat antiquitus: vt saltem signum crucis testator vel testatrix scriberet, etiam si ignarus esset literarū: vt arg. C. de iur. delib. l. fi. §. subscriptionem.

t Parauerunt. ita omnia præposuerunt.

v De modo. alias de modo: & tūc de modo, id est, qualiter & quoties producantur: vt ſ. e. §. quia verò. & alias est de domo. & tūc i. vt nimis remotè habentes domum, non compellantur venire: vt supra e. §. quoniam.

x De eorum statu. vt ſ. eo. §. ſi verò dicatur.

y Detinere. i. destruere ne fiant. vel detinere quædam de antiquis, sed nō omnia. alias decernere.

z Quos suspenderūt. id est, suspensos vel remotos, à dicēdo testimonio antiqui legislatores fecerunt: alias, vt diximus ſ. eo. §. licet. in prin. Acc.

† Multa Legatitutopiaq; norum rorum.

a Felicissima ciuitate. ſ. Constantinopoli. Sed quid si homines vnius villæ, vel loci omnes sunt infames: nūquid inter se testificabuntur? Respō. sic: quia nil dolosus doloso: vt C. de hær. & ma. l. quoniam. Item paria delicta mutua compensatione tolluntur: vt ff. so. ma. l. viro. Vel dic, quod iudex debet eos remouere, etiam si partes consentiant. & hoc innuit verbum præcipue hic positum: vt est arg. ff. de procu. l. filiusfamilias. §. veterani. & C. de tempo. app. l. ij. §. fi. vel etiam vt primo dixi. & dic quod abundat maximè: vt C. de test. ma. l. ſi. §. ij.

b Multorum. alias multitudo. & alias multorum.

c Opinionis. id est, famæ. sic & alias sæpe reperies. & quandoque dicitur existimatio: vt ff. de va. cogn. l. cognitionum. §. existimatio.

d Derogatione. i. suspicione, quæ famæ derogat.

e Per dignitatis. Nota maiorem fidem debere haberi ei, qui in dignitate est positus. nam & alias creditur magis decurioni, quam plebeio, vt ff. eodem. l. iij. §. ij. Item à satisdatione iudicio sisti quis propter dignitatem releuatur: C. de dignita. l. penultima, libr. xij. Et est duplex ratio: quia non est necesse, quod alterius potentiam timeat: quod in teste est necesse: vt C. eodem. l. eos. Item quia ad dignitatem homines honesti eliguntur, non ante notatæ opinionis: vt C. de digni.

Dig releu multi

digni l. ij. quod in testibus est necesse, vt honestioribus credatur: vt ff. eod. l. ob carmen. non tamen hæc adeo procedunt vt vnisoli credatur: vt C. eo. l. iurisdicendi. Accur.

a Militiæ. magis enim creditur militi, quã pagano. vnde etiam vni militi quandoque creditur: vt ff. de re mili. l. non omnes. §. barbaris.

b Diuitiarum. No. quod plus diuiti, quàm pauperi creditur: vt insti. de suspect. tut. in fi. tit. & ff. de exc. tut. l. spadonẽ. §. fi. qa facilius est, vt pecunia corrumpatur: quod nõ est necesse in teste: vt ff. eo. l. ij. Accur.

c Officij. causam. id est, artis laudabilis: vt ĩ nouellis. vel dic officij publici: vt quia tabellio erat: cui soli quãdoque creditur: vt ff. de fide instr. §. si vero nullus. & C. ad l. Cor. de fal. l. si qs decurio. Sed nunquid admittetur aliquis, nisi probetur per aliquem de his modis? Videt quod non. sed certe imo vt subiicit. & semper præsumitur bonus, nisi probetur contrarium. debet autẽ à vicinis iudex ingrere de bonitate & legalitate testis: vt arg. ff. de fun. instr. l. cum de lanionis. §. asinam. & ff. de quæstio. l. de minore. §. pen.

d Ex vtroque. s. latere litigantium, secundum Al. Vel dic, id est, vndique. q. d. licet nec dignitatem, nec militiam, nec officium, nec diuitias habeat: tamen creditur ei, si est fide dignus: vt hic, & ff. de verb. ob. l. si quis ita stipulatus. & instit. de suspe. tu. §. fin.

e Ignobiles. Not. ignobiles. nã non propter hoc qđ artifex sit, repellitur: sed quia ignobilis: vt sunt carpẽtarij, qui stant in curia cõmunis. vilissimi autẽ possunt dici spanaldi sine arte obscuri abiectæ personæ: vt C. de inces. nupt. l. humilem.

f Sed. s. tales admittendi sunt.

g Moderata est. in bonis moribus: vt & ff. de tut. & cur. da. ab his. l. scire. §. pe. Sed per quos hæc probantur? Respon. per alios: vt in nouel. eo. & §. si vero dicatur. sed quidam dicunt per se ipsos: quod est nimis graue: vt C. de testib. l. nimis.

h Si vero ignoti. Not. ignotum non admisti. sic & C. de fur. deli. l. ff. §. finautẽ. & ĩ. de fide instru. §. oportet. col. viij.

i Festinantes. non tamen ex hoc solo, quod festinat, veritatem corrumpit, sed ex hoc non admittuntur si militiæ [a], aut diuitiarũ [b] aut officij causam [c]: aut si nõ tales cõsistant, ex vtroque [d] tamẽ, quia fide digni sunt testimoniũ perhibere. Et non quosdã artifices ignobiles [e], neq; vtilissimos, neq; nimis obscuros ad testimonium procedere: sed [f] vt si qua de eis dubitatio fuerit, possit facilè demonstrari testium vita, quia inculpabilis atque moderata est [g].

Testibus ignotis veritatem corrumpere festinantibus non est sine tortura credendum, & eos debent torquere iudices in administratione positi: alias per apparitorem prætoris fit tortura: sed in prouincia per defensorem locorum. Ang.

Si verò ignoti [h] quidã fuerint vndique, & aliqd apparuerint circa testimonij veritatẽ corrumpere festinantes [i]: posse eos etiã verberibus [k] sub iacere. Et iudices, si quidẽ administratores [l] fuerint, hoc ipsi agant [m]. Si verò alij præter eos sunt qui administrationes habent: ipsi quidẽ assumãt apparitorem magnificentissimi prætoris plebis [n], in prouincia verò locorum defensorẽ: & per eos inferant eis verberũ experimentũ: quatenus propter hoc nihil celent veritatis [o]: aut etiã capiantur [p] per hãc viam pecuniis testimonium perhibere, aut aliter [q] circa hoc malignantes.

In confessione soluti debiti in instrumentis contracti sunt adhibendi testes, qui non sint fortuiti vel transeuntes. quod etiam in testamento seruatur, iure antiquo seruato. Barto.

Et licet dudum [r] nullã in debitis ex scripto factis non scriptarum solutionum probationem per testes suscipi sanciuerimus, nisi secũdum obseruationem ibi dictã, quam scilicet valere præcipimus: attamen etiam nunc hoc renouamus [s]. Si eĩ scriptũ sit [t] debitum, & non scripta [v] proferatur solutionis à litigãtibus [x] per testes [y] probatio: tunc [z] susceptibilem eam apud iudices esse, dum ad hoc ipsum assumantur [a] te-

ne tormenti: vt hic, & in decret. v. q. §. illi.

k Verberibus. id est, tormentis.

l Administratores. id est, ordinarij.

m Agant. i. tormentis subiiciant Al. & sic admittuntur ignoti & viles cum tormentis. Sed contra. ĩ. proxi. Sol. ille secundũ istum intelligitur. Vel dic in subsidiũ admittũtur, vt hic non aliter: vt ibi. argu. C. de hære. l. quoniam. Vel dic si iudex vilitatem scit, non admittit: vt ibi: cum ignoratur: vt hic, sed cum tormentis. Alij tamen dicunt qđ admittuntur, si vilitas eis non opponatur: vt arg. ff. de inoff. test. l. posthumus. §. si quis.

n Plebis. l. in ciuitate regia.

o Veritatis. pertinentis ad rem. Et not. hic arg. quod testes pro vtraque parte debẽt reddere testimonium: vt plene dixi ĩ. de sanct. episc. §. nulli.

p Capiantur. i. caute deprehẽdantur, scilicet testes ignoti.

q Aut aliter. scilicet sine pecunia: vt quia gratia vel odio.

r Et licet dudum. s. in illa constitut. quæ est. C. eo. l. tertium.

s Renouamus. nõ corrigendo, sed potius ad memoriam reducendo, & addẽdo scilicet vt rogentur, vt subiicit, si enim, &c. Et nota, hic quia de scriptura à debitore facta dicit, scilicet qualiter scripsit se debere: & subsequenter à creditore, s. qualiter scripsit sibi solutum. Idem tamen & si per tabellionem fuit scriptum.

t Scriptum sit. quod est tunc, cum partes conueniunt, vt non aliter contrahant, quàm per scripturam: vt C. de fide instrum. l. contractus. vel dic vt ibi. Accursius.

v Et non scripta. scilicet à creditore. quæ scriptura dicitur apocha, vel etiam à tabellione aliquo.

x A litigantibus. s. debitoribus. Accur.

y Per testes. s. sub probatione.

z Tunc. scilicet demum: & non alias, id est, susceptibilem.

a Assumantur. q. d. tales debent esse testes, quibus fuerit negotium patefactum, vt viderent solutionem: & rogati sunt, vt testes sint: vt hic, & infra, eodem, in fine huius. §. ibi, sed exigimus, &c. & quia indefinite dicit hic testes: sumunt quidam argumentum, quod duo sufficiant: vt argumento. ff. de testibus. lege, vbi. & sic dicunt corrigi, quod est. C. de

Leges veteres non obseruas determinant.

testi.l.testium.vbi testes v.exigebãtur.Sed tu dic, qđ hæc secundum illam intelligitur: cum vet eres leges nouas determinent,vt ff.de leg.& senatusconsl.nam & posteriores.

a Testes.scilicet quinque.

b Pro faciẽda solutione.duorũ alterum debẽt testificari,s.vel quod solutionem viderint, vel confessionem, siue memoriã confessiõis vel solutionis factæ à creditore tempore præcedenti.Et ex eo.qđ dicit confessionem sumit Ioan.arg.qđ confessio facta coram vicinis extra iudiciũ valet:& pter hoc ex hoc.§. posuit auth. vnam C.de cõfes.sed hoc est ad liberandũ: vnde valet:secus si ad obligandũ, nisi fiat iudicio: vt ff. de inter.actio.l.j. i fi. nisi sit confessio cum causa:quo casu si est mutui post biẽnium dotis:tũc seruat quod est j.de temp.nõ so.pe. §.j. & ij. si autem alia causa: tunc statim: vt ff.de prob.l. cũ de indebito. §. fin. & C.de non num. pecu.l.generaliter. Accur.

† Facit ad hoc c. cum causam.cũ gl. super verbo de causis. extra, de titu. 12 Felinus in capit.si cautio.extra, de fi. de instrumen. plene tractat de confessione extraiudiciali.&ibi vide.

c Aut.subaudi.p.

d Etiam.pro,id est.

e Causam.s.si non viri ita boni,debent facere cãm testimonij manifestã:hoc modo: quia iudex interrogabit eos de circunstantiis qualiter sit:quale tempus erat tunc,& similia.Itẽ de die, nam ad hoc debẽt respondere:vt hic,& C.eo.l.solam.& ff.ad Syl.l. prius. secundũ vnam literã,quæ est ibi. Itẽ fortiter est quærendũ.s.vt videatur qua trepidatione, vel constantia respõdeant.Nam hæc faciũt ad veritatem illuminandam:vt ff.de quæstio.l.de minore.§.tormenta.Itẽ nota quod ex hoc verbo sumimus arg. quod testis cãm sui dicti debeat dicere,licet in suspectis faciam loqui.

Testis cãsam sui dicti debet.

& pro hoc est.C.eo.l.j.& ff.de transact.l.cum hi.§.in causa.Alij debent facere causam testimonij manifestã per famam cõsentientem:nam fama confirmat rẽ, de qua agitur:vt ff.de test.l.ilj.§.eiusdem. Acc.

Fama cõfirmat rẽ, de qua agitur.

f Ex transitu.i.transeuntibus non rogatis.

g Valere ratione.id est,nulla ratione volumus vasere.

h Aliquos.scilicet, creditores.

i Dicentes.hoc quod sequitur.

k Accepisse.id est,recepisse.

l Ab aliquo.creditore.

m Debere alicui.hæc verba innuũt cũ superioribus vt in solutione & cõfessione solutionis & in obligatione necesse sit rogatum esse testem.Et ita corrigitur quod est ff.de testib.l.ad fidem.Vel, quod est verius, hic loquitur cum celebratur in scriptis obligatio,de qua dissoluenda principaliter,& de contrahenda hic posuit.& dicitur.C.eo.l.testium.

testes [a], vt pro facienda solutione [b] aut memoria factæ alicui iam solutiõis, & confessione eius,[q] pecunias accepit, testimoniũ perhibeant viri fide digni constituti: aut [c] etiã [d] causam [e] testimonij fortè faciãt manifestam. † Hæc autẽ inania & ex transitu [f] perhibita testimonia, nulla modis omnibus valere ratione [g]:& huiusmodi quædam fingere testimonia, vt propter aliud quoddã opus aduenies, audiat aliquos [h] dicentes [i] accepisse [k] ab aliquo [l] aurũ,aut debere alicui [m].Hęc [n] nãque apertè nobis suspecta sunt, & nulla digna ratione: dum quando [o] & tale aliquid in iudicãdo inuenimus, eò quòd cũm multæ pecuniæ dicantur solutæ [p], tabularij duo tantummodo hoc dixerunt audisse [q] se,teste præsente nullo [r],& debitum in scriptis cõstitutum [s], & fatẽte scribere [t] ex hoc sciente,& valente per [v] proprias literas hæc manifesta facere.quod [v] ex illo [x] odio habentes, occasionẽ præsentis [y] accepimus legis. Et iterum adductus est aliqs [z] alius similis calumnianti [a] & præsentibus testibus ad hoc, & coram tabulario deposuit [b] apud semetipsum debita esse.& is quidem, qui mercede hoc egit,decesit:alius autẽ exactus est debitum,quod ab alio quodam,tanquã ab eo scilicet confessum est, Deo huiusmodi omnino nõ in dulgẽte [c] occultari.Neq; igitur huiusmodi [d] credimus testimoniis, aut tabulariorum(sicut prædi-

n Hæc.scilicet testimonia.

o Dum quando.i.aliquando,vel dic pro quia.

p Solutæ.scilicet creditori.

q Audisse.scilicet pecunias solutas.

r Præsente nullo.quomodo nullus,cũ duo tabelliones fuerint? Respõ. supple rogato.Ipsi enim rogati nõ fuerunt. vel dic quod ipsi audiuerunt alios dicẽtes,nõ autem confessionem creditoris.&ita de auditu alieno non potuerunt reddere testimonium, nisi in casu:vt proba.l.si arbiter.

s Constitutum. scilicet, esse dixerunt.

t Et fatente scribere.hic est sensus, quia confitebatur creditor se scire scribere & hoc sciebat,& poterat omnia facere manifesta p scripturã: & nõ fecit. vñ imputandũ est debitori, quod hoc fieri nõ fecit.vel sic lege:& facientem scribere nullo,& supple & nullo scitẽte ex hoc s. quod factũ erat & nullo valẽte,& sic semper repetitur & nullo.

v Quod.scilicet factum vel negotium.

x Ex illo. scilicet,tempore. Albericus. vel dic,negotio.

y Præsentis.dictæ in hoc.§.& dicetur etiam in hoc sequenti respon.

z Et iterum alius.scilicet casus.

a Similis calumnianti. scilicet superiori. quasi dicat, similiter recipit calumniam sicut superior.

b Deposuit.i.sacramento firmauit:& ponas casum in debitore hoc modo. Aliquis mercede accepta à vero debitore confessus est in præsentia testium & tabularij se debere, dicendo se Titium verum debitorem, cum esset Caius: & iste decesit. Titius verus debitor exactus est, quia confessus est per sacramentum veritatem: quasi à se confessum & in confessione deductum, quod ab aliquo quodam, id est, Caio, in confessione deductum fuerat, secundum Alber. Vel pone in creditore hoc modo: putatiuus creditor fecit debitorem sibi confiteri,cum aliis teneretur:& ad hoc testes vocauit, quos mercede quæsiuit: sed postea Deus reuelauit,& fuit exactum ab eo cui soluit. Vel tertio alius fuit confessus se debere, quod alius debebat, & vero debitore decedente fuit exactus, qui fuit confessus.: & hoc fuit postea scitum. Deo,&c.

c Indulgente. Nota, ex hac litera. quod nullum quid potest esse tam secretum, quin reueletur.

Nil tã secretum quin al quãdo p teat.

d Huiusmodi. de quibus dixi in proximo §. & iterum.

Præ

a Prædixim⁹. ſ. §. dum quando.
b Eo quod literis. q. d. hæc cauſa non me mouet.
c Apud quem. i. apud aliquem.
d Scribere. ſ. volunt.
e Confiteri. ſ. volunt.
f Indubiam. nã ſi volunt indubitatam dare fidem: nõ ſufficiunt ſupradicta, niſi ſint rogati.
g Eas. ſ. probationes.
h Veracibus. ſubaudi pro.
i Sed exigimus ſ. vt probetur hoc ꝙ &c. & ſic nota qđ partes ipſę rogant teſtes.
k In hoc ipſum. ſ. vt eſſent teſtes.
l Eos. ſ. rogatos, & bonę opinionis cõſtitutos: hoc ꝙ etiam in teſtamentis ſit: vt hic, & ff. de teſta. l. hæredes. in fine.
m Quod in teſtamentis. ſ. habet locum.
n Et ita cautam. ſicut in teſtamẽto.
o Et neq; atteſtationem. ſ. ſubſcriptionem ipſius creditoris, qua cauetur ſe recepiſſe, atteſtationẽ dico non habẽtem &c. alias autem multum facit hæc depoſitio: vt C. de fide inſſo. l. pe. & de iu. emphy. l. pe. §. ſi nautem.
p Subſcriptionẽ. debet enim diſpoſitionem per ſuas literas declarare ſi literas ſciat: vt in nouel. eo. Ac.
q Quales. ſ. bonę opinionis cõſtituti & ad hæc rogati: vt ſ. innuitur.
r Et ſuppliciis. inuẽt quod etiam nõ fide dignus, ex quo eſt rogatus, creditur ei ſine tormẽtis, alias non: vt ſ. eo. §. & licet. & ſ. ſi verò ignoti.
s Contraria dicant ſibi. vt quia aliquis cõtradicit ſibiipſi: & tunc repellitur prorſus: vt hic, & ff. quando appellan. ſit. l. ij. §. ſed ſi alius. & C. de furt. l. ſ ſi autem. vnus alteri contradicat: tunc iudex conſiderat & credit veracioribus inter aduerſantes: vt hic ſubiicit, & ff. eodem. l. ob carmen. §. ſi teſtes. & de probat. l. cum de ætate. Sed aliud eſt in inſtrumẽtis ab eadem parte productis ſibi contradicentibus; quia nulli creditur: vt C. de fide inſtru. l. ſcripturæ. & eſt ratio: quia qui ſcripturas inducit, potuit prouidere ne contrarias induceret: non autem ille, qui teſtes contrarios inducit. Alij tamen, vt M. dicunt, ꝙ hoc reſponſum intelligitur quando à diuerſis partibus producti cõtradicũt: ſi autem ab eadem, idem ꝙ in ſcripturis dicunt. Sed ſecundum nos quid dices, quando à diuerſis ptibus producti cõtradicunt? Reſp. primò numero, ſecundò dignitati eorũ ſtandum: vt ff. e. l. iij. §. idem. & l. ob carmen. §. ſi teſtes. Ac.
t Teſtificentur, ſ. contraria.
v Animaduerte ſ. volumus. Acc.
x Si verò aſtu. i. dolo, vel malitia, & poteſt loqui qñ ab vna parte tantum ſunt, et melius quia diuerſis.
y Derelinqui. ſed verberib⁹, vel tormentis ſolent ſubiici: vt hic, & ff. de quæſt. l. ex libero. & l. vnius. §. teſtes. & C. de teſt. l. nullum. Item & lege Cornelia de falſis accuſatur: vt ff. de teſt. l. qui falſo. & ff. ad legem Cornel. de fal. l. eos.
z Sæpe. ſ. bis vel ter, vt ſubiicit. & ita no. ꝙ ſæpe pro duabus vel tribus vicibus ponitur. et duæ vices conſuetudinem inducũt. C. de epiſco. audi. l. ij. in fi.
a Concluſerint. id eſt, renunciauerint. pductioni teſtium. Ac.
b Excepta. id eſt, recepta & illi cognita, qui eos deducit. Ac.
c Concludente. id eſt, renunciãte: vt modo dixi.
d Editum. alias ꝫditum. & alias aditum. & ſemper eſt ſenſus. i. apertũ ram teſtium.
e Non adeſſe. i. non concedi. Ac.
f Prioribus. i. quæ dicta ſunt prius. Ac.
g Non productionem. ſ. veram. ſed malitioſam.
h Eorum. ſ. teſtium.
i Depoſitionibus. i. dictis.
k Editionem. i. dicta teſtium ſuorum.
l Teſtationes in quaterno notarij.

† Halo-ander neque ita vt vera perſeuerent corrumpere concedimus.

ximus [z]) depoſitionibus eò ꝙ literis [b] eruditi ſint, qui confiteri volũt apud quem [c], & ſcribere [d], aut in iudicio confiteri [e], & dare rei fidẽ indubiam [f], † neq; manere eas [g] veracibus [h] peſtiferas concedimus, neq; ſi tale aliquid factũ eſt, recipimus ſed exigimus [i] quod deprecatum eſt, ab eo, qui deduxit teſtes in hoc ipſum [k] & hoc per teſtationes demonſtrare neceſſe eſt eos [l] (hoc quod [m] in teſtamentis) rogatos, & bonæ opinionis cõſtitutos, & ita cautã [n] ſuſcipere ab eis probationẽ: & neq; atteſtationẽ [o] deinceps, neq; teſtiũ habentẽ præſentiã & depoſitionẽ & ſubſcriptionẽ [p] tenere. Si verò nõ hmõi cõſtituti teſtes ſint, quales [q] pridẽ ediximus: & ſuppliciis [r] ſubdi eos ꝓcipimus. Si verò quidã apertè contraria dicãt ſibi [s], aut alterutris teſtificentẽ [t]: maximè iudices hocaĩaduertere [v]: & ſi veraciora teſtificatis aduerſantes inuenerint, eiiciãt quidem eiuſmodi teſtationes: ea autẽ, quæ à dignioribus fide & plurimis dicta fuerint, conſiderent. Si verò aſtu [x] apparuerint malignantes, & ex hoc incidentes in cõtrarietatem: neque immunes eos derelinqui [y], niſi ſecundum aliquem errorem fortuĩtum, & non aſtu contraria dicẽtes demõſtrẽtur.

Poſt dicta teſtificata impeditur noua teſtium productio: ſed antequam ſint teſtificata dicta, prima ſecunda & tertia productio fieri poteſt, ſiue ſit certum, quod quis teſtificata non dixit ſiue dubium: quarta verò productio non admittitur ſine ſolemnitate huius. §. Ange.

Quia verò † multi ſæpe [z] teſtes producunt, & tertiò hoc agentes: poſtea mox vt cõcluſerint [a], & excepta [b] fuerint teſtimonia, tẽtantes interpellationibus nouis importuni eſſe, & velle etiam quartò deducere teſtes: ſancimus noſtros iudices hoc maximè conſiderare, & ſi tertiò producti iam ſint teſtes: & ab eo, qui teſtes deduxit cõcludente [c], & editum [d] accipiente, iterum petantur teſtes: hoc omnino non adeſſe [e] † vtpote ſuſpicione habita, ne fortè relictis quidem prioribus [f], & dudum manifeſtis propter eorum teſtimonia factis, ille nõ productionem [g] teſtium, ſed de præcedẽtibus, aut non teſtificatis additamẽtũ, aut eorum [h] depoſitionibus [i] emendationem deſideret. Si verò † deducens quidem teſtes, editionem [k] nondum acceperit, neq; perlegerit teſtationes [l], neque ipſe, neque aliquis aduocato-

†De materia hu-ius §. vide in cap. fraternitatis. cũ glo. ſuper verbo nouis. vbi ſunt multæ cõcor. ad hãc materiã pertinentes. ex tra, eo tit. & aliquid in c. cõſtitutis. & in gl. ſ. in fi. extra, eo. titu. & ex hoc §. ſum ptũ eſt ca. vltra tertiam. extra, eo. tit. vt ibidem dicit glo. ij. illius c. †Ex hoc textu ſum ptum eſt quod habetur in ca. paſtoralis. ibi, renunciatum ſit am cõcluſum extra, de cauſa poſ. & ꝓpriet. †De materia hu-ius §. vide in c. vltra tertiam. et in capi in cauſis. cũ glo. extra eod. titu.

a Aduocatorum eius. aduocati enim interesse disputationibus debent & publicationibus testium: vt hic innuit, & ff. de adul. l. si postulauerit. §. quæstioni. Ac.

b Disputationem. s. cum iudice.

c Dispositionem. i. expositionem.

d Sacramento.

Nota quem de sua conscientia debere satisfacere. C. de iis qui ad ec. confu. l. præsenti. §. sicubi. Sed quomodo iurat: cū in initio de calūnia iurauerit, non debeat, nisi se mel iurare: vt ff. de iis qui ingr. ad ap. §. fi. quæ est cōtra? Sol. hoc sacramentum non est de calūnia præsenti vel futura: sicut illud sacramentum maxime præstat: sed de quodam præterito. s. ꝙ non subtraxerit, neꝙ percunctatus &c. vel dic hic speciale ꝓpter falsitatem vitandam. ar. ff. de fi. instru. §. si verò tale. nā plus solet timeri ꝙ specialiter &c. vt ff. de iniur. l. item apud. §. hoc edictum. Tertij dicunt illam esse post istam compositam licet sit in ordine prior sed mediaverior est opinio.

rum eius [a]: aduersarius autem eius acceperit solus, & fecerit disputationem [b], non tamen eam dederit ei, qui tertiò dudum fecit testium productionem: neꝙ per dispositionem [c] edoctus sit is, qui eos produxerat, quæ testimoniis desunt, hæc adiici: tunc dandam esse & quartam productionem testium ei, qui hoc petierit: primitus sacramento [d] dando ab eo, ꝙ neꝙ subtraxit, neꝙ percūctatus est testationes, neꝙ ipse, neque aliqs aduocatorum eius, aut omnino pro eo agens [e]: neꝙ per aliquem dolum, aut machinationem, vel artem, quartam productionem petit fieri testiū, sed propterea ꝙ non valuit primitus vti denunciatis [f] testimoniis. et si hoc factum fuerit: neque iussione pro talibus imperiali egere sicut pridem [g] erat: sed ex hac lege sufficiant eis hæc, quę permissa sunt: & [h] vsꝙ ad quartam testiū productionē. licētiam esse testimoniis vti, non tamen per longum interuallū [k]: vt nō ex hoc protrahantur lites: sed oportere omnino velocitatem eis imponere, secundū quod iudex existimauerit hoc fieri. Illud tamen indubiū est, quia & si semel producens testes aut bis, aut testificatiōes tractauerit [l], aut aduersario hoc facienti ipse disputationem acceperit, & ex hoc didicerit testificata, non habebit [m] omnino licentiam vllam vlterius vti testiū cere velint: vt C. de iudi. l. iudices. Alij dicunt vtrunꝙ necessarium. s. vt renunciet: & didicerit testificata ad hoc, vt non possit testibus vti: vt ar. j. vt cū de ap. co. §. sed hoc præsenti. & intelligunt. C. de proba. l. exceptiones. & ff. de rei ven. l. officium. ibi, didicerit testificata: non tamen renunciauerit. sed tu aliter intelligas, vt statim dices, & primam opinionē dicerior ē. Item nunquid scientia dicti suorū testium non ceat tantū: an etiā si testiū aduersarij dictā sciuerit? Videtur quod suorū tā tum, quia de aliis nō inuenitur ꝙ non ceat: ergo sit permissum: vt ff. quib. ex cau maio. l. nec nō. §. quid eis. Nā §. iste in prin. & in medio & in fine de scientia. s. suorum tantum dicit. Item est pro hoc. C. de fide inst. l. fi. & hoc secundum Al. Sed tu dicas cōtra. j. e. §. & quoniam. vbi dicit, ꝙ & si aduersariodentur testes, tamē sigillatim debent dari, vt postea dare possit. Itē pro hoc ratio huius. §. nam ita posset falsitas cōmitti propter istā scientiam, sicut propter scientiam suorum.

Testium debet refrenari copia.

a Agēs vt tutor vel curator vel ꝓcurator vel similis.

b Denūciatis. denunciat enim iudex testibus, vt testificentur: & cogūtur: vt ff. de tab. exhi. l. iij. §. exibere. Vel dic ꝙ dicit hic de enuntiatione, quam facit iudex partibus, vt testes producant, si velint.

g Pridem. ante legem istam.

h Et pro. id est.

i Quartam testium productionem. nam productionem, ita dicunt quidam, vt Al. & Io. s. vnam dilationē. & ita dicūt quatuor dilationes debere dari: & sic dicunt corrigi qđ est. ff. de fe. l. orationem. & l. fi. quæ sunt contra. nam ibi dicit vnā dari: & in qualibet istarum dilationum possunt produci testes quot quis voluerit sic & ter tāū dicitur peperisse etiā, quę tergemi nos peperit: vt ff. de ver. sig. l. ter enixa. refrenatatamē multitudine: vt ff. e. l. §. quanquā. Alij vt Azo, dicūt etiam hodie vnā dilationē dari tantū in pecuniariis, & in criminalibus similiter, vt olim, per prędictā legē de feriis. & ꝙ dicit, intelligūt. s. tres productiones, quę fiunt intra vnam dilationē. Et si obiciatur quare ter vel quater tātum possunt produci: dicas quia iam sufficiens testiū numerus est etiā si vnum tantū qualibet vice produxerit: cum duo testes sufficiāt: vt ff. e. l. vbi Sed quidam dicūt, ꝙ gratia exempli hoc dicitur. nam & pluries posset hoc fieri, dū tamen ante renunciationem & antequā testificata discant. Sed an sufficiat tātum renūciasse vel testificata didicisse, vt deinceps testibus vti non possit? Io. dicit renūtiationem solam nō nocere, sed didicisse testificata nocere. & posset esse ratio, ꝙ renunciatio non noceat: quia iudex debet vsꝙ ad sententiam interrogare partes, an aliquid dicere velint: vt C. de iudi. l. iudices. Alij dicunt vtrunꝙ necessarium. s. vt renunciet: & didicerit testificata ad hoc, vt non possit testibus vti: vt ar. j. vt cū de ap. co. §. sed hoc præsenti. & intelligunt. C. de proba. l. exceptiones. & ff. de rei ven. l. officium. ibi, didicerit testificata: non tamen renunciauerit. sed tu aliter intelligas, vt statim dices, & primam opinionē dicerior ē. Item nunquid scientia dicti suorū testium non ceat tantū: an etiā si testiū aduersarij dictā sciuerit? Videtur quod suorū tā tum, quia de aliis nō inuenitur ꝙ non ceat: ergo sit permissum: vt ff. quib. ex cau maio. l. nec nō. §. quid eis. Nā §. iste in prin. & in medio & in fine de scientia. s. suorum tantum dicit. Item est pro hoc. C. de fide inst. l. fi. & hoc secundum Al. Sed tu dicas cōtra. j. e. §. & quoniam. vbi dicit, ꝙ & si aduersariodentur testes, tamē sigillatim debent dari, vt postea dare possit. Itē pro hoc ratio huius. §. nam ita posset falsitas cōmitti propter istā scientiam, sicut propter scientiam suorum.

k Interuallum. quod iudicis erat arbitrio, vt arg. ff. de iure delib. l. j. in fi. & hic subiicit. Alij dicunt vt Al. dari forte dilationem trium mensium: vt j. vt cum de appel. cog. §. sed hoc præsenti. col. viij.

l Tractauerit. i. describserit. sic. ff. de bo. auth. iu. posl. fi. Aut aduersarius scripsit, & alij dedit: vt in nouel. eodem titu. & j subiicit statim. Ac.

m Non habebit. imo videtur ꝙ sic, vt C. de proba. l. exceptiones. & ff. de rei ven. l. officium. quæ sunt contra. Nā probat reus demū cum probauerit actor. sed si probauerit actor, vel nō, sciri non potest, nisi videatur. et ita probat reus postquā probationes actoris audit. Sol. ibi non per testes, sed per instrumenta probat reus. Alij dicunt, ꝙ ibi didicerat: sed nesciebat. Alii dicunt, ꝙ illa sit correcta, sed prima verior. Vel dic, ꝙ ibi sciebat à iudice quod actor probauerat, nō à reo. Item contra. C. de ap. l. eos. §. si quis autē. & de temp. ap. per hanc. vbi dicitur, ꝙ in causa ap. possunt testes produci: sed iam erant aperti testes in prima causa: & ita post didicita testificata testes producuntur. So. ibi nō didicerat testificata: ꝙ nihil est. dic ergo, quod ibi est alia causa secundum opinionem nostram. Vel dic etiam secundum alios, quod ibi in prima causa, ꝓbatum erat per instrumenta, non per testes. Sed alij non possunt produci, nunquid possunt iidem reduci? Videtur quod sic: vt ff. de quæstio. l. reperi. & ff. de inter. act. l. de ætate. §. fi & C. eo. l. fin. & ff. de opt. lega. l. iij. Econtra videtur quod non: vt ff. eodem. l. produci. & arg. huius. §. Solut. dico nō admitti de iure ad partis suæ postulationem, nisi in casu quando aduersarius non vult stare primo dicto. & sic loquitur. C. eod. l. fi.

sed

sed ad postulationem aduersæ partis ex cõsuetudine redit, non vt addat, sed vt ratione prædictorũ dicat. & idem fit per offic. iudi. nemine petente, si hoc sibi vi detur. Item quid si sponte quid mutare voluerit? Vide tur quod possit. arg ff. de hære. inst. l. si ita scriptũ. ſ. respon. de test. ma. l. Stichus. Sed cõtra est, si cũ aliqua par tium fuit locutus. argu. huius. §. alias auditur. Sed quid si in medio tẽpore cœperit esse affinis illi pro quo fert te stimoniũ? licet spõte veniat, non admittitur: sed quod prius dixerat, va let. Itẽ quid si post publicationẽ volo inducere ad repro bationem testiũ ad uersarij, quos prius induxerat? Respõ. possum: vt ſ. eo. §. si vero. Item quid si meos velit hoc mo do reprobare? vi detur idem: cum si cut pro me, ita pro aduersario habeãt dicere testes, vt in fra, de san. episc. §. nulli. col. ix. Sed tu distingue, an ex cã superueniente vo lo eos reprobare: quod possum: vt quia sunt facti ini mici: vel corru ptos eos dico. an ex præcedenti: qđ non possum: vt C. e. l. si quis testibus. & ſ. de iis q ingre. ad app. §. illud. Itẽ quid si non addere velim, sed tantum ad confirmatio nem prædictorũ prius velim post publicationẽ indu cere? Respõ. Hu. r quod poteſt. ar. ſupra eo. §. ibi quę testimoniis desunt, &c. Sed tu dic cõtra, ppter duas præsumptiones quas habemus hic. prima, qa quãdo quarto producere volo, etiam si non didicero, præsu mitur tamen cõtra me: sed hæc præsumptio per sacra mẽtum purgatur. alias si didicerim, præsumitur, quia velim addere vel mutare: quia non purgantur sacra mento: tamen hanc dicunt quidam: vt R. sacramento purgari. Accur.

q Cõcor. cum hoc ex. cap. si testiũ. cõ primũ gloſſ. post princ. extra, eo. tit. vbi papa præcepit, quod mit tatur ad ta les psonas examinã das.

Alias, Alexand.

productione, neque si diuina hoc iussio [x] præceperit.

Si testis abſit à loco, in quo iudicium agitatur, poteſt committi examinatio iudici loci, in quo te ſtes degunt, ſiue committatur de vr be in ciuitatem Conſtantinopolitanam, ſiue de vrbe in prouinciã, vel econtra: & hoc locum habet in ciuilibus: in criminalibus verò per ſemet iudex examinare de bet. Angel.

Et quoniam scimus du dum factam legem [b], vt si quis hic litem exerceat oportẽat autem in prouinciæ [c] parte aliqua ap probari: licentiam habere [d], iudice hoc decernente, & sufficiens spatium temporis definiente [e], deducere intra prouinciã [f] testes [g], & huc transmittere [h] † litẽ [i] gestis [k] perlatis: & ab eodem iudicari iudice. Multæ [l] autẽ huiusmodi interpellationes nobis fiunt: volentibus aliquibus qui in pro uinciis quidem litigant, hic [m] verò testes habent, vt teneantur [n] huiusmodi lege, & licentiam [o] esse in prouinciã iudicanti dirigere huc [p], vt præsententur [q] testes, aut testi ficationes omnino dentur: & iterum [r] ad eũ [s] referri lites, & si de prouincia in prouinciam hęc petantur fieri. Sancimus propter probationũ abũdantiam [t] & hoc valere, & posse etiam à prouincia huc ab eo, qui iudex est in prouincia, destinari [v]: vt ab vno, qui à nobis definitus fuerit eloquentiſsimorum iudicũ, interlocutiõe de eo [x] à iudice [y] facta, testatiões dari: & à prouincia alia in aliam prouinciam, aut apud defensorem, aut apud præsidem [z] testificationibus [a] ex interlocutione iudicantis datis: illic [b] videlicet definitiua sentẽtia danda, vbi & cramentũ testis & alibi præstatur ex causa: vt hic: & C. de fid. instru. l. iudices. & ſ. de san. episc. §. nulli coll. ix. sic & in iuramento calumniæ: vt ſ. vt lit. iur. §. sin autem contigerit. col. ead. sic & iudiciale sine necessarium: vt C. de reb. cre. l. generaliter. §. his de præsentibus. & vt ff. de iureiuran. l. ad personas. Tertio not. quod hic dicit posse: nam vis est in hoc. & sic collige quod hoc arbitrio iudicis committitur: vt supra, eo. §. ſ. in prin. ibi, licentiam, &c. poterit ergo & in causis ciuilibus præcipere præsentari testes corã se, si sibi videtur propter causæ magnitudinem, & propter suspicionem testium: & sic loquitur. ſ. vt defunct. seu. fu. §. illud. colla. v. quæ est contraria. igitur non est quæstio quid iuris est, si de vna ciuitate in aliam eiusdem prouinciæ petantur hæc fieri. nam iudicis committitur arbitrio, vt dictum est.

a Testificationibus. s. supradictis.

b Illic. s. apud eũdem iudicem: vt ff de iudi. l. de qua re. & l. vbi. Item & in eodem foro: vt ff. de iurisdictio. om. iud. l. pe. & de iud. l. si quis postea. & C. de vetera. lege fi. lib. xij. Item in eodem loco, vt large accipias, scilicet vbi saluo honore & consuetudine maiorũ iudicari cõsueuit, nõ alibi per cãpos. vel plateas: vt hic,

l. si quis ex signatoribus.

g Testes. s. attestationes: vel dicta testium recipienda sunt. Accur.

h Huc transmittere. i. Romæ vel Constantinopoli.

i Litem. i. dicta testium super lite.

k Gestis. i. publicis scripturis. in q̃ bus dicta testium sunt redacta allata indice priori p eũ, qui testes ꝓduxit in prouinciam, vel per eius aduersariũ: vt ſ. eo. §.

l Mulţ. repete qũ

m Hic. s. Romę: & ita dicit nunc ecõtra ad superius.

n Teneantur. cõtinẽatur hac lege.

o Et licentiã. repete volentibus.

p Huc. s. Romæ.

q Præsententur. coram iudice hic. & qđ subiicit aut, expone pro &.

r Et iterum. i. Romę: & ita dicit nũc ecõtra ad superius.

s Ad eum. iudicãtem in prouincia.

t Abundantiam. Hic not. tria. Primo qa ad hoc tendũt iurisconsulti vt probationũ copia fit: vt hic, & C. de reb. cred. l. generaliter. in princ. & de hær. & man. l. quoniã multi in fin. vñ qlibet testis recipitur, niſi expreſſe ſit ꝓhibitus: vt ff. e. l. ſ Secũdo no. q ſa

& j. de sanc. episc. §. si quis episcopus. & C. vbi de crimi. agi opor. l. j. & ff. de iusti. & iur. l pen. nisi talis erat cõsuetudo iudicandi. quo casu etiam in secessibus. i. locis amœnis poterit iudicare: vt ff. de arb. l. si cũ dies. §. penultim.

a Sancita sunt. vt d. l. C. de fid. instru. l. iudices.

b Prouinciam. & à prouincia.

c Nõ editis. i. nõ datis. q. d. non dñt testes vt bani mitti in prouinciam, sed tantum dicta secundũ hæc. Sed tu dic secũdũ Al. nõ apertis, sed clausis & sigillatis vt subiicit.

d Signa percipientibus. i. sigillabuntur apud acta præsidis, vt hic. & palã iurabũt, & producentur: sed in secreto sua dicta dicãt: vt C. de fide instr. l. iudices.

e Et ita. i. sicut dictũ est, id est, de sigillatis.

f Destinandis. scilicet gestis.

g Editionẽ. i. nõ posit alios testes inducere: quia edita sunt ei dicta testiũ. Et sic not. hic quod si etiã dicta testium aduersarij sciam, non possum plures producere. Si vero velis cõtra opinionem defendere, dices qd hic non producuntur ad primã cõfirmãdã: sed adiectio p. hibet & hoc dixi. mus. ff. e. §. qa. vero.

Testes nõ potest qs producere post dicta testiũ aduersarij.

† Cõcor. v. q. v. c. illi qui. ibi, hic diuersis cruciatibus, &c.

h Cognita. Hic no. quod testis pro vtraque parte reddit testimoniũ: vt plene dixi j. de san. epis. §. nulli.

i Forsan. si vacillare inueniantur: vt ff. de quæst. l. vnius. §. testes. & l. ex libero. j. respon.

k Obseruationibus. vt l. expectent, quandiu reddãt testimonium sumptibus producentis: vt C. e. quoniã. §. in exhibitione. Item caueant de non recedendo, si timeantur recedere: vt C. eo. l. si quando.

l Testari. i. testimonium ferre.

m Ex natiuitate. f. vt dicatur liber.

n Impleatur. i. recipiatur.

o Ita fit. Not. ergo seruum non posse testem esse: vt hic. & C. eod. l. quoniam. & ff. de testament. l. qui testamento. §. seruus. Sed contra: vt instit. de testament. §. sed cum aliquis. & C. de testamen. l. j. vbi dicitur, qd seruus interueniens: vt testis in testamento, valet testamentum. Solu. ibi credebatur liber tẽpore testamenti, licet postea appareat seruus: hic autẽ ab initio opponitur ei: qd sit seruus. præterea nec ibi dicit, quod possit produci, vt sit testis in iudicio. nec enim produci posset etiam ibi, sed scriptura testamenti non virizatur per eum, sic ergo non valet testimoniũ serui, quãdo habent locum leges, quæ dicunt seruos torqueri: vt per totum tit. de quæstio. & ff. & C. eo. Respon. cũ de suo facto agitur: & tunc sine iudicio secundum Azo. vt ff. eod. l. serui. & C. de quæstio. l. interrogati.

Seruus an testificetur.

lis contestata est: vt quẽadmodũ hinc in prouinciã apud iudices, aut defensores de productione testiũ agi sancita sunt [a], ita & a puincia in prouinciã [b], & à prouincia huc teneant: & perfecta per omnia sit probationum omnibus facultas: testimoniis quidem non editis [c] neque in prouinciis, sed gestis datis eis, à quibus producuntur, aut eorum aduersariis sub gestis monumentorum signa percipientibus [d], & ita [e] huc aut in puincias destinãdis [f] à iudicibus: ne quãdo forsan & aliis egeat testibus causæ natura, & excludatur propter editionem [g] testium adiectio. Hæc omnia in pecuniariis quæstiõibus intelligentes. In criminalibus enim, in quibus de magnis est periculum, omnibus modis apud iudices præsentari testes: & quę sunt eis cognita [h], edocere, vbi & tormẽtorum † forsan [i] erit opus, & aliis omnibus obseruationibus [k].

Si testi seruitus opponatur, & ipse se liberum à natiuitate dicat: eius testimonium admittitur, seruitutis quæstione disputationis tempore seruata. Si verò ex manumissione se liberum dicat: tunc antequam ad testimonium admittatur, debet de suo iure docere, nisi alibi dicat suas probationes habere: quo casu præstito iuramento, quod in promptu probationes habebit, ad testimonium admittatur, huiusmodi seruitutis disputatione tempore suo seruata. Bartol.

Si verò dicatur seruilis esse fortunæ, qui testari [l] voluerit, is verò liber affirmetur constitutus: si quidem ex natiuitate [m], impleatur [n] quidem testimonium: disputationum verò de statu seruata ratiõe: vt si apparuerit fortunæ seruilis esse: eius testimonium acsi neq; datum fuerit, ita fit [o]. Si verò libertum se dicat: compellatur demõstrare primum instrumẽtum [p], in quo libertatem percepit: & sic testetur. Si verò in alia prouincia libertatem dicat perceptam, aut non esse in promptu sed Hu. dicit demũ indicio præcedente. & est pro eo. ff. de ædil. edic. l. quæro. §. fi. & ff. de probat. l. cũ probatio. Si autẽ non de suo facto, tunc sunt indicia necessaria: vt ff. de quæstio. l. j. in priuc. & hoc inter extraneos inter se autẽ & dominũ si agitur iudicium liberale, nũquid interrogaſ? Dic qd sic, si agitur contra seruum, qui se liberum dicit, siue etiã de dominio alicuius serui quæratur inter aliquos per actionẽ in rem: vt C. de rei ven. l cum sup verbis. Itẽ qd de statu libero? Videtur admittendus vt liber: vt ff. si ex noxa. cau. l. fi. Sed dicas contra: quia serui sunt: vt ff. de statuli. l. statuliberum. & l. statuliberi. Item quid de adscriptitio? Videtur repellendus à testimonio: vt C. de agri. & cen. l. diutiº. lib. xj. & C. in gb. cau. colo. do. accu. possl. l. ij. Sed cõtra dico, qa liberi sunt vt C. de epis. & cler. l. iubemus. & j. de sanc. episco. §. adscriptiõis. Item quid de monacho & conuerso? Videtur quod repellãtur: cum pro mortuis habeantur: vt C. de episc. & cler. l. deo nobis. §. j. & supra de nupt. §. per occasionem. Sed dico contra: vt supra, de monachis. §. cogitandum. Item quia non repelluntur: vt ff. e. l. j. Alij autem omnes clerici admittuntur: vt epis. & cleri. l. presbyteri. & j. de san. episc. §. renerendissimi. col. ix. Item quid de infamibus? Respon. in criminali non admittũtur. sed in ciuili sic secundum quosdã: vt ff. e. l. iij. §. lege Iulia. & l. quæsitum. sed credo eos non admitti regulariter, casualiter tamen admittuntur, vt in crimine læsæ maiestatis: vt C. ad legẽ Iuliã ma. l. nullus. Et quid de hæreticis? dic vt C. de hæred. l. quoniam multi.

p Instrumentum. Sed quid si patronus non vult eſt demonstrare instrumẽtũ manumissionis? Respõ. officio iudicis cogitur: vt C. de li. cau. l. sicut datam. Item quid si est amissum, vel nullum fuit factum: vel etiam non vult eo vti, sed per testes omni except. maiores vult probare? Respon. admittitur: vt C. de latin. li. tol. l. j. §. j. & ij. Itẽ est ratio: quia instrumenti appellatio

latione etiã testes continentur: vt ff. de fid. instru. l. j. Nota ergo quod quidã testes sic repelluntur, vt nunquã admittantur: quidã admittuntur, sed postea fides eis non habetur: vt hic, & j. proxi. §. Idem enim quasi teste, vt in toto. nam quidam nullo modo admittuntur, vt minores: vt ff. de quæstion. l. de minore, quidã admittuntur: sed non creditur: vt ff. de q̃stio. l. j. §. præterea. & §. cum quis. Item quę est ratio huius distinctionis? Rñd. quia cum ex natiuitate se dicit liberũ, præsumptio iuris naturalis est, p eo, quod omnes liberos esse dicit. cũ vero libertum, per consequens asserit se fuisse seruum, cũ libertini sint, &c. vt ff. de sta. ho. l. libertini. ex quo p̃sumitur hodie seruus. vt ar. ff. finium regũ. l. in finalibus. & C. de proba. l. fi.

† Cõcor. capi. licet Hely. etin cap. tuas. extra, de simonia.

[a] Iurauerit. Not. credi sacramẽto vnius. ſic. ff. de dote præleg. l. Theopõpus. & C. de fal. l. fi quis decurio. & j. de fide instr. §. si vero neque. & ff. de positi. l. j. §. fi. quis. argẽtum. & hic sumitur arg. qđ vnus testis faciat p̃sumptionem, & ad idẽ ff. quemad. testa. ap. l. j. in fi. non autem probationem plenam: vt C. e. l. iurisiurandi. Accur.

† Cõcor. hoc §. & c. fillecto. & in glo. vlt. capost princ. ibi, quandoq; etiã. extra, de testi. cog. vt recita- tenor nus. §. Præsumptionem dict vnus dicis.

[b] Si vero quis dicat. iudici.

[c] Præsentem. scilicet testem.

[d] Statim. cum aliquo tamen spatio temporis ar. ff. de sol. l. quod dicimus. & ff. de re iudi. l. fi à diuo Pio. §. ij. & l. debitoribus. & ff. ad Trebel. l. ille. §. j. & ff. ad exhibend. l. iij. §. ibidem.

[e] Quoniam. id est, quia.

[f] Inter eos lis. improprie hic ponitur lis: nam lis est ciuilis, causa criminalis: vt ff. eo. l. j. & ff. de verb. sign. lege, litis.

[g] Non adsit testatio, scilicet admittitur: licet eis nõ credatur. Not. ergo testem rationem inimicitiæ repelli: vt hic, & C. eo. l. fi quis testi. & ff. e. l. iij. & est rõ: ga inimici facile mentiuntur: vt ff. de quæstio. l. j. §. præterea. & sic propter inimicitiam quædam fiunt, quæ alias non fierent: vt & legata tacite reuocantur: vt ff. de adiment. leg. l. iij. §. fi. Item exhæredatur aliquis: vt C. de inoff. testa. l. liberi. & à tutela excusantur: vt instit. de excusa. tuto. §. idem. Sed quid si post datum testimonium de facto reconciliatio interuenit? videtur valere testimonium: vt ar. ff. de adimen. leg. l. iij. §. fin. sed certe ibi ab initio tenuerat legatum: hic non tenuerat testificatio: & ratihabitio, quæ esset tacita, nõ posset facere quo minus tanquam inimicus fuerit testificatus.

[h] Vsque adeo. id est, in tantum.

[i] De crimine. propter quod est inimicus. Et sic not. quod dicitur quis duobus modis inimicus capitalis. vno propter criminalem accusationẽ: vt hic. Alio qa ad mortem se odiunt: vt instit. de excu. tuto. §. item. Inimicus capitalis duplex.

[k] Aliter odiosis. vt leui inimicitia.

[l] Pecuniariæ. s. adesse dicitur.

[m] Quæstiones. in quiretur em̃ an sit causa de eius statu quæ mortis accusationi similatur: vt ff. quod met. cau. l. isti. §. Item si de bonis, an de omnibus vel maiori parte, an de minima: vt instit. de exc tut. l. itẽ propter litem. & §. item lis. & C. de inof. do. l. fi. Ac.

[n] Legẽ. quã non habemus. Et ita not. tres casus ad euidẽtiã literæ: qa aut ambo consentiũt: quo casu compelitur mediator: vt hic, in fin. §. fi. vero altera tantũ: tũc potest, sed non cõpellitur: vt in prima parte huius. §. Et ar. ff. communi di. l. arbor. §. de vestibulo. si neuter consenserit, cõstat qđ nõ admittitur.

† Haloã. Inuitũ eũ ad testimonium accedere prior lex nostra nolu it.

[o] Et quidam. s. iudices secundum primam expositionem j. proxi. §. factam. Vel dic secũdũ secũdã verius. s. mediatores.

[p] Testimonio. istorum mediatorum: rel alias secundum secundam.

[q] Nolunt vti. s. nullo modo credentes hoc velle: scilicet prædictam.

[r] Componantur. i. recipiantur.

[s] Compellere. s. iudicem.

[t] Perhibere. s. iudices: secundum primam expositionem. j. proxi. factam. vel dic secundum aliam scilicet mediatores.

[v] Prohibitione. quod est generale in testibus: quod cõpellãtur: vt ff. de tab. exh. l. iij. §. exhibere. Sed quos appellat hic mediatores? Respõ. proxenetas, qui explorant vtriusq; voluntatem partis: & in multis constitit eorum officium: vt j. de fideiuss. §. non solum. & j. de fide instrum. §. fi vero administrator. & ff. de proxene. l. ij. in prin. & l. iij. in fin. sed quæ est ratio quare hic non compelluntur altera parte volente? Respon. forte quia pretium acceperũt pro huiusmodi officio. quod proxeneticum dicitur, vt ff. de proxene. l. j. vnde si res perficitur, habẽt & inde commodum: quare videntur propter proprium commodum dicere. Sed quid si pretium non accipiat? Respon. adhuc idem: quia præsumimus quod affectet compleri id propter quod laborauit, & quod firm' remaneat: nec ei imponatur quod non caute se habuerit. alias auferatur ei quod est datum: argument. C. de assess. l. fi. Quidam tamen dixerũt hic dixi proxenetam, id est, executorẽ, hoc est, tutorem vel curatorem vel aduocatum: quod dici

sibi probationes, & hoc euidenter iurauerit [a]: testatio quidem scribatur: nõ mõstrato verò manumissionis instrumento, is, qui deduxit eum, non vtetur eius testimonio. Si verò quis dicat [b] odiosum præsentem [c] ad testimoniũ sibi constitutũ, & approbauerit statim [d] quoniam [e] criminalis inter eos lis [f] mouetur: nõ adsit [g] ad testimonium, qui vsque adeo [h] infestus est, donec de crimine [i] iudicetur. Si verò aliter † odiosus [k] esse dicatur, aut conuentus pecuniariæ [l]: procedat quidem testatorio: tempore verò disputationum seruentur huiusmodi quæstiones [m].

Mediator de partium voluntate testificari cogitur. Ang.

Quoniã verò † legẽ [n] proposuimus in pecuniariis causis nolentes testificari, illos non compellendos testimonium dare, qui antè mediatores facti sunt ipsis: & qdã [o] abutũtur hoc, & testimonio [p] nolunt vti [q]: sancimus, si vtraq; pars consentiat, quod & mediator eorũ fiat testificator (cõponantur [r] enim ea, quæ ab eo dicuntur) compellere [s] eum etiam nolentẽ testimoniũ perhibere [t]: prohibitione [v], propter quam † eum nolentẽ testificari penitus nostra voluit lex, propter consensum vtriusque partis sublata.

Sustinens ab aliquo aliquid contra legem, petere potest, vt testes examinentur, & publicẽtur, nec ipsorum dicta poterunt impugnari ab illa parte, per quam producti fuerunt. Aliæ tamen exceptiones contra personas & dicta eorum saluæ remanent. Item omnia alia statuta per leges antiquas super testibus, per hanc legem confirmantur. Angel.

dici potest: vt ff. eo. l. si. in fin. & ff. de iure fis. l. deferre. §. sed omnes.

a Et hic. id est Constantinopoli.

b Magistrum cāsus. Not. apud quos huiusmodi publicationes vel productiones testium fiant: vt supra, de defen. ciui. §. nul la. col. ij. & C. de testa. l. testamenta. & l. consulta.

c Queruntur. id est, conqueruntur.

d Contra leges. i. quia sunt eius debitores ex aliqua cā. sic loquitur ꝫ. vt omnes obed. iudi. §. si igitur.

e In posterum. id est, in futurum.

f Eis conquerentibus.

g Ab vna. scilicet sua conquerentium.

h Gesta sunt scilicet data sunt testimonia.

i Illum. de quo fit querimonia.

k Præsentē. Hic no. duo. Primum, quod debet esse p̄sens aduersarius, & ad hoc vocari. sic ff. de euic. l. si ideo. §. præsenti. & ff. de mi. lege, in causæ. §. j. & l. etiam. §. fin. & infra, vt spon. larg. §. ad hoc. col. 1a. ix. & ꝫ. de hære. & Fal. §. si vero ab sint. Secundum qđ debet audire attestationes qđ quidā sic intelligunt, vt omnia debeat audire dicta testiū. p̄ductorū, & nihilominus postea potest testes producere nā sic effet, si nō veniret: vt j. eod. §. proxi. ibi, etenim, &c. & hoc quando præsens est: si aūt absens est, idem iuris est: cum absentia eius pro præsentia habeatur: vt ꝫ. vt om. obe. iudi. §. si vero neque. col. v. & est pro eis C. de fide instr. l. iudices. Sed cōtra hoc est. ꝫ. e. §. illud. vbi dicit nullo modo produci testes postquam didicit testificata, sed ipsi soluunt illud quando producūtur post lit. contesta. hic ante litem contest. Tu vero dicas, quod hic dicit quod testationes debeāt audire, id est, sacramētum quando iurant: vt C. eo. l. si quādo. & etiā facere quæstiones possunt: vt ff. de adulteriis. l. si postulauerit. §. quæstioni. non tamen respōsiones audire: sed in secreto iudici debet dici absente aduersario & aliis testibus: vt per Danielem inductū est. Tertiū not. quod testes producūtur hic ante lit. cōtesta. ex causa: qa moribūdi sunt vel recessuri, vel similis causa superuentura: vt hic: & C. de vsu. pup. l. fin. & C. de aduoca. diuer. iudi. l. laudabile. §. quotiescunque. & ff. ad leg. Aquil. l. in lege. & hoc si est actor, qui eos producit. reus autem semper potest producere etiam ante, cum non sit in sua potestate quando conueniantur: vt ff. de excep. do. l. pure. §. fi. regulariter autem actor non ante, sed post litem contestatam producit.

l Respuerit. ſ. venire. Accur.

† Alias, hoc.

† Verba recitātur in c. ij. ibi necpostea &c. eo. tit.

Aduersario præsente testes debent produci.

Et hic[a] † verò qa multoties actū scimus, quòd quidā aut apud locorum defensores, aut apud clarissimos prouinciarum præsides, aut fortè (vt assolet) hic apud virum clarissimum magistrū census[b] ingrediūtur, & queruntur[c] tanquam ab ali quo sustinentes aliquid contra leges[d], aut aliter læsi aut dānificati, testes volentes producere, vt non in posterum[e] † opponantur eis[f], quæ ab vna[g] parte gesta sunt[h]: oportēt etiā illū[i] in ea ciui tate cōstitutū, in qua testatiōes dātur admonitū à iudice, siue à defensore præsentem[k] esse, & audire attestationes. Si verò noluerit aduenire, sed respuerit[l], vt ex hoc ab vna parte[m] testimonia dētur, vt secundū hoc ipsum inutilia essent[n]: sancimus huiusmodi attestationes ita tenere, ac si nō ex vna parte[o] constitutæ sint, sed tāquam eo[p] præsente factæ sint. Si enim recusauerit, & aduenire noluerit, & audire de positiones[q]: etenim publicabuntur †: & nisi[r] per inexcusabilem aliquam necessitatem deduci non possit, similis aduenienti erit: & nullum iuuamen ex sua proteruitate ei efficietur[s]: sed vi deantur quidem probationes factæ, quæcunque verò competierint ei ad disputandum de eis, licebit his vti[t] solummodo, quòd videntur[v] esse ex vna[x] parte[y]: propter eius proteruiā, propterque[z] audaciam minimè aduenientis testationibus opponere non valente. Omnibus aliis quæ de testibus & ab iis, qui ante nos, & à nobisipsis dicta sunt & sancita, fixis[a] manentibus, & à nostris iudicibus obseruādis, † siue maiores, sine minores sint: & siue in hac magna ciuitate, siue foris in prouinciis: vt ea, quæ de testibus sunt, quantùm possibile nobis est, corrigentes[b], adhuc purius & sanctius lites agi præparemus: propter quas[c] & cognitiones fieri à iudicibus omnibus, diuinis propositis

m Parte. tantum.

n Inutilia essent. hoc enim esset, nisi vocarētur: vt hic, & C. eo. l. si quando.

o Parte. scilicet tantum.

p Eo. de quo fit querimonia. Accursius.

q Depositiones. subaudi tanquā p̄sens habeatur etenim, &c. alias deest etenim. & dic publicabunt. i. in scripturam publicam reducētur: non autem publice legentur.

r Nisi. q. d. nisi hoc sic, quod aliqua sit necessitas quare venire vel duci non possit. similis est non aduenienti. & sic secure fit quod fit absente aduersario per cōtumaciam: vt C. de iure emphyt. lege ij. §. fin.

s Efficietur. Nota, arg. vt ff. de fur. l. itaq; & C. de ser. pi. da. l. si creditoribus. Accur.

t Vti. id est, dicere si habeat aliquas rationes, qbus possit se defendere, & quibus possit disputare vtatur his. non autem poterit se iuuare dicendo, quod testes actoris iurauerunt se absente: & hoc ꝑpter suam prauitatē & audaciā. si autē nō fuisset cōtumax in veniendo, vt qa non fuit vocatus, vel fuit, sed non erat in ciuitate: bene potest se iuuare: vt ꝫ. eo. §. ibi, vt non in posterum, &c. vbi dicit in ea ciuitate. §. si vero noluerit. ibi, inutilia essent, &c.

v Quod videntur. ſ. attestationes factæ.

x Et vna. hic est sensus non valet opponere attestationibus, quod videantur esse ex vna parte: & hoc propter eius audaciam, & propter paruitatem.

y Parte. scilicet tantum præsente.

z Propterque. pro & propter audaciam.

a Fixis. id est, firmis.

b Corrigentes. Quomodo corrigitur, cum statim confirmauerit? Dic corrigi quædam: vt supra. §. & quoniam vero. & sic dico corrigentes, id est, bene & apte deponentes & confirmantes supra, eodem, §. licet. Accur.

c Propter quas. scilicet lites decidendas.

Sanci

a Sancimus. vt C. de iudic. l. rem non nouam.
b Pulsantes. vt C. de iur. calum. l. ij. in prin.
c Aduocatos. vt C. de iu. l. rē non nouā §. patroni.
d Legem. s. istam.
e Festinet. s. tua celsitudo.

DE IMMENSIS donationibus in filios factis.

f DVdum de Falcidia. debita iure naturæ, quæ dicitur debitum bonorum subsidium: vt ff. de inoff. do. l. si totas. in fi.

g Decreuimus. trientem & semissem secundum numerum liberorū: vt §. de trient. & semis. §. j. col iij. et de illa fit hic mentio.

h Augētes. nam loco quartæ, quæ olim habebat locū vt C. of. test. l. cum quæritur.

i Ignobili. alias nobili, sine non, alias ignobili.

k Placet nobis. omne q̄ est nimiū, vertitur in vitium: vt hic, et ff. de iniu. l. itē apud Labeonem. §. quæstionis. & C. de emendat. propin. l. j. & ff cō. præ. l. venditor. in fi. & §. de nupt. §. j. & pe. col iij. & insti. ad legem Fal. §. quantitas. & ff. ad muni. l. itē si filius. §. q̄ dicitur. & §. de refer. in §. sed multi &c. col iij. argu. cōtra. §. de non alie. §. sinimus. coll. ij.

l Lege. s. prædicta supra, de trien. & semis. §. j.

m Vt si quis. idem in muliere, vt matre vel filia: vt arg. ff. de verb. sig. l. j.

n Immensam. excedendo dodrantē in donando, imo assem. sed & hic potest dici dodrans improprie.

o Distributione. quam facit per testamentum. idē & si ab intestato decedat: vt C. eod. l. precibus licet querela inofficiosi testamenti tantum habeat locum quando factum est testamentum.

p Filiorū. an in superioribus idem? Rñ. vtiq̄: vt C. eo. l. si filius. Item an in fratre idem? Quidam non. Tu dic q̄ sic: vt C. de inoff. testa. l. fratres. & C. eod. l. fina.

euangeliis sancimus [a], et iusiurandū subire & pulsantes [b] & pulsatos, & aduocatos [c] præcipimus, vbiq̄ Deum inspectorē & eorū qui iudicant, & quibus iudicatur, & qui testimonium præbent animabus: † vt perennis Dei commemoratio, & præsentia munda litium & citra suspicionem litigantibus fiat. quā legē [d] tenere volumus decætero omni tempore. Quæ igitur placuerunt nobis. & per hanc diuinam manifestata sunt legem, tua eminētia operi effectuique tradere festinet [e].

TITVLVS III.

DE IMMENSIS DONATIONIBVS in filios factis.

Si parens in aliquem ex filijs immensam fecerit donationem: alijs filijs legitima portio de necessitate debetur, hoc obtinente in filijs gratis: ingrati verò penitus excluduntur. Bar.

Imper. Iustinianus A. Ioanni glorioſi. per Orientem prætoriorum præfecto iterum exconsule ordinario & patricio.

DVdū de Falcidia [f] & illi? parte decreuimus [g], augētes [h] eam non ignobili [i] incremento. quod enim nimis inæquale est, non valde placet nobis [k], sed oportere quidē præponi filios, quos pater voluerit, non tamen in tantum minui aliis, vt importabilis sit eis imminutio. Posita igitur † à nobis lege [l] in sua virtūte manente, illud volumus, vt si quis [m] donationē immēsam [n] in aliquem, aut aliquos filiorum fecerit, necessariū habeat in distributiōe [o] hereditatis tantam vnicuiq̄ filiorum [p] seruare ex lege partem, quanta fuit priusquā donatiōem pater in filium aut filios, quos ea honorauit, faceret. Sic enim nihil vlterius in donationibus querentur [q], qui habent quidem in omni substantia patris, quod legitimum est: in tātum autem aucta quantitate, quantū habuit substantia patris ante, quā donationibus exhauriret: non valētibus filiis, qui donationibus honorati sunt, dicere contentos se quidem esse immēsis his donationibus, videri autem abstinere paterna hæreditate [r]: sed neque cogendis quidem, si contenti sunt donationibus, suscipere hæreditatem: necessitatem autem habentibus omnibus modis cōplere fratribus, qđ hæc [s] defertur secundum quam scripsimus mensuram, vt non minus habeant illi, quàm quod ex legibus eis debetur: propter factam in donatiōibus [t] immensitatem: dum li-

q Querentur. alias conquerentur per querelā inofficiosæ donationis propositam: & postea rei vēdicatione vtili. ante enim non vendicat cum dominium translatum fuerit, cum in fraudem hominis nō legis fuerit facta donatio: vt ff. de iu. pat. l. si libertus. sed secundum Azo. [1] vtilis petitio hæredi

[1] Alias, Ro.

tatis habet locum, quasi titulo hæreditatis habito pro non titulo. q̄ non

† Ex hac est verum cum verus titulus donationis interuenerit cta authē. sed cū nō valuerit quæ est su donatio filio inpo per l. cum testate constituto: quæritur. ergo famiæ ercis C. de īof. cundē agitur: cum test. & ipso iure nō value cipit, vnrit donatio: vt C. de si parēs de inoffic. don. l. ij. & cōcor. Sed resp. hęc cōsti. c. Raynu inteligit, quando tius. cum non fuit institutus glo. super ille, cui fuit dona verbo detum: vnde cōfirma ducendis, ta donatio fuit, sed extra, de reuocatur, vt hic: teſt. vbi re quatenus fuit inof uocat dofficiosa. Vel dic q̄ natio fa olim nulla erat, ni ctaclerico si in casib⁹: vt præ quia erat dicta l. C. fa. ercisc. inofficio. l. si filius. sed hodie sa.

r Hæreditate. vt C. de legat. l. cum responso. & ff. de leg. j. qui filiabus. §. fi. & l. seq.

s Hæc. scilicet constitutio.

t In donationibus. Volunt quidam vt M. dicere speci. le esse: vt ibi. facta est immensa donatio fratri licet re & consilio: tamen ad legitimam positionem reuocetur, non in totum fauore fratris: in aliis autem personis contrarium est: vt ff. de legatis ij. l. Titia Seio. §. Imperator. at ibi re, tunc ad legitimam secundum omnes reuocatio fit: vt C. eodem. l. si totas. Vel si dic quod dicit. l. Titia. fieri. reuocationem in dimidiam scilicet trientis vel quartæ suæ, quādo duo erāt filij: vt C. eod. lege, si mater. & ita siue re & consilio siue re tantum, siue sint filij, siue extranei; quibus do-

natum

natum est in legitima reuocetur: vt C. eod. l. si siue liqueat. nam ibi re & consilio facta erat donatio, & tamen ad legitimam reuocatur. sed si habeo vnum tantum filium, & dono vni extraneo: hæc quidem nō videtur inofficiosa. Si postea alio tempore duo dono quid erit? Resp. prima videtur inofficiosa: vt ar. ff. ad l. Fal. l. in quātitate. §. fi. & ff. de milit. l. iiij. § j. in fi. & sic reuocabitur in totū: & hoc si re & cōsilio fecerit. Idē hodie, ppter hāc constitutionem etiā si re tātum: secundū §. proxi. op. M.

a Diliguntur. vt §. de nup. §. pe.

b Hæc. s. lex supra proxi.

c Et humanarū. i. eorū, quæ faciūt homines.

d Augmentum. Sed qd adiicit hęc consti. illi ti. C. eo. Rū. ibi quarta faciebat inof. do. hic autē etiā tertia vel semis, vt §. px. ibi, vt nō minus habeant illi &c. Et arg. C. e. l. fi. licet qdam contra. Itē hic siue re tantū, siue re & cōsilio facta sit donatio, habet locū illa distinctio secū dū quosdam. Item hic dicitur inspici tps factæ donationis, ibi nō: vt §. §.

e Hæc itaq; dicimus. vt nihil eis dimittere teneat: vt §. de hære. & Fal. §. exhæredatos. & §. de nupt. §. pe & C. de secun. nup. l. fin. in princ. Et sic nota quod hæc facit cessare querelam. Item datio legitimæ: vt supra, eod. ibi, sic enim nihil. Item quinquennij cursus: vt C. eod. l. fina. Item si detur auxilium ordinarium: vt fam. ercis. quia donatio non tenuit: vt C. eod. l. ij. Item si extraordinarium: vt resti. in integ. ex persona defuncti: vt C. e. l. si filius. Itē si ex ordine: vt l. j. C. de inoff. do. Itē do. agnitio: vt C. e. l. cū donationibus.

ceat patri mediocriter sapienti circa omnem prolem, etiam iis, qui ab eo potius diligumtur [a], donare aliquid amplius, & non cęteros filios per immensitatem in illos factā lędere, et nostram transcendere intentionem. Et hæc [b] quidem nostra ab initio cogitatio est. Differentes autem illud dudum, & humanarū [c] experti animarū, quoniam videbamus eos in huiusmodi passionibus labefactari atq; descendere, propterea nunc augmentum [d] illi legi hoc facimus. Hęc itaq; dicimus [e] de filiis gratis existentibus eis, non de ingratis, & quibus pater iustam & legitimam ingratitudinem infert. nam si hoc ita se habere apparuerit, et approbentur ingratitudinis causę: sint ea, quę in lege de ingratis posita sunt, rata: nihil hac nostra legislatione minuenda. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram nostram declarata sunt legem, tua celsitudo operi effectuiq; tradere festinet.

TITVLVS IIII.

VT SINE PROhibitione [f] matres debitrices & creditrices tutelam gerant minorum, neque iusiurandum præstent, quod non veniēt ad secunda vota.

Matres debitrices & creditrices ad tutelam, & curam filiorum admittuntur, nec iuramentum de secundis nuptijs non faciendis exigitur: dummodo & senatusconsulto Velleiano, & omni auxilio renunciauerint, & quæ alij tutores facere tenentur, adimpleuerint. Bartolus.

Impe. Iustinianus. A. Ioanni glorioſiſſ. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto iterum exconsule & patricio.

NVper scripsimus legē [g] sup cura minorum, malignitates, quæ circa eos fiūt, ex frequētibus litibus, quæ apud nos agitantur, inueniētes: quatenus [h] nullus obligatus existens minoribus, aut obligatos eos habere se dicēs, curā exerceat: ne forsan in potestate rerū factus agat aliquid circa minorē malignitatis: & lex ipsa rata nobis sit, & ex præsenti firmata. Quia verò matribus volētibus curam habere minorū, & petēti bus secundū veteres [i] & nostras leges curā [k] subire, obiecta est cōtra nostram intentionē ab aliquibus non rectè huiusmodi cōstitutio [l]: volumus in legem [m] † hoc dicentem, matrū [n] excipi personas. † Primū quidē causam introductā prohibere, nunc ineptissimū existimamus [o]: deinde nullus eandē constitutio nē obiiciat [p] matri & aliis. cū illā nāq; naturę amor pius circa filios sine suspiciōe faciat quāplurimū. illis [q] nullā habētibus ad filios [r] fauoris necessitatem: rectè [s] nō est

f VT SINE PROHIBITIONE matres debitrices &c.

Hæc pars expeditur ad §. quia verò sequens, & neque ius &c. & exinde expeditur vsque in fi.

§ NVper Legem. vt §. vt ij, qui oblig. perhi. se ha. res min.

h Quatenus. scilicet scripsimus. Ac.

i Secundum veteres. non dico Dig estorum. nam secundū eas non potest esse tutrix, nisi imp ator cōfirmaret: vt ff. de tut. l. fi. & de test. tut. l. iure nostro & ff. de cod icis: vt C. quando mulier tut. offic. l. ij. & nostras: vt in l. vlt. eiusdem tit. vt §. de nup. §. si verò tuto colla. iiij. & §. quimo. nat. effi. sui. §. pe. col. vij.

k Curā. i. tutelā.

l Constitutio. s. prædicta: vt ij, qui ob. perhi. se.

m Legem. s. illam vt ij, qui obli. quæ hic dicit, q̄ creditor vel debitor tutor non sit.

n Matrum. idem in auia: vt ff. de hæredi. ab intest. §. ex his. col. ix. & in auo paterno vel materno secūdū Io. vt arg. ff. de ritu nup. l. pe. §. j. Item in patre filium emancipante vt arg. C. de cu. fu. l. fi. in princ.

o Existimamus. Nota mirabile, q̄ est ineptū non fallere regulā si æquitas videatur. sic §. de nō alie. §. vt autem lex colla. ij. & † Al
ff. de reg. iur. l. sem in l. ho
per. & ff. de legat. cētera
iij. l. vxorem. §. fe- à l. ho
licissimo. finie

p Obiiciat. verè † Ha
non matri & aliis: primi
quia aliis tantum, prohi
cum illam nā &c. re, n

q Illis. s. aliis extraneis. & sunt ab quod
latiui absoluti. mino
semp

r Ad filios. id est trodu
alienos. fuit,

s Recte supple: & surdi
ideo recte &c. licet mum
alias aliter expo- cimu
suerit hāc literam.

Licen

matribus derogandum. ideoq; licentia [a] ſit matribus ſecundum antiquam obſeruationem abrenunciantibus, & obligantibus ſuas res ſicuti prius ſchema fuit, & tueri filios & talem præſcriptionem non formidare [b]: ſed ita ſuper his eſſe, ac ſi nec [c] ab initio contigiſſet legem in hoc ſcribi. Quapropter ſiue dotes, ſiue ſpōſalitias largitates exigunt, ſiue alia debita habeant, ſiue matres ad minores, ſiue minores ad matres ex paternis forſan occaſionibus, aut etiam ex propriis (multa nāq; qui libet cogitans & conſiderans adinueniet) ſint hæc integra vtique [d], ſecundum priores conſtitutiones [e] iudicāda & tractanda, ſiue legitimorum ſiue naturalium mater filiorū tutelam gerat. Quia verò multam habemus formidinē, ne facilè iuſiurandum per magnū Deum detur, & hoc præuaricetur: propterea credimus oportere & hanc emēdare legem [f], quæ vult matres dum ſuorum filiorū curam [g] geſturę ſunt, iuſiurandum iurare, quòd ad ſecundas nuptias non venient: & toties ſcimus præuaricatam legem, & iuſiurandum periurium datum, quoties penè [h] datum [i] eſt: vt peccatum apertiſsimum eſſet [k]: quia hoc intulimus iuſiurandum ad præuaricādum. non enim eò, quòd [l] aliquæ [m] ſeruauerunt iuſiurandū, propterea oportet & eas quæ exhonorant eum [n], habere occaſionē impietatis [o] in Deum. Nam quod raro fit (ſicut etiam vetus ſapientia docet [p]) non obſeruant legiſlatores: ſed quod fit plerunque, & reſpiciūnt, & medentur. Propterea igitur ſancimus aliam quidem obſeruationem, quā in matribus obſeruamus, valere ſecundū ſchema [q], & abrenūciare eas & Velleiano ſenatuſconſulto [r], & omni auxilio, & omnia agere, quæ prīs decreta ſunt: iuſiurandū [s] verò non præberi, ſed ſufficere abrenunciationem ſolam Velleiani, & aliorum omnium: & de ſecundis nuptiis nullo iureiurando de hoc dādo: mox tamē vt ſecundas cōtraxerit nuptias, repente expelli à tutela, & ea agi quæ ſi eam iurare cōtigiſſet, perferret [t] ſemel in iudiciū mētta, & p̄ponens propriæ confeſsioni & depoſitioni ſecūdas concupiſcētias. Hęc igitur † lex ſuper pietate ſit poſi-

[a] Licentia. nec enim cogitur: vt infra, vt lic. ma. & auiæ. j. reſpon. coll. viij. Azo.
[b] Formidare. id eſt, timere.
[c] Si nec. ſ. debita matri & filij.
[d] Vtrique. alias vtrique alias vtique.
[e] Cōſtitutiones. quæ ſunt C. quando mu. tu off. l. penul. §. fi. in qbus nō curabatur an effet creditrix, vel debitrix, vel non.
[f] Legem. quæ eſt C. quando mulier tut. off fun. l. fi.
[g] Curā. i. tutelā.
[h] Penè. i. fere.
[i] Datum. ſ. ius.
[k] Effet. ſ. nobis.
[l] Eo qđ. i. ideo.
[m] Aliquæ. ſcilicet. mulieres.
[n] Eum. ſ. Deum. Vel dic eum, id eſt, ad iuſiurandum.
[o] Impietatis. i. peierationis.
[p] Docet. vt ff. de legi. & ſenatuſcon. l. nam ad ea. & ī. de conſ. in fi. co. iiij. & ff. de vſuca. l. iuſto. in fi. j. rñ. quādoq; tñ iurant & ſeruāt: vt his exemplis. C. de leg. hær. l. ſi maior. & ſi pars hę. peti. l. antiqui. & inſt. de re. di. §. inſula.
[q] Secūdum ſchema. i. ordinem. Ac.
[r] Senatuſconſulto. vt qñ obligauerunt ſe, teneātur, p pupillo: alias non cōtraherent homines ſecū: qđ pupillo noceret. & ex hac recuſatiōe daē contrahētibus exceptio, licet executoribus vel iudici facta ſit: cū & alias, qđ maius eſt, datur actio, vt ff. rem pu. ſal. ſolu. l. iij. & iiij. & inſti. de exc. tut. §. j. & C. di epiſc. & cle. auth. generaliter. Sed nūqd ſemp & cuilibet iuri renunciari pōt? Plene poteſt dicas, qa aut ius eſt publicū autho. & vtilitate, vt qa ius fiſci, vel alias publica vtilitas ibi vertit; & tūc renūciari nō pōt: vt C. ſine cen. vel rel. l. j. & ij. & ff. de pac. l. ius publicū. & l. inter. Aut authoritate tm: nō tñ vtilitate. nā & hoc dicit publicū: vt inſt. de exc. tu. §. j. & tūc aut eſt ſtatutū tantū vtilitate renunciantis: aut renunciātis & cōis. Primo caſu pōt renūciari, ſiue ſit priuilegiū ſiue ius ex aliquo contractu vel pacto: vt ff. & C. de pact. & de tranſa. & de acc. & de noua. hic excipe caſus illos, quos not. ſecundum Io. C. de pac. l. pe. Si vero cōi vtilitate. i. publica. & renunciātis, tunc non licet: vt C. de iur. ca. l. ij. ſed quia. & ff. de poſtul. quos prohibet prętor. & ff. de admi. tut. l. quidam decedens. & de ope. li. l. cerdonem. & de pact. l. iuriſgentium. §. ſi paciſcar. & per hoc puto quod hoc pactū non teneat, quod faciūt creditores, q̄ debitor nō valeat probare ſolutionē: niſi per ſcripturā: cum ſit communis vtilitas teſtificandi vt ī. de teſta. in princ. & non debet anguſtari. C. de hær. & ma. l. quoniam. in fi. imo debet impugnari: vt C. de re. cred. l. generaliter nec ad vnā ſpeciē probationis iudex debet animū aliligare: vt ff. de teſti. l. iij. §. quæ argumēta. Si vero renūcietur iuri cōmuni quod nec eſt in fauorē, nec eſt in eo publica vtilitas, poteſt renunciari: vt no. C. de pact. l. ius publicū. Sed videtur, quod etiā ſi cōmunis vtilitas. i. publica vertit in iure, quod poſsit renunciari: vt ff. de feriis. l. j. ideo diſtinguunt alij, aut ius conſiſtit in prohibitione vel præcepto, & tunc renunciari nō poteſt. aut in permiſsione, & tunc poteſt. Alij ſic quod aut eſt generale, & tunc licet. aut ſpeciale & tūc ſi odio, non licet: vt in Macedoniano. ſi vero fauore, licet: vt argu. ff. ad Vell. l. fin. §. pe. Primā approbo. nec ob. l. de feriis. quia tacite fuit ibi renūciatū: quod licet, etiā vbi alias non liceret expreſsim: vt ff. de pc. l. filius. † Facit ad §. veterani. vel dic, hoc xxij. quod pricipaliter q. ij. ca. in in laborantium v. dolo. vbi tilitatem dantur il late decla

[i] quali nūciari pōt? Plene poteſt dicas, qa aut ius eſt
[ncia.

læ feriæ, vt patet in ea. lege de feriis. in princ. ibi, quia rat. occupati. Accur. Tacita

[s] Iuſiurandum. Nunquid abſoluitur ab illo ſacramento, quod adminiſtratione datur: vt ī. vt ij, qui cent, quæ ob. §. fi. Non puto: & quia non dicitur hic, & quia cīnō expreſſius ad nubendum mouentur, quàm ad male adminiſtrandum.

[t] Perferret. Et ſic no. quā pœnam patitur, ſi iuraret. C. quando mu. tu. off. l. ij. & ī. de nup. §. finautē eundē. & tunc quando non iurat. iuramentum enim, & nil aliud

aliud est remissum. & sic pœna desertionis durat: vt C. quib. ex cau. infa. irro. l. decreto. & ff. de contra. & vti. ac. tu. l. à tutela.

a Vt prouidētia. hic. s. curiæ sint.

b Descriptiones. s. rerum minorum: quod alias inuentarium appellatur.

c Scriba. vt C. de magistrati. cō. l. fi.

d Aliis. s. præsentibus.

e Subtiliter. i. cū inquisitione.

f Dandis. s. rem pupil. sal. fore.

g Legibus: vt C. de admin. tut. l. tutores. & insti. de satisda. tut. & cura. §. pe. & de Atti. tut. §. penult.

h VT EXActione, &c.

Hæc prima pars dicitur infra, eod. vsque ad. §. illud quoque.

i Instāte. casus ablatiui absoluti. Ac.

k Filij. s. præponantur.

l Et vt si voluerit. hoc exponitur infra, e. §. illud. vsque in fi.

m Exigi. illud verbum regit duos diuersos accusatiuos sic ſ. de ref. §. hinc autem. coll. iij.

n Eum. s. virum.

DVdū. Extulisset. exponе, vt ſ. de nō eligen. §. j.

p Secūdæ. s. vxoris factus vir.

q Suscipiens. ab ea.

r Dato. tā in personalibus, quā hypothecis: vt C. qui po. in pi. ha. l. fi. §. j. Accur.

s Dotē. nā cōtra alios bñ erant admittēdi pri⁹. Azo.

t Damus. repete, & non aliis damus, &c.

v Aut hæredibus. hoc priuilegiū in personalibus & hypothecis pro dote: neq; extraneis hæredib⁹ mulieris datur, vt hic, & C. de priuil. do. l. j. cū sit personale: vt ar. ff. de admit. tuto. l. ex pluribus. nec creditoribus. s. mulieris sed filiis sic: vt hic subiicit, & C. qui po. in pi. hab. l. assiduis. §. exceptis.

x Illos. s. primi matrimonij.

y Expensam. à vito.

z Hypothecas. i. actionem hypothecariam. M.

a Secundæ. scilicet vxori.

b Essent. alias erāt. & est regula p eis quæ dicit, qui prior est tempore, &c. vt C. qui po. in pig. ha. l. ij.

c A nobis sanctum. per hanc l. tñ, & p alias priores idem est in hoc casu: vt C. de iure do. l. vbi. & l. in rebus. & ff. fo. ma. l. si cū dotē. §. fin. & ff. de priuil. cred. l. si venti. §. in bonis. & ſ. vt imo. antenupt. do. §. pe. col. v. Ac.

d Singulos. s. hoc sancitum est in illa quod, &c.

ta. vt enim non iniurietur in aliquo honor in Deū, hæc à nobis sancita sunt: vt ex nunc valeant, tua celsitudine manifestā faciēte hanc legē in quin ciis omnibus. Hinc enim glorioſiſsimo præfecto huius felicisſimæ ciuitatis, cui hæc curæ ſunt, de his trāſmiſimus legē: vt prouidētia [a] eius & viri clariſsimi prætoris, cui huius partis cura est in omni tempore ſeruari, & ex nunc teneat: quatenus in omni pupillari ſubſtātia omnis cautela fiat circa res minorū cuſtodiæ, & præcipuè, vt cū ſubtilitate deſcriptiones [b] fiāt præſente quoque clariſsimo ſcribæ [c], cui de talibus cura cōmiſſa est, & aliis [d], q cōſuetè talibus interueniūt ſubtiliter [e]: & fideiuſsiōibus dādis [f] & omnibus agendis, ſicut noſtris decernitur legib⁹ [g], ita quidētia clariſsimi prætoris, cui huius partis cura est: proponatq; eā ipſe in hac regia ciuitate, vt omnibus ſit manifeſta, & nullum lateāt quæ à nobis ſancita ſunt. De hoc enim legē ſicut oportet in prouinciis ſeruari, glorioſiſsimis præfectis ſacrorum noſtrorum prætoriorum deſtinauimus.

TITVLVS. V.

VT EXACTIOne [h] inſtāte [i] dotis primę & ſecundæ, viro ad ſecunda vota migranti præponatur vxor prima, vel ex priori matrimonio filij [k] & ſi voluerit [l] vxor aut is, qui pro ea dotem ſcripſerit, dare viro, quæ ſcripta ſunt: diſtulerit autem vir ſuſcipere, ſoluto matrimonio exigi [m] eum [n] ab ea etiam cōſcriptam antenuptialē donationem.

In dote data repetenda ad hæredibus viri, filij primæ vxoris, & cæteri deſcendentes, ac etiam ipſa mulier præponuntur vxori ſecundæ & eius filijs. Ange.

Imp. Iuſtin A. Ioanni glorioſ. Orientaliū prætoriorum præfecto, iterum exconſule ordinario & patricio.

DVdum iudicantibus nobis in dubitationem venit cā multa correctione digna, & legiſlatione clariori non indigna. Etenim quidā prioris factus vxoris vir cùm eā extuliſſet [o], deinde ſecundæ [p] dotem ſuſcipiēs [q], & filios ex priore relinquēs obiit, adhuc ſecunda ſuperſtite, volebat igitur ſecunda vxor dotem à ſe datā exigere, priuilegio vtens à nobis dato [r]. cōtradicebant autem ex priori matrimonio filij, & ipſi maternā obiicientes dotem [s]. Et dubium erat, vtrum etiā non ſuperſtite vxore priori, oporteret ſuſcipi filios contra ſecundæ dotem litigantes. Non enim aliis dedimus dudum, & damus [t] hoc priuilegiū, aut hæredibus [v], aut creditoribus, ſed ſolis filiis. Plurimæ ſiquidem dubitationes extiterunt in hac cauſa, dicente ſecunda, quoniam expēdiſſet, antequā ad eius veniſſet matrimoniū prioris vxoris dotem: & non eſſe iuſtum ſuā quidē, quod tantū inuētus est reliquiſſe vir quantum ſufficeret ſoli ſecundæ, dotem eam perdere: illos [x] autē expēſam [y] iam dotem percipere. Sed filij hypothecas [z] proponebant, quoniam omnino rebus exiſtentibus morienti hypothecæ ſeniores potiores, quàm ſecundæ [a] eſſent [b]. His igitur in dubitationem veniētibus, illud certum etiam à nobis ſancitum [c] est, quia ſi aliquid appareat rerum prioris aut ſecundæ dotis, hoc neceſſarium filios prioris, aut ſecundæ habere: aut ſi moriatur etiam illa, filios eius ſingulos [d], quod propriè habendū ſuum oſtenderint. Hic enim & in rem, quæ de

a Competit. vt C. de iure dotium. l. in rebus.
b Dotem. id est, dotis petitionē: vt quia sine culpa diuortium interceſsit.
c Succeſſores. alias succeſsiones. Acc.
d Naturæ. quia omnes possunt filij vel liberi appellari: vt ff. de verb. sign. l. liberorum.
e Pulica. scripta manu publica. & pignus in vtrunq; fuerit obligatū. & sic in pignore præfertur primum secundo, vt subiicit, & C. qui potio. in pig. l. ij. non autem in personali: vt ff. de priui. cre. l. priuilegia. Vel dic vnū ab vna ciuitate: aliud ab altera. nam et ciuitas mutat: vt ff. ad ma. l. nihil. sic dicitur improprie publica: vt ff. de verb. sig. l. cum qui vectigalia. & de publicl. sed & hi. in prin. nō autem potest poni q̄ vtrūq; à fisco vel vtrunq; ab vno creditore fuerit acceptū: cum nō dicitur aliquis sibi præferri. Item q̄ dicit necessario, dic. i. pbabiliter. nam hęc regula, q̄ prior posterioris in pignore præferat fallit in viij. casibus: vt ff. qui pot. in pig. l. interdum. & l. seq. & C. eo. l. assiduus. & in e. ti. l. scripturas. & C. qui. cau. pig. ta. cōtra. satis notū est. & C. qui pot. in pignor. l. licet. & C. de pign. l. vlti. cum auth. ibi posita. & ff. de relig. l. pen. & ff. de trien. & semis. §. illud quoq;. collatio. iij.
f Dotem. scilicet secundæ.
g Doti. scilicet primæ. Ac.
h Priuilegium. No. priuilegiū priumsecūdo præferri: vt hic, & ff. de pri fis l. ij. & ff. qui po. in pig. ha. l. si pignus. & ff. de po. l. si hominē. §. quoties. in prin. & §. j. Sed ar. cōtra in fi. ciusdem. §. & de priui. cre. l. priuilegia. Solu. prima in hypotheca intelligitur, secūdā in personali actione. potest etiā dici in præsenti casu esse speciale, vt etiā in personali hoc idē sit, vt primū posteriori præferatur.
i Motum. i. negotium vel motum. i. quæstum.
k Prius. id est, melius.

proprietate est, competit[a] purè: & vnumquēq; oportet quod suū est habere, nullo priuilegio indigens. Si verò nihil appareat vtriusq; rerū: aut aliqua quidē appareant, aliqua verò desint: siue superstites sint mulieres, repudio forsan priori matrimonio dissoluto: competere mulieri dotē[b], siue defunctæ sint filiis existentibus ambæ, aut etiā vna harū: in iis, quæ desunt, superiorē esse priorem, & filios ex ea antiquiorem dotē præponentes, id est, dicere, nepotes & pronepotes, & deinceps succeſsores[c], cuiuscunq; naturæ[d] fuerint. Sicut enim si duo debita publica[e] fuissent, necesse verò antiquū præponeretur posteriori: ita & hic priuilegia necessariū est priori doti dare priora, & ita secūdē: & dotē[f] nō præponere doti[g], nec hypothecā hypothecis: sed quod antiquius est tēpore, amplius manere, propriū robur habēs. & priuilegiū[h]. Tēpora nanq; hypothecarum permutare aut interimere, vel minuere, nullo modo patimur. Et hoc dicimus non ignorantes, quoniā iam & in alia quadam nostra legislatione hoc decreuimus. Sed quoniā omnino motū[i] est apud nos, & quasdā habuit aliquo modo causa quæstiones: propterea & ad p̄sentis legis opus accesimus, vt non nuncaliquid prius[k] sanciremus, sed vt clariorem eam omnibus constitueremus.

Si vir dotem à muliere, vel ab alio pro ea soluere volente accipere recusauit, matrimonio soluto ita poterit peti donatio propter nuptias sicut si verè dos soluta fuisset.

Illud quoq; adiicere legi bonū est, quod mota quęstio similiter necessarium nobis ad legislationē fecit. Si enim debeat dotē mulier, & illa[l] quidem dare voluerit[m], ipsa forsan, aut qui pro ea promisit illud, quicunq; fuerit aut proximorum aut extraneorū, aut profectitia, aut aduētitia sit dos (hęc enim verba[n] legis sunt) vir autē, aut eius pater forsan, aut auus suscipere eā nolit: pars autē mulieris contestetur[o], & parata sit hoc soluere, aut etiā aliquid maius[p] peragere, & offerat forsan, & si mobilis[q] sit, signacula etiam imponat, & secundū leges[r] recondat: aut secundum vnam partem ingrediens in iudicium, petat hoc fieri[s]: & pergentes ex iudicio quidam[t] denūcient hæc ad partē viri: at ille permaneat ita differens: nō poterit soluto matrimonio antenuptialis donationis exactionē[v] declinare tanq; dote nō data. Qui enim † dare voluit: dum perceptionem recusat is, qui suscipere postulatur, proximus est danti. & hoc[x] cū aliis in dote valeat. Sicut enim nisi dederit per dilationem dotis negationem ei antenuptialis donationis inferimus: ita vel si

l Et illa. scilicet mulier.
m Voluerit. scilicet dotem.
n Verba. vt ff. de iure dotium. l. pro fectitias.
o Conteſtetur. i. coram testibus cōfiteatur se velle in sacculo, vel in folle pecuniam ligatam soluere.
p Maius. i. ampliorē dotē, quam conuenerit. & hoc ponit ad maiorem exaggerationem.
q Mobilis. puta aurum, vel argentum, vel vestes. Al.
r Et secūdum leges. consignando & deponendo: vt C. de vsur. l. acceptam. non autē sola oblatio sufficit: vt C. de vsu. l. ij.
s Fieri. f. consignari & deponi.
t Quidam. puta nuncij & executores ex præcepto iudicis.
v Exactionem. siue promiserit, siue non, necesse habet dare. & idē dicitur in augmento j. de æqualit. do. §. j. & §. illud. Azo.
x Et hoc. f. consignatio & depositio valeat subaudi cum aliis. valet enim ad nascēdam pignoratitiā etiā sola oblatio: vt de pigno. act. l. si rem. §. fi. Item valet oblatio ad inhibendum cursum vsurarum, qui nōdum cœperat: vt C. e. l. si non cōstat. & l. si creditrici. Itē vt sit in periculo creditoris: vt ff. de so. l. quires 2. Itē vt impleat conditionem: vt C. de instit. & substitutio. l. j. at consignatio & depositio hoc plus, vt debitor ipso iure liberetur: vt ff. depositi. l. j. §. si pecunia. & fideiussor agat.

Oblatio ad multa valet.

† Facit ad hoc c. cum non stat. extra de reg. iu. lib. vj.

2 Alias, l. qui decem.

agat exinde mandati, ac si soluisset: vt ff. mandat. l. qui mutuam. §. j. & cur sum etiã vsurarum iã currentiũ impedit: vt C. de vsur. l. acceptã. & facit ẽ. de exhibẽ. §. fi. col. v. & ff. de cond. & demon. l. iure ciuili. Item intellige q̃ pactum sit de lucrãdo hic. nã alias cuilibet debet restitui suum soluto matrimonio: vt j. de æquali. do. §. j. Itẽ videtur contra. ẽ. de nõ eligẽ. §. si. col. j. sed hic soluitur q̃ habetur pro dãte.

a Ex studio. i. dolo, vel fraude: quia dolus est si qs nolit accipere: vt ff. manda. l. dolus.

DE ADMINIstratoribus.

1 IAm quidem Positam. à Zenone: vt C. vt omnes, tã ciui. quã mili. l. j. Ac.

c Volentes. alias volentem.

d Fuerint. id est, eliguntur.

e Metropolibus. i. in ciuitatibus metropolitanis.

f Hinc. i. à nobis.

g Ex vtroque. vt quia sit idẽ iudex in vna prouincia Occidentis, & in alia Orientis.

h Relinquere. citra principis iussionem: vt infra. e. §. si quis autem.

i Deponat. cingulum. i. antequã deponerent administrationem. nã cingulum dicitur administratio.

k Vetustatem. obseruantiẽ administrationẽ in prouinciis &c.

l Aduenit. i. secũdum facta, quęcunq; tigerunt suo tempore.

m Relinquat prouinciam. Nota, simul ponuntur in quęstione administrans & remotus: sed in responsione separantur.

voluerit dare, & percepturus ex studio [a] recusauerit perceptionem: damus ei antenuptialis donationis matrimonio soluto petitionẽ: licet dotẽ propter viri causam non intulerit. Quæ igitur placuerũt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legẽ, eminẽtia tua operi effectuiq̃ tradere festinet.

TITVLVS VI.

DE ADMINIstratoribus.

Administrator si prouinciam durante administrationis tempore citra principis iussionem derelinquit: crimine læsæ maiestatis punitur. & si administratione finita ante quinquaginta dies recesserit, antiquis pœnis punitur. Bartolus.

Imper. Iustinianus A. Ioanni glorioſi. per Orientem prætoriorum præfecto iterum exconsule ordinario & patricio.

IAm quidem nouimus positã [b] legẽ volentẽ [c] eos, qui in cingulis fuerint [d], siue ciuilibus, siue militaribus: neque si remoueantur ab administratione, discedere inde posse, anteq̃ dies quinquaginta in metropolibus [e] cõmorẽtur, publicè apparẽtes, & cõuenire volentibus satisfacientes: vt nec per occasionem hinc [f] euocationis, possint à prouincia discedere: & vel si qd egerint tale, rursus eos ad prouinciam destinare. Inuenimus autẽ aliquos sic existentes audaces, vt etiam hac posita lege, antequã discingerẽtur, præsumerent derelinquere [g] prouincias, et ad hãc felicissimã ciuitatem venire, timore à se gestorum, & ne iusta perferrent horum, quæ deliquerunt. Sancimus igitur, nulli penitus licẽtiam esse cuiuscunq; prouinciæ iudici, & Orientalium, & Occidentaliũ, & ex vtroq; [g], eã relinquere [h] ante, quã deponat cingulũ [i] sed etiã postea (renouamus enim vetustatem [k]) quinquaginta cõmorari dies, publicè apparentẽ in prouincia, in qua administrauit: gesta quoq; monumẽtorũ conficere, secũdũ quæ aduenit [l] prouinciæ: vt sit palã, siue fiduciã habet in suis actibus, siue etiã non. Si qs autẽ administrationẽ administrãs aliquã mili tarem vel ciuilẽ, aut etiã remotus ab ea, relinquat prouinciam [m]: administrans quidẽ adhuc eã dũ relinquit citra nostrã iussionem, ipse quidẽ maiestatis reus sit: in prouinciã verò denuo destinatus [n], postquam accusantibus satisfecerit, tũc maiestatis nouissimas sustinebit pœnas [o]. Si verò deponens cingulũ, deinde non moreẽ, tũc legitimis diebus publicè cunctis semetipsum ostẽdẽs, et fugiat de prouincia: quæ dudũ à nobis de hoc sancita [p], valere. Illud autẽ omnibus prędicimus, vt dũ aliqui acceperint cingulum, tueãtur illud: successores autem eis cingulo factos, solere non vltra terminos mittere, quæ vocantur interdicta [q]: neque remouere quidẽ præsides, ipsos autẽ aut morose [r] iter agere, aut hic [s] degere, aut ad aliquas alias prius ire prouincias patriã [t] visuros [v], & quæcunque [x] fortuitis & blandiẽtibus hominibus cõsueta [y] sunt: sed velociter ad administrationem ire, cuius regimina susceperũt; vt non alij qui-

n Destinatus. per se vel per procuratorem: vt j. de cal. §. super hoc. & §. si quis autẽ. licet hic & alibi videatur velle contra: vt C. vt omnes, tã ciuil. quam mili. iu. l. j. §. ipse autem. & ẽ. vt iudic. sine quoquo suffr. §. necessitatẽ.

o Pœnas. vt C. vt omnes, tam ciui. quam mili. l. j. §. quod si quis.

p Sancita. vt ſ. capiet reduci possit ad prouinciam à qua fugit, & in quadruplum ablata reddat: vt C. vt omnes, tã ci. quam mili. iud. l. j. vel per procuratorẽ se defendat vt modo diximus. Argu. C. vt omnes, tã ciui. quã mil. iud. in prin. & facit ẽ. vt iudi. sine quo. suf. §. eos. & §. necessitatẽ. col. iij.

q Vocantur interdicta. i. nõ debet electus ante tempus mittere ibi aliquem, qui ibi stet pro se, & illum qui prius erat, interdicat aliquid gerere: vt subiicit.

r Morose. imo & tarde ire poterit, & aliquẽ pręmittere: vt in cõtrario: vt j. de col. §. antequam. col. ix. Sol. hic loquitur quando morose incedebat: ibi quãdo cũ aliqua necessitate, vel infirmitate detinebatur.

s Hic. id est, in itinere.

t Patriam. quam debet regere.

v Visuros. scilicet postea.

x Et quæcunq;. scilicet subaudi visuros.

y Consueta. in li. Azo. constituta.

Officium

a Officium. non autem alios de ciuitate: vt ff. de offic. procon. l. obseruare. §. antequam. vel ibi extra prouinciam: sed intra prouinciam sic: vt hic dicitur.

b Eum. s. cingulum. & ita ponitur in masculino genere, vt hic.

c Codicillis. i. literis electionis: vt statim illo electo hic desinat, gerere, & hic dignitatem habere videatur. secus in patricio & similibus: vt C. de consu. l. fi. & s. constitu. quæ dignita. §. j. col. vj.

d Emolumenta. scilicet salarium.

e Eum. s. præsidē veterem.

f Ea scilicet emolumenta.

Substitutum qui nō posse quid fieri dicuntur habere. g Impleat. Not. per substitutum: vt C. de decur. l. nullus qui. & ff. de so. l. inter artifices. & C. de cad. tol. l. j. §. ne autē. arg. contra C. de epis. & cle. l. quisquis. & l. ad similitudinem.

h Dies. & illis diebus nō iudicat: vt ff. de feriis. l. pridie. Item hoc si successor aduenerit: non alias: vt ff. de offi. procon. l. meminisse. Sed videtur quod demum, quādo Romā erat reuersus deponat, vt ff. de offic. procōsu. l. fi. sed illud quo ad signa, non quo ad administrationem: vt j. eo. tit. & C. de offic. procōsu. l. j.

i Alioqui. id est, si non constiterit successor prouinciæ nō finito tempore prioris.

k Dispositū est. hac constitutione in eo, quia dixit q̄ non debet prior recedere, & alter nō venire. & idem dicitur. ff. de offi. procōsu. l. meminisse, sed videtur, quod dem remoueantur, alij verò non sint, & prouincia sine iudice maneat: sed ante duos solum dies, quàm ad prouinciam accedant, in qua qui cingulum habet, est: mittere ad eū amicabilem epistolam volentem officium a destinari ad occursionem eius: & vsque tunc annonas accipere in cingulo existentem, & gubernantem eum b: & non ex codicillis c cinguli iudicare tempus, neque præceptis tuæ sedis: sed ex quo, sicuti dictum est, in prouinciam ipsam accesserint, illius recipere reipublicæ emolumēta d, vsque tunc eum e, qui in rebus extitit, ea f percipere, & alium omnium nullum. Non enim possibile, neque portabile est omnino sine iudice relinqui prouinciam, statuto quidem quasi aliquo ab eo, qui à nobis ordinatus est, vt eius impleat g locum, homine forsan rerum non habente experimentum: illo verò, qui in ipsis operibus est, & discedente de prouincia ante, quàm adueniat tempus, & fraudando emolumentis, quæ eum accipere oportet, donec deponat cingulum. Deponet autem id, dum successor accesserit in prouinciam, ante duos solùm dies h, quàm prouinciam ille ingrediatur. Quæ omnia custodiri à sede tuæ celsitudinis in perpetuum volumus: & mox vt cognoueris adstitisse eum prouinciæ, ex illo transponere emolumenta in successorem: alioqui i ministrare ea priori, secundum quod à nobis dispositum est k, donec in prouinciā successor veniens semetipsum subiectis ostendat.

Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram insinuata sunt legem, tua celsitudo operi effectui q̄ tradere festinet.

TITVLVS VII.

DE EXECVtoribus, & de iis, qui cōueniuntur & reconueniuntur.

Antequam actor in producēdo libello audiatur, cauere debet contestando litem intra duos mēses: & si non fecerit, omnes expensas & omne damnum reo resarcire tenetur: non tamen ea cautio debet excedere quantitatem xxxvj. florenorum. Ange.

Imper. Iustini. A. Ioanni glorioſiſ. Orientaliū prætoriorum præfecto, iterū exconsule ordinario & patricio.

Voniā calumniā † odimus, & omnem tergiuersationem auersamur l propterea huiusmodi actus m egere legitimis medelis existimauimus. Didicimus enim, quia quidam n non habentes vllam obligationem, sed vnam statuentes voluntatem cū iis o, qui causas exequuntur, conueniunt quosdam p, deinde libellos dirigunt: & dum damnū q pertulerint r fugientes s, deferunt eos, & proficiscuntur t, incurabile v eis dantes dispendium, & hoc ad huc amplius x in prouinciis committitur communione lucrorum ipsis conuenientibus & causarum executoribus, pficiēte. Ne igit hęc iugiter cōmittantur: sancim9, nō aliter actores libellos dirigere, et dāni occasionē præ-

alium mittere possit: vt j. de colla. §. antequam. col. ix. Sed ibi impeditus erat iusta causa: vt s. eo. diximus.

DE EXEcutoribus, &c.

1 Voniā. Auersamur. & sic obedit legi, qd facere debet: vt ff. ad Terty. l. j. in prin. & C. de testa. l. ex imperfecto. Accursius.

m Actus. calumnioſos & tergiuersatiuos. Accur.

n Quidā. Romæ.

o Cum iis. s. nuntiis communis Bononiæ.

p Quosdam. Romæ.

q Et dū damnū. expensarum in via factarum, & sportularū & similiū expensarum. Azo.

r Pertulerint. id est, sustinuerint.

s Fugientes. i. rei.

t Proficiscūtur. i. recedunt.

v Incurabile. imo curabile est, cum in triplum actor teneatur, & etiam ante hanc legem ad damna, quæ passus est reus ppter plus peti. vt inst. de act. §. tripli. quia sicut minus soluit, qui nihil soluit: vt ff. de verbo. signifi. l. minus. sic plus petit, licet nihil petere debeat. Sed rñ. qd hæc constitutio generaliter de damnis tractat sportularum & rerum suarum. sic enim dicit esse damnum, &c. vt j. proxi. §. at ibi de dāno circa sportulas tātum dicit: vt patet ibi in litera. Item hac constitutione plenius ei cauetur. s. per cautionem: vt ibi not.

x Amplius. quā Romæ.

† Cōcor. c. finem litibus. &c. venerabilis de dolo & contu. & Cle. dispendio fam. extra de iudi.

Cautio

r

a Cautionem.scilicet nudam:vt C.de verb. signi.l. sancimus.cū sit ciuilis.secus in prætoriis:vt ff.de præto.stip.l.prætorix.& quod dicit fugientem, dic reum si præsens est,alioqui cauetur in executoribus,&c. & dicas &,pro aut.nā ex stipulatione executoris actio quæritur:vt ff.rem pupilli saluam fore.l.non quæst. in principio.

b Et. pro aut.

c Fugientem. si præsens est.

d Negotij.si reus absens est.

e Duos. hæc authen.finē litis non respicit,sed initiū. sed inferior authē. de litig.§.ad excludendas.respicit finem.Item hic præstatur interdū oblato libello.non enim prius respicit iudex, quia secundum formā huius fuerit cautum. illa vero suscepto à iudice libello,sed nō dum reo porrecto præstanda est:quod dici potest secundum Ioan. sed alij dicunt vtrūq; præstari recepto à iudice libello,sed tamē non porrecto. post omnes locū habet illa,quæ est de iudicio sisti.ī. de exhi. re.§.sancimus. col. v. Sed quare maius tempus hic statuitur quàm ibi? Rñ. quia ibi ad vnā liberationem super libello & vnam recusationem iudicis datur spatium:hic autem plus poterant fieri: scilicet mutatio libelli ante litis contestationem:ideoq; maius actoris & rei spatium necessarium est.

f Cautione.de duplo.M.

g Glorioſiſsimorum.hic loquitur in ordinario iudice actoris & rei. quod ex eo patet quia dicit, apud glorioſiſsimorum. Item in delegato:quod ex eo patet,quia dicit eum,qui iudicat posse recusari:vt j.eod. no.§.si vero. Sed quidam vt M. dicunt etiam ordinarium posse recusari:vt argu. ff.de liberali causa.l.si pariter.& hic illud quæritur,si iudicem in causa tua, puta de bone impetraueris:cum & ergo coram eodem te conuenire volo,an possim? Et respon.quod possum per hanc authen. Sed si actor,qui videt se de domo reconueniri,velit & de agro coram eodem delegato agere, quia dicit: ego cōuenio & reconuenior:& ego volo reconuenire. Rñ.non potest:quia licet conuentus dicatur,qui cōuenit,& delator refert: tamē aliud statuitur in delatore quam in relatore:vt ff.de iureiu. l.iusiurandum.§.sed nec.Ioan.

bere conuento ante,quàm cautionē [a] exponant & [b] in fugientē [c],& in negotij [d] executorē, quia intra duos [e] menses omnibus modis litis contestationē faciunt apud iudicem:aut si hoc non egerint, omne damnū eueniens conuento restituent in duplum, nō transcendente cautione [f] triginta & sex aureos.

Conuentio & reconuentio mox à principio coram eodem iudice fieri debet:alias causa conuentionis finita,reconuentio fieri poterit coram quocūque iudice, antiqua cessante calumnia.Barto.

Illud quoque promereri competentem correctionem decet. adiit enim quidam,docens,quia in conuentione fecit obligatum sibi apud quendam glorioſiſsimorum [g] nostrorum iudicum:deinde qui factus est in conuentione tanquam & ipse [h] actorem obligatum habens [i], eum apud alium traxit iudicem:& aliquid inopinabile fiebat. quia enim vterque seorsum actoris obtinet officium, miserandum quiddam & risibile inde veniebat.

h Ipse.scilicet reus conueniens.Accur.

i Habens.nec erat liquidum,quod hinc inde debeatur:alias fieret compēsatio in bonæ fidei iudiciis ipso iure opposita tamen ab homine in stricti iuris exceptione doli mali,secundum veteraiura,vel secūdum noua in vtroque ipso iure,vt insti.de actioni.§.in bonæ fidei.& C.de compen.l.fi.

k Litigantes. in lite:quod esse non debet:vt C. de iudi l properandum. in prin. Sed quomodo hoc est,cum etiam iure veteri coram eodem iudice respondere cogatur:vt ff.de iudi.l.q non cogitur. & ff. depo.l. actione.& ff.de qui.re. ad eū. dē iu.l.j.& ij. Rñ. imo non erat, sed in legibus prædictis idem erat ordinarius etiam acto. ris:hodie autem habebit hoc locū & in eo, qui non est iudex actoris,licet hic ponat casum in ordinario vtriusq; quia iudex principis erat.

† Mox. not. hic tria iura, hic, & l. C.de senten. & inter.l.pe. & dictum Papiniani quod prius fuit:vt in d.l. recitatur, quæ sic differunt: quia lex codicis adiicit dicto Papiniani in hoc,qui nō inspicitur, vtrum competens iudex sit agenti, cuius tantū &c.vt ibi dicit: licet in dicto Papiniani forte hæc eō siderantur, scilicet vt esset eadem res in conuentione per legem tamen codicis etiam in alia re potest fieri reconuentio. sed secundum constitutionem istam modificatur & restringitur:vt hic reconuētio fieri possit statim,non ex interuallo, vt hic dicitur.& C.de compen.l.fi.Sed quidam dicunt quandoque posse fieri huius reconuentionem vsque ad sententiam coram eodem iudice.sed prima verior est. & dico statim siue ante, siue post parum,siue eodem tempore:vt C.de pactis.l petens.& ff. de rebus creditis. l. lecta.ibi,quia pœna,&c.sed quandoq; dicitur statim ante litis contestationem:vt C.vbi in rem actio.l ij.in prin. Accursius.

† Sancimus igitur, si quis obnoxiū arbitratur habere eum, qui contra se conuentionem exposuit: non apud alium iudicem, sed apud eū mox [l] à principio conuenire:& eundē esse iudicem in vtroque negotio. Si verò forsan displicuerit [m], apud quem litem sortitus est, iudex: licet [n] ei etiam hoc emendare.viginti enim dierū inducias dātibus nobis post libelli transmissionē,post quam oportet litem contestari:licet intra prędictā suspensionem refutare quidem illum:alium verò mereri,apud quem iterum similiter vtranque exerceri competit litem: & eiusmodi artes in nullo fieri: sed vnumquenque proprio iure vti. Si itaque tacuerit [o], deinde postea mox enim cùm voluisset aliquis propriam mouere litem,repentè is, qui ex diuerso conuenerat, apud alium iudicem trahebat eum,apud quem ipse fortius fuerat iudicem: † & alterutros protrahentes, immortaliter permanserunt litigantes [k].

† Hab... et ita al... alterū ... tuo ver... tes imo... talem ... tem ex... cuerunt... † Ex h... textu e... sumpta... then. q... est supe... Pa... nianus... de sens... interlo... omnia... & inop... & con... quentes... & de... materia... habe... tra, ap... can. in... de mu... petit...

l Mox. not. hic tria iura, hic, & l. C.de senten. & inter.l.pe. & dictum Papiniani quod prius fuit:vt in d.l. recitatur, quæ sic differunt: quia lex codicis adiicit dicto Papiniani in hoc,qui nō inspicitur, vtrum competens iudex sit agenti, cuius tantū &c.vt ibi dicit: licet in dicto Papiniani forte hæc eō siderantur, scilicet vt esset eadem res in conuentione per legem tamen codicis etiam in alia re potest fieri reconuentio. sed secundum constitutionem istam modificatur & restringitur:vt hic reconuētio fieri possit statim,non ex interuallo, vt hic dicitur.& C.de compen.l.fi.Sed quidam dicunt quandoque posse fieri huius reconuentionem vsque ad sententiam coram eodem iudice.sed prima verior est. & dico statim siue ante, siue post parum,siue eodem tempore:vt C.de pactis.l petens.& ff. de rebus creditis. l. lecta.ibi,quia pœna,&c.sed quandoq; dicitur statim ante litis contestationem:vt C.vbi in rem actio.l ij.in prin. Accursius.

m Displicuerit.conuento. Alij dicunt cōuenienti & reconuento.licet enim per suum negotium recusari non possit:tamen per superueniens potest:ar.ff.de acquiren.hæred.l.cum hareditate.sed prima placet.

n Licet.id est,licitum est.Accur.

o Tacuerit.in recusando intra viginti dies.

DE

a DE AEQVALITATE do. &c.

Hoc expedit vsq; ad §. aliud.

b De augmento. hoc dicitur in §. aliud. vsque ad §. his consequens.

c De priuilegio hoc. ĵ. eo. his consequens.

d Excipiantur. hoc. ĵ. eodē. §. quia verò.

Halcā. mutuas ĵ. eo. §. quia verò.

e Rursus. hoc est in §. illud quoque.

f Collatione. hoc in §. illud quoque.

QVoniam. Antiqua Leonis: vt C. de pac. conuen. tam super do. l. ex morte. & supple quod in sequēti. l. ibi dicitur.

g Vult. scilicet præallegata lex, ex morte.

h Rationem. alias donationem.

i Puris. in qbus verbis & literis cōtinetur pactum de lucranda dote, vel donatione propter nup.

k Vniuersa corrigimus. corrigit ergo id, quod est C. de pac. l. ex morte. & l. sequen. & de do. ante nu. l cum multæ. §. sinautem. & ĵ. de nup. §. deinceps. col. iiij. Acc.

l Virum. an idē contra si vir dedit dotem propter nuptias: quia illa habebat necesse dare dotem tātum? Rñ. sic: quia in augmento est idē: vt ĵ. proxi. §. aliud. & si alterutri eorum nihil dedit: nihil ex pacto lucrari poterit: vt ĵ. de non eligen. §. aliud. col j. Acc.

m Voluerint. scilicet vir & vxor. alias voluerit.

n Negotiatiue. i. vt moris est in contractibus, vbi licet cōtrahētibus se decipere: vt ff. loca. l. itē si in pretio. §. quemadmodum. & ff. de min. l. in causæ. §. pe. vel dic qđ malum esset, si sic voluerit causam apud alium iudicem mouere: necesitatem eum habere, sustinere terminum eius litis illatæ sibi ab eo, qui eū in iudicium traxit: & dū finem lis acceperit, tunc eum suam causam apud alium iudicem proponere vt ita tales eorum auferamus artes †, & in alterutros calumnias. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo operi effectuique tradere festinet.

TITVLVS VIII.

DE AEQVALITATE [a] dotis, & propter nuptias donationis: & de augmento [b] dotis, & propter nuptias donationis: & de priuilegio [c] dotis, quod aliis pręponitur priuilegiis: & vt excipiantur [d] hoc priuilegio creditores in emptione militię: & de dote remeante ad patrem, & rursus [e] data pro eadem filia secundo viro: & de dotis collatione [f] inope marito moriente.

Hodie quantum ad pacta lucrorum & ipsorum effectus seruanda est omnino æqualitas propter æqualitatem dotis & donationis propter nuptias. Ange.

Imp. Iustinianus A Ioanni gloriosiſ. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsule ordinario & patricio.

QVoniam plurimas in legibus quæstiones videmus & circa primas nostra natiuitates (id est nuptias, & filiorū procreationes) motas, & circa nouissima, quale est aliquid voluntatum & testamentorum, cogitatio facta est nobis nuper perscrutari & agnoscere, qd volens antiqua [g] lex super dotis instrumētis: mēsuram quidem pactionū nuptialium inter alterutros æquam esse, & masculos & fœminas vult [h], & æqualitatem pensat eorum, qui adinuicem copulantur: non alĩ quidem mediam fortè dat stipulari partem, alteri verò tertiam aut quartam: sed ex medio trahens, æquale vtrinque exigit fieri pactū, aut mediam dicimus in vtroque constituens, aut aut tertiam, aut quartam, aut quantumcunque contrahentes voluerint: hoc autem non multò prius quæsiuit: vt ipsorum, quæ dantur, æquæ sint mensuræ: sed aliis quidem permisit in mille forsan aut in duobus millibus aureis facere rationem [i], aut in quantūcunque voluerint: aliis aūt non in tantū, sed in minus: vt æqualitas in verbis solis & literis puris [k], sed nō in rebus ipsis ḡrereť. Hoc igiť ante alia vniuersa corrigimus [l]. æqualia in dotibus esse, & ꝓpter nuptias donationibus, & ea q̄ offerūtur, & ea, quę in stipulationē deducūtur pacta: & tantam quidem quantitatem conscribere virum [m], quantam & mulierem tantum quoque lucrum stipulari, & tanta parte, ex quanta voluerint [n] æqualis tamen mensuræ. non enim aliter iustitiæ & æquitatis seruabitur ratio, si negotiatiuē [o] alterutros circūueniant, & videantur quidem æquas facere stipulationes: pro vero autem [p] inæqualis maneat effectus, non prius quantitate datorum eadem consistente. Irrideri videatur † vndique lex [q], si ille quidem conscribat duo millia aureos †, mulier autē sex millia fortè in dotem offerat: & stipulentur [r] alterutros quartam cōscriptæ in lucro percipere. proinde illo eueniente lucro. illa q̄dē nihil aliud lucrabiť, nisi quingētos aureos ex quarta: ille aūt quingētos, & mille ex ea dē quarta: & tāquā in ęnigmate [s] multovi debitur quarta vnius alterius quarta minor. ex † suspecta nanque vel æqualitate quanta inæqualitas ex hoc ipso ꝓcedit [t].

g Antiqua Leonis: vt C. de pac. conuen. tam super do. l. ex morte. & supple quod in sequēti. l. ibi dicitur.

h Vult. scilicet præallegata lex, ex morte.

i Rationem. alias donationem.

k Puris. in qbus verbis & literis cōtinetur pactum de lucranda dote, vel donatione propter nup.

l Vniuersa corrigimus. corrigit ergo id, quod est C. de pac. l. ex morte. & l. sequen. & de do. ante nu. l cum multæ. §. sinautem. & ĵ. de nup. §. deinceps. col. iiij. Acc.

m Virum. an idē contra si vir dedit dotem propter nuptias: quia illa habebat necesse dare dotem tātum? Rñ. sic: quia in augmento est idē: vt ĵ. proxi. §. aliud. & si alterutri eorum nihil dedit: nihil ex pacto lucrari poterit: vt ĵ. de non eligen. §. aliud. col j. Acc.

n Voluerint. scilicet vir & vxor. alias voluerit.

o Negotiatiue. i. vt moris est in contractibus, vbi licet cōtrahētibus se decipere: vt ff. loca. l. itē si in pretio. §. quemadmodum. & ff. de min. l. in causæ. §. pe. vel dic qđ malum esset, si sic permitteremus pacisci. Accur.

p Autē. & quod dixi obscure, audi per apertius.

q Vndique lex. Not. nō debet lex derideri: vt C. de bo. quæ lib. l. ſ. §. ſi.

r Stipulentur. vt moris est in cōtractibus. i. per stipulationem promittantur. sic ponitur. ff. de condic. inde. l. si non sortem. §. pen. in prin.

s In ænigmate. i. facto pacto æqualitatis. Et no. quod ænigma dicit speculum, in quo mulieres speculantur & sicut in illo videtur esse, quod nō est: ita hic videbatur in pacto esse æqualitas facto prętio in quota tantū: sed non est, cum deficit æqualitas in quantitate.

t Procedit. scilicet quod dictum est subaudi.

Prius

† aureorum.

† Halcā. nā ex purulenta illa æqualitate suapte natura fœda quædam & absurda inæqualitas perficietur.

a Prius. ſ. ante legem iſtam.

b Dotalia. i. inſtrumentum, ſeu pactum. Accur.

c Quod em. Not. vt hic: & ff. de capti. & poſtli. re. l. in bello. §. factæ autē.

d Modū. vel per donationē, vbi cōceduntur conſtante matrimonio dotationes vel cauſa mortis, vel per legata.

e Per inæqualitatem apertius dictū eſſet, non per æqualitatem rediens ad inæqualitatem. æqualitas ergo oīno ſeruatur in dote & donatione nuptiali, non tamen in lucris exinde prouēturis. ſed in præſtatione, & in conſtitutione vtriuſque: vt hic dicitur. & ſ. proxi. §. in prin.

f Legislatoribus. vt C. de dona. ante nup. l. ſi conſtante.

g Philoſophata. vt C. de dona. ante nup. l. fina.

h Corrigimus. inueniebatur autem deceptio: quia ex vna parte poterat fieri augmentū: ex alia non erat neceſſe fieri: vt C. de dona. ante nup. l. ſi cōſtante. in princi. & corrigitur hic, & ſ. proxi. ibi, primum quidē & illud &c. Accurſius.

i Priuilegium. & bene dico ī hac neceſsitate augēdi æqualitatem fauore dotis ſeruari. nam & alias dedimus ei priuilegium ſ. vt tacitam habeat hypothecā: vt hic dicit, & C. q pot. in pig. ha. l. ſi. & inſtitu. de ac. §. fuerat. & ſ. de priui. do. hære. mu. non præ. §. quia enim. col. viij.

k Contrahentes. puta pater mulieris vel alius: non extraneus etiam ſine pacto. vel extraneo dummodo ex pacto ſibi reddendæ dotis: vt C. de rei vxo. act. §. accedit.

l Et quæ forte. ſupple, & eis ſubſtātiis credāt, quæ forte &c. & forte dicit ideo: quia & ſi tūc cum contraxerunt mariti cum primis contrahentibus habebāt iſtas res, idē eſt: vt & ſ. proxi. ſed maxime tunc quando non competebāt iſtæ res eis maritis.

m Iis. ſcilicet viris. Accur.

n Contraxerūt. cum creditoribus ſuis antequam acceperunt dotes mulieris.

o Dedimus. reaſſumit quod inchoauerat præmiſſa prędicta interpoſitione. Accur.

p Dotem. ſ. mulier vel pars eius.

q Propter nuptias ſcilicet maritus vel eius pars.

r Sicuti prius. vt in d. l. C. de donat. ante nupt. l. ſi conſtante. in prin. Acc.

s Conſtitutio. ſ. Iuſtiniani: vt C. de dona. ante nup. l. ſi conſtante. Accur.

t Sed ſchematicū. ſ. inſignatū vel ordinatum, ſecūdum Al. vel dic. i. figuratum vel dubiū vel fictum. q. d. figuram vel ſimilitudinem habet augmēti: ſed non eſt augmentū: vt ſ. eo. ſi autem mulier. Accur.

v Et maxime. id eſt, abundante ratione. nam ſecus eſt in viro: vt ſ. eo. ibi. vir autem.

x Circunſcribat. mulier.

y Immobilibus. vna dictio.

z Mulierem. vel mulieres.

† Cōcor. cum hoc §. c. finali. cum gloſ. final. poſt princ. extra de do. inter vir. & vx. vbi prohibetur donatio ex qua alter coniugū efficitur pauperior.

† Haloā. quę æqualitatem ſimulet.

Quæ igitur prius [a] expoſita ſunt dotalia [b], ſecundum quem cōſtituta ſunt modum, habeantur. quod enim [c] factum eſt, infectū manere impoſsibile eſt. Decætero † autem in omni datione ſancimus, æquas quidem eſſe oblationes: ipſos autem mediocria lucra paciſci: vt per omnia iuſtitiam æquitatemque honoremus. ſi enim aliquis amplius alio dues eſt, licet ei per alium modum [d], legitimū tamē & agnitum noſtris legibus clementiam præbere alī: non per inæqualitatem [e] † redigens ad æqualitatem, lucrum maius alteri acquirere. & hæc quidem de hoc lex ita quodammodo habeat, ſuam iuſtitiam vniuerſis oſtendens.

Conſtante matrimonio augeri poteſt dos: dum tamen in tantundem augeatur donatio propter nup. & econuerſo dos tantùm augeri debet in immobilibus, ne fraus aliqua excogitari poſsit aduerſus creditores ratione augmenti. In rebus verò mobilibus, ſi maritus creditoribus eſt obnoxius, tale augmentum nullo modo procedit: ſecus ſi non ſit alicui obligatus. augmentum verò dona propter nup. tam in immobilibus quàm mobilibus fieri poteſt: quoniam in hoc nulla eſt captio creditoris vel alterius. Angelus.

Aliud quoque, quod circa nuptiales oblationes fit, inſpeximus atque conſideraſſimus: dicimus autem de augmento. Quia enim & ab antenos legiſlatoribus [f], et à nobiſipſis de augmentis dictum eſt: plurima autem à nobis, & non facilè numeranda, etiam in his ſuper antiquitate philoſophata [g] ſunt: adinuentas ab aliquibus circunſcriptiones perimentes, & puram iuſtitiam ſeruari volentes, etiam illud corrigimus [h]. priuilegium [i] enim dedimus dotibus, vt contra antiquiores hypothecas habeant honorabiliora iura: vtpotè dum contrahentes [k] cum viris eorum credant ſubſtantiis, & non mulierum: & quæ fortè [l] tunc neque competebant iis [m], qui prius contraxerūt [n], Dedimus [o] autem licentiam (hoc videlicet quod antiquitus eſt) augmenta facere, permittentes & viro & mulieri, ſiue ambo voluerint, ſiue etiā horum alter celebrare augmentum. Primùm quidem illud ſancimus, ne aliqua fiat circunſcriptio: ſiue augere voluerit dotem [p], aut propter nuptias [q] donationem, non licere alī quidem facere, alī autem in prioribus manere: ſed vtrunque celebrare omnino augmentum: & non in electione, ſicut prius [r], ſed in neceſsitate cauſam conſiſtere, omnino tamen quantitate æquali: hoc quod etiam noſtri patris dicit conſtitutio [s]. Et ne contingat augmentum non ipſa fieri veritate, ſed ſchematicum [t], & maximè: [v] in parte mulieris, & ne viri creditores circūſcribat [x] priuilegio vtens: ſi quidem habuerit vterque immobiles res, melius eſt in mobilibus, [y] fieri oblationem: quatenus ſit palam indubitatum, quod quidem ab initio fuit, quod autem poſtea, additum eſt. Si autem non vtrinque immobiles res fuerint: mulierem [z] omnino per immobiles res celebrare augmentum: vt & dos & augmentum ſimiliter habeat aduerſus antiquiores creditores priuile-

Priuile

g Priuilegium. alias nō habet priuilegiū, vt sequitur si autē mulier, &c. & est ratio, ne videatur dicere se dotem auxisse animo decipiendi credito res. Quid ergo si mulier velit probare p testes se in augmento res mobiles dedisse: nūquid habebit priuilegiū? Rñ. secundum Ir. non: quia est iuris & de iure præsumptio. sic. C. ad Maced. l. vlt. & ff. quæ in fraud. cre. l. omnes. §. j.

b Orietur. vtitur ergo priuilegio in dote sola, non propter nupt. do. nec p in hypothecis: vt † Facit ad hoc c. l. omnes. §. j. quod ob gratiam. & c. qđ fa iuree. extra, de regu. iur. Iureest potior, tēpore prior.

ff. quæ in frau. cre. In hypothecis enim propter nuptias dona tione vtūtur mulieres iure cōmuni cū cæteris creditoribus: vt q prior est in tempore potior sit in iure. vt j. de priui. do. hære. mulie. non præ. §. quia enim. col. viij.

c Scribat. i. dicat se scripsisse, & creditor hoc neget. sed si cōsistentur creditores, non vtitur priuilegio mulier, secundū Azo.

† æqualitatem.

d Quod. s. augmētum dotis.

e Factum est. vt dos ab initio data. Accursius.

f Priuilegio. no. priuilegiū sine alterius læsione concessum intelligi: vt ff. de nat. restit. l. ij. in fi. & l. nec filio.

g His consequēs. quia sicut. §. de cōmodo mulieris dicit, ita & nūc. Acc.

h Antiquioribꝰ. repete nouimus.

i Reparare. & sunt hi casus. ff. de priuile. credi. i. qui in nauē. & l. quod quis. & ff. qui pot. in pig. hab. l. interdū. & l. huius. Acc.

k Aedificare. vt ff. de priuile. credi. l. ſ. ventri. §. j. & ff. si cert. pet. l. creditor. & ff. quib. ex cau. pign. taci. contrahi. l. j.

l Agrum. apposito pacto, vt sibi numeranti obligetur: vt C. qui pot. in pign. habe. l. licet. secus sine pacto: vt C. de pign. l. quamuis ea. nisi sit pupillus: vt ff. qui pot. in pigno. habeā. l. idemque. In aliis autem prædictis etiam tacite contrahit pignus: vt prædictis. ll. patet: & maxime. ff. ex quib. cau. pign. taci. contrahi. l. j.

m In quo. s. augmēto. Accur.

n Prædictum est. vt ff. eo. §. sinautem. non aliud in don. propter nup. vt C. qui pot. in pig. ha. l. assiduis. in fi. & in fi. huius. §.

o Posterior. nam si prior esset, forte præferretur mulieri: quia quādo duo priuilegiati cōcurrunt, qui prior est in tempore, potior est in iure: vt in fisco & in muliere dicitur: vt C. de priui. fisci. l. quamuis. †Conueniens esse.

p Competere. id est, conuenire. Acc.

q Priuilegium. s. nouimus. Al. vel melius repete prætendens. Accur.

r Acquisita. alias administrata.

s Cedere. id est, si det locum alicui priuilegio.

t Absurditas. si ipsa cedit alicui priuilegio.

v Aduersantibus. scilicet fornicationi. id est, fornicari nolentibus. q̄ ex quæstu venit. i. aduersus hoc facientibus: vt quia nolūt sic quærere, sed magis se et sua viro cōmittunt, quod honestū est: vt C. de pact. conuent. l. hac generali.

x Eis nulla. s. mulieribus, alias ad dotem repetēdam. Accursius.

gium [2], vndique indubitato augmento existente. vis autem etiam in rebus mobilibus faciat augmentum. nulla enim hinc orietur [b] læsio. Si autem mulier immobilium habens rerum substantiam, in rebus mobilibus scribat [c] augmentum: sciat priuilegium non habituram, nisi in antiqua sola dote, non in figurato existente augmento. Quod [d] enim ab initio factum est [e], in toto sine suspicione est. quod autem postea machinatum est, contra creditores hoc ipso introducit meditationem: & lædi homines † ex dato à nobis dotibus priuilegio [f], nullo volumus modo. Si verò non fuerit debitum contra virum vllum, neque suspicio contra creditores circūuentionis: tunc & in pecuniis, & vt volunt, augmentum fiat ab eis: vtrique tamen augmento sic faciendo, & æqualitatem habente, vt æquitatem † seruemus.

Quæ enim erit circumuentionis suspicio, viro obligato nulli existēte, & præterea augmentis sine tergiuersatione factis.

Mulier priuilegijs dotalibus vti potest aduersus omnes creditori, etiam si eorum pecunia res sit empta vel refecta, exceptis creditoribus, quorum pecunia militia est empta. Barto.

His consequens [g] est, & illud decernere, quod in casibus huiusmodi dubitatū nouimus, antiquioribus [h] creditoribus aliquas hypothecas præponere iuniores existentes, ex priuilegiis à legibus datis: quale est, quando aliquis propriis pecuniis p̄curauerit nauem comparare, aut fabricare, aut reparare [i], aut domum forsan ædificare [k], aut etiam emi agrum [l], aut aliquid horum. In his enim omnibus priores existunt posteriores creditores, quorum pecuniis empta aut renouata res est, iis, qui etiam multò antiquiores sunt. Quæsitum est igitur, si mulier prætendens priuilegium super antiquam dotem, & augmentum, in quo [m] etiam hoc seruatur priuilegium, sicuti prædictum est [n], prioribus voluerit præponi creditoribus: veniat autem & alter creditor posterior [o] quidem, prætendens autem pecuniis suis emptam aut reparatam nauem, & domum, aut agrum: & † competere [p] eum in his rebus, quæ eius pecuniis emptæ aut reparatæ, sunt, habere prædictum priuilegium [q]: vtrū oporteat dotem etiam talibus præponi: an aliis quidem præualere creditoribus, quicunque non talia prætendunt: his autem cedere, quoniam ex eorum substantia res acquisita [r] est? Plurimum igitur super his cogitantes, non inuenimus mulierem iustè existentem cedere [s] alicui tali priuilegio.

Videbamus enim (quæ causæ absurditas [t] est) quia aliquis quidem fornicantibus mulieribus ex proprio corpore aduenit quæstus, & viuunt ex hoc quæstu: aduersantibus [v] autem, & quæ semetipsas atque substantiam ad virum introducunt, non solùm nullus sit quæstus à viris malè degentibus, sed etiam minuantur, & spes eis nulla [x] sit secundum hoc.

Vnde volumus, vt si quis domum renouasset, aut etiam agrum emisset: non posit talia priuilegia mulieribus [a] opponere.

Infirmitatem nanque muliebris naturæ satis nouimus: & quia [b] facilè circunuentiones fiunt aduersus eas: minui autem eis dotem nullo finimus modo. Sufficit enim, quòd à lucris cadunt [c]. & si prior antenuptialis donatio inueniatur, & sufficiès quoddam extet eis ex hoc damnum: non etiam eas volumus & circa ipsam dotem periculum sustinere. Quia verò & huiusmodi quædam additiones nobis factæ sunt: eò, quòd quidam aliorū militant [d] pecuniis, & oporteteos, qui in has crediderunt causas, præponi: sancimus, si quis crediderit aurū occasione militiæ [e], † siue statutum fieri [f], vel pro aliis quibusdam talibus causis: & expressim hoc ipsum scribatur in instrumento: & in hoc fiat pactum [g], vt casu proueniente [h] prior [i] sit solus [k] qui ad hoc credidit: et huic solo casui [l] cedere mulierem [m]: neque facilè credendum, neq; per testes, sed negotio ex scripto gesto [n] & testium habēte subscriptiones, & ipso opere procedente. tunc enim si per omnem huiusmodi viam causa procedat, suspicionē non habeat. & competit [o] contrahentes propriis nō priuari: aliis omnibus pręualere mulierem, secundū quod iam à nobis datum est priuilegium.

Militare pecunia.

† Haloā. vel vt aliquis referatur inter statutos.

Scripturę aliquādo plus quā testi creditur.

Dote à patre pro filio data, & in ipsius patrimonium reuersa, non licet patri cùm filia secundò nubit, eam diminuere: nisi patris substantia fuerit diminuta. tunc enim secūdum eius facultates dos erit constituenda. Barto.

Quia verò iam legem [p] scripsimus, vt patres semel offerentes dotem pro filia sub potestate [q], aut suæ quidem potestatis, † reuersionem autem in semet ipsum facientem [r]: quæsitum est apud aliquos, si competens est moriente genero, & remeante [s] ad patrem dote, quæ ab eo data est, hanc patrem semel offerentem, posse ad secundas veniente nuptias filia minuere: aut hoc non facere, cogitantem, quia semel alienata est [t] ab eius substantia: sed ipsa mensura nubenti rursus dare, tanquam si nec contigisset viduatam. hoc enim [v] nobis nūciatum est, quia triginta librarum auri quidam pater existens ob tulit dotem: deinde filia viduata & ad secundas veniente nuptias, non iam triginta libras ipse obtulit, sed quinque & decem solas: quoniam contigerat mulierem lucratam mediam antenuptialis donationis partem in quinque & decem auri libras exeuntem: & pater nequaquam de suo obtulit triginta auri libras, sed quinque quidem & decem ipse, quindecim verò ex lucro mulieris. Non iustum igitur existimauimus hoc esse [x]: sed similiter in diuisione [y] habere quidem eam præcipuum antenuptialis donationis lucrum: ex paternis autem quinque & decem percipere reliquas: tanquam studuerit pater lædere filiam. Quid enim egerat [z] si non contigisset secundis eā nuptiis copulari, sed manere eundem generum viuum: aut quomodo futurus erat minuere dotem iam à se datam, aut proprium [a] illius lucrum, suum facere, & in dotem secundi viri deducere? cùm vtique oporteret eam in paraphernis hæc habere [b] & forsan propter hanc causam ditiori nubere viro: non solùm triginta librarū auri domina facta

† Haloā. ita vt denuo dos restituatur.

Dos nec est in bonis patris.

Quind

a Mulieribus. pecuniis dotem, vel augmentum dotis. Accursius.

b Et quia. repete nouimus.

c Cadunt. i. à priuilegiis propter lucra: vt C. qui pot. in pig. habe. l. fi. & hic subiicit. & j. de priui. do. hære. mu. §. quia enim. coll. viij. opiniones autē circa hoc dictas scripsi in C. q. po. in pig. habe. l. fi.

d Militant tunc dicitur quis pecunia militare, quando ex pecunia accepta militia emit, & à principe tantum datur: & vbi expresse non obligatur ei, ex cuius pecunia emitur: vt subiicit, & j. de introd. & exhi. re. §. optimum. col. v.

e Militiæ. scilicet emendæ.

f Fieri. repete dedit aurū fieri. i. vt fieret statutum de annona, vel præbēda sibi danda.

g Pactum. alias factum.

h Proueniente. quia moritur ille, qui militabat propter alienam pecuniam.

i Prior. s. quā sit ille mutuauit ad refectionem domus vel similes, de quibus j. dixi.

k Solus. & non vxor. Accur.

l Casui. hic accipe verbum supra positū, iancimus.

m Mulierem. idē in fisco & primipilo: vt C. de priuil. fisci. l. quāuis. & de primi. l. satis. Azo. Item idem in casu illius. l. assiduis. §. exceptis.

n Gesto. nota. casum in quo plꝰ creditur scripturæ, q̄ teste: vt in C. ad Veleia. l. antiquam. §. j. & ff. de proba. l. cēsus. & C. si mi. sema. dix. l. ij. sed regulariter cōtra: vt C. de pact. l. pactū.

o Competit. i. cō-

p Quia verò iam legem. vt C. de rei vxo. act. §. accedit.

q Potestate. vt tacite patri quæsita actio sit: vt C. de rei vxor. actio. §. accedit.

r Facientem. s. dotem: & hoc quando pactus est.

s Remeante. in lib. Azo. reuertente. alias reueniente. & hic repete, quæsitum est, si competēs est hoc non facere. scilicet patre remeante.

t Alienata est. & no. dotem esse alienatam à patris substantia: & sic nō esse in bonis patris: vt hic, & ff. de col. do. l. j in fi. & ff. ad legē Falci. l. pater.

v Hoc enim. audi in specie quod dixit in genere.

x Hoc esse. quod dictū est, sed iustū esse similiter, &c.

y Diuisione. facienda cum fratribus. Accur.

z Egerat. i. egisset. Accur.

a Proprium. antenuptialis donationis.

b Habere. s. qui sunt antenup. lucri prioris viri.

a Quindecim. in libro Ro. xxx.
b Et non quadraginta quinque. sub audi: sed totius sũmæ. f. xlv. & sic erat lucrũ quidẽ &c.
c Mensurg. i. similis quam &c.
d Prius. i. primo viro sub. dederat.
e A patre. no. qs probet. sic. ff. de edẽ. l. si quis ex argẽtariis. §. fi. nam qui fuit semel dives, & postea præsumitur: vt C. de proba. l. ex persona.
f Susceperit. No. particularis & pro rata diminutio. sic ff. de leg. j. l. si hęres. in fin. tit. & ff. ad l. Fal. l. in rõne §. ij.
g Innumeri. i. sine numero. Accur.
h Pater. quando pater obtulit dotẽ.
i Matre, quando mater obtulit.
k Exigitur. per. l. C. de col. dotis. l. quidam.
l Siquidẽ. ex hoc versicu. colligitur authen. quod locũ. quæ est in dicta. l. dotis.
m Absoluta. quia aut debet cõ ferre, aut tãto minus accipere.
n Idoneus. f. ad dotis restitutionem.
o Mulieri. f. ad restitutionem dotis.
p Legis. cõdendæ.
q Constitutio. vt C. de iu. do. l. vbi. et l. in rebus. in fin.
r Inferat. q. d. sibi imputetur: vt ff de regu. iur. l. quod si quis.
s Inchoante. Sed videtur, quod debeat expectare tandiu, quod non sit soluendo, vt ff sol. ma. l. si constante. quæ est contra So. hęc corrigit illam, vel illa secundum istam intelligitur: & erit hoc secundũ consuetudinem loquendi sicut homines dicunt: iste cœpit nauigare arg. ff. de fun. instr. l. cũ de lanionis. §. astnam. Sed quid si fo

Dives semel semper talis præsumitur.

est, scilicet quindecim [a] antenuptialis donatiõis, & quindecim: à patre oblatis: & non quadraginta & quinque [b], lucrum quidem in paraphernis ei cõstitutum, fortuna ei datum: quod autem ex largitate paterna oblatum est, manente integro. Hoc autem sancimus, si & patris substantia manserit in ipsa figura, in qua prius fuit. Sinautem fortuita quædam clades minuerit eius substantiam, vt neque volenti sit possibile æquæ mensuræ [c], qua prius [d], dare rursus dotem: & probetur à patre [e] fortuita diminutio patris substantiæ: tunc non amplius cogi patrem dare secundò filiam iungentem, nisi inquantum substantiæ virtus est: sed lucrum quidem prioris antenuptialis donationis habere integrum tantam verò percipere à patre in secundo ordine dotem, quantum substantiæ eius mensura susceperit [f]. Palàm enim est, quia hoc lucrum, quod ex antenuptiali dicimus donatione, cuius solùm ei vsum damus, ex omni necessitate moriens restituet filiæ, proprietatis antenuptialis donationis dominæ omnibus modis factæ.

Filia ad successionem cum fratribus veniens, dotem debet conferre viro existente locuplete: aut minus in sua portione suscipere, qui si sit inops, debet actionem quam contra eum habet, cedere. in certis etiam casibus hic insertis mariti eam non releuat à dotis collatione inopia. Angelus.

Illud quoque sancire necessarium existimauimus in plurimis videlicet & innumeris [g] rebus quæsitum. obtulit enim pater [h] dotem, aut fortè mater pro filia sua. hanc autem illa obtulit marito: & defunctus est vir inops. deinde patre & matre [i] mortuis, exigitur [k] quæ nupsit, conferre suam dotem, aut minus tantò accipere. Siquidem [l] vir idoneus est: causa vndiq; absoluta [m] est. Si verò nullius alterius domina cõsistit illa, nisi actionũ, quæ contra maritum sunt: at ille minus idoneus [n] est: & obiiciatur mulieri [o], quòd iam data sit dos pro ea: illa verò actionem cõferat, nullum habentem penitus effectum legis [p]: causa nobis digna putata est. Et nouimus quidem iam in plurimis iudiciis † duritiam postea sic iudicatam, & mulierem coactam conferre dotem: aut certè reputare pro se datam, ex qua nullum ei omnino cõtigit effectum in ipsis rebus percipere. Nos autem† ex aliis nostris legibus iuuamus causam. Quia enim dedimus mulieribus electionem etiam constante matrimonio, si malè res maritus gubernet, & accipere eas, & gubernare secundum decentem modum, sicuti nostra constitutio [q] dicit: siquidem quę potestatis & perfectæ ætatis mulier est, sibimet culpam inferat [r]: cur mox viro inchoante [s] malè substantia vti, non percepit, & non auxiliata est sibi. sic enim habitura erat in collationis ratione propriasres vndique & sine diminutione†, & in ea minus tantò collationem facere. Sinautem† sub potestate est, & sine patris voluntate hoc agere non poterat: siquidem adiens patrem hoc dixit [v], & contestata est, vt consentiret ei & res percipere etiam constante adhuc matrimonio, & secundis temporibus eas seruare, & hoc egit pater: etiam rursus hic integra habebit sua iura rebus ei suis seruatis: cũ ẽt antenuptialis donatiõis res vẽdicare (qa mulier) ẽt cõstante mrimonio dederimus [x] ei, cero data fuit, & ipse vergat ad inopiam? Rñ. idem qđ in marito, cum eadem æquitas sit. ar. C. ad l. Fal. l. fin. Itẽ quid si vtrique data fuit: & alter vergat? Respon potest agi: vt sic: quia verũ est male inchoari vti.
e Sinautem sub potestate. sic ergo filia agit cum consensu prĩs. sed qua re ipse pater non agit: vt C. de bo. quę libe. l. vlti. §. vbi autem. quæ est contra. j. respon? Sed hoc speciale fauore dotium, ne pereant, & prolis procreandæ causa. Vel hoc corrigitur: vel illa non negat filio potestatem agendi, licet cõcedat patri. Itẽ no. de simili denuntiatione: vt. ff. quis or. in bo. pos. ser. l. fin. & C. de bo. quæ libe. l. fin. j. respon. so. Accursius.
† Haloã. paulo id durius iudicatum.
v Dixit. f. patri et coram testibus: vt subiicit.
x Dederimus. id est, con

† Cõcor. cum hoc §. c per vestras. iuncta gl. super verbo adinopiã. circa prin cip. extra, de do. inter vir. & vxorem.

† Haloã. & collationem in tanto maiore summa facere.

est, cõcesserimus: vt C. de iur. do. l. vbi.

a Filię. agenti de dote.

b Hoc valere. qđ de cõsensu dictum est. nam si mater, non est necessarius cõsensus patris: cũ non sit profectitia, neque matris, cum nõ sit in potestate.

c Si verò maior. i. magna. paruã vel magnam intelligo secundum qualitatem personarum.

d Fieri voluisse. quod de eo nñium inueniesff. de col. do. l. j. §. cum dos.

e Decreta. s. principalia. i. leges. Al.

f Seductio. id est, ignorantibus subiectis, quæ debebãt seruare.

g Propterea. s. nos vẽnientes perinde ad meliorem & magis consequentem viam.

h Proinde. i. post ea: sicut dicitur abinde, & deinde.

i Constitutionis. nostrę postę in medio. s. inter hanc & Vlpian. q. d. melius modo et sublimius quam consueuerimus per legem nostrã. C. de iure do. l. vbi.

k DE DVOBVS reis promittendi.

Nomine duorũ & plures intellige: vt in stit. eo. §. duo. & dicuntur rei stipulandi, qui eandẽ rem stipulantur: de bendi, qui eandẽ rẽ debẽt: vt ff. e. l. j. & non à reatu: sed à re, quam simul plures promittunt, vel stipulãtur. vel reus, i. firmus, quia firmiter ꝓmittit, à reor reris.

l NOuimus. Electiõe. s. inhibẽda: vt ꝛ. de fideiuss.

m Mandatorum. inter hos no. differentiã: vt diximus. ꝛ. de fideiuss. §. j.

n Legislationes. nam & alia prętera quam de electione & posteriori periculo omni liberari. Si autem illa quidem hoc contestata est patrem, ille autem neque mouit, neque consensit, & neque dedit licentiã filiæ [a] hoc agere: non eam periculũ pati, sed & conferri nudam actionẽ contra inopis mariti res, & fortunã esse communem & ipsi, & eius fratribus: non tamen ex collatione dãnificari: sed cõpetentem ei partem dari ex paternis rebus, actionem illa quidem conferente, ab omnibus autem mouendã fratribus: & hoc proficiendo vniuersis ipsis, quòd fortunæ euentus dederit. Sed siquidem pater in talibus casibus obtulerit dotem, & de eius substantia sperari futura est collatio hoc valere [b]. Si verò maior [c] fortè oblatio fuerit, & collatio circa illam vertitur spem †, ex patris inobedientia neque mouere volentis, neque permittentis ei mouere: tũc etiam per semetipsam filiam mouere, & non habere occasionem, eò quod non potuerit mouere, & sibimet auxiliari: & futuræ læsionis ex inopia viri amittere metum. Et nouimus Vlpianum sapientissimum talia quæsisse: & inopem virum comperto, iuuisse mulierem, & inquantum vir idoneus est, collationem ei fieri voluisse [d]. Sed quoniam in multitudine legum existentium antequam eas cõstitueremus, & ad conspicuum perduceremus ordinem, plurima & necessaria ignorabantur: & decreta [e] quæ contraria vellent, à iudicibus posita sunt, ne vlla seductio [f] circa hoc fiat: propterea [g] necessarium putauimus, proinde [h] etiam in medio nostræ positæ constitutionis [i] (quæ etiam constantibus matrimoniis mulieri auxiliatur) ad meliorem & magis consequentem viam venientes præsentem ponere legem. Vt autem non per partes enumeremus personas. in quibus valere eam oportet, generali sermone decernimus: quapropter in quibus est collationis ratio, in his & cõstitutionem valere: siue auus, siue mater, siue auia aut ascendentium aliqua sit persona. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacrã insinuata sunt legem, tua celsitudo per programata propria manifesta facere vniuersis solẽniter procuret, & in perpetuum seruare festinet.

† Speciem.

TITVLVS IX.
DE DVOBVS REIS promittendi [k].

Duo rei promittendi constituũtur. si adiectum fuerit vnumquenque in solidum teneri: quo casu vtroque soluendo existente & præsente quilibet conuenitur pro parte: & negotium communiter examinatur, & fertur sententia: sed alio non existente soluendo in totum vel in parte, vel si est absens conuenitur alter in solidum, vel in eo quod alter soluere nõ potest: & per iudicem ordinarium ad iudicem venire compellitur: his omnibus in futurum obtinentibus. Barto.

Impe. Iustinianus A. Ioanni gloriosissi. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsule ordinario & patricio.

NOuimus pridẽ ponentes legẽ [l] de electione [m] mãdatorũ [n], & fideiussorũ, & sponsorũ, multas habentẽ & in cõmune vtiles nostris subiectis legislationes [n]. In præsenti verò & aliud nobis visum est egerè [o] quadã explanatiõe † & incremẽto [p], nõ ex gñe, neq; vsu impfecto [q] & inutili consistente. Si qs enim alterna [r] multa continentur in constitutione illa. Azo.

o Egere. s. ea lege.

p Et incremento. incrementum dico ex gñe & vsu non imperfecto, neque inutili: sed perfectũ erit & vtile tam ad genus contractus. sup quo ponimus, quã ad vsum: quia in frequẽtia est hic tractatus. & sic super frequenti fiunt leges: vt institut. in proœ. §. cũq. & ꝛ. de hære. & falc. in princ. ibi, quæcunque quidem &c.

q Vsu impfecto. in lib. M. vsus.

r Si quis enim alterna. i. & vnus fide iubeat ꝓ altero ex presim seu tacite. Hic nota. pro Martino, ꝙ duorei videant inter se fideiubere: vt hic, & ff. de duo. re. legereos. in princi. sed Ioan. contra & in prędictis leg. dicas, ꝙ specialiter hoc fuit actũ pro Io. ff. de arb. l. si duo. & ff. de excep. l. exceptiões. §. rei. tu dic secundum Azo. distinguendũ, an peruenit ad vtrunque eorum: & tunc quatenus ad alium peruenit, videatur alter fideiussisse. An ad vnum tantum, & tunc alter insolidum videatur fideiussisse: vel si non esset diuisa, sed in communes vsus expensa, tunc serua quod dicitur. ff. ad Vellei

† Halod. & nequ ignobili contemnendaꝙ, nec cõmunibus reip. vtilibusinutili cõsiliatuta appendice

Vellei.l.vir vxori.in fin. vbi hoc dicit. & secundum prædicta patet secundū M.dari act.mandati vni contra alterum,si solus vnus soluit secundum Io.nō mādati,sed negotiorum gestorum.& sic vario modo intelligunt.C.de duo reis.l.j.

a Fideiusione.i. promisione: vt ff. eo.l.aliter.

b Sustinere idem iure veteri videtur hoc casu.ff. eo.leg. reos.§.fi.& C. eod. l.ij.& hic no. quod hinc sumitur auth. quæ est. C.eod.l.ij.

c Pactum.hoc est quod tenebuntur insolidum.

d Interim.i. donec appareat eos esse soluēdo,qui præsentes sunt.

e Obligatus est. repete exigi.

f Cedere.i.accedere. & secundum hoc siue quod sequit,sunt duæ partes.fi,& ve: pro &. q.d.accederet & cōtra alios si sint idonei & presentes. & hoc statim clarius exprimit: & sic ita corrigit hic quod est in C. de duo.re. l.ij. quæ est contra: vt C.locati.l. fi diuisa. quæ est cōtra, vt & alibi vbicūq; dicit duos reos insolidum cōueniri: nisi in his duobus casibus.s. qñ est absens alter,& quando nō est soluēdo. & quod hic dicit in duobus reis, idē est in pluribus tutoribus: vt ff. de tute. & rat.dist.l.j.§.nūc tractemus. & fideiussoribus & constitutionibus: vt C. de constitu.pecu.l. fi.sed non idem in pluribus fideiussoribus eiusdem tutoris: vt ff.rem pupil. sal.fo.l. fin. Sed an beneficio huius l. potest renunciari? Dic q; sic: vt C. de pact.l.pen.sic se habet consuetudo. Item nunquid & plures res stipulandi similiter diuidunt petitionem suam? Rñ.forte non: quia neque hoc dicitur in titulo, neq; prodest reo.nam si etiam vni soluerit, liberatur ab omnibus: vt insti.e.§.j.& ff.e.l.ij. Accursius.

g Videatur.s. si sit adiectum quemlibet insolidum teneri.

h Complere.i.illos pati periculum complendi in propria &c.

i In singulos.i.actione cōpetente. simile periculum

fideiusione [a] obligatos sumat aliquos: siquidem non adiecerit oportere & vnum horum insolidum teneri: omnes ex æquo conuētionem sustinere [b]. Si verò aliquid etiam tale adiiciatur: seruari quidem pactum [c]: non tamē mox ab initio vnūquemque insolidum exigi: sed interim [d] secundum partem,qua vnusquisq; obligatus est [e]: cedere [f] autem eum & contra reliquos actionē, si & idonei sunt, & in eo loco. & si hoc ita se habere videatur [g]: siqui dem idonei sunt, & præsentes inueniantur, illos periclitari complere [h] in singulos [i] in propria parte,quod sub alterna promissione creditum est,aut ex quo omnino [k] obligati sunt, & non commune debitum proprium cuiuspiā fieri onus. Si verò minus idonei se habere reliqui videantur,siue omnes, siue quidam, siue in partem, siue insolidum, siue absentes [l] forte: in illud tenere, quod accipere ab aliis non potuit [m]. Sic enim & illis seruabitur pactionis modus,& nullū [n] sustinebit damnum actor, licet aliquid [o] inter se illi pepigerint [p] ignorante isto,qui habet eos obligatos: & vnusquisque tenebitur in id quod ab initio scripserit: & artibus, aut dolis, aut transactionibus præuaricari,quæ constituta sunt,non sinendos. Sinautem iisdem commorentur vtrique aut omnes locis: sancimus, negotij iudicem deducere [q] illos mox, & communiter examinare negotium, communiter autem inferre † sententiam. Sic enim [r] & rei omnes obligabuntur [s] & substantiæ eorū qualitas examinabitur: & debitum similiter quidem secundum iustitiæ, similiter autem secundū legum ordinem procedet. Si autem non administrator [t] sit causæ iudex,sed alter aliquis: damus licentiam aut incompetenti iudici interpellationem suscipienti [v], aut in prouinciis his denunciatis clarissimo præsidi, aut competenti [x] iudici cogere per suum officium, & illos [y] interesse liti, & partem eius fieri: vt nullum impedimentum huic nostræ legi fiat: his omnibus incipientibus in contractibus sequētis temporis, & ab huius legis dispositione.quod autem ante eam præteriit, positis pro his relinquimus legibus [z]. Quæ igitur placuerunt nobis,& per hanc sacram declarata sunt legem, tua quoque celsitudo operi effectui q; conautem non addant.

est.ff.de testi.in prin.

k Omnino.i.insolidum.Alber.

l Absentes.sed cum inuicem videātur fideiussores, cur non datur præsenti tempus ad reducendū absentem: vt ff.de fideiuss.§.j? Rñ.plus ibi operatur exp̄ssa: fideiusio quam tacita: quæ quæstio secundum M. procedit: secundū Ioā. non: cum videātur fideiubere adinuicem, vt diximus.ff. e.in prin.§.j. Expressum plus tacito operatur.

m Non potuit.sic in tutoribus vno soluendo constituto,aliis non: vt ff. pro quibus rebus ad eū.iu.ea.l.fin.sic in fideiussoribus: vt C. de fideiuss. l. iij.sic.C. ad Velle. l. antiquæ. §. sed si minus. † Ferre.

n Nullum. alias nullius.

o Aliquid. puta vt vnus non teneatur pro alio aliquo casu.

p Pepigerint.qā facere non possunt in prejudicium creditorum: vt hic,& C.de pact.l. debitorum.& l.pacto.

q Deducere.re & verbo, quod faciet tantum ordinarius nō delegatus: vt ff. de exhi. & intro.§. siverò etiam quidā. coll.v.& hic subiicit.Accur.

r Sic enim.i. si omniasupradicta seruentur.

s Obligabuntur. insolidum in contractu.

t Nō administrator.i.non ordinarius: sed delegatus forte. sic ponitur administrator. C. de iudi. authen. ad hoc. & dicta auth. ff. de exhi. & intro. §.siverò etiā quidā.

v Suscipienti.s. delegato, si habet merum imperium: vt ff.de exhib.§.fin

x Competenti.puta spectabili vel illustri.Azo.

y Illos.s.reos defendi,qui præsentes volunt adesse.

z Legibus.sed cum olim vno conuento interim alter non conueniretur: vt ff.de pac.l.quoties.§.si creditor.& vno conuento alteri solui non poterat: vt ff.e. l.ex duobus. Item ab vno vel ecōtra vnum facta conuentione,interruptio omnibus vel contra omnes fiebat. vt C.eod.l.fin. Quæro,cum hodie quasi diuersa sunt,vt dixi hic,an prædicta iura seruentur,& an sint correcta

correcta? Rñ. l. ff. eo. l. ex duobus. nõ puto corrigi. Item nec corrigi. C. eo. l. fin. sed quod dixi, quod vno conuento alter interim nõ cõueniebatur: hoc determinatur per hãc. Lvt omnes conueniãtur, si sunt soluendo.

a DE TEMpore nõ solutę &c.

b Mnes pecuniæ. Replicationes. i. exceptiones. Accursius.

c Casibus. vt in dote.

d Non examinatas ad plenum.

e Negotiis. i. in suis negotiis callide vel negligenter versentur homes.

f Aliis. i. hominibus callidè vel negligenter versandi. & sic no. quod tollitur materia peccãdi. sic insti. vi bonorapt. §. sed ne dum.

g Semper quoniã post longum temporis spatium, nec documenti integritas, nec artis fides, nec ætas valet testibus suffragari: vt j. hæc constitutio innouat constitutionem. Al. Item post temporis interuallum non eadem fides testibus habetur: vt ff. de Carb. edic. l. iij. §. causæ.

h Sancita. vt C. de non nu. pec. l. in contractibus. Acc.

i Colligere in libro R. decst.

k Dabatur. vt C. de dote cau. l. fi. Accursius.

l Tempore. scilicet suscipientes grauamẽ probationũ.

m Matrimonij. q̃ durauit tantummodo per biennium. s. vt dictum est.

n Queri. alias cõqueri toto tempore matrimonij: vt hic, & etiam post ea per tres menses: vt j. §. si verò vltra biennium.

o Transmittere.

† Haloã. ne homines ex socordia forte sua & improbitate quasi ex ꝓmercio fructũ caperent, aliisq; negocia fo. cesserent.

tradere festinet.

TITVLVS X.

DE TEMPORE non solutæ pecuniæ [a] super dote.

Exceptio non numeratæ dotis olim toto tempore matrimonij, & eo soluto intra annum competebat: hodie verò si matrimoniũ intra biennium durat, prædicta competit exceptio: & etiam eo soluto competit intra annum. matrimonio verò soluto vltra biennium intra decennium dicta exceptio viro & hæredibus eius competit. Bartol.

Imper. Iustinianus A. Idanni glorioſiſsi. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsule ordinario & patricio.

Mnes pecuniæ non numeratæ replicationes [b] subiectas in aliquibus casibus [c] nõ examinatas [d] nostræ reliquerunt leges, sed prolixitatem earum & effusionem abbreuiamus †; ne sua negligentia, aut calliditate forsan negotiis [e] fruantur homines, & causas præbeant aliis [f]. Non enim sub æqualitate semper [g] probationes erunt, eas exhibere volentibus: multa quoque tempus refutat. Quapropter benefacientes abbreuiamus in quibusdam casibus pecuniæ non numeratæ q̃relas: quas licet ex iis, quę à nobis iã sancita [h] sunt, colligere [i]. Quia enim omne tempus matrimonij dabatur [k] viris, donec matrimonium cõstaret, queri de non data dote: interpositio quoque maior facta est etiam post mortem virorum, vt & post repudium intra annũ daretur querela. ideo existimauimus breui & compendiosa lege velocem facere & pecuniæ nõ numeratæ super dote querelam, & liberare à probatione mulieris in talibus ex longo tempore [l]. Si ergo annis duobus solummodo habeat aliquis vxorem, aut etiã his temporibus minus, & nõ accipiat dotem nihil ex taciturnitate vir lædatur, neque hæredes viri, licet tacuerit ille: sed intra annum alium querela moueatur. breuitas enim matrimonij [m] ad hanc nos legislationem vocat. Si verò maius biennio tempus, minus autem decẽnio matrimonium protendatur: damus marito queri [n], & dicere non illatam sibi dotem, aut in partem, aut insolidum: & si hoc fecerit, transmittere [o] querelam, semel marito querente, & muliere, quia dedit non probante. Si autem neque intra decennium queratur: taciturnitate [p] mariti auferimus querelam: neque ei post decennium hoc agere sinemus, nec annum dantes vlterius hæredibus eius. sitque in hoc non nostra aduersus aliquos pœna, sed libertatis subiectorum diligentia [q]. Vbi enim licet in prolixo sic tempore, decennij dicimus, proponere querelam: si tacite elegerit, palàm est voluisse, vel si non accepit dotem, omnino eum aut suos reddere hæredes: his valentibus [r]. & si repudio solui contingat matrimonium: in nullo discernentibus nobis siue mulier tanquam dotem offerens conscribat, siue pater, siue alter quispiam pro ea: tempore in omni casu tali (sicut prædiximus) extendente suos effectus, & dante vel perimente querelam. Contestationem verò dicimus non in sermonibus solùm (sæpe enim indignationis, aut alterius incidens occasio talia quædam virum præparat dicere: aut etiam ille quidem dixit nihil, testes autem redempti hoc mentiuntur) sed oportet contestationem

p Taciturnitate. imo videtur, quod statim sibi præiudicet, cum ex causa fuerit confessus: vt C. de non nu. pe. l. generaliter. & ff. de proba. l. cum de indebito. §. fina. quæ sunt cõtra. Sed speciale in dote, vt nõ statim præiudicet confessio: licet ex causa. sic est speciale in mutuo, in odium creditoris, vt tantum post biennij præiudicet: vt C. de non nu. pec. l. in contractibus. in prin. Accur.

q Diligẽtia. No. exceptiones nõ in pœnã, sed propter subiectorum libertatem inductas: vt non omni tempore de suo iure dubitẽt vt instit. de vsucap. in prin.

Exceptiones inductæ libertatis subiectorum sunt.

r His valẽtibus. nam à §. si ergo. vsque huc dictũ est, quãdo solutum est matrimonium mortẽ viri, vel vxoris. Accursius.

In lite

in literis esse [a]. Si autem etiam in iudicio eam aliquis fortè facere voluerit: oportet omnino innotescere mulieri, aut ei, qui dotem omnino offerre cõscripsit. Nam nihil est, quod prohibeat maritum in semetipsum hoc agere, & queri quasi: & partem quidem mulieris quod agitur, ignorare: † prouidentiam verò sui etiam ponere nullo valere modo [b]: & quia vel ab eo querela facta est, nescire.

Generaliter [c] igitur dicendum est intra bienniũ quidem matrimonio soluto siue morte, siue repudio, & ipsi marito de non numerata pecunia licere queri, & hæredi eius intra alium annum. Si verò vltra biennium vsque ad decem [d] annos matrimonium extendatur: marito damus querelam [e] & hæredi eius intra menses tres. Si verò transcurrerit [f] decennium: tunc neque marito, neque hæredibus eius querela erit, tempore ad omnia sufficiente mulieri. Et si quidem intra ætatem maritus sit, & non queratur [g]: tantùm ad in integrum restitutionem [h] ei damus tempus, vt transcendat [i] duodecim annos à tempore nuptiarum [k].

Nouimus enim eos qui vehementer citius contrahunt nuptias, non minores quindecim annorum [l] ad hoc procedere: qua de re transit quintum & vicesimum annum: & erit possibile intra vicesimum septimum [m] annum queri de non numerata pecunia dotis: moriente quoque eo intra prædictum tẽpus [n]: hæredes habere [o] annũ [p] ad querelam.

Si autem minores sint non querentis hæredes, siue maioris, siue minoris: quinquennium habeant solummodo ad mouendam querelam non numeratæ pecuniæ: sufficiente eo tempore, & non expectante exitum [q] omnium minorũ temporũ [r]: quod nos ad præsentem legem [s]

a In literis est [illegible] .no. querelam non numeratæ dotis in scriptis fieri debere, sic & in attestatione filiis furiosis facta: vt j. vt cũ de appel. cog. §. si quis de prædictis. sic etiam in libello est scriptura necessaria: vt s. de exhiben. §. sancimus. col. v. & C. quando lib. prin. da. per totum. sic & C. de mand. prin. l. j. regulariter autem etiam sine scriptura: v C. de pa. l. pactum. Item no. ꝙ si fiat in iudicio. debet innotescere mulieri, vel ei qui dotẽ cõscripsit. sic & j. de litigiosis. §. omnẽ vero. in prin.

b Valere modo. s. mulierẽ, cũ ignoret: vt subiicit.

c Generaliter. repetit breuiter quæ dixit, & addit parum. j. s. de tribus mensibus. & no. ꝙ hic sumitur authẽ. quæ est. C. de dot. cauta non nume. pecu. super. l. fi.

d Ad decem. non est exclusiuum. Io.

e Querelam. scilicet dum viuit.

f Transcurrerit. vel transierit. Acc.

g Et non queratur. id est, contestationem secundum quod supra dictũ est, intra tẽpus non opposuerit.

h Restitutionẽ. hanc restitutionẽ putat Io. quod suo iure habeat minor & si eã non petat, sed directe hanc exceptionem proponat. sed hæc litera aperte dicit cõtra. vnde secus puto, ꝙ scilicet petatur per officium iudicis: vt ff. de mino. l. quod si. in fin. & hic cum scripsit se dotem accepisse post confectionem dotalium instrumentorum: si vero ante cõfectionem, nõ est necessaria restitutio: cum except. habeat iure communi sicut quilibet maior. Sed cette licet habeat exceptio. iure communi, tamen restitui potest, secundum Azo. vt ff. de minoribus. l. in causæ. ij. §. Pomponius. Accursius.

i Transcendat. s ius commune vsque ad ann. xij. vltra xij. non audiatur.

k Nuptiarum. contractarũ secundum M. arg. C. de nupt. l. sancimus. & sic poterit opponi intra xxxvij. ann. vna die minus si ponas maritum in vltima die xxv. ann. contraxisse. vel dic contrahendarum, secundum Bul. vt probatur per hæc verba, nouimus enim eos, &c. & sic vsque ad vicesimumseptimum annum vna die plus. nam à xv. an. completo in antea fit computatio. Item contra M. facit aperte hic, vt dicit. & si quidem sit maritus intra ætatem, & non querat. nam & ex hoc oportet intra ætatem tempus exceptionis cucurrisse, & eum non fuisse conquestum, quod nunquam dici potest eo casu, quando in vltima die xxv. ann. contraxit, cum non possit exceptio tam breui tempore finita esse. scilicet vna die. Sed non attenditur secundum M. nisi quod concessio fieret intra ætatem. sed certe imo est attendendum etiã, quod sit præscriptio completa: vt prædicta litera dicit, & sic etiam secundũ eum cũ diceret: vsq; ad xxxvij. annos produci oportet quod tantum sit intra xxv. antequam potuerit exceptio cucurrisse. & ita anno xxv. vsq; ad xxxvij. annum vna die minus ad plus proceditur, etiam secũdum M. Sed nos Bu. sententiã. probamus.

l Quindecim annorum. de consuetudine forte, aliud de iure: vt instit. de nup. in prin.

m Intra vicesimũ septimum. id est citra, vel secundum Ioan. etiã pone proprie.

n Tempus. xij. s. anno.

o Habere. scilicet maiores.

p Annum. speciale. nam habere regulariter quis debet, quod defuncto superat secundum omnes. Azo.

q Exitum. id est, non considerabimus, quantum morienti vel successori suo superest tẽp°.

r Temporum. nã semper tempora prædicta seruabimus.

s Ad præsentem legẽ. sunt ergo hic minori sex specialia. Primum, vt licet hæc præscriptio sit tẽporalis, scilicet anni vel trium mensium: vt s. proxi. tamen currit minori. vnde restitutio necessaria est, vt hic: alias contra: vt C. in quib. cau. in integ. restitu. non est necessa. l. fi. sic est in quibusdam aliis casibus speciale: quod dic: vt s. de hære. & Falcid. §. pupillus. Secundum, quia alias restituitur minor intra tempora constituta à iure, scilicet xxx. an. vt C. de temp. in integ. restit. l. fi. hic autem intra xij. an. Tertium quia alias incipit quadriennium elapso xxv. ann. vt ff. de mino. l. interdum. hic autem à tempore nuptiarum contractarum secundum M. vel contrahendarum secundum nos. Quartum, quia maior minori succedens habet quadriennium: sed hic habet annum quantumcunq; supererat defuncto. Quintum, quia minor minori vel maiori succedens habet sua tempora ratione suæ ætatis: & postea quadriennium. hic autem quinquẽnium est. Et sextum quia hoc quinquẽnium currit in minori ætate huius succedentis adeo, vt non restituatur: alias contra: vt ff. de mino. l. etiam ei.

Minor plura specialia habet.

† Haloãder modo prius in animo reponat nulla id ratione valere posse contra eũ, qui quod querela aduersus ipsum facta sit, ignorat.

Muliere

a Muliere nãq; mulier nupsit viro habenti xiiij. an. ex eo cõcepit: & durauit matrimonium per quatuor annos: deinde vir decesit: & post mortem eius elapsi sunt xx. anni: & tunc agit de dote mulier, sed filius, quem ex dicto marito habuit exceptionẽ opponit ratione suæ ætatis: & sic post xxiiij. an. à tempore cõtracti matrimonij. & dicit mulier eadẽque mater quod nõ potest, cum tantum quinquẽniũ habet post mortẽ patris.

b Vicesimum. alias xxx. & ita dices durare matrimo. xiiij. an.

c Mouebat. f. filius defuncti.

d Contra matrẽ. scilicet marito maiori vel minori.

NEQVE VIrum, quod, &c.

e Vel. pro etiam.

† Alias, quod & etiam restitutio in integrum dabit.

f Solo. & non proprietate, & hæc prima pars expeditur. j. eo. vsque ad §. illud.

g Filios alere. & hoc expeditur. j. e. §. illud. vsq; ad §. fi. qui incipit, nouimus. Accur.

h Seruẽtur. & hoc expeditur. j. eo. §. fi.

i A quidem. Quod sine. id est, subaudi.

k Tumultum. i. redũdat in tumultũ: quia adhuc vacillant apud hoïes.

l Negotiis. datiui casus est.

m Iudicia. subaudi circa. Accur.

n Terminata sunt. i. statuta ab aliis principibus & à nobis ipsis. Al.

o Non displicentibus. i. non displicuerũt secũda, quæ visa sunt nobis meliora legibus primis. s. tractantibus de hac materia. & mouit. mulierem nãq; [a] cõiuncta quarto & decimo anno, post vicesimum [b] annum mortis patris abutens minori ætate, mouebat [c] quidem contra matrem [d] non numeratæ pecuniæ obiiciens rationem post quartum & vicesimum nuptiarum annum. quod nos iudicantes curauimus, & propter has circunstantias, & ętatem minorum in quinquẽnium in præsenti decernimus legi: illo videlicet nõ numeratam pecuniam obiicientẽ, qui scriptus fuerit dotẽ suscepisse, & secũdum sua tempora, siue perfectæ ętatis sit, siue minoris causa iudicanda. Valente hac lege super iis, quæ postea futuræ sunt nuptiis. super iis enim, quæ constant, si quidem residuum est decẽnium, aut non minus biẽnio, hoc habeat tempus in non numerata pecunia, quod † ei etiã post transmissionem dabit. Si verò aut minus ei biennio reliquum est tempus, aut etiã excesit totum decennũ tẽpus: tũc ipsis quidem biennium damus ad querelã non numeratæ pecuniæ: eorum autem hæredibus & post solutionem matrimonij intra tres menses, vt per omnia eis iustitiã seruemus. Quæ igitur placuerũt nobis, & per hanc sacrã declarata sunt legẽ, tua celsitudo manifesta omnibus facere festinet.

TITVLVS X.

NEQVE VIrum, quod ex dote est, neque mulierem exsponsalitia largitate lucrum proprium habere, sed seruare dominium suis filiis: vel [e] si ad secundas nuptias nõ veniant, vsu solo [f] in lucro consistente: & vt repudio transigentes nuptias, lucrãtes aut dotem, aut ante nuptias donationẽ, & ipsis similiter dominium seruẽt filiis: vsum habente persona cogenda filios alere [g]. si verò bona gratia soluantur nuptiæ, & videantur occasione damni detineri quędam: & hac arte † perimẽdæ, quæ detinentur, & filiis seruentur [h].

COLLATIO VIII.

Matrimonio soluto morte, diuortio, vel bona gratia, lucrum dotis vel donationis propter nuptias debet seruari liberis illius matrimonij, quò ad proprietatẽ, vsufructu solo à lucrante retento: & quod ab altero coniugum quæritur, retinetur: his obtinentibus siue coniuges ad secunda vota transierint, siue non. Bar.

Imper. Iustinianus A. Ioanni glorioso sisi, per Orientem prætoriorum præfecto iterum exconsule ordinario, & patricio.

A quidem, quæ semper idẽ se habent, legibus. non egent variis, simplicitatẽ, & quod sine [i] vllius diuersitatis mistura est, continuè possidentia, & vtentia legibus sempiternis ac sacris nulla correctione egentibus. Quod autem secundum nos est in redũdationis comprehensum tumultum [k], gubernatiua indiget sapientia, ex legibus superueniente negotiis [l]. Vnde quoniã nos neq; ad iudicia [m] segnes, multis interpellantiũ causis, singulis quidem medemur, comprehẽdentes autem vnãquanq; quæstionẽ dubitatã à nobis, & iudicibus nostris, per legislationẽ, quæ oporteat agi generaliter in vnaquaq; quæstione, exponimus. Itaq; illud ante omnia visum quidẽ est forsan esse priscis legislatoribus nõ sine quadã diuisiõe: nobis autẽ putatũ est bene se habere temperata lege ad simplicitatẽ causam transponere, et nũc inchoante, & nihil perscrutante horũ, quæ prius terminata sunt [n]: quoniã & nobis ipsis pridẽ nõ displicentibus [o] de hoc ipso quæ legibus visa sunt meliora secunda (nuptialibus, namq; lucris si quidẽ aliquis coniunctorum seruauerit pudicitiam, manentibus apud ipsos validè, & eorum substantiis infixis: si verò veniat ad alterius personæ coniunctionem, ex prioribus nuptiis filiis seruandis [p]) simplici [q]

sic participium in verbũ resoluitur.

sic not. q̃ corrigit Corrigeseipsum. sic. ẽ. de nu reseipsum ptiis. §. j. coll. iiij. & licet. j. vt fratrũ filij. in prin. coll ix. lex em̃ antiqua idem quod hic dicit: vt C. de secun. nup. l. quoniã. §. fi. & l. hac edictali. §. fi. sed alia. ẽ. de nu §. si vero. distinguit. nũc aũt dicit indistincte: sed per † Pam. aliã. j. vt fratrũ fil. coll. ix. distinguit: vt iam dices. Acc.

p Seruandis. Iuc. ris.

q Simplici. hac scilicet,

scilicet, quæ est melior antiqua duplici.

a Secundis. s. parentibus.

b Solis filiis. s. existentibus ex primo matrimonio.

c Sed aliis. s. extraneis.

d Pretiosius. quã huiusmodi lucrasu pradicta eis seruari à parentibus.

e Filiis. s. prænominatis.

f Siue etiam. sed hodie cõceditur viro & vxori virilis portio secundũ numerum liberorum: vt aliquid amplius sit ei, quæ non nubit, quã ei, quæ nubit. & sic in ista per alium determinatur et corrigitur: vt j. vt fra. fil. §. quia verò colla. ix. quæ est contra.

g Lucra. s. sancimus seruare.

h Constitutum. dicimus.

i Et in omne. s. lucrum. Al.

k Pendente. s. matrimonio: qa vnus coniugum superest vt subiicit. & sic trãsit de plurali ad singularem. Azo. cum dixerit prius matrimoniis: nunc matrimonio. & secũdum Al. dicit qp pendet superstite illo, qui fecit lucrũ. & sic no. quod dicitur pendere matrimonium vno tãtum superstite. Ac.

l Et aliis accessionibus. hypothecarum, quam in bonis seruãdis eas possunt vẽdicare filij: vt C. de secũ. nup. l. hac edictali. §. vlt. fructus sunt eius seruat. Accur.

m Denũtiatum. s. à nobis. Accur.

n Alterutros. i. inter se vel adinuicẽ diuerterint.

o Mendicantes. s. filij.

p Vehementiori. i. duriorem pœnã inferente. Accur.

q Conuenti. qa dicat conuentiõ quadam & meliori lege duplicem hanc placuit interimere. Si enim secundis [a] mista nuptiis mulier aut etiam vir fortè ad secundã respiciens coniugẽ, quę ex morte lucrata sunt, aut etiam ex repudio fortè, seruat filiis (cum vtique forsan & alij erunt eis filij ex nuptiis sequentibus) quomodo iustum est eos, qui in solis filiis [b] legitimis moriuntur, non seruare eis lucra ex mortuis eorum parentibus, sed aliis [c] ea transmittere? Scilicet quid erit pretiosius [d] filiis [e] apparentibus non ingratis? Propterea igitur sancimus, si mulier moriatur, & eueniat lucrum fieri viro dotẽ hanc omnino seruare filiis, siue ad secundas veniat nuptias, siue etiam [f] non. Et ex diuersò, si mortuus fuerit vir, mulierem antenuptialis donationis lucra [g] propriis filiis seruare: vsum quidem lucrorum ex nuptiis apud eos constitutum [h]: proprietatem verò eorum filiis omnino seruandam: iis, quæ super parentibus ad secundas venientibus nuptias sancita sunt, in suo ordine seruandis. & hoc valere matrimoniis quocunque modo solutis, ab hodierna die, & in omne [i] tempus quod sequitur, & his matrimoniis, quæ iam soluta sunt quidem, siue morte, siue quolibet alio modo, adhuc autem pendente [k], eò quòd vnus superstes sit. Nam si ambo defuncti sint, hoc hæredibus non damus: sed tanquam semel terminatum, veteribus relinquimus legibus. Illud certum est, quia dum semel fuerit filiorum, & proprietatem lex deferens eis præstiterit: tunc in succesioni bus & aliis accesionibus, [l] ita & in his erit: sicut & in prioribus sancitum est filiis, qui propter secundas nuptias parentum, lucrum aliquod ex legibus sunt potiti. Illud quoque ex quadam causa denuntiatum [m] nobis, ad legislationem deducere existimauimus oportere. Quia enim † transegerunt quidem inter alterutros [n] & vir & vxor: filios autem, qui eis erant ex matrimonio, despexerũt eos ambo, & circumibant mendicantes [o]: propterea iudicauimus vehementiori [p] quidem fortè † conuenti [q] & melius se habenti vti lege: vt timore scilicet pœnarum quiescant aut lucrorum [r] causa iniustorum matrimonia dilacerare, aut etiam proprios negligere filios. Si enim omnino aut per transactionem [s], aut per modum [t] alium separetur matrimonium: si quidem non sunt filij: maneant priora in suo ordine. Si verò filij existentibus fiat hoc, & neque filios erubescentes [v] dent tamen occasionem spontaneam & transactionis, & per consensum factæ, aut etiam inuitæ, forsan peccante † viro, aut committente † digna amissione [x] antenuptialis donationis, aut muliere [y] digna casu [z] dotis: neq; vir dotem lucretur, neque mulier antenuptialem donationem: sed repente casu præcedente, aut dotis, aut antenuptialis donationis proprietatis lucrum mox ad communes veniat filios, & eorum fiat, vsu solo apud transigentes manente: cogendo tamen eo, qui vsum lucretur, filios ex eo matrimonio & alere, & alia omnia ministrare eis secundum lucratæ substantiæ mensuram [a]. Nouimus autem aliquid etiam tale factum: quia & bona gratia dissolui matrimonia, & recedere [b] quidem antè-

per interpellatione forte ad id, quod melius se habeat. Accursius.

r Lucrorum. lucra iniusta sunt lucrantibus propter solutionem matrimonij: vñ filio applicat ꝓprietas: vt subiicit. j. Azo.

s Per transactionem. quia vnus cõiugum cõmisit delictum, quare ab altero sit repulsus.

t Per modũ quia vnus repellit aliũ sine causa: sed in sequenti. §. nouimus. loquitur quãdo bona gratia.

† Haloã. trãsierũt.

v Erubescentes. s. parentes. & dic qp filios, est accusatiui casus: & construe sic: & parentes non erubescentes filios dent actiones. &c.

† Haloã. conuenienti.

x Digna amissione. i. quia vir commisit ea ꝓpter quæ est dignus, vt donationem amittat. & idẽ in vxore subiicit, & si nõ cõmittat secundũ Azo. vt j. §. px. dicit. Ac.

y Muliere. repete comittente.

Filius secundũ patris facultates alit debet.

z Casu. i. amissione.

a Mensurã. Not. ꝓxi. filiũ ali secdm substãtiam patris. quod facit ad id quod dicimus. ff ad Mace. l. sed iul. §. quod dicitur.

b Recedere. id est, redire

† Petente in vetustis & scriptis exemplaribus.

Matrimonium vno tantũ superstite pendet.

redire.

a Quasi damni. s. dati à viro vxori, vel contra.

† Haloã. quæ tamẽ obtulit occasionem quasi &c. Princeps omnium patet est.

b Hoc egit. id est, curauit.

c Dicimus autẽ. not. principem omnium patrem & legis: vt ẽ. de incestis nup. §. dubitatum.

d Nihil. No. omnia intelligi remanere, quæ expresse non corriguntur, sic. C. de appel. l. præcipimus. in fi. et ẽ. vt determinatus sit nu. cler. in fi. col. j. Accursius.

e DE APpellationibus.

f SVbiectorum. Sed quæ est differentia inter hunc titu. & ẽ. de appella. & aliũ de iis, qui ingre. ad appellandũ? Respõ. primus de appella. tractat de principiis appellationum: secundus scilicet de iis, q ingre. tractat de fine. hic autem incidenter positus fuit, non ex proposito: sed ex quæstione tali facta: vt in prin. huius constitutionis qua dicitur breuiter, quod si pendente causa appellationis committatur in arbitros, tempus qd ibi fuit, non nocet exercitio, quod fieri habet intra annũ vel biennium: vt ẽ. de iis, qui ingre. ad app. §. j.

g Patronus. i. ad vocatus: vt C. de postula. l. quisquis. Accursius.

h Quia lege. vt ẽ. de iis, qui ingredi. ad appel. in prin.

i Hesychium. i. auunculum siue patruum, qui vulgo dicitur theius: vt j. de hære. quæ ab intest. §. si autem defunctus. col. ix.

k Aduersarios. inter se vel inuicẽ. Accursius.

l Litem. principalis causæ. Accur.

m Addictum. id nuptialem donationem ad eum, qui conscripsit, dotem verò ad eam †, quæ obtulit: tamen occasione quasi damni [a] & aliarum causarum, auri quantitas non mediocris vtriq; data est parti, vt non videretur hoc nuptiale lucrum, neque seruaretur filiis secundum de hoc leges: sed extrinsecus accedens quasi ex alia causa, lucrum fieret eius, qui accipere hoc egit [b]. Ideoq; ex hac arte factam curantes læsionem, sancimus, vt vel si quid tale fiat, & adueniat alteri aliquod lucrũ: & hoc similiter seruari filiis, proprietate quidem mox veniente ad eos: vsu verò solo apud lucrantem constituto. Sic abstinebunt omni vitio: sic omni desiderio irrationabili: sic nec inuiti, nec sponte suis nocebunt filiis: sed erunt temperati: maximè quidem circa suam castitatem: deinde etiam circa matrimonij affectum, quẽ competens est habere eos, qui semel coniuncti sunt alterutris. Res est & castitate plena, & bonis moribus congrua, & paterno maternoque affectu plena, vt quod eis parentes sponte non seruant, hoc post hoc Deum, qui est communis omnibus pater (dicimus autem [c], qui imperium habet) per legem iis, qui à parentibus læsi sunt, seruet: vt hic quoque ea, quæ de lucris & successionibus pridem dispositæ sunt, teneant. nihil [d] enim eorum innouamus, præter illa sola, quæ expressim in hac lege conscripsimus. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo operi effectui q; tradere festinet.

TITVLVS II.

DE APPELLAtionibus [e].

Si in medio causæ appellationis ad arbitros itum sit: licet decies millies biennium cucurrerit, non impeditur quis appellationem prosequi, nisi finito tempore compromissi biennii sit elapsum. Angelus.

Impera. Iustinianus A. Ioan. in gloriosissi. per Orientem prætoriorũ præfecto, iterum exconsule ordinario & patricio.

SVbiectorum [f] nostrum inter pellationes legũ nobis præbent occasiones, pro salute subditorũ, conscribendarum. Additionem nanque nobis quidam patronus [g] fecit: quia lege [h] volente appellantem, & per biennium tacentem, aut certè exercentem quidem, non tamen perexequentem appellationum cadere certaminibus, & confirmata sententia non posse vlterius procedere, sed ratam fieri vtrique sentẽtiam Hesychium [i] autem & aduersarios [k] eius exercuisse qui dem litem [l] apud pedaneum iudicem: addictum [m] autem eundem Hesychium appellasse: & causam contigit recurrere ad tuam cognitionem: & dum lis in iudicio tuæ celsitudinis exerceretur, recessisse [n] quidem à certaminibus apud te gestis: arbitros autem elegisse communes ex conscripto [o], & apud illos concurrisse. & quædam exercuisse: posteaverò neglexisse quidẽ electos arbitros, non aũt persecutos apud eos motã litem, sed transacto biẽnio † vti aduersarios eius, quia non possit à condemnato exerceri in tuo iudicio talis lis: sed oporteret eam confirmari semel biennio transacto: illum verò propterea non persecutum apud tuam gloriam, eò quòd litem apud electos diceret arbitros.

Sancimus igitur † memoratum quidem negotium, ex quo hæc nobis sunt nuncia-ta, nihil lædi ex cursu temporis [p], neque ratam esse iudicis sententiam semel appellatione data: sed & exerceri apud tuam gloriam, & terminum legitimum suscipere: etiam si decies [q] millies plusquam

est, condemnatum.

n Recessisse, dixit aduocatus. Hesychi.

o Ex cõscripto. id est, ex communi scriptura & voluntate arbitros elegerunt. Accur.

p Ex cursu temporis. No. non læditur ex temporis cursu, qui negligẽs non fuit: vt ẽ. de appel. §. j. & de iis, q ingre. ad app. j. & j. vt cum de appe. co. §. j. col. viij. & ff. de minor. l. intravtile. & C. de inofficioso testamento. l. contra maiores.

q Si decies. sic. ẽ. de hæred. & Falci. §. ad hoc.

Motæ.

a Motæ.per contestationem. & sic sunt genitiui casus.
b Non motæ. quia per contestationē non cœperat adhuc causa tractari apud iudicem appellationis: appellatum tamen erat.
c Biennū. secus forte in causa criminali: vt ff. ad Turpil.l.ab accusatione.& l.ij.& C. ad Turpilia.l.quāuis.
d Iudices.i.arbitros: vt §.posuit.& sic ponitur. C. de arbit.in prin.
e Iudicium.i.arbitrium.Accur.
f Credidit.id est considit, quod debet arbiter sumere causam.
g Iudices.id est, arbitros.
h Schema.i. forma vel figura.

IDE TB. stamētis imperfectis,&c.

Et hoc dicitur vsq; ad.§.quia vero.

k Rerum. repete testamentis factis. i.scriptis à filiis de diuisione rerū coram parente facta de eius facultatibus: & subscripta. Sed P.hic scripsit malā esse hanc grammaticam & falsam: quā non tractat de testamentis filiorum inter parentes, sed econtra. Sed certe ita recte intelligit, quod pater iussit inter filios diuisionē fieri,& ipse subscripsit:vt j eod.§. vlti.Azo. vbi hæc secunda pars expeditur.

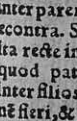

a Cōstātino. Scripta. vt C.famil.ercisc.l.vl. m Bas.id est, eam leges similes, vel dic causas.
n Existētes.i.supponere solennitati iuris communis respectu filiorum, biennū tempus excesserit,aut excedat. Deinceps autem in omni negotio, in quo tale aliquid agitur & in medio motæ [a] causæ apud iudicem appellationis, aut non motæ [b] si aliqui eligantur alij,& propterea biennū [c] transeat, intra quod oporteat appellationis iudices litē decidere,& per quanlibet circunstantiam rursus reuertatur ad iudices [d] appellationis causa: aliis quidem omnibus liceat vti partibus, tanquam si eos non contigisset deserere quidem appellationis iudicium [e], ad electos autem venisse:non tamen posse vti,quòd biennium præteriit. Nam qui semel iudices alios delegit, non est iustum,vt taciturnitatem culpet eius, qui propterea læsus est: quia iis, quæ gesta sunt de electione iudicum, credidit [f] t & ideo non est executus neque compleuit litem illic,eò quòd apud iudices [g] illos sit exercitum negotium.Hæc igitur in omni negotio seruari apud tuū forum volumus,& in omni alio, vbi secundum appellationis iudicatur schema [h] t quatenus nihil iniustè circa nostros subiectos agatur.

Si verò etiam postquā deseruerint electos iudices biennū transeat tempus: tunc confirmari volumus sententiam secundum constitutiones de hoc factas à nobis. quod etiam deinceps in omnibus futuris secundum hos modos negotiis valere volumus,aliis omnibus, quæ de appellatiuis certaminibus priscis dicta sunt legibus, & à nobis in legum conscripta sunt codicibus,in propria virtute manentibus.

TITVLVS III.

† DE TESTAmentis imperfectis [i] à parentibus in filios factis: & de diuisione rerum [k] à filiis coram parente: & de eius facultatibus facta & subscripta.

Volens in scriptis testari inter filios,si non est literarum ignarus,manu propria filiorum nomina, quotas & quantas, non per signa sed per literas totas designare debet,in quo libertas & legatum vxori & extraneis relinqui poterit.Angel.

Imper.Iustinia. A Basso magnificētissi.comiti deuotissi. domesticorum locū obtinenti Ioannis gloriosissi.prætoriorum præfecti,iterum exconsul.& patricij.

AConstantino diuæ memoriæ lex scripta [l] est per antiquæ coniecturæ simplicitatem,porrò causarum varietas & natura eas [m] frequenter mutans, egere leges illas emendatione nostra præparauit.dicit itaque lex,oportere morientium voluntates, quando sunt parentes, omnibus modis inter filios tenere: † & tamen eos erubescit parentes existentes [n]: quia eis & clarā rerū concedit [o] significationē dicens,& si nō manifestæ sint eorū dispositiones, apparuerint autem ex quibudā indiciis & coniecturis & qualibet scriptura:& sic eas valere [p]. & hoc in suis & emancipatis filiis. Insuper & Theodosius [q] decreuit [r],nō in patribus solùm hoc disponēs,sed etiam in matribus & ascēdētibus vtriusq; naturæ.Hāc apprehendētes licētiā homines in tātā ingressi sunt obscuritatē,vt diuinātibus magis,quā interpretātibus hæc egerēt.Itaq; neq; personas scribentes [s],neque rerū dicentes notitiam & fortè nec quantitatē,tū dignātur coniecturis & verisimiliū ratione talia [t] permittere.Nos igitur omnia clara [v] & aperta cō sistere volētes(quid enim † sic propriū est legū,sicut claritas,maximè sup defunctorū dispositionibus?)volumus,si qs literas

i Haloā. de extremis volūtatibus,& bonorum in filios diuisionibus.
k Lex debet esse clara.
l Inter
† Haloā. & in tantum erga ipsos (si parentes sint) verecunda est, vt obscuram etiam rerum designationem eis cōcedat, dicens &c.
† Vide pulchra dicta de legibus dist.iiij. c.in istis. vbi per beatum August.

m Motæ.per contestationem. & sic sunt genitiui casus.
n Non motæ. quia per contestationē non cœperat adhuc causa tractari apud iudicem appellationis: appellatum tamen erat.
o Biennū. secus forte in causa criminali: vt ff. ad Turpil.l.ab accusatione.& l.ij.& C. ad Turpilia.l.quāuis.
p Iudices. i. arbitros: vt §.posuit.& sic ponitur. C. de arbit.in prin.
q Iudicium.i.arbitrium.Accur.
r Credidit. id est considit, quod debet arbiter sumere causam.
s Iudices. id est, arbitros.
t Schema.i. forma vel figura.

IDE TB. stamētis imperfectis,&c.

Et hoc dicitur vsq; ad.§.quia vero.

v Rerum. repete testamentis factis. i.scriptis à filiis de diuisione rerū coram parente facta de eius facultatibus: & subscripta. Sed P.hic scripsit malā esse hanc grammaticam & falsam: quā non tractat de testamentis filiorum inter parentes, sed econtra. Sed certe ita recte intelligit, quod pater iussit inter filios diuisionē fieri,& ipse subscripsit:vt j eod.§. vlti.Azo. vbi hæc secunda pars expeditur.

x Cōstātino. Scripta. vt C.famil.ercisc.l.vl. y Bas.id est, eam leges similes, vel dic causas.
z Existētes.i.supponere solennitati iuris communis respectu filiorum,

a Inter filios. ergo vbi extraneo relinquit, tria exigũ guntur, q̃ scribat: & p cõsequẽtiã, q̃ dicat idipsum qd̃ scripsit corã testibus. Item q̃ in fine ponat generalem clausulam exclusiuam: quæ dixi & scripsi, volo seruari in filiis. primum exigitur tãtũ, sicut in nouellis. Azo.

b Dispositionẽ. i. voluntatem in libro R.

c Tempus. scilicet declarandi. infra, proxi.

d Manu. s. scripta fuerint.

e Vncias. vbi in quotis partibus instituit. idem & si in certis rebus. vt sub iicit. Accursius.

f Numerorum. signa numerorũ sunt hæc v. & x. & xx.

g Derelinquant. & sic valet. & not. q̃ vbi hæc solennitas fit, nõ oportet filiis subscribere, & alias fieri solennitates, de quibus dicitur. s. trien. & fe. §. & q̃ sæpe. col. iij. vt patet ex continuatione quam fecit, videlicet de illa authẽ. ad istam: vt. C. de test. l. hac cõsultissima. in authen. q̃ fine. Itẽ no. q̃ tam hanc quam prædictã auth. s. de trien. & se. intelle-

† Alias, xerũt Io. & Bulg. & Azo, loqui quãdo pater fa. fecit testamẽtũ in scriptis. si autẽ condidit nũcupatiuũ, cur exigetur subscriptio, cũ ibi nulla sit. scriptura. ideoque ibi veterem legem seruat q̃n fit nuncupatiuũ vt quoquo modo sufficienti iudicio possit probari veritas eius: vt C. de testa. l. hac consultissima. §. eximperfecto. ex duobus tamen testibus maribus vel fœminis: vt ff. de mili. testa. l. Lucius. j. respon. licet alias fœminæ expellantur: vt ff. de testi. l. ex eo. & sic patet, quod tãtum in testamen-

sciens, inter suos filios [a] voluerit facere dispositionem [b], primùm quidem eius subscriptione tempus [c] declaret: deinde quoque filiorum nomina propria manu [d], ad hoc vncias [e], in quibus scripsit eos hæredes, non signis numerorum [f] significandas, sed per totas literas declarandas: vt vndique claræ & indubitatæ consistant. Si verò etiam rerum voluerit facere diuisionem, aut in quibusdam rebus certis, aut omnes, aut quasdam institutiones statuere: & harum inscribat significationes: vt eius literis omnia declarata, nullam vlterius contentionem filiis derelinquant [g]. Si tamen aut vxori, aut extraneis personis aliquibus voluerit relinquere legata, aut fideicommissa, aut libertates, & hęc propria scripta manu, dictaq̃ à testatoribus coram testibus, quoniam omia cõsequenter in dispositione posita ipsi & scripserunt, & volunt valere: sint firma: nihilo minus da, eò quòd videantur in charta scripta, reliquã obseruationem [h] testamentorum non susciperẽtia, sed hoc solum immutetur †, quòd eius manus & lingua habent omnem virtutẽ chartæ præbitam [i].

Testamentum conditum inter liberos licet imperfectum, ita demum rumpitur per secundum, si testator designat expressim corã septem testibus adhibitis nolle valere primum quod fecerit: & aliud solenne condidit in scriptis. vel sine scriptis. Ang.

Et si quidem vsque ad mortem maneat hoc schema [k]: nullus postea deducet testes, quia voluit fortè talem voluntatem commutare [l], aut conuertere, aut aliquid tale facere cui licuit rũpere quod factum est, & aliam facere voluntatem declarantem perfectam eius sentẽtiam, quam cõpetit valere. hoc enim concedimus ei agere [m], hoc ipsum expressim [n] significantem sub præsentia testium septem. quia etsi fecerit quandam talem voluntatem [o] non tamen eam valere vlterius vult, sed rursus vult aliam facere: & hanc aut in testamento perfecto faciat omnia testamẽtorum habente signa. aut in non scripta perfecta [p] voluntate: videri eũ defunctum esse prioribus infirmis factis ex secunda eius secundum perfectum testamentum aut voluntatem dispositione.

Si pater bona diuisit inter filios, & filij in diuisione scripserũt: & promiserunt eam ratam habere, vel simpliciter eam scripserint, aut etiam solus pater diuisionem factam inter liberos scripsit manu propria, rata debet haberi hæc diuisio. Ange.

Quia verò nouimus aliquos diuisiones faciẽtes inter proprios filios, & p̃arẽtes [q] eos [r] his subscribere [s]: & hoc schema susce pimus. Si quis enim diuidat proprias res, & ipsos filios euocãs, faciat subscribere diuisionibus ipsis, & ratas eas iudicare, & profiteri [t] filios hoc secundum hunc habere modum, sit & hoc firmum in huiusmodi rerum di-

to in scriptis derogat prædictæ leg. de testa. per istam. sed M. putabat in totum ei derogatũ dicens vt hodie nõ possit pater minus solenniter inter filios testari: nisi sub scriptio fiat abipso vel liberis, vel omnia declaret per consequentiã: vt hic, & q̃ exigebat numerũ septẽ testium, vt in perfecta voluntate: quia & extraneis dicit posse legari.

h Obseruationẽ. id est, subscriptionem testium & signaculorum.

i Præbitam. per linguã & manum testatoris.

k Schema. Istud dic secundum prædictum schema.

l Commutare. quam prius dispoſuerat.

m Agere. i. voluntatẽ mutare si vult.

n Expresim. ergo sunt duo necessaria, vt rumpatur testamentum prædictum. s. quod dicat expresse se pœnitere testamenti, & illud mutare: vt ff. de legatis. iij. l. si quis in prin. quod valet notare ad rescripta contra ius elicita, q̃ valeant si expresim dicatur non obstante. l. tali. Item secundum est necessariũ, quòd aliud persiciat: vt insti. quibus mod. testa. infir. §. fi.

Testamẽtũ vt rumpatur requiritur.

o Voluntatem. s. minus solẽnem inter liberos.

p Perfecta. hęc solẽnitas forte exquiritur, cũ extraneos instituit hæredes in secundo testamẽto: non filios: vt C. de testa. l. hac consultissima. §. ex im perfecto.

q Præparantes. scilicet patres.

r Eos. scilicet filios, vt subiicit.

s Subscribere. s. filios, vt subiicit. Accur.

t Profiteri. s. faciat filios quod eas sic tenebunt.

a Diuisione. nec enim aliquem instituit vel exhæredauit: sed res singulares vnicuiq; assignat: sicut in codicillis solet fieri. vnde neq; consequentia literarum: vt. 5. neq; testibus est opus: duntamen de scriptura et subscriptione vel per testes duos vel p confessionē partium constet. Acc.

b Quæ in ea continentur. quæ est, de trien. & se. §. illud. & §. qđ' sæpe. colla. iij. non dicit quid extraneis posit relinqui.

c In diuisione. facta aliis: vt cōsonet supradictis. Azo.

d Subscripserit. scilicet solus vel cum filiis. P.

e Legislatione. 5. de trien. & semis. coll. iiij. §. & illud.

f DE RESTITUTIONIBUS.

Sed quæ est differentia inter hunc titulum, & suprà de restit. & ea quæ pa. col. iiij. & illum infra, de re. fideicō. & nomine fa. coll. ix. Respō. in isto fit restitutio in morte restituentis. item rerū quæ supersunt, in superiori fit statim vel prout voluit post testator. Item omniū excepta quarta, vt colligitur hæc differentia duplex infra. e. §. nobis. in princip. inferiori autem de restit. fideicom. dicit de quodā testamēto & codicillo in quo singularia fuerūt relicta legata, & per fideicō. fuit rogatus, qui habuit, vt non alienet, non principaliter de restituendo sed si alienet ad aliquem perueniant: uisione [a] secundum nostram constitutionē, quā ob hoc posuimus: quam in omnibus, quæ in ea cōtinentur [b], firmā esse per hanc legem sancimus. Si autem & in diuisione [c] ipse subscripserit [d], & clara omnia per subscriptionem suā fecerit: sit & hoc ratū: quoniā & hoc iam nostra legislatione [e] continetur. Palàm verò est, quia in talibus casibus valebit hæc lex, quoscunque postea moueri contigerit. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua gloria cognoscēs, omnibus faciat manifesta: vt nullū lateant, quæ rectè & prouidenter pro nostris subiectis sancita sunt. Datum Calen. Ianuariis Constantino. domini Iustiniani P. P. to. imperij anno xiij. Basilio V. C. Cons.

TITVLVS IIII.

DE RESTITVTIONIBUS [f].

Hæres rogatus restituere quicquid de hæreditate supereſt tempore mortis, de tribus partibus hæreditatis sibi relictæ potest facere quod vult: quartam autem imminutam debēt relinquere: nisi in certis casibus hic expressis. Item ab hæredibus debet præstari satisdatio de fideicom. portione reddenda, nisi à testatore fuerit remissa. Bartolus.

Impera. Iustinianus A. Basso magnificentiss. comiti deuotis. domesticorum locum tenenti Ioannis gloriosissi. sacrorum prætoriorum præfecti.

NEgotium audiuimus pro testamento, dubitato †: quod [g] etiā interpretari iustū [h] existimauimus, & lege comprehendere certissima: hoc qđ' nostræ consuetudinis est in negotiis motis ex legibus optimis accipere occasiones. Filios enim quidā suos instituens hæredes, deinde alter utris eos filiis nō existentibus substituere volens: iusit, si cōtigerit aliquē eius filiorū, & hæredē † futurum sine filiis humanā soluere vitā, post exceptionem horū, quæ ex lege debent ei, ex eis [i] quæ ab eo [k] relinquebātur ei rebus, reliquas oēs res & iura quæcūq; apud eum in tempore mortis inuenirentur, venire, & restitui ex his superstiti, aut eius filiis, si etiā ipse moreretur, omni cessante inter eos propter memoratam substitutionem cautione & fideiusione in his, eo moriēte [l]. & vno quidē eius filiorū & hæredum filios habēte, alio verò manente sine filiis: prohibet eum, qui sine filiis est, is qui filios habet, vti [m] rebus, vtpote eas deterente [n] †. at ille vtens verbis testamenti, quia quicquid inueniretur in tēpore mortis apud eum, hoc eum restituere iussit: secundum hoc vult schema, licentiam habere, vti rebus sicut voluerit, nulla prohibitione de eorum gubernatione illata ei. Nos igitur sumentes ex hoc occasionem, existimauimus oportere & antiquā definitionem [o], & deinceps discretionē hanc quidem definire, hanc autem puram hominibus reponere, & propterea lege causam comprehendere, vt discant homines omnem legis ordinem, cum quo competit talia & discere, & iudicare. Nouimus igitur apud Papinianum sapiētissimum dictum in decimonono libro eius quæstionum, vbi permittit alienationes in tali casu: illud solùm velut ex studio in ænigmate [p] proponens, vt tunc oporteret prohiberi alienatiōes, cùm ad soluendum [q] fideicommissum ex studio, qui hoc oneratus [r] est, ad alienationem venit, & tanquam philosophatus inter Imperatores Marcus tali quodam proposito casu,

vt in titul. ibi patet. Azo.

g NEgotiū. Quod. f. negotiū, vel testamentum.

h Iustum. alias in libro Azo. dignū.

i Ex eis. alias ex his.

k Ab eo. f. testante. Accur.

l Eo moriente. i. eo patre mortuo. † Alias, hęredum.

m Nouvti. in lib. Azo. non est, non. & idem est sensus.

n Deterēte. à detero deteris. vnde vestes detritæ. i. deterioratæ.

o Definitionem. quæ definitio. j. ponitur secundū Papiniani dictū, ꝙ responsum inueniesinst. de fideic. hær. §. sed quia. & ff. ad Treb. l. Titius.

p In ænigmate. i. in obscuritate: qa nō' pōt sciri, qñ fecit causa interuertendi fidei. vel nō.

q Ad soluēdum. i. annihilandū. Ac.

r Oneratus. f. fideicom

† Alias, deferente. malim autem in accusatiuo vtrumuis legere.

Id est, contrario.

deicommisso. Al.

a Talibus verbis. scilicet quæ tempore mortis inuenirentur: vt ẽ eod. ti.

b Disposuit. vtrũ interuertendi causa fideicom. fecerit vel non: vt ff. ad Trebel. l. Titius rogatus. & ff. de vsu. l. iij. §. nonnunquã.

c Sancita. sunt: vt ẽ. de rest. & ea quæ pa. §. j.

d Subiacet. id est, quale est in casu nostro.

e Prioribus. i. à prioribus. s. Papiniano & Marco. Accurs.

f Et ordine. s. visum est disponere.

g Penitus. alias amplius.

h Existens. i. sit ipse dies est per se, alias secus: vt ẽ. eo. §. si verò contigerit. & sic nota, qđ tres partes sibi assumit, & hãc quartam solam restituit fideicommissario, sed quando de tota restituenda rogatur, tunc quartã sibi, tres partes fideicõmissario det: vt C. ad Treb. l. j.

i Ipsam quartam. quam debet restituere. & dic cõtingat, id est, tangat.

k Dare. s. pro filia vel nepte, quam necesse habet dotare: vel dic reddere alicui. vtrũ enim esse potest. Sed si dos data desinat esse dos, vt soluto matrimonio, nunquid redit in causam restitutionis? Resp. non ar. ff. ad Treb. l. hęredibus. §. fin. & l. mulier. §. fi. & eodẽmodo rñ. si hoc idẽ quęratur in illa cõstitutiõe. ẽ. de resti. §. quamobrem. col. iiij. nã & ibi pro dote diminui de restitutione permittit.

l Spõsalitiã. i. dopropter nuptias.

m Non habens. idoneam. s. ad dotem siue ad donationem sponsalitiũ viri boni arbitratum videri inesse talibus [2] verbis disposuit [b]. Nobis ergo rectè visum est, hãc ita disponere legislationem, vt si quidẽ vniuersaliter aliquis dicat restitutiõem fideicommissi: hæc tenere, quæ in talibus decreta sunt: & à nobis iam sancita [c]. Si verò tale sit fideicõmissum, quale subiacet [d]: & ea, quæ inueniuntur seu remanent in tempore mortis testator submittat sola in fideicõmissum: tũc indefinitè dictum prioribus [e], sub quadam legitima deducere diuisione & ordine [f]. Si quis enim hoc, aut etiã aliqđ aliud tale dixerit: sancimus, vsque ad Falcidiã solũ suæ institutionis necessitatẽ habere seruare eũ, qui oneratus est fideicommissi restitutiõe, & non posse aliquid penitus [g] ex illa minuere sufficiens existens [h]: sed hæredi quidem supersint tres partes: illi autem quartæ solius relinquatur ratio.

Non enim concedimus ei, qui grauatus est, etiam donationibus vti aliquibus: & forsan ex studio (quod Papinianus dicebat) interuertendi fideicommissi causa, vt etiã quarta minuatur institutionis eius: sed hoc omnino relinquere fideicõmissum, aliis omnibus in eius positis potestate. & licentiam habere eũ his sicut voluerit vti, quemadmodum perfectis dominis competit. Si verò & ipsam quartã [i] is, qui grauatus est, contingat: necessariũ est perscrutari causam secundũ quam hoc egit. & si quidẽ aut dotem voluerit dare [k], aut sponsalitiam [l] largitatem, aliã nõ habens [m] substantiam: oportet ei hoc permitti agere, hoc videlicet, qđ nostra continetur iã lege: in qua ei omnino non negauimus talem diminutionem. Si verò & in captiuorũ redemptionẽ (hanc enim excipimus [n], & dicamus [o] deo causam) & hoc licentiam eũ habere facere, & minuere etiã quartã pietatis ratione: cp omnium nobis pretiosius videtur. Si verò contigerit, neque ipsum habere ex aliqbus causis vnde faciat [p] expẽsas: ex tali restitutione etiã has facere damus ei licentiã (hoc qđ & testator permisit) quod relinquetur, omnino hoc volẽs ad restitutionẽ trahi, & quasi aliquis dicat ex hoc, qđ remaneret, ei restitutionẽ fieri. Si autem nulla talis subiacet occasio: necessitatẽ habere omnino quartã partẽ propriæ institutionis seruare, & tali [q] & aliis [r] restitutionẽ donare. Si tamen aliquid expẽderit habẽs vnde supplemẽtũ faciat: ex illo suppleri quartã, et per nullã [s] causam hanc minui. Si verò contigerit [t] quartã, & non habeat [v] ad supplemẽtũ aliam substantiã: tũc damus ei & cõtra emptores, aut aliter accipientes res, in rem [x], & hypothecas [y] ex authoritate huius legis, vt liceat cõplere sibi fideicõmissum ex rerum vendicatione: hoc quod in legatis iam dedimus [z] & ex constitutione in rẽ ei donantes, & fideicommissi persecutionem. vnde & cautionem fidecommissarius dabit non minus quartam seruare:

largitatis. Accurs.

n Excipimus. quando. s. non habent aliunde forte: vt ẽ. dixi. Itẽ nunquid ecclesię simili modo dari poterit reshuiusmodi? Rñ. non cũ hoc non sit specialiter dictum. ar. ẽ. nec p virum, cp ex do. §. fi. in fi. ista col. Item no. cp aliqua prò captiuis * alienãtur, quę alias nõ alienãtur. s. ẽ. de ecc. ti. §. interdicimus. col. ix. & C. de sac. sanc. ec. l. sancimus. in fi. Item in prędcẽtidicto no. cp ob dotẽ fit alienatio, quę alias nõ fieret: vt ẽ. de resti. §. quãobrem. Acc.

o Dicamus. i. dedicamus.

p Faciat. ad sui sustentationem, vel egentem sobolem: vt in nouell. Azo. Et sic not. ob impensas permitti: cp alias non fieret: vt ff. de petit. hæred. l. hæredes.

q Et tali. occasione qualis dicta est. Azo.

r Et aliis. similibus. q. d. prædictis. modis poterit donare, non alias.

s Per nullam. dissimilem prædictis.

t Contigerit. id est, tetigerit.

v Non habeat. s. nunc: habebat tamen tunc, cum consumpsit, alioqui cõtra. Azo.

x In rem vtilem. etiam non restituta hæreditate: quia fideicõmissario in alienatis dico eam non esse necessariam. Azo.

y Hypothecas. in rebus, quę fideicõmisso non cõtinentur, & fuerũt defuncti. nã rei meæ non habeo hypothecã: vt ff. de pig. act. l. si rem alienã. Vel dic vtile dominiũ non repellit hypoth. vt C. de iure dotium. l. in rebus. directe contra. Ac.

z Dedimus. vt C. commu.

* Captiuitas aliquo hab fauorem

* Quę intelligę de prohibitis: vt de iu. ẽ. l. mutuã. §. mancipe. & sola. l. quibus. alii qui fideicommissũ rius perpetuo cludi posset, secundũ Bel quem ita refert Bato. Et de Pat. de Bel. per. in auth. contra rog. Cod. Trebel. Impũne ratione permittit, sed alias non

communia de leg. leg.j.

a Conſicere.i.ſeruare,ſed eſt contra facere:& ideo non eſt faciendū: vt hic & C.vt in poſt.leg.I.in ipſis. & l.cum Archimedorā.Ac.

b Ipſis.hoc eſt ipſi. f.cauſæ, quæ præbuit,&c.

DE PRIVILEgiis,&c.

c Nā. Noſter pater. Not.Iuſtinianū filium Iuſtini. quod dic vt inſtit.de do. §.eſt aliud.

d Participiū. nā nec aduocati:vt C. de poſt.l.nemo.vel in foro. Item neq; defenſores ciuitatū.vt C.de epiſ.audiž.l.iubemus. Itē neq; in aliqua dignitate:vt C. de Iudæ.l.fin.

e Vti.pro vt.

f Et nos.hic accipe ſicut.ſ.poſitū.& ſupple ſicut ipſi fecerunt:ita nos.

g Lāguent.i.languendo ſequuntur & morantur in ſecta Dioſcor.

Hæreticus quis ſit.

h Sāctæ Dei.No. eſſe hæreticum,qui nō eſt eccleſiæ mēbrum. & facit ad hanc conſtitutionē in decretis xv. q.vij.c.vlt.& C.de hær.& man.l.ij. & iiij.q.j.c.ij.

i Impoſuerint.

Nomen facto deficiente parum proderit.

No.parū eſſe habere nomen, niſi etiā factū habeatur: cū nomina debeant eſſe conſonātia rebus:vt inſtit.de dona.§.eſt aliud.

k Amplectentes. accuſatiui caſus.

l Habere.nam in hoc priuilegiū nō habet:vt ſ.de æquali.do. §. his conſequēs.& C. q po.in pig.l.vlt. Accur.

m Dignos.imo omnia priuilegia orthodoxis præſtita,hæreticis denegantur:vt C.de hæ ge.l.j.

niſi & ipſam teſtator, ſicut in pronunciato nobis facto prohibuit. Cùm em̄ ipſe teſtator omnem non fideiuſsionem ſolùm, ſed etiam cautionē relaxaue rit: nos aliter diſponere, non eſt morientis coniicere [a] voluntatem. Hæc igitur ſit cauſis deciſio, ipſi [b], quę prębuit quæſtionē, & aliis omnibus, in quibus pendere contigerit caſus teſtamentorum quidem factorū, & teſtatorū quippe defunctorum: nondum autem tali locum accipiente fideicommiſſo, ſed adhuc eo,qui grauat? eſt,ſuperſtite. Et hęc dicimus non in filiis ſolū,ſed etiam in aliis cognatis & extraneis agere,in quibus omnino tale fideicōmiſſum relinqui contigerit. Tua igitur gloria omnibus hæc manifeſta faciat noſtris ſubiectis: vt ſciant quemadmodū cōpetat & viure eos,& mori,& teſtari,& fideicōmiſſa relinquere,& alia agere, q̄ in talibus ſunt ſancita.

TITVLVS V.

DE PRIVILEGIIS dotis hæreticis mulieribus nō præſtandis.

Hæretici non poſſunt ad aliquā dignitatē vocari: & qui ſint hæretici,hac lege notantur.Item mulier hæretica in ſua dote nullum habet priuilegium prælationis,vel aliud,niſi ad orthodoxam fidem peruenerit.Ang.

Imper.Iuſtin. A. Ioanni glorioſ.Orient. præto. præfecto, iterū exconſule ordinario & patricio.

Nā nobis eſſe in omni noſtræ reipub. & imperij vita, in Deo ſpem credimus:ſciētes q̄ hæc nobis & animæ & imperij dat ſalutem.vnde & legislationes noſtras inde pendere competit,& in eam reſpicere: & hoc eis principium eſſe & mediū & terminū.Sicut igit̄ vniuerſi, q̄ ante nos imperātes,& maximè Leo pię memoriæ,& Iuſtinus piæ memoriæ noſter pater [c], in ſuis cōſtitutionibus,hæreticis omnibus interdixerūt, vt neq; vlla ipſi participarētur militia, neq; quodlibet in publicis curis participiū [d] haberēt vti [e] ne occaſiōe militiarū & publicorū collegiorū,ſanctæ Dei catholicæ & apoſtolicę,eccleſię mēbra viderētur vaſtare: ita & nos [f] ipſi hoc egimus,noſtris cōſtitutionibus hoc roborātes.Hæreticos verò,& illi dixerūt,& nos dicimus eos, qui diuerſarū ſunt hæreſum q̄bus coniungimus & cōnumeramus,& q̄ Neſtorij Iudaicā ſequuntur veſaniā, & Eutychianiſtas,& Acephalos,qui Dioſcori & Seueri mala ſecta languēt [g],& Manichæi & Apollinaris renouantiū impietatē: & ad hoc oēs,q̄ nō ſunt membrū ſanctæ Dei [h] catholicæ & apoſtolicæ eccleſiæ, in qua oēs concorditer ſanctiſsimi epiſcopi, & totius orbis terrarum patriarchę,& Heſperiæ,& Romę,& huius regię ciuitatis, & Alexādriæ,& Theopoleos,& Hieroſolymorū,& oēs,qui ſub eis conſtituti ſunt ſanctiſsimi epiſcopi apoſtolicā prædicāt fidē atq; traditionē.Igit̄ ſacrā cōmunionē in catholica eccleſia nō percipientes à Deo amalibus ſacerdotibus,hęreticos iuſtè vocamus.Nam licet nomen Chriſtianorū ſibimet impoſuerint [i]:verūtamē à Chriſtianorū ſe fide & cōmunioue ſeparāt,Dei iudicio ſemetipſos ſubdi cognoſcentes. Quæ igitur de hæreticis prolata ſunt lege, omnibus ſunt manifeſta. Nos aūt volētes orthodoxā amplectētes [k] fidē & eā defendētes,habere [l] aliq̄d amplius priuilegiū iis,q̄ alienāt ſemetipſos à Dei ouili(quoniā neq; iuſtū eſt æqualibus cū orthodoxis hæreticos dignos [m] fieri priuilegiis),ꝓpterea & nūc ad præſentē reſpexi mus legē. Quia em̄ dedimus [n] priuilegiū mulieribus dotiū,vt ēt prioribus creditoribus p̄ponātur,& meliorē ordinē eas habere,& nec à tpe [o] ſupatas:ī donatiōibus aūt ꝓpter nuptias ſecūdū tpa per q̄ fiūt, hypothecas habere [p],oībus in p̄ſenti facimus manifeſtū per hāc ſacrā noſtrā legē,

n Quia enim dedimus.vt C. q pot. in pig l.vlt.

o A tempore. id eſt ab iis,qui antea contraxerunt.

p Habere.nam in his

his priuilegiū non habent: vt ſ. de æquali. do. §. his conſequens. & C. qui po. in pig. ha. l. vlt.

a Factis & ita paritur eis ſi volunt pœnitere i. Sed cō tra. C. de apoſt. l. iij, qui. in fi. Sol. aut ille lud ſpeciale eſt in apoſtatis, aut hæc corrigit. Vel ibi ō iis, qui iam fuerūt catholici: qui apoſtataueruntː hic de iis qui nunquā noſtram fidem prius cognouerunt: quibus eſt parcendū à principe: vt C. de hære. l. iiij. in fi. Itē à Deo: vt C. de ſū. trin. & fide catho. l. fi. circa fin. Itē cōtra. ſ. vt cle. qui re. & cō. col. v. in me. conſti. ſed ibi non ſuſcipiūtur clerici redeūtes: quia grauaretur eccleſia in expenſis pro ſurrogatis & reuertentibus: vt ibi dicit. Itē not. quod niſi pœniteāt, etiā à patribus hæredes non ſūt: vt j. vt cum de appe. cogno. §. generalem. col. ix. A.

b Cōcor. cap. j. iuncta gl. ſuper verbo humilia to. ppe fi. extra, qui cleri. vel vo. vbi dicitur deliberiam pœnitentibus non negamus.

DE NAVTICIS VSVRIS.

NOuimus. Hanc legē quidā non habēt & non legitur.

c HAEC CONſtitutio, &c.

Scilicet quæ eſt ſupra, vt eccle. Ro. ſecundum Io. vt legitur in nouel. nam dicit illā generaliter loqui in omnibus eccleſiis, & ideo generaliter corrigi. Sed nos intelligimus eam tantum de Romana eccleſia, & aliis eis ſuppoſitis. vnde dicas hic fieri mentionem de ea, quæ eſt ſupra, de ſacroſ. eccl. l. fi. ſuperior autē. vt eccl. Ro. & c. col. ij.

quia & hoc priuilegiū, & tacitas hypothecas, & omnia alia, quæ mulieribus omnibus in diuerſis priuilegiis à noſtris legibus data ſunt, illis damus ſolis, quatenus his fruantur, & vtātur, q̄ diligētiā habēt rectā, & adorandā noſtrā fidē tenere (catholicæ dicimus & apoſtolicæ eccleſiæ) & participare in eius ſalutari cōmuniōe. Quæ em̄ ſeparāt ſe à ſancta Dei catholica & apoſtolica eccleſia, & ſacroſanctā in ea cōmuniōnē percipere nō patiūtur à Deo amabilibus ſacerdotibus: nolum⁹ omnino talib⁹ frui priuilegiis. Si enim ſe ſeparāt à Dei muneribus, & à ſacra cōmunione alienas faciūt: multò potius & nos non eas dignas fieri priuilegiis, neque ex noſtris legibus frui permittimus continētia: ſed ſint eis inagreſſibilia omnino ex legibus beneficia, & omni priuilegio ex noſtris conſtitutionibus eis dato priuabuntur. Licebit autem eis melioris ſententiæ factis a, & rectam verāc̄ amplectētibus fidem, & hac ſemper contentos, ſtabilibus perfrui muneribus & priuilegiis his in omnibus ditione valentibus atc̄ ſeruandis: principaliter quidē à Deo amabilibus epiſcopis & ſacerdotibus, deinde à noſtris adminiſtratoribus & iudicibus, ſiue ſint maiores ſiue minores: & inſuper à tua celſitudine, apud quam & præſentē facimus legem. Vnde cōpetēs eſt, & iudices, apud quos aliquæ mouebuntur contra mulieres cauſæ, aut à mulieribus quędam priuilegia ſibi vendicare volentibus, reſpicere ad præſentis noſtræ legis ſubtilitatem: & ſi non inuenerit eas orthodoxæ fidei exiſtentes, & percipientem ſacroſanctam & adorabilem communionem in ſanctiſsima catholica eccleſia & apoſtolica à venerādiſsimis eius ſacerdotibus: non permittere frui ex noſtris cōſtitutionibus priuilegiis. Quæ igitur placuerūt nobis, & per hanc ſacram declarata ſunt legē, tua celſitudo cognoſcēs, cauſis apud eam motis ſeruare, & operi effectuic̄ tradere curet, & per ſolēnia edicta & præcepta propria omnibus faciat manifeſta, & in hac feliciſsima ciuitate, & in prouinciis: vt cognoſcant omnes quanta, & quę nobis cura eſt, & verè circa dominum Chriſtum verum Deum fidei, & noſtrorum ſubiectorum ſalutis.

remanet in firmitate ſua. & hoc probatur in iure canonico: vt extra de præſcr. c. vigilanti.

Quod

a Factis & ita paritur eis ſi volunt pœnitere i. Sed cō tra. C. de apoſt. l. iij, qui. in fi. Sol. aut illud ſpeciale eſt in apoſtatis, aut hæc corrigit. Vel ibi ō iis, qui iam fuerūt catholici: qui apoſtataueruntː hic de iis qui nunquā noſtram fidem prius cognouerunt: quibus eſt parcendū à principe: vt C. de hære. l. iiij. in fi. Itē à Deo: vt C. de ſū. trin. & fide catho. l. fi. circa fin. Itē cōtra. ſ. vt cle. qui re. & cō. col. v. in me. conſti. ſed ibi non ſuſcipiūtur clerici redeūtes: quia grauaretur eccleſia in expenſis pro ſurrogatis & reuertentibus: vt ibi dicit. Itē not. quod niſi pœniteāt, etiā à patribus hæredes non ſūt: vt j. vt cum de appe. cogno. §. generalem. col. ix. A.

TITVLVS VI.

DE NAVTICIS VSVRIS.

Imper. Iuſtin. A. Ioanni glorioſiſsi. per Orientem prætoriorum præfect. iterum exconſule ordinario, & patricio.

NOuimus b ex denunciatione tuæ celſitudinis, legē feciſſe iam de traiectitiis pecuniis, quæ manifeſta facta eſt foro tuo. Sed quoniā poſtea aditiōibus nobis factis percipimus legē illā non valere: reſcindi eam ſperantes ex foro tuo: cognouimus autē eam & in quibuslibet prouinciis iam inſinuatā: propterea ſancimus, talem legē omnino vacare: & ſi cōtigerit etiam per prouincias eam deſtinari: nec ibi valere, ſed inualidā eſſe. Sicc̄ volumus cām procedere, tanquam ſi nec ſcripta fuiſſet memorata lex, ſed ſecundum de talibus poſitas leges à nobis, negotia & æſtimatione & ſentētia potiātur. Quæ igit̄ placuerunt nobis, & per hanc ſacrā declarata ſunt legē, tua celſitudo operi effectuic̄ tradere feſtinet.

b Quas actiones xxxx. annorum excludit præſcriptio, ſi loco religioſo competunt, quadraginta annis tantum excluduntur: vſucapionibus triennij & quadriennij ſaluis manentibus. Angel.

TITVLVS VII.

HAEC CONSTITVTIO c INNOVAT CŌSTITVTIONEM, QVÆ PRÆSCRIPTIONEM CENTVM ANNORVM VENERABILIBVS LOCIS DEDERAT.

Imper. Iuſtin. A. Theodoto Orien-

Morbus medicina tollitur. Cōcor. ca. cęterū. cum gl. j. extra, de iura. calū. vbi hæc verba recitantur. & in ꝓœ. decret. in glo. super verbo, noua litigia. circa fin. ibi & qd' medicamenta.

a Quod medicamēta Iura. vt enim morbo ꝑ medicinā qs liberat, sic & negotium ꝑ ius. & sicut quādoque mala dat medicina, quæ credit bona, & hoc dudū postea apparet, & alia est necessaria tunc medicinæ, ita & lex quandoq; fit mala, quę creditur bona, & cum post apparet, est necessaria noua lex. et hoc dicitur hic. Acc.

b Vulnerum. vt vulnus male curatum iterū patefit: sic præscriptio c. annorum, quæ videbatur pacificata iterū tractabatur: & non poterat ad finem perduci inopia probationum: quia vix inueniebatur aliquis centum annorum, qui probare posset, & hāc necessitatem reduxit ad quadraginta annos. Ac.

c Suffragari. Nota fidem testiū posse perire. sic. ff. de Carbo. edic. l. iij. §. duæ. & s̄. de temp. non so. pe. in prin.

d Angustia. i. nō occurrunt ea, quæ nostra largitate vtantur, cum ex memoria perit: licet alij aliter exponāt hoc. Ac.

e In aliis. puta quadriennij: vt C. de quadri. pręsc. l. fi. & plene dices j. de eccl. ti. §. pro tēporalibus. coll. ix.

f Constitutio. dicas semper fieri mētionem de illa constitutione. l. vt inter diuinum. C. de sac. san. ec. licet Io. aliter dixerit, vt dixi in titulo. Ac.

g Octo lustrorū. lustrū vocat quinquēnium: ꝙ octies iteratum xl. complet annos. qui em̄ tantum tacuit: obiicitur ei sanctio.

† Sed cōmodius tamē instrumētis quā per testes probatur in tanto tēpore: vt no. extra, de verbo. sig. ca. veniente. & pręscript. c. cum nobis. ff de prob. & l. sensus. & C. de contrah. stip. optimā. qd' facit, de pro l. fi. ibi arbiter.

DE LITIGIOSIS, & de decima parte &c.

h Multa quidē. Prudentia. vt j. e. per totū. A.

i Dispositio. vt C. eod. per totum. Et

talium præto. præf.

Quod medicamenta † morbis, hoc exhibent iura [a] negotiis. vnde consequitur, vt nonnunquam à iudicio discordet effectus: & quod credebat cōiectura prodesse, experimento inueniatur inutile. Probat igitur hoc pręsentis etiam necessitas sanctionis, in qua priuilegium ex religioso proposito sacrosanctis ecclesiis Dei, & monasteriis, aliisq; religiosis locis cōstitutione nostra nuper indultū, necessaria correctiōe distinguimus. Dudū siquidem iusseramus ad centum illis annos exceptionis propagari curricula: per cuius licentiam sanctionis negotia quidē multa commota sunt, & velut antiquorum vulnerum [b] obductæ patuerunt iterum cicatrices: sed eorū sanitas prouenire nō potuit, probationū scilicet difficultatibus impedita, quoniam, per tātū seculi magis, quā temporis spatiū, nec † documētis integritas, nec actis fides, nec ætas valet testibus suffragari [c]. Vnde quia largitati nostræ causarū nō occurrit angustia [d]: cum ratione simul, ac religione tractātes prædictum priuilegium, vsq; ad possibilem modum deducere experimento retraximus, & iubemus in negotiis, quæ ante hac xxx. annorū remonebat exceptio, nunc venerabilibus ecclesiis, monasteriis, & xenodochiis, necnon orphanotrophiis, & brephotrophiis, & ptocotrophiis, quadraginta annorum protelatio conferatur: salua scilicet circa alias personas & causas virtute, quā semper tricennalis sibi præscriptio vēdicabat: quoniā hanc decem annorū adiectionem solis (vt dictum est) religiosis locis, eorumq; iuri, vel contractibus indulgemus: vt sopitæ hoc tēporis spatio tā personales, quàm hypothecariæ actiones in perpetuū conquiescāt: nihil penitus aliis exceptionibus derogātes, sed tā in aliis [e], quàm triennio vim roburq; tenētibus. In illis nanq; (vt dictū est) negotiis religiosos cōtractus memorata quadraginta annorū priuilegio volumus perfrui, in quibus eis centū annorū p̄rogatiua cōstitutio [f] nostra cōtulerat. Siquas planè causas ante hāc nostrā cōstitutionē ab ecclesiis, cæterisq; sacris locis, vbicunq; cōmotas, iudicialis sentētia aut trāsactionū cōuentio terminauit, nolumus refricari, sed in reliquū illis hanc obiici sanctionem, quas antehac sopitas octo lustrorum [g] silentio, moueri hactenus, aut motas terminari non contingit. Illustris igitur & magnifica authoritas tua, quæ per hanc generalem legē nostra statuit æternitas, edictis propositis ad omnium notitiā faciat peruenire. Datum Calend. Iuniis Constantinopol. Imperij D. N. Iustinia. A. P. P. anno xv. Basilio V. C. Cons.

TITVLVS VIII.

DE LITIGIOSIS, ET DE decima parte litis ab actore cautela præstanda.

Res litigiosa efficitur mobilis & immobilis, cùm inter possessorem & petitorem de eius dominio causa mouetur per iudicialem conuentionem, aut principi precibus oblatis, & reo cognitis. Ange.

Imperator Iustinianus A. Theodoto Orientalium præto. præfecto.

Multa quidē de litigiosis tam antiqua legislatorū prudentia [h], quàm imperialis dispositio [i] ꝓmulgauit. sed in pręsenti quidem iudices à nostra clemētia petierūt, vt dubietatē discernamus, quę adhuc ꝓ huiusmodi causis in iudiciis cōmouetur: & leges necnō constitutiones super his positas apertius explanemus: vt iam manifestissimum sit, quas res vocari litigiosas oporteat. Ideoq; sancimus, litigiosam dici & intelligi rem

a Et posidentem. sic ergo de corporali tantum. P. tamen dixit idem de corporali. i. de actione personali ꝙ satis potest dici secundum vetera iura: vt. C. eo. l. ij. & l. fi. sed per hanc videtur cõtrarium. & secundum hoc non potest opponi de eo qđ est. C. ne lice. po. l. j. et ij. vbi cessa actio potentiori amittitur: quia ibi est incorporalis.

b Mouetur. non est necesse, ꝙ lis cõtestetur. statim enim restringitur cũ dicitur iudiciaria cognitione &c. libellum ergo dari necesse est, sed non litẽ contestari: licet multic õtradicant. Item simplex interdictio nõ facit rem litigiosam: vt C. e. l. j. & ff. eo. l. j. Ac.

c Constitutionẽ. positam. C. eo. l. fi.

d Obtinere. id est intelligi.

e Discernimus. vt sciẽs emptor re careat, & pretium detur fisco, non vt lucro cedat alienãtis: imo ipse dat tãtundem: si sit emptor ignorãs, pretiũ rehabeat si soluit tantum, quod sit eius tertia: vt C. eo. l. fi. Acc.

f Perspeximus. f. per eandem. l. fin. C. eo. circa fi.

g Diuisio. quædam enim fiunt cũ vniuersitate, quæ alias nõ fierent: vt ff. de acquir. rerum dom. l. quædam. & idem dicas in dotis causa, & donat. propter nupti. & transact. & legatis, & fideicom. vt C. eo. l. fi. ꝯ. fin. in fi. & j. proxi. ꝯ.

h Litigantem. actorem, vel reum.

i Consequatur. quid si hęres agere non vult? Respon. compellit eum legatarius: vt ff. de leg. j. l. fi sic. ꝯ. fina. Et nota de hoc triplex ius. nam iure veteri agebat hæres, & in omnem euentum legatario tenebatur: vt C. e. l. iij. & hoc ante Iustia. per Iustin. verò agebat legatarius suo periculo: vt C. eo. l. fi in fi. hodie verò agit hæres, sed periculo legatarij: vt hic subiicit; & secundum hoc dictæ ll. corriguntur hic in hoc. Accur.

4 Cõcor. glo. vnica in fin. in c. relatũ. extra, de of. deleg. vbi dicitur qđ sicut per libelli oblationẽ res efficitur litigiosa ita per citationẽ perpetuatur iurisdict. deleg.

mobilem & immobilem sesecꝙ mouentẽ, de cuius dominio causa inter petitorem & possidẽtẽ [a] mouetur [b], aut per iudiciariam conuentionem, aut per preces † principi oblatas, & insinuatas iudici, ac per eum aduersario interpellatoris. In his enim casibus etiam præteritam cõstitutionem [c] mãsuetudinis nostræ per hãc volumus obtinere [d]: in qua scientes & ignorantes emptores discernimus [e]. & hoc adiiciendum esse perspeximus [f], vt si lite de re litigiosa pendente pulsatum conti gerit ab hac luce recedere, hæredes autẽ eius velle diuisionem rerũ facere: sine aliquo obstaculo liceat eis hoc agere. Quando enim res litigiosæ per successionem ad hęredes perueniunt, nõ debet alienatio intelligi earum inter cohæredes diuisio [g]. Et hoc autẽ præsenti nostra lege decernimus, vt si contigerit vnũ pro tali causa litigãtem [h], ab humano consortio recedendum, per vltimam voluntatem res aliquas, de quibus dominij dubitatio vertitur, legati nomine cuicunque relinquere: si quidẽ hęres iudiciali sententia dominus earũ fuerit demonstratus: tunc legatarius, quod ei relictũ est, modis omnibus consequatur [i]. Si verò hæres in iudicio victus extiterit, nõ habeat legatarius licentiam aliam rem pro eodem legato hæredem exigere: quoniam sciens testator rẽ litigiosam esse, litis euentum legatario dereliquit [k]. Vnde damus licentiã legatario (si hoc prodesse sibi putauerit) litis partícipẽ fieri [l]: vt ne aliquam fortè negligentiam seu proditionem hæredi possit obiicere. Ab hoc [m] autem litigiosi vocabulo hypothecas separari decernimus: & in his hãc distinctionem tenere: vt si quidẽ speciales res mobiles, vel immobiles aut se mouentes nominatim fuerint hypothecæ suppositę: liceat quidẽ debitori eas cui, & quando [n] voluerit vendere: sic tamen, vt ex pretio earum vsꝙ ad debiti quantitatem satisfaciat creditori. Si autem hoc debitor non fecerit, damus licentiam creditori, qui rem venditam suppositam habet eandẽ rem vendicare [o], donec ei satis, ꝙ debito fiat [p]. Hoc autem præcipimus obseruari, si nõ fortè antè, aut per generalẽ, aut per specialem nominatim hypothecam eadem res aliis fuerit creditoribus [q] obligata. Tunc enim secundum sacrarum nostrarũ legum tenorem, temporum priuilegia vnicuiꝙ creditorum seruari decernimus. Ex quo iam claret, ꝙ generales hypothecas multò magis litigiosi voca-

k Dereliquit. hoc enim præsumimus, nec contrarij probationem recipimus. Acc.

l Fieri. sic & dominus cũ procuratore: vt ff. de proc. l. Paulus rñ. sic legatarius cum eo qui cõuenitur querela: vt ff. de inofic. testa. l. si suscepta. & ff. de ap. l. si perlusorio. Ac.

m Ad hoc. alias ad hæc. alias ad hoc. & quęlibet est bona litera.

n Et quando. etiã pendente lite iam superhypothecaria: nã & hoc dicere intendit. Sed nũquid tenetur actione in factũ debitor, qui alienat causa mutãdi iudicij? Rñ. sic: vt. ff. de alie. iu. mu. cau. fac. l. j. & licet ille ti. lo cum habeat anteꝙ sit res litigiosa, tñ multò magis post habet locũ: vt arg. ff. de pecu. l. si postea. Sed alij intelligunt hunc ꝯ. vt si agatur rei ven. cõtra aliquẽ nõ ideo prohibeat rẽ obligare, licet phibeat eam alias alienare.

o Vendicare. per hypothecariã, debitore. f. possidẽte, qui nõdũ tradiderat eã emptori: vt ꝯ. de fideiusso. ꝯ. sed necꝙad res. ꝙ est cõtra secũdum Ir. vel forte emptore etiã possidẽte. & itahic corrigitur ꝙ ꝯ. de fideiussore dicit. & hoc secundũ Bul. Vel tertiò dic excussis tñ primitus bonis debitoris & mãdatoris & fideiussoris & sponsoris: vt ꝯ. de fideiuss. ꝯ. sed necꝙ. col. j. secũdũ Al. ꝙ verum videt. Vel hoc locum habet qñ agit creditor, vt ex ipso pignore sibi satisfiat vel aliud in tacito pignore, vthic cum hoc secũdum leges veteres erat vt ff. de iure fisci. l. moschis. & dixi supra, in prędicto cõtrario. Acc.

p Fiat. vt. C. de pig. l. debitorem. & ff. de distrac. pig. l. si creditor. ꝯ. fi. & facit. ff. de pig. act. l. quamuis.

q Creditoribus. qui possideant, vel petant.

Aliquos

a Aliquos teneri. Cum in præsentia sint. Acc.

b Interlocutionibus. i. præceptis: nam omne præceptum iudicis, quod facit ad causam finiendam, est interlocutio: vt ff. de arbi. l. qualem. in fin.

c Et actis. i. scriptura inde facta authore iudice. Sed nunquid ex hac s. scriptura oritur actio reo? Respon. non: sed vt iudicis officium in exigenda decima interueniat: licet stipulatio nō fuerit apposita, secūdum Azo. si autem apposita, acquiritur vtilis etiam ex stipulatione executorib. vt ff. rem pu. sal. fo. l. iiij. in prin.

d Officij. id est, officialium, vt ponatur ministerium pro administrantibus. Accur.

e Præstiteris. Sed cui? Respond. executoribus. nam ex eorum pacto habebit reus vtilē actionem, vt modo dixi, vel ipsi conuento sine dubio.

f Permaneat. s. actor. Sed cōtra. C. de appell. l. eos. in fin. nā nullus cauet de prouocatione appellationis exercenda: vt ibi dicit. Sed dicas illud, corrigi per istud, secūdū Azo. Vel illud in appellatiōis causa, hoc in principali.

g Epensarū. Not. quod qui iniuste litem mouet, ad expensas tenetur: vt hic, & C. de epis. & cle. l. omnes in fi. & ꝛ. de exhibē. §. quia vero. & C. de iudi. l. properandum. §. si vero. Acc.

h Decimū. Dicūt quidam, quod hæc decima non excedit vltra xxxvj. aur. vt ꝛ. de exec. §. j. col. vij. Alij dicūt quod excedere potest, & illa auth. ante contestationē loquitur, hæc post. & sic hæc differt ab illa, nec altera est superflua. Tu dic q̄ illa fit propter incipiēdam causam, hæc propter finiendā. Sed quæ cautio prius fiet? Respō. illa: tū quia est in ordine huius libri prior, tum quia respicit principiū, q̄d prius esset debet: vt ar. C. de no. cod. cō. §. fi. Itē an cōtinue hæc post illā? Rñ. sic. Vel dic secundum Io. illa ante receptionem libelli, hæc post: licet antequam reo detur. Item quid si prius expendit, quam decimā? Respon. totum sibi restituitur, si hoc iurat: vt argumēt. supra, de exhiben. §. quia vero. col. v. & infra, eodem. §. omnem. & ff. de iudic. l. eum. & C. de iud. l. properandū. §. si vero. Sed videtur, quod hæc decima nullo modo sit præstanda: vt insti. de pœ. te. lit. §. hæc autem. quæ est contra. Sol. ilia corrigitur, vt hic. Itē q̄d subiicit quātitatis, large accipe & pro specie, vt ff. de leg. ij. l. quisquis. Et sic no. hic quod etiam in actione personali debet actor dicere rem certam in libello: vt hic, & ff. de rei ven. l. si in rē. §. & si vestimenta. & ff. de don. l. item exigit. & ff. de iure iur. l. ꝓtor. in prin.

i Hoc ipsum. sci licet fideiussorē sedare non posse, q̄d subiicit, & quod duo iurant. sic & j. vt nul. iu. §. si vero crimen. & C. de aſſer. to. l. j. §. omnes. & ff. qui satisda. cogan. l. de die. §. fi. & facit ad §. infra. de san. epis. §. nulli. co. lix. & ꝛ. de nupt. §. q vero. in fine. §. collat. iiij.

k Profiteatur. sci licet, quod vsque ad fin. litis permaneat. Acc.

l Denarum. id est, decem &c decem: vt ff. de lega. j. l. si quis testamento §. in ca. cum Titio.

m Detentus est. id est, citatus re & verbo.

n Ex consensu. id est, arbitrio, secundum quosdam. nam ibi non præstatur prędicta cautio secundum eos. Sed contra. ff. de arbit. lege prima, dic ergo ibi, vt remittatur partium consensu. nam cōsensu partium de cem, à quo causa examinanda est, sanctis propositis euangeliis per sacramentum hoc ipsum i affirmet, & sic iuratoriam cautionem † exponat, & per eam hęc, quę superius dicta sunt, profiteatur k. Si verò non hæc omnia, quæ prædiximus, secūdū antè latum modum processerint: nullatenus pulsatum responsum facere executori concedimus.

Nam si citra memoratā dispositionem aut aliqs iudicum, aut officium eius, vel qlibet executor negotij aliquem conuenire præsumpserit: iudex quidem & officium eius denarum l librarum auri pœnam sustinebit: ipse autem executor negotij & confiscationem suæ substātiæ patietur, & exilio quinquennali dānabitur: pœna videlicet ex hac lege competente periculo viri magnifici pro tēpore comitis rerum priuatarum exigenda, & nostri fisci iuribus inferenda. Omne autem dispendium, quod pulsatus ex hac cōuentione præter tenorem nostræ legis factū perpessus fuerit, ex petitoris substantia pulsato resarciatur periculo iudicis, cuius ab executore detentus est m, necnon & officij q̄d eius iussionibus obsecūdat: vt vndiq; nostro imperio superna maiestate ac diuinitate crediti, pro sua indemnitate lætentur. Causas verò †, quæ ex consensu n

† Facit ad idem. c. vestras. §. iuncta gl. super ver. potest extra de donat. inter vi. & vxorem.

Libellus etiam in personali actione rē certā contingit dēsubiicit quātitatis, large accipe & pro specie, vt ff. de leg. ij. l. quisquis. Et sic no. hic quod etiam in actione personali debet actor dicere rem certam in libello: vt hic, & ff. de rei ven. l. si in rē. §. & si vestimenta. & ff. de don. l. item exigit. & ff. de iure iur. l. ꝓtor. in prin.

* Nemo est vel modiocriter doctus do litioribus que literis imbutus, qui nō vel facile ītel ligas Acc. in huiusmodi exꝓsitione cū hic, tū alibi in ſtnitis locis ineptire. non enim hic decem & decem, sed singulos in hoc delinquētes decem libris puniri inuit, quę vis est huiusmodi ralis nominis in distribuēdo.

† Facit ad hunc tex. glo. §. in ca. cum dilec. post med. ibi, item satisdatio. extra, de arbit. vbi dicitur, q̄d coram arbitro non præstatur sed contra. ff. de satisdatio sufficit pœnę pro missio.

iure interdum relaxatur: vt argument. ff. de fer. lege. j. j. respon.

a Constitutionibus. q. d. sine huius constitutionis auxilio, ex quo partibus placet.

b Omnem. sup. ad omnem, &c.

c Legem. vt C. vt nemo inui. agere, vel accusa.

d Quamobrem. nunc incipit & primo quando lis iã contestatata est, postea, quando nõ est contestata: vt j. eo. §. si verò. in fi.

† Profequi cogitur, qui semel voluit. Exercere. Nouo quod qui semel voluit, prosequi cogitur: vt C. ad Velle. l. fi. in fi. & ff. mãd. l. si mandauero. §. finali.

f Iudicium. alias negotium.

g Vocetur. vt veniat ad causam: vt C. qui accusa. non poss. l. iij.

† Facit ad hũc. §. c. præterea. cũ glo. h Cautione. l. di. j. extra, de latione: sic dicta quia la. & ex ad cautelã datur, hoc. §. sumitur autem. vt possit ad peremptoriũ peruenire, quæ & sic ad sententiã: est super l. vt ff. de iudic. l. ad consentaneum. C. quomodo & quãdo iudex. & incipit, qui semel. di. l. properãdum. §. j. Sed illę corrigunt per istã authen. Istud etiã idẽ spaciũ credim⁹ augeri in reo. nã non debet, &c. vt ff. de re iur. l. non debet. & de fer. l. ſi. secũdũ Ioan. Sed dico graui actorem, vt de finitiua cõtra eum feratur, & ante lit. contest. vt j. eo. §. si vero. & non dico in reo absente ante lit. contest. sed si agatur realiter, in poss. rei petitæ mittetur actor: vt C. de prescri. xxx. an. l. si quis. si personaliter, pro mensura debiti: vt §. de exhi. §. si vero etiã. Multa enim conceduntur reo, quæ actori non conceduntur: vt C. de temp. in integr. restit. l. petendæ. & ff. de fer. l. fin. Sed omne quod licet actori, &c. vt dictum est. & est ratio: quia durius debet astringi actor, qui prouocat inuitum: vt § proxim. iniuste enim, &c. Sed videtur etiam, quòd contra reũ feratur definitiua sententia ante lit. contest. vt supra, vt omnes obed. iud. §. si vero. col. v. Sed vtriusque partis in iudicio mouentur, à pœna huius constitutionis liberas esse decernimus, & sicut aliis nostris continetur constitutionibus [a], terminari.

Actor, qui actionem in iudicio propositam post litem contestatam prosequi differt, tribus iudiciarijs edictis citatur: post quæ si adhuc venire recusat, iudex post annum sibi adhuc indultum sententiam profert. Bartolus.

Omnem [b] verò † causarum finem volentes celeriter peruenire, illorum malignitatibus obuiamus, qui tantummodo proponunt actiones, nolunt autẽ vsq; ad finem exercere iudicium, dicentes legem [c] esse, quæ decernit neminem actiones suas exercere nolentẽ compelli. Et hanc igitur praui tatem extinguere festinantes, iubemus memoratæ legis auxilio nõ eos vti, qui contra aliquem suas proposuerint actiones, siue per iudiciariam conuentionem, siue per preces principi oblatas, & iudici insinuatas, & p eum ad scientiã aduersarij deductas, vel sub legitimi iudicis cœptas examine. Iniustè enim agere recusat, qui paratus aduersarium suum ad iudicium vocauit: cùm excusatio hæc pulsato magis, quàm actori conueniat.

Quamobrẽ [d] sancimus, actorẽ cœptũ negotium vsque ad finem litis exercere [e]. Si verò causam, prosequi distulerit, damus pulsato licentiam, iudicem, apud quem lis cœpta est, postulandi, vt ab eodem iudice actor ad iudiciũ [f], aut per se, aut per legitimũ procuratorem venire moneatur: & si hoc minimè fecerit: propositis tribus vocetur [g] edictis, vnaquaque cautione [h] † nõ minus quã xxx. † dierũ spatio concludenda. Iubemus enim ordinarios iudices non solùm præconum [i] vocibus, sed etiam dictis propositis quãcunq; litigatorũ partem absentem in iudiciũ vocare. Vocem enim præconũ pauci possunt, qui præsentes inueniuntur, audire: edicta verò per multos dies sic posita possunt penè omnes agnoscere. Aliis autem [k] omnibus iudicibus, qui per imperialem iussionem causas examinant, ex præsenti lege permittimus partes, quę in iudicio nõ permanent, propositis edictis [l] vocare, ne causæ infinitæ permaneant. Si verò apud iudicem initium [m] lis non acceperit, sed tantum conuentionali libello [n] quicunque pulsatus [o] est, aut precibus nostræ oblatis clementiæ, iussio nostra super dicibi quasi contest. lit. contra dominum: cum alius ei respõderit vel nõ fertur definitiua, sed in reb⁹ absentis satisf. Item no. consuetudinariũ esse tres dari potius, quã plures, vel pauciores: siue maioris tẽporis siue minoris in iure inueniat: vt j. vt spon. lat. §. ad hoc. col. ix. & C. quomodo & quãdo iu. l. cõsentaneũ. & j. vt cũ de app. cogn. §. sed hoc præsenti. Sed quæro an hoc casu iudex possit hoc spacium minuere? Videtur quod nõt vt ff. e. l. per interualla. cũ sit dilatio legalis: aliud aũt si sit in iudiciali: vt C. de dilat. l. j. Vel dic posse minui: vt ff. de iudi. l. nonnũquam. Accur.

i Præconũ. hodie per tres nũcios ad domũ missos: nec † Vocat clamat præco per tione in plateas: qa, &c. o scriptis. lim enim per edicta in albo posita, † Facit vt hic cõtinetur se ad hunc tex. glo. j. cũdũ Io. Sed qualite cum semel esset ci. ca. j. de scriptũ in albo, ite tra, de iurũ scribebat? Rñ. la. forte elapsis triginta diebus delebatur, & iterũ scribebatur. Et no. quod * Bar. ibi, in hoc albo erant verum it spatia edicta: vt de esse, quod his citatiõibus, q̃ hicagatur dã generalia: vt ea, de citatio quæ dicuntur p̃to ne verbrũ edicta: vt ff. de li quam à iurisd. omn. iud. l. ſi principe qs id. in prin. Acc. delegatus

k Aliis autẽ permittimus. Not. de facere po legato principis li testẽ pedi cet inter cere citare per edicta. & sic est cõtra positionẽ ab aliis. §. de exhib. §. si vero delegatũ quidã. ibi, nihil nequa facere valente. Sol. q̃: vt & de hic corrigit in his iud. l. fam delegatis. Alij dicũt, q̃ * hæc secun cimus, ad fi. & vide dũ il. ā distinguit: Alt. Inio. vt hic lite contesta in l. plerũque. ff. de ta non ante liceat. 1 Edictis. in albo. in ius voc. m Initiũ. No. iniAt illicatiũ litis fieri p cõgitur de test. j. sic C. de plus citatione pe. l. j & C. de iud. l. reali se apertissimi. & C. cundum eũd. Bar.

vbi de cri. agi opor. l. j. & faciunt ad ea, quæ dixi. ff. de iurisdi. om. iud. l. & quia. in fin. l. a Cõcor. capi. relatum. cum glos. j. extra, de offic. deleg.

n Libello. hic derogat. l. C. de eden. l edita. quia necesse habet persistere in veteri, vt hic, nec põt mutare libellũ, secundum Azo. etiam ante lit. contest. sed per illam licebat vsque ad lit. contes. Accur.

o Pulsatus coram ordinario.

Per

a Per mandata. ſ. ſine ſcriptis: vt per nuncium.

b Competentẽ. i. eã. qui delegauit, quãdo eſt delegatus à ſimplici ordinario, vel ad iudicem cauſæ. Azo.

c Sortiatur per definitiuam, quãdo ambæ ſunt præſentes, ſi eſt lis conteſt. alias fieret: vt dixi ſ. e. §. proxi.

Sententia diffinitiua aliquã antelitis conteſtata. fertur.

per hoc prolata, ſiue ſcriptis, ſiue per mandata [a] iudici fuerit intimata, & ea aduerſario per eum cognita: etiam ſic licebit pulſato ire ad competentem [b] iudicẽ, & per eum ſuum aduerſarium ſimili modo vocare: vt ſi quidem ſui preſentiam actor fecerit, cauſa ſecũdum legum ordinem examinata finem legitimum ſortiatur [c]. Si verò propoſitis edictis vocatus, ad iudicium venire, & ſuas intentiones, aut per ſe, aut per legitimũ (ſicut dictũ eſt) procuratorem proponere noluerit: tunc & aliud [d] vnius [e] anni ſpatiũ ei cõcedimus: intra quod niſi ſuam intentionẽ fuerit proſecutus: damus licentiam iudici, & abſente aduerſario partis ꝓmanẽtis [f] allegationes ſecũdũ noſtras leges examinare, &, veritate [g] ſubtilius requiſita, legitimam proferre [h] ſententiam. Si verò intra prędictũ anni ſpaciũ venerit, & ſuas intẽtiones exercere voluerit: iubemus iudicem modis omnibus expenſas, vel ſumptus, quos ꝓpter litem pulſatus permanẽs in iudicio ſuſtinuerit, ante omnia exigere actorẽ [i] & pulſato dare: & ſic actorẽ permanere, donec cauſa finem ſecundum leges accipiat. Nam ſi tantummodo venerit, & expenſis ſiue ſumptibus datis ſolùm annale tempus interrũpere voluerit, & iterum à iudicio recedẽs, vſque ad exitum cauſæ non permanſerit: iubemus eũ poſt prædictas [k] edictorum & annalis ſpatij obſeruationes, ab omni cadere actione [l], quã ſibi competere cõtra pulſatum exiſtimabat. Deterior [m] nanque † dolus eius agnoſcitur, qui interruptam iterum litem deſeruit, quàm qui ſemel acceptam dereliquit. Legis autem [n] priuilegio [o], quę nolentibus non imponit neceſsitatem proprias actiones mouere, illis tantũmodo vti concedimus qui nullam ſecundũ prædictos modos aduerſario mouerint quæſtionem.

Hæc autem omnia obtinere decernimus in cauſis, quę necdum vel iudiciali ſententia, vel alia amicabili cõuentione, vel alia iuri cognita deciſione finitæ ſunt, Theodote parens chariſsime atque amãtiſsime. Illuſtris itaque & magnifica authoritas tua præſentem noſtri numinis legẽ in perpetuo valituram, edictis in hac regia vrbe propoſitis, & præceptionibus in vniuerſis prouinciis ſub tua conſtitutis iuriſdictione directis faciat manifeſtã: vt omnes ea, quæ pro vtilitate eorum ſancimus à ſe cuſtodienda cognoſcant. Dat. iiij. Idus Septemb. Conſtantino. Imperij Domini Iuſtiniani P.P. anno xv. Baſilio V. C. Con.

TITVLVS IX.

† VT NEQVE MILES, neque [p] fœderatus ob ſeruetur domui priuatæ, aut poſſeſsioni alicuius.

a Per mandata. ſ. ſine ſcriptis: vt per nuncium.

b Competentẽ. i. eã. qui delegauit, quãdo eſt delegatus à ſimplici ordinario, vel ad iudicem cauſæ. Azo.

c Sortiatur per definitiuam, quãdo ambæ ſunt præſentes, ſi eſt lis conteſt. alias fieret: vt dixi ſ. e. §. proxi. vt diſtinguas, reus vel actor ſit abſens. Accur.

d Aliud. ſic crucifixus eſt Chriſtus & alij, &c. ſic ſ. vt defunct. ſeu fu. in princ. coll. v. nec enim hic aliud ſimile ſpacium præceſſerat.

e Vnius. propter triplex ſpaciũ xx. dierum quod eſt ei datum inter edictũ & edictum.

f Permanentis. in præſenti.

g Et veritate. vt ſi habeat actor bonam cauſam, nihilominꝰ vincat reddita reo expenſis: vt C. de iu. l. ſancimus. & l. properandum. §. ſinautẽ exgeſtis. & ſ. de iudi. §. oportet.

h Proferre, quando lis iam eſt conteſt. & cognitũ de cauſa per ꝓbationes rei. alioqui ab obſeruatione iudicij tantũ abſolueret reũ, ſecundum quoſdã. Tu autem breuiter mirabilia hic no. qa introducũtur hic teſtes antelit. cõteſt. ſi reus vult in ſe onus ꝓbationis ſuſcipere. ſic ff. de proba. l. circa. Secundũ qa ferẽ definitiua ſentẽtia antelit. conteſt. ſic eã dicit & veritate ſubti. &c. & hoc ſecundũ M. & Ioã. Bul. cõtra: & dicebat legitimã ſentẽtiam de miſsibe in poſ. & hoc quãdo reus ꝓbat: vt dictũ eſt. alias ab obſeruatione iudicij tã tũ abſolvitur reus vt C. de iu. l. properandum. §. ſin. Item tertiũ nouum nota, qđ ampliatur numerus dierum: cum olim x. hodie xxx. ſint: vt dixi ſ. §. prox. Itẽ quartũ: quia ante trienniũ finitur inſtantia: licet alias regulariter triennio duret ciuilis: vt dices ſ. proxi. Quintum not. quod contrahitur eremodictum etiã actore abſente: vt poſsit definitiua dari. & hoc idem erat per. l. properãdum. §. ſinautem reus. ſecus videtur iure veteri: vt ff. de iu. l. & poſt edictũ. & eſt arg. pro hoc. ff. de re iur. l. non debet. Item ſextum not. quia cadit qs ab actione ſua propter ꝓcraſtinationes ſuas, & deluſiones huiuſmodi: vt ſ. proxi.

i Actorum. ſic C. de iud. l. ſancimus. & ſ. de his, qui ingre. ad appel. §. qa igitur. ibi, expẽſis modis omnibus, &c. col.

k Prædictas. i. iterum de nouo faciẽdas & ſi bene cõputes, habes biennium & ſex mẽſes ſecundũ Io. Vel dic, qđ loquit de prædictis: & ſic habes annũ tantũ & tres menſes qcquid tamẽ dicas, derogat l. properandũ. q ſtatuit triẽnium. nam vel intra biennium & ſex mẽſes, vel intra annũ & tres mẽſes finitur hoc iudiciũ: ſic & alias finitur per annũ: vt ſ. de hę. & Fal. §. illud col. j. ſecũdũ. Azo.

l Actiõe. nũquid ipſo iure? Reſpõde ri põt & allegari quod dixi ſ. de inceſt. nup. §. j. Et nota. hic argu. contra variantes. ſic ff. de procur. l. in cauſæ. in prin. ſed ar. contra. ff. de collatio. bo. lege, nonnunquam.

m Deterior. Not. deteriorẽ eſſe cõditionem pluries delinquẽtis. ſic & C. de ſer. fu. l. quicunque. & ff. de re mil. l. iij. §. ſi plures. & ff. de pœn. l. ſi quis aliquid.

n Legis autem. vt C. vt nemo inuit. agere vel ac.

o Priuilegio. id eſt, priuilegiis.

† Cõcor. c. j. cũ glo. fina. poſt med. extra, de renunc.

† Hic tit. apud Haloand. eſt, De Militibus.

p VT NEque miles, neq; fœderatus obſeruetur, &c.

Cum

Nullus militem, vel fœderatum in domo, vel propria possessione retinere præsumat. contrà faciens sua dignitate expellitur: & eius bona publicantur: milites militia priuantur, & etiam iudices negligentes x. libris auri puniuntur, & exilio traduntur. Angel.

Imper. Iustin. A. Theodoto Oriental. prætorio. præfecto.

CVm domini Dei beneuolentia ad custodiam nostrorum subiectorum militarium rerũ incipit ordinatio. His enim prouidentia Dei dispositis, Barbarorũ quidem incontinentia refrenatur, reipubli. verò res augentur. Et quoniã aliqui propriæ salutis pro nihilo facientes rationẽ. milites & fœderatos, qui debent pro libertate reip. contra inimicos certare, præsumunt subtrahere, & in priuatas suas occupare vtilitates [a]: præuidimus per præsentem legem nostram omnibus interdicere, vt nullum decæterò præsumant militem in quocunq; relatum numero, aut fœderatum subtrahere, & in sua domo, aut in propriis habere possessionib. pro quibus [b] nos multos sustinemus labores. Exercentur enim & militãt [c], vt cõmunibus vtiles sint rebus [d]. Sint igitur omnes scientes, qui milites † aut fœderatos aliquos in suis habent domibus, aut possessionib. aut qualitercunque obseruantes, & quasdam eis [e] proprias implentes [f] vtilitates, quod nisi intra triginta dierum [g] dilationem, computandorum ab insinuatione per loca præsentis nostræ dispositiõis, eos impulerint: substantiæ quidẽ habentium eos, aut retinentiũ, publicationi subiectæ, fisco applicabuntur, ipsi verò & dignitatibus & militiis quas habent, expellentur milites verò & fœderati, qui † eos post dilationem obseruauerint [h], non solũ militia spoliabuntur, sed etiã vltima sustinebũt supplicia. sciẽtibus etiã vniuscuiusq; prouinciæ iudicibus, qa si aliqui inueniãtur in locis, quæ sub his sunt exactoribus, aut cõuictoribus, aut personis aliquibus, aut dominiis, aut possessionibus, aut quibuslibet propriis vtilitatibus permanentes, & non celeriter istos, comprehenderint, & suppliciis subdiderint, & milites qdẽ ad numeros suos transmittant, in quibus militant, fœderatos verò ad proprias optiones [i]: ipsi decem librarum auri pœnam exigẽtur, & insuper exilio tradẽtur, vtpote nostras iussiones præsumẽtes negligere. Nemo igitur neq; diuino quodã typo de hoc forsan facto, neq; præceptis iudicum vtatur: neq; aliqui nostrorũ iudicum huiusmodi aliquos typos, aut pręceptiones iudicũ suscipiat: sed cum omni celeritate militantes quidẽ ad proprios numeros, fœderati verò ad suas optiones reuertantur [k], & pro communibus certẽt rebus. Nullo enim modò decæterò concedimus nostros milites aut fœderatos in quibusdam omnino priuatis vtilitatibus occupari. Quæ igitus placuerunt nobis, & per præsentẽ manifestata sunt legẽ, tua eminentia pręcognoscens, in hac quidem felicissima ciuitate edictis secundum morem propositis, in prouinciis verò præceptionibus destinatis, omnibus manifesta constituere festinet.

a CVm domini. Vtilitates. aliàs necessitates.
b Quibus. scilicet militibus.
c Militant. C. locati. l. vltima.
d Rebus. s. vt incontinenti Barbarorum refrenetur audacia, & publicæ res augeantur: vt s̃. dixit.
e Eis. s. priuatis. Accur.
f Implentes. scilicet milites.
g Triginta dierum. arg. contra s̃. vt factæ no. consti. §. vt autem. col. vt Sol. vt ibi.
h Obseruauerint. i. obedierint.
i Optiones. simile j̃. vt liceat matri & auiæ. §. quod autem simile. C. de iure fis. l. pe. simile. ff. de bonis dãna. l. diuus. §. cum quis. Accur.
k Reuertantur. i. reuerti faciant.

VT DIVINAE iussio. &c.

1 NOstrę. Corrigẽdũ. sic j̃. vt fra. fil. col. ix. in princ. argument. contra supra, qui mo. na. eff. sui. §. tribus. colla. vij.
m Nam præsenti incipit constitutio. Accur.

Iussio

† Cõcor. cum hoc tex. xxiij. q. j. per totam illam quæstionẽ & maxime. in ca. militare.

† Haloã. qui post præfinitũ tempus apud hos permanent.

TITVLVS X.

VT DIVINAE IVSSIONES subscriptionem habeant gloriosissimi quæstoris.

Nulla diuina iussio per aliquẽ iudicẽ recipiatur, nisi sit sub velata subscriptione quæstoris denotantis inter qnos, & ad quẽ iudicẽ & per quã personã directa fuerit: cõtra faciẽs pœna xx. librarũ auri mulctatur. An.

Imperat. Iustin. A. Theodoto sacrorum prætoriorum præfecto.

NOstræ serenitatis solicitudo remediis inuigilat subiectorũ: nec cessamus inquirere, si qd sit in nostra republ. corrigendũ [l]. ideo nãq; † volũtarios labores appetimus, vt qetẽ aliis pręparemus. Vnde ad vniuersarũ vtilitatẽ ꝑtinere ꝑspeximus, si sacras etiã iussiões cũ cõpetenti iubeamus cautela ꝓcedere, ne aliquibus liceat eas pro sua volũtate profiteri. Nã præsenti [m] lege decernimus,

† Cõcor. super ver. genera. in cap. bonæ memorię extra, de postu. prælat. & in gloss. j. in proœmio Decre. cit. ca. finẽ. & dicit Imperator in c. ecclesia vestra in glo. super verb. vigiliis. extra, de elect. & in c. cum instantia. in gl. j. extra de censibus.

nullam diuinam iusionem [a] neq; per viri magnifici quæstoris adiutores, neq; per aliam cuiuslibet militiæ, aut dignitatis, aut officij personam cuicunque iudici [b] concessam, à quolibet suscipi cognitore, cui magnifici viri quæstoris [c] annotatio subiecta non fuerit, qua contineatur [d] & inter quos, & ad quem iudicem, vel per quã fuerit directa personã: quatenus omni posthac ambiguitate submota, nulla cuilibet excusationis relinquatur occasio. scientibus iudicibus, vel administratoribus vniuersis, q; si in quolibet negotio sacrã susceperint iussionem, nisi cui quæstoris viri magnificentissimi fuerit subiecta annotatio, mulcta xx. librarum auri, & officium eorum simili pœna plectetur. quibus [e] iubemus, si qua talis iusio ad eos peruenerit: mox ad prædictum virum magnificum quæstorem referre, aut cum illo, qui hæc ingerit destinare: vt in eum vindicta pcedat, quã in falsarios iura nostra constituerunt, Theodote parens charissime atque amantissime. Quam legẽ perpetuò valituram celsitudo tua ad vniuersorum faciat peruenire notitiam.

a Iussionẽ. id est priuilegiũ in quo aliquid iubet, vel concedit in fauorem. in cõmissionibus causarum forte est aliud, vt obseruari in curiis videmus. Azo.

b Iudici. i. ad quẽcunq; iudicẽ. Acc.

c Quæstoris. Quibus modis dicitur: vel à quærẽdo, de quo non loquitur hic, vt credo, vel q legẽdis principalibus libris vacat. de* quo forte hic loquitur. tertiò qui præest capitalibus causis ad ferendas vel legẽdas sententias: de quo forte hic loquitur: vt ff. de offi. quæsto. l. j. §. fi. & ff. de orig. iur. ij. §. deinde cũ ærarium. et. §. quia diximus. Ac.

d Contineatur. ex hoc. §. sumitur q; est. C. de diuer. rescri. l. fi. §. fi.

e Quibus iubemus. i. iudicibus.

* Imo verius est, & qui in recipiis legitima approbabat & minus legitima reprehendebat atque cancellabat: vnde Py. in præfatione in tres Codi. libros ait, nõ fuisse per similẽ gallicano cancellario, de quo apud eum & Bu. multa videre licet.

TITVLVS XI.

IN MEDIO LITis nõ fieri sacras formas, aut sacras iussiones: sed secundũ antiquas leges gñales lites decidi.

Iudex de causa cognoscens, iudicare & procedere in ea debet secundum legem, non secundum sacras formas, & iussiones lite pendente emanantes: & sententia principis in scriptis lata non potest ab aliquo retractari. Au.

IN MEDIO litis &c.

OMnia. Disponẽtes. Scilicet nos per dictas iussiones.

f Pragmaticum typum. i. chartulã, qua scribebãt quid faciendum sit. A c.

g Præscriptionem. alias descriptionem. Ac.

h Dispositionem. quia nos volumus quod nostræ leges volũt: vt. ff. de iudi. §. omnes autẽ. col. vj. fic. ff. ad Turpi. l. j. §. j. ibi, pene verò per se &c. Et fic no. q; nõ licet supplicare lite pẽdente: vt hic, & C. vt li. pen. l. j. & ij. & facit. C. si contra ius vel vti. pu. l. fi. Acc.

i Negotium. scilicet relatum. Acc.

k Aliqua. f. uobis Imperatoribus.

l Apud iudicem. ita neq; iudicanda ab aliis aliorũ doctrina. Azo.

m Iudicium. id est sententia.

n Dictum. id est, inchoatum aut antiquatum.

A nullo Imperator Iustinianus A. Theodoto sacrorum prætoriorum præfecto.

OMnia secundum nostras leges agi volentes, & harum virtutem seruari studentes, perspeximus præsentẽ scribere legẽ ad ipsarum legũ obseruationem. Agnouimus enim, quoniam quidã iudicum volẽtes eis, qui causas dicũt, tergiuersari, & celare suas festinantes dilationes, excusant se frequenter, dicentes q; sacræ formæ, aut sacræ iussiones, aut dispositiones spectabiliũ nostrorum referendariorum insinuatæ eis sunt, tanquam disponentes [f], quẽamodum oporteat negotiũ examinari, aut iudicari. Et propterea sancimus, vt dũ lis examinatur, siue in pecuniariis, siue in criminalibus, aut aliis quibuscunq; emergẽtibus causis apud iudices, siue hic, siue in puinciis, neq; pragmaticũ typũ [g], neq; aliam præscriptionẽ [h], neq; sacrã nostrã quãlibet ex scripto, aut nõ scripto iussionẽ, aut dispositionẽ [i] in hac regia ciuitate spectabiliũ nostrorum referendariorum, aut alterius cuiuslibet disponentẽ eos, quomodo decet inchoatũ examinare, aut iudicare negotium [k]: insinuare iudicãtibus, aut insinuatam valere: sed secundũ generales nostras leges causas examinari et decidi. Quod enim in legũ positũ est potestate, nõ egebit aliqua [l] extrinsecus dispositione. Si quod enim ad nos negotium apud iudicem [m] iam dictũ, aut antequam hoc principium sumat, perspeximus nos hoc per proprium nostrum iudicium [n] disponere & dicere: hoc nequaquam alterius iudicis egebit iudicio. Sicut enim à nobis per sacrum (sicuti dictum [o] est) iudicium dispositæ, aut decisa non egebunt aliorum examinatione, aut iudicio, aut retractatiõe aliqua: sic nos (quibus Deus [p] sanciendi potestatem donauit) si aliquod iudicium in quolibet negotio protulerimus: non alij iudici hoc committimus, siue per formas, siue per dispositiones spectabilium nostrorum referendariorum, aut alterius cuiuslibet, quomodo conuenit hoc negotium examinari aut iudicari: vtpote, quia à nobis semel iudicatum est, quod retractari à nullo

† Facit ad hoc xxv. qõ. ij cap. imperiali, &c. vbi de hoc late tractatur.

a A nullo valeat. vt ff. qui. ap. non li. cet. l. j. j. respon. & ff. de min. l. minor. j. respon. cp de arb. l. nã magistratus. & ad Trebel. l. ille. §. tempestiuum.

b Declarationẽ. vt supra, de iudi. §. fin. & C. de legi. & cõ. l. cum de nouo. & ff. de iu. l. eum. §. j. Et not. quod etiã principis sententia debet esse scripta si cut & cuiuslibet alterius: vt C. de sen. ex breui. reci. l. fin. Accurs.

Principis sententia debet esse scripta.

c Referendariorũ. id est facta à referẽdariis voluntate principis. Acc.

d Sanctione. alias functione. Acc.

e Ferre. i. facere.

f Sup hoc. Quid addit prędictis hic §. cum dicat super hoc? Respon. hic dicit de causis, quæ pendebant tempore huius legis, quibus pendentibus si militer dicit supplicationẽ, vel impetrationem non tenere. Et sic nota leges ad p̃terita trahi & ad p̃sentia: quia hoc cauetur: vt C. de legi. & cõ. l. leges & constitutiones.

† Cõcor. cum hoc tex. capit. cãm quæ. cum glos. super ver. commisimus. extra, de testibus.

g Leges. leges dico disponentes iudicantis examinationem, aut sententias. vel pro etiam si quispiam p̃cesserit impetrans sanctionẽ. etenim &c.

Leges ab præterita aliquando trahuntur.

h Nequaquam? hanc. sententiam definitiuam.

i Aut retractationis. forte ratione minoris ętatis, seu supplicationis. Al. adeo etiã, vt si post sententiam fiat lex noua, non valeat: vt infra, tit. proxi. in princ.

k Eam autem. sic construe, & habebis sensum. eam autem iusionem, quæ disponit quidem iudicantẽ, aut iudicare futuram quæstionem, quomodo oportet fieri aut repete quomodo oporteat iudicium inferri.

l Causam verò. verò, pro sed.

m Legitimo. q. d. illa iusio non valet, quæ disponit quomodo iudices: sed illa fiat quę vult iudiciũ cito finiri. Et sic no. cp quatuor casibus hic supplicat li. pendente. Primus vt iudiciũ procedat. Secũdus vt acta edãtur. Tertius vt sententiam det iudex, cp est idẽ quasi primus modus. differt autem quia in tertio non restabat nisi sentẽtia. in prima & media causa facienda erat adhuc. quare tus vt associetur iudex, alias non supplicat lit. pendẽ. vt C. vt li. pendẽ. l. ij.

† Haloi. puri? verit hñ cũ nemp sic, Ar quiusio nem, quæ iudicanti quidẽ aut iudicatu.

n Ex proœmiis. quæ valeat? his videlicet tenentibus, quãdo scripta talis aliqua nostra procedit sententia. Si verò aliqua dubitatio iudici de aliqua fiat lege: nunciet ad nostram potestatem, & à nobis expectet causæ scriptam declarationem b, aut interpretationem, & secundum eam decidat litem. Si verò dum causa dicitur: pragmatica nostra forma, aut dispositio spectabilium nostrorum referendariorum c, aut alterius cuiuslibet, aut aliud aliquid horum, quę dicta sunt omnium, iudicãtibus insinuetur, ordinans in his examinationem, aut sententiam: iubemus iudicem quidem omnino nõ respicere †: sed his vacantibus, & nullam penitus habentibus virtutem, secundum generales nostras leges causam examinare, & legitimo fini cõtradere. Si autem hoc nõ custodierit iudex: decem librarum auri eum subiacere pœnæ: vt etiã aliam nostram maiorem indignationem experiatur: eidem pœnæ subiecto & eo, qui præsumet talem aliquam dictare formam & ministrantibus ei, & talem aliquam dispositionẽ facientibus spectabilibus nostris referendariis. Et hæc dicimus, siue ex sacra nostra sanctiõe d iudicare quispiam deputatus est, siue ex præcepto iudiciali, siue secundum arbitrium, aut compromissariorum schema quæstionem audit, siue scripto, siue sine literis. Sed vel si quis iudicum propriam despiciens salutem, ex aliquo tali p̃sumpserit sententiam proferre: hanc ita infirmam esse volumus, vt neq; appellatione indigeat, neque ex compromisso inferatur pœna. Nos enim omnes iudices secundum generales nostras leges examinationes & sententias ferre e volumus. Illud quoque indubitatũ erit, quia neque iudicialis quælibet valebit iusio extra qđ ordinatum est hac nostra lege. Super hoc f autem & illud iudices nosse opus est, quia competens est eos, & quæ adhuc & nunc mouentur quæstiones, secundum generales determinare leges g, vel si quispiam p̃cesserit impetrans sanctionem disponẽtem iudicantis examinationem, aut sententiam. Ei enim, qui tale aliquid impetrauit iam, sententiam cp definitiuam nondum promeruit, nihil ex iis, quæ impetrauit, prodesse volumus. Si enim semel peruenit sentẽtia definitiua data: nequaq; hãc h ex nostra hac perscrutari lege iubemus: licet appellatio subsecuta sit, aut retractatiõis i est aliqua species contra sententiam. Eam † autem k iussionem, quæ non disponit quidem iudicantem aut iudicare futurum, quomodo oporteat quęstionem fieri, aut iudiciũ inferri, causam verò l fini studiosè tradi legitimo m vult, aut actorum imponet editionem, aut iudicem coget legitimam proferre sententiam, aut simul alium iudicem secundũ nostras præstitutas leges et fieri, & valere, & scripto, & sine scriptura non prohibemus. Vt autem omnes nostri subiecti, & maximè qui litibus atteruntur, nostram pro se nouerint prouidentiam, & nullus hanc sacram nostram circumueniat legem, neque ignorantiam in ea proponat: sancimus, in vnoquoque negotio initium apud iudicem accipere ex proœmiis n mox, & ante ipsam personarum firmationem inscribi eam, & monumentorum fieri partem. Sic enim gestis præfulgens prohibebit ea, quæ præter eius virtutem tentantur circa eam, & circa ipsam forsan personarum

quæ sunt huiusmodi procœmia rñ. an ni domini qui fiũt. Item scribunt quidam: hic incipit cã talis. Item libellus cum partis subscriptiõe. Item citatio & similia, quæ qua si procœmia sunt. & post hoc debet hæc lex scribi, vt sit pars monumentorũ siue actorum. Tertio scribit confirmatio pfonarũ. s. satisdationis iudicio sisti. sed videt qđ statim post prædicta procœmia debeat fieri personarum confirmatio: vt ſ. de exhi. §. sancimus. & §. illud vero. col. v. Rñ. illa secundum hanc intelligitur. sed hęc hodie non scribit, cum satis certa sit.

a Secundũ quas. No. Imperatorem suscipere imperiũ, vt secundũ legẽ iudicet. sic. C. de leg. & con. l. digna. & not. ſ. eo. §. j. quod enim in legẽ, &c.

VT CVM DE appel. &c.

b Postea. & sic ad præterita referantur negotia: vt infra, e. j. respon. in fi. quod est mirabile. Azo.

c Et de aliis capitulis. scilicet quæ sunt quatuor. nam quinque principales partes habet hæc constitutio, licet multa incidenter alias dicat: vt dixi & sum prosecutus in summa huius titul.

d Bruenit. Perspexi mus. circa illã facti quęstionem.

e Sententiæ. hoc quando post sententiam.

f Relationes. hoc qñ post relationẽ ante responsionẽ, quæ expectãda nõ est: vt hic, & j. vt iudi. non expe. sacras iuſ. §. fi. colla. firmationem: & præuaricari eam nitentibus per multa interminata refrenauit à talibus eos præsumptionibus, & ppriis tempus non sinit fieri pœnis. Vt enim iniquitatem simul & iniustitiam per omnia expellamus, propterea præsentem posuimus legem, vndiq; eam, & per eam alias cautas & circũueniendas custodientes reipublicæ leges, secundum quas a & nos ipsi imperium, quod Deo dante suscepimus, custodire, nostramq; rempublicã ab his legibus muniri semp optamus. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacrã declarata sunt legem, tua celsitudo seruare quidẽ studeat: omnibus autem palàm faciat, proponens quidẽ eam in hac felicissima ciuitate, præceptis aũt solennibus vtens ad prouinciarum præsides: vt omnes homines sciant eam, quam super eos habemus prouidentiam.

TITVLVS XII.

VT CVM DE APpellatione cognoscitur, secundum illas leges debeat iudicari, quæ tẽpore latæ sententiæ obtinebant: non secundum eas, quæ postea b promulgatæ sunt, & de aliis capitulis c.

In causa appellationis debet ferri sententia secundum legem, quæ vigebat tempore sententiæ primæ: non secundum eam, quæ post latam sententiam nouiter emanauerit, etiam si in lege nouiter emanata dictum fuerit, quòd protrahantur ad præterita. Angelus.

Imper. Iustinianus A. Theodoto Orientaliũ sacrorũ prætorio præfecto.

PEruenit ad scientiam nostrę serenitatis, quòd cũ inter Eustachium virum reuerendissimum Tholonæ ciuitatis episcopum, & Pistũ diaconum ecclesiæ Telmissensis fuisset causa cõmota, processit à rectore prouinciæ definitiua sententia, cõtra quã appellatio est porrecta. Iudices igitur apud quos appellatio ventilabatur, dubitantes, ad nostram clementiam retulerunt, an secundum leges, quæ obtinebant, quando processit definitiua sententia: an secundum tenorem illius legis, quæ post definitiuam sentẽtiam à nobis promulgata est, eandem causam examinare deberent. Nos itaque iustum esse perspeximus d secundũ leges quæ obtinebant tempore latæ sentẽtiæ e prædictã appellationis causam examinari, & terminum secundũ ipsas accipere. Præuidimus aũt & post hãc, si quã docũq; dubitatio talis emerserit, eam simili ordine terminare. Ideoq; sancimus, si quando de aliqua cã, pcesserit definitiua sentẽtia, & ,puocatio fuerit subsecuta: appellationis examinatores secũdũ leges, q̃ tẽpore definitiuæ sentẽtiæ obtinebãt, terminum dare negotio. hoc eodẽ videlicet obseruando & in retractãdis amplissimæ p̃toriannæ sentẽtiis, & in suggestionibus iudicũ, quãdo vtręq; partes omnibus allegationibus suis renunciauerint, & iudices per suas relatiões f, qd disponi debeat, interrogauerint. In omnibus eñ prædictis casibus illas leges à cognitoribus seruari decernimus, quæ tempore sententiæ, aut certæ relationis obtinebunt, tametsi cõtigerit postea legẽ promulgari non aliqd disponentem & tenorem suum ad præterita quoque negotia referentem g.

Postquã vna pars renũciauerit allegationibus, alia cogi debet intra xxx. dies proponere quicquid velit. & si hoc non fecerit, ad omnẽ eius malitiam superandam duo menses dari debent: quibus elapsis iudex debet ferre sententiam legibus consonantem. Ang.

Sed & hoc †præsenti addimus sanctio-

ix. & C. de ap i. iubemus. §. fi. & ſ. de iudi. §. pe. coll. vj.

g Referẽtem. Nota leges ad futura tantũ tempora trahi, vt & ſ. de nupt. in fi. co. iiij. & ſ. de rest. & ea, quæ pa. §. hoc igitur, & infra, de hære. ab intest. §. fin. col. ix. & vt factæ no. consti. coll. v. sed cũ dicat hic non trahi ad præterita etiam si hoc dicatur, est cõtra. C. de vſur. l. pe. & C. de legi. & cõſti. l. leges & constitutiões. & ff. de leg. & sena. l. nõ est nouum. Sol. hoc speciale, vel dic trahitur ad præterita. s. facta in quibus iudicium non est inchoatum: secus si sit inchoatum: vt hic.

Lex futurũ tempus respicit.

Sed &

† Ex hoc §. sumpta. est authẽ. quę est super. l. iudices. C. de iud. & incipit, iubemus, vt quando.

a Sed & hoc præsenti. Renũciare. valet hic renũciatio propter allegationes iuris, & propter instrumenta: sed propter testes forte ne producantur, nõ valet: vt supra de testi. §. quia vero multi. colla. vij. sed sola scientia testificatio nem.

b Allegationes. quæ & in iure. & in facto, & in probationibus accipi possunt: vt ff. de ritu nupt. l. si quis tu. & C. si ex fal. all. l. j. & ij. & C. de aduo. di iudi. l. laudabiles. §. quoties. Ac cursius.

c Proponat. Iudice interrogante, an aliqd nouj addere velit: vt C. de iud. l. iudices. & hic sumiiur auth. quæ est ibi.

d Dilatione. Prima, vel vltima.

e Præbeatur. imo videtur, qd̃ semel tantum. vel ad plus bis: vt ff de fer. l. vlti. contra. Solu. hic non loquitur de dilatione, quæ datur præsenti & petenti, sed de quodam spatio, quod datur absenti, vt alleget. & eodẽ modo opponi potest de eo, quod est ſ. de litig. §. omnem. vbi tria edicta: & pro quolibet dies xxx. dãtur. Vel dic speciale hic, quãdo per allegatiões petiẽ: vt arg. ff. qui ex cau. ij. ait prõr. §. fi. & l. j. de dolo & præteritæ. præteritio ad lineã fœmineã, exhæredatio ad masculinam. sic insti. de exhære. hi. §. mater. & qd̃ sub icit, nec si q̃ quãlibet donat. &c. no. quod oportet iure instit. aliquid filio relinqui: nec sufficit iure legati. & sic corriguntur hic iura antiqua. ff. de in off. test. l. Papinianus. §. si quis mortis. contra instit. de inoff. testa. §. pe. cõtra. ſ. de mona. §. si vero filios. contra & ſ. de trien. & se. §. j. cõtra. & si qua

† Cõcor. c. put nobis. cũ gl. super ver. conuincẽda. extra. de dolo & contuma.

Præteritio & exhęredatio ad diuersas lineas pertinent.

ni. Quia inter litigatores aliquando contingit, vnam quidẽ partem suis allegationibus renũciare [a], aliam verò sciẽtem se malas causas habere, post cognitionalia certa mina & dilationes, quas probationũ causa leges concedunt, nolle confiteri allegationes [b] sibi suffi cere, ne citò causæ qualitas agnoscatur: iubemus, vt quando vna pars allegationibus renunciauerit, alia verò pars dixerit se habere aliquid, quod proponat [c]: iudex negotij modis omnibus eam partem, quæ vtitur dilatione [d], compellat intra xxx. dies, postquã altera pars renũciauerit, qcquid velit sine aliqua intermissione proponere. quod si non fecerit, tunc ad eius malitiam conuincendam [e] alius vnus mẽsis indigeatur à iudice. Si verò & sic distulerit: alterius vnius ei dilatio prębeatur [e]: ita vt si vsq; ad prædictos tres mẽses, quos litigatoribus protrahentibus cõcessimus, suas non proposuerit allegationes: tunc cognitor causæ non amplius expectans, modis omnibus proferat sententiam legibus consonantem: vel si voluerit referat: ne litigatoribus malè certantibus liceat causarum exitum vltrà protrahere.

Parenti non licet liberos præterire vel exhæredare, nisi si legitimam eis reliquerit portionem: nisi iure institutionis eis reliquerit: vel nisi ingrati probentur expresse ingratitudine in testamento apparente: quæ causæ ingratitudinis hic per ordinem enumerantur. Bartol.

Aliud quoque † capitulum præsenti legi addẽdum esse perspeximus. Sancimus igitur non licere penitus patri, vel matri, auo vel auiæ, proauo vel proauiæ suum filium, vel filiam, vel cæteros liberos pterire [f], aut exhęredes in suo facere testamento, nec si per quãlibet donationem, vel legatum, vel fideicommissum vel alium quemcunque modum eis dederit legibus debitam portionem: nisi forsan probabũ tur ingrati, & ipsas nominatim [g] ingratitudinis causas parẽtes suo inseruerint testamento. Sed quia causas ex qbus ingrati liberi debeant iudicari, in diuersis legibus dispersas, & non apertè declaratas inuenimus, quarum aliquæ nec dignæ nobis ad ingratitudinem visæ sunt, aliquæ verò, cùm essent dignę, prætermissæ sunt: ideo necessarium esse perspeximus, eas nominatim præsenti lege comprehendere: vt præter ipsas nulli liceat ex alia lege ingratitudinis causas opponere, nisi quæ in huius constitutione admittitur filius nisi per querelam? & sic cessant prædicta. Item nota, quod Pla. dicit hanc authen. superflam per leg. inst. de exhæ. lib. §. nostra. sed est fal

† Ex §. sum est aut quę es per l. ximu tũ. C lib. pr vel ex & inc non l Et cõ cum text. & hæres probare, inc. nutim vt C. de inof. testa. l. omnimodo. Syl. pervo logiza ergo sic, aut relinq pater fecit testamẽ extra tum, aut non. si nõ: testam succedit filius ab &yla intestato: vt ſ. de hę re. ab intesta. §. j. & cessat querela. si vero fecit, aut in seruit, causam, aut nõ. si non: ipso iure nõ valet, vt hic. si vero inseruit, aut eam probat hæres, & tũc repellitur filius, & nihil habet vt ſ. de immen. do. in fi. & sic cessat q̃rela. Aut nõ, pbat; & tũc testamẽtum p nõ valido est, & ab intestato succederet: vt j. §. siue igitur. & sic cessat sim per querela quare M. non posuit vnã auth. in C. de inof. test. & inst. e. dicen tẽ: hodie cessat q̃rela, &c. & sic oẽs tit. de inoff. testa. sunt correcti. Sed dic prædicta vera, nisi in vltimo casu. nã si inseruit causam, & hæres non probat: tunc quo iure admittitur filius nisi per querelam? & sic cessant prædicta. Item nota, quod Pla. dicit hanc authen. superflam per leg. inst. de exhæ. lib. §. nostra. sed est fal

est falsum: quia ibi non dicit de causa hoc inserenda: sed hic dicit. Ac.

a Has esse decernimus. Si quis parentibus suis manus intulerit b; si grauem c, & inhonestam iniuriam eis ingesserit: si eos in criminalibus d causis accusauerit, quæ non sunt aduersus principem, siue rempublicam: si cum maleficiis e hominibus, vt maleficus versatur: vel vitæ f parentum suorū per venenum aut alio modo insidiari tentauerit: si nouercæ suæ g, aut concubinæ patris filius † sese immiscuerit. si delator h cōtra parentes filius extiterit, & per suam delationem grauia eos dispendia fecerit sustinere. si quemlibet i de prædictis parētibus inclusum esse contigerit, & liberi, qui possunt ab intestato ad eius successionem venire k, petiti ab eo, vel vnus ex his, in sua eū noluerit fideiusione suscipere, vel pro persona, vel pro debito, inquantū esse, qui petitur probatur idoneus. hoc tamen cp de fideiusione censuimus, ad masculos tantummodo liberos volumus pertinere. Si cōuictus l fuerit aliquis liberorum ex eo, quia prohibuerit parentes suos cōdere testamentum: vt si quidē postea facere potuerint testamētum: sit eis pro tali causa filium exhæredandi licentia m. Si autem in ipsa prohibitione sine testamento aliquis ex parentibus decesserit, & alij, qui siue ab intestato ad hæreditatē defuncti, aut cum ipso filio n, qui testamētum fieri prohibuit, aut post illū vocantur: siue illi, quos hęredes aut legatarios habere volebat, vel qui læsionem aliquam ex prohibitione testamenti sustinuerunt, hoc ipsum approbauerint: secundum alias leges o super hoc positas talia negotia terminentur. Si præter voluntatem p parentū inter arenarios, vel mimos sese filius sociauerit, & in hac professione permanserit: nisi forsitan etiam parentes eiusdem professionis q fuerint. Si alicui r ex prædictis parentibus volenti suæ filiæ, vel nepti maritum dare, & dotem secundum vires substantiæ suæ pro ea præstare, illa non consenserit, sed luxuriosam degere vitam elegerit. Si verò † vsq; ad xxv s. annorum ætatem peruenerit filia, et parentes distulerint eam marito copulare, & forsitan ex hoc contigerit in suum corpus eam peccare, aut sine consensu parentum marito se, libero tamen coniungere: hoc ad ingratitudinem filiæ noluimus imputari: quia non sua culpa, sed parentum id commisisse cognoscitur.

Filij furiosi, si curam eius neglexerint, à patre sanæ mentis effecto exhæredari possunt. extraneus verò, qui denunciationem inscriptis facta filijs mandauit, quod curam de patre haberent furioso, & eis negligentibus curam, & diligentiam furioso exhibuit: ad successionem eius admittitur: testamento quò ad successionem euacuato: quò ad alia cuncta capitula in sua firmitate manente. Barto.

Si quis † de prædictis parentibus furiosus fuerit, & eius liberi vel quidam ex his, aut liberis ei non existentibus, alij eius cognati, qui ab intestato ad eius hæreditatem vocātur, obsequium ei & curam competentem nō præbuerint: si quidem

faliter: vt ff. ad Trebel. l. iij. §. fi. & ff si quis ali. test. pro. l. ij. §. fin. nam vnius factum alij non nocet, etiam fratri: vt ff. si quis ali. testa. pro. l. si quis dolo. §. j. hodie autem cp plus est, in duplum tenetur, qui prohibuit: vt j. vt nul. iu. Mi. §. & hoc peruenit. Et sic nota teneri impedientem. & ad hoc facit. ff. de eo per quem factum erit l. ex hoc. & de condi caus. da. l. iij. §. fi. in fi. & de leg. ij. l. Lucius. §. Seuronia.

p Præter voluntatem. Hęc decima est causa.

q Professionis. nam nil Iudæus Iudæo, nil Catilina Cethego: & nil dolosus dolosō: vt ff. de dolo. l. si duo. & C. de hære. l. quoniam. & C. de inofficio. testa. l. in arenam. Acc.

r Si alicui. Hæc est vndecima & facit. C. de inoffi. testa. l. filiam.

s Vsque ad xxv. ergo econtra si fuerit minor, & peccat in suū corpus: iusta est exhęredationis causa: vel etiam maior, si copulet se seruo. arg. ff. de offic. eius cui man. est iurisdi. l. j. ibi, huiusrei &c. et j. proxi. §. ibi, libero &c. Ac.

t Si quis de prædictis. Hæc est xij. hæc eadem seruantur in filiis: vt j. eo. §. siue igitur. ibi, si liberis vel vno &c.

Testa

† Ex hoc text. sumpta est authen. quæ est super l. si filiam tuā. C. de inoff. test. & incipit, sed si post.

† facit ad hūc. §. gl. in c. inter dilectos. super verbo, accessorium. in fi. extra, de fide instrumen. quæ glo. in sui. fine facit mentionē istius. §.

a cor. hoc lo. vlt. ſi me- in cap. ibi, ſic ropter ratitu- em. ex de po- ere. & Ray- iu. iū- gl. ſu- verb. bel. in c. ex- teſt. ſatis ſima- per do- ſi pa- quid ratio- dicit, deo, ſi pa- ſatis ſima-

a Testamento. nam potest eum instituere & exhæredare, & ppterhoc §.iste hic ponitur. Siautē nil dixerit de eo: hoc dices.j. eod.in fi.huius.§.

Attestationes in scripis fieri debent.

b Scriptis. Nota attestationē in scriptis dirigēdam: vt §.de temp. non so. pe. §. contestationes.colla.vij. Item no. de vi & authoritate denunciationis:vt hic,& infra, proxim.§ &.C. de rei ven.l.fi fundū. Item no.ꝙ delicto hęredis,licet nec ciuitatem nec libertatē amiserit, amittitur hæreditas: vt j.prox.§. Item no. ꝙ aufertur ab indigno,& non applicatur fisco, sed benefactori. Item no. ꝙ ex benefacto extraneus fit hæres. Item nota.ꝙ lega-

Testamēto infirmo valent tamen lega ta.

ta valent,licet testamentū non valeat. quod plenius dices j.proxi §.

c Neglexerint. quid si non faciat testamentum, nec aliquis extraneus eum procurauerit? Resp.filij vel agnati sunt hæredes:sed potest eis auferri hęreditas:vt.ff.de iis, qui. vt indig.l.iij. Vel dic in hoc casu,sicut in sequenti,ꝙ eis denegetur hæreditas ex suo delicto: vt in proxi.§.Ac.

d Si vnū de prædictis.. Hæc est tertiadecima.

e Adscribere. q. d.si vellet eum nihilominus instituere posset:et sic non compellitur. Ac.

f Profiiciat.& sic sit inuentaiū, quādo captiui directe instituuntur:vt.C. de episco.& cler.l. nulli. Ac.

g Neglexerit.sic & si eum ægrum non curauit: vt.ff. de iis, qui. vt indig.l.iij.

h Supponendi. ūo. minorem xxv. annis posse alienare & obligare: qđ est speciale.alias e contra. C'. de iis, qui ve. ætā.l.pe. & facit ff. de reb. eo.l. si pupillorum.§.fi. Accurs.

Alienatio minoris xxv.annis concedi tur.

à tali sanatus fuerit infirmitate, erit ei potestas, vtrum velit negligentem filium, vel filios aut cognatos, ingratum vel ingratos in suo scribere testamento [a]. Si autem aliquo furoris morbo eum detentum extraneus aliquis viderit à suis neglectū liberis,vel cognatis, aut aliis ab eo scriptis hęredibus, & pro misericordia voluerit eum procurare: damus ei licentiā attestationem eis, qui ab intestato, vel ex testamēto iā facto ad furiosi hæreditatem vocantur,scriptis dirigere,vt eum procurare festinēt. Si autem post huiusmodi attestationem neglexerint, & extraneus in suam domum furiosum susceptum suum ptibus propriis vsque ad finem vitę ipsius procurasse monstratus fuerit: eum, qui obsequiū ac diligentiam furioso exhibuit, licet extraneus sit, ad eius successionem peruenire decernimus, euacuata institutiōe eorum, vtpote indignorum, qui furioso(diximus) curam præbere neglexerint [c]: ita tamen, vt cætera testamenti capitula in sua maneant firmitate.

Successio testatoris, qui à suis redimi negligitur, applicatur ecclesiæ expendenda pro redemptione captiuorum: parcatur tamen minori xxv.annis:cui etiam permissum est res captiui pro eius redemptione vendere:qui cogitur habere ratum. Baldus.

Si vnum de prędictis [d] parentibus in captiuitate detineri contigerit, & eius liberi,siue omnes,siue vnus nō festinauerint eum redimere: si quidem valuerit calamitatem captiuitatis euadere: in eius sit potestate, vtrum hanc causam ingratitudinis testamento suo velit adscribere [e]. Si autem per liberorum negligentiam, vel contemptum non fuerit liberatus, & in captiuitate decesserit: illos ad successionem eius venire non patimur † : quia non festinauerunt eius redemptionem citius ꝓcurare: sed omnibus liberis in hoc negligētibus res vniuersas ab eodem relictas,ecclesiæ ciuitatis ex qua oritur, applicari, inuentario scilicet sub publica attestatione celebrando: ne quid ex eius facultatibus pereat:ita vt quicquid exinde ad ecclesiam peruenerit, captiuorum redemptioni proficiat [f]. Sed hæc quidem quātum ad personas dicta sunt, quas exhæredare nō licet,nisi ingratitudinis causas vbiq; approbari contigerit. Occasionem autem nobis ad generalē legem promulgandam hæc præsens causa noscitur obtulisse. Sed vniuersaliter iubemus, vt si ille,qui in captiuitate detētus fuerit,liberos nō habuerit,& aliis,qui ad eius hæreditatē vocati sunt,eū redimere nō festinantibus,in captiuitate defunctus fuerit: nullus ex iis,qui neglexerit [g], ad hęreditatem eius perueniat,licet ante captiuitatē testamentū forsitan ab eo fuisset conscriptū, in quo memoratas personas scripsit hæredes:sed hac quoq; institutione hæredum infirmata,& cæteris testamēti capitulis in suo robore permanētibus,substātiæ taliū personarū simili modo ecclesiis ciuitatum ex quibus orti sunt,applicent. & nullis aliis causis, quā in captiuorum redemptionibus expendantur: vt vnde illi à suis nō sunt redempti,aliorū redemptio procuretur, & ipsorū quoq; animæ ex hac causa piissima subleuent. Hoc eodem obseruando, & si aliam extraneam personam ante captiuitatem scripsit hæredem, ꝙ illa sciens se ab eo hæredē scriptam,eum redimere à captiuitate neglexerit. Hanc autē pœnam cōtra illos valere iubemus, qui octauū & decimum suæ ætatis annum compleuerint. In huiusmodi verò causis, quando pro captiuorum redemptione necessarium fuerit dare pecunias: si quis proprias pecunias non habuerit:licētia erit ei,si memoratę sit ætatis, mutuandi pecunias, & res mobiles, vel immobiles supponendi [h], siue propriæ ipsius sint, siue illius,qui in captiui-

† Fac ad hoc de fa. fi ecc.l.fi cimus. capi.pr cipimus xij.qu circa pri cipium.

a Et eis. s. contra ſibus. Al.

b Debitis. ex hac auth. v. notatur mirabilia. Primū eſt, licet teſtamentum non valeat, legata tamen valēt: quod eſt cōtra regulam. C. de fideicō. l. eam quā. Secundum eſt: quod aufertur ab indigno, non appli catur fisco. alias contra videſ. ff. de iis, qb. vt indi. l. Claudius. et l. mulierem. & de legatis. iij. l. ſi deportati. & C. de iis, quib. vt indi. l. hæreditas. Tertiū, quod nō dominus rem captiui alienat ſua authoritate. Quartum, quia minor xiiij. annis nō patitur huius. l. pœnam, cū alias etiā impuberes & capaces doli non iuuentur: vt ff. de regu. iur. l. pupillum. & inſti. de ob. quæ ex de nat. §. fin. Quintum: quia minores in alienatione taliū non reſtituuntur. alias contra: vt C. de in integ. reſtitu. mi. l. iij. & iiij.

c Si quis. Hæc eſt quartadecima & vltima.

d Cōſpiratione. no. conſpiratio in bona parte.

e Ingratos nec̄ ab inteſtato ſuccedunt: vt j. proxi. §. & j. de hæred. quæ ab inteſta. §. fi. col. ix. Accur.

f Prædictas. ſ. res & hoc in odiū hæreticorū fratrū. ſic & alias in fauorē ceſſat reddītio rationū: vt C. de epiſco. & cle. l. orphanotrophos. & j. de eccl. tit. §. penul.

g Vetamus. ſic ff. de iure do. l. ſi is. & l. fina.

h Decernimus. Sed nunquid filij loco patris ſui, ſi ſunt orthodoxi, vocabuntur? Rūd. ſic: vt inſtit. de hære. quæ ab inteſta. §. cum filius.

i Siquidem ſche-

† Adde hūc. §. quod dicitur in c. ſi quis epiſcopus. in ext. & in glo. extra de hære.

† Hunc tex. inuenies. C. de hæt. auth. ſita ſuper l. cognoſcimus. cuius initiū eſt, Idē eſt.

tate detinetur: quoniam in prędictis omnibus, quę pro captiuorum redemptione data, vel expenſa probabuntur, contractus huiuſmodi tanquā à perſona ſuæ poteſtatis & legitimæ ætatis factos, ita firmos eſſe decernimus: nullo eis, qui cum huiuſmodi perſonis in memoratis cauſis, quo prædictum eſt modo, contraxerint, præiudicio generando: neceſsitatem ſcilicet habente eo, qui ex captiuitate redierit, tales cōtractus ratos habere, & eis [a] tanquam ſuis debitis [b] obligari.

Catholico non ſuccedunt filij, nec propinqui hæretici: ſed eccleſia eis ſuccedit, ſi clericus ſit, & laico fiſcus. hoc dicit. 14

Si quis [c] † de prædictis parentibus orthodoxus conſtitutus ſenſerit ſuum filium, vel liberos non eſſe catholicæ fidei, nec in ſacroſancta eccleſia communicare, in qua omnes beatiſsimi patriachę vna conſpiratione [d] & concordia fidem rectiſsimam prædicant, & ſanctas quatuor ſynodos, Nicænam, Conſtantinopolitanam, Epheſinam primam, & Calcedonenſem amplecti, ſeu recitare noſcuntur: licentiam habeāt pro hac maximè cauſa ingratos [e] eos, & exhæredes in ſuo ſcribere teſtamento.

Et hæc quidem pro ingratitudinis cauſa decernimus. Generalem autem † prouidentiam liberis catholicis deferentes, iubemus ſaluis legibus quæ iam de aliis hæreticis ſunt prolatæ, & circa Neſtorianos & Acephalos, hæc obſeruari, vt ſi quando parentes inuenti fuerint ſiue Iudaico Neſtorij furori dediti, ſiue Acephalorum amplectentes inſaniā, & ideo ab eccleſiæ catholicæ communione ſeparari: non liceat eis alios hæredes ſibi inſtituere, niſi liberos orthodoxos, & eccleſiæ catholicæ communicantes, vel liberis non exiſtentibus, agnatos vel cognatos, qui ſcilicet catholici ſint.

Quòd ſi fortè ex filiis alij quidam ſunt orthodoxi, & eccleſiæ catholicæ communicantes, alij verò ab ea ſeparati: omnē parentum ſubſtantiam ad filios tantùm catholicos peruenire ſancimus: licet vltimas voluntates huiuſmodi perſonæ fecerint contra tenorem huius noſtræ cōſtitutionis aliquid diſponentes. Si verò poſthac fratres ab eccleſia ſeparati, ad eam conuerſi fuerint pars eis competens, in ſtatu, in quo inuēta fuerit tempore, quo reditur, eis præbeatur, vt nullam de fructibus, aut gubernatione medij temporis inquietudinē, vel moleſtiā catholici patiantur, qui ante prædictas [f] detinebant: quoniam huiuſmodi rerum, quas ex fratrum parte non communicantium catholici poſsidebant, ſicut alienationem vetamus [g], ita præteritorum temporum fructus, aut gubernationem nullatenus ab his, à quibus detenti ſunt, exigi vel retractari permittimus. Si autem vſq; ad finem vitæ ſuæ in eodem errore non cōmunicantes permanſerint: tūc catholicos fratres, vel hæredes ipſorū pleniſsimo iure dominij eaſdem res poſsidere decernimus [h]. quòd ſi filij quidem omnes peruerſi, & ab eccleſiæ catholicę cōmunione alieni inuenti fuerint, alij autem propinqui agnati, vel cognati religionem catholicam colētes, & communicatores eſſe fuerint approbati, eos liberis hæreticis anteponi, & eorum hæreditati ſuccedere.

Si verò liberi & propinqui agnati, vel cognati ab orthodoxæ religionis commu nione ſunt extranei: tunc ſiquidē ſchema [i] clericorū parentes eorum habuerint: ad eccleſiam ciuitatis vbi domiciliū habebāt [k] res eorū volumus pertinere: ita, vt ſi eccleſiaſtici intra annale [l] ſpatiū † huiuſmodi perſonarum vendicare res neglexerint: rerum dominium noſtri fiſci iuribus vēdi-

ma. id eſt, clerici ſunt parentes.

k Habebant. iſti mortui. Accur.

l Intra annale. Nota ergo q̄ præſcriptio, quæ aliàs eſt xxx. ann. vt in hęreditatis petitione: vt C. de hæred. pet. l. hæreditatis. erit hoc caſu eccleſiæ annalis: ſic & aliàs prout j. de ſan. epiſ. §. antepe. col. ix. & ſunt hæc ſpecialia. alias contra j. de eccle. tit. §. pro tēporalibus. & poteſt hæc eſſe ratio qualiſqualis: quia eſt in acquirendis: vt ar. C. de acquir. poſſ. l. ſi.

Laici

† Cōcor. glo. in ca. quoniam frequēter. ſuper ver. intra annum. extra, vt lite non conteſt.

a Laici sunt scilicet parentes, qui habent filios & agnatos hæreticos.

b Sic enim. No. animā corpori præferendā & aliis rebus. sic & C. de sacrosan. eccle. l. sancimus. in fi.

c Siue vnam. no. sufficere vnā de pluribus causis: vt hic, & j. eo. §. si tales. & C. de reuo. do. l. fi. Sed ar. cōtra. ff. de transac. l. cū hi. §. si prætor. sed ibi fuerat à iure expressum. Accur.

d Mōstrauerint. per Constantinum probant filij se gratos. C. de inoffic. testa. l. liberi. quæ est contra. Sed per Iustinianum corrigit: & probant hæredes: vt hic, & C. de inof. testa. l. omnimodo. Et sic no. q propter præsumptionem etiam possidens probat, vt hic facit institutus hæres: vt C. de probationi. l. siue possidetis.

e Habere. & sic etiam filius alimenta nō habebit imo nihil: vt hic, & C. de secun. nupt. l. fi. in prin. & §. de hæred. & Falc. §. exhæretos. colla. j. & §. de immen. do. in fine. colla. vij.

f Nullū. ipso iure secundum M. & Azo. sed secundū Io. & alios dic per sententiam, & sic aget querela. & secūdum hoc dices euacuato, id est, euacuando per querelam. & sic tempus pro tempore: vt ff. de leg. j. l. etiam. & C. de infa. l. si Possidonium. sed primi proprie ponūt. scilicet ipso iure. & hoc plene dixi. §. e. §. aliud. Accur.

g Testamentum. No. scripturā pro parte tenere & pro parte nō: vt hic, & C. de transa. l. si ex falsis instrumentis. & C. de labi. liber.

Scriptura pro parte tenere pro test.

cetur. Si autē laici sunt [a]: sine aliqua distinctione substantias eorum ad res priuatas nostras similiter peruenire sancimus.

Quæ obtinere decernimus, etiam si testamento non facto tales personæ decesserint. Omnibus, quæ contra cæteros hæreticos in aliis constitutionibus disposita sunt, & contra Nestorianos, & Acephalos, & alios omnes, qui catholicæ ecclesiæ in qua prædictæ quatuor synodi & patriarchæ recitantur, non communicantur, & successiones eorum similiter obseruandis.

Si enim [b] pro causis corporalibus cogitamus quantò magis pro animarum salute prouidentia est nostræ solicitudinis adhibenda?

Testamenta parentum, vel liberorum liberis, vel parentibus exhæredatis, vel præteritis legitima causa inserta & probata valent causa non inserta vel inserta & non probata nullum liberis, vel parentibus exhæredatis vel præteritis præiudicium generat testamento vacuato, & ab intestato eis successione delata: in alijs capitulis testamento firmitatem obtinente. Item causæ ex quibus ascendentes à descendentibus exhæredari possunt, hic specialiter enumerantur. Bart.

Siue igitur omnes memoratas ingratitudinis causas, siue certas ex his, siue vnam [c] quanlibet parentes in testamento suo inseruerint, & scripti hæredes nominatam, vel nominatas causas, vel vnam ex his veram esse monstrauerint [d]: testamentum suam habere [e] firmitatē decernimus. Si autem hæc obseruata non fuerint: nullum [f] exhæredatis liberis præiudicium generari: sed quantùm ad institutionem hæredum pertinet, testamento euacuato, ad parentum hæreditatem liberos tanquam ab intestato ex æqua parte peruenire: ne liberi falsis accusationibus condemnentur, vel aliquam circū scriptionem in parentum substantiis patiantur.

Si verò contigerit in quibusdam talibus testamentis quędam legata vel fideicommissa, aut libertates, aut tutorum donationes relinqui, vel quælibet alia capitula concessa legibus nominari: ea omnia iubemus adimpleri, & dari illis, quibus fuerint derelicta, & tāquam in hoc non rescissum obtineat testamentum [g]. Et hæc quidem de parentum ordinauimus testamentis [h]. Iustum autem perspeximus & econtrario de liberorū testamentis hæc eadem cum aliqua distinctione disponere. Sancimus itaque, nō licere liberis parentes suos præterire, aut quodlibet modo à rebus propriis, in quibus habent testandi licentiam, eos [i] omnino alienare [k]: nisi causas, quas numerauimus, in suis testamentis specialiter nominauerint. Has autē esse decernimus, si parentes ad interitum vitæ liberos suos tradiderint [l]: citra causam tamē, quæ ad maiestatem pertinere cognoscitur. Si venenis aut maleficiis, aut alio modo parentes filiorum vitæ insidiati probabuntur. Si pater nurui suæ [m] aut cōcubinę filij sui sese immiscuerit. Si parentes filios suos testamentum condere prohibuerint in rebus in quibus habent testandi licentiā: omnibus videlicet in huiusmodi testamentorum prohibitione seruandis, quæ in parentum persona distinximus [n]. Si contigerit, aut virum vxori suæ ad interitum, aut alienationem mentis dare venenum, aut vxorem marito, vel alio modo alterum vitæ alterius insidiari: tale quidē, vt pote publicum crimē constitutum †, secundum leges examinari, & vindictam legitimam promereri decernimus [o]. Liberis autem esse licentiā nihil in suis testamentis de facultatibus suis illi personæ relinquere [p], quæ tale scelus noscitur commisisse.

tol. l. j. §. ff. arg. contra. ff. de minori. l. ex causa.

h Testamentis. nā & si parentibus &c. sic. ff. de inoffi. testa. l. nam & si. ad hoc. C. de impub. & aliis sub. l. ij. in prin. & ff. de inof. test. l. Papinianus. §. sed nec impuberis. & C. ad Tertyl. l. fi. in princi. & ff. de mili. test. l. à milite. §. ff. Accur.

i Eos. s. parentes.

k Alienare. à bonis. s. exhæredādo.

l Tradiderint. ac cusando eos de aliquo maleficio.

m Nurui suæ. id est, vxori filij. Acc.

n Distinximus. §. eo. §. si coniunctus.

o Decernimus. §. eo. §. j. Accursius.

p Relinquere.

hæc

† Constituimus.

hęc ingratitudo est per obliquum.

a Disposuimus. ſ. eod. tit. §. ſi quis de prædictis.

b Censuimus. vt ſ. eo. §. ſi vnum.

c Iussimus. vt ſ. eodem. §. ſi quis de parentibus. & §. generalem.

d Firmitate. imo videtur, quod non: vt ff. de iniusto & rup. testa. l. filio. cõtra. Sol. illa corrigit istam.

e Testamento. scilicet per querelam, vt diximus. ſ. eo. §. siue igitur.

f Leges. vt C. de inoffic. test. l. omnimodo. & l. scimus.

g Considerare. ſ. de hæred. & Falc. §. his omnibus.

h Pulcherrimam. alias pulcherrima: vt sit proprium nomen. & alias pulcherrimam.

Inualida

Si liberis, vel vno ex his in furore constituto parentes eos curare neglexerint: omnia & hic obseruari præcipimus, quæ de parentibus furiosis superius disposuimus [a]. His casibus etiam cladem captiuitatis iniungimus: in qua si liberos detineri, & per parentum contemptum, vel negligentiam non redemptos ab hac luce transire contigerit: nullatenus eorum parentes ad facultates perueniant liberorum, de quibus filij testari potuerant: sed omnia in hoc quoque capitulo seruentur, quæ & de parentibus vel cognatis atque agnatis, qui ab intestato ad talium personarum iura vocantur, aut de extraneis scriptis hæredibus suprà censuimus [b]. Si quis prædictis liberis orthodoxus constitutus senserit suũ parentem, vel parentes non esse catholicæ fidei: hæc & in eorum persona tenere, quæ suprà de parentibus iussimus [c]. Si tales igitur causas, vel certas, aut vnam ex his liberi suis testamẽtis inscripserint, & scripti ab eisdem hæredes aut omnes aut certas, aut vnã ex his probauerint: testamentum in sua firmitate [d], manere præcipimus. Si autem hæc omnia non fuerint obseruata, nullam vim huiusmodi testamentum quantum ad institutionem hæredum habere sancimus: sed rescisso testamento [e], eis, qui ab intestato ad hæreditatem defuncti vocantur, res eius dari disponimus: legatis videlicet, vel fideicommissis, & libertatibus, & tutorum dationibus, seu aliis capitulis, sicut superius dictum est, suam obtinentibus firmitatem. Si quid autem pro legatis siue fideicommissis & libertatibus & tutorum dationibus, aut quibuslibet aliis capitulis in aliis legibus inuentum fuerit constitutioni contrarium: hoc nullo modo volumus obtinere. Et hæ quidem exhæredationis, aut præteritionis pœnæ, quantum ad ingratitudinis causas contra prædictas personas statuendæ sunt: si quæ autem ex his inter crimina reputantur, earum authores etiã alias pœnas sentiãt legibus definitas.

Nemini licitum est hæredibus propinquis & affinibus & coniunctis defuncti, & eius fideiussoribus vllam inquietudinem vel molestiam occasione debiti defuncti, vel generaliter quacunque de causa, ad præfatas personas spectãte ante spatium nouem dierum inferre: quicquid autem factum est intra prædictum spatium, est inualidum: nullo tamen ex hoc creditori circa tẽporalẽ præscriptionẽ præiudicio finiendo. Bart.

Hæc autem disposuimus, vt & parentes & filios à testamentorum iniuria liberos reddamus. Cæterùm si qui hæredes fuerint nominati: etiã si certis rebus iussi fuerint esse contenti: hoc casu testamentum quidẽ nullatenus solui præcipimus: quicquid autem minus eis legitima portione relictum est, hoc secundum nostras alias leges [f] ab hæredibus impleri. Sola enim est nostræ serenitatis intentio, à parẽtibus & liberis iniuriam præteritionis & exhæredationis auferre. Considerare [g] nanque debent parentes, quia & ipsi filij fuerunt, & eadem à suis petentibus sperauerunt. Et similiter, qui nunc filij sunt †, debent studere parentum animos sanare: quia & ipsi parentes fieri desiderant, & à suis filiis optant honorari. Vnde & constat ad vtriusque partis vtilitatem atque cautelam, præsentem legem fuisse prolatam: quam ex hac occasione promulgandum esse perspeximus. In aliquo autẽ negotio disceptantes, inuenimus pulcherrimam [h] filiam gratam quidem à sua genitrice fuisse dictam, exhæredatam autem testamento nominatam tam in paternus, quàm in maternis facultatibus: & talem quidam scripturam, quia dolo eam & machinatione quorundam compositam fuisse comperimus, nullo modo permisimus obtinere: filiam autem hæredem patris ac matris iussimus fieri: sicut & in scriptis prolatum super hac causa nostrum manifestat arbitrium. Meminimus insuper legem à nobis fuisse prolatam, per quam iussimus nulli penitus esse licentiam corpora defunctorum debiti gratia detinere, aut impedimentum eorum facere sepulturæ. Sed in præsenti quendam cognouimus cuiusdam mortui genitorem à sepultura sui filij redeuntem, nomine debiti tenuisse. ideoq; pium & humanum esse perspeximus, talem crudelitatem hac lege piissima coërcere. Sãcimus † itaq; nulli penitus esse licentiam, aut hæredes, aut parentes, aut liberos, aut cõiugẽ, aut cognatos, vel cognatos, aut alios affines eius, aut fideiussores

† Haloã. studeant parentum suorũ animos demereri officiis.

† Facit ad hunc §. c. ex parte iuncta glo. super ver. appellationẽ extra, de sepul.

ante nouem dierum spatium in quibus videntur lugere, conueniendi, aut quocũque modo inquietandi, aut aliquam admonitionem eis offerendi, aut in iudicium eos vocãdi, siue debiti gratia quid à defuncto descendit, siue alterius cuiuscunque causæ nomine ad memoratas personas specialiter pertinentis. Si verò intra nouem dierum spatiũ aliquis ausus fuerit quãlibet de prædictis personis, aut conuenire, aut aliquam cautionem seu promissionem vel fideiussionem exigere ab ea: hæc omnia inualida esse [a] decernimus. Post nouem autem dierũ excursum, si quis contra tales personas aliquas habere putauerit actiones, eas secundum leges exerceat: nullo videlicet præiudicio [b] actoribus ex hoc interuallo circa temporalem præscriptionem, aut in alia quacunque legitima allegatione penitus generando.

Qui constituit, vel spopondit pro alio: si quidem personaliter est locutus dicendo, satisfaciam, obligatur in quantitate quam dixit. si dixit, satisfiet à me, & ab illo: illo non consentiente, pro rata est obligatus. Si verò alternatiuè, satisfiet, à me aut ab illo: illo non consentiente, ipse insolidum tenetur. Si verò constituens locutus fuit impersonaliter, nullus tenetur: salua tamen manente actione contra illos, contra quos de iure competit, his continentibus in quibuscunque casibus nondum finitis. Barto.

Ad hoc †, aliud capitulum ad pecuniæ constitutionem seu promissionem respiciens, hac lege præuidimus definire. Sancimus igitur, si quando aliquis aut pro se, aut pro alia persona pecuniã constituerit, vel spoponderit. dicens fortè cuicunque, Satis tibi facio †. eum in quantitatem, quam dixit, modis omnibus obligari: atque promissionẽ seu sponsionem suam adimplere & debitum compelli persoluere. Si quis autem dixerit, Fiet tibi satis à me & ab illo & illo, illis quidem, quos nominauerit, non consentientibus, nullum ex tali voce fieri præiudicium [c]: sed nec ipsum qui hoc dixerit, pro illis personis, quas nominauit, aliquam exactionem sustinere: pro se autem, quod secundum leges debere monstratus fuerit, pro rata tantùm portione persoluere. Si autem dixerit, Fiet tibi satis aut à me, aut ab illo, & illo: tunc nominatis quidem simili modo non consentientibus nullum fieri præiudicium: ipsum autem, qui hoc promiserit, integrum quidem debitum cogi persoluere. Si quis autem dixerit, Fiet tibi satis: eum, tali verbo vt impersonaliter [d] dicto, tanquam si nihil promiserit, ita a[b] omni exactione liberum seruari. Si quam autem contra nominatas personas putauerit sibi actionem competere, eam secundum leges aduersus eos proponere, & legis auxilio perpotiri. Hæc autem obtinere sancimus in causis omnibus quæ nondum iudiciali sententia, vel amicabili conuentione sopitæ sunt parens charissime atque amantissime. Celsitudo itaque tua præsentem nostri numinis generalem cõstitutionem edictis quidem in hac regia ciuitate more solito proponendis, præceptionibus autem ad prouinciarũ rectores dirigendis, ad omnium notitiam faciat peruenire.

TITVLVS XIII.

VT LICEAT MATRI [e] ET auiæ & aliis [f] parentibus post legitimam partem liberis derelictam, quomodo voluerit residuã facultatem suam disponere, & alia capitula plura.

Contra voluntatem testatoris, vel contrahentis, patri non acquiritur vsus fructus. quòd si testator nihil disposuit, aut à testatore electus decessit, iudiciarius cũ cautione dabitur curator. Bal.

Impera. Iustinianus A. Theodoto præfecto Orientalium prætoriorum.

a Inualida esse. Imo maiores pœnas pati debet: vt ẽ. vt defun sex fu. §. j col. v. quæ est contra. Sol. pœna amissionis proprij & alterius tanti & tertiæ partis bonorũ locum habet, cum vel in moribũdum vel adhuc viuẽtem iniuriatur: vel quia prohibet exequias fieri. sinautẽ in cautionibus exigendis locum hæc authen. habeat. Azo. Et sic no. quod quædam causa funeris cõceduntur, quæ alias nõ concederentur: vt hic, & C. de iure deli. l. fin. §. in computatione & C. de sepulc. viol. l. fin. & ff. de in ius vocan. l. ij. §. pen. & §. fina.

b Præiudicio. no. quod non fit pręiudiciũ agere non valenti: vt C. de præscript. xxx. anno. l. sicut in fi. & de anna excep. l. j. in fi. & C. quando actio de pe. est anna. l. pe. & ff. de collu. dete. l. ij. §. j. & ff. de iudic. l. ij §. pen. & j. de san. epi. §. si verò episcopi. col. ix.

Præiudicium non fit agere non valenti.

c Fieri præiudicium. nam non potest quis constituere alium soluturũ: vt ff. de consti. pec. l. eum qui. §. sed & si quis constituerit. & insti. de inuti. sti. §. si quis alium. & ff. de duobus reis. l. his verbis. sic econtra alij non potest constitui: vt in ea. l. §. Iul. scribit. & ar. ff. de verb. obli. l. si mihi & Titio. in principio.

d Impersonaliter. sic dicendo simpliciter, satis fiet tibi: non valet. & sic nota certa & specificata valere, quę alias non valerent: vt ff. si quis cau. l. sed & si. §. quęsitum. & de acqui. hæred. l. si qs mihi bona. §. iussũ. & ff si certum petat. l. fin. §. Labeo. & ff. de vsur. l. qd in stipulatione. & ff. quod cuiusq; vniuersita. l. item. §. j et & ff. man. l. qui mutuam. §. salarium.

e VT LICEAT matri &c.

Hæc prima pars expeditur vsq; ad §. ad hoc autem & illud.

† faciam.

f Et aliis. hæc expeditur abinde per totum.

Diuersis

† Ex hoc §. extracta est authẽ. quę est super l. j. C. de constitu. pec. & incipit, si quando.

DIuersis capitulis. Disponere. ſ. quid iuris ſit in inſtis capitulis. Accur.

DIuersis capitulis ad nos relatis, neceſſariũ eſſe ꝓſpeximus, generali hac lege diſponere [a]. Sancimus igitur licentiam eſſe & matri, & auiæ, aliiſq; parentibus poſtquam reliquerint filiis partẽ, quę lege [b] debetur, quod reliquũ eſt ſuæ ſubſtantiæ, ſiue inſolidum voluerint, ſiue in partem, filio vel filię, nepoti vel nepti, & deinceps deſcendentibus donare, aut etiam per vltimam relinquere voluntatem ſub hac definitione atque conditione, ſi voluerint, vt pater, aut qui omnino eos habent in poteſtate, in his rebus neque vſumfructum, neq; quolibet penitus habeant participium [c].

Hoc enim & extraneis relinquere poterant, vnde nulla parentibus vtilitas naſceretur. Hoc itaq; non ſolùm parentibus, ſed etiã omni perſonæ [d] licere præcipimus. Res autem ita relictas ſiue donatas poſitis ſub poteſtate perſonis, ſi quidem perfectæ ſint ætatis: licet ſub poteſtate ſint, licentiam habeant, quo volunt modo diſponere [e]. Si verò ætate minores ſint: per quem perſpexerit teſtator aut donator, hæc gubernentur, donec illi, quibus donata ſunt aut relicta, ad perfectam ætatem veniant: licentiam habente teſtatore vel donatore & matri & auiæ horum, quibus res collatæ ſunt, ipſarum rerum, ſi voluerint gubernationem committere: licet maritis iunctæ ſint memoratæ mulieres: ita tamen ſi & ipſæ huiuſmodi gubernationem ſuſcipere voluerint. Si verò forſan is, qui relinquit aut donat, nullum his diſpenſatorem ordinauerit, aut ab eo datus huiuſmodi gubernationem ſubire nolueri: aut moriatur ante, quàm illi perfectę fiant ætatis: iubemus iudicem competentem curatorem fide dignum cum legitima fideiuſſione rebus talibus [f] ordine, qui debeat relictam talibus perſonis ſubſtantiam gubernare atque cuſtodire donec illi ad perfectam (ſicut dictum eſt) ætatem perueueniant. In illis enim caſibus legem, quæ vſum parentibus [g] præbet, volumus cuſtodiri, quibus nõ ineſt ſpecialiter huiuſmodi conditio.

Liberi de libera muliere naticum qua nuptiæ eſſe poterant, ſi à patre nominati fuerint filij, nõ adiecto hoc verbo naturales, legitimi efficiuntur: & matrimoniũ inter illa verba proferentem, & mulierem ex qua nati ſunt, interceſſiſſe monſtratur, & ſi pater vni ex filijs talia verba dixerit: omnibus prodeſt, qui ex eadem matre ſunt orti.

Ad hoc autem † & illud ſancire perſpeximus, vt ſi quis filium aut filiam habens de libera muliere, cum qua nuptiæ conſiſtere poſſunt, dicat in inſtrumento, ſiue publica, ſiue propria manu conſcripto, & habente ſubſcriptionem trium teſtium fide dignorum, ſiue in teſtamento, ſiue in geſtis [h] monumentorum, hũc aut hanc filium ſuum eſſe, aut filiam, & non adiecerit naturalem: huiuſmodi filios eſſe legitimos, & nullam aliam probationem ab iis quæri, ſed omni frui eos iure, quòd legitimis filiis noſtræ conferunt leges: vtpote ipſo patre (ſicut dictum eſt) filios proprios eos vocante [i]. Ex hoc enim & cũ eorum patri nõ quæritur. Primus qñ ſub hac cõditione relinquitur vel datur à parente, vel ab extraneo: vt hic. Secundus ſi pater remittat vſumfructũ: vt C. de bon. quæ lib. l. cũ oportet. §. finautem. Tertius in hæreditate fratris vel ſororis in quã tacunq; parte admittit: vt ff. de hær. ab inteſta. §. ſi vero. Quartus in hæreditate, quã adit filius patre nolente vt C. de bon. quæ lib. l. ſi. §. ſinautem patre. Quintus eſt in ſeruo filio legato, vt eũ manumittat: vt C. de bonis quæ libe. l. ſi. §. fin. Sextus in lucro dotis vel donationis propter nup. quam lucrifaciunt filius vel filiaſa. vt C. de bo. quæ libe. l. non ſine. Sed hoc non placet. Idem videt in ſeptimo ſcilicet in rebus, quæ filio obueniunt parenti bus ſoluũtibus matrimoniũ ſine cauſa rationabili: vt infra, vt nulli iudices. §. quia vero aliquid. Item & in octauo quando ſcilicet vſufru. filio relinquitur. nam in eo pater vſumfructum habere nõ poteſt, cũ ſeruitus ſeruitutis, &c. vt ff. de ſer. lega. l. j.

† Cõcor. cum hoc §. per tuas. in gl. ſuper verbo, appellauit ante med. ibi, item ſi pater filium extra, qui filij ſint legit.

a Diſponere. ergo & teſtamentum facere ſecũdũ quoſdam: quod non puto: vt ff. de do. cauſa mort. l. tam is. §. filiusfamilias. nam etiam in proprietate aduentitiorum filius non teſtatur: vt C. de bo. quæ li. l. ſi. §. filiis aũt. Acc.

b Quæ lege. vt ſ. de triente & ſemiſſe. §. primo.

c Participium. nam & iure veteri hoc licebat: vt ff. ad Trebel. l. Imperator. & ff. de hæred. inſtit. l. quidã. licet nõ poſſet teſtator dicere, vt illud caſtrenſis eſſet peculij, niſi illud eſſet verum: vt ff. de caſtr. pecu. l. ſi forte. quæ eſt ar. contra: quia ſic ibi quoddam falſum inducit. ſed hoc dic vt in ſumma huius ti. in princ. Sed nunquid etiam in naturali debito hãc cõditionem adiicere poteſt, vt patri nõ quæratur? Rñ. ſic: cũ in hoc filius nõ grauetur, imo eius cõditio melior efficiatur. vt C. de inoffici. teſta. l. filius matrem. Accur.

d Perſonę. ſ. extraneæ relinquenti. A.

e Diſponere. ergo & teſtamentum facere ſecũdũ quoſdam: quod non puto: vt ff. de do. cauſa mort. l. tam is. §. filiusfamilias. nam etiam in proprietate aduentitiorum filius non teſtatur: vt C. de bo. quæ li. l. ſi. §. filiis aũt. Acc.

f Rebus talibus. No. rebus dari curatorẽ: vt & quãdo patre recuſante filius adit hæreditatem delatam ex aduẽtitia cauſa: vt C. de bo. quæ libe. l. ſi. §. ſinautem patre. non autẽ perſonæ datur: vt C. de cur. fur. l. ſi. in prin. Accurſius.

g Parẽtibus. quę eſt. C. de bon. quæ lib. l. cum oportet. & ſic no. hic caſus, in quibus vſusfructus in aduentitiis

h Geſtis. in figura. ſ. iudicij.

i Vocãte. Ex hoc not. qđ patris profeſsio in ſcriptis valet ad legitimationẽ: vt hic, & ar. ſ. qui. mo. nat. effic. ſui. §. ſi vero. & §. generaliter. collatio. vij ſic & valet, vt ſeruus liber fiat: vt C. de

C. de lati. lib. sol. §. simili quoque modo. & insti. de adoptio. §. fin. & sic in inuentario professio in scriptis valet: vt C. arb. tu. l. fi. & ad hoc. C. de nō nu. pec. l. generaliter. non autē prodest, vt de extraneo filios efficiat: vt insti. de adopt. in fi. & ff. de iu. patro. l. Caius Seius.

a Monstratur. i. fingitur. Accur.

b Muliere natis. No. beneficiū vni datū, & aliis simili bus datum videri: vt C. de diuer. re. l. j. & C. de aduoc. diuers. iudi. l. restituē dæ. §. ad hoc. & ff. de testa. tut. l. si quis ita. in prin. Sed ar. contra. C. de transact. l. j. & ff. de iu. l. cū prætor. in prin. & ff. de interro. act. l. ij.

c Consistere. sine dote & sine instrumento: vt hic fuit & §. quib. mo. na. effic. legi. §. pe. col. vij. & §. de nupt. §. nuptias. colla. iiij.

d Protulimus. vt §. quib. mod. nat. efficlegi. §. quantum vero in militiis. Accursius.

e Ad illustres. inclusiue & descensiue. Accur.

f Præcipimus. no. quod à principio valuit, non rumpitur, licet in eā causam veniat, à qua incipere nō potest: vt insti. qui. mod. test. infir. §. furiosi. & de leg. §. si quis debitori.

g Concedimus. i. remittimus. Acc.

h Decorati. sed quare maius priuilegiū eis concedit? Rñd. imo dedecus cū inter viriles cōputentur: vt j. rell. quos autem, &c. & intelligo hoc de illis Barbaris, qui nobis subiecti sunt. alias quomodo in eos. l. faceret: hic ergo subiugati erant sub imperio Romano. Accur.

i Iubemus. Hic no. quod matrimoniū valet etiā sine scriptura & dote: vt hic, & §. proxi. not. hoc autē fallit in tribus casibus. Primus in illustribus & q supra eos sunt: vt in hoc. §. & j. eod. §. illo. Secundus si aliquis in dignitate positus libertam in vxorem accipiat: vt §. vt libe. decæ. §. si quis autē. coll. vj. Tertius est si quis concubinam in vxorē accipiat. vt C. de natu. li. l. cum quis. & vbicunq; lex de hoc facit mentionem. semper enim dicit cū dotalibus id est, cum dote & instrumēto, vel certe hoc fit ad filiorum legitimationem, nō autem ad matrimoniū: quia & sine his valet: vt hic dixi, & insti. de nup. §. fin. Item est & alius, vt quando scenicā vel aliquā meretricē quis accipit: vt C. de nuptiis. l. imperialis. §. j. in fi.

Matrimonium an sine dote & scriptum valeat.

† Cōcor. cum hoc §. glos. in c. Raynutius. super verbo, clare. in med. ibi, quandoque tamē. extra, de testa.

k Quia vero legem. scilicet. C. de repu. l. vlti. & §. de nup. §. si quis enim. col. iiij.

Dota

† Haloā. remittimus.

l sint, vt etiā sub affectu possint ipsi volentes contrahere nuptias. reliquos autem omnes præter eos, qui maximis (sicut dictum est) dignitatibus decorati sunt cuiuslibet sint dignitatis, aut militiæ, aut studij, si quidem voluerint, aut potuerint: non prohibemus eos cum talibus instrumentis ducere vxores. Si autem etiam hoc non custodierint: & ex solo affectu celebratas nuptias firmas esse sancimus, & ex eis natos, legitimos esse filios iubemus.

Matrimonio eſt ſine dote, & præmoriens eſt locuples. ſuperſtes laborans inopia ei ſuccedit in quarta parte: quamuis tam ex illo, quam ex alio matrimonio extent liberi, minori tamen numero tribus: quia tunc cum eis pro virili ſuccedit. Alexander.

Quia verò legem † dudum posuimus matre monstratur a legitimum habuisse matrimonium: vt neque ab ea pronuntiarum fide alia probatio requiratur. Si autē pater ex ipsa muliere multos filios habens, vni ex eis testimonium quodlibet ex prædictis præbuerit modis: sufficere ex eadem muliere natis b ad legitima iura patris testimoniū vni datum.

Liberi nati ex nuptijs legitimè contractis, licet non solēnibus, ad paternam hæreditatem pariter vocantur cum filijs natis ex nuptijs ſolenniter contractis: ſine præceſſerint eos, ſiue ſequātur. B.

Hoc quoque præsenti cōstitutioni perspeximus adiiciendum, vt si quis ex non scripto per affectum nuptialem vxorem acceperit, & ex ea filios procreauerit: soluto aūt matrimonio contingat eū etiā aliam ducere coniugem cū dotalibus instrumentis, & ex ea similiter filios procreare: nullum circa paternam hæreditatem aliis filiis ex indotata coniuge natis præiudicium fieri: sed cum aliis filiis ex secūda natis vxore, quæ cum dotalibus instrumentis copulata est, ad patris etiā illos hæreditatem vocari: cùm etiam ex solo affectu possit consistere c matrimonium. Quod similiter valere volumus, etiam si prius quidem cum dotalibus instrumentis iungatur aliquis vxori: post illam verò alteram ducat solo nuptiali affectu.

Maximis dignitatibus decorati vſque ad illuſtres incluſiuè & excluſiuè, ſine dotalibus inſtrumentis nuptias non poſſunt contrahere, exceptis Barbaris. Inferiores autē cum dotalibus inſtrumentis & ſine, nuptias contrahere poſſunt. Ang.

Quia verò † legem dudum protulimus d iubemus aut dotalia fieri documenta, aut alias probationes procedere factas apud ecclesiæ defensores, p quas nuptias competat confirmari, aut certè sacramenta præberi: in præsenti perspeximus melius disponere ea, quæ de his pridem sancita sunt. Et propterea iubemus eos, qui maximis dignitatibus decorati sunt, vsque ad illustres e non aliter nuptias celebrare, nisi dotalia scribantur instrumenta: nisi tamen aliquis antequam mereretur huiusmodi dignitates, ex affectu solo duxit vxorem. Tales enim nuptias ante dignitates factas, & post dignitates legitimas manere præcipimus f, & ex his natos legitimos esse filios. Postquam verò honorati fuerint aliqui huiusmodi dignitatibus, nō aliter ducere vxores, nisi cū dotalibus instrumentis. Hanc autem legis subtilitatem † concedimus g subiectis nostræ reipublicæ Barbaris, licet dignitatibus huiusmodi decorati h

a Dotalibus. ſ. documentis.

b Legem decernentem. vt ſ. de exhiben. §. quoniam verò.

c Melius. No. ergò quod corrigit vtranque. & ſic nõ dicuntur eſſe contrariæ.

d In vtroque. ſ. quãdo eum reiicit, & quando prædecessit maritus.

† Haloã. ſola affectione matrimonii dux erit.

e Habuerit. ſ. mulier.

f Ex ſubſtantia viri. ſ. quartam partem. ſ. ſi habet tres liberos vel pauciores. ſi verò plures: tunc virilem, vt dictum eſt.

g Accipere. ſcilicẽt quartam: vt in princi. huius. §. ſed in alio caſu accipit demum viro mortuo.

h Excluſa. i. reiecta vel repulſa.

i In talibus. Quære an vtraque prædictarum ll. corrigat: illa ſcilicet ſupra de nu. §. ſi quis enim. & illa. ſ. de exhib. §. quoniam verò. vt in neutro caſu vir ſuccedat vxori? Quidam ꝙ ſic. & ꝙ eis eſt hæc litera, quæ dicit talibus caſibus: quaſi de vtroque prædictorum faciat mentionem. Tu dic, ꝙ tantũ illam de nuptiis corrigit in eo quod de viro dicit hic: vt patet ſtatim cum dicit ſecũdum hanc priorem noſtrã. nam de illa de nup. dicit: ſed corrigit per aliã, quæ dicis nõ diſtinguẽdũ hoc caſu, qñ vnus aliũ ſic reiicit: vt ĵ. vt fra. ſi. §. ſi. colla. ix. & facit ad hunc §. ĵ. vt nul. iud. §. & ſi quando. & C. de ſecund. nupt. l. cum aliis. Itẽ quæro hic, quid ſi nullus filiorum eſt, ſed aſcẽdentes? Rñ. præfertur vxor in ſumma cẽtum aureorum: vt etiã proprietatem habeat: in aliis remanet. præcipientem, vt ſi quis vxorẽ aliquando ſine dotalibus [a] acceperit cum affectu ſolũ nuptiali, & hãc ſine cauſa legibus cognita proiecerit, accipere eam quartã partem ſubſtãtiæ eius, & aliam poſt hanc fecimus legẽ decernentem [b], ſi quis indotatam vxorẽ per affectum ſolùm acceperit, † & vſque ad mortẽ cum ea viuens, præmoriatur: accipere ſimiliter & eã quartam illius ſubſtãtiæ portionẽ: ita tamẽ, vt nõ trãſcendat hoc centum librarum auri quantitatẽ: in præſenti melius [c] vtrãq; legem diſponentes, ſancimus, in vtroque [d] caſu ex talibus matrimoniis natos filios legitimos eſſe, & ad paternã vocari hæreditatẽ: vxorẽ autem ex vtroque horum caſuum, ſi quidem vſque ad tres habuerit [e] filios ei? vir, ſiue ex ea, ſiue ex alio mrimo. quartã partem ex ſubſtantia viri [f] accipere. Si autẽ amplius fuerint filij: tantum in vtroque ſimiliter caſu accipere [g] iubemus mulierẽ, quantũ vni cõpetit filiorũ: ita quippe, vt vſum ſolùm in talibus rebus mulier habeat dominiũ autem illis filiis ſeruetur, quos ex ipſis nuptiis habuerit. Si verò talis mulier filios ex eo non habuerit: iubemus etiã dominij iure habere eam res, quas ex viri facultatibus ad eam venire per præſentem iuſsimus legẽ. Quæ tamen irrationabiliter excluſa [h] eſt, in ipſo tempore expulſionis partẽ iubemus accipere, quæ continetur hac lege. Virum enim in talibus [i] caſibus quartam ſecundum priorem noſtrã legem ex ſubſtantia mulieris accipere, modis omnibus prohibemus. Illo indubitanter obſeruando, vt Leonis piæ memoriæ cõſtitutio in omnibus aliis caſibus, qui non continentur præſenti lege, propriã habeat fortitudinem. Conſtantini verò piæ memoriæ legẽ ad Gregoriũ ſcriptam, & ſuper ea factam interpretationem à Martiano piæ memoriæ, per quã mulierũ cõiunctiões (quas Conſtãtini lex abiectas vocauit) ad quoſdam dignitatibus decoratos, prohibentur: nullo penitus modo valere permittimus [k] ſed licentiam volentibus præbemus (& ſi quibuslibet magnis dignitatibus decorentur) huiuſmodi mulieres cũ dotalibus iuſtrumẽtis ſibimet copulare. Reliqui verò citra eos, qui maioribus dignitatibus decorati ſunt, licentiam habebunt huiuſ modi mulieres accipere, ſiue ſcripto voluerint, ſiue ſolo affectu nuptiali: ſi tamen liberæ ſint, & cum quibus liceat nuptias celebrare.

Diuortio celebrato liberi ad parentum hæreditatem nihilominus vocãtur: & alendi ſunt apud parentẽ, qui diuortij cauſam non præſtitit, expenſis alterius parentis committẽtis cauſam diuortij: niſi alius inops ſit. Tunc enim apud diuitem alendi ſunt, his pariter obtinentibus in parentibus & liberis. Barto.

Illud quoq; † diſponendũ eſſe perſpeximus, vt ſi quãdo inter maritũ & vxorem nuptias ſolui contigerit: ex huiuſmodi nati filij, nullo modo lædantur ex ſeparatione nuptiarum, ſed ad parentum hæreditatem vocentur, ex patris ſubſtantia indubitanter alendi. Et ſi quidem pater occaſionem ſeparationis præbeat, & mater ad ſecundas non venerit nuptias [l]: apud matrem [m] nutriantur, expenſas patre præbente. Si verò per cauſam matris oſtendatur ſolutum matrimonium: tunc apud patrem maneant filij, & alantur [n].

t iiij

bus præferũtur parentes vxori: vt C. vnde vir & vxor. l. j. Item qd ſi nullus deſcendentium vel aſcendentiũ eſt, ſed tantum trãſuerſales? Rñ. vxorem quaſi iure accreſcẽdi in totum vocari ſecundum Bul. Sed Pla. contra. & * verum dicit per. d. l. j. vnde vir & vxor.

* Et id ſequitur Ia. Bel.

k Permittimus. di ctas conſtitutiones non habemus. nam lex illa. C. de inceſ. nup. l. humilẽ. quæ hoc dicit, eſt Valentini, non alicuius iſtorum: nõ autem placet, vt dicat loqui de ea quę eſt. C. de pac. cõuen. l. ex morte. quia illa nihil de hac materia dicit.

l Nõ venerit nuptias. ſecus ſi veniret: quia tunc non nutriretur apud eũ vt C. vbi pup. edu. deb. l. j.

m Matrem. quomodo hoc, cum dicat ius, quod ſint alẽdi vbi pr̃ iuſsit: vt ff. de ven. inſpic. l. j. apud eum? Rñd. ibi dicit, quãdo pater deceſſerat, hic quãdo viuebat. Itẽ hic præſtitit cauſam diuortij, quod ibi non fuit.

n Alantur. addit Ir. matris locupletis expenſis.

Egen

† Cõcor. capit. ij. in glo. ſuper verbo, infidientur. poſt med. extra, de conuer. ín. ſl. vbi recitatur caſus huius §.

a Egentem. secus si locuples: vt ff. de ifbe. agno. l. si quis à liberis. §. fi impubes &l. vlti.

Alimenta hincinde in necessitatibus filiis præstantur.

b Filio pasci. no. alimenta hincinde in necessitatibus p̄stari: vt hic, & C. de ali. præ. à pa. l. j. & ij. & iij. & 5. neque virum quod ex do.

†Cōcor. c. cū habe ret. in glo. post med. extra, de eo q̄ dux. in mat. quā pollu. per adult. vbi est bona gloss.

§. fin. col. viij. & 5. qui. mo. na. effi. fui. §. pe. coll. vij. & ff. de lib. agno. l. si qs à liberis. & C. de bo. quæ lib. l. fin. §. hoc procul dubio. Item not haberi distinctionem personarum apud quem debeāt esse: vt hic, & C. diuor. fac. apud quē lib. l. j. & C. vbi pu. edu. deb. l. j. & 5. de nup. §. eius. & C. de pa. po. l. filia. Hoc tamen no. quod vsque ad triēnium mater alere debet: vt C. de patria potesta. l. penulti.

c In veteribus. vt C. de rep. l. cōsensu.

d Legibus. vt 5. de nup. §. si igitur. col. iiij. & C. de repu. l. pe. & fin.

e Facile. id est sine pœna.

f Perspeximus. sunt autem septem: vt subiicit. Itē tres aliæ adiiciuntur: vt j. eo. §. prædictis.

g Extantibus. s. filiis.

h Inscribere. si accuset iure extranei, non iure mariti: intra xl. dies. accusanti non imponitur necessitas inscriptionis: vt C. ad le. Iul. de adulte. l. quāuis. Vel hoc nouū ius: illud autē vetus dicit. qđ est verius.

i Etiam adulterum. q. d. non ambo simul: quia hoc fieri non potest: vt arg. ff. ad leg. Iul. de adulte. l. si maritus. §. fina.

k Repudio. olim prius debebāt repudiare, quam accusare: vt C. ad legem Iul. de adult. l. crimen. & ff. ad le. Iul. de adult. l. nisi ea. §. volenti. quæ sunt contra. Sed hodie potest: vt hic, & j. vt nulli iudic. §. si quando verò. collatio. ix.

†Cōcor. cum hoc text. capitulo fraternitatis. in gloss. ij. in fin. extra, de procu.

l Proprietate. no. hic lucrari virum, si contra vxorem inscribat. Sed videt monasterio dari in quod est mittenda hæc fœmina: vt j. vt nulli iudi. §. adulteram. coll. ix. quæ est contra. Solu. illud quando includitur in monasterio, sed hoc nihil est: quia semper debet includi: vt dicitur ibi. Quare dicunt alij, quod hic in dote: ibi alia substantia mulieris dicit. Sed hoc non valet qa in fine illius. §. adulteram. dicit pacta seruanda viro circa dotem. Si ēm lucraretur eam per leges, vt hic dicit, quare diceret ei in hoc seruari pactū? Dic ergo tu, quod hæc secundum illā intelligitur. Accurs. Fisco. Sed hoc hodie corrigitur. nam non sunt confiscanda aliqua sic indistincte: vt j. vt nulli iudi. §. Acc. Exist at

†Cōcor. cum hoc tex. c. j. in gl. j. extra vt lit. non conteſt.

Si autem contigerit patrem quidem minus idoneum esse, matrem verò locupletem: apud eam pauperes filios manere, & ab ea nutriri iubemus. quem admodum †enim filij locupletes coguntur matrem egentem a alere, ita iustum esse decernimus et à matre locuplete filios pasci b. Quod autem de alenda matre & filiis indigentibus definiuimus, hoc quoque in omnibus ascendentibus descendentibusque personis vtriusque naturæ valere præcipimus.

Marito atque vxori diuortium celebrare permittitur ex causis hic enumeratis. Barto.

Quia verò plurimas in veteribus c & nostris legibus d inuenimus causas, ex quibus facilè e nuptiarum solutiones fiunt. ea causa perspeximus f ex his abscindere aliquas, quæ nobis indignæ ad soluendas nuptias visæ sunt: & eas solummodo nominatim præsenti inserere legi, pro quibus rationabiliter potest siue vir, siue mulier repedium mittere. Nunc autem causas, ex quibus maritus repudium mittere sine periculo potest, & dotem vxoris lucrari seruato in ea dominio ex eodem matrimonio filiis aut filiabus: quibus non extantibus g, frui etiam proprietate, has esse decernimus: Si contra imperium cogitantibus aliquibus conscia est mulier, aut etiam vico suo non indicet. Si autem vir hoc à muliere denunciatum tacuerit: liceat mulieri per quācunque personam hoc declarare imperio: vt vir nullam ex hac causa repudij h inueniat occasionem. Si de adulterio † maritus putauerit posse suam vxorem conuinci: oportet virum prius inscribere h mulierem, aut etiam adulterum: i & si huiusmodi accusatio verax esse ostenditur: tunc repudio k misso habere virum † super ante nuptias donationē, etiam dotem: & ad hoc, si filios non habeat, tantum accipere ex alia vxoris substantia, quantum dotis tertia pars esse cognoscitur: vt eius proprietati & dos, & à nobis definita pœna applicetur. Si enim filios habuerit ex eodem matrimonio: iubemus etiam dotem (secundum quod de hoc censent lege) aliamq̄ mulieris substantiam filiis conseruari: & tta adulterum legitimè conuictū, vnà cum vxore puniri: & si quidem habeat vxorem adulter: accipere eam & dotem propriam, & propter nuptias donationem: & si filios habeat, solo vsu mulier fruatur, donationis proprietate l secundum leges filiis seruanda: aliam verò mariti substantiam eius filiis ex nostra largitate donamus. filiis autem non existentibus, antenuptialis quidem donationis proprietatem mulieri competere sancimus: aliam verò mariti substantiam omnem fisco m secundum antiquas applicamus leges. Si quolibet modo mulier vitæ viri fuerit insidiata, aut aliis hoc facientibus consentiens, virò non indicauerit. Si cum viris extraneis nolente marito conuiuatur, aut cum eis lauatur. Si nolente virò foris domum manserit: nisi forsan apud proprios parentes. Si circensibus, aut theatris, aut amphiteatris interfuerit ad spectandum ignorante aut prohibente viro. Si verò contigerit aliquem citra vnam prædictarum causarum vxorem suam à domo propria expellere, & illa non habens parentes, apud quos possit manere, ex ne-

Culpa alterius non proficit ei qui causam præstitit.

a Existat. Nota. non proficit alterius culpa cui ego præstitero causam: vt hic, & C. de asser. tol. l. j. §. fi. & ff. de eo per quem fac. est. l. fin. §. fina. & 5. de test. §. & hoc multoties. col. vij.

Denuntiare quis cogitur.

b Si quolibet. nota hic quem teneri ad denuntiandum: vt hic, & ff. loca. l. ité quærit. §. exercitij.

c Vlciscendo iniuriarū vt in publico crimine: vt ff. de iniur. l. j. §. ité aut. & instit. de iniur. §. patitur.

d Continentur. i. vt vxor habeat vsum, & proprietatē filij: vt C. de diuor. l. consensu. §. fi verò filio. Accur.

e Comprobata. quod est generale in aliis accusatoribus: vt C. de accu. l. fina.

f Non abstinuerit. Nota primo alicui nuntiandum, vt de offensa satisfiat vel desinat: vt hic, & C. de iis qui latro. l. ij. & C. de pat. pote. l iij. & ff. de ser. vrb. prædi. l. quidā hyberus. & C. de postu. lege, p uidendum.

g Matrimonia soluebant. vt C. de repud. l. si cōstante.

h Castitatis. etiā si in monasterium nō intrēt: vt hic in nuit. de hoc tamen plenius dic vt dixi supra de mona. §. fi verò vxorem. Acc.

i Pene. philosophicum temperamentum. nam & fine fere habet. Azo. sed hodie aliter de his bonis disponi videtur: vt infra vt nul. iudi. §. quia verò. coll. ix. quæ est contra. & facit ad hoc. j. de san. episc. §. fi verò constat. & §. sponsalibus. & j. e. §. prædictis. & 5. de nup. §. mitiores. colla. iiij. Item nota hic cū diu postea tradatur substantia, cessitate foris habitet nocte: iubemus nullam esse marito licentiam propter causam hanc repudium mittere vxori, eò quòd ipse huius rei author existat a. Causas autem pro quibus rationabiliter potest viro à muliere mitti repudium, ex quibus potest & dotem recipere, & propter nuptias donationem exigere, similiter filiis seruanda donationis proprietate, aut filiis non extantibus habere etiam huiusmodi dominium, has esse solas disponimus: si contra imperium, aut ipse cogitauerit aliquid, aut cogitantibus conscius non indicauerit imperio, aut per se, aut per quamcunque personam. Si quo libet b modo vir insidiatus fuerit vitæ mulieris, aut aliis hoc volentibus sciens non manifestauerit vxori, & studuerit secundum leges vlcisci c. Si maritus vxoris castitati insidiatus, aliis etiam eam adulterandam tentauerit tradere. Si vir de adulterio inscripserit vxorem, & adulterium non probauerit: licere mulieri volenti etiam pro hac causa repudium destinare viro, & recipere quidem propriam dotem, lucrari autem & antenuptialem donationem & pro huiusmodi calumnia, si filios non habuerit ex eodem matrimonio, tantum secūdum proprietatem accipere mulierem ex alia viri substantia, quātum antenuptialis donationis tertia pars esse cognoscitur. Si autem filios habuerit: iubemus omnem viri substantiam filiis conseruari: firmis manentibus, quæ de antenuptiali donatione aliis legibus continentur d: ita tamen vt etiam propter illatam adulterij accusationem, & non probatam, illis quoque maritus subdatur suppliciis, quæ esset passura mulier, si huiusmodi fuisset accusatio comprobata e. Si quis in sua domo, in qua cum sua coniuge commanet, contemnens eam, cum aliis inueniatur in ea domo manens, aut in eadem ciuitate degens, in alia domo cum alia muliere frequenter manere conuincitur, & semel & secundò culpatus, aut per suos parentes, aut per mulieris, aut per alias aliquas fide dignas personas, huiusmodi luxuria non abstinuerit f: licere mulieri pro hac causa soluere matrimonium, & recipere datam dotem & antenuptialem donationem: & pro tali iniuria tertiam partem æstimationis, quam antenuptialis facit donatio, ex eius substantia percipere: ita tamen vt si filios habuerit: vsu solo mulier potiatur rerum, quas ex antenuptiali donatione & pœna tertiæ portionis mariti substantiæ accepe rit, dominio communibus filiis conseruando. Si autem filios non habuerit ex eodem matrimonio: habere eam talium rerum etiam proprietatem præcipimus.

Nuptiæ regulariter consensu non soluuntur, nisi castitatis concupiscentia, dote & donatione propter nuptias liberis seruata: altero autem vel vtroque alias nuptias postea contrahente, vel aliter luxuriosè viuente, delinquentis substantias ad filios debet peruenire, filijs minoribus per iudicem gubernatore dato. Filijs verò non extantibus ad fiscum eorum substantia debet peruenire. Barto.

Quia verò ex consensu aliqui vsque ad præsens alterna matrimonia soluebant g: hoc decætero fieri nullo sinimus modo, nisi fortè quidem castitatis h concupiscentia hoc fecerint. Si autem huiusmodi personæ filios habuerint, tam dotem, quàm antenuptialem donationem eorum filiis conseruari disponimus. Si quis autem horum, aut maritus forsan, aut vxor, postquam propter castitatem ex consensu soluerit matrimonium, inueniatur alias contrahens nuptias, aut luxuriosè viuēs: iubemus si quidem (sicuti dictum est) filij fuerint ex memorato coniugio, super dotem & ꝓpter nuptias donationē eis tradi † & proprietatem penè i substantiæ illius, quæ conuincitur deliquisse personæ. Si verò filij minoris sint ætatis: gubernari eos, & pasci ab illo parente præcipimus, qui nihil præsenti legi contrarium egerit. Si autem

† Haloā. & ꝓprietatem pœnæ ex substantia illius &c.

tia, quod non statim quando pater monasterij intrat. tenetur bona dare filiis.

a Quando aũt à nobis sancitum. vt ſ. de nupt. §. nouimus. vbi dedecẽnio dixit, sed antea per Constantinum statutum fuerat quadriennium: vt C. de repu. l. vxor.

b Scholares. Ordines sunt de armata militia: vt sequitur. ſ. eod. §. ſi verò ſcholaris. & ſ. vt neque miles neque fœde. & C. loc. l. fina.

c Sustinere. i. expectare, sed certe per quinquẽnium tantum vt ſupra de nup. §. sed & captiuitatis. quæ est contra. Solu. hic cũ est in expeditione ibi captus. vnde ibi per quinquenniũ expectatur, cõputandũ à tẽpore quo cœpit dubitari: vt ibi dicit, & est pro hac ſolutione. ſ. eod. §. prædictis. in ſi. Sed nũquid in quacũq; militia ſic obtinet ꝙ hic dicitur? Rñ. non puto niſi ſit cõtra Saracenos vel cum principe contra hoſtes. alias ſerua regem antiquã. C. de repu. l. vxor. Sed iure canonum generaliter ſeruatur hæc authen.

† Cõcor. cum hoc §. capit. in præſentia. extra, de ſponſa. & matrimo. & c. ij. extra, de ſecun. nupt.

d Interrogauerit. Nota interrogari mulierem debere, ſi habet quem ſcit. ſic ff. de bono. poſ. l. in bonorum. & quis or. in bo. poſ. ſeruetur. l. ij. §. ſi.

e Spacium. poſt ſacramentum præſtitum, vt hic dicit. Sed videtur quod ſtiam tempora luctus cucurrerunt ꝙ ſtatim die ſequẽti poteſt nubere: vt ff. de infa. l. genero. in ſin. quæ est contra. Sol. quidem dicunt illam corrigi. Vel ibi quando certum erat mortuum eſſe: hic quãdo dubium: licet vnus iu-

ambo parẽtes in hmõi vitiũ incidant: tũc vtriuſque parentis ſubſtantiã filiis applicari: diſpenſatorem autem iis, qui in minori ſunt ætate conſtituti, ordinari prouidentia competentis iudicis, & aliorum, quibus hæc ex noſtris legibus ſunt commiſſa. Si aũt filij non ſint, vtriuſque perſonæ ſubſtantiam fiſci rationibus applicari, & eos, qui talia deliquerunt, legitimis ſubdi ſuppliciis. Aliter enim ſeparationem matrimoniorũ fieri ex conſenſu, nulla ratione permittimus. Quod autem † à nobis ſancitum * eſt de iis, qui in expeditionibus ſunt & in militiis conſtituti, ſine milites ſint, ſiue fœderati, ſiue ſcholares, b ſiue alij quidam ſub alia quacunque militia armata conſtituti: melius ordinare perſpeximus: & iubemus, quantoſcunq; annos in expeditione manſerint, ſuſtinere c eorum vxores: licet nec literas, nec reſponſum aliquod à ſuis maritis ſuſceperint. Si qua verò ex huiuſmodi mulieribus ſuum maritum audierit eſſe mortuũ, neque tunc ad alias eam venire nuptias ſinimus, niſi prius acceſſerit mulier, aut per ſe, aut per ſuos parentes, aut per aliam quãcunque perſonam ad priores numeri chartularios, in quo huiuſmodi maritus militabat, & eos ſeu tribunum (ſi tamen ad eſt) ĩterrogauerit d, ſi pro veritate mortuus eſt eius coniunx: vt illi ſacris euãgeliis propoſitis, ſub geſtis monumentorum deponant, ſi pro veritate vir mortuus eſt: & poſtquam hæc geſta monumentorum confecta mulier pro ſuo teſtimonio perceperit, etiam poſt hoc iubemus manere ea per vnius anni ſpatium e, vt etiam poſt hunc decurſum liceat legitimas cõtrahere nuptias. Si autem præter hanc obſeruationem mulier præſumpſerit ad aliud venire matrimonium: & ipſa, & qui ducit eam vxorem, velut adulteri puniantur. Si autem qui ſub geſtis monumentorum cum iureiurando teſtati ſunt, conuincantur etiam falſum poſtea f depoſuiſſe teſtimonium g: ipſi quidem militia denudati, decem auri librarum pœnam compellentur exoluere illi, quem mẽtiti ſunt mortuum eſſe: ipſe verò licentiam habeat ſi voluerit, ſuam vxorem recipere. Si verò ſcholaris fuerit ille, de cuius morte dubitatio eſt: à primis ſcholæ & actuario: ſi autem fœderatus h: ab optione eius memoratam depoſitionem accipere eius vxorem: his obſeruandis & circa alios omnes, qui in armata militia referuntur.

Matrimenium etiam ex tribus aliis cauſis ſuperioribus additis diſtrahi poteſt: & exceptis hac conſtitutione numeratis: & ex nullis aliis matrimonia diſſoluuntur. Bart.

Prædictis itaque cauſis i proſpeximus etiam has nominatim adiicere, ex quibus matrimonia ſine pœna licet tranſigere: hoc eſt de iis, qui non potuerunt ab initio nuptiarum miſceri ſuis vxoribus, & quæ per naturam viris conceſſa ſunt, agere: inſuper de iis viris ac fœminis, qui conſiſtente matrimonio ſanctimonialem conuerſa-

rauerit cui non per omnia creditur. ar. C. de teſti. l. iuriſiurandi. Itẽ quia ſimpliciter iuuat, est ar. quod teſtis tenetur dicere cauſam ſui dicti: ſed contrarium verius est: vt ſ. de teſti. §. & licet. col. vij.

e Poſtea. i. poſtquam nupſit etiam poſt annum. & ſic valuit matrimoniũ vt ſ. ibi, & poſt hoc &c. quare ergo permittitur viro recuperare? Reſpon. qa matrimonium tractum fingitur fuiſſe nullum, licet tenuerit vere, vt ſupra dixit: ibi, & poſt hoc &c. vel qa hic mulier à marito, ſcilicet ſecundo ſine pœna poteſt & etiam debet & tenetur diuertere: vt ita alienata per ſecundum matrimonium recipiatur à marito, ſcilicet primo. nam vxor duorum eſſe nõ poteſt. alioq; diuortij cauſam præſtitiſſe videbitur primo marito, ſi à ſecundo ſe non ſeparauit.

f Teſtimonium. No. ergo quòd ſacramentum reuocatur prætextu periurij: vt ſ. vt lit. iur. §. ſi quis. in ſi. & C. de rebus credito. l. xxij. fina. regulariter tamen contra: vt C. de rebus credi. l. ij. & ff. de in lit. iuran. l. finali. & ff. de re iudi. l. poſtrem. Cõcor. c. in dolo.

g Si autem fœderatus hoc nomẽ habuiſti. ſ. vt neque miles.

h Prædictis itaque cauſis. quas dixi. ſ. eod. §. quia verò plurimas adiungit tres, quæ erant per ordinem, vt hic ſunt in tribus §§§. ſupra de nu. §. ſecũdum occaſionem. & §. per occaſionem. & §. ſed & captiuitatis. & eas cõfirmat. in hoc. §. Accurſius.

Viro

a Viro dari. id est, data seruari. vel propriè si est data. Accursius.

b Habuerit. cum olim de adulterio accusabatur à primo viro: vt C. ad legem Iul. de adul. l. penul. & facit ad hoc. C. de repu. l. iubemus. & j. vt fra. filij. §. fi. colla. ix. Ac.

c Tradiderit. repete, non.

d Cingulum. id est, administrationem. & ille dicitur magistratus.

e Largitatis. Hęc pœna de tertia parte non fuit imposita, scilicet in persona mulieris: sed detrudatur in monasterium. Hodie eadem vtrique imponitur pœna: vt j. vt fra. filij. §. penultimo.

f Prædictas. refert se non ad omnia quæ hac constitutione dixi. nã aliquãdo de licito diuortio, aliquando de illicito dixit: & hic dicit totum seruari sicut dixit.

g Sufficere iussimus. vt ẽ. eodẽ. §. qa vero plurimas. & §. prædictis. Et licin illis casibus verberare permittitur, & facit. ẽ. de nup. §. adscriptitio. Accursius.

Vxoris castigatio viro permittitur.

h Nolumus. filius tamen potest dimittere patrẽ cogendo eum, vt se emancipet: vt ff. si à pat. quis fuerit ma. l. fin.

Ex scrip.

tionem & monasterij habitationem elegerint, & de iis personis, quæ in captiuitate aliquanto tempore detinentur. in his enim tribus casibus, quæ de eis prioribus nostris legibus continentur, firma esse sancimus. Memoratas igitur omnes causas, quæ in præsenti nostra lege continentur, solas sufficere iubemus ad transactionem legitimorum matrimoniorum. Reliquas autem omnes vacare præcipimus: nullamq; aliam causam citra eas, nominatim insertæ sunt huic legi, posse soluere legitimum matrimonium, siue nostris, siue veteribus legibus continentur.

Mulier & vir peccantes pœna legitima puniuntur, & iudices & officiales negligentes. Bartolus.

Quia verò quædã mulieres inhonestè volentes viuere, festinãt propria matrimonia soluere: sancimus, si quando mulier citra aliquam prædictarum à nobis causarum voluerit matrimonium soluere, licentiam quidem eam non habere hoc agere: si verò permanserit in huiusmodi impia voluntate, & repudium marito transmiserit: iubemus dotem quidem viro dari a, communibus filiis secundum legem seruandam.

Si autem filios non habuerit: lucrum fieri marito: mulierem verò periculo iudicis negotium audientis tradi episcopo ciuitatis in qua communiter domiciliũ habuerint: quatenus illius prouidentia in monasterium ipsa mittatur, vt quoad vixerit, debeat ibi consistere: etsi quidem filios habuerit b huiusmodi mulier duas, partes propriæ eius substantiæ dare filiis: tertiam verò monasterio, in quod mittitur applicare iure proprietatis. Si verò filios non habuerit, sint autem ei parentes: duas partes quidem ipsius substantiæ monasterio præberi, vbi mittitur: tertiam verò partem illius parentibus dari: nisi tamen sub potestate eam habentes, irrationabili repudio consenserunt. In hoc enim consentientes, nihil eos penitus ex substantia filiæ habere permittimus: sed hæc omnia venerabili monasterio volumus applicari.

Porrò neque filiis, neq; parentibus existentibus ei, omnem similiter eius substantiam cõpetere monasterio. Si verò iudex, qui negotium examinat, hoc nõ fecerit, id est, tradiderit c † in hoc deprehensam ciuitatis episcopo: vt debeat in monasterium mitti, si quidem in hac felicissima ciuitate sit iudex: ipse quidem xxv. librarum auri pœnã exigatur: officium autem eius alias x. Si verò in prouincia sit huiusmodi iudex, & non egerit, quę à nobis in hac iussa sunt, x. librarum auri persoluat pœnam, & officium eius alias v. Si verò iudex fuerit non habens cingulum d; ipse quidem pœnam x. librarũ auri exigatur, ministrãtes autem ei quinque: quatenus mulcta, quæ hinc accedit à memoratis psonis, per comitem rerum priuatarum, & palatinorum scholam exigatur, & nostro asignetur ęrario. Si autẽ & vir † circa mulierẽ transire studuerit matrimonium, & irrationabiliter repudium destinare: iubemus reddere quidem eum, quã susceperit dotem vnà cũ sponsalitia largitate, & tãtum ex alia eius substantia præberi mulieri: quantum tertiam partem spõsalitiæ faciat largitatis e. & si quidem ei filij sunt, solùm vsum & antenuptialis donationis & à nobis additæ tertiæ partis mulierem habere: proprietatem verò filiis conseruare. filiis autẽ non existentibus, habere mulierẽ super † vsum in ipsis rebus etiam proprietatem, & prędictas f quidem dispositiones dissolutis rationabiliter, aut etiam irrationabiliter nuptiis ordinamus: & omnia de memoratis casibus secundum hãc nostrã constitutionẽ iudicari & decidi decernimus. Si quis autem propriam vxorem flagellis, aut fustibus cæciderit sine aliqua causarũ, quas cõtra vxores ad matrimonij solutionem sufficere iussimus g; matrimonij quidem solutionem ex hoc fieri nolumus h: virum autem, qui monstratur sine huiusmodi causa flagellis, vel fustibus cæcidisse vxorem suam, tantum pro huiusmodi iniuria ex alia sua dare substantia vxori etiam constante matrimonio, quantum

† Alias, legitur, nõ tradiderit. Accur. repetendã particulam, non admonet. in glo.

† Haloã. cõtra mulierem.

† Præter.

a Ex scripto. sic ff. de tempore non sol. pe. §. cõtestatione. Accur.

b Perimere si talis sit, qui per legẽ Iu. potuerit occidi: vt C. de adulte. l. Gracchus. de quibus dicitur. ff. de adult. l. marito.

c Tradere s. esse licentiã marito dicimus. Accur.

d Punire. no. hic aliquẽ ex præsumptione dãnari: vt hic, & j. vt nul. iu. §. penult. & C. de adul. l. si qui. Sed contra. ff. de pœ. l. absentem. in prin. Sol. hic est speciale in odiũ spernentis denũciationem. ar. ff. de ope. no. nun. l. prætor. §. j. Et no. quod vtraq; parte p̃sente dari debet sententia, nisi actor crimine probato recesserit ex ea: vt C. de adult. l. quamuis indubitati. & dãnatur reus ad mortẽ ad instar sacrilegij: vt C. de adul. l. quamuis. in fi. fœmina vero cõuicta per sententiã in monasteriũ mittit verberata prius vt j. vt nul. iud. §. adulteram. col. ix.

e Crimen. scilicet volumus esse iudici.

f Procuratorũ veniam. no. in ecclesia potius quã alibi orandum: quæ gremium non claudit redeuntibus: vt C. de sum. tri. l. fin. licet alibi orare liceat: vt ſ. vt in priua. do. §. j. in princ.

g Leges quę. simplex est hæc relatio: vt ibi, mulier, quæ damnauit, saluauit. nam non eædem leges puniunt quæ interdicunt.

h Vendicari. id est defendi. & consecutiue dicas. nam ex quo quis punitus est, nemo eum defendere debet.

i Despexerunt. nõ debet quis eius in quem deliquit, implorare auxiliũ vt ff. de minor. l. auxilium. in fi. & ff. si quis ali. test. pro. l. j. in princi. & ff. de arb. l. sed si seruum. in fi. & l. seq. & ff. de leg. ij cum pater §. libertis. & C. de pactis. l. cum proponas. & de transa. l. siue apud acta. & l. si quis maior. Accursius.

k Ab eis. s. ecclesiis. Accur.

l Nõ sinũt. quominus extrahãtur. vt ſ. de man. princ. §. nec; autem. col. iij. Accur.

m Loquentem. præcedentibus denũciationibus: vt diximus in vxore: alias esset iniquũ. Accursius.

n Amicabili. hic not. de adulterio trãsigi posse amicabiliter. Sed contra C. de

Facit ad hũc. §. ca. si quis cõtra, extra, de cohab. clerico. & mulie. vbi tractatur hęc materia suspicionis.

Præsumptione dã natur quis aliquãdo.

Colloquentes.

Ecclesia proprius orandi locus dicitur.

Adulterium præsumptum iuris præsumptione probatum punitur, sicut & verum, vindicta sua marito quandoq; permissa. his obtinentibus in casibus futuris & pendentibus nondum finitis. Bartolus.

tertia pars antenuptialis facit largitatis.

His quoq; etiam illud adiiciamus, vt si quis forsan suspicatur aliquem velle suæ vxoris illudere castitati, & contestationes ei ex scripto tres destinauerit habentes testimonia triũ virorum fide dignorum, & post has tres ex scripto contestationes inuenerit eum conuenientem suæ vxori: si quidem in sua domo, aut ipsius vxoris, aut adulteri, aut in popinis, aut in suburbanis: esse licentiam marito propriis manibus talem perimere, nullum periculum ex hoc formidanti. Si verò in alio loco talem inuenerit cum sua vxore loquentem: non minus tribus testibus fide dignis conuocatis, per quos probare possit, quod eum cum sua vxore comperit, iudici tradere crimina examinãti. Illum verò pro veritate cognoscentem, post tres ex scripto contestationes cum tali muliere eum inuentum, talem quidem tanquam ex hoc solo adulterij crimini subiacentem, nulla alia ratione quæsita puniri: licentiam autem exequi crimen. Quia verò ita comperiuntur aliqui impij, vt etiam in venerandis domibus præsumant in talibus se miscere sceleribus, & ibi de peccatis tractare, vbi consueuerunt Deum timentes peccatorum veniam postulare: iubemus, vt si quis talis inueniatur in locis venerabilibus alienæ vxori, de qua in suspicione est, post tres (sicut dictum est) contestationes loqui, licentiam esse eius marito, vtrasque personas defensori ecclesię, aut aliis clericis tradere: vt ad eorum periculum diuisim isti seruentur, donec iudex hoc cognoscens mittat ad episcopum ciuitatis, quatenus ei isti tradantur, vt debeant sustinere tormentum secundum leges, quæ interdicunt adulteros à sanctissimis ecclesiis vendicari: nullam neque in hoc aliam iudice quærente de adulterio probationem, nisi tres (sicuti iam suprà diximus) contestationes: his enim tribus contestationibus ostensis, omnibus modis illi sicuti adulteri punientur. Non enim debent huiusmodi personæ in venerabili loco munimen habere, quem ipsi per scelus proprium despexerunt: nam si eos, qui alibi rapinas mulierum, aut adulteria cõmittunt, & ad orationum domos confugiunt, ab eis vendicari nostræ leges non sinunt: quomodo illis qui in ipsa ecclesia tale scelus studuerint perpetrare, permittimus aliquod auxilium ex ecclesiasticis terminis inuenire? sed omnibus modis iudicibus eos tradi, & pœnam sustinere, qua digni sunt, qui sanctissima loca violare præsumunt. Quisenim ibi delinquit, vbi salutem petat? Et generaliter disponimus, vt si quis inuenerit suam vxorem, aut filiam, aut neptem, aut sponsam in venerandis locis cum aliquo loquentem, & suspicatus fuerit turpis gratiæ causa eos colloqui, tradat eos defensori, aut aliis sanctissimæ eius ecclesiæ clericis, vt ipsi suo periculo vtrasque personas diuisim tandiu custodiant, donec iudex eos accipiat, & secundum leges causas decernat.

Quæ igitur per præsentem & in perpetuum valituram legem nostra definiuit tranquillitas, in omnibus prædictis casibus valere volumus: nisi tamen nondũ aut iudiciali decreto, aut amicabili conuentione decisa sunt, quæ suũ robur habere

Transigi potest in per adulterio.

Ex hac litera colligi potest delinquentem in ecclesia pro delicto sibi dem commisso ea extra hi posse ad pro extra commisso non posse cũ eo saltis cã confugere: vt l. j. C. de his qui ad eccle. con fug.

C.de transact.l.transigere. Sol. quod hic dicitur, non referas ad adulterij causam: de qua transigi nõ licet: sed ad cæteros superiores casus omnes, qui sũt in ista constitutione secundum Io. alij dicunt hoc ius nouũ, vel gratis fieri potest remissio accusationis non propter pecuniã, sicut in aliis capitulis. q̃ nõ irrogant pœnã sanguinis: vt ff.de iure fisc.l.in fisc.& l. eius. Vel hoc trahitur ad præterita facta, vel fieri potest transactio ante lit. contest. vel capiã, non postea.

DE HAERE
dibus ab &c.

a Venientibus. Hic incipit collatio.ix.constit.j.sed quidam hñt in cõstitutione superiori principium huius col.

b PLurimas. Introducta nã vsque ad tẽpora huius legis inter descendentes erat differentia, vt emancipati iure ciuili non succederẽt licet iure prætorio sic: vt instit. de hæredit. quæ ab intesta. §.emancipati. Item qui erant nepotes ex filiabus, succedebant cum diminutione: vt C.de coll. l.illam. licet hoc etiam ante hanc sit correctum: vt ẽ. de trien. & sem. §. neque. col.iij. ex trãsuersali autem cognati iure ciuili nõ admittũtur: sed nec iure prætorio, nisi post agnatos: vt patet instit. de suc. cog in princi. & de bo. possess. §. cum de testamentis. & ff. si tab. test. nul. ex. l.j. in princ. omnes ergo prædictæ differẽtię & aliæ, si quæ sunt, hac constitutione tolluntur. Et no. quod hic appellat cognatos ex mare & fœmina meritò: quia cõmune est nomẽ ad cognatos & agnatos: quia tamen quædam prinilegia dabat lex xij.ta. agnatis: vt certo nomine eos posset appellare: agnatos eos vocauit. sunt tamen ipsi cognati: vt patet ex diffinitione agnati: vt ff. de leg. tut. l. sunt autẽ. & instit. de le. agn. tut. §.j.

Cognatus large quid contineat.

c Vacantibus. s. quæ contra hanc legem facerẽt. nec enim alias corrigit quæ saluari possunt. vt ẽ. qui. mo. na. effi. sui. §. tribus. Accursius.

d Seruari. s. volumus. Accursius.

e Constituimus. tunc. s. Accur.

f Cognoscitur. vt hic, & ff. de gra. cogna. l.j. in prin. & instit. eo. §.j. Accursius.

sancimus. Glorioſa igitur & eminentiſsima authoritas tua in hac quidem inclyta ciuitate edictis propoſitis ad notitiã perducat vniuerſorum: in prouinciis autem per præcepta ad clariſsimos prouinciarum iudices deſtinata hæc omnibus facere manifeſta feſtinet: vt nullus penitus ignoret, quæ pro vtilitate noſtrorum collatorum à nobis diſpoſita ſunt: ita tamen vt omnibus per propria præcepta pronunciet: quatenus ſine quolibet iniuſto diſpendio noſtris collatoribus præſentis legis fiat inſinuatio.

TITVLVS I.

DE HAEREDIbus ab inteſtato venientibus a, & agnatorum iure ſublato.

COLLATIO IX.

Si moriens deſcendentes reliquerit, præferuntur parentibus & agnatis & cognatis ex latere, & filij filiorum ſuccedunt in ſtirpes, nõ in capita: ſublata differentia emancipationis & patriæ poteſtatis, agnationis & cognationis. Ange.

Imper. Iuſtinianus A. Petro glorioſiſſ. præfecto ſacrorũ ptoriorũ Orientis.

PLurimas & diuerſas leges veteribus temporibus prolatas inuenientes, per quas non iuſtè differentia ab inteſtato ſucceſsionis inter cognatos ex maſculis & fœminis introducta b eſt: neceſſarium eſſe perſpeximus, omnes ſimul abinteſtato cognationum ſucceſsiones, per præſentem legem clara compendioſaq̃ diuiſione diſponere. Itaque prioribus legibus pro hac cauſa poſitis vacantibus c, decætero ea ſola ſeruari d, quæ nũc cõſtituimus e. Quia igitur omnis generis ab inteſtato ſucceſsio tribus cognoſcitur f gradibus, hoc eſt aſcendentium, & deſcendentium, & ex latere (quæ in agnatos cognatoſq̃ g diuiditur) primam eſſe diſpoſuimus deſcendẽtium ſucceſsionẽ h. Si quis † igitur deſcendentium fuerit ei, qui inteſtatus moritur, cuiuslibet naturæ aut gradus, ſiue ex maſculorum genere, ſiue ex fœminarum deſcendens, & ſiue ſuæ poteſtatis, ſiue ſub poteſtate ſit: omnibus aſcendentibus & ex latere cognatis præponatur. Licet enim defunctus ſub alterius poteſtate fuerit: tamen eius filij cuiuslibet ſexus, aut gradus ſint, etiam ipſis parentibus i præponi præcipimus, quorum k ſub poteſtate fuerit, qui defunctus eſt, in illis videlicet rebus, quæ ſecundum noſtras alias leges patribus non acquiruntur l.

† Cõcor. C. Raynutius. iũcta glo. ſuper verbo clare. extra. de teſt.

g Cognatoſque. cognati ex ẽte matris agnati ex agnate patris: vt inſti. de le. ag. ſuc. in princi.

h Succeſsionem. in hoc lex xtj. tab. mutatur: vt inſti. de hære. quæ ab inteſt. §. primo.

i Parentibus. nõ ſolũ agnatis & cognatis ex latere: vt hic, & C. de ſecundnupt. l. ſi quis prioris. in prin. & C. de bo. quę li. l. qđ ſcitis. & inſtit. de gra. co. §. repetitis. ſed cum pater ſit in primo gradu, vt ſi. ius: quare non ſic cito admittit, vt filius? Reſpõ. propter cõmune votum naturæ, quod vult potius deſcẽdere quã aſcendere: vt ff. de bon. dã. l. cũ ratio. & ff. ſi ta. te. nullæ ex. l.j. & vnde. lib. l. ſcripto hęrede. ĩ fi. & ff. de ĩo ff. teſt. l. nã & ſi parẽtibus. & Paulus ait, ſi filius, ergo hęres per Deũ. Itẽ in quo peculiodices loqui in caſtrẽſi vel quaſi? videtur qđ non, cum filio inteſtato moriẽte patre iure peculij occupet omnia bona: vt ff. de caſtrẽ. pecu. l. ij. Itẽ in aduẽtitio nõ, nã in eo etiã ſi expreſſe diſponeret, diſpoſitio nõ teneret: vt C. de bo. q̃ li. l. fi. §. filiis. multominus in profectitio qđ pater, vt peculium ſeruis occupat poſt filij mortẽ: vt inſti. q. nõ eſt p. fa. teſta. §.j. & ſic in nullo? Rñ. i caſtrẽſi & quaſi aduẽtitio loqtur. nec obſtãt iura p̃dicta: q̃a in eo, q̃ diẽt partẽ occupare prædicto modo corriguntur per id quod hic dicit. in profectitio aũt nõ: vt ĩ. eo. §. et ſic nota. quod ✻ hodie filius fa. habet hęredem ab inteſtato deſcendentẽ: ſed ſi non eſt deſcendens, habet aſcendentem hæredem: vt. ĩ. proximo. §.

✻ Filiuſfamil. hodie hæredem habet etiam ab inteſtato deſcendens.

i Quorum. ſ. parentum.

k Acquiruntur. vt ſunt caſtrenſia & quaſi aduẽtitia ratione

ratione proprietatis: vt C. de bo. quæ libe. l. cum oportet. in prin. & §. j. & ij. & instit. per quas perso. no. acquir. §. igitur. vsusfructus autem aduentitiorum patri dum vixit seruatur: licet filius decedat, vt hic subiicit.

† Ex hoc text. sumpta est auth. quæ est super l. si autem. C. de legi. hęr. & incipit, post fratres.

a In vsu. i. in vsufru. nam nudus vsus minus esset: vt instit. de vsu & habi. §. minus.

b Nostras. f. prædictas cũ oportet: vt institu. per quas perso. no. acquir.

c Antiquitas. vt instit. de hæred. quæ ab intest. §. cum filius. & de suis & le. l. ij. & sic in stirpes inter descendentes diuiditur hęreditas sed inter transuersales non. sed in capita: vt instit. de legi. ag. suc. §. hoc etiam in fin. §. & hoc iure veteri. Hodie verò vsque ad fratres & filios eorum in stirpes diuiditur, vltra in capita, & seruatur ius antiquum: vt j. eo. §. sinautem defuncto.

d Descendãt. hoc non erat necesse dici: quia iã erat correctum per id quod est. ſ. de trien. & se. §. neque. col. iij. vt dixi. ſ. ea. in princi. Accursius.

e Potestatis. hic adiicit Irn. solã naturali causã inspecta. Vnde quæritur, an successio ad optiuorum sit sublata. Et dic quod non: quia verbum sola, tollit differentiam sexus & patriæ potestatis tm. sic & C. de iurisd. omnium. iudi. l. ij. Item not. quod hic corrigit totus ille titulus. ff. de coniun. cũ emã. li. quo cauebat, vt si habeo filiũ emancipatũ & ex eo nepotem in potestate quãuis iure prætorio solus filius mihi succedat in specto iure ciuili, scili-

Nam in vsu [a] harum rerum qui debet acquiri aut seruari, nostras [b] de his omnibus leges parentibus custodimus: sic tamen †, vt si quẽ horũ de scendentium filios, relinquentem mori contigerit, illius filios, aut filias, aut alios descendentes, in propriũ parentis locum succedere, siue sub potestate defuncti, siue suæ potestatis inueniantur: tantam de hæreditate morientis accipientes partem, quanticunque sint, quantam eorum parens, si viueret, habuisset: quã successionem in stirpes vocauit antiquitas [c]. In hoc enim ordine gradum quęri nolumus, sed cum filiis & filiabus ex præmortuo filio, aut filia nepotes vocari sancimus: nulla introducenda differentia, siue masculi, siue fœminæ sint: & seu ex masculorum seu fœminarum prole descendant [d]: siue suæ potestatis [e], siue sub potestate sint constituti. Et hæc quidem de successionibus descendentium disposuimus. Consequens autem esse perspeximus, & de ascendentibus constituere, quomodo ad descendentium successionem vocentur.

Parentes succedunt descendentibus liberis ipsorum descẽdentium non extantibus, gradus prærogatiua seruata. Si verò parentes eundem gradum obtinent: æqualiter admittuntur: cum quibus fratres ex vtroque parente coniuncti defuncto vocantur: nec patri vsus fructus patronis eius filijs cõtingentis acquiritur. Barto.

Si igitur † defunctus descendentes quidem non relinquat hæredes, pater autem, aut mater, aut alij parentes [f], eis superstint: omnibus ex latere cognatis hos præponi sancimus: exceptis solis fratribus ex vtroque parente coniunctis defuncto, sicut per subsequentia declarabitur [g]. Si autem plurimi ascendentium viuunt: hos præponi iubemus, qui proximi [h] gradu reperiũtur, masculos & fœminas, siue paterni, siue materni sint. Si autem eundem habent gradum, ex æquo inter eos hæreditas diuidatur: vt medietatem quidam accipiant omnes à patre ascendentes, quanticunque fuerint: medietatẽ verò reliquam à matre ascendentes, quantoscunque [i] eos inueniri contigerit. Si verò cum ascendentibus inueniantur fratres, aut sorores ex vtrisque parentibus [k] coniuncti defuncto: cum proximis [l] gradu ascendentibus vocabuntur. Si autem pater aut mater fuerint: diuidenda inter eos quippe hæreditate secundum personarum numerum, vti & ascendentium & fratrum singuli æqualem habeat portionem: nullum vsum [m] ex filiorum aut filiarum portione in hoc casu valente patre sibi penitus vendicare: quoniam pro hac vsus portione, hæreditatis ius & secundum proprietatem per præsentem dedimus legem: differentia nulla seruãda inter personas istas, siue fœminæ, siue masculi fuerint, qui ad hæreditatem vocantur: & siue per masculi, siue per fœminæ personam copulantur: & siue suæ potestatis, siue sub potestate sint eius, cui succedunt fratres †. Reliquum est, vt

cet legis xij. tabu. solus nepos: vt instituit. de hæred. quæ ab intest. §. emancipati. tamen vtrunque simul vocauit tit. prædictus: vt ff. de coniun. cũ emancipat. li. in titulo. & l. j §. j. nam cum hodie nulla sit differẽtia, vt hic dicit: cessat prædictus titulus.

f Parentes. quos accipe in infinitũ: vt ff. de in ius voc. l. quique. ſ. parentes. licet quidam vsque ad tricesimum superiores verò maiores dicuntur, inspecta cõsuetudine Romanorum: vt ff. de gra. cog. l. iuris cõsultus. §. parentes. Accursius.

g Declarabitur vt j. eo. §. si verò cũ ascendẽtibus. Acc.

h Proximi. ergo auum maternũ excludit pater, cũ mater nõ supersit. sed aliud in descendentibus, cũ habeo filiũ & ex alio præmortuo nepotem: vt ſ. eod. §. sic tamen.

i Quantoscunq. vnde si paternus auus ex vna pte est, ex altera maternus auus & aula: tantũ hic solus, quantum illi duo habet.

k Vtrisque parentibus. i. ex patre & matre.

l Proximis. proximum accipe quẽ nullus præcedit: vt ff. de verbo. sig. ni. l. proximus. Sed quidam dicũt cum patre & matre tantũ, vt hi proximi tantum vocẽtur, & sic dicunt fratrẽ repellere auum: cũ pater cũ quo admittitur, repellat dictũ auũ: vt arg. ff. de diuer. & tẽp. præscri. l. de accessionibus. vt hic, & C. de legi. hę. re. l. in successione. sed secũdum primũ dicitur. l. de successione esse correctã per istam.

Proximus quis dicatur.

m Vsum. i. vsumfructũ. Et sic no. q. licet generaliter in aduenti

† Contra hoc cum hoc tex. glo. j. in c. fi. extra, de pigno.

† In vestitis scriptis nõ habet vox fratres. Vsumfructum habet pater in aduentitiis filij

aduētitiis patri q̃ratur vsusfructus: vt C. de bon. quæ lib. l. cum oportet. tamen hic fallit: & alias vt dixi. §. vt hi ceat matri & auiæ. in fi. j. respon.

Iura duo fortiora sunt vno.

a Natos. potiores sunt ergo q̃ duplici iure vtuntur, quàm qui vno: vt §. de consan. & vteri. fratribus. §. j. & §. fi. colla. v.

b Vocauimus. vt §. proxi §.

c Fratres fuerint. Not. si fuerint fratres. per hoc notatur, q̃ filij fratris defuncti vocantur in stirpes, quando cum patris succedunt suo patruo. si vero nullus frater supereſt defuncto, sed filij fratrum: hi forte in capita vocabuntur. Azo.

Ex hoc §. tracta. est authē. cessante quæ est. C. de legit. hæred.

d Sed cōtra dico. vt arg. j. eo. §. si vero. in princ. nā innuit idē esse si soli sunt fratrum filij in eo, quod dicitur, si vero neq;, &c.

Adde q̃ idem tenet Azo ipse in authen. cessante. C. de leg. hær. quod nō omnino displicet Gloss. in §. hoc etiā. insti. de leg. agn. suc. Cōtra vero sentiunt Dy. Cy. Ia. ab Aret. in d. authenti. cessante. quoshic sequitur Bart. quē rideto, & Salice. in d. authen.

Theiois i. patruis vel auūculis. sed videtur fratres solos vocari vt insti. de leg. agn. suc. §. hoc etiam. in fin. qui est cōtra. Solu. hæc illam corrigit.

e Parentum. & ita in stirpes. Sed contra insti. de leg. agn. suc. §. hoc etiam in fi. vbi dicit in capita. Solu. hæc corrigit illam, &c.

f Nulli. sic ergo priuilegiū ad aliū non transit: vt ff. quod cum eo. l. sed si. §. soli. & ff quarum rerum ac. non datur. l. j. §. penul. & ff. de re iudica. l. & si fidei iussor. & ff. pro socio. l. verum. in fi. j. respon.

g Sicut iam dixi mus. vt §. e. §. si vero cum ascendentibus.

h Nullo modo. sed hodie vocātur etiam cū theiois & auis: vt in authen. vt fra. fil. j. rū. quæ est contra. Solu. hic

tertium ordinem decernamus, qui vocatur ex latere, & in agnatos & cognatos diuiditur: vt etiam hac parte disposita, vndique perfecta lex inueniatur.

Non existentibus descendentibus, vel ascendentibus vocantur fratres vtrinque coniuncti: quibus non extantibus vocantur coniuncti ex vno latere tantum: & existentibus vtrisque vocātur ex vtroque latere coniuncti ipsi & eorum filij, exclusis coniunctis ex vno latere tantum. Item filij fratrum vna cū alijs vocantur: alij autem excluduntur. Angel.

Si igitur † defunctus neq; descendentes, neque ascendentes reliquerit, primùm ad hæreditatem vocamus fratres & sorores ex eodem patre & ex eadem matre natos a: quos etiam cum patribus ad hæreditatem vocauimus b.

His autem non existentibus, in secundo ordine illos fratres ad hæreditatem vocamus, qui ex vno parente coniuncti sunt defuncto, siue per patrem solùm, siue per matrē. Si autem defuncto fratres fuerint c, & alterius fratris, aut sororis præmortuorū filij: vocabuntur ad hæreditatem isti, cùm de patre & matre theiois d masculis & fœminis, & quanticunq; fuerint, tantum ex hæreditate percipient portionem, quantam eorum parens futurus erat accipere, si superstes esset. Vnde consequens est, vt si fortè præmortuus frater cuius filij viuūt, per vtranq; partē nunc defunctæ personæ iungebatur, superstites autem fratres per patrem solùm forsan, aut matrem ei iungebantur: præponantur istius filiis propriis theiois, licet in tertio sint gradu, siue à patre, siue à matre sint theioi: & si ue masculi, siue fœminæ sint, sicut eorum parens præponeretur, si viueret.

Ex diuerso siquidem frater superstes ex vtroque parente cōiungitur defuncto, præmortuus autē per vnum parentem iungebatur: huiusmodi filios ab hæreditate excludimus: sicut ipse si viueret, ab hæreditate excludebatur. Huiusmodi verò priuilegium in hoc ordine cognationis solis præbemus fratrū masculorum & fœminarum filiis, aut filiabus, vt in suorum parentum e iure succedant. Nulli f alio omnino personæ ex hoc ordine venienti, hoc ius largimur. Sed & ipsis † fratrum filiis tunc hoc beneficium conferimus, quādo cum propriis vocātur theiois masculis & fœminis, siue paterni, siue materni sint.

Licet fratres ex vtroque latere coniuncti vnà cū ascendentibus vocentur: tamē filij fratrum non succedunt. Ange.

Si autem cum fratribus defuncti etiam ascendentes (sicut iam diximus g) ad hæreditatē vocantur: nullo modo h ad successionē ab intestato fratris aut sororis filios vocari permittimus, neq; si ex vtroque parente eorum pater, aut mater defuncto iungebatur. quandoquidem i fratris & sororis filiis tale priuilegiū dedimus, vt in proprium parentū succedentes locū, soli in tertio constituti gradu, cū iis, qui in secundo gradu sunt, ad hæreditatem vocentur.

Illud palàm est, quia theiois defunctis masculis & fœminis, siue à patre, siue à matre, præponuntur, si etiam k illi tertium cognationis similiter obtineant gradum.

Si non sunt fratres, nec filij fratrū: vocantur cæteri agnati & cognati secundū gradus prærogatiuā in capita: sublata differētia agnationis & cognationis. An.

Si verò neq; fratres, neq; filios fratrum (sicut diximus) defunctus reliquerit: oēs deinceps à latere cognatos l ad hereditatē

corrigitur.

i Quandoquidē. id est, quia. ratio enim erat, qa vocatur frater cū ascendentibus: quod est contra ius cōmune huius constitutionis, quæ tres tantā facit ordines succedentiū: vnde ad consequentiam nō producūtur. & hoc hic dicit: arg. ff. de legi. & senatusco. l. q̃ vero cōtra rōnem.

k Si etiam. i. quāuis. sed quære, cum in eodem sunt gradu: Rñ. isti vocantur cum fratribus defuncti, q̃ pro certo repellunt patres patruos, & auunculas, & amitas, & materteras. ergo & isti nepotes debent repelliere.

l Cognatos. sed vsque ad quem gradum? nunquid septimum, vt olim? Rñd. quia sic esset differentia inter agnatos, qui vsq; ad x. vocantur, & cognatos: sed trahe omnes ad x. cum debeas successiones dilatare: vt insti. de succes. co. §. fi. & de bo. poss. §. adhuc autem.

† Pugnāt hoc loco vulgata cum Gregis. §. eo. §. si igit cū. §. sicum ascendentibus. sed cui potius habēda fides, pronunciare, nō ausim. certe Græca videntur æquitatis ratione niti.

Cogna

vocamus secũdum vniuſcuiuſq; gradus prærogatiuã, vt viciniores gradu, ipſi reliquis præponantur. Si autem plurimi eiuſdem gradus inuenian tur, ſecũdum perſonarum numerum inter eos hæreditas diuidatur: quod in capita noſtræ leges appellant. Nullam verò volumus eſſe differentiam, in quacunq; ſucceſsione, aut hereditate inter eos, qui ad hæreditatem vocãtur, maſculos ac fœminas, quos ad hæreditatem communiter definiuimus vocari: ſiue per maſculi, ſiue per fœminæ perſonam defuncto iungebãtur: ſed in omnibus ſucceſsiõibus agnatorum cognatorumq; differentiam vacare præcipimus, ſiue per fœmineam perſonam, ſiue per emancipationem, ſiue per alium quemlibet modum prioribus legibus tractabatur & omnes ſine qualibet huiuſmodi differentia ſecundum proprium cognationis [a] gradum ad cognatorum ſucceſsionem ab inteſtato venire præcipimus.

Tutela legitima defertur ſecundum gradum & ordinem, quò ad hæreditatem vocantur, ſi idonei ſunt: agnationis & cognationis differentia ſublata, regulariter mulieribus expulſis, exceptis matre & auia: quæ omnibus ex latere venientibus præferuntur, ſolis teſtamentarijs eas præcedentibus, pluribus autem in eodem gradu exiſtentibus, magis idoneus eligendus eſt, tutelæ periculo omnibus imminente: legibus, quæ de hæreticorũ ſucceſsione loquuntur, firmis manentibus. Bar.

Ex his † autem, quæ de hæreditate diximus, & diſpoſuimus: & quæ de tutela ſunt, manifeſta conſiſtunt. Sancimus enim, vnumquemq; ſecundum gradum & ordinem quo ad hæreditatem vocatur, aut ſolum, aut cum aliis etiam functionem tutelæ ſuſcipere: nulla neque in hac parte differentia introducenda de agnatorum [b] ſeu cognatorum iure: ſed omnibus ſimiliter ad tutelam vocandis, quique ex maſculorum, quiq; ex fœminarum pro le deſcendunt minori conIuncti. Hoc autem dicimus, ſi maſculi, & perfectæ ætatis ſint, & nulla lege prohibeantur tutelam ſuſcipere: neque excuſationem competente ſibimet vtantur. Mulieribus enim etiam nos interdicimus tutelæ ſubire officium, niſi mater † aut auia [c] fuerit. His enim ſolis ſecundum hæreditatis ordinẽ [d] & tutelam ſubire permittimus, ſi inter geſta [e] & nuptiis aliis, & auxilio Velleiani ſenatuſconſulti renunciant [f].

Hæc enim ſeruantes [g] omnibus à latere cognatis, quò ad tutelam præponuntur, teſtamentariis ſolis tutoribus præcedentibus eas. defuncti nanq; voluntatem & electionem præponi volumus. Si autem [h] plurimi eundem cognationis gradum habentes, ad tutelam vocantur: iubemus communiter conuenientibus apud iudicem, cui huius partis ſolicitudo eſt, vnum aut plures, quanti ad gubernationem ſubſtantiæ ſufficiant, ex ipſis eligi [i], & denunciari: & eum vel eos minoris res gubernare, tutelæ periculo omnibus imminente, qui ad tutelam vocantur, & ſubſtantiis eorum [k] minori ætate tacitè ſubiacentibus pro huiuſmodi gubernatione. Hæc autem † omnia, quæ de ſucceſsionibus ſancimus, obtinere in illis volumus, qui catholicæ fidei ſunt. in hæreticis autem iam à nobis poſitas leges firmas præcipimus eſſe, nullam nouitatem aut immutationem ex præſenti introducentes lege. Quæ igitur per hanc conſtitutionem in perpetuum obſeruandam ſanciuit noſtra tranquilitas, in illis volumus obtinere caſibus, qui à principiis Iulij menſis præſentis ſextæ indictionis ſeu venerunt, ſeu poſt hac emergent. Præcedentes nanque caſus, qui vſque

a Cognationis. quæro ergo an dominus cognato ſerui ſui ſuccedat, cũ nihil niſi natura ſpectetur? Rñ. non: quia nec; per prætorem vocabatur, qui ſolam naturalem cauſam intuebat: vt ff. de grad. l. ij. & inſtitu. de ſer. cog. in princ. & in fine. & repetas hic quæ dixi diligẽter. ff. de conſangui. & vteri. fra. in illa gl. hic diſtingue, &c. col. vj. Accur.

b Agnatorum. olim autem agnatis tantũ dabatur: vt C. de legi. tut. l. j. quæ eſt cõtra: ſed hic corrigit.

c Aut auia. de matre etiã iure veteri dicitur: vt C. quando mu. offic. tut. l. ij. ſed de auia hic addit.

d Ordinem. primo ergo mater, & poſtea auia admittitur. Sed an idem erit in cura, q; hic in tutela dicit? rñ. fic: cũ ſit eadem ratio: vt ar. C. de cura. fur. l cum repudiãte. Item nũquid hæc mater eſt legitima tutrix vel datiua? videtur legitima: vt C. ad Tertyl. l. omnem. ſed à iudice daf: vt hic, cum legitimos nemo det: ſed lex xij. tabu. eos vocat: vt ff. de legit. tut. l. legitimos. Sed dic dici legitimam: id eſt ſecundum legem à iudice datam.

e Geſta. ſcilicet coram iudice.

† Ex hoc §. ſumpta eſt authẽ. quæ eſt ſuper. l. ij. C. offic. fun. põt. & incipit, matri etauiç. & cõcor. glo. vnica ante med. in cap. ex parte M. extra, de appel.

f Renunciant. & omni alij auxilio: vtS. vt ſine prohi. ma. §. ga verò mulqñ. mu. tu. tã. col. vij. quæ renunciatio quo ad matrimonium nõ præiudicat. vt præd icto. §. Sed quoad Velleianum ſic: vt ff. ad Velleia. l. pe. Sed eũ fiat iudici, quomodo agenti proderit? Rñd. ſi actio queratur ex ſtipulatione iudicis, multo magis replicatio: vt ſi opponatur de Velleiano, & replicet aduerſarius de renũciatione: vt ff. rẽ pu. ſal. fo. l. nõ quaſi. Item cõtra. C. de procu. l. alienam. Sol. hic ſpeciale. Accur.

g Seruantes. id eſt, his renunciantes mulieres.

h Si autem. nũc redit ad materiam ſuperiorem. Accur.

i Eligi hęc electio propter cõmodiorẽ adminiſtrationẽ fit vt cõmunis hic, & ff. de adminiſt. tuto. l. ij. Accurſius.

k Horum. tacite obligationis. C. de admini. tu. l. pro officio. Accur.

Veteres

† Cõcor. gl. in cõlecti. circa fin. extra, de arbit. quę hic dicuntur, recitãtur in c. ex parte M. in glo. vnica ante me ibi, hodie tamen per authen. de appella.

† Facit ad hũc. §. c. excõmunicamus circa me. extra, de hæreti. vbi excluduntur à ſucceſsiõe & puniũtur hæretici aliis pœnis in d. c. contentis.

a Veteres leges. vt supra, vt cum de appella. cog. §. si quis de prædictis. & §. generaliter.

VT SPONSALITIA LARGITAS specialis sit contractus, & de diuersis capitulis.

SPonsalitiã largitatẽ. Sponsalitia largitas dicitur hic improprie. i. donatio, ppter nuptias. proprie enim dicetur ꝙ donaret sponsus sponsæ: sed hæc fit ad recompẽsationem dotis: vt hic subiicit, & ſ. de æquali. do. §. j. cumergo hic fit, dicitur specialis contractus: vt hic, & ſ. de nat. lib. in curia depu. in princip. iſ. col. ibi, ex cipimus autem &c. hoc est per se contractus. item & ꝙ in se habet speciale aliqd. nam cũ aliæ donationes exigant insinuationẽ, si fiant vltra quingẽtos solidos: vt institu. de don. §. aliæ. & hæc eadẽ exigebat: vt C. de do. an. nup. l. mi. §. similique modo. nisi esset minor aut fœmina: vt C. de do. an. nup. l. minoribus. tamẽ hæc hodie nõ exigit. & sic aliis nõ connumeratur. i. assimilatur in hoc. Itẽ nec in hoc: quia alia est simplex: hæc ob causam: vt ff. de do na. l. j. Ac.

Donatio quingentos aureos excedens debet insinuari.

b Apud virum. Quid est hoc dicere apud virũ? Rñ. ꝙ reuocare nõ potest. Item si factum est hincinde factũ in casu alicuius eorũ premoriẽtis: lucrabitur qlibet secundũ pactum: siue fuerit insinuatũ, siue nõ, ꝙ hãc authẽ. sed in hoc hodie corrigitur. nã si vir nõ insinuet, & pacta dotalia cedant parti, viri: nullã habẽt exactionẽ pro eo ꝙ excesserit & insinuatũ nõ fuit: vt ſ. vt frat. fil. succeſſ. §. illud quoq.

ad memoratum tempus pertransierũt, secundum veteres leges [a] incidi præcipimus. Tua igitur gloria per præsentẽ legem à nobis disposita, ad omnium cognitionẽ venire procuret. in hac enim regia ciuitate edictis cõsuetè propositis: in prouinciis autẽ præceptis dirigẽdis ad clarissimos præsides earum: vt nulli nostri imperij subiectorum sit ignota nostræ circa eos mansuetudinis prouidentia: ita tamen, vt sine omni dispendio ciuiũ, aut prouincialium, in omni loco præsentis legis fiat insinuatio.

TITVLVS II.

VT SPONSALITIA largitas specialis sit contractus, & de diuersis capitulis.

Sponsalitia largitas, quæ est specialis cõtractus, ex omni parte valet, cuiuscunque sit quantitatis, etiam sine insinuatione. Bartolus.

Impe. Iustinianus A. Petro glorioſi. præt. præfec.

SPõsalitiã largitatẽ [b] contractũ specialem esse, & iudicari, & non aliis donationib⁹ eã connumerari per præsentem sancimus legẽ: quoniam pro ea æqualitas dotis offertur. Siue igitur fiat sub gestis monumentorum eius insinuatio, siue etiam nõ: iubemus, eam per omnia suũ robur habere, tã apud mulierem, quàm apud virum [c], siue ab ipso viro, siue ab altero aliquo mulieri detur seu conscribatur, vel in viri personam donatio fiat [d], quatenus ipsas res in nuptialẽ donationem conscribat [e], & hoc valere præcipimus cuiuscunque sit donatio quantitatis: vel non (sicuti dictum est) insinuetur †.

Minores ex quo possunt testari, possunt libertates relinquere, antiqua lege cessante. Bartol.

Et hoc quoq; præsenti constitutione sancimus, vt licentia sit minoribus in ipso tempore, in quo licet eis testari [f] de alia substantia, etiã suos seruos in vltimis voluntatibus manumittere, nullo eis impedimento ætatis faciendo: sed vacante lege [g], quæ hoc primitus prohibebat.

Si vnum instrumentorum facit mentionem alterius instrumenti, in eo quod de alio instrumento mentionem facit, & non editur, non probat, nisi originale producatur: vel per alias probationes comprobetur. Bart.

Et hoc † insuper iubemus, vt si quis in aliquo documento [h] alterius faciat mentionẽ documenti: nullam ex hac memoria fieri exactionem, nisi aliud documentum [i], cuius memoria [k] in secundo facta est, proferatur: aut alia [l] secũdum leges probatio exhibeatur [m]: quia & quãtitas [n], cuius memoria facta est, pro veritate debetur. hoc enim etiam in veteribus legibus [o] inuenitur.

Appellationis tempus ipso iure non concurrit, si per iudicem stetit quominus causam examinet, & sententiam proferat. Bartolus.

d Fiat. hoc pactum scilicet quatenus &c. Accurſ.

e Conscribat. ſ. vir.

f Testari. quod est in quatuordecim annis: vt ff. de test. l. qua ætate. & C. de testa. l. ſi frater.

g Lege. Aelia Sentia: vt inſt. qui ma. non poſſ. §. eadem lege, & iure medio: ꝙ ibidem dicitur. Et nota ꝙ hic loquitur in vltima volũtate: & li ber inſtitutionũ ſimiliter. vnde patet legem Aeliam Sentiam non esse correctam etiam inter viuos facta manumiſsioneà minore.

h Documento. priuato. secus forte si publicum alterius publici faciat mentionem secundum Al. quia tunc creditur exemplo. arg. ſ. vt fra. fil. §. il. lud. & ff. de admi. tu. l. chirographis. Sed tu dic secundũ Ioann. etiam si publicum sit exemplificatum. nã ad hoc creditur exemplificatio: quia si contineatur in alio, & potest esse quod in originali erãt aliæ literæ vel cancellationes, quæ non continentur in exemplo, vnde non probatur plene ꝙ exemplum: vt hic, & C. de edend. l. procurator. & ff. familiæ erciſcun. l. ſi quæ. & l. Pomponius Philadelphus. & de fide inſtru. l. iſ. nisi originale sit officio iudicis ordinarij publicatum. & sic in telligitur. ſ. vt frat. fil. §. illud. & ff. de admini. tu. l. chirographis. Acc.

† Multa hoc loco desunt, quæ ex Haloan. versione supplenda sunt.

† Facit ad hunc §. c. j. extra, de fide inſtr. & ex hoc §. extracta est authen. C.

i Aliud documẽ tũ. ſ. originale. Ac.

k Memoria. id est mentio.

l Alia. puta per testes.

m Exhibeatur. hoc quod &c.

n Quia & quantitas. scilicet hæc.

o Legibus. vt ff. fa. erc. l. ſi quæ cautiones. & ff de fide inſtru. l. iſ. & C. de edẽ. l. procurator. & ff. quemadmod. testa. aper. l. ſi. Acc.

Hoc quoq; sancimus, vt si quando appellatione secura, in nouissima inducia-rū [a] die [b], aut pars vtraq;, aut solus, qui appellatione vsus est, occurrerit, & suā præsentiam manifestauerit iudici futuro appellatiōis examinare [c] iudiciū, aut cōsiliariis eius, aut qui lites intromittunt, & iudex eum in definitis diebus suscipere differat: nullū præiudicium [d] partibus [e], aut vni earū ex hoc penitus fieri, sed & post hoc examinari [f] appellatiōes huiusmodi, & sententia legitima terminari.

A sententia præfecti prætorio appellari non licet: sed supplicari intra decem dierum numerum. quæ sententia executioni mandari debet fideiussione præstita, supplicatione porrecta: aliter non, retractationis iure illi seruando, qui se grauatum putauerit. Bartolus.

Aliud † ad hoc capitulū nostra indigens [g] prouidentia prospeximus emendare. quia enim nostræ [g] leges decernunt, si quādo gloriosissimi præfecti sacrorū prætoriorū sententiam protulerint, nullā appellationē aduersus eā offerri: sancimus, quoties sententia gloriosissimorū præfectorum cuiuscunq; regionis proferatur, & vnus forsan litigantiū putauerit se grauari: habere eū licentiam petitionem [h] offerri gloriosissimis præfectis, qui sententiam protulerunt, aut eorū consiliariis, aut causas introducētibus [i], intra decē dierum inducias post [k] prolatam sententiam: vt hoc subsecuto, non aliter executioni sententia cōtradatur, nisi prius fideiussiones dignas præbuerit victrix pars tātæ q̄titatis, quāta fuit condēnatio: vt si post hāc retractationē modo legitimo procedente sententia resoluat: res ei cū augmētis legitimis restituatur. Si verò intra memoratas decē dierū inducias post prolatā sententiam non obtulerit libellū is, qui putat se læsum: iubemus, causę executionem sine fideiussore procedere: retractationis iure seruando [l] illi, qui se grauatum putauerit.

Si minor restitutionem petit, vt se ab hæreditate abstineat: creditores in presentia constituti vocandi sunt: omnibus autē vel quibusdam in absentia constitutis, & legitimè expectatis, restitutio nihilominus indulgenda est, curatore bonis dato, & bonorum inuentario facto. Barto.

Ad hæc quoque sancimus, vt si contigerit minores velle se abstinere ab hereditate in se deuoluta, & à se suscepta [m]: si quidē omnes creditores præsentes fuerint in illis locis, in qbus in integrū restitutio postulat, vocētur à iudice creditores [n], & præsentibus oībus † ab huiusmodi hæreditate se minores abstineant. Si verò omnes, aut aliq [o] creditorum absentes fuerint: iubemus minores volentes hoc agere, locorum iudicē, in qbus ipsi degunt, adire: illum verò per consuetas citationes vocare creditores. & si intra spatiū triū [p] mēsiū nusquā [q] appareant creditores, licere minoribus appellat? Resp. absit: cum sint minores: vt ff. de ap. §. fi. sed princeps tantū vel cui ipse cōmittet: vt ff. de mi. l. minores. in princi. & §. pe. Ac.

[k] Inducias post. mādatur ergo sententia executiōi interim. sed cōtra in appellatiōe seruat: vt ff. nil inno. app. penden. & in tit. & in tex. nisi in casu: vt j. de sanc. epis. §. œconomus. est & alia differētia quare pōt bis appellari: sed supplicari semel tantū: vt C. de preci. imper. offe. l. si quis aduersus.

[l] Seruādo. intra biēniū: vt C. de sanctē. præfe. præto. l j. quæ est contra. sed ibi biennium post sentētiam datur, & post publicationē: hic autem dantur decē dies ante supplicationem. Acc.

[m] A se susceptā. q̄ faciunt quando que: vt C. si minor se ma. di. per totū: vt quia sit litibus & sumptibus impedita: vt ff. de mino. l. minor. xxv. ann. Accurs.

[n] Creditores. idē in legatariis: quia eos hæc res tangit: argu. §. de hære. & Falcid. §. hinc nobis. & C. de authorita. præstan. l. fin. alias non valet restitutio: vt ff. de mino. l. etiam. §. fi.

[o] Aliqui. nō ergo præiudicat q̄ præsentes plures absentib⁹ paucioribus. Argu. contra. ff. de pac. l. maiorem. & l. rescriptum. & de curator. bonorum dan. lege secunda. Sed & hoc dici potest vt absentibus per q̄sentes præiudicetur, dūmodo vocentur absentes. Acc.

[p] Trium. Quare trium? Rīdeo, sic video & alias: vt §. de litigatoribus. §. omnem. & §. vt cum de appel. cogno. §. sed hoc præsenti.

[q] Nunquam. aduerbium loci.

† Cōcor. in c. si autem. iū ctā gl. penult. extra, de rescriptis.

† ex hoc §. est extra ctā authē. quæ est super l. fi qs. C. de precib. imper. & incipit, quæ supplicatio. & con. cor. ca. ad audiētiā. in glo. sup verbo, in irritū. ibi. ni fuerit appellatū. extra, de rescriptis.

Appellari potest bis.

† Cōcor. c. j. cū glo. super verbo, cōstituit extra de testi. Absentibus per præsentes præiudicatur.

[a] Induciarum. i. fine biennij.

[b] Die. s. anno secundo in fi. & hoc innuit verbum illud inferius. s. in definitis diebus.

[c] Examinare. scilicet velle.

[d] Præiudicium. siue ergo stet per Imperatorē qui iudex sit appellationis: vt §. de ap. §. j. siue per alium iudicem: vt hic nō curzit tempus quantū ad effectū: quia datur restitutio: vt ff. quibus ex cau. ma. l. sed & si per. §. ait prætor. & hoc in causa appellatiōis. In causa verò principali triennio tantum durat, q̄cquid contingat: vt C. de iud. l. properandū. Sed quid si steterit per aliū? Rn. nihilominus currit tēpus, sed agitur contra eū de dolo: vt ff. de do. l. arbitrio. §. dolo. sed si ille nō esset soluendo, restitueretur ad li. vt ff. de eo per quem fac. erit. l. fi. Acc.

[e] Examinari. imo videtur q̄ nō: vt §. de iis qui ingre. ad app. quæ est cōtra. Sol. ibi per partes stetit, hic per iudicem. arg. ff. qui. ex cau. ma. l j. §. pe. & l. sed & si. §. ait prætor. & ff. de dā. infec. l. si finita. §. eleganter. & ff ne vis li. & qui. l. fi. §. fi.

[f] Indigens. scilicet capitulum.

[g] Nostræ. vt ff. de offi. præ. præto. l j. §. j. & C. de sent. præf. præt. l j.

[h] Petitionem. id est, libellū. sed supplicatio tāū principi fit facienda: & sic correctæ sunt leges. quæ dicūt supplicari præfecto: vt C. de p̄ci. impe. offe. l. si quis. & de sent. præ. præto. l j. Sed dico q̄ inter hanc petitionē & illam supplicationē nulla sit dīa: nec sit necessari⁹ libellus.

[i] Introducentibus. qui referendarij dicūtur: vt j. vt litig. iur. §. fi. & §. de referen. sed an ipsi cognoscent de

a Mobiles. niſi quædam perierint per imbecillitatẽ ætatis: vt ff. de minor. l. ait prætor. §. fin.

b Custodiri. ſ. custodiendo curatorem: vt ff. de curat. bo. dan. l. j.

c Agnoſcẽs. quocunq; modo ſciat. ff. de pe. hær. l. item veniũt. §. petitam. in fi. Et ſic no. ſcitiam ſuam ei nocere: vt ar. C. de nup. l. ſi vicinis. ſed ex quo tempore hoc tẽpus x. & xx. an. computatur? quidã diſtinguunt ſi poſſeſſor velit vti acceſſione ſui authoris: tunc ex tẽpore quo poſſedit anteceſſor qui fuit malę fidei: & tũc xxx. an. nõ ex tempore ſcitiæ domini. ar. C. de præſcr. long. tẽp. l. j. & ff. de acq. poſſ. l. Pomponius.

d Contestatus. ex miſsiõe executoris: vt C. de præſcri. xxx. an. l. cum notiſsimi. & l. ſicut. & de his hic fit mẽtio.

e Poſsidet. ſ. qđ præſcripſerit, & qđ ſubiicit quando. i. quia, vel temporaliter. Et ſic not. hodie, quod mala fides venditoris emptori nocet hoc casu olim cõtra: vt ff. de publica. l. eã. §. p̃tor. & C. de p̃ſcri. long tempo. l. j. & de peri. & cont. rei vẽdi. l. dolũ. Accur.

f Abſens fuit. vt duplicetur tempus abſentiæ: vt ſi abſens fuit quinquennio, ei dentur iterũ quinque anni poſt reuerſionẽ: & hoc quando ex volũtate abeſt. ſi autẽ ex neceſsitate: tunc ipſo iure nõ currit vel reſtituitur: & dic de qua abſentia hic loquatur. ſ. de ea, quæ eſt de vna in aliam puinciam: vt C. de præſcrip. long. tẽp. l. ſi. & facit ad hũc §. ff. quibus, ex cau. ma. l. necnon. §. ſi quis ſæpius.

g Hanc legem. vt C. de teſta. l. iubemus.

h Voluntatem, q̃ eſſet neceſſe, ſi teſtaretur per nuncupationem.

i Priſcam. vt in l. illa quæ eſt. C. de teſt. l. hac conſultiſsima. nam per illã nõ cogebatur ipſe vel teſtes ſcribere nomen hæredis.

k Inſcripſerit. dũmodo ipſe expreſſerit: quod eſt ſcribendum ſecũdum quoſdam. ſi igitur nutu exprimat, nõ valet ſecundũ eos. Ar. cõtra. ff. de leg. iij. l. nutu. ſatis cũ exprimit, cum annuit.

l Legem vero. ſic eſt. §. in collat. v. in conſtit. vj. vt decætero commutationes. cõtra. Sol. hæc corrigit.

m Peruenerunt. ne per conſequentiam res eccleſiæ alienentur.

Aliena

Tracta de hac materia in cap. ij. extra, de offic. iudi. vbi de hoc vide in gl. ſuper verbo propoſitur.

Mala fides venditoris emptori nocet.

x hoc §. ſumpta eſt authẽt. quæ eſt ſu per l. j. C. de præſcr. long. tẽp. & incipit malæ fidei poſſeſſore & facit ad hũc §. glo. in vltima die ſciat: ij. in med. in ca. vlti. extra, de præſcript.

ſine periculo ab huiuſmodi hęreditate abſcedere. Iudice prouidente, apud quem igitur in integrum reſtitutio, vbi debeãt hæreditariæ res mobiles [a]: & immobiles cuſtodiri [b]: quãtitate quippe harum, publica deſcriptione ſub geſtis monumentorum manifeſtanda.

Habens titulum & bonam fidem à malæ fidei poſſeſſore præſcribit inter præſentes ſpacio x. annorum, & xx. inter abſentes, ſi verus dominus hanc poſsidere ſciuit, & ipſum nõ inquietaut. Sinautem ignoraut: tunc non præſcribit niſi ſpatio xxx. an. Item ſi quis fuerit præſens certis annis, & certis abſens: ſuprà decennium ad præſcriptionem complendã adiici debent tot anni, quot fuit abſens. Angel.

Rursus ſancimus, vt ſi quis mala fide rem poſſidens, aut per venditionem, aut per donationẽ, aut aliter hanc rem alienet: qui verò putat eaſdẽ res competere ſibi, hoc agnoſcens [c] intra decẽ annos inter præſentes, & viginti inter abſentes non conteſtatus [d] fuerit ſecundum leges emptorẽ, aut donationem accipiẽtem, aut illum, ad quẽ res alio quolibet modo tranſlatæ ſunt: eum, qui tales res habet, firmè eas habere, poſt decennij videlicet inter præſentes, & vicennij inter abſentes diſcurſum. Si autem ignorat verus alienatarum rerũ dominus, & quia res ei competunt, & quia alienatio facta eſt, nõ aliter excludi hũc, niſi per trigennalem præſcriptionem non valente dicere eo, qui res hoc modo poſsidet: quia ipſe bona fide poſsidet [e], quando ipſe à mala fide poſsidente hoc accepit.

De præſcriptione verò decẽnij hoc ordinare proſpeximus, vt ſi quando quiſpiam in prædicta decennij temporali præſcriptione in quibuſdã quidem annis præſens ſit, in quibuſdã verò abſens: alios tantos ei annos ſuper decennium adiici, quantos ex ipſo decennio abſens fuit [f]. Hæc autem omnia, quæ de temporali præſcriptione decreuimus, non in præteritis, ſed in futuris tantùm poſt præſentem legem negotiis atque cauſis valere præcipimus.

Teſtamentum ſuas vires obtinet, ſiue teſtator per ſe ſiue per alium nomen hæredis ſcribat, vacante lege, quæ contrarium aſſerebat. Bart.

Quia verò ante hanc legem [g] protulimus, vt teſtator aut manu propria aut per teſtes nomina hæredũ ſcribat in teſtamento: agnouimus aũt ex huiuſmodi ſubtilitate plurima teſtamẽta deſtructa, teſtatoribus non valentibus huiuſmodi cuſtodire ſubtilitatẽ, aut forſan nolentibus ſcire aliquos ſuam voluntatem [h]; iubemus licentiam quidẽ eſſe volentibus hoc ſeruare in propriis teſtamentis. ſi enim hoc non obſeruant, ſed ſecundum priſcam [i] conſuetudinem teſtentur: etiam ſic firmum teſtamentum eſſe ſancimus: ſiue per ſe aliquis, ſiue per alterius perſonam nomen hæredis inſcripſerit [k]: ſi omnino reliquam legitimam obſeruationem in teſtamento teſtator obſeruauerit.

Res ab eccleſia in principem tranſlata poteſt à principe in alium tranſferri non obſtante lege in cõtrarium loquente. Bartol.

Legem verò [l], per quam ſancimus non transferri ad alias res, quæ ad noſtrã domũ ex venerabili eccleſia peruenerũt [m],

a Alienari. hoc præceptum est seruandum: & C. de reb. alie. l. fi.

b Alienationem. alienaret aũt legatarius in hęredem, hærede Falcidiã retinente. sed certe imo videtur quod non: quia Fal. ipso iure remanet in bonis hęredis, & in reliqua parte legati dominium in legatarium transit: vt C. ad leg. Fal. l. fi. Respon. hoc facit hic voluntas expressa testantis: ne fiat alienatio. Et sic no. vnũ casum, vbi cessat Fal. S. unt & alij vt si est relictum ad pias causas: vt ĵ. de eccl. tit. §. si aut hæres. Item quãdo testator expressim vetuit: vt ĵ. de hær. & Falci. §. fi. verò expressim. colla. j. Itẽ quãdo quibusdam insolidum soluit hæres: vt ĵ. de hær. & falci. §. non autẽ. alias generaliter habet locũ: vt C. ad l. Fal. l. ij.

Falcidia in multis locum nõ habet.

DE ALIENATIONE, &c.

MVltis. Legibus. s. prolatis: & sic sunt abbatiui absoluti: & dicit de illa, quæ est supra, de non alie. collat j. Item & de illa, de eccl. re. immo. alie. coll. v. Item de illa ĵ. cõst. quę ex adsc. §. fi. Itẽ de illa. C. de sac. sanc. eccl. l. sancimus. & de illis quas nõ habemus.

c Religs. subaudi & aliis cõtractib⁹, q. sunt reliqua administratiõis earũ rerũ. & hoc in titulã alienatio pertinet ad administratorẽ. vt ff ad Treb. l. mulier. Azo. arg. cõtra. ff de offi. p. cõ. l. j. §. j. & hoc si habes in litera, & reliqua administratiõis, &c. si aũt habes, & religs administrationibus planum est.

vacare sancimus tam in iis, quæ iam ad nostram domum legitimè peruenerunt, quàm quæ postea peruenire futura sunt.

Falcidia cessat re à testatore alienare prohibita: his obtinentibus in casibus præteritis in nondum finitis. Bart.

Si quando autẽ aliquis testamenrum faciat, & aliquam rem immobilẽ suæ familię, aut alteri cuicunque personæ nomine legati reliquerit, & specialiter dixerit nullo tempore hãc rem alienari [a], sed aut apud hæredes, aut apud successores illius, cui relicta est, permanere in hoc legato, iubemus Falcidiam legem locum penitus non habere: quoniã alienationem [b] eius testator ipse prohibuit. Hæc autem obtinere præcipimus in illis, casibus, qui nondum iudiciali decreto, aut per amicabilẽ conuentum, aut quolibet modo legitimo decisi sunt. Eminentia igitur tua, quæ per præsentem legem in perpetuum valituram nostra sanxit trã quilitas: edictis quidẽ in hac regia ciuitate propositis præceptis autem ad omnium prouinciarum iudices destinatis, ad omnium notitiam venire procuret.

TITVLVS. LII.

DE ALIENATIONE & emphyteusi, & locatione & hypotheſis, & aliis diuersis contractibus in vniuersis locis rerum sacrarum.

Nulla ecclesia ciuitatis Constantinopolitanæ exceptis quibusdam, quibus conceditur, potest res immobiles, vel quæ inter immobilia computantur, donare aut alienare: nisi fiat alienatio imperiali domus. Ange.

Imper. Iustinianus A. Petro gloriosiſ. Orientalium prætoriorum præf.

MVltis & diuersis legibus [c] super alienationibus, & emphyteusibus, & locatiõibus, † reliquis [d] administratiõibus ecclesiasticarũ rerũ, & de plantantibus [e], præuidimus omnes [f] præsenti comprehendere lege. Sãcimus igitur nullã habere licentiam [g] ordinatores rerum huius regiæ ciuitatis sanctissimæ maioris ecclesiæ, aut orphanotrophĩ, aut nosocomĩ, aut xenodochĩ, aut ptochotrophĩ, aut alterius venerabilis domus in hac regia ciuitate siue in eius finibus constitutæ, exceptis venerabilibus monasteriis [h], aut vendere, aut donare, aut commutare, aut sub alterno [i] dono dare, aut alio quolibet modo alienare rem immobilẽ, aut ciuilem annonã, aut rusticum mancipium, nisi ad imperialẽ [k] domum cõmutatio sola facta est. Sed neq; de colonis [l] iustè dari [m] quidem concedimus. [n] Emphyteuses verò à prædicta sanctissima maiore ecclesia regię ciuitatis & commemoratorum [o] locorum fieri iubemus [p] in personã eius, qui accepit, & aliis duobus deinceps hæredibus & non amplius de sexta parte instantis [q] canonis dimittimus [r] ei, qui emphyteusis iure acceperit.

c De plãtãtibus. s. ipsas ecclesias forte.

f Omnes. s. prædictas leges.

g Licentiã. hoc tetione eo naciter in reb. eccl. clesiastica obserua secundũ rum reri cõsuetudinẽ: vt sle debet con ri debeat earũ alie sentire. natio cõsensu patroni, si qs ibi fuerit: vel plebani, si capella plebanũ habeat. alioqui cum authoritate episcopi: & si non faciat renocatur: cã tñ cognita. s. an decepta † Haloã fit in contractu ecquia reri clesia. Itẽ an pretiũ ecclesiasti fit in eius vtilitatẽ carum alcõuersum, donare minis tra quoq; põt amicis tione pro bene merẽtibus mulgatis, secũdũ Al. Itẽ secũ- ‡ Sic etiã dũ cõsuetudinẽ re- potest magni etiam sine eius numittere cõsensu vel autho- bene meritate solus prælatus dat in feudum. rẽtes vtic. iij. in gl.

h Monasteriis. id ĵ. extra eo est, monasteria possunt alienari secundũ hoc: vt ĵ. eod. §. hoc quidem ibi, in aliis.

i Sub alterno. i. pari donatione: vt in nouellis. eo. tit.

k Ad imperialẽ. vt ĵ. de non alie. §. finimus. colla. ij. & supra, vt decæ. cõmu. in princ. col. v. & sic not. quod priuilegiatus à priuilegiato accipit. Arcontra. ff. de rebus eo. l. si pupillorum. circa princ.

l De colonis. i. adscriptitiis.

m Dari. id est vẽdi vel donari, vel alio modo.

n Concedimus. quia inter mobilia computantur: vt ĵ. de non alie. §. j.

o Commemoratorum. alias memo inter imratorum subaudi, mobilia & prælatos. computa

p Iubemus. i. permittimus.

q Instãtis. s. præsentis pensionis, siue reditus.

r Dimittimus. alias diminuimus.

Pro

a Proastiis. de proximæ villæ agris, vt dicunt: sed magis videtur de remotis dicere: à pro, qđ remotionem significat: vt dicimus in procōsule. Sic enim licere à nominis interpretatione argumētari: vt insti. de do. §. est & aliud. Sed primū verius est, vt innuit litera seq.

b Nominatis. repete & nominatis.

c Siquidem hic reditus. i. proastia. Alb.

d Augmentum. f. fieri potest.

e Quantitate. non dicit de qua. vnde ad arbitrium boni viri dico faciēdū. hoc enim ꝙ sequitur, sicut prædiximus &c. vult ꝙ in sextā partem fiat diminutio. nā illud locum habet quādo aliquos habet reditus: vt §. de non ali. §. si verò cōtra. secundū Al. sed hoc stare nō potest: quia ille. §. si verò. expresse dicit quando nullos habet reditus, fieri tamen cōputationem intra xx. ann. nisi diceres hic in ecclesia Constant. ibi in aliis. Vel dic qđ hic dicit sicut prædictum est subaudi. f. in illo. §. si verò. qui est supra, de non alie.

f Domum. f. priuatam, vt differat à sequenti.

g Peruenire. à Titio puta.

h Personarum. i. morum.

i Ad quos. eis subaudi ad quos &c.

k Recipere. scilicet rem ipsam.

l Soluta. id est, dissoluta.

m Existimant. alias existimauit.

n Si verò quædā. licet materia præsens vsque ad §. & hoc quidem. sit de canoniza. ecclesia tantū Constantinopolitana: vt. j. eo. §. hoc quidem. tamen iste generalis est, vt ex hac litera colligitur: vt j. eo. §. quacunq; ideo. cū no.

o Domorum. prædictarum.

p Depositæ. f. de structæ ad terram.

q In emphyteuses. ppetuas. alias in emphyteusim.

r Perpetuo. hoc expone, vt diximus. §. de non alie. §. alienationis.

s In tertia parte. distinguūt hic qui dam, an ille qui accepit in emphyteusē ruinosam, vult soluere statim, an postea quàm reędificauerit: vt in primo casu fiat diminutio in vj. parte ab eo qđ poterat colligi habitatione constante. ꝙ intelligunt R. & Py. vt tertia pars præstet, & duæ remittantur. Io. econtra. f. vt duæ præstētur: & tertia remittat. si autē à principio soluere nō vult, tūc præstet medietatē adiūctę pensionis: vt si tunc reddebat x. cum erat ruinosa: & nūc lx. additio est in quinquaginta. & sic xxv. dabit annis singulis: vt hic dicit. & hoc eodē casu dabit cōstantem. f. x. & sic xxxv. dabit: vt §. de non alie. §. si verò minui. quæ videtur cōtra. nam cum in hoc eodem casu loquatur, vt hic dicit: videt cōstantē nunc pensionem solui. Sed solue vt dictū est. Sed nō ne secundū prędicta magis grauatur, qui soluit statim, cum tātum ei tertia remittatur, huic autem medietas? Rñ. hoc sibi videtur melius & leuius ꝙ elegerit: vt insti. de act. §. huic.

t Procedat. hinc sumitur authent. si quas ruinas.

v Domorum. nam l. iubemus. C.

v iij de

De competentibus verò proastiis [a] ipsi sanctissimæ maiori ecclesiæ, & nominatis [b] venerabilibus domibus in regia hac ciuitate, aut in eius regione, aut māsione constitutis: iubemus, siquidem [c] hic reditus habeant, integro canone ab iis ordinatoribus, qui regunt ipsa venerabilia loca, emphyteusim hanc secundum prædictum modum accipienti, & aliis duab⁹ succesionibus dari, & nullam omnino releuationem, sed augmentum [d] fieri. Si verò non habeant ipsa proastia aliquos omnino reditus: licentiam præbemus ordinatoribus venerabiliū locorum in alia quantitate [e] hoc (sicut prædictū est) in emphyteusim dare. Si verò cōtigerit quālibet rem ex aliquo prædictorum locorum venerabilium emphyteutico iure datam, aut in imperialem domū [f], aut in sacrum nostrum ærarium, aut in ciuilitatē aliquā, aut in curiam, aut in aliquam venerabilē aliam domum peruenire [g]: licentiam præbemus ordinatoribus venerabilium locorū, à quibus à principio emphyteusis facta est, mox vt peruenerit in vnam prædictarum personarum [h] ipsa emphyteusis, manifestare suam voluntatem intra biennium: & aut ab his derelinqui eandē rē, ad quos [i] peruenit, & annuā pensionem, quæ pacto continetur, inferri, aut hoc recipere [k] emphyteusi soluta [l], eò ꝙ hoc sibi prodesse existimant [m]. Si verò † quædam [n] sunt loca, aut ipsi sanctissimæ ecclesiæ maiori, aut alicui venerabilium domorum [o] cōpetentia, in quibus antiquæ habitationes, depositæ [p] sunt, & ex quibus nullus præbeat reditus: prædictæ verò venerabiles domus, quibus competunt hęc locare, ædificare non possunt, licentiam damus ipsis ordinatoribus earū in emphyteuses [q] perpetuo [r] iure tradere ipsa loca: ita tamē vt emphyteusis in tertia parte [s] pensionum, quæ ex habitationibus adhuc stantibus colligebantur, ex principiis temporis: emphyteuseos procedat [t]: aut si emphyteuta maluerit, magis sub isto pacto accipiat loca, vt primitus ædificet, & ex adiectis illic per æstimationem pensionibus medietatem partis dari venerabili domui, à qua ipsa loca accepit: & hoc fieri concedimus. vtatur ergo huiusmodi emphyteuta, & illic inuenta de depositis habitatiōibus materia. Si verò aliquis valuerit quanlibet rem immobilem nomine vsus accipere à sanctissima maiore ecclesia regię ciuitatis, aut vnius memoratarū venerabilium domorum [v]: non aliter hoc accipiat, nisi aliam rem mox dominꝫ iure præbuerit, ex quo eandem rem accepit, tātum habentē reditum, quantum habeat res, quæ ei datur, & non maioribus fisci prestationibus prægrauatum: vt post eius mortē, aut post tempus, in quo datio vsus conuenit, non transcendentem videlicet accipientis vitam: vtraque res integra, & in dominium, &

* Imo vicinam & admotionem signi ficat. Est enim pro astiū subvrbium.

† Ex hoc §. sumpta est authē. quę est super l. iubemus nullis. C. de sac. can. eccle. & incipit si quas rui nas. quæ authēt. est canoniza §. si quas ruinas.

de sacrosan. ecc. in Constant. ciuitate habet locū sed hęc in aliis ibidem adiacentibus. sed hodie idem est vbiq; vt j. e. §. quæcunq; & facit ad hunc. §. C. de sa. san. ec. l. iubemus. §. fi. & j. de non alien. §. si quis autem voluerit.

a Locationes. f. simplices.

† Sumpta est ex hoc §. authen. quę est super l. iubemus nulli. C. de sac. san. eccle. & incipit. Item prædium. quę authēt. est canoniza. x. q. ij. §. itē prædium.

b Speciale. multò magis generale. nā & per superiorem legem de non alie. specialiter prohibetur: vt ibi dicitur. §. alienationis. & §. si enim. Ac.

c Adimpleatur. q̄d debet fieri: vt hic, & C. de pign. act. l. j. & ff. de pig. l. si is. §. j. & de distra. pig. l. j.

d Et chartularijs. illi qui scribebant ecclesiastica acta, et erant de ipsa ecclesia, & habebant omnia ad manus me lius quā alij. arg. ff. de ed. l. argētarius. §. j. Et sic no. q̄ in omnium presentia fit etiā venditio rei ciuitatis &c. p̄sentibus euangeliis: vt C. de ven. re. ad ciperti. l. fin. lib. x.

Venditio rei ciuitatis fit in omnium præsentia.

e Domibus. id est monasteriis nā inhis exceperat: vt j. eo. in princ.

f Accipere. non admittātur vt quilibet: quod dic vt j. ea. §. œconomus.

g Domibus. in prouinciis cōstitutis, de q̄bus modo incipit tractare.

h Perpetuè. Hic dic vt dixi j. de nō alie. §. alienatiōis.

i Et consensu. sic venditio rei ciuitatis: vt j. dixi, & C. de vē. re. ad ci. perti. l. fi. in fi. & idem in vēditiōe rei, quę fuit curialis, quę fit à curia, vt C. de prędiis curia. l. ij.

k Chartularijs. i. tabellionibus vel scriptoribus.

l Domus siue oratoria. i. ecclesia: vt differat à superiori.

Ordin.

in vsum, in eandem venerabilem domum perueniat. Locationes [a] verò ab ipsis venerabilibus domibus fieri concedimus in quantoscunque cōtrahētibus annos placuerit, non transcendentibus videlicet triginta annorum temporibus. Si verò † contigerit aliquam prædictarum venerabilium domorū nomine fiscalium tributorum, aut alterius cuiuslibet superuenientis necessitatis venerabili domui, pecuniis egere: liceat eius ordinatoribus immobilem rem aut supponere, aut dare in speciale [b] pignus: & creditor possideat, eandē rem, & eius fructus colligat: & reputet sibi tam in his creditis pecuniis, quā in vsuris, nō autem maioribus, quàm quartam partem centesimę. Si verò persoluerint debitum præpositi eiusdē venerabilis domus, aut ex fructibus ad impleatur [c] creditum: redeat iterum res ad venerabilem domum ex qua data est. Emphyteuseis verò & hypothecas & vltra quinquennium volumus fieri à sanctissima maiore ecclesia regiæ ciuitatis cōscientia & consensu beatissimi huius ciuitatis episcopi & patriarchæ, iurantibus præsentibus Deo amabilibus œconomis & chartulariis [d] eiusdem sanctissimæ maioris ecclesiæ, q̄ non ad præscriptionē iuris eius contractus efficiatur. In aliis verò venerabilibus domibus [e], si quidem sint chartularij, ipsos æquali modo iurare præsente eo, qui præest venerabili domui. Si verò non sint chartularij, ab his, qui præsunt venerabilibus domibus propositis sanctis euangeliis, contractū fieri in scriptis cum iureiurando addito huiusmodi instrumentis, q̄ non ad læsionē aut præscriptionem venerabilis domus contractus efficitur. Oeconomis verò, & orphanotrophis, & reliquis venerabilium domorum ordinatoribus, necnon omnibus chartulariis, & parētibus eorum, & filiis & aliis, qui per genus eis, vel nuptiarum iure coniuncti sunt, interdicimus emphyteusim & locationes, siue hypothecas rerum ipsis venerabilibus domibus competentium, aut per semetipsos, aut per interpositam personam accipere [f]: scientibus eis, q̄ si tale aliquid fiat, & hoc inualidum erit: & omnem substantiam, tam eorum, qui accipiunt, quàm œconomorum & chartulariorum, & ordinatorum: quibus secundum prædictū modum coniuncti sunt: in venerabilem domum, de qua rem accipiunt, post obitum eorum peruenire iubemus. Et hoc quidem superiis, qui maioris ecclesiæ sunt & prædictarum venerabilium domorum, quæ sunt in hac regia ciuitate vel eius circuitu adhærentium disposuimus. In aliis verò sanctissimis ecclesiis, & monasteriis, & xenodochiis, & nosocomiis, seu reliquis venerabilibus domibus [g], quę in omnibus prouinciis nostræ reipublicę positæ sunt, verum etiam monasteriorū in hac regia ciuitate & eius circuitu adhærētium, consequenter definire præuidimus. Licentiā igitur damus prædictis venerabilibus domibus, non solū ad tempus emphyteusim facere immobilium rerum sibi competentium, sed & perpetuè [h] hæc eis emphyteutico iure volentibus dari. Et si quidem sanctissimæ ecclesiæ sint vel alię venerabiles domus, quarum gubernationem loci sanctissimus episcopus aut per se, aut per venerabilem chorum clericorum faceret, cum voluntate eorū & consensu [i] fieri huiusmodi cōtractum, iurantibus præsentibus œconomis & administratoribus & chartulariis [k] ipsis venerabilis domus [l], quod ex hac emphyteusi nullum damnum eidem venerabili domui infertur. Si verò ptochia, aut xenones, aut nosocomia, aut reliquæ venerabiles domus sint propriam administrationem habentes: si quidem venerabilia oratoria esse contigerit, cum voluntate maioris partis ibidem ordinan-

a Ordinantium. i. ordinatorum. alias ordinãtium. id est, seruientium. Acc.

b Earundem. f. domorum venerabilium.

c Ad læsionem. Nota aliqua permitti fieri ad vtilitatem, quæ ad damnum non permittuntur: vt hic & ff. de transa. l. cõ hi. §. eam. & institu. de autho. tut. in prin. & ff. de bo. autho. iud. poss. l. prætor. §. meum. Acc.

d Earundẽ. i. domorũ venerabiliũ.

e Res agitur. i. cõ tractus. Al.

Vtilitatis gratia quædã licent, quæ alias non.

f Res. si habet modo talem vel maiorem reditũ quam tunc quãdo ad venerabilem domũ deuenit, alias si minorem parum, tũc tẽpus quod venit cum ea diminutione, de qua hic dicit: vt §. de non alienã. §. ga vero Leonis. si vero multũ diminuta substãtia est ob cladem: tũc serua quo dicitur j. proxi. §. quæcunque, &c. & §. eo. §. si vero. Et not. quod hic sumitur illa authen. perpetua, &c. vsque illuc soluto, &c. reliqua sumitur. §. de non alien. §. quia verò Leonis. & §. si vero. Accursius.

g Superius. vt §. e. §. si vero quædã.

h In his. i. in omnibus aliis per prouinciam cõstitutis.

i Collationibus. ad quę tenentur ecclesiæ: vt C. de sacrosanct. eccl. l. placet. sed hodie non per l. Friderichi. ad decorẽ. §. j. co. x.

k Obnoxij. alias obnoxiæ. Acc.

l In speciali. olim tãtũ generale permittebatur: vt §. de nõ alienan. aut p. §. alienatiõis. & §. si enim. quę sunt cõtra. sed hoc corrigitur & permittitur etiam speciale.

m In vsuris. hoc est in omni debitore & creditore: vt C. de pigno. actio. l. j. & de distract. pig. l. j. & caue tibi: quia licet hic permittat in sorte, potest tamen prius in vsuris percipere creditor: vt C. de sol. l. j. & sic nõ seruatur ordo scripturæ: vt institu. de leg. §. ante hæredis. vel dic speciale in ecclesia: vt hic.

Ordo scripturæ quandoq; non seruatur.

n Centesimæ. cẽtesima dicitur quæ anno forti æquiparatur, quasi rotunda: vt centenarius numerus est rotundus & hoc raro permittitur. quarta ergo dicitur, quæ quatuor annis æquiparatur, & sic si bene cõputes, facit quinque denarios pro qualibet libra & quolibet mense.

o Si verò noluerit. id est, creditor, non vult huiusmodi pignus sic accipere. Accur.

p Patriarchas. & sic quilibet apud suũ ordinatorem: vt hic, & infra ibi, per eos vero, &c. in casu tamẽ fallit, s. cum archiepiscopus vendit. nam de sua synodo duo debẽt interuenire episcopi: vt §. vt nullus fabric. orato. do. §. fin.

q In eis. No. duo, & maiorẽ partem, & deseruiẽtiũ. maior aũt pars attenditur primo in numero: secundo in dignitate: vt ff. de pactis. l. maiorem. deseruientiũ autẽ ideo: qa si qui monachi sint de eodẽ monasterio, nõ tamen ibi deseruiũt sed in suis cellulis stant, nõ exigitur consensus eorum. Illẽ neq; absentiũ: oportet tamen esse presentes duas partes omniũ ordinatorum: vt ff. de decre. ab ordi. fa. l. ij. & ff. qũ cuiusq; v. & archini. l. nulli. & l. plane. & maior pars illarum duarũ partium debet consentire, vt C. de decu. l. nominationem. & de prædi. cu. leg. ij. lib. x.

r Debitum. s. per eos: vt §. posuit. Sed qd si nesciunt: qa nouiter fuit ele ctus: & sic non interfuit, quia parẽ est, qd fuit electus? Respon non compellitur peierare. ar. ff. de in lit. iur. l. videamus. sed forte iurabit œconomus, vel alius qui ibi maior sit: arg. §. eo. §. licentiam. in fi. §.

s Possibile. i. commode: vt ar. ff. de verb. signif. l. nepos Proculo.

le in solutionibus publicis collationibus i, siue pro alia necessaria a causa eiusdem domus debitis obnoxij k fiant, & non est possibile de rebus mobilibus eadem persolui debita: & primo quidem ordine in speciali l pignore dari rem immobilem creditori, vt eius fructus colligens, reputet sibi tam in ipsis debitis mutuis pecuniis, quàm in vsuris m, non amplius quarta parte centesimæ n.

Si verò noluerit o isto modo debitum transigere: iubemus, per eos quidem, qui à sanctissimo patriarcha ordinantur, siue metropolitæ, siue alij episcopi sint, siue archimandritæ, siue orphanotrophi, aut nosocomi, aut xenodochi, aut aliarum venerabilium domorum ordinatores apud sanctissimos patriarchas p, à quibus ordinantur, aut præponuntur, monumenta fieri, & cum iureiurando ordinatorum, & consensu amplioris partis in eis q deseruientium debitum r manifestari: & quia non est possibile s de rebus mobilibus istud persolui. per eos verò, qui à metropolitis ordinantur, siue episcopi sint, siue archimandritæ †, siue orphanotrophi, siue ptocotrophi,

Maior pars quãdo dicatur.

† Archimandritæ, p̃ri esse sunt agminis principes, siquidẽ apud Græcos μάνδρα spelũca est siue cubile. At Imperat. pro pontifice nonnunquam sumit: hic vero ab episcopo separat archimãdritam. Sunt & archimandritæ Abbates, ab eo qđ tium debet consentire, vt C. de decu. l. nominationem. & de prædi. cu. leg. olim inhabitabant. vel à grege pascendo, dicuntur vt præmonitum est. Nã & prælati. pastores dicti sunt, quia prius videamus. sed forte iurabit œconomus, vel alius qui ibi maior sit: arg. §. eo. §. licentiam. in fi. §. id nomen vero pastori Christo nõ displicuerit.

a Metropolitas. i. archiepiscopos. Accur.

b Sustinere. s. debeant. sic nihil dabitur tabellioni: vt C. de epis. audien. l. tam dementis. Ac.

c Volumus. alias non volumus. Ac.

d Omnibus fieri. supra, de nō alien. aut per. contra. §. nos igitur. Sol. ibi regulare, hic specialiter permittit.

e Dādo. emptor enim soluet creditori. vt ff. de rebus eo. qui sub tu l. magis. §. ne tamen. & ꝛ. de eccl. re immo. alie. §. sancimus. A.

f Decima. s. si res valeat decē, detur pro x. alij, si valet xj. detur pro x. sed tunc non decima. sed nona adderetur. Azo. Alij, vt si res valeat decem, detur pro nouem: quia cū in vno grauet, quod accipit eā inuitus, in alio releuetur. arg. ꝛ. de trien. §. studio. col. iij. Sed prima verior est: vt arg. j. de eccle. tit. §. sinautē annale. Acc.

g In hoc, id est, in solutione.

h Per electionē. imo ad electionem creditoris: vt ꝛ. de fideiuss. §. quod aūt. quæ est cōtra. Sol. ibi creditor pretiosius metallum, s. aurū mutuauerat. vnde in rebus pretiosioribus solutionem debet recipere. vel hoc speciale in ecclesia qđ est verius.

Aurum est pretiosius metallum.

i Aut episcopo. nec sufficit, quod is qui accipit, solitus erat in vtilitatē ecclesiæ vertere: vt ff. de in rem verso. l. quod si. §. quod tamen.

k Crediderit. f. aliquis creditor in præterito vel in futuro credet: vt subiicit.

l Neque eis s. creditoribus. Accur.

m Profecerunt. aut aliorum venerabiliū locorū ordinatores, apud eos similiter metropolitas episcopos huiusmodi monumenta conscribi. ab illis verò episcopis, qui aut à patriarchis, aut à metropolitis episcopis ordinantur, & habēt sub propria iurisdictione, aut monasteria, aut ptochia, aut xenones, aut nosocomia, aut alias venerabiles domos, sub similē modum fieri gesta, ita tamē, vt siue apud patriarchas siue apud metropolitas a siue apud episcopos alios huiusmodi gesta fiant, nullum pro his dispendium, aut expensam venerabiles domos sustinere b. Propterea enim volumus c decætero apud iudices prouinciarū, aut defensores locorū huiusmodi monumenta à memoratis personis siue domibus agi, vt nullum dispendium sentiant postquam verò ista subsecuta fuerit apud memoratos sanctissimos, aut patriarchas, aut metropolitas, aut alios episcopos: tunc per prædictos ordinatores debitricis domus venerabilis inscriptis in publico ciuitatis loco proponantur per viginti dies: & isto modo hortentur eos, qui emere voluerint immobilem rem: vt qui plus præbet, aliis præponatur. His verò omnibus præcedentibus, venditionem fieri pretio modis omnibus d pro debito dando e: vt non aliter habeat emptor munitionem, nisi pretium pro ipso debito persoluatur. & hoc euidenter inscribatur, quod nihil ad læsionē aut præscriptionem eiusdem venerabilis domus efficitur. Si verò secundum prædictum modum emptor huiusmodi rei nō inueniatur: iubemus creditorem ex iure prædictarum venerabiliū domorum, quod pro soluto dicitur, eandē accipere possessionem, iusta & districta æstimatione facta: & addita in pretio decima f parte vniuersæ æstimationis, in ipsa quantitate accipere rem creditorem pro solutione certo dominio possessurum: ita tamen vt ordinatores debitricis venerabilis domus & amplior pars deseruientium huiusmodi vēditionibus cōsentiant. Quod autem præbetur in hoc g immobilis res, non per electionem h creditoris detur, sed secundū æquitatem: aliud quidē fructiferarum, aliud verò possessionum steriliū eiusdem venerabilis domus, & in reditu earum, & in fiscali solutione, & reliquæ ordinationis. Si verò qs aut episcopo i, aut œconomo, aut ordinatori cuiuslibet venerabilis domus, siue in regia ciuitate, siue in ,puinciis constitutæ pecunias credidit. aut postea crediderit k: iubemus neque eis l hoc reputari pro venerabili domo, nisi primitus ostenderint, quòd in vtilitates prædictæ venerabilis domus ista profecerunt, neq; ipsum creditorem, aut hæredes eius contra venerabilem domum habere aliquam pro ipsis actionem: nisi monstrauerint, q; in vtilitatibus venerabilis domus competentibus. pecuniæ profecerunt m: sed contra mutuas accipientem pecunias, aut hæredes eius.

No. credentem ecclesiæ debere probare in vtilitatē ecclesiæ conuersum, vt hic: sic & credētem minori: vt C. si aduer. cre. l. j. sic & agens de in rem ver. vt ff. de in rem ver. l. iij. §. sed etsi. sed agens exercitoria, sufficit si ꝓbat nauē indigere eo tempore quo mutuati: vt ff. de exerc. l. fi. & intellige versum siue à principio vertit alēdo familiā, vel soluēdo creditori: vt ff. de in rē verſ. l. j. & ij. §. j. siue ex post facto: vt ff. ad Mac. l. sed Iulianus. §. proinde. & §. si ab initio. Sed quid si solitus erat hic prælatus vertere in vtilitatem ecclesiæ & diligēs esset? Videtur, quod hic præsumitur vertisse: ar. ff. de prob. l. cum de indebito. §. j. & ff. de re mili. l. non omnes. §. à barbaris. Sed dico cōtra: vt hic, & ar. ff. de in rem ver. l. iij. §. sed & fi. in fin. Mutuans ecclesiæ in eius vtilitatem versum probare debet.

§. Itē not. hic factū personæ in dānum ecclesię non redundare. hoc tamē fallit in tribus casib. Primus est de hæreditate hæretici: vt ꝛ. vt cū de ap. cog. §. si verò liberi. Secundus est de hæreditate raptoris: vt j. de sanc. epis. §. pe. Tertius est in naue extructa contra felicem ambolam: vt C. de sacrosanc. eccle. Iubemus. & hæc sunt contra huic. sed certe non cōtrahēdo. sed delinquendo illud euenit. Itē qd si mutuauerit pecu. toti capitulo? ad huc dico habere locū qđ hic dicit, vt melius debeat probare, licet quidam dicant contra. sed Azo. dicit probari posse p̄ præsumptionē. per. l. fi. ff. de exercito. vel quia sit diligēs, per l. ff. de probat. Personæ factum in damnū ecclesię non redundare.

bat l. cum de indebito. §. fi. vel qa omnibus simul fit data. per l. C. de sac. sanc. eccl. iubemus. sed in delicto loquitur: vt ibi dixi prę terea hæc litera vult subtiliter pbari sicut in rē ver. vt dixi per l. ff. de in rem ver. l. iij. §. sed si sic.

a Aut hæredes. vt ī. de non alie. §. œconomum. coll. iij. & argū. ff. certū pet. l. ciuitas.

b Facere. Permutas ergo cum ecclesia vel cum alio venerabili loco: vt hic, & ī. consti. quæ ex adscrip. §. fi. co. v. Item cū principe: vt ī. de non alienā. §. finimus. & ī. vt decæ. non fiant pigno. §. j.

c Concedimus. Hic not. quinque casus, in quibus ecclesia nullo modo alienat. Primus qñ à principe res data est, vt hic. Secūdus quādo ipsum monasteriū, vel ecclesia alienatur: vt infra. §. proxi. Tertius quando ipsemet emeret, vel cognato venderet: vt ī. eod. §. œconomus. Quartus quā do sub hac conditione ecclesiæ res data est, ne alienetur: vt ī. e. §. sanctissimas. Quintus est, quia hæretico non alienat: vt ī. de ecclesiasti. tit. §. iubemus. His enim casibus prohibetur alienatio etiam si tali modo fieret, in quo aliàs permitteretur. permittitur autem alienatio in sex casibus: quod dic: vt ī. de non alienā. §. nos igitur. in fine.

d Vēdicare. Quo modo vendicātur ecclesiastica, sicut hic dicit, & C. de sacrosan. eccle. l. iubemus. §. sane. in fine. §. maxime ipsū monasteriū vt hic dicit, & ī. de non

des [a] eius proprias moueant actiones.

Omnes ecclesiæ excepta maiore Constantinopolitana, & venerabilibus locis ei subiectis permutare adinuicem possunt vtriusque ecclesiæ indemnitate seruata: ea verò, quæ ab imperiali domo processerunt, nullo modo alienari possunt nec etiam monasteria. prædium autem inutile propter onus tributorum fiscalium alienari permittitur, excepta maiore ecclesia, & exceptis œconomis & propinquis, quibus acquirere est prohibitum. Bart.

Hoc verò iubemus, vt excepta sanctissima maiore ecclesia regiæ ciuitatis, & venerabilibus orphanotrophis, xenonibus, & ptochiis, quæ sunt in regia ciuitate, sub eius constitutis ordinatione: licentiam esse omnibus sanctissimis ecclesiis & venerabilibus domibus necnon & monasteriis tā in regia ciuitate, quàm in diuersis prouinciis cōstitutis permutatiōes ad inuicem facere [b], quādo vtrique venerabili domui seruatur indēnitas: consentientibus in scriptis aut per depositiones huiusmodi contractui nō solùm ordinatoribus vtriusque venerabilis domus, sed etiam ampliore parte in eis deseruientiū.

Ea verò, quæ ab imperiali domo in quanlibet venerabilem domū peruenerunt, aut postea peruenerint, nullo modo vendi, aut pignori supponi, aut permutare, aut omnino alienari cōcedimus [c], neque si ad alteras venerabiles domos tale aliqd egerint. Et quoniam cognouimus ab aliquibus fieri alienationes monasteriorum, vt hæc à sacra figura in priuatarum cō-

uersationem transferantur: & hoc omnibus modis prohibemus. Si verò tale aliquid factū deprehendatur: licentiam præbemus sanctissimo loci episcopo hoc monasteriis vendicare [d], & in antiquam figuram reducere. Si verò quis de prædictis venerabilibus domibus, quæ in hac regia ciuitate, siue in aliis prouinciis sunt (excepta sanctissima maiore ecclesia regiæ ciuitatis) prædiū habeat plurimis fiscalibus tributis grauatū [e], ex quo nullus infertur reditus venerabili domui: licentiam prębemus eiusdem venerabilis domus ordinatoribus tale prædium alienare quolibet modo voluerint, ad perfectam securitatem eiusdem venerabilis domus, gestis monumentorum videlicet in huiusmodi alienatione conficiendis ab illis, à quibus ordinatores talium locorum præponuntur, siue ordinantur: & iurantibus in sanctis scripturis [f] præsente [g] eiusdem venerabilis domus & ampliore parte in ea deseruientiū, quòd neque [h] per proditionem, neque per gratiam, aut quanlibet [i] præscriptionē alienatio fiat, sed vt seruetur immunitas [k] eidem venerabili domui. Oeconomis verò & ordinatoribus clericorum & chartulariis vbicunque venerabilium domorum constitutarum, aut parentibus eorum & filiis, & quibus secundum genus, aut secundum matrimonij iura coniunguntur, locationes aut emphyteuseis aut emptiones, aut hypothecas rerum immobilium ipsis venerabilibus domibus competentium subire, aut per se, aut per interpositam personam [l], secundum quod & iis, qui in regia ciuita-

alien. §. quia vero cognouimus cū vēdicatio dño detur: & ideo cū in talib. dominum quis nō habeat cessare debeat vendicatio: vt ff. de rei vendicat. in l. rem. §. locaquæ est contra: Respon. vendicatur vtili, non directa. vel dic nō quasi sua vendicat, sed quasi ecclesiæ & eius nomine: vt & tutor nomine pupilli.

e Grauatum. Sed hic quæritur, nōne tributa propter sterilitatem minuuntur: vt C. de alluuio. lege secunda? Rū propter præterita tributa nō soluta dicitur inutile. nam à possessore semper petūtur: vt ff. de publica. l. imperator.

Ecclesia in quinq casibus alienare nō potest.

f Scripturis. Scilicet supra sancta euangelia.

g Præsente. f. episcopo. Al. vel alio prælato vendente.

h Quod neqꝫ. nūc computat sacramentum.

i Quanlibet. scilicet pecunia accepta.

k Immunitas. i. indemnitas.

l Per interpositā. personā. Not. non admittuntur isti vt qlibet. vt & iudex de officio suo. vt ff. de cōtrahē. emp. l. nō licet. & tutor de tutela: vt ff. de author. tutor. l. pupillus. & de re e. l. quamuis. & creditor. &

tor & emptor in emptiõe pignorũ: vt C. de distract. pigno. lege, qui sub imagine. nec fideiussor: vt C. de do. l. j. sed videtur, qđ clerici possunt accipere: vt j. de sanct. epis. §. si autem. Sol. ibi de clericis subditis, hic de prælatis.

z Prohibemus. i. sicut prohibuimus de rebus ecclesiæ regiæ ciuitatis: vt j. eod. §. emphyteuse. ita in aliis ciuitatibus. Accur.

† Cõcor. cũ hoc. §. vlt. cum suis gl. extra, de loca. & conduc.

a Cuius. id est, alicuius.

b Per biennium. No. hic in emphyteusi ecclesię vel cõductore biennium, vt hic, in emphyteusi priuati triennium: vt C. de iure emphyt. l. iij. in colono priuati biennium: vt ff. locati l. quæro. §. inter. Sed quid si ecclesia habeat? Rñ. seruabo quod hic dicit ar. C. de fructibus. & lit. expen. l. fin.

c Præcedẽte. hoc ideo, qa cõtractus à princ. secundũ legẽ est initus: alioqui etiam pro futuro tempore soluit: vt j. de non alienã. re. eccles. §. si vero quispiam. colla. iij. Azo. quæ est contra. & j. eod. §. si vepium Anro emphyteusis. q̃ eo. Barto. est contra. & si eo in annot. ad l. cap. xlvj. casu locupletaret ecclesia cum aliena iactura. sed sibi imputaret cum qs sua culpa damnũ sentiret, &c. vt ff. de regu. iur. l. quod quis.

† Emphiteumatibus. vide

d Dare compellitur recõducere vel tenere cõductionẽ. sic. ff. de pub. & vectig. l. cotẽ. §. fl. arg. contra in eod titu. de publica. l. locatio. §. j. & de iure fisc. l. iij §. cũ quinquennium. Accur.

e De emponematis. i. de meliorationibus. Et sic nota, quod si deficitur

te sunt prohibemus z,

Si conductor vel emphyteuta rem acceptam deteriorem fecerit, vel canonem per biennium non soluerit, potest reyci de re, & dãnum & pensionem soluere cogendus est, nulla actione pro melioratione competente. ecclesia autem repellere nolente exigere potest, quod ei debetur. Bar.

Si verò quis † aut locator, aut emphyteuta, cuius a rei competentis, aut sanctissimæ maiori ecclesiæ, aut alteri venerabili domui in quolibet loco nostræ reipublicæ constitutæ, aut deteriorem faciat rem, quam quidem aut accepit, aut post hoc acceperit, aut per biennium b nõ intulerit (quod ab eo promissum est) emphyteuticũ, aut locationis canonẽ, damus licentiam venerabili domui ex qua locatio, aut emphyteusis facta est, & quę debentur solùm pro præcedente c tempore, & antiquum statutum locatæ siue emphyteuticę rei exigi, & eiici de emphyteusi siue de locatione, non valẽtem de emponematis † actionem aliquam cõtra venerabiles domos mouere. Si verò noluerint prædicti ordinatores expellere eum: exigi quidẽ eum præcipimus, quæ pro locatione siue emphyteusi debere cognoscitur vsque ad definitiuum verò tempus completum, sibi datã rem tenere eum, & quæ placita sunt dare d. Si verò refugiat, licẽ tiam præbemus præpositis eorundem venerabilium locorum indemnitatem venerabilibus domibus de eiusdem rebus fieri non valente neque

hic de emponematis e †, aliquid prætendere.

Immobiles res ecclesiæ possunt alienari pro redemptione captiuorum nisi earum alienatio ecclesiæ fuerit expressè interdicta. Item Hierosolymorum ecclesia res immobiles alienare legitimè potest pretio statuto. Bar.

Sanctissimas verò ecclesias omnes seu œconomos ciuitatum f præcipimus alienare res immobiles pro captiuorũ redẽptione: nisi sub hac conditione possessiones aliqui eis dederint, vt nullo modo has alienant h. Hoc autem concedimus vt Hierosolymorum sanctissima ecclesia licentiã habeat domos competentes ei non positas in eadem sancta ciuitate vendere, non minori pretio, quàm de pẽsionibus eius in quinquaginta i annis colligitur: vt ex earum pretio reditus meliores emat. Si verò quidam cuilibet venerabili domui, siue in hac regia ciuitate, siue in prouinciis positæ, steriles possessiones donauerint, aut vendiderint, aut alio modo cõcesserint k, aut dereliquerint l: iubemus protalibus rebus nullam læsionem sustinere venerabilem domum, in quam huiusmodi possessiones peruenerunt, aut fiscaliũ nomine m, aut alterius cuiuslibet causæ gratia

propter nõ solutã pensionẽ, nihil ob iicit de huiusmodi meliorationib. fecus in colono priuati hoc eodem casu: vt ff. loc. l. colonus. quæ est cõtra. Accur.

† Emphiteumatibus.

f Ciuitatum. i. ecclesiarũ, quæ sunt in singulis ciuitatibus. & est ad hunc §. C. de sacrosanct. eccle. l. sancimus. in fin. vbi dicit quod animæ hominum, & cætera.

g Alienent. quod pactũ est seruandũ: vt. C. de re. alie. nõ ali. l. fi. & de pact. inter empt. l. fin. & supra, vt spon. larg. §. fin.

h Quinquaginta. sic & aliàs pretium ex reditu constituitur: vt infra, de eccl. tit. §. si autem annale. & supra. e. §. quod autem præbetur.

i Concesserint. s. inter viuos.

k Dereliquerint. in vltima voluntate: & hoc declarat verbum relinquere: vt ff. de tab. exhib. l. j. in fi.

l Nomine. nõ futuritẽporis nomine: quia nõ põt cogi amplius præstare quã percipiat: vt C. de allu. l. ij. & sic nullum esset priuilegium: sed præteriti, cuius nomine possessores tenẽtur: vt ff. de pub. l. imperator. & concordat ad hunc §. de non alien. §. sicut autem. in fin. titu. col. iij.

Dispo

m Nomine. nõ futuritẽporis nomine: quia nõ põt cogi amplius præstare quã percipiat: vt C. de allu. l. ij. & sic nullum esset priuilegium: sed præteriti, cuius nomine possessores tenẽtur: vt ff. de pub. l. imperator. & concordat ad hunc §. de non alien. §. sicut autem. in fin. titu. col. iij.

Dispo

prægrauari: sed omne huiusmodi onus indantes & eorum hæredes recurrere, necessitatem habentibus recipere datas huiusmodi possessiones, & restituere de propria facultate venerabili domui omne damnũ, qđ ex huiusmodi occasione ei cõtigerit. Si verò etiã talis dolus in re subsecutus est, vt aliquæ pecuniæ pro hoc venerabili domui darentur: & eas iubemus in

proprium lucrum venerabilē domū habere, steriles verò res ei, qui dedit & hæredibus eius omnino restitui. Ad hoc iubemus, vt nulla necessitas sanctissimis ecclesiis vel venerabilibus locis tam in regia ciuitate, quàm in omnibus reipublicæ prouinciis positis inferatur possessiones steriles, aut frugiferas vbilibet constitutas emere, vt nō inueniantur per hanc occasionem & quas habent perdere, aut debitis obnoxiare. Si verò quis voluerit rem immobilē nomine vsus accipere ab aliqua prędictarum venerabilium domorū (secundum ꝙ superius de venerabilibus domibus, quæ in regia ciuitate sint positæ, disposuimus [a]) non aliter hoc accipiat, nisi aliam mox rem dominij iure præstiterit venerabili domui, à qua eādem rem acceperit, tātum habentem reditum, quantum habet res, quę ei datur, & non maioribus tributis grauatam quatenus post eius transitum, aut tempus in quo datio vsus est placita, nō transcendens scilicet eius, qui acceperit vitæ tempus: vtranque rem integro iure & secundum dominium & secundum vsum in ipsam venerabilem domum peruenire. Et hoc quidem de immobilibus rebus iubemus. De sacris † autem vasis competentibus sanctissimæ maiori ecclesiæ regiæ ciuitatis, aut aliis venerabilibus oratorij domibus in qualicunq; loco nostræ reipublicæ positis generaliter constituimus, vt non aliter hæc vendantur aut supponātur, nisi pro captiuorum redemptione [b]. Si verò sunt plura vasa in aliqua memoratarum venerabilium domorum, nullum necessariū vsum facientia, & contigerit huiusmodi venerabilem locum debitis aggrauari, & non sint aliæ manifestæ res, de quibus debeant debita reddi: licentiam ei damus, gestis monumentorum (sicuti superius dictum est) constitutis, prædicta superflua vasa aut aliis venerabilibus locis necessaria non habentibus vendere, aut conflare [c], & similiter vendere: & eorum pretium in debitum præbere: vt non immobiles res alienentur.

Contrahentes cum ecclesia contra vel præter formam huius constitutionis, pœna hic inserta puniuntur, & etiam tabellio, quia talia contractuum instrumenta conscripserit. Bartolus.

Si verò præter hæc, quæ inserta sunt præsenti legi, contractus fiat super competentibus rebus mobilibus & immobilibus vni memoratarum venerabilium domorum: reddi quidem eidem [d] sanctissimæ ecclesiæ siue venerabili domui rem semper, quam tale [e] aliquid subsecutum est, cū medij temporis fructibus: maneat autem apud eam & pretium aut antidorum, aut quod pro permutatiōe, aut alia qualibet occasione datum est ei. Si verò emphyteusis agatur præter hæc, quæ disposita sunt à nobis: reddi sanctissimæ ecclesiæ siue venerabilibus domibus vel locis eandem rem iubemus, & emphyteuticum, secundum quod placitū est, dare: & pactum finiri secundū virtutem emphyteuticalium instrumentorum. Si verò donetur res ecclesiastica, aut alterius venerabilis domus: & hāc reddi sanctissimę maiori ecclesię, aut aliis venerabilibus domibus cum medij tēporis fructibus, & tantum aliud, quantū valebat ipsa res. Si verò hypothecæ cōtra hæc dentur: creditor quod ei debetur, perdat: & res venerabili loco reddatur, tabellionibus pręsumentibus pręter hanc nostrā legem talibus administrare instrumentis, perpetuo exilio condemnandis. Si verò aliquid ante hanc nostram legē secundum antiquas cōstitutiones factum est: hoc iubemus omnibus modis propriā virtutem habere. Omnia verò, quę cōtra antiquas leges facta sunt reuocari sancimus: & res, quæ cōtra virtutem earū data est, venerabilibus domibus reddat, & decæterò secundū præsentem legē omnia fieri disposuimus: vacātibus posthac aliis oībus cōstitutionibus, quæ super talibus casibus dudū loquebātur [f]. Eminentia igitur tua, quæ præsentem legem in perpetuum valituram nostra sanxit tranquilitas, inconuulsa obseruare festinet: edicto in solennibus & legitimis locis per decē dies proposito, & nullo pro tali occasione in prouincias destinando. Nos enim prouidemus quali mo-

a Disposuimus. vt supra, eodem si verò aliquis.
b Redemptione. hoc autem idem erat iam constitutū: vt C. de sacr. sanct. eccl. l. sancimus. & supra, de non alie. §. iisdem.
c Constare. id est confringere, & sic vendere, quod sequitur. s. cuicunq;.
d Eidem. & sic hoc casu & sequentibus lucratur cum aliena iactura. et sic est contra. ff de cōdi. indeb. l. nam natura. Solu. ecclesia non iniuria, sed iure fit locupletior: quia emphyteutæ suo potest obsici culpa: vt ff. de reg. iur. l. quod quis ex culpa. & dixi s. eo. §. si verò quis. & cōcordat huic & seq. §. quod est. s. de nō alien. §. quia verò Leonis. cum sequen. & quæ ibi diximus, hic possunt repeti.
e Tale. scilicet illicitum.
f Loquebantur. s. si contra legem istam loquantur.

VT

† ex hoc est sumpta authē. quę est super l. sancimus nemini licet. C. de sacrosanct. & inci. Præterea si ha

VT IVDICES non expectent &c.

QVoniã. Tranquillitatẽ. vt se exonerent ni si p defectu iurisdictionis: vt ff. de off. proc. & leg. l. solẽt. & l. si quid. & C. de fal. l. vbi. vel nisi p dubitatione iuris: vt. ff. de iud. l. j. §. fi. & non facti: vt ibi dixi per. l. ff. de iu. l. eum qui.

b Examinationis. quia oporteret p princeps per se vel per alium à capite videret.

c Sententiam.

Maior numerus trãscendit minorem.

Nota p quilibet debet iudicare: & plurium sententia tenet * si sunt impares: vt. ff. de re iudic. l. duo ex tribus. & de abitri. l. item si vnus. si vero pares in causa liberali, pro libertate in alijs autẽ pro reo valet: vt. ff. de reiu. l. inter pares.

* Vide in hac gloss. abunde in c. fi. de regu. iur. & ij. q. vj. §. diffiniti, versic. Item plures. secundum Bar.

&. l. Pomponius. & hoc in ordinarijs: in delegatis paribus expectat declaratio delegãtis. vt ff. de re iudica. l. duo. Acc.

d VT LITIgantes iurent &c.

Hic debet esse, vt iudices non expectent sacras iussiones.

e Iurent. Hęc prima pars expeditur infra, eodem. vsq; ad §. hoc.

f De sportulis. Hæc secunda expeditur. j. e. §. & hoc quoque.

g Et vt quę. Hæc expeditur. j. eod. §. ęa verò. vsq; ad fi. Rælentem.

h Suffragium. id est, pecunia pro suffragio data. Acc.

Iuratur de calumnia in causa appellationis.

i Litis. principalis.

k Appellationes. sic ergo iuratur de calumnia in causa appellationis: etsic est ĩ alia causa? Resp̃. est alia causa, sed quod dicit iuratur, intellige si primo non fuit iuratũ: alias non: & §. de iis qui ingre. ad ap. §. fin. & iuratur ideo tunc, quando non fuit primo iuratum: quia & probatio calumnię posset dari, cũ partibus de nouo probationes inducere permittat: vt C. de appellat. l. eos. §. si quis. & de tempor. ap. l. per hanc. Sed quo ad hunc articulum, q̃ nihil dabit iu. dici: dico qđ iuret licet iurauerit prius, cùm alius fit iudex: vt C. de appel. l. eos.

l Fortè. vt sunt hæredes: vel forte procuratores, aĩs ſ. in rem suã: alias de calumnia nõ iurant. q̃ plenè dicitur. C. de iura. calumn. l. ij. §. finautem.

do sine collatorum læsione omnibus præsens nostra generalis constitutio manifesta fiat.

TITVLVS IIII.

VT IVDICES non expectent sacras iussiones: sed quæ videntur eis, decernant.

Iudices vt exonerent se, & ratione odij euitandi, relationem ad principem facere non debent, sed ipsi per se debent secundum iustitiam pronunciare: & si fuerint duo vel plures iudices, & discordant, omnes suam debent ferre sententiam. Bart.

Imperator Iustinianus Augustus Gabrieli gloriosissimo præto. præfe.

QVoniã quidam iudicantiũ post multa litis certamina, & plurima à litigantibus facta dispendia in negotiis apud eos, motis suggestionibus vtuntur ad nostrã tranquilitatem [a]: præsenti generali lege hoc perspeximus emendare, ne dilationes negotiis ex hoc fiant, & aliud rursus principium examinationis [b] accipiant. Iubemus igitur, nulli iudicantium quolibet modo, vel tempore pro causis apud se propositis nunciare ad nostram tranquilitatem sed examinare perfectè causam: & quod eis iustũ legitimũq; videtur, decernere. & si quidem partes cessauerint in iis, quæ decreta sunt: executioni tradi sententiam [c] secundum legum virtutem. Si autem aliquis putauerit explorata nouissima sententia se lęsum, appellatione vtatur legitima: & hoc secundum ordinem legibus definitum examinetur & perfectũ suscipiat terminum. Si autem duo vel amplius fuerint cognitores litis, & aliqua inter eos emergat dissonãtia: etiam sic iubemus vnumquenque eorum secundum quod videtur ei, dare suam sententiam. Quæ igitur per præsentem legem in perpetuum valiturã nostra tranquilitas definiuit, tãtua celsitudo, quàm omnes aliis iudices maiores & minores custodire festinent: vt nullus penitus ignoret, quæ pro vtilitate nostrorum collatorum à nobis disposita sunt: ita tamen, vt vniuersis interdictis proprio præcepto, quatenus sine vllo iniusto dispendio nostris collatoribus insinuatio legis præsentis fiat.

TITVLVS V.

VT LITIGANTES [d] IVrent [e] in exordio litis, quia neque promiserunt dare iudicibus, neq; dabunt: & de sportulis [f]: & vt quę [g] iubentur, referendarij compleant, & non misceant semetipsos causæ, & per se exequantur.

Principalis nullus sportulas potest exigere vltrà modum à lege statutum: contrà faciens ablatum partire stituet, & triplum ærario nomine pœnæ soluet: & si iudex in prædictis vendicandis fuerit negligens: comes rerum priuatarũ ipsum coget ad dictã pœnã soluendam.

Imperator Instinianus A. Petro gloriosissimo sacrorum prætoriorum præfecto.

PRęsentem legem proferimus vt & iudicum puritas appareat, & non valeat litigantiũ suffragium [h] circumuenire leges. Iubemus igitur, quoties apud quoscunq; iudicantes, aut administratores litis [i], aut appellationes [k] examinantur: præ omnibus principales litigantiũ personas, aut illos, ad quos in mediũ negotiũ fortè [l] migrauerit, in præsentia iudicũ tãgentes sancta euangelia, iurare q̃ nihil penitus iudicibus, aut patrocinij causa ipsis, vel alij cuicũq; p̃sonæ pro

a Personis. vt exe cutorib. sportulæ.
† Cõcor. b Qui. alia s. quę. cum hoc c Consultatiões. text. c. j. in glo. super ver. iura- d Ac iudices ve- mẽtum. in me extra, de iur. cal. nire. propter infir- mitatem: licet sit in ciuitate: vt differat à §. finautẽ abesse.

e Suscipere sacra- menta. forsitan, si hoc iudex prospe xerit vt iuret ab- sente aduersario: vt C. de iureiur. p- pter calum. dã. l. ij. Al. & §. simili quo- que modo. & facit j. vt nulli iud. §. ne- cessarium. & C. de off diuer. iudi. l. j.

f Locis. scilicet, remotis.

g Bius. iudicis. s. & quam longissi- me expellantur: vt C. de iuramen. ca- lum. l. ij. §. quod si actor.

h Sustineat. hic ad iunge. §. j. eo. in cau sis. & habebis au- then. quod hic su- mitur in C. de iur. cal. l. ij. in princ.

i Euentum litis. parcitur sponte cõ fitenti: sic C. de iis q se def. l. j. & ff. de iur. fisc. l. edicto. & C. de tut. vel curat. lege j. & ff. de re mi lit. l. nõ omnes. §. fi.

k Accipit. & hoc constat. quia cõsi- tetur tunc.

l Priuatarum. co mes palatij erat

† Cõcor. iste.

ca. vlti. §. m In vtroq;. & vlti. cũ gl. cum accepit, & cũ fin. extra, stipulatus est. Acc. de iur. cal. n Præbito sacra- qui. §. est mento. simile sacra tamptus mentum est ff. de ex hoc. eden. l. prætor. §. sed text. & fi. & de arbitr. l. Calum- si de meis, alias in- tiatur qui cipit idem Põpo- non pro- nius scribit, si de bat. meis. §. arbiter. & Quãdo. C. de fi. instr. l. fin. poëtiam o Nõ potuit. No. non pro- qui non probat, ca bans calũ lũniari videtur *; tiari vi- sic. C. de aduoc. di- eatur, do uer. iudi. l. j. Sed ar. ibi Felyn. contra. ff. ad Tur- in c. ij. ij. pil. l. j. Sol. ibi log. col. ver. in tur in casibus vbi pri. j. cum calumnia non pu- glo. de ca. nitur, vt in marito

hac causa quolibet modo dederũt †, aut promi serunt, aut postea dabũt, vel p se, vel per aliã quan cunq; mediam personã: exceptis iis, quæ propriis aduocatis pro patrocinio præstant, aliisq; perso- nis [a], quibus [b] nostræ le- ges dari disposuerũt. Hęc autẽ seruari præcipimus & in sacro nostro consi- storio, quando consulta tiones [c] intromittuntur, vt sub præsentia sacri se- natus memorata sacra- mẽta præstentur. Si autẽ (vt contingit) aliqui liti- gantium nequeunt ad iu dices venire [d]: tunc iube- mus præsentes quidem iurare prædictũ iusiuran dum: ad absentes autem dirigi ex officiis ministrã tibus aliquos cum aduer sa parte, vt eis præsenti- bus memorata sacramen ta similiter præbeantur. Si verò mulier fuerit, quę propter honestatem vi- tæ extraneis viris se de- monstrare non consueuit: tunc & absente aduersa- rio, ex officio missos me- morata suscipere sacra- menta [e]. Si autem abesse partes in aliis locis [f] con tingat, aut vnam earum: præcipimus absentem in prouincia in qua degit, iusiurandum modo à no- bis dicto sub gestis mo- numentorum apud iudi- cem prouinciæ, aut apud locorum defensorem præ- bere. Illo videlicet † ge- neraliter obseruando, vt si quis litigantium ab- sens, vel præsens huius- modi iusiurandum præ- bere noluerit, & hoc ma- nifestetur iudici: per sen- tẽtiam eius [g] actor qui- dem casum actionis, reus autem condemnationem sustineat [h].

Litigator pœnitentia ductus, si personam declauerit, veniam meretur: sed ille, qui dationem vel promissionem suscepit, pœna hic inserta punitur. Litigator autem si probare nequiuerit, etiam pu- nietur, iureiurando ab eo præstan- do, qui dicebatur suscepisse: sed periurio postea detecto periurijs de periurio postea est puniendus: tuto- ribus & curatoribus iurisiuran- di necessitate & pœnæ periculo imminente. Bart.

i Si quis autem ex litiga toribus dixerit se dedis- se alicui, aut promisisse, & personam declarauer- it, & hoc probauerit: ipse quidẽ in euen- tu litis [i] veniam mereatur: qui verò acce pit [k] †, aut promissionem suscepit, aut ei probetur: si quidẽ pecuniaria sit causa: quicqd datur, triplũ: quod verò promit- titur, duplum à comite rerũ priuatarũ [l] exigatur, & dignitatem seu cingulũ qd habet in vtroque [m] casu amittat. Si autẽ criminalis sit accusatio, cõfiscationẽ pro- prię substãtię patiatur: & mittatur in exi lium, qui propter acceptilationẽ alienum crimen in se transponi festinauit. Si autẽ datũ aut promissum litigator probare ne- quiuerit, iure personæ, quæ datũ aut pro- missum dicitur suscepisse: quia neq; per se, neq; per aliam personã aut accepit, aut promissionẽ habuit: & hoc præbito sacra- mẽto [n], ipse quidã liber sit: litigator aũt, qui nõ potuit [o] ostendere, in pecuniariis quidẽ causis æstimationem litis à comite rerũ priuatarũ exigatur: lite quippe euen tum [p] proprium sustinẽte. In criminali- bus aũt causis confiscationẽ suarũ rerum sustineat, & causæ apud competentes iu- dices secundum ordinẽ legum terminen- tur. Si autem à litigatore manifestet [q] per- sona, quæ memoratum refutauerit iusiu- randũ: tam in criminalibus quàm in pe- cuniariis causis memoratis subiaceat pœnis. Si quis autẽ litigantiũ iurauerit non dedisse, aut non promisisse, intra de- cem verò menses post prolatã sententiam numerãdos, ostendatur dedisse [r]: memo- ratæ pœnæ & contra dantes & contra ac cipientes habeant locum. In causis autẽ, quæ per tutores aut curatores aguntur, sa cramenta quidem tutores aut curatores præstent [s]. Si qua verò memoratarũ pœ- narum locũ habuerit per talia sacramen-

vt C. de adul. l. quã & ibidem uis. & aliis casibus an qui per no. in sum. ad Tur- vnum te- pil. Accur. stem dun- p Euentum. licet taxat pro incertus sit: vt. ff. bat calum de pec. l. quod de- niator di- betur seruo. catur post q Ostẽdatur de- princip. c. disse speciale est versi. not. hic vt periuriũ: ar. quod ille quia à iudice dela- qui. tum fuit sacramen tum: sic vt ff. de iu- reiur. l. admonẽdi, alias contra: vt C. de reb. cred. lege j.

r Præstent. vt C. de iureiur. propter ca. l. ij. §. finautem. Sustin.

† Haloã. vel pro- misisse acceptasse commen- stratur.

ta hanc tutores aut curatores sustineant [a], nullo ex hos præiudicio generando iis, qui sub tutela aut cura esse noscuntur.

Iudices prouidere debent, ne sportulæ à litigatoribus illicitè exigantur, pœna eis imminente si tale delictum vindicare neglexerint. Item ipsis litigatoribus, à quibus sportulæ licite exiguntur, licet contra exigentes propria authoritate resistere. Bart.

Et hoc quoque præcipimus ab omnibus iudicibus tam militaribus, quàm ciuilibus in omni loco nostræ reipublicæ custodiri: vt neq; magisterianis, neq; præfectianis [b], neq; alij cuicunque executori concedant aliquid amplius à quacunque persona sportularum nomine percipere, quàm nostris legibus [c] declaratum est, nec si sacram nostræ tranquilitatis proferant iussionē. Sed si quidem inuenerint aliquid amplius exigentem: licētiam habeant & comprehendere hunc, & includere: & quadruplum exigere, quod plus acceperit: vt simplum quidē damnum passo reddatur, triplum verò inferatur ærario. Si autem ciuilis aut militaris iudex siue interpelletur, seu quolibet modo neglexerit læsum (sicut diximus) vindicare: ex sua substantia quadruplum secundum prædictū exigetur modū [d]. Ipsam verò pœnam exigi iubemus per comitem nostrarum rerum priuatarum. Et competentes iudices si cognouerint aliquos ex suis officiis executores sportularum nomine cōtra nostras leges aliquid exigere, & hoc neglexerint vindicare: damus licentiā [e] exactis nihil amplius exigentibus, quàm ex nostra constitutione definitum est, dare. & si qd amplius egigere eos voluerint licentiam habeant eis resistendi [e].

Iudex vel referendarius nullū cogere potest ad pacta, vel transactiones faciendas cum aduersarijs: Et si quis coactus hoc fecerit, nullum præiudicium sibi generatur. Angel.

Quia verò lex tam piæ memoriæ patris nostri, quàm etiā nostræ [f] tranquilitatis disposuit nullo modo iudices suis sententiis inscribere tanquā ex imperiali verbo ex nō scripto procedente, iussum sit aliquos adhiberi, aut præsentari, sed etiā & spectabiles referēdarios nostras iussiōes secundū quod cōpetit, facere manifestas: easdē leges firmātes, iubemus spectabiles referēdarios in causis, quas docēt, seu referunt ad nostrā tranquilitatē, nullā habere licentiā eos, aut adiutores eorū, vel per se, vel per aliā quācunq; personā tenere aliquē, aut sub fideiussoribus facere, aut aliquid exigere, aut cogere trāsactiones, aut pacta quædā, cum suis aduersariis exponere [h], aut quolibet modo in quacunque causa se permiscere. Nihil enim aliud facere eos cōcedimus, ni si solas nostras iussiones in quocunq; negotio, aut ex scripto, aut nō scripto prolatas, cōpetentibus, aut deputatis insinuare iudicibus. Si quid autem præsenti legi cōtrariū aliquis eorum præsumpserit agere: is quidē, qui damnū aliquod, aut circunuentionē in suis rebus pertulerit, nullum præiudiciū penitus circa ius proprium sustinebit. Qui verò tale aliquid egerit, ex sua substātia damnum læsæ personæ delatū, per cōpetentē iudicē restituere cōpelletur, & super hoc cinguli & dignitis sustinebit amissionē. Hæc aūt omnia iubemus non solùm in futuris causis, sed etiā in iis, quæ iam inchoatæ, nondum tamen sunt terminatæ seruari. Tua igitur eminētia præsentem legē in perpetuum valiturā, edictis solēnibus in regia ciuitate propositis ad omniū notitiā venire procuret: vt omnes agnoscant, quæ pro cōi eorū beneficio à nobis disposita sunt.

a Sustineant. vt ff. de trien. & semiss. §. studium in fin. & C. vnde vi. l. memi nerint. in fin.

b Præfectianis. generasunt executorum, vt innuit litera sequens.

c Legibus nostris sed quibus nostris. cum nullas dicat: sed omnes dicunt vt ista facientes de aliis mentionem: vt supra de mand. princ. §. deinde collat. ij. & §. vt iud. sine quoquo suffra. §. volumus. coll. ij. & infra. vt differ. iudi. §. fina. Dic ergo, quod has leges de quibus fit hic mētio, non habemus. Vel dic earum sensus est talis, vt dicitur supra de iud. §. nullo. in clericis au tē hodie certę sportulę cōstitutę sunt: vt infra de sanct. episc. §. sportularū. & de his dices vt dixi. instit. de ac. §. tripli Accur.

d Modum. & sic iudex tenetur: vt ff. de damno infect.

Priuato datur resistendi facultas.

e Resistendi. Nodari priuato licentiam resistendi: vt C. de iure fis. l. prohibitum est. & C. de appellat. l. quoniam.

f Etiam nostræ. istæ leges erant in primo libro. C. q fuit ante illum, quē habemus: vt in nouell. eo. tit.

g Sed etiā secundum dictū prædictarum legum, quę duo dicebant.

h Exponere. vt ff. de lega j. l. huius modi. in fine. contra sed ibi non est pactum vel transactio: quia nec adinuicem habebant trxā licet vnus vna actione, alius alia rē petere, à quodam tertio. præterea ibi erat index competens: hic non.

i Titulus. id est, dignitas. Item titulus. i. scriptura quędam: vt C. de iis, q licentiam pœ. no. l. j. Item titul'. i. subscriptio, gretsion quæ sic vulgo appellatur. Item titulus. i. priuilegium, quid est & sic hic accipit: & quod subticit, amplius & priuilegiis, & p &c. i. priuilegiis, &c.

† Haldamus item iiis, quibus tiuntur Titulus variatus ficata habet.

De regu

DE ECCLESIASTICIS TITULIS.

TITVLVS VI.

DE ECCLESIATICIS TITVlis [i], & priuilegiis, aliisq; capitulis.

Princeps sacras regulas in sanctis quatuor cōcilijs expositas cōfirmat, & præcepit pro legib. obseruari: & sedes

DE regulis eccleſiaſticis.

ordinat & diſponit, omniaque priuilegia eccleſijs & venerabilibus locis indulta confirmat. B.

Imp. Iuſti. A. Petro glor. præf. ſacror. prætorio.

DE regulis eccleſiaſticis et priuilegiis, aliiſq; capitulis ad ſacroſanctas eccleſias & reliquas venerabiles domos pertinentibus præſentē proferimus legē. Sancimus igitur, vicem legū obtinere ſanctas eccleſiaſticas regulas, quæ à ſanctis quatuor conciliis expoſitæ ſunt, aut firmatæ, hoc eſt in Nicæna trecentorum decem & octo, & in Cōſtantinopolitana ſanctorum centū quinquaginta patrū, & in Epheſina prima, in qua Neſtorius eſt damnatus, & in Chalcedonia, in qua Eutyches cū Neſtorio anathematizatus eſt. Prædictarū enim quatuor ſynodorum dogmata, ſicut ſanctas ſcripturas accipimus, & regulas ſicut † leges obſeruamus [a], Ideoque ſancimus ſecundum earum definitiones ſanctiſſimum ſenioris Romæ papam, primum eſſe omnium ſacerdotum [b]: beatiſſimum autem archiepiſcopum Conſtantinopoleos nouæ Romæ, ſecundum habere locum poſt ſanctā apoſtolicam ſenioris Romæ ſedem: aliis autem omnibus ſedibus præponatur: per tempus autem beatiſſimum primæ † Iuſtinianeæ noſtræ patriæ archiepiſcopum [c] habere ſemper ſub ſua iuriſdictione epiſcopos prouinciarum Daciæ mediterraneæ: & Danię ripēſis, item Triballneæ, & Dardaniæ, & Myſiæ ſuperioris, atque Pannoniæ, & ab eo hos ordinari: ipſum verò à proprio ordinari concilio & in ſubiectis ſibi prouinciis locum obtinere eum [d] ſedis apoſtolicę Romę ſecundum ea, quæ definita ſunt à ſanctiſſimo papa Vigilio. Simili quoq; modo ius pontificis, qđ' epiſcopo Iuſtinianeę Carthaginis Aphricanæ ciuitatis dedimus, ex quo Deus hanc nobis reſtituit, ſeruari iubemus. Sed & aliæ ciuitates & earum epiſcopi, quibus in diuerſis locis metropoliticum ius præſtitū eſt, huiuſmodi priuilegio in perpetuum potiantur. Omnia priuilegia, vel ſolatia, quæ ex imperiali munificentia, aut etiam alio quolibet modo ſanctiſſimis eccleſiis, aut aliis venerabilibus domibus & locis collata ſunt, firmè eis per omnia conſeruentur.

Eccleſiæ habent immunitatem à ſordidis & extraordinarijs muneribus: exceptis ijs quæ pertinent ad refectionem & reædificationem itinerum viarum & ſimilium: & liberæ ſunt à lucratiuorum deſcriptione. Bartolus.

Ad hæc ſancimus omnium ſanctarum eccleſiarum & omniū venerabilium domorū poſſeſſiones, neq; ſordidas functiones, neque extraordinarias deſcriptiones ſuſtinere [e]: tamen itineris ſternendi, aut pontium ædificij vel reparationis [f], ſi opus fuerit, ad inſtar aliorum poſſeſſorum huiuſmodi opus & ſanctas eccleſias & venerabiles domos complere, dum ſub illa poſſident ciuitate, ſub qua tale fit opus. Si quæ verò res ex curialium ſubſtantiis ad quanlibet ſacroſanctam eccleſiam aut aliam venerabilem domum ſecundum leges venerunt [g], aut poſtea venerint: liberas eas eſſe ſancimus [h] deſcriptione lucratiuorum [i].

Omnes præſcriptiones triginta annis aduerſus priuatos currentes in eccleſijs ad quadraginta annos extenduntur: hoc obtinente & in legatorum & hæreditatum exactione, & ad pias cauſas relictorum. Bar.

a Obſeruamus. Canones pro legibus obſeruari debent. Notacanones, p le gib[e] obſeruandos vt hic, & ſ. quomo. opor. epiſ. §. f. & §. ſed etiam. ſic & de mon. §. fi. & §. ſi verò relinquens. & ſ. vt cle. apud pro epiſco. §. fi. & propter hoc cū canones dicāt prohiberi vſuras, intelligū tur per l. prohibitæ. In hac opiniōe fuit dominus meus Azo nec obſtat, qp dicunt quidam alij hic cōfirmari tantum illos canones, qui ſunt de quatuor cōciliis, nam in illis etiam cōciliis prohibitę ſunt vſuræ, vt in Nicæno, vt xlvij. diſtin. capitul. quoniam. præterea ſi nullus canon diceret, nec hoc lex, videt, qp non poſſunt: quia ſunt contra legem Dei: & inferior nō poteſt legem ſuperioris tollere: vt ff. de arbi. l. nam magiſtratus. & ad Tre bell. l. ille à quo. §. tempeſtiuum. Item Paulus, Durū eſt tibi contra ſtimulum calcitrare. Prę terea cum hæc lex ſit de vitimis Iuſtiniani, quaſi iā con uerſus hoc voluiſſe videtur. Sed contra. j. de nauti. vſu. ſed illud ſpeciale eſt in nautico fœnore. Itē contra. j. e. §. ſi autem diſtulerit. So. ibi ſpeciale fauore vltimęvo luntatis, & ad pias cauſas.

Inferior ſuperioris legē tollere non poteſt.

† Cōcor. c. vlt. cum gl. vltima extra, de ſecū. nup. & in capi. j. de noui oper. nun cia.

† De Sabina Dalmatiæ inteligę qđ gl. obſeruat. vij. j. e. ſcri. git. vt ve menter accent, qui Iuſti nianū per idē erat iure codicis: vt C. de ſa. ſan. ec. l. placet. & l. neminem. & de epiſc. & cler. l. ij. Item ad

b Sacerdotū. vt ſupra, vt Ro. eccle. cen. an. gau. pri.

c Archiepiſcopū. & patriarcham.

d Eū. ſ. archiēpm.

e Suſtinere. hoc

Priuilegia priuilegium da gium hæri hæredibus qp de redib. da functo non compe tur, quod tebat: ſic ecōtra hę defuncto redibus non datur non com qp defuncto daba petebat. tur: vt C. de priuil. do. l. j. ſed regulari ter hęres etiam priuileg. defuncti vti debet: vt ff. de iure fiſ. l. fiſcus. quæ eſt ar. cōtra. & fac. C. de fac. ſan. ecc. l. pe. in fi. & C. de imp. lu. deſcri. l. j. lib. x.

f Lucratiuorum. mos erat & lex, qp ſi curialis donabat aliquid eccleſiæ, quarta eius da batur curiæ: qp hęc lex tollit. & d. l. C. de fac. ſan. ecc. l. pe.

g Venerunt. forte per ſucceſsionem.

h Sancimus. No

i Quad

Pro temporalibus autem prescriptionibus decē & viginti & triginta annorū, sacrosanctis ecclesiis & aliis vniuersis venerabilibus locis solā quadraginta [a] annorū [b] præscriptionem opponi precipimus: hoc ipso seruando & in exactione legatorum & hæreditatum, quæ ad pias causas relicta sunt.

Monasterium & oratorium per episcopum orationibus & cruce ibi fixa inchoari debent, & ipsi fabricatores & eorum hæredes compellendi sunt adimplere. Bartolus.

Si quis autem voluerit fabricare venerabile oratoriū aut monasterium [c] præcipimus non aliter inchoādam fabricam, nisi locorum sanctissimus episcopus †orationē ibi fecerit, & venerabilem fixerit crucem. Si verò semel cœperit, aut nouā ædificare basilicā, aut veterem renouare: modis omnibus cōpellatur à beatissimo locorum episcopo, & œconomis eius & ciuili iudice eā explere. & si is distulerit, hoc moriente: hæredes eius opus inchoatum adimpleant.

Qui in domo vel suburbano prædio ecclesiasticū ministerium celebrare præsumpserit aut alij celebranti consenserit sine clericis, dominium amittit, & ecclesiæ applicatur, sed si domino rei ignorante aliquis permiserit, ipse debet puniri, & non dominus. Bartolus.

Si quis in sua domo, aut in suburbano ecclesiasticum ministeriū ministrare præsumpserit, aut aliis celebrare concesserit sine clericis sanctissimo locorum episcopo subiacentibus [d]: iubemus hanc domum, aut suburbanum, aut prædium, vbi tale aliquid delinquitur, locis illius sanctissimæ ecclesiæ vendicari per Deo amabilem episcopum & œconomum eius, & ciuilem iudicem locorum. Si verò † nesciente locorum domino eius curatores, aut cōductores, aut emphyteutæ contrarium aliquid exerceri permiserint: dominum quidem loci nullū præiudicium, aut dispendium sustinere: eos autem, qui hoc fecerint, aut fieri permiserint, ex prouincia, vbi hoc commissum est, expelli, rebus [e] eorum loci illius sanctissimæ ecclesiæ vendicandis.

Legatum vel hæreditas relictum simpliciter sub nomine magni Dei, debetur ecclesiæ illius ciuitatis, vbi testator habet domicilium. Ange.

Si quis in nomine magni Dei [f] & saluatoris nostri Iesu Christi hæreditatem aut legatum reliquerit: iubemus ecclesiam loci illius in quo testator domicilium habuerit, accipere, quod dimissum est. Si quis autem vnū sanctorum hæredem scripserit, aut legatum ei reliquerit, & non specialiter nominauerit locum, in quo est venerabilis domus [g], inueniantur autem in eodem loco, aut ciuitate plura oratoria eiusdem sancti, illi magis domui, quæ pauperior [h] est †, quod relictum est, præbeatur. Si autem non est in ciuitate Basilica nominati sancti, inueniatur autem in territorio eius: illi detur. Si autem neque in territorio eius reperitur huiusmodi domus: tunc ecclesiæ ciuitatis, in qua testator domicilium [i] habuerit, quod dimissum est, præbeatur.

[a] Quadraginta. nisi in casibus: vt ꝛ. vt cum de appel. cog. §. si verò liberis. coll. viij. cōtra. & j. de san. episc. §. si quis rapuerit. in princi. Acc.

[b] Annorū. quid si ecclesia cōtra priuatum velit se tueri? Rñ. eo modo se tuebitur, quo & alius priuatus: nec obstat. q̄ est in ff. q̄ quisq; iur. l. j. qa ex liberalitate nō per impetrationē fuit ecclesiæ cōcessum, vt in eo. tit. l. iij. Item quid si ecclesia contra ecclesiam? Resp. quadraginta anno. secundum Io. arg. cōtra ff. quibus ex causis maio. l. vlt. & ff. de mi. l. verum. §. pen. Nec obstat q̄d est in C. de inoffi. test. l. in arenā. ibi enim turpitudo est impedimento. Itē nōne hæc supflua est per illam. ꝛ. hæc const. inno. consti. Resp. non: quia in ea nihil dicitur de præscriptiōe x. vel xx. an. sed xxx. tantū. quæ ad xl. reducitur. Item quid de redhibit. & quāto minoris, & cæteris similibus? dic q̄ remanent in suo statu: vt ꝛ. hæc consti. in fi. Sed nunquid restituitur ecclesia, cū vsucapio & cæteræ minores præscriptiones currāt contra eam? Resp. sic: vt minoris secundum omnes. Sed vsque ad q̄d tēpus? Resp. quidam dicunt vsq; in infinitum: alij vsque ad quadriennium ex quo læsa est.

Turpitudo actionē tollit.

† Cōcor. cum hoc tex. ca. ad audiētiā. j & ij. extra, de eccle. ædifican.

[c] Aut monasterium. idem in qualibet ecclesia: vt ꝛ. de monachis. §. j. et ꝛ. vt nullus fabric. ora. do. §. j. coll. v.

[d] Subiacētibus. Nota nō licere sacra ministeria fieri nisi in ecclesiis, licet orare aliasquis debent. possit. als domus

[e] Exspelli rebus. Nota tutorem pro facto, q̄ pro pupil lo faciebat punitur: ibi, nec sic & miseri puniūtur, qui eorum pupillorum pecunias fœnerāt: ad q̄d nō tenentur: vt ij qui ob. per. §. quoniā aut. nec enim bonam fidē agnoscere prohibentur: vt ff. de admini. tut. l. quoties. §. sicut. in fin. §. & facit. C. de fal mone. l. j. in fin. & ff. de publi. l. cotem. §. dominus.

[f] Magni Dei. i. ipsi Christo. Acc.

[g] Venerabilis domus. consecrata in honorē sancti, cui reliquit.

[h] Pauperior. Nota prodest pauperitas: vt hic, & ff. mand. l. si procuratorem. §. si ignorātes: vt ff. de transa. l. cum hi. §. in persona. & l. si in annos. & C. de oper. liber. l. j & ff. qui & à qui. l. si quis hæres. & de epi. & cle. l. si quis ad declinādam. §. sinautē. Econtra nocet: vt ꝛ. de testib. §. sanci mus. & ff. de excusa. tut. & cur. l. spadonem. in fi.

Pauperitas aliqui prodest.

[i] Domicilium. Nota domicilium testa

Sacra ministeria fieri nisi in ecclesiis sisfle

Facit gl. in ca. j. mo. l. j. §. pe. & §. fi. super ver.

procuratoris, ca medio faciebat punitur: ibi, nec de sic & miseri puniūtur, qui eorum pupillorum pecunias non cōfœnerāt: ad q̄d nō tenentur: vt ij qui ob. per. §. quoniā aut. nec enim bonam fidē agnoscere prohibentur: vt ff. de admini. tut. l. quoties. §. sicut. in fin. §. & facit. C. de fal mone. l. j. in fin. & ff. de publi. l. cotem. §. dominus.

† Idem citur in iij. iun glo. ij. tra, de sta. & volum

testatoris in dubio sequi: vt ff. de condi. & demonstra. l. quæ conditio. §. j.

a Cõparare aut locare. id est, conducere. nã promiscue vtimur: vt ff. de actio. emp. l. veteres. Accur.

b Adimplere. sic & eius seruatur voluntas in dispositione tutoris, qui administret: vt ff. de admini. tut. l. iij. sic & in funere à quo debeat funerari: vt ff. de religio. l. si quis sepulcrũ. §. & hoc edictum.

c Voluntatem. qui dixit tantũ talibus pauperibus, tantum talibus religiosis.

d Compleri. isti sunt quos vulgo Bononienses commissarios appellãt. Sed an habeant hi aliquam actionem contra hæredem, si hæres recuset? Rñ. sic vel condi. ex lege: vel offi. iudi. ex hac. l. cum enim ipsi teneantur: vt j. eo. tit. §. si autem qui hoc facere debent habere eius cõtrahentem: vt C. de epi. & cle. l. nulli.

† Similes habes in c. iij. extra, de testa. vbi testator præcepérat cõstrui monasterium per hæredes.

e Erogare. forsitan, cum non sint xenones vel ptochotrophia in ea ciuitate vel eius territorio: vt C. de san. episc. l. si quis ad de clinandam. & j. eo. §. si quis. & hoc secundum Al. licet alij dicant. l. codicis inouatam esse.

f Licet. hinc sumitur quod est C. de episco. & cler. l. nulli autẽ licet. Accur.

g Secũdo. dic vt j. de hære. & Falc. §. si quis autem diximus.

h Amittere. not. amitti lucrũ si defuncti volunti non paret: vt hic. & ff. de excusa. tuto. l. Nesennius. in prin. & C. de lega. l. pen. in fi. & ff. vbi pupil. edu. de l. j. in fin. & ff. de relig. l. si quis

Si quis oratorium iusserit ædificari, debet intra quinque annos compleri: sed xenodochium intra annum: & hæredes adimplere cogendi sunt, & etiam designata persona per testatorem: episcopus autem loco inutilium personarum alium exigere debet. Bart.

Si quis ædificationem venerabilis oratorij, aut xenodochij, aut ptochij, aut orphanotrophij, aut nosocomij, aut alterius reuerendæ domus in nouissima voluntate fieri dispo suerit: oratorium quidem intra quinque annos compleri iubemus prouidentia locorum episcopi & ciuilis iudicis. xenodochium autem, aut ptochiũ aut aliam venerabilem domum intra vnum fieri annum †. si autem intra annum non fecerint hæredes xenodochium, aut quamlibet venerabilẽ domum à testatore dispositam fieri: iubemus eos domum aut comparare, aut locare [a], vbi possint, quæ iussa sunt adimplere [b], donec huiusmodi domus venerabilis expleatur. Et si quidem ipse testator decreuerit, qui debent xenodochi fieri, aut ptochotrophi, aut alteri tales gubernatores, siue suis hæredibus huiusmodi electionem commiserit: iubemus modis omnibus hæredes eius, quæ ab eo definita sunt, adimplere: locorum beatissimis episcopis inspicientibus, si gubernatio rectè procedit. & si inuenerint non vtiles existentes rectores: licentiam habentibus sine damno alios pro eis opportunos efficere.

Legato vel hæreditate pro redemptione captiuorum aut alimentis pauperibus derelictis persona à testatore designata secundum testatoris voluntatem debet omnia adimplere: persona autem non designata episcopus vel œconomus adimplere debet, quod testator aut donator probauerit. si vero persona designata semel & secundo monita adimplere distulerit, omni lucro priuatur: & episcopus vel superior secundum testatoris voluntatem distribuere debet. Bartol.

Si quis autem pro redemptione captiuorum, aut alimentis pauperum hæreditatem aut legatum reliquerit in rebus mobilibus, aut immobilibus, siue semel, siue annale: & hoc modis omnibus secundum testatoris volũtatem [c] ab iis, quibus iussum est hoc facere, compleri [d]. Si aũt specialiter non dixerit †, quomodo pauperibus hoc reliquit: præcipimus sanctissimũ episcopum ciuitatis, in qua testator habuit domicilium, percipere easdem res, & eius ciuitatis pauperibus errogare [e]. Si autẽ pro redẽptione captiuorum aliquid relinquatur, & non nominatim testator dixerit, per quẽ oporteat fieri redemptionem captiuorũ: etiã sic iubemus res ad hoc relictas, loco rum episcopum & eius œconomos accipere, & huiusmodi pium opus implere. in omnibus enim talibus piis voluntatibus sanctissimos locorum † episcopos volumus prouidere, vt secundum defuncti voluntatem vniuersa procedant: licet [f] præcipuè à testatoribus aut donatoribus interdictum sit eis habere ad hoc aliquod participium. Si autem qui hoc facere iussi sunt, semel & secundò [g] à beatissimo locorum episcopo, aut eius œconomis per publicas personas admoniti distulerint, quæ dispo sita sunt, adimplere: iubemus eos omne lucrum relictum eis ab eo, qui hoc præceperit, amittere [h], & locorum episcopos omnes res cunctis (sicuti dictum est) piis causis distributas cum fructibus & augmentis medij temporis & memorato lucro vẽdicare: & quæ testator disposuit, implere: re: scientes quia si neglexerint: pro his omnibus rationem Deo persoluent. Si autem sanctissimus locorum episcopus reliquerit [i] aliquid horũ, quæ à nobis dicta sunt: liceat sanctissimo eius metropolitæ hæc omnia exigere & complere: & omni alij licẽtia sit huiusmodi mouere quæstionem, & studere, vt modis omnibus causæ piæ compleantur.

sepulcrũ. §. & hoc edictum.

i Reliquerit. id est, non compleuit prædicta, quæ sunt ab eo complenda: vel proprie lege. Ad pi

† Haloã. cuius loci pauperibus hęc reliquerit.

† Cõcor. c. tua nobis. cũ gl. j. extra, de testa. vbi verba huius tex. recitãtur in glo. super verbo piis voluntatibus.

Falcidia cessat in relictis ad pias causas: & hæres soluere recusans intra sex menses ab insinuatione te-

a Ad pias. s. eccle siæ, orphanotro phio. nosocomio, xenodochio, vel pauperibus: vt C. de sacrosan eccle. l. illud. & 5. eod. §. si quis autem.

b Falcidia. quia forte locum habet, cū hæres q̄ ad pias causas relicta sunt ab initio forte implere noluit. si em ipōr testatoris voluntati paruisset, Falcidiam habere posset: vt ff. ad leg. falci. l. j. §. ad municipium. & C. ad le. Fal. l. ij. secundum Al. & secundum R. Vel distingue vtrū ecclesiæ simpliciter id ex, Deo: quo casu locum habet Falci. aut ecclesiæ & ad causam piam aut pro redemptione captiuorū: quo casu locum non habet, vt hic & ibi: vel melius fauore ecclesiæ dic correctum.

† Cōcor. cum hoc tex. glo. in c. cū esses. super ver. improbamus post princi. extra de test. & vlti. volunt. & gl. si. in c. fin. eo. tit.

c Sex mēses imo intra annum videtur: vt 5. de hæred. & Fal. §. illud contra. Sol. hic est speciale.

d Vsuræ. hoc est contra. 5. in princ. Sol. vt ibi.

e Præberi. puta fundum, vel vineā.

f Quantitatis. sic 5. de ali. & emphy. §. si vero secundū prædictum. & facit ff. de transac. l. cum hi. §. eam transactionem.

g Competere. olim in omnibus poterat testari: vt C. de episc. & cle. l. sacrosanctæ. quæ hic corrigitur. Accur.

h Probantur. est ergo præsumptio pro ecclesia. sic. C. de do. inter virum & vxo. l. etiam. & ff. de dona. inter virū & vxor. l. quintus. arg. contra. C. arbi. tut. l. si defunctus. Itē not. quod ecclesiæ reseruare tenentur: vt & 5. de testi. §. j. col. viij.

i Deuolutæ sunt

stamenti numerandos ad vsuras & fructus tenebitur: & annale legatum alienari non potest, nisi in prouincia remota fuerit relictum. Barto.

Si autem hæres, quæ ad pias [a] causas relicta sunt non impleuerit, dicens relictam sibi substantiam non sufficere ad ista: præcipimus omni Falcidia [b] vacante † quicquid inuenitur in tali substātia proficere pro iussione sanctissimi locorum episcopi ad causas, quibus relictum est. Si autem legatum ab aliquo ad pias relinquitur causas: iubemus intra sex menses [c] ab insinuatione testamenti numerandos, hoc modis omnibus præberi, quibus relictum est. Si autem distulerint, qui in hoc onerati sunt, huiusmodi præbere legatum: fructus & vsuræ [d] & omne legitimum exigatur augmentum à tempore mortis eius, qui hoc reliquit. Si autem annale legatum cuilibet venerabili domui relinquatur: siquidem qui hoc dare iussi sunt, aut locus, ex quo iussum est hoc præberi [e], in ipsa aut vicina prouincia fuerit: iubemus nullo modo legatum alienari. Si verò loca aut personæ, ex quibus hoc dari præceptum est, longius fuerint: tunc liceat illis, quibus hoc relictum est, si & pars obligata consentit, commutare legatum & pro eo percipere reditus idoneos, & cum augmento non minus quartæ partis relictæ quantitatis [f], & neque plurimis tributis fiscalibus prægrauatos, aut vendere si voluerint huiusmodi legatum, & non minus pro pretio percipere, quā ex tali legato intra viginti quinq; annos colligitur: ita tamen, vt huiusmodi pretium ad vtilitatem præ dictæ venerabilis domus, vbi relictum est, proficiat.

De bonis post adeptam dignitatem quæsitis episcopi testari prohibentur, nisi præsumantur quæsita intuitu personæ, non ecclesiæ: in pias tamen causas possunt expēdere. Bald.

Interdicimus † autem sanctissimis episcopis res mobiles aut immobiles seseque mouentes, quæcunque post episcopatum ad eos quoquo modo peruenerint in proprios cognatos, aut in alias quascunq; transferre personas. In captiuorum verò redemptionem & egentium pabula, & alias pias causas, aut pro vtilitate propriæ ecclesiæ ex his expendere licentiam habeāt: & quicquid ex huiusmodi rebus post obitum eorum in ipsorum facultate remāserit, iubemus hoc ad proprietatem ecclesiarum, quarum sacerdotium habuerunt, competere [g]. In illis enim solummodo rebus licentiā eis alienandi, aut relinquendi, quibus voluerint, damus, quas ante episcopatum probantur [h] habuisse: post episcopatum verò, quæ ex genere sibi coniuncto ad eos deuolutæ sunt [i], quibus ab intestato vsq; ad quartum [k] gradum succedere poterunt. Hæc autem omnia, quę diximus de rebus, quæ post episcopatum deuolutę sunt ad sanctissimos episcopos, & in reuerendissimis orphanotrophis, & ptochotrophis, & nosocomis, & xenodochis [l], & gerontocomis, & omnibus aliis rectoribus venerabilium domorum valere sancimus in rebus, quæ in tēpore propriæ administrationis secundum prædictum modū ad eos peruenerūt. Si quis autem † episcopus aut clericus, aut cuiuslibet ecclesiastici gradus minister, aut ecclesiæ diaconissæ moriatur sine testamentis & legitimis successoribus horum successio ecclesiæ [m] competat, in qua constituti fuerint.

Hæretici res ecclesiarū ab ecclesijs nullo modo recipere possunt. Itē hæretici & Iudæi synagogā & ſpeluncam

etiam per donationes inter viuos factas secundum. §o.

† Cōcor. cum hoc tex. glo. in c. j. cū glo. rint seculo. nā tūc super ver. non possunt facere bo, ante de aliquo testamen extra, tum: vt 5. de mona. test. quo §. illud. col. j. & no. ca. vt p hanc. l. de prælatis. to sum de subditis autem est ex dices. j. de sanctiſ. §. vt ea episco. §. presbyteros. verbi nifestat.

k Ecclesiæ. & sic ecclesia vt vxor præfertur si co: vt C. vnde vir & vxor. l. j.

Hæret

† Cōcor. cū hoc c. requ ti. in fi glo. fi. tra de ca. in glo. per vti bonoru in fi. de suc. intesta.

a Hæreticorum. Not. hæreticos ab actibus huiusmodi prohiberi. quod facit ad id, quod est C. de iure emphyt. l. fi. §. finautē. & facit ad hunc. §. C. loca. & cōdu. l. curialis. & l. milites. & l. finali.

b Et sancta eccle sia. f. si ita est. & facit. C. de hære. l. si quis orthodoxę. in prin. Accur.

c Vēdicari. f. præcipimus.

d Indemnem seruāri. fic. ff. loca. l. si quis ignorans.

e Sine satisdatione. iudicatū solui.

f Alienare. f. præcipimus. & concordat. C. de episco. & cler. l. orphanotrophos.

g Subiacere. imo hodie contra: vt j. de sanc. epis. §. œconomus. vel illa in œconomis & aliis gubernatoribus.

h VT FRAtrum filij &c.

Quatuor habet partes, in quibus quatuor corriguntur. l. j. infra eo. expeditur vsque ad §. illud. Secūda abinde vsq; ad. §. quia verò mulieres. Tertia abinde vsq; ad §. fi. Quarta in §. fi. prima est, vt fratrum &c. secunda, & vt mulieres & cætera. tertia, & rursus &c. quarta, & vt similes, &c.

Nostras cōstituere non debent. Item etiam ab alijs quàm ecclesijs per emphyteusim vel conductionē possessiones accipere prohibentur. Barto.

Iubemus autem nullum hæreticorū [a], neque per conductionē, neque per emphyteusim, neque per emptionē, aut alio quolibet modo res immobiles accipere à qualibet sancta ecclesia, aut alio venerabili loco. si quid verò hæreticus pro tali causa præbuerit, amittat: huiusmodi verò res venerabili loco, à quo etiam datæ sunt, vendicentur, rector autem domus, qui ipsas res dedit hæretico, omni gubernatione remoueatur, & in monasterio recludatur, & vno anno à sancta communione segregetur: cùm hæreticis prodiderit Christianos. Si autem orthodoxus possessionem habens, in qua est & sancta ecclesia [b], alienauerit, aut reliquerit, aut per cōductionem, aut quamlibet gubernationem hanc dederit Iudæo, aut Samaritano, aut Arriano, aut alij hæretico: sancta ecclesia eiusdem vici huiusmodi vēdicet proprietatem alienationis. Si quis autem hæreticorum (quibus etiam connumeramus Nestorianos & Acephalos † Eutichianistas) præsumpserit speluncam suæ incredulitatis ædificare, aut Iudæi nouam synagogā constituere: locorum sancta ecclesia ædificia suæ proprietati defendat. Si verò quis per emphyteusim, aut conductionem, aut etiam per quancunq; aliā gubernationem dederit possessionem huiusmodi personæ: siquidē sciebat dominus possessionis eius. quia hæretico hanc commisit: omnes reditus illius temporis, quod in cōtractu transiit, ecclesiæ ciuitatis, sub qua possessio cōstituta est, vendicari [c]. Si verò ignorabat dominus possessionis, quia hæreticus erat, cui hæc commissa est: ipsum quidem dominum propter ignorantiam indemnem seuari [d]: hæreticum verò in vtroque casu expelli de possessionibus, & eius substantiam applicari fisco.

† Acephali, hæretici sunt. de his habetur xxiij. q. iij.

Orphanotrophi sunt similes tutoribus & curatoribus: & debent conficere inuentarium sub gestis personarum publicarum. Bart.

Orphanotrophi verò, tutorum & curatorum fungantur officio †, ita tamen vt etiam sine satisdatione [e] conueniantur de rebus orphanotrophiis, & ipsis propriis orphanis cōpetentibus. Res autem competentes alicui orphanorum, publicis præsentibus tabulariis, aut sub gestis monumentorum in hac quidem regia ciuitate apud magistrū census habitis: in prouinciis autem apud iudices earum, aut defensores locorum orphanotrophiis accipere & custodire: et si necessarium putauerint, etiam alienare [f], & pretia earum orphanis conseruare, aut alias res pro illis emere, non autem subiacere [g] tutelaribus, aut curatoriis rationibus. Seruari autem iubemus venerabili orphanotrophio huius regiæ vrbis, & xenodochio, quod vocatur sanctæ Mariæ Sanso, & sub eius gubernatione constitutis oratoriis, aut xenonibus, aut venerabilibus domibus omnia priuilegia quæcunq; habet maior sanctissima ecclesia Constantinopolitana. Quæ igitur per præsentem legem in perpetuum valituram nostra sanxit tranquilitas, tua celsitudo edictis solenniter in hac regia vrbe propositis ad omnium studeat peruenire notitiā. Nos enim prouidebimus, quatenus sine collatorum dispendio fiat etiam in prouinciis manifesta.

† Facit glos. in c. auditis. su per verbo minoris. post prin. extra, de in integr. restitu.

TITVLVS VII.

VT FRATRVM FILII [h]

†succedant pariter ad imitationem fratrū etiam ascendentibus extantibus. Et vt mulieres non insinuata antenuptiali donatione non lædantur: nō insinuans autem vir, vel si competat nuptiale lucrum, eo non fruatur. Et rursus, vt mulieres non secundò nubentes dominæ sint partis sponsalitiæ largitatis, quantū pars facit vnius filij. Et vt similes sint pœnæ vtriusque sexus, dum sine causa rationabili repudium mittitur.

† Quæ ad cōstitutione pro mulgātur ea pene omnia habentur inserta in noua uella constitu. Græca. cxviij. & cxix.

Filij fratrum ex vtroque latere coniuncti succedūt vnà cum fratribus defuncti, & etiam cum ascendentibus, sublata lege, quæ contrarium disponebat. Ange.

Idem A. præfecto prætorio.

Corrigere se est honestius quàm ab alio corrigi.

Exemplo credẽdum est.

NOstras leges emendare nos non piget [a], vbique vtilitatem subiectis inuenire volentes. Meminimus igitur scripsisse legem [b], per quam iussimus, vt si quis moriatur relinquens fratres, & alterius fratris filios præmortui: ad similitudinem fratrum, & præmortui fratris filij ad hæreditatem vocentur, paternum adingredientes gradum, & illius ferentes portionem, Si verò moriens relinquat ascendentium aliquos, & fratres ex vtriusque parentibus coniunctos sibi [c], & filios ex præmortuo fratre: fratres quidem iussimus per ipsam legem cum parentibus vocari: fratris verò filios exclusimus. Hoc itaque iustè corrigentes, sancimus, vt si quis moriens relinquat ascendentium aliquẽ, & fratres, qui possint cum parentibus vocari, & alterius præmortui fratris filios: cum ascendentibus & fratribus vocẽtur, etiam præmortui fratris filij, & tantam accipiant portionem, quantam eorum futurus erat pater accipere, si vixisset. Hoc verò sancimus de illis filiis fratris, quorum pater ex vtroque parente iungebatur defuncto, & absolutè dicimus ordinem, quando cum solis vocãtur fratribus, eundem eos habere, iubemus & quando cum fratribus vocantur aliqui ascendentium ad hæreditatem [d]: hoc iubentes ex calen. Ianuar. præsentis indictionis vndecimæ. Illud quoque dignum correctione aliqua esse iudicantes, partem hoc præsentis facimus legis: ex ipso enim rerum inuenientes experimento necessarium esse mulieribus, actis monumentorum ante nuptias donationes insinuari: vt si principalia instrumenta pereant (quod facilè est) per monumenta [e] matrimonij eius probatio maneat: sancimus necessitatem habere viros ipsos, aut etiam, qui pro eis [f] ante nuptias donationes scribunt, si quingentorum solidorum transcendit quantitatem, insinuare eam in actis monumentorum, in regia quidem ciuitate apud magistrum census †: in prouinciis autem apud vniuscuiusque ciuitatis defensorẽ, aut apud quos omnino talia documenta confici [g] possunt. Si verò non insinuent eas: quantum quidem ad partem mulieris etiam sic eas valere iubemus: & si tempus fiat exactioins [h], donationis [i] & [k] partis eius: non opponi mulieri non insinuatam fuisse [l] donationem. Si verò dotalium pacta & horum euentus parti viri concedunt actionem dotis, aut etiam eius partis [m]: nullam eum habere iubemus actionem [n], si non donationem insinuauit, in actis monumentorum, sicut dictum est, viris enim habentibus potestatem insinuare donationes, pro non insinuatis periculum mulieribus imminere, ineptum nobis esse videtur. Quia verò & mulieres ad secundas nuptias non venientes portione aliqua dignas vltra eas, quæ secundò nubunt, esse putamus [o]: si qua amisso viro, alterius abstineat nuptiis: habere quidem eam vsum antenuptialis donationis, sicut prius sancimus [p]. habere verò eã & ꝓprietatis tm̃, quantũ filiorũ quãtitas faciat: vt secũdũ ꝓprietatis rõnẽ vnius & ipsa filij personã obtinere videat̃ [q]. Hoc verò valere non in mr̃ibus solis iubemus, sed etiã in pr̃ibus & aliis ascendentibus volumus ad scd̃as nõ veniẽtibus. Quia verò interdiximus dudum per nostrã legem & viris [r] & mulieribus repudia mittere, & trãsigere [s]

a Nostras. Non piget. melius est seipsum corrigere, quã ab alio corrigi expectare: vt s̃. de nup. §. ij. colla. iiij.

b Legem. s̃. de hære. ab intest. §. si igitur defunctus. in fi. quam corrigit hic.

c Sibi. s. similiter reliquerit.

d Ad hæreditatẽ q. d. idem est ordo casus & ius. siue hi nepotes cum solis theiis vocãtur, siue cum theiis & superioribus.

e Monumenta. i. exẽpla primi ĩstrumẽti, & exẽplificata corã iudice creditur ergo exẽplo. vt C. de re iudic. l. fi. & sic est contra. s̃. vt spon. larg. §. ad hæc. Sol. hic fuit facta insinuatio corã ordĩario iudice: vt patet ex sequentibus: quia sic dicit, quod debet fieri, tũc enim exemplũ valet: vt hic, & ff. ad admi. tut. l. chirographis. & C. de testa. l. publicati. alias si non sic insinuetur, non valet: vt in contrario.

f Pro eis. Puta patres. Accur.

g Confici. vt coram defensore ciuitatis: vt in authen. de defen. ciui. §. nulla. & C. de do. l. in hac.

h Exactionis. qa extitit casus, quo mulier pacta est de lucranda donatione propter nup. puta præmortuo marito, secundum Io.

i Donationis. s. totius. Accur.

k Et. pro id est.

l Insinuuatã fuisse. hic innouat: vt s̃. vt spon. lar. in prin. et sumitur hic quod est. C. de dona. ante nup. l. fi. & authen. eo decursum. in fi.

m Partis. i. datum ei lucrum casu existente. de quo pactus est de lucrãda dote: vt puta præmortua vxores, secundum Ioan.

n Actionem. s. in eo, quod excedit eã quantitatẽ: quæ nõ debet insinuari secundum Io. vt arg. C. de do. l. si quis argentum. §. sed in omnibus. et hoc ideo dico, quod vir vel mulier debet lucrari ex pacto in alio, in quo non est pactum lucrari: cum non sit simplex donatio, & non est necessaria insinuatio.

o Putamus. vt s̃. de nup. §. hinc nos. & C. de secun. nup. l. generaliter.

p Sancimus. per l. illam. s̃. neque virum, quod ex dot. §. præterea.

q Videatur. corrigitur ergo quod est. s̃. neque virum. §. præterea. vbi nõ distinguebat.

r Viris. quæ est. s̃. vt lic. mat. & auiæ. §. quia verò legem dudum.

s Transigere. id est soluere.

† Glo. in ca. cum in iure. super verbo, sedis in me. in versitẽ si sentẽtia redacta est extra, de offi. delegat. inducit hunc textum ad hoc, quod si sentẽtia delegati sit redacta in publicã formã, qd̃ facit plenam fidem absq; ossẽsione commissionis superioris.

Differen

a Differentiam. quãtum ad pœnã.

b Cognita. quæ causæ sunt in prædicta cõstitutione: vt lic. mat. & auiæ. §. quia vero pluri mas.

c Hoc. scilicet separare matrimonia sine causa legitima cognita.

d In viro. contra §. vt lic. ma. & auię. §. quia vero legem dudum. Solu. hic illam corrigit: vt ibi diximus. Alij dicunt hic æquiparare corporales pœnas, non pecuniarias: cp nihil est.

e Proximas. nopar delictum parẽ exigere pœnam: vt C. de epis. & cle. l. si quẽquã. fallit ff. de pœ. l. quædã. & de inc. rui. nau. l. Ped.

Pœnam similẽ par delictum exigit.

f DE RESTI tutione, &c.

Huius sensum accipe ex titulo: & ponit tantum de vno testamento, in quo multa sunt dispositi: & de quodam codicillo: & literam nõ lego, nisi vt notem: argu. infra. §. eodem. ma

nifestum.

Anta nobis. Aut matrimonia (nisi tamen quædam sit causa nostræ legi cognita) & pœnas hoc facientibus & viris & mulieribus imposuimus: mutationem quandam circa pœnas viri ac mulieris facientes, & ad melius hoc transformantes, sancimus, nullam esse differentiam a quantum ad pœnam inter virũ & mulierem hoc præsumentes: sed iisdem pœnis, quæ cõtra mulieres à nobis definitæ sunt, si sine causa nostræ legi cognita b matrimonia distrahunt, etiã viros subdi hoc c præsumentes, & similes pœnas esse in viro d & in mulie re. In delicto enim æquali proximas e eis imminere pœnas, iustum esse putamus. Præsentem igitur generalem legem nostram manifestam tua gloria faciat per edicta solennia & iis, qui hanc maximam ciuitatẽ, & qui prouincias habitant: vt nullus homi num, quæ ad salutem com munem sancita sunt à nobis, ignoret.

TITVLVS VIII.

DE RESTITVtione f fideicommissi, & nominefamiliæ, quod vsq; ad quartum gradum locum habet, & quod familiæ nomine nurus etiam continetur.

Alienationis prohibitio perpetua vltra quartam generationem non extenditur, nominalis autem alios nõ continet: & vltimus de familia superstes res ad eum venientes in quancunq; personam alienare potest: appellatione quoque familiæ nurus continetur. Bar.

Imp. Iustinianus A Petro gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfecto, iterum exconsule & patricio.

Anta nobis humanitatis cura est, vt neq; priuatas cognitiones, quæ videntur nobis quæstionem excedere iudicialem legibus nostris definire dedignemur: neque cognitionem priuatam excedentem audire iudicia, per circuitus longos litigantes tradere afflictioni. Alexander igitur gloriosus suggessit nobis multoties Hierium gloriosæ memoriæ patrem suum scribentem testamẽtum nominibus istis vsum, Volo autem & iubeo meos hæredes Constantinum quidem virum clarissimum deputatam ei domum cum omni (sicut superius scriptum est) coniuncto ei iure: & proastiũ † quod in cupariis est, cũ omni (sicut superius dictũ est) competenti ei iure, & domum, quæ in Antiochia est, † Catamianum, Antimium verò dulcissimum proastiũ, quod in Blacernis est, † Cataeugeniũ & Iulianum gloriosæ memoriæ viros, proastium, qđ in summita te sinus substenticij est quondam Cataarchalirium gloriosæ memoriæ. Callipium verò virũ clarissimum proastium bytharium siue philotheum. Alexandum virum gloriosissimum proastium, quod in Venetis est, non alienari non per venditionem, non per donationem, nõ per commutationem, non aliter quolibet modo, neq; eiici neq; alienari ipsam domum aut suprascripta proastia à meo nomine & mea familia: sed si (quod orandum est mihi) fiãt eis filij, † & in filiis & in nepotibus legitimis aut naturalibus, si defuncti sunt, relinre vnumquenq; eorũ, quod deputatum est proastium, & domus tam in adiacentibus huic regiæ ciuitati, quàm in Antiochis filiis & nepotibus singulorum legitimis ac naturalibus. credo enim, cp non deponant neque supernaturalibus filiis aut nepotibus meã dispositionem & voluntatem. Si verò omnino sine filiis omnes, aut quidam aut vnus ex eis moriatur (quod absit) volo, & iubeo eos, qui sine filiis, aut sine filio futuri sunt morituri, restituere superstitibus, siue superstiti eorum fratri suprascriptas domos tam hic, quàm in Antiochia, & præmanifestata quinque proastia cum omni eorum iure & omnibus competentibus indesinẽter, † vacante videlicet inter eos de fideicommissis, aut legatis satisdatione. volo enim & iubeo non exigere eos ab inuicem huiusmodi satisdationes, præsumẽtes siue præsumentem præter meã paternã & amabilem circa eos intentionẽ exigere fratres suos, aut fratrem satisdationem in his prohibitis alienari rebus: omnino eos fideicommisso cadere. Et hæc quidẽ in testamento dixit: scripsit aũt & codicillos huiusmodi. & in ipsis vsus est in huiusmodi verbis. Manifestũ igitur facio, quia dudũ quidẽ in scriptis feci testamentum, & quæ

† Proastium subvrbiũ est.

† Haloã. emptam ab Amiano.

† Haloã. redemptũ à gloriosę memoriæ viris Eugenio & Iuliano. & subvrbium in promõtorio sinus Sostheniį qđ olim in domi nio Ardaburij gloriosæ memorię fuit.

† Haloã. & relictis post se filiis aut nepotibus siue, legitimis siue etiam naturalibus morian tur.

† Haloã. cessante.

Legatum testamẽto potest per codicillos adimi.

† Expende verba hæc quod quãdo fit in codicillis per hũc modum, si filius ipubes decesserit, aut post pubertatem sine liberis: hmõi substitutionem ef se fideicõmissariã. Nam cum tractet materia fideicommissi pinde intra pupillarem ætatem erit fideicõmissaria non directa. Et hoc obid qđ fiat in codicillis, in quibus directo nõ potest substitui. vnde ad fideicõmissũ trahitur: vt l. Scęuol. ff. ad Treb. secus si in testamẽto quoniam in pupill. ętate foret directa, post eam vero fidei commissaria, vt hic not Ang.

† Vide oĩno versionẽ Haloan. nam hoc loco vetus interpres admodũ ineptus est, quẽadmodũ & per totam hanc constitutionem.

a Aut subtraho. ergo pro opin. Ioan. q in codicillo potest adimi testamento legatũ re lictũ, licet nõ sit testa. confirmatũ: & pro hoc. ff. de alie. & cl leg. l. libe. sed Pla. & M. contra, nisi sint testamento confirmati: & pro se inducunt. ff. de testa. l. hæredes pa. lã. §. sed quia post. Sed certe in institutione illa intelligimus, vt mutari nõ possit nisi à capite omnia fiant.

Volui in eo sunt, secundum placitum mihi modũ disposui: volo & iubeo omnia quę cunq; eodem testamento continentur, omnimodo valere, præter illa sola, quę in hoc meo codicillo permuto aut subtraho a aliqua derelicta legata. Volo igitur & iubeo proastium meũ, quod appellatur Cuparia, quod in prædicto testamento Constantino viro magnifico filio meo dereliqui, dari & pertinere perfecto possessionis & dominij iure Hierio viro clarissimo, & Eugenistato meo nepoti filio Constantini viri magnifici integrum ipsum proastiũ cũ omnibus, quę in eo sunt prætoriis, et ascensum & descensum: omnibus etiã cõiunctis siue illatis cũ cõclaui domum & ergasteriis & balneo & hortis tam intra, quàm extra muros, & hippodromum, & quod in eo est hortum, & cisternã, & omnia omnino quocunq; modo cõpetentia mihi iura super isto ipso proastio: dari quidem volo eundem proastium præ dicto viro clarissimo meo nepoti Hierio facto suæ potestatis per emancipationem à suo patre post obitum meũ: nulla data licentia ei viro honesto nepoti meo, sed neq; his siue ex hoc meo testamento, siue ex testamẽto eiusdem viri clarissimi mei nepotis suscipientibus iura eius vẽdere, aut permutare, aut donare alicui, aut quocunque modo alienare, aut ipsum proastium, aut partem aliquã ex eo, aut ius propter quod volo eundem proastium, siue domũ adiacẽtem intra ianuas, quæ ducunt circa venerabile oratorium sanctæ ecclesiæ, permanere per omnia & perpetuare in mea familia & nunquam egredi de meo nomine. Volo aũt & iubeo, si cõtigerit prædictũ virum honestum meũ nepotẽ Hierium mori impuberem †, aut post pubertatem, sine filiis tamẽ ex legitimo matrimonio ei ꝓgenitis peruenire & competere: siue restituere possessionem & proprietatem eiusdem proastij, siue domus viro magnifico eius patri Constantino, sub eadem conditione nõ alienari aliquando de mea familia, aut de meo nomine †. In istis quidem ipsum procedere. Hierij verò glorioſissimi domũ, quę in Theopolitis adiacet ei, & ex paterna in eum peruenit successione, aliis vẽdidit personis, eam verò domum, quæ in hac felicissima ciuitate, insuper & per codicillos datũ sibi proastiũ, in quibus omnibus alienatio interdicta est, Constantino glorioſissimo eius transmittere filio. Illum verò mox prægnantẽ relinquentem vxorem vita functũ, scripsit testamentum per quod disposuit, si non nascantur filij, aut natus impubes moriatur: tam matrem suã Mariam glorioſissimam, quàm eius vxorem nobilissimã Mariã in eius vocari successionem: & quoniã nata fuit filia, & ipsa pupilla & tenera adhuc ætate ex hominibus decesset, in prædictas nobilissimas peruenire mulieres: reliquæ verò substantiæ, quæ in hac magna ciuitate sunt, domus insuper, & proastiũ expressim in codicillis glorioſissimo relicta sunt Hierio: locũ forsitã tam ex testamento, quàm ex codicillorũ sermonibus adhibere: ipse domum proastium defendere solus, de Hierij glorioſissimi familia derelicta: quæ nunc & primùm habens in Hierio meo nomine gradum. Sed ij, qui pro Maria & Maria glorioſissimis fœminis verba faciebant, testamẽti quidẽ verbis nullũ dicebant locũ habere, neq; cũ legitur Alexãdrum virũ glorioſissimũ locũ habere, & vtrunq; suũ perficere ipsum & citra Constantinũ glorioſæ memoriæ, quã ad hos tanquã ad locũ, & alienantem proastiũ, quod ei derelictũ est: super quod alienationem inæqualiter aliis, q; ei pater interdicens cõpetit. & alios fratrũ eius hoc facere, & nostras leges: quoniã omnes continuè, in quibus tale aliquid dispositũ est, trãsgredi defuncti voluntatẽ omnibus similiter substitutionẽ dicere, vt non permittas eis inuicẽ pulsantes multis pro vna cognitione iudiciis subiiciantur. Ideo positas nos rememorare leges. Alexander verò glorioſus magis quidem & de propriis alterutrũ rectè visus est appellare. Super codicillũ enim sapientẽ, & de resíduis rebus voluntatẽ suã defunctũ facientem familiæ reseruari volẽs: sed in proastio iustioribus verbis vsus nihil rectè ei alienationẽ conferre, illas ex imperiali hoc facere impellenti iussione, venerabilibus pro his verbis vsa est pars alterutra, tam testatoris interpretantis voluntatem, quàm nostris vtentibus legibus, quæ sibi expedire putabant, Nos igitur legis & testamenti interpretationẽ propasitã non sola sententia, sed lege cõplecti cognitionis decisionem putauimus oportere: vt tam præsentem quæstionem decernamus, quã reliquis auferamus

de huiusmodi contentiones, vnde subtilius testamentum considerantes, verbis ipsis inuenimus hæredibus demonstratis filiis alienationem interdictam, quando futuri essent sine filiis fungi vitã: non vlterius verò iis, qui solũ eis successerint filiis: sed sufficere defunctorum vsque ad † filium stare interdictionem. Si enim & ipsi filios reliquẽtes moriãtur, qđ est relictũ, neque in longiori à filiorũ vita alienationis ꝓhibitionẽ voluisse[a] facere: codicillũ verò in proastio solo factũ prohibere: et iis, qui ex testamento Hierio glorioſæ memoriæ iuniore dicimus res suscipientibus proastiũ alienare. Etenim istis, qui remãserũt, velle defunctũ perpetuè in familia manere suã: ea quidẽ, quæ in quæstionẽ deducta sunt, talia considerantes oportet humilitatis cognitionem in aliis quidem rebus quæ Constantinus glorioſæ memoriæ Hierio seniori, de quibus ex testamento factus est dominus, nihil accipere: ex his existimauimus bene suggerere quæstionem: vacare verò in istis actione non Alexandrum solum virum glorioſum, sed etiam reliquam omnem familiam ex testamenti verbis vsque ad filios solũ stare prohibitionem, & ipsum Hierium glorioſæ memoriæ filium per quos ei facientes homines smaripoſeos Hierij iura, qui post eos familiæ substituentes partẽ alienauerunt, quæ apud eos tanquam in substitutione ex voluntate interdictorum vnius. in proastio verò neque si dominũ codicilli Hierium ostendant glorioſæ memoriæ: multũ nobis visum est plenum esse pietate quatuor postea generationes † huiusmodi in medium deduci quæstionem. Nunc igitur glorioſis fœminis Maria & Maria adhuc superstitibus, quas & ipsas in familia iacẽdo nostris legibus & huiusmodi verbis pro meritis non rectè, neque competenter Alexander glorioſus ad se venientẽ instituit litẽ: transeũdo verò & istorũ quatuor iam gñationes transisse videtur: nõ facere quidẽ antiquã taliter iudicis cognitionem tradi maximè constituens filia adhuc pupillaris, aliter ætatis functa vita: vt si etiam sine testamẽto ille esset in matrẽ eius puenire proastiũ: nõ ipsius nouellæ verò legi, vtpote factæ horũ cã, & nullis Hierij glorioſæ memoriæ hæredibus circa volũtatẽ peccãtibus eius. Etenim testamentum Constantinus scribens substitutiones aliquas fecit filia defuncta impubere: attamen nil ex hoc introducitur magnum: & ipsius secundum hoc legis pupillæ matri substantiam præbente marito circa transitum eam. Sancimus igitur neque Alexãdrum virum glorioſum, aut eius filios, neque successores relinquere Hierij glorioſę memorię seniores filios, neque alium quẽdam ex omnibus in eius constitutum familia, quæ contra Mariam & Mariã glorioſas fœminas occasione rerum apud eas cõstitutarum, aut cõtra alios agere, apud quos res cõstitutæ sunt: nunc autem in quibus futuro peruenerint tẽpore, in quibus Hierius glorioſæ memorię prohibens fecit alienationem, aut omnino quo memoriam prohibitione & familiæ nomen, & aliquod ius fabricare ex hoc: vt aliis Hierij glorioſæ memoriæ filiis ipsis alienantibus & conuenientibus, sicut & reliquorum alienationibus & primitus leuatũr, & ipsis successoribus, quæ possunt actiones competere de hoc & aliis, quod apprehendentes relinquimus intellectui ad huiusmodi nobis sufficientibus iudicium & legislationem: & hanc esse decisionẽ non præsentis cognitionis solùm, sed reliquarũ, in quibus prohibitiones factæ huiusmodi successionis tãtæ processerunt, & hæredum vltimis per medium aliquẽ pupillum successerit. Tunc enim tempus & exteris à familia primi prohibentis licentiam habebit ex præsenti nostra lege transmittere res. Communem enim hanc fecimus legem tam ꝓsentis cognitionis, quã post hanc euenientium taliter prohibitionẽ, tam euenientẽ nũc dirimẽtes comtẽptionẽ, quã eas, q̃ futuræ sunt, resecãtes.

TITVLVS IX.

VT NVLLI IVDICVM b LICEAT habere loci seruatorem, nisi certis ex causis diuina concesserit iussio.

Nullus iudex põt in loco, cuius sibi gubernatio cõmissa est, cõmittere loci cõseruatorẽ, id est, vicariũ, nisi imperator tẽpore expeditiõis, vel necessitatis eis cõcesserit.

In nomine domini Iesu Christi Dei nostri, Imperator Cæsar, Flauius, Iustinianus, Alemanicus Gottichus, Francicus, Germanicus, sel x, pius, glorioſus victor, triũphator, nunquam non colendus A. Musanio præfecto vrbis. Væcunq; † ad vtilitatẽ nostrorum subiectorũ, sitẽtionẽ hre semp[d] :

† Halo. Dũ sedulo circunspicimus, q̃ ad subditorũ nostrorũ vtilitatẽ pertinent.

a Voluisse. Nota prohibitionẽ alienationis vltra filiũ non extendi: nisi expresse dicatur. & facit. ff. de leg. j. l. filius familias. §. diui.

Alienatio nis prohibitio vltra filium non extenditur.

b VT NVLLI iudicum &c.

c Væcunque. sub iectorũ. subau. pertinent.

d Semper subaudi cupientes. Acc. Iudici

† Nota bis ergo quod vbi prohibitio de nõ alienando facta est filiis, eam vltra filiũ nõ extendi ac pinde nec ad nepotes, quod Iac. Beluis. sic explicat vt verũ sit quando filij prohibiti designatisunt ꝓprio nomine: vt hic, alias secus. At de hoc vide ꝑ Dy. in l. filius fa. §. diui. de legat. j.

† In hoc vide Alexand. ab Imol. in l. qui romę. § cohęredes. de verbo. obl. & in consil. lvj. incip. considera tis verbis testamẽti. & abunde in consil. xxiiij. iij. parte.

a Iudicibus. repete inuenimus.

b Legem. vt. §. vt iudic. sine quoquo suffra. fiant. collat. ij. Accur.

c Ciuitate. sed idē phibet: vt §. de collat. §. ad hoc prohibemus. Accur.

d Vocauerit. aīs exegerit. i. fuerit necessitas nutrimenti. Accur.

e Expulsores. subaudi destinent. Accur.

f Hoc fieri iubemus: vt §. de mand. princi. §. illud. collatio. iij.

g Epidemiticis. genus est expēsæ. Accur.

h Male. No. malam cōsuetudinem non seruandam: vt hic, & C. de vsur. l. eos. in fine. & ff. de legi, & senatusconsul. quod nō ratione. & C. quæ sit long. consue. l. ij. in fi. & in decre. dist. viij. c. iij. & dist. ix. c. j. & in noua constitutione Friderichi de Ostroē statutis. §. j.

i Debentem. i. ad quærendum debentem aliquam rem.

k Aut gubernari. i. ad gubernandum quālibet rem. alias est in litera de qualibet re debentem: alias de qualibet re debente.

l Super hoc autē iubemus. fingitur ergo cautum esse: vbi nō est cautum, vt ff. de adopt. l. his verbis. & C. de rei vxo. act. in prin. & ff. si cui plusquam. per leg. Falci. l. j. in fi. j. respon.

Rerum

inuenimus diuersas læsiones nostris subiectis inferri ab emissis vicariis in prouincia abaliquibus ciuilibus & militaribus iudicibus[a], & de hoc dudum legem[b] scripsimus, particularem aliquam facientes rei emēdationem. perfectè iuuare nostros subiectos studentes, sancimus, nullam licentiam habere pro tempore præfectos tam Oriētis, quàm Illyrici prætoriorum, aut comitem largitionum, aut comitem priuatarum locorum seruatores destinare in prouincias, aut ipsos prouinciarum iudices facere, & proprij cinguli loci seruatores emittere.

Sed neque vicaneos iudices increditis eis prouinciis loci seruatores emittere in qualibet ciuitate[c]. Solùm verò iubemus esse loci seruatores præfecturæ in Hosdruma † in Mesopotamia: & si necessitas vocauerit[d], in aliis locis tempore expeditionis pro nutrimento eis destinato: & hoc quidem per nostram iussionem. His insuper iubemus, vt neque magistri militum, neque duces in prouinciis, in quibus administrare iussi sunt, loci seruatores, aut biocolytas, aut latronum expulsores[e]. Si verò contigerit, necessitate facente, siue magistros militum, siue duces destinare per nostrā iussionem in aliis locis: tunc fieri loci seruatores absentes, & hoc secundum nostram præceptionem. Nulli verò liceat ciuili aut militari iudici circumire prouinciam sine causa necessaria. Si verò aliqua necessitas vocauerit tale aliquid fieri: expensis propriis † hoc facere iubemus[f] tam iudices, quàm competens & obediens eis officium. Neque verò angariis, aut iis, quæ

† Sic episcopus temere mitt

vocantur, epidemiticis[g], aut alio quolibet dispendio grauari nostros subiectos, neque consuetudines nominare, aut quærere, quas forsitan aliqui prædictorum in proprium lucrum iniustè adinuenerunt. Malè[h] enim † adinuenta, malęque consuetudines, neque ex longo tempore, neque ex longa consuetudine confirmantur: scientibus prædictis iudicibus ciuilibus & militaribus, quòd si aliquid præter hoc fiat: & qui facit, si loci seruator est, viginti librarum auri inferet pœnā, & cingulo spoliabitur: & qui fieri se acquieuit, cadens propria substantia, exilio subiicietur. Ad maiorem autem nostræ dispositionis cautelam, iubemus per loca episcopos, & prouinciarum rectores, & eos qui ciuitates habitant, nullum contra præsentem nostram dispositionem suscipere biocolytam †, aut latronum persecutores. omnino enim nullum iudicum ciuilium, aut militarium constitutum in prouincia, habere loci seruatorem concedimus. Præcipuè quidem iubemus, prouinciarum rectores sic rectè conuersari, aut res gubernare, vt non necessitas fiat de qualibetre debentem[i] quæri, aut gubernari[k], ad prouincias aliquem destinari. Si verò opus fuerit transmitti aliquos in prouincias occasione publicarum exactionum, aut qua rumlibet emergentium querelarum: neque ordinem neque nomen habere loci seruatoris. Destinatus verò in prouinciam nullum subiectis inferat dispendium: creditum verò sibi opus adimpleat, iudice prouinciæ eum & eius officium adiuuante. Si verò contra ipsum iudicem fortè accusatum transmittatur: tunc iubemus & prouinciale officium obedire ei. Quemad modum enim prohibemus loci seruatores fieri: ita omne periculum iubemus habere iudices prouinciarum, & eorum officium: vt solicitudinem faciant tam publicarum exactionum, quàm locorum quietem: & vt omnis iustitia & læsio suspendatur. In quibus verò prouinciis aut iudices, aut exactores sunt fiscalium, & opus habuerint aliquo adiutorio: iubemus iudices prouinciarum & officia eorum omne solatium & studiū eis conferre, vt sine impedimēto fiscalium exactio procedat. Et omnes, quæ motæ fuerint, siue ciuiles, siue criminales causæ, & competētes prouinciarū iudices ipsos iubemus inquirere, vt nulli pprio periculo has discutiant, & legitimū finē eis imponant. Super hoc autē iubemus[l] pro-

tere pra dicatoru per dioc sim sua suis ex fis: vt i inter c ra. cū gl super re submini strent. c tra, de c fic. ord

† Cōce c. vl. ex de cōsue & c. cū re clesia. fimo. ex cum hab ret. de re qui du vxo. q pollu. p adulte.

† Bioc lyta hic citur vi lentiā o hibend prefect sicut l Iren arc pacis u cilator Bidā fero, v lo, i Bidā violen rapto veh & Prohibe Vetus & Nou tibitum

a Rerum descriptionē. puta inuentarium.

b Restituino. I duplō teneri illō, q̃ impediuit aliquid mihi relinqui. olim p̃cipiebat, quod testator volebat cætera fisco dabātur: vt ff. ad Trebel. l. iij. §. fina. & dixi. s. vt cum de appella. cogn. §. si cōuictus. colla. viij.

c Iudices. si est recipiēda appellatio: iudex eam recipe-

Habes re debet: alias pu egregiam nitur: vt hic, & s. de literam su iud. §. nostros. & C. pra de iu. de appella. l. quo- §. nostros. niam. etiā si à prin coll. vj. cū cipe sit delegatus: glo. ibidē. & tūc ad principē

Et adde appellatur: vt hic etiā quod & C. quorum ap- apostolos pel. non re. per to quoq; vel tum. Item si non est non petē- recipienda, non de te parte da bet recipere: vt qa re tenetur perfectus licentiam vtl. eos. §. dedit: vt s. vt spon. apostolos larg. §. aliud. hac C. de app. colla.

Cuius au-d Quia interpost tem impē- tio est. Accur. sis denture Dilatione. C. no. glo. in de appell. l. iudici- ij. de ap- bus. contra ibi dici pel. in cle. tur quod intra xxx. dies debet edere, hic sine dilatione: vnde hāc secundum illam: & dic si ne dilatione. s. maiore.

f Exactionem fieri. nam nihil est innouandum ap. pē- vt C. de ap. l. iij. & ff. de inno. p̃ totū.

g Et non alios. vt C. de pœnis. l. sancimus. & ff. de pœn. l. crimen.

h Vicis. Not. contra potestatem, qui punit cōtrā pro aliquo delinquente. Accur.

i Comprehendere. vt s. vt non fiant pigno. §. j.

k Hominibus. vt s. de manda. princ. §. oportet. colla. iij. plene dices infra, eodem. §. finali. Accursius.

Desinita

uinciarum iudices mox, qui futuri sunt cingula suscipere, siue præsentes, siue absentes sint, cautelam impendere tam præfecturæ, quàm nostris largitionibus & comiti priuatarum pro inferendis pecuniis vnicuique prædictarum dignitatum: cùm etsi non caueant, tanquam facientes cautelam, ita iubemus eos & eorum officia subiacere prædictis dignitatibus. In illis verò ciuitatibus & prouinciis nolumus iudices periclitari pro fiscalibus, & exigi, in quibus neque scriniarij, neque iudices, neque alij quidam proprio periculo exactionem faciant.

Nullus occasione lucrorum iniquitates & iniustitias facere debet. Item iudices ordinarij ac etiā delegati: etiam si sint delegati à principe, appellationes suscipere debent, quibus pendentibus nihil innouari debet. Barto.

Et hoc peruenit ad nos, quod quidam prouinciarum iudices ita iniquè agunt occasione lucrorum, vt neque testamenta concedant facere, neque facta insinuare, neque nuptias aliquas facere, aut super nuptialibus donationibus monumenta componere, neque defunctorum corpora sepulturæ tradi: neque rerum descriptionem[a] concedunt fieri, aut aliud quid huiusmodi agi aut ex gestis, aut ex testimoniis. Propterea interdicimus omnibus iudicibus tam ciuilibus, quàm militaribus & eorum officiis, aut alij cuilibet aliquid præsumere. Si verò quidam huiusmodi odibilem rem in quolibet loco nostræ reipublicæ præsumpserit agere, aut ministrare ei, qui hoc præsumpserit facere: iubemus huiusmodi extra cingulum factos in exilium destinari: & de substantia eorum eueniens dispendium, læsis in duplū restituib: nō sublato ab eis, neque alio qui dem ex legibus adiutorio. Omnem verò damus licentiam locorum sanctissimis episcopis & primatibus ciuitatum huiusmodi præsumptiones prohibere, & studere, vt hęc omnia sine impedimento & sine dispendio secundum legum virtutem procedant, & de his nobis nunciare. Illas verò, quæ secundum leges offeruntur appellationes suscipere volumus omnino iudices[c], & eos, qui secundum nostram iussiō nē specialiter (quia[d] & à diuinis licet appellare iudicibus) audiunt, siue maiores siue minores sint: & edere gesta sine aliqua dilatiōe[e] litigātibus, vt quæstio legitima de his procedat. Super hoc iubemus appellatione porrecta secundum leges, neque exactionem fieri[f], neque possessiones rerum transferri vsque ad definitum super ea iudicium.

Iudices debent secundum leges delinquentes punire, non alios pro alijs comprehendere, nec damna inferre: nec pignorationes, nec repræsalias facere, nec delicta vendere, pœna contrà facientibus imminente. Bartol.

Quoniam verò† contingit adulteria, aut raptus mulierum, aut homicidia, aut alia quælibet crimina in prouinciis committi: iubemus prouinciarum iudices omnia secundum leges vindicare: & peccantes tenere, & non alios[g] † pro aliis, aut ex quibus nati sunt vicis[h], qui crimina præsumpserunt, alium pro alio comprehendere[i], aut damnum eorum inferre vicis: sed neque pignorationes facere propter peccantem, aut criminis vindictam proprij lucri causa inferre, aut delinquentium res, proprium lucrum facere. Nos enim reos quidem ex legibus pœnas sustinere volumus: damna verò subiectis nostris, aut lucrum ex hoc iudicibus, aut eorum hominibus[k] siue officialibus fieri nullatenus concedimus, vt ne propter rerum desiderium inueniantur iniustè aliquos castigantes, aut peccantes vendere. Si enim præter hæc fiat: ipse prouinciæ iudex omne ex hoc accidens damnum læsis medebitur: & suppliciis subiectis, exilio tradetur & consiliarius eius simile sustinebit supplicium, si factis à iudice contraria legibus in scriptis consentiat. Officium verò eius & alij, qui circa hoc propter lucrum proprium ei obsecundant, non solum damna læsis cōpellētur restituere: sed culpabiliores eorum legalibus suppliciis subiecti, exilio tradētur

† Iste §. est elegātissimus & plenus philosophiæ.

† Cōcor. l. sancimus. C. de pœnis. & ca. quæ sunt. extra, de his quę fi. á ma. parte ca. & in glos. pe. in capi. sicut tuis. cum glo. super ver. depreh̄ensum. extra, de fi. mo.

a Definita. vt requiratur, & bona eius annotentur: vt ff. de requi re. l. ij.

b Vti. Not. epistolã mitti: vt hic, & ꝛ. de quæstion. §. damus. coll. vj. sic & cum quæritur fugitiuus: vt ff. de fugit. l. j. §. j.

† Facit ad hũc §. c. vl. in gl. fin. in fin. extra, de fo. comp. vbi dicitur, quod si crimen est graue: remittitur criminosus puniẽdus ad iudicem vbi deliquit.

Conuenitur quis etiam inuitus vbi deliquit.

c Comprehende re. sic ergo inuitus ad locum vbi deliquit, trahitur. sed videtur, quod ita demum ibi conuenia tur vel accusetur, si ibi inueniatur: vt ff. de iudi. l. hæres absens. in prin. quæ est contra. Sol. speciale est in delictis secundũ Io. vt hic, & C. vbi de cri. agi oportet. l. vlti. & ꝛ. vt iudic. sine quo. suffe. §. necesitatẽ. & idem vbicunque certæ personæ cognitio mandatur, vt præsidi: vt C. ne li. potẽ. l. j. & C. vbi quis decuria. vel cohor. l. vlt. sed in cõtractibus si ibi nõ inueniẽ: bona quæ ibi habet, possidentur: non tamen inuitus reducitur, si alibi versetur, nisi habeat forum vel domicilium, vel si aliter latitat: tunc enim põt idẽ quod in criminalibus dici. Azo. Vel si velis dicas vt supercontraria. l. diximus.

d Quiescat. vel ganitum est eius officium vel receserit.

e Accipiat. iussionem nostram. Al.

f Insinuet. i. deducat eã in publica acta

g Rescriptum. sed quomodo hoc hic est, & infra. proxi. cognoscit successor cum morte mandatarij iurisdictio expiret: vt & alias mãdatum: vt ff. de iurisd. om. iud. l. & ga §. ideoque? Respõ. hic non personæ, sed officio fuit facta commissio vel delegatio.

h Iussio. nõ enim facilè contra publi

Criminosus edictis legitimis est vocandus: & eo latitante iudex legitimè procedere debet, eo verò in alia prouincia degẽte capiendus est, & ad locum delicti transmittendus, vt ibi supliciũ patiatur, pœna contra facientibus imminente. Bar.

Si verò † quis comprehensorum criminum latuerit, aut reliquerit prouinciam illam, in qua crimina deliquit: iubemus legitimis edictis à iudice euocari eum: & si non obediat, illa in eum procedere, quæ nostris legibus definita [a] sunt. Si verò cognoscatur, quòd in alia prouincia degit, iubemus prouincię illius, iudicem, in qua peccari quis huiusmodi contigerit, epistola publica vti [b] ad prouinciæ illius iudicem, in qua delinquens persona degit: ille verò qui publicas susceperit literas, & periculo suo & officij sui cõprehendere [c] huiusmodi, & ad iudicem prouinciæ transmittere, in qua peccauit, supliciis legitimis subiiciendum. Si verò qui publicam epistolam susceperit, neglexerit hoc facere, aut officium eius tradere, aut imperata neglexerit: tunc & ipsum iudicem tres auri libras, & officium eius alias tres pro pœna inferre iubemus. Si verò iudex aut aliquis officij eius ꝓpter lucrum huiusmodi personam non comprehendat, aut comprehendens non transmittat, & hoc agens conuincatur: spoliatur cingulo, exilio tradatur.

Iudex alterius iudicis successor, iussionem prædecessori suo sactam adimplere debet, nisi sit cõtra ius vel publicam vtilitatem: quia tunc etiam secunda iussio expectatur. Bar.

Et hoc verò † iubemus obseruari ab omni administratore, vt si contigerit in scriptis nostram iussionem fieri ad aliquem iudicem, & interea iste quiescat [d] ab administratione: is, qui post illum susceperit dignitatem, accipiat [e] eam, & insinuet [f], & si quidem priuata est causa: & implere eam, & assequi, quemadmodum ad eum promeruit rescriptum [g]. Si verò huiusmodi in scriptis iussio [h] ꝓ publi cum respicit: inquiratur eã: & si quidem non lædatur fiscus, quæ in ea comprehensa sunt, adimpleat. Si verò ad læsionem est fisci: nihil super ea omnino agi nunciare verò nobis primùm, vt secunda † nostra fiat de hoc iussio. Si verò & præcepta cuiuslibet iudicis sint, & priusquam insinuentur hæc, aut præcipientem [i], aut ad quem præcepta facta sunt, contigerit remoueri de cingulo: sic qui factus fuerit iudex, hæc susc ipiat & exigat, si legitimè facta sunt: si verò contra legem aut cõtra publicum facta sunt hæc pro non scriptis esse iubemus.

Creditor, qui filios debitoris præsumpserit pro debito retinere à debito cadit: & tantundem dabit eis, aut parentibus eorum: & corporalibus pœnis afficietur. Bartolus.

Quia verò † & huiusmodi iniquitatem in diuersis locis nostræ reipublicę cognouimus admitti, quia creditores filios debitorum præsumunt retinere aut in pignus, aut in seruile ministerium, aut in conductionem: hoc modis omnibus prohibemus [k]: & iubemus, vt si quis huiusmodi aliquid eam vtilitatem cõcedẽdum est rescriptum: vt ff. ne quid cum hoc in loco publ. l. ij. §. tex. c. qũ si quis à principe et abbas. d. C. si contra ius vel glo. j. po vti. pu. l. fi. & de ꝓ. princ. o ci. imper. offe. l. nec tra, de dãnosa. ideoque se fic. delegunda iussio exigitur: vt hic & ꝛ. de mand. prin. §. deinde. quia melius deliberatur, quã si sit vna tantum: arg. ꝛ. vt cum de appella. cog. §. sed hec præsenti. col. viij.

† Cõcor.

i Aut præcipientem. hic videtur negari non posse iurisdictionem finiri, quãdo mortuus est delegãs, vt hic fuit: vt ff. de iurisdi. om. iu. l. & quia. §. ideoque. nã si etiam in dignitate vel in officio præcepit, non durat vltra tps suę administratiõis: vt ff. de pœ. l. fi. Rñ. po test dici, quod hic ceperat delegatus: post pus & hoc innuit cũ dicit, factus fuerit iudex. Vel dic quod successor confirmauit: vt ar. ff. de iu. l. venditor. §. fin. & §. iudices. Vel hic nõ fuit delegatio, sed iussio quædam. Itẽ quod subiicit, pro nõ scripto esse. s. ꝙ iusit princeps. vel ꝓcepit iudex, quo sententiã sui prędecessoris infirmat: vt ff. de re iud. l. Paulus respondit. & C. sen. rescin. non pos. l. j. Rñ. authoritate legis hoc fit. Vel verius nõ rescidit: sed rescissum declarat: nã ipso iure nõ valet qã ĩ ꝓiudiciũ publicæ vtilitatis factũ est: vt C. si cõtra

† Cõcor. lis. cũ gã. extra, de fide inst.

† Demãius vel vti. pu. l. fin. teria hu

k Prohibemus. ius. §. vide No. nõ valere con in c. extractũ super libero scripto cũ heie licet filio debi suis gl. extoris: vt. C. de acti. tra, de iu & ob. l. obæs. etiã reiuran. pte voltẽ ꝙ pigno rãte, vt. ff. ꝙ res pig. ob. pos. l. fi. & ꝙ res pig. obli. l. ꝙ filios. nisi ĩ casu quo et vẽdere ꝓmittit: vt. C. de pa

de patribus qui filios distraxerunt. l. secunda.

a Parentibus. in quorum potestate est agētibus eis nomine. Azo. sed videtur in quadruplum: vt ſ. vt non fi. pign. §. j. sed ibi in alio casu dicit. Azo.

b Crediti. crediti nomen generale est: vt ff. si certum petatur. l. j.

c Multoties. imo si consensit multoties, debet sic teneri vt ſ. vt immod. ante nup. do. §. j. contra. Solu. hæc illā corrigit secundum Pla. & C. ad Vell. l. antiquæ. & l. si mulier. Sed Ro. & alij dicunt hanc loqui, quando pro marito intercessit: quia quanto citius pro eo intercedit, tanto facilius ei succurritur: ne mutuo, &c. ff. de donationibus inter virum & vxorem, lege secunda.

† Halo. §. defumpta est autē. si qua mulier. C. ad senatus com. Velleianum.

d Expensæ. vt de creditore eccleſiæ. §. de alie. & emphy. §. si vero. aut episcopo. & excipe similiter si ipsa circumuenit creditorem: vt C. de distr. pig. l. si inter. Item excipe alios casus, quos dixi. ff. ad Velleianum. l. j. in principio.

e De qualibet i. pro qualibet.

f Suum. vt. C. de procurato. l. ij. & l. maritus.

g Iudicij. forte etiam hoc iurat, q̄ fideiussorem dare non poterat: vt ſ. de litig. §. ad excludendum. coll. viij. & not. quod fauetur mulieri. vt hic, & C. de offi. diuer. iu. l. j. secus in mare. C. de custodia reorum. l. ij. & iij. Accursius.

Mulieres fauorabiles sunt.

h Aut ascēteriis. vt j. de sanctiſsimis episcopis. §. si quando.

i Constantinus.

deliquerit: non solùm debito cadat, sed tantam aliam quantitatem adiiciat, dandam ei, qui retentus est ab eo, aut parentibus [a] eius, & post hoc etiam corporalibus pœnis ipsum subdi à loci iudice: quia personam liberam pro debito præsumpserit retinere, aut locare, aut pignorare.

Si vxor crediti instrumento consentiat proprio viro in damnum ſuum, vel ſuam ſubſtantiam, aut ſeipſam pro eo obligat: ipſo iure non tenetur, niſi manifeſtè appareat pecuniā in ipſius vtilitatem fore conuerſam. Bar.

† Et illud verò præuidimus pro subiectorum vtilitate corrigere: vt si qua mulier crediti [b] instrumento cōsentiat proprio viro, aut scribat & propriam substantiā aut seipsam obligatam faciat: iubemus, nullatenus huiusmodi valere, aut tenere: siue semel, siue multoties [c] huiusmodi aliquid pro eadem re fiat: siue priuatum, siue publicum sit debitum: sed ita esse, ac si neque scriptum esset: nisi manifestè probetur, quia pecuniæ in propriā ipsius mulieris vtilitatem expensæ [d] sunt.

Mulier in cauſis ciuilibus non debet in carcere includi: in criminalibus verò committenda eſt fideiuſſoriæ aut iuratoriæ cautioni, vel debet tradi mulieribus cuſtodienda. Bart.

Necessarium verò credimus & illud competenti adiutorio emendare, vt nulla mulier de qualibet [e] re includatur, aut custodiatur: sed si quidem pro fiscalibus debitis aut priuatis pulsetur, secundum legem mulier, aut per virum suum [f], aut per se, aut per quā voluerit personam legitimè respondeat, & transigat rem. Si verò vidua sit, aut non à principio viro cōiuncta: liceat similiter mulieri aut per se, aut per quos voluerit, propria iura proponere secundum legem. Eum verò, qui præter hæc præsumpserit agere re, aliquid prædictorum iubemus, si quidem maiores iudices sint: viginti auri librarum: si verò minores sint: decem librarum auri pœnę subiacere: obedientes autē eis in prædictis causis, spoliatos cingulo, pœnis subiici, & in exilium destinari.

C. de adult. l. quānis. Accur.

k Facti. vt infra, de rapto. virgi. in principio.

l Lege. vt ſ. vt liceat

Si verò mulier post legitimam admonitionem noluerit instituere aliquem, qui pro ea respondeat, aut litigans addicta sit, nec includi, aut custodiri eam: sed legitima iura in competentibus ei rebus procedere.

Si verò † crimen sit, quòd infertur mulieri, in quo necessarium est ipsam custodiri: si quidem fideiussorem personæ præstare potest: ipsi credatur. Si verò iurauerit non posse se dare fideiussorem: iuratoriam cautionem faciat de obseruatione iudicij [g]. Si verò grauissimum inueniatur crimen, in quo accusatur: in monasterium, aut in ascēterium mittatur: aut mulieribus tradatur, per quas potest publicè & liberè custodiri, donec causa eius manifestetur: tunc autem illa procedant in eam, quæ legibus definita sunt.

† Casus huius tex. ponitur i glo. super verbo, potest. in ca. p vestras. extra, de don. inter vi. & vxorem.

Nullam enim mulierem pro pecunia fiscali siue priuata causa, aut pro criminali quolibet modo, aut in carcerem mitti concedimus, aut à viris custodiri: vt non per huiusmodi occasiones inueniantur circa castitatem iniuriatæ. Monasteriam quidem, aut ascēteriam per nullam actionem trahi concedimus de propriis monasteriis aut ascēteriis [h].

In crimine adulterij pœna legitima maſculus puniendus eſt: mulier verò in monaſterium mittatur. Bartolus.

Si quando verò adulterij crimen probetur: iubemus illas pœnas peccantibus inferri, quas Constantinus [i] diuæ memoriæ disposuit: & illis similibus subiicendis pœnis, qui medij ministri huiusmodi impio crimini facti [k] sunt. De substantia verò adulteri, si habeat vxorem, dotem & propter nuptias donationem ei saluari: aut partem à nostra lege [l] datam, si dotalia

ceat matri & auiæ. §. quia vero legem dudum. & C. de re. l. vlt.

a In monasteriū mitti. sed videtur alteri corpori ad puniendum nō dari: vt C. de pœn. l. ne quis. quæ est cōtra. Sol. hic specialè & illa corporibus, non causa religionis facta intelligitur.

†Cōcor. hic tex. c. tuæ frater nitatis. in glo. ij. extra de procur. & capi. gaudemus. de cōuer. cōiu. quod c. est extractum ex hoc §. vt dicit gl. super verbo, clausris.

b Metuens. hic corrigūtur omnia iura in quibus cauetur, vt maritus in adulterio deprehensam non detineat: vt ff. de minor. l. auxilium. §. in delictis. nec̄ dicat aliquis, q̄ hic loquitur, q̄n̄ ignorabat maritus: nā eo casu etiam iure veteri poterat retinere eam, cū suam sententiā poterat obūbrare: vt ff. de adulteriis. l. maritus. Accursius.

Monachum non facit habitus.

c Habitum. non tamē est monacha, secundum Io. quod ex eo probat, quia pacta dotalia locū non habent, nisi ea mortua: vt j. eo. in fin. huius. §. si autē esset monacha, contrarium esset: quia pro mortua habetur: vt & C. de episcopis & clericis. l. fin. §. j.

d Duas partes. imo videtur, quod tantum legitimam habeant filij: vt j. de sanct. epūcop. §. si qua mulier. quæ est cōtra. Sol. hæc per illā corrigitur: vel hic, quando inuita ingreditur, plus habent filij: ibi quando volēs minus habēt. l. tertiam & ecclesia duas partes. & eodem modo opponitur. j. §. proxi. & eodē modo soluitur.

e Vncias. sed cū filij loco monasterij habētur: vt j. de sanct. epūs. §. sed hoc præsenti. quare nō est prima causa filiorum: vt 5. de

instrumenta non subsecuta sunt, residuam verò eius substantiam, si quidem sunt ascendentes, aut descendentes vsque ad tertium gradum, accipiant hi secundum ordines & gradus. Si verò † non sunt huiusmodi: aliqui fisco applicari hęc iubemus.

Adulteram verò mulierem competentibus vulneribus subactam, in monasterium mitti [a]. & si quidem intra biennium recipere eam vir suus voluerit: potestatem ei damus hoc facere, & copulari, ei nullum periculum ex hoc metuens [b]: nullatenus propter ea quæ in medio tempore facta sunt, nuptias lædi. Si verò prædictum tempus transierit aut vir prius, quàm recipiat mulierem, moriatur: tondi eam, & monachicum habitum [c] accipere, & habitare in ipso monasterio, in omni propriæ vitæ tempore: & si quidem habeat descendentes, duas partes [d] accipere eos substantiæ, secundum legum ordinē diuisas: reliquam verò tertiam partem monasterio in quod mittitur, dari.

Si verò descendentes non fuerint, sed ascendentes inueniantur, non consentientes huiusmodi iniquitati: quatuor vncias [e] eos secundum leges diuisas accipere: octo verò vncias dari monasterio, in quo includitur huiusmodi mulier. Si verò neque descendentes, neque ascendentes habeat, aut ascendentes consenserint huiusmodi iniquitati: omnem eius substantiam accipere monasterium, illi conseruandam: vt per omnes casus viro pacta dotalibus illata instrumentis seruentur [f].

Matrimonio sine causa diuortio, aut consensu soluto, delinquentes in monasterium mittendi sunt: pœna legitima eis imminente, aut etiam eorum ministris: reconciliato autem matrimonio consensu vtriusque, priusquam in monasterium mittantur, pœna remittitur: sed altero recusante, ille solus pœna legitima punitur. Bar.

Quia verò aliqui nostram legem transcendere student, in qua euidenter causas numerauimus ex quibus solùm repudia possunt transmitti aut à viro, aut à muliere: iubemus præter illas causas nullo modo repudia fieri, aut per consensum nuptias solui, & concedere inuicem delictis [g].

Si verò præter [h] à nobis definitas causas præsumpserint aliqui soluere matrimonium: iubemus, siquidem descendentes habuerint, siue ex ipso, siue ex alio matrimonio: substantiam eorum illis dari secundum legum ordinem, & tam virum, quàm mulierem in monasteriū mitti in omnibus vitæ suæ temporibus, & de singulorū facultatibus quaternas vncias monasteriis, in quibus mittuntur, separari: viro nihilominus neque vsum habente datæ partis filiis: †quoniā pater rerum filij in potestate positi non habet vsumfructum [i].

Si verò descendentes non habeant, sed ascendentes inueniantur: tertiam partem substantiæ accipere eos, si non iniquitati solutionis matrimonij consenserint: duas verò partes monasteriis, in quibus vnusquisque mittitur,

hęred. ab intest. §. j. Rād. hic loquitur, quando inuita intrauit. si autē volēs monasterium præferē ascendētibus. vt ibi. Vel dic, q̄ tēpore huius legis non p̄sumebat ecclesia p filio: vnde potior erat causa parētum: vt hic: sed hodie sic per. l. contrariā. vnde secundum hoc, hæc corrigitur, & parentes nihil habebūt. Vel verius hic nō semonachauit, sed tantū totondit.

f Seruētur. patet ergo, q̄ prius non fuit facta monacha licet fuerit tonsa. sed nonne probato adulterio mari tus etiam sine pacto dotē lucratur: vt C. de rep. l. consensu. & 5. vt licema. & auiæ. §. quia vero plurimas? Respon. illud corrigi secundum quosdā. Vel dic, q̄ cum est ciuiliter concta, maritus dotem lucratur. sed cū accusata & dānata criminaliter, substantia diuidit: vt hic. Vel hoc cū extraneus accusat, illud cum maritus.

g Dēlictis. id est, delictum.

h Præter. hæc verba cancellata sunt in quibusdā libris: & dicunt eam esse notam. sed contra eos est argumen. supra, vt liceat matri & auiæ. §. quia vero quædam. collat. viij.

i Vsumfructum. & sic est iste vnus de casibus specialibus, quibus vsusfru. patri non quæritur: vt dixi. supra vt liceat mat. & auiæ. §. primo. in fine.

†Hæc vir nim ne fum qui fructū hā bēt in parte qu datur li beris.

Consen

separari. Si verò neque descendentes, neq; ascendentes inueniãtur, & ascẽdentes consenserint [a] facto, iubemus omnem substantiam monasteriis, in quibus missi sunt, dari: vt non propter hunc contemptum, & Dei iudiciũ contemnatur, & nostra lex transgrediatur. Sed & ministros talis solutionis nuptiarum, aut qui huiusmodi incerta instrumenta composuerint, corporalibus pœnis subiici iubemus, & in exilium destinari. Si verò ij qui matrimonium soluere præsumpserunt, voluerint iterũ sibi coniungi, priusquã mittãtur in monasterium: licentiam eis damus hoc facere: & prædictas pœnas concedimus [b] eis, & proprias habere substantias, & ita adinuicem viuere, tãquam si nihil delictum fuisset. Vno verò volente matrimonium reuocare, si non consentiat alia persona: contra eum, qui noluerit, teneant pœnæ. Hæc verò omnia seruari iubemus, tam in regia hac ciuitate, quàm in prouinciis: tam à comite priuatarũ, quàm à palatinorum schola, & prouinciarũ iudicibus, & officiis eorum: sciẽtibus quòd si neglexerint huiusmodi alicuius delicti, & non omnia hæc custodierint, & exiliũ & proscriptionem bonorum sustinebunt. Hæc verò iubemus seruare locorum sanctissimos episcopos: vt prouidentia eorũ traditæ personæ in monasteriis mittantur: & de rebus earum, quod à nobis definitum est, monasteriis vendicetur.

Accusatus de adulterio, & absolutus: si postea cum eadem muliere turpiter conuersari inueniatur, vel inter eos matrimonium esse secutum, matrimonium non valet, pœna ei mulieri imminente, nulla alia probatione exquisita. Barto.

Si quis verò accusatus de adulterio, per proditionem iudicum, aut alio quolibet modo à legibus pœnas effugerit, & post hoc inueniatur cum muliere, de qua accusatus est, turpiter cõuersatus [c], aut in matrimonium accipere eam, & hoc fiat viuẽte marito, aut post eius mortem: neq; matrimonium valere iubemus, sed eum, qui hoc delinquere præsumpserit, & si prius profugerit, attamẽ licentiã damus omni iudici & comprehẽdere eum, & post tormenta vltimis suppliciis subiicere: nulla alia excusatione aut probatione faciẽda: & mulierem castigatã, & detrusam monasterio immitti iubemus: & ibi manere in omne tempus propriæ vitæ: vtriusque verò substantiam secundum prædictum ordinem diuidi periculo (sicut prædiximus) tam comitis priuatarum, quàm iudicis loci.

Pœnæ corporales & pecuniariæ minuuntur certo modo, præterquam in crimine læsæ maiestatis. Barto.

Quia verò nos oportet humani generis infirmitatẽ protegere: corporales pœnas secundũ aliquas partes imminuentes, interdicimus alterutras manus aut pedes abscindi, aut huiusmodi quędã inferri supplicia, per quæ articuli dissoluũtur [d]: quia membrorũ dissolutio grauior est vtriusque manus abscisione. Propter quod iubemus, si quidẽ tale aliquid delinquatur, vnde leges mortẽ delinquẽtibus inferunt: secundũ legũ virtutẽ sustinere eũ pœnas. si verò tale fuerit crimẽ, qđ morte dignum nõ sit, aut castigetur, aut in exiliũ transmittatur [e]. Si verò criminis qualitas mẽbri abscisionẽ exigat [f] fieri: vnã solã manuũ abscindi. Pro furto aũt [g] nolumus omnino quodlibet mẽbrũ abscindi, aut mori: sed aliter eũ castigari. Fures aũt vocamus qui occultè, & sine armis huiusmodi delinquũt eos verò, qui violẽter aggrediuntur, aut cũ armis, aut sine armis, in domibus, aut itineribus, aut in mari pœnis eos legalibus subdi iubemus. Vt autẽ † non solùm corporales pœnæ, sed etiã pecuniariæ mediocres fiãt: sancimus eos, qui in criminibus accusantur, in quibus leges mortem aut proscriptionẽ [h] diffiniunt: si cõuincãtur, aut cõdẽnentur: eorũ substãtias non fieri lucrũ iudicibus, aut eorũ officiis, sed neque secundum veteres leges fisco eas applicari: sed siquidẽ habeant descendentes & ascendẽtes vsque ad tertium gradum, eos habere. Si verò mulieres [i] habeant, qui condemnati sunt: omnibus modis iubemus istas & dotem, & antenuptialem donationem accipere. Si verò sine dote talibus personis coniunctæ fuerint; à legibus

† Ex hoc §. sumpta est authẽt. quę est super l. fi. C. de bo. dã. de qua authen. facit mentionẽ ca. ex literis. in glo. super verbo, maleficiũ. extra, de pigno. vbi dicitur, quod ppter maleficiũ viri mulier nõ punitur vt hic in ver. si vero.

a Consenserint. idem in collateralibus cõsentiẽtibus: vt. C. de incest. & inuti. nup. l. si quis incestas. §. testandi. Accur.

b Concedimus. id est remittimus. Accur.

c Tupiter cõuersatur. C. de adulte. l. si quis. & §. vt lice. matri & auiæ. §. is quoque. Accur.

d Articuli dissoluuntur. vt quia tandiu trahebat ei brachium, donec auellebat ab armo. similis prouidentia habetur. C. de pœ. l. si quis in metallum.

e Transmittatur. repete secundũ virtutem &c.

f Abscisionem. exigat. quod fit qñque: vt §. de mã. prĩ. §. coges. colla. iij. & C. de fug. l. ij. Sed quã? Respõ. in qua minus potest. ar. C. de pœ. l. penul. Alij contra.

g Pro furto aũt. suspendũtur enim: vt ff. de pœ. l. capitalis. §. famosos. vt scilicet terreãtur alij a tali aspectu: vt dicit ibi Bar. & in c. clericus. extra, de coha. cle. & mulie.

h Proscriptionẽ. alias, deportationem.

i Mulieres. s. vxores. Filios.

a Filios. quod dic vt ſ. vt liceat matri & auiæ. §. quia verò legẽ dudum. colla. viij.

b Tunc fiſco. ſ. de inceſt. nupt. §. j. contra. Solu. quidã dicunt iſtam corrige re. Alij dicunt ibi ſpeciale, vt eſſet in crimine læſæ maieſtatis: vt j. eo. in ſ. Alij dicunt nõ eſſe contrariã. ibi enim confiſcatio ſit bonorum eo viuente & in ciuitate permanente, qui deliquit. vnde cum ciuis remaneat, pœnã ſentit amiſsiõis bonorũ, vbi verò de capitali crimine damnatur: qa ei nulla eſt pœna cõfiſcatio bonorũ, vt pote cũ bonis à modo non vtereꝰ, meritò ceſſat confiſcatio. nõ enim res deliquit, ſed perſona: vnde perſonã tantũ puniri debet: per cõfiſcationẽ verò nõ puniretur: vt ſ. de man. princ. §. oportet.

c Leges. quę ſunt C. ad leg. Iul. maie. l. ſi. §. pe. & l. quiſquis. Accur.

d VT DIFferentes. iud. &c. Prima pars expeditur. j. eo. vſque ad §. ſi verò contigerit. ſecunda & vt quando &c. expeditur poſtea vſque in finem.

e EX quo prouinciæ. hæc eadem dicũtur, ſupra de man. princ. §. ſi tibi quoque tertium. colla. viij.

f Si verò contigerit quendam. nunquid tam in actore, quàm in reo hic loquitur? Reſpon. vt dixi. ſ. de execu. & iis, qui con. & re. §. fina.

g Iudicem. i. præſidem.

h Conuentum. quid dicemus, ſi lex illa non corrigitur, quę eſt. ff. de arbitr. l. ſed ſi in ſeruum. §. ſi quis iudex. nunquid totus mundus errat. nam omnes videmus partes cogi, vt in ſe compromittant. nam & arbitrium in ſe ſupplices libenter ſuſcipiunt, dico autem non ſuſcipiunt, vt ſint arbitri, ſed arbitrantes. & plus dico nõ arbitrium eſſe, non ſententiã. ſed tranſact. ſicut et venditio. quę ita fit quanti Titius arbitratus fuerit: vt C. de contrahen. emp. l. vlti. & inſtitutio. de emptio. & vẽd. §. pretium autem. quod ex eo poteſt apparere, quod nõ totum id, quod debetur, faciunt præſtari: & interdum reum aduerſus quẽ nihil probatum eſt aliquid præſtari iubeant. Arbiter & arbitrator differunt.

definitam partem de tota ſubſtantia condemnati eas accipere, ſiue filios [a] habeant, ſiue non. Si verò neminem prędictorum habeat, qui deliquit: tunc fiſco [b] ſociari eius ſubſtantiam. In maieſtatis verò crimine condemnatis, veteres leges [c] ſeruari iubemus.

TITVLVS X.

VT DIFFERENtes iudices [d] audire interpellantium allegationes, cogãtur ab epiſcopis hoc agere: & vt quando in ſuſpicionem habuerint iudicem, pariter audiat cauſam ciuitatis epiſcopus: & de cautela quam omnino oportet epiſcopum agere.

Epiſcopi debẽt iudices ad iuſtitiã faciendam cõpellere, aut per ſe, aut per literas ad principem directas: & iudice exiſtente ſuſpecto adiungi ſibi debet epiſcopus: litigator autem principem adiens priuſquam adeat iudicem, vel epiſcopum, eſt puniendus. Bart.

Imperatoris Iuſtiniani A. edictum.

EX quo nos Deus Romanorum præpoſuit imperio, omne habemus ſtudium vniuerſa agere ad vtilitatem ſubiectorum commiſſæ nobis à Deo reipublicæ, & illa facere, quæ omni difficultate & læſione atque contritione priuent: ne occaſione litium & aliorum quorundam diſcedere cogantur à propria patria, & in peregrinis affligi. Propterea igitur, & in præſenti proſpeximus præſens edictum ad omnes dirigere ſubiectos, & palàm facere omnium ciuitatum & vicorum habitatoribus: quatenus ſi quis habuerit contentionem aduerſus alium, ſiue de pecuniaria cauſa, ſiue de ſublatione rerum mobilium & immobilium, ſeſeque mouentium, ſiue de criminalibus: prius interpellet clariſſimum prouinciæ [e] iudicem: vt & ipſe ſecundum noſtras leges examinet ea, quæ proponuntur, & vnicuique iuſtitiam ſeruet. Si verò dum aliquis adierit iudicem prouinciæ, non meruerit iuſtitiam: tunc iubemus eum adire ſuum ſanctiſſimum epiſcopum: & ipſum mittere ad clariſſimum prouinciæ iudicem, aut per ſe venire ad eum, & præparare eum, vt omnibus modis audiat interpellantem, & liberet eum cum omni iuſtitia ſecundum noſtras leges, vt non cogatur peregrè de ſua patria proficiſci. Si verò etiam ſanctiſſimo Archiepiſcopo compellentem iudicem cum iuſtitia determinare interpellantium cauſas, iudex differat diſcernere negotium, & non ſeruet litigantibus iuſtitiam: iubemus ſanctiſſimum ciuitatis illius epiſcopum dare ad nos literas ei, qui non meruerit, quod iuſtum eſt: inſinuantes, quia coactus ab eo iudex diſtulit audire interpellantem, & iudicare inter eum, & qui ab eo conuentus eſt, vt hoc cognoſcentes nos ſupplicia inferamus iudici prouinciæ, qui interpellatus ab eo, qui iniuſtitiam paſſus eſt, coactus à ſanctiſſimo archiepiſcopo, non iudicauerit, quæ in dubitationem venerunt.

Si verò contigerit quendam [f] noſtrorum ſubiectorum in dubitationem habere iudicem [g]: iubemus ſanctiſſimum Archiepiſcopum audire cum clariſſimo iudice, vt ambo per amicabilem conuentum [h] diſſoluant, quæ dubia ſunt: vt aut per annotationem ſcriptis factam, aut cognitionali-

beant. Item nihil postea cognoscet de causis; sed dicet ne quid actor petat amplius de eo, quod primitus petierat. quod secus obseruaretur, si esset arbitrium, in quo ad litem iudici sententia daretur. Ioã. Item quid si est iudex vnius, alterius non? Respond. videtur quod valeat cõpromissum. Vel dic secundum Bul. interesse vtrum sit iudex rei, & tunc non valeat: an a-

Forum ex rei persona metiuntur.

storis, & tunc valeat quia forum ex persona rei metiur: vt C. de iurisd. omnium iudicum. l. iuris ordinem. Accursius.

a Cognitionaliter. id est, secundũ ordinem iuris. Ac.

b Si nõ studuisset. ff. de mandatis principũ. §. & non

† Facit ad hũc §. ca. cũ tempore. cum glos. j. extra, de arbi. vbi dicitur qd' iste. §. est in arg. qđ ordinarius potest esse arbiter. de hoc etiam vide in ca. literas. in gl. j circa me diu extra, de pũsump. vbi dicitur, quod iudex nõ inhibetur: vt põt cõpelere partes, vt in ipsum cõpromittãt sed si partes volunt in eũ cõmittere, hoc ne possunt Magistra tus durante officio vt ff. de iureiuran. conuent. l. nec magistratui non pos. ff.

permittere.

c In peregrinis. pauperes facti propter non seruatam eis iustitiam, vel ad nos venientes propter eandem causam. Accur.

d Vnicuiq. vt ff. de defensoribus ciuitatum. §. iusiuran dum. & ff. iusiu. qđ præ. & de iudic. §. antepenult.

e iudicare. id est, condemnare. Accursius.

f Eum qui. Sed quomõ hoc duabus rationibus hoc stare non potest. Prima q̃ expresse habetur: vt ff. iudic. fine quoquo suffra. §. illud. quæ est contra. Secunda quia de maiori est: vnde durãte officio conuenire non potest: vt ff. quib. ex cau. ma l. sed & si per prætorem. §. ij. quæ eũ rem tra. Sol dicas, quod hic loquitur in furtis & similibus, in quibus etiã durante officio põt conueniri: vt præ. §. illud. in princi. Item & vbi opprimit subiectos: quod & ibi permittitur: vt C. ad legem Iuliam repetundarum. l. iubemus. & hoc probatur in fin. huius. §. quoniam qui debet vindicare oppressum, &c.

g Ipsum opprimere. ex hoc sumit Ioã. quod non habet locum, nisi vbi ratione officij subiectos offendit.

h Si vero hæc nõ custodiant. iudices.

i Ne nos. alias nobis.

k Imperãtes. vel imperantibus.

l Iudices. maximi.

m Patriarchæ. vt C. de episco. & cle. l. si qua per calumniam. in fi.

n Si quis autem magisterianus, aut præfectianus. nomina sunt officialium.

o Constitutionibus. fic ff. vt litigiurent. §. iis quoque.

ter a iudicetur inter litigantes: & forma detur iustitiæ legibusque conueniens: vt non cogantur nostri subiecti propter huiusmodi causas recedere à propria patria. Si quis verò existimans habere se aduersus aliquem quanlibet actionem, neque clarissimum prouinciæ iudicem interpellet, neque sanctissimum ciuitatis episcopum adeat, & ita veniat huc absque literis Deo amabilis episcopi ciuitatis: sciat, quoniam & ipse tales substinebit pœnas, quales futurus esset sustinere iudex, si interpellatus ab eo non studuisset b ei seruare iustitiam.

Hæc autem omnia sancire perspeximus propter vtilitatem eorum, qui habitant per ciuitates & vicos: ne priuati propriis prouinciis, & ipsi in peregrinis c affligantur, & res eorum lædantur.

Propterea enim iudices gratis facimus, & iusiurãdum eos iubemus subire, vt vnicuique d interpellanti iustitiam seruent secundum nostras leges.

Si tamen † contigerit quendam nostrorum subiectorum ab ipso clarissimo prouinciæ iudice lædi: iubemus eum adire sanctissimum illius ciuitatis episcopum: & ipsum iudicare e inter clarissimum illius prouinciæ iudicem, & eum, qui f putatur lædi ab eo. Et siquidem contigerit iudicem legitimè, & iustè iudicari à sanctissimo episcopo: satisfacere eum omnibus modis ei qui, interpellauit aduersus eum.

Si verò refutauerit iudex hoc agere, & peruenerit ad nos ipsa lis: si quidem inuenerimus, quia iustè & secundum leges aditus à sanctissimo episcopo, ea quæ condemnatus est, non fecit: nouissimis eum suppliciis subdi præcipimus: quoniam qui debet vindicare oppressum, ipsum opprimere g reperitur. Sed etiam subiectum ei officium iubemus cum omni studio administrantes clarissimis iudicibus interpellantes absoluere, nihil accipientes præter illa, quæ nostris constituta sunt legibus.

Episcopus de iniustitia iudicis & læsione subditorum iudicare debet: & læso damnum facere emendari: pœna contra faciẽtibus imminente. Item in ciuitatibus, in quibus sunt iudices, subditi adire debent defensorem qui inter eos iudicare debet. Bar.

Si verò hæc non custodiant h: subdi iubemus suppliciis. Si tamen inuenerimus quendam sanctissimorum episcoporũ pro gratia cuiuspiam prodere iustitiam: regularem ei castigationem inferri iubemus: vt studeãt cum timore Dei iustè iudicare: ne nos i imperantes k iustitiam, cogamus homines relinquere proprias ciuitates atque prouincias, & in loca quælibet alia iniqua concurrere. In ciuitatibus autem, in quibus non sunt iudices l, iubemus eos, qui habẽt causas, adire defensorem, & ipsum discernere inter eos. Si verò litem habentes voluerint defensorem vnà cum sanctissimo episcopo iudicare, & hoc agi præcipimus: neque autem monachum, neque clericum, neque episcopum iubemus venire huc absque literis sanctissimi sui patriarchæ m. Si verò hoc fecerint: sciant, quia semetipsos schemate faciũt indignos.

Si quis autem magisterianus, aut præfectianus n, aut cuiuscunq; fortunæ existẽs acceperit amplius sportularum, quàm definitum est sacris nostris cõstitutionibus o: iubemus omnibus modis iudicem prouinciæ periculo proprio secundum nostram

DE VSVRIS nauticis.

Maritima cõsuetudo nostris non repugnãs legibus seruatur.

Vnciũ. Lex. vt ff. de nauti. fœ. l. j.

b Immutabiliter. no. pro cõsuetudine maris seruãda: qa tũc tenet: cũ nostris nõ repugnat legibus. & sic intelligit. ff. ad le. Rho. de iac. l. dominæ Antoninæ & dicit j. de statu. & consti. §. pe.

† Facit ad hunc tex. c. cum sit genera le. cum gl. ij. extra de foro compe. vbi dicitur qd iudex qui negligit facere iustitiam, litẽ suam facit.

legem hoc vindicare, & vindictam inferre præsumentibus. Si verò nõ vindicauerit hoc ipse iudex: licentiam damus sanctissimo vniuscuiusq; ciuitatis episcopo nũciare nobis †, quæ de eis agũtur, & qualem habet militiam aut dignitatem, qui hoc pręsum pserit: vt & iudici periculum inferamus prætermittenti & despicienti nostrã iussionem, & ipsum quoque iubeamus puniri talia præsumentem.

DE TITVLVS XI.

DE VSVRIS nauticis.

Leges antiquæ, & consuetudines in vsuris nauticis obseruari debent perpetuò, & inuiolabiliter. Bar.

Imp. Iustinianus A. Petro gloriosis. præfecto sacrorum prætoriorum.

NVncium audiuimus à tua celsitudine, cui occasionem nos ipsi præbuimus. Duos enim istos, Petrum & Eulogiũ supplicasse nostræ sacræ potestati, & per se explanasse dicentes, quòd consueuerunt naucleris, seu negotiatoribus mutuare, & maximè in mari negotia facientibus, & hanc vitę habere occasionem. Ipsa verò marina credita vocare nostra cõsueuit lex [a] traiectitia, & metuere eos, vtpote dubitationibus hinc eis exortis: oportere propterea fieri manifestum, quę valeat super his consuetudo, vt & sacra nostra in hæc procederet iussio, quæ consuetudinem ad certissimam duceret formam. Itaque nos delegantes tibi dubitationis naturam cognoscere, & hanc ad nos deducere, quatenus manifesta nobis facta, quod videretur, lege cõprehenderetur perpetua: tuamq; gloriã, vt à nobis iussa perageret, conuocasse naucleros, quibus hæc mutua curæ sunt, & interrogasse, quæ aliquando antiqua consuetudo fuit: illos autẽ & iusiurandum adiicientes testimonio, perhibuisse modos esse varios talium mutuorum. & siquidem placuerit creditoribus, in singulis solidis pecuniarũ, quas dederint vnum tritici modiũ aut hordei imponere, q mercedem publicis præberent pro tolonearijs: sed quantũ ad ipsos sine toloneo nauigare naues, & hunc habere fructum, & harum, quas crediderint pecuniarum, & insuper etiam pro decẽ aureis vnũ percipere solidũ pro vsuris: in ipsos autem creditores respicere ex euentibus periculum. Si verò non erũpant hanc viã creditores: octauam partem percipere pro singulis solidis nomine vsurarũ, nõ in tempus aliquod certum numerandum, sed donec naues reuertantur saluæ. Secundũ hoc aũt schema contingit forsan & in annũ extendi tempus: si tantum foris moretur nauis vt annum aut terminos suos sumat, aut etiam transcẽdat citius aut ea remeante tempus in vnum solũ, aut duos trahi mẽses: & ex tribus siliquis vtilitatem habere: vel si ita breue sit tempus, vel si apud alterum extra debitorẽ maneat debitum: hoc idem valere, aliam rursus negotiatoribus profectionem assumentibus: & per vnumquodq; onus definiri schema secundum quod competit mutuũ, aut manere, aut permutare secundũ pactũ, quod ob hoc cõuenerit partibus. Si tamẽ post reuersionẽ nauis saluæ, nequaquã nauigare propter tempus valentes reuertantur: triginta solùm dierũ inducias dari à creditoribus debitoribus, & nihil pro debitis vsurarum causa exigere, donec vendi cõtingat onus: parcentes apud aliũ esse debitũ nõ reddendum, duas partes centesimæ dominis pecuniarum dare vsuras, & mutuare, & mox mutuũ in terrenũ trãsponere modũ: nequaquã maritimis periculis creditoribus molestandis, & hęc omnes dixisse, cũ iureiurãdo perhibentes testimonium: quæ ad nos nunciasti, vt nos sanciremus, quod nobis videretur: & super his dicebas hæc nostræ nunciare potestati. Nos igitur & ipsa legẽtes gesta, & causam edocti, sancimus secundum quod testatum est coram tua celsitudine: ita nunc & deinceps in omne tempus tenere: eò quòd neq; iã positis repugnet legibus, vt oporteat nunc & decęterò secundum quandam propriam legem in naucleris aut negotiatoribus super talium causarum hæc seruari litibus: & secundum dictum modum, prædictarũ pactionum ita fieri etiam euentus, & alia omnia quæcũq; in prioribus testata sunt apud sedem tuam vt secundum propriam legem teneant in naucleris, aut negotiatoribus. Quod enim longis ita seruatum est temporibus, & tenuit immutabiliter [b], sicut testimonia apud tuam gloriam definierunt: quomodo non est iustum, & in aliis omnibus valere, quæ postea erunt, & esse hanc eis rerum transactionem ex propria lege valẽtem, & altera quadam dispositione non egentem:

DE INTERdictis collegiis hæreticorum.

a Primum. Anathematizantur. No. q hæretici excõmunicãdi sunt: vt hic, & C. de sum. trin. l. ij. §. quia verò. & §. primo & secundo.

b Constitutionibus. vt C. de hæret. l. cuncti. & l. quicũque. §. vniuersi. & §. nullum præterea. & C. de epis. & cler. l. conuenticulum.

DE RAPTIS † Alias, collectis. mulieribus, quæ raptoribus nubunt.

c Legis. Cõpetere. vt C. de ed. & cod. l. fi.

d Dubiũ. vt C. de leg. & const. l. j. & ff. de vulga. substit. l. ex facto.

e Legem. vt C. de rapt. virg. l. j.

f Excepto rapto re. vt in Lombarda, de rapto. virgi. l. viti.

Siue.

sed in naucleriis seu negotiatoriis occasionibus in omne tempus valentem, vt puta generalem existentẽ legislationem, & naucleris seu negotiatoribus, & eorũ contractibus expositam? Quæ debet etiã pars fieri iam à nobis positarũ legum, & iudicantes ad hanc respicientes proferre sententiam. Quæ igitur placuerunt nobis, tua celsitudo iugiter seruare festinet.

TITVLVS XII.

DE INTERDICTIS collegiis † hæreticorum.

Hæretici adulteras collectas, & adultera baptismata facere prohibentur. Bart.

Imperator Flauius Iustinianus felix, inclytus, victor ac triumphator semper Augustus, episcopo Constantinopol.

Primum est se & maximũ bonum omnibus credimus veræ & immaculatæ Christianorum fidei rectam confessionem: vt per omnia hæc roboretur, & omnis orbis terrarum sanctissimi sacerdotes ad concordiam copulentur, & cõsonè immaculatam Christianorum confessionem prædicent, & omnem occasionem, quæ ab hæreticis inuenitur, auferant: quod ostẽditur ex diuersis conscriptis à nobis libris & editis. Sed quoniam hæretici neque Dei cogitant timorem, neque interminatas talibus pœnas ex legum seueritate considerantes, diaboli opus implent, & quosdam simplicium seducentes sanctę fidei catholicę & Apostolicæ ecclesiæ, adulteras collectas, & adultera baptismata latenter faciunt: pietatis existimauimus per presens nostrum edictum monere eos, qui tales sunt, quatenus & ipsi recedant ab hæretica vesania, & nec aliorum animas per simplicitatem perdant, sed magis concurrant ad sanctam Dei ecclesiam, in qua recta prædicantur dogmata, & omnes hæreses cum principibus suis anathematizantur a. Nosse enim volumus omnes, quia si de cæterò aliqui inueniantur, aut contrarias collectas facientes, aut apud semetipsos collectionem: nequaquam omnino eos ferimus: sed domos quidem vbi aliquid delinquitur, sanctæ assignamus ecclesiæ: his autem, qui colligunt, aut apud se colliguntur, ex constitutionibus b pœnas inferri omnibus modis iubemus.

TITVLVS XIII.

DE RAPTIS MVLIERIBVS, QVAE RAPTORIBVS NUBUNT.

Mulier rapta substantiam raptoris lucratur, nisi nupserit raptori: quo casu ad suos parentes deuoluitur, si tali matrimonio non consenserint: alias ad fiscum debet peruenire, his obtinentibus in casibus futuris, ac etiam præteritis. Bart.

Imperator Iusti. A. Areobindo. glorioss. prætoriorum præfecto, expræfecto almæ vrbis, & exmagistro militum.

Legis interpretationem culmini tantùm principali competere c, nemini venit in dubium d. † cùm promulgãdæ quoque legis authoritatem, fortunæ sibi vendicat eminentia. Meminimus itaq; pro raptu mulierũ, siue iam desponsatæ fuerint vel maritis coniunctæ, siue non, vel etiam si viduæ sint, legẽ antè posuisse, & capitis subiecisse supplicio non tantũ raptores, verùm etiam comites eorum, necnon alios, qui eis auxilium tẽpore inuasionis contulisse noscuntur: et nõ tantũ parentibus mulierum, verum etiãm cõsanguineis & tutoribus & curatoribus huiusmodi dedisse per eandẽ legem vindictã, & præscriptis pœnis locum dedisse, si iam nuptę vel desponsatæ mulieres rapiãtur: cũ non solũ raptus mulieris, verũ etiam adulteriũ perhuiusmodi temeritatem committitur. &, super alias pœnas, rationis etiã, necnon aliorum qui cum eo fuerint, patrimoniũ raptæ mulieri vendicari per eandẽ legem e præcipimus: vt dotis etiã marito dãdæ legitimo copia per raptoris ei ministrarẽ substantiam. Illo quoque specialiter adiecto, vt nulla sit mulieri vel virgini raptæ licentia raptoris eligere matronium: sed cui parentes voluerint (excepto raptore f) legitimo matrimonio copulari: nullo modo, nullo tempore licentia mulieri raptæ permissa raptoris se cõiungere matrimonio: sed parentes etiam, si tali cõsenserint

† Cõcor. cum hoc prin. cap. inter alia. de sentẽ. excõmu. ante med. ibi vt igitur vndecius prodit &c.

matrimonio, deportari præcipimus. Sed mirati sumus, quòd conati sunt aliqui dicere, raptam mulierem, siue volentem [a], siue nolentem, & si raptoris sit amplexa matrimonium contra nostræ constitutionis tenorem: debere tamen eam raptoris [b] habere substãtiam, vel quasi legis præmiũ, vel ex testamento fortè, si hoc etiam factum esse contigerit. Qui enim talia dicere præsumpserũt, ij prædictæ legis seriem intelligere non potuerunt. Quia enim tale stare matrimonium, & si rapta voluerit, prohibuimus [c]: & ob hoc parentes raptę mulieris deportationis subiecimus pœnæ, si huiusmodi consenserint matrimonio: quomodo raptas mulieres, raptorum eligentes connubium, præmiis honorasse mus raptæ datis mulieri? Superfluam igitur eorum dubitationẽ vel [d] in posterum resecantes, priorem legem per præsentem interpretari censuimus [e]. Sancimus † ita que, si rapta mulier, cuiuscunq; sit conditionis, vel ætatis, raptoris nuptias eligendas esse censuerit, parẽtibus præsertim nõ consentientibus: nec ex beneficio legis, nec ex testamento raptoris hæreditatem susciperẽ, vel quocunque modo substantiam vẽdicare [f], sed præmium, quod per legem nostrã raptæ mulieri datum est, vt raptoris [g], & eorũ, qui ei auxilium tempore inuasionis præbuerint, bona vendicet: hoc ad parentes, si ambo, vel vnus supersit, qui nuptiis specialiter non probantur cõsensisse, ex tempore raptus ipso iure transferri [h]; & patrimonium raptoris non raptã iam habere mulierem [i], quæ coniugio se raptoris inquinare non piguit, sed in personas trãsferri, quas superius nominauimus ei nõ cõsentiẽtes cõiugio. Nam nefarios † hmõi coitus pœnis, † corrigi, non præmiis cõpetit [k] honorari. Quòd si parẽtes iam decesserũt, vel hmõi sceleri consenserunt: substantia raptoris necnon & aliorum, qui facinoris fuerint participes, fisci iuribus vẽdicetur. Quam interpretationem nõ in futuris tantummodo casibus, verũ in præteritis [l] etiam valere sancimus: tãcq; si nostra lex ab initio cum interpretatione tali promulgata fuisset à nobis, pater charissime atq; amãtissime. Quæ igitur per hanc legem nostra statuit æternitas, tua celsitudo effectui mancipari, obseruariq; præcipiat.

a Siue volentem. in eo quod voluit, quomodo punietur postea adulterium? Resp. q; patri iniuria facta videtur: vt. ff. de iniur. l. j §. vsque.

b Raptoris et in hoc male dicebant debere habere substantiam raptoris. Azo.

c Prohibuimus. s. & adhuc hoc prohibemus. Io.

d Vel. pro saltem.

e Censuimus. not. interpretari verẽ legem per nouam.

f Vendicare. sunt & alij casus quos diximus instit. de leg. l. legari.

g Raptoris. scilicet bona.

h Transferri. no. dominiũ transferri sine possessione: vt dixi. C. de pact. l. traditiõibus. Ac.

i Mulierem. habentem.

k Competit. no. pœnas imponi delictis: vt hic, & §. vt nulli in. §. quoniã. & præmia merentibus: vt hic, & C. de sta. l. vt virtutum.

l In præteritis. No. q; lex ad præterita trahitur facta. sic. C. de leg. & const. l. leges.

Lex noua veterẽ interpretatur.

TITVLVS XIIII.

DE COLLATORIBVS ET ALIIS CAPITVLIS.

Dispositiones & denunciationes collationum per singulas prouincias, & ciuitates collatoribus fieri debent temporibus hac constitutione positis: exemplarijs petentibus soluentibus data, & de suscepto securitate præstita: iudicibus, ac etiam executoribus contra facientibus pœna imminente. Item illi cui superindicta possessio est, si senserit se grauatum, permittitur licentia appellandi. Bartolus.

Imperator Iustinianus A. Petro gloriosissimo sacrorum prætoriorum præfecto.

QVæcunque ad vtilitatem nostrorum collatorum pertinẽt per Iulium, & per Augustum † mensem vniuscuiusque indictionis: particulares dispositiones collationum futuræ indictionis in foro vniuscuiusq; diœcesis gloriosissimorum nostrorũ præfectorũ sub cõfectione monumentorum manifestari: declarãtes quantũ vnicuiq; prouinciæ, siue ciuitati pro vnoquoq; iugo [m], aut villis, aut centuriis †, aut alio quolibet tã in specie, quã in auro, fiscaliũ causa imminet: indicãtes quoq; specierũ æstimationẽ secundũ mensurã in vnoquoq; [n] loco tenentẽ, & quicquid ex his ī arcã inferri, aut in vnaquaq; dari, aut expendi oportet. Sic igit compositas tales dispositiones prouinciarũ iudicibus mox destinari in principiis vniuscuiusq; indictionis, & per eos proponi in ciuitatibus sub eis constitutis intra Septembrem & Octobrem [o] menses: sed & volumus exemplaria eorum ex foro gloriosissimorũ præfectorum sine dilatione dari: vt collatores cognoscant, quemadmodum debent collationes inferre.

† Secundũ ista iura mulier rapta non poterat cõtrahere cũ raptore: ideo est tamen de iure canonico: vt in c. fin. extra, de rapto.

DE COLLATORIBVS &c.

m Vnoquoq; ciuitatis cõsuetudinẽ eã sunt mẽsurę: vt ff. de cõtr. em. l. Imperatores. Acc.

n In vnoquoq; loco tenentẽ, & quicquid ex his ī arcã inferri, aut in vnaquaq; dari, aut expendi oportet. Sic igit compositas tales dispositiones prouinciarũ iudicibus mox destinari in principiis vniuscuiusq; indictionis, & per eos proponi in ciuitatibus sub eis constitutis intra Septembrem & Octobrem menses: sed & volumus exemplaria eorum ex foro gloriosissimorũ præfectorum sine dilatione dari: vt collatores cognoscant, quemadmodum debent collationes inferre.

o Et octobrem. innuit q; in octobri: & in septẽbri aptabũtur ad prẽstationem tributorum. Ac.

† Cõ l. qui co tra. C. incest in c & in gl. fin. de do ter vir & vxo

† Vide cus hic non no Isetus, glo cuiuscumq nere in re militari ci turiam d ci quę cen tum hon nes sub p no cent rione. rũ eccle in hac stus ch merue tenetur sed vbi agros verbi fetur centa nuit ra quę à cent tor ei lum. bro v re rui

Si verò ante insinuationē, in alios titulos præter eos, q̄ cōtinētur particulari dispositione anni collatores tiscalia exoluant, aut in ꝓuincia expēdant: iubem⁹ eis in eiusdē indictionis collatiōes hoc reputari: vt nullum ipsi patiantur damnum. Si verò secundum [a] à nobis definitum tempus non dirigantur huiusmodi particulares dispositiones [b]: qui quidem per tempus gubernant nostrū prætorium, triginta librarū auri pœnam persoluant †: vniuscuiusque verò prouinciæ cōtractę quinque & viginti librarum auri pœnam exigantur. Si autem iudex missas easdem particulares dispositiones in prouinciis nō ꝓpsuerit: decē librarū auri pœna damnabitur, & spoliationem cinguli sustinebit: eius quoque officium quinq; libras auri exigetur. Iubemus verò speciem quidem illationem mox ex principiis vniuscuiusque indictionis inciperе: argenti verò illationis titulum secundum definita tempora. Pro fiscalibus aūt collationibus desuscepta [c], siue securitates particulares aut plenarias omnibus ab iis, q̄ fiscalia suscipiūt fieri definimus, manifestantes & solidorū qualitatem & specierum, necnō & iugorū siue villarum, siue centuriarū, & nomina possessionū, pro quibus functiones suscipiunt. Si verò secundū prędictū modū desuscepta, siue securitates non fecerint, iubemus eos, & pœnā decem librarū auri exigi, & tormentis subdi: similiter iudicē prouincię decē librarū auri exigi pœnā [d] si de hoc interpellatus non iudicauerit, & cōpulerit desuscepta, siue securitates secūdum quē definimus ordinē scribi. Hoc autē iubemus obseruari, si quis forsan collatorū dubitat de possessione, pro qua fiscalia exigūtur, aut pro qua fiscaliū quātitate omnibus modis fiscaliū descriptionū [e] custodes cogi à prouinciæ iudice: aut illo negligēte, à locorum sanctissimo ep̄o eas proferre, & fiscaliū ostēdere quātitatē, & seruitutē publicę descriptionis exigi possessorē. Et in hoc quoq; [f] adiuuare nostros collatores perspeximus, vt non necessitas inferatur possessorib. sub hypothecis decimatiōes nominare in auro collationis, vt non aliquā ex hoc ipsi patiantur læsionē: sed eos, q̄bus in vnaquaq; prouincia aut ciuitate periculū fiscaliū exactionū imminet, siue iudices sint, siue curiales, siue exactores, aut canonicarij, aut alį quidā: proprio periculo & suscipere pecunias, & trāsmittere, & expēdere, in quibus deputatæ sunt vtilitatibus. Et hoc custodiri [g] iubemus, canonicariū talē in prouinciā destinari, qui possit periculo ordinantiū eū exigere fiscalia tributa, & p̄ nullā occasionē impulsorē post eū mitti, & dānū subiectis inferri impulsiōis: & ipsum vocabulū decæterò perimimus. Si verò nō opportunus inueniatur canonicarius, nō impulsor mittatur, sed illo remoto alter dirigatur canonicarius. Ipsum quoq; canonicariū cōtentū esse iubemus deputatis consuetudinibus, & nullā subiectis inferre læsionē. Si nautē aliquādo cōtingerit supindictionē cuiuslibet possessionis conseruæ aut cōtributariæ fieri, ex illo tp̄e iubem⁹ supindictū suscipiētē, exigi ꝓ eo fiscalia, ex quo tradita est ei supindicta possessio. Nō aliter aūt superindictū fieri, nisi ex rescripto de hoc examinatio fiat apud ꝓuincię iudicē, & sentētia eius ꝓcedat definiēs eū, q̄ debet supindictū suscipere. Si q̄s aūt putauerit se lædi, liceat ei ꝓuocare: vt in foro gloriosissimorū p̄fectorū appellatio examinetur, & secūdū leges [h] terminū suscipiat. Si verò aliquādo cōtigerit dominū cuiuscūq; possessiōis aut nō apparere, aut ad fiscaliū solutionē nō sufficere, vt ex hoc supindictiōis necessitas suscipiatur: iubemus hāc repēte tradi iis, qui cōserua aut cōtributaria p̄dia possidēt cū oībus, q̄ in ea inueniūtur agricolis, & peculiis eorū, & † enthecis, & fructib. & animalibus & oī alio instro ibi inuēto. Si verò aut p̄sona q̄ debeat eā secūdū legē suscipere, nō inueniatur, aut alio quocūq; mō differri supindictū cōtigerit: iubemus gesta cōfici apud ꝓuincię iudicē significātia & qualitatē [k], & statū ei⁹ possessiōis, & oīa ī ea iuēta: vt sic eā curiales, aut exactores aut officiales suscipiāt: & si postea iueniat q̄ debeat eā secūdū leges suscipere: nō aliter fieri, nisi vt q̄d p̄ occasionē exactorū,

† Enthecа hoc loco velut et in decretis pōtificiis, p̄ loco & gazę repositorio, sicuti & apotheca & horreū ponitur, annotante Beroal.

a Si verò secūdū. sic. C. de apo. publ. l. j. Accur.

b Dispositiones. in ꝓuincias. facit ff. vt lit. in. §. & hoc. & C. de sac. pa. & tem. l. pen. in fin.

c Desuscepta. id est, scripturam de susceptis: vt supra, de manda. princ. §. coges. col. iij. & infra proxi. §.

d Exigi pœnam. ff. scenicas. col. v.

e Fiscalium descriptionum. C. de eden. leg. instru. de fide instrument. l. illatæ.

f Et in hoc quoque ff. de eccle. tieu. §. si quis autem in sua. & infra de san. episco. §. si quis raptuerit. & C. de suscep. l. iusta. & l. ex actiones.

† Haloā. attractatoribus cuiusq; prouinciæ viginti librarū auri pœna exigetur.

g Et hoc custodiri. i. conseruari. C. de omni agro deser. l. locorum.

h Et secundum leges. ff. de iudi. in fin. Accur.

i Enthechis. de q̄bus habes exempla. ff. de penu lega. & de sup. leg.

k Qualitatem. & sic conscribuntur bona ab eo, cui succedit fiscus.

Eos au

a Eos autem qui. C. de cano. larg. per totum. & C. de exe. & exac. l. j. lib. xij. Accur.

b Impositas. No. pro sententia Pla. vt diximus. C. de procu. l j.

c Denominato inferre. C. quando fisc. vel pri. l. pen. Accur.

d Exigentium. ff. de man. princ. §. fi. & supra, vt omnes obed. iudi. prouin. coll. v.

Exige

aut curialium, aut iudicum, aut officialium eius peius aut minus factum est, ei, qui suscipit, restituatur. Hoc quoq; iubemus vt pro pecuniis, aut speciebus in prouinciis expensis non exigantur collatores ea, quæ dicuntur transmissoria: pro iis autem, quæ transmittuntur, non amplius præberi horum, quæ ex initio in vnaquaque prouincia deputata sunt.

Executores in prouincias missi, exactiones inchoare non debent, nisi prius coram prouinciæ præside mandatum insinuauerint hoc & in priuatis negotijs seruando, & executores & exactores nullam in causis priuatis executionem committere debent. Item debitor debitoris tributarij in subsidium debiti veritate probata conuenendus est: & exactorum excusatio ex eo, quod in loco sacro resideant, admitti non debet aduersus eos, à quibus se læsos esse dicunt. Item exactores iustis ponderibus & mensuris vti debent. Barto.

Eos autem, qui [a] in prouincias pro quibuscunq; publicis exactionibus diriguntur, non aliter inchoare exactionem, nisi prius prouinciali iudicio insinuauerint impositas [b] sibi de hoc iusiones: vt exoluentes fiscalia tributa, nulli pro his periculo aut damno subiiciãtur: hoc ipso & super priuatis negotiis obseruando. Hoc quoq; iubemus, eis, quibus fiscaliũ exactio iniungitur, nullam priuatarũ causarũ executionẽ cõmitti: sed & si quid eis tale iniungatur: nullo modo præsumere eos hoc agere: ne occasione publicarũ functionum nostri subiecti lædantur. Si autẽ aliquis pro veritate publica debens tributa, dicat executori esse sibi alium debitorẽ: non licere executori molestiam aliquam denominato inferre [c], nisi prius debitor probetur nullo omnino modo posse publica tributa persoluere. Hoc tamẽ prius requiri apud iudicem prouinciæ, si pro veritate debitor est is, qui denominatus est: & ita fiat exactio. in vtroq; verò casu si qs aut exequi, aut exigere citra ea, quæ à nobis dispositа sunt, præsumpserit: & cingulo nudabitur, & confiscabitur, & exilio tradetur. Qui autẽ iniunxerit, aut præceperit iudex, decem librarũ auri exigatur pœnã, & officiũ eius quinq; librarũ auri subiaceat pœnæ. Nulli verò penit' liceat publica tributa exigentiũ [d], neq; cẽsualibus aut rationum scriptoribus, aut aliis quibusdã publicè ministrantibus, excusatione vti, quòd in sacro loco resideãt, contra eos, qui dicunt se læsos ab eis in fiscalium exactione. Nullis autẽ penitus molestetur pro tributis terrarum, quas non possidet, sed etiam si cõtingat agricultores alicui competentes, aut adscriptitios propriam habere possessionem, illos molestiam sustinere. nisi fortè propria voluntate tali functione se fecit obnoxium. Eos autem, qui publica tributa exigũt, iustis ponderibus & mensuris vti præcipimus: vt neque in hoc nostros tributarios lędãt. Si autẽ collatores putant grauari se, siue in mensuris, siue in põderibus: habeant licentiam specierum quidẽ mẽsuras & pondera gloriosissimis prefectis: auri verò & argenti & reliquorũ metallorum pondera à gloriosissimo per tempora comite sacrarũ largitionũ accipere & has mẽsuras & pondera in sanctissima vnicuiusque ciuitatis ecclesia seruari: vt secundũ ea & grauamen collatorum, & fiscaliũ illatio, & militares, & aliæ expensæ fiant.

Exactor pecuniam tributariam siue dilatione & sine diminutione præbere debet: nulla etiam possessoribus & habitatoribus diminutione facta & singulis annis episcopus cum quinque primatibus rationem exigere debet exactorum periculo. Item omnibus est adempta licentia loci seruatores mittendi. Bart.

Ciuitatũ verò nostræ reipublicæ & habitantium eas perfectè prospicientes, iubemus nullã omnino esse licentiã fiscalium, exactorib. cõmunicare pecuniis quæ operibus & frumẽtis ciuitatũ, & aquęductibus, aut aliis quibuslibet solennitatibus, aut salariis deputatę sunt: aut retinere aliquid ex iis, aut ad propriũ lucrũ redigere: sed sine aliqua aut imminutione has præbere: vt proficiãt ab initio, in quibus deputatæ sunt operibus. sed neq; possessores aut habitatores ciuitatũ præsumere quolibet modo auferre aliquid ex ipsis pecuniis aut nomine descriptionum, aut pro sportulis dare aliquid ex his, aut expendere. Si quis autem dare aut accipere ex his præsumpserit, iubemus eum de suo in duplici quantitate hoc ciuitati reddere. Sed neq; prouinciarum iudices, aut eorum officia, aut alium quenlibet omnino participiũ habere aliquod ad prædictas pecunias, aut eorum dispensationi semetipsum miscere: sed ciuitatis sanctissimũ episcopum & primates, necnõ & eius possessores constituere quidem patrẽ ciuitatis, & frumentarios, & alios huiusmodi dispensatores. Singulis autem annis im-

pletis, sanctissimum episcopum cū quinque primatibus ciuitatis rationes exigere eos [a], qui ab ipsis ordinati sunt: & si quid ex talibus ratiocinii apparuerit debitum, aut remansisse: exigi huiusmodi dispēsatores periculo eos constituentiū: & vtilitatibus, quibus deputata sunt, reseruari. Si quis autem ex prædictis dispēsatoribus inefficax inueniatur: repentè hunc remoueri iubemus, aliūq; pro eo à sanctissimo ciuitatis episcopo & reliquis possessoribus (sicut prædictū est) ordinari: scientibus iis, qui denominant eos [b]: quia si quod damnum ciuitati contigerit, ex propriis substantiis hoc medebuntur. Nulli verò liceat eorum, qui in officio sunt glorioſissimorū prefectorum, aut in alio officio, aut in schola cōstitutorum, talia ratiocinia cōmitti, neq; ex præcepto cuiusdam administratoris, aut alterius iudicis scriptis, nec si pragmaticam, aut aliam sanctionē, aut sacrū commonitorium accipiat præcipiēs ei aliquid tale. Sed si quid fiat huiusmodi, licētiā habere vniuscuiusq; ciuitatis sanctissimū episcopum & eius primates nō respondere pro memoratis capitulis talibus personis: referre autē ad nos, vt hoc agnoscētes, & illatum ciuitatibus dānū ex eorum substātia restitui iubeamus, & cōpetentē vindictam talibus inferamus. Super hoc iubemus scriniarios operū sub præfecto sacrorū prætoriorū constitutos, nullū participium ad talia ratiocinia omnino habere, vacantibus omnibus per quæ eis, siue generaliter, siue specialiter aliquid tale pridem cōcessum est, aut postea impetretur. Pro prædictis enim causis rationes nulli committi volumus, nisi nos prodesse ciuitatibus existimātes, virū opinionis bonæ, & dignitate ornatū elegerimus, qui debeat à nobis in scripturā diuinā iussionem percipere continentē nostrā piā subscriptionē, & illius nomē & dignitatē, & causas & tempora, quorum ei ratiocinia committimus. Eos autem, qui à talibus personis rationes exigunt, omnem habere tutelam iubemus, aliquam quæstionem nullatenus sustinentes.

Loci seruatores regulariter prohibentur, fallit si iudex ex iusta causa ad prouinciā venire impediatur: tunc enim vicarium mittere potest. Item fallit cùm ex principis mandato ad aliam mittitur regionem. Bartolus.

Ad hæc sancimus, in nullo nostræ reipublicę loco eundē episcopū & iudicem esse & loci seruatorē gloriosissimorū prefecto rū aut magistrorū militaris cinguli: sed nec aliquā exactionē fiscaliū tributorum agētem loci seruatorē esse gloriosissimorum præfectorū aut magistrorū militū. Et simpliciter dicēdū est, nullū in prouinciis fieri loci seruatorē prefectorū, nisi per nostram iussionē in expeditionibus, vbi vtilitas exigit loci seruatorē mitti eiusdē præfecturę, qui debeat prouidere militaribus expensis. Si quid autē extra hoc delinquatur, & cōmittatur: qui quidem loci seruatorem suū fecit, triginta librarum auri pœna exigetur, restituturus omne damnū, quod per eū, qui ab eo directus est, aliquis pertulerit. qui verò fieri præsum pserit, ꝓprio cingulo & dignitate & militia priuabit, & x. librarū auri pœna multabitur. Ad hæc ꝓhibemus & in ꝓuinciis existentes iudices & militares, in ciuitatibus aut castris loci seruatores in commissis sibi prouinciis facere, ex quo videlicet in prouinciā accesserint, & in quātū in ea administrant, quinq; auri librarum pœna imminēte tam faciēti loci seruatorem iudicis, quā fieri præsumēti. Anteq; verò in ꝓuinciis veniāt iudices, damus eis licentiā vices agentes suos instituere, qui debeā tomnia vsq; ad sui prę sentiam agere, quæ possunt ipsi iudices facere: citra tñ nouissimū suppliciū, aut mēbri incisionē. Sed si qs ex iudicibus secūdū iussionē nr̄am in aliā regionē mittat: liceat ꝓ similē modū loci seruatorē suū facere.

Omnes iudices per se requirere debent delinquentes, & non per latronum insecutores: pœna contrafacientibus imminente: & iudices debent per prouinciam proficisci: eorum administratione finita quinquaginta diebus debent in prouincia permanere, nisi ex principis iussione ad aliam vocentur. aliàs læso sacramento præstito, omne damnū secūdum quod iurauerit, præstare debent, & pœnæ pecuniariæ fisco applicari debent.

Iubemus autē omnes iudices tam militares, quā ciuiles per se requirere eos, qui latrocinia [d], aut violētias, aut rapinas rerum aut fœminarum, aut alia quælibet in prouinciis illicita committunt, & supplicia eis legitima inferre, neq; pro his cau-

[a] Exigere eos. C. de epis. audi. l. iubemus.

[b] Denominant. eos. fa. ff. de decret. ab ordin. fac. l. qd' est. & ff. de muner. & hon. l. vt grada tim. & C. de fusce. & arc. l. exactores.

[c] Damus arg. q̄ prælatus ex ipsa electione aliqd' ius habet: nec postea eligētes mutare cōsilium possunt. extra de elec. causam quæ inter. Itē contra. 5. de man. prsn. §. eos autē. coll. iij. & 5. de admin. §. il. Iud. coll. vij. cōtra. Sol. vt ibi. Item. ff. de offic. proconsl. l. iiij. §. si contra. Solu. hic nouum.

[d] Latrocinia. C. de epis. & cle. l. si quis in hoc. & ff. de offi. præsi. l. con gruit.

sis accipere aliquid consuetudinis nomine, vt omnes vndiq; nostri collatores illæsi seruent. Nõ enim permittimus cuilibet maiori aut minori militari iudici, aut latronũ insecutores, aut violẽtiarũ inhibitores, aut tribunos pro talibus causis in prouinciis ordinare, aut qui debeant aliquos examinare: vt nõ per tales occasiones ampliores violẽtię inferent prouincialibus. Si quis autẽ iudicũ hoc non custodierit: cognoscat non solũ se cõmisso sibi cingulo spoliãdum, sed decẽ librarum auri pœnã exoluere eò q̃ pręsumpserit talem causam assumere: post tormenta verò & cõfiscationem substantiæ in exiliũ & redigendũ & relegandum. Ad hoc iubemus [a] prouinciarum iudices & officia eorũ, si quando de ciuitate ad ciuitatẽ [b] veniũt, neq; angariis, neq; descriptionibus, aut aliis expensis collatores grauare, sed ex deputatis sibi de fisco annonis expensas facere. Super hoc sancimus [c], prouinciarũ iudices oĩbus modis post depositionẽ cinguli quinquaginta dies in prouinciis cõmorari, & conuentiones aliquas contra se mouentibus respondere. Si verò cõtigerit aliquẽ ex eis ante completos quinquaginta dies deserere prouinciam: iubemus omnes ab eo damnum aliquod passos, simul ĩgredi apud sanctissimum metropoleos episcopum eiusdem prouinciæ: & sub gestis monumentorum vnumquenq; tangentẽ sancta euangelia palàm facere illata dispẽdia [d]: et exillius substantia cõtra quẽ talia facta sunt monumenta, omne damnũ lęsis restitui prouidentia & periculo per tẽpus præfectorum eiusdẽ prouinciæ: scientibus, quia si hoc cõplere neglexerint, ipsi de propriis facultatibus omnia damna læsis restituere compellentur [e]. Si quis autem ex iudicibus prouinciarũ aut euocetur ad aliam administrationem, aut opus ad aliã prouinciam ei credatur: iubemus eum legitimo procuratore cõstituto cõuẽtiones pro damnis proponentibus respõdere. qd̃ nisi fecerit: sancimus monumẽta apud sanctissimum episcopũ (sicut superius dictũ est (agi, & pro damnis illatis eis iurantibus secundum gestorum virtutem omne damnum reddi: prouidentia similiter & periculo per tempus præfectorũ vniuscuiusq; prouinciæ tractatorum. Omnes autem pecuniarias pœnas, quæ præsenti lege continentur, à comite per tẽpus priuatarum rerum exigi eos, qui præsentem legem nõ seruant, & nostro fisco vendicari [f] sancimus: qui nisi eas vendicauerit: ipse cum administrãte sibi schola ex propria facultate huiusmodi quãtitatem soluere cogatur. Quæ igitur per præsentem legem nostram salutarem in perpetuum valituram, pro vtilitate & statu nostrorum collatorum disposuimus, tua gloria inuiolata & immota per omnia seruare festinet, & ad omniũ notitiam peruenire faciat: edictis quidem in hac regia ciuitate solenniter propositis: pręceptis autem ad clarissimos prouinciarum iudices directis, vt per eos omnibus collatoribus manifesta fiant.

a Ad hoc iubemus. s̃. de mã. prin. §. illud. & s̃. vt iud. sine quoquo suffr. §. illud. col. ij. & ff. de off. procõ. l. obseruare. in princi.

b Ad ciuitatem. aut de municipio ad municipium.

c Super hoc sancimus. C. vt omnes tam ciui. quàm mi. & s̃. vt iud. si. quo. suf. §. necessitatem. & supra, de admi. tu. §. j. col. ij.

d Dispendia. fac. C. quãdo & quib. quarta pars de. l. ij. & C. de cursu pub. l. non patimur.

e Compellentur. C. de bo. quæ libe. l. cum non solum. §. vbi autem. & C. de iud. l. properandum. §. sin autem.

f Vendicari. vt s̃. vt null. iu. §. si quis verò. col. ix. Acc.

DE SANctis. &c.

Et hoc dicitur infra, eodem. vsq; ad §. clericos.

g Reuerendissimis. hoc dicitur. j. e. §. clericos. vsque ad §. iubemus.

h Monachis. hoc dicitur j. eo. l. iubemus. vsque ad fin. constitutionis.

DE gubernatione.

i Disposuimus. vt s̃. de nõ ali. col. j. & s̃. de ec. ti. col. ix. & s̃. de eccl. re. immo. alie. col. iiij. Acc.

k Constitutionibus.

TITVLVS. VI.

DE SANCTISSIMIS EPIscopis, & Deo amabilibus & reuerendissimis [g] clericis & monachis [h].

Episcopi debent eligi forma hic tradita: & si hi ad quos electio spectat, eligere negligant per sex menses, electio deuoluitur ad superiorem: & si electus fuerit post electionem de crimine accusatus, ordinatio differri debet, donec de crimine iudicetur. & episcopus non per pecuniam, sed meritis eligi debet, pro consuetudine tamen debet dare pecuniam à iure statutam. Item ordinatus in episcopum, à seruili & adscriptitia liberatur fortuna & à patria potestate. Bart.

Imperator Iustinianus A. Petro gloriosissi. magistro sacrorũ nostrorũ officiorũ.

DE gubernatiõe, & priuilegiis, aliisque diuersis capitulis ad sanctissimas ecclesias, et alias venerabiles domos ꝑtinẽtib⁹ iã quędã disposuimus [i]. super sanctissimis autẽ episcopis & clericis & monachis dudũ ĩ diuersis cõstitutiõib⁹ [k] disposita cum cõpetenti correctione hac

bus. vt 5. quomodo

† Multa do opor. epis. & 5. hic desde de mon. col. j. & 5. rantur. vi vt cle. ap. proprios de versio. epi. co. vj. & supra, nem Hal. apud quos opor-

† Not. in tet. Accur.

hoc § qua a Primates. i. ecclis debet clesiasticos vt arcesse ps, & chipresbyteros & quatæ san archidiaconos, q ciitatis qđ primates ecclesiavtinã hodie bene seruaretur.

comprehendere lege prospeximus †. Sancimus igitur, † quoties opus fuerit epm ordinari, clericos & primates [a] ciuitatis cuius futurus est episcopus ordinari, mox in tribus personis decreta facere, propositis [b] eis sacrosanctis euangeliis, periculo suarum animarum dicentes [c] in ipsis decretis [d], qa neq; propter aliquam donationem neque propter aliquam promissionem aut amicitiam, aut aliã quẽlibet causam, sed sciẽtes eos [e] rectæ & catholicæ fidei, & honestæ esse vitæ, & literas nosse: hos elegerunt: & quia neque vxorem, neque filios aliqui eorũ habẽt, neq; concubinam, § aut filios naturales cognoscunt [g] eos habuisse aut habere. sed & si prius vxorẽ aliquis ex eis habuit, ipsam & vnam, & primam, & neq; viduam, neque viro coniunctam [h], neq; legibus aut sacris constitutionibus [i] interdictam. sed & q; neq; curialem aut officialẽ hunc esse [k] cognoscunt, aut si curiali vel officiali subiacet fortunæ, sciunt eum [l] in monasterio non minus xv. annis monasticam conuersationẽ implesse. Hoc [m] quoque decretis [n] oportet inseri, quia nõ minus, quàm xxxv. ætatis annos habet is, qui eligitur ab eis, qui cognoscunt personã. vt ex trium [o] personarũ pro quibus talia decreta facta sunt, melior ordinetur [p] electione & periculo ordinantis [q] curialem verò vel officialem, qui sicut dictum est, quindecim annis in monasterio conuersatus est, & ad episcopatum prouocatus, liberum esse propria fortuna: ita tamẽ vt liberatus à curia, quartam partem suæ substantiæ sibi retineat [r]: reliquis eius rebus secũdũ nostrã legẽ curiæ & fisco vendicandis. Damus aũt licẽtiã decreta facientibus, si quempiã laicorũ, præter curialem & officialem, dignũ memorata electione esse putẽt: hunc cum aliis [s] duobus clericis aut monachis eligere: vt si laicus hoc modo ad episcopatum eligatur, non repẽte episcopus ordinetur [t]: sed primo clericis nõ minus tribus mẽsibus connumeretur, & ita sanctas regulas, & quotidianũ ecclesiæ ministeriũ edoctus episcopus ordineť. Qui eñ [v] † alios debet docere, post ordinationem ab aliis doceri non debet. Si verò)vt euenit in quibusdam locis) non inueniantur tres personæ ad talem electionem opportunæ: liceat decreta faciẽtibus in duabus & in vna [x] persona decretum facere, eos tamen omnes iam dictas à nobis habentes testationes. Si verò qui debet episcopum eligere, citius ipsa decreta intra sex mẽses non faciant: tunc periculo propriæ animæ ille, quem competit [y] ordinare episcopum, ordinet, omnibus aliis, quæ diximus obseruandis. †

Si quis autem citra memoratã obseruationẽ episcopus ordinetur [z]: iubemus hũc omnibus modis epatũ depelli. Sed etiã illũ, qui præter hoc pręsum pserit ordinare, segregari vno anno à sacro ministerio, & oẽm eius substãtiã q; quolibet tpe aut modo in eius dñiũ deducta est,

a Decretis. quãdo per se eligunt dicti electores.

b Propositis. non tactis. sic infra eo. § nulli.

c Dicentes. dicti primates. Accur.

d Decretis. in quibus eligunt illos tres.

e Eos. electores futuros. Accur.

f Cõcubinam. sic est in quolibet clerico: vt j. eod. § clericos aũt. & facit 5. quomodo oportet epis. § hoc de Deo. & § sancimus.

g Cognoscunt. quem electuri sunt in episcopũ vt pro xim. innuitur. Az. & sic inepte mutat materiam.

h Coniunctam. olim.

i Constitutionibus. i. scenicam: vt in nouellis. eo. titu.

k Hunc esse. f. futurum electum.

l Tum. electum.

m Hoc 5. de electo tibus. nunc de eligendo incipit.

n Decretis. quãdo per se eligunt dicti electores.

o Ex triũ. sic construe vel ex electione triũ, &c. Et sic no. qđ xxxv. ann. debet habere episcopus sicut & presbyter: vt supra. e. § presbyterũ. item no. qđ tres debent eligere: sufficit tamẽ duos consentire: vt C. de decur. lege, nominationũ.

p Ordinetur. puta archiepiscopus.

q Ordinantis. nã deponeretur si talis non esset.

r Retineat. olim econtra tres retinebat & quartã curię dabat: vt 5. qũo opor. epis. § . neque. ex officio. & j. eod. § . sed hoc quidem. Accur.

s Cum aliis. licet olim laicus nõ eligeretur: vt 5. qũo opor. epis. § igitur.

t Ordinetur. sed hodie hoc correctũ est in iure canonũ nã nõ est eligendus in epm, nisi fuerit ante diaconus aut pbr aut in subdiũ diaconus: vt in decre. dist xl. c. vl. sed postulari potest: vt di. lxj. cssus. Sed hodie subdiaconus sine postulatione ipso iure eligit, vt extra de tẽ. or. c. à multis. Acc.

v Qui eñ ridiculũ est eñ eos velle docere, q nõdũ didicerũt, vt ait Tullius, & hic. & ad hoc ff. de edẽ. l. si quis ex. § . phibet & C. de epis. & cle. l. cũ clericis. § . ipse verò & 5. cõst. quæ de dig. ibi, eũ nãq;, &c. & ff. ad l. Iuliã de adult. l. vxor. § iudex.

x Vna. vnus ergo p omnibus eligit: vt ff. qđ cuiusq; vni. l. itẽ § . j. & 5. de qst. § j & ar. C. cõia. de leg. l. si duobus. & ar. ff de iud. l. nonnunquam. Accur.

y Cõpetit. i. is cui cõgruit. est aũt is q pest epo archieps vel similis: sed hodie vsq; ad tres mẽses extra de elect. l. cum nobis olim.

z Ordinetur. puta, quia

† Facit hunc § . c. officij tui. cum gl. § . in ver. Sed quare nõ potuit. extra, de ele. & c. quamuis. cũ gl. si. circa si. extra, de ęta. et quali. vbi dicitur ignominiosum esse episcopo, si cum alios docere debet, quęrat ab aliis, edoceri.

† Nõnulla hoc loco desunt quæ supplebit Haloan. versio.

tę, quia per ſuffragium eſt electus: vt infra. §. præ omnibus.

a Si quis deficiẽte. idem differente vſq; ad tres menſes. nã interim nulla facienda eſt examinatio, cum accuſator deſiſtit: vt in nouellis. c. tit. & facit ad §. iſtũ. ſ. qũo oport. epi. §. ſi quis aũt. & §. ſi tamẽ. & §. ſi verò.

b Examinationem. ſ. accuſatiõis, quę ſertur epiſcopo eligendo.

† Cõcor. cum hoc tex. in caquoniam frequẽter. §. ſi vero aliter. ſuper verbo, in ſanctis canonibus. ante ſi. ver. ſi in epiſcopatu danẽ iij. mẽſes. extra vt li te nõ contẽſta.

c Superius dictæ. vt ſ. eo. ſi quis aũt. cita. fin.

d Aut aliarũ datiue ab ordinato ſiue ab alio: arg. ff. de cal. l. generaliſ. ter. & ſa. C. eod. l. ſi quenquã. & ſ. qũo oport. epi. §. ſed neque. & §. & hanc. Sed quid ſi ignorauerit electꝰ rñ. debet cũ ſcit renũcia re in manu conſecrãtis: & tunc ipſe eũ põt reeligere: vt j. q. v. c. præſentiũ.

Promittere et dare in delictis æquiualent.

e Vel fideiuſſorũ. Nota par delictũ dicitur eſſe & promiſſiſſe: vt hic, & ſ. qũo oport. epi. §. ſed neq; & §. & hanc. & C. ad le. Fal. l. fi. Acc.

f Sed oblatio. q; ſi ita dixit palam, offero, vt eligat in epm: licitũ eſt ei ſecũdũ Ioan. vt ff. de pol. l. j. §. nõ ſemp. & ff. de offic. præt. l. Barbarius. Acc.

g Pro conſuetudinibus, i. quia ſic eſt conſuetudo & bona, vt in aliquo ſeruet: vt ſubiicit. ſecus ſi eſſet mala. nam non ideo præſtarentur, quod eſſet conſuetudo: vt ſupra, vt nulli iu. in j. co. ibi, male enim &c. quæ eſt cõtra. Accur.

i Cõcor. c. ſi. de cõſue. extra.

h Romæ. i. papã Romanum: vt in nouel. eo. tit. & iſte vere dat Romanis ſed non ſecundum formã huius titul.

i Theopoleos. i. Anthiochiæ.

k Pro inthroniſticis. i. pro cathedratico: vt in nouellis eo. tit.

propter culpam quam fecit dominio eccleſiæ cuius epiſcopus eſt, vendicari. Si quis autẽ electũ ad ordinationẽ epatus accuſauerit in qualibet cã, q; poſsit ſcdm leges aut canones eius impedire ordinationẽ, differatur hmõi ordinatio: & prius cõtra eũ ꝓpoſitã cãm, ſiue præſente accuſatore, & ab eo propoſitã cãm exequẽte, ſiue etiam deficiente a per tres mẽſes † ſuã accuſationem implere, diligenter examinari ab illo, à quo futurus erat epꝰ ordinari. & ſi quidẽ obnoxium eum accuſator inuenerit: ꝓhibeatur ordinatio. Si verò obnoxius non oſtẽdatur: ordinatio quidẽ nõ impediatur: accuſator aũt ſiue nõ ꝓbauerit, ſiue etiã fugit ꝓpoſitã à ſe accuſatione: à ꝓuincia in qua habitat, abiiciat. Si qs aũt ante examinationẽ b accuſatũ ordinauerit: ordinatus q; dẽ à ſacerdotio repellatur. q; verò talẽ ordinare feſtinauerit, ſuperius dictæ c ſub iaceat pœnę, tã annali ꝓhibitiõe ſacri miniſterij, quã etiã vt oẽs eius res eccleſiæ vẽdicẽtur. Præoĩbus illud ſeruari ſancimus, vt nullus per ſuffragiũ auri aut aliarũ d rerũ epꝰ ordinetur. Si q; dẽ aũt tale committatur: ipſi ſemetipſos & dãtes & accipiẽtes & mediatores eorum ſecũdum ſacras ſcripturas & ſanctas regulas damnationi ſubiiciunt: & propterea qui dat, & q; accipit, & mediator eius factus, ſacerdotij, aut clerici honore remoueatur. q; dẽ aũt pro hac cã datum eſt, eccleſiæ illi vẽdicetur cuius voluit ſacerdotium cõparare. Si verò laicus forte pro hac cã aliq; acciꝑiat, aut mediator rerũ factus eſt, data res in duplũ eũ exigi iubemus, eccleſiæ vendicandas. Non ſolũ autẽ q; ſecundũ hunc modum dantur, vendicari præcipimus, ſed etiam omnem cautionem pro hoc quolibet modo expoſitam & pignorum vel fideiuſſorum e dationẽ vel oblationẽ, & omnem quẽlibet aliam cautionem vacare ſancimus. Et qui ſuper hoc promiſsionẽ accepit, non ſolũ profeſſionem reddat: ſed etiã aliud tantũ, quantum profeſsio cõtinet, exigatur, quod debet eccleſię dari. Si qs aũt epiſcoporũ ſiue ante ſuã ordinationẽ, ſiue poſt ordinationẽ voluerit proprias res, aut partẽ earũ eccleſiæ offerre, cuius ſacerdotiũ accepit: nõ prohibemus, & omni cõdẽnatione & pœna preſentis legis liberũ eũ eſſe ſancim⁹: ſed etiã omni laude dignũ iudicamus: qm hoc nõ eſt emptio, ſed oblatio f. Pro conſuetudinib. g aut illa ſola ꝓmittimus ꝑberi ab ordinatis epiſcopis, q; ſubſequenter preſenti lege inſerta ſunt. Iubemus igitur beatiſsimos archiepiſcopos & patriarchas, hoc eſt ſenioris Romæ h & Conſtantinopoleos & Alexãdriæ & Theopoleos i & Hieroſolymorũ, ſi quidẽ cõſuetudo habet, epiſcopis & clericis in eorũ ordinatione nõ minus, quã viginti auri libras dari, ipſa ſolũmodo ꝑberi, quæ cõſuetudo recognoſcit: plus aũt ab hac quãtitate nihil ſupra viginti auri libras præberi. Metropolitas autem à propria ſynodo, aut à beatiſsimis patriarchis ordinatos, & alios omnes epiſcopos, qui aut à patriarchis, aut à metropolitis ordinantur, dare pro inthroniſticis quidẽ ſolidos cẽtũ: notariis autẽ ordinãtis, & aliis miniſtrãtibus ei, & ſolenniter accipientibus ſolidos ccc. Si verò eccleſiæ reditus minus q; dẽ quã triginta auri libras per annũ redd̃at, nõ minus aũt decẽ: dãri ꝓ inthroniſticis ſolidos cc. Si verò minus quidẽ quàm decẽ, non minus autẽ v. auri librarũ eccleſiæ reditus eſſe contigerit: pro inthroniſticis quidẽ dari ſolidos quinquaginta, omnibus aũt aliis ex conſuetudine percipiẽtibus ſolidos cc. Si autem minus quàm quinque, non minus autem duas auri libras eccleſiæ reditus habeat: pro inthroniſticis k ſolidos decẽ & octo, omnibus autẽ aliis ex cõſuetudine percipiẽtibus ſolidos xxiiij. Si autẽ minus tres, nõ autem

e Permit

a Permittimus. sic aliaspro vili cā nō præstantur sportulæ: vt ſ. de iud. §. ne autem. in fi.

b Presbyter. q archipresbyter dicitur ab archos, qđ est princeps, quasi maior inter alios presbyteros.

c Dantis. alias do natis. Accur.

d Citra prædictā. qđ quindecim annis steterint in monasterio, vt dixi. ſ. eo. §. sed neq. & §. curialem. Acc.

e Disposuimus. vt ſ. de eccle. titu. §. interdicimus.

f Suæ. vt ſ. consti. quæ de dig. §. illud. col. vj.

g Presbyteros. vel presbyteris.

h Diaconos. vel diaconis. Acc.

i ubdiaconos. vel subdiacōis. Ac.

k Cognatiōis. vel agnationis: cū hodie non sit differētia: vt ſ. de hær. ab ite. §. ex his. hac co.

l Permittimus. aliud in milite secularī q nullo mō ad mittitur: vt instit. de exc. tu. §. idē & in milite. Sed nunquid potest esse testamētarius vel datiuus? Rñ. non, vt hic: à cōtrario arg. ff. de offic. eius cui mā. est iu. l. j. §. j. A.

m Hoc fecerit. i. ſi declarat hoc intra quatuor mēses &c. ergo ſi nō fecerit, p̄ iudicat sibi in aliis secūdū P. & est pro eo. ſ. de hæ. & Fal. §. nō autē. & ff. de off. eius cui mā. est iu. l. j. secūdū Io. & Py. contra. dicunt enim in aliis sibi nō præiudicare. C. de exc. tut. l. voluntaria. & C. de iis q ſpō. mu. sub. l. ij. li. x. & qđ hic dicit, & ſi quis hæc fecerit, &c. exponūt. i. ſi eam tutelā susceperit solēniter. nec enim aliter suscipere debet nullā circa aliam, &c. hoc autem priuilegiū minus, quàm duas auri libras quantitas redituū ecclesiæ cōperiatur: dare, p inthrōisticis qdē solidos xij. pro omni verò alia cō suetudine solidos vj. Episcopū enim ecclesiæ minus duas auri libras reditus habētē, neque pro inthronisticis, neq; pro alia qualibet consuetudine dare aliqd p̄mittimus. Hæc aūt q̄ præberi dispo suimus, primus presbyter ordinātis epi & archidiaconus suscipientes, ex cōsuetudine percipien tibus diuidāt hæc. Igitur iubemus hæc omnibus modis obseruari: vt non ex talibus occasionibus ecclesiæ debitis prægrauētur & sacerdotia vena lia fiāt. Si quis autē vltra quātitatē à nobis definitā pro inthronisticis, aut consuetudinibus quolibet modo p̄sumat accipere: iubemus q̄cquid plus acceperit, triplū ex rebus eius vēdicari ecclesiæ dātis. Sed hæc quidem † pro episcoporum ordinatione dicta sunt. Post ordinationē verò seruili & adscriptitia fortuna episcopos liberos esse præcipimus, nisi curialis aut officialis citra prædictā obseruationē ordinentur. Tales enim episcopatu remotos, curiæ aut officio restitui iubemus: vt non ex tali fortuna sacerdotio fiat iniuria illos autē, qui ante hāc nostrā legē ex curiali fortuna inueniuntur episcopi ordinati: hmōi quidē fortuna liberos esse, legitimā verò partem ex propriis rebus curiæ & fisco dare: sic tamen, vt nullam imminutionem ecclesiastica iure sustineāt in rebus, quas in episcopatu acquisitas, ecclesiæ eorum cōmbetere disposuimus. Si verò contigerit ordinatū episcopum sub proprij parentis potestate esse: ex ipsa ordinatione suæ potestatis sit.

Episcopis & monachis tutelæ & curæ officium interdicitur, presbyteris autem & alijs clericis permittitur, in aliquibus casibus: regulariter autem personis ec clesiasticis secularia negotia interdicuntur. fallit in certis casibus à iure permissis. Bar.

Deo autem amabiles episcopos & monachos ex nulla lege tutores aut curatores cuiuscunq; personæ fieri permittimus. presbyteros aut & diaconos & subdiaconos iure & lege cognatiōis tutelam aut curā suscipere hæreditatis permittimus. proprio & solo gradu cognationis ad tutelā & curam vocatis huiusmodi suscipere administrationē permittimus: ſi tamē intra quatuor mēses ex quo vocati sunt, apud competentem iudicē scripto declarent talē administrationē propria volūtate suscepisse. & ſi qs eorū forsan hoc fecerit nullum ex hoc in alia tutela aut cura præiudiciū patiatur. Alium aūt fieri susceptorem aut exactorem fiscalium sanctionū, aut cōductorē publicarū, aut alienarū possessionum, aut curatorem domus, aut procuratorē litis aut fideiussorem pro talibus causis episcopum aut œconomum aut aliū clericum cuiuslibet gradus † aut monachū phoprio nomine, aut ecclesiæ, aut monasterij subire non sinimus †: vt nō per hanc occasionem & sanctis domibus damnū fiat, & sacra ministeria impediātur. Si au

n Alium autē. q. d. clericum: vt subiicit. ſ. ibi, ep̄m. Acc.

o Publicorū. ſ. vectigalium. Acc.

p Domos. ſ. nostræ priuatæ.

q Litis etiam cuiuslibet.

r Causis. ſ. prædictis publicis & aliis. & dic explū, vt publicis salinis aut argētifodinis, vel similibus nam hæc publica sunt: vt ff. de ver. ſi. l. inter. & ff. de pub. l. ſed hi. in prin. & ff. de ver. ſi. l. inter. ſed œconomus videt admittendus ad fideiussionē: vt C. de epiſ. & cle. l. cū clericis. §. memorati. quæ est cōtra. & extra de fideiuſ. c. pe. & fin. Solut. hic in ſpālibus casibus loqtur. vt hic innuit ibi, p talibus cāis &c. Item videtur, quod posſit esse p. curator litis sicut est œconomus: vt infra. e. §. ſportularum. in fin. quæ est cōtra. Sol. hoc ſpeciale his casibus, vt dixi. Nor. ergo clericū ab hmōi actibus prohiberi. idem de milite: vt C. de procu. l. militem. idem de curiali: vt C. loc. l. curialis. idem de tutore: vt C. ne tu. vel cu. l. j.

s Monachū. monachū dico: quod plus est, etiam ecclesiæ vel monasterij. Quædam clerici habent, qui stant vt clerici, nō alias: vt C. de epiſco. & cle. leg. generaliter. sed qđ de lectore & cantore & aliis clericis q non prohibentur? Rñ. secūdū Ioā. vocari possunt communi iure secūdū leges. Accur.

Clericus quādo debe gaudere priuilegio clericā.

† Facit hunc tex. tit. de ſer. non ordi. per totū tit. extra.

† Not. q̄ appellatione clericū omnes superiores cōtinētur. & concor. in c. clericos. in gloſſ. j. post med. ibi appellatione em clericorū. extra, de offi. vica.

† Facit hunc tex. c. vnicum. cum gl. ij. circa medium: ibi, item pōt esse laicus. extra, de syndi.

a Quædam adiacentes.i.cõfines:vt in nouellis eodẽ titu.

b Facere.adinuicẽ: vt supra,de nõ ali.§. hoc vero iubem⁹.col.ij.& ſ.vt decæ.nõ.ſi.§. illud. col.v.

c Cõducere.repete damus licentiã.

d Perſonis.i.œconomis & eius cognatis: vt supra de ali.& emphyt.§.œconomis & de hac.hic dicit. Vel dic quod de hæreticis hic dicit: quib. nõ poteſt dari ab eccleſia:vt ſ. de eccl. ti.§.iubemus.& ſic de iſta facit mentionem.

e Probauerit.i.imposuerit,vel ſtatuerit.Al.Argu.C. de modo multã. lege fin.

f Teloniorũ.quidam habent teloniorum: & quidã telonicorũ: & exponit Al.i. menſarum publico loco poſitatũ.tu dic teloniorũ.i. vectigaliũ.& erit ſenſus eius literæ:ga credẽtes eis.ſ. prædictis clericis, qui cõducũt vectigal.q.d.locãdo eis, vel credẽtes cõductionẽ cuiuslibet publici, aut ꝓceptionẽ publicarũ collationũ aut exactionẽ, aut ſolicitudinem domus ſcilicet noſtrę priuatæ: vt dixi ſ. §.aliud: aut ſuſtinẽtes eos fideiuſſores &c. nullam actionem,&c.

g Perſonis crediderint.ne ſicus dãnũ patiatur: vt ar. ſ.vt nul.iu.§.&hoc vero iubemus.hac collat.

h Compelluntur. vt ſunt publici adminiſtratores, ad quos pertinet facere tales locationes.

i Exhibendo teſtimonio.vt C.e. ti tul.l. nec honore. Aliſ aũt compellũtur venire,ſi ſunt tem eccleſiis aut monaſteriis poſſeſsiones quædam adiacẽtes ᵃinueniãtur, & voluerint diſpenſatores ipſarũ venerabiliũ domorũ in cõductionẽ aut emphyteuſim has accipere: tunc omnibus clericis & monachis pro cauſis in ipſo inſtrumento ſub geſtis monumentorum conſentientibus, & manifeſtantibus pro vtilitate venerabilium domorum hoc fieri:talem cõductionem & emphyteuſim ꝓcedere ſinimus. Sed etiam ipſis ſanctiſſimis eccleſiis & aliis venerabilibus domibus damus licentiam,cõductiones & emphyteuſes facere adinuicem ᵇ,& clericis ſimiliter propriarum eccleſiarum poſſeſsiones conducere ᶜ& gubernare,cum voluntate tamen epiſcopi & œconomi permittimus: exceptis perſonis ᵈquas per aliam legem hoc facere prohibui mus. Si quis autem contra ea quæ dicta ſunt, aliquid fecerit: ſiquidem epiſcopus fuerit: omnes eius res ex qualibet cauſa vel perſona,ſiue ante epiſcopatum, ſiue poſt hoc fuerint ad eum veniẽtes: eius eccleſiæ vẽdicari ſancimus.Si autem œconomi,aut alꝙ clerici fuerint hoc delinquentes pecuniam eos pœnã, qualem epiſcopus eorum probauerit ᵉ exigi eccleſiæ vendicandam:cũ etiã conductionẽ teloniorũ ᶠaut cuiuslibet poſſeſsionis, aut publicarum collationum perceptionem, aut exactionem, aut ſolicitudinem domus eis credentes, aut fideiuſſores eos pro memoratis cauſis ſuſcipientes: nullam contra eccleſiam aut monaſterium, aut res eius, aut gubernantium, aut contra illas perſonas quibus crediderint,aut contra facultates, aut fideiuſſores eorum, habeant actionem. Illi verò, qui publicarum collationum aut tributorũ ſuſceptionem aut conductionem aut exactionem memoratis perſonis crediderint ᵍ, aut fideiuſſores eos acceperint: ſi quod publico damnum contingat,hoc ex propria facultate reſtituere compelluntur ʰ.

Nulli liceat epiſcopos coram ſe ad teſtimonium compellere: ſed ad eos mittere debet, vt propoſitis euangelijs dicant: & à iudice in iudicium venire cogendi non ſunt. Barto.

Nulli verò iudicum licebit Deo amabiles epiſcopos cogere ad iudiciũ venire pro exhibendo teſtimonio ⁱſed iudex mittat ad eos quoſdam ex perſonis miniſtrantium ſibi: vt propoſitis ᵏſanctis euãgeliis ſecundum quod decet ſacerdotes,dicant quæ nouerint. Sed neque pro qualibet pecuniaria cauſa, vel crimina li epiſcopũ ad iudicem ciuilem,aut militarem inuitum producere. aut exhibere citra imperialem iuſsionem permittimus:ſed iudicẽ,qui tale ˡaliquid, ſiue ex ſcripto, ſiue ex non ſcripto præſumpſerit imperare, poſt cinguli priuationem, viginti librarum auri pœnam exoluere iubemus eccleſiæ, cuius epiſcopus produci aut exhiberi iuſſus eſt,executorem ſimiliter poſt cinguli priuationẽ, & verberibus ſubdendum & in exilium deportandum.

Epiſcopi in ſuis eccleſijs debent reſidentiam facere, & eas non relinquere ſine ſuperioris literis, vel ſine principis iuſsione: & tunc non amplius vno anno. Item patriarchæ & archiepiſcopi

de eadem prouincia:alias nõ,niſi in cauſa criminali:vt ſ.de teſt.§. quoniã. in fin.

k Propoſitis.ſed non tactis ſecũdũ Concor Io. ſic & in iudice. c.vl.ex C.de iudi.l.xẽ non de iur.c nouam.Item ex eo lũ.cum quod dicit, dicant ij.poſt quæ nouerint.not. cip.vbi duo. Primũ: quia citur, teſtis veritatẽ dicit pa bet dicere:non aũt epiſcop quod credat tantũ Beluac vt ſ.de hær.& Fal. ſi,ꝙ ſ.ſi vero abſunt.& tantũ C.de teſtibus.l. te- poſſit ſtium.ſecus in iura mento calumniæ: &c.& vt C. de iuramen- leg.gl. to calum.l.ij.§. qđ hac obſeruarit Secun. Teſti do no.ex eo,qđ in credẽ definite dicit, pro depon vtraque parte de- non beãt teſtimonium bet. ferre: ſicut & alibi dicitur, qđ veritatem non debet ſup primere:vt C.eo.l. presbyteri. & ſ. de teſti.§ ſi verò igno ti. in fin. §.& hæc omnia in pecuniariis. Item adinuicẽ ſpectat inquirere veritatem:vt C.de eden.l.ij.hic tamen ſi iuramento dixerit ſe nihil ſcire,ax dixit vt arg. ff.de re iud.l.ſi vni.Acc.

l Tale.quod epiſcopus veniat coram iudice ad dicẽdum teſtimonium.

Cum li

a Cum literis. sic C. de epi. & cle. l. si qua per calūniam. & ſ. vt diffe. iud. in prin. col. ix. Ac.

b Si verò. hęc quę dicuntur hic, &. ſ. proxi. §. sunt supra quomodo opor. §. illud. &. §. non aliter collat. j. &. ſ. vt nul. fabricet ora. do. §. illud. col. v.

c Definitum. scilicet xxx. dierum in vnaquaq; dilatione. ar. ſ. de liti. §. omnem autē. Acc.

d Aut schematis. id est ordinis. schema enim pro ordine plerunq; ponitur. ſ. vt cū de app. cog. §. si vero liberi. & facit ad hunc §. C. l. placet. & l. decernimus. Quid de schachis? Resp. possunt, cum non fortunæ viribus, sed naturali ingenio cōstat ille ludus. Item nunquid gratis ad tabulas potest? Resp. non: cum etiam spectacula hic, phibeat.

Schachorum ludus nō est clericis prohibitus.

e Causa monstretur. No sine causa translationem non fieri: vt ff. de translatio. l. cum hi. §. si prætor. & de pœ. l. respiciendum.

f Communione. est ergo excommunicatio à corpore Christi: vt hic. Ité est alia. ſ. ab ingressu ecclesiæ: vt ſ. de interdi. col. hæ. in fi. & C. de sum. tri. l. ij. in fi.

g Sacerdote. id est archiepiscopo.

h Sustineat. ff. q; quis. iu. l ij. n prin. Const

debent omnes sub se constitutos omni anno ad se conuocare, & exponere quæ agenda sunt. Item episcopi vel clerici ad tabulas ludere, vel ludi participes, vel sportularum fieri prohibentur. Nec cogendus est episcopus clericum suum ab ecclesia dimittere, et alij tradere. Bartolus.

Interdicimus autem Deo amabilibus episcopis proprias relinquere ecclesias, & ad alias regiones venire. Si verò necessitas faciendi hoc contigerit: non aliter nisi cum literis [a] beatissimorum patriarchæ aut metropolitæ, aut per imperialem videlicet iussionem hoc faciant: ita tamen, vt nec illis episcopis, q; sub beatissimo archiepō Constantinopoleos & patriarcha fuerint, liceat citra permissionē eius aut nostræ iussionis ad regiam ciuitatem venire. Si verò [b] etiam secundū hunc modum episcopus cuiuscunq; loci profectus fuerit: non amplius vno anno suam relinquat ecclesiam. Episcopos autem in regiam ciuitatē, sicut dictum est, venientes cuiuslibet fuerint diœcesis, præ omnibus ire ad beatissimū archiepiscopum Cōstantinopoleos & ad patriarcham, & ita per eum ad nostram introire tranquillitatem. Citra autem hanc nostram dispositionem aut proficiscentibus, aut vltra definitum [c] vnius anni tempus extra suam ecclesiam facientibus moram, primum quidem non minis trari ab œconomis propriæ ecclesiæ expensas: deinde admonere eos per literas sacerdotū sub quibus agunt, vt reuertantur ad suas ecclesias: differentes autem reuerti secundum sanctas reuocari regulas. et nisi intra definitum à sacris canonibus tempus reuertantur ad suas ecclesias: ipsos quidem ab episcopatu expelli; alios autem pro eis meliores ordinari secundum præsentis legis virtutem: hoc ipso & super clericis valituro, cuiuscunq; ordinis fuerint aut ministerij. Vt autem omnis ecclesiasticus status & sacrę regulę diligenter custodiantur: iubemus vnumquenq; beatū archiepiscopum & patriarcham & metropolitā sanctissimos episcopos sub se constitutos in eadē prouincia semel aut secundò per singulos annos ad se cōuocare, et omnes causas subtiliter examinare, quas episcopi aut clerici aut monachi adinuicem habeāt: easq; disponere, & super hoc, quicqd extra regulas à quacunq; persona delinquitur, emendare †. Interdicimus autē sanctissimis episcopis, presbyteris, & diaconibus, & subdiaconibus, lectoribus, & omnibus aliis cuiuslibet venerandi collegij aut schematis [d] constitutis, ad tabulas ludere, aut aliis ludentibus participes aut inspectores fieri, aut ad quodlibet spectaculorum spectandi gratia venire. Si quis autem ex his hoc deliquerit: iubemus hunc in tribus annis à venerabili ministerio prohiberi, & in monasterium redigi. Si autem in medio tempore ostenderit dignam sui vitij pœnitētiam: liceat & sacerdoti, sub quo constitutus est, minuere tempus, & hunc rursus proprio reddere ministerio. scientibus quoq; sanctissimis episcopis debentibus hoc vindicare, quia si tale aliquid agnoscentes non vindicauerint, ipsi rationem Deo pro tali causa persoluent. Nullum autem † episcopum inuitum cogi quemlibet clericum sub se cōstitutum de proprio clero dimittere, & alij dare.

† Hæc translatio multis hic caret.

† Cōcor. cap. bonæ memorię. j cum gl. super ver. ex gratia. extra, de postu. prælat.

Episcopi & presbyteri sine iusta causa aliquem excommunicare non debent. aliàs si fit, absolutio à superiore dari debet. Item episcopis non licet proprijs manibus aliquem percutere. Item episcopus ab episcopatu repulsus, ad ipsum redire non potest. Bart.

Omnibus autem episcopis & presbyteris interdicimus segregare aliquem à sacra communione, antequā causa monstretur [e], propter quā sanctæ regulæ hoc fieri iubent. Si quis autē præter hoc à sancta cōmunione [f] quēquam segregauerit: ille quidē, qui iniustè à cōione segregatus est, solutus excōicatiōe à maiori sacerdote [g], sanctā mereatur cōmunionem. Qui verò aliquem à sancta cōione segregare præsumpserit: modis omnibus à sacerdote, sub quo cōstitutus est, separabitur à communione quanto tempore ille perspexerit: vt quod iniustè fecit, iustè sustineat [h].

Sed neque propriis manibus liceat episcopum aliquem percutere. hoc enim extraneũ sacerdoti est. Si quis autem episcopus secundum ecclesiasticas regulas sacerdotio pulsus, præsumpserit ingredi ciuitatem ex qua pulsus est, relinquens locum, & in quo iussus est degere: iubemus hunc in monasterio in alia regione constituto [a] tradi: vt quod in sacerdotio deliquit, degens in monasterio corrigat.

Presbyteri & clerici ac etiam diaconissæ ordinari debent, qui sint ætatis hic insertæ: & sint rectæ fidei, & vitæ honestæ, & castè viuentes & castitatem voentes. & si contradictor apparuerit, ordinatio differri debet, do nec plenè fiat examinatio. Bart.

Clericos autem † non aliter ordinari permittimus, nisi literas sciant, & rectam fidẽ vitamq; habeant honestam, & neq; concubinam aut naturales habuerint aut habeãt filios: sed castè viuentes, aut vxorem legitimam, & ipsam vnam & primam habentes, neque viduam, neq; separatam à viro, neq; aliter legibus aut sacris canonibus interdictã. Presbyterum autem minorem trigintaquinq; annorum [b] fieri non permittimus. Sed neque diaconũ aut subdiaconum minorem vigintiquinque. Neque minorem lectorem decẽ & octo annorum. Diaconissam verò non ordinari in sancta ecclesia, quæ minor est annorum quadraginta [c], aut ad secundas venerit nuptias. Si autem tempore ordinationis clerici cuiuscũque collegĩ aut ordinis, accusator aliquis apparuerit, dicẽs eum indignum ordinatione esse: differatur [d] ordinatio, & vniuersa procedant tam pro examinatione, quàm pro multis causis, quas in episcoporũ ordinationibus sanciuimus [e]. Si verò futurus ordinari diaconus non habuerit vxorem (sicut prius dictum est) coniunctam sibi, non aliter ordinetur, nisi prius ab ordinante eum interrogatus promiserit posse post ordinationem & sine legitima vxore honestè viuere: non valente eo, qui ordinat in tempore ordinationis permittere diaconum aut subdiaconum post ordinationem vxorem accipere [f]. Is autem qui permittit episcopus, expellatur ab episopatu. Si verò post ordinationem presbyter, aut diaconus, aut subdiaconus vxorem duxerit, expellatur à clero, & curiæ ciuitatis illius, in qua clericus erat, cum propriis rebus tradatur [g]. Si verò lector secundam ducat vxorem, aut primam quidẽ viduam aut separatam à viro, aut legibus, vel sacris canonibus interdictam: nequaquam ad alium ecclesiasticum ordinem prouehatur: sed & si quolibet modo ad maiorem ordinem perducatur, expellatur eo, & priori restituatur.

Curiales & officiales non debent clerici ordinari, nisi monasticam vitam per xij. ann. impleuerint: pœna contrafacientibus imminente. In prædictis tamen casibus iura vetera seruantur. Item clerici merito & non simoniacè ordinari debent ecclesijs tamen in quibus ordinantur, & bona eorum antè & post donare possunt. Bartolus.

Sed neq; curialem aut officialẽ clericum fieri permittimus [h]: vt non ex hoc venerabili clero iniuria fiat. Si verò tales personę in clero constituantur: tanquam nec ad ordinem perducti, propriæ fortunæ restituantur, nisi forsan monasticã [i] vitam aliquis eorum non minus quindecim annis impleuit. Tales enim ordinari præcipimus, legitima videlicet parte [k] curię & fisco danda, si in clero cõstituti, monacho condecentem vitam impleuerint. Si verò post clericatus honorem aliquis eorum vxorem duxerit, aut concubinam habuerit: curiæ & officio, cuius fortunæ subiacebat, reddatur, etiam si maximè tali ecclesiastico gradu tenebat, in quoquis constitutus non prohibetur sacris cano-

a Constituto. & per centum millia ria remoto: vt C. de episcop. & cle. l. quincunque.

b Minorẽ xxxv. annorum. tantum etiam tempus debet habere episcopus: vt ẽ. eodẽ. hoc quoque decretis.

c Annorum xl. lex. C. dicebat de l. an. quæ corrigitur: vt C. e. l. nulla. & eodẽ modo corrigitur alia quæ dicit de l. an. ẽ. quomodo opor. epi. ℌ. quanta igitur.

d Differatur. sed non differtur executio sentẽtię præfecti præ. supplicatione facta: vt ẽ. vt fpõl. largi. ℌ. aliud. quæ est contra.

e Sanciuimus. vt ẽ. e. ℌ si quis autem.

f Accipere. arg. qꝫ sacerdos nõ potest dãdo pœnitentiam permittere re tineri cõcubinam. sed arg. cõtra. ff. de lega. iij. l. si quis in prin. testamẽti. ℌ. j.

g Tradatur. qꝫ dicitur clericum apostatantẽ officio curiæ dari: vt hic, & ẽ. quomodo opor. epi. ℌ. semel. & à sacerdotio cadere: vt hic, & ẽ. de nupt. ℌ. sed & si quis. & ẽ. quomodo opor. epis. ℌ. neqꝫ. sic etiã de monacho. vt ẽ. de mona. ℌ. si verò relinquens.

h Permittimus. sed olim fiebat cũ distinctione: vt C. de epis. & cleri. l. officiales.

i Monasticam. nõ tamen erat monachus alias propriam substãtiam habere dici nõ posset: vt ẽ. de mo. ℌ. illud. qꝫ j. dicit. Sed quomodo hoc cũ j. dicat, idem est in aliis monachis? Respon. non punitur respectiue. sic. ẽ. vt defunct. seu su. ℌ. j. col. v. Quare ergo vxorẽ ducere prohibet? Respõ. quia habitum habuit: et quia satis est clericari curialem.

k Parte. id est, dodrante secundum Al. vt ẽ. eo. ℌ. curialem. vel dic verius de ea de qua dicitur. C. eodem. l. officiales. prima verior est.

† de ætate istorum ordinãdorum vide ca. cum in cunctis. ex tra de electio.

Apostata officio curiæ traditur.

[a] Et curiali. imo videtur qđ in monasteriũ mittatur: vt j. eo. §. si monachus. quæ est contra. Sol. si semel fugiat, mittitur in monasterium: si secundo, datur iudici: vt ibi & hic dicitur. Sed quomodo datur curiæ: cũ ex delicto nõ prẽmiũ, sed pœnam debeat pati. C. de decur. l. ne quis. & ff. de inter. & rele. l. relegatorum. in fi. & l. sequen. quæ sunt cõtra. Sol. non tradetur curiæ, vt sit decurio, sed vt seruiat decurionib. & facit ad hunc §. 5. de mona. §. si vero relinquens.

Pœna est delicti mercedis.

[b] Substitutas psonas. ar. quod per substitutũ quis seruit: vt C. eo. l. quisquis. & l. ad similitudinem.

[c] Non transcendentem. consuetudo facit vt aliqd possit dari, quod alias nõ liceret: vt & 5. eo. §. præ omnibus. & §. pro cõsuetudinibus. sed arg. cõtra. 5. vt nulli iu. §. ij.

1 Concor. xij. dist. c. quẽadmodum. vbi de hoc late tractatur.

[d] Non prohibemus. eadem de episcopo dicta sunt. 5. e. §. præ omnibus. §. si vero laicus. & §. si quis aũt episcorũ. & facit. C. e. l. si quenquam.

[e] Liber & ingenuus. olim clericus etiam domino volente fieri nõ poterat. C. e. l. iubemus. §. seruos. sed monachus sic volente eo: vt C. eo. titu. l. serui. hodie autem fieri possunt clerici etiam sciente domino: vt hic. & sic nota, patientiã cõsensui comparari. sic. ff ad mu. l. quoties.

Patientia cõsensui comparatur.

[f] Ignorante. qđ præsumitur: vt C. qui milita. nõ pos. l. super seruis.

[g] Fortunam. id est, quod possedit cum vt seruum nibus & legibus vxorem accipere. Hac autem & super aliis omnibus monachis tenere sancimus, qui de monasteriis ad quemlibet ecclesiasticum transferuntur gradum, etiam si nulli fortunæ subiecti fuerint. Et generaliter sancimus, nulli licere in quolibet ecclesiastico gradu constituto, discedere ab eo, & seculare fieri: scientibus tale aliquid facientibus, quia & quasi appositio sibi cingulo aut dignitate aut militia nudabũtur, & curiali [a] fortunæ propriæ ciuitatis tradentur. Qui autẽ ante nostram legem clerici ordinati sunt ex curiali fortuna, per substitutas [b] personas pecuniaria munera complere, à corporalibus autem liberos seruari. Sed neque clericum cuiuscunque gradus dare aliquid ei, à quo ordinatur, aut alij cuilibet personæ pmittimus: solat autem præbere, eum consuetudines iis, qui ordinantium ministrantes sunt ex consuetudine accipientibus vnius anni emolumẽta nõ transcendentem [c]. in sancta verò ecclesia, in qua constituitur, sacrum complere ministerium, & nulla penitus propriis clericis dare pro sua insinuatione, nec ob hanc causam propriis emolumẽtis aut aliis portionibus hunc priuari.

Sed neque xenodochum, aut nosocomum, aut ptochotrophum, aut alium quemlibet venerabilis domus gubernatorẽ, aut quãcunq; ecclesiasticam solicitudinem agentem, dare aliquid illi, à quo constituitur, aut alij cuicunq; personæ pro cõmissa sibi gubernatiõe. Qui verò prẽter hęc quę diximus, aut dat, aut accipit, aut mediator fit: sacerdotio aut clero huiusmodi cõmissæ sibi cuiuscũq; gubernationis nudabitur: iis, quæ accipiuntur, vendicandis venerabili loco, cuius talis persona ordinationem, aut solicitudinem, aut gubernationem accipit. Si autem secularis sit, qui accipit, aut mediator factus est: quod datum est duplum repetitur, & venerabili loco, in quo talis persona ordinationem, aut gubernationẽ, aut solicitudinem susceperit, præbeatur. Si quis autem clericus cuiuslibet gradus, siue gubernator cuiuslibet venerabilis domus, aut ante ordintionem cõmissam sibi cuiuscunque gubernationis aut solicitudinis, aut postea aliquid voluerit suarum rerum offerre ecclesiæ, in qua ordinatur, aut loco cuius gubernationẽ aut solicitudinẽ susceperit: non solũ non prohibemus [d] hoc fieri, sed etiam magis inuitamus eos talia pro salute animæ suæ facere. Nos enim illa solùm dari prohibemus, quæ propriis personis quibusdam præbentur, non quæ sanctis ecclesiis, aut aliis venerabilibus locis offeruntur.

Domino sciente & non contradicente potest seruus clericus ordinari: eo ignorante, non: & si constitutus ad secularem vitam redibit, domino restituendus est, adscriptitij verò præter dominorum voluntatem possunt ordinari. Bartolus.

Si seruus sciente & non contradicente domino, in clero ordinatus fuerit: ex hoc ipso quod constitutus est, liber & ingenuus [e] erit. Si verò ignorante [f] domino ordinatio fiat: licet domino intra spatiũ vnius anni & seruilem fortunã [g] probare, & suum seruũ recipere. Si verò seruus sciẽte domino siue insciẽte (sicut diximꝰ) eò qꝺ in clero constitutus est, liber factus ecclesiasticũ ministeriũ reliquerit, & ad secularẽ transierit vitã: suo domino ad seruitiũ [h] tradatur. Adscriptitios autem in ipsis possessionibus quarũ sunt adscriptitij, clericos etiã præter volũtatẽ dominorũ fieri pmittimus: ita tñ, vt clerici facti, impositã sibi agriculturam adimpleãt [i].

tempore ingressus. nec enim amisit possessionẽ ob ingressum. alias male ageretur cum eo, si statim onus probãdi in se reuoluere tur. & est arg. C. de agr. & cens. l. si qs. lib. xj.

[h] Ad seruitium. imo curiæ: vt 5. eo. §. sed neqꝫ curialẽ. in fi. quæ est cõtra. Sed curialis vel liber curiæ datur: vt ibi: seruus verò domino suo: vt hic. & sic ibi libero: hic de seruo dicit.

[i] Agricul curam adimpleant. etiam per substitutum: vt C. eo. l. ad similitudinem. & l. quisqs. & not.

& nota, in ipsis. nã donec in ecclesia est idoneus, aliunde sumi alius non debet: vt C. e. l. in ecclesiis. secus si non sit ibi idoneus: vt ax ff. de mu-

† Cõcor. ne. & ho. l. vt grada ca. cũ nos tim. §. & si lege. Itẽ oporteat. nõne idem erat ei in glo. sutiã olim quod per per verbo authen. istam stadonee. in tuitur: vt C. e. l. qfi. extra de quis: Dicas quod offi. iudic. ordina. sic. vel illa loquebatur tãtum tunc, qũ dñi aderat volũtas. Itẽ quid si cõtra volũtatẽ domini faciat: M. dicit quod non põt: licet præter volũtatẽ domini possit: vt hic, & arg. ff. de pro. l. Pomponius. in fin. Sed tu dicas cõtra: vt in nouel. eo. tit. vbi dicit, qđ domino inuito po test.

a Ordinari procuret. ad episcopũ pertinet electio: vt hic, & ẽ. vt clerici qui re. §. fin. & ẽ. de mon. §. ordinationem.

b Cantores. scilicet qui omnes sint filiifami.

c Ad similitudinem. non omnimodo: vt ẽ. posuit. sic tamen vt, &c.

† Multa hoc loco desunt, vt facile est intelligere ex Haloan. versione.

d Castrensium. ff. de inoffi. testa. l. si instituta. §. de inof ficioso.

e Ferant. sed quo iure? Respond. quidam per querelã. Sed certe hoc idẽ erat per aliud. authen. vt cũ de app. cogn. §. sed hæc qdem. Dic ergo cõdi. ex hac. l. & sic nõ est cõtra quod dicitur in castrensi & quasi non dari querelam: vt C. de inoff. test. l. fi. in fi. & C. eo. l. cum lege. in fin. & lege, sacrosanctæ & ff. de inoff test. l. si instituta §. de inofficios. & intellige hũc in prælatis. alias serua quod dicitur ẽ. de eccle. situ. § interdicimus. *Clerici à patrono præsentari debent, & ab episcopo ordinari: aliàs quoscunque putauerit meliores ordinare potest: & clerici in suis ecclesijs morari debẽt. Bart.*

Si quis oratorij † domũ fabricauerit, & voluerit in ea clericos ordinare, aut ipse, aut eius hæredes si expensas ipsis clericis ministrant, & dignos denominant, denominatos ordinari. Si verò qui ab eis eliguntur, tanquã indignos prohibent sacræ regulæ ordinari: tunc sanctissimus episcopus quoscunque putauerit meliores, ordinari procuret [a]. Sancimus autem reuerendissimos clericos suis ecclesiis obsecũdare, & omne eis competẽs ecclesiasticum ministerium adimplere: hoc requirente vniuscuiusque ciuitatis sanctissimo episcopo, & cuiuscunque ordinis ecclesiastici primatibus, eos, q hoc non custodiũt, regulari mulctæ subdentibus †.

Presbyteri & omnes clerici res ad se pertinentes in suo dominio habere debent atque potestate: & eas donare: & de eis testari possunt si sub parentum extãt potestate: dummodo filijs, aut his non extantibus parentibus eorum relinquant. Bart.

Presbyteros autem & diaconos & subdiaconos, cantores [b] & lectores, quos oẽs clericos appellamus, res quolibet modo ad eorũ dominiũ veniẽtes habere sub sua potestate præcipimus, ad similitudinẽ [c] castrensiũ [d] peculiorũ, & donare secũdum leges, & in his testari, licet sub parentum sint potestate: sic tamen vt hòrum filij, aut his non existentibus, parentes eorum legitimam partem ferant [e].

Presbyteri, diaconi, & alij clerici, si falsum perhibeant testimonium in causa pecuniaria vel criminali, pœna hic inserta sunt puniendi.

Reuerendissimis autẽ presbyteris, aut diaconibus, etiam si inuenti fuerint pro pecuniaria causa falsum perhibuisse testimonium: sufficiat pro verberibus [f], tribus annis separari à sacro ministerio, & monasteriis tradi. Pro criminalibus autem causis, si falsum testimonium dixerint, clero nudatos, legitimis [g] subdi pœnis præcipimus: reliquos autem omnes in aliis etiam ecclesiasticis ordinibus constitutos, si falsum testimonium cuiuslibet causæ, siue pecuniarię, siue criminalis dixisse conuincãtur: non solũ ecclesiastico officio repelli, sed etiã verberibus subdi.

Clerici & monachi coram episcopo in causa pecuniaria conuenienti sunt, in criminalibus coram episcopo vel iudice ciuili ad electionem actoris sunt conuenien di: episcopo negligente ad iudicem loci iurisdictio deuoluitur, in processibus forma hic tradita seruata. Barto.

Si quis contra. [h] aliquẽ clericum aut monachum aut diaconissam aut monasteriam aut ascetriam habeat aliquam actionẽ, adeat prius sanctissimum episcopum, cui horum vnusquisque subiaceat [i]: ille verò causam inter eos iudicet. & si quidem vtraque pars iis, quæ iudicata sunt, acquieuerit: iubemus per loci iudicẽ hoc executioni perfectæ contradi [k]. Si quis autem litigantium intra decem dies contradicat [l] iis, quæ iudicata sunt: tunc lo-

f Pro verberibus. i. loco tormẽtorũ. quæ eis remittuntur.

g Legitimis. quæ sint, dicitur. ff. ad l. Corne. de sica. l. j. & iij. in fi. & ad le. Corn. de fal. l. j. §. vlti.

h Si quis contra. ab hinc vsq; ad §. presbyteris autem & diaconis. infra eodem tractat. de conuentionibus & accusationibus clericorum omnis ordinis.

i Subiaceat. vt ẽ. vt cler. ap. pro. epi. cõ. §. j. col. vj. & ẽ. apud quos oportet causam di. mo. & asce. §. j.

k Contradi. vt C. de epi. au. Episcopale. in fin. sed in cuius bonis? Rñ. si nomine ecclesiæ, in bo. ecclesiæ, vt si in bonis pupilli tutore dãnato: vt ff. de re iudica. l. si se. §. tutor. & ff. si quis cau. l. fin. si autẽ suo nomine: si tunc nõ habet vnde, vt ga secularis clericus est, tunc in suis bonis: aliàs autem dic vt dixim ẽ. de nõ alien. §. si autẽ creditor. in fin.

l Contradicat. i. appellãdo vt sequitur ibi, & non liceat, &c. à sentẽtia ergo episcopi appellatur. Sed contra. C. de episc. au. Episcopale. i alio etiam lex illa huic contradicit: qa ibi æquiparat eũ præfe. prẽto. hic autem facit eum minorẽ quolibet defẽsore ciuitatis

Appellatur a sententia episcopi.

tinitatis, cum dicat defensorem sententiam episcopi retractare: ꝙ non esset, nisi maior esset, vt ꝛ. de ap. col. iiij. §. illud. quare dicunt quidem his duobus casibus hanc corrigere illam. tu autem dic, ꝙ hic vt eorum ordinarius cognouit episcopus: vt patet ex præcedenti. §. si quis contra aliquem. ibi autem ab extraneis audiri fuit electus. & sic primo modo non cõtradicit, cũ alio casu loquatur. Itẽ nec secundo: quia parificantur præfecto. s. quãdo ab extraneis eligitur: vel licet iudex locorũ siue defensor retractet: vt hic faciunt ex cõmissione principis, quam habẽt per legẽ istã. vnde ipse princeps retractare: videtur ꝙ fieri põt: vt ff. de offic. eius cui man. est iurisd. l. & si prætor.

a In tali causa. Nota casum, vbi tantũ semel appellatur. sic. C. de assess. tol. l. j. j. resp. C. de ap. l. illud. §. simili modo. §. orientalẽ. sic. C. de preci. imp. offe. l. si quis regulariter autẽ bis potest appellari, licet non ter. C. ne li. in vna eademꝙ causa. l. j.

Appellare licet bis.

b Ordinẽ. ordo legum est. C. de ap. l. præcipimus. & ꝛ. de nup. §. illud. vsque in fine.

c Ad imperium. No. à delegato appellari ad delegantem: vt hic, & C. de app. l. præcipimus. §. hęc si appellatio. & C. de iudi. l. si. in fi. Sed videtur, quod à delegato principis non ipse princeps, sed alius appelletur: vt supra, de app. coll. iiij. §. fina. quæ est contra. Sol. ibi ad vniuersitatẽ delegauerat: hic ad causam specialẽ princeps delegat. sed etiam, si ad causam specialẽ princeps delegat: non ipse quandoque sed alius appellatur: qđ est, quando delegatus à se alij delegat; nam tunc secundus delegans appellatur: vt C. qui pro sua iurisdi. l. ij. in fine: licet hoc sit contra regulam, quę est ff. quis. & à quo. l. j. in fi.

corum iudex causam examinet: & si inuenerit iudicium rectè factum, etiam per sententiam propriam hoc confirmet, & executioni propriæ tradat, quæ iudicata sunt, & non liceat secundò in tali causa[a] victo appellare. Si verò iudicis sententia cõtraria fuerit iis, quæ à Deo amabili episcopo iudicata sunt: tunc locum habere appellationem contra sententiam iudicis, & hanc secundũ legum ordinem[b] referri & exerceri. Si tamen ex imperiali iussione, aut iudiciali præcepto episcopus iudicat inter quascunꝙ personas: appellatio ad imperium[c], aut ad eũ, qui transmisit negotium referatur. Si verò crimen fuerit, quod aduersus quanlibet memoratarum reuerendissimarum personarũ inferatur: siquidẽ apud episcopum aliquis accusat, & ipse veritatem inuenire potuerit: ab honore aut gradu hunc secundũ ecclesiasticas regulas deiiciat, & tunc competens iudex hunc comprehendat, & secundũ leges[d] litem examinans causæ finem imponat. Si verò prius ciuilem iudicẽ adeat[e] accusator, & crimẽ per legitimam examinationem potuerit approbare: tunc episcopo locorum gesta monumentorum palàm faciat: et si ex his agnoscatur proposita crimina cõmisisse eũ: tunc ipse episcopus hunc secũdum regulas ab honore siue gradu, quem habet, separet: iudex autem vltionem ei inferat legibus congruentem. Si verò episcopus putauerit gesta non iustè confecta: tũc liceat ei differre, & nudare honore seu gradu accusatã personam: ita tamen, vt huiusmodi persona sub legitima cautela fiat, & ita ad nos negotium tam ab episcopo, quàm à iudice referatur, vt nos hoc cognoscentes, quę nobis videntur, iubeamus. Si quis autẽ pro pecuniaria causa cõtra aliquam omniũ memoratarum personarum habuerit actionem aliquam, & episcopus distulerit inter eas iudicare: licentiã habeat actor ciuilẽ iudicem adire[f]: ita tamen, vt accusata persona nullo modo cogatur fideiussorem[g] dare, sed solam cautionem sine iureiurando cũ hypotheca suarum rerũ exponere. Si verò ꝓ criminali causa accusatio contra aliquam memoratarũ personarum proponatur, sub legitima cautela accusata fiat persona. Si autem ecclesiastica[h] causa est, nullam communionem habeant iudices ciuiles circa talem examinationem, sed sanctissimus episcopus secundum sacras regulas causæ finem imponat.

Episcopus ab episcopo, vel ab alio conuentus, conueniendus est sub archiepiscopo, & ad patriarcham appellatio est, nulla cautione vel fideiussione pro lite fienda interposita. Bart.

d Et secundum leges. Nota quod iterum examinat. sic infra, proxi. §. Acc.

e Iudicem adeat. ex hoc & ꝛ. proxi. respon. datur intelligi: quia in crimine est actoris potestas, vtrum coram episcopo, an corã ciuili iudice clericum accuset. & ad hoc est supra, vt clerici apud pro. episc. con. §. si tamen. collatio. sexta. & hoc de ciuilibus criminibus. secus si est canonicum: vt infra, proxi. §. si autem ecclesiastica. Item ex eo, quod hic, & ꝛ. proxi. dicitur episcopum secundum legem iudicare, patet eum debere scire leges: vt C. de legi. & cõstit. l. leges. cum nõ ex alterius, sed sua debeant conscientia iudicare: vt ꝛ. de iud. §. j. Acc.

Episcopus leges scire debet.

f Ciuilem iudicem adire. Nota quod potestas est iudex ordinarius scholarium cum sit clericorum: vt hic, & in prooemio digestorum, in fine. sed decretalis prorsus eximere videtur clericos: vt extra de foro competent. c. si diligenti. Vel dic decretalẽ loqui inter clericos vtrinque. si autem actor est laicus, non. & ideo hoc casu potest priuilegio renũciari: vt C. eodem. l. omnes. & sic intelligitur. C. de pact. l. penul.

Schola-res iurisdictioni potestatis subsunt.

g Fideiussorem. Olim dabat œconomum suæ ecclesiæ: vt C. de epis. & cler. l. cũ clericis. §. memorari. quæ est contra. sed illa per istam corrigitur.

h Si autem ecclesiastica. vt de articulis fidei, vel simonia. & hoc quando hęc clerico obiicitur; secus si laico vt ꝛ.

vt §. demand. prin. §. si verò canonicum. col. iij.

a Synodi. id est, iurisdictionis.

b Habeat quia vnus episcopus conuenit alium ciuiliter & criminaliter in causa appellationis.

c Aliis. xij. s. vt xv. q. vij. §. si quis tumidus.

d Semetipsos. absoluere. id est, cito se expediant.

e Exigi §. de eccle. ti. §. pe. contra. Solu. hic corrigit: & eodē modo corrigit cp est. C. eo. l. orphanotrophos.

f Ex ipsis. s. gubernatoribus. Ac.

g Repetitionem. alias est redditionem, & alias repetitionem: cp idē est. nam antequā causam ap. prosequatur, mandatur executioni prima sententia. vt hic, & in fi. huius. §. ibi. non enim concedimus &c. sic & alias. §. vt spō. lar. §. aliud. sed hęc sunt specialia. regulariter eīm contra: vt ff. nil innoue. ap. pen. & C. de ap. l. appellatione. & ff. de his qui not. infa. l. furti. in prin. & ff. de iis, qui satisd. cog. l. sciendum. §. pen. & ff. de test. l. qui à latronibus. §. fina. & C. de integ. restit. l. pe. & ff. de ap. re. l. j. & ff. de ap. l. constitutiones. in prin. & §. vt nulli iud. §. illas verò quæ secundum legem. hac col.

h Examinans. i. examinauerit.

i Venire. No. specialeín rationered denda à dictis administratoribusvt quis non posit in alium iudicem cōsentire cū aduersario, nisi sub vno episcopo. regulariter enim cōtra: vt ff. de iudic. l. j. & ij. in prin.

k Si quis autem. ex ecclesiasticis.

Si quis verò sanctissimorum episcoporum eiusdem synodi [a], dubitationem aliquam adinuicem habeat [b], siue pro ecclesiastico iure, siue pro aliis quibusdam rebus, prius metropolita eorum cum aliis [c] de sua synodo episcopis causam examinet & iudicet, & non rata habuerit vtraq; pars, quæ iudicata sunt: tunc beatissimus patriarcha diœceseos illius inter eos audiat, & illa determinet quæ ecclesiasticis canonibus & legibus consonāt, nulla parte eius sententiæ, contradicere valente. Si autem & à clero, aut alio quocunque aditio contra episcopum fiat propter quanlibet causam: apud sanctissimū eius metropolitam secūdum sacras regulas & nostras leges causa iudicetur: & si quis iudicatis contradixerit: ad beatissimum archiepiscopū & patriarcham diœceseos illius referatur causa, & ille secūdum canones & leges huic præbeat finem. Si verò contra metropolitā talis aditio fiat ab episcopo aut clero, aut alia quacūque persona: diœceseos illius beatissimus patriarcha simili modo causam iudicet. Pro omnibus autem causis pro quibus apud propriū metropolitam aut patriarchā, siue apud alios quoscunq; iudices episcopi conuenian tur, nullā fideiussionem, aut cautionem pro lite exigātur: sic tamē vt isti studeāt illatis sibi causis semetipsos absoluere [d].

Oeconomi & similes coram episcopo rationē reddere debent, & licitum est eis à sententia episcopi ad patriarcham appellare:

Oeconomos autē & xenodochos, nosocomos, ptochotrophos & aliorum venerabilium locorum gubernatores & alios omnes clericos iubemus pro creditis sibi gubernationibus apud proprium episcopū, cui subiacent, conueniri, & rationem suæ gubernationis facere: et exigi [e] quod ex ipsis [f] debentes ostendūtur, illi venerabili reddendum domui ex cuius ordinatione debitum apparuerit. Si verò putauerint se grauari: post repetitionem [g] metropolita causam examinet. Si verò metropolita fuerit contra quāpiam prędictarum personarum huiusmodi causa examinans [h] & debitum exegerit, & exactus putauerit se grauatum: diœceseos illius beatissimus patriarcha causam determinet. Non enim concedimus prędictis personis promemoratis causis ante examinationē & exactionē debiti proprios episcopos declinare, & ad alia venire [i] iudicia. Si quis autem ex ecclesiasticis [k], cui aliqua talis dispēsatio credita est, ante rationum expositionem, & debitorum solutionem, moriatur: iubemus eius hæredes simili modo & rationibus & exactionibus subiacere.

No. hæredes œconomi teneri, sicut ipse: vt hic, & C. e. l. si quis presbyter. in fi. C. de sa. san. ec. l. iubemus. §. œconomos. Al.

l Compleri. vt ff. de iud. l. vbi semel.

m Reuerendissimi apocrisarij. id est, qui res ecclesiæ agunt: vt §. quo. opor. epi. §. si verò metropo. sic dicti, quasi secreti nūcij. vel expone vt ibi. Solis

Episcopi & clerici in vrbe Constantinopolitana degentes, ibi conueniendi vel cogendi non sunt lite in prouincia cōtestata: alias corā præfecto prætorio sunt conueniendi: apocrisarij autē ad patriarchā vel metropolitam destinati, interum cōueniendi non sunt: nisi de hoc mandatum habuerint, vel alios conuenerint, vel ibi contraxerint. Item episcopi vel clerici legationis tempore conueniendi non sunt. clerici & monachi accusandi sunt iniuria loci repulsa: & loci reuerentia seruata. Item monasterium per suum procuratorem agere debet, sportularum quantitate legitima in supradictis personis & casibus seruata. Bar.

Si quis episcopus aut clericus ex quacunq; prouincia in Cōstantinopoli reperiatur, & voluerit aliquis aduersus eum actionem proponere, si quidem litis contestatio in prouincia pro ipso negotio facta est, ibi litem compleri [l]. Si verò nondū inchoata est: apud gloriosissimū præfectum Orientis prætoriorum, aut apud eos, qui à nobis fuerint deputati iudices, conuenientibus eum respondere. Reuerendissimi [m] verò apocrisarij, cuiuscun-

quæ sanctissimæ ecclesiæ qui in regia ciuitate degunt, aut ad beatissimos patriarchas, aut ad metropolitas à suis episcopis ordinati & destinati, neque pro suis episcopis, neque pro causa ecclesiæ, aut pro debito publico, aut priuato, aliquam conuentionem sustineant, nisi mã datum habuerint à suis episcopis aut œconomo, aut aliquos conueniant.

Tunc enim solis [a] illis, qui ab eis conueniuntur, damus licentiam, si quam obligationem habent contra ecclesiam aut contra episcopos eorum proponere. Si verò & in quibusdã causis vel actionibus semetipsos obligatos fecerint, in tempore in quo responsa faciunt, pro his cõuentiones suscipiãt.

Si verò episcopi †vel clerici pro ciuitate, aut pro suis ecclesiis propter suam legationem, aut ordinationem episcopi, ad regiam ciuitatem vel ad alium quemlibet locum profiscantur: iubemus eos nullam molestiam aut importunitatem à qualibet persona sustinere: licẽtia existente iis, qui obligatos eos putant se habere, postquã ad prouinciã reuertuntur, cõuenire eoss, nullo in iis, quæ se putant habere, eis faciendo præiudicio de temporalibus præscriptionibus propter tẽpus [b], quod in tali causa protraxerint.

Si quando autem causa emerserit, vt admonitio, aut executio inferatur pro qualibet pecuniaria causa, siue publica, siue priuata, clerico aut monacho aut monastriæ, aut cuicunque monasterio, & maximè fœminarum: iubemus sine iniuria, & cum competenti honore admonitionem fieri: non tamen monastriam aut ascetriã monasterio abstrahi: [c] sed procuratorem ab eis ordinari, qui pro causa respondeat. Monachis autem liceat, siue per se, siue per procuratorem monasterij causas agere: sciente qui hoc præuaricatur iudice vel executore, quia & cingulo spoliabitur, & pœnam quinque librarum auri exigetur per magnificentissimum comitem priuatarum rerum: executore, videlicet super hoc verberando, & in exilium dirigendo: locorum sanctissimis episcopis prouisuris, vt nihil his contrarium fiat: aut si aliquid committatur, memorata vltio procedat: iudicem vindictam differentem imponere ad sciẽtiam nostram episcopus ferat. Sportularum verò nomine omnem personam in quocunque ecclesiastico officio constitutam, & ad hoc diaconissam, & monacham, aut ascetriam aut monastriã pro omni criminali & pecuniaria causa, cuiusque quãtitatis sit, siue à clerico, siue à quolibet in militia constituto admonitionem suscipiant aut in regia ciuitate, aut in prouinciis, quibus degunt: nec amplius quatuor siliquis [d] dare permittimus. Si verò ex nostra iussione, aut ad iudicem, aut ad beatissimum patriarcham missus executor, in alias prouincias admonitionem offerat alicui memoratarum personarum: non vltra vnum solidum [e] accipiat. Si verò pro vna eademque causa multas ex memoratis personis admoneri contingat: [f] vnam & solam personam pro omnibus sportulas dare sancimus. Episcopus verò pro rebus ecclesiæ suæ nullam exactionẽ molestiãq; sustineat sportularum, si pro talibus causis admoueatur exactio: actiones videlicet cõtra ecclesiam propositas œconomis [g] suscipien-

a Solis. imo videtur, quod deb. ãt omnibus respondere: vt ff. de iudic. l. ij. §. omnes cum. & §. sed si agant. Sol. hic nomine alieno agit legatꝰ, ibi suo nomine. & facit. ẽ. de excep. & iis, qui con. & re. § ij. Acc.

b Propter tempus. No ꝙ vbi ius aufert agendi potestatem: temporalis præscrip. nõ currit vt hic, & ff de iudi. l. ij. §. pen. & ẽ. vt cũ de ap. cog. §. meminimus. & C. de an. excep. l. j §. fi. & ff. de iti. actuque priuat. l. j §. fi quis propter. & C. de præscript. xxx. vel xl. ann. l. cũ notissimi. §. illud.

c Abstrahi. nemo debet extrahi de domo inuitus pro causa ciuili: vt ff de in ius vocan. l. plerunque. & l. seq. sed huiusmodi religiosæ personæ multominus debẽt extrahi: vt hic, & j. e. §. prouidere. & ẽ. apud quos oport. cau. di. mo. §. præterea. idẽ de muliere dicitur. ẽ. vt nulli iudic. §. necessarium. Item not. ꝙ subiicit hic de pro cu. quẽ dicit constitui. nã si quis in sua propria causa constituat, valet: vt patet ex definitione procuratoris: vt ff. de procur. l. j. Si vero sit causa monasterij quomodo ab aliquo põt procurator constitui, cũ nemo sit dominus: imo syndici ad talia ordinantur: vt ff. ꝙ cuiusꝙ vni. l. j. in fin. & l. item. §. per. Rñ. impropriè & hic dicitur procurator. i. syndicꝰ. vel dic procurator cõstitui potest etiã in causa monasterij à syndico litẽ cõtestata ad instar procuratoris: vt C. de procura. l. necꝙ. & l. nulla.

d Quatuor siliquas. Quid est siliqua? Rñd. quidam quarta vnciæ, hoc est xlviij. pars assis: vt ar. ff. de ann. lega. l. liberto. §. filiũ. Sed alij in prædicta. l. liberto. habent in litera ſ ei liquũ, non siliqua. Tu dic secundum Ioã. *ꝙ est genus monetæ siliqua, qua vtuntur prouinciales: vt medalia de sancta Helena. & de hoc habetur mẽtio. ẽ. vt nul. mutu. agri. te. eius ter. §. j. colla. v. Et no. ꝙ hic corrigitur illa lex, quæ maiores sportulas dicebat imponi: vt C. de episc. & cle. l. cũ clericis. in fin. & alia in eo. titu. l. oẽs q. §. executoribus.

Siliqua quid sit.

* Tu in hoc vide Alciat. & Agric. de ponde. & mensuris.

e Vnum solidũ. & in hoc casu accipit plus: cum princeps aliunde illuc mittat iudicem: vt hic, & arg. ff. de iu. l. ij. §. legatis. ibi, vt in prouincia destinati, &c.

f Cõtingat. quia prima persona ad monita decessit, itẽ secunda, itẽ tertia. Az. Vel dic, quod oẽs canonici vnius ecclesiæ fuerunt admoniti. Accur.

g Œconomis. in causa

† Cõcor. cum hoc §. c. vit. cũ glo. super verbo potuit. post princ. extra, de foro comp. & gl. j. cir ca prin. in ca. pe. extra, de iura. calum.

causa eccleſiæ defendit œconomus: vt hic,nõ autem in alienis vel publicis vt ſ.eo.§.alium.qui eſt cõtra. Sed quid ſi agit contra epiſcopum nomine eccleſiæ? Rñ actorem poterit ordinare epiſcopus authoritate archiepiſcopi: vt facit tutor:vt inſti.de cu.§.fin.nam œconomus vel ſyndicus ab vniuerſitate tantum inſtituitur: vt ff. quod cuiuiuſque vni.l.j. in fi.&l.itẽ.§.pen. Qualiter autẽ contra huiuſmodi perſonas libellus fiat, plene dixi. ſ. apud quos opp.cau.diſt. mo.& aſce.§. præterea.col.vj.

a Reddere.& triplum fiſco : vt ſ.vt nul.iudi.§.& hæc.

Ordinatus in ſacris non debet habere vxorem.

b Non habentibus.id eſt,nõ debẽtibus habere vt omnes in ſacris ordinibus cõſtituti: vt ſ.quomodo opor. epiſ.§.neq; autem.& ſ.de nup.§ ſed & ſi quis.

c Superinductã. vt occaſio delinquendi nõ præbeatur: vt inſtit. vi bo. rap.§.ſed nedũ.& fa.C.eo.l.eum.

d Eam.etiam matrem.

e Permittimus. hæc eadem habes ſ.quomo. opor. epiſco.§.quanta.

f Secundum numerum perſonarũ. quod leges virilem appellãt: vt C. de ca.tol.§.finautem legataris. & ff. de leg.præſt.l. virilis. in prin. Accur.

g Alat i.regat.

h In exilium.hic aut pro &, accipitur:vt in nouel.eo.tit.& C.de verbo. ſigni.l.cum quidã. Al.Alij habent in litera &.& tunc eſt plana. & facit ad hunc.§. C. eod.l.ſi qs in hoc. & C.de iis qui ad eccle.cõfu.l. denunciamus.

tibus,aut illis,qui in eam cauſam ordinati ſunt.

Qui verò cõtra hęc exigere ſportulas præſumpſerit:in duplum quod accepit, exactæ perſonæ reddere [a] compellatur:& ſi quidem militat,cingulũ perdat:ſi verò clericus fuerit,à clero remoueatur.

Presbyteri & clerici in domo propria mulierem habere non debent,niſi omnem effugiant ſuſpicionem.epiſcopus autem nullã mulierem ſecũ habere debet. Bart.

Presbyteris autem, & diaconibus,& ſubdiaconibus,& omnibus in clero conſcriptis non habentibus [b] vxores ſecundum ſacros canones, interdicimus etiam nos ſecundum ſanctarum regularum virtutem,mulierem aliquam in propria domo ſuperinductam [c] habere:tamen citra matrem, aut ſororem, aut filiam, & alias perſonas,quæ omnem ſuſpicionem effugiũt. Si quis autẽ abſque hac obſeruatione mulierem in ſua domo habet, quæ poteſt ei ſuſpicionem inferre, & ſemel & ſecundò à ſuo epiſcopo, aut à ſuis clericis admonitus, ne cum tali muliere habitaret, eiicere eam [d] de ſua domo noluerit:aut accuſatore apparente approbetur inhoneſtè cum muliere conuerſari: tunc epiſcopus eius ſecundum eccleſiaſticos canones de clero eum amoueat,curiæ ciuitatis cuius clericus erat, tradendo.

Epiſcopũ verò nullam penitus mulierem habere, aut cum ea habitare permittimus. Si autem probetur nequaquam hoc cuſtodiens,epiſcopatu proiiciatur.ipſe enim ſe oſtendit indignum ſacerdotio.

Diaconiſſam verò nullo modo cũ viro, ex quo poteſt inhoneſtæ vitæ emergereſuſpicio,habitare permittimus [e]. Si verò † hæc non obſeruet:ſacerdos ſub quo ſubiacet, admoneat eam, vt omnibus modis talem virum eiiciat à ſua domo.

Si verò hoc diſtulerit agere: eccleſiaſtico miniſterio & propriis emolumentis alienata, monaſterio tradatur,& ibi omni ſuæ vitæ tempore degat:rebus eius,ſi quidem filios habeat,inter ſe & illos ſecũdum numerum perſonarum [f] diuidendis,vt competentem ipſi mulieri partem monaſteriũ accipiens, eam alat [g],& regat.Si autem non habuerit filios:omnis eius ſubſtantia inter monaſterium vbi mittitur,& eccleſiam, in qua prius erat conſtituta,æqua portione diuidatur. Si quis cùm ſacra miniſteria celebrantur,in ſanctam eccleſiam ingrediens, epiſcopo,aut clericis,aut miniſtris aliis ecclęſiæ iniuriam aliquam inferat: iubemus hunc verbera ſuſtinere,& in exilium [h] mitti.Si verò hæc ſacra miniſteria conturbauerit,aut celebrari prohibuerit: capitaliter puniatur:hoc ipſo & in litaniis,in quibus epiſcopi,aut clerici reperiantur,cuſtodiendo. Et ſi quidem iniuriam ſolùm fecerit: is verberibus exilioq; tradatur. Si verò etiam litaniam concuſſerit:capitale periculum ſuſtinebit,& vindicare iubemus nõ ſolùm ciuiles,ſed etiam militares iudices. Omnibus autem laicis interdicimus litanias facere ſine ſanctis epiſcopis, & qui ſub eis ſunt reuerendiſſimis clericis. Qualis enim eſt litania,in qua ſacerdotes non inueniuntur,& ſolẽnes orationes faciunt? Sed & ipſas [i] honorandas cruces [k] (cum quibus & in litaniis ingrediũtur)nõ alibi niſi in venerabilibus locis reponi [l]: & ſi quãdo opus vocauerit ad litanias celebrãdas:tunc ſolũ ipſas ſanctas cruces accipere eos, qui conſueuerẽt eas portare ſolent, & cum epiſcopo & clericis litanias celebrare, hoc cuſtodientibus ſanctiſsimis locorum epiſcopis, aut etiam eorum clericis & per loca iudicibus. Si quis autem in hoc capitulo,præſentis noſtræ legis virtutem,aut tranſcenderit, aut non vindicauerit:prædictas pœnas patietur, monaſterio rum & reuerẽdiſsimorum monachorum diſpoſitione.

i Ipſas.alias quas.

k Honorandas cruces. interdicimus nõ alibi reponi niſi,&c cum crucibus & cũ litaniis ſacra ingrediũtur. vel ſubaudi portãt & erit plana.& dic cum quibus ſ. crucibus ingrediuntur ſacerdotes.

Crucem vbi reponi debeãt

† Pac ad hũc cum c.ij.iun glo.vlt fin.extr

l Reponi. vt in ſacriſtia. Accur. Iube

de cõſ coniug.

Abbas eligendus est non secundum gradum, sed meritus & virtute: & idem in abbatissa est seruandum. Bar.

Iubemus igitur [a] abbatem aut archimandritam in vnoquoque monasterio ordinari non omnino secundum gradum monachorum † omnes [b] monachi melioris opinionis existentes eum eligant propositis sacrosanctis euangeliis: dicentes, quia neque propter amicitiam, aut aliam quamlibet causam, sed scientes eum, & fide rectum, † & vita castum, & gubernatione dignum, & qui possit monachorum disciplinam, & omnem monasterij statum vtiliter custodire, eum elegerunt [c]: & sanctissimum episcopum sub quo monasterium constitutum est, eum qui ita electus est, modis omnibus abbatem ordinare [d]. Hęc autem omnia, quę à nobis dispositа sunt pro ordinatione abbatū, valere præcipimus, & in venerabilibus fœminarum monasteriis, & archimandritis, & ascetriis. & archiatris [e].

Ignoto ad monasterium aspiranti monasticum schema, nisi post triennium non detur, intra quod tempus probanti eum suum esse, redditur cum rebus asportatis: notus verò incontinenti potest monachus ordinari. Debèt insuper vnà monachi habitare: non tamen dormire, & à mulierum precul esse consortio. Ang.

Si quis autem ad monasticam vitam venire voluerit: iubemus, si quidem notus est: quia nulli fortunæ subiacet, abbas monasterij si perspexerit, schema [f] ei præbeat: si verò non cognoscitur, aut cuilibet fortunæ subiacet: intra tres annos non accipere eum schema monasticum, vt intra memoratum tempus experiatur huius hominis conuersationē monasterij pręsul [g]. Et si intra triennium aliquis emerserit dicens aut seruum, aut colonum, aut adscriptitium suum hunc esse, aut etiam tanquam fugientem agriculturam, aut quasi aliquid rapientem, aut propter aliquam culpam in monasterium eum ingressum: proprio domino hunc restitui cum rebus, quas probatur in monasterium introduxisse: iurando [h] primum [i], quia nihil patietur à suo domino percipiente. Si autem intra triennium nullus conuenerit, aut inquietauerit, aut contra aliquem memoratarum personarum quæstionem fecerit: abbas monasterij potest transcursionem triennalis temporis, si talem virum dignum iudicauerit: tunc det ei schema, & nullus sit ei postea molestus propter fortunam, donec tamen deget in monasterio. Res autem quas in monasterium introduxisse videtur, illæsæ domino reddantur [k]. Si quis autem memoratarum personarum reliquerit monasterium, & ad secularē venerit vitam, aut in ciuitatibus aut in agris circumiens, propriæ fortunæ [l] reddatur. In omnibus autem monasteriis, quæ cœnobia dicuntur, iubemus secundum canones monachos in vno habitaculo omnes separatim [m] dormire: vt mutuum alterutris testimonium [n] castæ conuersationis præbeant: nisi quidam tamen ex eis, aut propter longæuam in monasterio conuersationem quietè volentes viuere, aut senectutis atque corporis infirmitatis causa in remotis cellulis intra monasterium constitutis degant: & hoc cum conscientia & voluntate abbatis fieri. Hæc omnia in monasteriis & ascetriis fœminarum seruantibus [o], in nullo loco nostræ reipublicæ esse monasteria permittimus aliter [p]. Vbi autē monasteriū inuenitur, omnibus modis iubemus viros à fœminis separari, & fœminas [q] quidā, in quo sunt monasterio remanere: viros aūt aliud monasteriū sibimet facere. Si verò plura sunt monasteria, vt necesse nō sit noua monasteria ædificare, locorū sanctissimus epūs monachos cū mōachis, et fœminas cū fœminis separare,

a Iubemus igitur. quia fecit modo .xi. de monachis mētionē: igitur de eis incipit & prosequitur vsque in finem constitutionis.

b Sed oēs. huic .§. cōcordat. supra de defensor. ciuita. §. decreto. colla. ij. & C. de offic. ma. offi. l. j. & de offi. prę. vt l. fi. Accur.

† Cōcorda in causis. circa prin. cum gloss. j. extra, de eie.

c Elegerūt. & sic monachi hodie eligunt: vt hic. olim episcopus, sed corrigitur: vt §. de mona. §. ordinationē. col. j.

d Ordinare. i. cōsecrare & cōfirmare, vt in nouell. Accursius.

† Facit ad hoc gl. super ver. eligēdi. in c. cum dilectus extra de consuetu.

e Archiatris. genera sunt locorum religiosorum.

f Schema. i. ordinē monachalē. s. cucullā & scapulariū: & etiā incōtinenti professionē faciat.

g Prælsul. i. abbas. & concor. huic. l. §. de mona. §. sancimus. & §. inter. & §. si verò. Accur.

h Iurando. simile iuramentū præstat dñs quādo seruum ad eccleßā fugitīū recuperat: vt C. de iis, qui ad eccl. confug. l. prę senti. in fi.

i Primū. s. est præstandū à domino: quia &c. Accur.

k Domino reddātur. nam non debet in rebus quis cum aliena iactura lucrari: vt ff. de condict. inde. l. nam hoc natura. & sic not. qđ tenet pricipale, nō tamē tenet accessorium. Accur.

Lucrari non debet quis cum aliqua iactura.

l Fortunæ. i. dño suo, vt §. eo. §. si seruus.

m Separatim. i. nō simul: sed quilibet in sua statuta siue cubili, vna domo tamen: vt hic, & §. de mona. §. cogitādum.

n Testimonium. hic sume. ar. cp possit esse testis monachus. & dic vt dixi §. de mona. §. cogi-

Monachus potest testificari.

o Seruantibus. s. abbatibus.

p Aliter. quā. §. diximus.

q Fœminas. Not. deferē mulieri. Iſē not. hic, cp collegiū reprobatur, licet alia causa religionis facta valeant: vt ff. de colle. illic. l. j. §. sed &. Item res eorum mares debent portare: vt ff. de colle. illi. l. j. in fin. & j. proxi.

Diuidere.

tandum.

a Diuidere. Not. ſic. ff. de col. illi. l. j. §. fina.

b Imponat. not. quod etiam laicum poſſunt eligere iſtæ fœminæ. ſicut epiſcopum: vt C. eo. tit. j. col.

c In monaſterio. i. in clauſtro.

d Sed & hoc. duo dicit hic. §. primum, ſi dedi mulieri x. pro dote vel viro alicui pro donat. propter nu. vel nulla adiecta tali cauſa dedi clerico ſub tali cõditione, ſi contraheret matrimoniũ, vel ſi haberet & liberos, q̃tũc haberet demũ: hoc caſu ſi monaſteriũ intret: vel clericus ſeculo renuntiet: impleta eſt cõditio: vnde perinde habetur, ac ſi filios haberet vel matrimonium contraheret: & tunc haberetur, ac ſi nulla fuiſſet appoſita conditio: ſed pure eſſet relictum. & hoc dicit litera inualidas eſſe conditiones. nam hæc duo ſunt paria obligationem eſſe purã, vel eſſe conditionalem: dũmodo cõditio iã extiterit vt ff. de cõdi. inde. l. ſufficit. ſed cũ pure dedi vel reliqui tibi cauſa dotis vel dona. ꝓpter nupt. ſi liberos nõ haberes, vel mrimoniũ nõ cõtraheres rogaui vt reſtituas alij: certe ſi eccleſiã intres videris liberos habere: & ideo fideicõmiſſarius nil expectet. ac ſi nõ eſſet aliqd appoſitũ de reſtituẽdo: niſi fideic. fit relictum ad pias cauſas: quo casu etiã expectat, & nõ habeẽ monaſteriũ ꝓ filio. Itẽ not. ex hoc. §. ꝓeccleſia loco filij habeẽ: qđ valet ad multa. & ideo q̃dã intelligũt hoc tm̃ his duobus ſi liberos haberes, vel matrimoniũ cõtraheres: non aliàs. Alij vbique dicunt ꝓ filio haberi, qa ſi inueniat ſe nõ inſtitutum, rumpit teſtamentum: vt plene dices. j. §. proximo.

† Cõcor. cum hoc §. c. in prẽſentia. cũ gloſſ. vlti. extra, de prob. vbi vide eam: quia eſt elegans ad hanc materiam.

& in aliis monaſteriis cõgregare procuret. quæcunque verò habentur communia, inter eos ſecũdum competens eis ius diuidere[a]. Fœminis autem quẽcunque ipſæ elegerint, ſiue presbyterum, ſiue diaconum, ad faciendum eis reſponſum, aut ſanctam eis communionem portandam, ſanctiſsimus epiſcopus ſub quo ſunt deputet quem rectæ fidei & vitæ bonæ eſſe cognouerit. Si verò qui ab eis electus eſt, non ſit presbyter aut diaconus, dignum tamẽ eum huiuſmodi miniſterio epiſcopus iudicauerit: ordinationem ei imponat[b], qui dignus eſſe videbitur, vt reſponſa (ſicut dictum eſt) monaſterij diſtribuat: ita tamen, vt neque ſic electus ad reſponſa fœminarum, in monaſterio[c] maneat.

Si rogatus de reſtituendo, nuptias non contraxerit. vel liberos non habuerit, aut ingrediatur monaſterium, deficit fideicõmiſſum: niſi alteri loco venerabili debeat reſtitui. Ange.

Sed & hoc[d] † præſenti addimus ſanctioni: ſi fortè quis ſub conditione nuptiarum, ſiue liberorum[e] ſiue dotis cauſa, ſiue antenuptialis donationis donauerit, ſiue reliquerit ſuis liberis, ſiue alij cuicunque perſonæ hæreditatem, ſiue legatum, aut ab initio purè relinquens eis, oneret eos ſubſtitutione aut reſtitutione, aut ſub

e Liberorum. ſuper his duobus ponitur conditio: ſed quod ſubiicit ſine dotis &c. cauſam dandi ponit, non condi. Quid ergo ſi aliam cauſam dicat donãdi, puta vt emas ſeruum? Reſpond. non facio vim: vt ff. de dona. l. ij. in fin. & l. ſeq. ſed hoc ideo de his dixit: quia talia conueniunt in matrimonio de quibus hic dicit.

f Condi quibuſc. ſic loquitur, ac ſi plures poſuiſſet: ſed certe nõ poſuit niſi duas. ſ. matrimonium, vel ſi liberos haberet. rogauit ergo hic reſtituere, ſi liberos non haberet, vel matrimonium non contraheret. videtur enim contraxiſſe & liberos habuiſſe ſi monaſterium intret. & facit ad hoc. ff. ad Tertyl. l. ij. §. liberi. ponuntur ergo hæc verba ſi fecerit, cũ conditionibus adiectis quibuſcunque, pro ſingulari conditione quacunque exiis quæ ſuperius numeratæ ſunt.

vna prædictarum conditionum reliquerit, vel donauerit, ſubſtitutiones verò vel reſtitutiones eis fecerit, qui adiectis conditionibus quibuſcunque[f] exiis, quæ ſuperius enumeratæ ſunt ſancimus, ſi perſonæ talibus conditionibus ſubiectæ, ſiue maſculi, ſiue fœminæ monaſteria ingrediantur, aut clerici[g], aut diaconiſſæ, aut aſcetriæ fiant, tales conditiones inualidas & pro nõ ſcriptis[h] eſſe. Hoc autẽ ſolatio & clerici & diaconiſſæ eccleſiarum fruãtur, ſi vſque ad ſuam vitã in his perſeuerauerint, vt res ſub tali conditione donatas, aut relictas, ad pia opera expendant aut rẽlinquant. In perſonis enim, quæ in monaſterium vel aſceterium ingrediuntur, & relinquunt huiuſmodi conuerſationem caſtam: monaſterio aut aſceterio, vbi à principio ingrediuntur, res ſub tali conditione donatas aut relictas, cum alia eorum ſubſtantia competere volumus[i]. Si tamen † in redemptionem captiuorum aut egentium alimẽta, ſub prædictis conditionibus ſubſtitutio aut reſtitutio fiat, ex nullo memoratorum modo eã excludi permittimus.

Si qua intrauerit monaſteriũ animo ibi manendi, & ſe & ſua monaſterio dediſſet: licet tamen ei poſt ingreſſum bona ſua liberis partiri. Ange.

g Clerici. etiam ſeculares: alias fruſtra diceret ſtatim. quod debeat reſeruare ad pias cauſas cum ſi de monachis tãtum loqueretur, ipſo ingreſſu ſe & ſua dedicant Deo: neque vlterius eis adminiſtratio relinquitur: vt C. de mo. §. illud. Si tamen velit tantum de monachis intelligere: dices hic monaſteria ingredi. ſcilicet vt conuerſi ſint vel clerici fiant. ſcilicet monachi. & quod ſequitur de rebus, dicas quod licet habeant de facto adminiſtrationem & vſum rerum: non tamen eſt de iure. nec abbas † Cõcor. tenetur eis dimittere, ſi non vult. Item ſentia. in pro hoc hic quod vi. gl. poſt hic tractat tantũ de princ. monaſteriis. Item ſi autẽ quia fauore eccleſiarum non hominum hoc fingitur. proba. ſi autem eſſet ſecularis clericus, poſſet dimittere cui vellet: vt ſupra eodẽ. §. presbyteros.

Ingreſſo religioſi deo deſ cat.

h Pro non ſcriptis. Primo caſu eſt inualida conditio. Secundo eſt inualida tota reſtitutio ſub conditione facienda. & ſic per conſequens ipſa conditio. Accurſius.

i Volumus. hoc concordat. C. de mon. §. ſi quis aũt & §. ſi verò relinquens. Accurſius.

Intra

a Intrauerit monasterium. Quid si causa orādi? Rñ. non habet locum quod hic dicit, nisi quando abrenūciauit seculo. vnde non facio vim si intret vt monachus vel conuersus, dūmodo renuntiet: vt s. de mo. §. si autem. nihil. Item quid si capellam intret? Rñ. non

Si qua mulier† aut vir monasticam elegerit vitā, & intrauerit monasterium[a], filiis nō extantibus, monasterio, quod ingreditur, res eius competere iubemus. Si verò talis persona filios habeat, & non antequam intret monasterium, de suis rebus fecerit dispositionem, & legitimam partem filiis deputauerit[b]: etiam sic liceat ei postquam monasterium ingreditur, suam facultatem in proprios[c] diuidere filios: ita tamen, vt nulli filiorum minuat legitimā partē: quam verò non dederit filiis partem, monasterio competat. Si verò omnem substantiam inter filios diuidere voluerit: propria sua persona[d] filiis connumerata[e], vnā sibi partem omnibus modis retineat, quæ debeat iuri monasterij competere. Si verò in monasterio degens moriatur, antequam inter filios suos ꝓprias distribuat res legitimam partem filij percipiant: reliqua verò substantiæ pars monasterio competat.

Sponsus monasterium intrans recipit arrhas, quas dedit si matrimonium non contraheret: &

† Iste §. habet locū, ꝙ hic dicit: nec si plebē: quia tales propria posſūt retinere: vt l. genera- lis leg. C. s. e. §. presbyteros. de sa. san. eccl. & in. cip. si qua mulier. & s. de mona. §. illud. est canoni xata. xix. q. c. si qua mulier. Item quid si de rebus nihil dixit? rñ. men parētes: quid tunc? Rñ. P. idem. ar. s. eo. §. presbyteros. & s. vt nul. iudi. §. adulteram. non tamen distribuit filius inter eos secundum eum. Tu dic quod nihil habent parētes: quia monasteriū est pro filio: vt s. proxi. §. ergo superiores excluduntur. nec ob. s. eod. §. presbyteros. quia ibi in secularibus dicit. Itē nec illa. s. vt nulli iud. quia ibi inuite intrauit: hic spōte. vel corrigitur per istam.

b Deputauerit. repete non. Accur.

c In proprios. Quæritur, an hæc dispositio sit testāmētum: quod prodest quærere, si de actione vel numerō testiū quæratur? Dicit P. quod nō: quia arbiter & iudex diuidit, non tamen testatur: quia non est dominus, qui sic distribuit: vt ff. de iu. cod. l. cōficiuntur. §. si post testamentum. sed Azo non curat de nomine, dum teneat de quo agitur: vt C. de cōsti. pec. l. ij. §. fin. & sic sit, quicquid vis, vt sit etiam testamentum, sed certe & non dominus testatur secundum eum: vt C. de secun. nup. l. fœminæ. in fi. & insti. de pupil. substi. §. non solum. & potuit hæc lex etiam seruum cōcedere ius faciendi testamentum. Nec ob. huic sententiæ, si dicamus iure testamenti valere: quod dicitur. s. de mo. §. illud. coll. j. quia illa per hāc corrigitur hoc casu. Si velles tenere opin. P. dicas quod lex illa, fœminæ. non obstat: quia ibi mater domina est, licet habeat necesse filios instituere. Itē nec illa de pupil. substit. quia ibi est speciale: quia filius sibi nō poterat testari: vt s. eod. §. sed secundum Azo. qui dicit esse testamentum, qua actione agetur cōtra monasterium: quia forte omnes res tenet? Rñ. condi. ex hac l. vt ff. de condic. ex lege.

mulier quas accepit, restituit simplices, non autem duplicatas. Angelus.

Sponsalibus quoque secundum leges factis inter aliquos siue sponsus[f] monasterium ingrediatur: recipiat quæ pro sponsalibus arrharum nomine sunt data: siue sponsa monasticam vitam elegerit, illa solummodo reddat, quæ similiter arrharum nomine accepit, pœna vtrique parti cōcedenda[g].

Si verò constāte adhuc matrimonio, aut vir solus aut vxor sola intrauerit monasteriū, soluatur matrimonium & citra[h] rē pudium, postquàm tamen persona pergens ad monasterium schema[i] perceperit. Et si quidem vir elegerit monasticam vitam: restituat prius mulieri dotem, & si quid aliud ab ea receperit, & super hoc ex nuptiali donatione tantam partem, quanta ex morte viri competebat mulieri secundum pactum dotalibus instrumentis insertum.

Si verò mulier fuerit monasterium ingressa: simili modo retineat vir nuptialem donationem, & casum dotis ex morte

l. j. Sed quid si filios non habeat, & fecit testamentum instituendo extraneos, tertiam partem assignando ecclesiæ antequam intret: nunc quid ecclesia totum habebit? Videtur quod sic ex hac. l. sed contra est: nam cū ecclesia pro filio habeatur, vt dictum est: sed nascitur⁹ filius institutus nō rumperet testamentum: vt ff. de libe. & posthu. l. filius. §. fin. ergo nec ecclesia. sed si nihil ecclesiæ dedisset, totum rūperet, ad instar posthumi, ꝙ rumpit si se præteritum inueniat: vt C. de bono. poſſ. contratabulas. l. j. Item opponitur: quia videtur, quod totum debeat filiis dimittere præter quaternas vncias: vt s. vt nulli iudi. §. quia vero. quæ est est contra. Sed ibi inuita intrauit: hic spōte.

d Persona. vt tātum sibi retineat, quātum habet necesse dare vnicuiq; filiorum, secūdum Ioan. aliꝭ sic, id est retineat sibi tantū quantum alicui filiorū dat cui plus dat. Tu potes dicere, quod virilē sibi assumat partem: vt arg. s. eo. §. diaconissam vero. Sed an filij possunt cōpellere patrem vicentem vt distribuat? Videtur ꝙ non: vt arg. j. proxi. respon. vt s. vt lice. matri & auiæ. §. quia vero ex cōsensu. & C. de do. inter vir. & vxo. res. puto tamen vt saltem subueniatur filiis quantum ad alimenta, non vt partē habeant nisi eo naturaliter mortuo. Vel si velis dicere quod petatur statim post ingressum hæc portio, est argu. quod dicitur, quod ingressus pro mortuo reputatur: vt C. de episco. & cleric. l. Deo nobis. in fi. ij. rñ. & s. vt nul. iud. §. si vero prædictum tempus. Accur.

Ingressus monasterium pro mortuo habetur.

e Connumerata. facit. ff. de collatione bonorum. l. j. §. portiones.

f Siue sponsus. si per verba de futuro dedit arrhas.

g Concedenda. id est, remittenda. & concordat. C. eo. l. fi. in prin.

h Citra. Sed olim necessarium erat: vt s. de nu. §. per occasionem.

i Schema. i. cucullam, vt dicūt: vel figurā siue formā secundum alios. sed in topicis Aristotelis exponitur pro ornatu verborum, & sententiarum. Accur.

a Mulieris placitum. fingitur vere mortuus: vt hic, & C.e.l.fin.j. & ij.rñ. & sic tantum valet fictio, quantum veritas: vt C. de iis, q ve. æta. impe. l.j.& ij.& C.de cast.pec. l.j.& fin.lib.xij. Itē facit.ſ. vt lic.ma.& auiæ. §. quia verò lex.

Fictio tm valet quātū veritas.

b Cedere tēpore separationis.

c Parentibus filios. nunquid hoc casu hoc voto obligat filius familias? videtur q non: vt ff. de pol. l. ſi quis. §. voto. quæ est cōtra: sed hoc est speciale: vel illud in dā do intellige.

d Sectantes. scilicet prius. sed postea relinquentes: vt subiicit. l. secularē vitam.

e Ingratos. ob hoc q intrauit monasteriū: vt C.e.l.fin. §. hoc etiam. ſi alias sit ingratus, nō efficitur ideo gratus, licet omnis macula peccati abolet: vt ſ. de mona. in prin. Sed in nouellis contra. dicit ēm q ibi purgatur ingratitudo per ingressum. Sed nunquid cæteris agnatis vel cognatis poterit succedere? Videtur q nō: quia dicit quædam authē. extraordiaria qūo oportet mo. &c. qđ monachi nō habēt cognationē in terra. Sed illud intelligitur quantum ad hoc: vt nō accedat extra ad loquendū cognatæ vel cōsanguineæ suæ: qa tali colore posset illi cita agere: vt C.e.l. Deo nobis. vnde dico, q pōt succedere, & abbas per cū.

f Competere. hoc idem habes supra, de mo. §. ſi quis autem. & §. ſi verò relinquens. sed quid de rebꝰ postea quæsitis? Respon. secus est: vt j.eo.§. ſi monachus.

mulieris placitum [a], reliquum verò dotis mulieri restitui præcipimus, & ſi quid aliud ex rebus mulieris apud eum inueniatur. Ambobus autem monasticam vitam eligentibus, iubemus vacantibus dotalibus placitis, virum retinere donationem antenuptialem, & mulierem propriam accipere dotem, & quicquid aliud viro dediſſe probetur: vt vnuſquiſque citra damnū ſuis fruatur rebus: niſi fortè ſponſus ſponſæ, aut ſponſa ſponſo, aut maritus vxori, aut vxor marito aliquid donare aut cedere [b] voluerit: quoniam neque ex pactis nuptialibus viro aut aut mulieri lucrari aliqd conceditur.

Parentibus filium vel filios, qui monaſterium ingrediuntur, velut ingratos ab eorum hæreditate excludere non licet. Item parentibus non licet filios de monaſterio extrahere. Bart.

Nullam verò licentiam damus aut parentibus [c] filios, aut filiis parentes ſecularē vitā ſectantes [d], & relinquentes, velut ingratos [e] à ſua excludere hæreditate, monaſterium, aut monaſticam vitam ſubſecutos. Interdicimus autem parentibus filios ſuos monaſticam vitam eligētes, ex venerabilibus monaſteriis abſtrahere.

Monachus qui monaſterium reliquit, militiæ honore ſpoliatus, in aliud per epiſcopum detruditur monaſterium: & quod poſt eius ingreſſum quæſiuit, monaſterio applicatur. Ang.

Si monachus reliquerit ſuum monaſterium, & in aliud ingrediatur: quaſcunq; res tēpore quo monaſteriū dereliquerit, habere videbitur, proprio monaſterio, in quod ab initio ingreſſus eſt, eas cō petere [f] iubemus. Prouidere autem ſanctiſsimos locorum epiſcopos, vt neq; monachi, neque monachæ circumeant ciuitates. ſed ſi quod neceſſarium reſponſum [g] habuerint per proprios reſponſarios hoc agant [h], in ſuis manentes monaſteriis. Si monachus reliquerit monaſterium, & ad ſeculare vitam migrauerit: hunc militia [i] & honore, ſi quem habet, prius ſpoliatum, ab epiſcopo locorum, & prouinciæ iudice in monaſterium [k] mitti, & res quas poſtea habuiſſe probatus fuerit, mōaſterio, in quod mittitur. competere. Si verò rurſus reliquerit monaſterium, tunc eum iudex prouinciæ in qua inuentus fuerit, teneat, & ſubdito ſibi officio cōmoneat.

Raptores monialium & ſimilium participes, capitali pœna, & bonorum amiſſione plectuntur, bonis raptoris & aliorū criminis participum applicandis eccleſiæ, annali præſcriptione contra eccleſiam currente. Bar.

Si quis rapuerit, aut ſolicitauerit, aut corruperit aſcetriam, aut diaconiſſam, aut monaſtriam, aut quālibet aliam fœminam venerabilem habitum habentem, huius res ex talis ſceleris participio iubemus venerabili loco, in quo talis fœmina habitat, per locorum ſanctiſsimos epiſcopos & œconomos eorum, necnon etiā cuiuslibet prouinciæ iudices & eorum officia vendicari. Eos autem, qui talia deliquerint, & participes [l] eorum ſceleris fuerint, capitale periculum ſuſtinere: talem verò mulierem, vbicunque eſt, cum propriis rebus in monaſterio recōdi, in quo cautius † cuſtodiri poſsit, vt non rurſus in eodem crimine reperiatur. Si verò diaconiſſa fuerit, & filios habuerit [m] legitimos, legitimam

g Reſponſum. ſ. neceſsitatem, vt alicui reſpōdeat in aliqua cauſa. Accur.

h Agant. ſed quā cauſam habent, cū nihil habeāt? Rñd. ex factis præcedentibus ſiue cōtractibus, pro quibus vel ipſi vel abbates cōueniuntur: licet per alios reſpōdeāt: vt ſ. apud quos opor. epiſc. & mo. §. præterea. col. vj. facit. ſ. de mo. §. ſi verò relinquens.

i Militia. quam in ſeculo adeptus eſt.

k Monaſterium. Duo cōtraria ſunt ſ. eo. §. ſed neque. & ſ. e. §. ſi ſeruus. Prima dicit indiſtincte curiæ. Secunda indiſtincte domino. ſed hanc in liberis: illō. §. ſed neque curialium. in *ſeruo intellige. et ſic nihil cōtradicit. Vel ſpecialem ſol. da illi. §. ſed neq. vt ille ſeccā dū iſtius diſtinctionē intelligatur: vt ibi dixi.

*Hęc ſol. Ba. nō p cet vt ſup pugnet cū §. ſed no que. ita vi ſi. hoc tem. & ibi etiā ſi nō li. vnde pud eū po ſterior ex probabi itor: & de hoc dic to vbi tur ac no. xxvij. q. j. capi. nunc aliqua. & c. peruenit ſecundum Iac. Bel.

l Et participes. huic. §. concord. ſ. quō opor. epiſc. §. quanta. & C. eod. l. ſi quis non dicā. & l. raptores. & C. de rap. virg. l. j. & ſ. de rap. mul.

m Habuerit. antequam eſſet monacha alias eſſent ſpurij. Accur.

Partem

† Caſtius.

partem [a] dari filiis. Si autem intra vnum annum postquam cognoscitur tale facinus commississe, tales res iuri venerabilium domorum non vendicentur: iubemus omnibus modis comitem priuatarum fisco nostro has assignare [b]: locorum iudice qui neglexerit easdem res vendicare, cingulo priuando, & mulctam quinq; librarum auri à comite priuatarum exigendo. Omnibus itaque generaliter in seculari vita conuersantibus, & maximè theatralia exercentibus viris ac mulieribus: necnon & prostantibus [c] interdicimus vti schemate † monachi [d] aut monastriæ, aut ascetrię aut cuiuscunque personæ huiusmodi imitari schema: scientibus vniuersis præsumentibus aut vti tali schemate, aut imitari, aut illudere in quacunque ecclesiastica disciplina: quia & corporalia supplicia sustinebunt, & exilio tradentur, prouidentibus huic rei non solùm locorum episcopis, & qui sub eis sunt clericis, sed etiam militaribus ciuilibusq; iudicibus, & quæ sub eis sunt officiis, & locorum defensoribus [e]. Pœnas autem præsenti legi insertas, quę etiam ex prioribus legibus sunt notæ, non solùm in futuris, sed etiam in præcedentibus [f] casibus seu relictis valere, & omnibus modis vēdicari † sancimus [g]. per præsentem enim legem nuper dispositas videlicet pœnas in solis futuris temporibus seruari iubemus.

Tua igitur gloria, quæ per præsentem legem in perpetuum valituram nostra sanxit tranquilitas, per omnia custodiri prouideat.

a Partem de bonis diaconissæ matris.

b Assignare. curit ergo annalis p̄scriptio ecclesiæ in hæreditatis petitione vel cond. exe. l. sicut & in simili casu: vt ſ. vt cū de apco. l. ſi quis de prædictis. sed regulariter currit præſc. xl. an. vt ſ. de eccle. tit. §. pro temporalibus. quę est contra. sed hic sunt ſpecialia.

c Necnon & prostantibus. i. quasi prostituentibus ſeipſos: nec curāt de ſua fama: ſicut nec meretrices. Accur.

† Cōcor. c. cum decorem. cū gl. j. extra de vita & hone. cle. vbi tenor huius tex. recitatur.

d Monachi. No. reprobari ſi quis alterius veſte in eius contemptum vtatur: vt hic, & C. de epiſcop. audi. l. minime. adeo vt iniuriarum teneatur: vt inſtit. de iniur. §. j. & capitaliter punit, vt hic dicitur.

e Defensoribus. repete ſemper prouidentibus.

f Etiam in præcedentibus. alias in præſentibus, &c.

g Sancimus. hic dicit, quod pœnæ, quę ante legē iſtam fuerunt impoſitæ circa caſus huius conſtitutionis, valent etiā ante hanc legē: ſed quæ impoſitæ per hanc ſunt, non valent niſi in futuro: vt C. de legi. & cōſti. l. leges.

† Iudicari.

FINIS AVTHENTICORVM
& collationum.

DE IVRE FISCI.

Occasione criminũ, & de q̃bus superiori libro dixit, agitur fiscus: ideo de iure dicit. vel dixit de iure pu. circa crimina: nunc circa bona fisco q̃rẽda & conseruãda: quod & ipsum publicum alio respectu quàm

CODICIS DOMINI IVSTINIANI SACratissimi Imperatoris repetitæ prælectionis incipit liber decimus.

TITVLVS I. DE IVRE fisci[a].

In dubio donatarius à fisco conuentus hypothecaria, debet probare donationẽ præcessisse, vt absolutio sequatur. Bart.

Imper. Alexander Aug. Attico & Seuero. I.

SI prius, quàm[b] fisci rõ[c] nibus paterve ster obligare-

pręditos duos modos dic, quod fiscꝰ donãtis defendebant donatarios: cũ forte donãs, p̃mississet de euictiõe: vt C. de euict. l. ij. Vel dic 9 tertio, quod agitur actione 9 Ista non in factum contra hæredem alienãtis. de qua habes. ff. placet: qa quæ in frau. cre. l. ait prætor. §. fi. qua põt agi, licet nõ illa actio

tur [d], perfectam [e] prædiorum donationem fecisse fuerit probatus [f]: quod citra fraudem creditorum [g] gestum est, non rescinditur.

Computatio facta à tabularijs seu à calculatoribus, vim sententiæ non habet quo ad condemnationem & absolutionem: nisi per iudicem confirmetur. Bart.

Imperat. Gordianus A. Serenio. II.

INstar obtinere minimè potest rei iudicatæ computatio [h] à tabulariis facta: nisi sententia procuratoris fuerit comprobata.

Debitori fisci soluenti restituitur res eius indebitè alienata. Bartolus.

antiqua: quia non cũ sit pœ- acquisiuit [i] ioneũ nalis, vt emolumentum: vt ex maleficio non ista fiscꝰ vt ff. quę in datur con frau. cre. l. fina. qua- tra hære actiõe hoc casu nõ dem: vt l. agitur: cum adhuc in honora nõ erãt creditores. riis. ff. de Sed tũc qualiter re act. & obl. scindit dato. quod Placen. agere posset? Resp. videt rescindi quo ad votum agentis: quia hoc vellet, sed non potest, licet habeat interesse. sic C. de iis, q. vt indi. l. Polla. Itẽ no. hic, qd̃ legitimè factũ est, ex superuenięti causa non retracta tur, vel vitiatur: vt & §. de inter. ma. l. iij. & de dona. ante nupt. l. de rebus. & ff. de fals. l. de eo. §. j. & §. de vec. & cõ. l. j. & de bo. proscr. 10 Hodie l. si quis post. Ac- fuscepto- cursius. res vocan

§ Creditorũ. prę tur thesau sentium, cũ tũc eos rarij, et cũ non haberet. Acc. istis mitte

h INstar. Computatio. i. tradere rationem de solutis: vt ff. de condit. & demonstrat. l. cum seruus. & qui notadicuntur tabularij, qui cũ susceptoribus ad quincias rij. secundestinabantur [10]: vt j. de susce. l. duos. & eorum offi- dum Bar. cium est ingerere frequẽter modum debitorũ & reli- & Ioã. de quorum, non verò computare: vt hic, & j. de nume. & Plat. actu. l. ij. lib. xij. horum ergo tabulariorum cõputatio [11] Ista apnon est valida vt hic dicit, nisi fuerit cõprobata à pro probatur curatore, id est, à præside prouincię illius: vt j. de apo. per Io. de pu. l. j. hoc eo. li. vel dic procuratore, scilicet Cæsaris Platea. & postea cognoscẽte inter fiscum & priuatũ de hac cõ facit sup. putatione, cum denuo fiscus petat: vt C. si aduer. fisc. l. si à nõ cõij. & sunt hęc vera si fuit facta per errorem. ad quod. ff. pe. iudi. p quæ sen. ff. ap. l. j. §. j. Sed tũc si sententia procuratoris p totum tit. errorem est data, an valeat? Rñ. fic: vt C. de erro. cal. l. [12] Et bevnica. nisi error fuerit expressus: vt d. l. quæ sententiæ ne. & dic sine app. l. j. §. j. Vel dic, q̃ etiam si non fuerit erratum quod post hic à tabulariis, tamen non valet: quia eorum nõ erat xxx. an officiũ in hoc [13]. Itẽ si malè est facta cõputatio etiam nos habet ab eo qui potest cõputare, retractatur vsque ad xxx. vim sentẽ an. [14]. si p̃ errorẽ: sed si per gratiam, vsque ad xx. [15] tiæ. Io. de vt not. ff. de admi. re. ad ci. perti. l. calculi. Item no. hic Plat. arg. quod si aliquis quasi delegatus, cũ non esset, tulit [16] Sequisententiã, & ille qui potuit delegare ratificet, quodva tur Ioã. de leat. sed contradico: vt no. ff. de iud. l. licet [14]. Item ad Plat. illam quæstionem si tres fuerunt delegati, & duo ab- [14] Cõcor. sente tertio iudicent suo, & absentis nõe quod possit ix. quæ. ij. ille habere ratũ. est arg. d. l. licet. Item pro hoc ff. de re cap. nul- iu. l. duo. Sed cõtra. ff. de arb. l. sicuti. quod verũ puto, lus. in gl. quod non possit, quasi in prędiciũ publicũ & alte- ij. per Ioã. rius ratũ habeat, nõ etiam suũ proprium: vt in procu Ab. in reratore. Itẽ no. quod per iudicem est faciendum. ff. de cap. nul- ratũ non potest per notarium expediri. fic. §. de dil. l. à pro in mercacedente. Et not. quod hac l. ius cõmune habet fiscus. ria.

a Subaudi in qua recepta- tur quic- quid ad commo- dum pecu niariũ vel regni per- tinet: vt l. sed Cel- sus. ff. de contrahẽ. empt. Ioã. de Platea.

2 Quia tũc Impe- rator capi tur vt pri- uatus, & fl. quæ fiscalis tunc eius procura- tor differt à procura tore fisci. Bar. et Io. de Platea.

3 Istam glo. sequi- tur Bart. & Pla.

4 Glo. se- quuntur Bartol. & Pla.

5 Istam gl. sequitur Bartol. & est ratio, quia ante quàm res tradatur: donans re manet do minus, & potest eã obligare.

6 Hoc est falsum: ga necius nec ęgtas hoc dicitat: ga actore nõ probante reo incũ bit onus probãdi. l. qui accu sare. §. de eden. secũ dum Bar.

7 Hoc est & secundũ hoc quod dicit in frau. cre. q. d. nec hac ratione potest revocare, cũ non fuerit factũ in frau. cre. qui nec erant adhuc. vel dic casum quod a gitur Pauliana cõtra donatariũ: & nõ potest eadẽ ratione quia adhuc fisco nil debebat, & tũc sufficeret fraus ipsa re tantum, cum haberet titulũ lucratiuum: vt ff. quæ in frau. cre. l. j. §. j. & l. qui autẽ. §. simili modo. Et secũdũ

8 Ista est vera. Bar. & Pla.

a Obligaretur. Personaliter ex cõtractu 4 vel quasi: & per hoc bona tacitè tenentur: vt ff. e. l. aufertur. §. §. Lucius. fiscus. & C. qui. ex cau. pig. ta. con. l. ij. & videbatur fauore fisci trahi obligatio ad præterita alienata: quod remouet: vt §. de priui. ff. l. si debitor. & bo. proscript.

b I prius quàm. Nam si postea reuocaretur per hypothecariã quodcunq; modo effet facta alienatio: vt ff. e. l. in fraudem. in prin. & §. de priui. ff. l. cum patrem. Fisci rationibus. id est fisco.

c Perfectam. perfecta dicitur etiam sine traditione: vt inst. de do. §. aliæ. sed hic demũ facta traditione 6, ęgtas hoc alias caderet in obligationem si tradita non esset: vt ff. de contr. emp. l. quod sæpe. §. si res. Accur.

d Probatus. sed à quo? Respon. donatarius cõuenie batur hypothecaria: vnde ipse probat. sed tunc est cõtra. ff. de pig. l. & quæ nondum sunt. §. quod dicit. vbi creditor debet, pbare rẽ in bonis debitoris fuisse. So. speciale 6 hic pro fisco. Vel, pbat reus eo ipso, quod non probatur cõtra. 7 sic̃. q mil. non pos. l. super ser uis. vel verius dicas: hic vtraque pars fatebatur fuisse patris, qui donauit: vnde præsumitur durasse vsq; dũ contraxit cũ fisco: vt ff. de reg. iur. l. id quod nostrũ 8.

Idem A. Atticæ. III.

SI minori[a] pretio[b], quàm res est, aperta fraude[c] emptoris, vel gratia, quę obligata sunt fisco[d], venierunt: aditus procurator meus[e] debitam quātitatem inferenti[f] restitui ea prædia iubebit.

Publicatio bonorū statu integro remanente, non impedit quem succedere. Barto.

Impe. Diocletia. & Maximi. AA. Niceti. IIII.

CErta forma super metroicis[g] † data est, † qua iussu principis in aliam ciuitatem translati sunt. Nam prædia eorum, quæ antequā demigrarent[h], habuerūt, si ab eis distracta nō essent, fisci ratiōibus vindicari iam pridem decretum est[i]: nisi aliud speciali præcepto Augusta maiestas decreuerit. Vt igitur à principibus salubriter statutum[k] est, ita saluis iis, quæ vtiliter placuerunt[l], parentibus hæredes eos existere non oportere, nulla legis sanctione statutum est[m].

Nuntijs principis non creditur sine literis, & ipsis volentibus aliorum bona capere, quilibet cuius interest, potest de facto resistere. Bartol.

Exemplū sa. liter. eorundem AA. ad Flac. V.

PRohibitum est cuiuscunque bona, qui fisco locum fecisse[n] existimabitur, capi[o], priusquam à nobis forma[p] † fuerit data. Et vt omni prouisionis genere occursum sit Cæsarianis[q]: sancimus, licere vniuersis, quorum interest[r], obiicere manus iis, q ad capienda bona alicuius venerint, qui succubuerit legibus[s]: vt etiam si præses sit iudex. Vel certè & tunc est procurator index: cum enim debeāt facere restitui fundū per fiscū, & fiscus non habet, sed emptor: oportet quod etiā ad emptorem manum porrigat: quia cū iurisdictio &c. ff. de iurisd. om. iu. l. ij. & est notandum, quia aut legitimè est facta venditio: & emptor est securus: vt ff. anticre. l. obligata. aut venditor tantū cōmisit dolū in odiū debitoris: & tunc tenetur ipse solus: vt ff. si vē. pig. ag. l. j. j. resp. aut vterq;: & tunc emptor in subsidiū: vt ea. l. in fi. si autem emptor solus: tunc ipse, & hoc vbi tenuit contractus: alias licet vterque participet fraudē, etiā prius poterit emptor cōueniri: vt hic, & ff. si ven. pig. aga. l. cū cōtra. Item quid si emptor velit hic supplere pretium? Respō. vt not. in d. l. cū cōtra fortè hic emptor teneatur in quadruplū: vt infra eo. l. qui in contractibus. Accursius.

† Cōtra ex literis cum glo. super verbo inimica extra, de officio delegati Metroicis qui sunt.

gCErta. Metroicis. Hi trāslati sic dicūtur à metros, quod est mensura: quia mēsurata ciuitatis terra dabatur eis in restaurationē suam. metros enim Græcè, Latinè mensura villarum dicitur. hæc tamen translatio videtur abolita, cum ex ea nil aliud accesserit reipublicæ nisi bellum ciuile: vt supra de lat. li. toll. l. j. in principio. Accursius.

h Demigrarent. id est, recederent, sic ponitur. ff. de migrando. & facit infra non liceat habitare metropole prima.

i Decretum est à principibus: vt j. statim.

k Statutum. de dictis prædijs confiscandis. si distracta non fuerint.

l Placuerunt. de dicta confiscatione.

m Statutum est. ergo vbicunque parentes morabantur: quod enim non prohibetur, permitti intelligtur vt ff. ex quibus causis maiores lege, necnon. §. sed quod ei. & sic notatur; quod præterita perdit, & noua quærit; sic. ff. mandati. l. fi. mandauero tibi. §. is cuius. Accursius.

n PRohibitum. Fecisse. sit locus fisco multis modis vt ff. eo. l. j. Accur.

o Capi. per officiales fisci vsque nunc.

p Forma. hæc forma datur in literis: vt j. dicitur, & j. de bo. va. l. fi. Accur.

q Cæsarianis. id est, officialibus fisci: vt infra dicitur.

r Quorum interest. quia habent ius in bonis: vt j. de bo. va. l. fi. Accur.

s Succubuerit legibus. succūbit legibus ille, cuius bona ad fiscum deuoluuntur pro delicto vel alio modo. Accursius.

Desiste.

1 Et bene Bartol. & Pla.

2 Id est imprimis ipso iure validitatem cōtractus. Bartol. & Pla. hic.

† Metoicis legendū docet Alci. ti. de iure fisci, i vt hic, & dictis le princ. annota. suarū ad tres li. Cod. & tij Pyrrhus hic. quo noie signi ficantur, q tantum, & de loco ad alium trāslatum eunt.

† alias, qui.

3 Dic qđ istud relinquitur arbitrio iudicis secūdum Sal. in d. l. j. j. 3. si propter publi. pēs. secundum Io. de Pla.

4 Iunge in alio creditore: ambas solutiones simul secundum Bar.

a SI minori. Debebatur fisco annua præstatio, pro qua habet tacitam hypothecam: vt C. si propter pu. l. j. vel aliquod singulare debitū: vbi est etiā tacita hypoheca: vt ff. e. l. aufertur. §. fiscus. hoc pignus si fiscus vēdat, debēt multa interuenire. l. quod sit debitū, & q̄ sit cessatū in soluendo, & quod bonæ fidei sit emptor: quod hic non fuit: & aliæ solēnitates: vt j. de fid. instru. & iu. ha. ff. l. j. & 3. si pro. pub. pē. fi. alias reuocat res fi. si. vt hic, & dictis gibus.

b Pretio. etiam. j. dimidiam iusti pretij: cum sit dolus vel gratia: vt 3. de rescin. vē. l. si quos.

c Fraude. hoc fuit vt venderet, vel visedes meliori p̄tio vēderet gratia, & sine dolo emptoris: omnia tū vitiant. l. si quos. potest tamen & p gratia habēda fieri dolus ab emptore.

d A fisco. alias si fisco: & dic venire bitrio iurint p procuratorē fisci, vel à fisco. Sed Sal. intra quātum temp. l. j. 3. pus post cessationē Respō. in anno. & dic vt no. C. si pro pter Io. de Pla. lio debito dic, vt

e Meus. scilicet Cæsaris.

f Inferēti. debitor infert. i. soluit quod debuerat. Sed cui? videtur emptori: vt ff. de rei ven. l. si emptor. & 3. si ven. pig. aga. l. j. & de præ. mi l. vtere. dic e contra non batur per emptori: & sic fisco: vt de præscri. xxx. an. l. j in fin. & B. Ioā. de j. de præd. curia. l. j. in fin. Sol. si pretium est versum in Plat. quia vtilitatem debitoris: quia fisco debebatur: tūc empto qui habet ri infertur: vt in primis legibus: alias non: vt in aliis. actionē ad dic ergo emptori, si soluerat fisco: & secūdum hoc dic rē nō pōt debitā, scilicet quondam. & si non soluerat pretiū tūc conuenire fisco infertur, & ppriè dicitur debita: vt ff. de rescind. vt possessor. ven. l. fundus. in fi. Vel dic 4. si contractus nō tenuit, sor: vt l. vt quia prohibitus à lege. vel quia dolus dedit causam contractui; & tunc fisco. alias emptori si soluerat §. si is. in fisco. sed opp. ergo fiscus habet bis? Respon. semel: vt gl. fi. ff. de debitum: & semel pro delicto emptoris: vt ff. e. l. Lucius. licet participauerit venditor delicto: vt C. de sacro. sanct. eccl. authen. qui rem. Item si traditus erat fundus, quomodo p̄curator Cæsaris est iudex inter priuatum? imò præses. puincię: vt d. l. fundus? Respond. 5 non tradiderat fundū fiscus. Vel dic si tradiderat, ad huc habet fiscus: quia potest vēdicare, ad instar œconomi tantū nomi, qui fecit similē venditionem: vt C. de sacro. sanct. eccle. l. iubemus. §. sanè. nec liberatur cedēdo actionēs quia non ideo tenetur quod actionem habet: sed quia malè vendidit: vt not. ff. de pecu. l. quod debetur & secundum hoc agitur contra fiscum ac. pig. 6. si autem contra emptorem agat rei ven. quod potest per l. fundus. vel interdicto fraudatorio: vt ff. de sol. l. pupilli.

5 Intelligetiam in rebus immobilib. non autem in mobilibus, quia illa secū portare potest, & sic cessat ratio præmissa. vt p. de pub. li. l. licitatio. §. fiscus. Pla.

6 Sergius hanc glo. Io. de Pla. hic.

Principis officiali-bus resiste re licet.

a Desistere. capiendo sine forma.

b Resistentibus. No. quod etiam principis officialibus resistitur, si excedant in suo officio. ad quod C. de appel. l. quoniam. & ĵ. de meta. l. deuotum. & ẽ. quãdo lib. vnicuique. l. ĵ. Accur.

c Literis nostris. ad hoc. ẽ. de mand. prin. l. ĵ. & ẽ. de epi. & cle. l. si qua per calumniã. §. ĵ. & ĵ. de exact. tri. l. ĵ.

d Officiales. Sic ponũtur. C. de bo. proscript. l. si quis post hac. in fine, & sunt palatini. qđ dic vtĵ. de bon. va. l. finali.

Princeps est in terris lex animata. † alias, non est, id est, officiales.

e Vigorem. id est, principem qui est vigor iustitiæ: vñ dicitur lex animata: vt in authen. de consu. in fine, & ius prætorium vox iuris ciuilis: vt ff. de iust. & iur. l. nam. & not. aliqđ esse, qđ sine authoritate superioris non licet fieri. sic. ẽ. de pig. l. nominatori. sic ẽ. vt nemo pri. l. ĵ. & ẽ. ne qs in sua cau. iud. l. ĵ. & ĵ. de exact. trin. l. ĵ. & ẽ. vñ vi. l. meminerint. & ff. e. l. aufertur. §. actores. Acc.

f Vstas. alias si suo tempore Ageretur. Acc.

g Habent. id est, qui sunt efficaces, si suo tempore ageretur.

h Concremari. id est, amitti: vt in fin. legis colligitur.

i Vt iam. alias iã, alias vt iam, &c. sic ergo idem ius est in fisco & in priuato: vt & arg. ff. de pe. hæ. l. item veniũt. §. ait senatus. ſ. vt agẽdo ante tempus perdatur actio: vt hic, & insti. de ac. §. si quis agens sed hodie duplicãtur inducĩæ, & redduntur impensæ: vt insti. de exce. §. hodie. & secundum hoc hæc lex fuit de legibus codicis antiqui, quæ non habemus. ſ. Gregoriani: cum per instituta corrigãt: ideo forte posita vt notaret simile ius in fisco & priuato. Vel potest dici, quod est actione per præscr. amissa agitur: quod nõ potest: sicut nec priuatus agit: & perditur fiscalis actio. xx. an vt ff. de diuer. & temp. præscr. l. in omnibus. & ff. eo. l. ĵ. §. præscrip. ĵ. verior.

Intelligel defensione necessaria, secus in voluntaria quæ bene potest tolli per statutum secundũ Inno. c. cum inter. extra. de excep.

k Quo. alias quod, & alias quo.

l Præcipimus. sed quo agente perdit fiscus? Respon. procurator fisci, qui habet liberã administrationẽ, vt & Cæsaris: vt ff. de off. procura. Cæsa. lege prima, & nota, quod hac. l. fiscus consequitur ius commune. Accursius.

m Defensionis. Alias facultas, alias defensionis incipit lex, & differt ab illa. ẽ. eo. l. prohibitum. quia illa de facto 1, hæc de iure permittit defensionem. Accur.

n Fiscus. i. procurator fisci vel officialis, vel etiam officiales ausi fuerint à tenore iam delatę legis desistere a, ipsis priuatis resistentibus b, à facienda iniuria arceãtur. Tũc enim is, cuius interest bona alicuius non interpellari, officialibus valẽtibus ea capere, debet acquiescere, cum literis nostris c cognouerit non ex arbitrio suo Cæsarianos, id est †, officiales d ad capiendas easdem venisse facultates: sed iustitiæ vigore e id fieri statuisse.

Procuratore fisci agente ante tempus actio perimitur, sicut quolibet priuato agente. Bart.

Imp. Constantinus A. ad prouinciales. VI.

IVstas f etiam, & quæ locum habent g, fisci actiones præcipimus concremari h ob hoc solum, quod suis temporibus prolatæ non sunt: vt iam i calumnię priuatorum eo saltem arceantur exemplo quo k iustas fisci lites silere præcipimus l.

Contra fiscum licet cuilibet delator cum petantur bona alicuo fisco obuenientia occasione delicti vel successionis: vt ĵ. de bon. va. l. fi. & est hæc. l. ius commune.

o Pendente. ſ. an bona competant fisco vel nõ, quia dubium est, an dereliquit: vel an alius fiscũ præcedat. primo enim causa criminis tractari debet: vt ẽ. vbi causa fiscal. l. ĵ. & an alius præcedat fiscũ in succedẽdo: vt ĵ. de bon. vac. l. pen. Quid aũt si de his, liquet, sed refertur quæstio, quasi hæc nõ sint de bonis illius? Respõ. & hoc primo inquirẽdũ: vt hic, & ff. de re iudi. l. à diuo. §. si super. & ĵ. de bo. vac. l. fina. hodie autem in delictis immutatur in aliquo 2 vt in auth. vt nul iud. §. fin. Item vbi non est qui cõtrouersiã referat, & aliquid aut publicatione aut alia ratiõe iuris: est addẽdũ fisco. libus subtãtiis: per comitẽ rerũ priuatarũ & per rationalẽ in singulis quibuscunq; puinciis potest incorporatio impleri: vtĵ. de bo. vac. l. ſ quãdo. & ẽ. de bo. proscri. l. si quis intra.

2 Ethene Bartol. & Pla.

p Describi. ad hoc. ẽ. vt nemo pri. l. ĵ. & ne liceat sine iud. autho. l. ĵ.

q Fas. i. honestum. Accursius.

† alias, exigatur extrinsecus, & aliud tantũ mulctę nomine.

r Apud eum. Qui patitur controuersiam à fisco.

s Cognitio. sed sub quo? Respon. sub præside, qui est iudex rei: vt ĵ. de bon. va. l. fina.

t Exitus. id est, causæ finis: vt sententia ad quod. ff. de re iudicata. lege prima. & supra, quorum appellat. l. abstinendum.

v Interrogationem. & cum tormentis à suspectis: vt ẽ. de quæstio. l. fin. & in authen. de rest. & ea quæ pa. §. sancimus. Accur.

x Conditionales. Id est, notarios 3 qui serui dicuntur: vt hic, & ff. de adopt. l. nõ aliter à seruiendo: & cõditionales ideo, quia hominum conditiones & cõtractus faciũt: vt supra qui pot. in pig. hab. l. scripturas. Vel erant veri serui & notarij, id est, notatores: vt ẽ. de pig. l. ſ tibi. non tabelliones: vt ĵ. de tabel. l. generali. Accursius.

3 Ista gl. sequit hic Io. de Pla.

y Integrum. alias est integrum, & alias deest. & no. q; qui facit fraudem fisco in quærendis, in duplũ punitur: vt hic, & ff. de publi. l. ſ multi. & ff. eodem. l. aufertur. §. ĵ. & ij. hoc dicitur non facere fraudem fisco scilicet vt vltra duplum teneatur: vt ff. eodem l. cum quidam. sed ſ in quæstis 4 tunc in quadruplum teneatur: vt ff. eo. l. aufertur. §. finali. & infra de iis qui ex pub. l. ĵ. & ĵ. l. proxima. sed in casu in quadruplum,

4 Ista glo. approbat Bar. & Ioã. de Plat. in l. seq.

etiam in non quæstis: vt j. de excu. mu. l. placet. Item concor. ſ. de proſcri. l. ſi quis iuxta. in fi. & de iure de. l. l. fin. §. illo. Item ſunt & alij, qui puniuntur pro hac fraude: vt j. de bo. va. l. fin. in fin.

a Cæſariani i. officialis: vt ſ. eo l. prohibitum.

b Inciderit in hac quæſtiõe ſ. quia dicitur aliquid ſubtraxiſſe. Acc.

c Ad vſurpationẽ. ſ. quin puniatur pœna huius conſtitutionis: imo præcipue iſti debent teneri: quia conſueuerunt talia facere. & ſic no. duo. Primũ: quia officiales plura mala ſcitũt & committunt quàm alij: vt in authẽ. vt iudic. ſine quoquo ſuffr. §. j. & in auth. de exhib. & intro. re. §. j. & ſic ad proximũ dictũ, vel ad prin. §. referas. vt j. dices. quod nõ placet. Itẽ qđ propter cõſuetudinẽ delinquẽdi plus vel facilius eſt qs puniendus: vt ff. de pœnis. & aut facta. §. quãtitas. & de epiſc. audit. l. iij. in fi. Acc.

Officiales maiora mala quàm alij committunt.

d Quibus. ſcilicet fraudibus.

e Prædicti. ſ. Cæſariani. & aliàs prędicta.

f Temerare. corrũpere. præſide. vel temerare, i. corrũpere.

g Exceptionem. i. vt eos excipiam*.

h Iſtã expoſitionẽ i. cõprehẽdamus ſub hac l. ſic & ff. ſequuntur de in ius vo. l. ſed ſi hac. §. parentes. vnde ſcriptor dicitur exceptor: vt ff. loca. l. ſed addes. §. ff. Vel poteſt ſecũdo dici, quod ſi officialis ceciderit in hac quæſtione. ſ. quod velit aliqua bona, quæ debet defendere cõtra fiſcũ, quod nõ detur ei facultas defendẽdi. propter cõſuetudinem enim eſt excipiendus ab hæc conſtitutione. ad quod facit. C. de epiſco p. aud. l. iij. fina. & in auth. de eccle. tit §. interdicimus. coll. ix. quaſi omnia quæ habet, præſumantur fiſci. & ibi dicitur in præla. ſecuſeſt to. 2. ſed prima tutior.

Bartol. & Pla. hic.

g Imò dic quod ſic in officiali, vt non præſumatur quæſiſſe de bonis fiſci. Bartol.

h Qvi contractibus. hac l. eſt ius ſingulare. Accurſius.

i Sceleſtis. alias ſcelestis, & alias ſceleſtibus. i. in quibus cõmittitur ſcelus. & pone exemplũ: vt j. de his qui ex pub. ratio. l. j. ſecus ſi in auro: vt l. iij. in eo. ti. Itẽ pone per l. 3. e. l. ſi minori. nã ibi quæſitũ erat pignus.

k Interuerſorũ. alias peruerſorũ, alias interuerſorũ. & dic, i. eorũ, qui ſub prætextu credendi interuertũt, ſiue ſint exactores, ſiue tabularij, ſiue aurarij, ſiue alij officiales, qui ſuper pecunia publica contrahunt.

Appro. per Io. de Pla.

l Quadrupli. in quod ſolum tenentur, etiam ſi multi ſint tam accipientes, quàm dantes ſecundum Py. licet ſecus in futuro facto priuato: vt ff. e. l. aufertur. §. ſi. & facit. j. de excu. mu. l. placet. Sed contra. 3. l. prox. & ff. e. l. aufertur. §. j. Sol.

Iſtã ſol. ti ſunt tam accipientes, quàm dantes ſecundum Py. licet ſecus in futuro facto priuato: vt ff. e. l. aufertur. §. ſi. & facit. j. de excu. mu. l. placet. Sed contra. 3. l. prox. & ff. e. l. aufertur. §. j. Sol. ibi in quærendis. Accur.

quantum fuerat per fraudem ablatũ. Sanè in huiuſcemodi quæſtione ſi Cęſariani a nomẽ inciderit b, ad vſurpationem c conſtitutionis iſtius non debebit accedere: ſi quidem cõſuetudo fraudum, quibus d prędicti e omnia temerare f conſueuerunt, exceptionem g eorundem meruerit.

Qui in fraudem fiſci ſuper rebus fiſco incorporatis contrahit, punitur in quadruplum. Bar.

Impp. Valent. & Valens AA. ad Clearchum vicarium Afric. VIII.

Qvi contractibus h ſceleſtis i ac fiſco perniciosis interuerſorum k maculoſis ſe fraudibus implicuerint, quadrupli l redhibitione teneantur.

Forma & lex data & conſuetudo antiqua in electione officialium eſt ſeruanda. Bar.

Impp. Honor. & Theo. AA. patricio comiti rerum priuatarum. IX.

m Svper creandis. Hæc lex mittitur comiti rerum priuatarum. & dic ſuſceptoribus auri vel argẽti ſeu quarumcunq; ſpecierum deuoluendarum ad fiſcum: vt j. de ſuſcep. per totum, & maxime in l. fi.

n Rei dominicæ. Hic ſuberant comiti rerum pri. & eligẽbãt ſuſceptores prælentib. multis publicis perſonis: vt j. de ſuffr. l. exactores. & periculo ſui eligentis: vt hic, & j. de ſuſc. l. exactores.

Svper creandis m ſuſceptoribus periculo procuratorũ rei dominicæ, n diſpoſitionem tuæ ſublimitatis firmam eſſe præcipimus: ita vt omni ambitione ceſſante, quæ ſtatuta ſunt, quæq; antiqua conſuetudine commendantur in pabulis o vel ſumptu familiæ miniſtrando intemerata permaneant: ſuper Irenarcha p & optione q omni antiqua cõſuetudine r obſeruanda.

o In pabulis. aliàs inculpabilis. ſ. conſuetudẽ. ſec. ſi culpabilis. vt in auth. vt nulli iu. §. j. aliàs in parabolis. ſ. in verbis cõmendatiſſimis, & aſs in pabulis: & hæc verior. & dic familiæ, ſ. publicæ, quæ erat cũ † Alsuſceptoribus. Vel in hic dic familiæ deferẽ optionẽ ſpecies auri vl ar dictigẽtis, quæ ſacris lar militagitionib. ex more qui apredduntur: vt j. de antenauicularijs. l. iiij. tanen

p Irenarcha. qui eorum perſonali fungit munere: & de ſuo nihil erogare cogit: rectẽ & pabula & ſumptus de publico & adminiſtrãdi ſunt: vt ff. de mu. & ho. l. fin. §. Irenarchæ. & hũc eligũt decuriones iudicio præſidũ: vt j. de Irenarchis. l. j.

q Optione. vnum genus exactorũ publici debiti vocat optio: qđ colligit j. de apo. pu. l. quicunq;. & j. de erog. mil. an. l. opinatoribus. eo forte quia percipit quod optat. aliter dicitur electio militum: vt ar. ſ. eod. l. fi.

r Conſuetudine. in præſtando ſumptum, vel etiam in electione: & ſic not. pro conſuetudine: ad quod j. de paſcu. l. j.

s Eorum. Pone caſum tribus modis. Primo modo ſic decedens in reatu habet hæredem non fiſcum niſi viuens fuerit conuictus ſubaudi & cõdemnatus: vt ff. de accuſa. l. ex iudiciorum. in prin. hoc autem fallit, quãdo crimẽ eſt tale, vt ad hæredes trãſeat, nam vt maieſtatis, & ſimilia: vt ibidẽ no. Item fallit ſi erat ſententiam damnatus, & appellatio pendet. nam tunc diſſimulatur: erat ſententia bonorum tacita, vel expreſſa: vt retur C. ſi pen. ap. reus vel acc. mor. fue. l. finali & ff. ſi pẽdẽ. iter, pro appe. l. j. in princi. huic enim criminoſo ſolui poteſt: & bona ſua adminiſtrat: vt ff. eodem l. aufertur. §. ſi in reatu. & de ſol. l. reo. Secundo pone, quod mortuo criminoſo, ex crimine quo hæredes tenentur, fiſcus vult bona, ſed hæres negat crimẽ fuiſſe cõmiſſum à defuncto: non poteſt fiſcus habere, niſi primo conuincatur mortuũ fuiſſe criminoſum. vt hic, & ff. e. l. res. Tertio pone ſecũdum Py. & Ioan. quod conſciuerit ſibi mortem criminoſus: & ſecundum hoc quod dicit crimini ſubaudi & per hoc quod conſciuit ſibi mortem.

Iidem AA. Paladio præfect. præto. Orientis. X.

Eorum s patrimonia mortuorum, qui vitæ ſuæ tẽpore diuerſis conſcientiã ſuã dicuntur polluiſſe criminibus, fiſci rationibus nequaquã cõpetere, vel ab eo alienari cẽſemus, niſi poſt publicã accuſationẽ eos conſtiterit fuiſſe conuictos.

Nam

Nam & tunc non debent accipi bona, nisi propter crimen consciuit sibi mortē, non tædio vitæ: vt ff. eo. l. in fraudem. §. eius. & s̄. de bo. eor. l. j. in princi. & nisi crimē fuerit probatum post mortem: vt hic, & ff. eod. l. in fraudem. §. eius. & nisi in vita fuerit accusatus, vel postulatus, vel in crimine deprehensus: & crimē est tale, vnde viuens damnatus bona perdit: vt ff. de bo. eo. l. fi. & facit ad le. ff. e. ti. l. ei qui. sed hodie restringitur: vt in authen. vt nulli iud. §. fi. s̄. colla. ix.

DE CONVENIENDIS FISCI DEBITORIBUS.

a NOn iusta. tribus modis potest intelligi. Primò qualiqs administrabat negotiū publicū: ꝑ quo vos ꝑmisistis indemnitatē fideiubēdo. Primo ergo principalis q̄ fideiussor cōueniendus est: vt j. de decu. l. j. licet in aliis fideiussoribus sit secus iure isto: vt C. de fideius. l. iure nostro. sed hodie idē: vt in auth. de fideius. §. j. col. j. & secundū hoc nil facit finis mercati estis, & sub. etiam. Item dicas promissa indē. s. à nobis. Vel secundo dic, quod ipsi gerentes negotium publicū promiserunt indemnitatē, & cōtraxerunt reliqua: & vos, qui emistis ab eis conueniemini nunc hypothe. vt ff. de iure fis. l. moschis. & sic facit. j. de debi. ci. l. fi. Item facit ad vtrauq; positionem. ff. de admini. re. ad ci. perti. l. curatores. §. fi. Vel dic tertio: ꝙ qui gessit, indemnitatem promisit: & vos qui emistis: adhuc non soluistis pretium, & sic fiscus conuenit debitorem sui debitoris, suo debitore non cōdemnato: dummodo conuento prius & inuento non soluendo: vt ff. de iure fisci. l. iij. §. multa. & s̄. quando fisc. vel priua. l. non prius. secus in priuato, qui demum condemnato debitore: & tunc per officium executoris: sed hoc iure actionis: scilicet cōdictionis ex l. vel illa vtili quàm cōtra debitorem habet directam: vt s̄. quando fisc. vel pri l. ij. & iij. & facit. ff. man. l. si mandato meo. §. fin. & commo. l. vnde quæritur. in princip. & j. de suscep. l. ij. & ff. de fideius. l. si dubitetur. & s̄. depositi. l. siis. Accur.

b Priori. alias principali, alias priori. & no. qd̄ hac lege, habet fiscus secundū Roge. ius cōmune: imò certè speciale: & adde quod nota. ff. de iu. fi. l. iij. §. multa.

c Reliqua. trahere, id est, effici debitorem: vt supra de testa. manu. l. cum testamento. & de conditio. & demonstratio. l. cum seruus.

d Ab his. scilicet principalibus.

e FIsco. Argentum. hoc argentum solutum non peruenit ad fiscum: vel si peruenit, non liberatur solutione eius, quod debetur: vt & alias supra de nō nu. pe. auth. cōtra qui propriam. & hoc ideo, quia subscriptū nō fuit.

f Rationibus. scilicet publicis. soluisti enim exactori. Sed ob. qa si soluit, nō est ratio qd̄ teneatur: imò est quod nō teneatur. Sed dic, qa sic soluisti sine subscriptiōe: & sic eo modo quo nō debuit. Et not. quod cautio debet fieri de suscepto: vt j. de col. fun. pa. l. placuit. & in authē. de eccle. re. immo. ali. §. ementibus. & in authen. de colla. §. iubemus. cui debet subscribere vnus de tab. duobus: vt j. de susp. l. duos. & si sic fiat: statim soluens est securus: vt supra, de qua. præscri. l. ij. in fin. & de non nume. pecu. l. in cōtractibus. sed eo modo facta nō fuit hic. Accursius.

g Subnotauit. Id est, subscripsit: vt C. de probat. l. exemplo.

h Datur. fisco. & facit infra de num. lege secūda, sed argumen. contra. C. de coll. l. fi. & si tutor vel curat. l. iij.

TITVTVS II.

DE CONVENIENDIS FISCI DEBITORIBUS.

Fideiussor officialium non potest conueniri: nisi principali excusso: etiam si de bonis principalis aliqua bona emerit. Bartolus.

Imperat. Gordianus A. Saturnino & aliis. I.

NOn iniusta[a] ratione desideratis, repromissa fisco indemnitate, eos priori[b] loco conueniri, qui reliqua[c] contraxerunt mox ad vos perueniri, qui ab his[d] quædam mercati estis.

Cautio quæ non probat contra fiscum, sed contra officiales, facit vt officiales primo conueniantur. Bartol.

Imper. Valer. & Gallie. AA. & Valeria. Cæsar Erophilo. II.

FIsco quidem contra te manet actio, quāuis argentum[e], quod inferre debebas, rationibus[f] fuerit relatum: si cautionem, quæ tibi super eo exposita est, tabularius non subnotauit[g]. Aequum tamen est, vt priùs de bonis eius, qui exactor fuit, si soluendo est, & conueniendi eius facultas datur[h], indemnitati fisci satisfiat. tunc si seruari hic modus non possit, reposcatur à te.

Si diuisa est administratio à iudice vel ab eius officialibus primò conuenitur gerens fideiussores et nominatores ipsius, quàm perueniatur ad collegam. Bartol.

Impp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Ianuario & aliis. III.

QVoniam Augerio ac filio eius ad exigenda reliqua[i] consortes vos, atque socios[k] esse dicitis, eisque[l] † cæterorum duntaxat nominum[m] exactionem mandatam[n], nec inter eum[o] & cæteros[p], qui exactores fuerant nominati, cōfusæ exactionis mutuū[q] periculum constitutum, sed separato muneris[r]

† Alias, certorum.

i QVoniam. Reliqua. tributorum vel aliorum debitorum fisci: quæ dicuntur reliqua, etiam si nihil sit solutum: vt ff. de verbo. signi. l. potest. & l. cæterorum.

k Socios. alias conscios, alias sociatos: quia cum eis vel post eos ad idem officium electi estis.

l Eisque. scilicet, Augerio & filio.

m Nominum. Obuenientium pro reliquis prædictis. Accursius.

n Mandatam. à nominatore: per quod videtur vos prohibuisse. & illos solos exigere voluisse: vt ff. de procu. l. itaque. & C. de procu. l. maritus. & sic administrationem diuisisse: vt subiicit. si autem dicas ipsos exactores inter se diuisisse. planum est. Accur.

o Eum. Augerium. Accur.

p Cæteros. scilicet, vos & alios si qui sunt.

q Mutuum. id est, commune. scilicet, indistincte: sed cum distin. l. quæ sequitur. bene est periculum cuiusque insolidum: vt subiicit, & ff. ad muni. l. Imperator.

r Muneris. Id est, officij exactoris: quod est munus personale: vt ff. de muneribus, & honoribus. l. fina. §. qui annonam.

obsequio,discretam [a] solicitudinis rationē fuisse adseueratis:à iure nō discrepat,vt prius ex bonis exactorum [b],qui principali loco ad exactionem fuerant destinati,indēnitati fiscali satisfiat:postque eos,si solidum debitum exolutum non sit,nominatores [c] conueniri. Rationalis [d] igitur noster iuris ordinem sequetur, excusisque exactorum facultatibus,necnon etiam nominatorum,(si fiscus in vniuersi debiti quantitate securitatē indemnitatis cōsecutus nō fuerit) etiam vos [e] ad restituenda fiscalia debita adstringet.

Debitores fisci exiguntur summatim,nec possunt impetrare,vt eodem modo debitores sui exigantur: sed eorum exactio in ordinario iudicio repetenti reseruatur.

Imppp. Valent. Valens & Grat. AAA. ad Archelaū co. Orientis. IIII.

HI,qui fisco nostræ mansuetudinis obnoxij sunt, omissa frustratione [f] teneantur [g]: vt quod suis nominibus [h] debent,de suis facultatibus cogantur exoluere: seruatis,cùm cōpleuerint, allegationibus propriis,si quas aduersus quoscunq; ex suis contractibus debitores competere sibi ex iure crediderint:ita vt aduersus eos, quos sibi obnoxios adseuerant: legibus [i] & iudiciis experiūdum esse cognoscant.

Scriptura propria non facit fidem pro scribente,vel eius hærede,etiam si fiscus sibi successerit.Bartol.

Idem AAA. Fortunatiano comiti rerum priuata. V.

INter chartulas confiscati [k] breuis [l] quidam adseueratur inuentus,qui nomina continebat debitorum,seu contractuum: cùm tamen neq; testibus credita pecunia probetur, neque cautionibus [m] ea, quæ breui inserta sunt,ostendantur: iniquū esse perspeximus,vt sub propria annotationis manu vnusquisque † sibi faciat debitorē [n]. Occasionis igitur huiusmodi calumniā præsenti volumus iusione cohiberi:vt breui vanitate [o] reiecta, nullus ad redhibitionem [p] de iis,quorum nomina consti.ex causa delicti vel alia quacunque.vel,id est,homi nis.& dicitur aliquis confiscari,quando eius bona confiscantur.

Ordo cōueniendi fisci debitores.

a Discretam.Id est,separatam.si ergo separata non esset,omnes exactores ante nominatorem conuenirentur:vt infra quo quis ordine,lege secunda. in princip. Accursius.

b Exactorum. prædictorum nominum specialiter commissorum.

c Nominatores. qui sint & qualiter nominētur habes ĵ.de suisce.l exactores. Accur.

d Rationalis. Id est,procurator Cęsaris:vt ĵ.de modo mu.l.ij.

e Etiā vos. licet seperatim gesseris. sed hoc ita si tępore depositi officij collegæ fuerint nō soluendo:alias ex persona eorū conueniri nō debetis: vt ff.ad mu.l.imperatores.& ĵ.de pe. no.l.j sic ergo primo gerens,secūdo nominator,tertio collega conueniē. Sedvidetur primo debere conueniri collegam:vt C.de ma. cō.l.aduersus. Sol. ibi oēs gesserūt:hic verò nō omnes inquantū est in illis nominib⁹. Itē si dicas diuisionem factā à iudice seu notatore, ad qd teneť alter? Respon.ad nihil. Vel dic factam esse à seipsis,vel si à notatore dicas eū cōueniri eis casib⁹,quibus & tutor nō gerēs si est diuisa à iudice.ſ.si debuit suspectū facere:vt ff. de admi.re.ad ciuperti.l.fi §.antepenul.& ff.de admi. tut.l.Lucius.§.antepe.& pe.Et adde hic distinctionem: quia aut omnes gesserunt:& simul fuit iniunctum,aut diuisim diuisione facta à se,aut à iudice:aut tantum vnus gesit. Primo casu omnes collatores & etiam fideiussores eorum ante nominatorem conueniantur:vt ĵ.quo quis ord.con.l.ij.in prin.Idem in tutoribus:vt C.de ma.conue.l.aduersus.si diuisim à iudice: tunc obtinet quod hic dicitur,& ĵ.quo quis ordi.l ij. §.j.ſ.in casibus,in quibus & tutor,vt modo not.si autem ipsi diuiserunt:tunc primo nominator quam non gerens:vt ff.ad mu.l.imperator.& de admi.re.ad ciuperti.l.curatores.in prin.& aliud in tutoribus:vt C. de diui.tu.l.ij in fi.si autem vnus tantum,cum tamen omnibus sit iniunctū:tūc idē quod in superiori casu: vt ff.ad muni.l.quid ergo.& est ratio,quare prius nominator in prædictis casibus conuenitur:quia ratione fidei,sed collega negligētię nomine conuenitur:vt d.l.imperator.in fi.& facit.ĵ.de fa.l.iure,puisum.& de

f HI,qui. Frustratione. frustrabantur dicentes se nō habere adhuc pretium rei fiscalis ab emptore,cum hic esset administrator fisci,& illicite vendidisset,nā nō liberatur etiam ce dendo:vt arg.ff.de pig.ac.l.pe.idem si ex quacunque alia causa prætendat se nō cōueniri debere,nisi suū conueniat debitorē,vel quod dicebat fisco vt cōueniret debitorē sui debitoris: quod non licet:vt hic,& ſ.si cer.peta. l.non aduersus. & ſ.quādo fil.vel priv.l.non prius.nisi in casibus:vt ff.de iu.fil.l.iij.§. multa.

g Teneantur.Et soluant.

h Nominibus.Id est,creditorib⁹ scilicet fisco:vel dic, i. obligationibus, quibus teneť fisco.

i Legibus. Not. iure & non vi debitorē conuenien dū:vt ff.quod met. cau.l.exsat.& ſ.de actio.& ob.l.negātes.et de iudę.l.nullus.& de pign.l.iij. & ſ.vnde vi.l.si qs in tantā.& ff.ad le. Iul.de vi pri.l.creditores.& sivē.no. mu.l j §.j.& de re. iu l.nō est singulis. in prin.& in auth. vt ij, qui obli.§.j. Sed arg.contra.ff. de fur.l.qui vas.in principio. sed ibi authoritate iudicis.& no.quod ex hac.l. fiscus habet ius commune.

k INter chartulas.Confisca

l Breuis.id est,schedula vel quaternus.

m Cautionibus.scilicet publicis.

n Debitorem.vt supra,de probationi.l.exemplo. & l.rationes.

o Vanitate.alias vanitate:alias veritate:quia aliqui dicebant valere.& alij non,sed econtra si dicat solutam,secus est: vt in authentica,de restitutionibus.§.& licet.vel illum bonorum dominum quandoque debuisse:secus similiter si scripsit sua manu si modo adest causa: vt ff.de probationibus.l.cum de indebito.§. finali.alias semiplene probat: vt supra,de probationibus.l.instrumenta. Accursius Florentinus.

p Ad redhibitionem.id est,solutionem.Accursius.

Simila

a Similibus.scilicet priuatis.ad quod.ff.titu.j.l.iustas
b Causis.scilicet publicis.
c DE FIDE INSTRVMENTO.&c.

Alias instrumenti & iure hastæ fisc. &c.nam & de instrumento facto vel commisso in contractu fiscali dicit:vt j.l.j.& iij. alias deest instrumẽti.& dic de fide & iure hastæ,&c.i. venditionis, quæ fit cũ subhastatione à fisco: quæ venditio facile cõuelli non debet: vt ff.de remiss.pig.l.si hypothecas. & quod de alienatiõibus subiicit,dic vt j.eod.l. si tempora.

d Vod in libellum. Conuenitur fisco in cõtum,cuius etiam res capta ex causa iudicati vẽdita fuerat minus solenniter per fiscum,supplicat pro recuperanda.Accur.

e Desiderium.desideras enim rem tuã recuperare.Sed contra quam agis, & qua actione? Dic vt no.ff.de iur. fisc. l.si minori.

f Procuratore.fisci:scilicet qui ius habet vẽdẽdi:vt. j. eodẽ.l.quicunq;.at procurator Cæsaris nõ vẽdit rẽ Cæsaris sine speciali mãdato:vt.ff.de of fi.procur. Cæsa.l.j.

g Facultas.vt quia habet mandatum à principe vel etiam à procuratore fisci:vt arg. ff. man.l. si procuratorem.§.j.& ad hoc.ff.si pro pu.pẽ.l.ij. ab his enim facta venditio valet:si modo pretiũ sit solutũ: nec valet promissio dupli:vt.ff.de iu.fis.l.si procurator. Accur.

h Habitis hastis. alias habitis istis,scilicet personis supradictis. alias habitis hastis. ad quod. j. l. proxi. alias habitis actis seu gestis.& tunc dic.i.non conuento debitore,& apud iudicem interpellatione celebrata:vt.ff.si propter pu.pen.l.fi. non autem dicas scripturam necessariam:vt.ff.l.iij.Accur.

i Omni ordine. ordo in rebus fiscalibus vendẽdis hic erat vt debitũ subsit:& sit cessatum,cum de hoc sit facta interpellatio coram præside:vt. ff. si propter publi.pen.l.ij.& iij.Itẽ quod fiat subhastatio:vt.j.l.fi. & xx.diebus publice sit venalis, & plus offerẽti detur: vt.ff.de sacrosan.eccle.authen.hocius porrectum. Itẽ quod iusto pretio detur:vt.j.l.ij. & ff. de iure fisci.l. si minori.& ff.de iure fis l.iij.§.diui. Itẽ procurator fisci debet adesse,vt hic,quibus peractis valet venditio, & non reuocatur:vt.j.eo.l.si tempora.& ff.de remis.pi.l. si hypothecas.& ff.de cõ.rerũ ali.l.ij.sed si aliqd deest, non valet:vt hic,& j. proxi. & arg.ff. de transac.l. cũ hi.§.si prætor.& j. de prædiis cu.sine decre.nõ alie.l.j. & ff.si ven.pig.ag.leg.j.ij.iij. & iiij. & de rescin. ven.l.

scripta sunt, vrgeatur. quod & in aliis similibus a causis b obseruandum esse censemus. D. prid. non. Iul. Hierapol. Gratiano A. iiij. & Merobaudæ Conss.

TITVLVS III.

DE FIDE INstrumentorum c, & iure hastæ fiscalis, & de addictionibus †.

Si probatur, quod in venditione rei debitoris fisci debita solennitas non seruetur: restituitur res cùm fructibus perceptis & percipiendis. Bart.

Imp. Alexander A. Curtiæ. I.

Q Vod in libellum d contulisti, procuratori meo, ad cuius officium desiderium e tuum pertinet, allega. cui si probaueris, non authore procuratore f, vel eo, cui vendendi fuit facultas g, neque habitis hastis h, neque omni ordine i peracto, vẽditas res esse, & id, quod ex causa iudicati debes k, exolueris: rescissa venditione mala fide l facta, easdem res recipies m cum fructibus, quos ad emptorem mala fide peruenisse, vel peruenire debere n constiterit.

† De addictionib. vide Bud. ff. de in diẽ addictiõe ad titulũ, nisi malis legere auctionibus! de quibus pulchre Pyrrhus hic.

Si in vendutione debita solennitas non fuit obseruata: res vendita retrahitur. Barto.

Imp. Gordianus A. Heracleoni. II.

D Vplex ratio desiderium o tuum iuuat: & quòd prætermissa hastarum p solennitate, possessiones tuas ex officio distractas suggeris q & quòd pretij vilitate r ob exiguum debitum gratiosam emptionem in fraudem tuam vtilitatemq; s rationũ mearum aduersariũ cõmentũ fuisse dicis. quapropter illicita ista redargue t, tã in-

si quos.& si aduer.fi.l.edicto. Sed intra quantum tempus vendet fiscus? Respon. vt in priuato:vt no.ff. de iure fisc.l.iij. Item & op. quomodo probat actor negatiuam cõtra regulam.ff.de proba.l.actor. Item quomodo probat solẽnitatem deesse? Imo contra debet probari eã affuisse: vt ff.de pu.l.quæcũq;. §.j.& fi.So.ad vtrã que:hęc probat eo ipso quod nõ probatur cõtra: vt ar. j.qui milit. nõ pos. l.super seruis. vel hic erat scriptura quę dicebat hoc interuenisse: cui erat standum,nisi cõtra probetur:vt.C. de proba.l. cum precibus.& probatur se cũdũ hoc per obliquum negatiua: vt & alias.ff.de cõtra hen.ftip.l. optimã. Alij dicunt hæc omnia præsumi solẽniter acta:vt inst. de fideiuſ.§.fin.sed in l.quæcũq;. dicũt idẽ. & sic ibi probari eo ipso quod non probatur contra. qđ non placet: vt ibi notaui. & facit.ff.de probatio. l.ab ea parte. Acc.

k Debes.propter quod debitum facta fuerat vẽditio.

l Mala fide. quod est eo ipso, quod non est seruatus ordo.Accursius.

m Recipies. Sed qua actione aget? Respõ. vt.ff.de iur. fisc.l.si minori.Accursius.

n Debere.tenetur ergo de percipiendis,licet habeat ti.& sic est cõtra.ff.de rei vend.l.fundum.Sol. hic de percipiendis,qui adhuc erant in fundo:qui pars fundi sunt: & sic non vt fructus:vt.ff. de rei ven.l.fructus pendentes. Vel secundum alios. P. & Ir. peruenerunt iniuste:vt à lupanaribus:vel peruenire debuerunt, vt honesti.qui tamen peruenerunt:secus si non peruenerũt:licet debitor percepisset,si ei possidere licuisset.& secũdum hoc peruenire debere. i. debite peruenerũt. Vel verius hic speciale,vt & alias notaui in prædicta l.si fundum.& facit.ff.de rei vendica.lege, fructus. Itẽ in libro Azo.vel M.deest peruenire debere.

o Dvplex. Desiderium desiderat recuperare rem suam à fisco venditam ob debitum.

p Hastarum.quæ solennitas non fuit omittenda: vt j.l.fi.& supra si aduersus fi.l.edicto. & de exceptio.rei iud.l.ordo.

q Suggeris.id est,dicis.

r Vilitate,quod non fuit faciendum:sed iusto pretio: vt.ff.de iure fisc.l.iij.§.diui.& ff.de rescindend.ven.l.si quos.& ff.de iure fisci.l.iiij.& j. de prædiis cu.l.j. Ac.

s Vtilitatemque.repete in:vel si habes in,dic in,pro contra,sic supra de hære.l.iij. Vel forte est vna pars, inutilitas.

t Redargue.id est,arguẽdo eã cõuince:vt.ff.de verb.

ſign.l.indicaſſe.ſ.agendo contra fiſcum.quod dic ꝛ.de iu.fiſ.l.ſi minori.& habet fiſcus hac.l.ius commune.

a Indemnitati.ſoluendo fiſco quod debes.

b Securitati.i.indemnitati. Accur.

c ET ſi inſtrumenta. Hæc lex reſpicit primã partem titul.& eſt ius cõmune & facit ꝛ.de pact.l.pactum.& de tranſac.l.cum te.& de rei vend.l.cum ſuper.& l.iudicia. Acc.

d Probatiõibus. ſcilicet idoneis.

e Nomine. vel ipſa emente, vel alio pro ea. Accur.

f Translatũ.quod ſuo nomine ſit empta: & ei poſſeſsio tradita ſufficiat qcũcp ſoluerit ptiñ dummodo ſit ſolutum:vt hic,& C.de probat.l.cum res.ſi qs al. vel ſibi.l.j.& leg.multũ.& l.q aliena pecunia.

g Matris.cui[a] bona ex delicto fiſco obuenerãt. ſecure ergo emit qã fiſco emit,dummodo ſolẽniter:vt ꝛ.l.j.& j. ne fiſ.rẽ quam ven. euinc.l.j.& ij.& ꝛ.de com.re.alie.l.ij. Accur.

h SItẽpora. Vel haſtis. Alias haſtis:alias auctionibus,alias vtrũcp. & dic,quod quãdo fiebat ſubhaſtatio, dicebatur per præconẽ, qđ qui plus dederit vſcp ad mẽſem,ille habebit.licet ergo intra menſem alicui libere venderetur,tamen admittebatur addictio intra dictũ tẽpus. ſi autẽ cũ eo tẽpore eſſet dictum, vt poſsit dari alij plus offerenti intra mẽſem, eſſet pactum in diem addictionis: & valeret etiã inter priuatos: vt. ff. de in diem addic.l.j.quod in prædicto caſu nõ eſt:vt ꝛ.de ven.re.ciui.l.j. vel dic tempus ſtatutũ à lege,quod nõ habemus,niſi in eccleſia.xx.dierum:vt in auth.hoc ius porrectum.& forte tale eſt hic.vnde not. quod in fiſcalibus alienationibus tam ſuarum rerum quã obligatarum, locũ habet quod hic dicitur: vt.ff. ad muni.l.Lucius.ſ.fi.Item in locationibus fiſcalibus & patrimonialibus temporalibus,non tamen perpetuis locum habet:vt.ꝛ.de loc. præ.ciui.l. fi. ad res autẽ ciuitatũ locũ nõ habet, niſi ciuitas habeat propriam legẽ ſuper hoc:vt.ꝛ.de admi. rerũ pub.l.j.& ij. Accur.

i Profitearis. Tu qui vis emere. & nota.quod tantũ ſemel eſt facienda adiectio:vt.ꝛ. de loc. prædio. ciui.l. ij. Vel dic tu debitor,qui ceſſaueras: vt infra de locatio.prædio. ciuil.l. congruit. & ff.de in diem addict.l. licet. Accurſius.

demnitati[a] fiſci conſulturus,quàm tuæ ſecuritati[b] operam daturus.

Emptio à fiſco facta, & alia quæ requiruntur ad acquiſitionem dominij,poſſunt probari ſine ſcriptura.Bart.

Idem A.Criſpo. III.

ET ſi inſtrumenta[c] emptionis non extẽt, quibuſcunque tamẽ probationibus[d] vxor tua oſtenderit, ad ſe eam domum pertinere, quam à fiſco eius nomine[e] dicis comparatam, pretium cp ab ea exolutũ, & in eam dominium translatum[f]: fruſtra fiſcum ex perſona matris[g] eius referre queſtionem procurator meus non ſinet.

Intra tempus in ſubhaſtatione ſtatutum,quilibet veniens admittitur: licet res iam alteri fuerit vendita.Bart.

Imp.Dioclet.& Maximian.AA.& CC. Marcellinæ. IIII.

SI tempora, quæ in fiſcalibus auctionibus vel haſtis[h] ſtatuta ſunt, patiũtur:cũ etiã augmentum te facturam eſſe profitearis[i],adi rationalem noſtrũ,& iuſtam † vbe-

† alias, vt iuxta ius vberioris &c.

k Admittat.& tibi dominium applicet:vt ꝛ.de vẽd. rerum ciui.l.j. hoc autem verũ eſt:niſi idem qui prius emerat,licitando obtinuerat,quo caſu fructus medio tempore perceptos perinde ac ſi alius licitando obtinuiſſet,fiſco reſtituet:niſi & prima venditio & ſecũda addictio ſit facta ante pceptionẽ fructuũ:& niſi per colonum fuerãt percept.nã primo caſu emptor,ſecũdo colonus pereipiet, & dabit mercedẽ emptori: vt ff.de iure fiſ.l.fin. Acc.

l QVæcunqp. ſ.bona vel corpora:& ſunt licitanda,id eſt,vendẽda,vel ad vẽdendã ponẽda ſub qua dã licitatione.nam plus offerenti dari debent:vt ꝛ.de ſac. ſanc.eccl.auth.hoc ius porrectum.

m Prodigorum.i. cibariorũ. nã prodigum prodigi,& in plurali ꝓdiga ꝓdigorũ. i. cibus cibi:& ſic cibariorũ ſecũdum. P. quæ intra ꝓximos dies prodigũtur. i. cõſumuntur: vt ff. de offi.prę.l.plebiſcito.adminiſtrauerat ergo & male annonaria cibaria hic adminiſtrator. Vel dic prodigorũ,quib. eſt interdictũ bonis:vt inſtit. qui non eſt permiſ. fac.teſt.ſ.itẽ prodigus. & reliqua appellat cibaria ipſorũ, quæ plerũcp à fiſco præſtãtur: vt ꝛ.de fac.ſan.eccl.l. priuilegia.& de cõpẽſat.l.iij.quæ male adminiſtrauit iſte,qui patitur venditionem bonorum ſuorum.

n Perpetuo.facit.ꝛ.de capti.& diſtrahen.pig.tributo. cau.l.vnica.& de cenſi.l.fina.Sed contra.ff.de iur.fiſ.l. prædiis.Sol.ibi pro tributis:hic pro mala adminiſtratione vel alio debito ex contractu vel maleficio.

o Addixerit.id eſt vendiderit. ſic ponitur.ff.de iur. fiſc.l.ſi.in principio,& de re iudica.l.à diuo.ſ.ſi poſt. ſed & præter hanc ſolennitatem aliæ debent interuenire:vt not.ꝛ.l.j.

p Obtemperet.vt ꝛ.de preci.imper.of.l.reſcripta.& ſi contra ius vel vtili.pu.l.fina.

q Aetatem.etiam minorem. ſic ergo minor non iuuatur iure etiam ſpeciali: quando fiſcus vendidit rem eius pro debitis, ſecus ſi credens fiſcus ſuam: vt & ſupra ſi aduerſus fiſcum. lege finali.hoc tamen verum eſt,ſi interuenit tutor vel curator: vt ſupra ſi propter publicas penſita.l.ſi. Sed contra infra de fun. pa.l. ſecunda.Solu.vt ibi.

Si qui

a Siqui proscribente. i. ob debitū fiscale capiente & describēte. Vel dic, id est, publice venale proponente: vt ff. de distract. pig l. creditor.

b Debitorum. qui cessauerant in solutione. & ideo eorum bona vendebātur. & sic est masculini generis.

c Decursis hastis. i. diebus quibus publice stetit venalis: vt in auth. hoc ius porrectum. Vel dic hastis decursis, id est, factis subhastationibus. Accursius.

d Conuentionis. nisi ad pretium, vt dixi, & est sic ff. l. proxi. & j. de fun. reipublic. l. ij. & in agro deserto. idem est, qui noui possessori assignatur: vt j. de cēns. l. fi. ied cōtra. ff. de iure fisci. l. prædiis. Solu. hæc illam corrigit. vel hic alia prædia: ibi vt tributaria venduntur. Item cōtra ff. de pu. l. imperatores. sed ibi priuatē priuato. & facit ff. si aduersus fisc. l. fi.

DE VENDITIONE rerum fiscalium &c.

e Orma est. i. cōstitutio iuris. sic ff. de off. pf. præ. oriētis. l. formam. & ff. de pact. l. rescriptum.

f Vel. pro saltem, vel pro etiam.

g Vt vniuersa. alias vt vni. alias de est vt. & dic, id est, tota.

h Meis. f. fisco. sic ff. credi. eui. pi. non de. l. j.

i Distrahantur. id est, distrahi possint. & est speciale in fisco. secus in alio qui non nisi partem suā vendere potest: vt hic, & ff. de comm. re. ali. l. ij. Sed quid si nullam partem habet fiscus, & vendit? Respon. aut credit suam: & statim emptor est securus: vt ff. de qua. præ. l. fi. aut scit alienam, & non præiudicat domino. nam si ideo præiudicat, quia partē habet: vt hic: ergo vbi nō habet, non præiudicat. Item secundum M. locum habet hæc lex, quando non potest commode diuidi. sed certe indistincte dicit hic: ergo sic est intelligendū: vt arg. ff. de pubi. l. de pretio. & adde distinctionē: vt no. ff. de fam. ercis. l. seg. si familiæ.

k Redigatur. scilicet, cum totum fisco est soluendum: sed pars redigitur in fiscū, vt irreuocabiliter habeat, & aliam reddat socio suo, hoc enim innuit verbū restituatur, & verbum redigatur, & natura contractus.

Iidem AAA. ad Felicem. VI.

SI qui proscribente [a] ac distrahente fisco, debitorum [b] fiscalium emerint facultates, pro earum rerum tantùm pretio obnoxij sint, quas eos patuerit decursis hastis [c] & proscriptione habita comparasse. Nam ita eos munimus, vt nullius, conuentionis [d] reliquorum fiscalium nomine patiamur extrinsecus subire iacturam.

TITVLVS LIII.

DE VENDITIONE RERVM FISCALIVM cum priuatis communium.

Ratione partis fiscus potest vēdere totum. Bart.

Imperat. Alexander A. Eupleo. I.

FOrma est [e], quoties ad fiscū vel [f] minima portio rei pertinet vt vniuersa [g] à procuratoribus meis [h] distrahantur [i]: sed pretiū partis tantùm in fiscum redigatur [k], reliquum dominis partium restituatur. emptorē igitur præsic ergo in subsidium, cum non possit retrahere rem habebit ratam: & actione negotiorum gestorum contra fiscum aget ad pretium: vt supra de rebus alien. non alienan. l. j.

l De quibus scilicet prædiis. Accur.

diorum, de quibus [l] libellū dedisti, apud suum iudicem [m] conueni, vsurū defensionibus, si quæ sibi competunt [n].

Pars epistolæ.

TITVLVS V.

NE FISCVS REM QVAM vendidit euincat.

Res fisci solenniter vendita nō euincitur, licet non pertinuerit ad stationem venditoris: & officiales inuicem experiuntur etiam durante officio. Baldus.

Imp. Alexander A. ad Hermian. I.

RAuisimū verecundia mea duxit, vt cuius rei pretiū, cum bona fide [o] esset addicta [p], semel fiscus acceperit [q], eius controuersiam referat [r]. Non solùm ergo emptorem ab eadem statione [s], sed ne ab alia quidem quæstionem pati debere æquum est: cùm etiam in his venditionibus, emptore non inquietato, officia [t] inter se possint experiri.

Impp. Honor. & Theodos. AA. Palladio præfec. præt. II.

m Suum iudicem. quia actor seqnit forum rei: vt & supra vbi in rem act. l. prima.

n Cōpetunt. quæ vere competunt: vt & supra de commun. rerū ali. leg. secunda. & ff. in princ. huius legis.

NE FISCVS rem quam vendidit, euincat.

o Rauisimū. Bona fide. scilicet emptoris & venditoris. ratione ergo malæ fidei ipsemet fiscus refert controuersiā. M. sunt & alia necessaria: vt notatur ff. de fide instrumentorum, & iure hastæ fiscalis. l. j.

p Addicta. i. vendita. sic ff. de iure fisci. l. fi.

q Acceperit. non ergo fides de pretio potest haberi: vt ff. de iur. fisc. l. fi. procurator.

r Referat. hoc siue vt propriā, siue vt obligatam vendiderit: vt infra, de fund. rei pri. l. j. & ff. cred. eui. pi. non hab. l. j. & de distr. pign. l. fi hypothecas. & ff. de distract. pig. l. fi is. & de except. rei vend. l. j. & ff. tit. ij. l. & si instrumēta. & de rescin. vendi. l. iij. & de euict. l. siue possessio. & j. l. proxim. quæ omnes sunt. quod nemo veniat cōtra factum suum. vel eius cui successit ad quod etiam & ff. de adop. l. post mortem. & ff. de rei vendi. l. cum à matre. & ff. decret. ab ord. faci. l. penul.

Facto proprio quis contrauenire non debet.

s Statione. i. nomine eiusdem stationis. habet enim fiscus plures stationes: & si vendat rem vnius quasi sit alterius, non potest alterius nomine reuocare. ad qđ ff. de solu. l. ij. Sed ar. contra ff. de compen. l. j. Sed ibi est ratio propter confusionem vitandā. & est hic arg. qđ si abbas vendat rem vnius cōuentus sibi subditi. quasi sit alterius, quod non potest reuocari.

t Officia. earundem stationum, vel diuersarum. & dic negotiorum gestorū in subsidium actionis: vt ff. de re alie. non alie. l. j.

Retrac

a REtractare.hic potes dicere ea, quæ superiori lege dicta sunt:

DE IIS, QVI EX PVBLIcis rationibus &c.

b SIquis. Tabulariis.qui cũ susceptoribus erãt: vt ĵ. de fusce. l.duos.

c Arcariis.q præerant arcis,in quibus pecunia publica reponebatur:de quibus habes. ĵ. de suscep.l.fi.&ĵ.de iis quæ ex pu. co. l.ij.

d Officiis. s. aliis.

e Sumpserit. non enim debet alicui personæ publicæ vel priuatæ mutuari, sed ad vsum de putatũ seruari, & iussu superioris ibi dari:vt ĵ.de iis, qui ex pub. col. allata sunt.l.j.ij &iij.

f Autoritate.condictione ergo ex l. vel actiõe in factũ. ad quod s. de iur. fis.l. qui in contractibus.

g Teneatur.scilicet simul cum fraudis participe vno pluribus ve: vt ff. de iure fisci.l.auferatur.§.fi.& not.s. de iur.fis.l. defensiõis. Itẽ cõtra ĵ.l.proxi. Solu.vt ibi. & no. quod in quadruplo continetur res: vt ĵ.tit.j.leg.j.

h SCiant. Accipiendi.s. auri,quod subiicit.

i Sacris.id est,fiscris largitionibus deputatum.

k Facultatem. vt & ĵ. de iis, quæ ex pu.coll.l.j.ij. & iij.

l Commodis.scilicet acceptoris.

m Occultè. quod præsumitur eo ipso qđ sine autoritate principis,vt subiicit: vel comitis sacrarũlargitionũ:vt ĵ.de auri.pub.persecutoribus.l. vnica.

n Cautionis.s.sine fide eius.vt C.de ver.sig.l sancimus.

o Fide.cum fideiussore,vel cautione in scriptis: spondere sine scriptis.

p Omnibus.imo in quadruplum:vt s.l. prox. contra.So.ibi in alia pecunia,hic in auro.ar.in auth.de fideiuss.§.qđ aũt.vel hic mutuat, vt publica dicẽs habere mandatũ,vt hic. quod non licet, vt dixi sine autoritate principis vel comitis:ibi vt priuatam. & sic hic furtum seu peculatum & falsum: ibi furtum seu peculatum tantum. Vel ibi ciuiliter,hic criminaliter. Item contra.ĵ.de frumen. vrbis Constãtino.l.ij. Sol.vt ibi. Accursius.

q Commodauerit.i.mutuauerit.& sic improprie.

POENIS FIscalibus creditoris præferri.

Persecutio pœnæ præfertur, quando pœna additur per nomina multiplicatiua. in dubio inest simplum. Bal.

Imppp. Valen. Valens & Grat. AAA. ad Probum præf. præt. I.

SIquis ab actoribus, tabulariis [b], arcariis [c], officiisq́ [d] rationum fœnebrem pecuniam sumpserit [e]: detectus in eodem, ad quadrupli pœnam ex hac authoritate [f] teneatur [g].

Qui aurum fiscale mutuò sumpsit sine principis licentia, & qui dederit: pœna hic inserta tenetur. Bart.

Imppp. Grat. Valens & Theo. AAA. Palladio pref. præto. II.

SCiant omnes, accipiendi [h] mutuo ex largitionibus sacri [i] auri, non patere cuiquam facultatẽ [k]. Quòd si quis aurum ex nostro ærario, priuatis cõmodis [l] profuturum, occultè [m], aut cautionis [n] aut spõsionis fide [o] vt debitor redditurus sine nostra authoritate acceperit: ablatis bonis omnibus. [p], perpetuæ deportationis subdetur exilio. Is etiã, qui ex memoratis thesauris sub specie publici creditoris aurum cuiquã cõmodauerit [q], aut dederit,capitali sentẽtiæ subiugetur.

TITVLVS VII.

POENIS FIscalibus creditores præferri.

Persecutio pœnæ præfertur, quando pœna additur per nomina multiplicatiua. in dubio inest simplum. Bal.

Imp. Antoninus A. Marcello. I.

REm suam [r] persequentibus pœnæ exactio post ponitur. Sicut itaque in sortis quantitate,fisci persecutio potior est:ita in triplo,quod pœnæ nomine adiectum est, propria forma [s] obseruanda est.

TITVLVS VIII.

DE FISCALIbus vsuris.

Ex mora pœnæ non accedunt vsuræ. Bar.

Imp. Antoninus A. Antigono. I.

EIus [t] summæ, quam tibi pœnæ nomine inflictam probaturus es, vsuræ nõ exigẽtur.nec enim mulctã [v] videbatur vsura deberi quasi quædam mulcta,quæ pœnæ accederet:quod remouet: quia nõ irrogauit eam vltra pœnã. certe nec potuisset irrogare eã,si voluisset:vt s. de modo mul.l.ij. certi enĩ sunt iudices,qui possunt mulctare: sed pœnas ordinarias oẽs possunt imponere etiã delegati; vt ff. de iud.l.ij. §.his

r REm suã. Pone casum per l.s.tit.j.l. ĵ. & de iur.fis.l.qui in contractibus.& facit.ff.sol.ma.l.si marito. & ff.de iur.fis. l.in summa.&l. qđ placuit. & l. Statius Florus.§. fi. & l.deferre.§. fin.& l. Titius.& arg.s. de iu.de li.fi.§.si vero.

s Propria forma. vt postponatur: vt in princ.huius l. in pretio autem redacto ex venditione pignorũ præponũtur priores:vt ff.de iur.fisc.l.res.§.j. & hoc si personaliter agat: sed in hypothecaria prior in tẽpore præfertur: vt ff.qui po.in pig. l.si pignus. quæ hy potheca etiã in delictis est secũdũ Azo. vt s.de pri.fi.l.j.

DE FISCAlibus vsuris.

t EIus. Pone exemplũ in pœna cõuentionali promissa fisco. pro quo infra placitum &c cuius nõ debetur vsura. Vel pone in pœna legali dupli.vt s. de iure fi.l.i.defensionis. vel quadrupli:vt s. de iis,qui ex publi. ra.l.j.&dic placitũ est.i.placuit procuratori. & sic not. pœnæ non accedit vsura:vt hic, & ff. de magi.conue.l.fi. sed sorti fisco debi

Vsura nõ accedit pœnæ.

u Vide Specul. sentẽ. ĵ. versẽ. quarti cies. vbi ad hoc uenies cord. in canon.

§.his datur.& de verb.signi.l.aliud.§.inter mulctam.

a SI sub pignore. Debitoris. vtitur enim hoc iure priuati: vt ff.de vsu.l.cum quidam.§. fiscus.& arg.ẽ.ad l.Iuli.de vi l.tutores.

b Pacto. hic fuit actum, vt pignus pro his teneretur: vt ẽ.de vsu.l.per retentionem.arg.contra.ff.de pig.act.l. cũ vitiosè. Sed hic non intercessit vitiosè obligatio pignoris. Accur.

c FIscum. Sanctioni.quam habes.ẽ.de vsur.l. eos.§. cæteras. qua dicitur regulariter quemlibet vsq; ad semissem & nõ vltra, posse stipulari vsuram præter mercatores,quibus est permissum besses: & præter quosdam alios qui centesimã partem possunt,stipulari. Vnde versus:

Discãt illustres stipulari posse trientes:
Sed mercatores vsuras quærere posses.
Quærere semisses possunt communiter omnes.
In traiectitia poterit centesima quæri.

Stabit ergo fiscus illi regulæ: vt hic, & ẽ.de iis, quibus vt indig.l.j.

d Deuolutę sunt. puta per successionem. quo casu hoc vtetur priuilegio postquam inter nomina debitorũ retulit: vt supra de vsu. lege cum quidam.§. si debitores. & ff. de iure fisci.l. si fiscus. Accursius.

tibi procurator meus irrogauit vltrà, quàm placitum est: sed pœnam te iussit inferre.

Fiscus qui succedit in locũ priuati vtitur iure priuati. Bartol.

Imper. Alexander A. Victorino. II.

SI sub pignore creditum fuit: etiã fiscum, qui successit in locũ debitoris a, vsuras præstare oportet, si eas dependi saltem pacto b placuit.

Fiscus non potest stipulari vsuras vltra legitimum modum vsurarum: nec iam ab alio stipulatas exigere. Bart.

Imperat. Iustinianus A. Mẽnæ præfe.præto. III.

FIscum etiã nostrum parere sanctioni c nostri numinis iubemus, per quam vsq; ad dimidiam cẽtesimæ † vsuras stipulari creditoribus, exceptis certis personis, permisimus: vt ipse etiã fiscus vltra dimidiã centesimæ partẽ à debitoribus suis minimè exigat: siue principaliter ei promiserũt, siue à prioribus suis creditoribus actiones ad eum quocũq; modo deuolutæ sunt d.

† Decentesima vsura ciusque partibus vide Ant. Ang.emẽ. lib.j.c.x.

TITVLVS IX.

DE SENTENTIIS ADuersus fiscum.

e CAusas: Cum iudicatur contra fiscũ: aut ritè omnia facta fuerunt: & tunc valet sententia, & appellatur iure cõmuni: vt ff.de appell.l.illud. aut absente aduocato fisci: & non valet sententia ipso iure, iure speciali.quod dic: vt ff. de iure fisci.l si fiscus alicui.&l.iij.§.diuus.& ita tempore non cõfirmatur: vt ff.de appella.l.si expressim.& ẽ.de fal.l.sicut.aut omissum est instrumentum, pro eo faciens: & tunc iure speciali vsque ad triennium retractatur petita restitutione per officium iudicis: vt hic,& ff. de re iudica.l. imperatores.nec obstat. ff.de iureiur.l. admonendi. vbi & in priuato dicitur idem, quia respon. vt ibi notaui.

Sententia aduocato fisci absente contra eum lata, nonvalet.

Item secundum hoc non obstat.ẽ.de re iudicata.l.sub specie.& de transact.l.sub prætextu. quia ibi in priuato non retractatur: & hoc si non interuenit præuaricatio. alias distingue: aut corruptio pecunię interuenit in iudice vel ꝓcuratore fisci agẽte & tunc non valet ipso iure etiam post triennium: vt hic.& supra de pœna iu.l.constitit. & sic etiam potest intelligi supra de aduo. diuerso.iudi.l. j.aut gratia vel ambitione tantum:& tunc valet, sed retractatur vltra triennium: vt hic, & ff.ad Trebel.l. seruo.§. cum prætor. sed hoc casu quando non pretio, vsque ad quadriennium tantum à diesententiæ, & per in integrum restitutionẽ: vt ẽ. de tem. in integr.restitut.l. finali.& ita vtimur cõmuni iure, quando interuenit præuaricatio, & quæ respu. quã dixi in repub. eadoc; & qui dem in ecclesia; & parentur. in pupillo dici possunt vt no. ff. de re iudica.l. imperatores. Acc.

TITVLVS X.

DE BONIS vacantibus,& de incorporatione.

Etiam ex priuilegio ciuitates non succedunt in bonis vacantibus:& si occupauerint,ab eis auferuntur.

Impp. Dioclet. & Maximia. AA. & CC. ad Eucharium. I.

SCire debet gravitas tua g, intestatorũ res, qui sine legitimo h hærede decesserint, fisci nostri rationibus vindicandas i: nec ciuitates audiendas, quæ sibi earum

Pupillus, ecclesia & respu. quã dixi in repub. eadoc; & qui dem in ecclesia; & parentur. in pupillo dici possunt. Concor. ẽ.de re iudica.l. imperatores. Acc.

Præuaricatio. dum Ioã. præuaricatio in ad And.li.vj. uocato: fraus in iudice, vt aduersario ad quod.ff.de iudiciis,&vbi quisque re, vel conueniri debeat. l. si prætor. §. Marcellus. & ff de iu. fis.l.imperatores. Item an ex eadem contestatione & actis agef, vel nouiter fiat cõtestatio? Dicvt no. ff.de appell.l.si expressim. Itẽan primò debeat agere resp. cõtra procuratorẽ suum? Respond. vt d.l.imperatores.

DE BONIS VACANTI. &c.

g SCire debet. Tua. loquitur comiti rerum priuatarum, qui prædicta accipere & incorporare debet: vt j.l.iij.

h Legitimo. vel honorario: vt ff. de iure fis.l.j.§. diuus. Item vxor excludit fiscũ: vt ẽ. vnde vir & vxor.l.j. Item socius liberalitatis imperialis: vt j.ff socius liber. imper.l.j Item curia aliudq; collegium licitum fisco prefertur: & patronus: vt ẽ. de hær. decur. per totũ. & de epis. & cleri l.ſi quis presbyter. Item substituti & cohæredes: vt ẽ. de cad. toll. §. his ita. item facit. j. eo.l. vacantia.

i Vindicandas. dominium rerũ ipso iure ad fiscum pertinet, si sunt soluendo: non alias deducto tamẽ ære alieno; & tunc cum sint soluẽdo; vt ff. de iu. fis.l.j.§. an bona.

bona.& l.non possunt.& obstat præscriptio.iiij.annorum ex die nuntiationis.sed à die, quo fuerunt vacantia,viginti annorum:vt ẽ.de quadri.præscrip.l.j. & ff.de iure fisci.l.j.§.diuus.& §.præscriptio.

a Ex permissu.principis vel legis.nam etiã permisso cum petitione nõ tenet:vt j.depo.sub.l.j.sed sine petitiõe.sic:vt eo.ti.l.j.Sed an p delictis accipit ciuitas? Respõdeo nõ eadẽ ratione: imò nec ipse fiscus hodie nisi in crimine læsæ maiestatis.vt in aut.vt nulli iu.§.fi.

b Priuilegiorum.de facto petitorũ & impetratorum.

c Occupata.per suos officiales:vel sub.scilicet in ciuitatibus.

d Eadem.l.bona.

e SI quando Annotationes.i.priuilegia.

f Donauerimus.non petenti.& sic valet:vt j.tit.ij.l.j.& ẽ.de quadri.præscri.l.fi.ne sit contra.ẽ.e.l.proxi.ad quod est.j.de præpo.sacri.cu.l.fi.sed ar.cõtra.j.de agri.& man.l.fi.Accur.

g Hoc verbo in his verbis integrosta.do.& sic not. verbum pro oratione quãdoque ponitur. Itẽ pauca verba pro vna columna:vt ẽ.de vsufr.l.antiquitas. in fi quod facit p allegãtib⁹.Accur.

Verbum pro oratione quãdoque ponitur.

h Conscribebamus.in quadam.l. quam non habemus,vel in quodam priuilegio.

i Adiacentibus. scilicet etiam mobilibus:vt subiicit.sed immobilia adhærentia accedunt,etiam si verba dicta nõ essent: vt ff.de lega.iij.l. prædiis.§.fin.& facit.ẽ.de verb.sig.l. j.& ij.& ff.de vsu & hab.l.fi ita.& de lega.iiij.l.quæstum.§.peto.& de fun.instru.l.fi cui.& & adde quod nota.ẽ.de constitu.princip.l.fina.Item not.generali vel indefinito verbo omnia contineri. vel indefi ad quod.ff.de offi.præfec.vr.l.j.§.cum vrbẽ.Item hæc nitum ver verba ponũtur in instrumẽtis vẽditionũ,vel similia. bum omnia comprehẽdit.

Generale vel indefi nitum verbum omnia comprehẽdit.

k Suo.id est,instrumentis domus,vel fundi & patrisfa.ibi morantis.nec ob.ff.de fun.instru.l.quæstũ. §.sed si fundus.vbi dicit non contineri instrumentũ agri: sed subaudi ibi tantum.

l SI quando. Publicatione quæ fit ex variis causis:vt ff.de iure fisc.l.j.Accur.

m Iuris.scilicet alteri⁹,vt donatione vel successione.

n Nostræ.id est,fiscali,quæ est nostra:vt ẽ.de quadri.præscri.l.fina.

o Rite.secundum formam hic subiectam,quando quæstio non refertur: vt hic, alia secundum formã j.e.l.fi.

p Rationales.pro curatores Cæsaris: vt ẽ.de modo mul. l.ij.qui incorporabit, vt iudex : vt hic,qđ faciet primo comes capiendo,secũdo dando ,pcuratori Cæsaris: q ponet eos in numero et corpore aliarũ rerũ fiscaliũ.

q Commorantes. scilicet comites & rationales.

r Stylus.scribentur enim nomina & qualitates rerũ quasi quoddã inuentariũ:vt ẽ.de bo.p. l.fi quis intra. Et nota.hic, quod in qualibet ,puincia erat vn⁹ ,pcurator Cæsaris:& vn⁹ comes rerũ priuatarũ.Item not.quod hęc lex facit ad secundã partẽ tituli.

s Confecranda.i. adiungenda:& dic q̃ si adiicit,debet scribi manu publica quo titulo,scilicet vtrũ ex donati. vel successiõe, vel quoquo mõ fisco obueniũt. Vel qđ si adiiciunt,imponitur in ipso prædio signũ:quod nõ licet nisi autoritate publica.i.cõpetẽtis iudicis:vt hic, & ẽ.vt nemo pri.l. ij.& in auf.de mã. prin.§.titulos.coll. iij. alias punit, vt ibi & hic dicitur.

t Vsurpatione.vsurpat q cõtra præ dicta facit. Acantia.

u Transferri.de facto.nam dominiũ ipso iure quæritur fisco,si soluẽdo sunt:vt ff.de iu.fis.l.j §.an bona.

x Linea.inferiori vel superiori vel transuersali, etiam vltra.vij.vel x.gradum secundum P.quod nõ placet : quia post legitimum successorem succedit vxor,& postea fiscus:sed legitimus non est vltra x. gradum:vt ẽ.vnde vir & vxor.l.j.Accur.

y Iuris.legitimus successor iuris est adoptiu⁹:vt ff.de suis &

publicatione[l], aut ratione iuris[m] aliquid rei nostræ[n] addendum est: ritẽ[o] atq; solenniter per comitem rerum priuatarum,deinde per rationales[p] in singulis quibuscunque prouinciis commorantes[q],incorporatio impleatur,& diligẽs stylus[r] sigillatim omnia scribat.tituli verò, quorum adiectione prædia nostris sunt consecranda[s] substantiis,non nisi publica testificatione proponãtur:grauissimis statim subdendis suppliciis. qui huiusmodi aliquid propria vsurpatione[t] tenuerint.

Bona eius,qui nullo modo aliquem habet successorem,dicuntur bona vacantia:& deferuntur in fiscum hæredem.Bartol.

Impp. Honor. & Theodo. AA. Palladio præfe. præto. IIII.

VAcantia mortuorum bona tunc ad fiscum iubemus transferri[v], si nullum ex qualibet sanguinis linea[x] vel iuris[y] titulo legitimum reliquerit intestatus hæredem.

In prouinciis vbi non est procurator Cæsaris : de principis curia certi officiales destinantur, quorum solicitudine bona vacantia sub præside inuestigantur:& de eis inuentarium conficitur,& principi scribitur.& committens fraudem pœna hic inserta punitur.Bartol.

Si res conceditur in integro statu per principem : intelligitur cum pertinentiis & cum iure suo & instrumentis & omnibus fructibus & mancipiis, quæ in ea sunt.Bartol.

Imperat. Constantinus A.ad Albinum præfect. vrb. Romæ. II.

SI quando annotationes[e] nostræ contineant possessionẽ siue domum, quam donauerimus[f], integro statu donatam : hoc verbo[g] ea vis continebitur,quam ante conscribebamus[h], cum adiacentibus[i] & mancipiis,& pecoribus,& fructib⁹,& omni iure suo[k]: vt ea,quæ ad instructum possessionis vel domus pertinent, tradenda sint.

Si res fisco deferatur, primò debet solemniter examinari per procuratorem Cæsaris : secundo incorporari cum authoritate procuratoris fisci.& tituli sine authoritate superioris non debent scribi : & contrà facientes grauissimè puniuntur.Bartol.

Imppp. Grat. Valent. & Theo. AAA. ad Florianum præfect. Augustalem. III.

SI quando aut alicuius

suis. & leg. l. j. §. fi. & l. ij. §. hæreditas. Itē alij: quos dic vt not. ſ. l. j. & facit. ſ. de cadu. toll. §. fi. & j. de præpo. ſq. cub. l. pe. §. inteſtatorum. & in auth. de hær. & l. Fal. §. inordinatum. & in tit. j l ij. & in auth. vt nulli iu. §. fi. & in auth. de nup. §. ſi igitur. coila. iiij.

Impp. Theodo. & Valent. AA. Hermoſtrato. com. rer. priuat. V.

SI vacantia, vel alio modo bona delata [a] legibus ad ærarium perhibeantur [b]: certi palatini [c] electi, & iureiurando obſtricti mittantur, vt eorum inſtantia [d] præſes prouinciæ præſente fiſci patrono diligenter inquirat, cuius vacās cadenſq; fuerit patrimonium, quantumq;, vel quale videatur [e]: vt cùm data [f] reclamandi copia [g], nullum id vel iure poſsidere, vel vindicare, locumq; ærario factum eſſe, tam ipſius [h] relatione, quàm publicorū monumentorum [i] fide conſtiterit: rerum nobis notitia intimetur: vt iuſſu noſtro vacantia, vel aliæ res nomine occupentur [k] ærarij. quæ forma [l] etiam in parte bonorum, vel in vna alterave re, ſeu actione vna vel etiā pluribus ſeruetur. Nam ſi quid per fraudem in diſpendium ærarij fuerit admiſſum: miſsi quidē executores [m] non euitabunt indignationem: præſes autem facultatum parte dimidia mulctabitur: fiſci [n] verò patronus detrimentū, qđ vitio eius fiſco ingeritur, reſarcire vrgebitur.

a Si vacantia. Delata. ſ. dānatorum. vel alio modo: qđ dic: vt ff. de iure fiſc. l. j. Accurſius.

b Perhibeantur. i. inueniantur.

c Palatini. de quibus habes. j. de palati. ſacra. lar. Vel dic quicunque de curia miſsi.

d Inſtātia. q executores j. dicuntur. & not. quod quaſi off. iud. expeditur. & ſic intelligo. ſ. de iu. ff. l. defenſionis. Accur.

e Videatur. reducendo hoc in ſcriptis: vt C. de bono. proſcript. l. ſi quis. Accur.

f Data. ablatiui abſoluti, ſcilicet data copia: & facit ſ. de iure fiſc. l. prohibitum. & l. defenſionis.

g Copia. ſi ergo aliquid reſiſtit, debent remanere bona apud poſsidētē donec liqueat ea cōſiſcanda: vt ſ. de iure fiſc. de defenſionis.

h Ipſius. ſ. præſidis per propriam epiſtolam.

i Monumentorū. quæ facta ſunt ſup bonis inuentis quaſi quoddam inuentarium: vt d. l. ſ. de bon. proſcrip. l. ſi quis intra.

k Occupentur. per eoſdē palatinos vel alios ad hoc miſſos. vel ſi non mittatur aliquis pro capiēdo, tradētur comiti rerum priuatarū & procuratori Cæſaris ad incorporandum: & iſti iterum acquirent: vt d. l. ſi qs & ſ. eo. l. ſi quando. Item quod dicit occupētur: de factornam de iure non eſt opus, ſcilicet ſoluēdo ſunt: vt ff. de iure fiſc. l. j. §. an bona.

l Forma. de inquirēdis & capiēdis bonis prædictis.

m Executores. quos ſ. vocauit palatinos. Acc.

n Fiſci vero. fa. ſ. de aduo. fiſ. l. fiſci. & j. de anno. & trib. l. iij. Accur.

TITVLVS XI.

DE DELATORIBVS [o].

Si relinquitur tacitè incapaci, non defertur in fiſcum. Bart.

Imp. Alexander A. Haterio. I.

SI ei, qui capere poteſt [p] tacitum [q] fideicommiſſum relictū eſt, ceſſat delatio [r]. His enim prohibetur tacitè relinqui, qui palàm relictum capere non poſſunt [s].

Qui defert ex neceſſitate officij, vel ex præcepto iudicis pœnam delatoris non ſuſtinet. Bart.

o DE DELATORIBVS.

Dicit de bonis vacātibus: nunc de eorū bonorum delatoribus. & no. quod deferre dicitur multis modis. Primò, i. qui aliquid offert. vnde dicitur: hæreditas defertur: vt ſ. de Car. edict. l. ij. Item accuſare de quolibet crimine: vt C. ad l. Iul. rep. l. iubemus. Itē bonorū nuntiator: vt ff. de diuer. præſcri. l. intra. & ita hic. Itē deferre, ſ. honorē: vt ſ. de epiſcop. & cleric. l. presbyteri. hic autem ponitur pro delatore bonorum iuſto vel iniuſto. & eſt iniuſtus ratione perſonarū etiam ſi probet: vt j. eo. l. fin. Item prohibentur aliqui deferre propter honorem, vt clariſſimi. Item veterani. Itē milites, propter honorē ſtipendiorum. Item propter ſexum, vt mulieres. Item propter dānationē, vt qui fuſtibus cæſi ſunt, & in opus publicum damnati ſunt. Item in metallum damnati. Sed eas cauſas, quas ante damnationem coperūt deferre, poſt damnationem poſſunt exequi: vt ff. de iure fiſci. l. deferre. ſed qui admittūtur, ſi non probāt, ſunt iniuſti & infames: vt ff. de iure fiſci. l. ſecunda in principi. & j. eo. l. j. & l. nulla. & l. ex varia. & l. omnes. in fi. & C. de epiſc. & cleri. l. nulli. in fi. & in aliis caſib. quod dic, vt j. eo. l. ex varia. ſi verò præbant præmium habent: vt ff. de iure fiſci l. edicto. §. extat. Item differt hic tit. ab illo j. de iis q ſe def. qa ibi ſe, hic alios deferunt. Ac.

p Si ei qui capere poteſt. Cum effectu. ſ. ex teſtamento: vt ff. de ver. ſig. l. aliud. & in hęrede ſuo vel extraneo, quæ tempora inſpiciantur, an ſit capax vel non, dic vt no. inſt. de hæredū qualitate. & dif. §. ſui. & §. in extraneis. hac añ lege hic legatarius ſeu fideicōmiſſarius generalis vel ſpecialis, cui tacite aliquid eſt relictum duobus temporibus debet eſſe capax. ſ. teſtamēti. & mortis: & ſic hic erat: vt ff. de iur. fiſci. l. non intelligitur. §. quando autem primo poterat, ſecundo non poteſt capere: ceſſaret & tunc delatio: niſi forte in futurum fidem accommodauit inſtitutas. Item ſi primo non potuit, ſecundo potuit ei relinqui: de benignitate parcitur, vt d. l. nō intelligitur. §. quādo. & no. ff. de iis qui. vt indi. l. in fraudem. in princ. & §. quæ autem faciunt non capacem. no. inſti. de leg. §. incertis.

q Tacitū. quod eſt quando domeſtica cautio vel promiſsio eſt: nō palā in teſtamēto vel codicillis: & de hęreditate nō de ſuo rogatur: vt ff. de iur. fiſ. l. nō intelligitur. in prin. & §. quæro. & §. ſi quis palā. & §. tacita. & l. ita fidei. in prin. & in fi. & de leg. j. l. in tacitis.

r Delatio. alias ſi neutro tempore fuerit capax, dodrans relicti aufertur non capaci, & quæ ita rogato, quicunque deferat: vt ff. de iure fiſc. l. j. & ſ. ad l. Falci. l. iij. & ff. de iis quib. vt indi. l. hæres. rogatus autē excuſatur, ſi palam rogatur: vt ff. de iu. fiſ. l. non intelligitur. Item ſi eſt ſeruus rogantis: vt ff. ad l. Fal. l. ſi tacitum. Item ſi filius: vt ff. de iis qui. vt indi. l. in fraudem. in fi. Item ſi ſe deferat: vt j. tit. ij. l. j. Accur.

s Non poſſunt. ergo ſi poſſunt, pōt tacite relinq eis: loco.

Deferre iubetur pro deferri.

loco sumpto à consequenti destructo. ad quod ff. de pub.l.fi ego.§.partus.

a MOnête officij.quod geris:qa eras palatinus: vt ꝫ.tit.j.l.fi.vel pone,vt ff.de iu.fil.l.fiscus.§. delatoris.

b Procuratoris. fisci vel Cæsaris: q etiam excusantur: vt ar.ff.de iis q. vt indi. l.in fraudē §. fi.& de bonis li.l.q cum maior.§.fi patris. & ꝫ. de iu.fil.l. ij.& l. prohibitum ẜ.nec obst. ff. de iur.fil l.ij.§.diuus. quia ibi mandatū, hic iussum est: inter quæ est differentia:vt insti.de Att. tu.§.nos autē.& ff. mā.l. j. Item habet hic ius mandandi.

c Attentetur.i.ne patiaris pœnas delatoris, tria te excusant officium,iussus,& qđ alius incho auerat:licet nō ꝓbaueris.alias patieris pœnas: quas dic vt not j.eod.l. ex varia.

d NVlla macula.infamię.

e Vel crimine.id est,pœna criminis, quod cōmittit delator non probāt: vt j.l.proxi.

f Officialibus.palatinis:vt ꝫ.titu.j.l. fina.

g Mōstrauit.alias non monstrauerit: vt ff. de iur.fi.l.deferre.§.sed & communē.magis enim videtur delationē cōtra se factam repellere: quā alium quēquam deferre: vt ff.de iur.fisc.l.ij. in princ.&l. fiscus in quæstione. §.fi. &l.delator.

h EX varia statutorum.id est,legum statuentiū.ſic ꝫ.de sent.ex breui.re.l.statutis.

i Defendunt.in iudicio alio prouocante. ad quod.ff. ff.cu. vni.no. l.j.§. fi.& ꝫ.de insa.l.neminem.vel extra ius:vt ff.de ope.no.nuncia.l.in prouinciali.§.fi.&l.sequenti.

k Non teneantur.est ergo crimen deferre, & nō ꝓbare:& punitur infamia:vt ꝫ.l.prox.& ff.de iu.fil.l.ij. in prin.& l.deferre.§.sed & communem. Itē q̄ tātum dat fisco,quātū detulit:vt ff.de iur.fil.l.senatus.§. senatus.& §.diuus.& l.Arrianus.Item alia:vt j.l.prox. ab

Imp.Gordianus A.Nicontio. II.

MOnête officicij [a] solicitudine,quinimò iussu procuratoris [b], vt causam ab alio delatam conuenienti diligentia instrueres: non ipsum voluntarium delatoris munus suscepisse te,actorum lectio,quæ precibus intexta sunt, manifestè declarat. Ea propter, ne quid in persona tua,quod est sectæ temporū meorum alienū, attentetur [c]: præses prouinciæ vir clarissimus ad solicitudinē suam reuocabit.

Quis ad defensionem suā alium nominat,nō videtur deferre.Bar.

Idem A.Chlœlio. III.

NVlla macula [d], vel crimine [e] delatoris aspergitur is, qui cū ab officialibus [f] fundum seu domū fisci possidere contenderetur,non se,sed alium eius rei possessorē esse monstrauit [g].

Qui venit ad defensionem reipublicæ: vt delator non punitur, Bartolus.

Imp.Philipp.A.Candido. IIII.

EX varia statutorū [h] diuersitate ad id decursum est, vt ij, qui reipublicæ causas defendunt [i], delatorum criminibus non teneantur [k]: cùm omnibus notissimū sit,eos solos execrabiles [l] nuntiatores esse,qui fisco deferunt [m].

alijs pœnis excusatur multis modis. quas dic:vt ff.de iure fil.l.ex quibusdam.& ꝫ.eo.l.monente.

l Execrabiles.id est,odiosos.

m Deferunt.sinchoando,& spe præmij: & non probant nisi excusentur aliquo de prędictis modis.ad qđ ff.de iur.fil.l.deferre.§.sed & communem. Item ciuitati non deferturvt ꝫ. tit.j.l.j.

Delator non admittitur sine patrono fisci, & malè deferentes ex consuetudine, grauissimè puniuntur.Barto.

Imp. Constantinus A. ad prouinciales. V.

OMnes iudices inuigilare præcipimus, delatores sine fisci aduocato denunciantes, pœnis [n] afficere. apertissimi enim iuris est,vt quod ex cuius patrimonio ceciderit † in casum [o],& legibus [p] & recto [q] iuris ordine fisci aduocatis agentibus vendicetur.Sed quia nonnulli precipites, secundum ius possessa patrimonia deferre non cessant: damus omnibus licentiam,qui se læsos existimant [r],contra delatores seueritatem iudicum implorare [s] ferro districtam.D.x. Calen. April. Constantinop. Constantio & Albino Conss.

Seruus punitur, si dominum deferat, præterquam in crimine læsæ maiestatis.Bart.

Imppp.Gra. Valent. & Theodos. AAA. Panhellenio consulari Lybiæ. VI.

SEruum domini delatorem iubemus in exemplum omniū proditorum seueriſsimæ sententiæ subiugari [t], etiam si obiecta probauerit,excepto crimine maiestatis. D.vij.Calend. Nouemb. Constantinop. Antonio & Syagrio Conss.

n OMnes.Pœnis. extra ordinē:cū non dicat quas: vt ff. de pœ.l.sanctio. & facit.ff.de iur.fil.l. fi fiscus alicui.& ꝫ.de aduo.l.fi.& ꝫ.tit.j. l.fina.

o Casum. ex delicto.vel qa sine successore decesit.

p Legibus.vt ꝫ. tit.j.l.fin.&l.ante pen.& de iur.fisc.l. prohibitum. & l. defensionis.

q Recto. alias retro,& alias recto.i. eo ordine,qui hactenus obtinuit q est in legibus prædictis. Accur.

r Existimant.ex tali delatione.

s Implorare.accusando & faciendo eos puniri districte cum ferro.nam vt dicunt contineri in Theodosiano codice, caput & lingua ei amputantur.ad quod ꝫ. de calū.l.nostris.&habes districtā. alias districtā,id est,excutam.& habet locū hæc pœna si criminaliter accusetur:alias habēt locum illæ quas notaui.ꝫ.l. proxi. ad quod.ff.de iis qui. vt indi.l.j.vel habet locum quando ex consuetudine fit: vt j. de superexac.l.j.Accur.

t SEruum.Subiugari. forte metalli:vt ff.de offpræ.vr.l.j.§. quod autem.& §.cum patron⁹.vel etiā mortis.ad quod.ꝫ.ac.

non pos.l.pe.in fi.& l.fi.Item facit.j.in quib.cau.co.cē. l.ij.& ff.de iu.fil.l.ij.§.pe.Itē no.in exemplum. ad qđ C.ad l.Iu.re.l.j.& ff.eo.l.quamuis.& ff.de cust. reo.l. diuus.in fi.& ff.depositi.l.bona fides.in prin.Item no. eum puniri etiam si probauerit.ad quod.ff.de re mili. l.iij.§.in bello.& ff.de neg.gest.l.fi.Sed ar.cōtra.ff. de bo.li.l.qui cum maior.in fi.& ad Turp.l.j.§.pen.Item not.quod

not.quod excipit crimen maiestatis: vt hic, & ff.ad l. Iul.ma.l.famosi.§.ſerui. ſed & torquetur eodem caſu ſeruus,& etiam in aliis quandoq; vt ſ.de quæſtio.l.j.

a DE PETITIO. BONO. &c.

Alias bonorum: & tunc dic petitis.i.petitionibus, aliàs deeſt: & tunc pone petitis neutra liter: vel ſubaudi rebus ſiue bonis.

In exp. Vict. plane petitionibus legitur, & ita repoſuit Pyrrhus hic.

b Viſquis. Conſuetudo. & lex vt ſ.ad l.Iul. maieſt. l. quiſquis. circa prin. etiã hodie: vt in authenti. vt nulli iud.§.fi.

c Badẽ. idẽ ſi ex alio delicto ſunt delata: vel etiã ſucceſſione: vt j. l. proxi.

d Legẽ. ſ. iſtam.

e Inhiatione.i.frequenti petitione.

f Legis.ſ. huius: de quo extra ordinem punitur: vt ff. de pe.l.ſanctio. Itẽ no.qđ ex ſola petitione alias ſupplicatiõe licet in fructuoſa puniẽ: vt j. qui mil. non poſ.l. eis quidem.

g Relinquatur.cuius prohibetur petitio, eiuſdẽ facta cõceſsio nõ valet: vt hic,& ſ. ſi nupt. ex reſcri.pe. l.ſi.in fi.&j.de naui. non excl.ſi. & in auth. de non alie.§.quia verò.& in auth. vt omnes obe.iu.prouin.§. hanc dicentes.& §. ſi verò qſque.colla.v.niſi ex certa ſcientia dicẽdo non obſt hac l. arg.ff.de leg.iij.l.ſi quis. in prin.

h Nullo tñ. ad hoc.ſ.de cri.ſacr.l. fi.& ff.quod quiſq; iu.l.iij.in prin.Sed cõtra.ſ.de bo.vac. l.j. Solu. ibi cũ petitione. Item argu. contra.j. de locat. præd.ciui.l.ij. Sed ibi ab alio poſsidebatur. Item dic tantum.i. nõ petendi. vel i.res, nõ ius capiẽdi: vt & res prębendæ,non autem prębẽda poteſt cedi. Et not. hic,qđ quędã honeſtè accipiunt,quæ non honeſtè petuntur: vt ff.de orig.iur.l.ij.§.fi.& ff.de var.& extraor.cog.l.j.§.proinde.

TITVLVS XII.

DE PETITIONIBVS † BONORUM [a] ſublatis, conſtitutio Gregoriana.

Bona quæ deferuntur in fiſcum, nemo poteſt ſibi impetrare: & conceſsio facta ad petitionem alterius, non valet: ſecus ſi fieret motu proprio principis. Barto.

Impe. Grat. Valent. & Theod. AAA. Eutropio præfect. præto. I.

Viſquis in crimine maieſtatis deprehẽſus fuerit, & punitus, bona q; ei[b] (ſicut plectendi conſuetudo [b] criminis habet) fiſcus inuaſerit: nullus eadem [c] ſub ſpecie munificentiæ principalis audeat proprio iure poſcere. qui contra legem [d] id auſus fuerit ſperare, quod non licet, reus violatæ legis habeatur. Sed quoniam † plerunq; ita in nõnullis cauſis inuerecundæ petentiũ inhiatione [e] conſtringimur, vt etiam non concedenda tribuamus: nec reſcripto quidem noſtro aduerſus formam latæ legis [f], loci aliquid relinquatur [g]. Si quid autem ex bonis talibus noſtro iudicio, nullo tamen [h] deſiderante atq; poſcente, concedi cuiquam voluerimus: huiuſmodi tantùm valeat liberalitas. D.xvj.calend.Decembr. Theſſalonicæ Gratiano v.& Theod.AA. Conſ.

Nullus admittitur ad impetrandas res delatas in fiſcũ ſiue fiſcales: & impetrans & officiales curiæ principis, qui in his impetrationibus operam darent, vt ſcriberent, legitimè puniuntur. Barto.

Impp. Theod.& Valent. AA. Florentio præfect. præto. II.

Omne ſemen [i] alienas appetendi fortunas, ſtirpitus [k] eruere cupientes, nulli deinceps volumus petitionis rerum eſſe licentiam. Et ſi inteſtatus [l] quiſquam quædamve [m], ac nullis ex numero ꝓpinquorũ exiſtentibus, vel vxore, vel marito [n], fati munus impleuerit: cuiuſcunque [o] ſit conditionis aut ſectæ, ſeu quolibet titulo res fuerit fiſcalis: nemo audeat ad petitionem [p] rerũ defuncti defunctæve, cuiuſcunque fortunæ aut ſectæ ſit, ſi fiſco noſtro locus pateat, aſpirare: cùm ne illis quidem, quorũ actu atq; officio petitionum procedebat effectus, impunè liceat ſanctionibus noſtris aduerſari. ſed vir illuſtris qdẽ cuiuſcũq; temporis quæſtor [q], ſi oblatæ petitiõi ſubſcripſerit, vel etiã reſponſum dederit: virq; illuſtris comes rerũ priuatarũ, ſi vel inſtrui ꝓmiſerit, vel petitionẽ, ſi qua inſinuatur [r], admiſerit: indignationẽ noſtri numinis [s] ſuſtinebit, cæteriſq; [t] fiet vindictæ & temeritatis exemplũ †. Memoriales [v] verò, qui excipienda huiuſmodi reſcripta, vel implenda curauerint, & palatinos, qui inſtruxerint, vel geſta admiſſæ petitionis ediderint [x],

cipiuntur quę inhoneſtè petuntur.

i Omnes enim. alias incipit, omnis enim. & ſecundum hoc dicunt continuari cum præcedẽti: & ſubaudi vias. vel ſubaudi initiũ apud omnes alienas fortunas. Vel meli⁹ habeas omne ſemen: &c. ipſa eĩ: Qualirei princ. &c. vt in ter & in auth. de nõ alie.§. exemplaſinimus. nec eĩ leges codicis contiuanturcũ quæliberit per ſe & certa debeat eſſe: vt ſ. de ſtorem ad muros Pano.cod. confir. l.j. §. quibus. riſiẽſes legitur.

k Stirpitus. i. in totum: vt nõ remaneat aliqua radix. Accur.

l Et ſi inteſtatus. incipit verſus.

m Quædãve. accipe. ſcilicet fati munus &c.

n Marito. vel alio qui fiſco præferet: vt ſ. titul. ij. l.j. & l. vacantia.

o Cuiuſcunq; ſit. ſcilicet defuncti, vel ille cuius bona fuerunt fiſco deoluta: vt fortè quia hæreticus: vt ſ. de hęre. l. manicheos. & l. cognouimus.

p Ad petitionẽ. aſpirare, qđ eſt. j.

q Quæſtor. nec enim aliter valet reſcriptũ, niſi à quęſtore ſubſcriptũ: vt in auth. vt diu. iuſ. §. j. col. viij. & dic, ille qui circa latus principis erat. Alij erãt q̃ſto. qd dic vt ff. de offi. quæſt. l. j. Et not. hic de illu. quibuſdam.

r Inſinuat. i. oſtẽdatur principi ꝓ eũ.

s Numinis. alias numinis, & alias nominis.

t Cæteriſq;. ſ mi noribus: & ſic no. puniri maiores vt terreantur minores, ſic quod not. ſ. titul j. l fin.

v Memoriales. i. ſcriptores, ſeu excęptores, vt ſubiicit, & ff. loca. l. ſed ad. des. §. fi. quia redũcũt ad memoriam per ſcripturam: vt ff de pig. l. contra. hitur.

x Ediderint. i. in publ.

Maiorũ pœna minorum eſt terror.

† Cõcor. cle. j. circa fi. de offic. ordi. & ij. q. vij cap. quapropter. ibi, vt tranſgreſsionis vltro fiat iter dictio delinquendi.

in publicum produxerint.

a Proscriptione. hoc corrigitur in auth. vt nul. iu. §. fi. col. ix. Itē ad hoc. j. de col. do. l. j §. fi. & j. de me. l. pe.

b Res ciuiles. vt annonæ ciuiles. s. annui reditus ex pub. ad quod. ī. de sacr. san. ecc. l. priuilegia. Et no. ar. à simili quod nec prælēda debet peti. Vel dic, dabitur publico: & sic non pōt impetrari remissio. ad quod. j. de an. & tribu. l. in fraudem.

c Pragmatica. imo contra: vt ī. de no. co. cōp. l. j. §. ij. sed ibi loquitur de iis quæ posita sunt in corpore iuris. Itē cōtra ī. de le. & cō.

Bonorū possessio Iuris & possessio bonorum facti.

l. ij. So. sine alterius iussione hic, vel sine petitione: vt ī. l. proxi. in fi. Item quid si semel & bis, hoc est quod dicimus secū

Aditio bonorum facti & Iuris.

da iussio? Resp. vt no. ī. ficōtra iusvel vti. pu. l. fin. Itē no. quod licet bonorū petitio, phibeatur, quædā tamen permittunt, vt bo. pos. iuris: vt vnde liberi, & similes. Item poss. bonorū facti debitoris cessantis vt ff. qui. ex cau. in poss. ea. l. ij. Itē bonorū aditio facti et iuris: vt insti. de eo cui li. cau. bo. addi. Itē bona hæredis nō parentis. i. non obedientis, vt ī. de fid. auth. hocamplius. Itē bōa captiui & furiosi: vt C. de epis. au. auth. liberi. & de epi. & cler. l. fi captiui. Itē ius iniquū pōt peti, licet non eat petentis vt ff. quod quisque iur. l. j. Acc.

d DE IIS, qui se deferunt.

Supra de delatoribus dixit quando alius defert alium: hic quando seipsum. Accursius.

bonorū proscriptione [2] puniri decernimus. Pari forma resetiam ciuiles [b] & ad ius publicum pertinentes, ab omni petitione minuēdas esse censemus, scilicet nec pragmatica [c] iussione, vel sacra annotatione, vel quolibet oraculo diuino, seu mandatis (si qua contra hanc sanctionem nostrā fuerint impetrata) quippiam roboris habere valituris.

TITVLVS XIII.

DE IIS, QVI SE DEFERUNT [d].

Grauatus tacitè de restituendo non capaci, si se deferat, lucratur tertiam: vxor verò defuncti non capax se deferens lucratur dimidiam: & facta diuisione habebit optionem: occultantes verò legitimè puniuntur. Bart.

Imper. Constantinus A. Maximo. I.

IS, cuius [e] tacitè fideicōmissa fuerit hæreditas, statim [f] officio gravitatis tuæ [g] nunciet, & gesta prodat, & continuò quod actū fuerit, renūciet: & post hanc fidem, tertiam [h] ex omnibus defuncti bonis perci

e IS cuius. s. institutus hæres legitimus: vel q̄ rogatus est, vt nō capaci det secūdū Bul. alias Pla. & dic cuius. s. fidei. hæreditas est commissa restituenda vxori non capaci. & exponetacitè vt no. ī. tit. ij. l. j.

f Statim. ad id quod dicitur statim. i. continuo, con cor. ff. eo. l. de iu. fi. l. edicto. j. resp. Sed contra in ea. l. §. cum autem. vbi dicitur expectandum illum, cui relictum est, vt ille primo deferat si vult. Solut. secundum quosdā hæc illā corrigit. Vel hic fuerat in mora deferēdi ille cui erat relictum. Vel dic statim post tabulas apertas: ante enim est alius expectādus: vt ibi. Acc.

g Tuæ. loquitur procuratori Cæsaris: vt ex subscriptione legis apparet, quæ dicit rationali mitti.

h Tertiam. imo videtur medietas dodrātis: vt ff. de iure fi. l. cum tacitum. Solut. ibi de illo cui restituendum: hic de rogato. magis est cōtra. ff. e. l. senatus. §. senatus. vbi etiā hæredi dat dimidiā. Sol. secundū P. ibi per Adrianum: hic per Constātinum. qui corrigit. vel hic capax hæres: ibi non capax.

piat portionem. Quòd si ab vxore [i] defuncti istud ad officium deuotionis tuæ fuerit reuelatū: ipsa etiam persona, quam defunctus esse voluit hæredem [k], si gesta apparuerint, tali præmio mancipetur, vt ex omni patrimonio [l] medium consequatur, & cum fisco nostro celebret diuisionem: id etiam habitura priuilegiū, vt prior eligat [m] optionem: & tunc occultator [n] ille gestorum, fisci & mulieris pariter inimicus, exutus omni patrimonio suo, à fisco vendicato, in insulam deportetur.

TITVLVS XIIII.

SI LIBERALITATIS IMPERIALIS socius sine hærede decesserit.

Inter socios liberalitatis imperialis factæ etiam inter viuos est locus iuris accrescendi, etiam post dominium vtriusque quæsitum. Bartolus.

Imper. Constantinus A. ad Mygdonium. I.

IVbemus, vt si quis fortè ex iis, quib? cōmuniter à nobis aliquid donatum sit [o],

i Ab vxore. s. nō capace, cui nō erat restitutio facienda.

k Hæredem. s. fideicōmissarium q̄ effectu hæres est: vt ff. quod cum eo. l. si filio. Alij vt P. dicūt quod fuit cū alio instituta, & alius rogatus suam partē mulieri non capaci restituere: & hoc si habeas in litera. ipsa etiā quā &c. alś est ipsa etiā psona quam defunctus: & tunc dic, quòd si vxor detulit fi. i. quamuis institutus probet tā tali præmio mācipetur vxor prædicta primo deferēs.

l Ex omni patrimonio. cōtra. ff. de iure fi. l. cum tacitum. vbi media dodrantis. Solut. speciale in vxore non capace, vt hic: licet quidā dicant illam corrigi. Item cōtra ī. proxi. resp. So. refert, rogatus capax se deferat: & tunc obtinet prin. aut rogatus nō capax: & tunc dimidiam: vt ff. de iu. fi. l. senatus. §. senatus an verò ille, cui est relictum, qui nō est capax: & tunc differt vxor ab alio: vt hic. si autē alius extraneus nec rogatus nec alius cui est restituendum tunc forte tertia: vt not. ff. de iu. fi. l. edicto. §. extat. & facit ea. l. in prin. §. j. & ij.

m Eligat. fic. j. de meta. l. ij. argu. contra. j. quando & quī. quarta pars deb. l. ij. circa prin.

n Occultator. scilicet hæres qui nō deferebat, quod intelligē, si celabat studiosè, non si differebat deferre: quia nec festinare debebat: vt ff. de iure fisc. l. edicto. §. cum autem. sed P. dicit occultator, id est, officialis: non placet.

SI LIBERALITATIS imperialis, &c.

o VIbemus. Donatum sit. nullo petente: vt ī. tit. j. l. j. in fin.

Hæredes

a Hærede.i.nullo liberorum:vt ff.ad Treb.l.ex facto.§.fi.& sic præfertur socius vxori & aliis præter liberos:& pro hoc quod subiicit ad personam aliam. Vel dic hæredem large dicit:vt est ℨ.de bon.vac.l.j.& secundum hoc quod dicit personam,dicere extraneã vel fiscũ.illud constat, ꝙ testamentarius hunc sociũ præcedit:vt ℨ.de hære.dec.l.j.& ff.de acq.rer.do.l.fi is.§.pe.& sic nec vir. Et no.quod hic dicit in socio liberalitatis imperialis,idem in bonorũ possessoribus.Itẽ in hæredibus iuris ciuilis.Item legatariis vt ℨ.quãdo non pe.par.& de cad. tol.§.his ita.& §.vbi autem.& inst.de lega.§.si eadem.Item pluribus patronis: vt ff.de bo. liber.l. cõmuni liberto. & de assig.lib.l. vtrũ. Item in pluribus & iustẽ corporis: vt ℨ.de hære.decu.per totum.Accur.

b DE THESAURIS.

Quia de thesauris dantur tributa, de quibus.f.tributis est dictum, ideo de his præmittit secundum P. Vel quia inter cætera iura fiscalia,de quibus cõpetit dicere, ius fisci quandoq; est in thesauris : ideo de eo dicit.

c NEmo permittim incipit,qñ in suo vel alieno quis inuenerit:sed postea diuidit.

d Nã in suis.appellatione sui accipe, siue sit dominus directo vel vtiliter,vt feudatarius,emphyteuta,& similes:licet inutiliter dñs P.dixerit contra non ergo creditor,nõ fructuarius dicuntur domini:vt ff.de acqui.rerum domi.l.fi is.§.pe.& fi.nec vir:vt ff.sol. ma.l.diuortio.§.fi fundum. Item idẽ quod in suo est si quis in sacro vel religioso casu fortuito:vt inst.de rer.diui.§.thesauros.Sed in his cõtra ff.de iu.fil.l.iij.§.fi in locis.Sol.vt ibi.

e Sacrificiis.ad quod ℨ.de paga.& sacra.per totum.

f Arte.puta magica ad quod ℨ.de mathe.per totum: quo casu totum fisci erit:cum hic sit indignus.ad qđ ff.de iu.fil.l.j.circa principium.Accursius.

g Thesaurũ.f.quærere:quod est ℨ.& quod inferitur, est definitio thesauri:vt ff.de acqui. re.do.l.nunquã.§. thesaurus.sic & proprie & improprie quandoque:vt ff.ad exhi.l.thesaurus.

h Lege.f.ista.& no.sic ℨ.de epi.aud.l.iij.in princ.& arb.tu.l.cum interdictæ.& ff.de con. instit. l. quæ sub conditione.§.fi.& de mi.l.in causę.in prin.& ad mu.l. j.in fi.& de leg.j.l.fi quando.in prin.& vt leg.no.ca.l. j.§.rescripto.

i Liberalitas. si habes liberalitas: plana est.si vero habeas liberalitatibus,tũc habeas imperatoria magnanimitate.& dic videatur præuenire cõcessio. & dictio postulanda,est pluralis numeri: & liberalitatibus est ablatiui casus.Itẽ si nendũ.anhabeas in genitiuo nisi.extra magnanimitatis, seu maiestatis. Imperatoriæ,tũc subaudi.f.concessio:vt ℨ. Tertij. habent Imperatoria maiestas,& liberalitatibus.

† Alias, cum superfluum sit.

† Cõcor. cum abbates. iuncta gl. super verbo,cõpono.

† Alias, de decimis.

† Alias, imò non volentib.

k Volẽtibus.No. domini voluntatẽ nil facere, vt alius suo nomine quęrat ad quod inst. quib. alie.licet.in prin.& ff.de vsufr.l. sed & si quid.in fi.& ad l. Corne.de sic.l.lege Cornelia.§.fi.cõtra riũ in lapidicinis: vt ff.commu. præ. l.venditor.§.j.

† Alias, deest,alienã.

l Huius.legis,quę dicit.f.domino volente vel inuito.

m Legis. f. huius: de quo etiam extra ordinarie potest accusari. ad quod.ff. de pœ.l.sanctio. de cri.stel.l.iij.

Inueniſſe quis dicatur.

† Cõcor. non remittit peccatum. de regulis iuris lib.vj.

n Inuenerit. inuenisse dicitur,qui videt vel percipit,& animum habẽdi habuit,ad quod ff. de acquir.pos.l. iij. §. Neratius. Accur.

o Alienis. ad qđ ℨ. finium regun. si consisterit.

p Partiatur.idem si in loco Cæsaris vel publico ciuitatis.nã dimidia inuentori,alia ciuitati vel fisco : vt insti.de re.di.§.thesauros.Item contra ℨ.de metal.l.cõcti.Sol.vt ibi.Item qua actione dominus consequitur dominium? Respon.condi.ex hac l.vel rei ven.

q DE ANNONIS, ET TRIBVTIS.

Tributũ & annona in quibus consistũt.

De alio iure fisci dicit.& dic de anno.& tri.i.de tributo quod præstatur pro annona militum & equorũ. vel annona in speciebus,tributa in pecuniis.tu dic annona in speciebus,tributum in auro & argẽto & ære. & dicitur tributum quicquid tribuitur:sed specialiter quod principi datur.Et est sciendum,quod tributum aliud capitis:vt ff.de cens.l.fi.aliud agrorum:vt ℨ.eod.

nullo hærede a relicto decesserit:ad consortem potiùs solatiũ, quàm ad personam aliam pars decedẽtis perueniat. Dat. xij.ca len.April.Antiochiæ Cõstantino.A.iiij.& Licinio iiij.Cons.

TITVLVS XV.
DE THESAVRIS b.

Quærere thesaurum in proprio omnibus licet: in alieno verò suo nomine,nullo modo licet:& si thesaurus inuentus fuerit à fortuna,inter inuentorem & dominũ diuiditur.Bartolus.

Impe.Leo A. Erythrio præfe.præto. I.

NEmo c in posterum super requirẽdo in suo vel alieno loco thesauro vel super inuento ab alio, vel à se,effusis precibus,pietatis nostræ benignas aures audeat molestare. Nã in suis d quidem locis vni cuique dummodo sine scleratis ac puniendis sacrificiis e,aut alia qualibet arte f legibus odiosa,thesaurum g (id est, condita ab ignotis dominis tempore vetustiori mobilia) quærere,& inuento vti,liberam tribuimus facultatem:ne vlteriùs Dei beneficium inuidiosa calumnia persequatur: † vt superfluũ sit † hoc precibus postulare,quod iã lege h permissum & postulanda imperatorię maiestatis vi deatur præuenire liberalitas i. In alienis verò terrulis nemo audeat inuitis, † imò nec volẽtibus k vel ignorantibus dominis, opes abditas suo nomine perscrutari. Quòd si nobis super hoc aliquis crediderit esse supplicandum, aut præter huius l legis m tenorem in alieno loco thesaurum scrutatus inuenerit n : totum hoc locorum domino reddere compellatur:& velut temerator legis saluberrimæ puniatur. Quòd si forte vel arando,vel aliàs terram † alienam colendo, vel quocunq; casu nõ studio perscrutandi,in alienis o locis thesaurum inuenerit:id,quod repertum fuerit,dimidia retenta,altera dimidia data,cum locorum domino partiatur p. Ita enim † eueniet, vt vnusquisque suis fruatur, & non inhiet alienis.

TITVLVS XVI.
DE ANNONIS, q

.j. & vtrunque Italicis & quibusdam aliis remittitur: vt ff. de cēns. l. j. & l. fi. & ſ. de epiſ. & cle. l. de his. nec ob. ſ. ſine cen. vel re. l. fi. & ibi no. nec quod dicitur inſtit. de re. diui. ſ. per traditionem. vt ibidem dixi. Item no. q̄ ſecundum P. tributum capitis eſt pro mare inter aureus, pro fœmina medius: vt argu. ff. de cēns. l. fi. & j. eo. l. fi. ſed P. dicit quodam medio tēperandum. & pro eo. j. de agr. & cenſ. l. cum antea. lib. xj. nomine prædij præſtatur quātitas frumenti, quæ dicitur quinquageſima hordei: quadrageſima vini & lardi vigeſima in partibus nō remotis: vt j. de ſuf. l. modios. pro ſingulis libris quinq̄ præſtātur aurei: vt j. de argen. pretio quod the. infer. l. j. ſecundum Pla. ſed certe aliud quod dicit. l. illa ad inſtar argenti, & in auro & in aliis pecuniis fiat computatio. Itē differt hic ti. ab illo. ſ. de annonis, & capita. &c. quia ibi de iis, quæ pro ſalariis dabantur officialibus: hic fiſco. Item ab inferiori proxi. vt ibi not.

ET TRIBVTIS.

Onus æris alieni eſt perſonale & ideo inter hæredes diuiditur pro hæreditarijs portionibus. onus annonæ & tributorum eſt reale: & prout quis poſſidet, & fructus percipit, oneratur. Bart.

Impp. Valeria. & Gallie. AA. Aeliano. I.

AEs quidē alienum pro portione, ex qua [a] quiſq̄ defuncto hæres extiterit, præſtare oportet [b]: annonas [c] autem is ſoluere debet, qui poſſeſſiones tenet, & fructus [d] percipit.

Ad onera realia nō tenetur quis in plus quàm de repoſſideat. Bar.

Impp. Diocle. & Maxi. AA. & CC. Heren. II.

INdictiones [e] non perſonis, ſed rebus indici ſolent: & ideo ne vltra modum [f] earūdem poſſeſsionum, quas poſſides [g], cōueniaris, præſes prouincię proſpiciet.

Omnes debent ſoluere quod princeps imponit: & officiales nō poſſunt augere vel diminuere. Bart.

Imp. Conſtantinus A. Albino. III.

OMnes [h] penſitare debebunt, quæ manus [i] noſtræ delegationibus adſcribuntur, nihil amplius exigendi [k] vel remittendi poteſtatem eſſe. Nam ſi quis vicarius [l] aut rector prouincię aliquid iam cui quam crediderit remittendum: quod alij remiſerit, de propriis dare facultatibus compelletur [m].

Omnes coguntur ſoluere publicas functiones: cùm non ſit munus extraordinarium: & ab eo nemo excuſatur. Bart.

Imperat. Conſtantinus A. ad Taurum præfect. præto. IIII.

OMnes omnino [n] ad oblationem functionum publicarum oportet vrgeri. Lege enim noſtra [o] ſignatum eſt, nec eſſe extraordinaria, nec vocari [p], quæ ſolenniter à prouincialibus deuotiſsimis conferenda ſunt.

Qui plus fructus colligit, plus ſolut: qui minus, minus. Bar.

a Es quidem. Ex qua. i. ex quibus. ſic ſ. de in ius vocā l. ij. alias pro portione: & tunc ponitur proprie pro qua.

b Oportet. vt ſ. de hæreditariis act. l. ij. ſed fallit in vij. caſibus: vt ibi not.

c Annonas. etiam præteritas: vt ff. de pu. l. imperatores. & j. de prę. naui. l. ij. & iij. & de anno. id eſt, tributa pro annona: vt in tit. Item hoc caſu non opponitur compenſatio: vt ff. de iur. fiſ. l. aufertur ſ. qui cōpenſationem. Sed quid ſi non eſt ſoluendo? Rñ. tenentur cohæredes ex perſona defuncti quaſi authores. Arg. ſ. ſi ne cenſi. vel re. l. ij. & auth. ibi poſita. & facit in authē. de man. prin. ſ. non permittas. & ſ. ſine cen. vel re. l. omnes. Accur.

d Fructus. non autem illi qui pēſiones recipiunt niſi ſit conſuetudo regionis: vt j. de agri. & cēſ. l. litibus. ſ. hæc de reditibus. & ff. de admi tuto. l. ſi ſine hærede. ſ. Lucius. Al. & arg. ſ. de vſuf. l. ſi pendentes ſ. j. Itē facit j. l. proxi. & ff. de impen. in rebus do. fa. l. neque ſtipendium. & j. de col. fundo. patri l omnes.

e INdictiones. id eſt, munera patrimoniorum quæ poſſeſſionibus indicuntur, eſt enim duplex patrimonij munus: vnum in rebus: vt hic, quod ſoluūt etiā non municipes. Item etiam qui fœnus exercent: & præſtabitur ſecundum modum notatū in tit. Et aliud q̄ perſonæ pro patrimonio inducitur: & tunc tantū municipes: vt ff. de mune. & ho. l. reſcrip. ſ. ſi. & l. ſi. ſ. patrimoniorum. & tunc non præſtabitur ſecundum formā dictā in tit. ſed prout indicitur per ſingula luſtra: vt no. j. proxi. tit. Item no. q̄ quædam leges huius titu. de vno, aliæ de alio, & aliæ de vtroque dicunt. & facit j. de mun. pa. l. ij. & quod not. j. de mu. & ho. in tit. & ff. de nego. geſt. l. qui aliena. ſ. fi. & ſecundū quod hic ponitur, eſt hodie ordinariū: vt j. ti. j. l. j. Item facit. j. de immu. nemi. conce. l. fina.

Munus patrimonij duplex.

f Ne vltra modū. id eſt, pro eo quod non poſſides: vt j. de immu. nemi. cō. l. j. & ij. & in auth. de man. prin. ſ. non permittas. col. iij.

g Poſſides. pro quantitate fructuū tantum: vt no. in ti. & fa. ſ. de al. l. ij.

h OMnes. ſ. homines.

i Manus. dunta. xat: vt j. tit. ij. l. j. & dicitur delegare q̄ſi per ſuum notariū vel nuntium ſuum ſcribit præſidi, vt exigat: & quandoque præmittit epiſtolam de indictione futura: vt j. de ex cu. mu. l. placet. & reddit in quadruplum: vt j. de excuſa. mu. l. placet. & dic delegationibus id eſt, præceptis.

k Exigēdi. alias reſtituendi vel remittendi poteſtatē eſſe. & ſic bene legitur: nam, &c. ſed ſecundum aliam refert ſe ad principium, & reddit in quadruplum: vt j. de excu. mu. l. placet.

l Vicarius. puta Palatinus vel alius vice principis, vel rector prouinciæ: ad cuius officium pertinet tributa exigere: vt j. de ca. lar. l. ij. & j. de exa. tri. l. in fiſcalibus.

Tributa exigere quos pertinet.

m Compelletur. dic in ſubſidium reſeruari eum, cui eſt remiſſum: vt j. de conue. fi. de l. ij in fi ſecundū quosdam. & ſic non valet remiſsio omnino: vt ſ. de tranſ. l. præſes. quæ eſt cōtra pauperi tamen poteſt remitti. cū pater debeat agere: vt aut. vt in. ſine quo. ſuf. ſ. eos. col. ij & facit ff de pac. l imperatores. & de pu. l. fi. ſ. fi. & de decr. ab or. fa. l. iiij.

n OMnes omnino. ſcilicet prouinciales: vt in fi. huius l. & no. ſ. ſine cenſu vel re. l. fi. & facit j. de cen. l. iiij. & de col. fun. pa. l. omnes & j. de immu. nec. con. l j. adeo vt nec veterani excuſentur: vt ff. de priv. l. penul.

o Noſtra. quam non habemus.

p Nec vocari. alias vocari: & facit in titulo primo. Ij alias vacare. quaſi dicat, nec extraordinaria conferuntur, nec ordinaria remittuntur: vt ſupra, lege proxima.

a PRo locis.i.pro magnitudine locorum.
b Possessionum.quæ sunt propriè limina,ex quibus tributa penduntur.
c Annonam.in singulis locis & speciebus constituta:vt ff.de suf.l.modios.Accur.
d Ad limites.vbi de militibus in castris cõstitutis pro stigabatur, vel ad tempus reponebatur: vt hic, & ff. de ero.mi.an.l.iiij. & ff.de cano.lar.l.j.& ff.de fundis lim.l.j. & facit ff.e.l. nemo.
e INfraudem annonariæ.i. tributi ad annonam, vt dixi in titu. Accursius.
f Deuotionis.i.dicti tributi deuote soluendi.
g Sortiri. nisi sit præscriptum quadraginta ãnis:vt ff. de fun.pa.l. fina.libro xj.
h Par.i.neminem excusando:vt ff.eo. l.omnes.pro modo tamen possessionũ: vt ff.eod.l.indictione.& facit.ff. de vecti.l. quicquid.& si contra ius vel vtil. publi l.fi.& ff.de nau.non excu.l.ij. & ff.de cano.fru. vrb. ro.l.ij. & de aquæ duc.l.diligẽter.Ac.
i NEmo possessorum prædiorũ propter quæ tenetur ad infrascripta.
k Mansiones publicas, in qbus forte annona erat imponenda. vel alias publicas.
l Longius.quia illi de vna prouincia non debẽt deferre ad aliam.& facit.ff. e.l.pro locis.et ff.de priui.do.aug.l.ij.& ff.l. proxi. Accur.
m MEditerraneæ ciuitates.i.hoſes earum.
n Expensis.i. inuicem aliæ pro aliis tributa soluebant,& sic lõgius portabant:quod hic remouet.ad quod.ff.eo.l.pro locis.& facit ff.de pri.do.aut l.ij.& ff.l.proxi.& in auth.de col. §.nullius autẽ.& ff.de meta.l.iiij. Item videtur contra: quod dicitur, Alter alterius onera portate:sic adimplebitis &c.sed hic nõ releuatur,imo grauatur alter.
o Donationis.id est,tributi deuote soluendi.
p OBsistere.pone secundum R. in emphyteuta & fructuario,qui publicas debent soluere functiones:vt ff.de iu.emp.l.ij. & ff.de vsufr.l.hactenus.qui si non soluant intra tẽpora huius legis,dominus exigit

Impp.Valent.& Valens AA. ad Probum præfec. præto. V.

PRo locis [a] ac proximitate possessionum [b], annonam [c] ad limites [d] transuehi præcipimus.

Rescriptum, in quo immunitas conceditur muneribus ordinarijs,non valet.Barto.

Imppp. Gra. Valenti. & The.AAA. Arin. VI.

IN fraudẽ annonariæ [e] rei ac deuotionis [f] publicæ elicitum damnabili surreptione rescriptum, manifestum est iure non posse vires sortiri [g], circa omnes igitur par [h] atque æqualis illationis forma teneat.

Ad operandum vel portandum non debet quis longius mitti: sed debet ratio itineris adhiberi. Bartol,

Imppp.Valen. Theod. & Arcad. AAA. VII.

NEmo possessorum [i] ad instruendas mansiones [k], vel conferendas species, longius [l] delegetur: sed omnes itineris ac necessitatis habita ratiõe delegentur.

Non est faciendum id, in quo plus expenditur, quàm de commodo percipitur.Barto.

Imppp. Theodo. Arca.& Hono. A A A. Probino præ. præfec. VIII.

MEditerraneæ ciuitates [m] ant è à maritimis, & maritimæ à mediterraneis onerabantur expensis [n]: vt plus haberet dispendij translatio, quàm deuotiõis [o] illatio. Hoc non solùm in præsenti, verumetiam in posterũ prohibemus ea lege, vt se vltimo nouerint supplicio puniendos, qui ista commiserint.

Si vtiliter dominus intra tempus hic statutum non soluerit tributa, dominio priuatur, & ad habentem directum dominium reuertitur.Barto.

Impp.Arcad.& Hono. AA.Cæsario. IX.

OBsistere [p] cõmodis [q] publicis & statutis ne cessitatibus non possunt priuilegia dignitatum [r]. Vnde quisque de prædiis emolumentum consequitur, si non is euoluto anni [s] spatio, intra sex menses [t] omnem, cui esse constrictus dicitur, reliquorũ intulerit cumulũ: ad ipsos, qui sunt domini prædij, exactionẽ [v] volumus pertinere.

Iudicibus negligentibus totum salarium aufertur.Bar.

Iidem AA. Eutichiano præfec.præt. X.

IVdices [x], quos circa profligandam [y] ærarij nostri compendia [z] negligentes ac si desides fuisse constiterit, omnia, quæ in administratione positi perceperunt emolumenta [a], reddere compellantur [b].

hunc.id est,vendicat prædium nõ obstante aliqua dignitate. Vel secundum M. pone in exactore tributorum, qui nisi inferat fisco intra tempora huius legis dãs prædij qui soluit repetit: vt in fine huius.l. & nihilominus tenebitur fisco exactor & exactus in subsidium: vt ff. de erog. mili.an.l.v. & ff. de conue.fi.de.l.fisco. Vel verius nisi emphyteuta vel similes soluant intra tẽpora huius legis, pertinet exactio ad dominum: quia dominus exigit dicta tributa vt fisco soluat: vt differat à primo, in quo primo reuocat fũdum ab emphyteuta, & ipe dominus soluet.

q Commodis. id est, tributis quæ fisco agenti & necessitatem habenti soluuntur, vt subiicit.
r Dignitatum. sic ff.de mu. & ho.l.fina. §. ab huiusmodi. & de va. mu.l. sunt munera. & supra eod.l. in fraudem.
s Anni.intra quẽ debet solui exactori: vt ff. titulo.iij.l. missi.
t Sex menses.No. purgatur mora cõmissa intra sex mẽses quod est verum quo ad dominum: sed quo ad fiscum xxx.dies statuunt: vt ff.de ero.mili.anno.l.v. Mora tempore purgatur.
v Exactionem.i. vendicationẽ prædij secundũ primũ. Vel.i.repetitionem pecuniæ solutæ secundum alium per cõdictionẽ sine causa. Vel dic.quia dominus exigit eam pro præterito tempore: vt ff.de pu.l. imperatore.ipse autem dominus reuocatur ab emphyteuta: vt ff.de iur. emp. l ij.vel à fructuario fructuario: vt ff.de noxa.act.l.noxale. Vel dic recepta vltima positiue, quod dominus exigat quod debuit emphyteuta soluere, cum ipse pro eo tempore soluere teneatur,& sic condi.ex hac l.
x IVdices.i.præsides prouinciæ, ad quos pertinet imponere & exigere: vt ff. tit.iij.l. in fiscalibus.
y Profligãda.i.imponenda vel exigenda.
z Compendia.i.lucra.
a Emolumenta.i.salaria.
b Cõpellantur.hoc propter negligentiã. Sed si qd acceperint vt male agant, tunc in quadruplũ præter

hoc:vt ẽ. de stat. & ima. l. j. & j. de cens. & peræquato. l. peræquatores. Item facit ad negligẽtiam iudicis puniendam j. de suf. l. j. & de col. fun. pa. l. placuit. & ẽ. de offi. præf. præ. ori. l. fi quos. sicin tutores: vt ff. de admi. tu. l. qui negotiationem. §. j. & §. penul.

Negligentia iudicis est punienda.

a ID ab vnaquaque. Iocalis est hæc l. scribit enim Constãtinus Isidoro præfecto Illyrici sup tributis Grecorum, dicens, q multæ prouinciæ Græcorum promiserunt se soluturas medietatem eius, quod ante soluere solebãt, vel medietatem aurei. quod dicto præfecto visum fuit sufficiens. vnde non sunt in plus exigendi.

b Prouincia. Græcorũ. s. de illis qui promiserunt.

c Promissum. q. fuit medietas: vt subiicit.

d Eorum. Macedonij. s. Græcorum. alias earum. s. prouinciarum. s. de illis qui promiserũt. dic ergo non mitti inspectorem pro superindicto aliquo imponendo. talis enim inspectio fiebat, quãdo propter fertilitatẽ aliquod superindictum erat imponẽdum: nam tunc plus exigebatur tributorũ gratia.

e Reliqui. s. Græci non promiserunt aliquid, sequãtur exemplum Macedonum. i. Græcorum illorum. s. quæ promiserunt. Accursius.

f Tributa. s. soluenda, vel. i. onus tributorum. & dic medietatem aurei. vnde assumit hic Py. arg. q medius aureus est tributum Cæsaris, sed hoc in Græcis. in aliis seruabatur quod no. in titu. s. q aureus integer. quod & hic colligitur. nã si isti dimidiam, colligitur, q illi totum aureum, & secundũ hoc non est cõtra. j. de fusce. l. modios. & facit. j. de col. fun. pa. l. ij. Vel dic hic medietatem. s. eius. quod antea præstabant.

g Sed ij. s. Macedones quidam speciales.

h Idoneos. sic. ff. de mu. & ho. l. iij. §. præses. & in authen. de æqua. do. §. quia verò. in fi. & caue: quia R. hãc non intelligit in tributis ordinariis: sed quãdo imminentibus necessitatibus publicis aliquod extraordinarium prouinciis imponitur. & probat hoc: quia fundi patrimoniales non præstabant has tertias & medias: vt j. de colla. fun. pa. l. j. & ij. sed tributa ordinaria: vt j. titu. j. l. j. & j. tit. iij. l. fina.

i Sacrosancta, supra. de sacrosanctis ecclesiis. l. sacrosancta.

DE INDICTIONIBVS.

Dixit de publici munere patrimonij: vt not. ẽ. ti. j. l. indictiones nunc prosequitur de altero. s. quod ipsorum pro patrimonio imponitur. & quia hoc indicebatur prouinciis, per singula lustra: auri primo, argenti secũdo. & æris tertio lustro: vt in authenti. de colla. in prin. & j. de lustra. au. cor. in titulo. ideo de indictione dicitur & vocatur hoc tributum superindictum: vt j. l. j. quia vltra ordinarium canonem, qui rebus imponitur, præstatur p singula lustra. & secũdum hoc dicas. ẽ. ti. j. l. omnes omnino: esse post istum. Vel ibi de eo, quod rebus imponitur, dicit, cũ nouum hoc inducere velit. Alij dicũt superindictũ, quod vltra hæc omnia præstatur vel propter fertilitatẽ, vel propter publicam necessitatem: quod et ipsum ordinarium erit: vt j. l. j. sed aliud quod persones pro patrimonio erat canonicũ etiam ante hanc. l. vt supra titu. j. l. omnes omnino. Et not. quod Romani ante natiuitatem Christi computabant annos ab indictione: Hebræi à diluuio: Græci à ludo Herculeo, qui fiebat per singula quadrieñia in monte Olimpo, sed hodie omnes Christiani ab annis dominicæ incarnationis, & imperatoris, vt in authenti. vt præp. no. impe. in principio. Accursius.

Annus domini computatio.

TITVLVS XVII.

DE † INDICTIONIBVS k.

Indictio munus ordinarium est: & ideo ab hac indictione non excusantur, qui à muneribus excusationem habent.

Impp. Hono. & Theo. AA. Anthemio præfec. præto. I.

OMnes omnino quocunque titulo possidentes l, q delegatio m super indictione n videbitur amplexa: velut canones o cogantur inferre: & vt nequa sit dubietas hac aperta definitione decernimus, vt id potiùs p canonis vocabulo postuletur q. Nulla igitur domus vel sacri patrimonij r, vel emphyteutici iuris, vel hominum priuatorum, etiam

† Aduisi tinplenagnitio videBo in annad Pauquæ tradit Rebuf Superdictũ fit.

l OMnes. Possidentes accipe. j. cogantur inferre quod dele. &c.

m Delegatio. i. præceptum factum per delegationem à principe tantum: vt de excu. mu. l. placet. & l. priuati. & supra titu. j. l. iij.

n Superindictione. alias superindicti, & tunc expone vt in titu. alias superindictione. & alias sunt duæ partes superindicti. id est, super nomen indicti: vt j. de pri. do. aug. l. ij. & fina. Accur.

o Canones. i. ordinaria tributa. nam canon. i. regula. inde exactores dicuntur canonicarij. vt in authen. de col. §. & in hoc col. ix.

p Potius. electiue. Accur.

q Postuletur. hoc autem quod fit canonicum, prodest: quia nullus se excusat: vt subiicit, & j. titu. ij. l. fi. & j. de pri. do. au. leg. ij. & fi. secus si esset extraordinarium: vt j. de colla. fun. pa. l. j. & ij.

r Sacri patrimonij. si dicas pro ecclesia, contra. ẽ. de sacrosanct. eccl. l. placet. Sed solu. vt j. titu. ij. l. fin. not. Item si dicas pro domo nostra quod est vertus, tũc est contra. j. de pri. do. aug. l. j. sed dices de superindicto, quod est extraordi. ibi loqui. & eodem modo respon. j. de excu. mune. l. euidenter.

Sed ipse

a Sed ipsis. s. nobis. Accur.

b PArticulari. construe. tua & subaudi faciat impu tari i. inferri modū collationis solitæ deuotionis. s. quātum debet solui à deuotis collatoribus: modum dico prosp à pos. multo ante. hoc autem facias particulari & cęte. debet enim in vna quaque indictione seu lustro mitti prę fecto cuiusque dioceseos, & per eos p ſidibus Iulio vel Augusto: & p præſides ciuitati b singulis inter septembrem & octobrem, vt possint deliberare facere seu celebrare solutionē, & non subditis dānū infligi: vt hic, & in aut. de col. in prin.

c Necessitas, quę effet propter festinā exactionē. Vel dic quia qui posset se tueri, alias non: propter breuitatē temporis poterit se excusare: quæ excusatio coram præfecto aug. sic: vt s. de offi. præfe. aug. l. j.

Iacula prę nisaminus ſſixerunt pœnā nō ſoluētibus. d Licētia. quia in feriunt. iacula præuisa minus ferire solent. Accur.

e DE SVperindicto.

Differt à superiori pxi. tit. quia ibi propter fertilitatē vel aliam publicā vtilitatē vel necessitatem, hic quādo aliqua prædia erāt deserta: vt in auth. de colla. §. si vero aliqū. Ab hoc excusatur ecclesia: vt s. de sacrosan. eccl. l. placet. & filētiarij & in sacris militantes: vt j. de silent. l. j. & de præpo. sacr. scrin. l. iiij. & j. de exc. mu. l. maxima rū. & de cano. sacr. larg. l. si pręciperit. Nos secundum P. dicimus superindictū, quod propter fertilitatem indicitur vel necessitatē publicā extraordinarie: non per lustra. ibi, per lustra.

f NIhil. Ad solas. id est, propter solas. Acc. Amplissimæ. id est, præfecti. Indicto. ad quod j. de excu. munerum l. placet.

DE EXACTO. TRIBV.

DIxit quæ tributa præstanda sunt, & à quibus: nunc qualiter & per quos exigantur. Accur.

h Vcenarij. sic dicti, quia ducentos exigebāt, vel quia ipſi tot erāt numero. & sic sequentia expone. hi habent alia nomina, put diuersificatur officium: vt j. de apo. pu. l. pe. & s. de iure fis. l. prohibitum. & l. super creandis. & Publiciani: vt ff. vi bo. rap. l. ij. §. si Publicanus. & opinatores: vt j. eo. l. missi.

i Debitoribus. s. tributorum. ad qđ s. de iure fis. l. prohibitū. & ff. de iure fis. l. aufertur. §. pē.

m Tabulario. ad cuius officium pertinet debitorū modū ingerere, & fideliter eorum nomina ꝓuidere: vt j. eo. l. missi. & de nume. & actu. l. ij. Et not. hic tributorum debitorem non debere conueniri: antequam breues fiant à tabellione.

n Cōcusione. vt id solum exigāt qđ debent, & nō vltra aliqua occasione: vt j. de lucris aduo. l. ij. lib. xij. quod si fiat, præses audiat eum, qui se læsum dicit à dictis officialibus: vt eo. ti. l. j. & imponet forte pœnam criminis concusionis vel falsi: vt ff. de cōcuſ. l. ij. & facit. j. l. proxi. & s. de fur. l. etiam. Accursius.

o NEmo. tributarius. alias fisci debitor.

p Insolertia. i. dubitia secundū quosdam. & facit. s. de acti. & obli. l. negātes.

q Pœnalium. i. hominū pœna dignorum. ne sit cōtra. ff. de pœnis. l. aut dānum. §. solent. vbi dicitur quod ad custodiendum nō ad puniendum est carcer.

r Officialium id est, iudicium. q. d non priuatorum qui debent: sed officialium in officio exigendi modum excedētium, vt subiicit. & etiam in quadruplum exactio: vt j. de exc. mu. l. placet. & j. de censi. l. perę quatores.

s Dixit quæ tributa præstanda sunt, & à quibus: nunc qualiter & per quos exigantur. Accur.

t Vcenarij. sic dicti, quia ducentos exigebāt, vel quia ipſi tot erāt numero. & sic sequentia expone. hi habent alia nomina, put diuersificatur officium: vt j. de apo. pu. l. pe. & s. de iure fis. l. prohibitum. & l. super creandis. & Publiciani: vt ff. vi bo. rap. l. ij. §. si Publicanus. & opinatores: vt j. eo. l. missi.

u Debitoribus. s. tributorum. ad qđ s. de iure fis. l. prohibitū. & ff. de iure fis. l. aufertur. §. pē.

x Tabulario. ad cuius officium pertinet debitorū modū ingerere, & fideliter eorum nomina ꝓuidere: vt j. eo. l. missi. & de nume. & actu. l. ij. Et not. hic tributorum debitorem non debere conueniri: antequam breues fiant à tabellione.

y Cōcusione. vt id solum exigāt qđ debent, & nō vltra aliqua occasione: vt j. de lucris aduo. l. ij. lib. xij. quod si fiat, præses audiat eum, qui se læsum dicit à dictis officialibus: vt eo. ti. l. j. & imponet forte pœnam criminis concusionis vel falsi: vt ff. de cōcuſ. l. ij. & facit. j. l. proxi. & s. de fur. l. etiam. Accursius.

z NEmo. tributarius. alias fisci debitor.

a Insolertia. i. dubitia secundū quosdam. & facit. s. de acti. & obli. l. negātes.

b Pœnalium. i. hominū pœna dignorum. ne sit cōtra. ff. de pœnis. l. aut dānum. §. solent. vbi dicitur quod ad custodiendum nō ad puniendum est carcer.

c Officialium id est, iudicium. q. d non priuatorum qui debent: sed officialium in officio exigendi modum excedētium, vt subiicit. & etiam in quadruplum exactio: vt j. de exc. mu. l. placet. & j. de censi. l. perę quatores.

si priuilegium aliquod habere doceatur, ab hac necessitate seiuncta sit, quę iam non extraordinariū, vt hactenus, sed ipsis a sanctis canonicum nomen accepit.

Ante tempus solutionis debet singulis prouincijs notificari, vt se præparent ad indictionem soluendam. Bar.

Impp. Theodos. & Valenti. AA. Eudo. II.

PArticulāri b delegatio num notitia ante indictionis exordium singulis transmissa prouinciis, collationis modum à possessoribus multò antè prospectū, deuotionis solitæ, non subditis calumniis tua sublimitas faciat imputari: vt & prouincialibus subeundi dispendij necessitas c auferatur: & officiis inferendi damna licentia d denegetur.

TITVLVS XVIII.

DE SVPERINDICTO e.

Imppp. Gra. Valenti. & Theo. AAA. ad procon. VV. CC. & omnes rectores.

NIhil superindictorū nomine ad solas f præfecturæ liras quisquam prouincialis exoluat, neq; vllius etiam solennis immineat: nisi eam nostro confirmatam iudicio, & imperialibus nixam præceptis, sedis amplissimæ g depoſcat indictio h & cogat exactio. Datum. xvij. calen. Iulij, Mediolani, Antonio & Syagrio Conſ.

TITVLVS XIX.

DE EXACTORibus tributorum i.

Exactores non debent exigere, nisi eos qui breuibus continentur. seu exactis à tabulario sibi datis. Bar.

Imper. Constanti. A. I.

DVcenarij k & centenarij siue sexagenarij, non prius debēt aliquē ex debitoribus l conuenire, quàm à tabulario m ciuitatis nominatim breues accipiant debitorum: quā quidem exactionem sine omni fieri concusione n oportet.

Pro debitis publicis non debet quis poni in carceribus: nec nouitates aliquas pati in persona. Bar.

Idem A. II.

NEmo o carcerem plumbatorumq; verbera aut pondera, aliaque ab insolertia p † iudicum reperta supplicia, in debitorum solutionibus vel à peruersis, vel ab iratis iudicibus expauescat. Carcer † pœnalium q, carcer hominum noxiorum est, & officialium r: & cum denota-

† Insolentia.

† In vetustis exēpl. quibusdā nostris legitur. carcer pœna est hominū noxiorum, est & officialiū. & cū denudatiōe (alias, dānatione) eorum iudicū quorum de officio coerciōes esse debēt &c. Tu silibet vide Pyrrhum hic. Carcer ad hominum custodiam nō ad pœnā est inductus.

a Et cum donatione. alias condemnatione: & alias cum denotatione. Item j. alias certiores, alias coerctiones. & est sensus: quia cum pœna iudicum eorum scilicet officialium, qui scilicet officiales contra hanc l. ad miserant ponendo in carcere tributarios: de officio, quorū. s. officialiū male gestorum, scilicet in vinculādo certiores esse debere: scilicet iudices eorum.

b Legem nō soluendo tributa.

c Præsidem. qui facit exigi: vt j. eo. l. in fiscalibus.

d Solutores. id est, tributarij: sic dicti quia soluere debent: & ibunt securi: nam timētes officiales pœnā inferēdā à suis iudicibus non incarcerabūt. & hoc ſ. de offi. re. prouin. l. omnes. & de spor. l. ij.

e Indulgentia. qa nō incarcerabunt.

f Abutatur. quia non soluat. quod tamen facile sit.

g Custodia. capitur ergo vt ar. ff. ad l. iul. pe. l. sacrilegi. §. fi. quod est in debitore publico: vt j. l. proxi. speciale. alias secus: vt not. C. qui bon. cedere pos. l. j.

h Si quis. scilicet debitor.

i Omnem. nō ergo pro mensura debiti. & sic est cōtra in authen. de exhi. §. si vero. Solu. speciale in fisco. Vel verius hic corrigitur. & facit j. de capi. & dis. pig. l. j. & ij. Accursius.

k Suscepto. fuscepit non executor obsequium. i. officium tributarij: qa soluit subiipſi de proprietate rerum debitoris quæ venduntur: vt j. de capi. & dis. pig. l. j.

l Præbita. exactori.

m Exercitus. facit in authen. de manda. prin. §. neq; autem. in fi.

n Qvoties. abreptus. i. captus. vel abreptus ab eo, qui eum subtraxerat custodibus.

o Teneatur. scilicet & custodiatur: vt ſ. l. nemo. in ij. respon. Ala.

p Abstulerit. s. officio custodiendi. Al.

q Crediderit. & subtraxerit. sic ff. de rerum dīsul. l. fi. Sed videtur non delinquere, qui exigit à debitore publico quod debet exigenti: vt ff. ad legem Iul. pec. peculatus. Solu. ibi non in fraudē fisci, sed pro iure cō-

tione a eorum iudicum, quorum de officio certiores esse debebunt, qui contra hanc legem b admiserint. Securi iuxta præsidē c transeant solutores d, vel certè si quis tam alienus ab humano sensu est vt hac indulgentia e ad contumaciam abutatur f, contineatur aperta, & libera, & in vsum hominum instituta custodia g militari. Si quis h in obdurata nequitia permanebit ad res eius, omnemq; i substantiam exactor accedat: solutionis obsequio cum substantiæ proprietate suscepto k: qua facultate præbita l exactori, omnes forè credimus proniores ad soluenda ea, quæ ad nostri vsum exercitus m pro communi salute poscuntur.

Qui debitorem captum eximit, ad id quod fisco & priuato debebatur, tenetur. Bar.

Impe. Constāt. A. III.

Qvoties quis & priuati debitor inuenitur, & fisci n; abreptus † ab vno officio, teneatur o ad vniuersi debiti solutionem. Qui eū abstulerit p, coērceatur: ac totius summæ exactionem in se suscipiat, qui eundem auellēdum subtrahendumq; crediderit q.

† Alias, abreptus ab vno officio tenetur ad vniuersi debiti solutionem, qui eū abstulit, coerceatur.

Officiales tenentur ad soluendum tributa, ne ipsis cessantibus, cæteri onerentur. Barto.

Idem Augustus. IIII.

Actores, cæteriq; r rei priuatæ nostræ, ad solutionem specierum s solennium debiti vigoris authoritate cogantur: ne prouinciales rei priuatæ nostræ fatiget immanitas t.

Exactores debent remittere ad curiam in scriptis quid exactum est, & quid non: vt ex eorū scripturā officium instructū. Bar.

Imppp. Theodo. Arca. & Honor. AAA. V.

Apparitores, quicunque in collationem auri præcepti fuerint offici sui adhibere seruitiū v: titulorum debitum x, & collationum summas, relationis suæ fide & adnotatione perscribant: sicq; ex officialis y † instructione officium z consciū quid exactū, quidve † perlatum a esse videatur: ne lōginqui itineris diuersitate susceptor b adductus & curiæ suæ desit, & rei familiaris detrimenta sustineat.

Ad petitionem exactorum cogitur præses facere exactionē. Bart.

Impp. Arcad. & Honno. AA. VI.

modo, licet tamen reddat fisco: vt ff. de iur. fis. l. 1. deferre. §. fin. hic autem in fraudem fisci. Item ibi pecuniam hic personam, vt fiscus eum non inueniat. & facit ſ. de asser. tol. l. iij. & in authentico, vt omnes obed. iudi. §. si igitur. Item no. hac l. minus habere fiscum, quā priuatum: cum priuatus iuraret in litē: vt ff. ne quis eum, qui in ius. l. si per alium. §. j.

r Actores cæteriq. officiales subaudi. Py.

s Specierum. per fiscum commodatarum.

t Immanitas. alias inhonitas, & alias immanitas, id est, nimietas. nam si isti officiales non soluerent totum onus portarent prouinciales: quare in mēsum fatigarent, portatur enim leuius quod à pluribus portatur: vt argument. in authentico, de natura lib. in curia de pu. in princip. & facit j. de omni agro de ser. l. omnium. & j. de priuilegiis domus Augu. l. ij. & j. eo. l. fi. Et sic nota cōtra officiales cōmunis Bononiq, vt soluant collectam sicut alij.

† Alias, sicq; ex officialis instructione officium consciū quid exactū, quidve perlatum. Alias sicq; ex officialis instructione officium consciū quid exactū &c. quam lectionem & Barto. hic in eo tome sectus vidē † Alias prælatum.

u Apparitores. Seruitium. scilicet vt seruiant susceptori accipiēdo aurum à collatoribus: & portando susceptori. quales erant ducenarij: vt ſ. eod. l. j.

x Debitum. i. quādo debeat collator vel proscrinio exigitur: vt j. de cano. lar. l. j. & ij.

y Ex officialis. i. apparitore. prædicto. Accur.

z Officium. scilicet susceptorum.

Accursius.

a Perlatum. id est, sponte datum, sed exactum per vim: vt ſ. eo. l. ij. ad quod ff. de lega. iij. l. fideicommissa. §. si rem.

b Susceptor. proprie, quasi dicat ideo per apparitores facit exactionem, ne &c. Alij dicunt susceptor, id est, apparitor: qui ideo debet scribere quod accepit, ne, &c. & secundum hoc detrimenta, &c. quia de suo emendabit, de quo nescit reddere rationem. & facit infra, de susceptoribus & arcariis. l. frumēta. & infra, de apochis publicis. lege prima. & in authentico, de mandatis principum. §. coges. & de collatoribus. §. iubemus.

In fisca

IN fiscalibus.

a Titulis certa sunt dispendia principis: & aliqui soluunt ad vnam: alij ad aliam expensam seu arcam: & aliæ arcæ erant apud præfectum, & aliæ apud procuratorem Cęsaris. ad quod ff. de cano. lar. per totum. & illas hic vocat titulos.

b Rationale. id est procurator Cæsaris: vt supra, de mo. mul. l. ij.

IN fiscalibus debitis, hoc est annonariis, cæterisque titulis [a], qui ad arcam eminentissimæ pertinent præfecturæ, necnon in iis debitis, quæ rationale [b] vsurpat [c] officium, rectores prouinciarum constringantur [d], & eos necessitas maneat [e] exigendi, à quibus expectatur authoritas.

a Vsurpare quãdoque in bonam partem, quãdoque in malam capitur vt dum. circa fi. & ff. de in cle. ff. de mo. mul. l. ij.

c Vsurpat i. vtendo retinet. Et sic not. q hic ponitur in bona parte vt ff. de agri. & cens. l. quemadmodum.

d Constringãtur. exigere: vt ff. de canon. lar. l. ij.

e Maneat. i. detineat. & facit ff. de per domi. Cardi.

Iidem AA. VII.

MIssi † opinatores [f]. i. exactores militaris annonæ, cum delegatoriis [g] iudicibus, eorumq; officiis insistant, vt intra anni [h] metas id quod debetur, accipiant. nihil his sit cum possessore [i] cõmune: cui [k] non militem [l], sed exactorem [m], si sit obnoxius, conuenit imminere [n]. Iudices [o] itaque qui prouinciales passi fuerint † opinatoribus delegari [p], eiusdem quantitatis [q] duplex pœna retinebit: & apparitor ex quolibet officio [r] sententiam deportationis excipient, si per semet exigendos [s] voluerint delegare militibus [t]: & curiales [v] temporale manebit [x] exilium, si eos, quos solẽniter exigere consueuerunt, opinatoribus putauerint esse credendos cùm [y] iudicem [z] oporteat inquirere [a] debitores tabularios fideliter prouidere nomina [b] debitorum, & apparitores siue curiales, consuetudine [c] seruata regionum, conuictis [d] debitoribus imminere, vt perceptis [e] congruis emolumẽtis † opinatores impleto anno [f] ad proprios numeros [g] valeant remeare qui [h] si vltra annum protracti fuerint: iudices [i] & officia absque vlla mora de proprio cogantur exoluere militibus [k], qđ debetur [l], ipsis aduersus obnoxios repetitione seruata [m]. Quòd si ad nos aliqua de retẽtis [n] † ab opinatoribus querela peruenerit, in duplum ab his protinus exigetur: vt partem debitam miles, reliquam fiscus accipiat. Iudicibus [o] quoque eorumque officiis eatenus subuenimus, vt in contumaces debitores cuiuslibet dignitatis [p] authoritatem suam

† Alias, optiones.

† Alias, ab optionibus.

c Consuetudine. & not. hic pro consuetudine. Consuetudo loci attendi-tur.

d Conuictis. ff. legitime, non per carcerẽ vel simili modo: vt ff. l. nemo.

e Perceptis per opinatores, qui accipiũt à iudicibus, qui exigunt cũ suis officiis: vt in prin. huius l. Accur.

f Anno. intra quẽ debet solui: vt not. in prin. huius legis.

g Numeros. l. militum si forte de militibus erat opinator. Vel dic, quod nũerus opinatorũ erat, in quaterno aliquo, q ad diuersas prouincias mittebantur, vt faciũt templarij.

h Qui. scilicet opinatores.

i Iudices. dicunt quidã: iudices, qui miserunt opinatores, soluunt de suo. & secũdum hoc dic protrahi, id est, venire distulerint, & dic obnoxios, scilicet, opinatores. vel dic iudices, id est, præsides: & protracti, scilicet, opinatores: & sic ppriè: & obnoxios. ff. tributarios.

k Militibus. pro stipendiis, secundũ primũ modũ. Vel militibus. i. opinatoribus secundum alium.

z Iudicem. i. præsidem loci.

a Inquirere cognoscendo quid & quantum debet & super hoc iudicare.

b Nomina. redigendo in scriptis, vt possit dare ducenariis: vt ff. l. j.

f Posessore. i. tributario, qui p possessionibus tributa debet dare. & dic cõmune, nec in exigendo: vt subiicit: nec commercium cum prouincialibus: vt ff. de ero. mil. anno. l. opinatoribus.

k Cuilibet. ff. possessori.

l Militem. i. opinatorem, qui in hac militia militat.

m Exactorem. i. rectorem prouinciæ, ad cuius officiũ pertinet tributa exigere: vt ff. l. proxi.

n Imminere. i. vt soluat compellere. R. ad quod ff. de cano. largit. l. ij.

o Iudices i præsides prouinciarum.

p Delegari. i. ab ipsis opinatoribus exigi vel compelli soluere.

q Quantitatis. quã opinatores à prouincialibus exegerunt.

r Officio. i. cuiuslibet officialis sit. Accur.

s Exigendos. i. quos ipsi debent exigere, vel exigendos. ff. tributarios.

t Militibus. i opinatoribus.

v Curiales. i. præsides curiæ ad quod ff. ti. j. l. ff. in pri.

x Manebit. i. tenebit.

y Cum. reddit rationem, quare puniuntur prędicti-

z Iudicem. i. præsidem loci.

a Inquirere cognoscendo quid & quantum debet & super hoc iudicare.

b Nomina. redigendo in scriptis, vt possit dare ducenariis: vt ff. l. j.

c Consuetudine. & not. hic pro consuetudine. Consuetudo loci attendi-tur.

d Conuictis. ff. legitime, non per carcerẽ vel simili modo: vt ff. l. nemo.

e Perceptis per opinatores, qui accipiũt à iudicibus, qui exigunt cũ suis officiis: vt in prin. huius l. Accur.

f Anno. intra quẽ debet solui: vt not. in prin. huius legis.

g Numeros. l. militum si forte de militibus erat opinator. Vel dic, quod nũerus opinatorũ erat, in quaterno aliquo, q ad diuersas prouincias mittebantur, vt faciũt templarij.

h Qui. scilicet opinatores.

i Iudices. dicunt quidã: iudices, qui miserunt opinatores, soluunt de suo. & secũdum hoc dic protrahi, id est, venire distulerint, & dic obnoxios, scilicet, opinatores. vel dic iudices, id est, præsides: & protracti, scilicet, opinatores: & sic ppriè: & obnoxios. ff. tributarios.

k Militibus. pro stipendiis, secundũ primũ modũ. Vel militibus. i. opinatoribus secundum alium.

l Quod debet. ff. pro annona vel tributo annonario.

m Seruata. actione neg gest. & ff. de neg. gest. l. ex facto. §. fi. vel condictione ex hac. l. Accur.

n De retentis. i. si ex his quæ exegit & militibus dare debuit, apud se retinuit, & secũdum hoc dic opinatoribus. i. ab opinatoribus. & quod dicit miles. i. opinator pro militibus. Vel dic, quod iudex aliqua retinuit, quæ non dedit opinatori. quæ in duplum dabit: vt mediam miles. i. opinator pro suo officio: & aliam fiscus secũm hos intellectus habeant. non ob. ff. de cẽs. l. peræquatores. vbi à prouincialibus indebite fuit acceptum: & ita in quadruplum punitur. Alij dicunt, quod ibi per vim: vt ff. de excu. mu. l. placet. & secundum eos facit ff. ti. j. l. j.

o Iudicibus. f. prouinciæ. Accur.

p Dignitatis. f. si tributarius. ad quod ff. vbi dec cõ. f. ff. & vbi sena. l. j. Et notant quidam hic, quod officialis non dicit ius sua authoritate, sed præsidis iussu sic. & dic authoritatẽ. f. capiendo per sonã: vt ff. l. nemo. & in rebus, vt subiicit, & dicitur in eadem l. nemo. & dic

actores &c.i. officiales præsidiis.

a Nominibus. qui volunt soluere. Accursius.

b SI diuina. domus. id est nostra vel augustæ, secundum Bul. & Py. sic ponitur. ꝛ. de quadri. præscri. l. fi. & vbi cautæ fisca. vel diui. do. in tit. Vel dic diuina domus, vt pro ecclesia ponatur: vt not. ꝛ. ea. l. inst. & facit ꝛ. de mu. pa. l. euidenter. & ꝛ. de iudi. l. j.

c Metrocomias. metros mensura: comos villa: deinde metrocomia. i. villa mẽsurata, quę dabatur metroicis: vt ꝛ. de iu. fis. l. certa. in qua villa, nec his domibus, nec aliis licet emere: vt ꝛ. non licere hame. l. j.

d Patrocinij. præstãdi tributario in fraudem publicarũ functionũ: quo casu non licet ei tenere prædia ob cautam patrocinij data, sed confiscatur: vt ꝛ. vt nemo assumpatro. l. j. & sic non præstaret tributa, cum non habeat rem. Accursi.

e Emptiõis. licite.

f Prior dominus. sunt enim publicæ functiones. i. tributa: & annonæ onera rerũ: & ideo cũ rebus ambulatoria vt ff. de pu. l. imperatores. & ꝛ. de fun. pa. vniuer. & ꝛ. de præ. & omni. rebus nauti. l. ij. & ff. de cẽ. l. forma. sicut serui tutes: vt ff. de seruirusti. præd. l. viam. §. pe. & fi.

g Possessiones. pro quibus tributa erãt soluenda.

h Vincti. aliasvicissim, alias iuncti, alias vicini.

i Assignentur. cõtra. ꝛ. de sacrosanc. eccles. l. placet. ibi, nulla translationũ &c. Sol. secundum quosdã, ibi de prædiis dedicatis eucharistię: hic de aliis prædiis collatis eccleśę. ad qđ. ꝛ. de fun. rei priua. l. vniuersi. sed ibi non dicit prædia auferri. Tu dic, cꝰ hic non dicit fieri translationem in alium, licet assignentur ciuitati quasi ad pignus. Vel verius vt dixi, hic diuina domus, non pro domo eccleśę sed pro ipsa ecclesia ponitur.

k Prouisione. alias prouisione, & alias promissione. & dic scilicet quæ est in hac.

DE SVPEREXACTORIBVS.

Vltra quàm debetur. ne iste tit. vel superior de superindicto sit superfluus.

Gl. hæc haud recte præcipit ac docet. Tu dic metrocomias pagos cẽ maiores, qui paulo infra vrbis dignitatẽ habentur ea forma qua & metropolis ciuitas ma trix dicit, id est, cæteris maior: ita & metrocomia pagus maior dicitur, aliarũq; villarũ caput. quod docet Alcia. in l. vnica. C. non licere habitatoribus. li. xj. vnde caue tibi ab affinitate vocũ in metoecia qm̃ alia lectio habetur, vt legas mero comias. Pyrrhus hic in lectione dubius est.

† Alias, metrocomia.

† In vetustis qbusdam, de super exactionibus.

Quicquid vltra debitum fuerit elicitum à curialibus [m], vel cohortalibus, vel aliis exactoribus, in duplum [n] eruatur: quod prouincialibus restitui protinus oportebit. Si quis autem exactorum superexactionis crimine fuerit conuictus [o], capitali periculo cupiditas eius amouenda atque prohibenda est, si in iisdem sceleribus per seueret [p].

Quicquid. Curialibus.

m actiue.

n In duplum. imo in quadruplum: vt ꝛ. de excu. mu. l. placet. & de cẽs. l. per æquatores. quę sunt contra. Solu. illa de rigore: hęc de æquitate. vel hæc secundũ illas: vt hoc duplũ aliud sit. quod præstatur prouincialib⁹, aliud quod fisco: vt ꝛ. de asser. tol. l. iij. Py. vel verius refert p̃ vim, vt ibi: an nõ: vt hic & ff. de pu. l. licitatio. §. quod illicite. & ꝛ. de infa. l. ij. vel hic habebat mandatũ de exigendo: & ideo in duplum punitur: ibi sua authoritate: & ideo in quadruplum.

o Conuictatus. id est conuictus. & sic ciuilis nõ tollit criminalem: vt & ꝛ. quã. ciui. actio prę. iu. cri. l. vna.

Perseueret. ępius faciendo. ad quod ff. de pœ. l. capitalium. §. solent. & §. grassatores. & ꝛ. de epis. au. l. iij. in fi. alias si semel tũc extraor. vt l. licitatio. §. quod illicite. ff. de publi.

p

DE CAPIENDIS ET DISTRAHENDIS PIGNORIBVS TRIBVTORVM CAVSA.

Imp. Constantinus A. ad Ahros. I.

REs eorũ, qui fiscalibus debitis per contumaciam satisfacere differunt, distrahantur [q]: comparatoribus data perpetua firmitate possidendi [r]. D. xv. Calend. Iun. Serdicæ, Constantino Cæs. v. & Maximo Conss.

Idem Augustus. II.

SAtis [s] sit debitorem annonarum ad soluendi necessitatem captione pignorum conueniri.

Res eorum. Distrahãtur. post duos mẽses à die captionis: vt ff. de re iudi. l. debitorib⁹. Al. Itẽ seruatis solẽnitatibus, quas dixi ꝛ. de fi. instru. & iu. ha. ff. l. j.

q Possidendi. etiã si res fuerit minoris: vt ꝛ. de iure ha. ff. l. quęcunque. in fi. & fa. ꝛ. de debi. ciui. l. fi. in fi. Accursius.

r

s SAtis. q. d. nõ incarceret: sed tũ bene capit p̃ pignã: vt ꝛ. ti. ij. l. iij. Itẽ & vẽdent pignora: vt ꝛ. l. pxi.

TITVLVS XXI.

DE CAPIENDIS ET DISTRAHENDIS PIGNORIBVS TRIBVTORVM CAVSA.

Imp. Constantinus A. ad Ahros. I.

REs eorũ, qui fiscalibus debitis per contumaciam satisfacere differunt, distrahantur [q]: comparatoribus data perpetua firmitate possidendi [r]. D. xv. Calend. Iun. Serdicæ, Constantino Cæs. v. & Maximo Conss.

Idem Augustus. II.

SAtis [s] sit debitorem annonarum ad soluendi necessitatem captione pignorum conueniri.

TITVLVS XXII.

DE APOCHIS publicis [t], & descriptionibus curialiũ, & de distributionibus ciuilibus.

t DE APOCHIS PVBLICIS &c. Apocha

Apocha soluenti datur: antapocha suscipienti: vt supra, de fide instrumento. & iure hastæ fiscalis. l. plures & §. qui pot. in pignoribus habean. l. penulti. Et not. quod alias est curialiũ, alias curialibus: & expones. l. j. Item alias est distributionibus ciuilibus, alias deest.

AD inferiorum. qui tributa accipiunt & inferũt maioribus, qui maiores accepisse negãt: & sic forma, id est substantia inferiorum grauatur in duplo: vt §. deex actio. trib. l. missi.

b Curialium potentes & curiales pro eodem ponit. & est alias itidem. alias eorundem. Accursius.

c Descriptiones. scilicet bonorum. quæ vocantur æstimit: quas faciũt principes cogẽtibus diuersis negotiis. vide illud. Exiit edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis. & secundũ hoc quod subiicit per singulos ordines, dic, id est, per homines magnos & paruos. oẽs enim debent soluere: vt §. de anno. & tribu. l. in fraudem & pro hoc est in authent. de col. circa prĩ. & qđ statim hic subiicit. Alij dicunt descriptiones, id est, scripturæ, quę sunt de solutionib⁹ quę flũt de manu in manum. & hoc dicit per singulos ordines, quę vocãtur apochę, quę debent inũnuari apud præsidem: alias nõ valerent: vt donatio vltra legitimam summam: vt §. de do. l. sancimus.

Tributa soluere omnes coguntur.

d Contributione. id est, tributorum solutione.

e Aurario. qui & ipse est curialis seu officialis de maioribus. & ad hoc respicit principium huius legis

f Securitatibus. i. apochis, quæ ad securitatem soluentium fiunt. ad quod j. de col. fun. pa. l. placuit.

g Inferẽtis. i. soluentis curialis. vel. i. etiã tributarij qui soluit curiali. ad qđ §. de susc. susceptores præsentibus. Item ad hoc quod dicit, de die. facit. ff. de ac. l. li bellorum. Item ad causam facit. ff. de excep. do. l. ij. §. j. & de transi. i. cum hi. §. in causa. & §. man. l. per diuersas. debet eĩ inseri indictio & nomẽ Imperatoris: vt in auth. vt prę. no. ipe. col. v. Itẽ subscribit notarius: licet eius subscriptio sola nõ sufficiat: vt §. de cõ. fi. deb. l. ij.

h Quo. pro vt. vel quo. f. facto. & quod subiicit descriptionis. i. qualiter, & quæ fuit imposita collecta seu descriptio, secundum primam. Accursius.

i Descriptio alias descriptus, scilicet tributarius vel curialis inferior: alias descriptio, alias descriptis. Et sic

Aestimum non antè sumit effectum, quàm præsidibus intimetur, & per eos recipiatur. Item susceptores seu thesaurarij debent de suscepto facere cautionem solennem: & exactores prouinciales debent singulis quatuor mensibus rationem suæ exactionis transmittere: & quod ex causa lucratiua acceperunt, scribere. Bartolus.

Impp. Hono. & Theodo. AA. Anthemio præfect. præto. I.

AD inferiorum a curialium releuãdas fortunas, & impressionem potentium, itidem curialium b cohibendam placuit, vt descriptiones c (si quæ per singulos ordines cogentibus diuersis negotiis agitentur) non sumãt ante principium, quàm apud acta prouinciarum rectoribus intimentur, & ex eorum fuerint receptæ sententiis. Sed & aurũ, quod ex hmõi cõtributione d redigitur, ita debet susceptori aurario e consignari, vt securitatibus f nomen inferentis g, dies, consul, mensis, causa, & summa comprehendantur: quòd h & descriptionis æquitas illustretur, & descriptio i documentis euidentibus fulciatur k. hoc etiam obseruando, vt quadrimestribus l quoque breuibus, qui ad excellentiæ tuæ officium solenniter diriguntur, celebratæ m descriptionis dispunctio n societur: vt omnes o vestræ potestatis scientiam formidantes, nihil ad reuelationem locupletum, atque inopum p perniciem audeant pertentare. Quod q & tunc optimum est custodiri cùm lucratiuæ facultates ex bonis curialium curiæ obuenerint: vt & inopes r, & locupletes fructus prouisionis simili s potiantur. Quam dispositionem t si quis iudicum, numerariorum v vel curialiũ mutilandam x esse crediderit: interminatio ni, quam nostra y sedes

Testes alij quãdo ad probãdã non sufficiunt.

no. nõ sufficere testes: vt ff. de probatio. l. census. & sic duę scripturę ad minus sunt necessariæ: vna de impositione: vt hic, & in authen. de col. §. pro fiscalibus. alia de solutione, quę fit susceptori à curiali: vt hic, & j. de col. fund. pa. l. placuit. & in authen. de mã. princ. §. coges. fit & tertia, quam facit curialis minor cum recipit vt §. de exact. tri. l. apparitores.

k Fulciatur. scilicet æquitas descriptionis. Accursius.

l In quadrimestribus. mos erat, vt fidelis expensarum notitia quaternis, siue quatuor mensib⁹ cõprehensa ad scrinia publica dirigeret per palatinos. f. susceptores aurarios, vel alios: vt tutius erroris demersa caligine publici ratio cinij posset claritas apparere: vt §. de offi. co. facr. lar. l. j. & facit j. tit. j. l. pen. in fi. erant. & alij quadrimestres breues, qui in scrinio latereculi mittebantur à magistro officiorũ: vt §. de offi. ma. offi. l. j. & fi.

m Celebratæ. id est, solẽniter impositæ & exactæ: & susceptori assignatæ.

n Dispũctio. alias dispositio, alias dispunctio. i. datorum & exceptorum collatio: vt ff. de verb. signi. l. cognoscere. in princi.

o Vt omnes. scilicet officiales.

p Inopum nã videbis quantũ cuilibet impositum sit & ab eo exactũ, & an susceptor habuerit totum exactum. Accursius.

q Quod. scilicet vt describatur breuibus, puta si curialis donabat bona sua alicui. nã quarta dabatur curiæ: vt §. de imponenda luc. descri. l. vnica. & j. quãdo & g. quarta pars debetur. l. ij. nisi ecclesiæ donaret: vt §. de sacrosan. ec. l. pe. hoc quidem lucrum curię obuenisse ponitur in breuibus expensarum & introitorũ.

r Inopes. non ad proxima sed ad superius dictũ refertur. vel dic ad proxima: quia si talia lucra celarẽtur, posset absconi quod potentiores deberent soluere: & sic soli minores grauarentur. Et no. æqualter pauperes & diuites secundum quantitatem patrimonij pati collectas, non secundum munus personarum. ad qđ §. ea. l. & j. de cẽs. l. j. & §. de exact. tri. l. actores.

s Simili. alias similime.

t Dispositionem. supradictam.

v Numerariorum. qui hodie tabularij dicuntur: de nume. l. j.

x Mutilandam. i. non obseruandam dispositionem supradictam.

y Nostra. si habes vestra, præfecto loquitur.

Alias, sententiã.

Collectæ à diuitib⁹ & pauperibus secũdum facultates sunt exigendę.

Semel.

a SEmel. De refusione à refundo, dis. secundum P.

b Emissam. ab his, qui faciendi hoc ius habent, non alio: vt. j. de sol. debi. ci. l. j. &. ſ. de qua. præscr. l. ij. §. fi. & solenniter: vt. ſ. l. proxi. & facit ff. de pœ. l. diui fratres. &. C. sen. ref. nō pos. l j. &. j. de fusc. l. securitates.

c Refricari. nisi fuerit gratiosa. ſ. de trāſ. l. præses. & no. ſ. de an. & tri. l. iij.

d Præceptionis. huius legis.

e Lætari. sic & q fuit tutor, à cura excusatur: vt ſ. de excu. tu. l. curator. P. Itē hoc nisi alij nō sint idonei ad dicta mūera: vt ff. de mune. & hono. l. honor. §. fin. sed ibi in personali: & idē in patrimoniali: vt ſ. not. de supindicto. Item facit. j. l. fi.

f QVicunque de prouincialibus. sit, subau.

g Posthac. i. post hanc legem.

h Ab eo. passiue.

i Sibi. ſ. præsenti conuentioni, secundum M.

k Annorum. ſ. proximorum. R.

l Superiorū. præsumptio de præterito ad plus præteritum, vel de præsenti ad præteritum habes. ſ. de adul. l. fi q. Item quod præsumatur solutio, est sic. ff. de proba. l. ſ chirographum.

m Optio. masculine: qui optatum percipit.

n Actuarius. alias actuarius: quia cum statu & calliditate & instantia extorquet. P. alias actuarius: quia aliquid in exigendis tributis agit. sunt enim hæc nomina exactorū.

o Cautionē. quapmisit tributa præteriti anni, vel qua confessus est se ea debere: quæ antapocha dicitur. vel quia tantum præteritorum dicit hunc recepisse. Accur.

p Gestorū. i. probatione testium coram gestis. i. in actis receptorum, quod præteritorum annorum nomine debeatur.

q SEcuritatibus. Conscribūtur. à procuratore fisci vel alio, qui habet ius exigendi. Et no. hac. l. ca-

a Cōcor. cā iij. cum glo. super verbo. vltimo. extra, de cau sa poss. & ppriet. vbi dicit qđ vltima tēpora prēscriptiōis spectanda sunt.

Exceptio nō numeratę pecuniæ opponitur.

statuerit, subiacebit.

Qui habet instrumentum solutionis, seu securitatis solenniter factum, non debet amplius molestari. Barto.

Impp. Theodoſi. & Valenti. AA. II.

SEmel securitatem de re fusione a munerum emissam b, ab alio iudice non liceat refricari c. Et ideo spectabilitas tua saluberrimæ, ac iustissimæ præceptionis d formam secuta, prohibebit in posterum eos ad discussionem transacti muneris cōstringi, quos claruit accepta securitatis prosperitate lætari. e

Qui ostendit se tribus proximis annis soluisse, retro soluisse præsumitur, nisi contrarium probetur. Bar.

Imp. Martia. A. Cōstantino præfecto præto.

QVicunq; de prouincialibus f & collatoribus, decurso posthac g quantolibet annorum numero, cū probatio aliqua ab eo h tributarię solutionis exposcitur, si trium cohærentium sibi i annorū k apochas securitates q̄ protulerit: superiorū l tēporum apochas non cogatur ostendere, neque de præterito ad illationem functionis tributariæ coarctetur: nisi fortè aut curialis, aut quicunq; apparitor, vel optio m, vel actuarius n, vel quilibet publici debiti exactor siue compulsor: possessorum vel collatorum habuerit cautionem o: autid quod reposcit, deberi sibi manifesta gestorum p adsertione patefecerit.

Imp. Iustinia. A. IIII.

SEcuritatibus, quæ publicarum functionum gratia, siue insolidum, siue ex parte solutę esse conscribūtur q, nullam exceptionem non numeratæ pecuniæ penitus opponi concedimus.

TITVLVS XXIII.

DE CANONE LARGITIONALium titulorum r.

Quod particulares exactores exigunt, debet dari thesaurario, qui est in illa prouincia, vt totum simul deuoluatur ad fiscum. Bar.

Imppp. Gratia. Valent. & Theodo. AAA. I.

OMnem summam s auri, vel argenti, & reliquarū specierū, quę sacris largitionibus t ex more v penduntur, statim vt exactio fuerit celebrata, ad thesaurarios vniuscuiusq; puincię x, vel ad proximos y referri sub obsignatione tabularij z cæterorumq;, quos solicitos a esse debere præcedentia iussa decreuerunt, & thesaurorum præpositis, consignari b præcipimus: vt exinde c ad sacrum comitatum, d integer omnium titu-

b Consignari secundum solēnitatem, quam habes ſ. de apo. pu. l ij.

c Exinde. i. his secutis, quæ dicta sunt.

d Comitatum. i. ad comitem rerum priuatarum.

r DECANO ne largitio. &c. Largitionalium. id est regulari præstatione. largitiones enim ea dicunt, quę prouinciales fisco largiuntur & depēdunt. & dicuntur tituli: quia ſpecialib⁹ titulis. i. literis breuibusq; chartis leguntur: vt. ſ. de cō. fil. de. l. fin. & ſ. de an. & tri. l. iij.

s OMnem summā. i. tributum, quod pro auro & argento præstatur: quod dicvt. j. de ar. pretio, qđ thes. infertur. l j. Vel dic summam auri, quæ pro tributo præstatur, & pro reliquis speciebus, vt quadragesimas vel quinquagesimas: vt. j. de fusce. l. modios.

t Sacris largitionibus. ablatiue vel datiue.

v Ex more. ſ. illius legis, modios.

x Prouinciæ. ſi vnus tantum ibi sit thesaurus. alias ad proxi. vt subiicit. Vel dic ſi prouincia sua nō habet, tunc ad proximos: vt. ſ. de an. & tri. l. pro locis. & facit. j. de fusc. l. diu. & facit j. de au. pu. perſe. l. j. &. ſ. de offi. sacra. lar. l. j. Accur.

y Ad proximos ſ. proximæ prouinciæ, ſi ille de illa p uincia decesit.

z Tabularij. qui sunt cū susceptore: vt. j. de fusc. l. duos. & de nume. & actu. l in prouinciis.

a Solicitos. ſ. præsides & opinatores & alios: vt. ſ. de ex ac. tri. l. missi.

* Imp. sacrarum largitionum comes, qui tributa exacta præsto, ad quem fiscum illorū tributa missio deo beat: vide j. ſ. de offi. co. sacra. lar. & l. j. §. ideo. de nouo C. compon. Comes autem rerum priuatarum rebus tantum fiscalibus præerat, vt constat supra de offi. co. rer. priua. l. j. secundū la. Rebuf. hic.

Nume

lorum numerus [a] dirigatur.

Susceptoribus ad prouinciam missis, non debet permitti, vt per seipos exigant: sed iudices ordinarij exigere debent. quod si permiserint, punientur. Bar.

Impp. Honor. & Theodosius AA. II.

NEque sacrarum vel priuatarum [b] largitionum palatina officia [c] ex quacunque causa [d], vel ex quocunque titulo fiscalis debiti, cum ad prouinciam mittuntur possessores per se audeant conuenire [e]: siue id ex præterito reliquum trahatur, seu præsentis temporis tributa [f] solui conueniat: sed rectores prouinciarum frequenter adeundo commoneãt [g], eorumque [h] officiis [i] incũbant [k]. Quòd si rector prouinciæ imminentem sibi memoratorum declinare molestiam quærens, vel qualibet alia ratione palatinis iisdem [l] propria authoritate publicæ exactionis permiserit curam: tam ipse, quã officium [m] eius vicena auri pondo fisco dependant [n].

Notarij cameræ non grauantur ad munera, quæ personæ laborem iniungunt: & qui eos grauauerint, punientur: & per officium iudicis superioris defendentur. Bartol.

Imper. Leo A. III.

PRæcepit nostra serenitas, neque veloci cursui [o], neque alij præter inueteratam consuetudinẽ grauamini subiacere chartularios, qui de [p] cohortalibus officiis vniuscuiusque prouinciæ largitionales [q] titulos retractare [r] constituuntur: cum idẽ etiam amplissima prę fectura disposuisse perhibeat: vt his necessitatibus liberati, fideliter largitionales titulos valeant retractare. Quòd si aliquo tẽpore nostra iussio [s] temerario ausu ex aliqua fuerit parte violata [t]: tam rector prouincię, quã apparitio eius. xxx. lib. auri condemnatione plectentur. Insuper virum spectabilem comitem Orientis, eiusq́ officium, licentiam habere conatus [v] nafarios inhibendi, tam moderatorum, quàm cohortalis officij, cũ de hac re admoniti fuerint à palatinis & eandem pœnam formidantibus, si non omnibus modis pietatis nostrę decreta congruum mereãtur effectum.

Electio & defensio susceptoris spectant ad proconsulem & præfectum, non tamen ad præsidem. Bar.

Illud etiam generali [x] forma sancimus, vt in omnibus prouinciis, tam nominatio specialium susceptorum largitionalium titulorum [y] quàm defensio tractatorũ [z], non tantũ per viros clarissimos moderatores prouinciarũ, sed etiam per viros spectabiles proconsules, & præfectum Augustalem, ac laudabiles vicarios vnà cùm eorum officiis, admonentibus semper, necnon imminentibus palatinis procuretur, prouidentibus [a], vt post nominationem etiam specialium susceptorũ largitionalium titulorum, nulla [b] minuẽdi exactionis ad sacrum pertinentis ærarium, aut transferendi ad arcarios [c], aut quoslibet alios extraneos titulos, rectoribus prouinciarum, aut eorum officiis, vel etiam [d] curialibus licentia permittatur: quadrimestris breuibus per idoneũ tractatorem [e] eorundẽ titulorum, super commendandis ratiociniis publicis, periculo rectorum prouinciarum, ad sacratissimam vrbẽ trãsmittendis. Nam quacunque [f] ex parte, quã iussit nostra trãquilitas, si minus fuerit procuratum: pœna superius designata, tam ipsi iudices, quàm eorum officia se nouerint esse plectenda [g].

a Numerus. id est omnis actio per titulos. i. breues facta, vt in titulo notaui.

b NEq; sacrarũ vel priuatarum. pro eisdẽ. vel dic sacrarum. i. fiscalium, vel priuatarũ. s. sui patrimonij. & dic neq; hæc officia. i. nedũ alij, qui mandatum nõ habent.

c Officia. i. officia, quę congruunt palatinis.

d Causa. s. debiti. quod est j.

e Cõuenire. vt & s. de exa. trib. l. missi. vbi dicũtur hi palatini opinatores: vt s. de officio recto. puinciæ. l. nullum.

f Tributa. al's tributis, alias tributa.

g Commoneant. & vt exigãt à subditis & ei soluant.

h Eorũ. s. p̃sidũ.

i Officiis. i. officialibus memoratorum exactorum.

k Incumbant. isti exactores. Accur.

l Iisdẽ. palatinis.

m Officiũ eius. s. p̃sidis. i. officiales.

n Dependant. id est, soluant.

o PRæcepit. Cur sui. munus est, de quo habes j. de cu. pu. l. cursum.

p Qui de. No. qui dicunt chartularij.

q Largitionales. hoc expone vt in titu.

r Retractare. id est perfectę tractare, vt sunt notarij.

s Iussio. s. ista.

t Violata. quia & coguntur ad aliqd̃ grauamen vltra cõsuetudinem veterẽ.

v Conatus. i. si aliquis vellet cogere chartularios, inhibeatur à comite orientis.

x Generali hac lege q̃ generalis est.

y Susceptorũ largitio. titulorũ. not. susceptorem eligi à præside, cum consilio aliorum tamẽ: vt j. de su. & arca. l. exactores.

z Tractatorũ. i. notariorum prædictorum, qui à grauaminibus defendi debent. & accipe hic procuretur, qd̃ est j.

a Prouidẽtibus, istis officialibus.

b Nulla licentia permittatur. quod est. j. & quod dicit minuendæ, facit. s. de anno. & trib. l. omnes pene. & s. de trãsa. l. p̃ses. Itẽ qd̃ dicit transferendi, facit. j. de su. l. duos.

c Ad arcarios. i. alios officiales. A.

d Seu etiam. mihi plus placuisset, vel etiam.

e Tractatorem. i. notarium. sic enim dicitur. s. de offic. co. sac. lar. l. j. & facit s. de apo. pub. l. j. & quod ibi no.

f Nam quacũq; construe. nam si minus fuerit procuratio. i. si minus fuerit procuratum quacunq; ex parte, quã iusserit, &c.

g Plectenda. s. officia.

Præci

PRæcipimus. a Delegatio, i. litera de legatiua in qua continetur, qđ princeps mittit p̃sidibus, vt exigãt collectas suas. Acc.

b Quotannis. id est, singulis annis in Septẽbri et Octobri qñ mittit̃ p̃fectus præsidibus: vt subiectis nuntient, vt se ad soluẽdum parẽt: vt ff. de indi. l.ij. & in authen. de col. in prin. col. ix.

† Alias, aut quo modo exactio &c.

c Minus. quã soliti sunt præstare.

d Titulos. accipe procurari & repete præcipimus. & dic aut, pro & quo quomodo, &c.

e Procedere. sub audi procurari. & etiam subaudi præcipimus.

Consuetudo regionis in vectigalibus attendenda est.

f Consuetudo. secundum consuetudinem vectigalia. s. psonis pro rebus iniũcta sunt p̃stãda vt ff. de pu. l. si publicanus. § fi. q. ad. iff. magis scire possunt quã p̃fectus: ideo puniuntur. & facit ĵ. pro suo. l. j.

† Totum hoc, omnia. tit. de exactionem. vacat.

NE OPERE à collato. &c.

g A collatoribus exigantur. i. q̃ soluunt alia tributa facta. Accursius.

h PErarũ. illicite. p. uinciales ergo q̃ tributa p̃stãt ad operas aliquas nõ tenent. nã nec balnea præsidibus succedere sunt cõpellẽdi: vt ĵ. ne tribu. laua. præ. l. j. nec bestias eorũ cõmodare: vt ĵ. ne ru. ad vllũ officiũ. l. ij. nec hospitium: vt ĵ. de meta. l. deuotũ. nec salgamũ: vt ĵ. de salga. non præ. l. ij. nec ad angariã. vel parãgariã: vt in auth. de mã. prin. § illud colla. iij. & de colla. § ad hoc. coll. ix. nisi in aduentu principis: vt ĵ. de sacrosa. ec. l. neminẽ. & nisi vt

Si literæ iudicis aliquid̃ vltra veterem consuetudinem contineãt præsumuntur erroneæ: nec eis est credendum. Bartol.

Idem Augustus. IIII.

PRæcipimus, vt si fortè delegatio a, quæ ab amplissima præfectura in diuersas prouincias ex more quotannis b emittitur, minus c contineat omnes largitionales titulos d, † aut quoquomodo exactio eorum debet procedere e: nihilominus competentem exactionem eorum à viris spectabilibus tam proconsulibus, quàm vicariis, & viro spectabili comite Orientis, & præfecto Augustali, necnõ rectoribus prouinciarum, eorũq̃ officiis, & curialibus, omnium largitionalium titulorum exactionem † procurari: vicenarum librarum auri condemnationẽ præ oculis habentibus, si quid minus exactũ, vel illatum fuerit sacro ærario, quam prisca & inueterata consuetudo f sacris largitionibus inferri constituit.

TITVLVS XXIIII

NE OPERAE à collatoribus exigantur g.

Imppp. Valens, Gratia. & Valent. AAA. I.

PErarum præbitionem, quæ illicitè h à prouincialibus hactenus expetita est, synceritas tua i cessare præcipiat.

TITVLVS XXV.

DE IMMVNItate nemini concedenda.

Qui falsum instrumentum immunitatis conscripserit, igne est comburendus. & omnes ad solutionem canonis sunt vrgendi. Bartolus.

Impp. Gratia. Valen. & Theod. AAA. I.

HIs nostræ serenitatis edictis, ciuitatum tabulariis erit flamma supplicium k, si cuiusdam l fraude, ambitu, potestate, iniustam cuiuspiam profiteantur m immunitatem: ac non secundum præcedentem definitionem n omnes omnino, abolita specialium immunitatum gratia, necessitas tributariæ functionis, firmata o censitorũ peræquatorumq̃ prouincialium iudicũ peræquatione constrinxerint p †.

Munitio viarum & aggerum debet fieri expensis pro quantitate patrimonij possessorum. Bartolus.

Impp. Honor. & Theo. AA. II.

PEr Bithyniam, cæteraſq̃ prouincias possessores, in reparatione publici aggeris q, & cæteris huiusmodi muneribus r pro † iugerum numero s vel capitum t, quæ possidere noscuntur, dare cogantur.

TITVLVS XXVI.

DE CONDItis v in publicis horreis.

Non debet tangi de fructibus nouis, donec consummantur antiqui. Item licitum est commiscere fructus corruptos cum incorruptis: & ad prædicta per superiorem officialis sufficiens deputetur. hoc dicit. Bartolus.

J. ti. j. l. fi.

i Tua. præfecto loquitur, vt patet ex subprascriptiõe. DE IMMVnitate, &c.

k IIs. Supplicij. No. flãmã supplitiũ officialis, si alicuius p̃siteat̃ immunitat̃. sic. ĵ. de fal. mo. l. ij.

l Cuiusquam. s. tributarij.

m Profiteantur. scribẽdo aliquẽ immunẽ sua authoritate: nec prodest immunitas talis: vt & ĵ. de cen. l. j. et ĵ. de an. & tri. l. i fraudẽ. & ĵ. de decu. l. vacuatis. & ĵ. de agri. & cẽ. l. ĩmunitates.

n Definitionem. quæ est, vt oẽs soluãt: vt ĵ. de ann. & trib. l. iiij. et de ope. pu. l. oẽs. in fi. & de vect. & cõmis. l. omnium. & ĵ. de inter. l. j. & C. sine cẽ. vel re. l. fin.

† Constrinxerit.

o Firmata. Quidã libri habẽt, necessitatẽ tributariæ functionis, et firmata cẽsitorũ, puincialiũ iudicum. Acc.

p Peræquatione cõstrinxerint. s. tributarij sed in lib. Azo. est necessitas cõstrinxerit: & cẽsitorũ peræquatorũ & deest prouincialium. iudicum. Ac.

q PEr Bithyniã. † Aliter. Aggeris. contra fluminis ĩpetũ: vt ĵ. de allu. l. j. Ac.

† iugorum.

r Huiusmodi muneribus. vt in vallis ciuitatũ faciendis, & ad port̃ & vias: vt ĵ. de ope. pu. l. ad portus. & l. omnes. & ĵ. de priui. do. augu. l. absit.

s Numero quibus inspectis ĩponi patrimonij mun̄ p̃sonæ. s. p. rebus: vt ĵ. de an. & trib. l. ij. & l. p locis est ea aliud p ipsis rebus: vt ĵ. de fusce. l. modios.

t Capitum. i. animalium.

v De cõditis, &c. Id est,

Id est repositi. à cõdo, dis.

a Mnia etiam corrupta vt j. hac lege.

b Expẽdi. vel dando militibus, velvẽ dendo.

c Ad frumentum. scilicet nouum.

d Vetera. s. frumẽta.

e Querela. s. militum & aliorũ quibus præstatur expensa. Al. Vel dic querela distrahẽtis in dãno. s. fisci. multum enim quis conqueritur, quãdo rẽ suã male distrahit. Py. Vel q̃rela maxima. ad quod. ff. ne quid in flu. pu. l. j. § sunt qui. Accur.

f Ex noua portione. i. ex nouo frumento. Accur.

g Velata. quæ velabitur in misc̃do nouũ frumentũ cũ veteri corrupto.

h Negotiũ. s. frumentũ accipiendũ & expẽdendum, & custodiendum, vt subiicit.

i Mentis. alias p integritate mentis: & alias pro integris meritis. & facit. j. de decurio. l. eum qui. Accur.

k Metiatur. cum vendit vel dat.

l Condito. qñ to tũ quod est in horreo vni vendit.

m Cvm ad quãlibet vrbẽ mãsionẽ ve acceſſeris, protinus horrea inspicere nte volumus vt deuotissimis militibus depuratæ, & incorruptæ species præbeantur. Nam si per incuriam o officij grauitatis tuæ sanctorũ p tectorum neglecta procuratione, aliqua pluuiis infecta q perierint: ad damnum tuum r referentur.

Species in horreis publicis depositas nullus debet in suam vtilitatem conuertere: aliter deportabitur.

Impp. Valent. & Valens A A. I.

Omnia a, quæ in horreis habentur, expẽdi b volum9: ita, vt nõ pri9 ad frumentum c extendatur expensa, quod sub præfectura tuæ vrbis horreis infertur, quàm vetera d condita fuerint erogata, & si fortè vetustate species ita corrupta est, vt per semet erogari sine querela e non possit: eidem ex noua portione f misceatur, cuius adiectiõe corruptio velata g dãnum fisco non faciat. Ad istud autem negotium h arbitratu ac iudicio tuo † nobilis, prudens, fidelis, optimè sibi conscius pro integritate mentis i apponatur custos ac mensor: qui vel frumẽta modio metiatur k, vel iustis æstimationibus colligat, quanta habeantur in condito l.

Rectores debent per seipsos inspicere domos & horrea publica: ne ex pluuia corrumpantur publica frumenta. Barto.

Iidem AA. & Gra. A. II.

Cvm ad quamlibet vrbem mãsionem ve m acceſſeris, protinus horrea inspicere n te volumus vt deuotissimis militibus depuratæ, & incorruptæ species præbeantur. Nam si per incuriam o officij grauitatis tuæ sanctorũ p tectorum neglecta procuratione, aliqua pluuiis infecta q perierint: ad damnum tuum r referentur.

Species in horreis publicis depositas nullus debet in suam vtilitatem conuertere: aliter deportabitur.

Imper. Arcad. & Honno. AA. III.

Nvlli posthac horreaticas s species contingendi t copia præbeatur. si verò quisquam temerator horreorum extiterit, qui sibi ex prædictis aliquid audeat vsurpare v hanc pœnam sciat nostro arbitrio definitam, vt deportationis pœnæ subiectus, totius substantiæ cogatur subire iacturam x.

TITVLVS XXVII.

VT NEMINI LICEAT y IN EMptione specierum se excusare: & de munere sitoniæ †.

Imp. Anastasius A. I.

Qvoties vrgente necessitate z cõparationes frumẽti, vel hodei, aliarumq; specierum quibuslibet prouinciis iudicuntur, nulli penitus a possidentium sese sub cuiuscunque priuilegij occasione excusandi tribui facultatem cẽsemus: omnicq; b cui cunct; possidentium, quocunct; modo, quocunque tempore per sacros apices, vel etiam pragmaticam sanctionem, aut iudicialem fortè dispositionem huiusmodi excusatio c data est, vel postea data fuerit, licentia minimè vnquam contra tenorem nostræ legis saluberrimæ valitura. adeò nanque huiusmodi onera cunctis, pro qua singulis ratio: vt in auth. vt iudi. fine quoquo sufffra. § eos. et facit ff. de an. & tribu. l. iij. & l. iudices. Ac.

s Nvlli. Horreaticas. i. species in horreis positas. Thesis em Græce, Latine dicit positio. inde bibliotheca & dactylotheca, vbi reponuntur libri: vt ff. de cõtrah. emp. l. Labeo. & ff. de leg. iij. l. librorũ. § fi. alias est horreo thecas. & facit j. de fruct. vrb. con. l. j.

t Contingendi. ac cipiendo eas.

v Vsurpare. i. audendo vsurpet de prædictis speciebus. Accur.

x Iacturam. similis pœna est j. ad le. Iuliã. de vi pub. vel priv. l. si quis. in fi.

y VT NEMIni liceat, &c. Alias deest de munere sitoniæ. & de hoc munere, dic qđ hic nõ tractant sed in Græco dicitur: vt ff. de va. mu. l. ij. in prin. & de admi. re. ad ciui. perti. l fi. § item rescripserũt sitonas.

z Vo ties. Necessitate. famis vel guerrę. & sic est superindictũ.

a Nulli penitus. nisi ætas. lxx. annorũ, aut numerus v. liberorũ det excusationem: vt ff. de mu. & ho. l. ij. § cura. Vel dic hoc corrigitur hic. Vel ibi est personale: vt in eo. tit. l. j. § j. hic patrimoniale: & facit j. de qui. mu. vl pręfa. l. j. & ij. & fi. & § de ann. & tribu. l. in fraudẽ. & de pe. bo. sub. l. j.

b Omnique. habeas quæ breue, & accipe licentia: & postea redeas cuicunq;. Accur.

c Excusatio. alias excusatio. alias excusationem: sed tunc legitur huius licentia &c. & erit nominatiuus licentia. & subaudi, erit.

† Alias, nobis prudens fidelis &c.

† An. August. li. singu. ad Modestinum Sitoniæ hoc loco cum Haloãdro legere maultquàm (vt Alc.) si tocomiæ. Significatur autem eo nomine munus frumentationis publicæ. Hic Sitonæ apud Athenienses vocabantur curatores qui coemẽdo condendoque frumento præfecti erãt. Vide Budæ. in posterio. anno. cap. vl. de muneri. & honoribus.

Officialis delictum, dominum punit.

d Tuum. Delictum officialis punit dominum. & est

alias excusatio. alias excusationem: sed tunc legitur huius licentia &c. & erit nominatiuus licentia. & subaudi, erit.

Domus

a Domum.i.habitantes in domo nostra, quam habemus in ea prouincia, cui indicitur hoc munus. Et no. quia intelligitur de ea pecunia, quæ confertur ad cõparationẽ. Aliꝭ quod de munere personali quod eme re cogitur. Aliꝭ de munere, quod est, vt vendere cogantur.

DE COLLATIONE DONATO. &c.

Vacat & repones in textu.

DIspositionem. Antiochi. qui fuit imperator secundum Pet. Et dic casum, si tributarius nõ potest vti fundo, prout descripsit in censum: quia chasmate pro parte periit, vel vites siccæ sunt: ille qui præst censui, releuat: vt ff. de cẽs. l. forma. ante tempora ergo Antiochi quædam erant releuata prædia: alia erant donata, vt nihil soluerent: aliqua adærata: vt aliquid æris soluerẽt: aliqua translata in alium: quia primus non soluebat pro modico quod solueret secũdus: vnde Antiochus fecit, ꝙ omnia talia soluerẽt certũ quid pro præterito & futuro: & nil plus pro præterito vel futuro. quod & Valẽtinus hic confirmat: nullo obstante priuilegio: & sic in certis prædiis tantum habet locum hæc lex.

c Id enim. indistum.

d Anniuersariæ. No. Anniuersariẽ. ex quo colligo illũ esse canonem anniuersarium, qui singulis annis debetur. ad quod. ff. de sacrosan. eccle. l. placet. Item no. ꝙ hæc lex cõsuetudine approbata non tollit rescripto: sic nec ꝑ aliam legem: vt no. secundum quosdam. C. quæ sit lon. consuetu. l. iij.

portione contigerit, volumus irrogari, vt ab iisdem cõparationibus, nec sacratissimam nostræ pietatis, nec sereniſsimæ nostræ coniugis domum [a] patiemur subtrahi.

TITVLVS XXVIII.

DE COLLATIONE DONATORUM, vel releuatorum, aut translatorum seu adæratorum.

Imppp. Valenti. Theodo. & Arcadius AAA. I.

DIspositionẽ ãplissimæ recordationis Antiochi, [b] q̃ certam quantitatẽ ante se releuatis possessionibus nomine canonis indixit non imminui decernimus. Id em̃ [c] quoniam in canonem cecidit, & anniuersariæ [d] debet pẽsitationi persolui: nec in præteritum, nec in posterum patimur esse concessum [e]. Indulgentiam verò memoratæ descriptionis & in ante actum, & in posterum tempus, non solum in releuatis, verum etiam in donatis, adæratis [f], translatisque, seu quodcunque aliud nomẽ nouæ descriptionis excogitatum est, volumus obseruari: nullamque super his [g] vnquam exactionis molestiam formidari: quibus non tantùm reliqua præteriti temporis relaxamus, sed nec in posterum quicquam innouationis, aut oneris adiiciẽdum esse censemus: nulliq; licere deinceps contra diualia statuta † releuare suas possessiones [h]. Noueritt amen amplissimę tuæ sedis officium, [i] quòd si aliquando nobis suggestio huic nostræ sanctioni contraria porrigatur, vel si sacris mãdatis, si qua fortè citra suggestionem his piis dispositionibus aduersa emanauerint [k], obsequatur, & in aliquos tanquam debitores ex huiusmodi titulo crediderit exponẽdos: du centarum librarum auri sciat condemnatione mulctandum esse.

e Concessum. id est remissum.

f Adæratis. vacat ad. & dicitur adæratio vel ęratio, quasi æris præstatio. vnde prædia adærata, ex quibus æs præstabatur fisco. ad quod. ff. de con. re. mi. l. j. Vel adæratio, quia aliquid ex his soluebatur ærario.

g Super his. i. vltra quam statuit Antiochus.

h Possessiones. s. prædictas. nec enim tollitur hæc. l. per illam. de cens. l. forma. Accur.

i Sedis officium. loquitur præfecto.

k Emanauerint. aliasmandauerint. & alias manauerint. Et no non valere rescriptũ etiã proprio motu. ad quod. C. de leg. & con. l. ij. .sed arg. cõtra. ff. de pe. bo. sub. l. j. in fin.

† Quę ter aut huius di est tionum leuatis fiãt, hic in alle ma. in hic al in ſ. illa Et vi de o agro l. si qui et in di. Ag

TITVLVS XXIX.

DE COLLATIONE AERIS.

Pro ære potest solui aurum tanti valoris. Barto.

Impp. Arca. & Honor. AA. I.

AEris pretia [l], quæ à prouincialibus postulantur, ita exigi volumus, vt pro viginti libris æris, vnus auri solidus à possessore reddatur.

DE COLLATIONE ÆRIS.

AEris pretia. Id est dicere collatore, qui in vno lustro ęs soluebant, volebant dare aliud pro ære, scilicet aurũ. quod licet sit carius, tamen facilius datur: et inſ. vt institu. de acti. ſ. huic. vnde statuit vt pro xx. li. æris soluant vnum solidũ. i. vnum aureum: vt insti. de pœ. te. liti. ſ. fin. & ff. de in ius vo. l. pe. & est sic. j. de argen. præ. quod thes. infer. l. j. & secundum hoc postulatur à sponte soluente. Vel dic pro præterito tempore. & tunc proprie postulatur ab inuito: vel pro publica vtilitate: alias contra:

TITVLVS XXX.

DE DISCVSSORIBVS [m].

Si æstimator malè æstimat, ipse tenetur. Barto.

Imppp. Valẽ. Theodosius & Arca. AAA. II.

m DE DISCUSSORIBUS.

Multis modis dicitur discussor. Primo qui inquirit publicos debitores, et redigit in scriptis: vt hoc titu. l. j. & ij. Secũdo qui statuit rerum pretia ne vẽdantur nimis: vt ſ. de iudæ. l. nemo ex terus. Tertio qui inquirit & æstimat facultates aliquorũ pro imponẽda collecta: vt j. de cens. l. per æquatores. & l. qui grauatos. & ita etiam põt intelligi. l. j. huius tit. & de eius officio loquitur. ſ. de tuto. & cura. illu. per. l. j. in fi. & de magi. con. l. fi. Quarto secundum R. dicũtur qui desertis agris quærunt colonos, & inquirunt, an sint idonei: vt. j. l. fi. Item est operis discussor: vt. ſ. de aduo. di. iu. l. sancimus. alias dicitur concussor, q terret homines

Discussor multimodis dicitur.

Aeratum vel adæratum quid sit.

homines prætextu officij: vt ſ. de condi. obtur. cau. l. quod euitandi. & ff. de concuſſ. l. j. Item alias improbus exactor: vt ſupra de fur. l. etiam. & de infa. nec. & facit infra quibus cau. colo. cenſ. l. j.

a Voties in diſceptatione. i. poſt diſceptationē hoc liquet. ſ. inique, &c. Accur.

QVoties in diſceptatione a conſtiterit iniquè diſcuſsionē fuiſſe confectam b, & fidē facti c nō poterit approbare diſcuſſor: ipſe in eodē titulo d, & in eodem modo ad ſoluendum protinus vrgeatur, in quo alterum perperam fecerit debitorem.

b Confectam. ſcilicet ſcribendo de bitorem publicum qui nō erat: vel ſcribendo patrimoniū plus valere quā valeat: vt p hoc plus de collecta ſoluat: vt in tit. no.

c Facti. quod ſit, vt pronūtiauit. Et no. q ab eius ſententia appellatur: vt ſ. de appel. l. cū poſt ſententiam.

d Titulo. forte mutui. vel dic in eo. ti. ſ. collecto, vt quia pro emendo frumēto fiebat: vt ſ. titu. iij. l. j.

Licet ſoluens tributa, apochā de ſoluto perdiderit, poteſt tamen ex libris cōmunis ſolutionem probare. Bar.

Impp. Arca. & Honor. AA. Meſſalæ præfecto præto. II.

Appellat. à diſcuſſoris ſententia.

NE caſu amiſſa ſecuritate publica. quā habet priuatus, de qua loquitur. ſ. de apo. pu. l. ſemel.

e NE caſu amiſſa ſecuritate publica e, quædam præda naſcatur collatoribus f: decernimus, vt quando ſecuritates à diſcuſſoribus ſeu apparitoribus expoſitæ, ratiociniis publicis continentur: rurſus per iniuriam non petātur g. D. v. cal. Decembr. Mediolani, Stilicone & Aureliano Conſ.

Ab onere diſcutiendi, & æſtimandi patrimonia nullus excuſatur, nec etiam miles, nec militans. Bar.

e Collatoribus. i. contra collatores, cum dicant officiales, q ipſi collatores non ſoluerent. Vel dic, quia collatores habētes duas ſecuritates dicerēt ſe bis ſoluiſſe, ſicq repetere velle.

f Non petantur. Ergo à contrario, ſi nō ſunt in libro fiſcalium rationū, poſſunt iterum peti ſecuritates: argu. à cōtrario ſenſu, qđ eſt validum: vt ff. de offi. eius cui man eſt iur. l. j. alias eſſet contra id qđ intendit. Et no. hic ar. ſi creditor perdat inſtrumentū debiti, vel debitor ſecuritatis, & non eſt alias probatio in ſcriptis, quod poſſunt petere, vt iterum conficiatur. & facit in auth. de man. prin. ſ. coges. col. iij. & ff. de admi. tu. l. chirographis. & in authen. de hæredi. & Fal. ſ. j. col. j.

Argumentum à contraria ſenſu valet.

h PEr ſingulas. Incipe conſtructionem in ſi.

i Non adhærentibus. i. illis aduocatis, qui nō ad vocant in foro comitis conſiſtorij, ſed fori prouincialis ſic: vt ſubiicit. & ſic concordat. ſ. de aduo. di. iudi. l. ſancimus. Vel melius iunge aduocatis cum ſequenti litera. & ſic eſt contra. d. l. ſancimus. Solu. vt ibi. vel ibi operis diſcuſsio.

k Mandari. ſcilicet poſſe.

l Iugerum. alias iugorum. ſ. vt inquirat quot iuga & agros deſertos & ipſos cultores inueniat ſecūdum R. alias iugerum. ſ. inquirat, quot iugera & quot poſſeſsiones habeant collatores: vt imponatur ſecundō illorum quantitatem collecta: vt ſ. de an. & trib. l. ij.

DE DECVRIONIBVS, & filiis, &c.

De his maxime dicitur. j. in ſi. titu. in tribus vltimis cōſtitutionibus. & dic, quia dixit de multis, officialib⁹ circa tributa exigē da: vt qa inter cæteros decuriones habēt quaſdā prōgatiuas, de his dicit. Et not. q decurio à decē dicitur: vt ff. de ver. ſig. l. pupillus. ſ. decurio. & nes. olim enim cū Romani excreſcerent, mittebant ali qui in aliquā partē quæ poſtea vocabaſ colonia: & de curiali eligebaſ p cōſiliis. Vnde ſecūdō hoc cōſiliarij, ci vocātur, & differt à curiali: qa curia in his genus: decurio ſpēs, vt in d. l. pupil ff. de legi. lus. ſed Py. dicit nō ar. ſ. de inceſt. nu. l. cū ancillis. & ſ. de epiſc. & cle. ſi quis p̄sbyter. Itē not. q decurio habet honorem: & onus honorem: qa nō torquet etiā finito decurionatu: vt ſ. de qō. l. nihil. Itē datus curiæ decurionum naturalis fit legitimus: vt ſ. de na. lib. l. quoniam. De one re conſtat.

Iſtā cōcirca tinuationē ſequuntur Bart. Io. de Pla. & Luc. de Pen.

Idē Bar. Ioā. de Pla.

Alias, iugorum.

Conſiliarij ciuitatis decuriones cuntur.

Idē Bar. in l. non ambigit. ff. de legi. Plat.

Idē Ioā. de Plat.

Impp. Theo. & Valent. AA. III.

PEr ſingulas k prouincias, vel ciuitates honoratis vſque ad comitiam cōſiſtorianam, nec non etiā militantibus & ſuis obſequiis non adhærētibus aduocatis: quinetiam fori prouincialis, mandari k diſcutionis iugerum l † ſolicitudinem decernimus.

TITVLVS XXXI.

DE DECVRIONibus, m & filiis eorum, & qui decuriones habeātur, & quibus modis à fortuna curiæ liberentur.

Pater ſi ad decurionatum filij conſenſerit, tenetur pro eo, & hæres eius, prius facta excuſsione de principali. Bar.

Impp. Vale. & Gallien. AA. I.

SIcùm te pater decurionem eſſe voluiſſet n, & illo in rebus humanis agente o, honoris tibi iſte delatus eſt, tenentur quidē etiā hæredes eius rei publicæ p. nā in hac pte vice fideiuſſoris pater accipiē: ſed nō ante q, niſi tuis

SIcùm te. Voluiſſet. q eſt eo ipſo quod ſcit, & nō cōtradicit: & ſi eſt in poteſtate, alias ſecus: vt ſ. de filiis fa. & quemadmodū. l. j. & ff. ad muni. l. ij. ſ. j. & de decu. l. honores. ſ. fi.

Iſta glo. approbaſ per Bart. & Ioā. de Plat.

m DE DECVRIONIBVS, & filiis, &c.

n Sicùm te. Voluiſſet. q

o Agente. ſubau. maxime ſi dicas patrem expreſſe voluiſſe. etiam ſi poſtea decedit: tenet: vt ff. fa. er. l. ſi filia. ſ. Neratius. ſi vero dicas tacite, nil ſubaudias.

p Reipublicæ. Si quid geſsit, vt decurio. & da exemplum. ff. ad muni. l. ij. ſ. geſtum. ſi autem extra ordinē factus eſt magiſtratus alius, in quo etiam læſit rēpub. diſtingue: aut accepit magiſtratum mortuo patre, & non tenent alij hæredes: vt ff. ad muni. l. Lucius. ſ. idē reſpon. hæredes. niſi pater fuerat profeſſus filiū ſuſceptūſſua volūtate: vt ff. fa. erc. l. ſi filia. ſ. Neratius. aut eo viuo, & tenetur pater inſolidum reipubli. vt ff. ad muni. l, ij. in prin. & ſ. q cum eo. l. j. ſi aūt decurio vel magiſtratus lædat priuatum, nō tenetur pater illi priuato niſi de peculio: vt ff. de magi. con. l. j ſ. fi. de pecu. l. ij. & iij. ſ. fi. & l. ſeq. in ſi.

q Sed non ante. ſ. tenentur hæredes vel etiā pater.

Excuſsis

Reprobat. ideo dic q̃ hic est speciale ratione indemnitatis quã pater prẽstat excuſso filio & non ante: vt l.j §. de conuen. fi debi. ſecũdum Bar.

a Excuſsis. ſpeciale iuſte iſtor: vt ff. de admi. re. ad ciui. perti. l. iij. §. fi. & ad mu. l. libertus. §. filium. regula riter contra: vt §. de fideiuſ. l. nõ recte. & l. iure noſtro. ſic & in hypotheca: vt ff. de iu. fiſ. l. moſchis. & eſt ratio ſpecialitatis in patre: quia facile obligatur. & ideo nõ conuenitur niſi ex cuſsis bonis principalis arg. ff. de iure reiu. l. eum qui. Sed hodie idem q̃d hic vbiq; vt in auth. de fideiuſ. §. j. col. j. & facit ad l. iſtam. j. de peric. ſuc. pa. l. j. & ff. de admi. re. ad ciui. perti. l. ſi filius. & ff. fami. erciſcũ. l. ſi filia §. idem ſcribit. & §. de appella. l. iij. qui.

b Obſeruare. i. curare.

c Magiſtratus. puta defenſorem ciuitatis vel præſides vel correctores.

d Decurionibus. loco quorum ſunt conſiliarij a: vt in titu. de decu.

a Iſtam gl. ſequuntur Io. & Pla. & Luc. de Pen.

e Solenniter. ad ſonũ tubæ vel campanæ.

f Nominationẽ. i. electionẽ aliquorum officialium.

g Ad certa. vt ad ſyndicũ ordinãdũ.

h Munera. i. offícia quo caſu vnum de ſe eligere poſſunt: vt ff. de tu. & cur. da. ab his. l. vbi & debent eſſe in albo ſcriptis: vt ff. de albo. ſcri. l. j. & du ẽ partes conuenire ẽ vt j. e. l. nominationum. & facit ff. de ap. l. nominatiões.

i Faciãt. decuriones, nõ magiſtrat: vt ff. quando app. ſit. l. j. §. ſolent. q̃d eſt not. ſed tutores non dant decuriones, niſi in ſubſidiũ vt dicta l. vbi. ſed nomina aliquorum præſidi mittere debent. vt eo. ti. l. diuus.

g Iſtud dictum glo. approbat per Bart. hic.

Conſentit qui nõ appellat.

4 Hoc verũ de iure antiquo: de iure autem nouo habet. x. dies p̃ tex. in authẽt. hodie. ſupra de ap. ſecundum Io. de Pla. & Lucam de Pen.

k Curent. decuriones. vel dic officiales.

l Appellandi. no. appellari ab electione. alias videtur cõſentire: vt §. de ap. l. ij, qui & appellat ſecundum quoſdam intra duos menſes ex quo ſcit is ſe nominatũ: vt §. de tem. & rep. ap. l. j. quod falſum eſt 4 imo intra biduũ vel triduum: vt ff. quãdo ap. ſit. l. j. §. quod in ſententiis ſed exercitiũ ſit intra duos menſes. quibuſdam tamen remittitur neceſsitas appellandi: vt minoribus & veteranis: vt §. quando prouo. non eſt ne. l. ſi pater. & l. veteranis.

m Conſuetudo. Opponendo excuſationem & prorogando: de quibus habes j. ſpecialẽ ti. & ff. de vaca. mu. per totum. & ff. de iure immu. per totum.

propriis rebus excuſsis a.

Ad officium rectoris ciuitatis pertinet conuocare conſilium, & facere eligi officiales: vt eis electis nuntiare poſsint ſi velint appellare: & qui malè nominat, tenetur ad ſumptus. Bar.

Impp. Diocletianus & Maximia. AA. II.

Obſeruare b oportebit magiſtratus c, vt decurionibus d ſolenniter e in curiam conuocatis, nominationem f ad certa g munera h faciant i: eam que ſtatim in notitiam eius, qui fuerit nominatus per officialem publicum perferri curent k: habitu ro appellandi l, ſi voluerit atque agendi facultatem apud præſidem cauſam ſuam iure cõſueto m, quem ſi conſtiterit nominari, minimè debuiſſe n: ſumptum litis o eidem à nominatore reſtitui oportebit.

Iidem AA. & CC. III.

Cvm decurionatus honorem ſponte p ſuſceperis: ab albo q eximi, licet annoſum r te eſſe dicas, non potes.

Filius adoptiuus habet priuilegium filij decurionis. Bar.

Iidẽ AA. & CC. IIII.

n Debuiſſe. quia maior. l. v. an. vt ff. eo. l. ij. §. fi. vel aliam excuſationem habet.

o Sumptum litis. vt j. de ſum. recu. l. j. & ff. de va. mu. l. j. §. j. ſic & iudex facit litem ſuam: vt inſtitut. de ob. quæ ex deli. in prin. & facit. ff. de iur. l. eum qui. & §. de excu. tu. l. ſeueriter. Accurſius.

Cvm adoptiuum filiũ ex adoptantis dignitate s decurionis filium effici: nulla dubitatio ſit t: pro atrocibus iniuriis v eum quem ad vicem naturalis pignoris x tibi adſcribebas, à præſide prouinciæ illicitis corporis cruciatibus affici non oportuit y: hocq̃ z congruenti pœna coërcebitur.

Filij fami. poſſunt eſſe conſilia rij: & pater tenetur pro eis ſi conſenſerit. Item militans poteſt eſſe conſiliarius. Bar.

Iidẽ AA. & CC. V.

Filios in poteſtate patris poſitos ad munera ſeu honores nõ poſſe deuocari, falsò tibi perſuaſum eſt a. Sanè ſi ad nominationem filij conſenſum nõ accommodaueris b: ob adminiſtrationem ipſius minimè conueniri poteris c.

Illiteratus poteſt eſſe decurio. Barto.

Iidẽ AA. & CC. VI.

Expertes literarum, decurionis munera peragere non prohibent d iura.

Vnus frater non tenetur pro alio in officio delinquente: licet bona non ſint diuiſa. Bartolus.

Iidẽ AA. & CC. VII.

p Cvm decurio natus. Sponte. habebas em̃ excuſationem: vt j. de iis qui ſpon. mu. l. j.

q Albo. in quo nomina eorũ. ſ. decurionum ſcripta erant: vt ff. de albo ſcri. l. j. et l. in albo.

r Annoſum. maiorem lv. ann 5 vt 5 Hæc ff. e. l. ij. §. fi. & l. nõ procul tantum. Sed quid ſi quando durante honore ſit munus annorũ. lxx? Rñ. vt publicano. j. eo. l. ſi vltra. author

s Cvm adopti te, & vuum. Digni tate no tate. Vt quia pater eſt vtiliadoptiuus factus te prin eſt decurio. Accur. vt tuu

t Dubitatio ſit. quia requiri vt ff. de ſena. l. v. & vj. ideoq̃ eius one ætatem ra ſubire debet pater, vt fid eiuſſor: vt §. item ff. ad muni. l. Lucius. §. idẽ reſpõdit. de excuſ

v Iniuriis. quas tut. ſenſ intulit hic filius in dumta alium. & quæ ſit a Pla. hic trox, hẽbes inſtitu. de iniur. §. atrox.

x Pignoris. i. naturalis filij, ad cuius imaginẽ eſt adoptiuus: vt ff. de lib. & poſth. l. filio. Vnde verſus, Pignora natorum dicuntur pignora rerum.

y Oportuit. bene ſequitur. nã pœnis vel ſuppliciis plebeiorum non debent ſubiici: vt ff. de priui. vete. l. iij. & ff. e. l. ij. §. in filiis. & §. de pœ. l. decurionũ.

z Hocq̃. ſ. delictũ præſidis modum in puniendo excedentis. Accur.

a Filios. Perſuaſum eſt ad hoc. ff. eo. l. ſpurij. §. pater. & de mu. & ho. l. æſtimationem. §. minus idẽ in tutela: vt inſti. qui da. tu. poſ. in prin.

b Non accommodaueris. appellando vel proteſtando in contrarium tu pater: & ff. eo. l. ſpurij. §. pater. & l. honores. §. fi. & ſic loquitur §. ne filius pro patre. l. ſi filius. alias ſemper conſentire videtur: vt no. §. l. j.

c Poteris. ſ. inſolidum: ſed de peculio, & de in rem ver. ſic: vt §. quod cum eo. l. j. & ff. de tute. l. ſi filius. & ff. de pec. l. iij. §. fi. & ad muni. l. ij.

d Expertes. Prohibent. ſic §. de iudic. l. penul. Sed arg. contra. §. de poſthu. l. ij. & de aduoc. diuer. iudi. l. nemini. §. iuriſperitos. & inſti. de excu. tuto. §. ſimiliter. Accur.

Lice

[a] Licet. Suo nomine. i. nō vnus pro alio, nec vnus per alium habeat interuallū: vt ff. de mun. non

[a] Ista glo. cōt. l. fi. & hoc nisi in vita patris alter gesit, vel post approbat mortem patre volente: quia tunc vt hęres: vt no. §. eo. per Ioan. tit. l. j. & per l. ff. fam. ercis. l. fi filia. §. idem scribit. & §. de Platea Neratius.

hic.

[b] Infamia. Infamia repelit ab honore habi re repellit & habēdo [b] vt lit. hic, & ff. de dig. l. iij.

[b] Ista glo. & l. iudices. & ff. de sequit hic reis post. l. j. sed cæ Io. de Pla. citas nō nocet, qđ dicens qđ quidā dicūt, nisi procedit troc̄ lumine sit cę in honori cus: vt j. q. morbo bus & di. l. j. sed dic, etiam si guitatib⁹, vtroc̄ lumine: vt nō in one ff. de post. l. j §. quā ribus, id uis. §. in quæsto: vt est, mune. hic erat. & illa qui ribus rea morbo, in munere libus, & hic in personæ ho personali nore, vel ibi in hu bus: quia bēdothic i habito.

Infamia repellit ab honore habitum. Infamia repellit & habēdo vt hic, & j. de dig. l. iij. Licet indiuisa bona fratres habent, nihilominus tamen singuli suo nomine [a] ciuilibus tenentur muneribus.

Qui perdit visum, non perdit officium: secus si infamaretur. Bartolus.

Idē AA. & CC. VIII.

Infamia [b], quæ tibi abominānda [c] est, non etiam amissionis oculorum casus, quæsitum tibi adimit honorem †.

Qui habet filios, præfertur non habenti. Bartolus.

Iidem AA. & CC. IX.

IN albo decurionum præscriptis [d], patrem, non habenti filios, anteferri [e] constat.

Qui excedit annum lxx. habet excusationem à muneribus personalibus. Bart.

Iidem AA. & CC. X.

SI vltra septuagesimū [f] ætatis annum patrem tuum esse præses prouinciæ perspexerit, eum personalium [g] munerum [h] vacatione perfrui prouidebit [i].

Iidem AA. & CC. XI.

VXorem pro marito decurione cōueniri non posse, proculdubio [k] est.

Pœna non aufert immunitatem. Bart.

Iidem AA. & CC. XII.

NEc infames immunitatem [l] habere, cum hęc [m] priuilegij, nō

[b] Infamia. Abominānda. infamia remouenda à te ad minē ex hoc, vt perseueres cusat: vt l. in dignitate decu j. j. de in fa.

[c] Abominānda. infamia remouenda à te ad minē ex hoc, vt perseueres cusat: vt l. in dignitate decu j. j. de in rionatus.

[d] In albo decurionum præscriptis alias perbus. extra scriptis. alias præ de reg. iu. oculis. alias præ lib. vj. & scriptionis decu xxxiij. di rionū &c. & tunc fim. c. lai præscriptio nō est ci. vbi dici exceptio.

[e] Cōcor. Anteferri. vt in opinio or ordine ante scriba dinādiva tur: & eius vxor in cillare nō sententiis seu consi debet. liis sit prima: vt ff. de albo scri. l. j. & ij. & facit j. de mu. patri. l. j.

[f] SI vltra septuagesimum. In tutela & cura excusatur maior lxx. an. vt §. qui ætate. l. j. In aliis pu. munerib. lv. vt j. qui ætate. l. j. & ff. eo. l. ij §. fin. hic ergo fic de facto erat. Item

[g] Ista glo. approbat per Io. de Pla. hic. ante creatus per superuenientē ætatem maiorē non se excusat: vt ff. de iu. immu. l. semp. §. hoc circa. & j. e. l. decurio fortunā. nisi prorsus sit inutilis: vt §. de excu. tut. l. post susceptam.

[g] Personalium. à patrimonialibus autē nop. ppter hoc excusaretur [4]. nā ab illis nullus excusatur, cum ab ipsa re, nō à persona debeatur munus patrimonia le, quod indicitur rebus: vt §. de an. & tribut. l. iij. not.

[h] Pro hac gl. est tex. in l. necg. Munerum. puta decurionatus: vt faciat ad tit. vel aliorum similium. de mu.

[i] Prouidebit. alias videbit, alias pronidebit. Acc. patri. secū dum Ioā. de pla.

[k] VXorem. Proculdubio. vt §. ne vxor p marito l. ij. & iij. & est speciale in primipilo vt vxor

pro marito conueniatur: & tunc satis fit fisco in dote, non in aliis mulieris bonis: vt §. qui. cau. pi. ta. contra. l. satis. & §. de priuil. fis. l. j.

[l] NEc infames immunitatem à curialibus muneribus: vt j. de infa. l. j. quod munus dicitur: vt ff. de verb. sig. l. munus tribus.

Infami non potest dari priuilegium.

notæ [n] sit, conuenit.

Immunitas concessa à muneribus per interlocutoriam iudicis, valet quoad durat officium iudicis, & non vltrà. Bartol.

Idē AA. & CC. XIII.

AMuneribus decurionatus nec sententia [o] præsidis in perpetuū, nec anni [p] quinquagintā, nec podagrę [q] valetudo præstat excusationē.

Nullus iudex potest immunitatē à muneribus cōcedere: sed solus princeps ex causa. Barto.

Imper. Constantinus A. ad Euagrium. XIIII.

NEmo iudex aliquē suo arbitrio de curia liberet [r]. Nam si quis fuerit huiusmodi infortunio [s] deprauatus [t], vt debeat subleuari: de eius nomine ad nostrā [v] scientiā referri oportet: vt certo tēporis spatio [x] ciuilium munerū ei vacatio porrigat. PP. idib. Mar. Constantino. A. iij. & Licinio. iij. Conss.

Consiliarij non debent exercere officium tabellionatus. Bartol.

Idem Augustus. XV.

VNiuersos decuriones volum⁹ à tabellionū officiis tēperare [y].

Consiliarij non debent recedere à ciuitate sine licentia: aliàs puniuntur. Bart.

Idem Augustus. XVI.

SI qs decurio vel propriæ rei causa, vel reip. cogatur [z] nostrum

[n] Notæ. qnuſi dicat priuilegium est habere immunitatem: nō autē pertinet ad infamiam.

[o] A Muneribꝰ. Sūtētia, extraordinaria: vt ff. de pœ. l. fi. alias cō tra: vt §. de postu. l. j. et de pœ. l. seruus. Item ad annū potest remoueri à decurionatu i pœnā: vt ff. de pœ. l. moris. nō gratiosè: vt j. l. proxi. necmaxima pœna imponitur: vt not. j. l. pxi.

[p] Nec anni. s. lv. & §. eo. l. ij. §. fin. & no. §. l. fi vltra.

[q] Podagræ. nisi omnino ire nō possit: vt j. qui morbo. l. penul.

[r] NEmo. iudex Liberet gratiosè. alias secus: vt no. §. l. proxi.

[s] Infortunio. i. podagra, vel alia simili infirmitate.

[t] Deprauatus. i. factus inutilis.

[v] Ad nostrā. idē si sit decurio relegatione vel maiori pœna damnandus: vt ff. de pœn. l. diui. §. pe. & §. fi.

[x] Spatio. non in perpetuum: vt hic, & j. de iis qui va. à princip. l. j. Accursius.

[y] VNiuersos. Tēperare. quia publici dicū tur seruj: vt ff. de adopt. l. non enim. & sic nō debet esse officium sicut procurationem recipere: vt j. eodem. l. si quis procurationem. alias deponit honorē: vt j. de ta. l. ij. verum patrem fuisse notarium filio ad decurionatum non nocet: vt supra de ser. reipu. ma. l. fin. Item contra. §. de fal. l. fi quis decurio. Sol. ibi non erat tabellio licet scripserit testamētum. Vel hic prohiber de nouo fieri: vt ibi dixi. Item arg. quod aduocati non debent exercere officium tabellionis: licet

[z] Approbatur per Bar. & Io. de Pla. Idē Bar. Placen. & Lu. de pē. Aduocare tabellio debet exercere officium.

[z] SI quis decurio. Cogatur per aliquem de nostris iudicibus

iudicibus citatus vel per nos: nō ab alio: vt non stet cō tra. ĵ. de stlen. l. iij. vel dic speciale in legatione, vt à suo præside possit cogi: sed tūc quod dicit, ppriæ rei, dic quia vadit de aliquo facturus querimoniā: talis cita tio non rescindit, quod factum est: vt ſ. de rescind. da venditione. l. nō id circo. Et sic no. am bassatorē posse co gi, recipere amba sciam. ff. de leg. l. sciendum. §. si accu satio. & §. ordine.

Appro batur per Barto. Io. de Pla. & Lu. de pē.

2 Iudici à quo fui citatus: vel id est principi, qui est iudicum iudex.

Ambæ sunt bonę secundum Bartol. & Pla.

b Desiderio. quia venit sine licentia, vel quia vult rece dere, vel secūdum alios: quia vult ar ripere iter adveniē dum ad nos sine li centia. sic ergo & i clericis. ad quod ſ. de epi. & cler. l. si qua. & in auth. de san. epi. §. interdici mꝰ. & i dec. lxxxj. di. ca. pe. & si & fa cit infra, de colonis. Thra. l. j.

c Cōsequatur à iudice vel principe alij dicunt à iudice terræ suæ. Acc.

d Paruifecerit. i. vilipenderit vel ne glexerit.

Idē Luc. de pen. & Ioan.

3 Vi derelic ta. Reuo cet. per quemcūq; iudicē ordinariū: vt ſ. vbi quis decu. vel cohor. l. j. & ij. secundum P. & fa cit ſ. de epi. & cler. off. & l. quisquis. & in aut. de san. epi. §. adscriptitios. Sed contra. ĵ. de ta. l. iij.

Sed illud in sui odium si prima cu ria velit revocare. vel dic vt ibi. Item idem e contra, si miles venerit ad curiā, quod revocetur ad militiam: vt ĵ. de re mili. l. militares viros.

Iſāglo. sequuntur B. Luc. & Io. de Pla.

4 Si ad magistratum nominati. quod ante per tres menses faciendum est, quam incipiat administra tio: vt si excuset, possit alius eligi: vt supra de magist. mu. l. ij.

Requirantur. & cogantur remediis prætoriis: vt ff. de mu. et ho. l. si quis magistratus. & interim si quod damnum habeat ciuitas, emendat: vt ff. ad munici. l. Lucius.

Idē Bar. Luc. & P.

h Pertinaci. id est, contumaci, nolentes recipere ele ctionem factam de se.

i Permittantur interim ad vsum. ad quod facit ĵ. de muri. l. murileguli. Accur.

k Duumuiratus. i. magistratus: vt dixi ſ. de iud. l. fin. qui ex decurionibus tantum sunt eligendi: vt ff. eod. l. honores. §. pen.

l Reperti. quandocunque: quod dic vt ĵ. de murile. l. murileguli.

m Biennio. i. tempore duplicato, anno enim stare debebat: vt ĵ. de suscep. l. neminem. & facit ĵ. de omni & Luc. agro deserto. l. qui agros.

6 Idē Pla.

n Simili cōditione. i. ad duplum oneris. ad quod. ff. de pœ. l. aut damnum. §. inter. & facit ſ. l. proxi. & ĵ. e. l. quamuis. & l. qui dam. & ĵ. de mu. & hono. l. fin.

o Vacatis. Ci uilium. per sonalia & patrimo nialia & mista di cūtur ciuilia mune ra: vt ff. de mun. & ho. l. fi. §. pe. & no. quod à personali bus multis modis ta. & quis excusatur per legem scriptam: vt iij. ff. de va mu. per to tum. & de iu. imm. per totum. at patri monialia nō euīt aliqui: vt ff. de va. mu. l. sunt mune ra. cum cōcor. nisi speciali beneficio principis: vt ibi, & ĵ. de his qui à prin. va. l. j. vel lege scri pta specialiter de munere patrimo nij dāte immunita tē: vt ſ. de epi. & cl. l. j. non autem sufficit, si lex vel prin ceps dicat immu nem esse. f. quo ad patrimonij immu nitatē: vt ſ. de mu. pa. l. iij. Item nec munus psonale. f. magistratus cōtinetur in remissis ōpu blici muneris: vt ff. de muneri. & ho noribus. l. cui mu neris publici. & fa cit supra de immu nitate nemini con cedenda. l. j. & de cap. cīn anno. & tribut. in fraudem. & infra eodem. l. nullus. Sed hoc est verum, quod non valet huiusmodi concessio in prætudicium fiſci: sed bene valet in prætudicium concedentium. & ad hoc facit. ff. de pactis. l. inter debitorem. & l. epistola. §. pactum.

Ista est in & quis mili ij. in de mu patri Appa batur Bar. & Pla Alci Cyra sium. Faci ad hanc cap. cīn ter No glo. sup verbo. gnoui de cle dicitur non su vocant canoni ad cle nem d cis va remot

p Consensu. No. ar. contra rusticos, qui quando que concedunt immunitatem alicui fabro, vel simili pro eo soluētes: cum & hic alij quasi pauciores essent ad soluendum, in plus grauentur aliquibus releuatis: vt ĵ. de cen. l. j. & ſ. de apo. pu. l. j. Item facit. ĵ. de decre. decurio. l. j.

q Circensium. Tua. prefecto loquitur: & ante ergo quam suscipiat, cogitur suscipere: vt ſ. l. si ad magistratū. & inchoatū perficere: vt hic: etiam si iura uerat se non suscepturum: vt ff. ad munic. l. fi. in princ.

r Ciuitas. prædicta Circensium.

s Prorogauerit. pro his requirendis. & facit ĵ. de omni agro deser. l. iij. & ſ. eo. l. qui derelicta.

t Vriales. i. decuriones. quod idem est secundum P. Accursius.

Imperator Constantinus A. XX.

Circensium † magistratus desertores, ad eam grauitas tua q faciat necessitatē conditionis vrgeri, vt quascunq; pro his expēsas ciuitas r prorogauerit s refundere protinus ac repræsentare cogantur.

Decurienes habent immunitatem ab extraordinarijs muneribus. Bart.

Idē Auguſt. XXI.

Vriales † t omniū

neri oportet.

Rescripta concedentia immunitatem sunt cassa: nec valent, etiam si consensu decurionum, vel curiæ fuerint concessa. Barto.

Idem Augustus. XIX.

Vacatis rescriptis per quæ munerum ciuilium o nonnullis est vacatio præstita, omnes ciuilibus necessitatibus aggregentur, ita vt nec cōsensu p ciuium, vel curiæ, præstita cuiquā immunitas valeat, sed cēs ad munerum societatem conueniantur.

Iudex ciuitatis facit officiales suos fugientes ad curiā reuocari, expensis ipsius fugiētis. Barto.

Imperator Constantinus A. XX.

Circensium † magistratus desertores, ad eam grauitas tua q faciat necessitatē conditionis vrgeri, vt quascunq; pro his expēsas ciuitas r prorogauerit s refundere protinus ac repræsentare cogantur.

Decurienes habent immunitatem ab extraordinarijs muneribus. Bart.

Idē Auguſt. XXI.

Vriales † t omniū

eodem. l. nullus. Sed hoc est verum, quod non valet huiusmodi concessio in prætudicium fiſci: sed bene valet in prætudicium concedentium. & ad hoc facit. ff. de pactis. l. inter debitorem. & l. epistola. §. pactum.

p Consensu. No. ar. contra rusticos, qui quando que concedunt immunitatem alicui fabro, vel simili pro eo soluētes: cum & hic alij quasi pauciores essent ad soluendum, in plus grauentur aliquibus releuatis: vt ĵ. de cen. l. j. & ſ. de apo. pu. l. j. Item facit. ĵ. de decre. decurio. l. j.

q Circensium. Tua. prefecto loquitur: & ante ergo quam suscipiat, cogitur suscipere: vt ſ. l. si ad magistratū. & inchoatū perficere: vt hic: etiam si iura uerat se non suscepturum: vt ff. ad munic. l. fi. in princ.

r Ciuitas. prædicta Circensium.

s Prorogauerit. pro his requirendis. & facit ĵ. de omni agro deser. l. iij. & ſ. eo. l. qui derelicta.

t Vriales. i. decuriones. quod idem est secundum P. Accursius.

a Priuata. puta, quia princeps inducit collectam pro suo facto.

b Extraordinariis.no. extraordinariis oneribus eũ non subiici: vt ĵ. de fusce. l. humilioribus. & ĵ. de filen. l. iĵ. nã nec agricolæ: vt ĵ. de agri. & cen. l. j. Itẽ not. excusari ab onere rei priuatæ: secus in prædiis tẽporũ: vt ĵ. de fun. rei priuat. l. vniuersi. at à munere, quod recip. debetur, non excusatur, si est ordinarium: vt ŝ. de exact. tri. l. actores. & ĵ. l. quinta. Sed licet onus nõ possit ei imponi, honor tamen potest ei dari: quia onus habet. i. ga est curialis: quod constat esse onus: vt ff. de mune. & ho. l. honorem. & facit ĵ. de omni agro deser. l. iubemus. Accur.

c Eos. Hæc lex est Iulia. & dic, quod mater est Antiochena certe filij sequuntur matrem, nisi pater sit talis, q trahat eos iure alterius ciuitatis: vt quia pater est legitimus, hic erro tex. go fuit naturalis: est singu. vel si legitimus, pri secundum uilegiũ habeat ori Lud. Ro. go materna: vt ff. sing. cccc- ad muni. l. j. & ab xxxviij. hac l. excipe Doro qd' ingre- theũ & Ireneũ: vt dicãcolle- ĵ. l. neq; Itẽ facit. ĵ. giũ nou- de agri. & censi. l. rer nõ de- fina. Accur. bet solue- re debita antiqua.

P Rouidendũ. Susceptorũ. i. decurio nõ soluit debita prædecessoris, qui prædecessor fuerat decurio & susceptor, & p eo officio male gesto contraxerat debita. vel fuerat decurio: & malum elegerat susceptorem, pro quo tenebatur ele ctor. vt ŝ. de iur. fis. l. super creãdis. & facit ĵ. vt nul. ex vi. l j. & ĵ. de muri. l. murileguli. & ĵ. de agri. & censi. l. j. & l. si. quibus dicitur successorẽ pro debito antecessoris non teneri.

d Conuentis. f. præteritis officialibus, vel eorum hæredibus.

e Præcedentibus. in li. R. est præsentibus; alias præcedentibus.

f Delegationibus. i. officiis sibi delegatis.

g Eos. f. nouiter electos.

h SI quis decurio Munerum. etiam patrimonialiũ: vt ff. de iur. immu. l. semper. §. demõstratur. à per

ciuitatum nullam pro re priuata [a] nostra debent inquietudinem sustinere, nec huiusmodi oneribus velut extraordinariis [b] occupari: quoniam satis est, si ciuitatũ munera per eos cõgruè compleãtur.

Qui non sequitur conditionem patris, sequitur conditionem matris. Barto.

Imp. Iulianus A. XXII.

EOs [c] indulserunt veteres principes ex materno genere curialibus Antiochenis adscribi, quos prĩs cõditio nullius vindicaret iuri ciuitatis.

Nouiter creatus decurio non tenetur pro debitis prædecessorum. Barto.

Idem Augustus. XXIII.

PRouidendũ est eorum nouitati † decurionũ, qui nuper nomẽ curiis addiderunt, ne præteritis debitis susceptorũ [d] onerentur: sed cõuentis [e] propter hæc debita his, qui ea præcedẽtibus [f] delegationibus [g] contraxerũt, nullã eos [h] molestiã pro sarcina nominatiõis aliænæ sustinere patiaris.

Duodecim literorum numerus excusat à muneribus realibus. Bartolus.

Idem A. Leontio consulari Palæstinæ. XXIIII.

SI qs decurio pater sit xij. liberorũ, honestissima munerũ [i] quiete donetur. Datũ calen. Mart. Antiochię, Iuliano A. iiij. & Salustio Conss.

Officialis non cogitur exire locum, in quo seruire tenetur, nisi ex causa. Bart.

Imp. Valentin. & Valens AA. XXV.

CVriales vltra terminos propriæ ciuitatis non iubeantur à moderatoribus prouinciarum exhibere sui præsentiã [k], nisi publica necessitas exegerit.

Qui prætextu fictæ religionis onus ciuitatis euitant, retrahuntur: & qui loco eorum substituuntur, bona sua capiunt. Barto.

Idem AA. XXVI.

QVidam ignauiæ † sectatores, desertis ciuitatum muneribus [l], captant solitudines [m] ac secreta, & sub specie religionis cum cœtibus [n] monazonton [o] † congregantur. Hos igitur atque in huiusmodi [p] deprehensos erui [q] latebris [r] consulta præceptione [s] mandamus: atq; ad munia [t] patriarũ subeunda reuocari [v], aut pro tenore nostræ sanctionis familiarium rerum carere illecebris: quas [x] per eos censuimus vindicandas, qui publicarum essent subituri munera functionum.

Priuilegium, quod quis habet extra ordinem, perditur per contrarium consensum. & hoc primò. Item inspicitur conditio

sonalibus autem etiam quinque sufficiunt: vt ĵ. de his qui nume. li. l. fin.

k CVriales, Præsentiam. ad petitionẽ alicuius: & hoc ne vagentẽ: vt ŝ. de adno. di. iu. l. ij. sed iudicẽ curiæ interpellat: vt ĵ. de cu. vr. Ro. l. j. & facit in authẽ. vt omnes obe. iu. §. hoc considerãtes. col. vj. & ŝ. de omni agro deser. l. iubem°. & ff. de ope. lib. l. quod nisi. & ĵ. de re milit. l. tribuni. & ĵ. l. proxi.

l QVidã. Munerib°. habendis, & habitis: vt ŝ. l. si ad magistratum. & l. Circẽsiũ.

m Solitudines. ita liquas religiones, vt ibi secure stẽt, ne teneant subire munera.

n Cœtibus. alias cæteris.

o Monazonio. i. collegio clericorũ vel monachorũ, vt aliorũ ordinũ. Sic ergo no. quod sub prætextu religiõis † Multa fictæ nõ debẽt mu- in hanc nera deseri: vt hic, Alc. hic & & ŝ. de sacrosanct. Pyrrhus. eccl. l. qui sub prætextu. & ĵ. eodem. l. in filiis. idem si curialis iam vere fiat clericus: vt ŝ. de epi † Alias, sco. & cleri. l. si qs monazo- curialis, nisi saltem nio (vt ad subdiaconatũ vult Alc. iam peruenit: vel hic, vt per nisi xxv. ann. fue- monazo- rit in monasterio: niũ locum vt supra de epis. in eremo & cle. l. officiales. intelligas & in authent. sed i quo mo neque. & facit. ff. nachi con eodem. l. j. ĵ. si cu- gregant) ria. re. ci. sug. Ac- alias, μο- cursius. ναζώτωμ

p In huiusmodi. f. latitatione. vt in scriptis nostris exẽp. legit qui

q Erui. secundum quod dicitur. ĵ. eo. l. quamuis. solitariè degentes

r Latebris. id est, claustro vel alio loco vbi latent. dicuntur. Ficta religio non excusat.

s Præceptione. i. hac lege.

t Munia. id est munera. alias mũnia. Accur.

v Reuocari. si haberi poterunt: alias bona corã substitutis dantur: vt subiicit, & ĵ. eo. l. quãuis. de qua hic fit mentio. Vel fit mentio de illa. ŝ. eod. l. si ad magistratum. & secundum hoc illecebris, ablatiuus est. i. propter illecebras. i. crebras & illicitas. f. latitationes: & subaudi iubeatur quas &c. vel sub rerum. f. commoditate nõ possit illecebris, il est, per illecebras quas &c. si tamen postea redeat, dic vt ŝ. eo. l. si ad magistratũ.

x Quas. res familiares. vel dic quas. i. aliquas religiones: vt ibi secure essent: vt nõ teneãtur subire munera.

a a Privilegio. Assuetus. alias assuetus, alias habitus. nam vdetur renuntiare: vt ſ. 1. cum decurionatus. facit ĵ. eo. l. militantibus. Accur.

b Paternæ. hoc eſt contra. ff. de senato. l. emancipatum. §. fi. So. ſecundum Ro. hic fauore curiæ: ibi delicti odio. Item ar. cõtra. in eo. tit. 1. liberos. Item facit ĵ. eo. l. fi. ille. Accur.

c NVllus. Fultus. etiã debitus: vt ĵ. eo. l. curiales. eo ſaluo, quod dicitur ĵ. eo. l. antepen. & pe & fi. Item facit ſ. eo. l. vacuatis. & quod ibi no. & in auth. de defenciui. §. pe. col. ij.

d NAti ſequitur cõmune: ad qđ ĵ. de muſile. l. fi is qui. & ĵ. de agri. & cẽſi. l. ex ingenuo. Sed ar. cõtra. ſ. de ſer. fugi. l. fi. Item contra. ĵ. eo. l. exẽplo. So. vt ibi.

e PRocuratores. quales ſunt decuriones.

f Reipublicæ. f. municipiorum. ſic ff. de publi. l. ſed & hi. §. præterea. & dices eos agere per actorem, vel ſyndicum, quẽ elegerũt: vt ſ. eod. l. ij. & ff. quod cuiuſque vniuerſ. l. nulli. nec forte ipſũ cõſtituũt actiorem vel ſyndicum, niſi omnes ſimul: vt ff. de conditionibus & demõſtrationibus. l. municipibus.

g EX omnibus. domibus ꝓductis. etiã magnatum.

h Origine. no. originem. ſecus forte ſi alias ex accidenti eſt curialis: quia non traheretur de domo: vt ff. de in ius voc. l. pleriq; & ff. de dam. infec. l. iiij. §. prætor ait.

i Diſcrimen. quia bona eorum confiſcabuntur. & facit ſ. de inceſt. nup. ti. l. iij. Accur.

k Patrociniis. ad hoc ĵ. vt nemo ad ſuum pa. l. ĵ.

l FAbricenſes. i. ſi curialis transferat ſe ad fabricã, reuocatur: & qui eum recepe runt ad fabricam, puniuntur: vt hic, & ĵ. de fabri. l. iij.

m Reliqui, ſcilicet fabricenſes recipientes curialem. Item ĵ. de tab. l. ij. contra. Sed ſolue: vt ſ. eo. l. qui derelicta. not. vel poteſt intelligi hæc lex vt fabricenſes ad ordinem ſcilicet fabricæ reuocentur: & quod dicitur reliqui, ſcilicet artibus deputati. & ſic concordat ſ. de ſeru. fugi. l. fi. & facit. ſ. de præſcript. xxx. ann. l. præſcriptione.

n OMnes. Cõſuetudine. nam malæ conſuetudines nõ ſunt ſeruandæ: vt in auth. vt nul. iud. §. ĵ.

o Erroris. quia ꝑ ignorãtiã deliquerit: vt ff. de legi. & ſenatuſcon. l. ĵ.

p Subdendũ. maxime ſi fuit decurio vrbis Romæ: vt ĵ. de cu. vrb. Ro. l. ij. & facit. ſ. de infa. l. decuriones. & de quæſtionib. l. di. Cõ uo. & ff. eo. l. ij. §. in filiis. etiam poſt ſi nitum officium: vt ſ. de quæſtio. l. nihil. ſed hoc fallit in cri & cãmine læſæ maieſtatis: vt ſ. de quæſtio. l. decuriões. & l. fal. ſi. ſ. de fal. l. ſi quis decurio. & in aliis: vt ĵ. eo. l. quilibet. ĵ. de munera. l. ĵ.

q Senatorẽ. alias curatorem: & alias ſenatorem.

r Mereatur. Sic ſ. ar. tu. l. ſi. §. fi. Sed regulariter contra ff. de poſtu. l. ĵ. §. de qua. &. §. ait prætor.

s Pertinaciæ. i. audacię vel contumaciæ.

t Reſiſtat. ſ. officium.

v Liberam. Not. officialẽ poſſe vel debere reſiſtere iudici: & ſic ſubditi prælato male agẽti. ad qđ ſ. de app. l. quoniam. & vt omnes tã ciuiles quã militares iudices &c. l. ĵ. §. officij. & in authen. quomodo oporteat epiſc. §. fi. col. ĵ. & ĵ. de excu. mu. l. placet. in fi. quinimo & priuati quãdoq; vt ſ. de iuſe fiſci. l. prohibitum. & ĵ. de meta. l. deuotum.

x SI quis. Curiali. ſ. fabricenſi: vt ĵ. de fabri. l. fin. in principio.

patris potius, quàm aui. Barto.

Iidem A A. XXVII.

PRiuilegio militiæ paternæ ſe non vindicet, quem aſſuetus [a] curiæ nexus adſtringit. Quòd ſi militari auo & patre decurione naſcetur: paternæ [b] erit ſuccedaneus functionis.

Non valet priuilegium, quòd quis munera non ſubeat. Bart.

Iidem A A. & Gratia. A. XXVIII.

NVllus qualibet prærogatiua fultus [c], à debitis muneribus habeatur immunis.

Iidem. A A A. XXIX.

NAti [d] ex inquilinarum noſtræ domus patrimonio & patre decurione, non patrum ſuorum, verùm matrum conditionem ſequantur.

Decuriones dicuntur exercere actiones reipublicæ. Bart.

Iidem A A A. XXX.

PRocuratores [e] reipublicæ [f] actionibus publicis debere vti, non venit in dubium.

Poteſt quis extrahi de domo, vt acceptet officium: & occultator punitur. Barto.

Iidem A A A. XXXI.

EX omnibus domibus productis [g], qui originem [h] ſunt curiales, ad ſubeundam publicorum munerum functionẽ pro trahãtur: quippe cùm occultatoribus taliũ, præter iacturã exiſtimationis, etiã rerũ diſcrimen [i] incũbat, ſi vlteriùs progreſſi, vtilitatẽ publicam priuatis cuſtodiis & patrociniis [k] poſtponant.

Etiam de collegio fabricenſiũ curialis extrahitur, & collegium punitur. Bartol.

Impp. Grat. & Valent. AA. XXXII.

FAbricenſes [l] ordinibus reſtituantur, qui originem curialẽ & propria munera declinauerint ciuitatis, reliqui [m] ne leui quidem inquietudine pulſentur.

Iidem AA. & Theodo. A. XXXIII.

OMnes iudices, prouinciarumq; rectores à conſuetudine [n] † temerariæ vſurpationis abſtineant, ſciantq; neminem omnino principalium aut decurionũ ſub qualibet culpæ aut erroris [o] offenſa cruciatibus eſſe ſubdendum [p]. quòd ſi quis fortè iudicum in hanc pertinaciam [s] illiciti furoris eruperit, & audeat principalẽ aut decurionem, & ſuæ curiæ (ſi ſic dici oportet) ſenatorem [q] tormentis ſubdere. xx. librarũ auri illatione mulctatus, & perpetua infamia inuſtus, ne ſpeciali quidem reſcripto no tam eruere mereatur [r]: & officiũ quinquaginta librarum auri mulctam fiſco noſtro cogatur inferre: quoniam vt pertinaciæ [s] iudicis fui reſiſtat [t], liberam [v] eidem contradicendi permittimus facultatem.

Conſiliarius non debet conſtitui procurator: & conſtitutus punitur. Bart.

Iidẽ AAA. XXXIIII.

SI quis procurationem facultatum ſuarũ curialẽ crediderit eſſe mã-

a Plectatur. arbitrio iudicis. nō ergo repetit, siquid dedit tali, pcuratori ob causam quasi turpiter. & sic est contra. ſ. de cond. ob cau. l. ſi militem. Sol. hic scies esse curialem, & non posse esse procuratorem dedit: ibi ignorans: vt ibi notaui.

b Vtilitatē. alias vilitatem. & no. officiū procuratoris esse vile: & ideo talibus nō mandari. ad quod ſ. loc. l. curiales. & ĵ. de excu. mu. l. ſi. & qui milii non poſſ. l. iiij.

Procuratoris officium est vile.

c IN filiis. Retinēdis. ſ. in conditione paterna. Accurſ.

d Decreta. vt & ſ. e. l. priuilegio. & de præſcript. xxx. an. l. præſcriptiōe. & ĵ. l proxi. & loquitur præfecto prætorio.

e Aduocationis. quam facere poſſunt, nō minuēdo tamen ſeruitiū curiæ: vt hic, & ſ. de aduoc. diuer. iud. l. ij. & facit ſ. e. l. quidam ignauię. & de cura. furio. l. obſeruare. Accur.

f Vniuerſa onera.

g Quæ. ſ. onera.

h Non exigit. qa ſufficiētes ſunt alij curiales. Al.

i Nō remittit. i. abſoluit. cui naturaliter tenetur gliber: vt ff. de ven. in

↑ Facit contra ca. ex parte tua. extra de officio deleg. poſ. mit. l. j. ĝ. & generaliter. quædam enim habere poſſu mut & ſi nobis vtilia nō ſunt: vt ff. de ſeruit. l. ei fundo.

k Magiſtrorum. liberaliū forte artium magiſter ipſe excuſatur: vt ff. de vac. mu. l. eos. & l. his honoribus. ĝ. angariarum. quæ ſunt contra. ſed eorum filij non, vt hic, & ſ. e. l. priuilegio. ĵ. reſp.

l EXemplo. Ordinis. in quo filij patrem ſequuntur: vt ff. de ſena. l. ſenatoris. & l. ij. Accur.

m Patris non matris: vt ff. de ſta. ho. l. lex naturæ. niſi filius proprio domicilio retineatur: vt ff. de mun. & ho. l. iij. & facit ĵ. de meta. l. ſi. & ſ. l. proxi. & de præſc. xxx. ann. l. præſcriptione.

n Specialiter. vt ĵ. de tab. l. fin. & ſ. eo. l. vacuatis. cum concor. & ĵ. l. proxi Sed ſpeciale. ĵ. de muril. l. ſi. & l. ij. qui. Item no. quod dicit, ſpecialiter, id eſt vni pſonæ. ſed vni prouinciæ poteſt concedi: vt & ff. ad mun. l. j. & ſic ſ. de teſta. l. ſi nō ſpeciali. & de inof. teſt. l. ſi quando. vel ibi conceſsit non obſtante lege aliqua. Itē contra ſ. eo l. nati. ſed ibi. ſpeciale. Item fallit in his, q per patris conditionem non trahuntur alias: vt ſ. e. l. eos. & ĵ. eod. l. ſi ille.

o Promeruerit per aliquod reſcriptum.

p More. Conſuetudo non excuſat: vt ſ. eo. l. omnes iudices. Sed arg. contra. ff. de admin. tut. l. ſine hęrede. ĝ. Lucius. ſed magis eſt ibi, pro, quam contra. Conſuetudo non excuſat.

dandam: totius dignitatis exceptione depulſa, grauiſsima pœna plectatur q: ille verò, qui immemor libertatis & generis infamiſsimā ſuſcipiens vtilitatem b, exiſtimationem ſuā ſeruili obſecundatione damnauerit, tradatur exilio.

Idem AAA. XXXV.

IN filiis decurionum retinendis c, priorum præceptorum decreta d ſublimitas tua cuſtodiat: eoſq; qui aduocationis e obtentu, curialia onera declinant, agere vniuerſa f cōpellat: quæ g etſi neceſsitas non exigit h, tamen patria non remittit i. quin ipſos etiam filios magiſtrorū k, qui ex curiali ſtirpe deſcendūt, ſimili modo obnoxios eſſe decernat.

Idem AAA. XXXVI.

EXēplo ſenatorū ordinis l patris m originem vnuſquiſque † ſequatur: nec valeāt ſpecialiter n delata reſcripta, ſi qs ſe matris origine defenſa à maiore curia ad minorē trāsferri fortaſſe pmeruerit o: neque vlla pmore p prouinciæ referri ſinatur exceptio.

Per reſcriptum non poteſt quis à curia liberari. Bartol.

Idē AAA. XXXVII.

QVotieſcūque ſe ex reſcriptis noſtris aliquid impetraſſe contendūt ſ, quos obnoxios curiæ aut origo q fecerit, vel latū inter partes iudicium deſignauerit: nullam prorſus ſpem curiam declinandi r ex colore ſacræ iuſsionis accipiant s.

Pœna nō debet concedi, quæ habeat honorem annexum, niſi ei, qui à curia fugit. Bartol.

Ii. AAA. XXXVIII.

NE quis t officialiū pœnæ ſpecie atque æſtimatione v curiæ dedatur x: niſi ſiquis y fortè curiam z diffugiēs, ob hoc cœperit militare a, ne ingenitis b fungatur officiis. Omnes itaq; omnino iudices tuæ cenſuræ ſubditos admonebis c, ne quis eorum exiſtimet curiæ loco ſupplicij quenquam deputandum d: cum vtiq; † vnūquenq; criminoſum non dignitas e debeat, ſed pœna comitari f.

Idem AAA. XXXIX.

CVriales, q ſeſe priuilegio domus g noſtræ defendi poſſe crediderint, ad curiam retra

q Votieſcūque. Origo. Nō. duo faciūt aliquem curialem.

r Declinandi. nā rebus iudicatis eſt ſtandum: vt ſ. de re iud. l. j. niſi cōmuni vel ſpeciali iure poſsit cōtraueniri.

s Accipiāt. quia nec dānoſum &c. vt ſ. de preci. impe. off. l. nec damnoſa. & facit. ſ. l. proxi. & ſ. de pe. bo. ſub. l. j. Accur.

t NE quis officialiū. puta ſenatoris præſidis & ſimiliū. & idem in non officiali: vt ſ. de pœnis. l. negs. & contraria quæ ſunt ibi; & hic poſſunt poni & ſolui. Accur.

v Æſtimatione. quia exiſtimet iudex hoc licere.

x Dedatur. vt ſit decurio.

y Quis. officialis. Accur.

z Curiam. cuius erat officialis.

a Militare. ſub magiſtro militum.

b Ne ingenitis. ſ. officiis curię. vl in geni. is. ſ. officiis de curiōatus. hi ergo reuocant quātū ad onus curię: nō quātū ad honorē: vt ff. de interd. & rele. l. relegatorū. ĝ. ſi. et l. ſe & ff. e. l honores ĝ. j. ſed ille q nō eſt antea curialis, etiā ad onus nō poteſt fieri curialis, vt hic ſed poteſt ſeruitio curiæ. i. vt ſeruiat decurionibus dānari: vt ſ. de epi. & cle. auth. ſed neq; in ſi & in auth. quomodo opor. epi. ĝ. ſemel. facit ĵ. de fabri. l. iij. & ff. de vac. mu. l. j. ĝ. pe. & ĵ. l. proxi. & ſ. e. l. qui derelicta. & in multis aliis. ſ. & ĵ.

† Cōcor. gl. vnica. in cap. ex trāſmiſſa. circa med. extra, de deci.

c Admonebis. loquitur præfecto.

d Deputandū. vt ſit decurio etiam ad onus: vt dixi.

e Dignitas. etiam ſi onus tantum offerat: tamē dignitas eſt. & facit ĵ. de inf. l. j. & ff. de adul. l. ſi maritus. ĝ. j. Item de muneribus non debet quis prohiberi in pœnam. ff. de interd. & relega. l. relegatorum. ĝ. ſed & muneribus.

Præmium non debet quis pro pœna reportare.

f Comitari. no. quem non debere pro pœna præmium reportare. Accur.

g CVriales. domus. cum forte de domo nō eſſent, ſed hic falſo allegabatur. Vel vertus ſi etiam

erant. ad quod ſ. vt ne. li. in compara. ſpe. l. j. & ſ. eo. l. curiales. & l. ex omnibus.

a Sarciant. & etiã expenſas pro requirendo factas: vt ſ. eo. l. Circenſium. & j. qui mil. non poſ. l. iij. & l. omnes. Sed ar. contra. ſ. de epi & cle. l. ad ſimilitudinẽ. Sed ibi ſpeciale. Vel ibi volebat dare ſubſtitutum.

b Vilibet principaliũ. Vel pro eodẽ vel pro diuerſis ponuntur iſtæ duæ dictiones principaliũ & decurionum: vt ſ. eo. l. omnes.

c Decurionũ. officium erat tamen.

d A vobis. præſecto loquitur.

e Summa. i. maxima cognitio.

* Hęc expoſitio parũ admodũ conuenit literæ. vñ Pyrrh. hic nõ imerito ei le vt aliis caſibus: refragat, vt ibi not & ad quem videre potes.

f Plumbatorũ. i. damnetur plãbo. i. in * metallũ: vt ſ. de iis qui po. no. ti. ſ. l. j. Sed cõtra. ſ. eod. l. omnes iudices. Sol. hic ſpeciales. Cæterum ſ. de exa. tri. l. ij. in verbũ plũ prin. So. ibi ciuiliter: hic criminaliter, & vt ibi no. & adhoc glo. ſu j. de exc. mu. l. planiculo fuerit. & dic hic pluſti bipedaliũ appẽſus vt concordet cum cuius vſus d. l. ſ. de ſuperexactoribus. in fi. & facit inter Gallos. Accur. vſus. Solet. ſub veſte geſtari, aut certè brachio, ſiue alligatus in manica circumferri ad inuitandum ad inſidianter vehementer conſtringendũ, & arcendum: qđ certe magis videre tur cum litera cõuenire, quæ cit ſ. de epi. & cler. l. placet.

g Decurio. vt ẽt curialis.

h Fortunã. i. conſtiari, aut ditionem.

i Naſcendo. i. à natiuitate.

k Suffragiis. i. auxiliis. ad quod ſ. e. l. quoties.

l Senectutem. putem emi- ta. l. v. annorũ. vt ſ. e. l. ſi vltra, ſcilicet tẽpore quo eligun tur: ſecus eſt, ſi ex poſtfacto ſuperueniat ætas: vt hic, & ibi no.

m Propter ordinationem. ſ. faciendam de aliquo. ſ. officiali & de aliis multis, quæ habẽt ordinare decuriones: vt ſ. e. l. j. quę plures expeditur citius: vt ff. eo certe minationum & facit j. de iis qui non imple. ſtip. l. ij. cuiuſcę vni. l. itẽ in princ. & l. nulli. & ſeq. & j. eo. l. nominationum & facit j. de iis qui non ſint. magiſtris militum: vel aliis eorũ magiſtratibus vel præpoſitis: vt j. hac l. & facit ſ. de epi. & cler. l. placet.

n Militaribus. i. militum: vel aliis eorũ

o Poteſtati. facit ſ. de iur. om. iud. l. fi. & ſ. qui tu. da.

p Verbere. alias verberare, & tũc dic differentiam inter pulſare & verberare, vt ff. de iniur. l. lex Cor. ſ. inter pulſa. alias eſt vbere. i. parua oppreſſione ad ſimilitudinem vberum, quæ parum premuntur, dum lac promulgetur, ſiue premitur ſecundum R.

q Nullum. ſ. curialem: vt j. & dic iniuria generaliter. vt ff. de iniur. l. ij.

r Si qs. miles vel magiſter eorũ: ſed ad principem referuntur puniendi, ſi quod grauiter fecerint: vt ff. de pœ. l. diuiſ. fres. ſ. fi. imo non ipſis mandantur, ſed delictaſunt principi mãdãda, et ſecũdũ principis reſpõſionem ſunt punienda: vt ibi.

s Viris. i. decurionibus vel curialibus. Acc.

t Mnes. Sanguine. qui ex pẽ, vel auo curiali ſit: vt ſ. eo. l. decurio. & l. quoties.

v Priuilegiis. puta fabricæ deputauerit: quæ priuilegia & onera habet vel alij militiæ. ad hoc j. de fabricen. l. ſi quis. & j. de fugiti. colo. l. j. & ſ. vbi decur. vel cohor. l. j.

x Præiudiciis. i. aliis actibus præiudicantibus curiæ, puta militiæ: vt ſ. e. tit. l. proxi.

y Sed nec reſcripta. ad quod. ſ. de preci. impe. offer. l. nec damnoſa.

z Munerum. ſcilicet curiæ.

a Nvllius. Illiget. ſi patris conditio alias trahat. alias ſequitur matrẽ: vt ſ. e. l. eos. & j. e. l. ſi ille. Item fallit alias: vt ſ. eo. l. exemplo not.

Pari ſequitur ventrem

b Immunis. deperſonali loquiturmunere: vt j. de mune. & hon. l. iij. §. corporalia. ſecus in pa trimoniali: vt j. de mu. pat. l. patrimoniorum. & ff. de cenſi. l. ætatem. & facit j. de mun. & ori. l. filios. Itẽ no. non facit curialem qui non eſt curialis. ad quod ſ. de hær. & ma. l. ij. nec doctum facit, qui eſt indoctus: vt in auth. de ſan epi. in prin. colla. ix.

Doctus non indoctus

c Nominationũ. i. electionũ. cum enim magiſtratus aliquis eſt eligendus cõuenire debent decuriones: vt ſ. l. ij. & duę partes debent eſſe præſentes: vt hic, & ff. de decr. ab or. fac. l. ij. & ff. quod cuiuſcę vni. no. l. nulli. & omnes vel maior pars in vnũ cõuenire: vt ff. de tut. & cu. da. ab his. l. vbi. & j. de præd. cur. l. ij. & non niſi de ſe debent eligere: vt & conſules de ſenatoribus: vt ff. e. l. honores. §. ij. ad idẽ ſ. eo. l. ſi ad magiſtratum.

hantẽ, & ꝓpriis functionibus mãcipentur, & publica damna ſarciant a.

Decuriones & alij officiales in officio eorũ delinquẽtes, plumbatorũ ictibus feriantur. Bartol.

Imppp. Theodo. Valen. & Arcad. AAA. XL.

Qvilibet principaliũ b vel decurionum c, ſi vel decoctor pecuniæ publicæ, vel fraudulentus in adſcriptionibus illicitis, vel immoderatus in exactione fuerit inuẽtus: iuxta priſtinam conſuetudinẽ non ſolùm à vobis d, quibus propter loci dignitatẽ rerum ſummą e cõmiſſa eſt, verùm & à iudicibus ordinariis plumbatorum f ictibus ſubiiciatur.

Idem AAA. XLI.

Decurio g fortunã h quam naſcẽdo i meruit, ſuffragiis k atque ambitione non mutet: & ſi vacare per ſenectutem l potuerit, propter ordinationem m, quæ per plurimos citò definiri ſolet, curiã non relinquat.

Militantes & alij magiſtratus nihil habent commune cum curialibus: & ſi eos offenderint, puniuntur. Bart.

Imppp. Theodo. Arca. & Hono. AAA. XLII.

Militaribus n viris nihil ſit cõmune cum curiis: nihilq; ſibi licitũ, ſciãt, ꝙ ſuæ nõ ſubiectũ eſt poteſtati o. nullum iniuria, nullũ verbere p, nullum q graui pulſatione tribunus, duxve aut comes curialẽ, principalemve contingat. Si qs r poſthac temerario & incõſiderato auſu vllum ex principalibus viris s vſurpata attrectauerit iniuria: ſciat ſe x. libris auri eſſe mulctãdũ.

Illi, qui ſunt curiales ex origine, nullo modo poſſunt habere immunitatẽ etiam à reſcripto. Bar.

Idem AAA. XLIII.

Omnes, qui curiali obſtricti ſanguine t, diuerſis ſe officiorũ priuilegiis v, & actuum præiudiciis x aggregaue rũt: reddẽdos muniis eſſe non ambiges. ſed nec reſcripta y, aut adnotationes ad munerũ z fugam prodeſſe permittimus.

Idem AAA. XLIIII.

Nvllus ſolius materni ſanguinis vinculis illigẽt a: qa mulierũ infirmitas nunquã huiuſmodi functionibus reddit obnoxios, à quibus ipſa habẽt immunis b.

Sufficit duas partes conſiliariorum adeſſe. Bar.

Impp. Arcad. & Honor. AAA. XLV.

Nominationum c

ſtratum. & quando prouo. non eſt ne.l. vt proponis. an autem ſufficiat maiorem partem duarum partium conſentire: an ſit opus, quod tot conſentiant, quod ſit maior pars totius ordinis: dic vt d.l. nulli. notatur.

a Albo. facit. ẽ. eo. l. in albo.

b Poſſunt. vt ĵ. de le. l. pe. Sed arg. cõtra. de aut. prę. l. ſi.

c Maiore parte. ſtatim iudicio maioris partis. ſic ff. ad muni. l. qđ maior. & C. qui bo. ce. poſ. l. ſin. & ẽ. de ſacroſan. eccle. auth. hoc ius porrectum. & ĵ. de leg. l. pe. Sed argu. ẽ. C. de auto. præſtan. l. ſi. Acc.

d Facit ad hoc c. qui ſitut. extra. de elect. vbi per Inno. & c. eccle. ſia veſtra. cum gl. ĵ. extra. eo. ſitu.

AD ſubeũda. Curiales. i. decuriones ex quibus eliguntur magiſtratus, qui honorẽcũ ſumptu gerẽt: vt ẽ. l. proxi. no. & ff. de mu. & ho. l. ho. no. i prĩ. Et dos non cõputatur in bonis viri hoc caſu: vt ꝙ hoc videat ditior: vt ff. ad muni. Lucius. §. idem reſpondit. cũ onus habeat matrimonij: vt ff. de iure do. l. ſi is. §. j. vel poteſt dici, qđ ille decurio eligitur ad munus. i. ad aliquod officiũ, q eſt diues & facit. ff. eo. l. honore. in prin. & d. l. decurio. & ĵ. qui numeroli. l. ſi. & ff. de excu. tut. l. pauperas. & iſt. de excu. tut. §. ſed & propter. & ff. de mu. & ho. l. reſcripto. i prĩ.

Dor non annumeratur in ber bona viri.

e Viriales qui honorariã. ſic dicta ab honoro honoras, & comitor comitaris. i. quia comitari debẽt eos, q honores gerunt. Py. Vel ve tĩ expone vt ĵ. eo. l. Alexãdrinis. in fi. Accurſius.

f Commiſſi. ſ. qui præſunt curiæ. ad quod ẽ. de iuriſ. com iud. l. ſi.

g Perſeuerent. ſ. inobedientiæ vel deſpectus. & not. perſeuerent. ſic ẽ. de exac. l ĵ.

h Obnoxij. alias obnoxius. & ſequentia in ſingula forma vacillare non debet, ſi omnes, qui albo [a] curiæ detinentur, adeſſe non poſſunt [b]: ne paucorum abſentia, ſiue neceſſaria, ſiue fortuita debilitet, quod à maiore parte [c] ordinis ſalubriter fuerit conſtitutum: cùm duæ † partes ordinis in vrbe poſitæ, totius curiæ inſtar exhibeant.

Diuites & non pauperes ſunt eligendi ad officia ciuitatis: ne pauperes forte non poſſint adimplere officium. Bart.

Iidem A A. XLVI.

AD ſubeunda patriæ munera, digniſſimi meritis & facultatibus curiales [d] eligantur: ne tales fortè nominentur, qui functiones publicas implere non poſſint.

Dignitas curiali addita non eximit eum à iuriſdictione ſui iudicis. Bart.

Iidem A A. XLVII.

CViriales, qui honoratiam [e] adepti ſunt comitiuam dignitatem, formidare debent eos quorũ moderationi ſunt commiſſi [f]: nec ſe exiſtimare ideo meruiſſe dignitatem, vt iudicum præcepta deſpiciãt. Quòd ſi in eadem culpa perſeuerent [g], quinque librarũ auri mulctæ obnoxij [h], ſubiugentur: honore quoque, quem prodiderint [i], ſpoliandi.

Iidem A A. XLVIII.

IN ſucceſsione curialiũ decernimus, vt etiam ſi patres deceſſerint, teneatur adgnatio. [k].

Iidem A A. XLIX.

OMnes, qui quolibet loco curiæ iuri debentur, cuiuſcunque ſuperſtitionis [l] ſint, ad implenda munera [m] teneantur.

Conſiliarij non poſſunt extra ſuam prouinciam officium acceptare. Bar.

Iidem A A. L.

OMnes omnino curiales in originalibus [n] ac debitis perpetuò curiis perſeuerent: & qui ea his ad prouinciarum regimẽ atque adminiſtrationem qualibet fraude atq; ambitione peruenerint, ſciãt ſe non ſolùm in ſua curia remanſuros, ſed & cũctis rurſus ab exordio muneribus ſeruituros [o].

Bona eius, qui quacunque fraude curiam euitat, ſi per annum contumax fuerit, applicabuntur curiæ. Bartolus.

Iidem A A. & Theodoſius A. LI.

QVamuis prouiſum fuerat [p] congruæ emendationis occurſu, quemadmodum curiales militiæ [q] nomine & honore ſuſpenſo, officiis redderentur: tamen quia hoc callido conſilio reperẽrũt [r], vt † euitatis prouinciæ ſuæ finibus, tanquam his eorum [s] tantùm interdictus fuiſſet acceſſus, peregrinos expeterent commeatus: ne diutius in perniciem curiarum † latitandi ſpes perſeueret, & ſolatia eos impunitatis ſequantur, horum cupiditatibus obuiamus: vt ex eorum bonis, qui ſe vel perſecutioni, vel muniis ciuitatum, interdictæ dudum ambitione militiæ, vel qualibet fraude ſubtrahere conati fuerint: curiis, quas

i Prouiderint. alias prodiderint. ſ. contẽnendo. alias perdiderint, de iure vel ſpe ſeu deſtinatiõe. ſ. propter

k Inobedientiam ſpecialiter de facto.

l In ſucceſsione. Adgnatio. i. filius ſequitur conditionẽ patris: vt ẽ. e. l. in filiis. Eſt enĩ proximus adgnatus patris filius: vt ff. de ſu. & le. l. filio. Vel dic qđ adgnatio, id eſt, ſucceſſores teneantur. ſi an teceſſor male adminiſtrauit. ad quod ẽ. eo. l. j.

Filius proximus eſt patris agnatus.

m Munera. quo ad onus, non quantũ ad vtilitatem, alias contra ẽ. de Iudæ. l. fin.

n Omnes oĩno curiales in originalib⁹. quia filiꝰ fuit curialis originaliter, vel debitus per ſententiam: vt ẽ. eodem. l. quoties.

o Seruituros. idẽ ſi epiſcopus fieret: ẽ. de epiſcop. & clerĩ. l. ad ſimilitudinem. & in authentica de epiſcopis et clericis. §. ſed hoc quidem. & ſi quidem in fraudẽ cauſa vitandæ curiæ ſe fecerit eligi per ſeipſũ, vt hic: alias per ſubſtitutum: vt dicta. l. ad ſimilitudinem. & in authẽtica, de ſanctiſsimis epiſcopis. §. ad ſcripitios. ſed hodie contra: vt ĵ. eodem l. penultima. Item facit. ĵ. eo. tit. duumuirum.

† alias, vt ciuitatis prouinciæ ſuæ finibus &c. Sed hic rectius.

p Quamuis prouiſum fuerat. vẽ. l. ſi ad magiſtratum. & l. qui dam.

† alias, latitandi ſpecies.

q Militiæ. armatæ: vel etiam inermis. in quam confugerant.

r Repererunt. ſ. curiales.

s His eorum. i. aliquibus eorum curialiũ ſcilicet tãtum, non autẽ omnibus. ſed alias deeſt, tantum.

a Itaque.quod.ſ. proxi.dixit indiſtincte ſ.ex bonis curialis fugientis & latitantis ſ. emendari damnũ curiæ, quam derelinquit: nunc hic declarat. ſ. quod per annum ſunt expectandi: & ſi non veniant, tunc de bonis eorum refarciatur damnum curiæ. vt hic ſubiicit. Itẽ declarat in eo qđ dicit. iſ tamẽ, q manifeſtis curię nexibus illigantur.

b Annum. ſic ff. de requir. re. l. j. & in auth. de litig. ſ. omnem.

c De immaturo. i. valde. quandocunque tamen redeat, recuperat officiũ dimiſſum: vt ſ. eo. l. ſi ad magiſtratum.

d Quis. Arbiter. i. diſpoſitor: vt C. mãda. l. in re mãdata.

e Præditis. vt Bononienſes propter ſcholares.

f Votiua. vel quia voto ſe offerunt curiæ alicui qũdocq; vt ff. de polli. l. ſi qs rẽ. ſ. j. Vel qa hoc voto gerit, vt multi ſint curiales: qđ patet, quia remittũtur pẽã. i. fit legitimus, q fuerat naturalis, p oblationẽ curiæ: vtĩ auth. qb. mod. na. effi. ſui. ſ ſi quis igitur. col. vij.

g Oneris. ex decurionibus enim ſeu curialibus eligebãtur ad onera per annũ: quæ reiterare non cogũtur: vt hic. neq; continue, neq; ex interuallo, dũ alij ſunt: vt hic, & ff. de mu. & ho. l. ſponte. & idẽ videtur de honoribus: vt j. de mun. & ho. nõ cõ. l. j. & ſi. Fallit autem hoc, quãdo alij non ſunt idonei: vt ſubiicit. & ff. de mu. & ho. l. honor. ſ. fi. & in aliis tribus caſibus: vt not. ff. ad muni. l. diuus. Accur.

h Sacris. i. poteſtate curiæ: quę poteſtas ſacra eſt: vt patria: vt C. de fide com. l. pe. cum hic liberet à naturalitate: vt modo notaui.

i Dvmuirum. i. magiſtratum municipij, qui præeſt curiæ.

k Faſcium i. dignitatũ. ſic ponitur in auth. vt iud. ſi neque q; ſuf. ſ neceſsitatem. aliter ponitur, de of. procon. l. antepe. Et dic, quod nõ poteſt extollere. i. accipere aliquã adminiſtrationẽ extra terminos. ad quod deſeruerant, conſulatur. Itaq; [a] ſi vocati edictis intra anni metas (ij tñ, qui manifeſtis curiæ nexibus illigantur) latere potiũs, quàm redire maluerint: ſciant, poſt emenſum annum [b] interpellatis prouinciarum moderatoribus, ex facultatibus ſuis curiis, quas deſtituerunt, eſſe conſulendum. Neq; eĩ de immaturo [c] præiudicio temporis poſſunt breuitatem cauſari.

Vbi alij ſunt idonei & ſufficientes, non coguntur alij cõtinuare officium. Bart.

Iidem AAA. LII.

Qvis tam inueniri iniquus arbiter [d] rerum poteſt, qui in vrbibus magnifico ſtatu prædictis, [e] ac votiua [f] curialium numeroſitate locupletibus, ad iterationem quẽpiã trãſacti oneris [g] cõpellat: vt cũm alij nec dum penè initiati curiæ ſacris [h] fuerint, alios cõtinuatio & repetitæ ſæpe functiones afficiant?

Magiſtratus municipalis non debet exire municipium. Bart.

Iidem AAA. LIII.

Dvmuirum [i] impunè non liceat extollere poteſtatẽ faſciũ [k] extra metas territorij propriæ eiuitatis.

Vbi non habetur copia iudicis, propria autoritate capitur curialis, & ad curiam ducitur, & eius quæſtio debet intrà tres menſes terminari: aliàs iudices puniantur. Bart.

Iidem AAA. LIIII.

Generali lege ſancimus, vt ſi quis [l] ſuũ decurionẽ curiæ vindicare maluerit: ſi præſidis de ſit copia, in eundẽ manus iniectione conceſſa, ſciat ad examen cognitoris [m] reſultantẽ [n] eſſe deducendum: ita, vt moderator prouinciæ, ſi quæſtio fortaſſe fiducia defenſionis vlla generatur †: niſi intra tres menſes [o] cauſam originis cõpetenti diſceptatione cognouerit, atq; conuictum cum pœna [p] reſtituerit debitis [q] muneribus, vel liberum ab inquietudine pronũciauerit. x. lib. auri mulctã cogatur exoluere: eius etiã officium pari damni irrogatione teneatur.

Si decurio dedit ſe militiæ, retrahetur: nec iuuabitur præſcriptione. Bart.

Imperatores Theod. & Valentinia. AA. LV.

Si quis decurio aut ſubiectus curiæ auſus fuerit vllam affectare militiam [r], nulla temporis [s] præſcriptione muniatur: ſed ad conditionem propriã retrahatur: nec ipſe, vel eius liberi poſt talem ipſius ſtatum [t] procreati, quod patriæ debetur, valeant declinare.

Iidem AA. Iſidoro præ. Augu. LVI.

Alexandrinis [v] principalibus etſi ad-

ſ. e. l curiales. iſ. vel dic, quod nõ licet extollere. i. exercere ſuum officiũ vltra. ad quod ſ. de iu. om. iu l fin. & facit ad principiũ j. de ſuſce. l. humilioribus. Sed & & tunc fallit, ſi publica eſt vtilitas: vt ſ. e. l. curiales. vltra. & facit in auth. vt omnes obe. iu. ſ. ſi igitur. col. v.

l Generali. Si qs. puta dumuuir, qui præeſt eis: vt ſ. l. prox. Ac.

m Cognitoris. i. præſidis.

n Reſultantẽ. ſ. decurionem. i. reſiſtẽtẽ. Et ſic not. quod in defectũ iudicis licet alicui facere ſe iudicẽ: vt no. ſ. de iu. l. null[a]. alias nõ, ſed ſuũ ius amittere: vt in ar. cõtra. ff. quod me. cau. l. extar. & l. nullus. & ſ. de iu. fiſ. l. prohibitũ. tũc ergo aut cõtulerat ſe ad militiã armatã, & conuenit ſub ſuo magiſtro militum. aut ad aliam: & tũc ſub præſide terræ, in quam aufugit, non ſub eo, qui præeſt militiæ inermi: vt ſ. vbi decu. vel cohor. l. j ſ. fi. Item facit. ſ. ſi ſer. expor. ve. l. iij. & ff. de ope. no. nun. l. j. in prin. & ſ. vbi decu. vel cohor. l. j.

o Tres menſes. Nota ſpeciale contra. l. ſ. de iud. l. proferendum. quæ dicit de triennio, vt & alia ſpecialia ſunt: vt ibi not. in prin. Accurſius.

p Pœna. extraordinaria.

q Debitis. alias debitis, alias propriis.

r Si quis decurio. Militiã armatam vel inermem.

s Tẽporis. etiã xl. annis non videtur quod præſcribatur: vt ſ. de præſcri. xxx. an. l. præſcriptione. Sed contra j. de cohor. l. ſi cohortatur. quę dicit

præſcri. xxx. an. Sed poteſt dici, vbi fuit ad aliam militiam: tunc xxx. annis: vbi non fuit: tunc ſecus.

t Statum. decurionatus. vel dicas. i. militiam. prima verior eſt. Py. & facit j. de agri. & cen. l. cum ſatis. ſ. j. & j. de fabri. l. iiij. Item facit. j. quando & qui. quar. pars. l. ſi. ſ. nullo obſtaculo. contra. So. vt ibi.

v Alexandrinis principalibus. i. decurionibus vel ſimilibus, vt ſ. eo. l. quilibet.

Nihilo

a Nihilominus.i.non ideo magis.
b Peregrinationis.i.per quod coguntur exire territorium: vt subiicit, & ſ. de aduo. diuer. iud. l. qui neceſſario. niſi ſit publica vtilitas: vt. ſ. eo. l. curialis vltra.
† Nihil peregrinationis ledit Pyrr. hic qualiter enim vt ruſtico quodã noſtro exemplar legitur.
c Cura. debent enim facere, quæ alij decuriones ſeu principales.
Et primis.i.tyro qui primo nunc eligitur.
Expletis. Quæ ſubeãt decuriones: & ſic eſt nunc antiquior.
d Comitiuæ.i.comes eorũ: qui ſunt in primo ordine, cũ biennio ſteterit antiq̃or vt hic: adhuc tamẽ eſt curialis ſeu decurio, & ſubeſt ei cui ſubſũt alij: vt ſ. in fin. & ſ. eo. l. curiales qui. & facit. ſ. l. proxi.
e Qvinq; fũmates. erãt v. & vocabantur ſũmates quaſi ſummi: qui præerãt curiæ decurionum in illa terra.
f Cenſemus. Ad hoc. ſ. eodem. l. omnes iudices.
Delictum quandoq; pecuniarium punitur.
g Defendant. nam agunt pro patria & defendunt: vt. ſ. eo. l. procuratores.
h Diſpẽdiis. Not. crimen pecuniarium poſſe puniri ratione perſonæ.
i Imo (inquit Pyrrhus hic) æſtimabũtur. i. cõſtituentur ad quod dinabuntur.
i Aeſtimabũtur. cũ eligent ad quod ſtros. & ſ. de mariage l. ſi quis. & de tyronil. fin. & facit. ſ. ea. l. proxi.
† De hac voce augustalis pulchre hũc locũ Alciat. annota. vt curialis: & ſic fecit, q̃ alij curiales.
m Evm. Ciuilibus ſ. perſonalibus. fuit enim trei li. tros Co.
n Iniuriis alias iniuriis: al's incuriis. & facit. ſ. l. prox. & ſ. de fun. rei priui. l. eum qui.
o Conſequantur. præſcribit ergo curia bonos, nõ malos: vt ſit electio de bono, non de malo: vt. ſ. l. proxi.
p Sl quos. hypõnema Græcum eſt, & vna dictio Latine ſignificat nominatores aliquornm ad publicas functiones: vel verius illi, qui accipiebãt in emphyteuſim publica prædia. nam emponema.i. melioratio. accipiebat enim ad meliorandum: vt. ſ. de iur. emphy. l. fin. in principio. Accur.

uocatione fungant, nihilo minus a † onus peregrinationis b incumbat: nec publica cura, c niſi in ſua tantùm ciuitate committatur: & primus d curiæ cum muneribus vni uerſis expletis e ad ſummum peruenerit gradũ, comitiuæ f primi ordinis fruatur poſt biennium dignitate præſtita: in curialibus tamẽ permaneat.

Iidem A A. LVII.

Qvinq; ſummates g primi ordinis Alexandrini corporalibus iniuriis immunes eſſe cenſemus, h vt voce libera commoditates patriæ defendant: i cùm poſſint: ſi quid egerint criminoſè, pecuniariis coërceri diſpendiis k. æſtimabuntur l autem præſente curia, viri ſpectabilis Auguſtalis † iudicio.

Iidem A A. LVIII.

Evm, qui xxx. annis in Alexandrina ciuitate ciuilibus m inhæſerit muneribus, corporalibus iniuriis n, non pecuniariis excuſari conuenit: habita conſideratione videlicet meritorum: vt hoc bene cogniti priuilegium conſequantur o, nec eo paſsim fruantur indigni.

Superior tenetur confirmare electionem factam ab inferioribus.

Iidem A A. LIX.

Sl quos p ſponta-neos hypõnematographi q † munificos ſuis exhortationibus ad publicas nominauerint functiones: iubemus non expectandum eſſe conſenſum pro tempore viri ſpectabilis Auguſtalis, qui fit plerũq; venalis: r ſed vtriuſque s partis ſufficere voluntatem: vt incipiat functio, quam nullus incuſat: tũc ad memoratum iudicem tam nominati quàm etiam curatoris t conſona relatione currente: quam ſi ſuſcipere vel confirmare v diſtulerit, ſciat ſe xxv. lib. auri condemnatione plectendum.

Non poteſt quis ſeruire per ſubſtitutum: niſi habeat ad hoc priuilegium, vel ſit illuſtris. Bar.

Iidem A A. LX.

Nvllus, x qui nexu generis y curiæ tenetur obnoxius, per ſubſtitutam quãcunque perſonam curiales impleat functiones: ſed ipſe per ſe debitum patriæ munus exoluat, etſi ſpectabili dignitate decoratus z ſit: niſi hoc ei ſpeciali beneficio ſit conceſſum. Ij verò, qui honorario titulo illuſtrem dignitatem conſecuti ſunt, per ſubſtitutos periculo ſuarum facultatum curiæ muneribus ſatisfacere non vetentur.

Impp. Leo A. LXI.

Neq; a Dorotheum verum illuſtrem, & totã eius ſubſtantiã, neque Hireneũ virum ſpectabilem tribunum & no

q Tographi. ideo ſubiicitur quaſi ſcriptura quæ in talibus contractibus eſt neceſſaria: vt. ſ. eo. tit. l. j.
r Venalis. no. ad quod. ſ. qñ. quo. nõ eſt ne. l. venales.
s Vtriuſque. i. nominantis, & nominati.
t Curatoris. alias curatoris: & alias creatoris.
v Confirmare. no. quod ſuperior cõfirmat quod facit inferior. ad quod in authẽ. de defen. ciui. §. interim.
† hypõnematographi, teſte Alcia, in hunc locum dicũtur, qui cõmentaria ſcribũt. tu illum vide to, nugatur eñ hic Acc. Ant. Auguſti. lib. ſingul. ad Modeſti. actorũ ſcribas interpretatur.
x Nvllus. Iu l. preſenti ponitur caſus talis, & dicitur q ſi aliquis teneꝫ eſſe curialis à ſui origine. p ſubſtitutum nõ poteſt ſuũ officiũ exercere: niſi fuiſſet ei ſpecialiter hoc cõceſſum, & ſi ſpectabilis efficiat: ſed ſi fuerit effectus illuſtris propter aliquã dignitatẽ, quam adeptus fuerit ſuo periculo in præd. officio ſubſtitutum poterit ordinare.
Superior inferiores facti cõfirmat.
y Generis. ad qđ ſ. eo. l. quoties. Acc.
z Decoratus. not. neminẽ poſſe ſeruire per ſubſtitutũ, etiã ſi fiat ſpectabilis. & magis ſi fiat clariſſimus: vt hic, & ar. ff. de ſo. l. inter artifices. & de ſtatu. l. ſicuti. & l. fi. & ſ. de cad. to. §. neautẽ: & de iur. emph. l. fi. §. fi. Sed hoc fallit, ſi curialis fuit illuſtris: vt hic ſubiicit, & ſ. de epiſco. & cler. l. ad ſimilitudinẽ. q hodie corgitur in illis caſibus, quos habes. ĵ. eod. l. fi. & l. pe. & ff. quod met. cau. l. illud. & de cõſt. pe. l. qui autẽ. §. j. & de arbi. l. Labeo. §. fi.
Seruire per ſubſtitutum nemopoteſt.
Item ſi primus ſit inutilis ſupponitur alius: vt ĵ. de priu. agẽ. in re. l. agẽtes. in fi. & ſ. de fac. fã. ecc. l. qui ſub prætextu ltẽ. arg. contra. ſ. de nat. lib. l. ſi quis. Sẽpronio. in fi. & ſ. de epi. & cle. l. quiſquis. & in authen. adſcriptitios.

Item fallit propter priuilegium, vt hic ſubiicit. & ĵ. eod. l. neminem. Item arg. contra. ĵ. eod. l. Doctitĵ.
a Neq;. No. q hęc lex eſt ſpecialis: quia hoc princeps vult: vt inſti. de iur. na. §. plane. ſic & ĵ. eo. l. Doctitĵ. nec eſt idẽ i aliis: licet in corpore iuris ſit redacta. &

dacta.& sic est contra. ſ. de no. cod. com.§.pen. Sed hic ſpeciale: quia sic Principis voluntas lex est. Principis princeps vult: ibi non. Accurſius.

a Etſi.id est, quanuis. Accur.

b Natus est.ad hoc ff.eo.l.ij §. in filiis.

c Liberos, liberi dicũtur vſq; ad tri nepotem: posteri in infinitũ ab inde: vt ff. de gradi.l. iurisc. cõſultus.§. partes. Accurſius.

d Iuliani. quæ est 3.l. eos indul. quæ dicit, ex quo filij non trahuntur per cõditionem patris ad aliquã ciuitatẽ: ep tũc matrẽ saltem ſequuntur. vnde cũ hic nõ trahãt origi nẽ per patrẽ, videbãtur trahere per matrẽ.p illã. l. eos. quod hic remouet

e Ille. Debebat. quia non legitimus: vt ſ. eo. l. eos. & sic nulli curiæ obſtrictus: & ſi erat legitimus, materna origo habuit priuilegiũ: vt ſ. eo. l. eas.

f Negandæ. ſemel enim confeſſus, vel cõuictus nõ potest reſiſtere: vt hic, & ſ. de non nu. pec. l. generaliter. & l. cũ fidẽ. & de execu. rei iud. l. fi. Sed arg. cõtra. ſ. de li. cau. l. interrogatã. & ff. de cõfeſ. l. cum fideicõmiſſum.

g Incipere. in vnũ filiũ prętermiſſa cõuentione patris. ſic ſ. de re. do. l. j. & fi.

h Doctitij. propriũ nomẽ: & idẽ in eo quod i Dorotheo ſtatuit vt ſ. eo. l. necꝙ. Ac.

i Iubemus. Alias monemus, alias iubemus, alias vtrunque. Accur.

k Facultatibus. repete ſuper.

l Luituro. nam diſputare &c. vt & ſ. de diuer. reſcri. l. ſacrilegij. & de cri. ſac. l. diſputare. & j. vt dig. ordo ſeruet. l. j. & de ero. mil. tarium, etſi [a] ante paternas illuſtres dignitates natus est [b], vllã inquietudinem prò curiali genere & conditione ſuſtinere decreuimus. Liberos [c] quoque eorum, qui vel iam ſunt, vel futuri ſunt, eorumꝙ poſteros, quotieſcunque continuata temporum & ſucceſsionum perpetuitate naſcentur, à conditione curiali & functione eſſe liberos: lege diuæ memoriæ Iuliani [d], quæ de materno curialium Antiochenæ ciuitatis genere promulgata est, nihil in perſona viri illuſtris Dorothei vel viri ſpectabilis Hirenei, vel aduerſus facultates eorum, vel aduerſus liberos eorundem, qui vel iam nati ſunt, vel poſtmodum quoquo tempore naſcentur, vel aduerſus ſubſtantias eorum, roboris vel iuris habitura. Circa alias ſanè vniuerſas perſonas de materno genere ad memoratæ Antiochenæ ciuitatis tantummodo curiam pertinentes, eandem legẽ præcipimus obtinere propriam firmitatem.

Qui est obligatus curiæ ratione originis, eam declinare non poteſt: & ſi curia non moleſtauerit patrem, filium moleſtare non poterit. Bart.

Idem A. LXII.

Ille, qui ex filia decurionis Antiochenæ ſplendidiſsimæ ciuitatis & patre, qui nullius alterius ciuitatis muniis debebatur [e], procreatus est, ſub examine prouincialis iudicis vel ſponte confeſſus, vel certè conuictus fuerit, ꝙ ex filia ſit curialis progenitus, & albo decurionum adſcriptus: nullã ſibi ſupereſſe facultatem negandæ [f] vel euitandæ conditionis exiſtimet: & curialẽ non aſpernari fortunam aui materni ſui pertentet, nec dubitet ſe muniis curialibus ſubiicere. Quòd ſi quem curia, de qua præſens ſanctio loquitur, natum ex filia curialis minimè ſecundum præſtitam ordinationem ſibi ſociandum curauerit: prolem eius pulſare nullo modo penitus poterit. nec enim patimur, cõuentionẽ eiuſmodi prætermiſſo filio, quem curia lis filia ediderat, à nepote, vel pronepote, vel vlterius incipere [g].

Idem Auguſtus. LXIII.

Doctitij [h] viri clariſsimi iubemus [i] fortunã ſuper curiali cõditione nullo modo eſſe inquietandam: nec facultatibus [k] eius: ſed eo, qui huiuſmodi conamẽ inierit, ſacrilegij pœnam luituro [l]; omnes ꝙ poſt peractã illuſtrem [m] adminiſtrationem, vel adhuc in ea poſito patre ſuo gignuntur, à curialium intentione defendãtur vnà cum paternis ſine dubio ſubſtãtiis: quas cum perſona patris à curiali nexu liberas eſſe nemo diſsimulet.

Imp. Zeno A. LXIIII.

Neminem [n] ex iis, qui obnoxij curię conſtituti ab initio feliciſsimi noſtræ pietatis imperij [o], comitum priuatarum rerum noſtræ vel piiſsimæ Auguſtę partis, ſeu comitis largitionum, vel comitis domeſticorum, quæſtoris, vel magiſtri officiorum ad actũ adminiſtrationis gerendũ prouecti ſunt, vel in poſterũ prouehẽtur, ob hoc curialiũ munerũ laqueos volum[p] euitare: ſed obligatos cũ liberis ſuis quandocũꝙ [p] progenitis, & facultatibus ſuis, poſt adminiſtrationẽ depoſitã, curiæ commoditatibus inſeruire: niſi fortè aliis priuilegiis ſuper hoc legibus cognitis muniant. Nã alia vniuerſa legitima, vel ex conſtitutionibus data [q] priuilegia integra volumus illibataꝙ ſeruari. Ne tamen indulti honoris inane nomen retinere videantur, dignitatum titulis potian-

an. l. hac lege. & est pœna huius criminis. ff. ad leg. Iul. pe. l. ſacrilegij.

m Illuſtrem. Dicti Doctitij, qui & clariſsimus. vt ſ. & illuſtris aliqñ fuit.

n Neminẽ. Hęc lex reſpicit vltimã partẽ tituli, & Zeno loquitur: & ĩ quo ſtatu inuenit eos, dimittit: vt C. ſi ſer. expor. ve. l. moueor. & not. ab initio, id est, poſt initiũ adeptus est. ſ. dignitatem.

o Imperij. accipe j. ad actũ &c. & noqđ hæc prima pars vſq; illuc, eos &c. corrigitur per. l. infra proximam.

p Quãdocunque. iſtud quãdocũque ſtrictius quã sonet, intelligendũ est: vt j. de fabri. l. iiij. vt sic ſit ſenſus: ſiue ante dignitatem, ſiue poſtea, dum tamen poſt patris naturalem fortunam. Py. M. vt j. eod. tit. l. ſi.

q Data. vt ſ. proxi. & l. neque. & l. ſi ille.

Subſtit

a Substitutos. ad hoc. ſ. e. l. nullus. q. cum cõcor. ſuis. Itẽ facit in auth. vt or. præ. col. v.

b Et poſt. Repete cum. Accur.

c Quocunque. Id eſt, ſiue ante noſtrũ imperiũ, ſiue poſt.

d Aut poſtea. Repete cũ. & facit j. l. proxi. & ſ. l. fi. Accurſius.

e Diuæ. Conſtitutionẽ. Vt ſ. l. proxima.

f Certas. q. d. non omnes: vt ſ. l. pxi. §. hos autem. Accurſius.

g Eos etiã. hic refert principium l. ſuperioris.

h Ab initio. loquebatur eũ de illis, qui erãt adepti has dignitates ab initio. i. poſt initiũ imperij, & anteq̃ fieret cõſtitutio. & ſic ad præterita tẽpora trahebatur.

i His etenim. Bene dico corrigi, his etenim &c.

k Per illuſtrem. ecce oẽs ſuperiores adminiſtratores dicũt illuſtres.

l Acquiſitũ. Quo ad vanum nomen.

m Seruari. ſcilicet in plenum.

n Conceſſa. ſcilicet ante Zenonẽ.

o Potiãtur. vt nõ teneãtur ſeruire p ſubſtitutũ. & ſic in hoc corrigit in ali quo. ſ. eo. l. nullus.

p Etſi. i. quãuis.

q Badẽ. nõ ergo ex toto tollit lex Zenonis, ſed tãtũ in iis, q̃ ſunt adepti dignitates p̃dictas añ principiũ imperij, & factam cõſtitutionẽ, ſed totum reducitur ad illud quod ſ. l. px. dicit.

r Excitare. vt ſ. de leg. & cõſt. l. leges. & ſ. de fide inſtr. l. comparationes.

s Vrialibus. Hęc lex tractat quomodo cũ rialeslíberentur à fortuna curię: etſic reſpicit vltimã partem tituli. & facit

tur per ſubſtitutos a ſuarum periculo facultatũ curialib⁹ muneribus reſpondẽtes: habeantq̃ integra illibataq̃ priuilegia dignitatis. Eos verò, qui præfatas dignitates ante initium noſtri imperij cõſecuti ſunt: cũ facultatib⁹ ſuis, & poſt b eam dignitatem progenitis filiis, à curialibus nexibus † vel onere decernimus liberari. Hos autem, qui quocunque c tempore patricij vel conſules, aut cõſulares facti ſunt, aut in poſterum fuerint, aut magiſtri militum, vel præfecti prætorio Orientis, vel Illyrici, vel vrbis adminiſtrationẽ in actu poſiti quandocunque geſſerunt, aut poſtea d geſſerint, omnimodo cum facultatibus ſuis, & poſt eam dignitatẽ progenitis filiis, à curiarũ nexibus † vel onere decernimus liberari.

Imperator Anaſtaſius Auguſtus. LXV.

Diuæ memoriæ Zenonis ſacratiſsimã conſtitutionem e, quæ de curialibus poſt certas f excelſas adminiſtrationes ſeu dignitates conditionis nexu liberandis lata eſt, in hac tantũmodo parte duximus corrigendam, qua cauetur, eos etiam g, qui ante eandẽ cõſtitutionẽ ab initio h tamen eiuſdem diuæ recordationis Zenonis imperij, comites priuatarũ rerũ noſtræ vel piiſsimæ auguſtæ partis, ſeu comites ſacrarũ largitionum, vel comites domeſticorũ, quæſtores, aut magiſtri officiorũ, † licet ad actum adminiſtrationis gerãdum prouecti ſunt, minimè curialium munerum laqueos ob hoc euitare, ſed obligatos cũ liberis ſuis quandocunquo progenitis, & facultatibus ſuis, poſt adminiſtrationem depoſitã, curiæ commoditatibus inſeruire: niſi fortè aliis priuilegiis ſuper hoc legibus cognitis muniantur. His etenim i, qui memoratas adminiſtrationes vel vnam ex his peregerunt, necnon liberis & rebus eorum, beneficium quod ante per illuſtrẽ k adminiſtrationẽ peractã eis acquiſitum l eſt, intactum illibatumq̃ iubemus ſeruari m: vt relaxatione conditionis & munerum curialiũ, per anteriores principales diſpoſitiões ſibi cõceſſa n, tam ipſi quàm liberi eorum poſt huiuſmodi adminiſtrationem adeptã procreati, vnà cum propriis ſubſtantiis potiantur o: & ſi p contigerit eos poſt diuæ memoriæ Zenonis conſtitutionem, ſiue per ſe, ſiue per ſubſtitutos ſuos curiæ cõpetentia munera ſubiiſſe: eadem q videlicet conſtitutione diuæ memoriæ Zenonis ex die, quo promulgata eſt, ſuas vires obtinente: cùm cõueniat † leges futuris regulas imponere, non præteritis calumnias excitare r.

Imp. Iuſtinianus A. LXVI.

Crialibus s conſortiis conſulentes, cenſemus, vt nemo ſibi blandiatur, & non certis modis ſeſe liberum eſſe exiſtimet: ſed pro noſtra forma tantummodo ſciat poſſe libertatem ſibi curialis competere cõditionis: omnibus anterioribus modis, quos non comprehendit præſens ſanctio, ex præſenti die antiquãdis. Si quis t igitur vel ſummũ patriciatus honorem fuerit conſecutus, ſiue inſulis conſulatus honorarij v aut ordinarij x fuerit ampliatus, vt vel conſul, vel conſularis y efficiatur, ſeu præfectorũ z præ-

ſ. eo. l. nemo.

t Si quis. patet ſa. vel filius ſa. vt j. de cõſu. l. fin. Et no. q̃ nemo ſit patricius niſi ante eã habuerit aliã dignitatem: vt j. de cõſu. l. antepe. Item no. quod niſi: precedẽnumerantur dignitates, quib⁹ liberãtur à curia: & exdẽ liberãt à patria poteſtate: vt in auth. con. quę de dignit. & duæ primæ hic poſtæ liberãt ſola electiõe: vt hic ſubiicit: & ſecũdũ hoc non ob. ſ. de na. li. l. communium. nã ibi ſola dignitas fuit collata.

v Honorarij. Sine adminiſtratione.

x Ordinarij. vt adminiſtrent.

y Conſularis. Ille eſt cõſularis, cui data dignitas cõſulis: * cui ſi ſuperad dit adminiſtratio, nõ dicitur addi dignitas: vt j. de conſu. l. pe. & no. quod conſul ſtatim poſt principẽ ponit in inſtrumentis: vt in authẽ. vt præp. no. impe. &c. & in auth. cõſt. quę de dig. in prin. col. vj.

z Præfectorum. per

* Imò is dicit conſularis qui aliquãdo conſulatũ geſſit: quẽ admodum & prætorius dicit, qui prætor fuit.

† † Cõcor. c. ij. & c. ſt. cũ ſua gl. extra, de conſti.

a alias, vel honore.

b alias, vel honore.

c alias, in eſt, li.

per diuersas diœceses: vt in aut. cõst. quæ dig. in prin. & §. j. ibi, vt hos quos nos &c. præter orientis. de quo j. specialiter dicit. Accur.

a Vrbicariam. vtriusq; Romæ: vtj. de priuil. vrbis Con. l. j. Accur.

b Conditionis. f. curialis.

c Ediderit. facit ℨ. l. pxi. & j. de prin. agẽ. in re. l. qũcq. & ℨ. de li. & eo. lib. l. ij. & ℨ. de nuptiis. l. impialis. §. his illud. & ℨ. de li. cau. l. fin. & ff. de senat. l. emãcipatũ. §. j. Sed arg. cõtra in eodẽ ti. l. senatores. in fi. ff. eo. l. iij. §. in filiis. et de pœ. l. moris. §. iste. & sunt hic ar. ad feudum. vt delictum patris nõ noceat filio iam nato vel nascituro.

Delictum patris an noceat ad feudũ filio iam nato.

d Præfecturæ quæstoris. Si habeas præfecturã quæstoris, id est quæstor. secundũ Azo. alias

† alias, prælaturæ.

prætur æ: & tũc sub audi patroni, qđ est j. & secũdũ hoc dignitas aduocationis in foro quæ storis liberat, vt & alij fisci, vt subiicit qui. f. erãt duo per singulos annos: vt ℨ. de ad. di. iu. l. sancimus. & l. binos.

e Tam præfecturæ. vt punctũ sit loco copulæ: & alias est p̃fectura, & est sensus. i. præfectus oriẽtis, & secundũ Azo. & alias præfecturæ: & tũc dic patroni dico tã &c. et secũdũ hoc hũ sub iicit vrbicariæ qa i foro præfecti vrbis sint aduocati: & hoc habẽt: alias oporteret dici repetitũ de eo, qa ℨ. de eo dixit añvl̃ post dignitatẽ habitã patrõatus. & secundũ hoc no. aduocatos p̃fectorũ habere idem priuilegiũ: qđ aduocati fisci: vt ℨ. de ad. di. iu. l. post duos. Vel planiꝰ reperit si qs fuerit cõsecutꝰ honorẽ p̃fecturę q̃storis &c. & est plana: & qđ subiicit cũ ad fisci &c. põt legicũ superiori & inferiori ĩra-

† alias, emerita.

torio insulas susceperit gubernandas, vel vrbicariam a (in ipso tamen actu) meruerit præfecturam, necnon magistri militum officium geren dũ susceperit: is gaudeat se huiusmodi conditionis b esse exortem, & liberum cum suis facultatibus, suaq; posteritate, quam, postquã meruit dignitatem, vel actum gessit, ediderit c: anterioribus filiis in conditione pristina remansuris. Sed & tam præfecturæ d quæstoris, quã viri eloquentissimi fisci patroni, tã præfecturæ † e, quæ Orientalibus & Illyricanis præsident sedibus, quã vrbicariæ, nexibus curiæ liberãtur f, cum ad fisci g patronatum peruenerint, vnà cũ substantiis & liberis suis, quos vel antè habuerint, vel postquam h ad eundem gradum prouecti sunt. Viri etiam clarissimi principes agentium i in rebus, curiæ libertatem ex antiquis legibus consecuti sunt: & viri spectabiles proximi sacri scrinij nostræ memoriæ k, & sacrarum epistolarũ, necnon sacri scrinij libellorum sacrarumq; cognitionum & dispositionum, cùm substantiis suis, & liberis, quos post emẽsa † stipendia susceperint l, hoc etiã nos corroborantes intuitu laborum, quos multo, longo, prolixoq; tempore m pertulerunt, intactum illibatumq; conseruamus, vt hi omnes

f Liberantur. Hoc ex antiquis legibus.

g Cum ad fisci. hoc refertur ad eum articulum, vbi de hoc modo dixi.

h Postquam. hoc ex antiquis legibus: hodie secus: vt infra. §. ex æuo.

fortuna curiali liberẽtur cum sua substantia suaq; sobole n secundum ea, quæ prædiximus, ex æuo. o tamen sequente, nã progenitos p antea, nullius futuri fisci patroni liberos concedimus liberãdos: vt ne quod sum mis apicibus dignitatũ non est cõcessum q, hoc alq; sibi audeant vindicare: sed progeniti r filij ante, quàm ad fisci patronatũ perueneriut, in conditione pristina remaneãt: aliis autem modis, quàm iis, quos sigillatim enumerauimus, siue legibus antiquis comprehẽsi sunt (qualis erat is, quẽ ex tribus s maribus concessum añ fuerat patri maximo senatui sociare) siue comprehensi anterioribus scitis non fuerant liberationẽ competere quidam curialis fortunæ nullo patimur modo: sed siue pragmatica sanctio super hoc processit, siue sententia eminẽtissimæ præfecturæ, siue alius modus quicunque excogitatus est: ea omnia penitus vacuari, & pro infectis haberi, & curialia corpora suis reddi ciuitatibus, & substantias eorum subiacere, nulla excusatione eis penitus competente.

i Principes. agentium. Hi sunt decorati dignitate procõsulatus, & i scriptis cõueniũtur, & nõ satisfãt iudicio fisti: vt j. de prin. agẽ. in re. l. iij. & fin.

k Nostræ memoriæ. ob hoc scilicet dicti proximi: qa militabãt in sacris palatiis. horũenim erat trina militia, erãt eñ milites memoriæ epistolarũ, erant etiã q militabãt in libris memoriæ: aliq in libellis cognitionalibꝰ & sentẽtiis: vt hic dicit: hi excusabant à sordidis & aliis quibusdã muneribus. Itẽ nec conueniebãtur, niſi apud magistrũ officiorũ Item finita administratiõe erãt comites consistorij: vtj. de proxi. sacr. scri. l. iij. & iiij. & l. proximos. et l. ĩ sacris.

l Susceperint. repete ex antiquis legibus sunt liberati, hoc etiam &c.

m Prolixoq; tẽpore. ad quod. ℨ. de offi. ma. offi. l. ij.

n Soboleañvl̃ post dignitatem nata.

o Ex æuo. id est, ab hoc tempore in antea.

p Progenitos id est ante dignitatẽ patris aduocatibꝰ fisci vel aliã de superioribus.

q Non est cõcessum. vt in q̃q; primis nominatis hac lege.

r Progeniti. ante scilicet dignitatem habitã patronatus fisci.

s Ex tribus. sicꝫ. deado. l. cum adoptionis. & insti. de hære. quæ ab inte. §. admonendi.

TITVLVS XXXII.

SI SERVVS aut libertus ad decurionatum aspiraue rit.

SI SERVVS aut libertus ad decurionatum aspiraue rit.

Si liber tus vl ius aureo rum.

Per quod habet vt ingenuꝰ quo ad honores, vt ff. de iur. au. ann. l. pe. & fi. quod qualiter fiat, notaui. ꝛ. de iure au. ann. l. ij. & ibidē l. j. qualiter natalibꝰ restituat, hodie tamē hoc cōsequit manumissꝰ ex ipsa manumissione, & sic nō habet locū hæc lex: vt in authē. vt lib. decæ. in princi.

a Iust. aur. annulorū erit Eudæ equestris ordinis in signe huius, veluti & hodie calcar aureum, qđ pro equestri dignitate ponitur.

b Legis. Scilicet Viscellæ, quæ punit in dāno extraordinarie cū infamia: vt supra ad legem. Visc. l. j. quæ hodie est correcta: vt modo no. sed filij liberti sic: vt. ꝛ. dedi. l. libertorum. Itē vt. ꝛ. de episco. & cle. l. iubemus. §. seruos.

c Præses. Ædilitate. quorū erat officium ædes custodire: vt ff. de loc. pub. fru. l. ædiles. & ff. de peri. & com. rei vendi. l. lectos. & nota. ff. de ædil. edic. l. j. in pri.

d Congruenti. Et dño, si fuit ignorans, redditur, vt subiicit.

e Processit. domino ignorante. Acc.

f Subiugabit. scilicet intra. xxx. dies, ex quo sciueris eum ad talē dignitatē promotū: post ea enim non audiris: imo liber & ingenuus erit nullo iure patronatꝰ seruato: quēadmodū ſte sciēte ab initio foret adeptus: sed ipse aut ea fruet, si dignus appareat, aut ea tāquā dignꝰ spoliabit: existēte nihilominus liber & ingenuus: vt. ꝛ. qui mi. non pos. l. pe. & ff. hoc ita ſt ad dignitatē. nā secus ſt ad ciuilia munera seruū aspirare cōcesserit. nā seruꝰ tūc cōfiscabit cū verberibus: & dñs p his oībus, quę seruꝰ male egit, cōstrictus tenebit: vt. ꝛ.

Libertus, qui non habet ius annulorum aureorū, nec restitutus est natalibus: cum pœna à curia remoueatur. Barto.

Impp. Dioclet. & Maximian. A A. & C C. I.

Si libertꝰ vel ius aureorum annulorum adeptus nō est, vel natalibus suis nō restitutus: præses prouinciæ non tantum curiæ participare non permittat, sed iuxta legis severitatem congruenti pœna vlciscetur.

Si seruus scienter patitur se ad dignitatem vocari: remouebitur, & punitur: si autem ignoranter, reuocabitur tantum. Barto.

Imp. Cōstātinus A. II.

Præses prouinciæ, si eum, qui ædilitate fungitur, seruum tuum esse cognouerit: si quidem non ignarum conditionis suæ ad ædilitatem aspirasse perspexerit: ob violatam seruili macula curiæ dignitatem, congruenti pœna afficiet. Si verò cum opinione publica mater eius pro libera haberetur, ex decurione pro creatus, ad capessendum honorem errore lapsus processit: dominio tuo eum subiugabit.

TITVLVS XXXIII.

DE PRAEDIIS decurionum sine decreto non alienandis.

Decuriones non possunt vendere bona immobilia sine decreto: aliàs non valet venditio: & emptor perdit pretium, & restituit rem cum fructibus. Barto.

Impp. Valentini. & Valens A A. I.

Si quis decurionum vel rustica prædia, vel vrbana venditor necessitate coactus addicit, interpellet iudicem competentem: omnesque causas figillatim, quibus strangulatur, exponat: & ita demū distrahendæ possessionis facultatem accipiat, si alienationis necessitatē probauerit. Infirma enim venditio erit, si hæc fuerit forma neglecta. ita enim fiet, vt nec immoderatus venditor, nec emptor, cuiuscunque sit conditionis, inueniatur iniustus. Denique nihil erit postmodum, quòd vēditor vel circunuentum se insidiis, vel oppressum potentia cōparatoris queri debeat: quādoquidē sub fide actorum, & de necessitate distrahentis, & de voluntate patuerit comparantis. Quòd si quis contra vetitum, occultis monitionibus per suppositas fraude personas, cuiuslibet loci, quem tamen ei decurio distrahebat, comparator extiterit: sciat se pretio, quod dedit, esse priuandum: & locum, quem comparauit, cùm fructibus esse restituendum.

Venditio rerum & liberatio debitorum ad curiam pertinentium non debet fieri sine decreto curiæ: & quicquid redigitur, debet reuolui ad curiam, & eodem modo debent fieri locationes. Barto.

Impp. Theodo. & Valent. A A. II.

Nec venditio rei hæreditariæ curiæ

a Nec venditio. Hic not. qualiter vēditur res curiæ deta. l. gñali. Py. itē hęc vera, si quique niū nō trāsmitta die mortis matris. aīs non subiugabit: vt ꝛ. ne de sta. defūc. l. si mater. & facit ad hoc. C. defer. fu. l. fi. & de fu. & leg. l. ex libera. & de libera. cau. l. nō mutāt. & ff. de re. iur. l. in his. & ꝛ. de agri. & cēſt. l. colonos. & ff. de off. prę. l. barbari.

DE PRAEDIIS decurionū &c.

Igs. Ex hac l. potest notari, qp vēditio rei facta à curiali non tenet: nisi ſt facta cū autoritate iudicis: quod tamē hodie nō obseruat in ciuitatibus. Lōbardiæ: licet deberet obseruari, cum Impator hoc cōstituerit, vt respub. diuites curatores haberet: vt. ꝛ. pxi. I fi. ibi, ex cōsensu &c.

b Necessitate. rei familiaris, de qua necessitate loquit C. de rescin. vendi. l. non idcirco.

c Competentem, præsidē: vt. ꝛ. l. fi. & ꝛ. de vendi. re. ciuili. l. vnica. in fine.

d Strāgulat. i. vendit. & loquit ironice: quasi male est qp vendit: sed necessitas cogit. sic. ff. ad Syl. l. j. §. occisorū.

e Infirma. sic. ff. de re. e. l. magis. §. fi ęs.

f Immoderatus. i. sine causa.

g Debeat. sic. ff. qp met. cau. l. fi. & ꝛ. de trāsa. l. trāsactionē.

h Quandoquidē. id est, quia.

i Suppositas. Sic ꝛ. qđ metus cau. l. fi per impressionem. & de auto. tut. l. pupillus. §. j. Accur.

k Priuādū. sic. ꝛ. de rei vē. l. si fundū. & l. domū. & ꝛ. de agr. & cēſt. l. quēadmodū. & ꝛ. de fide instr. & iu. hastæ ff. l. j. & ꝛ. de præscri.

l xxx. anni. l j. Sed ar. cōtra. ꝛ. ne lice. ha. metr. l. j.

riæ: vt hic. Item qualiter curialis: vt ſ. de vendi. re. ciui. l. fina. Item qualiter eccleſiæ: vt in authenti. hocius porrectũ. Item qualiter fiſci: vt. ſ. de fi. inſtru. & iu. ha. fiſc. l. j. & de vend. re. fi. cum priua. cõmu. l. j. Item & no. qualiter liberetur debitor curiæ: vt hic. Sed P. intelligit hoc quãdo per confeſſionẽ. ſi autẽ per ſolutionem. tũc ſufficit ſoiui curatori ciuitatis ſecundũ eũ. Itẽ no. qualiter ciuitatis debitor liberaſ: vt. j. de ſol. & lib. debi. ci. l. j. Itẽ qualiter fiſci: vt. ſ. de conue. fiſci de. l. iij. Accurſius.

a Acta. forte prædiis.

b Maioris partis. ſic. ff. de tut. & cur. da. ab his. l. vbi. & ſ. de cur. l. nominationũ. & j. de leg. l. ſi quid. Itẽ facit in authẽ. de aliena. & emphyte. ſ emphyteuſis.

c Dictum eſt. In Græcis legibus. vel dic hac lege eo qũ ſolenniter fieri mãdauit.

d Quæ munera.

e Solatio. Id eſt, expẽſa aliqua quæ ſolatiũ eſt illis quibus datus. ſic ff. cõmu. prædi. l. venditor. ſ. fi conſtat.

f Vel pro etiam. vel dic. ſ. quãdo idoneus: hic quãdo non idoneus eſt cõductor. ad quod in auth. de mã. prin. ſ. nõ pmittas. co. iij.

g Idonea. quæ eſt ex facilitate etiam cõueniẽdi: vt. ff. qui ſatiſd. cog. l. ij. & de publi. l. licitatio.

† Hic vi detur in creti. nec mi noris venditur res permuta fine decreto: vt. ſ. tio non ſit de offi. eius qui vi alienatio, cẽ al. l. ij. & de epi cuius con ſco. & cler. authen. trariũ ta hocius porrectum. men dici Permittim. ſpe tur in ca cialiſſimũ ius. ſic. ſ. nulli. ex de iur. emphy. l. fi tra, de re in princip. regula bus eccle. riter cõtra: vt. ff. de non alie reg. iur. l. cui ius eſt. nan. Sed & eſt ratio: quia ſa hic ſpecia cilius venduntur quã liſſimum, donẽt. ſic. ff. ad Vel vt hic in le. l. iij. ſed ei mulie glo. ij. ri donare permittit, non fideiubere. Itẽ facit in auth. de nõ alie. ſ. quia vero leonis. Item poteſt hic eſſe alia ratio, quia contrarius cõmune dicitur decretũ in venditione exigi: ergo non trahitur ad conſequentiam: vt. ff. de pig. l. in quorum.

h Non redhibendo. ſi quis emerit ſine hac forma: vt ſ. l. j. in fi. cum concor.

i Intelligi. nam in venditione eſt pretium, nõ in aliis contractibus: vt. ff. de cõtrahen. empt. l. iij. ſ. j. & eſt ſic. C. de teſta. l. non codi cillum. Accur.

acquiſitæ, aut debitoris hæreditarij, qui ſoluerit, liberatio aliter admittẽda eſt, niſi apud acta [a]. totius vel maioris [b] partis ordinis intercedente decreto, ineundi contractus vel diſſoluendæ obligationis cauſa probetur. Ita enim & id, quod ex ea redigitur, ad prædiorum iubemus comparationem expendi: quorum reditus omnes (ſicut dictum eſt [c]) eiuſdem curiæ publicis muneribus, quæ [d] ſolatio [e] egere conſtiterit, iuſtiſſimè ſeruabuntur ex conſenſu omnium, maximè ditiorum: vel [f] idonea [g] fideiuſsione oblata conducto ribus eligendis.

Decuriones non poſſunt vendere ſine decreto, alios autem contractus non prohibentur celebrare: & decretum non poteſt interponi, niſi de conſenſu maioris partis decurionum. Barto.

Imp. Zeno A. III.

CVriales vendere quidem res immobiles vel mancipia ruſtica prohibemus ſine interpoſitione decreti [h]: donationes verò, vel permutationes †, vel quoslibet alios etiam ſine decreto permittimus [i] celebrare contractus: quoniam & ſacræ conſtitutiones, quæ ſuper hoc à retro principibus latæ ſunt, in plurimis ſuis partibus de pretio non redhibendo [k] locutæ ſunt: vt ex hoc apertiſsimè detur intelligi [l] ſolùm venditionis decurionibus ſine decreto interdictum fuiſſe contractum, cùm tamen venditione [m] intercedente (vt dictum eſt) decretum agitur: nullum eos, vel qui ab his comparant, diſpendium cuiuſcunque perſonæ vel cauſæ vel theatralis [n] liberalitatis nomine (quod frequenter fieri dicitur) ſuſtinere decernimus: nec ex tabella [o] decretum recitari, ſed curialium vel maioris partis [p] curiæ relatione currente [q], ſine vlla malignitate referentium, vel damno cõtrahentium, ad confirmandam emptionem, competentis iudicis proferri ſententiam [r].

TITVLVS XXXIIII.

QVANDO, ET quibus [s] quarta pars debetur ex bonis decurionum: & de modo diſtributionis eorum.

Si extraneus ſuccedit alicui decurioni, debet curia habere quartam. Bart.

Impp. Theodo. & Valen. A A. I.

I decurionum conſortio ſit alienus [t], qui curiali ſucceſsit: competentis eidem [v] iuris, ſiue ex aſſe, ſiue ex parte hæres [x] ſit, bonorumve [y] poſſeſſor: partem quartam iure optimo à curia [z] peti decernimus.

I decurionum. Alienus. id eſt, nõ curialis ſi ſucceſsit curiali: vt. j. eod. l. proxi. in princip.

m Venditione. in tercedente neceſsitate, non ſponte: vt ſupra. l. j.

n Theatralis. Id emptores taliũ prædiorũ cõſueuerant aliquid dare ad ludum theatri.

o Tabella. i. alias tabellio, al's tabella. i. per delegatũ: quia quæ cauſæ. & ff. de offic. procõ. l. nec quicquam ſ. fi.

p Maioris partis. ſic. ſ. l. proxi.

q Currente. Per circulõ: vt ĩ authẽ. de defenſor. ciui. ſ. interim. col. ij.

r Iudicis. Ordinarij.

s Sententiam. Id eſt, decretum.

QVANDO & quibus &c.

Quãdo debetur: & qd & quãdo eſt hæres nõ curialis vel quãdo curialis ſed non in totũ: vt. j. l. ij. in prin. & l. iij. in prin. Itẽ quibus debẽt? Reſpond. à curialibus: vt. j. l. ij. in prin. qualiter diſtribuatur. i. diuidatur inter curiam & hæredes, quod habes j. tit. j. l. ij. ſ. j.

v Eidem. ſ curiali, vel eius hæredi poteſt. Item excipe quaſdam alias perſonas: vt. j. eo. l. ij. ſ. ſed etſi. & ſ. extraneum.

x Hæres. De iure ciuili ex teſtamẽto vel ab inteſtato.

y Bonorumve poſſeſſor. de iure prætorio.

z Curia. id eſt, peti et à curia: vt. ſ. de na. li. l. cõmuniſ. ſ. ea vero quæ. & j. de his q ſpõ. mu. ſu. l. fi. Et no. optime.

Curiales debent habere quartam extraneo succedente curiali: non tamen de singulis rebus, sed facta omnium diuisione, prout hæc lex exprimit. Bartolus.

Iidem AA. Apollonio præfe.præt. II.

MEminimus nuper emissa lege [a] diuali, portionem quartam de facultatibus curialium fati munus implentium, ex quolibet nouissima volũtate, vel ab intestato etiã, ad quemcunque [b]) præterquam si ad filios curiales, deferãtur) curialium deputasse corporibus. Sed multi [c] tanquã corrumpendi totius patrimonij occasione capta, vniuscuiusque rei sibi particulam [d] vindicando, adeò totas dilacerant facultates, vt dũ participibus [e] relictarum opum nocere cupiunt, sua quoque iura præcipitent. Quorum nimiam licentiam prouida dispositione refrenantes, ipsis quidem curialibus occupãdi sua authoritate res mortui, copiam denegamus [f]. Hæres autem, ad quem ab intestato vel ex postrema volũtate directis vel fideicõmissariis verbis decurrit hæreditas, omne patrimoniũ, quod relictũ est, in partes quatuor diuidi procuret: vt rebus totis [g] in sortiũ [h] casum deductis, vel curiæ quadrãtis, vel hæredi aut fideicommissario per vniuersitatẽ dodrantis electio ex sortis felicitate contingat. ita scilicet & præfati successores, & curia promiscui rerũ dominij liberabuntur incommodo. Naturale [†] quippe [i] vitiũ est negligi quod communiter possidetur: vtq; se nihil habere, qui nõ totũ [k] habeat, arbitretur: denique suam quoque partẽ corrũpi patiatur, dum inuidet alienæ. Sed vbi quarta pars bonorum mortui curię debet offerri: immobiles quidẽ res, quæ nec latere facilè possunt, nec cuiquã (si diuulgentur) officiũ [l], sub aspectu etiã curialiũ æstimari diuidiq; cõcedim⁹. mobiles autem res vel se mouẽtes, vel instrumenta, vel si quid aliud in huiusmodi iure consistat: in mediũ proferri diuulgariq; nõ patimur: sed iuratis successorib⁹, cũ apud se diligẽter ęstimauerint, quæ, quantiq; sint pretij facultates, credi oportere [m] decernimus. Quid enim tam durum, tamq; inhumanũ est, quã publicatione pompaq; rerum familiariũ, & paupertatis detegi vilitatem, & inuidiæ exponere diuitias [n]? In exigendis verò debitis, si pretiũ, quod p quarta parte actionũ curiæ competit, successores præstare noluerint: cautionibus iurata fide [o] prolatis in mediũ, vnusquisq; à debitoribus con uenientẽ sibi exigat portionẽ. Aequè ex diuersõ æs alienum (si cui defunctus fuerat obligatus) tam iidem successores, quàm curia pro sua sorte restituere cõpellantur [p]. Quòd si sæpe dicti successores sacramentũ sibi crediderint excusandum: tunc verò ad similitudinem rerũ immobiliũ diligẽtior curialib⁹ omniũ rerũ indago p̃bebit: scilicet vt vniuersis mortui facultatibus in aperto cess: it ex testamẽto vel ab intestato p bo. pos. vndevir et vxor: vt ſ. vndevir & vxor. l. j. cui circa illã sortẽ specia li priuilegio optio conceditur: vt ſ. de his qui se def. habe tur tamẽ alias, qđ illi est optio cõmit tẽda, qui maiorem partẽ in re habere noscitur: vt ſ. dedo na. l. ſſnimus. §. ſtau tem. arg ff. fa. erc. l. cæteræ. & l. ſi quæ. quæ sunt cõtra. Itẽ ad idẽ ff. fini. reg. l. demodo. sed aliter intelligitur. Itẽ alias dat vni electio alia ex causa: vt j. de metal. l. ij. quæ est contra. Acc.

a Naturale quippe. No. sic. ff. de le. ij. l. cũ pater. §. dulcissimis. & de admini. tut. l. iij. §. apparet. & de ser. vrb. præ. l. in re cõmuni. Sed arg. cõtra. ff. pro solut. l. marito. Item facit. ff. de tute. l. in eos.

b Non totum. sic ff. commo. l. ſi vt §. finali.

c Officium. No. fieri quod alij prodest, & nemini nocet: vt j. de præpo. sacri cu. l. ff. & ſ. de prec. imp. offe. l. rescripta. & no. quod inducit hic, quod p̃re immobili nõ agitur ad exhibẽdũ: quod per se patet: vt hic dicitur.

d Particulã scilicet quartã rei. sic C. de inof. te. l. ſi qs i suo. vbi appellat minusculã quartã.

e Participibus. i. hęredib⁹. & no. ar. contra pessimos et maleuolos cohæredes, q. ppter vnius minimã portionẽ vel alterius maximã inuidiã minuratim puta p sulcos hæreditatẽ diuidere vt etiã p̃dicas cupiũt. Debet igitur ex vniuersitate diuisio fieri quæ vulgari sermõe apud Italicos dr̃ in grosso secũdã Py. & p hoc facit ff. ad legẽ Fal. l. ij etibi no.

f Denegamus. Sic ſ. de iu. ff. l. phibitũ. & l. defensionis.

g Totis. i. omnibus. Acc.

h In sortiũ. sic dicũ à sorte, subsantialiẽ sic diuisasor

Cõcor. te dirimetur, si als cap. j. in noncõueniat. vtrũ l. in ver. curiaquadrãtis, an ligio. ex cohęredes vel fideic, ne se cõmissarij dodrãta. alij tis electionẽ habe inno ant: vt is prę ferat, tur. vbi qui sors prætulit i verba eligẽdo: vt ſ. com. tur de leg. l. ſi in princ. ſ. illius nisi forte sit vxor defuncti, quæ suc-

Iuramento patefacit bona hæredibus. Itẽ va falli feuda. sic supra de his qui ad eccle. confu. l. præsenti. §. sicubi.

Iuramento vxoris creditur de bonis viri defuncti.

p Compellãtur. sic C. ad leg. Iul. de vi pu. l. tutorts.

Aestima-

a Aestimatio. ſi diuidi nō poſſunt.
b Tranſactiones. ſires ſit dubia: aſs nō .arg.ſ. de tranſ. l.præſes.Acc.
c Curialiū.i.quod filij ſint curiales, ad qđ eſt ſequēs ſimilitudo: ſic eſt cō tra.j.ti.j.l.j in prin cip. ſolue vt ibi.
d Cōſuimus. Vt ſ.in prin.huius.l.
e Principali.i.de curioni ſeu curiali: vt ſupra de deci. l.quilibet.
f Dominium.nō habet enim curia quartam.
g Alienum.j.ti.j. in prin.contra ſol. vt ibi.
h Trienniſ.Quadriēnio quarta ſtetit in ſuſpenſo.
i Fructibus addi catur.hic videſ ma trimoniū vinculo pœnæ aliquatenus adſtringi. ſic ſunt arg.ſ. de inu.ſtip.l. libera. & ff.de ver. obl.l.Titia. & l.ſtipulatio facta.ſic.ff. de con. & demon. l.titio.ſ.j.ibi, huic ſententiæ &c.
k Conſeruetur.ſ. hoc caſu cū nō nubit curiali, cū curia habeat quartā. at quādo nubit curiali, curia nihil habet: vt hic dī. & ſic nō eſt locus huiuſmodi iuramento.
l Si quis curialibus. Vel filiabus. Vel pro &. & patet ex ſequētib⁹.
m Querela.quę eſt quarta ſuæ portionis ab inteſtato iure iſto: vt C. de inof.teſt.l.cum quęritur.ſed iure authē. ſecus. & dic vt C. de inof.teſta.auth. nouiſsima.
n Aliis.ſ fœminis vel extraneis.
o Minima.legitima tamē, omnibus cōputatis maribꝰ & fœminis.
p Maſculis.ī minima inſtitutis.
q Quarta.ſic.j.de bis, qui ſpō.mu.ſu. l.ſi.ſ.j. & in authē. de na.li.curiæ dep.

propoſitis vel æſtimatio rerum, vel diuiſio ſub præſentia curialium celebretur. In omnibus autē caſibus, vbi quarta pars curiæ cōpetit, tranſactiones interpoſitas, firmas illibataſq; manere decernimus.

Deſcendentes maſculi curiales vel fœminæ nuptæ curialibus, vel extranei curiales ſuccedant in totum: non curiales vel curialibus non nuptæ quartam dare curiæ debent: & cui nubent, triennium expectatur. Bartolus.

Ad filiorum verò curialium vel nepotū ac pronepotum, ſcilicet decurionum ſimilitudine, ad quos integras opes peruenire cenſuimus: filiā, quinetiam neptem, proneptemve principali eiuſdē ciuitatis, vnde pater auus vel proauus oritur, nuptam, rerū vel ab inteſtato, vel ex diſpoſitione vltimæ voluntatis quæſitarū, integrum nullaq; parte minutum dominium habere ſancimus. Quòd ſi poſt parentum obitū inueniantur innuptæ vel viduæ: in impuberibus quidem poſt tranſactam pubertatem, in aliis verò, quæ pubertatem exceſſerint, vel etiam in viduis poſt mortem parentis, triennium dūtaxat volumus expectari: vt interim quarta portio ſuſpenſa, aut apud eam, ſi in matrimonio curialis eiuſdē ciuitatis fuerit collocata, perpetuo iure permaneat, vel ſi intra id tempus alienum ab eadem curia ſortiatur maritum, penitusve nupta nō fuerit, memorata pars totius ſubſtantiæ cū triennij tā vrbanorū, quàm ruſticorū prædiorū duntaxat fructibus addicatur: ita tamen, vt & optionis conditio in offerendis rebus quartę partis vel dodrātis, & ſacramenti tam de quantitate, quā de æſtimatione rerū mobiliū, deq; actiōibus inferendis vel excipiēdis (ſicut in extraneis perſonis dictū eſt) ratio conſeruetur. Sed & ſi mater mortui, vel auia tempore, quo filius neposve moriſ, in coniugio eiuſdē ciuitatis curialis inuēta fuerit: ne ipſas quidem patimur quartæ portionis ſubire iacturam. extraneū quinetiā hęredem propinquitatis quidem iure diſcretum, curiæ tamen eiuſdē ciuitatis obnoxium, ſupradictæ portionis diſpendio liberamus. D. vñ. Id. Mar. Cōſtan. Dioſcoro & Eudoxio Conſ.

Imper. Iuſtinianus. III.

SI quis curialibꝰ muneribus obnoxius, vno forte vel pluribus filiis vel filiabus derelictis, filio qđē vel filiis ſubſtātię ſuæ partē minimā dereliquit, (eā tamē, quę excludere eos ab inofficioſi querela pōt): aliis autē ſuā ſubſtātiā dereliquit, vt ex hac patrimonij diſtributiōe apud filium qđē vel filios curiales minima pars ſubſtātię remaneat, totū autē curiale munus maſculis imineat, ſiue filij ſint, ſiue nepotes, vel pnepotes, curiali tī cōditioni obnoxij: ſancimus hmōi iniquitatē reſecari: & nō minꝰ quarta portiōe in maſculos poſſe teſtatorē tranſmittere: ſiue vnus eſt filiꝰ, ſiue plures, nulla diminutiōe ex permiſtiōe ſororū eis faciēda: vt nō ſolū coporibus, ſed etiā ſubſtātiis laborātes, poſſint curiale habere conſortiū. Ad hoc ſancimus, ſi qs curialis filiabꝰ pluribus derelictis ab hac luce fuerit ſubtractus, quarū vna curiali eiuſdē nupſerit ciuitatis, aliis filiabus, quæ ad hmōi vota nō migrauerint, vel extraneis in reliquā partē hæredibus derelictis: non videri curię ex ſententia legis Theodoſianæ ad Apollianum ſcriptæ, ſatisfieri: ſed omnino

ſ. j. ſed hodie nouiſſimum, vt in aut. de trien. & ſe. ſ. excipiatur. coll. iij. & quib. mo. na. ef. ſui. ſ. ſi qs aūt. col. vij.
r Ex permiſtione. habentur ergo p nihilo fœminæ, quominus curiales habeant quartā omniū: niſi ſit nupta curiali: vt j. proxi.
s Non migrauerint. id eſt non nupſerint curiali.
t Extraneis. Vel datiuus vel ablatiuus.
u In reliquā partē. ſ. quartam quā prædicta debet habere inſtar matris curialis: vt j. pxi. ſ. & generaliter.
x Theodoſianæ. quæ eſt. ſ. l. pxi. ſ. ad filiorū. volebat enim illa nil ad curiā pertinere, ſi talis eſt filia inſtituta quæ ſit nupta curiali, ſed illud intelligitur, ſi ſibi eſt totum relictum nō ſi extraneo vel filiæ non nuptæ tali: vt hic.

Patrimo

a Patrimonij totius: si tantum potest auferri extraneis: quia tantum habet. alias aufertur quod habent, & quod deficit, nõ aufertur filiæ, vt subiicit, sed si sint filiæ nõ nuptæ, illæ institutæ, aut filij nõ curialis, quo modo aufertur eis totum: Respon. hoc quo ad curiã & ad curialem, quę duas quartas habẽt integras: vt ff. eo. §. nullo. & hoc cõtra extraneos vel contra curialem, quantum est vltra quartam, sed iuuantur si filij non curiales, vt habeant debitum. honorũ subsidium.

b Colligẽda. f. sit quarta subaudi & nõ filiæ danda. Ac.

c Quartæ datione. siue solam quartam, siue etiã plus habeat.

d Per maritum. sic ff. de na. li. l. si qs. §. fi. & ff. l. proxi. §. ad filiorum. & in authen. qui. mo. na. ef. sui. §. & hoc simiiter.

e Obierit. vt sinõ succedat solus curialis vel sola nupta curiali, curia habeat quartam: & vnam curialis, vel nupta curiali. aliæ autem duæ diuidẽtur inter omnes filios etiam curiales: vt arg. C. de bo. proscri. l. fi. Accursius.

f Sed & si quid. dixi filium curialẽ habere integram quartam, & filiam curiali nuptam habere integrã quartam: sed si &c.

g Legem. per l. enim superiorẽ. §. ad filiorum. videbatur sufficere vnũ esse curialem, vel vnam filiam curiali nuptam, vt curia in totum excludatur, sed non est ita, si alij quibus est relictum, sunt non curiales: quia tunc curialis quartam: & curia quartam. residuum inter omnes liberos diuiditur, vt diximus. & lege secundum P. si filius, &c.

h Dignitate. quod hodie non fit nisi per xiij. dignitates: vt ff. de decu. l. fina.

i Occasione. tali de qua dicitur ff. de decur. l. nemo iudex. & l. fi quis decurio. non dico præscriptione. ne sit contra. ff. de præscri. xxx. an. l. præscriptione. & j. de agri & cen. l. cum satis. in prin. lib. xij.

k Curialis. nã si nõ esset copulata curiali, non posset dicere testamẽtum inoffi. licet minus haberet quarta.

l Vel filiabus. f. talibus quæ sunt nuptæ curiali.

m Sed aliis. qui non sunt curiales: vt ff. l. proxi. in fi.

n DE IMPONENDA LVCRA. &c. Alias lucratiuis. i. rebus translatis tit. lucratiuo, alias lucratiuorũ. & similiter exponitur. & dic differentiã inter hunc & superiorẽ tit. quia in superiori ti. quarta rei totius datur curiæ: hic quatuor solidi tantũ. Item illa quarta de oĩbus rebus: vt ff. ti. j. l. ij. hic quatuor solidi de immobilibus tantũ vt in prin. huius. l. Itẽ ibi de tit. successionis tantũ: hic de quolibet etiã inter viuos: per quæ apparet, q̃ quandoq̃ vtraq̃ descriptio cõcurrit, quando succeditur curiali ab extraneo.

quartam partem patrimonij [a] curia consequatur: si ue vni filiæ, quæ curialibus nuptiis copulata fit, deputanda, siue ex aliis hæredibus colligenda [b]: filia proculdubio, quæ curiali nupserit, immuni ab huiusmodi quartæ [c] datione seruanda: cùm per maritum [d] eius quantũ ad ipsius personam curiæ sit satisfactum. Et hoc obseruari, non solum, si vltimo elogio condito, testator curialis decesserit, sed etiam si intestatò diem suum obierit [e]. Sed & si quid [f] minus quarta parte fuerit, vel minimè derelictũ: hoc modis omnibus filio curiali, vel filiæ, quæ nupta est eiusdem ciuitatis decurioni, ex substãtia patris curialis modis omnibus vel deputari, vel adimpleri: nullo obstaculo curiæ opponendo, si secundum prædictam legem [g] filius, nepos, pronepos, pater, auus, proauus curiali morienti fuerint derelicti, qui nexibus curialibus ex quacunque vel dignitate [h], vel occasione [i] fuerint absoluti.

In hoc etenim Theodosianæ legi apertissimè volumus esse derogatum. Et generaliter definimus, ex omni causa neq̃ masculos liberos, neq̃ filias copulatas matrimonio curialis [k] minus quarta parentis substantiæ habere: vel non extantibus filiis vel filiabus [l], sed aliis [m] hæredibus, ipsam curiam secũdum anteriores leges quartæ curialis morientis habere solatium.

TITVLVS XXXV.

DE IMPONENDA † lucratiua descriptione [n].

Impp. Theodo. & Valentin. AA. ad Apollonium præf. præto. I.

Descriptiõis [o] onere siliquarum [p] quatuor, quas ex lucratiuis iugationibus [q] tantum non humanis [r] vel animaliũ [s] censibus, neque mobilibus rebus iubemus indici: & si curiales non sint, maiores [t] ac posteros liberamus: vt si pater, auus, proauus, filio, nepoti pronepoti, vel filiæ, nepti, proneptiue (nec interest [v] nuptæ sint curialibus necne) in postrema voluntate vel inter viuos etiam donatione quicquam de suis opibus largiatur: memoratæ descriptionis cesset indictio. Aequè ex dictis tenentur: vt ff. de ver. sig. l. mouentium.

o Descriptio nis. i. impositio nis, descriptione. i. præstatione quatuor siliquarum. † Alias, lucratiuis.

p Siliquarum *. f. siliquorum quod dic vt ff. de epis. & cle. auth. sed hodie. * Siliqua qd sit pulchrè explicat Anton. Aug. lib. emen. ij. ca. viij. & ix.

q Iugationibus. i. possessionibus mobilibus, vel qa ad iugera metiũtur vel qa iugo arãtur. & dic secundũ M. q̃ onus descriptionis siliquarum est, quod imponitur, quando curialis rẽ immobilem lucratiuo tit. tradiderit vel reliquerit alicui, q̃ sit eiusdẽ ordinis in eadẽ ciuitate, & imponit ipsi possessori lucranti, vt j. §. res vero, &c.

r Humanis. i. hominibus liberis. f. vel seruis. & quod subiicit vel pro. i.

s Animaliũ. f. rationaliũ. nã cætera animalia iter mobilia de quibus subiicit, cõ Animalia bruta inter mobilia numerantur.

t Maiores. i. superior linea & inferior lucrans in infinitum: vt hic subiicit: licet proprie vltra trinepotem & triauum comprehendant: vt ff. de gra. l. iurisconsul. §. parentes. Sed videtur non curialis non debere excusari: vt ff. tit. j. l. j. & ij. §. ad filiorũ. in prin. Sol. hoc corrigit: vel illud in alia descriptione. f. quartæ hoc siliquarum. vt in tit. modo not. & sic est vna differẽtia inter hunc titulum & illum.

v Nec interest. imo vt ff. tit. j. l. ij. §. quod si post. sed illud in quarta: illud in siliquis: vt modo prox. dixi, alij quod hic corrigat.

a Maiores. scilicet existentes in superiori linea.

b Deuinctos. i. diuersis modis coniunctos, puta ex parte patris vel matris.

c Debitum naturale. No. sic. §. de condi. l. fi. §. j. & ff. pro soc. l. & quia. & §. de cura. fu. l. fi. §. inautem perpetuis. & ff. de bon. dam. l. cum ratio. & ad legē Falci. l. pater. & in authen. de hær. & Fal. §. j. col. j. & j. proxi. & in authen. de trien. & semis. §. j. col. iij.

d Cuius iuris. scilicet huius legis.

e Deferuntur. scilicet ab intestato.

f Curiale. qđ datur tit. lucratiuo. & not. onus imponi lucranti: vt j. eod. l. §. res vero.

Extraneus quis dicatur.

g Extraneos. dicitur quādoq; extraneus quilibet p̄ter eum, qui habet in potestate: vt dixi. §. de rei vxo. actio. l. vna. §. extraneum. & insti. de hę re. quali. & dif. §. sui. quandoq; ille q̄ nullo modo est cognatus: vt in authē. de hære. & Fal. §. inordinatum. & C. de iu. do. l. fi. i prin. quādoq; omnes p̄ter superiorem & inferiorem lineam: vt hic, & §. prox. §.

h Immutari. Item excipe loca venerabilia: vt §. de sacrosan. eccle. l. pe. quæ etiam est contra.

i Lucratiuas. hę reditatis: licet & onera hæreditaria contineat: quod secus est in legato: vt ff. mand. l. si hæreditatem.

k Inter viuos. etiā si aliquid in cor de geram mihi fieri: vt ff. de cōd. cau. da. l. ij. §. quanquā.

l Sarcinam. id est onus de præstādis. iiij. siliquis.

m Donauerit, ante nupt. quod fit, quia hodie ante & post dicitur ꝓpter nup. vt C. de dona. ante nup. l. fi. nō autem dicit sponsalitia: quia est lucrativa. et quod propter nuptias dicatur, probatur statim, cum de dote dicat.

n Ad lucrum. ex pacto vel ex l. quia aliquid mulier

uerso, si posteriores ad maiores[a] prædicta sibi consanguinitate deuinctos[b] præfatis titulis suas conferant facultates: nullius accessione grauaminis huiusmodi liberalitas oneretur. in tam enim necessariis sibi coniunctisque personis, sub liberalitatis appellatione debitū[c] naturale persoluitur.

Cuius[d] authoritatem iuris pariter valere sancimus, & si ab intestato succedant sibi præfiniti generis ordine sociati. Ex his enim successionibus maximè debiti potius solutio, quàm muneris oblatio comprobatur, quæ non largientibus etiam dominis ipsa propinquitatis serie deferuntur[e].

Cæteri verò licet quadā inter se cognatione iungantur, nunquam tamen curiale[f] ꝑdiū sine prædicto onere lucrabuntur: nisi is fortè, cui lucro res cesserit, eiusdem ciuitatis ordini sit obstrictus: qui licet inter extraneos[g] numeretur, vacuum tamen ea functione, quod datum est, consequatur. nam cum personæ condictio nō mutetur, nec rei quidem statum conuenit immutari[h]. Lucratiuas[i] verò res eas tātùm volumus appellari, † atque à prædictæ descriptionis grauamine excipere, quæ hæreditatis, legati, fideicommissi iure, mortis causa donationis, vel cuilibet postremæ voluntatis arbitrio ad quempiam delabuntur. Inter viuos[k] etiam donatio simplici liberalitate confecta, lucratiuæ merebitur & nomen & sarcinam[l]. Si verò vel socer futurus filij, vel nepotis vel pronepotis sponsæ adfinitatis coēundæ causa donauerit[m], vel parens etiam filiam, neptem, vel proneptem curiali seu extraneo nubentē dotauerit: licet casu mortis vel diuortij euentu † res ei, cui data est, vertatur ad lucrum[n]: nec inter lucratiuas numerabitur, nec descriptionis oneri subiacebit. Nec enim iuris optimi est matrimoniū, cùm tot tantisq; suis difficultibus[o] opprimatum, aduentiis etiam cumulare pōderibus[p] †. Res verò, quæ memoratis causis[q] lucratiuæ semel nomen ex ordiūq; sortita est, licet ab eo, qui susceperat, ad alterū emptionis vel cuiuscunq; contractus iure migrauerit, cum prædicto descriptionis grauamine proculdubio transferetur[r]: vt vel sciens sibi imputet[s] qui accepit oneratam: vel si ignorauerit, q̄d interest, cōsequatur[t]. Contraq; si cuiuslibet contractus exordio lucratiuæ nomen euaserit: & si postea lucri titulo in dominiū alicuius ceciderit, sarcinam[v] memoratæ descriptionis effugiet. Nulla enim in huiusce modi causis confusionis intercedit occasio, si ad primordium tituli[x] posterior quoq; formetur euentus: nisi forcommittat de his, quæ sunt supra, de repudiis. l. consensu.

o Difficultatibus. sic ff. fol. ma. l. si cum dotem. §. sin autem in fæuissimo. & ff. de iure dot. l. si is. §. ibi. Item facit ff. de act. & obli. l. ex promissione & de exce. do. l. apud. §. sed si mulier. & ff. quib. mo. pign. vel hypo. fol. l. ficut. §. si debitor. & ff. si quid in frau. patro. l. j. §. si libertus.

p Pōderibus. scilicet. iiij. siliquarū.

q Causis. supra, hac l.

r Transferetur. si non est solutū: qua si comitetur rem, sicut onus hypothecæ præteriti tributi: vt ff. de pub. l. imperatores.

† Imputet. nam res tunc nō ab alio sed cui à se decipitur: vt ff. de rei vendi. l. nam si. & ff. quod fal. tu. auto. l. j. §. fi. nemo enim, &c. vt ff. de reg. iu. l. nemo videtur. facit ff. de act. emp. l. j. in fin. Item facit secūdum Py. in authē. & de monachis. §. si quis autem. col. j. §. de epi. aud. l. si legibus. & com. vtri. iudi. l. si fratres. ff. de liber. cau. l. imo. & §. de act. emp. l. si minor. & de euict. l. si fundum. & ff. de cond. sine cau. l. fina.

† Fol. ad hoc text. cum pari. extra de ap. tan.

t Consequatur. à vēditore.

v Sarcinam. id est, onus. Accursius.

x Primordium tituli. ex origine ꝙ cuiuslibet cōtractus & causæ quid sit statuēdum distinguitur: vt & si. man. l. si procuratorem. in princip. & ff. de posit. l. j. §. si seruus deposuit. & ad Macedo. l. si tamē. Nempe origo potius obligationis, quam titul. inspicitur: vt supra, go pōt ad Macedonianū. quam l. iij. & ff. de dona tio. l. qui id quod. in principio. & de priuile. cre. l. iij. secundum Py. Item

Obligationis

lus inf ci debe

facit §. si certum peta. l. si ex pretio. & ff. de fal. l. de eo. & §. de inter. ma. l. iij.

Perue

a Peruenerit. de non aliquo contractu. & ita ratione præcedētis contractus nō erit iudicēda inscriptio: tamē si ipse alienaret, seruabitur quod ꝛ. idē si aliquā do fuerat sua, & alienauit titulo nō lucratiuo: tandē per plures manus ad eundem decurionē vel ad alium redit. nam si alienet titulo lucratiuo, subiacebit oneri de scriptionis. & facit in authen. de eccle. tit. §. interdicimus. col. ix. Accur.

b DE PRAEbendo salario.

Melius dixisset de non præbendo: vt patet. j. vel quia præstatur consentiente principe.

c NVlli. Specialiter Non ergo generaliter concessio sufficit. sic ff. de pecu. l. quā Tuberonis. §. alia.

d Consecutus. & nisi ob liberalē artē vel medicinam: vt ff. de decr. ab ordi. l. ambitiosa. et facit. j. vt armorum vsus inscio principe. l. j. Accur.

SI CVRIALIS relicta ciuit. &c.

e CVriales. Fisco. nō ciuitati. hoc autē est verum nisi publica necessitas exegerit vt ꝛ. de dec. l. curiales vltra. Itē secundū Py. nisi ratio incolatus aliud suadeat, quo casu seruabit, quod est. j. ti. j. l. fin. & facit. ꝛ. de decur. l. quidā. & ff. de decur. l. j. & de vaca. mu. l. j. §. pen. & ꝛ. de ædi. priua. si quis post. & de ad uoca. di. iu. l. ij.

f Demonstrauerint. Et ita notari posset hic, quod impium est relinquere propriam patriam.

Patriam suā relinquere est impium.

g DE MVNICIPIBVS ET ORIGInibus.

Municeps genus, originariis species. sic. ꝛ. de ser. & aqua. nam aliquid speciale est in eo, qui est municeps origin. est ergo municeps proprie qui subit munera, siue ibi natus, siue non: sed hodie etiam omnes, qui nō subeunt: vt ff. ad mu. l. j. & dicitur originarius ab origine patris, non sua: vt j. e. l. filios. & ff. eodem. l. assumptio. §. j. vel secūdum Azonem sua etiam: vt infra eodem. l. origine.

h Vmte. Biblium. nomen ciuitatis de qua proponēs quæstionem dicit se fuisse natum.

i Incolam. hoc est: quia aliunde illuc iuit causa perpetuo habitandi: vt j. titu. j. l. ciues.

k Berytios. i. aliā ciuitatem.

l Muneribus. nec non municipali iurisdictioni parere: vt ff. eodem. l. isocla. Vel dic vt nota ui infra titulo primo. l. ciues. Sed qd sivtraq; ciuitas munera simul imponat? Respō. potior est originis causa: vt ff. eodem. l. liber tus. §. ij. & facit. j. ti. j. l. priuilegio.

m SI vt proponis. Titius fecit Arethusam libertam Seiæ hæredem: & rogauit de manumittendo seruum suum. hic seruus manumissus sequitur domicilium Arethusæ, quod est idē quod Seiæ: non autem Titij: vt ff. e. l. filij.

† Biblius teste Alcia. in hunc locum. vrbs est Phœnicia non lōge à Libano, vicina Beryto.

n Præstiterint. quia eorum sunt liberti, non testatoris, vt insti. de sing. re. per fideicom. re. §. pe. Idem dicas de eo cui directa in testamento fuit relicta libertas in casu illo, vbi non testatoris fit libertus: sed alterius. qui scilicet petit bona sibi addici vt institu. de eo cui lib. caus. bo. addic. §. j. & habes idem. ff. eodem. l. libertus. §. ex causa. Sed quid si hæres non manumisit, sed per decretum prætoris habente hæredē datum ad libertatem peruenit? Respon. si quidem ex rubriano senatusconsulto, hoc est factum, quia Orcinus est libertus testatoris: cuius nō hæredis sequitur originem: vt ff. de fideicommissa. li. l. cum verò. §. subpenium, si autem ex Damasano ad libertatem peruenerit, quod perinde habetur ac si vt oporteret, manumissus esset, quia hæres infans vel furiosus vel similis: hæredis est libertus, & eius domicilium sequitur: vt ff. de fideicommissariis libertatibus. l. neque infantes. & facit infra titulo. j. lege, ciues. & facit. ff. eodem. lege, eius. & lege, de

TITVLVS XXXVI. DE PRAEBENdo salario b.

Imper. Alexnder A. I.

NVllis salarium tribuatur ex iuribus reipublicæ, nisi ei, qui iubētibus nobis specialiter c fuerit consecutus d.

TITVLVS XXXVII. SI CVRIALIS RELICTA CIVItate rus habitare maluerit.

Omnes curiales reuocantur ad ciuitatem & ad curiam: & locus, in quo in rure habitant, publicatur. Barto.

Imp. Constanti. A. I.

CVriales omnes iubem⁹ in terminatione moneri, ne ciuitates fugiāt, aut deserant, rus habitandi causa: fundum, quē ciuitati prætulerint, scientes fisco e esse sociandum, eoq; rure se carituros, cuius causa impios se, patriam vitando, demonstrauerint f.

TITVLVS XXXVIII. DE MVNICIPIbus & originariis g.

In loco originis & incolatus cogitur quis subire munera. Bar.

Imper. Alexander A. I.

CVm te Bibliū h ex origine, incola i autem apud Berytios k esse proponas: merito apud vtraſq; ciuitates muneribus l fungi compelleris.

Sortitur quis forum ex persona sui manumissoris: licet de necessitate manumiserit. Barto.

Imper. Gordianus A. II.

SI, vt proponis m, ea, quæ ex causa fideicommissi te manumisit, ab ea libertatem iustam fuerit consecuta, quæ originem ex prouincia Aquitania ducebat: tu quoque eius conditionis eiusque ciuitatis ius obtines, vnde, quæ te manumisit, fuit. Eorum enim conditionem sequi ex causa fideicommissi manumissos pridem placuit, qui libertatē præstiterint n, nō qui

iure.§.libertos.& l.assumptio.§.fina.

a Rogauerint.qui non manumiserunt.

b Filios.Pris.vbi scilicet pater fuit natus:vt hic: & ff.e.l. assumpito.§.j. adeo quod si auus fuit aliunde, non sequitur eum nepos. alias oportet nos

† alias, non est, dari.

querere vbi Adria tus fuit:quod dicitur esse ager Damascenus. Et not.qđ dicit quis nasci in ciuitate,qui in territorio nascitur:vt ff.eo.l.qui ex vico. item dic filios legitimos &adoptiuos durãte adoptione. nam vulgo quæsiti matrem sequũtur: vt ff.eo.l.eos qui iustum.&l.ord.ne.§. fin.&l.si is.& ff.de statu ho.l.cum legitime.Item nota,originem non dici domiciliũ patris:maxime si filius alibi habitet:vt ff.eod.l. libertus.§.patris.et l.assumptio. §. fili[a].

Territorium ciuitatis appellatione venit.

Origo non dicitur patris domicilium.

† originis propriæ.

† dari rogauerint [a].

Filius sequitur originem patris, & non matris:nisi ex alia causa ciuitati matris sit adstrictus.Bar.

Impe.Philip.A. III.

Filios apud originem patris [b], non in materna [c] ciuitate, & si ibi nati sint(si modò non domiciliis [d] retineantur) ad honores seu munera posse compelli, explorati iuris est.

Impp. Dioc. &. Maximia.AA. IIII.

Origine [e] propria † neminem posse voluntate sua eximi, manifestum est.

Imp.Constant.A. V.

Si quis cùm ex maiore, vel ex minore ciuitate originem [f] ducit, eandem euitare studeat. & ad alienam se ciuitatem incolatus occasione contulerit, & super hoc vel preces dare tentauerit,vel qualibet fraude niti, vt originem propriæ ciuitatis eludat: duarum [g] ciuitatum decurionatus onera sustineat, in vna voluntatis, & in vna originis gratia.

c Non in materna.& si ibi nati,dic nõ sequũtur vt maternam sed vt propriam originem:vt j.l.proxi.& ff.eo.l. assumptio.in prin. Item hoc fallit.j.de mur.l.hi.& de agr. & man.l. ex ingenuo.& ĩ. de decu.l. nati. Item & quando priuilegium habet origo materna vt ff.eo.l.j. & facit ĩ. de decu. l. exemplo.& j. de tabu.l. fi.Item quid de naturali legitimato p principem? Respõ. idem quod in adoptiuo, vt sequatur patrem:vt C.de ad op.l.in adoptionẽ. & ff.e.l.ordine.§.fi na.Accur.

d Domiciliis.& nisi in prædictis casibus hoc ergo casu duobus locis tenebitur:vt j.eo.l.fi.

e Origine.vt & ff.e.l.assumptio.in prin.hoc aũt fallit propter matrimoniũ:vt j.de mur. & in quo lo.l.j. & ff.ad mu.l.fi.§.idem rescripserunt. Item quando fit senator quo ad quid:vt ff.e.l.filiꝰ §. senator.& l.municeps. Quid in paterna? forte secus.ar.ĩ.l. proxi.Sed certe illud ad matrẽ excipit.non quod nõ paternam,vt ibi dixi.Itẽ incolatui potest bene renunciari: vt ff.e.l.incola.dũmodo re & facto, non verbis tãtum:vt ff.e.l.domicilium.& facit.ff. de pact.l.ius agnationis.& ff de re.iur.iura.& j.l.pxi.sed scđm P. propriam originem vocat paternam. nam ꝓpter suã originem propriam non contrahit domicilium,secũdum eum:quod non placet:vt ĩ.l.j.

f Si quis.Originem propriam:vt ĩ.l. proxi.

g Duarum.Quid autem si vtraque ciuitas simul vocet?respon. vt dixi ĩ.l.j. Item fallit hoc secundum

Py.si publica sit necessitas.vt ĩ. de decu.l.curiales vltra. Item no.ꝙ in duobus locis habet domicilium.sic ff.eo.l.si quis à pluribus.& l.si quis instructus.& ff.de interdi.& rele.l.relegatorum.& dubitatõ.& ff.de mu. & hono.l.qui orig.nem.in prin.Item ꝙ etiam villam terram propriã nõ potest quis deferre. ad quod.ĩ. de abolitiõe generali.l.falsiaciter.

TITVLVS XXXIX.

DE INCOLIS, & vbi [h] quis domicilium habere videtur: & de iis qui studiorum causa in aliena ciuitate degunt.

h DE INCOlis,& vbi quis domi.&c.

Postquam quis transtulit incolatum, non potest reuocari ad munera.Barto.

Impe.Antoninus A. I.

Non tibi obest, si cùm incolaesses aliquod munus suscepisti [i]: modò si ante, quã ad alios honores vocareris,domicilium trãstulisti.

Scholares non dicuntur constituere domicilium vbi studentnisi decem annis steterint, vel alia ratione constituerint.idem in patre filium visitante.Bar.

Impe.Alexan.A. II.

Nec ipsi, qui studiorũ causa aliquo loco morantur,domicilium ibi habere creditur [k],nisi x.an. transactis eo loco sedes sibi constituerint [l], secundum epistolam diui Adria. nec pater,qui propter filium studentem frequentius ad eũ cõmeat [m].

Superiori tit.de originariis.ſ de his qui cõtrahunt municipatum origine principaliter dixit. vt per omnes leges illius tit. patet:nũc generaliter qualiter istovel aliis modis:& quid sit incola,dic vt j eodem.l. ciues.

i Non tibi Suscepisti.vt à modo primo incolatui tenearis cui renuntiasti. vt ĩ.tit.j.l. origine. si autem sitset vocatus ante translationem,secus : vt hic, & ff.ad mun.l.incola.& de mu. & ho. l.si;& qui originẽ.in prin. & de iur.immu.l.semper.§.hoc circa, & ff. de iudi. l. si quis postea. & ff.de iur.om.iudi.l. cum quædam.quid autẽ si dicat se trãstulisse , & ciuitas quæ reuocat, dicit contra? Respon.cognoscit præses,qui præest ciuitati reuocãti:vt ff.ad mu. ni.l.de iure.in principio.

k Nec ipsi. Creditur l.ex eo ꝙ ibi stetit: vt hic et ff.de iniur.l lex Cornelia.§.si tamen.et j.l. proxi.sed quia ibi contraxit: seu deliquit,habere prę sumitur domicilium:vt j.in fi.l.

l Cõstituerint.quod præsumitur ex trãscursione decennij:vt ff.de vsur.l.cum de in rem verso. et ĩ.de peti. hære l.si filium.secundũ Py.et hoc maxime si emat ibi domum vel possessionem:idẽ tamen si conducat. ar.ff.de iniu.l.lex Cor.§.domũ. Quid aũt si iuit ad domum hoc decennio? Respon.aut iuit vt cum denariis rediret,aut vt de suo recessu disponeret.ar.ff.de cap.l. nihil.Itẽ no.hic aliquid ex tempore factum vel non factum præsumi:sic vt d.l. cum de in rem verso. & l.si filius.et in auth.de resti.et ea quæ pa.§. fin.et j.de fun. pa.l.fi.Item quid de alio qui stat per x.an.non causa studij? Respon.idem vt præsumatur domicilium animo cõstitutum.secus si minori tempore:vt j.l. proxi.

m Commeat.etiam plus quam decennium.nã inter

polatim

polatim: vt ff. de seruit. l. seruitutes. Item nō animo ibi manendi, vt l. nihil.

a Rationibus. quod contingit multis modis: vt j. e. l. ciues.

b Mendacium. asseris enim te ibi non habere domicilium: & tamē habes. ad quod est ff. eod. l. assumptio. & sic verbis nec fit nec desinit habere domicilium: vt ff. e. l. domiciliū. & no. ẽ. ti. j. l. origine.

† Laodiceti, (laodiceorū eñ legendum est, nō laodiceorum teste Alci. in hāc l.) a laodicea dicti sunt: de qua Plinius lib. v. c. xxix.

c St verum. In territorio. Quid aūt sit territoriū, dic vt ff. de ver. sig. l. pupillus.

† funga-ris.

d Incolas. qui nō sint incolæ: sed vel stantes in territorio: quasi nō sint incolæ niſi qui stāt

† Vide in hanc rem Anto. Augustin. ad sing. Modesti.

in ciuitate secundū quosdā: quod non placet: vt ff. de ver. sig. l. pupillus. §. incola. Sed dic, cp hic cōmorantur nō vt sub fi. xiij. capit. ibi habeant domiciliū: vt ff. e. l. liber tus. §. postliminio. & l. scire. secus si animo ibi stādi vero vel præsumpto decennio: quia tūc est incola & cogit vt j. l. proxi. & ẽ. l. prox. sola enim habitatio non facit, sic nec domus: vt j. l. proxima.

e Ad subeunda. alias obeunda munera. f. psonalia: vt j. l. proxi. notatur.

Sed si aliis rationibus [a] domicilium in splendidissima ciuitate Laodiceorū† habere probatus fuerit: mendacium [b], quò minus muneribus fungatur †, non proderit.

Impp. Diocle. & Maximia. AA. III.

St verum †, eos, qui in territorio [c] alicuius ciuitatis commorantur, velut incolas [d], ad subeunda [e] munera, vel ad capiendos honores non adstringi.

Propter solam possessionem quis non vocatur ad munera. Bartolus.

Idē AA & CC. IIII.

CVm neque originales, neque incolas vos esse memoratis [f]: ob solam [g] domum vel possessionem, (licet ex substātia decurionis [h] acquisita sit) ea causa publici iuris authoritas muneribus [i] subiugari vos non sinet.

Iidem AA. & CC. V.

f CVm neque. Memoratis. id est non esse tis quando cogeremini: vt j. l. ciues.

g Ob solam. sine priui. ciuitati dato: aut laribus nō translatis: vt ff. eo. l. libertus. §. sola ratio. & j. l. proxi. & l. ciues.

h Decurionis. vt quia Mutinensis emit domū à decurione Bononiæ: per quod videbatur facilius fieri Bononiensis municeps.

i Muneribus. f. personalibus. sed patrimonialia pro his possessionibus quas ibi possidet, subire debet. j. vt de mu. in quo lo. & c. l. j. & no. ff. eo. libertus. §. sola rō.

k SI in patria. Defixisti. quod fit: vt ff. eo. l domicilium & fieri potest: vt ẽ. ti. j. l. j. in fi. & ff. eo. l. nō vtiq;. & de mun. & hono. l. iij. in prin. Accur.

l PRiuilegio. Potest duobus modis intelligi: vt qa ciuitas habeat priuilegium, quod oēs habentes in illa ciuitate domum teneantur munera subire: vel quod etiam originarij quidam vt legum doctores & decuriones munera non subeant.

m Originis. paternæ vel propriæ, non maternæ: vt ẽ. ti. f. l. filios.

n Voluntate. supple. vel aliis communibus modis: vt j. eod. l. ciues. q. d. nō sola possessio: vt ẽ. l. cū nec p. Itē non sola habitatio: vt ẽ. eo. l. est verum. non origo materna: vt ẽ. ti. j. l. filios. simile: ff. ẽ. de iur. om. iud. l. ij.

o Ciuilia. personalia: alias secus, vt ẽ. cum neque. & facit. ẽ. de testamen. l. si non speciali. & ff. eo. l. libertus. §. sola.

p CIues. Dic cp municeps est genus, ciuis & incola sunt species: vt colligitur. ff. ad mu. l. j. & hic fit ciuis origine. f. propria vel paterna: vt ẽ. ti. j. l. filios. & l. origine. itē ma

† Facit ad hanc l. ca. nullus epiſcop. ſ. in prin. & l. de iuncta g. iure. §. libertos. etſi j. extra de paroch. & alī. parochia.

numisſione. f. de se vel de patre suo fa &a: vt ff. eo. l. assumptio. §. penul. & l. cp. filij. in prin. & l. de iuncta g. iure. §. libertos. etsi j. extra de paroch. & alī. parochia.

SI in patria † vxoris tuę, vel qualibet alia domicilium difixisti [k]: incolatus iure vltrò te eiusdem ciuitatis muneribus obligasti.

Origo & domicilium facit quem vocari ad munera: nisi per priuilegium contrarium sit expressum. Bar.

Idē AA. & CC. Marcellino. VI.

PRiuilegio [l] speciali ciuitatis non interueniēte, tamen originis [m] ratione, ac domiciliī voluntate [n], ad munera ciuilia [o] quemcp vocari certissimum est.

Idē AA. & CC. VII.

CIues [p] quidem † origo, manumisſio, allectio [q], vel adoptio: incolas verò (sicut & diuus Adrianus edicto suo manifestissimè declarauit) domicilium facit. Et in eo loco singulos habere domicilium non ambigi-

q Allectio. i. delatio honoris in aliqua ciuitate: vt j. l. prox. vnde allecti. l. electi: vt ff. de im mu. l. pe. in fi. quid ergo de Rufino Guasco potestate Boñ: Rñ. Py. idem vel dic allectio. f. de milite electo vbi ſi pendia meretur: vt ff. eo. l. municeps. §. fi. itē adoptione. f. quādiu durat: vt ff. ad mu. l. ordine. §. fi. Incola vero dicitur. i. valde colens & venerās prouinciā, in quā se contulit. vtpote cum propter eam aliā relinquit: vt tamē vtrobicp habeat æqualiter domiciliū: vt ff. eo. l. Labeo. & l. assumptio. §. iure. & fi incola etiam fit in territorio se cōferat: vt ff. de verb. sig. l. pupillus. §. incola. Et no. cp incola fit solo animo facto eius qui acquirit domiciliū: at ciuis fit vel alterius facto tantum, vel suo, vel alterius: vt in prædictis exemplis in princ. huius. & secundum hoc ratione patriæ communis fit ciuis, non incola: vt ff. ad mun. l. Roma. sed in muliere videtur contra: quia incola fit: vt ff. ad mu. l. fin. §. j. & domicilium dicitur sortiri: vt j. eo. l. fi. & tamē ex alterius etiā facto pendet matrimonium. sed improprie dicitur ibi, incola. nam ciuis fit. sunt autem quidam modi quibus nec ciuis nec incola fit: & tamen ibi cōueniuntur ratione contractus. Item rōne ordinis clericatus & ratione possessionis: vt no. ff. de iu. l. hæres absens. §. j. sed qd. ſi qs est ciuis vel incola duobus locis: vel alterō ciuis, & altero incola, & ab vtroq; vocat ad munera? rñ q prior vocat ad munera, præfertur: vt ff. de iu. l. q prior. Quid ſi simul? Rñ. ſi ad originē, terra illa præfertur: vt ff. eo. l. libertus. §. præscriptio. alias forte inuicem se impedient, donec cōueniant: vt ff. de leg. j. l. hmōi. §. fi. & de vſu. l. quoties duobus. vel sortiri eos oportebit. ar. ẽ. cōia de lega. l. fi. & de iu. l. sed cum ambo. vel gratificationi est locus: vt ff. de reli. & sum. fu. l. fi. & de leg. iij. l. ſi quis seruum. §. ſi inter. & ff. de condi ind. l. plane. f. vt electus eligat, vel defertur nobiliori & maiori ciuitati: vt arg. in auth. de hær. & Falci. §. ſi quis aūt non. & in auth. de defen. ci. §. interim. col. iij. & ff. de fid. instru. l. fi. & C. de na. li. l. ſi quis, vel qd

† De hac materia vide bonam gl. in c. statutum. §. cum vero. de rescriptis. li. vj. ad verb. Vnam dictam vbi Fabotus ratiō domicilium potius quam originis

dd iij est

est verius, ei seruiet qui minus munus imponit. arg. ff. qui bo. ce. pos. l. fi. & ff. de pa. l. maiorē. Item quo ad qd est ciuis vel incola: Rñ. vt no. ff e. l. assumptio. §. filius.

a Larem. i. animum habitandi perpetuo: & habitet: nam facto opus est: vt ff. eo. l. domicilium. & hoc etiā si non habeat ibi maiorē partē rerū.

b Summam. i. maximam: & dicitur summa, si non habeat alibi plus: vt ff. e. l. assumptio. §. iure. sic ergo sufficit alterum istorū. f. vel larē cōstituere vel summam rerū habere: vt ff. vbi sena. vel cla. l. iij. & ff. de iudi. l. fed & si susceperit. §. fi ea res. & j. de his qui spō. mu. l. iij. in fi. & de verb. sig. l. in lege.

c Auocet. s. eū. nā si aliquid est, quod faciat eum recedere: aut animo redeūdi: & dicitur peregrinatio: vt hic. aut nō et tūc est sine domicilio: vt ff. eo. l. si quis instructus.

tur, vbi quis larem [a], rerumq; ac fortunarum suarum summam [b] constituit. vnde rursus non sit decessurus, si nihil auocet [c]: vnde cùm profectus est, peregrinari videtur. Q; si rediit, peregrinari iam destitit.

Imp. Constan. A. VIII.

SEnatores in sacratissima vrbe [d] domiciliū dignitatis habere videntur [e].

Mulieres ex persona maritorum sortiuntur dignitates, & forum. Barto.

Impp. Valent. & Valens AA. IX.

MVlieres † honore matitorum erigimus [f], & genere nobilitamus, & forum ex eorum persona statuimus [g]. Sinautem minoris ordinis virum postea sortitæ fuerint: priore dignitate priuatæ [h], posterioris mariti sequantur conditionem, & domicilium mutamus [i].

† Honere marito

rum erigi

mus, &c.

d SEnatores. Vrbe. Roma veteri vt noua.

e Videntur. & habent. sed & primū retinent quo ad honores, nō munera: vt ff. de senat. l. pe. & ff. e. l. municeps. Et no. domiciliū in ciuitate ratione dignitatis: vt ff. l. pro xi. sed ratione cōmunis patriæ non est ciuis: vt ff. eo. l. Roma. sed quo ad hoc vt possit ibi conueniri, secundum H.

nam vir & vxor censentur vnum & idem corpus: vt in c. debitū. extra, de big. et iiij. q. iij. cap. idonei.

Domicilium consequitur quis ratione dignitatis.

f MVlieres. Erigimus. coruscant enim, &c. sed & mater per filiū si filius vult, & nurus per socrū, sed nō soror per fratrem: nec filia radiis patris: vt in auh. de cōsul. §. si vero. col. iiij. & j. de digni. l. mulieres. & ff. de senato. l. fœminæ.

g Statuimus. vt ff. de iudi. l. exigere. & ff. ad mu. l. filiis. & l. fi. §. ij. & l. de iure. §. fi. Accursius.

h Priuatæ: in d. ll. & in authen. de nup. §. non tamē. col. iiij.

i Mutamus. referas ad primam partem. Vel dic ad secundā. nam sequitur cōdi. secundi, nō primi viri, ad quod no. ff. ti. j. l. origine. Itē facit ff. de nup. l. cum te.

k DE MVNERIBVS ET HONORIBVS, &c. Quia ratione originis & domicilij deferuntur honores & munera: de his dicit vt non continuētur: sed nec perpetuo excusent: & ideo subiicit de interuallis.

l Sicut honores. Honor est administratio reipub. cum gradu dignitatis. & quia alias est cum sumptu, alias sine sumptu: vt ff. de mune. & ho. l. honor. ideo hic loquitur de vtraq; in princip. l. Quid autem si sponte vellet continuare? Rñ. nō potest, nisi cum est inopia: tūc enim potest, & cogitur: vt ff. de muneri. & ho. l. honor. §. pe. & fi. & in l. Iul. de ambitu incidit: vt ff. ad l. Iul. de amb. l. j. à prædictis excipit decurionatū: quia quamuis honor sit, ab aliis non præstat vacationem: vt ff. de vaca. mun. l. ad decurionatum. Item qđ de munere subiicit, de misto dicit. Item & de merè personali & dic qd est: vt ff. de mun. & ho. l. honor. §. j. sed non de patrimoniali merè dicit: nam ibi cōtinue subeūt excusatione omni cessante: vt j. tit. j. per totum. Item & de illo munere qđ principaliter respicit publicam vtilitatem: de quo habes exempla. ff. de mu. & ho. l. j. & l. fi. in prin: si aūt priuatam principaliter, vt tutela vel cura: tūc nec ab ipsa vel aliis: vt j. de excu. mu. l. iij. nec alia ab illis nisi in casu vsque ad annū: vt infi. de excu. tu. §. Itē qui reipubli. Item alio, vt in eo. tit. §. qui tutelam. in fi.

TITVLVS XL.

DE MVNERIbus [k] & honoribus non continuandis inter patrē & filium, & de interuallis.

Continuatio honorū & munerum impeditur in ijs, qui sunt idē vel quasi: interualla verò in ijs tantùm, qui sunt idem verè. Item in dubio fideiussor non tenetur, nisi ad id quod principali potest iniungi. Bart.

Impp. Seuerus & Antoninus AA. I.

SIcut & honores [l] et munera, cum pater & filius decuriones sunt [m], in eadem domo continuari [n] non oportet: item vacationum concessa tempora [o], non aliis [p] prodesse possunt, quàm iis, qui ad eosdem vel alios honores, eademq; vel alia munera [q] denuò † vocantur. Pro infante verò filio, quem decurionem esse volui-

m Decuriones sunt. ex quibus eligūtur ad honores: vt ff. de decu. l. honores. §. is qui. & ad mista munera, vt j. de decu. l. ad subeunda. Sed quo modo erūt simul in honore decurionatus, cū hoc ipsum hic prohibet? Rñ. sine sumptu est de decurionatus nisi ad aliud munꝰ vel honorē vocetur. Vel melius speciale est † al. nouū

in decurionatu: vt supra dixi.

n Continuari. Continuatio dicitur quando idē denuo vocatur. Item quando pater post filium. Itē quando econtra. Item multo magis si simul vocētur: & sic filius per patrem, & econtra vt hic: quod est si in potestate, non alias: vt j. de filiisfa. & quemadmo. l. iij. Item non frater per fratrem: vt j l. fin. nisi esset in potestate eiusdem: vt hic: quia in vna domo sunt: vt ff. de muner. & hono. l. iij. §. duo.

o Tempora. quæ sunt. j. l. proxi.

p Non aliis. etiam filio per patrem vel econtra non prodest quo ad interualla: nisi esset honor cū sumptu, vel minus mistum: quia tunc etiam ad interualla prodest vnus alteri: vt ff. de leg. l. filio. sic ergo in continuatione nō distinguitur sit cū sumptu munus vel honor vel non: vel in seipso, vel in patre & filio: vt in prin. l. sed in interuallo dic, quia aut de seipso ad seipsum: & tunc idem vt non distinguatur: aut filio per patrē, vel econtra: & tunc distinguitur, cum sumptu vel sine: vt dictum est. Sed Py. dixit etiam in continuatione, quæ fit inter patrem & filium distingui sit cum sumptu, vel sine. per l. præd. filio.

q Munera. idē si de munere ad honorem, vel ecōtra. ad quod j. de decu. l. quidam. & ff. de va. mu. l. eos. §. j.

Adstrin

a Adstrinxeris. tacite: vt ff. ad muni. l. ij. in prin. idem si expresse.

b Onera. s. decurionatus. s. interim dum est infans: quinimo etiã dum est minor xxv. ann. cum interim nõ possit esse decurio: vt ff. ad mu. l. Lucius. §. pro infante. & ff. de mu. & ho. l. rempublicam. ij. respon.

c Voluntatem. tacitã vel expressam. ad hoc vt infans sit decurio, mãdari nõ potest.

d AB honoribus. idẽ de munere ad munus: vt ff. de mu. & ho. l. nauicularij. & facit pro hoc q̃ excipit de legato, quod est munus: vt ff de mu. & ho. l. fi. §. legati.

e Quinquennij. præterquam, si ad decurionatũ vocetur. vt no. s. l. prox. item hoc nisi in subsidiũ: vt no. j. l. pxi.

f Legatione. remota nõ proxima: vt j. de leg. l. iij. Itẽ ad seipsum, non ad alium: vt ff. de legatio. l. filio. & l. filius & l. Paulus respondit. in prin. & §. Imperator. Item facit ff. ad mu. l. libertus. §. præscriptio. & l. diuus.

g INterualla. quæ sunt s. l. proxi.

h Vnius. vel quasi vnius: vt not. s. l. proxi.

i Fratribus. licet decurionib⁹. ad qđ s. de decu. l. licet. & dic q̃ vel erãt emãcipati, vl patermortuus: vt no. s. l. j. sed quid de sociis omnium bonorũ? videtur idem quod in fratribus secundum Py. quia ipsi fratres dicũtur: vt ff. pro socio. l. vrũ. sed cõtra videtur quia onus est cõe: quod nõ est in fratribus: vt ff. p socio. l. cũ duobus. §. Põponius. & l. si fratres. §. idẽ Põponi⁹. Itẽ ar. cõtra. s. de diuer. resc. l. j.

k Sane. constrtue. sane prẽses prouin. prouidet. ne interim. & hoc dico missis. i. vocatis qui nec &c. vel missis ad munus: quod in idẽ recidit. ad quod. j tit. ij. & l. iij. & s. de decu. l. qs tam. & ff. de leg. l. sciendũ. §. pen.

l DE MVNERIBVS PATRIMO.

De personalibus dixit in superiori tit. nunc de patrimoniali. & dic munus tribus modis. vno donũ secũdo onus. & sic hoc tit. tertio officiũ, & sic s. ti. j. & ff. de ver. sig. l. munus tribus modis. & l. inter donum. & l. munus proprie. et l. pupillus. §. munus. Itẽ distingue quia munus aliud personale, aliud patrimoniale, & aliud mistum. personale cum solicitudine personæ: patrimoniale dispendio rerum. mistum ex vtroq; ꝓcedit: quod dic per exempla. ff. e. l. j. & l. fi. in prin. & §. patri

Munera sunt in multiplici differentia.

sti, quanquam fidem tuã in posterum adstrinxeris[a], tamen onera[b] sustinere non cogeris: cùm ad ea tantũm, quæ mandari possunt, voluntatem[c] dedisse videaris.

Imp. Gordianus A. II.

AB honoribus[d] ad honores eosdem quinquennij[e] datur vacatio: legatione[f] autem perfunctis biennij vacatio concessa est.

Frater propter fratrem non habet vacationem: sed propter alios idoneos nondum grauatos rectè excusatur. Barto.

Idem Augustus. III.

INterualla[g] temporum, quæ in vnius[h] persona locum habent, fratribus[i] (licet communia possideant bona) minimè prodesse, frequenter constitutum est. Sanè[k] iis missis, qui necdum functi muneribus, ad hoc idonei constituti vocari debent, vos, si ad obsequium ciuilium munerum reperit paruisse, ne interim interpellemini, præses prouinciæ prouidebit.

moniorum. & §. mista personalia alia respiciũt publicam vtilitatẽ principaliter, vt legatio ad census. alia priuatam principaliter, vt tutela. Itẽ patrimoniale aliud indicitur personis pro rebus: & hoc tantum ciuibus & incolis. aliud ipsis possessionibus: & hoc etiam alienigenis, qui modo: aliquid hic possident: vt ff. eo. l. rescripto. §. fi. & s. de an. & tribu. l. ij. & s. eo. l. ij. Accur.

TITVLVS XLI.

DE MVNERIbus[l] patrimoniorum.

Impe. Antoninus A. I.

IUilia[m] munera per ordinẽ pro modo fortunarum sustinẽda sunt.

Idem Augustus. II.

MVnera, quæ patrimoniis publicæ vtilitatis gratia indicũtur[n], ab omnibus[o] subeunda sunt.

Imp. Alexand. A. III.

QVi immunitatem[p] munerum publicorum consecuti sunt, onera patrimoniorum sustinere debent: in quibus causis & hospites[q] recipiendi sunt.

Onus alimentandi equos decurionum, est patrimoniale. Bartolus.

Impp. Valeria. & Gallie. AA. IIII.

IUilia. obla patrimonialia personalia & mista ciuilia sunt: vt ff. de mu. & ho. l. fin. §. pe. & sic hæc lex de cibus dicit. nã in psonalibus est ordo ꝓ modo fortunarũ. i pro ut fortuna reddit aliquẽ diuitẽ vel ꝓuidũ: vt s. de decu. l. ad subeunda. & ff. de decu. l. honores. & ff. e. l. honor. §. de honoribus. & de alboscri. l. j. idẽ de mistis: vt ff. eo. l. iij. §. præses. & d. l. honores. idẽ de mero patrimoniali, vt ꝓ ordinẽ. i. nõ vnus tãtũ grauabitur, vt alius releuetur. Item secundum facultates: vt j. titu. j. l. fin.

m MVnera. Indicũtur. qđ olim extraordinaria, hodie ordiaria sunt: vt s. de superindicto. l. j.

o Ab omnibus. etiã alienigenis: dũmodo aliquid possideãt ibi: vt not. in titu. & fa. s. de vec. l. omniũ. & j. l. proxi. & l. nec ꝓ. & l. professio. & l. etiam. & l. patrimoniorum. & l. fina.

p QVi immunitatẽ. No. gñaliter imunitate cõcessa psonalia munera remitti: vt j. de excu. mu. per totũ. & ff. de iu. im. ꝓ totũ. & de vac. mu. ꝓ totũ. sed nõ patrimonialia: vt hic, qđ duobus modis relaxanẽ, primo spãli cõcessiõe primonialiũ vl alterius primonialis: vt ff. de vac. mu. l. sunt munera. & j. de iis qui à prin. va. ac. l. j vel. l. scripta: vt magistri liberaliũ artiũ, doc. legũ, grãmatici, & philosophi, qbus remittit munus hospitis recipiẽdi: vt ff. e. l. fi. §. fi. & j. de profes. & medi. l. medicos. Itẽ militibus & veteranis capitis præstatio remissa est: vt ff. e. l. fi. §. pr. Itẽ veteranis cõcedit ne fiãt tributorã exactores: vt ff. de pri. ve. l. fi idẽ q̃ in aliis, quæ nõ primoniis indicunt: vt ff. de va. mu. l. his honoribus. Itẽ clerici: vt s. de epi. & cle. l. j. Itẽ mulieres nõ subeũt corpalia munera, licet sint, primonialia: gamista, qđ dicas scdm P. f. administrãda sicut nec mino res: vt ff. e. l. ad rẽ. & adde dict. factã sup tit. de exc. &c.

q Hospites. quod est patrimoniale: vt ff. e. l. iiij. §. mu

a. Item facit. ff.l.rescripto. §.fi.

a NOn videtur. A ratione. id est, non videtur lex esse contraria rationi.

b Curiales.id est, curialium.

c Decreuit.cũ forte prætenderet aliquis excusationem personalium, sed certe imo male decreuit, quia est personale:vt ff. eo. l.fi.in prin. Solu.vt ibi.

d Effet.quia sum ptu publico tamen sine appellatiõe nõ rescinditur: vt supra,sent. rescin.nõ posl.j.& de fru. & li.expẽt.l.is.& ff.ad Trebel. l.seruo inuito.§.cum prætor. & ĩ.de postu.l.j.

e Permanet. scilicet sententia firma. Accursius.

f commisso.

NEc tempore,Patrimoniorum. vt ff.eod.l. rescripto.§.fi.& de vac.mu.l sunt munera.secus in personalibus: vt ĵ. de iis qui nũero li, se excu.l.fi.& ff.e. l. iiij. §. quãuis.quæ sunt contra. Accur.

g PRofessio.hoc potest dici dotori legum petenti restit.in integrũ.

† Turpe est si professio hominis, & desideriũ inter se discrepant. item alle. hæc lex non audiatur diuersa proponens. & concor.c. solicitudinem, cum glo. fin.in princi. de app. & in ca.de mul ta.in glos. super verbo,litera. tas. in fin. extra, de præ. & dignĩ.

h Solus dic,quod solus à personalibus excusatur,sed à patrimonialibus non:vt hic,& ff. de vac.mu.l.in honoribꝰ.§.philosophi. præter hospitis recipiendi:vt ĩ.not.l. qui immunitatem. & ĵ.de profes.l.reddatur.

i ETiam. Solet. scilicet vt ea sustineãt & persoluant:non autem vt ea exigant, & administrent:vt ff.eo. l.ad rempublicam. sic & in veteranos vt ff.de priuile. vetas. in fin. te.l.fina. Item quid differt hæc ab illa ĩ.e.l.neque tempore.forte illa in senili: vt ĵ.qui ætat. hæc in iuuenili:vt d.l.ad rem publicam.

k NEc protostasiæ. Protos Græcè, Latinè dicitur anterior vel prima:stasia.i.statio.inde est, quod illi dicuntur habere protostasiam,qui primum habent locum in stationibus. P.soluebãt ergo pro se & pro aliis. Alij dicunt protos,id est,maior:vnde munus protostasiæ,id est,ea præstatio,quæ dabatur pro uinciali,i.i est,ei qui stabat maior inter curatores prouinciæ. Accursius.

l Vel sacerdotiæ,munus quod dabatur ei,qui præerat sacerdotio totius prouinciæ:vt ff.eodem l.spõte.

m Vel decaprotiæ.id est,munus decimarũ:siue præstatio decimarum:sicut decaprotus primus de decẽ: vt ff. eodẽ l.iij.§.decaprotos. Sed contra in l.finali.§. missa.vbi dicitur missũ. Solu.ille qui colligit, habet missum.ille qui solvit, onus patrimonij subit:vel est patrimoniale: vt hic, id est,naturam patrimonij habet, est tamen mistum: vt d.l. iij. §. decaprotos.& not.secundũ Py.quod decaprotiæ non decaprotiæ debemus dicere,sicut decaprotos nõ decaprotitios.

n PAtrimoniorũ. sed & personalia munera sexui cõgruentia nõ incongructia: vt l. ĵ.de mu. i quo lo.l. j.& ff.e.l.iij.§.corporalia. & dic quæ sunt patrimonialia vt ĩ.in titu.& quod nota. in l. qui immunitatem.

o QVantũ ad extraordinarias indictiones. quæ hodie sunt ordinariæ: vt ĩ.de superindicto.l.j.

p Possessores. immobilium. Accur.

q Cæteros.s.mobilium possessores: cũ de patrimoniali dicit.

r Conueniri debere. excipe quosdam in muneribus quibusdã: vt ĩ.eo.l. qui immunitatem. & ibi no.

s Meritoque ab omnibus.etiam milite & veterano & pontifice: vt ff.eodem.l.fina.§.patrimoniorum.& §.ab eius.

t QVEMadmodum ciuilia munera indicuntur.

Ciuilia dicuntur omnia:vt ĩ.tit.j.l.j.in quibus inspicitur persona eius, qui imponit munus vel indicit,quod habeat illud officium:vt ĩ.de iur.ff.l.super creandis & de decu.l.iij.secundo inspicitur quod est ĵ.l.fina.tertio persona eius cui indicitur.quarto origo natalium.quinto facultates.sexto consuetudo:vt ff.de mu.& ho.l.honor.§.de honoribus.persona,scilicet,vt sit habilis vel non excusetur origo,vt honores ingenuorum non deferantur liberto:vt ĩ.ad l.Viscel.l.j.facultas,vt sit sufficiẽs muneri iniuncto.Item septimo vt potiores eligãtur: vt ff.de decu.l.honores. Itẽ octauo quod dicit infra.l. iij.nono

NOn videtur abhorrere à ratione a sententia,qua præses prouinciæ equos curiales b alere, non personarum sed patrimonij esse decreuit c :& tamen si iniqua esset d , omisso † à te appellationis auxilio necessario permanet, e

Nihil est quod tribuat excusationem à muneribus patrimoniorum.Bart.

Imppp.Carus,Carin.& Numeria.AAA. V.

NEque tempore ætatis, neque numero liberorũ à muneribus,quæ patrimoniorum f sunt,excusationem quis habere potest.

Philosophi non debent habere immunitatem à muneribus patrimonialibus.Bart.

Impp.Diocle.& Maximia.AA. VI.

PRofessio g † & desiderium tuum inter se discrepant. nam cùm philosophũ te esse proponas, vinceris auaritia & rapacitate:& onera, quæ patrimonio tuo iniungũtur,solus h recusare conaris:quod frustra te facere, cæterorum exemplo poteris edoceri.

Minores nõ excusantur à muneribus patrimonialbus.Bar.

Idẽ AA.& CC. VII.

ETiã minores ætate patrimoniorum muneribus subiugari solent i . Vnde intelligis te frustrà plenam immunitatem desiderare:cùm munera, quæ impensas exigũt,subire te necesse sit.

Imp.Constã.A. VIII.

NEc protostasiæ k † vel † sacerdotiæ l vel decaprotiæ m munera corporalia sunt,sed tantum patrimonij esse non ambigitur.

Impp.Valentin. & Valens AA. IX.

PAtrimoniorum n munera mulieres etiam sustinere debent.

Superindictiones sunt munera patrimonialia.Barto.

Iidem AA.& Gra.A. X.

QVantum ad extraordinarias o indictiones pertinet, præsidibus significauimus, vt omnes possessores p cæteros q sciant cõueniri debere r : quandoquidem ea patrimonij munera esse constet, quæ meritò ab omnibus s agnosci debeãt quo facilius obsequiis publicis pareatur.

TITVLVS XLII.

QVEMADMODVM ciuilia munera indicuntur t .

Non debet quis eodem tempore habere plura officia.Bar.

Impe.Alexander A. I

ff.nono quod dicitur.ff.l.f.decimo quod dicitur.ff.l.pe nul.in personalibus enim hæc cõsiderantur,sed in patrimonialibus non omnia.

a Vm .Ad cogendas. Id est, colligendas. Accursius.

b Angarias. id est,operas: vt ff. de sacrosan.eccl.l. neminem. Accurs.

c Appellationem. quãdo fieri debeat vt ff.quãdo ap.sit. l.j.§.alia causa.

d Alterius curiæ. alias curæ:alias curationis.& est sensus vt in vno officio electus non cogatur ad aliud ire, donec finiatur primũ: vt hic, & ff. de succes.l. neminem. & ff.de vac.mun.l. ſ.& tunc habet interualla:vt ff.ti ff l. ij.alias est curiæ.& est sensus vt decurio vnius curiæ nõ eligatur ad munera ad quæ vocatur alterius curiæ curiales. Vel curię.ad quod ff. de col.illi. l.j.§.fina.

e Quia eius patrię id est eius honori. vel.i.ei⁹ curiæ one. &c.sed secundũ primũ intellectum qd si ad duo munera in eadẽ ciuitate vocatus fuerit,nec apparet ad qđ prius? Respon.si idem est nominator vtriusque eius sit electio qui elegit: vt argu. ff. de excu. tu. l. si duas.in prin. ſ aũt sunt diuersi:tũc dic vt nota supra,de incol.l.ciues.

f Maioribus. Fũctos.ad quæ nemo venit,niſi habuerit minores:vt ff.de mu.& ho.l.honor.§. gerendorum.& no.haberi hic inspectionẽ vt ascẽdendo(vt ff.de mu.& ho.l.vt gradatim.)nõ descendendo conferantur honores:vt hic.& ad hoc.ff. de neg.gest. l.quęvtiliter. Item hoc niſi sit necessitas:vt d.l.honor. in fine

g Vm te.scilicet decurionem.ex quibus ad munera quis vocatur personalia & mista quæ publica vtilitate principaliter indicũtur:vt ff.de decu.l.honores.§.is qui.

h Copia est.vt ff.ti.ij.l.ſ. & ff.de mu.& ho.l. honor. §.ſl.alias secus.ff. de mu.& hono.l vt gradatim.§.quoties.& d.l.honor.in fi.Itẽ inter vnũ & aliud debet haberi interualla:vt ff.ti.j.l.ij.imo hoc casu erit comes, vt ff.de decur.l.Alexandrinis.Accursius.

i Vltra.hic bene exprimit ti intẽtio:vt ff.ti.j.l.j. Sumptuum.faciendorum. nam facta cõputatione plus solvis,quam te tangat.

l Præses.cuius esset officium hoc facere:vt ff.de mu. & hono.l.iij.§.præses.

m Aequalitatem.imo ſi de quantitate fiscalium collator dubitauerit,vel de ratione possessionis pro qua exiguntur fiscalium descriptionum custodes,vel per iudicem prouincialem,vel per locorũ episcopũ proferre coguntur, & fiscalium ostẽdere quantitatẽ: & secũdum æquitatem vel æqualitatem publicæ descriptiõis pro viribus patrimonij possessores exigantur: vt in authen.de col.§. hæc autẽ iubemus.Item facit ff. de anno. & tri.l.in fraudem.

n Censuræ.pro eo, id est,censuræ de iure exigendæ:vel iuris stricti censuræ.ſ. æquitatis.

o Ordinem.est eũ ordo.vt nunc vnũ, nunc aliud,nunc ſmul æqualiter:non autem aut vt vnum semp grauet: vt ff. ti.j.l.j.

TITVLVS XLIII.

DE IIS Q VI sponte publica munera subeunt.

Qui patitur se decurionem creari, videtur suo priuilegio renuntiasse, niſi sub pacto hoc priuilegium acceptauerit saluo suo priuilegio: secus ſi ad alium honorem se eligi passus fuerit. Bartolus.

Imp.Antonin.A. I.

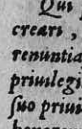

Veterani, qui cùm possent se tueri immunitate his concessa q, decuriones se fieri in patria sua maluerunt:redire ad executionem r, quam reliquerũt, non possunt: niſi certa lege & pacto s seruãdæ immunitatis,vel partem eius honoris t agnouerint.

Imp.Alexan.A. II.

Qvi publici v muneris vacationem

Veterani.His cõcessa quę qualiter cõcedaſ,dic vt ff.ti.ij.l.qui immunitatẽ.hñt aũt & quædã priuilegia quorũ quædã & filiis eorũ cõcedũtur:vt ff de pri.vet.to.& ff.de vac.mu.l in ho.§.vacatio.

r Ad executionem.quam ante habebãt,& cui renũtiare videnť accipiẽdo decurionatũ:vt hic.& ſ l.pxi. & l iij in fi.& ff.de iu.im.l.pe.§.ſi & de pri. ve.l.ſi. in fi.& de va.mu.l.à decurionatu.& sunt ſimilia de tacita renũtiatiõe:vt ff de va.mu.l pe §.ſi & de no.l.ſi qs delegauerit.& de ope.lib.l.cãpanus.& j.de tab.l.ij.Itẽ no.aliquẽ nõ venire contra suũ factum r. ad quod est supra,de re.cre.l.ſi quis iusiurandum.

s Pacto.i.legitimo pacto.valet enim hæc cõuentio: vt ff.de iur.immu.l.ij.& j.l.ſl.in prin.

t Honoris.alias honoristũc dic imunitatis.i.honoris in totũ:alias est oneris. Et no.q idẽ est ſi filio immuni facto decurioni consenserit:vt no.ff.de mu.& ho.l. sp̃te.§.ſ.Itẽ huic legi cõtra instĭ. de excu. tu.§.pe.sed ibi in marito speciale:vt ibi notaui.

v Qvi publici.omnia comprehẽdit:vt ff.de mu. & ho.

1 Habes contra.in c. diuersis fallaciis. per Anto. de But.extra de cle. coniuga.

& hono .l.ſi.§.hæc omnia.

a Habet.qđ qualiter ſit.habes.ſ.tit. ij.l.vlt.

b Competẽs.ſ. in aliis vel etiã in eodem ſi denuo vocẽt vt ſ. de excu.tut. l. voluntaria. & ff.de priu.veter.l.ij in fi. & ſ.de epi.& cleri. auth. ꝓsbyteros.& j.l.proxi.in prin.& ff.de ve. mu.l.in honoribus.§.q muneris.Itẽ ad hoc,q̃ dicit decurionatũ, facit.ſ.de lati.lib.tol. l.vnica.§.ſed etſi.& ff.de pœnis.l.reſpicĩdũ.circa prĩ. ac.

c QVi cõditione ni.Curiali. non enim eſt curialis ſeu decurio.

d Statũq̃.q erat vt ad talia ibi non cogeretur, cum nõ eſſet ciuis vel incola:vt ſ. de inco.l.cũ necꝫ.in aliis ergo ſi ibi non præiudicat: vt ſ.l.pxi. Sed qđ ſi curialis erat,et in alia ciuitate talia agit? Rñ.reuocatur ad curiã:vt ſ.de decur.l.qui derelicto. & l. generalis. & l. ſi qs decurio. Itẽ & tanquã vilis nõ habet priuilegium ne ſubdat tormẽtis:vt ĵ. de tab. l. ij. & ſic præiudicat ſibi in aliquo.et facit.ff.de va.mu.l.j.§.pe.

e Permaneant. ſi alia cauſa eos non vrgeat.

f Eos accipere.vt opus puta publicũ extruat.

g Diſcedant.vt alia.ſ. munera non cogantur ſubire.

h Ex his.non ob noxiis.

i Omnia.indiſtincte per quod fit municeps, vt ſubiicit: vt ſ.de ſco.l. ciues.

k Patrem.i.decurionem.vel dic vt ſ.de decu.l. Alexãdrinis.

l EOs q̃i. Manebit.nõ autem ipſi: vt ſ.l j.& ij. & ĵ. de decur. l. ij.& iij. ſed in filiis eſt ſecus in dignitate habet [a], ſi aliquem honorem, excepto decurionatu, ſponte, ſuſceperit: ob id, quod patriæ ſuæ vtilitatibus ceſſerit, vel gloriæ cupiditate pauliſper ius publicum relaxauerit competens [b]: priuilegium non amittit.

Imp. Leo A. III.

QVi conditioni non obnoxius curiali [c], quemlibet honorem vel munus voluntate propria in quacunque geſſerit ciuitate, nullum præiudiciũ circa fortunam ſuam ſtatumq̃ [d] ſuſtineat: ſed tam ipſe, quàm liberi eius, & qui ex his in poſterũ procreandi ſunt, ab omni huiuſmodi nexu cum ſuis facultatibus liberi, alienique permaneant [e]: ita tamen, vt ſi aliqua functio volentibus eis fuerit iniuncta, ex qua neceſſe ſit eos aliquid accipere [f], quod ex data ſibi pecunia in reliquis apud eos manſiſſe conſtiterit: ſoluentes, ſine vlla moleſtia vel conditionis ſuæ formidine diſcedant [g]. Si quis verò ex his [h] omnia [i] decurionum munera, vel functiones, vel honores, nulla imminente neceſsitate, ſed ſua ſponte peregerit: eum pro ſua liberalitate patrem [k] ciuitatis, in qua voluntarius municeps apparebit, ſi hoc libuerit ei, fieri conſtituicꝫ hac lege decernimus.

Liber homo, qui ſponte curiæ ſeipſum tradidit, ſeipſum obligat, non ſuos liberos quandocunque genitos: ſecus ſi naturalis filius ſe offerat. Barto.

Imp Iuſtinia. A. IIII.

EOs, qui curiali fortuna liberi conſtituti, poſtea ſe curiæ cuiuſcunque ciuitatis obtulerint: conſidere volumus, quòd poſteritas eorum non ſolùm iam procreata, ſed etiam poſt talem deditionem procreanda, huiuſmodi fortuna libera manebit [l]: ſiue ſpecialiter ſub hac lege [m] curiæ ſe obtulerint, vt ab eis deſcendentes, tali fortuna liberi permaneant: ſiue nullam huiuſmodi fecerint mentionem: nullo audente dicere, quòd nati vel concepti poſt talem deditionem paternam cõditionem ſequi debeant. hoc enim ſpeciali beneficio alacriores omnes ad conferendam ciuitatibus huiuſmodi opitulationem conſtituere properauimus [n]. ita tamen, vt nec occaſione quartæ portionis bonorum huiuſmodi decurionis, quicunque ſucceſſores [o] eius aliquam inquietudinem patiantur: vtpote libera eius ſubſtantia omni curiali grauamine cõſeruanda. & ſi quid defunctus vel ex adminiſtratione curialium munerum, vel ex quarta portione [p] ad eandem curiam ſemel vel ſæpius deuoluta, vel ex alia quacunque cauſa eidem curiæ debuiſſe probetur: hoc idem ſucceſſores curialibus reddere minimè dubitent: illis ſcilicet, quæ ſuper naturalibus filiis, quos naturalis pater ſub hac lege curiæ dedit, vel poſtea dederit, vt legitimos tam ex teſtamento, quàm ab inteſtato ſucceſſores habeat, non ſolùm veteribus [q] legibus, ſed etiam noſtris ſanctionibus [r] diſpoſita ſunt, præſenti lege excipiendis: vt non ipſi tantùm filij naturales [s], ſed etiam ex his procreandi mares paternam ſequantur fortunam: vel maribus liberis minimè ſubſiſtentibus [t], quarta pars ſubſtantiæ mortui, curiæ deputetur.

l. ſenator.

m Sub hac lege. ſic.ſ.l.j.in fi.Accur.

n Properauimus. ſic.ſ. de ho. quæ lib. l.ij.

o Succeſſores.etiã non curiales, qđ ſecus eſt in eo,q̃ origine vel ſnia vel alio modo fuit curialis:vt ſ.qñ & q. quarta pars deb.l.j. & ij.in prin.

p Ex quarta portione: vt quia ante. quam eſſet curialis, ſucceſsit curiali:ſic que quartã debuit curiæ.Accur.

q Non ſolum veteribus.vt ſ. de na. lib.l.iij.& iiij.

r Sanctionibus.vt ſ.de na.lib.l.cõmuniũ. & adde in authen.quib. mo. na. eff.ſui. §. ſi qs igit. col.vij.Accur.

s Naturales.ſ. curiæ dati.Accur.

t Subſiſtentibus. ſubaudi vel filia nupta curiali:vt ſ.qñ & qui.quarta pars debe.l.ij.§.ad filiorum.& l.fina.§.j.& §.ij.

DE IIS &c. Nullus

TITVLVS XLIIII.

DE IIS QVI A PRINcipe vacationem acceperunt.

Impp. Theo.& Valent. A A. I.

a NVllus. Curialis. i. decurio, vt ceſſet à decurionatu.

b Ac probatis cauſis. nota tria neceſſaria: vt princeps: vt tẽporalia: vt cauſa neceſsitatis probata: vt hic, & ſ. de decu. l. nemo. ſi enim cuilibet affectanti concederetur, nõ eſſet qui muneralubiret vt ff. de vac. mu. l. j. in princ. & facit. ſ. de agri. & cenſi. l. immunitates.

c DE VA. &c. Dictum eſt à quo cõceditur vacatio: nunc quid conceſſa operaſ. & dic munus aliud publicũ, qđ in adminiſtratione reipublicæ ſine titulo dignitatis ſubimus. ff. de mu. & ho. l. honor. §. j. aliud priuatum: vt tutela quod etiam publicũ eſt quo ad quid: vt inſt. de excu. tut. in prin.

d VNeris. In iungũtur. Quãdo conceditur vacatio: aut ſimpliciter: vt hic, aut plenius: vt & militiæ def: cui cõceditur immunitas: vt ff. de vac. mu. l. pe. §. duo. cum ergo ſimpliciter extraordinarias collationes dũtaxat euitat, id eſt, eximpromiſſo à magiſtratibus indictas: ordinarias vero. i. quæ à legibus vel ſenatuſcon. vel cõſtitutionibus vel aliqua lege imponuntur, recuſare non poteſt: qualia ſunt omnia patrimonialia ordinaria: vt hic, & ff. de va. mu. l. in honoribus. §. qui muneris. & l. ij. q. de patrimonialibus enim nemo ſe excuſat: vt ſ. de mu. pa. l. ij. cũ cõcord. & l. qui immunitatẽ. & ff. de mu. & ho. l. ſi. §. ſi. Item quædã etiã perſonalia à magiſtratibus indicta non euitat: vt quę habent honorem oneri miſtum: vt ff. de mun. l. cui muneris. & ad idem de va. mu. l. ſextum §. numerus. Item & tutelam fauore pupilli non euitat: vt ff. de excu. tu. l. ſpadonem §. qui acceperint. patrimoniale extraor. euitat: vt ff. de vac. mu. l. in honoribus §. q muneris.

e Pertinet quia vocaris ad extraor. & habes va. per priui. & ſic habes ius appellandi. ergo, &c. vt ſ. quẽadmod. ciui. mu. indi. l. j.

f DE DECRE. DECV. &c. Nam & ſuper aliis interponitur: vt ſuper alienatione prædiorum curialium: vt ſ. de præ. cu. l. ij. & ſuper eligendo ſyndico vel actore: vt ff. quod cuiuſ. vni. l. nulli. vel alio officiali: vt ſ. dec. l. ij. Item ſuper ſalariis, medicorum & magiſtrorum liberalium artium: vt ff. eo. l. iij. Item ſuper bannis & ſtatutis: vt ff. eo. l. ſi. quid

NVllus vacatio nem temporalem curialis[a] accipiat, niſi id fortè veris ac probatis[b] cauſis anno tatio noſtra conceſſerit.

TITVLVS XLV.

DE VACATIONE publici muneris[c].

Vacatio ſimpliciter conceſſa non porrigitur ad munera ordinaria. Bar.

Imp. Gordianus A. I.

MVneris publici vacatio nem ea continere, quæ nõ lege non ſenatuſconſulto, non conſtitutionibus principum iniũguntur[d], merito reſponſum eſt. ad quam formam iuris pertinet[e], ſi cœperis ad munera extraordinaria à magiſtratibus deuocari, appellatione interpoſita poteris apud præſidem iuris rationibus protegi.

TITVLVS XLVI.

autem ſi ſtatuerunt vt pater teneatur pro delicto filij. vel aliud cõtra ius: Rñ. ſecundũ P. ſi cõtra talem ius eſt ſtatutũ cui poſsit derogari pacto vel renũtiatione: tũc & par ſtatutum quaſi quilibet renũtiet. alias nõ quos habes. ſ. de pact. l. ſi quis in conſcribendo.

DE DECRETIS decurionum ſuper immunitate quibuſdam concedenda[f].

Impp. Dioclet. & Maximian. AA. I.

EXceptis, qui liberaliũ ſtudiorũ antiſtites[g] ſunt, & qui medendi cura fungũtur[h] decurionum decreto immunitas nemini tribui poteſt.

Iidẽ AA. & CC. II.

ORdinis ambitioſa[i] decretra ſacris conſtitutionibus reprobantur.

TITVLVS XLVII.

DE EXCVSATIONIBVS munerum[k].

Qui gerunt negotia principis, non habent immunitatem à muneribus, niſi ſint ex illis officijs quibus eſt ſpecialiter conceſſum. Bar.

Impp. Dioclc. & Maximia. AA. I.

g EXceptis. Anti ſtites vt magiſtri, non dico repetitores.

h Cura fungũtur: & ſunt intra numerũ: vt ſ. de epiſc. & cle. l. parabolani. & multo magis legum doctorib⁹: vt ſ. de pfeſ. & med. l. medicos & de mu. & ho. l. ſi. §. fin. Et dic q⁹ ẽt i patrimonialibus tenet immunitas cõceſſa, ſi mõ ſpãliter dicat, vt no. ſ. de mu. pa. l. q immunitatẽ. cũ ẽt de burſa dare pñt. & decernere: vt ff. eo. l. iij. & iiij. Item vñ ſol⁹ princeps poſſe cõcedere imunitatẽ: vt ſ. de iis q à prin. q eſt cõtra. ſo. ſpãle in his duob⁹. q⁹ ergo alij pſtabit imunitatẽ, ſi opus fuerit: rñ. ſol⁹ princeps, vt ibi dicitur.

i ORdinis ambitioſa. vt ſi liberent publicũ debitorẽ vel ex publico largiaſ: vt ff. eod. l. ambitioſa. & no. q⁹ duæ ptes debent adeſſe. Itẽ maior pars cõſentire: vt ff. eo. l. l. & ff. qđ cuiuſ. vni. l. nulli. aliãs non valet. Itẽ etſi valet, reſcindit quãdoq⁹: vt ff. eo. l. quod ſemel. & ſa. ſ. de aſſeſ. l. nemo. & de epiſc. & cle. l. ſi quem quã. & in authen. quomodo opor. epiſ. §. item & ff. de re. eo. l. magis §. ſi xs.

k DE EXCV. MVNE. &c. Qui det immunitatem. & cui data proficiat, dixit: nunc de ipſis cauſis propter quas quis excuſatur. Et dic, quod electus ante omnia appellet intra decẽ dies, alias conſentire videtur: vt ff. de vac. mune. l. j. & ſ. de de appel. l. ij, qui. & proſequatur intra duos menſes: vt ſ. de temp. ap. l. j. licet aliſ aliter l. illam intelligãt, hoc fallit in veterano qui non appellat: vt ſ. quando prouo. non eſt ne. l. veteranus. Item. in tutela & cura: vt ff. quando ap. l. j. §. ſi quis tutor. & §. alia. Sed q⁹ interim gerit munus? Rñ. collega, ſi habet, alias eligitur alius. & ſuo periculo male agitur, ſi excuſatio nõ vera inueniretur: vt ff. de ap. l. Imperatores. §. j. & dic excuſatio eſt alicuius iuſtæ cauſæ allegatio propter quam arctari non debet ad ſubeunda munera: vt C. de vac. mu. l. j. j. rñ. & diſtingue: quia excuſatio alia temporalis, & perſonalis: vt ff. de va. mu. l. iis qui naues. & l. in honoribus. §. j. & ſ. de iis qui à princip. va. accep. alia

perpetua;

perpetua: vt ff. de va. mu. l. pe. in prin. Item alia plena cum à muneribus tantum personalibus excusatur, nō autē ab oneribus. plenior cum etiam ab honoribus. non autem à patrimonialibus: vt ff. de va. mu. l. ij. §. q patrimoniorum. & l. pe. §. duo. Alia plenissima, quod est quando à quibusdam patrimonialibus excusatur: vt ff. eo. l. his honoribus §. angariarum. & de mun & ho. l. fi. §. pen. porro ab omnibus aliquem excusari nō meminit Py. se legisse: cū etiā Imperator & Augusta quædā talia subeant: vt j. de qui. mu. l. ij. & ꝛ. vt in em. spe. l. j. sed legitur. ff. de iur. immu. l. semp. §. licet. & j. de priuil. eo. q in sa. pa. milit. l. ij. & j. de profes. l. medicos. Accur.

Imperator à munerib. quīque nō excusatur.

† In quodāexemp. continue legit, Antiochē. ad stantibus, dixit Imperator Diocletianus: Certis dignit. & c. quidā tamen dicunt voces aliquot Græcas hic esse, quas qui in castigatius exemplar incident, restituat. cōniuent enim hic Alciat. & Pirrhus.

TIā ij, qui nostra [a] ,p curasse mō strant, muneribus ciuilibus, quę dignitati eorum cōgerūt, fungi debent.

Pars actorum Diocle. & Maxi. AA. & CC. II.

INductis [b] Firmino & Appollinario, & cæteris principalibus Antiochensium adstantibus Sabinus dixit: † Diocletiano III.

CErtis dignitatibus data à nobis indulgentia est munerum ciuilium & personalium [c] , id est, iis, qui aut ex protectoribus [d] sunt, aut ex præpositis [e] . hi ergo ad munera personalia aut ciuilia [f] non vocabuntur.

Iidem AA. & CC. III.

TVtelæ [g] solicitudo à muneribus ciuilibus [h] non excusat: vt pote cùm nec tres simul iniunctæ diuersarum domuum, huiusmodi beneficium præstent [i] .

Iidem AA. & CC. V.

HYdraulæ [k] munerū ciuilium immunitatem sibi iure concessam [l] approbare minimè possunt.

Iidem AA. & CC. VI.

PRocuratores [m] absentium Reipubli. causa, munerum ciuilium vacationem non habent.

Iidem AA. & CC. Cario. VII.

VEnatoribus [n] immunitas ob hāc profes sionem solam nullo iure cōcessa probari potest.

Imp. Constan. A. VIII.

NEgotiantes [o] , vestiarios, linteones purpurarios, & particarios [p] , † qui deuotioni nostræ deseruiunt [q] , visum est secūdum veterem consuetudinem ab omni munere immunes esse.

Præses vel alius iudex non potest collectam imponere. sed si necessitas imminet, debet scribere præfecto: & præfectus rescribit principi qui hoc permittet. Bar.

Idem Augustus. IX.

PLacet, nullum omnino iudicem decæterò prouincialibus inferendum [r] aliquid indicere: vt ea tantum sedulò cunctorū studio pensitentur, quæ canonis instituti formā complectitur [s] , vel nostra clementia decreuit inferenda [t] , vel delegatione solenniter sanciēte, vel epistolis præcedentibus: sed si quid vrgere [v] forsitā cœperit: referri ad celsitudinē tuam [x] statuimus, & authore te fieri [y] , & eo persoluto referri ad scientiam nostram, vt nobis iubentibus roboret [z] . Si qs autē vsurpatoria temeritate amplius aliqd fuerit conatus exigere: obnoxius quadrupli [a] repetitione

---

[a] Tiā. Nostra. alias nostro. s. patrimonio. i. ad vtilitatē. alias nostra. s. patrimonia vel negotia: & sic est, pcurasse. interim tamē dū administrāt, excusant se vt ff. de excus. tut. l. administrantes et ita caute dicit procurasse. & facit. j. de qb. mu. vel p̄sta. l. j.

[b] Inductis. s. in palatio.

[c] Certis & personaliū. non patrimonialium.

[d] Protectoribus. de his. j. de dome. & prote.

[e] Præpositis. s. laborū: vt in proxi. tit. & de præpo. laborum. l. j. Accur.

[f] Ciuilia. pro eodem: qa ciuilia sunt vt ff. de mu. & ho. l. fi. §. hæc omnia.

[g] Tvtelæ. scilicet vnius.

[h] Ciuilibus. quæ sunt publica vtilitate: quod non est in tutela: vt ff. de excu. tuto. l. athletæ. §. tutela.

[i] Præstent. à ciuili. sed à quarta tutela bene excusent vt ff. de excu. tuto. l. tria. & ꝛ. qui nu. tut. l. j. quæ sunt contra.

[k] HYdraulæ. i. aquam deferentes in aulam principis. vel dic custos ductus aquæ aulæ imperialis: & dicitur ab hydor, quod est aqua, & aula: vt j. de aquæ duc. l. decernimus. §. vniuersos.

[l] Concessam. eo quod sunt electi ad aliud officium.

[m] PRocuratores. Dimissos in ciuitate ab absentibus reipub. causa. A z. alias debitor ex administratione & ex pollicitatione excusatur ab oneribus: vt ff. de mu. & ho. l. rescripto. §. debitores.

[n] VEnatoribus. alias senatoribus, alias venatoribus. & fa. ff. de ser. ru. prædio. l. diuus Item decretum hoc dicit quod subiicit, nullum venatorem legimus esse sanctum.

[o] NEgotiātes. in curia principis, p̄mittit gen⁹.

[p] Et particarios. † Pro qui circa quoddā rios genus vestis nego. Alciatiabantur. est, p

[q] Deseruiunt. s. carū dum seruiunt: vt ff. lium de iur. immu. l. sem gotia p. §. negotiatores. ter & ante iniunctum pari munus negotiari liꝯ cœperant: vt ead. l. §. hoc circa vacationes. nam tūc ab omni: vt hic, etiam à patrimoniali munere excusantur: vt d. l. §. licet. nisi forte ab eis à qbus nec princeps: vt ꝛ. tit. j. l. ij. in prin.

[r] PLacet. Inferēdum. i. dandū ordinariū vel delegatum.

[s] Complectitur. s. quadragesimas. Itē per lustra quæ sunt ordinariæ: vt ꝛ. de iud. l. j. & ij.

[t] Inferenda. s. extra ordinem, decerni dico vel delegatione. s. per pragmaticam vel epistolas: vt ꝛ. de ann. & tri. l. iij. & de indi. l. particulari. & de superindi. l. j.

[v] Vrgere. dispendiū puta.

[x] Celsitudinem tuam. prætorio præfecto loquitur.

[y] Fieri. scilicet dictæ pensitationis extraordi. faciendæ.

[z] Roboretur. quod exactum est. & tunc dabitur palatinis, vel cui princeps dixerit: vt ꝛ. de bo. va. l. si vacantia.

[a] Quadrupli. facit. j. de cē. l. pereq̄atores. & in auth. vt iu. fi. quo. suff. §. sic igitur. & ꝛ. de iur. fis. l. q in contractibus. & ꝛ. ad l. Iul. rep. l. j. & fi. in fi. & ff. de pub. l. litigatio. §. qđ illicite. & j. de decu. l. ij. in fi. Sed contra. ꝛ. de superexac. l. j. vbi dicit in duplum. Solu. vt ibi.

Seuerita

a Seueritas.sed non tanta.& sic de consentientibus vel non contradicentibus dicit.

b Curialis.alias curialis.& iungitur præcedētibus, alias curiales,& tunc sequētibus,& supponit pro prędictis iudicibus & officialibus:& facit.ſ.de ap.l.quoniam iudices. Acc.

c ILlud. Quis hāc.ſ.functionem.& supponit,p quolibet personali munere.

d Pretio.vt loco muneris detur pecunia;vt ff. de mu. & ho.l. æstimationem. alias & pecuniam perdit. & munus subit: vt ff. de polli.l. in priuatis. §.ſ.& sic.ſ. de pcu. l.item. & ff. de tu. l.in eos. Item facit quoquomodo ff.de va.cog.l.j.§.proinde.vbi dicitur,quædam honeste accipiuntur &c. Itē facit.ſ.de cel.bo.l.pter.

e PRiuatæ. Prędia.principis, data in perpetuam emphytensim non soluūt superindicta etiam iusiōe principis: vt hic,& j.e. l.pe.& j.de lo.fun. ci.l.ij.& fin.& hæc sunt priuilegia quę hic dicit.

f Adiectis.ſ.superindictis extraordinariis.

g Canonē à quo non excusatur: vt ſ.de exac.tri.l.ſi diuina.& de indic.l.ſ.

h Postulantis. aliaspostulatis,alias postulantis.

i Impendij. extra ordinem prędictis.

k Canoni.i. dicere susceptori aurario quāquam priuilegiato inter cæteros susceptores nihil decutitur.i.soluitur ex ea.ſ. delegatione quam facemus pro superindictis quacunq; excā facimus,ei soluī ab aliis:neq; enim etiam aliis imminet hoc onus,nisi principe permittente:vt ſ.de superindic.l.ſ.

l Decutitur.alias discutitur.alias decurritur:& tūc dic aurario.i. procuratorio.

m Cæteris.ſ.priuatis.

n Æstimari.possessiones prædiorum principis dato tum in perpetuam emphyteusim.

o Quos.ſ.cæteros.

p Functiones.ſ.ordinarias.

teneatur. quæ seueritas [a] iussionis ordinariorum iudicum officiorum q̄ terrorem debebit excutere:vt si eorum vel gratiosa conniuentia,vel ignobili dissimulatione temeritas admiserit curialis [b]:eos quoque damni simplicis pœna castiget.

Impp. Valent.& Valens. AA. X.

ILlud conuenit præcaueri, ne quis hanc [c], quæ personalis est functio, pretio [d] putet esse taxandam.

Prædia emphyteutica principis extraordinarias præstationes non soluunt.Barto.

Imppp.Gratianus.Valēt. & Theo.AAA. XI.

PRiuatæ rei nostrę priuilegiis permanentibus, nihil extra ordinem prædia [e] iure perpetuo consignata sustineant: neque adiectis [f] sæpius, ac præter primum delegationis canonem [g] postulatis [h] afficiantur impendiis [i]:quandoquidem neque aurario canoni [k] sub priuilegiis æstimato, aliquid ex ea iubentibus nobis præbitionum diuersitate decutitur [l]:& pari cum cæteris [m] æstimari [n] forte non conuenit, quos [o] præter annonarias functiones [p] †æstimata perpetua [q] pensitationum prærogatiua [r] nexuerunt.

† alias, æstimata, perpetuo pensitationum prærogatiua nexuit.

q Perpetua.alias perpetuo.alias perpetua.

r Prærogatiua. superindicta quæ ex prærogatiua & etiam extraor.præstantur, alias æstimatas.i. taxatas ordinariis:& sic iungitur cum superioribus.alias æstimata.ſ.prærogatiua.i.taxata extraordinaria, & sic iunge cum inferioribus.

Protonotarij,notarij,& referendarij principis habent immunitatem ab extraordinarijs muneribus.Barto.

Iidem AAA. XII.

EOs, qui cum honore comitum,nominem magistrorū memoriæ [s] præfuere [t], vel epistolis,vel libellis,item eos qui ibidem peragendis [v] signandisq; responsionis nostræ mansuetudini obsecundant: omnium ciuilium [x] munerum fieri iubemus exortes.igitur qui ex eo gradu palatio nostro † adhæserint [y], adesse sibi competentia priuilegia glorientur,qui verò superioribus dignitatibus creuerint [z], nihilominus eius loci priuilegia præsto [a] sibi fuisse lætentur.

† alias. abscesserint alias. accesserit.

Palatini in dignitate constituti etiam post dignitatem finitam,& magistriscientiarū,& legati à sordidis muneribus hic declaratis sunt exēpti.Io.de Pla.

Iidem AAA. XIII.

MAximarum [b] † culmina dignitatū consistoriani quoque comites, notariį etiam nostri, & cubiculariį omnes atque excubiculariį,ab omnibus sordidis muneribus vindicentur [c], cæteros autem palatina vel militari intra palatium prærogatiua munitos, ita demum priuilegium simile contineat, si prioribus [d]

† Multa in hanc.l. Al. hic,& Pyrrhus. in princi. huius tit.

s EOs.Memoriæ.i.fuerūt magistri scriniorū memoriæ, sacrarū epistolarum vel libellorum:vt subiicit epistolis vel libellis:de qbus habes.ſ.de decu.l.fin. & generaliter oēs magistri cuiuscūq; scriniį:vt j.de ma. scri.l.j.

t Præfuere. dico cum honore comitum.i.quiacomites dici, & esse meruerint,vt sunt comites præsidū & procōsulū & procuratorum Cæsaris: & comites cōsistoriį, & archiatri palatij quibus omnibus data est excusatio: vt ff.de vac.mu.l.legato.§.j.nisi suffragio perceperint dignitates: vt.j.de leg.l. vniuersi.

v Peragendis.de his habes.ſ.de iis, qui se defe. l. fina.

x Omnium ciuilium.quod ad personalia restringitur: vt no.ſ.de va.mu.l. qui immunitatem.

y †Adhæserint.alias decesserint, & alias absceſſerint. ad quam vltimā facit.ſ.de aduoc.diuer.iud.l.j.& j.de fabri.l.eos qui.& j.de præpo.sa.cu.l. ij.&.j.de comi.qui.puinc.re.l. j. & de proxi.sac.scri.l.j.

z Creuerint.i.finita prima eliguntur ad maiorēretinent quidē priuilegium primæ:vt.j.de dig. l.iij. & de agen.in re.l.ſi.Accur.

a Præsto.id est præsentanea,ac si nec maiorem accepissent.

b MAximarum.vt illustres & superillustres qui sunt maximi:vt j.l.ſi.

c Vindicentur.similiter porcinariį vrbisęternæ:vt j.de suariis.l.j.item silētiarį):vt j. de silen.l.ij.& iij.& proximi sacrorū scrin.vt j.de pxi.sa.scri.l.hac lege.

d Si prioribus.id est,priuilegiis sibi datis ante hanc legem.

a Vtriusque.i.vtraque arte eruditos scilicet grammatica & rhetorica.

b Vetusto.ad hoc.ff.de mu. & ho.l.fi.§. fi. Item philosophi à sordidis excusantur:vt ff.de vac.mu.l.in honoribus.§.philosophi.

c Sordidorū.mo do numerare incipit sordida.quibus adde quę sunt.ff.de mu. & ho.l.fi.§.inter personalia & secūdum hoc dic exceptio. i. acceptio. Vel dic secundo,q excipit quędā sordida subeunda etiā per prædictas psonas:ante tñ specificat quædam sordide de nō subeūdis. & dic,q tributum non est sordidū: vt ff.ad mu.l.liberi §. ex causa.

Munera sordida quæ sunt.

Id est, Vtriusque linguæ,vt interpretatur Anton. Aug. lib. singu. ad Modestinum in scholiis ad vj.ca.

d Pollinis. alias pollinę.i.tenuis buratio de stamīga qua detruditur sub tilissima farina, ex qua cōficit Polla.i. albissima farina.

Nec parauerē dorū.vt j de proxi. sac.scri.l. hac lrge.

e Rheticus.spe cies sordidi muneris.A.

Expeditionis. sic.§.de fa.san.ecc.l. neminē.& j.de cur. pu.l.nullus.& j.tit. j.l.iij.

f Materiā. vt ff. de leg.iij.l.ligni.appellatio.

g Tabulata.vt ff. de ser.vr. pdi.l.seruitus.§.si antea.hęc qdē ad publicas ędes cōstruēdas pōstabantur: vt j.tit.m. Rō.i ille.sic.ō.de fideiuss.l.cām quę.

Nō poscit.alias poscit,alias pascit.

h Ab huiusmodi iuris. alias iure,alias iuris.

i Sacris ędibus. in qbus arma repo nuntur, alias esset cōtra.ō. de sac.san. eccl.l. ad instructionem.

k Capitalis.alias capitationis, alias capitalis.

l Temonis. species sordidi muneris.

m Possessio.vt est possessio rerum privatarum Augusti statutis se ad huiusmodi exceptionem docuerint pertinere: vt non singulis indulta personis, sed in cōmune dignitati vel corpori huiusmodi beneficia doceantur fuisse concessa. circa rhetores atque grāmaticos eruditionis † vtriusque vetusto, more durante Sordidorum, c verò munerum talis exceptio sit vt in patrimoniis dignitatum superius digestarum,nec conficiendi pollinis d cura mandetur, aut panis excoctio,aut obsequium pistrini, nec parauerēdorum e huiusmodi iuris aut parangariarū præbitio mandetur, exceptis iis, quibus ex more Rheticus f limes includitur, vel expeditionis g Illyricæ pro necessitate vel tempore vtilitas adiuuatur. Operarum quoque artificium diuersorum, ex coquendæ etiam calcis obsequia, nulla de talibus adiumenta poscantur. Materiam h lignorum atque tabulata i exceptorum virorum patrimonia non præbeant: carbones quoque,nisi eum k quem moneta solenniter, vel fabricatio secundum veterem morem poscit, armorū, ab huiusmodi iuris m præbitione desistant. publicis vel sacris ędibus n construendis atque reparandis, capitalis o atque temonis, p necessitas nulla mādetur:legatis atq; ab lectis sumptus possessio, q huiusmodi priuilegiis munita non conferat. hoc tamen his patrimoniis prosit,quę dignitatem ,prio videntur nomine possidere r. eos etiam, qui simili honore functi sunt, generali prærogatiua à præbitione sordidorum munerum vindicamus.

& Augustæ:vt j. de priui.do.au.l.j. possessio senatorum:vt j.de digni.l.quoniam diuersi.

r Possidere.i. habere in præsenti. Idem & si in præteritum habuerūt:vt subiicit, & j.e.l. eam legē.

s Ordidorum.quæ sint habes.ō.l proxi.In prin

Priuilegium personale non transit in successorem.Bar.

Iidem AA. XIIII.

Ordidorum s munerum excusatio delata personis, ad hæredem t successorem ve transire nō potest. Neque enim † potestesse perpetuum, quod non rebus, sed personis contemplatione dignitatis v atque militiæ indulsisse nos constat.

t Ad hæredem.ſ. extraneum. sed ad suū etiā personale priuilegium trāsit. vt ar.ff fo.ma.l.matrimonium.& l. seq. & l. etiam. & ff. de le.j. l.sciendum.§.legati. secundum P. & no. q aut defertur personæ vni vel oībus de militia illa immunitas vel priuilegium, & nō trāsit ad hæredem: vt hic, & de cen.l.iij. in fi.& ff. de re.iur. l. in omnibus. & l. priuilegia.& de iure immu.l.j. §. personis. & ff. de vsu & habi.l. vsus. aut rebus:& datur succedētibus in eā rē: vt ff. de cen.l.iij.cū concor.aut dat generi vel psonis hoc pacto vt ad posteros descēdat:& tūc nō descēdit nisi ad eos qui ex fœminis nati sunt: vt ff. de iur.immu.l.j.§.j.& l.iij.aut ciuitati vel loco,& tūc transit: vt ff.de cē.l.forma. §.quāquā. qa semp est idē pp̄s: vt ff.de eā. iud.i. proponebat.

† Nota hoc tex qđ priuilegia ad hæredes transeūt. Concordat. cōtra iuncta p̄ fun. ex deprægnati ption Priuilium p sonale ad succes sorē trā

u Dignitatis.exē pla ō.l.proxi.& legibus inductis.

Iam Augustus legem x quam de extraordinariis sordidisque muneribus expressis vocabulis functionum,& insignibus dignitatum sine vlla ambage præscripsimus: ita circa eos,in quos nostra munera redundarunt, esse præcipimus seruādum, vt iisdem beneficiis non quandiu y militauerint, sed quādiu vixerint,perfruantur.

x Am legē,dicit de lege superiori,maximarū nam & hæc & illa sunt Valentini. Ac.

y Quandiu. f. tm̄ efficit.ō.l.maximarū.in fi. & ff.de consti.prin.l.fi.& j.qui mili.non pos.l.eos. §.sciturisſ. & sic no. immunitas non cū dignitate,sed cū psona extinguit: vt ō.l.proxi.no.

Prædia principis propria vel emphyteuticaria ab extraordinarijs & sordidis muneribus sunt exempta.Bar.

Impp. Arcad. & Hono. AA. XVI.

Euidenter atque absolutè iubemus, ne fundi ad patrimonium nostrum pertinentes, seu conductionis titulo, seu perpetuo iure teneantur z aliquid præter ordinem a, superindicti vel pretij b nomine, de sordidis c quibus-

z Euidenter. Iure teneanſ sic em̄ tenētur: vt j.de lo.pdi.ci.l. prædia.

a Ordinē.i.ordinarium canonem.

b Pretij. ad hoc j.tit.j.l.j.

c Sordidis. q̄ sint habes.ō.e. l. maximarum.

Imper

a Imperatum.vt ſ.eo.l.priuatæ.& de priui.do. au.l. j.& .ſ.& de locatio.prædio.ciuili.l. j. Item contra.ſ. de ſuperindi.l.j.Sol.vt ibi.

b A Billuſtribus.ſ.l.maximorum. in princ.

c DE QVIBVS MVNE. &c.

De iis,qui ſe excuſant,dixit:nunc qui non.& dic differentiã inter hunc ti.& ſ.tit.de immu. ne.conc.qa ibi ſpecialiter de immunitate tributorũ. vel ibi oſtendit in quibus caſibus ſpecialiter immunitas cõcedenda ſit, hicaũt in quibus generaliter non poteſt opitulari.

d Omparatiõi. quæ comparantur ad opus publicum & curator præfcitur. qui dicitur habere perſonale munus:vt ff. de mun.& ho.l.j.ſ. fi.&l.fi.ſ. j.& fa.ff. de vſu.l.ſi pendentes.ſ.ſi quid.

e Tranſuectioni. quæ ſit vel cum,curribus,vel eum nauibus.nec enim à tali tranſuectione debet quis ſe excuſare:vt j.l.proxi.

f Vniuerſi.etiam Imperator & Auguſta:vt ſ.ne li.l. j.& ſe.& ſ.ti.j l. maximarum.ſ. ſordidorũ.& j. l. proxi. ar.j.de præd. nauic. l. j.in prin.

g Illyricanas i qñ Imperator ducit exercitũ i Illyricũ. i.Sclauoniã:idẽ eſſet ſi alibi duceret exercitus principis ſed loca tangit,vbi plus neceſſe erat exercitum ducere.

h Titulis.i.neceſſitatibus ſuprædictis vel tranſuectionibus.

i Sub hac.i. ſub hoc modo qui ſequitur ibi, vt non tantum,&c. vel prioprie ſub hac conditione, quæ eſt cum tempus exigit,&c.

k Idoneus.quod quæritur in perſonali munere: vt j.de po.ad mu.no.l j & ſ.de decu.l. ad ſubeunda. ſed nõ in patrimoniali:vt hic, & ſ.de immune.con.l.per Bithyniam.& dic idonee.ſ.commode tantum.

l Munia.i.munera vel onera. Accurſius.

m A ſummis.i.diuitibus vel potentibus qui dicuntur ſummi.i.in ſummitate rotæ fortunæ exiſtentes.

n Sarcina.i.onus ſupradictum.

o Ad infirmos.i.pauperes. Accur.

p Decurrat.nam ita tenebitur pauper vt diues pro modo poſſeſsionum & facultatum.

q Vm ad.Prouinciali.i.ſi per Italiam:vt ſ.de fac.ſan.eccle.l. iubemus nullam. nã cum ipſa lex non diſtinguat Italiam à prouincia nec nos diſtinguere debemus:vt ff.de pu. l. de pretio. Accur.

r Angariis.dicũtur exhibitio operæ ſine ſumptu: parangariç qñ vtrũq; ſ.exhibitio operæ cum ſumptu: & ſic miſtum.

s Plauſtris.qñ rebus tm. & ſic vel pro.i.quolibet &c. ſed P.dixit quolibet etiã perſonli.

t Pertinent:vt ſ. de fac.ſan.eccl.l.nemĩ & l.iubemus nullã nauem. & ſ. l.proxi.in prin. cũ concor. Excipe veteranos & milites: vt ff.de mu.& ho.l. fi.ſ.hæc omnia.

v Pragmatica.facta cum cõſilio procerum, & ad exortationem.

x Diuina. facta proprio motu.

y Excuſatos. vt j.de curſu pu.l. nullos.ſed hic loquit præfect.præto. qui debet omnibus ſubditis iſtud prædicere & manifeſtare, ne aliquis poſsit † prætendere excuſationem ignorantiæ.

† alias, perſona vel dignitate.

z Hac prouidentiſsima. Excuſatione ſcilicet fieri.quod eſt in fine.& fa.ſ. de oper.pu l.ad portus. & de officio. procon.l.ſi in aliquã. hoc munus eſt ſordidum: vt ſ.tit.j.l. maximarum.ſ.publicis.vnde forte eccleſia excuſatur:vt ſ.de fac.ſan.eccle.l.placet.

a Excepta.quantum ad hunc caſum.

b Conſtructionem.vnde tamen authoritate principis fiat,non publico ſumptu:vt ff.de operis publicis. l.iij.

c Comparationem.ad hoc.ſ.l.j.cũ concor. & ſ. ſine cẽ.vel reli.l.fi.& de mu.pa.l.fi.Sed cõtra huic.l.& primo

Imperatum.

Cuncq; muneribus agnoſcant. nam & hoc à diuis principibus imperatũ eſt †,& à noſtra ſerenitate reparatum. Quiſquis igitur iudicum contrà fecerit,quinque pondo auri de facultatibus ſuis, & de officiis ſuis, totidem & de culialibus, qui exequi malè iuſſa feſtinant,nouerit eruenda.

Idem AA. XVII.

A Billuſtribus b perſonis ſordida munenera & extraordinariæ neceſsitatis damna remouemus.

TITVLVS XLVIII.

DE QVIBVS muneribus, c vel præſtationibus,nemini liceat ſe excuſare.

Imp.Aurelia.A. I.

Omparationi d tranſuectionique e ſpecierũ vniuerſi f ſine vllo priuilegio coarctentur ad neceſſitates Illyricanas g. Nã in his duntaxat titulis h nullũ ſub quodam ceſſare priuilegũ velamento cenſemus:ſed ſub hac i conditione,cum tempus exegerit, huiuſmodi collationi ſuccũbant,vt non tantum requiratur idoneus k; verũ vniuerſi pro portione ſuæ poſſeſsionis iugationiſq; ad hæc munia l coarctentur,& à ſummis m ſarcina n ad infimos o vſq; decurrat p.

Impp.Theodoſ.& valent. AA. ad Taurum præf. præt. II.

CVm ad feliciſsimam expeditionem numinis noſtri omniũ prouincialium q per loca, qua iter arripimus,debeãt nobis ſolita miniſteria exhiberi: neminem ab angariis r vel parangariis vel plauſtris s, vel quolibet munere excuſari præcipimus: ſed omnes, ſiue ad diuinam noſtram domũ, ſiue ad venerabilis Auguſtæ,vel ad ſacroſanctas eccleſias, vel quaslibet illuſtres domos pertinent t, nec lege pragmatica v, nec diuina x annotatione,ſacro ve oraculo excuſatos y, indictionibus magnificæ tuæ ſedis tempore noſtræ expeditiõis obedire decernimus.

Imp.Leo A. III.

HAc prouidentiſsima lege ſtatuimus, omni excuſatione z ceſſante, nullaç perſonali † digni tate penitus excepta a, in quibuſcunque locis adminiſtrationi ſublimitatis tuæ commiſsis opus exegerit, murorum conſtructionem b, ſeu cõparationem c frumenti, aliarũç ſpecierum ſine vllo im-

mæ huius ti. est. ff. de excu. tu l. sed reprobari. §. sunt autem. Sol. illa secundum istam. s. quia hoc est necessitas. Vel illud speciale in philosophis: quod nō placet: vt §. de mu. pa. professio.

a QVI AETATE VEL PRO.

Quidam habent qui ætate: alij q̄ professione & ī lege manifesti. habetur qui ætate. sed certe professio sola non excusat, sed ætas sola, & dic: dixit de quibusdam excusationibus, nunc de alia.

b VM. Professionem. Innuit professionē iuris esse de liberalibus studiis: quod non est verū: & no. Berytiorū quia ibi docetur ius vt in pœ ff. §. hoc autē.

c Vigesimūquintum. qui cœptus habetur pro cōpleto fauore honoris vt ff. de mu. & hon. l. ad rē. & dic q̄ est tenera ætas vt hic: & puecta q̄ excusat: vt j. l. fi. & ff. de decu. l. nō tantū. sed primi volentes etiā non admittuntur, secūdi sic: vt ff. de lega. j. l. fi. & ī. de decu. l. iij. Quid si veniā ætatis impetrauit? Respon. adhuc idem: vt ī. de iis qui ve. æta. l. fi. & quia tenera ætas est, nihilominus quid si de facto fuit creatus magistratus vel in officio? Videtur q̄ licet habeat salariū non habeat tamē dignitatē: vt ff. de decu. l. spurij. §. j. sed ibi quando ab alio. secus si à principe: vt ff. de re. iu. l. quidam in fi. quæ est contra. alias in iudice distinguet: vt ff. de iu. l. cum prætor. §. penul. Itē facit hoc ætas, non studium.

d CVm filios. Potestate. hoc ideo dicit: quia si esset in potestate, nō esset dubitatio: nā pater solus vocaret pro modo patrimonij: nō aūt filij, cum nihil haberent: vt arg. ī. de iis qui nu. lib. l. cū facultates posset etiā esse alia ratio: quia eadē persona est patris & filij existētis in potestate: vnde cū vna solū psona iuris fictiōe præsumat, sufficit patrē solū subire munera.

e Non pertinēt. nam quædā pertinent, vt sunt mista, & illa subiicit. quod dicit: vt ff. de va. mu. l. ij. §. muneris. & facit. j. de mu. pa. l. nec̄.

f Non est. tunc ergo excusatur: vt ff. de nu. & ho. l. vt pedimento, prout commodum atque necessarium magnitudo tua perspexerit fieri.

TITVLVS XLIX.

QVI AETATE vel professione se excusant [a].

Studentes habent immunitatem à muneribus personalibus vsque ad xxv. an suæ ætatis. Bar.

Impp. Diocle. & Maximianus AA. I.

CVm vos affirmetis liberalibus studiis operam dare, maximè circa iuris professionem [b] consistendo in ciuitate Berytiorum prouinciæ Phœniciæ: prouidendum vtilitati publicæ, & † spei vestræ decernimus, vt singuli vsque ad vigesimum quintum [c] annum ætatis suæ studiis nō auocentur.

† Alias, spei nostræ.

Idē AA. & CC. II.

CVm filos tuos patria potestate [d] liberatos, adhuc minores legitima ætate esse dicas: meritò postulas, vt liberalibus studiis non auocentur: & ideo muneribus personalibus, quæ ad patrimonium non pertinent [e], non adstringētur, si ciuiū gradatim. §. quoties. nisi sit pupillus, vt ff. de iure immu. l. ij. §. j. Item & quando esset etiam consuetudo patriæ: vt ff. de va. mu. l. ij. in prin.

g MAnifesti. Personalia. secus in honore vel munere ei cohærenti: vt ff. de vac. mu. l. ij. §. muneris. nisi sit decurio: q̄ licet sit dignitas, vt ff. de va. mu. l. ad decurionatū. tamē excusat: vt ff. de decu. l. ij. §. fi. & no. lv. an. excusant ab alio personali munere: vt hic, & ff. de decu. l. ij. in fi. sed in tutela & cura lxx. vt ī. qui ęta. l. j. & v.

h Septuagenario. quia si. lv. an. excusant, ergo maior numerus multo magis excusat: q̄ si id de quo minus videt inesse, &c. Et no. ætati deferendō esse, nisi de nouo nūc sit factus diues: vt ff. de iure imm. l. j. §. per. §. j. vel nisi sit cōsuetudo: vt ff. de decu. l. nō tantō. §. fi. vel nisi inopia: vt ff. de mū. & ho. l. vt gradatim. §. quoties. & fa. ad l. ī. de test. l. iusiur. & ff. de decur. l. nō tantū in prin. & de ter. mo. l. ij. in fi. & de decur. l. si vltra. & ff. de iur. immu. l. maiores. & de va. mu. l. in honoribus. & in fi. de excu. tu. §. fi. & de vac. mu. l. pe. & l. ij. §. quemita.

Ae est de rendo

† Cōsuetudo cum hac limitatione. licet contra in honoribus. & in fi. de excu. tu. §. fi. & de vac. mu. l. pe.

i QVI MORbose excusant. cui excusatio Hoc ppetuo vel ad tēpus excusat, put fuerit talis vel ppetuus: do. vt ff. de exc. tu. l. nō solū. §. fi. & l. seq. & ff. de vac. mu. l. pe. & l. ij. §. quemita.

inopia non est [f].

Maiores. lv. an. excusantur à muneribus personalibus, non patrimonialibus. Bar.

Idem AA. & CC. III.

MAnifesti iuris est, maiores. lv. ann. inuitos ad munera personalia [g] vocari non posse. Cùm itaque septuagenario [h] maiorem te esse profitearis: si à nominatione facta appellationis auxilium interposuisti, tueri te notione præsidis prouinciæ potes iure concesso.

TITVLVS L.

QVI MORbose excusant [i].

Orbati vtroque oculo excusantur à muneribus personalibus: secus si in vno tantùm. Bartolus.

Imp. Gordia. A. I.

SIea cæcitate † pater tuus oppressus est, vt vtriusq̄ [k] oculi aciem prorsus amiserit: leuamentum personalium [l] munerum sentiet [m].

k SIea. Vtriusque secus si vnius vt ff. de exc. tu. l. frater. sic in surdo. & minus audiente: vt ī. qui mor. & ff. eo. l. ij. §. minus.

l Personaliū. quæ corpore implenda sunt. cæterū ea quæ cōsilio prudentis viri vel patrimonio fiunt, non excusant: vt ff. eo. l. ij. §. corporis. vnde versus, Cōsilio pollet, cui vim natura negauit. Ad qā. ff. de ca. & postli. re. l. postliminiū. §. fi. & C. de transac. l. fanū. & ī. qui test. fa. pos. l. senium. Item hic de nouis: nā prēterita nō cuitat secūdū P. vt ff. de postu. l. j §. casum. & de iud. l. cæcus. & ī. de dec. l. infamia. & j. de agē. in re. l. pe. in fi. nisi in tutela & cura vt ff. de excu. tu. l. post susceptam.

m Sēt iet. alias sentiet, & est bona. alias senties, & tūc dic per hoc quod pater leuatur, non tu: vt j. l. fi. & ī. qui da. tu. pos. l. luminibus. Accursius.

Cum

a Vm auriculari. qui dicitur artethica quasi auri culam tenens.

b Personalibus. hoc expone vt no. plene. s. l. proxi.

c Podagræ. quæ non impedit, ad quod. s. de decu. l. à muneribus. & fa. ff. de ædi. edi l. j. proinde.

d Ad personalia. At scorporalia: hoc expone: vt. s. l. j. not & fa. ff. de vac. mu. l. pe. in prici. & l. ij. §. corporis. & ff. de reg. iu. l. quæsitum. & instit. de excu. tu. §. item propter aduersam.

e Casus. Excusationem. licet habeat curare patrē: & hoc in munere quod sumptū non exigit: alias secus: vt ff. de lega. j. l. filio. & not. s. de ho. non con. l. j.

f DE IIS, QVI NUME. &c. De secunda parte loquitur. j. eo. l. cū facultates. & l. eos. at oēs aliæ de prīa: nec superfluit hic titulus, & superiores duo per titulos similes. s. v. libri. C. qa ibi cp ad tutelā.

g Vmerus. s. quinq; liberorum: vt. j. l. iij.

h Ad oneribus. si habes ab honorib⁹ subaudi & muneribus his coherētib⁹, & est planæ: vt. ff. e. l. ij. §. numerus. & l. in honoribus. in princ. nisi sint. xij. vt s. de decu. l. si qs decur. si vero habeas à muneribus, dic. s. patrimonialibus, vt s. de mu. patri. l. neque. nisi sint xvj. vt ff. de. iur. im mu. l. semp. §. demō straē. Vel secundū vtranq; literā dic liberorū. s. mortuorum. vt. j. eo. l. de personalib⁹. Accur.

i Filiū. Nō posse. Secus si mortuus in acie: vt ff. de va. mu. l. finali. Accursius.

k Nepotes. Parētū. metris & patris: vt. j. eo. l. de personalibus.

l Quinq; numer⁹. dic secūdū P. in puincia quinq; s. Romę. iij. sic in Italia. iiij. sic ī tutela: vt s. q nu. li. l. j. vel forte in hoc munere aliud quod est publicum authoritate & vtilitate, cum etiā in aliis differant. & ita. j. de sum. re. l. j. Item dic naturales & legitimi, vel etiā emancipati, vel in adoptionem dati: non naturales tantū, vel legitimi tantum: vt instit. de excu. tu. in princ. & ff. eo. l. ij. §. incolumes. Item mares vel fœminæ: vt j. eod. l. fi Item nati, nō nasciturī: vt ff. de excus. tu. l. ij. §. qui autem in ventre. in princ.

m Amissorum. Secus si viuunt: quia suo patri prosunt, non auo: vt s. q nu. li. l. ij. & ff. de mu. et ho. l. iij. Item no. cp filiorū non filiarū: vt ff. de excus. tut. l. ij. §. nō solū. Itē no. quod minor numerus, licet postea impletus, nō prodest: vt ff. de va. mu. l. ij. §. qui ad munera. Item plures nepotes ex vno filio p vno filio computātur: vt ff. de exc. tu. l. ij. §. quotiescūque Accursius.

n Vm facultates tuas. Filium. scilicet emancipatum. alias non desineret vel desisteret esse patrimoniū patris: nec valet donatio: vt. s. de don. l. siue emancipatis. Accursius.

o Proponas. Nisi in fraudem feceris causa euitandorum munerū: vt. arg. ff. ad mu. l. fi. §. antepe. & ff. eo. l. j. §. qui in fraudem. hæc tamen excusatio finitur auctis postea facultatibus: vt ff. eo. lege, his honorib⁹. §. auctis. & sic est tēporalis excusat. & facit infra eodem. l. fi. in fi.

p De personalibus. Indicunt. sed raro. quod dic: vt infra de mu. & in quo loco. l. j. & facit supra eod. l. nepotes.

q Eos, qui. Liberos v. & plene dic: vt. s. eo. l. nepotes.

r Impetrata. Ab ipsis legibus.

s Ita. Alias ita: vt alias aut si &c.

t Aetatis. maioris xxv. an. vt. s. qui æta. l. j.

v Obeundis. id est, subeundis.

x Applicetur. propter hoc enim patet excusatur. q filios habet subeuntes: vt ff. de mu. & ho. l. ij. §. quā uis.

↑ alias, articula, ri.

↑ Facit ad hanc. l. ij. in ca. licet. extra. de cen. lib.

TITVLVS LI.

DE IIS, QVI numero liberorum f vel paupertate excusationem meruerunt.

Imp. Antoninus A. I.

NVmerus g liberorum ab oneribus h non excusat.

Impp. Philippus A. & Phil. Cæs. II.

FIliū ab hostibus captū, ac necdū reuersum, ad excusationē munerum personalium patri proficere non posse i, magis placuit.

CVm auriculari a † morbo debilitatum te esse dicas: iuxta iuris publici authoritatē à personalibus b muneribus vacationē habebis.

Iidem AA. & CC. III.

POdagræ c quidem valetudo nec ad personaliū munerū prodest excusationē. verū cùm ita te valetudine pedū afflictū dicas, vt rebus propriis intercessionem commodare non possis: rector prouinciæ, si allegationibus tuis fidē adesse perspexerit, ad personalia d munera te vocari non patietur.

Infirmitas patris non excusat filios. Bart.

Iidem AA. & CC. IIII.

CAsus † corporis patris munerum personaliū filio iure nō præstat excusationem e.

Iidem A. & C. III.

NEpotes, loco parentum k succedentes, vice eorum prodesse consueuerunt: ideoq; si quinque numerus l liberorum ex amissorū m filiorū nepotibus suppletur: à muneribus personalibus is, quē patrē tuum esse dicis, iuxta cōstituta excusatur.

Diuitiæ filiorū non onerant patrem. Bart.

Impp. Diocletianus & Maximianus AA. IIII.

CVm facultates tuas omnes in filium n tuū cōtulisse te, nec quic quā habere proponas o: respectu eius patrimonij, quod tuum esse desiit, muneribus ciuilibus non adstringeris.

Iidem A A. & CC. V.

DE psonalibus muneribus, quæ fœminis pro sexus conditione indicuntur p, exemplo marium quinque superstitum numero liberorū eas excusari diui patrētes nostri cōstituerunt.

Numerus liberorum excusat patrē, non filiū si sufficiens reperitur. Itē propter paupertatem a muneribus excusatur. Bart.

Impe. Constanti. A. VI.

EOs, qui cuiuscunque sexus liberos q quinque habent, impetrata r semel vacatiōe potiri cōuenit: ita s vt si in hoc numero ætatis t legitimæ filius inueniatur, obeundis v statim pro suo patre muneribus applicetur x: patribus, qui fi-

a Censum tenuiorē. vt quia est impar oneri iniūcto: vt insti. de exc. tu. §. sed & propter paupertatem.
b Potiatur. s. propter rerum angustiā si ad per. &c. & facit quod no. s. eo. l. cum facultates.
c DE PROFESSORIBVS &c.
Siue profiteant Ro- sue in sua patria, habent excusationē: vt ff. de vac. mun. l. eos. qui. nisi doctores legū qui tātum Romæ docēres excusanturvt de excu. to. l. sed & reprobari. §. fin.

d VM te me dicū Adiutricis. hoc ideo dicit forte, qa illa secūda legio erat adiutrix illius legiōis i qua erat princeps. potius enim demonstrat accidētiā facti quam ministerium iuris.
e Ciuilia. Omnia cōprehendit: vt ff. de mu. & ho. l. fi. §. hæc omnia. & j. e. l. medicos.
f Vacationē. quod est anno elapso post tempus reuersionis quo larcinulas suas potuit cōponere: vt insti. de excu. tu. §. item qui reip. & ff. de vac. mu. l. tēpus. in prin.
g Numero. nota, duo fore necessaria scilicet quod sit de numero, qui per singulas ciuitates est statuendus: vt. ff. de decre. ab or. fa. l. j. et quod immunitatem habeat: vt j. eodē. l. nec iura. si autē extra numerū est: nō nisi sit absens: vt in princi. huius l. & s. quibus. nō obiicit lon. tem. prescr. l. ij. & ff. ex quib. cau. ma. l. inter eos. §. fi.
Item dic medicū cuiuslibet ægritudinis humanę: vt ff. de. va. cog. l. j. §. j. nō bestiæ. vt j. de exc. artifi. l. j. in pri.
h Concessa. quæ sunt. j. eo. l. medicos. & l. fin.
i GRammaticos. Oratores. alias rhetores qui docent rhetoricam. & facit j. l. nec intra.
k Ordinis. decurionum: vt s. eo. l. magistros.
l Vtiles. Ex causa ergo reprobantur: vt hic, & ff. de decre. ab or. fa. l. quod semel. & de mu. & ho. l. vt gradatim. §. reprobari. sed non sine causa: vt ff. de neg. ge. l. Pompo. §. sed eo dicto. item arg. contra. s. sen. rescin. non p osse. l. j.
m POetæ &c. vt Virgi. vt inst. de iur. na. §. sed ius. nec geometræ: vt j. l. proxima. Accursius.

lios, vel filias quinq; habuerint, ꝓmissa legibus immunitate seruanda. Quòd si quis propter censum tenuiorem a vacationem meruerit, atq; hoc probauerit: beneficio potiatur b, nec propter rerum angustias ad personalia vocetur obsequia.

TITVLVS LII.

DE PROFESsoribus & medicis c.

Medicus donec sit in exercitu, habet immunitatem à muneribus personalibus, non post, nisi alio priuilegio vel alia causa possit excusari.

Imp. Antoninus A. I.

GVm te medicum legionis secundæ adiutricis d esse dicas: munera ciuilia e, quandiu reipu. causa abfueris, susципere non cogeris. Cū autē abesse desieris: post finitam eo iure vacationem f, si in eorum numero g es, qui ad beneficia medicis cōcessa h pertinent. ea immunitate vteris.

Doctor, qui non legit vtiliter scholaribus, potest reprobari. Bar.

Impe. Gordianus A. II.

GRammaticos seu Oratores i decre-

n ORatione. qua datur immunitas, professoribus, quę non habemus: sed facit ff. de va. mu. l. his. §. angariarum. & j. eo. l. medicos.
o Calculatores. i. geometræ. & cōponitur hoc nomē à geos, quod est terra, & metron, qꝺ est mensura: quasi terræ mēsuratio. ad quod ff. de exc. tut. l. geometræ. vel. i. q docēt. cōputum. ad quod. s. de erro. cal. l. vna. vel etiam primas literas docent: vt ff. de vac. mu. l. ij. §. fi. & fa. s. de decr. decu. super. l. j.
p NEc intra, nu- merus medicorū statuit à decurionibus per singulas ciuitates: vt ff. de decr. ab or. fa. l. j. in fi. nisi in casu. vbi à lege statuit: cum vt s. de epis. & cler. l. parabolani. licet ergo aliquis ponat non in ordine, vel licet tot ordo fiat de nouo, cū non gaudet immunitate, nisi obiiciat quod sit immunis: vt hic, & s. de dec. l. j. nec ob. s. de dec. l. vacuatis. quia hęc lex coadiuuat decretū. idē est si fuit data immunitas, sed quia reuocata: vt s. eo. l. grāmaticos. nā nō videt data, quæ nō durat: vt ff. de in rē ver. l. si pro patre. §. versum. & hoc etiā secundo modo pōt intelligi hæc. l. numerus autem docē. tium est vt no. j. eo. gistros.
q Præstitutum. Id est, statutum.
r Decurionum. in qualibet ciuitate.
s Immunitatem. l. personalium.
t Tribui. specta- liter.
v MEdicos. Archiatros. Id est, est princeps medicorū & not. quod in accusatiuo & ablatiuo de iisdem dicit. ite no. maxime ideo, quia alij si modo sint intra numerū vel reipu. causa absunt, sunt immunes: vt s. eo. l. j.
x Archiatris. s. aliquis puta vnus vel plures.
y Literarum. no. literarū. secus in mechanicis, nisi in certis: vt j. de excu. ar. l. j. & ij. Item dic literarū. s. liberalium artium, non poetæ, non calculatores: vt s. eodē l. poetæ. & l. oratione. & ff. de va. mu. l. ij. §. fina. Itē hic dic vt in titu. s. no.
z Et filiis. viuentibus patribus, nō potest: vt j. de meta. l. archiatros. & ad hoc. s. de epis. & cle. l. ij.
a Muneribus. de personalibus constat: sed quid de patrimonialibus: Respon. secundū P. & alios nō sunt im-

to ordinis k probatos, si non se vtiles l studentibus præbeant, denuo ab eodem ordine reprobari posse †, incognitum non est.

Impe. Philippus A. III.

POetæ m nulla immunitatis prærogatiua iuuantur.

Impp. Diocle. & Maxi. AA. & CC. IIII.

ORatione n diui Pij liberalium studiorum professores, non etiam † calculatores o continentur.

Non sufficit esse de collegio medicorum, nisi specialiter immunitas sit concessa. Barto.

Idem AA. & CC. V.

NEc intra p numerum præstitutum q ordine inuito † medicos immunitatē habere sæpe constitutū est: cùm oporteat eis decreto decurionum r immunitatem s tribui t.

Impe. Constantinus. VI.

MEdicos, & maximè archiatros v, vel ex archiatris x, grammaticos, & professores alios literarum y, & doctores legum, vnà cum vxoribus & filiis z, necnon & rebus, quas in ciuitatibus suis possident, ab omni functiōe & ab omnibus muneribus a

munes pro quibus.ſ. de mu.pa.profeſſi.& ſ.eo.l.ſi.vbi æquiparãtur philoſophis. Itẽ ꝓ eis.ff.de mu.& ho.l.ſi. §.ab huiuſmodi. & de va. mu.l.ſunt munera. Itẽ ſpecialiter remittif eis receptio hoſpitis, vt.ff.de mu.& ho.l. ſi.§.ſi.& j.de metallis. l. archiatros. & hic ſubiicit: per quẽ colligit, quod alia patrimonialia ſebeũt. eſt enim patrimoniale munus hoſpitis receptio: vt ſtati dices. Itẽ ꝓ eis.j.eo.l.ſi. ꝓ eo qꝫ aliꝰ plus dare vult archiatris & militãtibus in palatio. ſed dic vt ibi, & ecõtra põt dici, ꝙ patrimonialia non ſubeunt per hanc.l. quæ gñaliter dicit cũ reb⁹. & per hoc j.l. fin. & ff. de va. mu.l.his honorib⁹. §.angariarum, nec ob.de philoſopho: qꝫ eſt ratio auaritię à qua ſe dicit exulẽ: vt.ff.de vac.mu. l.i honorib⁹. §.philoſophis. vel dic i philoſopho. vt dices. j. l.ſi qs. nec etiã ob. §.ab huiuſmodi. qꝫ excipe niſi p.l.ſpeciale principis: vt eſt hic, & probatur d.l.ſunt munera. in fi. quæ ſecundũ hoc eſt pro hac opin.

ꝙ alias, mercedes autem eorum & ſalaria &c.

ꝙ alias, ipſi non poſſunt.

a Hoſpites. quod patrimonij eſt: vt ff. de mu. & ho. l. iij. §. munus.

b Deduci. inuitũ. ſic nec domina: vt ſ. de offi. ci. iu. l. ſed patietur miſsione. vt ille qui de domo nõ debet detrahi: vt ff. de in ius voc. l. plerique. & l. ſeq. Vel dic niſi pro ſua cauſa. vel ſuo numero. vt.ſ. de epiſ. & cler. l. placet.

c Exhiberi. pro eodẽ. & ſemper in ciuili. vel dic eximi ĩcriminali: vbi dabit fideiuſſorem vel iurabit. & ſic nõ detinebiẽ ſicut ĩ domina ſit: vt in authen. vt nul. iu. §. ſi vero crimẽ. col. ix. niſi ſit grauiſsimũ vt ibi dicitur. vel dic niſi pro ſua cauſa: vt.ſ. dixi.

d Pœna. ſic. j. de ſumptu re. l. j.

e Reddi. quo ad doctores eſt cõtra. ff. de va. co. l. j. §. ij. Dol. hic de publico: ibi à ſcholari: vt. j. e. l. archiatri. vel hic ſponte promiſerat, ibi promittere non valebat. vel hic refertur ad alios prædictos, nõ ad doctores. & ſa. ſ. de excuſa. mu. l. maximarum. & j. de excu. ar. l. j. in prin. & l. ij. in fi. & j. eo. titu. l. fi.

f Multos. ſ. diſcipulos vel ſcholares.

g Inſtituant. id eſt, inſtruant.

h Magiſtros ſtudiorũ liberaliũ: vt.ſ. j. pxi. iprĩ.

i Moribus. ſ. q oẽs diuitias excedũt: vt dixi. ff. de tu. & cur. da ab his. l. ſe ire oportet. Sed ante hoc debet habere ſciẽtiam ſolert iã, & fidẽ: vt in prœmio. inſt. §. cũqꝫ. & fac. j. de ſtu. li. vr. Ro. l. j.

Mores boni omnes diuitias excedunt.

k Ordinis. decurionum. ad quod. ff. de decr. ab or. fa. l. j.

l Cõſpirãte. in bonã partẽ: ſicut dicit bon⁹: vt. ff. de do. l. j. §. nõ fuit. & no. qꝫ vij. ad min⁹ dũt cõprobare: vt j. l. ſi qs. & forte etiã iurare: vt. ſ. de adu. diu. iu. l. nemini. & j. pxi. fac. ſcr. l. vni cuiqꝫ. & ſa. j. de Ty ro. l. ſi. & de agẽ. in re. l. ij. & iij. & ſ. de dec. l. eũ q. Itẽ quot debeãt eligi in qua libet ciuitate, habes j. de ſtu. li. vr. Ro. Itẽ ſa. in aut. quo opor. epi. §. neqꝫ. col. j. & de ſã. epiſ. i pri. & j. de pfeſ. q i vr. Cõ. l. j. & j. l. proxi. & j. de excu. ar. l. ſi.

Cõſpiratio & dolus quãdoque in bonam partẽ ſumuntur.

m Reddaĩ. ad hoc. ſ. grãmaticos. & j. de ta. l. ſi. & de mu. l. ſi qs.

n Exceptis. vt nõ reuocẽtur. ſed certe iſti nõ idebite vſurpãt, vñ ĩproprie dicit exceptis. q. d. illi reddãt, iſti nõ. & facit ſ. px. cũ cõcor.

o Fortunæ. Hãc ferũt philoſophi nõ curãtes de proſperis vel aduerſis.

p Archiatri. principes medicorum.

q Commoda. i. ſalaria. ad quod ſ. de poſtu. l. prouidẽtũ.

r Malint. malo ſeruire paupi honeſte quã diuiti turpiter. ſciẽs enim nõ debere habere aliqd ab ægro: ergo ita cito aut citius pauperi quã diuiti ſeruiet.

ciuilib⁹ vel publicis immunes eſſe præcipimus: & neqꝫ in prouinciis hoſpites[a] recipere, nec vllo fungi munere, nec ad iudiciũ deduci[b], nec eximi vel exhiberi[c], vel iniuriam pati: vel ſi qs eos vexauerit, pœna[d] arbitrio iudicis plectatur †. Mercedes etiam eis & ſalaria reddi[e] iubemus, quò facilius liberalibus ſtudiis & memoratis artib⁹ multos[f] inſtituãt[g].

Imp. Iulianus A. VII.

Magiſtros ſtudiorum[h], doctoresqꝫ excellere oportet moribus[i] primũ, deinde facũdia. Sed quia ſingulis ciuitatibus adeſſe ipſe † non poſſum: iubeo, qſqs docere vult, non repente nec temere proſiliat ad hoc munus, ſed iudicio ordinis[k] probatus decretum curialiũ mereatur, optimorum conſpirante conſenſu.

Quiſe gerit pro doctore cum non fuerit examinatus & approbatus, non excuſatur à muneribus: ſecus ſi fuerit approbatus. Bart.

Impp. Valenti. & Valens AA. VIII.

Reddatur[m] vnuſquiſque patriæ ſuæ qui habitum philoſophiæ indebitè & inſolenter vſurpare cognoſcitur: exceptis[n] iis, qui à probatiſsimis approbati, ab hac debent colluſione ſecerni. Turpe enim, vt patriæ functiones ferre non poſsit, qui etiam fortunæ[o] vim ſe ferre profitetur.

Medici, qui ſumunt ſalariũ ex publico, ita paruis ſicut magnis ſeruire tenentur, ſed ſalarium ab infirmis recipere non debẽt, niſi cũſani fuerunt. Bar.

Iidem AA. & Gratian. Augu. IX.

Archiatri[p] ſcientes annonaria ſibi commoda[q] à populi cõmodis miniſtrari, honeſtè obſequi tenuioribus malint[r], quàm turpiter[s] ſeruire diuitibus. Quos tantũ ea[t] patimur accipere, quæ ſani[v] offerunt pro obſequiis, non ea quæ periclitantes pro ſalute promittunt.

Non debet in locum magiſtri defuncti alius ſubrogari, niſi fuerit approbatus: & licet ſubrogetur in numerum, non ſubrogatur in gradum. Bar.

Iidem AAA. X.

Si qs in archiatri defuncti locum eſt promotionis meritis aggregandus[x], non antè eorũ particeps fiat, quàm primis, qui in ordine reperientur ſeptem vel amplius iudicãtibus[y] idoneus approbetur: ita tamen[z], vt quicunque fuerit admiſſus, nõ in priorum † numerum ſtaturpe, ꝙ propter diuitias ſuas aliquis dies citius curaretur, quam pauper, qui nihil dare poterat. & hoc erat olim, antequã medici haberẽt ſalaria de publico.

† alias, numerum ac ſtatum veniat.

s Turpiter. erat eñ

t Tantum ea. ſcilicet ſalaria.

Medici ſalaria ex publico habere debent.

v Sani. iã facti. ꝙ obſeqis pſtitis nõ ea &c. ad qđ ff. de va. co. l. medicus. & ſ. de poſt. l. quiſqs. §. j. & de offi. præ. l. plebiſc. & in aut. vt. iu. ſine quoquo. ſuf. §. j. co. ij.

x Si qs. Aggregãdus. vt qa eſt dignus tali honore.

y Iudicãtib⁹, & iurãtib⁹. vt no. ſ. e. l. magi. vbi no.

z Ita tamen. facit. j. de tyro. l. j. & ſ. de of. ma. off. l. iij.

a Grammaticos, oratores. Alias rhetores, alias, oratores.

b Philosophiæ. licet nisceat: tamē philosophi subeūt patrimonialia: vt. ſ. de mu. pa. l. professio. Vel dic, q̄ hodie per. l. istā idem in eis sit priuilegiū huiusmodi principis, & secundū hoc derogat illi. l. professio. & illi. ff. de vaca. mu. l. in honorib⁹. §. philosoph⁹. vt ibi not.

c Archiatros. philosophiæ.

d Primi ordinis. quē habent cū erūt seniores iter alios: vt. ſ. de decu. l. Alexandrinis. in prin.

e Vexentur. An à patrimonialibus? dic vt. ſ. eo. tit. l. magistros. Accur.

f Indempta. l. sine administratione habita dignitate, vel cum ea sic adepto canone: vt. ſ. de fun. pa. l. fin. in fin.

g Hospitandū. sic ſ. de meta. l. archiatros. & supra. l. magistros.

h Filiis. & de hoc dic vt supra. l. magistros. & fac. ſ. de co. consisto. l. ij. & ſ. de epis. & cle. l. ij.

DE ATHLETIS.

Athletæ dicuntur qui sine mercede gratia virtutis pugnabāt: vt. ff. de infa. l. athletas. in sacris certaminibus.

Pugnantes virtutis gratia, athletæ dicuntur.

Athletis ita de mū. ciuiliū. &c. quod est in fi. si probentur per omnes &c. & si probentur coronati coronis &c.

alias, seu in empta administratione.

Per omnē. Quia à prima ætate didicit & studuit in hoc vt pueri qui à tenera ætate legūt: quasi als non possent esse perfecti. qd est not.

Coronis. corona. i. gloria victorię, cui etiā dabitur pecunia vel species aliqua, quæ priuata pactione non obligātur: vt. ſ. quæ res pig. obli. po. l. pe. nec in causam iudicati capiuntur si aliunde possit satisfieri: vt. ff. de re iudi. l. commodis. & ſ. de exceptio. rei iud. l. stipendia.

Sacri. & approbante principe. ad quod. ff. de po. l. Græca quę incipit, honoris gratia. & secus agone &c. tim veniat, sed eum ordinem consequantur, qui cæteris † ad priora subuectis vltimus poterit inueniri.

alias, q in cæteris ad priora subiectis vltimus &c.

Magistri scientiarum qui fuerunt palatini, habent perpetuā immunitatem ab omnibus, & ipsi & eorū filij & coniuges. Bar.

Impp. Hono. & Theod. Augusti. XI.

Grammaticos, oratores [a], atque philosophiæ [b] præceptores, necnon etiam medicos, præter hæc, quæ retrolatarum sanctionum authoritate consecuti sunt priuilegia immunitatesq̄, frui hac prærogatiua præcipimus: vt vniuersi, qui in sacro palatio inter archiatros [c] militarunt, cùm comitiuam primi ordinis [d] vel secundi adepti fuerint, aut maioris gradum dignitatis ascenderint, nulla municipali, nulla curialium conuentione vexentur [e], seu indempta [f] † administratione seu accepta, testimonialē meruerint missionem, sint ab omni functione, omnibusq̄ muneribus publicis immunes: nec eorum domus vbicunq̄ positæ, militem seu iudicem suscipiant hospitandum [g]. quæ omnia in filiis [h] etiam eorum & cōiugibus illibata præcipimus custodiri. Hæc autem professoribus memoratis, eorumq̄ liberis deferenda mandamus.

i In quibus. scilicet coronis.

p Vel. pro saltem.

q Rome. nouæ. q. d. vnam coronam dicunt habuisse in Roma veteri vel nouа, & has merito gratię nō pro hoc quod corrumpant æmulum. i. secum luctantem.

TITVLVS LIII.

DE †ATHLETIS [i].

Qui tribus prælijs fuerit coronatus, quorū vnū Romæ fuerit, excusatur à muneribus. Bar.

Imp. Alexander A. I.

Athletis ita demum [k] si per omnem [l] ætatem certasse, coronis [m] quoque non minus tribus certaminis sacri [n] (in quibus [o] vel [p] semel Romæ [q], seu antiquæ Græciæ) meritò coronati, non æmulis corruptis ac redemptis probentur: ciuilium munerum [r] tribui solet vacatio.

TITVLVS LIIII.

DE IIS, QVI non impletis stipendiis sacramento soluti sunt.

Infamia remouet quem ab honoribus, non à muneribus & grauamine. Bar.

Imp. Antoninus A. II.

Gnominiæ causa sacramento [s] liberati, honoribus [t] abstinere debent: à muneribus autem ciuilibus excludendi [v] non sunt.

Causariè missus ante finem militiæ, à muneribus excusatur, non tamen habet priuilegia veteranorū, licet habet vacationē. B.

Imper. Dioclet. & Maximia. AA. II.

Cvm ob prouectæ ætatis senium [x] sis est qui lx. an. habet. vel. lxx. quo ad munera: vt supra qui ætate. lege finali. & sic propter corporis debilitatē: & ideo est causaria missio: vt. ff. de infa. l. ij. §. ignominiæ. licet hæc honesta sit, id est, non inhonesta: vt subiicit. Accur.

r Munerum. Restringe & dic munerum personaliū, nō patrim. vt. ſ. de mune. & hon. l. qui imm. munitatem.

† Athletis appellatione.

DE IIS, QVI non impl. &c.

Gnominiæ causa sacramento. quo milites tenentur: vt not. ff. de in fa. l. ij. §. miles. & no. q̄d quatuor sunt gña missionū: honesta quā do finit militia: vt ſ. eo. l. fi. & causaria propter infirmitatē: vt. ſ. l. proxi. itē causa euitandorum munerū. itē ignominiosa: vt hic, & ff. de re milita. l. milites. §. missionum. Accursius.

s Honoribus. Ad quod ſ. de dec. l. infamiæ. & l. ne qs & ff. de interdi. & rele. l. relegatorū. §. fi. & ff. de mili. test. l. testamenta.

t Excludēdi. alias excusandi, & alias excusati. & idē in eo qui gratia vitandorū munerū quo ad munera: vt ar. ſ. q mili. non possiij. non tamen arcetur honore: cum non sit infamis: vt. ff. de infa. l. ij. §. est & quartū. Item quod infamis cogitur ad munera, verum est nisi in locis vbi morari non licet: vt. ff. de excu. tu. l. gla. sed & si milites. §. sed ignomi. & infra de re mili. l. iij. an autē debeat inseri causa ignominiæ in missione. dic vbi vt nota. ff. de infa. l. ij. §. ignominiæ. licet hæc honesta sit, id est, non inhonesta: vt subiicit. Accur.

u Cogitur ad honores tuā inmorari non licet. gla. hoc. vers. sed ignomi. & infra de re mili. l. iij. exiij. lina. cā. hoc. vers. sed ignomi. & infra de re mili. l. iij. an autē debeat inseri causa ignominiæ in missione. dic vbi vt nota. ff. de infa. l. ij. §. ignominiæ. etiā ff. de re milita. l. milites. §. missionum. Accursius.

x Cvm ob. Senium. senex est ad munera. vt supra qui ætate. lege finali.

Itaque.

a Itaque. propter senium: non propter militiam: vt. j.l.proxi.in princip.
b Numero. xx. ann. vt j.l.proxi. & sunt huius priuilegia. ff.de priuileg.per totum. & j.de priuile. vete. per totum. & infra.l.proxim.
c Permittit.s.perpetuo:sed temporalem habet vel vni⁹ anni vel biēnij vel triēnij vel quadriēnij prout militauerit:vt ff.de re mil.l. iij.§.qui militię. & j.de exc.tu.l.sed & milites.§.j.& ij.
d VEteranis. non eorū filiis: vt ff. de va. mu.l. in honorib⁹. §.vacationum.
e Personalū: non patrimonialiū: vt ff.de va. mun.l. in honoribus.§. accusationum.
f Conceditur.etiā si nō appellet quod est speciale:vt s.qñ prouo.nō ne.l. veteranis. alias secus: vt s.de app.l.ciues.
g Vigesimū,vt j. de re mi.l. viginti.
h Causariā.nō sufficit causaria nisi tēpus sit completum militiæ: vt hic, & s.l.proxim.
i Cohorte. & sic non in legione vel vexilatione.
k Superuacuo.qa nō habebis.s.perpetuo:licet ad tēpus: vt s.l. proxi. Item fallit in cohorte vrbana:vt j. de excusa.tut.l.sed & milites. §.plane siquis. Item huic.l.est.arg. contra.ff.de infa.l. ij.§. exercitū autē. cōtra: qa ibi odiū ampliat, hic fauor restringitur. ī quo est arg.cōtra. ff. de lib.& posth.l.cum quidam.posset plane legi vt excusetur, qui fuit in cohorte.et est sic.s.de thesaur.l. vna. sed pro prima est. s. qñ pro. nō est nec. l.veteranis. & d.l. sed.& mil.§.plane.

† oneribus.

† Non enim debent solui milites nisi cōpletis stipēdiis. sic dicitur in c.j.in fi. extra, de renuntia.

† Hoc loco legio peditum est, vexilatio militum.qua de re vide Vegetium li.ij. de re militari.

† Malim legere, à quib⁹ muneribus.

dimissus:honestam missionem consecutum te esse ambigi non potest.habebis itaq; [a] à ciuilibus muneribus necnō etiam honoribus † vacationē: non tamen ea priuilegia, quæ iis cōpetunt, qui pleno stipendiotū numero [b] funguntur, vsurpare te ius permittit [c]: quando non perfecto statuto militiæ tēpore,nec omnibus stipendiis decursis,sacramento solutum te esse etiam ipse confitearis †.

Iidem AA.& CC. III.

VEteranis [d] ita demum onerū & munerum personalium [e] vacatio iure conceditur [f],si post vigesimū [g] annum militiæ,quàm † in legione, vel vexilatione militauerint,honestā vel causariam [h] missionē consecuti esse ostendantur. Vnde cum te in cohorte [i] militasse cōmemores:intelligis superuacuò [k] vacationē tibi velle flagitare.

TITVLVS LV.

QVIBVS † MVneribus [l] excusantur ij, qui post impletam militiam vel aduocationem per prouincias suis commodis vacantes commorantur, & de priuilegiis eorum,& de conductoribus vectigalium fisci.

Principales conductores,non conductores conductorū vectigalium habent immunitatem. Bar.

Impp. Dio. & Maxim. AA. & CC. I.

l QVIBVS mu.&c. De hoc nil est in nigro, sed in constitutione Græca sic.s. de reli. & ad Treb.& de incer.perso.

m NOn alios. Mancipatum. id est conductū vectigal: vnde manceps id est, conductor: vt s.de vectigal.l.si quis.

n Nomine.quare hoc dicitur, statim supponit. Item intellige hāc l. si sunt legitimi cōductores, nō palatini,nō curiales, nō milites, nō clerici: vt j. quibus ad cōdu. præ.fi.l.j.& in auth. de san. epis.§. aliud.

o Conducūt. & durat cōductio,vt.ff. de vac. mu.l.in honoribus.§. nō alias. Item hoc priuilegium est fisci, qui habet eius bona obligata: vt hic, & ff.de iu.immun. l.semper.§.conductores.aliud in colono prædij fisci: vt s.ad munici.l.fi. §.j.& s.de exc. tu. l.coloni. sed in colono prædij Cæsaris idē quod ī isto: vt ff.de iu.immu.l. semper.§.coloni.et qui pe.tu.l.fi.

† oneribus.

p His. scilicet conductoribus.

q Haud.pro non. sic j.de vete.nu.po. l.j.in fin.& facit.s. ne tu. vel cu.l.j.

NOn alios à muneribus & honoribus † vacationem habere, quàm qui mancipatum [m] suo nomine [n] vectigal à fisco cōducūt [o], certum est.quare eos, qui ab his [p] quædam exercenda accipiunt, nullis priuilegiis esse munitos, haud [q] dubij iuris est.

TITVLVS LVI.

DE LIBERTINIS.

Libertini non habent excusationem à muneribus. Bartol.

Impp. Dio. & Maxim. AA.& CC. I.

COnditio libertinitatis de muneribus ciuilibus [r] tribuere non potest [s] excusationem,ne in ea quidem ciuitate,vbi domicilium [t] libertinus habet.

TITVLVS LVII.

DE INFAMIBVS.

Infames remouentur à dignitatibus:non à muneribus realibus vel personalibus. Barto.

Imp. Antoninus A. I.

INfames † personæ licet nullis honoribus qui integrę dignitatis hominibus deferri solēt,vti possint [v]:curialiū tamen vel ciuilium munerum

DE LIBERtinis.

Hic tractatus de obsequio ciuitati debito.s.de li.et eorū li. dicitur de debito patrono:et sic non superfluit hic per illū tit. Accur.

† Cōcor. c.inter dilectos extra de exces.præla. et in c.per inquisitionem in gl. verb.indignū. post princi.extra,de ele.

r COnditio. Ciuilibus.de honoribus. dic:vt s.si li.aut seruus ad decu.l.j.

s Noc potest. nisi in casu: quod dic, vt s. de excu.tut.l. nec senatorum. Itē non obst.j.ne quis lib.in.act. reipu. l. j. quia ibi est de actu seruis tantum conuenienti.

t Domicilium. nedum in ea nisi per patronum: & sic vtrobique:vt ff.ad mu.l. de iure.§. liberos.

DE INFAmibus.

Differt à tit. de infa.s. qa ibi de causis infamiæ: hic de iure infamium: sic non superfluit.

v INfames. Vti possint. nec nouiter delatis:imo perdūt veterē:vt hic, & ff. de iud.l.iudices.& l.neq;.& s.de decur.l. infamia.& de decu.l.infamia. & de re mil.l.ij.ad ho ff.de posthu.l.j. §. remouet.& de iu.l.cum prætor.§. non autem. & de offi.asses.l.iij.& de test.l.iij.§.lex Iulia.sed arbiter potest esse

vt ff.de ar.l.Pædius. & procurator & tutor vt instit. de excep.§.fi. & ff.de postu.l.j.§.sed est æquissimum.

a Non habēt.ad hoc.ẽ.de decur.l.nec infames.& de iis qui nō imple.stipē.l.j.ibi,quippe criminosum &c. vt ẽ.de decu.l.ne quis. nec pœna tribuit immunitatē: vt l.relegatorū.§. fi.ff.de inter.& releg.& male meritis &c. vt ff.depo. l.bona fi.

DE REIS postulatis.

REos criminis. secō si pecuniæ sit debitor,nisi ī duob⁹ casibus: vt ff.de mu. et ho.l.rescripto.§. debitores: & ẽ. de deb.ci.l.j.& nisi sit status quęstio:vtff. de re mi.l. q status. Idem si quæstio sit omniū vel magnæ partis bonorū: vt arg.inst.de excusa. tutorum.§. item propter litem.

b Postulatos.i.accusatos.

c Nouos veterem retinet:vt ff.ad municip.l.libertus.§.ī qōnibus. sed nec testis potest fieri: vt ff.de testi.l.in testibus.nec pcur.vt ẽ. de procu.l. reū.nec nomē militię dare: vt ff.de re mili.l.fi. Itē nō postulatus: secus si nō postulatus: vel postula.sed destitit accusator: vt ff.de mu. & ho. l.rescriptum. §. si quis. Itē hæc ꝓhibitio intra annū locū habet,non post: nisi steterit,p accusatū quo minꝰ ꝓcedatur: vt ff.de mu. & ho.l.reus. Itē an ad munera:Respō. sic,vt in simili quęstio.not.ẽ.tit.j.

vacationem non habēt[a], sed solennibus indictionibus, ob tutelā publicam eos satisfacere necesse est.

TITVLVS LVIII.

DE REIS POstulatis.

Pēdente processu criminali nō pōt quis ad honores vocari. Bart.

Imp.Alexander A. I.

REos criminis[b] postulatos[c] nouos[d] honores appetere nō debere ante quàm purgarint innocētiam suam, & à diuis parentibus nostris,& à me sæpe rescriptum est.

TITVLVS LIX.

DE IIS, QVI IN exilium dati[e] vel ab ordine moti[f] sunt.

Imp.M.Anto.Diog. I.

QVibus posthac ordini suo,vel aduocatiōibus ad tēpus interdicetur,post impletū temporis spatium[g] non prorogabitur infamia.

Imp.Gordianus A. II.

AD tempus exulare decurio iussus,et impleto tempore regressus, pristinam quidem recipit[h] dignitatem, ad nouos verò honores non ad

e DE IIS QVI IN &c.

Quia rei postulati sic puniuntur: ideo de hoc dicit. vel quia & hi sicut superiores arcentur honore: ideo de his dicit.vel quia infames fiūt. sicut damnati: ideo de his dicit. Et not.ꝙ triplex est exiliū: vt ff.de inte.& rel.l.exilium.& prout accipietur pro relegatione.dic ꝙ prędes potest relegare,si habeat insulam:alias non,sed deportare:vt e.ti.l.relegatorum. in prin. & Limpe.in prin.& inter pœnas.

Exilium triplex.

f Metiper sententiam.

g VIbus.Spatium.nec distinguitur quo crimine &c.vt ff.de post.l.impator.& ẽ.de infa.l.& si seuerior. et dic contraria vt in qualibet earum not. ff. de iu-

mittitur:nisi tanto tempore his abstinuerit,quāto per fugam[i] absuit.

TITVLVS LX.

DE FILIIS FAmilias[k],& quemadmodum pro his pater teneatur.

Qui consentit decurionatui filij emancipati,non obligatur: secus si ille filius erat in potestate, & ille videtur consentire, qui non dissentit.Bart.

Impp. Seuerus & Antoninus AA. I.

PAtrem emācipato filio consentientē ad decurionatū,non teneri[l],dubiū iuris nō est. tūc enim cōsentiendo pater ad decurionatū, obligatur[m], si filiū in potestate habeat. Cōsentire[n] autem etiam is videtur, qui non testificatur[o] dissentire[†] nominationi.

Appellare à nominatione facta de filio,est consentire.Bar.

Imp.Antoninus A. II.

CVm appellasse te dicas.[p] ostendis[q] causam ad te pertinere.potueras enim cōtestari, & nō cōsentire oneri ei delato.

Filius in potestate cum patre ad idem munus non debet vocari:secus si sit emancipatus. Bart.

Impp. Diocle. & Maxi. AA.& CC. III.

h AD tempus.Recipit.si crimen non importet infamiam alias secus:vt ff.ad mun.l. ordine. & dic,vt ibi not.& de decu.l.ij.§.non idem erit. Accur.

i Per fugam.s.latam quæ est species exilij: vt ff.de interdi. & releg.l. exilium.

k DE FILIIS familias.

Quia in exilium dati vel ab ordine moti tenentur reddere rationē, ideo qualiter filius honoribus obligetur: & pater pro eo teneatur,dicit.

l ATrē. non tenetur ire, nisi fideiubeat pro eo expressim, vel nisi emancipauerit eum in fraudem: vt ff.ad muni.l.fin. §.antepen.

m Obligatur.infolidum: vt ff.de admi.re.ad ci.pert.l.si filius. filius tamen primo excutitur: vt ff. ad mu.l.libertus.§.j. & de decu. l.j. Item adoptādo cōsentire videtur: vt ff. ad mu. l. Lucius.§. idem respōdit. cum alias non consentiens non tenetur, nisi de pecu. vt ẽ.l.fi.est & aliud necessarium quo sit habilis munus, ad quod vocatur: vt ẽ. de ho.non con.l.j.§. pro infante. Item hic tenetur reipub. non autē illis, quibus nocuit in officio constitutus: vt ff.ad mu.l.j. & ij.licet quidam contra argu. ẽ. cum eo. l.Accurs.

n Consentire.No. de tacito consensu: vt ff.ad mu.l.j.argu.contra.ff.de procur.l.filiusfamil. §.inuitus.cum concor.Itē ar.cōtra.ff.de tute.l.si filius. sed manere potuit etiam nominationi contradicens.

o Testi.coram ordinario vel habili: vt ff. de decu.l. honores.§.fina.

p CVm appellasse te dicas. nomine tuo proprio, non filij.Accursius.

q Ostendis.nam grauati appellant, infirmi volunt curari.nam nec opus est medicus sano &c. sic. ff. remrat.hab.l.iij.§.falsus.Sed contra.ff. de decu.l.spurij.§. pater. Sol. hic nomine sui grauaminis appellauit: & ideo sibi præiudicat.ibi pro filij grauamine. Vel sol. vt ibi.Itē cōtra.ff.de appel.l.si expressim.sed ibi ipso iure non tenuit. Item ar.contra.ẽ.de postu.l.j. Accurs.

a SIij. Ad protostasiæ. Quod est patrimonij: & quale sit, dic vt ſ. de mu.patri.l. nec protostasiæ. & facit.ff.de mu.& ho.l.iij.§.ſi filius. §. quod pater.& §.ſi duo.& l.honor.l.plebei.Accur.

b Sine periculo tuo.ſine periculo facultatũ tuarum & honoris.

c Incũbebat.nec ſi filio ſi dicas curatorẽ adulto,vel furioſo, vel ſimili datũ. vel dic operis publici:& tũc filio imminet onus appellãdi, vt.ff. quando app. ſit.l.j.§.ſi quis. alias, & §.alia.& adiũge de domo. hic,ſi tamen &c.Itẽ dicas nõ teneri in olidum filiũ, ſed de peculio.ſic.ſ. quod cum eo.l.j.

d Deuocauit.accipe detrimento.&c. Accurſius.

e Decurio.nã tũc tenetur inſolidũ: vt ſ. quod cũ eo.l. j. & hoc.ſ.eo.l. j. & de decu.l.filios.

DE PERIC. succeſ. paren.

SI de proprio. Editionem. vt quod promiſit pecuniã pro honore filij habẽdo vt.ff. de mu.& ho.l.æſtimatio.§.j.&ſecũdũ hoc dic editionẽ id eſt: pretiũ qđ edit aut datur pro honore vel promiſit ſubiturũ onus honori admiſtũ. ad qđ. ff. ad mu.l.ho.in prin.

f Sacerdotem.dignitas cũ ſumptu: vt.ff.ad muni.l cũ ſponte.in princi.

g Erogationis.ſ. prædictæ. & dic ſi patre viuẽte habuit munus filius. & ita habet locum quod hic dicit & ſ.de decu.l.j.& l.in ſucceſſione.& ff.fa.er.l.ſi filia.§.idem ſcribit. ſcilicet qp ipſe pater teneatur,& eius hæredes,ſiue promiſit,ſiue etiam tantũ ſciebat,& non contradicit.Si autem cœpit gerere poſt mortem patris,non tenentur hæredes patris regulariter etiam ſi pro alio filio dum vixit pater, ſubiit onus ſimile;& etiã ſi filius iſte viuo patre fuit decurio: ſed munus pro quo quæritur ſubiit poſt: vt.ff. de mu. & ho.l.& ſi filiũ.& d.§.idẽ ſcribit. & l.ex patre.§.filius. Fallitautẽ in duobus caſibus.primus ſi pater in vltima voluntate voluit cõtra:vt.ff.de mu.& ho.l.iij.§.ſi. Vel niſi inter viuos fuit profeſſus, quod de ſuo hoc onus volebat expediri:vt.ff.famil.erciſcun.l.filia.§. Neratius.Item hæc,quę primo dixi,ſunt vera:ſi minus erat tale, quod nec vendi poterat,nec ad hæredem filij aliquid peruenire poterat, alias forte ſolus filius teneretur.Accur.

DE MVLIERIBVS. IN quo loco munera ſexui congruen.&c.

SI de proprio ſuo patrimonio † muneris editionẽ tuo nomine pater tuus repromiſit, ideoq; etiam ſacerdotẽ te creari impetrauit: onus erogationis commune omnium hæredum eius eſſe,preſes prouincię non ignorabit.

† Muneris ditio quid hoc loco ſignificet, explicat Auguſto. Augu. lib. ſingu. ad Moſte. in annot. ad cap. vj.

TITVLVS LXII.

DE MVLIERIbus,in quo loco munera ſexui congruentia, vel honores agnoſcant.

Mulier in loco domicilij mariti ſubit munera perſonalia: patrimonialia verò in loco, quo eſt patrimonium.Bart.

Imp. Philippus A. I.

EAm, quæ aliunde oriunda, alibi nupta eſt, ſi nõ in vrbe Roma maritus eius cõſiſtat, nõ apud originẽ ſuã, ſed apud incolatum mariti ad honores ſeu munera,quæ perſonis cohærẽt, quorum qp is ſexus capax eſſe poteſt, compelli poſſe,ſæpe reſcriptum eſt. Patrimonij verò munera neceſſe eſt mulieres in iis locis, in quibus poſsidẽt, ſuſtinere.

i EAm quę. Nupta eſt. iure: vt.ff. ad mu.l. ſi. §. iidẽ reſcripſerunt. idem & in vidua: vt.ff.ad mun.l. filij. §. j. & ad hoc ſ.de incol.l.ſi.cũ eo cor.ſecus in deſpõſata: vt.ff.ad mun.l. ea quæ.idem in virgine,vel nõ iure nupta, vel corrupta: vt. ff. ad munici. l. de iure.§.fi.& ſ. de mu.& ori.l. filios.

k Roma.quia ibi eſt multitudo hominũ: vt in auth.de tab. vel cõtra legeſi,pro quã uis,quaſi non ſit du biũ ſi ibi nubat:vt.ff. ad mu. l.Roma.ſed prima placet.

l Ad honores hoc ad vtrunque eſt cõtrariũ.ff. de mu. & hon.l.iij.§.corporalia. ſed de honore dic ſine adminiſtratione.ad quod.j.de dignita.l.mulieres. Vel dic qđ ex certa ſcięntia principis ſcilicet illa non obſtãte.ad quod.ſ. de nup.l.imperialis.§. ſimilẽ. quæ placet. quia hic ſubiicit cõpellí.Item ad munera dic.ſ.perſonalia, non omnia vt in contrario,ſed quędã vt hic ſubiicit, & in titu.hic:quod dic vt ff.de re iudicata.l.ij.& hoc niſi preuenta. vt. ff. ad muni. l. incola & de iu.om.iudi.l. cũ quædam.

m Poſsident.contra.ſ.de incol.l.cũ neque &.ff.ad mũ.l.liberius.§. ſola. Sed dic hic dici de patrimonialibus:vt.ff. de mune. & hono.l.reſcripto.§.fin.ſed pro dote vel dotali prædio quis ſoluit:Reſpondeo vir,ſicut & tributum: vt.ff. de vſufruct.l.hactenus.§.fin.nec ob.ff. ad municipalem.l. Lucius.§.idem reſpondit conſtante.quia illud quo ad perſonalia per legem ſupra de decurioni.l. ad ſubeunda. Item,ſi alibi domicilium,& alibi prædiũ. quod indicatur perſonæ pro rebus in loco domicilij, an alibi etiam res poſita æſtimabitur? Reſpon.non:quia ſic iam pro ea duobus locis ſolueretur,& eſſet altera in tributo & altera patrimonialis præſtatio:vt.ff.de cẽſibus.l.

forma.§. si vero. quod esse non debet. & fac.ſ.de mu. pa.patrimoniorum.

a DE LEGATIONIBVS.

Dixit de muneribus in genere, nunc in specie de hoc quod est personale munus.vt. ff.de mune.& ho.l.j.§.j. & l.ſi.§.leg.& dicitur legatus qui à ciuitate vel prouincia mittit ad principem vel ad aliũ:vt hoc titu.aliàs legatus procon.vt.ff.de offi.procõ.l.obſeruare.§.j.& l.ſi.aliàs legatus eccleſiæ ad papam,vt in authẽ. de ſanc.epiſ.§. ſi vero epiſcopus.colla. ix. alias qui mittit à principe, vel papa,de quo eſt.ff. de offi.aſſeſ.l.diẽ functo.priuatorũ licet nobilium dicuntur nuntij vel miſsi ad cauſam definiendã, dicit delegatus etiã à principe miſſus: vt.ſ.de iudi.l.à iudice. & no. quod debitor reipub.ea fungi non poteſt,aut is qui non habet ius poſtulandi,vt infames, licet debitor fiſci non prohibeatur. Item vicarios dare nõ poſſunt niſi filios, & quãdo abſenti eſt iniũcta quã gratuito ſuſcipit. Itẽ libellũ principi dare non poteſt niſi de his quæ ad iniuriam vel eius pertinent damnũ:vel pupillæ ſuæ.Itẽ ordinatim eligitur niſi neceſsitas ſit: vt. ff. e.l.iij.& l. ſi abſenti.& l.legatus. & l. Paulus. Item non amplius quã ſemel niſi ſit neceſsitas.ff. de mu. & hono.l. æſtimatione.

TITVLVS LXIII.

DE LEGATIONIBVS [a].

Impp. Valeria. & Gallien.A A. I.

PAter triũ [b] incolumiũ liberorum legationib⁹ publicis liberatur.

Iidem A A. & Valeria. Cæſar. II.

CVm vos [c] prio [d] nomine ſumptus [e] ob defenſionem [f] publicam ſuſceperitis,id, quod ad proprias erogationes collega veſter acceperat, non vobis reddere hæredes eius oportet [g]: ſed ſi in ea cauſa eſt, vt reſtitui omnino oporteat, reipubli. debent potius inferre.Sanè ſi honorariis aduocatorum erat ea quã titas [h] deſtinata, reſtitui illud vobis, qui hoc præſtaturi eſtis, non iniuria poſtulatis [i]. eum autem collegam veſtrum quem à defenſione patriæ deſtitiſſe dicitis, apud prouinciæ præſidem deſertæ legationis argue poteſtis [k].

b PAter trium aliàs quinque exiguntur: ſ.de iis qui nu.li.l.nepotes.& eſt ratio: quia peregre vadit, & eos deſerit, & eſt alia excuſatio à legatione.vt.ſ.l.iiij. & alia atque alia: vt. ff. eod.l.ſciendũ. §. ſi accuſatio.& §.ordine. & aliæ de quibus dictum eſt.ſ.de excu.mu.

c CVm vos.id eſt,tu collega.

d Proprio.i.ſeparatim.

e Sumptus.vel ſumptus tantum, vel ſalarium de quo fit ſumptus.

f Defenſionem.ſyndicus ergo erat, vel erant: vt de mune.& ho.l.ſi.§.defenſores.vel defendebant non ſtrepitu iudicij,ſed alias.& facit.ſ.de infa.l.neminem.

g Oportet,ſed hoc quando:Reſpon.ſi deſeruit & ſpõte,vt hic,quo caſu etiã extraor.punitur:vt. ff. eo.l.j. ſi autẽ vrgẽte neceſsitate,tũc nõ reddit:vt.ff.eo.l.legatus antequã.§.j.& hoc innuit.& idẽ de comitib⁹ eorũ:vt de of.aſſ.l.diẽ.ſi autẽ eſt dubiũ,ipſe debet probare neceſsitatẽ:vt.ff.eo.l.ij.§.j.& ſecundũ hoc non ſunt cõtra.ff. de va.co.l.j.§.diu⁹.& ſ.de adu.di.iudi.l.poſt duos.Ac.

h Ea quantitas.quam repetis ab hæredibus collegæ.

i Poſtulaſtis.vtili pro ſocio, vel act. in factũ quibus debet ſolui,cũ per eos hæredes nõ ſtet:vt quia iã præſtiterũt aduocatis:vt.ff. lo. l.q opera.§.diuus. & ſ.ſum.inium.mu. l.j.Vel hic ſimonia ce:vt.ſ.de mun.l.ij. ibi,non.

k Poteſtis.& puniet extraor. vt dixi.nec nocet ſociis alteri⁹ceſſario:vt.ff. eod.l.ij.§. ceſſario.

Legatio transmarina tribuit vacationem biennij: secus si proxima: quia talis legatio eam non tribuit.Bart.

Impp. Diocle. & Maximia. A A. III.

TRanſmarina legatione apud nos perfunctos, conſtitutum eſt biennij vacationẽ munerum ciuilium [l] & honorum [†] habere, non eos, qui de proximo [m] obſequium reipublicæ videntur exhibuiſſe.

Qui dignitates suffragio receperunt, non habent vacationem à muneribus propter dignitatem: sed si legatus fuerit, habet propter legationem.Bart.

Imp.Conſtan.A. IIII.

VNiuerſi omnino ex comitibus [n], vel præſidibus, qui ſuffragio perceperint dignitates, ciuilibus oneribus muneribuſq; teneantur adſtricti, nec commoda publica [o] cum vmbratili ſuffragiorum pactione [p] lacerentur. eos tamen à prædictis oneribus excipi oportebit, qui in legationibus publicis verſati ſunt [q].

In iis quæ publicam vtilitatem respiciunt, non valet reformatio facta à prouinciali-

i Poſtulaſtis.vtili pro ſocio, vel act. in factũ quibus debet ſolui,cũ per eos hæredes nõ ſtet:vt quia iã præſtiterũt aduocatis:vt.ff. lo. l.q operas.§.diuus. & ſ.ſum.inium.mu. l.j.Vel hic ſimonia ce:vt.ſ.de mun.l.ij. ibi,non.

k Poteſtis.& puniet extraor. vt dixi.nec nocet ſociis alteri⁹ceſſario:vt.ff. eod.l.ij.§. ceſſario.

l TRãſmarina. Ciuiliũ.ſine legatione,alias ſine alio perſonali munere: vt. ff. de va. mu.l.legato. & ff.e. l.Paulus.§.j.

m De proximo.ſe cũdũ hoc intelligũtur.ſ.de ho.nõ con. l.ij.& ff.e.l.Paulus. §.j.in prin.& l.filiꝰ. Itẽ hoc qñ ſuo nomine non pro alio; vt.ff.e.l.ſi filius. & l. vicarius. quia in caſibus tantum permittitur per alium, vt ibi notaui.

n VNiuerſi. Ex comitibus.i.vniuerſi comites pſidũ vel pro cõſulũ. & ipſi etiã præſides qui habẽt dignitates.ſ.prædictas teneant &c.ſed certe imo & hiſmiles excuſantur à perſonalib⁹:vt.ſ.de exc.mu l.eos.& ff. de vac. mu.l. legato. §. comites. quæ ſũt cõtra.Sol.hic preceperũt ſuffragio.i.auxilio,& ita per impetrationem. ibi ex mera liberalitate: quia meruerunt.ar. ff. quod quiſq; iur.l.iij.in princ.vel hic perceperunt ſuffragio. i.promiſsione.i.hoc pacto quod nihilominus cũ opus fuerit ſuſcipiẽt munera, & præſtabũt auxiliũ:& ſic pactũ ſeruãdũ:vt ar.ff.de iu.immu.l.ij.Vel dic ſuffragio. id eſt ꝓpter ſuffragiũ.ſ.ſalariũ qđ habituri erãt ibi gratis,& ſecũdũ hoc habeas in litera ſuffragio dignitates. alij habent ſuffragia dignitatũ.i.ſalaria, & tũc locũ habet vltima ſol.vel dicas oĩa plane hic finitus erat præſidatus:ibi,non,& ſic bene ſequitur exceptio legati.

o Publica.quæ ſunt in muneribus ſubeundis.

p Pactione.quia pepigerũt, & nõ ſubeũt.& ſic facit ꝓ ſecũda ſol.ſecũdũ alios dic,à nõ vmbrabili.qa dicit tacite intellectum ex quo habet dignitatẽ.ꝙ nõ teneat ad munera alia:ꝙ non eſt verũ, niſi ſecũm qđ dictũ eſt.

q Verſati ſunt.hi enim ſi primo pſides & poſtea legatiſ.e

ti fuerunt biennio, vacant à muneribus personalibus & oneribus: vt ſ. l. proxi. non quia præſides ſunt, ſed quia legati fuerũt, licet præſidatum ad ſui petitionẽ habuerint: vel licet pacto, vel licet ꝓ ſalario, vel licet per ceperint ſalaria antè ꝓ honoribus vel muneribꝰ à quibus modo vacant, ſed forte reddunt ꝓ tẽpore, quo euitãt: vt no. ſ. l. ij. vel melius dic de legato. quia licet ſuperiores dignitates non excuſent vt dictum eſt: legatio tamẽ ſola excuſat. & ſemper dic intra tẽpora: vt ſ. l. proxi.

a SI quod. Poſtulaſſ. à præſide vel à prouincialibus. & dic de aliquo quod pertineat ad publicã vtilitatẽ prouinciæ. ſi autẽ de cauſa, quæ ſit inter priuatos: tunc habet locum ſ. de rela.

b Noſtræ ſedi. pro eodem.

c Omnes. prouinciales aſsidẽtes præſidi. vel dic qui ſũt aſsidentes præfecto, vt ſtatim dices.

d Ordinarij. i. præſidis prædicti, qui cõſulit. & ſubaudi vt definiat per ſe. ad quod ſ. de rela. l. j. Vel dic. i. præfecti. & tũc ſubaudi tantũ. qa quãdoq; ad nos remittet vt ſubiicit. vel dic ordinarij. qui vice principis in palatio, vel vice præfecti ordinarij cognoſcebat.

e Quibus. ſcilicet deſideriis.

f Fortuitis. ſ. ſuperuenientibus. Acc.

g Vobis. loquitur præfecto prætorio Illyrici. q. d. nonaliter definiendũ niſi principi quandoque, vt ſubiicit.

h Implenda. q. d. ſi per te potes expedire, facias, vel ad nos remittas.

i Prouincialium. vel dic de legendo legato.

k Sententia. prouincialium aſsidentium præſidi & in quo conueniunt ad principem conſulendum.

l Partis. ad hoc. ſ. de dec. l. nominationum. & ĵ. eod. l. proxi. & ff. de tu. & cu. l. vbi. & de dec. ab or. fa. l. ij. & quod cu. vni. l. nulli. & ad mu. l. quod maior.

m QVoties. Deſtinatur. ad nos.

n Præcipimus. ſ. conuenire. quod eſt. ĵ. ſi non ægri. &c. & no. ar. in electionibus. ad quod in auth. de hær. & Fal. §. ſi vero abſunt. col. j.

o Firmata. ſuper quo volunt conſulere.

bus, etiam conſentiente præſide, niſi per præfectum vel principem fuerit approbata. Bart.

Impp. Theod. Arca. & Hono. AAA. præfe. præto. Illyrici. V.

SI quod extraordinarium conſilium poſtulatur [a], cũ vel ad nos eſt mittenda legatio, vel noſtræ [b] ſedi aliquid intimandum: id, quod inter omnes [c] communi conſilio tractatũ conuenerit, minimè in examẽ cognitoris ordinarij [d] referatur. Prouincialiũ enim deſideria, quibus [e] neceſſaria ſæpe fortuitis [f] caſibus remedia depoſcuntur, vobis [g] agnoſcere, atque explorare permittimus: vt ſint examinis tui, quę ex his auxilio tuo protinus implenda [h] ſint, & quæ clementiæ noſtræ auribus intimanda videantur. In loco autem publico de communi vtilitate prouincialiũ [i] ſententia [k] proferatur: atq; id, quod maioris partis [l] probauerit aſſenſus, ſolennis firmet authoritas.

Non debet mitti legatio ad principem: niſi de voluntate conſilij, & autoritate ſuperioris. Bart.

Impp. Hono. & Theod. AA. VI.

QVoties ab Alexandrina ciuitate legatio deſtinatur [m], vniuerſos curiales præcipimus [n], qui intra vrbem conſiſtunt, ſi non ægritudine vel alia excuſabili neceſsitate impediuntur, in locum curiæ conuenire, & decreta ſua propria ſubſcriptione firmata [o], viro ſpectabili præfecto Auguſtali [p] inſinuare, vt eius relatione comitati, tuis [q] virtutibus, ſuas petitiones intiment: & ſub examine tuo perpẽſa legatione res ordinetur [r].

p Auguſtali. ab Augu. poſito: vt ff. de off. præ. Aug. l. j.

q Tuis. loquitur præfe. præto. maxime. & no. quod per multas manus vadit.

r Ordinetur. quod vel parte expediatur, vel ad nos remittas. vt ſ. l. proxi.

TITVLVS LXIIII.

DE EXCVSAtionibus artificum [s].

Hic expreſsi habent immunitatem à perſonalibus muneribus tam diſcipuli quàm magiſtri. Barto.

Impp. Theodo. & Valent. AA. I.

ARtifices artium breui ſubdito cõprehẽſarum, per ſingulas ciuitates morantes, ab vniuerſis muneribus vacare precipimus: ſi quidem in diſcẽdis [x] artibus otiũ ſit accõmodandũ [y]: quo magis cupiãt & ipſi peritiores fieri [z], & ſuos filios [a] erudire. Et eſt notitia iſta [b], architecti [c], medici [d], pictores, ſtatuarij, marmorarij, lecticarij [e], ſeu arcarij [f], claſſariam operam publicis vtilitatibus exhibeant: vt ff. de iur. immuni. l. pen. §. penul.

s DE EXCVſationibus &c.

Differt à titul. ſ. de profeſ. & me. quia ibi de liberalib⁹ artificibus. hic de iis, qui tantum operatione manuum excuſantur docentes, nõ diſcentes: vt no. ĵ. eo. l. j. & ſcripti in breuibus cuiuſq; ciuitatis, non autẽ omnes: vt ĵ. l. j. in pri.

t ARtifices. Subdito. vt ſ. §. & eſt not. &c. & habeas hic comprehenſarum, alias cõprehenſi. & dic tũc, quod tantum illi, q̃ ſunt intra numerũ ſcripti in breuibus. ad quod ff. de decr. ab or. fa. l. j.

v Muneribus. perſonalibus.

x In diſcẽdis. i. in docendis. vel proprie, & tunc per conſequens & in docendis.

y Fieri. diſcere ſi quæris, doceas: ſic ipſe doceris. Nã ſtudio tali, tibi, pficis atq; ſodali: vt ff. de le. iij. l. legatis. §. ornatricib⁹. & ſic no. quod de docẽtibus tantum dicit: vt ĵ. l. proxi. in fi. & ff. de iu. immu. l. pe. §. pe. & arg. ſ. de, pfeſ. & medic. l. medicos.

z Filios. i. diſcipulos, vel proprie.

a Iſta. ſ. eorum qui habent excuſationem. ſunt & alij, vt ff. de iur. immu. l. fi.

b Architecti. ab archos princeps. & tectum, quaſi maiores magiſtri tectorũ: vt in auth. de non alien. §. quod autem.

c Medici. animalium. & ſic improprie ſine literis, vt dixi in tit. vnde P. dixit hic. ſ. mulorum appellatione comprehendes omnia animalia.

d Lecticarij. qui faciunt breues lectos: de quibus dicit. ff. de leg. j. l. ſi ex toto. §. j. & de legatis iij. l. lega. §. j.

e Arcarij. qui faciunt machinas inſtar lacus vel torcularis.

† Docẽdo quis edocetur.

† Facit ad hunc tex. c. num quam. de conſe. di. ij. ſtin. v.

† Pulchrè voces has ratio quare excuſãtur, eſt: vt neceſſarium ſit & Alci. & Pyrrh. quos vide ne diutius obtundaris.

Quadri

a Quadrigarij. qui faciunt quadrigas.

b Quadratarij. qui faciunt quadratos lapides, vt fuerunt sancti quatuor coronati.

c Appellant. scilicet homines.

d Aedificatores. murorum: vt differat ab architectis. Accur.

e Ligni. id est, inciſores, ex quibus poſtea ſtatuę vel aliæ operatiões fiũt.

f Muſearij id eſt, qui faciunt illud opus, quod dicitur muſeum: & ſic inferiores, qui in aureo vel albo.

g Argentarij. de quibus habes ſ. de eden. l. prætor. vel qui pingit in argenteo colore, vt cõueniant prædictis.

h Barbaricarij. qui faciunt recepta: quę alias dicuntur barbacana.

i Diatretarij. qui faciunt calices diatretos. i. de vitro: de quibus habes. ff. ad l. Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi calicẽ.

k Fuſores. vt qui campanas faciunt, vel ſimilia, aliquando æs. Vel dic, qđ ſunt duo ærarij, q operantur in ære. vel fuſores, qui faciunt fuſos, in quibus nent fœminæ.

l Signarij. qui faciunt ſigilla.

m Bracharij. à longis brachiis tenuto morum vel torcularium. Accur.

n Libratores. à libra. id eſt, ponderatores.

o Figuli qui faciũt vaſa ex terra in figuris: vt ff. de ſer. vrba. præ. l. viti.

p Aurifices. qui faciunt vaſa aurea, vel annulos, vel ſimilia.

q Vitrarij. qui artificioſe de ferro vel de materia trahunt vitrum vel fundunt.

r Plumbarij. qui trahunt plumbum.

s Sculptores. id eſt, ſciſſores. i. lapidum, vt differat à ſuperiori. alij dicunt quod vitio ſcriptoris hoc ſuperfluit.

t Dealbatores. armorum, vbi debent fieri ſubtiliſſimæ picturæ de quocunque colore.

v Trigarij. qui faciunt vehicula ex tribus rotis, alias eſt tignarij.

x Bractearij. i. qui faciunt quædam rotunda & volubilia in freno circa caput equi: & hi dicuntur pentalargæ, à penta quod eſt quinq;, & largæ. i. latæ: quaſi quinque latæ, & volubiles rotulæ: quia tantum quinque debent eſſe, vt dicunt frenarij. & ſic ipſis opificibus. & ipſis rotulis conuenit nomen pentalargæ.

† alias, ſculptores, ſignarij, muſſinarij, de auratores &c.

† alias, lignarij.

† alias, tignarij, brattearij.

† alias, mechanicos, alias mathematicos, vt volũt Alci. & Pyr. hic.

uicarij, quadrigarij a, vel quadratarij b, quos Græco vocabulo πλινθὰς appellant c, ſtructores, id eſt, ædificatores d, † ſculptores ligni e, muſearij f, deauratores, albini, quos Græci κονιάτας appellãt, argẽtarij g, barbaricarij h, diatretarij i, ærarij, fuſores, k † ſignarij l fabricarij, bracarij, m perticarij, atq; libratores n, figuli o, qui Græcè dicuntur κεραμεῖς, aurifices p, vitriarij q, plumbarij r, ſpecularij, eborarij, pelliones, fullones, carpentarij, ſculptores s, dealbatores t, cluſores, trigarij v, † ciſiarij, bractearij x, id eſt, τραλούργοι.

Iidem A A. II.

METhameos y, † geometras z, & architectos a, qui diuiſiones b partium omnium, inciſiones q; c ſeruant, menſuris q; & inſtitutis d opera fabricationibus ſtringunt, & eos, qui aquarũ ductus & inuentos modos docili libratione oſtendunt, in par e ſtudiũ docendi atq; diſcendi noſtro ſermone compellimus. Itaque immunitatibus gaudeant f, & ſuſcipiant g docendos, qui docere ſuffciunt.

TITVLVS LXV.

DE POTIORIbus ad munera nominandis h.

Iuſta eſt cauſa appellãdi, ſi alius prior debet nominari. Bart.

Imp. Antoninus A. I.

SI ipſe vocatus i ad munera ciuilia, potiorẽ aliũ nominandũ putaueris, age cauſam k tuam.

TITVLVS LXVI.

SI PROPTER inimicitias creatio facta ſit.

Creatio facta de aliquo propter inimicitias, facit aliquem ſi vult, poſſe appellare. Bart.

Imp. Alexander A. I.

SI propter inimicitias l ad munera ciuilia m creatus es: hanc tibi nominationem non nocere n, præſidis æquitas faciet: cùm & publicæ vtilitatis interſit non ex inimicitia creade ordine honoris, nõ oneris: vt hic. ſed in oneribus debet ſeruari ordo: vt ff. de leg. iij. l. ordine. & ff. de mu. & hon. l. iij. §. præſes. Reſpõ. illud verũ, quando omnes ſunt ſufficientes: alias obtinet quod hic dicitur. & ff. de mu. & ho. l. reſcripto. in prin. & d. l. de leg. & ſ. de dec. l. ad ſubeũda. Fallit autẽ lex in quibuſdã muneribus, quæ imponũtur omnibus: vt ſ. de his qui mu. vel præ. l. j. Item facit ſ. quemadmodum ciui. mu. l. fin.

a Architectos. de hoc dixi. ſ. l. pxi.

b Diuiſiones. vt geometræ.

c Inciſiones. vt architecti.

d Inſtitutis. ab architectis.

e In par. duæ partes ſunt. & dic in par ſtudium, non tamen in par beneficium, quia docens tantum excuſatur: vt ſtatim innuit, & ſ. l. proxi. in prin.

f Gaudeant. docentes.

g Suſcipiant. ad quod in authen. de ſanct. epiſc. §. j. col. ix. & ſ. de ſtu. li. vt. Ro. l. j.

h DE POtioribus, &c. Qui excuſantur dixit: nũc qui ſubire debeant. Vel dixit de excuſatis quibuſdã, nũc de aliis, quando alius eſt potior.

i Si ipſe. Vocatus alius conuentus.

k Age cauſam. id eſt, appellando: vt ff. de vac. mu. l. j. & ſ. de app. l. ciues. Sed quomodo potior vocat cũ gradatim debeat deferri. ff. de mu. & hon. l. vt gradatim? Reſpond. ibi de ordine honoris, nõ oneris: vt hic. ſed in oneribus debet ſeruari ordo: vt ff. de leg. iij. l. ordine. & ff. de mu. & hon. l. iij. §. præſes. Reſpõ. illud verũ, quando omnes ſunt ſufficientes: alias obtinet quod hic dicitur. & ff. de mu. & ho. l. reſcripto. in prin. & d. l. de leg. & ſ. de dec. l. ad ſubeũda. Fallit autẽ lex in quibuſdã muneribus, quæ imponũtur omnibus: vt ſ. de his qui mu. vel præ. l. j. Item facit ſ. quemadmodum ciui. mu. l. fin.

l Si propter inimicitias. ab inimico. & cauſa inimicitiæ.

m Ciuilia ſcilicet perſonalia.

n Nõ nocere. appellare: vt ſ. tit. j. l. j. non ipſo iure, ſic in arbitro: vt ff. de de arb. l. non diſtinguemus. §. cum quidam. & in tutore: vt inſtitu. de exc. tut. §. item propter. & in ordine iudicij: vt ff. de lib. cau. l. ſi pariter. & in procuratore: vt ff. de procur. l. vel auxilio. & facit. ſ. de decr. dec. l. ſi.

De ſum

DE SVMPTVVM &c.

MVneribº. Quinq; dic vt ſ.q nu.li.l.iiij. Interpoſita. quod facere debes: vt C. de appel. l. ciues. Recuperabis. p officiũ iudicis: vt hic, & de va. mu. l.j. §. ſed ſi p calũniã. & ſ. de decur. l. ij. & ar. ff. de excu. tut. l. ſeueriter. & ſ. de epiſc. & cle. l. oẽs q. in fi. & ff. de iudi. l. eum qui. & ſemper dic probari eorum quãtitatem ſacramẽto repetẽtis: vt C. de iu. l. properãdum. §. ſinautẽ. & l. ſancimus. facta taxatione priº à iudice vt i auc. de iud. §. oportet. col. vj.

SI POST creationem, &c.

Alias ſi poſt creationẽ, alias ſi ante. & tũc ſubaudi, ſcilicet honorẽ ſuſceptũ: vt i tex. ſi poſt creationem &c.

Sl ante. Subeũdi. à ſe patre electo. ſi autẽ dicas à te filio, tũc diſtingue vt ſ. de peric. & cu. pa. l. j.

Non oportere. niſi dies p ap. ipſiº dilata fuerit: & tũc ap. pẽdente deceſſere: quia tũc diſtinguit honor, vt non teneat hęres proſequi: vt ſ. ſi pen. ap. t. ſi ad decurionatum. an à munere: & tũc ſi ppter periculũ medij tẽporis: vt in cõtrariis. ſ. de excu. tu. l. quãquã. & ff. ſi tu. vel cur. l. j. & ij. et ſi pẽ. app. l. j. in fi. vel for te idem in honore etiã ſi reip. interſit.

DE TABVlarijs, &c.

Qui ſcribũt prędictos nominatos ad munera & honores & tributa ſolvere, et ſunt tabularij, q faciẽdis publicis inſtrumẽtis publice ſunt in ſingulis ciuitatibº, hi quoq; noĩantur librarij: vt hic, & ff. de re. iu. l. ſi librarius. & tabelliones: vt in auc. de tab. co. iiij. & catholiciani: & ſic põt accipi. ſ. de bo. pſcrip. l. ſi qs poſt. §. fi. licet alio mõ ibi exponat. aſ's ſcribę dicũt q circa prĩ. vł alios magnos iudices actis geſtiſq; tiones fieri debere, ſed æſtimatione vera, & commodo reipublicæ.

TITVLVS LXVII.

DE SVMPTVum recuperatione.

Electus, qui habet excuſationem, recuperat ſumptus quos fecit in lite, ab eo qui eum nominauit. Bart

Imp. Gordianus A. I.

MVneribus ciuilibus non fungeris, quę perſonis mãdant, ſi quinque [a] filios ĩcolumes habeas. at ſi cõtra id priuilegium ad munus, fatigandi tui cauſa, quidã te deuocauerint, tuq; appellatione interpoſita [b] ſecuritatẽ reportaueris à nominatoribus: ſumptus, quos in litem feceris, recuperabis [c].

TITVLVS LXVIII.

SI POST CREationem quis deceſſerit [d].

Onus ſubeundi munera non tranſit ad hæredes, mortuo patre. Bart.

Impp. Alexander A. I.

SI ante diem ſubeũdi [e] honoris atque muneris pater tuus defunctus eſt: conueniri eo nomine hæredes eius nõ oportere [f], præſes prouinciæ minimè ambiget.

TITVLVS LXIX.

DE TABVLAriis [g], ſcribis, † Logographis [h], & cenſualibus.

Notarij ſi ad aliquam militiam, vel aliud officiũ trãſeunt: remouẽtur intra quinquennium, non poſtea. Bart.

Imp. Alexander A. I.

NVlli omnino ex tabulariis [i] vel ſcribis, vel logographis eorumq; filiis, in quocunq; officio [k] militent, ſed ex omnibus officiis, necnon etiam ſi intra noſtrum palatiũ militant, necdum impleto quinquennio reperti & retracti, protinus officiis municipalibus reddantur.

Si decurio officium notariatus aſſumpſerit: priuilegium decurionatus amittit. Bart.

Imp. Gordianus A. II.

QVicunq; decurionem ſponte ſe cenſuali miniſterio [l] mancipauerit, conditionem habeat [m], quam ipſe elegerit, depoſiturus fui ordinis penitus dignitatẽ, ſi eum neceſſitas quæſtionis ſubeundæ inuenerit.

Seruus non poteſt eſſe tabellio, & ſi dominus ſciuerit eum tale officium aſſumere: parti ad intereſſe tenetur: ſeruus verò fuſtigabitur. Bart.

Impp. Arc. & Ho. AA. Adriano præt. præf. II.

GEnerali lege ſancimus, vt ſiue ſolidis [n], ſiue quinciis, ſiue ſingulis ciuitatibus neceſſarij fuerint tabularij: liberi homines ordinẽtur: neq; vlli deinceps ad hoc officiũ pateſcat aditus, qui ſit obnoxius ſeruituti [o].

cõficiendis deputati ſunt. hi quoq; vocant ſcriptores, notarij, libellẽſes, memoriales, pragmaticales, epiſtolares, exceptores: vt C. de ap. pcipim°. & l. j. offerẽdis.

[h] Logographis. logographi q publicis rõnibus de ſcribẽdis deputati ſunt. et dicũtur à graphos, quod eſt ſcriptura, & logos ratio: quia ſcribũt leges & rõnes publicas, & hi quoq; numerarij appellãtur, quod tur: vt ſ. ti. j. l. duos. pro altero nomine ponitur. Item ſunt cenſuales qui ſcribunt cẽſum: vt hic, & l. quicũque. qui ſunt ſpecies ſub logographis. Sunt et alij: vt ſ. l. fi. & C. q po. in pign. l. pen.

[i] NVlli. Tabulariis. Hæc noĩa expone vt ti.

[k] Officio. ſ. alio. et facit ſ. l. fi. & ſ. qui mi. nõ. oẽs. & in auth. de mã. princ. §. fin. col. iij. & ſ. de muri. l. j. et l. eternã.

[l] QVicũq; miniſterio. i. ſcribendo cenſui.

[m] Habeat. Imo reuocaf ad curiã: vt ſ. l. fi. et ſ. de de. l. vnuerſos. & l. q derelicta et l. exẽplo. q ſunt cõtra. Solubñ reuocaf: ſed dignitatis progatiua nõ vtiſ in euitãdis tormentis, ſi de ſua ſcriptura fuerit dubitatio: vt hic ſub iicit, & ſ. de fal. l. ſi qs. & credit eius dicto: vt ibi, & in auc. de ſi. inſtru. §. ſi vero. niſi in caſu vt in auc. de hær. et fal. §. ſi vero abſũt.

[n] GEnerali. Solidis. i. ſingulis.

[o] Seruituti. libertus ergo põt eſſe vt de ſer. reipub. mal. fi. quare ergo dicũtur ſerui publici? Reſp. quia ex eorũ ſtipulatione equęrit ex ſtipulatiõe ſerui. maxime iis qui nõ poſſunt. ſtipulari: vt ff. rẽ pu. ſal. fo. l. iij. & iiij. alias à ſeruiẽdo nõ à ſeruãdo dicũt ſerui, vt inſt. de iu. perſo. §. j. Itẽ nõ poſſunt eſſe decuriões, ſicq; nec q aduocati: vt ſ. de decur. l. vni uerſos. licet ĩ Tuſcia male ſeruet. Itẽ hæc oĩa ĩ ſcribis & ſimilibus ſcriptoribus. Au aũt debeãt ſcire leges: videtur.

Nota hic ſinonyma.

* Si Acc. ineptias audias inceptus fies. Addeigi tur, quod Ammonius indiſ ferẽtereos ponitur. Item ſunt interpre cenſuales qui ſcri tatur eſſe bunt cẽſum: vt hic, qui iudi & l. quicũque. qui cialia acta ſunt ſpecies ſub lo ſcribunt. gographis. Sunt et Verũ cum alij: vt ſ. l. fi. & C. q hic Alc. vt po. in pign. l. pen. ſolet oĩa, dociſi. explicet has voces, nõ eſtanimus chartas onerare. Tu eum videto.

Serui vn de dicun tur.

Tabellio nes tabularij an le ges ſcire debeant.

videtur quod sic: ne facientes illicitos cõtractus pœnã subeãt: vt ſ. de ſac. ſan. eccl. l. iubemus. & de eunuchis. l. fi. & ſ. vt ne. ad ſuum. pa. l. j. Itẽ no. quod per ſe nõ per aliũ conficiũt, niſi in ciuitate Conſtanti. in qua etiã eſt ſpeciale vt eadẽ charta fiat protocolũ: vt in authẽ. de tab. Itẽ ordo inſtrumentorũ eſt, vt primo nomen imperatoris & annus imperij. ſecũdo nomẽ conſulis, & annus conſulatus. tertio mẽſis, & dies. quarto dies ciuitatis factæ, ſi hoc ſit de cõſuetu. quinto ſeries. ſexto locus. ſeptimo ſubſcriptio teſtiũ & contrahentiũ, octauo ſubſcriptio, tabellionis inferatur: vt ſ. de fide inſtr. l. contractus. ſed in Italia anteponuntur anni dñi.

Anni domini in principio cuiuslibet cõtractus debent poni.

a Cõſenſum. etiã tacitum, niſi protecſtetur in cõtrariũ. ſic. ſ. de filiis fam. l. j. & ff. de edẽ. l. iiij. ſed & filio. nõ ignorãtia, vt ſubiicit: vt arg. ff. de procur. l. ſi defunctus. §. qd ſi alter. Itẽ fa. ſ. qui mi. non poſſ. l. ſuperſeruis. & ſ. de ſer. fu. l. fi. & ſ. ſi ſeruo aut libertus ad dec. aſpirauerit. l. ij. & ff. nau. cau. ſta. l. j. §. recipit. & l. ſeq.

b Fiſco addicis. colligo ergo ſi ignorãs, & nõ dat fiſco, ſed dño: verbera tamen imponũtur. Item facit ſ. de, male. l. addiicimus.

† alias, pro defenſione.

c Priuata. i. ſerui priuatorum nõ debent exercere publica acta, quod eſt generaliusquam legis caſus: nec contra eſt. C. ne quis iudiciur. l. j. quia ibi ſolui.

Sed & ſi quis dominorum ſeruum ſuum, ſiue colonum chartas publicas agere permiſerit (conſenſum [a] enim non ignorantiam volumus obligari) ipſum quidem inquantũ interfuerit publicę vtilitatis pro ratiociniis, quæ ſeruo ſiue colono agente tractata ſunt, obnoxium detineri: ſeruũ autem cõpetentibus affectum verberibus fiſco addici [b]. Dominorũ enim interfuit ab initio prouidere, ne publicis actibus priuata [c] ſeruitia immiſcerentur. D. vij. cal. Apr. Mediolani, Vincentio & Fabricio Conſ.

Impp. Theodo. & Valen. AA. IIII.

BOethos [d], logiſtas [e], medogrammateos [f], logographos [g], diaſtoleas [h] (quæ vocabula [i] publicis dicuntur ſubiacere neceſsitatibus) ſiue quolibet alio nomine nũcupentur, non honore, aut alicuius priuilegij colore ſubnixos † pro definitione legum inexorabiliũ, ſuam fortunã ſubire compelli: quatenus nec publicis quicquam noceatur, aut minuatur vtilitatibus, & ſuis corporibus illi reddantur [k], quos vel patris [l] vel maiorum obligatio, vel ſua conſtringit.

d BOethos. i. adiutores eorum, qui rationes publicas diſcutiunt. vnde Boetius nomẽ accepit. boethos enim Græce, Latine dicitur adiutor.

e Logiſtas. expone vt in tit.

f Medogrammateos. graphia. i. litera: vnde medogramma. i. medicinæ ſcriptores. Accur.

g Logographos. id eſt, publicæ rationis ſeruos.

h Diaſtoleas. diaſtoli dicuntur cum aſtu. i. arte diſtinctores. Accur.

i Vocabula. i. quorum vocabulorum ſignificata, ſeu perſonæ his vocabulis denominatæ ſunt ſecũdum P.

k Reddantur. ad hoc. ſ. de profeſ. & medi. l. reddantur. & ſ. a. j. & ſ. de dig. l. ne quis.

l Patris. No. quod patris abiectio filium ſubiicit. ad quod ſ. de decu. l. exemplo. & ff. ad municip. l. aſſumptio. §. filius. & ſ. de agri. & cen. l. cum ſatis. §. fi. niſi in caſu: vt ſ. de iis qui ſpon. mu. pu. ſub. l. fi. Accur.

m DE SVSCEPTORIBVS, &c.

Dixit de ſcriptoribus obſequentibus: nunc de dñis & differt à tit. ſ. de exact. tri. quia ibi ab inuitis, hic à ſponte ſoluẽtibus. vel alius eſt actor immediate à collatore, ali⁹ ſuſceptor, qui ſuſcipit ab exactore: vt hic quia p quoddã mediũ dicitur à collatore ſuſcipere: vt ſ. l. diu. & l. modios. & ſunt præpoſiti qui præ. unt ſuſceptoribus, qui accipientes ponebãt in arca vel horreo publico: vt ſ. e. l. ij. ſub cuſtodia arcarij, qui arcæ claues tenebant. de quibus habes. ſ. l. duos. & l. fi. non vt diu teneret; vt ſ. l. diu. ſed quãdiu habeat per quẽ competenter mitta tur. argu. ff. de admini. tut. l. ita autẽ.

TITVLVS LXX.

DE SVSCEptoribus, præpoſitis, & arcariis [m].

Suſceptores debent à ſoluente ſine mora ſolutionem ſuſcipere: aliàs puniuntur. Bar.

Imp. Antoninus A. I.

SVſceptores [n] publicos abſque omni mora aurum cenſemus ſuſcipere [o]: nequis per hanc occaſionẽ [p] ſumptus facere compellatur. nam ſi ſoluere volens, à ſuſcipiente fuerit contemptus [q]: teſtibus adhibitis conteſtationem [r] debebit proponere: vt hoc probato, & ipſe ſecuritatem debitã [s], cõmiſsi nexu liberatus, cum emolumẽtis accipiat: & qui ſuſcipere neglexerit, eius põderis, quod debebatur in duplum [t] fiſci rationibus per vigorem officij præſidis inferre cogatur. Quod autẽ [v] ſuſceptores

n Vſceptores. qui præpoſiti erant ad ſubeunda tributa. erãt enim duo p ſingulas ciuitates: vnus auri, & alter ſpeciẽrum: vt ſ. e. l. duos. erat & alter ſeparatus arcarius, qui tum libras aur, quas qlibet conſul dabat in op⁹ aquæ duct⁹, ſuſcipiebat vt ſ. de aquæ. l. hac lege. & de conſul. l. neminem.

o Suſcipere. & theſauros inferre: vt ſ. l. diu.

p Occaſionem. eo quod ſuſceptor nõ velit ſuſcipere ſolutionem tributorum, & hoc ſine cauſa. Accurſius.

q Contemptus. ſ. ſine cauſa: vt ff. de ſolu. l. qui decem. alias ſecus: vt ſ. eo. tit. l. ſi ſoluturus. & l. creditor obligatam. in principio.

r Conteſtationem. ad hoc. ſ. de colla. fund. pa. l. placuit.

s Debitã. ſ. apocham, & liberatus nexu curiæ: quia non committitur res in fiſcum pro qua erat ſoluendum. & cum emolumentis ſ. liberationis. & hoc forte accipe ſi pecunia oblata eſt amiſſa: vt ff. de ſol. l. qui decem. & ſol. ma. l. ſemel. & de lega. j. l. huiuſmodi. §. ſi cui. & facit. ſ. de condi. inſer. l. j. & de verb. obli. l. interdum. §. fi. & ſ. de iure emphy. l. pe. §. fi.

t Duplum. ſic ſ. de ſuperindi. l. j.

v Quod autem ſic ſ. de an. & tri. l. iudices. & dic. i. præſidiis illius terræ.

Iuxta

a IVxta. Leges. vt ff. ad mu. l. imperatores. & l. quidergo. & ſ. de conue. fi. de. l. quoniam. & ff. de admin. re. ad ciui. perti. l. curatores. & ſ. de peri. no. l. ij. & ff. de ma. con. l. ij. & in auth. de col. §. ad hæc. col. ix. & ſ. eod. l. exactores. in fin. Accur.

b Horreorum. vbi collata ponebãtur: & pagorum: quia illud officium habebãt, vt præeſſent pagis. i. villis vnde reditus proueniebant.

c Mercentur. expedit enim reipub. inuenire ſoluendo primo conueniendum.

d SVſceptores. Anni. cuius adminiſtratio ad ipſos pertinet.

e Reliquis annis. vel neutraliter à reliquor reliquaris.

f Inſerunt. collatores ſeu actores, vel dic veteres ſuſceptores.

g Accreſcentes. ſ. veteribus. Accur.

h NEminẽ. Adſtringi. duo dicit: primo q̃ non eligit, ſecundo niſi rationẽ reddat: vt ff. de mu. & ho. l. reſcripto. §. debitores. quia anno durãt, vt in fi. huius l. §. nõ perpetui. & quia anno finito debet reddere rationẽ: vt ſ. §. integro. & colligitur ſecundũ l. q̃ ſequẽti anno non debet eligi, cũ eo anno reddat rationem. ſingulis enim annis debet rationẽ reddere epiſcopo ciuitatis: & dominis primatibus: vt in auth. de colla. §. iubem⁹. & §. ſi qs autẽ. col. ix.

i Iuſtitiæ eſt. cum & rationẽ non reddiderint. & fa. ff. de iu. ff. l. iij. §. cum quinquennium.

k Prudentis. ſ. hominis. ad hoc. ſ. de ſpor. l. ij.

l Recentem. ad quod. ff. de pœnis. l. ſi diutino.

m Singulos. ad quod ſ. de proxim. ſacrorum ſcriniorum. l. pro biennio. aliud i numerario, qui triẽnio: vt ſ. de iudice, cuius intereſt, negligente violauerint, ex ipſius iudicis facultatibus ſarcietur.

Ad nominatores ſuſceptorum in ſubſidium deuenitur, nec licet ab eis emere. Bart.

Imp. Alexan. A. II.

IVxta inueteratas leges [a] nominatores ſuſceptorum, & eorum, qui ad præpoſituram horreorum [b] & pagorum creantur, obnoxiũ teneantur, ſi minus idonei ſunt, qui ab eiſdem fuerint nominati: nec quicquam ex eorũ ſubſtantia, celebrata per interpoſitam perſonam emptione, mercetur. [c]

Ei debet ſolui, qui eſt officialis tempore ſolutionis, non ei qui fuit tempore, quo fieri debuit ſolutio. Bart.

Idem Auguſtus. III.

SVſceptores noui non modò præſentis anni [d] debita, verum etiam ſpecies, quas ex reliquis [e] annis inferunt, [f] quia nouæ ſunt, adcreſcentes [g] ſuſcipiant.

Non debet quis in officio reformari, niſi primi officij rationes reddiderit. Item ratio ſingulis annis debet reddi. Item officiales non debent eſſe perpetui, ſed annales, vel ad plus biennales. Bar.

Idem A. ad Paulinum præf. Auguſtalem. IIII.

NEminem † ſuſceptionis munere functum, ad idem munus adſtringi [h], niſi ſe prius vinculo ſolicitudinis ſuperioris abſoluerit. Nam neq; eos, qui placuerint, grauare, iuſtitiæ eſt: [i] neq; eos, qui diſplicuerint, tenere, prudentis [k] eſt. Integro igitur ſinguli anno tranſcurſo, cogantur exponere, quibus titulis ſuſcepta diſperſerint: vt faciliusſi quis in furto fuerit deprehenſus, recẽtem [l] queat redintegrare iactu ram. Non perpetui autem exactores teneantur in cõtinuata vexandorum pro uinciarum poteſtate, velut concuſsionum dominatione: ſed per annos ſingulos [m] iudiciaria ſedulitate mutentur: niſi aut conſuetudo [n] ciuitatis, aut authoritas ordinis [o] eos per biennium [p] eſſe compellat. D. prid. Calẽ. Decembr. Conſtantino. Honorio N. P. & Euodio Conſ.

n Conſuetudo. No. de conſuetudine ciuitatis. ad quod ſ. de eman. li. l. j. & ff. quod cuiuſ. vni. l. item. & quod vi aut clam. l. pro hibere. §. plane. & com. præd. l. venditor. §. ſi conſtat.

Conſuetudo loci attendi-tur.

o Ordinis. ad qđ in auth. de defen. ciui. §. fin.

p Per biennium. non vltra etiã ſi ordo velit: vt d. auth.

Idem A. V.

QVotieſcũque certa ſumma ſolidorũ [q] pro tituli [r] qualitate debetur, aut [s] auri maſſa tranſmittitur, in ſeptuagintaduos † ſolidos libra feratur [t] accepta.

q Votieſcũque. Solidorũ. r. aureorũ. ſic ſ. de ve. nu. po. l. j.

r Pro tituli. puta aqueductus pu. cauſa. vel alio tit.

s Aut. pro &. & ſic libra ſoluitur pro ſolido. vel proprie aut, & dic trãſmittiſſ. i. debet trãſmitti. & ſic quodcũque vnũ pro alio mittitur, recipitur libra pro lxxij. aureis. & econtra. ſ. lxxij. ſolidi pro libra. ad quod. ſ. de ponder. l. j. & ſ. de argẽ. præſt. quod the. l. j.

Aurei ſeptuaginta duo faciunt libram auri.

t Feratur. i. dicat vel accipiatur à ſuſceptore, & conferatur ſacris theſauris: vt ſ. l. diu. item colligunt hîc quidã aureum pro ſolido, & ecõtra capi: quod not. ff. de in ius vo. l. fin. Accur.

† In vete. Cod. in ra ſam membranã hęc ita repoſita iunt, vt alteram & fortaſſe genuinam lectionem ſublatam, & legendũ duo de quinquaginta aut certe quinquaginta, putet Haloã. Anto. tamẽ Auguſti. lib. emen. j. c. ix. putat nihil mutandũ eſſe ex hac noſtra vulgata lectiõe. tu illum vide.

Idem A. VI.

FRumenta, quæ de horreis [v] inferuntur, pro illationis modo illico apocharum cautionibus adnotentur: [x] non autem oportet in horreis fiſcalibus niſi fiſcalia frumenta conſtitui [y].

v FRumẽta que de horreis. publicis, ad expenſas puta militũ. ad quod ſ. de condit. in pu. hor. l. j. & ij.

x Annotentur. ad hoc. ſ. de apo. publ. l. j. & de exact. trib. l. apparitores.

y Conſtitui. ſic. ſ. ne quid one. pu. im po. l. j.

Imp. Gordia. A. VII.

DIu [z] minimè penes ipſos ſuſceptores maneat facta collatio: ſed ſtatim quodcunque à prouincialibus fuerit exolutum, ſacris theſauris inferatur [a].

z Diu. ad quod ſ. de off. co. ſa. lar. l. j. & ſ. eo. l. j. & ſ. de auri publici perſe. l. j.

a Inferatur. ſ. præpoſitis theſaurorũ ſubſcriptionib⁹ factis: vt ſ. de canone lar. tit. l. j.

Imppp. Valent. Theod. & Arcad. A A A. Cynegio præfe. præ. VIII.

EXactores [b] vel ſuſceptores in celeberrimo cœtu [c] curiæ con-

b Exactores. De his gratia ſimilitudis quæ eſt in eligẽdo dicit.

c Cœtu. ſ. ſenatorum. & collige hîc alios ſenatores & alios.

alios curiales: vt ſ. de cu. vr. Ro. & qđ ſubiicit omniũ, dic vel maioris partis: vt ff. ad munic. qđ maior. vel ſi in prouincia eligũtur, cœtu decurionum, ita quod celeberrime conuenerint id eſt, duæ partes: vt ſ. de decu. l. nominationum. & curia p eis deponit, & eodem modo firmãtur præpoſiti & arcarij. Vel forte ab ipſis ſuſceptoribus præponuntur. & facit ſ. de decu. l. ij. & ſ. de irenar. l. ij.

a Firmantur. electio tamen fit à procuratore Cæſ. vt ſ. de iur. fiſ. l. ſuper creandis.

b Redundare. ſic ſ. eo. l. ij.

c Odios. mẽſura ſcilicet

d Sextariis. æneis vel lapideis. Acc.

e Ponderibus. æneis vel lapideis. A.

f Manſiones. vt in eccleſia: vt in auth. de col. §. eos.

g Pœnam. vt ſ. l. ſi. & ſ. tit. j. l. j. & facit in auth. de eo. §. eos autem.

h Quadrageſimas. no. quantum nomine tributi debet dari, vt no. ſ. de an. & tri. in titu. & l. ij. & de indictionibus.

i Quintasdecimas. niſi ſe ad maius adſtrinxerit: vt

† alias, neceſsitate in Armenia cõmoti ſuſceptoribus &c. ſ. de an. & tri. l. ſi. q eſt contra ſecundũ Py. Sed certe ibi minus permittimus ſubiectis ſoluere, quam ſoliti ſunt ſoluere: & illud ex diſpenſatione. Item quare hoc facit longinquitas: Reſpõd. quia & deferũt qđ eſt graue: vt ſupra de ann. & tribut. l. pro locis. Accurſius.

k Vſceptores. Defenſoribꝰ. vt ſ. de defen. ciui. l. iubemus.

l Deſcribant. ad cautelam ſoluentium ſit, & ad obligandum ſuſceptorẽ. ad quod ſ. de apo. pu. l. j. & ij. & ſ. de ca. fru. vr. Ro. l. j. & in auth. de man. prin. §. coges. & ſ. de co fun. pa. l. pla

ſenſu & iudicio omnium ſubactorũ teſtificatione firmentur [a]: prouinciarũq; rectoribꝰ eorũ nomina, qui ad publicũ munus officij editi atq; obligati fuerint, innoteſcãt: & animaduertãt, quicunq; nominauerint, ad diſcrimen ſuũ vniuerſa, quæ illi geſſerint, redundare [b]. D. vj. cal. Nouemb. Conſtantino. Honorio N.P. & Euodio Conſ.

Iidem AAA. IX.

Odios [c] æneos vel lapideos cum ſextariis [d] atque põderibus [e], per mãſiones [f] ſingulasq; ciuitates iuſſimus collocari: vt vnuſquiſq; tributarius ſub oculis cõſtitutis rerũ omnium modis, ſciat, quod debeat ſuſceptoribus dare: ita vt ſiqs ſuſceptorum congiorũ modiorum ſextariorum vel ponderũ normam putauerit excedendã, pœnam [g] ſe ſciat competentẽ eſſe ſubiturum: & ſubmotis quæ contra vtilitatem populorum omnium hactenus geſta ſunt, frumenti quinquageſimas, hordei quadrageſimas [h], vini & lardi vigeſimas ſuſceptoribus dari præcipimus. Humanitatis autem † neceſsitate commoti, in Armenię partibus ſuſceptoribus, longinquitatis cauſa, frumenti & hordei quadrageſimas, vini & lardi quintasdecimas [i] dari præcipimus.

Iidem AAA. X.

Vſceptores præſentibus defenſoribus [k], & modum iugationis poſſeſſorum, & ſpecies ſingulas, vel eorum numerum quãtitatemq; deſcribant [l].

Impp. Arcad. & Hono. AA. XI.

Securitates [m] ſemel publicatas, † & geſtis lectas, vini ſuſceptoribus imputari: & cœptã mercedis diſcuſsionem [n] volumus in apertum quæſita ratione deduci. & omnes publicas ſecuritates que geſtis tenent, à ſuſceptoribꝰ accepto ferri [o].

Non poteſt quis exercere officium, in quo ſemel deliquit. Bart.

Iidem AA. XII.

Si aliquid à ſuſceptore vel à tabulario fraudis admiſſum eſſe poſſeſſor deprehendat [p]: nemo eorum ſemel de interuerſione conuictus, id rurſus officium gerat, in quo antè decoxit [q], & ſi reſcriptum noſtrum elicitum clandeſtina ſupplicatione intulerit.

Iidem AA. XIII.

Dvos tabularios [r] ſeu numerarios [s], ſuſceptores [t] totidem per vniuerſas prouincias oportere conſtitui, clementia noſtra præcepit. Scire autẽ volumus prætorianam ampliſsimam præfecturam, & eos, qui aurum lar gitionale ſuſceperunt, nihil cum arcæ [v] ratiociniis habere commune: iudices autem prouinciarum quinque libris auri mulctandos, & primates officiorum capitali pœna plectendos, ſi hoc non fuerit cuſtoditum.

Impp. Honor. & Theo. AA. XIIII.

Hvmilioribus officiis aut extraordinariis oneribus occupari curiales non patimur [x], ne publica vacillet vtilitas. Suſceptorem [y] itaq;

cet. & ſ. l. proxi. & arg. ff. de eden. l. ſi quis ex argẽtariis. §. j. Accur.

m Securitates. De vino ac cepto, vt ſubiicit: & ſimilibus: vt ſ. l. proxi.

n Diſcurſionem. quæ fit contra ſuſceptorem.

o Ferri. id eſt, probari: vt ſ. de quadr. præſcript. l. ij. §. fin. & de apo. pub. l. ij.

p Si aliquid. Deprehendat. & de hoc accuſat eum cõtã præfectis vel comitibus: vt in auth. de col. §. eos.

q Decoxit. decoctor * dicitur officialis pecuniæ: vt ſ. de decur. l. quilibet. vnde decoxit, id eſt: illud officiũ geſſit. Et not. depoſitũ ab officio non redire ad illud idẽ off. l. ad quod ſ. de dig. l. iudices. & ſ. ſi quã cũque præpo. l. j. & ſ. de pa. fac. lar. laiæ in decre. ij. q. vij. c. non poteſt ſed arg. contra. ſ. de cohor. l. ſi quis.

r Dvos tabularios. i. logographos: vt ſ. tit. ſ. in tit. & triẽnio de rant: vt & ſ. de me. l. ij.

s Numerarios. numerum ſolutorũ memoriæ commendant in ſcriptis, & ingerunt ſuſceptori: vt ſ. de nume. l. ij.

t Suſceptores. quorum vnus arcarius, alter ſpecierũ: & quilibet tenebit vnum de dictis notariis: vt ſ. de numera. l. iiij.

v Arcæ, arca arcæ, non ergo vnã cum alio immiſcet. vt infra de numul. iiij. & ſ. de canone lar. tit. l. præcipit. §. penultimo.

x Hvmilioribus. Patimur. Ad hoc ſ. de decur. l. ſi quis procurationem. & l. cu riales. & ſ. de cu. vr. Rom. l. j. Accur.

y Suſceptorum. officium erat ſuſcipere tributa ad veſtes.

a Ab officio.i.officialibus.
b In eodem.i. in officio suscipiendi vestes. ad quod ſ. de assess.l.licet.nō tamē continuo, vt ſ. eo.l.neminem.
c Officium.i. susceptorū vestium.
d Pertineant. Sic ff.pro so.l.ſi nō fuerint.§.fin.
e Ab ordinibus decurionum.
f Curialium.i. decurionum.
g Deprehēſi. ante decurionatum. nā & priuilegium retinet: vt ſ. de exmu.l.eam.
h AVrum. Arcarius. No. arcarium qui suscipit aurum & argētum à possessoribꝰ. ad quod ſ.l.proxi.
i Pertinere. Nō periculū præsidis: vt ſ.de cano. largi. tit.l.fin.
k Iniquitate. facit §.eo.l.modios. & l. susceptores. & j.titul.j.l.j. & ff.de fal. l.pe.
l Comites.qui aurum & argentum custodiunt.sed præfectus.species: vt in authent.de collat.§. eos.et facit ſ.de calarg.tit.l.j.

DE PONDEratoribus, &c.

m AVrum. Paribus. i.æquis.ad quod ſ. tit.j.l.modios. & l. susceptores. & l. fi. et l.aut.de co.§.eos.
n QVoties de qualitate. fiat bonum aurū et bene formatum: vt j.de ve.mu.po.l.j.
o Dubitatio idem de cęteris,speciebꝰ.
p Igoſtatem. igos victor, states militia.
q Fallatur. à quoquam.

r DE AVRI publi.persecu. &c. Id est,decoctoribꝰ, qui persequuntur illud.

vestiū æquius est ab officio [a] proconsulari, vel ab iis, qui in eodē [b] meruerunt,ſolenniter procurari. horum nāq; interest, huiusmodi explorare rationem, & quærere qualitatem eorū, quorū ad constituendum commodior cura est.neq; enim æquū est, vt ad officiū [c] lucra, ad curialem suscepti onis tātum dāna ꝓtineant [d]. Hanc igitur ab ordinibus [e] iniuriam submouemus: exceptis iis, q curialium [f] in officio memorato aut militasse, aut militare fuerint deprehensi [g]. Idem AA. XV.

AVrum siue argentum quodcunque à possessore cōfertur, arcarius [h] vel suscep tor accipiat: ita vt prouinciæ moderator eiusq; officiū ad crimē suum nouerit pertinere [i], ſi possessoribus vllū fuerit ex aliqua ponderū iniqtate [k] illatū dispēdiū: & qcquid ex puinciis ad nostrū dirigit erarium, id ad illustres viros ærarij nostri comites relatione deferatur.

TITVLVS LXXI.

DE PONDERAtoribus †, & auri illatione.

Imp. Cōstantinus A. I.

AVrum, quod infertur àcollatoribus, ſi quis vel ſolidos voluerit, vel materiam appendere, æqua lance & libramentis paribus [m] ſuscipiatur.

Imp. Iustinianus A. II.

QVoties de qualitate [n] ſolidorum orta fuerit dubitatio [o]: placet, quem sermo græcus zygostatē [p] † appellat, ꝑ singulas ciuitates cōstitutum, qui pro sua fide atq; industria neque fallat † neq; fallatur [q], contentionem dirimere.

TITVLVS LXXII.

DE AVRI PVblici persecutoribus [r].

Suſceptores non debent pecuniam acceptam ſine licentia in maſſam redigere: & habita licentia retardare. Bar.

Impp. Valent. & Valens AA. I.

AVri persecutores [s] partim nulla p̄missa (vt ad ſolet) persecutoria [t], aurum præsumūt [v] ꝑsequi, partim diu tius retentāt [x], quod statim fuerat adſignandum. Ideoq; censemus, ne quis absq; præcepto viri illustris comitis ſacrarū largitionū vel coquendum † aurum ſumat, vel capiat deinceps retinendum.

TITVLVS LXXIII.

DE IIS QVAE ex publica collatione [y] illata ſunt, non vſurpandis.

Pecuniam publicam non poteſt quis accipere mutuo vel alio titulo, vel in ſuam vtilitatem aliter conuertere. Bar.

Imperat. Constantinus A. I.

NVllus iudicum, id quod à republica ex collatione ſuſceperit, mutui interuentione oppoſita vel inuadat [z], vel conetur inuadere [a].

Imppp. Gratianus, Valenti. & Theodo. AAA. II.

NVllus penitus ex eo, quod refertur [b] in conditis, vel in arca continetur, ad quemlibet titulum vſurpet: niſi forte præſumendi facultatem ſublimium potestatum iuſsione perceperit [c].

Suſceptum per iudicem non poteſt in aliam neceſſitatem transferri. Bar.

Impp. Arcad. & Hono. AA. III.

s AVripfecutores. expone, vt intit.
t Perſecutoria. id est, licētia pſequendi aurum. Accur.
v Præſumūt perſequi. i. coquere.
x Retentāt. quādo est permiſſa. ad quod ſ. titu. j.l. diu. & ſ. de offi. co. sacrar. l. j.
y DE IIS, quæ ex publica col. &c. Differt ab illo tit. ſ. de iis, qui ex publ. ratio. mu. pe. qa ibi de accipiente, hic de dante.
z NVllus. Inuadat. niſi iuſsione principis: vt j.l.proxi.
a Inuadere. alias teneretur ad vſuras centeſimas: vt ſ. de neg. geſt. l. qui ſine. & fa. in auth. de co. §. iubemus.
b NVllus. refertur. ſiue in ſit relatum, ſiue nō.
c Pereeperit. & niſi forte ſint duo: quo caſu vnus ab alio poteſt ſumere ſecūdū Py. ar. ff. de contrah. emp. l. ſi in emptione. §. ſi. Vel hic ſecus, quia & accipere eſt prohibitum: vt ſ. de iis, q ex pub. ratio. l. j. Accur. Sciant

† Sic etiā de iure cōcor. cū in cunctis. extra de ele. lib. vj.

† Decoquendum Pyrrhus.

a SCiant iudices maxime. nam idem in aliis officia libus.

b Grauissima. capitis: vt ſ. de iis qui ex pu. ratio. l. fi. & fa. j. de fru. vr. con. l. ij. & j. de col. fun. pa. l. fi.

c DE AVRO CORONARIO.

* De auro coronario dicitur quod conferẽ ad coronationes principũ, quæ apud Aulũ Gel. lib. v. c. vj. & fusiſsime ab Alexã. Geni. die. tu potes (ſi lubet) huc quoque adde re, quę hic in titul. † Aurum coronarium quid ſit, explicat Alc. li. vj. Parer. cap. iiij. Iudæi con ſuetudine aurum coronarium præſtant. *Dic Irenarchas conciliatores ac cuſtodes quaſi pacis principes. h Concordiã. gerunt & alia. vt in tit. vnde quæritur, an hodie ſint ſublati: quia videntur loci ſeruatores: quod quidã dicunt. vt in auth. vt nul. iu. §. j. & de col. §. iubem. col. ix. & de defeſo. ci. §. nõ habẽte. col. ij. de manda. prin. §. eos. coll. iij. vel ibi à præſide, hic à decurionibus eligitur: & ideo æquiparatur militi Iuſtitiæ. & fa. ff. de off. præfect. vrb. l. j. §. & ſane. i Nomine ntur. ad hoc. ſ. de ſuſcep. l. exactores.

DAuũ coronariũ dicitur quod conferẽ ad coronationes principũ, quæ apud Aulũ Gel. lib. v. c. vj. & fusiſsime ab Alexã. athletis. d Conſuetudine. e Iudæi præſtant ex conſuetudine: vt ſ. de iudæ. l. iudæorũ. & facit. ã. de ſtatuſt. lis. l. i noſtrę. & l. fi. f DE IRENARCHIS. Irenarchæ ſunt, q corrigẽdis moribꝰ preficiunt: vnde eſt ſonale munꝰ: vtff. de mu. l. fi. §. irenarchæ. maxime in ſedandis diſcordiis: vt j. l. j. & in cõprehendendis latronibus: vt ff. de cuſto. reo. l. diuus. & dicũ tur quaſi arcentes iram *: quia iræ ſu mendæ in turbatores publicæ qetis & pacis gerũt moderchiam. g Renarchæ. Exponẽ vt in tit.

SCiant iudices a nihil ſibi ex priuatæ rei canone, vel ex eo, qđ ex iiſdem titulis exegerint, ad neceſsitates alias trãſferre licere: niſi malint grauiſsima b ſeueritate ſuam licentiam coërceri.

TITVLVS LXXIIII.

DE AVRO †CORONARIO c.

Impp. Arcadius, & Honor. AA. I.

AD collationem auri coronarij d placuit neminẽ abſq; conſuetudine e eſſe cogendum.

TITVLVS LXXV.

DE IRENARchis f.

Imp. Antoninus A. I.

IRenarchæ g, qui ad prouinciarũ tutelam, quietis ac pacis per ſingula territoria faciunt ſtare cõcordiam h, à decurionibus iudicio præſidum prouinciarum idonei nominentur i.

TITVLVS LXXVI.

DE ARGENTI pretio, quod theſauris infertur.

Imp. Conſtantinus A. I.

IVbemus, vt pro argenti ſumma, quã quis theſauris fuerat illaturus, inferẽdi auri accipiat facultatem k: ita, vt pro ſingulis libris argenti, quinos l ſolidos inferat.

k DE ARGENTI PRE. l Aureus & ſolidus idem ſunt. VBemus. Facultatẽ. quia quod carius eſt, qñq; leuius ſoluitur: vt inſt. de ac. §. huic. Quinos. i. bis quiq; aureos. nam ſolidus & aureus idem eſt: vt j. de ve. nu. po. & in titu. notaui. Item pro xx. lib. æris, vnus aureus: vt ſ. de col. æris. l. j.

Codicis domini Iuſtiniani incipit liber Vndecimus.

TITVLVS I.

DE NAVICVLARIIS m SEV NAVcleris publicas ſpecies tranſportantibus, & de tollenda luſtralis auri n collatione.

Nauicularij portantes res publicas: habẽt plenam ſecuritatem eundi & redeundi. Barto.

Imp. Conſtantinus A. I.

NVllam vim oportet nauicleros ſuſtinere delegatas ſpecies annonarias o transferentes, nec concuſsiones perpeti, nec aliquod genus incommodi, ſed venientes ac remeantes omni ſecuritate p potiri: decem librarum auri mulcta q proponenda iis, qui eos inquietare tentauerint.

Impp. Arcad. & Hono. AA. II.

COmperimus r naucleros ſuſceptas ſpecies s in negotiationis emolumenta conuertere t. Ideoq; decernimus,

m DE NAVICVLARIIS, &c. Dixit ſ. de quibus muneribus vel pre. nemo exc. à munere tranſuehendi: nunc autem de his per quos tranſuehuntur. Vel ſ. dixit de col. ſpecierũ: nũc detrã ſuctionẽ: nunc quã fit p naucleros, ideo de eis dicit: & ſunt illi quiannonarias ſpecies à ſuſceptoribus vel præpoſitis in prouicia accipere, & Romã vel ad caſtra, vbierant milites, deferre debebãt, & ſic dicũtur ſeruire annonæ vt j. l. iiij. & ff. de iu. immu. l. ſemp. §. negotiatores. iſti autẽ à cura & tutela excuſantur, niſi à minoribus ſui corporis: vt ſ. de excu. tu. & cu. l. pen. Itẽ ſunt immunes à ſonali bus munerib⁹, quãdiu in actu ſunt: vt d. §. negotiatores. & ipſi, nõ eorũ liberi: vt §. immunitat. in e. l. & dic quod quidã ſunt nauicularij, qui vehũt publicas annonas: vt hoc tit. & duobus ſequ. Itẽ alij q negotiãtur, & maximã partẽ ſuæ ſubſtãtię in hac negotiatione habẽt, q & ipſi ſunt immunes: vt eodẽ ſemp. §. licet in tempore. & de mu. & ho. l. nauicularij. & not. ſ. l. negotiatores. Sũt & alij q naues fabricãt, de quibus dic. ff. de vacat. mu. l. iſs qui naues. n Luſtralis auri. de hoc nil in tex. ſic ſ. qbus mu. ſed dic vt in ti. ſ. de indic. not. o Vlã. annonarias. De primo igit̃ genere dic vt no. in tit. nãco mes horreorũ delegabat portandas.

p Securitate. violentiæ: vt ff. ad l. Iul. de vi pub. l. j. & j. de lit. & itine. cuſto. quinimo & numerum perſonalium, vt in tit. notatur.

q Mulcta. hæc datur fiſco.: ſed paſſo iniuriam quadruplum: vt j. l. iij.

r COmperimus. ſ. in prouincia.

s Species. ſ. Romæ. vel ad caſtra vbi portantur.

t Conuertere. ſ. Romæ, vel ad caſtra vbi portantur.

Securis

a Securitates. i. apochas. & de solu. reddantur securitates.

b Reportent. ad quas faciendas coguntur qui suscepe rũt: vt j. de col. fun. pa. l. placuit.

c Dic illatiõis. sic ʒ. de apo. pu. l. j.

d AB iis. Qua drupli. actione vi bo. ra. & no quod totũ quadruplum est pœna. sic & alias in duplũ dat tantũ: vt ʒ. de Paganis. l. Christianis. secũdũ quosdam. vel verius recõputata & intra annũ, post annũ in simplũ: vt instit. vi bo. rap. §. j. & facit ʒ. eo. l. iij. cũ cõcor. Itẽ hæc lex habet locum quando nõ in naufragio, sed alias rapit. sed tunc habet locum. ʒ. tit. iij. l. ij. & ff. de incẽ. rui. l. si quis ex naufragio.

e CVm nauarchorũ. i. naucilariorum siue nauticorum.

f Conspiraret. id est, aspirãdo iret. alias obiret. i. iret quasi obeũdo propter laborem.

g Iudiciorũ. i. iudiciũ. i. comitũ horreorũ qui expectãt trãsuectionem.

h Trãsuectionis. i. propter defectum transuectionis.

i Tua. adduxit quod est ʒ. & dic conuentis, id est, conuocatis.

k Alios. proximiores: vt ʒ. de ann. & tri. l. prolocis.

l Conditis. vt in horreis: quia ibi cõditur.

m Immunitate. videtur ergo à patrimoniali etiam excusari: vt ff. de iur. immu. l. semper. §. negotiatores. sed hic magis innuit cõtrarium. & facit ʒ. de iur. fisc. l. penu.

n Cognationis. s. tuæ.

o Limauit. alias libranit. Accur.

vt intra annũ, quas susceperint, inferant species, & securitates[a] reportent[b], quæ etiam ante diem illationis[c], edoceant: vt intra alterum annũ eis reddantur, à quibus species præstitæ sunt.

Qui cum nauicularijs fecerũt rapinam, tenentur in quadruplum. Bar.

Iidem AA. III.

AB iis, qui in naucleros prædas egerunt, volumus eorum commodis satisfieri. & ideo ne crescat in posterũ eorum audacia, sancimus, vt quicunq; in rapinis fuerit deprehensus, pœna quadrupli[d] teneatur.

Quando id quod per personas certæ regionis debet expediri, non potest: debet expediri per homines circunstantes expensis publicis. Barto.

Impp. Hono. & Theodo. AA. IIII.

CVm nauarchorum[e] cœtus circiter prouincias Orientis inopia nauium titubaret, & inuesti gandæ classis obtentu insularum secessus cõspiraret[f], & nauigandi oportunitate trãsacta, iudiciorum[g] indignatio sine transuectionis[h] expectaretur effectu: meritò celsitudo tua[i] præfecto Augustali & insularum præside conuentis, Alexãdrinæ & Carpatiæ classis summates, & nonnullos alios[k] naucleros eius professionis adduxit, vt onus frumentarij commeatus, quod per Orientales nauarchos ex Alexandrinæ ciuitatis conditis[l] consueuerat ad sacratissimam vrbem transferri, in suam fidem susceptum, ad eadẽ augustissimæ vrbis horrea comportarent: † salariis pro mercedula præstitis ex tributariæ pẽsitationis immunitate[m], & eo, quod vocatur Græcè ἀτέλεια† necnon etiam aliis, quæ cognitionis[n] limauit[o] examen.

Qui per rectam viam non vadit & species publicas distrahit capitali pœna punitur. Barto.

Impp. Theo. & Valenti. AA. V.

QVi fiscales species susceperit deportandas, si recta nauigatione contempta, littora deuia sectatus, eas auertendo[p] distraxerit: capitali[q] pœna plectetur.

Si iudices patiuntur tempore ratæ nauigationis naucleros in suo territorio commorari, puniuntur & ipsi, & municipes. Bartolus.

Iidem AA. VI.

IVdices qui in partibus dioeceseos suę onusta nauigia, cùm prosperior flatus[r] inuitat, sub prætextu hyemis immorari permiserint, vnà cum municipibus & corporatis[s] eiusdem loci fortunarum propriarum feriantur dispendiis: naucleri præterea pœnam deportationis[t] excipiant, si aliquid fraudis eos admisisse fuerit reuelatum.

* Constitutio Græca. *

TITVLVS II.

DE PRAEDIIS[v] & omnibus rebus nauicularium.

Etiam ad domum principis res nauicularioru̇ transeunt cum onere suo. Bar.

Impp. Valenti. & Valens AA. I.

DOmum[x] etiam mansuetudinis nostræ in iis, quæ nauiculario nomine obnoxia sunt, agnoscere præcipimus debitam functionem[y].

Pro rata rei, quæ peruenit ad aliquem de bonis nauicularium, debet vnus sustinere, nec patrimo-

P QVi. Auertendo. i. interuertẽdo: vel. i. in auersione seu periculo emptoris, per qđ minus venderet. & secũdũ hãc secundã expositionem sub. maxime.

† ἄλλα τὰρ γνωσίν. vide ī hũc locum Alcia. & Pyrrhum hic.

q Capitali. i. deportationis: vt j. l. proxi. & fa. ʒ. quæ res ven. non possi. l. pe. & l. fi. & de nauti. fœ. l. iij.

r IVdices. Flatus. i. ventus.

s Et corporatis. sic ʒ. de pri. credi. l. j. Accur.

t Deportationis. ergo & bonorum: vt ʒ. de pœ. l. deportatorum. Et no. q; in secunda. l. de offi. naucle. in j. & iij. de præmio. & etiã in iiij. in vlti. & pe. de pœna male gerentis.

v DE PRAEdiis &c.

Hoc accipe vt no. ʒ. tit. j. in titu. & quia omnes res eorum sunt huic oneri subiectæ, quocũque etiã res ierint quasi quadã fraude: vt j. l j. & ij. ideo de his dicit.

x DOmũ. quæ successit in ius vel rem nauicularij.

y Functionẽ. pro modo prouectæ rei vt j. l. proxi. sic nõ excusantur à collatione emptarũ specierum: vt ʒ. vt nemi. lic. in emp. spe. l. j. & facit j. tit. j. l. j. Accursius.

In iis.

a IN iis. s. rebus suis, quæ sunt huic oneri subiectæ: vt no. in titu.

b Intercipere. i. cessare. P. & facit ff. pro soc. l. idē quoque erit. in fin.

c Addicta est. sic ff. de publi. l. Imperatores.

d Munificam. id est, munus faciēs. sic ff. de public. l. ſi publicanus. §. j.

e Vrbium. sic. ff. de no. ope. nū. l. prætor. §. hoc interdictum. & ne quid in lo. pu. l. fina.

f Pecunia'. alias mutarētur. s. in res quæ vendebantur: alias mutuaretur. i. mutuo seu vicissim acciperetur alias permutaretur.

g Emolitio. repete nullam habuit pensionem.

h Sumptuosum. nullam habet pensionem, vt turris.

i Vt est. i. vt quādoq; contingit, q; aliquis habet liberale propositum.

k Institutum. id est, propositum.

l Ornamento. vt picturis.

m Excipere. i. suscipere. ad quod. s. de allu. l. fi. & j. l. proxi. in prin. & de so. l. pen. & j. de omni agro deser. l. fi. & j. proxi. in prin.

n HI qui. Adscriptos. quales sunt fundi nautarum: vt s. in titu.

o Ad se. scilicet, nauicularij fundi.

p Opinionem. i. censualem professionem quę ideo dicitur opinio: quia opinari debemus: vt scriptura perhibet. P. vel æstimationem: quę ideo dicitur opinio: quia opinari nos facit, cū de ipsa dubitatur. nam & vulgari modo sic loquimur: quid opinaris hanc rem valere?

q Functionem. alias præstationem.

r Cogantur. scilicet, vt soluant & præstent eam.

s Conditiones. i. pactiones: vt s. fine cen. vel re. l. fi. & ff. de pa. l. inter. valet tamen quantum est inter se: vt quod soluerit repetat: vt j. eo. ti. l. epistola. §. ij. sic s. de pac. l. pacto successorum. & de hæred. ven. l. ij.

t Pactione. i. hac ratione seruata. A.

v Teneantur. qđ etiam hodie profitentur apud acta si ante traditionē minus idoneus inueniatur emptor: vt in auth. de manda. prin. §. non permittas. coll. iij. Sed qđ si tēpore alienationis erat idoneus: rū. nō tenetur venditor: vt ff. de neg. gest. l. litis. §. j. & de ad. re. ad ci. perti. l. ij. §. fi eo. Item fa. j. de fun. rei. pri. l. iij.

x Abidoneis. emptoribus. ad quod ff. ad mu. l. libertus §. filium. cū cōcor.

DE NAVIBVS non, &c.

y VIti. Et titulis scribēdo nomine potentum, quorum diceret nauem esse. & facit j. l. proxi.

z Vt priuatos. nō autem senatoribus tantum licitum est habere nauigia: vt ff. de vac. mu. l. iij. & facit s. vt nemo priua. & de anno. & tri. l. obsistere. & j. de nau. Tybe. l. j. & s. titul. j. l. j. & de ope. publi. l. ad portus.

Iube

a IN iis, quæ nauicularij vendunt (quoniam intercipere b contractum emendi vendendiq;, fas prohibet) emptor nauicularij functionem pro modo portionis comparatæ subeat. Res enim oneri addicta est c, non personæ mercatoris. Neque nauicularium iubemus fieri eum qui aliquid comparauit: sed eam partem, quæ empta est, pro suo modo ac ratiōe esse munificā d.

Nec enim totum patrimonium ad functionem nauicularium occupandum erit, quod habuerit, qui rei exiguæ mercator accesserit: sed illa portio, quę ab initio nauicularij fuit ad pensionem huiusmodi functionis sola tenenda est: residuo patrimonio, quod ab hoc vinculo liberum est, otioso & immuni seruando. domus verò, quarum cultu decus vrbium e potiùs, quàm fructus adquiritur, vbi à nauicularijs veneunt, pro tanto modo ad hanc pensionem obligari placet, quantum habebant emolumentum, cùm pecunia f mutuaretur. vbi verò spatium loci & exiguitas nullam habuerit pensionem, aut extructio cuius est ardua difficil. sq; emolitio g aut decus sumptuosum h, aut (vt est i plerunque liberale institutum k) qui habitationem suam vrbis ornamento l adiecerit, nolumus munificentiā, quæ postea addita est, † improbam licitationem æstimationis excipere m: sed vetusta potius loci species & pensio cogitetur, quàm cultus hodiernus, qui per industriam hominis animosi accessit.

Qui emit prædia nauicularium, tenetur ad onus secundum veram æstimationem, quæ priuatorum pactis non tollitur, & vendentes tenentur, si emptores non fuerint idonei. Bar.

Impp. Arcadi. & Honor. AA. III.

HI, qui fundos nauicularię functiōi adscriptos n, à nauicularijs acceperunt, quodlibet ad se o titulo transeuntes, secundū agri opinionem p, quæ antiquitus habebatur adscripta, nauicularium functionem q suscipere cogātur r: neque eas conditiones s sibi existiment profuturas, quas venditor minùs idoneus in se recepit imponentis arbitrio: hac tamen pactione t seruata, vt si ad minus idoneum fuerit translata possessio, etiam authores transcripti prædij teneneantur v obnoxij: sitq; hoc in promptu, vt damnis fiscalibus primitus ab idoneis x consulatur.

TITVLVS III.

DE NAVIBVS non excusandis.

Naues quæ sub nomine & titulo alieno excusantur, publicantur. Barto.

Impp. Archad. & Honor. AA. I.

MVlti naues suas diuersorum nominibus & titulis y tuētur. cui fraudi obuiātes, præcipimus, vt si quis ad euitationē publicæ necessitatis titulū crediderit apponendū: sciat nauē esse fisco sociādam. Nā vt priuatos z quoq; nō prohibemus habere nauigia, ita fraudi locū esse non sinimus: cū omnes in cōmune, si necessitas exegerit, cōue-

† alias, improba licitatione ęstimationis accipere.

a IVbemus. Vltra duorum. maxime. nam idem si minus: vt ff. l. proxi. & ff. de va. mu. l. iiij.

b Ante. i. contra. Vel sicut vulgariter dicitur, non euades ante me.

c Embolam. hoc & alia quę hic sunt expone vt ff. de sacrosan. eccl. l. iubemus. vbi est hęc de verbo ad verbum.

d Nec ff. f. debebit oppugnare regulas prouidętissimę legis. Accur.

e Non valeat. vt & ff. si cōtra ius vel vti pub. l. fin. & de pe. bo su. l. j.

f Attentatum. à domino nauis. nam si non dñs, nō nocet dño: sed ipse in quātum nauis valet, tenetur fisco. argu. l. ff. quę sunt in tāt. C. vñ vi. Alij dicūt dñm posse dere, sed ei emēdare debere eū, qui attentauerit. Item quęro quomodo delictum prælati nocet ecclesiæ? Rñ. vt in l. iubemus.

g Vide in c. delicti. extra. de reg. iur. & in glo. in c. cum dilectus. extra de ordin. cog. vide hic p doc. Ioā. And. in mercu.

NE QVID oneri pub. &c.

Neri fruměti. pub. qd si spōte recipit & forte recipit mercedē. Rñd. tenetur nauta quasi conuertis publicas merces in negotiationes priuatas: vt j. tit ij. l. ij.

h Naufragij. si cōtigerit per hoc.

i Vigorem. extra ordinem punietur.

k DE NAVfragiis

Quia quandoq; per onus priuatum contingit naufragium: vt ff. titulo. j. ideo de hoc dicit. Vel quia nauckeri de qbus dixit hoc patiuntur: ideo de h. d. & dicitur naufragiū quasi nauis fractura à naue, & frango. quia plerūq; naue nauis frāgitur: dum naufragiū patiuntur.

Naufragium vnde dicitur.

niat vtilitatibus publicis obedire, & subuectionem sine dignitatis priuilegio celebrare.

Nulla nauis ob necessitatem publicam excusatur aliquo priuilegio in corpore iuris inserto vel non inserto: & contrà faciens pœna hic inserta punitur. Bar.

Impp. Theo. & Valent. AA. Flo. præf. præt. II.

IVbemus nullam nauem vltra duorum [a] milliū modiorū capacem, ante [b] felicē embolā [c] †, vel publicarū specierū transuectionem, aut priuilegio dignitatis, aut religionis intuitu, aut prærogatiua personæ publicis vtilitatibus excusari posse subtractam nec si [d] cęleste contrà proferatur oraculū (siue annotatio sit, siue diuina pragmatica sanctio) prouidentissimæ legis regulas oppugnare debebit. Quod etiam in omnibus causis cupimus obseruari: vt generaliter si quid eiusmodi contra ius vel vtilitatem publicam in quolibet negotio proferatur, non valeat [e]. Quicquid enim in fraudem istius legis quolibet modo fuerit attentatum [f], id nauigij, quod excusatur, publicatione corrigimus.

TITVLVS IIII. NE QVID ONEri publico imponatur.

Qui cogit nautam ad accipiendum aliquid vltra onus, tenetur ad emendationem damni, & criminaliter punitur. Bart.

Imp. Antoninus A. I.

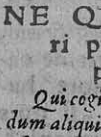

Neri publico farcinam priuatam ne quis imponat, nec audeat portitores frumēti [g] ad suscipiendum onus aliqua necessitate compellere. Hoc enim facto atque commisso, non in dispendium solum atque naufragij [h] dānū tenebitur obligatus, verum etiam publicæ coercitionis experietur vigorem [i].

TITVLVS V. DE NAVFRAgiis [k].

Imp. Constanti. A. I.

I quando naufragio nauis expulsa fuerit ad littus, vel si quando aliquam terram attigerit: ad dominos pertineat [l]: fiscus meus sese non interponat. Quod enim † ius habet fiscus in aliena calamitate, vt de re tam luctuosa cōpendium sectetur [m]?

Nauicularius qui dicit se fecisse naufragium: debet hoc probare testes coram iudice illius loci, & intra annum præfecto nunciare, aliter non auditur. Barto.

Impp. Valenti. & Valens AA. II.

SI qs nauicularius naufragium se sustinuisse affirmet: prouinciæ iudicem, eius videlicet, in qua res agitur, adire festinet, ac probet apud eū testibus [n] euentum: relatioq; etiam ad sublimissimam referatur [o] præfecturam: ita vt intra anni spatium veritate reuelata, competens dispositio [p] procedat. Quòd si per negligentiam præfinitum anni [q] spatium fortasse claudatur: superuacuas seraq; interpellationes emenso anno placuit non admitti.

Cùm de naufragio quæritur: debent examinari duo vel tres de nauibus, qui melius scire dedent veritatem & eis deficientibus deuenitur ad alios, & nauigatio debet fieri à Calend. April. vsque ad Calend. Octobris. Bartolus.

Imppp. Grat. Valen. & The. AAA. III.

QVoties obruta vel submersa fluctibus naui, examen adhibeat cōpetētis titur.

1 Iq̄. Perti neat. nauis & res in ea cōtentæ: vt ff. eo. l. ne quid. & l. fi. & in cōst. Fri. quæ incipit nauigia. ff. de fur. alio qui edicto prætoris tenetur, si tempore naufragij aliqd accepit: vt ff. e. l. j. in fin. & l. ij. & iij. & l. expugnantur. & etiam criminaliter: vt not. ff. de fur. l. in eum.

m Sectetur. quasi dicat, nullum.

n Si qui. Testibus. secundū formam inferioris l. proxi. Accur.

o Referatur. si opus fuerit.

p Dispositio. vt res. f. restituatur: vt ff. l. proxi.

q Anni. imo bien niū: vt j. e. l. de submersis contra. Sol. hic negligentia petentis, ibi iudicis. Vel secundum Py. ibi in criminali: hic in ciuili actione in factum ex edicto. ff. e. l. j. Item videtur perpetuo, quantum est in simplo: vt ff. de fur. l. eum. & ff. eo. l. j. in prin. Solu. hic de quadruplo. Vel verius hic de instantia causæ: & erit speciale cōtra l. properandum. C. de iudiciis.

r QVoties. Cōpetentis. f. præsidis prouinciæ in qua hoc contingit: vt ff. l. proxi. & loquitur hic siue ciuiliter, siue criminaliter agat fcdm Py. Nauta

† Cōcor. ad hoc ca. excōmunicationi. cū gl. vlti. extra, de rap. & incend.

* Atqui solutio hæc pugnat oī no cum litera, quæ vult iudicem post annū non posse iterpellari. nā si sola instātia perisset nihil vetaret iudicem denuo interpellari, secundū Rebuf. hic. vnde nauiculariū ad sui defensionem casū naufragij probare hic velle ait. Si vacat, legere potes ad multa certe vtiliter eundem hic Rebuf.

a Nautarum.primo magistrorum,secundo aliorũ, tertio filiorum:vt subiicit.

b Habita.nõ per tormẽta.nisi vacilẽt:vt ff. de quæ. l.ex libero.vel niũ sint obscuri:vt in auth.de testa.§.si verò ignoti. col.vij.

c Nexu.est enim nexus depositio testimonij,cũ ad hoc coguntur: vt ff. de tabu. exhi. l. iij. §. exhibere.

d Numerum.duorum vel triũ: vt ff. de test. l. vbi. & alias,in ore duorum vel triũ stat omne verbum

e Immoret. prius ad inquirẽdum damnum submersarũ rerum.

f In alios.non magistros sed nautas. per tales enim melius veritas inuenitur.arg. ĩ. de rep.l. consensu. §. super plagis.

g Liberis. qui forte erãt in naui cum aliis.

h Interitu.s. rerũ eorũ quorum &c. vel interitu.i.damno eorum &c.

i Nauicularius. gppe secundũ Romanos non sunt nisi duo tpa. hiems à calẽ.oct.vsq; ad calen. Apri. & æstas ab Aprili vsq; ad Octobrem, quo tẽpore est nauigandum.nõ postea secundum P.sed secũdum B. separatur æstas ad hyeme in æquinoctiis:vtff.de aqua quot. & æstiu.j.§.æstatem.& facit ĩ.e.l.fina.

† alias, volumus.

k PRo iis.A collatoribus.puincialibus.

l Possessoribus. et collatoribus prędictis.

m Senatores. innuit senatores ad patrimonialia teneri.sed à personalibus excusanti: vt ff. ad mu.l.municeps.

n Redundare. Sive fuerit nauta in culpa, sive non.an autẽ ipse nauta teneatur? Respon.ĩ.eodem l.fina.

o DE submersis.Leuato velo.per similitudinẽ loquitur.q.d. omni velamine remoto. Vel dic

iudicis,duorum vel trium nautarum [a] quæstione habita [b],cæteri ab huiusmodi nexu [c] liberentur.

Quid est enim, quòd non abundè intra præfinitum numerũ [d] solers quæsitor inueniat? Circa magistros nauiũ, quibus est scientia plenior,immoretur [e]:qui si fatali sorte defuerint, in alios [f] inquisitio trãsferatur.Sanè si vniuersos violentia tempestatis obruerit: ne veritas lateat, à liberis [g] nautarum siue magistrorum intra iudicia constitutis,super eorum quæratur interitu [h], quos nauicularius [i] naufragio periisse contendit. Susceptionis autem necessitas ex calen. Apri. in diẽ calendarũ Octobris mansura seruabitur.

Priuatis qui soluerunt collectas publico officiali, qui postea aufugit vel perdidit,non imputatur: & loquitur in procuratoribus vel exactoribus.Bart.

Imppp.Valenti.Theo. & Arcad.AAA. IIII.

PRo iis,quæ semel à collatoribus [k] illata,naufragiis perierunt, † nolumus nobis aliquam cum possessoribus [l],siue senatores [m],siue priuati sint,communionem esse, vel aliquid periculi ad eos redũdare [n].

Cùm de naufragio quæritur, summatim examinabitur. & ex eo quod in illa cognitione reperitur,potest per inquisitionem procedi,& causa debet intra biennium terminari,aliàs nauicularius absoluitur.Barto.

p Detegitur. siue tempore naufragij, vbi est actio quadrupli intra annum,siue post:vt ff.eo.l.j.in fi.& l. sed si quid.& l.ne quid.

q Nudantur.i.nudati sunt qui debent instare;vt ĩ.e. l.si quis.

Impp. Hono. & Theodo. AA. V.

DE submersis nauibus decernimus, vt leuato [o] velo istæ causæ cognoscantur: & si quisquã de talibusnegotiis aliquid accepisse detegitur [p]: iudex apud quem constiterit, his cõquerẽtibus, qui nudantur [q]; pro qualitatibus personarum [r], mulctandi,remouendi,proscribendique habeat potestatem. Si verò causarum talium cognitores libelli datione,vel plenaria interpellatione [s] commoniti intra biennium [t],has causas audire neglexerint, & hoc fuerit tempus elapsum:præiudicium noceat eatenus cognitori, vt nauicularius [v] propter vitium iudicis absoluto [x],mediam oneris eius partem,propter cuius probandam amissionem legitimo [y] duntaxat tempore cognitio petebatur,iudex cogatur inferre:reliquamverò officium eius [z] exoluat.

Pro vno nauicolario omnes alij tenentur pro rata.Barto.

Iidem AA. VI.

SVper naufragiorum, quæ contigerint casibus, vsitato more [a] habita quæstione, si quis calculus [b] modiationis [c] dicatur tempestate maris deperisse: sub tuæ sedis auditione nequaquam feratur acceptus [d]: sed hæc dispendij iactura in omne nauclerorum concilium [e] pro rata scilicet contingẽtis muneris deferat.

r Personarũ. hic ergo criminaliter agitur:& sic cõcor. ff.eo.l.Pædius.

s Interpellatione. i.sine libello.quod est speciale contra authẽ.offeratur. sic ĩ.de sent. ex breui. reci.authẽ.nisi breuiores. Vel verius hoc corrigitur per d.authen.

t Biennium.dicas criminaliter agi:& omnia concor. ĩ. vt intra cer. tem.l. fi.& de iudi.l. properandum.in prin. nec ob. ĩ.l. si quis. vt ibi dixi. si dicas etiã in ciuili sic esse,tũc habes necesse dicere speciale hic contra.l. properandum.ĩ.de iudic. Accursius.

v Nauicularia. ablatiui absoluti.

x Absoluto.ab obseruatione iudicij,qui culpa paffus est naufragium,vel diripuit res pro quibus accusabantur. Accursius.

y Legitimo. scilicet biennij.

z Eius.s.oneris.

a SVper naufragiorum. More.vt ĩ.e.l. quoties.

b Calculus.i.numerus.

c Modiationis.i. publici frumenti.

d Acceptus.i.nõ fiat apocha de eo accepto, quæ alias fit: vt ĩ.de naui.l.j. & ij.Accursius.

e Conciliũ.i.collegium. quod accipe quãdo perierunt vtio nautæ quod potest esse,quia nõ nauigauit cõgruo tẽpore: vt ĩ.e.l.quoties.in fi.vel aduerso.ff.de. rei ven.l.q peti.§.vlt. vel quia in malã nauem: vt ff.loca.l. itẽ quærit. §.j.& ad l.Rho. de

fac.l.ff.§.flea.alias sine eius vitiõ nõ tenetur:vt d.§.fl ea.tamẽ solũtes semper liberantur:vt ĩ.in l.pro his. Item quomodo tenẽtur alij propter vnius vitiũ? Rñ. specia le:

Nauigandi tempore pulchrè Budę.in l.vtique. ff. de rei vendi.

speciale: vt & ĵ. de fab. l. iure. quia & ei succederent si sine hærede decederet: vt ŝ. de hæred. decu. l. ĵ. fic. ff. cõmo. l. vnde quæritur. & l. pen. Alij dicunt tenere hic alios quando iam successerunt, non ante. Accursius.

a DE METAL. ET MET. &c.

Naufragia contingunt sæpe ꝓpter põdus metalli. ideo de his dixit vel dixit de trãsuectiõe: nũc de officio eorũ q̃ ea transmittũt. & quia metalla ꝓtiosa sunt, de metallariis qui ea inferũt & procuratoribus q̃ ea exigunt atque custodiũt dec̃ ipsis metallis videamus. & de procuratoribus dicit. ĵ. e. l. cum procura. in aliis dicit de metal. & me.

TITVLVS VI.

DE METALlariis [a] & metallis, & procuratoribus metallorum.

Impp. Valen. & Valens AA. I.

PErpensa deliberatione duximus sanciendum vt quicũque in metallorum [b] exercitiũ vellet affluere [c], is labore proprio & sibi & reipublicæ commoda comparet [d], itaque si qui sponte conduxerint [e] eos, laudabilitas tua [f] octonos [g] scrupulos in balucam [h], quæ Græcè χρύσωσις appellatur, cogat exoluere. quicquid autem amplius colligere potuerint, fisco potissimum distrahant [h], à quo competentia ex largitionibus nostris pretia suscipiant.

† Videin hunc locũ Al. in hũc ipsum tit. in annot. ad iij. posterio. lib. Cod.

b Erpensa. Metallorum. affluentiã habere exercitij metallorum.

c Affluere. i. velle esse metallarius.

d Cõparet. i. quæ rat primo &c. q. d. quicunque vult, faciat hoc.

* Quanquam pro xima superanno tatio te ad Alc. remittit, placet tamen adiicere qd de hoc ver bo Plinij. lib. xxv. sentiat. Aiũt enim balucam ver. Hispanicum esse quo vocat aurum minutũ. Est autẽ balauca (inqt) pars vnciæ. aurũ nondum purgatum nec dũ in massam redactum. vnde Græcè χρύσωμα tecte dicitur, quasi aurum im perfectũ. At qui talli Pyr. nõ sa tis sibi cõueniet, vide ad fabricatem Budæ. de asse.

e Conduxerint. alias confluxerint, & bene. alias conduxerint ꝑ similes: quia dãdo quod sequitur, conducere videntur.

f Tua. Crescẽtio comiti metallorũ loquitur.

g Octonos i. octo vt ff. quemad. ser. amit. l. non satis. in fi. Item scrupulus est xxiiij pars vnciæ. nam tres scrupuli faciũt drachmã, & octo drachmæ vnciam secundũ physicos: & sic octo scrupuli id est tertia pars vnciæ, quę soluitur in baluca. id est, vtilitate pur, quasi blica. nam chrysamos Græce, Latine vtilitas dicitur. aurum im Vel * balauca. id est, vase lucente, vt cassæ cardinalium quasi lucem baiulans vellancem, & dic eius meritum hic ac dabit in argento. sed cum hic dicat de tertia vnciæ. ĵ. hic nõ sa proxi de xiiij. vnciis: alia. f. cunctis de decima: alia. f. per annos, dicat de vij. scrupulis: videntur cõtrariæ inter se. Sol. quidam hanc pro ingressu, sequẽtes singulis annis: qđ nõ placet: quia non bene supponeret hic quicquid, &c. Tu dic hanc in cęteris metallis illã ꝑ annos in auro. illa cunctis, non excludit, quin & hoc detur qđ hic dicitur: vt ibi no. illa vero ob metalicũ, loquitur aliter. f. quot vnciæ faciunt libram. Itẽ dicit singulos tantum soluere: vt ŝ. l. per annos.

h Distrahant. si competens pretiũ dare vult, vt subiicit. Sed argu. contra ŝ. de contrahen. emptione. l. dudum.

CVncti, qui per priuatorum loca saxorum venam laboriosis [m] † effossionibus persequuntur, decimas fisco [n], decimas etiã domino repræsentẽt: cætero † modo propriis suis desideriis vindicãdo.

Officiales exigentes metallũ non debent ad aliam dignitatem promoueri, nisi prius illud officiũ perficiant. Bar.

Iidem AAA. IIII.

CVm procuratores metallorum intra Macedoniam, Daciam, mediterraneam, Misiam, seu Dardaniam soliti ex curialibus ordinari [o] per quos solennis profligatur exactio [p], simulato hostili metu, huic se necessitati subtraxerint, ad implendũ munus retrahantur: & nulli deinceps licentia laxetur, priùs indebitas expetere dignitates [q], quàm subeundam procurationẽ fideli solertique deuotione † compleuerint.

Fodiens aurum pro quolibet anno septem scrupulos soluere debet. Bar.

Impp. Valen. & Theod. AA. V.

PEr annos singulos septem per hominem [r] scrupuli largitioni

i OB metallicũ. xiiij. vncias. No. xiiij. vn. quas ŝ. l. proxi. viij. scrupulos appellauit. vũ apparet scrupulũ tanto sescũcia bus. fore maiorẽ, quanto sit sextã teminor secundum P. & sic † alias, † alias, effusioni soluebat contrariũ certo. superioris. l. sed dic tu, quod hic dicit xiiij. vncias pro libra soluẽdas: licet regulariter. xij. faciant libram. nõ aũt dic hic. xiiij. vnc. semper soluendas. & hoc quando est cõsuetudo soluendi libras ad qđ. ff. cõ. præ. l. vẽditor. ꝯ si cõstat. alias nisi sit cõsuetudo, soluit ꝑ scrupulos à singulis: vt ŝ. l. proxi.

k Balucæ. expone vt ŝ. l. proxi.

l Pro singulis. i. à singulis.

m CVncti. Laborios. nõ tñ prohibiti. arg. ŝ. de thesau. l. j. & dic quod primo quærunt. Secundo fodiũt. Tertio pluries effundendo in luci dam materiam adducunt. Sed an do † exactio mino iuuito liceat ne. quęrere thesaurũ? dic vt ĵ. l. quosdã. Sed videtur cõtra ŝ. de thesau. l. j. & in fi. de re. di. ꝯ. thesauros. vbi dicitur nõ licere in alieno quærere data opera. Sol. aliud in thesauro. qui dono fortunæ, aliud in metallo quod magno paratur agone.

n Fisco. sic ergo in prædio fisci duę decimæ: si in suo, vna datur: & hoc præter annuum canonem in scrupulis præstãdum. qđ dic, vt ŝ. l. j. no. quæ est contra. Alij soluunt. quod illa in publico metallo, hæc in priuato. Accur.

o CVm procuratores. Ordinari. vt ĵ. de fusce l. exactores. & hæc. l. tractat de vltima parte tituli.

p Exactio. hi ergo exigunt metalla.

q Dignitates. vt ĵ. tit. j. l. æternam.

r PEr annos. Per hominẽ. vulgariter loquitur. q. d. quilibet soluat. vij. scrupulos. & plene dic vt ŝ. e. l. j. quæ est contra. & sic expones scrupulum, vt ibi. alij vt R. dicũt scrupuli, qui faciũt assem plus siliquũ

vnum.i.vncias.xij.cum semunciæ dimidia quæ est vnciæ pars quarta. Ir. Item contra j. de præto. & ho. præ. l.ij. Item contra.j. de capi. ci. cen. exh. l.j. contra. & j. de agri. & cen. l. cum antea. contra. j. de colo. thra. l.j. contra. Sed hic non dicit de capite cuiuslibet, sed pro metallis quilibet.

tum soluat.

Marmor a faxi appellatione venit.

QVosdam. Marmora. Not marmora saxa dici. Sed an inuito domino licebit in alieno quęrere: videt quod non vt ff. de acq. re. do. l.iij. & postea ingrediens tenetur iniuriarū: vt ff. de iniu. l. iniuriarū. §. fi. sed Py. contra propter publicā vtilitatem nisi dūs habeat damnum: vt hic, & ff. cō. præ. l. venditor. in fi. de dam. infec. l. fluminū. §. fin. & de aqua plu. arcen. l.j. §. denique. Acc.

b METallarij. hic de prima parte tit. dicit.

c Metallarię. Sed an damnati in metallum applicātur huic corpori? Rūimo publicæ fabricæ alligātur. nō enim pro delicto debēt incorporari publico corpori: vt §. de pœ. l. ne quis. nisi religioso: vt in au thē. vt nul. iu. §. qđ autem. col. ix. & de vno religioso ad aliū religiosum. vt in authen. de san. epis. §. si monachus. & §. antepe. collat. j. Item de religioso ad publicum: vt in auth. de san. epis. §. si monachus. & in auth. quomodo o. por. epis. §. semel. colla. j. Item etiā in publico recorporatur, si corpus refugiat: vt hic. & j. de fabri. l. iij. & j. tit. j. l. æternā. & qūcp in stallo deteriori ponitur: vt j. de primi. l.ij. & j. de dome. & prote. l. iij & de commeatu. l. fi. imo quandocp de corpore prorsus deiicitur: vt legibus prędictis. et C. de ad uo. di. iu. l. pe. et fina. hoc autem quod dixi de stallo deteriori, & de exceptiōe omnimoda, intelligē in his officiis, in quibus honor oneri admistus magis inspicit. nimirum: nam immunitatem tribuere non debet delictum: vt ff. de inter. & rele. l. legatorum. §. antepe. & fi. &. §. de iis qui non imple. stipen. l. j. & ij. & §. de infa. l. j. Accursius.

bus inferātur ab aurilegulis, non solùm in pontica diœcesi, verùm etiam in Asiana.

Imppp. Theo. Arca. & Honor. AAA. Paterno. VI.

QVosdam operta humo esse saxa dicentes, id agere cognouimus vt defossis in altum cuniculis, alienarum ædium fundamenta labefactent. qua de re, si quando huiusmodi marmora a sub ædificiis latere dicantur, perquirēdi eadem copia denegetur. D. vij. calen. April. Constantinopol. Theodos. A. iij. & Habundantio Conss.

Adstricti ad fodiendum metallum si aufugerint ad aliud officium, retrahentur: etiam si familiares principis fuerint. Bartolus.

Impp. Theodo. & Valen. AA. VII.

MEtallarij b siue metallariæ c, qui quæve ea regione deserta, ex qua videntur oriundi, vel oriundæ, ad externam migrauerint, indubitāter sine vlla temporis præscriptione d ad propriæ originis stirpem laremcp vnà cum sua sobole e reuocentur: etiam si quos domus nostræ secreta retineant. Sciant autem nullū exinde præiudicium fisco esse generandum, etiam si quis ex iis, quem metallicum esse constiterit, priuatis censibus suum nomen indiderit.

d Præscriptione. Vt §. de præs. xxx. an. l. præscriptio.

e Sobole. facit j. de agri. & cen. l. cum satis. in prin. & l. omnes. in fi. & §. de fer. fu. l. pe. in fi. & j. tit. j. l. hi. & l. fi.

TITVLVS VII.

DE MVRILEgulis f † & gynæciariis † & procuratoribus gynæcij, & de monetariis & de bastagiariis.

f DE MVRILEGVLIS ET GYN. &c.

Adscriptus ad cudendā monetam principis, non liberatur alicuius priuilegio dignitatis. Bar.

Dixit §. ti. j. l. per annos. de aurilegulis nūc de muri legulis: & sunt qui legunt. i. qui * colligunt murices. i. pisces: vt j. eo. tit. l. fi re, in quis nauiculam. & sic & conchileguli bis, qui legunt conchilios: vt j. l. fi. & oēs erāt serui palatini. Item gynæciarij q pannos imperiales texunt & confīciūt inserendo se. icum, & aurum, & sic faciunt auratas para gaudas, vt j. l. iij. & v. & j. e. ti. l. j Vnde gynæciū locus vbi hæc fiunt: vt j. ti. j. l. j. à gynos. i. nudum in quia nudus panno vestitur. Sūt & monetarij: vt j. l. j. Itē baphij: vt j. l. ij Lin tearij: vt j. l. fi quis.

Item sunt procuratores gynęcij: vt j. l. pe. Item baftagiarij, qđ dic vt j. l. qđ ad præsens. hi oēs erant serui & artifices palatij principis: nec inde poterant eximi, nisi certo modo: vt j. fi qs ex corpore. & alij qui perpetui vt j. l. j. & aliqui temporales: vt j. e. l. æternam. Accursius.

IN genuæ mulieres, quę se gynæciariis sociauerunt: si conuentæ denūciatione solenni splendorem generis contubernio rū vilitati præferre nolegunt murices. i. pisces: vt j. eo. tit. l. fi re, in sic & conchileguli bis, pro hic cibus erāt serui palatini. farcinus Item gynæciarij q dus fi pannos imperiales tionis texunt & confīciūt vide inserendo se. icum, Alcia & aurum, & sic fa- Pyrri ciunt auratas para † Nō gaudas, vt j. l. iij. & ci legi v. & j. e. ti. l. j Vnde mali gynæciū locus vbi Pyrri hæc fiunt: vt j. ti. j. l. † Pud j. à gynos. i. nudum in hu quia nudus panno cum vestitur. Sūt & mo hic. C netarij: vt j. l. j. Itē næci baphij: vt j. l. ij Lin quidā tearij: vt j. l. fi quis.

Item sunt procuratores gynęcij: vt j. l. pe. Item baftagiarij, qđ dic vt j. l. qđ ad præsens. hi oēs erant serui & artifices palatij principis: nec inde potē † fo rant eximi, nisi cer qui i to modo: vt j. fi qs ba ex corpore. & ali- & p qui perpetui vt j. l. cla j. & aliqui temporales: vt j. e. l. æternam. Accursius.

g MOnetarios. hi monetā principis cudebāt: quam si falsabant, grauissime puniebantur: vt §. de fal. mo. l. ij. Sed poterant pœnitere ante perfectionē: vt ff. de fal. l. q fal. & facit j. de fug. co. l. j. & §. ti. j. l. fi. & j. de dig. l. vj lib. xij. & j. eo. l.

h BAphij. alias baphei. i. tinctores

i Gynæcij. alij gynęcij. i. gynæciarij: vt in ti. & accipe hic absti. fus. ing. allu. & nō quærāt simoniace hoc officiū p quos &c. s. male agētes. sic ponit in authē. vt iudi. sine quoquo suf. in ti. & facit §. de lega. l. vniuersi.

k Corrumpuntur. Primo enim texūtur: postea in bachiis. i. in locis, vbi tinguntur, debent adduci.

l Suffragiis. Id est, simonia. Accur.

Ingenuæ.

† alias, exportatione.

a INgenuæ. Teneantur secus si libera iungat se adscriptitio: vt ar. contra.ĵ.de agri.& cen.l.fi. in prin. & s.vbi sena. vel cla. l.j.in fi.et facit.s.de ser.fug.l.fi. Itē no. de vi denūtiatiōis. sic.s.de episco.aud. authē.si captiui. & j.eo.l.edicimus.

Q Vod ad præsens.

b Pro reparatione.scilicet dominici vel fiscalis gregis. Vel dic corporis humani.

c Præbeatur.i. rusticis singulis annis.et sunt bestiarij q cogunt rusticos ad hoc vel sunt bacharij de domo principis. Primo modo quasi bestiarij dicūtur.Secūdo quasi vastatores animalium. & habeas vastagiarij secūdū secundā expositionem.Accur.

d Q Vi aliquē. Gynæcij. alias gynęciarij.& expone vt in ti.Et est contra. ĵ.l.proxi.Sol.vt ibi.

e Q Vi textrini.locavbi texunt.

f Ternis.i tribus. Ar ff.de pœ.l.interpretatione.sed propriepro sex: vt ff. de leg.j.fi.si quis testamento.Accur.

g Auri.s.eo.l. proxi.contra. Sol. hic de suppresis tēpore huius l. ibi de suppresis i futuro vel dic, quod licet gynæciarij cōprehendant etiā textrinū: qa omnes operātur in gynæcio: tū specialis pœna minor in isto ponitur. vel hic seruus textrini:ibi principis,quia de familia gynæcij: hic nō. & secundū hoc textrini est masculini generis. Item contra ĵ.de fu.co.l.ij.Solutio. plene dic vt notatur.s.de ser.fugi.

h E l.quicunque.in fine. Dicimus.Amittat.id est,non adhæreat: quia fuerint:suorum maritorū conditione teneantur [a].

Iidem AA.& Gratianus A. IIII.

Q Vod ad præsens remedium pertinet, quintū animal bastagiariis pro † reparatione [b] præbeatur [c].

Iidem Augusti. V.

Q Vi aliquem ex familiis gynæcij [d] in latebris habere cōperti sunt quinq; librarum auri damno subiiciantur.

Qui occultat aliquem ex textoribus,punitur pœna trium librarum auri.Barto.

Imppp.Gratia.Valent.& Theod.AAA. VI.

Q Vi textrini [e] nostri mancipia occultatione celauerit: ternis [f] libris auri [g] pro singulorum hominum suppressione plectetur.

Mulier nobilis nubens monetario, si post protestationem non recedit, efficitur monetaria: sed mulier adscriptitia nisi post protestationem à domino trahatur,eius dem conditionis efficitur:& monetaria non potest extraneo nubere.

Iidem AAA. VII.

E Dicimus, ne qua mulier splendidioris gradus monetarij adhærens consortio,decus natiuæ libertatis amittat [h]. Quòd si qua ab hac præceptione statutum nostræ serenitatis abduxerit:ea vel legitimè admonita conuentione discedat: vel si complexui monetarij putauerit inhærendum, non ambigat se sibi & liberis præiudicaturam,& eius conditioni esse nectendam [i].

Si qua verò originaria seu colonaria possessionis alienæ, ignaro domino seu sciente, monetario associabitur: hi [k] conuenti mox iuri agrorum debitas personas retrahere festinent [l]: vel decæterò sciant repetendi facultatem,silentij sui conniuentia perdidisse. Sed vt monetario nullam extraneam [m] necti volumus,ita & ex monetario patre susceptas prohibemus extraneis copulari.

Bastagiarijs non licet ad aliam militiam transire,nisi illa completa.Barto.

Iidem AAA. VIII.

A Eternam fiximus legem, ne vnquam bastagiariis [n] militiam deserere liceat, vel aliam ante,quàm eā impleuerint [o] surreptitia impetratione tentare.

Iidem AAA. IX.

S I quis nauiculam functioni muricis [p] & legendis [q] conchyliis deputatam ausus fuerit vsurpare,duarum librarum auri illatione teneatur.

Impp. Arcadi. & Honor.AA. X.

L Otas † in posterum sericoblattæ [r] & metaxæ [s] huiusmodi species inferri [t] præcipimus, viginti librarum auri condemnatione proposita iis, qui serinium canonum tractant, prioribus etiam cuiuscunq; officij [v] si statuta [x] cælestia à quodam passi fuerint temerari.

Murileguli si ad aliam dignitatem transierint ,ad conditionem propriam retrahuntur:& res alienatæ per eos reuocantur, nisi emptor voluerit illam conditionem subire.Barto.

Impp.Theodo. & Valen. AA. XI.

dicunt talia non vendi.sed ad comitem statim referri. ad quod & de suscep.l.diu.

sic amitteret,vt statim innuit.& facit s.eo.l.ingenuæ.

i Nectendam. ad hoc ĵ.de agrico. & man.l.ex ingenuo.

k Hi. scilicet domini.

l Festinent.quod possunt:vt ĵ.de agr. & cen.l.fi.§.fi. & in authē.de nupt. §. fi vero.coll.iiij.& facit.s.de lib.et eo.li. l.ij.& s.de cohor.l. fi cohortalis. Sed ar.contra.s. de lib. cau.l.fi liber. Item intra quātum tempus? Rn. arbitrio iudicis:vt ff.de sol. l.ratum.

m Extraneam. id est nullam.

n A Eternā.Bastagiariis. alias vastagiariis, & expone vt s. l. quod ad pręsens.et facit s.eo.l.j.

o Impleuerint. nedum advtrūq;,&c. vt s.de assess.l. fi.& ff.ad mun.l.incola.

p S I quis.Muricis,quia muribus assimilātur.

q Et legendis. id est colligēdis,et nota.q pisces sunt:vt hic colligitur, ex quorū sanguine attramētum imperiale fit:vt s. de diuers. rel.l. sacri affa. & regalis purpura tingebatur: vt s. quæ res ven.l.j.

† Notus legit Alc. hic.

r L Otas. Sericoblattæ. i. vestimēta,quæ insuruntur.i. texuntur & seruntur, alias serica.

s Metaxæ. i. purpuræ:vt s. quæ res ven. nō pos.l.j. vel color est.

t Inferri.ad comitem cōmerciorū:vt s.quæ res ven. non pos.l.ij.& sub interdictis nundinis sup his:vt ĵ tit.j. l.fi. & facit supra eodē.l. baphij.

v Officij, proposita simili pœna sub statu:vt infra, titulo j.l.fina.

x Si statuta. quæ

a Murileguli. Reuocetur. vna cũ liberis vtriusque sexus: vt j. l. ij, qui & l. seq. & fin. etiã præscriptione non ob. vt ſ. ti. j. l. fi. & idem in ſimilibus: vt ſ. l. j. & l. æternum. & l. edicimus.

b Quos ſupponit pro ſpoliatore redeunte, vel etiam pro tenẽte q reſtituet. nã & ipſe ad aliqua tenebit præſtanda fiſco.

c Reſtituãtur. forte vſq; ad bienniũ rediens: non vltra. arg. j. de omni agro deſer. l. qui agros. nec per hoc punitur grauius. & ſic eſt contra in eo qui refugit honorẽ: vt ſ. de decu. l. ſi ad magiſtratũ. Sed illud ideo, quia ſtultius facit honorem vitans quam onus. & ideo biẽnio pro anno ibi grauatur.

Honorem vitãs, ſtultior eſt onus vitante.

d Facultates. etiã ſntra biẽnium. nam poſt non eſt dubiũ: vt ſ. dixi.

e Ipſis ad hoc. ff. de ædili. edi. l. etiã. & de cen. l. cũ poſſeſſor. §. fi. & de publi. l. Imperatores. Sed quid de tẽpore antequã ipſe poſſideat? videtur idem per l. imperatores. ſed hic innuit eſſe ſecus: forte qa quo dammodo cũ fiſco cõtrahere videtur ſuper his: vt j. de fũ. rei priu. l. ij.

f HI qui. ſic ſ. de decurio. l. nati. & j. de agri. & man. l. ex ingenua. & j. de agri. & cen. l. ne diutius. & l. fi. eſt em̃ ſeruitus non honor. & ſic nõ eſt contra. ff. de ſta. ho. l. cũ legitime. Acc.

g SIquis Gynæciariorũ. hoc expone vt in ti. Ac.

h Lintearium. qui faciunt linteos aulæ regis.

i Vel lympharionum. qui lympham id eſt aquam cuſtodiãt ad pãnos lauãdos deputatã, vel q pannos lauant, & fullant in lympha. hos tamen omnes dicas gynæciariorum vocabulo contineri.

k Monetariorũ. expone vt ſ. l.

MVrileguli, qui derelicto atque deſpecto propriæ conditionis officio: vetitis ſe inſulis dignitatum & cingulis penitus denegatis muniſſe dicuntur, ad propriæ arti, & originis vincula reuocentur [a]. Ab illis autem, qui rebus eorum videntur inhiaſſe, quos [b] in ſua origine permanere, & ſolennibus miniſteriis inſeruire manifeſtũ eſt: omnia quæcunque conſtiterit ex quocunque titulo poſſeſſa, antiquis poſſeſſoribus reſtituantur [c]. Quòd ſi alienigenæ detentores oneribus conditionis extraneæ maluerint ſubiacere, quàm reſtituere facultates [d]: & futura deinceps agnoſcant munera ſibi eſſe ſubeunda: & de præterito ſi qua ipſis [e] poſſidentibus reliqua colliguntur, à ſemetipſis ſciant ſine aliqua excuſatione ſoluenda.

Iidem AA. XII.

HI, qui [f] ex filiabus murilegulorum & alienæ originis patribus ſũt, vel fuerint procreati: iura maternæ cõditionis agnoſcant.

Hominis adſcripti conditionibus huius tituli non poſſunt liberari etiam ex reſcripto principis: niſi dato ſubſtituto qui ſolenniter approbetur: & talis liberatio vltra perſonam eius non porrigitur. Bartolus.

Iidem AA. XIII.

SIquis ex corpore gynæciariorum [g], vel lintearium [h], vel lympharionum [i], monetariorum [k], vel murilegulorum [l], vel aliorum ſimilium ad diuinas largitiones [m] nexu ſanguinis pertinẽtium, voluerit poſt hac de ſuo collegio liberari: non quoſcunque nec facilè in locum proprium freti ex triumphali abſolutione ſubſtituant: ſed eos, quos omnibus idoneos modis ſub ipſis quodammodo ampliſsimæ tuæ ſedis obtutibus [n] approbauerint: ita tamen, vt is, qui ab huiuſmodi conditione iuxta formam cælitus datam, beneficio principali fuerit abſolutus, vniuerſi generis ſui proſapiam [o] in functione memorati corporis permanentem, cum omnibus eius, qui abſoluitur rebus obnoxiam [p] largionibus ſacris futuram eſſe non dubitet.

Qui aſſumuntur, vt præſint alicui collegio hominum conditionatorum, non admittuntur interim ex ſacro reſcripto, niſi ſatisfecerint idoneè. Barto.

Iidem AA. XIIII.

PRiuatæ [q] vel lintearia vestis magiſtri, theſaurorum præpoſiti, vel baphiorum ac textrinorum procuratores [r], cæterique, quibus huiuſmodi ſolicitudo committitur non antè ad rem [s] ſacri ærarij procurandam permittantur accedere, quàm ſatisdationibus dignis eorum adminiſtratio roboretur: ſcituri nec proſecutorias quidem ſacras poſt hac ſibimet poſtulandas.

Partus ſequitur conditionem illius ex parentibus, qui fuerunt in conclusijs. Barto.

l Murilegulorum. expone vt in titu.

m Largitiones quales ſunt illi, quos in tit. no. Et no. quod iſti omnes ſeruiebant aulæ regiæ, non priuatis. Item quod dicit nexu ſanguinis, ſcilicet lineæ deſcendentis maſculinæ vel fœmininæ: vt ſ. l. proxi. & j. l. fi.

Accurſius.

n Obtutibus. loquitur comiti ſacrarum largitionũ. Et ſic not. tria neceſſaria. ſ. vt ſuperioris habeat abſolutionem. Item quod alium ſubſtituat. Item q bonũ approbet. ad quod facit. ſ. de profeſſ. & me. l. magiſtros. & l. ſi quis. & j. de agen. in re. l. j. & ij. & j. de profeſſ. qui in vr. Conſtan. l. j. & ſ. de ſer. reipu. l. j. & ij. & de offi. ma. offi. l. Acc.

o Proſapiam. i. generationem, ſiue familiam.

p Obnoxiam. i. obligatã, ſi ſubſtitutus male egerit, qui primo erit conueniendus: vt ſ. de prædiis & om. re. na. l. fi.

q PRiuatę. i. purpuræ & dicuntur priuatæ veſtes. quia ab vſu ſui ſeruant priuatos: nempe ſoli principi cõuenit purpurea veſtis lintea omnibus permittitur: vt j. ti. j. l. iiij. ſecundũ P. Vel planius priuatæ. ſ. principis, vel lintea quæ omnibus de ſua familia conuenit. de prepoſitis theſaurorũ ponit gratia ſimilitudinis. ſequentes expone vt in titu. no.

r Procuratores. de quibus ſubiicit. præerant eis, & ſpecies ab eis confectas accipiebãt, vel redigebant in fiſcũ hi, nõ ante. Accur.

s Ad rem. ſ. aliam adminiſtrationem nouã. & quod ſubiicit adminiſtratio. ſ. noua. ad quod. ſ. de oĩ agro deſer. l. iij. & de fun. pa. l. quicunque. Vel dic adminiſtratio. ſ. vetus. ad quod. ff. de mu. & ho. l. reſcripto. §. debitori. & j. de debi. ci. l. j. his tamen

tamẽ quibus permittitur erogatio militaris annonæ, committitur iuratoriæ cautioni: vt ĵ.de ero.mi.an.l. iubemus.in prin.Accur.

a Qui autem. Obnoxios.deteriorem ergo conditionem iuxta sententiam Longobardorũ sequitur: vt in Lõbar. & facit. ſ. de ser.fu.l.fi.& ſ.eo.ti.

† Alchic conchylegulo legit cõiunctim scilicet.

b DE VESTI. holobe.&c. Dixit de murilegulis & conchylegulis: nunc autẽ de ipsis piscibus cap-

† alias, Holobaris. Holobryzima vult Alci. hicalibho loseriois.

tis.i.de tinctione eorũ, vel dixit nũc de officialib⁹ pãnorũ nũc de ipsis pãnis. & dicit holobert⁹, ta,tum,& est illa vestis,quæ tota deaurata est. ab holon. quod est totũ & beris,quod est aurum & differt à sequente.ſ.auratis: qa hic de optimo auro,qp in vulgari foliatũ, in legibus obryzia tum dicitur: vt ĵ.de ve.au.po.l.fin. Sed ibi de quolibet auro.vel hic de optimo auro tota erat vestis ibi deaurata similiter in totũ.est & alia vestis quæ habet aurum tantũ in paragaudis:vt ĵ. l.ĵ.de tinctione dicet.l.iiĵ.& iiij.

† Cõcor. ad hanc. ex.clerici. c officia.cũ glo. super verbo,nũ notanda. extra, de vita & honestclerí.

Vratas. Paragaudas.i.brostas de auro in vulgari, quæ in gaudis vestimentorum seu chlamydum poni solẽt. para enim Græcè, Latinè iuxta gaudas. i.gauda.inde paragauda.i.iuxta gaudam.Accur.

d Viriles.nõ vetat hęc mulieribus: vt ſ.l.proxi.in prin. ci.secundum Py.& ĵ.nulli.in fre.l.ĵ.ſ.nulli.

e Et in gynæciariis.loca, vel stationes,vbi hæc fiũt. Accursius.

f Nemo. secus in fœmina:vt ſ.l.proxi.

g In lineis quãdoq; eñ quadratũ ponitur in lineis. vel quasi linea vel dic tunicis lineis: & laneis.ſ.pãnis.

h Paragaudas.expone:vt ſ.l.proxi.

i Ministeriũ.i.bñficiũ.ſic. ff.de acqui.pos.l.qđ meo. in prin. Vel ideo qa his cõcedit,qui stant in suo ministerio,vt magis sint ornati.ar.ff.de pec.l.id vestimẽtũ.Ac.

Iidem AA. XV.

Qui autem patre conchylĩ legulo † geniti probabuntur,aut matre memoratæ adscriptiõi ob noxios [a] se esse non ambigant.

TITVLVS VIII.

DE VESTIBVS † holoberis [b] & auratis,& de tinctione sacri muricis.

Constitutio Græca.

Imppp. Valent. Valens & Gratia. AAA. I.

Avratas ac sericas paragaudas [c] auro intextas viriles [d] priuatis vsibus contexere conficereq; prohibemus: & in gynæciariis [e] tñ nostris fieri pcipimus.

Imppp. Gra. Valent. & Theodosius AAA. II.

Nemo [f] † vir auratas habeat aut in tunicis, aut in lineis [g] paragaudas [h] : nisi ĩ tantũmodo, quibus hoc ꝓpter imperiale ministeriũ [i] concessum est.nõ enim leui animadversione plectetur, qsquis vetito se & indebito non abdicauerit indumento.

Non debent lanæ vel panni tingi aliquo colore simili colori muricis.Barto.

Imppp. Theodos. Arcad. & Honor. AAA. III.

Vellera adulterino [k] colore fucata [l],in speciem sacri muricis [m] intingere non sinimus: nec tinctum cùm rhodino [n] prius serico alio [o] postea colore fucari: cùm de albo [p] omnium [q] colorum tingendi copia non negetur. nam capitalem pœnam illicita tentantes suscipient.

Impp. Arcadi. & Honor. AAA. IIII.

Temperẽt vniuersi,cuiuscunq; sint sexus dignitatis, artis, professionis & generis, ab huiusmodi speciei [r] possessione, quę soli principi eiusq; domui dedicatur : nec pallia [s] tunicasq; domi quis sericas contexat aut faciat. Pallia tincta conchylio, nullius alterius permistione [t] contexta sint : proferantur ex ædibus [v], tradanturq; [x] tunicæ aut pallia ex omni parte texturæ [y] cruore infecta conchylĩ [z].Nulla stamina [a] subtexantur [b] tincta conchylio, nec eiusdem infectionis [c] arguto [d] pectine solidanda fila decurrant [e] reddenda ærario holobera vestimenta virilia protinus offerantur. Nec est, vt quisquam de abiurato [f] pretio conqueratur: quia sufficit calcatæ [g] legis impunitas. Ne quis [h]

k Vellera.Adulterino.i.appositio.

l Fucata.i.tincta.

m Muricis.piscis,vt ſ.tit.ĵ.l.ſ quis.

n Rhodino.piscis genus aliud à murice.

o Alio. scilicet purpureo vel rubeo quod solum imperatoribus cõpetit:vt ĵ. proxi.non enim bene caperet colorem sicut de albo.

p De albo.ſ.colore.

q Omnium. aliorum.i.in omnes colores: vt tamen de purpureo nõ liceat nisi deputatis ad hoc. de aliis liceat cuilibet: vt ſ. quæ res ven. nõ pos.l.ĵ.

r Temperent. Speciei.nõ ergo emere vel alio titulo habere licet: vt ſ. quæ res vendi non poss.l.ĵ. & iſ. nec in stip. deduci: vt instit.de inuti.stipu.ſ.ĵ.

s Pallia ꝓhibuit. possidere:nũc prohibet vestimẽta,vel pãnum cõficere priuatis.

t Permistione.sed tota sunt de serico.

v Ædibus.ſ. priuatorum.

x Tradanturque. scilicet prĩcipibus vel comiti cõmerciorum.

y Texturę.vtrũque ergo est eiusdẽ coloris.

z Conchyliĵ. scilicet sunt subaudi. vel nõ subaudi. qa est.ſ. eod. & dic,qp vellus cõchyliĵ dicitur coccina purpurea,quæ nihil varij coloris cõtinet: & non continetur purpuræ appel. vt ff.de lega.iiĵ.l.ſi cui lana.ſ. fi. & est varij coloris:vt e. tit. l.quæstũ.ſ. coccũ.

a Stamina.quid sit,dic vt ff. de leg. iiĵ. l. ſi cui lana. ſ. plane. Accursius.

b Subtexantur.ab aliquo priuato.i.texuntur.

c Infectionis.quia adhuc non est filata.

d Arguto.i.acuto.

e Decurrant.per manus alicuius priuati vel in domo alicuius priuati.

f Abiurato pretio. i.dicere pretium quod pro ea deberat priuatus,amittit:licet iuret se dedisse:quia satis est,quod non punitur faciens illicitum commercium.

g Calcatæ.i.contemptæ.

h Ne qs.corrigit se,& dicit ne quis.i.nullus. Et no. hic im

hic impunitatē calcatæ legis. Accur.

a PVrpuræ nundinas. i. mercationes.

b Prohibitæ. vt ff. quæ res ven. non pos. l. j. & ij. & ff. tit. j. l. lotas. & ff. l. proxi. in prin.

c Ad baphia. pro nuncię nomen: vt ff. qui æta. l. j. in qua fuit natus Vlpia. vt ff. de cen l. j in prin.

d Eorum. qui cōtra hanc legem facerent: sic. ff. de offi. co. sac. lar. l. j. ī prī.

e Timentiū. triū prędictorū, qui niſi bene faciāt, perdēt ſalariū. & xx. li. auri, vt ſubiicit. aliį dicunt. in xx. li puniri exercentes mercationes in prædictis. ſed ſuperior ponit pœnam maieſtatis: vt in fi. ſuperioris legis.

† Alc. hic legit de ſcrinio veſtiarij ad baphias Phœnices. Cui vt accedam, facit quod in exempla. Vict. legitur. Quintum de ſcrinio tabulariorum, quartū de ſcrinio ad baphia &c. vt omiſsā duntaxat vocem veſtiarij putes. Cæterum Alci. hic videt legere ſeptem, ſex, & ita deinceps, p eo qđ hic eſt, ſeptimum ſextum &c. tu illum videto.

† alias, bene nobilis. Arma facere, vendere, nec emere priuato licet.

DE FABRICENSIBVS.

Eſt tempus belli & pacis: vt inſti. in prœ. pulchritudo veſtiū tempore pacis: vt ff. titu. j. Pulchritudo armorum tēpore belli, vt hic: ergo ſunt fabricenſes qui publica arma faciūt & in publicis fabricis: & nō alias: & dāt prī micerio, q reponat in pub. armamētis: vt in auth. de ar. Et no. q ſtricte dicti faber. hic alias, p omni ferri per cuſſore: vt ff. ad l. Rho. de ia. l. ij. §. j. alias etiā p tignario: vt ff. de ver. ſig. l. ferri. §. fi. ſed in auth. dicūtur fabricēſſ, & armiſſ catores q hic dicūtur fabricenſes. Et no. qđ priuato nō licet facere, vēdere, emere vel trāſferre arma: ſed hīt cultellos paruos: vt in auc. e. & multo magis fuſtes et lapides licet & hæc arma dicātur: vt ff. dever. ſſ. l. ar morū.

§ MNibus. Præcipimus. quia aliud pro alio: vt ff. de exeu. mu. l. illud. & ff. de leg. iij. l. xj. verò nunc huiuſmodi ſuppreſsione in laqueos nouæ conſtitutionis incurrat: alioquin ad ſimilitudinem læſæ maieſtatis periculum ſuſtinebit.

Imp. Theod. & Valen. AA. V.

PVrpuræ nundinas [a], licet innumeris ſint cōſtitutionibus prohibitę [b], recenti quoque intermina tione vetamus & ideo ſeptimum de ſcrinio exceptorum, ſextum de ſcrinio canonum, quintū de ſcrinio tabulariorum † ad baphia [c] Phœnices per certum tempus mitti præcipimus, vt omnis fraus eorum [d] prohibeatur ſollertia timentium [e], ne quę ſitis longo ſudore ſtipendiis careant: etiam viginti librarum auri condemnatione propoſita.

TITVLVS IX.
DE FABRICENSIBVS [f].

Pecunia pro ſpecie ſolui non debet. Barto.

Imp. Conſtan. A. I.

OMnibus fabricis nō pecunias, p ſpeciebus, ſed ipſas ſpecies ſine dilatione inferri præcipimus [g]: vt † venerabilis [h], & quæ facilè deducatur ignibus, ſeu liqueſcat ferri materies præbeatur: quò promptiùs adempta fraudibus facultate, commodo publico conſulatur.

Primicerius fabricenſis per biennium habet vacationem à muneribus: & ſingulis biennijs ad ſalutandum principem admittitur vt protector. Barto.

Idem Auguſtus. II.

PRimicerium [i] fabricæ poſt biennium non ſolùm vacatione [k], verum etiam honore donari præcipimus: ita, vt inter protectores [l] eiuſdem fabricæ † per biennium adoraturus æternitatem [m] noſtram ſuo quiſque tempore dirigatur.

Fabricenſibus tyronibus ſtigmata brachijs infligūtur: ad quæ ſigna cognoſcuntur: & qui eos celauerint, cum eorum liberis fabricæ redduntur. Bar.

Impp. Arca. & Honor. AA. III.

STigmata [n], hoc eſt nota publica, fabricenſium brachiis ad imitationem tyronum infligantur, vt hoc ſaltem modo poſsint latitantes agnoſci: iis qui eos ſuſceperint, vel eorum liberis [o] ſine dubio fabricę vindicādis, & q [p] ſurreptione quadam declinandi operis, ad publicæ cuiuslibet ſacramenta militiæ tranſierint.

Impp. Honor. & Theod. AA. IIII.

SI quis [q] conſortium fabricenſium crediderit eligendum in ea vrbe, in qua natus eſt, vel in qua domicilium collocauit: his quorum intereſt conuocatis, prius acta conficiat: ſe ſęq; doceat non auo, non patre curiali progenitum: nihil ordini ciuitatis debere: nulli ſe ciui commanere obnoxium. atque ita demum geſtis confectis, vel apud moderatorem prouinciæ, vel ſi is abſit, apud defenſorem ciuitatis ad militiam [r], quam optauerit, ſuſcipiatur, quòd ſi abſq; hac cautione [s] quiſquis. §. fin. & de auro & argen. leg. l. j in fin.

h Venerabilis. alias. venerabilis. alias bene nobilis, alias bene habilis.

i PRimicerium. officium cuius dic vt in titulo.

k Vacatione. alio † rum perſonaliū munerum. Vel dic etiā huiuſmodi primicerijs: nō fabric. vt j. l. eo iure. Accur.

l Protectores, idemq; primicerius & eſt alias, rector &c. alias protectores &c.

m Æternitatem. Duo impropriè hic dicūtur: nā non eſt æternus: vt ff. de ſer ui. vr. pdi. l. eū. ff. & j. tit. j l. ſi. Itē nec adorat niſi deus. ſed ideo quia cū reneręt tia aditur: dicit ergo debere eū viſitare principē poſt ſingulum biennīū, qui nonorabit eum.

n STigmata. inſtrumenta * erant, quibus felici nomine noſtræ pietatis impreſſo eorū brachia ſignabātur ſicut & tyrones, vt hic ſubiicit. & aqua rij: vt ff. de aquędu. l. pen. non autem in vultu: vt ff. de pœ. l. ſi qs. Et dic quod de plurali trāſit ad ſingulare: & cū dicit, hoc eſt nota &c. ſic contra. ff. de in ius voc. l. ſi.

o Liberis. ſi conſenſerint vel ſuſceperint: alias nō tar. ff. de li. cau. l. ſi. & de liber. & eo. libe. l. j. & ij.

p Et qui. ſub. illis fabricēſſibus q &c. & in ſi. ſubau. vendicādis. ad quod ff. de decur. l. fabricenſes. & arg. ff. de muri le. l. æternam. & infra. de manc. & col. l. fina.

q SI quis. Hacle ge dicit, qualiter creatur fabricēſſis, ſuperiore qualiter conſecretur.

r Ad militiam. ſcilicet fabricenſium.

s Cautione. i. cautela & ſolennitate.

piam ad fabricensiũ consortium obrepserit, sciat se ad ordinis [a], cui debetur patriæq; suæ munera esse deducendum: ita, vt nulla eum, nec temporis, nec stipendiorum prærogatiua defendat.

a Ad ordinis. primi de quo refugerat. & facit j. de aquæduct. l. diligẽter. & ſ. de præscrip. xxx. ann. l. comperit. & ſ. l. proxi. & j. de fu. colo. l. j. & ſ. de dec. l. omnes q. & l. omnes curiales & de metal. l. ſi.

b Vre. Propriis scilicet fabricis.

c Exhauſtis. per antiphraſin. i. nõex hauſtis. nã & fames auri dicitur sacra. i. execrabilis: vt ſ. de epiſ. & cle. l. ſi quẽ quã. Vel adeo debẽt laborare, vt & eis exhauſtis & senibus factis laborent p̃ ſobolẽ: vt ſ. de decu. fabricẽſes.

d Nominationibus. i. ij, q nominauerũt eos, qui p̃ eis ſicq; reſpõdẽt. Vel dic. i. propter ſuas denominationes tenẽtur etiã circa alios, puidere: & ſic primo datiui, ſecundo ablatiui ſunt causus. Accur.

e Damnum. i. ab vno illatũ. vl. i. pauertas. nam aliꝭ tenebuntur. & hac ratione etiã ſuccedũt inter ſe: vt ſ. de hær. decur. l. ſi.

f Decoctionis. i. adminiſtratiõis. ad quod. ſ. de ſuſce. & arca. l. ſi aliquid.

g Tulerit. i. contigerit quod alter de pauperetur. vel alter det dãnum. ad quod. ſ. de nau. l. ſi. Et primo cõuenit damnũ inferens: vt j. quo quis or. l. j. & iij. Sed contra. ſ. de pœnis. l. ſancimus. & de inoffic. teſt. l. ſi quis in ſuo. §. fin. Sed hoc eſt ſpeciale: quia ipſe delinquere videt, vt hic dicit, cum debeat puidere. ad qđ. ff. de offi. procõſ. l. iij.

h Eos q. Vxores. per viros: nõ quod ipſæ ſint fabricẽſes: vt ff. de mune. & hono. l. iij. §. corporalia.

i Sublimitatis. lo

Impp. Theod. & Valen. AA. V.

Ivre prouiſum eſt, fabricenſes artibus propriis [b] inſeruire: vt exhauſtis [c] laboribus immorentur cum ſobole profeſsioni, cui nati ſunt. Denique quod ab vno committitur, id totius delinquitur periculo numeri: vt conſtricti nominationibus [d] ſuis ſociorum actibus quandam ſpeculam gerant, & vnius damnum [e] ad omnium tranſit diſpendium. vniuerſi itaque veluti in corpore vnius formæ, † vnius decoctionis [f], ſi ita res tulerit [g], reſpondere cogentur.

Fabricenſes & eorum vxores & liberi durante officio, vel finito non poſſunt, niſi coram præfecto prætorio vel magiſtro officiorum conueniri. Bar.

Impp. Leo & Anthemius AA. VI.

Eos, qui inter fabricenſes ſacræ fabricæ ſociati ſunt, vel eorum vxores [h], aut filios, quiitidem inter fabricenſes militare dicuntur: non alibi pulſare volentibus reſpondere præcipimus, niſi in iudicio tuæ ſublimitatis [i], ad cuius iuriſdictionem poteſtatemq; pertinent: nec eos poſt ſtipendiorum finem [k] & militiæ, ſuper ciuilibus, vel curialibus muneribus, quibus nullo modo ſubiacere monſtrantur [l], à viris clariſsimis rectoribus prouinciarum, vel eorum officiis præter licitum [m] inquietari.

Prohibet fabricenſes aliquam adminiſtrationem vel agriculturam aſſumere: & punit dominos, qui eas locauerint, & fabricenſes, qui eas conduxerint. Bartolus.

Imp. Anaſta. A. VII.

Nvllus fabricenſium conductioni [n], vel adminiſtrationi, vel agriculturæ alienarum rerum ſe poſthac immiſcere conetur [o]: dominis quidem (ſi qui contra hæc ſtatuta meæ pietatis venire auſi fuerint) res vel prædia, quæ (ſcientes [p], quòd fabricenſes ſunt) eiiſdem fabricenſibus miniſtranda commiſerint, amiſſuris fabricenſibus verò grauiſsimè coërcitis, poſt facultatum ſuarum amiſsionem, perpetui exilij pœna & animaduerſione retinendis. Quoties ſanè in tranſlatione armorum angarię neceſſariæ fuerint: ſublimitas [q] tua literas ad eminentiſsimam iubeat dirigi præfecturam: & numerum ei armorum, & ex quo loco transferenda ſunt, indicet: vt continuò ſuper præbendis angariis pro numero eorum, quæ transferuntur armorum præceptione ſua viros clariſsimos moderatores prouinciæ conueniat [r]: vt ſecundum miſſam à ſublimitate tua notitiã naues, vel angariæ confeſtim de publico [s] præbeantur. Quòd ſi aliqua tarditas, vel negligẽtia poſt datas à ſublimitate tua ad eminentiſsimam præfecturam literas in deſtinandis authoritatibus [t] ampliſsimæ ſedis interceſſerit, & ex hoc armorum tranſuectio fuerit impedita: quinquaginta libris auri tam numerarium pro tempore officij eiuſdem ampliſsimæ ſedis, quàm alios, quorum intereſt, condemnari præcipimus: eamq; auri quantitatem

quit Euſtrmio magiſtro officiorũ. Et not. quod hæc lex duo dat eis priuilegia: vnum durante officio, aliud poſt. Accur.

k Finem. quando in certũ eps fuerit aſſumptus: alias p̃petuo ipſe & filij tenẽtur: vt ſ. l. pxi. in prin. Accur.

l Monſtrantur ẽt durãte officio ſecũdum P. & ſic ſub. ſ. poſt finẽ. l. etiã. Sed cõtra. ſ. eo. l. ij. nam ſi eſt ſpeciale in pricerio: in aliis ergo ſecus.

m Licitũ. i. quod eſſet contra licitũ.

n Nvllus fabricenſium. Cõductioni. alias cõditioni. alias conductioni.

o Conetur. ad qđ ſ. loca. l. fin. Accur. ſius.

p Sciẽtes. ſic ſ. loca. l. ſi ignorans.

q Sublimitas. magiſtro offficiorum loquitur. & facit. j. de curſu pu. l. curſum. & ſ. de naui. l. cum nauarchorũ. Accurſius.

r Conueniat. vos inquam conuenio Iudæi.

s De publico. No. de publico.

t Authoritatibus. alias actoribus. i. literis præſidis: vt prædixi. & dicũtur authores: qa authoritatem præbeant deferenti.

D H

a DE VETE ris numismatis potestate.

Dixit de fabrica tione armorū, nūc de fabricatiõe mo netæ. & dic ꝙ nu misma & aureus & solidus auri idē est: vt hic, & ſ. de spor tul.l.ij. & in eāge. Cuiꝰ est imago &c. cuius põdus erat ta le. vt lxxij. facerēt li. auri: vt ſ. de fusc. l.quoties. hoc nu misma, siue mone ta tātū fiebat olim de auro: vt j.l.fi. & effigies principis erat ibi: vt j.l.j. & vsufr. veluti gēma rum poterat lega rii eis vt ff. de vsuf. l.numismatū. & qui hanc falsant punitur: vt j. eo.l.fi. ho die vero cū cōcessione principū fit regibus & ciuitati bus etiā de ære, nō dicas à priuato: vt ſ. de fab.l.ij.

b Solidos. id est, aureos à soliditate: quia de solido auro flūt: vt ſ. de fusc.l. quoties.

† Demateria mutationis & minutiõis monetarū vide bonum text. per can. in c.cū olim. extra, de censib.

† Budęus in poster. anno. obrizatosnū mos eos dici putat qui auro obrizo p̄cusi sunt: & nota in tit.

c Principum. vt Philippi: vt ff. de auro & argu.leg.l. quintus. ſ. sinautem.

d Refragationis. id est, refutationis.

e Speciei. ꝙ non deteriorata sit res: vt ſ. de spon.l.ij.

f Haud leuiter. id est nō sic. ſ. qui.mu. vel præ.l.j.

g Vindicandum. offi.iu.extraor. Ac.

h PRo imminutione. Solidi forte. argentei, secū dū Py. vl̄ dic aurei: & dic tractaf à prin cipe vel eo, q habet autoritatē, & quod subiicit p̄tia. ſ. ipsi auri. q sunt p̄tia re rū. q.d. pro minori summa accipiūtur. cū dantur pro p̄tio cuiuslibet speciei.

i VNiuersos. Commoneat. postulare, ꝙ est j. vniſor. &c. A. protinus exactam fisci iuribus aggregari: mulcta præterea triginta librarum auri proposita tam viris clarissimis, qui prouincias regunt, quàm eorum apparitoribus, si conniuentibus his armorum subuectio tarditate aliqua fuerit præpedita.

TITVLVS X.

DE VETERIS numismatis potestate [a].

Imp.Constan.A. I.

SOlidos [b] veterum principum [c] venerationē formatos ita tradi ac suscipi ab ementibus & distrahentibus iubemus, vt nihil omnino refragationis [d] oriatur, modò vt debiti ponderis sint, & speciei [e] probæ: sciturisvniuersis, qui aliter fecerint, haud leuiter [f] in se vindicandum [g].

Minuta æstimatione florenī, minuitur æstimatio rerū, quæ venduntur ad florenum. Bartolus.

Idem Augustus. II.

PRo imminutione, † quæ in æstimatione solidi fortè [h] tractatur, omnium quoque pretia specierum decrescere oportet.

Omnes aureī debent capi æquali æstimatione: & contrà faciens grauissimè punitur. Bartolus.

Imppp.Gratia.Valent.& Theo.AAA. III.

VNiuersos authoritas tua proposito edicto commoneat [i], † obryzatorum [k], omnium solidorum vniforme pretium postulare: capitali scilicet supplicio puniēdo, qui vel iussa nostræ maiestatis auaritiæ cæcitate contempserit [l] vel æternales [m] vultus, dum fraudibus studet, duxerit violare [n].

TITVLVS XI.

NVLLI LICEre in frenis, in equestribus [o] sellis & in baltheis [p] margaritas, smaragdos, & hyacinthos aptare: & de arti ficibus palatinis [q].

Imp.Iustinus † A. I.

NVlli prorsus liceat in frenis, & equestribus sellis vel in baltheis suis margaritas, smaragdos, & hyacintos [r] aptare posthac, vel insere re. aliis autem gemmis frena, & equestres sellas, & baltheos suos priuatos exornare permittimus: de cucurniis [s] † verò omnem prorsus qualiumcunque gemmarum habitum præcipimus sub moueri. fibulis [t] quoque in chlamydibus iis vtantur, quæ solo auro & arte pretiosæ sunt [v].

Si quis autem contra interdictum pietatis meæ fecerit: sciat se continuò quinquaginta libris auri esse mulctandum. Nulli [x] præterea priuatorum liceat (exceptis scilicet ornamentis matronalibus, & tam muliebriū [y], quā virilium annulorum habitu) aliquid ex auro & gemmis quod ad cultum & ornatum imperatoriū pertinet facere: neque illud sub hoc colore & prętextu præparare, quòd

k Obryzatorū. id est nummorum aureorum de optimo auro: quod sic dicit: vt ſ. de vesti. holo. in ti. no. ac si dicat, tantū valeat vnus aureus, quantum alius: & tantūdem vendantur.

l Contempserit. vendendo plus vnum quā alium.

m Æternales. i. principis, cuius est ibi imago: vt ſ. j. & dicitur ęternalis quia imperium semper durat: vt ī auē. qūo opor. epi. ſ. fi. ſ. vno existente pro alio. sic ſ. de fa.l. ij. & sic nō est contra. ff. de ser. vrb. p̄. l. eū.

n Violare. raden † do forte: vt ff. de Iustifa. mo. l. qui nūmos nua. & est pœna ignis in hac aurea princi pis & in alia capitis. i. deportationis vt ſ. de fal. mo. l. ij. & in ſ. autore.

o NVLLI licere in fre. &c.

p Et in baltheis. i. cingulis. vel gen' vestis: sed hic vī ponit p cingulo equi vel pectorali, quæ quasi cingunt.

q Palatinis. vt j. ſ. nulli.

† Vlli. Hya cinthos, qui sunt prętiosiores, liis vt hic, pbatur.

r NVlli. Hyacinthos, qui sunt prętiosiores, liis vt hic, pbatur.

s De cucurniis. cucurnia dicit mor sum freni. sed R. dicit id qđ ego imponit, vt nō ĩcurseni.

t Fibulis. i. chlamidibus. chlamys militum: purpura regū: stola sacerdotū: toga aduocatorū. habitus rusticorum: cuculla monachorū appellat: vt hic & ſ. de vesti. holo. & j. qui mi. non possunt. l. fi.

v Prętiosę sunt. q. d. sine omni gēma.

x Nulli. Hic desit parte tit. vsq; ad fi.

y Muliebrium. repete exceptis. sic ergo in annulis, licet

licet ponere gemmas mari & fœminæ: sed mari nõ alias. & facit. ff. de ve ſti. holo. l. iij.

a Requirit. Not. ſic. ff. de auro cor. l. j.

b Ornamẽta. No. ſic. ff. de veſti. holo. l. pen.

DE CLASſicis.

Laſſem. Seleucenã. à Seleucia ciuitate Orientis, ſic nominata Seleucena. & dic id eſt, nauigium ad bellandum aptum.

d Vniuerſas claſſes ſeu naues. Acc.

e Obſequit. præfecto prætorio Orientis loquitur.

f Exincenſitis. i. ex iis, qui cẽſentur ſeu volunt deputare huic miniſterio. Sic res dicit in nullius bonis cenſura.

g Accreſcẽtibus. i. qui ſuperabũdat in aliis nauibus.

h Seleucena. claſſis ſeu nauigium.

i Purgandi. malis hominibus vel prædonibus, vt arg. ff. de offic. præſi. l. cõgruit. Accur.

k Deputet. à præfecto prædicto, qui deputetur comiti.

I DE CVRIA. vrb. Romæ.

Decuriones à muneribus excuſant, vt ff. de ſuſce. l. pen. & maxime vrbis Romæ decuriones. & differt à titu. de de decu. quia hic in ſpecie.

Si qs curialẽ. al's decurialem.

n Pulſandum. i. accuſat eũ de aliquo, q̃d à curia eſt remouendus: vt ff. de fal. l. falſi. §. ordine. Itẽ de quacũq; lite. niſi forſan contra ſtus vel delictum aliud exigat. Accur.

o Iudicẽ. q̃ præſt velit clementiæ principali velut aliquod munus offerre. Pietas enim mea huiuſmodi dona non expetit: neque regium ſibi offerri à priuatis cultum requirit [a]. Sanè ſi quis poſthac aliquid contra vetitum huiuſmodi ſanctionis effecerit, & offerenda clementiæ meæ ornamenta, quæ vſibus regiis deputata ſunt, auro gemmiſq; decorata auſus fuerit præparare: centum librarum auri condemnatione ſciat ſe eſſe feriendum: capitali quoque ſubdendum eſſe ſupplicio. Ornamenta [b] enim regia intra aulam meam fieri à Palatinis artificibus debent: non paſſim in priuatis domibus vel officinis parari. Vnde ſumma ſeueritate ſancimus, vt quod in cultu ornatuque noſtro ſacrum & adoptabile eſt, id facere temeritas priuata non audeat. Si quis ſanè cõtra vetitum tranquillitatis meæ aliquid fecerit, definitam ſuperius mulctam ab iis, per officia Palatinorum exigi, & ſacris largitionibus noſtris iubemus inferri.

TITVLVS XII.

DE CLASſicis.

Impp. Valenti. & Valens AA. I.

Laſſem Seleucenã [c] aliaſq; vniuerſas [d] ad officiũ, quod magnitudini tuæ obſequitur [e], volumus pertinere: vt claſſicorum numerus ex incenſitis [f], vel accreſcentibus [g] compleatur. & Seleucena [h] ad auxilium purgandi [i] Orientis aliaſq; neceſſitates comiti Orientis deputetur [k].

TITVLVS XIII.

DE CVRIAlibus vrbis Romæ [l].

Impp. Arca. & Honor. AA. I.

Si quis curialem [m] de auferendis priuilegiis putauerit lite pulſandum [n]: intelligat ſe curiæ interpellare debere iudicem [o].

Iidem AA. II.

Leges curiales, tam à ſuperioribus principibus, quàm à diuo parente noſtro conditas, noſtra authoritate firmamus. Singulos itaque iudices ſcire volumus, ne quis huic collegio iniuriis corporalibus tentet notam atterere [p]: neque ab iis commodis, quæ rationibus approbantur, audeat ſeparare. huic eñ collegio volumus antiquam priuilegiorum prærogatiuam ſeruari [q].

TITVLVS XIIII.

DE PRIVILEgiis corporatorum vrbis Romæ.

Incolæ vrbis Romæ gaudent priuilegijs ciuium. Item ciues Romani vbicunque morantur, poſſunt ad ciuitatem retrahi. Bart.

Impp. Hono. & Theo. AA. I.

Nvlli ſit liberum, nulli permiſſum, vt nouum aliquid vrbis [r] incolæ in vrbe ſuſtineant: ſed in honorem æternæ vrbis corporatis [s] indulta ſuffragia valere [t] præcipimus. Cura autem rectorum prouinciarum, corporati vrbis Romæ, qui in peregrinationem [v] ✝ tranſgreſſi ſunt, redire cogantur: vt ſeruire poſſint functionibus, quas impoſuit antiqua ſolennitas [x].

curiæ decurionũ ſi lotẽ. ad quod. ff. de iu. om. iud. l. fi. & dicas hos alios, quã ſenatores: qa illi cõueniũtur ſub certis iudicibus: vt ff. vbi ſe. l. ſenatores. Arg. contra. ff. de decu. l. omnes iudices.

p Leges. Atterere. i. atterẽdo infligere. Py. ad qd. ff. de dec. l. oẽs. et de pœ. l. decurionũ. & ff. de dec. l. fi. niſi in caſu: vt ff. de dec. l. quilibet.

q Seruari. in tormẽtis & pœnis, & ſimilibus euitãdis. Et no. duo in decurionibus. ff. decurio nes nõ torquẽdos: & antiqua priuilegia ſeruari. Decurſones tor queri non debent.

DE PRI. &c.

r Nvlli. vrbis q aliũ deuenientes, ibi domicilium cõſtituerũt: vt ff. de inco. l. ciues. & ff. de ſta. ho. l. in vrbe.

s Corporatis. Corporatus dicit, q in corpe aliquo ſcribitur proprie: ſicut quodlibet mẽbrũ hois corporatũ dicit. & ciuis fact. vel incola: & ſunt priuilegiati vt plebei à tributo capitis excuſent: vt ff. de ca. cui cẽ. l. j. & facit. ff. de Alex. pri. l. j. Ac.

t Valere. etiã qui nũc de quo ſũt ciues per domicilium.

v In peregrina. ff. loca. ad qd. ff. de dec. l. quidam ignauiæ.

x Solennitas. ſic j. de

† alias, peregrina.

ſ. de paſ. pub. l. ſ. & ſ. de agri. & cenſi. l. cum ſatis. in princ.

DE PISTORIBUS.

a Vicũque ex mancipiis. i. piſtoribus facientibus panem palatij. ſic ſ. de fru. vrb. Con. l. ſ. hi ſubſunt comiti horreorum: vt hic dicit. & omni tempore de eis ius dicit: vt ſ. de fer. l. publicas. & conueniũtur ſecũdum P. ſub comite rerũ priuatarũ. i. procur. Cæſaris: vt ſ. vbi cau. fi. l. ſi quis. & l. dominici.

b Quolibet modo. alio modo illicito, vel dic genera liter eos ad nullam dignitatẽ aſpirare. & facit ad ſimoniacam iſtam electionẽ ſ. de epiſc. & cler. l. ſi quẽquam. & ad l. iul. repe. l. fi. & in authen. iuſſur. ꝙ præ. col. ij.

c DE SVARIIS, &c.

Id eſt porcariis. qui cuſtodiunt porcos ciuium in paſcuis: vt ſ. l. ij.

d Suſceptoribus. de his nihil i nigro ſic. ſ. de condu. ve. l. ſi. ſed de his dicitur ſ. de fuſc. l. modios.

e Porcinarij. Exhibeant. Quintum animal dat baſtagiariis: vt ſ. de mur. l. quo ad pñs. Sordidis. q̃ ſunt ſ. de excu. mu. l. maximarũ. & idem de cuſtodibus cæterorum porcorum. ar. ſ. ad l. Fal. l. ſ. Acc.

† alias, ex corpo ſalibus.

f Vicunque. Prouocatus. actor prouocatur, eo ꝙ ſibi alias nõ ſatisfit: ſic. ff. de ſepara. l. ſi.

† adiutorium reus quandoq; forũ actoris ſequitur.

g Fori. i. præfecti vrbis. & not. quod reus ſequitur forũ actoris contra regulam. ſ. de iuriſ. om. iu. Liuris ordo.

TITVLVS XV.

DE PISTORIBUS.

Imppp. Gra & Valen. & Theod. AAA. I.

Q Vicunq; ex mancipiis a comitis horreorũ dignitatẽ aut officium vel ambitione, vel gratia, vel pecunia, ſeu quolibet b alio modo poſthac fuerit adſecutus, exutus dignitate, quam contra interdictum noſtræ ſerenitatis adeptus eſt, mulctatus etiam in viginti libris auri, ad antiquum denuò conſortium collegium q; reuocetur: omne etiam ſpeciale beneficiũ, quocunque modo contra hanc ſanctionem fuerit impetratum, penitus conquieſcat.

TITVLVS XVI.

DE SVARIIS c ET SVSCEPTORIBUS d VINI, & cæteris corporatis.

Imp. Conſtã. A. I.

P Orcinarij vrbis æternæ, cùm peruigilem laborem populi Romani commodis exhibeãt e, ſordidis f ſemper muneribus liberentur.

Prætor vrbis eſt iudex porcariorum, ſiue ipſi agant, ſiue conueniantur. Bar.

Impp. Arca. & Honor. AA. II.

Q Vicunq; † ex corporibus ſuariorum ſiue excipiendæ neceſsitate litis adſtrictus, ſiue inferendæ voluntate ſponcanea prouocatus g, iudicium voluerit experiri: fori h vrbani auditorium † præſtoletur.

TITVLVS XVII.

DE COLLEGIATIS, ET † chartopatris, & nummulariis.

Qui intrat vnum collegium, & munera ad quæ ordinatus eſt, non exercet: non effugit munera alterius collegij, de quo exiuit: ſed debet de nouo extrahi, & alius in locum eius ſubrogari, requiſitis primatibus collegiorum, idem ſi decederet. Bar.

Impp. Theo. & Valentin. AA. Cyro. P. V. I.

Q Viſub prætextu k decanorũ ſeu collegiatorum, cũ id munus nõ impleãt, aliis ſe muneribus conantur ſubtrahere, eorum fraudibus credimus eſſe obuiandum: ne quis ſub ſpecie muneris, quod minus exequitur, alterius muneris oneribus releuetur: ne argẽtariorum vel nũmulariorum munera declinẽtur ab iis, qui dici tantummodo collegiati vel decani feſtinant. Ideoq; ſi quis eorũ ſub nudæ appellationis velamine collegiatũ ſe, vel decanum appellat: ſciat pro ſe alium ſubrogandũ. q; prædicto muneri ſufficiens approbatur, ſubrogatione videlicet memoratorũ l, vel eorũ, q; moriuntur, primatũ m eius q; ſub rogat, admiſſa iudicio.

Qui ſupra numerum admittuntur in collegio, non gaudent beneficio collegij. Bar.

DE COLLEGIATIS, &c. †

Dixit ſpecialiter de quibuſdã collegiatis: nunc genera liter. & dicunt à collegio, vt priuilegia dicti à priuilegio, & idẽ dicũtur charto patri: quia eorũ nomina ſcribebantur in charta vel matricula patriæ: quaſi in patriæ charta deſcripti intra numerum. ſed qui ſunt ſ. numerũ, nõ gaudẽt priuilegio vt ſ. ſ. q; autẽ. Vel dicuntur chartopatri. i. q; gaudẽt in patria ſecundum Græcos. dicitur em Græce charta apũd Latinos patria. vel dic tertio vt ſ. i. fi. huius. l. Ac.

k Vi ſub prætextu.

hanc habes de verbo ad verbum. ſ. de fac. ſan. eccl. l. q; ſub prætextu.

l Memoratorũ. i. in locum memoratorum.

m Primatũ. ſ. qđ de nouo habebit primates, qui eũ eligant. Py. vel dic eorũ à qbus recedit. & ad hoc. ſ. de aduo. di. iu. l. nemini.

n Quod aũt hic accipe nemo quod eſt ſ. & lege ſuſpenſum vſque illuc, ſed ne &c. Accur.

o Qui. ſ. numerus cõtinetur in breuibus cautis. i. cautela ſcriptis facta examinatione eligendorũ. & facit. ſ. de fac. ſan. eccle. l. non plures.

Suppli

Quòd aũt n ſupra numerũ, q; o in † cautis breuibus cõtinetur, nemo ſe quolibet patrocinio, vel cuiuslibet aſſumpta potentia debeat excuſare: hoc noſtræ eſt ſerenitatis cẽſere, & tuæ ſublimitatis tuiq; officij cautiùs obſeruare. Hoc inter oẽs æqua lãce ſeruari præcipimus: nullo diuinæ domus patrocinio, nulla ſacroſanctarum eccleſiarũ reuerẽtia, nullo qualibet vel cu

† Cum & recuſ que tur, pa chre ex phicat a ci. lib. Pater. xvij.

a Supplicibus. qui ſuplicant vt ſuum locum eis vendere liceat.

b Venditio. emptores huius chartæ dicũtur charto patri: qui per chartæ emptionem à quopiam, qui in charta vel in matricula eſt collegiatorum vel cõſulũ acquirere volũt vt illi⁹ loco ſubrogẽtur. i. vt alludãt nomini. i. agãt, emẽdo chartã i. locum cuiꝰ per chartam aſſignatũ, vt patrię ſiant corporati: vt hic. vel aliter vt notatur in titu.

c Supplicum. id eſt ſubiectorum ſupplicantium.

d Cõſtitutionis. alias diſpoſitionis.

e Conſtitutũ eſt. i. quę onera primus & ſecundus agnoſcãt. ad qđ ſ. de colla. dona. æta. l. j. & ſ. de præd. & omnibus rebus na. l. iij.

f DE STV. &c. In quib⁹ duabus, tantum legitimũ ſit ſtudiũ nõ alias, niſi ex priuilegio: vt in proœ digeſtorũ. ſ. hæc autẽ tria. hodie imperiũ eſt ſciſſum, & ſtudiũ multis locis ſit, maxime Bononiæ, quæ legalis ſtudij obtinet monarchiam.

g Niuerſos. Vſurpãtes i. frequenter vtentes leges. & ſic in bona parte: vt ff. de vſuc. l. ſi. Accur.

h Celluliſque. i. qui volunt docere publice vel priuatim abſtineãt abo ſtẽtatione vulgari.

i Abostentione. i. conuerſatione cũ laicis.

k Sanctionis. ſ. huius quæ, &c.

l Prohibemus. ſe immiſcere vulgari oſtentationi.

m Tentauerit. vulgariter ſe oſtẽtãdo.

n Vrbe. ſ. Roma veteri vel noua: de quibus hic dicitur.

o Conſuenerunt. intellulis: vt ſ. pxi.

p Prohibemus. niſi vt ſubiicit. Itẽ hoc in dictis duab⁹ vrbibus. Accur.

q Numero. qui numerus eſt: vt j. hac. l. & iuxta capitolium regebant, vel intra capi. &c. id eſt habent licẽtiam, vt regant: & ſic audiuntur in capitolio, ſcilicet ab iis, qui conueniunt in capitolio, vt à populo vel à ſenatoribus.

r Priuilegiis. quę ſunt ſ. de profeſſ. l. medicos. & l. ſi.

s Auditoriũ. hoc expone vt ſ.

t In iis. ſ. ciuitatibus duabus. Et no. quia permittit oratores etiã ad leges. nedũ ad alias quaſlibet artes, cui⁹ flos & tuba Romani eloquij fuit Tulli⁹. Eloquij tuba Tullius.

v Numero. numerus etiã alius ſtatuitur in maximis ciuitatibus: vt ff. de excu. tut. l. ſi duas. §. j. & ij. ſed ibi de aliis, hic de Roma & Cõſtantinopoli ciuitatibus.

x In iis. ſ. ciuitatibus. & habeas. ſ. grauitatis. alias eſt ingratis: & tũc dic in his grammaticis qui fallaciis ſunt ſapiẽtes & doloſi ſecundum Py. alias garrulitatis.

y Decem. vitium ſcriptoris. nã & ſ. dixerat. ſic ſ. de excu. ar. l. iij.

z Glorioſam. No. adoleſcẽtiã gloriоſam. Itẽ not. has artes in adoleſcentia addiſci.

† alias, græcanitatis. vide Ant. Aug. lib. ſingu. ad Modeſtiã. in ſcholiis ad ca. vj. quo loco declarat, qui veniãt appellatione ſophiſtarũ.

a Authores. i. hos ſequunt, vnũ, &c.

b Qui philoſophiæ. per hos etiã ſtudium ſcholaſticum intelligit. Et no. quod de diuina ſcientia nihil dicitur. Itẽ facit. ſ. de profeſſ. qui in vr. Conſtant. j.

c Duos. No. duos ſ. intra numerũ. aliàs ſecus, vt in priuilegiis. Itẽ hoc in dictis duabus ciuitatibus: vt in titulo.

d Auertat. quod facile euenit in iis, qui male intẽti qũque caſtra ædificãt; qñq; tegulas dom⁹ numerãt. & eſt hic ar., qđ faber non põt malleare iuxta hoc p. bar. ſcholas. Pu. enim vtilitas quæ replet ciuitatem ſapientibus,

1 Vide de hoc p. bar. & alios in l. j. ff ſolu. matri.

† innoua tionem.

TITVLVS XVIII.

DE STVDIIS liberalibus † vrbis Romæ, & Conſtantinopolitanæ.

Impp. Theodo. & Valen. AA. I.

Niuerſos, qui vſurpantes g ſibi nomina magiſtrorũ, in publicis magiſtrationibus celluliſq; h collectos vndecunq; diſcipulos circunferre conſueuerunt, ab oſtentatione i vulgari præcipimus amoueri: ita vt ſi qs eorũ poſt emiſſos diuinæ ſanctionis k affatus, quæ prohibemus l, atque damnamus, iterum fortè tentauerit m, non ſolùm eius, quam meretur infamiæ notam ſubeat, verum etiam pellendum ſe ex ipſa vbi verſatur illicitè, vrbe n cognoſcat. Illos verò, qui intra plurimorum domos eadem exercere priuatim ſtudia conſueuerunt, o, ſi ipſis tantummodo diſcipulis vacare maluerint, quos intra parietes domeſticos docent, nulla huiuſmodi interminatione prohibemus p. Sinautem ex eorũ numero q fuerint qui videntur intra Capitolij auditorium conſtituti: hi omnibus modis priuatarum ædiũ ſtudia ſibi interdicta eſſe cognoſcant. ſcituri, quòd ſi aduerſus cœleſtia ſtatuta facientes deprehenſi fuerint: nil penitus ex illis priuilegiis r conſequantur, quæ iis, qui in capitolio tantummodo docere præcepti ſunt, meritò deferuntur. Habeant igitur auditoriũ s ſpecialiter noſtrũ in iis t primum, quos Romanæ eloquentiæ doctrina commendat. oratores quidem tres numero v, grammatici decem.

In iis x etiam, qui facundia † grauitatis pollere noſcũtur, quinq; numero ſint ſophiſtæ, & grãmatici æquè decem y.

Et quoniam non his artibus tantũ adoleſcẽtiã glorioſam z optamus inſtitui: profundioris quoq; ſcientiæ atque doctrinæ memoratis magiſtris ſociamus authores a. Vnũ igitur adiũgi ceteris volumus, qui philoſophiæ b arcana rimetur: duos c quoque, q iuris ac legũ voluntates pandant: ita, vt vnicuique loca ſpecialiter deputata adſignari faciat tua ſublimitas: ne diſcipuli ſibi inuicem poſsint obſtrepere, vel magiſtri, neve linguarum confuſio permiſta, vel vocum, aures quorũdã aut mentes à ſtudio literarum auertat d.

tibus,præfertur. sic ff.fol.mat.l.j.

DE HONORATOR. VEHI.

a OMnes. Ciuiliū dignitatum vel vtrorum. & erant honorati quidam qui habebāt priuilegia, vt intrarent secretariū principis, & aliorum iudicū, & sedē di in salutatiōibus vt ſ. de offi.di. iud. l.ij. & iij. Vel ponif pro iis, qui habent dignitatem sine ad ministratione. de quibus dic vt in authen. vt or. præ. qđ in idem recidit.

b Vtātur. i. liceat eis vti si volunt.

DE PRIVIleg. vrb. &c.

c VRbs. Italici. Est ergo immunis à tributis vt ff. de cens. l.j.

d Lætetur. vt ſ. de sa. ſan. ec. l. omnium. ergo materiegum: vt in authē. vt ecc. Ro. in prin. coij. Item eius consuetudinē sequitur: vt ſ. de ve. iur. enu. l.j. §. fi. & inſti. de satiſ. §. fi. Itē mater fidei erit illius ciuitatis ecclesia: vt ſ. de sac. ſan. ecc. l. decernimus.

e DE METropoli, &c.

Id est metropolitana: & sic est apocopa.

f PRopter multas in staſque. maxime qa nutrix est legū: vt in proœ. digestorum. §. hæc autem.

g Tyro. datur ei causus. & est nomen ciuitatis. & erāt duæ ciuitates Tyrus & Berytus in prouincia Phœniciæ: vt ſ. qui xta l.j. quarum vna erat ante metropolitana: nūc fit & alia: & dicit; qđ nil derogaſ patriæ. Et sic so. hic ar. qđ nihil derogaſ episcopo. ſi alter in eo. epiſcopatu eligatur epiſcopus. & idem in pīato. sed distingue, aut dignitas additur pſonæ: puta cū erat vnus epiſcopus in vna ciuitate; datur alius in eodē epiſcopatu (& idem in archiepiſcopo potest dici) & fieri nō potest. aut rei: & fieri potest vt hic. nec em erunt duo metropolitani, sed vnus. & sic duæ matres ecclesiæ sed vnus prælatus, vt bigami. Item & duæ prouinciæ vnū præſidem: sic ſ. ti. j. Duæ sunt Romanæ ecclesiæ. ſ. Roma vetus & noua: & tantū vnus papa sed hæc rei collata dignitas nō fit niſi ex causis: vt in prin. huiꝰ legis. sed & prouincia ſcindi tur: & erunt duo pīſides, non vnus, sed duarum prouinciarū: sic et archiepiſcopatꝰ: vt ff. de of. assel. l. ſi eandē. sed in vna esse duos metropolitas & inſolidū nō pōt esse, vt dixi. arg. ff. cōmod. l. ſi vt certo. §. ſi duobus. ecōtra de duabus vna fit: vt in authē. vt iu. sine quoquo ſu. §. illud. & §. hoc aūt. col. ij.

Epiſcopo nihil derogatur alterio in eius epiſcopatu electo.

TITVLVS XIX.
DE HONORAtorum vehiculis.

Antiquitus in ſignum dignitatis & honoris in dignitate poſiti habebant in curribus, ſeu vehiculis. Barto.

Imppp. Gra. Valēti. & Theodoſ. AAA. I.

OMnes honorati ſeu ciuilium [a] ſeu militarium, vehiculis dignitatis ſuæ, id est carrucis, intra vrbē ſacratiſsimi nominis ſemper vtantur [b].

TITVLVS XX.
DE PRIVILEgiis vrbis conſtantinopolitanæ.

Impp. Honor. & Theodoſ. AA. I.

VRbs Cōſtantinopolitana nā nō ſolùm iuris Italici [c], ſed etiam ipſius Romanę veteris prærogatiua lætetur [d].

TITVLVS XXI.
DE METROPOli [e] beryto.

In eadem prouincia poſſunt eſſe duæ matrices ciuitates. Bar.

Impp. Theod. & Valen. AA. I.

PRopter multas iuſtaſq; [f] cauſas metropolitano nomine ac dignitate ciuitatē Berytum decernimus exornandā, iam ſuis virtutibus coronatam. Igitur hæc quoque metropolitanam habeat dignitatem. Tyro [g] nihil de iure ſuo derogetur. Sit illa [h] mater prouinciæ maiorū noſtrorū beneficio: hæc [i] noſtro: & vtraque [k] dignitate [l] ſimili perfruatur.

TITVLVS XXII.
DE CANONE [m] frumentario vrbis Romæ [n].

Nauta debet confiteri ſe recepiſſe ſpecies incorruptas, quod debet approbari aſpectu officialium tēpore quo dantur, & quo reſtituūtur. Bar.

Imppp. Theodoſ. Arca. & Honor. AAA. I.

NAutici [o] apud præſidum aut magiſtratuum acta [p] confiteantur incorruptas ſpecies ſuſcepiſſe: eorumq;, apud quos deponitur iſta teſtatio, ſēns aſpectus [q] probet nihil in his eſſe vitiī, quòd eo tēpore [r], quo ad ſacræ vrbis portū peruenit, præfecturā iugiter obſeruare præceptum eſt.

Annullat omnia priuilegia cōcedentia remiſſionē canonis. Bar.

Impp. Arca. & Honor. AA. II.

SI quid frumenti vel hordei † vrbicarij canonis remiſsione indultū eſt ſpeciali beneficio: cōtra cōmodū publicum reſcripta elicita. [s] non valeant.

a Mnes honorati. Ciuilium dignitatum vel vtrorum. & erant honorati quidam qui habebāt priuilegia, vt intrarent secretariū principis, & aliorum iudicū, & sedē di in salutatiōibus vt ſ. de offi. di. iud. l.ij. & iij. Vel ponif pro iis, qui habent dignitatem sine ad ministratione. de quibus dic vt in authen. vt or. præ. qđ in idem recidit.

b Vtātur. i. liceat eis vti si volunt.

c Rbs. Italici. Est ergo immunis à tributis vt ff. de cenſ. l.j.

d Lætetur. vt ſ. de ſa. ſan. ec. l. omnium. ergo materiegum: vt in authē. vt ecc. Ro. in prin. coij. Item eius consuetudinē sequitur: vt ſ. de ve. iur. enu. l.j. §. fi. & inſti. de satiſ. §. fi. Itē mater fidei erit illius ciuitatis ecclesia: vt ſ. de sac. ſan. ecc. l. decernimus.

e DE METropoli, &c.

Id est metropolitana: & sic est apocopa.

f PRopter multas in staſque. maxime qa nutrix est legū: vt in proœ. digestorum. §. hæc autem.

g Tyro. datur ei causus. & est nomen ciuitatis. & erāt duæ ciuitates Tyrus & Berytus in prouincia Phœniciæ: vt ſ. qui xta l.j. quarum vna erat ante metropolitana: nūc fit & alia: & dicit; qđ nil derogaſ patriæ. Et sic so. hic ar. qđ nihil derogaſ epiſcopo. ſi alter in eo. epiſcopatu eligatur epiſcopus. & idem in pīato. sed distingue, aut dignitas additur pſonæ: puta cū erat vnus epiſcopus in vna ciuitate; datur alius in eodē epiſcopatu (& idem in archiepiſcopo potest dici) & fieri nō potest. aut rei: & fieri potest vt hic. nec em erunt duo metropolitani, sed vnus. & sic duæ matres ecclesiæ sed vnus prælatus, vt bigami. Item & duæ prouinciæ vnū præſidem: sic ſ. ti. j. Duæ sunt Romanæ ecclesiæ. ſ. Roma vetus & noua: & tantū vnus papa sed hæc rei collata dignitas nō fit niſi ex causis: vt in prin. huiꝰ legis. sed & prouincia ſcindi tur: & erunt duo pīſides, non vnus, sed duarum prouinciarū: sic et archiepiſcopatꝰ: vt ff. de of. assel. l. ſi eandē. sed in vna esse duos metropolitas & inſolidū nō pōt esse, vt dixi. arg. ff. cōmod. l. ſi vt certo. §. ſi duobus. ecōtra de duabus vna fit: vt in authē. vt iu. sine quoquo ſu. §. illud. & §. hoc aūt. col. ij.

h Illa. ſ. Tyrus.

i Hæc. ſ. Berytus.

k Et vtraq;. Tyrus. & Berytus.

l Dignitate. metropolitana.

m DE CANOne fru. &c.

Certus canon in frumento ſingulis annis mittebaꝰ Romā. qđ patet, quia dicit canō. ad qđ ſ. de sac. ſanc. eccle. l. placet. & appellatione frumenti omnia, quæ ad victum sunt neceſſaria, accipiuntur: vt ſ. de ſuſce. l. modios. & j. e. l. ij. & in publicis horreis Romæ imponebatur: vt ſ. de cond. in pub. horreis. l.j. & ij.

n Romę. vtriuſq; vt ſ. ti. ij. & j. titu. j. in titul.

o NAutici. Qui portant annonarias ſpecies vt ſ. de nauī. l.j.

p Acta. in prouincia vnde accipiunt.

q Aſpectus. ſubiiciendo oculis. ad quod. ſ. fl. regū. l. ſi irruptione.

r Quod eo tēpore. i. ſimilis inſpectio fiat à pfecto annonæ, cui hæc lex mittit & de q hic loquit: vel dic p pfectū vrbis.

s SI quid. Elicita. à debitoribꝰ: vt ſ. de anno. & tri.

† alio.

l.iij.nec cõpensari: sed tam cito soluit: vt ſ. de compen.l.in ea.&l. ſi velut. & ff.de admi.re.ad ci. per l ij.& iij.& iiij. & facit. ſ.de preci. impe l.nec damnosa. & ſi contra ius vel vti pub.l.fin.& ſ.de piſto.l.j. & j.l. proxi. & in authẽ. vt nu.iu.§.hoc.collat.ix.

a NEminẽ. In mutãdo.de ſpecie in ſpeciem: vt j.de fab.l.j. vel de perſona in perſonam.

b Romæ. dic vt in titu.

c Impetrari.à quo cunq; debitore vel alio: vt ſit generalior quam ſuperior proxi.

d Vicarios.ab vſurpatione,quia ſibi retinẽt quod Romam mitteret vel q̃ in horreis conde re debent.& facit ſ. de excuſ.mu.l.placet.ibi ciuiliter cõueniuntur.

e Sancimus. niſi ab ea vſurpatione abſtineant.

† alias, de canone & fru.

f DE FRVmen.&c.

Cũ qua prouidẽtia deferatur, dixi ſ.ti.proxi. nũc qualiter delatũ expendatur. quod enim in vna vrbe dicit, & in alia intellige vt ſ.de pri.vrb.Cõſtan.leg. quinimo. idem in horreis publicis aliarum ciuitatum: vt ſ.de condend.in publ. horreis.

† vide Alcia.hic.

g VIli. priuato. Pro anno na.l.pro pane.

i Integer. id eſt, non minutus per huiuſmodi præbitionem.

k Municipibus. ſ.piſtoribus: vt ſ.de piſt.l.j. qui panem coctum reddunt annonæ præbendum vt hic:& j.l. proxi. & prius vetus frumentũ quam nouũ,

Nullus poteſt poſtulare canonis mutationem: & impetrata priuilegia à iudice non admittantur: & impetrantes in duplum puniantur,& iudices, qui canones in proprios vſus conuerterunt, puniuntur. Barto.

Idem AA. III.

NEminem patimur, in mutando a canone vrbis Romæ b, noſtrę clementiæ beneficium poſtulare:ſed etiam ea reſcripta: quæ quoquo modo potuerint impetrari c, ſuſcipi non ſinimus.eos verò,qui contra hæc fecerint in duplum retinendos eſſe decernimus. vicarios d, quinetiam cæteros iudices(niſi deinceps ab vſurpatione vrbicarij canonis abſtineant)deportationis pœna detineri: primates officiorum capitali ſupplicio ſubiugari perpetua authoritate ſancimus e.

TITVLVS XXIII.

DE † FRVMENto f vrbis Conſtantinopolitanæ.

Quod dari debet in pane,non debet ſolui in frumento. Item ex inordinata adminiſtratione creſcit cariſtia. Barto.

Imp.Theodoſ.A. I.

NVlli g ne diuinę quidem domui noſtræ frumentum de horreis publicis pro annona h † penitus præbeatur: ſed integer i canõ mancipibus k conſignetur annona in pane cocto domibus exhibenda. Ita enim debet canon ab inclytæ memoriæ Conſtantino præſtitus,necnon à diuo l pietatis meæ auo Theodoſio auctus, expendi: quoniam creſcit inopia,ſi frumenta, quæ pro annona tribuunt,ad vſus alios deputata cognoſcantur.co gentur m enim de publico ſibi emere n,quæ aliis vendere potuiſſent.

Quantitas ſtatuta ad emptionem frumenti nõ poteſt minui,nec ad alios vſus cõuerti:& quoũ de ea ſit,debet in publicum librum ſcribi:& contra facientes puniuntur in duplum,& lucrum ſumit naturam ſortis. Bart.

Impp. Theo.& Valen. AA. II.

AVri ſtatuta quantitas ad coëmptionem frumentariam o perpetuò ſit dedicata: nec liceat cui quam poſt p adminiſtrationem vrbicariæ poteſtatis perceptam, aliquid ex eadem ſumma minuere, vel ad quoſcunque alios vſus conuertere q:ſed ſub geſtorũ teſtificatione certum fiat, & quod mancipibus r mutui s nomine datum eſt,& quod ab iiſdem ſit(excepta omni cõcuſsione)ſoluendũ:eũ autem,qui hanc formam auſus fuerit inquinare:quantitatem,in qua ſuam calliditatem exercuerit,in duplũ † exhibere iubemus: & quicquid ex prædicta ratione accreuerit, ad cumulum eiuſdem auri quãtitatis & frumentarij tituli firmiter redundare: Iegiſq; huius tenorem æneis tabulis incidi t.

TITVLVS XXIIII.

DE ANNONIS ciuilibus.

Annonæ ciuiles non dantur pro titulis in dignitatibus, ſed pro meritis. Bart.

Imp.Theodoſ.A. I.

ANnonas publicas non tam titulis dignitatum, quàm ſingulorum virorum meritis attributas diui Conſtini v liberalitate, † fatis

niſi ſit opus de nouo immiſceri veteri q̃ venit propter corruptionem veteris,vt ſ. de con.in pub.horreis.l.j.

l Necnon à diuo. vbi non habes.ſed facit j.de erro.milit. an l.j.Item.j.tit.j.l. fina.

m Cogentur. horreorum comites.

n Emere. ſubaudi frumenta quæ. &c.ſi bene, ſcilicet diſtribuiſſent.

o AVri.Frumẽtariam. qđ quando fit,dic vt ſ. vt in emp.ſpe.l.j.

p Poſt.alias poſt percepta,alias poſt ea percepta.

q Conuertere.ſic ff.de admi.re.l.ij.§. ij.& iij.& iiij.& ſ. tit.j.l.iij.& ſ.de cõ. in pu.hor.l.ſi. & j. de col.fun. pa.l.fin.

r Mancipibus. i. piſtoribus: vt ſ.l. proxi. & caue,qđ dicit: quia nõ dicit quod mutuo detur ſed datur frumentũ & recipit panis vel datur pecunia, vt emat frumentũ, alias eſſet contra ſ. de iis,qui ex pu.ra. mu.pe.l.j.et ij.et ſic hic ad pub.vtil. ibi ad priuatam.

s Mutui alias mutuo.& tunc eodem modo expone. ſic ſ.de præ. & omni. re.naui l.ij.§.dom. † alias, redhibere.

t Incidi. i. ſculpi vel imprimi: ſic ff. de ori.iu.l.ij.§.poſt ea ne diutius.& repete hic ſubemus, quod eſt ſ.ſic in le. Moyſi.in lapideis. Accurſius.

DE ANNOnis &c.

v ANnonas. Conſtantini. ar.cõtra inſufficitates doc.vt etiã ſcholares optimi facilius a ducentur.

Ex his.

† alias, ſanè claruit.

a Ex his.annonis scholarum.s.si nihil meruerũt.vel dic,quod sua schola vel vniuersitas hæc nõ reuocet.
b Sanguinis.vel etiam non iure sanguinis,vt statim colligitur.
c Gestum.hic de iam perceptis.sic in vsufru.vt ff. de vsufr.l.defuncta.& facit.ſ.de inof test. l.omnimoda.§.fin. & de co.Illyri.& j. de filĕ.l.fi.& de ero. mil.anno. l. in his. & qui mili.nõ pos. l.v.§.fi. quæ faciũt vt mortuo militante aliquid ad hæredem defuncti transeat. Item argu. qđ idem sit in prębenda clerici iam percepta.

Fructus ex beneficio percepti, ad hæredes trãseunt.

d Entum. Tribuimus.simile additamentũ fit qñq; præbẽdis. ad quod supra titu. j.l. j.& subaudiũt hic per singulos annos & sic quod ſ. est p singulos dies,iugitur superioribus.
e Apicibus.id est nostris literis missis,&c.
f Donationis.quã facimus per l.istam augendo annonas.
† Perisseuma(inquit Alc.) hic dicitur, quod abundantiã suppetit. quidã legunt peritteuma-tis.
g Nostris.militibus.s.vel dic omnibus tempore. scilicet necessitatis.
h DE MENdicantibus.&c.

Quia mendicantes reficiuntur publicis annonis, de quibus est dictum, & debet hoc fieri.s. de verè mendicantibus:nõ fictè: iõ de mẽdicãtibus validis.i robustis,quos Spanaldos vel Galiotas vulgo appellat:q mẽdicare nõ debent, ne miseris vel verè debilibus panẽ auferãt:vt hic & in authen.de qõ. coll.vj.& v.q. v.c. nõois.& lxxx.dist. c.j. & gloss. super Matth.iustius feceris,si iniustè petentẽ correxeris, quã si ei dederis.

i Victis. quæ stũ. qui publice panem quęrunt.
k Incerta. quia ignoratur vtrum vere egeant vel non.
l Inertibus.sic se gerunt, quasi non habeant artem cum habeant:& ita fingunt se debiles,cum sint inertes quia nolunt laborare, sed mendicando sine labore viuere.

claruit. Ideoq; nihil ex his a scholarum nomine vindicetur:sed pro vniuscuiusque merito,quæ sunt concessa,seruentur:vt qui cunq; perceptarum annonarum emolumenta vel in hæredes proprios iure sanguinis b transfuderũt vel in extraneos distractionis titulo transcripserunt: maneat quod gestum c est, vel hæreditatis merito, vel alienationis arbitrio.

Imp.Martianus A. II.

Centum vigintiquinque modios frumenti, præter solitum canonẽ per singulos dies de præsenti sexta indictione ex die calend.Ianuarij nomine perisseumatis † de horreis publicis huius almæ vrbis,insita nostræ pietatis liberalitate tribuimus d. datis sacris apicibus e ad sublimissimã quoque per Orientem prę fecturam, quibus possit & modum nostræ donationis f agnoscere, & incunctanter præbere, quæ iussimus. quam modationẽ iugiter & in perpetuum ciuibus nostris g debere conferri, valitura in æuum hac lege sancimus.

TITVLVS XXV.

DE MENDICANtibus validis h.

Qui sine necessitate mendicant.possunt inspici: & qui eos inspexerit, & prodiderit, & esse probauerit:dominium eorum consequitur,si sunt serui, vel eius colonatus,si sunt liberi: salua domini actione serui corrupti. Bartolus.

Imp.Valen.A. I.

Vnctis quos in publicum quæstum i in certa k mendicitas vocauerit inspectis:exploretur in singulis & integritas corporum,& robur annorum:atque inertibus l,& absque vlla debilitate miserandis necessitas m inferatur, vt eorum quidem quos tenet conditio serui lis, proditor n studiosus & diligens dominium consequatur:eorum verò, quos natalium sola libertas persequitur, colonatu perpetuo fulciatur quisquis huiusmodi plenitudinem o † prodiderit, ac probauerit:salua dominis in eos actione, qui vel latebram fortè fugitiuis,vel mendicitatis subeundæ consilium præstiterunt p.

TITVLVS XXVI.

DE † NAVTIS Tyberinis.

Qui nauem Tyberinam habet: onus publicum cogetur suscipere:nec vllo priuilegio excusatur. Bartolus.

Imppp.Valent.Theod.& Archad.AAA. I.

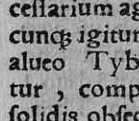

Vi nauẽ Tyberinam q habere fuerit ostensus, onus reipublicę ne cessarium agnoscat. quod cunq; igitur nauigium in alueo Tyberis inuenietur, competentibus & solidis obsequiis mancipetur: ita vt nulla dignitas, aut priuilegium ab hoc officio vendicetur r.

m Necessitates.laborando eo modo quo sequitur.& dic inferatur per quæstorem:vt in authẽ. de quæstore.
n Proditor id est delator.fic.ſ.pro quibus cau.ser.l.fin.
o Plenitudinem. alias leuitudinẽ.scilicet fictã:alias plenitudinem,i.valetudinẽ.& est sic. ſ. de col.dete.l.fi.Sed cõtra in authentic.de quæsto. §.si vero. colla.vj.vbi dicit, qđ serui dominis; liberi operi publico mãcipantur.Sohæc corrigitur secũdum quosdam, vel ibi in iis qui in sacra vrbe reperiunt quasi cũ eis mitius sit agendũ. Vel loquitur de iis,qui faciũt se videri ęgros apponentes herbã vel aliud,per quod tumescunt:ibi non sic delinquũt,sed solũ fingunt paupertatẽ seu debilitatẽ.
p Actione. furti, et serui corrupti:vt ff. de ser. cor. l.j. & §.de fur.L aduersus.
q Præstiterunt siue alias facturi nõ erant:vt ff. de fur.l. qui seruo.& l.si quis vxorem.§.necp.vel etiam si essent,quia non debet laudabile augeri malitia: vt ff de ser. cor.l.j. in fi. & fa.institit.de ob. ex delicto.§.ope.& ff.de ver.si. leg.fępe.§ fi.& ff. de mã. l.j.§.fi.& ſ. de mur. l.qui aliquẽ &j. de agri. & censi.l. omnes profugi. & supra de fabri.l. fi.

† Ita pla. Ve. lenti nẽ. ęgri. ludan.

† Nauis

Lud. bus no debe tolli titia.

DE NAVTIS Tyberinis.

Qui nauẽ Tyberinam.i.qui nauigat in flumine Romano conuehẽdo Romam,vel extrahendo ducendo ad castra.
r Vendicet.id est separetur

separetur, vel remoueatur.

DE FRVMENTO ALEXANDRINO.

a IN æstimatione. Præfectus Orientis statuit munus. i. salarium. duobus officialibus, quos elegit ad congregandum frumentū ad ciuitatē Alexandriæ & naucleris p æstimatione frumēti secundum quātitatē, quàm fieri facerēt, puta pro modio tā tū: quod hic imperator confirmat, & dicit amodo curiales non eligēdos ad hæc officia.

b Elogij. nomina sunt officiorum. & in lib. M. est emendatū debito decreto elogij.

c Officia. in prædictos duos viros.

d DIurnos. Alexādrinæ. ab Alexandro, puta magno sic dicta: cui fauetur hæc in alimentis. Item & habet iurisdictionem: vt supra de offi. iu. Alexā item aliud: vt & ſ. titu. j. l. j.

e Nemo. priuatus.

f Perisichoregiæ. vna dictio. & dicit perisichoregius & perisichoregia, q est iuxta Regem: à peri, iuxta: & rege. Colligit ergo hoc nomen eius officij & per hoc effectus: vt ſ. de fe. l. à nullo. quia forte male se habuit in cōgregatione frumēti: & cō mittitur electio præfecto: vt supra leg. proxima.

g Et tesseræ. l. frumentariæ: vt ff. de ſ. interdū. iud. l. sed & ſi. ſ. j.

h Censeantur. vt dicātur tesseræ Honorij Imperatoris. ad quod ſ. de iusti. co. confir. in fin. & infra de aquæduct. l. decernimus.

† vide Alciatū hic. Pyrrhus enim hic legit de stologię & figoſtaſiæ munere &c.

† Perisichoregia qd sit explicat Budæ. in annot. ad l. ſi certo. & ſi ſuſce, perit. ff. de iudi.

TITVLVS XXVII.
DE FRVMENTO Alexandrino.

Impp. Honor. & Theodo. AA. I.

IN æstimatione[a] frumenti, quod ad ciuitatem Alexandrinam conuehitur, quicquid decreto elogij[b] insitoſtaſij † munere, & pro nauclerorum tuenda ſubſtantia eminentia tua diſpoſuit, roboramus: atque vt curialibus prædæ auferatur occaſio, iubemus eos, ad huiuſmodi ſolicitudinem affectandam nunquam accedere, ſed deſignata officia[c] tuis prouiſionibus examinata, ſolicitudinē prædictam implere.

Impp. Theodo. & Valen. AA. II.

DIurnos centum & decem modios alimoniis Alexandrinæ[d] ciuitatis addi decernimus, vt nemo[e] priuet eo, quod nunc vſque percepit: & periſichoregiæ[f] † in omne penitus amputetur: & teſſeræ[g] deſignentur, & noſtræ pietatis nomine cenſeantur[h].

TITVLVS XXVIII.
DE ALEXANdriæ primatibus.

DE ALEXANDRIAE PRIMATI.

COrporatos. i. decurionesillius terrę: vt patet ex titulo vel omnibus ciuibus dicit qui omnes ſunt primates reſpectu aliarum ciuitatum.

k Fluminis. Nili, quem expedit purgari per agros: quia non pluit in Aegypto.

l Ex dinummo. i. loco vbi reponuntur nummi accepti ex vectigali: vt ſacrum, vbi ſacra reponuntur: vt ff. de re. di. l. ſacra. ſ. ſi. & dicit à dinumero. as. diminutium. alij dicunt à duo & nūmus, quia ciues illius terræ dabant pro vectigali duos nūmos quilibet: de quibus modo accipiuntur. cccc. iſti ſolidi.

m Ex titulo. puta ex telonæo ſeu riuagio quod ibi percipitur.

n Repenſetur. dinummus: quia tātum ibi reponitur ex alio titulo, ſcilicet nauium, quantum tollitur ex titulo vectigali.

Impp. Theodo. & Valen. AA. I.

COrporatos i ciuitatis Alexandrinæ repurgandi fluminis[k] onere liberamus: & ro ptenore diſpoſitionis tuæ quadringentos ſolidos ex dinummo[l] vectigali memoratæ ciuitatis præcommodari decernimus, ita vt ex titulo[m] nauium modis omnibus repenſetur.[n]

TITVLVS XXIX.
DE IVRE reipublicæ.[o]

Sententia lata contra ciuitatem indefenſam, eſt ipſo iure nulla. Bartolus.

Imp. Antoninus A. I.

SI quid aduerſus rempublicam[p] indefenſam in ea ſpecie, in qua neq; defenſores creati fuerint, neque vt crearentur, placuit[q], ſtatutum eſt[r]: actionibus eius nihil[s] eſt præiudicatum.

Reſpublica non habet tacitam hypothecam, niſi ex ſpeciali priuilegio vel ex pacto. Barto.

AIdem Auguſtus. II.

IN reſpublica,[t] in

o DE IVRE reipublicæ. Alterius quam Romanorum ſic enim in toto hoc tit. accipit: vt differat à tit. de iu. fiſ. dic ergo q ciuitates regulariter vtūtur iure priuatorū: vt ff. de ver. ſig. l. eum qui vectigal. & . j. e. l. ij. & ff. quod met. cau. l. metum. ſ. animaduertē dum. & . j. ti. ij. l. j. & in Fal. iure inſti. & Tre. vt. ff. de admi. re. ad ci. per. l. legatum, & ff. ad Treb. l. omnibus. ſed quādoq; habet ius ſingulare: vt infra. l. j. & . iij. Item. ff. de vſur. l. etiā. & ſi cert. pe. l. ciuitas. & de ſacroſan. eccl. l. fin. & j. de vē re. ci. l. fi. & l. j. & ſ. ne fiſ. vl reſpul. j. & ff. ex q. cau. ma. l. legatis. & C. de fideiuſ. l. fi. Item ſunt aliæ quæ vtuntur iure ſpecialiſſimo: vt vtraque Roma: vt ſ. de priui. vrbis. Cō. l. j. & Antiochenſis: vt ſ. de priuil. cre. l. Antiochē ſiū. & Ilienſis: vt fl. ad muni. l. j. & Alexandria. ſ. tit. j. & ij & metropolitanę: vt ſ. de metro Beryto. Itē quædā hñt priuilegia p reſcriptū: vt j. l. fi. & ſ. de teſta. l. ſi non ſpeciali habent em quidā ius fabricandi monetā per priuilegi.

p SI quid. Rēpu. cuiuslibet ciuitat.

q Placuit. idem ſi placuerit: ſed creati non fuerint.

r Statutū eſt. definitiue, ſit in minore: vt ff. ſi aduer. rē iu. l. cū & minores. ſi aūt fuerit legitimè defenſa. videlicet vt reſtituat: vt ſ. de offi. eiusqui vi. alt. l. j. & iij. & j. l. iij. interlocutoria vero valet, etiā ſi nō ſit defenſa: vt ſ. qđ cuiuſ. vni. uo. l. j. ſ. cuius. & l. ciuitates. qa contra minor. rē: vt ff. qb. ex cau. in poſ. l. hoc iure. & facit ff. de re iud. l. cōtra pupillū. & ſ. q legi. per. l. j. & ſ. quo & quando iud. l. ſi vt proponis. & l. ſi præſes. Accur.

s Nihil ipo iure. alij dicūt qđ per reſtitū nē. ar. ſ. de ſen. aduer. fiſ. latis. l. j. ſed ibi fuit defenſa reſp. vl fiſ. licet

t AN reſpublica. Alterius ciuitatis, quàm Roma-

qnæ:ne fit contra ℨ.in qui.cau.pi.ta.contra.l.j.& ij.

a Proponitis ius.cessum,alias secus:vt ℨ.de priui.fis. l.iij.& l.fi.contra: sed alij dicũt ex sola satisfactione, nisi in præiudium eius aut fisci:vt in contrariis:quod non placet:vt ℨ.de fideiusso.l,cum alter.

b Nacta est. ad qꝫ ℨ.de priui.cred.Antiochensium.

c Prospexit, ex conuentione.

d Personalẽ.f.tantum:nõ hypothecariam,sed personalẽ habet.priuilegiatã. vt ff.depri.cre.l.bonis.§.respu.contra. vel ibi de Roma.& facit.ff.qui po. i pi. ha.l.fi pignus. & l. fi in prin.& de iur. fis.l.res.§.j.

e REmpub.Romanorũ secũdum quosdã.vel verius aliarum ciuitatum:vt ℨ.eo.inti.& pone in cõtractu: vt ff. ex qꝫ cau. ma.l.reip.vel in iudicio:vtℨ.l.j.§.j.sed intra quantum tempus videtur perpetuo: qa semper est pupilla: vt hic patet.Alij intra triennium: vtℨ. de sen. aduer.fis.l.a.l.j. tertij vsqꝫ ad quadrĩniũ à die læsionis, quando fit in vltimo die minoris ętatis:vtℨ.de tẽp.restit. l.superuacuã.quod non videtur stare: quia dicit pupillã, nõ dicit minorem. & eodem modo dicit in ecclesia: vt ℨ. de sacr.san.eccl.l.fi. in auth.de nõ alie. §.finimus.

f SI secundum legem.id est priuilegium.& sic concor.in fi.vel dic secundum legẽ,id est consuetudinẽ, quæ est lex: vt instit. de iu.na.§.ex non scripto. & secundum hoc sunt similia. ℨ. de eman.lib.l.j.& ff.de testi.l.iij.§. fi. & secundum hoc consuetudo vincit legem,quod dic:vt ℨ.quæ sit lon.consue.l.ij.et facit.ℨ. titulo.ij.l.j.& ij.

cuius locum successisti ideo, quia satisfeciſſe debito proponitis *, ius pignoris in eo fundo habeat apud suum iudicem quæritur.si enim neque beneficio sibi concesso id ius nacta estb, neque speciali ter in obligatione pignoris sibi prospexit c: causa eius non separatur à cæteris creditoribus, qui habent personalem d actionem.

Imp.Alexander A. III.

REmpubilcame vt pupillam extra ordinẽ iuuari moris est.

Quod ciuitas facit secundum sua statuta:non reuocatur per præsulem vel præsidem.Bar.

Impp.Diocletia.& Max. AA. IIII.

SI secundum legem f ciuitatis respublica,cuius meministi,ruina collapsis ædificiis tuis distraxit aream:nihil contra huius legis tenorem rector prouinciæ fieri patietur.

TITVLVS XXX.

DE ADMINIstratione rerum publicarum g.

Imp.Gordianus A. I.

VNdum vectigalem h, sisuis ꝙbusque tẽporibus debitæ quantitates inferantur: inuito possessore auferri non posse, manifestum est.

g DE ADMINISTRA.&c.

PArũ esset ciuitatẽ habere iura niſi essent, qui ea ad ministrarent:vt ff.de origi.iu.l.ij.§.post originem. & caue,quod hi eliguntur per decuriones cõuentos per ipsos magistratus:vt ℨ.de decu.l.j.& de fusce.et arca.l. exactores.& ff.ad mu.l.Lucius.& sic alius est magistratus, qui iurisdictionẽ exercet: & alius administrator, qui tẽporalia gerit vt hic,& ff. eo.per totum.

h Vndum vectigalẽ. idest, emphyteuticã qꝫ dic vt ff.si ager.vec.l.ij. & iij.& facit ℨ.de admi.tut.l.j.

Si officialis est negligens in exigendo cautionem de legato vel fideicommisso præstãdo,tenetur ad interesse.Bart.

Impp. Dioclet. & Maxi. AA.& CC. II.

COntra eos,qui rempubl.administrantes, per officij necessitatem sub conditione relicti i fideicommissi satis accipere debuerunt: quanti reipubli.interest satis non esse acceptum k, dirigendam esse actionem l perspicitis.

TITVLVS XXXI.

DE VENDendis rebus ciuitatis m.

Venditio pura & perfecta nõ debet à repub.reuocari, licet per alium, maius pretium offeratur. Bart.

Imp.Antoninus A. I.

SInE vlla cõditione prædia vẽdẽte repub. comparasti n: perfecta venditione o nullaratione vereris,ne † adiectione p facta auferri tibi dominium q posit. Tempora enim adiectionibus præstituta r, ad causam fisci s pertinent:nisi si qua ciuitas propriam legem habeat.

Locatio perfecta non reuocatur, licet alius maiorem pensionem offerat.Bar.

Impp. Valerian.& Gallien.AA. II.

i CONtra.Religi.ciuitati.

k Acceptũ. id est, quod nõ est satis acceptum:quia debitor factus est non soluendo.

l Actionem vtilẽ negotiorum gestorum:vt ff. de negoge.l.iij.§.hac actione.vel in factum:vt ff.de mag.cõue.l.j. in princi.& ℨ. vt in possess.leg.l. fi. Sed contra.ℨ.ti.j.l. pen. Solu.ideo elegit vt minor: vt ℨ.fi tuto. vel curato.l.fi. Vel hic nõ est in quem restitueretur facto hærede nõ soluẽdo.

m DE VENdendis rebus ciuitatis.

Quod faciãt administratores superioris tit.

n SIne. Comparasti. cũ ea solennitate,quæ est ℨ. eod.l.fin.

o Venditione. de qua perfectiõe dic, vt instit de empt.et vendi.in prin.

p Adiectione facta ab alio.

q Dominium.traditiõe facta vt subiicit eo,quod *dicit* translatum:vtℨ.de rei vendi.l.ſeruum. Sed quid si nõ erat facta traditio? Respon.agitur ex empto ad interesse, si alij vendat ciuitas: vt ff.de act.emp.l.j.

r Præstituta.alege puta viginti dierum.arg.ℨ.de sacro sanct.eccl.auth.hoc ius.sed legem, quæ hoc dicat,non habes. Alij quadraginta dierum.& dic vt argum.ff. de ędil. edic.l. quod si no.it §.penultimo.

s Fisci.ad res fiscales & fisco venditas:vtℨ.de fide instru.& iure hastæ ffl.l.fin. tempora.& ff.ad muni.l. Lucius.§.fi.Item hæc adiectio nõ fit,niſi semel:vt ℨ.de lo.fun.ci.l.ij.& facit.ℨ l.proxi.in hoc ergo plus habet fiscus,quã ciuitas,sed emptor minus:quia hoc debet probare in vtilitatẽ ciuitatis versum:vtℨ.de fac.san. eccle.

ecclę. authen hoc ius porrectum. in fisco autem sufficit confessio: vt ſ. de quadrien. præscrip. l. iij. §. ad hæc.

a Quæ. Vamuis. Publici prædij. i. ciuitatis cuiuslibet indubitanter secundū omnes. Quid autē de p̄dio fiſci vel patrimoniali? Respon. P. idem; ſicque in venditionibus tāū fiſ locū habet adiectio non locatio: vt ff. de ædil. edic. l. sciendū. Sed tu dic, aut ꝑpetuo est locatio facta & non habet locum licitatio, alias ſic: vt ſ. de fun. patr. l. iij. & ſ. de loca fundi. l. fi. & facit ſ. de allu. l. fi. & ſupra loca. l. ſi olei. Item facit ff. de iure. fiſc. l. iij. §. diui. & de pub. cotem. §. fi.

b Additamenti ſpecie. i. prætextu.

c Temporis. qđ ſufficeret etiam in vēditione. Item ergo innuit, & ſi non tantū. vel dic aliud breue tempus.

d Si quæ. Peruenerint. his modis ad ciuitates pōt peruenire: vt ſ. de hære. inſtit. l. collegium. & l. hæreditati. & ff. de leg. j. l. ſi quis à filio. §. fi. & l. ſi hæres. §. vltiſ. & l. ciuitatib⁹. & ad Trebe. omnibus. & quādo hæreditas peruenit ad ciuitatem: tunc ciuitas conſtituat actorem, qui agat & exigat: vt d. l. omnibus. & l. ſeq. & caueat de rato, ſi dubitāt de decreto: vt ff. qđ cuiuſcū vniuerſitatis. §. Sed vniuerſitas tota vel maior pars de calumnia iurat, non ipſe, cū habeat inſtar ꝓcuratorū, ſecundum P. tu dic aliter: vt not. ſ. de iura. calū. l. ij. §. hoc etiam. Et no. qđ hæc lex dicit de domibus & annonis, quæ quaſi immobilia ſunt, vt in authēt. de nō a i. §. j. ſed dic idem de prædiis ruſticis: vt ſ. l. j. de iis quæ ſeruari non poſſunt: dic quod etiam ſine decreto vendunt tutores: vt ſupra de adminiſtratio tuto. l. lex quæ tutores. in fi. & l. fina. in fin.

† alias, exinde collata.

† alias, fraudisnū, climatiōe.

† alias, frau de ſcr nū climatiōe.

e Publica. quod poteſt fieri: vt ff. de rerum diuiſione l. ſacra. l. finali.

f Inclytam. Conſtantinopolim.

Quamuis incrementum conductioni factæ publici prædij videatur offerri: non tamen additamenti ſpecie [b] oportet fidem locationis infringi: præſertim cùm tantùm iam temporis [c] ex contractu deceſsiſſe proponas.

Immobilia ciuitatis: & mobilia quæ ſeruando ſeruari non poſſunt, pro vtilitate ciuitatis permittuntur alienari autoritate principis in vtraque Roma: in aliis vrbibus autoritate præſidis, & cenſu cuiuslibet poſſeſſoris. Bartolus.

Imper. Leo A. III.

Si quæ hæreditatis, vel legati, fideicommiſsi, aut donationis titulo domus, aut annonæ ciuiles, aut quælibet ædificia vel mancipia ad ius inclytæ vrbis, vel alterius cuiuslibet ciuitatis perueniant, ſi ue peruenerint: [d] ſuper his licebit ciuitatibus venditionis pro ſuo commodo inire contractum: vt ſumma pretij † exinde collecta, ad renouanda ſiue reſtauranda publica [e] mœnia diſpenſata proficiat. Indefeſſa verò cura proſpicientes, ne quis aduerſus ciuitatum commoda quicquam moliri poſſit incommodi, ſed ſine vlla fraude † ſeu inordinatione vel colludio, ſeu conniuentia huiuſmodi venditiones procedant: hoc in poſterum obſeruandum eſſe cēſemus, vt ſi quidem ad hanc inclytam [f] vrbē domum vel ciuiles annonas, aut alia quælibet ædificia, vel mācipia pertinentia contigerit venundari: non aliter niſi imperiali authoritate vendantur. in prouinciis verò præſentibus omnibus ſeu plurima parte [g] tam curialium, quàm honoratorū et poſſeſſorum ciuitatis ad quā res prædictæ pertinent, ꝓpoſitis ſacroſanctis ſcripturis [h] ſingulatim vnūquę [i] † eorum, qui conuenerint iubemus ſententiam [k], quam putet vtilem patriæ ſuæ deſignare: vt ita demum decretire citatione in prouinciali iudicio interueniente, emptor competentem poſsit habere cautelam. Hos autem venditionum contractus [l], ſiue iam completi fuerint, ſiue poſtea ineundi fuerint, ſtabiles [m] eſſe cenſemus.

TITVLVS XXXII.

DE DEBITORIbus ciuitatum.

Debitores ciuitatum non poſſunt in eis habere honorem, niſi primo debitum ſoluant. Bar.

Imp. Antoninus A. I.

NOn prius de bitorem rei publi. [n] honorem in re pu. ſubire, quàm id, quod debere conſtiterit, cōuentus exoluerit [o] tam meis, quàm diuorum principum conſtitutionibus declaratur.

g Parte. ad hoc. ff. ad mu. l. quod maior & ſupra de le. l. ſi quod. de prædiis cur. l. ij.

h Scripturis. non tactis. ſic de epiſcop. & cle. authēt. ſed iudex eſſet eū difficile pro re minima tot iurare. itē quia in prin. iurauit fideliter conſulere: & ſatis eſt. ſi nunc ad memoriam reducat per p̄ſentem ſcripturam ſic ſupra de iudi. l. rē non nouam. Itē ſic in authē. vt licē. ma. & auiæ. §. quod aūt colla. viij. Alij dicant, quod etiam corporaliter iurāt, quaſi hęc verba cū effectu intelligātur vt in multis iuris articulis de corporali dicitur.

i Vnumquemq⁹. ſic in authen. vt iudic. non expect. ſa. iuſ. §. final. colla. quinta.

† Cōcor. tex. in ca. tua nuper. cum glo. ſuper verbo tractatu. extra. de his quę ſiunt à prę la. ſine cōſenſu cap.

k Sententiam. id eſt conſilium: ſic. ff. de ſena. l. fi.

l Contractus. ſcilicet cum prædicta ſolennitate factus.

m Stabiles. ſine timore adiectionis: vt ſupra lege prima & ſecunda. & niſi cum hac ſolennitate fiat: reuocatur cum fructibus: ſed venditor non ciuitas tenet de euictione vt ſupra de ſacroſanctis eccle. l. qui res. & infra de agri. & cenſi. l. quemadmodum. Item adde, quod pretium probari debet verſum in vtilitatem ciuitatis: vt in authentic. hoc ius porrectum. ſupra de ſacroſanctis eccleſ.

DE DEBItoribus ciuitatum.

n On prius Reipubli cæ cuiuſque ciuitatis, vt ex titulo patet. & ex continuatione ſuperiorum titu.

o Exoluerit ſolē niter: vt ſupra de prædi. cu. l. ſecunda. Item ſi fideiuſſorem vel pignus dederit. & dic debitorem expelli, vel ratione vectigalis: vel ex qualibet alia adminiſtratione, nō aliunde: vt ff. de mun. & hono. l. reſcripto. §. primo. & facit ff. de publi. l licitatio. §. debitores. & de lega. primo. ſciendum. in princip.

a Aud. Superstites. id est, viuos.
b Peruideris. loquit Verino curatori ciuitatis.
c Retinent. id est, retenturi sunt; & facit. ff. de vsur. l. si bene.
d Obnoxiis. i. obligatis expressa cõuentione vel ex priuilegio tacite: nõ alias: vt ſ. de iure reipu. l. ij. & secũ hoc agit hypothecaria. vel verius dic nec ex pſſe, nec tacite erant obligati. sed dicuntur obnoxij eo quod ipse debitor est obnoxius: & secundum hoc agit condictione ex lege, si enim esset hypothecaria indiuidua, in solidũ esset: vt supra si vn° ex plurib. hęred. debito. vel cre l ij. nisi cũ legatari° agit hypo. p rata sicut personali cõtra hęredem legãtis: vt ſ. cõ. de leg. l. j. in fin.
† alias, fortè. Item & quãdo duobus obligantur: si mul vtercp agit secundum quãtitatẽ debiti: vt ff. de pig. l. si fundus. §. si duo. Itẽ & cum duo cã damni infecti mittũtur in pos. cõtrahit hypo. vt ff. de dam. infec. l. si finita. §. cũ autem. in bonis aũt administrantis habet forte tacitã hypo. ciuitas. arg. ſ. de admini. tu. l. pro officio. Sed qualitercunque legem istã exponas. s. vel hyp. vel condic. ex lege cõtradicit supra de iur. reipubli. l. ij. sed hic sola, ibi cũ aliis ga quo ad alios creditores est ei similis vel nõ est dissimilis, quo ad personales actiões ex cõtractu: sed quo ad cõdictionem ex lege sic, vt hic.
e Pro rata. sic. ff. si qd in frau. patr. l. j. §. si pluribus. & ſ. de prædi. & aliis rebus mil. l. ij. & j. de omni agro deser. l. iij. & ff de cen. l. cum possessor.
f Conueniantur. hypothecaria secũdum quosdam: tũ dic personali condi. ex hac lege, prius tamen debitore excusso: vt ſ. de cõue. fil. debit. l. j. & ff. de iure. fil. l. mosch. is. maxime hodie vt in authen. de fideiuſ. §. sed necp Itẽ est speciale, vt emptor psonaliter possit cõuenire, alias nõ, nisi in fraudem esset facta vẽditio: quod hic non erat: vt j. de iis, quæ in frau. cre. l. successores.
g Actionem. neg. gest. secundum Py.

Imp. Constanti. A. II.

Aud eos, quos superstites [a] integris facultatibus esse peruideris [b], vel quorum hæredes incolumia retinent [c] patrimonia, sortes reipubli. perseuerare debebunt: ita tamen, vt annuas vsuras suis quibuscp temporibus exoluant: cùm simul & reipublic. vtile sit retinere idoneos debitores: & ipsis commodum cumulum debiti minimè nutriri. Et quia nefas est obnoxiis [d] corporibus alienatis sorte † circunscribi ciuitates: placuit, si quis debitor reipubli. ciuitatis quippiam ex eo patrimonio, quod habuit cùm pecuniam reipublicæ sumeret, donauerit vel distraxerit, vel qualibet in alium ratione contulerit: qualitate rei alienatæ perfecta, atque omnibus debitoris facultatibus consideratis, quas habuit, cùm ei pecunia crederetur: pro rata ab eo, qui ex debitoris facultatibus aliquid detinet, exforte atque vsuris postulari. itaque quoties minus idoneum deprehenditur eius patrimonium, cuius nomen ciuitati alicui inuenitur obnoxium: iudex omni diligentia & solicitudine debebit inquirere, ad quos ex qualibet conditione transierint debitoris facultates: vt sin guli æqua æstimatione habita, pro rata [e] rerum, quas possident, conueniantur [f]: personalem actionem [g] contra eum habituri debitorem, qui ipsis soluentibus liberatur [h]. Ab eo autem, à quo constat fortunarum suarum partem maximam recessisse, etiã reliquam portionem, quæ apud eum resederit, transferri [i] ad idoneum oportebit. Quòd si quispiam debitor reipubli. ciuitatis, fisco nostro locum [k] fecerit: emptores, qui à fisco nostro comparauerint, manifestum est secundum ius vetus [l] & rescripta diuorum principum, constitutionesq nostras, nullam debere molestiam [m] sustinere. Quòd si quis debitor non comparauerit, vel certè omnia sua ita consumpserit, vt nemo [n] aliquam rem ex eius bonis possideat [o]: id debitũ conuenit ad dispendium reipublicæ [p] pertinere: ideoq cura † patris [q] ciuitatis apud idoneos, vel dominos rusticorum prædiorum pecunia collocanda est.

h Liberatur. sic. ſ. de cuic. l. si ob causam. & ff. de sol. l. Stichum. §. dolo. & de fideiuſ. l. tutor. & de cuict. l. si plus. §. j. & de distra. pig. l. rescriptum. §. j. & fi. Accur.
i Transferri. cogitur ergo ad totum, qui partem maximam distrahit. & dic titu. venditionis, non gratis, q
k Locum. id est, fiscus ei successit in totum, vel in rem aliquam.
l Ius vetus. si fiscus vendit iure suo. idẽ si credens suam, per l. Zenonis: vt ſ. si aduer. fil. l. fi. & j. de fun. pa. l. j. et de quadri. præscrip. l. ij. & fi. & instit. de vsuc. in fi. & ſ. de cap. pi. l. j. Sed arg. contra. ff. de pe. hære. l. nec vllam. §. item si qs à fisco. sed vsque ad quadriennium agit cituitas contra æra riũ: vt l. bene à Zenone. C. de quadri. præscrip.
m Molestiam. pri Prin
uilegiatior ergo giatior
est fiscus, quam ciui fiscus
tas ad quod ff. ad ciuita
muni. l. simile.
n Nemo. nisi fisc°. vel dic nemo oĩno.
o Ex eius bonis possideat. & fecerat debitor locũ fisco: vt prædixi. Accursius.
p Reipublicæ. id est fisci. Hoc forte intra quadriennĩ vt j. de quadrien. præscri. l. j. vel dic id est, ciuitatis.
q Patris. i. curato † alia
ris vel defensoris, ad quod in auh. iuſ patro
iurãd. quod præ. §.
j. col. ij. Et no. id de Specia
bitore ciuitatis vt vi
specialia. Primum tore
ſ. eo. l. j. Secundum tatis
qđ comparãtes ab tutor
eo quãuis bona fi
de à repu. cõueniũ
tur. Tertiũ qđ per
sonaliter cõuenit.
quanuis in rem suc
cesserit. Quartũ q

TITVLVS XXXIII.

DE PERICVLO nominatorum [r].

totum compelluntur debitores p[a]trimonium vendere, qui partem maximam vendiderunt, vt hac. l. Quintum, vt ff. de vsur. l. etiam.

r DE PERICVLO NOMINA. Electores officialium tenẽtur: vt hic. Itẽ fideiussores: vt j. tit. j. l. j. Item ipsemet: vt j. ti. ij. & dicas minores magistratus teneri nõ præsides, qui sunt quaſi cõfirmatores, vt ſ. de ſuſ. l. exactores. & instit. de satisd. tu. §. fin. & ff. de mag. conue. l. prima. §. primo. & exactio quæ in eos datur, competit etiam in hęredes: vt instit. d. §.

Ii qui

a IQui. Si maxime.id est quia maxime:ꝙ contra vos est: sed non nocet hoc casu. secus in nominatoribus tutorum secundum Pe.qui tenentur ex solo,quod nō curauerunt caueri:vt ſ.de ma.con.l. iij. Sed nō placet: imo idē quod in his: vt ff.de ma.cō.l.iij.& l.j.ſ.ſi magiſtratus.

b Exegiſtis.quod facere debuiſtis: vt ff.de ad. re. ad ci. per l. fin. ſ. iij.& j. tit. j.

c Mutilatum.ſiue ergo fideiuſſores idoneos acceperitis,ſiue non:ſi fuerūt ſol uēdo finito officio, nō tenemini: vt hic & d. ſ. ſi magiſtratus.niſi poſt finēue ſtigio,id eſt incōtinenti deſiit eſſe ſoluendo:vt ff.de neg. geſt.l. diuortio. Itē hic quod fuerūt ſol uēdo,vosprobāſtis vt d.ſ.ſi magiſtrat⁹ & ſ.de probat. ex perſona. & facit ſ. de di.tu.l.j.& ff. ad muni.l.imperator. ſ.j.& l. ordine.ſ.j. & de admi.re.ad ci. per l. iij. ſ. ſi eo.& de ſuſcept.l.ij.

d Sit.poſt finitum officium.

e Damnaque.ſortis nō vſurarū,non pœnarum: vt ff. ad munic.l.Lucius.ſ. Paulus. &l.liber tus.ſ.j. & j.tit.j.l.j.

f Hic vi de Ioā.de Plat.me nius ponē tem n caſum huius leg, SI ſucceſſores Papi.nomina uit Vlpi.vel Aphri. Pompon.male ge rentem,non Papi nia.nec etiā Vlpia. ſed Aphrica. tenetur.& facit j. tit. ij. l.ſi ita.& infra de ſuſcep.l.ij. & de cōnue.ſi.deb.l.quoniā. Sed arg. contra. ff. quod vi aut clam.l. ſi ego. Accur.

g Denominauerit ergo ad magiſtrat⁹ pertinet nominare ſucceſſorem.ſecundum P.ſic viij.q. j. c.j.ſ.j.& ſ. hiſomni bus ſed non eligit:vt in authen.de defen.ciui.ſ.ſi.col la ij.at cæteri officiales per decuriones vel ab eis ad hoc electos:vt ſupra de decur.l.ſecunda.&de ſuſcept. l.exactores. & quod cuiuſque vni.l.item.ſ.j.

h Nominati.tranſitiue.Et no.arg.contra. ff.de hæred.inſtit.l.ſi.vbi hęres hęredis &c. ſed nō ob illi enim ſucceſſores iuris ſunt.

i Nominatorem.nec ad fideiuſſ.nominātis:vt ff. ad municip.l.libertos.ſ.penul.ſed ad patrē nominātis ſic: vt eod.tit.l.ſecunda.ſ. primo ſed non tenentur hi omnes,ſcilicet nominator pater fideiuſſor in pœnis vel vſuris.vt ſ.l.proxi.nec extraneo,ſed reipubli.vt ff.ad muni.l.ij.ſ.j.in fin.& de pecu.l.licet.ſ.fin.

Electores officialium publicorum non tenentur pro electis,licet fideiuſſores non receperint, ſi tempore depoſitæ adminiſtrationis ſoluendo fuerint. Bart.

Imp. Gordianus A. I.

IDeiuſſores. Pertinent. qualia ſunt.ff.ad munici.l. ij.ſ.geſtum. ſed videtur contra in eodem titulo.l.libertus ſ.penulti.Solu. nominare ſucceſſorem nō omnino in repub.gerere.Item dic pertinēt principaliter:vt nō obſt. ff.de pecu.l.licet.in fin.& ff ad munici. l.ij.ſ.penulti.& facit.ff.de fideiuſſ.l ſi. & de procura.l.qui proprio.ſ.vt in cęteris.

m Irrogentur.quia deliquit in officio: & eſt ſic in patre & nominatore: vt ſupra tit. primo notaui. adeo quod ſi pignora hic dedit. in id teneant.& tūc in quo & quando ipſe poterit conueniri. vt ff. de admi. rer. ad ci. perti. l. prior.ſ.fin.

I, qui à te collegaque tuo magiſtratus creati ſunt: etiam ſi maximè [a] fideiuſſores non exegiſtis [b]:tamen ſi per id tempus, quo magiſtratus honor deponebatur, ſoluendo fuerint : periculo vos creationis non fecerūt obnoxios ex eo, quod caſu aliquo patrimoniū eorum mutilatum [c] ſit [d]: cùm ceſſationi ſuæ debeant imputare, damnaque [e] reipubli. ſi qua ob culpam eorum paſſa eſt, ſarcire: qui cum nomine publico eos conuenire potuiſſent, id facere ſupersederunt.

Nominator tenetur pro nominato officiali, inquantum ipſe conuenitur ex perſona ſua: non in eo ad quod conuenitur ex perſona alterius ab eo nominati. Bartol.

Imper. Philippus A. & Philipp. Cæſ. II.

SI ſucceſſoris [f] tui ſucceſſor non idoneum loco ſui magiſtratum denominauerit [g]: adminiſtrationis eius periculum ad tuam perſonam ſpectare nequaquam poteſt: & enim nominati [h] ſucceſſores duntaxat quiſque periculum ſuſcipere compellitur:nec ad nominatorisnominatorem [i] manus iure porrigi poſſunt.

TITVLVS XXXIIII.

DE PERICVlo [k] eorum,qui pro magiſtratibus interuenerunt.

Fideiuſſores tenentur reipublicæ ad intereſſe non ad pœnam quam magiſtratus delinquendo meruerunt. Brat.

Imp.Antoninus A. I.

IDeiuſſores magiſtratuum, in iis, quæ ad reipubli. adminiſtrationem pertinent [l],teneri, non in iis, quæ ob culpam vel delictum eis pœnæ nomine irrogentur [m], tam mihi, quàm diuo Seuero patri meo placuit.

TITVLVS XXXV.

QVO QVISque ordine conueniatur.

Imp.Antoninus A. I.

ET ſi duobus [n] ſimul [o] curapecuniæ ciuitatis non tamen ſeparatis [p] portionibus mandetur:ſinguli non pro virili portione, ſed inſolidum [q] reipublicæ obligantur, cùm autem de indemnitate ciuitatis eius [r] quæritur:prius eius bona,q̄ adminiſtrauit [s], quod ſimpliciter:vt j.l.proxi.& dic quod ſimul geſſerunt:vt j.l. proxi.in princip.vel diuiſerūt inter ſe & tunc inſolidum ſecundum ordinem,qui eſt.ff. ad munic. l. Lucius.ſ.j. & l.imperator. Item poteſt loqui quādo nullus geſſerit:vt ff ad mu.l.Lucius. in princ.

k DE PERIculo eorū qui pro magiſtratib.&c. Not. hos cōueniri poſt excuſſos reos: quod dic: vt ff. de admin.re.ad ci.per ti.l.prior.ſ.fin.Accur.

n ET ſi duobus. etiā magiſtratibus.

o Simul.id eſt, ſimpliciter.

p Separatis.alias tenetur quilibet p ſua parte:vt j.l.proxi.ſ.j.& ibi nor.

q Inſolidum. hoc

r Eius.reipublic.de qua dixi & dicas qđ vnus tātū.

s Adminiſtrauerit.ſub.fideiuſſorum & nominatorū vt ff.ad municip.l.quid ergo.in princ.

a Onerari. nempe vt adhæreds non transit officium: vt supra de nego. gest. curatoris. ita nec periculum, nisi ipse hæres administraret, qui de dolo & lata culpa propria tenetur: vt dicta l. curatoris. & ff. de hære. tu. l. cum ostendimus. & de mag. con. l. non similiter. & facit. ff. de administr. tu. l. tutores. in princip.

b Voties. Vnusquisque dicit quidam hic expresso nō alter: vt hic, & p auc. de duob. re. Sed hic hoc videtur etiam iure nō expresso, & videtur semper agi eoipso quod nō separatur: vt supra proxi. & ff. ad muni. l. imperator. Sed hodie forte contra per. d. authen. & dicas, q hic ambo gesserunt: alias seruatur ordo, qui est in. d. l. Imperator.

c Administrauerint. vel etiam ipsi inter se diuiserunt, quo casu sec⁹ est in tutoribus: vt ff. de adminis. tuto. l. Lucius. §. primo. in fi. & supra de diui. tu. l. iij. in fi. & adde distinctionem quę est ff. ad municip. l. Imperator.

d Creatorem. i. nominatorem.

e Participem. qui separatim habuit ab illo administrationē & hoc si collega tēpore depositi officij nō fuit soluēdo: vt supra de proba. l. exp̄sona. & ff. ad muni. l. Imperator. Item hoc etiā si pactum sit in contrarium: vt. ff. de admi. re. ad ci. pert. l. ij. §. ius reipubli. & facit supra de fab. l. iure. & de conue. fil. de. l. quoniam. & de iu sce. l. secunda. & ff. de admi. re. l. curatores. Item si collega soluit, agit contra collegā nisi pro dolo fuit cōuentus vt ff. de tute. & rat. dist. l. prima. §. nūc tractemus. sed nominator non agit contra collegā nominatum à se: quia sui debiti nomine conuenitur: vt ff. ad municip. l. & ei.

ac mox si satisfieri non poterit, collegæ conueniuntur. vos tamen, qui hæredes vnius ex curatoribus extitistis, damno, si quod post mortem eius dolo vel culpa collegarum accessit, onerari a non est rationis.

Duobus si committitur pro indiuiso administratio, quilibet ante nominatorum primum conuenitur: secus si separati portionibus Bart.

Imp. Gordianus A. II.

Q Voties duobus non separatim, sed pro indiuiso munus iniungitur, & ita, vt vnusquisque b eorum periculo soliditatis videatur obstrictus, manus ad nominatorem prius, quàm vtrique, qui id munus administrauerunt, solenniter fuerint excusi, nulla ratione porrigi possunt. si verò separatis portionibus ad munus nominati sunt: prius pro portione conueniantur, qui id munus administrauerint c item fideiussores eorum. Si nec ab iis quidem indemnitas fuerit seruata: tunc demum creditorem d ac si nec is quidem sufficiat notuisse participem e muneris conueniri debere, præses non ignorat.

Idem August. III.

S I ita f duumuiri creatis testis hoc expresso, vt mutuo periculo teneamini g in dubium non venit, vicariis h damnis vos esse obstrictos: cum in magistratibus priùs nominatores i conueniendos esse (hoc quod †in persona nostra custodiri considerastis, k) constitutum sit.

f Si ita. In prima parte non fuit diuisa administratio: non vt supra. l. quoties. in princip. in secunda sic. Vel dic in vtroque fuit diuisa. & quod dicit vicariis, scilicet ordine qui sequitur. Vel secundū quosdam prima in duumuiris. secunda in magistratibus secūdum quos duūuiri non sunt magistratus: vt hic colligitur. & supra de emancip. libe. l. prima. Sed contra supra. de iudic. l. fina.

g Teneamini. qđ est eoipso, quod nō est contrarium dictum: vt supra eo. l. quoties.

h Vicariis. i. alter pro altero prius cōueniatur quàm nominator.

i Nominatores. quam collegas.

k Considerastis & bene secundū duos primos intellectus: sed secundum alterum frustra, cū duūuiris semper loquatur.

l Cvm te. Gessisti. separatim ergo gessisti. itē dic vt not. supra. l. quoties.

m Ob culpæ. quia cum nō remouit: vt ff. de admi. re. ad ci. pert. l. fin. §. antepe. & facit. ff. de administra. tuto. l. iij. §. primo. ff. ad muni. Imperator. in fin.

n Priores. i. prius. non aūt dicas priores. i. qui nominauerunt nominantem hunc male gerentē: vt ē. tit. ij. l. fina.

TITVLVS XXXVI.

NE QVIS LIber inuitus actum reipublicæ gerere cogatur.

Impp. Valerian. & Gallien. AA. I.

Si administratione diuisa vnus collegarum pecuniam collocauerit, quam respub. consequi non potest: eo mortuo hæres eius conueniendus est primò: secundò possessor: tertiò nominator: quartò collega. Barto.

Impp. Diocle. & Maximia. AA. IIII.

CVm te & collegam tuum, magistratus vestri tempore publicum fœnus collocasse proponas nec potuisse debitum à quibusdam reipublicę restitui: cùm paratus sis pro te id quod solus gessisti l, reipublicæ satisfacere: consequens est rempubli. si separati actus vestri fuerint, successores collegæ tui, vel rerum eius possessores priùs ob personam eius †cōgredi: & si solida indemnitas reipubli. seruata non fuerit: nominatores eius interpellare: ac postremo loco si quid ex nomine collegæ tui defuerit, ob culpæ m nexum te interpellare. priores n enim nominatores veluti fideiussores placuit obstringi.

NE QVIS liber • inuitus actum reipublicæ gerere cogatur.

Quidam habent curam reipu. nam soli curiales personalia munera pub. subeūt & honores: vt ff. de decu. l. & honores. §. secūdo. qđ nō placet: vt j. l. proxim. in fin. Sed dic vt infra.

I vt pponis. Decrete em facere debet: vt ē. de seruis reipu. ma. l. j. & ij.

q Actum. seruilem, quē serui tantū ciuitatis faciebant quod

Vide hic Io. de Pla. post Bar. qui bene hanc glo. discutit.

† alias, in persona vestra custodiride fideratis. & rectius meo iudicio quàm hic.

quod patet: quia dicit actum quod seruis conuenit: vt & ff. de neg. gest. l. cū actum. liberis vero procuratio, officia vero publi. liberis cōueniunt tm̄: vt ℨ. de tab. l. generali. & ℨ. fl seruus aut lib. l. j. & ij. secundum alios dic actum. i. tabulariam, ad quā serui publici. i. notarij tantum cogūtur: vt ℨ. de ser. reip. ma. l. fl. & secundū hoc non ob. ℨ. de lib. l. j. lib. x. quæ est contra. & facit ℨ. de oper. lib. l. q manumittitur. Acc.

a SI cō. Ad actū. dic vt ℨ. l. px.

SVMPTVS iniuncti, &c.

VM ad munus. Angariarum munus est personale. cum gerat labore animi: vt ff. de mune. & hono. l. fl. in prin.

b Angariarum munus est personale. Angariā qđ est personale.

c Detrimēta. cum etiam omnibus datus esset sumptus: hic solus gerens de suo impēdit, vel est obligat⁹: vt ℨ. de lega. l. ij. Et secundū hoc quæritur, quarenō repetit à repub. & respu. à nō gestibus? Respō. propter vitandū circūitum: sic. ff. de stipu. ser. l. pen. & fauore reip. Sed qua actione? Respon. vtili negotio gest. vt ff. de negotio gest. l. ex facto. vel p̄ socio: vt ar. ff. pro socio. l. fl qs societatem. sed vide tūr. contraria titu. quia ibi ad omnes, hic ad gerētes. Sed dic ad omnes, cum omnes gerunt. Vel dic omnes à prin. licet ex postfacto sit secus. Vel dic ad omnes: quia omnes cōferūt ad sumptū factum: vt ff. ad leg. Rhod. de iact. l. iij. & sic cōsonat. Posset hęc lex scđo intelligi et in munere mistoga de quo erāt facturi sumptus.

d Cognouerit. & sic nullus gessit: quo casu omnes tenentur reipu. vt ff. de admi. tuto. l. tres tutores. §. nō solum. & §. item in eo. & ℨ. fl tut. non gest. l. fl.

DE HIS QVI &c.

OEnoris reipub. à te contracti: alias nec de sorte tenetur: vt ff. de admi. rer. ad ci. perti. l. fi. §. pe.

Culpa. lata: leuis tamen interuenit: quia

Impp. Diocle. & Maximian. AA.

SI cùm ingenuus esses, ad actum a gerendum à repu. compelleris: auxilium præsidis, & iuris præsidia, prout vsus exigebat, implorare potuisti.

TITVLVS XXXVII.

SVMPTVS INiuncti muneris ad omnes collegas pertinere.

Imp. Maxim. A. I.

VM ad munus exhibēdarum angariarum b cùm aliis creatus, à consortibus muneris solicitudine deserta, solum te functum esse proponas, sumptuum detrimenta c, si qua acciderint collatione eorum, quos munus oportuit participare prouisione præsidis diuidentur. quòd si à te obsequium derelictum esse cognouerit d: quid censuræ publicæ congruet, non ignorabit.

TITVLVS XXXVIII.

DE HIS, QVI ex officio, quod administrarunt, conueniuntur.

Si pecunia mutuatur per administratorem reipublicæ ad ipsum damnum sortis pertinet, non inquisiuit diligenter dominos prædiorum: alias nec de sorte tenetur: vt ℨ. de debi. cini. l. fi. in fi. & ff. de neg. gest. l. litis. §. si pecunię. Item si lata, teneris etiā ad vsuras: vt ff. de admini. tuto. l. fi tutor constitutus. &. c. tutor qui repertorium. §. vsuræ. & sic accipe. ff. de admi. re. ad ci. perti. l. fi. j. respon. Accur.

g Sortis. sic. ff. ad mu. l. Lucī. §. Paulus. & l. constitutionibus. & ff. lo. l. quero. circa prin. & ff. de admi. re. ad ciui.

DE SOLVtionibus &c.

Autiones. id est apochæ.

i Seruorum. i. tabellionū secūdum quosdam. tu dic de vere seruis publicis: quia infra dicit actoris. Item de peculio agi. Accur.

k Securitatem. id est, vt nullo modo retractentur: vt ℨ. de apo. pub. l. j. & l. semel.

l Adsignantium. seruos ad scribendum. vel dic pecunias: quia recipiūt & assignāt reponē do. sunt eīm duo necessaria: curatorem recipere, & cautionē fieri cui subscribat curator: vt ℨ. de cōue. fil. deb. l. ij. sed tutori potest solui sine scriptura: vt ℨ. de pact. l. pactum. & procuratori: vt ff. de sol. l. vero.

Tutori sine scriptura soluí potest.

m Actoris. i. serui prædicti. sic. ℨ. quod cum eo. l. fi.

n Promat. i. ostendat.

o Doceatur. Nō ergo trahitoccasiōnē iuris ad iniquū compendium: vt ℨ. pro emp. l. fin. & ff. de re. eo. l. pe. & facit. ff. si cer. pet. l. ciuitas. & authē. hoc ius porrectum. ibi, & his creditor &c.

p A curatore. loquit minoribus. Et dic, quod curator restituet de peculio: exiget enim à repu. & deinde soluet vel compēsabit: vt ff. de compt. l. debitor. vel dic loquitur de decurionibus ciuitatis cuiusdam, vt in superscriptiōe patet: curator ergo ciuitatis tenetur de peculio serui prędicti: vt recepti inde fiat solutio. cum eo enim seruo videtur contractum vel quasi posset soluens etiam cum curatore agere ex bono & æquo. arg. ff. si cer. pe. l. fi & me.

Non vsurarum. Bart.

Imp. Antoninus A. I.

OEnoris c reipub. quod nō tua culpa f perditum esse apparuerit: sufficit sortis g damnū, non etiam vsurarum eius sustinere.

TITVLVS XXXIX.

DE SOLVTIOnibus & liberationibus debitorum ciuitatis.

Imp. Alexander A. I.

AUtiones h seruorum i publicorū ita demum firmam securitatem k debitoribus præstant, si curatorum ad signantium l, vel eorum, quibus exigendi ius est, authoritate subnixæ sunt. Cùm autem is, qui exoluisse dicitur, solam scripturam actoris m susci pientis pecuniam promat n: ea tantùm defensio consueuit admitti, si quod exolutum est, rationi reipublicæ profeciſſe doceatur o. Sanè curator vester, si fraude serui constiterit effectum, vt interciperētur à curatore p illatę à debitoribus quantitates: de peculio eius, qđ eo modo deest, restituet.

me. potest etiam respu. habendo ratum curatorem cõ uenire. sed cur debitor nõ liberatur, cũ pecunia ad curatorẽ peruenit? Respon. quia nõ peruenit vt debuit.

a DE SPECTACVLIS &c. Publi. vtilitati etiã in his prouidetur: & hic referuandis: vt hic, sed lenonibus tollendis: vt ĵ. l. fi. & facit ĵ. demaiuma.

b On inuidem. Gymnici. nomen cuiusdam populi.

c Spectacula. quę fiũt in scẽna. i. in loco vbi ludebãt tragœdi & comœdi, vt referunt grãmatici & in auth. de consul. vel scena est locus &c. vt ff. de infa. l. ij. §. fi. approbã turergo spectacula, cum & in hanc cautam põt legari: vt ff. de leg. j. l. ciuitatibus. & de ann. leg. l. annua. & de polli. l. Septitia. licet sit ar. cõtra. ff. de admin. re. ad ci. perti. l. legatum. §. fi. Sed nõ pmittit, si sanguis effundatur in agone: vt sunt tornearmẽta: & similia: quia ludus est noxius: vt ĵ. de gla. to. l. ĵ. & in his ludis senatores præbebãt suũ officium: vt in authen. vt ord. præfect.

d Grati. cõsentiẽtes talibus vna cum populo: quo casu prõptius permittit, quàm si solus populus. & secundũ hoc dic volentium scilicet omniũ populi & primatũ, vel populi tantũ. & facit p primatibus. ff. ad muni. l. qđ maior. & ĵ. de aduo diuer. iudi. l. restituendũ. ibi. nã in vniuersis.

e Eos qui agitandi. i. sunt. agitatores, & deseruiũt sacris ludis: & non sunt famosi: vt ff. de inf. l. athletas. in princip. & §. j.

f Suppliciis. Propter hoc quod sint agitatores: cum nõ fit delictum: & ideo non patiuntur aliã pœnã vel laborẽ: nisi hanc quam gerunt. Accursius.

g Q Visquis. Consules. facit in authẽ. de cõsul. §. quantumcunque. & §. post illum ff. de infa. l. athletas. in prin. & §. j. Sed arg. contra. ĵ. titu. j. l. j.

h Mulctetur. vel illa quæ est &c. vt j. l. nemo. in fin.

TITVLVS XL.

DE SPECTACULIS & scenicis & lenonibus a.

Imp. Constantinus A.

On inuidemus, sed potius cohortamur ample. tenda felicis populi studia, gymnici, b † vt agonis spectacula c reformentur. Verũtamen cùm primates viri populi studijs, ac voluptatibus grati d esse cupiant: promptius permittimus, vt integra voluptas sit, quæ volẽtium celebratur impensis.

† Vide in hunc locũ Alcia. hic nam quod ille gymnici legit, nos ita in Victo. exempla. reperimus.

Tornearmẽta prohibentur.

Deseruientes sacris ludis, nullo afficiuntur supplicio. Bart.

Imppp. Grati. Valen. & Theodo. AAA. II.

Eos qui agitandi e munus exercent, illustris autoritas tua nullis præterea circense certamen affici nouerit oportere supplicijs f.

Iidem AAA. III.

Q Visqs equos, quos, vel serenitas nostra, vel ordinarij consules g tribuunt voluptatibus: ad cõmodum compendium que priuatum abduxerit: vnius libræ auri condemnatione mulctetur h.

In loco in quo principis imagines consecrantur, non debent fieri spectacula: nec histriones, vel viles picturæ introduci. Bartolus.

Imppp. Theodo. Arcad. & Honor. AAA. IIII.

Si qua i in publicis porticibus, vel in iis ciuitatum locis, in quibus nostræ solent imagines consecrari, picturas k panto-mimum l, veste humili & rugosis insignibus m agitatorem, aut vilem offerat histrionem, illico repellatur: neque vnquam posthac liceat in loco honesto inhonestas annotare personas: in aditu verò circi n, vel in theatri proscenijs o vt collocentur, non vetamus.

Impera. Hono. & Theod. AA. V.

NEmo p iudicum ex quacunque ciuitate in aliud oppidum, vel ex prouinciæ solo equos curules q, aurigas, bestias r, histriones, ciues tentet traducere s: nedum popularibus plausibus in tẽperanter seruiunt: & publicè rerum statum fatigent, & festiuitatem impediant in cunctis oppidis celebrandam: ita vt si quis hanc violauerit iussionem, pœna teneatur ea, quæ legum violatores persequitur t.

Patres vel domini si filiabus aut ancillis peccandi præbent necessitatem, earum perdunt potestatem: qui si in id insistant, pœna huius legis puniuntur. Bart.

Iidem AA. Florentio præf. præto. VI.

LEnones patres, & dominos, qui suis filiabus vel ancillis peccandi necessitatem imponunt: nec iure frui dominij, nec tanti criminis patimur libertate v gaudere. Igitur tali placet eos indignatione subduci, ne potestatis iure frui valeant, neve quid eis ita

i Si qua. Si habeas si qua pictura: tantum dicit de vilibus personis pictis. si vero habeas si quam picturã: semper sub. aliquis offerat. qđ est ĵ. & sic de pictura & homine.

k Pictura. Si habeas hic pictura, sit punctum loco copulæ. Accur.

l Pantomimum. id est, ioculatorem: vt ff. de oper. lib. l. si libertus artem.

m Insignibus. id est vilissimis vestibus in pictura vel in homine. Notaergo in talibus fieri detentiones: vt ĵ. de sacr. sanct. eccles. l. iij.

n Circi. Locare mota.

o Proscenijs. scenæ locus: vt ĵ. de infa. l. ij. §. fin. scenica persona: vt in aut. scenicas non solum &c. proscenium locus vbi scena sit, p. cul à prędictis locis in aliquo theatro.

p NEmo. etiam vt priuilegium nihil eis opitulatur.

q Curules. qui ludũt currẽdo ad brauium vel pallium: vt ff. de infa. l. athleras §. j. Vel ducunt currum aureum ad pugnandũ in sacro certamine: quasi curotium: vt ĵ. de fel. fi. & auriga qui ducit: vt ĵ. de vsa & ha. l. plenum. §. equitij. Accur.

r Bestias. alias hystrias: alias bestias, aĩs hystrias: aptos ad illum currum.

s Traducere. Sic infra de errog mil. anno. l. j.

t Persequitur. vel illam quæ est ĵ. eo. l. quisquis.

v LEnones. Libertate. i. facilitate eas faciẽdi. & sic no. priuilegiũ amittere, qui abuti tur:

Priuilegiũ amittit, qui abutitur

tur: vt & ſ. de Iudæ. l. Iudæos. Itē quia expedit reip. &c. vt inſti. de iis qui ſunt ſui vel alie. iu. §. pe. & ſic no. quod propter delictū patris, filius efficitur ſui iu. vt in auth. de ince. nup in prin. Item venditor perdit ius abducēdi, ſi cōſentit proſtitutioni: vt ſ. ſi mā. ita ve. l. j. Itē pœna periurij in exigentem vertitur: vt in auth. ſcenicas nō ſolū &c. Itē domū perdit ad eū vſum accommodans: vt in auth. de leno.

a Si velint. Non alias: vt ff. de re. iu. l. inuito. Sed ar. cōtra. ff. de lib. cau. l. j.

b Conductis. fortè liberis, quæ ſui iuris erāt: quæ propter paupertatē ali cuilenoniin hoc ſe locarēt: vt in auth. de len. & fac. ſ. de epiſc. au. l. ſi lenones. & dic vt ibi nota. Vel dic hic loqui de mercenariis, qui conducti deſeruiūt his proſtitutis. et ſa cit. ff. de pig. act. l. eleganter. §. fin.

c Minor. No. grauius eſſe peccare, quā ab inuitio grauiſimā pœnā pati.

d Coitionis. alias cōmunionis id eſt ſtupri, in quo eſt fœda communio.

e DE EX pen. &c.

Quæ magnæ exiguntur in prædictis ludis: ff. de poll. l. Septitia.

f Vm præſidē. Non reuocabitur. ſic ſ. de admin. tu. l. ſancimus. Sed arg. cōtra. j. tit. j. l. hac lege. & dic, vt ff. de admini. re. ad ci. perti. l. j. Item facit. ff. de ope. pu. l. pecuniam. item cō tra. j. de exactio. & tranſa. mi. an. l. j.

g Agonis. i certaminis, inde agonotheta, qui pugnat: vt ff. de mu. & ho. l. ſi. & maſtigophori, & agonotheta principes talis ludi: vt ff. de poll. l. Septitia. in græco ibi poſito.

h Cautiōi. i. caute.

i DE AQVAE. Sicut ludi, ſic aquę poſsit acquiri: ſed ancillis filiabuſq; ſi velint [a], conductisve [b] pro paupertate perſonis, quas ſors damnauit humilior, epiſcopo rum liceat, iudicum etiam defenſorumq; implorato ſuffragio omni miſeriarum neceſsitate abſoluit: ita vt ſi inſiſtendum eis le nones eſſe crediderint, vel peccandi ingerant neceſsi tatem inuitis, amittant nō ſolùm eam, quam habuerint poteſtatē, ſed proſcripti, pœnæ mancipētur exi lij, metallis addicendi publicis: quæ minor [c] pœna eſt, quàm ſi præcepto lenonis cogatur quiſpiam coitionis [d] ſordes ferre, quas nolit. Da. Calend. Maij, Felice & Tauro Conſ.

TITVLVS XLI.

DE EXPENSIS publicorum ludorum [e]

Pecunia deputata ad ſpectacula, in refectionem murorum poteſt conuerti: & ipſis refectis cauſa priſtina firma permanet. Barto.

Impp. Diocle. & Maximia. AA. I.

Vm præſidem prouinciæ impenſas, quę in certaminis editione erogabātur, ad refectio nem murorum tranſtuliſſe dicas: & quod ſalubriter deriuatum eſt, non reuocabitur [f]: & ſolenne certaminis ſpectaculum poſt reſtitutam murorum fabricam, iuxta veteris cō ſuetudinis legem celebrabitur. ita enim & tutelæ ductus populum delectant. de Conſtātinopolis & Rōmæ etiam veteris aquæductibus dicit publicis. & ſic differt ab illo quod ff. de ſer. ru. prædio. l. ij. §. aquęductus. Dic ergo qđ quidā homines præficiuntur ad cuſtodiā, q̄bus datur priuilegiū: vt j. l. decernimus. §. vni uerſos. & iis p quo rum fines trahitur vt l. j. & certa pecu nia ad hoc deputatur: vt j. ad repara. & l. hac lege. nec ex eo extrahit aquas vt j. l. ij. & l. decernimus. in fin. niſi ſpeciale priuilegium. ſ. & veteri cōſuetudine vt j. eod. l. vſum. & tunc non ex quolibet loco: vt j. e. eos. ſed ī caſu fallit, vbi priuilegiū nihil operat: vt j. eo. l. Oēs. ſed quando trahit, gratis habet: vt j. e. tit. ad reparationē.

h Quarum. Fines id eſt, fundos.

l Oneribus. Alias muneribus.

m Oppleti. Id eſt, impleti.

n Aliud. ſ. onus: quod eſt infra.

o Superindictæ. i. prędictæ rei nomine: vt ſcilicet ſic tā ab extraordinario quam eriā ordinario nomine tamen eius rei ſint immunes. Accurſius.

p Attinēdis. i. detinendis. Accur.

q Repurgium. id eſt, repurgationem cum frequenter repleantur.

r Non curent. id eſt, procurent.

s Congeſſerit. id eſt, induxerit. alias concuſſerit.

t Pedibus. j. eo. l. omnes. 6. ſuper his. contra. Sol. ibi ſpeciale in aquæductu ad palatium Adriani: cui in alio fauet vt ead. l. vel hic per priuatū qui magnā immunitatē p hoc habet ibi per publicum ſulcum. & facit ſ. de edi. priua. l. ſi cui. et l. Męuiana.

v Officio. id eſt, officiali.

x Iudicis. ſic ſ. de interdic. l. j.

Si quis

ciuitatis inſtructæ murorum præſidio, prouidebitur: & inſtaurandi agonis [g] voluptas confirmatis iis, quæ ad ſecuritatis cautionem [h] ſpectant †, inſecuti temporis circumitionem repræſentabitur.

TITVLVS XLII.

DE AQVAEductu [i] †.

Imperator Conſtantinus A. I.

Quarum poſſeſſores, per quorum fines [k], formarū † meatus tranſeunt, ab extraordinariis oneribus [l] volumus eſſe immunes: vt eorum opera, aquarum ductus ſordibus oppleti [m], mundentur, nec ad ad aliud [n] ſuperindictę [o] rei onus iiſdem poſſeſſoribus attinendi [p]: ne circa res alias occupati, repurgium [q] formarum facere non curent [r]. Quòd ſi neglexerint, amiſsione poſſeſsionum mulctabuntur. nam fiſcus prædium eius obtinebit, cuius negligentia perniciem formæ, † cō geſſerint [s]. Præterea ſcire eos oportet, per quorum prædia aquæductus commeat, vt dextra leuaq; ex ipſis formis quindecim pedibus [t] intermiſsis arbores habeant: obſeruante officio [v] iudicis [x], vt ſi quo tempore pullulauerint, excidantur: ne earum radices fabricam formæ corrumpant.

† Alias inſecuta temporis circuitione præſentabitur.

† Aquæductibus. Alci. hic.

† Forinarum malet hic Alcia. tu illū videto.

† Alias, contraxerint.

a SIquis. Etiam dignitate prę ditus: vt ff. l. decerni mus. in prin. nisi de licentia principis: vt ff. eo. l. fi. & l. proxi. et ff. de aqua quot. & æsti. l. j. §. permittitur. vel senat°. vt ff. de flumi. l. quominus. & de aqua plu. ar. l. quod princ ipis.

b Florentissimę. s. nouæ Romæ.

c Aquęductu. Ad qđ. ff. vt nemo priua. l. j. & ff. de bon. va. l. si quando.

d EOs qui. Meruerũt. à pręcipere: nõ ab alio. q̃ valent: vt ff. l. fina.

e Ex castellis. vbi cõgeritur aqua. an tequã intret per fistulas: vt ff. de aqua quo. & æsti. l. j. §. castellũ. & melius dicitur in §. pręcedẽti. & §. hoc interdictum necessario. p̃positũ est, &c. cuius similes sunt formę, de quibus subiicit. Accursius.

f Trehere. nõ ergo largè accipitur beneficiũ. & sic est ar. cõtra. ff. de bon. vac. l. si quando.

g Amittet. sic ff. de Iudæis. l. Iudæos. & de plus pet. l. j. & ff. l. proxi.

† Alcia. putat hic legendum quas mastos vocant.

h VSum. Constitutum. à principe: vt ff. l. proxi. Vel verius consuetudine: cuius nõ est memoria: vt ff. de aqua quo. l. hoc iure. §. ductus aquę. & ff. de seruit. l. si manifest. & sic non est cõtra j. eo. l. diligenter. in fi. vbi de lõgo dicit. & adde distinctionẽ: vt ff. de serui. & aqua. l. ij.

i Licentia. principis, vel consuetudinis. Accur.

k SIquis. Liberalitatem: qđ licet: vt j. l. fi.

l Præcellentissimæ. præfecto loquitur, qui dispensat super rescripto vel priuilegio principis: vt infra hac l. in fi. non præses.

De publico aquæductu aquã ad suum prædiũ deriuare non licet: & contra facientes pœna publicationis illius prædij puniuntur. Bar.

Impera. Valent. & Valens AA. II.

SIquis [a] decætero veteti furoris audacia florentissimæ [b] vrbis commoda voluerit mutilare, aquam ad suum fundum ex aquæductu [c] publico deriuando: sciat, eundem fundum fiscalis tituli præscriptione signatum, priuatis rebus nostris aggregandum.

Auertens aquam de publico aquæductu debet ipsam ducere per castellum, vel aliud paruum foramen, ne matrices fistulæ corrumpantur: & contrà faciens perdit beneficium, & punitur in corpore. Bar.

Imppp. Grati. Valent. & Theo. AAA. III.

EOs, qui aquæ copiã vel olim, vel nunc per nostra indulta meruerũt [d] vsum aut ex castellis [e], aut ex ipsis formis iubemus eligere: neque earum fistularum, † quas matrices vocant, cursum ac soliditatem attentare: vel ab ipso aqueductu trahere [f]. Quòd si quis aliter fecerit non solum id, quòd prius iure beneficij fuerat consecutus, amittet [g]: verùm pro conditione quoque personæ sæuerissima pœna plectetur.

Ius hauriendi aquam, vel ea vtendi de publico aquæductu nõ turbatur, si tanto tempore quis est vsus, quòd de eius contrario memoria hominum non exiſtit. Item irrigantes agros vel ortos furtiuo modo de aqua publica, aquæductu priuantur. Bartolus.

Imperat. Archad. & Honorius AA. Asterio com. Orientis. IIII.

VSum aquæ veterem, longoque dominio constitutum [h], singulis ciuibus manere censemus, nec vlla nouatione turbari: ita tamen, vt quantitatẽ singuli, quam veteri licentia [i] percipiũt, more vsq; in præsentem diem perdurante percipiant: mansura pœna in eos, qui ad irrigationes agrorum, vel horto rũ delicias furtiuis aquarum meatibus abutuntur. Da. Calen. Nouem. Cæsario & Attico Con.

Qui beneficium ducendi aquã ex publico aquæductu impetrauit, debet illud intimare præfecto, & non alij: & iudex, qui cõtra fecit, quinquaginta libris auri punitur. Bar.

Imperat. Theo. & valent. AA. V.

SIquis per diuinam liberalitatem [k] meruerit ius aquæ: non viris clarissimis rectoribus prouinciarum, sed tuæ præcellẽtissimę [l] sedi cælestes apices intimare [m] debebit: condemnatione contra illum, qui preces [n] moderatoribus [o] insinuare conatur, quinquaginta librarum auri, contra vniuersos administratores [p], qui rescriptum per surreptionem elicitum [q] suscipere moliuntur, proponenda: apparitoribus nihilominus eorundem virorum clarissimorum prouinciæ moderatorum animaduersionibus pro vigore tui culminis subiugandis: & amplissima tua [r] sede dispositura, quid in publicis thermis [s] quid in † nymphæis [t] pro abundantia ciuium [v] conuenit deputari: quid his personis, quibus nostra serenitas indulsit, ex aqua superflua debeat impertiri.

† Nymphæum putat Alciat. locũ fontibus consecratum.

Seruitus aquæ ducendæ ad aliqua loca priuata ex aquæductu palatij Adriani etiam per rescriptum est prohibita: & contrà faciens in centum libris auri punitur, & debet esse latitudo aquæductus prædicti decem pedum munda omnibus arboribus. Bart.

OIidem AA. VI.

Mnis seruitus aquarum * aquædu-

m Intimare. i. præsentare.

n Preces. s. impetratas.

o Moderatoribº. id est, p̃sidibus. qđ non licet: vt s. dixi.

p Administratores. i. præsides. Acc.

q Elicitum. quod præsumitur cũ ad præsidẽ non præfectũ offeratur, & facit. s. de legi. & constit. l. ij. & j. de diuer. offi. l. nullus.

r Tua. o præfecte. Accursius.

s Thermis. id est, balneis.

t Nymphæis. Alias limphæis. i. lauatoriis.

v Ciuiũ. sic ff. de bo. dã. l. fin. §. si plures. & fol. ma. l. j. & secũdũ hoc. i. qa ciues sunt multi: & ideo multã aquãvolunt habere. vel dic vt habeãt abundãtiam: & tũc non faciunt dictę concor.

x OMnis. Aquarũ. Speciali a quædã seruãtur in quod ã aquæ ductu, q̃ dicit adriani: forte ab eo factę principis palatio seruiret: & quod superest;

pereſt: pub. thermis & nymphæis profi cit non priuatis ho minibus etiã ex pri uilegio, licet ĩ aliis valeat priuilegiũ vt ĵ. l. ſi. quæ eſt cõtra. & vocat hic ſer uitutem quãdo hoc licet principis priuilegio.

a Domorũ. Scili cet priuatorum di citur ſeruitus: quia pro domo priuata ſit impetrata quæ impetratio non va let, vt hic, & ſic exe ne ſequentia.

b Per vſurpatio nem, i. ſiue ex certa ſcientia principis, ſiu e non, & hoc niſi diceret non obſtan te hac lege: vt ff. de legat. iij. l. ſi quis in prin. teſta. Accur.

c Inſeruire. In eo quod palatio ſuper eſt.

d Vel officio. i. of ficiali aliquo. Acc.

e Inſtruere. perfo rando, vel aliter cõ cedendo aquã ſecũ dum reſcriptum.

f Vel minus. i. nõ inſtructis vt debẽt: quia pro hoc non fuerunt porrigẽdæ preces.

g Intra decem pe des. ĵ. e. l. ĵ. ſ. fi. quæ eſt cõtra. So. vt ibi.

h Seruari. repete ſancimus.

i Magnificentia'. ablatiuus. id eſt, qa tu feciſti eas ſiſtu las. Accur.

k Eandem. Vt ex priuilegio princi pis non trahantur aquæ. Alex.

l Tua ſublimitas. præfecto loquitur.

m Contra publicã circa aquæductus. Accurſius.

n Reparatio nẽ. Calculis. alias collib*: alias callibus: alias cal culis. ad quod ĵ. de ope. pu. l. ad portus & ĵ. l. proxi.

o Qui zizaceni. id eſt, qui concin nant.

p Poſsidẽt. ex pre cepto principis vel conſuetudine. alias enim non licet: vt ctus, Adriani, ſiue domo rum [a] ſiue poſſeſsionum, ſiue ſuburbanorum, ſiue balneorum, vel per diuinos affatus intimatos in quolibet iudicio, vel per vſurpationem [b] impertitos, penitus exprobetur. malumus etenim prædictum aquæductum noſtri palatĩ, publicarum thermarum ac nymphæorum commoditatibus inſeruire [c]. & decernimus hanc diſpoſitionem modis omnibus in poſterũ ſeruari: nemini licẽtia tribuenda, ab eodem aquæductu precibus oblatis vſum aquæ petere, vel eum audere perforare, ſcientibus iis, qui qualibet ratione putauerint ad huiuſmodi emolumentum accedere: vel officio [d], ſi auſus fuerit inſtruere [e], vel minus [f] inſtructis precibus parere: centena pondo auri mulctæ nomine fiſcalibus rationibus ſe eſſe illaturos. Super his ſancimus ſulcum pub. aquarum nullis intra decem pedes [g] arboribus coarctari, ſed ex vtroque latere decempedale ſpatium integrum illibatum q̃ ſeruari [h]. Præterea de plumbeis fiſtulis ducentibus ad thermas, quæ Achilleæ † nuncupantur, quas prouidentiæ tuæ magnificentia [i] factas fuiſſe cognouimus, eandem [k] formam ſeruari cẽſemus. etenim memoratas fiſtulas thermis tantum & nymphæis, quibus eminentia tua [l] deputauerit, voluimus inſeruire: facultate præbenda tuæ ſublimitatis apparitoribus, circumeundi ſine formidine domus, ſuburbana balnea, ad requirendum, ne qua deceptio, vel ſuppreſsio, vel inſidiæ contra publicam [m] vtilitatem à quoquam penitus attentẽtur.

† Vide Alcia. hic.

Pecunia ex vectigalibus redacta, pro reparatione aquæductus debet expendi dando eam operarijs aquæductus: & habentes ius ducendi aquam ex publico aquæductu, nihil ſoluere tenẽtur fiſco ex ea. Barto.

Iidem AA. VII.

AD reparationem aquæductuum huius almæ vrbis omnia vectigalia, quæ colligi poſſunt ex vniuerſis calculis [n] huius inclytæ vrbis, & ex operariis, qui zizaceni [o] † dicuntur, ad refectionem eiuſdẽ aquæductus procedere: illo videlicet obſeruando, vt nemo eorum, qui ius aquæ poſſident [p], quamcunque deſcriptionem ſuſtineat. nã execrabile videtur domos huius almæ vrbis aquam habere venalem [q].

Præfectus conuertens aurum aquæductui deputatum ad aliud opus, de ſuo reſarcire tenetur: & debet aurum prædictum in arca ſeparata ab alio deponi. Bartolus.

Imp. Zeno A. VIII.

HAc lege ſancimus, vt ſi quis ampliſsimam præfecturam [r] gubernans, aurũ aquæductui deputatũ, ad alterum quodlibet opus non aquæductibus vel aquæ publicæ cõpetens, extruendũ, vel curandum putauerit conuertendum: de ſuis facultatibus eadẽ ſummam, aquæductus titulo repenſare cogatur [s]. Separatus verò arcarius [t] aurum aquæductus ſuſcipiat, glorioſsimorum conſulum liberalitate, vel ex aliis titulis [v] ad aquas publicas pertinentibus collectum, vel poſtea colligendum.

Fons publicus ab initio vel poſtfacto publicus effectus, vſui priuatorum non applicatur etiam ex reſcripto ſuper hoc impetrato: & ſuper hoc non obſtat reipublicæ præſcriptio longi temporis.

Idem Auguſtus. IX.

DIligẽter inueſtigare decernimus, qui publici ab initio fontes, vel cum' eſſent ab initio fontes priuati: pòſt, quàm publicè vſum præbuerint, ad priuatorum vſum conuerſi ſunt, ſiue ſacris apicibus per ſubreptionem * impetratis, ac multo amplius ſi authoritate illicita, nec appetito

ĵ. l. vſum. & l. ſi.

q Venalem. Arg. cõtra. ff. de ali. leg. l. Mela. ſ. quædam.

r Hac lege. Præfecturã. multo magis ſi alias inferior.

s Cogatur. facit. ĵ. de ẽdi. priu. l. cũ du bitatur. Sed ar. con tra. ĵ. de expen. lu. l. ĵ. dic vt ibi.

t Arcarius. ab arca in qua tale aurũ reponitur dictus et non ſeparatus. ad quod. ĵ. de ſuſcep. l. duos.

v Titulus. Vt ĵ. l. proxi. Et no. cõſul cum creabatur, dabat. c. lib. auri in opus aquæductus: vt ĵ. de conſul. l. nemini. & l. penul.

x Diligenter. Per ſubreptionem. præſumptione huius legis. Accurſius.

† Cyzicenimauult. Alcia. hic à Cyzico vrbe, aut certè zoxeni.

Long.

a Longi temporis. ſ. eo. l. vſum, quę eſt contra. Solu. hic longo: ibi cuius nō eſt memoria. vel vetius hic ipſum publicū & in publico vſu ſtare ſolidū. ad quod ff. de vſu. l. ſi j. reſpon. & ſ. de ope. pub. l. præſcriptio. ibi ex publico. ad priuatū: quod licet, vt ibi, ad qđ ff. cōmunia præ. l. vendi tor. §. ſi conſtat. & facit. ff. ne qd i loc. pub. l. ij §. ait præ tor. & l. pe. & j. de fun. pat. l pe & ſ. de ſacroſanc. eccl. l. vt inter diuinum. & ſ. de preci. imp. offe. l. nec damnoſa.

b Decernimus. prędita. ſub.

† Alc. hic mūſcalarios legendū putat. c Aquæductus. ſ. riuulos parū aquæ ferentes & ſubaudi publicos.

d Pertentetur. ſi ne licētia principis vt j. l. ſi.

e Paralogiis quos ſupra vocauit mu

† Parago giis. Alci. nuſcularios nūc paralogios vocat, quaſi parū limphæ habentes.

f Cōpellatur. fundus etiā ad quē duxit cōſtituatur: vt. ſ. eo. l. ij. præſcriptione ſubmota contra hoc vt j de fun. reipu. l. vſus.

g Poſſint. Prope ad decē pedes: vt. ſ. eo. l. oīs alij: vt. ſ. e. l j. quod nō placet.

h Conſtitutionibus. dictis legibus: vt. ſ. eo. l. j. &. l. oīs.

i Scientibus. Ad vtrunq; ſuperiusdictum ſe refert.

k Aquæmola. i. molendinum.

l Locum in libro Mar. eſt cancellatū

† alias, aquario la. Pyrh. locū & domū. alias deeſt totum ab illo loco. q plātauit &c. vſq; ibi præſcriptionis ritu. &c. Sed tu dic locūputa ciuitatis vel caſtri, domū etiā diuinā: vt ſ. de exact. trib. l. ſi.

m Vel hominem. ſ. priuatū, vel dignitate prædituin. coloreſacri oraculi huiuſmodi aliquid pertētatum fuiſſe dignoſcitur, vt ius ſuum regiæ ciuitati reſtituatur: & quod publicum fuit aliquando, minimè ſit priuatum, ſed ad communes vſus recurrat: ſacris oraculis vel pragmaticis ſanctionibus aduerſus commoditatem vrbis quibuſdam impertitis, iure caſſandis: nec longi temporis n præſcriptione ad circumſcribenda ciuitatis iura profutura.

Idem Auguſtus. X.

DEcernimus, ne quid à quacunque perſona qualibet dignitate prædita b contra † munuſcularios aquæductus c, vel fontes publi. qui ad aquęductus confluunt, pertentetur d. Sed & ſi quis clam vel palam authoritate confiſus, de iiſdem paralogiis e † vel fontibus aquam tranſduxerit, vel clandeſtinis inſidiis fortè ſubripuerit: publicis aquæ ductibus eam reſtituere compellatur f. Hoc etiam præcipimus, ne in poſterum à quolibet iuxta eoſdem aquæductus plantari qualeſcunque arbores poſſint. g ne ex ſtirpibus labefactentur parietes aquæductus: quod & antiquis conſtitutionibus h interdictum eſſe dignoſcitur: ſcientibus i vniuerſis, quod in poſterum ſuper huiuſmodi cōmiſsis, ſuburbanum vel prædium, vel balneum, vel aquæmola k †, vel hortus, ad cuius vſum aqua publica fuerit deriuata, vel ſi quid ex his iuxta aquæductum poſitum ad eum pertinet, qui plantauit arbores aquæductibus noxias, & ad quēcunque pertineat locum, l vel hominem m, vel domum, proſcriptionis titulo ſubiacebit, & fiſci iuribus vindicetur: nulli ſuper huiuſmodi pœna nec per ſacros apices venia tribuenda. Vniuerſos autem aquarios vel aquarum cuſtodes, quos hydrophylacas n nominant, qui omnium aquęductuū huius regiæ vrbis cuſtodes deputati ſunt: ſingulis manibus o eorum felici nomine pietatis noſtræ impreſſo ſignari decernimus p: vt huiuſmodi annotatione manifeſti ſint omnibus, nec à procuratoribus domorum, vel quolibet alio ad vſus alios auellantur, vel angariarum q, vel operarū nomine teneātur r. Quòd ſi quem ex iiſdē aquariis mori contigerit, eū nihilo minus, qui in locum defuncti ſubrogatur, ſigno eodē notari præcipimus: vt militiæ quodammodo ſociati, excubiis aquæ cuſtodiędæ inceſſanter inhæreāt: nec muneribus s aliis occupentur.

De fonte vel aquæductu publico non licet aquam deriuare, niſi per principis reſcriptum concedatur: quod intimari debet præfecto prætorio & alijs iudicibus quorum intereſt: pœna contrà facientibus imminente. Barto.

Imp. Iuſtinianus A. XI.

DIuinam diſpoſitionem ab inclytæ recordationis principe Theodoſio ſuper his, qui aquam ſibi de publi. aquæductibus ſeu fontibus præberi deſiderant, promulgatam t, hac etiam lege in ſua firmitate durare ſancimus: quatenus nemo, vel in hac ſacratiſsima ciuitate, vel in prouinciis ſine diuinis apicibus de ſacro epiſtolarum ſcrinio more ſolito edendis, & iudicio tuæ celſitudinis, vel aliis, quorum intereſt, v intimandis, aquam de publi. aquæductu ſeu fonte trahere permittatur x: iis, quicunque noſtra iuſſa violauerint, ſeu violare conceſſerint, denarum li-

n Hydrophylacas. ab hydria, quod eſt vas in quo ponitur aqua: inde dicit hydropicus. vl dic hydria aqua, phylare i. cuſtodire vel ſeruare. inde hydrophylacas. i. cuſtodes aquarū vel conſeruatores. ſic gazophylaciū dr locus vbi gazæ cuſtodiūtur, ſecundū Py. & facit. ſ. de exc. mu. l. hydraulæ. & ff. de mu. & ho. l. fin. ſ. in ter. Accur.

o Manibus. i. vtriq; manui, vel cuiuslibet ſingula manus & idē eſt in milite: vt hic. in fin. & ſ. de fab. l. ſtigmata non in fronte: vt ſ. de pœ. l. ſi quis.

p Decernimus. ſ. dictas manus.

q Angariarum. i. operarum.

r Teneantur. niſi in aduētu principis vt ſ. de fac. ſan. eccl. l. neminem. Accur.

s Nec muneribꝰ. perſonalibus: vt ſ. de mu. patri. l. iij.

t Diuinā. Promulgatā. quæ eſt. ſ. e. l. ſi qs.

v Intereſt. q ſunt maiores rectoribus prouinciarū: vt ſ. eo f. ſi quis.

x Permittatur. ſed cum licentia: ſicut hic,

hic, & no. ẽ. eo. tit. l. ij. & l. sum.

a Condemnatione. & amissione fundi ad quem ducit: & vt supra eodem tit. l. ij. & aquã reddit: vt supra de cernimus. Accursius.

DE GLADIATORIBVS.

b Rueta spectacula. In quibus videtur cruor. i. sanguis: vt in torneamẽtis, idẽ põt dici & in pugna bestiarũ, vt corrigat ẽ. de fer. l. fina. & est hic arg. quod duella nõ admittuntur: qđ dic: vt ff. ad leg. Aql. l. qua actiõe. §. si qs colluctatiõe.

c Ciuili. in quo sumus: vt ẽ. de ca. tol. in prin. & subaudi etiam licet per hoc nõ fiat scandalum.

d Gladiatores. p. dictos sic pugnãtes. nã ludus nox. &c. vt ff. ad l. aquil. nã ludus, aliàs spectacula approbant: vt ẽ. de spectat. l. j. & de fabricatibus & portantibus gladios hic non dicit, supra de fabri.

DE VENATIONE fer. &c.

e Cidendorum. Leonum. idem in manuetis habitis pro derelicto: vt ff. pro derelict. l. iiij.

f Bestias. Nociuas ad quod ff. de post. l. j. §. bestias. & si quad. pau. fecit. dic. l. j. §. in bestiis.

g Præcipimus. quæ hac l. statuuntur tria sunt.

h Borum. sed nec in loco vbi dãnũ possint dare, vt ff. de ædi. edict. l. qua vulgo.

i DE MAIV. Ludus q fiebat in maio. & sic à maio, vel sub lætitia vel maiuma græcè, latine ingressus scilicet ætatis quando herbæ frondesq; virentes læti ficant

k

brarum auri condemnatione [a] aliaq; grauissima indignatione feriendis.

TITVLVS XLIII.

DE † GLADIATORIBVS.

Imp. Constanti. A. I.

Rueta spectacula [b] in otio ciuili [c] † & domestica quiete non placent: qua propter omni no gladiatores [d] esse prohibemus.

TITVLVS XLIIII.

DE VENATIONE ferarum.

Impp. Honor. & Theodos. AA. I.

Ccidẽdorum leonum [e] cunctis facimus potestatem, neque aliquam finimus quendam calumniam formidare. Bestias [f] autem, quæ ad comitatum ab omnibus limitum ducibus transmittuntur, non plus quàm septem diebus intra singulas ciuitates detineri præcipimus: [g] violatoribus eorum [h] quinas libras auri fisci iuribus illaturis.

TITVLVS XLV.

DE MAIVMA [i].

Solebant prouinciales de mense in ingressu ciuitatis facere

quendam ludum, quem fuerunt prohibiti facere à præcedentibus imperatoribus: modo hic imperator etiam concedit, vt talis ludus fieri possit in prouincia, dummodo cum honestate. Bar.

Impp. Arcad. & Honor. AA. I.

Lemẽtiæ nostræ placuit vt maiumæ † prouincialibus lętitia reddatur [k]: ita tamen, vt seruetur honestas, & vere cũdia castis moribus perseueret.

TITVLVS XLVI.

VT ARMORVM vsus inscio principe interdictus sit.

Nulli licet guerram mouere absque principis iussu. Vel sic. Nulli licet arma portare sine principis licentia Bar.

Imppp. Valenti. Theodo. & Arcad. AAA. I.

Vlli prorsus [l] nobis inscijs atq; incõsultis quorumlibet armorum mouendorum [m] copia tribuatur.

TITVLVS XLVII.

DE AGRICOLIS & censitis & colonis [n].

Tempore quo agricola insistit sationi, vel messi, vel vindemiæ: non vocatur ad munera extraordinaria, sed excusatur. Bartol.

l

m

VT ARMORVM &c.

Vlli. Prorsus. Nõ ergo ditissimis burgensibus: sic. j. nego. ne mil. l j. Mouendorum. id est, guerram inchoare. alias incidit in l. c. Iuliam maiest. vt ff. ad l. Iul. maiest. l. iij et est sic. ff. de ca. l. hostes. Vel dic mouendorũ, id est, portandorũ. & tũc est sic in authen. de armis. colla. vj. & supra de fabri. put in titu. ibi notaui. sed fallit tũc in casu: vt j. de præpost. sacri. cu. fi. Accur.

n DE AGRI. & censitis, & colonis.

† De maiumapulchrè, Alci. in hunc titulum, & li. Parerg. v. c. v.

Dixit de aquæductu: vbi agitur de onere rerum: nunc de onere personarũ: quia nulli magis interdicit vsus armorum, quã colonis, qui nec puncto vno debẽt mouere: vt j. eo. l. colonos. ideo de his dicit, vel cum dicendum sit de colonis fisci, præmittit titulum generalem: in quo explicatur priuatorum commodum & quod fiscus habet in eisdem: vt infra eodem. l. iij tibus. §. hæc de reditibus. vel dixit titul. proximo de iis quæ ad lętitiam & salutem pertinẽt nostram in scena & ludis & aquæductu & gladiatoribus tollendis & nociuis bestiis occidẽdis, atque armis non mouendis: inter quæ omnia omnium rerum ex quibus aliquid acquiritur, nihil est agri cultura melius: vt Tulli. libro primo officio. vel quia nulla res vtilior est fructibus aridis, qui sine colonorum labore nõ proueniũt ideo de his videndũ est. Et dic de agricolis in genere, & censitis & colonis in specialiti: nã agricola generaliter omnis colens agrum dicitur de quibus omnibus hic præmittit. Vel dic agricolis restringi ad eos, qui quoquo modo adstricti sunt. sic ponitur in authentico. de mandatis principũ. §. seq & suscipiẽtes. colla. iij. Et specialiter supponit de cẽsi. & colonis.

Vel

Vel tertio nō habeas de cē. & co. & si habeas de cen. & co. dicas, quod aliud substantiuorum adiectiuetur: & sic sit figura hendiadis. i. de agricol. cēsi. sic & illud, pateris libabat & auro, &c. & tutela est vis & potestas &c. & secundum hoc colonis generaliter ponetur. Itē dic quod octo sunt genera colonorū. Adscriptitij de quibus dic: vt j. eo. ti. l. cum scimus. Itē censiti. j. titu. ij. l. ij. Tertio perpetui col qđ dic, vt §. de mendi. valid. Quarto conditiōales coloni: vt dices j. eo. l. cum satis. §. j. Alij inquilini. j. e. l. definimus. Itē originarij, qđ dic: vt j. eo. l. cum satis. §. ex hoc. et l. ne diutius. Item simplices coloni: et de his dicitur j eodē. l. per colonorū. & l. j. Et ex prædictis quidā nascuntur: vt j. eo. l. ne diutius. Quidā fiunt, & horum alij statim vt cēsiti. alij per cursum temporis: vt coloni condicionales. Est & octauum. vt liberi qui stāt rari: vt j. neru. ad vll. l. j. & in authē. nul. agricol. &c. Sed videtur tria genera tantum esse, adscriptitij, & coloni, & inquilini: vt j. e. l. omnes omnino. vel duo, scilicet ascri. & co. Solu. vt j. eo. l. cum satis. §. fina. vbi non licet recipere adscrip. vel col. alienos: sed ponitur in vtraque large colonum vt originarios comprehendat. nam & in tit. secundum vnum sensum sic posui colonis. Item an homines prædictorum generum sint liberi, dic. j. e. l. ne diutius. Item no. quod primistim de censitis cum aliis tractat: sed infra titul. ij. specialiter de censitis dicit quo ad aliquid.

† Vide hic Ioā. de Plat. qui enumerat alia priui legia agricolarum: quę multa sunt vt hic per eū. & vide ibi, quia vix alibi ita collecta inuenies.

Coloni sunt multiplices.

† Cōcor. cum hac l. ca. ij. cum gl. fi. post princ. extra de Iudæ. & Saracen.

Frugum appellatione vindemia cōtinetur.

Imperat. Constantinus Augustus. I.

NVnquam †sationibus [a], vel colligendis frugib' [b] insistentes [c] agricolæ ad extraordinaria onera [d] trahantur [e]: cùm prouidentiæ [f] sit, opportuno [g] tēpore his necessitatibus [h] satisfacere [i].

Non potest quis vendere prædium: & retinere agricolas in dicto prædio existentes. Bar.

Idem Augustus. II.

SI quis prædium [k] † vendere voluerit, vel

NVnquam sationibus. Alias sationibus. & tūc plana est: alias sanctionibus, alias rationibus. & tunc præmitte vel adde propria autoritate. regulariter enim qui libet vocatur rationibus, vel sanctionibus, nisi immunitate gaudeat: vt ff. de va. mu. l. ij, qui muneris. & de mu. & hon. l. cui muneris. Alij dicunt, vel pro faltem, quasi dicat non insistetis quod nō placet: vt in fin. l. Accur.

b Frugibus. large vt etiam vindemiam comprehendat: vt ff. de verb. significa. l. frugē. & sic messem et vindemiam: vt ff. de fer. l. j. & quod plus est, sationis tempus comprehendit.

c Insistentes. id est, qui habent insistere: & sic nullo tempore secundum aliquos, quod non placet: vt in fi. l. nō ergo alio tempore anni excusantur. Item nec eodem si non insistant: vt §. de epi. & cleri. l. generaliter. & dic agricolam generaliter poni pro omni colente agrum, excepto principis colono. Accur.

d Onera. ad officia publica necvolens vocatur. j. e. l. colonos. sed illa officia publica proprie dicūtur munera: hæc autem onera, sed ista dicuntur proprie munera: vt ff de verbo. significa. l. munus. Itē dic extraordi. quæ non lege, nō senatusco. non constitu. princ. inducuntur: vt §. de vac. pub. mu. l. j. lib. eo. nūquid ordi. subibit? Videtur quod sic à contrario: vt arg. ff. de test. l. ex eo. Itē pro hoc §. de anno. & tri. l. omnes. Item canonicam præstant. cum & clerici præstent: vt §. de sac. fan. eccle. l. placet. sed dico qđ necilla ordinaria munera: vt j. tit. ij. l. ij. excepta capitatione: vt infra ne rusti. ad vllum l. j. nec enim semper valet. argu. à contrario sensu. Item illa. l. omnes. in non agricolis dicit. vel speciale in annona: vt supra vt ne. li. in emp. &c. l. j. sed extraordinaria quādoq; subit: vt infra de priu. do. au. l. pe. & de col. fun. pat. l. j. & §. de qui mu. præd. l. j. & fin. quę sunt contra. Itē quid si sponte quædam subit? Respō. non præiudicat in aliis scīēs nec ignorans: vt §. de iis, qui spon. mun. l pe. Accursius.

e Tradantur. inuiti: vt patet ex vocabuli, sponte pōt: vt in authē. de colla. §. nulli vero penitus. col. ix. Itē quæ est ratio huius legis? Respō. priui legiū rusticitatis, ar. §. de test. l. fi. imo verius publica vtilitas: vt ff. de offic. præf. vrb. j. §. cura. & de extraor. crimi. l. annonam. ne gēs fame pereat: vt in authēti. de quæstio. in fi. col. vj. Tertij dicunt vt tributa cōmodius præstentur à dominis eorum ad quod j. e. ti. l. litibus. §. & hæc de reditibus. quod non placet: quia sic in prouincia locū tantum haberet. Item in adscr. vel quasi est generalis quo ad locū & omnem agricolam. Sed quid in colono seu conductore non agricola? Resp. non habet locum hæc l. dixit enim insistetis. & ad hoc j. de fun. pa. l. iij.

f Prouidentiæ. s. nostrę: vel sume quo ad pub. vti. vel proprie. vel. i. esse debeat.

g Opportuno. aliis temporibus anni.

h Necessitatibus. i. vitæ necessariis. vel i. agriculturis. & hoc necessitatibus. i. vitandis ad quod §. de fer. l. omnes dies. vel necessitatibus. i. muneribus.

i Satisfacere. ne pereat: vt §. de fer. l. ij. & facit. j. de col. fun. pa. l. j. & no. quod hæc. l. in italia nō seruatur. Accursius.

k SI quis prædium vendere voluerit. In quo constituti sunt coloni.

l Tranferendos. i. transferat.

m Colonos. large pro adscriptis solo: secus de alio simplici colono: vt §. loca. l. emptorē multis enimmodis dicitur: vt in tit. no.

n Priuatam. Quia auto. iud. potest: vt venditio prædij minoris secūdum quosdā. Sed tu dic tunc non valet contra publicam vtil. vt ff. de magi. conue. l. j. §. inter. & §. commu. vtriusq; iu. l. possessionū. Item nunquid stipulatio vel iuramentum firmat? Respon. non vt §. de leg. & consti. l. non dubium. nam stipulatio pactum est: vt ff. de pact. l. j.

o Vtiles. Quid si inutilis est? Respō. idem: vt j. l. quadmodum. & l. ne diutius. in fine. sed aut negligentia & tūc poterit cogi operari à domino: vt ff. de vsufru. l. idemq; §. & quoniam. & de vsu & hab. l. plenum. §. fin. si propter infirmitatem vel senectutem, alius subrogabitur argu. j. de præpo. agen. in re. l. agentes. & §. de offic. præ. ori. & Illy. l. si quos. de labore enim terrę dominus percipit: vt infra. eo. l. domini econtra colonus potest discedere si terra sterilis fiat: vt infra de fun. pa. l. iij. & l. si quis à prioribus. Et adde quod no. j. eod. l. quemadmodum.

Quisquis

a Quisquis prædium tributarium adscriptitios seruos habens fuit à possessore desertum. si seruus adscrip. ad aliquem deueniant, vel ex concessione principis, vel sola patientia possessoris, cũ onere transeunt prædij.

b Deserti. i. neglectis. nã si pro derelicto habiti sunt, non recuperaret dominus: quod est falsum, vt statim dicam.

c Veluti. expressiuum veritatis: sic quod etiam deseruerũt serui non solum possessor, vel similitudinarie ponitur. nam insistebant, licet dominus defuerat. & sic respectu domini dicuntur vagi, non respectu fundi. Vel dic secundum M. quod suasum fuit principi quasi essent vagi qui non erant, vt in dec. xij. q. ij. c. terrulas.

d Seruos. nõ per omnia. quod dic, vt ff. e. l. ne diutius. & ad hoc etiam potest referri.

e Liberalitate. sine petitione: vt ff. de pe. bo. sub. l. j. secundum H. Item quo ad principem est liberalitas. accipiens enim quandoque cogitur: vt ff. de omni agro deser. l. quisquis. & l. qui fundos.

f Pensitationibus. tributorum non præteritorum: vt ff. de fun. reipu. l. ij. in fin. sic ff. de omni agro deser. l. quicunque desertum. arg. contra. ff. de publi. l. imperatores.

g Professionem alias pensionem: aliàs professionem. sic dicta quia possessor profitetur: vt ff. de cen. l. forma.

h Ex qua. i. in qua.

i Manere. alias manare.

k Videntur. & maneant: vel respicit serui.

l Obnoxius. hoc est ideo, quia fundus conceditur, cum à fundo non debeat separari: vt ff. e. l. cum satis. in princi. licet ex voluntate & ex certa scientia Imperator concedat seruos absque terra: vt ff. de procura. l. adrem. & l. & legatum. & ecõtra prædio concesso à principe, & tales concedi videntur, vt arg. ff. l. proxi. & ad hoc ff. de bo. va. l. si quando. & ff. de const. princ. l. bene ficia. secus in concessione priuati coloni: vt ff. eo. l. quẽ admodum. & ff. l. proxi. Item pro & contra. ff. de serui. rust. præ. l. iij. §. j. Vltimò dic, cum quis occupat prædium desertum aut sua authoritate, & tenetur domino vsque ad biennium: aut pro æquatore: & tunc ad sex menses: vt ff. de omni agr. l. qui agros. & l. locorum. & de cen. l. fi. aut à principe: & tunc statim est securus: vt ff. de quadrien. præscri. l. bene à Zenone. & cauet accipiens secundum qualitatem personæ, quod prædium non relinquet: vt ff. de fun. pa. l. quicunque. & de omni agro deser. l. iij.

m Fundis. desertis alias maior pœna: vt ff. eodem. l. seruos.

n Permiserint sic. ff. e. l. cum satis. in fi. & dic scienter: secus si ignoranter: vt ff. de ta. l. generali. non tamen tenetur retinere fundũ, & soluere p futuro: sed pro tẽpore quo retinuit. sic ff. e. l. oẽs profugi. & l. cũ satis. in fin.

o Hi penes. Originalibus. genus colonorũ: vt in tit. no. & est alias originalibus. alias originariis.

Quisquis [a] ex desertis [b] agris veluti [c] vagos seruos [d] liberalitate [e] nostra fuerit consecutus: pro fiscalibus pẽsitationibus [f] ad integram terræ professionem [g], ex qua [h] videlicet serui manere [i] videntur [k], habeatur obnoxius [l]. id etiam circa eos obseruari volumus, qui ex huiusmodi fundis [m] seruos ad possessiones suas transire permiserint [n].

Domini, non coloni vel censiti pro eorum prædijs soluere tributa tenentur: ipsi tamen coloni vel adscriptitij fundi, quos habent, tributa soluent. Bartol.

Iidem AA. IIII.

Hi, penes quos fundorum dominia sunt, pro iis colonis originalibus [o], quos in locis eisdem censitos [p] esse constabit: vel per se [q], vel per exactores [r] proprios recepta [s] compulsiõis solicitudine, implẽda munia functionis agnoscãt [t]. Sanè quibus [v] terrarum erit quantulacunq; possessio [x], qui in suis [y], conscriptis locis, proprio nomine libris censualibus detinentur: ab huiusmodi præcepti communione discernimus [z]. Eos enim conuenit propriæ commissos mediocritati, annonarias functiones sub solito exactore agnoscere.

Si pro certa annua præstatione frumenti locatio facta est, tenetur colonus ad ipsum, non ad præstationem pecuniæ: nisi consuetudo sit: vt non obstante pacto pecunia tribuatur. Bartol.

p Censitos. i. constitutos vel deputatos secundum quosdam: imo vnum est genus colonorum: vt in tit. no.

q Per se. agnoscant munera &c. & sic per se vel per alium subit quod est in dando. alias secus: vt ff. de decu. l. nullus.

r Exactores. id est, procuratores cum mandato, vel sine.

s Recepta. recipit. qui inuitus recipit. cogitur enim quilibet per exactores: vt ff. de exactori. l. actores. & l. in fiscalibus. sic ergo dominus pro se & pro eo quod tenet suus adscriptitius, agnoscit munus: licet secus in fructuario: vt ff. de vsufru. l. hactenus. & in emphyteuta, vt ff. de iur. emphyt. l. ij. & hoc nisi habeat pro priuato adscriptitiũ: vt ff. l. prox.

t Agnoscant. sed cum originarij, id est, filij colonorum sint liberi sicut ipsi coloni: vt ff. e. tit. l. cum satis. §. j. quare non ipsi pro se? Respon. quia prædiũ est domini. Alij dicũt originarij improprie poni pro adscriptitiis, qui símiles sunt seruis: vt ff. l. ne diutius. sed tunc nil habent. Ad quid ergo aliquid pro eis præstatur: vt ff. tit. ij. l. ij. Respon. nil habent vt alienent: habent tamen (dicuntalij) quod annonariam functionem præstent dominipro eis: vt in princi. huius. l. patet. sed alias scilicet capitis nom: vt ff. cum sint liberi. vt dixi. & fa. ff. de an. & tri. l. obsistere. & ff. de cen. l. peræquatores. & ff. de admi. tu. l. Lucius.

v Quibus. colonis adscriptitiis.

x Possessio. id est, proprietas: vt ff. de verb. sig. l. interdum.

y Suis. scilicet colonis. & no. secundum M. quod sit adscriptitius etiam in suo solo, vt hic: sicut potest esse vnus adscriptitius, & alius terræ dominus: vt ff. eod. l. cum satis. §. fin. secundum H. vel dic, quod hic non est adscriptitius, sed existẽs in suo solo promisit mihi annuum quendam censum: & habeas conscripti, qui etiã sunt censiti: & conscripti in libris censualibus pro sua terra: vt ff. de censi. l. forma. vel dic vt primo. & dic quod in suis locis. id est, pro suis locis detinentur hi cẽsiti & conscripti. i. adscripti facti in solo domini. & sic no. quod propria habẽt, nõ tamẽ vt alienent: vt ff. tit. ij. l. ij. & ff. eo. l. cum satis. §. caueant. Item no. quod domini tantum pro sua terra, & coloni pro sua præstant: non vnus pro alio nisi pro eo se obiget: vt hic, & in auth. de coll. §. nullus. coll. ix. per quod apparet, quod de peculio dominus hoc nomine non tenetur.

z Discernimus. i. separamus, vt domini pro eis functiones

ctiones non agnoscant. Itē not. quod quidā intelligūt §. sane. in censu capitis: vt ff. l. cum antea. & ff. tit. j. l. j. sed princ. in censu prædiorum. & facit j. l. litibus. & s. de an. & trib. l. obsistere.

a Omini. Dic quod sicōuentio fuit de reditu, non potest cogi ad pecuniam: quia vt creditor aliud pro alio &c. vt ff. si certum pe. l. ij. sic econtra debitor: & hoc nisi cōsue. &c. ad quod. ff. cōmuni. præ. l. venditor. §. si cōstat. Item potest loqui secundū quosdam, quando nil conuenit de reditu. vt possit cogi ad præstandum reditum secundū qualitatem prædij. ar. j. de fun. pa. l. fi. non autem pecuniam. Alij dicunt hoc casu dominū sibi imputare & nihil petere, p quib' est ff. tit. ij. l. ij. circa fi. sed ibi de superactiōe dicit, nō de ordinaria exactione constituēda. & p hoc ff. de ac. empt. l. emptorem. §. qui autē. & ff. de lati. liber. l. j. §. illud. Et tertij dicunt, etiam si promissa est pecunia, nō posse peti per l. istam. & secūdum istos non fiet vlla locatio cum rusticis: cum in pecunia tātum debeat fieri: vt ff. depo. l. j. §. si quis seruū. Sed dicimus, verum est cū talibus adscriptitiis & à talibus. Item secundum istos, si pecunia conuenta non petitur, nec aliud est conuentū: ergo nil petitur. Sed dicunt vel dominū sibi imputare: vel vt alij, cogitur colonus ad constituendū reditum in fructu. Sed his omissis, dic tenere cōuentionē. quod enim facit consuetudo, hoc & pactum: vt ff. de aqua plu. arc. l. ij. in princ. & l. j. in fi. cū ipsa sit tacitus consensus: vt ff. de legi. & senatusc. l. de quibus. Quarti distinguunt vt pecunia nō possit ꝓmitti, sed species: vt gallinę, sic.

Pactum facit quod consuetudo facere potest.

b Non audet. non iuris prohibitione, sed timore ne dominus auferat, vel aliter pdat: vel nō audēt à gleba discedere, & sic nec artem discere vnde quærant secūdum P. & sic nō est contra. ff. de leg. iij. l. si chorus. §. j.

c Consuetudo. supple vel conuentio. Item supple forte vel præstationis in reditu conuentæ cessatio: arg. s. de ope. li. l. nec patronus. Sed quanto tempore hæc cōsuetudo inducitur? Respond. quato nō extat memoria alias forte xxx. an. vt ff. de aqua plu. arcen. l. j in fin. & s. de præscri. xxx. an. l. omnes. & l. sicut. non longo, cum mala sit consuetudo: vt in authē. vt nul. iu. §. j. col. ix. nec ob. j. e. l. litibus. in prin. quia ibi quo ad alia. nec s. de fideic. l. j. quia ibi duplex favor, alimentorum, & vltimæ voluntatis attenditur. & facit j. de col. Thracen. l. j. & cauetibi: quia de omni rustico loqui potest.

d Omnes omnino. Colonos. hic comprehendit omnes solo adstrictos: vt in ti. Accut.

e Inquilinos. semper repete fugitiuos: & dic differentiam inter istos, vt in tit.

f Penates. id est, ad antiquam rem. sic j. de commeatu. l. fi.

g Educati. hoc solum non sufficit, vt in titulo.

h Præsidentes. siue in eadē prouincia profugerint, siue in aliam ad literas præsidis, vnde aufugit. Et dic confessos siue conuictos: vt in auth. de mand. princi. §. sed etiam. coll. iij. alias puniuntur præsides: vt in auth. vt nul. iu. §. quoniam verò. & §. si quis verò. col. ix. sic etiam incola reuocatur: vt ff. de mu. & ho. l. j. & ij. & fi. & ff. ad mu. l. incola. & l. de iure. Sed qua actione? Dic: vt j. e. l. si colonus. Itē an suscipiēs puniatur, & qualiter, dic: vt j. eo. l. seruos. & l. omnes prohibent. & facit s. de ser. fugi. l. fi. & s. de metall. l. fin. & j. de coll. lllly. l. j.

Iidem AA. V.

Omini a prædiorum id, quod terra præstat, accipiant: pecuniam non requirant, quā rustici optare non audent b: nisi consuetudo c prædij hoc exigat.

Adscriptitius colonus vel inquilinus fugiens, non obstante cōditione sexus, vel alia, redire compelletur ad prædium vnde fugit, per præsidem. Bart.

Iidem AA. & Gratianus A. VI.

Omnes omnino fugitiuos adscriptitios colonos d vel inquilinos e sine vllo sexus, † muneris, conditionisq; discrimine ad antiquos penates f, vbi cēsiti atque educati g natique sunt, prouinciis præsidentes h redire compellant.

† alias, numeri.

Sicut coloni originarij absque terra non alienantur, ita nec etiam censiti: & non licet cum minima parte fundi tenendo maiorem vendere dictos censitos. Item vendens totum fundum: omnes eius colonos transfert, qui in ea parte steterunt: & si secus fuerit emptio vel venditio celebrata, emptor pretium perdet, & venditor rem poterit vendicare, & etiam hæres eius. Item quilibet intelligitur malæ fidei, qui contra legem mercatur. Bartol.

Iidem AAA. VII.

Quemadmodū originarios i absque terra ita rusticos k censitosq; seruos l vendi m omnifariam nō licebit: neq; verò cōmento fraudis

i Quemadmodum originarios. ex colonis natos: vt s. in titul.

k Rusticos. large ponitur vt verbū colonos: vt s. l. ij.

l Seruos. respectu alicuius: vt no. j. l. ne diutius.

m Vendi. sed an permutare vel in emphyte. dare? argu. quod sic: quia i vno prohibitū, in alio permissum vi detur: vt ff. de iudi. l. cum prætor. Item odia sunt restringēda: vt ff. de liber. & posthu. l. cum quidam. sed certe imo est favor, scilicet, pu. vtilitas, vt no. s. l. j. vnde dic non licere: quia quod in vno prohibetur, & in eius simili: vt ff. ad l. Aquil. l. ij lud. Item appellatione venditionis omnia talia cōtinētur: vt ff. de statulib. l. statuliberi à cæteris. §. fi. Item ratio est ne deseratur cultura. non ergo alia via debet fieri contra: vt in authen. de non alie. §. alienationis. Item an obligatur? Resp. non: vt arg. s. de re. alien. non alie. l. fi. & ff. quæ res pi. ob. pos. l. j. §. eam. & s. quæ res pi. executores. ar. contra. quia prohibito maiori nō prohibetur minus: vt ff. de ser. expor Lij. Item an per vltimam voluntatem? Videtur ꝙ sic: vt ff. de ver. sig. l. verba. quædā enim licent per vltimam voluntatem, quæ per pactum nō licent: vt ff. de leg. iij. l. pater. §. fundum. & l. Lucius. j. respon. sed cōtra dicas: vt ff. de legat. j. si quis inquilinos. Item quid si stipulatio, pœna, vel iuramentum interueniat? Respon. vt s. l. ij. Item an propter famem? Rū. sic. ar. l. de pa. qui fl. l. ij. Item an transferre potest de loco ad locum? Rū. sic. ar. j. e. l. definimus. in fi. & quia non prohibetur: vt ff. de prob. l. ab ea parte. Sed ar. contra. j. de man. & co. pat. l. iij. sed alius est ibi casus. & econtra colonus inuito domino nō transfert. ar. j. e. l. colonos. Item an clericus fieri possit? Videtur quod sic, vt in authē. de an. epi. §. adscriptitios. col. ix. sed ibi est religionis habitus. Item quid si creditores accipiunt in solutum: vt perti. s. si creditores accipiunt in solutum: vt per ti. s. si in causa iud. per totum? Videtur tamen ꝙ liceat separari propter necessitates vt ff. de fun. do. l. j. & ad Syl. l. si quis in graui. §. hi quoque. sed dicas contra. f. iudicem pro rata de vtroq; dare debere. Itē an possit eos liberare sine solo, & à terra separare? videtur ꝙ sic propter cōmunē cōsuetudinē Item pro hoc. s. de fun. pa. l. possessores. nā si illi emphyteutæ, multo magis veri domini possunt. Alij dicūt in adscri. speciale: vt non possint: vt j. ne diutius. in fi. nisi sub modo transactionis: vt s. de trans. l. fi. multo magis

& super

& super aliis transigere licet. Tertij dicunt posse liberari, sed nō omnes, ne terra destituat cultoribus. Quarti dicunt, ꝙ soli adscriptitij possunt, eo ꝙ reputant seruiendi. Quinti dicunt, ꝙ illi possunt liberari sine solo, qui cū essent serui, fuerunt cōparati vt fundo imponerētur: & tales dicunt mācipia rustica: vt ff. de fun. instru. l. cum de lanionis. §. cui fundum. & l. Seiæ. & l. quæsitum. §. queritur. & de verb. sig. l. in lege. nec em dicit hic simpliciter rusticos, sed statim restringit censitos. tutius ergo est, cum solo vel parte soli competenti liberare. Itē op. quasi hæc l. maledicat. cū sit pars prædij: vt ff. de diuer. & tempo. præscr. l. longe. ergo sicut partem fundi sine alia, sic hos sine solo. ad qd̄ §. de rei ven. l. quæ de tota. præterea nō iustum est cuiquā &c. vt §. de Iudęis. l. nemo. & §. man. in re. Respon. hic speciale propter pu. vti. est: vt no. §. l. j. vel ergo vtrunque, vel neutrum: vt ff. de admi. tu. l. cum quæritur. & de procu. l. in causæ. Item no. aliquid in totum licere quod in parte non licet. sic. ff. de acq. hær. l. qui ex duobus in fi. & pro delicto. l. iij. & de legib. & con. l. iij. in fi. Item an præscribi sine solo possunt: Rñ. sic x. an. vt in hac l. ar. contra. ff. de di. præscri. l. longæ. & ibi no. & §. de ser. fugi. l. j. nam secundum P. ibi est alienatio legati.

a Illusor. i. aliquis illudere volens ei quod hæc l. statuit non vsurpet. i. imadat statutum huius l. & no. hic punitur factū in fraudē: vt §. de leg. & cōst. l. nō dubiū.

b Actitatum est. i. factum, quia sunt sine solo alienati.

c Fundi. apud venditorem remanentis.

d Tanti. id est, tot.

e Transeant. tacite. & hoc non dicto.

f Quanti. habita consideratione suorum bonorum & agrorum.

g Soliditate. vt diuidatur agnatio. vt C. com. vtriusq. iud. l. possessionum.

h Manserunt. pro eo solo quod alienatur. & sic no. ꝙ aut alienatur colonus sine solo, & non valet: vt §. ea. l. proxi. sed reuocatur: vt j. e. l. aut solum sine colono, & tunc valet: & coloni sequūtur vt hic. & hoc in quolibet postulante: licet quidam dicant emptore, non autē venditore petente: vt in venditione dolosa: vt ff. de dolo. l. & eleganter. circa prin. sed an sine addito pretio: quod quidam dicunt: & imputet sibi vēditor, ꝙ ab imitio non constituit maius pretium. Item quasi accessoriū nō auget pretium: vt ar. ff. de contrahen. em. l. si in emptione. in prin. sed dic contra: vt ff. de relig. l. si quis sepulchrum. in prin. & de act. emp. l. emptorem. §. fi. & §. de la. li. to. l. vnica. §. illud. ne duplex damnum venditor patiatur: vt ff. ad l. Rho. de iac. l. nauis onustæ. §. cū autē iactus præterea ex hoc sequitur, quod inuitus vendit. sic pro & contra no. §. de contrahen. emp. l. initum. Item quid si dicam, fundum vendo detrāctis colonis: Rñ. non valet. vt hic: & ar. ff. de ac. & ob. l. obligationum fere. §. placet. ar. contra. ff. de contrahen. em. l. dolia. Sed qua actione petet colono emptor fundi? Respon. condi. ex hac lege: vt §. l. j. nō obstāte pacto, vel actione ex empto: in qua veniunt etiam quæ dicta non sunt: vt ff. de act. emp. l. iij. imo etiā quæ dicta sunt vt non veniant: vt ff. de act. emp. l. emptorem. §. finali. Item si vendo vilem fundum, an coloni sequuntur? argu. quod sic. ff. de contrahen. emp. l. in modicis. & de acquiren. re. do. l. quidam. Alij quod fiat separatio hoc casu. ad quod. ff. de leg. ij. l. fi. titio. Tertio quod si expressi, vtrunque valeat. si cum seruis, tunc in nihilum. ar. ff. de do. inter vi. & vxo. l. si sponsus. §. j. Vel dic nihil valere etiā in fundo. nam prohibito aliquo, prohibetur & id, per quod peruenitur ad illud: vt ff. de spon. l. oratio. item parte indiuidui irritata, totum irritatur: vt ff. de ædil. edi. l. plerunque.

dis id vsurpet legis illusor [a], quod in originariis sæpe est actitatum [b], vt parua portione terræ emptori tradita, omnis integri fundi [c] cultura adimatur: licet cùm soliditas fundorum, vel certa portio ad vnumquemque perueniat, tāti [d] quoque serui & originarij transeant [e], quanti [f] apud superiores dominos & possessores vel in soliditate [g], vel in parte māserunt [h]: & emptor [i]: pretium, quod dederit, amissum existimet: & nihilominus venditori ad repetendos seruos cum agnatione [k] eorum vindicatione concessa. & si aliqua deniq; ex causa dissimulauerit [l] legis [m] vsurpare [n] beneficium, atque iste sub hac taciturnitate decesserit: & hæredibus eius, & contra hæredes [o] emptoris vindicationem damus, longi [p] temporis præscriptione submota. Malæ fidei [†] nanque possessorem esse nullus ambigit, qui aliquid contra legum interdicta

i Et emptor. redit ad primū quando aliquis emit seruū sine solo: & dic sicut ens factū & ius, & sic cōcor. §. de præscrip. xxx. an. l. j. & de rei ven. l. si mancipium. & §. de prædi. curia. l. j. & quæ in frau. cre. l. si debitor. alias secus: vt ff. de peti. hære. l. sed & §. §. fcire. & ff. loca. ignorans. & §. de tabel. l. generali. Item hoc nisi emptor sibi pepigerit de pretio: vt §. de euic. l. si fundum. quære lex poterit siguari pro cōtraria. & sic potest loqui. j. de fun. li. l. si. in fi. vel ibi ignorans fuit. Item ar. contra. §. communia de leg. l. si. §. fi. sed ibi vnum pro alio: vt ibi notaui. Item contra j. non licere ha. me. l. j. Sol. ibi rusticitati parcitur. ementis, vt rehabeat pretium. Sed an venditor hoc lucretur? Respon. non, imo fiscus: vt §. de liti. l. fi. & ff. de iure fi. l. Lucius. & l. aufertur. §. ij. & de cōtrahen. em. l. senatus. idem si non est solutum pretium, vt detur fisco. Sed arg. §. de sacrosanc. eccle. l. iubemus. vbi ecclesiæ redditur. Item an de euictione teneatur? Respon. non cum etiam odio emptoris hoc sit statutum, vt patet: quia dicit amissum. Item si de pretio nō agitur, minus debet agi ad plus: vt ff. de actio. empt. l. emptorem. §. fi. Alij dicunt agi simpliciter: sed dic, quod non nisi sit stipulatio vel pactum: vt dixi.

† Cōcor. c. ij. cū gl. i j. super verb. postmultum. i fi. extra de scrip. xxx. an. l. j. is quæ ff. à præla. fi. ne consen su ca. vbi hęc verba recitātur.

k Agnatione. impropriē. sed facit j. eo. l. definimus. in fi. & quod dicit vendicatione, quia dominium non discedit iure prohibente propter pu. vti. secus si propter iuris impossibilitatem: vt ff. de ser. ru. prædi. l. per fundum. Sed nonne in pari sunt delicto ergo potior conditio possidentis? Respond. vt fiscus habeat: vt §. de litigiosis. l. fina. & ff. de contrahen. empt. l. senatus. Item quid si reuocare non vult: an fiet separatio officio iudicis? Respondet, non. sed dic sic, ne coloni vagentur: vt in authentico. de quæstoribus. sic. ff. de procuratoribus. l. filiusfamilias. §. veterani. nam & alias prædiis desertis subiiciuntur: vt infra. de omni agro deserto. per totum titulum. & supra eodem. lege, omnes omnino.

l Dissimulauerit. s. venditor.

m Legis. scilicet, huius.

n Vsurpare. id est, vti. & sic in bona parte, sic. ff. de vsucap. l. ij. Vsurpare in bonam & malam capitur partem.

o Contra hæredes. non vt hæredi vel in hæredem: vt ff. ad exhi. l. deeo. §. fi. Accursius.

p Longi. sed longissima locū habet: vt §. de præscri. xxx. anno. l. omnes. & l. sicut. & de diuer. prę criptio.

Vendere suam quis cogitur.

l.iij.Sed contra.ſ.eo.l.cum ſatis.ſed iſtam intellige per illam.& l.cum ſcimus.Item contra.ff.pro empt.l.ij.§.

[1] Facit ad hoc gl xij. q. j. certe. de re.eccl. nō alie.c. fi l.ſi quis presbyterorum. de elect. noſtræ. cum ibi not. de cta.& qua. li. accepimus. de fil. presbyte. c. veniens. de re iudi. c. lator.

ſi furioſo.Sol.hic ratione rei,ibi perſonæ.vel ibi alienatio.Item no. [1] quem venire contra factum ſuum.ſic. ſ. de ſacroſanct.eccl.l.iubemus.& de pa.qui filios dif.l.ij. & de lib.cau.l.ſ. & de eui.l.ſi tibi. & C.de liti.l.ij. & ff. de do.inter vi. & vxo.l.ſi ſponſus.§. fi.& l.ſeq. ſed arg. contra.ff.de ſer. ru. præ.l. per fundum. [2] Mercatur.ſcienſ: alias ſecus:vt ſ. no. & eſt præſumptio iuris & de iure ex quo eſt ſciens.ar.ff. man.l.ſi procuratorem.§.dolo.ſecūdū H.vel dic etiā ignorans præſumit ſciēs quo ad præſcriptionem:vt ſ.de vſuca. l.vbi lex. Item dic qđ no.ſ.e.l.ij.Acc.

mercatur [2].

Receptans colonum tributarium fiſci debentem domino cenſum annuum ſcienter, reſtituere ipſum compellitur domino: & etiam cenſu non ſoluto, & etiam fiſco ſoluere tributa, ſi talis receptans vſus eſt operis dictorum colonorum gratis: alias contra ipſos fugientes habetur regreſſus. quibus exiſtentibus non ſoluendo, contra debitores ipſorum recurritur. Bartolus.

Iidem AAA. VIII.

OMnes profugi [b] in alieno latebras [c] colſocantes, cum emolumentis tributariis [d], ſalua tamen moderatione [e], reuocentur [f]: ſcilicet † vt ſi [g] hi apud quos hominum reperiuntur, alienos eſſe nouerunt fugitiuos, & profugis in lucrum ſuum vſi ſunt, hoc eſt, ſiue excoluerunt [h] agros fructibus dominis profuturos, ſiue aliqua ab iiſdem ſibi iniuncta nouerunt [i], nec mercedem laboris debitam conſecuti ſunt: ab illis [k] tributa, quæ publicis perierūt functionibus, exigātur. Cæterùm ſi occultato [l] eo profugi, quòd alieni eſſe vi-

† alias, vt ſi homines, apud quos reperiuntur &c.

[b] OMnes profugi.i. longe fugientes.

[c] Latebras. i. ſe abſcōdentes. ad qđ ſ.de dec.l. quidam ignauiæ.

[d] Tributariis.fiſco enim tributū, & domino cenſum dabat:vt ſ.eo.l.ſeruos.vt puta pro ſua terrula:vt ſ.eo.l. hi penes. §. fina. Vel dic:vt ſ.eod.l.litibus.§.hæc de reditibus.Accur.

[e] Tamē moderatione.i.diſtinctione habita. nam aliquādo ipſi aliūde detinentes tributa ei non dabant, vt ſubiicit.Accur.

[f] Reuocētur.qua actione? dic vt ſ. ſi coloni.

[g] Vt ſi.ſic lege,vt ſi homines apud quos &c.

[h] Excoluerunt.ſuſcipientes profugas:vel ipſi profugæ.quod eſt idem. Et dic excoluerunt ſeminando, & ſic fructus de proximo domino prædij proficient.

[i] Nouerunt.i.agnouerunt, & fecerunt ſeruitia, puta in domo, & non habent mercedem à ſuſceptoribus. Vel dic nouauerint,id eſt, nouale fecerint. ad quod ff. de ter.mo.l.ſi. & ſic non ita de proximo fructus domino proficient.& quod ſubiicit;nec mercedem &c.expone:vt ſ. Vel dic conſeſuti ſunt,ſcilicet domino:quia nec adhuc ſatis fecerunt:prima placet.

[k] Ab illis.apud quos latebras collocabant.& not.ex hac l.à ſimili in parochianis vnius eccleſiæ fugitiuis ad aliam eccleſiam,vt cum decimationibus reuocentur, vt & ſ.de col.Illy.l.j.& in authen.de mand.prin.§.ſed etiam.coll. iij.& eo.ſ.l.cum ſatis.§. fi. & ff.ſi cer.pe.l. cum fundus.§.ſeruum.

[2] De hoc vide loz. de Plat.diſtinguentem & allegantem iura canonica.

[l] Occultato.eo quod profugi &c.

[m] Collocauerunt.ſeruituri in domo:vt ff. de verbo. ſignifi.l.in lege.

[n] Impenſis. puta cuſtodiendo omes, vel quaſcunque alias operas.

[o] Profugis.non à terrarum dominis ſic ergo ex hac lege diſtinguitur ſciens ab ignorante.Sed contra infra eodem.l.ſeruos.vbi nō diſtinguitur.Item & maior pœna ibi imponit.Solu.tria præſtat ſuſcipiens:damna:& in his diſtinguitur,vt hic. Item pœnam ſi ſco.Item pœnā domino:&in illis nō, vt ſibi. Alij dicunt, quod illa in ſeruis. quod nō placet: quia dicit ibi, inquilinis. Alij in ignorante diſtinguunt, inquiſerunt diligēter,vt hic: an nō,vt ibi:ad quod ſ. de colo.Illy.l.j. Alij dicunt, quod hic contraxit cum ſuſcipiente locando ſe ſibi:ibi ſuſceptum eſt tantum ſine pacto. Alij dicunt,quod ibi ſciebat ſeruum ſimulantem ſe liberum: hic non. Item opponitur,quod quaſi ſemper videatur ſcire: cum omnes ſcire debent id,quod ſuum non eſt &c. vt ſupra,vnde vi.l.ſtruma.Solu.illud in re, quæ ſemper eſt alicuius:at homo poteſt eſſe nullius:vt liber.

Scire debent quod ſuum non eſt &c.

[p] Priuatum.id eſt, non contingit pub. vti. vt ſit contra.l. propter ignorantiam. ad quod ff. de pactis. l.ſi vnus. §.pacta.

[q] Si qui vero. dixit abillis profugis exigi que debentur:his vero non ſoluendo conſtitutis debitores eius exiguntur.

derentur,quaſi ſui arbitrij ac liberi apud aliquē ſe collocauerunt [m], aut excolentes terras,partem fructuum pro ſolo debitam dominis præſtiterunt: cætera proprio peculio reſeruantes,vel quibuſcunque operis impenſis [n] mercedem placitā conſecuti ſunt: ab ipſis profugis [o] quæcunque debentur, exigantur. nā manifeſtum eſt priuatum [p] iam eſſe contractum. Si qui verò [q] inter agricolas [r] (vt aſſolet) ex quibuſcunque commerciis huiuſmodi hominibus [s] eſſe inueniuntur debitores: coram [t] partibus conſtitutis iudex [v] ab obnoxiis quod debetur,expoſcat [x].

Immunitates iugationis abſque principis authoritate conceſſæ non valent, ſed ad priſtinum conditionem reuocantur. Bartolus.

Iidem AAA. IX.

IMmunitates ſpecialiter datæ [y], & iugatio, & capitatio [z] libris publicis [a] & ciuitatum aut prouinciarum eu-

[r] Agricolas.ſoletenim agricola cum agricola magis contrahere:& ad ea quæ frequentius contingunt, iura aptantur:vt ff. de legibus & ſenatuſconſul.l. nam ad ea.

[s] Hominibus.ſcilicet,profugis.

[t] Coram.iudice ſubaudi.

[v] Iudex.procurator Cæſaris.

[x] Expoſcat. interponendo officium ſuum: vt C. quando fiſc.vel priua.l.iij.

[y] IMmunitates. Datæ.in ſcriptis.Et iugatio.& prouid eſt,& dic iugatio,id eſt,quod pro iugere terræ præſtabatur:vt ſupra,de immu.ne.con.l.fina. vel pro iugo boum:vt in auth.de man.princ. §.coges.col.iij.

[z] Capitatio.quod pro capite hominis præſtatur: vt ſ.l.proxi.

[a] Publicis.id eſt,de libris factæ cancellando: vel factæ libris: quia in eodem libro facta erat ſubſcripta immunitas.

Eucaue

a Eucauteriis. prædicti libri sic dicuntur: quia ibi omnia caute facta sunt. Accur.

b Factæ.i.concessæ.& dic sine probatione.i.sine autoritate principis,& cum causis iustis: vt ff.de iis qui à prin.vac.mu.l.j. Item quia à lege datæ: quia cū causa dantur, valēt: vt ff. de professo.& medi.l.medicos. & ff. de va.mu.per totū.

c Fruentes. scilicet constitutæ: vel lege cum præcedētibus.

d Ereptæ.alias ereptæ.alias arreptę & est illicita rapina: vt ff.de pag.l.simul.

e Cvm antea. olim quilibet homo masculus pcapite dabat quo libet anno certum cēsum forte bisantium: & quælibet duæ mulieres tantū dem.hæc præstatio minuta est: qa duo vel tres viri prestāt quod olim vnus: quatuor mulieres, qđ olim duæ. Vel sic quādo masculus nascebatur bisanti⁹ prestabatur quādo duę fœminæ. tantū dem.& hæc cōsuetudo est hodie iSardinia: quā certum quid præstatur cū nascitur masculus vel fœmina sed quo cunqmodo ponas, quid ad titulū? Rūsticici tantū prestabant & nō ciues: vt ff.tit.j.& j. ne rustici. ad vl.quæ sunt contra nec ecclesia Thessalonicensi. vt ff. de anno.l.fi.Accur.

f Attributum est. ff.munus. Accur.

g Quocirca.i.propter qđ, vel.i.propterea. & subli.tua iubebit annectimo. pu.modū pereąuationis huius cēsus: & sic census est genitiui casus: & subaudi secundū Hug.

per homines harū infra scripturarum terrarum. potest etiam dici, vt sit casus accusatiui.

h Peræquationis. alias peræquationes sunt: alias in ff.M. peræquationis.

i Originarios. vel pro eodem, quia ab ipsa origine fuerunt coloni, vel pro diuersis: vt intit.no.

k Priuilegiis. non fit liber priuilegio: cum absorbeat ius alterius omnino: vt ff.de preci. impe. offe. l.ij. etiam ex certa scientia principis: cum iure gentium siue naturali talia competunt: vt ibi notaui.

cauteriis [a] † sine aliqua probatione factæ [b] penes fruentes [c] ereptę [d], in functionem pristinam re deant.

Iidem AAA. X.

CVm antea [e] per singulos viros, per binas verò mulieres capitis norma sit censa: nunc binis ac ternis viris, mulieribus autem quaternis † ius vnius pendendi capitis attributum est [f]. Quocirca [g] sublimitas tua huiusmodi census per Comanensium † & Ariatensium, & Armeniæ secundæ Amasenatorum † Helenoponti & Diocæsariensium Cappadociæ secundæ vrbis salubris ac temperatæ peræquationis [h] † modum monumentis publicis iubebit annecti.

Si originarius colonus culturam deserat: nulla dignitas vel autoritas eum excusare potest. Bartol.

Impp. Arcad. & Hono. AA. XI.

ORiginarios [i] colonos nullis priuilegiis [k], nulla dignitate [l], nulla census [m] authoritate excusari præcipimus: sed amputatis omnibus quæ aliquoties per gratiam sunt elicita, domino vel fundo esse reddendos [n].

Adscriptitij & censiti penes dominos debent remanere: & ipsos ignotos receptans etiam ignoranter, punitur in duodecim libra rum argenti. tenetur etiam receptans ipsum cum alio similis æstimationis restituere.

Iidem AA. XII.

SEruos [o] vel tributarios vel inquilinos [p] apud dominos suos volumus remanere. Nam cum metu damni [q] deterritus vnusquisque, eum quē incognitum habuit, à se cœperit propulsare [r]: voluntas fugiendi seruis non erit. Nemo enim dominū suum deserit, sciens nusquam sibi latendi locum esse derelictum [s]: aut cognitum sibi ingenium vnusquisque susciat: aut ad eum, quise liberum esse simulauerit [t], à se submouebit, metuens iis, quæ statututa sunt [v], obnoxius fieri. Si quis igitur ex memoratis [x] fugitiuis apud quēlibet fuerit repertus: duodecim [y] libras argēti fisco nostro inferat detentator: ipsi autem, cuius fuerit, præter eumdem fugitiuum, alterū [z] etiam eiusdē æstimationis inferre decernim⁹.

Liberi suscepti ex vtroque vel altero parente censito, paternam sequuntur conditionem: & habēs duo prædia potest transferre colonum de vno ad aliud. Bar.

Iidem AA. XIII.

DEfinimus † , vt inter [a] inqui-

† Cōcordat cum hac l. c.ij.iuncta glo. super ver. liberi: extra de Iudæis & Saracenis.

a Dignitate.ad hanc aspirare non possunt. vt ff. de agri. & man.do.l.j.& fi.& j.eo.l.colonos.

m Census. non soluti. vel minoris soluti, ad quod ff. de fun.pa.l.fi.& ff.de præscr.xxx.an.l. comperit. sed ob delictum dominorum perduntur: vt ff.de bo. proscri. l.si quis intra.

n Reddēdos. quātum ad vtilitatem secundū Al. vel dic vt ff.eo.l.si coloni.

o SEruos. i. adscriptitios vel censitos. & qđ sub icit, vel tributarios. f. priuati. Vel dic verius etiā fisco dabant tributū hi coloni priuatorū: vt ff.e.l.titib⁹. §. hęc de reddititibus. & sic primū vel proetiā, & iunge seruos vel inquilinos &c. Ac.

p Inquilinos. hoc expone: vt ff.l. px.

q Damni. qđ hac lege infertur. Acc.

r Propulsare. nō recipiendo, sed reiiciendo.

s Derelictum. sic ff.de offi. præsi.l.cōgruit.

t Simulauerit. & sic ignorāserat suscipies, sed contra. ff.eod.l. omnes. fol. vt ibidem.

v Statuta sunt. in hac l.

x Memoratis. No. memoratis, vt tollat contrarium.

y Duodecim. vel alia videt imponi pœna: vt ff. eo.l.oēs omnino. Sol. ibi de damno, hic pœna. Item cōtra ff.de ser. fug.l.si quis. So. ibi seruo verè: hic nō. Vel plene dic: vt in l.quicūque. no.e.ti. Itē contra. ff. de co. Illy.l.j. Itē cōtra. ff. de col. Thra. Itē cō tradicit.l. quicūq. oēs em statuūt aliā pœnā. Sed dic, vt in l.quicunq. notaui. Itē facit. ff.e.l.cū satis. in fi. & ff.de metal.l.fi. Acc.

z Alterum. quem si non habet æstimationem dabit: vt ff.de leg.j.l.si quis inquilinos. in prin. & ff.de ser fug. l.quicunque. & facit ff.de ser.co.l.j.§. quod autem. ibi, recipere est refu. &c. & de fugiti.l.j. Accur.

a DEfinimus. Vt inter. sub. & quamuis inter inquilinos &c. tamen defi. vt suscepti liberi &c. ne vidēatur negligi: vt ff.de iniu.l.item apud.§.hoc. edicto, sed tunc abundat dictio quorum, tu sic defi. vt fusce. li. inter inquilinos &c. suscepti dico vel vtroque. &c.

a Inquilinos. inquilinus cõsueuit dici in ciuitate, colonus in villa: vt ff. de acqui. poss. l. pignoris. sed hic pro eodem potest poni. nam nec inhabitare sufficit inquilino nisi colat: nec colere potest nisi habitet. & sic vno modo diffrunctę positum perfectum colonum significat. Vel dic

Colonus & inquilinus quo ad fundo

quod inquilini sunt castellani, quia & ipsi possunt esse cõditionibus alligati, licet nõ colant terram: vt argumẽ. ff. de excusatio. tut. l. non tantum. §. fina. & secundum hoc colonus est, siue habitet in ipso fundo siue nõ, dummodo colat eũ. Tertij dicunt: quod inquilinus est, qui alibi habitat, & alibi fundum colit: sed qui in ipso fundo habitat & colit, ipse est colonus. & hoc placet Io. & Azo. & Hug. & secundum hoc intellige leges de inquilinis tractãtes vt hic, & supra eodem tit. l. omnes omnino. & l. seruꝰ. & infra de fun. rei priu. l. eum. & §. cõ. vtri. iu. l. possessionem. & ff. de leg. j. si quis inquilinos. & de censi. l. forma. §. si quis. & hic magis adstringitur colonus, cui alibi non licet inhabitare, sed inquilino licet conducere domum alibi. horum enim filij originarij sunt: vt j. e. l. cum satis. §. cũ autem. & hic. Alij. vt Mar. coloni sunt, qui domum iam ædificatam in rure habitãdam conducunt sub certa mercede: sed qui ædificandam, superficiarij.

b Quorum. s. colonorum & inquilinorum vendicandam &c. nam filij vtriusque vendicãtur: sed alij vt inhabitent solum & colant, alij vt colant, tenentur. & ideo dicit pene.

c In nomine. coloni & inquilini.

d Vel neutro. alias vtroque. i. altero puta patre, sed matre libera. & dic censito. i. colono vel inquilino: vt j. ti. ij. l. ij. in prin. & secundum hoc sequitur patrem. sic §. de muri. l. fi. idẽ in eo q ex matre murilegula & patre curiali natus est: vt in authen. de na. li. in cu. depu. §. fin. alias si non esset curialis, sequeretur matrem: vt §. de murile. l. ij. qui. Item sic. j. e. l. ne diutius. & ratio est hoc casu ne decrescat hoc genus hominum. Py. Item non ob. j. e. l. ne diutius. & l. fi. quia ibi in seruis & quasi. at hic liberi: vt j. eo. l. cum satis. §. j. & ex liberis fœminis. Alij habent vel vtroque vel neutro. & tunc dic si vterque est censitus. i. colonus, patrem: si neuter, sunt tamen eiusdem conditionis pater & mater vt ambo adscripti tij: & tunc idem vt patrem: vt hic. Si autẽ diuersæ conditionis sunt pater & mater, vt pater censitus, mater libera, serua vel adscriptitia, sequatur matrem: vt j. l. ne diutius. §. fi. Alij dicunt, quod illa corrigit istã. Alij dicunt censito. i. adscriptitio. & secundum hoc si vterque, patrem, vt hic. si alter tantum, tunc matrem: vt in fra. l. ne diutius. si neuter censi. adscri. tunc patrem, vt hic. & secundum hoc generalius loquitur lex ista, quam dixerim. vel vt de omni genere colonorum dicat. & quod dicit quorũ, scilicet, omnium colonorũ.

Partus aliquãdo ventrem nõ sequitur.

& pene dicit: quia etiam in multis differunt aliqui ab aliquibus: maxime, quia colonus eiusq; filius præscri.

linos [a] colonosve, quorum [b] quantùm ad originem pertinet vindicãdam, indiscreta eademq; penè videtur esse conditio, licet sit discrimen in nomine [c]: suscepti liberi vel vtroque vel neutro [d] parente censito, statum paternæ conditionis agnoscant. Illud etiã seruandum est, vt si quando vtriusque fundi [e] idem dominus de possessione [f] referta cultoribus ad eam coloniam, quæ laborabat tenuitate, colonos transtulerit, iidemq; fundi ad diuersorum iura dominorum qualibet sorte [g] transierint: maneat quidem facta translatio [h]: sed ita, vt prædij eius dominus à quo [i] coloni probantur fuisse raducti, translatorũ agnationem restituat [k].

Colonus bona fide possessus fugiens apud alium restituitur primò bonæ fidei possessori: & postea causa originis agitatur. Bartolus.

Iidem AA. XIIII.

SI coloni [l], quos bona fide [m] quisque possedit, ad alios fugæ vitio transeuntes [n], necessitatem propriæ conditionis declinare tẽtauerint: bonæ fidei possessori primùm oportet celeri reformatione succurri [o]: xxx. anno. se tuetur. quod in adscript. secus est: vt j. t. cum scimus. §. fin. & l. cum satis. & j. de fun. rei priu. eum. & §. de præscri. xxx. an. l. omnes.

c Fundi. in quorum quolibet habet colonos: vt §. fami. erciscun. l. quoties Accur.

f De possessione. alias possessiõis refectæ. alias possessione refecta.

g Sorte. alias frõte. & dic, quia constituit seruitutẽ vsusfruct. vel aliam, vel pignorauit, vel vertus dic vendendo, vel alienando alio modo.

h Translatio. nõ valet alienatio talium: vt §. eo. titu. l. quemadmodũ. sed translatio sic, vt hic sic in marmore: vt supra. de ædif. priua. l. ij.

i A quo. scilicet, fundo. vel dicdomino, quod est verũ.

k Restituat. condictione ex hac l. conuentus ab emptore vel filiis, non rei vend. & facit §. comm. vtriusq. iud. l. possessionem. de leg. j. l. si quis inquilinum. & §. l. ij. & l. quemadmodum. Vel dic off. iud. vt no. §. e. l. quemadmodum.

l SI coloni. large ponit, & comprehendit omnes solo adstrictos: vt §. eo. l. quemadmodum.

m Bona fide. dominus fuerit vel non. arg. §. locat. l. quis conductor. & j. l. proxi. Quid si mala fide videtur idem: vt ff. de vi & vi ar. l. j. §. qui vi a me. Iudicium enim quo hic agitur, est possessoriũ sicut vnde vi. vnde non debet quæri, an iustè vel iniustè possideat: vt ff. acqui. pos. l. iij. §. ex contrario. & ad idem. ff. commodata. & hic subaudi maximè. sed ad onus probãdi in petitorio quæritur de bona fide: vt §. de proba. l. vsucapio sed hac l. non nisi bonæ fidei consulitur.

n Transeuntes. est enim vitium animi & etiam rei inhærens, quod vsucapionem impedit: vt §. de ser. fug. l. j. & j. e. l. cum satis.

o Succurri. vt ei restituatur possessio statim. Sed qua actione? Respon. condictio. ex lege vel officio iudicis, vel ac. in factum ex æquitate huius l. & sic intelligeas liam. l. huiusti. §. e. l. omnes omnino. & l. omnes professi. & alias. & hæc intentetur coram iudice terræ in qua aufugit. coram quo cõuincatur: vt in auth. de mandat. princi. §. sed etiam. & causa proprietatis coram iudice terræ. vnde aufugit: vt j. vbi causa sta. l. j. Item notamo possessorium, quam petitoriũ intentari: vt §. de vsufruct. l. ordinarij. cum concor. Item hæc reuocatio fit auctoritate domini propria: vt j. l. fi. sed illud, quãdo dominus adhuc possideret. & ille aliquid illicite agit. hic non possidet. vel ibi poterat de facto dominus. hic non cum erat apud aliquem potentẽ: vel ipse sit potens vt omnino non possit capi domino. & pro hoc. quod sua authoritate quando q; potest. j. de colpa. l. j. in fi. Item hoc etiam si ad ecclesiam hic confugit: vt §. de iis, qui ad eccl. confu. l. præsenti. §. fi. Item non ob. priui. vt §. eo. l. originarios. Item restituitur cum filiis & pecunia: vt j. de col. Thracen. l. j. & j. e. l. cum satis. in princ. & hoc nisi sit factus episcopus: vt in auth. de sanc. epis. §. sed hæc quidem. vel clericus possessione eadem: vt

ff. eo. §. adscriptitios. vel nisi xxx. an. seruierit curiæ: vt ff. de fun. reipu. l. eum qui. Item cum fugitiui retineant pos. nisi ab alio possideatur, vel diu sic steterit vt ff. de acqui. pos. l. j. §. per eum. & l. iij. §. si seruus. quomodo reuocat quod habet: Respon. alterum illorum erat: dicit enim, ad alios reuocatur quatenus non habet. sed & vtrobi & vti possidetis habet locum sorte, quando possessor retinet. vt not. ff. vbi cau. sta. l. j.

a Colonos. De bitorum. à domino. & tunc est arg. contra. ff. l. oēs profugi. sed hic dominus erat soluendo. vel dic ab ipsis colonis: quia nō debent nisi. l. pro tertulasua: vt ff. e. l. hi penes. §. sane.

b Puncto. hac de causa. & not. quod hyperbolice loquitur. & fa. ff. de fe. l. omnes.

c Temporis. sic ff. de nundi. l. ij. & ff. e. l. j. & in authē. de quæstore. §. quoniam.

d Mulier. Originaria. quæritur, dic vt ff. l. cū satis. §. & ex hoc.

e Docebitur. prima facie libera præsumitur, cum sit in pos. libertatis libero nupta. arg. ff. de libe. cau. l. libertis. §. finali.

f Consortium. id est, matrimonium, quod est inter tales hoc iure: vt ff. l. fin. licet in adscriptitij. contra: vt ibi not. quandoque ponitur pro contubernio: vt ff. de fer. fug. l. iiij. Accursius.

g Sobolē. de matre cōstat, q̄ debeat reuocari: vt ff. l. cū satis. & ff. l. si colonus. & ff. de co. Thracensi. ff. & no. in cæteris matrem sequi liberos, sed inquilinis & colonis patrem: vt ff. l. definimus. & facit ff. e. tit. l. ne diutius. & infra de agricolis & man. l. iiij. Accursius.

h Per colonum. large ponitur pro omni adstricto solo, vel nō: vt & ff. in tit. no. Acc.

& tunc causam originis & proprietatis agitari.

Coloni glebæ adscripti causa dominorum non inquietantur. Bartolus.

Impp. Honor. & Theodo. AA. XV.

Colonos nunquam fiscalium nomine debitorum[a], vllius exactoris pulset intētio: quos ita glebis inhærere præcipimus, vt nec punctob quidem temporis[c] debeant amoueri.

Mulier originaria copulans se cum alio in consortium, cum sua sobole reuocatur. Bart.

Iidem AA. XVI.

Mvlier, quæ fuisse originaria[d] docebitur[e], si cuiuscunque liberi hominis secuta consortium[f], in vrbibus, vel in quibuscunque locis[g] victura constiterit: eius omnē sobolem[g] secundum vetera constituta conueniet reuocari.

Colonus contrahendo domino circa dominium non parit præiudicium. Bartolus.

Iidem AA. XVII.

Per colonum[h] præiudicium possessioni inuito, vel inscio domino imponi non posse[i], & iure & legum authoritate declaratur.

Coloni adscriptitij ad nullum honorem etiam humilioris militiæ vocantur: nec etiam magisteriæ potestatis apparitores constituuntur. Bart.

Imperator Valentinianus A. XVIII.

Colonos nulla ratione ad vllum quamuis humilioris militiæ locum sinimus admitti: sed nec apparitores magisteriæ potestatis censibus adscriptos probari concedimus: quia in hac parte[k] & dominorum iuri, & publicæ consulimus honestati.

Si de terræ dominio inter dominum & colonum est disceptatio, cum locatio negatur, satisdare tenetur colonus conuentus de restituendo fructus & reditus sine procrastinatione, si dominus obtinuerit in causa: quæ satisdatio durat in triennio: & postea reuocatur. Siverò colonus hoc facere noluerit, vel non poterit: tunc reditus in agro consistentes deponuntur. Si consistunt in speciebus, iudicis venduntur arbitrio, & pretium modo prædicto postea sequestratur. publicus autem functiones soluet dominus, vel colonus secundum consuetudinem antiquitus obseruatam. Bart.

Imp. Iustinia. A. Demostheni præf. pre. XIX.

Litibus[l] imponentes celeritatem[l], sancimus, si quando coloni cuiuscunque conditionis[m] contra dominos terræ proclamauerint super hoc ipso dubitantes, vtrū is terræ dominus est, necne[n], an ipsi coloni dominium suæ terræ possident[o] (eos[p] tamen dicimus, qui non ex longo prolixoq̄ tempore, vel longinqua & inueterata redituum susceptione sufficientem habent cautelam: in quibus casibus nec contradicendi quidem licentia colonis relinquitur, longi temporis præscriptione, vel reditui frequentissima consequentia, colonorum[q] impetus excludas colonorum, & sic prodest domino præstatio

i Non posse. imo contra. ff. de acqui. pos. l. iij. §. quod si seruus. & l. peregre. §. quibus. & l. si de eo. §. j. Solu. hic possessionis. id est, rei possessæ seu dominij. sic ff. de verbo. signifi. l. interdum. & facit §. de acquiren. pos. l. cum nemo. & §. de procu. l. procuratorē. Vel aliter vt plene notaui. §. de acqui. pos. l. fi. & facit vt nec obligare possit: vt §. si res alienata fuit. l. fin. & quod cum eo. l. si seruus sane in seipso præiudicat domino delinqnēdo: vt ff. de vi & vi armata. l. j. §. quod igitur.

k Colonos. Parte. & dñorū te. quia denegamus prædicta colonis. ad quod ff. de man. & col. pa. l. fi. de fu. col. l. j. & in authē. de māda. prin. §. sed etiam. & §. eo. tiu. l. originarios. & l. omnes omnino. & ff. de re mili. l. quicūque. & no. colonos. hic large dici pro omni adstricto solo: vt §. eo. l. omnes omnino. & facit ff. de cohor. l. si cohortalis. in fin. & §. de spectaculis. l. si quasi. ibi nec iam post hac. Accur.

l Litibus. Celeritatē. sic ff. si certe. pe. l. quidā. et §. de iudi. l. properā dum. Accursius. Pro prī. huius l. vi de c. peruenit. in glo. ij. extra de censi.

m Cōditionis. quæ sunt plures: vt not. in ti. & licet in aliis differunt: in hoc tñ conueniunt, quod hæc lex dicit.

n Necne. si ergo retinet pos. & litigat colonus satisfādo vt subiicit, & sic est ecōtra. §. loc. l. si quis conductor. Sp hic nō erat conductio finita: ibi sic. Vel dic protestabatur, q̄ nolebat sibi prodesse pos. quominus probet: ibi nō. Vel verius vt ibi notaui. Accur. Sup hac gloss. vide in c. quereram. in fin. extra de electio. vbi videtur dicere cōtra hūc tex. & hāc gl. sed solue, vt hic per doct. Io. de Pla.

o Possident. hic accipe talem quod est j. & quod est in medio, interpositio est.

p Eos. scilicet, dominos.

q Colonorum.

diuturna. sic ff. de vsur. l. cũ de in rẽ. & C. de fideicõ. l. j. & j. de fundis patrimo. l. ius emphyteusis. Sed contra. ff. de proba. l. cum de indebito. §. j. Solu. ibi semel & paruo tẽpore, hic decem anquia dicit longinquã. ad quod inst. de vsucap. in princ. ar. ff. si ser. vend. l. si qs diuturno. & ar. j. e. tit. l. cum satis. §. ij. & ff. de aqua plu. ar. l. j. in fi. Solu. ibi

† Hũc casum sequestrationis ponit etiã glos. inter alios casus speciales in c. ij. extra, de sequestratione pos.

negligẽs hic sapiẽs. Item op. quia si possessor coloni est: ergo locatio nulla: nec etiam possidet dominus per colonũ: vt ff. de vsucapio. l. ei à quo. So. hic sciens rem suam conduxit. Vel verius hic de dominio nõ erat quæstio: sed an hoc locasset, sed de dominio alium nõ

† Κτημιαρχίον, vox est, q̃ se dominum dicelocum de bat, & ab eo consignat, in duxit. alias est doquo res minorum. & tunc pretiosæ, iunge præcedentiac in delibus. Acc.

tiis habi- [a] Censemus. abuntæ con- dat propter verbũdũtur. Et sancimus. quod est

κτημιαία, s. vel ne propter popes sunt, lixam interpositiothesauri nem videatur obliquenix tus. Accursius.

repositæ, [b] Dependitur. i.instrumẽ- depẽdi postulatur,ta pretio- vel dic, deprehensa, aurea ditur.

vasa, vul- [c] Quod omnes. hicgo chino- incipit forma cautidia, res tionis. Acc.

tiosæ, & [d] Accipiatur. nocare sepo- alias per duos mensftæ quod festenetur: vt arg.huc infer- s. de fideiuss. l. & sire plaguit fideiussor. sed quarequoniam obligatio renouaiectio no- tur, cum instãtia sitstra parũ finita: vt s. de iu. l.probatur properandum: Sol.à Pyrr. ea illa corrigit istam.tamen nõ Vel in hoc casu specvidetur re ciale, vt ibi, Vel vespuẽda, vt rius hic ante litemquæ maxi- contestatam fuit acmè rei cõ- ceptus.

gruat. vi- [e] Deponantur. sicde etiã de ff. vt leg. no. ca. l.hac dictio poſtquam. §. j.ne Budæũ [f] In κτημιαρχίω

in poster. ad hoc s. de bo. aut.annotat. in. posſ. l. fi. in fin. &

dente) talem esse superreddituum vel publicarum functionum præstatione formã censemus [a]: vt si tales coloni, quales prædiximus, idoneum fideiussorem totius summæ, quæ ab his deditur [b], præstiterint, q̃ omnes [c] redditus sine vlla procrastinatione, si melior causa dominorum iudicetur, eis restituent: & talis fideiussor per triennium accipiatur [d], eoq̃ impleto, iterum renouet: coloni in medio nullo modo super reditibus à dominis inquietẽtur. Si autem hoc coloni minime facere voluerint, vel potuerint: tũc iidem reditus per officium iudicis annui exigantur per solita tempora, in quæ etiã dominis dependebantur, & deponantur [e] † in æde sacra, vel in †κτημιαρχίω [f]. ciuitatis, sub qua possessio sita est: vel si localis ecclesia ad susceptionem pecuniarum idonea non sit, in metropolitana ecclesia remaneant [g] cum omni cautela, & post plenissimam definitionem vel dominis dentur, vel colonis restituantur [h]. Sinautem reditus non in auro [i], sed in speciebus inferantur, vel in totum, vel in partem: iterum per officium iudicis fructus vendantur [k], & pretia eorũ secundum prædictum modum deponãtur. Hæc de reditibus definientes, ad publicas transeamus functiones [l]. Et si quidem coloni more solito eas dependebant: ipsi maneant in pristina consuetudine, nullo præiudicio dñis generãdo, qui [m] etiam quiescentibus colonis & non contradicentibus, ad publicum tributarias functiones minimè inferebant. Sinautem moris erat [n] dominos totam summam accipere, & ex ea partem quidem in publicas vertere functiones, partem autẽ in suos reditus habere: tunc si quidẽ fideiussor à colonis detur: eundem fideiussorem dominis sine præiudicio litis tantã summã inferre [o], quantã tributa publica faciũt, vt à dominis publicis rationibus persoluatur: nullo ex hoc colonis præiudicio generando, super reditibus enim domini fideiusione fiant contenti. Sinautem fideiusione cessante, ad sequestrationem res veniant, & pecuniæ deponantur: ex earum summa tantam iudices separare, quanta ad publicas suffi cient functiones, & eam dispositionem dominum accipere: quatenus ipse eam persoluens, publicas accipiat securitates: reliqua quantitate, quæ in reditus puros remanet in tuto collocanda, & litis terminũ expectante: nullo præiudicio siue colonis, siue dominis ex huiusmodi fideiusione, vel sequestratione, vel publicarũ functionũ solutione generando: sed omni causa in suspenso manente, donec iudicialis sententia, quæ de toto negotio procedit, omnem rẽ aperiat: & ostendat quis dominus terræ constitutus est, & ad quem publicarum functionum [p] securitas debet in posterum fieri, seu reditus peruenire vel permanere. Recitata septies in nouo consistorio palatij Iustiniani. D. Decio V. C. Cons.

de vsu. l. acceptã. Itẽ not. fieri sequestrationẽ, quod est speciale. regulariter cõtra. quod dic: vt s. de prohi. seque. l. j. quæ est contra.

[g] Remaneant. de positi dicti reditus.

[h] Restituantur. est ergo causa inter dominum & colonũ: licet P. intellexerit hanc legem, q̃ sit causa inter vnum dominum & alterũ qui dicit se dominum. Item not. dici dominum qui dominus non est, eo quod domini cõsueuerũt locare, & talia postulare.

[i] Auro. vt s. proxi. respon.

[k] Vendãtur. propter cõsummationem fructuum. ad quod. ff. de glan. legen. l. j.

[l] Functiones. id est. tributa, quæ colonipro terrula sua & dominus pro sua quam colonus tenet, soluere debet: vt supra eodem. l. ij. & in authentica de col. §. nullus. colla. ix. pro ea vero de qua litigatur, vel cuius occasione seruatur, quod hic dicitur.

[m] Qui. scilicet, domini.

[n] Moris erat. dic possumus dicere de decimis: vt si rustici consueuerunt dare dominis, vt ipsi dent eas ecclesiis, seruetur consuetudinis: alias ipsi rustici eas præstent. secũdum P. ad quod ff. de admin. tut. si sine hærede. §. Lucius.

[o] Inferre. Hic primo conuenit fideiussor videtur, quàm reus. Sed hodie contra per authenti. de fideiuss. col. j. nisi dicas im. propriè fideiussorẽ. i. repromissorẽ, & ipse colonus nõ obliget se.

[p] Functionum. hanc securitatem fecit susceptor: vt j. de

ſ. de colo. fun. pa. l. placuit. quam ſi non reddat colonus domino per triennium, cadit à locatione: ſicut emphyteuta ab emphyteuſi: vt ſ. de iure emphy. l. ij.

a NE diutius. Libero. alias deeſt & libero vel ad ſcriptitia: & hæc eſt lex Iuſti. miſſa ad Senatũ.

b Legibus. quas non habemus, niſi in ſeruis vel ancillis: vt ſ. de rei ven. l. partum. & de lib. cau. l. fi. & in caſu ſpeciali: vt ſ. de ag. & man. l. iij. hodie autem aliter eſt: vt hic, & ſ. l. fin. & in authen. conſti. quæ ex adſcrip. in prin. col. v. Item facit ſ. eo. titu. l. mulier. & ſ. l. proxi.

c Ventrem. ſic. ſ. l. proxi. cũ concor. ſed fallit in libera, quę iungitur tamia co: vt ſ. de prædiis tamia. l. j. Itẽ in murilegulo: vt ſ. de murile. l. fi. Item & in filiis inquilinorũ & colonorũ natorum ex libera: vt ſ. e. l. definimus. nã hic in nato ex adſcriptitio & libera. Item fallit in libertis curiæ, quos ſequuntur filij: vt in decre. xij. q. ij. de libertis & in libertis eccleſiæ. ſicut alias in decre. xv. q. vlt. cum multæ. Itẽ in filiis Aldiorum: vt in Lombar. de con in. ſer. vel Aldi. l. iiij. quę omnes ſunt contra. Item in honoribus ſequuntur patrem: vt ff. de ſta. ho. l. cũ legitimę. & deſen. l. filiã. Itẽ ex delicto patris quãdoq; puniũtur filij: vt ſ. ad l. Iul. ma. l. quiſquis. Itẽ ſi pater pepigit filium monaſterio, obligat eum: vt in decre. xx. q. j. per totum. Item quando nondum erant nati vel concepti, quando pater decurionatum amiſit non dicuntur filij decurionis: vt ff. de decu. l. ij. §. in filiis. Acc.

Puniũtur quandoq; filius ex patre delicto.

d Obſeruabat. indubitabiliter, nec cõtradicat ſ. proxi.

e Intelligatur. quaſi dicat nulla, in eo quod ſubiicit. & arg. ff. de lib. ho. exhi. l. ij. In aliis autem differunt: quia hic liberi ſunt vt ſ. de colo. Thracen. l. j. & ſ. l. cũ ſatis. §. caueant. & per hoc aliqua poſſidere poſſunt: vt ſ. eo. l. hi. & in authen. de col. §. nullus. col. ix. quod in ſeruo ſecus: vt ff. de acquiren. poſ. l. cum hæredes: & fieri clerici poſſunt dominis etiam nolentibus in poſſeſſionibus, in quibus ſunt adſcripti: ſeruus non: vt in authẽ. de ſan. epi. §. ſi ſeruus. & §. adſcriptitios. col. ix. Itẽ ſeruus ſi ſciente domino ſit clericus, ſit liber: adſcriptitius non: vt ex eiſdem §§. Item ſeruo poſſunt auferre peculium: adſcriptitio non. Item ſerui etiam ſine peculio vendi poſſunt, ſed adſcriptitij non, vt hic in fine. & ſupra. l. ij. & l. quemadmodum. Item iſte litigat cum domino quandoque: vt infra eodem. l. cum ſatis. §. caueãt & infra titu. ij. l. j. quod ſeruo non licet. Item cum aliis litigat: vt ſupra eodem. l. omnes profugi. in fi. ſerui nõ: vt ſupra, de iudi. l. ſeruus. Vel. dic quo ad dominum ſeruos: vt not. ff. de ſtatu ho. l. ij. Item adde quod not. inſti. de iur. perſo. Item ſit liber ſeruus, vel ancilla, ſi contrahit matrimoniũ cum libero, vel libera domino ſciente, ſed non adſcriptitius: vt in authẽ. de nup. §. ſi vero ab initio. colla. iiij. & ſ. eo. l. fi. ſed an de peculio teneat dominus pro adſcriptitio? Rñd. ſic: vt. C. quod cum eo. l. dominos. & argumen ſ. de ſacroſanc. eccle. l. ſi quis presbyter.

Natus ex adſcriptitio & ſerua, vel adſcriptitia & ſeruo, ventris ſequitur conditionem. Item inter ſeruos & adſcriptitios modica differentia eſt. Bart.

Idẽ A. ad Senatũ. XX.

NE diutius dubitetur, ſi quis † ex adſcriptitia & libro [a], vel ex adſcriptitia & ſeruo, vel adſcriptitio & ancilla fuiſſet editus: cuius ſtatus ſit, vel quæ peior fortuna ſit, vtrumne adſcriptitia, an ſeruilis: ſancimus, ea quidẽ, quæ in anterioribus legibus [b] cauta ſunt pro tali progenie, quæ ex mulieribus adſcriptiis & viris liberis progenita ſit, in ſuo ſtatu relinqui: vt ſic ſit adſcriptitia proles ex tali copulatione procreata. Si quis autem vel ex ſeruo & adſcriptitia, vel ab ancilla & adſcriptitio fuerit editus: matris ſuæ ventrem [c] ſequatur & talis ſit conditionis, qualis & genitrix fuit, ſiue ancilla, ſiue adſcriptitia: quod hactenus in liberis tantum & ſeruis obſeruabatur [d]. Quæ enim differentia inter ſeruos & adſcriptitios intelligatur [e], cùm vterq; in domini ſui poſitus ſit poteſtate, & poſsit ſeruum cum peculio [f] manumittere, & adſcriptitium cum terra dominio ſuo expellere?

Sola confeſsio vel ſcriptura, in qua quis enuntiatiuè ſe alterius adſcriptitium aſſeuerat, non præiudicat, nec ſtatum mutat, niſi ſit aliis adminiculis approbata. ſ. ex diuturna præſtatione, quam faciũt alij adſcriptitij, aut quia alia cõceſsio emanauerit de eadẽ. Bart.

Idem A. Iuliano præfe. præto. XXI.

CVm ſcimus noſtra iura nolle præiudicium generare cuiquam circa conditionem, neque ex confeſsionibus [g], neque ex ſcriptura [h], niſi etiam ex aliis argumentis aliquod acceſſerit incrementum [i]: ſancimus ſolam confeſsionem, vel aliam quamcũq; ſcripturam ad hoc minimè ſufficere, nec adſcriptitiam conditionem [k] cuiquam inferre, ſed debere huiuſmodi ſcripturæ aliquod aduenire adiutorium [l]

† alias, Hæc de fonte.

a Ex libro. ſic. ſ. l. proxi. cũ concor. ſed fallit in libera, quę iungitur tamia co: vt ſ. de prædiis tamia. l. j. Itẽ in murilegulo: vt ſ. de murile. l. fi. Item & in filiis inquilinorũ & colonorũ natorum ex libera: vt ſ. e. l. definimus. nã hic in nato ex adſcriptitio & libera. Item fallit in libertis curiæ, quos ſequuntur filij: vt in decre. xij. q. ij. de libertis & in libertis eccleſiæ. ſicut alias in decre. xv. q. vlt. cum multæ. Itẽ in filiis Aldiorum: vt in Lombar. de con in. ſer. vel Aldi. l. iiij. quę omnes ſunt contra. Item in honoribus ſequuntur patrem: vt ff. de ſta. ho. l. cũ legitimę. & deſen. l. filiã. Itẽ ex delicto patris quãdoq; puniũtur filij: vt ſ. ad l. Iul. ma. l. quiſquis. Itẽ ſi pater pepigit filium monaſterio, obligat eum: vt in decre. xx. q. j. per totum. Item quando nondum erant nati vel concepti, quando pater decurionatum amiſit non dicuntur filij decurionis: vt ff. de decu. l. ij. §. in filiis. Acc.

b Legibus. quas non habemus, niſi in ſeruis vel ancillis: vt ſ. de rei ven. l. partum. & de lib. cau. l. fi. & in caſu ſpeciali: vt ſ. de ag. & man. l. iij. hodie autem aliter eſt: vt hic, & ſ. l. fin. & in authen. conſti. quæ ex adſcrip. in prin. col. v. Item facit ſ. eo. titu. l. mulier. & ſ. l. proxi.

c Ventrem. ſic. ſ. l. proxi. cũ concor. ſed fallit in libera, quę iungitur tamia co: vt ſ. de prædiis tamia. l. j. Itẽ in murilegulo: vt ſ. de murile. l. fi. Item & in filiis inquilinorũ & colonorũ natorum ex libera: vt ſ. e. l. definimus. nã hic in nato ex adſcriptitio & libera. Item fallit in libertis curiæ, quos ſequuntur filij: vt in decre. xij. q. ij. de libertis & in libertis eccleſiæ. ſicut alias in decre. xv. q. vlt. cum multæ. Itẽ in filiis Aldiorum: vt in Lombar. de con in. ſer. vel Aldi. l. iiij. quę omnes ſunt contra. Item in honoribus ſequuntur patrem: vt ff. de ſta. ho. l. cũ legitimę. & deſen. l. filiã. Itẽ ex delicto patris quãdoq; puniũtur filij: vt ſ. ad l. Iul. ma. l. quiſquis. Itẽ ſi pater pepigit filium monaſterio, obligat eum: vt in decre. xx. q. j. per totum. Item quando nondum erant nati vel concepti, quando pater decurionatum amiſit non dicuntur filij decurionis: vt ff. de decu. l. ij. §. in filiis. Acc.

d Obſeruabat. indubitabiliter, nec cõtradicat ſ. proxi.

e Intelligatur. quaſi dicat nulla, in eo quod ſubiicit. & arg. ff. de lib. ho. exhi. l. ij. In aliis autem differunt: quia hic liberi ſunt vt ſ. de colo. Thracen. l. j. & ſ. l. cũ ſatis. §. caueant. & per hoc aliqua poſſidere poſſunt: vt ſ. eo. l. hi. & in authen. de col. §. nullus. col. ix. quod in ſeruo ſecus: vt ff. de acquiren. poſ. l. cum hæredes: & fieri clerici poſſunt dominis etiam nolentibus in poſſeſſionibus, in quibus ſunt adſcripti: ſeruus non: vt in authẽ. de ſan. epi. §. ſi ſeruus. & §. adſcriptitios. col. ix. Itẽ ſeruus ſi ſciente domino ſit clericus, ſit liber: adſcriptitius non: vt ex eiſdem §§. Item ſeruo poſſunt auferre peculium: adſcriptitio non. Item ſerui etiam ſine peculio vendi poſſunt, ſed adſcriptitij non, vt hic in fine. & ſupra. l. ij. & l. quemadmodum. Item iſte litigat cum domino quandoque: vt infra eodem. l. cum ſatis. §. caueãt & infra titu. ij. l. j. quod ſeruo non licet. Item cum aliis litigat: vt ſupra eodem. l. omnes profugi. in fi. ſerui nõ: vt ſupra, de iudi. l. ſeruus. Vel. dic quo ad dominum ſeruos: vt not. ff. de ſtatu ho. l. ij. Item adde quod not. inſti. de iur. perſo. Item ſit liber ſeruus, vel ancilla, ſi contrahit matrimoniũ cum libero, vel libera domino ſciente, ſed non adſcriptitius: vt in authẽ. de nup. §. ſi vero ab initio. colla. iiij. & ſ. eo. l. fi. ſed an de peculio teneat dominus pro adſcriptitio? Rñd. ſic: vt. C. quod cum eo. l. dominos. & argumen ſ. de ſacroſanc. eccle. l. ſi quis presbyter.

f Cum peculio. & ſine eo: vt ſupra, de pec. eius qui ii. l. j. Accurſius.

g CVm ſcimus. Confeſsionibus. ſolis in iure vel extra: vt ſtatim dicet.

h Ex ſcriptura. l. ſola.

i Incremẽtũ. quo accedente fit quandoque colonus, vt ſi poſt ſcripturam, qua ad habitandum ſe obligaſſet xxx. annos ſteterit: vt infra eodem titulo. l. cum ſatis. §. cum autem. ſi autem adiecit in ſcriptura quod vt adſcriptitius ſtare volebat & ſic fatebatur: tunc fiat adſcriptitius: vel ſi dicta inſcriptio vel aliud ſimilis modus interuenerit, vt ſubiicit.

k Condictionem. alias conditionem: quia ſolum vt adſcriptitius condixit. ad quod ſupra, de liber. cau. l. ad probationem. alias conditionem, id eſt, inſtrumentum conditionis adſcriptitiæ per ſe factum vel aliam &c. quando que per alium. vel dic conditionem. id eſt, inſtrumentum per conditionalem, id eſt, notarium factum: vt ſupra, qui potior. in pignor. l. ſcripturas. vel aliam &c. vt per ſe vel per alium. Acc.

l Adiutorium. ſic in comparitionibus literarum: vt in authentica, de fide inſtrumentorum. §. in his vero. & in quæſtionibus ſeruorum: vt ff. de quæſtionibus. l. j. in principio. ſic & in j. authen. de nuptiis. §. quia vero. & nota quod quæ non proſunt, ſingula multa iuuant: vt hic, & ſupra, de teſtamentis. l. ſancimus. & C. ad Veleianum ſenatuſconſultum. l. ſi mulier. & in authen. vt imo. ante do. & ſupra, qui po. in pigno. habeantur. l. ff. authenti. quo iure. in fine. & infra, de fun. pa. l. finali. ſed argu. contra, ſupra, qui mil. l. j. & ff. de adminiſtratione tutorum. l. ita autem. §. geſsiſſe. ſed hoc hic facit rei magnitudo: vbi dicit, melius eſt &c. Accurſius.

quatenus vel ex publici census adscriptione [a], vel aliis legitimis modis [b] talis scriptura [c] adiuuetur. melius etenim est in huiusmodi difficultatibus, ex pluribus [d] capitulis conditiones ostendi, & non solis confessionibus [e], neque scripturis homines fortè liberos ad deteriorem detrahi fortunam. Sin autē est [f] scriptura [f], & post scripturam confessio [g] seu depositio [h] (sine vi [i] & necessitate tamen) interuenerit (quid enim [k] si conditionale [l] instrumentum, vel aliam chartulam, in qua subscripsit, & intimauit: & inter acta [m] deposuit sese colonum fuisse adscriptitiū?) tunc ex vtroque genere obligationis, id est tam scripturæ, quàm confessionis vel depositionis, talem eum esse credendum, qualem se & scripsit, & inter acta deposuit. Illud quoque [n] non ineleganter dubitabatur, si coloni filius per triginta annorum curricula, vel forsitan per quadraginta seu ampliora adhuc viuente patre, & agriculturam peragente, ipse in libera conuersatione [o] morabatur: & dominus terræ, quia per patrem ei satisfiebat, non etiam præsentiam eius exigebat: an post obitum patris, vel postquam fortè inutilis [p] is existebat, & ruri non idoneus [q], possit excusari filius longinqua libertate abutendo: & quod per multos annos neque agrum coluit, neque aliquid colonarij operis celebrauit: cùm non possit dominus incusari propter suam desidiam, cui per patrem [r] eius omne, quod voluerat accedebat. In omnibus itaque huiusmodi speciebus satis acerbum nobis videtur domino præiudicari colonorum [s] absentia, qui ruri nati [t], & posteà absentes, per suos vel patres, vel fratres, vel cognatos agriculturam peragebant. cum enim pars quodammodo corporis eius per cognationem in fundo remanebat [v]: non videtur neq; abesse, neque peregrinari: neque in libertate mo-

ter sit adscriptitius de nouo scilicet cum scriptura & cum alio adminiculo, vt in tit. præmis.

n Illud quoque. si filius coloni mei in libera conuersatiõe moratus fuerit xxx. an. vel xl. vel lõgiori tempore: nihilominus tamen post patris mortem vel post quam pater agriculturæ inutilis factus est, detineri vel et ille in vinculis in agro, nec potest se excusare ideo, quia libere vixerit longissimo tempore: non enim videtur libere vixisse, cum quodammodo pars corporis eius in fundo remãserit, cum permanserit aliqua vel aliqs de cognatione sua, qui mihi præstabat vel præstiterũt qđ volui. ideo cũ ipsemet præstitisse videatur non potest se in libertatem defendere: vt dictum est. Accur.

o Conuersatione. alias conditione. i. in libertatis possessione. Accur.

p Inutilis. clericus puta factus: vt in auth. de san. epis. §. adscriptitios. columna ix.

q Idoneus. vel est genex.

r Per patrem. sed non conuertitur: imo in fi. huius. l. & fa. s. de anna. ex. l. j. & l. fi.

s Colonorum. id est filiorum colonj: nec tamen deterioris conditionis erunt quàm pater; vt infra lege proxi. §. primo.

t Nati. idem si alibi argumento. j. l. proxi. licet quidam contra sub au-

ergo maxime.

v Remanebat. secus ergo si nullus remanserat per quod collige quod coloni non adscriptitij sit filius; quia in eo secus: vt infra. l. proxi. item not. quod dicit cognatorum id est, fratres vel similes, cum quibus patrimonium seruientis fit commune: in aliis secus: vt supra de liber. cau. l. multis. Item contra infra de fun. re. pri. l. eum. Solutio. ibi nemo remanserat. Vel ibi ab alio detinebatur, hic à se. & eodem modo solue. ff. de diuer. præscriptio. l. longe. vel ibi cum solo. Item facit supra ad legem Iuli. maiest. l. quisquis. Item not. circa prædicamentum situm esse. Item facit. ff. de vsufructu. lege, si cui. & quibus modis vsusfructus amittatur. lege, is cui. Item quid si esset natus, ante, quam pater esset colonus? Respon. vt infra lege proxi. §. primo. Item facit. s. de præscriptio. xxx. anno. lege. iij.

a Adscriptione. quia in censum, velut suos adscriptitios deduxit volentes: & quia ipse quasi adscriptitium in censum capitis se deduxit secundum. Al.

b Legitimis modis. puta per secundam scripturam: vt infra dicit: vel quia longo tempore sic soluit, vt in scriptura confessionis adscriptitiæ cõuenit: vt s. eo. l. litibus. in prin.

c Talis scriptura. qua adscribit se terræ confitendo se adscriptitium, & talem ibi velle morari: & per consequẽs nolle discedere. aliud si tantũ profitebatur nolle discedere: vt ī prin. dixi.

d Ex pluribus. ecce quæ nocent, & quæ non prosunt &c. & facit ff. de re iud. l. quoties dubia, & C. de epis. audi. l. nemo. Sed contra s. de trãs. l. fi. Sotiu. ibi in transactione & ad bonum: non admittum vacoll. post let. vt ibi not.

† Facit ad hunc text. Felin. c. si cautio. extra de fide instru. iniij. fallit no. & in colum. xj. versic. fallit vltimo.

e Confessionibus. extra ius factis: vel etiam in iure, nõ in figura iudicij liberalis causæ: vt hic, & s. de liber. cau. l. nec si volens. & l. liberos. & l. interrogatum. & l. parentes. secus si in figura iudicij: vt eo. tit. l. iubemus.

f Scriptura. prædicto modo facta.

g Confessio. in scriptis vel sine, coram iudice, vel notario etiam extra ius.

Depositio est coram iudice professio.

h Depositio. cõra iudice professio dicitur depositio. & de hac interserit cũ dicit, quid enim &c. Accur.

i Sine vi. hoc innuit etiam extra ius: cum in iure non sit verisimile pati vim: vt. ff. quod me. cau. l. non est verisimile.

k Quid enim interpositio est. Accur.

l Conditionale instrumentum. i. adscriptitiæ conditionis. vel dic. i. notarij: vt s. dixi. Accur.

m Et inter acta. vel etiam extra ius sit confessus: vt s. dixi. regulariter enim tantum valet quod fit extra ius, quantum quod fit coram iudice: vt. s. de pa. l. pacta nouissima. & de transac. l. siue apud. & de liber. cau. l. interrogatam. Sed fallit: vt s. de confes. & insti. de adop. §. fi. Item no. eum stare suæ confessioni vel scripturæ. sic & alias etiam si non sit tanta solennitas: vt s. arb. tu. l. fi. & s. de fabri. l. si quis. Item & ille qui se exhæredauit: vt ff. de contra. l. non putauit. §. si quis sua sic & s. de arb. l. ne in arbitris. in fi. & de do. l. si patronus. & s. de non nu. pec. l. generaliter. sic ergo habes, quali

Antiqui

a Antiquitas paterna.

b Posteritas filij item nota, quod retinendo partem videtur retinere totum argumen. ff. de serui. ru. præ. l. vna. Accursius.

Partem retinens, totum retinere videtur.

c Vm satis sicut curialis longo tempore nō potest se liberare à curiali cōditione, sic nec adscriptitiꝰ nec etiam soboles eius siue nata sit in eo fundo, siue alibi. nā ipse & sua soboles remanent ad scriptitiæ cōditionis, nec se separando à solo liberātur à cōditione adscriptitia, vt dictū est: & hoc dictum est ad similitudinē serui fugitiui, q in fugā se conuertendo non præscribit sibi libertatē longo tēpore: vt ſ. de ser. fugi. l. j.

d Colonos. i. adscriptitios.

e Cursu. tempora lietiam xl. an. vt ſ. de dec. l. si quis decurio. & de pscrip. xxx. an. l. præscriptionem. sed cōtra ſ. quando & qui. quar. pars. l. fi. solu. vt ibi.

f Quacunque. nisi xl. an. vt ſ. de præscri. xxx. an. l. oēs. quæ est contra. Itē quando q xxx. an. vt quādo aliusprę scribit: vt j. de fun. rei pri. l. cū. & hoc nisi steterit. i. permanserit ius adscriptitij in agnatione: quia tūc nullo tempore: vt ſ. l. proxi. in ſimplici autē sermo dic: vt ſ. de præscri. lon. tem. q pro li. li. j. & ij. nō ergo per omnia curiali comparatur.

g Negotiatione. quā alibi exercuit.

h Intelligatur. vt ſ. de ser. fugit. l. j. sed an. xxx. annis præscribitur fugitiuus: Respon. vt ibi. Item an priuatus ex ti. potest prę scribere adscriptitium alienum? Dic vt ibi. sic dicitur se furari colonus & inquilinus & ſimiles, eo quod omnes fugere dicuntur, & receptatores eorum puniuntur: vt ſ. eodem. l. omnes. & l. originarios. & l. seruos. & l. si coloni.

i Sobole. sua ex fœmina adscriptitia, non ſi ex libera nulli conditioni ſuppoſita: vt j. eo. l. fi. nam in adscriptitiis tantū & colonis colonarię conditionis dicitur, q ex cursu temporis non liberātur: omnes autem alij coloni liberari possunt: ex cursu temporis censiti & reliqui: vt j. de fun. rei pri. l. eum. Vel dic in colonis idem quod in aliis: vt ſ. proxi. notatur. Accur.

rari. Maneat itaque domino ius inconcuſſum: & donec eius vel antiquitas [a], vel posteritas [b] vel cognatio in agrum remanet, ipse videatur ibi reſediſſe.

Adscriptius fugiens ſicut ſeruus ſui furtum facit, licet liber ſit: & ideo à tali fortuna non liberatur triginta annorum ſpatio: ſed cum ſua ſobole idem adſcriptitius remanet. Item nullus debet colonum vel adſcriptitium alienum occultare: & ſuſcipientes, etiam ignoranter, niſi reſtituant illum, pœnis hic inſertis tenetur. Bart.

Idem A. Ioanni præf. præt. XXII.

C Vm ſatis [c] inhumanum eſt terram, quæ ab initio adſcriptios habebat, ſuis quodammodo membris defraudari, & colonos [d] in aliis terris demorantes dominos terræ maximis damnis afficere, cenſemus, quemadmodum in curialium conditione nemo ex temporali curſu [e] liberatur, ita nec adſcriptitiæ conditioni ſuppoſitus, ex annalibus curriculis, quantacunque emanauerint, vel quacūque [f] prolixa negotiatione [g] aliquis ſibi vindicet libertatem: ſed remaneat adſcriptitius, & inhæreat terræ. & ſi celauerit, vel ſeparare ſe conatus fuerit, ſecundum exemplum ſerui fugitiui ſeſe diutinis inſidiis furari intelligatur [h], & ſit ſuppoſitus †vnà cum omni ſobole ſua [i]: & ſi in alia terra eam fecerit [k], huiuſmodi fortunæ & capitali illationi: nulla liberatione ei penitus competente [l]. Cùm autem Anaſtaſiana lex homines, qui per triginta annos colonaria detenti [m] ſunt conditione, voluit liberos [n] quidē permanere [o], non autem habere facultatem terra derelicta, in alia loca migrare: & ex hoc quærebatur, ſi etiam liberi eorum [p] cuiuſcunque ſexus licet non per triginta annos fuerint in fundi vel vicis, deberent colonariæ eſſe conditionis, aut tantummodò genitor eorum, qui per triginta annos huiuſmodi conditioni illigatus eſſet: ſancimus, liberos colonorum eſſe quidem in perpetuum ſecundum præfatam legem liberos, & nulla deteriori conditione [q] prægrauade bo. quæ li. l. cum oportet. in prin. & de inceſt. nu. l. ſi quis inceſtas. Itē no. ſimul aliquem eſſe liberum & nō liberum: vt ff. de lib. ho. exib. l. ij. & de teſta. l. qui teſtamento. & de colo. Thra. l. j. & ſecundum hoc ſunt liberi ſecundum quid, non ſimpliciter. & ſic in cęteris præterquam in adſcriptitiis: qui magis ſeruis comparantur: vt ſ. eo. l. ne diutius. prædicta autem dicūtur coloni inſpecto principio: conditionales inſpecto fine: quia conditioni iam obligati ſunt: vt hic dicitur. & inter hunc & inquilinum non eſt differentia: vt ſ. eo. l. definimus. Sed certe imo eſt: vt ibi no.

†Cōcor. c. ij. iuncta glo. ſi. extra de immu. eccle.

k Fecerit. id eſt procurauerit. vulgariter enim loquitur. Sed contra. ſ. l. proxi. §. j. & j. ea. l. §. nulla. Sol. ibi in colonis: hic in adſcriptitiis. vel verius ibi maxime, ſubaudi.

l Cōpetente ſine voluntate domini, vel nulla. ſ. tali & facit ſ. eo. l. mulier. & l. originarios. & de meta. l. fi. & j. de cohor. l. ſi cohortalis. Accur.

m Detenti. nullo pacto vel ſcriptura præambula ſecundum quoſdam ad inſtar aliarū rerū. vt ſ. de pſcri. xxx. ann. l. ſicut. & hoc ſoluendo penſionē vt colonus: vt hic dicit. Sed tu dic, q pactio de illigando ſe ſolo, præceſſit in ſcriptura vel ſine ſcriptura. & ſecuta præſcr. xxx. an. nō enim ex vna cauſa tm̄, ſed pluribus: vt ſ. l. pxi. circa prin. nec eſt differētia inter hos qdē adſcriptitios: ſed certe imo differunt: vt de epiſc. aud. l. nemini. Item colonus tēporis curſu pōt liberari: vt ſ. l. cū ſcimus. in fi. ſed adſcriptitij non vt ſ. e. l. in prin. Item iſtæ præſcriptiones non mutāt conditionem: ſed liber remanet: vt hic quod in eo. ſ. adſcriptitio ſecus: vt ar. ſ. l. ne diutius.

n Liberos. i. adſcriptitios.

o Permanere. igitur poſſunt teſtari, ſed nō alienare: vt j. titul. ij. l. ij. ſed ibi alias quā per teſtamentū: vt inſti. quę manu. nō poſ. §. pe. Vel dic q teſtari poſſunt inter ſuos, q ab inteſtato ſucceſſuri erant: nō inter extraneos. ſic ſ. de ho. quæ li. l. cum oportet. in prin. & de inceſt. nu. l. ſi quis inceſtas. Itē no. ſimul aliquem eſſe liberum & nō liberum: vt ff. de lib. ho. exib. l. ij. & de teſta. l. qui teſtamento. & de colo. Thra. l. j. & ſecundum hoc ſunt liberi ſecundum quid, non ſimpliciter. & ſic in cęteris præterquam in adſcriptitiis: qui magis ſeruis comparantur: vt ſ. eo. l. ne diutius. prædicta autem dicūtur coloni inſpecto principio: conditionales inſpecto fine: quia conditioni iam obligati ſunt: vt hic dicitur. & inter hunc & inquilinum non eſt differentia: vt ſ. eo. l. definimus. Sed certe imo eſt: vt ibi no.

p Liberi eorum. quos ſi non habent, ſuccedit dominus: vt ſ. de epiſ. & cler. l. ſi quis presbyter.

q Deteriori conditione. quā pater. quod eſſet ſi non eſſent

essent liberi vt pater. & possunt hi dici originarij coloni: & poterunt secundum hoc testari. Accur.

a Inhæreant. nec puncto se seperent: vt s. eo. l. colonos. & j. de col. pa. l. j. & j. §. nulla. Item facit s. de præscri. long. tempo. quæ pro li. l. fi. & j. de collo. Illy. l. j. & de fun. pa. l. fi. & j. de tab. l. fi.

b Susceperunt. & postea longo siue longissimo tempo re coluerunt.

c Tales coloni. q. d. secus in adscript. quibus potest inferri vis secundum quosdam: quod non placet.

d Per iudicē. s. simplicem ordinariū. & quod subdit præses prouinciæ prouideat. s. exequēdo: cum ibi. s. in exequendo, verti posset mistum imperiū vt ff. de iur. om. iu. l. iubere. quod præsides habent: vt ff. de off. præsi. l. illicitas. §. q vniuersas. Vel dic, p eodem accipi iudicē & præsidem. Vel dic quod nō iure actionis, sed per officiū iudicis hoc implorabit colon? vt hic innuit. quideat &c. vt j. tit. ij. l. j. Sic q dicas secūdum H. quod in simplum non duplū fit condemnatio: licet rapina, vel vis vel furtum sit. arg. ff. de ser. corru. l. fi. & ff. rerum amo. l. iij. §. si quis etiam. Sed alij dicunt esse cum pœnis: vt ff. quod met. cau. l. extat. Itē qđ subiicit de consuetudine, est sic. s. de expen. Iu. l. j. & de serui. l. j. & l. si manifeste. & s. eo. l. domini. & l. litibus §. hæc de redditibus. Accurs.

e Nulla. nec tunc quando violentias patiuntur. nam domino suo seruus stat, aut cadit. & facit ff. de statu homi. l. seruus.

f In sobole eorum. nata ex colonis fœminis cuiusdā domini xxx. ann. detentis cum viro. secus si ex libera: quia tunc ventrem: vt j. eo. tit. l. fi. sed dic imo patrē colonum. Idem in inquilino: vt s. eo. l. definimus in adscriptitio autem & libera loquitur: vt j. l. fi. Item hoc on stat, si post completam præscri. patris nata est: quia tūc ex colono nascitur verbo accepto cum effectu: vt ff. ne quis eum, qui in ius. l. pe. §. docere. Sed quid in nato post inchoatam non completam: vel cōcepto ante cōpletam, nato autem post completam? videtur secus: qa nati post ingratitudinem patris reuocantur, non ante: vt s. de lib. & eorū lib. l. ij. Item qñ de cōmodis partus quæritur, tps conceptionis spectatur: vt ff. de sta. ho. l. q in vtero. sic q senator: vel alius clarissimus priuatus habet filios ante dignitatem editos: vt j. de dign. l. si senator. Cohortalis quoq filium natum tēpore sui officij cohortali conditioni relinquit obnoxium: vt j. de pri. agen. l. quicunque. & de cohor. l. si cohortalis. secus in eo qui se curiæ offert: in quo etiam indistincte filij remanent liberi: vt s. de iis qui spon. l. fi. sic & filius naturalis curiæ datus si postea filios suscepit, & curiales erunt, & munera curialia subibunt, vt s. de na. li. l. coniun. sed econtra videtur velle hæc lex: dicit em patrē præscriptum teneri & liberos eorum: licet nō xxx. an. steterint &c. Itē quid dicis de natis ante inchoatam præscriptionem, qui tantū cum patre steterint semper? Videtur q nō teneantur, cum non contraxerint, nec mercedē vllam soluerint, nec postea nati sunt, nec ex collunt. Item quod subiicit in fundona ta: secus si alibi secū dum quosdam: vt s. eo. l. cum scimus. §. fi. sed vt obiq sub. maxime arg. s. ea. l. in prin. Item dare? occasio colono tpe pariendi, vt faceret alibi ire vxorē: vt dominum traderet, & via debet tolli malitiis s. de lati. li. tol. l. vnica. §. simili modo. Item pudor esset domino tēpore illo stare cū vxore coloni, si vellet prouidere, ne alibi iret: & parcēdū est pudori: vt ff. man. l. Quintus Mutius. Itē pro hoc quia s. dicit in fundis, vel vicis. quasi non fit curādum, si aliquo tēpore non fuerunt in fundo vel tempore pariendi vel alio &c. Item pro hoc quod dicit s. quod sufficit si pater accepit terram ad colendam, & diu colat. Item pro hoc s. eodem. l. mulier.

g Nemini. non debet quis in suū ius recipere adscriptitium alienum. & si quis alienum suscepit ignorans: postea quā dominus adscriptitij patefecerit per se vel per suum procuratorem, debet qui recepit, restituere cum omni sobole sua. & si contra fecerit tenebit præstare tributa, quæ solui debent, vel soluta sunt à tempore profugę pro reillius: cuius culturam deseruit ille adscriptitius: etiam pro animalibus deputatis ad agriculturam illius agri.

h Bona fide. ad quod exigitur q à prin. inquirat vt j. de colo. Illyri. l. j.

i Vel ipsius. potest ergo aliquis esse terræ dominus, & alius adscriptitius: vt s. eo. l. j. Item facit s. de inc. nu. l. qui contra. & ff. de lib. ho. exhib. l. iij. §. is qui. & depositi. l. si quis. in fi. & de trib. l. illud. §. minus.

k Per procuratorē. vel etiā i subsidiū p præsidē: vt j. l. fi.

l Tēporis. etiā præteriti quod dic: vt s. eo. l. quisquis.

m Publicas. dñi vel fisci: vt d. l. qsquis & l. oēs. & de fugi.

n Animales. i. de animalibus, alias annales. & secundā hoc.

Conceptionis tē pus in partu consideratur.

hoc dic terrenas. ſ. de quinquennio in quinquennium: vt. ſ. de fusce. l. fi. Vel de tertio in tertium annum.

a Inſertas. has pœnas dic: vt no. ſ. de fer. fugit. l. quicunque. & facit in aut. de manda. princi. §. ſed etiam. col. iij. & ſ. eo. l. omnes. & l. ſeruos. & de oper. lib. l. fi. & ſ. de colo. Thra. l. j. & de collo. Illy ri. l. j.

b SI qui. Mete. ſ. credētes ma trimoniū forte valere. Accur.

c Vxores. de facto, non de iure ho die: vt in authen. de nup. §. adſcriptitios. col. iiij.

d Tā eas. ſed ſeruo cōiūcta libera poſt annum fit ſerua dñi ſerui ſecūdum legē Lōbardā: vt in Lōbarda. ſi ſeruus li. muli. l. fin. Itē quod hic ſubiicit prolē liberam, dicit Alb. & Hoſt. colonum. tamē vt ā ſolo recedere nō liceat: vt ſ. eo. tit. l. cū ſatis. §. ſed in alio caſu dicit. Itē adducūt. ſ. e. l. definimus. ſed dic vt ibi. Itē in nouel. de iis qui ex li. ma. ſed cene ibi Pla. dicit contra. ſ. ingenuā. Itē pro his. ſ. de murile. l. fin. Sed ibi ſpeciale. Dic ergo ſecundū Ir. & ingenuā, vt hic, & in nouel. d. tit. ſ. eo. l. ne diutius. & ſ. de rei ven. per totū. & de lib. cauſa. l. fi. Itē ſ. ibi, conditio deteſcat &c. ſic ergo vētre ſequitur. Sed fallit vt not. ſ. l. ne diutius. Item hæc lex in futuris tantū obtinet: vt in authē. conſtitutio quę ex adſcript. &c. & nil aliud huic adiicit.

e Libertatem. vt ſ. eo. l. ne diutiꝰ. vel dic conditionē.

f Decreſcat. ac ſi dicat, natus ex ingenua nō eſt adſcriptitius.

g Siue p̄ ſe. ſi deeſt præſes. ſic. ſ. de iis qui ad eccle. confu. l. ſi ſeruus. & ſ. de decurio. l. generali. & ſ. de colo. Thra. l. j. & de agri. & man. l. ij.

h Neglexerit. igno rans. ergo dominus tam eminentiſsimæ præfecturæ, quàm præſidis prouinciæ: coarctetur etiam ſic ad reſtitutionē eius ſecundum veteres conſtitutiones & pœnas in eis inſertas [a].

Mulieres liberæ cum adſcriptitij matrimonium contrahentes non perdunt ipſi, nec eorum poſteri libertatem: & natus ex adſcriptitio & libera muliere, conditionem ventris ſequitur. Item domini talium adſcriptitiorum poſſunt eos extrahere à tali matrimonio authoritate propria, & etiam caſtigare, ſi iudicis copia deſit. quod ſi non fecerint, ad eorum damnum negligentia redundabit. Bartolus.

Idem A. Ioanni præfe. præto. XXIII.

SI qui adſcriptitiæ conditionis conſtituti, mulieres liberas quacunque mente [b], aut quacunque machinatione, ſiue ſcientibus, ſiue ignorantibus dominis ſibi vxores [c] coniunxerint in ſua libertate permanere tam eas [d], quàm prolem, quæ ex his cognoſcit procreata, ſancimus: illo procul dubio obſeruando, vt ſi ex libero marito & adſcriptitia vxore partus fuerit editus: is maternæ conditionis maculam, & non paternam ſequatur libertatem [e]. Sed ne adſcriptitij putent ſibi impunitum eſſe tale conamen, quod maximè verendum eſt, ne liberarum mulierum nuptiis ab his excogitatis paulatim huiuſmodi hominum conditio decreſcat [f]: ſancimus, ſi quid tale fuerit ab adſcriptitio perpetratum, habere liberam poteſtatem dominum eius, ſiue per ſe [g], ſiue per præſidem prouinciæ talem hominem moderata corrige re caſtigatione, & abſtrahere à tali muliere. quòd ſi neglexerit [h]: ſciat in ſuum damnum huiuſmodi [i] deſidiam [k] reuerſuram.

TITVLVS XLVIII.

DE † CAPITAtione ciuium cenſibus eximenda.

Ciues vrbani ſeu Romani habitantes in vrbe, effugiunt onus capitationis. Bart.

Imp. Conſtan. A. I.

PLebs vrbana [l] (ſicut in orientalibus quoq; prouinciis obſeruatur) minimè in cenſibus pro capitatione ſua conueniatur: ſed iuxta hanc iuſsionem noſtrā immunis habeatur.

TITVLVS XLIX.

IN QVIBVS CAVSIS COLONI cenſiti dominos accuſare poſſunt [m].

Colonus exactus per dominum contra conſuetudinem præſtationis antiquam, accuſare poteſt eum: & ſi dominus conuincitur, punitur. Bar.

Imp. Conſtan. A. I.

QViſquis colonus plus à domino exigitur, quàm antè conſueuerat, & quàm in anterioribus temporibus exactum eſt: adeat [n] iudicem, cuius primum poſnon perdit adſcriptitium: ſed ſciēs ſic, vt ſubiicit ſecun Ventrem dum P. & ſ. ad ſenatuſcon. Claud. l. j. in fi. Itē ſecūdum ſequitur P. in ſeruo non diſtinguitur, ſciat dominus vel ignoret: quia ſemper partus ſequitur vētrem. Sed contra ſ. † Capita ad ſenatuſcon. Clau. l. j. in fi. vbi in ſeruo dicit idem. tio tribu-

i Damnum huiuſmodi. quia fit liber id ita diadſcriptitius ſecm ctum, qđ Py. vel aliter vt no. cuicq; aniſ. ad ſenatuſc. Clau. malis capiti impoſitum præ ſtaretur.

k Deſidiam. i. pigritiam. DE CAPITAtione &c. de quo habetur in l. immunitatis. ſ. pro. xi. tit. qđ & declaratur in l. cū excellentiam ſicut antea. ibi in orientalibus pro per ſinguinos. &c. pro quo eſt los vror, inſtit. de iur. nat. §. & binas ſed ius. Item qa hęc mulieres. lex mittitur ad Eu et in §. hęc ſebium præfectum omnia. in vrbi: ſed extra mu authen. vt ros vrbis poſita ſol iudic. ſine uit capitationē: vt quoq; ſuſ. j. ne ruſti. &c. l. j. ex. & l. ij. Ceptis Thracęſib⁹. de imp. lu. vt ſ. de colo. Thra. deſcript. l. j. & excepta eccle vnde et caſia Theſſalonicenſi. pitecenſi. vt. ſ. de ann. li. fi. Vel Romani pōt hæc lex loqui dicebatur in plebe cuiuslibet quibus cē vrbis p̄ hoc quod ſus trecendicit quoque. Item torum ſepro hoc eſt. ſ. de ptu ginta omni agro defer. l. quinque pe. per hoc qđ dicit amplior p̄ gleba: & ſic non non erat pro capite. Itē pro ex eo dihoc. ſ. ne ruſti. ad vl. cti, qđ obli ob. l. j. Itē p̄ hoc exiguum ſ. ti. j. l. cū antea. Itē cenſum & quia hic titulus gerei famineralis eſt: vt. ſ. ſi liaris tecer. pet. l. j. Itē. ſ. de nuitatem metal. l. per annos. nō ḡre ſed contra. Solutio. vt capitibus ibi. eſſe rētur.

m IN QVIB. cau. colo. &c. qui verū ſuper mil

Qui ſint, dic vt le & quin ſ. l. ij. in princip. & genta cris dic, quod accuſant deferebāt dominum, quādo proletarij vltra debitum exi- dicebant. gi tvt. l. j. Item qū itē & opi in publica accuſa- tecenſiti, tione perſequiſ ſuā quorū. re vel ſuorum iniu- deſtinatariam: vt ſ. l. ij. in fi. ceria qua-

QViſ- dam ſentē quis. tia erat. p Adę- quæ eā in at. er- ſuam claſ go nō ſem reduceſt ſeruus, ſecun- cti, qui & dum Py.

Poterit.

censiti sim a Poterit habere præsentiam: dummodo compepliceter di tens sit scilicet ordinarius rei: vt. ſ. de iurisd. om. iudi. l. cebantur. iuris.

At tu fu- b Prohibeatur. nec obeſt colono, cp aliquando ſit ſius vide per vim exactus: vt ff. de mu. & ho. l. cura. Et no. pro- re ſi cu- rẽtiari de futuro, pias de his vt in negatoria. vt Budæum ff. ſi ſer. vẽ. legi. Itẽ adito. & ar. cõtra. ff. de vſu. Aulũ Gel. l. j. ſ. j. & facit ad hanc. l. ſ. tit. ij. l. cum ſatis. ſ. caueant. & l. colonus. & l. j & ſ. lo. l. legem. & de diſcu. l. j. & in auth. de quæſtore. & ſ. de agri. & manci. l. dominicos.

c Coloni. Non faciunt. ſed domini præſtãt cp eis: vt. ſ. tit. ij. l. iiij. & no. cp in eorum conſtõne exigitur ſcriptura, vt hic dicit. & ſ. tit. ij. l. colonos. ſicut i adſcriptitio: vt ſ. tit. ij. l. cum ſcimus. ſed differunt: quia hic eſt ex adſcriptitio natus ſecundũ quoſdam. Vel cenſitus eſt, qui certã annuã peſſionẽ dño ſoluit vt hac. l. adſcriptitius qui incertã vt dimidiã fructuum ſecundum Io. Alij dicũt cenſitum, pro quo dñs præſtat cẽſum, & ſcribit in cẽſum: vt cæteras res ſuas: vt in authẽ. de col. ſ. j. col. ix. & ſ. tit. eo. l. iiij. & ſ. de epiſc. & cler. l. quiſquis. & j. de re mi-

† alias, li. l. quicunque. Sed vt quadã certe hoc debet fadebita ſer cere de omnib⁹ ad uitute vi- ſcriptitiis & colodeant ad nis: vt. ff. de cenſi. l. ſtrictũ. forma. ſ. ſi quis inquilinũ. Et not. cp quãdoque large accipitur cenſitus: vt etiã adſcriptitiũ comprehẽdat: vt. ſ. titu. ij. l. definimus. quãdoque ſtricte: vt hic dicitur.

d Quominus. i ad ſcriptitij. ſi habeas quod. l. ꝓpter quod alias quomodo eſt ergo ferendum &c.

e Lite pulſare. vt. ſ. eo. l. j. & j. ea. l. in ſi. & ſ. tit. ij. l. definimus.

f Non dubium. vt. ſ. titu. ij. l. quemadmodum eadem eſt conditio inquilinorum: vt ſupra titu. ſecundo. l. definimus.

g Et cuius ipſi ſunt. Coloni non ſerui, & ſic quo ad ſeruitium, nõ quo ad dominium. nam ſæpe vulgariter dicit amicus amico: tuus in omnibus ſum, me tuũ eſſe recognoſco. ſecundũ Py. ſic alias omnia principis eſſe intelliguntur: ſ. quo ad iuriſdictionẽ, non dominiũ vel vtilitatẽ: vt. C. de quadr. præſcri. l. ſi. nec obeſt, cp non poſſunt alienare, vt ſubiicit. nam nec maritus fundum

Tu dom non por

dotalem: vt inſtitu, quibus alie. licet. in prin. nec hæres rem legatam: licet ſub conditione. vt. ſ. cõmunia de leg. l. ſi. ſ. ſed quia. & tamen ſunt domini. Item pro hoc cp liberi & ſuarum rerũ domini. ſ. tit. ij. l. iiij. vbi dicit eos cõſcriptos in propriis prædiis. Sed an actio de peculio detur in dominũ: Rñ. ſic vtilis: vt no. ſ. tit. ij. l. ne diutius. Accur.

h Alienare liceret. vt. & ſ. de epiſ. & cle. l. ſi quis preſbyter. & l. iubem⁹. in prin. nec eccleſiã intrare: vt dif. iiij. c. ſi quis obligatus. & vij. q. ij. c. ſi quis. An autem teſtaris. Quidã. cp non. arg. huius. l. & ſ. de ſecun. nup. l. ſi qs prioris. ſ. illud. Itẽ quia ſeruí dicuntur. vt ſ. tit. ij. l. ne diutius. & l. quẽadmodũ. Sed dic, cp poteſt inter ſuos de ſua familia nõ inter alios. arg. ſ. de hær. l. cognoſcimus. & de incan. l. ſi quis inceſtauit pro hoc quia & liberi dicuntur. vt. tit. ij. l. cum ſanè. j. & de hoc not. inſti. de iur. per. & ſ. titu. ij. l. ne diutius. Accur.

i Conſiſtere. ſic ergo ſi de facto agat non valet iudicium nec ſententia ſicut nec ſi ſeruus cõtra dominũ, niſi in caſibus: vt de iudi. l. vix.

k Nec propria. prorſus. ſunt tamen domini: vt modo not.

l Vel patronos eundem vocat patronum: vel dic poſt manumiſſionem: ſed tunc poterit cum venia, vt libertus.

m Præbueruut. vt ſ. l. j. & titu. j. l. cum ſatis. ſ. caueant.

n Licentia. non aliter. ad quod. ſ. qui acc. non poſſ. ſi quis. & ff. de iure fiſc. l. ij. ſ. impetrator. & ſ. de dilat. fi. & de quæſt. l. j. & in auſ. de quæſtore.

ius ipſi ſunt g, eiuſdem omnia ſua eſſe cognoſcant. Cùm enim ſæpiſsime decretum ſit, ne quid de peculio ſuo cuiquam colonorum ignorante domino prædij aut vendere, aut alio modo alienare liceret h: quemadmodum contra eius perſonam æquo poterit iure conſiſtere i, quem ne propria k quidem leges ſui iuris habere voluerint: & adquirendi tantùm, non etiam transferẽdi poteſtate permiſſa, domino & adquirere, & habere voluerint. Sed vt in cauſis ciuilibus huiuſmodi hominũ generi aduerſus dominos vel patronos l aditum intercludimus, & vocem negamus (exceptis ſuperexactionibus, in quibus retro principes facultatem eis ſuper hoc interpellandi præbuerunt m) ita in criminum accuſatione, quæ publica eſt, non adimitur eis propter ſuam ſuorũq; iniuriam experiendi licentia n.

Coloni cenſiti licet reſpectu aliorum ſint liberi, tamen quo ad perſonas dominorum, quibus tributa præſtant, quadam ſeruitute tenentur adſtricti: & ideo eos in iudicium vocare non poſſunt pro cauſis ciuilibus, niſi ratione ſuperexactionis: ſed pro publicis criminibus eos accuſant, ſi ſuam uel ſuorum iniuriam proſequatur eorum tamen prædia vel peculia alienare non poſſunt inuitis dominis inter vivos. Bart.

Imp. Arcad. & Honor. AA. II.

COloni cenſibus duntaxat adſcripti, ſicuti ab iis liberi ſunt, quibus eos tributa ſubiectos non faciunt o: ita iis, quibus annuis functionibus, & debito cõditionis obnoxij ſunt, penè eſt, † vt quadam dediti ſeruitute videantur: quominus d eſt ferendum, vt eos audeant lite pulſare e, à quibus ipſos, vtpote dominis, vnà cum poſſeſsionibus diſtrahi poſſe non dubium f eſt. quam deceterò licentiam ſubmouemus: ne quis audeat domini nomen in iudicio lacesſere: & cu-

TITVLVS L.

DE COLONIS paleſtinis.

Coloni Paleſtini non poſſunt à terra recedere ſicut alij: & eorum dominis datur reuocandi plena poteſtas. Barto.

Imp. Valen. & Valens AA. I.

Cum per alias. Lex. ingenere ponit lex. nã multę leges hoc dicũt: vt s̃. tit. iij. l. omnes. & l. seruos. & l. colonos. & aliæ plures.

b Releuatur. i. cultura propter quam fructus quærit, releuatur ab iis oneribus extraordinariis, quibus tributa faciunt eos subiectos: vt s̃. tit. j. l. j. & s̃. ti. iij. l. j. & l. colonos.

c Suffragetur. qa eorum coloni recedebant à solo quasi priuilegiati: qa nati in terra, ĩ qua Christus natus est.

d Autoritas. non ergo cadit à suo iure sic reuocãdo. ar. j̃. de met. l. deuotũ. & s̃. qñ li. vni. sine iu. l. j. & in auth. vt iu. sine quoquo suffra. §. necessitatem. colla. ij. & j̃. titul. j. l. j.

DE COLONIS thracẽsibus.

Per vniuersam. Capitationis. pro capite non præstant. sic s̃. titu. iij. l. j. sed pro terra sic: vt oẽs alij: vt s̃. sine cen. l. oẽs. & est alias subiugatio in litera: quia oneri homines subiugantur ꝓ terra: vl̃ quia subiugo terra colitur. alias iugatio. et tũc idem sit sensus & ad hoc in authẽ. de manda. princ. §. coges.

f Absolutis. quantum ad capitationem.

g Videantur ingenui. not. non igitur serui. Accur.

h Nec recedendi. sic s̃. de ag. & censi. l. seruos. & l. colonos nunquam. & j̃. tit. proxi.

i Libras no. pœnã suscipiẽti. Thracensem: sed qui tributariũ priuati: tũc

Cum per alias prouincias, q̃ subiacent nostræ serenitatis imperio, lex [a] à maioribus constituta, colonos quodam æternitatis iure detineat, ita vt illis non liceat ex iis locis, quorum fructu releuantur [b], abscedere, nec ea deserere, quæ semel colẽda susceperunt, neq; id Palestinæ prouinciæ possessoribus suffragetur [c]: sancimus, vt etiam per Palestinam nullus omnino colonorum suo iure, velut vagus ac liber exultet, sed exemplo aliarum prouinciarũ, ita domino fundi teneatur, vt sine pœna suscipientis non possit abscedere: addito eo, vt possessionis domino reuocandi eius plena tribuatur authoritas [d].

TITVLVS LI.

DE COLONIS thracensibus.

Thracenses capitatione tributa non præstant, sed tributa terræ: non tamen possunt à terra discedere: & occultans vel retinens colonum Thracensem ipsum restituet domino cum peculio, & cum agnatione: & punitur in duabus libris auri. Bar.

Impp. Arcad. & Honor. AA. I.

Per vniuersam diœcesim Thraciarum sublato in perpetuum humanæ capitationis [e] cẽsu iugatio tantùm terrena soluatur. & ne fortè colonis tributariæ sortis nexibus absolutis [f], vagandi, & quò libuerit recedendi facultas permissa videatur, ipsi quidem originario iure teneantur: & licet conditione videantur ingenui [g], serui tamen terræ ipsius, qui nati sunt, existimentur: nec recedẽdi [h] quò velint, aut permutandi loca habeãt facultatem: sed possessores eorum iure vtantur, & patroni solicitudine, & domini potestate. Si quis verò alienum colonum suscipiendum retinendumve crediderit: duas auri libras [i] ei cogatur exoluere, cuius agros transfuga cultor euacuauerit: ita, vt eundem cum omni peculio suo & adgnatione restituat.

TITVLVS LII.

DE COLONIS †Illyricanis [k].

Coloni Illyricani origine, à terra se separare non possunt: & contra facientes reuocantur & reuocati subduntur in vinculis. item receptantes eos licet incognitos puniuntur. Barto.

Imppp. Valen. Theo. & Arcad. AAA. I.

Colonos inquilinosq́; ꝑ Illyricum, vicinasq́; regiones abeundi rure, in quo eos originis adgnationisque meritò certum est immorari, licentiam habere non posse censemus [l]. Inseruiant terris non tributario [m] nexu, sed nomine & titulo colonorum: ita vt si abscesserint [n], & ad alium transierint, reuocati vinculis pœnisque subdantur: maneat quoque in eos pœna qui alienum & incognitum [o] recipiendum esse duxerint: tam in redhibitione operarum & damni, quod locis, quæ deseruerant, factum est: quàm mulctæ, cuius modum in authoritate iudicis collocamus: ita vt etiam dominus fundi, in quo alienus fuisse monstrabitur, pro qualitate peccati coërcitionem subire cogatur: nec sit ignorantiæ locus, cùm ad criminis ratio-

dic vt s̃. de agri. & censi. l. seruos. idem si Palestinum secũdum Py. De Illyricanis dic vt j̃. ti. j. si patrimonialem Imperatoris: dic vt j̃. de fu. co. l. ij. cætera dic vt not. s̃. de ser. fu. l. quicunq;. & facit s̃. de agri. & censi. l. cũ satis. §. fin. & in aut. de mã. prin. §. sed etiam. col. iij. & s̃. de ope. li. l. fin. & s̃. ti. j. & j̃. titu. j. & s̃. de argr. & censi. l. omnes.

k DE COLONIS Illyricanis.

Id est, de Illyrico, id est, Sclauonia [i].

l Colonos. Censemus. vt s̃. ti. j. Accur.

m Nõ tributario. id est, nõ tanquam tributarij: nã tunc posset recedere cũ vellet. Accurs.

n Abscesserint. alias accesserint. Accurs.

o Incognitũ. sciebat tamen alienum ne sit contra. s̃. de ser. fug. l. quicunq;. in fi. & s̃. de agr. & cen. l. cum satis. §. fi. alias esset iniquũ. Adde quod not. s̃. titu. j. in fi. ad quod est. ff. de fur. l. falsus §. qui alienum. & arg. ff. nau. cau. sta. l. fi. §. seruorum. & vnde vi. l. cum quę rebatur.

i Illyrium seu Illyris aut Illyria regio Epiri contermina est Italię propinqua ab Illyrio, vt nonnulli volũt, Polyphemi filio aut vt quibusdã placet, Cadmi filio cognominata: q̃ fines habet Italiã hincillinc Germaniam, Macedoniam ĩde Thraciã & Epirum.

† alias, Illyricianis.

Quod

nē solùm illud sufficiat, quod incognitum [a] sibi tenuerit. Seruum etiam in memoratis regionib⁹ si quis receperit, ignorationis excusatione sublata, quadrupli pœna teneatur: operarum præterea compendiis [b] damnisq́ præstitis. In libertis etiam, quos pari vsurpatione susceperit, is modus sit, quem circa liberos colonos [c] duximus retinendum.

TITVLVS LIII.

VT NEMO AD SVVM PATROCINIUM [d] suscipiat rusticanos, vel vicos eorum.

Imper. Leo A. Erythrio præf. præt. I.

SI quis post hanc nostri numinis sanctionē in fraudem circunscriptionemque publicæ functionis [e], ad patrociniū cuiuscunque conditionis confugerit: id, quod huius rei gratia geritur sub prætextu donationis vel venditionis, seu conductionis, aut cuiuslibet alterius contractus, nullam habeat firmitatem: tabellionibus, qui talia instrumenta conscribere ausi sunt, bonorum proscriptione plectendis qui tamē sciētes ausi fuerunt [f] hmōi instrument a conscribere. vicis etiam vel possessiōibus ad patrocinia confugientium, publico vindicādis. Hæ autem personæ, quæ contra publicam vtilitatem in clientelam suam suscepisse collatores detectæ fuerint, nobiliores quidē centū auri librarum condemnationem subire cogentur: mediocris [g] verò fortunæ facultatū suarū amissione plectentur: eadem pœna mulctandis etiā iis, qui intercedentes ministerium [h] suū huiusmodi nefariis actib⁹ improba mente præbuerint. Quam formam ex eo quidem tempore, qd̄ sacra constitutio à diuæ memoriæ Martiano promulgata continet, id est, in Thracica quidē diœcesi ab hinc annis xxx. hoc est, à consulatu Aetij iterum & Sigisbuldi [i]: in Orientali verò & Aegyptiaca & Pontica & Asiana diœcesi, xxvj. hoc est, à consulatu Cyri valere, atque executioni mandari præcipimus [k].

Imp. Iustinianus A. II.

SI cuiuslibet tributarius iunxerit sibi tributariam vxorem, vel econtrario si cuiuslibet ancilla seruo se iunxerit alieno: tam tributarij, quàm serui filios matrum sequi conditionem, earumque more genitricum suarum dominis subditos esse censemus.

TITVLVS LIIII.

NE RVSTICANI AD VLLVM OBSEQVIVM deuocentur.

Imp. Diocle. & Max. AA. & CC. I.

NE quis ex rusticana plebe, quæ extra muros [l] posita capitationem suam detulerit, & annonam congruam prestat: ad vllum aliud [m] obsequium deuocetur, neq́ à rationali nostro mularum fiscalium, vel equorum ministerium subire cogatur.

Impp. Valen. & Valens. AA. II.

SI qui eorū, qui ꝓuinciarū rectoribus obsequunt, quiq́ in aduersis agūt officiis principatus, & qui sub quocūq́ ꝑtextu publici muneris possunt esse terribiles [n], rusticano cuipiā necessitatem obsequij quasi mācipio sui iuris imponāt, aut seruū ei⁹ vel fortè bouē in vsus ꝓprios necessitatesq́ cōuerterint: ablatis oībus facultatibus, perpetuò subiugentur exilio & nihilominus rusticanū, qui se in eiusdem opera spōte ꝓpria detulisse despon

a Quod incognitum. i. sciens nō esse suum.

b Cōpendiis not. lucrum. sic. ff. de eo quod cer. lo. l. ij. & iij. §. fi. cum cōcor. ibidem positis.

c Liberos colonos. vt ī prima parte huius legis. in liberto autem priuati, dic vt s̄. de oper. lib. l. fi.

d VT NEMO ad suum &c. Quidam per potentiā pollicent iuuare villam vel castrū, vel singularē hominē rusticanū in prejudiciū publicæ functionis: & faciunt simulatas emptiones, vel alios cōtractus quasi bona rusticorum sint illius potētis: quæ oīa cassat hęc lex.

e SI qs. Functionis. vel ēt priuati: vt in auf. de mā. prin. §. patrocinia. col. iij. & argu. s̄. ne li. po. l. j. & de iis, q po. no. ti. præ. & man. l. per diuersas. & s̄. de sedi. l. j.

f Ausi fuerunt. sic s̄. de enu. l. ij. & s̄. de sac. san. eccl. l. iubemus. §. his tabellionibus. Item fa. s̄. de exa. tri. l. fi.

g Mediocris. plus ex eodē delicto inferior quā superior punit. sic. ff. de incē. rui. nauf. l. Pædius.

h Ministeriū. sic s̄. de rap. virg. Acc.

i Sigisbuldi. propriū nomē cōsulis.

k Pręcipimus. pręcipit ꝓ retroactis seruari. alias nō esset: vt s̄. de legib. & con. l. leges. Accur.

Punitur plus ignobilis, quā nobilis ꝓ eodem delicto.

NE RVSTICANI &c.

l NE qs. Extramuros. nō dicit Romæ. & sic facit ꝓ eo quod no. s̄. de cap. ci. cen. exi. l. j. & maxime quia inferior lex etiā de prouinciis dicit. & facit s̄. de agric. & censi. l. j. & l. colonos. et j̄. de pa. pu. l. fi. & de pri. do. au. l. j. & s̄. ne operæ à co. ex. l. j.

m Ad vllū aliud obsequiū. hoc male seruāt ciuitates. Accurs.

n SI qs eorū. Terribiles. fa. s̄. si rec. prouincię. l. j. et s̄. ne op. à col. exi. l. j. & j̄. de diuer. offi. l. j. & ij. & ff. quod metus caus. l. iij. & de offi. præsid. l. illicitas. §. illicitas. & §. ne quid.

o Sponte. secus si inuitus: vt s̄. quod metus caus. l. si per impressionem.

Non

Cętera inuenies post lib. feud. j. fo. 129.

suetudinem? videtur q̃ sic, quasi contra factum lata. nam consuetudines facti sunt, tamen potest appellari. Iste videtur casus no. in d.c. cum veniſſet. nam cum de ea non conſtet ſine probationibus: merito dicitur in facto conſiſtere. articuli vero iuris dicuntur illi, ſuper quibus ſine probationibus facti, ſtatim poteſt pronuntiari: vt no. cap. ad decimas. de reſtitu. ſpo. in nouella. ſed ſuper facto non poteſt pronuntiari, niſi examinetur factũ vt C. de veteranis. l. prouidendum. & C. de hære. inſtit. l. cum proponas.

a Intus & extra. Nota tam eandem quam aliã eſſe poſſe conſuetudinem intra ciuitatem & extra. i. in vrbe & in comitatu: vt hic & C. de te. l. fin. ibi, in priuilegio. i. in cõſuetudine priuilegiata. Cõſuetudo priuilegiat aliquẽ, ſicut principis priuilegium. Nam cõſuetudo vice principis fungitur. de verb. ſigni. c. ſuper quibuſdam. §. præterea. Et colligе hic, q̃ ſicut per rebellionem contra principem perduntur priuilegia, ita cõſuetudines priuilegiatæ: quod tene menti.

tus & extrà [a], & in cæteris, quæ ad commoditatem ſpectant ciuitatum.

Volumus vt regalia [b], quæ vobis non conceſſimus, in hunc modum cognoſcantur per epiſcopum loci: & homines tãde epiſcopatu, quàm de ciuitate eligantur viri bonæ opinionis, & qui ad hoc idonei eſſe credantur [c]: tales qui nec contra ciuitatem [d], nec noſtram maieſtatem priuato vel ſpeciali odio teneantur: qui iurent, quòd bona fide & ſine fraude perquirent: & inquiſita conſignabunt ea quæ ſpecialiter ad noſtram [e] excellentiam ſpectant. Si autem huic inquiſitioni ſupерſedendum eſſe putauerint: cenſum duorum millium marcharum argenti per ſingulos annos petimus. Attamen competenti moderatione moderabimur etiam quantitatem iſtam, ſi enormis viſa fuerit. Si quis autem ſuper iis, quæ vobis conceſsimus vel permiſimus, ſiue in ciuitate, vel extra ciuitatem, querimoniam apud maieſtatem ipſam depoſuerit: eius querimoniam non admittemus [f], & ſilentium ei imponemus, hoc quod nos [g], vel noſter anteceſſor rex [h], vel imperator epiſcopis, eccleſiis [i], vel ciuitati

b Volumus vt regalia. Iſtud verbum volumus oſtẽdit hanc legem eſſe: quia quicquid principi placet, legis habet vigorem: vt C. de conſti. prin. l. j in princ. & inſti. de iure nat. §. ſed & q̃ principi. & ff. de orig. iur. l. ij. §. nouiſſima. & ſic contractus principis tranſit ad ſtatutum legis: vt ff. de publ. l. Cæſar. Item probatur ex eo, quod Imperator vult eam per vniuerſos populos diuulgari: vt ẽ. eo. circa prin. ibi, ea propter, &c. quod quidem indicat, vt ſit lex: vt C. de legib. & conſtit. prin. l. leges ſacratiſſimæ. quæ nobis conceſſa non ſunt: quia non omnia regalia fuerant conceſſa, ſed demum ea, quæ longa conſuetudine erant poſſeſſa: & illa non in proprietate, ſed in fidelitate. Nota ergo, quòd ſi eſt quæſtio, quæ ſint conceſſa, & quæ remaneãt conceſſori, debent eligi boni viri bonæ opinionis ad hoc idonei, non ſuſpecti: qui iurent, quod bona fide, ſine fraude perquirent, & cõſignabunt cuicq̃, quod ſe contingit, qui tex. eſt valde no. De iuramento facit quod not. C. de ſecundis nup. l. hac edictali. §. is illud. Et ad ſaluandum illos iurantes de periurio, ſcias quod in omni iuramento ſufficit verum dicere ſecundum conſcientiam: vt no. in cap. præſentium. de teſtib. in nouella. Nota quod ſuper controuerſia inter principem & ſubditos, eligũtur arbitri. & hoc per iſtam pacem alias poteſt princeps vbique citare ſubditum, & ipſe cogноſcere: vt l. proxime. ff. de iis, quæ in teſtamento delentur. & C. ne quis in ſua. l. j. per Cyn. ff. de hær. inſtit. l. & hæc Tyberius. per Cy.

c Idonei credantur. quo caſu etiam ſi male fuerint verſati, non eſt quod imputetur eis, qui elegerunt: vt ff. commoda. l. argentum. & ff. de rei ven. l. ſi à bonæ fidei. Odofr. Ex hoc ſume arg. quod iudex non facit litem ſuam ex eo, quod arbitri à ſe electi male pronuntiauerint: quia quod bona fide fit, bene fieri cenſetur. arg. ff. de condict. & demon. l. quamuis. & quod no. ff. de iureiurand. l. eum qui. §. in popularibus. arg. contra. ff. man. l. idem q̃. §. ſi procurator. Sed ibi mandatori non imminebat explicatio negotij: hic ſola electio perſonarum: quia nihil faciebant nomine eligentis: ſed nomine dominorum. & ſic nõ obſtat.

d Contra ciuitatem. Nota argu. q̃ bonus ciuis eſt, qui patriæ iura tuetur: & ille eſt ad regimen eligendus, nõ autem qui eſt contra patriã. Odofr.

e Ad noſtram. ſiue ratione imperij, ſiue ratione patrimonij: cum omnia principis eſſe intelligantur ſiue fiſcalia, ſiue patrimonialia ſint: vt C. de quadri. præſcrip. l. bene à Zenone. Odofr. q̃ dic, vt in prin. Digeſtorum. l. omnem.

f Non admittemus. Nota q̃ non debet quis audiri contra illud q̃ facit princeps ex certa ſcientia: imo debet repelli: & imponi ei perpetuum ſilentium. Nam dicit lex, quis tantæ ſuperbiæ faſtidio tumidus eſt, vt regalem ſenſum regat: vt C. de legi. & conſti. l. fi. & l. ij C. de cri. ſacri. Et no. hic de ſilentio imponendo etiam lite non conteſtata. ſ. non audito petitore. ff. de alea. l. j. §. quod autem. Si ſtatutum dicit, talis nõ audiatur, an valeat ſententia pro eo lata? dicit Ia. de Are. quod non. quod verum eſt, ſi eſt talis, quod habeatur pro mortuo vt bannitus, vel iudex dolo procedit. vt d. l. §. quod autem. de alea. quia ille, qui procedit in contemptum legum, videtur procedere errore iuris expreſſo. & vide l. j. C. de hær. inſti. per Cy. Sed qualiter poteſt imponi ſilentium ei, qui non auditur? Reſp. quod non auditur pro ſe, ſed contra ſe. ff. de poſtu. l. quos prohibet. ff. de procu. l. filius. §. veterani. & vide quod not. de offi. deleg. cum ſuper abbatia. in nouellis.

g Hoc quod nos. Hic dicit, quod conceſſa priuilegia eccleſiis, epiſcopis, ciuitatibus, vel aliis quibuſcunq̃ perſone clericis laicis per anteceſſores ſuos, vel ſe, vel Henricum filium ſuum, & regem Romanorum, firma & rata permaneant. Accur.

h Rex. ſ. Henricus filius iſtius Friderichi, ſecundum Odofr. Hic ergo eſt expreſſum, quod rex Romanorũ etiam ante coronationem poteſt cõcedere priuilegia. Iſte enim Henricus non erat coronatus Imperator: quia pater viuebat. pro hoc not. C. de quadri. præſcri. l. bene à Zenone. & ibi per Cy. dicit Hoſti. quod vidit in Alemania per principes iudicari & teneri, quod rex Romanorum, poſt electionem concordem habeat omnem poteſtatem, quam Imperator: nec vnctio aliquid addat: licet Hoſtien. ſit in contraria opinione: vt no. extra de verbo. ſig. ſuper quibuſdam. in nouella. ſed quicquid dicat Hoſtien. prima opinio ſeruatur, & eſt ipſa veritas. Opinio autem Hoſt. poſſet habere locum, quando eſſet electus in diſcordia.

i Eccleſiis vel epiſcopis. Ex iſta alternatiua videtur probari, quod id, quod conceditur epiſcopis. ſit eo-

rum proprium, quod etiam innuit verbū dedit: qđ est infra, per q̄ patet dominium esse translatum in episcopum: cum dare, sit accipientis facere, vt in institut. de actio. §. sic itaque. dummodo eis contemplatione ecclesiæ non detur, nam tunc ecclesiæ videtur esse concessum: vt ff. de dote præle. l. cū quis. ver. nam & si quis.

ADDITIO

De hoc habes tex. notabilem in c. fin. de capit. Conradi. col. x. vbi omnino vide: & adde q̄ no. Inno. extra de test. ca. cum in officiis. & hoc si talis est episcopus, qui possit habere propriū. alias de necessitate acquiritur episcopatui. xviij. quæst. ij. statutum.

a Pro bono pacis. Nota id q̄ factum est pro bono pacis, ratum debet haberi: vt ff. manda. l. creditor. §. j. Ita tamen, q̄ non sit contrarium iuri diuino vel impossibile de iure: vt extra de præbē. ca. nisi essent. & ibi dicit tex. q̄ laudo arbitratorum propter bonum pacis tenetur æquitas naturalis. Etiam not. quod in arbitris, & in arbitramentis bona consuetudo est seruanda. extra de causa pos. cum venisset.

bus, vel aliis quibuscunque personis, clericis, vel laicis ante tempus guerræ dedit: vel quodlibet concessionis titulo concesit, firmum & ratum habemus: saluis superioribus concessionibus, vt pro ea solita nobis seruitia exhibeant: sed census non præstetur. Commoditates, quas pro bono pacis [a] ciuitatibus cōcessimus in ciuitatibus vel extrà: illorum regalium nomine non intelligimus, pro quibus census debeat præstare.

PRiuilegia omnia [b], & data, & concessiones, quæ in priuilegium, vel damnum ciuitatum, vel locorum, vel personarum societatis occasione guerræ in alicuius iniuriam [c] prædictorum à nobis vel nunciis nostris indulta sunt, cassentur [d], & in irritū deducant [e]. In ciuitate [f] illa, in qua episcopus per priuilegium imperatoris, vel regis comitatum habet, si consules [g] per ipsum episcopum consulatum recipere solent, ab ipso recipiant, sicut consueuerunt recipere: alioqui vnaquæque ciuitas à nobis consulatum recipiat. Consequenter verò in singulis ciuitatibus consules constituentur à nuncio nostro, qui sit in ciuitate vel episcopatu: & inuestituram recipient: & hoc vsque ad quinquennium. finito [h] quinquennio vnaquæque ciuitas à nobis recipiat, & intra quinquennium à nuncio nostro, sicut dictum est, pitur authoritate Imperatoris, & inuestitur cōsul per nuncium ipsius Imperatoris. Item dicit, q̄ de quinquennio in quinquēnium quælibet ciuitas mittat ad Imperatorem pro inuestitura iurisdictionum renouāda ac priuilegij eligendi sibi cōsules: qui iurabunt ipsi Imperiali nuncio. & per ipsum ingredietur officium. & idem dicit in successoribus suis obseruandum. Nota q̄ multi sunt episcopi qui habent ciuitatem, & iurisdictionem temporalem ab Imperatore vel rege. Quæro igitur vtrum isti episcopi teneatur cōrā Imperatore vel rege comparere non solum quo ad consilium, sed etiā quoad auxilium si sint cōuocati? Rñd. sic: non tamen possunt psonaliter distringi: vt not. in capi. j. de cle. coniuga. in nouella. Baldus.

b PRiuilegia omnia. Nota ex isto textu, q̄ si bona rebellium tempore rebellionis aliis sunt concessa personis, facta pace sunt reddenda primis dominis. textus est hic valde notabilis: ita q̄ ipsa pax non habet vim simplicis indulgentiæ, sed restitutionis in integrum. quod tene menti.

c Iniuriam. Sed quomodo potest princeps concedere aliquid in iniuriā alterius: vt C. de preci. impera. offe. l. secunda. & l. rescripta. & l. nec damnosa. & ff. de iustitia & iure. l. iustitia. in princ. & §. iuris præcepta. & C. contra ius vel vti. publi. l. fi. & C. de operibus publicis. l. præscriptiones? Sol. hæc causa guerrę fuerunt concessa, & contra rebelles imperij: nec est hoc nouū secundum Odofre. Ex quo nota quod rebelles sunt extra legis protectionem: vide. C. de natura. lib. l. j. per Cyn.

d Cassentur. Nota, quod sublata guerra tollitur omnis eius effectus secutus propter guerram. sic infra eodem. §. finem quoque. Odofre.

e Et in irritum deducantur. q̄ dicit cassentur, intelligas ipso iure: q̄ autem sequitur, in irritum, intelligas ipso facto. Odofr. Et sic no. q̄ verbum cassentur, iunctum cum verbo irritentur, signat ipso iure. non enim requiritur hic alia sententia, licet tex. vtatur verbo futuri temporis: quod est notabile.

Cassari verbū iunctū verbo irritari qd importet.

f In ciuitate. hic dicitur, q̄ si episcopus per priuilegium imperatoris vel regis est comes alicuius ciuitatis, q̄ consules siue decuriones debent inuestiri de ipso consulatu per ipsum episcopum, sicut fuit hactenus obseruatum, alias in qualibet ciuitate consulatus reciprium fit: sed nō est vis: cum ex priori inuestitura perpetuo inuestiti intelligātur, & nō ad tempus: vt §. eo tit. §. nos Romanorum. in prin. in verbo, in perpetuū. Odofr. Mittit. f. nunciū. hic dicitur simplex nuncius, quem vulgo Italici appellāt syndicū, & habent cōcipere verba hoc modo. Peto domine Friderice Romanorum Imperator à vobis inuestituram fieri cōmuni Bono. & mihi recipienti nomine & vice cōmunis Bo. lege testante. ff. de cōsti. pec. l. qui autē. §. fi. & l. licet. & per hunc syndicū acquirit ius inuestituræ cōi Boñ. vt ff. de consti. pe. l. cum qui. §. fi actori municipū. Vniuersus enim redditur, q̄ pro voto omniū primatibus indulgetur: vt C. de aduo. diuer. iu. l. restituēdæ. Odofr. Dicitur autem syndicus secundū gl. quasi singulorum causas vno cōplexiuo nomine dicens. Vel secundum Nicolaū furiosum, qui fuit discipulus Ioannis, dicitur syndicus quasi pluriū simul causam dicens: & si plures sunt creati syndici ab vniuersitate, gerūt publicā personam. & videtur q̄ habeant mandatū insolidum. arg. ff. de admi. tu. l. decreto. etiā in iis, quæ requirunt speciale mandatum: vt ff. de iureiur. l. iusiurandū & ad pecunias. §. defensor. & per Iaco. de Are. C. etiam per procuratorem causam in integ. rest. agi. pot. l. Sed tutius est dicere, q̄ in requirentibus speciale mandatum debeat syndicus speciale mandatū habere, vel generale cum libera: vt not. in cap. præsentium de testi. lib. vj. in nouella. Illud est no. dignum, q̄ qui mittit nuncium, vult obligari per seipsum, non per aliū: & ideo potest reuocare mandatum clam: sed ille qui procuratorem mittit, vult obligari per alium, & non per seipsum: vt legitur & nota. C. si quis alteri vel sibi. l. multum. itaque transferet consensum suum in procuratorem

[h] Finito. hoc hodie non seruatur: imo totum contrarium

Grā

ratorem: nec valet reuocatio, nisi in notitiam deducatur, vt nota. in capitu. vltim. de procu. libro sexto, in nouel.

a A nobis. & non à nuncio. & hoc, si principi placuerit: vt j. e. §. & si qua. Odofre.

b Eadem obseruentur. hoc vult dicere litera ista qđ idē seruetur in personam successoris nostri, quod in nostram personam or dinamus: sic, C. de quadri. præscrip. l. bene à Zenone. ibi, siue ab aliis qui postea &c. & hæc forma datur subditis erga successorem, salua semper authoritate successoris, cui non potest antecessor imponere legem: vt C. de legibus. lege, digna vox.

nisi in Lombardia fuerimus: tunc enim à nobis recipiet. Eadem obseruentur in successore nostro. Et oēs inuestituræ gratis

c Diuina vocatione. Deus enim in hora mortis nos vocat de temporali seculo ad perpetuū. Odof. et iā si quis sua morte moriatur, sed gladio dicit mors Dei iudicio prouenire: vt nota. instit. de cap. dimin. post princ. & in Euangelio, Sciens quæ ventura erant super eum.

d Concesserimus. hic primo attēde, vtrum imperiū iure hæreditario transferatur, vel nō. Secūdo quis eligat principem, & quis possit eligi princeps & ex quibus debeat eligi. Circa primum pro & contra allegabimus: deinde quod tutius visum fuerit nobis, eligemus. Videtur quidem primo imperium successiōe ferri. hoc autem litera ista manifeste innuit. Nam iste Frideri. qui nūc viuit, Henrici filius fuit, de quo Henrico hic loquitur: qui quidē Imperator fuit. ar. de hoc C. de fun patri. l. ij, quibus, & instit. de dona. §. sed primus quidem. & in auth. vt defun. seu funera. §. si verò etiam moriente. & est arg. ad hoc quod hic dicitur in decretis liij. dist. c. in synodo congregata. & xxiij. distin. in nomine domini vbi dicitur, quod princeps potuit sibi eligere successorem: vt & hic videtur. Cōtra aūt videtur, quod ex electione non ex successione imperiū deferatur his rationibus. Primo quia imperiū habere, in fortuna est: vt C. de vete iur. enu. l. ij. §. sed quia diuinæ. & in auth. de cōsu. in fi. Vnde dicitur, Si fortuna volet, fies de rhetore consul: Si volet hæc eadem, fies de consule rhetor. & à Deo hominibus datur: vt C. de offic. præfec. præto. Afr. l. in nomine domini. in prin. & in auth. quomodo oportet episcopos in prin. C. de quadri. præscrip. l. fi. in fi & in auth. vt in medio lit. non fiant. §. fi. C. de offi. ma. mi. l. vj. in prin. & in auth. de fide instru. §. ij. C. de vete. iure enu. l. j. in prin. & in auth. de consul. in fi. & in Lombar. de prohibitis nup. l. quoniam nobis. in prin. & supra de priui. eccl. l. fi. in prin. & quia episcopus eligitur: vt in authen. de san. epis. §. j. & ij. & iij. C. de episcop. & cle. l. si quenquam. & omnis dignitas & omne officium: vt ff. de decre. ab ord. fa. l. j. Item & aduocatio successione non defertur, sed electione: vt in Lombar. de aduo. & vicedominis. l. singulis. Et remotis omnibus iur. am bagibus, ego puto imperium electione deferri, & nō successione. extra de elect. c. venerabilem. §. insuper si prædictus rex. extra de pact. c. accepimus. Non obst. quod hic dicitur: nam si quis recte inspiciat, nusquam hic dicitur successione deferri: sed dici posse concedi. & sic concordat in decretis. xxiij. dist. in nomine domini. & lxiij. dist. in synodo congregata. Sed illi qui ita eligunt, authoritatem eligendi ab apostolica sede acceperunt, examinatio tamen, promotio, vnctio, cōsecrario, coronatio, manus impositio ad dominū Papam spectāt: vt d. c. extra de ele. venerabilem. §. j. & ij. Vnde dominus Papa ex causa poterit principem deponere: vt in decre. xv. q. vj. c. alius. itē Romanus pontifex &c. & in authen. de defen. ciui. §. non habente. & in authen. de collā. §. & hoc custodiri. & argum. ff. de regu. iur. l. eius est nolle. & argumen. C. de offi. præfec. præto. l. si quos. & in authen. de manda. princip. §. festinabit. & in Lombar. de offi. vica. l. fina. cum imperator iuret ei fidelitatem: vt in decre. lxiij. dist. c. tibi domino. & qđ non transmittat ad posteros, habes validum argumen. C. de aduoca. diuer. iudic. leg. petitionē.

fiant. Cū autē nos imperator diuina vocatione c deceſſerimus, vel regnum filio noſtro cōceſſerimus d ſimili modo à filio noſtro

Quis autem eligit principem, posset quęri: ad quod dic, eliget senatus. C. de offi. præf. l. ij. & ex senatoribus, cum in numero eorum connumeretur: vt C. de digni. l. ius senatorum. lib. xij. cum senatores sint pars corporis: vt principis: vt C. ad legē Iul. maie. l. quisquis. quare & legē facere possunt, vt & princeps: vt ff. de lege. non ambigitur. & quia præses creatur ab ordine & in eorū ordine remanet: vt ff. quando appellan. sit l. j. §. solent. Vel dic, quod à principibus populi suffragio: vt instit. de iure naturali. §. sed & quod principi. & argumē. de offic. quęsto. lege ij. in princip. vel ab eis sine populi suffragio, authoritate tamen apostolica electione eis concessa: vt supra, notatum est *. Vel dico quod eligitur ab eis, quod soliti sunt eligere. Sūt enim certi nobiles qui authoritatem & priuilegium ab apostolica sede habent principem eligendi, & illi eligent: & nullus alius debet electioni interesse: vt in Lombard. de pontificibus. lege iij. Posset autem dici, quod quilibet posset in principem eligi in quem eligentes consenserunt: sed tamen prius videndum est, vtrum electus imperio sit dignus: vt C. de quadrien. præscrip. l. bene à Zenone. ibi, siue ab aliis &c. Qui enim indignus est inferiori ordine, indignior est superiori: vt ff. de senatoribus. lege, qui indignus. Vnde de dignioribus est eligendus. nec dedignatur alij milites, comites, & barones, qui non sedent in tam alto cubiculo: quoniam potentioribus pares esse non possunt: vt ff. de alie. iu. mu. causa fa. lege ij. circa princip. Vnum tamen omitto, quod imperium semper est licet desit esse eius gubernator: vt in authen. quomodo oportet episcopos & cæteros. §. quæ igitur. C. de officio eius qui vicem aiteri. gest. l. ij. Odofre. Dicit Iac. de domino Ardizo. Veroñ. in summa sub titulo de succes. Imperij quod olim principes poterant sibi eligere successores, vt in decretis lxiij. dist. in synodo cōgregata. & xxiiij. di. in nomine domini. in medio. Sed hodie quidam principes eligunt Imperatorē, qui potestatē eligendi ab apostolica sede acceperunt: sex examinatio, promotio, vnctio, coronatio, & manus impositio ad dominū Papam spectāt: vt extra de elec. c. venerabilis. §. j. & ij. & dominus Papa ex cā ipsum poterit deponere: vt in authē. de defen. ciu. §. non habente. & de forma fide. c. alius. & ff. de reg. iur. leg. eius est nolle. ar. C. de offi. præfec. præto. l. si quis. in authē. de col. §. sed hoc custodiri. & in auth. de man. prin. §. festinabit. & in Lombar. de off. iudi. l. fi. quod successione deferatur, est arg. C. de fun. patri. l. ij, quibus. & instit. de dona. §. sed primus quidē. & in auth. vt defun ct seu funera. §. si verò etiam. Nam & imperator Carolus fuit pater Pipini: Imperator Pipinus fuit pater alterius Caroli imperatoris: & iste Carolus fuit pater Ludouici imperatoris: & Ludouicus fuit pater Lotharij imperatoris: vt in Lombard. de furt. lege, cuiuslibet. de episcopis, & clericis. vbi pro tempore. & de capitulis per legem tenendis, lege prima. Nam & imperator Friderichus videtur innuere in pace Constantiæ in. §. in ciuitate illa. in fi. quod potest concedere regnum eius filio Henrico, et quod eius filius ei in regno succedat sicut de facto fuit. et iste nūc Friderichus Rogeriusīperator fuit filius Hērici.

*Tu vide in c. venerabilē de elect. & c. ad apostolicæ. de re iudi. li. vj.

Sed tu dicas, quod hoc cõtingit potius electione principũ, quam successione. Ista sunt formaliter verba Iac. de domino Ardizo. & hoc vltimum verbum suum est ipsa veritas, & ita seruatur de facto de rege Vvenzeslao filio Caroli imperatoris. Nomina electorum. Et nunquid principes seculares ad quos ptinet electio, possit papa priuare potestate eligendi: & an propter eorum negligentiam Papa solus possit eligere imperatorem? dic vt not. de re iudic. c. apostolicæ. li. vj. & quod not. ff. de leg. l. non ambigitur. per gl. & Cyn. vel eius successore inuestituram recipietis [a].

IN causis [b] appellationum si quantitas viginti quinque librarum imperialium summam excesserit, appellatio ad nos fiat: saluo iure & moribus Brix. ecclesiæ in appellationibus: ita tamen, vt non cogantur in Alemaniam ire: sed nos habebimus proprium nũcium in ciuitatibus vel episcopatu, qui de ipsa appellatione cognoscat: & iuret, quòd bona fide & sine fraude causas exacum eo. l. Titianus. Quarto no. quod hic statuitur tẽpus duorum mensium ad causam appellationis decidendam: sed de iure cõi statuitur annus: vt C. de tempo. appel. auth. ei qui. Sed quæro, nũquid elapsis duobus mensibus appellatio sit desertа? & videtur quod nõ: quia meta duorum mensium videtur pfixa cognitori, non persecutori; quia verba dirigũtur iudici, & nõ appellatori: iuxta no tа. C. de iudi. l. properandum. in prin. In contrarium dico: quia isti duo menses succedunt loco anni. Nam quia cõstitutio duorũ mensium facit mentionem, tacite videtur prohibere, ne vltra tempus fiat. arg. ff. de leg. ij. l. statuliberũ. §. fitchũ. Item tacite hoc colligitur ex litera. vbi cõsidera, quod aut tempus apponitur iudici cum pœna: & tunc debemus esse contenti pœna, aut sine pœna: & tunc vt aliquid operetur temporis appositio, videtur apposítum ipsi litis & causæ. Præterea quid diceret litera, nisi iusto impedimento vel consensu, &c. si duraret ipsa appellatio & eius vigor etiam post duos menses. Item ex eo quod dicitur de prorogatione tẽporis per consensum partium, apparet manifeste, quod sine prorogatione deserta est appellatio. & hoc tenet Odof. Sed quæro, quare litera dicit à contestatione litis vel tempore appellationis receptæ? Respõ. vult dicere, quod si appellatus vel appellans nolit litem cõtestari, iudex potest habere litem pro cõtest. vt C. de temp. ap. l. fi. §. illud. & ex tunc current tempora duorum mensium. de iure autem communi, quando incipiunt currere tempora appellationis prosequendæ, dic vt in authẽ. de iudicibus §. appellationes. Quinto nota, quod tempora assignata per statutum possint prorogari per litigantes: & hoc quando tempus est breue: quia præsumitur apposítum fauore litigantium & etiam fauore sententię. Et ideo post terminum legis vel prorogatum, sententia est rata, & appellatio est deserta: quod est no. & idi in tempore statuto super reductione arbitramẽti. Nã intelligitur statutum fauore arbitramentalis sententiæ latæ. sed in lege, properandum. non est ita: quia ibi nulla procedit sententia, cuius fauore videatur statutum. Idem quod in sententia seruabo in instrumentis guarentigiæ habentibus vim sententiæ per statuta Tusciæ. Bal. In tex. ibi, vel à tempore. hic alternatiue loquitur. nã in causa appel. iudex potest ferre sentẽtiã & ante litem contest. si vult: vt C. de temp. ap. l. fi. §. illud. & no. quod quicquid iudicis potestati permittitur, id iuris necessitati subiicitur: vt ff. de iudic. l. non quicquid. ibi, impedimento. & hoc probatũ fuerit: vt C. de temp. ap. l. fi. §. illud. Quid ergo si nõ iudicet intra tempus statutum, an poterit postea iudicare? Rñd. non. & si iudex tulit postea sententiam, sententia non valet, & ex ea solutum repetitur: nam expirat iudicij instãtia: vt C. de iud. l. properandum. §. huius. & §. fin. vbi de hoc plene. aduerte tamen, tota die clamãt quidã, perierũt actа, & expirauit iudicij instantia: vt C. de iud. l. properandum. Sed certe qui ita diffuse allegat, idiota est. nam nõ omnia acta pereũt. dic ergo lapsu temporis ea acta perire, in quibus non imminet magnum periculum. Sicut est de libelli oblatione. forte enim vel sine forte melius formabitur nũc quã primo fuerit formatus, vel saltem ita bene. Item denuo lis debebit contestari, & in hoc etiam nõ vertitur magnũ periculum. Item perit sacramentum calumniæ, vnde iterum iurabitur de calumnia. acta autẽ in quibus vertitur magnum periculum: vt sunt confessiones & testium

[a] Inuestituram recipietis. Certum est, quod regnum Siciliæ est ecclesiæ Romanæ. Pone ergo qđ regnum vacante Papa contulit plures comitatus regni pluribus comitibus in feudum: deinde creauit ibi regem: quæritur, an illi comites teneãtur regi facere fidelitatẽ tãquã ipsius vasalli? & dicit Odof. quod est hic casus qđ sic. verba Odof. hæc sunt: hic habes expresse, quod in generali feudi alienatione, quam facit princeps, cõtinentur vasalli: quod est cõtra id qđ legitur, si de feu. va. fuerit interpellatus. c. in generali. Sol. verũ est, nisi dicatur expressum: & hic satis expresse dicit. Vel solue, quod nõ habet successor ius istorum vasal. ex concessione ista, sed ideo quia princeps. & fa. ff. qui mo. pig. vel hypo. sol. l. sicut. §. illud. & ius istorum vasallorum acquisitũ est imperio: & ea quæ fiscalia sunt, principis esse intelliguntur: vt C. de quadri. præscri. l. bene à Zenone. & sic non ob. dictum. c. generali. Odofr. ex hoc infero, quod cũ dicti comitatus sint de territorio regni, quod videtur iuraſſe fidelitatem Papæ tanquã regi: & iõ regno translato regẽ sequũtur, sicut mẽbra sequuntur caput suum à quo discedere nefas est. Item intentio particularium sumitur pro vniuerso.

[b] IN causis. no. hic quod appellans Italicus nõ tenetur ire in Alemaniam secundũ istam pact: sed imperator debet habere iudicem appellationũ in Lombardia à xxv. lib. imperialium. §. qui cognoscat & definiat: & iste iudex debet præstare iuramentũ, qđ bona fide causas examinabit, & definiet secũdum mores & leges illius ciuitatis intra duos menses à contest. litis: vel à tẽpore appellationis receptæ: nisi iusto impedimẽto vel consensu vtriusque partis remanserit. hæc sunt verba literæ multum notabilia. Et primo no. qđ vbi maior est quantitas, imperialis debet statuere authoritas: vt C. de ope. pub. l. si quando. & dicitur hic maior quantitas à xxv. libris imperialium supra: sed de iure cõmuni aliter taxatur: vt C. de ap. l. in offerendis. & l. præcipimus. Secũdo no. de iuramento qđ debet præstare iudex appellationũ. Tertio no. quod iudex debet iurare quod feret sententiã secũdum leges & consuetudines illius ciuitatis. & alias dicit lex: iudex sententiã proferat legibus & moribus consonantem. in auth. vt cum de ap. cog. §. j. C. de ædifi. priua. l. si is. C. quæ sit longa consue. l. j. C. de sen. & interlo. om. in l. nemo. Porro si est quæstio de processu, seruabitur consuetudo primi fori. si de re vel causa, seruabitur per iudices appellatiõis illud ius, quod primus iudex debebat seruare: qa id quod debebat secundũ iustitiam causæ & fori facere primus iudex debet facere iudex ap. quia & succedit, vt confirmator vel reformator, & ideo quia nõ est iniquũ, sed æquum iudici à quo, non grauat partem, & sic à non grauamine in iuste appellaretur: vt in dicta authen. vt cũ de ap. cog. in princip. saluo quod ex nouis actis nouam potest ferre sententiam, & etiam veterem custodire. ff. quod

ſtium atteſtationes, nō peremit, nō enim peremit confeſsiones: quia poteſt eſſe, q̄ confeſſus eſt litigator in prima inſtantia iudicij aliqua, quæ ſunt contra eum, & nunc pœnitet. modo in alio iudicio non confiteretur, q̄ ea confeſsio agnita ſibi præiudicium generaret

Item atteſtationes non pereunt: quia poteſt eſſe quod teſtis non ita recordatur modo ſicut & tunc, cum memoria hominū labilis ſit: vt ff. de proba. l. ſi arbiter. & ff. ad Carbon. l. iij. §. duæ. Vnde quia in his magnum eſt periculum: ideo dicendum eſt: q̄ non pereunt. nā probationibus pinguius eſt ſubueniendum: vnde facultas probationum non eſt anguſtanda: vt C. de hære. & manicheis. l. quoniam. in fine. cum occaſione defectus probationum ius reddi non valeat: vt ff. de teſta. tut. l. duo ſunt Titij, & quia acta vnius cauſæ in alia valent: vt C. de arb. l. pe. in fi. & C. de reiud. l. fi. & de liber. cau. l. iubemus. de teſti. l. fi. Odofr. De citatione an pereat? & videtur q̄ non quia traxit executionem præſcriptionem interrumpentem. vt C. de præſcrip. xxx. an. l. ſicut. & l. fi. & mala fidem in poſſeſſore inducendo: vt ff. de peti. hære. l. ita veniunt. §. petitam. cum enim mala fides ſit facti, non poteſt pro infecto haberi: vt ff. de ca. l. in bello. §. fact. In contrarium eſt glo. ordi. C. de fruct. & lit. expen. l. litigator. Diſtingue ergo, aut citatio induxit ſuum effectum reſpectu actionis præſcriptionem interrumpendo & talis effectus durat. aut reſpectu officij mercenarij iudicij: & tunc in alia inſtantia non durat quo ad acceſsiones quæ officio mercenario veniunt in iudicio. & ita loquitur gloſ. in d. l. litigator. vel dic vt ibi dixi. Quid autem de vitio litigioſi, an duret dic vt no. in l. j. C de præſcrip. lon. tem. & l. cum lite mortua. ff. de iud. ſol. Quod dictum eſt de atteſtationibus, intellige publicatis: ſecus ſi non eſſent publicatæ: quia non habent publicam authoritatem, antequam publicentur: vt no. ff. quæ in frau. cre. l. iij. §. geſta. Sed hoc videtur cōtra rationem. ſ. aſsignatā per dominū Odofre. nā ex quo teſtes ſolēniter depoſuerūt in iudicio: il lud quod eſt omiſſum de publicatione in primo iudicio, æquum eſt ſupplerī in ſecundo iudicio: ſicut teſtes qui non eſſent publicati in cauſa prima, poſſent publicari in cauſa appellationis. Ad hoc facit extra vt lite non cōte. c. quoniā frequēter. Sed qui tenent primam opi. hac vtuntur ratione: quia publicatio teſtiū fit officio iudicis mercenario, q̄ perit perēpta inſtantia, quo ad ea quæ non ſunt executa, ſed exequenda: vt d. l. cū lite mortua. & ideo publicatio impoſsibilis videtur.

a Secundum mores & leges illius ciuitatis. Nota ex eo q̄ dicit mores, q̄ licitum eſt cuilibet ciuitati habere cōſuetudines proprias. Et ex eo q̄ dicit legesno. q̄ licitum eſt ciuitati habere propria ſtatuta confirmata per præſidem prouinciæ. Sed ſi ciuitas ſit ſibiipſi præſes, ſufficit q̄ poteſtas ciuitatis cū decurionibus faciat ſtatuta, vel ciues eius accēdēte authoritate ſuperioris. nam cum facere ſtatuta ſit iuriſdictionis, & illa quantum ad actū exercitij ſit in magiſtratibus: vt ff. de orig. iu. l. ij §. poſt originē merito requirit magiſtratus: niſi alia eſſet cōſuetudo loci quæ poteſt dare iuriſdictionē ipſis decurionibus ſine magiſtratu: vt C. de diuer. offic. l. viros. lib. xij. vel ſi ciuitas illa pro tempore illo careret magiſtratu, vt ff. de tut. & cu. da. ab his. l. vbi abſunt. ita intelligitur q̄ no. in d. l. j. §. ſi quis apud eum. ff. quod quiſquis iur. & ibi omnino vide Iac. Bu. Bar. & me. Aduerte tamen q̄ ſi ſtatuta tangerēt iuriſdictionem principis, vt in cauſis appellationum talia ſtatuta non valerent: vt hic, & extra de iureiur. c. veniētes.

minabit, & definiet ſecundum leges, & mores ipſius ciuitatis [a] intra duos menſes à conteſtatione litis, vel à tempore appellationis receptæ, niſi iuſto impedimento vel conſenſu [b] vtr iuſque partis remanſerit. Conſules [c], qui in ciuitatibus conſtituentur, tales ſint, qui fidelitatem fecerint nobis, vel faciant ante, quàm conſulatum recipiant.

Vaſalli tanquam vaſalli, & cæteri omnes tanquam ſubditi iurare debent fidelitatem principi: niſi ſint tales perſonæ, quibus iuramentum remittatur. Baldus.

Vaſalli noſtri [d] à nobis inueſtituram recipiant, & fidelitatem faciant, ſicut [e] vaſalli. cæteri omnes ſicut ciues à ſexEt eſt nota. q̄ in cauſa appellatiōis ideo nō habet locū prorogatio iuriſdictionis: quia cauſæ appellationū ſunt miſti imperij & pertinent ad authoritatem ſuperioris: vnde & vtraq; parte conſentiente nō poſſunt vātilari apud iudices incompetentes: vt C. de iud. authē. ad hæc. Sed nunquid tabellio de conſenſu partium ſine præſentia iudicis poſsit recipere teſtium iuramenta & dicta, nulla ſibi facta per iudicē cōmiſsione? Reſp. non: quia non reperitur. q̄ tabelliones poſſunt recipere talia iuramenta: vt not. C. de teſta. l. hac conſultiſsima. §. pe. quod tene menti.

b Conſenſu. No. conſenſu partium prorogari tempora appellationis. ad q̄ fa. C. de tem. ap. l. vlt. Odofr. etiā ſi cauſa appellationis vētiletur per priuilegiū vel ſpeciale ſtatutū principis vt hic, qd̄ eſt notabile. Bal.

c Conſules. Cōſules nō poſſunt ingredi conſulatum niſi iurauerint vel iurent fidelitatē, anteq̄ cōſulatum recipiant. hoc dicit. adde de cond. & demō. l. Publius.

d Vaſalli noſtri. Recipiūt ergo hi inueſtituram tanquam vaſalli, & iurabunt tanq̄ vaſalli: et tale quidē erit eorum iuramentum vt cauetur. ſ. de forma fidelitatis. c. j. & de noua forma fidel. ca. j. Cæteri autem iurabunt tāquam ciues, vt habes in d. c. j. de for. fi. & j. eo. c. in nomine. cui quidem ſacramento adiicere debent q̄ dicitur. j. eod. §. omnes. Sed an q̄ iurant tanquā vaſalli, iurare debent tanquā ciues? videtur q̄ nō: quia hic dicit cōcluſiue cæteri tanq̄ ciues iurent. per qd̄ videtur innui q̄ ſolum qui nunc ſunt vaſalli principis, iurent tanquā ciues. Sed hoc non innuitur, imo diuerſum. ſ. q̄ qui vaſalli non ſunt, iurent tanq̄ ciues, & nō tanquam vaſalli. Vnde poteſt dici, q̄ vaſalli teneātur iurare & vt vaſalli & vt ciues: cum ſeparata ſint facta: vt ff. de cal. l. fi. & C. de do. inter vi. & vxo. l. ſi maritus. Sed tamen vno ſacramento quis iurabit & vt vaſallus & vt ciuis. arg. ff. de auth. tu. l. accipientis. Odofr. No. q̄ qui iurat ſimpliciter, videtur iurare in omnem cauſam ex qua iurare tenetur. ff. de fideiu. l. ſi quis pro eo §. ſi nūmos. Sed hic quæro an de periurio poſsit cognoſcere iudex laicus? & dico q̄ ſic: vt not. in c. licet. de iureiurā. in nouel. lib. vj. nam iſtud eſt crimen commune vtriuſq; fori: vt in authen. de man. prin. §. ſi vero canonicū. Quæro, quid ſi iſti conſules intrauerunt conſulatum prætermiſſo iuramento? Rñd. quia malo ordine intrauerunt, ſunt extra mittēdi, & etiā puniēdi vt in l. j. §. neceſſario. ff. ſi mulier vē. no. & ſ. de mil. vaſ. qui contumax eſt. c. j. §. ſi vero. vbi dicitur, q̄ malo ordine factū debet reformari. certe nec in canonica poſſeſsione conſulatus poteſt eſſe. nā in poſſeſsione canonica concurrere debet iuris adminiculū: vt no. in c. ad decimas. de reſti. ſpo. li. vj vt in nouel. & plene no. per Acc. in l. j. in prin. ff. de acqui. poſ. in dubio tamen ex quo ſunt publice in poſſeſsione conſulatus prēſumam canonicum ingreſſum, & omnia ſolenniter acta. ff. de officio prætoris. l. Barbarius.

e Sicut. Iſta dictio quando q̄ eſt aduerbium ſimilitudinis, quando q̄ aduerbium qualitatis: vt quando poſ-

nitur pro tanquam: vt Hic, & ff. de acce. l. si pater. §. q à domino. & C. de hære. instit. l. j. no. ergo de tanquam. Sed nunquid rogatus tanquã tabellio videtur etiã rogatus tanquam testis? videtur q̃ sic. ff. de test. l. Domitius. nam nomen testis est generale. & dic q̃ respectu suæ scripturæ est tanquam tabellio, sed si scriptura non est solẽnis, potest recipi ad probationẽ negotij, p teste, nõ ad supplectionem sui instrumenti, sed ad viuã vocem, tãquam testis vnius vicem gerens: vt C. qui test. fa. po. l. hac consultissima. §. fin. per Acc. Cy. Iac. But. & alios ibi videas. In tex. ibi, L xx. hi qui supra hanc ætatem sunt merentur excusationem à tutel. vt C. qui æta. l vnica. vel à præstatione munerum personaliũ: vt C. qui æta. l. fi. lib. x. Quibus autem personis debeat remitti iusiurandum, quæritur? & videtur q̃ solis seruis cum illi soli excipi videantur: vt j. eo. in nomine. cir. fi. Sed certe & furiosi excipiuntur: cũ pupillis similes habeãtur: vt ff. de acqui. hære. l. pupillus. & est ad hoc q̃ alias dicitur, furiosus * loco quiescentis & dormientis habetur: vt ff. de iure co. l ij. §. furiosus & C. ad Tre. l. fin. & ff. de iureiur. l. vbi non. §. furiosus. Sed nunquid fœminæ iurabunt? resp. non: vt j. eo. c. in nomine. circa fin. Itẽ nũquid vnus tantũ pro domo? Rñ. imo omnes, qui intra hanc ætatem sunt: vt j. e. c. in nomine. cir. fi. Item excipiuntur clerici: vt C. de epi. & cle. l. cum clericis. & in Lombar. de aduo. & vicedo. l. quicunque. & l. quoniam. Sed tu dic, q̃ imo iurabunt clerici: vt extra de iureiur. c. fi. Monachi autem & talium ordines non iurant, cum hoc ad eos non spectet: vt C. de epi. & cle l. decernimus. ar. l. omnes &l. generaliter. Item quia pro mortuis reputantur: vt C. eo. l. fi. & in auth. de nu. §. di strahuntur. & in auth. de mona. §. illud. Odofr. Extra quæro, nunqd ille q̃ est in articulo mortis, possit tãq̃ testis examinari? & videtur q̃ nõ: quia mens mortis cogitatione turbata nõ ita bene memorari potest: vt C. qui test. fa. l. hac consultissima. §. at cum humana. & in teste est opus scientia & memoria: vt ff. de fur. l. quidam tabularum. Contrarium dico. nam cum posset facere testamentum: vt ff. de le. iij. l. Pamphilo §. proposit um. ergo & esse testis. nam nõ minus est testari, quã testificari: vt ff. de ta. l. cum lex. & etiam nos videmus, q̃ si lingua sit ingrossata propter infirmitatem, non tamen omnino præpedita, potest quis facere testamentũ vt C. de test. l. quoniam in dignum. in verbo, feminecis. & no. eo. tit. l. iubemus. & puto q̃ interrogatoria debent breuiari, vt non interrogetur nisi de substantialibus, & de his de quibus lex iubet expresse testem interrogari, puta an sit odiosus. nã odioso non creditur quartumcunq; in infirmitate acceperit corpus Christi. argu. ff. ad Syl. l. si quis in graui. dictum etiã ipsius poterit reprobari de falso: quia non omnis qui moritur, est Ioannes Buangel. vt C. de test. l. verba testamẽti. De eo qui moriens confessus fuit se mutuũ, vel dotẽ recepisse: vtrũ hæres eius poterit opponere exceptionem non nu. pecu. dicit glossa q̃ nõ: quia nequaquam moriens expectabat futuram numerationem Ista est glo. singularis in l. j. C. de fal. causa adiect. legato.

decim annis. vsque ad septuaginta: nisi tales personæ sint, quibus debeant & possint sine fraude sacramenta remitti. Vasalli, qui tempore a guerræ vel treugæ non postulauerint inuestituram, vel debita seruitia nobis nõ exhibuerint: hac occasione feudũ nõ amittãt b. Libellariæ c & precariæ

* Furiosus loco quiescentis & dormiẽtis habetur.

Nõ omnis qui moritur, Ioannes est euãgelista.

a Vasalli qui tẽpore. Hic dicitur q̃ vasalli qui tempore guerræ non postulant inuestituram à domino, & non exibent seruitia, eo q̃ ciuitas eorum est in guerra cum illo domino: quod nõ ꝓpterea perdunt feudum. q̃ est no. dignum. Et nota quòd treuga magis accedit guerræ quam paci: & quod de guerra & treuga idem est iudicium. Item nota quod tempore treugæ non est tutus accessus. facit. c. pastoralis. de re iudic. in clem. & infra, eodem. §. sententiæ quoque.

b Non admittant. dicit Cato, Pugna pro patria. & C. de abolitionibus. l. fallaciter. & ff. de iustit. & iur. l. veluti. Iusta enim sunt bella, quæ fiunt pro patria defendenda: vt in decret. xxiij. q. vij. ca. si nulla. Odofre. Sed an guerra cõnumeretur inter casus fortuitos? Respon. sic, nisi tempore cõtractus potuerit prouideri ea tunc culpæ connumeratur: vt ff. loc. l. ex conducta. §. si vis tempestatis per Cy. qui allegat eo. ti. l. habitatores. §. vlt. & ff. de damno infe. l. qui bona. §. de illo. quod tenemenli. verba Cyn. hæc sunt in d. §. si vis tẽpestatis, in verbo, incursus hostiũ. Hic quæritur de quæstione facti, quidã cõduxerãt à communi Pistorij certas possessiones per certum tẽpus, puta quinque annorum: exactor pro cõmuni petit pensionem: conductores dicunt se non debere teneri, quia nõ potuerunt colligere vel colligi facere prædictas pensiones propter incursus hostiũ, qui morantur in castro sancti Lucæ. quæritur quid iuris sit? Ego distinguo: aut superuenit guerra & incursus p̃dictorũ hostiũ post contractum locationis: & tunc remittitur pensio: vt hic dicitur. aut ante erat guerra. & tunc imputandum est eis qui sciuerunt conditionẽ & statũ rei & nõ præuiderũt: vnde nõ excusantur à pẽsione. ar. j. de dam. infe. l. qui bona. §. de illo. & eius quòd not. d. l. habitatores. §. vlt. Cy. Sed quid, ecce materia erat præparata ad guerram: tamen nondũ erat mota guerra inter duos principes. fecerunt inter se treugam seu sufferenuũ duorũ annorũ. Quæro, vtrũ elapso tempore sit necessaria diffidatio * ad hoc, vt ille qui aggreditur territoriũ alterius non dicatur esse latiunculator? & videtur q̃ non sit necessaria diffidatio. arg. ff. de leg. ij. l. statuliberum. §. stichum. Sed cõtrariũ est verũ: quia vbi nõ procedit dispositio, ibi lapsus temporis pro se non habet dispositionem inducere. Item verba quæ sunt ordinata ad negandum vel priuandum, non dissponunt: vt ff. de manumi. testa. l. Titia. §. si & ff. de hæredi. instit. l. ex facto etiam agitatũ. Sed si guerra præcessisse, ex priuato tempore sufferentiæ, ipso facto non manerent in guerra, nec esset noua diffidatione opus, vt ff. de pac. l. si vnus. §. si cum reo. & vide quod nota in c. pro humani. de ho. lib. vj. in nouel. &c.

c Libellariæ. Dicit q̃ libellariæ & precariæ de feudis factæ per vasallos, in suo statu permaneant. i. in eodem habitu: vt ff. de condi. ob causam. l. quòd seruus secundũ consuetudinẽ vniuscuiusq; ciuitatis. ſ. de societate Lombardiæ non obstante lege quæ diceret cõtrarium: & est imperatoris Fiderichi. Extra no. quòd libellariæ ecclesiarum & emphyteusis possunt per emphyteutam donari & legari seruo iure ecclesiæ, vt no. extra de loca. c. potuit. in nouella. Sed Bar. consuluit contrari ũ per l. vniuersas. C. ne rei dominicæ vel templorum. Sed ibi loquitur, quando respectu proprietatis & non vtilis dominij contractus in fraudem celebratur. & sic non ob. & fa. C. de hære. instit. l. hæreditas. in verbo, annonæ ciuiles ibi, non obstante. quæ est de prohi. feu. alie. per Frid. & sic collige arg. q̃ imperator dum concedit aliquod rescriptum q̃ sit contra legem aliquam, debet specificare legem, dicens nõ obstante tali lege: & tunc valet, vt hic: alias non videtur valere: vt arg. ff. de le. iij. l. si quis. in prin. & ff. de adop. l. nam ita. Quid ergo si dicat generaliter non obstante. l. aliqua vel rescripto super hoc indulto: an tenetat hoc, quod quidam dicunt? Alij dicunt, refert vtrum Imperator rescribat contra legem, an contra rescriptum. Si contra legem, tunc dicit tali lege non obstante. Si contra rescriptum, tunc generaliter sufficit dicere non obstante aliquo rescripto: & ita tenetur.

Ratio

Ratio est illa, quia facilius tolluntur iura positiua siue priuilegia quam iura communia: vt in auth. de nō alie. aut perm. §. illud. Sed quid si ita dicat imperator concedo tibi priuilegiū hoc non obstāte lege aliqua: & nō obstātibus illis legib. quę dicūt generaliter dictum non valere, ni si in casibus specialiter nominatis. & hoc dico per l. sed & si quis. §. quæsitum. ff. si quis cau. & C. ad Velleia. l. iubemus? Resp. credo, quod teneat. arg. ff. de leg. iij. l. si quis in prin. & in authen. de testa. authen. hoc inter libe ros. & C. de iure co dic. l. diuus. §. licet. Odofr. Illud est cō sideratione dignū, quod licet princeps rescribat contra propriū statutum, & sic ex certa scientia: tamē cū approbat factū damnatū requiritur clausula non obstante. Idem si factum non est damnatum, sed est data eiforma vt requiratur hæc clausula. C. de testa. auth. hoc inter liberos. & ibi no. & eo. ti. l. si nō speciali. De clausula suppletiua de plenitudine potestatis scias, q̄ populus Romanus antequam trāsferret imperiū ad Cæsarem, hac clausula nunquam fuit vsus: nec in iure ciuili inuenitur hæc forma, nisi dicatur, & bene quod includitur sub illis verbis quicquid principi placet legis habet vigorem. ff. de const. prin l §. & C. de legi. l. vlti. & adde quod Specul. dicit, quod contractus feudalis emphyteuticarius siue libellariæ cōditionis eiusdē naturæ sunt vt ipse notat in Spec. de feu §. quoniam. ver. quadragesimo. circa fi. & sic in solo nomine est discrimē: vt & alias dicit lex. C. de agri. & cē. l. definimus. Sed Spe. non dicit verū, nisi forte loquamur in feudo quarūdam ecclesiarum Lombardię pro quo non prestatur seruitium, sed census pecuniarius ad instar ficti, puta certa quantitas pecuniæ vel frumenti, vel aliud simile, vt vna spalla porci, vel vnū par caponum quolibet anno: quia ecclesia Lombardię non curat de seruitiis armorum: sed de reditibus bursarū. & ideo in talibus feudis puto, quod succederet mutus & surdus etiam à natiuitate, & quilibet hæres: vt C. loca. l. viam veritatis. nisi tenor inuestiturę repugnaret, consuetudine etiam ecclesiæ semper salua. Bald.

a Damna. hic imperator remittit omnia damna data in rebus, omnia ablata facta de rebus, & omnes iurias factas in personis abvniuersitate societatis. vel ab aliquo de societate, vel à coadiutoribꝰ. Et hic nota, quod imperatori fit iniuria, nō solū per se, sed per suos. facit ff. de relig. l. offa. in fi. & quod not. Bart. ff. de cap. l. hostes. & Inno. extra de appel. ca. dilectis. Itē not. quod Imperator remittit omnia illa, licet non appareat de alio mādato. Et adde quod habes extra de iniur. & dam. da. ca. in nostra. Item nota quod ligæ & confœderationes faciunt vniuersitatem.

b Ab vniuersitate. Hic habes, qđ vniuersitas dānum dare dicitur: & sic per consequens dolum committere vt. ff. de dolo. l. sed si ex dolo. §. j. licet illa videatur dicere contrarium. Metum dicitur inferre. vt ff. quod met. cau. l. metum. §. aduertēdū. quod enim maior pars facit, tota vniuersitas fecisse videtur. vt ff. de reg. iur. l. aliud §. refertur. & ff de munici. l. qđ maior. Itē & si potestas cōsiliarij & anciani hoc faciant, tota vniuersitas fecisse videtur. ar. ff. de vi & vi ar. l. siue à me. Et ideo nos videmus qđ vniuersitas accusatur, & respōdet per syndicum habētem speciale mandatū à ciuibus: vt C. de re mili. l. tā collatores. lib. xij. nec regitur quod illę singulares personę quę deliquerunt, no minētur in syndicatu, quia non constituitur syndicus nomine ipsorum, sed nomine totius vniuersitatis: vt l. intantum. §. vniuersitatis. ff. de rerū di. Et no. qđ facilius sit inquisitio contra vniuersitatem, quàm contra singulos: quia delictum magnæ vniuersitatis nō potest esse nisi notorium & famosum. Vnde quamuis fama quę semp apud acta est præsens, & clamosa vox populi magis clamet in rebus notoriis: est verum quod in notorio actus transeuntis requirūtur postea probatiōes plenæ: vt C. de off. rec. prouin. l. iustissimos. & ordo iudiciarius. arg. extra de iu. c. exhibita. saluo. eo quod no. insti. de publicis iudi. in prin. & no. in c. fi. de for. comp. in nouel. lib. vj. Si aūt iudex vult inquirere cōtra singulares personas, oportet quod fama specialiter sit contra eos: & non admittuntur per procuratorem si causa exigat detentionē seu carcerem personæ: vt in c. eos qui. de sen. excō. li. vj. Et aliquando ista detentio est arbitraria, aliquādo necessaria si qualitas pœnæ sit personalis. Sed nūquid fideiussores possunt se obligare ad pœnā corporalem? Et quid de obsidibus? dic vt nota. xxiij. qō. v. cū homo. & dic quod non de iure: sed de consuetudine in quibusdam locis seruatur contrarium: quę consuetudo habet potestatem in sanguine hominis. ff. de extraor. cri. l. saccularij. §. sunt quædam Bal.

c Moram superfluam. Hic dicitur, quod imperator in ciuitate vel episcopatu non debet facere superfluā moram in damnū ciuitatis vel episcopatus seu territorij, per quæ transit. Et est ratio, quia fere impossibile est, quin exercitus eius damna non inferat: vt ff. loc. l. ex conducto. §. sed si habes. ver. idemque,

c Superfluam. arg. C. de meta. l. deuotum. & in auth. de quæstione. §. si vero forsan. Sed quādo dicatur mora superflua? Resp. iudicio ecclesiæ, populi, vel si ibi moretur vltra sex menses: arg. C. de censitis. l. fi. Odofre. vel arbit. boni viri: vt ff. de verbo obli. leg. continuus. §. cum ita. & ff. ad Tertu. l. ij. §. fi mater. & lege j. ff. de superficiebus Bald.

d Ciuitates. Hic dicitur, quod licitum est vniuersitati societatis seu ipsis societatibus ciuitatis murare, & extra ciuitatem munitiones & fortilitia facere.

e Mutare. Hic est triplex litera alias mutare, vel munire, vel mutare: & quęlibet bona est. & est simile. ff. de operibus publicis. l. de operibus. C. de ędifi. priua. l. p prouincias. ff. de rerum di. l. sacra. §. pe. in auth. qūo oportet episcopos. §. fi. quis apparuerit. l. fi. alias aūt. nisi iussum haberēt à principe, hoc facere non possunt. argu. C. de ope. pub. l. fi quando. & l. nemo iudicū. & facit ad id qđ no. 3. e. §. nos Romanorum Imperator. & c. in fi. illius glos. j. fine præfinitione temporis &c. Odofr. C. de sacrof eccle. l. ad instructionem. Baldus.

f Item societatē. Dicit quod ciuitates, quæ veniunt in ista pace, possunt fœdus & societatem, quam inter se habent, manutenere, & etiam renouare toties quoties eis placuerit, & eis videbitur expedire. Conuenticula hic concedunturde iure autem communi prohibentur: vt supra, de pace tenen. §. conuenticula. C. de episco. & cleri. l. conuenticula. C. de iis, qui ad eccle confu. l. denunciamus. de pa. sacri. l. j. & in authen.

de interdic.col.hære.circa prin.C. de sum.trini.& si de catho.l.ij.& de hære.l.cũcti.& hæc societas à principe approbata est hic.Ideoque licitũ est eis societatẽ seu conuenticulum tenere: & quoties voluerit renouare:vt hic,& ar. C. de Iudæis.l.ij.Sed nunquid aliã societatem poterũt contrahere cum aliis ciuitatibus, cũ quibus nullam societatem habebãt? Respon.non:cũ dicat iste text. quam nunc habent &c.& facit infra. e. §. pacta inter ciuitates. Odofre.Quæro:facta est liga inter duas ciuitates per quinquennium duratura: vtrũ si post quinquenniũ præstant sibi mutuos fauores: intelligatur liga tacite renouata? videtur quod sic,sicut dicimus in contractibus rerũ: vt ff.locat.l.itẽ quæritur.§. qui impleto.Contrarium dico, niſi renouetur expresse:vt hic.& est ar.C.locat.l.si cum Hermes.præsertim si fuit contracta prius per stipulationem:qa stipulationes verba desiderant.Similiter in cõtractibus in qbus requiritur scriptura:nõ fit tacita renouatio: vt in d.§.qui impleto. Item not. quod iste text. loquitur de renouatione volũtaria:sed aliquando fit renouatio necessaria, vt in contractibus emphyteuticis * & feudalibus:vt notat Cyn.C.de sacrosan.eccl.auth. & quæ.

remouere, eis liceat. Pactiones [a] timore nostro, vel per impressionem nũciorum factę cassentur [b], & pro infectis [c], habeantur, nec pro eis aliquid xigatur.Pacta [d] Placentinorum scilicet pactum pontis Padi, & fictum eiusdem pontis,& regalium, & datium, & pactũ, quod episcopus Hugo fecit de castro arquato, & si aliqua facta sunt similia ab ipso episcopo, vel à communi [e], vel ab aliis de societate nobiscum, vel nostro nuncio, ipso ponte remanente cũ omnibus suis vtilitatibus Placẽtinis:ita tamẽ [f] quod teneãtur persoluere fictum [g] abbatissæ sanctę Iuliæ de Brixia, & si quæ sunt similes.

Dicit,quòd sententiæ per Imperatorem latæ contra rebelles occasione rebellionis & partialitatis,rescinduntur facta pace:secus si non occasione rebellionis, si aliàs iustè sunt latæ:puta ex causa mutui vel depositi.

Sententiæ quoque [h], quæ de iure & secundum leges,& consuetudinem dixerim,quod non est coram quo agatur de facto:tamen de iure si Imperator facit iniustitiam,potest adiri papa per supplicationem vel denũtiationem:vt extra de proba.c.j.

* Intelligas tamen in libellariis à vasallo, vel emphyteuta initis quoniã in emphyteusi necessaria non est: vt per Lud. Ro. in cõsilio xlvj. incipiẽs ꝓcess.

a Pactiones.hic dicitur quod pacta inita timore Imperatoris,vel per impressionem nũciorum suorũ,sũt irrita & cassanda.ergo imperator non potest inferre metum sicut nec quælibet priuata persona.Item not. quod illud quod fit per metum principum,non valet. Dicit Spe.quod in dicti nõ debet nouitas in homagiis vel in actis fidelitatis:vt in Spe.de feu.§.quoniã.versi.ego talis iuro.dicit Ioan.And.quod indebita seruitia præsumũtur à dominis per metum extorta.in c.j. de præscrip.lib.vj.in nou. Et contra potestates præmitur.C.de testa.l.nolumus.C. de fundis limi.l.j.lib. xj.& C.de omni agro deser.l.qui per potẽtiã.præsertim erga rusticos.C.ne rusti.ad villã officiũ deuo. l.ij.not.tamen,quod niſi voluntas condescendat cõpulsoni,non potest cogi.C.de hæredi.instit.l.iij.

b Cassantur.Sed an ipso iure,vel demum apposita exceptione? Respon.ipso iure:vt ff.quod met.causa.l. si mulier.§.si dos.Tu dic vt not. ẽ. de pace iura.firm.§. item sacramenta.

c Pro infectis.factæ enim fuerunt cõtra legẽ:& quæ contra leges fiunt, pro infectis habẽtur:vt C.de leg. Lnõ dubium.&.C.de sacrosan.eccl.iubemus.§. fine. Odof.Sed an contractus principis habeat vim legis: vt ff.de pub.l.Cæsar? Respon.sic:quando caret vitio. sed hic nõ caret vitio,quia est cõtra ius naturale, vel saltem contra bonos mores.Et not.hunc.§. valde ad contractus,qui tota die fiunt cũ dñis terrarũ.Sed nunquid debet ꝓponi actio,quod metus causa ad rescindendum? Respõ.non:quia nõ est coram quo agatur. Item quia metus principis est quodammodo vis præcisa,quæ omnino tollit consensum.& adde quod non Inno.extra de renũcia.c.super hoc.& ibi ponitur qd quis habebit ꝓbare in huiusmodi iudiciis.licet enim

d Pacta. Dicit hic,quod ex speciali clausula ꝓmissa subiicitur generalis.sic. ff. ad legẽ Aql..l. si seruus seruum. §. inquit lex. sic contra.C.de sacrosan.eccle.l.generali.& l. illud. & l. sancimus.& d.l. si seruus seruũ.§.rupisse.Odof.& ff.de postulan.l.j.§. hoc edicto.

e Communi.i. tota vniuersitate: qa tota vniuersitas cõmune appellatur. quod autem dicit ab aliis.s. singularibus personis ꝓ priuato facto suo. Odofre.

f Ita tamen. Ista dictio habet determinare præcedentia.Odof.ff.ad Trebel.leg. Lucius.§. quæ habebat.

g Persoluere fictum. Differentia est inter fictum & seruitium sicut inter pecuniam & censum & operã:& aliquando fictus appellatur census.C.de dona.l. censualis.de acquiren.re.do.l.quæ quisque.C.si cẽsu, vel reliquiis.l.omnes.Et an quicunq; nõ soluens cẽsum tempore à iure statuto perdat rei dominiũ? Dicendũ est quod sic,si ille cui debet sensus solui,habet directũ dominium rei:vt C.de sacrosan.eccle.authentica,qui rem huiusmodi.secus si præstatur in signum alterius subiectionis de re propria:vt not. Inno. de relig.domi.constitutus.& facit optime.C.de fund.patri.l.fundi.possessionem tamen nullus perdit,donec eiiciatur foras:vt no.ff.pro socio.l.cum duobus.§.j.idem respõdit. Et qui non renouat ab ecclesia, videtur iuri suo renũciare.vt no.c.j.de preca.in nouel.et infra.eo.c.ego iuro.s.quãdo venit ex necessaria consequentia præcedentis contractus.

h Sẽtentiæ quoque.Iste.§.est valde no.ad exititios terrarũ:vt sciamus qui processus facti cõtra eos rescindantur,eis ad ciuitatem reuertẽtis,& qui non.Adde qđ no.in.c.j.de cle.non resi.li.vj.in nouel.et in ca.statutum.de refcri. e.lib.tangitur de istis exititiis.et si quidem licet non per se,tamen per procuratorem potuerunt comparere:citatio arctat eos.secus si nec per se, nec per procuratorem:quia nullus audebat tanquam procurator cõparere:vt.ff.ad Trebel.de ętate.et in c. pastoralis. de re iudi.in clementi.& in capitu. bonæ.de elec.& si erant banniti omnibus bonis eis ademptis, iudicia non tenent:vt lege, si constante.§. finali.ff.solu. matri.quia nudi exularunt:vt.ff.de capi.de.l.tutelas.§.filibertate.& cũ promissa soluuntur. ff.de noua.l.quoties.§. si.quia habentur pro mortuis. C.de hære.iusti.l.j.& facit quod not.in l. ad cognitionẽ ff.qui.ex cau.in pos.ea.in gl. quæ dicit not.hic pro bannito.Quid de sententiis latis ex compromisso facto inter exititios & intrinsecos? Resp.tales sententię valẽt pro rebus cõpromissis:sed extra cõpromissum non valent,etiam si post compromissum nominatim homologetur laudũ. Nã expresse dici decretalis,qđ nõ põt homologari laudũ.super quo nõ ꝓcedit compromissum.extra de cõstr.vti.vt inuti.ca.examinata.

ad quod

ad quod facit. ff. de pecu. l. iij. §. si seruus. & q ibi not. per Guli. de Cu. & est ratio: quia est ordo subſtantialis peruersus. nam vbi nõ procedit notio, ibi ſententia non procedit. nec valet authoritate partium ordine prætermiſſo. vt C. de ſen. & inter. om. iu. l. prolatam.

a Secundum leges & conſuetudines. Not. arg. q ſi cauſa eſt commiſſa ſecundum leges & conſuetudines terrarum terminãda q potius debet terminari ſecundum bonas cõſuetudines, quam ſecundum leges. Et dictio, &, ſignificat bonitatẽ arbitrij & non merum ius commune: vt extra de eo qui mitt. in poſ. cauſ. rei ſer. cum veniſſet. & vide Cy. C. de te. mi. l. captatorias. Cy.

b In irritum. ſic ff. eo. §. priuilegia. cauſa enim harum ſententiarum ſeu diſcordia ſublata, ceſſare debet earũ effectus. ſic. C. de epiſc. & cle. l. generaliter ff. de excuſa. tuto. l. cum ex oratione. ff. pro ſo. l. exactione. §. alicuius. debent enim omnia pacis tempore in priſtinum ſtatum reſtitui: argu. eius quod de redhibitione dicitur. ff. de ædil. edi. l. redhibere. & l. facta. & de alie. iudi. mu. cau. fac. l. quia. Odofredus.

c Poſſeſsiones. poſſeſsiones amiſſę tempore guerrę quæ ante tempus guerræ poſsidebantur, debent reſtitui poſſeſſoribus: & ſi eas recuperaſſent, debent eis de fendi, niſi eſſent poſſeſsiones, quæ pertinerent ad Imperium: de quibus debet ſtari dicto arbitrorũ electorum. Et not. q non dicit hic de eligendis arbitratoribus: quia nemo tranſigere vel amicabiliter componere compellitur: quãdoq; tamen in arbitratorẽ poteſt compromitti, & nõ in arbitrum, vt ſuper *deciſ Super mis & aliis ſpiritualibus: vt no. c. ſi pater. de rerũ perquib* poſ mu. in nouell. Not. q tempore guerræ licitum eſt recuperare per vim ablata. No. de cõſeruatorio poſſeſſ vide ſionis. facit. C. de Carb. edic. l. j. No. q arbitri eligun Pan. in cl. tur in cauſa Imperatoris, qui habent cognoſcere de dec. regalibus. Nota de verbo aſsignentur, quod ſignifi & rex. eo. cat, id eſt, declarentur pertinere, & de facto ponatur tit. in c. ex in poſſeſsione, ſi non eſt.

d Cum fructibus & ſine damno. Nota q fructus & Cæterum damna ponũtur vt diuerſa, & ſic non dicit damnũ da quibus ca re, qui tanq; poſſeſſor percipit fructus. q tene menti. ſibus trãſ e Reſtituantur. hoc niſi ablator iure ſe poſſet tueri gere lice in cauſa proprietatis: tunc enim reſtitutio impeditur at, & qui vt j. eo. §. ſi qui. Et cauę, quia hic dicit de ablatoribus bus non, ſeu ſuaſoribus. qui nõ ſunt de ſocietate. Sed ego idem vide inte puto & de iis, qui ſunt de ſocietate: cum in d. §. ſi qui. gre pnot. generaliter loquatur, & nõ ſpecificet, an de ſocietate q. b. iij. §. ſit vel non. ſic ergo generaliter & indiſtinctè debent notand. et intelligi: vt ff. de public. l. de pretio. & intelligendum di. c. ſci eſt imperatorem in hoc caſu idem ſtatuiſſe in ſuis, q endum. & in aliis. & idẽ in aliis, quod in ſuis, cauſa æqualitatis xvij. q6. hincinde ſeruandæ, vt arg. ff. de arb. l. ſi cum dies. §. fi. iij. capi. ſi C. de fruc. & lit. expen. l. fin. C. de proxi. ſacr. ſcri. l. in ſacris. lib. xij. ff. man. l. iij. in fin. & C. commun. diui. l.

nes a contra aliquem, vel aliquos de ſocietate latæ ſunt, teneant: ſicut de iure contra eos tenerent, ſi gratiam noſtram non habuiſſent. Quæ verò contra aliquem, vel aliquos de ſocietate latæ ſunt occaſiõe guerræ, ſeu diſcordiæ, in irritũ b deducantur. Poſſeſsiones c omnes, quas quiſq; de ſocietate tempore guerræ tenebat iuſtè, ſi per vim ablatæ ſint ab eis, qui de ſocietate non ſint, cũ fructibus & ſine damno d reſtituantur e, vel ſi eas recuperauerit, f quietè poſſideat: niſi per electos arbitros ad cognitionem g regalium nobis aſsignentur. Opizoni marchioni omnem offenſam, quam nobis, vel alicui partis noſtræ fecerit, poſtquã in ſocietate fuerit, vel per ſe, vel per aliquam perſonam cũ ſocietate, vel defendendo aliquem de ſocietate, imperiali clementia per nos & noſtram partem remittimus, & in plenitudinem noſtræ gratiæ eum recipimus: nec per nos, nec per interpoſitam perſonam pro præteritis offenſis ſibi, vel parti ipſius aliquam inferemus iniuriã, læſionem, vel coerctionem h. Amplius eã iuriſdictibo-

incertus eſſe debet quantum poſsideat: vt ff. de ver. ſign. l. ſubſignatum. §. ff. per. Acc.

f Recuperauerit quoquo modo. Odofred. Et ſic nota q tempore guerrę licitum eſt recuperare qualitercũq;. Et quid ſi vnus recuperat aliẽ ablata? dic vt ff. de ca. l. ſi qs in bello. Si quis pdidit bona culpa ſua damnabili, vt ſi miles pdidit arma, non recuperat, ſed ſi latrocinio vł virtute ſe pugnando: tunc recuperat à quolibet recuperãte: ſalua cõſuetudine armorum. eod. tit. l. j. per Dy. ſed qualiter pbabitur poſſeſsio? Reſpõ. probata detẽtione corporali. nam qui detinet, præſumitur poſsidere: vt no. in c. cum olim. de priuile. per Inno. vij. q. j. pontifices. per Archi. & in capi. vt lite pen. in nouel. niſi conſtet alium poſsidere (cunque perſonã: vt apparet in prędictis legibus & capitulis.) Vnde non fruſtra hoc in modum priuilegij huic conceditur. Sed attẽde, quod ſi recte inſpicias, non dicitur remittere niſi offenſas, quas fecit poſtquam fuit in ſocietate. Et ſic puto. q ſi feudum haberet à principe, & antequã eſſet in ſocietate culpam aliquam cõmiſiſſet, propter quam amittitur feudum, q bene amiſerit feudũ, & culpa illa non videatur remiſſa per hanc pacẽ: licet videatur contra id q dicã. j. proxi. ibi, pro præteritis, &c. quaſi videãtur remiſſæ omnes culpæ & offenſæ factæ, ſiue anteq; eſſet in ſocietate, ſiue poſt eſſent commiſſæ. Sed certe non eſt verum, nam non ſic intelligitur in præteritis. nam idem vult dicere, ac ſi dixiſſet prędictis. Hoc etiã indicat, q ibi ſtatim ſequit: vel parti eius, &c. Odof. Nec eſt nouum maleficium per perſeuerantiã delicti tempore guerræ remiſſum facinus videri. nam inſpicitur tẽpus quo delictũ naſcitur. ff. de iureiurã. l. qui iuraſſe. §. ſi pater. & l. eum qui. §. in popularibus. de furt. l. inficiando. §. infans. C. de teſt. l. cum antiquitas. in prin. & arg. in c. j. ẽ. de feu. guar. Quæro, quid ſi teſtis dixit, q fuit ante guerram: vtrum probet, q fuit ante originem guerræ. & videtur q nõ: quia æquiuocus eſt ſermo iſte: cum poſsit intelligi ante guerrã. ſ. finitam. l. ij. §. ſi certum petatur. per Bartol. Truffa eſt. omnis intellectus eſt extraneus, qui non ſonat in auribus vulgi: vt extra de ſpõſa. c. ex literis. & ideo intelligitur ante originem guerræ.

g Ad cognitionẽ. not q arbitri electi ad cognitionẽ videtur electi ad decidendõ & ad ſignandũ: vt hic, & ff. de proc. l. qui procuratorẽ dat. ſecus in electis ad cognoſcendũ & referendũ, quia non poſſunt cauſam decidere: vt C. de off. prefe. Anguſt. l. ordinatorum.

h Coerctionem. vel coactionem, vel correctionem. Odofredus. iſta tria ſunt quaſi ſynonima.

a Amplius consueuerunt. sume illud quod est longe infra, & eam, quam modo exercent.

b Possideant. Not. iurisdictionem possideri. i. quasi possideri: vt. j. eo. §. omnis. & non vitiat verbum impropriè positum: vt. ff. de iureiur. l. sed & si possessori. §. sed si reum. qđ debet intelligi secundum sanum intellectum. & probatur possessio inrisdictionis per exercitia, quibus quis est vsus liberè & quietè. text. est hic notabilis.

c Successorũ nostrorũ. dicunt quidã hic videtur Imperator iniungere successori suo, vt hoc idẽ faciat: qđ quidẽ esse non potest: vt ff. ad Treb. l. ille à quo. §. tempestiuum. & ff. de manu. l. apud eum. Sed certè nõ est verũ, sed ita debetis intelligere literam istã, ꝙ habeãt sine cõtradictione successorũ nostrorũ. Si em successores nostri cõtradicant non habebunt. vel dic simpliciter, vt iacet. ar. C. de sent. & interlo. om. iud.

k post sententiã & sen. rescin. nõ poss. l. j. prima placet: cũ Imperator prædecessoris sui factum abrogare possit: vt C. de veteri iur. enuc. l. ij. circa prin. Odofr. & per hoc determinatur quæstio quam format Cy. C. de legi. l. digna vox. & sic nec per contractũ: nec alio modo princeps

nem, quàm Mediolanenses exercere cõsueuerũt [a] in comitatibus Seprij, Martexanæ & Burgariæ, & in aliis comitatibus, exceptis locis, quæ Pergamenses nomine nostro tenent inter Alduam & Oleum, excepto Romano veteri & Bariano, & eam, quam modò exercent, liberè & quietè habeant, & possideant [b] sine contradictione nostra & successorum nostrorum [c], saluis pactis, & datis & concessionibus in suo robore durantibus, quæ Mediolanen. per cõmune fecerunt ciuitatibus Pergamo, Nouariæ, & Laudo: nec per hanc concessionem lædendis: nec vllum præiudicium fiat iuri, aut consuetudini alicuius ciuitatis & societatis præter dictas concessiones. Pacta inter ciuitates & societates quondam facta, nihilominus firma & illibata permaneant: nec aliquid intelligatur acquisitum Mediolanensibus in episcopatu Lau-

densi præter dictas concessiones: saluo [d] iure aquæ Lambri Mediolanensibus [e], si ꝙ debent, vel in pedagio. Omnes [f] de societate, qui fidelitatem nobis iurabunt, in sacramẽto fidelitatis adiicient, ꝙ possessiones & iura, quæ nos habemus in Lombardia, & possidemus extra societatem, iurabunt bona fide nos manutenere, si opus fuerit, & cùm super hoc per nos. vel per certum nuncium nostrum fuerint requisiti: & si amiserimus, recuperare: ita videlicet, quòd finitimæ [g] ciuitates obnoxiæ sint principaliter ad hoc faciendũ: & si opus fuerit, aliæ teneantur [h] ad competens auxilium præstandum. Ciuitates, quæ sunt extra Lombardiam in suo confinio, similiter tenentur [i] facere. Si qua verò [k] ciuitatum ea, quę in cõuentione pacis ex parte nostra statuta sunt, nõ obseruauerit, cæteræ ciuitates eam ad id obseruandum bona fide com-

potest regalia concedere in præiudicium successorũ: quia sicut non potest iura eorum subuertere, ita nec minuere: vt ff. qui & à qui. l. si optio. Non enim debet vni in alterius damnum succurri: vt ff. de mino. l. in causæ. & primo in princi. eo. titu. l. auxilium. in prin. Odofre. Nec* est boni principis vnum altare cooperire, & aliud discooperire: vt C. qui pot. in pig. ha. l. assiduis. §. exceptis. nec priuilegia vni concessa alteri dare: vt C. de silentiariis. l. decurionibus. lib. xij. Et si princeps concessit alicui beneficium: prior tempore potior est in iure. ar. ff. de aqua plu. arcen. l. in concedendo. & ſ qui. suc tene. c. j. col. x. Et hęc faciunt ad concessiones. quas faciunt principes de aquis publicis, quod semper videantur reseruata iura & commoditates eius, cui prima concessio facta est.

* Principis boni non est alterum vnum detegere, vt alterum adopiat.

d Saluo ff. fami. ercis. l. item Labeo. §. j.

e Aquæ Lambri Mediolanen. pone, Inter duo castra erat quæstio de ductu aquæ publicæ, & fuit inter se lata sententia, demum imperator concessit mihi vnũ de illis castris: nunquid teneor seruare illã sententiam? Et vtdetur ꝙ sic: quia castrum trãsit in me cum suis vitiis suaque causa: præsertim cum sit vniuersitas quædam. ff. de act. empt. l. in venditione. ff. de ser. rusti. prædio. l. Lucius. à contrario sensu. ff. de condi. & demon. l. si quis legata. §. ſi. de contrahen. emp. l. si aquæductus. Et quia imperator non videtur velle præiudicare tranſactionibus & sententiis, sed tacitè reseruare. ar. huius literæ. in contrariũ videtur: quia sicut princeps posset: vt ſ. in c. j. quæ sint regalia. ita & ego, qui vice principis fungor. Itẽ pacta priuatorum non præiudicant fisco: nec tenetur fiscus de illis pactis facere mẽtionẽ. ff. de pac. l. ius publicum. & l. iurisgentium. §. ſi paciscar. & l. inter. C. sine censu vel reliquis. l. omnis. dũtamẽ bonivir i fungar officio, sicut ipse princeps indulsisset, si certioratus fuisset ff. de pa. l. tale pactum. §. ſi. ꝙ maximè est si alĩũ non lædo: vt l. ij. §. item Varus. de aqua plu. arcen. ff. de solu. l. j. & extra de re iudi. c. suborta. in fi. Non obst. ista litera: qa hoc ius aquę competit ex consuetudine, quę fortior est quã pactum priuatorũ &c. Baldus.

f Omnes. hic dicitur, quod illi de societate debẽt iuuare imperatorem ad manutenẽdum iura sua, & etiam conseruandum scilicet pro posse, & præsertim ciuitates finitimæ: & quæ sint magis proprie iura: vt sunt incorporales res, quæ non dicuntur possideri, sed quasi possideri: vt ff. de acqui. rerũ do. l. seruus. §. incorporales. ff. de serui. vrb. prædi. l. ſi ædes. in fi. ff. de actio. empt. l. datio. §. ſi iter. & hoc est quod iurant ciues, vt ciues. Odofredus.

g Finitimæ. i. confines seu propinquæ illis locis, in quibus sunt possessiones, quæ cœpiæ sunt turbari.

h Teneantur. subaudi ſi post opus erit. quod dic: vt C. de sacrosan. eccle. l. neminem.

i Teneantur. subaudi ſi opus fuerit. Odofre. Nota bonam glossellam Bal.

k Si qua vero. Hic dicitur quod ſi aliqua ciuitates de dicta societate Lombardiæ non seruat statuta pacis, cæteræ ciuitates de societate compellent illam ad obseruandam bona fide. In tex. ibi, bona fide. nota ꝙ bona fides debet seruari: cui interdum non congruit de iuris apicibus disputare: vt ff. manda. l. ſi fideiussor. §. quædam. Et est ar. quod omnes cõtractus qui fiunt

cum

cum principe, habeant naturam bonæfidei * contractum.

a Compellant. Sed quomodo? faciendo guerram. vel obsidendo ciuitatem, vel dando repræsaltas? Respond. forte sic Sed contra per hunc text. nam hic dicit bona fide com-

pellant a, pace nihilominus in suo robore permanente. Nobis autem intrantibus b Lombardiã sodrium consuetum & regale, quæ solent & debẽt præstabunt: & vias & pontes c bonã fide, & sine fraude, & sufficienter reficiẽt: in eũdo & redeundo mercatum sufficiens d nobis & nostris euntibus & redeuntibus bona fide & sine fraude præstabunt: in omni decimo anno e fidelitates renouabunt f in iis, qui eas nobis non fecerunt, cùm nos

petierimus, vel p̃ nos, vel p̃ nostrũ nũciũ. Si qui ex parte nr̃a g de suisiustis h possessionib. expulsi sunt restituãtur sine fructibus & damno: nisi in cã principali suæ ꝓprietatis iure possit se tueri possessor, saluis priorib. concessionibus: & oẽs offensæ eis remittãtur. eodẽ iure seruãdo iis, qui sunt ex parte nostra circa restitutionẽ: nisi ciuitas adstringatur iuramẽto i, vt non restituatur: quo casu arbitriũ boni viri volumus p̃ restitutiõe succedere k. & si

thoritate, aut cũ iudicis authoritate. Primo casu locũ vendicãt sibi contraria iura. Secũdo casu serua, quod hic dicit. & hoc forte casu loqui põt hæc lex siue præcedens. Odof. Adde, quod spoliatus si contra iuste petit se restitui: ita quod exceptio obstet ipsi possessorio non est fienda restitutio: vt hic, & inc. cõstitutus. de filiis presby. per Innoc. nam qui expresse iniustum petit, inepte agit, vt no. in c. j. de offi. vica. p Innocen. Si verò non apparet de iniustitia petitoris: si quidem excipiens est per iudicẽ, & partẽ admissus ad excipiẽdum, videtur per cõsequens admissus ad probandum: vt not. Inno. in c. cum veniffet. de testib. Si autem non est admissus: tũc refert, aut allegat spoliatio, aut dolus sine spoliatione. Primo casu nõ admittitur exceptio, dolo facis, Secundo sic, vt C. vnde vi. in l. cum quærebatur. & ita intelligitur quod no. ff. de iudi. l. ff de vi. & C. de agri. & censi. l. si colonꝰ. lib. xj. & extra de restit. spo. c. j.

c In omni decimo anno. in omni decimo anno fidelitates sunt renouandæ.

f Renouabunt. hoc fit propter iuuenes, qui propter ætatem non debent iurare, & modo peruenerunt aliqui ex eis ad eam ætatem, qua iurare tenẽtur: & propter senes etiam qui iurauerunt pro tempore, & modo ratione ætatis iurare non debẽt: sic ꝯ. de pac. iura. firm. circa princ. Sed hodie hoc nõ seruatur. Odof. Nota ergo, quod propter mutationẽ ætatum fit renouatio fidelitatis: quia ætas naturaliter variatur: vt no. C. de in integ. rest. mino. l. si minorẽ te. & extra de probat. in præsentia. vnde ex præterita minori ætate non præsumitur in præsenti: quia non est quid stabile: vt ff. ad leg. Fal. l. hæreditatũ. nisi tempus præsens est coniunctum præterito, arg. huius literæ.

g Si qui ex parte nostra. no. quod expulsi sunt restituendi ad suas iustas possessiones.

h De iustis. secus ergo si iniustis. Odofre. hic cadit glo. signata supra, in §. sufficiens. quæ debet scribi super verbo, restituatur.

i Iuramento. No. quod per iuramentum proceditur dispensatiue. Sed an hoc iuramentum teneat? puto qđ non. cum sit contra diuinam & humanam legem. Vn de diuina pagina dicit, Non concupisces rem proximi tui. ad qđ est ff. de iusti. & iure. l. iustitia. & iuramentũ contra leg. factũ nullius est momenti: vt ff. de leg. iuriscentiũ. §. generaliter. C. de leg. & cõstit. l. nõ dubiũ. in fi. C. de nup. authen. quod eis. arg. extra de iureiur. c. inte Heximus. ff. de lega. j. leg. si quis inquilinos. §. fi. Odofred.

k Succedere. vt soluatur rei æstimatio. Odofre. qđ est cõtra ius cõmune, quod inuasor dño nolẽte libere tur rei æstimationem soluẽdo. ff. de rei vendica. l. nec quasi. Et no. pulchra verba, arbitrium boni viri pro restitutione succedere. s. vt satisfeciſſe videatur ille, q. soluit æstimationem arbitrio boni viri taxatam. Et no. quod in tota ista pace non restituuntur fructus: qđ intellige, nisi essent extantes in feudo; quia tunc non

resti-

restituuntur tanquam accessiones, sed tãquam ipsum corpus fundi: vt l. si. §. pe. ff. quæ in frau. cre. dicit Accur. quod nunquam quis lucratur fructus: nisi rem habere videatur. ff. de reg. iu. l. qui actionem. Item ait qđ intra tempus restituendi, scilicet quãdo quis petit qđ nõ est, nec fuit suũ. ff. de lega. j. l. si quis bonorum. ff. solut. ma. l. si mora. Debitor lucrat fructus nisi tempus sit appositum causa custodię. ff. de reg. iu. l. cum tẽpus. dicit Accurs. quod speciale est in imperatore qđ possit auferre rem alterius. ff. de reg. iu. l. id qđ nostrum. Nisi ciuitas adstringatur iuramento. Not. qđ ciuitas potest obligari per iusiurãdũ, & sub iureiurãdo pacisci, licet nõ habeat animam: vnde hoc iuramentũ referendum est ad animam ciuium, pea quæ no. Inn. extra. de sent. excom. c. grauem.

a Si qua controuersia. Dicitur hic, quod cõtrouersia feudi inter imperatorẽ & alios de societate debet dirimi per pares illius ciuitatis, vel per episcopum illius ciuitatis, in qua discordia vertitur, & secundum consuetudinem illius terræ. Et sic no. quod in feudis attẽditur cõsuetudo loci vbi res est. Not. qđ si imperator cõcessit mihi Tusco feudum cuiusdam castri Alemaniæ, videtur mihi concessum secundum consuetudinem Alemaniæ. & si Alemanico concedit in Tuscia, videtur concessum secundum consuetudinem Tusciæ, vt hic dicitur. & est ratio: quia consuetudo præstationis & rei præstandæ intelligitur secundum locum illũ, vbi debet fieri traditio & solutio corporalis: vt l. semper in stipulationibus. de regul. iur. quod est nota. & facit quod no. extra de test. c. Raynutius. super gl. forte. in nouella.

b Consuetudinem. Inspicitur enim regionis cõsuetudo: vt ff. de fund. instr. l. cum de lanionis. §. asinam. & est sic ꝫ. eo. §. in causis. vincit enim de iure Romano etiam in eo loco in quo est: vt ff. de legi. l. de quibus. licet contrarium sit de iure Lombar. vt in Lomb. qua liter in iudi. l. placuit. Odofr. Et no. hic cuius loci pares debeãt cognoscere de feudo: quia pares illius episcopatus vel terrę vbi lis agitatur: debet autem agitari in terra vel loco, vbi feudũ existit: quia reale iudicium est: vel qua iste locus est commodior, & melius scitur ibi veritas. arg. ff. de flumi. l. j. §. j. & C. de appella. l. cum post. & in c. j. de resc. in cle. Et si quæras quę intelligatur causa feudalis? Respon. si criminaliter agitur vel vltra leges feudorum, nõ est causa feudalis: sed si de inuestitura facta vel fiẽda, vel de possessione ablata vel turbata per dominum vasallo, vel per vasallum vasallo. de mili. vasal. qui contu. est. c. j. & vbicunq; fit commemoratio feudi ad intẽtionẽ fundandam coadiuuãdã vel repellẽdam. Secus si non agatur vel excipiatur ex hoc capite: vt extra de fo. com pe. c. verum. per Inno & dixi in c. j. §. præterea. de proh. feu. ali. per Frider. & hęc vera in petitorio & possessorio. Et vnũ scias, qđ ille, q non vult inuestire vasallum de recto feudo, de alio feudo cognoscere nonpõt: quia iniustus in vno pręsumit iniustus, & suspectus in alio. de contro. inter vasal. & epis. c. j. text. est notabilis.

c Itẽ volentibus. Hic dicit quod volens venire contra pacta nõ auditur: ergo si audiẽtia denegatur, exceptio pacti impedit litis contestatio. quod verũ est, si pactum est iuramento firmatum, vt hic, secus si non sit iuramento firmatum, sed sit factum, lite pendente. argu. ff. de pac. lege, tale pactum. §. qui prouocauit. & C. de pact. l. postquam lit. & C. de fide instrumen. l. iij. nam cum sit renunciatum liti, non potest de nuo resuscitari: vt no. in c. j. de lit. contesta. libr. vj. in nouell. Deinde no. hic, quod ille qui per metum vult, nihil vult. quod dic vt notat. ff. de reg. iur. l. velle non creditur.

d Stratam. nota, de verbo stratam Ozolinus nobilis quidam de Roma fuit, ex quo geniti fuerunt duo pessimi tyranni. alter quorum eodem nomine postus est: alter verò Albericus fuit nominatus. Odofredus.

e Hanc igitur. Communiri. sic ꝫ. eod. §. pacem itaque. & dic vt ibi. Odofr.

f Nomina verò ciuitatum. Præscriptam autem concessionem. vt hic patet: & supra eodem, in prin. §. nos Romanorum Imperator &c. & supra, proximo. §. nomina verò &c. certis tantum ciuitatibus hæc priuilegia conceduntur. Quid ergo si aliquis in aliqua harum ciuitatum habitet, & negetur esse

---

qua controuersia [a] fuerit ortade feudo inter nos & aliũ q sit de societate per pares illius ciuitatis, vel episcopatus, in quo descẽdit, agetur: & secundum consuetudinem [b] illius ciuitatis in eodem episcopatu terminetur, nisi nos in Lõbardia fuerimus, Tunc enim in audientia nostra, si nobis placuerit agitabitur. Item volentibus [c] venire contra pacta non per violentiam facta & iuramẽto firmata inter ciuitates & ciuitates, societates & societates, vel ciuitatem & alias personas: nos audientiam denegabimus. Item nos restituimus stratã [d] Veronensibus: & nominatim recipimus Drolinum in plenitudinẽ gratiæ nostræ & omnem offensam ei remittimus.

HAnc igitur secundũ formam præscriptam et vt per mediatores pacis, videlicet Gulielmum episcopum Discensem, Henricum Marchionem Sarnensem fratrem Friderichum de sylua benedicta, & Rodulphum camerariũ nostrum vnà cum his bona fide intelleximus, & secũdum tenorem, quo eandem pacẽ & concordiam iurari fecimus, & secundũ quod Lombardi eam bona fide intellexerunt, in perpetuum ratam haberi & conseruari statuimus: & vt firma permaneat, & inconcussa præsentem paginam nostri impressione sigilli fecimus communiri [e].

NOmina verò ciuitatum, quibus sic gratiã nostram reddidimus, & præscriptam fecimus concessionem seu promissionẽ, hæc sunt: Vercellæ, Nouaria, Mediolanum, Laude, Pergamũ, Brixia, Mantua, Verona, Vincentia, Padua, Teruisium, Bononia, Fauentia, Mutina, Rhegiũ, Parma, Placentia. Istis autem ciuitatibus & locis pacem seruari volumus, & gratiam nostram reddimus. Præscriptam autem [f] concessionem seu promissionem

esse de natione eius ciuitatis vel alterius, quæ in hac pace cõprehẽsa sunt? Respond. probare debet se habuisse originẽ in aliqua harum ciuitatum: vt.ff. de proba. l.j. secundum vnã lectquam ibi dixit. Odof. & secundũ hoc nomen & beneficiũ ciuitatis forẽsibus & extraneis nõ prodest. C. de re. l. si nõ speciali. quod tenementi, nisi essent recepti in numero ciuiũ: vt. ff. de iu. fisc. l. sed si accepto. nam alteri pacisci nemo potest: cum ab eo mandatum non habeat. iuxta illud, nihil ad nos, de iis qui sortis sunt.

a Pacem. concordat. ff. de pact. l. j. in prin. & inst. de iniur. §. fin.

b In animam nostram. not. qualiter quis iurat pro alio in animã domini. lxiij. dist. c. tibi domino. Odof. pone, constitui procuratorem ad iurandũ de calumnia in animam meam: aduersarius dicit, qđ ego compaream, quia melius noui facti? Respon. in iuramẽto calumniæ nõ debet hoc ventilari: vt no. in c. vlti. de iura. calum. li. vj. in nouella. Nunquid ille qui habet potestatem faciendi qc quid viderit expedire, dicitur habere arbitrium voluntatis? videtur qđ sic. ff. mã. l. creditor. §. lucius. & no. in c. ij. de iura. calum. libr. vj. in nouel.

c Hi autem. primo nominat principes, duces, comites, & barones, qui ex vna parte principis vnà cum iuramento pacem iurauerũ. Secundo nominat nuncios Lõbardo. & aliarum ciuitatem societatis eorũ, qui ex aduersa parte iuramẽto suo pacem roborauerũt. Tertio nominat ciuitates, q̃ pacẽ ex parte principis vnà cum principe cum Lombardis pacem habuerunt. Quarto nominat nuncios Lombardorum quibus inuestituram consulatus dedit. Quinto impressione, sigilli sui pacẽ princeps corroborat. Sexto apponitur tempus & anni domini, & indictio, & anni Imperij, & locus, vt appareat vbi & quando data fuit hæc lex, & hęc vsque ad legem illã In Christi. Odof. & facit. C. de testa. l. omnium. ibi, dum dicitur, inter tot nobiles probatasque personas.

ACta. hic habes arg. quod anni domini, dies, mẽsis & consul, & alia q̃ in instrumentis apponuntur, debeant poni in fine instrumẽtorum. alias habes contrarium: vt ẽ. de iur. emphy. in princip. quod credo verius: vt in auth. vt præp. nomen impe. in prin. & §. j. & ij. in Lombar. de episcopis. l. Sed nunquid instrumẽtum vitiatur, si in fine hæc apponantur? dico quod non. Nam in instrumentis non apponuntur hæc, nisi vt constet de tempore contractus. Sed siue in principio. siue in fine ponantur, nihilominus cum constat de tempore exquo apposita sunt, de iuris ordine non curatur. ff. de solu. l. nec enim. Odof. Sed nunquid vitiatur instrumentum, si nomen imperatorum præpositum nõ fuit, vel non interfuit tabellionis subscripto, vel cõtrahentis, vel aliquid defuit ex his, quæ debent interuenire? Respon. vtique arg.

his non facimus, videlicet Imolæ Castro sancti Cassioni, Bobio, Fleti de guarbadona, Ferotræ, Belutiæ, Tenetæ. Ferrariæ autem gratiã nostram reddimus, & præscriptã cõcessionem facimus seu promissionem, si intra duos menses post reditum Lombardorum à curia nostra de pace præscripta fuerint. Hanc itaque pacem [a] & concordiam, sicut præscriptum est, tam nos, quã filius noster Hẽricus Romanorum rex per camerarium nostrum Rodulphum iurari fecimus in animam nostrã [b], Hi autem [c] sunt principes & nobiles curiæ, qui præscriptam pacẽ & cõcordiam per se firmam tenere iurauerunt. Hermãnus Monaster episcopus, Henricus Cirnensis electus, Citalinus Curiensis. Abbas, Gotifredus imperialis aulæ cancellarius. Otto dux Bauariæ. Friderichus dux Sunormæ, filius noster. Bertoldus dux Zaermone. Bertoldus marchio Histriæ. Hermannus marchio Vero. Cõmes Henricus dux Spleteñ. Comes Theopobus de Lexcomiende. Comes Ludouicus, frater cancellariꝰ Odelfestre. Rodulphus camerarius. Guarnerius de Lombardia. Cano de Minabere. Corradus pincerna.

HI sunt nunciꝰ, qui ex parte Longobardorum pacem præscriptam & concordiam receperunt, & in præsentia nostra iuramento confirmauerunt. De Mediolano Guido de Landriano. Pinaamonte de Vico mercato. Adobatus Bultraffus. Guilielmus Burrus. Guercius de Buxola. Aldericus de Bonate. Rogerius Marcellinus. Loterius medicus de Brixia. Obrandus de Martinengo, Gozed de Turbiado, Desiderius iudex. Rodulphus de Cõcipio. Boccatius de Manerbio. Albericus de Caprino. De Placentia Girardus de Artizone. Iacobus strictus. Hermannus de Carnocampo iudex. De pergamo Albertus. de Mappello Attoficianus. Ioannes de Piterigo. Lanfrancus de Monacha. Albertus Attonis. Albertus Albertonis. De Verona Corus iudex. Vbertinus de carcere. Valerianus de Castello. Martius de Castello. Theobaldinus de Nicaudo. Theobaldinus de Nascenguerra. De Vincentia Pileus iudex. Vbertinus de fonte viuo. Cardenarius Marchus de Pauliana. de Padua Ianxusellinus iudex. Bugelescus de fonte Glina. De Teruisio Florius iudex Gumbertinus. De Mantua Alexandrinus Iacobus de Amica, Angelus iudex, Henricus de Angelo. De Fauentia Barnardus iudex, Hogolinus de Azo. De Bononia Antonius potestas. Rolandus Guarini. Matthæus Rodulphi. De Mutina Arlotus iudex, Reinerius de Buca Cabata. De Rhegio Albertus Cambiator. Rolandus de Charitate. De Parma Iacobus Petri brauui, Mallobatus iudex. Vetulus iudex. Corradus Banzoni. de Laude Vincentius de Sifraga, Anselmus de summa ripa. De No-

que. ar. in auth. vt præpo. nomen impe. arg. C. de fide instr. l. cõtractus. C. de conue. fil. deb. l. fisco. ff. de test. l. ad testium. §. si quis. ff. de transact. l. cum hi. §. si prætor. de coll. bo. l. j. arg. optimum. ff. de in integr. resti. l. diuus. C. qui test. fac pos. l. furiosũ. in fine. Si enim q ad rei subſtantiam modum, ordinem vel ſolennitatẽ pertinent, omittantur quicquid geſtũ fuerit, vitiatur. arg. C. de contrahen. emp. l. empti. & l. pretiũ. ff. de cõtrahen. emptio. l. nec emptio: & l. ſi res. & ff. de act. & obl. l. in omnibus. ff. loca. l. qui ad certum. & l. ſi tibi decem. & ff. de ver obl. l. j. in princi. ff. ſi cer. pe. l. rogaſti. C. de non nu. pe. l. cum vltra. C. de iure emphy. l. ij. C. de fabricen. l. ſi quis inſti. de inuti. ſtipu. §. ſi quis aliũ. & §. ſi quis aliis. C. de ſentẽ. & interlo. om. iud. l. prolatã. & C. de except. rei iud. l. j. C. de app. l. nominationes. Et quia quoties plura interuenire debent, vnum interuenijſſe non ſufficit: vt ff. de diuor. l. fin. cum ſi. Vnde eſt arg. cõtra, quod valeat inſtrumentum ita cõfectum. ff. de manu. vin. l. antepen. ff. de appella. lege, ſcio. ſed primum verius Odofr. Sed quid ſi apponuntur ſolennitates, tamen erratur in vna: vtrum tabellio poteſt propria authoritate emendare exẽplum, ſi errauit in die, vel in appoſitione loci? Reſpõdeo, ſi eſt quæſtio ſuper die vel loco, non poteſt emendare: nam raſura caderet in loco ſuſpecto. ſi autem alibi, & vbi nõ pendet quæſtio: tũc emendare poteſt, & radere verbum erroneum, & ponere verbum verum. & not. C. de teſt. l. ſi vnus. Si autem non errauit in ſolennitate inſtrumenti, ſed inqualitate facti, tunc poſtquã inſtrumentum eſt redactum in modum & publicatũ, nihil ſua authoritate emẽdare poteſt, ſed debet facere errore comperto de mandato iudicis ſecundũ Cyj. qui ita no. ff. de ſtatu ho. l. Imperator. Vel dic ſi eſt talis error, qui noceat, nõ poteſt emẽdare ſine iuſſu iudicis: ſecus ſi nõ officit parti: quia partis non intereſt cum & ſine tali emendatione valeat inſtrumentum: vt C. de teſt. lege, ambiguitates. & lege, præpoſteri. & lege errore. & ff. de reg. iur. lege, ſi librarius. Illud conſtat, quod aliæ ſunt ſolennitates inſtrumenti, & aliæ negotij: vt no. ff. de edẽ. l. j. §. editiones. in ſi ne glo.

uaria Opizo de Briona. Tedixius Cabalacius, Girardus de Bomprando. De Vercellis Meardus & Vercellinus.

HAe autem ſunt ciuitates & loca, quæ pacem præſcriptam ſubiuramento Lombardorum nobiſcum receperunt, & eandem per ſe iurauerunt: Papia, Cremona, Commuiterdona, Aſta, Cæſaria, Ianua, Alba, & aliæ ciuitates & loca & perſonæ, quæ ſunt, & quæ fuerunt in pace noſtra.

HAec autem ſunt nomina nunciorum, qui inueſtituram conſulatus à nobis nomine ciuitatum receperunt. de Mediolano Adobatus. De Placentia Gaardus Attizonus. De Laude Vincentius Corno. De Vincentia Pileus. De Padua Ianſus. De Teruiſio Florius. De Mantua Alexandrinus. De Fauentia Bernardus. De Bononia Antonius. De Mutina Arlotus. De Rhegio Rolandus. De Parma Iacobus Petribraui. De Nouaria Opizo. De Verſellis Meardus. De Pergamo Artoficiarius.

SIgnum domini Friderichi Romanorum inclytiſſimi Imperatoris. Ego Gotifredus imperialis aulæ cancellarius vice Chriſtiani Magunti næ ſedis archiepiſcopi & Germaniæ archicancellarij recognoui.

ACta ſunt hæc anno incarnationis Mclxxxiij. indictione prima regnante domino Friderico Romano imperatore glorioſsimo, anno regni eius lxxxij. imperij verò. xxxix. Da. Apud Conſtantiam in ſolenni curia vij. Calend Iulij.

IN Chriſti nomine iuro ego quòd amodo èro fidelis domino Imperatori Friderico, & eius filio regi Henrico: non ero in conſilio vel facto, quòd ipſi perdant vitam vel membrum [a] aut mentem ſeu coronam [b] imperij vel regni vel caput, & ſi ſciuero aliquem feciſſe vel facere volentem: per me vel alium domino Imperatori vel regi, vel nuncio eius, ſine fraude manifeſtabo eis, & adiuuabo honorem coronæ tenere: & ſi perdiderit, recuperare bona fide in exercitu & comitatu adiuuabo. Inſuper pacem domini Impatoris Friderichi, & filij eius regis Henrici, & ſuæ partis factam cum ſocietate Lombardiæ & eius ſocietatis ſicut ſcriptum eſt inde, ſine fraude intra quindecim dies poſt iurata bono intellectui, & ſigillo Imperatiam non reddit imperatori cui iurauit fidelitatem: vt in capitu. j. de forma fide. collatio. x. & Imperator poteſt ſe defendere cum exercitu ſuo. de mil. vſal. qui cõtu. eſt. capitu. primo. §. vlterius. Vnde cum Papa Ioan. vigeſimuſſecundus minaretur regi Roberto de faciendo mirabilia: Rex Robertus reſpondit: vos facie

IN Chriſti nomine. Mbrũ. Ad hoc eſt ſupra, de forma fid. ca. j. Odof.

b Coronam. Potiſt ergo princeps deponi, vt hic: qđ dic vt ſupra nota. in. §. cum autem. de forma. fide. c. alius. Odofre. Sed ſi Papa deponit Imperatorem dolo vel ambitione ſine legitima & ardua cauſa: depoſitio ipſo iure eſt nulla. Nã adeſſe exercitiis huius iuriſdictionis ſupremę circa ſtatum tẽporalium Papa debet procedere tanquam Deus qui eſt veritas: vnde requiritur cauſa: ergo nõ ſubſiſtente cauſa, ceſſat iuriſdictio. tenet conſequentia g doctrinam Innocentij, qui dicit, quod quando cauſa requiritur tanquam fundamentum iuriſdictionis, oportet cauſam eſſe veram, & diſcuſſam alias iudicium eſt ipſo iure nullum: vt ipſe notat extra de foro compet. in nouella. ca. cum ſit. & de reſcript. c. ſuper litteris. per Innocen. de officio delegat. c. cum ſuppe. abbatia. per Innocen. Eſt & alia ratio: quia eccleſia debet vaſallo vicem: & de ſuo Imperio nõ poteſt eum lædere: imo Papa ſe facit alienum à poteſtate, ſi talem ſuſti-

facietis, & nos faciemus, & me iuuabo. hoc est quod iurantes in sacramento fidelitatis debent adiicere: vt supra, in pace. §. omnes. Odofre.

a Bona fide. hoc sufficiebat dixisse: & licet non dixisset sine fraude. bona enim fides contraria est dolo & fraudi: vt ff. pro socio. l. iij. in fine. Odof. ff. de pactis. l. iur. gen. §. sed si fraudandi. ibi, bono intellectu. Nota, quod cõtractus debet intelligi ad bonum & sanum intellectum: quod tene menti.

b Masculos. excludit ergo sexum femineum: certis tamen ciuitatibus hoc remittitur: q̃ suæ ciuitatis homines iurare non faciant: vt j. eod. c. §. hæc sunt nomina.

c Ego iuro. Hic Imperator idem iurat: & ipse in animam suam hic iurare facit: vt hic, & in pace. §. hic itaque. simile 3. de forma fide. c. tibi domino. Vel dic non iurat idē, sed alius in animam eius: vt d. §. hanc itaq̃. & hoc innuit. l. proxi. ibi inter nuncios. Vel dic, quod hoc est sacramentum, quod fit per rectores ciuitatum, qui fuerunt in parte principis. argu. supra, eodem. §. hæc autem sunt ciuitates & loca superius notata. est iuramentum quod fit per ciues ciuitatum societatis Lombardiæ: sequētia vero sunt sacramenta rectorum ciuitatis Lombardiæ seu societatis eorum.

toris sigillata obseruabo bona fide [a], & sine fraude hoc iurare faciam omnes masculos [b] mecum habitantes à sexdecim annis supra vsque ad septuaginta intra quindecim dies postquam iuratum habuero, exceptis seruis.

Et qui per me iurare noluerint, intra tertiam diem imperatoris, vel regi, vel suis nunciis manifestabo per breue. Mclxxxiij. Indictione prima.

Ego iuro [c] omnibus ciuitatibus societatis Lombardiæ Marchiæ & Romaniæ & locis & domino Opizoni, marchioni Malaspinæ, & omnibus personis prædictæ societatis concessiones & permissiones atque pacta, sicut in scripto [d] pacis inter nuncios domini Imperatoris & rectores, & nuncios ciuitatum societatis Lombardiæ facto continetur firmans tenore: necero in consilio vel facto, vbi aliquod prædictorum minuatur alicui de societate: & si qua persona aut ciuitas, vel locus alicui ciuitati, vel loco, aut personæ prædictæ societatis, aut iam dicto marchioni auferre vel diminuere voluerit: eos vel eas manutenere, & defendere bona fide, sine fraude contra omnes adiuuabo: & omnia præcepta [e], quæ rectores concorditer omnes vel maior pars [f] mihi fecerint, sine fraude obseruabo. & omnia supradicta attendam à Calend. Maij vsq̃ ad triginta annos [g] & in capite vniuscuiusque quinquennij, scilicet si per maiorem partem rectorum requisitus fuero, renouabo. & hoc totum sine fraude iurare omnes homines meæ ciuitatis à decimooctauo anno vsque ad septuagesimum faciam. & hæc omnia faciam iurare consules vel potestates meæ ciuitatis & credentias vsque [h] ad illum terminum, qui mihi constitutus fuerit per rectores Lombardiæ, & Marchiæ, & Romaniæ, in hoc eloquio.

d Scripto. Secundum hoc habes etiam hic argumentum, quod hæc lex est scripta: quod dic vt supra diximus. Odofredus.

e Præcepta. Sed quomodo possunt præcepta iniungere principi, cum maior sit: et minor in maiorem nõ habet imperium? Respond. vt nota. ff. de iurisdict. omnium iudi. l. est receptum. & sic Imperator potest per actum obligatorium conferre iurisdictionem contra seipsum pro bono pacis. vel dic verius vt modo dixi. Odofredus.

f Maior pars. quod enim maior pars facit, tota vniuersitas fecisse videtur: vt ff. ad municipa. l. quod maior. Odofredus. Nota ergo, quod illud quod facit maior pars collegiatorum seu confœderatorum minori parte contradicente, ratum quo ad omnes debet haberi: quia omnes collegiati redigũtur ad instar vnius corporis. quod est notandum ex his scilicet, quæ pertinent ad totum corpus ligæ, & ille qui est nobilior & potentior in liga, ille intelligitur superior ad conuocandum alios. argumento. ff. de fide instrumento. lege, finali, in capitulo primo de maioritate & obedientia. per Innocentium.

g Triginta annos. Quid ergo erit finitis triginta annis? Respond. de necessitate ex integro est iurãdum: licet hoc hodie nõ seruetur. Non autem dicas tempore hoc elapso pacem amplius non durare, cum perpetuo, non ad tempus hæc pax conceda tur: vt supra, eodem. §. hanc ergo pacem. vsque ad finem. & §. nos Romanorum Imperator. Odofredus. Imo ex hoc colligitur aperte pacem hanc temporalem fuisse. nam perpetuum est quod triginta annis durat: vt institutionibus de perpetuis & temporalibus actionibus. Odof. imo prima verior: vt supra eodem. §. in omni decimo anno. nam hæc dictio, in omni, perpetuitatem temporis demonstrat. Vel dic, quod tempus adiicitur hic iuramento. Imperatoris, nõ concessionibus & aliis capitulis pacis: & hoc teneas. tempus enim adiectum alicui determinabili determinat solum illud, & non aliud: ad cuius determinationem non est appositũ: vt ff. de contrahenda emptione. l. qui fundum. C. quando dies le. ce. l. ex his verbis.

h Credentias vsq̃ ad illum terminum. Nota hic si tenes, q̃ hic fit iuramentum Imperatoris q̃ Imperator iurat credentias Lombardorum: & societates eorũ: & quod eas non pandet ad eorum detrimentum. Idē puto in Lõbardis & eorũ fautoribus, quod hoc idem principi iurent, cum magna secreta ab vniuersis imperio debeantur: vt C. de oper. public. l. quicunque locus. & secreta regis abscondere bonum est: vt in Lombarda de his qui secreta regis fraudulenter inquirunt in fine. Secreta enim domini subditis merito committuntur: vt argu. C. de proxim. sacro. scrin. l. proximos. & quod iurent, habes argumen. extra de iureiuran. ego N. episcopus. & supra, de noua forma fideli. circa fin. Sed quæ dicuntur secreta siue credentiæ? Respondeo, ea quæ vulgo ignorat: vt argumen. ff. de iis qui defece. vel effu. l. j. §. summa cum vtilitate. & amodo si contra faciant, videntur venire contra pacem & iuramentum suum; & ita pace carere debẽt: vt

& alias

* Sed & alibi, qui alicuius secretū pandit, capite plectit. ff. de re mil. l. omne de lictū. §. iij. & l iiij. C. de cōmer. & merc. l. j. §. si quis tabulas. ff. de posses. xxij. q. v. ca. de forma. Cōtra ff. de orig. iur. l. ij. §. postea prīceps.

& alias de vasallo dicitur, qui amittit* feudum, si credentiam domini manifestauerit: vt supra, hic potest esse titulus, quibus modis feud. amitt. c. j. & frustra implorat legis auxilium, qui in eam committit: vt ff. de minoribus. l. auxilium. Odofredus. Ex prædictis apparet, quod si anciani alicuius ciuitatis iurauerunt tenere aliquā credentiā & aliquis eorum reuelat eam in dānum cōmunitatis, quòd debet ab officio remoueri. Et no. hic, q̄ nūq̄ imponitur hæc pœna remotionis dū tāte officio, potest cognosci de crimine. Nam si spectamus finem officij, frustra fieret amotio: vt C. ad legem Iuliam re. l. iubemus.

a DIe lunæ xj. Calend. Ianuarij. Nota quòd olim notarij ita scribebant ratione maioris certitudinis: quia si adiicitur intrante, vel exeunte, dubium est: quia quod pluribus modis exponi potest, est æquiuocum: vt no. ff. de verborum oblig. l. quoties in stipulatione ambigua. Quid ergo si instrumentum dicit actum vndecima die Ianuarij, & non dicit intrāte, vel eunte mense? Respōdeo: si quidem apponitur propriū nomen diei, puta actum die lunæ vndecima Ianuarij: satis apparet ex ipsa scriptura: vt hic. Si autem non apponit nomen proprium, potest dubitari. Pone enim, quod testes dicunt, vndecima die intrante mense Ianuarij partes fuerunt alibi. Ex aduerso respondetur, quod ista probatio non concludit de necessitate. Quæritur ergo, vtrum dicti testes reprobent instrumentum? Et videtur quod non: quia sicut debemus saluare testes, ne in falsum incidant: ita & instrumentum & testes: vt extra de testib. cum ita filij. Item dicta testium debent interpretari in meliorem partem: vt not. Innocen. in ca. dudum. ij. extra de electio. Item cum testes sunt inducti ad probandum, & non probant: de necessitate debent interpretari contra producentem: vt extra de probatio. c. in præsentia. et ca. cum causam. de rescript. & in cap. vlti. de conditione apposita per Ber. nisi in causa fauorabili: vt ff. de manu. l. antepe. & in cap. ex literis. de probat. & de regulis iuris. l. in ambiguis. cum similibus. In contrarium videtur: quia illud instrumentum secundum communem vsum tabellionum probat de vndecima die intrante mense. Cum ergo probatio reprobatur, ergo probatum est instrumentum. Non enim ista est præsumptio, sed communis intellectus vulgi. & ideo non obstat quod nota. ff. de pact. l. iurisgentium. §. quod fere. & quod notat Innocentius in capitu. innotuit. de eo qui fur. ordin. recep. non enim dicitur incertum quod certam interpretationem semper habuit. Argumen. ff. de fundo instructo. l. cum de lanionis. §. astnm. Et est notandum, quod ad hoc vt ista æquiuocatio cesset, in literis apostolicis apponitur nonas, Idus, & Calendas, vbi talis dubitatio incidere non potest: vt infra, eodem. §. fina.

b In eorum præsentia. hic habes argumentum expressum, quod testes debent scribi & imponi in prima parte instrumenti. & hoc hodie seruant tabelliones nostri temporis. Alij, quod in fine: vt videantur interfuisse contractui toti. Odofre. Tu dic, quod si debent se subscribere, debent eorum nomina & subscriptiones poni in fine: vt C. qui testa. fa. pos. l. hac consultissima. §. pe. ibi dum dicit, & in fine, &c. Et hoc patet ex ipso vocabulo: quia dicit subscriptio. sic et tabellio debet se subscribere in fine, licet signum suum possit apponere tam in principio quàm in fi. illud certum est, quod instrumenta debent habere suas proprietates. Et per hoc dicūt quidam, quod imbreuiatura * nō probat: quia nō est ibi subscriptio & signum: vt no. Iaco. de Areti. C. de fide instru. l. cōtractus. per Bar. ff. de test l. ad testiū. §. si quis. & dic vt extra de fide instru. c. cum per tabellionem. & in authenti. vt præponatur imperatoris §. j. & C. de tabul. l. generali. lib. x. Et si inueniatur imbreuiatura, an præsumatur imbreuiatura testibus lecta, nota. ff. de lega. iij. l. fideicommissa. §. j. & facit ff. de milit. testa. l. Lucius. illud est certum quod vna scriptura iuuat & interpretatur aliam: vt ff. de edend. l. si quis ex argentariis. §. si initium tabularum. & de petitione hæreditatis. lege vtrum.

* Ar tem bet gnum: facit que fit im uiatura annos & dic vt extra de fuat fi fide instru. c. cum uiatura per tabellionem. refectus & in authenti. vt imbre præponatur imperatoris §. j. & C. de tabul. l. generali. iura lib. x. Et si inueniatur imbreuiatura, an præsumatur imbreuiatura testibus lecta, nota. ff. de lega. iij. l. fideicommissa. §. j. & facit ff. de milit. testa. l. Lucius. illud est certum quod vna scriptura iuuat & interpretatur iare aliam: vt ff. de edend. l. si quis ex argentariis. §. si initium tabularum. & de petitione hæreditatis. lege, fit, vtrum. blicus

c HAc sunt nomina eorum. Dicit, quod non sunt strum districti facere iurare homines. Iste text. facit ad quæstionem, vtrum comes, qui habet castrū. quoddam in feudum, alij teneatur facere suos homines iurare. Nam aliquando feudum sic datur vt iurent ipsi, & faciant iurare suos nobiles & vasallos: aliquando de suis nobilibus non fit mentio. & est hic argument. quod non teneantur ad hoc: nisi expresse caueatur in pactis: quia homo vasalli mei non est propterea homo meus, nisi alias habeam iurisdictionem generalē & hoc nota. in spec. de fundo. §. quoniam. versū. xiiij. quæritur. & versiculo sequen. Idem sacramentum facit, vt prædicti rectores fecerūt. per istum textum probatur aperte, quod si tabellio scripsit primo dicta vnius testis, & postea dixit idē p omnia, dixit vt alius testis: siue sub eadem die siue sub alia: non est vis, quod talis scriptura probat testes in vnam consonantiam concordasse: licet aliqui dicant, quod ista scriptura non valeat propter incertitudinem. Alij dicūt, quod non valet: quia proferunt vnum & eundem præmeditatum sermonem. Sed nec prima ratio valet: quia totum videtur repetitum, nec secunda. quia quod dicitur de eodem mediato sermone, habet locum quando testes sunt suspecti: secus si sunt bonæ famæ. Vnde sequitur, quod per dictos testes fit probatio: vt not. extra de verborum significatio. nihil obstat. in nouellis. In huius fœderis sine seu circa fœderis obseruationem notandum est: quia, vt dixi, ista est lex: vt dixi supra, in §. volumus. & lex est commune præceptum, &c. vt ff. de legatis. lege prima, & in legibus duabus Græcis, eodem titulo, & instit. de iure naturali. §. lex. Vel lex est fermo determinatus secundum communem concordiam ciuitatis, admonens quomodo oportet agere singula, secundū Ari.

Vel

Sio Oldericus de montello. de Mantua Gulielmus de Azo. & de Placentia Bonizo iudex. de Pergamo Albertus de Ossa potestas. de plebe de Granatina Petrus Collus iudex. de Fauentia Gulielmus Butinus potestas. de Mediolano Petrus vicecomes.

HAec sunt nomina eorum c qui iurauerunt, vt superius legitur: vt dicti rectores iurauerunt: eo excepto, quòd non fuerunt districti facere iurare homines suæ ciui-

DIe lunæ xj. Callē. Ianuarij a in Placentia in ecclesia sanctæ Brigidæ in præsentia Mirabelli, Gulielmi, Garoni notarij, ibiq̄ in eorum presentia b rectores Lombardię, Marchiæ & Romaniæ, fecerunt prædictum sacramentum: nomina quorum sunt hæc: de Brixia Aldericus de Sella. de Verona Voxo iudex. de Bononia Prendeparte potestas. de Padua Bazotus. de Nouaria Rogerius Marcellinus potestas. de Terui-

Vel lex eſt principis placitum. ff. de conſti. prin. l. j. & leges ſacratiſſimæ hominum vitas conſtringũt, & ab omnibus ſciri debent: vt C. de legi. & conſti. l. leges. vnde quilibet leges obſeruare tenetur ſiue volẽs ſiue inuitus: vt in Lombar. de epiſco. & cle. l. volumus vt omnibus. Hanc igi

tatis. De brixia, Deſiderius iudex, Martinus de Potenalupis, Pax Conſalonerius. de Padua, Guaniphus Achalaone. de Verona, Cancellarius Creſcenouum, & Viuianus aduocatorum. de Terui ſio, Trauiſius de Gualperto. de Pergamo, Lanfranchus. de Monancha, Oprandus Iudex, Ioannes de Petengo. de Nouaria, Friderichus. de Boñ. Michael Capra. de Mutina, Rolandus de Baimonte. de Carino Bunalellus, de Garbonenſi-

bus. de plebe de Granatoria, Gregorius conſul ita iurauit: ſuus rector. de Fauentia, Anteus iudex, anno à natiuitate domini Mclxxx. indictione prima, & poſtea ſequenti die Martis. xij. Calen. Ianuarij Armanus de Parma rector idem ſacramentum fecit, vt pridem rectores fecerunt: & Albertus & Theobaldo ſimiliter.

Finit liber de pace Conſtantiæ.

ticus & reus læſæ maieſtatis eccleſiæ, & hoſtis dominæ ſuæ: vñ ipſo facto erat ſuſpẽſus ab adminiſtratiõe vt C. de hære. auth. gazaros. ad hæc. C. ad le. Iul. maie. l. qui ſquis. & arg. ff. qui & à qui. l. quæſtum. & de accuſatio. lege, ex iudiciorum. de acquirẽ. hæredi. lege, Pantonius. §. rei. inſtitu. de hæred. quæ ab inteſt. §. per contrarium. & in c. domino guerrã. hinc finitur lex, deinde conſuetudines regni incipiunt. de elec. venerabilis. §. fin. Ex his ergo videtur cõcludendũ, quod neque capitula iſtius pacis, neq; leges iſtius Friderichi poſſunt in iudiciis allegari, & ſi quondã fuerit imperator. arg. C. de ſac. ſan. eccl. l. decernimus. Io. And. tangit hic dubium extra de feu. c. ex parte. & dicit, quod quidam hoc aſſerunt: eum iſte imperator fuerit damnatus in concilio Lugdunenſi. Sed ipſe Io. Andr. tranſit ſicco pede & ſub ſilentio nolens os ponere in cælum. tamẽ poteſt dici illud verbum. Illa loquebatur, nauẽ ſoluebat Vlyſſes. Nam quicquid cantet eccleſia, entia volunt bene diſponi, nec bonũ eſt ſtare ſemper in guerra & maledictione: & ideo quod populi acceptarũt, quia veriſimile eſt, quod nondum erat depoſitus: ratũ & gratum fuit hactenus habitum & ſeruatũ quod in pace continetur. Item non reperitur, quod Henricus ſextus rex Romanorum. à quo fundamentum etiam ſumpſit iſta pax, fuerit depoſitus: ergo valet. ff. quod fal. tu. autho. leg. j. §. idem Pomponius. Secunda ratio propter quam non videtur valere pax, erat: quia non valet tranſactio inter dominum & ſeruum: vt C. de tranſac. l. interpoſitas. ſed ibi loquitur de ſeruo dicto à ſeruando. nam illa ſeruitus ſuccedit loco mortis antiquæ: & ideo talis ſeruus pro mortuo habetur: vt ff. de condi. & demon. l. interdicit. ſed nos loquimur in ſeruo ab obediendo, qui non habetur pro mortuo: cum ſit ingenuus: vt nota, inſtit. de iu. perſo. per Acc. Ex quibus concluditur, quod iſta pax debuit eſſe læta & feſtiua: vt l. j. C. pub. lætiæ, vel conſulum lib. xij. Deus igitur pacem nobis tribuat lætam, & durabile nomen: & ſi non perfecti operis, ſaltem bonæ voluntatis. Dicit enim Vegetius ſecundo de militari diſciplina, Vnius ætatis ſunt, quæ fortiter fiunt. Quæ verò pro vtilitate reipublicæ ſcribuntur, æterna ſunt. O quam magna & indelibilis fama, cui militat honor. Amen.

FINIS.

Bibliotheque de l'Ecole de Droit

bus, de plebe de Granatoria, Gregorius consul ita iurauit: suus rector, de Pauentia, Anteus iudex anno à natiuitate domini Mclxxx. indictione prima, & postea sequenti die Martis xij. Calen. Ianuarij Armanus de Parma rector idem sacramentum fecit, vt pridem rectores fecerunt: & Albertus & Throbaldo similiter.

Finit liber de pace Constantiae.

10.397
V

CORPVS IVRIS
CIVILIS

GRANDE
RÉSERVE